

97/5426

236934

III

MF

1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

TABVLA PRIMI LIBRI

○ TABVLA SECVNDI LIBRI.

Thesei uita	a car.	li.
Romuli uita	a car.	vii.
Licurgi uita	a car.	x.
Numæ pompilii uita	a car.	xvi.
Cóparatio numæ atq; licurgi	a car.	xx.
Solouis uita	a car.	xx.
publicolæ uita	a car.	xxv.
Cóparatio publicolæ & solonis	acar.	xxviii.
Alcibiadis uita	a car.	xxix.
Caroli uita <i>Coriolani</i>	a car.	xxxvi.
Cóparatio alcibiadis & martii	a car.	lx.
Themistodis uita	a car.	xli.
Canili uita	a car.	xlv.
Fabri maximi uita	a car.	lvi.
Pelopide uita	a car.	lx.
Marcelli uita	a car.	lxiii.
Hannibalis uita	a car.	lxviii.
Scipionis africani uita	a car.	lxxv.
Cóparatio annubalis	a carr.	lxxix.
Philopomenis uita	a car.	lxxx.
Tit i quinti phlaminii uita	a car.	lxxxiii.
Cóparatio titi & philipo- menis.	a car.	lxxxvi.
Aristidis uita	a car.	lxxxvi.
M. catonis uita	a car.	lxxxix.
Cóparatio aristidis	a car.	lxxxxy.
Timoleonis uita	a car.	lxxxxyii.
Pauli æmilii uita	a car.	c.i.
Agidis et cleomenis uita	a car.	c.v.
Tiberii et caii grecorú uita	a car.	c.xiii.
Lysandri uita	a car.	c.xvii.
Scyle uita	a car.	c.xxii.
Cóparatio lysandri scylle	a car.	c.xxvii.
Pirri uita	a carr.	c.xxviii.
Caii matii uita	a car.	c.xxxiii.
Eumenis uita	a car.	c.xxxviii.
Cóparatio eumenis	a car.	c.xliii.
Sertorii uita	a car.	c.xliii.
Periclis vita	a car.	LI.

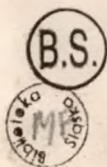
Cinonis uita	a car.	j.
Luci lucilli uita	a car.	v.
Niciæ uita	a car.	xiii.
Marci crassi uita	a car.	xxviii.
Cóparatio niciæ et crassi	a car.	xxvi.
Agésilai uita	a car.	xxvii.
Pompei uita	a car.	xxxi.
Alexandri magni uita	a car.	xl.
Cornelius cæsaris uita	a car.	li.
Photionis uita	a car.	lviii.
Catonis iunioris uita	a car.	lxy.
Dionis uita	a car.	lxxii.
Marci bruti uita	a car.	lxxviii.
Cóparatio dionis ad brutū	a car.	lxxxv.
Demostenis uita	a car.	lxxxv.
Marci tulii uita	a car.	lxxxviii.
Demetrii uita	a car.	lxxxixiii.
Marcii antoni	a car.	c.iii.
Artoxerxis uita	a car.	cxiii.
Arati uita	acar.	c xvii.
Galbæ uita	acar.	c xxiii.
Otonis uita	a car.	c xxvi.
Euagoræ uita +	a car.	cxxviii.
pomponii a Atici uita +	a car.	c xxxi.
Ruffus & regia uita +	a car.	c xxxiii.
platonis uita x	a car.	c xxxv.
Aristotilis uita x	a car.	cxxxviii.
Homeri uita x	a car.	c xli.
Caroli magni uita x	a car.	c xli.

FINIS.

LAVS

DEO.

236937 III

SE 1421

THESEI VITA
PER LAPVM FLOREN
TINVM VERSA

THESEI VITA PER LAPVM FLORENTINVM EXPLV
TARCO GRAECO IN LATINVM VERSA.

VENADMODVM IN ORBIS TERRAE SITV DE/
scribendo historici solent: ut ad quæ ipsi cognitione aspirare
non possunt: extremis tabularum partibus supprimentes qui/
busdam adiciunt locos esse vastos arenosos & cælo terraq; pe/
nuriâ aquarum: aut limum insuperabilem: aut montem itici/
cum: aut alstrictum frigore pontum: ita & nobis in hac uiuorum
collatione perpetua rerum historia quantum probabili oratio/
ne assequi potuimus: de his quos supra memorauimus uiris tempora percurren/
tibus uere licuit affirmare. Quæ uero antiquiora ac uelustiora sunt: tragica & mô/
struosa poetæ & fabulosi rerum scriptores occupant: nec ultra fidem ullam nec
certitudinem præse ferunt. Cum igitur Lycus legum latoris & Nume regis res
gestas litteris mandauerimus: haud ab re fuerit ad Romulum orationem cōuer/
tere: quando historia ipsa ad eius tempora q̄prope accessimus. Sed mihi diu cogi/
a ii

tanti huic uiro: ut inquit Aeschilus: quis conueniret: quem illi opponerem: quis dignus secum in compa-
 ratione cōiungi: uisum est tandē faciendū esse: ut a quo celebrata Atheniensium ciuitas amplificata ē eū cū
 gloriosissimæ atq; inuictissimæ urbis Romæ parēte conferē & comparare. Licet autē nobis reiectis fabulis
 ad ipsam clarā historiæ lucē & ueritatē accedere. Quod sicubi necessitas coget nos ab hac parūper digres-
 sos: ad id quod uerissimile sit conferre: a quo fortasse historia abhorreat: nec admittat ullū cū probabilitate.
 cōmertū: æquis auditoribus opus erit: quique benigne & humane initiū orationis exaudiāt atque appro-
 bēt Videtur igitur Theseus multis de causis Romulo quissimillimus extitisse. Ambo enim cum spurii &
 obscuri forent: existimati sunt a Diis immortalibus procreati esse: Ambo etiam bellicosi ac manu. Itrenui:
 hoc quidem omnes scimus: & quanra maxime fieri potuit prudentia præstiterunt. ex duabus quoque cla-
 rissimis ciuitatibus Roma & Athenis: alteram hic condidit: alteram ille nouis colonis compleuit. Formis
 uarum præterea raptus de utroque feruntur: nec eorum quisquam domesticam cladem & crimina suorum
 effugit: sed ad postremum ambo dicuntur in inuidiam & offensionem ciuium icidisse. Siquid igitur ex his
 quæ minus tragice dici uidentur ad ueritatem conducit: Thesei quidem paternum genus in crechtheum
 ac primos indigenas referebatur: maternum uero in Pelopem. Pelops enim non opibus magis & copiis
 quam natorum sobole cæterorum Peloponnesi regum potentissimus fuit: cum filias permultas optimati-
 bus in matrimonio locasset: multosque in rebus passim principes dispersisset: e quibus unus Pittheus ex-
 titit Thesei maternus auus. qui urbem non magnam trœzeniorum incoluit: is qui per id temporis omni-
 bus sapientia & eloquentia plurimum præstare putabatur. Fuit eius sapientiæ ut uideretur talis quædam uis
 ac forma: qualem complexus Hesiodus cum sua scripta sententiis plurimis referisset: sapiens imprimis est
 habitus: atque eam unam ex Pitthei sententiis fuisse memorant. Eito satis comiti merces promissa labor-
 ris. Cuius rei Aristoteles philosophus est auctor. Euripides etiam cum Hippolytum casti Pitthei discipuli-
 nam appelet: hanc eandem de Pittheo opinionem perspicue attestari uidetur. Aegeo uero cum filiis indi-
 geret: uulgatum illud oraculum Pythiam uatem cecinisse ferunt: quo iussit ne cum muliere coiret: priusq;
 Athenas accederet. quod cum non satis aperte dixisse uideretur: in Trœzenem profectus: de Dei respōso
 cum Pittheo communicauit: quod huiusmodi fuit. Neue prius uir magne pedē qui prominet utri Soluas:
 cecropidum quam sacram accesseris urbem. Igitur incertum est quæ ratione adductus. Pittheus suasionibus
 aut dolo ad Aethræcoitum illum impulerit. Cum uero is mulierem compressisset: rescisissetque cū Pitthei
 se filla coisse: grauidam factam esse ratus: ensē & calceos sub lapidem eximæ magnitudinis abditos re-
 liquit: qui intus cauatus erat: ut quæ inmissa forent apte capere & continere posset. idq; solū mulieri factū
 patefecit: mandauitque si ex ea filius nasceretur: & ad uirilem ætate prouectus: saxum summouere: & quæ
 relicta fuerant tollere atq; asportare posset: eum clam omnibus cum his ad se rebus mitteret. Vehementer
 enim Pallantidarum inuidias formidabat: quæ sibi ab is quotidie parabantur. Quippe qui eum ob soli-
 tudinem filiorum contennerent. Erant autem quinquaginta ex Pallante filii. sic dicebat. Cum exactis mē-
 sibus mulier partu puerum edidisset: sunt qui statim ei Theseo nomen inditum esse affirmant: ob signorū
 quæ ad cognitionem filii relinquerat pater depositionem: quam thesim græci appellant Alii postea Athe-
 nis quo tempore illum & filium accepit Aegeus: quam etiam rem illi Thesim id est adoptionem nomināt.
 Cumque apud Pittheum educaretur: custodem & pedagogum Connidam quendam nomine habuisse:
 cui usque ad nostram ætatem uno ante Thesei celebritatem die Athenis arientem inmolant: memoriaque
 beneficii & honoribus hunc multo iustius prosequuntur: quam Silamonem & Parrhasium: qui imaginis
 Thesei pictores ac fectores fuerunt. Vigebat etiam illis temporibus consuetudo: ut qui ex ephebis exces-
 sissent delati in Delphos de comis Deo primitias darent: Accessit igitur in Delphos Theseus: & loco etiā
 his temporibus Thesiae ab illo nomen manet: ut fertur: quare anteriorem capitis partē arrasit: ut de Ab-
 antibus scribit Homerus: Atque hoc tonsuræ genus Theseis ob illum numcupatum est. At Abantes pri-
 mi hoc tondendi more usi sunt. Quen: quidem non ab Arabibus ut quidam extimant didicerunt: nec
 Mysios imitatis: sed quæ natura bellicosi esset: & prope pugnandi ac præter cæteros manus cum hostibus
 conferendi peritiam tenerent: ut Antiochus testatur his uersibus. Nec crebros tendunt arcus: nec uerbera
 fundæ Expediunt: sæuasque ferox mars æquore cædes Infert: & rigido geritur res comminus ensē. Hac illi
 apprime pugna certare periti. Euboia genus acre uirum belloq; superbū. Ne igitur ulla: hostibus ad ca-
 piendum ansas darent tondebantur. Hoc & Alexandrum illum Macedonem cum excogitasset: suis duci-
 bus imperasse ferunt: ut Macedonum barbas arraderent. Quippe quæ in præliis ansæ promptissimæ
 forent: Reliquum igitur tempus uerum Thesei ortum Aethra occultum habuit. Erat enim rumor Pittheo
 auctore dissipatus illum a Neptumno esse generatum. Neptunnum enim Trœzenii summa religione co-
 lunt: & eius Deitutelæ eorum ciuitas dedicata est: cui & fructum primitias deligunt: & insignem in num-
 mo tridentem incisum habent. Cum uero primum illius adoleuisset ætas: & una cum corporis uiribus
 fortitudo ac animi elatio consilio & ratione firmata apparuisset: sic Aethra deduxit ad lapidem: atq; ubi
 illum de suo ortu certiore fecit: iussitque paterna signa subducere: & iis acceptis Athenas nauigare.
 At ille lapidem quidem cum subisset: facile repulit: nauigaturum uero se pernegauit: & si secura nauig-
 ratio foret: & id mater atque auus summis precibus ab eo contenderent. Difficile enim erat terrestri:
 itinere Athenas proficisci: cuius nulla pars a periculo cæde ac latrociniis uacua esset. Namque eate-
 pora homines tulerunt manuum quidem operibus ac celeritate pedum & corporum uiribus ut uideretur
 indefessos isuperabilesq; & qui ad nihil æquum aut conducibile naturæ muneribus uterentur: sed qui-
 bus contumelia & intolerabilis contumacia grata foret: suamque potentiam in sauitiam omnem & cru-

Ambo spurii

Roma & Athenis

Pelops Thesei pater

Theseus Thesei mater

natus auus

cōp. 115/16

quæ Theseus

Connidas pedagogus fuit

Silamon & Parrhasius

fuerunt in imaginibus

fectores

a deo genitus

Theseus

delitatem cōuerterent. Vincere uero in ui ac cāde cuiusq; consistere ducerent: pudorem quoq; iustitiā & iuris æqualitatē ab ignauia & iniuriā metu proficisci: eaq; nihil cōuenire iis quibus præstare possent. Ex iis quosdam Circuens interemit Hercules ac deleuit. Qui uero illū latuerūt metuq; pterriti subterfuge re: ut humiles abiectiq; cōtemptui fuerunt. Postea uero q̄ Hercules calamitate perfundus est: interfectoq; Iphito discessit in Syriā: atq; ibi apud Omphalē diuturna seruitute fuit. Hæc illi necis supplicia soluens: Syriorū res sūma pace ac securitate firmavit. Rursus in Græcia uitia ac flagitia reuiuiscere ac latius manare ceperunt: cū nemo ea reprimeret nec prohiberet. Erat igitur ea profectio ex Pelopōneso Athenas eunti bus maxime pestifera ac exitiosa: & ex latronibus quēq; Pittheus qualis esset singulatim: quibusq; peregrinos afficeret: in mediū referens: suadebat Theseo mari Athenas accederet. At eius animū iā pridē Herculis gloria uirtutis uehementer incenderat: eūq; semper habebat in more & eius res gestas ac uirtutes narrātibus prōptissimum se auditorem præbebat: maxime uero si quis eum esset intuitus: & alicui eius facto & dicto interfuisset. Sed tunc imprimis pspiciū erat idem illi euenisse: quod posterioribus seculis Themistocli euenit: cū diceret Miltiadis trophæū sibi sōnos adimere. Ita illi Hercules uirtutē admirati eius res gestas p noctem sōnia referebant: ac interdū ipsum exigebat instigabatq; æmulatio eadem facere cogitantem. Erat autem ex matre inter illos affinitas: q̄ ex patribus nati erant. Aethra. n. Pitthei filia fuit: Alcmæa autem Lyfidices: Lyfidice uero & Pittheus fratres ex Hipdodamia ac Pelope geniti. Perindignum igitur & nō ferendum ducebat eē illum in omnes improbos inuadentem: terrā ac mare purgare: atq; tutū omnibus præstare: se uero quā instarent certamina euitare atq; effugere: fama & opinione patrē dedecorantē: uero aut genitori indicia calceos & ensē sine sanguine afferentē: nō præclaro aliquo facinore ac rebus gestis certissima signa & notas suæ nobilitatis præbentem. Huiusmodi igitur animo atq; cōsilio iter aggressus est: ut nemini ipse inferret iniuriā: uim afferentibus repugnaret. Ac primū quidem in Epidaurō Perifetam qui claua utebatur: ob id Corynetā q̄ corynam illi clauam dicunt nuncupatū: interemit: cū is illum ad ortus transitu prohibere niteret. claua aut lætatus accipiensq; eam ad armorū sibi usum seruauit: qua deiceps ueluti Hercules leonis pelle perpetuo usus est. Itaq; hæc Herculi indicium quoddā erat: q̄ magnitudine ferā superasset. Hic uero clauam cū apud aliū esset: ostendit a se uictā: secum uero inuincibile esse. In Isthmō ēt Sinem pityocāptam quo pacto ipse multos occiderat: eodem peremit: cū nō consuetudine ulla nec exercitatione ualeret: sed declararet uirtutem arti omni atq; exercitationi antecellere. Fuit autē Sinidi ipsi filia eximia forma ac magnitudine. Hanc interempto patre fugiens Theseus ambiens perquirebat: illa cum in densissimam siluam aspargōq; ac stramine cōsūtā se coniecisset: ut erat natura simplex pueriliter admodū illos ueluti ex auditōrōs orabat: ac uota iureiurando adhibito nuncupabat: si eā abditam atq; inuiolatam seruaret. Reuocante autem Theseo ac fidem dante sibi curæ fore ne quid detrimenti acciperet: ad eum se contulit: ex eoq; grauida facta Menalippum genuit: Sed Deioneo Euryti filio in postea pmittente Theseo in matrimoniū cessit. Menalippi uero filius Ioxus Ornito socius deducendæ i Cariā Coloniæ fuit. Vnde Ioxides demisso nomine appellant: quibus mos est patrius neq; spinas asparagi neq; stoebeæ igni cremare: sed honore & cultu psequi. Erat quoq; Crommyonia sus: quam Phæam uocabant: fera sane haud contēnenda: sed pugna & ad superādū difficilis. Hanc ad rationem itineris nihil pertinentē: ne uideret ex necessitate omnia gerere ad ortus confecti: ac simul improbos homines propulsandæ iniuriæ gratia ratus est bonū uig; inuadere oportere. Ex feris uero aduersus generosas præliū iniire ac periclitari. Sed quidā Phæam mulierem latrociniis intentam fuisse tradunt: capitalē sane hominem atq; intemperantē: quæ in his regionibus Crommyonē: id. n. loco nomen ē: incolebat: suemq; ex uita ac moribus cognomenntum traxisse: inde a Theseo esse interemptam. At scyronem iuxta agrū Megaren sium e petra deiecisset: uita priuauit: qui ut uulgatior fama tenet uiatores eo accedentes in prædam uertebat: ut uero quidā auctores sunt per iniuriā & contumeliā pedes peregrinis protendens alluere iubebat: ac deinde cōcisos calcibus in mare deturbabat. At Megarenses historici famæ obuiam eūtes: & cum longo ac diuturno tempore (ut inquit Simonides) bellum gerentes nec latronem nec contumeliosum hominem Scyronē fuisse asseuerant: ueq; latronum hostem & euerforem: bonorū autem ac iustorū uiroꝝ amicum: A eacum. n. græcis omnibus pietate ac religione præstare indicatum esse: ac Cychreum diuinis honoribus ab Atheniensibus coli: Pelei quoq; & Thelamonis uirtutem nemini incognitam eē. Scyronem igitur & Cychrei generū fuisse: A eaci uero focerum: Pelei ac Telamonis auū: qui ex Endeide Scyronis & Chariclis filia geniti erant. Haud igitur consentaneū esse cum improbissimo homine optimos uiros affinitatem inire uoluisset: maxima ac preciosissima dantes accipientesq;. Sed tradunt Theseum nō quo tempore primū Athenas accessit: sed posteriore Eleusine cæpisse: quæ a megarensibus tenebat. Diocle princeps fraude decepto: ac Scyronem oppressisse. Ita de his rebus uariæ sunt contrariæq; sententiæ. Eleusine quoq; Cercyonem arcadē in palestra superatum interemit: ac paulo prouectus Clamastem pcrustē i Herminia cū coegisset illum idē torturæ genus subire: quod ille hospites: e uita sustulit. Hæc Herculis imitatione gessisse uidetur: Nā ille quo pacto sibi insidiæ paratæ fuerant: eodem ille insidiarū auctores presertus Busirim imolauit: palestra prostrauit Anthem: singulari certamiē cygnum superauit: Terinerū quoq; absciso capite interemit: a quo etiā termerium malū nuncupatum esse memoriæ proditum accepimus. Cædens. n. caput Termerus qui in eum iciderat: omnes hoc pacto ad exitium mortemq; perducebat. Sic Theseus ultus: facinorosos euasit: quæ ipsi p uim in alios patrant: eadē ab illo reportantes: ueq; quas sibi excogitarāt iniuriæ rationes: iisdem iuste suppliciu luebant. Sed cū Cephisum attigisset: ex pytalidæ genere homines obuīa prodeuntes primū salutarunt. Expiariq; se petentem de more riteq; expiatū: ut sacrisia pacta sunt: cōuiuio exceperunt: cū nullus antea itinere humane clemētisq; accepisset. Ad sextā igit

Iduum cronii mensis: q nunc aprilis habetur: in patriam rediisse dicitur: ciuitatē ingressus: iuenit turbatio-
nis oīa ac discordiā: referta: ac priuatim Aegeū ac domū totā pessimo ī statu cōstitutos. Nāq Medea Co-
rintho Athenas delata: cū suscepisset se medicamētis Aegeū curaturā: quo filios pcreare posset: in eius se
concubitu dederat: quæ ubi de Thesei reditu prima accepit: imprudente Aegeo: q senex tunc erat: & obse-
ditionē ciuium oīa formidabat: p̄suasit illi: hospitē conuiuio exceptū uenenis necaret. Ad prandiu igitur
p̄fectus Theseus cō nō probarent se priorē: quis eēt edicere: uelletq ei recognoscendi sui initium præbe-
re appositis carnibus: cum cultellum incidendi gratia distrinxisset: illi ostendit: quo statim cognito Aege-
us uenenis poculum deiecit: ac filium appellans amplexus est. Tū aduocatis ciuibz omnibz cognitum
fecit prompte libenterq ob fortitudinem excipientibus. Dicitur cadente poculo uenenu effusum eē: quo
loco nunc in Delphinio septa sunt: Eam. n. urbis partem Aegeus incolebat. & quandam templi partem:
quæ ad orientem spectat in Aegei portis uocitant: A Pelopidæ quibus spes iniecta erat occupandi regni:
si sine filiis Aegeus moreretur: postea q Theseus est successor patri constitutus: ægre ferentes: siquidem
nunc Aegeus regnet Pádioni in filiū adoptatus: & qui erechthidarum genus nulla propinquitate attin-
geret: ac rursus thesēus homo peregrinus & aduenas: ad bellum īcubuerunt: ac partiti suas copias pars eor-
um ex Spethide palam cum patre impetum faciunt. Pas gargeti ad se abdentes in insidiis subfederūt.
ut diuersis partibus hostem adorirentur. Fuit autem ipsis præco uir agnusiū Leus nomine. Hic Theseo
Pallantidæ consilia detulit. Ille repentino impetu adortus eos qui in insidiis erant oēs: peremit Qui uero
Pallantē secuti: fuerant: accepto cladis nuncio: dissipato exercitu diuersi abierunt. Ex eo ferunt palleneo-
rum populum agnusiū cōnubiis prohiberi: morēq hunc apud eos per præconem denunciandi: Audi-
te popule eē sublatum. id. n. nomen ob uiri proditiōne uehementer oderūt. inde Theseus ne ocio desidia
q languesceret: & simul gratia & beniuolentia multitudinem deuincere cupiens: ad Marathoniū tau-
ex urbe profectus est: qui tetrapolitanis per magna detrimenta attulerat: eūq captū ostentandi roboris gra-
tia uiuū per mediam urbē egit: & post delphico Apolini īmolauit. At quæ de Hecale deq eius hospitio fa-
bulantur: haud omnino a ueritate abhorre uidetur. Hecale siūq Hecalo ioui finitimi populi exhibebāt.
Hecaleq ipsam religiose colebant: Hecalenā per diminitionem uocantes: q cū iuuenis admodū hospiti-
tio inuitasset Theseū: supra ætatē huiusmodi blanditiis humane benigneq excepisset. Ad hæc eo ad præ-
lium exeunte: uouit se ioui īmolaturā si incolumis rediisset in patriam. Vex ante reditū illius extincta ē: &
has Thesei iussu hospitii ac benignitatis gratias reportauit: ut Philocorus testat: nec ita multo post tertio
ex Creta legati de exigendo tributo Athenas accesserunt. Nā cum inualuisset opinio Androgeū in attica
dolo eē sublatū: & Minos ipse illato bello multis malis atteniēses affecit. & īfensum etiā numen regionem
uexauit. Sterilitas. n. agroꝝ simul & pestis uehemens inuaserat. Flumina quoq exsiccata sunt. iubente au-
tē Deo placari Minoem cū eo firmata pace: atq iā eos numinis irā placatum iri malorūq exitum habitū-
ros: caduceatoribus in Crettā missis: qui Minoem precibus exorarent: percusserunt: fœdus hac lege & cō-
cōtione: ut promitterent se nono quoque anno septē pueros tottidēq uirgines tributi nomine ī Cretam
eē missuros: ut plurimi scriptores sentire uidentur. Pueros aut delatos in Crettā tragœdiis celebratum est:
labyrintho a Minotauro eē iteremptos: aut palantes exituq prohibitos: ibi interiisse: Minotaurum uero
ipsum: ut Euripides tradit: nixtūq genus prolēq biformē fuisse: dupliciq natura tauri atq hominis cō-
positum. Vex philocorus tradit hæc cretensibus nō probari: sed labyrinthum carcerē fuisse: qui nihil aliud
hberet incōmodi: nisi q ex eo effugere q asseruaretur nō possent. Gymnicha etiam certamina in honorē
Androgei Minos statuit: præmiūq uictoribus pueros tradidit tantisp ī labyrinthi custodia asseruatos:
Vicit aut prioribus certaminibus Taurus quidam belli dux: cuius Per id temporis apud eos potentia per
Maxima ferebatur: homo haud miti ingenio neq mansueto: sed qui multa in Atheniensium filios per sū-
mā iniuriā & cōtumeliā per petrarat. Aristoteles quoq in bottiæorū rep. pueros minime interemi solitos
a Minoe p̄spicue affirmare uidetur. Sed seruoꝝ numero habitos in Creta consensescere: ac cretenses uetu-
sto cuidā uoto obnoxios: illos hominū primitias in Delphos mittere: cū quibus dū mitteretur: admixtos
eorū filios una emigrasse. Sed cū ibi uictum sibi ipsis suppeditare nō possent: in italiā primum transuectos
īapygiā tenuisse: ac deinde profectos in Thraciā bottiæos nūcupatos esse. iccirco bottiæorū uirgines sa-
crificio quodā absoluto canere. eamus Athenas. Visum est igitur ualde odiosum eā ciuitatem inimicam
habere: quæ eloquentia & auctoritate præstaret. etenim Minos perpetuo male audiuit: & in atticis Thea-
tris assiduis probris cōtumeliisq uexatus est: nec illū ab infamia & ignominia Hesiodus uēdicauit: cum
regno dignissimū: nec Homerus cū iouis discipulū & necessariū appellasset: sed per uicerunt Tragici: qui
a Pulpito & Scena plurimā de illo seuitiæ & crudelitatis infamiā dissiparunt. Atq Minoē legum latorē
peribent: Rhadamāthū uero iudicē esse atq custodem eorū quæ ab illo legibus definita sunt. Cum igitur
tertii tributi tempus instaret: ac parentes quibus erant impuberes liberi sortitos ad tributū dare cogerentur:
rursus aduersus Aegeū ciuiū calūniæ & querimoniæ renouatæ sunt: qui luctu & lachrymis īstaret:
rem indignā esse: illum caput & causam malorū omniū extitisse: nūc supplicii solū & animaduersionis pe-
nitus expertem esse: sed ad nothū atq peregrinū filiū regno delato: ipsos legitimis filiis orbatos & desti-
tutos contēnere Hæc Theseum excruciabant uehementer: quæ minime cōtēnenda tatus: nec præcipuā
sibi aliquam sortē potendā: sed in cōis fortunæ societate eundū: in mediū prodiēs seipsum sine sorte dedi-
dit: ac alijs eius animi elatio & magnitudo maximæ admirationi fuit: populareq eius īgeniū summa be-
niuolētia & amore p̄secuti sunt. At cōtra Aegeus ne id ageret orare & obsecrare: ut uero perspexit: illū nec
p̄cibus nec suasionibus cuiusq de snia dimoueri posse: alios sortito elegit pueros. Helanicus uero scribit
nō sortito lectis ciuitatē dedere: sed præsentē Minoē ipsum deligere solitū: ac primū omniū Theseum ad

agnusiū leus: præ-
erat.

augur moro tenus

echale.

philocorus.

Helanicus.

foederis pactione deligisse. Fuisse autem huiusmodi: Athenienses nauem præbere. confidentes autem pueros cum eo nauigare: bellica arma secum nulla ferentes: extinctoque Minotauro poenam finire. Itaque ante id tempus nulla salus sperari poterat. Quo circa & nigro uelo nauē: ut ad manifestam perniciem emitterent. Eo tempore cum attollere patris animum & spe bona confirmare uellet: efferebat se: pollicebaturque Minotaurum se domitum. Quare Aegeus uelum aliud album gubernatori tradidit: mandauitque ut in reditu seruato Theseo album tolleretur: interempto autem nigro annauigaretur: ac cladem a lege significaret. At Simonides non album ait uelū fuisse ab Aegeo traditum: sed punicum molli fraxini frondentis flore perfusum: idque eorum salutis signum constitutum esse: præterea autem gubernator nauis Amalpyadas phereclus: ut Simonides tradit. Philocorus ab Scyro ex Salamine dicit accepisse Theseū gubernatorem Naustheū: qui proram regebat: Phæacem: cum Athenienses nundum rebus maritimis intenti forent. Et enim fuisse unum ex pueris Menestā Scyri ex filia nepotem. Hæc Hausthei & phæacis sacella attestari uidentur. quæ a Theseo secus Scyri phanum posita sunt: ac festum diem quæ gubernatoria uocant addit eisdem exhiberi. Ductis igitur fortibus: Theseus acceptis ex pritano iis quoque nomina exierat in Delphiniū profectus: Apollini per sua sociorum salute supplicatione peregit. Erat autem ea ex sacra olea ramus alba lana coronatus: inde nuncupatis uotis septima iduum ianuarii descendit ad mare: qua et his temporibus puellas placaturas in Delphiniū mittunt. Dicitur et Deum illi in Delphis præcepisse: Venerem ducē sibi assumere: & ad obeundū una munus prouocare. post hæc ad mare capram imolanti: in capram sponte mutatam: ob idque Dea Epitragia ab hirco: quod ii tragon uocant nuncupari. Vbi uero naue est delatus in Cretā: ut scriptum a plurimis ac decantatum est: ab Ariadna eius amore capta accepto filio edoctusque: qua ratione labyrinthi errores posset euadere: Minotaurum oppressit. Ab nauigauitque Ariadna & pueris consecutis. Addit et pherecydes Gretensium nauium fudum Theseū penetrasse: quo persecutionē retardaret. Damon quoque tradit ab eo tauum Minois ducē interemptum esse in littore: dum nauali prælio Theseo a nauigatione prohibere niteretur: ut uero philocorus prodidit Minoe ludos celebrante: taurus cum opinione omnium cunctos deuicturus foret: graui inuidia flagrabat. Eius enim potentia ob morem contumaciā animos hominum uehementer offenderat. Erat et opinio grauior: illū cum phasiphe concubere: Quare petenti Theseo cum eo in certamen uenire permittit minos. Cumque mos esset Cretensibus: mulieres quoque instatibus ludis spectare: præfens ariadna & Thesei aspectu obstupuit. & certandi peritiā: qua omnes uicerat: admirata est. Gaudis et minos tauum uictum: ignominiaque affectum: theseo pueros reddidit: & ciuitatem tributo liberauit. Sed Clidemus seperatim quodammodo ac superflue de his scribit artius repetito principio: fuisse Græcis omnibus cōe decretum: ut nullam ullo ex loco nauigare maiorem: quam ut quinque hominibus compleri posset. Duci tantum agros lasoni circumnauigare fas esse ad mare latrocinii liberandum. Dedalo uero nauim athenas fugientem præter constitutionē decreti minos longis nauibus persecutus: in Siciliā tempestate delatus est: ibique uita defunctus. postea uero quod Deucalion minois filius hostili in athenienses animo de repetendo Dedalo athenas misit: ac nisi dederetur minatus est: se pueros quos obsides minos acceperat: occisurus: clementer & humane responsum est: theseus autem de dedalo liberando impetrauit: qui patre sibi erat: quippe qui ex merope Erechthei filia natus esset: ipse edificandis nauibus animum adiecit: partim ibi per se longe ac peregrina uia: partim in troezenē per pithēum: uolens quod maxime rem latere. Comparratis igitur completisque nauibus: Dedalo & exilibus cretensium ducibus omnibusque imprudentibus: certensibus quoque amicis: naues esse opinantibus potius littore expositis suis Gnosium summa celeritate inuasit: confectoque prælio in ipsis labyrinthi portis Deucalionē comitatumque eius oppressit: Ariadna in iis turbationibus constituta: inuito cum ea foedere pueros recepit: & inter athenienses & cretenses societate amicitiaque coniunxit: cum promississent cretenses se nunquam bellum incepturos esse. Multæ quoque de his opiniones feruntur narræque sententiæ: ac de Ariadna imprimis: quæ pro uera nulla probari uidetur. Nam alii aiunt eam a Theseo relictam suspendio uitam finisse. Alii delatam in Naxum a nauitis: Onaroque Bacchi sacerdoti in matrimonium datam. Ut autem relinqueretur a theseo: amorē sociæ effecisse. Hunc insanus amor domuit panotēidos æglæ. Hunc uersum de Hesiodi poesi excepiisse pisi stratum Nereus megarēsis est auctor: quæ admodum rursus in Homeri necyam ad gratiam atheniensium cōiecisse. thesea perithouque signia pignora diuū. Nec defunt qui dicant ariadnam ex theseo Oenopionem & Staphylū peperisse: e quibus Ionchius est: qui de sua patria ita loquitur: Hanc olim oenopion thesides condidit urbem. Quæ autem fabulis maxime celebrata sunt in omnium (ut ita dixerim) ore & sermone uersantur. Quædam tamē de iis propria per Pæonem a mathusio litteris prodita sunt. Ait enim. Theseum cum ariadna sponsa in Cyprum uisitationis esse delatum: cumque ipsa esalo langueret: nec perferre posset: eam tantum exposuisse: ipsum nauim opitulante a terra rursus in pelagus esse auectum. Itaque incolas loci mulieres ariadnam excepisse: eaque ob solitudinem uiri morantem atque exanimatam curasse: ad oiterinas et ad ea: ut a Theseo detulisse litteras: in quibus hæc erant. illū de suo partu esse sollicitum: atque propediem auxilio affore. defunctam uero uita antea partu solutam: ad sepulturam dedisse. Quo postea quod rediit: theseum dolore confectum incolis reliquisse pecunias: que in ariadnæ sacrificium erogarentur. duo præterea exigua statuisse simulacra: alterum argenteum: aureum alterum. Sic in sacrificio quarta pars parietibus fieri solent. uocari et lucum amathusios: in quo ariadnæ ueneris sepulchrum ostendunt. Naxii et quidam scriptores: duos fuisse minoes tradunt: totidemque ariadnas: quæ alteram in Naxo Dioniso nuptam fuisse: Staphylūque peperisse. Natum uero iuniorem a theseo raptam ac destitutam in Naxum accessisse: nutriceque consecutam Corynam nomine cuius est extare sepulchrum: eo in loco ariadnam obiisse diem: honoresque haud prioris similes esse affectum. Nam illius celebritate ludis letitiaque agitari. Quæ autem in huius honore fiunt sacrificia: morore omnia ac lecta esse referta. Ex Creta autem soluens: in Delum se contulit. Cumque Deo imolasset: constituto

ibi ueneris sigillo: quod ab ariadna acceperat: una cū pueris chorū instituit: eum quē adhuc delios obseruare ferunt: circuitus atq; exitus labyrinthi hac imitatione recensentes: quæ numeris quibusdā alternis orbibus orbes impediāt. Id autē chori genus Geranus a deliis nuncupatur: ut Dicæarchus scribit. Atq; hūc chorū circa ceratōne arā celebrauit: ex cornibus concinnis & inter se congruentibus sinistris oibus structā. ab eodē statutum in Delo certamen memorant: uictoribusque tunc primū palmæ præmiū esse ppositū. Sed cū attico agro appropinquaret: ei simul ac gubernatori memoria prægaudio excidisse: uellū attolli: quo eorū salutē Aegeo significari oportuit: At illū desperato filii reditu e saxo se proiecisse atq; ita extitū esse. Naue eo aduectus. Theseus solēnia sacra quæ in discessu uouerat. Diis immortalibus peregit: de salute ēt per præconē Athenas nunciauit. Vex is multos ex regis interitu in squalore & lachrymis mortuos offendit. Alios ēt ut credibile est in cōi salute lætitia exultantes: & qui illū certatim plausu coronisq; exciperent. Acceptis igitur coronis Caduceū coronauit. Reuersus autē ad mare: nundum peractis a Theseo libationibus extra expectauit: q; sacrificiū turbare nollet. Quo absoluto Aegei mortem nūciauit. Illi magno luctu tumultu & trepidatione in urbem se receperunt. Vnde hōdīq; consuetudo manet: ut in celebritate quæ oscophoria a ferendis ramis uocant: Nā oschus ramus est: nō nūcius ipse. sed caduceum coronetur & post libationes huiusmodi qui intersunt: emittant uoces: Eia heu heu: quorum altero in festinatione ac bellicis pæanibus uti solent. Alterq; consternationis ac turbationis ē. Patre igitur ad sepulturā dato: Apollini uotū persoluit nonis iuliis. Eo. n. die in urbem se incolumes receperunt. Quare & legumina ob eā causam aiūt coqui: q; seruati allata sibi cibaria in unum cōfuderint: & cōmuni ad coquendū olla adhibita cōgressi in uicem atq; epulati sint. Eresionam uero id est oleæ ramū lana coronatū: erion enim lana est: ut tūc ad supplicationē efferunt. uariis autē peractis lustrationibus ob sublatam agroq; infœcunditatem cantu psequunt: ficus ac panes pingues & incadis mella portantes: oleo perfricantur. Ad hæc culigna uino mero coronata ueluti temulenta iacet. At qui hæc sacra Herculidis exhiberi quidam aiūt. hoc pacto ab Atheniensibus enutriti. Sed plures superioribus magis assentiri uidentur. Nauis autē qua cum pueris Theseus nauigauit: & qua rursus in patriā seruatus est: quæ triginta remorum fuit: usq; ad Demetrii Phalerii tempora Athenienses seruauerunt: cū uetustis lignis subtractis: alia quotidie noua ac ualida cōiecerent atq; coaptaret: ita ut posterius sermone usurpata exemplū philosophis ambiguitatis manserit: aliis eandem: aliis uero minus eē affirmantibus. Ad hæc oschorioq; celebritatē agitant a Theseo constitutā. Nō. n. oēs uirgines sorte lectas ipsum eduxisse tradunt: uex ex equalibus eius ac familiaribus duos adolescētes aspectu quidem pueriles ac muliebres: animis at fortēs & strenuos cū balenis calidis a luce semotos: unguētis quoq; quæ ad comam & leuitatem corporis coloremq; conducunt: reliquisq; ornamentis pro facultate immutasset uocem etiam & gestum atq; incessum edocuisset: & q; similes potuisset: & nulla re dissimiles uirginibus reddidisset: in uirginum numerum celatis ea de re omnibus coniecisse. Postea igitur q; reuersus est pompas ac dies festos cum impuberibus: ita ut nunc quoq; ramos ferentes uidemus: indutis agitata: Ferunt autē ramos ad Dionysii & Ariadnæ gratiā admoniti fabula: uel potius q; tum cū redierunt: pompa importabantur. Quæ uero mulieres cœnam ferunt adhibentur: & sacrorum participes fiunt: matres lectarum uirginum referentes. Etenim ad filias accedentes illæ cibos & obsonium attulerunt. Fabulæ ēt narrantur: q; est quoq; recreandi solandiq; gratia pueris fabulas enarrassent. Hæc igitur a Damone memoriæ prodita sunt. Locū etiam sibi ad templū optauit: domos præterea easq; tributum impendebant statuit sibi pecunias in sacrificium pro ratioe tributi cōtribuere: Idq; sacrificium permissum sibi a Theseo phthalide obibant: hospitii benignitatē huius beneficii memoria psecutus. Post Aegei mortem magnū opus atq; admiratione dignum aggressus est: omnesq; qui Atticam incolebant in urbem coaptauit: & in populum omnes unius ciuitatis compulit: cum antea sparsim uarios habitarent locos: & difficulter pro cōmuni omniū utilitate cōuenire possent: Interdum ēt dissidentes bello inter se decertarent. Igitur omnes p populos ac genera obiens: suadere conebat: priuatis atq; inopibus celeriter eius monitis hortationibusq; audientibus: potentibus uero & factiosis spe iniecta sine rege remp. & popularē statū se tantum belli ducē ac legum custodem fore. Aliis autē rebus paritatem atq; equalitatem oēs habituros. Hec alii sua sponte & uoluntate facere adducti sunt. Alii q; eius potentiam: quæ iā tum maxima erat: atq; animi magnitudinem formidarent. ob temperare suasionibus: q; ui cogi maluerunt. Cū igitur singulorū prytanea curias ac magistratus subtulisset: unūq; & cōmune omnibus prytaneū & unū senatū constituisset: quo in loco adhuc ēt licet intueri: ciuitatem Athenas nūcupauit: & panathenea quod est Mineruæ festū: cōmunem celebriatatem decreuit. Sacrificia de receptis in ciuitatē colonis peregit: quæ metœcia id est aduentia uocant: decima quinta kl. maias: quod sacrificium usque ad nostram manauit ætatem. Atque dposito regno a Diis orsus ut suscepit ciuibz se factū: remp. stabiliiuit. Nā cū de ciuitatis statu cōsultum Apollinē misisset: huiusmodi ei oraculū ex Delphis allatū ē. Aegida Theseu pittheidos ædite partū ipse pater multis fines meus urbibus olim Constituit: uestraq; dedit ditone teneri. tuq; iuste malis animo ne cede labori. uter ut infans pelagi iactaberis undis. Hoc ēt & posteriori ætate Sibyllā ad urbē Coram dixisse autumat: cum exclamasse: ipse madebis uter: sed nō fas mergier nūq;. Magis uero amplificare uires ciuitatis cōuelleret mortales oēs ad eandē uitæ æqualitatē uocauit. Et id: huc populi oēs accedite: thesei edictū fuisse dī: quo ex omnibus populis unū corpus a se cōstitui declarauit. Haud tñ cōfusus populū & indigestū ob multitudinem: quæ nullo delectu ac discrimine in urbē cōfluxerat: cōtenendum putauit. Vex primus nobiles quos æupatridas sic ab eo dictos seiunxit: tñ cultores & quæstuosos artifices. Nobilibus quidē tractādī tē diuinā magistratus ex suo ordine creandi administrandiq; leges: tum pia religiosaq; interpretandi defi-

osophoria

erion

culigna uino
mero coronata

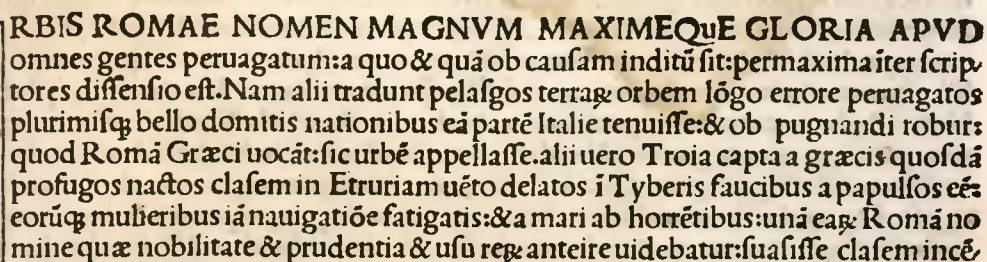
niendiq; potestaté fecit: eosq; cū cæteris ciuibus quasi ad æqualitatē redegit: cū honore quidem & gloria nobilitas: usu uero ac necessitate cultores multitudine artificijs intenti superare uiderentur. Quod autem ipse primus ad uulgū inclinari: ut Aristoteles inquit: & dominatu se abdicari: Declarat Homerus in nauum cathalogo: in quo Atheniensium tantūmodo populū appellat. Nūmū præterea statuit: bouēq; in eo incidit: uel ob marathoniū taurū: uel ob minois ducē: uel quod ad agri cultionē ciues puocare uellet. Ab eo nūmo dicitur hecatombæon: quod est centū bouū: & dūcabæon quod decē nomē traxisse. Sed cū Megarensium agrum firmiter ad Atticā adiunxisset. Celebratā illā in isthmo colūnam erexit: epigrāmaq; inscripsit: quod duobus trimetris regionē diuidebat: inquit quæ ad orientē solem spectant: Hæc nō pelopōnesus: sed ionia: quæ uero ad occidentē Pelopōnesus est: nō ionia. Certamē quoq; ab eo primū Neptūno institutum imitatione Herculis: Gloriari et quandoq; ē solitus ob illum ioui olympia: o se uero Neptūno isthmia a græcis celebrari. Quod. n. ibidē in Melicertæ honorē cōstitutū est: noctu agebat: iniciandi magis q; spectaculi aut. celebritatis speciem præse ferens. Nonnulli tamen opinantur in Scyronis honorem isthmia inuenta a theseo & instituta esse: quo se a cæde ob propinquitatē expiaret. Scyronē. n. filium fuisse Caneti & Eniochæ Pitthei filiæ. Alii uero Sēnem nō Scyronem: & huius gratia nō illius certamē eē cōstitutum. Statuit igitur cōuenitq; cū corinthijs: ut Athenienses ad isthmia accedentes tanto in spectādo se dentes præferrentur cæteris: quantū nauis uelū quæ eo spectandi gratia appulsa erat: extensum loci occuparet: quēadmodū ab Hellanico & Androne halicarnassēo scriptū accepimus. Inde in Euxinū pontum nauigauit: ut Philocorus & alii pleriq; tradunt: cū Hercule aduersus amazones militauit: ac uirtutis præmiū Antiopam accepit. Sed plures e quibus est Pheracydes Hellanicus atq; Herodotus aiunt post Hercule priuata classe Theseū nauigasse: & Amazonē captiuā cæpisse. Atqui hi quidē probabiliora uidentur dicere. Alteri enim nemini ex comitibus memoratur Amazon contigisse captiuā. Bion aut Theseum ait: cū ea dolo subrepta abiisse. Natura. n. Amazonas uirosas eē sita nec Theseū in agrum inuadentem fugisse: sed munera illi misisse. Illum uero cū muneribus missam mulierē adhortatū nauē conscendere: ubi conscēdit deducta naui discessisse. A Menecrates quidam qui de Nicea Bithyniæ ciuitate historiam edidit: Scribit Theseum cū Antiopa in iis regionibus diuersatum eē. Afluisset in eius exercitu tres ex Athenis adulescentes inter se fratres: Euneū: Thoantem: & Solæntē. Hūc igitur cū Antiopam flagraret: celatis aliis cū uno ex familiaribus rē cōmunicasse. At ille cū de his cū Antiopa in sermonē uenisset: illā hominem repudiassē. Rem uero prudenter simul hūmaneque tulisse: nec Theseo unq; detulisse. At Solentē ubi de spe decidit: proiecisse in fluuium: interiisseq; hunc casum tulisse grauitē Theseū cū adulescētis interitū accepisset & cām: & quoddā pythiæ oraculū ad se ipsum rediens in mentē reuocauit. Fuisse enim sibi in Delphis a pythia imperatū simulac contigisset: ut in peregrina regione angeretur: maxime exerciturq; eo tunc in loco urbem conderet: & duces quosdā relinqueret ex his qui eū cōsecuti essent. Ex hoc cōdita a se urbi pytopolim ab eo nomen eē inditū: & propinquo fluuiio solentē in honorē adulescentis: relictos quoq; eē illius fratres: ut præfectos ac legū latores. Cūq; his Hermū uig; Atheniensem ex nobilitate: a quo & locū Hermi id est Mercurii domū a pytopolitanis nuncupari: nō recte secūdā syllabā graui accentu notatibus: & gloriā ad Deū ab Heroe transferentibus. Itaq; ac de cā bellū ab amazonibus ortum est. Videtur aut eaq; facinus neq; humile neq; muliebre fuisse: Nā nunq; in urbe castrametata forent: nec in pnyce præliū conseruissent: nisi potitæ agro intrepidæ urbē inuassissent. Quare quēadmodū tradit Hellanicus Cimerico bosporo frigore cōcreto transuectas irrupisse creditū perdifficile ē. Quod aut in urbē castra posuerit: ex nominibus locorū & interemptarū sepulchris apparet. Diuturna uero dubitatio & cōmoratio utriusq; fuit adoriendi hostē. Ad postremū Theseus cū phæbo imolasset: cō illis cōseruit præliū. Quo quidē iunio mēse depugnātū est: in cuius memoriā Bædromia adhuc a mensis nomine bædromione dicta athenienses peragunt sacrificia. Tradit aut Clidemus: cū prosequi singula exquisitius uellet: amazonū sinistrū cornu se ad locū: cui nunc Amazonio nomē est: cōuertisse dextero aut eas in pnycem p Chrysam eē pfectas: cū iis ibi pugnassee athenienses: cū a museo in amazonas incidissent: Ad hæc & interemptarū sepulchra in lata uia extare: ea quæ ad portas ducit secus chalcodontis phanū: quas nūc piraicas uocitant. Atq; inde ui usq; ad Eumeuidas eē reiectos: ac mulieribus loco cessisse. Ex palladio uero & ardetto ac lycio ingruentes ppulisse dextrū eaq; cornu usq; ad castra: multasq; illarū cecidisse. Sed quarto deinde mense istū esse per Hippolytā fœdus. Hippolytā enim hic eā quā sibi iunxit theseus: nō Antiopā appellat. Quidā scribit cū theseo pugna certantē Molpadiā: ietam cōcidisse: colūnaq; quæ secus telluris Olympiæ phanū est: huius gratia erectā esse. Nec miq; mihi eē uidetur: in rebus adeo a memoria nostra ppter uetustatē remotis uagari historiam: nec certitudinis quippiā habere. Nā tradunt sauias amazones nā antiopa in calcidē clam missas: ibiq; curatas esse: & eaq; quasdā ibi eē sepultas: locoq; illi hodieq; amazoniū nomē manere. Veg; hoc bellū fœdere eē cōpositum: & loci eius qui iuxta thesei phanū ē: cognomentū: quod orcomosio uocant: nos iusiurandi locum possumus dicere: testimonio est: & quæ amazonibus antē Thesei celebritatem sacrificia diu exhibita sunt. Ostendunt quoque & Megarenses: apud se ad locum Rhum appellatum amazonum sepulchrum ex foro abeuntibus rotundum. Dicitur & in Cheroniam alias interiisse: & in xā fluuium conditas esse: cuius superioribus sæculis Thermodonti: nunc Hemonii nomen est: de quibus in Dēmothenis uita mentio facta est. Videntur etiam non sine clade amazone thesaliā transisse. Sepulchra enī ē his temporibus circa Scotuseam & canis capita extant. Hæc de amazonibus digna memoria uisa sunt. Nāq; de amazonū motu & in sultu in thesē factū ob nuptā sibi phædrā cōsilio antiopæ & aliarū una secū iniurias psequētū: deq; clade & interitu ab Hercule illis illato: heseidos auctor litteris pdidit: ea cōmētis fabularum similia: q; ueritati uidentur eē. antiopa aut uita defuncta: phædrā in uxorem accepit. Cum ex

Antiope filium haberet Hippolytum: ut uero Pindarus tradit Demophontem. Infelicissimum uero phædræ Hippolytiq; euentū: quoniam historici de eo a tragicis nihil dissentiunt. Nos quoq; idē sentire debemus ut ab iis omnibus factitātū est. Sunt & aliæ de Thesei nuptiis opiniones a Scena seiunctæ: quæ neq; mitia principia: neq; foelices exitus habeāt. Nā Anaxonom quandam trœzeniam rapuisse dicitur: interfecto Sine & Cercyone ipsoꝝ filias ui cōpressisse: duxisse at uxorē phiboeā Aiakis matrem ac rursus Pherebœā & Hiopā Hiphiclis filiā & ob Aeglæ amorē panopei filiā (ut dī) ariadnā turpiter ab eo repudiātā esse criminātur: & post omnia Helenæ raptum: qui atticam bello uniuersam refererit: sibiq; exilium ad postremum & cladem cōflauerit: de quibus paulo posterius explicabitur. Sed cum a præstantibus uiris multa pēt id temporis confecta certamina sint nulli interfuisse Theseum tradit Herodorus: lapitis tantum socium fuisse: quo tempore cum Centauris pugnatū est: Quidam uero affirmant in Colchos cum Iasone profectum & cum Meleagro ad opprimendum aprum: & ob hoc in cōmunibus prouerbiiis usurpari solitum esse: non sine Theseo. ipsum aut nullo socio multa ac pulcherrima certamina confecisse: eūq; de illo omniū sermone alter hic Hercules plurimū increbuisse. Adraſto etiam est opitulatus in recuperandis cadaueribus: eorum qui apud Thebas occiderant: non ut Euripides scribit in tragœdia superatis prælio thebanis: sed cōfœdere firmatis conditionibus. Hæc a plurimis celebrata sunt: memoriæq; & litteris prodita. philocorus quoq; fœdera de recipiendis cadaueribus prima illa fuisse testatur. Verum ab Hercule primū restituta eē cadauera in eius uita scribitur. Sepulchra autē uulgi in eleutheris extant: sed principū circa eleusinem: idq; a Theseo ad gratiam Adraſti gestum memoratur. ab Euripidis uero sententia plurimū dissentit Eschylus in eleusiniis: in quibus Theseus hæc dicens inducitur: amiciciam uero inter eum ac perithoum hoc tradunt inicum habuisse: Cum rumor eius roboris & fortitudinis uehemēs foret: cupido perithoum incesſit eius rei periculum facere. Itaq; Thesei boues e Marathone expulit. Cūq; nunciaretur sibi illum cū armata manu eo aduentare: minime in fugā se dedit: sed conuersus obuiam iuit. Vbi uero alterq; alter asperxit & formæ dignitatem præstantiāq; & animi magnitudinem: admiratus uterq; est: de lactusq; uehemēter manus conseruerunt. Sed perithous prior protendens manū iussit Theseum iudicii munus suscipere: & de bouum expulsione cognoscerē ac iudicare. Se. n. haud inuitum quodcūq; statuerit ille: suppliciū subiturum. At Theseus supplicium quidē remisit illi: & ut secum amiciciā & societate iniret oratus est. Sic iure iurando amiciciā firmanunt. Ex hoc cū Deidamiam in matrimonio accepisset. Theseum orauit secū una proficisci: regionem inuisere: & se in Lapitharū congressum & colloquium dare. Inuitarat etiam ad cornā Centauros. ut uero calere res cōpit: & il lasciuiantes petulantia corruptiq; uino: mulieribus iniecerūt manus: ad resistendū Lapithæ se conuerterunt: ac alii quidē peremptis: alios bello sub actos: socio & adiutore Theseo e regione postea exegerunt. Sed Herodorus negat hæc eo pacto esse gesta: uerum ait exorto iā bello Theseum Lapithis opem tulisse: ac tunc primū ab eo Hercule esse uisum: nec sine admiratione in eū ab errore ac certaminibus in trachine quiescentē incidisse. Fuisse aut eum congressum honori utriq; ac uoluptati. Attamen arbitror cuius magis probari eorū opinionem: qui dicant eos in unum sapius conuenisse: & Herculem Thesei studio & opera initiatum esse mysteriis: & ante initiationē expiatum: quod ita: quibusdam ab eorebus inuite gestis: fieri oportuit. Cum uero iam esset ad quinquagesimum annū ætate p̄uectus: ut Hellanicus scribit: Helenā rapuit: haud ætate suadente. unde hoc quidam crimē: ut maximū ac fœdissimum tegere cupiētes: aiunt Helenam nō ab eo raptam: sed ab Ida & Lynceo: atq; apud eū depositam & assaruatam esse: nec Dyoscoris eius fratribus exigentibus restitutam: uel a Theseo pmittēte Tyndaro ob metum Enaffori Hippocoontis filii adhuc pene infantē ui illata esse direptam. Quæ uero ad ueritatem propius uidentur accedere: & plurimorū testimonio nituntur: huiusmodi sunt: Cum Spartam ambo uenissent: puellam in Dianæ templo chorū quem Orthiam uocant: exercentem: diripuerunt effugeruntq;. Missis autem ad presequendum militibus: nondū longe a Tegea digressis: in tutto constituti. Peloponnesum transuecti: in has leges & condiciones uenerunt: ut cui Helena sorte eueniretis uxorē haberet: atq; alteri ad aliā comparandam uxorem operā suam præstaret in hanc pactionē ductis sortibus Theseo obtigit. Itaq; accepta uirgine: quæ nōdū nuptui idonea erat: in Aphidnas detulit: ibiq; cū matre relinquēs aphidno hoī sibi amicicia cōiūcto cōmēdauit: eāq; clāoibus asseruari iussit. Ipse perithoo beneficii gratiā referēs: in Epyrū simulata peregrinatione cū eo una p̄fectus est: ut Aidonei Molossoꝝ regis filiā raperent: q cōiugi Cereri nomē ididerat: filie uero proſepinæ: at cani Cerbero: edixerat igit: ut cū hoc certamen inirēt: ii qui filiā petebant: & qui uictor euassisset: acciperet. Sed ubi cognouit perithoū cū sociis: nō ut p̄cos: sed raptores accedere: eos cōprehendit: ac perithoū statim p canē tollendū interficiendūq; curauit. Theseū in carcerē coniectū custodiis asseruari iussit. per id t̄pis Mnestheus petentis Ornei erechthei filii filius primus ut ferē mortaliū insensus popularibus & uulgo gratiosis hoībus: eosq; delere gestiēs. nobilitatē iā añ Thesei opes indigne ferentē magis cōcitauit atq; incēdit. idignabāt. n. se singulis erepto p̄cipatu ab regno i uno oppido obclusos ab eo ueluti i custodia detineri asseruariq;: & oēs seruoꝝ loco & numero haberi. Nec uero mediocrē Theseo apud multitudinē cōflauit inuidiā: cū diceret eos umbrā libertatis adeptos: re uero & opera orbatos: patria: sacris. Diisq; p̄catibus: ut p multis ac iustis regibus unius peregrini & aduenæ dominatū perferret. His ab eo cōcitatis motibus: per magnū momentū ingruens: a Tyndaridis bellum adiecit: quod pleriq; opinantur: eius quoq; opera & impulsū esse cōflatum. ab initio igit iniuria abstinuere: sororē tantū reddi sibi eflagitarunt. Respondētibus uero ciuibz: eā nec apud se esse: nec ubi nam terrarum relicta sit exploratum haberet: ad bellum incubuerunt. Sed academus qui eam aphidnis occultari senserat: rem indicat. unde & uiuo illi a Tyndaridis honores sunt habitī: & postea tēporibus iuadētibus sapius i atticā Lacedæmoniū agrūq; deuastātibus: ab academia ob academū

temperatum est. At Dicearchus tradit ab Ecedemo & Maratho: qui sub Tyndaridis ex arcadia meruerat Ab altero ecedemiam: quæ nunc academia est: nomen accepisse. Ab altero Marathonē populū nuucupatū eē: cum is se sponte ex quodā oraculo pro exercitu imolandū dedisset. Profecti igitur Aphidnas ac prælio potitis locū euerterunt. Hic dicitur Alycus Scyronis filius cōcidisse: qui dioscoros in militiā cōsecutus erat: aquo locū Megarensis agri ibi condito eius opere alycū nūcupari. Hereas autē scripsit Alycū ab ipso Theseo circa Aphidnas eē interemptū: fidēq; sibi aucupatur ex his uersibus: q; de ipso Alyco editi sunt. Hunc i Aphidnæa tractantē prælia terra: Auricomæ theseus helēæ succensus amore: Strauit atrox: miserrumq; indigna morte peremit. Haud tamē uerisimile est: matrē & Aphidnas præsentē Theseo in potestate hostiū uenisse: Captis igitur Aphidnis: Atheniensibusq; in magno metu ac formidie cōstitutis: Mnestheus p̄suasit populo: Tyndaridas in urbe accipiendos eē: quippe qui cō Theseo tantū ut cū prædone nefario bellū gererent. cæterog; uero hominū cōmodis & incolumitati cōsulerent. idq; ipsi statim re & opera probarunt: Nā potiti regē omniū remissis cæteris initiari tātum mysteriis orarunt: cū nihilominus q; Hercules p̄pinq; ciuitati forent. Atq; hoc illis suppetebat ab Aphidno in filios adoptatis ueluti a Pilio hercules. Honores quoq; pares deog; immortalium affecuti sunt. & Anaces cognominati: uel ob cessationem uocationēq; belli factas: quā Græci anochā uocant: uel ob curam & diligentia quam: ne quis deterimenti aliquid caperet: susceperunt: cū tātus preserti intra urbem exercitus uersaretur: Quiete. n. se habēt qui curāt aliquid atq; custodiunt. Ac reges ob hoc ipsum anactas uocitant. Sunt et quidā qui eos ob astroꝝ ascēsum anacas nūcupatos putent. Nā ano quod est supra. anecas attici dicunt: & anecathen another: quod si gnificat desuper. Aetrā igitur Thesei matrē captiuam in Lacedæmonē abactam memorat: & inde i Troiam cū Helena esse delatā. idq; homeri testimonio comprobari: qui eam Helenā cōsecutam dicit Aethrā: quā Pittheus genuit clymēq; boopim. Quidā uero cū neq; uersum hūc probāt: neq; ea quæ de Munichio fabulantur: quæ ferunt ex Demophonte ac Laodice clam edictū. illi ab Aethra eē educatū. præcipua uero quædam de Aethra & ab iis longe aliena istrus in tertio decimo atticæ regē libro: ut a quibusdam auctoribus acceptā prodidit: Alexandrum parim in Thessalia ad Sparchiū ab Achille & patroclo pugna eē superatum: & Hectorē Troezeniæ urbem captā diripuisse: Aethrāq; ibi relictā abduxisse: Verū hoc a ratione plurimū abesse uidetur. At Aidoneus cū Hercule hospitio excepisset: & casu in Thesei & perithoi mentionem incidisset: & cuius gratia eo accesserant: & quas deprehensi pœnas dederant: uehementer indoluit Hercules: altere ignominiose interemptum eē: alterum in eā fortunā calamitosam uenisse: ac de perithoo quidē questus grauitate est. Aliud prætera sibi nihil faciendū putauit. De Thesei uero salute cum eo uerba fecit: & ut hanc a se iniret gratiā: ab eo pluribus contendit. Concedente Aidoneo euinclis emissus Theseus Athenas reuersus nondū eius amicis penitus superatis: sic quocunq; sibi antea ciuitas delegerat templa: omnia Herculi dedicauit: & pro theseis herculea nuncupauit: quattuor sibi tantūmodo reseruatis: ut philocorus scribit: Verū statim cum priorem statū recipere uellet: & princeps remp. gerere: i grauissimas seditiones acturbationes incidit. Quos. n. sibi minus offensos reliquerat: inuenit solutos metu: ex ipsa licentia odium cōcepisse. Ad hæc magnā populi partem corruptam: & iussa quæ silentio obire solebat: nisi delentam blandiciis recusare. Quare cum cogere esset aggressus: aduersariorum factionibus uictis: ad potestem liberos i Euboiā clam emisit ad Elpenorē Chalcodontis filium. ipse uero Gargetti ubi nūc ē artēriū: quod uocat ab ara: q; ē iprecatio: factis i Atheniēs iprecationibus: i Scyrum nauigauit: q; sibi cū illis hoibus amicitia ut putabat & paternæ ibi possessiones foret. Erat uero p id t̄pis rex scyriog; Lycomedes. Quidā ferūt theseū ab eo cōtra Atheniēs auxiliū implorasse. Sed Lycomedes siue uiri gloriā reformidans: siue Mnesthei sibi gratiā cōciliare uolēs: ipsum cū ad regionis fines pduxisset: quasi inde sibi agros ostendens: ex saxis deturbauit atq; interemit: q; aliq; affirmant p se nullo cogente sed errore loci post cœnā. ut cōsuerat: deambulante cōcidisse. Atq; i præsentia eius mors nemini curæ ac sollicitudini fuit. Sed Atheniēs rex Mnestheus creatus ē. Eius filii priuati regno sub Elpenore iliū expeditionem pfecti sunt. Ibi Mnestheo mortuo ipsi reuersi Athenas: regnū receperūt. posterioribus sæculis Atheniēs cū aliis de causis adducti ut Heroem psecuti sunt: ac i primis q; cū in Marathone aduersus medos pugnātū est: cōplurimis thesei simulacrū apparuisse: uisum & ante oēs iuasisse i barbaros. post medicū uero bellū phedōis principatus t̄pe: cōsulētibus phœbū Atheniēsibus: Respōdit: pythia: thesei ossa Athēas reportada eē: eaq; honorifice cōdita apud se asseruanda. Erat autē p difficile recipere ac sepulchrū agnoscere barbarog; q; locū i colebant asperitate & imanitate cōmertia. phibēte: Attamē Cimonē redacta i ditionē insula iueniendi cupidō icessit. Visa igit aqla quadā tumultū rostro fodiēte: atq; terrā unguibus spargēte diuino quodā istinctu ac a diuinatione p̄motus: locū effodit. quo facto apparuit magni corporis sepulchrū: & iuxta pilū atq; ensis. qbus triremi athenas delatis a Cimone exultantes gaudio atheniēs splēdido apparatu & sacrificiis acceperunt: ueluti theseū ipsū i urbē redeūt. Sūt autē i media urbe iuxta nostrū gymnasiū sita: asyllumq; ibi seruis atq; humilioribus fortuna hominibus & potentioꝝ opes formidatibus cōstitutū: q; theseus patronus qdā & ppugnator fuisse: & humane benigneq; preces humiliū exaudisset. Sacrificiū ei præterea maximū tribuunt ad octauā iduū iulii mensis: quo die cū impuberibus ex Creta reuersus est: & aliis præterea mensibus cētauo quoq; die honores illi & cultus exhibēt: uel q; octauo aprilis mēsis die ex troezenē pri mum se Athenas contulisset: ut Diodorus peregetas affirmare uidetur. uel rati hūc ei numeꝝ magis q; alium conuenire: quippe qui Neptūni filius esset habitus. Etenim neptūni celebritatē octauo quoq; diemē sis agitant. Octenarius. n. numerus: cū sit primus talus ex paritante confectus: & geminū quadratum numerū in se cōtineat: stabilitatē & imobilitatē Dei potentiæ significare uidetur: quem nos asphalū & græcum idest firmum & nūnus errantem ac terram continentem appellare solemus. FINIS.

aliqui scironis filium

Lycomedes erat rex scyriog;

similior à m. muller?

atq; adortus diripuit. Sunt etiā qui dicant nutricis nomen ambiguitate fabulæ locū dedisse: nā & feras & meretrices cōmuni uocabulo lupas uocamus: ita Faustuli uxori prostrato pastoribus corpore lupæ cognomen esse additum cū Larentia antea nuncupata esset. Huic sacrificabāt Romani: & libabat mense aprilis Martis sacerdos: & Larentiam eam celebritatem uocitabant. Aliam præterea Larentiam ex huiusmodi causa colunt. Sacerdos Herculis lasciuens ocio: ut uideretur statuit cum Deo thesaris ludere subdens se si uicerit: aliquid a Deo bonum esse habiturum: uictus uero Deo mensam ample magnificeq; ornaturum: mulierq; eximia pulchritudine una accubantem daturū. Hanc cōditionem depactus alias pro se alias pro Deo thesaras statuit. ubi perspicue se uictum agnouit: uolens pacta seruare: & impositis sibi ipsi cōditionibus consistere: Deo cenā parauit: Larentiaq; mulierē sane formosam nō omnino famosam: sed celatā & occultam mercede cōductā adhibuit illi in conuiuū: stratoq; in templo lecto post cenā clausam intus reliquit: tāq; ad illam Deus accessurus esset. Atqui dicitur eā adisse iussisseq; in aurora se ad forū cōferet: & qui primū sibi obuiā esset factus: eum sibi amicū adiungeret. Prodiit igitur sibi obuiā ex ciuib; quidā ætate longe prouectus & satis locuplex ac splendidus: sed filiis inops: & qui uxore nūq; duxisset: huic Tarrutio nomen erat: qui Larentiam agnouit: amauitq; & ad postremū sibi amplissimarū fortunarū hæredē instituit: quarū maximā partē illa plæbi. R. ex testamento reliquit. Dicitur autē cū iā eius gloria illustis esset: & sancta religioſaq; haberetur eo in loco: in quo prior Larentia condita erat: euanuisse: Ei loco nunc Velabro nomen est: q; incremento superfuso flumine nauculus per eā partē in forū traiciunt. Quidam tamen affirmant uiam quæ ad Hippodromū ex foro tendit. Hinc incipientes uelis operire solitos esse eos qui ludos exhiberent. His igitur de causis secunda Larentia a Romanis colitur. At infantes Faustulus magister regii pecoris clam omnib; ex eo loco asportauit. Ut uero alii & quidem probabilius dicunt: haud iprudente Numitore: sed impensam ad uictū etiā nutritoribus suppetente. At etiā gabios delati pueri litteras aliaq; didicisse dicuntur: ut igenuos decebat pueros. Appellati etiam amāma Romulus & Remus: q; afera lactari inuēti sunt. Igitur in ipsis corporibus specie & magnitudine ab infantia statim uim suā natura ostēdit: & cū primū adoleuit ætas: in uiros fortes atq; strenuos euaserunt i adeundis periculis elato oīo animo atq; interrito. sed Romulus superior consilio fuit: & ciuile magis prudentiā habere uisus est: ita i cōmeritiis quæ pro pabulis ac uenationibus cū uicinis icidebant: multa ingenii sui documenta præbuit: naturaq; ad iperandū aliis magisq; ad parendū ferri uisus est: Proinde se in sui aut etiā inferioris ordinis homines leniter clementerq; habebat. Præfectos autē & legatos ac regii pecoris magistros: ut qui sibi nihilo uirtute præstarent: despiciebat uehementer: neq; ira eorū neq; minis quicq; moueri. Studiis liberalibus intenti ocium terere: nec inertia ac desidia corrūpi palchrū dūtere: sed in negotiis & ilabore tolerando se exercere: fuisse: re feras: cursare: in latrones præda honustos i petū facere: fures capere ab inique oppressis iniurias propulsare. His rebus magnū iā eorū nomen iter pastores ferebatur. Exorta uero inter Numitoris. Amuliusq; pastores ob pulsa iumēata seditione: eāq; rem illi indigne ferentes aduersos cædunt: & in fugā uertunt: gentem prædā erripiunt. Cūq; quereretur Numitor rē se idignā pati: contēperunt. Collectisq; & i unū cōctis per multis pauperibus ac seruis audaciæ ac contumaciæ incia subierunt. Cū uero solēni sacrificio Romulus intentus esset: Diuini. n. cultus ceremoniarū ac uaticiniū obseruantissimus erat: Numitoris pastores ira amissæ præde ifidiati in Romulū cū paucis abeuntē i petū faciunt: sic cōmisso prælio: illatisq; utrinq; uulneribus: ulli uictores Remu cōprehēdunt: quē cū ad Numitor captum perduxisset: nihil i eum aīaduertit: acerbitatem fratris reformidans: sed illū supplex adiit orans atq; obsecrans: ut de eo suppliciū sibi sumere liceret: ut qui frater esset: & ab eius seruis iniuria cōtumeliisq; affectus. Accedebant Albanorū querimoniae ex eius uiri iniuria excitatæ: q; sibi misera atq; idigna pati uidebatur. Quibus permotus Amulius est: Remusq; ab eo Numitori ad suppliciū deditur: quo accepto Numitor domū reuersus: adulescentē mirum in modū admiratus est: qui magnitudine corporis & uiribus exuparet cunctos. Cūq; ex eo ore atq; uultu: quē i perditis rebus seruabat: perspiceret eius animi magnitudinē cōstantiāq; instantibus malis iunctā & itactā: tū eius opera ac res gestas acciperet: figuræ eius & liniamētis respondentes: & quod maximum est diuino quodā itineū & numine percitus rerum magnarū incia nactus: animi iudicio & fortuna quadā ueritatis: quæ diutius latere non poterat: quis esset & quo pacto genitus foret: rogauit benigno aspectu mitiq; uoce spem salutis iniiciens. Ille parūper lenitate orationis confirmatus: Nihil te iquit celabo: Etenim mihi regio noie dignior q; Amulius uideris esse. Nā & audis & iterrogas priusq; ad puniendū accedas. Ille incognita causa me ad suppliciū dedit. Primum omniū Faustulo magistro regii pecoris: & Larentia genitos iā de ab initio essenos credidimus. gemini autem fratres sumus eodē editi partu: & apud te crimen & calūniā & iuditiū capitis ad ducti de nobis ipsis magna audimus. Quod si periculo fides habenda uidetur: dubia nostra procreatio fertur esse nutritio uero atq; educatio absurdior q; pullorū: & quibus expositi eramus æscæ feris & auibus ab iisdē enutriti somus: sūmissis a lupa māmīs & apico comportatis cibis: cū in tyberim in scapha iaceremus. Extat adhuc scapha: seruaturq; æreis cigulis cōmunita: in qua cadncæ icisæ sunt litteræ: quibus iposterū fortasse extincti: & cū nulli iam usuiesse poterimus: a parentibus nostris cognosceremus: Numitor igitur cū & uerba adulescentis & ætatē & minime seruilē idolē cōferet: haud eā spē sibi blādiētē reiecit: sed dedit operā ut de his clamcū filia loqueretur. Nam custodiis adhuc asseruabatur uehementer: sed Faustulus ut primū Remū captū & Numitori i custodiā deditū accepit: Romulo rē aperit: ut gēiti utq; educati foret: & ad ferendā Remo opē horatur. Nā antea per enigmata cōfessus erat: tantūq; illis indicarat quātū si attendissent: putabat eorū animos nō mediocriter attolli posse. Ipse cū scapha ad Numitorē ex illa occasione cū magno metu & trepidatione se cōtulit. Sed cū custodibus qui ad regis portas erāt: in suspicionem uenisset: deprehensusq; ab illis esset: & turbato ad respōdendū mens simul atque oratio excidisset: detecta

Larentia mulier ex

fatis formosior

uir iſtę formosior

appellat qui obuiā

factus Larentia pſo

amici an gſtuit

gabios uir pſo

remulus nōq; iſtę

us ad inſpiciendū

parendū uisus

Sic notandū eſt

diuini cultu - am

forſe eſſe ut ſi

romulus erat

est scapha: quā tēste inuolutā ferebat. Forte affuit qdā ex his qui pueros iperio regis exponēdos acceperat. Hic cū scaphā tū eēt ituitus: agnouissetq; ex ipsa forma atq; ex litteris: opinatus id quod erat: haud rē neglexit: sed ad regē cōtinuo re delata: de Faustulo tormētis q̄sitū ē: qui ī multis ac magnis cruciatibus habitus: neq; inuictus p̄stitit: neq; coactus oīno cōfessus ē pueros apud se seruari: & ab Alba lōge iter pastores eē: se quoq; idip̄m illā nūciātū ire: se s̄pe uidisse ac tetigisse: ut eā natorū desiderio affectā magis ī spe bona cōfirmaret. Quod igitur turbato aīo hoīnibus & p̄ metū aut irā q̄ppīā faciētibus euenire solet: id tū Amulio cōtigit. Virū. n. alias qdē p̄bū: sed Numitoris amicū in ea trepidatiōe ad eū rogatū misit: nūquis rumor aut sermo hoīum ad eū de pueris platus foret ut uiuerēt. Qui ubi eo puenit: cū uidisset iā fere Remū amplexu & gratulatiōe a Numitore exceptū: ipse eā spem suo testimonio firmiorē effecit: hortatusq; ē ut p̄pere ad res capescēdas incūberet: & se quoq; fociū rei gerēdæ & adiutorē p̄buit: occasio etiā ipsa nec tardādi nec differēdi facultatē dabat. Nā Romulus iā p̄pe aderat: & eo ad eū haud pauci ex ciuibus odio ac metu regis cōfluxerāt: ipse etiā secū agebat magnā armatorū manū in cēturias īstructā: q̄rū singula ducebat uir qdā herbarū fasciculū asta alligatū p̄ferēs: qui postea manipuli nūcupati sūt. Ex hocq; lap̄a cōsuetudie usq; ad nostrā aetate manipulariis in castris id nomē māsīt. Cū igitur Remus intra urbē ciues ad defectiones ipulisset: & Romulus cū externis copiis ad eū se adiūxisset: tyrānus maximo terrore difficultatibusq; suspētus ac sollicitus priusquā aut molitus esset q̄ppīā: aut salutare aliquod cōsiliū capet: deprehēsus circūuētusq; ab illis obtrūcatur. In iis igitur quorū pluriā monumētis suis cōmēdarūt Fabius ac Pēparethius Diocles: q̄ primus oīum uidetur ab urbe cōdita historiā edidisse: suspicio quādā fabulæ ac cōmēti inest. Verūtāme a ueritate nobis reiiciēda nō sūt intuētibus: quorū operū artifex sit atq; architecta fortuna: Adhæc rē romanā nobiscū ipsīs animo reputātibus: quæ nunq; eo magnitudinis & potētīæ processisset: nisi ex diuina origine primordiū accepisset. Interēpro autē Amulio: rebusq; regni cōstitutis: neq; Albā incolere induxerūt in animū: non potiti ante regno: nec superstitē auo regnare. Ita Numitori albana re permīssa: debitq; matri restitutis honoribus: decreuerunt in his locis: ubi expositi: ubiq; educati fuerāt: nouā urbem cōdere. Hæc probabilissima causa fuisse uidetur. Coegit etiā ita fortasse necessitas ob multitudinē seruorū ac fugitiuorū: qui ad illos cōfluxerāt: q̄ aut his diffipatis: pereūdū omnino: aut separatim cū illis habitādū esset: q̄ rē indignam Albani ducerent fugitiuos secū cōmisceri: & in urbē ciues ascribi: quod in posterū ex eo q̄ de uxoribus est actū magis apparuit. quod ē nō ab ininria & cōtumelia sed ex necessitate & inopia fōminarū p̄fectū. Nā raptas in sōmo honore habuerūt. Primus deīde urbi fundamētis iactis sacrum quēdā locū eo cōfugiētibus pertugium statuēte Asylū uocat: eoq; oēs sine ullo discrimīe excipiūt: nec domino seruus: nec debitor creditoribus: nec homicida magistratibus deditur: cū dicerēt firmū ac ratū id omnibus pythico oraculo esse oportere: ut q̄celeriter urbs cōpleretur. Ab initio tradūt haud plures mille domos fuisse: sed hæc posterius. Aggrediētibus statim deloco dissensio fuit. Romulus enim locū quē quadratā Romā uocant condende urbi deligi uolebat: At Remus partē Auētini locū natura munitū cōmodiorem ducebat: eiq; postea ab eo Remoniō cognomen fuit: sed nunc Rignariū appellant. Cōueniētibus autē inter se secūdis auib; diiudicare litem diuersa loca ad inaugurādū capiūt. Priori Remo augurio uenisse ferūt sex uulture s. cum duplex numerus Romulo se ostēdisset. Sed dicitur a q̄busdā uere Remū uidisse: Romulū uero esse emētū. Sed cū accessisset Remus: tūc Romulo duodecim apparuisse: inde māsisse morē Romanis ex uulture seruandi. Herodorus autē pōticus tradit & Hercule letari solitū uulture in re gerenda se ostendēte. Est enim animantiū innocētissimus omniū: cū nihil uescatur ex his quæ ferūt homines aut plātant aut alunt: sed ex cadaueribus sibi cāquærat: interficit autē nihil: nec destruit animatiū: uolucris autē ob affinitatē etiam mortuis abstinet. At aquilæ noctue & accipitres uiuas uolucres etiā eiusdē generis inuadūt atq; interimūt. Nā ut Aeschylus inquit: Aue autē uescenda qui abstineat auis. Ad hæc aliæ in oculis: ut ita dicā: uersantur: atq; ubiq; in spitiendas & sentiēdas se offerunt: At uulture raro est intueri: nec eius pulli facile inueniri possunt: ut non nullos in opinionē uariam & stultā coniecerit: ab extra ex alio quodam orbe huc se appellere: quod rarum sit: nec perpetuo quēadmodum putant esse: quod secundum naturā est: nec sua sponte sed diuino aliquo impulsu appareat. Postea igitur q̄ Remus rescituit fraudē grauitē cōmotus Romulo fodiente qua urbis mœnia circūducturus erat: ludibrio fratris fossam trāsiliuit: atq; opus impedire conatus est. Sic tandē aiunt quidam illum ab irato Romulo: alii quodam celere ex Romuli comitibus hic esse interfectum. Cecidit etiam in ea pugna Faustulus & Plistinus: qui cum Faustuli frater foret: una Romulum nutrisse dicitur. Celerātem in Hetruriam secessit: & ab eo ueloces apud Romanos traxerunt: ut celeres dicerentur. Q̄ etiam Metellū tradūt q̄ mortuo patre singulari certamie pugnatiū Indū instituisse. romanos admiratos apparatus celeritatē celerē appellasse. At Romulus postea q̄ ab eo Remus in Remuria una cū eius nutritoribus ad sepulturā est datus: cōplēdæ atq; īstruēdæ urbi aīnī adiecit. Accersitis ex Hetruria uiris q̄ sacris q̄busdā ritiis & litteris singula edocerēt atq; exponerēt: quēadmodū in mysteriis fossā rotūdā effodit: in loco cui nūc cōmitio nomē ē: primitiasq; oīum q̄bus lege qdē ut honestis: natura aut ut necessariis utebātur: in eā deposuerūt: & ad postremū ex q̄ q̄sq; p̄fectus erat terra: p̄ticulā quādā ferēs: eodē cōitiētes cōmiscuerūt. Vocāt atq; fossā ipsā eodē: quo olympū noīe mūdū: deīde ī figurā circuli circūscripsit urbē. Ipse atq; p̄iceps cōdēdæ nouæ urbis aratro uomere æreo p̄fixo: iūctisq; sexu dispare bobus: ipse boues agēs fixis terminis: p̄fūdū circūducit sulcū. Qui eū cōsequūtur: iis id negocii datur: ut q̄s aratrū suscitārit glebas: in īteriorē ptē diuertāt: nec ullā delapsā extra eē patiātur. Linea igitur muro locū diffiniūt: uocaturq; qd' itus relinquitur pomœriū detraētis p̄ syncopā e medio litteris q̄si post murū. Quē atq; locū portis optatit: ibi educto uomere aratrū attollētes spatiū quoddā uomere itactū reliquūt. Vnde & murus totus exceptis portis sacer putatur: portas autem sacras putātes res necessarias nisi atē expiatis īportare: aut exportare religiōe īpediūtur. Urbē igitur ad. xii. l. l.

maii condi ceptam esse opinione omnium satis constat. Eumque diem festum Romani agunt: natalem patriae nuncupantes. Ab initio aut nihil animatum ad sacrificia adhibebant. Existimabant diem ipsum patriae originem consecratum purae & sine sanguine seruari oportere. Verum tamen pridie eius diei pastoralē quandā celebritatem agitabant: quae palilia ab illis dicebatur. Nunc igitur Romanorum kalendae nulla re cum graecis conveniunt. Illum autem diem quo Romulus urbi fundamenta iecit trigessimū diē fuisse phibent: eoque lunā ex cōgressu solis defecisse: quā uidisse Antimachū Teiū lyricū cū tertium in annū sextae olympiadis incidisset. Temporibus autem Varronis philosophi uiri Romani & historiae monumētis peritissimi fuit: Taruntius uir ei imprimis amicus: & tū philosophiae: tū mathematicae imprimis studiosus: qui cū ad astrologiae disciplinā se cōtulisset cōtēplationis gratia: & in ea excellere putaretur: huic imposuit Varro: ut Romuli conceptionē i diem & horā deduceret. Inspectis quoque eius uitae institutis ac rebus gestis ex illis consequentiā colligeret ueluti geometricae ppositionū resolutiones praecipiant. Eiusdem. n. cōtēplationis eē cognito cōceptionis tempore uitam praedicere: & pracepta uitae pcreationis: tēpus perdiscere. Suscepit igitur Taruntius munus sibi a Varrone positum: ac pspexit uiri ingenio ac moribus rebusque gestis: tū uitae tpe ac mortis genere. His quoque oibus in unū collatis ualde fidenti atque alacri animo ostendit: Romulū primo anno secundae olympiadis a matre fuisse conceptū: mense choerac ab Aegyptiis nūcupatū: quē nos decembrē dicimus: tertio & uigesimo die hora tertia: qua sol deficit oīno: in lucē uero editū: mense thoth: qui septēber apud nos est ad. xii. k. L. sequentis mensis circa ortū solis. Urbis uero Romae fundamenta ab illo iacta eē quinta idus pharmuti mensis: qui aprilis uocatur a nostris: inter secundā & tertiā eius diei horā. Nā urbis fortunā ueluti hominis propriū habere opinantur tēps: quod ex prima origine ad astrologiae ortus obseruatur. uerū hāc atque alia huius superflua magis & aliena poterunt fortasse uideri: quā quod fabulae cōmento lectoribus molestae sint. Condita igitur urbe principio iuuentutē romanā in militares diuisit ordines: quorum quilibet peditū tria milia & trecentos equites habuit: ii qui legiones dicebantur: quod ex oibus pugnaces in illis delecti forent: reliquā multitudinē se iunxit: eaque populū nūcupauit. Deinde ex optimatibus centū creauit senatores: quorum collegiū ex aetate senatorum uocauit: illi patres dicti: uel quod ii solū qui patres forent: creati possent: quod nō multis contingit ex primis illis cōtēnis: uel a patrociniō id nomē fluxit: quod existimarent patronū quēdā fuisse: ex his qui Euandrum cōsecuti sunt: qui in becilliorē curā gessisset: eis quoque praesidio fuisset: ab eo huic rei eiusmodi appellationē mansisse. Illud mihi probabilius uidetur: si quis opinetur Romulū decreuisse: primores & potentes oportere paterno officio & indulgentia humiliorum cāmi fidē suā curaque suscipere: simulque quo ceteros edoceret: ut tutiorē sibi uitā in cōpraesidio uiuendā statuerent: neque quibus uirtute cederent eorum honoribus āgerent: sed beniuolo & amico animo ut eos forent: patresque illos honoris gratia appellarent & eē opinarentur: idcirco eo nomine appellasse. Nā & his tēporibus exterarū nationes ex senatorio ordine patronos sibi adoptant: eosque duces uocant. ipsi autem Romani patres cōscriptos id collegiū appellant: quod nomē & dignitatis plurimum & iudiciū minimū praefert: sed ab initio tantū patres dicti. Posterioribus autem diebus ascriptis i eū ordinem pluribus: patres cōscripti uocati sunt: atque hoc senatorii popularisque ordinis differentiae honestius sibi nomen fuit. Alios ēt ex multitudine potentes legit: eosque patronos nūcupauit: illos autem clientes: magna quoque illos inter se beniuolentia deuinxit: quae maximas necessitudines pductura foret. Hi hominibus oppressis & indicio circūuentis in obtinēdo iure suo & causae actores & patronos & moderatores consiliorum omnium se praebant. Illi uero hos obseruabant nō honoribus tantū: sed et copijs suis in filiabus locandis & i dissoluendo aere alieno. Patronū quoque in clientem: & clientē i patronū testimoniū dicere lex nulla nec magistratus cogebat. At imposterum manente exterarū necessitudinum iur primatibus pecuniā ab inferiori loco hominibus accipere: turpe ac fordidum est habitum. Sed hāc de his satis. Quarto autem post conditam urbem mense: ut tradit Fabius: audax in raptu mulierum facinus est gestū: ac perhibent quidā Romulū: cū natura bellicosus foret: adductū nōnullis oraculis: quibus portendebatur Romā ex facto: si bellis nutriti retur augeturque: maximā euasuram: ad uim sabinis inferendam animū intendisse. Nō. n. magnū numerum: sed triginta tantū ab eos uirgines raptas esse: ut qui belli magni iniciū: quod connubii quāereret. Hoc parum probabile uidetur eē: sed cum intueretur magnam accolage uim in urbem conuenisse: quorum paucis admodum coniuges forent: plurimi uero quod peregrini & aduenae pauperes & obscuri forent: contemptui erāt: nec stabiles in fide mansuri putabantur: in spem erectus iniuriā sabinis illatam quodāmodo sibi cōmunionis & necessitudinis coniungendae principium sibi quoddam cum illis esse allaturam: placatis mulieribus ad opus incubuit. additū sibi huiusmodi ratione ante munito. Fama uulgata ab eo primum ē cuiusdam Dei aram conditam sub terrā inuenisse: ei quoque Deo Conso nomen indiderunt: siue a consilio quod consiliarius foret: siue Neptūnus equestris. Nam ara est in circo maximo posita: quae reliquum quidem tempus latet: in equestribus autem certaminibus aperitur. Placet tamen aliis quoniam consilium arcanū & minime palam esse oportet: subterraneam haud temere & opertam Dei arā esse. ubi uero apparuit magno apparatu sacrificium parat: indicique finitimis spectaculum iubet. Multi mortales eo conuenere. ipse cum optimatibus purpura inductus sedebat. Erat autem signum aggrediendae rei opportunitatem adesse cum assurgens purpuram in sinus contraheret: ac rursus contractam explicaret. Stabant igitur permulti ac cincti ensibus ac regem obseruabant: qui dato signo ad rapiendas sabinorum uirgines discurrunt: ipsos fugientes incolumes dimittunt. Raptas esse quidam triginta tantum tradunt: a quibus & curias nuncupatas eē. ualerius autem antias quingētas uiginti & septē. iubas autem sexcētas octuagitatres. Sed hoc maxime romuli causa sustentatur: quod nullam praeter unā Ersiliā cōeperit: quae illos latuerat: quod ē argumēto eos nō iniuriarū & cōtumeliarū causa ad raptū uenisse. Sed genera magnis necessitudinibus inter se iungere cogitasse. Ipsam uero Ersiliam quidam aiunt Hostilio claro inter romanos homini nupsisse: quidam ipsi Romulo in

na duodecimū R. ma
romulus urbe m condit
epit. quē romani
deinde die m. f. f. f.
agunt.

quid fecerit uirgines
quae de causa i. c. e. h.
eius ipse delegit
patres dicitur

ad quid patres dicitur

de cuius aram rom
lus sub terrā inuenit
eius nomē n. indic
est.

Varia opinio de
uirginū raptu.

matrimonium cessisse existimant: & ex eo filios peperisse: e quibus una ex ordine procreationis primam ab eo nuncupatam: alterum ille ex congregatione ciuium aoliū quod græce totum seu uniuersum significat: posteriores ab illiū appellarunt: Sed hæc Zenodotus cum prodidisset: in multorum reprehensiones incurrit. Vnā longe ante alias insignem specie ac pulchritudine ab obscuris quibusdam hominibus raptam ferunt: in quos cū diripiendæ uirginis gratia ex optimatibus quidam iuassisset: ab illis ne quis uiolaret Talasso eā feri clamatū iuueni probo ac splendido: tum eos audito Talassi nomine clamore & plausu collaudasse: quosdam etiā cōsecutos esse gratia & beniuolētia uiri: Talassum cōclamātes: ex quo nuptialem quemadmodū græcis hymenæū: eam uocem fuisse. Nā & illum i muliere seruāda optima usum eē fortuna. Sextius uero Syllas Carthaginēsis uir neq; a musis: neq; a charitibus abhorrēs dixit nobis Talassii nomē Romulū signū direptionis dedisse. Igitur oēs simili uoce regem profecutos eē: iccirco eū in nuptiis morē eē seruatum. Plurimi tamen quoq; suā iubas sequi: hanc exhortationē & prouocationē ad opus: & lanificiū: quod græci Talassiam dicunt: eē opinantur. Ita tamē cōfusus & cōmixtis græcis latinisq; uocabulis: in quā tā & si nō male sentiant. Nā utebantur: romani per id tēporis Talassiae nomē cōmuni cū græcis: tamen probabilior huius rei causa & ratio posset afferri. Nā cū sabini hostes cōposito bello cū romanis pacē inierunt: percusso fœdere cōuenerunt de mulieribus: ut nulla alia in re uiris q̄ in iis quæ ad lanificiū p̄tinerēt: operā suā nauarent. Mansit igitur deinceps ea consuetudo: ut qui darent aut acciperent aut interessent oīno p̄ ludū ac iocū talassium uocitarent: attestantes ad nullū aliud opus uxorē q̄ ad lanificiū duci. obseruatur ēt his tēporibus: ne sponsa paup̄m tū pedibus superincedat: sed sublimis in cubiculū deferatur: quod tunc quoq; in eoraptu ui in cubiculū latas aiunt eē. Addūt præterea aliqui auctores: q̄ nubentis comā pilo discriminēt: ad illud spectare primas nuptias prælio & hostiliter initas eē: de quibus copiose in cāis a nobis mētio facta est. Perpetratum est igitur eiusmodi facinus. xiiii. kl. septembris: quo die cōsualia celebrantur. At sabinis uis hominū permagna erat: incolebāt uicos sine muris quasi id ipsi patnū foret elato aio & interrito eē: qui Lacedæmoniorū coloni essent. Verūtā intueres se magnis obfidibus deuinctos: & cura filiarū solliciti: legatos miserunt supplices ad Romulū orātes & obsecrantes: fīlias redderet: & uim illatā purgaret: sic uoluntariā & legitimā gentibus amicitia & necessitudinē fore. Romulo aut mulieres minus dimittente: sed ad affinitatē suscipiendā sabinos adhortantē: dum alii cōsilio & apparatu belli morā trahebant. Acrō rex ceninēlium homo uehementis: & bellicis rebus pariter audax: Romuli facinus suspectū habēs: & quod i fœminas perpetrātū erat: ratus oībus meticulosum eē: nec ip̄m tū perferendū bellū p̄occupat: Et cū magnis copiis in agrū Romanū ip̄m facit: Cui sit obuiā Romulus. Cūq; in cōspectū uenisset: ex aduerso spectantes: ad pugnā se inuicē prouocabāt: paratis exercitibus & instructis: Romulus igitur uotis nūcupatus si hostē fuderit fugaritq; se eius arma ferentē loui delaturū: ubi i certamē collatis signis descendit: regē uictor obtruncat: exercitūq; in fugā uertit: captaq; urbe: captorū in iuria abstinuit: præterq; iussit eos deiectis domibus Romā cōmigrare: par ius & cōditionē cū ciuibz habituros: quæ una res maxime ciuitatē exauxit: q̄ eos quos uicisset: semper in se traduceret: & in ciues ascriberet. Sed Romulus quo uotum suū maxime loui gratū: & ciuibz suis aspectu iocundum efficeret: uictor spolia ducis hostiū cæsi suspensa fabricato ad id aperte ferculo gerens cōpro p̄æne uictoriæ decenti se: quēte exercitū i armis ad urbē contendit: excipientibusq; magna cū lætitia & plausu ciuibz: ad quercū i trophæi formā fictā hostis arma deposuit. Huiusmōi igit pōpatriūphis ip̄m tū exēplū ad imitādū reliq̄ hoc trophæū loui statutū: cognomēq; Deo additū feretrio loui: a feriēdo hostē. n. ut uotis perierit feriēdo oppressit: spolia ipsa opima nūcupata: ut ait Varro: ab opibus: sed potius ab opere rei gestæ dictū uir: quæ regibus ducibusq; hostiūq; sua manu cæsis posteriores duces ferebāt: ac duobus tātū post Romulū ducibus opima parta sūt spolia: Cornelio Cossō q̄ Hetruscū Tolūniū iteremit. Postremo claudio Marcello oppresso Britomarte rege gallog. Cossus igitur ac Marcellus ipsi opima spolia ferentes quadriugo curru inuesti sunt. Romulū uero nō recte Dionysius ait curru eē usum. Tarquiniū. n. Priscum Demarati filiū in eiusmodi formā & magnificentiā triūphos statuissē perhibēt: & si alii affirmēt Publicolā primū in curru triumphasse. Extant ēt Romæ in prōptu: quæ sint oībz Romuli pedetres statuæ spolia ferentes. Postea uero ceninensium cladē reliquis adhuc sabinis in apparatu belli occupatis: Fidenates Crustumēni & Antennates hostiliter in fines romanos incursionē faciunt: uictiq; prælio pariter captis: delictisq; oppidis & agro diuiso: Romā habitātū cōcessere. Sed Romulus cū reliquū agrū partitus foret: inter ciues parentibus uirginum quantū possidebant reseruauit: ac sibi habere iussit. His rebus sabini reliqui grauiter cōmoti: Tatio duce bellū Romanis intulerunt. Erat aut difficilis ad urbē aditus ob capitolū quod præminebat: & præsidium i eo erat: cui Tarpeius præerat: nō Tarpeia uirgo: ut quidā dicunt: nec uident a se Romulū uultum fingi: Sed filia eius Tarpeia arcē sabinis prodidit: capta spe armillæ aureæ: quas sabini magni ponderis læuo brachio gerebant. Itaq; petiisse eā ferunt mercedē p̄ditionis quod in sinistris manibus haberent: eā inita cū Tatio cōditione noctu apta porta sabinos i arcē accepit. Nō solū igit ut uir: Antigoni inq; se p̄diores dū produnt amare: ubi p̄derunt odisse. Nec Cæsar cū dixit in Thracē Rhumitaleū proditiōne sibi placere: proditorē aut odio eē: sed pariter ita cuncti in improbos animati sunt: qui eorū operam requirūt: ueluti cū uirus aut bile quarūdam ferarū indigent: dum ea sibi usui sunt illis delectantur: ubi uero nihil indigent: uiciū ipsum oderunt. Sic tū Tatiū affectus in Tarpeiam: iussit sabinos oīa ei tradere quæ in sinistris manibus essent: Ac ipse primus armillā detractam & scutū una in eam coniecit: facientibusq; idē cunctis auro icta undiq; ac clypeis obruta multitudine ac pōdere sua ipsa mercede iteriit. Tarpeius quoq; accersitus: p̄ditionis dānatus ē: ut iubas testat: a Galba sulphurio p̄ditū eē. Ex aliis q̄ Tarpeiam mentionē faciunt: ii longe uidentur a ueritate discedere: qui tradunt eam Tatiū sabinorum ducis filiam fuisse. Ab ea q; cum

in eos fuit opud
in quos romanes
in spolis ducendis

ind. ferunt quæ
enimēsum

qua causa spoli
ime die se sint

frigninus demone
filius

facis dux erat sabi
notum

Romuli nuptias cum quo ui nupta erat: iniquo animo ferret: hæc omnia esse gesta: & eadem i eâ a patre perpetrata: quoque sententiæ Antigonum non poenitet esse. Simulus autem poeta delirat omnino: qui opinetur Tarpeiam non fabinis capitolium prodidisse: sed Celtis eorum regis amore incensam. Sunt autem eius de illa uersus huiusmodi. At capitolii iugum custos Tarpeia tenebat Improbæ: quæ muris non bene fida fuit. Celtica dum demens sequitur conubia regis: Sceptiferum regum prodidit illa lares. Hanc non arboei: & celorum milia gentis Abductâ ripis constitutere padi. At super inuisæ manibus detracta puellæ Arma ferunt miseram: pressit acerba dies. Tarpeia igitur ibi sepulta: ab ea tumulo nomen inditum mansit usque ad Tarquini ætatē: qui cum locum dedicasset Ioui: reliquiis alio translatis: Tarpeia nomen simul amisit: præter capitolii saxum: quæ & his temporibus Tarpeia uocant: e quo fontes deturbari sunt soliti. Capta igitur arce a fabinis: Romulus ira & cupiditate recuperandi stimulat: animum in aduersum romanos ægit: quo hostem ad pugnam prouocaret. Tatiûs contra fiducia plenus: pugnam ciebat: quod iueretur: siqua necessitas instaret: suis tutum esse per fugium: quod autem inter palatinum capitolinumque collem capi erat: acrem grauemque pugnam: difficultate loci: fugam uero ac persecutionem in angusto per breuem utrisque allaturum uidebatur. Fuit ibi forte ex alluione fluminis qui paucis ante diebus locum inundarat: relicta palus profundo limo: haud longe ab ea parte: quam nunc uocant forum: quæ res nec satis apparebat: nec facile uitari poterat: sed contra cæca & ad cauendum difficilis. Huc delatis fabinis casu quodam superior eorum res fuit. Nam Curtius iter fabinos clarus & elati animi uir: qui princeps ante alios ab arce decurrerat: uirgentibus romanis trepidante equo sese in paludem coniecit: ibi aliquandiu aduenientibus ac uocantibus suis fauore multoque addito animo conatus est equo paludem exire: quod ubi aspexit factum impossibile esse: dimisso equo ipse euasit: locum deinde Curtium lacum appellarunt. Hic tum fabini tanti periculo uiri solliciti: acrius ad pugnam incubuerunt: Incertus diu Mars dubiaque uictoria fuit: multis utrinque cadentibus: inter quos Ostilius: quem Ersilia uirum Ostiliique annum eius: qui post Numam regnavit: fuisse memorant. Rursus pluribus breui collatis præliis: postremum maxime insigne fuit: in quo Romulus saucius saxo in capite parua adedo affuit: quare præsidio ducis priuata cõfestum romana inclinat acies: fussaque amissa planitie: in palatium fuga concessit. Tandem Romulus se recipiens ex uulnere: ubi suos palates aspexit: obuiam factus: magna uoce resistere: atque iterare pugnam iubet. Crescente magis circa se quotidie fuga: ac neminem se conuertere in hostem audente: precatus est Iouem uti fugam foedam susteret: neque contineret: sed rem romanam prolapsam & iacentem attolleret. Absolutis his precibus permultos ex aspectu regis uerecundia cepit: audaciaque mutata fortuna fugientibus addita est. Restitere igitur romani: quo nunc loco Iouis statoris situm est templum. Ita cõfestissimo agmine fabinos adorti fundunt fugantque: & usque ad locum Regiam nunc dictum ac Vestæ templum palates agunt. Hic illis prælium redintegrare apparantibus nouum spectaculum: ac longe maius quam fama fertur oblatum est. Nam fabina mulieres: quarum iniuria bellum exortum erat: diuersis ex locis cõspectæ sunt: cum clamore muliebrique ululatu trepidæ inter occisos cadauera & tela uolantia se inferre: ac ueluti correptæ numine: aliæ infantes pueros in uulnibus tenentes: aliæ passis crinibus scissaque ueste ad uiros suos & parietes contedere: atque omnes una: hinc fabinos inde romanos blandissimis nominibus supplices implorabant. Igitur utrique ea re permoti inflexique pugna dirempta: illas in medio pugnantium ceperunt: fletumque per omnes iuxit: & ex aspectu atque uocibus misericordia subiit. Ille autem quotidie magis ac magis precibus obsecrationeque humili nactæ licentiam ingeminabant. Quod enim aiebant tantum a nobis est admissum facimus: ut alia iam mala tanta perperasse simus: alia nunc misere perferamus. Dirreptæ sumus ab his qui nunc nos obtinent: ui ac scelere uiolatæ: raptæ a fratribus: parietibus coniunctis neglectæ tandiu fuimus: quoad magis uinculis de uinctæ: pro hostibus nunc & raptoribus pugnantibus timere: & morientibus lugere cogemur. Non enim accessistis uirginibus nobis opem aduersus iniuriam afferentes: sed nunca uiris coniuges: a liberis matres diuellitis. Acerbius profecto nobis hoc auxilii genus quam fuit tuum cõtentas & proditas esse: ad hoc nobis horum ad hoc uestra misericordia recidit. Quapropter siqua uobis alia pugna causa est quam nostra: decet iam uos ab armis discedere: cum propter nos socerorum atque auorum nomen affecuti sitis. Sin autem nostra causa bellum geritur: ducite nos una cum uiris & liberis: & nobis parentes & coniunctos reddite: obtestamur uos: non coniuges simul & natos eripite: nec iterum captiuas abducite. Talia permulta Ersilia de plorante: reliquisque obtestantibus: depacti inducias: duces in colloquium prodeunt. Mulieres tantisper ad parietes ac fratres uiros: suos ac natos perducunt. indigentibus cibum & potum mittunt: saucios domum delatos curant: ostendunt sibi domi administrationem permissam: sequuntur uiris obsequiis uti: & ab illis tum honore omni tum beniuolentia caritateque coli & obseruari. Ex hoc foedus percutitur: ut uolentes apud uiros maneant cum quibus nuptæ forent omnium operum ac munerum uacationem (ut dicitur) præter Lanificii habituræ: ciuitatem quoque communem Romani fabinique habeant: urbique Romanæ a Romulo nomen sit: romanis uero a Tatii patria quintibus: regnum etiā commune: utrique domi militiæ obtineant: quo autem in loco huius foederis cõditiones firmatæ sanctæque sunt: ei usque ad nostram memoriam a coeundo committio nomen mansit. Ita geminata urbe: ceterum uiri fabini nominis in senatum a scripti sunt: Legiones singulæ sex milium peditum & sexcentorum equitum cõplebantur numerum. Eodem tempore in tres tribus tota ciuitas diuisa: Raneses a Romulo: A Tatio tatienses appellatas: Tertiæ tribus homines luceres dicta Luco asyli: in quem multi fuga de lati ciuitate donati sunt. Tribus autem tres ipsas fuisse numero nomen ipsum declarat: quibus qui præerant tribunos uocitabant. Singula autem tribus decem continuit curias: eas quidam perhibent a fabinis mulieribus nomen traxisse: sed hoc mendacium esse deprehenditur. Nam multis earum a locis nomina imposita sunt. Permulti tamē mulieribus honores sunt habiti a romanis: ut his transeuntibus uia cedere: presente muliere obscœnum nihil loqui nec nudum aspici: uel causam defendere apud eos qui de cæde iudices cõ-

stituti forent: earum: pueros bullā ferre: a forma ipsa & figura bullæ persimili ita appellatā. Regibus autem nō statim cōmune de rebus gerendis cōsiliū erat: sed priuatim uterq; inīcio prius cū centum uiris cōsilio: deinde coactis i unū cōctis: cōsulta in medium referrebant. Incoluit uero Tatius eam urbis partē ubi nunc monetæ eit tēplum: qua ex palacio i: circū maximum iter: iuxta quem locū sunt quos pulchræ monetæ gradus uocitant. Eodem i loco ferunt sacram cornū finisse. Addunt etiā fabulæ Romulū eo sui experiundi gratia a Loetino lanceam corneā iaculatū esse: eam uero defixā altius: anitētibz multis: nūq; cōuelli potuisse. Lignū quoq; nactum plantarum fertilem humū germinibus ramisq; emissis i eximie altitudinis cornū icreuisse. Is locus apud eos qui post Romulū secuti sunt. circum parietibus ductis: ut sanctissimum tēplum i magna religioe est habitus: ac sicui proprius accedenti uisum fuisset eam arborē minus frundescere & uirescere: sed ueluti subdictis nutrimentis lāguescere ac deficere: passim sibi occurrentibus id statī clamore significabat. Cū autem. C. Cæsar ut dicitur ascēsus i strueret fabris propinqua arbori loca fodientibus i prudenter uiolatis: admodum ab illis radicibus omnino lāguat atq; interiit. Mēses igitur romanorū sabinī acceperunt seruauerūtq;. Sed quæ a hanc mēsum rationem attinēt: in Numæ uita omnia explicantur. Sabinorum uero scutis usus est Romulus: suamq; & romanorū armaturam imutauit: Argolica. n. antea scuta ferebant: sacrificiorū autē ac celebritatum ritus uicissim obibāt. Vt quæ utriusq; gētis erant: propria haud tollerent: sed noua alia insuper adderent: ut sunt quæ matronalia uocat: cōpositi belli monumētum matrōis tributa. Tum carnētia carnētam quidā proprium hominum procreatio: nis factum opinantur esse: ob id hæc sacra matres agitare. Alii Euandriarchadis matrem fatidicam: eam Phorbo dicatam fuisse tradunt: & carnētam q; carmine responsa ederet nūcupatam. Nicostratæ. n. proprium sibi nomē fuerat: hæc cōmunior de carnēta opinio ē: quæ plurimos auctores hēt: Nōnulli tamen nomē carnētesane haud inepte interpretātur: ut sit carnēta amens & mēte carens: q; minime afflata fure re atq; insanire sit solita. De paliliis superius diximus. Sed Lupercalia expiationis gratia instituta uident. Celebrantur. n. ea sacra mēse februaryi atris diebus quem expiatum interpretari quis posset: eam quoq; diem februatam ueteres appellabant. Ac uidetur id solēne per uestutū Euandrum ex Arcadia allatum in ituisse: hoc uulgatior fama tenet. Potest etiam nomē ipsumq; a lupa dictū uideri. Etenim uidemus luper cos inde cursum incipere: ubi Romulū expositum ferūt. Verum qui in iis seruatur sacrificii mos haud facile eum cōiectura assequi possumus. Iugulant. n. capras: tum duos ex genere adulescentes eo sistūt: quorum frontes alii cultro sāguine perfuso tingunt: alii statī lanam lacte madentem ad mouentes abstegunt. Oportet etiam absterfos adulescentes ridere: deinde incisis in corrigias caprarum pellibus discurrunt in orbem: & si qui obstant scuticis cādūt. Mulieres adulta ætate ultro se ad uerbera offerunt: ratæ eam rem ad fœcunditatem cōducere. Proprium ac suum eius celebritatis est: ut luperco canem imolent. Butas qui dam de romanorum rebus gēstis fabulosas causas in elegiis edidit. Tradit. n. interēpto Amulio. Romulū cū latitia & gratulatione ad locum curcuisse: in quo infantibus lupa māmā sūmiserat: memoriāq; illius cursu hanc celebritatem referre. Currentes autem ex genere qui impedimento sunt cadere. ueluti tunc Romulus & Remus ex alba strictis ensibus decurrerant: ensem autē perfusum sanguine illius temporis cedē ac periculū significare. i memoriā quoq; nutritiois lacte expiationē fieri. Sed. C. Acilius tradit ante conditā urbē Romuli pecus e medio esse sublatū: illos autē peractis Fauno uotis: nudos ad peruestigandum excurrisse: ne sudor impediret retardaretq;. In huius rei memoriā lupercos nudos in orbē currei. Cane autē: Nā sacrificium expiatio ē: extirpare quis possit expiationis gratia imolari. Nā & græci homines ad expiandū canes adhibere soliti sunt: ac multis i locis periscylacismis quæ ita uocant illi a cane utunt. Quod si hæc ad lupæ gratiā nutritionēq; ac salutē recensendā agitant: nō imerito canis iugulatur. Lupis. n. inimicus est. Nī iā me hercule plestitur animal: quod lupercos dū currūt impediāt. Dicitur etiam ignis consecrationem a Romulo prius esse cōstitutam: cū sacras legisset uirgines: easq; uestales nūcupasset: quod quidā Numæ attribuunt: cæteris quoq; rebus circa deorū cultum religionēsq; studiosissimum diligentissimūq; fuisse. Ad hæc uaticinio peritum: cuius causa lituū manu gerere. Est autē lituus inflexus baculus: quo ad inaugurandū sedentes celi spatia designant. Hunc quo tēpore urbs capta est a celtis: cū in palatio asser uaretur: amissum ferunt. Deinde eiectis barbaris in alto cinere intactū igni esse reperitum: cōsumptis cæteris atq; corruptis. tulit ēt leges quasdā: e quibus illa uehemēs quæ uxori uig; relinquere nō permittit: sed uiro uxore repudiare si in uenefico natoq; aut in adulterio deprehēsa foret: aut clauēs subiecisset. Quod si aliter q; repudiasset: eius copias partem uxori dari: partē Cereri sacram esse iussit. Qui autē cū uxore diuorciū faceret: eū sacrificare diis inferis. Illud ēt Romuli propriū: q; cū nullā patricidæ pœnā desinisset: homicidium omne patricidium nūcupari uolūt: q; hoc ipium ac nefariū. Illud autē impossibile ēē duceret: ac multa sæcula uisus est recte eius modi in iuriā futuram desperasse. Nemo. n. sexcentis post ānis Romæ tale facinus perpetravit: sed post Hānibalis bellū Lucius Ostius fertur primus patrē occidisse. Hæc igit de his dicta sufficiant. Anno autē quarto Tatij regni: cū propinqui quidā eius in laurentū legatos incidissent: cōati sunt in illis ui pecunias auferre: nō permittētibz: sed repugnātibz: eos necauerunt. Igit tātæ audaciæ facinore ppetrato: Romulus statim deprehensos in maleficio puniendos censuit: sed Tatius missis fecit liberauitq;: quæ sola inter eos manifesta discordiæ cā fuit: reliquis in rebus se inuicē colentes obseruantēsq; summo cōsensu & cōcordia cōe regnū administrabant. Igit ceterorū ppinqui cū propter tatum omni spe legitimæ pœnarū destituti forent: ipsum lauini una cū Romulo sacrificio intentū adorti oppresse runt: Romulū uero ut uirum iustū laudatū ornatūq; Romam dimiserunt. Ille ratio quidem honorifice funus faciendū curauit. Sepultus est autē in Auentino: sepulchri locū harmilustriū uocant: cadē tñ penitus ulcisci & persequi neglexit. Tradunt autē historici quidā laurentū urbē metu perculsam: Tatij interfecto

aria qm i qd am
a sit

1 sint luperalia
to iure sint instituta
quo mēse deinde
oliti sint celebrare

id est letans sic uidet
ind i e p.

primus fuit qui
eius ostium post san ni
lis scilicet patre occidit

res cōprehēfos dedisse: sed a Romulo eē dimissos: cū diceret eadē eadē pēi aduā esse: quæ res suspitionē plerisq; attulit: nō inuito Romulo paratum fācinus esse: ut sublato regni socio ac partice rerum sum mā ipse solus obtineret. Horum tamē nihil turbauit sabinos: neq; i dissensiones & discōdias ipulit: sed eorum parti beniuolentia & caritate regis: parti metu potentia: parti etiam ut deū ueriti: i eadē admiratiōe & beniuolentia perstiterunt: Per multæ quoq; exterae nationes Romulum admiratæ sunt. Latini etiā pri scī missis Romā legatis. cū eo amicitiam societateq; iunxerūt. Inde Romulus fidenas oppidum Romæ sane uicinum cēpit repentino ipetu: ut quidā perhibent: eo premissis eqtibus: iussisq; portarum cardines succidere: & cōtinuo ipse præter spē adortus caput. Sūt alii tamen qui dicāt illos iniuriæ auctores fuisse: qui factō ipetu cū predam abegissent: romanū agrum usque ad superbia multis cladibus affecerūt. Sed Romulus cum intra isidias profectos permultos occidisset: urbe poritus est. haud tamen deleuit: nec solo æquauit: sed mille & quingentis colonis idibus aprilis eo deductis romanorum coloniam fecit. Ex hoc pēstis inuasit urbem quæ hominibus absq; ulla ægrotatione subitas mortes i ferret: sterilitas quoq; agrorū & caritas anonæ cū sumā iopia cōsecuta est: guttæ præterea sanguinis e cælo ceciderūt: ut ad necessarias molestias superstitio uehēmēs hominū mētes occuparet: sed posteaq; eadem quoq; mala laurentibus iciderunt: oīo uisum ē: Tatii ac legatorum cæde uiolato iure gentium: utriq; ciuitati irā numinis expiandā esse. Quare deditis cædis auctōribus & ab utrisq; supplicio affectis: ab iis malis se receperunt. Romulus expiationibus ciuitates expurgauit: quas adhuc etiam ferentinam ad portā obseruari tradunt: sed anteq; morbo ciuitas liberata esset: obseruata occasione camerini in romanos inuasērunt: excursionibus agrū depopulati sunt: rati eos calamitate oppressos: minus ad uī. p. pulsā sufficere. Statū igitur Romulus eductis in eos expeditiōibus: ac ex pugna potitus uictoria quīq; milia iterem: captaq; eorū urbe ex iis quos belli calamitas reliquos fcerat: dimidiatos Romā traduxit: ac duplici numero multitudinē Roma Camerianā hitatū deduxit: k L. sextilibus tāta iā uis ciuiū Romulo superabat sedeci fere ānis a condita urbe: cū reliquis autem spoliis Camarina quadriugū æreum currum deportauit: quod cū in uulcani tēplo statuisset: sui quoq; statuam ex uictoria coronatā locauit. Sic romana aucta re firmataq; uicini populi pui i feriores uiribus erant: i romanorū ditionē se subiecerunt: ac securitatē nacti: satis se hēre opinabantur. Potētiō res autem i uidia simul ac formidine agitati: minie sibi rē cōtēnendā ducebant: sed obuīam Romulo eū dum: tantāq; i medio crescentem molem potentia opprimēdā. Igitur primi hetruscorum ueii: qui amplā regionem hēbant: permagnamq; incolebāt urbē. bellum icēperunt: repetitis fidenis: quā urbem sui iuris ditionisq; esse affirmabant. Quod nō iniquū modo: sed etiam ridiculosum erat: ut qui homines oppressos & belli periculis circūuentos auxilio nō leuassent: sed delendos hostibus prodidissent domos tunc quæ in aliorum forent potestātē repeterent. Quare cū eis esset a Romulo cōtumeliose respōsū: i duas partes deducto exercitu: altera Fidenas romanosq; q ibi erāt iuadunt: Altera Romulo obuīa fiunt. qui Fidenas ierāt duo milia romanorū: superata i prælio obtruncarūt: reliq; a Romulo fufis octo milia desiderata sunt. Rursus ad Fidenas pugnatū ē: i quo prælio maxima operis pars Romuli fuit: qui cū pugnandi artē & audaciā ostendisset: robore ac uelocitate pedū humanā excessisse uim omnes fatētur. Sed quod a qbus dā dicitur: admodū fabulosum: atq; adeo icredibile oīo esse uidetur quattuor & decē milibus i ea pugna cæsis maiore dimidia partē propria manu Romulū obtruncasse. Cū Meseui i Aristomene iactantia uti putētur: q cū trecentorum a se cæforū ex lacedæmoniiis uictimas imolasse dicāt. Fufis igitur fugatisq; hostibus: Romulus iis qui euaserant libere permissa fuga: ipsam urbē citato agmīe petere cōtēdit: illi accepta magna clade perteriti haud restiterunt uiribus: sed supplices Romulū adeūtes: i cētū ānos cū eo fœdus amicitiaq; iunxerūt: magna agri parte multati: quā septimagiū id est septimā partē uocitāt. Urbibus autē ac locis fluuiio propinqs romāo cesserunt. Ex optimatibus quiquagita obsidibus datis. Triūphauit autē de his Rōulus idibus octobris. Cūq; magnā captiuorū uī abduxisset: fuit i illis ueiorū dux: q uir puetō iā ætate cū esset rē i prudēter uisus: ac præter ætate i perite gessisse. Quare & his tēporibus cū uictias pta uictoria imolat: senē purpura idutū p forū i capitolū ducit: bullāq; ad collū appēdūt: indicū atq; i insigne puericiæ. Præco sardianos uenales. p. n. sardianorū coloni esse dicunt. Veii autē itra Hetruiræ. sine f. cōtinēt. hoc extremū ē bellū a Romulo gestū. Deide q multis uel potius oibus præter paucos admodū euenire solitū ē: q magnis ac subitis successibus se ad potētiā & opes nimias extulerūt: hoc ne ipse quidem effugere potuit: sed secundis rebus ellatus & tumidus animus i solefcere grauius pro populi ari comitate & affabilitate tyrānicos spiritus & minime ferendā superbiam & cōtumaciā sumere. Id primū ex ipso habitu corporis & uestitu apparuit. Purpurā. n. ornatus icedebat: & i sede conspicuus sedēs dabat populo iura: iudiciaq; exercebat. Habuit autē lectos iuuenes ad custodiā sui corporis: i q quod regi quoti die psto forēt a celeritate ministerii celeres nūcupati. pcedebāt alii baculis sumouētes uulgū: loris et acciti: ut quos iuberet rex cōtinuo cōprehēfos uicerēt: ex quo iis a ligādo listoribus. Cāteriecto ut arbitror hodie nomē ē. Antea. n. litores dicebāt: hos graci leiturgos: Leitōs. n. populus ē: uocitāt. Postea uero q Al bæ anus Numitor cōcessit e uita: regnūq; ad eū hæreditatis iure delatū ē: popularē rationē secutus i medio rēp. posuit. & ducē sabinis quotānis creādū statuit. Docuit et Rōæ optiātes sine rege liberā ac sui iuris rēp. quærere: ut uicissim regerēt: regerentq; Nō. n. ātea partes publica munera obibāt: nec reip. gerēdæ participes erāt: sed nomē iātū atq; habitu i signes cōsuetudinis magis q setētiæ dicēdæ gratia i curiā cogibantur: & silentio iubētis urba regis audietes. Hoc tantū q priores publico cōsilio i teressent: prælati multitudine discēdebāt: ad reliqua minus adhibebātur. Itaq; cū ipse per se agro ex bello parto militibus diuiso: ueiis redidisset obsides i scis patribus & iuitis: uisus ē ei senatus ludibrio esse. Ex quo breui post tēpore e medio rege sublato: senatus præter spē temere i suspitionē & calūniā icidit. Sublatus est autē nomis iuli is

Camerini populi

Hetrusci populi

romulus idibus octobris
triumphauit, uictis a
superatis hetruscis

qui tum quintilis erat: nec quicquid certum aut exploratum scriptoribus de sua morte reliquit: præter tempus: ut diximus. Multa enim eodem die etiam his temporibus in eius cladis memoria sunt. Nec mirum uideri debet hoc in Romulo contigisse: cum Scipione africano post cenam domi suae extincto: de mortis genere nullum certum aut satis probabile iudicium fuerit. Verum alii opinantur eum: quod natura ualitudinaris foret: sua sponte extinctum: alii ueneno ipsum sibi mortem consciuisse: quidam etiam aiunt eius inimicos cum noctu irrupissent meatus animae obclusisse. Atqui Scipio mortuus palam oculis omnium conspectus iacuit: uisumque eius corpus suspicandi omnibus ac diiudicandi facultatem attulit. Romulo autem subito erepto: nec pars corporis nec uestitus reliquæ ullæ repertæ: nec defuit supitio a patribus illi impetu facto discriptum et de uulcani: distributaque singulis particula atque ueste obuoluta clauis omnibus exportatum esse. Sunt etiam qui dicant neque in uulcani æde neque presentibus solum partibus: sed ad capræ paludē ibi dum concionaretur: ultra quod dici aut credi potest: repente nimbo ac procella turbati misceri: aerem ceptum: magis mutationes inducere: solē in tenebras & caliginē conditum esse: noctē nec placidā nec quietā: sed tonitru magno flatibus ac turbis incubasse: quibus terreret uulgum dissipatum se in fugā dare. Hic patres inter se coisse. Postea uero quod sedata tempestas: ac lux reddita est: coacta rursus in unum multitudo sollicita regis desiderio scrutari omnia: nusquam inuenire. Prohibere patres nec sinere præbere in eo negotio curaque diutius esse: sed hortari omnes Romulū uenerari cultu ac religione prosequi: ut ad deos raptum: & ex rege optimo mitem ipsi deum propitiumque futurum. His auditis exultare gaudio plæbs & spe bona confirmata Romulū adorare. Extitisse autem quosdam: qui cum asperius uehementius factum præbarent: inuidia & offensionē patres aduxerunt: uoceferantes decipi ab illis plæbem: spe uana & stulta duci: eorum manu cadē esse confectā. Hic Iulius proculus uir inter patres genere uirtute auctoritate primus: fidus Romulo imprimis: & ex albanis colonis necessitudine & familiaritate coniunctus: procedens in forum iuratus maximū & sanctissimū iusiurandum presentibus conctis inquit: Romulū sibi dum iter faceret: e regione obuiam se obtulisse specie ipsa & forma insigni: ut antea nunquam ornatū fulgentibus armis: ac se priorem illū ita allocutus: Qua iniuria o rex & qua mēte impulsus nos falsis & improbis criminibus circūuentos: urbē orphanā in luctu & gemitu in squalore & sordibus reliquisti? At contra regē respondisse: O Procule ita diis uisum: nos cælo demissos condita urbe imperium per maximū & gloriā habitura: rursus in cælum proinde bono animo sis: ac romanis nuncia uti prudentiā & fortitudinē colant: his artibus fore: ut amplissimā inter homines potentiam consequatur. Ego uobis quirinus facilis propitiusque ero deus. His uerbis & uiri auctoritate: & iureiurando fide adhibita: ueluti diuino quodā furore aflatas mētibus nemo contra dicere nemo aduersari. Sed reiecta omni suspitione & calūnia iuocare Romulū uotis deumque appellare: Hæc igitur similia uisua sunt iis quæ de Aristeo proconesio & Cleomede Astipolæensi græci fabulantur. Aristeum. n. tradunt in fullonaria taberna mortē oppetisse: post peregre quosdam redeūtes: in illū Crotonē euntē icidisse. Cleomedē uero robore & magnitudine eximia fuisse: cumque temerario ingenio foret & furioso: & multa uolēter fecisset: ad postremū ludū puerorū ingressum: apprehensa manu colūnam quæ tectū sustinebat instantemque: quatitēque mediam fregisse: ac tectūque deiecit: interfectis atque pueris: cum quæreret ad mortem: in sepulchrum magnum se coniecit: & clausum intus adiectū desuper opculū adeo tenuisse: ut nea multis quidē simul anitentibus uiuilla auelli posset. Conscissa igitur arca: neque uiuū hominem: neque mortuū esse cōpertū. Quare missi in Delphos legatis oraculum sciscitaturū respondisse Pythiam: Vltimus herorum Cleomenes Astipaleus: dicit etiam Alcumenæ cadauer dum affereret e conspectu euanuisse: lapidēque in lectica iacentē apparuisse: atque omnino his similia multa ficta & cōmentitia referunt ut mortalia superuum naturaque suam afferant: & angustiora ac diuinicra efficiant. Negare igitur ueritatē diuinitatis participem esse impium simul atque ingenerosum est: terrā uero admiscere cælo stultū. Quare his omissis tutius est Pindaro assentiri: ut corpus omnium ibecillā cōsequitur mortē: uiuumque etiam æternitatis simulacrum deferit. Hoc. n. est solum a diis: inde. n. profectum est atque illuc tendit: non cum corpore: sed siquid longe a corpore seiunctū ac seueratum purum omnino carnis expers atque expiatum fuerit. Ipse. n. animus siccus optimus ut Heraclitus inquit: cum ueluti e nube fulgur: ita e corpore euolat: qui autem permixtus est corpori: eoque oppletus: quæ admodum euaporatio quedam onusta atque caliginosa ægre emittitur ægreque reuocatur. Haud igitur cōsentaneū bonorū ac fortium uiroque corpora una cō animis præter naturā in cælum transmitti: sed animos uirtute exultos existimādū ē oīo: non repugnate natura diuino quodā decreto ex hominibus in heroas: ex heroibus in dæmones: ex iis uero cōpeditis ueluti in mysteriis purgati expiatique fuerint: deposita mortali omni acie: rena mole: non ciuili lege: sed ut ueritas & ratio dicat: in numerū deorum referi: pulcherimum ac beatissimū finē cōsecutos. Quirinū autē Romuli cognomē: martiū ac belicosum quidam importare existimant quidam ex eo ductū: quod ciues quirites appellarentur. Alii tradunt ueteres lanceā quirī uocare solitos: ac curetæ lunōis sigillū ipso sublatū. Ad hæc lanceā in regia positā Martē uocitare: lancea quoque dōari cōsueisse iberos: qui in bellis quæ acriter strenueque pugnantes fortitudinis laudē meruissent: pro inde effectum esse: ut Romulus ueluti martius quidam deus ac pugnax quirinus diceretur. Illius igitur Phanū in tumulo quirio ab eo nuncupato constitutū est. Dies uero quo cōcessit euita: uulgi fugā ac nonas capratinas appellant: quod eo discedentes ex urbe ad capræ paludē sacrificia peragāt. Exeuntes autē ad sacrificiū multa ex patris nominibus: ut Marcelli ac Cai cum clamore inuocant eius diei fugam alternaque in urbem reuocationem cum metu ac trepidatione referentes. Nonnulli quoque asseuerant hanc imitationem non fugæ sed festinationis ac mis acceleritatis esse: idque in eiusmodi principium referunt. Postea quod galli capta Roma a Camillo pulsi: fugatique sunt: cum ciuitas ea clade attritis uiribus ægre se recepisset: multi latinorum Libio postumio duce in eā cum copiis inuaserunt: sic haud procul Roma positis castris: per legatū romanis significauit uelle se utriusque populi necessitudinē & propinquitatē: quæ iam uetustate defecerat: renouare per connubia: affinitatesque rursus primum

qui uisus fuit iulius
proculus

aristeus

qui uisus fuit cleo-
medes

pythias: qui respondit

heraclitus ipse uir
emigranda animam
corpore

ad deo quirino nomine
lancea dixerint

tis generibus: q̄ si frequētes uirgines mulierūq̄ inuptas ad se mitterent: pacē illis secum & amiciciā fore: ut atēa ex simili origie cū fabinis fuerāt. His auditis romāi simul & bellum formidabāt: & mulierū dediti onem nihil mitius captiuitate habere opinabantur. Ambigentibus autē illis Seruaphilotis: ut alii tradūt: Tutola noīe cōsuluit: ut omīssis cāteris ad dolum cūfugerent: eo & bellū & obsidiū quoq̄ dationē euita ri posse. Fuit autē doli apparatus eiusmodi uiros mittere: q̄ se una cū pluribus seruilarum forma prāstati: bus ad hostes deducerēt: tum Philotidē ipsā noctu ignē attollere: romanos nō armata māu egredi: hosti busq̄ sōno sepultis pro uolūtate uti. Hēc ita gesta addētibus fidē latinis: Philotisq̄ noctu ignē ex capri fico quodā festulit circūpositis a tergo uelaminibus atque inuolucris: ut splēdor ignis hostibus interclu sus: romanis tātū appareret. Dato igitur signo trepidi exierunt: & ob tripidationē qua ad portas iuicem uisi sunt: seipsos sapius adhortātes: cāsis repentino & iprouiso ipetu hostibus: uictoriā monumētū festū diē eiusmodi agitant: capratinisque nonis ex caprifico id nomē manet: cōstitutis etiā extra urbē ex fici ra mis tabernaculis: sub iis epulū mulieribus prābent: seruæque circūcoeuntes ludūt: ita uerberibus ac la pidum iactu iuicē se afficiunt: ut eo tēpore pugnatibus romanis auxilio affuerunt. Hēc haud multi histo ricorum pro ueris admittunt: sed pluribus diurna nominū cōmemoratio: & ad capræ paludē ut ad mare incessus ad priorem sentētiā magis spectare uidetur: ni iā eodē die diuersis tēporibus utraq̄ clades ac cepta est. Fertur igitur Romulus quattuor & quinquaginta ānos natus: trigessimooctauo sui regni anno e uita migrasse. Quæ igitur de Romulo & Theseo auditu digna & memoria accepimus: hęc a nobis ex posita sunt. Itaq̄ uidetur alter eorū ab initio iudicio suo & cōsilio nulla coactus necessitate: sed cū liceret sibi i Træzene regnare: potius regno haud obscuro: ipse suapte natura magna atq̄ ardua spectasse. Al ter cū fuga ipsa ignauix nomē ac suplicii subiturus esset: quale ē illud Platonis timore ac metu fortis fuis se: extremaq̄ pati reformidans ad magnas res gerendas iuitus coactusque accessisse. Deinde huius op us unius albæ tyrāni cædes maximū memoratur: illius autem Scironis firi Procrustes Corynæus prælu dia quæ dādū ad maiora se cōpararet: fuerunt: quibus oppressis magnis tyrānis grāciā liberauit: priusq̄ esset illis qui ab eo seruaretur cogitus: atq̄ huic declinatis latronū insidiis maritima trasuestio tuta pate bat. At Romulus uiuo Amulio icolumis esse nō poterat: cui id permaximo argumēto est q̄ Theseus nul la prouocatus iniuria pro aliorū salute improbis bellū indixerit. Illi autē quoad ipsi nihil a tyrāno mali p pessi sūt: iurias oīm cōptēserūt. quod si magnū uidet fabino prælio uulnus accepisse: oppressisseq̄ Acro nē: p multosq̄ hostes bello domuisse: cū his operibus possumus cētaurorū pugnā & aduersus amazones Thesei gesta cōferre. Quod uero Theseus circa creticū tributum est ausus: cū siue beluæ alicui æscā siue uictimā Androgei sepulchro siue quod ē leuius ē his quæ prodicta sunt: ad seruiēdū apud homines cōtu meliosos atq̄ imites: scēdam seruitutē ignominiosāq̄ subiturus: sponte se offerens: cū uirginibus & pue ris nauigationē suscepit. Quantæ fortitudinis & magnitudinis animi aut iustitiæ aut splēdoris & gloriæ cupiditatis aut uirtutis sit opus: nullo modo uerbis explicare q̄s possit: ut mihi nō male diffinisse philoso phi uideantur: qui dixerunt amorē ministerium esse deorū ad curā & ad cōseruationem iuuenū homini bus exhibitum. Nā Ariadnæ amor nihil aliud q̄ dei opus: atq̄ inuētū salutis uiri gratia fuisse uidetur: nec amātē mulierē culpare: sed magis admirari debemus: siquidē nō omnes uiri & mulieres eo pacto anima ti fuerint: sin autē hoc illi tātummodo cōtigit: iure ego illam: quæ miti proboq̄ igenio: & quæ bonis for tibusque uiris affecta fuerit. a deo amari dignā fuisse dixerim. Cū uero uterq̄ natura ciuilis extitisset: neu ter eorū regium administrandi morē seruauit: sed eo omīssio: alter popularē tyrānicū: alter iducētes: ambo cōtrarias rationes secuti. in eadē fraudem deciderunt. Oportet. n. oēs qui i regno cōstituti sūt. primū oīm regnū ipsum cōseruare. seruatur autē nihilominus: si i eo nihil fiat: quod minus cōueniat: q̄ si cōuenientia cuncta agantur. Qui uero aut remittat aliquid: aut itē dat: is de regis ac principis maestate decedēs: & aut multitudini seruiēs: aut sibi uēdicans dominatū: id agit: ut aut cōtēnatur a suis: aut i eorū odium & offen sionē icurrat. Attamē uedetur illud ex benignitate & humanitate: hoc ex cupiditate insolētiāq̄ profectū. Quod si n̄ aduersa oīo fortunæ ascribenda sunt. sed ex moribus ac pturbationibus notāda. Impetu qdē animi & fauore ac ira subito cōcitata: quæ ille i fratrē: hic i filiū amisit: nemo excusare conet sed princi pium ad iram impellens: eum magis a culpa uendicat: qui maiori causa ueluti uulnere grauiore accepto a uirtute descieuit. Romulo. n. cū de rep. ageretur: & cū fratrē i certamē contentionēq̄ uenisset: nemo tali i re hanc illi subito mentē & cogitationē incidisse arbitraretur. At Theseū quæ pauci oīo mortales effuge re: amor suspicio: calūnia muliebris i filiū cōcitarūt. Quod aut maius ē: Rōuli uxor in rē atq̄ opus erupit: nō mitē exitū habiturū. Thesei uero irāusq̄ ad uerbū iprecationē senilēq̄ execrationē processit. Cāterū apparet a dulcescentē usum esse fortuna. Quare i hoc qui uis Theseo suffraget. Sed i Romulo illud maxi mū fuit tenuissima ad res gerendas principia habuisse. Serui. n. ac subulcorū filii habiti priusq̄ ipsi liberta te donati forent: omnes fere latinos i libertatē uendicarunt: uno eodēq̄ tempore plura nomina pulcheri ma cōsecuti: oppressores hostium: coniūctorū uendices: reges gentium cōditores urbiū: n̄ instaurores ut Theseus: qui ex multis i unum coactis unā cōposuit ciuitatem pluribus euerfis: quæ regum priscorū q̄ herorum nomina referebant. Romulus hęc postmodū i hostes effecit: quos coegit: euerfis deletisq̄ propriis urbibus ad uictores cōcedere: Sed ab initio nō cōditam ante ciuitatem inmutauit neq̄ exauisit: sed cū nullā haberet: & ipse ab integro noua ex ædificata simul agrum sibi patriam: regnum. genus. con nubia necessitudinesq̄ parasset: neq̄ excidit ullam: neq̄ euertit: erga extores autē ac sede carentes benefi cus extitit: quos uolentes in populū & ciues accepit: Latrones & maleficos nō interemit. At nationes bel lo subdidit: ciuitates in ditionē redegit: de regibus & ducibus triūphauit. Remi autem cædes haud certū autorem habet: Plurimi q̄ crimē in alios traſſerunt: matrē uero ex māifesta clade exitioq̄ seruauit: auum

*Hic explicit
uita Romuli
& incipit
Comparatio*

quoque turpiter ignominioseque seruientem in Aeneae sedem restituit. cumque illud sponte multis beneficiis affectisset: ne iuue quidem laesit. Thesei uero de uelo mandati obliuione & negligentia uix arbitror longiori defensione etiam apud dissolutos iudices patricidii culpam deprecari posse. Quod sentiens uir quidam Atticus: qui magnum aggredi uolentibus defensionis munus incuberet: fingit Aegcum aduentante naue: cum festine spectandi gratia ad arcem curreret: prolapsus cecidisse: ut qui stipatorum ope destitutus foret: aut cui ad mare properanti nullus seruorum comitatus adesset. Quod autem ad foeminarum raptum spectat. Thesei factio honesta defensio defuit: ac primum quod deliquit in eo genere sapius. Rapuit enim Ariadnam: Antiopem: Troezeniamque Anaxagonam: & post omnes natu iam grandior nondum adulta Helenam: sed infantem nec aetate nubilem: cum ipse iam legitimi coniugii tempus superasset: deinde quod causa in hoc foedior rapiendi fuit. Non enim troezeniorum laconum amazonum filiae in procreandis filiis dignae erant: quae Athenis erechthidibus cecropidibusque praeferebantur. Verum haec ita gesta suspitione praese ferunt contumeliae ac uoluptatis gratia esse suscepta: Sed Romulus octingentis aut non multo paucioribus raptis fabinis: non omnes: sed unam tantum ut aiunt Herfiliam habuit: alias iis qui interciues uirtute excellerent: distribuit. Deinde honore indulgentia liberalitate quibus imposterum mulieres habitae sunt: uim illam atque iniuriam opus pulcherimum maximeque ciuile: ad eam quae consecuta est: communionem ac societatem conficiendam fuisse declarauit: sic utramque gentem in unum compulit: inuicemque ad miscuit: rebusque futurae beneuolentiae ac potentiae fontem atque originem praebuit. Pudoris autem & amiciciae quam in nuptiis statuit: tempus est testis. Ducetos enim & triginta perpetuo deinde annos: neque uir ausus est ab uxoris: neque a uiri uxori societate discedere: Sed ut apud graecos omnes rerum cognitione maxime doctrinaque praestantes. patricidam primum ac matricidam profere possunt: sic apud romanos omnis peruagatum est: Seruilius spurum primum fuisse: qui cum uxore in foedum ciuitatis gratia diuortium fecerit. Huic autem rei cum longitudine temporis res atque opera testimonio sunt. Nam & regnum utriusque gentis regibus & respectu generibus ambobus ex eo coniugio in medium posita est. Ex Thesei autem nuptiis nulla amicicia cum aliquo: nec societas atheniensibus comparata est sed odia: bella: ciuium caedes consecutae sunt: atque ad postremum amissis aphidnis misericordia hostium supplices deosque implorantes quae ob Alexandrum troiani pertulerunt: uix a se tandem deprecati sunt. Mater autem Thesei non periculum tantum subit: sed relicta etiam ac prodita filio eadem omnia quae Hecuba pertulit. nisi iam quae de eius captiuitate feruntur: ficta & comititia sunt: Quod si hoc medatum est: oportet & aliorum plurima uana existimare. Ad haec quae de numinis diuinitate memorant per multum inter se defferunt. Nam Romulus ad modum propitiis diis atque auspiciis seruatus est. Oraculum uero Ageo datum: ut in peregrina terra concubitu abstineret: declaratum: datur: Theseum praeter uoluntatem deorum esse procreatum.

FINIS.

LYCVRGII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINUM PER LAPVVM FLORENTINVM VERSA.

ELYCVRGO LEGVM LATORE NIHIL VT ITA DIXERIM CERTI

narrare licet: cuius quidem & genus & peregrinatio & obitus: atque apud omnes ipsius in ferendis legibus constituendaque res. studium uarias historias sortitum est. At ne tempora quidem constant: quibus uir ille fuerit. Alii namque Hiphiti temporibus claruisse: seriasque olympicas una secum confecisse tradunt. Quorum est & Aristoteles philosophus: coniecturam trahens ex eo disco: quo in olympiacis ludis utebatur. In illo enim Lycurgi nomen incisum conseruatur. Alii uero ex illorum successionibus: qui Spartae regnarunt: tempus supputantes: ueluti Eratosthenes atque Apollodorus non paucis annis antiquiorem prima olympiade Lycurgum ostendunt. Timaeus autem sentire uidetur duos apud spartiatas Lycurgos extitisse haud eodem tempore: Eorumque utriusque res gestas ob gloriam in alterum referi: & uetustiore quidem non porro Homeri temporibus fuisse. Quidam etiam Homerum illum uidisse ferunt. Xenophon quoque uidetur antiquitatem uiri illius asserere: in quibus Lycurgum eraclidarum temporibus fuisse commemorat. Nam genere quidem nouissimos etiam Spartae regnantium herachidas fuisse perspicuum est. Hic autem uidetur illos nominare hercalidas uoluisse: qui primi simulque proximi Herculi extiterunt. Verumtamen quod tanto in errore uersetur historia: enitemur eos sequentes. uel qui probatissimis argumentis uel testibus celeberrimus utitur: quae de hoc uiro perscripta sunt in medium referre. Cum & Simonides poeta non Eunomi: sed Pritaidis filium Lycurgum dicit atque Lycurgum & Eunomum plurimi fere non hac generis origine prohibent: sed ex Procle & Aristoden: o qui uir Soum natus: ex Soe aurytionem: ex quo Pritanin: ex hoc autem Eunomum. Ex Eunomo uero Polydestem ex priore uxore: Lycurgum autem iuniorem ex Dionassa. Ut uero Eutichidas tradidit: eum quidem sextum a Procle. ab Hercule autem undecimum. Ex maioribus autem eius Sous maxime illustis fuit: quo imperante Elotes Spartiatas in seruitute egre: & agri non nihil ab Arcadibus absidentes sibi aduendicarunt. Ferunt autem Soum nuper difficili aridoque loco a Clitoris obsessum: in ea uenisse foedera: ut partem bello terram eis reliqueret: siquidem ipsi atque sui omnes ex proximo fonte biberent. Firmatis autem iure iurando foederibus congregatisque suis omnibus: illi qui non biberet: regnum se traditurum pollicitum esse. Continente uero se nemine: sed citius potius bibentibus Soum ipsum post omnes descendisse: & hostibus adhuc praesentibus: cum sese aqua aspersisset: abscessisse locumque tenuisse. perinde atque non omnes bibissent. Sed tam & si has ob res Soum admirentur: non ob hoc tamen: sed ab eius filio familiam Eurytiodas cognominarunt. Videtur enim primus Eurytion nimirum regiae potestatis fastum remisisse: beneficiis alliciens populum: multitudinique gratificans. Ex huiusmodi uero

Lycu duos

Lycu. genealogia

remissione populo ad audaciam iritato posteris aut regibus tum multitudini exosis: tum uel ad gratiam uel propter infirmitatem dissimulando proferentibus: Sparta diutius leges atque ordinem desiderauit. Quam tempestate & Lycurgi patrem imperitantem diem obire contigit. Dirimens enim quandam tumultuatum pugnam popinatio cultro ictus occubuit: Polydecti filio qui erat natu gradior relicto imperio. Quo quidem & ipso mortuo non multo post in regnum succedere Lycurgum oportebat: ueluti omnes opinabantur. Atque priusquam manifestum foret fratris uxorem praegnatam esse: regnabat: sed postea quam celerime hac de re certior factus est: regnum declarauit pueri esse: siquidem mas foret: principatum uero ipse tam tutor gubernabat: pupillorum autem regnum tutores Lacedaemonii prodicos nominant. Sed ut mulier claculum eum acersere: uerbaque de perdendo puero: quo illi Sparta imperandi nuberet facere. Eius quidem ingenium Lycurgus exosus ac detestatus est. ad ea uero quae dicebantur: contradixit nihil: quin laudare & admittere simulans: non oportet inquit per abortiuum partum atque medicamentum ipsa sibi corporis detrimentum afferat: pericliteturque: sibi enim curae fore: ut continuo quod nasceretur: e medio tollatur. Hoc igitur pacto ad tempus usque paritum de ducens mulierem: ubi illam parietem sensit: misit qui parturienti assiderent: eamque assuerent. His autem imperat: si foetum nascere eam mulieribus traderent. Si mas eum ad se deferent: quicquid rerum tunc ipse gereret. Accidit autem: ut mulier ipso cum principibus coenante: mare pareret. At ministri aderant: qui ad eum infantem deportarunt. Quem ille suscipiens traditur dixisse ad discumbentes. Rex natus est nobis o Spartiatae: ac deinde cum regio solio reclinauisset: Charilaum nominasse: quoniam qui aderant hilares omnes essent: admirantes illi quidem tum eius animi magnitudinem tum iustitiam. Regnauit autem totos menses octo. Caeterum erat spectatissimus apud ciues pluresque fuere: qui sibi ob uirtutem auscultarent: & alacres imperata exequerentur: qui ut regis curatori potestateque regiam habenti obtemperarent. Erat & quaedam aduersus eum inuidia: ac nonnulli quoniam iuuenis incremens esset: eum insidias moliebant: praesertim cognati & familiares matris ipsius regis: quae contumelia affecta uidebatur: cuiusque frater Leonidas ubi audacius aliquando atque petulantius in Lycurgum maledixisset: subdidit se plane ac certo scire ipsum regnaturum: suspicionem is praebens: ac Lycurgum calumnia praecupans: ut insidiis usum siquid regem pati contigerit. Huiuscemodi autem uerba quaedam etiam a muliere effectebatur. quae grauius Lycurgus & permoleste ferens: ueritusque occulta consilia: statuit peregrinatione euitare suspicionem: uagarique: quoad nepos per aetatem ad successionem regni prole consequeretur. Itaque sic soluens primum in Cretam uenit ubi: resp. regionis discens: congressusque uiris primariis gloriae partem & legibus probauit: accepitque domum quasi translaturus atque usurus: partem etiam contempsit. Praeterea uirum unum: qui sapiens illi ciuilibusque habebatur gratia & amicitie persuasum Thaletam nomine Spartam misit: qui poeta uersum lyricorum existimatus: occasione quidem & praetextu hanc illic artem exerceret: re uero quae optimi legumatores solent ea ipse perficeret. Illius enim orationes: quaedam erant orationes: quae modis simul & numeris multum decoris grauitatisque habentibus ad obtemperandum: concordiamque utendum reuocarent: illis autem auditorum ingenia sensim demulcebantur: & a maliuolentia quae tunc illis inuicem inerat: rerum honestarum studio absuecebant. Quapropter omnes ille quodammodo honestissimis Lycurgi institutis praeparauit. Ex Creta autem Lycurgus in Asiam nauigauit: uolens ut fertur: Cretensi uictui abiecto quidem illi & seueris sumptibus ionicis ac deliciis: quemadmodum medici sanis corporibus sub agra morbose solent: & computare: & ita uiuendi atque regis publicae differentiis decernere. Quo quidem loco cum Homeri poemata primum legisset: quae apud Creophili filios seruabatur: & illis esset institutus ciuile institutum ac eruditionem admixta: non minore sectanda studio: quam aurum uoluptates imperantiaque libidinis: ea quaeque libenter scripsit & congregauit: ut in patriam deuecturus. Erat namque praeterea fama quaedam uersuum apud graecos. Quasdam poeseos partes sparsim: ut acciderat: diuulgare consecuti fuerant haud multi. Ea Lycurgus uel primus illustrare fecit. Aegyptii uero etiam ad se uenisse Lycurgum putant: & ab aliis nationibus pugnam discriminem maxime admiratum: id ad Spartiatae trahuisse: diuisisque fabris & uulgaribus opificibus urbanam uerissime ciuitatem mundamque reddidisse. Quae ab aegyptiis dicuntur: haec eadem & grecorum alique ipsi rerum gestarum scriptores testantur. Quod autem Lycurgus Libyam Hiberiamque petierit: & Indiam peregrans Gymnosophistis congressus sit: praeter Aristocratem Spartiatam Hipparchi filium neminem dixisse cognoscimus. At Lacedaemonii absente Lycurgum desiderabant: accensebantque sapientum numero: quasi reges nomen dignitatemque duntaxat: aliud uero quo multitudinem praestaret: nihil haberet. Lycurgo imperatorum quoddam esset ingenium: & uis quae homines alliceret: & praestantiores redderet. Verum neque regibus illius uiri praesentia minus desiderabatur: quin sperabant eo praesente multitudinem minus sese ad iniuriam & contumeliam latum ire. Cum ergo Lycurgus ad hosce ita affectos reuertisset: illico aggressus est praesentem mouere statum: reipublicae mutare: tam nullum neque opus neque usum legum singularum esset: nisi quis uetuti corpori aegro & morbis omnifariam pleno inhaerere multitudinis temperie resoluens: ac deiiciens medicamentis purgationibusque: alterum nouum uiuendi ordinem aggrediat. Cum hoc igitur secum cogitasset: primum omnium Delphos petiit: & accepta sorte: actisque sacrificiis redditis: celebratum illum oraculum secum referens: quo & delectus Diis & Deus ipse potiusquam homo a Pythia appellatus est. Praeclarum namque legum institutionem efflagitanti: inquit tandem Deum & dare illam & annuere: quae longe alia rerum publicae optima foret. Itaque his elatus optimates accersiuit: ac simul rem aggredi hortatus est claculum amicos antea allocutus. Deinde sic paulatim cum plures tetasset: & ad rem ipsam constituisset: ubi aduenit tempus triginta principes iussit quamprimum illuxisset in forum armati praecederent: cum stuporis gratia: tum & terroris siqui aduersaretur: quoque uiginti illustres Hermipus praecipue scripsit. Qui uero Lycurgi facinoris unus omnium particeps fuerit: & sibi in ferendis legibus socium Arthemiam nominant. Orto autem tumultu: Charilaus rex metu percussus ueluti aduersum se totum negotium insurgeret: in aerarii domum defugit. Deinde suasionibus acceptisque iuramentis prodit: & quae gerebantur particeps fuit. Quippe qui usque adeo mihi esset lenis ingenio: ut cum aliquando secum una regnaret Archelaeus: dixerit aduersus eosque adulescent

tem laudibus afferebat: Quo pacto Charilans uir nō fuerit qui ne etiam improbis molestus est? Cū multa uero Lycurgus innouasset: primum fuit & maximum seniore cōstitutio: quā ait Plato tumescēti regnū imperio admixtā: & ad maximas res adipiscendas salutē siml & cōtinentiam æqualē potestātē affecutā. Suspensa enim res publica & declinans nūc ad reges i tyrannidē nunc ad plebem in democratiā: cū sicuti munimē seniorum principatum in medio statuisset: ac neutram esset i partem pronior: tutissimū ordinē & statum habuit. Sēper enim octo & uiginti seniores illis tū regibus assistebant: ut populari principatu repugnaretur: tum uero ne tyrannus fieret: rursus populi iuribus fauebant. Tot autē eos seniores fuisse refert Aristoteles. Eorū enim qui primi .xxx. cū Licurgo extitissent: duo id negotii præ metu reliquerunt. Sphærus autē ait ab initio tot fuisse cōsuliū participes. Quidam etiam esse posset: quod ipse numerus p septenarium quater multiplicatū absoluitur. Et quod suis partibus æqualis post senarium perfectus est. At mihi uidetur tot maxie seniores cōstituisse: ut omnes .xxx. essent: octo autē & uiginti regibus duos his esse additos. Sic igitur circa huic principatū Lycurgus studuit: ut ea de re uaticinium e delphis reportarit q̄ rhetrum uocant. i. huiusmodi

In hisce omnibus: Philas Philaxæ & Obas Obaxæ multitudinis i partes diuisionē distributionēq̄ significat: quæ alias Philas: alias Obas appellauit archegetæ uero reges dicuntur. Appellazem autē est cōtionari. Nā publice institutionis principū accausam i Pythiū oraculū rettulit. Sed Babycam & Cnationē nunc Oenuntē uocant. At Aristotiles Cnationē fluuiū. Babycam uero partē asserit. Inter hos autē cōciones agebant: cū neq̄ atria essent: neq̄ alius ullus apparatus. Quare & hæc existimabat ad bene consulendum accedere: quin potius ea obesse: quæ nugaces & molles redderent inani elatione mētes coeūtium: quādoquidē ad statuas & picturas aut theatrorū proscenias: aut curiarum tecta curiosius elaborata ipsi cōcionātes aspiciunt. Ex reliqua uero coacta multitudine sententiā dicere nemini permittebatur. Quā autē seniores regesq̄ tulissent: decemēdi populus ius habebat. Postero tamē tēpore multis remouēdo addendōq̄ peruertētibus uolātibusq̄ sententias Polydorus & Theopompus reges hæc rhetræ ascripsere. Quæ autē populus prauē rogauerit: ab his seniores esse: hoc est nō roborare: sed omnino & discere: & populū dimittere: tanq̄ sententiā in deterius & uertentē & cōmutantē. Sualerat ipsi ciuitati sic esse faciendū: quasi hæc deo imperante: ueluti ferme hisce Triteus meminisse Pythius affatus quos ē oracula phœbi. Discite ueridici sināq̄ uerba dei: Cōsiliū imperium reges seruare superbos. Sparta quibus cura est: urbs capiēda probis Grædeusq̄ senes & qui respondeat almis. Hinc reliquū rhetris recta simul populū. Quāq̄ hoc pacto institutionē ciuilem Lycurgus miscuisset. tamē qui post eū secuti sunt: cū affrēnē adhuc & ualidā Oligarchiā (ea uero est i qua pauci dominātur) ferocem ac feruidam uiderent: ut ait Plato: quasi frænuū iniiciunt ei Ephorum potestatem: annis maxime a Lycurgo centum & triginta primum elato Ephoro constituto Teopompo regnante: quem aiunt cū ab uxore sibi probo obiceretur: q̄ esset humilior regnū filiis traditurus: q̄ ipse accepisset: eo igitur maius respondisse quo diuturnius. Enim uero cum insolētiam regnum cum inuidia simul deposuisset: periculum quoq̄ euitauit. Quo factum est: ne ea paterentur: quæ Mesem Argiuiq̄ aduersus reges suos: qui nihil ex regia potestate ad popularem mansuetudinem: neq̄ cedere neq̄ deponere uoluissent. Factitarunt. Et id maxime Lycurgi sapientiam prouidentiaq̄ perspicuam ac manifestam reddidit: quod ad messeniorum atq̄ argiuorum: qui & cognati & uicini populi regesq̄ existerent: seditiones & rerump. e: umbras oculos conuerterent. Ii ubi nanq̄ ab initio patriā consecuti essent: & in sorte anteire illos uiderentur: haud ad multum temporis secundis rebus usi sunt: sed regum iniuria potiusq̄ q̄ turbæ obedirent præsentes status perturbantes: demonstrarunt eum diuino profecto spartiatius successui fortunæq̄ extitisse: qui temp. apud ipsos aptarit atq̄ temperarit. Sed de his postea. Secundum uero Lycurgi institutum ac generosissimum est. agri diuisio. Nam cum inequalitas nimia & grauis esset: plurimiq̄ inopes & egeni urbem perturbarent: diuitiæ autem in paucos prorsus confluiscent: & cōtumeliā & inuidiam & malignitatem & delicias: & qui hisce quoq̄ antiquiores maioresq̄ reipu. morbi sunt: diuitias ac pauperiem eiecturus. persuasit ut solum omne in medio positum a principio diuiderent: & æquali sortitione pariq̄ subitā inuicem omnes uiuerent: priuatum uero uirtute arriperent: quasi nihil præstaret alter alteri superiorū esset: nisi quantum rerum proprium uituperatio & honestatum laus determinaret. Volens autem simul ac dixerat facere: distribuit reliquam quidem Laconicam uersus municipia ad sortes .xxx. milia: quæ uero ad opidum Sparta ipsi adiaceret ad nouem milia. Tot enim spartiatæ sortes extiterunt. Aliqui autem dicunt Lycurgum sex milia distribuisse: sed trianulia postea Polydorum addidisse. Alii uero ex nouem milibus dimidium Polydoro & dimidium Lycurgo ascribunt. Sors autem cuiuslibet tanta fuit: ut redditum ferret uiro quidem frumenti .lxx. medimnos. s. æminæ uero .xii. & ex li. quidis item fructibus pro ratione copiam redderet. Nam tantum alimenti abunde is fore arbitratus est. quod & ad bonam corporis ualitudinem & habitudinem satis esset: alia uero re nulla indigerent. Narratur autem eum posteriori tempore cum ex peregrinatione per regionem ipsam nuperrime demessam iter aliquando faciens: uideret aceruos similes & æquales. surrexisse dixisseq̄ ad astantes: q̄ omnis Laconica multorum fratrum uidetur esse: qui eam modo diuiserint. Aggressus & tres mobiles diuidere: quo in æqualitatem omnem & excellenciam tolleretur: quoniam intuebatur eos inique ferre manifestam ablationem: alia usus uia e medio sustulit hanc plus habendi cupiditatem. Nam ubi primum nūmum omnē aureum & argentū irritū reddidisset: ferrū solū utendū iperauit. Fecitq̄ ut ex uasto pōdere & magnitudine ualeret pag. ita ut .x. minæ istar: & magno domi penu inegeret: iuuentisq̄ ad agēdū. Hoc at fuso plurima iniuriarum genera & Lacædemone sunt eiecta. Quis enim aut furari uoluisset aut corrumpere muneribus: aut alium priuare aut rapere: quod neq̄ occultare poterat: neque cum uoluntate possidere: neque etiam

utiliter incidere. Aceto enim (ut fertur) igniti ferri acie extinguens abstulit ad alias res & usum & uim: quoniam in infirmum & inutile redderetur. Post hoc autem eas artes quae inutiles superuacaneaeque essent: ex urbe deiecit. Verumtamen deiciente etiam nemine: plurimae cum publico nummo excidissent: cum res non haberentur in pretio. Ferreus enim nummus graecis aliis coinis non erat. neque precium habebat: quippe qui ridiculo esset. Itaque ex peregrinis & preciosis mercibus nihil eo licebat emi. Neque onus aliquod negotiatores in portus intuebant. Neque rhetor in Laconica ad docendum ibat: neque mendicus uates: neque scortorum enutritor: neque quae aurea neque qui argentea ornamenta laboraret: uti nummus illic non esset: sed sic paulatim desertae ab iis a quibus ex uiscerantur alerenturque delitiae: ultro defecere: neque is qui multa adepti essent: plus quicquam commodi aderat: cum opibus locus in publico non esset: sed domi occlusae ociosaeque tenerentur. Quamobrem expedita necessariaeque uasa haec lectuculi & sellae & mensae apud eos optima fiebant. Coctioque laconicus militaria (ut ait Cnecias) maxime probatur. Nam quas aquas bibere cogebantur: uisusque ab horrebat: illius poculi colore occultabantur: & cum turbidae intus colliderentur: ad horasque subsiderent: puriores ori admovebantur. Horum uero auctor fuerat legumlator. Nam cum inutilium rerum artifices expulsi essent: in necessariis ipsis decorum artis ostendebant. Praeterea cum magis animo uolutasset & aduersus delicias bellum aggredi & diuitiarum desiderium auferre: institutum tertium pulcherrimumque induxit: conuiuiorum apparatus: quo simul conatum conuenientes ad communia & ordinata obsonia ac cibos nequaquam domi discubarent: aut super strata preciosa mensasque magnifice instructas: iter opificum & coquorum manus sub noctem ueluti uoraces animantes impinguescerent: atque una corpora moresque corrumpere: ad omnem libidinem satietateque resoluti. Ac per id & multo somno & caldis balneis prolixaque quiete & quodammodo langore quotidiano indigerent. Per magna igitur ea res fuit: sed longe maior: quam communi illo conuendi instituto & facilitate uictus id effecerit: ut neque furto petenda diuitiae: neque potius (ut ait Theophrastus) honori habendae: neque diuites haberentur. Nam neque usus neque fructus neque facies omnino aut ostentatio fuerat magni apparatus cum una cum paupere opulenti ad cenam iret. Itaque celebratum illud emanauit: in una omnium quae sub sole sunt urbium sparta seruari diuitiarum deum & caecum & iacentem: ut pictura inanimata ac immobile: neque enim ante cenatos domi ad conuiuia uentre pleno licebat ire. Sed diligenter reliqui eum asseruantes: qui nimis secum aut biberet aut ederet: obiurgabant tanquam in temperantem communemque ad uictum laceffentem. Quare uel ob hoc maxime institutum locupletes dicitur aduersus Lycurgum exarsisse: & in eum uniuersos clamoribus ac tumultu infurxisse. Demum uero pulsatus a multis e foro cursu elabatur: & alios ante omnes in templum defugit. Sed unus quidam adulescens alias non ignauus: uerum & acer & feruidus Alcander instans ac persequens eius oculum: cum retro uerteretur: baculo feriens eum. At Lycurgus nil remissior eo dolore reditus est: quin aduersa fronte sese constituens faciem ciuibus cruentam erutumque oculum ostendit. Pudore maximo & more intuentes affecti sunt: adeo ut ei Alcandrum traderent: & ad suam usque domum Lycurgum ipsum simul indignantes deducerent. Lycurgus autem illos quidem laudatos dimisit. Alcandrum uero ubi domum introduxisset: mali ei nihil neque fecit neque dixit: sed dimissis consuetis ministris: qui sibi famulabantur illum ministrare iussit. Hic autem qui nequaquam esset obtusus: silentio imperata exequabatur: simulque Lycurgum assistens ac simul uiuens in perspicenda mansuetudine & eius animi effectu & uitae feneritate & in perfectendis laboribus constantia: & ipse mirifico in eum uirgine amore est redditus: & ad familiares amicosque dicebat: Lycurgum neque dux neque elatum esse: sed solum mansuetum atque aduersus alios mitem. Sic igitur ille cruciatus est: & huiusmodi poenam subiit: ut ex improbo & temerario iuene in uirgine exactissimum continentissimumque euaderet. In huius autem erumnae monumentum Minerue phanum Lycurgus statuit: quam optiletin appellauit. Nam oculi apud illius regionis doricos optili uocantur. Aliqui tamen quorundam est Diascorides: qui lacconica tempore conscripsit: Lycurgum oculum percussum asserunt: non autem luscum factum: ac phanum ipsum Deae statuisse i ferendas recuperatae ualitudinis gratias. Baculum tamen ferre Spartiate in concidiis post ea calamitatem destitit. Conuiuia uero Cretenses andria a uiris: lacedaemonii phidicia appellant: siue quod philias id est amicitiae & humanitatis ea sint. d. pro. l. accipientes: siue quod ad tenuitatem & phaidonem: hoc est parsimoniam consuescerent. Nihil autem prohibet etiam prima extrinsecus euocala adiecere: ut aliqui dicunt edicia a dieta: quae nictum significat: nomen trahere: conueniebant autem quidem ac pauperes uel pauciores uel plures. Ferebant singuli farinae medimnum singulis conuiuioque mensis: uini coas octo casei: quinque mina: ficum quinque semis minas: praeterea obsonii gratia perpagae quiddam nummi. alias uero cum aliquis sacrificasset primitias: ac uenatus esset partem in conuiuio miteba. Licebat namque domi cenare: quando uel sacrificiis quisquis esset uel uenatione retardatus: uerum alios adesse oportebat: ac maiorem in modum ea conuiuia diligenter obseruabant: itaque Agis rex: cum debellatis Atheniensibus ab exercitu reuertisset: & apud uxorem cenaret uellet portionesque postularet: eas tribunum militum mittere noluit. postridi uero cum sacrificium quod praebuerat praeter haud soluisset: ipsum multauit. Ad ea autem conuiuia ibant pueri: ueluti ad scholas pudicitiae ducerentur: & confabulationes ciuiles audiebant: & liberales praecipites intuebantur. locarique ipsi & comiter sine scurrilitate cauillari: & huiusmodi cauilla non honeste pati assuescebant. Admodum enim laconici moris uidetur esse iocosas oburgationes nihil pendere. Quod qui minus uellet: licebat inhibere: & ille ab huiusmodi loco desisteat. Ingredientium uero unicuique natum maximus portas ostendens: ait per hasce uerbum non egreditur: qui autem se conuiuio participare fieri uelit: sic perbari. Deinde singuli apomagdalia sumentes in manum ministro uas super capite ferente: silentio quasi calculum imittebat: qui reprobarer simplicitateque uero approbarer: manu uehementer imprimens: nam quae a pogmadalia pressa fuerit: perforati carculi uel habet. Quod si qua ex iis minus pressam offenderit: non admittunt ingredientem: quippe qui uelint omnes inuicem iucunde congregari. Qui uero sic reprobatum fuerit caddicum dicunt. Caddicus namque uas uocatur

nummo ferre

nata

nata

nata

nata

nata

nata

in quo apomagdalias immitunt. Ex obsoniis aut nigrū ius maxime apud eos probatū ē: ut neq; carne seniores indigerent: sed eā adolescentibus cedentes: ipsi iure perfuso uelcerentur. Fertur autem quidam ex ponti regibus emisse iuris gratia coquum laconicū: deinde iure degustato moleste affectum. At tunc ei dixisse coquum: o rex hoc certe iure homines in eurota loti utuntur obsonio: qui ubi modice bibere: dum habent absq; facula. Nō enim licet pergere praeuio lumine: neque hanc neque aliam uia: coassuefiant et in tenebris: atq; noctu audacter & intrepide proficisci. Conuiuia igitur hunc habent ordinē: leges uero scriptas nullus Lycurgus tulit. Sed una ex his quæ rhetrae appellatur hæc est. Quæ igitur absolutissima & maxima ad ciuilem felicitatem uirtutēq; existeret ea tum denum durare imota existimauit: si uicinū moribus & uitæ institutio inserta essent: haberentq; tum firmā electionem acerrimū scilicet necessitatis uicium: tum cū legumlatoris dispositionē: quā disciplinam iunioribus faciebat. rationē reddas circa ipsorum singulos. Paruas uero pecuniariasq; tabellas: quæ ad usus ac necessitates aliter pro tempore continerent: satius fuit nō comprehendere: neq; in scriptis necessitatibus: neq; imotis consuetudinibus oportunitatibus sinere & incrementa suscipere & detrimenta: quacumq; eruditi comprobarint. Totum ac totius legitime institutionis munus in disciplinam reiecit. & heterarum igitur una fuit: ut dictum est nō uti scriptis legibus Altera uero contra sumptus immodicos: ut quælibet domus culmen quidem securi: ianuas uero ferra dūtaxat & nullo alio instrumento laboratas haberet. Quod enim posteris temporibus Epaminundam dixisse ferunt in mensa: tale prandium haud esse proditum obnoxium: hoc Lycurgus primum excogitauit: huiusmodi domū delicias sumptuososq; apparatus nō admittere: neq; profecto quicquam adeo incultus: & rudis: qui in facilem & præbeā domū importet fulcra argenteis instructa pedibus: strata purpurea: culignas aureas: & reliquum hisce congruum luxum. Verū necesse fuit equale congruere & cōsimile esse domui quidem fulcrū: fulcro autem ueitem stragulā: huic uero reliquam magnificentia: ex qua quidem consuetudine aiunt Leontychidem illū seniore cum cœnaret Corinthi: suspexissetq; tecti domus fabricam preciosam atq; laqueatā: hospite rogasse: an apud eos ligna quadrata nascerentur. Tertiā autem rhetram eam Lycurgi fuisse prædicant: quæ in eosdem hostis militare prohiberet: ne sepius repugnando consuefacti bellicosi redderentur. Quā in re Agesylaū regem maxime posteriori tēpore accusant utpote qui continuis & frequentibus in Boetiam incursibus ac bellis Thebanos resistere Lacedæmonis edocuerit. Quare saucium Antalchidas eum intuens pulchram tuā doctrinā mercedem inquit a Thebanis recipis: qui nolentes ipsos neq; scientes pugnandi peritiam docuisti. Itaq; huiusmodi sanctiones rhetras nominauit: quasi ex Deo decretæ: & oracula quædam essent. Disciplina uero: quod maximum legumlatoris & pulcherrimū opus esse censuit: longiore aggressus initio statim ea considerauit: quæ ad cōnubia & sobolem: pcreandā attinerent. Nō enim (ut ait Aristoteles) aggressus mulieres pudicas efficere destitit ob frequentē uirorum militiam: qua omnem illis reliquere potestatem cogeantur. ob idq; magis quā par esset eis obsequerentur: hætasq; appellabant: quominus multam licentia illā ipsam muliebrēq; insolentiā refrænaret. Quin & hæc idoneam statuit diligentia. Enim uero uirginū corpora cursibus & luctationibus iactibusq; discorum atq; iaculorū exercuit: ut quædam odum germinū radix acre in acris corporibus principium sumens melius germinaret: ita & hæc partus robuste tollerantes honeste simul & facile aduersus dolores repugnarent. Itaque delicias remouens & cibi subdictionem: & omnem fœmineum morē assuefecit puellas nō minus q̄ pueros & uersari nudas: & quibusdam in sacris & saltare & canere præsentibus simul spectantibusq; iuuenibus: interdum et comiter in singulos apteq; obiurgantes carpebant delinquentes: ac rursus in eos qui digni essent præconia cantu composita dictantes: multam & ambitionē adolescentibus & probitatis ardorem ingerebant. Nā qui laudatus probitatis extitisset: & inter uirgines illustris habitus: abibat exultans laudibus. Quæ uero cū ioco & faceta obiurgatione reprehensiones fierent: nihilo erant ipsis seriis castigationibusq; aut obtrusiores aut minus argutæ: utpote q̄ ad spectaculum cum aliis una ciuibus tum reges tum seniores proficiscebantur. Nudatio illa uirginum nihil habebat turpe: uerecūdia enim aderat: petulantia aberat: sed simplicem quandam consuetudinis & robustatis studium efficiebat. Atq; elationem animi quandam fœmineum ingenium nec ignauam degustabat: perinde ac non minus sibi & uirtutis & ambitionis consortium adesset. unde & dicere illis sentireq; licebat: qualia & de Gorgone uxore Leonidæ narrantur. Nam peregrina quadam (ut uidetur) ad eam dicente: Solæ uos lacenæ uiris imperatis: Solæ enim inquit uiros parimus. Hæc igitur ad nuptias alliciebant. Dico autem pompas uirginū & æmulationes & ludos in iuuenū conspectu: qui non geometricis agebantur: sed cupidinis: ut ait Plato: necessitatibus. Præterea ignominiam quādam iis: qui nubere nolissent: Lycurgus addidit. Arcebantur enim in gynicis ludis a spectaculo: per hyemem uero principes iubeant eos i orbem nudos forum circumire. Ita uero circæutes caneant in semetipsos compositum quoddam carmen: quo significabatur eos iure pati: quoniam legibus non parerent. Honore autem & obsequio: quo iuuenes prosequuntur: seniores priuabantur. Quāobrem dictum illud in Dercyllidam dānauit nemo: tam & si probatus ille dux extitisset. Superuenienti enim sibi quidam ex iuuentute subsellium haud cessit: inquiens: Neq; enim mihi tu qui cederet genuisti. Nubebant aut raptu: neq; paruas neq; ad cōiugium immaturas: sed adultas ac nobiles assumentes. Raptam uero ea quæ pronuba dicitur: accipiens capitis quidem crines ad cutem amputabat. Virili at amistu calciamentisq; instructā in thoꝝ solā declinabat sine lumine. At spōsus nō ebrius neq; delicus demollitus: sed sobrius: ut semper posteaq; in phidiciis cœnatus esset: ingressus ac sponsæ cingulū soluēs: eā sublatā i lectū trāfferebat. Ibiq; secū moratus haud diu: honeste abibat: ubi cū aliis iunioribus cōsueuerat dormiturus. Idēq; in posterū agebat: cū equalibus quidē diē trahens simuliq; quiescens, Ad sponsam uero quadam cū religione clam pergens & uerecundus & timidus: ne quis ex intimis se itue

Culigna potatorum uas

retur. simul enim & sponsa moliebatur agebatq; quo tempestiue & clam inuicem conuenirent. Et hoc nō
 pare temporis gerebant: sed quoad ēt aliquibus filii nascerētur: priusq; interdiu suas uxores aspicerēt. Hu
 iusmodi uero cōgressio nō temperantiæ modo atq; pudicitiaē exercitatio quædam erat: uerq; & uerecūdos
 corporibus & perpetuo quodam amore nouos recentefq; ad concubitum ducebat. neq; facietate eos car
 pi: neq; inuerecundis cōgressibus a mutuo effctu refrigerescere: quin potius ut reliquias semper aliquas &
 fomentū cupidinis & gratiæ inuicem relinquere sinebat. Tantum aut & ordinis & pudoris iugali copulæ
 cū adhibuisset: nihilo tamen minus nouam inanēq; ac muliebrem de uxore pudicitia suspitionē amouit.
 id honestum decernens: si contumeliā & incontinētiā omnem a connubio arceret. Filiorū aut & sobolis so
 cietatem dignis hominibus permisit. eos deridens qui hæc ueluti quæ adnisceri confortiumue admitte
 re nequeunt: cædibus & bellis capefferent. Licebat enim seniori uiro iunioris uxoris: siquē ex iunioribus
 honestum ac probū diligeret probaretq; illū ad uxorem adducere: & ubi eam generoso illius semine com
 plesset: suum ipso quod natum esset efficere. Licebat itidem probo uiro qui fecundam aliquam pudic
 amq; mulierem alteri nuptā admiraretur: marito illius suadere: ut cum ea ipse congrediretur: tanq; in so
 lo fertili bonos filios saturus atq; facturū: bonorum item germāos illos cognatosq; futuros. Primum &
 enim non proprios patrum: sed communes ciuitatis filios Lycurgus existimabat. Quare non ex uulgari
 bus quibusdam natos: sed ex optimis potius ciues esse uolebat: deinde plurimam & fatuitatē simul & fa
 ctum in aliorum institutis intuebatur: qui hisce in rebus elaborassent. Illi nanq; canes & equas aut gratia
 aut mercede dominis persuasis optimis & præclaris illius generis animalibus supponunt: uxores autem
 tanq; præsidio oclulas seruant: ex ipsis duntaxat eas parere uolentes: siue illi amantes sint siue cōfecti se
 nio: siue ægroti: quasi filii mali non nascantur e iis: qui primi adepti sunt & nutriunt: si ex improbis nascan
 tur: & contra probi si talem ortum fortiantur. Hæc autem ita se habentia cum natura tum moribus tantū
 tunc aberant ab ea quæ postea secuta dicitur facilitate mulierum: ut omnino incredibile sit eos adulterio
 fuisse obnoxios. Celebraturq; cuiusdam Geradæ dictum hominis spartiatæ admodum uetustissimi: qui
 ab hospite rogatus: quid apud eos adulteri patiuntur: respōdisse dicit: O hospes nemo apud nos fit adul
 ter. Subdente autem illo: sin uero fieret: Taurum inquit Geradas persoluit magnum: qui Taygeto supera
 to bibit ex Eurota. Hospite uero admirante dicenteq; qui possit fieri tam uastus bos: ridens geradas quo
 nam inquit pacto adulter queat Spartæ fieri? Hæc igitur de nuptiis traduntur: Partus autem nutriēdi ius
 genitori non erat: sed eum quendam in locum deportabat: quem Leschem uocant: ubi sedentes ii qui ex
 tribulibus maximi natu essent: siquidem infanē animaduenterent effctum pulchre ac robustum: educa
 ri iubebant: sortem illi ex nouem milibus distribuētes: si autem ignauum ac deformē: ad apotecas ap
 pellatas exponendum demittebant locum secus Taygetum præcipitem ac præruptum: peride quasi eius
 uita qui minus pulchra statim ab initio: & ad bonam corporis compositionem & ad reuoluitatem natura
 productus esset: neq; sibi utilis neq; reip. foret. Vnde non aqua infantes: sed uino mulieres aluebāt. Expi
 mentum quodam ipso habitudinis facientes. Dicitur enim comitali morbo infantes aut alii ægro
 tationi obnoxios admoto mero debilitari ac resolui. Qui autem esset firmæ ualitudinis magis ac uere
 firmare habitum. Erat autem circa nutrices artificiosa quædam diligentia: ut nullis adhibitis infantia
 pannis: infantes & nutriendos ipsos tum membris tum specie liberales ac uenustos facerent. Item & faci
 les & nihil delicatioris cibi appetentes & tenebras minime formidantes: & ad omnem solitudinem intre
 pidos: & difficultatis illiberalis atq; uagituū expertes constituerent. Proinde quidam etiam ex exteris
 alumnas laconicas filiis emebant: Et Amydam quæ Alcibiadem Atheniensem lactarat: lacenā fuisse tra
 dunt: Verum huic (ut inquit Plato) præficit pericles pedagogum Zopyrum: qui ab cæteris seruis differ
 ret nihil. At spartiatarum filiis Lycurgus neq; emptitios neq; mercenarios præfisse pedagogos uoluit: ne
 q; ut cuilibet liceret filium pro uoluntate uel educare uel instituere: sed omnes statim cum septimum annū
 exegissent: ipse assumens: distribuēbat in greges: eosq; una socios atq; contubernales consuefaciebat iui
 cem simul ludere & simul exerceri. Principem uero eis præficiebat eū: qui & prudentia cæteris sociis præ
 staret: & pugnando esset acerrimus. Ad hunc intuebantur: huic imperanti obediebant: hunc plestemem
 perferebant: itaq; disciplina erat quædam obediendi exercitatio. Seniores autem eos ludētis obseruabāt
 & frequentissime dimicationes quasdam ad contentiones usq; suggerentes non superuacaneæ discebant
 quale esset cuiusq; ingenium: qui auderet neq; incertaminibus pugnam abnueret. At qui litteras pro ne
 cessitate discebant. Reliqua omnis disciplina ad recte obrēperādū laboresq; tolerandos & prælio uincen
 dum parabatur. Quare progressu ætatis eam iis exercitationem intendebant: ut ad cutem usq; ipsos ton
 derent: & discalciatos incedere ac frequentius nudos ludere consuefacerent. Emenso autem duodecimo
 ætatis anno sine tunica iam degebant: pallium unum in annum capientes. Erantq; corporibus squalidi:
 & qui neq; balneas: neq; unguenta scirent præter paucos quosdam anni dies: quibus huius indulgentiæ
 participes fiebant. Cubabant aut secundū alas & turmas in thoris ex harundine cōstructis: quā ipsi secus
 Eurotam nascentem conuehebant: summitates manibus non ferro confringentes. Per hyemis uero tem
 pus eos: qui lycophones appellantur: sibi subiicebant: thorisq; immiscebant. Videbatur enim ea materia
 calidi habere. quidam. Iam uero cum huius ætatis hominibus. qui probos iuuenes adamarent: seniores
 ipsi simul uersabantur: mentemq; adhibebant & proficiscebantur maxime ad gymnasia: illisq; tum. pu
 gnantibus tum iocosis obiurgationibus inter sese utentibus: non ab re intererant: utpote qui omnes quo
 dammodo existimarentur esse omnium & patres & pedagogi & præfecti. Proindeq; neq; tempus neq; lo
 cum omittendum uacū præceptoris institutis atq; studiis. Circa delinquentē pæterea & pedononius ex
 honestis & bonis uiris constituebatur. Ac ipsis p turmas præficiebat ex iis: qui irenes dicebāt: cōtinētissimi

& adulterio

amyda alcyonidis rubra

proposones

irenas, melirenas.

semper & bellacissimum. Irenas uero uocant eos: qui in annum iam secundum e pueris excessere. Melirenas autem nati grandiores inter pueros. Hic igitur Iren: ubi annum uicesimū attigerit: & præest iis qui in pugnis subiecti sunt & pro singulis familiis eis ministris in cœna utitur. Præscribit autem firmioribus: ut ligna ferant: minoribus uero olera: quæ illi per furtum afferunt. alii ad hortos euntes: alii ad uirorum conuiuia clam ingressi calide & asseruanter. Siquis autem fuerit deprehensus: multis uerberibus flagro afficitur: quasi negligenter inepteque furari uideatur. Furantur autem ex cibariis quicquid ualeant. Sicque apte discunt insidias dormientibus tendere: aut negligentius obseruantibus. At si fuerit deprehensus: mutatur tum uerberibus tum fame. Perquisitus enim iis est cœna: ut sua industria inedia occurreret: & audere calideque regere cogantur: & hoc quidem castigati uictus opus erat. Corpore uero incrementū mirabile dicunt. Fertur enim in longū quandoquidē ipse spiritus nō retardetur: aut labore præ alimentis copia in profunditatem & latitudinē pressus. Corporis uero leuitate solute facileque crescentis superiora petit. Idē autē pulchre uidetur facere. Nā graciles habitus & macilentij magis artuum agilitati cedunt: tumentes uero & pingues onere suo relictantur. Quasi prorsus mulieres: quæ cum grauidæ sunt debilitantur. Graciles quidem infantes fiunt ac uenusti & aspectu grati ob leuitatē materiæ: quæ ab eomagis quod formā imprimi detinetur. Sed enim cām accidentis rei considerare in medio positum sit. A deo uero & diligenter & attente pueri furantur: ut narretur quēdam: cū leonis Catulum surripuisset pallioloque inuoluisset: eius uentre unguibusque & dentibus a bestia discerpto omnia latendi gratia tolerantē obisse. Quod uel ex huius tempestatis puberibus credi licet: quoque multos in ara augurij cæsos uerberibus mori uidimus. Cū autē Iren cœnatus discumbere: imperabat alij ex pueris ut caneret: alij quæstionē aliquam proponebat accurata responsione indigentē: ut qui sit optimus inter uiros: uel quænam sit huiusce actio. Quaquidē ex re consuefiebant statim ab initio & honesta iudicare & de ciuibus diligenter inquirere. Siquis enī questus quinā eēt bonus ciuis: aut qui minus probatus esset: hæsisset respondendo: animi signū esse arbitrabantur & mortis: & quæ nulla uirtutis laude tangeretur. Oportebat autē responsionē & breuē esse & celerē causa & demonstratione concludentē: quā obrem qui minus rite uel negligentius respondisset: plectebatur: morsum capiens ab Irene in pollicem. Sæpe numero quoque senioribus principibusque præsentibus pueros Iren puniebat. documentū præbens: an recte & ut decet puniret. Neque dū eos puniret prohibebatur: cū uero pueri abiissent pœnas dabat si asperius quā deceret in illos animaduertisset: aut contra si remisse & leuiter. Fiebāt autē amatores una pueroque famæ infamiaeque participes. Itaque dicitur aliquādo uocē minus ingenuā in pugna puero emittente eius amatorē a principibus multatū esse: Cū autē amoris uis ita apud eos uigeret: ut & præclare probeque mulieres ipsas et uirgines amarent: riuales tamen fieri nō licebat: qui eosdem amassent: quin potius eorum amatores mutuae amicitiae iniciū faciebant: perseuerabantque pari studio: ut quæ amarent optimū redderent. Doccebant et pueros ea uerba oratione: quæ grauitatē haberet iocunditati admixtā: ac sententiæ plurimum breui sermone cōplecteretur. Enim uero ferreū nūmum. Lycurgus statuit magno pōdere minimā uim habere: ut dictum est: at orationis nūmum contra ex inculta & breui dictione sententiis affluere plurimū effecit: qui multo silentio pueros sensu eloqui & scire respondere molitus sit. Quēadmodū enim illos semen: qui se ad coitum intemperantes præstant: infæcundū ut plurimū & sine fructu ē: sic & loquendi intemperantia orationē inanem & stolidam reddit. Proinde Agis rex: cū atticus quidam in laconicos enses cauillaretur: quod parui essent diceretque facile eos absorberi ab circulatoribus in theatris posse: Ei tamen uix nos inquit attingimur hostiū gladiis longioribus. Ego uero & laconicā orationem intueor: quæ breuis uidetur eē: maxime res complecti: & auditoris mētem attingere. etenim Lycurgus ipse & breuis oratione uidetur esse: & per dieterias locutus: siquidem & ex commentariis coniectari licet: ueluti responsum illud in eum esse: qui ut popularem in urbe principatū faceret eum rogabat: Tunc enim inquit primus tua in modo huiusmodi principatum facito. Et illud de sacrificiis: ad percontantem quid parua adeo ac uilia statuisset: sic unquam ait Deū uenerari desistamus. Et item illud de athletarum certaminibus: Hæc. n. sola exercere ciues prohibebat: in quibus manus haud intenderetur. Feruntur & eius ex epistolis huiusmodi ad ciues responsiones. Quoniam pacto hostiū imperiū repellere possimus: si pauperes manseritis: & contentiones mutuas amiseritis. Et rursum de muris. Nequaquā ea urbs minus circumdata muro fuerit. si quis eam uiris fortibus: non lateribus cinxerit. Hisce igitur huiusmodique epistolis: neque fidem derogare: neque item adhibere facile ē. Quātū uero dicendi prolixitas calumniæ foret: talia sunt dieteriarum indicia. Leonidas rex itepestiue quædam de rebus nō inutilibus uerba faciente. Hospes inquit: nō opportune quod oportet uteris. Charylaus uero fratris Lycurgi filius rogatus de paucitate legū ipsius: inquit eos quod nō multis utuntur uerbis: neque multis legibus idigere. Archidamidas autē quibusdam Hecatheū sophistā aculantibus: quod in cōuiuū susceptus nihil dixisset inquit qui rationē dicēdi tenet: et tps tenet. Quas uero ex cōmentariis dixi grauis snias gratiæ coniunctas huiusmodi sunt: Demaratus iprobo quodā itepestiuis in eū interrogationibus cauillante: ac idē sæpius iā rogāte: quis optimus eēt spartiatæ: inquit qui tibi dissimilimus sit. Agis autē quodā helienses laudibus eērente: quod pulchre olympia iusteque agerēt. Et quod magni inquit helienses faciūt: si ex annis quinque diem unum iustitia utuntur? Theopompus uero cum hospes quidam suā in eum beniuolentiam ostentaret: diceretque a ciuibus suis philolaconem: hoc est laconum studiosum appellari: pulchrum inquit fuerit philopolitem id est ciuitatis amatorem uocari. Plistonax autem paufaniæ filius rhetore quodā atheniensi iperitos lacedæmonios appellante: Recte dicis inquit. Soli enim græcorum nos nil a uobis mali didicimus. Archidamidas uero roganti cui dā quot sunt spartiatæ: Tot inquit o hospes: qui malos sufficiant arcere. Licet etiam ex iis quæ iocose ab ipsis dicuntur: morem ipsorum coniectare. Consueuerenāque oratione superuacanea nunquam uti: neque pati ut uox effluat: quæ quoquomodo alicuius speculationis dignam sententiā

*et mulier quædam
et pueri ueluti**de leone**iuales dicuntur a mulieribus
et mulieribus quasi
nummum amore conuictis**et in tepestiue**Lycurgi mulier et scilicet**et po. tianū miscellaneis
capite xcix.
Leonidas rex erat*

minus habeat. Enim uero cum quidam ad eum audiendum exhortaretur: qui lusciniā imitaretur: ipsam inquit audiui illam. Alius uero cum titulum hunc legisset: Hosce selenuntis quicunq; tyrānida maiors. Extinxere ferus perdidit in foribus. Iure inquit hi uiri interiere: oportuit enim scinere ipsam exuri omnē. Adolescens aut pollicenti cuidā se gallos ei daturus: qui pugnādo interierent. Netu quidē inquit des istos mihi: sed ex iis potius: qui dimicando occidant. Alius uero quidā intuens homines in sellis cū ex hac luce decederent sedentes: absit inquit ut hic sedeam: unde seniori assurgere fas nō ē. Diſſerjā: igitur species erat huiusmodi. Quare nō absurde inquit aliqui: facilius ēē philosophari q̄ studere laconū sermonem exacte imitari. Disciplina aut & cantuum & mox: nō minus in studio erat: q̄ dicēdi æmulatio ac nitor. Verum & modulis stimulus quidam inerat ad animum concitandū: & ad imperū quasi furem quendam atq; streum inducendū. Ac dictio erat facilis & uirilī de rebus honestis seuerisq;. Nā laudationes eorū erant ut plurimum: qui præclare & fauste pro Sparta occubuisse. Et illoꝝ uituperationes: q̄ metu id age re decretaſſent: quasi tristem uitā miserāq; uixisse. Erat præterea exhortatio quādā & excitatio p̄ ætatū dignitate ad uirtutem. Horum aut unū quidā exempli causa nō ab re fuerit in mediū referre. Tribus enim choris pro tribus ætatibus in celebritatibus constitutis: Vnus quidem senectutis incipiens canebat: Nos olim fuimus robusti iuuenes. A dulce uero ætatis alter subsequēs inquebat: Nos aut sumus: q̄ si uelis periculum facito. At pueritiæ tertius: Nos aut erimus multis profecto meliores. Nempe si quis laconicis poematis animum intenderit: quorum aliqua ad nostram usq; seruantur ætatem: & sensum p̄gredientes numeros afferuauerit: quibus in congressu aduersus hostes ad tibiā utebantur: nō absurde & Terpandium & Pindarū musicæ fortitudinē coniunxisse censuerit. Ille nāq; sic delacedæmoniis cecinit. Hic iuuenū cupis uiret & dulcissima musa: iudiciūq; patens. Pindarus uero ait: Hic & consiliis senes: Et qui prælia fortiter concernant iuuenū chori: & cū cuspidibus pierides decus. Istos enim & musica simul eruditissimos: & bellicosissimos extitisse iudicant. Nā ueluti laconicus ille poeta iquit: Serpsit & i ferrum citharæ sonos ipse canoræ. Etenim rex cū præliū initurus eēt. sacra musis ante persoluebat: utpote qui disciplinæ: ut uidetur iudiciorūq; meminisset: quo & faciles ac promptæ periculis adessent: & facinora præliantū memoratu digna redderent. Interdū uero remisso iuuenibus durissimo uitæ instituto minime prohibebant: ut & coma sese & armis & palis exornarent: gaudentes his quidē illi nō secus: atq; equis exultantibus & sese efferentibus ad certamina. Quare comā nutriētes cōtinuo ex pubertate maxime i obeūdis periculis operā dabant: ut & nitida coma & discriminata uideretur: quoddā Lycurgi dictū de coma celebrātes: ea pulchros uenustiores fieri: deformes aut ferociore: præterea militiæ gymnasiis mollioribus utebantur: ac reliquū uictū neq; seueꝝ adeo neq; astrictū iunioribus præbebant. Itaq; solis illis in omni genere exercitationis bellicæ bellū ipse quis est. Iā uero instructa simul ipsoꝝ acie hostibusque præsentibus: rex simul & caprā: quā illi chimerā dicunt: iugulabat: & omnes coronari mandabat: & thicenes castorio modulo ad tibiā uti iubebat: simul ēt panē ad inuadendū inuocabat. Itaq; illoꝝ aspectus pulchēr erat & formidabilis: qui & numero ad tibiā incederent: neq; phalangis ordinē miscerent: neque animis turbaretur: sed māſuete & hilariter a modulo in discrimen dicerentur. Videtur. n. neq; metū neq; furorē nimium i illis oriri posse: qui ita se habuerint: sed firmam potius & constantem animi magnitudinem spei audientiæq; admixtam: perinde atq; immortalī Deo præſente simul ac fauente. Ibat autem rex aduersus hostes coronatum hominem secum habens qui certamine uictor extitisset. Ac ferunt quendam cum grandis sibi pecunia in olympis traderetur: eam accipere noluisse: sed labore plurimo aduersariū luctando superasse. Quare dixit ei: Quid tibi o lacon ex uictoria lucri comparasti? Et illum arridentem respondiſſe: Ante regē constitutus præliabor aduersus hostes. Cum autem uertissent in fugam hostem: uiciſſentq; adhuc inſequebantur: quod omnino uictoria hostium fuga confirmata eſſet. Dein continuo redibant neq; generosum neq; græcicum eſſe ducentes illos cedere & necare: quideclinarent cederent abirent. Eratq; non solū & hoſteſtum hoc & maximi animi opus: uerum etiam utile. Illi nanq; qui aduersus eos dimicarent: cum non eſſet. Signari a lacedæmoniis illos qui pugnando reſisterent enecari: cedentibus uero parci: fugere q̄ manere conducibilis putabant Lycurgum autem ipsum Hippas hospita narrat & bellicosissimum extitisse ac multa militia expertū. Philostephanus uero equitū ēt distributiones in ulamos Lycurgo aſcribit: ulamū uero: ut ille cōstituit: cōplecti eq̄tes quinq; ginta: instructū q̄drato ordine. At Demetrius Phalereus tradit nullā prorsus rē bellicā Lycurgū attriſſe: sed i pace cōſtituiſſe rēp. Videſ aut olympicæ feriæ ex cogitatio mitti i genio uiri māſuetiq; fuiſſe. Atq; dicūt quidā ueluti Hermippus meminit) Lycurgū neq; aſſuiſſe ab initio neq; ſociū extitisse: i iis quæ sunt ab Iphito cōſtituta: sed iter fuiſſe aliq̄ ex cā proſectū atq; ſpectantē. Audiſſe aut uocē tanq̄ hoīs alicuius a tergo illū increpātis admiratiſque: q̄ cines nō exhortaret ſimul cum aliis celebritatis participes fieri. Conuerſus autē Lycurgum: cū qui locutus fuerat nuſquā appareret: numen fuiſſe arbitratū: ſic ad Iphitum conceſſiſſe: cōmuniq; studio feſtiuitatē illuſtiorē & firmiorem cōſtituiſſe. Disciplina uero quoad pubertatis annos euaiſſent: perdurabat. Nemini enim permittebatur pro arbitrio uiuere: ſed in urbe ueluti in caſtris perſcriptum habebāt uictū & exercitationem circa publica negocia. Atq; omnino extimantes nō ſibi pueros natos eſſe: ſed patriæ: eos ſedulo (ni qd aliud facere imperatū foret) inſpectabant: ac frugi aliqd edocebāt: aut ipſi a ſenioribus diſcebāt. Etenī hæc una ex oībus: quas ſuis ciuibz Lycurgus fabricauit: & pulcherrima beatiffimaq; res fuit copia & ubertas ocī quibus oīno phibuit quicq; uulgarīū artiū attingere. Pecuniariū autē ſtudiū q̄ laborioſam congeriem moleſtāq; cōtineret: nulla in re neceſſariū erat: id q̄ ob eā gratiā: q̄ diuitiæ prorsus abiecte eſſent: ac nullo in precio haberentur. Mancipia uero eorū colebant ſolum: dictoſq; redditus perſoluebant. Cum Atheis quidam intereſſet iudiciorum tempore: audiretq; ocī multa: quēdā obnoxium moeſtū i cedere: atq;

de bibi octabz
peliciamus in m. bellan
capite LXXXVIIII So
enatat.

dimera ipſi capra uoca

ſiſteſſam 5

lucyda quod
qui ſit loquor

ab amicis deduci: qui & ipsi rem ægre & inique ferent: orauit qui ei aderant: quis ille esset: qui liberalem subiisset multam? Seruile adeo existimabāt in eprā occupationē circa opificia: pecuniasq; parādas. Quare cu excessissent numini: excefferūt & iudicia itidem neq; plus cuiq; minusue aderat: æqualitas erat i abūdantia & i uilitate satietas. Tripudia & festiuitates epulæ atq; studia circa uenationes circa gymnasia circa publicos cōsēsus atq; colloquia: modo ni forte militiæ uacarent: p omne iis tēpus agebātur. At qui iuniores aū trigessimū ætatis annum i forum nullo modo descēdebant: sed per cognatos & amatores necessaria transigebant. Senibribus autē turpe erat: si frequentius circa huiusmodi studia uiderentur. Sed maiorem diei partē in gymnasiis: & i his quæ lesche nominātur. uersabātur. In hæc enim loca decore & modeste cōuenientes sermones inter se conferebāt: nulliusq; rei memoria tangebantur: quæ uel ad rem p̄cuniarum uel ad ignobilem usum spectaret. Sed plurimū illud erat huiusmodi couentus opus: ut uel honesta laudaret: uel turpia uituperarent. Idq; cū ocio & risu: qui comirer ad coreptionē emēdationeq; deduceret. Neq; enim Lycurgus ipse seuerus immodice fuit: quin & risus sigillū ab illo erectū Sosibius tradit: quippe qui iocum quasi laboris & asperioris uictus cōdimētū aliquādo iniiceret i cōuiuuiis & huiusmodi cōuētibus. Ad id uero p̄sus assuefecit ciues: ut neq; uelent: nec scirent priuatim uiuere: sed ueluti apes ad rem communē cōfererentur semper & una oēs circum principem uerterentur: sicq; ad seipsis ferme afflatu quodā diuino & honoris studio separati: toti se patrie dederent: ut liceat etiam dictis quibusdā ipsorum mētes inspicere. Pedaretus enim nō electus i numerum trecetorū abibat serena frōte: ueluti gestiens q̄ meliores se se trecetos haberet ciuitas. Polystratidas autē legatiōe fūgens una cū reliquis ad regis prætore: illis iterogātib; utrū priuatim adsint an publice missi: Inquit siquidē adipiscamur publice: si minus adipiscamur priuatim. Argileonis uero Barsiche mater: cū ex Amphipoli quidā Lacedæmonē petentes: ad eā essent ingressi: quæsiuit: honeste ne Brasidas ac pro Spartæ dignitate occubisset. Illis autē uirum afferentibus simulatq; dicentibus Spartam talem alium nō habere: Ne dicite i q̄to hospites. Honestus. n. uir fuit & bonus Brasidas: sed multos Lacedæmō habet illo meliores. Seniores ut dictū ē Lycurgus constituit: p̄rimū ex iis qui cōsiliū participes extitissent: postea uero in demortui locum statuit eum assumi qui: uirtute ceteris prestare iudicatus esset: ex illis scilicet qui annum. lx. transegissent. Atq; ex omnibus humanis certaminibus hoc maximū uisum est & apprimē expetendum: nō enim qui inter celeres celerrimus: aut inter robustos robustissimus: sed qui inter bonos & cōtinētes & optimis & cōtinētissimis iudicatus esset: ut haberet oportebat per omnem uitā uirtutis palmā atq; insignia: totum (ut ita dicam) principatū in rep. cui quidem ipsi potestas esset & mortis & ignominie: & omnino eorum omnium quæ maxima dicūt. Iudicium uero fiebat hoc pacto: Concione coacta uiri electi in proximā domū occludebantur: neq; uidentes quēq; ex concione: neq; a quoq; uis: sed clamorem dūtaxat audientes concionācium: Clamore: ut cetera cōpetitores iudicabant: nō uero omnibus sed singulis p̄ sorte admissis: ac silentio per concionē enutibus. Qui igitur oclusi essent: habētes tabellas per singulos clamoris magnitudinem signabant: ignari cui nā is clamor suffragaretur: prætēq; ut primus uel secundus uel tertius uel quotuscunq; maxime eorum: quādiu missi essent. Cui uero primus clamor ac maximus suffragaretur: hunc denūciabant. Coronatus autē ille Deos immortales circuibat: hunc iuuenes plurimi sequebātur uirū admirātes: sūmisq; laudibus efferētes. Mulieres etiā nōnullæ uirtutis eius præconia cōcinebāt: uitāq; beatā esse prædicabant. Prætērea singuli necessarii cōmā ei apponētes iquebant: hac mēsa honorari a ciuitate. Peracto autē circuitu i cōuiuuiū abibat: & reliqua pro cōsuetudine fiebāt. Secunda uero portiōe sibi apposita eā tollebat: seruabatq;. Ac post cōmā cū ad fores phidicii domesticæ adessent mulieres: quā ipse maxime honorare uellet appellabat. cui portiōe illā tradens aiebat: premiū hoc: quod ipse accēpisset ei dare. Quare & illa i honore habita: ab aliis mulieribus deducebat. At qui humandi etiā munus optime Lycurgus ipse cōstituit p̄mū: nanq; omni sup̄stitione sublata: haud prohibuit tum cadauera i urbe sepelire: tū etiā secustēpla monumēta habere: iuniores huiusmōi cōspectibus familiares & i nutritos statuēs. Itaq; neq; turbabātur neq; horescebāt mortē uti ea appolluerēt qui uel cadauer tetigissent: uel p̄ sepulchra. trāsissent. De idē nihil cū mortuo sepeliri p̄mittebāt: sed cōdentes corpus puniceo amictu & oliuæ frōde circūdabāt. Neq; licebat mortui nomē inscribere: nisi aut uiri aut formiæ: q̄ pie i bello præclareq; periissent. Lugēdi uero tēpus breue præfinit: dies. xi. duodecimo aut post celebratū Cereri sacrificiū soluere luctū oportebat. Nihil. n. ociosū erat: nihil remissū: sed rebus oibus necessariis aliquā uirtutis æmulationē atq; desideriū aut uitii uitupationē admiscebat urbēq; refarciebat explorū copia: quibus necesse erat: ut qui semper adessent: ea quæ cū lacte biberent p̄petuo p̄fectu agerētur: formarētq; ad honestatē. Vnde neq; peregrinari uolētibus uagorūq; p̄mittebāt ut pote qui colligētes peregrinos mores & inepte uiuētū pegrinatiōes ac rerū. differētia cōueheret. Qui etiā eos q̄ nulli i urbē usui cōuenirēt: atq; cōfluerent depellebāt. Nō ut ait Tucydides. q̄ metueret ne reip. gerende modū imitarētur: & aliqd q̄ ad uirtutē accederet: ediscerent: ab eārē potius ne mali cuiusq; doctores forent. Simul nanq; necesse ē cū peregrinis corporibus etiam sermones ingredi. noui autem sermōes iudicia noua afferunt. E quibus necesse est perturbationes oriri plurimas: atq; uoluntates ad præsentem reip. statum ueluti ad harmoniā dissonantes. Quapropter magis oportere arbitrabātur asseruare: ne urbs improbis moribus compleretur: q̄ morbidis corporibus extrinsecus aduenientibus. Itaq; in his nullū est aut iustitiæ aut cupidæ prærogatiuæ uestigium: quam aliqui Lycurgi legibus crimini dant: tāq; abūde instructæ sint ad fortitudinem: parum autem ad iustitiam. Cryptia uero quam ipsi uocant: ea uero a latendo dicitur: siquidem & hoc tandem unum ex Lycurgi institutis est: ut Aristotiles tradidit: talem & huius uiri famam moliat: qualem & Platonis de rep. Erat autem huiusmodi. li qui iunioribus præferti erant: illos post temporis multum: Quimaxime prudentes uiderentur: In regionem alio emittebant:

*Quæque peritia in cōsiliis
māx senioris cōsili
participes.*

*quæmodum
os summi corporis
i Lycurgo sup̄stitionib;
receptis sit uocatus.*

gladios secū alimētumq; necessarium: aliud uero habentes nihil. Illi autem locis i cognitis iterdū diffemi-
 nati sese abdebāt: atq; quiescebant. Noctū autem in uias descēdentes: quem hominem ex māciis capis-
 sent obtruncabant: sēpe etiam per agros proficiscentes robustissimos eorum ac fortissimos enecabant:
 quēadmodum & Tucydides i Peloponnēsium tradit historia: eos qñ ab Spartiatis fortitudine ceteris
 pręstare iudicati essent: corona insignitos esse tanq̃ liberos factos: Deorumq; immortalium tēpla circuisse.
 Paulo uero post omnes supra duo milia periisse: ut neq; tunc neque post ea quisq; dicere potuerit: quoniā
 pacto iterierint. Aristoteles autem maxime iquit & Ephores cū magistratum cōstituūt māciis primū
 bellum denūtiare: quo ea iterficere fas sit: & i ceteris quoq; asperē & dure illis utebāt. Itaq; cogētes huius
 modi seruos p̃multum potare merum agebant i cōuiuia: sic enim iunioribus demonstrabant cuiusmodi
 esset ebrietas: iubebantq; carmīa canere: ac tripudiis exerceri ignobilibus & ridiculi plenis. A liberis autē
 aliis abstinere. Aiuntq; ob id rei posteriore tēpore: cum Thebani i Laconicā duxissent exercitum: & quæ
 māciis caperant canere iuberent: Terpandri Alemanisq; & Spēdōris Laconis poemata ificias esse: q̃p-
 pe quæ dicerent: id nolle Heriles filias. Quāobrem nō male differentiā illi inspexere: qui aiūt apud Lace-
 dæmonios: & liberum maxime liberum esse: & seruū etiam seruū maxime. Atqui huiusmodi atrocitati-
 bus manus dedisse maxime Spartiatis existimo: post magnum illum motum: quo māciis cum Messeni-
 is cōspirasse & malis plurimis regionem affecisse: & maximum i discriminē urbem attulisse perhibent. Nō
 etenim Lycurgo ipse quidem ascripserim execrabile adeo Cypriæ facinus ex reliqua eius mansuetudine
 & iustitia: coniectans item ingenium: cui numē quoq; ipsum testimoniū attulit: Cū autem ea quæ maxi-
 me necessaria & optima Lycurgus cōstituisse: i cōsuetudinē recepta iā essent: abundeq; resp. mutata ui-
 deretur: & quæ seipsam ferre ac suis se uiribus cōseruare posset: ut ait Plato Deū lētitiā capisse ex mūdo
 formato: pergentiq; primū motum: eodem & ille mō delectatus cōtentusq; decore ac magnitudine istitu-
 tionis publicæ quæ exerceretur suūq; cursum pergeret: cupit quo ad humana prouidentia pręstari pos-
 set: & immortalē eā relinquere: imotāq; apud posteros. Itaque omnibus ad concionem cōuocatis: Cætera
 quidē iquit mediocriter se habere & ad ciuitatis fœlicitatem uirtutemq; abunde. Quod autē & primariū
 eiset & maximū: nō id illis edere prius posse: q̃ Phœbi oraculum adierit. Opus igitur esse eos cōstitutis le-
 gibus iistere: nihilq; inmutare neq; mouere: quoad ex delphis ipse reuerterit: tūc enī sese qcqd deo uisū fue-
 rit facturū. Cūtis uero cōsentiētibus & utiret iubētibus: iuramēta suscipiēs ab regibus & senioribus pri-
 mum: deinde ab reliq; ciuib; insistenti utēdiq; cōstitutis legibus ad ipsius usq; reditū Delphos petit.
 Cū uero ad oraculum peruenisset & sacra Deo persoluisset: rogauit an & pie leges & satis ad ciuitatis fœ-
 licitatem uirtutemq; latæ sint Respondente uero numine & leges pielatas esse: & ciuitatem clarissimā usq;
 fore ubi Lycurgi legibus uteretur: Vaticinium scripsit & Spartam misit. Ipse autem facto iterum numini
 sacrificio apicōs natumq; complexus: statuit nequaq; amplius remittere ciuib; iurandum: sed suam
 illiculitā forentiam: eam ætatem natis: qua & uiuere iam & quiescere uolentibus tēpestiuum est. Quan-
 do quidē & res suæ satis ad fœlicitatem habere uiderentur: ergo sese ipse interimēs diē obiit. Ratus is q;
 dein decere ciuiles uiros operā dare: quo neque eorum mors uirtute in ciuili uacet: neq; uitæ finis ociosus
 sit: sed in uirtutis parte potius actionisq; constituatur. Sibi namq; qui suo studio & industria pulcherrima
 facinora confecisse obitu n esse indubitatæ fœlicitatis consumationē & ciuib; suis earum rerum quas il-
 lustres in uita bonasq; pararat: mortem relictum ire: asseruatricē utpote qui ad illis usq; reditum constitu-
 tis uti legibus se iure iurādo obnoxios fecissent. Neq; se sua fefellit opinio: usq; adeo illa urbs Græciæ præ-
 stitit: & tranquillitate & gloria i quingentesimū usq; annum usa Lycurgi legibus: quas nemo e quattuordecī
 post illum regibus: qui ad Agym usq; archidami filium extitissent: mouere ausus est. Nā Ephorum con-
 stitūto nō remissio fuit: sed ciuilis institutionis intentio. Et quæ cū a populo istructa uideretur: effecit opti-
 matū principatum acriorem. Agide uero regnāte influxit Spartam numus primū. Post numum uero in sa-
 ciabilis cupiditas diuitiarūque desiderium per Alexādrum incessit: qui per Lysandrum potius: qui cū ip-
 se pecuniis esset insuperabilis: inferfit patriam & diuitiarum studiis & deliciis. Is enim & aurum & argētū
 ex bello iulit: & Lycurgi leges atiq̃uit. Quibus atēa dominātibus nō ciuitatis institutionē Sparta: sed exer-
 citati magis sapientisq; uiri uitam habebat. Quin potius ueluti poetæ fabulātur: Herculem cū pelle & cla-
 ua terrarum orbem peragrasse ad iniquos immanesq; tyrannos puniendos atq; plectendos: Ita & ea urbs
 una scutica & pallio Græciæ libēti uolentiq; imperitans dominatus iniustos ac tyrānos i rebus publicis
 perdidit: bella diiudicauit: seditiōes persēpe restinxit: ac sedauit. Ne uno quidem ad id peregendum cly-
 peo moto: sed uno legato misso: cui ex templo omnes ad imperata obtemperabant: ceu apes apparēte du-
 ce & concurrentes illi simulq; instructi usq; adeo bonis institutis atq; iustitia urbs illa florebat. Quamobrē
 ipse quidem uehemēter eos ad miror: qui tum dicere soliti sunt scisse Lacedæmonios imperantibus pare-
 re: imperare autem ignorasse. Tum etiā regis Theopompi dictū laudare: q̃ dicente quodā eo seruari Spar-
 tā: q̃ reges i perare didicerint: quin proterea inquit potius: q̃ ciues imperio parent. Non enim parere illis
 patiuntur: qui nesciunt imperare: sed subiectorum obediētia disciplina ē principis. Nā qui recte ducit ut re-
 cte sequatur efficit. Atq; sicuti eq̃stris artis effectus ē māfuetum pręstare & obsequentem equum: sic & re-
 gi ad disciplinæ munus obediētes afficere: Lacedæmoniū uero nō obediētes reliquos sed percipidos recēde-
 bant: ut ab se regi & sibi obaudire uellent. petebāt enim qui ad eos mitterent non nāues non pecunias ab
 ipsis neque milites: sed Spartiatam unum ducem: quē accipientes & honorabant & uerebantur: ueluti Sy-
 lippum Siculi. brasydam Chalcidēses: Lysandrum uero & Callicratidam & Agēsilaum omnes qui Asitā
 incolunt: Ac illos conciliatores ubique moderatoresque populorum & principum nominabant. Ad to-
 tam uero Spartiatam urbem tanquam ad pedagogum aut doctorem honestæ uitæ compositiæque

disciplinæ aspectabant. Ad quod quidē Straconicus facete cauillari uisus est: statuens Atheniēses iubent
q; & mysteria & pompas agere. eliensēs uero ludos edere: tāq; hoc pulcherime faciētes. Lacedæmonios ue
ro si hi peccauerint cedere. Et hoc ridiculi gratia dictū ē. Socraticus uero antisthenes cum Thebanos &
ex confecto in leuētris prælio permultum elatos intueretur: nil eos a pueris differre inquit: qui ī eo exultēt
si pedagogum cōciderint: neq; tamē hoc præcipuum īstitutum tunc Lycurgo fuerat: ut Spartā plurimis
imperantem relinqueret. Sed quemadmodum unius uiri uitā: sic & totius ciuitatis fœlicitatem existimans
ex uirtute effici: & ad eam sectandam ciuium cōsensu: ad hoc ordinauit simul conciliauitq;: ut & liberales
& frugi & cōtinentes plurimum tēpus perseuerarent: hoc etiam Plato ipse reip. argumētum sūpsit. & Dio
genes & Zeno & omnes denique quicumque hisce de rebus quicq; dicere agressi laudantur. quiquidem
litteras & libros solum reliquerunt: hic autem nō litteras & libros: sed eam remp. quā re imitari nemo que
at: in lucem attulit: & ubi is qui sapienti: illam: quæ dicitur dissolutionem atq; affectum eē arbitrantur: to
tam ciuitatem intentā philosophiæ demōstrasse: plane omnes gloria superauit: quiūq; iter græcos temp.
constituerint. Quā quidem obrem & Aristotiles ait: minoribus Lacedæmonem q̄ par esset prosequi Ly
curgum honoribus: tametsi maximus eum prosequitur. Nā & templum ei condidere: & singulis ānis: ut
Deo sacra faciunt. Dicitur autē cū eius reliquiæ domum ueherentur: fulmine eius sepulchrum attractum
esse: hoc uero nō facile alteri cuiq; ex illustribus præterq; Euripidi accidisse: & mortuo & condito in Mace
donia secus Arethusam. Itaq; argumētum ac testimoniū magnum iis est: q; sunt Euripidis studiosi: illi so
li post mortem cōtigisse: quæ prius aliis ī mortalibus dilectissimo piissimq; Lycurgo cōtigissent. Lyeur
gum autē obisse alii Cythæ ferūt: sed apollotenus Elin delatum dicit. Thimeus uero & Aristoxenus
ī Creta uita defunctum aiunt: eiusq; sepulchrum Aristoxenus a Cretēsisbus ostendi apud pergamiā ī uiam
Xeuam tradit. Filiū quoq; unicum reliquisse Antyorum dicitur. Quo sine sobole mortuo genus defecit.
Amici uero ac familiares successionem quādam atq; conuentum: qui in multa tempora perdurauit: con
stituere. Et dies quibus conueniebant: Lycurgidas appellarūt. Aristocrates autē Hipparchi filius inquit.
Lycurgi hospites cum is in Creta diem obisset: corpus exussisse: & cinerem ī mare dispersisse. Hoc enim
ipse precatus fuerat: quippe qui cauisset: nequando fortasse reliquiis eius delatis Lacedæmonem: & ob
id iuramentis ciues soluti quasi ipso reuerso remp. mutarent. Hæc igitur de Lycurgo perhibentur.

NVMAE POMPILII VIRI ILLVSTRIS VITA EXPLVTARCHO GRAECO IN
LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

ST AVTEM DE NVMAE REGIS TEMPORIBVS Q VIBVS EXTITE
rit: permagna dissensio: tametsi in hunc ab initio stēmata delata plane uideātur. Sed
Clodius quidā in Temporum argumēto (sic enim ferme liber inscriptus) asseuerat
Priscas illas inscriptiones in celticis urbis cladibus periisse: quæ uero nunc uidentur
falso quosdā per uiros cōpositas quibusdā gratificatos: qui priores gentes: illustriss
masq; familias ex nihil ad se pertinentibus occupassent. Cū igitur arretur Numam
Pythagoræ auditorē fuisse: Alii quidē omnino putant nihil græcæ disciplinæ Numā
attigisse: sed uel natura illum uoluisse: & satis suo pte īstructum ingenio ad uirtutē fuisse: uel Pythagorā
meliori Barbaro cuiusq; institutionem regis adscribendam uelint. Alii uero Pythagorā quidē post Numæ
tempora extitisse: & ætate simul eius aliquanto minorem inquit: sed Pythagoram Spartiam: q; stadiū ī
olympia uicisset: olympiade sextadecima cuius āno tertio Numa ī regnum cōstitutus est: circa Italiam
errabundū: Numæq; cōgressum ac simul regnum cōstituisse. Quare nonnulla ex Laconibus Romanis
īstitutis doctore Pythagora ad mixta sunt. Præterea Numa fuit Sabinus genere. Sabini uero Lacedæ
moniog se coloniam fuisse uolūt. Tempora igitur diligentius exequi perdifficile ē: & ea maxime quæ ex
uictoribus olympiæ ducunt. Quorum descriptionem aiunt sero Hippiam Eliensem edidisse: nullo subni
xum necessario ad fidem argumēto. Quæ autem nos de Numa memoratu digna accepimus: ī medium
referemus: congruum sumētes initium. Septimum iam & trigessimū annum rege Romulo Roma icole
bat. Quito uero ineuntis mensis die quē nonas capratinas nūc uocant: sacrificium quoddam publicum
pro urbe sacrificabat Romulus ad paludē: quæ capræ appellatur: aderatq; & senatus & populus frequēs.
Repente uero magna coorta in aere tēpestas ac Nimbo terrā opetiēte fragore simul ac tonitribus reliqua
multitudo perterrita in fugam pessim uertitur Romulus uero e medio euauit: neq; ipse postea neq; mor
tui corpus inuentum. Grauis suspicio Patritios attigit: emanauitq; aduersus eos rumor in ciuitatē: ut iam
antea regnum grauiter molesteq; ferētes uolētesq; principatum in se transferre: regem interemerint: etenī
uidebatur iam Romulus & asperius eis & imperiosius uti. Sed hanc suspensionem obsequiis sustulerunt
honoribus diuinis Romulū perinde ac nō mortuū sed meliora sortitum fata prosequētes: atque Procu
lus uir illustris iureiurādo affirmauit uidisse Romulū in cælum cū armis sublimem feri: eiusq; uocē audis
se: qua se quirinum iuberet nominari. Alterum uero ciuitatē de rege creādo certamen seditioq; uersabat.
Nōdum enim aduenæ ueteribus ciuib; admodū admixti erant. Quinetiam ipsa plæbs inter se fluctua
bat. Ac Patricii ipsi ob eam contentiōē suspecti erant: regnari tamē omnes uolebant. Contentiō uero
atq; certamen nō erat pro uiro solū: uerum etiā utro ex genere rex sumēdus esset. Etenim qui cū Romulo
primi urbem condidere: indignū ducebāt sabinos: qui ad urbis agriq; portione admissi essent: coronari
enitq; ut eis imperarent: a quibus ea suscepissent. Sabinis quoq; ratio quædam erat haud absurda. quo
niā Tatio rege ipsorū mortuo nulla ī Romulū seditiōe sunt usi: sed eum solum imperare permiserunt: cū di

gnum ducerent sui rursus corporis principem creati. Neque enim ex inferioribus ad eos accessisse & adiectione sua illos quoque multitudinem roborasse: ac secum ad ciuitatis dignitatem & amplitudinem promouisse. Has igitur ob res illi certabant. Sed ne aliqua perturbatio ob suspensam gubernationem imperii ex eo certamine orietur: statuere patres: cum ipsi centum & quinquaginta essent in parte: quilibet cum regalibus insignibus & legitima diis sacra perfolueret: imperaretque faciunda sex horas noctis & sex diei Quirino: tantumdem uero Tatio distribuentes. Etenim hæc tempore diuisio: æque in utrumque distributa potestatisque permutatio ad amouendam populi inuidiam: qui eodem die ac nocte eundem ex rege priuatim intueretur: recte haberi patribus uisum est. Nunc autem principatus modum inter regnum Romani uocant. Sed quandoque ita ciuilitate & quiete regnare uiderentur: contumelias tamen turbulentosque clamores effugere non poterant: perinde atque in paucorum dominatum res transferrent: & in se statum reipublice traducerent: regnare autem nollent. Ex qua quidem re dissidentes eam partes inuicem consensere: ut altera ex altera regem declararet. Sic enim maxime quiescere contentione possent: & qui declaratus esset: æqualem utrique fore. Nam & alteros ut qui se elegerant amatum: alteris autem ut cognatis beniuolum futurum. Itaque permittentibus sabinis regis electione prioribus Romanis uisum est Sabinum potius eligendum seipsis auctoribus: quam Romanum illis designantibus. Quamobrem inter se contentantes designant ex Sabinis regem Numam Pompilius: qui uir tam & si non exiis fuisset qui in urbem recepti sunt: ita tamen uirtute omnibus probatus erat: ut studiosius etiam sabini qui eligentes ipsi audito nomine regem admitterent. Expositis igitur populo quæ decreta sunt: communi sententia legatos ex utraque parte primarios ad uirum mittunt qui ut ueniret ac regnum acciperet precarentur. Erat Numa illustris frater sabinos urbe Curibus. Ex qua se romani simul cum receptis sabinis quiritibus appellarunt: Pampilius uiri spectati filius: & quattuor fratribus natu minimus: eo diuina forte quadam die natus: quo Romulus urbem condidit. Is uero est. xiiii. kl. maias. Cum autem esset ingenio ad omnem uirtutem accommodatus seipsum magis & per disciplinam laboris philosophiamque excoluit: non animi detestandas perturbationes modo: sed laudatam quoque iter barbaros uim & habendi cupiditatem ab se amouens: ac ueram fortitudinem libidines in seipso ratione superaturam existimans. Hinc nero omnis domo delicias simul atque magnificos sumptus pellens: & omnibus secum ciuibus tum peregrinis integerrimum iudicem & consultorem utendum præstans: per oculum autem non ad uoluptates ac delicias non ad quæstus sed ad Deorum immortalium cultum & ad ipsorum naturam ac uim quantum ratione poterat cognoscendam semetipso utens magnum adeo nomen atque gloriam adeptus est: ut & Tattius qui si mul cum Romulo Romæ regnabat ex unica filia quam habebat Tatiam: generum illum sibi ascuerit. Neque is tamen eo coniugio elatus migravit ad focum: sed patrem iam seniore fouens & nutriens in sabinis mansit: simulque Tatiam priuati uiri quietem quam Romæ honorem gloriamque patris gratia maluit. Itaque tertio decimo post nuptias anno ea diem obiisse dicitur. Numa uero consilia urbis deferens: frequentius in agris morabatur: peragrabatque libenter solus: & in Deorum lucis & in sacris pratis ac in desertis locis uitam degens. unde non minime quod de Dea fertur initium sumpsit: ut certe Numa ille: nam absque sollicitudine quadam animi & errore hominum societatem reliquerit: sed eo magis quam honestius consortium degustarit: diuinumque coniugium meruerit. Aegæriæ enim Deæ amanti congressus ac una degens: & felix uir & diuinarum rerum peritissimus factus est. Quod autem hæc multis uetustissimisque similia fabulis uidentur: quas Phryges de Atte & Bithynide Herodoto & de Endimione Arcades ac de aliis multis: qui foelices quidam extitisse diisque cari haberentur: libetissime receperunt: obscurum certe non est. Ac dicat ferme ratio imortalem Deum non equos non aues: sed homines amari: per idque uelle iis qui bonitate præstant cogredi: neque grauiter ferre neque aspernari mirabilis alicuius uiri sapientisque congressum. Sed quod illa Deo Dæmonique sit cum humano corpore atque uenustate uel coniunctio uel gratia: id iam per difficile est creditum. At qui uidentur Aegyptii non absurda uti partitione: qui aiunt: Mulieri quidem spiritum Dei appropinquare posse: & quadam sobolis principia ingignere: uiro autem nullam esse corporis cum Deo neque coniunctionem neque congressum. Ignorant autem mixtum: cui miscetur: communio: nemini uicissim æqualem reddere. At caritatem esse Deo cum homine: & ex hac amorem illum qui dicitur: gigni ad morem uirtutisque diligentiam curam & studium decorum id certe fuerit. Neque erant hoc pacto qui phorbanter Hiacyntum Admetum ab Apolline amatos fabulantur: quemadmodum item & Sycionium Hippolytum fingunt: Cui quotiens ex Sycione Cirrhæa ad nauigasset: oraculum etiam nunc memorat Phytiam reddidisse: ueluti Deo sentiente & edere gaudente huiusmodi Heroicum: Hippolyti rursus caput æquora findit. Pyndari uero & eius arminum amatorem fuisse Pana fabulantur. Reddidit ita honorem quendam & Archilocho & Hesiodo post mortem per musas numen. Sophocli uero adhuc uiuo Aesculapium hospitio susceptum fama est: multas in hanc usque diem coniecturas seruans. Cui etiam alius Deus (ut fertur) sepulturam mortuo præbuit. Dignum ne igitur fuerit qui hæc concesserint: hisdem derogare: si & Zaleuco & Minos & Zoroastri & Numæ & Lycurgo regna gubernantibus componentibusque resp. eodem modo numem cogrederetur? an his quidem Deos est studio cogredi? Consentaneum est: ut quæ essent optima & docerent & amonerent: Poetis uero & Lyricis querulis ioco uti: si quidem hiscetandem uterentur. Quod si quis aliter dicat: illud Bacchilidis iter æquoris amplius: neque enim aliter sermo quicquam habet ineptum: quem de Lycurgo & Numam huiusque similibus uiris narrat: qui ut infrenes difficilesque multitudines caperent: magnasque rebus. nouitates afferrent. Dei opinionem commentum sunt: quæ ipsis illis quoque gratia fingebatur: saluti esset. Sed enim cum annum iam Numa quadragesimum ætatis ageret: uenere Legati Roma qui eum ad suscipiendum regnum hortabantur. Verba fecere Proculus & uesulus: quoque prius alterum regem a populo creandum expectatio fuerat: Proculo quidem Romuli: Velesto uero Tatii partibus fauentibus. Ergo hi paucis Numam allocuti sunt: putabant enim huiusmodi nuntium gratissimum illi fore. At erat plane opus non mediocre: sed quod & uerbis multis & precibus indigeret: inducere atque transferre uiri sententiam: qui in quiete paceque uiuisset ad

eius principatū urbis capeſſendum: quæ quodāmodo & bello nata & auſta eſſet. Itaq; tū eius patre tū Martio: qui unus ex cognatis eēt: præſentibus aiebat: Vt oīs quidem humanæ uite mutatio periculofa ē. Cui uero neq; reꝝ neceſſariæ quicq; deeſt: neq; præſentiū aliquid querimonia dignum ſit: hunc aliud nī hīl niſi amentia a conſuetis ſtudiis & imutat & tranſfert: quibus & ſi nihil aliud inſit: eo tū q̄ certa ſunt in certis præſtant. At ne regi res obſcuræ ſunt quidē: ſiquis ex Romuli cladiſus coniecturā traxerit: quod & ipſe ne quā opinionē caperit: perinde quaſi collegæ Tatius inſidias tetenderit: ne quā & patribus compara uit: tanq̄ ab eis interemptus. Atq; Romulum hī Deoꝝ ſobolē rumoribus celebrant. & diuinū quoddam eius alimentū: & ſalutem incredibilē ipſius adhuc infantis narrant. Mihi autē & genus mortale ē: & educa tio eruditioq; ab hominibus: quos ipſi noſtis. Quæ uero de illius uiri moribus laudes referuntur: quē por ro regnaturaꝝ petitis: ſunt & multa quies: & philoſophiæ ſtudium. Hic autē amor pacis rerūq; a bello uacan tium: & hominum in Deoꝝ ueneratione ac mutuam beniuolentiā in unū coeuntium: aliaſq; uel agricultu ræ uel paſcuis indulgentium: & acerrimus eſt: & nobiſcum una cōnutritus. Vobis autē Romāi permultos Romulus fortaiſſis inuiſtos reliquit hoſtes: Ad quos arcendos & ardētis animi urbs rege robuſto idiget. Multa præterea tū bellandi conſuetudo: tum ēt alacritas populo obſcūdas res ineſt. Neminiq; obſcūꝝ eſt: & incrementū illū: & ut cæteris imperitet deſideraſ. Itaq; ridiculo ille futurus aliis ſit: qui Deos colere: iudiciū uenerari: uim autē & bellū odio inſequi eā urbem docere uoluerit: cui militari duce magiſq; rege ſit opus. Huiusmodi uerbis iure Numa regnū abnuēte. Tū Romani omni ſtudio ēt atq; etiam rogabant: ora bantq;: ne ruſum eos in ſeditionem ac ciuille bellū miſceret: cum alter nō eſſet in quē ambæ factiones cō ſenſerit: tum ēt pater & Martius ſecedentibus illis priuatim iſtantes Numæ perſuadebāt: ut magnū atq; diuinum munus ſuſciperet. Quod ſi ipſe neq; diuitiaꝝ egeas quoniam tuo cotentus ſis: neq; imperiū neq; ditionis gloriā ambias: quoniam eā meliorem ex uirtute poſſideas: at ipſum regnandi munus dei miniſte rium ducens: qui proſecto erigit neq; iacere tantā in te iuſtitiam ocioſamq; eē patitur: ne fuge: neq; euita imperiū: quod prudenti uiro ad præclaras & magnas res obeundas præſtiterit locū: ubi & Deoꝝ imorta lum cultus magnifici ſunt: & ad religionē homines manſueſcunt: facillime enim ſimulq; celerime ii a pri cipe ad honeſtiores ſiniam traducuntur. Romani & Tatium qui aduena eēt imperatorē amplexi ſunt: & Romuli memoriā diuinis honoribus pſequūtur. Quis autē ſcit: ſi & uiſtorē populū ſatietas belli caperit? & triumphis prædaq; referti mitē ducē & iuſti amicū in quiete paceq; deſiderant? Quod ſi ēt nunc proſus feruidi ſunt furenteq; ad bellū: nōne melius fuerit alioſum eoꝝ impetū nertere: cū habenas manu tenue ris: ac patriæ te oīq; Sabinoꝝ genti aduerſus florentē & præpotentē urbē beniuolentiæ & amiciciæ uicu lum præſtare? Accedebant ad hæc (ut fertur) & ſecunda ſigna & ciuiū ſtudium atq; deſideriū: qui audita le gatione: illum ire regnūq; capeſcere: ad ciues beniuolētia caritateq; iungendos: precabātur. Vbi ergo rē p baſſet: Diis imortalibus ſacra faciens: ſe Romā contulit. Cui aduenienti ſenatus obuiā populūſque ſit mi rifico illius uiri & incredibili deſiderio. Dignis eū mulieres laudibus inſequuntur: ſacrificia in tem plis fi unt: læticia & gaudio com plentur oēs: quaſi nō regem ſed regnū potius urbs ſuſceperit. Sed poſtea q̄ eum i ſore conſtituere: Spurius Veſtius qui per id temporis ſorte iter rex fuit decretū ciuib; exhibuit: & oēs ſuf fragiū tulere. Cum autē inſignia imperi ſibi aſſerrentur: ea ſeruari iubens inquit: Deum eſſe conſulendum: quaſi ſibi regnū conſfirmaret. Auguribus igitur ſacerdotib; ſq; aſſumptis Capitoliū aſcēdit: id Tarpeum collē tunc Romani appellabant: ubi qui auguribus præerat: illū uelato capite ad meridiē uertens: ipſe autē retromaneus & eius caput dextra manu tenens precatus ē: & contra q̄ longiſſime proſpectū oculi ferebant quæ ab Diis imortalibus auſpicia ſignaue mitterentur: circūluſtrabat: ſilentiū ſummū tanta in multitudine ſore tenebat: cunctis euentū obſeruantibus. & de futuro ſuſpenſis. Ac mox cū bonæ aues dextræq; ap paruiſſent: inſignia ei tradiderunt. Sic autē regali aſſumpta ueste deſcendit Numa ex arce in multitudinē. Tunc & uoces & acclamationes omniū erant: perinde ut piſſimū Diuſq; cariffimū regē ſuſcepiſſent. Itaq; aſſumpto imperio Numa omniū primū trecentoꝝ illoꝝ turmas: quibus ad corporis tutelā Romulus uſq; utens celeres eos appellauit: Diſſoluit. Neq; .n. dignū putabat aut credentibus minus credere: aut nō cre dentibus imperare. Secundo autē loco Iouis Martiſq; ſacerdotibus a Romulo cōſtitutis: tertium ipſe Ro muli cōſtituit: quē flaminē Quirinalē nominauit: Vocabant & ſacerdotes ātea cōſtitutos flamines: ab eis iis q̄ circū caluaria ſunt pileis: quibus ad tegenda capita utuntur: quaſi piliamines quidā eſſent: ut tradūt tunc longe magiſq; nunc Græcis nominiſus latinis admixtis. Etenim lænas quibus reges induebantur: Lobas chlænas eſſe ait. Et qui Iouis tēplo miniſtrat pubeſcentē puerum Camillū dici: quomodo Græcoꝝ rū aliqui Mercuriū ab obſequio Camillū appellarūt. Cū hæc Numa ad populū beniuolentiā gratiaq; con ſtituiſſet: illico agreditur urbē ceu ferū ex dura & bellicoſa molliorē reddere atq; iuſtorē. Quam .n. Plato ex æſtuantem ciuitatem timentemq; appellat. plane illa tunc erat: quippe quæ ſtatim ab initio audētī ela tione quodā proteruaq; audacia eorū cōſtituiſſet: audaciſſimi ſimul & bellicoſiſſimi undi q; cōfluenteſ il luc cōmiſceſſent. Frequenti præterea militia biſſiq; cōtinuis ad alimētū potētīæ incrementūq; uſa eſſet. Ac ueluti ex ea quæ altius ſunt deſixa: magis ipſa agitatione firmatur: ex periculis inualeſcere in robariq; uideretur: ſic autē elatum & aſperū ingenio populū nī minimi neq; ignobilis negotii eſſe ratus: ſi ad pacē traducere atque tranſſere poſſet: diuinū auxilium implorauit ſacrificiſus plurimiſus & ludis & tripudiis quæ ſimul cū grauitate grata cōſuetudinē benignamq; uoluptatē habētia ipſemet celebrauit: cōſtituitq;: regēſ atq; deliniens animoꝝ ferocitatem ac belādī ſtudiū. Interdum etiam diuinis quofdā metris annuntiauit & uiſus nūminū monſtroſos atroceſq; clamores ſubigebat: demiffaq; eorū mentē religione reddebat. Quibus quidē ex rebus potiſſimū ille uir ſapientiæ nomen erudit oīſq; tanq̄ Pythagoræ cōgreſſus adep tus ē. Nā quæ admodū illi ad ſapiētīā ita & huic circa gubernandā temp. magna pars in nūminis aſſimilitatē

congressu & studio uersabatur. Præterea dicitur fastū exteriorē & cultū ab ea ipsa Pythagoræ sententia sumpsisse. Etenī ille uidetur & aquilā quibusdā uocibus excantans superneq; uolantē deducens mansuefacere solitū: & sepuraureū subostendere: dū in olympiis per celebritatē trāsītū faceret. Aliaq; mōstruosa eius inuenta res nūtiatur. Quibus in rebus scripsit Timōphiliāsius: Pythagorāq; tuere magū: qui nomine flagrans Pergeret eloquiis homines captare uenustis. Sed Numæ figmentū Deæ uel montanæ cuiusdā Nymphæ amor: secretusq; illius ad eū congressus: ut dictū est: & cōmunia cū musis cōsortia. Plurima enī ex uaticiniis in eas referebat: quarū præcipue unā & isigniter Romanos uenerari docuit: hāc tacitam appellauit. Quod uiri nidentur esse Pythagoreā Echemythiā quā taciturnitatem & mysteriū dicunt comminiscētis simul & honorantis. Quæ de Deorū immortalium simulacris etiā Numa statuit: q̄simillima sūt prorsus Pythagoræ documētis. Nam primū principiū illa neq; sensui neq; perturbationi subiectum: sed mentē inuisibilē & increatā esse cēsuit. Hic autē Romanos prohibuit existimare imaginē Dei aut hominis speciē aut animalis habere formā. Nec fuit apud eos neq; picta neq; ficta Dei prius species. Sed in prioribus centū & septuaginta annis templa quidē ædificabāt: sacraq; tuguria erigebāt: simulacrū uero nulum corporeū faciebant: perinde atq; neq; fas esset deterioribus meliora assimilare: neq; aliter atq; intelligentia preci Deus possit Sacra, quoq; ab Numa instituta ritū sanctimoniāq; Pythagoræ uehementer attigunt. Erant enī sine sanguine eorūq; plurima ex farina & libo rebusq; uilissimis cōposita. Præterea exterius aliis coniecturis enituntur: qui Numā Pythagoræ familiarē fuisse uolunt. Quarū una est Romanos suæ reip. Pythagorā ascripsisse: sicuti Epicarmus comicus quādā in oratiōe ad Antenorem tradidit: uetustissimus quidē ille uir & Pythagoricæ particeps disciplinæ. Alii uero dicunt cū quattuor Numa filios habuisset: Mamercū unū ex Pythagoræ filio appellauisse. Ab illo autē & Aemiliorū familiā admixtā patriciis nominatā ferunt: sic rege blandiloquio illius uiri quod Aemiliā uocant & indicendo gratiæ aridente atq; amplexante. Ipsi etiā audiuius Romæ e multis narrātibus: ut Romanis aliquando oraculo reddito de illius uiri erigenda apud se statua: qui prudentissimus Græcorū & fortissimus extitisset: duas in foro æneas imagines statuisset Alcibiadis alterā: alteram uero Pythagoræ. Hæc igitur cōcertationibus referēssima & prolixius exequi & ut uera admittere: iuuenilis est pertinaciæ. Numæ autē pontificū ordinē constitutionēq; attribuunt: aiuntq; eū horū unum primū extitisse. Vocatos autē pontifices alii dicunt quoniā Deos colunt: potentiā illos ac omniū dños. Alii uero inq̄nunt nomē effētū esse ad potentum profligationē: ranq; iubente legū latore sacerdotes obire potentiā sacra. Si uero quid maioris impediementi fuerit: crimini illo haud apponente. Alii uero plurimi quod in nominibus rideri solet: maxime autumant atq; cōfirmant. ut nihil aliud pontifices q̄ a pontibus faciundis esse uocitatos: ab sanctissimis & uetustissimis sacrificiis quæ ad pontē fierent. Essē autē eā obseruationē & structurā ueluti aliud quicq; ex imotis patriisq; sacris sacerdotibus delegatā. Nefas. n. & execrabile apud Romanos existimari lignei portis dissolutionem. Cōnectebatur autē lignis (ut aiunt) pro diuino quodā dicto omni prorsus amoto ferro: lapideus enim pons diu postea extructus est ab Aemilio quæstore. Qui etiā ligneū post Numæ tēpora factum & absolutū dicunt a Martio rege: qui Numæ ex filia nepos fuit: Maximus uero ex pontificibus ueluti interpretis & prænunciatoris. quin Hierophante potius ordinem & locū tenet: qui quidē non solum res quæ publice fiunt curat: sed & priuatim sacrificantes obseruat: ipedimētoq; est ne quis legitima trāsgraditur: docetq; quæ quispiam re ad uenerationem Deorū aut ad postulandam ueniam idigeret. Erat & sacrarum uirginum custos: quas uestales appellant. Nam Numæ etiā uestaliū uirginū sacerdotium ac prorsus ignis perpetui: quem eæ tuentur: & cultū & honorē ascribunt: siue ut puram & icorruptam ignis substantiam inuiolatis item integris corporibus illis cōmendarent: siue quod sterile & infœcūdum esset scitæ uirginitati adiūgerent. Nempe enim & in græcia ubi perpetuus seruatur ignis. ut Phytia & Athenis: non uirgines sed mulieres solutæ coniugio eiusce rei curam & diligentia habent. Quod si forte quādoq; ignis deficiat: ueluti Athenis Aristone tyrāno sacram lucernā extinctā aiunt: & apud Delphos templo ab Medis incenso & Romæ tum mithridatici tū ciuilibus belli tēporibus simul cum ara & ignis periti: dicunt nequaquā decere ex altero igne accipi: sed nouum & peregrinū elici oportere: accensa ex sole flāma pura & immaculata. Accenduntq; maxime scaphiis uasis: quæ itruuntur quidem ex latere Iosceli triaguli recti eaq; cauata: respiciuntq; in unū ex circūferentia centrū. Cum igitur soli aduersa opponantur: ita ut undiq; accensi radii cogantur cōnectanturq; ad centrū: & ipsum discernunt aerem attenuatum & eorum quæ apposita fomenta sunt: leuissimas aridissimasq; partes celeriter accēdit ex obiecto corpus & ictum igneum radio assumente. Itaq; nihil aliud a sacris uirginibus q̄ inextinguibilem illum ignē asseruari quidam putant. Aliqui uero quædam inq̄nunt sacra esse: quæ aliis uidere non licet abdita: de quibus quæcunq; & audiri & dicere fas est: in Camilli uita prescripta sunt. Primum igitur Geganiā & Bereniam a Numa sacratas aiunt: deinde Camiliā & Tarpeiam: postea uero Seruio alias duas numero illi addēte: id in hæc usq; tempora multitudinem obseruasse. His autē uirginibus annorum triginta ab rege castitas præscripta est. Ac primū quidē decenniū quæ faciunda sunt discunt. Secūdū uero quæ didiscere faciūt. Reliquū autē decennium hæc alias edocent. Tum demū uolenti permittitur post id tēpus & nubere & ad aliā uitam uerti solutæ iā sacerdotio. Dicuntq; haud multæ hanc licētiā libēter amplexæ: neq; iis quæ eā amplexæ fuerint: secundas res cōtigisse: sed pœnitentia & mœrore reliquū uitæ tēpus agentes perhibentur alias in Deorū metum religionēq; iniicere: ut ad senium & ad mortē usq; pudicitia uirginitatemq; obseruent. Illis autē magnos honores reddidit: quorum is est: ut etiā uiuo patre testamentū cōdere ac cætera gerere sine curatore queant: quæ ad modū & trium filiorū matres. Cnm fascibus cū prodeūt deducunt. Et si casu in quēq; inciderint: cum ad latrū agitur: necari eū non licet: uerū deicere uirginē oportet se

epicarmus

aiunt

geganiā, bereniam,
camilli (p), tarpeiam,

nō ultro sed forte: nō autē dedita opera & de industria obuiam factam. Qui autē occurrerit: cum ipsa fere tro uehuntur moritur. Atq; aliorū criminū causa puniuntur uirgines uerberibus: interdū & nudam pontifex maximus quā deliquerit: obtenso linteo in abditiore obscurioreq; loco eā plectit: Sed quā uirginitatē prodiderit: uiua ad portā quā collinā uocant: defoditur: quocidē in loco superciliū est intra urbem terrestre porro se intendens: quod latinorū idiomate uocatū tumulus. Hic structa est subterranea domus haud magna: in quā e loco superiore descenditur. Iacet in ea stratus lectulus & lucerna ardens primitiaq; rerū earū: quā necessariae sunt ad uictū breues quā dā: panis aqua in nase lac & oleū: quasi caueat ipsa domus ne fame eius corpus intereat: quā maximis expiatoribus dedicata sit. Ipsam uero poenā obnoxiam feretro impositā & exterius obtectā lorisq; ligatā: quo neq; uox queat etiam audiri: per forum uehunt. Silentio accedunt oēs: eāq; sine uoce graui cū mōre quodā deducūt. Neq; aliud spectaculū horribilius est: neq; aliū diē ciuitas mōestiorē agit. Cū uero ad locū feretrū delatū fuerit: solutis a ministris uinculis sacerdotū princeps precatus arcana quā dā sulatīq; ad Deos manibus: an supplicii ueducit eā capite operatā cōstituitq; in scalis in domiciliū deferentibus. Deinde ipsē cū aliis sacerdotibus auertitur. Cum autē illa descenderit: & scalae tolluntur: & multa desup iniecta humo domiciliū operit: adeo ut is locus reliquo tumulto aequalis fiat. Sic quidē quā sacrā uirginitatē prodidere: puniuntur. Verū dicitur Numa Vestae tēplū rotundū cōdidisse: ubi perpetuus ignis seruaretur: imitatus uero terrae figurā quasi lar focusq; sit: sed totius mūdi potius: cuius mediū Pythagorici putant ignis sedē & id larē uocat & monadē. Terrā uero neq; immobilē neq; in medio globi positā: sed esse circū ignē in gyri suspensam. Hāc autē & Platonē iā cū senior esset: de terra sensisse aiunt: ut in altera regione cōsisteret: sed ipsum mediū & absolutissimū terrae meliori elemento cuidā alteri adiacere. Pontifices autē & patrios humandi ritus quārentibus declarant ab Numa edocti: nihil huiusmodi piaculū ducere: quin etiā Deos manes legitimis ritibus uenerari: ut quae ea quae maxime nostra sunt: suscipiant: & eā praecipue quā Libitinā appellant: huiusmodi ueneratione coli: quā Dea sit eorū quā mortuis iusta praestantur ispestris: siue Proserpinā illā siue (ut Romanorū disertissimi arbitrantur) Venerē crediderimus. Illi quidē in unā Dei uim quā ad ortum obitumq; pertinent haud inepte referentes. Numa quoq; & lugēdi modū pro aetatibus tēporibusq; statuit. Puerū non lugeritrimo minorē: neq; etiā natu grandiorē plures menses: q̄ uiuisset annos ad decem usq;. Et prolixiore fletu aetate lugere nullā. Sed longissimū luctus tēpus esse mensū decem: q̄ diu & mortuorū uxores uiduitatem seruant. Quā uero intra id temporis nupserit: uaccam praegnantē ex Numae legibus imolat. sed cū alia plurima sacerdotia ab Numa iustuta sint: duo adhuc in mediū referā: alterū saliorū: & faecialū alterū: quae uiri pietatē maxime ostendunt. Eni uero faeciales quidam pacis custodes: & ut mea fert opinio ab re ipsa nomē capientes cōtrouersias uerbo sedabant. Cū nō permitterent prius militare q̄ ois iudicii spes abscessa esset. Etenim pacē Graeci uocant: quādo uerbo non ui inter se utentes cōtrouersias soluunt. At Romanorum faeciales saepe ad eos ibant qui iniuriā inferrent: illisq; suadebant: ut se beniuole & amice gererēt. Is autē inimice se se & pro uoluntate gerentibus: Deos testati & multa grauiā in eos eorūq; patriam iprecati: nisi iuste rem aggrediantur: sic eis bellū indicebant. Faecialibus uero prohibentibus aut minus comprobantibus neq; militi fas erat neq; regi Romanorū arma mouere. Sed ab his necesse erat initium belli pro iure princeps acciperet: & tum demū cōmuni cōmodo prospiceret. Fertur etiā celticā illā calamitatē urbi cōgisse ob hāc sacra uiolata. Barbari enim Clusinos obsidebant. Ad quos cū Fabius ambustus in castra missus legatus esset: quo pro obsessis fœdera iniret: & ei ferocius responsum fuisset: ratus se legationis munere iā defunctū: iuueniliter ac temere ausus est pro Clusinis armis sumptis Barbarorū bellacissimum ad singulare certamē prouocare. Secūda igitur pugna usus & prostrauit uirū & spoliāuit. Quā qdē re cognita mittunt Romā praecōnē celtae Fabium accusantes: q̄ praeter fœdera praeter fidem praeter indicendi ordinem bellū eis intulerit. Tunc uero cū faeciales senatui hominē illū celtis dandum suaderent: refugit ad plebem Fabius: usq; populi fauore iudicium & repulit & euasit. Paulo autem post adorsi celtae totam urbem praeter Capitoliū in praedam uerterunt: atq; uastarunt. Verū hāc in Camilli uita diligentius tractata sunt. Salios autē sacerdotes ex huiusmodi causa cōstitutos dicitur: Annum iā octauū regnante Numa morbus pestifer italiā occupans: Romā quoq; inuaserat. Mōrentibus uero cunctis traditur Peltam aeneā e celo delapsam in Numae manus decidisse. In eam autē mirabilia quā dā dixisse regē se ex Aegeria multisq; audisse. Peltam enī in urbis salutē missam: oportereq; eā asseruare: aliis undecim ad illius figuram magnitudinēq; & formā effectis: quo dubiū ob similitudinē sit caelestis illius adipiscendae. Praeterea opus esse Camoenis locū eū & quā circū locū prata sunt: sacrare: quo frequenter ad suum cōgressum ueriant. Fontem uero qui locū rigat: sacris uirginibus uestalibus cōstituere: quo inde aquam quotidie sumentes inuident atq; aspergant templi adytum. His igitur testimoniū attulisse dicunt pestē ipsam: quā continuo cessauerit. Peltam autē ex eius auctoritate atq; imperio effingere artifices cū certassent: diffidentibus ac desperantibus ceteris Veturium Mamuriū ex summis unū opifibus usq; adeo similitudinē effinxisse struxisseq; omnis similes: ut neq; Numa iā ipse dinosceret. Harum autē custodes ac ministros cōstituisse dicitur filios sacerdotes. Salii uero uocati sunt: non ut quidā fabulantur a uiro samothrace seu mantineo Salo nomine: qui saltationē quā in armis dicitur: edocuerit: sed ab ipso potius tripudio saltatorio: q̄ uehementius robustiusq; per urbem euntes subsaltant: cū ad mensem martium sacras peltas suscipiant induti puniceis tunicis: aeneis balteis latissq; succincti aeneas caputū galeas portantes: paruis gladiis arma pulsantes. Reliquū uero saltationis pedū est opus. Mouentur enī suauiter: conuersiones ac mutationes in celeri & crebro numero robuste & leuiter reddentes. Eas autē peltas ancilia ppter figurā uocat. Circulus enim nō est: neq; ueluti pelta circumferentiā reddit: sed excisuram habet lineae helitoidis: cuius

*manuū summis
opifex*

apices curuaturam habentes & densitate in se conuersæ figurâ ancilis faciūt. Aut propter ancona idest cubitū: ad quē circumferunt. Hæc enī Iobas inquit cupiēs nomē a Græco deducere. Posset etiā primum hoc cognomē ab eo uel motu uel impetu descendere: qui anechaten idest superne factus sit: siue ab ægro tantum curatione: quæ acesis dicitur: aut ab auchimon lyseos: hoc est siccitatū solutiōe: præterea & a tristitia a motione: quā anaschesin uocant: ex quo Castorē & Pollucē Anachas Athenienses appellant: siquidē in græcū eloquiū nomē deducendū sit. Mamurio autē artis illius suæ mercedē fuisse perhibēt memoria quādā per saliorū carnē simul cū pyrrichii modulo absolutū. Alii Veturiū Mamuriū qui canebatur: fuisse aiunt. Alii uero ueterē memoriā. Sed postea quod sacerdotia instituisse: regiā iuxta tēplū Vestæ cōdidit: ubi maiore temporis partem morabatur: aut sacris indulgens: aut sacerdotes docēs: aut alicui rerum diuinarū speculationi apud eos uocans. Domū habuit alterā ad collē quirinalē: cuius etiā nunc locū ostēdūt. In profectis autē & omnino in sacerdotū festis per urbem præcones præcedebāt: qui ut quiescerent & ab operibus desisterent iuebant. Quemadmodū enī pythagoricos dicūt nō sinere homines per transitum adorare Deos immortales: illosque orare: sed cōtinuo ex ipsa domo mēte ad id paratos pergere: ita & Numa decere ciues existimauit: neque audire quicquid rerū diuinarū: neque aspicere per desidiā atque negligentia: sed uocare a cæteris oportere: mentēque adhibere. Perinde ut rei ad pietatem maxime: ac denique crepitibus strepitibus gemitibusque: & quæque huiusmodi necessarios uulgariumque artium labores cōsequunt: uias uacuas ceremoniis præstare. Quorū uestigiū quoddā in hanc usque diē seruantes: cū imperator circa auguria sacrificia uersetur: clamant hoc age. Quæ uox quotquot rei interfuerint: & cōuertit & parat. Erant autem multa illius præcepta pythagoricis documentis quæsimillima. Quæ admodū enī monebant illi super chœnice sedendū nō esse: neque ignē gladio fodiendū: neque peregre proficiscentibus retrouertēdum & superis iparia litare: inferis uero paria: quorū sensum per singula multitudini occultabant. Ita quædā Numæ paria instituta arcanam rationē habent: ueluti Diis libandū nō esse ex uitis nō putatis: neque sacrificiū sine farina: & cū adorant in orbē sese uertere oportere: deinde uero sedere. Ac prima quidē duo uidentur mansuetudinē edocere: quasi ea pietatis pars sit. Adorantiū uero illa uertigo ad mundani circuitus similitudinē sit. Videri autē magis posset is qui adorat: quoniā aspectantibus tēplis ad orientē aduersatū ortus: hic mutare seipsum & ad Deū cōuertere orbē faciens & absolutā precē utriusque cōiungens. Nisi mediūssidius ægyptiis rotis mutatio habitus: & significat huiusmodi aliquid: docetque rem similē: quasi nihil ex humanis rebus stabile & firmū sit: sed utcūque uertat Deus reuoluatque uitā nostram: id iocunde ac libenter ad mitti cōueniat. Sedere autē cū adorant: auspiciū esse dicunt: quo & ratas preces & in bonis pseuerantiā fore significatur. Aiunt & actionū diuisionē quietē esse. Quasi igitur priori actioni sine imposito sedēdum sit apud eos: quo alterius rursus in eūdē ab illis sumatur initiū. Potest & hoc quoque cū his quæ diximus cōgruere assuefaciente nos legū latore nō esse Deū iterpellandū in occupatione & negligentia: sed cū tempus est nobis & ociosus sumus. Ex huiusmodi uero institutione in re diuinā adeo urbs ad mansuetudinem & quietē redacta est: & ita Numæ uim admirata: ut & absurdos ac per id fabulis quæsimillos rumores admitteret: existimaretque nihil esse neque ab oratione alienū: neque quod ubi ille uellet minus fieri posset. Itaque (ut aiunt) cū nō nullos ciuis Numa ad conuiuiū inuitasset: uasaque abiecta & cœnā admodū uile ac plæbeā apposuisset: iam illis cœnare incipientibus ubi sermonē inieciisset: ut ea Dea cui ipse congregaretur ad se uenerit: subito domū preciosis refectionē poculis & mensam omnifariā obsoniis apparatusque magnifico plenas ostendisse. Verū oēm id absurditatē excedit: quod de cōgressu cū Ioue tradunt. Fabulantur enim in Auentinū collē: cum neque adhuc urbis pars esset neque habitaretur: sed largos fontes opacaque arbuta in se haberet: duos dæmones Picum Fauumque incedere: quos alias quidē satyrorū titanumue generi quis assimilet. Medicaminū autē ui & diuinis in rebus magicæ acrimoniæ dicuntur: eodē modo Italiā metuentes peragrat: ut ii quos Græci Ideos dactylos appellant. Hos inquiunt ab Numa captos: qui uino & melle fontē ex quo bibere cōsueuerant: tēperarat. Captos uero in multas uerti species: suamque naturā exuere: & monstruosas formas uisusque terribiles prætere. Sed postea quod tenaci inuictibilibusque se cōprehēsos sentire: cū alia futura multa prædixisset: tum eā fulminū lustrationē edocuisse: quæ in hac usque tempestatem per capas fit & crines & menides pisciculos. Quidam autē dicunt nō eos dæmones lustrationē edocuisse: sed ab illis arte magica Iouem accersitū. Quare irarū Deū Numæ imperasse: oportere lustrationē capiribus fieri. Cū uero Numa subdidisset: caparū? Iouem dixisse: hominū. Cū Numa rursus inuertens præcepti acerbitatē interrogaret: capillis? Respondisse Iouem: animatis. Et tunc Numā pisciculis menidibus intulisse. Et hæc dicere ab Aegeria edoctū: atque Deū quidē postea quod ileos sibi factus esset: hoc est ppitius: abiisse: & locū ab illo illicium appellatū: & sic expiationē esse consumatā. Hæc igitur fabulosa plenaque ridiculis ostēdūt: quia illius tēpestatis homines mēte quaque ueneratione: quæ scilicet cōsuetudo eis ididerat: diuinitatē prosequerent. Ipsum uero Numā adeo diuina in res suas collocasse phibent: ut cū aliquādo sibi de hostiū aduentu atque incursum nuntiātū esset: surrederet: diceretque: At ego sacrifico. Primū autē ferūt & Tidei & Termini tēplū cōdidisse: ac Tidei iusurādū demonstrasse Romanis maximū: quo etiā nunc utitur. Termino uero qui meta quædā est & publice & priuatim ad agrorū cōfinia sacrificant animatia. Et id nūc quidē. Nā apud ueteres incruentū fuerat Numæ sacrificiū: quippe qui sapientissime docuisset decere terminalē Deū nece purū esse: utpote qui pacis custos & iusticiæ testis sit. Videtur & omnino hic rex Romanū solū terminauisse: cū Romulus nolisset mensurā proprii agri fateri alieni ablationē. Suas enī uinciri uires: si terminū obseruasset: sin minus obseruasset: se iniuriæ argui. Ut neque latū solum urbi fuerat ab initio maioreque eius partē armis sibi Romulus cōpararat. Et id oē Numaiis ciuibus qui paupie premerentur distribuit: quo & ægestatem quæ iusseret iniuriæ causa sit: tolleretur: ac populū ipsum ad agricultu-

ram uerteret: sic enim is una cū solo mansuefieret. Nam nihil ex omnibus studiis acrem adeo pacis celestemq; amorē efficit: ut uita rustica. ubi & bellicæ audentiæ ad defendendā tuendāq; rē propriā robur perdurat & adest: & per iniusticiā cupiditatēq; pluris assequendi resolutio excisa est. Quāobrem cum & agri culturam Numa sicuti pacis philtrum immiscuisset ciuibus: magisq; ut morū q̄ ut diuitiarū effectricē eā artem adamasset: in partes agrū omnē diuisit: quas pagos appellauit: & sigillatim qui obseruarent: quiq; circumirent statuit. Interdū quoq; & ipse inspectans & ex operibus ciuiū mores coniectans alios ad honores & secreta consilia promouebat: inertes uero & negligentes uituperans & abiiciēs castigabat: atq; insti tuebat. Ex aliis autē eius institutis multitudinis pro opificiis distributio maxime in admiratione habet. Nam cū ciuitas duobus ex populis (ut dictū est) cōstare uideretur: quin diuisa potius foret: ac nullo pacto una esse uellet: neq; fieri posset: ut factio simultasq; deleteretur: sed offensiones assiduas & partiū cōtentiones pateretur: cum animo secū Numa uerfasset: solere homines ea corpora: quæ & diuersa natura & dura sūt perfringendo & diuidendo cōmiscere: quippe qui ex paruitate cōueniant: illa inter se magis statuit in partes plures cūctā multitudinē rescindere: ut ex is in alias cōtentiones cū iniecisset priorē & magnam illā in minores disseminatam penitus tolleret. Fuit autē pro artibus ea distributio: Tibicinum aurificum architectorū tinctorū cerdonū coriariorū fabrorū figulorū. Reliquas uero artes simul colligens unū ipsum ex omnibus corpus reddidit: societates & cōuentus ac Deorū honores cuilibet generi pro dignitate imparties: tum primū illud amouit ex urbe: dici haberiq; alios sabinos alios romanos: & illos Tacii: hosce Romuli ciues. Itaq; ea diuisio fuit perpulchra quædā omniū inter sese cōpositio atq; cōmixtio. Laudatur etiā ex eius institutis emendatio eius legis: qua patribus filios uendere permittebatur: illos excipiens qui uxores duxissent: si patre approbātē iubetēq; nuptiæ factæ essent. Graue namq; & iniquū existimauit eā mulicrem seruo cōgredi: quæ ut libero nupta esset. Præterea cælestiū rerū studiū Numa attigit neq; acriter neq; omnino imperite. Nam Romulo regnante præter & rationē & ordinē mensibus utebatur: alios quidē neq; dierū uiginti: alios quinq; & trigiuta: alios uero plurium supputantes. Lunæ autem solisq; in æqualitatis cognitionē habebant nullam: sed unū duntaxat obseruabant: ut dies trecentos & sexaginta annus contineret. Numa uero in æqualitatis uicissitudinē dierū undecim fieri colligens: ut lunaris trecentos quinquagintaquattuor haberet dies: solaris uero trecentos sexagintaquinq;: undecim hosce dies duplicans adiecit ad annū in mense februario emblemū hoc est intercalare: quē mercedinū romani uocant. Eratq; dierū duorū ac uiginti. Atq; quidē quā is adhibuit in æqualitatis medela ea tūc fuit: quæ maioribus olim curationibus indigeret. Mutauit & mensiū ordinē. Martius enim qui primus erat: tertium fecit: primum autē ianuariū qui erat undecimus sub Romulo: duodecimus uero & ultimus februius quo nunc secundo utuntur. Multi etiā sunt qui duos hosce menses additos a Numa inquit ianuariū atq; februariū. Ab initio enim decem mensiū in usu annū extitisse: ueluti quidā ex barbaris triū: ex græcis autē quattuor arcades: sex acarnanes mensium anno sunt usi. Aegyptiis menstruus annus fuit: deinde mēsiū quattuor ut aiunt: quare qui uel nuperrime eā regionē incoluerint: uetustissimi uidentur esse: annorūq; incredibili multitudine in familiarū deductionibus differūt: quippe qui menses in numerum annorum collocent. Quod autē romani menses decem in annū ordinarint: & non duodecim: cōiecturā affert ultimi appellationis: eū enī decem brem etiā nunc uocant. Quod autē martius primus in ordine uocabatur: obscurū non est. Nam quintū ab illo quintilē sextū sextilē noīabant: ac reliquos deinceps singulos eodē modo. Nā ianuarius februarioq; ante martiū positus continebat ante dictū mensem quintilē nominari & septimū numerari. Præterea uero nō erat a ratione alienū martiū qui Marti a Romulo sacratus sit primum nominari. Secundū uero aprilē q̄ aphroditis idest Veneris habeat cognomentū: quo mense & Deæ sacrificant: & ad kalendas mulieres myrto coronatæ lauant. Quidā uero non ex aphrodite nominatum aprilē dicunt: sed quemadmodū simplex se nomen haber aprilē mensem uocatū: quoniā uerna tēperie arridente plantarum aperiantur germina. Maiū quidē a Maia uocat. est. n. Mercurio sacer: iuniū uero ab anni tempore. Sunt etiā qui hosce ab ætate maiore & iuniore cognominatos dicant. Reliquos autē sigillatim ab ordine quasi numerantes nominauere: quintilē sextilē septēbrē octobrē nouēbrē decēbrē. Postea quintilis a Cæsare qui Pompeiū superauit: in iulius. sextilis uero ab eo qui Augustus cognominatus secundus imperauit: nominatus est. Reliquos autē deinceps duos Domitianus suis sibi cognomentis afsiuit: neq; id diu sed qui rursus illo iugulato sua resumpserūt nomina. Itaq; alter september alter october appellantur. Soli postremi duo appellationē ab ordine (sicuti ab initio habuere) seruauerunt. Qui uero a Numa additi mutatiue sunt: februius quidē ueluti lustrationis expiationisq; mensis quidā sit. etenī ipsa dictio hoc proprie significat: ac nouo tunc sacrificant germine: & lupercaliorum celebritatē: quæ plurimū lustrationi ex proxima: peragunt. Ianuarius autē qui primus est ab Iano dicitur. Martium uero quasi a Marte cognominatus sit: eo e prima sede mutauit Numa (ut arbitror) quoniā in omnibus uellet rē urbanā bellicā in honore præferri. Ianus enim apud uetustissimos illos siue genius siue rex fuerit: dicitur ferū & siluestre cultum in urbanū cinilēq; mutasse: proindeq; ipsum bifrontē fingunt tanq̄ alterā ex altera & formā dispositionēq; reddiderit. Est & eius templū Romæ duabus portis quod bellianam uocat. Legitimum enim est ipsum aperiri: cum bellū sit: in pace autē claudi. Quod certe difficile aut etiā raro factum: cū aliquo bello semper iperū suspensum teneatur. Nam cū propter eius magnitudinē barbaris nationibus undiq; circumfusum ac septum esse: iis repugnare cogebatur: uerū tamē Augustō Cæsare imperante post Antonii profligatio nē clausum est: & antea. M. Atilio & T. Mālio cōsulibus haud multū tēporis. Deinde cōtinuo ingruēte irrūpētēq; bello apertū est. At Numa rege neq; ullū diē apertū uisum: sed tris & quadraginta annos continuos clausum mansit: usq; adeo bellicas res undiq; prorsus abstulit: amouit perdidit. Nō enim romanorū

populus modo regis iusticia & modestia ad mansuetudinē ac pacis amorē traductus est: uerū etiā urbes uicinas quasi aliqua inde se aura salubriue spiritu ferente mutationis principiū cæpit: & in omnes desiderium influxit tranquille pacateq; uiuēdi & colendæ terræ: & nutriendorū in quiete pignorū uenerando: rūq; Deorū. Festiuitates autē & cōiuiua & eorū qui secure se inuicē adirent: mixtimq; uersarētur: hospitalitates ac benignæ exceptiones Italiā tenebant: perinde atq; e fonte Numæ sapientiæ in omnes honesta iustiaq; influerent: & illius animi serenitas in uniuersos diffunderetur. Quapropter & superlatiōes poeticas ad eius statum temporis cessisse dicunt: Hic callentis opus humorq; dominat' arachnes: Enses ancipites hastaq; longior. Aerea iā nusq; superest tuba ducere somnos: Non ipsi placidos palpebra tollitur. Nā neq; bellū neq; seditio neq; tumultus rege Numa in rep. fuisse traditur. At neq; aduersus eū ullæ uel inimicitia uel inuidia seu ob regnandi cupiditatē insidiæ uirorūue cōspiratio. Sed siue deorū metus qui uiri curam habere uiderentur: siue uirtutis uerecundia siue diuina fortuna quædā omni uitio illibatam purāq; hominum uitam sub illo seruans perspicuum exemplū edidit: atq; cōiecturā platonica illius uocis: quā illo nō paruo temporis curriculo iunior de rep. emittere ausus est: Vnā malorū quietem esse solutionēq; hominibus: si ex diuina quadā sorte philosophico animo regia potestas cōiungatur: quæ uirtutē uitii uictricē superiorēq; cōstituat. Sapiens eni ipse profecto beatus est: beati etiā illi sunt: qui uerba ex ore sapientis profuētia audiunt. Fere eni neq; ulla ui sibi neq; minis aduersus multitudinē opus est. Ipsi etiā manifesto in exemplo & in clara uita principis uirtutē intuentes & ultro continentia ac sapientiæ student: & cū iusticia & moderatione ad probatā ac beatā uitā amice inter sese ac cōcorditer cōformantur. Vbi totius pugnae auxiliiq; pulcherrius finis est: atq; is omniū augustissimus est: qui hanc uitam & hunc effectū subditis inferere quiuerit. Hæc igitur Numa longe melius q; alius quisq; uidetur cōspexisse. Quos autē filios is habuerit: quasq; uxores duxerit: dissentiunt rerū gestarum scriptores. Alii nanq; neq; aliā eū uxore q; Tatiā accepisse: neq; alterū filiū præter unā filiā Pompiliā habuisse dicunt. Alii præter hanc filios quattuor ei ascribunt: Pomponē Pinum Calpum Mamercū: quorū quēlibet successiōne familiæ honestiq; generis reliquit: Fluxisse nāq; a Pōpone pomponios: a Pino uero pinarios: a Calpo uero calphurnios: a Mamercō autē mamercios: quos ob hanc rem & reges cognominatos esse. Tertiū autē sunt qui hos reprehendant: utpote quos familiis gratificatos inquit: & his nō uera successiōis ab Numa insignia addidisse: Pompiliā uero non ex Tatiā natā: sed ex altera uxore Lucretia: quā nō priuatus sed iā rex duxerat. Omnes autē consentiunt Pompiliā Martio nuptam. Martius uero ex illo Martio natus est: qui Numam ad regnū suscipiendum induxit. Etenim secum una migrauit Romam: & ordine senatorio ornatus est. Ac post obitum Numæ cum in regni disceptationē cum Hostilio uenisset: superatus se uita priuauit. Eius uero filius Martius cui Pompilia nupta erat: Romæ cōmoratus Martium Ancum genuit: qui post Tullū Hostilium regnauit. Hoc ut fertur quinquennii relicto diem obiit Numa: non celeri neq; repentino obitu: sed sensim senis ac leni deficiens morbo: ut scripsit Piso. Obiit autem non longe octogenario maior. Ostenderunt & sepultura uitæ eius desiderium. Nam tum socii & amici populi publicis simul concursibus & coronis ad inferias conuenere: tum Patricii lectum sustulerunt: tum Deorum immortalium sacerdotes & præsentēs fuere & deduxerunt: tum deniq; reliqua turba mixtis fœminis ac pueris nō ut regis senioris exequiis assistentes: sed ueluti ex carissimis aliquem: quem in ætatis flore desiderarint: singuli sepelissent: cum euiatu & fletibus sunt secuti. At qui cadauer igni haud dedere: quoniam is cauisset: ut dicitur: sed duabus acis lapideis factis eum sub laticulo condidere: quarum altera habebat corpus: altera libros sacros: quos ipse scripserat: quemadmodum tabulas græci legum conditores cōsuerunt. Cum autem adhuc uiuus sacerdotēs quæ scripserat edocuisset: & eis habitum omnium mentemq; impressisset: iussit sacros libros cū corpore sepeliri: quasi non recte inanimis litteris arcana ferrentur. Quaquidem sententia aiunt neq; pythagoricos litteris commentaria præceptaq; mandare: sed ipsorum memoriā atq; disciplinā sine scriptis dignis uiris inferere. Cumq; eorum traditio præceptorum: quæ in geometria ambigua secretaq; dicuntur: cuiusdam indigno edita esset: portendere significareq; dicebant: ut magno quodam & cōmuni malo ac perniciē numen admissum scelus atq; impietatem ulcisceretur. Itaq; magna his uenia danda est: qui eodem tempore Pythagoræ Numam in tanta rerum similitudine congressum esse contendunt. Antias autem tradit duodecim libros de iure pontificio: duodecim uero alios græcos de disciplina sapientiæ in arcam repositos esse. Cum autem quadringenti fere anni præterissent. P. Cornelio & M. Beio consulis magno imbrium facto impetu tumuloq; diruto arcas ui inundationis excussas: decedentibusq; operculis alteram quidem uisam inanem prorsus: neq; partem ullam neq; reliquias corporis habuisse: in altera uero cum libri inuenti essent: eos legisse dicitur Pelilius: qui per id temporis prætor erat: ad senatūq; rettulisse: non uideri sibi neq; fas neq; pium: ut quæ in libris scripta essent: audirentur a multitudine: Proindeq; delatos illos in comitum igni tradidisse. Nempe iustos omnis ac probos uiros maior idepost obitum laus sequitur. Inuidia nanq; non diu superstes est: ante plerosq; etiam ea iterit. Præterea illius gloriā regum posteriorum calamitates clariorem illustrioremq; fecere. Nam cum quinq; post illum regnauerint: postremus ex imperio excidens in exilio consenuit. E reliquis uero quattuor nemo naturali morte defunctus est: sed tres insidiis circumuenti necati sunt. Hostilius uero Tulus qui Numæ successit in regnum: & plurima ex illius honestis facinoribus in primisq; ac potissimum pietatem in Deos irrisionibus & contumeliis insectatus uti remiserem & muliebrem: ciues ad bellum uertit. Neq; ipse igitur audacibus hisce ac stultis facinoribus institit: sed graui & uario morbo mutata mente in Deorum metu atq; religionem conuersus est: quæ nulla tamen similitudine ad Numæ pietatē accederet. Quinetiam eo magis alios huiusmodi morbo infecit: q; fulmine ictus conflagrauit: ut fertur.

pomponi; pinus, calphurnius
mamercus numma
erant.

Hostilius
martius, pompilia
martij uxo. erat.

P. Cornelius: M. Beius
eodem tempore quo numma
decessit consules erant
pelilius & id tempore
prætor prætor.

NVMAE ATQVE LICVRGI COMPARATIO.

ED POSTEA QUAM NVMAE ET LICVRGI VITAM EXPOSVIMVS: hisce in medio positis etsi difficile opus sit: nō tamē piguerit ipsoꝝ differētiās colligere. Nam quæ iis cōmunia pariaq; sunt: ex ipsis rebus apparent: ueluti uiroꝝ continentia pietas ciuilitas disciplina: ut uterq; initiū unum legū condendarū a Diis sumpserit. Quibus autē priuatim bonis uterq; præstiterit: primū Numa quidē accēpit imperiū: Lycurgus uero tradidit. Et alter caput id haud petens: alter cū possideret: restituit. Ac Numa quidē ex priuato & peregrinō dominū alii sibi cōstituere. At Lycurgus ex rege sese priuatū fecit. Pulchrum est certe regnū sibi iusticia cōparasse: pulchrū est etiā iusticiā regno prætulisse. Virtus enim illustrē adeo illū reddidit: ut dignus imperio habitus sit. Hunc uero ita magnum effecit: ut imperiū contempserit. Quod autē secundū est: quoniā quēadmodum harmonici lyras solent: Lycurgus dissolutā & deliciis deditā Spartam intendit: Numa uero Romæ uehementiam intentionemq; remisit. Difficultas quidē operis Lycurgo additur. Nō enim thoraces exuere: ensesq; deponere ciuib; suadebat sed aurū argentūq; dimittere: & strata preciosa mensas eiicere. Neq; a bellis celebritatū sacrificiorūq; causa desistere: sed cœnis cōpotationib; omiſsis in armis & palæstris laborari & exerceri. Quapropter gratia & ueneratiōe quadam alter oīa suadendo perfecit: alter autē inter pericula atq; idus uix obtinuit. At qui māfuenta benignaq; musa Numæ: qui ad pacē & iusticiā ciues ex intēperantibus & feruidis traduxit ac leniuit. Si uero quod de mācipiis dicitur: inter Lycurgi instituta quis ponere nos coegerit seuissimum illud quidē & iniquissimū facinus: longe Numā prudētiōrē & humaniorē legulātōrē extitisse dicemus: qui dū etiā manifeste seruos cū heris simul in saturnalibus epulari cōsuefecisset: liberi honoris iis gustū præbuit. Etenim unū hoc ex Numæ institutis esse dicunt: qui ad annuas fruges pfruendas eos quibus una operariis esset usus assumeret. Quidā autē monumentū id seruari fabulantur: Saturnalis illius æqualitatis quasi nemo seruus nemo herus sed cognati oēs & æque digni putarentur. Oīno autē uidetur ad frugalitatē uterq; & continentia multitudinē æque ægisse. Ex aliis autē uirtutibus Lycurgus fortitudinē magis: Numa uero iusticiā uidetur coluisse: nō ob aliā causam: nisi q; ob propositarū utriq; rerū. dissimilē uel naturā uel cōsuetudinē dissimili studio opus fuit. Nā neq; Numa rē bellicā præ metu dissoluit: sed ne sui iniuriā iſſerent. Neq; Lycurgus ad iniusticiā suos bellicosos struxit: sed ne iniuriā paterent. Ambo apud suos ciues & quod nimis esset auferendo & quod parū supplēdo: magnis uti mutationibus coacti sunt. At qui distributiones in ordines diuisionisq; rerū. & popularis admodū Numæ mutatio & plurimum multitudinis grata qui ex aurificibus & tibicinibus ac cerdonibus promiscuū quēdā & uariū admodū populū reddiderit. At Lycurgi austerā & senatoria: quæ in seruorū & accolarū manus cōuerterit uulgares artes ciues aut ipsos in clypeū & hastā coegerit belli opifices Martisq; ministros. Aliud uero neq; scientes neq; meditates q̄ parere p̄cipibus: ex hostibus uictoriā reportare. Nā neq; rei pecuniariæ studere liberis hominibus licebat: quo liberi prorsus per oīa essent: sed quod ad res paradas p̄tineret: seruis ac mācipiis datū erat: ueluti cœnæ & obsonii ministeriū. Numa uero nihil huiusmodi discreuit: sed militares auaritates abstulit. Aliū uero quæstū haud uetuit: neq; huiusmodi amouit in æqualitatē: sed ad summā usq; diuitiis p̄gredi p̄misit. Et pauperū curā: quorū magna multitudo cōflaretur: & in urbē influeret: nullā habuit: cū statim abiuitio decuisset: quādoquidē neq; multa neq; magna iparitas esset: sed pares substantia & similes ciues inter se forent: eos sicuti Lycurgus & instruere aduersus immodicū appetitū & ea cauere detrimenta quæ nō minima secuta sunt: sed quæ plurimorū maximorūq; malorū quæcūq; inuecta sunt: semē principiūq; præbuerint. Soli autē distributio neq; facta Lycurgo uituperationē affert: neq; Numæ nō facta. Alteri eni ipsa æqualitas sedē fundamētūq; reip. præstabat: hæc autē quoniā sortitio recens esset: nullam aliā diuisionē inducere cogebat: neq; mouere primā distributionē: quæ uti cōsentaneū est: suis locis maneret. Cūq; cōnubiorū educandorūq; liberorū illa communio utriq; uiro uxoriæ pudicitia suspensionē rite ac ciuilliter amouisset: nō per oīa in eandē rē cōsenserunt: sed romanus quidē uir cū satis sibi filii educati essent: alterius suasionibus qui filiis indigeret uxore cuius dedendæ recipiendæq; ius haberet: cedebat. At lacon quæ domi apud se esset manente: etiā cōnubio in antiquo iure uxore ei impartiebat: qui ad sobolē suscipiendā suauisset. Multi quoq; ut dictū est uel exhortādo rogandoq; eos ultro accrescebāt: e quibus putassent maxime formosos pueros ac p̄bos nasci. Quæ igitur alia discretio institutionū huiusmodi nisi fortis in hisce ac uehemens erga nuptā æquanimitas: quæ profecto & perturbāt plurimos atq; ad uiuendū inter dolores ac zelotypias admodū incēdūt & stimulat? In illis autē Numæ tanq; erubescēs & pudibūda humilitas quædā ueluti uelamē despōsionē cōiugii obtēdit: & eā cōmunionē itolerabilē fatei. Præterea & custodia uirginū Numæ magis ad muliebre igeniū atq; uerecundiā cohibita est. At Lycurgi uirgo oīno etiā aperta & foemina de se poetis dicendū præstitit. Nā & Phenomerides a petētibus femoribus eas appellāt: ut Ibiacus & Andromanes: q; niros furere faciāt: ut Euripides inquit: Domos aperto cū iuuetā femore peplis solutæ destruūt eæ funditus. Nēpe eni tunica uirginalis cōsuta pinnæ nō erāt ab inferiori parte: sed apiebant simulq; nudabāt totū femur in incestu. Quā quidē rē p̄spicue dixit Sophocles hisce uersibus.

Quapropter & audaciores dicuntur esse & in ipsos uiros in primis uiriles: utpote quæ tū negociis domesticis prorsus dominantur: tum in publicis & sententiam dicant de maximis rebus & auctoritatem habeant. Numa uero eam nuptis apud uiros dignitatem honoremq; seruauit: quem a Romulo habuissent:

cum raptæ delinirentur obsequiis. Sed pudoris iis plurimū adiecit: curiositatē remouit: sobrietatē docuit. Tacere & abstemias prorsus eē: neq; de necessariis rebus absente uiro quicq; loqui eas assuefecit. Ferrē igitur cū mulier aliquā pprīā cām in foro dixisset: misisse senatū Deos cōsultū: quidā ciuitati ea res portenderet. Atq; reliquæ eorū obedientiæ ac mansuetudinis permagna ē cōiectura deterior: memoria. Nā sicut apud nos historici primos scribūt: qui uel ciuile necē ppetrarint uel bellū fratribus intulerint uel patrē matrē necarint: ita romani memoriæ tradiderūt Spuriū Coruinū primū extitisse. qui post urbē conditā ducētē si mo trigesimo anno cū uxore diuortiū fecerit: cū nihil prius huiusmodi factū eēt. Prima quoq; pinarii uxor Thalea noīe Tarquino superbo regnāte aduersus Citaniā eius focrū iurgiū fecit: usq; ad eo honeste ac decore quæ ad nuptias ptinerent ab legulatore cōstituta fuerant. Quæ autē de ætate nobili ambo tradiderūt reliquæ uirginū institutioni cōgruūt. Nā & Lycurgus maturas illas & uiros appetētes desponsat: quo tñ cōgressus expetēte iā natura gratiæ sit beniuolētiæq; principiū magisq; odii ac metus aduersus illos si aī tēpus uiolēt: tū ē corporibus robur insit ad cōceptus partusq; dolores pferendos: pinde atq; ob aliud nihil illis nubētibus: q; ad sobolē pcreandā. Et romani duodēnis & iuniores ēt illas nutui tradūt: sic enī maxime & corpus & indolē purā & illibatā uiro prætari posse. Itaq; liquidū atq; pfectū ē: illa quidē ad pcreationē plis magis sequi naturā: sed hæc ad uitæ cōtuberniū moribus formādis accomodatior ē. Atqui de liberorū gubernationibus & cōciliis: & institutionibus & societatibus: præterea & circa cornas & gymnasia & ipsorū iocos diligentioribus tū studiis tū ordinibus Lycurgus præstantiorē legē quouis alio legulatore tulit: nihil patentis aut desiderii aut necessitatibus idulgēs: ut p uoto liberos instituerēt: siue quis filiū uellet agricolari siue fabricare nauī aut fabrū docere aut tibicinē: ceu nō ad aliquē unū finē agi ab initio iuuenes deberēt: ac moribus iisdē uti: sed ueluti uestores i nauim alius alio ex usu atq; sinā ueniētes: i piculis solū priuati metus cā i cōe cōsulant. Alias uero quilibet rē suā attendit. Ac plurimis quidē legulatribus indignū ē crimini dare: si quid aut ignorantia aut ibecillitate omiserint. Viro at sapiētī qui populi nup cōstituti & ad nihil reluctātis iperū suscepisset: cui rei prius studēdū fuit: q; filiis educādis exercēdisq; iuuenibus: quo neq; diuersi neq; turbulēti moribus fierent: sed ad unū aliquod cōe uirtutis uestigiū statū ab initio cōpositi formatiq; inuicē cōgruerent. Quod certe cū i aliis rebus plurimis: tū in cōseruandis legibus Lycurgo p fuit. Minimus. n. iurisiurādi metus extitisset: nisi disciplina & institutione ingenii puerorū leges ueluti ifusus cōstitutionis & maxima perdurarint: quippe cui ueluti co'or uehemēs & acer iniustus eēt. Qui uero ciuilis cōstitutionis finis fuerat: ut i pace & amicitia Roma existeret: extēplo cū Numa una defecit. Ac post illi uis obitū ubi iā tēplo qd i pse clausū usq; tenuerat: ad bellū qsi illic detrusū eēt: sædandū placādūq; utriq; patescissent ianuas: sanguine atq; cadaueribus Italiā cōpleuere. Et ne pax quidē tps pulcherrimus status iustissimūq; pmāsit: utpote qui disciplina careret: q; mutuo beniuolentiæ fœdere deuicirent. Quid igit quis piā dixerit: nōne ad sumū usq; i melius Roma rebus bellicis pcessit: i terrogationē is faciens plixa response i digēti: ad eos præsertū hoīes: qui sumū bonū i diuitiis & delitiis & ipio magisq; i salute & māsuetudine & i ea quæ cū iustitia sit frugalitātē & ponāt & locēt. qn ēt & id Lycurgo opitulari uideat: qd rōani ubi statū quē sub Numa habuerāt: imutassēt: mirifice rebus excreuerūt. Lacedæmōi uero qprimū Lycurgi sationē excessere: e maximis hūilimi sunt effecti: græcorūq; amisso iperio piclitati sunt pprīū quoq; solum amittere. Sed illud i Numa magnū ē & diuinū pfecto: q; peregrinis accersitus i regnū fuerit & oīa suadēdo imutari: & urbi quæ nondū conspirat: dominatus sit. Neq; aut armis aut ulla eum ui uti oportuerit: ut Lycurgus aduersus populi optimates agit: sed sapientia tantū & iustitia cunctos coegerit atq; cōposuerit.

SOLONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

SOLONIS GRAMMATICVS IN COMMENTARIO TABVLARVM SOLONIS ad Asclepiadem Philoclis cuiusdam sententiā posuit in qua Solonem præter aliore opinionem quicunq; Solonis meminerunt: Euforione patre natum affirmare uidetur. ex Eceftide enim ipsum genitū omnes uno ore consentiunt: qui uir quidem medium ciuium ordinem obtinuit: generis uero nobilitate ciuitatis facile princeps. A Codro enim originē sanguinis habuit. Matrem autē Solonis tradidit Heraclides pontius consobrinā Pisistrati matris fuisse. Fuit autē inter eos amicitia tū propinqtate: cū maxime ex uitæ cōsuetudine: quibus ferunt quidā Solonē uehementer Pisistratū adamasse. Quæ ex re factum est: ut cū postea priori tempore de repu. in dissensionem uenissent: nihil duxerit nihil imite eorū inimicitia importaret: sed eadem amicitia iura in eorū semper animis inuiolata manerent. Tantūq; apud eos prioris amicitia recordatio & gratia ualuit ut incensam adultro & corroborato igni facē ppetuo seruaret. Solon igitur cum eius patre: ut tradit Hermippus: ad humanitatē ac beneficentiam propensus patrimonium minuisse: nec unq; tam ment deessent: qui eū suis copiis sustētare uellet: sed ne ab aliis acciperet: pudor qdā dterreret: ut q ex ea familia natus eēt: quæ subuenire aliis cōsueuerat: adhuc admodū iuuenis ad mercaturā se cōtulit. Sūctū nō nulli qui Solonem dicāt errorem eiusmodi suscepisse periclitandi atq; uidendi magisquam lucri cupiditate impulsū. Sapiētiæ enim fertur apprimē studiosus fuisse: quippe qui cum grandior iam natu foret: diuere solitus est: se multa quotidie discentē senescere. Diuitias at minime mirabatur Solon: sed aiebat nihil differre eum qui uim magnam auri atq; argēti multos item equos & iumēta possideret: ab eo qui hæc sola eēnt uentris aut lineis & pedum morbo languenti. Et alio in loco: Pecunias quidem habere desi-

*Solonis patres fuerunt
Euforion, & Codro
Pisistrati matris*

*diuiciuorum à Solone
facta cōtempnō*

dero: per iniuriam aut parare nolim: omnino in posterum poena consequitur. Prohibet autem nihil bonum uix egregiumque ciuem nec afluentia: rex nimie luxurioseque studere: oportunitatem necessitatemque contem-
nere. Temporibus aut illis: ut iquit Hesiodus: nullum opus ignominiae erat: nec ullus artium delectus atque dis-
crimen. Mercatura uero ad Barbarorum necessitudines regumque amicitias comparandas plurimum ualere puta-
batur: ex eadem quoque homines multarum & maximarum rerum usum experientiamque percipere. E quibus nonnul-
los conditores maximarum urbium extitisse: Vt massalias primus qui a Celtis iuxta Hyradanum maxime ob-
seruantur. Thaletem quoque & mathematicum Hypocratem exercuisse mercaturam ferunt. Platoni etiam
olei in aegypto exportationem peregrinationis uaticum suppetisse. Solon igitur ut profusior & sumptuo-
sior & mollior esset in uictu: utque liberius ac licentius in suis poematis de uoluptatibus loqueretur: quam philo-
sophum deceret: ex illa mercatoria uitae ratione accipisse dicitur. Cum enim ex multis ac magnis pericu-
lis ferre coepisset: ad omnem animi quietem remissionemque ferebat. Quod autem tenuem magis ani-
mum quam locupletem adamarit: ex his perspicuum est. Per multi quidem ditantur improbi: probi autem
pauperes fiunt. Verum nos minime permutabimus uirtutem pro diuitiis: quoniam hoc stabile est ac
perpetuum: diuitiae uero mutantur tempore: & alias aliter se habent. Eius uero poesis ab initio nihil
graue aut serium habuit: sed iocis potius (ut uidetur) referta fuit. Vt facere cicuisse atque abundare ocio
uideretur. Posteriori autem tempore sententiis eam philosophicis resperxit: suis quoque poematis ciuiliu rerum
per multas complexus est: nec id tam historiae & memoriae gratia fecit: quam ut hortationes quasdam admonitiones
obiurgationesque Atheniensibus adhiberet. Plurimum autem affirmat Solonem tentasse leges edere uersibus: Ha-
rum est principium huiusmodi proferunt: Legibus his oro primum rex iupiter assit: Fortunamque ferat foelix no-
menque secundet. Eam autem moralis philosophiae parte: qua ciuilis ratio ac disciplina continetur: ut plurimi
tunc philosophorum: potissimum secutus est. Sed uti in physicis uehementer simplex fuit: atque uetus: quan-
tum ex iis eius scriptis facile percipi potest: Nube niues tenues & grando gignitur atra: Et tonitrus alto ful-
gur ab axe ciet. Flatibus assiduis miscentur & aequora: siquid non moueat quicquam iustior esse nequit. Atque om-
nino talis sapientia tantum eo tempore uisa est contemplatione terminos necessitatis excedere. Caeteri autem phi-
losophi ex ciuili uirtute sapientiae nomen traxerunt. Dicuntur autem in Delphis una fuisse: ac iterum corin-
thi. Cum eo fere omnes communi Periantri accitu conuenissent conuiuioque ab eo excepti forent: maxime autem eo-
rum gloriam & auctoritatem Tripodis circundatio auxit: qui quali circuitu mansuetudine & quadam con-
suetudine submissione per singulos iuit. Dicitur enim Cois piscatoriurum rete trahentibus milesios hospites
iactum emisisse sic manifestum. Itaque aureum tripodem recti tractum apparuisse: quem ferunt Helenam cum e Tro-
ia nauigaret quodam oraculo admonitam in iis locis deposuisse. Primum igitur inter hospites & piscatores de
tripode controuersia exorta est. Deinde suscipientibus ciuitatibus causa: quae usque ad bellum processerat: utris-
que a Pythia responsum est: Sapientissimo Tripodem dari oportere. Primum ad Thaletem milesium missus
est permittentibus Cois illi uni ac largientibus id: cuius gratia cum uniuersis milesiis antea bellum gesse-
rat. Cum uero Thales se sapientior Biantem esse affirmasset: ad eum est delatus: ab eoque rursus ad alium
ut ad praestantior sapientia uix uenisse dicitur. Postea circueus atque ita per manus reuocatus ad Tha-
letem secundo peruenit. Ad postremum ex milete exportatus: Thebasque aduectus Ismenio Apollini conse-
cratus est. Vix Theophrastus aliter sentit. Ait enim primum in Prineam Bianti esse delatum: secundo in mi-
letum Thaleti iussu Biantis esse missum: siquid per omnes uadens: ad Biantem iterum reuertisse: Tandem in
Delphos esse aduectum: Haec sunt igitur omnium fere sermone celebrata. In hoc tantum dissentiunt: quod alii
minus pro Tripode: id quidem phialam a Croeso missam Bathidis poculum relictum fuisse asseuerant: Pri-
uatim uero Anacharsis solonisque ac rursus Thaletis congressus quidam & colloquia huiusmodi fuisse me-
morantur. Anacharsis enim Athenas Solonis domum accessisse fertur: hostiumque pulsa sententia: se peregrin-
um esse: coniungendaque cum eo amicitiae atque hospitalitatis gratia aduenisse: Respondente Solone domi com-
modiorem esse amicitiae firmandae locum: Tum igitur Anacharsis dixisse ferunt: domi amicitiam nobiscum
& hospitalitatem in eas. Sic Soloneius ingenium admiratur humaniter ac benigne hominem accepisse: eumque
apud se postea quoddam tempus habuisse: cum iam publica negocia tractare & leges describere aggressus
esset. Quae res cum apud Anacharsin percubisset: impensam Solonis operam & studium uehement-
er irrisisse: quippe qui existimaret se iniurias ciuium ac cupiditatis litteris coercere posse: quae nihil ab ara-
nearum telis differrent. Sed quemadmodum illae: sic haec ex captis debiles atque imbecillos detinent: a poten-
tibus autem atque locupletibus rumpuntur. Ad haec Solonem respondisse dicunt: conuentiones tamen &
pacta homines seruare solere: quae transgredi ex contrahentibus nemini conducant. Eodem modo se ita ci-
uibus leges accommodare: ut eas seruare quam non utilius & salutaris omnibus esse uideatur. Verum haec non
eum Solon quem sperat: sed quem Anacharsis coiecerat exitum habuerunt. illud etiam inquit Anachar-
sis si maxime admirari: cum concioni interesset: quod apud graecos homines sapientes dicerent: stulti uero iu-
dicarent: Ad Thaletem uero in Miletum Solon cum uenisset: admiratum esse: quod ille nuptias & filiorum pro-
creationem penitus contempsisset: Thaletem autem tunc quidem tacuisse: sed paucis diebus interpositis pe-
regrinum quendam subornasse: qui se Athenis nuper decimo post discessum die aduenisse diceret: qui ro-
gatus a Solone numquid noui Athenis esset: ut doctus erat: nihil aliud respondisse: nisi quod adolescentis cur-
iusdam afferretur funus: ac ciuitas tota consecuta esset: quod eius pater uirtute atque existimatione inter ciues pri-
mus obtineret: quem tunc minime affuisse: sed iam diu ab urbe abfuisse dicerent. Ve illi misero Solonem di-
xisset. Sed quomodo ille uocabatur? audiri respondisse nomen. sed memoria excidit nisi quod ob eius iustitiam
ac sapientiam omnibus esset in ore. Sic singulis responsis Solonem in metum magis coiecissee. Postremo iam
turbato animo ac sollicito ipsum peregrino nomen subiecissee: contempsisseque ab eo. num illi ciui Soloni nomen esset?

eademque uirtus ac
scientia omnibus
uicis pariter posita
et excolenda

Thales

Biantes

Theophrastus

Anacharsis

Annuente autem homine cœpisse Solonem caput cœdere: atq; alia facere & dicere quæ ab hominibus afflictiis & calamitate aliqua pfunctis fieri solent. Tum Thaletem ridentē his hominē aggressum ferūt. Hæc meo Solon a nuptiis & a pcreandis liberis dehortantur: quæ te hominē fortissimum & constantissimū i fringunt. Sed bono animo spe optima cōfirmatus sis: nec huiusmodi te uerba cōmoueant: nō. n. uera sūt. Hæc Hermipus memoriæ mādāta affirmat a Patre eo quodā quē Esopi aiūm habuisse dicī. Denisso igitur animo atq; abiecto ē: qui amittēdi metu regē possessionē refugit. Sic. n. nec diuitiis ullus nec gloria nec sapientia parta perfruatur: si ea quottidie auferri posse pertimescat. Etenim uirtutem ipsam: qua nulla possessio maior: nulla iocundior: uidemus morbis quibuscūq; ac medicamentis interdū auferri solere. Ipse aut Thales nihil magis ob hoc metu liberatus est: ni fortasse nulla neq; amicorū: neq; familiarū neq; patriæ caritate tangebatur. Vex Cybistū (ut aiunt) ex sorore natum sibi in filiū adoptauit. Nec. n. erat eius animus omnino ab humanitate remotus: sed ut ad sentiendū contemplandū ac memorandū optime a natura institutus erat: ita in amore facilis & phumanus. Infundit. n. semper aliquod externū & naturali quadā ratione ingeritur iis: quibus priuatū ante domesticū nihil est. Sed ueluti in domū atq; agrū uacū legitimis hæredibus serui alieni atq; inquilini inuadunt & possident: atq; una cū amore curā quoq; & metū eorū: gratō animo induūtur. Ex quo intueri licet homines natura duriores de cōiugibus ac liberis differētes: eosdē tamen in ancillarū filiis ac pellicibus ita animo esse fractos: ut q; desiderū eorū ferre nō queant i morbū sapissime incidant morianturq; & uoces humiles & effœminatas emittant. Alii ex canū atq; equorum interitu turpiter & fœde ad dolorē se habuerunt. Alii cū filios gnauos & probos amisissent: suum casum moderate tulere. Nec sunt ob id in aliquā turpitudinē deformitatēq; prolapsi: sed reliquā uitam constanter sapiēterq; uixerunt. infirmitas enim ac debilitas nō amor & caritas infinitos atq; imēsos dolores & metus affert hominibus: qui minus exercitati ratione fortunæ impetū ferre didicerunt: quibus nec re optata: etiā si sit: p̄fui licet: q; amittendi in posterum metu animo semper sollicito sint atq; suspensio. Decet aut nec pauperi sibi ad pecuniarū amissionem remediū quærere: nec amicorū contentione præsidium cōtra priuationem parere: nec filiorū inopia orbatī prospicere: sed omnia ratione consilioq; moderari. Sed hæc ad præfatis superq; eē uidentur. Cū uero Atheniēsis ex graui diuturnoq; bello: quod cū Megarensisbus p̄ Salaminorū insula gesserant fatigatis: capitale apud eos eē cœpisset: si quis legē de uindicāda insula ferre auderet: eā labem atq; ignominia grauisime tulit Solon. Cūq; intueretur plurimā iuuentutē: maxime ad bellū spectare: sed ducē ei & auctorē deesse. Nā ipsa p̄ ne aggrediretur legis metu deterri: furere se simulauit eaq; fama ex eius domo tota urbe uehemēter iualuit. Solonē desipere. ipse iteri cū elegiā clā edidisset: exercebatq; quo memoriter recitare posset: cœno fœdatus repente domo profiliens: magno uulgi concursu & frequentia i for̄ descendit: & præconis lapidē conscendēs: elegiā adhibitis modis & numeris recitauit: cuius initium huiusmodi ē: ipse quidē præco cara salamine relicta Aduenio: & cantus concio nostra tulit. Hoc carmen Salamis inscriptū est: cuius sunt singuli uersus multo lepore uenustate urbanitate referti. Cūq; iā cantui finē imposuisset Solon: approbantibus eius amicis ac collaudantibus: imprimisq; Pisistrato ciues impellente atque adhortante Solonis auctoritati parere: legē abrogari: rursus ad bellū incubuerūt: eiq; Solonē ducē præfecerunt. Ex his igitur quæ maxime popularia sunt huiusmodi fuisse ferunt: Solonē cū Pisistrato in Coliadē nauigasse: ubi cū mulieres oēs offendisset sacra Cereri patrio ritu persoluentes: hominē fidum transfugā se simulante Salaminē misisse: iubentēq; Megarenses si primarias Atheniensū fœminas uellent capere: in Coliadem secū q̄celeriter nauigare: cū uero hæc Megarensisbus placerēt: eo uiros classe emiserunt: quos ubi conspexit Solon ab insula eo contendere: mulieres longe abire ex iuuenibus i puberes deligens eorū uestitu mitris & calciamentis iussit ornari: gladiosq; paruos quibus e manu uti possent: accipētes occultos habē. atq; ita instructos ludere i iittore & choreas ducere i perauit: quoad hostes descenderent: & capiendi nauigii facultatē præberent. Quibus ira dispositis aspectu decepti Megarenses: cū se propius admouissent: exilientes illi ueluti in mulieres subito inuasērunt certatim inter se: ne qs effugeret: sed oēs caperent cōtendentes. Quare ipsi postea instructa classe iuuuadentes insulam in ditionē Atheniensū redigerunt. Alii uero dicūt hæc nō eo pacto quo diximus eē gesta: sed ex Delphis huiusmodi oraculū allatum esse: Cultores supplex horas uenerabere sacris. Quos ager asopi gremio cōplexus amœno Cōdit: & occidui. p̄spectant lumina solis. Solonē uero noctu Salaminem nauigio adductū heroibus Periphero & Cichri hostias mactasse. Deinde q̄ngētos ex Atheniēsisbus seq̄ uolētes accepisse: facto ante decreto ut si insulā caperent: republi. Munera obire possent. Sic cū plurimis piscatoriis nauiculis una triginta remorū cōsecuta post promontoriū quoddā ad Euboia uersum in insidiis se collocauit. Quod cū Megarenses qui Salaminæ erant: ex quodā rumorē hominū accēpissent rem nihil firmamenti aut roboris habere: ipsos tumultu & trepidatione ad arma cucurrisse: nauē etiā instructam ad speculandū misisse: qua appropinquante Solonem esse potitum: Megarensisbusq; in uincula coniectis: delectos Atheniensium i eā imposuisse: iussisseq; ut q̄ occultissime possent ad urbē cursum arriperēt: ipsum uero cū reliquis copiis aggressum cū megarēsisbus pedestri certamine manus cōseruisse: q̄bus adhuc pugnātibus eos qui naui aduecti erant: oblata occasione ad ortos urbem cæpisse. His ita gestis ea quæ obseruantur attestari uident: Nauis quædam attica primum silentio nauigauit: deinde ubi uocibus & bellico clamore se intulerunt: uir quidam armatus maximo clamore ad Siradium tumultum a terra ingruentibus citato cursu se obuium tulit. Extat autem famiam Solonis iuxta littus positum. Fudit enim eo i loco megarēsis: & quos reliquos fecit pugnæ calamitas: inito fœdere missos fecit. Verum megarēsisbus etiā acrius incubentibus: multis illatis acceptisq; in bello cladibus: cōpositores & iudices Lacedæmonios fecerunt. Quā i cā multi aiūt Homeri opinionem uehementer Soloni suffragatam esse: nā cum in nauium cathologum uersum quen-

Cybistū natus p̄c̄ 1070

*megarēsis
salaminiorū*

*pisistratos
coliadē ubi op̄
salaminiorū*

Euboiā

dam ipse coniecisset: in iudicio recitasse: Bis senis salamine aiax cū nauibus ibat: Cecropidū quo castra loco posuere phalanges. Ipsi aut Athenienses hæc pro uanis ac fictis ducunt. Veg: aiunt Solonē ipsum ostēdisse iudiciis Phileū & Erylatem Aiakis filios ab Atheniensibus ciuitate donatos insulā ipsis tradidisse habitasseq; hos quidē braunonē: hos aut Miletā. Atticæ regionis locus. Curiā quoq; Philaidæ Athenis esse Philei nomine appellatā: ex qua Pisistratus fuit: magis ē Megarenses arguere uolentē de corporibus defunctorū defensionī suæ fidem sumpsisse quod in sepeliendis: corporibus Salaminī nō Megarensium sed Atheniēsium morē seruarent. In sepeliendo. n. Megarenses mortuos ad orientē conuertunt: Atheniēs: ses aut uersus occidentē. Instabat contra Hereas Megarensis: aiebatq; Megarenses ē mortuorū corpora ad occidentem uersa humi mandare. Illud præterea maius adiungebat: Atheniēsium singulos singula sepulchra habere: Megarenses cū tria & quattuor singulis eēnt: in uno tantū sepeliri. At Soloni dicitur Phytica quædā oracula p magno adiumento fuisse: in quibus Ionia Salamis uocitata ē. Hāc cām delecti iudices iudicarunt quinq; uiri spartiatæ Critolidas Amompharetus Hisechidas Anaxilias Eleomenes. Ex his igit Solonis gloria & magnitudo magis illustrata ē. Quin ēt per maximū inter græcos nomen & admirationē consecutus ē ex illa oratione: quam pro Delphis habuit: qua suasit occurrēdū esse: nec Cyrreos contēnēdum qui templū fatidicū uiolassent: sed eius Dei gratia Delphos subleuandos esse. Ab eo. n. impulsī Amphetiones bellū susceperunt: quod cū alii permulti tum Aristoteles in Pythiæ uictorū descriptione sentire uidetur: qui hoc Solonis sententia & auctoritate factum dicit: Haud tamen ē ei bello Solon imperator præpositus: ut Hermippus ex Euantis Samii testimonio affirmat. Neq; n. hoc Eschines orator approbat & in Delphicis monumentis Alchameonis ducis ē nō Solonis nomē inscriptū. Cylonis aut piaculū sollicitam iā diu ciuitatē tenuerat. Ex quo socii Cylonicæ coniurationis Megadis oratione adducti iudicio se commiserunt. Quos cum simulacri uestes secū adduxissent: eaq; se inuoluissent: ubi ad ipsas Erines uentū est: Megades una cū collegis lacerata Deæ uestæ comprehendere aggressus est: quasi Dea supplices renuente: quoq; partim foris lapidibus obruerunt partim cū ad aras confugissent: ibi iugulati sunt: illi tantum dimissi sunt: qui ab eorū uxoribus supplices opē implorauerunt. Ex hoc piaculosoq; nomen subeuntes odio atq; inuidiæ fuerunt. Ex illa aut Cylonis factione qui reliqui fuerat: cū rursus eorū corroborationē eēnt opes a Megaris successoribus capitali semper odio dissiderunt. Eo aut tempore plurimum inualuerat ea seditio & ad ultimū pene discrimen perducta erat. Itaq; dissidente ēt plæbe Solon cū iam p multū auctoritate ualere: ad eos motus sedandos una cū principibus Atheniensium processit in mediū: & partim obsecrando partim cōmonesciendo iis qui piaculosi dicebantur: persuasit: ut de ea re iudicio decerni uellent. Trecentis igitur optimatibus delectis iudicantibus accusatore Mirone Phiei filio dānati sunt: secesseruntq; qui uita supererant. Defunctorū aut corpora effossa extra fines exportata sunt. Hos motus atq; perturbationes obseruātibus Megarensibus: Nisæam & Salaminē rursus amiserunt. Athenienses & metus quidā ex superstitione: & ostenta sollicitam ciuitatem habebant: Vatesq; in sacris pollutiones & piacula apparere: & expianda nuntiabant. Sic Epimenides Phestius ex Creta Athenas uenit accersitus ab Atheniensibus: quē septimū quidā ex iis qui Perandrum reiiciunt: inter sapientes annumerant. Extimabatur autem hic circa res diuinas permultū religione sapientiaq; ea præstare: quæ afflatu numinis mysteriisq; cōcipitur. Idcirco Balthæ nimphæ filium & Curetam nouū per id temporis homines uocitabant. Cū igitur se contulisset Athenas: in Solonis amicitia receptus: multorū illi adiutor fuit ad legū condendarum rationem. Nam & expeditoria sacrificia fecit: & circa luctū mitiora: cū sacra quædā ad exeqas adiūxisset: oēm aut horridū ac barbaricū morē: quo prius mulieres utebantur sustulisset: & quod p maximū fuit placationibus expiationib; ac statuæ collocationibus ad mysteria ac religionē urbē instituens iustitiæq; obnoxia & ad cōcordiā promiorem ppeniorēq; reddidit. Dicitur ēt cū Munichia uidisset: ac diu locū ipsum cōtemplatus eēt: dixisse: Quāta cæcitate sūt hoies regē futuræ. Atheniēses. n. suis dētib; esuros eē locū: si quot ex eo i penderēt mala ciuitati pspicerēt. Simile at quidā & Thaletē cōiectasse ferunt: se. n. ipsū quodā loco Milesii agri uili ac cōtēpto mortuū sepeliri iussisse: cū prædiceret in eo forū aliquñ milesiorū futurū. Epimenides igit magna admiratione habitus: opes multas & honores largiētib; Atheniēsi bus: nec aliud q̄ ex sacra olea ramū poscēs atq; accipiēs discessit. Athenæ at Cylonia turbationē residerūt: sumotisq; piaculosis ianti quā rursus de repub. seditionē ac discordiā reciderūt: quotq; discrimina regio habebat: tot i partes diuisa ciuitas ē. Erat n. Dyacriorū genus maxime populare: Pedicorū at paucorū administrationi uehementē studebat. Tertiū uero parali mediū quēdā ac mixtū regendi modū cōplexi: ut utrisq; ipedimēto erāt: & ne altera pars i rep. uiceret: phibebāt: Eodē tēpore exorta uehementi paupe: aduersus diuites cōcertationē: ciuitas undiq; laborabat. His tot ciuitatis icōmodis ac fluctibus sola tyrānis remediū petebat. Ois. n. plæbs premebat a diuitibus magnitudinē aeris alieni. Aut. n. illis agrū colebāt sextā fructuū prē soluētes: & hec temerarii ac mercenarii nūcupabāt: aut debito cōflato creditoribus corpora ad portādā onera debebāt. Atq; horū alii seruiebāt. alii ad exterarū regiōes uēdēdi mittebāt. Permulti at ppios liberos cogeāt uēdere: nulla. n. phibebat lex: & exilio creditorū crudelitātē effugere: Sed plurimi eorū ac robustissimi & ipsi rem inno uare aggressi sunt: & cæteros sollicitabāt rē nō cōtēnere: sed unū principē hominē fidū creare: illos autem tardos nec opportunitati se offerētes abdicare: agrū diuidere: atq; oīno repub. abdicare: imutare. Hoc ex Atheniēsi bus ii qui altius pspiciebant intuentes: Solonem solū ab omni errati suspitione remotū: nec diuitibus iniuriæ socium: nec paupe: necessitati obnoxiiū: hortati eū sunt: ut repū. capefferet: & eas tātas dissensionē cōprimeret. Phanias lesbios Solonē scribit i utrosq; fraude esse usum p salute communi. Egenis clam enim diuisionem agrorum: locupletibus uero tabulæ stabilitatem pollicitum esse. At Solon ipse ait ab initio rep. attigisse: & si horū cupiditatē & illoꝝ insolentiā nosset. Creatus ē aut prætor post Philom

Cylon

Megades.

Epimenides

Balthæ

Munichia

Phanias a Lesbios

Solubrotus portus

brorum: eiq; componenda; discordia; & legū ferenda; cōmissa potestas est: diuitibus eū summo studio
 ut locupletē hominē: pauperibus ut probū uig; acceptantibus. Fertur at̄ eius quædā celebrata uox: æqua-
 litatem minime bellū efficere: idq; opulenti in opibusq; placere: cū i quidem mensura ac numero: illi uir-
 tute & dignitate æquū se habituros esse opinentur. Vnde cū utriq; in spem permagnam adducti essent: q;
 factionibus præerant: Soloni plurimū instabant: tyrānidem ultro offerentes: suadentesq; ut audentius ci-
 uitatem in ditionē acciperet: oblata potiundi facultate. Multi autē e medio ordine ciues honestā ac legiti-
 mā ciuitatis mutationē intuentes difficultatis plurimū re laboris esse habiturā. nō recusabant unū iustissi-
 mū ac sapientissimū uig; summæ rei præficere. Nōnulli et̄ tradunt Pythicum oraculum huiusmodi fuisse
 Puppe gubernator media stans dirige cursus. Plariq; tamen Atheniensium auxiliari maxime nō eius ne-
 cessitati obiurgabant: si ob nomen tyrānidem perhorrescat: qui nō dominantis uirtute ad imperii digni-
 tatem statim sit peruentura: neq; id primū Euboiæ ussuenerit: qui Tymonidē: & nunc Mytilenis qui Py-
 rhico tyrānidem permiserunt. Hō; nihil Solonem de sententia dimouere potuit: sed amicis ita respōdis-
 se dici: & pulchrū esse tyrannidē locū: ueg; exitū nō habere. Ad Phocū autem in carmine quodā ita scribit:
 Si fuit hoc animo: patriæque & legibus olim Parcere: uique simul dira; tyrannide cessi. Nominis infā-
 miā metuens: nunc nulla remordent Facta animū: cunctosq; reor sic uincere posse. Ex quo manifestum ē
 ante conditas leges permagnā illi gloriā accessisse. Ea uero quæ in eū multi iridentes dixerant: ita cōscri-
 psit ipse: Nec uir consilii Solon: nec callidus astu: Quæ deus obtulerat respuit illa bona: Nec quōdam par-
 tæ contentus munere prædæ: Rætia deposuit: spesq; fefellit eum. Nāq; auri incessit mētem male sana cu-
 pido: Atq; unū patriæ tradere iure diem. Optauitq; modo uictori tergore pellē Diripi: & extingui post ge-
 nus omne suū. Hæc de seipso loquente multitudinem imperitam introduxit. At qui tæcti tyrānidem re-
 spuisset: aut tamen in gerendis negociis & administranda repub. dissolutum se præbuit: nec potentibus
 & factionis ob ignauiam ac molliciē sibi concedendū putauit. Nec in ferendis legibus eor; qui eum dilige-
 rant: uoluptati est obsecutus: sed ut optimum sibi factū uidebatur: Medicinā & innouationē rerū omniū
 minime probauit: metuens ne si omnia penitus irrita fecisset: turbata ciuitate imbecillior fieret: q; ut ea rur-
 sus constituere: & in optimū statum uendicare posset. Quibus autem dictis extimabat ciues sibi obtem-
 perantes & ad subeūdā necessitatem paratos efficere: ea ipse quoq; faciebat (ut ipse affirmat) uim simul
 iustitiæq; coaptans. Quare cū posteriori tempore quæsitum esset ab eo: si optimas leges Atheniēsisbus de-
 scripsisset: quibus ipsi obtemperans: inquit: optimas. Quod aurem iuniores dicere soluti sunt: Athenien-
 ses mitibus nominibus & mansuetis reg; tristitiam obtexisse: urbaneq; minuendo uim atq; atrocitatē mi-
 tigasse: prostibula meretrices: tributū coordinationem ciuitatis: custodes aut̄ præsidia ciuitatum: domuni-
 uero carcerem nuncupantes. Solonis auctoritate primū constitutum est: qui remissionem æris alienis si-
 fathiam id est oneris leuationē appellauit. Hoc enim primū ab eo in repub. constitutum est: cū debita de-
 creto rescidisset: nec in posterum cuipiā licere corpore obligato pecuniā scenerari permisisset. Et si quidē p-
 diderint litteris: in quibus est Androcion nō debitor; remissioē sed sceneris mediocritate leuatos paupe-
 res satis sibi factū putasse: & hanc humanitatem ac benignitatem sisfathiam Solonem uocasse: ad id quod
 hoc consecratū est declarat: quod mensuris ac nummi precio accessio facta est. centū enim dragmarū mi-
 nam constituti: cū ante septingenta & triū foret. Quare cum numero quidem equū solueretur: precio uero
 minus: solventibus utilitatis uel plurimū attulit: detrimenti aut̄ accipietibus nihil. Plurimi item sunt: qui
 dicant abolitionem omniū tabulæ sisfathiam fuisse: atq; cum his poemata magis conuenire uidētur. Glo-
 riatur enim in illis Solon se prioris agri multis locis fixos terminos sustulisse: & quod primū seruiens eēt
 nunc libere. Constitutis aut̄ ciuib; ad exportandas pecunias: ab eo munere peregrinos reiecit: qui Atti-
 celoqui nescirent: quippe qui sepiissime aberrarent: qui autem seruitute indigna premebantur: ait se liber-
 tate donasse. Ex hac re plurimū turbationis ac molestiæ Solon cepisse dicitur. Vt enim aggressus ē æs alie-
 num rescindere: cū & uerba idonea & honestum pricipiū quæreret: cū amicis cōmunicasse: quorum fidei
 putabat se tuto posse cōmittere. Feruntur aut̄ in quorum consilio usus est: Conon clinia & Hypponicus i-
 quiens se agrum minime mouere: sed debita rescindere statuisse. Illi aut̄ præuenientes statim præoccupā-
 tesq; multas pecunias a diuitibus scenori acceperunt: agrūq; ex illis per maximū emerūt: sic postea cogni-
 to decreto cum illi fruerentur possessionibus pecunias aut̄ minus dissoluerent: maximā Soloni infamiā
 ac calūniā uinxerūt: quasi nō ipse iniuria affectus: sed participes iniuriæ extitissent. Veg; eo crimine sta-
 tim quinq; talentis se liberauit. Tantum enim sibi deberi inuentū est: quod debitū statim per legem remi-
 sit. Quidam uero quindecim fuisse dicunt: quor; unus Polizelus est Rhodius. A teius amici Crecopides
 ex debiti retentione perpetuo nuncupati sunt. Fuit autem eius ratio cū gratia nemini: tum diuitibus pmo-
 lesta: q; tabulas irritas fecisset: inopibus et̄ molestior: q; sperantibus agrum nō diuisi Tet: neq; omnino ut
 Lycurgus æquales inter se atq; similes uiuere coegisset. Verum ille cum .xi. ab Hercule foret: multosq; La-
 cedæmoniis imperasset annos: Amplissimis amiciciis plurimū opibus & auctoritate ualeret: his munitis
 quæ sibi reipub. cā optime suppetere esset opinatus: ui tamen magis q; suasiōibus usus: ut oculus sibi offer-
 deretur: re omniū maximā & efficacissimā ad salutē & cōcordiā ciuitatis peregit: neminē ex ciuib; paupe-
 rē nec diuitē eē. Hoc Solon q; & ordie medius erat & rep. popularis minime expleuit. nihil aut̄ est ausus qd
 minus dignum suis uiribus putaretur: quū ex sola uoluntate ciuium: qui illi se cōmiserant: ad rē gerendā
 esset aggressus. Quod aut̄ multos offendisset spe & opinione deceptos: ipse ostendit his uersibus: Quā fet-
 gnes fuerant olim: nunc æstuat ira omnibus: atq; hostem ueluti metorua tuentur. A st alius si quis ta' i si-
 munere functus Imperii: haud uulgum potuit cohibere furem: Antea turbato q; lac detraxerat illi. Ve-
 rum tamen cognita statim utilitate omissa priuata calumnia supplicationes publice statuerunt id sacrifici-

Conon, Clinia, & Hypponicus

Draconis lex aspera

*Petaco comedimus
Suppodem
neque te et hoc*

um sisarhiam uocitantes. Solonem uero moderatorem reipubli. & legumlatorem designarunt: nec illi alia quidem alia minime: sed omnia magistratus concionē fore senatūq; permiserunt: eorūdēq; singulis precii & numerum & tēpus praeferendi tum quod sibi uisum fuerit arrogandi probandiq; potestatem. Primū igitur omniū Draconis leges praefer q; quae de cāde erant: omnes propter asperitatem magnitudinemq; poenae abrogandas curauit. Vna. n. fere omnibus mors poena diffinita erat: ut etiā qui oculi dānati essent capite multarentur: & eis qui olera aut fructus surripuissent: idē supplicium quod speculatoribus aut homicidis constitutū esset. Ob quam causam illud Demadis laudatur imprimis: qui Draconē nō atramēto sed sanguine leges descripsisse dixit. Ipse autē Dracon rogatus quā obrem plurimas iniuriarum capite plectandas statuisset: respondisse dicitur: se parua quidem delicta morte digna censere: magnis autem maiorem poenā inuenire nō posse. Secundo Solon cū magistratus omnes: ut erant: locupletibus reliquere uellet: reliquā autem reipu. gubernandae partē permiscere: ad quā ante plēbs aspirare nō poterat: ad ciuium census se contulit: & qui in siccis atq; humidis quingentis censi essent: in primo ordine locauit: & Petaco siomedimnos uocauit: id est quingentorū Medimnorū. In secūdo autem eos qui equos alere possent: aut tricentis sensi forent: & hos Hyppodem soluentes ab equis nūcupauit. Zeugite uero tertii census homines uocati sunt: qui tricentorū nume: censu explerent. Reliqui Thetes idē debitores aut mercenarij sunt appellati: quibus nullum magistratū adire fas erat: sed concionis habendae & iudicandi munus in reipub. tantū obibant: quod ab initio nihil: in posterum aut maximū uisum est. Plurimae enim controuersiarum deferrebantur ad iudices. Et quaecunq; iudiciis magistratum subiecit: de eorūdem in forum adeundi uolentibus potestatem fecit. Dicitur q; cum leges obscuriores tulisset: & quae multos contrarios sensus recipere: uim iudicio: auxisse. Cū enim nō possent ius suū legibus obtinere: ad iudices necesse erat semper confugere: & omnem controuersia ad eos deferre: qui quodāmodo interpretantidis legibus praesse uiderentur. Portendit autē ipse sibi hoc pacto ad aequationē futurā. Quantaq; sat fuerat populo permessa potestas: Nec detractus. n. nec datus ullus honos. Ast ii diuitijs magnis opibusq; superbi. Quis equū praeter munera nulla dedit: Sed ualida ambog; numini pectora parma Vincierat neutrum: uincere neue tuli. Magis etiam cum putaret subueniendum eē imbecillae multitudini: omnibus licere statuit de iniuria alteri illata supplicium sumere. Nā siue quis uerberibus cesus: siue laesus aliter: siue ei uis esset illata: licebat alteri cuiunq; cui facultas & uoluntas foret: rei nomen deferre: & iudicio iniuriam persequi. Assue faciebat. n. recte ciues legumlator ueluti unius corporis incōmoda aequae sentire: eisq; pariter angi. Huic legi cōsona re eius uerba memorant: Rogatus. n. quae ciuitas optime habitaretur: illa inquit: in qua nulla affecti iniuria: nō minus q; iniuria prouocati praeseferunt iniuriā: & eos qui intulerunt ulciscuntur. Cū autem i Ariopago senatum constituisset: ex anniuersariis magistratibus: ipse quoq; q; cū magistratu tunc esset: in eo cōcilio fuit. At cū plēbem ob debitorū abolitionē inflatā sibiq; praesidentē uideret: secundū senatū adiunxit ex singula tribu quae quattuor erant centū deligens uiros: quos praenire consulto multitudinē statuit: nec permittere sine consulto de aliqua re ad populū ferri. Superiore autē senatum speculatore rege omniū ac legum custodē uoluit esse: ratus fore ut duobus senatibus ueluti achoris firmata ciuitas minus salo ac fluctibus iactaretur: magisq; se ob eam causam sadata & quietā plēbem habiturū. Vulgatio igitur fama est Ariopagitarū consilium (ut diximus) a Solone esse constitutū. Quae opinio ea re maxime cōprobari uidetur: q; de Ariopagitis a Dracone nulla usq; mentio facta est. Quam apparet eū de rebus capitalibus cū Ephetis semper cōmunicasse. In tertiadecima autē Solonis tabula octaua lege ita ipsis nonnibus perscriptum est: Quicunq; honore imunes erant ante Solonis magistratū: eis honores capere licere: praeter q; q; ab Ariopago aut ab Ephetis aut in in Prithaneo homicidii aut iugulationis aut appetēdae tyrāmidis dānati a regibus eēt: cū ea lex lata est. Ex iis igitur rursus uidetur ē ante Solonis Magistratū Ariopagitas extitisse. Qui. n. fuissent ante Solonem in Ariopagito dānati: si Solon primū Ariopagitas iudicia petulisset: nō iam fortasse ex scriptorum defectu obscuritas quaedam existit: Vt qui eis criminibus damna ti fuissent de quibus Ariopagita & Epheta & praetores iudicarent: quo tēpore haec lex lata est: prohibiti essent honoribus reliquis omnibus honore donatis. His igitur ita Solon prospexit. Ex alijs autem eius legibus illa praecipue incredibilis atq; iprimis admiranda ē: quae honoribus abdicat eū q; orta seditione neutra factionē secutus sit. Voluit quidē: ut uideret: neminē cū priuatas rationes i tuto locasset: nulla cōi cura ac sollicitudine cōtineri gloriantē q; alio: incōmodis difficultatibusq; minime angerent. Verū optimis ac iustissimis uiris eē pponi tū cum alijs pariter periculis se offerre: atq; opē afflictis rebus ferre: magisq; absq; periculo quietū exitū uictoriae expectare. Illa uero absurda atq; ridiculosa uidetur: quae permittebat uxori: si eius uir minus ad re uenereā eēt idoneus: mariti ppinquos admittere. Atqui hāc recte se habere quidam putauit: ad eos q; coire ipsi nequeūt: pecuniā: at grā uxores accipiūt: & cōtra naturā coire nitūt. Intuētes. n. illā q; cū libitū ei fuerit concubere: aut missam faciēt: aut cū dedecore & ignominia retinebāt: cupiditatisq; pecuniā: & cōtumeliae poenas dabunt. Illud etiam probatur: ut nō cum omnibus coiret uxor: sed ex mariti necessarijs unum sibi deligeret: nec alienum esset quod nasceretur: & generis necessitatem attingeret. Ad hoc idem illud spectant: ut sponsa cum uiro occluderetur: unaq; cotonio malo pro bellarijs uesteretur: utq; ter in mense omnino congrederetur uir cum uxore. Nam si minus liberi nascerentur: fore putabat: ut huiusmodi honor ac benignitas uiri aduersus pudicā mulierem per multas frequenter collectas ignationes tolleretur: nec sineret penitus odio abalienari animos. Ex ceteris autē matrimonijs dotes sustulit tres tantū uestes & quaedam parui empti uasa: aliud praeterea nihil nutam secum iportare iubens. Voluit enim uiri uxorisq; consortium nō precio ac mercede: sed liberorū caritate gratia beuiuolētiāq; cōiūgi Dionysium. n. tyrannū cū rogaretur a matre: ut quandam ex ciuibus in matrimonium acciperet: respon-

disse ferūt: Ciuitatis quidē leges abrogari a tyrāno: nature at̄ leges cogi nullo modo posse: si prāter aetate
 uxori se iunxerit. Hāc autem absurditatē ac deformitatem sibi inciuitatem numē inducendā uideri: nec p-
 mittendū ut affinitates alieno tempore fierent: & quā neq; gratiā quippiā nec officii nuptiāq; nec finem
 essent habiturā. Veg; in senē puellā ducentē a diligente principe aut legūlatore id iure optimo dici queat:
 quod in Philotetem dictū memoratur: Quā bene igitur nubere potes miser: ac habitans in thalamo diui-
 tis uetulae: ut perdices ex concubitu pingue te comperiens transibis ad uirginē spōsam uiri indigentem.
 Hāc igitur satis ad prāsens. Illa uero Solonis lex laudatur prācipue quā phibet in defunctos maledicta
 cōicere. Nā & piū ē eos sacros ducere qui a uita discesserint. & iustū is q̄ esse desierunt: abstinere: & ciuile
 inimiciāq; aliquando modū statuere: nec in infinitum progredi sinere. In uiuum aut̄ si quis sacris in lo-
 cis uel in iudicio uel apud magistratus aut cū certaminū spectaculū instaret: maledictis esset inuectus: is
 priuatim illi tres dragmas erario duas alias soluere cogebatur. Nusq; .n. irā continere imperiti est hominis
 atq; in temperantis: ubiq; uero difficilimū: quibusdā ē impossibile esse uidetur. Decet aut̄ in ferendis legi-
 bus possibilitatis & facultatis rationē habere: si quis uelit utiliter in paucos q̄ sine utilitate in multos ani-
 maduertere. Illa ē lex qua testamentis p̄spexit: auctoritatis plurimū habuit in ciuitate: & summo in hono-
 re fuit. Antea .n. nō licebat alio deriuare hāreditates: ueq; pecunias simul & domū indefuncti familia ma-
 nere oportebat. Solon aut̄ cū p̄misset p̄ uoluntate cuiusq; .n. superessent filii: hāredem constitui: uisus ē
 amicitia propinquitati & gratiā necessitati prāferre. Pecuniasq; possessionem esse habentium statuisse. Nō
 tamen temere ac nullo habito respectu huiusmodi licentiam permisit. At si non morbo ingrauescente aut
 medicamentoq; ui impellente aut uinculis & cruciatu coactus aut coniugis suasionibus ac blanditiis esset
 adductus. Existimabat enim & quidē recte & sapienter: prāter decus aliquid honestatemq; suaderi: nihil
 a ui ac necessitate differe. In eodem uero cū necessitate fraudem: in quo dolorē cū uoluptate in comparā-
 tione iungebat. Quā omnia pariter hominem a mente ac ratione distraherent. Egressionibus quoq; mu-
 lierum ac fletibus & celebritatibus lege prospexit: quod oēm immodestiam intemperatiāq; sustulisset. Exi-
 re cū tribus tantū uestibus iubens: nec cibū ac potū plusq; obli asportare: nec cubito maiorem habere: nec
 noctu iter suscipere nisi prāelato lumine in uehiculo deferretur. Lacerationes uero se cādētium & quā lu-
 ctum prouocare solent: ploratus quoq; & lamentationes flebiles i alieno funere penitus sustulit nec imo-
 lari bouem permisit. nec pluribus q̄ tribus uestibus uti: nec ad aliena monumēta accedere: nisi quo tem-
 pore efferretur funus: quoq; plurima fieri nostris quoq; legibus phibentur. Est .n. illis optime comparatū:
 ut molles atq; effœminati homines: & his perturbationibus ac delictis quā circa hāc genera sunt obno-
 xii: & mulier; more hāc facientes: supplicii luerent. Cū aut̄ intuerentur urbem refertā hominibus qui in
 Atticam quotidie licentiā atq; impunitatis gratia confluebant: maximā uero agri partem incultā in fru-
 ctuosamq; eē: & qui nauigationi rebusq; maritimis intenti eēnt: nihil iis importare consueſſe: qui nihil cō-
 tra afferre possent: ad artes ciues traduxit. Lege ēt sanxit: filiū haud patri necessararia uitā subsidia debere
 a quo nullam artem accepiſſet. Lycurgo .n. datum laudi merito est: ut cū urbē uacua haberet ab omni pere-
 grinorum & conuenāq; cœtu ac cōmercio amplā ēt regionem ac bis totidē suppetentē: ut Euripides inquit
 seruorū prāterea multitudinē lacedæmoni circumfusam: q̄ opimū factu erat haud ociosam dimittere: sed
 opere fatigare: & labore assiduo humiliorē efficere: ciues ab omnibus liberalibus artificiis & questibus re-
 mouere continereq; in armis: & eam unā illis artē discendam atq; exercendā pponere. At Solon leges re-
 bus magis q̄ res legibus accommodauit. Regionis questū & naturā cūtemplatus: quā uix laborantibus ac
 agrū colentibus ad uictū sufficeret: ociosam aut̄ multitudinē alere nō posset: artibus honorē habendū sta-
 tuit. Ariopagitis quoq; negociū dedit: ut unde cuiq; necessaria forent: prospicerent: de inertibus ac defi-
 diosis supplicium sumerent. In eo autem uehementionē se prābuit: ut qui ēmeretricibus nati essent: parē-
 tes alere nō temerentur: ut Heraclides ponticus scriptū reliquit. Qui .n. in congressione & cōmercio mu-
 lieris decoq; nō seruatis facile declarat se nō liberorū gratia ad eam rē impelli: sed uoluptati potius indul-
 gere. Itaq; mercede se priuat: nec sibi ius parentis in liberos reliquū facit: quibus ipsa procreatiōe dedecus
 & ignominia attulit. Omnino tū Solonis leges d̄ rebus ueneris deformitatis plurimū cōtinere uidentur.
 Moechū .n. interimere fas ēē deprehendēti uoluit. Si aut̄ raptā liberā mulieri uim attulisset: eū decē drag-
 mis multauit. Sin suasiōe in siniam suā traxisset: uiginti dragmag; pœna statuit teneri: prāter: q̄ eas quā
 palā sibi indixissent quāstū: dico aut̄ meretrices. Nāq; illā manifeste se permittunt iis: qui preciū afferūt:
 Sustulit aut̄ ius uenendi filias & sorores: nisi qui cum uiro coeuntem uirginem deprehendisset. In eadem
 autem re puniendā nunc se seuerum & immitem: nunc clāmentem & facilem prābere ei; quancunq;
 fors attulit pœnam definire: a ratione profecto admodum dissonare uidetur. Nī iam q̄ nummi penuria in
 ciuitate tum foret: pecuniarias pœnas reddebat penuria ipsa grauiorēs. Ad prācia quidem aestimatio-
 nesq; sacrorum pecus computabat & pro medimno dragmam habebat. Et qui isthmia deuicisset: centū
 dragmas dari placuit: olympiam uero: quingentas. Qui uero attulisset lupum quinque dragmas iussit ac-
 cipere: lupam autem tantummodo unam. ut Phalerius Demetrius tradit: hoc boni precium illud pecu-
 dis esse statuens. Quas enim in sextadecima tabula aestimatio^{is} eximiis uictimis prāfiniuit: consentane-
 um ē multiplices extitisse: attamen ea quoq; prāillis quibus nunc utimur: exiles parcaq; sunt. Vetus est
 autem consuetudo Atheniensibus bellū cū lupis gerere: pascuo uero agro indulgere q̄ agriculturā: satius
 eē ducunt. Est etiam opinio quorundā: unde nomina tribuum non ab Iouis filiis tribus: sed a generibus:
 i quā diuisa uitā ab initio sunt: noia accepiſſe: bellicū quidē oblitā ab armis operis intentū. ergodes ab
 opibus quā Græci & Epia uocat eē appellatos duar; at reliquar; hos quidē q̄ agrum colebant ab agricul-
 turā gedeodes: alios qui rei pecuariā operam dabant: ægicores a capris cognomēta traxisse. Sed cum

*hyppicus quatuor stadiorum
distantia.*

nec perennibus fluuiis nec lacubus quibusdā nec uberibus fontibus regio abundaret: sed plarique Attico-
rum puteis uterentur manu factis: lege statuit: ut ubicunq; puteus publicus esset: eo intra hyppicū homi-
nes uterentur: ē aut hyppicum quattuor stadiorū distantia. qui aut abessent longius propriam sibi aquā ex-
quirent. Si aut effodientes decem palmorū profunditate haud inuenissent aquam: tūc accipere a uicino
liceret sex hydrias bis diebus singulis. Indigentiae enim ac necessitati subueniendum: inertiae uero ac de-
sidiae minime concedendū putabat. Definuit etiam plantationis prudentissime mensuras. Cū qui in agro
quiduis aliud plantaret: quinque pedibus a uicino abesse iussisset: qui uero ficū uel oleam nouem. Longius.
n. haerbores protendunt radicem: nec sine detrimento ceteris plantis propius admoueri possunt. Verū
notrimentū auferunt. & quibusdā humorem nocuū transmittunt. Scrobes aut & fossas effodiendi uolenti-
bus potestate fecit: modo quantū fossae fastigium foret: tantū abesset ab alieno. Quicunq; aut apum alueas
ria conderet: hunc ab alterius ante conditis tricenis passibus abire Solonis lege iubebatur. Ex fructibus
aut eum solum ad peregrinos exportari licebat: alioque nullum ius erat asportandi: & in eum qui exportaret
sanxit ēt magistratum execrationes facere: aut ipsum aërio centū dragmas dissoluere. Ac prima quidem
tabula ea est: in qua lex huiusmodi continetur: nec illis ullam omnino fidē adhibendā quis dixerit: q. aut
superiorum aetate ficos ēt exportare nō lucuisse. idq; ex eo maxime perspicuū ēē: q. ii qui ficus exportātes
indicassent: sycophantae apud ueteres dicerentur. In offensionē etiam quadrupedum legem tulit: qua ca-
nē qui quippiā morfu affecisset: capistro quattuor pedum alligatū dedi iussit. In ea aut lege maxime uisus
est securitati cōsulare: sed penuriae minus cōsuluuit: cū ex peregrinis nisi q. ppetuo exilio patria pulsus esset:
aut qui ad artem aliquā exercēdā cū tota domo Diisq; penatibus Athenas migrasset: neminē ciuitate do-
naret. Hoc aut se fecisse dicit: nō ut ceteros detereret: sed ut eos rep. promissa Athenas alliceret: & simul ex-
stimantē eos ciuitati fidos & futuros: & qui necessitate patriā amisissent: & qui sua sponte & uoluntate re-
linquissent. Illud ēt proprium Solonis institutum putat: quo in aërio epulum praeiuit: quod ipse
quasi accubare uocauit. Nō. n. eundē permittebat cibari eo loco sapius si is at cui sorte obuenerat recusaf-
set: plectabatur: quod illud plus aequo appetentis esset: hoc superbi & fastidiosi nimis & cōmunia conten-
nentis putaret. Statuit aut in centum annos leges oēs ratas haberi: & in ligneis tabulis descriptae sunt: quos
Axonas appellauit: quosque paruae quidē reliquae in Prytaneo ad nostram usq; memoriā peruenerunt: eos
ut Aristoteles tradit cirbes nuncupabant. Et Cratinus comicus quodā in loco de Solone & Dracone ait:
quibus nō iā legamina & ficus cirbibus siccant. Quidā uero opinantur in quibus sacra tantū solēniāq; cō-
tinentur cirbes: Axones aut reliquos appellari. Cōmuni igitur iureiurando astrinxit se senatus Solonis le-
ges ratas habitus: priuatim ēt figuli in foro ad lapidem adito iuramento se: siquid cōtra eas constitutiōes
cōmissum fuerit: auream statuā sui aequali pondere in Delphis posituros ēē dixerunt. His igitur peractis
cū animaduertisset Solon disproportionem mensium & cōmutationem uarietateq; lunae: quae neq; in oc-
casu neq; in ortu cū sole cōueniret: sed eadē plarūq; die & assequeretur solē: & praeiret: eā statuit ueterem
& nouā appellari: eiūq; partē ante congressum eius cū sole finito mensi: & quae superesset: uenienti atq; in
stanti mensi deberi arbitratus est: ut qui antea id quod apparet Homerū audisset dicentē: definentis men-
sis atq; instantis. Quae uero deinceps sequeretur dies: eam kalendas appellauit: nec uigesimo die mēsem
finiuit: reliquūq; sequenti adiunxit: sed auferens atq; dissoluens usq; ad trigessimū: quatenus luna lucē reti-
neret. annumerauit. Latis igitur legibus cū se quotidie quidam adirent: qui laudarent uel improbarēt: aut
etiam consulerent scriptis adicere aliquid aut detrachere: permulti aut aderant qui peterent responderent
q. iubentes: ut quo pacto singula se haberent: eorūq; finem edocerēt atq; declararēt: perspicuens haec & ne-
gare absurdū ēē: & facere inuidiosum futurus: statuit his se difficultatibus liberare: offensionēq; ciuium & ca-
lūniā effugere. In magnis. n. rebus administrandis difficilimū ē: ut ipse iquit) oibus posse placere. Itaq; quo
erroris sui cām tegetet: sortitus nauis administrationē Athenis nauigauit: cū ipetrasset ab Atheniensibus
ut ab urbe sibi decē annos abesse liceret. Sperabat. n. eo tempore leges usu & cōsuetudine ciuibz gratior
res fieri. Primū igitur in Aegyptum applicuit: ibiq; aliquādiu morā traxit: ut ipse primū affirmat. Hostia q.
nili resonant uicina canopi. Quoddā ēt tempus apud Psenophem Heliopolitam & Sonchem Saitam elo-
quentissimos & sapientissimos sacerdotum philosophiae operam dedit: & praesens atlantico sermoni in-
ter fuit: ut a Platone scribitur: eunq; est carminibus graecis conatus exprimere. Deinde in Cyprum de-
latus: a Phylocipro quodam ex eius loci regibus honorificentissime exceptus est: qui paruam ciuitatem a
Demophilonte Thesei filio conditam habitataque tenebat in locis munitis quidē: ueq; difficilibus & icul-
tis positam. Suasit igitur illi Solon: ut nactus amoeniorem locū ciuitatē eo traduceret: eaque iocundiores
& maiorem pararet: & ipse ad eam rem adiutorē se praeiuit: & una ciuitatē optime & ad disciplinam & ad
securitatem instituit. Quae res habitatores complures Phylocipro cōparauit. & ceteros reges ad aemula-
tionē concitauit. Quare cū Soloni gratiam referre uellet: urbē ante id tempus Epenam appellatā ab eo So-
lon nuncupauit. & ipsa Solon huius conditae urbis mentionem fecit. In elegiis. n. Philocyprum uocās ita
alloquitur: Tu nunc sceptrā tenens soliis per saecula faelix Regens hancq; urbem post genus omne cole.
Me cypris antiquo celeri cū puppe remittat Littore q. uiolis frondea ferta gerit. Et mihi post tanto nomē
p. munere grates Soluat: & in patriam diua secūdet iter. Eius aut cū Cræso congressum & colloquium quī
dā ut fūta temporibus arguere. Ego aut famā adeo celebratā: & tot grauissimis testibus cōprobatā: & quae
quibusdā canonibus nuncupatis permittēdam nō arbitror: quos infiniti pene usq; in hanc diē emendare
conati: repugnantias eorū tollere ullo modo nequierunt. Soloni igitur cū rogatu Cræsi in Sardos se cōtra-
lisset: idē quod terrestri hominū cū ad mare primū descendit: euenisse ferunt. Ille. n. mare aspiciēs fluuios

axonas

cirbes

axones

emopses, Soliopolitas, sonchem

*philocyprus
demophilonte thesei filius*

cræsus

sardos

aliū ex alio fluētes: putat se intueri. Ita Soloni p aulā trāseūti multosq; ornatu luxuq; regio istructos intuēti: & cū magnificētia quadā & maiestate magnaq; stipatos turba seruog; & comitū incedentes singuli Cræsus uidebant: quo ad ad eū perductus eēt ut qcqd eēti lapidibus p̄ciosū quicquid coloris in uestibus: quicquid ex auro artificiosē laboratum: quicquid ornatus aut magnificentiæ aliquid præ se ferret: quicquid deniq; optandū foret: id omne regem circūstare uisum ē. ut spectaculū splēdidissimū sūma uarietate ornatissimū Soloni ostenderetur. Postea uero q̄ Solon harum aspectu rerum nihil cōmmotus est: neque iquit aliquid eorum que Cræsus expectabat. ut facile appareret prudentibus: cū illa onunia ut uilia abiecta q; cōtēneret: iussit ei Cræsus suos thesauros aperiri: & cæterarum supellectilem & magnificentiā regiam nihil roganti ostendi neq; appetenti. Cœperat. n. ipse secum ingenium Solonis agnoscere. Ad postremum rurū cū perfectis omnibus ad eum reuertisset: rogasset q̄ illum Cræsus. nūquē aliū hominē se beatiorē uidisset: tum Solon: Tellum se suū ciuem uidisse respondit. Vt uero exposuit illi Tellum optimū uirum fuisse: filiosq; probatissimos habuisse: & cū integerrime sanctissimeq; uixisset: strenue pugnātem p̄ patria: parta pugnæ gloria iterisse: putauit Cræsus urbanitatis penitus illum & humanitatis expertem si nō magna ui auri atq; argenti fœlicitatem metiret: Sed plæbei hominis & priuati uitam uel interitum potius tantis opibus imperii antepōdā putaret: Verūtamē ab eo rursus contendit: nū post Tellum alium beatiorē nosset: Iterū Cleobē & Bitonem dixit: uiros cū mirifico inter se amore: tū iū matre sūma obseruatiā: qui tardantibus bobus ipsi iugum currus subeuntes ad Iunonis tēplū matrem traxerūt: lætā & ab omnibus ciuib; fœlicem habitam. De idē cū peractis sacrificiis epulati accubuisent: post diē nūq; assurrexerunt amplius: sed defuncti uita uisi sunt i tanta gloria & expectatione mortē omnium dolorum & molestiæ expertē & uacuam oppetisse: At nos inquit Cræsus ira incensus nullū i numerū beatorum reponis? Et Solon cū nec blanditiis & assentationibus delinire hominē uellet. nec ulterius prouocare: O rex inquit Lydorum nos quidem græcos homines ad alia quæ nobis Deus ipse mediocria concessit bona & sapientiæ cuiusdam fiducia (ut uidet) optima cōfirmate & popularis magnaq; regiæ nec admodū ob mediocritatē splēdidæ: p̄ticipes fecit: quæ cū perspiciat uitam hominum uariis fortūæ motibus assidue agitari: præsētib; bonis afferri non sinit: nec fœlicitatem cuiusquam admirari: quæ temporum mutationi subiecta sit. Consequentis. n. temporis uarietas ex uictō singula isert. Qui autem fœlicitatem suam ad finē perduxerit: eum nos fœlicem opinamur. Viuentis uero adhuc fœlicitas ac periclitantis uitæ: ut decertantis denunciatio uictoriæ & corona instabilis incertaq; est. Post hæc Solon statim confecto sermone discessit: cum turbasset magis eius oratio Cræsum q̄ admonuisset. Per id temporis Esopus historicus forte Sardis aderat: eo accersitus a Cræso: magnisq; honoribus affectus Solonis causā uehementer indoluit: qui ita inhumane a rege esset acceptus: cūq; solaretur illū: deceretq; regum consuetudine aut q̄ minime aut q̄ maxime uti oportere: immo respondit me Hercule aut q̄ minime aut q̄ optime. Sic igitur tunc Cræsus Solonē despexit. Postea uero q̄ cū Cyro collata acie: prælio superatus est: & amissa urbe captiuis incendioq; destinatus pyram instructam alligatus conicendisset: spectantibus Persis ac Cyro quantum maxima potuit uoceter o Solon exclamauit. Admiratus igitur Cyrus misit q̄ rogaret: quisnam hominū aut Deorum is esset Solon: quē i dubiis casibus solum imploraret. At Cræsus nihil dissimulans unus est inquit ex Græciæ sapientibus: quē ego accersiui nō audiēdi aliquid discēdiue studio eorū quibus maxime indigebam: sed ut mihi spectator adesset: testisq; eius fœlicitatis abiret: in qua amittenda plus calamitatis erat: q̄ in consequenda boni. Verbo. n. & opinione bonū erat: re autē uera cōmutata oēs eius iocunditates ad intolerabiles dolores & calamitosas erūnas reciderunt. At qui is uir ex illis secūdisimīs rebus hæc omnia miserrima futura coniiciēs: considerari uitæ exitū iubebat: nec inflatum opinionibus incertis p̄culatē & temere exultare. Quæ ubi ad Cyrū perlata sūt: ut qui & sapientior esset q̄ Cræsus: & Solonis monitū ex præsētib; exēplis comprobātū esse perspiceret: n̄ solū Cræsum missū fecit: sed sūmo ē t honore quoad uixit apud se habuit. Ex quo uisus est Solon eadē oratione alterum seruasse regibus: cautiorem & prudentiorem alterū reddidisse. At post Solonis discessum Athenis inter ciues grauissimæ seditionis excitatæ sūt. At p̄diorū factioni Lycurgus: Paralorum autē Megates Alemeonis filius præfuit Diacriorū autem Pisistratus: in qua debitorum turba cōtinebatur: quæ uehementer diuitibus inimica i festaq; erat: Quare stabat quidē adhuc ciuitas seruandis institutis Solonis & legibus: sed rerum nouarū inmutandæq; ciuitatis statum cupido incefferat suis rationibus melius cōsultū i ea mutatione singulis opinātib; & aduersæ factionis superandæ spe optima confirmatis. His igitur malis difficultatib; turbata ciuitate Solon reuersus Athenas ad honorem sui factorumq; uercundiam conuertit omnes. Sed ne in rep. eo quo solitus erat studio & assiduitate uersaretur: infirmæ uires affectaq; iam ætas prohibebat: sed priuatim p̄cipes factionū adiēs a seditiōe abducere ac pacare nitebatur: quā ad rē Pisistratus uidebatur apprimē Soloni assentiri. Etenim in sermonibus colloctionib; affabilitatis & humanitatis plurimū habebat eius oratio: apparebatq; eum pauperum causæ inpenſe fauere: ad inimicitias autem clāmētē ac moderatum esse: & quæ illi a natura minus inerant iis assimulatis facie putabatur eis quibus illa insita atq; inata erāt uirtute ac probitate superari. Itaq; ostendebat se æquitatis amātissimū studiosissimūq; & præsēntis status mutatione grauissime esse laturum: obuiamq; iterum si quis studio nouarum rerū eum mouere esset aggressus. His igitur moribus decipiebat ciues. Solonē tamē simulatum eius ingeniū diu late nō potuit: ei q; insidiæ Pisistrati primū patuere: haud tamen odio eū persecutus est: sed leniēdo admodū conabatur hominē ex ea mēte depellere: ipsoq; Pisistrato sæpe dixit & aliis multis audientibus si quis ex eius animo expelleret amorem principatus & dominādī cupiditatem sanaret & neminē esse eo melius ad uirtutem natura institutum neq; probiorem ciuem. Cū autē ca pisset Thespīs tragodiā edere:

tellus

Cleobes & Biton, fueret beatiore.

Esopus Sardus

Cyrus

Lycurgus, Megates, Alemeon filius Pisistratus.

ea res ob nonitatem multitudinis studia in se conuertit. Nōdum. n. in æmulationē certamenq; ciuium uenerat: tum Solon innata quædā audiendi discendiq; cupiditate quotidie magna ætate ingrauescente liberali ocio & disciplinæ & me Hercule disputatiōibus & mulicæ indulgens Thespice spectatōre se præbuit: Cūis tragœdiā: ut mos erat ueteribus: ipse ageret. Post id autē spectaculū cū Thespiā appellasset: rogauit nūpuderet eū tot præfētibus atq; audiētibus talia ementiri: Cūq; ille diceret: haud absurdū esse eiūsmōi res per iocum dicere ac facere: baculo uehemēter terrā percutiens: At inquit talē iocum si et laus & honor habebitur a nobis: in tabellis propediē sumus habituri. Cū autē Pisistratus illatis sibi ipsi uulneribus curru delatus descendit i forum: multitudinisq; animos cōcitauit: cū diceret ea se ab inimicis p̄ insidias accepisse: multosq; sibi rei indignitatē ægre ferentes: clamitantesq; cōparauit. Ad eum p̄fectus Solō assistensq; Nō inquit o fili Hippocratis Homericū Vlyxē assimilans. Eis. n. ad ciues decipiendos abuteris: qbus ille seipsum cādens: hostem deceperat. Iamq; erat Pisistrati gratia i prælum descensura multitudo: & populus i cōcionē cōuenerat. Aristone decernēte ut quiquagita armati qui ab armis quibus utebant̄ Corynephores dicebātur: Pisistrato darent̄ ad custodiā corporis: assurgēs Solō cōtra dixit: permulta his similia i mediū referēs: quæ post carminibus edidit: Aspicite i liguam & blandi fallētia cūctos Verba uiri: qui nos uulpinis passibus ambit. Frigidus at nobis pectora sanguis agit. Sed cū aiaduertisset pauperes ad gratiā Pisistrati propēfos rē aggredi tumultu & trepidatiōe: diuites cōtra metu perculsos diffugere. abiit iquies se his prudētiōrē: his fortiorē esse: prudentiorē quidē his qui rē hanc haud prospicerēt: fortioerem uero illis qui cū prospicerent: ne tyranni obstarēt: metu prohibebant̄. Cōprobato autem i plæbe decreto: haud ultra sollicita fuit multitudo de paucis Corynephoris Pisistrato decernēdis: sed cum quot uellet nutireret: secūq; palā haberet: paruifecit: quod arce potitus ē. Quare turbata ciuitate: Megades ita cū Alemeōdis fugit. At Solō iā. n. diutissime senex erat: nec adiutores habebat: attamē i forum procedens: sua oratione parti ciuiū amētiā & segniciē obiurgauit: parti icitare atq; adhortari conatus ē. ne libertatē abiceret. Illud etiā celebratū addidit: Facilius certe illis ante fuisse tyrānidē surgentē opprimere: nunc autē maius gloriofiusq; futurum: cōfirmatā iam ac corrobortatam euertere ac delere. Vbi uero sibi ob metū nemo mentem adhibuit: digressus e loco domū se cōtulit: accipiensq; arma i angiportu ante fores deposuit. Ego iquies quoad a me fieri potuit patriæ ac legibus opē tulit ex eoq; i posterū quieuit. Adhortatib; ad fugā amicis nūq; parē in animū induxit: sed carminibus editis uehemēter i Atheniēs inuectus est: Tristia cōmissæ luitis si præmia noxæ: Ne uos i superos cōcitet ira deos: Nāq; uiros auxit uestri custodia quondā: Subdita qui uobis subiuga colla premunt. Post hæc multis cōmonefacientibus mortē si a tyrāno impenderet: quærentib; qua re fractus ita p̄ salute desidiosus esset: senectute respondit. Verum Pisistratus rerū potitus: ita Solonē obseruauit: ita i honore habuit: adeo benignū i eum & mansuetū se præbuit: ut & accersiret: & sibi etiam in consilium adhiberet: permultaq; ex eius auctoritate gereret. Etenī plurimas Solonis leges seruauit: iisq; ipse ante alios parens amicos parere cogeat. Nā cædis in Ariopagum accersitus modeste & temperate i ius uenit: se defensurus: sed causam accusator destituit. Leges etiam ipse tulit: e qbus est illa quæ iubet: ut qui oculos in bello amisissent: publice alerentur. At qui hoc antea quo tempore Tresipus cæcatus est decretum a Solone Pisistratum imitatum esse tradit Heraclides. Scribit etiā Theophrastus ocii legem Pisistrati nō Solonis fuisse: q̄ & regionē cultiorē & pacatiōrē ciuitatē reddidit. At Solon cū Atlanticum sermonē quē ex Sardos sapientibus in Aegypto cū esset: acceperat: rem multæ operæ multiq; laboris Atheniensibus maxime cōducibilē ab incepto destitit: nō occupatiōibus: ut iquit Plato: sed senectute potius impeditus: & uoluminis magnitudinem reformidans. Ocio. n. illum tunc abundasse declarant huiusmodi uoces: Dum p̄pero ad senium: discere multa libet. Grataq; sunt nobis ueneris & dulcia bacchi: Quæq; uiris musæ munera lætaferūt. Vt autē amor nā & fertilis regionis solum desertum quodāmodo & icultum: Plato qui Soloni erat propinquitate coniunctus Atlanticam illā materiā excolere atq; exornare cupiēs magnis quibusdam quasi uestibulis circuitibus & aulis circundidit: eius initium quibus nec oratio aut sermo aliquis: neq; fabula neq; poesis reperitur: sed cū sero admodū cœpisset opus id mors: uiri anteuertit. Quāto igit plus scripta attulerāt uoluptatis: plus iis quæ supererāt desiderii reliq̄sti: Vt. n. Atheniensium cinitas Olympicum: sic Platonis sapientia inter multa præclara & eximia hoc tantum opus ip̄fectū reliquit. Vixit Solon post initiū Pisistrati tyrānidis. Vt Pōticus Heraclides prodidit: multum temporis: ut autē Phantias Ephesius scribit: minus duobus annis. Comii. n. temporibus pisistratus inuasit tyrānidem. Hegestrati autē ætate qui post Comium regnauit affirmat Phantias diem Solonē obiisse. Eius autē cineris circa Salaminē dissipatio ac dispersio absurditate rei incredibilis admodūq; fabulosa esse uidetur. Id autem cū alii homines auctoritate dignissimi litteris prodiderunt: tum Aristotiles philosophus in primis scriptis suis comprobauit.

PUBLICOLAE VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN
LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

VMIGITVR HIS MORIBVS PREDITVS FVISSET SOLON: NON
imerito: ut mihi uideor: cū eo Publicolā cōparamus: cui hoc posterius nomen hono
ris gratia po. R. iuenit. Antea. n. Publio Valerio ei nomē fuerat: quod a p̄genitore Va
lerio uiderē iditū: q̄ uir unus ex ueteribus illis maxie auctor fuit: ut Rōani ac Sabini: cū
ante hostes fuissent. i unū populū coirent. Ille. n. i primis suadendo regū sedauit discor
dias: & ad eiūsmodi fœderis pactionem induxit. Huius igitur: ut accepimus. Valerius

ex genere necessarius: cū adhuc Roma esset sub regibus diuitiis & eloquentia claruit quarum cū altera re
 ste sepe & libere pro æquitate iustitiæq; uteretur: quippe qua liberaliter humaneque supplicibus opem
 ferret haud dubie uidebatur: si res traduceretur ad popularē principatū: primas in rep. partes habiturus
 Cū autem Tarquinius superbus regno nō uirtute sed impietate & scelere parto nō regio more sed tyranni
 cōtumelioseq; uteretur: eiq; īsens odio populus: atq; ægre ferens ad defectionē spectaret: cui rei Lucre
 tiæ quæ sibi ui accepta mortē cōsciuiſſet: cōtumelia occasione attulerat: Lucius Brutus cū ī nouādis rbus
 adieciſſet animū: ad hunc primū rē detulit: eoq; adiutore accerrimo frātus reges exegit. Et quādiu opinio
 fuit populū unū pro rege cōsulē esse creaturū: quietus fuit Valerius: cū Bruto magis deberi cōsulatū existi
 maret: qui auctor & princeps recuperādæ libertatis fuerat: cū uero in unius dominio offenderetur animi
 multitudinis: uidereturq; omnes diuisum imperium libentius laturi: & duos cōsules poscerent: sperātem
 Valeriū post Brutū creatū iri se collegāq; illi i cōsulatu futurū: sefellit opinio. Creatus est. n. pro Valerio iui
 to Bruto Lucretiæ uir collatinus Tarquinius: haud quidē Valerio uirtute superior. Sed patricii metu re
 gum qui multa extra moliebatur quotidie: ciuitatēq; blanditiis delinibant: statuerunt q̄ infestissimo illis
 hosti ut in hoc ūq; cōcessuro cōsulatū mādare. Hac re ualerius uehemēter permotus: si q̄ nulla priuata in
 iuria a regibus esset affectus nō putaretur omnia patri æ causa facturus: senatu se abdicauit. patrociniā re
 nūciauit: & negociis publicis penitus se remouit: ut rumor & cura sollicitos multos haberet: metuens ne
 ob irā additus regibus res oēs & ciuitatē simul imutantē euerteret. Postea uero q̄ Brutus aliorū quoq; sus
 pitiōe offensus: statuit cæsis hostibus iureiurādo senatū altrigere: diēq; præfiniuit: Valerius læta admodū
 fronte descēdit in forum. ubi cū iurasset primus se aio sepe ī fracto i Tarquinius propugnatorēq; liberta
 tis acerrimū futurū: uoluptatē senatui & spem optimā cōsulibus attulit: statiq; iusiurādū opa cōsecuta sūt.
 Legati. n. uenerant a Tarquinio cū litteris mandatisq; mitibus & ad demulcendos multitudinis animos
 accōmodatis: quibus sperabat multos: cū ex regis uerbis ducerent: posse corrūpi si uideret moderate ro
 gando spiritus illos regios & cōtumaciā posuisse. Censentibus aut cōsulibus legatos i populū producen
 dos: esse: nō permisit Valerius: sed iſtitit uehemēter. prohibuitq; hominibus pauperibus & bellū magisq;
 tyrānidē formidantibus nouitatis initium & occasionē dari. Post hæc legati a rege aderant: illū i regnū re
 mittere: a bello discedere: bona tantū amicisq; suis ac familiaribus repetere: quibus exilium sustētare pos
 sent. inclinantibus iā multis: & Collatino maxie suadente: Brutus uir acer & uehemēs ad irā in forū excur
 rit: pditorē collegā materiā & adiumentū tyrānidis per gratiā largiri clamitans: quibus indignissimū esset
 uaticum fugæ dicernere. Cōueniētibus ad hoc ciuibus Caius Minutius homo priuatus in concione ora
 tionē habuit: Brutum admonuit: Romanosq; adhortatus est prouidēdū esse: ut bona pro se magis cōtra
 tyrānos q̄p illis cōtra se pugnarent. Visū ē tamē Rōanis parta libertate p q̄ dimicarēt: bonorū gratia pacē
 abiciendā nō esse: sed eā una cū tyrānnis exigēdā. Erat aut Tarquinius de bonis recuperādīs minime sol
 licitus: sed ea petitione experiri populi animos uolebat: & simul proditioni occasionē parare: quam legati
 clam struebant: bonorum prætextu morā trahentes: hæc se uendere illa afferuare: mittere alia affirmātes
 quo ad duas patriciorum domos corruerunt: Vitelliorum duos: Aquiliorum tres: qui oēs ex matre fra
 tres erāt: & Collatini consulis nepotes. His primis cōmissa res est: priuatū ē Vitelliis alia cū Bruto necessi
 tudo fuit. Eorum. n. sororē Brutus i matrimonio habebat. Iāq; sibi ex ea filii plures erant adolescētes duo
 Titus Tyberiusq; quos cū Vitellii haberent. necessitudine i familiaritatē cōiunctos: i societate quoq; con
 filii assumpserunt: suadentibus ut se i genus magnum Tarquiniū & spes regias darent: demētiam &
 duriciā patris effugerent: seueritatē eius & acrimoniā in iprobis duriciā appellantes: amentiam uero
 simulationē amentię: qua diu metu tyrānorum coctus latuerat: neq; i posterū eius rei cognomentū fugit.
 Compulsis autē i suā scētā adolescētibus & i colloquiū adductis: placuit cōmuni sentētia iureiurādo ma
 gno & horrēdo omnes adigere: iugulato homine sanguinē libare: exta eius attingētes. Horū gratia i Aq
 uiliorum domū cōuenerūt. Fuit aut domus i q̄ hæc transigēda erāt: deserta & subobscura. Latuit igit eos ser
 uus quidā cui Vindicio nomē fuit: qui ibi se occultarat: nō ex iudictia: nec ut ea tractari sensisset: sed cū itus
 foret: illis ingredi festinatibus timēs se ostēdere: sustitit: & capsa quadā quæ forte aderat se ptegit. Quare
 prospexit res oēs. & cōsilia eorum excēpit. Decreuerūt autē cōsules obtrūcare: reges nocte i urbem arripe
 re: & hæc p litteras legatis traditas tarquinius significabāt. Etenī legati cū ad Tarquinius pficiscerent. &
 apud Aquilios cōenatum esset: tunc cōiurationi aderant. Quibus cōfectis abeūtibus illis clam domo pro
 festus quod cōsiliū i iis rebus caperet: nō satis sciebat. Dubitabat. n. nec fas esse ducebat: apud Brutū patrē
 filios accusare: aut apud Collatinū auunculū sororis filios. Priuatū præterea neminē Rōanū existimabat
 tā dubiis i rebus satis fidei habiturū. Rē omnē quoad potuit clausā habuit: Impulsus autē cōsciētia rē ad
 Valeriū detulit: adductus maxie facilitate & humanitate uiri: q̄ ad eū indigētibus facilis esset aditus: ei
 q̄ quotidie domus aperta aures omnium sermonibus & querimoniis paterent: ut nec unq̄ tenuis cuiusq;
 colloquium aut necessitatē repudiaret. Ut igitur ad eū Vindicius uenit: atq; oīa patefecit: Marco eius fratre
 & uxore præsentibus stupore affectus ac metu Valerius: nō ultra hominē dimisit: sed cū domi occlusisset:
 custodiētī fores negocium uxori dedit: fratrē domū regiā circumsedētem epistolarum curam: ne itercide
 rent: iussit habere: & seruos si fieri posset obseruare. Ipse autē cū magno clientū atq; aīcorū seruorūq; comi
 tatu: qui illi assidue præsto erant: ad Aquiliorum domū contendit ipsis absentibus. Quare ex iproulso im
 pulsus foribus domū ingressus i litteras incidit nbi a legatis relicta: Dū his Valerius irētus erat: Aquilii cita
 to cursu fecerunt ipetum foribus: cōsertis manibus nitebantur litteras auferre. Contra repugnabāt: iactis
 q̄ ad collū uestibus ui ac magno cū labore impulsī impellentēsq; per uicos in forum traxerunt. Eadem fer
 me circū regiam gesta sunt. Nā Marcus aliis deperehensis litteris quæ ad legatos delatæ erant: & ex regia

tarquinius superbus
lucius brutus

caius minutius

collatinus consul

uindicius seruus

familia quot potuit comprehēfos pertraxit in forum: ubi cōpresso a consulibus tumultu: Vindicius domo productus: constitutaq; accusatione litteræ apertæ & recitatæ sunt: nec illi contradicere quicq; ausi sunt: mœstitia uero & silentium omnes habebat: pauci tamē studentes Bruto gratificari exilii apud eum mētionē habebant: Collatinusq; ipse spem illius clamentia suis lachrymis afferebat: quas Valerius cōfirmare tacurnitate sua uidebatur. Tū Brutus nomine filios singulatim appellans: Age inquit Tite age Tyberis: cur nō accusationi responderis. Vt autē interrogati silētium ægerint: ad liētores cōuersus: uestrum iam iquit reliquū est opus. Illi statim cōprehensos iuuenes nudates actisq; intergū manibus uirgis ceciderūt. Cū ali oculos auerterent: nec atrocitatē tantā aspicere aut tolerare possent: pater imotos oculos tenuisse dicitur nec misericordia quicq; de tristitia uultus & seueritate rēsisse: sed filiorū supplicii spectatōrē se prae buisse: quoad liētores securi caput a ceruicibus abstulerūt. Inde reliquis i potestātē collegæ traditis assurgens de loco abiit re eiusmodi a se gesta: quæ nec uolētib; laudandi pro dignitate nec uituperādi cuiq; locū reliquisset. Aut. n. eius uirtutis celsitudo sedatū animū praeuit: aut calamitatis magnitudo sensū doloris eripuit: quorū neutrū neq; parū neq; humani est ingeni: sed aut diuinitatis cuiusdā: aut immanitatis. Aequius est aut p uiri gloria probare iudiciū eius: q̄ uirtuti diffidere. Romani. n. haud tantā rē gessisse in cōdenda urbe Romulū opinātur: quātā Brutū i recuperāda libertate cōstituēdaq; rep. At post eius e foro discessum: diu ex rebus ab eo peractis stupor simul & horror iter omnes ac silentiū fuit. Et Aquilii mollicie Collatini cōfirmati: petierunt ad respondēdū tempus Vindiciū seruū sibi reddi iubentes: nec apud accusatores asseruari. Inclinate ad hęc cōsule: dimittenteq; hac cōditione cōcionē: Valerius turbæ permixtū hominē non poterat dimittere: neq; populū dimissis proditoribus abire sinebat. Ad postremū cū iuicisset i hos māus: Brutū implorabat: Collatinū clamitans rē indignam facere: si imposita collegæ necessitate occidēdi liberos: æquū ipse duceret fœminis p gratiā proditores patriæ & hostes cōcedere. His permoto uehemēter cōsule: & cōprehendi uindiciū iubente: liētores repulsa turba cæperūt hominē: conantibusq; eripere icusserunt uerbera. At amici Valerii repugnantes aderant: populūq; Brutū adesse iubeat: qui cū iterum rediisset i cōcionē: omnibus audire iussis: iudicē se iquit idoneū de nece liberos fuisse: De cæteris aut libris iā ciuib; suffragiū permittere. Dicat igitur si quis uelit & populo persuadeat. Nihil ultra uerbis opus fuit: quin omniū suffragiis cōdēnati securi percussi sunt. Collatinus aut iā ante & ob necessitudinē & ob inuidiā Tarquinii non minus i suspicionē uenerat. A Tarquinio. n. uehemēter animi oīum abhorrebant. Vbi uero hęc ita inciderunt: omnibus oīo odio atq; acerbitati fuit. Ita cōsulatu se abdicās ciuitate excessit: sic rursus de subrogando cōsule comiciis habitis Valerius i Collatini locū suffectus ē prōptitudinis i rep. gratia: q̄ cū dignū putaret Vindiciū gratiā aliquā reportare: eū suo decreto libertate & ciuitate donauit: & ferēdi suffragiū i quacūq; uellet tribu potestate: Aliis aut libertis obeūdi suffragiū manus ad populare gratiā cōcessit Appius. Manu missi oīi aut ob eum Vindiciū usq; ad nostrā ætatē uindictæ nomē mansit. Post hęc bona regum diripiēda plēbi sunt data: domus aut & atriū dirutū. Ager Tarquiniorū cōsecratus Marti: Martius deīde capus est habitus: forte ibi tū seges farris dici fuisse maturæ messis: quē cāpi fructū q̄ ob consecrationē religiosum putarent cōsumere: cōcursu facto defectā cū stramēto segetē additis eodē cæsis arboribus i Tyberim cōiecerunt: icultūq; penitus i fœcundumq; Deo locum dimiserunt: Frumentum autē acerui i uadis hæsitantis fluminis sederunt: cæteris deinde cōsequētibus exitu prohibitis & circumapplicatibus se uirium permultum & firmamētū cōgeries cæpit quotidie aucta a flumine. Materiē. n. multam deferebat: quæ nutrimentū & impedimentū afferebat: ipsæ uero illisiones solū minime mouebant: sed leuiter premētes eo omnia cōportabāt. Ex magnitudine aut & firmitate alia superaddita moles est: quæ ex superueniētibus i cremētū accipiens: nunciū sola sacra itra urbē est: tēplaq; Deorū in ea & porticus sunt: hoc tamē aiunt quidā nō tunc euenisse: quo tempore Tarquinii ager cōsecratus ē: sed posterioribus temporibus cū Tarquinia finitimū ei loco agrum reliquit. Fuit autē Tarquinia sacra uirgo una ex uestalibus quæ hoc facto maximos honores cōsecuta est. In quibus ille fuit honos: q̄ ex omnibus fœminis eius tantum testimoniū acceptū esset: permissam uero sibi nubendi licētiā repudiāuit. Verum hęc ita se habuisse fabulose dicunt. Tarquinium igitur frustratum spe recuperandi proditiōe regni hetrurii p parte exasperunt: & magna ui & copiis reducere aggressi sunt. Contra Romanas copias eduxerunt consules: sacrisq; i locis cōfederunt: quorū hunc Arsiū lucum alterum Esuiū appellat. iamq; manus cōferre incipientibus: Arūx Tarquinii filius & Brutus Romanus cōsul nō temere aut fortuitu i se icidētes: sed odio & ira incensi hic i patriæ hostē: ille i auctorem exilii sui citatis equis furore magna q; ratione & cōsilio concurrerunt: sic uterq; ut hostē uulneraret sui protegendū imemor alterius ictibus transfixi: moribūdi ad terram ceciderūt. Tam crudele aut pugnae initium nūmior exitus consecutus est: sed paribus affecto cladibus utroq; exercitu ibi pugna dirēpta est. Dubius igitur animi erat Valerius: cū finis sibi praelii esset icognitus: uideretq; animos militum suis cædibus cōcidisse: inimicorum autē detrimētis elatos esse: sic cōfusa & permixta ex multitudine strages erat. Ad hęc utriusq; sua quæ in cōspectu erat angorem magis afferebant: q̄ opinatæ res hostium uictoriā confirmabant. Cū ita igitur pugnatū esset: superueniunt tenebræ. Quiescentibusq; exercitibus commotum esse lucum uocemq; ex eo maximam editam serunt. hoc dicto uno plures cecidisse Hetruscorum in acie q̄ Romanorum. Diuina certe illa fuit uox. Statim nāq; Romanis animi creuerunt: Hetruscos autem tantus terror incessit: ut egressi castris dissiparentur: qui uero reliqui sunt nō multis pauciores q̄ quinq; milia hominum inuadentibus Romanis capti sūt & cætera omnia direpta. Cum uero cadavera enumerassent: quindecim milia & tricenta ex hostium acie: ex Romanis aut uno pauciora sunt inuenta. Ferunt hoc praelium pridie kalendas martias fuisse. Triumphauit uero ex eo Valerius primus ex consulibus curro quadriūgo iuectus. Quæ res pulcherrimum & magnificentissimū

ut, & Valerius filij erant
ut, quos ob proditiōe
lucius patriam marbi-
tam uirgis rediit
- deinde caput a liētoribus
uri abstuli fecisse
itur

arux tarquinii
filius

spectaculum plæbi sine ulla inuidia præbuit: & sine offensione iuentium. Non. n. erat eius rei tâta æmu-
 latio: nec gloria eius rei i multos ânos permanebat. Honores a Valerio collegæ habiti sunt funusq; eius
 quanto cum potuit apparatu fecit: funebremq; orationē de eius laudibus dixit: quæ adeo grata: iocun-
 daq; Romanis fuit ut ex eo consuetudo manserit: ut qui strêue pugnâdo obiisset: ab optimatibus lauda-
 retur dicitur etiâ funebribus græcorum orationibus illâ uetustioreni fuisse: nisi iam Solô huius rei auctor
 extitit: ut Anaximenes orator tradit. Verè ob eâ rē maior iuidia Valerio cōflata ē siquē Brutus: quē pa-
 trē libertatis existimarat populus: haud dignū putasset se solū regnare se socium sibi imperii adiūxisset:
 hic autē aiebat cū ad se omnia transtulerit: nō Bruti cōsulatū nihil ad eum pertinētē: sed Tarquinii tyran-
 nidē sortitus est. Quid opus est igitur Brutum quidē uerbis extollere: re autē Tarquinium æmulari: & ex
 tam magna domo cū fascibus solum descendere: quanta illa regis nō erat quā demolitus fuerat: Etenim
 reuera Valerius habitabat sub domū Vitelliā nuncupatā imminētē foro: & desuper omnia despectantē
 difficili accessu atq; arduo: ut eo descēdente ipse aspectus pōpæ magnificus ex loco edito apparēs: regiā
 dignitatē & fastum præ se ferret. Quantū igitur ualeat hominē in magistratu & in maximis amplissimiq;
 muneribus locatū aures habere loquēdi licentiā: uerosq; sermones pro assentatiōe admittētes: perspicue
 in ualerio licet intueri. Cū enim e sermonibus amicorū accipisset se improbari iudicio multitudinis: ne
 q; pertinax in eo fuit: neq; se admoneri ægre tulit: sed statim noctu adhibitis fabris domū demolitus ē: ac
 funditus totam euerit: quare cū primū illuxisset: consurgētes Romani: aspiciētesq; uiri animi magnitudi-
 nem: diligere: admirariq; & domus demolitionē indigne ferre: eius speciē & magnitudinem desiderare:
 quæ quasi hūana quadam sorte iniuste ob inuidiā interisset. Augebat rei id dignitatē consul: qui ueluti eie-
 ctus domo apud alios habitabat. excaperant. n. Valeriū eius amici q; populus sibi locum ædificandæ do-
 mus dedit: domūq; multo illa priore celsiorē ædificauit: ubi nūc phanū quod Vicas poscas uocat: situm
 est: sed cū statuiisset consulatū ex formidoloso iocūdum & māsuetum reddere & gratum multitudini: secu-
 res a baculis seiunxit: submissiq; populo fascibus in concionē processit: eaq; re popularē dignitatē redu-
 cere atq; augere uisus ē: idq; a consulibus postea obseruatūsq; ad nostram peruēit memoriā. Verū non
 ut multitudini uisum ē: se ipsum depressit Valerius: sed ea moderatiōe inuidia se & offensiōe populi libe-
 rauit: sibi autē post ex illa retantū opum: cōparauit: quātū sibi licētiæ abstulisse uidebatur. Incēdit enim in
 se studia uulgi. & sibi obsequētiora effecit: ut cū uolu prate ei se summitterent: eius dictō ipsoq; parerēt:
 Publicola etiā id est publica edens ex eo ē appellatus: quod nomē in posterū dimisso priore usurpatum ē
 quo & nos deinceps in hoīs uita describenda utēur. Permisit enī uolētibus surrogandi ei collegæ potesta-
 tem. Ante uero surrogationem: cū futuri incertus eēt: metueretq; ne inuidia aliqua aut temeritate aduer-
 sarii in se excitarentur: potestare cōsulis quā solus obtinebat: in optimis & maximis rebus administrādis
 locandam statuit. Primū enim patrū numerū diminutum expleuit. Alii enim prius regis cædibus sublati
 erāt: alii in prælio nuper interierāt. Qui uero ab eo ascripti sunt: sexaginta quattuor & centū fuisse tradūt.
 Latæ deinde ab eo leges: quæ plurimū roboris plæbi adiecit: ea qua permisit reis a cōsulis prouocatio-
 nem ad populū. Secundo qua statuit capitale eē: si quis in iussu populi magistratū adiret. Terrio qua pau-
 peribus prospexit: & ciuiū uestigalia sustulit. Hac enim eos multo prōptiores reddidit ad artificia: quæ
 stusq; obeundos. Qua uero in eos aduertit: qui minus cōsulis paruissent: adeo popularis fuit: ut pro
 plæbe magisq; pro patriciis lata uideretur. quādoq; enim bouū & duarum pecudū preciū multa fuit: erat
 uero preciū pecudis oboli decē: bouis autē centū. Cū enī nondum nūmorum usus apud romanos per id
 tēporis frequens eēt: pecudibus & iumētis plectebantur fontes. Ex quo inualuit: ut patrimonia a pecudi-
 bus usq; in hanc diē peculia dicerentur. In uetustissimis quoq; nūmis bouis aut pecudis: aut suis signum
 incisum apparet: ipsis quoq; Romanorū filiis Suillus & Bubulcus: Caprarius itē & Porcius cognomen-
 ta fuerāt. Sic enī in his legūlator popularis moderatusq; fuisse: in ea modestia supplicia etiam auxit. Star-
 tuit enī lege fas eē tyrannidē appetentē indēnatum opprimere: percussorē autē crimine cædis expiatum
 uoluit: si probatiōes iniuriæ attulisset. Cū enim fieri nō posset ut qui rē eiusmōdi aggrediretur: lateret oēs
 possibile autē factu uideretur: patentē & uim iudiciorū supergressum præuēire: quod iniuria iudiciū tol-
 leret: præcipere atq; ante opprimere ualenti cōtra iniuriā inferentē permisit. In quæstoria etiā lege feren-
 da maximā est laudē consecutus. Vbi enim opus erat ad bellū pecunias pro facultatibus ciues conferre:
 cum neq; ipse id munus obire uellet: & ab eo obeundo amicos detereret: nec oīo publicas pecunias pri-
 uatam domū ferri æquum duceret: arariū Saturni adē cōstituit: itaq; hodie mæret. Cōcessit atq; populo: ut
 quæstores duos creare posset: creatiq; sunt primi. P. Veturius & Marcus Minutius: & pecuniæ pmultæ
 coactæ: centū enim & triginta milia in arariū redacta sunt: orphanis ac uiduis remisso tributo. His ita dis-
 positis comitiis deinde habitis collegam sibi Lucretium Lucretiæ patrem subrogauit: Cui quod senior
 esset: primo loco cederis fasces tradidit: qui honor ab eo primum obseruatus: semper postea hodieq; seni-
 bus habetur. Sed intra paucos dies Lucretius mortuus: itaq; habitis iterum comitiis suffectus in eius locū
 est. M. Oratius: isq; reliquum consularis tempus Valerio collega fuit: Tarquino in Hetruria secundum
 Romanis bellum moliente magnum signum extitisse dicitur. Cum enim regnaret adhuc Romæ Tarq-
 nius: templumq; iouis capitolini fere iam ad finem perduxisset: siue uaticinio admonitus: siue sibi a' iter
 uisum est: currum ab initio fictile Tusci quibusdam ex Aeiurū gēte figulis fingendum mandarāt. Nec
 ita multo post regno exactus est. Cum autem Tusci currum illum confectum in fornacem intulissent: ali-
 ud longe euenit: q; luto in ignem immisso accidere consentaneum est. Condensari enim atque coire ex-
 pressa humiditate solet: tunc autem relaxatum est & intumuit: eoq; magnitudinis concepto robore: duri-
 ciaq; increuit: ut uix sublato fornacis culmine: deiectisq; parietibus ullo modo efferri posset. Cum uero

domus vitellia

uix 10500

p. veturius, & minutius
minutius quæstors er
fuerit

teciniſſent uates eiſmōi currum iis: apud quos aſſeruetur: ſcelicitatem & imperium portēdere: ſtatue-
runt Vei Romanis flagitantibus haud remittendum eſſe: reſpōderuntq; currum ad Tarquinium: non
ad eos qui Tarquinium eieciſſent pertinere. Paucis poſt diebus equeſtres apud illos ludi agebantur. Hic
cum alia ſpectaculo & ſtudio digna ex more aſſuerunt: tum q; triugum currum uictorem: cū extra hyp-
podromi auriga impelleret coronatus: perterriti equi nulla manifeſta cauſa: ſed diuina quadā ſorte aut
fortuna cū auriga inſidente citato omni celeritate curſu Romā uerſus ferebantur. Vbi uero nulla eiſ an-
nitentis ui retineri aut retardari potuerunt: impetu raptum atq; aſportatū uſq; ad Capitolium: ibi homi-
nem iuxta urbē deiecerunt: quam Rhatumeniam nunc uocāt. Hoc facto Vei ſtupore ac metu percuſſi fi-
gulis currum reſtituendū curarunt. tēplum quidē Capitolini Iouis Tarquinius Demarati filius Sabino
bello ædificaturū ſe uouerat. Tarquinius autē ſuperbus ædificauit filius uel nepos eiſ qui uouerat: con-
ſecrationē uero nō obiit. Parum enī adhuc ad abſolutionē deerat: quo tēpore tyrānide excidit. Cum uero
templū omnibus patribus abſolutū eſſet decoraq; omnia & ornāmēta ei adiuncta cōſecrandi eiſ publi-
colā maxima libido inceſſit ſed plerofq; ex patriciis cū ob alios eiſ honores minios quos ex legibus fe-
rēdis quos imperiis militariſ cōſecutus fuerat inuidia atq; æmulatio iſteſtabat: tum hunc præſertī alie-
num minime illi addendum exiſtimabant. Itaq; Oratio collegæ eiſ ſnaſerunt: ut Publicolæ de cōſecra-
tiōe nō cedere: eūq; i Capitoliū duxerāt: ut qui præſente Valerio eiſ opibus obſtare nō potuiſſent. Opi-
nio tamē plerofq; obtinet: cū eſſent Valerius Oratiusq; fortiti uter dedicaret iperū: Valerio inuito ſorte:
Oratio uero cōſecrationē eueniſſe. Verum quo pacto ſe habuerit res: ex iſis quæ i in ipſa cōſecrationē eue-
nerūt cōiectari licet. Idibus igitur ſeptēbris: quo tēpore luna plena eſt: cōgregati i Capitolio Romāis ma-
xima frequētia idicto ſilērio poſtē iā ex more teneri Oratio frater Publicolæ Marcus: cum iam pridē iuxta
portas manſiſſet: obſeruato tēpore ſcōdū nūcium icuſſit: O cōſul i quiens filius tuus ex morbo i caſtris in-
terit. Ea res omnibus moleſtiæ fuit. At Oratius nihil cōmotus: Cadauer igitur inquit: quo uultis proſicia-
te. Ego enim minime ſletus admitto: ſic poſtē tenens: cōſecrationē peragit & dedicat templū. Fuerat autē
id nuntiū haud uerum: ſed id Marcus emetiſus: quo Oratium ab eo munere deterreret. Mirifice igitur cō-
ſtante ſe præbuit: ſiue nō crediderit factū: cōſictaq; rē breui cognouerit: ſiue tantum roboris animo fuit ut
credita re nō moneretur. Videt autē ſecundū quoq; tēplū ſimili fortuna fuiſſe. Primū enim ut diximus: a
Tarquinio ex ædificatū dedicauit Oratius: bellis autē ciuilibus igni cōſumptū eſt. At ſecūdum iſtaurauit
quidē Tiſſia: dedicationi autē Catulus iſcriptus Sylla morte intercepto: Hoc autē rursus i uitelli ſeditioni
bus euerſum ac dirutū: Tertio Veſpeſianus ea qua in cæteriſ ſcōlicitate uſus: de integro reſicerit aggr. ſus
opus perfecit. Sed inſtructi deinde a ſe tēpli euerſionē non uidit: ſed tanto Syllæ fortuna præſtiti: quod il-
lum mors ante cōſecrationē eripuit: hic ante deſolationē deceſſit. Vna enim cū Veſpaſiani interitu iſtam
matū Capitolium incenſumq; eſt. Hoc autē quartum a Domitiano perfectum & cōſecratum eſt. Dicitur
autē Tarquinius i fundamēta tēpli quadraginta milia argēti librariū impendiſſe. Huius uero quod noſtris
temporibus Romæ eſt: priuata diuitiæ omnes ſiquis ratiocinetur: ne ad deaurationē quidē ſufficeret: cū
duodecim milia talentorum impenſa exceſſerit. Colūnæ eiſ templi ex Pedeleſio lapide exciſæ ſunt: craſ-
ſitudinēq; habent optiæ longitudini congruentes. Vidimus quidē ipſas olim Atheniſ: ſed rursus Romæ
extenuatæ atq; expolitæ nō tantū ex ſculptura ornatus acceperunt: quantū mēſurarū cōuenientiæ amuſe-
runt: cum ſuo decore & ſpecie uacuae atq; exinanitæ appareant. Quod ſiquis Capitolii ſumptuoſitate
miratur: ſi ſi ſi ſi Domitiani domo porticum aut baſilicā nec balneum aut cōcubinarum dietā uidit
ſet: profecto quale ē illud Epicarmi cōtra proſuſum dictū: nō beneficis tu quidē morbo afficeris: ædifica-
re gaudes: tale aliquid i Domitianū uſurpet: nō religioſus tu quidē haud honoris cupidus morbo affice-
ris: ædificare gaudes: & ut nuda Syllæ aurea tibi oīa eſſe cupis. Sed de hiſ ſatis. Tarquinius igit poſt ma-
gnū illud prælium i quo filium cū Bruto pugnantē amiſerat: Cluſium ſupplex ad Laertem Porſennā
confugit: qui per id temporis & uiribus & uirtute cæteriſ italiæ regibus longiſſime præſtare putabatur.
Hic ſe illi pollicitus ē opem laturum: At primum Romam de recipiendo Tarquinio legatos miſit: quod
ubi denegatum eſt a Romanis: indicto ante bello: denunciatoq; tempore ac loco: in quem inuaſurus eſ-
ſet: Romam magno cum exercitu uenit: Publicola ſecundo & Tito Lucretio conſulibus designatis. Ro-
mam autem rediens cum primum Porſennam animi magnitudine ac elatione uellet ſuperare: cum iam
diuitiſ ualeret plurimum: Sigliuariam urbem ædificauit maximis ſumptibus: eoq; ſeptingentos dedu-
xit Colonos: ut oſtenderet ſe nulla belli cura aut metu contineri. Attamen ab hoſtibus impetu acerrimo
facto reiecta ſunt a Porſenna præſidia Romanorum: quibus in fugam conuerſis parum abſuit quin inſe-
quentem hoſtem ac permixtum una in urbem ſuſciperent: ſed Publicola cum ſubſidio pro portis occur-
rit: & iuxta fluuium commiſſa pugna diu hoſtium impetum ſuſtinuit: quoad multis accēptis uulneribus
in urbē reportatus eſt: quare animi romanorum uehementer conciderunt: fugaq; ad urbem facta ſalutē
quæſierunt. Impellentibus autem per ligneum pontem hoſtibus magnum periculum urbi impendebat.
Itaq; primis Cocles Oratius: cumq; eo duo quos pudor tenuit: Hermenius & Lucretius ambo clari gene-
re ad aditum pontis ſe offerentes impetum hoſtium ſuo corpore exceperunt. Oratio uero quod alterum
oculum in bello amiſſiſſet: cognomentum Cocles eſt inditum. Quidam tamē id ex ſimitate naſi tractum
autumant: qui ſub ipſa fronte ita depreſſus demiſſuſq; erat: ut nullum fere inter oculos diſcimē extaret:
ipſaq; ſupercilia cōmixta inuicē cōfuſaq; forēt. Iccirco uolētibus eū multis Cyclopē appellare: delapſa lo-
quendi cōſuetudo obtinuit: ut iā Cocles a plurimis diceretur. Hic igitur ſtans pro pōte acriter hoſtem ar-
cebat: quoad ſocii poſt ſe pōtē interrūpunt: ſic armatus in tyberim deſiliens tyrrheno telo ſaucius in ſtate
incolumis ad alterā fluminis partē tranauit. Eiſ uirtutē Publicola admiratus: ſtati Romāis perſuaſit: ut

marcus emilius

titus lucretius.

urbs sigliuaria

pro domesticis copiis quantum sibi in die satis esset ad uictum: tantum ei quisque conferret: deinde agri quantum uno die circumarauit datum: statuaque eius ærea in æde Vulcani posita. Sic detrimentum corporis acceptum ex uulnere: ex quo claudus postea fuit: his rebus solabatur. Imminente igitur urbi Porsenna infesta obsidione frumenti cum summa caritate inopia Romanos inuasit. Ad hæc alius Voscorum exercitus separatim in agrum Romanorum impetum fecit. Interim Publicola tertio consul dum Porsenna sedendo spem haberet: expugnaturum se esse urbem: intentus in occasione repente egressus urbem repente tumultu hostem adortus est: factaque fuga quinque milia hominum Tusci amiserunt. De Mutio autem multæ sunt uariæque sententiæ: quarum eam nos sequimur: quæ probabilior nobis uidetur. Erat Romæ adolescens nobilis omni uirtute præditus & clarus maxime in rebus bellicis. Hic cum statuisset Porsennam occidere: Tusco habitu indutus: Tuscoque sermone fractus: penetrauit in hostium castra: ac prope regis tunc sedentis tribunal constitit. Sed cum regem haud plane nosset: & sciscitanti timoris: quis Porsenna esset: unum ex iis qui iuxta sedebant: quem maxime regem esse putauit: pro rege obtruncat. Deinde comprehensus a Satellitibus ad Porsennam ductus petitur ab eo facti causa. Hic incensa ad futurum sacrificium facula dextram iniicit quam cum torreret. truci & horrido ore atque uultu Porsennam iuebatur: quoad Rex attentus miraculo ab altaribus iuuenem amoueri iussit. Cumque a sede sua ens illi redderet: ille leuam intemans manum: ob hoc dicitur Scæuolæ cognomen traxisse: nam scæuū græce leuū & sinistrum significat: se tunc inquit: Porsennam ante uicisset quæ in metum coniecerat: ab ea nunc uirtute superari: eaque se illi per gratiam indicare uelle: quæ ne necessitate aut supplicio quidem ullo indicasset. Tricenti enim inquit Romanum in tuis castris errant: qui hos in te animos gerunt: occasionem temporis obseruantes: mihi autem forte euenit: ut ad rem primus aggrediar: nec fortunæ tamé successio: quod meo errore uir probus seruatus sit: & dignus quæ amicus magis. P. R. habebatur quæ hostis. His uerbis Porsenna fidem adhibuit: & ad pacem uehementer cepit spectare pacis conditionibus ultro Romanis oblati: non tam (ut mihi quidē uideretur) metu tricentorum permotus: quæ uirtute Romanorum & animi magnitudine adductus. Hunc uirum Mutium Scæuolam nuncupatum ab omnibus Athenodorus sado in iis: quæ ad Octauiam scripsit Cæsar fororem tradit. Opsigonum etiam esse nuncupat. At Publicola non magis grauem hostem: Porsennam fore opinatus: quæ quod dignum Romanorum amicitia iudicaret: non refugit apud ipsum inter Tarquinium & Romanos iudicium fieri: sed spe optima fractus sæpe in colloquium hortatus est: ut Tarquinium neque iniquissimum hominem & iure pulsum regno argueret. Respondente autem Tarquinio asperius: nullius iudicio se minimeque omnium Porsennæ commissurum: siquidem facta societate immutari: id responsum Porsenna ægre ferens: & simul filio Arunce studio Romanorum obsecrante bellum composuit: agro a Romanis quantum Tuscis abstulerant: captiuisque restituit: receptis ac transfugis. Horum gratia decem prætestari totidemque uirgines ex patricio genere obsides dati. In quibus Valeria Publicolæ filia fuit. His conditionibus: composita pace: sublatoque a Porsenna omni bellico apparatu per fidem uirgines Romanorum lauandi gratia descendit: qua ripa fluminis æqualitate sua placidum amnem ex quiete fluentem reddebat: ubi cum intuerentur custodem neminem adesse: nec aliter se nisi nauigio euadere posse: aggreßæ sunt natando magnos fluctus: & profundos uortices superare. Quidam dicunt ex iis unam Cocliam equo fluuium transisse: aliasque ad id facinus adhortatam esse. Cum autem ad publicolam incolumes uenissent: haud admiratus est: neque factum probauit sed uehementer indoluit: si deterior quæ Porsenna in feruenda fide appareret: & Romanorum fraudem uirginum audacia tueretur. Quare illas comprehendi: & ad Porsennam iterum reduci iussit. Hæc cum ante agi sensissent Tarquinii familiares insidias ducibus locarunt: & in ipso transitu eos adorti sunt: contra stantibus autem illis: & se acriter defendentibus Publicolæ filia Valeria per medios pugnantem effugit. Quam tres seruuli consecuti ex eo periculo seruauerunt: aliæ permixtæ militibus non sine magno periculo fuerunt. Quæ quum apud Aruncem Porsennæ filium percrebuisent: summa celeritate eo cum auxilio decurrit: atque hostibus suis: Romanos tutatus est. Ast ubi uirgines ad Porsennam perductæ sunt: quænam fugæ auctor & hortatrix extitisset: contendit. Audito autem Cocliæ nomine: ad eam miti atque alaci fronte conuersus est: tum iubens unum ex regis equis pulcherrime ornatum ad se duci: eum uirgini donodedit. Hoc testimonio utuntur: hi: qui Cocliam tantum assueuerant equo fluuium traieciße: quod alii tamen non probant: sed aiunt regem uirile eius facinus præmio decorare uoluisse. Posita est autem eius equestris statua: qua sacra statua ad palatinum iur: quam quidem non Cocliæ: sed Valeriæ esse aiunt. Deinde Porsenna redeunte grata pace: in amicitiam Romanorum susceptus: alio opere sui animi magnitudinem Romanis ostendit. Iussis enim tuscis arma tantum accipere: aliud præterea nihil secum exportare: castra opulenta multo & uario comæatu Romanis reliquit. Itaque mos usque ad nostram memoriam manet: ut quum publice auctionantur: prima quæque Porsennæ bona per præconem denunciant: honoremque iuri celebrant: beneficii memoria sempiterna. Statua etiam Porsennæ iuxta curiam posita est. Post hæc Sabinis discursionibus agrum uastantibus. M. Valerius publicolæ frater: & Posthumius Tubertus consules creati sunt. Cumque res maximæ gererentur sententia & auctoritate publicolæ duobus præliis a Marco bene pugnatum cum Sabinis est: quorum secundo nemo Romanus cecidit: tredecimque milibus hostium captis triumphauit: eique in honorem uirtutis domus publicis impensis ædificata est: cumque cæterarum ædium fores intro aperire diuinus usus erat: ut ex hac honoris concessione appareret: quotidie domus ea publice aliquid admissura. Græcas uero domos eo pacto auctoritate comicorum: superiori ætate eiusmodi ferunt: quæ intus fores suas pulsare sint soliti: ut eo sonitu ante fores stantibus aut accedentibus significant illas aperiri: ne illis impulsis in angustum deprehenderentur imprudenter: atque incurrerent. In posteriori anno publicola quarto con-

ius & claudius uir uiridis.

ful designatus ē: expectatioq; belli erat: Sabinis Latinisq; insurgentibus: & simul pestis quædā urbem inuas-
 erat. Omnes neq; grauidæ mulieres perfectos pueros edebant: nec ullus partus ad finem exactis mensi-
 bus perducī poterat. Vnde Publicola cum ex libris sibyllinis Orcū placasset reuocatisq; Pythiis quibus-
 dam certaminibus spes ciuitatis ad rem diuinā erexisset: toto animo se ad sedandos metus: q ab omnibus
 impendebant se conuertit. Magna enim belli moles magniq; motus ab hostibus parari efferebatur. Erat
 igitur in Sabinis Appius Claudius uir quidem diuitis & uiribus clapsus: sed probitatis existimatiōe & elo-
 quentia regionis illius facile princeps: qui quidem quod cæteris magis uiris euenire est solitum: ne inui-
 diam uocaretur: euitare non potuit. Caput autem eius inuidiæ atq; atrocitatis erat: q pacis auctor fuisse:
 remq; romanam uiribus auxisse diceretur: quo sibi aditum ad occupādum patriam muniret. Hic cum ac-
 cepisset eam famā haud inuita multitudine efferri uehemēterq; a tui batoribus belli premeretur: nec par-
 factioni esset: formidans iudicium collecta magna & clientum & amicorum manu ad tutelā sui corporis
 seditionē concitauit: quæ res mora ac dilatio belli Sabinis fuit. Hæc Publicola nō solum cognoscere stu-
 debat: uerum eos magis magisq; incendere: factioni adiutor esse: certos uiros etiam ad Claudium mittere
 qui hæc ex se illi nūtiarent: Publicolā illum uirū probum & iustum ducere: nec decere suos ciues & si iure
 possint iniuria prouocatum aliquo malo afficere. Quod si saluti suæ consulere in animo esset: Romā mi-
 grare: & inimicorum se inuidia liberare: ab eo publice honore pro illius uirtute & populi Romani digni-
 tate acceptū iri. hæc Claudio sapius cogitanti: ex instantibus necessitatibus optimum factu uisum ē. Sic
 hortatus amicos illis quoq; alios sibi adiungentibus: quinq; milia domorum una cū coniugibus ac libe-
 ris inde abducens: quod genus i Sabinis minime turbulētū: sed mite quieteq; uitæ studiosum: Romam
 traduxit: quibus Publicola humanissime acceptis omnia iura ciuitatis & munera consequenda adiutor-
 rem se promptissimum præbuit. His omibus eius opera ciuitas data: agerq; trans anienem singulis duo
 iugera: Claudio uero quinq; inter patres lectus. Hoc illi rep. administrandæ initium fuit: i eaq; uir prudēs
 cognitus: haud multo post in principum dignitatē peruenit plurimumq; opibus & potētia ualuit genus
 etiam Claudiorum Romæ nulla re deterius reliquit. Ad rem Sabinorum ita diuisam eorum secessione
 non sinebant populares seditiosiq; ciues in ocio & pace quiescere: uerum augebatur idies magis: si Clau-
 dius quæ præsens obtinere nequisset: ea exul & hostis transigeret: nec Romani eorum quæ per sumā in-
 iuriam contumeliāq; parant: suppliciū luerent. Magno igitur exercitu ex Sabinis profecti iuxta Fide-
 nas confederant: & in conspectu urbis in insidiis locarunt: locis circumclausis & concauis quinq; milia
 militum: qui cum primum illuxisset: palam cum paucis equitibus prædam aucturi erant. Iis erat mādātū
 ut impetu ab urbē facto retocederent terga dantes: quoad intra insidias Romanum adduxissent exerci-
 tum. Quibus eodem die ad Publicolam per trās fugas delatis: statim cōtra illorum fallacias suas ipse uires
 opposuit: copias distribuit. Gener ipsius Calbus Posthumius quinq; milia peditum agens ante lucē occu-
 paris tumulis sub quibus subsiderant Sabini: eos præsidio obtinuit. Collega autem Lucretius relictus i
 urbe cum copiarum parte leuissima & fortissima: ut a nobis equites auertentes prædam adorirentur ipse
 cum reliquo exercitu inimicos undiq; circū dedit. Ac forte i aurora abortis nebulis Posthumius eos qui
 in insidiis erant: ab ipsis tumulis infestare telis cœpit: aduersus uero equites qui præerāt: Lucretius suos
 emisit Publicola hostium castra aggressus est. Sabinorū igitur res summa clade & exitio undiq; petebat:
 qui autem cedendo pugnabant: statim Romani obruncauerunt: cum res multo aliter ac rati fuerant ce-
 cidisset. Nam cum aliis alii saluti se futuros putarent: manendi pugnandiq; curam abiecerunt. Atq; hi q
 dum effusi e castris ad eos qui in insidiis erant: illi rursus ad castra cursu ferebatur: in eos ad quos cō-
 fugiebāt. inciderunt: eosque ope egentes inuenere: a quibus ipsi auxilium expectabant. Verum ne interi-
 rent omnes: quibusdam Fidenatum ciuitas quæ prope aderat: saluti fuit: atq; iis imprimis qui captis ca-
 stris effugerant. Qui uero errore alio lapsi Fidenis aberrarunt: iterempti omnes aut captiui adducti: hæc
 rem tam fauste sceleriterq; gestam: etsi Romani omnes res magnas in deum auctorem referre sint soliti
 eam solius consulis uirtute gestam prædicabāt. Atq; etiam ex iis qui ante cōseruerant manus: erat audī-
 re: Publicolā claudos cæcos suis ensibus hostes obieciisse: ut illis pro arbitrio uterentur. At populus Ro.
 ex hostium spoliis & captiuis maximis opibus & copiis locupletatus est. Sic publicola designatis post se
 consulibus urbem tradens: ut statutum est hominibus: paulo post discessit e uita: cum i omnibus eius ui-
 tæ partibus integerrime sanctissimeq; uixisset: populus uero Romanus uelut si nihil in eum pro dignita-
 te contulisset: dum uiueret sed omnem ei gratiam deberet. publicum honorem funerali decreuit: ac quar-
 tam quisq; substantiarum partem in id funus ornandum contribuit. Mulieres quoq; suo priuati iudi-
 cio per motæ annum summo honore & desiderio uirum luxerunt. Sepultus est autem & hic decernenti-
 bus ciuibus itra opidū Velina nūcupatū: eiusq; sepulchri tota familia particeps ē facta. Nostra autē ætate
 nullius sepultura i gēus descēdit. Cū autē eo derulissent cadauer deposuerunt: hic icēfā quidā facē accipiēs
 q maxie alte potuit extulit: re testatus licere qdē: sed honori parcēdū. Hoc igit pacto cadauer exportarū.

COMPARATIO PVBLICOLAE ET SOLONIS.

Vm igitur in his uiris comparādis priuatim aliquid superest: nec ad unguem i his quæ
 memoriæ mandata sunt alter forte alterū est imitatus: alter est testis alterius? Intuere enī
 eam Solonis ad Cræsum de felicitate legem magis q Tello Publicolæ conuenire. Telli
 enim quem ipse mortis opportunitate uirtuteq; & filiorum probitate scelerem dicit fuisse:
 se: neq; filii usq; inter claros uiros a poetis memorantur: neq; eiusdem magistratus ullus

*sepultus est q publicola
 opidū in uia sic
 iustitiam.*

aut imperium gloriosum fuit. At Publicola unius opibus & gloria ob uirtutem Romanorum princeps est habitus. Et post mortem inter clarissimas familias & genera Publicolæ originis gloria reponunt. Tullius rursus ab hostibus ut uir strenuus in acie manēdo pugnandoq; mortē occubuit. Contra Publicola in teremptis hostibus: quod profecto felicius est q̄ mori: patriam sua uirtute uicttricem aspiciens consul atq; imperator triumpho honoribusq; auctus optabilem ac beatum Solonis opinione exitum consecutus est. Ac etiam iis quæ de uitæ tempore in minnetmo refutando traditi: Ne mihi supremo defint in funere fletus: Languet: & lachrymis quiq; sodalis agat Publicolam foelicem testatur. Moriens enim non modo amicis & necessariis luctus & lachrymas: sed etiam triste desiderium sui ciuitati reliquit. Nam cū Romanae mulieres non aliter gemitu prosecutæ sunt: ac si filium uel fratrem uel communem parētem omnium amisissent. Diuitias quidem habere inquit cupio Solon: per iniuriam consequi possidereq; noli: consequitur enim supplicium. Publicola uero non modo in parandis diuitiis ab iniuria absuit: uerum etiam eas in pauperibus iuuandis subleuandisque consumpsit. Ut si sapientissimus omnium Solon ē habitus: foelicissimus Publicola iure existimari possit. Quæ enim bona ille pro maximis optarat: ea & consequi & conseruare usq; ad finem Publicolæ contigit. Sic Solō Publicolam: ille rursus Solonem illustrauit exemplum homini temp. moderanti præclarissimū ad imitandum exposuit: cum consulatum detractō fastu mitem & mansuetum constituens: ab inuidia atq; offensione hominum uendicasset. E legibus autem Solonis per multas. Publicola ad usum suum traduxit. Nam in constituendis magistratibus plurima sibi ex illius legibus sumpsit: & crimen depræcantibus prouocationem ad populum: ut Solon ad iudices dedit. Quod si Senatū non constituit: ut Solō: at senatorum numerum auxit: ac ferme duplicauit. Quæstorū quoq; in pecuniis constitutio inde accersita ē. Ne prætor si uir acer & strenuus esset: iis occupationibus a cura rerum maiorum adduceretur: nec si improbus rebus pecuniisque permissis occasionem sibi ad inferendam iniuriam oblatam esse existimaret. Quod autē ad odium tyrannorū spectat: uehementior deinde Publicola: si quidem deprehensio in tyrannide affectanda pœnam constituit. Solon autem de inde damnato permisit supplicium sumi. In quo uero Solon recte ac iure gloriari solitus est: tyrannidem sibi omnium ciuium consensu & uoluntate delatam respuisse. Haud est id quidem cum publicolæ facto uolō modo comparandum: qui nactus tyrannicum principatū moderatiorem effecit ac populariorem: nec iis quibus iure poterat usus est. At qui id quidem sensisse Solon uidetur: cum dixit ita populum optime imperia principis obire: si nec solutus nimis & liber esset: nec seruilem in modum depressus. Propria autem Solonis remissio æris alieni fuit: qua nihil ad retinendam: confirmandamq; ciuium libertatem præsentius ac efficacius esse potuit. Nihil enim legum æquabilitas proderat: ad quam pauperes prohibebat æs alienum accedere: sed in quo maxime liberi esse uidebantur: in eo maxime seruiebant: diuitibusq; in rebus iudicandis in gerendis magistratibus in sententiis dicendis eorum nutu ac libidine niterentur. At illud certe præclarior: q̄ rescissionem æris alieni seditio semper consecuta sit: illa tantum ut oculto quodam: sed ualido ueneno frata instantem seditionem sopiuit: conceptamq; in rebus labem atq; ignominiam uirtute & auctoritate uiri superauit. Verum illa maxima reipublicæ potestate permessa: facile Publicola uincitur a Solone. Parebatur enim sibi ab omnibus: ipse uero parebat nemini: ac per se ipsum nullis adhibitis: plurima & maxima in reipublica gessit. Ipso tamen fine alter foelicior ac beator. Sum enim ipse reipublicam Solon sublatam & euerfam unius aspexit. Publicolæ autem reipublica usq; ad ciuilem belli tēpora suum decus & speciem seruauit. Hic enim latis statim legibus: eisq; in lignis ac literis sine interprete aut ministro derelictis Athenis discessit. Ille manens cum potestate in gerenda reipublicam firmavit: & tutissimum locum constituit. Ille Pisistratū cum præuidisset: nō potuit prohibere: sed ab ipsa est tyrannide insurgente uictus. Hic regnum tot iam annos opibus & potentia præsidens eiecit: atq; sustulit: uirtute quidem Soloni & uoluntate par: fortuna uero & uiribus ad perficiendum superior. Quod uero ad rationem bellicam spectat: nec quæ aduersus Megarenseſ gesta sunt: Daimachus plateensis Soloni adscribit: ut a nobis superius dictum est. At Publicola & ipse manu dimicans: & cum imperio plurima & maxima bella confecit. Quinetiam & in rebus ciuilibus ille per iocū quodammodo simulatione insanix de Salamine sententiā dixit. Hic autē maximarū rerum suscepto periculo non dubitauit in Tarquinium insurgere. Idem cum coniurationem detexisset: sumendi supplicii: & ne euaderent improbi prohibendi imprimis auctor extitit. Nec corpora solum tyrannorum de ciuitate eiecit: uerum etiam ipse omnis tyrannidis in posterum sustulit. Sic rebus certamen atq; impetum quendam animi & concitationem ad resistendum flagrantibus acri præsentiq; animo offerens: haud deterior uisus est q̄ inermis in colloquio & congressu cedendo & suadendo: quibus rebus Porſennam uirum metuēdum & inuictū: placatū reddidit atq; amicum. At enim dixerit fortasse aliquis a Solone Salaminem atheniensibus amisissam restitutam esse. At publicolam Romanos parto iam ante agro cedere coegisse. Verum decet semper præsentium temporum rationem habere. Qui enim reipublicam gerit: dubius quo pacto cuncta transigant: sæpe parte remissa: uniuersam conseruauit: paruaq; iactura facta maiora consecutus ē. Quod Publicolæ tunc uenit. Cum enim cessisset alieno agro: salutem & incolumitatē peperit ciuitati: & quibus magnum fuerat urbem retinere in eorum potestatem sua opera obsidentium castra uenerunt: pmissisq; hosti iudicio uictor ea quoq; uictoriæ addidit: quibus amissis oprabilis fuisset uictoria. Nā existimatione uirtutis & probitatis: qua sibi præter ceteros in consulatu pararat: præſens bellum deleuit: & belli apparatus Romanis summisit.

ALCIBIADIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER DONATVM ACCIAIOLVM VERSA.

ALCIBIADIS GENVS SI MAIORVM SVORVM MEMORIA REPETATUR paternum quidē ab Aiace: maternum uero ab Almeonide: quem ex Dinomacha genitum aiunt: originem traxisse uidetur. Ferūt autem patrem ipsius Cliniam trireme suis sūptibus stipendiisq; parata: cum aliquando Athenienses prope Arthemisium cum hostibus decertassent: ingentem ex eo praelio gloriam reportasse. Deidei ea pugna quae apud Coroniam cū Boetis cōmissa est: dum strenui militis & optimi imperatoris operā nauaret dignam uirtute sua mortē oppetiisse: atq; post eius interitū Periclē & Aripbronē Alcibiadis tutores fuisse relictos: uiros ea tēpestare praclaros: & magna cū Clinia propiuitate coniūctos. Tradunt insup: quod mea sententia uerissimum est: amicitia Socratis ad claritatē & gloriā cōsequendā nō mediocrē occasiōem Alcibiadi praebuisse. Nā Demosthenis mater: tum Lamachi Theramenis aliorumq; multorum qui ea tēpestare honoribus & rerum gestarū gloria floruerunt: neq; cognita nobis est: neq; cuiusq; litteris celebrata: Alcibiadis uero nutricem quoq; genere Lacenā nomine Amiclam: & Zopirū pedagogum fuisse accepimus: quia eorum nomina grauissimi auctores Antisthenes atq; Plato litterarum memoria prodiderūt. Verum de pulchritudine Alcibiadis quāta aut qualia a probatissimis scriptoribus: qui ei aequales fuerūt: praedicūt: nemo: ut ego arbitror: mediocriter doctus ignorat. Itaq; aliis omiſſis illud tantū dicere ausim sua tempestate omnibus atheniēſibus & dignitate oris & totius corporis forma unum Alcibiadem praestitisse. Ac quanq; illam Euripidis sententiā nō satis probandā putem: qua asserit adultā hominis aetate omnium pulchrorum esse pulcherrimum: hoc tamen Alcibiadi praecipue est largita natura: sibiq; cum paucis fuit cōmune: quod nō modo ī pueritia aut adoleſcentia: sed etiam ī omni aetatis gradu maximū semp̄ decorē ac formosam hominis speciem praetulit. Addit praeterea quandā ei in dicendo affuisse balbutiē quae uoci illius splendorem & sermoni gratiā afferre uidebatur. Aristhophanes autē ī his īq; bus mordet Theolum: sic Alcibiadē balbutientē inducit: Celnis Theolum caput adulatoris habentē? & Archippus filiū Alcibiadis mordens: ambulans inquit dispari gradu suisq; deliciis effecit: ut uestem trahendo & blādas emittēdo uoces: q̄ maxime patri similis esse uideatur. Naturā uero Alcibiadis ferocē ac audacē fuisse tum maximis cupiditatibus affectibusq; subiectā ex uarietate & diffimilitudine: rerum quas postea gessit facile itelligi licet. Vir enim quieti ocioq; īfestus: cōtētionisq; supra modū amator: nihil sibi ī uita expetēdum aut magnopere laborandū putabat: nisi ut dominatu famaq; & rerum gestarū gloria ceteris mortaliſ libus antecelleret. Quod sane ei a primis īcunabulis: ut ex cōmētariolis suae puerilis īstitutiois percipi potest: insitum fuisse uidetur. Etenim cum aliquando in palæstra cum puero quodam luctaretur: nāq; aduersarius eū ad terrā deprimeret: uolēs Alcibiades quocunq; pacto hāc ignominia euitare: manū illius cœpit dētibusq; admouit. Dimittente autē puero Alcibiadē atq; clamante: tanquā mulieres eū mordere: An inquit ille mulierū & nō leonū potius morsus Alcibiadis sunt? Praeterea cum aliquādo more puerorū Aſtragalis cum suis aequalibus luderet: seq; ad iactum pararet: q̄ fors ad eum iaciendi peruenerat: forte currus per eam uiam: ubi illi ludebant onustus agebatur. Cōuersus ad aurigam Alcibiades: primum rogare cœpit: ut quousque ipse lusisset: currum cohiberet. Deinde quum homo agrestis puerum aspernaretur: currūq; pmitteret ob rusticitatē suo morē labi: cedētibus aliis pueris solus Alcibiades hac (ut sibi uidebat) iniuria laceſſitus: sese ante currū extēsum supinūq; proiecit: Aurigā iubens eo pacto si uellet ulterius pertrāsire. At ille pueri audacia multorūq; clamore cōtērritus: q̄ tollere Alcibiadē properabāt: currū extēplo cohibuit: iumētāq; retraxit. Verū post hāc Alcibiades cū emiſſis puerilibus ludis ad liberales disciplinas animū cōuertisset: nihil sibi erat potius q̄ ut magistrorū praecēptis mōitūq; pareret: eorū doctrina ībueret: ac ī ea oīa diligēter īcūberet: quae uidebant: ad assequendā eruditiōē & excolēdū īgeniū prīnere. Artē inodulādā tantū illiberalē & īgenio adulescētē idignā fugiebat: magisq; tibiarū cantū q̄ aliū sonū aspnari uidebat. Lyrā. n. neq; sermonē eius auferre dicebat: q̄ illa uterē: neq; multū deturpare. Tibias uero & sodaliū colloquia tollere & tantā homini deformitatē afferre: ut tibi cē quādōcūq; os canēdo bucalq; īflaret: uix ab his ēt dignoscere: q̄ ītima ei ēſſet familiaritate cōiūcti. Filiiq; Thebanorū cū disputare nesciāt: egregie īqt Tibia canāt. Nobis autē ut patres nrī dicere solēt: Palladē quae fistulā frāgit: & Apollinē: q̄ & modulatorē fistulā suffocauit: adesse sine iuidia sināt. Nos Alcibiadis sermōes nūc ioco nūc serio habitos: ubi īter oēs adulescētes fama uulgauit: cūctis eius sūmā ut generosā & egregiā cōprobātibus tātā turpitudi: ni tibi cēs haberi sūt cœpti: ut q̄pmū ex omni īgenio: certū cōmuni consensu fustā ac fugatā tibiā sint. Repertū ē autē accusatiōibus Antiphōtis Alcibiadē aliquādo: cū ēſſet adulescens: clā domo egressū se ad amatorē Democrātē cōtulisse: cōſeltiq; Aripbronē uoluisse eū: quia n̄ reperiret: publico praconio idagare phibuisse Periclē. Si. n. īqto Aripbrō ignorātibus nobis Alcibiades mortē oppetiit: una saltē die eius interitū diuulgari oportet. Si uero saluus atq; icolumis ē: cur adulescētis uitā īfami praconio notādā cēsēs? Addit ēt ipse Antiphō ī palæstra Siuyrtii ab Alcibiade q̄ndā amatorē q̄ eū pſequebat: fustibus celsū iterē prūq; fuisse: Verū hic cū ab īmicissimō homīe: q̄ potius īfamiā Alcibiadis q̄ ueritatē historiāquirebat. mādata mēoriā sit neq; psuaderi nobis neq; credi facile p̄nt. Iā uero cū pleriq; hoīes quoq; opes & diuitiae ea tēpestare īſignes erāt: alcibiadis amore turpīr depirēt: Socrates phs uir doctus īpmis huius adulescētis misericordia motus: statuit egregiā illius idolē: q̄ tāq; p̄clara arbor āplissimos fructus paritura uidebat: q̄ tū ī se ēt: malis a moribus auocāt: & ad optimā disciplinā rectāq; uiuēdi rōnē traducerē. atq; eo magis id sibi faciēdū putauit: q̄ alcibiadē n̄ alienū ab hac sētētia: ut suspicabat īuēit. Nā & si opulētia uolūtates mul

*Clinias Alcibiadis pater
amicia ipsius mater
Zopirus pedagogus fuit*

Euripides

*Aristophanes
Theophrastus*

*Antiphon
Alcibiadis*

torum adulationes & alia mala pene iniecta Alcibiadi aduersarentur ingenium tamē adolēscētes quod in eo uehementer uigebat: breui singularem modestiam Socratis uirtutēq; cognouit. Itaq; discēdi studio & sapientiæ amore pēlectus extēplo cunctis amatoribus adulatoribusq; repulsis: ad Socraticam disciplinam animum uertit: atq; omnibus posthabitis rebus cōpēit illius familiaritātē inire: sermonibus interesse neq; a latere sapientissimi uiri unq; discedere. Cernebat enim Socratē n̄ gratia puerorum: ut alii amatores aut illecebras blandæ uoluptatis cōsēctari: sed modestiam & uirtutē quærere: atq; in eo præcipue laborare ut ii qui erudiri aut uellent aut possent: omni corruptela insolētiāq; depulsa bonis moribus imbuerent. Demissa & igitur superbia Galli: ut ille poeta inquit & alæ ad terram depressæ. Alcibiades .n. putans Socratis disciplinam quasi munus esse deorum: ad instruendos erudiendosq; iuuenes missum: seipsum depicebat: illum admirabatur uirtutem amabat uel imaginē potius ut inquit Plato gerebat amoris. Verum pleriq; Atheniensium illud admirari præcipue uidebātur: quod cum Alcibiades nūc cū Socrate simul cōnaret: nūc i palæstra luctaret: nunc in eodem tētorio moraretur: reliquos amatores qui quotidie eius uestigia sequebantur: negligeret atq; cōtemneret: & erga nōnullos supra modū insolētia uteretur: ueluti aduersus Anitū euēisse aiūt. Is qbusdā hospitibus ad cōnā inuitatis alcibiadem quoq; cuius amore non mediocriter deperibat: precibus multis rogauit: ut itē esse huic cōuiuio uellet. Aspernatus hominē Alcibiades: domū discessit: ibiq; ebrius factus post cōnā cum ad Anitum reuertisset: per aulæ hostium in eo .n. constiterat Abacus constipatus poculis aureis argēteisq; refertus: capta opportunitate seruos celeriter iussit: ut eorum dimidiā partē surriperēt: domūq; perferrent. quo facto Alcibiades confestim eos subsecutus fugam arripuit. Accusantibus uero cūctis: qui in cōuiuio aderāt: impudētiā ac insolētiā Alcibiadis solus Anitus nō modo nō impudentē inquit: sed humanū etiam atq; liberalem Alcibiadem eē affeuerō: qui cū sibi liceret omnē hanc supellestilē suo arbitratu capere: dimidiā nobis partē reliquit. Sic se graue Alcibiades oībus amatoribus difficilēq; præbebat: Præterq; cuidam aduenæ & inquilino homini: qui ut gratiā Alcibiadis: beniuolētiāq; iniret: omne suū patrimoniū uendidit: centū ex eo collectas stateras ad Alcibiadē detulit: multis precibus rogans: ut acciperet. Ridēs Alcibiades: ne amatoris muuificētiā aspernari uideretur: accepta pecunia: cū hunc hominē domū perduxisset: post cōnam aurum sibi restituit: iussitq; ut sequenti die i forum accedens publicanorum precium: qui uestigalia ciuitatis empturi a præsidibus erant: ut i auctione suo precio superaret: reuēntē hominē ac tergierantē ob magnitudinē rei: quæ uires suas longe uidebantur excedere. Alcibiades nunc minis nunc adhortatiōibus cōpulit: ut huic suæ cupiditati obsequeretur. Nam cū publicanis iandiu Alcibiadi priuati similitudines intercedebant. Aduenā igitē summo mane i forum profectus publicanorum precio unum adiecit talentum. Hanc peregrini hominibus audaciam ueluti nouam & inopinatā admirantes publicani grauerq; ferentes: clamitāre cōperūt: ut uades aduenā istē præberet: quasi eum inuenire nō posse arbitrarentur. Horum clamore aduenā qui suas uires nō ignorabat: supra modū absteritus fugā iā arripere uidebatur: cū Alcibiades ad magistratū cōuertit: Meus inquit ē amicus: me (si uobis libet) pro familiari meo uadē accipite. Publici qui nouis emptio nibus soliti erant ueteres semper dissoluere: Alcibiadis fallacia cognita: quæ i summum discrimen fidem fortunāq; eorum coniciebat: non mediocriter animo defecere. Nullum igitur remediū nisi hunc hominē de medio sumouerent: suis rebus esse cernētes: eū orare hortariq; cōperunt: ut pecunia accepta illinc abiret. Prohibēte uero Alcibiade minus q̄ talentum accipere: nō prius discessit: q̄ publicani ut Alcibiades uoluit: integrum talentū dederunt. Atq; eo pacto alcibiades sine ullo suo icōmodo peregrino & familiari homini profuit. Verū ea tempestate Socrates i erudiēdo Alcibiade studiū adhibens & diligentia multis nobilibus aduersantibus uiris adolēscētem sic ad modestiam etiam & temperantiam concitabat: sic ab omni turpitudine deterrebat: ut ille plerunq; multis cum lachrymis se: salutemq; suam Socrati cōmendaret: nihilq; in uita expetendum arbitraretur: nisi quod esset cum uirtute & honestate coniunctum. Interdum uero etsi erga Socrate in solum reuerentiam quandam seruare uideretur: tamen superatibus cupiditatibus rationē contineri nō poterat: quā a sapientissimo digrediēs uiro ad uarias illecebras & omnis generis uoluptates dilaberetur. Vnde illud Cleātis memoriæ proditū aiunt: Alcibiadē inquit ex auribus tantū a Socrate ab aliis uero amatoribus ex multis corporis locis quæ honeste nominari possūt: solitū eē deprehendi. Erat .n. ei ingeniu: ut Tucydides idicare uidet: ad icōtinētiā & luxuriā atq; ea oīa quæ uoluptatē pariūt: uehementē pēliue. Sed iter multos Alcibiadis amatores reperiēbātur nōnulli: q̄ uanis adulationibus an tēpus aures adolēscētes ipientes: afferebāt ipsū esse uirū ad oīa sūma natū: neminēq; Atheniensium aut animi magnitudine aut eloquentia aut ingenio cum Alcibiade conferendum. Itaq; si ad rēpub. gerendā accesserit: non modo alios oratores & duces: sed ipsum etiā illum: de quo tanta fama apud omnes gentes haberetur: gloria atq; potentia superaturum esse periclem. Verum ut ferrum antea mollium igne densari: deinde frigore solet: sic ingenium Alcibiadis uariis blandimētis in uoluptates: delitiasq; prolapsū cohiberi sapientia Socratis: & ad frugalitātē reuocari uidebatur. Nam & hortari adolēscētem & monere etiā libenus accusare non desisteat multis uerbis ostendens nullam in eo prudentiam: nullam modestiam: nullum deniq; uestigiū esse uirtutis. Itaq; eū qui oēm suæ uitæ cursū in mollicie corporis: atq; in animi libidine collocaret non eē hoīem: sed monstrum potius & immane quoddam animal appellandum. Hic urebatur Socrates ad immoderatā adolēscētis audaciā ac insolētiā cōprimēdā quæ ea ætate q̄ta i Alcibiade esset: ex his quæ supius exposita sūt: & aliis quæ adduci i mediū possūt: facile itelligi licet. Ferūt .n. hūc adolēscētem: cum statuisset grāmaticæ operā dare: nactū esse magistrū quendā nō satis eruditum. Ab hoc prius Homeri poemata petens: cum ille negasset se Homeri quicquā habere: non tulit ignorantiam hominis Alcibiades. sed pugno eum percutiens fugam arripuit. Ad alterd deinde profectus: cum ille Home

ri librum habere a se emendatum dixisset: & tu inquit grāmaticam doces: cū sis aptus ad poetā tam egregiū
 corrigendū. Tradunt insuper Alcibiadem aliquādo cū Periclem alloqui uellet: domum illius profectum
 anteq̃ aulam ingrederetur: responsū tulisse eum esse magnopere occupatum. Secū. n. agitare quonā pa
 fto rationē atheniensibus reddere. Discedens alcibiades: num inquit satius esset Periclem cogitare atq; p
 quirere: quomodo rationes nō reddat. Post hæc alcibiades ad bellicas laudes animū uertens una cū So
 crate: i quo maximā semper sp̃e suæ uitæ collocarat: ad Pontidiā urbē i exercitū atheniensīū uenit. Paulo
 q; deinde acerrima conferta pugna: etsi ambo egregie foeliciterq; certassent: tamē parū abfuit: quī alcibia
 des extremā suæ uitæ perniciem eo die iuenerit. Vlnēratus enim i praelio se ulterius tutari nō poterat: cū
 Socrates extemplo accurrens hostes sumouit: alcibiadēq; seruauit. Quapropter duces exercitus p̃miū So
 crati iusta ratione debebat: sed cum gloriæ & dignitati alcibiadis plurimū fauere uiderētur: cupiēs Socra
 tes potius honestam illius ambitionē i rebus generosis atq; præclaris augeri: q̃ sibi honorem tribui: ante
 omnes egregium testimoniū de Alcibiadis fortitudine tulit: atq; eos duces multis est uerbis hortatus: ut
 corona eum integrisq; armis donarent. Nec multo tempore post cū Athenienses i ea pugna: quæ apud
 Delum cōmissa est: re male gesta citato gradu arripuissent fugā: Socratē i magno periculo cōstitutum q; a
 tergo multa edita cæde urgebant hostes: Alcibiades solus protexit. Sed ante hoc tēpus nonnulla sunt ab
 Alcibiade perpetrata: quæ ad hanc historiā nostram pertinere uidentur. Hiponicū. n. Calliæ patrē: cuius
 magna Athenis ob diuitias & nobilitatē generis auctoritas atq; potētia erat. Alcibiades nō odio nō iniu
 ria aut iusta ulla causa laceffit: sed concordia quadā cum sodalibus ob scurrilitatē inira: pugno percuf
 sit quod ubi editum i populū est: & multorum sermonibus diuulgatū: grauius ferentibus cunctis clarissi
 mi ac præstantissimi ciuis iniuriam: Alcibiades pauore cōfectus postridie summo mane domū Hiponici
 proficiscitur. hostiumq; ingressus: ubi in cōspectū illius uenit: deposita rapti ueste corpus nudū uerberan
 dum homini obtulit: multis precibus rogans ut debitis uerberibus caderet. Hic autem iniuriæ cōfestim
 obtulit nō modo ueniā Alcibiadi præbuit: sed ut plariq; etiam afferunt in uxore illi Hypparetā filiam de
 dit: quāq; nōnulli Hypparetā nō Hipponici sed Calliæ filiam fuisse tradunt. adduntq; eam Alcibiadi cū
 decem talentis in cōiugium esse locatā: Ipsumq; deinde cū Hypparetā liberos peperisset alia decem qua
 si hæc antea pepigissent: a Callia patre extorsisse talenta. Calliam uero post hæc ad alias huiusmodi falla
 cias euitandas patrimonii fortunarumq; suarum si forte sibi sine prole mori cotingeret: populū Atheniē
 sem instituisse hæredem. Verū cū Hyparetā quæ uirtutibus & bonis moribus fuerat a primis incunabilis
 instituta: multas cōtumelias quotidie ab Alcibiade pateretur. Erat enim ille Socratis tum peregrinis tum
 urbanis palam manifesteq; deditus: nō potuit egregia mulier hanc uiuendi rationē a sua natura alienam
 ulterius tolerare. Itaq; Alcibiadis domo excedens ad fratrem: quem unicum suis rebus putabat esse refu
 gium: primum se cōtulit. Deinde cū Alcibiades hunc suum discessum & oia alia quæ ad illā pertinebant:
 aspernari uideretur: atq; ideo eam rogaret: ut ipsa & quemadmodum leges iubebant: apud magistratum
 repudiū libellum deponeret: mulier dissoluendi coniugii cupida sine ulla mora ad præfides proficiscitur.
 Vixq; ad eum locum ubi magistratus cogeatur: peruenerat: cum superueniens Alcibiades spectātibus
 cunctis cōiugem rapuit: eamq; nemine repugnante medio foro domū perduxit: Hæc deinde mulier usq;
 ad extremū uitæ diem cū Alcibiade uiro permansit. Defuncta est autē sub idem prope tempus: quo Alci
 biades cum sua classe Ephesum nauigauit. Verū ea Alcibiadis uolentia qua in coniuge rapiēda usus fuit
 se uidetur: neq; iniusta a populo Atheniensi habita est: neq; ab humanitate aliena. Tradūt. n. hunc magi
 stratum ea ratione institutum fuisse Athenis: ut essent qui cōtentionibus discordiisq; sublatis uxore uiro
 publica auctoritate adhibita uirūq; uxori cōciliare niterētur. Illud uero ab his quæ sunt a nobis superius
 enarrata: nō admodum alienū fuisse uidetur. Dicunt. n. Alcibiadem inusitata magnitudine canē quē mi
 nis septuaginta emerat: absclsa cauda per urbem dimisisse. Hoc cum multis stultū atq; ineptum uisum ne
 gocium esset: monētibus eum amicis ac sermones qui de eo circumferebantur enarrantibus: ridens Alci
 biades: sic inquit res ut ego intenderam ex uoto successit. Hanc enī Atheniēsis præbere uolui loquēdi
 materiā: ut eos a peioribus quæ de medicere audireq; soliti sunt nouis his rebus auerterem. Primū uero
 aditum ad remp. gubernandā (ut alia omittamus) ex nummorum largitione nō consilio aut arte sed sorte
 casuq; facta affectum Alcibiadem aiunt. Volunt enim hunc transeuntē prope locum quendā: ubi igēs
 Atheniensīū multitudo magno cū strepitu clamitabat: cum percepisset quāsdā ibi erogatas esse pecunias:
 idēq; huius tumultus causam prouenire: eo celeriter esse profectū: atq; nummos magna cum liberalitate
 populo Atheniēsi fuisse largitū. Exceptū deīde plausu populari Coturnicē quā habebat sub pallio incōsi
 derate ob imoderatā lætitiā dimisisse. Ad cuius uolatū cūcti q̃ ibi aderāt: magis q̃ antea cōclamātibus ni
 tentibusq; certati aniculā gratia Alcibiadis capere. Tādē ab Antiocho captā dicūt ac Alcibiadi restitutā
 sumāq; inde familiaritatē iter eos fuisse exortam. Cæterū cū opulētia genus amicorū copia aliq; p̃ multa
 quæ sine ullo labore fautores ei q̃ plurimos cōparabāt: ad dignitatē i rep. acquirēdā Alcibiadi uehemēter
 cōferrēt: tamē nihil erat quo ipse mallet apud po. atheniēsem: q̃ eloquētia & dicēdi ratiōe ualere. Nec uide
 bat hæc i eo una esse cupiditas: Quāta. n. docēdi uis i Alcibiade fuerit: & comici ipsi testant: & Demosthe
 nes ac Theophrastus locupletissimi sunt auctores: quorum alter in ea ratione: quam contra Midiam ha
 buit uehementissimum oratorem Alcibiadem uocat: Alter uero cum in multis aliis tum inueniendi fa
 cultate eum magnopere extollit: tātūq; ei tribuit i hoc genere laudis: ut cūctis Atheniēsis autēponēdū
 censeat: Erat autem Alcibiades optimus non modo rerum inuentor: quæ causæ suæ conferrent: sed eo
 rum etiam uerborum fabricator atque magister quæ cum ipsis sentētiis conuenirent: Et ad persuaden
 dum accommodata uiderentur. Interdum uero non succedente uerborum copia: ut res exigere uide

urbis iudicio

de sum civitas

ipsonius callia pater

alcibiadis animi

humanitas

ipsonius callia filiam

de nonnulli tradunt

no hiponici

antiochus.

bantur: resumere ea quæ antea dixerat consuevit: ut sine ulla intermissione integra oratio sequeretur: Sed
 inter alia quæ de Alcibiade referuntur: & illud quoque compertum habemus eum in alendis equis: qui
 bus postea in Olympia uteretur: tantam curam: operamque posuisse: ut temporibus suis uel regum: uel
 priuatorum fuerit nemo qui maxima illa quinquennali celebritate ludorum ad Olympium septem: ut
 Alcibiades quadrigas perduxerit. Tucydides uero qui & Atheniensis fuit & rerum gestarum scriptor egre-
 gius: secundum & quartum in certaminibus illis uictorẽ fuisse Alcibiadẽ refert. Euripides quoque carmini-
 bus suis eum extollens hæc de illius uictoria protulit: Formosa proles Clyniæ te nunc canā: quā illo sup-
 bam premis uidit die Graiorum Olympia chorus: cū uicerat: & mox pararas tres quadrigarū tibi uicto-
 rias labentium cursu rotis. Iam uoce præco tunc ad astra te tulit: Bis cinctum oliuæ si dẽ pallentis caput
 O gloriā tantā efferetẽ: quod tibi profecto soli nemini certantiū eueniret graiorum Olympia rotis. Huic
 uictoriæ Alcibiadis magnū decus attulisse uidentur honores sibi ab Atheniensium hostibus magnifice
 liberaliterque tributi. Ephesii enī tentorium ad eum suscipiendū: Chii uictimas sacrificiis ac pabulū equis:
 Lesbii uinum & ea omnia quæ ad celebrandū cōuiuium pertinebāt: grato animo obtulerūt: Verū paulo
 post hanc gloriam ex uictoria Olympica partā labefactauit aliquatūlā calumnia quæ dāi infamiā Alcibi-
 adis liuore & maliuolētia diuulgata. Ferunt enim ea tempestate fuisse Athenis Diomedẽ quẽdā Alcibi-
 adi familiarem: qui cupidus Olympicæ uictoriæ cōsequẽdæ eum rogauit: ut publicū currū quẽ Argis esse
 perceperat: sui causa emeret. Sciebant enim Alcibiadẽ factione gratiaque apud Argiuos uehemēter pollere
 His auditis Alcibiadẽ aiunt currum ab Argiuis emptum sibi postea adiudicasse nulla Diomedis ratioe
 habita: sed eo neglecto atque repulso querente clamanteque hoc improbi hominis dolum nō familiaris uiri
 officium esse. Dicunt præterea ut ex oratione Isocratis pro Alcibiade scripta intelligi licet de hac re quod-
 dam fuisse iudiciū cōstitutum: in quo Tisias nō (ut plerique putant) Diomedes aduersarius extitit. Postea
 uero quẽ Alcibiades exacta iam prope adolescentia se ad gubernandā rēp. cōtulit: extẽplo cursum aliorum
 oratorum ac ducum qui summū ī ciuitate gradum occupare properabāt: sic ingenio audaciaque sua repres-
 sit: ut nemo ea tempestate Athenis esset: quẽ illi æque ac Alcibiadẽ formidarent. Ausus est enim nunc ad-
 uersus Pheacum Erasistrati filium nunc cōtra Niciam uirum opulētum & præclarum ī militia ducẽ acer-
 rimas cōtentiones certaminaque suscipere. Erat autē Nicias maior natu quẽ Alcibiades: Pheacus uero prope
 æqualis: ac tū primū: ut ille dignitatis fundamēta iacere uidebatur: ei que nobilitas generis aliaque permulta:
 ut Alcibiadi: adiumento & præsidio erant. In coronis autem ciuium & familiari quotidianoque sermone
 elegans admodum Pheacus habebatur & perpolitus: in dicendo uero orator parū uehemens. Vnde Eu-
 polis optimum in loquendo debilem in dicendo Pheacum ipsū appellat. Fuerunt autem nōnulli qui
 cū multa de Alcibiade & Pheaco scripta reliquissent: illud quoque memoriæ prodiderūt Alcibiadi aliquā
 do uasa aurea atque argentea quæ Athenienses in pōpis supplicationibusque ferebant: retinuisse quædam:
 hisque deinde in quotidianis cōuiuiis sic uti solitum esse: ac si propria suppellectili uteretur: Erat autem ea tẽ-
 pestate Hyperbolus cuius ut improbi & flagitiosi hoīs Tucydides meminit. Is cum studiose colligeret ea
 quæ in alterius infamiam dicerētur: Comicis qui audacissime temporibus illis mores hominum icrepa-
 bant: magnam subministrabāt uituperandi materiam. In eo præterea gloriari plurimū uidebatur: quod glo-
 riam negligeret atque cōtēneret: quam quidem rem nonnulli audaciam & fortitudinẽ: ego uero impudẽ-
 riam & secordiam appellandam censeo. Hoc igitur ministro populus atheniensis sæpenumero utebatur
 adeos diuulgandos sermones: qui principum reipublicæ: & potentissimorum ciuium crimina uitupe-
 rationes ac infamiam cōtinerent. Eo igitur tempore Hyperbolum a multitudine persuasum cuidam prin-
 cipum reipublicæ Ostracum parare fama uulgauerat. Illud uero est exilii genus: quo po. atheniensis potẽ-
 tes ac præstantes gloria uiros decuitate expellere consuevit. Inuidiæ magis solatium quam timori reme-
 dium querens Alcibiadem hæc insidiæ: quas uni illorum trium machinabatur Hyperbolus minime latu-
 erunt. Itaque periculo cognito Niciam uel: ut nonnulli alii uolūt Pheacum allocutus: omni similitate post
 posita ī eius amicitiam redit. Illiusque potētia suis uiribus addita tantum ualuit: ut Ostraci nota in auctore
 cōuersa Hyperbolū athenis expulerit: nihilo minus tempore quẽ tale exilium formidantem. Nemo. n. for-
 didus neque ignobilis aut insignis infamia uir: ut plato comicus inquit: cū Hyperboli meminisset consue-
 uit huiusmodi pœnam subire. Digna est igitur illa suis moribus indigna uero ignobilitate sua & serui-
 li conditione perpassus: cum Ostraca nobilissimorum ciuium non sordidorum hominum causa īstitu-
 ta uideantur. Sed hæc in aliis locis sunt a nobis latius pertractata. Alcibiadem uero ea tempestate gloriæ
 Niciæ ac potētiæ inuidentem: quam cernebat nō sine magna hostium admiratione & suorum ciuiū be-
 niuolētia supra modum augeri: die noctuque assidue angebat curæ atque animum ambitione ardētẽ uari-
 is semper consiliis incitabant ad ea omnia machinanda: quibus & auctoritatem auferi. Niciæ & dignita-
 tem suam amplificare posset. Contraxerat autem summā cum lacedæmoniis familiaritatẽ: quia de Sparti-
 atis quos athenienses in insula cœperant pilo bene ac præclare paulo aute meruerat. Verum cum postea
 auctore Niciæ pax data Lacedæmoniis esset: & captiui libertati restituti obscurato quodāmodo Alcibi-
 adis nomine magnam est Nicias apud lacedæmonios auctoritatem omnesque grecos beniuolentiā con-
 secutus: itaque crebri afferebantur sermones quibus Periclem excitasse Niciam sustulisse bellum dice-
 bat: adiciēbatque esse ingrecia permultos qui hoc fœdus inter athenienses lacedæmoniosque initū Nici-
 am pacem uocitarent. Hæc igitur Alcibiadẽ æmulatione & gloriæ cupiditate incēsum adeo uehementer
 urebant: ut nihil aliud agitare moliriue uideretur: quam ut hanc pacem: que tantam famam Niciæ pipe-
 rerat: perturbaret: & Niciam ipsum a Lacedæmoniorum gratia beniuolentiaque auerteret. ad hoc autem
 agendum arginorum res & animi a Lacedæmoniis alienati occasionem ei & quasi ansas præbebant.

Tucydides
 Euripides

Diomedes

Pheacus Erasistrati filius
 Nicias

Eupolis

Hyperbolus uir. r. p. s. m.

Ostracism

Percipiens enim Argiuos non satis Lacedæmoniorum fidei credere atque ideo alias spectare res, quas arbitrantur sine ulla exceptione suis rebus praesidio fore: occulte principes Argiuorum hortari coepit ut relictis Lacedæmoniis ad Athenienses se uertant: sibique persuadeant Athenienses quos iam pacis cum Lacedæmoniis factae peniteret: illis post habitis non modo Argiuos in amicitia sed in societate etiam si uelint recepturos: & forte Lacedæmonii per id tempus isto cum Boetiis foedere & Panactis: quae antea locum integrum florereque acciperant: deletis pene ac deserto Atheniensibus restituto: sic eorum animos irritauerant: ut iam inuisum Lacedæmoniorum nomen suspectumque Athenis esset. Alcibiades hanc nouandarum rerum occasio nem nactus quotidie alia atque alia discordiarum semina per ciuitatem ferebat: Nicias iam aperte palamque accusans: quod hostium parte: quam delere sine ullo discrimine potuerat: sponte sua intactam dimisisset: partem uero captam in potestate Atheniensium manibus constitutam non reip. causa sed ut Lacedæmoniorum beniuolentiam iniret: reddendam liberaliter censuisset. Adiciebat praeterea in dicendis conditionibus pacis Lacedæmoniorum gratia dignitatis Atheniensium adeo oblitum fuisse Nicias: ut non modo aequo sed etiam libenti animo passus sit Lacedæmonius insciis Atheniensibus cum Boetiis uel Corinthiis societate posse contra trahi: Athenienses inuitis Lacedæmoniis non posse. Dum haec Alcibiades apud populum ira ac indignatione accensum contra Nicias machinabatur: forte Lacedæmoniorum legati Athenas uenerunt: gratos (ut ipsi dicebant) ac beniuolos afferentes sermones. Vulgauerant. n. se non modo confirmandi nuperrime actum foedus sed societatem etiam faciendi: si Athenienses uelint: plenam potestatem habere. Primum igitur ii oratores adeuntes senatum: cum gratissimis uerbis exposuissent mandata: sic benigna cunctis audientibus uisa sunt. ut magnam gratiam apud senatores qui frequenter eo die conuenerant suae reip. comparauerit. Sequenti die cum alloqui populum uellent: metuens Alcibiades in eadem oratione auribus multitudinis blandientes: omnia sua consilia multo tempore agitata uno momento peruerteret: argutam fallaciam machinatus clam ad eos accessit: commemoratusque primum multis amicitiae causis: quae sibi cum Lacedæmoniis intercedebant: deinde quid inquit uiri Spartiatae huius ciuitatis nostrorumque hominum mores uestras aures latent. An ignoratis quantum iter Senatui populoque Atheniensem interfuit? Hesternum die cum frequenti senatu tam grata tamque benigna exposuistis mandata: exemplo prudentissimorum hominum mentes quae modesta oratione persuaderi facile solent: ut uestris sermonibus acquiescerent compulistis. nunc si apud populum qui temeritate & insolentia quadam loquentium uerba metitur: eundem dicendi modum seruabitis: in tantam superbiam eorum animos efferetis: ut frustra deinde a uobis & ab iis omnibus qui uestra causa fauent laborandum esse uideatur. Iam. n. percipit uos sic supplices sic demissos ad hanc urbem confugere: ut iam iperitae multitudini persuasum sit Lacedæmoniorum reip. nisi Atheniensium societate fulciatur: saluam esse non posse. Agite igitur sapientia uestra: & consilio amicissimi hominis: qui minime huius populi naturam ignorat: credite populum adeuntes non sic alloquimini ac si mandata libera & cum omni potestate permissa uestro arbitrio sint: ut coram senatu pridie agitis: sed hanc amplissimam auctoritatem prudenti consilio tegite: ut senatus deinde populum minime uestris uerbis elatum in hanc societatem: quam uterque nostrum intendit: pducere sine labore coatuque possit. Haec cum dixisset iure iurando adactos: ea omnia silentio comprimerent: dimisit multa de Nicias adiciens quibus & fide eripuit illi: & sibi apud eos gratiam comparauit. Admirantes eximiam quandam ac prope singularem eloquentiam Alcibiadis: postero die congregata concione uenientes Lacedæmoniorum legati amicis simeque rogantur: ut ea quae uellent: dicerent Extemplo illi exposuerunt mandata remissa sane ac frigida longeque ab expectatione populi & ea fama quae uulgata erat aliena: summam auctoritatem quam habebant tegentes ut Alcibiadis consilium sequerentur. At uero Alcibiades postquam illi finem dicendi fecerunt: non ut is qui legatos fefellerat: sed tamquam dolo fallaciaque deceptus increpare eos coepit duplices infidos mutabiles appellans: neque satis qui quicquam in uerbis suis integri habentes: hinc populus illinc senatus indignabatur: atque hanc legatorum uarietatem quasi derisionem quandam esse putabant. Nicias uero stupor simul atque moestitia occupauerat: admirantem hanc inopinatam legatorum permutationem ignorantemque dolum & fallaciam Alcibiadis. Reiectis igitur ob haec Lacedæmoniorum legatis bellum subito magnum exarsit. Nam post legatorum discessum extemplo Alcibiades dux militiae frequenti senatu populoque electus: primum sagaci consilio nitendum putauit ut Peloponnesum uariis factionibus laborantem aduersus Lacedæmonios: quoad per eum fieri posset: concitaret. Erant enim Argiui Elii Mantinenses aliique populi Lacedæmoniis finitimi ad spem nouarum rerum erecti: quos si in huius belli societatem traxisset: magnum momentum rebus in Peloponneso gerendis allaturum se esse cernebat. Hos igitur multis modis rationibusque aggressus tandem compulsi: ut armis arreptis simul cum Atheniensibus eandem belli fortunam experiri uellent sibique persuaderent hanc expeditionem aduersus Lacedæmonios susceptam non minus ad se quam ad Atheniensem rem per pertinere. Quibus rebus effectum est: ut bellum deinde communi consilio excitatum: sic prope Spartam & longe ab Atheniensium finibus gereretur: ut periculosum Lacedæmoniis foret eo in loco cum hostibus decertare: magisque eis extremum patriae malum formidandum in aduerso praelio quam mediocre commodum sperandum in uictoria esset. Verum inter haec mille uiri ex nobilitate Argiua reip. occupata & populari statu deiecto: cum aduersus Lacedæmonios praedium commisissent: fusi fugatique magna accepta clade in urbem pellunt: sibique iterum aduersus armatam multitudinem cui ad capiendam arma animum fecerat: suscepta Lacedæmoniorum uictoria decertandum fore uidebat: cum supueniens Alcibiades multitudinis atrocio statu populari in ciuitatem restituit. Post haec Alcibiades populum argiuum de quo tam bene paulo ante meruerat in ciuitatem extemplo suis adhortationibus compulsi: ut ab Argis nouis manibus ductis: quasi duobus brachiis iungerent mari urbe: quo facilius & ciuitatem tueri ab Lacedæmoniis. & tutius ipsi inuari ab Atheniensibus possent. Cum uero idem Patres suaderet: dixisse quendam ferunt: sibi deinde si hoc egerit: caueat Patres. Illa. n. moenia ansas fore praedico: quibus Athenienses per suo arbitratu nostram capient urbem. Ad haec Alcibiades forte inquit o

amicie euenire potest: quod dicis: sed tamen sero & ex pedibus Patræ a nobis confestim uero & ex capite
 2 Lacedæmoniis occupare posse uidetur. Verum si minus hoc præsidii genus illis placeret: hortabatur
 saltem ut amicitia Atheniensium quasi uallo quodam muniti statum suum firmarent: reppereretur: atque pro ma-
 iori maioris indicio communē uiuendi rationē susciperent. Quibus adhortationibus persuasi Patres ne
 aspernari liberalitatem Atheniensium uideretur: Alcibiadis uoto consilioque parētes pro more patriæ iureiura
 do promittunt frumenta uincta oliueta agros deinde Atticos sic se in posterum habituros ac si ea omnia sibi suæ
 que reip. essent communia. Sed dum hæc summa cura ac diligentia gerebant. Interi tamē Alcibiadē aiunt nimium
 cedentē cupiditatibus suis solitum esse nunc Veneri & Baccho frequentius indulgere: nunc egregia stra-
 tilectis in trremibus pernoctare: nunc purpureis ac præciosis uestibus uti: multa denique quæ luxū & pom-
 pam immodicā præ se ferebant: ingenti ambitione studioque perquirere. Quinetiā dicit iter alia quæ de il-
 lo referunt: clypeum aureū non patrium ullum insigne sed cupidinē cum pharetra ac sagittis habentē solitum
 esse gestare. Quibus facile apparebat: animū uiri multis corruptelis a primis in cunabulis deprauatum ad
 uarias deinde illecebras & omnia oblectamenta: quæ turpem uoluptatē pariunt fuisse proclue. Vex non
 nulli præstātes uiri & ciues in reip. principes hanc licentiā Alcibiadis supra morē & consuetudinē urbis elatā
 non hominis in libera ciuitate uiuentis: sed tyrānidē affectantis indicium esse putabāt. At populi animus qui
 lis erga eum esset: probe Aristophanes his uerbis ostendit: cum de Alcibiade loqueretur: Desiderat inquit
 populus atque odit: uidereque rursus hominem cupit pauloque ulterius. Leonē in reip. nutrire non decet: aut si nutria-
 tur: eius deinde libidini seruiendum est. Sed ex altera parte largitiones ludorum sumptus & ingens erga reip.
 magnificentia qua maiorū suorum gloriā superabat: eloquentia in super rei militaris disciplina genus forma
 aliisque permulta: quibus Alcibiadem mirifice natura instruxerat: eam sibi gratiam apud populum uēdica-
 bant: ut multi impura illius facinora & liberum uiuendi modum æquo animo tolerarent: hæc non flagitia
 sed adolescentiæ ludos atque seruētis ætatis lasciuiam nūcupantes: ueluti ea quæ de pictore Agatharco &
 Thauræa illo aduersæ Chorea principe referuntur: quorum alterū Alcibiades in domi detentū donec suas
 pingeret ædes: postea cum donis dimisit. Alterū uero cum in chorea illum superasset: uictoria lætitiisque elatus
 pugno percussit. Illud autē permultos offendit quod Atheniensibus de interficiendis melius: qui capti in prælio
 fuerant: consultantibus præter opinionem omnium Alcibiades censuit: ut de illis supplicium fumeretur.
 Sed hos Alcibiadis mores & impuram uiuendi rationē imperiti homines modestis nominibus excusantes
 æquius fortasse quod decuit: tolerabant. Prudentes uero ac insignes nobilitate uiri & incōtinētiā eius iniquo
 ferebāt animo: & in uetā liberæ ciuitati audaciam ueluti speciē quādam tyrānidis perhorrebāt. unde illud
 Archistrati memoriæ proditum est: duos inquit Alcibiades quasi unum designans tyrannū: neque Attica
 neque græcia tulit: & Timon ille quem antiqui scriptores ob naturæ asperitatem inhumanū ac inhospitale
 appellāt: Alcibiadi aliquādo a concione redeunti obuiam factus: Maeste inquit uirrite adolescēs auctoritā-
 te tuam potentiā auge: magnā. n. huic reip. perniciē augebis. Hæc Timōis uerba quibusdā ueluti isania
 deridētibus: prudenter uiros qui audacissimi adolescētis & ingenium & animū formidabāt: perturbarūt.
 Sic igitur ob naturæ uarietate alia atque alia de Alcibiade habebat opinio. Vex cum Athenienses uiuēte adhuc Pe-
 ricle magis et post eius iteritū apud sicadū impii cupididū subigēda Sicilia cogitarēt primū ex aliis discordiis
 (ut plerumque fit) occasionē nasci defensionē eorum suscipiendā putauit: qui Syracusanorum uim tolerare
 non poterant. Itaque pedetenti missis antea auxiliis amicitia deinde ac societate cum illis inita eū iā aditū sibi in
 Sicilia patefecerant: ut appareret populū Atheniensem fundamētā maioris militiæ iacere maiusque moliri
 in animo bellum. Hanc populi cupiditatē Alcibiades suæ quoque libidini & ambitioni congruentem quo-
 ad per eū fieri poterat: accēdebat: rationibus multis ostēdēs hanc expeditionē ingens iperitū perpetuā gloriā
 Atheniensium reip. pariturā. Pudendū aliquādo ulterius progredi: nec pedetenti ut antea sed totis uiribus ag-
 grediendam Siciliā esse. Ipse uero lōge etiā maiora quæ uerbis proferebat mēte cōcipiēs: non Siciliā ut plerū-
 que finē belli sed alterius expeditionis initium fore putabat. Itaque ea occupata prouincia: Carthaginē deinde ac
 Libyam tū Italiā Peloponēsumque animo destinabat. At Nicias lōge aliter sentiēs magno cōatu iis consiliis
 aduersabatur: huius expeditionis difficultatem Syracusanorum potentiam uicina bella in medium affe-
 rens: Sed æquiori animo uerba Alcibiadis audiebantur & cuncta pene ciuitate: quæ tāta huius belli cupi-
 ditate flagrabat: ut eam in manibus exploratam uictoriam habere uideretur. Sedebant enim in theatris ac
 palæstris seniores uiri & alii iuentutem ad hanc expeditionem multis adhortationibus cōcitabant. Alii
 Siciliæ formā situmque Carthaginis describebāt: alii narrabāt exempla maiorum: quæ rebus præclare ac ma-
 gnifice gestis amplissimā gloriā suis posteris reliquissent. Fuere tamē duo præstantes uiri Socrates phi-
 losophus & Metheon astrologus: qui longea superiori sententiā alieni. Ille quidem solito fortasse demone
 genioque admōitus. Hic uero aut ratione aut uaticinio quodā compulsus ciues terrebant: monebātque ut ab
 hoc tāq. fūesto ac pernicioso abstinerent bello. Quinetiā Metheonē dicit sollicitū de periculo filii perficisse
 tis ad bellum quasi præfagientem calamitatem futuram quadam nocte domum propriam combussisse:
 atque deinde sua fortuna in concione deplorata sic populum ad misericordiam cōmouisse: ut præter eosue-
 tudinem filium suum reciperit beneficio populi ab omni militia ac expeditione exēptum. Ceterū oīum
 animis in bellū Syracusanū cōuersis Athenienses nihil ultra differendū rati duces militiæ Niciā Alcibiadē ac
 Lamachū elegerunt. Renuentē uero Niciā ac tergieratē propter collegarū societate populus Atheniensis
 publica auctoritate adhibita coegit: iperitū ut acciperet: existimans Lamachū ac Alcibiadis ferocitatē cohi-
 beri tarditate. Niciæ ac tēperari modestia posse. Lamachus. n. etsi iā ad senectutē uergebat: erat tñ in piculis
 adeūdis lōge audacior quæ ætas sua postulat uidere. In medio deinde apparatu belli tētātē rursus Niciā hanc
 expeditionē turbare: Alcibiades cōtra enitēs superauit: prouicitque: ut. p. Athenienses totius administrationē

deus socrus iulius

arisi socrus

swacu anu

socrates

metheon astrologus

duos milia grant
 nicias, alibiades, & lam-
 achus:

festis corporis adonias
appellatur

Corinthii.

solucion eius
coniurationis.

obes salus alibiadis
accusator

futuri belli ad duces quos super elegerat magna cum auctoritate deferet. Deinde post paucos dies satis in omnibus comparatis ad bellum: cum soluere a Pyreo pro suo arbitratu possent: noua repente religio ciuitatem inuasit: nuntiantibus cunctis festa Cereris quae appellatur Adonia (eo enim tempore celebratur multa foeda horreda: portendere & matronas passim per urbem similis cadaueribus quae ducuntur ad rogum imagines collocare: & ante sepulturas procombere magno cum gemitu eas imitantes quae mortuorum celebrare funera solent. Adiciebant praeterea Mercurii statuas: quae Athenis magna copia erat: ex oibus locis ciuitatis una nocte fuisse deiectas: capitibusque praefectis ad terram prostratas iacere. Perturbata igitur ciuitate atque idolum inteta: ut auctores huius facinoris reperiret: incerti rumores famam uulgarant. Hoc Syracusanorum gratia fuisse a Corinthiis perpetratum: quod sperarent a praesenti bello potius. Athenienses autem retardare aliquandiu cura religionis iniecta: aut auertere penitus posse. quibus nec assentiri Athenienses uidebantur: nec ulla ratione adduci ut crederent Corinthiis: fraude uiolatos esse Mercurios: sed potius ex flagitiosorum iuuenum corruptela: qui consueverant coniuratione inita in ludis & conuiuiis conuenire hoc impium facinus prodire arbitrabantur: & forte eos dies capti sunt aduenae ac serui nonnulli: qui coram senatu populoque adducti huius facinoris culpam in Alcibiadem conferebant: afferentes eum habere sodalium coetum: qui domi congregaretur ueluti in scaena histrio: ad sacra Cereris imitanda: ea referenda mysteria: quae magna cum reuerentia celebrari ab Atheniensibus solent. Addebant praeterea eos inter ceremoniarum munera esse partitos: Politionem quendam esse eum qui sacras tenebat tadas: & Theodorum praekonem uocitari & Alcibiadem ueluti sacrorum antistitem reliquos sodales arcana mysteriaque docere. Haec sunt quae praecipue a Thessalo accusatore in Alcibiadem ueluti impium & execrandum hominem scripta esse comperimus. At uero Alcibiadis inimici hanc nocendi occasionem nacti: cum ubique & ueteres illius mors & anteaquam uitam non contentam medio citate ciuili ad fidem praesentium criminum rettulisset: sic populum ad iram ac odium concitarunt: ut fautores illius non sustinentes aduersariis uim primum de omittenda Alcibiadis causa cogitarent. Deinde cernentes nauas remiges omnes denique milites tum domesticos: tum peregrinos aduersus Alcibiadis inimicos palam manifesteque insurgere. animum rursus quem prope abiecerant receperunt. Omnes enim auxiliares sed praecipue milites Argiui & mille pedites mantinenses se ad hanc militiam uenisse dicebant Alcibiadem terra marique aut nullum alium ducem sequerentur. Haec cum uideret Alcibiadis aduersarii: ueriti ne multitudo in expectatione belli erecta horum uocibus: quorum opera nisi bello posthabito carere non poterant: ad tollendum iudicium flecteretur: nouis consiliis uirum aggrediuntur. Instruunt oratores nonnullos qui etsi aduersus Alcibiadem occultas inimicitias exercebant: non tamen minori odio quam aperti inimici eum habebant. li populum aduersus ueluti ciues quibus cura esset reipublicae salutis militis uerbis ostendunt quod indignum Atheniensem prudentiam sit simul & classem ingentem parare: & multitudinem pene inensam cum ex urbanis tum ex sociorum copiis collectam ad bellum armare grauissimum fortasse omnium. quae nunquam ea respiciat. gesserit: & eodem tempore tanti exercitus ducem reum constitui: iudicio destinari ac populum Atheniensem: qui animo Europam Africamque concipiat: in audiendis accusationibus frustra tempus terere. Nauigandum igitur esse quod bene ac feliciter eveniat: & aliud tempus iudicii differendum. Confecto enim bello cum Alcibiades per ocium adesse suae causae poterit: iudicium constituent: rem causamque cognoscant. & oportuno reipublicae tempore secundum leges sententiam ferant. Non latuerunt ingenium Alcibiadis haec insidiae: quas inimici sub amoris specie apud imperitam multitudinem in suum caput machinabantur. Itaque precibus querelis omni denique contentione genere eniti ad populum coepit: ut de hac accusatione ante professionem suam decerneret: indignum esse clamitans sub reditu suum integram causam referuare: & in magnam expeditionem ducem mittere: quem omnes graeci accusatorum criminibus obnoxium putent: quam auctoritatem exercitus habebaturum eum credant: quem milites ignorent: an ut imperatorem an ut reum sequantur. Hanc igitur causam inimicorum odio atque inuidia excitata ante omnia cognoscant: ac si Alcibiades (ut inimici uolunt) nocentem inuenierint: sibi secundum leges poenas constituant. Sin uero manifeste cognouerit se longe ab hoc scelere esse alienum: tum in lucem proficiscatur ad bellum. Non enim decere populum Atheniensem neque reipublicae expedire: neque maximis rebus quas gerere tantis conatibus parat: utile esse: sic ducem Atheniensem in expeditione accedere: ut magis domesticos hostes quam post tergum relinquatur: quam externos qui aduersa fronte dimicaturi sint formidandos putet. Post longam contentionem re integra in aliud tempus referuata: quia praesenti bello moram allatura uidebatur: triumuiro iurbente senatu pro. quod Atheniensi classem conscendunt: nec multo postea tempus idoneum ad traiciendum in Siciliam nactus est dato professionis signo: cum magna spectantium uoluptate a Pyraeo solunt: ducentes secum supra centum & xl. triremes centum & quinque milia pedum: tum sagittarios ac fuditores mille & tricentos: tormetorum praeterea ac machinarum expugnandis urbibus copiam ingentem. Secundo uento ad Italiam delati Rhegiū quod ex propinquo Sicilia spectat: prius aduentu occuparunt. Deinde consultantibus inter se de adnuntiatione imminenti belli: Alcibiades suadente Lamacho repugnante uero Nicia ingenti celeritate in Siciliam traiecit: ac nulla interposita mora Carthagini: id est oppidum non admodum longe a Syracusis situm prius occupauit: quam oppidani aut suis praesidiis urbem tueri aut accersire aliunde subsidia possent. Hoc initio prospere feliciterque secuto iam ad reliqua peragenda milites Alcibiadis sese parabant: existimantes omnia quae cumque forent: illo non alio duce superare & consequi posse: cum tristis nuntio illatus est: eum Athenas ad iudicium reuocari. Nam post discessum illius maiori parte (ut plerumque fit) meliorem uincentem inimici omni contentione adhibita populum concitarunt ad eam conspirationem prius inueniendam deinde extirpandam: quam auctore praecipueque Alcibiade factam esse dicebat. Itaque coeptum est de coniuratis quod simulabatur modice primum agitari: deinde crescere odio atque inuidia tanta extemplo rabies ciuitate inuasit: ut i quoscunque amicos ac sodales Alcibiadis sine ulla diffinitione facitum sit. Nulla enim seruata iudicii forma alii necabantur: alii trudebantur in carcerem: nec quisquam

continua quid est

erat tam innocens: qui si tenuem suspicionē huius criminis incidisset: furentis populi manus posset effu-
gere. Eos uero qui primum hanc culpā in Alcibiadē cōtulerunt: nō Tucidides qui huius facinoris in hi-
storia meminit: sed Phrynici comicus aliq; nonnulli Dioclidem ac Teucrum fuisse testatur: ut ex Phri-
nici scriptis intelligi licet. Te inquit amicissime Mercuri integrū atq; incolumē serua: ne si cecideris: & ami-
co infamiā sis: & Diocli di praebeas facultatē nocendi. Cauebo inquit: ne Teucer aduena possit abesse co-
lono. Sed iā satis cōpertū habemus neminē fuisse inter eos: qui Alcibiadē oppugnabant: sic sibi ipsi cōstā-
tem ut aliquid unq; stabile aduersus eū firmūq; protulerit: quin potius omnia ficta pro arbitrio crimina &
cōmētita uidebantur. Rogatus quidā accusatorū quonā pacto eum: qui Mercurii statuā percusserat: con-
spexisset: respondit se beneficio Lunae percussoris uultū sacrilegiq; nouisse. Verū cum prima noctis rede-
untis Lunae quae tenebrae uigere praecipue solent: id facinus perpetrātū esse constaret: satis percēptū fuit a
prudētissimis uiris eū & pugnantia secū loqui: & maliuolentia ad accusandū Alcibiadē non ueritate cō-
pelli: populus tamē sic Alcibiadi erat infestus: ut nō argumenta nō testes non deniq; hominē ullū: qui illi
us salutē ac innocentia tueretur audire a quo animo posset: accusatores ecōtra atq; eorū crimina in absen-
tis perniciē fabricata & libenter admitteret: & suis sententiis cōprobaret. Quibus rebus effectum est: ut
amici Alcibiadis leui etiā suspitione notati: furentis populi rabiē metuentes: alii occultis in locis se abde-
rent: alii salutē adipiscerentur fuga: nonnulli priusq; opinabantur oppressi in carcerem traderentur. Inter
quos fuisse aiunt Andocidē quēdā uirum genere ac maiorū gloria clarū: cuius originē in Alyxem aucto-
rē Hellanicus historicus refert. Hunc populus Atheniensis: quia ipse ecōtra multitudinē aspernabatur: ut
inimicū iam multo antea oderat. Creditū uero facile est eū in hac causa esse nocentē: quia Mercurii statuā
quēdā ampla atq; magnifica domui suae propinqua ceteris disiectis atq; perfractis sola pene intacta per-
manserat. Huic statuā Andocidē ad euitandū suspitionē pepercisse dicebant. Ande nomē deinde quod
hodie quoq; seruat: sortita esse uidetur: & a posterioribus titulo indicatē Andocidis Mercurius uocitata.
Huic igitur Andocidi iussu populi in carcerē truso timens quidā nobilitate impar: prudētia uero audacia
q; superior: in eodē carcere constitutus persuasit: ut ipse una secum aliq; nōnulli nocentes se esse confite-
rentur. Manifestanti. n. se ipsum dicebat secūdū legē impunitatem constitui. Ita q; satius esse paucos opti-
mos ac praestantes uiros: quibus praecipue formidandū erat: mentiēdo salutē suā cōsulere: q; cū plarīs q;
hominibus sordidis per inuidiā fœde turpiterq; necari. Hoc suadente Timeo cū assentiretur Andocides:
in mediū prodiens confessione sua: ipse aliq; nonnulli a populo liberātur. Fuerunt autē ab eo & proprii
serui: ut maiore fidem suis uerbis acquireret: & plarīq; alii socii facinoris nominati: de quibus omnibus
praeter eos qui figuram arripuerat: sumptum supplicii est. Post hanc populus Atheniensis in Alcibiadem
ira ac indignatione conuersus: quosdā elegit: qui una trireme Salaminā primo deinde Siciliā peterent: Al-
cibiadem conuenirent: modeste alloquerentur: multis rationibus suadentes: ut ad dissoluendū iudiciū
& diluenda crimina quae sibi inferabatur: Athenas rediret. Metuebant enī quod erat magnopere formi-
dandū: nesci uis ei afferretur: homo ferox ac turbulentus aliquā seditionē in exercitu concitaret. Idq; si tan-
tate Alcibiades uoluisset: facile in hostili terra potuisset efficere. Nam sua sponte milites postq; praeeperūt
populi Atheniensis edictum: passim per exercitū strēbant: clamabātq; neminē esse Atheniensium
praeter unū Alcibiadem: cuius ductu auspicioq; bellū Syracusanū confici posset: eo abeunte finiendā mi-
litiā esse: nec ulterius in ea prouicia tempus esse terendū. Cernebant enim Lamachū uirū impigrum & in
rebus gerendis ferocē prohiberi auctoritate Niciā: quominus sua audacia uteret. Niciā uero in bello ge-
rendo traditatē quandā esse innatam: quā solus Alcibiades potuisset sua uirtute atq; ingenio excitare. Di-
scedens igitur Alcibiades ira indignatione accensus: Messanam primū quā certā defectionē parauerat:
ex manibus Atheniensiu abstulit clam Syracusanis rē omnē aperiens: ac detegens eos: qui tradere urbē
populo Atheniensi decreuerant. Deinde cum in thurios peruenisset: decēptis custodibus e trireme: qua
Athenas ducebatur: repente profiliit: ac celeriter se e prospectu nauarū eripiens: cū certo in loco delituis-
set: facile persequentium manus effugit. At uero post hanc rogāti cuidā num patriā suspectam haberet: re-
spondisse aiunt: se patriā plurimū credere: uitā autē discrimen ne matri quidē suae cōmittendū putare. Fi-
eri enim ignorantia posse: ut nigrū pro albo ferat lapillū. Nec multo postea cū percipisset se una uoce a po-
pulo Atheniensi morte damnatum: At ego inquit ostendam illis Alcibiadem uiuere. Accusationem ue-
ro sic se habuisse aiunt: Thessalus Cimonis Alcibiadem Clinia in iudiciū uocat: quoniam cōtra ius fasq;
Cererem uiolauit: cum in propria domo sodalium cōtū haberet: quorum alii praconis tadarumq; mini-
stri: alii discipulorum officio fungerentur: ipse ueluti sacrorū antistes arcana mysteriaq; doceret: atq; hanc
omnia faceret contra edicta & leges: quae olim fuerunt ab Eumolpidis & Eleusine sacerdotibus cōstitutae
Athenienses igitur publicatis Alcibiadis bonis: eoq; absente damnato: ne aliquid quod aduersus illum
fieri posset: intactum relinquerent: decreuerunt: ut omnes ministri ministrāq; sacrorū Alcibiadem ueluti
impium ac nefandum hominē execrarentur: earū unā decreto populi imperioq; neglecto dixisse aiunt:
supplicationū ad se non execrationū officia pertinere. Inter hanc Alcibiades ex Thuriis in Pelopōnesum
profectus se Argos cōtulerat: atq; inde cum a patria suisq; inimicis omnia mala expectanda esse arbitra-
tur: fortunam tentandam ratus ad Lacedaemonios miserat: qui dicerent: si publica praestita fide sibi ade-
undi Spartam potestatem fecerint: allaturum se multa quae ad cōmunē utilitatē magnopere pertinerent
Facta potestate Alcibiades etsi antea Lacedaemoniis uehementer fuisset infestus: tamen mutata fortuna
rerū comiter hospitaliterq; susceptus primū eos de bello Syracusano cōsultantes multis rationibus cōpu-
lit: ut Gilippum ducē ad ferendā Syracusanis opē cōtra Atheniensiu exercitū mitterent. Deinde ut illinc
aduersus Athenienses propinquū mouerēt bellū. Postremo ut Deceliā urbē: quo nihil perniciosius affer-

psimius tenet comicus
in dioclidis et teucer

andocides

timeus

lamachus

mesan

thessalus

eu. mo. ipid. s. r. sie. u. s. m.
fuere. sauer. es. illi.
temporis

argos

gilippus duc. lacedaemoniorum
lacedaemoniorum

ri Atheniensibus potuit: mœnibus circumdarent: præfidiisq; munirent. His atq; aliis permultis breui tempore factum est: ut Lacedæmonii nō modo in publicis rebus: sed in iis et quæ ad priuatū uiuēdi usum pertinerent: Alcibiadis ingeniū admirarent. Nā cū uiderent ipsum ad tondēdam usq; ad cutem barbā more laconico rōfores adhiberi: & frigidis balneis uti: & duro pane nigroq; iure uesci: uix adduci poterant: ut crederent eum esse uirum: quē acceperant in omni deltiarū genere fuisse uersatū. Sed tanta inerat Alcibiadi comitas atq; ad omnia naturalis ingenii dexteritas: ut facile diuersis cōtrariisq; hominū moribus quod alii se assequi posse diffidunt: suū uiuendi modū accōmodare uideretur: ceu Camelion quidā quē aiunt albedine tantū excēpta ad oēs colores suscipiendos aptū esse natura. Erat enim in Lacedæmonia homo grauis seuerus & quod apud Spartiatis plurimi fit pugnator egregius. In Ionia iners mollis ac multis uoluptatibus deditus: in thracia quoq; nunc potando nunc equitando incredibili arte barbarorū mores imitabatur: cū Tisapherne uero strape diu uersatus adeo fastu pōpaq; & ornatu omniū regū cunctos alios excedebat: ut Persicā magnificentiā qua illi plurimū ualent: suis deliciis superaret. Hæc cū ageret Alcibiades nō mores i alios mores aut naturā i alterā uertebat naturā: sed interioribus cupiditatibus testis semper ad eorū consuetudinē: quibus cū uersabatur suū accōmodat ingeniū. Itaq; si quis ex eo uiuēdi modo: quē ille apud Lacedæmonios præ se ferebat metiri hominē uoluisset: nō filiū Achillis: ut ille poeta inquit: sed uirē Spartiatā sub disciplina Lycurgi a primis incunabilis institutū Alcibiadem esse dixisset. At uero ex altera parte si idē potuisset occultū illius ingeniū abditiq; naturā diligentius intueri: cā profecto sententiam protulisset: quā de Helena quæ in funere matris nimīū suis pepercerat comis: ille poeta tulit: Mulier est inquit quæ semper fuit: pristinū ingeniū seruans pristinaq; naturā. Post hæc cū Agis Lacedæmoniorū rex i expeditionē eēt pfectus: ferunt Timeā illius coniugē adulationibus Alcibiadis blanditiisq; pellectam primū familiariter secum fuisse uersatā: deinde ipudentia simul cū amore crescente: eo temeritatis atq; infania: processisset: ut cū infante peperisset: ipsum etsi foris Leotichidem domi tamen præsentibus ancillis Alcibiadem uocitaret: atq; eius filiū esse fateretur: Alcibiadem quoq; ioco dixisse aiunt: nō a se quæsitam familiaritatem Timeæ: quo aut contumelia quenq; afficeret aut uoluptate frueretur: sed ut liberos: qui deinde Lacedæmoniorū reges futuri essent: procrearet: Hæc cū multorū sermonibus deferrentur: ad Agidē tradit hominē nō tam accusatorq; criminibus qui suspiciōne de Alcibiade faciebant: q; tempore esse adductū: ut uiolatam uxoris pudicitia crederet. Nā antea rex ingentis remoti percussus relicta in urbe coniuge decē continuos abfuerat menses. Post hoc tempus natū Leotichidem suū filiū esse negauit: ex quo aiunt illū ueluti a regio sanguine alienū successione regni a posterioribus fuisse exclusum. Vix inter hæc cū athenienses re male gesta ingentē cladē in Sicilia recepissent: extēpō Chii Lesbii Ciziceni ad spē nouarū rerū erecti uno eodē tempore Spartā miserunt: qui dicerent se defectionē a populo Atheniensi facturos. si Lacedæmoniorū præfidiis fulciantur. Lacedæmonii uero his libenter auditis primū una uoce in hanc sniam ferebantur: ut censerent optimū esse Boetios Lesbios Pharnabazū Cizicenis auxiliū ferrē. Deinde auctos Alcibiade consilio pmutato Chiis primū totis uiribus subueniendū rati classē parant: eamq; magnis copiis refertā ad tutandū Chiū proficisci iubent. Alcibiades in hanc expeditionē profectus nūc egregiā operam in bello nauando: nunc Lacedæmoniorū ducibus consulendo: tanto derrimento atheniensibus fuit ut pene totam Ioniam ad defectionem compulerit. Dum hæc in Ionia geruntur: interim agis tum ob inuidiam quæ animum eius urebat: tum obuiolata uxoris iniuriam dies noctesq; nihil aliud agitare uidebatur: nisi ut ruina Alcibiadis odium suū restingeret. Et iam Spartiatæ nobiliores: qui aliquam dignitatem in republi. obtinebant: eodem pacto ut magis inuidere gloriæ illius ac rebus prospere gestis icceperant. Itaq; perniciē ei cōmuni cōsilio machinātes ad præfectos classis in ioniam mittunt: qui iussu regū Alcibiadem de medio tollant. Sed callido ingenio uir cū allatæ iniuriæ & quanta inuidia gloriam sequeretur nō imemor esset: semper Lacedæmoniorū fidē suspectā habens: in bello gerendo eorū mandatis obtemperabat: uitā tamen aliāq; sibi cara neq; illoꝝ fidei neq; arbitrio cōmittebat. Cæterū cognitis iis quæ sibi parabatur insidiis extemplo ad Thisaphernem Satrapem ueluti ad salutis suæ patronum confugiens barbarum calliditate ingenii: cuius ille erat supra modū amator: sibi in primis cōciliauit. Nulla enim erat naturā aspera tam difficilis tam ab humanitate aliena: quā Alcibiades nō sibi beniuolam redderet. Itaq; Thisaphernes & si homo superbus esset atq; imanis & supra omnes Persas græcorū generi inimicus: comitaretamen Alcibiadis sagacitateq; pellectus: sic eum diligebat: ut nō minus hominē colere q; ab eodem colideretur. Quin etiam hortum quendā omniū suorum pulcherrimum: in quo & fontes perennes erant: & prata salubria & umbracula regis ornamentis instructa appellari Alcibiadem iussit. Hæc cū ita essent: Alcibiades postea q; uidit se gratia apud Thisaphernem auctoritateq; plurimum posse: & amicitiam Lacedæmoniorum cum ob priuatum odium regis: tum ob cōmunem ciuitatis inuidiam in perpetuam malitiam esse conuersam: suadere barbaro cōpit: ne lacedæmonios tantis uiribus quantis antea iuuerat aduersus Athenienses foueret: sed paulatim pecuniam subministrando discordiarum materiam aleret: bellum quoad posset nutrirer. Fore enim ut ambæ resp. diuturnitate belli afflictæ supplices deinde ad regem suū humilesq; confugiant. Thisaphernes admirās ingenium ac prudentiā Alcibiadis sine ulla exceptione in bello gerendo eius consilia sequebatur. Græci autē stupebant: q; cum esset Alcibiades tāta cum ignominia pulsus Athenis: industria tñ & calliditate ingenii eā auctoritatē apud exterarū gentes affecutus foret: ut nō mō atheniēsis sed et Lacedæmoniiis nō mediocri formidini eēt. Athenis uero passim purbē querebāt ciues: q; fortē uirē & egregiū ducē alieno reip. tpe d ciuitate expulsi essent: odio magis atq; inuidia q; merito uolopniciē ei machinati paulopost i ceruicē patriæ rediturā. Nā etsi p id tps i Samo res Atheniensiu nec prosperæ satis nec aduersæ admodū eēt præfectis classis i id solū itētis ut recuperaret nō nulla: quæ pauloate

coriū solēbat cōfres
d bōre ad tōdēdam
barbā

i moriū est hominis cuiu
naturā eū accidit
dixer forū populorū
iustitiā e hē a iustit
indam

agis lacedæmoniorū rex
temperat agis uxor

Chii Lesbii Ciziceni

ioniorū regio atheniensiu

et i lacedæmones

defecerant loca: & alia quæ defectionem factura uidebantur in fide retinerent: tamen magna eos incesse-
rat cura: quæ crebris nuntiis rumoribusque acciperant Tisaphernem centum quinquaginta triremes in Phœ-
nicia paratas habere: quæ si aduersus Athenas (ut fama erat) a barbaro mitterentur: iam actum iri de liber-
tate credebant. Alcibiades atheniensium formidine cognita celeriter ad præfectos misit in Samum: qui dice-
cerent priuatis simultatibus se potiorē semper habuisse remp. Nunc cum seruare eā possit paratum eē Tisapher-
nem: qui grauissimus hostis imineat ab eorum ceruicibus remouere: si ex altera parte optimates Athenis ut
uiros fortes decet rep. capefcentes iperitæ multitudinis potentiā deprimāt. assentientibus cunctis nobili-
bus qui res Atheniensium in Samo regebant: suasionibus consiliisque Alcibiadis: unus tantum phrynicius suspi-
tus id quod erat. Alcibiadē hanc oīa moliri nō tā ut paucorum potentiā in urbe constituat: quā ut inter senatum &
plēbē contentionē inducat: aduersari aliis cœpit: & huic consilio quacūque ratio obuiā ire. Itaque Astiochū
quē Tisaphernes suæ classi præfecerat: occulte monuit: ut ab Alcibiadis dolis insidiisque caueret: sed dupli-
cata utrinque fallacia decæptus est proditor: cum proditorē deciperet. Timens enim Astiochus potentiā al-
cibiadis: quē sciebat gratia & auctoritate apud Tisaphernē plurimū posse oīa quæ sibi a Phrynico fuerāt
delata: homini patefecit. Alcibiades his cognitis ex templo misit in Samum monitum præfectos classis: ut a phry-
nici perfidia caueant. Opera enim illius oīa consilia quæ pro salute Athenarū agitētur: perturbari atque euer-
ti. Hæc ubi relata sunt Atheniensium ducibus: adeo grauiter in Phrynici exarserunt: ut cōmuni consilio cō-
spirarent ad hominem ueluti hostē & proditorē patriæ persequendū. Phrynicius sibi uehementer metuēs
antequā opprimeretur aliorū insidiis: experiri cōstituit: an superiori fraudi noua fraude posset occurrere. Ita-
que rursus ad Astiochū misit: qui primū apud eū quererentur: quæ ea oīa quæ fidei suæ cōmiserat: cōtra ius fas
& prodita Alcibiadi essent: deinde operā suā magisquā unquā antea pollicerentur: se et paratū eē dicentes in
manibus suis si uelit: classē atque exercitū Atheniensium tradere. uerū hæc quoque fraus cum ab Astiocho re-
lata Alcibiadi esset: euentū quē Phrynicius aio destinauerat: habere non potuit. Nam ubi Phrynicius iterū ab
Astiocho suas insidias detectas sensit: metuens secundā Alcibiadis accusationē: celeriter ut præoccuparet
atheniensium animos duces conuenire: monetque ut militē in armis habeant: sibi enim compertū esse hostes
paulopost cum omnibus copiis affuturos: eo consilio ut Atheniensium exercitū quem illi imparatū atque inermē
reperire confidunt: ingenti impetu aggrediantur: at si fieri possit euertant. Sub idē prope tempus ad eosdē
duces litteræ ab Alcibiade afferuntur: quæ Phryniciū proditoris isimulabant: monebantque ut ab fallacia
hominis: qui tradere exercitū hostibus simul cum classe parauerat: diligenter cauerent. His litteris nō credi-
derunt præfecti classis: existimantes ea cōmentitia esse crimina: & ab Alcibiade in perniciē Phrynici fabri-
cata. Dicunt tamen cum paulo postea seruus quidā Phryniciū peremisset: censuisse Athenienses eū ob p̄di-
tionē iure necatū: & interfectori ac sociis eius ueluti bñmeritis de rep. uiris premia detulisse. Post hæc amici
Alcibiadis qui in Samo classē habebant: superiores facti extemplo Tisandrum athenas mittunt: qui pri-
mores ciuitatis cōueniat: atque eos doceat Tisaphernē Alcibiadis opera amicū sibi ac sociū fore: si illi popu-
lari statu deiecto reip. gubernationē suscepit. uerū Tisandri aduentu quadringenti uiri occupata rep. præ-
ter expectationē eorum qui uersabantur in Samo segnius quā antea gerebant bellū: & Alcibiadis rebus pagē fa-
uebant: siue nō audentes maiore motū in urbe concire: siue arbitantes se Lacedæmonios: qui paucorum
statū semper adiuuerant: magis pacatos habituros. Sic igitur se habentibus rebus urbana multitudo nō
nulloque supplicio contrerita: qui fuerāt quadringentorum iussu necati: quietē actura uidebatur. Ii uero qui apud
Samum in exercitu erant: grauiter ferentes hæc quæ gerebantur Athenis: nulla interiecta mora repetere cum
omni classe Pyram statuunt: Alcibiade antea duce exercitus appellato monitoque ut oībus rebus omis-
sis ad delendā paucorum tyrānidē athenas ueniret. Ceteræ Alcibiades & si eorum beneficio dux fuisset tot nauium
tantique exercitus declaratus: tamen nō tā cupiditati illorum quā saluti patriæ consulendū ratus: prudentia sua a
pernicioso incepto multitudinē reuocauit. Unde aiunt cōsensu omnium fuisse postea iudicatū: cōsilio atque
opera Alcibiadis eo tempore ciuitatē seruātā. Nam si ut constituerat: Classē athenas: & omnē exercitū re-
duxissent primū: Hellepontū insulas Ioniā denique omni præsidio nudatā arbitrio hostium reliquissent: dein-
de in urbē: quo nihil funestius euenire poterat: ciuile introduxissent bellū: hæc ne fieret Alcibiades prope
solus prohibuisse uidetur: nō modo simul totū exercitū leniendo: sed etiā unūquemque militē seorsum uocā-
do rogandoque: nedum paucorum potentiā delere studēt: eodē conatu ciuitatē euertāt. Trasibulus quoque quē
aiunt inter oēs Athenienses magnitudine uocis plurimū ualuisse: una cum Alcibiade clamando increpando
que multitudinē leniebat. Nec multo postea Alcibiades Phœnissas naues: quæ a persarū rege in Lacedæmo-
niorū auxiliū mittebātur: calliditate sua cohibuit: ne ulterius progredierentur: Tisapherni suadens ut per-
mitteret græcos cum græcis dimicantes sibi mutuo internicionem parare. Nemini enim dubium esse: quin
Lacedæmonii illius potentia fulti Atheniensium uires euertant. Debellatis Atheniensibus Lacedæmoni-
os non solum reliquis græcis sed etiam persarum regi formidandos fore. Tisaphernes iis rationibus per-
suasus prope Aspēdū classē cōtinuit. Quod ubi athenis nuntiātū est: tantā repente gratiā apud multitu-
dinē Alcibiadi cōparauit: ut eū extemplo quadringentorum statu deletō in urbe recipiendū censerent. Ve-
rū Alcibiades: ne uideretur misericordia quadā & beneficio plēbis fuisse in patriā reuocatus: statuit reditū
suum aliquanto differre: ut si fieri possit: maiori cum gloria reuertatur. Itaque paucis nauibus ex Samo profe-
ctus ingenti celeritate in Choum traiecit. Ibi audiens Mindarū Spartiatam athenienses cum omni classe inse-
ctantē uersus Hellepontū nauigare extemplo decem & octo triremibus Lacedæmoniorū uestigia subsequen-
tus cum abidū prope uenisset: offendit utranque classē uehementi certamine occupatā. Visus primū Alci-
biades Lacedæmoniis spem: atheniensibus formidinē attulit. Postea uero quā athenienses notū conspex-
re signū in puppi prætorie nauis sublatū: continuo animū quē prope abiecerant: recaperūt. Redintegra

phoeniceus
~~phoeniceus~~ *astiochus*

ti/sander

My dear

crasibulus

mindart 45

abian'

to acritus prælio Alcibiades ea parte: qua Lacedæmonii superiores uidebantur: tanto impetu hostes inadit: ut illi prius ferme quàm pugna confereretur: suis uiribus diffidentes fugam arriperent. Nam in proximum litus: ubi Pharnabazus cum pedestribus confederat copiis: raptim auerterunt classem. Instabat a tergo Alcibiades nouissimum quæque aggrediens. Nec prius a persequendo hoste discessum est: quàm Athenienses multitudine uadis tum sicco litore interceptis multis etiâ ferro necatis integrâ uictoriâ reportarunt. Captæ triginta hostium naues: & nonnullæ quas Athenienses paulo ante amiserant: recuperatæ: Trophæum quoque pro memoria huius uictoriæ constitutum. His rebus prospere gestis Alcibiades nullam moram interponendam putauit: quin ad Tisaphernem rediret: secum ferens egregia munera ac preciosam suppellectilem ex hostium spoliis diligenter collectam. Verum cum Lacedæmonii ante cōsertam pugnam de Tisapherne cum Persarum rege questi magnopere essent: quod magis consilio Alcibiades quàm mandatis suis obtinere hostium rebus faueret. Tisaphernes ad hanc suspensionem purgandam: uenientem opportune Alcibiadem capi ex templo iussit: & in carcerem condidi nihil minus eo tempore quàm talis iniuriâ expectantem. Ceterum post paucos dies Alcibiades occasione nactus decaptis custodibus qui excubandi diligentiam remiserant: fugam arripens ad Clazomenios se contulit. Ibi ut Tisaphernem calumniis oneraret: passim uulgauit se eius beneficio esse dimissum. Profectus deinde in Atheniensium exercitum cum cognouisset Pharnabazum ac Mindarum cum oibus copiis sub Cizico cōsedisse: ex templo milites ad prælium accendens multis rationibus compulit: ut illi necessarium esse putarent: aut nali aut terrestri pugna cum hostibus decertare. Deficiente. n. pecunia cōmeatu & omnicaopia necessarii rerum: aut dimicare cogebantur: aut cum magno detrimento abire. Alcibiades igitur in locum quæ præconessum appellant: cum milite omni descendens: iussit primum parua nauigia fortibus uiris referta a magnis nauibus circumdari. Deinde præfectos diligenter curare: ut hoc pacto instructa classe quâto maxime cum silentio possent: aduersus hostes progredierentur. Et forte ingens ibi gradine mixtus: quo nihil aptius ad fallendum hostium prospectum euenire poterat: opportune cecidit: primum Athenienses occupante omnia tempestate benegerunt: rei spem prope abiecerant: deinde hortante iubenteque Alcibiade: ne tantam occasionem prætermitterent: recreati animo ire ad hostes pergunt. Nec multo postea mira serenitate coorta classem hostium ante portum Cyzicenorum cōspiciunt: quæ uidebatur soluentis ac abeuntis speciem præ se ferre. Veritus Alcibiades ne hostes cōspecta multitudine suarum nauium milites in terram exponerent: & continenti applicarent classem: ex templo præfectos iussit a tergo sua uestigia pedetentim sequi: ita ut a suis postremis nauibus mediocri interuallo abessent. Ipse quadraginta triremibus celeriter ante omnes progressus hostem ad pugnam elicit. Lacedæmonii paucitate cōtēpta fidenti animo prælium ineunt: nondum alia cōspecta classe aut strepitu nautico exaudito. Postea uero quàm alias atque alias superuenientes cōspexere naues: tantus repente terror pauorque omnes occupauit: ut non modo primum impetum sed ne cōspectum quidem aduenientis classis sustinerent. Itaque in proximam littus effusam arripere fugam. Alcibiades centum nauibus subsecutus copiis in terram expositis magnam fugientium partem excipit. Mindarum deinde ac Pharnabazum qui præsto cum copiis terrestribus aderant: auxilium suis laturi eodem impetu aggressus fudit fugauitque: nec prius uictoriæ modus impositus quàm Mindarus fortiter pugnans cecidit: & Pharnabazus citato gradu fugam arripuit: Cyzico in potestate hostium derelicto: ingens enim hominum copia & prælio cæsa: magna in supercapta. Nauium uero ne una quidem ex tanto numero euadere potuit. Athenienses hac tam ingenti uictoria parta non solum cōfirmasse in Hellesponto imperium uidebantur: sed etiâ ex altero mari Lacedæmoniorum uim ac potentiam depulisse. Statim post hæc capta est epistola quædam laconicis litteris scripta: qua uicti paucis uerbis calamitatem susceptam Ephoris nunciabant: perdita sunt bona: Mindarus interiit: exuriunt qui super fuerunt uiri. Vos quid ulterius agendum sit: cōsultate. Post hæc milites Alcibiadis sibi assumentes huius uictoriæ laudem societatem aliorum militum: qui Thrasyllum regebatur imperio: tolerare non poterant. Nam Athenienses non multo antea eodem Thrasyllum duce apud Ephesum tam ingentem susceperant cladem: ut ab Ephesiis sit eo in loco ubi confluxere trophæum in eum constitutum. Hæc exprobrabant illis Alcibiadis milites: uirtutem suam ac sui ducis prudentiam extollentes: eorum ignauiam increpantes: afferentesque Alcibiadem nunquam fuisse prælio superatum: illos uero ductu auspicioque Thrasylli sæpius fusos fugatosque. Sic igitur insolentia horum militum eousque processit: ut neque in acie neque in castris cōmunem cum Thrasylli exercitu gerere militiam uellent. Ceterum cum Pharnabazus reparato exercitu Abydenorum fines esset ingressus: Alcibiades ad arcendum populationibus hostem cum Thrasyllum obuiam factus: cōserta pugna hominem in fugam uertit: & cum omni exercitu persecutus usque ad noctem fugientium agmen ingenti edita cæde militem in castra reduxit. Ibi utriusque ducis milites: quod cōmuni opera rem feliciter gesserant: inuicem gratulantes summa leticia uictoriâ celebrarunt: breuique tanta cōcordia coaluerunt omnium animi: ut pristinae contentiones beniuolentiam perperisse uiderentur. Postero die Alcibiades insigni erecto trophæo in regionem Pharnabazi exercitum ducit: ac late depopulatus agros omnis magna captiuorum copia & omnis generis præda in castra reuertitur: dimissis antea sine ullo precio cunctis quos ceperat sacerdotibus. Cum uero Chalcidoniis spem prodendæ urbis Alcibiadi attulissent ex templo ille ad eos profectus: ut auctoribus defectionis animum faceret: ad expellendum de ciuitate Lacedæmoniorum præsidium: prope moenia cum exercitu constitit. Certior deinde factus Chalcidonios quæcunque precio digna haberent sub aduentum suum ad Bithynios detulisse parte copiarum ad obsidendam urbem reliquit: ipse in fines Bithyniorum reliquum exercitum ducit: præmissa antea caduceatore: ut nisi omnia quæ a Chalcidoniis habuere ad se detulerint: infestum agmen in suo agro expectent. Metu conterriti Bithynii ex tempore parauerunt mandatis: amicitia prius cum Alcibiade ac societate inita paulo post Alcibiadis ad oppugnandam Chalcidonem reuersus: cum ex ea parte qua mari abluitur: aggredieretur urbem: interim Pharnabazus ut obsidionem solueret: cum exercitu uenit: statimque cum Hippocrate urbis præfecto suis copiis iunxit.

Pharnabazus

Clazomeniis

Cyziceni

Cyzico

Ephori

Thrasyllus

Abydeni

tis pugnandi potestatem fecit: nec Alcibiade detrectante certamē ad pugnam deuenere. Cerratū aliquādiu
 ancipiti praelio. Deum superato Hippocrate cum Pharnabazus impetum hostium sustinere non pos-
 set: citato gradu fugam arripuit. Alcibiades post hanc uictoriam praefectis Atheniensium ad obsidionem
 relictis: ipse in Hellespontū traiecit: pecuniā qua maxime indigebant undiq; coacturus. Accidit autē ut p
 occasionem cui nunq; deerat Selybriam caperet. Nam auctores quidā dedendae urbis cum Alcibiade cō-
 uenire: ut cum media nocte ignem cōspexisset: citatū agmen ad portas duceret. Veriti deinde ne unus cō-
 iuratorum: qui mentem in cōtrarium uerterat: omnia patefeceret: ante constitutum tempus ignem extol-
 lunt. Alcibiades conspecto signo. xxx. tantū uiris assumptis nondū enim exercitū armauerat: quanta ma-
 xime celeritate potest ad urbem cōtendit: iubens alios raptim sequi: uiginti alii accefferant uiri: cum Alci-
 biades patefacta porta urbem ingreditur: interim proditione detecta Selybriani obuiā denso agmine ue-
 niebant: parati omni ratione configere: ut hostem de ciuitate expellerent. Hos ubi appropinquare Alci-
 biades sensit: cum pugnam inire iam paucis militibus temerarium esse censeret: & pedem referre nimitū
 turbā uideretur usq; ad illam diem duci inuidto: extemplo nouo cōsilio Selybrianos aggressus caducea-
 torem misit: qui tuba silentio facto suo nomine eos moneret: ne prius aduersus Atheniēses arma hostilia
 ferant: q; animum cōsiliūq; Alcibiadis norint. Hoc mandato sic repressi sunt Selybrianorum conatus:
 ac si omnes Alcibiadis copiae adfuissent in urbe. Protracti deinde Alcibiadis opā utrinq; sermones: quo
 usq; armatus exercitus ad urbem peruenit: tum metu uictis Selybrianis cum fidem Alcibiadis implora-
 rent: liberaliter data est pax: & Thracibus imperatum: qui frequētes in exercitu Alcibiadis erant: iā diu
 sua sponte huius imperatoris signa secuti: ne urbem diriperent. Paucos dies ibi Alcibiades commoratus
 exacta pecunia praesidioq; imposito cum omnibus copiis Chalcidonem reuertitur. Hanc urbem interim
 Atheniensium duces ad deditionem compulerant: ac fœdere cum Pharnabazo inito conditiones dixe-
 rant: pacis: ut Chalcidonii certa pecunia persoluta in potestate Atheniensium essent: & omnis Pharnaba-
 zi regio integra ab iniuriis seruaretur: ac per eam Atheniensium legati quādoq; mitterētur ad regem:
 cōmeare libere possent. Alcibiadis aduentu ultro fide citroq; data iureiurando fœdus cōfirmant. Sic igi-
 tur cum Pharnabazo cōpositis rebus: cū Atheniēses ex ea parte magno belli onere leuati uiderētur: prae-
 ter expectationem percipiunt Bizantios nouandarum rerum occasionem nactos defecisse. Quod ubi ad
 Alcibiadem perlatum est: extemplo ille nō ignarus quantum momenti ad res gerendas in celeritate col-
 locatū foret: diu noctuq; non intermisso cursu ad recuperandū Bizantium proficiscitur. Primo aduentu
 oppidani celerius q; arbitrabantur oppressi: ut in retrepida sit: pauentes per urbem discurrunt: deinde alii
 alios hortantes cōstituunt iter se quo quisq; loco ciuitatem defenderet. Alcibiades ecōtra sicterra mariq;
 Bizantium obsidet: ut nulli aditus neq; exitus essent: qui non firmiter suis praesidiis tenerentur. Itaq; bre-
 uitempore factum est: ut oppidani debilitati cōmeatus inopia famem tolerare nō possent: nec satis scirent
 in tanta penuria rerum quid sibi agendū aut parandū foret. Erant ea tempestate Bizanti ciues duo Anaxi-
 laus atq; Lycurgus: qui magis cupiditate seruandae patriae q; spe ulla priuatae utilitatis allekti: de prodēda
 urbe cum Alcibiade conuenere: tali prius inito consilio. Ambo enim proficiscentes in forum tum ad ea
 ciuitatis loca ubi aliqua ciuium frequentia erat: passim uulgarunt se cōpertū habere Alcibiadem ad com-
 primendas populorū seditiones: quae magni ponderis essent: in Ioniam reuocari. Res a multitudine faci-
 le credita: quia eodē die Alcibiades uelis in altū datis ingenti celeritate uersus Ioniam nauigauit. Sequēti
 nocte quāto maxime cū silentio potuit ad occupandā urbem reuersus: cū iā cōposita omnia ad proditio-
 nem essent: ipse cū parte copiarū in terram descendit: ex altera parte praefecti classis (ita enim conuenerāt)
 portum ingressi magno clamore urbem inuadunt: simul. n. & oppidanis metum & auctoribus dedendae
 urbis ad recipiendum Alcibiadē animū faciebant. Primo tumultu Bizantii & externi milites Peloponne-
 siaci Boetii ac Megareses facto agmine ad portū occurrunt: & hostes iam descendentes in terrā ingenti i-
 petu in naues cōpellunt. Iāq; sperabāt defendi Bizantium posse: non satis gnari corū quae gerebātur a ter-
 go: cū nunciatum est Alcibiadem cum armato exercitu urbem ingressum. Extemplo multitudo omnis re-
 licto portu in ciuitatem regreditur ad arcendum hostem: & opem siquā posset iam prope captae urbi feren-
 dam. Primo cōgressu atrox committitur praeliū: Alcibiade dextrum Theramene sinistrum regēte cornu:
 stetitq; aliquādiu oppidanorū immota acies. Tandē urgente uehementius Alcibiade hostes in fugā uer-
 tuntur. Alcibiades urbe uictoriaq; potius curā adhibuit: ut omnes Bizantii a cāde ac eorū bona a direpti-
 one militū seruarentur. Sic. n. antea cum anaxilao Lycurgoq; conuenerat. Quod quidē ad diluendū pro-
 ditionis crimē ipsis deinde nō parū profuisse uidetur. Nam cū ii post hanc deditionē Lacedaemonē profe-
 cti in iudiciū uocarentur: Anaxilaum dixisse aiunt nullum turbā facinus a se perpetrātū: Etenī cū Bizā-
 tius inquit nō Lacedaemonius essem & patriam meam non Spartham terra mariq; obsessam uiderem cer-
 neremq; praeterea omni frumento quod reperiebatur in urbe a Boetiis Peloponnesiacisq; cōsumpto reli-
 quam multitudinē fame perire: succurrendū Bizantiorū filiis duxi. Itaq; nō hostibus ciuitatē proddi: sed
 ab hostiū cāde incendio ac omnibus malis: quae uicti a uictoribus perpeti solent: patriā liberaui: optimā
 Lacedaemoniorū secutus exemplū: quibus semper maximae curae fuit quacūq; ratione ciuitatem seruare.
 His auditis Lacedaemonii Anaxilaum atq; Lycurgū omni supplicio absolutos dimisere. Ceterū Alcibi-
 des tot rebus terra mariq; foeliciter gestis: cū iā reuiscendae patriae incredibili cupiditate traheretur: nihil ul-
 tra differendū ratus classē cōscēdit: multis hostiū spoliis ac omni armorū genere exornatam. Nā praeter
 ingentē captiuorū copiam supra ducenta nauium rostra: quae partiā se captae partim deletae praelio fuerant: se-
 cum habuisse Alcibiadē tradunt. Verū Duris famius qui originē suā in alcibidem refert: Calippidē quo-
 q; hūstionem fuisse in naui illius scribit: ense hasta ceterisq; armis: quibus uti in certaminibus solēt pere-

*Chisogonus**Eurypolemus Alcibiades**Decelia urbs esse laqueum**Eumolpidas**C. nauis**altera ionia*

gregie instructum: & Chisogonū quendā modulatorē: qui tanta arte remigū manus dirigebat: ut cum illi remorū pulsu cum Chisogoni cantu cōiungerent: iocundā audientibus redderēt harmoniam. Addit etiā prātorīā nauim: qua Alcibiades uehebatur: ueluti ex bacchanalibus redeuntē cū purpureis uelis portum ingressam. Hæc ego affirmare nō ausum: cū neq; Theopompus neq; Ephorus neq; Xenophon q̄ grauissimi auctores fuere: harū rerū quicq̄ meminere. Præterea nec tēpus illud postulare uidebatur: ut Alcibiades ab exilio ueniens Pyraū cū tanta pōpa ingrederetur: & Atheniēsium inuidiā cōcitaret: quā ille etiā in tam secūda prosperaq; fortuna magnopere suspectā habebat. Nā cū portū intrasset: nō prius in terram descendere uoluit. q̄ sedens in puppi Euryptolemū nepotē & familiares per multos cōspexit hortantes: ut fidenti animo in urbē ueniret. Inter hæc multitudo omnis obuiā effusa studio uisendi Alcibiadē post tot uictorias partas certatim extra ciuitatē exierat: tū ex tanto iteruallo primū cōspectus ora omniū in se oculosq; cōuertit. Itaq; ipsum ueniētē cæteris præfectis ommissis alii salutabāt: alii osculabanē: alii ei deferēbāt coronas. Senes qui appropiquare nō poterāt: procul aspicientes uirū iunioribus ostēdebant. Erāt etiā qui præsentē foelicitatē cū præteritis calamitatibus cōferētes præ nimio gaudio lachrymas tenere nō possent. Multi quoq; reperiēbantur: qui cū sermonibus suis res ante actas repeterent: palā faterentur: indigno iniuriā a populo factā magnoq; id damno fuisse dicerēt: q̄ Syracusano bello nec opera nec consilio talis uiri uis resp. esset. Quid. n. Alcibiades sua uirtute potuisset efficere: manifeste ex illius gestis posse deprehendi: qui cū Atheniēsū remp. spoliātā imperio maris: terra uero uix suburbana tenentē iuenerit: extēplo cū magna hostiū clade nō modo in pristinā potentiā reuocauerit: sed etiā gloria ac magnitudine rerū gestarū claram florentēq; reddiderit. Sic igitur Alcibiades frequenti multitudine constipatus media urbe in forū peruenit. Ibi aduocata cōcione leniter primū de exilio questus: omniū calamitatū quas fuerat ante ppeffusus in suā malā fortunā malūq; fatum cōtulit culpā. Deinde cū exposuisset quo statu res hostiū essent: ita de bello quod gerendū erat: magno elatoq; animo differuit: ut Athenienses cū ingēti assensu uniuersæ cōcionis præsentē terra mariq; ducē exercitus declararēt: decernerētq; ut omnibus sibi restitutis bonis diræ execrationes in suū caput iussu populi factæ ab Eumolpydis & præconibus reuocarētur. Sed in communi laticia ciuitatis fuere nōnulli religiosi uiri: quos nō tā reditus Alcibiadis q̄ tempus reuersiōis offendit. Nā eo die quo ille portū itauit: festa deæ quæ coli Athenis magna cū religione solet: celebrabantur. Tēpli enī ornantē: omne deponunt: pauimenta tegunt: & tali die ab omni opere uacandū censent. Cæterum Alcibiades cunctis ex sententia succedentibus rebus: triremibus centū cōparatis ad bellū paulo post nauigare decreuerat: cū repēte occasio quædā honestæ gloriæ cōsequendæ sibi oblata aliquādiu retardauit: pfectionis cōsiliū. Nā ex eo tēpore quo Decelia urbs mœnibus fuerat a Lacedæmoniis circumdata: sic deinde transitus in Eleusinā præsidis hostiū tenebantur: ut Athenienses ad celebrāda mysteria sine ornatu aut ceremonia ulla pompā mari deferendā curarint. Etenī sacrificia choreæ aliq; p multa: quæ fieri terrestri itinere solita erant: omittebantur. Alcibiades rē quæ ad deorū cultū & gloriā hominū magnopere pertineret: aggrediendā ratus: statuit per medios hostes pompā perducere. Cernebat enī haud ociose transeūdū esse: si agis Lacedæmoniorū rex certamē detrectaret: aut sacrā pugnā & acceptam deæ in cōspectu patriæ cōseruandā: in qua esset oīs ciues uirtutis suæ testes habiturus. Primū igitur cū Eumolpidas & præcones consilii sui cōscios fecisset: quosdā speculatores in uerticibus montiū: qua proficiscendū erat: collocauit: quosdā etiā sacrū agmen ad oēs aditus exitusq; explorandos præcedere iussit. Ipse deinde sacerdotes mitrosq; sacrorū armatis copiis sepro ducere cū silentio cœpit. Spectaculū egregiū & deo dignū pompa illa ac multitudo parti armis parti solēnibus ornamentis instructa præ se ferebat. Cū uero hostiū nemo obuiam esset progressus: Alcibiades sacrificiis & iis omnibus quæ ad celebrāda mysteria pertinebāt: rite peractis sacrū agmen incolume reduxit in urbem. Hæc res prospere foelicitēq; secuta Alcibiadē in tantā elationem ac superbiā extulit: ut iā ille palā iactaret hunc exercitū: qui tādiu suo auspicio militauerat: se duce insuperabilē esse. Erant autē ea tēpestate athenis multi egeni & calamitosi homines: qui rerū nouarū cupidi Alcibiadē hortarentur: ut decretis legibusq; sublatis remp. occuparet: suo arbitratu ciuitatē regeret: nec inimicorū inuidiā quā multo ante sua gloria uicerat: formidaret. Ipse uero: & si hanc multitudinē incredibili studio ad se confluentem quacunq; ratione foueret: atq; iis omnibus quorum opes in ciuitate insignes erant: occupādæ libertatis suspicionē iniiceret: tamē quā mentē erga tyrānidē habuerit: nō satis cōpertū habemus. Illud autē nō ignorare uidemur: eo tempore principes ciuitatis ambitionē uiri ac audaciam formidantes omni studio cōtēdisse: ut ille collegis in iperio quos uellet acceptis: q̄ primū urbē excedens cū oib; copiis proficisceretur ad bellū. Hæc cū essent: Alcibiades idoneā nauigādī tēpestatē nactus cū. C. nauīū classe a Pyrao soluens cōtinuato cursu andrū petiit. Ibi fugato Lacedæmoniorū præsidio: cū urbē quæ expugnari posse uidebatur: non cœpisset: inimici athenis criminādi materiā nacti: huic sua spōte Alcibiadē pepercisse dicebant. Res ab atheniensibus facile credita: quia tanta de calliditate illius habebatur opinio: ut omnia ab eo minus prospere gesta nō fortunæ: sed culpæ potius tribuenda putarent. Itaq; cū ante ipsius discessum sibi in anīmū induxissent Alcibiadē primo aduentu alterā saltē ioniam occupaturum: ubi audiebant segnius cuncta succedere: grauitè indignātes aduersus uirum huius traditatis culpam in perfidiam hominis cōferēbant: nō satis memores in quantis difficultatibus Alcibiades uersarē: præsertim ob pecuniarum inopiā: qua interdum cōgebatur relicta classe cum paucis triremibus prædatū exire: ut exercitū alere & suppeditare militibus stipēdia posset. Hostes uero non solum domesticis opibus fulti: sed etiā a Persarū rege cōmeatu pecuniæq; aduerti maiori facilitate gerebāt bellū. Harū rerū athenienses obliti: sic absenti Alcibiadi succendebant: ut pristinā maliuolentiā renouare uiderentur. Et forte per id tempus prope Ephesum suscepta clades ininuis illius animum fecit ad impellendam multitudinem: ut

Alcibiades erepto imperio: ducē exercitus cōmutaret. Nā cū Lyfander lacedæmoniaē classis præfectus ex pecuniā: quā a Cyro susceperat: abūde suis militibus stipendia persoluisset: Alcibiades quoq; stipendia suis quacūq; ratione succurrendū ratus ad pecuniā colligendam cum paucis nauibus in Cariam proficiscitur. Relictus est autē præfectus classis Antiochus quidā uir in re maritima ac in nauticis ministeriis uehementer peritus: sed disciplinaē militaris penitus expers. Hunc in discessu suo magnope monuisse Alcibiades dicitur: ne absente se manus cū hoste cōfereret. Is uero paulo post præcepto illius cōsilioq; neglecto: cum duabus triremibus Ephesum nauigauit. Ibi Lyfandrum qui in eo portu cōstitit: nunc audaciam suam iactando: nunc Lacedæmoniorū ignauitiā increpando: prælio laceſſebat. Lyfander primū cū paucis triremibus: deinde cum omni classe obuiā factus: cum abeuntem Antiochū sequeretur: reliquas Atheniensium naues offendit properantes fugienti Antiocho auxiliū ferre. Primo cōgressu facta utrinq; potestate pugnandi ad præliū deuenire. Certatū aliquādiu ancipiti Marte: demū Athenienses re male gesta in fugā auerterūt classē. Lyfander multis hostiū nauibus magna quoq; captiuorū copia potitus: ut magnificentiis uictoriā celebraret: trophæum cōstituit. Hæc ubi ad Alcibiadē perlata sunt: extēplo ille omnibus rebus omiſſis citato cursu Samū repetit. Ibi collectis nauibus: quæ ex ephesina superfuerant clade: & suæ classis adiunctis cōfestim ad laceſſendū hostē progreditur: nullā pugnādī morā facturū sibi ille quoq; dimicare iusta acie uelit: ceterū Lyfander recenti uictoria partā nō sēpius fortunā tentandā ratus: se classē suā in loca tuta recaperat. Erat autē ea tēpestas in exercitu Alcibiadis Thraſſibilibus quidā Thraſonis filius uir domi ac militiæ clarus: sed Alcibiadi uehementer in festus: is Athenas profectus cū aduocata concione quo statu res Atheniensium essent exposuisset: multis calumniis Alcibiadē onerauit. Nā paulo ante suæ scæptam cladem discessisse eū arguebat: cui dā ex cōpotatoribus suis ignobili ac inquilino homini classe relicta: profectū deinde in Cariam nō tā ut pecuniā legeret pro alendo exercitu & stipendiis militibus persoluendis: q̃ ut uoluptati atq; libidini inferuisset: & reip. cura posthabita pellicibus: quantum sibi magna copia erat: operam daret. itaq; discessu suo hostibus qui haud procul abessent: manifestā occasionē oblatā: ut Atheniensium classē inuaderent. Sicigitur sua culpa rem male gestā: classē dissipatā: exercitum qui supererat licentia lasciuiāq; corruptū. Adiciebat præterea eum habere in Throcide locū quendā mœnibus aggeribusq; munitum: quem ille sibi ac si patriæ suæ diffideret: refugiū cōparasset. His Athenienses uehementer cōmoti absenti Alcibiadi imperiū abrogarūt: aliis ducibus qui exercitui classiq; præessent in eius locum suffectis. Alcibiades posteaq; populi Atheniensis decretum cognouit: multitudinis iram & inimicorum maliuolentiam metuens: suis nauibus ac militibus qui non in oī fortuna rerum sua uestigia sequebantur collectis: in Thraciā nauigauit. Ibi cū populis: qui sine rege uiuebant: bellū gerēs cū in agros eorū nihil tale opinantium crebras excursiones fecisset: breui oīs generis præda etiā suum militē locupletauit: multosq; Græcos qui captiui barbaris seruiebant: ab eorū manibus liberauit. Inter hæc Tideus adimantus ac Menander Atheniensium duces prope Lampſacum profecti: contra portum: uelut decernerēt nauali certamine: uel si detractaret hostis pugnā: timoris cōfessionem exprimerent: instructa nauium acie steterē. Sed postq; Lyfander a pugna suos cōtinebat: Athenienses ad capræ flumina unde profecti erant redierūt: ibi cū nullo imperio nulla militari disciplina militē cōcercerent: & mare importuosum esset: facile hostibus benegerē: rei occasionē præbebant. Hanc negligentia obseruans Alcibiades: qui ab iis locis haud procul aberat: terrestri itinere ad præfectos Atheniensiu uenit: atq; eos docuit: quāto in periculo ipsi una cū exercitu uersarētur: quousq; eo in loco cōtinerēt classē: ubi nec portus nec oppida essent: quæ hostibus impedimēto suis præsidio forēt. accedere etiā ad hæc: q̃ eorū milites cōmeatū lōge petentes in terrā descenderēt: uagi per agros sine ullo ordine militari discurrerēt: naues in nudis littoribus relinquēs hostiū arbitrio manifeste expositas. Hæc dicentē monentēq; Alcibiadē: ut ex capræ fluminis Sestū abirent: duces Atheniensium neglexere: affirmantes sibi nūc administrationē belli nō Alcibiadi esse cōmissā. Qui etiā Tideus cōtumeliis primū deinde minis acceptū abire celeriter iussit. Discedēs Alcibiades paulo post nonnullis familiaribus ab exercitu uenientibus: nisi iquit consiliū meū spreuissent duces: breui Lacedæmonios coegissem aut prælio decertare: aut magna suarū nauium parte amissa turpiter fugā arripere. Verū hæc alij iactantis hominis uerba esse dicebant: alij cōtra uehementer portabāt: cernentes quāto adiuuentō Alcibiades Atheniensibus esse posset: si Thracū tumultuariā manū: quā in armis paratā habebat: terrestri itinere in Lacedæmonios cōuertisset. Ceterū extēplo post hæc quale fuisset consiliū Alcibiadis: re ipsa & experientia patuit. Nam ex Atheniensium classe magna hominū copia frumentatū egressa: cū in agris passim uagaretur: Lyfander intentus in omnes occasiones gerendæ rei ingenti celeritate hostes inuadit: nihil minus eo die q̃ Lacedæmoniorū aduentū expectantes: itaq; fuga magis q̃ pugna fuit. Naues paulominus q̃ ducēt: hominū triamilia capta: quos omnes Lyfander necari iussit. Conon tantū cū octo triemibus ex illo tumultu saluus euasit. Nec multo interiecto tempore post hāc uictoriā partā Lyfander occupatis Athenis longa mœnia dirui: & omnes Atheniensiu naues cremari iussit. Alcibiades uero postq; Lacedæmonios longe terra mariq; dominantes cōspexit: eorū potentiā simul & maliuolentiā metuentes: statuit in Bithyniam proficisci. Verū Thracēs cū percipissent magnā auri uim secum Alcibiadē ferre: inito consilio uirū aggrediuntur: omniq; ei erepta pecunia ipsum fugientē assequi nō potuerūt. Pulsus undiq; Alcibiades cū multa incōmoda ac fortunæ permutationes illius animū transuersum agerēt: tandē oībus consiliis rationibusq; subductis ad artoxerxem Persarū regē cōfugiendū putauit: ratus nō minus gratū aduentum suum ei futurum: q̃ olim Themistocles Xerxi fuerat regi: præsertim cum ad ineundam principum gratiam non deterior Themistocle uideretur: & causam pro liberanda patria honestiorē haberet. Aditum uero ad regem facile per Pharnabazum: cū quo antea inierat fœdus: se habiturum sperabat. Itaq; cum in

Les ades laudemonie cala
prefectus

Carra Cuntas PA

antibus praestitum
erat classem attingere

Israhelius orationi
filius

Hyocichla cinnamomum

fideus adamantus
monaster. Compsonu
ciuitas etc.

~~Adams dux exalt~~

Conon dux pato
atenienjum

on to the person
of the

psittacus

Phrygiam ad eū uenisset: comiter hospitaliterq; susceptus barbarū facunde alloquēdo sibi imprimis cōciliauit. Athenienses per id tempus libertate amissa: & .xxx. uiris per Lyfandrū Lacedæmoniosq; cōcessit: sera tandē pōnitentia cēpit: q; abrogato alcibiadi imperio aliis præsēctis administrationem belli detulissent: itaq; ab alcibiade minus erratū fuisse dicebāt: cū ministri culpa nōnullas amiserit naues: q; a seip̄s q; alienissimo reip̄. tēpore egregiū in militia ducē patriæ suæ abstulerint: illā cuiusdā calamitatis quæ breui restaurari potuisset: hāc uniuersū interitus ciuitatis causam esse habēdā. Sic igitur simul coeūtes in foro cū priuatā suā cuiusq; domus tū publicā fortunā ciuitatis deplorabāt: cunctis tamē spes quædā relinquebat inanis atq; incerta: q; alcibiade uiuio nō penitus actum de libertate credebat. antea. n. Lacedæmoniorum potentia sua uirtute depressisse dicebāt: & nunc etiā a quo animo laturū nō esse: ut se incolumi tanta cum ignominia Lacedæmonii. xxx. q; tyrāni athenis dominentur. Nec mirandū erat eo tēpore imperitā multitudinē uanis cogitationibus laborantē omnē spem recuperandæ libertatis in alcibiade posuisse: cū eorum tra. xxx. uiri neminē magis q; alcibiadē metuentes: eū solū esse arbitrarentur: qui præsēctē ciuitatis statum perturbare ac delere posset. itaq; hoc metu cura q; solliciti: ubinā ille gentiū esset: quid præsēctē ageret aut moliretur: ingenti studio perquirebant. Ceterū Crytias unus ex. xxx. tyrannis huic timori quacūq; ratione succurrendū ratus: Lyfandrū docuit Lacedæmonios græciæ pricipatū retinere nō posse: nec præsēctē atheniēsiū statū firmare: donec turbulētissimus homo & acerrimus populi cōcigator alcibiades in uita supersit. Hæc Critiæ uerba parū Lyfandri animū mouebāt: nisi supuenissent a Lacedæmoniiis lāteræ iubētes: ut alcibiadē de medio tolleret. Hoc aut quærebāt Lacedæmonii: sine qā hūc hoīem ut. xxx. uiri magnope formidarēt: iam pridē īgeniū illius in maximis rebus expti: siue quia tēpus uenisse arbitrarent: in quo grauem pillata agidi iniuria ab alcibiade pōnā expeterent. Lyfander iis acceptis litteris extēplo ad Pharnabazū in asiā mittit: q; eū hortētur: ut hanc rē: quæ in sua potestate collocata foret: quāta maxie celeritate potest aggrediat. Barbarus nullā morā interponendā ratus: Mageo fratri & Susametri patruo negociū dat: ut alcibiadē quē una cū Timādra scorto in quodā oppido Phrygiæ esse pceperat: īterficiendū curent. Sūt autē nōnulli qui anteq; is opprimeret: quadā nocte uisam ei Timandrā p̄somniū aiūt uultū sibi muliebribus lineamētis coloribusq; pingentē: alii uero nō Timadrā sed Mageū fuisse dicunt: quem ille cernere uidebatur capite sibi abscisso reliquū corpus igne cremare. Verū ii quibus necādī alcibiadis negociū cōmissum erat: mandata impigre exequētes: cū ad eū locū ubi ille morabatur multis cū fatis litibus peruenissent: primo aduentu nō sunt ausi alcibiadē aggredi: sed totius circuitū domus ita custodiis cōplexi sunt: ut neq; mo inde elabi posset. Deinde cū undiq; parietibus applicuissent ignē: alcibiades re īopinata turbatus cum mulū raptim ex uestibus & oī genere supellectilis factū sup ignē p̄iecit: tū chlamyde leuo brachio obuoluta dextra ensem tenēs: anteq; flāma ulterius cōualesceret: per medios hostes erupit. at barbari nō audētes aut ei uenienti obuīā progredi: aut cominus manū cōferere: procul telis uirū petebāt. itaq; abundatē missiliū copia cū ille ulterius sustinere nō posset: tadē uulneribus multis cōfossus occubuit. Hic exitus alcibiadis atheniensis fuit: cui postea Timādra funus satis amplū atq; magnificū pro suis facultatibus faciendū curauit. Sūt autē nōnulli q; nō a Pharnabazi militibus Lacedæmoniorū grā īterēptū: sed a quibūdā familiaribus cubatē cū eorū sorore prius iūctū: deinde una cū muliere eo pacto quo enarrauimus necatū alcibiadē tradunt.

CORIOLANI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO IN LATINUM PER GVARINUM VERONENSEM VERSA.

ARTIORVM FAMILIA ROMAE COMPLURES EX PATRICIIS ILLUSTRIS EDIDIT UIROS: ex quibus etiā Martius Caius nomine Nepos extitit: qui post Tullium regnauit Hostilium. Martij quoq; fuisse Publius ac Quintius qui Maximum pulcherrimumq; Romæ aqueductum fecere. iteq; Censorius: quem Romanus populus Censorem secūdo creauit. inde suadente eo legē decretūq; tulere: necui bis eundē ambire magistratū liceret. Caius uero Martius de quo ista conscripsimus: orbatus patre sub uidua educatus matre declarauit uniuersis orphanā: tātēsi alia etiā habeat com-

moda: haud tamē impedimēto fieri: quin excellentissimus quispiā uirtute uir euadat: cū alioquin ipsa se ignobilibus criminandā carpendāq; præbeat: q; eos cura & indulgentia destitutos corrumpi sinat. Hic quoq; testimonio uir adest: si qua ingenua præsēctisq; doctrinā idigna fuerit natura: quēadmodum & malum colendi studium generosa nacta tellus: utilia simul & noxia parturit. in omnibus nanq; consilio gerendis eius fortitudinē tolerantia & īgentes ad uirtutis opera motus indicauit. intemperantes itē gerens animos: nec usq; in cōtentione cedētes: neq; hominū societati se facillē neq; idoneū tribuebat. Cūq; illū illecebris laboribus & pecuniis īfractū admirarent hominē: modestū quidē fortē ac iustū appellabāt. uerū tamen ipsum ciuilibus in negociis inuisum minusq; gratiosum & nobilitatis studiosum iniquo ferebant aīo. Quē uero aliū homini fructū benigna musarū affert cōsuetudo: q; studio ac disciplina mansuefactā naturā: mediū ratione certa suscipere: & quod nimis est abiicere? Ea igit tēpore rebus maxie bellicis & disciplina militari romana plurimū florebat gloria. Testimonio est ipsam uirtutē unico fortitudini noīe appellatā: idq; quo pprie fortitudinē uocat: cōe genus esse uocabulū. Ceterū Martius belli artibus & decertādī studio uehemētē affectus ab iēute statī pueritia arma tractare manibus cēpit. Quā ī re nisi cognatos armorū usus præsēcto sibi ac p̄prios īdustria uēdicasset: nullū eorū quæ cōparasset opus fore existimās: ad oē pugnā genus adeo corpus exercuit: ut cursu pagilis ī capiēdo atq; pugnādo ielustabile pōdus habuerit. Quisquis igit secū de animi præsēctia aut uirtute contendisset: supatus ingens corporis robur indom-

Crytias

mageus frater erat
lysandri

tum quidem ac nulli cessurum labori cām esse dicebat. Post exactum Roma tarquiniū regē adolescentetū
 lus adhuc prima meruit stipiendia: quo tpe Tarquinio post uarios praeliorū conflictus tantq̄ extremā iactā
 ti aleā plurimi sese latinorū aliorūq̄ italorum socios asciuerunt: ut eū non sua magis gratia Romā reducerēt
 q̄ ur crescentē rē Romanā metu ac inuidia deprimerent. in eo bello quod multos excipit euentus: Marti
 us spectante dictatore strenue dimicauit. is. n. cum romanū ciuē cominus succubentē uidisset. haud asper
 natus eo protecto irruentē confodit hostē: q̄obrem post uictoriā imprimis illū imperator quercia donauit
 corona. Cuiq̄. n. ciuē seruasse contigerat: hæc ex lege corona dabatur: siue propter Arcadas is præcipue
 quercui reddatur honos: quos Glandiphagos diuinū appellare solet oraculū. siue q̄ faciliē militi fructum
 tū ocus tum passim quercus exhibebat: siue id conueniens seruati ciuis existat premium: quoniā ioui: i cu
 ius tutela sunt ciuitates: sacra quercus ē. Est præterea quercus iter siluestres quidē arbores fructu lōge bel
 lissima atq̄ fertilissima: inter mitigatas aut ualidissima: Ab ea quoq̄ cibus erant glādes: potus mulsum ob
 soniū pastæ ex ea feræ atq̄ alites. inde quoq̄ magnū uenatoribus instrumentū uiscus extat. in ea pugna
 castorē ac Pollucē apparuisse traditur: statimq̄ post pugnā sudantibus equis uictoriā i' foro nuntiasse: ubi
 nunc edificatū illis penes fontē tēplum est. Quapropter ea uictoriæ dies idibus q̄ntilibus Castori ac Pol
 luci sacra solēnisq̄ ducitur. Cæterū imaturus honos ac dignitas annis collata iuuenilibus: si leuia parumq̄
 splēdida nacta sit igenia: solet ipsam sitim ac fastiditā q̄primū cupiditatem explere cōtinuoq̄ restinguere.
 Graues & constantes animos auget illustrat dignitas: qui perinde ac aura inspirante ad honesta concitan
 tur opera. Eos. n. nō tanq̄ recepta mercede: sed quasi dato pignore ne gloriā deferant: uerecūdia continet:
 pudorq̄ in propriis se gestis extollant. Hoc pacto stimulatus Martius: ipse sibi fortitudinis æmulationē p
 posuit: inq̄ nouis semper gerendis ardens egregius addebat egregia: exuuiasq̄ cumulabat exuuiis: semp
 nouissimos cū prioribus duces pro suā uirtutis testimonio & cumulandis honoribus habebat. Quāobrē
 cū multa per id tps decertauerint bella Romani: e nullo sine corona aut premio discessisse Martius uisus ē
 Cæteris quidē finis uirtutis erat gloria: huic uero gloriæ finis materna existebat lætitia. id nāq̄ ingenti tū
 honori tū felicitati ducebat: ut matri eius audire laudes & se coronis spectare predictū cōtingeret: ac ipsius
 prægaudio lachrymantis astringeretur amplexibus. Hunc quoq̄ Epaminundas affectū declarasse tradi
 is. n. suā maximi fecit felicitatē: q̄ res gestas i Leutris ac uictorā superstitēs adhuc pater materq̄ spectas
 sent. Eni uero ille utroq̄ læte ac comiter usus est parente. Martius tamen si paternā se theatri debere reueren
 tiā putaret: usq̄ quaq̄ tñ uolumniæ honori ac lætitiæ haud satis esse potuit. Cuius uolūtate atq̄ precibus
 uxorē duxit: ex qua pcreatis liberis cū matre simul habitauit. inde cū is i ciuitate magnā ex uirtute gloriā &
 potestātē cōparasset: diuitibus cōtra plæbē fauētē senatu: quæ multa a fœneratoribus grauissima ppeti ui
 debat: cohorta seditio ē. ii. qbus nullū aderat peculū: aut pignoris aut uēditiōis noie oibus fortunis exue
 bat. q̄ uero oio iopes erāt: carceri deducebāt: q̄q̄ plures uulnē: cicatrices quas ipsi p patria laborantes iter
 militandū accēperāt: corporibus ostēderēt. Postremo cū aduersum Sabinos bellū suscepissent Marco ua
 lerio iperatore pillis ex senatuscōsulto sponfore iterueniētē: diuites sese modestius habituros polliciti sunt
 Postq̄ aut eo bello egregie ac pspere cōfecto uictores hostiū redire: nihil in eo mite aut clāmēs a fœnerato
 ribus ppetratum ē: senatusq̄ haud meminisse cōuēta dissimulās rursus eos i uicula duci & bonis spoliari cō
 tendebat. Quocirca sæuissimus i ciuitate tumultus & itestina seditioes erāt. Quæ res cū minime latuisset
 hostes: cursu oibus factis agrū igni uastabāt. Cūq̄ cōsules eos q̄ p ætatē ferre arma poterāt: noiatim citarēt:
 neminē eis audisse cōstat. Subide iter primores discordia fluctuabat. Existimabāt nōnulli districtū illū ni
 mis rigore aduersus iopes mollius oportere remitti. Cæteri quoq̄ & Martius erat: reluctabāt: nō eris ma
 gnitudinē: neq̄ tētamē & supbiæ popularis initū aio uersans: q̄ adeo temere cōtra leges isurgat: iccirco ut
 resipiscat sædādos restinguēdosq̄. Cuius rei grā cū iter paucos dies sæpenumero senatus cogere: nec nul
 lus ppterea rebus afferre: exitus: cōgregati repēte pauperes se mutuo irritarūt. ide relicta urbe i sacrum
 tē tras amnē Anienē secesserūt: ubi q̄te residēdo uiolētū quidē nihil aut seditiosū agētes: se a diuitibus ur
 be eiektos diu clamitabāt. Aerē aquā & sepulturæ locū ubiq̄ sibi præbiturā italiā: nihil āplius & Romā ha
 bitantes se assequi q̄ pro diuitibus militando uulnera & mortes excipiant. Ea res pauorem iniecit patribus
 Grande uos itaq̄ qui placabiliores & plæbicariores erant: oratores mittere placuit. Prior orsus Metius
 Agrippa multa cum plæbem orando tum pro patribus incusando deniq̄ sermone circuito uulgatam il
 lam narraffe fabulam traditur: Omnia inquit hominis membra olim aduersus uentrem cōspirasse: eum
 q̄ q̄ solus nihil impertiens ociosus in corpore sederet i culasse. Cum interea cætera ad eius explendos ap
 petitus & labores maximos & ministeria perferant. Eorū uero fatuitatē uentrē irrisisse. ignorare autem q̄
 cum se uniuersum suscipiat nutrimentū: cæteris tamen a se distributū rursus emittat. Eadem inquit rursus
 pro uobis ratio senatus est: quæ. n. pro debita regē dispensatione apud eum consilia sunt: nobis omnibus
 ac nostro usui & emolumēto refert atq̄ distribuit. Ea re conciliati a senatu impetrant: ut uiros quinque de
 ligerent: qui si opus fuerit suopossint uti patrociniō: quos nunc tribunos plæbis uocant. Priores creauer
 runt iunium Brutum & Sicinium Bellutū: quos secessionis duces habuerant. Coacta unum in corpus
 ciuitate statim repetitis armis populus sese ducibus ad belli usum promptissimos tradiderunt. Ea res Mar
 tio minime collibuit: quoniam inualecente plæbe optimatum dignitas diminuta uideretur. Cū id quo
 q̄ pluribus expatriiis haud sane placere cōtineret: eos tamē ne dimicando pro patria se a plæbeis uincere
 sinerent: exhortabatur: ne potentia magis quā uirtute præcellere illis uiderentur. Aduersus Volscorū gentē
 Romani tū belligerāt. ibi Coriolorū erat oppidum longe dignitate præstantissimū: quod cum consul co
 minus admoto exercitu circumfedisset: reliqui Volsci terrore percussi simul undiq̄ in Romanos subsidū
 contrahebant: ut pro muris cominiā pugna duobus ex locis in Romanum fieret impetus. Cominus

diuites anienē

metius agrippa

uero consul diuifis bifariam copiis ipse quidem in aduentantes extrinsecus Volscos fertur oibus. Titum
 autem Lartium Romanū ciuē & excellentissimū uirū ad urbis obsidionem reliquit. Oppidani paucifactis
 obsidentibus erumpunt: primūq; cōmissa pugna uincebant: & iā Romanos in castra fugabant: Tū Mar-
 tius cū paucorū manu prouolans prostratis qui secū conseri aui sunt: & represso aliorū impetu ingenti cla-
 more Romanis reuocabat. Erat. n. qualē Cato milite optabat: non manu tantū aut ictū ueg & uocis sono
 & uultus aspectu hosti terribilis: omninoq; insuperabilis. Conglobatis igitur circa se plurimis pauidi re-
 trocessere hostes: quibus haud contentus Martius persequitur: & palantes ad portas usq; fugat: ubi cum
 crebra ē muro missilia conicerentur: persequi destitere Romani. Vt uero refertā armatis hostibus urbē
 una cū profugientibus ingredi nullus auderet: aut animo aduerteret: is tamen tū hortando tū incitando i-
 stat: fortunā exclamans fugantibus magis quā fugientibus urbē referasse. Paucis inde confectantibus re-
 pulso hoste superatas saltu portas irrumpit. Cū nemo primū obstare aut illū irruentē excipere prorsus au-
 deret: postea ubi modicos admodū interius repugnantes aut opē ferentes: & imixtos hostibus suos aspe-
 xit: gestis manū pedum agilitate & animi audacia intra mœnia traditur incredibile confecisse certamē.
 Quos inuadebat uicti iacebant: alios ad extrema urbis compulerat: fessi ac desperati quidā arma proiece-
 runt: quare ingens Martio oblata est occasio exteriores intro Romanos admittendi: ita redactum ē in po-
 testatem oppidū. Vbi ad diripiendū & exportandū intentos cerneret plurimos: moleste ferēs uociferabat:
 indignū se extimare ut dū cōsul acciues uspiam fortasse collato cū hostibus Marte dimiceret: hi diripiētes
 obambulant: & prædæ gratia discrimen effugiant. Quos ubi sibi nequaquā obtemperantes animaduertit:
 delectis qui cōfectari noluerant: qua exercitū ire senserat: proficiscitur. interdū cōmilitonū animos accē-
 dere: & ne cederent exhortari: Deos interdū orare: ne posterior ad pugna ueg in tempore aduentaret: ubi
 coniunctū suis ciuibus discrimen disceptare posset. Mos tunc Romanis erat: ut in acie cōstituti priusquā
 clypeos reciperent: togasq; circūcingerēt: tribus aut quattuor audiētibus una sine scriptis testamenta cō-
 ficerent: heredēq; nūcuparent. Ea in hostiū conspectu attitantes Martius offendit milites. Qui ut primum
 cū paucis cruore respersus ac sudore plenus uisus ē: turbari nōnulli corpere. Postq; aut gratulabūsus ad cō-
 sulem procurrisse: iunctisq; dextris captū nunciasset oppidū: Cominius eū salutatū amplexatus est. Cæte-
 ris rē prospere gestam tū cū iactantibus tū audientibus ingens adiecta fiducia: & iā signum ad cōserendas
 manus dari magnis uociferationibus orabāt. Rogāte deinde Cominiū Martio quēnam i modū hostilia
 cōponerentur arma: & quonā modo bellacissima locaretur acies: extimare se inquit medias Antiatū for-
 tissimas esse cohortes: qui nullā ob rē suā remittant audaciā. Peto igitur ac deprecor inquit Martius cōtra
 istos nos in acie uiros colloca: q; cōsul eius prōptitudinē admiratus fecit. Cū primis pilorū iactibus cursu
 Martius erupisset: nusquā resistere in fronte uolsi. At cui se parti phalangis imiscuerat: illico discindebat
 Multi in eū post hęc se conuertunt armis utrinq; uirum circūuenientes. Cui metuens consul quos habe-
 bat circa se fortissimos subsidio imisit. Atrox itaq; circa Martiū pugna cōmittitur: ubi cæsis breui cōpluri-
 bus: dū a Romāis uiolentius incūbitur: funduntur hostes: in quibus psequendis intenti Martiū orant: ut
 is labore ac uulneribus ager sese in castra recipiat. Ille haud est inquit laborare uictoris: cōtinuoq; fugien-
 tes insectatus est: reliquus dehinc uictus exercitus: desideratis captisq; plurimis. Postera die præfente Mar-
 tio cōgregatisq; cæteris tribunal cōsul ascendens cū p re bene gesta meritis superis laudes reddidisset: cō-
 ue: sus ad Martiū mig: in modū eū collaudauit: cū rex suæ partim ipse cōsul in prælio spectator affuisset:
 partim ipse Martius testimoniū attulisset. Postmodū cū ex oibus: tum rebus tū equis tū captiuis decē sibi
 priusquā in alios præda diuideretur: deligere iuberetur: præterea ad eximiæ fortitudinis præmiū insigni
 donaretur equo: id Romanis approbantibus uniuersis procedens in mediū martius: consulis inquit la-
 dibus exultare se equūq; suscipere: alia uero nō decus sed mercedem ducere: proinde sua se quēadmodū
 unusquisq; sorte contentum fore. Præcipue uero unicam peto ac obsecro gratiā: hospes mihi & amicus
 in Volscis erat uir æquitate ac modestia clarus. Is modo captus ex locuplete solutoq; seruus factus est: ei cū
 magna malorū moles ingruat: unū ne uenūdefur: animouisse faterit. Hęc ubi dicta sunt: ingēs martio cla-
 mor obiicitur: plures profecto inuictum magis pecuniis animū q; bellicam eius fortitudinem admirari.
 Qui. n. ob eius honores inuidia aut æmulatione flagrabant: ii uel eo amplioribus dignum iudicabant: q;
 oblata contēneret: magis quā qua res huiuscemodi paruipendebat: q; qua meruerat uirtutē amabant. mo-
 destior. n. diuitiæ: q; armorū præstantior usus est: maiusq; opibus nō egere: q; ipis uti ornamentum affert.
 Vbi sædatis militū clamor est & tumultus: Cominius excipiens: Cōmilitones inquit hisce rebus iuitum
 donare uirum nō licet: demus uero quod illi datum admi nō possit. Coriolani sibi cognomē decernamus
 nisi prius id iā illi res gestæ uendicauerint: hinc Coriolanū tertium nomen affecutus est. Quæ res, maxime
 declarat proprium sibi nomē extitisse Caio: alterū uero martium familiæ aut cōmune generis fuisse: poste-
 riori tempore usus ē tertio a rebus gestis: aut forma aut uirtute aut fortuna: quēadmodum & apud græcos
 huiuscemodi iudici solebant cognomenta: A gestis quidem denominari liquet: sicuti Sothera & Caliz-
 meon: a forma ut Phistonē, Cirippūq; a uirtute ut Euergentē & Philadelphon: a fortunæ fœlicitate ut En-
 dæmona: sicuti Bassus secundus uocatus est. Quibusdā ē regibus appellationē præbuit mordacitas: quē
 admodū Antigono quidē Dofonē Ptolomeo uero Lamyrū. Quo genere usus plurimū Romanos constat
 quēdam metellore nominauere uitatū: quoniā cū ulcus haberet diutius frontem uita legatus obambula-
 bat. A tlerum qui paucis post patris obitum diebus funebribus ludis gladiatorum munus exhibuerit: Ce-
 lerem uocauerunt: celeritatem ac maturitatem apparatus admirati. Nonnullos adhuc e nascendi sorte nū-
 cupant: ut Proculum: qui foris absente patre natus est: Posthumū qui patre mortuo: uopiscū cū ex gemeli-
 lis alteri superstiti esse contigerit. Ex corporis quoq; habitudine denominationes rite iponi solent: ut non

Titus Lartius

Cominius

modo sylli nigri ruffi:uerum etiam cæci & clodii neq; cæcitatem aut aliã quibus corporis calamitatem p con-
tumeliam arbitrabantur obiectam:quin eam perinde ac propria audiebant nomina.Hæc tamen ad aliud
magis scribendi genus attinerent.Finito bello seditione turbulenti rursus suscitare ciues:nullã nouam
tamen aut iustam habentes criminatione.Veq; ex prioribus discordiis ac dissensionibus malor; occasio-
nem contra nobiles nacti inculta quidem ac infeminata maxima parte agri:cum nec aliunde comeatum
conuectari belli tempestas sinisset:acris annonæ caritas ciuitate inuasit:cuius etsi magna uiguisse affluẽ-
tia:nulla tamen pecuniæ facultas plæbi suppetebat.Quod ubi seditionis auctores uident:uerbis asperis
criminari diuites:q; inueteratæ memores inimiciatæ eis famẽ inducant.Interea ab Veliternis uenere lega-
gati:qui urbem tradentes eo demitti coloniam orabant.Cũ.n.pestilens ciuitati morbus ingruisset:tantã
hominũ stragẽ ac perniciẽ ediderat:ut ex uniuerfis uix pars decima reliqua superesset.In tpe igit Veliter-
nor; necessitatẽ adesse prudentiores auctumabant:quoniã dubiis in rebus cũ factiosorum tumultus icre-
sceret:leuamine indigebant:seditione q; pariter dissipatã iri:& ciuitatẽ perinde ac morbosa & turbulenta
quadam redundantia expiandã esse sperabant.Eor; igitur qui ad eã mitterentur Coloniam delectu habito:
consules expeditione reliquis in Volscos eduxerunt:intestinis hoc pacto tumultibus quietem excogita-
tes:ut cũ diuites ac tenuiores plæbeiq; & patricii inter cõmunia simul arma castra & belli discrimina uer-
sa:entur:mitioribus inuicẽ cõponerentur animis.At Sicinius & Brutus turbulenti sane homines magis i-
surrexere clamoribus:rẽ crudelissimã mansuetã Coloniam nomine appellari:cũ tamen medici homines
tanq; ad perniciosam uoraginẽ exitus in urbem aere morbo & inhumatis refertam cadaueribus deduce-
rentur:alienos & letalis quidẽ ac pestiferos habitaturi lares.Et quasi abunde nõ sit:quosdã inedia perisse:
alios pestilentia obiectare insup:ne ullum calamitatis genus ciuitati desit:qua locupletũ seruitio oppressa
fatiscitur:susceptũ ultro bellũ adiiciunt.Plæbs huiuscemodi uerbis instigata neq; cõsulũ delectũ inibat:&
Coloniã detractabat.Quare senatus anceps cũ palã his plæbis ducibus aduersantẽ Martiũ cerneret:qui tu-
more & elatis iã plenus animis magna patribus admiratione habebatur:Coloniã emittunt:grauem sorte
delectis multam nisi excedant cõminantes.Aliis uero militiã detractantibus:Martius assumptis tũ clien-
tibus cũ cæteris quos inducere potuit:in Antiatẽ agrũ incursionibus factis annonæ plurimũ & magnã pe-
coræ & captiuor; prædã cõparans nulla sibi prorsus re desumpta militibus cuncta secũ agentibus ac ferẽ-
tibus Romã redit.Quibus in locupletatis:reliqui pœnitentes inuidere Martio:inimicari:eius gloriam
ac potestatẽ perinde ac contra plæbẽ augeretur:moleste pati.Paulopost petente consulatũ Martio:multi i-
eũ proni erant:uereri nãq; ne uirũ genere ac uirtute primariũ posttalia actãta beneficia dignitatis expertẽ
repudiarent.Mos erat magistratũ petentibus prehensos dextra ciues benignis orare uerbis:& absq; inte-
riore tunica in for; opertos,ueste descendere:sive ut eo habitu ad supplicandũ humiliores accederent:sive
ut qui citatrices haberent manifeste signa fortitudinis aperirent:Nec uero ob plæbis suspitionẽ ita recin-
ctos & absq; intima tunica supplices ire cogeant:Nõ.n.dignitates argento aut ullo corruptellar; genere
tum ipartiebantur.Diuisi quidẽ post emptio aut uenditio illa fera prorupuit:& inter cõcionis suffragia se-
se argentũ imiscuit.Hinc iudicior; hinc exercitũ corruptela unius dominio subiecit urbem:Auro captiua
seruiunt arma.Sapienter uero dixisse uidetur:qui Romanũ populũ ex eo tũ primo perisse inquit:qui pri-
mus epulũ ei largiorẽq; dedit.Ea quidẽ pestis haud continuo patens cæter; clandestina proserpens Romã
paulatim inuasit.Nõ.n.scimus quisnã prior Romæ populo aut iudici largitionẽ dedit:primus at A the-
nis pecuniã iudicibus contulisse traditur anitus Anchemeonis filius:cũ circa Peloponnesiaci ferme belli
exitum prodicionis Pili causam diceret.Tum incorruptũ adhuc genus aureũ Romano obseruabatur fo-
ro.Cæterũ cũ Martius plures ostenderet cicatrices:quas assidue per annos tris ac decẽ egregius bellator ac-
ciperat:uniuersi illius uirtutẽ tacita ueneratione prosequabantur:deq; eo consule designando mutuos i-
ter se fecere sermones.instante comitior; die Martius magna senator; frequẽtia stipatus honorifice forũ
ingressus ẽ.Tũ manifeste declaratũ ẽ:nulla in re tantũ studiũ curæ atq; sollicitudinis q̃tum in Martio gessisse
patricios.Quæ res multitudinis beniuolentiã in odiũ inuidiãq; cõuertit:quippe timuerant si uir tantæ iter
nobiles dignitatis maxime rei optimatũ inclinatur consulatũ assequeret:ne popularẽ oĩno tolleret liber-
tatẽ.Ea cogitatione denegato Martio cõsulatu:alii designãt.Id ægre senatus tulit:q; ipse magisq; Martius
ea laceffitus cõtumelia uidebatur.Martius neq; modeste neq; æquanimiter illũ perpeffus casum plurimũ
iracundiã ac cõtumeliosã indignationis aperuit:ut qui magnos spiritus & ex cæssos foueret aĩos.Nõ erat il-
le uir qui grauitatẽ simul cũ mansuetudine quibus i rebus ciuilibus maxime uirtus cõstat.studiog; ratioẽ aut
disciplina tẽperatã haberet:signarus ei qui administrator in repu.futurus ẽ:fugiendã esse magnopere per-
tinaciã:quã Plato sociã solitudinis appellabat:& hominũ societates comiter celebrandas acceptasq; pla-
cide sufferendas iniurias:quæ res multis solet ẽẽ ludibrio:at simplex usq; adeo austerusq; præstans uniuer-
sos superare ac nemini cedere omnino fortitudinis officiũ esse censebat.Cũ tamen id ex animi mollitie &
ibellitate proficisceret:a quo dũ graui laborat ægritudine:furor ille perinde ac ex tũc facto quodã ulce-
re ittuabat:perturbatus igitur & acerbissime i sensus plæbi discessit.Qui uero i urbe & ætate & generis splẽ-
dore florebat:ei uiro mixtũ modũ cũ semp affecti:tũ uero eo tpe præito aderat:simulq; & dolẽdo & idigne
ferendo ad nullũ honestũ facinus ipsius aĩum incendebant.Eis nãq; beniuolus in re militari dux erat atq;
præceptor:& dũ aliquod strenue opus pficissent:adiecto sine liuore stimulo ipsos ad uirtutẽ & gloriam
cõcitabat.Magna iterea uis empti frumẽti Romã ex italia cõuecta ẽ:nõ minor ex Syracusis:quã tyrãnus
Gelodono miserat.Ea re plurimis spes iniecta est & alimentor; penuria simul & dissensioẽ ciuitatẽ libera-
tũ iri.Frequenti igitur curiã cõfestim circũfusa extrinsecus multitudo exitũ expectabat annonæ:cũ libera-
lẽ eis futuram actionem tũ patiendam sine precio largitionẽ sperantes:erant siquidẽ q; ea de re ad senatũ

referebant. At surgens Martius eos qui ad uendicandā plæbis gratiam orauerant: uehementer carpsit: factiosos homines & reip. proditores appellans: qui pestifera temeritatis ac insolentiæ semina & sibi ipsis noxia fouerent in plæbem. Quæ dum ex initio germinabant: haud neglexisse consilii prudentiæq; fuisset: ne facerent. hisce principiis dominationē plæbis inualefcere terrori iā esse: quoniā quæcunq; iis collibuerit: facile ipetrant: & ad nullū facinus obeundū inuiti cogi queunt: eos nusquā obtemperare cōsulibus: tāq; i domita ferocia est: ut eorū patronos suos uocare principes audeant. Nā quid est aliud inquit pro distribuēdis populo largitionibus suffragia decretūq; sedentes ferre quod in popularibus graui principatibus factitant q; ad cōem perniciē eorū contumaciā alere? Nō. n. detrectata sæpenumero militia & destituta p secessio nem patria & incusato senatu gratiā accepisse: ueq; se per metū impune dimissos eē iactabāt: quin uos hæc per adulationē tribuentes indulxisse: iccirco confisi nullū aut ipsoꝝ superbiæ aut seditionibus finē facturi sunt. Cū igitur hoc uehemens quidā furor existat: resipiscamus inquit: & tribunitiā illius potestātē auferamus cōsularis perniciē dignitatis seditionisq; ciuitatis cām. Quæ nō una iā ut olim ueq; scissa atq; disuncta concors nunq; unanimisq; futura est: nosq; nō nisi mutuis perturbatos odiis disceptationibusq; languētes esse sinet. Talia permulta dictitans Martius iuuentutē & uniuerfos ferme diuites miro concitatos instigauit in suā traxit sententiā: solū hunc esse uirū clamātes: qui ciuitatē nullis uinci blandimentis permittat. Nō nulli grandiores natu cū euentū pspicerent obsistebāt: hinc. n. boni nihil exortū. Tribuni nāq; qui aderāt: ubi uicticē Martii sniam intelligunt: ingenti clamore pcurrunt: turbāq; ut ad sibi opitulandū iurgat: exhortantur. Inde dum Martii uerba in senatu habita reputantur: turbulentissima facta concione ne uulgus ira præceps contra senatū impetū faceret: uix temperatū est: hoc culpā malorū in Martiū tribuni referentes: eū cām dictūq; missis lictoribus citant: quos ille per cōtumeliā habitos a se repulit. Inde tribui cū ædilibus: ut Martiū traherent profecti: uig. capiunt. Cōglobati uero patricii fugatis tribunis: ædilibus incussere uerbera. Nox rixam diremit. Illucescente die consules: ut percitū ira populū in foro undiq; cōcurrentem uident: ciuitati timere cōeperunt. Quare coacto senatu de placanda multitudine aut oratiōe benigna aut utilibus decretis agitatū. Tunc. n. contentioni dignitatis minime locū esse: nec si sapiant eo tpe pro gloria decertandū. Id sœuum ancepsq; tempus clāmentia magis & gubernādī humanitatē exposcere. Ea tenuit sententia. Progressi igitur ad populū consules benignissimā orationē habuerunt: nunc obiecta placide reselentes: nunc intermonēdum modestissimis utentes moribus: tū de anonæ precio nihil utiq; secū disceptaturos. Talibus uerbis mitigatus est populus: quē ubi tribuni leuiter ac moderate audiendo placari cernūt assurgentes senatui tēperate quidē agenti ius esse inquit cedere populū. At martiū cām dicere iubēt quē nō nisi ad perturbandā remp. populūq; destruendū iritasse patres constat: qui citatus parere contēpserit: ædilibusq; deniq; in foro per contumeliā uerberatis intestinū: q̄tum in eo ē: bellū exuscitavit: ciuesq; ad arma cōpulerit. Ea uero iccirco dicebat: ut uel præter naturā ferocē Martii animū humilē summissumq; redderent: aut si uti moribus pergeret: inexorabilē aduersus illū iram exercerent. Quod illū facturum eē sperabant: probe siquidē hominis norant ingeniū. Stetit itaq; ut crimina dulueret Martius: quietē ac silentiū tenente populo. Cūq; supplex expectaretur: oratio odiosa nō solū dicendi licentia & maiori orsus est conuitio: ueq; & sono uocis & uultus dispositione intrepidus extitit: ita ut eos aspernari & paruifacere uideret. Quapropter exasperatus populus: se illius uerba grauius & moleste pati haud dissimulanter tulit. Audacissimus tribunorū Sicinius parūper habito cum collegis colloquio: postmodū proclamans in medium: tribunos mortis dānasse Martiū pronuntiat: deinde ædilibus ut statim correptum e saxo ad ima puoluerēt edixit: quem tum ædiles arripuissent: id plurimis & plæbeis etiam hominibus tum horroris tum superbiæ plenum uisum est facinus. Patricios ingens dolor incessit: qui siquid opis asferre possint: clamore ac strepitu eminus adorti sunt. Ii contra quisquis manus ad mouerat: arcentes promiscuū inter se tenebant Martiū nōnulli protensis ad populū palmis orabant. Postq; in tanto strepitu & tam deformi rerū facie nihil uerba nihil clamor effecerant: amici ac necessarii tribunorum: ubi nō sine multorum cæde nobilium exigi ad necem Martium possunt intelligunt: eos inducunt: ut pœne nouitate & acerbitate sublata nō ui nō idēna tum occidant: at de eo populi suffragia ferri sinant. Tum desistens ab incepto Sicinius patricios rogat: quamobrem uolenti populo Martium digna luere supplicia: ipsi tantopere illum conentur eripere. Cōtra illi Sicinium rogant: quid cogitatis excellentissimum Romanū ciuem causa indicta ad tam immanissimum nefariumq; uexare cruciatum? Tum Sicinius ne hanc dissensionis ac seditionis cū populo causam allegent inquit: dabitur ei quod deprecamini: fieri de homine iudicium. Tibi autem prædicimus inquit Marti: tertio ut adsis foro quo te nihil aduersum leges perpetrasse persuasos ciues facias: iudicium dē te per suffragia laturos. Ita soluto ac recepto Martio a patriciis summa cum alacritate discessum ē. Medio tertii fori tempore nona autem die: quam nundinas uocant Romani fora constituunt. Magnam propulsandi spem iudicii præbebat susceptum in Antiates bellum: quo interim diutius duraturo tabescēte & ob belli negocia relanguente pro: fusus ira pacatior redderetur populus. Postmodum ubi finito mox bello rediere: patricii crebros conuentus agere & consilia agitare quo pacto nec Martio deessent: nec factiosi rursum homines turbulentas populi disceptationes innouarent. Appius igitur Claudius plæbi uehementer infestus & labefactari rempubli. & senatoriam destrui dignitatem obtestabatur: si contra nobilitatem i populi potestatem suffragia fieri patiantur: Contra seniores populo cariores: sed mitem ac humanū ex licentia futurum uulgus asseuerabant. Nec. n. illis senatum esse contēptui: sed cū se floccipendi putent: auctori tatē iudicādi sibi honori ac solatio ducere: si mulatq; suffragia cæperint: omnē deposituros iracundiā. Martius itaq; cū magno in se studio tum metu plæbis ancipitem cernens senatum: tribunos rogat: cuius enim criminis reum arguunt: aut qua de re causam dicturū accersant ad populū: Perduellionis actionē eē aiūt.

seque illud regnum affectasse demonstraturos inquit: Tum surgens: iam eo inquit causam dicturus
 ad populum: nullum se iudicii aut supplicii genus si conuincatur effugere: modo id accusate inquit nihil
 patribus ementiri. Eis idem constanter asserentibus: ipsa de re constitutum est iudiciu. Populi deinde facto co-
 uentu non decuriae uerum tribus in suffragia ire cogebantur. Primumque mendicacem et inertem turbam: & cui nullum ho-
 nestatis inest studium antequam locupletes assuetos bello clarioresque ciues suffragia ferre iusserunt. Deinde cum eum
 minime probarentur obiecta: affectati regni crimen omittitur. Is rursus memoria repetitus est sermo: quem
 Martius habuerat in senatu: dum facili uenundari precio inhibebat annona: & tribunitiam populo potestatem
 suadebat intercepti. Dehinc nouum agi crimen coeptum: quod captam ex Antiati agro praedam in aerarium non rettulisset
 uerum suis diuississet militibus. Quare res Martium uehementer perturbasse traditur: quod cum in ea ex insperato inci-
 disse: non facilis ad persuadendum multitudinem temporalis suppetebat oratio. Eo collaudare iam milites inci-
 piente: ingens tumultus exoritur: plures namque eam detractarant militiam. Demum euntibus in suffragiatribus
 tres illum perpetuum multarunt exilio. Quod ubi promulgatum est: populus magis profecto quam superatis undique
 unquam bello hostibus alacer exultansque abiit. Senatus uero dolore ac tristitia grauiter angustatusque poenitere &
 aegre pati: quod omnia pertesseret: & aspera potius cuncta subiisset: quam insolentem adeo plebem abutentem lice-
 tia paruifecisset. Qua in re ad eos internoscendos non opus erat ueste aut aliis dignitatis insignibus: at con-
 festim quisquis exultabat: plebeium: quisquis maecebat: patricium esse constabat. Ipse autem Martius nihilo aut ue-
 ste aut incessu aut facie contristatus aut humilis solus inter tot afflictos maioris expers uidebatur: non illum
 consilio aut uirtute casum aequo ferens animo: uerum & indignatione & grauissima percussus molestia: quod a-
 tristitia proficisci plures ignorant: qui simulac in furorē uersa uehementer excanduit: humilitate secordia
 quam propulsat. Eapropter qui iracundi furentesque sunt: efficaces strenuique iudicantur: quemadmodum & cali-
 dus quem febris occupat. Animus quippe utpote altius intendente pulsu attollitur: quam dispositionem extem-
 plo re Martius declarauit. Siquidem domum ingressus: ut matrem coniugemque plagore ac uulnere lamentantes salu-
 tauit: modeste presentem ferre casum inuuit. Mox frequenti cum patriciorum comitatu sese ad portas pripiuit.
 Inde nihil aut capiens aut indigens tribus aut quattuor consecretantibus famulis excessit. Paulo post cum in
 agro uersaretur: multa secum qualia furor ministrabat agitans consilia: non honestum aut uirile alias utile quicquam
 sed quo pacto in Romanos grassetur cogitabat: ut in eos graue aut finitimum quodpiam bellum accederet. Primum
 itaque cum Volscis experiri collibuit: quos & corporibus & opibus pollere sciebat. Acceptas nuper belli cla-
 des non tantum eorum uires attriuisse: quantum disceptandi cupiditate irritasse putabat. Ceterum ex Antio erat op-
 pido uir ob diuitias ac fortitudinem & generis splendorem regiam in Volscis nactus dignitatem Tullus Amphi-
 dius nomine. Huic se magis quam Romanorum quempiam inuisum esse coeptum habebat Martius: multoties
 enim emulatione iactabundi: ut fortissimi iuuenes belli gloria & inuidia stimulat: alternis se minis puo-
 cauerant: quare res praeter publicas priuatas et inter eos auxerat inimicitias. Haud tamen abstinit: quin imo
 excelsos in Tullo noscians animos: qui Romanos et occasionem causamque praebentes aliqua clade cupiebat
 affligere: certissimum ei reliquit testimonium: quisquis aduersus iram reluctari difficile esse dixerit: quare persae-
 pe id quod uult emptum morte persequitur. Accepta ueste qua ignotus (sicut & Vlyxes) delitesceret: hostilem
 commigrat in urbem: obuiantibus inde plurimis nulli cognitus: erant. n. tenebrae: Tulli domum adiit: seque re-
 pente intra lares inferens: operto capite tacitus quietusque sedit. Admirantes domestici haud depellere ui-
 rum audebant. Erat enim quaedam in eo uel tacente maiestas: Tullo autem cenanti rei nouitatem denuntiant.
 Tullus ad eum contendit: quisque sit aut cuius rei gratia uenerit: percotatur. Ita reiectus Martius parump-
 timoratus: Si me nondum agnoscis Tulle inquit: aut cernens uero credis: me mei accusatoris fortuna consti-
 tuit: Caius sum Martius: qui plurima Volscis mala intuli: nec ea menegare coriolani cognomen finit: Haud
 enim aliud mihi ex illis laboribus multisque periculis praemium: quam hoc insigne uobiscum inimicitiae nomen co-
 parauit: quod cum mihi adimi nequeat: ceteris spoliatus omnibus cum liuore plebis ac insolentia tum optimatum
 ac nobilium mollicie ac perfidia exul extrudor. Tuorum penatum supplex adsum: non salutem aut libe-
 rationem expetiturus. quid enim mortem reformidans horum deferret? at uolens ex iis qui me e patria ex-
 torrente deiecere: digna recipere supplicia: iamque ab eis qui te mihi dominum constituo magna ex parte reci-
 piens. Siquis igitur de inuadendis hostibus tibi animus adest: eya uir generose meis ad id calamitatibus
 utere: & infelices casus meos communem Volscorum felicitatem face. Eo enim pro uobis fortius quam ad-
 uersum uos belligerabo: quo animosius qui rem hostium nouere: quam qui ignorant bellare solent. Quod si inca-
 ptare non audes: fessusque subsistis: nec mihi ulla uiuendi cupiditas superest: nec tibi me seruare conducit: diu quidem
 inisum ac inimicum hominem nunc uero inutilem & omnis praesens commoditatis expertum. Haec cum Tullus audisset: mirum
 in modum letatus: iuncta dextera: surge inquit & confide Marti: Nobis. n. cum te exhibes: ingens bonum tuus praestat
 aduentus: sed maiora profecto ex Volscis sperare te licet. Tum Martium in caena hospitaliter habuit. Posteris die-
 bus iter se de bello consilia conferunt. Ingentes inter ob Martii donationem iter primores plebeiosque dissen-
 siones Romam perturbationem. Multa praeterea tum uates tum sacerdotes tum priuati homines percurata prodigia nuntia-
 bant: ex quibus unum huiusmodi commendatum est memoriae: Titus Latinus erat uir haud longe clarus: mode-
 stus alioquin: haud alieni curiosus negotii: nihil arrogans minimeque superstitiosus. Hic in sonis loue sibi adita-
 rem cernere existimauit: referre senatui iubente: quod malum tristissimumque sibi populi praesultatoris promississet: quod
 primum cum uidisset: neglectum se dedisse dicebat. Cum iterum ac tertio idem usum contempsisset: eius optimi filium inte-
 rire conspexit: tum subita membrorum debilitate correptus est: postmodum cum lectica delatus ea senatui renunciaisset:
 illi corpus pristinum sensisse uigorem tradit: exurgensque suis abiisse pedibus: quare admirati senatores magnam
 inuestigandae rei curam ac diligentiam habuere. Ea uero erat huiusmodi: Quidam eius seruum ceteris seruis trucidatum
 in foro uerberibus tradiderat: posteaque necauerat. Dum homini plagas incutuit: eumque saeuis modis & uariis

poenarum doloribus afficiunt: pompa forte subsequitur. Qui aderant triste spectaculū ac indecoros motus grauiter tulere: iactatis solūmodo in amarissimū adeo tortorē maledictis atq; cōiuitis: id tamē facinus nemo cōpescuit. Erat quippe plurima in seruos humanitas ob prācipua illorū ministeria: leuiorq; cū eis uitae cōmunicatio solebat haberi. Maxima uero hāc peccāti seruo iferebatur poena: ut is plaustrī lignum cui temo affigitur: spectante uicinia ferens: circūgeretur: quod ubi factum erat: infidus a domesticis & uicinis existimatus: furcifer appellabatur. quod enī grāci hipostacē ac sterigina: hoc Romani furcam nominant. Cum igitur Latinus uisa renunciaffet: senatus dubius inquirebat: quis nā tristis ille malusq; praesul tor pompam antecessisset: donec nonnulli indignissimos eius serui cruciatus memoria repetiuerūt: quē in foro plagis affectum postea necauerāt. Cōprobantibus itaq; pontificibus sumptū est de domino supplicium: Deoq; instauratū est solēni cum pompa spectaculū. Numa quidē cū aliarū rerū tū pontificiū iuris prudentissimus expositor: hoc Romanis ad summum religionis ornamentū instituisse uidetur: ut cū principes aut sacerdotes rem diuinam faciunt: praeco ingenti uoce praecedens clamet: hoc age: animos sacrificio. s. adhiberi iubens: ne ullis interiectis opibus: quae plurima humanis in rebus ui & necessitate: quodāmodo fieri contigit: diuinus auerteretur cultus. Sacrificia ludos & spectacula nō hac tantūmodo sed puilla quoq; de causa instaurare Romanis mos est. Olim Theffaram ducentibus equis cū unus eorū attornitus resiliisset: auriga habenas manu sinistra corripuit: quocirca eā denuo pompā instaurari decretū. Inferioribus tēporibus unicū trigiesies actū accepimus sacrificiū: q̄ aliquis semper aut error aut scrupulus intercessisset. Talis diuinis in rebus Romana religio ē. Martius autē ac Tullus obnixē cū uolscoꝝ primoribus clandestina ferebant colloquia: instigabantq; ut Romanis quoad mutua fluctuant seditione bellū inferrent. At ii moleste eā orationē admittebant: quoniā annuē sibi cū Romanis indictae fuerant induciae. Belli tamen causam postmodū praeuere Romani: qui ob cuiuspiā suspicionē calūniae in ipso spectaculo praconē indixere: ut urbe uolscoꝝ ante solis occasum excederent. Id quidā Martii dolo ac fraude peractum asserunt: qui subornatū quēdam senatui nuntiatū miserat: ut uolscoꝝ Romanos interspectandū adoriri: ut bemq; incendere consiliū erat. Id quippe senatus cōsultum omniū in se uolscoꝝ uehementissimū conflauit odiū. Tullus atrocius rem uerbis attollens instigatos demū induxit: ut urbes & quantū agri bello eis ademptū erat: a Romanis per legatos repeterent. Auditis Romani legatis inique ferentes responderunt: Priores qdē uolscoꝝ arma sumpsisse: posteriores ea Romanos deposituros. Tullus aduocata publice cōcione ubi decretū bellū est: accipi Martiū cōsult: eiq; depositis inimicitis fidē haberi: ut quod prius bella donō uastarit: id nunc propugnando sumopere iuuat. Accitus Martius habita ad populū concione non minus orando grauis q̄ armis potens plurimūq; sapientia & animi magnitudine praestās habitu: una cū Tullo dux belli & imperator dux est. Timens igitur: ne dū uolscoꝝ necessaria bello tardius pararent: ei bene gerendae rei surriperetur occasio: iussus principibus & in ciuitate potentioribus cetera comparare atq; instruere: ipse nullo militiae ordine expeditissimos secū trahens ex insperato romanū repēte inuasit agrum. Tanta inde uis praedae: ut cū agendo tū ferendo atq; uehendo Volscoꝝ laxaretur exercitus. Is uero pauci faciebat: q̄ praedā abunde cōuectaret lateq; uastaret agros: cuius uero gratia ea gerebat: permagni existimabat: carpēdos plēbi obiectare patricios. Nā cum aliorum uniuersa dirueret: solos nobiliū agros summa ope seruabat intactos: ac eorum nihil sinebat intercipi: quapropter turbulentissimae inter eos icusationes & iurgia excādebant. Hi quidē plēbeios iniquissime uirū fortē eiecisse criminabantur: ii cōtra patricios recrudescētib; inimicitis cōcitasse Martiū querebātur: & afflicto bello ceteris eos spectatores sedere: ac aeris fortunarūq; suarū custodes nactos: ab se q̄longe bellū habentes. Tū Martius uehementissimā se rem cōfecisse ratus: q̄ ad cōtēnēdos hostes audacior iam Volscoꝝ esset: praedā tutus abduxit. Vt uero nō minus mature q̄ animose coactae sūtigentes Volscoꝝ copiae: parti in urbibus praesidio relinqui partē belligere Romanis censent. Martio autē alterius optionē imperii ipsi tradēte Tullo: ille Martiū cum se nusq; inferiorē uirtute: tū uero meliore belli fortuna usum affirmans: ducē foris uersari statuit: se autē ciuitatū praesidio futurū: & exercitui cōmeatus & necessaria suppeditaturū. Quibus rebus acrior factus Martius in primis Circeum Romanorū Coloniā petit: cui ultro in eius potestate se dediti uiolētū nihil intulit. Inde Latinorū depopulatur fines: ibi pro latinis sociis propugnaturus Romanos opinatus. at ii cum a Romanis multotiens subsidiū imploraret: ad id ferēdū segnior erat populus: cōsules uero extremo iā cōsulatus tēpore pugnae periculū detestabāt: ea ppter uacui Latini remissi: Martius ad eorū urbem castris ad motis Tolerinos inde Vicanos Pedanos Bolanosq; cōtra ferētes arma ui cepit. Corpora in seruitutē redacta bona eorū direpta sunt. Qui ad eū inclinabant: eos magna cura protexit: & ne quicq; derimēti eo uel inuito paterentur: ab illorū agro q̄longissime castra dimouit. Post ea Bolla stadiis circiter. C. Roma distāte pōnitus omnibus ferme usq; ad innoxia aetate celsis ingentē nactus est praedā. Tum Volscoꝝ qui ad ciuitatū praesidia depositi erāt: q̄primū cū armis deferunt ad Martiū hūc unū iperatore solū suūq; agnoscere dictitantes. Eius iclytū nomē & gloria admirabili uirtute per uniuersam ferebat Italiā: unius traditionē corporis tā incredibile rebus effecisse momētū. Romana res nullū seruabat ornāmētū: nulla belli cura: quotidiana discordiae seditionesq; cōtēntiones: donec obsidione cingi Lauinii urbē nūciatū est. Ibi uita Deorū tēpla Romanis erāt: inde primordia generis: quoniā id primū aeneas oppidū cōdidisset. Tū mirū in modū populi repētina mutatio. absurdū uero ac incredibile patriciorū cōsiliū: sollicitus. n. de reducēdo in patriā Martio cū sūma ui dānationē eius rescinderet: patres habito supplēbis uolūtate cōsilio: id prorsus ihibere: siue ut omnino ifesti populi uotis obsisterēt: siue q̄ plēbis gratia reuocari uirū nolebāt: siue iam iccirco illi graues ifensiq; forent: q̄ tametsi ne ab cūctis iniuria laceffitus esset: uniuersos tū offenderat: & hostem se patriae declararat: i qua & potētissimos & praestantissimos cōdoluisse ciues: secūq; pariter uiolatos sciebat

Lata de illius reditu rogatione absq; senatuscōsulto inferenda lege ac suffragiis inanis erat plæbis auctoritas. Id ubi Martius accēpit: acrior ira subiit: omiffaq; obsidione furore stimulatus ad urbē ire pergit: & ad celias fossas quadraginta ab urbe stadiis castra locauit. Tum uisus terribilior & quāq; ingentes antea tumultus attulisset: omnis tamen in præsentia sædata diffensio. Nemo. n. aut princeps aut cōsularis audebat de Martii reditu refragari. Cernere erat muliebres cōcursus in urbe in Deorū tēplis seniorum lachrymas supplicesq; precatus cuncta pertrepida: nusq; salutis aut consilii locus. Tū prudentissimū plæbis de conciliando Martio consilium extitisse intelligebāt: incusando omnino patres: qui dū placato opus erat: odiū irāq; magis incitabant. Legatos igitur ad Martium mittere placuit: qui reditū ei dātes in patriam instantis belli periculū solui exoraret. Missi autē a senatu æquales Martii. li cū primū Martio occurrerent: sese ab eo tum familiari tum amico ingenti alacritate susceptum iri putabant. quod secus est factū. per hostium castra deducti eum inter cōfertissimam turbā intolerabili grauitate sedentē offendunt. Circūstantibus Volscorū primoribus legatos causam aduentus iussit exponere. Mitis (ut decuit & humana plurimū eorū extitit oratio. Martius ubi desiere loqui: respondit: pro se quidē ex acceptis iniuriis acerbe irateq; p Volsceis ut imperator urbes & quantū agri ademerūt: reddi iuberis: Volscosq; sicut & Latinos ciuitate donari. Nullum nisi qui æquis iustisq; cōditionibus sit: firmū ac stabilē belli finem. Ipsi ea de re cōsultandi triginta dierū spatiū dedit. Ab euntibus legatis inde ex agro castra mouit: Hinc Volscei qui eius potentiaē grauius inuidebant: primū crimen nacti sunt: ex quibus & Tullus erat: priuatim quidē nullis a Martio lacessus iniuriis: uerum qui humanorū morbus animorū est: obscurata penitus fama sese Volsceis esse cōtēptui mœstus uidebat: qui omnia sibi Martiū esse putabāt: reliquosq; nō nisi quantū honoris & potētiæ Martius erogaret: usurpare dignū iudicabāt. Hinc prima criminationū causa occultis in illum modis diffeminari cōpta. Hinc cōspirantes in eū Volscei succensebant: ipsumq; quia castra mouisset: proditiōnis insinulabāt: Nec uero prodita hosti mōnia uel arma: sed temporis oportunitatē: cuius ea uis eaq; natura est: ut superiora illa tū cōseruare tū in perniciē dare queat. Haud minusq; triginta dierū spatiū hosti dedisse: in quibus nihilo maius rebus gerendis momentū accessisset. Quāq; id tēporis interuallum Martius nō ocio sus non segnis exigens: socios Romanorū inuadens: ferro igniq; uastasset: septē ingētes populisq; frequentes cōpit urbes: quibus nullū Romani ferre subsidiū profus audebāt: adeo cunctorū animos terror affecerat: & resolutorū ac rigentiū more mēbrorū fractæ uires ad bellū erant. In stāte die dicta Martius cum toto rursus affuit exercitu. Missi denuo legati orare: ut ira posita ex agro Volscos educeret: quæq; utriq; magis in re sit: dicat peragatq;: nihil metu cessuros Romanos esse. q; siquid æquū Volsceus aut humanum potest: facturos se oīa: modo arma deponat. Ad hæc nihil Martius ut Volscorum imperatorē se responderē inquit: uerū uti adhuc Romanū ciuem proinde monere se orareq;: ut æquiora sanioraq; cōsulerēt: utq; eius postulata cōprobassent. Tertio demū die redire iussit: q; si secus deliberent: nullā amplius uacuis in castra mandatis migrandi ueniā eis fore pernoscant. Senatus ubi re infecta redeūtes accēpit legatos: perinde ac sæua ciuitatem tempestas ac procella uexaret: tanq; ad extremam ancorā ad numinis opem implorandum confugit. Vniuersos nāq; sacerdotes haruspices ædituos uates & ex uetusto Romanorū ritu augures solitis pro cuiusq; sacerdotio ornatos insignibus ad Martiū ire decernunt: orareq; ac deprecari: ut cū suis demū rediens in gratiā ciuibus: impiū adeo bellū abducatur. Hisce uiris intra castra susceptis nihilo mitius aut placabilius tribuit aut perfecit aut uerbum rediit: proinde aut prius i perata facerēt: aut bellum susciperent. Reuersus inde sacerdotibus sædatis in urbe motibus disponendas esse censuerūt per muros nigilū stationes: qui subeuntes propulsarēt hostes. Suā dehinc in tempore ac fortunæ inconstantia spem collocantes nullū eorū saluti remediū adhibebant. Cunctā igitur ciuitatem turbatio pauor & dirus occuparunt: or: quoad quod ab Homero persæpe dictum est: tale aliquid obuenerit: quod nequaq; multitudinis aio sedet. Is. n. magis in rebus & minime usitatis hūc in modū inquit clamatq;: Olli pectoribus posuit decandida pallas: At superū quisq; mentē cōuertit. Item & alio in loco: Fama animis populi diuina illabitur: & si Cogitat ut mentē diuorū iussa monebant. Quæ ut ipossibilia & haud sane credēda fabulamenta sūt qui paruifaciāt: cū tamen ea cōuenientia quidē & pro humanæ cōsuetudinis ratione profecta Homerus cecinerit: quippe cū multotiens ita dicat: A st ego cōsiliū hoc animis ingentibus orsus: Sic fatus dolor eandem inuasit: & ille Ambiguas uersat per fortia pectora curas. Et rursus: Ad nihil illa Suasit honesta animo uersanti bellerophōti. In magnis admirandisq; rebus quæ ipetu & inflāmato quodā indigere uideant in finētū: nō adeo delectū nostrū eleuari: sed moueri excitariq; uoluntatē facit. Nec uero ullos nobis appetitus uerū appetitū duces ingerit imagines: quibus cū ad inuitū minime opus cogat: fiducia certa speq; simul adiecta recusanti præstat initū. Aut enī a nostrarū causis actionū atq; principiis tollēda prorsus diuina sūt: aut quonā alio modo opē adiumentūq; ferunt hominibus. Nec. n. Dii nobis corpus effingunt: nec ad res gerēdas manus nobis & pedes cōponūt ac promouent: sed efficaces animi uires atq; delectum quibusdā primū imaginibus & cogitationibus excitant aut cōtra auertunt ac reprimūt sistūtq;. Romæ autem matronæ uaria deorū templa tenebant: plurimæ & longe quidē clariores Capitolini Iouis aram supplices adorabant. In quibus & Valeria eius soror Publicolæ qui Romanis i gentia persæpetum foris tum intus attulerat adiumenta. Publicola iam mortē obierat quē admodum in eius uita conscripsimus. Valeria uita non dedecus sed summam potius stirpi suæ gloriam adiecisse creditur. Ea igitur repente quo superius dixi modo cōcira & diuina quadā meditante publicæ calamitatis cogitatione tacta exurgit: secūq; cæteras trahens Ad Volūniā Martii genitricē contēdit: cuius domū ingressa eā cū nuri sedentē paruosq; sinu nepotes fouentē inuenit. Circūfusus igit mulieribus: Volūnia Inquit tuq; Vergilia nullo senatuscōsulto aut picipū edicto nos matronæ mfonas adimus. At Deus nēas (ut arbitror) miseratus pces uigorē

iniecit animis: ut horsum tum pro nostra ciuiumq; salute: tum pro uestra gloria obsecratae ueniremus: clariori profecto si animum induxeritis futura: q̄q; Sabinæ conciliatis ex bello ad amicitiam & pacem maritis ac parentibus uendicarunt. Eya supplices pergamus ad Martium: ad quem uerum iustumq; de patria perferte testimonium: q̄ ipsa licet multis oppressa miseris nihil tamen ob iram graue uobis aut infestum intulit: quin illi uos restituit incolumes: tamen si nullam ab eo sit affectura clamentia. Ea orante ualeria reliquæ acclamauere mulieres. Tum uolumnia ita respondens: Et publicarum inquit matronæ calamitatū æqua nobis portio ē: & priuatis afdigimur malis: quæ cum Martii gloriam & uirtutē ammiserimus: hostilibus magis armis circūspectum q̄ saluum aut liberum eius corpus aspiciamus: ingēs uero uobis calamitas incumbit: si adeo patriæ uires relanguescunt: ut suam in nobis spem collocarit. Enim uero nescia sum quā ti nos faciet qui adeo patriam aspernetur: & nihil faciat: quā matri & uxori & liberis anteposuit. Verū enī uero ad illum nos deducite: ut saltem pro patria supplices expiare liceat. Tum pueros ac Vergiliū una cum reliquis secum mulieribus ducens castra Volscorum adiit. Earum miseranda facies hosti reuerentiā iniecit atq; silentium: Hic Martius in suggesto inter Volscorum procures sedens: ubi eas aduenta re mulieres uidit: admiratione confectus est: in primis uenientē uxore nescitans: i moto & obstinato persistere animo uoluit: uerum consternatus affectu & ad ipsarum confusus intuitū haud tulit: ut se sedentem adiret: ac pernici deuolans gradu obuiū prodiit. Et matre primo diutissimeq; salutata inde uxore ac filiis nullo iā pacto frenare lachrymas poterat: ut uero dulces incepti sunt amplexus uirum parentis amore perinde ac secūdo fluminis cursu deferri cernere. Cæterum cum inchoantem iam uerba matrē intelligeret: acceptis uolscorum primoribus uolūt iam talia orantem audiuit. Et si fili taceamus: ipse tum uestre miseri corporis apparatus cernis qualem domesticæ rei conditionem tuum nobis cōfecerit exilium. Existima uero q̄ cæteris longe mulieribus infeliciores accessimus: quibus dulcissimū aspectum fecit fortuna: terribilem te mihi filium: huic uero maritum: patriæ muros obsidētem aspiciamus: Et quod cæteris calamitatis & malorum solet esse solatium: Deos orare q̄ procul nobis ablatum est. Non. n. & patriæ uictoriam & tibi salutem implorare fas est: quæq; atrociora quispiam nobis imprecaretur: hostis ea nostris infinitis precibus. Vxorē. n. ac liberos aut patria aut te orbari necesse est. Ego uero dum hæc uiuenti mihi bellum fortuna diiudicet haud morabor: teq; nisi positis inimiciis ad pacem atq; concordiam conciliauerō. ita ut uterq; potius beneficium q̄ alteri perniciosum tē reddas: hoc tibi persuade siq; confirmatus & paratus accede: ut non ante hostiles patriæ manus conseras: q̄ cæsam calcaueris parentem. Nec. n. ea mihi expectanda dies ē: qua filium aut in triumpho tractum a ciuibus: aut de patria triumphantem aspiciam. Quod si pro conseruanda patriā profligari a te uolscos exorarem: graue fili iniquūq; tibi fateor imminere consilium: nāq; neq; ciuis perdere bonū est neq; tuos cōmissos fidei perdere iustum: Nunc malog; finem imploramus: simulq; populis utrisq; salutem. Quæ res maximā Volscis gloriam comparabit: q̄ cum ingentia nobis bona & uictores q̄ dem tribuerint: non minus iocundam ipsi pacem & amicitiam sint consecuturi. quæ si effecta fuerint: tu tātorum profecto dux eris & causa bonorum: sin ea infecta permanserint: utriq; noxam in te solum crimenq; reiciant. Cūq; incertus belli sit euentus: hoc certi secum affert: ut si quidem uincas immanissimus patriæ uastator appellandus sis: sin uictus succumbas: ob tuā uideberi iracundiā benefactoribus & amicis ingentium origo malorum extitisse. Hec dum oraret uolumnia: nullū respondens uerbum Martius intentis excipiebat auribus: ut uero desierat: cum is diuturnū teneret silentium: rursus Volūnia: Quid siles inquit nate? num ira receptarūq; iniuriarum memoriæ omnia concedere satius arbitraris: an deprecāti talia matri largiri pulcherrimum munificentiae genus non est. Magni ne interesse uiri putas acceptorum meminisse malorum? Suscepta autem a parentibus beneficia eorum cultui ac uenerationi reddere: num excelsio potius ac bono dignissimum uiro munus censes? Ceterū gratiam habere tueriq; magisquā tu debuit nemo cum tamen per acerbissimam adeo ingratitudinem eas. Et cum permagnas iam patriæ pœnas exegeris acciperisq; nullas adhuc matri grates rettulisti. Erat uero æquissimū atq; sanctissimū: ut abs te uel nullā uigruenti necessitate tam honesta tāq; iusta postulans impetrarem. Quid cū in meāte uerbis sententiam deflectere nequeam: extremæ iā parco spei. Hæc affata cum uxore simul ac liberis pedibus aduoluta procūbit. Tum cum clamans Martius: qualia mihi ait fastidisti mater: & iacentē sustulisti: & pressa dextra inquit: uicisti patriæ quidem prosperam nimis atq; nimis: perniciosam autem mihi uictoriam. Abs te tantum superatus abscedam. Inde solus matri ac uxori pauca locutus: eas remisit in urbē. De eide simul atq; nox abiit: uolscos abduxit: haud equidem omnes eodem quo prius studio aut paribus dispositis sententiis. Hi nāq; uirum & gestam rē improbāre: illi uero quibus ad pacem inclinabatur animus inculcare neutrum. Alii q̄ id ægre preferrent factum: haud tamen Martium improbum malignūue opinari hominem: quoniam tantis fractus necessitatibus concessisset. Reluctante igitur nemine uniuersi uirtutē magisquā imperiū & potestatem eius admirantes: ipsum sunt confectati. Quāto belli terror ac periculum cunctos oppresserit: eo solato facile cognosci licet. Romanus. n. populus simul atq; mouere castra uolscos conspicatur: reseratis Deorum templis coronati perinde ac parta uictoria passim imollabant. Præcipue uero in compensandis honore mulieribus senatus populusq; lætitiā declarauit: quas salutis initium extitisse: egregie tum atbitrabatur: tū prædicabant. Decretum igitur est a senatu: ut quicquid illæ uel ad gratiam uel ad decus reposerent: id consules effectum darent. Nec tamen aliquid nisi fortunæ muliebris templum ab se edificari poposcerunt: sumptū quidē ex semet collaturæ modo & sacrificia & diuinos honores publice ciuitas dedicaret. Patres eaq; magnificentia collaudatæ: adē publica posuerunt ipensa. Ille collata nihilominus fortunæ simulacrū pecunia cōpararunt. Quod dū cōsacraretur: ita locutū Romani memoriæ p̄diderūt: Grata me Diis lege riteq; me matronæ dicastis. Eā secundo uocē manasse rumor est: Ardua hæc & quæ ægre

facta credamus: siquidē simulacris sudorem lachrymas & cruentes apparuisse stillas nequaquā impossibi-
le ligna. n. lapides plerūq; oriundā ex humore putredinē cōtrahunt: subinde multos ex se co ores emittē
tia: uariasq; ex aere tincturas suscipientia. Quæ res quo minus Deorū mortalīū prodigia sint: nihil impe-
dimento esse arbitramur: parte etiā aliqua scissis uiolentius aut disiuncta penitus gemitui aut suspirio per-
similē queunt edere simulacra sonitū. Ex inanimis autē articulatam uocem manifesta uerba absolutam-
q; aut integrā formari oratione prorsus absurdū. Si nō anima non Deus absq; corporis instrumentis cer-
ta partiū oratione cōpacti sonans loquēsq; fuit. At cū uerisimili nos testimonio multotiens urget historia:
id profecto est quod innatus affectus & ægritudo quādā similē sensibus rerū apparentiā imaginante ani-
mo inducit: quēadmodū in somnis audire nō audiendo & aspicere nō aspiciendo uidemur: haud tamen
mortalīū tollenda regio est. At qui beniuolentia & pietate ita diuinis afficiuntur: ut nequid ex his depone-
re aut diminuerē queant: id eorū fidei permagnū momētū adest: q; mira Dei uis existit. Nec uero pro no-
stra diuina pensanda potentia: quæ nullo pacto humanæ nō natura nō motu nō arte nō uiribus equipa-
randa est: siquid nobis impossibile efficiat: aut nobis inexcogitatū excogitat: certe nequicq; absōnū. Cū
q; omnibus in rebus plurimū intersit: tū uero in operibus maxime dispar & dissimilis existat. Verūenī ue-
ro (ut placet Heraclito diuina plurimū ob incredulitatē nescita delitescunt. Vt uero Antiū Martius rediit
Tullus in ipsum grauissimo stimulatus odio ei confestim necis orditur insidias: ueritus nesi in presentia
effugerit: nō altera sibi præstetur occasio. Cōspirantes igitur & instructos in illū complures incitans: ratio-
nem Volscis reddere: & magistratu sese abdicare iussit. Ipse timens ne adhuc imperio durante Tullius: q; ma-
xima inter ciues suos pollebat potentia: se priuatū faceret: imperio se abdicaturū: si uolsci edicerent aiebat
illud. n. sese iubentibus uniuersis inisse: neq; nunc recusare: quin modo uelit Antiates rationē administra-
ti reddat imperii. A duocata cōcione impigri aderāt factiosi homines plerūq; instigantes. Assurgente post
modū Martio ingens tumultus ob præcipuā eius reuerentiā cōpressus: ut intrepide diceret finit. antiates
quoq; primores & qui pace magis lætabantur aperta dabant signa: se comiter auditores: & iustā prolatu-
ros sententiā. At uiri cōfutationē Tullus extimuit. Erat enī in dicendo grauissimus: maiorem posterius in
causa dicenda gratiam priora sibi gesta cōparauerant: quin eius hominis gratiæ magnitudinē certissimo
testimonio ipsum declarat crimē. Nec. n. iccirco tantas accēpisse quererentur iniurias: q; in eorū potestatē
redacta Roma nō esset: nisi ut illā sibi prope subiicerent Martii uirtus effecisset. ulterius itaq; imorari aut
tentandos esse multitudinis animos audacissimi nequaquā cēsuerē cōplices: & ne orans audiretur: ingentes
sustulere clamores. Haud paruū faciendū non negligendū hunc proditorē Volscis dominantē principatu
se abdicare nolle. Tum simul adorti opē ferēte nemine uirū trucidant. Id autē facinus nō omnibus colli-
buisse mox declaratū est. Ad eius. n. corpus honorifice humandū e ciuitatibus cōcursum est. Illius sepul-
chrum tanq; præstantissimi & bellatoris & ducis armis & spoliis exornatum. Romani illius audita morte
nullū aliud uel honoris uel odii signū aperuere. Postulantibus matronis ut eū decē lugere menses liceret:
cōcessum: qui mos lugendi patri filio ac fratri erat. Id longissimi spaciū luctus ab Numa Pompilio institu-
tum est: quēadmodū cū res illius scribebamus: exposuimus. Inde Volscorū res euestigio Martiū deside-
rante. Primū nāq; inter eos atq; Sicanos tū socios tum amicos de imperio orta seditio ad uulnera usq; cæ-
desq; prouecta est. Posthac prælio a Romanis superati in quo & Tullus occubuit: & suarū flore copiarum
internicioni dedito: turpissimū percussere fœdus: ubi ex propria libertate delapsi parere & se imperata fa-
cturos ad stipulati sunt.

Comparatio Alcibiadis & Martii.

Aeterū expositis oībus rebus quæ in se sunt nobis cognitione atq; memoria dignæ: nūc
opere preciiū esse existimo Martii & Alcibiadis mores naturæ atq; totius uitæ cursū bre-
uibus uerbis cōferre. At si primum res bellicas conspirare uolumus: repiemus pariter ab
utrisq; cū duces exercitus essent: multa præclara atq; egregia facinora edita: nisi quis Al-
cibiadē in eo anteferendū putet: q; plures q; Martius uictorias cōsecutus in cūctis certami-
nibus: quibus terra mariq; hostes superauit: sic cōsilio disciplina atq; ordine militari oīa
gessit: ut nihil ab eo prætermisum esse appareat: quod a peritissimo duce expectandū foret. Illud autē pa-
riter ambobus tribuendum puto: q; eorū præsentia res semp florere augeriq; uidebant: absentia uero aut
debilitari aut corrumpi. At popularē uiuendi modū adulationibus blāditiisq; refertū: quibus ille ad aucu-
pandam gratiā multitudinis sæpius fortasse q; decuit utebatur: in Alcibiade plerūq; reprehendūt: in Mar-
tio ecōtra superbiā arrogantiaq; redarguunt: quā ad paucorū semper potentiā cōuersam odiosamq; fuisse
dicunt. po. ro. Nos uero ut neutrū in his laudandū sic hominē multitudini blādientē minus q; eandem
aspernantē uituperādum censemus. Turpe est. n. adulationibus iperitā multitudinē capere: ut opes q; ma-
ximas cōsequaris. At populū deprimere in eū insurgere uim quoq; afferre: ut potentia uehemētē excel-
las: nō solū turpe est: sed etiā iniustum. Habitus est autē Martius moribus integer ac in omni uita cōstās:
Alcibiades ecōtra uersutus callidus & in fallendis hominibus auctor egregius. Vnde illius dolū quo La-
cedæmoniorū legatos decēpit: amicitia labefactauit: pacē dissoluit: omnes uituperāt: q; excitato postea
sua opera bello potentiorē rempub. reddidit: Mantinensiū ac Argiuorū societate adiuncta. Martium quo-
q; apud Dionysiū historicū in maxima illa celebritate ludorū: qui Romæ instaurabantur: cū falsis calum-
niis populorū animos cōcitasset: auctore fuisse cōperio: ut graue inter Romanos & Volscos oriretur bel-
lū. Causa uero qua Martius arma hostilia in patriā uertit: turpior lōge q; Alcibiadis fuisse uidetur. Mō. n.
cōtentione discordiaq; ciuili: sed ira ac indignatione quadā: a qua nemo unq; (ut inquit Dion) gratiā repor-
tauit: prouocatus tū patriā tū multas Italiæ urbes: quæ nullā in eū culpā cōtraxerāt: fœde turpiterq; affli-
xit. At qui Alcibiades multis iniuriis lacessitus suis ciuib; iherēs bellū maximarū calamitatū causa fuit:

pœnitentibus tamē postea nō modo nō ignoscebat: sed etiā periclitantibus sæpe adiumento ac præsidio erat: & cōmunicando & monēdo & fauēdo. Martius præterea ciuitatē in primis totā uexauit: cū nō a tota iniuriā suscepisset: sed maxima atq; optima ciuiū pars in eadē causā: in qua ipse fuisset: & cōtentiones & periculi uersaretur. Deinde multis legationibus missis supplicationibusq; decretis: ut unius hominis irā lenirent: sic se implacabilē præbuit: ut bellū suscepisse uideretur: nō quo in urbē rediret: sed ut funditus ciuitatē euerteret. Præter hæc Martius optime de se meritos Volscos: qui eū exulantē susceperant: dignitatē ei detulerant: imperiū ac totius belli administrationē cōmiserant: in medio cursu secundarū rerū deserunt. Alcibiades uero ab agris Lacedæmonē ueniens priuatus in urbe priuatus etiā in exercitu mansit. Et cum egregiā operā in bello nauasset: prouocatus Lacedæmoniorū iusdiis animū simul cū causā permutauit. Itaq; ad Tisaphernem se cōtulit eo cōsilio tantū: ut Barbarū qui grauissimus hostis ipendebat: ab Atheniensium ceruicibus remoueret: ac urbē Athenarū in quā redire magnopere cupiebat: integrā incolumemq; seruaret. Sed plærq; homines qui utriusq; mores cōsiderāt: Alcibiadē aiūt nimīū cedentē cupiditatibus suis: pecuniā ex corruptelis solitū esse accipere: eāq; deinde ad uoluptatē libidinēq; cōferre: Martiū ecōtra integritatē ac animi moderationē sic suis laudibus efferunt. ut ipse sum plarūq; ab iis etiā pecuniis: quæ & honeste ei deferrebātur: & iuste accipi poterāt: abstinentissimē dicant. Verū in cōtrouersiis de ære alieno & nexorū causis iudicādis nō tā lucris spe aut cupiditate alicuius cōmodi cōsequēdi: q̄ arrogantia & asperitate naturæ difficilis Martius habebatur: Itaq; ii etiā de quibus ille bene meruerat: morositatē hominis uel domesticam solitudinē (ut inquit Plato) iniquo aīo tolerabāt. Alcibiades uero sibi oēs homines quibus cum uersabatur: incredibili arte cōciliabat: & in rebus gerendis id assequi uidebatur: ut quod arduū apud morrales putant: gratiā simul cū gloria iungeret. Quinetiā cū magnis calamitatibus interdū tempus affecisset: suā tamē affabilitate sic Atheniensium animos capiebat: ut illi iniuriarū plarūq; oblitis: imperiū ei magna cū auctoritate deferrent. Martius uero honorē quærens ob multa fortitudinis opera suæ uirtuti cōgruentē assequi nō modo nō potuit: sed repulsam quoq; cū ingenti ignominia tulit. Si igitur illū gratia hominē sequebatur: hūc admirabatur oēs: amare nō poterat. Illud autē uere dici potest: Martiū cū esset Romanorū dux: semper Romanæ reipub. profuisse: obfuisse nunq; Alcibiadē uero ducentē Atheniensium copias maxima interdū detrimēta suæ patriæ atq; incōmoda attulisse. Alcibiades præterea in ciuitate semper præsens ad uersarios superabat: absens inimicorū calūniis criminibusq; obrutus sine cōtrouersia uincebatur: Martium & præsentē danarunt Romani: præsentē quoq; Volsci iniuria necauerunt: q̄ ipse causam succensendi æquā illis præbuisse uidetur: cū id bellū quod publice suscepit: a mulieribus persuasus priuatim deposuit. Illud præterea nō recte a Martio factū esse uidetur: q̄ potius pietate matris q̄ ciuitatis: cuius illa quoq; pars erat: misericordia motus patriæ suæ ignoscendū putauit: nā oratorū precibus sacerdotū supplicationibus spretis: qui suis insignibus uelati supplices in castra accesserant: totius deniq; populi. luctu germituq; neglecto: unius uoluntate lacrymis cessit: ac si patriæ illius causa nō per seipsam seruari mereretur. Patriæ igitur suæ pepercit: neq; a Romanis persuasus: cōtra quos arma suscepit: neq; persuadens Volscis pro quibus gerebat bellū. Huiusmodi natura hominis insolens & supra modū in rebus gerendis elata causa fuisse uidetur: quæ quidē multitudini per seipsam molesta: cū ei honorum libido cupiditasq; accedit: intolerabilis fieri solet. Itaq; huiusmodi uiri cū in petendis magistratibus a populo repetuntur: dolent indignatur ferre nō possunt: nec satis meminisse uidetur: non tam illos præferri qui uirtute prudētiarq; excellunt: q̄ eos posthaberi: qui neq; populū rogandū neq; multitudinem colendā censent: Vt olim Metello Aristidi & Epaminundæ euenisse aiunt: q̄ ii a populo sæpe reiecti nō admodū suæ reipub. succensabant: sed illatæ iniuriæ postea pœnitētē magisq; unq̄ antea amplexabātur: nitebāturq; in omnibus rebus gerēdis: ut uiros optimos decet: bene de ciuitate mereri. Quid enī stultius q̄ multitudinē aspernantē gratia uirer ferre: si a multitudine negligatur? Alcibiades igitur cernēs populū sæpe gratia flecti: precibus cedere affabilitate capi: cū in obseruanda multitudine studiū ac diligentia adhiberet: mirandū nō erat: si postea honoratus gaudebat: posthabitus autē iniquo animo iniuriā tolerabat: Martiū uero siue nolentē siue nescientē colere eos qui suæ ambitioni obsequi poterāt: minus grauiter ferre decuit repulsam suā prope culpa contractā. Atq; hæc sunt quæ in eo uiro reprehendēda esse putamus. Reliqua omnia splendida in Martio & summa laude digna comperio: sed præsertim pecuniarū abstinentiā ac uitæ integritatem. Quibus non cum Alcibiade qui in his nec continentia: unq̄ nec honestatis rationē habuit: sed cum optimo quoq; grecorum conferri posse uidetur.

THEMISTOCLIS VIRI ILLVTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

THEMISTOCLI INITIA GENERIS PARVM SANE GLORIOSA FVERE. Patre enim ipsum Naocle haud claro quidē homine ex populo Phreario tribuq; Leontide ex nō iusta matre natū perhibent: eāq; threiciā genere Abrotonū nuncupatā: Sed magnū grecis (ut mihi uere uideor dicere) Themistoclē peperit. Phantias autē Themistoclis matrē tradidit nō Threiciā sed Cariā neq; Abrotano sed Euterpe ei nomē fuisse Neāthes quoq; alicarnassum Cariæ ciuitatē patriā illi ascribit. Quare in Cynosarges cōtribuētibus nothis (id est autē extra urbē Herculis gymnasiū: q̄ neis quidē legitimus exstitisse ob matrē quæ mortalis erat) psuasit ingenuis quibusdā adolescentibus: ut in Cynosarges descenderent: atq; una secū iungerētur. Quo facto uidet nothosq; ac legitimorū callide sustulisse. Quod uero Ly-

comedas generis ppiquitate attigerit: ex eo maxime apparet: q̄ phlye telestriū: id est initiādi locus: quod erat Lycomedarū cōmune: a barbaris ante incensum ipse īltaurauit: & picturus illustrauit: ut Simonides tradit. Adhuc etiā puer uehemens admodū animi plenus atq; spiritus fuisse dicit̄. Cūq; foret natura prudens: elato animo magna semp atq; eximia spectabat. Nā cū ei a discipulis prācipiēdis q̄scere ac aiūm relaxare licebat: nō ut reliqui solēt pueri: ludis & inertiae se dedebat: sed excogitādis orationibus q̄busdā cōponēdisq; assidue uersab. ī. Erāt aut̄ eae uel accusationes cuiusdā uel puerorū defensiones. Vnde & magistrū eius dicere solitū quandoq; ferunt: Nihil equidē te parū o puer: sed certe magnū aliquod bonum aut malū futurū auguror. Nā ad īgenuas disciplinas illas: quae ad gratiā & liberalē educationē quærunt: perdiscendas tardo hebetiq; īgenio fuit. Quibus aut̄ ad prudētiā & rē gerēdā informat̄ hominū mētes: eas cōtēptis manifestis atq; despexit: ut qui supra aetate naturae bonitate cōsideret. Ex quo effectū est: ut cū posteriori tēpore in iis disceptationibus: quas liberales & urbanas uocāt: irideretur ab eruditis: grauius atq; aspicius se defendere cogeretur: cū diceret se lira canere: & psalterio uti nescire: uerūtamē ciuitatē paruum & obscurā maximā ac clarissimā reddidisse. Etsi. n. Stesimbrotus affirmet Themistoclē Anaxagorā audīdī studiosum fuisse: & Melysso quoq; physico operā dedisse: tēporibus tamē errauit. Cōtra Periclē. n. Themistocle natu multo iuniorē Samios obsidentē Melissus pro Samiis īperator pugnauit: cum Anaxagora autē uersatus est. Magis igitur Mnesiphilo credendū uidetur: qui Themistoclē Phrearii auditorē fuisse asseruerat: qui neq; orator fuit neq; physicus: sed eā sapientiā quā nocāt re autē uera bellicā facultatē & quādam rerū gerendarū prudentiā & cognitionē p̄fessus est: Solonis sectā quadā quasi successione secutus: q̄ posteriores cū ad uim iudiciariā adiunxissent: & a negociis ad usum dicendi orationesq; traduxissent: sophistae habiti & nūcupati sunt. Sed ad hūc cū iā rēpub. gerere aggressus esset: ferunt se contulisse. In ipsius aut̄ iuuentutis primordiis naturae tantū muneribus adiutus eloquentiae uero penitus & eruditōis expertus: nec satis sibi cōstare nec in iisdē semp cōsistere uisus est: cū natura ipsa in agendo magnas in utraq; partē mutationes induceret: & ad deterius saepe ferrent: ut ipsum in posterū fateri nō puduit: asperos inquiens & imites pullos in optimos equos euadere: cū idonea illis disciplina & institutio adhibetur. In quibus autē aliqui fingēdo dissentiūt a patre illū repudiātū esse: & uoluntariū matris interitū ex filii ignominia cōstatū: ea & falsa uident̄ & cōtrariaeque auctoritates assunt. Quibus dicit̄ pater cū eū a capeffēda rēpub. deterreret: uetustas illi triremes abiectas in littore & cōtēptas ostendere cōsueffē: quasi eodē modo a multitudine populi studiosi homines cū inutiles sunt tractarent̄. Celeriter autē & audacter uisus est rēpub. incensus cupiditate gloriā attigisse. Qua statim ab initio cum uēdicare sibi studeret principatū: duras inimicitias sibi potentiū & principū ciuitatis cōflauit. Maxime uero Aristidē Lyfimachi filiū contraria in rēpub. sentientē aduersariū habuit: etsi uidetur Themistocles cū te similtas iuuenile initium habuisse. Amabat uterq; Stesileā chiā genere mulierē sane forma prāstantē: ut Ariston philosophus tradit. Ex hac postea in rēpub. perpetua iter eos dissentio māsit: q̄q; uitae ac morū dissimilitudo nō parū eā auxisse uidetur. Nam Aristocles cū uir p̄bus foret & natura mitis & māsuētus: nec ad gratiā aut gloriā inanē rēpub. gereret: sed securitati ciuiū habita honestatis & iusticiae ratione cōsuleret: cogeatur cū Themistocle qui studio nouarum rerū populū assidue concitabat: incertamē cōtentionēq; descendere: eiusq; crescentē potentiā cohibere. Dicit̄. n. adeo inflāmat̄ ad gloriā: adeo rerū maximarū ambitione honoris cupidus extitisse: ut quotēpe superatis in Marathone barbaris miltiadis ducis gloria celebrata est: iuuenis adhuc ad se rediēs diutius oīa uolueret aio: & nocturnis uigiliis indulgeret cōsuetis repudiatis cōiuiis: rogātibus uero admirātibuscq; eius uitae mutationē respōderet: miltiadis Throphæum sibi sōnos adimere. Cū igitur ceteri existimaret a barbaris in marathone re male gesta bellū se in posterū sustulisse: Themistocles eārē maiorū certaminū initiū ducebat esse: ad eaq; obeunda p̄ Gracia uniuersa se tanq̄ in palāstrā unxit: assidueq; ciuitatē exercuit q̄lōgissime futura p̄spiciēs. Cūq; mos esset Atheniēsis magnos ex argentifodinis prouētus in plābē diuidere: solus in populū adiens suadere ausus est: ut ea diuisio tolleretur: & ea pecuniā in triremes ad bellū eginentē parandas atq; adificādas cōferrentur. Nā id in primis tota Gracia maximū maximeq; atrox fuit: eginentēq; nauali potētia mare quodā tenere. qua re Themistocles: cū nō Dariū aut Persas formidandos diceret: longe. n. hi aberant: nec magnū de te merū prāsentes iniecerat: sed ire in eginentas & cōtentionis ciuiū opportunitatē nactus ad parandas triremes leuiter eos & facile impulit. Centum enī ex illis pecuniis triremes adificatē post cū Xerxe nauali praelio dimicarūt. Ex hoc paulatī deducēdo ad rē maritimā ciuitatē traduxit: ut cū pedestribus copiis haud pares barbaris foret: maritimis uiribus eōtū īpetus coercerent. Itaq; ex fortibus strenuisq; militibus & qui digni Gracia īperio putarent̄: nauticos hoīes: ut iquit Plato: & maritimos fecit: & maliuolis occasionē ad reprehendēdū reliquit: cū dicerēt Themistoclē hasta & scuto ciuibuscq; suis adēpto Atheniēsiū populū ad nauticae opa & remigū traduxisse. Ea q̄ oīa uicta miltiadis repugnātis auctoritate ex snia gessit: ut Stesimbrotus affirmat. Quod si his gestis de uera ac sincera gerēdā reipu. rōne deflexit: alius perscrutantiū sit iudiciū. Quod aut̄ tū grācorū salus ex rē maritima cōseruata sit: q̄q; Atheniēsiū ciuitatē dirutā funditus & euersā triremes uēdicarunt: cū aliarū Xerxes ipse testimonio esse potest. Integro. n. terrestri exercitu nulla praelii offensioē post illā naualem cladē fugā cōuersus est: q̄ppe cui minus ad decernēdū praelio suppeterēt uires: ac mardonii magis ut p̄secutionē grācorū retardaret: q̄ ut eos subigeret: ut mihi qdē uidet̄: dimisit. Illi uero in parādis pecuniis studiū & diligētiā: alii liberalitatis & beneficiāe laudibus deprecant̄. Nā municū qdē uirū & splēdidum ad ipsas peregrinorum & hospitum iuitationes sumptu p̄maximo aiunt idigere. Alii in deteriore partem paritatis atq; exilitatis cōmemoratiōe traducunt: quippe quē ferunt etiā cibaria sibi muneri missa uenerere cōsueffē. Cum autē a Philide nutritore equoq; dono postulasset equum: ac ille se largitus negasset

minatus est ille se domū eius cōtinuo ligneū equū facturū: obscure uidelicet per enigma minatus: propin quorum crimina & accusationes in hominē se coniecturū. At splēdoris & gloriæ cupiditate mortales oīs exuperauit: qui cū iuuenis adhuc esset & obscurus: dicitur Epiclem citharistam: qui cū colebatur summo studio ab Atheniensibus: rogasse ut apud se artem exerceret: cupiens domū suā a multis queri & frequentari. Et olympiā cū uenisset: cōnarūq; & tabernaculorū apparatu ac cætero luxu magnificētiaq; cum Cimonē cettaret: inuidiā in se græcorū & offensionē concitauit. Illū enī natu iuniorē & amplissima familia natū eas res omnis decere arbitrabantur. Is uero uix dū satis notus: sed qui uideretur minus supplētibus facultatibus præter dignitatē efferri: ostentationis ac iactantiæ subiit nomē. Vicit autē cū tragœdiis ipēderet: cū magna iā studia eius certaminis atq; ambitiones forēt. Tabulā quoq; fixit: in qua erat scriptum: Themistocles Phrearius eorū præbuit: Phrynicus docuit: A dimātus præfuit: attamē gratus multitudini fuit: tum q; in iure dicendo cōseruandoq; rerū cōtractarū fide tristē & senex iudicē se præberet: ut fuit illud in Simonidē ciuē: qui ab eo cū prætor esset: præter æquū quiddā postulauit. Nā neq; tu inquit bonus poeta esses si modos & numeros in canendo contēneres: neq; ipse bonus prætor si gratiā cuiusq; legibus ante ferrē. Ac rursus in eundē Simonidē cauillis inuectus: isanire illū dixit: cū Corinthios obiurgaret magnam icolentes urbē: ipse sui status fingeret: qui ita aspectu esset fordo ac deformi. Ad postremū auctus magnis opibus & gratia populari exortis inter eū Aristidēq; seditionibus testarū: illū exilio ciuitate eiecit. Cū uero iā medi descensus iminere ciuitati putaretur: Atheniensēsq; de iperatore ad id bellū deligēdo cōsiliū iurissēt: ferūt reliquos omnes periculi metu percussos munus imperii spōte recusasse: Epididē tantū Ephe midī filiū popularē hominē & dicendi facultate & copia præditū: sed luxuriosum & nequā & quæstui pecuniario deditū imperii cupidinē inuasisse. Cūq; id iā tum obtenturus suffragiis oīum putaretur: Themistoclem ueritum ne ille demādato sibi imperio Atheniensīū res euerteret: pecuniis de ambitioē Epididē deieciisse. Laudatur autē eius illud iprimis: quod in interpretē dicitur fecisse: missis. n. a rege legatis maris & terræ iperīū flagitantibus: Illum publico decreto cōprehensum iussit interemi: q; græcorū lingua ad barbarorū nutū & imperiū uteretur. est etiā præclarū illud in Archiniū Zeleitē: quē Atheniensēs liberosq; eius & genus omne auctoritate Themistoclis infamia notauerunt: q; ex medis aurū in Græciā intulisset. Sed id omniū maximū atq; illustrissimū: q; bello tota Græcia cōposito ciuitates inter se pace amicitiaq; cōiunxisset: per suasas omnibus bello imminente domesticas simultates in aliud esse tēpus differendas: quā ad rē cōficiendā Chileū Arcadem adiutorē dicitur habuisse. Inito autē iperio statim ciues aggressus est in nauē cōpellere: suasitq; relictā urbe q̄longissime a Græcia classibus hostē exciperēt: cuius sententiæ multis reclamantibus: in tempe una cū Lacedæmoniis expeditiones eduxit: ut pro Thessalia dimicaret: q; non dum ad medos inclinare uideretur. Postea uero q̄ indere in festā abierunt: ac thessalis regis societate secutis: usq; Boetiā mædicæ amicitia contagio occupauit: magis tamē apud Atheniensēs Themistoclis ad rē maritimā adhortantis ualuit auctoritas. Itaq; missus est in Arthemisium nauibus eius loci angustias præsidio habiturus: quo in loco euribiadi græcis maximeq; Lacedæmoniis imperiū demandantibus: Atheniensibus uero q; reliquos simul omnis nauīū numero anteirent: indignū putantibus aliis cōcedere: Themistocles cognito periculo ipse imperiū euribiadi tradidit: leniuitq; Atheniensīū animos: affirmās si ad bellū strenuos se uiros ostenderēt: græcorū in se studia & uoluntates in posterū conuersuros esse. Quā una re apparet eū unū oīum maxime auctore salutis græcis extitisse: effecisseq; ut Atheniēsēs fortitudinē hostes: māsfuetudine autē & facilitate socios uicisse uiderentur. Sed cū iā barbarorū classe se ad aphetas inferente: pterritus multitudine nauīū quæ in frōte erāt: ac aliis ducentis supra sciachū supra circū annauigare nunciatis: deieciisset intra Græciæ fines reductis copiis in Pelopōnesumq; appulsis: terrestre exercitū nauibus undiq; circumdare: q; inexpugnabiles regis maritimas uires duceret. eo metu ac formidine permoti euboī: uē eos dēfererēt græci atq; hosti pderēt: inito clam cū Themistocle colloquio: magnā ad eū pecuniarū uim per Pelagontē mittūt: quibus acceptis ut scribit Herodotus: eas euribiadi tradidit. ex ciuibus uero sibi aduersante Architele: qui in sacra nauī Trierarchus erat: deficientibusq; ad nautarū sumptū pecuniis: ad reditū properabat. In eū in senos iā ante ciues magis Themistocles cōcitauit. Quare ad eū iperu facto cōnā diripuit. ea iniuria p̄moto homine & indigne ferente Themistocles illi panē & carnē in cista summisso argētī talēto in cōnā misit. iubens eū & in præsentī cōnare: & prima luce triremiū curā suscipere: quod si recusasset facere: se ciuibus delaturū. quod argētū ab hostibus missum cōditū apud se haberet. Hæc ex phania Lesbii monumētis accēpimus. Quæ autē tūc in ipsis angustias aduersus barbaros naualibus præliis gesta sunt: haud magnū ad uniuerſa iudiciū fecerūt: sed ipsa experientia p̄multū græcis profuere: qui in ipsis periculis edocti opa didicerūt: neq; multitudine nauīū neq; luxus & apparatus: neq; si gnorū fulgorē neq; clamores iactabūdos neq; barbaricos penes quicūq; formidolosum habere uiris fortibus & perite audacterq; præliū ineuntibus. Verū iis omnibus cōtēptis in ipsa corpora iuadendū esse: & cū ipsis cōfertis manibus decernēdū. Quā sniam Pindarus in Arthemisii prælio secutus uidetur: cū diceret Atheniensīū liberos manifesta libertatis fundamenta iecisse. Vincendi. n. initiū fiducia est. Est autē Arthemisium euboiæ supra Hestieā littus ad boreā uersum: cui olizonū gens eregione opposita est: quæ sub Philothere quondā fuit: tēplumq; in ea haud magnum Arthemidis prosoe nuncupatæ & locus circum arboribus confitus columnarūq; ibidē ex albo lapide erectæ: lapis autē ipse manu attritus cōtracto croceo colore: odorē quoq; exalat croci p̄similē. In earum una elegium carnē huiusmodi erat incisum: Innumeros aliæ populos ex sinibus actos: Cecropidum soboles fudit in hoc pelago. Ac ubi medorum bello cecidere cohortes: Hæc phœbe statuit uirgo trophea tibi. Extat & in littore igēs tumulus atrum ab imo puluerem ueluti igni adustum emittens: in quo classis reliquias & cadauera cremasse uidentur. Igitur ut pri-

mū de thermophilārū pugna nūciū in Arthimesium est allatū: Leonidam oppressum & terrestri transitu Xerxē esse potitus: in Græciā se receperunt. Atheniensibus in extrema agminis parte cōstitutis: & ob uirtutem & rerū gestarū gloriā ad præclara oīa obeunda animo semper paratis: Themistocles uero regionē nauibus ambiens: qua intuebatur descensum aut præfugiū hostibus futurū grandibus litteris in lapidem incidit: aliis forte ibi inuentis aliis ab eo iuxta naualia aut quo aquatū appulsuri forēt cōstitutis ionibus per litteras mandans: ut si fieri posset: ad se relictis barbaris progenitores suos cōcederēt: qui periculū pro eorū libertate susciperent: aut si minus id facerēt: barbaris in prælio cladi ac detrimēto forent. His sperabat se aut impulsurum iones ad defectionē: aut turbationē allaturū ionibus barbaro in suspitionē adductis. At Xerxē in Phocidē desuper cū exercitu inuadente phocensiūq; urbē incendio deuastante: haud restiterunt græci: nec Atheniensibus quidē rogantibus in Boetiā pro ætico agro hosti obuiā iere: ut ipsi in Arthemisiū mari opē tulerant. Gū nemo eorū precibus & gratia mouerētur: sed ad Pelopōnesum omnes tenderent animum: & intra isthmum copias oēs cogere properarent: ab alteroq; mari ad alterū murū perducere: proditos Atheniēses & destitutos ab omnibus ira simul ac mœsticia cæpit. Sed cum minus decreuissent cū tanta ui hominū ac multitudine cōfligere: id tantū ad præsens necessariū erat: relicta ciuitate naues cōscendere. A qua re uehementē multitudinis animi abhorrebant: q; neq; cōtineretur cura uictoriæ. neq; Deorū immortalīū templis patrumq; monumentis ammissis salutē ullā superesse ducerent. Hic igitur Themistocles cū populū humanis consiliis in sententiā suā traducere posse diffideret: ut in tragœdia attolens machinā signis diuinis prodigiisq; & oraculis sollicitare cœpit: signū ex dracone nactus: qui uidetur illis diebus extemplo euanuisse: Sacerdotesq; ubi inuenire iniectas primitias quas per diē ei apposuerant: in populū nunciarūt: rumore a Themistocle dissipato Deā urbē excessisse: & ad mare se illis ducē præbuisse. Oraculo autē rursus populum mouere aggressus est: lignea inquit mœnia nihil aliud significare: q; naues: atq; iccirco Salaminē diuinā nō timidā neq; infœlicē adeo nūcupari: ut quæ ex magno græcorum successu cognomē in posterū esset habitura. Sed cū Themistocles sententia ualuisse: decernit urbē Palladi: quæ tutelæ Atheniensīū præerat cōmēdari: iuuentutem uero oēm in triremes iponere: liberos uero & cōiuges mancipiaq; ut facultas esset: per se quēq; seruare. Cōprobato decreto plurimi Atheniensīū parētes & uxores in Troezenē exportarunt: per humane excipientibus Troezenis. Decreuerunt. n. ut ii publice alerentur duobus obolis singulo elargitis: puerisq; facta potestas: ut undecūq; liberet poma acciperent: & p iis magistris merces perfoluta est: huius auctor decreti Nicagoras fuisse tradit. Cū uero publicæ pecuniæ Atheniensēs deficerēt: scribit Aristoteles Ariopagi senatū cuiq; munus militiæ obeūti octo dragmis traditis causam complendi triremes uel potissimā fuisse. At Clidenus hoc quoq; a Themistocle gestū esse asseuerat. Descendētibus. n. in Pyræum Atheniēsis ait ex Palladio Gorgonis uerticē amissum esse: Themistocle uero perquirere ac perscrutari omnia simulantē uim argenti permaximā inuenisse: in ipsis thesauris reconditā: quo in mediū prolato naues cōscendentes abūde uiaticū suppetisse. Enauigante autē ciuitate alius miserabile id spectaculū: aliis admirationi eorū animi magitudo fuit: cū parentes quidē a se dimittentibus inflexosq; se ad luctus: lachrymas cōplexusq; illorū præstantibus in insulā discederent: multiq; ex ciuibus infirmis uiribus affectaq; iā ætate relictis: digni misericordia uiderentur. Erat etiā quædā quæ spectantes flectere possit animi dulcedo ex cicuribus animantibus cū clamore & desiderio ad littus undiq; cōfluentibus: eorū nutritoribus naues cōscēdentibus: in quibus memoratur Xátippi periculis patris canis q; abeuntis domini desiderīū & solitudinē ferre nō posset: in mare insiluisse: natādo triremē affecutus in Salaminē esse delatus: ibiq; expirans cōtinuo interisse: quo in loco extat etiā histēporibus: canis tumulū uocant: sepulchrū eius fuisse traditur. Iā uero ea magna & præclara Themistoclis uidentur esse: q; cum sensisset ciues Aristidē desiderare: metu sollicitos ne se ob irā in barbari amicitia daret: resq; græcorū euerteret (uictus. n. a Themistocle factiōe ante initiū belli cōpulsus in decēnale exiliū fuerat) decernit iis licere qui ad rēpus exulassent: ab exilio redire: & cū aliis simul ciuibus libere dicere ac sentire quæ græciæ in primis cōducerēt. postea uero q; Euribiades ob spartæ dignitatē classi præpositus imperator: ad piculū ignauus & timidus decreuit ad isthmum classem reducere: quo pelopōnesium exercitus terrestri coierat: cōtradixit Themistocles: quo tēpore celebrata illa dixisse proditū est. Cum. n. dixisset Euribiades: O Themistocles in certaminibus qui intēpestiue assurgunt: alapis cædi solēt: ita est inquit Themistocles: sed nec ii qui deserunt ordinē coronantur: tū eo baculū ut caderet attollente: cæde inquit Themistocles: uerū audias. Hic eius māsuetudinē Euribiades admiratus dicēdi quod uellet potestātē fecit: qui cū ad priorē orationē se reuocasset: assurgens aliquis: hominē inquit ciuitatē orbatū nō recte eos qui haberēt: ad deferendas patrias adhortari. Tum Themistocles ad eū cōuersa oratiōe: Nos o homo inquit nequissime domos & mœnia reliquimus: indignū esse ducentes manimatorū causa seruitutē subire: ciuitatē uero nobis ducētē triremes maximā græcorū ciuitatē præstāt: quæ nūc nobis præsidio assunt: salutē per eas retinere nolētibz. Quod si nos ob ignauia prodideritis: statim sentiet aliquis ex græcis tantū athenienses liberā ciuitatem & agrū haud deteriorē q; amiserant possidere. Hæc loquēte Themistocle: euribiadē ad se redeuntem uehemens formido incessit: ne eos desererēt Athenienses atq; discederent. Ad eretricū autē ab eo sententiā diffidentē: nunc etiā nobis inquit de bello est sermo: qui instar Thethidū gladiū quidē habetis: cor uero nullum geritis. produnt quidā auctores Themistocli rebus ex superiori nauis tabulato differenti nouāctam uisam ad dexteram nauīū partē uolatu delatā malo insidisse: quo omine in eius sententiā ierūt omnes: decertaturi q; nauali prælio parabantur: sed ubi hostium classis ad phalericū delata in atticam circumstantia occupauit littora: & rex ipse cum pedestribz copiis descendit ad mare: exercitusq; omnis coactis in unū uiribus apparuit: Themistoclis statim exciderunt monita: & rursus pelopōneses ad isthmū spectare cœ-

perunt: & si quis aliter sentiret aut diceret, grauius ferre. Decretum est igitur ab his proxima nocte discedere: gubernatoribusq; imperata nauigatio. Hic Themistocles angustius uelociter animo: si graeci ab angustis abductis praesidiis per ciuitates dissoluantur. Itaque in toto consilio quo pacto impedimentum aliquod moliretur graecis: per Siccinum negocium conficit. Fuit autem Siccinus captiuus quidam genere perfa Themistocli in primis carus: quem liberis pedagogum praefecerat: hunc ad Persas cum mandatis mittit: ut Themistocles Atheniensium dux regis amicitiam patriae libertati praeferebat: primus omnium illi nuntiet graecos ad fugam inclinaturos esse: proinde admonet ne fugiendi illis praebet facultatem: sed dum eos confusio & trepidatio habet: a terrestribus copiis longe se iunctos adoriatur: & maritimas uires opprimat. Haec Xerxes ut ab amico homine dicta accipiens: letitiaque plenus postremo id nauium ducibus significauit: & alias quidem complere imperauit ducentas autem transitum passim circueuntes claudere: insulasque praesidio asseruare: ne quis ex hostibus possit euadere. Haec Aristodes Lisimachi filius ut primum agi sensit: ad Themistoclis tabernaculum uenit: & si illi esset insensus ab eo ut ante diximus in exilium pulsus. Obuiam prodeunti Themistocli consilium barbari de circuitione nauium aperit. Ille & uirtutem uiri & probitatem iam ante perspectam & cognitam habens: & eius cum praesentia maxime laetatus quae Siccinum aegerat cuncta enarrat: hortaturque ut graecos obiurgando absterreat: studeatque una secum efficere: ut in angustis praedium conseruat. Aristodes igitur laudato Themistocle alios duces & Trierarchos adiens: ad praedium excitare atque incendere conabatur. Nondum fide adhibentibus illis: ecce una tenebris triremis transfuga: quam Panetius nonarchus habebat: circuituionis nuncia interuenit. Quare ira simul & necessitas graecos ad periculum impulit. Prima autem luce in locum editum Xerxes conscendens despiciebat graecorum classem: atque omnem praedii apparatus: ut Phanodemus auctor est: supra Heracleum: quae insula ab Athenis angusto freto disiungitur: ut uero Acestorus in sinibus megarensis agrum in loca quae cornea uocatur: curru aureo constituto: scribisque permultis adhibitis & negotio illis dato: quae in praedio gererentur: singula conscriberent. At Themistocli ad praetoria nauem hostias mactanti tres eximia forma captiui adulescentes perducti sunt ueste autem splendida & auro insignes. Ili sandanes regis sororis & Aularati filii dicebantur esse: quos Euphrantides uates iuuitus: ubi magna & clara & sacris flamma resulsit: & simul starnutus ad dexteram signum dedit: Themistocle manu apprehendens iussit eum adulescentes primitias & notis nuncupatis onestae Dionysio immolare: sic salutem cum uictoria Graecis fore. Obstupescere autem Themistocle responsum magnum atque horrendum: ut in magnis certaminibus ac rebus perditis euenire solet: ex improvisis ac repentinis magnaque consultiis & cogitatis ad spem salutis erecta multitudo una simul uoce deum iuocauit: captiuosque ad aram constitutos: uatis iussu sacrificium peregerunt. Haec Phanias Lesbios uir in philosophia clarus nec in historiarum monumentis rudis aut imperitus litteris perdidit. De numero autem barbaricarum nauium Aeschilus poeta ut sciens atque affirmans in tragodia poesis scribit his uersibus: Xerxi etenim noui: mille fuere rates. At quae fuga naues praestarent celeri aliis. Septem ducentas: sic fama frequens tenet. Atticarum uero nauium quae centum & octuaginta erant numero: singula decem & octo ex tabulatis pugnantes habuit: quorum sagittarii quattuor reliqui grauis armaturae milites. Videtur autem Themistocles haud deterius occasione temporis nosse atque obseruasse: quam locum: ne ante triremes aduersis prorsus opponeret: barbaricis: quam tempus adesset: solitum per freta secum dum uentum & fluctum impellere: qui graecos: quam demissiores humilioresque forent: nihil laesit: in barbaras uero insurgentes puppibus & tabulatis altis & onustis incidens dum inferrent: auertit: & graecis nauibus latera praebuit. Themistoclis iussu ut prudentis ducis celeriter ingruentibus & simul & aduersus illum Arimenes Xerxis Nauarcus iuaserat: qui cum nauem magnam haberet: ueluti e manibus sagittis telisque infestabat: uir fortis & iter regis fratres probitate maxime iustitiaque insignis. Huc igitur Amenas decelensis & Soficles pedienensis una se inferentes: ut naues in se incidere: intra diuersis prorsus catenisque iniectis haeserunt: illum suae triremi imminente subeuntes ac lanceis instantes in pontum deturbant: cuius corpus iactatum fluctibus dinoscens Arthemisia ad Xerxem detulit. In eius modi fortuna pugnae flammam magno lumine ab elusine illuxisse ferunt: sonitum quoque & uocem toto Thracio agro ad mare usque exaudita esse: ut ex hominibus multis mysticum iachum educentibus. Ex multitudine uero uocum referri a terra paulatim genitum & in triemes decidere uisum. Alii imagines & simulacra affirmant ab Egina apparuisse armatorum hominum manus per grecis nauibus attollentium: quos Eacides esse coniecerat: a quibus ante pugnam precibus & uotis implorant opem. Primus igitur Lycomedes Atheniensis Trierarchus nauem capit: cuius signum fictum ex aere postea laurigero Apollini consecrauit. Alii uero barbaris multitudine pares: eos: quam parti nauium in angustiam se inferrent & in se inuicem incursarent: uespere cum usque ad id tempus restitissent: in fugam compulerunt: ut Simonides tradidit: pulcherrima ac celeberrima parata uictoria: qua nullum maritimum clarius opus: neque a Graecis unquam neque a barbaris gestum memoratur: fortitudine quidem communi ac proprium pugnatum: sed consilio prudentiaque Themistoclis. Post praedium Xerxes re male gesta adhuc animo plurius meditatus aggressus est pedestres copias in Salaminem Graecos traducere: praeccluso aggeribus transitu: qui medii inter Atticam & insulam erant. Sed Themistocles Aristidis tentandi gratia secum communicauit: statuisse se deductis in Hellespontum nauibus pontem soluere: ut inquit in Europa Asiā capiamus. Quod cum improbaret Aristides: diceretque nunc quidem cum barbaro luxuria defluenti conseruimus praedium: quam si in Graecia occluserimus hominem tot uiribus fratrum & metu perculi in necessitatem compulsum: haud ultra sub tabernaculo aureo sedens ociosum se pugnae spectatorem praebebit: sed audebit omnia: & ob periculum omnibus praesto se offerens: quae prolapsa contemptaque sunt: corriget atque emendabit: & omnino de summa re sanius consilium caperet. Non igitur nobis hic pons o Themistocles euertendus est: sed alio si fieri posset constructo homo ex Europa celeriter exigendus. Si ergo haec tibi inquit Themistocles uidentur conducere: iam illud nobis omnibus cogitandum est ac prouidendum: ut ex Graecia quam celerissime discedat. Itaque eo probato consilio per Aracem ex regis eunuchis inter captiuos inuentum regi nuntiat: Graecum

cos parta mari uictoria in Hellepontū qua iunctus erat nauigare: pontēq; soluere decreuisse: pinde Themistocles de regis salute sollicitus ad mare statim maturare admonet: ac trāsire quoad ipse sociorū persequutionē moraretur. His auditis barbarus ac simul metu correptus continuo ad discessum properauit. Ac Themistoclis Aristidisq; prudentia in mardonio maxime manifesta fuit siquidē cū parua parte ex Xerxis copiis inito praelio de rebus omnibus in discrimē uenerunt. Quo praelio ex ciuitatibus Eginetas potius pugnandi laude affirmat Herodotus. At Themistocli etsi ob metū inuidiæ recusanti: primas partes detulerunt oēs. Cū in lithmum se recepissent principes lato ab ara suffragio se quisq; uirtute primū secundū uero Themistocle censuerunt. Lacedæmonii quoq; Spartā eū deducētes Euribiadi premiū fortitudinis dederunt laureā: sapientiæ autē Themistocli: eūq; eximio totius urbis curru donarunt: & Sparta abeuntē tricentæ naues a spartiatibus missæ usq; ad mōtes cōsecutæ sunt. Dicitur olympiæ instante celebritate cum eo profectus Themistocles in stadiū processisset: contēptis certaminibus oēs oculis in illū esse cōuersos: in eoq; spectando diē rūtū cōsumpsisse: & eū cū plausu & admiratione ostendisse peregrinis & aduenis. Quare ipse lætus ad amicos dixisse: tū suorū laborū: quos pro Græcia suscepisset: fructū se amplissimū re portare. Per magna. n. illi cupido natura insita erat: si ex iis quæ de illo monumentis litterarū produntur: coniectare licet. Classi. n. præfectus neq; priuatim neq; publice ullū obijt munus: sed quæ instabāt in eā diē qua nauigaturus erat: omnia distulit. Ut simul multa cōficiens & uarios ad colloquiū admittēs homines: plurimū opibus & potentia præstare putaretur. Cū ad intersectorū cadauera ad mare uisenda accessisset: ut armillas passim & torques abiectos aspexit: præteriens ipse: amico qui eū sequebatur: collige tibi inquit. tu. n. nequaquā Themistocles es. Ad Antiphanē formosum olim adolescentē: qui eū ante superbe admodū & fastidiosè accēpisset: sed tūc ob eius gloriā obseruaret: o adolescens dixit o adolescēs sero tādem: uerū ambouina ad sanitatē reuertimus. Dicere etiā solitū ferūt: se neq; honoribus ab Atheniensibus affici: neq; apud eos in admiratione esse: sed procella uexatos imminente periculo ad se ueluti platanū subterfugere: reddita autē serenitate euellere atq; deiicere. Seriphio cuidā in iurgio respondit: cū ille dixisset: nō eū sua sed patriæ gloriā splendore affecutū: uera inquit Hercule narras. Verū tamē nec si ego Seriphius ignobilis: nec tu si Atheniensis esses: clarus unq; fuisses. Alio quodā ex ducibus: q; aliquod in rēpub. bene factū cōtulisse uideretur: elato & pro Themistocle se offerente: q; suas cū Themistoclis rebus gestis conferendas esse diceret: respondit: operosum postridie diē cū festo aliquando certasse: dicentē se negociis ac laboribus per maximis referatū esse: in illo autē paratis rebus oēs per ociū fruerentur. Ad hæc festū respondisse: uera loqueris: sed nisi ego fuissē: tu nunq; extitisses. Ita si tum ipse a uobis abfuissē: ubi nunc uos omnes essetis? Filiū autē q; matris delitiæ foret: & ob id in se ipse falsè urbaneq; iocatus: iquit plurimum illū potentia Græcis omnibus antecellere. Nam Græcis Athenienses: Atheniēsis ipsum: ipsi uero illius matrē: matri uero filiū imperare. Cū uero in omnibus præcipuū sibi quoddā uendicare cuperet: agrūq; uenalem per scriberet: per præconē nūciari iussit: probū illi esse uicinū. Ex iis qui filiā in uxore petebāt: frugi ac modestū anteposuit locupletis: inquit se uirū pecuniis indigentē: magisq; sine uiro pecunias quærere. Atq; in ipsis quæ apothegmata illi uocant: falsis uidelicet & dicacibus eiusmodi fuisse memoratur. Fufis igitur fugatisq; barbaris opportunitatē nactus instaurandæ urbi ac muro circūdandæ animū statim adiecit: cum antea ne impediretur pecuniis: ut Theopompus tradit: cū ephoris transsegisset: ut autē plurimi sentire uidentur: dolo frātus: simulata legatione Spartā profectus est. Cūq; quererētur spartiatæ oppidū ab illis muro circūdari: accusante Poliarcho ab eginetis eo de industria missō inficias iuit: iubens certos homines Athenas sciscitatū mitti: ut & tēpus una ex ea cunctatione adiceret operi faciundo: & ii qui missi essent pro se obfides sub iure Atheniensium forent: nec uel sefellit opinio. Re. n. cognita ut erat: Lacedæmonii nulla eū iniuria affecerunt: sed dissimulata ira incolumē dimiserunt. Ex eo tēpore Pyrræ: q; perspe-xisset eius loci ingeniū & opportunitatē ædificare cœperit: atq; animo ad rē maritimā ciuitatē disponunt atq; accommodauit: cōtrariā quodāmodo ueteribus Atheniensium regibus regendæ ciuitatis rationē secutus illi. n. ut fertur: cum in eo uehemēter elaborassent: ut ciues a mari abducerent: assuefacerētq; omiſsa nauigatione arboribus regionē cōserere: fabulæ locū dederūt: Neptunū de agro cū Pallade disceptantē: cū illa oleā ostendisset: iudicibus ab ea esse superatū: Themistocles autē nō ut Aristophanes comicus ait: ad urbē Pyrræ adiūxit: sed ad Pyrræ urbem: & ad mare terrā aptauit: quæ res populi opes cōtra nobilitatē auxit: eūq; audacia cōtumacia cōpleuit: ad nautas & remiges gubernatoresq; trāsſatis uiribus: iccirco & pulpitū quod in pace situm est: ad mare spectabat: quod post triginta tyrāni ad terrā cōuerterūt: rati ex maritimo imperio popularē potentiā cōflari: agro autē intentos homines paucorū imperio minus se infensos habituros. At Themistocles ad nauticā maritimāq; potentiā maius quiddā excogitauit. Postea. n. q; Xerxes abeunte in pegafas hyemandi gratia Græcorū classis subducta est: Atheniensibus ad cōcionē uocatis: inquit se habere consiliū reipub. salutare: sed id sciri nō opus esse. Iubentibus autē Atheniēsis cū Aristide tantū cōmunicari: ac si ille. p. barer: negociū cōfici. Dato igitur illi in cōciliū Aristide: huic themistocles excogitasse se inquit Græcorū classē incēdere: quod ille cū audisset in cōcionē magna expectatiōe uenit: dixitq; ea re quā themistocles diceret: nullā sibi neq; ultiorē neq; iniustiorē uideri. Quare Atheniēses iussunt themistocle ab incœpro desistere. Cūq; Amphictionicis cōuentibus Lacedæmonii niterentur ciuitates quæ cū medo societate inierāt: eo cōsilio prohibere: ueritus ne theſſalis & Argiuis ac thebanis eiectis ad Lacedæmonios delatis suffragiis res eorū arbitrio gereretur: patrociniū ciuitatū suscepit: Pilagorāq; mētes imutauit: cū docuisset triginta & unā fuisse ciuitates: earumq; plurimas tenues: quæ medico bello cōspirassent. Proinde indignū esse reliqua Græcia a fœderis societate reiecta: ad duas uel tres maximas ciuitates cōsiliū deferri. Ex hoc igitur maxime Lacedæmonios offensos habuit: iccirco honoribus pertule-

runt Cimonem: eūq; in repn. Themistocli aduersariū excitari: premebatur etiam per id temporis inuidia sociorū: q; is infulas obiēs nauibus ab iis pecuniis coegisset: ut cōstat ex iis quæ scribit Herodotus apud Andrum cum argentū peteret: dicta ab eo & audita. Duos. n. inquit ad uos ago Deo: uim ac suasionem. At ii contra duos apud se quoq; permagnos esse Deos respōderūt: p̄ oportatē ac impossibilitatē: a qbus prohiberi se illi pecunias dare. Timocreon uero rhodius poeta quodā carmine in Themistocle grauit̄ & uehementer inuestus: ait illum pecuniis adductum alios quidē exules reducere: se uero hospitē & amicum cōrēnere. Est autem carmen huiusmodi: Si tu pausaniam xantippū leutylichidamq; Laudes: aristides merito quē sacra tulerunt Moenia cecropidū: nobis laudetur ubiq;: Latonæ quoniam factus themistocles hostis: Improbis ac mendax inustus proditor: idem Hospitiū qui iura sacri contēpsit: & amens Lalysum nilis precii dulcedine captus: Timocreon talares uetuit remeasse paternos. at tribus acceptis argenti impune talētis aduocat hos: illos patria deturbat inique: Et cōducta isthmi quæstum fecisse taberna: Hoipitibusq; suis gelidas apponere carnes ausus: ridicule ii positis epulantur: & ipsum Inde horam uotis nullā superesse precati. Multo etiam procacius ac petulantius post eius fugam ac dānationē in Themistoclis uita inuasit Timocreon: edito carmine: cuius est initium: Musa hoc graiugenum carnē uulgaro per ora: Ut decet & fas est. Dicitur autē medicæ Timocreon amicitia inuidia a Themistocle conflata dānationē in exilium esse cōpulsus. Vbi igitur eandem Themistocles infamiam subiit: hæc in illū coniecit. Iā uero ciuib; ob inuidiā atq; obrectationē ad eius calūniā inclinantibus: coactus est paulo grauius agere: eiusq; rebus gestis sapius commemoratis in cōcione ipsis præsens inuidis atq; obrectatoribus dicere: Quid uos beneficia eiusdem in uos sæpe locata fastidiunt? Offendit autem uehementer multitudinis animos: cum Dianæ templum dedicauit: quā aristobulā idest optime consulentē appellauit: ut qui optime ciuitatis Græcorūq; saluti consuluisse. Secus autem domum in melita templum ædificauit: quo nunc populi corpora morte damnatorum proiciunt: uestes quoq; & laqueos eorum qui suspendio interierūt: eodē efferūt. Fuit in aristobulæ templo themistoclis signum: idq; ad nostrā usq; permālit ætatem: ac uidetur nō animo tantum: uerum etiā ore ipso ac uultu Heroicus extitisse. Testularum igitur illū suffragiis e ciuitate eiecerunt: eiusq; dignitatem ac uim opes deprefferunt: ut soliti erant facere in omnes: quorum potentiam grauem & minime ferendam putarent: & popularem æquabilitatem mensuramq; excedētem: Nec enī eiusmodi exilium animi aduersio erat: sed lenitio leuatioq; iuidiæ: quæ claros uiros & depressos senes per & sordidatos esse cupit: & in huiusmodi ignominiam ueluti flatu quodā odiū omne & accerbitatē cōtendit. Exacto igitur urbe themistocle & argis moram trahēte: Pausaniæ cōsuetudo & cōuertium aduersariis eius accusandi occasionem præbuit: & a Leobote alemeonis filio tribu agrauletha proditiōis est accusatus: accusationi fauentibus spartiatīs. Pausanias igitur cum proditionem instrueret: ab initio celauit themistoclem: & si inter eos amicitia esset. Vt autem uidit hominē ciuitate eiectū & exilium suū inique ferētem: in spem uenit posse hominem ad eius cōsiliū societatem cōpellere. Itaq; regis litteras illi aperuit: eum q; in Græcos ut improbos ac neq; homines concitare conatus est. Ille repudiatis Pausaniæ precibus: partem se sceleris eius fieri negauit. Verum ea cōsilia occulta perpetuo habuit: nec proditiōnē indicauit: siue eum desitū iri opinatus: siue aliter deprehendi posse: qui nulla ratione ad res adeo dubias & incertas rapere. Sic igitur Pausania captis dānato: epistolæ quædā hic de rebus adimiētæ in suspiciōnē themistocle adduxerūt: Lacedæmoniis infamiā dissipantibus eiusq; nomē inuidi detulerūt: cū is abesset & priora deprecari per litteras niteretur. Cū. n. aduersarii in eū calūniā coniecissent: scripsit ciuib; se quidē domū nandi aliis fortasse gratia: seruiedī uero nūq; se adduci potuisse: ut seipsum Græciāq; uniuersam barbaris atq; hostibus pderet. attamē populus delatorū impulsu: homines certos ad eū cōprehendendū misit: ut in iudiciū adductus Græcorū sententiis dānaretur. Quibus præcognitis themistocles trāsmisit Cercyrā: quæ ciuitas sibi beneficio deuincta erat. arbiter. n. cercyreis & corinthis cōtrouersiā datus: sopiuit inimicitias: cum uiginti talētis multa flet corinthios: iussissetq; Leucadē cōmunē utriq; coloniā in mediū ponere. Inde in cōtinentē fuga profectus atheniensibus ac Lacedæmoniis psequentibus cōiecit se in spes dubias & incertas: ad admetū molossorū regē secōferēs: qui cū ab atheniensibus qddā petisset: a themistocle cū in repu. floreret. irrisus uehementer homini semp̄ offensus fuit: putabatq; iniurias si assequi posset: haud dubie persecutū ire. In ea autē fuga & psecutione ciuile magis & recentē inuidiā q̄ ueterē regis irā metuēs: huic se credidit: supplicēq; admeto præbuit: propriū quēdā regionis morē secutus. arrepto. n. admeti paruulo filio cū eo in sacrariū: quod summa colebatur religione: se cōiecit: quod supplicadi genus maximū ac ferme solū nūq; repudiandū molossi opinabatur. Sūt igitur quidā qui affirmēt phythiæ regis uxore hoc themistocli subiecisse: & cū eo in sacrariū pduxisse filiū. alii ab admeto hoc ipsum edoctum themistoclem ferunt: ut exposcētib; atheniensibus & Lacedæmoniis se excusaret. & ne supplicē dederet: religiōe diceret impediri. Illuc autē ad ipsum uxore & liberos clam athenis Epicrates acarneus misit: quē huius gratia potestea Cimon in iudiciū accersitū capitis dānauit: ut Stefimbrotus affirmat. Sic nescio quo pacto horū oblitus: aut oblitū themistocle faciēs: in Siciliā ait delatū esse: & ab Hierone tyrāno in matrimoniū filiā contēdisse: pollicitū sibi in ditionē græcos subacturū: recusante uero Hierone in aliā nauigasse. Hæc parū cōsentanea uidentur esse. tradit. n. theophrastus in libris quos de regno inscripsit: cū equos ad certamē in olympiā Hieron misisset: tabernaculūq; magnificentissime instructū statuisset: themistocle aduocata cōcione græcis suasisse: tabernaculū tyrāni diripiendū esse: equosq; certamine phibendos. at tucydides addit ipsum ex Phydna ad alterū mare omnibus ignotū nauticis descēdisse: quoad oneraria naue qua uehebatur in Naxū uetō delata: quæ tū obsidione ab atheniēsis pmebatur: quo loco metu perterritū domino naxiis se ac gubernatori aperuit: ac partim precibus & obsecratione partim minitādo falso se illos athenien-

libus de latum: q̄ nō imprudentes: sed corrupti pecunias ipsum exceperant: coegit eos præteruictos is-
 lā in Asiam nauigare. Ex eius aut̄ bonis permulta clā per amicos exportata in Asiam secū detulit. Quæ ue-
 ro prolata in mediū ac publicata sunt: Theopŏpus centū talenta Theophrastus octuaginta numero fuisse
 se perhibet: cū minus tribus talentis habuisset in bonis: priusquā rēpu. attigisset. Cū uero in Cymā proue-
 ctus a multis se capiendi gratia maximeq; ab Ergotele & Pithodoro obseruari sensit: erat. n. uenatio ma-
 xime quæstiosa iis: qui nullū quæstus a se genus alienū putant: propositis ducentis per præconē a rege ta-
 lentis: ei qui hominē ad se cōprehensum perduceret. Aegias igitur quod ē oppidum eolicū: clam oībus fu-
 git: præter Nicogenē hospitē suū fugæ cōscium: qui Eolides cunctos diuitiis & copiis anteibat: & Asiæ
 potentibus & factiosis perq̄ familiariter utebatur. Apud hunc latens paucos dies diuersatus est: paulopost
 cū semel esset cœnatus: peracto sacrificio quodā: Olbii filioq; Nicogenis pedagogus infans ac numie
 afflatus huiusmodi cū clamore effudit uersum. Nocti uocē nocti consilia nocti uictoriā dato. Post hæc the-
 mistocles per quietē uidere uisus est draconē sibi uentri obuolutū ac surreptantē se collo attollere: qui cum
 primum faciē attigisset: in aquilā uersum: ipsumq; circumfusus alis sublatū in aerē: inde q̄longissime aspor-
 tasse: deinde oblato aureo baculo per similes iis quos caduceatores ferre solēt: ei innixū metu oīum ac sol-
 litudine liberatū esse. Emitteritur igitur a Nicogene cū huiusmodi fraudem esset machinatus: barbarorū
 natio plurima. maximeq; Persarū uehementer mulierū pudiciā suspectā habent: in eaq; re admodū agre-
 stis est ac difficilis. Nō. n. modo coniuges uerū etiā auro emptas & pellices curiose asseruat: & ne ab aliquo
 extero uideantur: solliciti sunt: sic domi assidue oclusas habent. In itineribus obeundis sub tabernaculis
 clausis undiq; in uehiculis feruntur. Sic igitur instructū currū igressus Themistocles latus est: iussis comi-
 tibus dicere oībus occurrentibus rogantibusq; se græcā mulierē ex Ionia ad quendā ex regis principibus
 ducere. Tucydides igitur & Charon lāpŏacenus tradunt post Xerxis obitū ad eius filiū Themistoclē esse
 profectū. Ephorus aut̄ & Dimon ac Clitarchus & itē Heraclides aliiq; cōplures ad ipsum Xerxē uenisse af-
 fuerant. Vex̄ annales magis Tucydides sequi uidetur: etsi nō exquisire admodū & diligenter editi sunt.
 Themistocles igitur ereptus periculo ad regēq; profectus in Artabanum tribunū militū incidit primū. Cū
 q; diceret se græcum eē: & cū rege magnis de rebus cōmunicare uelle: & quæ ille uehementer expeteret. At
 ille o hospes inquit: hominū inter se leges plurimū disseant: aliaq; apud alios honesta habentur: sed om-
 nibus pulchrū domestica instituta seruare ac retinere. Vobis igitur propositū est libertatē atq; æqualitatē
 maxime admirari: nobis uero cum multarū atq; pulcherrimarū sint leges: illa omniū honestissima est obserua-
 re regē: simulacrumq; Dei oīa seruantis adorare. Si igitur nostris legibus parere uolueris: regēq; adorabis
 fas erit tibi intueri regē atq; alloqui: sin at̄ tibi alia mens est: internuntiis tibi cū rege utendū erit. Nō enim
 patrum est regi hominē minus adorantē audire. Hæc ubi audiuit Themistocles: ego o Artabane inquit glo-
 riā huc & potentiā regis aucturus accessi: itaq; & ipse obtemperabo uestris legibus: postea q̄ amico propi-
 tio Persis Deo ita uidetur. & mea opera plures etiā ex iis qui nunc regnant: uestrum adorabunt regē. Qua
 nihil ē cur hoc sermones nostros remoret: quos cū eo collocuturi sumus: tū Artabanus: quē te ex Græcis
 adesse dicemus? Nā haud priuatum quendā & obscurū hæc mēs te esse declarat. Ast hoc inquit Themisto-
 cles nemo unq; Artabane ante regē audiet. Hæc a Phania sic prodita sunt. Eratosthenes at̄ in libro d̄ diui-
 tiis tradidit: per mulierē eretricā: qua tribunus utebatur: cōgressum hunc colloquium inter eos eē cōstitu-
 tum. Posteaq; igitur ad regē Themistocles introductus est: atq; uero adorato rege silentium ægit: per inter-
 pretem quisinā esset a rege rogatus: Themistocles Atheniensis o rex inquit assum exilium a Græcis & perse-
 cutionē perpeffus: Cui cū multa a Persis mala: tum maiores ēt gratiæ debentur: cū Græcos a persecutione
 auocarim: tum cū liberata Græcia & in tuto constituta ineundi aliquam a uobis gratiā facultatē præbuit.
 Mihi omnia præsentibus malis conuenientia assunt. Nā & paratus accessi tibi gratias debere: si ipse iniu-
 rias remiseris: sin minus: irā exorare. tu autē cum aduersarios meos testes beneficioq; habeas: quibus ego
 persas affecerim: ac mea fortuna ad illustrandā uirtutē tuam magisquā ad explendā iracundiā frui. Hic
 enim supplicē tibi hominē & amicū seruabis: inde hostē Græcis infestissimum occides. His dictis themi-
 stocles orationi suæ diuinitatis fidē adiunxit: cum & Nicogenis somnium: & oraculum Dodone Iouis in
 mediū protulisset: a quo iussus ad Dei gentilē accedere: augurari se diceret ad illū potissimū mitti. Magnū
 enim utrunq; & esse & haberi regem. Persa audita Themistoclis orationē: nihil tum illi respondit: etsi illius
 animi elationē ac magnitudinem uehementer esset admiratus: sed conuersus ad amicos: ut maxima fun-
 ctus foelicitate beatum se esse professus est: tum precatus Arimanium ut id hostibus suis in mentem pone-
 ret: ut a se eiusmodi uiros expellerent: Diis sacrificia peragisse dicitur: ac pocula ad potū conuersum sta-
 tim poposcisse. Ad hæc noctu ter interdormiendum prægaudio exclamasse: habeo Atheniensem themi-
 stoclem. Ac prima luce aduocatis amicis ipsum ad se introduci iussit omni iam spe clāmentiarū destitutū:
 q̄ intueretur regios ianitores: sibi audito præsentis nomine uehementer infensos esse: maledictis etiam
 lassisse. Accedebat etiā Rhoxanes tribunus militum: qui ubi ad eum puenit Themistocles: assidenter rege
 aliisq; cōtinentibus suspirās summissa uoce o græce inquit: uarie serpens huc teregis fortuna perduxit. Ve-
 rūtamen cum in cōspectu uenisset: ac regē rursus adorasset: contra salutatus ac benignis & phumanis ab
 eo uerbis exceptus est: cū diceret se iā ducenta illi talenta debere. Illū. n. se ipsum agere fas est accipere pre-
 miū: quod ei qui duxisset deberet p̄ præconē edixerat: sed multo his plura pollicitus ē: bonoq; illū aio eē: &
 quæ uellet de græcis rebus audacter & libere eloqui iussit. Ad hæc Themistoclē: sermones respōdit homi-
 nem per stromatis uersicoloribus per similes esse. Etenim ut in illis cum extenduntur: ita & i his formas
 figurarūq; apparere: contractis autem abscondi easdem atq; corrumpi: quare sibi tpe opus esse. Cum ea si-
 militudine admodum lætatus rex esset: rēpusq; eum sibi quantum uelle sumeret iussisset: annum tempus

flagitauit: in quo quantum sat erat: percepta perfarum lingua: per seipsum cū rege nullo interprete in col-
loquiū uenit: existimantibus iis qui aberant illū de rebus Græcorū: est rege cōmentatū esse. Verū cū & circa
aulā & circa amicos regis permulta consilio eius imutata essent: magnā sibi a potentibus cōflauit inuidiā
ut qui de illis apud regē liberius loqui auius foret. Nā honores ei a rege habiti p multū a cæterorū hospitū
honoribus differebant. Venationes. n. & domestica quoq; studia cū rege sibi cōmunia erant. Quare regis
matrē adiit: & in eius familiaritatē insinuauit. Magnorū quoq; sermonibus iussu regis interfuit. Postea ue-
ro q̄ Damaratus spartiatā munus a rege petere iussus: petiit ut sibi fas esset tiara sublata i capite regio mo-
re per sardos incedere: Mitropaustes regis patruelis apprehensa Damarati manu: hæc inquit tiara haud
cerebrū quod uelatura sit habet: nec tu iupiter eris et si fulmē acceperis. Cū uero rex ex ea petitione ira in-
census Damaratū repudiasset: nec cū illo unq̄ rediturus i gratiā putaretur: Themistoclis precibus placatus
ac delinitus est. Ac ferunt posteriores reges quoq; tēporibus cōmercia inter persas Græcosq; frequentio-
ra fuerunt. quocienscūq; potentes ex Græco homine impetraret quid uellent: nuntiis ac litteris polliceri
solitos illū apud se magisquā Themistoclē ualiturū. Ipse aut̄ themistocles dicitur: cū iā permultū opibus &
gratia ualeret: a multisq; summo studio coleretur: splendidissime apparata mēsa presentibus filiis. interie-
ramus dixisse: o filii nisi interiissemus. Tres etiā ciuitates plurimi tradunt illi a rege dono esse datas: quæ
ad panē uinūq; atq; obsoniū sumptus suppeterent: Magnesiā & Lampfacū ac Myuntā. His alias præterea
duas Cizecinus Neanthes & Phantias addūt: Percotā & Palesepsim ad uestē & suppellectilē ad cæterū cul-
rū & ornātū. Post hæc cū ad res græcas conficiendas ad mare descenderet: Epixyes uir genere Persa: supe-
rioris Phrygiæ præfectus diu illi paratus terendit insidias: Pisaniis qurbusdā dato negotio: ut illū cū in ur-
be Leonis capite nuncupata diuersaretur obtruncarent. At illi fertur meridiano tpe dormienti deorū ma-
ter per sōniū se offerens: O Themistocles exclamasse: effuge Leonū caput: ne ipse in leonē icurras. Ego ue-
ro p hoc abs te beneficio Innesiptolemā ministrā mihi legi es flagito. Turbatus igit̄ Themistocles ac ani-
mi dubius: precatus est Deā: dimissaq; priore uia. quæ Lophoron dicitur: ac alia profectus: cū locū illū de-
clinasse: ac iā tenebræ essent: tabernaculo mutato castra posuit. Ex iumentis. n. tentoriū ferentibus unū in
flumen decidit: Quare Themistoclis famuli aulea madida extensa siccabant. At Pisani accēsti gladiis ob-
latā sibi occasionē rati: eo se intulerunt: ac aulea quæ siccabantur uisu decepti ad lunā: Themistoclis ten-
toriū esse opinati sunt: seq; illū intus quiescentē inuenturos. Vt aut̄ ad locū propius profecti aulea deiece-
runt: qui aderant custodes in eos impetū faciunt: ac cōprehendunt: sic eo periculo liberatus themistocles
Deaq; uisionē uehementer admiratus: in Magnesia templū ædificauit Dindymenæ matri: ac filiā Innesi-
ptolemā illi sacerdotē legit. Cū uero accessisset sacerdos ac pociū tēploꝝ apparatū ac donorū multitudinē
contēplatus eēt: aspexit in matris Deū tēplo puellæ simulacrū ex are: quā Hydrophorā uocant duorū cu-
bitorū magnitudine: quā ipse curandis aquis præfectus Athenis: deprehēsis iis: qui aquā alio traductā sub-
duxerant. ex eorū supplicio cōfici & in tēplo collocari iussit. Siue igit̄ indolens signi captiuitatē: siue Athe-
nienſibus ostentare cupiens: quantū apud regē iā gratiā & auctoritate ualeret: cū Lydiæ præfecto sermo-
nē contulit: ab eoq; contulit: ab eoq; cōtendit pluribus: ut signū illud sibi Athenas exportandū permitte-
ret: tū incensus barbarus rēq; indigne ferens: inquit se de iis regē per epistolā certiorē facturū. Themistocles
uero metu perterritus ad mulieres confugiens pellicibus donis muneribusq; actis affectis: illum ab ira ad
mansuetudinē & clementiā reuocauit: iāq; barbarorū inuidiā reformidans cæteris in rebus in postea cau-
tiorē se præbuit. Nō. n. A siam pererrans: ut Theopōpus affirmat: sed Magnesiā incolens: magnis auctus
muneribus iisdēq; quibus Persæ principes functus honoribus: permultū tēporis liberā ab omni metu ui-
tā hac sollicitudine uiuere: cum rex asiaticisurbationibus impeditus: uel minima græcarū regū cura conti-
neretur. Sed postea q̄ Aegyptus fauētibus Athenienſibus defecit a rege: & Græcorū triremes Cimone du-
ce subactō mari usq; Cyprum Ciliciāq; inuaserunt: iussit illum græcis occurrere: ad eorūq; uires quæ quo-
tidie in regis peniciē magis ualeſcebant: reprimendas accedere. Iāq; potentia cōmotæ erant: ducesq; ad
bellum cum exercitu missi: cum de illis Themistocli a rege nuntium ē allatum: iubente ad bellum Græ-
cis iſerēdum se cōfetre: ac illi pmissa persoluere. Hic illum nec ira concitauit ciues suos: nec tātī honoris
atq; opes ad bellū patriā laceſſendā ipulerunt: fortasse quidē ratus opus maiusquā a se confici posset: ma-
gnis præferti tum ducibus abundāte Græcia & Cimōnis gloria inter Græcos præclarissimis rebus gestis
maxime floſcente: plurimū uero prioris laudis uerecundia adductus: ex illis moribus cōsiliū coepit ui-
tæ honestum ac decore finē iponere. Itaq; cum pactis sacrificiis i unum cōuocasset amicos: manuq; appre-
hendisset ut uulgatior fama renet̄: epoto taurino sanguine quē admodum opinant̄ quidā ueneno infuso i
Magnesia mortē oppetiit: cū quintum iā & sexagesimum ætatis suæ absoluiſſet ānum: eiūsq; ætatis pluri-
mū i administranda repub. & militaribus iperis cōtriuiſſet. Regē uero cum & mortis cām simul & mo-
dum accēpiſſet: magis tum hominē admiratum ferunt: eiūsq; postea amicis ac familiaribus perpetuo be-
nignissime & humanissime usum eē. Reliquit at̄ Themistocles ex Archippa Lyſandri ex tribu Alopecia
Archeptolim & Polycutum & Cleophātum: cuius & Plato Philosophus: ut optimi quidē equitis sed cæ-
teris in rebus ignari hebetis mentionē facit: sed ex natu grandioribus Neocles equi morſu interiit: Dio-
clē uero Lyſander auus sibi i filium adoptauit. Filia complures fuerunt: quæ Innesiptolemā ex ſecūda
uxore natā Archeptolis ex alia matre frater i matrimonio habuit. Italiā uero Pārthides Chius duxit uxore
Sabari Nichomedes Athenienſis: Nicomatē Phraſides themistoclis ex ſorore nepos: q̄ cum post illius or-
bitum i Magnesiā nauigasset: eā cum fratribus affinitatē cōtraxit: minimā uero oīum filiorū natu aſiam
ednauit. Sepulch̄ ūiui i foro Magnetū illuſtiſſimū extat. Sed de reliquis minime andocidæ fidē habē-
dam puto: qui ad amicū scribens ait illas deprehensas Athenienſes proieciſſe: Mendacio enim poten-

tes & fastidiosos aduersus populū incitare conatur. Hylarchus quoq; ueluti in tragœdia: machinā historia fere attollit: productis Neocle quodam & demopoli Themistoclis liberis certamen & disceptationem & affectū suscitare cupit: quod quidē ab eo fictum quiuis facile intueri potest. At Diodorus historicus in iis quæ de monumentis scripsit: opinione magis adductus q̄ cognitione aliqua & scientia frætus: tradidit ab eo quod iuxta alcimū est cum descendens propomtorio: extare atq; eminere ueluti quēdam cubitum: atq; intus qua mare tranquillum est: fundamentū eximia magnitudine esse: nec procul inde quidam in similitudinem areæ: quod sepulchrum Themistoclis fuisse. Opinantur autē & Platonē comicū hoc idē sentire his uersibus: Tua tumba opportune erecta mercatoribus ubiq; salutabitur: enauigantesq; atq; annauigantes intuebitur: & interdū certamen nauū contemplantur: iis uero qui a Themistocle originē traxerant: honores quidā in magnesia usq; ad nostram memoriā habebantur: quibus functus ē Themistocles Athenensis: quo ego apud Ammonium philosophum familiarissime amicissime sum usus.

CAMILLI VIRI ILLVISTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINVM
PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

VIRIVS CAMILLVS DE QVO MVLTa MAGMAQVE EXTANT SCRLPTA: ea re uehementer admirandus uidetur: q̄ plurima ac maxima imperando clara facinora gesserit: & dictatura quinquies triumpho quater positus sit: ac secūds Romæ conditor habitus fuerit: consulatum uero nunq̄ attigit. Huius rei causa fuit ciuilis perturbatio: q̄ populo aduersus senatum de creandis consilibus discrepante tribuni militares q̄ exercitui præessent designabantur: qui etsi omnia auctoritate consulari administrent: tamen minus moleste magistratus ppter multitudinē ferebatur. Nam & sex uiros & nō duos rebus præfeciße leuabat molestiā illoꝝ: qui principatū paucorū graui animo tulerāt. Per ea tēpora cū magnopere reꝝ gestarū gloria camillus floreret: iniquū ducebat inuito populo cōsulē designari etsi interea respu. comicia consularia ægisset. In aliis aut multis uariisq; magistratibus talē sese præbuit: q̄ uis unus iperaret: auctoritas publica gloria uero priuata esset: q̄q̄ collegas in magistratu haberet. quorū alterius modestia q̄ sine inuidia imperabat alterius prudentia propter quā primas partes obtinuit: causa erat. Nondū. n. tunc magno militū apparatu circa domū existente: ipse p seipsum ad gloriā primo emerfit. Nā in magno prælio quod gerebatur aduersus Secanos & uolicos subdictatores Possi humio Tuberno merens cū exercitū perequitarēt: & uulnus in costa accepisset: haud dolore uictus est: sed euulso e corpore telo: fortiter cū fortissimis hostiū pugnādo erupentiū impetū retrusit: & terga uertere coegit. Deinde alia munera obiuit & censurā magistratū magna eo tēpore fortitus ē auctoritate. Memoria traditur cū ipse hoc munere fungeretur: pulchro facinori operā pendisse. Ferunt enī cū rationibus persuasisse: tū pœna homines minādo deterruisse: ut minus uiduag. mulier. nuptiæ deuiterent: quæ profecto ppter bella magnus erat numerus. Magno plane emolumento illud fuit: q̄ eius opera orphani qui prius imunes erant: ad uetustigalia pendenda: coercerentur. Hoc acciderat quia ob assiduā rē militārē respu. magnis impensis uexabatur: & maxime Veiorū eos sollicitabat obsessio. Hos quidā oenetanos uocant. Nā hæc urbs Tusciæ propugnando erat & armis militibusq; æque ac Roma opulentiore. Opū enī ac delitiarū splendore clarissima multotiens egregie cū Romanis pro gloria & iperio dimicauerat. Veꝝ ea tēpestate ingenti uexatione bellorum fessa atq; attrita nō amplius de iperii excellentia certabat: sed altis muris longisq; ac duris oppidanī urbē cingentes: & multa armorū & frumenti telorūq; ui ac uniuersi deniq; apparatus cōplentes intre. pido animo longā ferebant obsidionē: quæ nō minus & laboriosa & molesta obsidentibus q̄ obsessis fuit. Conserui enī Romani hyemare domi: nec multū tēporis æstiuo tēpore militare: tunc primū a tribunis cōacti sunt ppugnacula struere & castra in hostili agro sub ipsa æstate atq; hyeme uallo fossaq; cōcludere. Iā fere septimo belli anno finiente tanquā duces accusandi essent: q̄ molliter obsidionē agere uiderentur: remoris primis ducibus noui tribuni militares ad bellū designati sunt: quorū tunc secundo unus Camillus erat: cui cū obtigisset in falerios & capenates expeditionē ducere: nihil eo tēpore in ea obsidione peragitur: qui tunc q̄ Romanis aliæ inceserant curæ: multis iniuriis regionē laceffentes & præsertim Tyrthenū bellū molestantes a Camillo oppressi sunt: & multi in mure contracti in præcipitiū dati. Deinde circa paludē albanā cū uehemēter bellū istaret: similis mōstro res ueniēs: q̄ nihil minus credēdū erat iter ea quæ admiranda & fide idigna uidēr: quoniā cōi cāac rōne naturali careret: terrorē iniecit. Erat enī tps. autūnale: & iā æstas defierat: quæ neq; ibribus neq; australibus uētis molesta ac aduersa fuerat: sed multa paludes Italiæ ac fluuii fōtesq; parti oimodo: parti ualde aruerūt. Oēs aut fluuii æque ac semp humiles ac depressi p æstā tē fluxerant. Palus uero albana quæ ex semet picipiū ac finē cōparauerat: septa montibus altis nulla de cā nisi aucto sulphure tumebat: atq; cacumina montiū sine agitatione ac fluctu elata leniter attingebat. Quod primū i admirationē pastores adducebat. Postq̄ paulus sese nō āplius capere poterat: & magnus aquarū fluxus p agros aratos plātasq; ad mæ factus ē: nō solū aīos Romanorū itupore pcussit: uerū & oēs q̄ Italiā colebāt: magna illud portendere censebant: plurimus de hac re in castris Romanorū qui cōtra Veios obsidionē habebant rumor exortus est. Itaq; manifeste illis id quod de palude acciderat: cognitū est. Verū ut enenire solet in lōga obsidione: q̄ multæ inter hostes conuersationes oriunt: factū est ut Romanus quidā familiaritatē cū quodā ciue cōiūxit: qui ueterū sermonū peritia pollebat: & plus aliquid q̄ alii ex uaticinio scire uidebatur. Postq̄ Romanus accepit elationē paludis: uiditq; hunc obsidionem despicientem deridentēq; non hoc tantū admirandū inquit hæc tempora præbitura: sed his multa absurdiora signa imminere

& hæc sibi cōmunicaturum polliceret fore: siquid remedii in cōmuni bus malis adhibere posset. Cū atten-
tas aures homo præbuisset: & mutuo sermone uteretur: tanq̃ latentia quædā auditurus esset: paulatim Ro-
manus sic fabulans & illū subducens: ut longius ab urbe abierat: cū magnis ualeret uiribus sub limen illū
rapit & multis ex castris concurrentibus militibus præbuit. Ille coactus docens quod futuræ erat: tāq̃ in eui-
tabile esse: eius occulta uaticinia de patria protulit. Inquit. n. nō prius illā capi posse: q̃ perfusam paludis
albanæ aquam hostes retro reflecterent: & ne mari promisceretur obstarent. Hæc cum senatus acciperet:
& de re dubitaret: uisum est in rem fore A pollinis consulendi gratia quosdā in Delphū legare. Fuere lega-
ti Cossus Licinius Valerius Potitus & fabius Ambustus uiri magni: ubi cōsultuere: nauibus delati domū
rediere: Alia uaticinia ferentes: quæ de quibusdā rebus patriis apud festa latina nuncupata nugæ prædi-
xerant: & aquam albanā arcere a mari quantū possent: ad pristinūq; meatū reducerent: iusserant. Si autem
hoc minus transigere possent: in planiciem per fossas deducere: & in unū cōgere e. His relatis ab oratoribus
ea quæ ad rē diuinā pertinebant: sacerdotes absoluerunt: populus autē ad opera facienda secessit: & aquā di-
uertit. Senatus uero decimo belli anno depositis primis ducibus dictatōrē Camillū creauit. Ille autē magi-
strum equitū ducens Cornelium Scipionem: primo uouit si fœlicē exitum bellū haberet: magna spectacu-
la se facturū: & templū Deæ quā Matutā matrē Romani uocant: consecratū: hanc certe ex sacrificiis i qui-
bus curritur Leuchoteā nominari uolunt. Etenim ancillā in templū adducentes alapa pulsant: deinde im-
pellunt: & fratrū filios ante singulos fratres sub brachio ferunt: & circa sacrificia currunt. Hæc simulacra
sunt eæ re: quæ in infantia & quæ Nioe pellex passi sunt. Post uota Camillus aduersus Faliscos copias
duxit: & hos atq; capenates: qui auxilio illis erant: magno in prælio uicit. Deinde ad Veiorū obsidionē fle-
ctit iter. Vbi cum dux asperūq; promontoriū intueretur: cuniculos circa urbē in locis: qui aditū intra mu-
ros præberent: fodiendo parauit: per quos occulte atq; profunde sub terra ad hostes ducerētur. Quapro-
pter cū spes uiæ inesset: ipse extra pugnam laceffit: & ad muros hostes prouocat. Alii autē clā per cuniculos
irrupentes latenter in arcem penetrāt: quæ erat iuxta templū Iunonis: quod in urbe & magnitudine & re-
ligione pollebat. Ferunt contigisse eo tempore ducē tyrrhenū hic sacrificiis operā impendere: & augurē
intestina cōtemplantē atq; exclamantē dixisse Deum dare uictoriā ei: qui sacrificia illa subsequeretur.
Hoc audientes Romani qui in cuniculis erant: statim pauimentū frāgerunt: & cū clamore atq; armorū stre-
pitu egredientes: exterritis hostibus ac fugientibus ītestina rapuerunt: & ad Camillū detulerunt. Sed hæc
forsan fabulosa esse uidebuntur. Capta autē urbē cū Romani incredibiles diuitias prædando agerent fer-
rentq;: Camillus cum prospiceret ab arce ea quæ gerebantur: primū quidē collachrymauit. Deinde fœlicē
seratus ex præsentī fortuna manus ad cœlū ac Deos supinas tendens inquit: Summe Iupiter cæteri q; oēs
Dii humanorū operū iudices: nō pro meritis: sed pro rege necessitate Romanā fortunā aspice: iniquorū
ac nefariorū hostiū urbē accēpimus. Si autē & nobis æqua præsentis fœlicitatis ultio debetur: obsecro on-
nia quæ in urbē & exercitū Romanorū mala conferenda essent: in me ipsum paruo malo terminari. Cum
hæc dixisset: ut mos est Romanis preces agentibus: sed ad dexterā uoluere: circumuertens cecidit. Turba-
tis illis qui aderant: cū resurgeret: inquit: quā bene pro meis uotis ac precibus accidit: hoc paruū malū in
maxima bona fortunā. Direpta urbe statuit Iunonis statuā Romā ut uouerit transferre. Conuenientibus
in hoc artificibus Camillus Deæ hostias mactans cū precatus esset eam: ut Romanorū curā susciperet: &
una cū aliis Diis Romæ habitantibus firma stabilisq; maneret: ferunt simulacrū locutū dixisse: hoc uelle
atq; asserere. Liuius autē inquit cū ipse Camillus Deæ statuā suspenderet: & precibus eā prouocaret: quos-
dā ex altantibus respondisse: & uelle & approbare: & Romā prōptē profectā esse. Qui autē uehementer asse-
rendo rei huic ad mirandā fauent: arbitrātur patronā magnā atq; adiutricē fuisse fortunā urbis: quā ex par-
uis minimisq; principiis ad multū gloriæ atq; potētiae emeruisse sine dea: quæ multis ubiq; signis apparue-
rit admirantur: Itaq; asserendo ferunt multotiens sudorē statuā ac suspiria emisisse: quandoq; sese auertisse
quandoq; expurgasse: de quibus multi ex maioribus in historia scripsere. Multa ēt quæ nos accēpimus
admiratione digna cōmemorare possemus: quæ nō īmerito cōtēni possent: sed huiusmodi rebus pmul-
tū credere uel nullā fidē adhibere pp humanā imbellicitatē: quæ nec terminos nec īperiū sui hēt: & cū ferat
qñq; ad suspitionē & supbiā qñq; ad cōtēptū sacrorū & insolentiā re: diuinæ: piculosū ē. Piu atq; optimū
est ut nihil minus Camillus q nec magno cū labore decimo obsidiōis anno urbē hostilē occupauerat: sa-
ne ex iis qui eū beatū faciebant: in tumorē atq; animi elationē adductus & quadrigā albis equis tractā ascē-
dens alijq; superbe utens p legitimo ciuiliq; magistratu molestius triūphauit. Quo triumphandi genere
nullus ex ducibus neq; antea neq; exinde usus est. Nam putat sacrum huiusmodi currum regi patriq; deo
rum esse celebratum. In hac re quia nondum laute luxurioseq; usurpatum uiuere erat: necnō q̃ legi de dis-
sociandis habitatoribus urbis se opposuerat: apud ciues Camillum quidam calumniis prosequiebantur.
Rogationē enim tribuni plæbis tulerāt populum atq; senatū diuisum habitare: & alterum Romæ ductis
fortibus: alterum in captiuam urbem Coloniam agere: tanquam opulētiores futuri essent: & duobus ma-
gnis pulchrisq; urbibus altera ditata una regionem custodirent. Populus cum iam numero creuisset: mu-
nera obibat: suffragium petens in concione frequens tumultus agitabat. Senatus atque optimates cen-
sentes non diuisionem Romæ: sed perniciem futuram: si populus solus administraret: cum hoc indigno
animo se rent: ad Camillum refugium habuere: ille certamen deprimens: occasiones iniiciebat populū
atque occupationes: quibus semper legem destrueret. His igitur de causis mæstitia afficiebatur Camil-
lus. Sed aptissimæ ingentesq; inimicitia sibi contra populū fuerūt ex spoliōrū decimis: quæ nō absurdæ
fuisent nisi multitudo iustissimum principium suscepisset. Nam ut uidetur Camillus ad Veios expedi-
tionem agens: si urbē caperet: huic Deæ decimas uouit. Capta autē direptaq; urbe: siue q̃ tederet ciues

fatigare impensis: siue quod obliuio quædam ex incumbentibus rebus eum cæpisset: uotum per negligentiam
 habuerit: postquam magistratum illud deposuerat: de hac re ad senatum rettulit. Augures monebant in sacri-
 ficiis Deorum iram apparuisse: quæ propitiatione & gratiarum actione placanda esset: decernente senatu:
 nam difficile erat factum uotum infectum esse: illos qui in partem prædæ uenerant iureiurando alios decem-
 mas in medium afferre. multa molestia uolentiaque affecti sunt: cum pauperes essent & multum laboribus exau-
 sti fuissent: & ad tantam collationem earum quas compararint possederintque cogerentur. His rebus Camillo
 tumultuante deficientique probabiliore excusatione ad absurdissimam rationem sese applicuit. Nam profiteba-
 tur eum uoti obliuionem cepisse. Illi illud molestum sibi dicebant: si ea quæ essent hostium tunc uouisset: nunc ea
 quæ ciues haberet solueret. Itaque ut quisque quantum erat æquum in medium contulerunt. Visum est auream crathe-
 ram in Delphum mittere: sed parua auri copia erat in urbe. Cum illi quibus hæc præcipua cura demanda-
 ta fuerat: de auro inueniendo consilia agitarient: mulieres inter sese sua sponte consultantes: omnia ornamen-
 ta aurea quibus circa corpus utebantur: in oblationem contribuerunt. Auri fuit pondere octo talentorum.
 his mulieribus referens senatus honorem: pro earum dignitate decreuit: post mortem quemadmodum per uiris ita
 pro feminis in funere laudatiua orationem haberi. Non enim antea mos erat apud Romanos mulierem mortuam
 laudare. Parata longa ornatique nauis cum fortibus uiris tres ex optimatibus in Delphum missi. hyems per-
 fecto inerat: & mari tranquillitas. At opere precium audire quemadmodum illi in maximum discrimen incidentes
 ex insperato statim periculum euasere. Nam lipareos & triremes circa Aeoli insulas deficiente uento eos manus
 tendentes orantesque tanquam prædones aggrediuntur: & captos eductosque ex mari per piratis habuerunt: reli-
 quos & corpora uenundanda sub corona exposuerunt. Sed tandem cum creditum esset uirtuti ac potentiae unius
 uiri Timisitheï ducis dimissi sunt. Hic per periculis suis nauibus in Delphum misit: & uel donaria suspendere
 tur: opera uauauit: quapropter Romæ condigni honores relati. Tribunis præbendis rursus de diuidenda ha-
 bitatione & mittenda Colonia legem excitantibus: bello contra Phaliscos exorto: quod opportune cecidit
 uisum est primoribus comitia secundum legem agere. Itaque Camillum cum aliis quinque tribunis militum elege-
 runt: tanquam res ipsa duce qui dignitate & gloria ac rebus experientia polleret indigeret. Populo faciente Ca-
 millus sumptis copiis aduersus phaliscos impetum fecit: & Phalerios urbem ad bellum munitum omnibus rebus bel-
 licis habentes castris circiuit. Quam non facile captum: neque eo tempore capiendam putauit: neque querebat ciues in
 castris retinere: atque ad bellum exercere: ne domi in ocio nitam agentes factionibus seditionibusque urbem fœda-
 rent. Recte enim semper Romani hac uel medicina quemadmodum medici: ut ciuiles discordias ac seditiones
 uitare uel extra urbem ea mala ad hostes conuerterebant. Sic certe obsidione Phaleriis despicientibus ratis un-
 dique munitos esse præter eos qui muros & stationes tenebant: ceteri omnes per urbem in uestibus uersabantur.
 filii autem eorum ad ludum proficiscebantur: & circa muros deambulare atque sese exercere cogeantur. Nam
 publico doctore graecorum more utebantur Phalerii. Volebant enim ab ipsa adolescentia filios una erudiri at-
 que congregari: hoc modo magister ludi insidias Phaleriis tendens per pueros: singulis diebus illos primo
 sub muris per pomærium seducebat. Deinde ipsos postquam deambulando exercuerat: in urbem reducebat. Post
 paulatim illos subduces audere: tanquam tuto proficisci liceret assuefecit. Tandem cum omnes secum haberet: ad præ-
 custodias Romanorum profectus: iubet illos ad Camillum deducere. Ipse tristis grauisque cum in medium stetisset:
 se pueros magistrum esse declarauit: & ut illi gratificaretur: curasse per pueros inquit urbem sibi tradere.
 Camillum uisum est recte indignum audire: unde presentibus inquit iniquum esse iniuria ac uolentia hostes uin-
 cere. Nam & leges quædam belli inter bonos uiros & non sic incendiū ut non uitam sint prauæ impiæque gratiarum.
 Sancitum enim est non aliena iniquitate sed propria uirtute magnū fortique ducem oportere militare. Itaque iussit ho-
 minibus uestimenta scindi: & manus post terga uincire: pueris autem uirgas uerberaque dari: ut proditorum uerbe-
 ribus afficientes in urbem agerent. Subito Phalerii postquam prodicionem magistrum ludi senserunt: urbe
 ut consentaneum est in tali questu ac calamitate occupata clari homines ac mulieres ad muros portas
 atque pleno gradu ferebantur: ut magistrum ludi quem pueri nudum uictumque in urbem ignominiose age-
 bant: intuerentur. Camillum seruatorematque deum patremque appellabant. Quare non solum parietes ipsi
 pueros: uerum etiam ceteri ciues qui hæc intuebantur. Camilli æquitatem ingenti beniuolentia admi-
 rabantur. Itaque statim congregato senatu oratores ad Camillum legauerunt. Camillus Romanos illos ad se-
 natum mittit. Illi cum in senatu stetissent inquirunt: Quoniam Romani pluris iustitiam quam uictoriam fece-
 re: doctos illos dedere uelle: ut potius uinci quam liberos esse optarent: confitentes non tantum uel Romano-
 rum quam uirtute superatos esse. Senatus ad Camillum illos remittit: ut de hac re pro animi sui sententia de-
 cerneret. Redactis in ditionem Romanorum Phaleriis: factaque pace cum omnibus Phaliscis: Camillus uia
 sa colligere iussit: atque discessit. Milites qui prædatum iri Phalerios expectabant: postquam Romam uacuis ma-
 nibus redierunt: Camillum tanquam populus ei odio esset: ac pauperum utilitati inuideret: apud alios ci-
 ues accusauerunt. Postquam de diuidenda habitatione tribuni præbendis legem tulerunt: ad decretum rur-
 sus populum accersunt. Camillus nullius inimicitii nullius audaciæ parcens: primus omnium multitu-
 dinem coercuit: ut legem abrogaret. Multitudo contra Camillum ira inflammabatur. Sed cum laboraret ex finali
 calamitate: nam alter ex filiis morbo confectum amiserat: nihil tamen iræ in eum dimissimum est. Quam calamitatem
 ipse uir mansuetus atque optimus haud æquo animo tulit. Sed cum indicta sibi accusatio esset: inclusus cum
 mulieribus propter luctum domi se continerebat. Accusator erat. L. Apuleius. Criminatio autem de spoliis tyrren-
 norum expilatione. Nam fama erat portas quasdam æneas ex Etruscis spoliis apud eum esse inuentas.
 Populus ira affectus statuerat: quacumque esset uia contra Camillum decernere. Itaque cum amicos & con-
 citos Camillus congregasset & collegas: qui non pauci erant: sumis precibus illos orabat: ne ipsum falso ac-
 cusatum ac ab inimicis derisum desererent. Amici bene prudentesque re inter eos agitata rident aduersus ac-

cufationem eius nullū præstare auxiliū posse: cū iudiciū sententiāq; de eo ferendā haud expectare uoluisset dictus ira statuit ea urbe decedere. Familiariter igitur blandeq; appellata uxore ac filio tacitus domū usq; ad portā egredit. Ibi cū stetisset: conuersus retro & ad capitolium manus supinas tendens: deos precat. si nouius ex inuidia a populo pœnas sumpserit: quāprimū Romanos pœnitentia capi: & ipsius opera ī omniū mortaliū aspectu indigere: atq; Camilli desiderio teneri. Ille igitur quēadmodū Achilles impræcationes fouens aduersus ciues absens dānatus est quindecim milibus assibus: qui numerus ad argenti rationē constituit mille & quingentas dragmas. Nā argenteus assis erat: & hic ex decē æreis denarius uocabatur. Nemo fuit ex Romanis qui nō putaret Camilli preces statim exauditas fuisse: & ultionē de iniuria nō quidē iocundā: sed tristē ac celebrē & passim diuulgatā suscepisse. Tanta Deorū romā aggressa est ultio: & tāta ignominiosa opportunitas belli inuidiæq; ac periculi aduersus urbē apparuit: siue q; talis fortuna imineret: siue q; deorū quidā sit: qui de ingratitudine contra uirtutē ultionē nō remoretur: primū quidē uisum est ingrediēte Iulij mense magni iudiciū mali apparuisse: mortē uidelicet censoris. Nā romani putantes censoriū magistratū sanctū esse: plurimū illi tribuebant. Secūdo añ Camilli exiliū Marcus Ceditius uir nec clarus nec senatorius sed mansuetus atq; optimus apparens: rē sollicitudinis plenā ad tribunos militū rettulit. Nā inquit cū in præterita nocte uia iret: quā nouā uocant: quēdā alte eū appellantē accepisse: seseq; auertentē neminē uidisse: Audisseq; uocē humano sonitu maiore dicentē: Age Marce Cediti ad principes diluculo ueniens inquires breui tpe in urbe Gallos habituros esse. Hæc cū tribuni militū audiuisent: tanq; ridicula ac iocosa habuerunt. Paulopost ea quæ in Camillū acta sunt euenire: Galli celtico genere orti: quia domi propter multitudinē haud nutrirī possunt: fors sedē ac uictū quærūt. Qui cū multæ sint Myriade iuuenū bellicosorūq; hominū plures ex filiis atq; mulieribus secū ducunt. Quorū quidē ad Boreū oceanū transeuntes superatis ripheis mōtibus extrema Europæ occupant. Quidā inter pyrenos montes & alpes sedē ponētes prope senones ac Celticos diu incolunt. Tunc (ut fama est) primū gustantes uinū ex Italia delatū: sic illius admiratione ac nouitate suauitatis amētes facti sunt omnes: ut collectis armis sumptisq; filiis ad alpes concesserunt: quæsiueruntq; eā terrā in qua huiusmodi fructus orireretur: aliā autē infructuosā atq; imitē arbitrabant. Primū q; ad illos uinū detulit ac in Italiā eos accersuit Aruntē Tyrrenū fuisse ferunt uirū & splendore & natura præstantē. Vege hac laborauit calamitate. Curā gerebat cuiusdā pueri orphani: qui & opibus & præstantia formæ oēs ciues anteibat: nomē erat huic Lucomoni: hic ab ipsa pueritia sub ipso Arunte uixit. Et cū primū adoleuit ætas: minus domū illius dimittēs: q; amore uxoris Aruntis deperibat. fingebat cū eo uitā late agere uelle. Per multū tēporis horū mutuus amor & cōsuetudo latuit. Sed cū dux itaambo amore inflāmentur: ut illū haud amplius celare possent: iuuenis cōtra illū manifeste irruit atq; e domo expulit. Ille cū in ius Lucomonē uocaret: uictus cū multitudine amicorū Lucomonis: tamen pecuniis domū suā deseruit: qui rumore accepto de Gallis ad illos secessit: atq; ī Italiā exercitū duxit. Illi irruentes q; primū uniuersā antiquāq; regionē Tyrrenorū sub eorū imperio ab alpius usq; ad utraq; maria redigere: ut ipsius nois appellatio testatur. Nā mare boreū adriaticū appellāt a Tyrrenā urbe Adria: quæ ad notū iclinata ē in cōspectu tyrreni pelagi. Per hāc regionē arboribus plenā multa flumina fluunt: & lætus ē ager pabulo. Hæc octo & decē pulchras magnasq; urbes habet: & ad quæstū & ad uictū amplissimas. Has Galli Tyrrenis eiectis occupauerunt. Sed hæc quodā coniurationis tpe prius gesta sunt: ea tēpestare Galli ad clusium Tyrrenā urbē castra locauerunt. Clusini instituto refugio ad romanos legatos litterasq; ad Barbaros exararunt. Legauerunt romani ex Fabiorū familia tres uiros qui honore & claritate in urbe isignes habebant. Hos galli ob romanū nomē nō īhumaniter susceperunt. Qui postq; præliū quod ad muros erat celsent: q; illoz urbē obsidione premerēt: Brennus Galloz rex ridens: iniuria nos afficiūt Clusini inquit: cū parū terræ & regionis incolere possint: & q; plurima occupare aius sit: & nobis aduenis multisq; ac egenis nihil ipartiri uelint. In hoc plane o romani uobis iniuriā intulerunt primū Albani & Fidenatæ atq; Ardeatæ. Nunc at Veiorū ciuitas atq; Capenatæ multiq; Phaliscorū Vollico ūq; aduersus quos castra mouete: etsi uobis ex rebus suis nū ipartiri nūseruitutē agite: destruite: eorū urbes euertite. Hanc rē nulla ī parte grauius ferendā ducemus: & antiquā legē iubentē res minorū tribui maiori ab usq; Deo incipientē & ad bestias usq; finientē imitamini. Nā hoc naturæ quodā instinctu insitū est uiuendi gratia: plura habere potentiores inferioribus. Desinite igitur obsidiōi Clusinorū misereri: ne doceatis Gallos optimos ac misericordes amicos fieri illis: qui a romanis iniuria affecti sunt. His rebus cognitū est: Brenno stare sententiā bellādi. Legati ex colloquio digressi cū in Clusium uenissent: siue ut uires illorū experirētur: siue ut bellando sese ostentare egregiū ducerent: Clusinis ad conferendas cōtra Barbaros manus aios fecere: impetu facto a Clusinis cū præliū iuxta muros misceretur: unus ex Fabiis Quintus Ambustus equo insidens subditis caribus cōtra egregium forma uirum Gallū multo ante alios præequitantem irruit. Primo cū ex uelocitate ipetus cū fulgentibus incognitus fuit. Postq; uero uictor euaserat: & Gallo spolia transfixo pectore gladio detrahebat: Bēnus illū cognoscens: testatur deos: Quintū Ambustū oratorē prælio se admiscuisse: & cōtra iusgētium agisse. Quare cū recepti canere iussisset: præliūq; subito diremisisset: collectis uasis romā uersus iter intēdit. Sed postq; romā exercitum duxit: ne uidetur romanos iniuria laceffere: ac illis nolentibus sine causa bellum mouere: nullis factis incursionibus bella indixit. romæ cōuocato senatu multisq; aliis gesta a Fabio accusabātur. Sacerdotes facta re diuina iubebāt senatum cōtra unum crimē expiare. Hos feciales Numa Pōpilius mansuetudine iustitiæq; rex præstātissimus cōstituit: q; pacis custodes cognitores atq; iudice forēt causæ: quæ iustum dicerēt bellū. rē ad populū senatu referēte: & sacerdotibus acta fabii accusantibus: sic multi ex ipsis rē diuinā neglexerūt ac ludibrio habuerūt: ut fabiū cum fratribus

eius tribunum militarem designarent. Cetera cum hæc audirent: ferrentque grauius: nihil contra ægerunt: sed
 quod prope ad ipsorum multitudinem & ad primarios ipsius exercitus concesserunt. Et quamquam uim & animum eorum
 qui in medio erant: perterrefacerent: uideretur regionem uniuersam atque urbes celeriter destructuros esse: nul-
 la in re illos læserunt: neque ex agris quicquam uastatum est: sed propinquius neglectis urbibus Romam proficisci:
 & tantum Romanis bella inferri conclamant: alios autem populos minime hostes censes. Cum Barbari Ro-
 mam bello infestarent: tribuni militares romanos ad pugnam eduxere: qui numero haud tenues non paucio-
 res quadraginta milibus erant. Sed insueta armis multitudo tunc primum arma capescerat. Quo tempore nec
 litato nec auspicato regere in memoria fuit: tantum turbationis ad res disponendas ea obsidione susceptum
 est. Nam ante pugnam ineundam ac pericula aggredienda deos consulere mos fuerat: & in minoribus periculis
 sapientius monarchos: quos dictatores appellabant: eligere consueuerant: nunc ignorantes quantum in se utilita-
 tis periculosa tempora habent: si unus in principatu una sententia ac libera & impuni magistratum fungere-
 tur: & in manibus ad res pulchre ordinandas iudicia retineret. At non parum profecto rebus obfuit romanis
 Camilli ingrata seueritas: qui cum uir grauis esset neque ad gratiam neque blande magistratum gerebat. Cum igitur
 prope urbem stadios nonaginta uenissent Barbari: haud procul fluuio qui alia nuncupatur: qui non longe
 ab exercitu in Tyberim prorumpebat: confederunt. Hic apparentibus Barbaris: cum male pugnatum esset: quod
 haud structa acie dimicabant fusa extemplo acies est: ad ripam fluminis quo sinistrum cornu defugit a Cel-
 tis magna strages facta. Dextrum autem latus inclinans superiorem partem ex planicie ad colles minus cædis patitur.
 Hinc multi fuga per agros saltusque dissipati ad urbem rediere. Alii omnes qui Barbarorum manus euaserant: ad
 Veios hostium urbem fugam arripuerunt: tanquam Roma capta esset & Romani omnes ibi trucidari. Fuga uero nocturna
 fuit. Eo tempore quo pugna commissa est: instabat æstiuæ conuersio circa plenilunium: & superiori die magna
 calamitate fabicena domus perculsa fuerat. Nam tricenti ex eorum familia in tyrrheno bello ceciderant. De-
 cretum est a secundo conflictu diem aliadum usque nunc a flumine nuncupari. de nefastis diebus siue opus sit si-
 ue non aliquas bonas ponere. Heraclitus Hesiodum quasdam probas quasdam malas facientem redarguit: tanquam
 non teneret naturam totius diei esse unam: quod alibi dubitauit. In hac re aliqua commemorare exempla forsitan
 haud incongruum erit. Tunc quidem boetis instante mense hippodromionis: ut uero secundum Atheniensium
 appellationem: hecatonueonis quarto die duas contigit clarissimas uicere uictorias: quæ græcos libros red-
 dere: una scilicet apud leutras: altera uero apud Gerastrum. Hac prius pluribus ducetis annis quando Letta-
 mia ac Thessalos uicerunt. Persæ mense uordromionis sexto die in marathonis tertio apud plateas & apud
 Michalim a Græcis superati sunt. & quinto die in fine eiusdem mensis circa plenilunium in aruulis Atheni-
 enses pugnam chiam in qua Cabria dux erat uicerunt. In Salamina autem circa uigesimum diem (ut nos in annalibus
 legimus attuli) & mensis thargilion Barbaris manifestum infortunium. Nam Alexander in granico duces Re-
 gis Thargilionis uicit. Et Carthaginenses in Sicilia a Timoleone uicti sunt septimo die huius mensis:
 quo tempore uidetur Carthleonem corripisse Ilium: ut ephorus & Calisthenes & Damastes atque Philarchus in
 historia scribunt. E conuerso Metagenion quem Boetii Panenium uocant: non felix Græcis fuit. Nam huius
 mensis septimo die in prælio quod gestum est in Cranone abanti superati: tandem fugati cæsi sunt: & prius
 in Cheronia aduersus Philippum pugna uicti. Eodem die mensis Metagenionis per eundem annum qui cum
 Archidamo in Italia traiecerant a Barbaris ibi existentibus necati. Carthaginenses autem nonum diem huius me-
 sis in fine tanquam plurimas maximasque omnium calamitates attulisset: nefastum habent. Sed non me fugit per ea
 tempora quibus ministeria agebantur: iterum thebas a alexandro dirutas esse. Et post hæc propugnaculum ma-
 cedonum suscepit Athenienses circa uigesimum diem uordromionis. Quo tempore dum Bacchi sacrificia peragunt
 Romani quoque eodem die prius quidem a Cimbris uicti Scipionis exercitum amiserunt. Sed postea Lucullo copi-
 as ducente Armenios & Tigranem uicerunt. Attalus uero rex & ptoleus magnus eorum natalibus diem suum
 obiecit. Sed tamen haud in animo de multis: qui suis periodis usi sunt scribere. Verum Romanis hæc dies una est
 die: nefastorum: & propter hæc quolibet mense duæ alteræ ad plus religionis & labentis superstitionis ad-
 ea quæ forte accidunt (ut consuetum est additæ. Hæc profecto in libris de Romanis causis curiosius dige-
 runtur. Confesto itaque prælio si confestim Galli fugientes Romanos consecuti fuissent: haud obstatum es-
 set Romam funditus delere: & omnes qui in ea remanserant capere atque obtruncare. Tantum terroris ex
 ea calamitate fugientes tantumque turbationis ac amentiarum retro attulerunt. Barbari magnitudinis uicto-
 riæ ignari: conuersi ex uictoria ad diripiendam in castris suppellectilia facultatem fugiendi ex urbe multitu-
 dini præbuere. Et remanentibus præparationis & tutelæ spes iniecta est. Nam relictis cæteris urbis parti-
 bus Romanis capitolium magna ui magnoque præsidio telorum munierunt. Primum ex sacris quedam
 in capitolium sustulere: Virgines uero uestales raptæ ex laribus igne cum sacris fugerunt. Sed a quibus-
 dam memoriæ traditum est: nihil præter æternum ignem esse seruatum. A Numa enim rege tanquam omni-
 um principum esset ignis uenerari institutum est: Nam nobilissimum quoddam ignis existit in ipsa natura: &
 morio quedam est uel cum motione totius generatio. Alia uero materia quæ calore uacat: ociose ignauiter
 quæ iacens & cadaueri similis ignis uirtutem tanquam animam cupit: & paulatim suscepto igne ad agendum quid
 uel patiendum uertitur. Numa Popilius uir curiosus ac sapientissimus qui in colloquium cum musis per sapien-
 tiam ueniebat: ratione quadam philosophiæ motus hunc seruari custodirique perpetua uigilia ne corrumpere-
 tur uoluit. Tanquam æterna uirtus quæ omnia seruaret esset. Aliqui ferunt quemadmodum apud Græcos ante sacras
 aras puræ ignis posuisset: & quæ sunt intus omnibus nisi ipsis uirginibus uestalibus esse abscondita. Ma-
 gna præterea fuit fama troianum illud Palladium quod in Italia Aeneas asportauerat: ibi residere. Sunt qui-
 dam de samothraciis fabulantes ferunt Dardanum Troiam aduentum cum urbe concederet: sacrificia ægisset
 atque illud consecrasse. Aeneam uero in ipsa urbis captiuitate furtim sustulisse: seruauisseque ad id temporis

quo in Italia urbem condidit. Quidam ut multa in hac re scire ostentent: duo inesse non magna dolia ferunt: quoque altere apertum ac uacuum alterum plenum ac clausum: Amboque uero aspectus tantummodo sanctis uirginibus patet. Sed quidam hos mentiri arbitrantur: quod puellas multa ex sacris corripientes ferunt duo dolia abscondisse sub terra in templo Quirini: unde locus ille adhuc doliorum appellationem retinet. Virgines maiora ac digniora ex sacris fumentes ultra fluuium fugerant. Tunc Lucius Albinus uir popularis cum etiam ipse fugeret: iuuantem filios uxorēque ac necessaria utensilia secum habens in curru uehebatur. Postquam uidit uirgines in sinu deorum sacra inculte ferentes solasque ac labore uiae fatigatas: confestim uxorem cum filiis atque suppellectilia terra exponit: & illas curru ingredi atque in aliquam Grecorum urbem fugere iubet. Indignum fuit Albini non obscuram pietatem atque honorem erga deos in grauissimis temporibus sine aliqua memoria praeteriri. Aliorum sacerdotes deorum ac seniores: qui consulatione & triumpho potiti fuerant: non tulerunt urbem relictam iri. Qui cum sacras splendidasque uestes sumpsissent: praesidente Fabio pontifice maximo pacem deorum exposcentes seque ipsos pro patria fortunae deuouentes & fortunae instantes: in eburneis sellis in foro ornati confederunt. Terrio die ab ipsa dimicatione Brennus cum exercitu ad urbem adueniebat: qui cum portas offenderet apertas: & nullas in muris stationes dispositas: primum insidias dolique formidauit: admiratus passim in urbe solitudinem. Sed postquam per speculatores rem cognouit: per collinam portam ingressus Romanam occupauit. Anno trecentesimo & sexagesimo paulo plus ab urbe condita Roma a Gallis capta. Si fidum est aliquam temporum diligentiam seruare in iis rebus: quibus illa rerum perturbatio de aliis nouicribus dubitationem iniecit. Capta urbe ut consentaneum est: celeris de hac re fama per Graciam peragrauit. Heraclitus ponticus qui paulo antequam Roma caperetur obierat: in commentariis de anno inquit uesperis sermonem habuisse: quemadmodum Roma gratia urbs quae iacet ad magnam mare: ab exercitu ultra Hyperboreos montes aduentante caperetur. Non admiror plane Heraclitum fabulosum hominem uera oratione de capienda urbe montes hyperboreos ac magnam mare extulisse. Aristotelem autem philosophum certo dixisse ferunt: urbem a celtis: capiendam: seruandam uero a Lucio. Erat hic Marcus Lucius Camillus. Sed haec coniectura quadam dicta. Cum igitur Brennus seruato capitolio Romanam occupasset: uidissetque inter transiendum per forum quosdam uiros insigni habitu & sedere & tacere: magnaque admiratione captus est: qui tanquam nullo reip. uulnere fauciarentur: neque facie neque colore mutati sunt: sed cum essent animo intrepido flexi scabellis quae secum contulerant: sese inuicem intuentes silentium agebant. Quare hac rerum nouitate admiratio gallos habuit: & tanquam de fortioribus dubitarent diu accessu tactumque abstinuere. Postquam autem quidam fidens animi iuxta Papyrium Marium stetit: manumque mansuete extendens promissam barbam demulsi: Papyrius sciponem in capite feriendo contriuit. Barbarus stricto gladio illum necauit: deinde ceteros facto impetu morti tradiderunt. Et tandem late uagatur ensis: & nullo reuocatur pectore ferrum. Postea irati contra eos qui in capitolio erant: domos per multos dies spoliant: patietesque eruti: faces tectis illatae: quod capitolium seruantes eorum imperium negligerent: & iactis telis pugnarent. Quapropter urbem rapina & incendio miscuit: & uiros ac mulierum senumque ac pueros atrox edita caedes: ac multa in medio sine nomine plumbum obruncant. Longa obsidione opus Gallis erat uictus gratia frumenta: uel ire. Itaque diuisi inter eos aliqui circa capitolium cum rege assiduunt: aliqui regionem peragrantes irruentesque diuisim uillas depopulantur. Alii bona fortuna elati ducem ordinemque negligentes ipsamque nullo terrore uagabantur. Plurimi ipsorum & maxime ea pars quae instructior erat: ardeam ubi Camillus exulabat: & priuate ocioseque uiuebat: secesserunt. Camillus spe quadam consilia agitabat: non de hostibus fugandis: sed si daretur opportunitas: quomodo Romanis auxilio esse posset. Quapropter cum perspiceret ardeatas multitudine quidem satis numerosos: sed propter imperitiam mollicieque imperatorum minus audaces: primum ad iuniores orationem habuit: non censendum esse Gallorum fortitudine Romanos perditos fuisse: neque propter ea quibus in eum non recte senserunt: illa pati contigisse: neque iudicandum operam esse eorum qui ad uincendum nihil praebuere: sed putandum id fortunae ostentatione accidisse. Quare egregium facinus fore: & iam cum ipso discrimine Barbarorum aduenarumque bellum a se repellere. Itaque si auderent habita temporis ratione tuto uictoriae se praebiturum. His sermonibus perceptis a iuuenibus ad principes uenit. Camillus ad senatores ardeatas concessit. Postquam a senatoribus in sententiam Camilli discessum est: Camillus omnes quos ad ferenda arma adoleuerat aetas: intra muros collectos ad pugnam instruit. Nam haec ignota esse hostibus qui non longe ab urbe aberant meditabatur. Cum Barbari per omnem regionem passim uagarentur: & multam hominum pecudumque praedam agerent: intrepide ac petulanter in castris militabant. Adueniente nocte somno uiuorum sepulti fusi per castra iacebant. De his Camillus per speculatores scitior factus ardeatas ducens: postquam sub media nocte per ea loca quae intererant: ab hostibus tacite pertrahit: a sonitu ac strepitu excitantur. Pauci tamen ipsi in tumultu expergefati sese ad bellum accingentes tantam stragem suam niterentur contra Camillum insurgunt: quod plurimi autem ex potentioribus sopore uiuorum grauius sub luce ab equitibus trucidati. Fama huius rei exemplo diuulgata multos iam aetate adultos una collegit: & praesertim Romanos qui ex pugna quae apud Aliam fluuium commissa est: ad Veios confugerant: qui inter se ipsos lamentantes dicebant fortem Romanis imperatorem fortunam abstulisse: & ardeatis Camilli res bene gestas ornamento gloriaeque fuisse: & urbem quae talis uiri & mater & nutrix fuit perisse. Nos uero imperatoris penuria alienis in urbibus sedentes Italiam deserimus. Eya ad ardeatas mittentes uel ipsorum ducem petamus: uel nos ipsi sumptis armis ad ipsum ueniamus. Non enim amplius ipse a Roma exulat. Neque nos patriae in ditionem hostium redactae quae nulla est: ciues sumus. Cum in unum sententiam omnium congruerent: Camillum per oratores summis precibus ducem accersebant. Ille non prius inquit se magistratum acceptumque

quæ ciues qui in capitolio erant: id ipsis legibus decernerent: & se ducem ex consulto dicerent. Eos. n. cēsen-
 dos patriam seruare: qui si iubeant uoluntatem ipsorum nō impigre seruaturū. Si autē ciues hoc minus
 agerent: nihil inuitis illis facturum. Camilli religionem probitatemq; omnes admirabatur. Sed quomo-
 do hæc in capitolium denuntiarentur: facultas deerat. Nam impossibile arbitrabantur: hostibus urbem
 habentibus: arcem mittere nuntium posse. Erat quidam adolescens Pontius comitius nō summo gene-
 re nec tamen obscuris parentibus ortus: uerum honoris gloriæq; cupidus. Hic sua sponte ad capitolium
 iter sine liis: ne si ab hostibus interceptus eēt: Galli mētē cōsiliūq; Camilli noscerēt: ingredi: quili ueste idu-
 tus & sub ea subeg: ferens aliā uia intrepide peregit. Cū uero iam uesperī ad urbem appropinquaret: & per
 pontem a Barbaris seruatum iter negaretur: capiti uestem inuoluens: quæ breuis leuīsq; erat: subero per
 aquas nando delatus flumen tranauit: & ad urbem ascendit: Qui statim uigiliis insidentibus fingētibz
 quas coniectura & tumultu cognouerat: ad carmentalem portam contendit. Hic quod ageretur per silen-
 tium diu speculatur. Nam hic capitolīū maxime & directo icumbit: & petram magno circuitu atq; asperi-
 rate natura ipsa locauit: per eā latēter ascendit: & eos quibus custodia arcis demādata erat: magno labore
 per locum petit: quos cū salutasset: & suum ipsius nomen indicasset: receptus ad principes Romanorum
 contendit. Qui ad conuocatum senatum ingrediens: statim uictoriam Camilli quam nōdum acceperāt
 denuntiavit: narrauitq; militum sentētiā: ac persuasit Camillo dictaturā deferri. Cum illum imperato-
 rem tantum expeterent omnes ciues Romani qui essent extra urbem. Illi his auditis agitato consilio Ca-
 millum dictatorem designant: & Pontium retro eadem uia remittunt qui ut prius bona usus est fortuna:
 nam eius transitus hostes latuit. Itaq; Romanis qui Roma aberant: nuntiat ea quæ a senatu acceperat. Il-
 li libenti animo Camillū pro dictatore suscipiunt. Camillus iā duo milia militū: itēq; plures a sociis coe-
 gerat & ad hostes aggrediendos præparauerat. Hoc modo secūdā Camillus dictaturam adiit. Qui dū
 ad Veios contendit: militibus occurrit: & a sociis tanq; aduersus hostes iturus esset plures milites collegit
 Quidā ex Barbaris qui Romæ erant: cū forte transirent per ea loca quibus noctu Pontius in capitolium
 ascenderat: & sæpe uestigia discernent manuum ac pedum in ascēsu & regressu: sæpe autē attritam semi-
 tam atq; dilapsus ad regem hoc referunt. Rex cum ad locū ueniret: prospiceretq; tunc obticuit. Vesperī
 autem conuocatis his qui leui essent corpore: ac maxime quosdā ex celtis: quiq; ad superandos mōtes
 idonei: inquit: Viam nobis icognitam hostes ad ipsos ostēdunt: ea parte qua nec ascensus nec reditus ap-
 paret hominibus. Vehementer erubescendum est: urbem in ditionem nostram occupasse: & hunc locū
 tanq; iexpugnabilē negligere ipsis docentibus hostibus qua uia arcem aggrediamur. Ea enim parte qua
 unus facile ascēdit: nec multis singulati difficile: quinimo mutuo auxilio aditus difficultas lauabitur. Ita
 q; munera ac honores pro cuiusq; meritis referētur. Hac a rege habita oratione multi ex Gallis alacres ad
 mādāta peragenda sese accingunt: & media nocte per petram ac uia præruptaq; loca taciti i capitolium
 ea parte qua ascensus melior uidebatur euadūt: & arcem stationesq; dormiētes maximo apparatu inua-
 dunt. Sed nec ab homine neq; a canibus hostium igrēssus perceptus est. Sacri anseres iuxta Iunonis tem-
 plū ierant: qui antea affluenti cibo pascabantur. Tunc quia uictus caritate laborabant Romani: neglecti
 anseres fame uexabantur. Est hoc animal natura pauidū: & sensu audituq; acerrimū. Illi propter famem
 uigilantes ac tumultuantes statim Gallorū ingressum percipiunt. Qui cū inter se clangore & cursu ferun-
 tur: omnes a somno Rōani expergiscūt. Barbari ne lateant tumultuando atq; uiolentius irruēdo arma
 quæ fortuita parantur: rapiunt: & clamorē attollunt. Manlius uir cōsularis & robore corporis atq; animi
 magnitudine clarus omnium primus duobz ex hostibus una occurrens: alterum eleuantē bipēnem cæ-
 sa manu obrūcat: alterum umbone percussū in facie retro per petram præcipitē dedit. Aliis cōcurrenti-
 bus Romanis ipse instans in muro quosdā p murum fugere: quosdā salire de muro præcipitariq; coegit.
 Cū iam nōdum multi murū superassent: nec quid laude dignū egissent. Cū ita periculū euassent Roma-
 ni: & iam luscesceret: illū qui uigiliis præerat: e muro ad hostes per petram præcipitarunt. Mālio uictore
 primum decernitur: & potius dignitati illius q; necessitati cōsultum: Quantū. n. cui libet dietim ad uictū
 impartiebatur: illi cōtulerunt. Nā cōsueti farris sex libras: uini autē quartā partē mēsuræ græcæ quā cotil-
 lum uocant tribuerunt. Sed Galli q; res minus prospera erat: uictu laborabāt. Nā Camilli terrore frumē-
 ratum ire arcebantur. Nec nō pestis multitudine cadauerū quæ passim proiecta iacebāt: eos castra i loco
 depresso habentes urbem egredi nō sinebat. Tunc altitudo cineris euaporātis propter uētos atq; calores
 per area siccitates tenuitatēq; habentē corpora hominū ex respiratiōe corruerat. Maxime autem huius
 rei causa fuit mutatio uictus ex locis umbrosis: qui ad æstiuā agēda læta refugia præbent: nec nō accessus
 ad humilē depressamq; regionē: quæ autūnali tēpore igrata est illorū ualitudinē cōmouit. Diuturna iā fa-
 sta capitolii obsessio: septimū mēse attigerat. Quare magna adeo hoīum pncies i castris orta ē: ut ppter
 cadauerū multitudinē multa corpora sepulchrū desiderarent. Nec tamē propter hoc melius res obsessorū
 geritur. Fame. n. molestiaq; illi agebātur: quoniā quod Camillus ageret: cognoscere nō poterāt. Nā ex eo
 q; itentius Barbari præsidia stationesq; ad urbē custodiendam locarant: aditus i capitolīū negabāt. Qui-
 bus rebus sic se habētibz: primū fortuitu p stationes de componēda pace uerba fiunt deīde optima tum
 sentētia Sulpitius Romanorū tribunus militū ad colloquia cū Brēno pfectus i pactionē uenit: mille pon-
 do auri pēdere: & illos ex urbe regioneq; decedere. Ad hanc rē iureiurando adhibito & auro delato: celtæ
 dū aurū pōderaretur: cū adessent & clā primū aperte deīde lancē premerēt atq; grauarent: Romāi i eos de-
 hac iuria querūt. Brennus ridens ponderi gladiū atq; cingulū ferrum apposuit. Sulpitius cū iterogaret
 quare hoc: Quid aliud inquit Brennus nisi opprobrium uictis? Qui sermo in prouerbiū usurpatus est.
 Rōanorū autē quidā hoc grauiter ferebāt: dicebātq; sūpto auro retro abeūdū: & Barbarorū expeditionē

ferendam. Quidam concedere nec ad maiorem iniuriam prouocare sanius arbitrabantur. Nā habitā tēporum ratione iniuriam tolerandam esse: atq; aurum cōferendum: quāq; nō pulchrum sed necessarium. Cum de his aduersus Celtas altercatio a Romanis oriretur. Camillus ad portas cū exercitu aduentauit. Qui interrogāda: postq; de re certior factus ē: exercitum ut erat sequi iussit. Ipse cū primoribus properans statim ad Romanos concedit. Susceptus honorifice & cū silentio p dictatoris dignitate: aurū ex uehiculo arripiens seruis contulit: Celtas uehiculum atq; lacem capere & abire imperauit: dicēs Rōanis patriū morē esse nō auro sed ferro patriā tueri. Brēno grauius hoc ferēte dicēteq; iniuria affici: q; fōdera uiolatētur: Camillus ecōtra iquit: pactiones nō ratas nec legitimas esse in iussu suo factas: cū ipse dictator sit: nec alter supra eū magistratū gerat: qui nō habētibus facultatē paciscendi cū hostibus auctoritatē praeberit. Nunc quod uelint dicēdū: cū legitimus dominus adsit: qui ueniā petentibus daturus est atq; supplicium nisi eos pro iure nō egisse pœniteat. His uerbis Brēnus tumultuans bellū acuit. Itaq; strictis utrinq; gladiis adiutem mixti tumultuādo p domos & angiportus: ut res poscebat: diuertūt: cū p ipso rei militaris ordine loca occupare nō possent: Brēnus recte sentiēs statim nō celsis multis Celtas ad castradeducit. Notu dato signo: ut taciti omnes uasa colligerent: urbem reliquit: & iter sexaginta Itadiorū profectus haud lōge sabina uia cōsedit. Postq; dies illuxit: Camillus egregio cū exercitu Brēnum pctit. Camillus secū Romanos tunc magna audacia fratos habens: cū iandiu fortiterq; pugnatū esset: multa clade occupatis castris Gallos fundit fugatq;. Fugientium quidā a persequētibus celsi quosdā uero & plurimos p agros palantes uicinā urbes uillāq; occidere. Sic Romā captā profecto admirandū: sed mirabilius p septē mēses sub ditione Barbarorū positā saluam esse factā. Camillus ut digna res erat: tanq; ille q; amissam recuperasset patriā: & i pristinū statum reduxisset: triu mphauit. Qui e Roma cū filiis propter bella secesserant: statim rediere. Illi uero quos i capitolio p obsidionē fames pene absumpserat: occurrēs ex ea praesenti & isperata iocūditate adinuicē lachrymātes amplectebantur. Sacerdotes atq; tēplorū aediles omnia quā i fuga corripuerat sacra uel occultādo uel secum ferendo: ut illa ab hostibus seruārēt: ciuibz qui illorum delirio uidendorū tenebantur ostenderunt. Illi laeto illa animo tāq; deos suos Romā redeūtes cōspexerūt. Camillus facta re diuina: iustaq; urbe: ac remotis his quā indigna uidebantur: sacra suis reitituit. Famē tēplum nō inmerito eo loco: ubi diuina uox cecinit Cedicio Marco: qui exercitū Barbarum denunciauit instruit: sed magna cū difficultate multoq; augurū labore. Vrbes gloria Camilli fidem Romani populi redire. Verum cū opus esset urbem omni ex parte corruptam aedificatione restaurare animi molestia ad opus faciēdam multitudinē inuasit & segnicies Romanis inerat: quibus in omniū rerum difficultate positis tunc ocio ac laboris remissione propter recentia mala potius erat opus: q; molestia praemii grauari: q; cū neq; rebus: neq; corporis uiribus ualidi essent. Sed nec quies fuit. Conuersis ad Veios animis: urbē omnibus rebus ornatā: & magistratus illis qui in admīstranda repub. ad gratiam agūt: impartiri solitam seditiosi homines aduersus Camillum uoces in uulgū spargere: illum honoris: gloriaeque eius causa ipsos ornatissima urbe spoliare uelle: curareq; summo conatu: ut dirupta loca habitaret: & urbē quā fere funditus ignis absumpserat: renouaturum esse: ut nō solū dux atq; imperator Romanorū: uerū etiam conditor contēpto Romulo appellaretur. Qua ex re cū magno inuaderetur terrore senatus: ne tumultus urbā fierent: Camillo q; inuito in annū dictaturā prorogauit: & si mos eēt nullo modo uītra sex menses dictaturam retineri. Senatus uero blandiēdo atq; exhortando populū placabat: & sacra: patria q; sepulchra: atq; locos sanctos: quos Romulus uel Num a: uel qui uis alius regū ipsis sacrauerat: dederatq; ostendebat: & in primis caput nuper inuentū in capitolio: dum fundamēta foderēt: tanq; fatis datum eēt: locū illū caput Italiae futurum: & aeternum ignē a uirginibus uestalibus custoditum obsecrari rursus ac restingui relicta urbe: ac dedecus ipsis accessurum: siue q; eam ab aduenis habitatam uisuri sint: siue q; deserta pecoribus pascua sit praebitura. Hāc cū ad singulos priuatim & publice multis perussionibus apud populū agerentur: rursus a multitudine de instauranda urbe in querelas itū est: & summis precibus actū: ne ipsos tāq; ex naufragio nudos egenosq; factos ad reliqua prostratos urbis moliēda coacerēt: cū alterā urbem paratam haberēt. Camillus senatus cōciliū aduocauit: & multa ipse pro republica exhortādo disseruit: multa etiā alii quibus orationē in senatu habere libuit. Tandē ipse assurgēs Luciū Lucretiū: qui primo sententiam dicere cōsueuerat: iussit orationē primū habere: deinde ut ordine ab aliis sentētiā dicerentur. Facto igitur silētio: cū Lucretius picipiū dicēdi aggressus eēt: forte fortuna cēturio ex praesidiis diuturnis cū cohortibus reuertēs praeteribat: qui magna uoce signiferū appellans inquit: signifer statue signū: hic pulchrē manebimus. Quinimō tēpore cōsiliū de futuro ac incertitudine exortae uocis fuit: quando Lucretiū deū adorauit: supplicauitq; cum omniū altantiū assensu: ut eū ad id dicēdum afflaret: quod bonū faustū fēlixq; senatui populoq; Romano foret. Admiranda fuit ex hoc hoīe permutatio animorū multitudinis de urbe requirenda: quā se se exhortando ad opera faciēda consequbatur: sed non ordine aliquo aut laboris impartitione: uerum ut quisque paratus erat animo: ducebatur ad loca molienda. Itaq; urbē aedificiis dirutam ciuibzq; desolatam celeri studio ac sollicitudine restaurauerunt. Ferunt enim intra annum muris publicis & priuatis aedibus illam fuisse renouatam. Illi quibus a Camillo negocium datum erat: ut sacras aedes suis locis reādicarent: turbatis omnibus rebus: postquam in aedem Martis uenerunt: circūeuntes paulatim: nam hoc ut alia ferro ac igne dirutum a Barbaris apparebat: cum operam purgādis locis & moliendis muris impenderent: forte in baculum Romuli profundissimo in cinere demersum incidunt: hic ambas cuspidēs flexas habet. Vocatur uero Lituus: & ipse dum a uibus auguria captant: in designandis futuri aedificii locis: iacendisq; fundamentis utuntur: quo & Romulus qui nihil nisi auspicato faciebat: usus est. Sed postquam cōspectu hominum euauit: sacerdotes baculum sumentes tanquā

rem sacram intactam seruauerunt. Cum hoc ab igne seruatum offendissent: ceteris rebus corruptis magnam de Roma spem susceperunt: tanquam æterna illis salus futura esset: seruato signo. Nondum iis rebus opera erat: quæ una Secani Volscique ac Latini agrum Romanum impetum fecere: & Tyrreni circa Sutrium quæ societatē cum Romano populo inierat: castra posuerant. Cum tribuni militum qui belli præcipatū habebant: apud montem Martium a Latinis ferro fameque premerentur: & in discrimine amittendorum positi Romam mitterent: Camillus tertio dictaturam iduit. De hoc bello duplex fama est sed prius eā quæ uulgata est narranda duximus. Ferunt Latinos: siue ut occasionem belli quaereret: siue ut sic plane uellent rursus sanguinem Romanorum suo admisceri. a Romanis uirgines mulieres petisse. Dubitantibus Romanis quid agendum esset: cum nodum horridum bellum imineret: nec iam uires recuperassent timeretque ne Latini damnum romana cōnubia peterent: obsides per insidias quaereret: ancilla nomine Titula: uel ut quidā dicunt Philotida princeps monuit: ut ancillas in morem nobilis sponsæ ornatas: & maxime eas quæ & pulchritudine & liberali aspectu existerent cum ea mitterent: reliqua uerosè curaturā. Præcipies per uas habitum electum ancillarum pro rei opportunitate & uoluntate illius illas & auro & ueste ornatas Latinis qui non procul urbe cōsedebant: miserunt. Noctu ceteræ ancillæ gladios hostibus subdixerunt. Titula uero siue Philotida caprificum excelsum ascendens post terga ueste reiecta: Romam uersus quæadmodum cum principibus cōuenerat: flammam eleuauit: quod uemini aliorum ciuium cōstabat: Quare postquam principes: festinando milites adinuicem exhortantes: & uix in ordinem sese cōstituentes cōuocare: magno cum tumultu illi ad pugnam egrediuntur. Cum ad uallum uenissent hostium: qui somno se dederat: hoc minus expectantes castra occupant & plurimos ferro trucidant. Hæc nunciuli tunc quintilis nonis gesta sunt: & solene illud certamen cognomen illius rei factum est. Primū. n. per urbem cōgregati ambulantes: multorum nomina & patria & cōmunia magna uoce appellant: ut Caium: ut Marcum: ut Lucium & iis similia: imitantes eā appellationem: qua tunc mutæ cōpellando ex industria utebantur. Deinde ancillæ magnifice ornate circuēdo: iocandoque cum occurrentibus schōmatibus agunt: certatque iter se imagines eius certaminis: quod cum Latinis habuerant: effingere. Cum uero cōuiuuntur umbra fici: teguntur: & diē illum capratinas nonas appellat: ut putat propter ficum illam quæ ancilla ascendit ac flammam extulit: Nā siluestrem ficum caprificum uocant. Verum alii horum plurima in morte Romuli facta dictaque esse arbitrantur. Eodem enim die ipsum extra portam repente procellosa caligine circūseptum ab oculis hominum euanuisse ferunt. Sed ut quidā putant eam diē a solis eclypsi: quæ tunc facta est: nonas caprinas appellatam. Nam æga capram appellat. Et Romulus apud paludem capteam orationem apud suos habens euauit: ut in cōmentariis rerum ab eo gestarum scriptum est. Plurimi scripto tum hanc alteram opinionem magis asserunt. Camillus tertio dictator designatus: cum accepisset tribunos militum atque exercitum obsidione arceri a Volscis: Latinisque: non solum ætate uirides: sed quosdam etiam qui iam annis graues erant: ad capiendam pro patria arma coegit. Cum igitur per longam uiam longo circuitu ad montem Martium clam hostibus uenisset: post ipsos castra locauit: & per magnos ignes eius aduentum significauit. Romani igitur qui obsidione patiebantur: audaciores facti de prouocandis ad pugnam hostibus animo agitabant. Latini uero Volscique cum de hostibus suspicarentur: sese intra uallum magna lignorum oppositiōe tuentur: & undique exercitum obstruunt: statuuntque uallo clausos Tyrrenos: atque ea: quæ e domo futura erant auxilia præstolari. Hoc cum Camillus præscisset: timens ne id quod hostibus sibi accideret: ne clausus ferro teneretur: rerum opportunitatem accelerauit. Cum ingens lignorum astaret acruus & magna ex montibus flamina spirarent: parata ingenti pyra: diluculo copiis eductis: iussit quosdam summis telis ex una parte sublato clamore contra hostes ruere: ipse secum ducens eos quibus negotium erat datum ignem ea parte ualli proicere qua uenti nehemētius flarent: opportunitatem temporis expectauit. Pugna atque sole uentoque ingenti exortis: dato irruendi signo repente circūcirca flammam iactant in uallum. Itaque statim accensis magnis undique obicibus ligneis: nulla Latini medela: nullis præparatis argumentis extinguere reignem potuerunt. Sed postquam ignis quasi uniuersa castra corripuerat: in paruum locum collectus: cum iam non amplius uires igneas sufferre possent: in armatas acies hostium: quæ pro magno uallo astabant: sese præcipientes iaciunt: horum paucis fugere licuit. Deprehensos autem intra uallum omnes ignis corripuit: donec Romani ut res hostium raperent flammam extinxerent. His confectis relicto in castris Lucio filio: quem custodem captiuorum hominum ac rerum præposuit: ipse in agrum hostilem incursionem fecit. Et e cano rum urbe capta: reconciliatisque Volscis statim copias ad Sutrium ducit. Nondum uero ea quæ illis acciderant didicerat. Sed tanquam existimans illos a Latinis in rerum discrimine clausos obsidione teneri: auxilia præparabat. Illi uero iam hostibus urbem tradiderant. Ipsi autem rerum omnium spoliati: nisi uestibus cum filiis atque uxoribus fortunam eorum deplorantes Camillo aduentanti occurrunt. Camillus eo aspectu misericordia motus: cum uideret etiam Romanos collachrymantes: atque hunc rerum euentum moleste ferentes: Sutrinis in hærentibus Romanis: statuit ultionis abiecta dilatione eo die repente ad Sutrium iter corripere. Nam existimabat hostes Sutrium urbem ditissimam omnes ingressos illam sine timore incustoditam habere. Plane uera animo consilia agitauit. Non enim solum eius aduentus regionem: uerum etiam urbem latuit. Itaque & portas & muros nullis præfidiis seruatas occupauit. Nam illi per domos sparsi uino ac ueneri indulgebant. Postquam senserunt urbem ab hostibus iam captam iri: ita uehementer crapula grauati passim iacebant: ut paucis fugam arripientibus: omnes domi expectantes: & sese hostibus præbentes: turpiter ferro perierunt. Urbs Sutrionum: quæ bis uno die capta est: hoc modo Camilli opera: hostibus fugatis a ciuibus recuperata est. Hic triumphus non minus gratiæ atque gloriæ sibi cōparauit: quam primi illi duo: Nam ciues qui ipsum odio insectabantur: omnia potius bona quadam fortuna: quam uirtute geri dicentes: tunc res gestæ prudentia ac fortitudine Camilli coegerunt illum gloria extollere. Marcus Manlius qui primus celsas capitolium noctu aggredi

entes ex arce expulerat: unde Capitolinus appellabatur: camillum inuidia: odioq; apertissime persequeretur. Hic cum putaret se & gloria & auctoritate primū in republica esse: & non posset camillū optimam naturā uirū gloria superare: gesta Gamilli ad tyrannidem criminando extorquebat: & multitudinē ac praesertim aere alieno onustus per factionem sibi conciliabat: nam quosdam in iudiciis contra creditores patrociniō tuebatur: quosdam uero uirum rapiebat: & pro legibus contra eos agi nō permittebat. Quare breui multorum quibus res ampla domi nō erat: beniuolentiam sibi conflauerat. Qui audacia petulantiaq; forum uexantes: multum terroris optimatibus iniecerant. Postq; eorum causa Quintus Capitolinus dictatura erat i magis publicisq; calamitatibus: senatus ptimefcēs ne tumultus in ciuitate oriretur: iussit Mālium dimitti. Mālius dimissus nec tamē modestior erat: sed insolētius factiones seditionesq; i urbe agitabat. Ita q; Camillū rursus ad tribunatum militarem senatus elegit. Cum igitur contra Manlium accusationes adducerentur: magnopere accusatoribus aspectus obfuit. Nam is locus quem noctū Capitolium ascendit unde Celtas pugnando propulsauit in cōspectu eius dum causam oraret: astant. Hic ad misericordiam mouit animos romanorū: Ipse enī manus illo extendens lachrymasq; effundens: pugnā illā ante oculos differendo posuit. Quare iudices pendētes reddidit: & iudicia differenda praebuit: qui ipsum i manifesto crimine deprehensum dimittere nolēbāt: neq; legibus uti poterant: q; locū i quo p republica fortiter pugnauerat: ante oculos situm habebāt. Camillus cū rem prudenter perciperet: iussit mutato loco uiris: ut extra portā ad Lucū petiliū iudicia agitarētur. Vnde cū nō esset aspectus ad capitoliū quādo de eo iudicia tractarentur: & iudicibus memoria rerū ab illo gestarū aīo excidisset: dignū p meritis suis suppliciū tulit. Mālius igitur dānatus i capitoliū deductus est: & p Petrā depulsus monumētū gloriā & suplicii loco reliquit. Romani diruta eius domo aedem deā quā Monetā appellāt ibi dedicauerunt: sanxeruntq; decreto publico: nequis i futurum ex patriciis arcem habitaret. Camillus cū iam maturus aui esset: & quodāmodo inuidiā & odiū suae felicitati tāta gloria extimesceret: sexto tribunatū militare renuit. Sed manifestissima erat excusatio corporis mala ualitudo. Illis. n. diebus in morbū inciderat: nec minus tū magistratū ei populus p buit exclamās: quāq; nō equitaret: nec arma ferret tamē i bello esset terrori hostibus. Itaq; tantūmodo praesidere uolens magistratū inuit: & cū uno ex collegis Lucio Furio cōtra hostes pergit. Hi Prenestini Volsciq; erant: qui magno exercitu agros sociorū Romanorū depopulabantur. Cū igitur nō longe ab hostibus castra locauisset: quāq; pugnādū eēt: putauit bellū teredū tēpore: ut corpus ad cōseruādā praelia roboraret. Lucius collega eius īgenti gloriā libidine ad pericula aggrediēda sūmopere tractus persuasus centurionibus ac turmarum principibus: timens ne inuidia quadā a minoribus sibi gloria eriperetur: iuito Camillo i aciē copias eduxit. Ipse uero q; mala ualitudine laborabat: i castris cū paucis relictus est. Lucio praelium uelociter temereq; ineunte: cū Camillus perciperet Romanos i fugā uersos: sese nō cōtinuit: sed ex toro profiliens: & praefugientes irruens ad persequentes cū seruis ad portas ualli obuiā uadit. Quare statī qui dam conuersi illū sequuntur. quidam autē extra profecti ante eū itantes pugnabant: & sese adinuicē horrabātur: nō deserendum esse imperatorem. Tunc hostes sic a persecutione destiterunt. Postridie Camillus eductis copiis prouocatisq; ad pugnā hostibus egregie ipsos deuicit: & in fugiētes facto impetu uallū occupauit: q; plurimosq; ferro trucidauit. Post hāc cū audiuisset ciuitatem Sutrinorum a tyrrenis captā & omnes habitatores qui Romani erant iugulatos eos qui minus apti ad cōserendas manus Romam diuit: qui cū uicisset: partim expulit: partim morti tradidit. Camillus Romam rediens: multa q; spolia referens declarauit eos qui neq; imbecillitatē corporis: neq; senectutē pertimescerent: sed illū & inuitū & aegrotantem potiusq; floridos aetate iuuenes: & magistratū sūmmis uiribus abientes principē belli eligerent: prouidentia omnes superare: dūmodo imperator & audacia & peritia rei militaris clarus esset. Quapropter fama exorta tusculanos deficere a fide populi Romāi: bellū camillo demandatū est. Camillus cū sibi cōcessum eēt: ut unū ex q; collegis optaret: ptermisiss aliis rogantibus Luciū Furiū pter omniū spem optauit. Hic erat ille qui nuper praeter camilli sententiam pugnauerat: & rem male gesserat. Verū cum uellet infamiam ac ruborem huius uiri obscurare: eum sibi collegam aduocauit. Tusculani ut malefacta dissimularerent tegerentq; iā in eos motis a camillo copiis: ad agros colendos: tanq; tēpore pacis homines ad opa faciēda egredi iubent. portae patefactae adstant: pueri in ludo litteris indulgebāt. populus in tabernis officiniisq; artes suas exercebat. ciues togati foro utūtur. principes tanq; nec bellū expectarēt: nec bellādī sententia extitisset: amicitia Romanis pollicebātur. Nec tamen camillus credidit: q; illi a populo romano desiscere nō sentirent. Sed cū miseratus eēt eorū pēnitentiā: iussit ut ad senatū uenirent: ac irā eius placaret quod si factū esset: ipse in senatus sententiā concessurū: & tanquā eius esset oīa crimina urbi remissurū. Hāc clara facinora sexto eius militari tribunatu gesta. Post hāc Licinio Scolone magnas in urbe seditiones excitante contra senatū populus sūmmis uiribus annitebatur: constitutis duobus consulibus: ut alter popularis crearetur: cū neq; ex patriciis tribuni plēbis creati eēt: nam multitudo comitia consularia haberi nō permiserat. Itaq; cū res propter contrāciām principatus administrarentur magnis seditiōibus quarto dictatura inuito populo a senatu camillo demandabatur: sed ipse ad hoc non satis prōpto animo erat: neq; aduersus hoies petulantes propter multa magnaq; bella contra eū tanquā pluribus cū ipsis militāe bonis q; cū patriciis domi rēpublicā affecisset: cōtentiones suscipere uolebat: & tunc propter inuidiā illorū electus: ut populū uincēs opprimeret: uel a populo uictus opprimeretur. Sed nitebatur camillus praesentibus rebus repugnare. Cū pepercisset diē quo tribuni plēbi legē latari erāt: numerū militū recēsiuit: populūq; ex foro in campū accersiuit: minaturq; nō obediētes magnas penas duros. Tribunis popu

li ex aduerso dictatori repugnantes: indicentiq; bellū pœnam quinq; myriadam argenti: nisi decretum ac legem contra populū editam abrogaret: siue q; pœnam exiliumq; timeret se iā senectute confecto minime dignā: siue q; uires populi imensas: insuperabilesq; superare posse minus cōsideret: domū cōcessit & simulatā corporis mala ualitudine dictaturam deposuit. Senatus alterum designauit dictatōrē. Ille magistrum equitum eligens Scolonē principem seditionis causa fuit: ut ea lex quæ magnopere patricos tria afficiebat: autēticaretur. Hic. n. legem tulit: neminem plura quingentis iugeribus habere posse: tunc quidē Scolon hoc decreto clarus habitus est. Sed paulo post ipse eo crimine dānatus fuit: q; cæteris prohibuerat: & secūdam eam legem quam ediderat pœnas dedit. Cū iam cōtrouersia de comitiis cōsularibus deficere inceptaret: quod grauissimū genus seditionis primas partes iurbe habuerat: & senatui aduersus populum sentienti maximas molestias præbuerat: clari iurbe rumores nuntiantur: Celtas iterū ab adriatico mari traiciētes multis nūriadibus Romā celeriter cōtendere: pariter cū hoc rumore belli opera incepantur. Nā in regione iam agri ab hostibus uastantur: & quibus nō facile erat Romā cōfugere: ad montes euasere. Hoc terrore omnis ciuilis seditio cessata. Et cū omnium sententiā iunū cōcederent: quinto Camillum uno animo dictatorem deligunt. Hic iam senectute uehementer ingrauescebat: & quasi octogesimū annū attigerat. Qui cū necessitatē & periculū animaduerteret: neq; gloria ut antea allectus: neq; excusatio ne usus: sed statim sese accingens militē electum habuit. Animaduertens uiolentum Barbarorum robur positum esse in gladiis: quos barbarico more nulla arte ferebāt: & capita humerosq; cædebant: galeis ferreis leuibusque & plures circumferentias habentibus utebatur: ut ipso ictu gladii debilitarentur atq; frangerentur. Clypeos lamina ferrea circuit: cum ligni uires suos sponte ad ictus perferendos minus ualidæ essent. Ipse milites docuit: ut longis in manu hastis uterentur: ictibus gladiatorum hostilium sese subiicientes imperus expectarent. Postq; Celtæ ad Anienem fluuium castra locauerant: ingenti præda onusti: Camillus eductis copiis i mollibus tumultis undiq; fere clausis statim habuit: & plurimā partē castrorū celari parā uero aspici posse uoluit: ut cū ab hostibus tabernacula arduis in locis instructa perspicerētur: timere uiderentur. Hanc opinionē cū Camillus augendū censeret: nulla illis quos hostes depopulati fuerant auxilia tulit: sed uallo sese claudens nihil agebat: usquequo populi causa quosdam uagos a castris progressos incessanter ad summam usq; ebrietatē gulæ indulgētes cognouit. Tunc cū iam adhuc nox esset: expeditos præmittens milites: qui Barbaris i ordinē cōstitutis ipedimēto esset: & egrediētes turbaret: diluculo exercitū eduxit: & latis i capis multos fortēq; nō quēadmodū Barbari expectabāt: paucos atq; ignauos in aciem redigit. Hoc primū animos Celtarū deterruit: q; Romanis bellū eos eliciebant. Deinde q; expediti milites irrumpētes: sine ordine dimicare cogerent. Tandem Camillo iubente ordines præliū conferere: illi gladios attollentes celeri cursu ferebātur. Isti autē hastis occurrētes & partes ferreas ictibus supponētes: ferrū molle illoq; ac tenue longūq; sustinuerūt. Quare statim flectūtur gladii atq; duplicātur. Scuta autē detractis pilis perforata & grauitē læsa. Quapropter priuati melioribus armis Barbari: nitebantur armis illorum rem gerere: & pila manibus capere atque auferre. Romani animaduertentes eos inermes esse: gladiis utebantur. Itaq; miserrima orta cæde eorum qui erant in fortibus: alii per campos dissipati fugiunt: nam promōtoria Camillus occupauerat. Castra quia icustodita erant: q; magna fiducia pugnatum est: nō difficiliter capta sunt: hanc dimicationē & tertio fuisse anno post captam Romā ferunt. Romā qui magno Barbarorum terrore perculsi fuerant: hac uictoria maximam contra Celtas audaciam susceperē tanq; mala fortuna aduersante & non uirtute ac uiribus primo ab illis uicti fuissent. Sic igitur magnopere trepidatum est: ne lex fieret: ut a militia sacerdotes diuiderentur: si bellum gallicū non exstitisset. Hunc itaq; finē habuerunt Camilli certamina militaria. Cum in hoc magistratu ociosus esset: urbem Beleranam sine bello cepit. Erga Camillum in rep. maximo odio afficiebatur populus: qui potens ex uictoria rediens annitebatur contra legem alterum ex consilibus inuito senatu popularem eligere. Senatus uero Camillum deponere magistratum non sinebat: tanq; illo dictatore ampliori maiori auctoritate pro principatu optimatū pugnaturus esset. postq; sedente Camillo ac in foro iura dicente: lictores tribunorū populi nomie iussit Camillum sequi: & tāq; illum ducturus manum corpori abduxit: & maximus clamor ac tumultus forū occupauit propulsantibus lictorem ex suggesto iis qui erant circa Camillum: multitudine autem retro ut traheretur dicente: dubius præsentibus rebus Camillus magistratum non deposuit: sed assumptis secum iis qui in concilio erant: senatum petit: & priusq; dicere aggressus esset: ad Capitolium conuersus Deos testatur: ut de ea dicturus sit quæ tandem bene uertant reipub. & si seditio ciuilis tollatur: templum Concordiæ ædificaturum se pollicetur. Cum multæ in senatu uariæq; contentiones essent: q; in uarias sententiās mortalium mentes trahebantur: tandem in hanc sententiam itum est: ut alter ex consulibus popularis crearetur. Dictator cum ad populum hoc nūciaret: statim (ut æquum erat) populus cum senatu reconciliatus est: & Camillum plausu ac clamore domum usque remittunt. Postridie autem congregati decreta tulere: ut Concordiæ quemadmodum Camillus uouerat: in foro & in concione ingens pro rebus bene gestis templū moliretur. In celebritatis quas latinas uocabant addita una die: per quadriduum solennitates instituerunt. Et deinde statim Romanos coronas ferre ac rei diuinæ intēdere uoluerunt. Comitii a Camillo iussit: Marcus Aemilius ex patriciis: Lucius Sextus primus ex popularibus consules designati. Res gestæ a Camillo huiusmodi exitum habuere. Superiori anno cum Roma graui peste laboraret: ex multitudine innumera uis cecidit. Ex principibus uero plurimi: inter quos Camillus omnium annis grauissimus maturo funere obiit: & plus desiderii ac luctus quam cæteri omnes: qui ea tempestate pestilentia ceciderant: Romanis reliquit.

PERICLIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

AESAREM CVM PEREGRINOS Q. VOSDAM ROMAE LOCVPLE-
tes homines canum & simiarum catulos circumferentes gremio eisq; deditos intueretur: interrogasse ferunt: nūquid apud illos mulieres liberos paterent. Sapiens profecto & digna principe admonitio: quia arguit eos: qui praeter naturā eā indulgentiā & caritatem: quae maxime debetur hominibus: in feras impenderēt. Num igitur quia canum & simiarū catuli docilitatis aliquid & attentionis in se ad res inspiciendas habere uide-
tur: ideo animus noster adducitur ratione ad eos reprehendendos: qui hoc ad au-
res nec auribus cuiusq; nec spectatione dignas contēptis honestis & utilibus studiis abutātur. Nā sensui quidē qui perturbatiōe ad omne quod se offerat atq; occurrat: mouetur: fortasse necessarium est id quod obiectū est: siue utile siue inutile sit: contemplari. Mēte autē & ratione cuiq; natura est datum: si uelit: uti: & se ipsum uertere semper: & ad id quod uideatur optimū: facillime immutare. Quocirca decet cōtēplatio-
nes circa optima occupatas tenere ne cōtemplentur solū uerum etiā nutriantur. Vt. n. oculis is color est cō-
gruens: cuius species ipsa & uenustas aspectū pascit: sic oportet ad ea spectacula intēdere animū: quae suo
& proprio bono uoluptatē & delectationē praebeant. Hae sunt iis operibus: quae a uirtute ipsa proficiū-
tur: quae aspectu ipso æmulationē quandam & stimulos ad imitandū iniiciūt. At ceteris in rebus etsi nū-
lla admiratio consequatur factū: tamē ad opus ipsum properamus plerūq; etiā cōtrariū eueniri solet. Ope-
ri. n. ipso delectamur: eius auctore contēnimus ac despiciamus: quē ad modū in suauissimis unguentis ac pur-
puris: his. n. oblectamur: tictores uero & unguetarios illiberales & sordidos eē ducius. Ex quo sapiēs illd An-
thisthenis: qui cum audisset Ismeniam optimū esse tibicinem: At homo nequā est inquit: Non. n. si probus
foret tibicen esset. Et Philippus cum accepisset filium suauiter quodā loco cecinisse: urbane est obiurgat-
us: Non ne te pudet inquit: q; ita pulchre canere scias? Satis est. n. regi canentibus aliis audiendi ociū
superesse: ac permultū quidē uidetur impartiri musis: si ceteris iis de rebus cōcertantibus ipse spectatore
tantū se praebeat. Ipsum autē per se opus explere humilium atq; abiectarū rerū: ex labore illis impenso desi-
diā suam ad praeclara opera & uertiā facile arguit. Nec ullus unq; ingenuus adolescēs: cū Pisae Iouem esset
intuitus: Phidias fieri concupiuit: aut Iunonē Argis Polidetus: nec Anacreon aut Philemon aut Archilo-
cus: etsi uehemētē eorū opa sit admiratus. Nō. n. necessariū ē etsi ad modū oblectet opus: q; iocūdū sit: ideo
cōstat artificē eius pbari. Vñ ea nihil spectantibus utilitatis afferūt qbus nihil excitant ad imitadū: nec ad
ducunt qdē: ut eorū sua familia eē cōcupiscāt. Vex uirtus eiusmodi est: ut ipsis statim rebus gestis ita afficiat
homines: ut nō modo admirentur opera uerū in auctores quoq; summo studio ac desiderio incenduntur.
Nā in bonis quidē externis possidere tantū ac in uirtutibus res ipsas gestas expetimus. Ad hae illa quidē
ipellit: nec imitatione ipsa spectatore probum: sed ipso opere conspecto efficit: ut antepōnda ceteris iu-
dicetur. Quapropter nobis quoq; faciendū esse uisum est: ut uitas clarorum hominū (ut cōpimus) māda
remus litteris: & hoc decimo libro Periclis ac Fabii maximi: qui cū Hannibale bellū gessit: uitam cōplexi
sumus: qui cū ceteris uirtutibus inter se similes: tū mansuetudine iustitia: patientia: q; in tolerandis popu-
li moribus & in collegarum insolentia perferenda utilissimi patriae extiterunt. Quod si re ipsa exquirere
uolumus: ueritatem ex ipsis quae de his traduntur facile est iudicare. Pericles enim tribu quidē Acarnā-
tides: curia uero Cholargeus: familia autē & genere tū paterno: tū materno clarus. Nā Xantippus qui in
Italia regis praefectus deuicerat: Agaristam ex Clistenis genere in matrimonio habuit: quae pistrati fi-
lios expulsi: a generoso animo tyrannidē sustulit: leges etiam tulit: optimeq; rēpublicam tēperauit: & ad
concordiam & ad cōseruationē. Ipsa autē statim per quietē sibi uisa est leonē partu edere: & post paucis
diebus pericle peperit: specie quidē corporis haud indecora: capite uero oblōgo: nec ceteris partibus re-
spondenti. Ex quo oēs fere eius statuē uelantur casside: q; uidelicet nollent sculptores ea re hominem de-
formiorē uideri: & attici poera eū Schinocephalū contūelīe gratia appellare soliti sunt. Ex comicis Cra-
tinus illi est infensor: discordia. n. inquit & longæuū tempus admixta inuicē magnū procreant tyrannū
quē Cephalegeratam dei nuncupant. Ac rursus in reprehensione: Venis hospitalis ac bone Iupiter. Cūq;
interdū difficultate rerū dubius eēt: sedere ipsum ait in ciuitate grauato capite temulētū nonnunq; ex capi-
te: unde clinio tumultū magnū excitare. Epulis autē in populis cū audiret de singulis principibus: qui ab
inferis redirēt: ut pericles nominatas est ultimus: quod caput ab inferis eduxisti. Ipsius at in musicis prae-
ceptorem Damonē plurimi fuisse consentiūt: cuius nomen aiūt correpta prima syllaba proferri oportere.
Aristoteles autē affirmat apud Pitoclē musicā operam dedisse. At Damon uidetur: cū maximus sophi-
sta esset: quo multitudinē lateret uim artis musicā nomine tegere statuisse. Versabatur autē cū pericle assir-
due: ut cū Athleta Alipta ciuiliū rerū ac magister. Haud tamē Damonē lira potuit occultare: sed ut hō
fastiosus & dominādī cupidus ciuitate eiectus comicis materiā praebeuit. Plato igitur quēdā illū ita rogātē
inducit. Primū igitur dic mihi expetenti atq; optanti. Tu enim: ut aiunt pessime pericle educaisti. zenonis
etiam eleatis physici: ut parmenides auditor fuit: qui artē quandam dicendi: quae ex contradiōe in ani-
biguitatē concluderet: edocebat: ut Timon pliasius inquit: per hae magnā uim in utranq; partē disputā-
di affecutus est: non captiosam illam & sedulam zenonis oia. reprehendentis: plurimū uero Clazomenio
Anaxagora praēptore usus est: qui illi magnificentiam animi atq; elationē grauiorē ad popularem po-
tentiam capeffendam iniecit: eiusq; ingeniū maxime excitauit atq; incendit. Hunc eius ætatis homines

mentem appellabant: siue quod eius prudentiam in contemplanda cognoscendaque rerum natura excellentem & singularem admirantur: siue quod rerum principia non in fortuna ac necessitate: sed in mente pura atque secreta ab omni commixtione locasset: quae commixtis ceteris & concretis aequales particulas distribueret. Hunc uirum cum in summa admiratione Pericles habuisset: in eo genere doctrinae quod sublime & excelsum uocant maxime instructus: illam animi caelsitudinem non modo in uita atque oratione seruauit ab omni turbulenta & maliciosa scurrilitate seuncta: sed ore quoque & uultu ipso tristior ac seuerior fuit: nulla iocunditate aut uarietate: & qui habitu etiam corporis ab omni animi perturbatione iunctus uideretur: sono autem uocis & confirmatione maxime placidus atque sedatus: ac ceteris quae sunt huiusmodi mirifice perterritus omnes. Igitur ab iperito quodam & intemperato homine per diem totum conuitiis: ac maledictis laceffitus: ad porticum silentio pertulit nocte uero modeste & reperate domum discessit. Cumque eum maledicus ille sequeretur: & quotidie magis maledicendo feruesceret: ut autem ad ipsam ianuam uentum esset: & iam tenebrae essent: quendam ex seruis accepto lumine deducere hominem & domum sistere iussit. Verum non poeta dicit morem Periclis in congressu & consuetudine superbum inflantemque fuisse: eique elationi contentione & despectione aliorum admixtam fuisse. Laudat autem Cimonis ad omnem motum felicitatem: sed non uirtute tragica quadam disciplina. Et hac satyricam rationem omnino omittamus. Eos autem qui Periclis grauitate & seueritate elatae opinionis & inflationis nomine criminantur: hortatur Zeno: ut eiusmodi sibi aliquam inflationem pergant parere: ut ipsa simulatione honestorum sibi emulationem quandam latenter suggerant. Neque hos solum ex Anaxagorae consuetudine Pericles fructus percipit: uerum etiam superstitione se liberaffe uidetur: quae ad res sublimes mentum iniicit: ignorantibus causas & circa diuina ob iperitiā pauidis atque attonitis quae physica ratio amouens: securā & spes optimas afferentem religionem inducit. Dicitur Pericli semel arietis caput cum uno cornu ex agro esse delatum: atque Lamponem uatem cum cornu esset intuitus: robustum & solidum in media fronte situm dixisse: Cum duae essent factiones in ciuitate: Tucydidis una: ac Periclis altera: ad eam peruenturum esse iperium: apud quam eiusmodi portentum nasceretur. Tum Anaxagora apertum capite arietis offendisse cerebrum testam non compleuisse: sed esse acutum in formam oui & ex omni parte coire ad eum locum: ubi cornu radix esset affixa: quare Anaxagoram primam admirationem praesentibus attulisse: sed paulopost Lamponem cum sublato Tucydide omnes populi opes ad Periclem delatae essent. Prohibuit autem nihil physicum ac uatem ueritatem attingere: cum hic causam rei ille exitum optime percipisset. Huius facultatis erat ex quibusnam id causis ortum esset: & quo pacto ortum esset: contemplari: huius uero cuius gratia & quod significaret: praedicere. Qui autem causas in uentionem abolitionem signi aiunt esse: non animaduertunt se una cum diuinis coniiciendi quoque artem rescindere: fragores discorum facularum lucem obumbrationes gnomonis: quorum unumquodque ex principio quodam & causa cuiusdam rei signum est factum. Sed haec quae ad huius operis descriptionem non pertinent: in aliud tempus differantur. Pericles igitur cum iuuenis foret: uehementer eum uerebatur populus. Etenim uidebatur Pisistrato tyranno forma quodam per similis esse: uocis quoque ipsius suauitate & uolubilitate celeritateque linguae senes admodum propter similitudinem extimescebant: cum uero diuitiis & genere & opibus amicorum prestaret plurimum: ueritus testem exilium nulla ex parte tempore attigit: in iperis militaribus uir fortis & expertus. Itaque post Aristidis obitum & Themistoclis fugam: cum Cimonem quotidie ferre procul Graecia peregrine a militia detineret: sic iam seipsum Pericles populo dedit: praeter eius naturam quae minime popularis erat: diuitum loco uulgi & pauperum partes secutus: metuens scilicet inuidiam & suspitionem appetendae tyrannidis: & quod uideret Cimonem maxime optimatibus studere: & summa diligentia obseruari a nobilitate: se ad populum contulit: ut suarum rerum statum roboraret: & sibi contra illum opes & potentiam compararet: ac statim in iis quae ad uitam & uictum pertinent: alium sibi statuit ordinem. Vna enim uia tantum in urbe: qua ad forum & iudicium itur utebatur: coenarumque apparatus: & cetera huiusmodi omnem beneficentiam contempsit ac reiecit: ut tam longo tempore quo in repositu uersatus est: nunquam apud amicum coenarit: praeterquam Euritolemo nuptias celebrante: usque ad libationes cum affuisset: statim discessit. Conuiuia enim ad omnem animi elationem depressendam ualent: nec facile in consuetudine expectationem grauitatis & seueritatis conseruare. In uera autem uirtute quae maxime apparent: quaeque in promptu sunt omnibus pulcherrima uidentur esse: & in bonis & probis uiris nihil est quod tam moueat exteris admirationem: quam cōgredientibus quotidiana uitae consuetudo. Hic autem populi frequentiam & satietatem quam interuallis explebat: fugiens: non omni de re dicebat neque accederebat in concione: uerum seipsum ut salaminiam Triremem Critolaus ait: ad res maximas & opportunissima tempora referuabat: cetera per amicos & oratores alios gerebat: quorum Ephialtem unum fuisse ferunt: qui Ariopagitarum potentiam substulit: & magnam (ut inquit Plato) immoderatam ciuibus libertatem parauit. Ex qua populum ueluti equum imitem & indomitum comedi aiunt. Praeterea iperua recusare: mordere uolentes insulere. Ad ipsum uitae cultum & apparatus magnitudinemque animi idoneam rationem ueluti exedificatum sibi quoddam organum Anaxagoram frequenter adhibuit: ac si ad fucum oratorium philosophicam disciplinam adiunxisset: hanc enim metis altitudinem omni ex parte perfectam & absolutam: ut diuinus ille inquit Plato: ad ipsam ingenii naturae bonitatem comparauit sibi ex philosophia: quam commoditatem cum ad ipsam dicendi artem adiunxisset: per multum ceteris oratoribus praestitit: iccirco & cognomen sibi Olympium additum ferunt. Atqui plerique ex monumentis locisque publicis: quibus urbem exornauit: alii ex ui & acrimonia qua se praestitit in administranda re publica: iperisque militaribus Olympium ipsum nuncupatum esse opinantur. Nec immerito quidem uidetur ex multis eius uiri maximisque ornametis hanc illi gloriam accessisse. Hoc autem sibi cognomen ex eloquentia ipositu declarant poetarum aetatis comediae: quorum sunt illae tum serio tum ioco in eum uirum coniectae uoces: quibus illucum concionaretur coruscationes effundere: ciere tonitrua: horrendum in lingua fulmen gerere dixerunt. Est etiam illud Tucydidis Melesii in Periclis uim dicendi false urbanumque dictum. Erat enim Tucydides nobilis uir: qui diu in re publica Pericli est aduersarius. Archidamo enim Lacedaemoniorum rege rogante: uter alteri palaestra: Peri-

cles an ipse pſtaret: Vbi ego inquit hominē pugnādo deieci: ipſe ſe nō cecidiſſe deſcēdēs uicit: itū tēſq; e ſiſia deiecit. Verū tñ ad dicēdū timide accedebat: ut cū ſuggeſtū eēt aſcēſurus diis nota faceret: ne qđ uerbū ſeiprudēte aut iūto eſilueret: qđ ad rē ipſā minus prinere uideret. Itaq; nihil ab eo pter dectera qđā: mādātū lris extat. Memorant autē in hoc ipſo genere per pauca omnino: ut eſt illud quo Eginam ueluti Pyræi Lippe dinē delendam cenſuit quo quæ ſe inquit proſpicere bellū a Pelopōneſo impēdere ciuitati. Et cū Sophoclem collegam haberet in prætura: ac ſimul aliquando nauigaſſent: collaudaſſetq; Sophocles formoſum puerum: non ſolū inquit o Sophocles prætore decet manus uerum etiā oculos continētes habere: Narrat etiam Steſimbrotus eum: cū laudaret eos qui in Samo interierant: dixiſſe eos ueluti deos imortalitatē eſſe cōſecutos: nō. n. eos oculis: ſed quibus affecti ſunt honoribus intuemur: hiſq; bonis quæ aſſecuti ſunt immortales eſſe conſicimus. Hæc igitur manere eos qui mortē pro patria oppetierint. Tucydides optima tum quandā Periclis rempu. ſummati perſcribit: quæ uerbo quidē reſpub. foret re autē regnū: q; uir unus in ea principatū obtineret. Sunt alii quoq; permulti: qui dicant ab eo primū in mores ciuitatis inductū: ut ad captas urbes mitterentur coloni: ſpectatores quoq; emittendi: & æra diuidendi auctore fuiſſe: q; itū tē tur populū ob eā quæ tum uigebat adminiſtrandæ reipub. rationē male aſſuetum: intentumq; largitionibus atq; imoderatū eſſe: qui ante modestus & miniſteris deditus fuiſſet. Licet autē ex ipſius rebus geſtis cauſam huius mutationis intueri. Ab initio enim (ut diximus) job Cimonis gloriam blanditiis populū capere atq; pellicere nitebatur: uerū copiis diuitiſq; inferior: quibus ille pauperes delinerat: tū cornā quorū die Athenienſium indigenti cuiq; præberet: ſenioribus etiā uestes macerias quoq; agrorū ſuſtulſiſſet: ut ad colligendos fructus uolentibus patere aditus. Hiſ populari gratia ſuperatis ab eo ad publicorum diuiſionem conuertitur: Oetheo demonide ſuadente: ut Ariſtoteles tradidit: ac celeriter cū ad ſpectationes & iudicia facta largitione aliſq; premiis & chororū apparatibus multitudinē aſſeciſſet: eius ope cōtra Ariopagi ſenatum utebatur: cuius ipſe expertus erat: q; neq; prætore neq; Teſmoteta ſorte lætus eſſet: neq; belli dux. Hi enim magiſtratus uetere inſtituto ſortito capi ſolebant: & per eos comprobati in Ariopagū aſcēdebāt. Quare magis Pericles cū plurimū iā ualeret in populo: cōcitata ſeditiōe eum ſenatum delere geſtiebat. Ita q; multa ei iudicia per Ephialtē ablata ſunt: & Cimon ut laconum ſtudioſus populoq; inſenſus in exilium pulſus: qui pulcherrimas uictorias ex Barbaris reportaſſet: pecuniſq; multis & ſpoliis hoſtium urbē locupletat: ut in eius uita ſcripſimus: adeo munitus erat Pericles opibus & gratia populari in eiufmodi exilio: quod Oſtraciſmū illi uocabāt: decēni erat exulibus tēpus diffinitum: p id temporis cū Lacedæmoni inſeſto exercitu Tanagracū agrum inuaſiſſent: occurrentibus ſtatim obuiam Athenienſibus: Cimon ab exilio rediens in acie arma conſtituit: ac opera quidē cupiens Laconicā caluminiā purgare: ſi una cum ciuibus ſe periculis obiectaſſet. At Periclis amici facto impetu eū ut exulē expulerunt. Iccirco uidetur Pericles decertaſſe fortiffime in eo prælio: ſplēdoreq; & gloria exuperat: q; ne corpori ſuo quidē pepercifſet. Interierunt omnes in acie Cimonis amici: quos ob inuidiā Pericles laconicæ amicitia adduxerat ac pœnitentia facti Athenienſes & Cimonis deſiderium cœpit: req; in ſinibus atticæ male geſta & grauiore belli expectatione uehementer ſolliciti erant. Quæ cum ſenſiſſet Pericles impigre ſe ad leniēdos multitudinis animos contulit: ipſeq; ſub decreto hominem reuocauit: at ille abiens cum ciuitatibus pacem conpoſuit. Erat. n. eum eo Lacedæmoniis neceſſitudo & amicitia: quemadmodum cum Pericli ac cæteris hominibus popularibus maxime ininuitia: nonnulli tamen aiunt non prius reditum Cimonē a Pericle eſſe decretum: q; ſecreta fœdera per Elpinicem Cimonis ſororem conſtituta eſſent: ut Cimon cū ducētis nauibus permiſſo ſibi extra urbem militari imperio ad regis agrum occupandum nauigaret: ciuium rerū adminiſtrationem Pericles haberet. Viſus eſt autem iam ante Elpinicis opera Pericles permultum de aſperitate remiſiſſe: cum ipſe in cauſa capitali defendit: cum aliis tum Pericle impulſu populi accuſante. Itaq; cū eum Elpinices ſupplex audiret: ſurridens o Elpinices inquit: uetula es magiſq; res tantas tranſigere queas ueruntamen ad eius orationem ſe colligens: repudiata accuſatione ex omnibus accuſatoribus minime Cimonē inſeſtus diſceſſit. Quoniam igitur pacto Domeneo credendum putamus: cum Periclem accuſet: dicatq; ab eo Epialtem hominem popularem amicum ſuum & gerendæ reipu. ſociū ac participem cōſilio rum ob ſuſpicionem atq; inuidiā illius gloriæ dolo eſſe ſublaturū? Hæc. n. nescio unde quaſi collectā hominibilem iniecerit: omnino quidem haud reprehēdendo: ueruntamen parum conſentaneum uidetur hominem magno generoſoq; animo peditum tam tetrum & tam crudele in ſe facinus ſuſcepſiſſe. Ephialtem igitur cum meticuloſus nobilitati foret & in exigendis rationibus perſequendisq; populi aduerſariis implacabilis: inimici Ariſtadico Tanagrigo percuffore clam per inſidias adhibito oppreſſerunt: ut Ariſtoteles affirmat. Cimon in Cypro imperator diem obiit: optimates uero cum intuerentur Periclem cæteris ciuibus omnibus maxime opibus antecellere: uellentq; illi uirum quendam præpotētē aduerſæ factionis opponere: qui eius licetiam reprimeret: ne ſolus omnino rerum libere potiretur: Tucydidem ex tribu Alopecia Cimonis affinem conſtituerunt Pericli aduerſaturum: qui cum bellica quidem gloria inferior eſſet q; Cimon: forenſibus uero ciuibusq; negociis longe ſuperior: frequentiusq; urbem coleret: nec non cū Pericle ad pulpitem incertamen deſcenderet: celeriter contrariam factionem ad reſiſtendum ualidam in repu. reſcitauit. non enim nobiles & locupletes homines diſſipari nec populo admiſceri: ut ante a multitudine dignitate ſua ſpoliatos: ſed ſecernens omnium potentiam iam ualidam & corroboratam in unum corpus coegit. Suboccultra. n. quædam ſimultas ab initio fuit: quæ ueluti ferro inſtructa ſignificatiōe quædam emergentem diſcordiam plæbis ac nobilitatis portenderet: quorum diſſenſione & contentione ortum eſt: ut altera ex factionibus plæbs: altera pauci dicerentur. Quare tum Pericles cum populo habenas

relaxasset: ad popularem gratiam & nuntium tempus gerebat: quotidie celebre aliquod spectaculum in urbe instruere: praebere epulum: celebritatem inducere: nec imperitis uoluptatibus ciuitatem delinire. Sexaginta autem triemes quotannis emittere in quibus multi ex ciuibus nauigabant: stipendiumque singulis octo minae erat: qui ea pro meditatione & excitatione nautica & maritima disciplinam perciperent. Ad haec mille homines in Cheronesum misit eius loci agrum sibi diuisuros: in Naxum uero quingentos: in Andrum dimidia huius parte: in Thraciam quinque milia Colonorum dimisit: Befalorum urbem una cum ciuibus habituros: alia quoque in Italiam Colonia Sybarum quos Thurios appellarunt. Atque haec eo consilio fecit: ut desidio uulgo & obocui rerum nouarum studio erecto ciuitatem lauaret: prospiceretque plures difficultatibus: ac socios colonis ad diutius metu praesidioque ab inouandis rebus prohiberet. Quod autem ciuitati magnopere uoluptati: ceteris autem omnibus terrori & uniuerse Graeciae corum potentiae & antiquarum copiarum certissimo testimonio fuit: id est sacrorum donorum apparatus. Hoc maxime ex Periclis actis quae in re publica gessit eius inimici atque obrectatores reprehendere criminarique & in concionibus iactare soliti sunt: populum dignitatem suam male & flagitiose tueri: quod communes Graecorum opes in rem suam uerteret: cuius rei hanc honestissimam & probatissimam causam habuit ad refellendam calumniam Barbarorum uidelicet metu sustulisse inde: atque in tuto collocasse. Hanc eandem uulgauit Pericles. Ac uidetur Graeciam maximam contumeliam & superbissimam tyrannidem pertulisse: cum ea spectante ex suis necessariis ad bellum impensis illustraremus auro urbem: & superfluis ornamentis gloriam quaereremus: ueluti ista abunda & morosa mulier lapides preciosos signa & tabulas admirati & mille talentis exedificatas naues. Edocuit igitur Pericles populum non debere sociis ratione: cum primi ipsi bellum iniussent Barbarosque praelio deuicisset: ipsis non equum non nauem non peditem sed pecunias solum soluentibus quae non in eorum qui dant: sed qui accipiunt potestate sunt: siquidem soluissent pro eo quod acceperant: oportet autem ciuitatem rebus omnibus necessariis ad bellum optime instructam ex iis sibi parare diuitias: quibus parandis gloria immortalis consequatur. Partem autem copiae suppetat omni artificio uariisque ministeriis constitutis: quae cum arte omne excitent omneque moueant manu: mercedem uniuerse referunt ciuitati: quippe quae ex iis non ornetur solum uerum etiam alatur & sustentetur. Iis enim rebus illis qui aetate & uiribus praeualebant: ex militia opes parabantur. Indigestum autem uulgu & ignobilem: cum nec expertum quae sit esse uellet: nec per ocium desidiaque lucrari: ad magnas rerum parandarum accessiones artificiosaque & multi temporis multaque opere indigentes institutiones praebere traduxit: ut ne quid minus illi qui domi forent: quam qui nauigarent: aut in praesidio essent: aut militarent: ex publicis bonis ratione aliqua iuuarentur: eorumque participes fierent. Vbi enim materies esset lapis aes ebur aurum ebanum cupressus ubi hanc tractantes & exercentes artes architecti fistores fabri lapidarii tinctorum: qui aurum & ebur molirent pictores quoque & qui acu intexerent: tornarii exportato resque horum & baiuli mercatores nautae & gubernatores quae ad rem maritimam spectant. Quod autem ad terrestrem rationem attinet qui currus facerent: qui ad iugum alerent equos aurigae: & qui funes pararent: lapidarii cerdones statuarii & metalloque fabri. Singula autem ars ueluti imperator priuatum exercitum ex iis qui arte alieno seruitia debebant & idiotis compositum habuit uulgu: quorum corpore ad ministerium ueluti in strumento uteretur. Itaque usus & artificia diuiserunt: disseminaruntque in omnem aetatem atque ordinem quae stus & lucri facultatem. Surgentibus autem & se paulatim altius attollentibus operibus magnitudine quidem ipsa eximiis: forma uero & gratia singularibus: nec imitatione ab ullo exaequandis: artificibus quoque artes ipsas ingenio suo & artificio illustrare certantibus: maxime admirabilis erat in iis conficiendi celeritas. Nam quorum singula uix uidebantur multis successionebus atque aetatibus confici posse: ea uniuerse una inouatione reipublicae ad finem perducebantur. At qui per id temporis ferunt Agatharco se efferente celeritate & facilitate pingendi animalia: audientem Zeuxim dixisse: ego uero in longo tempore. Nam in opere faciundo promptitudo ac celeritas haud potest stabilem grauitatem & exquisitam pulchritudinem rebus adiungere. At labori tempus impensum robur ad conseruationem & perpetuitatem operis affert. Unde Periclis opera magis admiranda uidentur breui confecta quae tandiu essent permansura. Nam specie quidem & pulchritudine singula iam tum ab initio uetusta erant: flore autem ac uigore usum ad hanc aetatem recentia ac noua. Sic in illis quotidie quaedam nouitas efflorescit: quae aspectum ipsum intactum uetustate atque inuiolatum conseruet: non aliter ac si opera ipsa perpetuo quodam spiritu atque animo illis insito alantur & uigeant. Iis autem omnibus disponendis moderator Phidias & spectator interfuit etiam praecelatos artifices opera haud desiderant. Nam quod Hecatonpedon parte noua uocant Callicrates & Ictinus aedificare coeperunt. Et Eleusi initiandi loco: quod celestrion dicebant. Corcebus fundamenta iecit: columnasque inferiores idem erexit: & epistiliis iuga imposuit: quo mortuo Metageus Xipetius procinctum & superiores columnas addidit: adyto fastigium imposuit Xenocles colarigeus: at longum murum de quo Socrates audisse se refert: cum Pericles sententiam dixit: Callicrates faciendum conduxit. Inuehitur autem opus Cratinus: ut tarde cunctatereque absolutum. Diu enim ait ipsum Pericles uerbis aedificare aggressus est: opera autem non attigit. At Odion quod uocat illi iteriori situ multis sedibus & columnis ornatum est: tecto uero paruum & decliue ex imo tantum fastigium instructum. Simulacrum autem id & monumentum regii tabernaculi fuisse tradunt: eumque duce auctor pericle conditum esse cicco in thracibus Cratinus in pericle iocatur: Schinocephalus hic inquit lupiter accedit pericles: Odion in capitulo gerens posteaque ostracon peribuit. Ambitione quoque impulsus musica certamen in panatheneis celebrari decreuit. Idem est praefectus exhibendis praemiis statuit quemadmodum: quatenus tibias illari diceret aut catum & cithara uti. Spectabant uero & tunc aliis temporibus in odio musica certamina. At arcis uestibula quinquennio aedificata sunt Mnestic architecto. Fortuna autem admirabilis quae circa eam fabricam euenit: iudicauit nunquam abfuturam deam: sed adiumento operi semper

futuram. Namq; unus ex fabris:q; laboriosissimus & promptissimus erat:cū decidisset ex alto:langueretq;
 uehemēter:deperata a medicis salute:hac re mirifice dolore confecto Pericli dea per quietem se offerens
 curatione.n. ostendit:qua ille usus hominē statim ad ualitudinē restituit. Huius gratia salubris Palladis in
 arce prope arā signū constituit:sicuti antea fuerat:ut fertur. Phidias uero aureū deæ sigillū finxit: eiusq; ut
 fictoris in colūna nomen erat incisum. Omnia.n. fere eius consilio gerebantur:atq; iis omnibus ut dixi-
 mus fabris ob Periclis amicitia præfuit:Atq; hoc alteri iuidiam confluuit:in alterū maledicta excitauit:q;
 libere Pericli mulieres ad opera darentur postulante Phidia. Et comici hinc argumētū sumentes:grauiter
 in eius petulantia inuesti sunt. Iniecta calūnia in Menippi uxore hominis Periclis amici: secūdūq; post eū
 imperatorē locum obtinentis:& in Pirilāpi auum nutritiones:cui cū Pericli amicus foret:crimini est datū
 pauones mulieribus submisisse:quibus cū Pericles coiret. Verum quis miretur satyricos homines & uitā
 hominū obtreptantes uelut pernicioso quodā demone iuidia impulsus in meliores ubiq; maledicta comi-
 cere:cū Stesimbrotus detestandū facinus ac fabulosū in filii coniugē contra Periclē conferre non dubita-
 rit. Sic perdifficile ualideq; laboriosum uidetur ueritatē ipsam historia cōsequi:quādo quidē & posteris ex
 antiquitatis memoria rerum cognitio repetenda est:& ii quibus contigit præsentibus res ipsas gestas in-
 tueri partim odio & inuidia partim gratia & assentatione ueritatem corrumpunt ac peruertunt. Cū autem
 clamitaret Tucydides deceretq; Periclē pecunias ac prouentus profundere: populū rogauit in concione
 nunquid uideretur multa expendisse?respondente uero plurima:Sint igitur inquit hæc non uobis expen-
 sa uerum mihi:& in ipsis donis meum tantum nomē inscribā. Hæc dicente Pericle:sine admirati eius ani-
 mi magnitudinē:sine de operū gloria certarent:reclamarunt iubentes publice sumptū faceret:nec ulli ipē
 se parceret. Ad postremū cū de decēnali exilio cū Tucydide i discrimē certamēq; uenisset:illum eiecit:& cō-
 trariam factionem euertit. Postq; igitur sublata penitus seditione & pacata & in unum redacta ciuitate: in
 seipsum omnino Athenas suscepit:compositasq; & ualidas Atheniensium res tributa exercitus triremes
 insulas remq; omnem maritimam multas item tum ex Græcis tū ex Barbaris collectas uires & iperū ex
 subditis nationibus amicitias quoq; regum & societatibus præcipuum septrum undiq; ac munitus esset: non
 eundē se nec ut ante mitem & mansuetū populo præbuit:nec uero facile concedere & fræna relaxare cupi-
 ditatibus & quasi flauibus multitudinis:sed ex dissoluta illa & gratiosa populariq; ratione:quemadmodū
 ex florida & molli armonia optimū atq; regium gubernandæ ciuitatis morem i tempub. reuocauit: eoq;
 est honeste ac laudabiliter usus:maxime quidem docendo & suadendo agebat populum:interdū eo coa-
 cto & inuito utilitati publicæ consulebat:medicorum consuetudinem imitatus:qui in uariis ac diuturnis
 morbis interdum uoluptates quasdā curas:interdū secationes & medicamenta ad salutem adhibent. Cū
 n. uaria illi (ut consentaneū est) homini in numero so adeo populo tantā molem imperii obtinenti conflare:
 tur incōmoda:ita solus omniū institutus erat:ut ea diligētia sua sopiret & tollere posset: maxime uero spe-
 ac metu:ut gubernaculis quibusdā datum populum sibiq; præsidētē reprimens: languentē uero ac la-
 bentē excitans:ostendit uerissimū esse illud Platonis oratoriā uim animis hominū iperare: eosq; ad quos-
 cūq; ueluti motus ipellere:& eius opus per maximū in formatū & perturbationū cognitione consistere:quæ
 sunt ueluti quidā accentus & uoces animi diligentis:eius pulsu indigentes. Causa est non nuda orationis
 le ciuitatē magnā diuitiis & potētia amplificauit:& ad sumū pene perduxit: qui cū uiribus multis regibus
 ac tyrannis excelleret:quod liberorum gratia quidē faciunt:a parte relictū sibi patrimonium:ne una qui-
 dem dragma cumulauit. Atqui eius potentiā præspicue declarat Tucydides criminose comici indicat:cū
 Pisistratides iuuenes eius amicos nuncupent. Ipsum autem iurasse se tyrannide non usurum: q; ei excellē-
 tia quædā & magnitudo supra popularē statum inesse appareret. Teleclides ait Atheniēses illi ciuitati tri-
 buta permisisse ipsasq; ciuitates. Has quidē ligare:illas soluere:lapidea mœnia tum ædificare:tum rursus
 eadem deicere fœdera:opes potentiam diuitias quoq; felicitatēq; atq; hæc non ex tempore aut ad gratiā
 florente repub. sed quadraginta annos Ephialtis Leocratis Myronidis Cimonis Tolmidæ Tucydidisq;
 factionibus Athenis præfuit. Post cladē & fugam Tucydidis non minus quinque annis rem distulit: & qui
 unus in annuis imperiis magistratū & dignitatem assecutus seruauit se pecuniis inuidum:etsi non a quæ-
 stu pecuniario abfuit:sed paternas & iustas diuitias ne eas per desidiam & inertia amitteret: neq; circa alia
 occupatus negotii ex illis nimium caperet:ad eam rei domesticæ rationē disposuit:quā facillimā diligen-
 tissimamq; putauit. Annuos.n. fructus simul omnes uendebat:deinde singula necessaria ad uictum quo-
 tidianū emebat ex foro:ex quo neq; iocundus adultis liberis erat neq; sumptuosus in coniugem. Quare
 improbat illi uehemēter hūc quotidianū diligētissime collectū sumptū:cū nihil adeo magna domo & locu-
 plete redūderet:sed omnis sūptus omnisq; prouentus ad mēsurā & numē uocarentur. Is uero hæc omnē
 diligentia i se suscepit. Vnus erat seruus frugi & nūtius:quasi nullus alius foret idoneus:nisi a Pericle ad
 curā rei domesticæ cōstitutus. Quæ omnia ab Anaxagoræ sapientia abhorrebāt:siquidem ipse rē domesti-
 cā nō curauit:& agrum incultum pecori pascendum dimisit:magnificētia animi & diuino quodā furore
 correptus. Non eadē est enim propolita uitæ ratio cōtemplatiuo ciuiliq; philosopho. Verū hic quidā sine
 instrumēto aliquo & materia externa mētem ad res pulcherrimas inuestigādas:pspiciedasq; itēdit. Illi uero
 cū ad usus humanæ societatis uirtutē suā accōmodet:nō solū explēdæ suæ necessitatis:sed aliorum gratia
 honestarum copiarū ratio ē habēda:quod Pericles fecit:qui paupes multos suis copiis sustēbat. Ac etiā
 ferūt Pericle negociis itento Anaxagorā destitutū omni cura decrepita iā ætate spōte mortē fame sibi cō-
 sciscē: eo nūtio pmonū Periclē ad eū supplicē cucurrisse:omnesq; preces lachrymis adiūxisse:nō illius sed
 suæ potius gratia siquidem talem in repub. socium consiliorū amitteret:expirantem uero Anaxagoram

o Pericles dixisse: & qui lucerna indigent: ifundunt oleum: Sed Lacedemonii crescentes Atheniensium res
 ægre ferre inciperent Pericles populi animo excitare: & ad res magnas erigere: decernere etiã: ut omnes græci
 ubi cūq; Europæ atq; Asiæ habitantes hortaretur Athenas uolentes colloquiũ mittere pro Græciæ templis
 centis a Barbaris: proque sacrificiis: quæ diis immortalibus uouerant: quo tẽpore cū Barbaris pugnatũ est.
 Ad hæc ut firmata pace cõmuni consensu tutũ omnibus pateret ad nauigandũ mare: horum gratia uigin-
 tiuiri qui quinquagesimũ annũ exsuperant missi sunt: quorũ quinque Iones Dorienfesq; qui Asiam cole-
 bant: & qui insulas habebant Lesbũ usq; ac Rhodũ accersitũ ire. Quinq; obierunt Thraciã & Helespontũ
 usq; Bizantiũ: quinque post illos Boetiã Phocidem ac Pelopõnesum: inde per Locros ad proximã cõtinẽtẽ
 in Arcarnaniã & Ambraciã missi sunt: reliqui per Euboiã ad iteos & sinũ Maleã & Phidias Achiuos Thes-
 salos perrexerunt: suadentes Athenas proficisci & consiliis interesse ad pacandũ inouandũq; Græciã. Ni-
 hil est autẽ factũ: neq; ciuitates colere: Lacedæmonius aduersãtibus ut fertur: primũq; in Pelopõneso depre-
 hendendi corpori conatus. Hæc addidi ut prudentiã eius animiq; magnitudinẽ ostenderẽ. In imperiis uero mili-
 tarius administrandisq; bellis maxime eius gloria illustris fuit: q; dubie nimĩũ pugnæ periculũ nõ spõte
 susciperet: neq; eos duces qui ad eũ dis periculis clari essent: celebratq; ab omnibus adamauit neq; sibi ad
 imitandũ propiunt: cū ciuib; quotidie diceret quantũ in se esset: immortales eos futuros. Itaq; cū intueretur
 Tomidẽ ptolemei filiũ superiori sollicitate eximiusq; honoribus sibi ex bellicis rebus habitis nulla obla-
 ta opportunitate temporis in Boetiã parantem inuadere suadentẽq; iuuentuti sponte militiæ munus obi-
 re. Iãq; ad quinque milia in sententiã suam traduxerat absq; aliis copiis cū mittebatur i cõcione ab incepto
 suadendo uulgatũ illud addens si minus Pericli parendũ putaret: haud temere faceret sapientissimũ dato
 rẽ cõsiliorũ tẽpus expectans: Tunc igitur illi hæc dicẽti parũ est appalusum: sed paucis post diebus allatũ
 est in urbem nuntiũ Tolmidẽ prælio circa Coroniam superatum concidisse: multosq; fortes ciues in ea clade
 desideratos esse: quæ res Pericli magnã cū beniuolentia gloriam attulit: ut prudenti uiro & saluti ciuiũ cõ-
 sulenti. Ex eius imperiis illud laudatur imprimis: quo græcos homines Cheronesum incolentes seruauit.
 Nõ. n. solũ mille Atheniẽsium colonis eo deductis ciuitatũ animos cõfirmauit: uerũ etiã collem inter duo
 maria muniens uallis atq; aggeribus insultus Thracũ Cheroneso iminẽtiũ excæpit: graue autẽ & assiduũ
 bellũ exclusit: q; regio perpetuo tenebatur ob Barbarorũ uicinitatẽ latrocinis infesta. In eo uero plurimũ
 apud exterarum gentes cū admiratione celebratus est: q; Pelopõnesum circũ nauigasset ex Megalicæ fontis
 bus centũ aduectus triremibus: Nõ. n. solũ maritimas urbes: ut Tolmides ante populatus est: sed etiã lon-
 gius prouectus a mari cū pedestribus copiis quas in nauibus habuit alios quidem i mœnia repulit metu
 periculi & terrore percussos: at in Nemea Sycioniis excipientibus præliũq; strenue cõferentibus fuis: tro-
 phæum statuit: ex Achaia uero militibus ad supplendas triremes acceptis in oppositã e regione continen-
 tem nauigauit: Achelouq; transuectus: Acarnaniã excursionibus infestã habuit: Oenadaq; in mœnia cõ-
 pulit. Cũq; agrum magis cladibus uastasset populatusq; foret: demũ soluit cum magnum terrorẽ inieci-
 set hostibus: uir in bello fortis strenuis ciuib; uisus est: nulla. n. incidit eo ducẽ ne ciuib; fortuna quidẽ
 belli offensus. Deinde magna classe optimeq; ornata & instructa græcas quidem ciuitates: quarum ope &
 subsidio iuuabantur benigne humaneq; tractauit. Vicinis autem barbaris nationibus regibus ac tyrãnis
 ostendit potentiaẽ molem licentiãq; & audaciã quacũq; libitum foret nauigantiũ: mareq; totum sub sua
 dirone iperiumq; subægisse: Sinopẽsibus tredecim cū Lamacho reliquit naues: ac milites cõtra Timeles
 um tyrãni quibus perẽptis belli calamitate una cum sociis & amicis detreuit: ut sexcẽti Atheniẽses uolẽ-
 tes Sinopem præsidio nauigarẽt: unaq; cū Sinopen sibus urbem incolerent: potiti domo & agro quod an-
 te tyrãni habuerant. Cæterum præterea nihil cõcessit neq; idulsi libidini & cupiditati ciuium: cū fortuna
 & uiribus adeo elati animis forent. Deceunt etiã de recipiendo Aegypto: uexandisq; regis maritimis ciui-
 tatibus. Multos etiã mala illa & infausta Sicilia inuadendæ cupiditas habuit: qua alcibiades & eius æquũ
 les oratores in posterum exarserunt. Erat quoq; nonnullis Hetruria & Carthago instar somni: quas sepe
 & opinione occupant: magnitudine & nomine imperatori prospereq; ad uoluntatem suam fluenti-
 bus rebus. Verum Pericles cõtinuit eiusmodi excursorem & effrænatam rerum cupiditatem frægit cohi-
 buitque: maximamque copiarum partem in rerum partarum custodiam & firmamentum contulit: ma-
 gnum opus ac difficile statuens esse Lacedæmonios arcere: quibus uehemẽtissime ifensus erat. Idque cū
 aliis q; pluribus declarauit: cum iis potissimum quæ in sacro bello contrigerunt. Cum. n. duxissent Lacedæ-
 monii expeditiones in Delphos: Phocensibus tẽplũ obtinẽtibus: Delphis tradiderũt: statim illis abeuntibus
 trãsmisissis eo copiis introduxit Phocenses. Cumque Lacedæmonii oraculũ quod a Delphis acceperant: i
 fronte ærei lupi incidissent: acceptum & ipse oraculũ in eiusdẽ lupi dextro latere incidi iussit. Quod uero
 res Atheniensium tota i Græcia optime ab eo administratæ sint: ipsa facta testimonio sunt. Primum. n. Eu-
 boensibus deficientibus: eos cū exercitu iuasit: nec ita multo post allato nuntio megalẽses ciuitate exactos
 copias hostium in finibus esse Atticæ duce Pristonaactẽ Lacedæmoniõrũ rege. Pericles exercitum ad atticũ
 bellum summa celeritate reduxit: sed prælio abstinuit prouocantibus multis ac ualidis hostibus. Cũ autẽ
 animaduertisset Plistonaactẽ iuuenẽ admodum cleandride consilio regi: quẽ sibi ob ætatẽ Ephori imperii
 socium & custodem adiunxerat: hunc corrupẽt pecuniis aggressus celeriter donis datis muneribusque
 perfecit: ut ex attica hostes abduceret. Vbi uero exercitus abiit & p ciuitates dissolutus est: grauitẽr cõmo-
 ni Lacedæmonii pecuniis regem multarunt: quas cū ob magnitudinẽ soluendo non esset: ex Lacedæmo-
 nie secessit. Cleandrides autẽ fugiens rei capitalis damnatus est. Hic pater Gilippi fuit: qui in Sicilia Athe-
 nenses bello superauit: uisusq; est illi gentilẽ i quẽdã morboq; ipsã cupidinẽ quæstus inieciẽs: qua in spe
 quoq; turpiter scelere deprehensus: Spartaque pulsus pœnas exilio luit: sed hæc i Lysandri uita latius di-

ximus. Pericles in deponendo praelio cū decē talentorum ob belli opportunitatē ipensam decreuisset: populus rite neq; republi. factū comprobauit: nec sollicitus nimis in re obscura perquirēda fuit. Quidā prodiderunt in quibus est Theophrastus philosophus a Pericle decē talēta quotannis Sparta mitti solita esse: quibus cum principes ciuitatis subornaret: sopitum bellū tenebat nō pacē quidē mercatus sed tēpus ī quo per quietē cōpositis paratisq; rebus robustius ad bellū icūberet. Quare statim ad eos qui defecerant cōuersus aduectusq; in Euboiam quinquaginta nauibus & quinq; milibus militū ciuitates ī ditionē redegit: ex Chalcidensibus eos quos Hippobotas uocant diuitis & gloria florentes exegit. Helienses uero omnes cū ex regione expulsi esset Atheniensīū Coloniā eo deduxit. Iis autē seuerissime usus est: q; cū nauē atticā cepisset: eius homines obruncarunt. Posthac factis cū Lacedæmoniis triginta annorū iudiciis: nauigatio in Samū decernitur: in crimen uocatis samis: q; iussi a bello cōtra Milesios discere nō paruissent. Sed cū dicatur Aspasiæ gratia per motus Samios oppugnasse: Hic iam tēpus admonet: ut de illa aliquid perquiratur: quæ ars in ea aut quæ uis tanta fuerit ut principes ciuitatis caperet: & a philosophis tā opere laudaretur. Nā fuisse illā Milesiam genere Axiochi filiā cōsensu omnīū satis patet. Dicitur autē Thageliæ cuiusdam æmulatione quā unā ex ueteribus Iadibus fuisse ferunt: per insidias ac blandicias ī maximorū uiroꝝ amicitia insinuasse. Etenī Thageliæ eximia forma & pulchritudine fuit: ad hæc ualebat plurimū ui suauitateq; dicendi. Plurimis autē Græcorū se exposuit: omnes uero qui cū ea coierunt: cū rege familiaritate cōiunxit: eorūq; freta opibus semia quædā suffusit ciuitatibus medicæ cōtagiōis. At Aspasiæ sunt qui dicāt ob eius sapiētiā ciuileq; disciplinā summo studio a pericle obseruatā fuisse. Nā & Socrates cū discipulis nō nunq; illā adibat mulieres quoq; ii qui familiares erant ei in disciplinam tradebant etsi parum pudice uitā instituisset: siquidē apud eā puellæ quædā alerentur: quæ uulgato corpore quæstū facerent. Ait autē Eschines Liscle ouīū uenditorē ex obscuro & humili natura homine primū Atheniensīū Aspasiæ cōsuetudinē euasisse. Post Periclis obitū & in Menexeno Platonis etsi prima iocose scripta sunt: tantū tamen historiæ inest existimatum esse mulierculā ob uim oratoriā cū multis Atheniensium cōgredi solitā. Apparet igitur hanc Periclis cū aspasia necessitudinē amatoriā magis fuisse. Erat. n. ei coniunx generis coniunctiōe propinqua: quā Hippoicus ante uxore habuerat: ex quo Calliā generauit illū diuitē: ex Pericle uero Xantipum & paralum: deinde cū ingrata utriq; foret cōsuetudo uitæ eā haud inuite alteri in matrimoniū dedit: ipse deinde accepit Aspasiā: quā unice adamauit. Nā & cum exiret domo & cum ingrederetur (ut aiūt) eā amplexus osculabatur: & Deianira ac rursus Iuno dicebatur a comicis. Cratinus autem contra Pellicē ipsam uocauit his uersibus: Iunonēq; sibi aspasiā parit & petulantū pellicē ipudentē. Videtur & notum ex hac sumpsisse: de quo inducit Eupolis ī popularibus eum rogantē. Notus autē mihi uiuit: & Pironidē respondentē: ac iam pridē fuit uir: nī iā meretricibus malū horret. Atq; ita Aspasiā nomine & gloria claruisse ferunt: ut Cyrus q; de imperio Persarū cū rege bello decertabat: carissimā sibi ex pellicibus Aspasiā nūcupauit: cū ei antea multæ gnomenū fuisset. Erat autē Phocensis genere Hermotini filia: quæ Cyro ī prælio interempto ducta ad regem captiua: apud eum plurimum ualuit. Hæc quidē quæ iam e memoria aberrant scriptorum inopia reieciisse ac tacita præterisse fortasse cōtra humanitatē fuisset. Quæ autē in bello cōtra Samios gesta sunt: decreto Periclis ob Milesios rogatu Aspasiæ facta dicuntur. Ciuitates. n. de pœna bellum gerebant. uictores Samii iubentibus Atheniēsisibus a bello discedere: & sibi iudicium permittere: non paruerunt. Ego igitur Pericles nauigans: paucorum principatu cui apud Samios summa rerū permissa erat: sustulit: ex primoribus acceptis obsidibus pueris quinquaginta totidemq; puellis eos in Lēnū misit. At qui ferunt singulum obsidem pro se talentum dedisse: multaq; alia eos qui ad populum rempub. deferri nolebant. Pissuthnes etiam uir persa: beniuolentia Samiorū decē milibus aureorū ad illum missis ueniam ciuitati orabat: nihil tamē Pericles accepit: sed ut decreuerat de Samiis transiegit: constitutaq; populari administratione: discessit Athenas. Verū illi statim defecerunt: obsidibusq; per Pissuthnem sibi furtim restitutis parabantur ad bellū: ex quo Pericles in eos nec quietē agentes nec metu perterritos: sed erectis animis maritima pugna dimicare paratos. Cōmissa igitur acri pugna circa insulā quam Tragias uocat uictor Pericles hoste fuso quattuor & quadraginta nauibus septuaginta hostium naues debellauit: quarum uiginti prætorie erant: in ipsaq; fuga & persecutione portu ipso potitus obsedit Samios: non tamen illis adeo deciderant animi: quin auderent interdum urbem exire: & pro mœnibus hostem excipere. Sed cum maior classis athenis accessisset: ex omni aditu clausis Samiis: pericles acceptis sexaginta triremibus ad oceanum nauigare contendit: ut quidam ferunt Phœnicibus nauibus se obiecturus: quæ in Samū sub sidio ferebantur: cum quibus instituerat q̄longissime præliū cōferere. Vt Stefimbrotus autem affirmat: in Cyprum missus quod parum consentaneum uideretur esse: sed quocunq; id consilio fecerit: parum res sibi ex sentētia cecidit: Nauigante. n. ipso Melissus Hitagenis filius & philosophus Samiq; imperator: despecta Atheniensium nauium paucitate ducumq; imperitia: suasis ciuib; Athenienses insidiis opprimi posse: itaq; conferto prelio: apud Samios uictoria fuit: qui multis ex Atheniēsisibus captis permultisq; corruptis nauibus: mari potiti sunt: resque ad bellum necessarias quibus ante carebant: importarunt. Ab ipso etiam Melisso Periclem tradit Aristoteles nauali prælio primum esse superatum. Samii persecuti conrumelias Atheniensium captiuis noctem in fortibus iunxerunt: nam eorum captiuis Atheniēses same nam. Est autem samena nauis quædam rotunda concava & inuentris similitudinem formata: ut mare percurrere ac celeriter conuerti possit. Hoc uero illi quod in Samo reperta est primum nomen est inditum: ibique a Polierate tyranno exhædificata est. Ad hæc stigmata aiunt illud Aristaphonis pertinere: populus est Samiorum quam litteratus. Pericles igitur cum primum sibi de accepta in exercitu clade allatum ē: propere auxiliū tulit: superatoq; Melisso acriter instanti & ī fugam coacto: hostes cōtinuo ag

gere circumdedit: quod statuisset ipensa ac tempore magna quā uulneribus superato hoste urbē uictoria
obtinere. Vbi uero animaduertit Athenienses peritos more ad praelium maxime spectare: nec eos a se fa-
cile contineri posse diuiso in octo partes omni exercitu rem traduxit ad sortem: cuiq; alba faba obuēni-
set: sepulchri atq; in ocio esse permisit: ceteris pugnantis: scircō dicitur posteros: dū uoluptatibus opam
darent: album illum diem ab alba faba nūcupare solitos. At Euphorus ait Periclem machinis usum esse
nouitatē admiratū praeiēte Artemone fabro: qui cū loripes foret: ob idq; ad opera uigētia letitia delatus
inde Periphoretū cognomētum traxisse. Hec igitur ex Anacreontis poematis arguit Heraclides: in qbus
Periphoretus Artemon uocatur: p multis anteq̃ ea Samio bello gesta sunt saculis. Addit etiam Antemo-
nem ipsum hominem delicatum ac mollem in uita fuisse: metuq; fractum atq; stupidum: plurimū tempo-
ris domi uixisse: duobus seruis aereum scutum supra eius caput sublatū tenentibus: ne quid i eum desu-
per caderet. Quod si quo casu cogeretur egredi: lectica tecto adoperta circulatū ferri solitum: ob hoc Peri-
phoretum nūcupatū esse. Nono autē mēse Samii belli Pericles potitus urbe moenia deiecit: ablatiq; nau-
bus multis pecuniis multauit Samios: quorum partim cōtinuo dissoluerunt: partim in ita pactiōe tēpo-
re cōstituto ad soluendū dederunt obfides. Quae Duris Samius accusans tragicis pene uocibus in Atheniē-
siū & Periclis crudelitātē inuehitur: de qua nulla neq; a Tucydide neq; ab Ephoro aut Aristotele mētio
usquā facta litteris extat. Verum in eo potissimū uanus & mendax fuisse uidetur ab eis ait Trierarchos &
milites Samiorū adductos: ibi decem dies alligatos tabulis esse detentos. Cūq; iam parum admodū uitae
supereffet iussu Periclis eē iterēptos lignis quibusdā cōfractis quibusdā capitibus: deinde quorundā cor-
pora abiecta exequiis extremo honore sepulturae caruisse. Duris igitur cū neq; ubi nulla priuata calamiz-
tas agitur: etiam ueris i rebus satis fidei habere sit solitus: magis uidetur hoc loco cladis patriae cōtendisse
ut hanc Atheniēsis crudelitatis notā iureret. Subacta uero Samo Pericles: ut primū Athenas rediit: iis
qui i bello ceciderant: honorificentissime funus faciendū curauit. Cūq; ad monumēta eos funebri oratione
laudasset: sumā d se admirationē praeiuit descēdētēq; e pulpito aliae quidē mulieres benigne excipiētes
coronis ac uittis quē admodū uictorē athletā exornabant. At Elpinice accidens propius: admiranda sunt
istā inquit Pericles: & coronis decorāda: qui nos multis & fortibus ciuibz spoliasti: cū nec Phoenicibus
nec mediis intulisses bellum: ut meus frater Cimon: sed urbē sociam & necessitudine nobis propinquā sub
imperium redacturus esses. Haec dicente Elpinice furidēs Pericles: dicitur ad eā sedato aīo illud Archilo-
chi dixisse: Haud unguenti uetula cū iis oblita es. Tradit Ion mirifice elatum fuisse Periclem debellatis Sami-
is quod Agamēnon decem annis barbarā urbē: ipse decem mēsis Ionum primos ac potētissimos deu-
ciser. Neq; hoc sibi iniuria assumebat: adeo dubia belli fortuna magnūq; periculū fuit: si quidē tradit Tu-
cydides parum ab fuisse: quin Samiorū ciuitas Atheniensibus imperiū maris eriperet. Post hanc fluctuātē
iam pelopōnesiaco bello suast. t populo Corcyreis auxilium ferre: cū ipsi a Corichiis premerētur: & isulā
naualibus maritimisq; rebus ualidam sociam sibi adiungere: praesertim cū iā a Pelopōneso ipendere bellū
& prope stare uideretur: decretoq; a populo auxilio decē tantū naues misit: Lacedaemonio Cimōis filio
duce illis proposito quasi contumeliae gratia: multa. n. beniuolētia & amicitia Cimonis familiae cū Laceda-
emoniis erat. Vt igitur nullo magno aut praclaro facinore a Lacedaemonio in imperio gesto ex Laceda-
moniorū amicitia eum inuidiā magis & offensionē adduceret: paucis eū nauibus praefecit: uictūq; & coactū
extruxit: & ab urbe quotidie Cimonis procul filios habendos curauit: ut qui ne ipsis quidē nominibus
indigenae: sed alieni atque aduēriti uiderentur: q; alteri Lacedaemonio: alteri Thessalo nomē fuit. Viden-
tur. n. omnes matre arcadica geniti esse. Cū igitur Pericles ob decem ei datas triremes male audiret: q; &
parum subsidii expetentibus atq; indigentibus misisset: occasionē uero magnā obtrectatoribus ad obui-
gandum dedit: alias rursus plures in Corcyra deferēdas decreuit: quae cōfecto iā paelio Corcyra appul-
sa sunt: hanc rem agre ferētibus Corinthiis Atheniensibzq; in Lacedemone accusantibus accesserūt: Me-
gareses grauer querentes praeter ius gentiū: praeterq; Graecorum foedus omni cōmeatu se ac portibus
Atheniensium prohiberi: Egineta autē q; sibi male tractari uidebantur: atq; indigna pati incitabāt clam
Lacedaemonios: q; arguere palam Athenienses nō auderent. Eodem tēpo-
re potidea ciuitas: quae sub iure
Atheniēsiū erat: corithiorum colonia ob defectionē obsessa ab Atheniēsis maturaui bellū. Verū tamē
Lacedemoniis mittētibus Athenas legatos regeq; Archidamo p multa ex criminibus refellēte leniēteq;
aīos sociorū: haud ē uisum quidē aliis de causis bellū Atheniēsis esse iferendū: si abducerent: ut decre-
tū cōtra Megareses resciderēt: & cū eis in gratiā redirēt. Igitur cum pericles huic rei maxime aduersaretur
cōcitataq; multitudine pertinax cōtra Megareses i sententia perstitisset: omnem belli inuidiā in se uertit
Ferunt legatos ex lacedaemoniis profectos Athenas hic de rebus in senatu dixisse: & cū pericles legē quā-
dam protulisset: quae tolli tabulā prohiberet: in qua decretū erat i scriptū Polyarcē quēdā ex legatis dixisse
Tu uero Pericles ne tollas sed conuertas tabulam. Non enim hoc fieri prohibetur lege: quae oratio cum
aqua & probabilis uideretur: nihilo magis Periclem permouit. Superat igitur quaedam (ut uidetur) pri-
uata in Megareses simultas. Communi autem causa palam crimini dabant. sacrum eos lucum ceci-
disse. Decernit igitur legatum ad Megareses: eundemq; ad lacedaemonios: qui apud eos Megaren-
ses accuset. Hoc Periclis decretum mite humanūq; uisum est: & aequitatis plurimum pra se ferre. Sed
quum Antemocritus missus legatus culpa Megaresiū: ut ferebatur: interisset: decernit Carinus hosti-
les esse inimicitias nec aīe denunciatas & indictas. Quicūq; autē posthac Megaresis in Attica esset depre-
henus: capite plecteretur: militesq; cum iure iurando adigerētur: patrio more adicerent iuramēto se bis
quotannis i Megaresium agros inuasuros. Ad hanc Antemocritus: cum humi mādaretur iuxta Triasias
portas: quae nunc Diplon uocantur: megareses ificias ibāt: causamq; Antemocriti necis i Aspasiam Pe-

ridemq; transferebant: nitebatur uero peruulgatis quibusdam Acharnei uersibus qui tū omnibus erant in ore & i quibus id quodāmodo significari uidebatur. Ab initio igitur quo pacto res se habuerit: n̄ facile est cognoscere. Quod autē decretū sublatū nō sit Pericle auctore una omnes factum esse testantur. Præterq; aliqui dicunt eum magnitudine animi & iudicio & cōsilio optima quadāratiōe i sententia p̄māsisse: & uisum Lacedæmoniorū experimentū i cōstātiā cōcessiōe uero cōfessiōe imbecillitatis esse ducere. Alii uero magis superbia quadā & cōtumacia ostentādæ potētiæ gratia Lacedæmonios despexisse. Verum turpissima causa omniū: & quæ plurimos habeat testes: huiusmodi fuisse dicitur Phidias pictor simulacrū ut diximus: faciendū cōduxerat: amicus Pericli & sūma apud illū gratia & auctoritate ob eum iuidia flagrans nōnullas i se inimicitias cōcitauit. quidā multitudinis animos i eo tētare aggressi: quale de Pericle factura eēt iudiciū. Memnomē quendā ex Phidiæ operariis subornatū supplicē i forum adducunt petētē impunitatē iudicii & accusationis i Phidiā: suscipiētē autē populo hominē cōstitutū q; i cōcione accusatione: furti quidē facta mētio nō est. A urū. n. ita statim ab initio ad simulacrū accōmodarat Phidias Periclis sententia: ut facile cū uellet demoliri atq; expendere posset: quod & Pericles tum fieri iussit: cuius gloria operis Phidiā onerauit iuidia atq; ob id potissimum: q; cū i scuto deæ Amazonū pugnā effingeret sui quoddam simulachrum expressit: calui senis sexū ambabus manibus attollētis: Periclis quoq; formā pulcherrimam imitatus est: cū Amazone cōferentis manus. Habitus autē & figura eiusmodi: ut hastam ante oculos Periclis prætenderet: idq; ex industria & sūmo artificio factū quasi similitudinē occultare uellet: quæ undiq; apparebat. Phidias igit; coniectus i carcerē: morbo uitā finiuit: ut uero alii opinātur ueneno innidiæ Pericli cōcitandæ gratia ab inimicis parato. Iudex uero Glicōis decreto iūmunitate a populo donatus est: mandataq; prætori cura est: ne quid homo detrimētī caperet. Per id tēporis Aspasia lenocini accusata ē ab Hermippo comico. Obiiciebatur. n. illi: q; mulieres liberas cū Pericle coeūtes lecto exiperet. Et Diopites decretū fecit: ut omniū qui de diis nō recte sentirent: aut de rebus cælestibus nouos sermones inducerent: nomē deferretur: Volens hanc ppter Anaxagorā i Periclē suspiciōne cōferre. Iubente autē populo delationeq; admittente: sic decretū sit ratū Dracontido decernēte: ut rationes pecuniarum a Pericle ad prætores referretur: iudices autē ab ara ferentes suffragiū i ciuitate iudicārēt. Agon uero hoc ex decreto sustulit: sed a mille & quadringentis iudicibus iudiciū fieri decreuit: cū quis furti aut ambitus aut iuriā litē existimari uellet. De Aspasia igitur cum multa deplorasset præter religionem iudicii lachrymisq; suis & obsecratione: iudices ad misericordiā commouisset: impetrauit. Sed cum de Anaxagora esset sollicitus: eum integra re urbe emisit. Vbi uero Olphidiam in inuidiam & offensionem populi incidit: iudicium reformidans impendens bellum & ardens magis incendit: in spem adductus posse hoc pacto crimina edocere & inuidiam lenitum iri cum in maximis laboribus periculisq; ciuitatis ei se uniuersa ob illius auctoritatē atq; opes commissura esset. Causæ igitur: quibus Pericles nō permisit populū Lacedæmoniis obtemperare: hæc fuisse dicuntur: ueritas autem incerta & obscura est. At Lacedæmonii cum intelligerent eo sublato: æquiores se Athenienses ad omnia esse habituros: iusserunt eos urbem expiare q; piaculo iā pridē: ut Tucydides inquit Pericles genus esset obnoxium. Verum ea pertentatio longe cōtrarium q̄ illi opinati fuerant exitum habuit. Nō. n. modo suspiciōne Pericles & calūniā fugit: uerum etiam maiorem auctoritatem & honorem a ciuib; consecutus est: quippe quē hostibus odio maxime atq; formidini esse opinarentur. Quare anteq; Archidamum cū Peloponnesiis in Atticam inuasisset: significauit Atheniēsis: ut si Archidamus uastatis cæteris uetusto iure hospitii ius belli suis agris abstineret siue ut in urbe occasionem calūniæ inimicis & aduersariis daret: se agrum omnem atq; uillas ciuitati dare ac donare. Igitur Lacedæmonii Archidamo duce in Atticam cum sociis magno exercitu impetum faciunt. Deuastata eoq; agro in Acharnitas profecti: ibi castra posuerunt: sperantes fore ut Atheniēses calamitate permoti haud iniuriam ferrent: sed cōtinuo in pugnam descenderent. Sed Pericli magnum ac periculosum uisum est: cum sexaginta Peloponnesium milibus (tot enim fuerant qui primū inuasissent) pro libertate ciuitatis manus conferere: erectos at pugnandi cupiditate labemq; illam & ignominia indigne ferentes leniuit oratione: Quum diceret cæsas arbores celeriter renasci: interemptos autem homines recuperare difficilimū esse: populū tamen haud uocauit in concionem: ueritus ne quid præter sentētiā cogeretur. Sed quēadmodum nouus gubernator spirante uento in pelago omnibus rite dispositis rebus intendēs arma artificio suo utitur despectis lachrymnis precibusq; timentium nautarum & nauseam non ferentium: Sic ille clausa urbe præsidiiq; firmata sua iudicio arbitrioq; rem gerebat: clamores & offensionem hominum paruifaciens: etsi multi ex inimicis minis & increpatione frequentes instarent: plerique obsceni cantibus atq; cauillis iuueherentur i illius præturā: ut ignauam effeminatāq; & quæ res Atheniensium hostibus proderet. Excitabatur etiam Cleon frātus ira ciuium i Periclem concitata ad demulcendum se multitudine cōferens. Hermippo quoq; anapesticos quosdā uersus in eum efferente: nihil horū Periclē mutare potuit: sed miti aīo ac silētio ignominia iuidiāq; subiēs pferebat. cū. C. nauū clāi Peloponēsi mitteret: haud tamē ipse una rē maritimā sed i urbe assidue mānēs ciuitatē i māibus habuit: quo ad Peloponēses motis ex Attica castris abierūt. Et cū pspicere multitudini statuisset: agrorū eā (ut i bello fieri solet) diuisiōibus repetiuit: agriq; sortiōes edixit. Eiectis. n. Eginetis oībus diuisit eorū agrū Atheniensii: qbus fors euenit. Quædā ē ex hostiū detrimētis cōsolatio afflictiis rebus afferebat. Nā classis Peloponēsum circueus: magnā agri partē uastarat: uillaq; & paruas quasdā urbes diripuerat: & ipse Pericles pedestribus copiis facto ipetū i agrū Megarēsiū omni ex pte populatus ē: Sic multis utriq; terra mariq; illatis multisq; acceptis cladibus nūq; tā lōge Peloponēses traxisset bellū: sed celeriter fatigati essēt: Vt ab initio Pericles prædixerat: nisi diuina aliqua uis humanis cōsiliis obstitisset. Nam contagiosa lues quæ i

uasit urbē sublato iuuentutis flore: Atheniensium uires uehemēter attriuit. Quibus rebus uexatis peste corporibus: animis omnes in Periclem exasperati icenſiq; erant: Ac ueluti aduersus medicum aut partem rētis errore ex morbo cōtracto iſurgebant: ſcilicet ſuaſi ab hoſtibus peſtē ex confluxione in urbē agreſſis mulgi eſſe cōflatam: multis ſimul ueris tempore conſuſe in paruis domibus ſeruentibuiq; habitaculis ſub teſto & ocioſe uiuere coactis: qui ante puro aeri & aperto aſſueri erant: huiusq; rei auctore fuiſſe: q; ſuſcep to bello multitudinē ex argo in urbem cōpulſiſſet: nec ullo opere tantū numerum hominū exerceret: ſed in ſtar pecudum adinuicem corrumpi ſineret: nec cōmutare ſe unq; aut respirare pateretur. His igitur ſanatis hoſtibusq; reprimendis cū adieciſſet animū. C. & L. naues compleuit: multiq; & fortibus ciuibz in eas impositis nauigare iam properabat. Ea res cū optima ſpe confirmaret ciuium animos: nō mediocrē hoſtibus formidinē tāta potentia mole allatura erat. Iamq; paratis iſtructiſq; nauibz ſuam triremē Pericles cōſcenderat: ecce ſolis defectō incidit: inductiſq; tenebris attoniti omnes ueluti magno quodā teſto prodigio animis cōciderunt: Cum igitur gubernatore perterritū atq; animi dubium intueretur Pericles ſublata ad eius faciē oppoſuit chlamydē uelatiſq; luminibus rogauit: nunquid horrendū aut horridā alicuius rei ſignū putaret. Abnuente illo: quid igitur iſtereſt iquit aut quid diſtat hoc ab illo: niſi q; maius quiddā ē chlamyde id quod nunc tenebras agit. Verū hāc in philoſophorum ſcholis diſputantur: Itaq; aduectus claſſe Pericles: aliud nihil uidetur geſſiſſe tāto apparatu dignū: ſed cū ſacram Epidaurū obſediſſet: ac iā breui deditionē factura uideretur: de ſpe magna peſte inualeſcente deiectus eſt: quā repēte exorta nō ipſos modo Athenienſes: uerum etiā ſiqui modo aliquo ad exercitū proprius acceſſiſſent: contagio ne necabantur. Ex hoc inſenſos ſibi Athenienſes lenire ſpeq; addita animis excitare atq; erigere nitebat. Haud tamē ſuſtulit irā: neq; ab iſcepto ſurore reuocauit: priuſq; ſumptis in manū ſuffragiis: abdicandi eum imperio & pecuniis multandi permiſſa poteſtas eſt: quā multam quinq; & decē talenta q; mīmā ſcribūt quinquaginta qui maximā fuiſſe tradunt. Ei cauſa ſcriptus ē accuſator: ut Hidomeneus teſtatur Cleon ut autē Theophrastus: Simias. Ponticus autē Herachides Lacratidā fuiſſe aſſeuerat: publica igitur iuidia ipſa ira ueluti acuelo in illū una cū plaga diſmiſſa a multitudine celeriter deſitura uidebatur. Verū premebat domesticis incōmodis: q. n. neceſſariis diuturna diſſenſione laborātibz: ex iis nō paucos peſte amifiſſet. Nā maximus natu filius eius Xantippus & ipſe natura iſprobus & uxorē iuuenē & proſulam naſtus Iſlandri Epilici filii filiam: patris diligentiam & parſimoniā aegre ferebat: q; ſibi parce nimis exiliter ſumptus ſuppeditaret. Mittens igitur ad quēdā ex paternis amicis: Periclis nomine argentū accepit. Quo in poſterum repetēte: pericles litem reiecit ad filiū. Quare aduleſcens Xantippus difficultate maxia circūuetus: in patrē maledicta conicere: & primum domestica eius ſtudia ad irriſionē efferre: ſermoſq; quos cum ſophiſtis cōferebat. Ut cū Epithimius Theſſalus equū in acie iaculo iſteremiſſet: cū Pytagora diem totum cōſumeret in perquirēdo utrum iaculum aut qui iaceret aut ii qui premia ponunt rectius mortis cauſa iudicandi ſint. Ad hāc & uxoris calunniā a Xantippo Sreſimbrotus ait in multitudine diuulgatam eſſe: atq; omnino inſanabile uſq; ad extremū uitā hanc aduleſcenti cū patre ſimulatē māſiſſe. In ea. n. peſtē icidiſſet in morbum Xantippus interiit. Deſuncta eſt etiam Periclis ſoror ex affinibus quoq; complurimi: & iſ quidē quorum opera in repub. plurimum iuuabatur. Nūq; tamē fatigatus eſt: ſed illam animi magnitudinem iunctam ſemper a calamitatibus inſractāq; cōſeruauit: nec eum flere aut ſunus ducere aut ad ſepulturam alicuius neceſſe accedere quiſq; aſpexit unq;: priuſq; Paralo eſſet orbatus: qui ei ex legitimis filiis reliquus eſſet. In hoc autē inflexus animo parūper tolerare tamen ſuo more nitetur: & ſolitā grauitatem & conſtantiam retinere. Coronatus etiam cū mortuo filio intereſſet: a ſpectu ipſo doloris magnitudie ſuperatus eſt: Nam & flebilem edidit uocē: & uim lachrymarū emiſit: cū nihil tale unq; in reliqua uita feciſſet. At ciuitas multos ad bellū duces expta multoſq; oratores: cū nullus nec grauitate nec auctoritate idoneus eſſet uiſus: cuius fidei tantū imperium cōmittendū foret Pericleq; ipſum ſūmo deſiderio ad tribunal prætorum reuocaret: mæſtus atq; exanimatus domi iacens: Alcibiade aliſq; amicis ſua dentibus eo ſe cōtulit. Sædatis plēbis cōcitatis in ſe temeremotibus: cōuerſus iterū ad repub. capeſſendā: prætorq; diſignatus auctor legis de nothiſ abrogandā: fuit quā ipſe ætea: nec omnino ſucceſſoris inopia familiā nomē & genus deficeret. Quæ uero ad legē ſpectāt: ita ſe habuerūt: Pericles cū in repu. maxie floreret multis añ rēporibus filioſq; legitimis haberet ut diximus legē tulit: ſolos Atheniēſes haberi q; ex duobus Atheniēſibus nati eſſet. Poſtea uero q; rex aſtiptiorū q; dragita milia medimnō frumētī dono Atheniēſibus miſit oportuit per eum ciuibz diuidi. Permutæ ſunt igitur nothiſ ex ea lege exortæ accuſationes: quæ tūc quidem latuerunt: cōtemptiq; ſunt. Sed multi horū delatores in poſterum deſtiterunt. Qui igitur damnati iudicio reddere coacti ſūt: aut multo pauciores quinq; milibus fuerunt. Reliqui qui Atheniēſes iudicati in repub. manſerūt: quattuordecim milia & quadraginta inuenti ſunt. Quare perindignū uidebatur: legē quæ in tot homines ualiuſſet: nunc ab eo ipſo reſcindi qui tulerat. ſed præſens fortuna domus Periclis aſſiſta: q; ueluti cōtumaciæ elationiſq; ſuæ pœnas luiſſet flexit. Atheniēſiū aīos exiſtimantiū ipſum numinis irā perpeſſum humana ope ſubleuandum eſſe. Itaq; conceſſerunt ſibi ut filius nothus in genus aſcriberetur: eiſdemq; illi nomen eſſet. Atqui hunc quidem poſteriori tempore in argiuis cum nauali prælio deuiciſſet Peloponneſes: populus una cum cæteris ducibus interemit. Ac uidetur tunc quidem peſtis non uarietas mutationes proueſta longius ſenſim paulatimq; confirmet corpus & elationem animi ſuperaret. Itaq; Theophrastus in ſuis libris quos de morali philoſophia edidit dubitans: nūquid circa animos uerratur mores & acti corporis doloribus a uirtute deſciſcāt: tradit Pericle cum lāgueret ex morbo: amico quidam: qui eum uiſendi gratia adierat: incantationes quaſdā pendētes collo a mulieribus alligatas oſte-

disse: ut apparet hominē pessime animo affectum fuisse: cū eiusmodi insanias perferebat. Cūq; iam esset ad moriendū uicinus circūstātes principes ciuitatis atq; ex amicis ii qui superant i mentionem illius uitae uenerunt: quanta extitisset metiebantur res gestas: trophæorum numerum rescensebant. Nouies. n. uictor pro patria trophæum statuerat. Atq; hæc quasi illo nihil audiente: sed priuato omni sensu interloquebantur. At ille sui adhuc compos omnibus adhibuerat mentē: & i medium locutus inquit se admirari: si hæc in eo maxime laude digna & memoria ducerent: quorum fortuna sibi uel maximam uendicaret: & quæ multis iā ducibus cōtigissent: quod autē maximū & pulcherrimū esset omniū silentio præterirent. Nemo. n. inquit Atheniensis propter me nigram iduit uestē. Vir igitur admiratione dignus nō solū mansuetudine & clementia: qua se turbulentissimis tēporibus magisq; offensionibus præstitit: uerū etiā ob eam animi sententiā qua erat: siquidē ex suis rebus pulcherrimā putabat esse in tantis opibus imperiū: nihil neq; inuidiæ unq; neq; iracundiæ cōcessisse: neq; i aliquē præcipit inimicū crudelē se præstitisse: Ac mihi quidē uidetur cognomentū illud præclarum ab adulescentia sibi iditū hanc unā rē potissimū: mite eius ingenium ac uitam i licentia castissime itegerrimeq; uersatam uerum atq; uacuum ab inuidia reddidisse. Quemadmodū deorum genus quod bonorum causa sit malorumq; innoxium: dignum ducimus rerū omnium potestate atq; imperium obtinere: non ut poetæ nos imperitis opinionibus perturbantes suis poematis capiunt: cū locum quem a diis habitari dicunt: tutam & tranquillam sedē appellent: ad quam neq; uenti neque tenebræ aspirare queant sed iocūda serenitate & pura luce per omne tempus perpetuo illustretur: q; eiusmodi uitæ status & imortales beatos maxime decore uideatur. In ipsos autē deos aut uariant desidia odia inimicicias iram aliasq; perturbationes frequenter cadere: quæ ne i homines quidē ut qui modo aliquid sapiant: possunt cōuenire. Sed hæc fortassis uideri possunt alterius disputationis esse. Igitur Periclem aduersa tempora ciuitatis cognitū atq; optatum atheniensibus tradiderūt. Nā homines offensi potētia eius ue sibi: ut sibi obscura atq; incognita eo statim sublato e medio: cū i aliis oratoribus ac ducibus fecissent periculum: confessi sunt i elatione animi modestiam: in mansuetudine uero grauitatem natura esse nō posse. At illas i inuidiosas eius opes dominūq; & tyrānum ab initio nuncupatas salutare præsidium ciuitati fuisse apparuit: tanta post contagio totq; scelera in republica inuaserunt: quæ ille cohibendo depremēdoq; incurabilia fieri licentia prohibebat.

FABII MAXIMI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

PERICLEM VIRVM INTER MEMORIA DIGNOS CONNUMERATVM ut accepimus: Fabio comparandum duximus. Ferunt una nympharum hūc genitū esse. Quidā uero Herculem apud fluuium Tyberim cū muliere idigna cōgressum habuisse asserunt: & Fabium uirum optimū: a quo familia fabiorū Romæ initū habuit genuisse. Quidā autē priscos huius generis uiros ab agorum fossiōe Fodios olim appellatos memoria tradiderunt. Sic. n. hucusq; fosse nuncupantur: & fodere dicitur. Deinde mutatis binis litteris Fabii cognominati sunt. Cū multi magniq; uiri ex hac familia a maximo Rylao descendissent: & propter hoc maximū Rōanis cognominatibus. Quatuor erat Fabius maximus: de quo hæc scripturi sumus. Erat ei corporeum p̄nomen Verrucosus: q; paruā carnis elationē ineptam i superiori fabii extremitate habebat. Sed Ouicula quod agnomē sibi erat: paruam pecudē significat. Nā cū puer esset a magnitudine & grauitate morum hoc nomen sibi uendicauit. Verū ex eo q; quietē atq; taciturnitatē adamabat: & multo cū pudore pueriles uoluptates attingebat: & feritis ac difficilius disciplinas p̄cipiebat: seseq; familiaribus facilē obsequētemq; præbebat: itorporis atq; insipientiæ suspicionē minus domestici illius homines ducebātur. Pauci erant qui animi sui inatā latetēmq; cōstantiam & egregiam magnanimitatē cognoscerent. Verū extēplo idies rebus excitatus id quod facilitatē iudicabant: animi imobilitatē: timorē uero cōsiliū: ignauitā autē omnibus in rebus: & quod nihil egregie præter cetera studebat: constantiā atq; grauitatē esse multis significauit. Nā cū animaduertisset reipub. magnitudinē bellorumq; multitudinē: corpus ad rē militatē tanq; sibi hoc innatum esset: exercuit & eloquentiæ ad populum persuadendū: quod maximū ē uitæ ornamētū atq; decus: se contulit. Nun. n. promptus ad dicēdū: neq; omnino ineptus natus erat: sed rude genitū atq; nō satis mediocre acumē mentis natura eum induerat. Orationes suas Tucydidi perq̄similes fuisse asserunt. Nā eā habemus orationē laudatiuā: q; post cōsulatū i funere filii ad populū habuit. Triumphos quiq; agit: sed primo deuictis Libycis triumphauit. Nā Libyci ab eo i acie superati multis ex suis amittentes ad alpes sese receperūt: & miseri ac rebus suis spoliati ab Italiæ finibus secēpere. Postq; Hānibal i Italiā irutus: & primū apud Trebiam fluuiū dimicās uictor euasit: p̄ Tyrrenūq; agrum prædādo iter fecit: terrorē i gentē atq; trepidationē Rōanis iniecit prodigia parti Rōmæ cōsuetā ex fulminibus parti oīo extranea atque horrēda cecidere. Nam ex scutis sanguinē emanasse & metētes apud antiū cruētās spicas cecidisse: & lapidibus igneis atque ardentibus aere pluuisse relatum ē. Cælum supra phalerios scindi uisum: & multas hinc sortes excidisse. In quarum una hæc erat scriptura: Mars sua tela q̄tit. Caius uero Flaminius cōsul uir magno animo & gloriæ cupidus magnis successibus antea audacter usus elatus nihil ad hæc trepidare: qui cū a senatu reuocaret præter collegæ sententiā ui facto impetu gallos uicerat. Fabium autē p̄digia q̄q; multa instarent: q; nulla inerat ratio: minus flexerunt: & cū paucitatē hostiū ac rerū penuriā audiuiisset. Romanos forti animo esse adhortabatur: psuadebatq; ex eo q; Hānibal exercitū militē ad plurima bella haberet: minime cum illo

manus cōferendas esse: Verū sociis præsidia mittenda & sic vires Hannibalis statibus ciuitatibus in fide populi Romani per seipsas tanq̃ splendēs flāma quæ lenibus modicisq̃ fomentis alitur: infirmandas fore. Sed Flaminiū in sententiā suā trahere Fabius nō potuit: dicentē nō permissurum hostes Romæ appropinquare: neq̃ quēadmodū olim Camillus in urbe pro patria dimicaturū. Itaq̃ iussit tribunos militū copias educere. Ipse cum in equo insideret: equo fremente nulla manifeste cognita causa: mirabile dictū: intercurrentū corruit in caput. Nec tamen sententia sua Flaminius destitit: sed ut prius consilium caperat: Hannibali obuiā exercitū ducere: apud lacum transimentū in Hetruria copias struxit. Cū milites prælia consererent: terremotus factus est: & urbes submersæ: & cursus fluminū sedes dimiserāt suas: montium præcipitia scissa sunt. Quæ prodigia etsi tantopere sauirent: nemo tamē pugnantīū illa per tumultū accaperat. Ipse quidē Flaminius postq̃ multa facinora gessisset: & Roma & forti uiro digna: cum multis ex optimatibus oppetiit. Aliorū uero qui fugæ terga dederāt: ingens est edita cædes. Quindecim milia hominum eodie cæsa: totidē capta: Flamini cadauer: quod propter uirtutem illius tumulto mandare atq̃ honestare cupiebat Hannibal: inter mortuorū funera haud inuentū est: & ubi occultū iaceret omnino Hannibalē latuit. Calamitas apud Trebiā suscepta neq̃ per litteras imperatoris neq̃ per nunciū Romæ recte cognita fuit: Sed dubia incertaq̃ opinio mentira est. Hanc autē ut primū Pomponius prætor audiuit: cōuocato populo: neq̃ ambages neq̃ captiones memorās: Inquit o uiri Romani magno in prælio uicti sumus: exercitus perditus: castra direpra. Flaminius consul in acie cecidit. Cōsulite igitur de uestra salute. Hæc oratio apud tantū populū quēadmodū mari uis immanis uentorū incūbens: ita ut torpore quodā mentes oīum occupauit: ita urbem perturbauit: ut in tāto terrore cōsilia hominū rationesq̃ nō sufficerent. Sed ab omnibus tamen tandē in unā sententiā itum est: dictatōrē designari oportere: qui fortitudine animi & sapientia cūctis prætaret: hunc uero esse Fabiū maximū uirū huic magistratui parē animi magnitudinē & morū grauitatē cum ætate habentē. Qui animū ad cōsilia corpus uero ad robur in adolescentia instituit: & audaciā cū prudentia temperauit. Postq̃ in unū sententiæ omniū congruerunt: Fabius dictator designatus magistrū equitum Lantium Minutium dicens primū a senatu petiit: ut equo uti sibi dictatori liceret. Non. n. antea equitare dictatori fas erat: sed per quādā ueterē legē prohibitum fuerat: siue q̃ maiores uires inesse ac pedes manumq̃ conserere arbitrarētur: & propter hoc imperatorem in Phalange permanere oportere: nec locum deferere: siue quoniā ad alia omnia tyrānica magnaq̃ sit principatus potētia: in hoc apparet dictatōrē uolente populo indigere. Verū Fabius cū uellet imprimis principatus magnitudinē ac molē ostenderet: ut magis obsequentes sibi ciues redderet. in unū collectis quattuor & uiginti licitoribus progressus est: Altero ex consulibus occurrēti per præmissum ministrum iussit: ut apparitoribus dimissis insignibusq̃ magistratus depositis: sibi priuate obuiā incederet. Post hæc cū pulchre orsus esset populūq̃ edocuisset quēadmodū ignauia negligentiaq̃ aduersus numina & nō improbitate pugnatīū male dimicātū esse: exhortatus est suos haud hostes formidādos esse: uerū diis honoris propitiationisq̃ gratia hostias esse mactandas: non superstitione sed pietate Romanorū uirtutē ad audaciā reuocās: & deorū confidentia terrore exmentibus consolando propulsans. Tunc inspectis multis ex libris sibyllinis: ubi rerū romanarū secreta recondita erant: ferunt quādā ibi oracula inuenta esse: quæ ad fortunas & ad res illas gestas cōferebant: & id quod ibi cognitū erat: nō licebat ad alterū loqui. Progressus dictator ad plæbē uouit diis oīa eius anni caprag: suū uirū atq̃ boum fœta: quæ Italiæ montes planitiesq̃ ac flumina & prata ea in regione educarent: se mactaturū fore: & trecenta. xxx. tria sextertia: totidēq̃ denarios pro musicis spectaculis faciendis in ipsa impensa se collaturū tertiāq̃ partē additurū. hoc caput est: octo miryade drachmarum & drachmæ tria milia quingentæ octogintatres & oboli duo. diligenter ad diuisionem huius multitudinis oratione reddere perdifficile est. Is qui ternarii numeri uirtutē laudare uoluerit: quod natura pfectus est: & primus perfectorū principiūq̃ multitudinis in ipso est: & primas differentias ordinesq̃ totius numeri miscens atq̃ apte disponens: in ipsum resumit. Cum igitur Fabius sententiā multitudinis circa rē diuinā cōposuisset: iocundā ad futura illā reddidit. Ipse cū spem oēm uictoriæ in se reposuisset: tanq̃ deus uirtute ac sapientia rebus aspiraret contra Hannibalē iter intendit: nō eo animo ut dimicare uellet: sed ut tēpore illius uires attritas redderet & rerū copiā ad inopiā & exercitus magnitudinē ad tenuitatē reduceret. Vnde hostes prosequens per loca edita exercitū ductabat: & positis castris tacitus cōsedebat. Dū uero illa mouebat: per loca montiū cū exercitu iter faciebat: & tantū sese Hannibali ostendebat: q̃tū ex loci intercapedine ad pugnam inuitus cogi non posset. Itaq̃ hostibus tanq̃ pugnaturus esset: ea cunctatione terrore incutiebatur. Sic itaq̃ tēpora producentē Fabiū omnes aspernabantur: & sordida de eo in castris fama uagante hostes eū magnopere formidantē nulliusq̃ precii esse arbitrabantur. Hannibal uero multa audacia uirū esse Fabiū censebat. Nā solus ille Fabii grauitatē atq̃ sententiā bellandi cognoscebat: animaduertebatq̃ multa arte multa uis illū ad cōferenda prælia alliciendū. Res Carthaginēsiū ad perniciē futura esset: cū iis rebus quas ad bellū portauerūt: nō dimicando uti nō possent: & homines ac res quibus egerunt: minuerētur: atq̃ frustra consumerentur. Itaq̃ Hannibal omnia tentans: uersanq̃ animū huc atq̃ illuc tanq̃ fortis athleta ad oē genus doli ac fraudis impellendi gratia Fabii ad cōferendas manus ut eū ad illud dimicationis traheret: quod præter securitatē rationēq̃ consiliorū eius esset: uariis modis illū laceſcebat. At Fabiū prudentē fortēq̃ uirū nullo modo dolis fallere potuit. Sed Minutius magister equitū homo ferox & importunus atq̃ temerarius & lingua imodicus: qui studiū atq̃ aurā exercitus quē insano impetu & inani spe impleuerat: de Fabio turbulentos rumores efferebat. Qui in Fabiū per cōſtationē maledicta torquebant: Hannibalis pedagogum appellabant. Minutiū uero magnū uirū & Romæ dignū imperatōrē prædicabant. Minutius magis in elationem animi atq̃ perulantīā ductus: illum per montes copias ducentē tanq̃ pulchra & æterna

sibi spectacula fecisset: respicere hostes Italiam ferro ignique vastantes: ludibrio habebat. Qui amicos Fabii interrogans inquit: si in celum migraret Fabius: num exercitum tanquam habitanda terra specie deiectus duceret: & nebula atque caligine tectus hostes fugeret? Cum hæc ad Fabium per amicos relata essent: & persuaderetur: ut potius pericula adiret: quam infamiam toleraret: respondit: formidolosior quidem nunc viderer: si dum schœmata conuitiaque timerem: a meorum ratione consiliorum discederem: si hic in orquo ad patria turpitudine careat. Verum terror qui ad gloriam hominum & calumnias falsosque rumores attinet: minime quidem dignus est homine huiusmodi magistratum gerente: sed eo qui seruit illis: qui ipsum male imperare ac dominari sentiunt. Post hæc Hannibal in errore incidit. Nam cum uellet longius a Fabio exercitum seducere: & in planicie pabulo exuberantem uenire: iussit repente post cenam a ducibus in Casinatem agrum duci. Illi ab Latinorum nominibus propter Barbaricum idiomata abhorrentes ad Campaniæ fines ad urbem Casilinum exercitum Hannibalis ducunt. hanc urbem Alcronus fluuius: quem Vulturium Romani uocant per medium fluuium diripit. Hæc regio montibus circumsepta est: & ad mare uallis exitum aperit: hic circumfusus fluuius ex stagnis oriens profundissimas arenas habens: ad mare rapido impetu profluit. Huc cum Hannibal conuenisset: Fabius cognitis uiarum gressibus: ad fauces quattuor milia militum collocauit: alio exercitu super alios colles pulchre disposito: ipse cum leui expeditaque armatura in ultimos hostium irruens: in uisum exercitum disturbat: & ad octingentos trucidat. Quare ex re Hannibal cum uellet ex hac ualle copias eripere: cognito loci errore ac periculo: duces in crucem substituit. Sed per hostes loco munitissimos ferro uiam facere diffidebat. Nam cum trepida omnia undique ad superandos saltus existerent: & omnino erupendum esset: statuit artificiosa calliditate hostes circūuenire. Sed hoc huiusmodi fuit: cum duo milia bouum ex agresti præda colligenda iussissent: imperauit ut omnium ambobus cornibus faces ardentes ex aridis minutisque uirgis colligarentur: deinde ortis tenebris: editoque signo boues loca arcta ad custodias hostium & ad cacumina montium ab illis quibus res demandata esset concitarentur. Ipse quod reliquum erat exercitus per silentium ducebat: boues uero acti quousque ignis paulatim materiam exarsit: nullo impetu ferebantur. Quo factum est: ut in admirationem pastores ex montibus prospicientes ea flamma quæ summis in cornibus fulgebat traheret: tanquam exercitus sub uno multarum lampadum ordine progrediretur. Postquam uero exustis cornibus ignis carnem tetigerat: & inuisione uexati capita quassabant: adinuicemque sese igne repleuerant: sine ordine gradiabantur. Verum anxii atque exterriti cursu: per montes dissipati ferebantur: & frontes summasque caudas incensas habentes multum siluæ qua fuga inerat: incendiis miscebant. Quare Romanis qui ad saltus insiduos montium dispositi erant: horrenda spectacula præbuerunt. Nam faces illis prospicere uidebantur: quæ a discurrētibz passim hominibus comportarentur. Itaque Romani multo terrore affecti: ne ab hostibus hinc atque hinc circūuenirentur: ad maiora castra uenientes tumultuando præsidia decessere. Interea summis montium iugis a leui Hannibalis armatura occupatis: reliquum exercitum multaque prædā agens: intrepide montes conscendit. At Fabius ipsis in tenebris dolos persensit. Nam quædam ex bobus palantes in conspectum eius prodire. Quare timens ipsa in nocte insidias: exercitum in acies redactum silentem tenuit. Postquam lux orta est: Fabius in ultimos hostium irruit: & per aspera iniquaque loca magno cum tumultu prælia miscuit: donec ab Hannibale missi Hispani homines leuissimo corpore celeribusque plantis & ad montes superandos aptissimi: clamore in grauem armaturam Romanorum irruunt: & magna edita cæde Fabium ad castra cedere cogunt. Tunc accidit: ut turpes de Fabio rumores fabularentur: & per cōtēptionē haberetur. Nam cum non multum audacia ueretur in re militari: tanquam consilio & prudentia Hannibalem expugnaturus esset: his duabus rebus superatus & astutia bellica uictus apparuit. Cum enim Hannibal uellet Romanorum iram magis contra Fabium iritare: postquam in agrum illius uentum est: omnia alia diripi ac incendio corrumpi iussit: quæ autem Fabii erant tantummodo seruanda curauit: & custodias apposuit: quæ uim atque ferrum ignemque a rebus Fabii propulsarent. His Romam relatis multum a tribunis plæbis de Fabio in concione ad plæbē inelamatum est. Metellus suadendo atque irritando non propter inimicitias erga fabium: sed Minutii magistri equitum familiaritate ad honorem atque gloriam Minutii calumnias fabii transferebat. Non parum etiam senatus ira in eum afficiebatur: accusans pacti conditionem: quæ de captiuis cum Hannibale habuerat. Nam conuenerat inter Romanum pœnumque ducem ex captiuis uirum pro uiro commutare: & qui plures reciperet quam redderet: pro quolibet drachmas quinquaginta & ducentas solueret. postquam igitur compertum est dictatorem quadraginta & ducentos plures captiuos recepisse quam dedisset: senatus pactam mercedem pro redemptione persolvere noluit: sed fabium accusauit quod inutiliter & inconsulto senatu homines qui hostium præda ex ignauia facti essent: redimeret: ciuium iram æquo animo haud deferendos putaret: filium Romam legauit: præcepitque ut uenditis agris argentum e uestigio in castra ad eum exportaret. uenditis ab adolescente uillis acceleratoque ad patrem reditu: ad Hannibalem redemptionis promissam mercedem legauit: captiuosque recæpit. postea multis pecuniam restituere uolentibus illam pernitens renuit atque dimisit. post hæc Romam sacrorum causa accitus dictator: Minutius exercitum tradidit: & non modo imperauit: uerum etiam multi admonitionibus atque præcibus agit: ut cum hostibus prælium miscere non auderet. Hac oratione nequaquam persuasus Minucius: repente animum ad pugnandum applicuit. Cum Hannibalem magna cum parte exercitus frumentatum esse profectum animaduertisset: ad reliquos irruens usque ad uallum ingenti edita strage omnibus terrorem obsidionis iniecit: & ab Hannibale recollecto exercitu tutus in castra sese recæpit: seipsumque immensa iactatione atque audacia extollebat. Confestim fama ipso facinore maior Romam aduenit. fabius hac recepta inquit magis secunda Minutii se primescere Populum uero hoc successu elatus animo in forum letus concurrebat. Metellus tribunus plæbis orationem ad populum habens Minutium laudibus extollebat: fabium uero non ignauia sed prodicionis accusabat. Necnon ex

aliis primos ac potentiores: quod bellum ad populi interitum pertraherent: increpabat: inquit: urbem statim in monarchiam liberam atque impunè futuram: Hannibalèque propter rerum immutationem vires aucturum: qui tantum Italiam ditionem haberet: rursus indies ex Libya alterum exercitum suscepturum. Fabius progrediens nulla in re dicta tribuni plæbis diluere curauit: sed inquit quod primum sacra esse celebranda: ut exercitum repeteret: & Minutius neglecto imperio: quod iniussu suo pugnauerit: pœnas lueret. Ingens in populo his uerbis tumultus ortus est: tantum ipse Minutius in discrimen mortis futurus esset. Nam licebat dictatori hominem in uinculis conicere: & condennatum necare. Præterea arbitrabantur animum fabii ex multa mansuetudine dimotum durum atque inexecrabile futurum. Quare alii timore affecti silentium agebant: Metellus uero auctoritate tribunatus: nam solus hic magistratus designato dictatore auctoritate sua aliis amittentibus retinebat: multis precibus populum cohortabatur: ne Minutium desereret: neque ea pati sineret: quæ Mælius Torquatus filium subire coegit: quæ re bene gesta coronatum securi percussit. Se fabii tyrannidem abolere curatur: & pericula Minutii propulsurum aiebat. Romani hac oratione persuasi de abrogando fabii imperio nihil audere: etsi de fabio fœda fama in uulgus dissipata fuisset: sed Minutium dictatori imperio agendo belloque administrando pari auctoritate æquarunt: quod antea Romæ nemini unquam acciderat. Deinde post cannensem calamitatem hoc iterum actum. Nam tunc cum in castris dictator præesset Marcus Iunius: & cum in urbe opus esset ordinem senatorum repleri: quod multi in bello senatores ceciderant: alterum dictatorem creauerunt Fabium Bulconem. Hic postquam ad bellum exiuit: numerum hominum recensuit atque senatores in demortuorum loco suffecit: eademque die lectores amittens: sese inter turbam admiscuit: & ad negocia peragenda cum suis dispensatoribus tantum priuatum in forum se contulit. Minutio ad parum imperii portionem designato opinio erat Fabium tumultuaturum esse: ac uehementer miserum fieri: quod in eum haud recte iudicatum fuisset. Sed non suam calamitatem esse censens illorum inscitiam: sapientis Diogenis animum se induit: qui quodam ad eum dicente: Hi te risu prosequuntur: Inquit: ego minime ridi culus sum: cum arbitrer solos illos ridiculos esse: quod alios derideant: & qui huiusmodi rebus moueantur. Sic Fabius æquo animo semper tulit ea quæ contra eum agebantur: mentem sibi philosophorum fingens: qui sentiunt nulla iniuria uirum probum atque studiosum affici posse. Sed eum propter reipublice temeritas populi qui formidabat de salute Minutii infanientis libidine conferenda pugna cruciabat. Fabius pertimescens: ne Minutius omnino demens gloria atque elatione quid mali ageret: clam omnibus ex urbe ad castra discessit. Qui postquam in castris sese recepit: Minutio uolenti mutuis uicibus æquatim imperium agere: haud cessit. Sed illud operum ratus exercitum cum eo diuisit: ut solus ille non summum imperium sed partem retineret. Ipse primam & quartam legiones suo sub imperio aduocauit: Minutio autem pariter diuisis sociorum praesidiis secundam ac tertiam impartiuit. Cum Minutius propter æquatim sibi summum imperium spiritus extolleret: & quodammodo Fabii dignitatem per se delusam putaret: Fabius Minutium monuit: si recte sciret: arbitraretur non aduersus Fabium sed contra Hannibalè sibi bellum constare: Si uero cum collega dimicaret: sibi persuaderet: quod Fabium uinceret atque male afficeret: non tamen ciuibus uicisse & gloriam consecutus fuisse uideretur: cum salutem ipsorum contempsisset: Ille uero hæc ironiam esse seruilem putauit. Qui sortitum exercitum accipiens: priuatam diuisamque militiam agebat. Hannibal haud ignarus harum rerum: insidias tendebat. Erat tumultus quidam medius inter castra Romanorum atque penorum ad occupandum facilis: & occupatus castris praesidium erat: & ad omnia congruus: hinc subiecta planities propter nuditatem longe prospici poterat: habebat uero quasdam fossas aliasque concauitates. Quapropter hac facilitate occupandi Hannibal tumultum occupare neglexerat: sed ut dimicandi opportunitas in eo esset: in medio illum reliquit. Postquam cognouit Minutium a Fabio seiunctum: noctu per latebras tumuli quosdam ex militibus disposuit colles occupaturos: ut illuxit dies aliquot palam mittit: qui Minutium circa hunc locum ad pugnam prouocaret: quæ res pro sententia Hannibalis euenit. Primum Minutius leuem armaturam: deinde equites procedere iussit: postremo animaduertens hostibus qui erant in tumulto subsidia ab Hannibale mitti: structis omnibus legionibus praedit: & fortiter atque æquo Marte contra hostes in tumultu pugnavit: donec Hannibal postquam ratio agenda rei & tempus conueniebant: quod latera nuda insidentibus ille praeparabat: signum aggrediendi insidiatoribus edidit: dato itaque signo una insurgunt insidiae: & clamore incurstantes postremosque trucidantes ingenti turbatione ac terrore Romanos opprimunt. Minutius cum lufraret ocularis omnes duces locum in acie reliquisset: & desperata salute in fugam sese uertisset: omnes animi sui ferocia concidit. Numidae iam pugna superiores per planiciem undique discurrentes dissipatos Romanos trucidant. Cum tanta calamitate Romani laboraret: periculum minime Fabium latuit. Sed cum uideretur futuris rebus auxilia esse praestanda: legiones in acie struxit: curauitque quo in loco belli fortunam esset cognoscere: sed non per exploratores: uerum ipse pro uallo omnia speculabatur. Ut animaduertit dissipatas Romanorum copias & undique ab hoste circumuentas ingenti clamore suspiras coxasque pulsans ad suos inquit: o Hercules celeris quod ego expectabam: tardius uero quam Minutius accelerauerit seipsum perdidit. Cum iussisset signa statim efferri & milites sequi: exclamauit: Nunc nunc o milites quicumque Marcum Minutium memoria tenet: cursum prosequeretur. est. n. cum splendore tum patriæ amore uir praestantissimus. Si autem sua celeritate in aggrediendis hostibus erratum est: aliud succensendi tempus habendum. Itaque primum discurrentes Numidae per campum ferociter fundit fugatque: deinde contra eos qui a tergo Romanos insectabantur irruens: obuios trucidat. Reliqui priusquam caperentur ac se effunderent: inclinata acie diffugiunt. Hannibal cum perspiceret suorum fugam uidereque Fabium strenue egregieque iter Pœnos pugnantem: supra ad Minutium in tumultu pugnam cohibuit & receptum dato signo Carthaginenses in castra reduxit. Necnon a Romanis libenter tentoria sua repetuntur. Ferunt Hannibalè e pugna discedentem loquentemque de Fabio ad suos iocando dixisset: Nonne ego uobis praedixeram saepius: hanc nubem quæ his in motibus sedebat: tempestatem & percellam nobis oblaturam? Cōfecto praedio Fabius omnia hostium cadauera spoliavit atque discessit: & aduersus collegam nihil superbe nihil moleste

prædicauit. Minutius conuocatis militibus suis huiusmodi orationem habuit: Viri commilitones nihil erare magnis in rebus maius quoddam est quam sit pro natura humana: sed boni sapientisque uiri est: si ipse errauerit: in reliquum tempus doctorem se sibi asciscere. Ego itaque parum fortunam accusans: fateor circa res magnas laudem uersari. Quæ enim per tantum æui non præcepi: exigua pars diei memonuit. Nam cum minus idoneus sim aliis imperare: opus mihi est alteri parere: nec illos uelle uincere: a quibus pulchrum esset superari. Vos ceterosque sub imperio dictatoris militia agere decet. De officio autem quod erga nos Fabius contulit: ipse dux ad agendas gratias futurus sum: primumque me ipsum præbiturus ad eius iussa atque imperium subeundum. Hoc cum dixisset motis signis sequentibus omnibus ad castra Fabii exercitum ductauit. Ingressus uallum circumstitis admirantibus atque ambigentibus ad tabernaculum prætorium contendit. & pro tentorio positos signis Fabium egredientem eius parentem magna uoce cõpellat. Milites quoque militum patronum dicebat. Nam hæc erat ea appellatio qua seruati homines erga eos quibus salutem cõparassent: utebatur. Facto silentio in hæc uerba Minutius sermonem instituit: Binam o dictator uictoriæ eodẽ die ingenti cum gloria cõparasti: fortunæ quidẽ hostes: prudentia ac probitate collegam uicisti. Quarum altera nos seruasti: altera superatos docuisti turpi pugna ab illo: a te autem & uirtute & salute uictos. Quare cum digniore appellatione non habeam optimum patrem te appello: quoniam maiora in me merita sunt tua: quæ a patre acceperim: ab illo enim uita duntaxata te uero salutem una cum his accepi. His dictis Eabium amplectitur. Hoc idem milites facientes adinuicem osculabantur. Itaque gaudium atque suauissimam lachrymam castra occupauerant. Deinde Fabio magistratum deponente cõsules rursus designantur. Ex his primi speciem belli quam ille instituerat: seruauerunt: non focis præsidia ferentes: defectionesque prohibentes cum Hannibale manus in aciem non cõferebant. Terentius Varro cõsul designatus: obscuro genere ortus: uita autem seditione populari atque petulantia insignis uidebatur: cõfestim rerum imperitia atque temeritate pro rerum summatulos iacturus: in cõfatione enim proclamauit: bellum eousque duraturum: quousque ex Fabiana familia imperatores crearentur: ipsum uero eodẽ die & hostes uisurum esse & illos expugnaturum. His dictis maiorem exercitum quam per cetera superiora tempora lustrauit: atque cõscripsit. Nam octo & octuaginta hominum milia ad bellum parauit. Hæc res magnum terrorem Fabio omnibusque prudentibus præbuit. Nam si talis exercitus perderetur: nunquam sperabant rempublicam spirare posse. Quapropter collegam Terentium Paulum Aemilium uirum bello egregium peritumque: sed populo non probatum: qui terror multitudini erat propter dationem quandam contra eum publice factam Fabius admonuit: ut illius insaniam increparet: nec minus certaminis cum collega quam contra Hannibalem sibi futurum existimaret. Nam in aciem descendere uelle: est eius qui suam uirtutem non intelligit: & eius qui suam imbecillitatem cognoscit. Mihi inquit Paule maior fides præstanda est de rebus Hannibalis quam Terentio. Quod si hoc anno in nullum cum eo certamen descendimus: ipse in Italia permanens: aut uires suas absumet: aut fugam arripiet. Qui etsi nunc superior in bello uideatur: nemo tamen sibi cõcesserit. Exercitus autem quem ex Africa portauit: uix tertia pars supersit. Ad hæc ferunt Paulum dixisse: Ego quidem o Fabi si meorum rerum rationem cõsulo: sanius mihi est hostium telis: quam iterum decretis ciuium accumbere. Verum si huiusmodi loco rempublicam sitam habemus: dabo operam pro uiribus: ut potius pro cupiditate animi tui: quam pro uoluntate ceterorum omnium qui de sententia tua desciscunt: officium probi imperatoris perficiam. Hoc animo Paulus ad bellum egressus est. Terentius uices imperii per dies cum illo sortitus: cum Hannibal apud Aufidiū fluminis castra haberet: prope canas orto die extemplo belli signum extulit. Nam erat rubea quædam uestis supra cõsulis tentorium protensa. Quare Chartaginenses prospecta imperatoris audacia & copiarum multitudine: cum ipsi haud ad medium numerum attulerent: principio ingenti trepidatione perculsi sunt. Hannibal iubens exercitum arma capere: ipse eques cum paucis ex quodam humili tumultu hostes: qui iam legiones in aciem struxerant speculatur. Cum quidam ex his qui circa ipsum erant: uir haud inglorius: cui nomen erat Giscon diceret: admirabile sibi uideri hostium multitudinem: cõtrahens faciem Hannibal: inquit alterum uidisse te puto hoc admirabilius: quod e memoria tua excessit. Interrogante Giscone quid illud esset: respondit Hannibal. quod inter hos tot homines nemo sit qui Gisconem appellatur. Hæc schommata præter opinionem accidentia omnes in risum milites coniecerunt. Qui e colle degredientes occurrentibus hos iocos recensebant. Itaque multi in magnum risum iniectioni sunt. Et qui circa Hannibalem erant nullo modo sese risu atterere poterant. Quare Carthaginenses cum perspicere imperatorem eorum in periculo iocari in rem parui facere: audaciores facti sunt. In bello cõserendo Hannibal astutia militari usus: primo locum ad pugnam aptiorem nactus: ita aciem struxit: ut a tergo uentus sibi spiraret. Nam in morem ardētis fulminis flabat rapidumque puluerem ex patentibus torridisq; campis eleuabat: & super Carthaginensium phalanges ad ora Romanorum impellebat. Romani faciem percussi sese auertebant. Deinde acies optimo cõsilio locauit. Nam milites fortiores bellicosioresque in extermitatibus disponens: ipse cum debilioribus medium: ubi multi ex fortibus uiris præerant tenuit. Hoc agmine usus est: quod multum ex alia phalange pertinebat. Iussu celeris conuersione irruerunt: & retro Romanos sepirent atque concluderent. Hoc in agrum stragem edidisse uidetur. Nam postquam Romanorum irruentium impetum medium ipsum suscepit: phalanx Hannibalis permixta aciei forma: illam in cornua protexit: & ordinis duces uiri fortes Romanos partim scutatos partim hastatos inclinantes extemplo in Indas partes irruunt: & omnes quos in medio conclusos habuere trucidarunt. Ferrum etiam equites Romanos in maximum errorem incidisse. Nam cum equus Pauli cõsulis lauciat Paulum in terram excussisset: eorum qui erant circa ipsum nunc unus nunc alter ad terram descendebat: & relicto equo pedestri certamine Paulum protegebant. Hoc ceteri equites cum intuerentur: tanquam dato signo omnes ad pedes ad conferendas cum hostibus manus desilierunt. Quod Hannibalem perspicentem dixisse ferunt: malo hoc: quam si uiictos se mihi traderet. Sed hæc ab iis qui curiosiores historias scribere narrantur. Ex cõsulis Varro cum paucis equo deuictus: Venusiam urbem defugit. Paulus autem in strage

atq; fuga illa multis uulneribus animū corpusq; cōfossus: tanta calamitate anxius in quodam saxo oppre-
tiens hostem: qui eum iugularet: infederat. Sed habebat adeo sanguine oppletum caput atq; ora: ut a pau-
cis cognosceretur: & amici ministriq; eius eum incognitum præterierant. Solus uero Cornelius Lentulus
adolescens nobilissimus cum eum uidisset: consulemq; esse cognouisset: ab equo ad pedes desiliit. Cui cū
se adhereret: hortabatur illum: ut se ciuib; suis seruare uellet & equum ascenderet: tunc præiertim cū bo-
no imperatore Romanis opus esset. Paulus haud precibus Lentulī suā iterum illum lachrymantē equū
ascendere cogebat. Deinde assurgens dextrā adolescentis amplexus: nuncia inquit o Lentule Fabio ma-
ximo: tuq; mihi ipse testis sis: Paulum Aemiliū præceptoq; eius usq; ad mortem memorē extitisse: nec ul-
lis in rebus sibi promissis fidem uiolasse: sed prius a Varrone deinde ab Hannibale deuictum fuisse. Hæc
eum dixisset Lentulumq; dimisisset: hostes dilapsi in eos Paulum occidere. Ferunt in eo prælio ex Roma-
nis quinquaginta hominum milia cecidisse: uiuos autem captos quattuor milia. Capti uero in ambobus
castris post conflictum non pauciores decem milibus fuisse Amicis hortantibus Hannibalem in tali secū-
da fortuna: ut fugientes hostes prosequeretur: & urbem peteret: quoniam quinto die a uictoria in capito-
lio conaturus esset. Admiranda profecto res est: qua ratione ab hac sententia se auerterit. Verum fortunæ
uel dei cuiusdam opera ac impedimento mora & timor in hac re accidisse uidentur. Quare Barcham Car-
thaginēsem iratum aduersus eum dixisse ferunt: Vincere scis Hannibal: uictoria uti nescis. Sed hæc uicto-
ria tantam rerum permutationē præbuit: ut cū neq; urbem neq; portum neq; forum ante uictoriam Han-
nibal occupasset: & uix cum labore prædando exercitum rebus necessariis aleret: & bellum nulla ratione
gereret: sed tanq; prædo magno cum exercitu erraret atq; discurreret: tunc parum affuit: quin omnē Italiā
in suam ditionem redigeret. Nā plurimi magniq; populi post cannensem calamitatem sponte ad eum de-
fecerunt: & Capuam cuius nomen post Romaniter urbes maximum erat: in ius ditionemq; suam rede-
git. At non solum dicebat amicos (ut Euripides inquit: non paruum malum sed etiam prudentes impera-
tores experiri. Nam id quod ante bellū in Fabio timiditatem dicebāt atq; ignauiam: post dimicationem
statim non humanū consilium sed diuinum quid ex mente illius profectum: q̃ futura præfagisset: quæ uix
credibilia ad ferendum erant: esse apparuit. Vnde Romani cum subito reliquum spei in illo coniecissent:
& omnia Fabio tanq; sacro numini crederent: primam ac maximam illius cognoscendi prudentiam occa-
sionem habuere: quæ admodum in gallica calamitate contigit. Nam ille qui illis temporibus nihil posse ui-
debatur: timidus despectusq; apparens nunc omnibus cæteris in maximo luctu maximoq; animi mæore
occupatis salus per urbem miti incessu grauiq; aspectu gradiebatur: & humana appellatione plantis cōue-
tusq; foeminarum: quæ in publicis uis publici luctus gratia conuenerant: coercerat: & senatus ut cōgrega-
retur: magistratus ut confiderent hortabatur. In eum ut fortem & probum existentem omnis principatus
oculos referebat. Ad portas qui egredientem turbam prohiberent custodias disposuit: & complorantibus
locum tempusq; assignauit. Iubens licere cuiq; uolenti intra suum limē per triginta dies suos luctus agere:
exinde omni luctu urbem soluit atq; purgauit: cum per eos dies festa Cereris instaret. Sanius est omnino
sacrificia pompaniq; dimittere: q̃ magnitudo calamitatis paucitate ac mæore conuenientium accusaret.
Nam sacrificium illud gratum erat: si a lætis hominibus celebraretur. Omnia quæ aures deorum placādo
rum uel prodigiorum propulsandorum gratia persuaserat: confecta sunt. In Delphum. n. Apollinis con-
sulendi causa Pictorem augurem Fabii cognatum legauerūt. Ex duabus uestalibus uirginibus in stupro
deprehensis altera sub terra pro consuetudine uiua obruta est: altera sibimetipsa mortem consciauerat. Sed
longe prudentem & mansuetam urbem existimamus: q̃ consuli Varroni ex fuga redeunti: q̃ turpius at-
q; infelicius q̃ nunq; alter rediret humili mæstoq; ad portas senatus populusq; salutatum obuiam incessit.
Optimates primoresq; ex senioribus: inter quos erat Fabius facto silentio Varronem laudauerunt: q̃ de
salute reipublice post tantam calamitatem non desperauisset: uerum præsentī animo usus de salute ciuium
curam suscepisset. Postq; Romani acceperunt post pugnam Hannibalem ad reliquam Italiā diuertere: re-
sumptis animis exercitum atq; imperatores contra Hannibalē misere. Marcellus. n. ut de eo legimus: stre-
nuitate atq; animi elatione clarus erat: & ad conferendas manus promptissimus ac tali informatus natu-
ra: quales præsertim uocat Homerus in impetu congressusq; bellicosos atq; superbos. Hic cōtra Hanniba-
lem primus audenti animo prælium conseruit. Fabius uero qui erat eodem animi consilio: quo antea q̃q;
nemo cum Hannibale in aciem descenderet: atq; eum prouocaret: sperabat illum per se idies suas uires at-
triturum: ac quæ admodum athleta qui labores corporis laboribus uero gladium uocitatum. Sed commixto Fabii
Pissidoniū refert hunc a Romanis clypeum: Marcellum uero gladium uocitatum. Sed commixto Fabii
cōsilio & cūctatione cum audacia atq; prōptitudine Marcelli salutem Romani inuenere. Marcellus cum
Hannibali sæpe ut torrens occurreret: illius uires frangebat ac dissipabat. Cum etiam haud furenti morte
in illum irrueret: fugere cogebat: & in tantam rerum indigentiam impulerat: ut bello fessum reddiderit. Fa-
bium uero non pugnantem Hannibal timuerat: nam plurimum temporis cum iis quandoq; prætoribus
quandoq; proconsulibus bellum habuit: ipsorum. n. uterq; quinquies consulatu functus est. Sed Marcellū
in quinto eius magistratu insidiis interceptum hostes interfecere. Fabium autem cū Hannibal omni frau-
dis genere & conatu profectus esset frustra omnia agit: nisi q̃ semel paululum abfuit: quin eum punica
arte interceptisset. Nam simulatas epistolas nomine principū metaponti ad fabium m. sit: q̃ si ipse adesset:
urbē sibi fore illos daturus: & eos qui hanc rē acturi essent: expectare illū ut aduenteret: & propius cū exer-
citu appareret. His litteris cōmotus Fabius assumpta copiā parte noctu iter ingreditur: deinde cū minus
secundū anīū habuisset auguriū: pedem rettulit: & paulo post litteras ab Hannibale ad eū dolo scriptas ani-
mauertit: cognouitq; illum sub urbem insidiis cōsedisse. Verum ab hac fraude Fabium fuisse seruatum

deorum beniuolentia factum esse quidā arbitrabantur. Rebelliones uero urbium defectionesq; sociorum prohibendas placandasq; esse mansuetudine ac miti oratione Fabius censuit: neq; omnē suspicionē accusare: atq; omnino omnibus suspectis molestū esse. Cū animaduertisset militem quendā Marsum & fortitudine & genere inter socios primarium defectionis accusari a quibusdam qui erant in castris: nullam in illū agit animaduersionem: sed cum sineret se præter dignitatē neglectum iri: nunc inquit duces ad gratiam iniendā potius accusantur: q̄ pro eorum uirtute honores impartiantur: deinde illum accusauit: q̄ nulla in re officium eius exposcebat: hæc cum dixisset: acerrimo equo aliisq; muneribus illum ornauit. Quare exinde uirum sibi fidelissimum studiosissimumq; effecit. Absurdum enim ducebat: si equi & canes uenatici propter hominū curam atq; familiaritatem uictumq; potius q̄ uerberibus aut catenis difficultatē & acerbitatem feritatēq; deponerent: iperantes uero hominibus nō gratia & māsuēdinerebelles animos hominū sibi conciliarent. Asperiora profecto uiolentioraq; sunt ea: quæ agricolæ agunt de caprifisco ac pirastro oleastroq;. Nā has arbores in oleas fiscosq; ac puros domesticas fouendo ac blandiendo conuertunt. Alterum militem genere Leucanum cohortum principes accusauerunt: q̄ ex castris se subripiens sæpius exorbus: q̄ haud facile talis miles alter esset: narrantibus etiā eius quasdam res gestas claraq; uirtutes: cū Fabius causam scrutaretur cur de ordine discederet: comperit hominē ancillæ amore captum esse: illamq; magno cum periculo lōgis itineribus ex castris petisse. Itaq; dimissis quibusdam qui mulierculam comprehenderent: eam in tentorio abditam recondidit: & Leucanum ad se accitum benigne appellat: Non te fugit inquit q̄ præter leges ac mores romanos multotiens e castris noctu discesseris. Sed antea bonum fuisse uirū haud oblitus es: errores igitur tui cum rebus abs te bene gestis recōpēsuntur: sed in futurum aliis in rebus te obseruabo. Itaq; educta ex tentorio mulierculæ dexterā admirātis iuuenis dexteræ coniunxit: Inquitq; hæc nobiscum in castris apud te propius manebit: Tu autē ita efficies: ut appareat hanc adesse: nisi ppter aliā quandā improbitatē hinc discedas: Sed huius amore e castris te discedere ferebatur. Hæc de his apud historiā scribentes scripta comperio. Urbem Tarentinam quæ proditiōe capta fuerat: hoc modo recuperauit. Quidam adolescens tarentinus: qui Tarētī sororē sui amantissimā fidelissimāq; habebat: sub Fabio militabat. Hanc uir quidā Brutius: quē Hannibal præsidio urbis præfecerat: adamabat: hoc in maximam spem rei conficiendæ Tarentinū hominem comiecit. Consensu Fabii sumulata ad sororē fuga ad urbē discessit. Primis diebus cū illa hanc rē latere fratrē putaret: uir Brutius sese ab illius congressu quieuerat: Deinde adolescens sororē alloquitur: profecto magnus rumor est inquit: tecum quendam ex potentibus magnisq; uiris congressum habere: quis nā hic est? Si gloria & uirtute (ut ferunt) insignis est: bellū oīa miscens generis claritatē ostendit. Sed nihil turpe quod necessitas sua serit: uerum felicitas quædā est: eo tempore quod iustā habeat infirmitatē moderate desiderata re potiri. Deinde mulier uirum Brutium accersiuit: fratremq; eius illi cognitum reddidit. Ille cum statim animū suū aperuisset: & maiori beniuolentia ac māsuēdine q̄ antea Barbaro sororem prebuisset: illum sibi magna fide in sententiā suam traxit. Quare cum Barbarus summa quiete amore suo potiretur: allectus spe magnorum munerū quæ nomine Fabii pollicebatur: mentem militandi sub Hannibale cōmutauit. Hæc de his rebus a plurimis scriptoribus tradunt. Quidam uero mulierem cuius amore Brutius ille deperibat: non Tarentinam sed Brutiam fuisse tradūt: quæ cū Fabium alloqueretur: ut cognouit & notū & conciuem esse Brutiorum principem: tunc Fabium certiorē huius rei fecisse quidam tradunt: & cū in colloquiū sub muris uenisset: hominem persuasisse: rēq; uerbis transgisse. His peractis uoluitans animo Fabius: qua arte Hannibalem castris lōgius abire impelleret: militibusq; qui in Rhegio oppido erant: iussit: ut per litteras in Brutium agrū incursionem facerent: & per uero multos secum ducerent: & ex Sicilia a Marcello male honoratos & ignauosq; homines: quibus parū doloris ac detrimenti urbs capere posset si necarentur: sumeret. Sperabat. n. iis tanq̄ esca obiectis Hannibali ipsum a Tarento abiturum: quod ita contigit. Celeriter enim Hannibal illuc cū exercitu aduolauit. Sexto die Fabio tarentinos obfidente: adolescens Brutium allocutus cū sorore noctu ad eū uenit. Et locū cuius custodiæ Brutius præerat: ante Eabius prorumpere uolebat. multa cū diligentia speculatus Fabius tamen non securus a proditiōe: illuc cū paucis ueniens silentiū agit. Reliquum quod erat exercitus ad muros terra mariq; magno clamore atq; tumultu irruit: donec plurimis Tarentinorum illuc defendēdæ urbis gratia cōcurrentibus: Brutius Fabio signum dedit: appositis scalis superatisq; muris urbs capta est. Hic uidetur Fabium haud liberaliter rē gessisse. Nā ut obscurū esset per proditiōē urbē cepisse: iussit: primū Brutios interfici: hac re gloriā suā minus splendidam effecit: & in perfidiæ & crudelitatis nomē incidit. Multum ex Tarentinis etiam abire. Triginta milia hominū bona a militibus direpta: delata autē in ararium tanta lenta tria milia omnibus aliis rebus direptis. Cum scriba Fabium interrogasset: quid de aliis iuberet: sic ppieturas statuasq; appellans inquit: deos Tarentinis iratos dimittamus. Verū tamen ingentē statuā Herculis Romam delatā in capitolio constituit: iuxtaq; imaginē eius equestrē ex ære locauit: qua in re Marcello admirabilior apparebat. Sed ut scriptum est in rebus ab eo gestis: multo magis illa ostendebant illū mansuetudinis & humanitatis admiratione dignissimū. Hannibalē ferunt quinquaginta stadiis procul a Tarento castra posuisse: & aperte quidē dixisse: Romani alterū Hannibalem habent: urbē Tarentinā ea arte quæ capimus amisimus. Priuatim etiā ad amicos in hæc uerba sermonē habuit: Iam antea Romanorū fortiores euadere. Fabius clariorē primo hunc secundū triumphū sibi cōparauit: qui tanq̄ fortis athleta cum Hannibale bellauit: & res ab illo gerendas ut nodos anasq; nondū ad perfectionē suā deductas resoluuit.

Nam Hannibal partim propter delicias atq; diuitias suas vires dinumerat: partim uero obtusus ac fractus infuetus certaminibus fuit cū Hannibal Tarentū occupauit: Marcus Lucius praesidii praefectus arcē tutatū illa seruauit: quousq; urbs a Fabio recuperata est: hunc gloria Fabii maiore afficiebat: hinc fuit q; quādoq; apud senatū inuidia & ambitione allectus inquit: nō Fabiū sed ipsum recuperati Tarenti causam extitisse. Fabius ridens. Vera praedicas inquit: Nā nisi tu urbē amississes: ego illā non recuperassem. Romani alii etiam in rebus Fabiū multo splendidiorē effecerunt: & filio eius Fabio consulatū demandauerūt: qui cū magistratū iniisset: & quādā ad bellū disponderet: pater siue propter senectutē & imbecillitatē: siue ut filiū experiretur equo insidens per occurrētes & circumstantes profiscitur. A dolescēs procul hoc intuens: rē minime tulit: sed ad eū lictorē misit: qui iuberet equo desilire: & patrē pedes incedere: si qua in re sibi magi stratu opus esset: Hāc iussa alii moleste ferentes Fabiū tanq; indigna gloriā suā patientē tacite intuebant. Fabius repēte ex equo desiliēs & celerius q; pedetentū filiū mansuete petens & salutans amplexansq; Bene inquit o fili sapis agisq; cū imperii dignitatē ac magnitudinē amplificandā curas: sic nos maioresq; nostri ro. imperiū auximus: & liberos nepotesq; nostros sic alimus: ut semper patriā amplitudinē latiorē efficiant. Ferunt quidē Fabii proauū: qui gloria & potentia Romae floruit: quinque cōsulē fuisse & clarissimos triumphos ex maximis certaminibus agisse: & filio cōsulatū gerente legatū ad bellū uenisse. In triumpho autē alter quadriga inuectus est: alter in equo. s. Fabius exultās cū aliis cōsequebatur: quoniā filii dominus ciuium uero maximus erat. Sed illū aliis in rebus admirabantur. Nā cū filius eius diē suū obiisset: pro dignitate sapientis uiri & optimi patris calamitatē modestissime tulit. Orationē laudatiuā quā in funere clarissimorū uirorū haberi usurpatū erat: ipse in foro pro filio habuit: & scriptā protulit. Postq; Cornelius Scipio ī Iberiā missus Carthaginenses plurimis praeliis fugauit: & multas gentes multasq; urbes splēdidissima spolia referens in ius ac in ditionē populi Romani redegit: omnis superiores īperatores beniuolētia ac gloria in reditu superauit. Cū consulatū gereret: animaduertēterq; magnas ab eo res gestas a populo spectari: cōtra Hannibalem exercitum dūctare: priscum ualde antiquūq; arbitrabatur. Quare cū statim agrū Carthaginensem Libycumq; armis & milite cōpleuisset: ad depopulandos agros & bellū ex Italia in hostilē regionē reicere animū applicuit: & in hanc sententiā toto animo populū prouocauit. Tūc Fabius in maximū terrorē iniiciēs ciuitatē: q; imperio adolescenti maximū atq; ultimū reipu. periculū demandaretur: cum ne querbis neq; factis pepercisset: ciues in uoluntatē suā conuertit: & senatū quidē persuasit: populus autē opinabatur Fabiū inuidia fecundarū rerū Scipionis ductu illi refragari: timereq; si Scipio quid egregium gereret: uel bellū Italia eiiceret: uel omnino hostē expugnaret: ne ipse ignauia ac molliciei: q; tādiu rē bellicam administrasset: accusaretur. Fabius in principio magnopere sollicitus ut permultum reipu. salutē prospiceret: contra Scipionem sentire uidebatur. Sed magis apparebat quodāmodo bellū longius protrahere: & propter ambitionē ac gloriā certamēne laudes Scipionis excreuerent obstare. Qui Crassum collegā Scipionis adhortabatur: ne Scipioni cederet: sed si uideretur ipse in Libyam cū exercitu traiceret. Qui cū nō permisisset Scipioni belli causa pecunias erogare: Scipio coactus ad inueniendas pecunias ipsemet sibi ex ciuitatibus Tyrrhenis priuati per familias mutuādo cōgregauit. Crassus parti ex eo q; toga praestantior q; armis erat: parti ex eo q; pontificis maximi magistratū gerebat: domi se cōtinuit. Iterū aliā rōnē īpediēdi Scipionē iniens Fabius iuuenes qui cū illo pfecturi ad bellū erāt: ne pficerentur: effecit. In senatu & in cōciōnibus exclamans: q; nō solū ipse Scipio Hannibalē fugeret: uerū etiā reliquū exercitū sumens ex Italia enauigaret: & iuuenibus ingenti spe persuaderet: ut parentes & uxores atq; urbē cuius portas hostis in superādo uincendo obsideret: defererent. Hāc cū diceret: ingentē Romanis errorem iniecit. Romani sancierunt Scipioni licere tātūmodo copiis quae erāt in Sicilia uti & trecētos milites ex iis qui essent in Hispania fidelissimos sibi optare. His in rebus Fabius repub. pro uolūtate suā administrauit. Postq; Scipio exercitū in Libyam portauit: & statim Romā fama de rebus ab eo bene splēdideq; ac magnifice gestis aduolauit: & de multis spoliis in testimoniū rumoris: & de capto Numadū rege: & de duobus exercitibus sub uno tpe igne cōbustis: cū īgētū hoium atq; equorū armorūq; clade sermo efferebatur. Carthaginēses autē orātes Hānibalē p legatos accersebāt: ut dimissis Italiā rebus infectis: domū copias auxiliaq; reportaret: & Romae Scipio in ore omniū esset: Fabius nullā habēs aliā occasionē: animo cōsilia agitabat: aliū īperatōrē qui Scipioni succederet designare. Admonebat. n. piculosum esse huiusmodi res unius hominis fortunae cōmitti: difficile nāq; eundē īperatōrē semp bona uti fortuna posse aiebat. Sic multis tanq; homo difficilis: siue inuidia motus: siue q; oīno iā senectute cōfectus nihil auderet atq; sparet refragabat: & plus q; decreet Hannibalē extimescebat. Nā cū ipse Hānibal nauigādo Italiā destruxisset: nō pmisit eā laticia quietā & īfluatōsam haberi. Sed cū rē in summū discrimē esse diceret: urbē ingenti molestia repleuit: grauius. n. ante Carthaginē in Libyam cōtra ipsos Hānibalē irruiturū & exercitū iā calido sanguine īperatōrū dictatorumq; ac cōsulū madentē Scipioni occurrurū. Quare his sermonibus ciuitatē iterū perturbans dū in Libya bellū esset: at bitrandū propius Romae terrorē inesse aiebat. Sed paulopost cū Scipio Hānibalē dimicādo superasset: & īgētes illi spiritus depreffisset: calcassetq; diruta Carthagine in maiore laticia maioreq; spē ciues suos cōiecit: & profectu īperii multa tēpestare concussū iterū firmavit. Fabius uero maximus ante finē belli diē suū obiit: neq; deuictū Hānibalē accēpit: neq; magnā stabilemq; secūda fortuna patriam afpexit. Sed per ea tempora quibus Hānibal ex Italia in Libyā traiecit: morbo uexatus interiit. Epaminundam quidē Thebani propter paupertatem eius publica impensa tumulo condiderant. Nam eo moriente nihil domi compertum est praeter uerū ferreum. Fabium uero Romani haud publice sepulchro mandauerunt: priuatim autem quilibet paululum nummorum contulit: non propter indigentiam: sed tanq; moriente populi patente: ut honore gloriaq; pro dignitate uitae suae in obitu afficerent.

ATO SENIOR QUIBUSDAM STRENVVM HOMINEM AVDACEM
q̄ laudatibus inquit: in rebus bellicis differre plurimū: uirtutem dignam existimare: &
non multifaciendā uitā putare: quidā cum apud Antigōnē Itamus qui corporis aduer-
sa ualitudine laborabat militaret: interrogatos a rege quā causa palloris effer: respōdit:
quandam esse ægritudinē incognitam Postq̄ rex liberalitate quadam metus ac magni-
ficentia iussit medicis: ut si qua essent remedia ad summas eū curarent: & bonae ualitudi-
ni restitutus est: non tamē amplius impetu ac ardore animi in certamine pericula aggre-

diebatur. Quare Antigon hanc mutationē accusare atq; admirari. Sed uir ille cū minime causam celaret:
Orex inquit: Tu me minus audacē fecisti: q̄ iis malis liberū reddidisti: quibus a me uita cōtēptui habeba-
tur. Præterea apparet uirū quendā deliciarū calūniatorē dixisse: spartanos nō multa facere oportere in bel-
lo: cum tot laboribus taliq; dieta liberarentur: sed diuitiarū cōtēptores: quia delicias ac mollicies ob hone-
sti studiū atq; cupiditatē despiciunt: iure uidentur uitā despiciere & mortē minime timere. Lacedæmones
uero (ut epigramma ostendit) & uidendū libenter & moriendū: sed utrūq; cū uirtute censabant. Hi. n. dicunt
moricurus sum: neq; uiuere neq; mori pulchrū arbitantes: sed hoc utrūq; prospiciendū putantes. Non. n.
quis accusandus q̄ mortē fugerit: si uitā haud turpiter cōcupiuerit: neq; laudandus q̄ illā pertulerit: si uitā
cōtēpserit. Vnde Homerus fortes uiros atq; bellicosos pulchre armatos producit ad pugnā. Græcorū autē
legulatores hominē scutū proiicientē pœna afficiunt: qui uero aut gladiū aut hastā minime docentes poti-
us nauandā esse operā ne quid mali patiatur: q̄ hostes repellere: & hoc præsertim & ciuitatis & exercitus du-
cis officium est. Si enī (ut Epycrates dicit) manibus pedites similes sunt: pedibus uero eq̄tes: ipsa phalanx
pectori & thoraci capiti autē ip̄erator: non se solū tueri dux uidebitur: sed uniuersum exercitū: sic etiā e con-
tra Vnde & Callicratidas: et si cæteris in rebus magnus nō bene tamē aduersus uatē sermonē instituit: cum
ipse multis precibus oraret: ut se ea morte caueret: tanq̄ hostiis præostēdentibus: inquit nō in unius mor-
te Spartæ salutē esse positā. Nā cū pugnaret Callicratidas unus erat: necnō cū nauigaret militaretq;: cū ue-
ro esset imperator uices omnes in se habebat cōprehensas: quare nō unus erat cū exercitus curā imperiūq;
haberet. Verū melius Antigon senex: q̄ cū circa Andrū nauale ageret bellū: dicēte quodā multo plures ho-
stium naues esse: me aut inquit aduersus quot oppones? ut decet magnificas ipsū principatū prudenter
& cū uirtute ordinatū. Cuius primū munus est: seruare cætera omnia seruante. Itaq; pulchre Thimoteus:
qui cū quidā ostēderet Atheniēsisibus cicatrices quas dā pro patria in corpore acceptas: clypeūq; hastā trās-
fixum: Ego inquit permultū erubesco qui mihi Samū obsidenti prope me sagitta cecidit: quæ uero erga me
nō tanq̄ ducē tātū exercitus: sed ut adolescentē ægit. Vbi enī ip̄eratoris periculū magnū fert momentū: hic
pro uiribus & manu & corpore utendū: dicendūq; ualedicentibus: sic decet bonū ip̄eratōrē esse: & præser-
tim in senectute. Si aut nō senex sit: senē mori. Vbi uero res parū processerit: & re male gesta oīa pereūt: nul-
lus rationē rei gestæ in periculo ip̄eratoris requirit. Mihi uita Pelopidæ & Marcelli & qui magni fuerūt ui-
ri & strenue in bello obiere: scribenti: hæc præloqui decuit. Nā cū in cōserendis manibus fortissimi essent:
& clarissimis ip̄eriis patriā honestassent: & cū terribilibus hostibus dimicauere: ambo temere cōciderūt. nā
hic Hannibalē uirū insuperabilē (ut dicitur) pr̄mus in fugā uertēs: & hic Lacedæmonios duces terra mari
q̄ in acie uincens uiros principesq; uehemēter secundū tēpora expectabāt. Quapropter nos eorū similitu-
dinē secuti in scribēdo adinuicē cōparauimus. Pelopida Hippidi filius Thebis quēadmodū Epaminūda
genere nobilis fuit: qui nutritus in magnis diuitiis domū in iuuetute splēdidā sumēs: indigētibus auxiliū
suū præstitit: & sibi pecunias nō se pecuniis seruire ostēdit. Ex multitudine quēadmodū Aristoteles inquit:
quidā eo q̄ paruis uilibusq; rebus mentē intendūt: nō sibi uirtutis quidā autē semimētes opesq; dilapidan-
tes luxuriose abutūtur. Hi enī assiduā uoluptatibus præstāt operā: illi negotii nunq̄ uacui sunt. Cæteri igitur
Pelopidæ gratiā habētēs liberalitate & humanitate eius utebātur. Solus ex amicis Epaminūdas haud
adduci potuit: ut diuitiarū particeps fieret: ipse uero fingali ueste & tenui mēsa usus i partē paupertatis illius
descēdit: & circa labores ip̄iger fuit. In re militari sine dolo gloriā adeptus: quēadmodū Euripidis Capane-
us: cui uita lōga erat: sed minime ppter ātiquas diuitias superbia utebatur: se hūit. Erubescbat enim si ap-
pareret uti pluribus circa corpus: q̄ ille qui minima apud Thieanos possideret. Epaminūdas cui pauper-
tas & familiaris & paterna erat: uita a principio i solitudine degens: philosophiæ operā tribuens: angustio-
rē illā fecit leuiorēq;. Pelopida ex clara nobiliq; uxore filios habuit: sed nō tamē quæstui pecuniisq; eo iteri-
tius studuit & cū uniuersū tēpus reip. operā ip̄ederet: diuitias diminuit: amicis monētibus atq; dicētib;
eū tāq̄ necessario pecunias paruifacere: necessario p Iouē Nicodemo huic ondit claudū quēdā esse cæcūq;. Erāt
quidē ad omnē natura uirtute similes: nisi q̄ Pelopida gymasio uti magis gaudebat. Sciētiæ autē &
litterarū studiis plus opis ip̄edebat Epaminūdas. Hic palæstra uenatioeq;: ille audiēda magis philosophia
afficiebāt. Quibus cū multa ad gloriā pulchrā utriq; existerent: nihil tamē gloria dignū sapiētes existima-
uerūt in ipsis esse: q̄ fuerit irreprehēibilis beniuolētia atq; amicitia: quæ a principio ad finem usq; per tot
certamina per tot reipu. administrationes atq; ip̄eria firmæ stabilesq; permauserunt. Siquis Aristidis atq;
Themistoclis & Cimonis & Periclis & Aniri Alcibiadisq; politicā cōtempletur: quantū differentia & inui-
diæ Zelotypiæ inter eos haberēt: & respiciat rursus Pelopidæ erga Epaminūdam honorē beniuolentiam
q̄ rectioremq; horū q̄ illorum cōcordiam: ni in potestatibus atq; imperiis iudicabit qui potius adinuicem
q̄ cum hostibus certantes excellentia inter ipsos pugnauerunt. Causa huius certaminis erat uirtus: ppter

quam non gloriantur non diuitias ex quibus grauis & cōtentiosa nascitur inuidia: ipsis operationibus am-
 biebant: sed omnes ab initio amore quodam diuino tenebantur. Videre fuit sub ipsis patriam splendidā
 magnamq; tanquā suis egregiis facinoribus notata opera esset. Multi putant magnam inter eos ortā ami-
 citiā beniuolentiāq; fuisse: ex eo q̄ simul in Mantineā merere: ubi una cū Lacedæmoniis adhuc amicis
 sociisq; existentibus præsidio ex Thebis misso rē militārē agebant. Nā cū in eodē ordine inter milites adi-
 uicem essent: & contra Arcades pugnarent: ut uideretur: cunq; Lacedæmonioꝝ cornu iuxta eos stetit: ac
 multoꝝ fuga facta esset: ipsi sese irruentibus hostibus opposuerunt: suosq; protexerunt: qua in pugna Pe-
 lopidas septē uulnera aduersa suscepit: & inter multa tū amicoꝝ tū hostium cadauera defluxit. Epaminun-
 das etsi cū mortuum putaret: tamen ut corpus atq; arma recuperare progressus est: & periculū solus con-
 tra multos adiit: statuens potius mortē obire q̄ Pelopidā iacentē deserere. Cū hic iā male se haberet: & tū
 in pectore spiculo: tum in brachio ex gladio uulnera accēpisset: ab utroq; cornu spartanoꝝ rex Agipolis
 auxiliū ferens ipsos ambos ex insperato circuiuit atq; redemit. Post hāc cū spartiani amicos sociosq; The-
 banos se simularent: & ciuitatis factū ac potentiā prospicerent: oderentq; uehementer Hismeniā & An-
 droclidis societate: cuius particeps Pelopida esset: q̄ amica & popularis esse uidebatur: Archia leontidas
 & Philippus uiri & principatu & diuitiis clari: sed nihil modestum sentientes: Phynide Laconico persua-
 serunt: ut electis copiis celeriter Thebanā arcē: quæ cadmia nūcupabatur occuparet: & illis qui eis obuer-
 farent sub Lacedæmonioꝝ dominio eiectos principatū reip. in paucos arbitrio constitueret. Cum ille per-
 suaderet non expectantibus Thebanis illū iruturum: thesmophoris existētibus occupata arce Hismenia
 captus & in Lacedæmonia ductus: paulo post interfectus est. Pelopida ferentus & Androclidacū multis
 fugā arripientes in exiliū abiit. Epaminunda uero qui parui existimabatur in urbe remansit. Nā ex eo q̄
 philosophia operā impendebant: tanquā nil agens propter paupertatē tanquā ipoten habebatur: Postq̄
 Lacedæmonii phynidā a principatu abdicauerunt: & x. milibus dragmag; punierunt: in arce tamen dis-
 posito præsidio ceteri omnes græci hanc absurditatē admirati sunt: cū auctore rei pœna affecissent: ope-
 rationē autē approbauissent. Thebanos uero remp. oblitterassent: & sub seruitutē ab archia & leōtide tra-
 ducta nulla spes delendæ tyrannidis superesset: cum quia Spartanos potētia munita & inexpugnabilis
 erat: tum quia illi qui terra mariq; dominarentur: Expellendi erant. Leontida cum accepisset Athenis exu-
 les uitā agere: & multitudinis beniuolentia susceptos honore apud honestos uiros bonosq; affici: illis clā-
 insidias tendit: & homines incognitos misit: qui androclidā incautū interfecerunt. Quapropter Lacedæ-
 monioꝝ nomine litteræ datæ Atheniensibus: quibus orabantur neq; illos suscipere neq; cōcitare: uerum
 exules tanquā publicos hostes sociis factos expellere. Athenienses pro eoꝝ consuetudine innataq; huma-
 nitate Thebanis nulla iniuria affectis suum officiū præsiterunt: ex eoq; una cum populo redierunt: sanxe-
 runtq; si quis Atheniensiu aduersus tyrannū per agrū boetiū arma ferret: neminē ex boetiis bellum audire
 aut prospicere. pelopida etsi iunior esset: priuatim & publice apud omnes exules sermonē instituit. Inquit
 neq; honestū esse neq; pium patriā sub seruitute constitutā prospicere: & ipsos exules: qui solū patriā serua-
 ri & liberari cupiant: Athenis propter decreta pendere seruireq; illis qui dicendi & persuadendi facultatē
 habent: qui uirtutē audaciāq; Trasibuli in mediū exempli gratia adducens: iquit magnis rebus aggre-
 dienda pericula: ut quē admodum ille ex Thebis antea profectus tyrannos Athenis deleuit: sic per ipsos
 rursus ex Athenis discedentes Thebas in libertatem esse restituendas. postquā hāc persuasit: amicos qui
 Thebis remanserant: quid aggrendendū statuerint clā certiores faciunt. Hac ab illis laude data Caron ut
 erat uir clarissimus domi se copiā facturū pollicitus est. philida operā nauauit: ut Archia & philippus cate-
 riq; polemarchi pro scriba eū sumerēt. Epaminūdā iuuenes Lacedæmonioꝝ qui magna audacia erāt: uer-
 beribus afficiebat: nā iussit quosdā ex Lacedæmoniis in gymnasiis luctari. Deinde cū animaduertisset in-
 teruincēdū supbo aio eē: uerberibus multabat: ut magis demū ipsū seruarēt p ignauia illis seruirēt: quos
 rātū uiribus superēt. Die cōstitutā ad rē aggreddiendā uisū ē exulibus phœnicū quosdā cōgregare: & i locis
 Athenis Thinasio pmanere: paucos autē ex iunioribus piculi aggreddi cā ad urbē proficisci. Si uero isti
 quid mali ab hostibus paterent: ceteris oībus curæ eēt: ut neq; filii neq; parētes rebus necessariis carerēt:
 pelopida primus rē subiit: deinde Melō. Andemocles & Theopōpus uiri primū familiares: q̄ adiucē p
 gloria & fortitudie semp certati sese habuerūt: i ceteris uero amice fideliterq;. Qui duodeci penitus existi-
 res salutis qui reliquebant & nuntio Caroni præmisso: canes uenaticos ratiāq; ferentes: ne cui eorum qui
 interābulādū obuiā darent suspiciōē iniicerent: sed diuisi erāt: uenariq; uiderēt: chlamydati cōceptū mo-
 liunt iter. postq̄ ad Caronē nūcius uenit: monuitq; iter igressos eē. Carō haud rei pōdere tenefactus nullā
 ire sniam aī sui mutauit. Sed cū uir forti aio eēt: domū præbuit. Hippothenida qdā nō malignitate natu-
 rā: sed patriā exulūq; beniuolētia affectus: ueq; hō nō ea audacia: quā & res & imminētia tēpora expostula-
 bāt: tāq; stupefactus ac mēte alienatus p magnitudine certamis: qd iā i manibus erat: haud cū ratiōe cōue-
 niēs: nec intelligēs q̄ quodāmō pricipatū lacedæmonioꝝ fluctuātē: nec nō potētia quæ illic pēdebat: distue-
 rēt: si dubiæ spei exulū crederet: domū reperēs ex occulto quēdā amicū ad Melonē pelopidāq; mittit: qui
 bus psuadebat ipræsentiāq; ab icepto resilire: & meliora mollioraq; expectātes tpa athenas discedere. lidōi
 nomē erat nūtio: q̄ cū pomū d idustria ad ipsū diuerteret: & equū duceret: frānū petit: negatē muliere se da-
 rug: priō exortis iurgis deinde cū pgeret maledicere: iquit illū ipsū & mittentēs i malā rē abire. Cū multum
 diei Lido propter irā in his triuisset: & quod acciderat: malū oēm existimaret: omisso itinere ad aliud agē-
 dum diuertit. Interea eo rerū sūma accesserat: ut statī i principio ipsa opportunitas subterfugeret: pelopida
 & qui cū eo erant agrestiu sumptis uestibus: p diuersas urbū partes diuisim proficiscūt: die adhuc existēte
 cum iam aer initium turbationis ostenderet: spirantemq; flumina uitiosa & quamplurimum homines ti-

more aquarum domos repeterent: minus cogniti erant. Ab illis quibus antea agēdi negociū datum erat: data opera est: ut exules in domo Caronis conuenirent. qui cū exulibus conuenirent octo & decē fuerūt. Quod ad tyrannos attinet: sic se habet. Phillida (ut diximus) scriba conscius ac socius omniū quā agebatur eo die potationē quandā ac conuiuium: quod iā diu pollicitus erat: interuenientibus mulieribus Archia & ceteris Polemarchis accitis Leonidā & Hipato instruxit: ut illos uentri & gulā intentos uinolentēq; facilius aggrediendis irrumperentibus praeberet exulibus. Cum iā fere ebrietate tenerentur: quadā haud falsus nunciū: sed nullis certis indiciis aduentauit: monuitq; exules latere in urbe. Archia: q̄q; impēdire illū. Phillida conatus esset: tamen quendā ex seruis ad Caronē mittit: iubetq; suo nomine ut Caronem doceat ad eū uenturū. Iā uespere Pelopida ceteriq; armis domi accincti stabāt. Cū subito percussus foribus quidā accurrens iubente seruo Caronē ad Polemarchos accedere: intus tumultu quodā omnes statim docuit: dicens negociū cōpertum esse: & morituros fore nec ullū clā facinus aggredi posse. Sed tamen omnibus uisum est: Caronē principibus obedire: ac ipsum sine suspitione praeberē. Qui etsi in aliis rebus homo in aggrediendis periculis magna fortitudine & audacia cōsilioq; esset: tunc illoq; gratia tenefactus: ne aliqua proditiōis de eo suspicio haberetur: si tot talesq; ciues morte plecterentur: secū agebatur. Cum igitur discessurus esset: sumpsissetq; ex Cyneco filiū puēq; pulchro robustoq; corpore: ac iter aequales primarios Pelopidā ceterisq; pro obside praeuit: ut si quid doli aut proditiōis in eo cognoscerent: nulla adhibita uenia pro hoste uterentur. Multas lachrymas effundere ea suspitione atq; fide: quā in Carone erat. omnes autē moleste ferebant: q̄ adeo timere uideretur: atq; tū sese angī: ut suspicaretur omnino accusari. Itaq; rogabant: ne filiū ipsis admisceret: sed longe ipsum exponeret: ut ille a tyrannorū manu seruatus: ciuitati amicis uxoriq; superesset. Filiū Caron minime censebat seruandū: putabat enī nullā honestiorē esse salutē: ea uiolata morte qua una cū patre atq; amicis moreretur. Postq; deos ī uota uocauit: amplexus omnibus fidens animi abiit: & seipsum sibi uendicans habitū oris uultūq; in dicendo cōposuit atq; firmavit ut firmitate uocis dissimilimus iis quā perpetrauerat uideretur. Cū ad fores eius eēt Archia & Phillida: Archia inquit: o Caron: quos audiui accessisse & in urbe latere & quos ex ciuibus in re cōscios esse. Caron primū turbatus est: deinde interrogauit Archiā: qui essent illi qui in urbē profecti essent: & qui illos celatos haberent: & ostendens sermonē Archiaē nil claritatis habere: q̄ temere absq; alio indicio suspicaret inquit uidendū ne quodā uano timore trahamini. Verū tamen rē haud negligendā esse. Hāc Phillida praeiens laudauit: & ea spe quādā mulieres uenturae erant. Archiā ad potū reductū in multā rursus intemperatiā coniecit. Postq; Caron domū rediit: & uiros tanquā uictoriā aliquā salutēue spectātes: sed ut morituros gloriose accinctos & multa cū hostiū cāde offendit. Pelopidā res ut se habuerat docuit apud ceteros: qui busdā autē in rebus falsus fuit: fingendo alia de re secū Archiā sermonē habuisse. Postquā prima pericula euassent: fortuna altera discrimina uiris adiecit. Nā quidā ex Athenis noīe Archiaē ierophantis ad Archiā sui equiuocū atq; hospite amicūq; epistolā non uanā suspitionē neq; fictā sed clara omnia de iis quā futura erant haberē (ut postea cognitum est) detulit. Tabellarius ad Archiā tunc minime sobriū adductus: cū epistolā porrigeret inquit: is cuius nomine ad te hanc fero: iussit ut q̄propere eā legeres. Nā ex industria ac serio scripta est: Archia cū risisset igitur inquit in crastinum diē hāc quā industria & serio scripta sunt disferamus: & suscepta epistola illā sub puluinati deposuit. Ipse aut rursus Phillidā de iis quā acciderāt: diffusissima opportunaq; tempora uiderentur: in duas partes diuili rē aggrediūtur. Pelopida & Damoclista ad pinu sumptis bene conseritis coronis adulteria facie fictaq; Archiā atq; philippū adeunt. A quibus ubi ad portas simposii uentū est: primū plausu tumultuq; factū: creditū est ab illis eas esse mulieres: quas diu ad se expectabant ituras: postquā circūcirca simposiū conspexerunt obseruaueruntq; diligenter discumbentiū quēlibet: per mensas & pocula strictis gladiis contra Archiā atq; philippū petum fecere: & qui essent apertū sunt per ebrietatem consurgentes nō multa cū difficultate morti tradiderunt. pelopidā & sociis res magno cū labore successit. Etenī ad sobriū grauēq; uirgē Leontida uenientes: q̄ iā quieti & somno se dederat portas clausas offendunt. Cū diu fores pulsarent nemine audiente: uix tandē expectatus seruis ac descendens: postquā obices claustraq; hostii admouisset: una cum ipsa portarum refectione congregati in uentus: adducto seruo in thalamum feruntur. Leontida coniectura quadā strepitus ac rursus quod inerat affectus: estrato se corripit gladiumq; stringit. Sed lichnos retinguere & illos per umbras inuadere oblitus est. Itaq; in multo lumine contextus ad hostiū thalami ipsis obuiā uadit. Et primo Cephisodorū ingrediētē uulnere conficit: deinde cum pelopida manū conferit: & cadauere Cephisodori in limine iacente grauē ac difficilem pugnā cōmiscet: introitūq; hostibus prohibet. Tandē a pelopida uictō interfectoq; Leontida: statim pelopida & focii ad Hipatum abeuntes contra illum irruerunt: quem praesentientem statimq; ad uicinos se proripientem sine obstaculo insequentes cōperunt: necaueruntq;. His peractis cū ad Melonē ceterosq; se recepissent: Athenas ad exules qui ibi remanserant mittunt. Et ciuibus ad libertatem conuocatis ac ablatis deceptisq; ex porticibus spoliis fractisq; tabernis & officinis armamentariis qui prope erant arma adeuntes ciues induunt. Epaminunda & Gorgida collectis optimatū multis iuuenibus atq; senibus cum armis auxilio ueniunt. Vniuersa ciuitas cum iā suspēsa esset: dubitaretq; quid tumultus ac discursus adinuicē per domos multis liminibus significaret: nondū in unum collecta multitudo: sed exterrita iis quā agebantur: nihil clarum prospiciente ad lucē usq; expectatum est. Vnde cum subito Lacedaemoniorū principes neq; concurrere neq; congredi prospicerentur: mortem obuisse apparuit: praesidium arcis quod

fere ex mille & quingentis militibus constabat: multis ex urbe ad arcē concurrētibz clamorē ignesque ac turbam undiq; secedentem extimeicens: silentium agit: & ipsam arcē retinuit. Orta iam luce exules ex Athenis armati aderant: populus autem i cōcione erat. Epaminunda & Gorgida Pelopidā socios a sacerdotibus coronas porrigentibus ciuesq; uocantibus: ut patriæ ac diis auxiliū ferrent: circumdatos introduxerunt. Concio conspiciendi gratia cū plauis erecta ac clamore surrexit: uirosq; tanquam benefactores ac patriæ liberatores suscepit. Deinde pelopida cū melone & Carone Boetiæ princeps electus muro arcē ab muro intersepire: propugnacula undiq; erigere iussit. Conatus multo studio priusquā ex Sparta aduenter exercitus: Lacedæmones expellere: arcēq; libertati restituere: quod p uoluntate sua successit: & uiros ad Megarē euntes cū fide publica tutos dimisit: donec Cleombroti in thebanos magnis copiis pficiscētibz obuiā darentur. Spartiatæ ex tribus uiris qui ex integro cōponendæ renouandæq; reipu gratia Thebis erant: Hermipidā peremerunt. Tertius uero Dysoariola multis pecuniis multatus extra Peloponnesum relegatus est. Has res gestas uirtute periculisq; ac certaminibus uiroꝝ rebus a Trasibulo gestis similes si mulq; a fortuna administratas sororem illius græci appellauere. Non enim pro ipsa ueritate dici posse uidetur: pauciores audacias & fortitudine plures potentioresq; ipsis superauisse: & maiore patriæ bonorum causam extitisse. Hanc rē gloria pleniorē effecit mutatio reꝝ. Nā hoc bello Spartanorū auctoritas extincta est. Et q̄ ipsorum principes terra mariq; expulsi sunt: ex ea nocte factum est: in qua Pelopida non præsidia non muros arcē occupans: sed in domū. xii. principū quibus respu. seruiebat ueniens: scilicet p methaphorā: uerū loqui nodos principatus Lacedæmoniorū indissolubiles ac nullo modo credibiles apparentes dissoluit amputauitq;. Postquā Lacedæmonii magno exercitu in Boetiæ agro ipetum fecerunt: Athenienses tunc horrendi a societate Thebanorū: q̄ res pag. procedere illis uidebatur: deliterūt: necnō carcerē factiones Boetiōꝝ coniecerunt: partī morti partim exilio partī pecuniis multantes: nemine ipsis auxiliante. Pelopida & Gorgia Boetiæ duces facti cū insidias parārēt: ut Atheniēses rursus a Lacedæmoniorū societate separārēt: huiusmodi machinamenta moliti sunt. Sphodria Spartanus nobilitate ac gloria belli insignis: sed leuitate quadā ingenii notatus: necnō ad nouas spes insane ambitione intentus cum exercitu apud Thebias aberat: ut eos qui a Thebanis deficerent: susciperet atq; adiunaret. Hunc pelopida p quendā negociatorē amicū multas pecunias multaq; uerba ferentē hortatur: ut Pyraeum a Thebanis non custoditū ex insperato nudaret atq; occuparet. Quod si faciat Lacedæmonii Athenas capienda: gratia nihil carius futurū. Thebanos autē qui pro hostibus ac proditoribus habitos ab ipsis Atheniensibus nullū ipsis auxiliū laturos. Sed i hac re ut decet magnis i rebus minime mētiri: plus uerba q̄ pecuniæ poruerunt. Tandē cū assensisset Sphodria: sumptis nocte militibus in aggrē atticum incursiones faciens pgressus est usq; ad Cleusinos. Illic enī militibus timentibus ne difficile esset Spartanis bellū suscipere: tū res iam turbulenta ac comperta appareret: ad Thebias secessit. Dehinc ex integro promptissime cū Thebanis Athenienses concertauerunt: & pro dominio maris pugnantes & circūcirca euntes: illos qui a græcis deficiebant: in beniuolentiā susceperunt. Thebani per seiplos ubiq; in Boetia cū Lacedæmonii magnus conferendo bellandoq; pugnis nō magnis sed magno studio magnaq; exercitatione cōmissis: ad reipubli. animos irritauere: corporaq; laboribus tradidere: & experientiā consuetudinēq; cū audacia & certaminibus consecuti sunt. Quapropter ferunt Antaclidā Spartanū postquā Hagesilaus ex Boetia uulneratus pedē rettulit: dixisse ei perpulchra gymnasia apud thebanos offendens nolentibus ipsis bellare præceptor eris. Erat sane præceptor nō Hagesilaus sed illi qui opportuna ac cū ratioe thebanos tanq; catulos prudenter hostibus obicerent. deinde gustata uictoria cunctaq; audacia ultro bella experebāt. His rebus magnam pelopida gloriā adeptus est. Ex quo enī primo ducē creauerunt nunquā cessatū annuatim principē suffragiis designare. Et uel sacrā cohortē ducere uel quāplurimos ex Boetiæ ducibus usq; ad finē creare. Itaq; apud Plateas atq; thespias Lacedæmonii uicti fugatiq;. Qua in acie Phiuida qui arcē thebanā occupauerat: multis ad tanagrā in fugā uersis una cū Panthide: qui magistratu reformidādæ urbis functus fuerat: cecidit. Sed iis certaminibus tanquā si uicissent: in fastū atq; audaciā adducti. Sic superati nō multū seruitutis animū patiebantur. Nā non ex acie atq; aperto Marte ordine ac legibus pugnas obibant: sed tumultuario milite utentibus nunc irruendo nunc fugiendo egregie prælia conferebant. Bellū quod apud tegrias cōmissum est: quodāmodo leuē: ico produxit: & summo opere Pelopidā ad gloriā cōposuit direxitq;. Nō enim ad uiuendū dubiā spem cæteris iperatoribus reliquit: neq; hostibus ut uincerentur: occasiōnē opportunitatēq; abstulit. Nā ciuitati Orchomeniorū res spartanas capienti suscipiētq; duas ipsoꝝ partes p ipsa securitate: assiduas insidias disposuit. Postq; audiuit a præsidiis exercitū apud Locreses esse: speras desertā Orchomeniorū offendere occupareq; cū sacra cohorte paucisq; equitibus castra mouet. Vt uero ad urbē pfectus inuenit milites aduentasse: præsidiūq; restaurasse retro cū exercitu p tigris: quæ undiq; desertos præbebant transitus recessit. Nā medius p uniuersam uallē Melon fluius ppe ex fontibus in lacus stagnaq; nauigabilis fluēs trāseundi effecit difficultatē. Paulo hinc lōgius replū ē A pollinis tegyreæ: quod usq; ad bellū Medorū præsidētē Enchetrato natiuinis floruit. Verū enī uero hic deū ē fabulātū mōs qui ppe est ad enius radices undæ fluiui franguntur: Delos cognominatur. post templū duo mirabiles sua uitate fontes copiaq; ac frigiditate fluxuq; scatent. Quorū alterꝝ palmā: alterꝝ oliuā usq; ad hæc tempora appellamus: nō ex duabus in medio plātis: sed quia fluiui dea peperit. Nā prope esse dicunt præcipitē locū undē ipsa cecidit subito apparente apro & ea quæ ad Phytōnem pertinent: & ea quæ ad titium similiter quod factum est in ipsius dei generatione: huic attribuunt. Sed plurimas in hac re coniecturas prætereo. Nō. n. in eos qui imortales facti sunt: ex mutatione sermo patrius deū hunc manibus reliq; ut Herculē & Bacchū qui ex mutatione uirtute mortalitatē ac passibilitatem proiecerunt. sed ex his q̄ externi ingenuiq;

sunt unus est: si decet ex dictis sapientiam antiquissimorumque uirorum coniecturas argumentaque in huiusmodi re sumere. Thebanis igitur qui eodem tempore ex agro Orchomeniorum abierunt: & Lacedaemoniis qui eodem locis castra mouerant: ad Tegyras uenire contigit. Cum primum cognitum est per difficultia arduaque loca iter habituros esse: quidam accelerans o Pelopida inquit: incidimus in hostes: quid magis inquit quam si illi in nos? Quibus dictis tanquam futuri belli praeludium: equa a cauda impelli iussit. ipse autem sperans ea parte qua irrueret: magnopere hostes qui numero praeualebant comprimere atque superare: trecentos milites leuis armaturae in unum coegit. Erant Lacedaemoniis duae cohortes. Cohortem Ephorus quingentos esse uiros affirmat: Calistenes uero septingentos: quidam alii quod Polibius sentit nonaginta. Polemarchi ducesque Spartanorum Gorgoleon & Thepompus magna animi audacia contra Thebanos ruunt: magno congressu facto iter ipsos duces utrinque multa ui atque furore. Primum Lacedaemoniorum principes contra Pelopidam irruentes ceciderunt: deinde uulneratis caesisque qui circa illos erant: uniuersus exercitus timore percussus contra utrumque Thebanis sese disposuit: siue ut uellent illos uulnerare siue occidere. Pelopida postquam illos terrefactos pallatosque per agros multa strage agebat: non diu illos infectatus est. Timebant enim Thebani & restauratas Lacedaemoniorum copias & Orchomeniorum exercitus qui non longius castrametauerant. sed quantum summis uiribus & progredi & uincere superatum palatumque exercitum potuerunt: uictoria prosecuti sunt. Qui ubi receptui canere signa auditum est: spoliis cadauerum detractis: multa gloria domum abiere. In totis certaminibus (ut uidetur) graecis & barbaricis prius gestis: nunquam Lacedaemonii quam multi contra paucos existentes uicti sunt: sed nunquam aequis copiis pugnatum. Quare cum terribiles insuperabilesque essent: opinione hostes deterrebantur: qui neque putantur pares copias cum paribus dimicare: cum Spartanis manus conferebant. Illa autem prima dimicatio & alios docuit graecos: non Eurotam neque nationis locum uiros pugnaturos bellicososque producere: sed illi qui uituperanda abhorrent: & pulchra audent: magis turpia facinora quam pericula fugientes fortes sunt & hostibus terribiles. Gorgia primus ex quadringentis electis uiris quibus ciuitas exercitationem dietamque in arce thebana militantibus praebuit: sacram Cohortem (ut ferunt) ordinauit: & propter hoc cohortem ex ciuitate uocauerunt. Nam ciuitates uiri ea tempestate uiuentes iure ciuitates nominauerunt. Quidam & amatoribus dicunt atque amatis hanc aciem esse constitutam. Et illa acies quae pro ipsa disciplina praestans dicta est explosa. Inquit. non pro ordine aciei illud Nestoris apud homines esse: qui iubebat per tribus atque partes earum cohortes aciesque graecorum coordinari: ut tribus tribubus ac pars parti auxiliarentur. Aequum esse amatorum iuxta amatum collocare. Nam ordo secundum tribus non multum rationis in periculis habet: sed si cuneus ex amicis inter se amantibus extitit: indissolubilis ac inseparabilis efficitur: cum hi amatorum mirabili amore teneantur: & illi amanti magnopere pudeat: ad unum praesenti animo pericula perferunt. Sed haud hoc est admirabile: ne dignum. Si enim rubore quodam notantur absentes: multo magis si praesentia uidentur: ut ille qui cum ipsum iacentem hostis trucidaturus esset: interrogatus ab hoste: cur potius in pectore quam humeris uulneris: uellet inquit: ne si is qui me amat: terga per fossa uulneres pexerit: erubescat. Dicitur & idem eum Heraculis qui amabatur certaminis premia coram fecisse ac socium protexisse. Aristoteles quidem etiam pro sententia animi sui ait apud sepulchrum Iolei amantes atque amatos tumulo soleni misisse. Iure igitur cohortem sacram esse appellatam. Quapropter diuinum amicum amatorum appellabat Plato. Fertur hanc sacram cohortem usque ad bellum quod in Heronia commissum est: insuperabilem inuictamque permanisse. Postquam dimicatio nem cum Philippus eo in loco steterat: ubi pugnatum erat: inspexissetque trecenta cadauera hostium simul iacentia: qui in confertissimis armis obuiam sanissimos iuerant: ubi audiuit sacrum agmen illud esse: admiratum uehementer ferunt: dixisseque: Diis eos perdant: qui istos uel facere uel pati turpiter aliquid suspicantur. Tandem non ut poetae a Thebanis discunt: quod lauis principum consuetudinis cohortis amatorum fuit: sed legumlatores: ut inatam illo iracundiam atque intemperantiam quam prope ab adolescentia reprimerent: multum sonitus studio & disciplina omni admiscuerunt ad honores & magistratus illos adhortantes temperantesque iuuenum mores clarum amorem in palaestris nutriuerunt. Recte igitur ad hoc deam ex Marte & Venere natam in urbe uoluerunt: & ibi res militaris & maxime sita ciuitas per suasionum ac gratiarum particeps uericaretur: & omnibus per harmoniam concomitantemque constitutis ac dispositis constitueretur in re publica longe morigerata atque ornata. Hanc sanctam cohortem Gorgia in primis sedibus & inter uniuersam phalangem armatorum disposuit: sed claram non reddidit neque communem fecit uirorum uirtutem: quae diuisa ac multis in locis dispartita impotentior erat. Pelopida postquam una cum illis rerum bene gestarum apud Tegyras splendorem clarissimum consecutus est: non amplius cohortem diuisit atque dilatauit: sed tanquam toto corpore utens magna ac periculosa certamina aggrediebantur: quemadmodum equi dum ruunt effusi carcere currus: celerius quam per se ipsos impulsus currunt: non dico quando percussus aera multis tinnitibus scinditur sed quando ardore animi inuicem currere contendunt certantque: sic fortes uiros amore quodam atque ardore pulchrum rerum gerendarum certantes utilissimos in re publica atque promptissimos esse putabat. Postquam Lacedaemonii pacem cum omnibus graecis composuerunt: ac thebanis bellum intulerunt: & Cleombrotus rex in expeditionem decem milia peditum & mille equites agebat: periculumque non de his quae antea Thebanis iminebant: sed desolatam urbem praebiturum se rex mirabatur: & maiori terrore quam prius Boetia percussa esset. Pelopida domum egrediens lachrymans uxore & exhortante ac rogante se ipsum saluum reddere: inquit: O mulier priuatorum semper est admonere ducem autem ac imperatorem alios saluos facere. Cum uenisset ad exercitum: & duces minus concordēs offendisset: primum Epaminunda qui decernebat cum hostibus bellum miscere: sententiam animi sui aperuit. Boetiae imperator Epaminunda non erat: sed cum plurimum fidei adhiberetur: ut aequum erat homini: qui talia urbi signa ad libertatem dederat sacrae cohorti praerant: ut uisum est cum hostibus manum conferere in leuicis Pelopida terrore cuiusdam uisionis

magnopere perculsus est. In agro leuctrorum Cedasi filia quas Leuctradas a loco appellant sepulturā habent. Nam ab hospitibus ibi ipartanis uiolatis occisisq; corpora humo mandari contigit. Hac indigna re atq; iniqua pater ubi apud Lacedæmonios iura sibi cōparare nō licuit: exercitationibus spartanis lacestis seipsum in tumultis natarum ferro trucidauit. Spartani sedulo oraculis admonebantur leuctrica monimenta uenerari custodiriq; nequa magna multitudo cōfluere: sed locū ingenti cura multaq; diligentia custodirent. quoniā & paruā Lacones urbem ad mare habent: quæ lectus nominatur nec non in magna urbe Arcadiæ locus ē eiusdem nominis. Hæc igitur calamitas multo antiquior erat Leuctricis. Pelopidæ cū somno & quieti sedulo indulgeret: uisum est puellas lamentantes spartanosq; execrantes circa bulta inueneri. Scedaphūq; iubere flauā puellis uirginē pro hostia mactari: si eo anno esset ut hostes ab eo superatum expugnatūq; iri uellet. Hæc præcepta cū graui atq; indigna uiderentur: exurgens & puatibus & principibus in mediū rē omnē exposuit: quorū aliqui præpositis maiorē exēplis: uidelicet ne micei creontis & thethiodis Herculis censebant: & ipigre & fideliter hostiā mactandā. Deinde Phorecidem sapientē a Lacedæmoniis necatum: & pro oraculi monitu a regibus eius pellē seruātā: & Leonidā qui oraculo pro Graciā quodāmodo seipsum mactauerat: adducebant in exemplū: nec non illos qui ante bellū nauale in Salamina cōmissum a Themistocle Baccho crudeliter iugulati imolatiq; fuerant. Illis res bene gestas: huic autem Hagesilaū qui aduersus eosdē hostes: & eodē loco quo Agamemnon militauerat: testimonia esse aiebat. Nā dea per uisionē in aulide insula ibi dormienti filiā imolari iusserat. Qui cū minime nauare operā uellet mollicie quadā animi cōpulsus exercitiū nulla cōparata gloria nullo suscepto emolumento dimisit. Quis dā in contrariā tracti sententiā aiebant huiusmodi imolationē barbarā crudelēq; existere: & a nemine eorū qui aut meliores aut potentiores extiterunt pro uirtute habitā esse. Nō. n. imparare Tiphones illos atq; gigantes sed omniū patrē hominūq; deorūq;. At nō stultū est credere deos inferiores sanguine hominū gaudere hac nece: qui cū huiusmodi sint tanquā ipotentes negligendi sunt: cū inata quadā animi ibellicitate atq; improbitate & absurdis iniquisq; affectibus afficiantur. Has disceptiones consiliaq; agitantes primoribus: cū Pelopida nūc huc uersaret animū: nunc illuc: & in partes traheret uarias: equa quædā iuuenilibus annis ex grege se eripiens per arma per uiros cursu delata iuxta illos stetit: spectaculū quē omnibus dese præbuit: quæ splendida cute ardentissimis iubis & austeria ac electa terribiliq; uoce erat. Theocritus augur: cū hoc perspexisset: aduersus pelopidā inclamans inquit: O diuine Pelopida hostia ad te profecta est: minime alia uirgo expectanda: sed quod deus obtulit: suscipiendū. Deinde suscepta equa est: & ad uirginū busta deducta pro consuetudine imolata. Itaq; in castris de uisione Pelopidæ & imolatione sermo exoritur. Phalanx Epaminundæ cū dextere cornu Spartanorū longius esset ab aliis græcis: & cū uir ipse iū faceret: & congregati per cornua Cleombrotū repelleret: ad futurū cerramen in sinistrū cornu obliqua tracta est. Hostes cū hoc animaduernerent: seipsos ab instituto ordine dextro latere extenso productoque in ambitū mutauerunt: ut Epaminundā cū multitudine circunuenirent atque cōprehenderent. Pelopida in testā cū sacra cohorte currens irruensq; Cleombrotū prius conspexit ac superauit: q; cornu ab illo extēderetur: & in unū acies cōduceretur concludereturq;. A Lacedæmoniis fracto ordine una cōtra hostes tumultuātū atque itum est. Sparrani uniuersa ī re militari summi artifices sūmiq; magistri nullo pacto tāta prudentiātā piua fuere: ut efficerēt: ne ordo ac acies dissoluta turbaret ac nauigare: sed omnibus oīum ducū īperio obtēperantibus: uel conferendo uel acies instruendo nulla rei militaris legitima disciplina gerebatur. Facto īpetu ab ipso Epaminunda cū sacra cohorte: Pelopida desperatione quadā atque audacia in armis existens adeo illoꝝ animi elationē atq; disciplinā oppressit contusitq;: ut maior fuga maiorq; clades Spartanorū q; unquā facta sit. Quapropter Epaminūda īperator nō īperans & totius exercitus dux partē partis ductor: æquale sortē gloriæ illius uictoriæ reportauit. Cū ambo īperatores essent in Peloponne sum copias ductare: & plurimū Laconæ multosq; populos a Lacedæmoniis deficientes eliū Argos uniuersamq; Arcadiā in fidē thebani populi reducerunt: quo tēpore hyemis rigoribus in conuersione existētibz: cū mensi qui magistratui terminus astat: pauci dies superessent: munus primo mense futuro designati īperatores inituri erant. Quare illis qui exercitui præerant: uel imperium deponendum: uel capitis pœnas subeundum. Cæteris ducibus hanc legem timentibus hyememq; fugientibus cura studiūq; fuit cum exercitu testā domosq; repetere. Pelopida primum una mente eademq; sententia cum epaminūda factus: persuasis compulsiq; ciuibz ad Spartam copias duxit: & ultra Eurotam traiecit: uniuersa regiō depopulata: de ductisq; usq; ad maritima littora. lxx. milibus militum Græcorum ex quibus minor pars q; duodecima erant ipsi Thebani multas urbes illorum occupauit. Sed gloria uiroꝝ sine decreto publico effectit: ut omnes socii libenter illos duces sequeretur. Lex & prima & antiqua ut uidetur) egenti salute principem cuius operis erat saluum facere: reddidit: & si ita se haberent quē admodum sereno aere utentes: uel iuxta littus nauigantes: qui petulanter apud rectores nauis se haberent: & audacter periculum ac hyemem subeunt: sperantes gubernatorē ductū picula eē euasuros. Argii & Elīi & Arcades ī cōsiliis dissentientes cū Thebanis de duce: quē cōtra eos miserāt: & q; præter æquū illoꝝ ducibus qui sese p. eoꝝ uoluntate & nō publicis suffragiis in īperium subrogauerant: obtēperabant. in ea dimicatione sequebant: uniuersamq; sub uno īperio Arcadiā redegerant. Massaniā autē urbē quā spartiātā incolabant: occupantes: reuocatis reductisq; antiqui Messanatis habitādā præbuerunt: & cū domū repeterēt: p. cēturiōes facto itinere atheniēses qui retro p. loca arcta pugnā miscere & transitum arcere conabāt: uicerāt. His rebus ceteri oēs hōꝝ uirtutē fortunāq; magno amore ac admiratione psecuti sunt. Sed inuidia: quæ innata domesticāq; ac familiaris in ciuitatibus semper fuit: simul cum gloria uiroꝝ aucta non pulchre decenterq; succedentia tempora ipsis præparauit. Nam cum domum rediissent: ambo rei capitis accusati in iudiciū

uocantur: quoniam non deposito magistratu eo tempore quo lex iubebat: quem. appellant
quattuor uniuersos menses præter legem functi essent: quo tempore eē Messanam Arcadiamq; atq; laco-
nia exercitum ductauere. pelopida quia primus i iudicio accitus: maiora pericula subiit: utriq; uero abso-
luti sunt. Sicophantias & inuidos conatus Epaminunda: cū in animum sibi induxisset: tolerantiam ire-
bus ciuilibus magnam esse partem fortitudinis atq; magnanimitatis æquo animo tulit. A Pleopida uero
nam iracundo ab amicis impulsus repugnatum atq; obstatum. Meneclides unus ex his qui cum Pelopida
& Melone in domū Caronis euenerant postquā pari auctoritate & ceteri in rep. nō habebantur: cum ho-
mo esset lingua procaci & magna eloquentia malisq; moribus institutus: pro natura atq; igenio suo bonos
calūniari aggressus est: qui nec etiam post iudicium illud quieuit. Itaq; legem præscripsit: ne Epaminūdæ
imperio ceterisq; urbis inuincibus fungi liceret: & permultū temporis a rep. abiecit. Pelopidæ uero apud
populum per calūnias inurere maculas non ualuit: Sed adhibitis magno conatu sicophantis apud Caro-
nem cum quo cōmune quoddam inuidiæ solatium habebat: calūniis agebat: & quibuscunq; ipsi non po-
terant boni apparere: hos alio quodammodo ceteris improbos prædicabant: & multis laudibus uerbo-
rum elatione gesta imperia actrophæa Caronis Meneclides apud populum extollebat: uictoriam apud
plateas habitam equestri acie ante confertum in leuctriis campis prælium duce Carone. Hoc pacto in ob-
latione ad deos obscurare molitus est. Androclides Sizicenus cui negotium datum erat: ut alta bella scri-
beret: operam nauauit in Thebis: cū rebellio esset: instaretque bellū: Thebani apud se tabellas finis non
multum egentes: retinuerunt. Huic cum diis illas uoueret suspenderetq; persuasit ut nomen Caronis sub-
scriberet: ut Pelopidæ atq; Epaminundæ gloriam offuscaret. Erat autem temeraria ac stulta quædam glo-
riæ contentio: ad eum qui tot talesq; uictorias consecutus fuisset. Cum ipse unius belli uictoriæq; tantam
gloriam comparasset: quō in certamine Gerendas quidam Spartanus obscurus homo cū .xl. cecidit. Ali-
ud laudis dignum a Carone gestum non tradunt. Hoc decretum quod iniquum asserbatur. pelopida tu-
lit: quod Thebanis non patrium erat quendam priuare uirum aliquo honore afficere: sed publicæ patriæ
nomen uictoriæ seruare. Caronem per totam causam magna uerborum copia sine inuidia laudatum ha-
buit. Meneclidam uero inuidum improbumq; accusans: Thebanos interrogauit: si nihil pulchrum ipsis
factum est: quid sit q; non Meneclida pecuniis multetur. Quam postea cum exoluere nō posset: propter
multitudinem adhortus est temp. nouis rebus agitare. Hæc quandam habent uitæ contemplationem atq;
iudicium. postquā Alexander phereus aperte multis thessalorum bellum inferebat: omnibus autem insi-
dias tendebat: oratores ad Thebas ciuitates legauerunt imperatorem exercitumq; implorantes. pelopi-
da cum uideret Epaminundam res in peloponneso disponere atq; dispensare: nec alio imperatore opus
esse: ubi pelopida adesset: statim alijs neglectis ad thessalos iter intendit. Vbi in Thessaliā copias duxit
Latissimā quam primū cepit: & alexandrum uenientē timentēq; pro uiribus operā dedit: ut in beniuolen-
tiam redigeret: & ex tyrāno iustum principē mansuetumq; thessalis redderet. Cū aduertisset illius animū
esse in auariciā crudelitatemq; præcipitem ac imedicabilem: petulantia quadā exasperatus pelopida ad-
uersus eū indignatus est. Quare fugiens cum satellitibus Alexander abiit. pelopida redactis multa in secu-
ritate ac concordia cum tyranno thessalis: ad Lacedæmonios discessit. prolemeus cum bellum Alexandro
Macedonum regi inferret: accersitus pelopida ab utrisq; rei conciliandæ causa: ut tanquā iudex sociusq;
ac patronus eius qui iniuria afficiebatur: causam ageret: profectus sædatis cōtentionibus reuocatisq; exu-
libus pro obside philippum fratrem regis trigintaq; alios pueros claro genere ortos Thebas adduxit: ibiq;
constituit: ut ostenderet græcis thebanos apud peregrinas gētes regē gestarum æquitate ac gloria pollere
hic ille philippus erat: qui postea pro græcorum libertate pugnas obibat. Tunc puer. existens multum tē-
poris Thebis in dieta ac disciplina rei militaris continuit. Quapropter Epaminundam imitari uisus est:
foras q; ipsū peritū strenuūq; in rebus bellicis & in re militari existimabat: cuius uirtutis parua pars in ui-
ro erat. Ex continentia uero iustitiæq; magnanimitateq; ac māsuetudine magnū plane cōparauerat splen-
dorē. philippus neque natura neque imitatione partē aliquā consecutus est. post hæc accusantibus phere-
um Alexandrū thessalis: q; turbatione ciuitates fatigabat: pelopida cū Ismeneo legatione functus haud
futurū bellū ratus sine exercitu profectus est: sed a thessalis pro iis quæ iminebant uti exercitu est coactus.
interea rursus rebus in Macedonia turbatis prolemeus regē interfecit: regnumq; occupauit. Amici regis
qui mortē obierat: pelopidā accersuerunt. Qui cū in rebus bellicis gloriā quæreret: & proprios milites nō
haberet: militibus conductis ad prolemeū iter habuit. Vbi prope uentū est: militibus a prolemeo pecunia
corruptis persuasit: ut pelopidā dimitterent. prolemeus noie atq; gloria pelopidæ terrefactus: tanquā potē-
riori occurrit: quē cū & amplexu & precibus prosecutus esset: fratribus regis regnū pollicitus ēse custodi-
tū: Thebanis autē ipsum hospitē & amicū habitū: pelopida philoxenū prolemei filiū & .L. alios obsi-
des Thebas misit. Stipendiorū perditiōne grauitē ferēs: cū audiisset & filios & uxores illorū cū plurima
supellectile in cāpis esse pharsalicis: tanquā de illis iperū habuisset: digna pœna pro his quibus iniuria la-
cessitus fuerat: affecit: & quibusdā ex thessalis sūptis in pharsalū concedit. Quo ut uenit: Alexander tyrā-
nus q̄primū cū exercitu apparuit pelopidā expugnaturū se illū pficisci arbitratus: ad ipsū uia ingressus est:
quē et si pestiferū homicidāq; cognosceret propter patriā atq; auctoritatē gloriāq; nihil iniuriæ pati cēse-
bat. Ille ut uidit illos inermes solosq; gradiētes: subito capii iussit: & pharsalū occupauit: terrorē ac metū sub-
ditis iniiecit: tanq̄ post talē iniuriā atq; audaciā oēs supplicio multaturus: & ita rursus esset contingētibus
rebus & hominibus quasi uitā in desperatione posuisset. Thebanis his acceptis animi sese angere & ira-
tum exercitum subito ad Epaminundā aliis electis ducibus miserunt. pelopidam ad sphaeras ductū prā-
cipio tyrannus omnes adire permittebat: putans illum uinculis & carcere fatigatū miserum mātēq; esse

factum. postquam phereis pelopida lamentantibus persuasit bono animo esse: tanquam rex statim pœnas daturus esset: ad illum ipsum suo nomine nuntiauit absurdum esse miseris ciues infontes quotidie morte afficere: sibi autem parcere quem maxime cognoscat ulturum: si seruetur. Admiratus Alexander eius animi magnitudinē ac loquendi licentiā: quidā inquit accelerat mortē pelopidæ? Ille cū hoc audisset: inquit: Tu diis iuisus ꝑceleris oppetes. Deinde prohibuit quenq̃ ab extra ad ipsum accedere. Thebe nata lasone Alexandri uxor: cū audiuisset ab iis quibus Pelopidæ cura tradita esset: magna uix fiducia magna generositate insignē esse: maxima cupiditate & uidendi illū & alloquendi capta est. Cui cū ad ipsum accederet: præstantiā formæ uinculis & carcere fatigatū principio perspicere nō licuit. Sed ueste & capillo barbaq̃ demissa ægritudine animi in eo affecta collachrymauit. Primum Pelopida incognita muliere quæ esset: uehementer admiratus est: quā ut cognouit more patrio eā compellat. Nā & familiaris & amicus erat lasoni. Dicente illa miseret: me tuæ uxoris: & me respondit Pelopida tui: q̃ libera sis Alexandrū feras. His uerbis concitata mulier tyrāni crudelitātē superbiāq̃: cū alia petulantia iuniori fratre in turpi uenere utebatur: grauitur ferebat. Quapropter persape Pelopidā petens: multa cū audacia sermone instituto de his quæ passa erat: ad multū irasq̃ odii in Alexandrū irritata est. Postq̃ in Thessalia facto impetures male gesta est: & imperitia quadā ac mala fortuna duces turpiter pedem retrulerunt: illos singuli mille dragmæ pœnas dederunt: & Epaminūda cū exercitu missus est. Subito igitur ob nomē gloriāq̃ imperatoris magno thessalorū motu exorto paruo regi momento ut tyrannus perderetur opus erat: tantus terror ducum atq̃ amicorū regis mentes occupauerat: tantusq̃ impetus ad regē defensionē subditus fuit: expectantibus q̃ proptere tyrānum pœnas datur. Vex Epaminunda gloriā suam ad salutē Pelopidæ ferens timēsq̃ ne regis mutatione Alexander sui affidens: tanq̃ fera in illū irrueret: bellū intercapedine quadā actarditate protraheret & moderabat: placabatq̃ tyrannū ne perinacia atq̃ temeritate sua uteretur: & ne ad irā atq̃ ad exacerbationē illū irritaret. Audita eius crudelitate atq̃ iniquitate: q̃ uiuos quosdā homines sepelierat: & quosdā apros atq̃ ursoꝝ coriis circumdatos telis & canibus uenaticis lacerandos laniandosq̃ præbuerat: Melibœū puberē apud stotifas compositis induciis atq̃ amicitia cū ciuitatibus una circumstantibus satellitibus iugulauit. Hastam qua Polifranē auunculū morti dedit: sacrauit atq̃ coronauit: & tanq̃ deo rē diuinā fecit: Cū semel Tragœdum quendā respiceret Euripidis Troianos inducentē fugientēq̃ ex theatro abiit: & p̃ inernunciū iussit ne propter hoc deterius tragœdiā ageret. Nō. n. inquit discedere ille displiceret: sed q̃ ciuibz erubesceret si lachrymans neminē ex iis quos leto præbuisset: in malis Hecubæ atq̃ Andromachæ uideret. Hic & gloria & nomen & fama imperii militiæq̃ Epaminunda stupore quodā terrefactus ut gallus uictus inclinatis penis timuit: & quosdā expurgādū sui gratia ad ipsum misit. Epaminūda at pacē amicitiaq̃ cū tali uiro Thebanos cōponere nō tulit: sed pcusso fœdere datisq̃ triginta dieꝝ induciis belli sumpto Pelopida ac Ismenia secessit. Thebani a Lacedæmoniis Atheniensibusq̃ dissentientes ad magnū regē legatos pro societate mittentes Pelopidā legauerunt: illius gloriæ optinæ consulentes. Primū quidē magno cū honore ac nominis celebritate per urbes regis iter habuit. Nō. n. gloria regis gestaq̃ contra Lacedæmones obscura p̃ asiam cucurrit. Sed postq̃ rumor de bello leuctrico exortus est: semp̃ addita noua aliquid bona fortuna longius fama nomenq̃ pelopidæ euolauit: qui postq̃ conspectus est ad fores a satrapis ad ducibus: sermo admirabilis de illo habitus est: q̃ ille hic uir erat: qui terra marique Lacedæmonios fugauerat: nec non qui bellum quod erat apud Suas & apud euatanos ad Getam atq̃ Euirotam Spartamque quæ pauloante magno regi & persis per Hagesilaum imparabat constituit. His rebus Hartaxerxes gaudio affectus est: & pelopidæ gloriā & nomen magis ac magis admiratus: qui cum optaret a maximis uiris & coli & magnificum beatumq̃ uideri: honoribus magnificauit: postquam eum uidit: & sermones atq̃ stabiiores Lacedæmoniis animaduertit: & magis eum amauit: & cum affectu quodam regio afficeretur: plurimum illi tribuens: aduersus uirum honorem non celauit: neq̃ alios legatos latuit. Ex grecis Andacida præsertim lacedæmonium ficto honore honestauit: & corona qua in potatione utebatur: tincta odorifero unguento eum donauit. Erga pelopidam uero non sic ab eo gestum est. Nam multis priuilegiis illi concessis maximis splendidisque muneribus eum honoratum dimittere uoluit. Enimuero sui iuris Græcos fecit: & Messanam habitandam præbuit. Thebanos quoq̃ patrios græcosq̃ amicos appellabat. His habitis priuilegiis nihil munerum recepit. quod beniuolentiæ atq̃ gratiæ signa nō essent. Itaq̃ alios legatos quia secus agissent accusabat. Timagoram Athenienses in ius uocatum quoniam multa munera superceperat: & si recte iusteque illa sumpsisset: interfecerunt. Nam non modo aurum atq̃ argētum sed etiam lectum sumptuosum seruilisq̃ strata acceperat. Hoc græcos celatum ire existimans: & octuaginta boeustanquam mala ualitudine laborasset: & bouino lacte indigeret acceperat. Tandem in lectica delatus in mare descendit: & quatuor talenta laboris preciū ferentibus a rege data. Sed uidef nō munerū susceptio ne Athenienses Timagorā morti condēnasse. Epicrates cui in quandā expeditionē impedimentoꝝ cura fuit: cū eo aio eēt: ut minime negāda a rege munera eēnt: hoc dectetū tulit: ut ānuati loco nouē principū nouē legati ad regem ex popularibus ac pauperibus mitterentur: ut superceptis muneribus ditiores efficerent. Hæc res populū lætitia affecit: sed quoniā apud Thebanos hoc fecerat moleste tulerāt: nō cogitantē quantum gloria pelopidæ oratoris persuasionibus potentior erat apud omnes eos colentes: qui semper i rebus bellicis uictores euassissent. Ea igitur legatione redeunti pelopidæ: q̃ messanam habitandam a rege multaque alia uiuendi pro suis legibus iura impetrauerat: non paruum beniuolentiæ incrementum factum est. Alexandro iterum ad naturam suam recurrente & hominum pecudumq̃ prædas ex thessalico agro agente phitionis autem achiuis omnibus magnisq̃ presidium iponente: cum auditū esset pelopidam redire: ciuitates statim quosdam Athenas legauerunt: & exercitum imperatoremq̃ illum petierunt. Cum a

Thebanis decretum esset copias ac imperatorem mittere: omnibus alacri animo paratis cum iā dux iterū gressus esset: solo eo die fectus tenebris eclipsum suscepit. Pelopida hac de re cum animaduerneret oēs metu & mala spe perculsos: nō putauit prāter eos uoluntatem esse homines cogendos: neq; ī pericula septē milia ciuiū ducendos: sed ipse cum aduenis ac trecentis uoluntariis equitibus in expeditionē profectus ē: nō per augures non per alios ciues habitis auguriis: Nā ingens & manifestum e caelo signum aduersus uirum apparuit. Hic ira quadā q̄ ab eo iniuria laceffitū fuerat: calidus hanc rē aduersus Alexandrum aggrediebatur: sperans domū illius infirmā corruptāq; inuenturum: & iis quā Thebā persuaferat: & maxime ipsum prouocabat rei pulchritudo & gloriā ambitio: itēq; q̄ multum honoris ea tempestate qua Lacedaemoniū Dionysio Sicilia tyrāno duces uirosq; qui ex integro leges muneraq; ciuitatum renouarent: miserant: comparauerant. Athenienses Alexandrum sub ipsis merentē habebant: & tanq̄ officiosum benefactorēq; eos crexerant. Tunc graecis soli thebani ostenderunt pro libertate Graeciae: ut iniquos uiolētorūq; potentatus delerent: bella suscipere. Vt igitur in Pharsalum uenit: congregato exercitu contra Alexandrū progreditur. Hic cum perspexisset nō multos cum Pelopida esse Thebanos: & se aut plures Thessalis aut bis tot milites habere: obuiam cum ingentibus copiis aduentare eo melius inquit: Nā plurimum uictoria nobis aderit: cum tumuli quidā altissimi procliuiq; ac plurimi qui canis capita cognominabantur interessent: ab unoq; imperatore peditibus negotium datum est illos occupare. Pelopida cū equitibus & multis & fortibus in equites hostiles irruit. Postq̄ isti uicerunt: & cum fugientibus ī planicie manus conseruerunt: Alexander post uenientibus thessalis peditibus conantibusq; euadere ad loca multa ui munita & altissima tumulos occupare uolens ac in illos irruens: primos interfecit: alii acceptis uulneribus nihil agerunt. Quod uidens Pelopida reuocatis equitibus in aciem hostium irruere iussit: ipse cursu delatus ad eos qui circa tumulum pugnabant: sumpto scuto factōq; impetu ad primos qui retro sequebantur ad tantū roboris tantumq; spiritus omnes cōmouit: ut hostibus uisum sit & corpore & animo alios esse. Quo factū est ut duo uel tres phalanges turbatae fugataeque ex primis partibus extiterint. Respicientes autē hos cum impetu uenientes & equitē a fuga uersum regressi manus conserunt. Pelopida qui oēm exercitū hostium e tumulo respiciebat obseruabatq;: nondum in fugā suis conuersis: sed iā tumultu turbationeq; repletis: ut gradum compressit: Alexandrū queritans & animo & oculis: uiditq; ipsum ad dexterā suos exhortantem ac in ordinē redigentē: nō coacta ira ratione: sed ad ipsum intuitū pectora incensus dato corpori animo & dato imperio operationi multo ante oculos prouectus uociferans tyrānumq; uocans impetū fecit. Ille haud ex pacto susceptoq; impetu fugiens inter satellites delituit. Stipendiarii qui primo pugna laceffere inceptarunt: a Pelopida regressi sunt: & quidā uulnerati morte obierunt. Multitudo telis longius ī arma coniectis: Pelopidā uulnere cōfecerunt: quousq; thessali dolore affecti concurrentes ex tumulis auxilium tulerunt: sed iā morte obierat. Equites facto impetu uniuersam phalangē in fugā uertunt: & insequētes caesis plus tribus milibus q̄ plurimis campos cadaueribus repleuerunt. Sed Thebani qui aderant mortem pelopidā agro animo ferebant: patrem senatoremq; ac magistrum maximōq; & pulcherrimorum bonorum uocitantes. Haud ualde admirandū: Thessali sociiq; omni humano honore quo uirtus digna esset: satis superq; honestarunt: demonstrauerūtq; magis ipso animi affectu beniuolētiā: qua erga ipsum afficiebantur. Ferunt. n. eos qui rei affuerunt: audire eius obitū neq; thoracā ipsis neque frenos equis detraxisse nec uulnera ligauisse: sed ad cadauer properantes: ut hostium spolia circa illud colligerent: cū armis ire pergunt: Tonsis equis uirisq; haud suscitato igne nullo cibo corpora refecerunt: sed tanq̄ in feruitutem redacti & nō uictores sed uicti superatiq; a tyranno essent mærore affecti silentium agebant. Post quā hoc diuulgatum ē: ex ciuitatibus magistratus & ephebi pueriq; ac sacerdotes cū trophæis coronisq; diuersisq; aureis armis funus sequebantur. Cum iā feretrum subeundū esset: maioribus natu thessalorū orantibus sepeliendi cadaueris negotium sibi mandari: Vnus hanc in mediū orationē habuit: Viri socii in hac tam tristi aduersaq; fortuna gratia quadam hoc honoris atq; consolationis a uobis oramus. Cum nō contigerit thessalis uiuū Pelopidā neq; remittere neq; dignis honoribus eū in uita honoratum reddere: si euenerit impræsentia eius corpus tangere ferreque ac sepulchro condere: cōparatū uobis erit thessalos maiori calamitate affectos esse q̄ thebanos. Vobis enim uiro optimo duce nobis autē & hoc & libertate priuati accidit. Nā quo pacto alias audemus ducē a uobis petere: cū Pelopidā minime uiuum reddiderimus. Thebani his in rebus thessalis morē gessere. Cæteras omnes sepulturas Pelopidā sepulchra magnificētia atq; splendore superare uidentur. Quare splendorem nō in ebore auroq; ac porphyro ponēdum existentē laudat atq; admiratur. Alexander magnus moriēte Ephistone nō solum equos mulosq; tonfos fieri uoluit: ueq; etiā pinnas propugnaculaq; ex muris tondi præcipitariq; iussit: quo mœnia urbis mortuorūq; ornamentis spoliata nudataq; essent. Hæc cum herili quodam iussu uiolentoq; & multa cū inuidia odioq; facta nulla beniuolentia nullo honore: sed quadā ostentatione diuitiarū barbaricāq; superbiz & quadā inani ambitione ac iactantia luxuriose aguntur. Pelopida uir popularis qui apud exteras gētes diē suum obiit: cognatorū præsentia & uxoris & filiorum destitutus nemine aut rogato aut coacto a tot populis totq; ciuitatibus certatim agentibus coronatus præmissus delatusq; ueq; sui desiderium uerāq; fœlicitatē abeundo reliquit. Nō. n. pro sententia Aesopi: mors grauior est eorū qui in fœlicitate moriuntur: uerū beatissima si in urbe & libera & grata oppetere & res bene gestas deponere cōtigerit. nō mutata cū morte bona fortuna. Quapropter optime Laconius ille: qui cū salutasset uictorem in olympo Dyagorā habentē filios coronatos & nepotes ex filio filiaq; inquit: Moriendum est o Dyagora: ne alias in olympū ascendas.

Siquis olympias phyticasq; nictorias in unum colligeret: nō puto unicæ uictoriæ æquandas Pelopidæ dignum putaret. Qui cū multotiens prælia cōseruisset uictorq; euasisset: & plurimū uitæ gloria & honore cōsumpseret: Tandem in decimo tertio imperio in quo contra tyrānū uictoriæ premiū affectus erat: pro libertate thessalorum diem suū obiit. Cuius mors non paruā animi ægritudinē sociis præbuit: sed multo autem magis auxilio fuit. Nam postq; thebani Pelopidæ mortē acceperunt: remota omnino ultionis dilatio: statim Malticum & Diogetonū cum septem milibus peditum & septingentis equitibus aduersus Alexandrū miserunt: quē cū sine militibus deprehendissent: coegerunt illū ut thessalis occupatas urbes restitueret: & Magnetæ Phitiotasq; Achiuofq; dimitteret: & præliis dimissis iuramento obligarent pro thebanorum uoluntate eos ad bellum se secuturum. Alexander his legibus coactus est. Quas pœnas paulo post dedit: pro his quæ in Pelopidā ægit: narrabo. Thebæ eius uxorem (ut dictum est) Pelopida hortatus fuerat: ne externū splendore atq; apparatus qui in externis militibus essent trepidaret. Deinde cū perfidiā eius timeret: oderetq; crudelitatem: cū tribus suis fratribus Ethisiphone Pitalo & Lycophrone hoc modo cōiurationē struxit. Alia domus tyranni a nocturnis stationibus seruabatur. Thalamus in quo somnos capere consueuerat in altissima parte ædium: pro cuius foribus canis ligatus omnibus nisi custodibus & seruo qui cibos porrigebat astabat cubabatq;. Cū iam tēpora instarent: in quibus res aggredienda erat: Thebæ fratres celatos in proxima domo disposuit. Cum ad Alexandrū dormientē sola ingrederetur: ut cōsueuerat: pauloq; post egrederetur: iussit seruo canē extra abducere: uelle enī inquit regē dormire sine strepitu: timens ne ascendentibus iuuenibus per scalas strepitus fieret. Lana illas strauit ac molles reddidit. deinde ubi cū gladiatis fratribus in thalamum uenitū est: & fidū capiti subdlexerat ensem: significauit regē dormire. Exterritis adolescentibus illos irata increpabat: iurabatq; Alexandrum se expectaturū nisi inceptū peragant. Qui timore pudoreq; excitati: ablato lumine Alexandrū dormientē petunt. Quorū ab altero presis detentisq; ui pedibus: ab altero per crines inflata ceruice: tertius gladio illū transfixū conficit. Quātū ad celeritatē mortis pertinet: forsan illū atra dies funere acerbo meruit. Quātū uero ad solitudinē primus tyrannus fuit: quē sua uxor iter fecerit: & cuius corpus post mortē supplicio afficeret: quod cū pessundatū: & pda alitibus datū a Fereo populo fuisset: dignū moribus factisq; suis exitū uitæ suæ inuenisse arbitramur.

MARCELLI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO IN LATINUM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

MARCVM CLAVDIUM QUI IN QUÆS ROMANORVM CONSVLEM MARCI filium extitisse tradunt: eiq; (sicuti Possidonius refert) cognomen quod Marciū est: primum ex familia fuisse Marcello. Exercitatione nāq; bellicosus erat robustus corpore manu potens natura uir ad dimicandū ardens: & quod illius certamina declarāt: acer ac strenuus: ad ceteras uitæ partes humanus atq; modestus. Cræcæ uero disciplinæ ac discendi studiis eousq; affectus: ut earū rerū peritos honore & admiratione haberet: eas per occupationes minime affectus: qđ ad ipsas perdiscendas exercendasq; propensius ferretur. Nā si ullis unq; quæ admodū Homerus ait: ab deo tributū est: ut ab ineunte ætate ad senectutē usq; tristia bella tractaret: id uel imprimis ea tēpestare Romanis attigisse arbitror. Qui cū iuuenilibus qđ ætate pro Sicilia cū Carthagenis: bello implicati fuissent: adulti uero Italiæ causa cum Gallis: ætate maturiori cum Hannibale atq; Carthagenensibus iterum bellum gessere: adeo nullā ab senectute quæ admodū cōplures bellog; requiem nacti: qui ad imperia resq; militares ab uirtute & animi nobilitate ducti. Quibus in rebus egregie Marcellus excelluit: ad nullū pugnae genus aut segnis aut parū exercitatus: tum uero ad certamē singulare fortissimus: quo quidē in genere cū prouocatorē neminē fugerit: celsi uniuersis uictor euasit. Fratrem Otaciliū ab se in Sicilia protectū ab imminētī periculo liberauit: trucidatis qui in eū acri ferebantur impetu. Quapropter iuuenis adhuc coronas ceteraq; ab imperatoribus consecutus est premia. Cūq; gloriæ plurimū comparasset: ædilis curulis a populo augur a sacerdotibus designatur. Id sacerdotii genus est: cui ex auihus uaticinia cōtemplari ac obseruare mos est. Edilitate uero inuicta accusatorē se & inuictus quidē ægit. Nā cū eius dē nominis filiū indole ac forma decorū: plurimūq; ob modestiā ac morū elegantia ciuib; conspicuū haberet: eū Capitolinus Marcelli collega uir audax ac itemperans illius amore correptus appellauit. Cuius conatus cū per se puer ab initio propulsaasset: iterū tentante Capitolino rē patri detulit. Id grauitè ferēs Marcellus: hominis facinus senatui renunciat. Capitolinus multas causas multa q; cōmentatus effugia tribunitiā potestate implorat. Tribunis autē eius appellationē abnuentibus: inficari crimen pergit. Cuius rei q̄a testis aderat: nemo ad se acciri iuuenē uisum est patribus. Eius producti cū ruborē lachrymas & perpetuæ simul iracundiæ pudorē immixtū ai aduerterent: nullo alio egentes iudicio aduersus Capitolinū pronunciauere sententiā: eumq; in exoluendis multa uere pecuniis: quibus argenteū uas cōparatū Marcellus deorū ministerio dedicauit. Post primi belli punici uix dum sædatis uigesimali secundū annū gallici belli primordia Romanos continuo inuasere. Hiberi nāq; ea uero gallica gens est: qui uicinā alpiibus pascūtur Italiæ: qđ magni ac potentes per se gallorū tamē auxilium uiresq; conuocabant: quos mercede militiā agētes gestas appellabant. q; uero gallicū simul cū punico non eadē tempestate bellū irruerat: mirū uidebatur & quoddā fortunæ beneficium. Cæterū ii iure cōsultoq; durate bello cessauerāt: ut ascitis sibi gallis postmodū tanq; ex insidiis uictores adorirent: quietosq; lacefferēt. Quod quidē ad bellū finitimū atq; domesticū plurimū cōducere putabatur & loci p̄pinq; uitas & gallorū dignitas: qui maxime Romanis terrori esse uidebatur: ut qui oli ab eis urbe deiecti spoliatiq; sint. Quāobrē decretū est: ut sacerdotibus militiæ munere uaca-

reliceat: nisi denuo gallicū bellū ingrueret: eorū formidinē uel ipse declarat apparatus. Nunq̄ enim tot Rōmanorū milia simul in armis extitisse: ac tā nouos sacrorū ritus factos memoriæ proditū est. Qua in re nihil imane aut inhumanū ab eis sponte peractū est. Quippe cū maxime græcanico more pii ac mites rem diuinā faciāt: uerū. n. tunc eo ingruente bello quibusdā monitis sibyllinis cedere coacti sunt. Quapropter duos græcos uirum ac uxorē totidēq; gallos in foro boario uiuos defodere: quibus hodieq; nouēbri mensē clā quidē græcis & gallis datur inferiæ. Principio a Romanis parta uictoria nūc acceptis cladibus decertatū est: quæ res nullū certū attulit rebus exitū. Cū Flāminius ac Fuluius cōsules in Isombrēs copias haberēt: flūuius qui per picennū agrū labitur: cruore fluxisse uisus est. Tres quoq; græcos penes Ariminū apparuisse traditū est. Comitibus cōsularibus cū augures malis ac infelicitibus creatos auspiciis cōsules affirmassent: senatus euestigio illos ab exercitu litteris missis reuocādos curauit: ut redeuntē deposito statim consulatū nihil aduersus hostes uti cōsules gererēt. Receptas Flāminius litteras nō prius aperuit: q̄ collata pūgna uersisq; in fugā barbaris in agrū eorū excursionē fecerit. Redeunti igit̄ ac multa referenti spolia nō p̄cessit obuiā populus: quia reuocatus nō cōtinuo mādatis obediuerat: uerū ea per supbiā cōtēpserat. Quapropter ut sibi triūphus denegaret̄: paruī abfuit: quē tñ priuatū ægisse cōstat. Is enī antea simul atq; collega cōsulatū sese abdicare coacti sunt. Adeo uniuersa Romanorū gesta referebantur ad deū: ut nec in auguriorum nec patrii moris displicentiā uel in maximis benegestarū rerū successibus fieri paterentur: Maius profecto momentū in religionis obseruatiā: q̄ in uincendis hostibus ad ciuitatis salutem pertinere arbitrātes. Tyberius itaq; Sempronius mira fortitudine & æquitate præditus plurimāq; iter Romanos dignitatis: cū cōsul sibi subrogandos Scipionē Nāsicā & C. Martiū designasset: itq; iā provincias obtinerēt: animaduertit se: cū libros militariū præceptorū legeret: solēne aliquid insciū præterisse. Id erat huiusmodi: Cū quis ex optimatibus in pomerio domū aut tabernaculū mercede cōduxerit: & in eo pro captādīs sedeat auspiciis: postmodū firmis nondū signis si qua illum in urbē causa retraxerit: primum omitti oportere tabernaculum: alterum uero suscipiendū: ex quo nouus auspiciorū instauretur aspectus. Hoc latuisse Tyberii uidetur: qui bis eodē usus tabernaculo dictos designarat cōsules. Animaduerso postmodum uicioreq; senatui relata: senatus tā paruulū minime contēnendū errorē ratus: significare illis statuit: quapropter ii cōtinuo eprovinciis Romā rediere: seq; magistratū abdicauere. Hæc tamē postērius gesta sunt. Eisdē ferme tēporibus duo illustrissimi flamines sacerdotiū ammisere: Cornelius Cethegus: q̄ exta uictimæ nō rite admoouisset: & Q. Sulpitius q̄ ei interfæcificandū apex: quē flamines ferunt e capite prolapsus esset. Cū Minutius dictator. C. Flāminiū magistrū equitū designasset: stridore foricis consecuto uterq; dignitate iussus abire: alii creati denuo sunt. Hoc pacto tā accuratā uel in paruis diligentia obseruantes: nullū aut nouū aut non patriū religionis ritū admiscere noluerūt. Cū igitur cōsulatū Flāminius deposuisset: Marcellus p̄ in terreges cōsul creatur. Inito cōsulatū. Gn. Cornelium collegā sibi designat. Postmodum cum multa a gallicis de cōcordia agitarētur: ad pacē inclināte senatu: ad bellum Marcellus multitudinē cōcitabat. Quā in re haud tamē: quominus pax crearetur: efficere ualuit. Paulo post gessatæ superatis alpiibus bellum inouaui: re: qui primum castra mouētes in Isombrēs: eos sibi socios asciuiere: qui triginta milia numero erant: cum ii longe plures essent. Dehinc alacres & elati in Acerras imperum faciunt: Id autē oppidum est sup amni Pado locatum. Hinc rex eorū Briomatus decē milibus gessatq; secum assumptis circumpadanā populatōrā. Quæ cum marcellus accepisset: relicto ad Acerras collega simulq; peditatū ac cæteris grauioris armaturæ & tertia parte equitum: ipse cū reliquis equibus: & expeditissimis militibus ferme sexcentis ad hostes cōrēdit: nō noctu nō iter diu iter omittēs donec ea decē milia gessatū circa capidiū Galliæ uicum nup̄ ipse rio Romanorū adiunctum offendit. Vbi nec suorū corpora curare nec ullum q̄ti tps dare licuit. Cōfestim enī barbari ubi eum aduētassee sentiunt: paucifaciunt: q̄ pedestres qdē copias paucas haberet: eq̄tes uero præ se nihil ipsi pēderēt galli: q̄ cum equestri præserti pugna fortissimi bellatores excellāt: ipsa quoq; multitudine marcellum supabāt. Quāobrē statim in eum grauiissima minitantes perinde ac ui oia direpturi duce rege cōcitis ferunt equis. At marcellus ne paucissimus suorū numerus diffusis circunueniret hostibus: p̄cul ab equitatu deducto agmine: donec paululum ab hoste aberat: tenuissimo cornu progressus est. Cūq; ad cōserēdas manus suos cōuerteret: hostium clamore ac strepitu p̄territus equus marcellum retro uiolenter aufert. Eapropter ueritus: ne ea res ulla Romanis p̄urbationē religiōis obiceret: retractis statim habebenis equum in ipsos cōuertit hostes: & ne casu magisq; cōsilio eo usus circuitu uideret: solē supplex adorauit. Is. n. in initio pugnæ superos adorare Romanorū mos est. Cūq; hostibus iā misceretur: Ioui ferretio opima ex hostibus se cōsecraturū arma uouit. Inter hæc cū illū gallo: rex cōspexisset: ob insignia dūcē opimatus: ante oēs ei cōcitato occurrit equo: & quassans hastā uirū clamore puocat. is erat inter gallos eximia corporis magnitudine: armatura auro argentoq; ac uariis distincta coloribus fulgoris istar perlucida. Quæ ubi marcellus pulcherrima ex toto cōspicatur agmine: ea futura meditatus: quæ cōcepta deo uota p̄solueret: uirū adorē: quem hastā thorace perfosso simul equi uiribus inixus uirum resupinat: iterumq; ac tertio utulnere repetitum stari exanimat. Tum equo desiliens marcellus & exanguis arma manibus tāgens ad cælum cōuersus: O magna iquit ducum opa & iperatorū gesta bellaq; ac pugnas cōtuens Feretri Iupiter obrestor. Tertius ego Romanorū dux ac iperator uirū hunc dūcē simul ac regē p̄pria manu confossum occidi. Hæc tibi prima opimaq; spolia dedico. Tu nobis dum ad belli reliqas uertimur: similē præsta successum. Tū Romani equites pedibus equitibusq; simul imixti pugna cōmissa ingentē ac mirādā quodāmodo uicunt uictoriā. Cōstat. n. tantū equitatū ac peditatū nō antea nō postea usq; a tā paucis supatū. Tū cælis pluri mis prædā & arma secū tenēs ad collegā regredit̄: per id tēpus aduersum gallos infelicitē dimicātē ad me diolanum amplissimā quidē & populosissimā Galliæ urbē: quā Galli metropoli appellātes. pro ea strenu

præliantes: obsidione Corneliū circūuenerāt. Vt uero redeuntē Marcellū regēq; profligatū ac necatū senſe
 regeſſata: profugiūt. Quapropter Mediolanū a marcello captū: cætera oppida dedētes Galli Romanis ul
 tro cuncta permittunt. Hoc pacto trāquilla ſatis utrinq; pax cōtigir. Poſthæc decretus a ſenatu ſoli marcel
 lo triumphus. Qui cū diſtiſſimus ſpoliis ac ingentibus captiuorū corporibus ſplēdidiffimus duceretur: ra
 riſſimæ admirationis habitus eſt: maximæ uero uoluptatis & nouitatis ſpectaculū oſtēdit. Cū Ioui barba
 rica deferebat arma. Trunco ſiquidē montanæ quercus abſciſſo & in trophæi modū fabricato affixa qua
 q; uerſum ſpolia ipendebant ornate plurimū ac decore diſpoſita. mox accedente populi frequētia marcel
 lus in currū tollitur. Cuius rerū triūphale ſimulacrū pulcherrima per urbē pompa magnificentiffime trāſ
 miſſum eſt. Ornatiffimis præditus armis aſſequebatur exercitus: deo ac ipſatori cōdita carmina & uiſto
 riæ præana canentes. inde procedēs & ad Feretrii iouis tēplū aſcendēs: ea illi ſolēni dedicatione ſuſpēdit.
 Tertius & ad noſtri uſq; tēporis bella poſtremus. Primus. n. Romulus ſpolia ab Atrone Ceninenſium te
 ge detracta rettulit. Secundus Corneliū Coſſus a Lumnio Hetruſco. Poſthæc marcellus a gallorū rege Bri
 omato: poſt quē nullus. Eū uero deū cui hæc trāſmittuntur iccirco iouē feretriū (ut quidā aſſerūt) appellant: q
 ſecundū græcorū linguā quā olim latinis plurimū imixtā fuiſſe cōſtat: trophæa feretro ueſte ideſt eferetro
 trophæa ferantur. Alii ideo ſic appellatū iouē diſtitant: q; fulmine feriat. Cæteri q; in bello feriri ſoleat: id
 exortum nomen inquit: Nam & nunc quoq; in perſequendis hoſtibus dum ſe inuicē milites exhortan
 tur: frequenter feriri iubent. manubias aurem cōmunes quidē ſpolia priuatas uero opimas uocitāt. Numā
 tamē Pōpiliū in cōmentariis prima ſecunda & tertia memorafſe opima traditū eſt. Primaq; capta ioui fere
 trio: ſecunda marti: Tertia Quirino cōſecrari iuſſit: primo aſſes trecētos: ſecūdo octuaginta: tertio centum
 premiū eſſe cōſtituit. Hæc ut plurimū fama tenuit: perinde ac ea tantūmodo illuſtria ſint: quæ prima in ag
 mine duci dux detraxit. De his hætenus. Ea uiſtoria & belli exitus lætitiæ tantū Romanis attulit: ut libra
 rū aureū cratera Pythio Apollini Delphos uſq; pro earū rerū gratulatiōe trāſmiſerint. Sociis quoq; ciuitati
 bus ampliſſimā exuiuariū partē diſtribuere: nec minus regi Syracuſanorū Hieroni Romanorū amico & ſo
 cio. Cū Hannibal in italiā irrupiſſet: marcellus in Siciliā cū claſſe miſſus eſt. Poſt cannenſem uero cladem
 in qua nō pauca Romanorū milia pugnādo cæſa ſunt: paucis qui ſalutē fuga cōparauerant: ſeſe Cānuſiū
 recipientibus ingens erat expectatio Hānibalē cōfeſtim Romā caſtra moturū: q; ei attritis Romanorū uiri
 bus optime conduxiſſet: marcellus ſtatim mille & quingētos ex nauibus milites urbis præſidio miſit. Po
 ſtea acceptis a ſenatu litteris Cānuſiū cōtēdit: adiunctoſq; quos ibi collegerat: ne liberū hoſtibus agrū per
 mitteret: deducit ex arcibus. Cæterū poſt excellētiſſimos ac fortiffimos bello uiros iter emptos Romani. F.
 maximū plurimæ dignitatis fidei ac ſapiētiæ uirū ueluti cūſtatorē & parū in rebus gerēdis audentē iproba
 bāt: q; & accuratus nimīū diligēs neqd; patereſ aduerſi cōſultabat. Eiuſmodi autē iperatore nō ad ſulciſcēdū
 ſed ad tutādū ſatis eſſe arbitantes: ei marcellū addidere: ut ad res tute ac caute gerēdas ſuā cū illo audaciā
 efficaciq; tēperaret. Vtrūq; igitur interdū cōſulē nōnunq; cōſulē alterū altero. p cōſule creatum emittebat.
 Vt. n. Poſſidonius refert: Fabiū clypeū marcellū enſem appellabāt. Solebat etiā dicere Hānibal ſe Fabium
 quidē ut præceptorē: Marcellū autē ut pugilē reformidare. Ab illo. n. ne mali qcquā ppetraret: cohiberi: ab
 hoc autē nōnunq; grauiora ppeſſum. Itaq; poſt illā uiſtoriā cū tantū alacritatis & audaciæ ſuis iniectū eſſet
 militibus: ut lōge a caſtris diſperſi ac palātes regionē occuparet: ipſos ad ortus marcellus uires eorū fragit
 proſtigauitq;. Poſthæc Neapolim Nolāq; eis laturus auxiliū ſe cōnertit. Cūq; Neapolitanos in fide perma
 nētes cōperiffet: eis ſtabilitis: Nolā cōtēdit: ubi diſſidentē a plæbe ſenatū iuenit: nec plæbis aīos ad Hānni
 balē iclinatos tractare aut cōponere ſenatus poterat. Erat in ea ciuitate uir & nobilitate primarius & forti
 tudine cōſpicuus. L. Bandius: qui ad Cānenſem pugnā obrūcatis pœnoꝝ pluribus egregie dimicauerat.
 Eum poſt modum multis cōfixum ſpiculis iter cæſoꝝ corpora reptum Hānibal admiratus: nō ſolum abſ
 q; precio domum remiſerat: uerum & donatum iſup amicū ſibi hoſpitalitatis iure cōiūxerat. Ob cuius
 gratiā meriti cum Bādus ad Hānibalē prōptiffime inclinaret: ad eum quoq; plæbē cōfirmabat: ad defe
 ſionēq; ſolicitabat. marcellus uirum illuſtrē & in maximis belloꝝ caſibus Romanorū ſocium necare ducē
 baripſi. Erat præterea ingens in marcello naturæ humanitas ſuauiſſas lepor & affabilitas: ita ut quēuis ad
 ſe ſua comitate pelliceret. Cum igitur illum Bādus aliqñ ſalutaſſet: quiſnā ſit homo marcellus rogat: quan
 uis illum pbe norat antea. Ad ſermonis initium occaſionē quoq; pquirebat. Eo autē rīdente. L. Bandius
 quaſi lætatus magnope admiratuſq; marcellus: Tu ille Bādus es iquit: cuius maxima iter cānæꝝ bellato
 res fama Romæ eſt: q; Paulum æmiliū cōſulē ſolus ne deſeruere: in quē cum deſiſſima cōiicerent miſ
 ſilia ea corpore ſubiēs excepiffi. Aſſentiēte Bādio & uulnera quædā oſtētante: talia inquit cum in nos ami
 citiæ ſigna perferres: ad nos cur nō cōfeſtim ibas? An uero nos ad retribuenda amicorū uirtuti premia: qui
 bus & penes hoſtes tātus habet honos: iniquos cēſuiſti? Hæc benigne locutus cōprehēſum dextra iuuenē
 eximio ad pugnam equo & quigētis argēti dragmis donat. Quas ob res effectum eſt: ut Bādus cōſtātiffi
 mus marcello ſocius propugnatorq; fuerit: & eorū qui diuerſæ factionis erant: grauiffimus accuſator & in
 dex. Erāt cōplures qui cum Romani in hoſtes egredierent: ſarcinas & ipedimēta diripere ſtatuērat. Quod
 ubi Marcellus accepit: itra mœnia iſtruxit exercitum: & itra portas ipedimēta tute diſpoſuit: Nolanis per
 præconē ne muros adirēt ihibitis. Erat in muris armorum ſolitudo. Ea propter tumultuātes in ciuitate ra
 tus Hānibal iſuſum muris admouit exercitum. Tum marcellus pateſieri portā iubēs cum ſtrenuiſſimis ir
 rupit equitibus: rectaq; cōcitus uia cōſerit hoſtibus. Paulo poſt p alterā portā igenti curſu & clamore pedi
 tatus emitti. Poſt hæc cū acie Hānibal partiter tertia porta recludit: qua reliq; pcurſantes undiq; pœnis
 iſpata ſtupētibus icumbunt: quos cum poſtremo irrumpētes pœni cōſpexiffent: ignari cū cōſertis pugna
 te Romanis incipiunt. Hic primū Hānibal terga Romanis oſtēdit. pœni itaq; terrorē ac uulneribus con

feci in castra compulsi sunt. In ea pugna plura quinq; milibus hostiū desiderata tradunt. Ex Romanis te-
 ro non plures quingentis: q̄q; L. iuius tantā hostiū stragē fuisse nequaquā affirmet. Ea pugna ingentē Marcel-
 lo gloriā peperit adaucti Romanis animi. Nō. n. sibi cū inexpugnabili & inuictō prorsus hoste: sed qui uia-
 ci & cladibus affici posset: certamē esse didicerant. Post hāc mortuo altero cōsule: Marcellus in demortui
 locū subrogādus absens accitus est a populo: qui donec ab exercitu rediret: iuitis optimatibus dilata comi-
 tia sunt. Marcellus cūctorū suffragio designatus cōsul est. Ob crebra deinde tonitrua cū augures minime
 lāta pronuntiaffent signa: palāq; illū ob plēbis metū cohibere torpescerētis se magistratu abdicauit. A re-
 tamē haud se trahēs militari: proconsul creatus Nolā ad exercitū profectus eos qui punicæ factionis extite-
 rant: supplicio affecit. Post hāc Hānibal magnas secū uires trahēs aduentat. Cui ex acie laceffenti minime
 certandū Marcellus censuit. Cū uero maximā copiarū partē prēdatū dimisisset: eū peride pugnā detractā-
 tē Marcellus adoritur. Distribuerat autē naualis belli lōgiora pila militibus: eminūsq; illis ferire Carthagi-
 nenses docuerat: qui cū iaculari nesciant: breuib; utunē manu spiculis. Iccirco qui tunc manus cōtuleret:
 terga Romanis dederunt: & irreuocabile fugere fugā. In eo prēlio pœnorū quinq; milia cæsa ceciderunt:
 elephātes quattuor: uiui duo capti sunt: quod autē maximū extitit: hispani equites mixtiq; numidæ supra
 treccētos tertio post pugnā die ad marcellū transfugerūt. Is tunc primū Hānibali casus obtigerat: qui ex tam
 uariis multifariisq; moribus in unū quidē & barbaricū cōgregatas gentes exercitū unanimēs tādiu cōflet-
 tuasset. Ii igitur marcello cæterisq; ducibus fideles ad omne postmodū facinus permansere. marcellus tertio
 cōsul creatus in Sicilia traiecit. Hannibalis. n. res bene gesta Carthaginenses ad uendicandā iterū insulæ
 dominationē uehementer extollebant: præserti cū Hieronis tyrāni morte Syracusis tumultuatū sit: q̄obrē
 eo præmissus exercitus prætorē Appio: eā cū marcellus recepisset: ei ad genua Romanorū multitudo pro-
 cumbit. Hi fuerant huiuscemodi calamitate pculsi Romanorū: qui aduersus Hānibalē ad cānas in acie pu-
 gnauerant: cū nonnulli fugissent tot capti uiui sunt: ut qui pro murorū custodia locarentur: uix relictī sint.
 Quos cū Hannibal uel modicis precii redimi pateretur: tanta Romanis animi magnitudo tantūq; elati
 spiritus erat ut ne reciperentur publice decretū sit: eosq; tū necari tū extra Italiā uenūdari paruifecerit. Qui
 tūto profugerant: in Sicilia relegati sunt: & ne donec aduersus Hānibalē belligeraretur: in Italiā reportarē-
 tur edictum est. marcello igitur aduentanti hī simul procubuerē: seq; humi cōsternantes insignis officium
 militiæ deposcebant. Clamore maximo lachrymisq; polliceri se sua declaratos opa magis ex infœclita-
 te quadā: q̄ eorū ignauia eā cladē esse factā. Hos miseratus marcellus ad senatū litteras dedit: ut eis ad mili-
 tiæ supplementū uti liceret deprecans. Post multa in senatu agitata: decretū est: Romanis ad rempub. igna-
 uis nūnime hominibus opus esse. marcello tamē si eorum uti opera uoluerit: liceat: modo nullam uirtutis
 gratia coronā aut premiū assequerent. Hoc decretū dolore marcellū affecit: q̄ aduersis ciuiū casibus mede-
 ri & in melius cōstituere p̄ eorū multis ac magnis in rēpub. meritis haud permetteretur a senatu. Idq; post
 cōfectū in Sicilia bellū in curia questus est. Hæ autē in Sicilia res gestæ sunt. marcellus ubi primū ab Hipocra-
 te Syracusanorū duce uiolata fœdera cōperit: qui occupato dominatu: ut Carthaginensiu gratiā iniret: cō-
 plures in Leōtinis Romanos interemerat. Vbi Leōtinorū urbem expugnat: oppidanorū nemo uiolatus
 trāsfugas quicūq; in potestate redacti sunt: uirgis cæsos pœna affecit. Nūtiū ab Hipocrate Syracusas mī-
 ritur: qui referat Leōtinios oēs adusq; tenerā ætatē a marcello trucidatos. Qua re accepta tumultuantibus
 Syracusanis aduentat Hipocrates: & urbē occupat. marcellus motis castris Syracusas profectus haud pcul-
 ab urbe meratus: legatos qui res in Leontinis gestas denunciarēt mittit: quod aduersantibus Syracusanis
 cōduxit parū. Iā. n. hipocrates rerū dominiū obtinebat. Inde terra mariq; Syracusas adoritur. Appius quidē
 terrestres copias ad mouit. Marcellus sup̄ octo iunctis nūtu nauibus ingentē attollēs machinā: inde pētē
 remibus sexaginta omnifariā telorū armorūq; genere referētis muris annauigauit: quibus facile potiri cū
 apparatus magnitudine atq; splēdore: tū propria frætus gloria animū iduxerat. Ea uero pro suis machina-
 mentis nihil pēdebat Archimedes: quæ olim non uti studio digna opa: sed uti quædā geometriæ ludrica
 extra ordinē uir ille cōdiderat: præsertim cū regē hieronē hisce delectatū cerneret: qui Archimedē ut ab co-
 gitationibus ad corporea quoq; artis uerteret: induxerat. Sicq; rōnē præceptorū ad usum ac necessitatem
 sensibus aperuit. hanc. n. uulgatā & passim cōplacitā machinamētorū artē primū Eudoxus & Archytas in-
 choauere: geometriā uariis cælaturis exornātes. Ipsi quoq; rationes ac difficiles demōstra- iōes occultas
 q; sciētiae propositiones per sensuū ac instrumētorū exēpla edidire. Sicut eā rōnabile propositionē: quæ cir-
 ca duas medias dicit: quæq; ad multa perscripta necessariū quoddā est elementū. Hi ambo in cōparandis
 pduxerunt instrumentis semiscriptis quibusdā lineis figurisq; geometricis machinamēta formātes. Quā-
 propter in eos moleste cōcitus est Plato: q̄ geometriæ prætatiā sustulissent: quæ ab cogitatiōe & rebus in-
 corporeis ad sensibilia decurrisset: quasi ad sui usum corpore & mercenaria indigeret inertia. Hoc pacto sa-
 bricandorū industria machinamentorū geometria dilapsa secernitur: ac diutius a philosophia neglecta
 una nūlitatebus annumeratur artibus. Cæterū Archimedes ad regē Hieronē cui & necessitudine & amicitia
 iunctus erat: scripsit: quodnis onus additis moueri posse uiribus: eūq; suo robore demonstrationis glo-
 riantē iactare solitū aiunt: si quē alterum nactus terræ globum esset: hanc ad illā profecto se translaturū. Id
 admiratus Hieron erat: ut quod proponit: deducat in actum: & magnum quippiam pusilli moueri uiri-
 bus indicet. Nauem igitur onerariā ex regiis mercatus est unā: quam simul ac solitum adiecit onus: labore
 maximo ingens hominum manus traxit. Is inde procul affidens nullo corporis nixu: quieta ducēs manu
 rapturum autē multa diceret: eā tranquille planeq; quasi mari plaberetur: ad duxit. Eo stupore pculsus Hi-
 eron artis intellecta potentia Archimedem exorauit: ut eum ad propugnandum tum ad laceffendum om-
 ne tormentorum genus bellicorū instrueret: quibus cū pacificam tranquillamq; omnem ferme uixisset

etatem: nec quicquid natus est Hieron. At tum Syracusanis in tempore & machinæ simul & machinator oblige-
 rant. Romanis itaque terra marique urbem adortis Syracusanos terror affecerat. Pauida ubique silentia: haud
 tanto robori tantisque obistere posse uiribus existimabant. Ut uero machinas instruxit Archimedes uaria
 missilium genera & immensæ magnitudinis saxa incredibili fragore acceleritate iaculata aduersum terre-
 stres emittebat copias. Quæ in re cum nullus omnino sese ab hisce tueretur molibus: conglobatos prouolu-
 bat totaque dissipabat agmina: inde trabes e muris repente libratae firmissimoque desuper iactatae pōdere nō-
 nullas in profundū naues præcipitabant: quasdam ferreis manibus & in rostri genus admodū forcibus pro-
 tam in sublime raptas cum statuisset: in puppim imergebat. Aliæ interioribus rotatae machinis cum igēti nau-
 arū strage præcipitibus illidebantur scopulis. Cæsius interdū a mari suspēsa nauis nūc huc nunc illuc agi-
 tata horrendū præbebat spectaculum: quoad eiectis prouolutis uacuata uiris: dum quæ suspenderat cate-
 na remitteretur: muris illisa recideret. Deinde cum suā Marcellus machinā iūctis simul nauibus muro ad-
 mouet: eā autē ob musici similitudinē instrumenti Sambucā appellabant: in hanc dum adhuc procul abes-
 set: primum dehinc alterū mox tertium decem talentorū ponderis saxa profiliunt: quæ magno fragore &
 quodā tēpestatis impetu irrumpentia disiectis clauis ipsius basim dissipauere machinæ: Ea coactus neces-
 sitate Marcellus nauibus ac terrestribus copiis: urabscederēt euestigio imperauit: cōsilio habito noctu mu-
 ros inuadere statuunt. Archimedes. n. tormēta ut longe emittant instruxisse. At cum interuallū ictus non ha-
 beat: eorū omnis erit conatus inefficax. Verū eni uero haud minorem ad hæc dudū antea fecerat apparatus.
 Omnis istrumētorum impetus pro spatii magnitudine per tela per breuia crebroque repetita. parui scorio
 nes erant dispositi: qui plurimis frequentissimisq; uulneribus ex occulto peterēt hostes. Quapropter cum
 clāculum muro succedere arbitratur: missilibus occurrunt modicis: ingestis lapidibus capiti faucibus & undā
 que muro perinde ac ad perpendicularū collabentibus telis obruti: quod si retro cederent: pro spatio locata iacu-
 la in uasto cadentia impetu interceptiebāt abeuntibus. Maxima igitur & uirorum strages & nauium facta uexa-
 tio: cum interim permansissent hostes integri. cuncta. n. ferme istrumēta post murū locat Archimedes. Ea
 propter grauissima ex oculo ppeffi Romani aduersum deos pugnare uidebantur. Marcellus igitur eius
 fabros & machinatores conuitis carpens simulque fugiens: num desistemus inquit contra hunc Geome-
 trā pugnare Briareū: qui sedens in littore ludensque nostras naues cum ingenti defecit ignominia? ipsos uero
 fabularū centimanes superat: tot nos telis uno petēs ictu. Et profecto uniuersi quidē Syracusani ad machi-
 nas pro Archimedis corpore erāt. Qui uero cuncta mouebat uersabatque unicus existerat animus. Cætero-
 rum quidē arma immota quiescebant solis Archimedis armis percussi hostes & protecti ciues. Denique mar-
 cellus si super e muris funem & malū quendā conspiceretur: quampiā in se machinā ab Archimede motā
 arbitratus iplicitos terrore milites clamantesque retroque fugiēs abducebat. Ab ea igitur oppugnatione omni
 conatu absistere & in posterū hostē obsidione cingere statuit. Hoc tam profundæ mentis acumen & tam im-
 mensum speculandi thesaurū affecutus Archimedes: in quibus non humanæ sed diuinæ potius sapiētiae
 gloriā cōparauit: nec unū eorū posteris scripto cōmendare uoluit. Verū ipsam machinamētorū negociati-
 onem totaque necessitati coniunctā artē minus ingenuā ac mercenariā ducens: ea tantūmodo reliquit: quæ
 ad sui nominis propagationē pertinere censuit: quibus cum pulchritudo ac excellentia nulla certe inest ne-
 cessitatis admixtio. Cumque ipsorū difficilis in demonstrationibus sit materia: nullā cum cæteris cōparationē ha-
 bet: Hæc quippe magnitudinē ac pulchritudinē: illa solertia & mirabilē quandā præ se fert potestātē. Diffi-
 ciliores. n. grauiioresque in geometria materias simplicioribus aut purioribus descriptas elemētis cōcipere
 minime licet: quod nonnulli homines ingenio nonnulli industriæ ac laboris assiduitate: ab eo sine labore fa-
 ctum autumant. Nec utrūque factū difficile. Quisquis enī perscrutatur: nullā per se demonstrationē inuenit. Ut
 uero earū rerum disciplinā acceperit: planā cōpendiosamque eius scientiæ uiam ab se quoque teperiri potu-
 se iudicat. Quapropter iis quæ de ipso cōmemorari solent: habenda fides est. Proprie cuiusdam ac fami-
 liaris amcenitate sirenis allecū: cibū & corporis curā oblitterasse. Zæpenumero inuitus ductus ad balnea-
 dum perungendus in cratere constitueretur: per corporis unguenta geometriæ figuras ac liniamēta digi-
 to inscribebat. Tanta eius rei dulcedine capiebatur: ut uere illū musarum instinctu correptū dixerim. Is cum
 multa pulcherrima excogitasset: amicos ac necessarios orasse fertur: ut post eius mortē habitam cylindro
 spæram eius sepulchro imponent: inscriberentque ex cōtinenti firmamēto ad contentum quænam excel-
 sus sit proportio. Talis igitur Archimedes quātum in eo fuerat se simul ac urbē inuictū conseruauit duran-
 te obsidione. Marcellus Megarensium longe sicularum uetustissimam urbem cœpit. Hippocratis quoque
 exercitū: dum castra penes Anxillas poneret: cœpit: occiditque hominum supra octo milia: totamque ferme
 Siciliam excursionibus uexauit: ciuitates ut a Carthaginensibus deficerent: effecit. Vniuersos autē re acie
 discernere ausos uictor proffigauit. Post hæc cum spartanus Damippus a Syracusis nauigaret: in eius ditio-
 nem relatus est: quem cum Syracusani redimere uehementer optarent: & illius rei gratia frequentiora traher-
 rentur colloquia: turrim quandam cōtēmplatus est accurate parum obseruatam quæ quoniam cōmodus
 ascensu murus existerat: clāculum admittere uiros poterat. Eo igitur cum multoties collocuturus accessisset
 illius altitudinē coniectura permensus: scalas comparat. Per id tempus Syracusani ad humū largius meta-
 ti festū Dianæ diem inter iocos actitabant. Quare Marcellus obseruata non solum turrim cœpit: uerum
 etiam murum furim undique armato compleuit milite quod non ante factum oppidani intellexere: quod dies
 illuxisset: & factū esset exapilum. Id ubi sentiūt: moueri actumultuari cœptum. Tū Marcellus iussis canere
 tubis terrorem ingentem ac fugam iugessit uniuersis: nullam non ab hoste partem occupatā ratis. Fortis-
 sima uero ac pulcherrima amplissimaque erat Achradina: quæ quod in exterioribus urbis partibus murata ex-
 tabat nondum capta restabat: enisneam & Thycam nominant. Mox per Exapilum ingredientem uniuersam

si eius primores beatū uocabant. Is in superioribus locis constitutus subiectā oculis magnificentiā ac splendorem urbis cōspicatus diutius illachrymasse traditur. Cūq; status eius iam iā futurā pmutationē animo uersaret: casum incūbentē miseratus est: q; diripienda militibus esset. Nā cū prādā milites efflagitarent: in eos reluctari prorsus audebat nemo: nonnulli delendā incēdio funditusq; euertendā hortabantur. Quem sermonē nullo pacto Marcellus admisit. Inuitus tamē ac coactus bona tantū ac seruos prādā esse cōcessit. Ingenua uero corpora constuprari aut occidi aut deniq; attingi uetuit: nec Syracusanorū quēpiam in seruitutem redigi passus est. Quā in re tāetsi modestius agisse uidetur: non misera tamē non pati ciuitatē tē felicitatis splendore paruo momento cernebat extingui. Nā non minus hanc opulētā q; quā postmodū Carthagine suscepta est: prādā fuisse tradunt. Reliquā uero urbē cū paulopost prodicione cōpissent: dolore confecit. Is. n. in cōtemplandis liniamentis oculis studio ac cogitatione simul intentus: nō discurrentes Romanos nō captā urbem senserat: cū repente miles quidā astitisset: seq; ut ad Marcellū sequeretur imperasset: non ante uoluit Archimedes: q; rē propositā applicata demonstratione perfecisset. Quā obrem ita percitus miles: eū nudato mucrone confodit. Alii tradūt Archimede cū Romanū suspensio in suā necē gladio conspiceret: ne rē inuestigatā ipse perfectā indiscussamq; relinqueret: morā paululū orasse: eius uero rei securū militē illū obtruncasse. Tertius de illo iactatur rumor. Ei ad Marcellum saothera spāras angulos & quādā alia mathematica ferenti instrumenta: quibus solis magnitudinē ad aspectū accōmodare solebat: fiunt obuii milites eūq; aurū uase portare rati nec uere. Id uero Marcellum ægre tulisse: homicidāq; perinde ac cæde pollutū abominatū esse certū est. Illius quoq; necessarios honoribus cumulasse cōstat. Cæterū cū Romani bello quidē fortes & in cōserendis manibus strenui ac terribiles haberentur: nullū autē comitatis clāmentiae urbanitatis prorsus exemplū de se exteris nationibus præbuisent: tūc primo græcis ostēdisse Marcellus uidetur iusticia quoq; & æquitate præditos extitisse Romanos. Talis enī in hoste fuit totq; ciuitates & priuatos homines tantis psecutus est beneficiis: ut quod aduersum Aetheniēses Megarēses ac Syracusanos imite perpetrātū est: eorū magis qui pe: pessi sunt q; qui intulerūt culpa gestū esse censeatur. E multis unū memorabo. Vrbs est Sicilia: Egion haud magna uerū antiquissima & deaz religioe celeberrima: quas Maceras appellant. In ea templū est quod a Cretēsisbus ædificatū traditur. hastæ quādā ex ære: q; cassides ostendunt: tum merioni tū Vlyxis: qui eas de arū simulacris affixerant inscripta habentes nomina. Hæc cum ad res Carthaginensiu inclinaretur: Hicias in ciuitate uir primarius: ut ad Romanos animū applicarent: palā ac intrepide pro concione cōsultabat nonnunq; aduersariorū sententiā arguēs: qui hominibus auctoritatē ac potentiā ueriti illū captū pœnis tradere deliberabant: quod cum Hicias itelligeret clādestinam circa se disponens custodiā: manifeste in materas deas cōpit intēpestius ac ineptus obloqui: multaq; aduersus earum diuinitatē ac gloriā: ut incredulus & cōtemptor perpetrare: exultantibus mirum in modum inimicis: q; suorum causas malorū præbuisse uidere. Inde cum ad eum corripiendum se pararent aduersarii: tantisper Hicias in cōcione ciuium cum orare ac publica cōsultare cōpisset: corpus repente demisit ad terram. Vbi paululum imorante magno cum stupore silentium (uti par erat) exortum est. hinc caput attolens & uoce subtrementula graui circum agitans acutum paulatim protendit sonitum. Quare cum theatrum silentio & horrore simul implicitum uidisset: abiecto amictu & itima abscessa tunica seminudus emicans ad theatri fores cursu festinat: se ab materarum numine agitatū clamitans. Quē cum religiōis causa attingere uel refragari nullus auderet: & proinde uniuersi cederēt: extra portas cursu deferitur: nullo inter dearum templo supplex aduoluitur: inde uirum erratē se quæsitum ire simulans: prohibente nemine tuta ex urbe decessit. Eo pacto liberati Syracusas ad Marcellum cōtēdunt. Postea cum egionates ob eorū petulantia & cōmissa facinora Marcellus uniuersos ligari: ut eos supplicio afficeret: iussisset: Hicias astabat illatus marcellus missos fecit uniuersos: ciuitatem nulla affecit iniuria. Hiciæ quoq; magnis honorato munerebus: agri plurimum uendicauit. Hæc quippe Possidonius philosophus in historia tradidit. marcellus ad uicinum ac domesticum Romæ bellum accitus: priusq; rediret: pulcherrima ac plurima Syracusis signa detraxit: ut cum ad sui triumphi spectaculum: tum ad urbis ornamentum essent: quæ nihil antea lasciuū aut luxuriosum habebat aut nouerat. Nōdum in ea gratiosa hæc & amabilis sculptura penetrauerat. Verū aramis referta barbaricis cruentis spoliis trophæis ac triumphalibus coronata monumētis nullū lætū aut intrepidum utpote delitiosis nōdū spectatōribus spectaculū exhibuerat. At sicut Epaminundas boetiū agrū martis Orchestrā & Xenophon Ephesum belli officinā appellat: sic Romā tunc belligeri tēplū martis (ut Pindarus ait) uocari potuisse arbitror. Itaq; cū marcellus in urbē græcanicæ iocūditatis supellestem & uarias aspectu intrulisset illecebras: plurimū plæbis fauorē cōparauit. Fabius autē maximus senatus gratiam cōsecutus: q; urbe Tarentinorū capta: nullum ex ea signum mouisset aut Romam transtulisset: uerū inde pecunias opibusq; transmissis Deorū imagines dimiserat. Id quod sæpe cōmemorari solet adiiciens: Hos inquit Deos relinquamus Tarentinis iratos. Marcellum inculabant primum q; magnā in ciuitatē cōflasset inuidiam cum nō homines tantū uerū & Deos etiā perinde ac captiuos inter triumphandū ægisset: deinde quod affuetum bello ac rebus rusticis populū necdū delicias expertum aut desidiā & ut ab Eripiclide de Hercule dictum est: rudē ac minime lautum sed frugi maxime ocio nugisq; referferat: qui dum circa artis artificumq; oblectamenta uersantur: diei plurimū mirando terebant. At tamen gloriari marcellus docteq; Romanos q; pulcherrima & mirabilia græcorū ornamenta uenerari admirariq; nescirent. Cæterū cū

aduersantibus inimicis ei triumphus negaretur: quia non nulla adhuc in Sicilia nauanda restabāt: erat uero plenus tertius inuidia triumphus: factum est ut ingentē quidē ac integrū in albano monte triumphum duceret: ouans autē urbē ingreditur. Eam quidē grāci: ouationē autē latini uocant. Eā uero in curru laureatus nec circumclangentibus tubis ad pedes patriciis in calceis modulantibus tibiis myrtēā gestans coronam ducit: nulla belli facies quā iocundū magisq; terribilē parit aspectum. Quā res ingenti mihi extat indicio ratione magisq; magnitudine gerendi distinctos olim fuisse triumphos. Nā qui praelio & cēdibus hostem superaffert: Martiū illū ac terrificum agentes triumphū: quēadmodum & in lustrādis exercitiis fit: arma uirosq; lauro de more coronabant. At qui sine pugna beniuolentia & comitate orādo rē benegesserant: iis imbellem hanc pacificāq; paxanis cantu pompā lex sinebat agendam. Tibia. n. pacis est: ueneris quoq; arbuscula myrtus quā uirū maxime bellumq; perosa est. Ceterū hoc triumphū genus non ab ouatione hoc est clamore bacchico: sicuti multi putauere: appellatur ouatio: tamen illā ouātes canentesq; trāsmittant. Credunt hoc a grācis nomē in cōsuetudinē deriuatum: simulq; nec huius honoris quicq; ad Liberrum patrem pertinere: quē Euā & Triambū nomināt: & hoc nequaquā uerū est. Actum milites in magno triumpho bouē: in hoc inolare ouē consueuerunt. Vnde huic triumphū generi nomē extat. Dignū esse arbitror eum spartanorū legistorem contemplari: qui contrario Romanorū more sacrificandum instituit. Nam si quis Lacedæmoniorū dux: quod uelit dolo aut persuasione cōfecerit: bouem mactat: sin bello res gesta fuerit: gallū. Ii. n. tamen bellacissimū genus sit: ampliora tamē magisq; homine digna: quā ratiōe ac prudentia q̄ quā ui aut fortitudine confecta sint iudicabant. Hæc quoquo se habeant pacto cōsiderari possunt. Ceterum postea q̄ marcellus cōsul quarto creatus est: eius inimici Syracusanos induxerunt: ut de eo Romā questum uociferatūq; uenirent: q̄ grauissimas ab eo res cōtra fœdera & iura societatis passi forēt. Tum Marcellus rē diuinā in capitolio faciebat. Sedēibus itaq; patribus Syracusani supplices asternūtur: dicendi locū & pro uiolata ciuitate iusticiā implorantes: q̄ cum absentis gratia marcelli aggre collega patetur Syracusanos arcebat. Id simulatq; marcellus accepit: statim affuit: & sella posita cū sedisset: ut consul ius dixit. Perfectis ceteris descendens ē sella in eū locū uti priuatus migravit: quo in ius uocari solent. Syracusanis de se querendi facultatē præbuit. Qui ubi uiri dignitatē auctoritatē maiestātē & inuictum armis ducem secum uersare: confusi perturbatiq; sunt: terrorē magis augebat splendor purpuræ: qua nec eū cerne re patiebantur. Verū tamē aduersariorū exhortationibus excitati flebilibus lamentis incusationem exorsunt: cuius summa hæc fuit. Se cū socii amiciq; populi Romani essent: quod nec etiā sub reliquis imperatoribus prulerint hostes: perpeffos. Ad ea marcellus eos nihil nisi quod ui & bello capti quodq; arceri neque atpulerint: qui cū ab eo multa suaderentur: & cōmonefierent: audire sibi noluisse. Nec. n. a tyrānis punire coactos uerum & eos sub belli nomē dominatū usurpasse. His peroratis cū patres Syracusanos de more dimisissent: marcellus in senatu relicto collega simul excessit ante fores curiæ expectans nil aut pœnæ metu aut in Syracusanos ira solitā imutauit habitudinē: quin summa benignitate & modestia senatus consulti finem operiebatur. Deinde patrū decreto marcellus uictor declaratur. Quapropter Syracusani se ad eius genua proiecerunt lachrymis obsecrantes: ut abiecta aduersum præsentes iracundia reliquā miseraretur ciuitatē: immortales sibi gratias proinde habiturā. Quibus placatus marcellus cū iis præsentibus quoq; restituta libertatē illis leges impositas cōpluraq; adiudicata prædia rata censuit habēda: quorum gratia eorum uniuersus conciliatus est Syracusanis: quos in posterū perpetuis prosecutus est bñficiis. Senatus quoque meritum cū imēsos alios honores a Syracusanis assecutus esset: tū decreuere ut quotiēs Marcellus aut eius quispiā posterorū in Siciliā traicerent: obuiā Syracusani coronati prodirent: & diis sacrificia instituerentur. Hinc marcellus ad Hannibalē uertitur: aduersus quē post Cānensem cladē ceteri consules ac uniuersi ferme duces instructas conferre acies nūq; auderent: & tumultuariis tantūmodo praeliis uteretur. ipse diuersam aggressus uia uersabat animo quēadmodū Hannibal postq; attrita uastasset Italiam nunc posset ab italia profligari. Fabium quoq; haud recte cōsulere: qui dū semp tutis innititur: ut languenti patriæ mederetur: differendū esse bellū censebat: cū interim labefactatæ uires cōtabescerent: quēadmodū trepidi ac minus audentes medici factitant: qui cū bona ualitudo ac uigor absumitur: opē ægrotis serius afferūt. In primis igitur quasdam Sannitū amplissimas urbes cœpit: in quibus ingentē tritici uim repositā & grandē pecuniā & tria Pœnorū nulia: quæ in eis præsidiū causa relicta fuerant. Post hæc cū Hānibal. Gn. Fuluius procōsule in Apulia cū undecī tribunis militū cæso: maximā exercitus partē trucidasset: marcellus Romā litteras quibus ciues cōsolareretur: dedit: mox enī se ut ea ex regione Hannibalem expelleret: transgressurū. Quæ ubi lectæ sunt haud demptū romanis mororē uerum etiam adiectum terrorem Liuius tradit: eo magis accepta clade impendere discrimen ratis: quo Fuluius longe marcellus præstabat. Ceterum is quēadmodum scripserat: continuo Hannibalem perens: Lucaniā ingreditur. Vbi cum ad ministronem oppidū pœnum munitos tenere colles offendisset: ipse plano in loco castra posuit. Postridie dum prior ad pugnam copias eduxisset: in aciem Hannibal descendit. Itaq; conflixere: ingens atroxq; utrinq; praeliū gestum: neutri uictoriam adiudicauit. Ab tertia. n. hora collatis manibus in multam noctem dirempsi sunt. Postea die cum primum illuxit: marcellus productis copiis pro acie cadauera stetit: & ut pro uictoria decertaretur Hannibalem prouocabat: qui cum castra mouisset spolia hostium legit humatisq; suis hostem iterū insequitur: pluribus summissis insidiis in nullas marcellus incidit: in omnibus tumultuariis pugnis usq; superior: quibus in rebus magna marcelli laus erat & admiratio. instātibus iccirco comitis senatus decreuit alterum potius e Sicilia consulem q̄ implicitum Hannibali marcellum subducere: qui reuersus dictatore rem dicere iussus est. Q. Fabium. Non enim dictator a populo aut a senatu deligi potest. Verum alter cōsulum aut imperator progressus ad populum quē censet dictatorem dicit. Vnde quia dictus sit: dictatore

appellant. Nonnulli ab eo nuncupatum dictatorem aiunt: quod non populi suffragio aut assensu: uerum quod is ceteri fecit: imperet: siquidem iussa magistratu: quae graeci diacagnata: Romani uocant edicta. Is itaque Marcelli collega et Sicilia reuersus cum alium dicere dictatorem mallet: ne inuitus cogeretur: noctu in Sicilia traiecit. Quam obrem. Q. Fabium dictatorem nominante populo senatus ad Marcellum litteras dedit: ut hunc diceret. Sic Marcellus dixit & scito pleribus auctoritatem adiecit. Ipse dehinc proconsul designatus: cum Fabio maximo statuit: ut is Tarentinos adoriretur: ipse confertus Hannibali eum distrahat: ut quominus illis auxilium ferret: impedimento esset. Tum Cannusium contendit: paucosque saepenumero castra permutanti pugnamque detrahit: impediensque iminebat. Tum uallum iacenti acius istare leuibis praeliis eum ut migraret cogere. Denique cum ipsum pelliceret: nec pugnam Hannibal detraheret: nox praelium diremit. Quod primum dies illuxit: Marcellus in armis structa inspectabatur acie. Quare iratus Hannibal coactis ad concionem Carthaginenses obsecrare: ut pro uniuersis olim gestis eam decertarent pugnam. Cernitis inquit: ut post tot partas bello uictorias: nulla nobis aut respirandi aut quietis facultas adsit: nisi hunc propulsemus hominem. At hisce adhortationibus praelium ineunt: quod ad rem Marcellus quod itempestiua usus est militia succubuisse uidetur. Dextro. n. laborante cornu cum Marcellus ordines in primam succedere aciem iussisset: turbatis ea mutatione ordinibus collata est hostibus uictoria. In ea pugna Romani ad duo milia septingentos caecidere. Marcellus ubi in uallum rediit: conuocato ad concionem exercitu multa se ait Romanorum arma & corpora: at Romanum uidere neminem. Eis autem ueniam implorantibus non uictis inquit sed si uicerint daturum: cras denovo conflicturum: ut antea uictoriam quam fugam ciues audiant. Haec locutus uictas cohortes pro tritico hordeo paui. Quas ob res cum plures ex ea pugna summo cum discrimine aegre se haberent: neminem tamen accepta magis uulnera quam Marcelli confecerat oratio. prima dehinc luce signum praelii rubicunda depromitur tunica. Tum cohortes quae per ignominiam habitae fuerant: in primam educi aciem impetrant: reliquas tribuni militum copias productas proxime collocat. Id postquam Hannibal accepit: Dii boni inquit: quisnam hunc tractarit hominem? qui nec secundam nec aduersam ferre fortunam sciat. Solus hic ocium nec uincendo praestat nec succumbendo suscipit. In hunc perpetuo uidemur pugnaturi: cui re tum aduersum tum prospere gesta audacia ac fiducia maiorem pudor causam iniicit. Tunc collatae copiae par utrinque uirorum: fortitudo Hannibal contra Romanos in primam aciem elephantes locari iubet: ingenti mox tumultu primi turbati ordines sunt. Tum Flaminius tribunus militum correpto signo obuius fert: & primum elephantem aduersa percussum hasta uertit in fugam: quare dum ille refugit proximam primo dehinc irruentes ceteros conturbat. Id conspicatus Marcellus tumultuantibus concitos pro uiribus iserti iubet equites: ut ipsos longe hostibus irritiores redderet. Sic strenue inuadentes paucos usque in castra trucidant. Plurima eorum nec dum necantur caduntque: fecere beluae. Ibi supra octo milia desiderati traduntur. Romanorum caesa tria milia: omnes ferme faucii. Quae res Hannibali requiem ac spatium coparauit quam procul nocte insequenti castra mouendi. Marcellus cum. n. ob fauciorum multitudinem persequi nequere: in Capaniam paulatim duxit exercitum: & dum curarentur milites ad Sueffam agit aestiua. Hannibal ut primum se a Marcello abruptum liberum recipiens exercitum intrepidus circumagabatur uniuersam incendens Italiam. Quapropter aduersus Romam de Marcello rumor dispergebat. Eius inimici Publium Bibulum tribunum pleribus: qui illum accusaret incitabant: uirum utique ferocem & in dicendo grauissimum. is uocato per saepe ad concionem populo de abrogando Marcelli imperio: & altero subrogando imperatore agerant. Aiebat. n. Marcellum paulo bellis exercitum pinde ac palatris fatigatum sese curandi gratia corporis ad callidam conuertisse balnea. Haec ubi Marcellus accepit: relicto legatis exercitu: Romam ad deprecandas uenit calumnias quarum parata in se sententia conperit: die ad circumflaminium praestituto ingens eo populi multitudo confluit. Tum ascendens Bibulus accusator extitit. Marcellus liberius prolocuti orare ne iniquiores hoste iudices uiderentur: neque formidinis danare Marcellum: quem is solus ex Romanis ducibus fugiat: semper cum eo imperatore pugnam detrahat: cum ceteros laceffat ad praelium. His peroratis adeo iudicii spes sefellit accusator: ut non modo ab hisce criminibus isons Marcellus mitteretur: uerum etiam ipse quanto consul designaretur. inuito consulatu iteras ad defectionem Hetruriae ciuitates: eius aduentu saedauit placauitque. Post haec cum ex Sicilia manuibus gloriae ac uirtutis aedificatum templum dedicare uellet: a pontificibus inhibitus est: quod negaret unicuique duobus Deis aedem haberi posse: quapropter aliam ex aedificare coepit: haud facile se ipeditum ferens: quasi id ei idem esset augurium: multa quoque illi signa perturbabant. Nonnullae istae fulminibus aedes: mures in cella iouis aurum obrosere. Nuntiatum quoque est bouem humanam emisisse uocem: isan te elephantis capite natam. Quae cum postea libationibus & sacrificiis expiarentur: male litanum est: quare illi Romae augures detinebant belli cupiditate flagrantem. Neminem. n. cuiuspiam rei desiderio adeo affectum constare: quantum ille uir: ut rem cum Hannibale ferro decerneret. Hoc illi nocturnum erat somnium: hoc unum cum amicis collegisque consiliis: haec una uox ad Deos: ut cum Hannibale structa coniungeretur acie: eumque audivissimum dixerit: ut intra murum aut uallum quopiam icluso utriusque decertaret exercitu: & nisi uir parta insignis gloria & quod testatur experientia omnium imperatorum gratissimus idemque sapientissimus extitisset: ei iuvenile quoddam obtigisse uicium: & praeter ignauescens et ipse aetate gloriosum fuisse fortasse quis diceret: supra sexaginta. n. natus annos quintum agebat consulatum. Non tamen prius ab urbe discessit: quam uatum monitu sacrificia procuratioesque pegisset: quibus rite peractis cum collega profectus ad bellum est. Tum iter Bantiacum ac Venusium confidentem offendens Hannibal: eum ad praelium prouocabat. At ille pugnam detrahebat. Ceterum cum ad zephyrios locos ac Petiliam consules partem copiarum mitteret: idque sensisse Hannibal: locatis sub tumulum insidiis. ii. cccc. & d. Romanus caecidit. Ea res Marcellum iratum exciuit ad pugnam: proinde propius admoouit exercitum: inter amborum castra munitus admodum surgebat tumulus uaria densus silua. Acciues utrinque speculae inde fontani labuntur riuuli. Mirati profecto Romani quod hunc tam commodum genio locum haud prior occupans Hannibal eum

reliquerat hostibus. Verū Hannibal illū cū castris aptū tū uero longe insidiis aptiorē iudicauerat. Ipsum ita
 q̄ ad huiusmodi tantū modo rei usum affectans: siluā & cauernas iaculatoribus hastatisq; cōpleuerat: ra-
 tus huc ob loci cōmoditatē Romanos ituros. Nec illū spes fefellit. mox. n. inter Romanos: castra freme-
 bant eū occupari locū oportere. Ea res consules mouit munitiore q̄ hostes loco habituros castra uel castel-
 lo tumulū firmaturos. Marcellus igitur locū cū paucis speculaturus equitibus sumpto uate imolauit. Pri-
 mae iecur hostiae sine capite fuisse haruspex ostendit: secundae quā immensum caput emicuit. Cetera quo-
 q; mixe in modū laeta apparuere. Quibus cū prioris solutus esset timor uideretur: responderunt haruspices
 se proinde ueritos turbatosq; q̄ latissime post foedissimas atq; moestissimas hostiae suspicionem absurda
 mutationis ingerunt. Sed. n. fatū nō ignis nō ferrea arcebunt mōenia: ut est apud pindarē. Marcellus sum-
 pto collega Crispino & filio tribuno militū egreditur cū equitibus ducētis & .xx. ex quibus nullis Roma-
 nus aderat: hetrusci cōplures: fragellani quadraginta fidissimi usquequaq; Marcello. Ceteri iter siluestria
 oblecti uerticis loca nulli uisus infederat speculator. qui oia in Romanos castris facta prospētabat. Hic
 insidentibus aduentare Marcellū significat: qui ubi propius illū accessisse sciuerunt: repente ex insidiis pro-
 deunt: simulq; undiq; circumfusi iaculantur: feriunt: fugientes infectantur: in reluctantes manus conferūt
 Hi uero soli quadraginta fuerant fragellani: qui terrore confectos uidentes hetruscos: protegendos cau-
 sa consulū pugna cōmittunt: quoad Crispinus duobus ictus iaculis uerso pfugit equo. Marcellū lata trās-
 fixit lancea: quā lonchen graeci uocant. Tunc per pauci qui supererant fragellani: eū prolabantē deferunt.
 Filiū uero faucium in castra fugientes arripiunt. Cæsi haud plures quadraginta: capti littores quinque: equi-
 tes duodeuiginti. Crispinus haud multis post diebus ex eis uulneribus diē obiit. Superiori tempore tanta
 necdū Romanis clades obtigerat: uno prælio utrunq; mori consulē. Hannibal ubi Marcellū cecidisse nū-
 riatum est: cæteris paucificatis: ad locū cædis aduolat: ubi cadauer nactus diuq; formā roburq; mēbroq; cō-
 templatus: nihil aut uoce superbū aut uultu lætus emisit: quē admodū nōnulli tā in domitoranq; difficili
 cæso fecissent hoste: ueg; necis indignitatē admiratus ei dempsit annulū. Inde corpus splendide ac magni-
 ce ornatū cremauit. Postmodū reliquiis argentea in urna conditis coronā iponens aureā filio mittere cura-
 uit. Quæ dū ferrentur interuenere humidæ: qui ut uas corripere: portantes adhorti sunt: parte alia dum
 obfistitur uiq; pugna cōmittit: ossa dispunt. Id cū audisset Hānibal: ad stātibus dixisse fert. pfecto nil fie-
 ri Deo licet iuito & affectis poena Numidis aplius legēdas trāsmittēdasq; neglexit reliqas: q̄ si numē aliqd
 Marcellū sic uita defunctū idigne quoq; sepultura carere iussisset. Hæc a Cornelio nepote atq; Valerio ma-
 ximo scripta tradūt. Linius at & Cæsar augustus id uasculū ad filiū deportatū & splēdide humatū p̄didere.
 A Marcello cōplura præter ea quæ Romæ extāt: Diis dedicata cernūt. Nā Catinae Siciliae oppidi eius exi-
 stit gymnasiū: statua ac tabula ex iis q̄s Syracusis detraxit: i Samothracia positæ sunt ad deos quos Cabi-
 ros appellāt. Inde Lidi i æde Palladis ibi i Marcelli statua i scriptū hoc Possidonius refert: Claudius hic ro-
 mæ quondā memorabile sidus Marcellus patrū stripe satis uetere: Septenas moderans per martia gesta se-
 cures: Cædibus hostiles sæpe manus domuit. Nā huius epigramatis auctor proconsularē dignitatē ab eo
 bis administratā quinque consulatibus annumerauit. Eius clarissima progenies ad Marcellū usq; Cæsaris
 nepotē propagatur. quē octauia Cæsaris soror ex. C. Marcello suscepit. Hic dū ædilitatē ageret: paulopost
 Cæsaris filiā duxisset: uxore: mortē sponsus obiit. Ad eius at decus ac memoriā Octauia mater Bibliothe-
 cam construxit. Cæsar uero theatrū Marcelli nomine inscripsit.

HANNIBALIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
 IN LATINVM PER DONATVM ACCIAIOLVM VERSA

I PRIMI PVNICI BELLI: QUOD CARTHAGINENSES CVM POPVLO

Romāo gessere: memoria repetaꝝ multi ipatores nobis ocurrēt: q̄ ex rebus gestis glo-
 riā cōsecuti celebrē famā suis posteris reliquerūt. Sed ex pœnoge ducibus nemo ē: quē
 oēs graeci latiniq; scriptores magis extollāt: q̄ Hamilcharē Hānibalis patrē cognomēto
 Barchā uig; sine dubio præstātē & rei militaris: ut i alia q̄sq; ætate poterat: peritissimū.
 Is primū in Sicilia Romanos ipetū: q̄ multas iflixerāt suæ reipub. clades: diutius q̄ par-
 erat sustinuit. Deide aphrico bello cū mercenarii milites seditione facta rē Carthaginēsi

um i extremū piculū cōiecissent: sic strenue icēdiū illud restixit: ut sit oium snia iudicatū: ea tēpestāte unius
 Hamilcharis opa patriā fuisse seruata. In Hispaniā post hæc cū iperio missus quo tēpore Hannibalē puere
 secū duxisse traditur: cū multa gessisset memoratu digna. Tandē .viii. anno q̄ in eā prouinciā uenerat: ad-
 uersus Vetheones fortiter pugnas interiit. Post Hamilcharis mortē Hasdrubal eius gener: quē Carthagi-
 nenses fauēte factione barchina exercitui præfecerant: octo ferme annos iperū obtinuit. is Hannibalem
 nō multo tēpore post interitū patris repugnantibus etiā alterius factionis principibus i Hispaniā uocauit:
 ut sicut antea puer uiuente Hamilchare cōperat bellicis artibus erudiri: sic etiā tunc robustiore ætate peri-
 culis laboribus ac oibus officiis militaribus assuesceret. At uero etsi ab initio memoria patris nō parē sibi
 i exercitu profuisset ad fauorē cōciliandū: paulo tamen postea sua opera atq; ingenio factū ē: ut ueteres mi-
 lites alioq; ducū desiderio deposito hunc sibi aīo proponerent: quē præcipue iperatore deligendū putarēt.
 Oia. n. quæ magno futuro duci expetenda esse uidebantur: abunde Hānibali aderant. Quippe erat ei cō-
 filiū ad egregia facinora promptū: cōsilio autē neq; industria neq; audacia deerat. Nulla pericula nulla in-
 cōmoda corporis quæ cæteros remorari solēt & a rebus gerēdis abducere: iūctū animi uig; terrebat. Vigi-
 lare festinare cūcta obire quæ aut strenuo milite aut egregio ipatore digna uidebant. His artibus Hānibal

sub Hasdrubale per triennium meruit: quo quidē tēpore a deo totius exercitus fauorē sibi conciliauit: ut statim post Hasdrubalis mortē ingenti militū consensu imperator sit appellatus: quā prærogatiuā militārē fauente factione Barchina populus Carthaginensis sine controuersia cōprobauit. Sex & uiginti annos cū eī iūperator ab exercitu declaratus: Hannibalē natū cōperio. Nouem enī annorum fuisse constat: cum eū pater in hispaniā duxit: atq; ab eo tempore usq; ad interitū Hasdrubalis auctore Polibio septem & decē numerantur anni. Vex ex quo die Hannibal exercitū ac totius reipub. administrationē suscepit nō longā morā interponendā patuit: quin populo Romano: quod multo ante animo agitauerat: bellū inferret. Nā erat ei indignatio primū aduersus Romanos ob Siciliam Sardinimq; amissam cum oībus Carthaginensibus pene cōmunis. Accedebat deinde priuātū odium & quasi hæreditariū ab Hamilcare patre acceptū: quo nemo alter ex Carthaginensiu ducibus nomini Romano fuerat infestior: Traditū quoq; memoriæ eī Hamilcarē sacrificantē eo tēpore quo in Hispaniā profectiōnē parabat: Hannibalē admodū puerū iure iurando obstrinxisse: cum primū per ætatē liceret: populi Romani fore inimicū: cuius quidē rei memoria bat: ut ea semper moliretur: quæ ad euertendū Romanū imperiū pertinerēt. Præterea factio Barchina frequentibus stimulis eū incitare non desistebat: ut armis & iperio opes q̄maximas cōpararet. Eæ igitur tum publicæ tū priuatae causæ cū Hannibalē hortarentur ad suscipiendū cū Romanis bellū: ferocis iuuenis occasione nouandæ: rex ex tali materia cæpit. Erant in Hispaniā per id tempus Saguntini quasi mediū inter Romanos & Carthaginensium fines iure fœderis in libertate relictī. Hi postea se totos Romanis ad dixerant: in itaq; societate Romani iperii fidelissimi cultores habebantur. Quare Hannibal cōstituit animo nihil opportunius fieri posse ad eliciendā Romanos irā ac incendiū quod sibi optatissimū erat concitandū q̄ saguntinos armis belloq; laceßere. Sed priusquā socios populi Romani aperte adoriretur: statuit iōl cadas aliosq; trans hiberi populos exercitū ducere ac ius ad deditiōnē cōpulsis aliquā Sagunto nocēdi causam reperire: qua non tā meditato consilio a se illatū: q̄ a saguntinis contractū bellū uideri posset. Primum igitur Olcadū gente ad deditiōnē compulsa: Vacceos deinde aggreditur: agros depopulatur: oppida per multa expugnat: Hermandicā & Arbocolā urbes opulentissimas capit ac iā prope omnē regionē in potestate redegerat: cū pleriq; ab Hermandica profugi se inuicē confirmantes aduersus pœnū coniurant: multitudinem cogunt: exules Olcadū socios sibi adiscunt: deinde persuadent Carpētanis: qui sibi finitimi erant: ut cōmuni consilio penū in reditu suo nihil tale expectantē inuadant. Facile in hanc sententiā discēdentes populi bellandi cupidi recentibusq; iniuriis laceßiti arma capiunt: ac ingenti multitudine coacti. Erant enī supra centū milia) Hannibalē redeuntē ex Vacceis prope flumen Tagū adoriuntur. Ad quorū conspectū subito constitere Carthaginensiu signa: totoq; agmine pauor & trepidatio fuit. Nec ambigitur quin pœni eo die insignem cladē accepturi essent: si repentino hostium aduentu cōmoti prædæq; onusti cū ferocissimis gentibus conseruissent manus. Sed prouidus imperator Hannibal hæc animaduertens prælio supersedere statuit: atq; ibi castra posuit. proxima deinde nocte quanto maxime silentio potuit cōpiis omnē traductis: locum ea parte qua transitus hosti facillimus dabatur: ab omni præsidio uacuum reliquit: ut partī simulato metu: partim occasione oblata barbaros ad transeundum flumen alliceret: nec uigil qui astutia omnes duces ætatis suæ sine controuersia superauit: opinio in decipiendo hoste consiliūq; fefellit. Barbari enī natura feroces multitudine quoq; sua plus nimio fidentes: dū Carthaginenses perterritos esse arbitrantur: magno impetu se in aquam proiiciunt. hos in compositos implicatosq; prius q̄ omnino flumen traiciant: equitibus primū: mox omnibus copiis aggrediuntur pœni: magnosq; eorū numero interfecto reliquos in fugā uertunt. Post hanc uictoriā cuncti trans Iberim populi deditiōnem faciunt: præter Saguntinos: qui & si Hannibalē suis ceruicibus iminentē conspiciant: tamen populi Romani societate cōfisi defensionem suscipiendā putant: Romā quā celeritate legatos mittunt: qui senatū doceant quāto in periculo res eorū sint: & aduersus acerrimū hostem iam sibi uim haud dubie inferentē auxiliū petant. Vix saguntinorū legati ex Hispania discesserant Romā profecturi: cum pœnus iā in apertum bellum prorumpens omnibus copiis ad obsidendū oppugnandūq; Saguntum accessit. Quod ubi Romam nuntiatum est: agitatūq; in senatu de sociorū iūria: miti sententia decreuerūt patres: ut P. Valerius Elaccus & Q. Fabius Pamphilus ad Hannibalē mitterentur: ut a Sagunto recederet: qui si non pareret: Carthaginē ire iussi sunt ad ducē ipsum prō uiolato fœdere deposcendū: Hos oratores auditos esse ab Hannibale uanaq; ab eo tulisse responsa Polibius refert. Liuius contra nec auditos nec in castra admissos scribit. Ambo tamen in eo conueniunt: quā primū in Hispaniā deinde in Africā profectos Carthaginē uenisse tradunt: expositisq; patrū mandatis sic aduersam habuisse dicunt factionē Barchinā: ut neglecti despectuq; re infecta Romā redirent. Erant oīno in senatu Carthaginensiu factiones duæ: quæ altera iā inde ab Hamilcare cognomento barcha initū trahēs Hannibali filio quasi ex hæreditate obuenerat: auctaq; deinceps in tantas creuerat opes: ut domi forisq; in omni re decernenda superior haberetur. Altera uero principē habebat Hannonē uirū grauē summæq; in ea reipub. dignitatis: toga tamen magis q̄ armis egregium. Is ea tēpestare qua legati Romanos Carthaginē uenerunt questū de sociorū iniuriis: solus fuisse traditur: qui omni prope repugnante senatu fœdus cū populo Romano seruandū censuit: monuitq; ut ab eo cauerent bello: quod extremā erat suæ patriæ perniciē allaturū. In quo si carthaginenses non tā animū Hannonis q̄ eius consiliū respicere uoluissent: & pacis potius q̄ belli auctorē audiendū cēsuissent: sanctius sibi suæq; reipub. foret consultū. At illi unius iuuenis seu furorē seu cupiditatē securi tantorū malorū: quæ postea in sua capita redundarunt: ex eo tēpore occasione dedere. Quocirca sapientes uiros & optimos rerumpub. gubernatores fuisse magis in rebus humanis q̄ initiū spectari: & priusquā ad arma bellaq; prorumpunt.

experiri omnia consilio decet. Cæterum Saguntinis per id tempus quo ab Hānibale obfessi sunt: cum præterius fasq; sibi bellū inferri uiderent: plures menses obstinatis animis obfidiōē tulerūt. Ad extremū multitudinē hominū superante pœno (ad centū. n. & quinquaginta milia habuisse in armis creditur) cū iā magna ex parte diruta mœnia essent: excidiū urbis expectare maluerunt: q̄ in acerbissimū hostis potestātē uenire. Oñtuo mense q̄ coeptum oppugnari: captum Saguntū quidā auctores sunt: quibus nec Liuius assentiri uidetur nec aliud certū tēpus obfidiōis illius ī mediū afferre. At uero expugnatio huius opulentissimæ urbis coeptis Hannibalis multis in rebus adiumento fuit. Nā ciuitates nōnullas quæ punici imperii pertesæ metum defectionis præbebant: exēplo saguntinæ cladis in fide retinuit: militū animos confirmauit ditato exercitu ingenti præda præciosa munera ex spoliis saguntinorū: Carthaginē misit: quibus sibi primarios obligauit ciues paratioreſq; reddidit ad futurū bellū: quod cum populo Romano non in Hispania (ut multi arbitrabantur): sed in Italia sibi erat in animo gerere. Inter hæc legati Romanorū cum in urbē a Carthaginē rediissent: uana quæ ibi accæperant referentes responsa: & sub idē prope tēpus excidiū Saguntinū nūtiatū esset: sera tandē populū Romanum pœnitentia cæpit: q̄ labenti reipub. sociorū opēq; in extremo periculo postulanti nō subuenisset. Ita plæbs patresq; incredibili misericordia moti simul indignatione ac censi consules prouincias sortiri iubent. P. Cornelio Hispania. T. Sempronio Africā. ii. n. tum consules erant: cū Sicilia euenit. Legatos deinde Carthaginē mittunt: principes ciuitatis qui corā senatu post lōgā disceptationē de fœdē iure cū semina futuræ contentionis quasi in conspectū oīum effudissent: magnāq; ferocitate obtulissent bellū: Carthaginenses ecōtra nō minore audacia oblatū suscipere: malo tamē consilio: ut p̄ oſtea res ipsa & belli exitus declarauit. Vex Hannibal cognitis iis quæ in senatu Carthaginensi um acta erant: cū iā tēpus esse arbitraretur: ut sicut ab initio instituerat: italiā peteret: res necessarias ingenti studio parat: classē instruit: ex fidissimis ciuitatibus auxilia accersit: omnes copias Carthaginē nouā conuenire iubet. Post hæc Gades profectus ante omnia cōmodissimum esse statuit opportunis custodiis Africā Hispaniāq; munire: ne dū ipse in italiā contendit: uacua ab omni præsidio Romanis relinquantur. itaq; in Africā primū mittit equites mille & ducentos: peditū ex hispanis tredecim milia. Deinde ex diuersis ciuitatibus Africæ quattuor milia peditum euocat: quos Carthaginē tueri iubet: obsides simul habiturus & milites. Hispaniæ autē præficit Hasdrubalē fratrē. eiq; reliquit. L. nauīū classē & ad duo milia equitū: peditū uero ad duodecim milia. Atq; iis præsidii utraq; prouinciā firmat: nō quia ea sufficere arbitret̄ aduersus romanas opes: si moles belli aut ī Hispania aut ī Africā sustinēda foret: sed q̄ hæc satis esse existimet ad hostē suis finibus arcendū: dū ipse terrestri itinere exercitū ducens bellū in italiā transferat. Sciebat præterea populū Carthaginensem p̄ magnitudine iperii facile posse cū uellet nouas copias parare: nec solū reficere exercitū domi si opus esset: sed etiā supplementū sibi in italiā mittere. Ex quo. n. græue ac periculosum bellū mercenariorū indignatione contractū a suis ceruicibus depulerāt Hamilchare primū: deinde Hasdrubale: postremo Hānibale duce continenter uictores ita punici iperium auxerat: ut ea tēpestate qua Hannibal in italiā uenit: longe lateq; eorū paterēt opes. Nā omnē Africæ orā: quæ nostro mari abluitur: tenebant. Ab aris Philenorū haud multū distantibus a magna Syrte usq; ad colūnas Herculis continet ea longitudo duo milia passuum: transgressiq; paruū fratū: quod Africā Europāq; iteriacet: omni prope hispania potiti erant usq; ad Pyreneū montē: qui eā prouinciā a Gallis diuidit. His rebus in Hispania atq; Africā constitutis Hannibal Carthaginē nouā reuertitur: ubi iā copię instructæ paratæq; in armis erant. Quapropter nihil ultra expectandū ratus aduocata concione militū animos uerbis confirmat: spem magnæ reꝝ proponit: fertilitatē italæ prædicat: amicitia gallogr. cōmemorat. Demū hortatur ut lætis animis profectiōē suscipiant. Sequenti die a Carthaginē mouens per maritimā horā ad iberum ducit. Sunt qui proxima nocte quiescenti Hannibali iuuenē admirabili specie uisum ī somnis tradūt: horrantē primo ut se ducē in italiā sequeretur: deinde cū magno strepitu serpentē apparuisse rare magnitudinis: cupientiq; scire quidnā id portēderet: uisum sibi audire uastitatē italæ esse. Nec mirandū fuisse: si intēta Hānibalis curæ cogitationesq; uehementes: quibus ille uigilās bellū italicū agitabat: quasdā nocturnas peperissent species. nunc uictoriæ nunc cædis & incendii aliarūq; belli calamitatū similitudinē præferentes. Fit. n. interdū sicut orator inquit: ut cogitationes sermonesq; nostri pariant aliquid ī somno tale quale de Homero scribit Ennius de quo uidelicet: sæpissime uigilans solebat cogitare & loqui Hannibal superatis Pyrenei iugis conciliatisq; sibi multis donis Gallogr. animis: paucis diebus ad Rhodanū uenit. Rhodanus amnis non longe ab istre Rheniq; fontibus surgens: octingentis prope īmensis stadiis in lacum Lemannū se condit: indeq; egressus in occidentem se uertens Gallias aliquādiu dirimit: Ararisq; & aliorum fluminum accessione non mediocriter auctus: tandem inter Volcas & cauares pluribus capitibus in mare influit. Volcarum gens ea tempestate circa utrāq; ripam colebat Rhodani: hominum abundantissima erat: & inter gallicas gentes opulentissima. Hi primo Hannibalis aduentu amnem transgressi constiterant in ripa fluminis: ut pœnos transitu prohiberent. Nam cæteris pacatis gallis hos neque donis capere Hannibal: neque metu compellere potuit: ut amicitiam experiri q̄ uim Carthaginensium malent. igitur dolis cum tali hoste agendum ratus: Hannoni Bomilcharis filio præcipit: ut occulte Rhodanum transmittat: & cum parte copiarum gallos nil tale copiantes adoriatur. is ut imperatum erat. longiore itinere progressus: ubi commodissimum uisum est flumen traiecit: & circūductis copiis prius ad hostiū castra peruenit: q̄ plane ab his uideri aut quid rei gereretur cognosci posset. Galli clamore a tergo audito: cū neq; consilii habendi neq; arma capiendi spatiū daretur. & iam a fronte instaret Hannibal pluribus nauigiis ad traiciendū paratis: subito castris excessere: & quantum cursu ac uiribus efficere potuerunt: se in precipitē dederunt fugā. Sic igitur ex aduersa ripa hostibus pulsus reliquæ Carthaginensium copię incolu

mes traducuntur. Interim crebri rumores de aduentu Hannibalis ad P. Cornelium Scipionem: qui paulo ante Massilia uenerat: deferebantur. Quæ ut certius cognosceret consul: aliam leuissimorum equitum ad exploranda consilia hostium mittit: quibus ut mandatum erat celeriter proficiscentibus: quingenti numidarum equites obuii fiunt: missi & ipsi a pœno speculatum romana castra. Nulla mora interiecta est quin prælio contenderent. Pugnatum est acriter ab utrisque. Tandem superiores Romani multis ex suis amissis: pluribus ex hostibus caesis: reliquos in fugam coniecerunt. Post hæc Hannibal certior factus: quo in loco Romanorum copiarum essent: agitare secum coepit: præstaret nec coeptum iter in Italiam persequi: an aduersus præsentem consulem exercitum ducere & euentum totius rei experiri. Cum multæ utrinque rationes occurrerent: tandem fluctuantem animo Boiorum legati in eam partem traxerunt: ut omnibus rebus postpositis in Italiam contenderet. Nam Boii iam ante pyrenæi transitum legatis Romanorum per fraudem captis: Manlio prætore magna clade affecto sollicitatis insubribus ad pœnum defecerant: ea præcipue causa indignati: quod Romani paulo ante Placentiam Cremonamque colonias miserant. Itaque horum consilii persuasus Hannibal castra mouit: & per ripam Rhodani aduersum flumen profectus paucis diebus peruenit ad locum: quem insulam Galli appellant. Hanc Arar & Rhodanus amnis ex diuersis montibus confluentes efficiunt: ibique nunc Lugdunum est celeberrima Galliarum urbs: quam longis postea temporibus a Planco Numatio conditam fuisse accepimus. Hinc profectus Hannibal regionem Allobrogum ingreditur discordiisque duorum fratrum de regno inter se certantium sublati par Castinorum & Vocontiorum fines ad flumen Druentiam uenit. Druentia oritur ex alpidibus & citato descendens cursu in Rhodanum sese effundit: & quia uada frequenter mutat: ægre pedibus transiri potest. Eo tamen transmissum amne per aperta loca quantum facultas dari potuit exercitum ducens: alpes petit. Vix in superandis alpidibus tot tantaque incommoda perpassum Hannibalem tradunt: ut quidam auctores æquales temporibus eius belli ex ipso pœno audisse dicant: se supra .xxx. hominum milia maximamque iumentorum numerum in transitu alpidum amississe. Non solum. n. cum montanis incolis multotiens sibi pugnandum: sed etiam aduersus angustias asperitatemque uiage sic ei laborandum fuit: ut quibusdam locis perigentia saxa igni acetoque putrefacta sibi aperuerit iter. Quintodecimo die superatis alpidibus in agrum taurinum descendit. Quo mihi uerisimilius uidetur per montem Genuæ (sic. n. uulgo appellant) qui ex altero latere flumen Druentiam: ex altero exitum in taurinos habet: peruenisse. Postquam in Italiam uentum est: quæ aut quantæ copiarum Hannibali fuerint: quia diuersa auctores retulerunt: difficile ad fidem est exacto affirmare numero. Alii centum milia peditum. xx. equitum alii. xx. peditum. vii. equitum ex Aphris Hispanisque. Quidam uero Gallis Liguribusque additis. Lxxx. milia peditum. x. equitum fuisse scribunt. Sed credere libet: neque ita magnam sibi fuisse numerum copiarum: ut asserunt primi post tot imensa terrearum spatia tantaque detrimenta accepta: neque ita exiguum: ut secundi uolunt: cum maxime res quas postea gesserunt: menti occurrunt. Qui uero mediam sequuntur uiam probabiliora dicere uidentur: cum ex Lxx. milibus peditum decem. x. milibus equitum: quæ ex Hispania mouit: magnam partem in Italiam duxerit: satisque constet confluisse ad eum ingentium multitudinem Licurgum Gallorumque: qui ea tempestate non minore odio in Romanos quam Pœni ardebant. Cum ex taurinis in agrum insubrium uenisset Hannibal aduersum habuit. P. Cor. Scipionem: qui a Massilia ingenti celeritate in Italiam reuersus pado Ticinorum traiectis a humo procul ab hoste confedit breuique interiecto spatio ambo ii duces alter alterius castra speculatum profecti: equestre prælium commiserunt: in quo aliquodiu pari prope certamine dimicatum est. Ad extremum Romani cum uulneratus esset consul & Numidarum equites paulatim circueundo a tergo imminerent: pedem referre coacti sunt. Itaque sensim cedendo & consulem protegendo: sese in castra receperunt. Sunt qui ab Africano filio iam tum pubescente seruatum patrem Cornelium scribunt. Quæ quidem laus & si maxima sit in tam recenti teneraque ætate: non tamen a uero nec a præclaris rebus quas postea gessit: aliena uidetur. Hoc prælio expertus Scipio quantum equitatu præualeat hostis: statuit sibi ea loca petenda esse in quibus pedestres copiarum & consistere tutius & dimicare commodius possent. Itaque sequenti nocte quanto maxime silentio potuit omni exercitu Padum transiitum in agrum placentinum contendit: Eodem uenit paulo post. T. Sempronius Longus litteris senatus ex Sicilia accersitus: ut ambo consules communi imperio communi consilio rempublicam administrarent. Hannibal etiam post equestrem pugnam cum omnibus copiis Scipionem secutus ad flumen Trebiam confederat: sperans propinquitate castorum fore aliquam dimicandi facultatem: quam sibi datum iri uehementissime cupiebat: non solum quia longam moram sustinere non poterat ob commeatum inopiam: sed etiam quia uerebatur infirmitatem Gallorum: qui & spem nouarum rerum & equestris uictoriæ famam secuti: ut facile in suam fidem atque amicitiam concefferant: sic etiam leui momento fieri posse credebant: ut durante in suis sedibus bello odium a Romanis in se unum auctorem belli transferrent. Igitur omnibus modis materiem quærebatur unde occasio committendi prælii oriretur. Accidit autem opportune per eos dies: ut Sempronius consul nactus hostium agmen præda graue palatumque per agros inuaderet in fugamque coniecisset: atque ex ea re prospere gesta de euentu totius rei coniecturam faciens: in maximam spem ueniret uictoriæ confectur: alicuius præclari facinoris edendi cupidus: in certamen prodire decreuit. Rem improbantem collegas clamanteque nihil intempestiuus agi posse: quam omnibus prope aduersantibus Gallis summam reipublice discrimen offerre: Horum dissensiones per occultos exploratores deferebantur ad pœnum. Quibus cognitis callidus imperator extemplo locum inter utraque castra septum undique & uestitum uepribus & dumetis inuenit: ibique Magonem fratrem cum delecta manu consistere iussit. Deinde equitibus numidis negocium dedit: ut adirent Romana castra hostemque lacessentes ad prælium excirent: ipse interim reliquum exercitum cibo potuque refectum in aciem deducit: ut in omnem occasionem gerenda rei intentus paratusque in armis esset. Sempronius consul ad primum tumultum Numidarum subito equitatum: deinde sex milia peditum

postremo omnes copias ex castris educit. Erat autem brumæ tempus & summa uigebat asperitas hyemis in iis præsertim locis quæ alpinis apenninorum clauduntur. Numidæ ut præceptum erat citra flumen Trebiam Romanum sensim trahentes: ubi ad eum locum uenerunt: unde suorum signa conspici poterant: subito uertunt in effusum hostem equos. Est enim Numidæ consuetudo: ut sponte plerumque cedat: mox ubi uisum fuerit: sistant rursus maioresque impetu qui prius hostem inuadant. Sempronius extemplo equitibus ad subsidia reuocatis pro necessitate temporis acie instruit: pugnam cum hoste: qui omnia ad futurum certamen præparauerat: commissurus. Iam enim cum instructis copiis aderat Hannibal: ut præsentis occasione certandi uteretur. Pugna primum a leui armatura: deinde ab equitatu inita est: in qua Romani equites cum impetum hostium sustinere non possent: facile cesserunt loco: Prælium deinde legionum excepere tanta contentione tamque paratis ad dimicandum animis: ut resistere posse uiderentur: si eis fuisset cum solo pedite decernendum. Sed hinc equites elephantiq; terrebant: hinc pedites instabant acriter pugnares aduersus corpora fame frigoreque confecta. Itaque magis animis quam uiribus hanc mole circumstantium incommodum sustinentes Romani: pugnam extraxere: quousque Mago ex insidiis exortus cum clamore ac tumultu incautos inuasit: & media pœnorum acies iussu hanni balis impetum in Cénomanos fecit. Tunc fuga ab auxiliariis capta Romanorum fragit animos. Nam ad decem milia peditum ex Romano exercitu fuisse dicuntur: qui per medios erumpentes hostes se Placentiam contulere. Ex reliquis copiis fugientes persecuti maiorem partem conciderunt pœni. Euasit tamen Sempronius consul summo periculo manibus hostium euitatis. Nec pœnis incruenta uictoria fuit: multis ex suis militibus ac omnibus prope elephantis amissis. Post hanc pugnam Hannibal per omnem regionem uagatus cuncta ferro ignique uastauit: oppida quædam cepit ac ingentem multitudinem incolarum nullo ordine militari in certamen euntem parua manu fudit fugauitque. Vere primo maturius quam tempus postulabat ex hybernis mouens cum in Hetruriam contenderet: & prope apennini iuga sæua tempestate repulsus exercitum in agrum placetinum reduxit: breuique interiecto spatio cum multæ necessariæ urgerent causæ rursus eandem professionem sicut instituerat: suscipiendam putauit. Nam Gallorum insidiis prope circumuetus: calliditate ingenii periculum capitis euitauerat. Aggere. n. ferentes Galli bellum in suis agris diutius consistere: unum Hannibalem caput belli petebant. Quo periculo compulsus pœnus maturandum sibi atque in aliam prouinciā omnem exercitum traducendum putabat. Accedebat præterea quod ad opinionem gentium & suorum militum alacritatem magni interesse arbitrabatur ratas uideri Carthaginensium uires: tantum ducis animus: ut in propinquas romanæ urbi regiones arma transferre auderet. Quare postpositis omnibus rebus castra mouit: superatisque apennini iugis per Ligures ea uia qua ad paludes ac planiciem fluminis Arni est iter in Hetruriam descendit. Arnus uehementius excreuerat per eos dies: atque omnes circumadiacentes campos aquis inundauerat. Igitur Hannibal tantum exercitum secum trahens priusquam e palustribus locis egrederetur: uitare non potuit quin ingentem hominum ac iumentorum iacturam faceret. Ipse quoque dux et si elephantos: qui unus superfuerat ex multis eminens ueheretur: plures tamen dies ac noctes aeris intemperie uigiliisque confectus atque amisit oculum. Inter hæc. C. Flaminius consul exercitu a Sempronio accepto Arnetum uenerat inconsulto senatu ægreque ferente: quod relicto Romæ. Cn. Seruilio collega sine insignibus sine litteris in prouinciā contendisset. Hunc uirum natura ferocem plæbis fauor supra modum extulerat: atque ita audacem reddiderat: ut appareret omnia incaute inconsulteque actum. Quod ubi Hannibal comperit: commodis simum esse statuit ingenium consulis irritare: conarique omnibus modis: ut antequam collegæ iungeretur: ad pugnam alliceret. itaque castra mouens per agrum fesulanum arretinumque magno impetu uagatur: omnem regionem terroribus implet: cuncta ferro ignique peruastat: nec prius populationibus aut incendiis finem facit: quam passim uastatis agris ad montes cortonenfes atque inde ad Transimenum lacum puenit: ibi locum cõtemplatus cum capere insidiis hostem quæreret: prope angustam uiam quæ ad Transimenum ducit: sub quibusdam tumulis equitatum locat: post mortem leuē armaturam considerare iubet. ipse cum reliquis copiis in planiciem descendit suspicatus id quod accideret Romanum consule non quieturum. Homines. n. furentes ingenio facile ad omnes machinas atque insidias hostium patent: sæpeque salutaribus consiliis sprete summam rem in discrimen obiciunt. Flaminius ubi passim agros sociorum diripi: frumenta succidi: ædificia incendi sensit: subito contra omnium sententiam qui collegam expectandum censebant: castra mouit: citatūque agmen ad hostem duxit. Cum occidente iam sole ad angustias Transimeni lacus peruenisset: eo in loco constitit continenti itinere defessus miles. Sequenti die sub prima lucem nulla re antea explorata saltum transcendit. Hannibal uero qui omnibus antea præparatis occasio nem expectabat gerendæ rei: ubi in patentiore capum Romanum deductum cernit: dat omnibus inuadendi signum. Tunc undique surgentes pœni hostem lacu & montibus clausum adoriuntur: nec solum a fronte: sed et a tergo & lateribus instant. Contra Romani nullo ordine militari prælium ineuntes constipati conglobatiq; in nebula: quæ omnium oculos occupauerat: ueluti in umbra pugnant: ut mirandum fuerit: cum ab omni parte circumsepti tenerentur: quibus rebus fracti: tandiu pugnam distulerint. Nam supra tres horas ita acriter certatum constat: ut neque maximus terremotus eo tempore a pugnantibus auditus sit: nec prius Romana inclinata acies: quam manu equitis cui Ducario nomen erat: consulem tota acie uolitantem interfectum fama uulgauit. Tunc Romani spoliati præsidio: ducis ac omni spe destituti terga uerterunt: alii montes alii lacum petentes: quorum multi in fuga sunt comprehensi atque interfecti. Cecidere in ea pugna ex copiis Romanorum ad xv. milia hominum & ad x. milia uariis itineribus euasere. Fuisse et dicuntur sex milia peditum qui ab initio pugnae impetu facto saltum superarunt: & in eminenti quodam tumulo constiterunt: postea uero finito prælio accepta a pœnis fide perditum fraudatiq; uictoris potestate uenerunt. Hannibal hac ingenti uictoria parta multos ex captiuis italici generis liberaliter profectus sine precio dimitti iussit ut humanitatis & indulgentiæ fama per populos uulgaretur: a quibus tamen uirtutibus ingenium eius longissime aberat. Fuit. n. Hannibal ferus humanisq; natura: & adiunxit et a prima pueritia disciplinam: qua non iura non leges non ciuiles consuetudi-

Hannibalis indulgentia

nes: sed bella cædesq; & hostiles prodiones tractare didicerat. itaq; crudelissimus euasit dux: & in fallen-
dis hominibus callidissimus. Nā ad decipiendum hostē semper intentus: quos aperto Marte superare nō
poterat: dolis aggrediebatur: ut facile ex præsentī pugna & ex prælio quod antea cū Sempronio ad Tre-
biā cōmisit: possumus iudicare. Sed hæc in aliū locum differatur. Romā uero ubi Flaminiū consulē uictū
cæsumq; cū magna parte copiā nuntiātū est: ingens repente luctus ciuitatē inuasit. Alii publicā alii priua-
tā quidā utranq; calamitatē deplorabant. Miserabile spectaculū erat multitudinis mulierū uirorumq; con-
fluentis ad portas: ut priuatim quisq; de suis necessariis certior redderetur. Proditū quoq; memoriæ ē mu-
lieres duas stantes sollicitis ac pendentibus animis pro salute filiorū: cū præter spem filii occurrissent: sub-
ita lætitia expirasse. sub idē tēpus quattuor milia equitū ad Flaminiū consulē mittebātur a Seruilio collega
nondū sciente præliū ad Transimēnū factum. Hi in itinere audita suorū clade cum in umbrā se reciperent
ab equitatu hostiū excapti ad Hannibalē deducuntur. Cæterū cū tot tanq; multiplicibus acceptis in sum-
mo periculo res romana esset: placuit extra ordinariū iperium quæri dictatōrēq; creari: quod unū remedi-
um alienissimis temporibus reip: adhiberi solitū erat. Sed cū obsessis omnibus uis Seruilius consul Ro-
mā uenire nō posset: nouo exemplo populus Romanus dictatōrē. Q. Fabiū: cui postea Maximo fuit co-
gnomen: & M. Minutiū magistrū equitū dixit. Erat autē Fabius uir magni consilii: atq; prudentiæ & sum-
mæ in repu. dignitatis. itaq; eo tempore oēs ciues hunc unū ituebantur: iāq; sibi persuaserant eo duce aut
nullo alio defendi statū ciuitatis posse. Hæc ille nō ignorans ingenti cura rebus necessariis comparatis ab
urbē proficiscitur: & exercitū a Seruilio consule accepto duabusq; legionibus additus ad hostē pergit. Iā
Hannibal a Transimēno lacu recto itinere Spoletū profectus: tentauerat primo ipetu si id oppidū capi pos-
set. Concursum oppidanorū ad tuenda mœnia factū cū egregie defenderetur: uastatis oībus eorū agris uicis
ædificiisq; incensis in picentes atq; inde per marfos & pelignos in Apuliā cōtenderat. Dictator hostē secu-
tus prope Arpos haud procul a punicis castris confedit: eo consilio ut morando cunctandoq; bellū traher-
et. Nimia. n. superiorū ducū ferocia in eū locū rē romanā deduxerat: ut a totiens uictore hoste nō uinci eo
tempore prouictoria haberetur. itaq; omnia repente mutauit iperator mutatus. Nā cū Hannibal primo in
aciē deduceret: deinde quiescente hoste omnē regionē popularetur: ut uastando in oculis agros sociorū di-
ctatorē exciret ad præliū capeffendū: nihilo magis motus Fabius suos in castris continebat. Hanc cūctat-
ionē Romani ducis iniquo animo ferens Hannibal: frequenter castra mutare cōstituit: ut pluribus ade-
undis locis aliqua uel fallendi hostē uel cōmittendi prælii occasio oriretur. Quapropter superato Apeni-
no ex agro arpinati in Sanniū uenit: pauloq; post quibusdā cāpanis quos ad Transimēnū captos liberali-
ter dimiserat: afferentibus spem Capuæ potiūdā castra mouit: perito quodā regionis admonito: ut i aggre-
cassinatē exercitū duceret: similitudine nominis Cassilini dux itineris pro Cassino accipiens: longe di-
uersa uia per Calentinū & Calenū agrum in campum stellantem Hannibalē traxit. Vbi cum septa undiq;
montibus & fluminibus regio teneretur: cognito errore pœnus hominem crudeliter excruciatum necari
iussit. Fabius per id tempus incredibili patientia usus: uagari pœnum permisit: donec occupato gallicano
& cassilino monte opportuna loca præliis firmauit. Quo factum est: ut punicis exercitus prope circum-
uentus uel opprimi cōmeatus inopia uel turpi fuga sibi consulere cogeretur: nisi Hānibal arguta fallacia
frustrato hoste periculum euitasset. Nam hac re animaduersa: cum sibi opportunum uisum est: imperat
militibus suis: ut ex agresti præda quā abunde in castris habebat: ad duo milia boum ad se deducant. Ho-
rum cornua facibus uinciri iubet. Deinde quosdam idoneos deligit uiros: qui sub primam uigiliam faci-
bus incensis ad summos montes bæluas concitent. Nihil ex iis quæ iperata erant: pretermisum fuit. Agri-
tati boues ardentibus facibus summa montium petunt. Copiæ paulatim sequuntur. Romani qui multo
ante firmis præliis saltus occupauerant: re noua perterriti & insidias esserati subito ex opportunis locis
discessere. Fabius quoq; punicā fraudem suspectam habens: cum nō satis cōstaret quidnam rei esset: suos
in castris continuit. Interim pœnus haud procul ab aquis sueffanis: quem locum hac tempestate incolæ
regionis turrim balneorū appellant: saltum transgreditur: atq; in agrum albanum cum omnibus copiis in
columibus sese recipit: breuiq; interiecto spatio castra mouet: quasi recta uia Romam petiturus. Sed po-
stea conuerso itinere in Apuliā rediit. Ibi potitus oppido Glereno opulento sane & abundanti omni co-
pia rerum hyberna in iis locis habere constituit. Nec multo post dictator subsecutus haud procul a puni-
cis castris in agro Larinati confedit. inde reipu. causa Romam accersitus: cum celeriter sibi proficiscendū
esset: magistro equitum denuntiat: ut sese loco teneret: neue absente se cum hoste manum consereret. Nā
sicut ab initio proposuerat animo: ita etiam postea in eo perseverandum putabat: ut neq; hostem i prælio
lacefferet: neq; laceffitus in aciē descenderet. Sed accidit post discessum eius: ut M. Minutius præceptorū
imemor: hostium manum adoriretur frumentatum ab Hannibale missam palantēq; p agros cum multa
cæde in castra coniiceret. Ex templo huius rei fama Romā plata auctaq; rumoribus ueluti adeptæ uictoriæ
nomen obtinuit: ac ita multitudinis impleuit aures ut repente sit magistro equitū: quod ante id tēpus con-
tigit nunq; cum Fabio dictatore æquatū iperium. Hanc iniuriā sibi indignā illatā magno aio ferens Fa-
bius in castra reuertitur. Iā duo dictatores uno tēpore erant: res ante eā diē inaudita: diuisisq; iter se copiis si-
euti cōsulibus mos fuit: pari iperio exercitus præerant. At M. Minutius ex iis rebus tantā sibi arrogantia
sumpserat: ut quod uix Hānibal totiens uictor auderet: ausus sit quadā diē inconsulto collega certamē inire
in eum locum copias suas perducere: ubi punicis insidiis circumuentæ ad arbitrium hostium cædebantur:
nec ullā euadendi uia habebant: nisi Fabius publicæ salutis magis q; acceptæ iniuriæ memor in tempore
subuenisset. Nā recentibus copiis certamini superueniēs haud dubie tenuit pœnum: & facultatem legio-
nibus Romanis dedit: ut sese in locum tutum reciperent. Maximā hinc uirtutis & prudentiæ famā cū apud

magne amor erga filios

suos tum apud hostes est Fabius consecutus. Nam & Hannibalē in castra redeuntē dixisse tradunt eo praelio a se. M. Minutiū: se antea a Fabio esse superatū. Et ipse Minutius cognita prudentia uiri iuxta Hesiodi sententiam meliori parendū ratus: cū omnibus copiis in castra Fabii uenit: magistratūq; deposito honorificentissimis uerbis patrē Eabiū salutauit: longeq; is fuit cunctis militibus lætissimus dies. Ceterū utriusq; exercitibus in hyberna discedentibus post longā contentionē creati sunt cōsules noui. L. Paulus Aemilius & C. Terentius Varro homo ex infima plæbe populari aura ad consulatū euectus. His concessum est: ut maioribus copiis q̄ consueuerant priores duces: rē Romanā gererent. Austæ legiones & nouæ quoq; ueteribus additæ. Profecti ad exercitū consules diuersi ingenii diuersam in administrando iperiorationem seruabant. L. Paulus uir prudens & fabianæ artis & consilii memor: bellū trahere: hostē morari: praelio abstinere. Varro contra: furere: audere: certamen exposcere. At breui spatio interposito patefactum est cū magna calamitate ac perniciē ciuitatis: quantū inter modestiā Aemili & Varronis arrogantia iiteresset. Nam Hannibal inopia frumenti timens ne aliquis motus i castris oriretur: ex Glereno profectus cum calidiora petiisset Apuliæ loca. cū oib; copiis ad Cannas consedit: quem uisecuti Romani consules bina prope posuerunt castra: ita inter se iuncta ut tantū auſido dirimerentur amne. Is solus fluuiog: ut tradunt quidā: Apeninū diuidit: atq; ex ea parte qua montes ad mare inſeꝛ spectant orituri: in adriaticū influit sinū. Vex L. Paulus cū uideret pœnū in aliena morantē terra: non posse tot tanq; diuersaq; gentiū copias diutius sustinere: in eadē sententia perseverabat: ut bellū duceret. Hāc unā tutā uincendi uia: hanc hosti perniciosā suæ reip. salutē esse censebat. Quod sic hoc. C. Terentio persuasum esset: satis apparebat a sedentibus Romanis frangi posse Hannibalis opes. Sed uir inquieti animi non solū non mouebatur auctoritate Aemilii prudentissime consulens: sed ipsū etia i crepabat: fremebatq; per uulgus: q̄ in acie prodeunte hoste militē ociosum i castris contineret. Quāobrē conuenisset dies in qua summa iperii sibi obtigerat: uicissim eni exercitibus præerant: prima luce transmissio Ausido signū dimicandi proponit i consulto collega iuitorq; magis: quia repugnare non poterat: q̄ sponte eū sequente. Hannibal lætus occasione pugnadi: q̄ omnē dilationē sibi aduersā eē censebat: copias amne traducit paratissimas quidem atq; omni armog; genere ornatissimas. Multa. n. spolia ex hostibus parta materiē præbuerāt ad ornatū. Erat autē Romanog; acies in meridiē uersa. Hog; oculos occupabat puluis meridiano excitatus uento: quē incolæ uulturnū appellāt hostes contra septentrionem spectabant: atq; ita i acie dispositi erant: ut utrunq; cornu tenerent. A fri i medio consisterent Galli atq; Hispani. Primū a leui armatura: deinde ab equitibus concursus est: & quia exiguū ad peruagandū spatiū inter amnē peditatūq; relictum erat: atrox magis q̄ longū fuit certamen. Pulso tamen equitatu Romano pedestris acies præliū excepit tanto ardore animog; ut nullū aliud tempus ad dimicandū habitura uideretur. Sed nimia uincendi cupiditas ut primo congressu initiū lætū: sic etia postea exitū tristem Romanis dedit. Nā Galli atq; hispani: quos in medio locatos supra ostendimus: nō sustinentes ipetum Romanog; sese ad Aphrog; subsidia recapere. Romani uero effuso cursu in hostē delati dum urgendo cædentes in mediū coeunt: occasionē dederunt pœnis: ut ex utraq; parte cornua circumducerent. Quingenti quoq; Numidæ equites qui paulo ante simulata fuga a consulibus fuerāt comiter accepti: ac in postremo agmine consistere iussi: ubi tempus uisum est gerendæ rei: a tergo sese ostendunt: subitoq; impudentes atq; inopinantes hostes aggrediuntur. Tū undiq; perturbata romana acies haud dubiā pœno uictoriā dedit. Ad. xl. milia peditū: ad duo milia supra septingentos equites auctore L. uio eo prælio cæsa dicuntur. Polibius longe maiore numeq; cælog; affert. Sed his in medio relictis illud affirmare libet: hac cannensi clade nullā maiore unq; nec primo nec secundo punico bello a pœno hoste illatā esse Romanis. Nā in ea pugna cæsus est Paulus consul uir memoria dignus: & usq; ad supremū diē omni officio in patriā functus. Scruilius quoq; prioris anni coniu & alii consulares tū prætores prætoriq; uiri: tribuni militū ac ædiliti quidā aliq; permulti honestissimi senatores tum opportunog; ciuiū exercitus: qui ad satietatē crudelissimi hostis interēpti ceciderunt. Terentius consul qui auctor fuerat prælii cōmittendi: ubi i omni parte pœnū superiōrē uidit: salutē sibi cōparauit fuga. Et Tuditanus tribunus militū cum magna manu p me dios hostes erumpēs Cannusium uenit. Ibi ad. x. milia hominum ex manibus hostium tanq; ex tēpestate emerſa conuenerunt: summaq; iperii oium consensu ad Appium Pulchrū & P. Cornelium Scipionē: qui postea hoc bellum cōfecit: delata ē. Hunc tandē exitum cānensis habuit pugna. Quæ celeriter Romā plarā: & si oēm ciuitatē (ut par erat) mæsticia luctuq; repleuit: senatus tamen populusq; Romāus in tā aduersis rebus dignitate retenta non modo de seruanda urbe: sed etiam de reparando exercitu cogitauit: iuniores ad arma concituit: nec Siciliam Hispaniamq; neglexit: ut hæc considerans mirari debeat tantum ea tempestate uel animi uel consilii in illo ordine populoq; fuisse. Nam ut cæteras omittam: clades ad Ticinum ad Trebiam ad Transimenum acceptas: hoc postremum uulnus quo pene Romani imperii opes conciderūt: quæ alia gens sustinere potuisset? Tulit tñ Populus Romanus: atq; ira tulit: ut neq; industria cōsilio neq; consilium magnitudini animorum defuisse uideretur. Hannibal quoq; uictor in reficiendo exercitu tempus terens spatium uictis dedit ad respirandum. Nam si extemplo finita pugna uictorem exercitum Romam duxisset: procul dubio aut succumbendum omnino aut extremum subeundum discrimen Romanis erat. Huius postea tarditatis sæpe pertusum Hannibalem tradunt: palamq; conquestum: q̄ consulentibus quieti militum magis eo tempore credidisset: q̄ Maharbali præfecto equitum: qui subito Romanū caput belli petendum censuit: cunctantiq; pœno illud uulgatum protulisse dicitur. Vincere scis Hannibal: sed uictoria uti nescis. Verum non omnia: ut Nestor ille apud Homerum inquit: data sunt hominibus simul. Aliis enim ars uincendi: aliis celeritas conficiendi: quibusdā etia conseruandi studiū defuit. Pyrrhus Epirotog; regem: qui bellum intulit populo Romano: præstantissimum belli ducē fuisse accepti

mus: hunc tamen memoriæ proditum est egregium in acquirendo imperio: in conseruando uero minime
 aptum fuisse uig. Sic etiam alia aliis adfuisse: quædā etiā defuisse bellicis laudibus digna p ueteres histo-
 rias cognoscere licet. Cæterq; post hoc præliū ad Cannas cōmissum A telani Calatini Sannites Brutū præ-
 terea atq; lucani aliq; permulti Italiæ populi fama ingentis uictoriæ moti ad Hannibalē defecerunt. Ca-
 pua quoque quod multo ante concupuerat Hannibal ueteribus relictis sociis noua se ei societate con-
 iunxit: idq; ad opinionem gentiū magnū momentū rebus Cartaginensiu attulit. Erat eni ea tempestate ua-
 lidissima urbs multitudo ciuiū incolarūq; & post Romā florentissima omniū Italiæ ciuitatum. Hæc Her-
 truscoꝝ coloniā (ut multa quæ de ea referuntur: paucis uerbis complectar) Vulturū primo: Capuā deinde
 a duce eorū Capiō: uel quod propius uero est: a campestri agro appellatam constat. Circū enī adiacent ca-
 pi omni fertilitate terræ pulchritudineq; agros insignes: quos appellat græci. Hæc quo-
 q; regionē ex omni parte illustres populi cingunt. Nā maritimā oram incolunt Suesani Cumani neapolio-
 rani: mediterraneā a septentrionē Calentini & Caleni: ab oriente & meridie Dauni & Nolani. Præterea lo-
 cus ipse natura munitissimus est: hinc mari: illinc maximis perpetuisq; montibus cingitur. Ea uero tem-
 pestate florentes mira foelicitate Campani cū uiderent prope ad internicionē Romanū imperii pugnatū
 esse ad cannas: facile: ut plerūq; fit: ad uictoriā inclinarunt. Hannibalemq; uictorem nō solū sibi societate
 iunxerunt: sed etiā incredibili honore accēperunt in urbē: sperantibus ciuib; confecto bello se inter Ita-
 los potentia atq; opibus longe primos fore: adeo plerūq; mortales in rebus humanis spes ac opinio ful-
 lit. Venienti Capuā Hannibali ingens multitudo obuiā effunditur studio uisendi celeberrimi nominis du-
 cē: cuius tot uictoriæ & secunda cōmissa prælia in ore atq; oculis omniū uersebantur. Ingressus urbē dedu-
 citur ad domū Pacunii familiaris uiri & potentia atq; existimatiōe facile principis Campanorū. Cœna cō-
 quisitissimis epulis comparatur. Ex camp. inis ciuib; nemo ad conuiuiū adhibetur præter Vibellū Tau-
 reā uig. fortissimū & filium pacunii hospitis: cui pater iratū Hannibalē eo q; Deciū Magium pro Roma-
 na societate pugnatē secutus erat: magno negotio placuit. Sed opere precū est uidere quāta & quā uaria peri-
 cula præter opinionē hominū maximis interdū accidant uiris. Nā his iuuenis licet simulatione reconcilia-
 tus Hannibali: nocendi tamen occasionē expectans: dū celebratur omniū sermone lætitia conuiuiū: patre
 in interiorē partē ædium adducit: eūq; hortatur: ut simul secū gratiā populi Romani graui peccato amissi-
 sam summo beneficio redimere uelit. Cōsiliū deinde aperit: quo animū induxerat: Hannibalē patriæ
 suæ totius Italiæ hostē de medio tollere. Homo qui id auctoritatis & parens esset filii dicto uehemēter ob-
 stu puit: iuuenēq; complexus magno labore multis cum lachrymis uix tandem exorauit: ut abiecto gla-
 dio domi suæ hospitem tuto esse sineret. Ita Hannibal qui ab oceano Hispaniæq; ultimis oris per ingen-
 tia terrarum spatia militē trahens nunc hostiū telis: nunc galloꝝ insidiis petitus euaserat: pag. ab fuit: qui
 unius iuuenis manu inter epulas mensasq; necareretur. Postero die frequens senatus Hannibali datus est a
 Campanis in quo ille gratissimis uerbis audientiū imp' euit aures multa promittens multa suadens: quæ
 facile credebant Campani: proptereaq; sibi opinionis errore de Italiæ principatu sperabant. Quare ita tur-
 piter se submiserunt pœno: ut quasi libertatis obliti: non socium in urbē sed dominū accepisse uideren-
 tur. Quinetiam præter alia petenti Hannibali sibi tradi Decium magium principem factionis aduersæ
 non modo seruii decreto est senatus assensus: sed etiā passus est: ut spectante populo catenis uinctus i ca-
 stra duceretur uir antiquæ societatis memor rei q; publicæ magis q; barbaris gētibus affectus ciuis. Dum
 hæc Capuæ geruntur: interim Mago Hannibalis frater Carthaginem pfectus foelicitissimæ uictoriæ num-
 tium suis ciuib; detulit: resq; ab Hannibale gestas magnificentissimis uerbis in senatu exposuit: & ad fa-
 ciendā fidem orationi suæ effundi iussit in uestibulo curiæ aureos anulos Romanis equitibus ademptos
 quoq; cumulū alii modii nnius alii trium modioꝝ dimidiūq; mensurā excessisse tradunt. petitū deinde sup-
 plementū concessumq; a senatu ē maiore studio q; postea missum: Nā præsentibus rebus cōmoti Cartha-
 ginenses: ut initiū lætū: sic prosperæ belli finē sibi animis proponentes fauendū Hannibali delectū haben-
 dum: per seuerandūq; in armis censuerunt: uno tantū repugnantē Hannone perpetuo hoste factionis bar-
 chinæ: cuius salutare consiliū pacē suadens cū alias sæpe: tū eo tempore maxime post habitū reiectumq; a
 pœnis est. Hannibal post societate cum Campanis initā ad urbē Nolā exercitū admouit: oblata sibi spe p-
 uoluntariā deditionē illius oppidi potiundi. Nec iā eū fefellit opinio: nisi prætor Marcellus concitatā mul-
 tudinē subito aduentu repressisset: succedentēq; moenibus hostē tribus portis eruptiōe facta cum magna
 cæde in castra adegisset. Hic est Marcellus uir bello insignis & militari gloria clarus: qui primus magnitu-
 dine quadā animi atq; ingenii Hannibalē docuit posse uinci. Post hæc hannibalē nolā in aliud tempus
 differendā ratus: Acerras petit: nullo negotio urbē capit diripitq;. Maiore deinde conatu Casilinum ag-
 gressus locum ad nocendum Capuæ per opportunum: cū oppidanos prenestinosq; qui ibi præsidio erant
 neq; pollicitationibus neq; denuntiatione periculi permouere posset: exiguā partē copiæ ad obsidēdum
 oppidū reliquit: ipse reliquū exercitū in hyberna deducit. Capuā autē locum statiuus deligit urbē amœnā
 & omni delitiæ genere abundantē. Ibi miles assuetus sub diuo uitā agere: frigus famē sitim patienti aio
 tolerare: cū uariæ species uoluptatū sibi quotidie offerrentur: breui ex strenuo ignarus: ex forti timidus:
 ex solerti iners mollisq; euasit. Corruptunt. n. blandæ uoluptates omne robur animi idolem q; uirtutis: i
 geniū labefactant: consiliū eripiunt: quo quid perniciosius humano generi afferri potest? merito igitur
 Plato escam malorū appellat uoluptatē. Et in præsentibus rebus campanæ delitiæ magis q; alpiū iuga q;
 armati Romanorū exercitus pœnis obfuerunt. Nā una hyems segniter molliterq; acta tātū ualuit ad exti-
 guendū uigorē aiorum: ut milites principio ueris i capum progressi omnis uirtutis bellicæ obliti uiderēt.
 Hannibal exacta hyeme ad Casilinū reuertitur: sperans oppidanos post tam longā obsidionē etiā inuitos

in suam potestatem uenturos. At ii & si omniū rerū inopia laborarent: tamē constituerāt animis extrema etiam experiri: priusq̃ se crudelissimi hostis fidei arbitrioq̃ permitterēt. Quāobrem farre primū: nucibus deinde per Vulturū a Romanis accēptis: rem eousq̃ extraxere: ut cōfectus tedio Hānibal pactione: quod antea recusauerat: oppidum reciperet. Cāterū hoc bellū in quo mira fœlicitate omnia prope læta secunda q̃ euenerant pœnis: nulla tot uictoriis intercedente clade memoriæ digna: cœpit per id tēpus uarios euentusuariāq̃ rerum conditionē sortiri. Nam societas iniūta cū Philippo Macedonū rege & supplemētū a Carthagine missum: & Petilia Consentia aliāq̃ in Brutiis expugnata: urbes spes Carthaginensiu confirmabant. Ex altera parte Romani maximis præliis in Hispania Sardiniaq̃ hostibus fufis animos uehementē erexerant ad spem bene gerendæ rei. Præstantissimos eo tempore quæsiuerant duces Fabiū Maximū Sempronium Gracchum: & M. Marcellum uirū omni bellica laude dignū: qui ita impigre rem romā administrabant: ut sentiret pœnus sibi cum acerrimo simul prudentissimoq̃ hoste bellum esse gerendum. Primū enī apud Cumas a Sempronio Graccho magna suorum cæde repulsus coactus est obsidionē relinquere: pauloq̃ post apud Nolam iusta acie cū marcello magnā plagā accēpit. Nā ex Romanis citra mille: ex pœnis sex milia partim prælio cæsa partim in fuga capta dicuntur. Hæc autē pugna quāti momenti fuent: facile ex eo intelligi licet: q̃ extemplo Hannibal Nolæ oppugnatione omīssa Apuliā petens: militem in hybernia deduxit. His factum est: ut ueluti ex graui morbo respirantes Romani summis uiribus aduersus hostem contenderēt: iāq̃ nō solū tueri sua sed etiā aliena aggredi auderent. maxime uero conuersi erāt ad Capuam oppugnādā refricante animos frequenti Cāpanorū iniuria: q̃ extēplo post cannensem pugnā alio missimo reipū: tempore defecerāt ad uictorē pœnū: multorū beneficiorū obliui quæ olim Romani in eam ciuitatem contulerant. Campani contra sui delicti conscii nouoq̃ apparatu romanorū perterriti ad Hannibalem in Apuliā mittunt oratum. ut maxime necessario tempore sociæ urbi subueniat. Is nulla interposita mora ex Apulia profectus magnis itineribus in Campaniam uenit: castrisq̃ ad tifata super Capuā positus magis distulit in aliud tempus: q̃ prohibuit imminētē pestem campanis. Sed cum crebris excursiōibus per agrum Neapolitanum uagaretur: oblata est sibi denuo spes Nolæ per proditiōē occupandæ: Erat. n. in ea urbe sicut in plærīsq̃ Italiæ ciuitatibus plæbs a senaru diuisa. multitudō auida nouarum rerū Hannibali: optimates meliores consilio populo Romano fauebant. Pœno igitur ad occupandā Nolam proficiscenti: ut alias sæpe sic etiam tunc cū instructis copiis marcellus occurrit: primoq̃ congressu prælium committere non dubitauit: in quo superior Romanus tanta alacritate hostem reiecit: ut satis appareret eo die calamitosam fuisse Carthaginensibus futuram pugnā: si equites diuerso itinere profecti ut a marcello istitutum erat: in tempore adfuissent. Hānibal non sine magno detrimēto copiis in castra reductis paulo post ex eo loco proficiscitur: atq̃ in agrū salētinum exercitum ducit. Nam quidā iuuenes Tarentini in aduersis præliis Romanorū iam pridē capti liberaliterq̃ dimissi cum in referenda gratia memores esse uellent: spēs Tarenti recipiendi Hannibali fecerāt: si propius urbē exercitū admouisset. Quorū pollicitationibus cōpulsus pœnus omnibus modis huic rei studendū censuit: ut quod multo ante animo cōcupiuerat: aliquo maritimo oppido potiretur. Erat autē ex maritimis urbibus nulla alia Tarento cōmodior ad auxilia ex Græcia accersenda & multa in exercitum transportanda: quæ indies ad necessariū ulum expetebātur. Verum etsi aduersante Romanorū præsidio res in longū protrahita sit: tamē non prius ab incepto destitit Hannibal q̃ Nico & Philomenus auctores defectionis prodiderunt urbem. Arx solum a romanis retenta: quæ tribus fere partibus mari abluitur: reliqua quarta est: quæ aditum habet a terra: quam murus & fossa muniebat. Ab hac parte Hannibal frustra expugnationē expertus cū strenue defenderetur: fauces tarētini portus impedire instituit: ratus hanc unā superesse uiā: qua Romani cōmeatu exclusi ad deditiōē cōpellantur. Sed difficile opus apparebat futurū: cū claustra portus possiderent hostes & naues quibus exitus obsidēdi erat exiguo spacio inclusæ tenerent. Has ex portu cui arx supererat: subducere oportebat: & in proximū mare deferre. Nemo ex Tarentinis reperiebatur qui rationē huius rei explicandā in medium afferret. Hannibal tantū cū optaret reliqui unus uidit naues machinis ex portu subduci plaustrisq̃ impositas per mediā urbē ad mare deferri posse. Itaq̃ adhibita solertia hominū paucis post diebus subductæ naues in altiq̃ delatæ cōtra fauces portus steterē. Hannibal recuperata post centesimū prope annū: q̃ in Romanorū potestatem uenerat: Tarentinis urbe: & arceterra mariq̃ obsessa: in Sānium rediit. Nā consules Romani frumentatoribus campanis oppressis directisq̃ ad Capuā duxerant legiones: ac omnia studia belli in expugnationē eius urbis intenderant. Quāobrem pœnus cogitationē Campanæ rei studio ingenti suscipiens cum omnibus copiis aduersus hostem contendit: breuiq̃ interiecto spatio nō detrectantibus pugnā Romanis utriq̃ in cerramen progrediuntur: præliūq̃ insigne apparebat futurum: nisi eodē tēpore Sempronianus exercitus: qui Sempronio Graccho in lucanis amisso a Cn. Cornelio in Campaniā ducebatur: certantes diremisset. His. n. copiis procul uisis priusq̃ discerneretur quis esset: territi Campani pariter pœniq̃ copias in castra reducunt. Post hæc consules ut Capua auerterent pœnum: cum diuersas regiones alter Lucaniā alter Cumarum petissent: Hannibal in Lucanos profectus occasionē cæpit cum M. Centenio conflegendi: qui temeritate atq̃ audacia insignis exercitum sibi a senatu parum prudenter creditum callidissimo hosti obiecit. Commisso prælio Centenius audacissime pugnans occiditur: ex reliquis pauci euadunt. Accessit tunc ad hoc incommodū: ut Hannibal paulo post in Apuliam proficiscens alium exercitum Romanorū: cui præerat Fuluius prætor: insidiis circūuentū profligaret deleteretq̃. Nam ex. xx. milibus hominū cū ad libidinē crudelissimi ducis trucidarentur: uix duo milia superfuere. Consules inter hæc ex discessu Hannibalis occasionem nacti cū omnibus copiis ad Capuam redeuntēs undiq̃ cinxerunt urtē. Quod ubi Hannibal cognouit: cū expedito exercitu in Cāpaniā profectus: primo aduentu castra Romanorū iuadit: monitis ante

Campanis: ut eodē tpe eruptionē faciant. Imperatores Romani ad primum tumultum hostium partis
 inter se copiis obuiam progrediuntur. Campanis nullo negotio in urbē cōpulsis durior aduersus pœnum
 dimicatio fuit: qui cum alias sæpe tum eo die acerrimū imperatorē se prælitur in prælio conferendo. Tēta
 uit etiā si qua fallacia capere hostē posset. Nā cū sui castra Romanorū irrumpere conarētur: misit quēdam
 latinæ peritum linguæ: qui iussu cōsulum alta uoce denunciaret Romanis: ut castris iā prope amissis in pr
 ximos montes cōfugerent. Vox inopinata facile audiētes mouisset: nisi Romani puniceis dolis assueti co
 gnouissent fraudē. Itaq; celeriter se inuicē confirmantes hostē pedē referre seq; in castra recipere coegerūt.
 Hannibal tentatis omnibus modis: cū uideret nullā sibi facultatē relinquere: quā duces Romanos a Capua
 remoueret: pro sociorū periculo anxius: cōfugit ad iā multo ante agitatū & ueluti ad extremū referuatū cō
 silium. Cūctis. n. necessariis cōparatis castra mouet: & quanto maxime silentio potest transmissio Vultur
 no. amne. per agrū Sidicinū Allifanum Cassinatē īfestis signis Romā petit: ratus aut hac uia nulla alia sol
 ui tam pertinacē obsidionē posse. Quod ubi Romā certis auctoribus nunciatū est: tātus repente terror in
 uasit: ut raro sit unq; intra mœnia uehementius trepidatū: Cernebant. n. acerrimū hostē quem toties in ma
 gnis reipub. malis experti erant infesta iā patriæ signa inferre: & quē absentiē sustinere nō poterant: præsen
 tē senatui populoq; romano seruitutē minari. Igitur in tā trepida re placuit: ut Fuluius Flaccus alter ex du
 cib; romanis a Capua accersitus & cōsules noui Sulpitius Galba & Cornelius Centimalus extra urbem
 haberent castra &. C. Calphurnius prætor ualido præsidio capitolii tueretur: & i ciues qui summos ma
 gistratus gessissent: repētinos tumultus auctoritate imperioq; sedarēt. Hannibal cōtinuato itinere nō pri
 us constitit q; ad Anienē tria milia passuum ab urbe posuit castra: pauloq; post cū duobus milibus equitū
 ex eo loco profectus ita urbi appropinquauit: ut a porta collina usq; ad tēplū Herculis obequitās sitū mœ
 maq; tā amplæ ciuitatis nō solū spectaret: sed etiā ociose cōtemplaretur. Quē conspicatus Fuluius Flaccus
 ferre indignitatē nō potuit. Itaq; celeriter Romanos equites aduersus hostē misit: qui ut iperatū erat ma
 gno impetu præliū incuntes: facile ex eo loco summouerunt pœnū. Sequenti die Hannibal exercitū ex ca
 stris educit: aciem instruit: nullā dimicādī morā facturū si allicere hostē ad certamē possit. Idem Romani
 faciendū & præliū cōmittēdū putant. Quare progrediuntur in Capū armata: utrinq; copię tanta alacritate
 animorū: ut nullū periculum recusaturæ uiderentur pro eius diei uictoria consequenda. Etenim Cartha
 ginenſes de imperio orbis terræ: quod in eo ueluti supremo certamine collocatū putabāt: Romani de pa
 tria de libertate de bonis omnibus utrū sua uel in hostiū potestate futura essent: paulopost dimicaturi erāt.
 Sed accidit res memoratu digna. Nā dum parati in armis signum dimicādī expectant: repente superuenit
 imber frequentibus procellis effusus: cuius tanta uis & asperitas fuit: ut cogeret quicq; militē in castris
 ducere. Proximo quoq; die in quē pugna dilata uidebatur: rursus in acie utrisq; exeuntibus similis tempe
 stas exoritur: quæ nō minus q; superior Romanos pariter ac pœnos aſilixit cōpulsitq;: ut instantis dimica
 tionis obliui de salute tantum & fuga cogitarēt. Hæc animaduertens Hannibal cōuersus ad suos exclamasse
 dicitur: modo sibi mentē potiundæ urbis Romæ: modo facultatē non dari. Id quoq; turbauit pœnum: q;
 se tantis equitum peditumq; copiis ex propinquo Romā urgente supplementum in Hispaniā missum: &
 agrum in quo ipse consisterat longe maiore precio q; par erat emptum fuisse cognouit. Quare indignatōe
 accensus argētarius: officinas ciuiū Romanorū per præconē uenire iussit. Verum post hæc siue animo
 reputans quantæ molis esset expugnare Romā urbē: siue inopiam frumenti metuēs (decem. n. dierum se
 cum cibaria tulerat) castra mouere constituit. Itaq; ex eo loco decedēs ad lucum Feroniæ ferecipit: ac tem
 plum quod ibi opulentissimum fuisse tradunt: diripit: pauloq; post in Brutios Lucanosq; cōtendit. Quod
 ubi Capani cognouere dispantes de summa re: dederunt urbē Romanis. Sic igit; Capua recepta & in ro
 manorū potestate redacta: magnum momētum apud oīs Italiæ populos magnumq; nouarum rerū deside
 rium fecit. Mouit etiam aīos gētium ipse Hannibal hostis: qui multa oppida quæ tueri nō poterat: malo cō
 silio diripi uastariq; iussit. Nam ut antea sæpe uictor plerisq; captiuis sine precio dimissis multorum uolun
 tates liberali officio deuinxerat: sic etiā per id tps in humana quædā illius crudelitas causa fuit: ut multa ur
 bes punici imperii pertesæ in Romanorū fidē redirēt. Quarum in numero Salapia fuisse tradunt: quæ au
 ctore Blacio principe faciōis romanæ prodita cōsuli Marcello est: & lectissimorū eq;um ala quæ urbi præ
 sidio erat prope ad iter micionē deleta. hæc est urbs in qua scriptores nōnulli pœnum amore cuiusdam pu
 ellæ captum fuisse tradunt: & immodicā cupiditatē uiri calumniis prosequunt. Alii sunt qui huius ducis mo
 destiā efferentes nec primum cum bellum in Italia gessit: nec postea cum in Aphricā rediit: aut cubantē co
 nasse: aut plusq; sextario uini indulxisse dicunt. Quidā etiā reperiunt qui Hannibali crudelitātē perfidiam
 aliaq; eiusdē generis uicia tribuentes: nullā de pudicitia aut impudicitia hominis mentionē faciunt. Vxo
 rem tantum ei fuisse scribunt Hispani generis ex Castulone nō ignobili oppido: cui ob egregiā eorum ho
 minum fidem carthagenſes indulgebant præcipue & cōfidebant maxime. Verum ut supra ostēdimus:
 Hannibal amissa Salapia paulopost occasionē habuit lōge maiorem q; acceperat reddendi Romanis cla
 dem. Nam per id tps Fuluius proconsul apud Herdoneā sedebat: sperās se urbe sine ullo certamine potu
 rum. Sed quia nullus in propinquo esset hostium metus (cōcesserat. n. in agrum brutium Hannibal) negligē
 ter obibat munera uigiliarum: atq; in omni administratiōe belli indignam Romano duci segniciem præ
 stabat. Hæc negligentiam cum per occultos exploratores cognouisset pœnus: nō putauit occasionem ne
 goii benegerendi sibi omittendam esse. itaq; in Apuliam cum expeditis copiis profectus tanta celeritate
 ad Herdoneā uenit: ut parum absuerit: quin Fuluium nil tale opinantem in ipsis castris opprimeret. Ro
 mani tamen ingenti animorum fiducia primum impetū excipientes. pugnam diutius q; par erat extraxe
 re. Demum sicut biennio præterito circa ea loca duce alio Fuluiō: sic etiam auspicio huius Fuluii procōlū

lis nocte superata: & romanæ legiões profligantur: & dux ipse cū magna parte copiarū occiditur. Erat per id tempus in Zannio Marcellus consul: quo cū esset nunciata clades imprudētia ducis accepta: q̄q̄ seruum auxilium perditis rebus allaturus uidebatur: tamē cupiens quod proximū auxilio erat detrimētum facere: in agrum Lucanum (eo. n. post uictoriā se receperat Hannibal) exercitum ducit: castrisq̄ in conspectu hostium positis: paulo post in aciē descendit: nec p̄ni dimicationem sibi fugiendā putant. Præliū extemplo cōmittitur tanta obstinatiōe animorū: ut equis prope uiribus usq̄ ad occasum solis certarum sit. Nox dubiæ pugnae finē fecit. Postero die Romani iterū in aciem exeuntes timoris confessionē expresserunt hosti. Hannibal. n. suos itra uallā tenuit: & sequēti nocte silenti profectus agmine in Apuliā uenit. Marcellus quoq̄ per uestigia secutus p̄cū: occasione quærebat: ut aliqua memorabili pugna de summa belli decerneret. Iam. n. sibi persuaserat maxime ex Romanis ducibus se consilio solertia disciplina ac omni munere militiæ conferendum Hānibali esse. Sed tempus iam instantis hyemis impedimēto fuit: ne iusta acie cum hoste contenderet. Nā leuibus quibsdā cōmissis præliis cū nō fatigandi milites frustra uiderentur in hyberna concessit. Principio ueris partim litteris: Fabii: qui alter ex nouis consulibus eius anni erat: partim a turā sua excitatus celerius opinione omniū ex hybernis egreditur: & aduersus sedentem eo tēpore ad Cānulum p̄cū exercitū ducit. Factum est aut propinquitate castrorū & certandi studio: ut paucis diebus ter collatis signis acie dimicaret. Primo die cum pari prope spe usq̄ ad noctē pduceretur pugna: & ad neutram partē uictoria inclinaret: utriq̄ ueluti ex cōposito se in castra recipiūt. Secūdo die superior p̄cū duobus prope milibus & septingentis ex hostibus cæsis reliquis copias in fugā uertit. Tertio die Romani deludentis ignominia cupidi: quā ex proximo detrimēto acciperant: primi pugna exoscūt: & a Marcello in aciē deducuntur: cuius ferocia admiratus Hānibal: dixisse traditur: Rem cū eo hoste sibi esse gerendā: qui nec uictor nec uictus quiescere posset. Præliū deinde atrocius q̄ ullū ex superioribus fuit nitentibus Romanis recens incōmodū refarcire: p̄cū uero indignantibus q̄ nuper uicti uictores ultro ad pugna prouocarent Tandē Romani a Marcello increpiti monitiq̄ darent operā: ut nō ante cladis q̄ uictoriæ nuncius Romanū ueniret: gradū acrius intulere: nec prius dimicatiōi finē fecere: q̄ triplicata prope illata clade hostē in fugā conicerent. Sub idē tempus simili prope ratione qua amissum fuerat: Fabius Maximus Tarentū recepit. Quod ubi p̄cū nunciātū est: dixisse eū tradunt: Et Romani suum Hannibalē habent. Sequēti anno Marcellus & Crispinus creati cōsules omnibus uiribus incūbentes ad bellū duos cōsulares exercitus aduersus hostem ducunt. Quos Hānibal æquo campo sustinere posse diffidens: cū alias sæpe tū eo tēpore omne ingenium adhibendū putauit: ut hostē quē aperto Marte superare nō poterat: dolis caperet. Hæc cogitanti lōgemāior q̄ ausus esset optare: occasio gerendæ rei obiicitur. Siluestris erat tumultus medius pene iter punica & Romana castra: sub quo turmæ quædā Numidarum latebant iussu Hannibalis opportunis locis constitutæ: ut aliquos ex hostibus uagos palantes exciperent: ex altera parte cōsules cōmuni oīum uoce & sententia moti uisendū hunc tumultū: deinde si opus foret: occupandū cēsant: ne eo neglecto potiantur hostes: & suis deinde ceruicibus imineant. Sed priusq̄ exercitū moueant: ut speculenti naturā loci: ambo ex castris exeunt: & eo cū paucis equitibus proficiscentes incautius q̄ tantos uiros decebat in præparatas insidias incidunt. Momento tēporis circūuenti cū neq̄ percurrere a fronte possent: & a tergo caderentur: necessitate magis q̄ cōsilio præliū ineūt: in quo Marcellus egregie pugnas occiditur: & Crispinus uulneratus uix tantum spaciū adeptus est: ut se ex manibus hostiū eriperet. Hānibal postq̄. M. Marcellū: qui maxime ex Romanis ducibus represserat cursum uictoriæ suarū interfecit: subito in collē ubi pugnatū fuerat: trāstulit castra. Ibi inuentū Marcelli corpus honorificentissime sepeliri iussit: ex quo percipi licet quātū ualeat apud omnis generis homines animi magnitudo excellentiaq̄ uirtutis: cū interitū præstantissimi ducis necrudelissimus quidē hostis honore sepulturæ passus sit carcere. Romani interim altero cōsule amisso altero saucio: extemplo se in proximos montes recaperant: & in loco tuto posuerant castra. Ipse ante Crispinus uicinas ciuitates monitū miserat: quia collega iteriisset: & annulo eius potitus esset hostis: a litteris nō mine Marcelli cōpositis ut cauerēt. Salapia iā Crispini nuncius uenerat: cū litteræ ab Hannibale afferūt significantes marcelli nomine: se eo proxima nocte uenturū. Salapitani cognita fallacia uiri nūtiōq̄ remisso: intentissima cura hostium aduentū expectāt. Quarta uigilia Hānibal ad urbē uenit. In primo agmīe locati ex industria erant per fugā Romanorū: ut latine loquētes fidē facerēt marcellū adesse. Horū cū ad sexcentos oppidanis introduxissent: clausa porta reliquis copias telis repellunt: introductos ad iternicionē cædunt. Ita Hannibal irriti cæpti pertesus castra mouet: & in Brutios proficiscitur: ut Locresibus terra maritima & Romanis obsessis auxilium ferat. Post hæc ingenti cura patrū præbifq̄ noui cōsules facti duo peritis belli duces. M. Liuius & claudius Nero: qui partitis inter se copiis in prouincias proficiscunt. Claudius in Salentinis: Liuius in Galliam contendit aduersus Hasdrubalē Barchinū: qui superatis alpbibus ingentibus peditum equitumq̄ copiis iungere se fratri properabat. Accidit aut per id tēpus: ut Hānibal magnis afficeretur incōmodis a Claudio cōsule: qui primū in Lucanis adhibitis etiā punica arte insidiis hostē fudit. Deinde in Apulia prope Venusiam p̄cū cōgressus tumultuariā pugnam tanto imperu conferuit: ut magnum numerum hostium interficeret. Quo detrimento affectus Hannibal extemplo ad reparandū exercitum metapontū se contulit. Ibi paucos moratus dies eopias ab Hannone accipit & suis adiūgit: ac rursum Venusiam repetit. Claudius non longe a Venusia habebat castra: & interceptis hostium litteris cū Hasdrubalē appropinquare cognouisset: dies noctesq̄ agitabat animo: quibus modis efficere posset: ne tantorum ducum copiarū simul iungerentur. Itaq̄ omni ratione subducta consilium cæpit periculosum: ut apparere futurum: sed forsitan eo tempore necessarium. Nam sub legati custodia castris relictis ipse cum parte exercitus magnis itineribus in picenum profectus sexto die. Senam peruenit. Ibi consules ambo iunctis

HANNIBALIS

copiis propter methaurum flumen Hasdrubalem adorti secundissimo praelio conflixerunt. Ad. Lvi. hostium milia eo die caesa dicuntur: paremque prope aiunt acceptam ad Cānas redditam hosti cladem. At Claudius Nero post hanc memorabilem uictoriam non minus celeriter: quam profectus erat. Venusiam repetens castrum Hasdrubalis prope stationes hostium poni captiuosque dimitti iussit: qui tantam calamitatis nuntium ad poenum deferrent. Nam eum ignorare coeptum est: quae parata primū occultis consiliis: quae deinde acta proximis diebus fuerant. In quo mirari libet callidissimi ducis solertia sic deceptam fuisse a Claudio in tam modico castrorum interuallo: ut prius caesum cum omnibus copiis fratrem: quam profectum reuertumque in castra consulem romnum sciret. Verū Hannibal hoc tam ingenti non solum publico: sed etiam priuato perculsus uulnere uicissitudinem carthagenensium rerum se agnoscere inquit: pauloque post ex iis locis profectus in agrum brutum se recepit. Non enim latebat peritissimum ducem quantum accessiois romanae rei ea plaga ad methaurum accessit: quantumque momenti ad summam uniuersi belli factura esset. Ipse tamen omnibus uiribus quae sibi in Italia lum sustinuit. Et quod mirum cuique uideri debet: exercitum ex Hispania Aphris Gallis atque ex aliis gentibus mixtum sic concordem siue auctoritate siue prudentia tenuit: ut ne minima quidem seditio dissensionis militaris sit in castris audita. Nec iam Romani Sicilia Sardinia Hispanisque receptis hunc hostem aut in Italia deleant ex Italia deducere prius potuerunt. quam in Africam mitterent. P. Cornelium Scipionem qui ex propinquo inferens poenis arma in tantum discrimen rem carthagenensem impulit: ut ex tempore necessitate coacti Hannibal ex Italia reuocarent. Erat per id tempus sicut ante dictum est: in agro brutio poenus: ac excursioibus magis quam iustis praeliis gerebat bellum: nisi quod aliquando cum Sempromio consule tumultuariam pugnam coferuit: nec multo interiecto spacio cum eodem iusta acie dimicauit. Primo certamine poenus: secundo romanus superior fuit. Nec iam ultra in Italia quicquam memoria dignum apud graecos latinosque auctores ab Hannibale gestum coepit. Iussu enim Carthagenensium in Africam accersitus: post sextum & decimum huius punici belli annum Italiam reliquit: multum prius de senatu Carthagenesi multum etiam de seipso questus. De senatu quidem quod se tam diuturno tempore in hostili commorante terra parum supplemento pecunia & ceteris rebus quae ad usum belli expetebantur: adiuuisset. De se uero quod toties romanis legionibus fuis caesusque: moram semper post uictoriam trahens spacium dedisset hosti ad respirandum. Memoria quoque proditum est: eum priusquam classem conscenderet: prope Iunonis lacinae templum arcum condidisse puniceis graecisque litteris in sculptum: in quo res a se magnifice gestae summam continerentur. Decedens autem ex Italia Hannibal satis prospera nauigatione usus: paucis diebus Leptim tenuit: ac omnibus copiis in terram expositis Asdrubentem primo atque inde Zamam profectus: cum cognouisset quo statu res Carthagenensium essent: commodissimum esse statuit de finiundo bello consilium inire. Itaque placuit ei: ut ad Scipionem mitteret: qui ab eo postularent: ut aliquem locum medium utriusque colloquio diligeret: Velle sese de summis rebus cum eo agere. Nec satis constat utrum iussu senatus an priuato consilio id factum a poeno sit. Colloquii renuendi Scipioni causa non est uisa. Quamobrem constituto die conuenire in praetenti capto cum singulis interpretibus duo celeberrimi duces & potentissimarum gentium imperatores diuersis sententiis de pace & bello sermone habituri. Nam Hannibal maxime ad pacem inclinauerat animum: quod cernerat Carthagenensium deteriorē indies fieri. Siciliam Sardiniam Hispanias iam esse amissas: bellum ex Italia in Africam translatum: Siphacem potentissimum regem a Romanis captum: omnem spem salutis in iis copiis esse repositam: quas ipse uelut diuturni belli reliquias ex Italia traiecisset: quibus siquid durius cōtingeret: uix tam posset. Igitur longa oratione usus uehementissime contendit Scipionem in eam sententiam trahere: ut pacem quam bellum mallet. Sed Scipio cum in magna spe esset conficiendi belli: a pacis consiliis abhorreere uidebatur. Itaque post longum sermonem ultro citroque habitum re infecta ex colloquio discesserunt. Nec multo interiecto spatio praelium illud memorabile apud Zamam conseruerunt: quod secundissimum Romanis accidit. Primo cornu elephanti Carthagenensium in suos conuersi equitatum Hannibalis perturbarunt: & Lelius ac Masinissa ex utroque cornu pauorem augentes nullam equitibus spacium dederunt: ut se fuga reciperent. Pugnatum est tamen a pedestri acie diu atque acriter: cum poeni superioribus uictoriis fracti in suis dextris totius Africae salutem collocatam putarent: Romani autem animo pares spe etiam superiores essent: sed Romanis non mediocrem momentum ad uictoriam fuit: quod Lelius ac Masinissa profligatis equitibus opportune in praelium redeuntes maximum terrorem iniecerunt hosti. Eorum enim aduentu celeriter factum est: ut poeni remittentes ardorem pugnae nullum saluti suae praeterquam in fugam remedium quaerere: supra. xx. milia hostium eo die a Romanis caesa totidem prope capta dicunt. Ipse Hannibal dux ad ultimum euentum pugnae moratus: e media caede cum paucis effugit. Accersitus deinde Carthagenem: ut labenti reipsum subueniret: ostendit senatui nullam spem in armis ulterius esse ponendam: suasisque ut postpositis ceteris rebus mitteret ad imperatorem Romanum: qui quacumque ratione possent: de pace agerent. Missi. x. legati cum pacis condiciones Carthagenem retulissent: se ruunt Gisgonem quendam paci aduersantem sententiam dixisse de renouando aduersus romanos bello: quae cum a multis audiretur: indignatus Hannibal eo tempore ab imperitis uiris talia iactari: dicentem adhuc hominem ex superiore loco deturbauit. Et cum hoc audax negocium ac libera ciuitate indignum uisum multitudini esset: suggestum ascendens: Neminem inquit indignari oportere: si is qui a prima pueritia a Carthagine profectus in bello & armis aetatem agisset: urbanas consuetudines ignoraret. post haec de conditionibus pacis ita prudenter dixerunt: ut ex tempore Carthagenenses tanti uiri auctoritate commoti accipientes eas leges quas uictor & necessitas daret: censerent. Fuerunt autem condiciones admodum durae: quales uictores uictis in extremis rebus imponere consueuerunt: sed praeter cetera Carthagenenses annuum stipendium populo Romano usque ad certum tempus soluere tenebantur. Cum uenisset dies in quo prima

penſio conferenda Romanis erat: & ingemiſcerent omnes ad uocē tributi: ſerunt Hannibalem commotū inuſi lamentatione pœnorū riſum effuſiſſe: & increpitum ab Haſdrubale He duo: q̄ in cōmuni totius ciuitatis mœſticia tā effuſe lætaretur: reſponſiſſe: non lætantis hominis illum eſſe riſum: ſed eorū inanes la- chrymas deridentis: quæ eo tempore in leuiore malo: quod cuiuſq̄ priuati ciuis pecuniā tangeret: potius manarent: q̄ antea cum Romani claſſes arma & ampliſſimarū uictoriarū ſpolia Carthaginenſibus detrahebant: uiſiſq̄ iponebant leges. Non me præterit auctores eſſe: qui dicant Hannibalē ueritum ne petenti Scipioni dederetur: ſtatim re male geſta in Aſiam profugiſſe. Sed utrum ſubito hoc faſtū fuerit: an aliquāto poſt prælium illud ad Zamā cōmiſſum: parū reſerre arbitramur: cū ſatis cōſtet eū deſperatis rebus in aſiam profectū exilioq̄ mulctatum ad Antiochū perueniſſe. Fama quoq̄ haud dubia eſt tam hoſpitaliter tam honorifice acceptū eſſe a rege: ut ſtatim publicis pariter ac priuatis conſiliis adhiberetur. Erat. n. Hannibal ſ nomē magna apud omnes gloria: cōmunis inſuper accedebat ira cōmuneq̄ in Romanos odium: uehemens ſtimulus ad excitandū bellū. Quare opportune acceſſiſſe uidebatur: non ſolū ad inflāmandū animum regis ſed etiā ad aperiendā uia gerendi aduerſus Romanos belli: quā unicā tantum eſſe dicebat: ſi arma in Italiam tranſſerrentur: & italici generis compararentur milites: quibus ſolis uictrix aliarū gentiū provincia ſuperari poſſet. Centū nauium claſſem: decē & ſex milia peditū: mille equites petebat a rege. His copiis ſe Italiam intraturū pollicebatur ac turbaturū italicas gentes: quas ſciret ob recentem memoriā punici geſti belli uehemēter horrere Hannibalis nomē. Spem inſuper aſſerebat de punico renouādo bello: ſi per regem ſibi liceret Carthaginem mittere: qui factionē barchinā concitarent: atq̄ eorū animos permouerēt: quibus imperiū populi Romani erat inuiſum. Aſſentiente rege Ariſtonem quendā tyrum delegit hominē callidum & idoneum ad hoc negocium conficiendū. Huic magnis premiis pollicitationibuſq̄ perſuaſit: ut Carthaginem peteret: amicos conueniret: & mandata quædā uerbis ſuis ad eos deferret. Ita Hannibal patriā exul per totum orbē terrarū aduerſus Romanos cōcibat bellum. Nec iam inanes eæ cogitationes uidebantur futuræ: ſi Antiochus ut ab initio cœpit: ſic etiam poſtea ei magis q̄ adulatoribus & purpuratis ſuis fidē præſtituſſe. Sed inuidia quā plerūq̄ regiæ domus alunt: multos Hannibali aduerſarios peperit: qui cum uerentur: ne callidus imperator iis conſiliis aucupando gratiā regis in maximū auctoritatis & potentiæ gradum aſcenderet: eū ſuſpectū reddere nitebantur. Accidit etiā per id tempus ut. P. Villius legatus Ephēſum ueniens frequentē cum pœno ſermonē haberet: ex quo facile data eſt obtrectatoribus criminandi facultas: & tanta ſuſpicio de fide Hannibalis Antiocho orta: ut omnino a conſilio regio excluderetur. Sunt qui dicūt eodē tempore. P. Africānum unum ex legatis ad Antiochum miſſum cum pœno eſſe locutum: & inter alia multa ab Hannibale petiſſe: ut ex animi ſententia diceret: quem maximū ipſe auctorū fuiſſe cenſeret: Hannibalem autē reſponſiſſe: primo loco ſibi Alexandrū Macedonū regem: ſecundo Pyrrhum epirotā: tertio ſeipſum collocandum uideri. Ad hoc leniter arridētē Africānum dixiſſe: Quid cenſeres Hannibal ſi me uiciſſes? Me procul dubio inquit cūctis aliis imperatoribus anteferrē. Hoc reſpoſum placuiſſe Scipioni ſerunt: q̄ ſe nec poſthabitu nec adhibitu in comparationem: ſed ueluti incomparabilē occulta quadā aſſentatione a punico ingenio relictum uideret. Poſt hæc Hannibal occaſionē natus Antiochum alloquendi iam inde a prima pueritia repetēs ſic ſeipſum purgauit: ſic de odio ſuo in Romanos diſſeruit: ut in priſtinā gratiā regis quā prope amiſerat: amicitiaq̄ rediret. Ita q̄ rex conſtituerat animum hunc ducē cū regia claſſe in Italiā mittere: ut præſtantiffimi uiri & perpetui hoſtis populi Romani ſicutiā ſibi perſuaſerat: aium ingenuūq̄ experiretur. Sed unus Thoas princeps ætholorū huic ſentētiæ aduerſus ſeu inuidia ſeu q̄ re uera ita agendū cenſeret: mutauit animū regis: & hāc deliberationē quæ magnū momentū ad bellum habitura uidebatur: omnino euertit. Hortatus eſt. n. Antiochum ut in Græciā traiciens ipſemet rē ſuā ageret: nec paterentur huius belli gloriā ad aliū peruenire. Rex igitur pſuaſus paulo poſt in Græciā proficiſcitur ad excitandū aduerſus Romanos bellū: ubi nō longo itinere cōſpatio cum de cōcilianda Theſſalorū gente cōmuni cōſilio agitare: Hannibal nominatim ſententiā rogatus nō tā de Theſſalis q̄ de ſumma rerū ita elato animo diſſeruit: ut approbationē oīum qui ibi aderant: aſſenſumq̄ moueret. Non eni de Theſſalis magnopere laborandū ſed curandū omnibus modis cenſuit: ut Philippos Macedonū rex aut in belli ſocietate ueniret: aut neutri parti adhærens dimicationē ocioſus ſpectaret. Adiecit præterea conſiliū de inferendo ex propinquo Romanis bello: ſuā quoq̄ operā ad id conficiendū ampliſſimis uerbis pollicitus eſt: & detulit. Auditus eſt pœnus ſumma attentione: ſentētiāq̄ illius laudata magis q̄ poſtea re aut effectu comprobata. Ex quo pleriq̄ mirantur hunc ducē qui tot annos cū populo Romano omniū pene gētiū uictore certauerat: eo tempore poſthabitu eſſe a rege: quo erat eius opa & cōſiliū maxime expetendum. Quis. n. in toto orbe terrarum callidior ipſe reperi potera? quis ad gerendum cum Romanis bellum accōmodatior? hunc tamē poſthabuit rex initio gerendarum rerum: nec multum tempus præterit: cum cæterorum cōſilia deridens faſſus eſt unum Hannibalē præuidiſſe ea quæ in reſeſſent. Nā cum bellum in Græcia proſpere eueniſſet Romanis: ceſſit ex Europa Antiochus: & Ephēſum ſe recepit. Ibiq̄ ſolutus curis pacē animo deſtinabat: minime credēs timenda eſſe in Aſia romana arma. Nec deerat talia cōcupiſcenti adulatorum aſſentatio: perpetuum malum regum: qui dum ea quæ uolunt: libenter audiunt: ſe adulari ſinunt: & falli æquo animo patiuntur. Sed Hannibal cui nota erat potentia Romanorū & dominādi cupiditas: regē monuit: ut de omnibus aliis præter q̄ de pace cogitaret: Romanos crederet nunq̄ quieturos: niſi cum experti eſſent: an ſicut in Africa Europaq̄: ita etiā in tertia parte orbis terrarum extendere fines imperii poſſint. Motus auctoritate uiri Antiochus ex templo Polixenidā hominē ſagacē & maritimis certaminibus aſſuetum aduentanti Romanorum claſſi ire obuiam iuſſit: & pœnum in Syriam miſit: ut magnam uim nauium compararet. Huic deinde claſſi Hannibalē ipſum & Appolloni

um quendam ex purpuratis suis præfecit: qui cū audissent Polixenidā cum Romanis congressum hān-
 prospere rē gessisse: præliū ipsi cū Rhodiis: qui socii erant populi Romani: cōmittendū putarunt. Hānibal
 in ea pugna Eudamū præfectū Rhodiorū a sinistro cornu iuadens iā prætoriam nauim circūuenerat: & sine
 dubio superior erat: cū ex alio cornu hostes fugato Appollonio aduolarūt: & uictoriā prope iā certā ex eius
 manibus extorserunt. Post hanc naualē pugnā parum fœliciter tentatā nihil fere memoria dignū ab Han-
 nibale gestū accēpimus. Nā debellato Antiocho Romani præter alias cōditiones quas imposuerāt regi:
 Hannibalē perpetuū suæ reip. hostē sibi tradi postulabant. Hæc Hannibal multo ante prospiciens subito
 post illā memorabilē pugnā ad Magnesiam cōmissā: qua regiæ opes conciderūt: ab Antiocho discessit:
 & longis erroribus euagatus: tandē ad Prusiam Bythinia regē cōfugit: nō q̄ in amicitia eius spem multā
 reponeret: sed quia per orbē terrarū longe terra mariq̄ dominantibus Romanis armis locū magis necessa-
 riū quē posset q̄ tutū quē uellet: sibi petendū censebat. Sunt qui uicto Antiocho in Cretā profectū ad Cor-
 tynos Hānibalē dicunt: ibiq̄ extemplo uulgatum esse eum magnā uim auri argentiq̄ secum ferre. Ex quo
 ueritum ne Cretenses sibi manus iniicerent: tale remediū inuenisse ad periculum euitandum. Amphoras
 plumbo aurato refertas in templo Dianæ collocari iussit: simulans se earū ueluti thesauri sui maximā curā
 sollicitudinēq̄ habere. Ex altera parte statuas æneas quas pecunia impleuerat: domi abiecit. Dum illi tem-
 plum custodiunt: ne amphoræ se insciis auferantur: interim Hānibal uelis in altum datis in Bithyniā pro-
 fugit. Est autē in Bithynia uicus iuxta litus maris: quē incolæ regionis Libyssā appellant: de quo uulga-
 tum carmē: circūferri solitū aiunt: Corpus Hannibalis libyssa tumulabit terra: Eo in loco diuersabatur pœ-
 nus non inerti quidē ocio uitā agens: sed in nautis equis ac militibus exercendis studiū adhibens. Dicunt
 autē scriptores quidā hoc tempore Prusiam gerentē bellū cū Eumene Pergami rege: qui socius & amicus
 erat populi Romani: classi Hannibalē præfuisse. Hunc uero nouo cōmento Eumenē aggressum ex naua-
 li prælio uictoriā reportasse. Nā priusq̄ pugnā inirent: Hannibalē tradunt magnā serpentū copiā in uasa
 fictilia coniecisse: deinde in initio prælio: dū omniū animos oculosq̄ occuparet certamē: uasa in hostium na-
 ues iniussisse: atq̄ eo pacto implicatos hostes & re noua perterritos in fugā uertisse. Eius autē sic gestæ rei nō
 uetustiores annales sed Aemilius & Trogus meminerunt. Itaq̄ fides penes auctores sit. Cæterum horum
 regū cōtentionibus Romā perlatis: senatus. T. Flaminiū cuius ob res in græcia gestas celebre nomen est:
 legatū in Asiam misit: ut (quantū coniectura assequi possum) cum utroq̄ rege de pace ageret. Is cū ad Prusi-
 am uenisset: iniquo animo ferens hominē inimicissimū nomini Romano ex tot domitis gentibus popu-
 lisq̄ cæsis superesse: magna contentione a rege impetrauit: ut sibi Hannibal dederetur. Iam inde ab initio
 pœnus leuitatē Prusiæ suspectā habens: in diuersorio plures cuniculos fecerat: septēq̄ exitus præparauer-
 rat ad capeffendā fugā: si qua repentina necessitas compulisset. Auxerat etiā nō mediocriter hanc suspicio-
 nem suā Flāminii aduentus: quē sibi tum publice ob cōmune odiū urbis: tū priuatī ob memoriā Flāminii pa-
 tris ad trasimenū lacū interempti oīum Romanorū infestissimū esse credebatur. Ita anxius curis remedia (ut
 supra diximus) ad euadendū inuenerat parū sibi aduersus tantas opes profutura. Cū milites regii frequen-
 tes ad eū capiendū missi undiq̄ cinxerūt domū: ad primū eorū aduentū tentauit Hannibal per q̄ occultissi-
 mū exitum fugā capeffere. Vbi eum locum custodiis teneri sensit omni spe euadēdi abiecta: statuit morte
 uoluntaria Romanorum manus effugere. Alii seruū ab eo iussū compressā gula spiritum iterclusisse tra-
 dunt. Quidam sanguinē tauri: sicut Clitarchus Stratoclesq̄ de Themistocle finxit: bibisse eum dicūt: atq̄
 eo potu mortuam concidisse. Liuius autem locupletissimus historiæ auctor Hannibalem scribit uenenū
 ad similes casus præparatum poposcisse: & pene mortiferam illam potionem tenentem manu dixisse. Sol-
 uimus ingenti cura populum Ro. ubi mortis iam consumpti senis tantum tanq̄ præsens desiderium te-
 net. Romani patres Pyrrhum Epirotarum regē infestis signis appropinquantē mœnibus romanæ urbis
 a ueneno monuerūt: ut caueret. Hi auctores fuere: ut regiæ dignitatis uictaq̄ dextræq̄ oblitus hospes ho-
 spitem scelere prodiret. His dictis regem Prusiam multis execrationibus detestatum uenenū sibi conici-
 uisse mortem. Lxx. ætatis anno: ut quidam memoriæ prodiderunt. Defuncti corpus apud Libyssā collo-
 catum dicunt in lapideo sepulchro: in quo scriptum fuit: Hannibal hic situs est. Sed eius mortis nuncium
 accipientes Romani: uarie id prout cuiusq̄ ingeniū erat interpretabātur. Plariq̄ Flaminii crudelitatis ar-
 guebāt: q̄ ueluti præclari cuiusdā facinoris gloriā adepturus auctor extitisse opprimēdi exacta ætate uigē-
 a quo nullum ulterius periculum reipublicæ iam prope uictrici omnium gentium timeri poterat. Quidā
 uero factum excusantes: Flaminio etiam tribuebant laudi: q̄ perpetuum hostem populi Roma. de medio
 fustulisset: cui etsi uires corporis ac robusta ætas: non tamen ingenium consilium rei militaris peritiam deef-
 fet: quibus Prusiam ad arma concitare: Asiamq̄ nouis bellis commouere ac perturbare potuisset. Erāt. n. p.
 id tempus ita amplæ Bithyniæ regni opes: ut nō facile contēnendæ uiderētur. Nam posteris temporibus
 Mithridates Bithyniæ rex diu naualibus terrestribusq̄ copiis populū Ro. fatigauit: aduersusq̄. L. Lucul-
 lum ac. CN. Pompeium præstantissimos imperatores cum magnis exercitibus in acie stetit. Idem a rege
 prusiæ duce præsertim Hannibale timeri poterat. Quare nonnulli ea præcipue causa. Q. Flaminium opi-
 nantur ad Prusiam missum esse legatum: ut Hannibalis necē secretis consiliis agitare. Verū credere libet
 hoc quæsitū esse a. Q. non tam ut præsentī morte Hānibalē de medio tolleret: q̄ ut homo qui tot inflixer-
 rat suæ reip. clades: Romā uiuus pduceretur: idq̄ populo Ro. utile: sibi uero honorificū eē cēseret. Tali ge-
 nere mortis interiit Hānibal pœnus uir: ut alia omittā: bellicis sine dubio laudibus uehementē excellēs: cu-
 ius siue aiis siue ingeniū siue egregia rei militaris disciplina quāti momēti fuerit i rebus: facile ex eo itelligi li-
 cet: q̄ Carthaginēses bello tāta contentione suscepto: nō prius se uictos cōfessi sunt: q̄ cum fuit Hannibal
 apud Zamam magno illo prælio superatus: ut bellicæ eorum uires stetisse simul cum Hannibale duce atq̄
 una cum eo concidisse uiderentur.

SCIPIONIS AFRICANI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
PER DONATVM ACCIAIOLVM IN LATINVM VERSA.

CORNELIO SCIPIONI QUI PRIMVS NOMINE VICTE A SE GENTIS AFRICANUS EST DICTUS: PATRE FUISSE COSTAT. P. Scipionē uirū patriciū ex nobilissima Corneliorū gente: cū quo primū Romano imperatore Hannibal pœnus signa in italia contulit. Is cū multas esset in Hispania uictorias cōsecutus resq; gessisset memoratu dignas: demū quodā prælio aduersus hostes inito dū sese offert: ubi plurimus labor plurimū periculi erat: subito perculsus ictu occidit. Simili pene casu. CN. Scipio eius frater paucis post diebus fortiter pugnans interiit. Amboq; ii imperatores præter rerū gestarū nomē: magnū quoq; fidei tēperatiæ uirtutis desideriū nō modo militibus suis qui super fuere: sed etiā hispanis gentibus reliquerūt. At uero. CN. Scipionis. P. Cornelius Nasica filius fuit uir cōsularis triūphalisq; qui adolescens cū esset pro accipienda matre Idea in tota ciuitate est uir optimus iudicatus. Publii autē filii fuere Scipiones duo egregia sine dubio proles: quorū alterū ob Asiā deuictā Asiaticū: alterū uero domitorē Africæ ob memorabile uictoriā de Hannibale & de pœnis: ut supra diximus: Africanū appellant: de quo hæc scribenda suscepimus: nō tam ut eius nomen a græcis latinisq; scriptoribus celebratū his litteris fieret illustrius: q̃ ut rerū gestarū series & domestica disciplina esset nostra opera in oculis hominū collocata: quā ueluti imaginē præclaræ uirtutis imperatores & duces cū intuerētur: imitatione dignissimā iudicaret. P. Cornelius Scipio iā inde a pueritia cū eximie idolis & summæ uirtutis specimē præ se ferret: sub auspicio patris corpit disciplinis. militaribus erudiri. Ductus est enī in castra initio secūdi punici belli. vii. & .x. agens annū ac breuis tēporis spatio factū est: ut magnā laudē a summo uiro & ab exercitu cōsequeretur: equitādo uigilando omnia militari labore tolerādo. Ea insuper documēta animi atq; ingenii dedit: ut gratiā simul adipisceretur: & admirationē gentiū cōmoueret. Nā equestri prælio quod ad ticinū amnē. P. Cornelius cōsul cū Hānibale cōmisit: interfuisse Scipionē cōstat: proditūq; memoriæ a quibusdā auctoribus est: Cornelium patrē Sauciū ac prope ab hostibus circūuentū a Scipione filio iā tū pubescente fuisse seruātū. Eo deinde tēpore quo apud cānas cū magna calamitate ac prope perniciē romani iperij certatū est: cū ad decē milia hominū Cannusium perfugissent & oēs uno ore Apio pulchro qui proxime ædilis fuerat. P. Cornelio admodū iuueni iperium detulissent: declarauit Scipio quāta sibi uirtus quantaq; animi magnitudo inesset. Nā quibusdā iuuenibus de relinquenda Italia agitantibus in cōsultantiū cætū prorupit: ac stricto gladio iurare oēs coegit se temp. non deserturos. Hæc aliq; eiusdē generis magnitudine quadā animi atq; ingenii ab eo iuuenē edita populum romanū cōpulerunt: ut ei supra ætatē supra etiā cōsuetudinē magistratus curāq; maximarū rerū deferret. Quippe ante iegitimū tēpus ædilitatē petens & si tribuni plæbis aduersarentur: quia nōdū satis annoꝝ esset: peruicit tamē ut per tribus duceretur atq; extēplo frequētibz suffragiis quirītū ædilis curulis est declaratus. Cū uero pater patruusq; duo egregii iperatores breui itēuallo in Hispania cecidissent: curandūq; a populo romano esset: ut aliquis dux singulari uirtute in eoꝝ locū succederet: nemo reperiēbat: qui ad hoc graue & periculosum bellum post tantoꝝ iperatoꝝ interitum pficisci auderet. Itaq; habitis comitiis ut pro cōsul crearetur: cum cæteri reipublicæ principes in tāta facultate silerēt: unus Scipio. iiii. & uiginti annos natus in medium p̃siliēs ingenti fiducia professus est se hoc munus libēti aīo suscepturum. Hac fortissimi iuuenis audita uoce nulla mora interposita est: quin incredibili studio suffragioꝝ iperium in Hispaniā Scipio ni decernerēt. Sed paulopost secum reputātes quiritēs aduersus quos pœnoꝝ duces & in quibus regionibus bellum gerendum esset: uix censebāt fieri posse: ut ibecillitas ætatis tantā grauitatem rerū sustineret. Quare momēto tēporis quasi iā decretæ rei centurias pœniteret magna aīorū commutatio facta est. Quod ubi animaduertit Scipio: statim aduocata cōcione sic de ætate sua ac de bello quod gerendum erat disseruit: ut ad se unum intueđum oēs audiētes cōuerteret: & ad pristinā spē bene gerendæ rei populum Ro. animi alisq; uirtutibus uehemēter excellēs: sed præstās etiā pulchritudine oris & totius corporis forma cōspicius læta atq; hilari fronte: quæ plurimum ualēt ad gratiā hoīum cōciliādā. Habebat & in gestu & in motu summa dignitatē. Ad hæc animi bona muneraq; naturæ cum militaris accederet gloria dubiū erat: gratior ne gentibus domesticis uirtutibus an mirabilior bellicis artibus foret. Imbuerat etiā animos multitudinis superstitione quadā: q̃ singulis diebus ex quo uirilē togā sumpserat. in capitolium ascendere ac sine arbitris ædē ingredi cōsueuit: ut crederēt homines sicut iā multo ante Numā Pompiliū ab Aegeria nympha: sic etiā archana quædā in tēplo doceri: quæ cæteris nō essent cōmunia. Præterea ut olim de Alexandro Macedonum rege: sic ea tēpestare de Scipione quidā finxisse: uidentur anguē in cubiculo matris frequēter uisam. Cæteris oīs omissis. P. Scipio ex Italia decedēs cū decē milibus peditum. xxx. nauium classe oēs autē quinquere mes erāt in Hispaniā proficiscitur: ac paucis diebus ad emptoria delatus copias exponit: terrestriq; itinere Tarraconē cōcedit. Ibi cōcilio indicto legati ex focis urbibus frequentes cōuenere: qui committer benignēq; accepti grata responsa domum rettulerunt. Post hæc Scipio ingenti cura ad futurum bellū intentus cōmodissimū esse statuit: reliq; exercitus quæ uirtute. L. Martii seruatae erant: suis copiis adiungere. Nā post duos Scipionū itēritū: cū Hispaniā ppe amissæ: Romanæ legiōes sūz fugatæq; essent: unus L. Martius romanus eques collectis duos exercitū reliq; præter oīum spē exultātes uictoria hostes cōtruiuit: bellumq; in Hispania aduersus tres pœnoꝝ duces incredibili uirtute industriaq; sustinuit. Ad has igitur copias quæ in hybernis cōstitutæ erant: cum uenisset Scipio: excitati sunt omnium animi ad spē bene gerendæ rei: & ueterum imperatorum memoria renouata ut nemo miles esset qui iuuenem intiendo explete desiderium posset. Ipse uero collaudatis militibus: q̃ de repu. non desperassent: ante oēs. L. Marti-

um in præcipuo honore habuit: ut ostenderet uirū qui suis uirtutibus confideret: alterius gloriæ non inuidere. Exacta hyeme cū nouū ueterēq; exercitū ex hybernīs deduxisset: omnī primū Carthaginē nouā oppugnare cōstituit. Nulla. n. ex Hispanis ciuitatibus opulētior habebat: nulla cōmodior erat ad bellū terramariq; gerendū. Quinetiā Carthaginēsiū duces oēm apparatū belli & quicquid præcio dignū habebāt: in hanc urbē cōgesserāt. Eā quoq; ac eius arcē ualidis præsidīs munierāt. Ipsi uero ne tribus una regio premeretur: diuersa petierant loca: nihil minus eo tpe q̄ Carthaginis oppugnationē timentes. Scipio iā omnibus necessariis cōparatis ad eā obsidendā cū omni exercitu profectus terra mariq; urbē aggreditur. Nego ciū arduū & diuturnū apparebat futurum: q̄ urbs munita erat & defensores ita animati: ut nō modo tueri quæ uiribus superari nō possunt: ingenio cōficiunt. Cōpertū habebat Scipio stagnum: quod haud procul abest a Carthaginis mœnibus æstu maritimo decrescere & uado ea parte trāsiri posse: unde ad mū. u. facilis esset accessus. Tali occasiōe qua nulla maior ad capiendā Carthaginē dari poterat: ut edū ratus: cū tempus cōmodū uisum est expediri acies & distributis copiis urbē uehementius q̄ unq̄ antea oppugnari iubet. Ipse interi fortissimorū uirorū manū deligit: quibus iperatur in spato stagno in mūrē ab ea parte: quæ minime suspecta erat euadāt. At hi quibus negociū datū est: p̄spere traiecto stagno: cū ex alia parte urbis accēssime pugnaret: locū quē petebāt neglectū inueniūt: celeriterq; scādētes mūrē hostes a tergo adoriant. Oppidani & externi præsidii milites: quibus tantū repētini periculi præter: opionē acciderat extēplo mœnia deserunt: ancipitiq; pauētes malo se in fugā cōiciunt. Instāt tergis Romani: subitoq; urbē capiūt diripiūtq; ubi iḡes præda & oīum rerū quæ ad bellū usui erāt sūma ē facultas iuenta. Scipio ob bñ nauatā operā collaudatis dōatīq; militibus cū ei q̄ primus mūrē ascēderat: muralis corona dāda eēt: & cōtētio inter duos milites orta oēm ppe exercitū in certamē traxisset: extēplo cōciōe aduocata cōpertū se hēre dixit ābos pariter mūrē ascēdisse: atq; ambos coronis muralibus donādos esse. Quo factū ē: ut oīs cōtētio quæ iā ad summū puenerat: tollerēt. Post hæc obsides quoq; i ea urbe iḡes copia erat: ciuitatibus Hispaniæ restitui iussit: ex quo maxie humanitatis & clemētiæ nomē sibi cōparauit: multosq; populos hac idulgētia mouit: ut ad romanū redirēta punico iperio. Sed oīum primū eius famā & beniuolētiā auxit id qd a cūctis scripturibus ut summa uirtutis exēplū celebraēt. Adducta est enī in cōspectū iperatoris una est captiuis uirgo lōge añ alias specie ac pulchritudie insignis. Hæc & Scipio custodiri diligētissime: & seruari ite gerrime iussit: pauloq; post cū despōsatā cōperisset Luceio p̄cipi Celtiberorū: spōso ad se accito (is adolescēs erat) itegrā uiolatāq; restituit. Res est profecto celebrāda litteris: & ipse Scipio dignus ut tācā māsuetudinis & cōtinētiæ ab oībus scriptoribus ferat fructū: Huius beneficii memor Luceius: cū liberalitatē modestiā & singulārē i oī genere uirtutis præstatiā romani ducis per suos populos diuulgasset: paulo post cū magna equitū manu in romanorū castra rediit. Carthaginēsiū duces Mago Hasdrubal Barchinus & alter Hasdrubal Gisgonis filius Carthagine noua amissa: & si nō ignorabāt quātū ad opionē gentiū & summā uniuerſi belli eēt detrimēti accēptū: tamē rē primo tegere: deidē uulgatam extenuare uerbis quoad poterant nitebātur. Scipio uero multis populis principibulq; hispanis: iter quos duo reguli Mādonius & idibilis fuere sibi adiunctis: cōstituit aio in ea loca iter facere: qbus in locis Hasdrubalē Barchinū esse audiebat: ut prius cū eo q̄ Mago & alter Hasdrubal se ei cōiungerēt decerneret. Hasdrubal Barchinus prope flumē besulā habebat castra: audius & ipse certamis & suis copiis satis fidēs: uerū ubi appropinquare Scipionē cognouit: ex planitie in tumultū quē dā satis natura munitū sese recepit: quē insecutæ romanæ legiōes nullā morā iterponēdā putarunt: quin cēdēt iſtarēt hosti: & primo aduētū castra adonrētur: nō secus q̄ si una expugnaret urbs: circa castra pugnātū est. Carthaginenses natura loci & necessitate: quæ etiam ignauos excitare solet: fidentes iperū hostiū sustinere nitebantur. Romani ecōtra spe & audacia pleni acriter dimicabāt: atq; eo magis q̄ in cōspectu Scipionis atq; oīs exercitus res gerebāt: ut nullū paulo fortius factū latere posset. Itaq; nō prius remissa oppugnatione est q̄ omni conatu annixi romani uallū superarunt: pluribulq; locis castra irrūpētes in fugā cōpulerūt. Hasdrubal uero dux priusq; castra in præter romanorū uenissent: cum paucis militibus fugit. Hoc prælio facto Scipio cōsuetudie sua oīs captiuos hispani generis ad se uocari & sine præcio dimitti iussit. Adolescētē ex his regii generis Masinissæ nepotē comiter benigneq; acceptum ad Masinissam remisit: magnificētissima quoq; adiecit donā: ut ostēderet iperatore exercitus nō minus liberalitate & domesticis uirtutibus: q̄ bellicis artibus ornatū eē oportere. Est enī belli finis uictoria: cuius fructus maxie in liberalitate clemētiāq; cōsistit. Hinc ducū gloria: hic iperatoriæ laudes emanāt: ut in præsentibus accidit rebus. Nā Hispanorū multitudo quæ ibi frequēs aderat: hæc idulgētiā rōani ducis admirata cōtineri non poterat: qn eū honoris & uirtutis grā appellaret regē. Sed Scipio hæc uocē rōanis auribus iſuetā subito oppressit: nec eū titulū sibi tribui passus est: quē optimorū ciuiū cōsuetudini & romanæ libertati aduersum esse sciebat. Hortatus est tantū hispanas gētes: ut si in referēda gratia memores esse uellēt: fidē in populū romanū beniuolentiāq; seruarēt. Dū hæc a Scipione gerebātur: interim alii duo Carthaginēsiū duces accepto nuncio malegestæ ad Besulā rei iungere copias properarūt: pauloq; post Hasdrubalē barchino se cōiunxerūt: ut cōi cōilio de summa belli decernerēt. Itaq; iter se collocuti post lōgā disceptationē in ea snia cōuenere: ut Hasdrubal barchinus in Italiā ubi Hānibal frater & caput belli erat transfirer: Mago uero & alter Hasdrubal in Hispania remanerēt: supplemētū a Carthagine peterēt: nec prius cū iperatore rōano signa cōferrent: q̄ undiq; cōuocatis auxiliis iḡentes copias cōtraxissent. Post hæc petēte Italiā Hasdrubalē: missus est ex Africa in eius locū iperator Hāno: quem primo aduentu celtiberam cōcitantē. M. Scyllannus iussu Scipionis aggrēditur: prælioq; cōmisso supat capitq;. Erat una urbs: quā icolæ regiōis oringē appellant: opulentissima sane & acomodatissima ad tenouandum bellum. Ad hanc oppugnādā cum parte copiarū missus. L. Scipio

pio locum munitiorem inuenit: quod ut primo impetu capi posset. Itaque corona circundedit urbem: paucisque diebus expugnata direptamque in potestatem redegit. Instabat iam propinqua hyems: & tempus admonere uidebatur hyberna utrique poterent. Quare his rebus prospere gestis: Scipio Tarraconem Mago & Hasdrubal Gisgonis filius se ad oceanum receperunt. sequenti aestate magna contentione renouato in ultione Hispania bello Romani Carthaginiensesque prope Beisulam congregiuntur: iustaque acie praelium committunt in quo post longum certamen superior Scipio in fugam uertit hostes: magnoque numero eorum interfecto: neque sui colligendi: neque consistendi facultatem dedit: neque prius uictoriae modum imposuit: quod Hasdrubal e Mago ex continenti pulsi gades se recipere coacti sunt omnibus prope copiis amissis. Erat in exercitu Carthaginiensium Masinissa iuuenis magni animi magnique consilii: qui opportunitate capta clam cum Scylla no congregiendi primos aperuit ei amicitiae aditus: siue Scipionis liberalitate electus: siue tempus uenisset ratus: in quo uictoribus romanis ad haerendum censeret. Hic est Masinissa: qui postea beneficio romano: potentissimus euasit Numidiae rex: ac multis in rebus populo romano usus & adiumento fuit. Ceterum eo anno: qui erat. xiiii. secundi punici belli felici auspicio procursus Scipionis Hispania prima ex continentis regionibus uicta: postrema tamen in prouinciae forma redacta ab Augusto Caesare longo intervallo fuit. Scipio non contentus maximis rebus: quas breui tempore in Hispania gesserat: cum iam sibi Africam animo destinaret: commodissimum esse statit Syphacem Massessulorum regem omni arte in romanorum amicitiam trahere. Itaque explorata uoluntate regis: cum non alienam a societate populi romani comperisset: extemplo omnibus rebus postpositis duabus quinqueremibus in Africam contendit. Veniebat a Gadibus eodem tempore Hasdrubal Gisgonis filius: ac ueluti ex composito hi duo clarissimi imperatores regem adierunt: certati quisque pro sua rep. amicitiam petitori. Syphax hospitio ambo comiter benigneque accepit: operamque dedit ut pariter eadem mensa eodem cubiculo uterentur: ne alter alteri praelatus in honore uideri posset. Tradunt Hasdrubalem praesentis Scipionis animum ingeniumque admiratum secum agitasse quantum periculi ex eo uiro suae ciuitati atque omni Africae immineret. Iuuenem enim acrem & summis uirtutibus praeditum: tum multis praeliis uictorem esse cernebat: nec in tam florenti aetate adduci posse credebatur: pacemque bellum mallet. suspicabatur et ne Syphax eius auctoritate & praesentia motus ad Romanos animum inclinaret. Nec iam eum sefellit opinio. Nam Syphax & si primo aduentu parem se utrique praebens sermonem induxisset de finiendi inter Romanos Carthaginiensesque bello: tamen postea negante Scipione in consilium senatu quicquam agi de pace posse posthabendum Hasdrubalem censuit: ac desiderio Scipionis osecutus cum populo Romano: foedus iniit. Scipio in Hispaniam reuersus illiturgium & Castulonem & quasdam alias ciuitates: quae populi Romani detrahebant imperium: partim ipse ui expugnauit: partim auspicio. L. Martii in ditionem redegit. Et ne tot tantisque rebus prospere gestis aliquod deesset letitiae genus: Carthaginem nouam profectus ludos gladiatorum magnifico apparatu fecit: quibus non solum spectando: sed et pugnando multi clari uiri interfuerunt. sed ex Hispanis duo praeter alios insignes notabilitate principes Corbis & orsua de regno inter se disidentes eo die controuersiam finire: altero eorum alterius manu interempto. Grauis spectantibus eorum dimicatio: grauior et quia patruelles erant mors interempti fuit. Post haec Scipionem longe maiora quam ea quae gesserat meditare aduersa ualutudo corripuit: cuius fama per Hispaniam uulgata: & ut plerumque fit sermonebus aucta ad spem nouae regis non solum Hispanas gentes: sed et romanorum exercitum: quem ille ad succursum reliquerat: concitauit. soluta primum militum disciplina imperatoris absentia fuerat: mox rumores de aegritudine eius & de periculo uite imperatoris delati tanta seditione motumque fecerunt. ut quidam contempto tribunorum imperio iisque demum fugatis duos gregarios milites sibi crearent imperatores: qui non solum nomen imperii a uanis auctoribus delatum sed et fasces & secures praese ferre ausi sunt: adeo furor plerumque & mala ambitio mortaliu mentes exagitat. Nec quere Hispanae gentes: Mardonius praefert atque indibilis: qui affectantes Hispaniae regnum post expugnationem Carthaginis nouae ad uictorem Scipionem defecerat. Deinde Romanorum potentia longe lateque diffusam: in quo aio tolerantes aliquam nouadamque rebus occasionem quaerebant. Acceptis autem rumoribus non solum de morbo: sed prope et de morte. P. Scipionis fideque adhibita extemplo exercitum compararunt: & suesitanis qui socii & amici erat populi romani intulerunt bellum. Verum conalescente Scipione: ut ex fama eius mortis falso credita multiplex tumultus fuerat exortus: sic coperta ueritate rei territi sunt omnium animi: nec quisquam ausus est in nouadis rebus ulterius progredi. Scipio magis externis bellis quam domesticis seditionibus affectus: & si militibus qui deliquerant grauius suscipiendum putabat: tamen ne dum ira indulget excessisse in puniendo modum existimari posset: de hac re ad consilium refert. Maior pars eos a quibus initium tumultus ortum erat: aduertendum & reliquis ignoscendum censuit. sic enim fieri posse ostendit: ut poena ad paucos: extemplum ad multos perueniret. Hanc sententiam secutus Scipio extemplo exercitum seditionis auctorem ad accipiendum stipendium Carthaginem nouam acciri iubet. Edicto paruenerunt milites alii suam culpam: ut plerumque sibi indulget homines leuiore rati: alii Scipionis fratri ingenio quod mitte in puniendo eum coopererant. Dicere enim solitus fuit male se unum ciuem conseruare: quod mille hostes perdere. Vulgatum quoque erat alii Scipionis exercitum paratum esse in armis & aduentum eorum opprimi: ut omnes copiae simul iunctae aduersus regulos in suesitanos ducatur. Quod obrem ex Sucrone discedentes magna spe ueniunt: conseruendae Carthaginem ueniunt. sed postridie eius diei: quo urbem ingressi sunt: in forum uocati ac termes consistere iussi armatis legioibus circumdantur. Tum imperator romanus tribunal ascendens uniuersae multitudini sese ostendit ea ualutudine eo uigore: qualem in pubescente aetate unquam fuerat: concionem deinde habuit longe acerrima & grauissimis querimoniis plena: ut nemo miles ex exercitu esset: qui aut a terra oculos erigere: aut dicentis uultum sustinere per pudorem posset. conscientia. nam penetrata rei ac supplicio: metus terrebat animos: & optimi ducis praesentia noxiis pariter atque innoxiiis ruborem incutiebat. Itaque tristi silentio torpebant omnia. Posteaque finem dicendi fecit: principes seditionis in conspectum multitudinis producit. Ibi uirgis caesi more maiorum securique percussu:

horribile spectaculū uiscentibus præbuere. His rebus ita compositis Scipio reliquisq; militibus nouo sacramento adactis expeditionē i Mandoniū atq; indibilē pronuntiari iubet. Nā hi secū reputantes a militibus romanis qui castrensis seditionis auctores fuerant: pœnā eē repetitā: oēm spē abiecerant ueniā ipetrādā: atq; ex eo .xx. milia peditū: duo milia equitū cōparauerant: ut his copiis aduersus romanos pgrederentur. Quod ubi cognouit Scipio: priusquā auerteretur regulorū uires: & plures populi cōspirarent: maturat a Carthagine pscisci: & quanta maxime celeritate potest ad hostē pergit. Reguli loco satis munito habebāt castra: sicq; suis copiis fidebant: ut nec alios prouocare: nec prouocati pugnā detrectare parati eēnt. Factum est autē propiuitate castrorū: ut paucis post diebus a romanis lacerati in praeliū descenderent: i quo quidē aliquādiu summa cōtentione dimicātū est. Tandē Hispania tergo circūuenti: ac in orbē pugnare coacti superantur. Vix tertia pars ex eorū numero aufugit: Mandonius atq; Indibilis nullū remediū perditis rebus esse cernentes: legatos ad Scipionē miserunt: qui suppliciter pacē peterent: & ueniā deprecarentur. At Scipio & si quantū i se atq; i populū romanū facinus admississent: intelligebat: tamē nō minus de eorū putās hostē clēmentia & mansuetudine superari: q̄ armis regulis ignouit: pecunia tantū: ut militi ad stipendiū soluerent: iperata. Per id tēpus Masinissa a Gadibus profectus i continentē uenit: ut amicitia fide: quā per M. Syllanū absenti Scipioni obtulerat: præsenti confirmaret. Simul ut ipsū Scipionē alloqueretur: quē ob res egregie gestas pristantissimū esse uirū cōstituerat aīo. Verū nec iā opinionī Numidæ uirtus: P. Scipionis: nec expectationi (ut plerūque accidere consuevit) præsētia defuit. Nā prāter ingentiā animi bonā: q̄bus Scipio ceteros alios anteibat: prae se etiā ferebat eximiā formā: & omni amplo dignā iperio. Erat prāterea uir benignus i audiendo: facundus i respondendo: & i conciliandis hominibus egregius artifex. Habitu corporis uirili: cæsarie promissa utebatur. Hunc igitur Masinissa salutātū ueniens: ut primū cōspexit: sic uirū admiratus eē dicitur: ut nec ab eo dimouere oculos nec itūendo explere desiderii posset: amplissimis uerbis ei gratias agit pro nepote ad se remisso: & fidē se prætaturū: initā amicitia dixit: quā postea erga populū Romanū usq; ad exitū uitæ constantissime coluit. Iā uero omnes Hispanie populi aut iperium aut societate Romanorū acceperant: cū Gaditani idē sibi licere arbitantes: sponte Romanis se dedidere: gens uetusta origie: & si famæ credere libet: ut Carthago i Aphrica: i Boetia Thebæ: ita Gadis ad oceanū Colonia Tyriorū fuit. Scipio receptis Hispaniis: pulsus Carthaginensibus: cū nihil reliqueretur quod sibi constituendū putaret. L. Ientulo & Mālio Accidio prouincia tradita Romā rediit. Venienti senatus extra urbē datus est i æde Bellonæ: ubi cū res a se p multos annos fortiter feliciterq; gestas exposuisset: ostēdit se totq; quattuor hostiū duces: quattuor exercitus multis praeliis a se uictos: Carthaginēses ex Hispaniis eiectos: nullas gētes i his terris relictas: quæ nō uenissent i populū romanū potestate: res amplissimo triumpho dignas eē censebat senatus. Sed quia nemini adhuc contigerat: ut cū proconsul & sine magistratu eēnt pro rebus gestis triumphātū iuehi liceret: urbē: nec patribus uisum ē: nec ipse Scipio magnopere cōtēdit: ut nō uo exēplo morē maiorū sui cā cōmutaret. Ingressus urbē paulo post ingenti studio populū romanū cōsul declaratur. Tradūt raro unq; frequentiorē multitudinē nō tā ad celebrāda comitia q̄ ad cōspiciendū. P. Cornelius Scipionē Romā uenisse. Itaq; nō solū qrites: sed extēni ēt homines hunc unū tuebant publice: priuatiq; dicebant mittendū i Aphricā eē ad iferendū ex propiūo Carthaginensibus bellū. idē cū sentiret Scipio: de hac re ad populū ferelatur: significabat: si tā salutarī cōsilio aduersaret senatus. Quidā enī ex patribus atq; iter eos prācipuæ auctoritatis Fabius maximus huic sententia acriter reclamabat. Scipio i cōtrarium nā eē consilia. Post longā altercationē Scipioni sicilia decreta: pmissumq; a senatu ē: ut si arbitraret utile ex q̄ rep. esse cū oī exercitū i Aphricā traiceret. Hoc senatus consulto i populū edito sic erecti sunt oīum aī ad spe magnæ regūtiā de Aphrica cogitarēt: & bellū posse cōfici nō diffiderent. sed Scipioni i rebus necessariis cōparandis maxima difficultas pponebatur: cū ob erarii iopiā: tū ob iuuentutis penuriā: cuius florē prāteritæ clades a pæno illate absūperāt: ipse tñ netatē expectatiōi deesset: i gēti studio i apparatū belli redit. Et adfuerūt ei multi Hetrurii atq; Umbriæ populi: quorū alii materiā ad fabricādas naues: alii arma qdā frumētū: ac oīs generis cōmeatū ad iuuādū exercitū derulerunt. Quadragesimo qnto die qd uix cuiq; credibile uideret: fabricata istructaq; classe ex italia decedēs Scipio i siciliā cōtēdit. At cū exercitū i ordines redigeret: eos prācipue seliēdos putauit: q̄ sub M. Marcello multos annos meruerāt: sumāq; ficiā rei militaris habere existimabāt. ficulos at parti auctoritate: parti gēti ipulit ad subministrandū auxiliū futuro bello qd i Aphricā trāsserre cū primū p aīi tps posset oī studio parabat. Tradūt prāter alia Scipionē ex uariis ciuitatibus. ccc. iuuenes legisse totius puiciæ nobilissimos: ac eis prācepisse: ut certa die cū armis eqsq; adessent. Hi ut ipatū erat: cū prāsto fuisset ad cōstitutā diē: optionē detulit cōsul: q̄ uel ipsi secū i aphrica militaret: uel totidē aliis substitutis equos armaq; largiret: utq; uellēt accipere. singulis remissionē militiæ petēti bus dati sunt uicarii. ccc. Romani iuuenes quos Scipio iermes ex italia adduxerat: eo cōsilio uel ficulo: ipē fa sicut eū ēit armis eqsq; istrueret. horū opa multis postea certamibus fidei atq; utili in africa usus ē: iā tps hybernorū erat cū Scipio nō solū i apparatibus belli: sed ēt icōponēdis siciliæ rebus curā adhibēdā ratus syracusas petit. Vbi cū ex multorū qrimōis cognouisset satis magnā copiā italicorū militū i eadē urbe uersari: q̄ res bello partas deinde syracusanis p senatū restitutas retinerēt: statim eos parti edictis parti iudiciis cōpulit ad ea iplēda: quæ senatus cēsuisset. q̄ ex re magnā gratiā & iusti cōsulis famā apud ficulos gētes ē adeptus. i teri p. C. Leliū multa cū prāda ex africa redeūtē certior fit Masinissam regē cupidissime aduētū suū opprimere atq; rogāt: ut si reip: cōmodo facere possit: q̄ primū i Africā traiciat. idē cupe multos Africæ populos: q̄ odio habētes Carthaginēsiū iperū aliq̄ nouādāq; regū occasionē expectēt. nec iā ulla Scipiois secordia eā pfectionē distulerat: cū raro qsq; alter ipator aut officior aut soleritior i rebus agēdis fuerit uirū sicu

lares & occasio recipiendi locros impedimento fuere: quo minus negociū pro suo arbitratu conficeret. Accessit et causa: quædam plemini legati: qui locris a Scipione relictus cum oē genus improbitatis libidinis avaritiæ i oppidanos exercuisset: facile multitudinē perpulit: ut oīa mallet: q̄ ipurissimi hominis iperium ferre. Missi igitur a Locrensisbus Romā legati cum i senatum uenissent: & grauissimas iniurias a Plemio acceptas questi essent: sic patres mouerunt: ut nō solum i pleminiū: sed etiā publiū Scipionē atroces sententiæ dicerent. Hic obtrektatores Scipionis Amplam materiā calumniæ nacti asserere non dubitabant eum cognouisse Locrensiū iniurias: Plemii scelera: suorū militum dissensiones: atq; oīa lentius tulisse q̄ optimū consulē deceret. Addebāt præterea exercitum i Sicilia habere uerō: & oī disciplina solutū militari: ipm ducē oscitantē totum se ad uoluptates & ociū contulisse. Et prætor cæteros Fabius Maximus i Scipionē iuestus sic modum excessit: ut extēplo reuocandū ex Sicilia abrogandūq; ei imperiū censeret. Hæc nimis aspera uisa omnibus sententia est. Quāobrem. Q. Matelli cōsiliū secuti patres decreuerunt: ut decē legati in Sicilia transmittentes: cuncta quæ de P. Scipione ad senatū delata erāt: diligenti studio perquirerent si nocentē iuenissent statim iussu senatus i Italiā reuocarent: si uero falsa essent crimina: & uanæ inuidorum calumniæ: dimitterent ad exercitū: hortarenturq; ut fidēi aio bellū susciperet. Profecti i Sicilia legati i disutiendis sigulis rebus nullā Scipionis culpā iuenire potuerunt: nisi q̄ iniurias a Plemio Locrensisbus illatas nimis leni aio pertulisset. Erat enim Scipio i remunerando largus: i puniēdo mitis & clāmens. Exercitū uero classē & oēm apparatū belli cum ituerentur: sic admirati esse dicuntur copiā & ordinē singulay reg: ut postea i urbem redeuntē amplissimis laudibus P. Scipionē efferrent: & reiectis inuidorū calumniis ad certissimā uictoriā spem senatū populūq; Romanū reuocarent. Cæterq; domesticis ipedimentis sublati aliæ foris superuenerunt curæ: quæ nō mediocriter aīum Scipionis mentēq; turbauit. Nā oratores a Syphace missi denūtiarunt ei nouū sibi fœdus cū Carthaginensibus iētū: affinitatē cū Hasdrubale cōtractā: filiā eius sibi matrimonio iunctā: propterea monere ut si suæ reipublicæ consuiere uelit: A phricā abstineat: eosdē enī quos Pœni haberent se amicos inimicosq; habiturū. Hos legatos Scipio: ne mandata regis offerrentur: extēplo ad Syphacē remisit cū litteris: quibus postulabat ut inite societatis iūctaq; dextræ memoraueret: ne quid noie romano & regia fide idignū moliretur. Post hæc concione aduocata legatos Syphacis uenisse in Syciā dixit: ut sicut antea Masinissa: sic etiā hi nimā dilationē aduentus sui quererentur: itaq; maturandū i A phricā eē: atq; ideo cunctis militibus edicere: ut arma expediant: & ad professionē necessaria cōparent. Hoc edictū Romani ducis ubi p siciliā uulgatū est: statim multitudo ingens Lilybeū cōfluxit: nō hominū solū qui i A phricā traiekturi erant: sed eorū et qui spectatū uenerant romanā classē: q̄ raro unq̄ instructior: aut omni armorū genere ornator uisa fuerat. Ipse uero Scipio satis iā oībus constitutis e Lilybeo soluit tanta cupiditate trāsmittendi: ut nulli ei neq; remi neq; uenti satisfacerent. Deuēctus est tamē paucis diebus ad promontoriū pulchri: atq; ibi oēs copias i terrā exposuit: sed celeriter eius aduentus Carthaginem nuntiatur: sic ciuitatē turbauit: ut conclamatū esse ad arma stationesq; i portis murisq; dispositas quidā auctores sint. Hāc a. M. Regulo usq; ad eū diē. L. prope annoq; intercesserat spatium: ex quo nullus i perator Romanus cū ualido exercitu terrā A phricā itauerat. Merito igitur pauoris ac tumulus oīa erant plena. Augebat et terrorē Scipionis nomē: cui Carthaginēses: quē ducē aut opponerent: aut parū arbitrent nō reperiēbant. Hasdrubal Gisgonis filius egregius ea tēpestatē i perator habebatur: quē uictū a Scipione fugatūq; ex Hispania meminerant. In eo tamē atq; i Syphace potētissimo rege magnā sp̄ seruandæ patriæ reponentes Pœni hunc rogare: illū monere nō desistit: ut q̄ta maxime celeritate possunt A phricæ rebus subueniā: sed dū hi copias iungunt: iteri. Hāc a. M. Amilcharis filius: p̄ximā regionē tueri iussus obuiam Romanis p̄gredit. Scipio populatis agris ditatoq; exercitu igēti præda. ppe Vticā cū oībus copiis cōsederat: ut celebrē urbē & opportunā ad bellū terra mariq; gerendū si qua uia fieri posset: i potestātē redigeret. Et sub idē tēpus Masinissa i castra Romanorū uenerat ardēs incredibili cupiditate belli gerēdi aduersus Syphacē regē: a quo nō multo antea paterno regno fuerat expulsus. Hunc Scipio q̄ iuuenē acré & manu prōptū i Hispania cognouerat: priusq; maiores copias a Carthaginēsisbus cogere: i speculatū mittit hostiū castra: atq; ei præcipit: ut oī genio adhibito Hānonē ad pugnā eliciat. Masinissa ut i peratū erat hostē irritandō sensimq; trahēdo pducit ad ea loca: quibus i locis Scipio cū armatis legionibus cōstitera expectās occasionē gerēdæ rei. Defessa iā erat hostiū acies: cū Romani recentibus copiis obuiā facti præliū ieuunt. Primo cōgressu supatur Hāno: & ipse cū parte copiarū occidit. Reliqui terga dātes: q̄ pōt quisq; fugā p diuersa petunt. Post hæc uictoriā Scipionē ad oppugnandā Vticā redeuntē ablitere icepto coegit subitus Hasdrubalis & Syphacis aduētus: qui igētes peditū equitūq; copias secū ducētes haud pcul a Romanis posuerunt castra. Quod ubi aiaduertit Scipio: statim soluta obsidione castra i quodā promōtorio cōmuniuit. Vnde pcedere obuiā hosti: & uexare Vticenses: & classē subductā tueri posset. Cæterq; cū tēpus postulare uideret: ut hyberna utrinq; poterent: placuit ei ad Syphacē mittere: qui tentarent aīum regis: & q̄tum i eis eēt a Carthaginensiū amicitia abducerent. Hunc enī sciebat sophonis bæ nuptiis agitatū: & q̄si muliebribus istructum fuerit eo infaniæ deuenisse: ut nō modo Romanos nō iuandos: sed et cōtra ius fœderis oppugnādos censeret. Quod si qua uxoris satietas hominē cepisset: iā ad sanitatē eū reuerti posse arbitrabatur. Syphax auditis his quæ noie Scipiois ad eū deferebāt: tēpus iā eē rñdit: ut nō de reliquēda pœnorū societate: sed de abiiciēdis belli cōsiliis agat: se optimū pacis auctorē fore pollicet. huic sermōi Scipio aures adhibēdas putat: solerti aio rē nouā meditatus. Nā ex oī exercitu strenuos milites deligit: quos seruales uestes idutos comitari oratores iubet: & quid fieri uelit ostēdit. hi ut præceptū erat: dū legati & Syphax de cōditionibus pacis iter se agūt: & lōgior cōsulto pducit sermo: speculatū pfiscunt hostiū castra: omnes aditus exitusq; explorant. Hoc sapius factū ad Scipionem reuertuntur. Certum erat induciarum constitutum tempus: quo elapso

Scipio simulat se omni spe pacis abiecta arma classem machinasque parare: ut antea orsus fuerat Vticam oppugnatum redeat. Hoc quod late per regionem uulgari: hoc ab hostibus credi uolebat. Ipse uero tribunus militum conuocatis consilium suum aperit. Docet bina esse hostium castra paruo inter se diuisa spatio: quorum altera ex lignis hybernacula: altera ex harundinibus contexta habeant: utraque deliri incendio posse. Quamobrem Masinissam & C. Lelium ad se uocat atque eis precipit: ut ite pesti nocte Syphacem aggrediantur: ignem castris iniciant: se ex altera parte Carthagenenses inuassurum pollicetur. Hi mandata ipse exequentes constituta hora Numidæ castra adoriuntur: & ignem harundinibus applicant: quæ subito incendium effuderunt: & pene in omnem locum castrorum distulerunt. Numidæ fortuito primo incendium arbitrati ad opem ferendam celeriter concurrerunt: mox ubi in legiones hostium icidentes trucidari coepti sunt: ancipiti pauentes metu sese fugam mandarunt. Simili pene ratione ab altera parte exercitus: cui Scipio præerant: incensa sunt Carthagenensium castra: & profligati hostes tanta fugientium strage: ut ad .xl. milia hominum ex pœnis numidisque ea nocte absumpta quidam auctores sint. Hæc clades Carthaginē delata sic terruit ciuium animos ut alii ex Italia Hannibalē reuocandum: alii pacem petendam a Scipione censerent: Sed factio Barchina potens pollensque cum abhorreret a consiliis pacis: peruenit ut noui delectus haberentur ad restituendum bellum. Igitur Syphax & Hasdrubal magna multitudo pedatus equitatusque coacta celerius opinione omnium exercitum repararunt: atque rursus in conspectu Romanorum posuerunt castra. Quare cognita Scipio non constandum existimauit dum milites sui alacres essent & fidutiæ plenique pugna decertaret. Accidit autem ab initio ex propinquitate castrorum: ut leuia quædam comitterentur prælia: ad extremum uero oibus copiis concursum est: tantusque ardor Romanorum militum fuit ut primo impetu numidas pœnosque in fugam conuerterent: magnamque partem fugientium interficerent. Hasdrubal & Syphax citato cursu ex media caede profugerunt: ad quos cōsestandos Scipio Masinissam & C. Lelium cum expedito equitatu misit. Syphax in Numidia atque inde in antiquum regnum profectus ex omni genere hominum exercitum coegit: obuiamque Masinissæ & Lelio factus prælium committere non dubitauit: malo tamen consilio cum esset hostibus longe inferior: non tam dimicantium numero: quam quod nec miles cum milite: nec duces cum ducibus erant conferendi. Itaque a bellacissimis uiris facile superatur: & quod Masinissa uix ausus esset optare in prælio capere: & cum multis nobilibus uiris ad Scipionem perducitur. Cæperat primum lætitia omnium animos cum Syphacem in castra adduci nuntiatum est: deinde ubi uisus in conspectum multitudinis est perductus: tanti uiri præsentia & pristina maiestatis recordatio miseris cordibus inuentibus mouit. Meminerant enim quod celebre eius regis nomen: quod florentes opes & amplissimi regni uires paulo ante extiterant: postea uero ex tanto fastigio lapsam cernentes miserebantur. Ipse autem imperator Romanus benigne cum affatus: quæsiuit quæ nam tanta calamitas animi eius mutasset impulissetque ad inferendum Romanis bellum. Tum rex ueteris hospitalitatis iunctaque dextræ memor fidenti animo Scipioni respondit se coniugis Sophonisbæ amore captum tantum facinus quantum omnes scirent in populum Romanum admisisse: atque extemplo eas dedisse pœnas: quas cæteri per documento habere possent: ut in fide atque officio permanerent. Sed in extremis malis hoc sibi solatii contigisse: quod inimicissimum hominem Masinissam eadem infamia: qua ipse laborasset: correptum uideret. Nam post uictum captumque Syphacem Masinissa Cyrtam caput regni petens cum urbe in potestatem redegisset: Sophonisbæ multis precibus sibi blandentem ardere cæperat: mulierique fidem dederat se eam a Romanorum manibus uendicaturum & ut id commodius præstare posset nouis nuptiis sibi deuictam uxorem duxerat. Hæc celeriter ad Scipionem delata magnopere hominem perturbauit. Constabat enim auspiciis Romanorum uictum Syphacem esse: & quæcumque suæ ditionis fuerant ad eorum iudicium pertinere. Quod si Masinissa inconsulto Scipione Patrocinium Sophonisbæ suscipiendum putarat simul & imperium diuitis & maiestatem populi Romani uisus fuerat contempsisse. Accedebat huic culpæ turpissima libidinis causa: quæ tanto grauior uideri debuit: quanto erat Romani imperatoris continentia maior: quam Masinissa ante oculos habebat ad imitandum. Nam Scipio præter cætera uirtutis documenta in omnibus locis quibus hostem superauerat: a captiuis mulieribus uictrices semper abstinerat manus. Indignatus igitur aduersus Masinissam & si primum in castra redeuntem præsentem multitudinem benigne accepit: postea tamen seuerum a cæteris ita obiurgauit: ut sentiret Numida moderatissimo simul & seuerissimo imperatori sibi esse parandum. Itaque lachrymans & consilii inops in tentorium abiit: pauloque post cum fidem Sophonisbæ tam præstare non posse cerneret: atque ex eo grauius angeretur uenenum ei cum mandatis misit: quo mulier repente hausto uoluntariam sibi conscivit mortem. Cæteræ Carthagenenses tot tamque multiplicibus acceptis cladibus cum res in eum locum deductas uiderent ut iam non de propagando imperio: sed de seruanda patria cogitandum: Hannibalē ex Italia reuocarunt: qui celeriter in Africam reuersus: siue quod præsentis iuuenis felicitatem horreret: siue quod labenti & pene inclinata reip. diffideret: omnium primum cum P. Scipione de pace agendum censuit. Quapropter petenti locus ad colloquium datus: in quo simul congressi longum sermonem de tollendis controuersis habuere. Ad extremum Scipio eas condiciones detulit pœno: quibus facile apparuit non tedere belli populum Romanum & ipsum iuuenem spe uictoriae magis quam cōcordie desiderio trahi. Itaque omni spe pacis adempta colloquium dirimunt: Atque in postea die certamen parat duæ nobilissimæ bello gentium duo clarissimi duces imperii orbis terrarum breui spatio suis rebus perituri: aut erepturi. Locus prope Zamam fuisse traditur: ubi superas uires quasi in medium effundentes pugnam memorabilem conseruare: in qua uictores Romani primum hostium elephantos: deinde eques in fugam uerterunt: demum acrius iferentes pedem totam aciem profligarunt. Cæsa aut capta ex Carthagenensium copiis supra .xl. milia hominum a Romanis ferunt. Hannibal ex tanta caede icolumis euasit nullo strenui ducis eo die munere prætermisso. Nam si antea: tum ea pugna aciem pitissime instruxerat: loco subsidiique firmauerat: atque in ipso certamine dum manus cōferebantur: sic militibus suis officium præstiterat ut summi imperatoris laudem et ab hostibus tulerit. Post hæc uictoria Scipio nactus Verminam Syphacis filium opem Carthaginensibus afferentem fugauit: & usque ad moenia portumque Carthaginis exercitum admo-

uir: ratus id quod accidit pœnos supplices ad pacē petendā uenturos. Nā ut ad bella suscipienda alacer & promptus fuerat Carthaginensiu animus: sic corpe mollis ac minime resistens mens eorū fuit: Hānibale præsertim superato i quo antea omnē spem seruandæ patriæ collocatā habebant. Itaq; cōsternati aīo legatos ad Scipionē mittunt: q̄ clemētiā uictoris īplorēt: & multis precibus pacē exposcāt. Iā Romæ de puīcia Africa cōtētiōes erāt: & alter ex nouis cūsulibus ī exercitū pperabat pari ipio ad gerendū bellū. Quāobré ueritus Scipione tāti belli cōfecti gloria ad aliū pueniret: a quo aīo a legatis Carthaginensiu se exorari passus ē. Cōditiōes igit̄ pacis Carthaginēsisibus datæ ex uictoris arbitrio: & præter alia oīs classis qua maxime cōfidebāt: adempta. Ea cū cremaret̄ tā miserabile spectaculū ītuentibus præbuit ut nō secus in urbe: q̄ si Carthago a stirpe iteriūisset: cōploratū sit. Ad quingētas enī naues oīs generis crematas quidā auctores sūt. Vex̄ hæc nos admonere debēt fragilitatis humanæ: cuius nimia ut ille īquit ī p̄teritis rebus obliuio ē. Qui enī antea amplissimis uictoriis cōsecutis oī ppe Italia ī ditionē redacta: urbe Roma audacissime obsessa īperiu orbis terræ aīs destinabant: nō multo īteriecto spatio ī eū locū deducti sunt: ut omni ipio amisso nihil præter Carthaginis mœnia possiderent: eaq; seruare posse diffiderēt: nisi salua eē sineret hostiū exorata clemētia. Post hæc Scipio ex sēnia senatus Masinissam regē nō solū ī patriū regnū restituit: sed adiecta opulētissima parte Syphacis regni præpotentē iter Aphricæ reges fecit: singulis deide p̄ meritis præmia tribuit. Demū cōpositis Aphricæ rebus exercitū ī Italiā reportauit: sub cuius aduentū multi mortales Romā confluxere: ut præstātissimū belli ducē post tātas res gestas ītuerētur. Itaq; celeberrimo triūpho urbē est iuectus quē secutus ē Terētius culeo Senator pileato capite: quia beneficio eius ex seruitute fuerat exēptus. Syphacē uero regē Polibius ī triūpho ductū: quidā priusq; Scipio triūpharet: mortuū scribūt. Multi antea Punico & postea Macedonico atq; Asiatico bello triūphantes plura uasa aurea argēteaq; & maiore copia captiuorū præserulerūt. Sed unus Hānibal uictus & tāti belli cōfecti gloria triūphum. P. Scipionis sic celebrē reddidit: ut facile cæterorū auḡ pompāq; suparet. Aphrica enī subacta nulla gēs postea fuit: quæ uici a populo Romano erubesceret. Quāobré ex hac prouīcia gradus īperii ī Macedoniā ī Asiā atq; ī reliquas partes orbis terræ ē factus. Cæterq; Scipioni quē post Aphricā deuictā iā aphricanū appellare licet: Romā reuerso ne q̄ ciuiles dignitate neq; urbani honores defuerunt. Nā cū censores comitia haberētur & multi cōpetitores ex supna nobilitate cōcurrerent: ipse & Elius Petus prælati oibus sunt: creatiq; censores magistratū postea summā integritate cōcordiaq; gesserunt. Sequētes deide cēsores alii atq; alii principē senatus Aphricanū legerunt: quod genus honoris iis tantū uiris deferri cōsueuit: qui auctoritatē & gloriā maximis ī rēp. meritis præstātissimisq; rebus gestis eēnt cōsecuti. Nec multo īteriecto spatio creatus ē iteq; cōsul collegaq; ei datus īempronius lōgus Sēpronii illius filius quē Hānibal magna affectū clade ad flumē Trebiā supauit. Hi priūmi fuisse dicuntur: qui ī spectādīs nudis patres a populo secreuerunt: quā selectionē plæbs Romana molestissime tulit aduersus cōsules indignata: q̄ honorē senatorii ordinis extulisse: suū cōtēplisse uisi erāt. Et ipm ē Aphricanū aliqñ pœnituisse tradūt: se ueteris moris tollēdi: noui ītroducēdi auctore fuisse. Erant p̄ id tēpus quædā cōtētiōes d̄ finibus īperii iter Masinissam & Carthaginēses exortæ: ad quas cōponēdas Scipio duoq; alii legati a senatu missi cū cām discordiæ cognouissent: rē totā integrā suspensamq; reliquerunt: atq; eo cōsilio id factū dicunt: ut pœni domesticis cōtētionibus occupati tenerent̄: neue aliis negociis uacare uel ad spem nouæ reḡ erigere aīos possent. Vigeat. n. cū rege Antiocho bellū & Hānibal pænus cum eo erat: qui nūq; cessabat ī populū Romanū ueteres hostes cōcitare: nouos acqrere: & oibus modis Carthaginēsisibus suadere ut seruitutis iugū sub titulo fœderis sibi a Rōanis ipositū abiicerent: & regū Amicitiam experirent̄. Vex̄ paulo post Romani rebus prospere gestis Antiocho e Græcia pulso cū iā Asiā aīs destinaret: Aphricanū ītuebant̄ ueluti hoīem natū ad bella magni ponderis s̄niēda. L. autē Scipio & C. Lelius cōsules erāt & uterq; sibi asiā prouīciā decerni cupiebat. Res arbitrio senatus pmissa erexit iudicia patrū: senatoresq; dubios reddidit de tātis uiris iudiciū facturos. Sed cū apud patres maior Lelii gratia: maior ēt existimatio eēt & senatus ad eū īclinaret negociūq; deferret: surrexi P. Aphricanus frater maior. L. Scipionis & illā ignominia familiæ deprecatus ē: dixitq; & ī fratre suo summā uirtutē eē summūq; cōsiliū: neq; se ei legatum defuturum. Exemplo ex uox ingenti patrum lætitia excepta omnē dubitationem ex eorū animis dempsit. Decretum est igitur frequenti senatu ut. L. Scipio in grāciam aduersus ætholos: deinde in Asiā si ei uisum eēset: transire ad inferendum Antiocho bellum & P. Aphricanum secum duceret: quem hannibali uicto & pro Antiocho in acie stanti uictorem opponeret. At uero. P. Scipionis pietatem q̄s nō iure mirret̄: quā nō solum a prima adolescentia Cornelio patri: sed ēt. L. fratri id ætatis iisq; rebus egregiam præstitit̄: & q̄q; erat Aphricanus: qui Hānibalē uicerat: de pœnis triūpharat: oēs belli gloria & uirtute anteibat: īperio tñ minoris natu se spōte summissit: ut is ī honore obtinēdæ prouīciæ gratioſo collegæ præferratur. ex eo aut̄ bello. L. Scipio cōsul Aphricani cōsilio egregio quidē & fidei usus maximā gloriā ī patriā reportauit. Nā primū ī Græciā traiciēs indutias sex mensium ætholis dedit: suadente Aphricano posthabitis omnibus asiā caput belli peteret: Prusiā deide Bithiniā regē animo fluctuantē Aphricai opera ab Antiochi societate auertit. Magnum. n. erat aphricani nomen & oēs: qui cōsulē adibant: rē aliquam īpetratūſi eo patrono utebant̄. Cum uero in asiā puenisset & legatus antiochi & Heraclides Bizantius præsto fuisset: ut de pace ageret: & publice expositis mandatis æquas condiciones īpetrare non potuisset: priuatim sicut præceptū erat aphricanū adisse traditur: ac multis modis tentasse aīum uiri ut ī regis desiderium traderet. Nā & filiū adolescentē: quē captum in potestate haberet: antiochum remissūq; dixit: & aphricanū ī totius regni societate titulo tantū sibi reſeruato libentissime susceptūq; adiecit. P. autē Scipio sicut multis aliis uirtutibus: ita fide & probitate præstans cæteris posthabitis filiū ut gratū munus se acceptūq; responſūq; pro priuato officio quantū ī eo eēt: priuatā gratiā relatur̄: sed ante oīa regē hortari: ut abiectis belli cō-

filiis quasquē dederit senatus populufq; Rōanus cōditiones accipiat. Paucis nero poſt diebus Antiochus filiū ad. P. Scipionē ut pollicitus erat remiſit: quē alii iā de ab initio belli a Chalcide Oricū petētē: alii paruo nauigio traiciētē: quidā, p̄ficiſcentē exploratū conſilia hoſtiū captū fuiſſe tradunt: atq; eo ſpe ad patrē Eleæ ægrotantē remiſſum dicunt. Ea indulgētia regis gratiſſima (ut par erat) Aphricano fuit: uiſuſq; ex lōgo iteruallo adoleſcēs aium eius ſollicitū & corpus ægrū magnopere recreauit ueg. P. Scipio ut aliqd grati animi iudiciū præſe ferret: p̄ legatos: q̄ ad eū uerāt: ampliſſimas gratias Antiocho egit p̄ filio ad ſe remiſſo: Dein de eū monuit: ut prius i acie deſcēderet: q̄ ſe ab Elea i caſtra reuerſum ſciret. Motus auctoritate uiri Antiochus aliquādiu ſe caſtri cōtinuit: & præliū i lōgū differēdū putauit: ſperās p̄ Aphricanū ſe aliquē aditū ad cōſulē habitū. Poſtea uero cū cōſul ad Magnēſiā cōſediſſet: & laceſſendo atq; irritādo hoſtē ad pugnā excituiſſet: cōtinere ſe nō potuit rex qn iuxta acie decertaret. Ei prælio iter alios regios duces Hānibal Carthaginēſes iter fuiſſe tradi. Victus, p̄ſtigatufq; antiochus cū p̄ditis rebus nullū remediū eē cēferet: ad aphricanū q̄ paulopoſt cōmiſſam pugnā leuatus morbo i caſtra uenerat cōfugit: ac p̄ eū a conſule i petrauit ut de pace agi liceret. Veniētibus ergo i caſtra legatis Antiochi: petētibufq; ut regi ſuo ignoſcerēt: & q̄ſcuq; uellēt cōditiones dicerēt pacis: Aphricanū ex cōi oīum ſnīa rñdiſſe tradūt: nō eē cōſuetudinē Rōanorū: ut uel adueſis rebus ſuccūbere: uel ſecundis efferri ſciāt. Eaſde cōditiones: q̄s ante uiſitiam detulimēt ſe deferre ut Europa abſtineat rex cis tauri: mōtē uſq; ad Tanai amnē poſſeſſionē Aſiæ cedat. In. xx. ānis tributū pēdat. xx. obſides ex arbitrio cōſulis dedat. Et añ oēs Hānibalē p̄cū cōcitatorem belli popoſcit. Sed is ut i eius uita ſcripſimus: terra mariq; fractas uidēs Antiochi opes: ſe manibus Romanorū ſurripuerat: & ad Prusiā Bithiniæ regē p̄fugerat. Antiochus acceptis cōditionibus pacis benigne ſibi a populo Rōmāo factū dixit: q̄ magna cura liberatus modicis regni terminis uteret. Ampla. n. impia & nimia quæ expetunt opes: tot tāq; uarias & undiq; circūfuſas moleſtias habent: ut n̄ minus uere q̄ eleganter a Theocrito dictū ſint: nō mihi ſit: opes Pelopis: nec multa talēta: Nec celeri curſu uentos ſupare fugaces. At uacuo curis liceat cātare ſub auro: Et p̄cul e ſpecula mare ſpectare. p̄fundū. Cōſul debellato potētiſſimo rege aſie celeriusq; opiniōe omnium bello maxio cōfecto Rōmā rediit: & ſpecioſo triūpho urbē ē iuectus. Cognomē quoq; ex deuicta p̄ticia meruit: ut ſicut añ Aphricāus ob Aphricā: ſic ē iſte Aſiaticus ob Aſiā ſubactā diceret. Nec. P. Scipio curius cōſilio. L. frater rēp. ſollicitiſſime geſſerat exps honorū fuit. Nā paulopoſt duo clari cōſores. T. Q. Flaminius & M. Claudius Marellus eū p̄cipē ſenatus tertio legeret: ſicq; iis duobus luſtris: ē quo ab initio cōſtitutus i ea dignitate p̄maſit. Vex operā p̄ciū ē cōtēplari q̄ uaria & q̄ ibecillis ſit rex humanarū cōditiō: erat ea tēpeſtate cumulatā oī genere honoris Scipionū Corneliarūq; gētis gloria: & Aphricai auctoritas i eū gradū p̄uenerat: ut nō eē priuato uiro i libera ciuitate ulterius expetēdū. Hāc magnitudinē ſuſtinere n̄ potuit inimicorū iuidia: ſed erupit tāde ea quæ aīs latebat: & i tātā regū auctores ſeſe effudit. Nā duo. Q. Petili tribuni plēbis portii Catonis ut qdā ſuſpicār opa cōcitati diē. P. Aphricāo dicūt: & pecuniā ab Antiocho rege acceptā & nō i publicū relata eū iſimulat. Is ſuā p̄bitate cōſcius uocāti magiſtratu paret: ac i gētī fiducia ai ſore. p̄greſſus orationē amplā magnificāq; hēt d̄ rebus a ſe p̄ rep. geſtis. quæ cōmemoratio n̄ p̄ gloria ſed p̄ ſuo piculo hita: a multitudie quæ ibi frequēs aderat: æq; aīs accipit. Inſtāt tñ tribuni: multis calūniis hominē onerāt: & q̄ſi culpæ obnoxiū ſuſpitiōibus magis q̄ argumētis accuſant. Seq̄nti die citatus iteg: aphricanus ad cōſtitutā horā præſto adeſt: & cū magno cōitatu amicorū p̄ mediā cōtione ad roſtra p̄greſ. ibi ſilētibufq; cūctis: Memini iqt Quirites me tali die de Hānibale & de p̄cnis egregiā uictoriā cōſecutū. Quāobre poſt poſitis litibus hic eūdū i Capitoliū cēſeo ut p̄ rep. ſollicitiſſime geſta diuio numini grās agamus. p̄ficiſcēre deide. P. Scipionē nō mō Capitoliū ſed ē ad oīa tēpla urbis ſecuta uniuerſa cōtione magiſtratu cōſolis miſtris relicto. Hæc uelut ultia p̄ſpitatis dies & frequētia hoīum beniuolētiæ ſignificatiōe q̄cūq; añcedēti ſollicitior Aphricāo illuxit. Nā poſtea ruri agere uitā p̄cul ābitiōe ac foro cōſtituit. Ita q; liternū ſe cōtuliffe tradi: ſeu uehemēti i dignatiōe cōmotus: q̄ poſt tāta bñficia i ciuitatē collata p̄ merced ignomiā in reponeret: ſeu q̄ ſatietate gloriæ captus generoſius duceret ſpōte inimicorū iuidiæ cedere: q̄ ui & armis magnitudinē ſuā tucri. Accuſatibus deide tribunis cōtumaciā uiri ac. L. fratre abſētie ſuæ cām i ægritudinē referēte n̄ uis & tribunis plēbis Taberius Gracchus cui ſimultates cū aphricāo erāt: cōtra opinionē oīum hac executionē accepit: & Scipiois cām mō eū ſūmis laudibus efferēdo: mō aduerſarios deterrēdo ſic egregie tutatus ē: ut poſtea ſenatus frequēs: q̄ hāc iuriā iniquo ferebat aīo: apliſſimas ei grās egerit. Sūt at q̄ uolūt publicū Scipionē priuſq; liternū cōcederet librū p̄ reddēda rōe a. L. fratres i ſenatū allatū ſuis maibus cōcerpiſſe: at q̄ id n̄ fraude aut arrogācia feciſſe: ſed eadē fiducia aī: q̄ aliqui i quaſtores ē uſus: cū clauis ad apiendū rariū cōtra leges p̄poſcit ut neceſſitati reip. ſubueniret. Quidā ē dicūt nō Aphricanū: ſed Aſiaticū fuiſſe quē tribuni plēbis i iudiciū uocarunt: & P. Scipionē q̄ i Hetruria p̄ id tēpus erat legatus. hac re cognita celeriter in urbē rediſſe: & primo aduētū cū offēdiſſet L. fr̄em dānatū & patos miſtros. q̄ eū uictū i carcerē duceret: ſic aīo exarſiſſe: ut uiatorē tribunosq; plēbis ui a corpore fr̄is ipulerit. Adiciūt præterea Tyberii Gracchū tribunū plēbis q̄ſtū priō ſolutā eē a priuato tribunitiā poteſtatē: deide poſt poſitis ſimultatibus: quæ ſibi cū Scipioibus i tercede bāt eorū patrociniū ſuſcepſiſſe: ut tribuni potius a tribuno: q̄ a priuato uicti uiderēt. Eodē die ſenatū i capitolio cōnatē auctorē fuiſſe ſcribūt: ut aphricāus miōrē ex filiabus Tyberio graccho deſpōderet. Hac ſpōſione facta rediēs domū. P. Scipio cū uxori nouā ſſinitatē nūtiāſſet: i dignata mulier diſſiſſe fert nō debuiſſe eū i cōſulta matre filiā deſpōdere ēt ſi Tyberio graccho locare potuiſſet. Id reſpōſum Scipioni iocundiſſimū fuit cū uidit cōiugē i eadē ſniam: i qua ipſe cōſtiterat: de locādā filia i cidiſſe. Nec ſane me fugit hæc quæ mō dixi: nōnullos de Tyberio filio & Appio Claudio eius ſocero tradidiſſe. Nā p̄ libius Plutarchus & alii locupletiſſimi auctores Cornelīa: quæ Caium & Tyberium peperit: poſt mortem Aphricani Graccho nupſiſſe ſcribunt. Fuit enim Aphricano æbilis uxor. L. Pauli filia: qui cōſul pro repu.

ad Cānas occubuit: Ex ea genuit filias duas: quæ maiorē natu. P. Cornelio Nasicæ: minorē seu in uita seu post mortē patris Tyberio certe Graccho nuptā cōstat. De filiis uero pauca reperiuntur: quæ p certis asseri possint. Diximus de adolescēte an Antiocho capto & ad patrē liberaliter remisso: de quo nulla postea scriptores: quod cōptum habeā: mentionē faciunt: nisi q̄ eū prætūrā gessisse: & in magistratu cōsequēdo a Cicerio patris scriba adiutū fuisse quidā auctores sunt. Proditū quoq; memoriæ est A. Pluricanū minorē a filio. P. Scipionis adoptatū fuisse. M. Cicero in eo libro q̄ Cato maior inscribitur: Quā fuit in becilli iquit P. Africani filius is qui te adoptauit. Et i sexto de rep. libro parer æmilius Scipionē filiū hortatur: ut sicut Africanus auus colat iusticiā & pietatē: De exitu autē. P. Scipiois uaria scriptores tradidere. Alii Romæ mortuū elatūq; scribunt: & ad fidē huius rei monumentū ad portā capenā ei factū: & tres statuās super locas ferunt: quæ duæ. P. & L. Scipionū dicuntur esse. Tertia. Q. Ennii poetæ. Huic sententiæ illud Ciceronis conuenire uidetur. Carus inquit Africanus superiori fuit noster Ennius. Itaq; etiā in sepulchro Scipionū putatur is esse constitutus. Alii auctores sunt & frequentior fama est Literni Africanū mortuū: ibi q̄ ex sua institutione sepultū eē: ne patria pagē memor beneficii: suū funus celebraret: monumentūq; ei factū ac statuā superpositā: quā postea tempestate disiectā Liuius se uidisse testatur: præterea apud Caietani in marmoreo sepulchro æueaq; urna hæc inscripta reperiuntur. De uictō Hānibale capta Carthagine & ab eo Imperio hos cineres marmore testus habes. Cui nō europa: nō obstituit Africā quodā. Respices res hominū q̄ breuis urua premit. Ego uero quæritans quo anno ætatis Africanus obierit. iiii. & .l. ānos eū uixisse. pauloq; post interiisse apud quosdā oratores græcos inueni. Fuit at uir non solū omni bellica laude dignus: sed et domesticis uirtutibus præstās: quæ sic eius animū ingeniūq; alebāt: ut dicere solitus sit nūquā se minus ociosum esse: q̄ cū ociosus: nec minus solū: q̄ cū solus esset. Inrerdū. n. multitudinē cōsulto fugiens tanq̄ in portū se in solitudinē recipiebat. Sed ea erat regē gestarum gloria: ut quocunq; proficisceretur concursus omnis generis hominum cōmoueret. Tradit fama cū in Liternū secessisset prædones quosdā eū salutatū uenisse: ut tantū uirgē intuerent: dextrāq; illius fide & uictoriis præstantē contingerent. Magna ē. n. uirtutis uis. & magna apud oēs gentes cū non solum bonos: sed etiam improbos ad se amandū alliciat.

HANNIBALIS. P. QUÆ SCIPIONIS COMPARATIO.

AM uero res admonere uidetur ut Scipionis & Hannibalis gesta: & ea quæ ad domesticam pertinent disciplinā paucis uerbis conferamus. Primū si res bellicas considerare uelimus satis constat ambos fuisse summos præstantissimosq; belli duces: ac nō mō ætatis suæ: qua nulla bellacissimorū uiroꝝ feratior fuit: sed etiā supiorū tēporū: cuilibet regū ipatorum uē pares. id autē mirari libet: cū potētissimos aduersarios domi haberent: qui oīa sua cōsilia oppugnare nitēbāt: tāta eos i externis bellis substinere aut pficere potuisse. Nā ut cætera omittā. P. Scipio aduersante Fabio maximo Alisq; picipibus ciuitatis q̄ta cōtentiōe pfecit ut in Africā mitteret ad gerendū ex p. pinquo Carthaginensibus bellū? Hānibal uero quē aut qualē aduersariū habuit Hannonem principē factionis aduersæ: ambo igit multīs domi forisq; difficultatibus uictis non felici quadā temeritate: ut plerisq; contigit: sed arte ingenio cōsilio res omni memoria dignas gessere. Verū Hānibalē ferociā pleriq; mirant. qui expugnato Sagunto ausus sit ab ultimis terrarū finibus i Italiā uenire: ingentes peditū equitūq; copias secum ducere: ualidissimā temp. quā maiores sui nō mediocriter formidauerant: bello laceffere: multis exercitibus consulibus iperatoribus cæsis sub mœnibus Romanæ urbis castra ponere: externos reges longinquas nationes cōmouere ad iferenda romanis arma. Hæc qui fecerit maximū ac fortissimū ducē habendū putant. Alii uero in Scipionē cōuersi summis eū efferunt laudibus: quatuor nobilissimos duces q̄tuor exercitus i Hispania fufos fugatosq; deuictū & captū i gentis noīs regē enarrant. Postremo illā memorabilē pugna extollunt: qua scipio collatis signis Hannibalē: pfligauit. Nā si Fabio iquiunt laudi datū fuit: quia nō ē a pœno supatus: quid de Africano dicēdum erit: q̄ celebrerimū ducē magno prælio fudit & grauissimū bellum cōfecit? Hunc i super apto mare bella gere: cū hoste a quo capō cōgredi cōfuisse memorant. Hānibalē ecōtra ifidiis dolis atq; oī genere fallaciæ uti solitum tradit. itaq; oēs græci latiniq; scriptores callidissimū ducē appellāt. sunt præterea q̄ Hānibalē laudādū cēsent q̄ tā diuturno tpe: quo bellū cū Rōanis gessit exercitū cōstatum ex oī genere hoīum sic q̄tūm & cōcordē tenuit: ut nulla unq; i castris audita seditio sit. Vitupandū ecōtra arbitrāt q̄ post illā memorabilē cladē Rōanis illatā segniter sit uictoria usus: q̄ Cāpaniæ Apuliæq; delitiis sic milites suos corruerit: ut non iidē postea uiderēt: q̄ Romanos ad Trebiā: ad Trāfumenū: ad Cānas fudissent. hæc cū oēs auctores i eo ducē reprehēdant: ut p fidiā & crudelitātē maxime detestant. Nā ut cætera omittā quæ imānitas illa fuit: cum hoīs arpinatis uxorē: & liberos i castra accitos uiuos cōbussit? Quid de illis dicēdum: quos ex italia decēdēs i iunōis Liciniæ delubro neci iussit? At Scipionē si scriptoribus magis q̄ i iudicib; calūniis credere libet moderatissimū ducē: nec solum i pugna strenuū: sed et post uictoriā clemētē fuisse dicemus. itaq; sapissime accidit: ut eiusdē uirtutē hostes misericordiā uicti fidē cæteræ gētes expirēt. iā nero cōtinētia & liberalitas uiri q̄ta aut q̄lis fuit qua i uirginē captiuā: qua i Luceum picipē celtiberorū ē i hispania usus? Quod at ad utrunq; attinet ambo liberalibus artibus eruditi: abo doctoz hoīum amatores fuisse dicunt. Tradunt enī ut africanū Ennio: sic hannibalē sōsillo Lacedæmonio familiarissime usum. sunt et q̄ pœnum litterarū græcarū nō mō nō ignare fuisse scribūt: sed i hoc quoq; genere laudis tātū ei tribuunt ut historiā de rebus gestis Mālii Vulsonis græco sermone scripsisse uelint. ego uero. M. Tullio libenter adhæreo: q̄ i libro de oratore hānibalē dicit audiuisse ephesi pipateticum phormionē de ipatoris officio & doī re militari copiosissime differētē: pauloq; post rogatum qd nā de illo philosopho iudicaret rōdisse nō optime græce: attamē græce multos se deliros uidisse senes: sed qui magis quā Phormio deliraret uidisse neminem. Ambo præ

terea apti in dicendo: Hannibal etiā acutus in respondendo fuisse traditur. Cū aliquando Antiochus populo Romano bellū illaturus copias in aciē deduxisset nō tā armis q̄ auro argētoq; ornatas quæsiuit a pōno an satis hæc copię sibi uiderentur. Tū ille satis iquit o rex quis hostes auarissimi sint. Illud autē uere dici potest Hannibalē res gessisse magnas attamē suæ reip. calamitosas. Causa enī pernitiosissimi belli causa pēstis atq; exitiū fuit. Scipio contra sic remp. suam protexit: patriā conseruauit: imperiū auxit: ut qui ea mēnerunt Romā ingrātā appellare nō dubitēt: quæ Aphricanū seruatore urbem cedere ex urbe maluit: q̄ paucorū furorē audaciāq; reprimere. Ego uero nec eā ciuitatē grātā appellare possum: quæ præstātissimi uiri si mul & innocentissimi tā abiecte ignomiā tulit: nec tā uituperat scio: q̄ uituperandū censerē: si ad eā iniuriā inferendā cōtulissent manus. Vex senatus ut oēs auctores asseuerant Tyberio Graccho opē Scipionibus afferenti gratias egit: & plæbs relictis tribunis qui rex citabāt poia tēpla urbis Aphricanū secuta facile de clarauit quanta beniuolentia quantoq; honore dignū cēferet Scipionū nomē. Quod si ex talibus iudiciis ciuiū animi metiendi sint: nō tā ingrātā ciuitas i abiicienda beneficioq; memoria: q̄ in toleranda iniuria lenis mollisq; censenda erit. Pauci enī fure qui reliquis indignantibus tale facinus audiendū putarunt. Cæterū uir magni animi Scipio facile contēnens inimicorū inuidiā cedere ex urbe maluit: q̄ intestinis discordiis ciuitatē euertere. Nec iā ipse ut Coriolanus Alcibiades aliiq; permulti ex antiquorū memoria i festa patriæ signa inferenda putauit: nec exterarū gentes potentissimos reges cōmouendos censuit: ut eorū auxiliis fultus ei ciuitati uim afferret: quā spoliis triūphūq; decorarat. Quantū enī Romanæ libertati consuluerit: facile itelligi potuit: cū regale nomen ab Hispanis delatū repudiāuit: cū populo Romano succensuit: q̄ eū ppetuū consulē & dictatore uellet facere. cū in comitio i rostris i Capitolio sibi statuas fieri uetuit: quæ oia posteris temporibus ad Cæsare: q̄ pompeiū profligauit a seruientibus ciuibz sunt delata. Eæ igitur alia: & eiusdē generis sunt Aphricani propriæ uirtutes: maxime ac uerissime laudes continentur. Vex ut hæc oia ad uirū summā referantur: ii duo celeberrimi duces nō tam domesticis uirtutibus: quibus Scipio magnopere præstitit q̄ bellicis artibus & rerū gestarū gloria comparabiles esse uidentur. Exitus quoq; uitæ similitudinē quandā præ se ferunt: q̄ ambo extra patriū solū obierunt: quanq̄ Scipio nō a republica dānus ut Hannibal sed uoluntario sibi exilio indicto uitam extra urbem finiendam putauit.

PHILOPOMENIS VRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
PER GVARINVM VERONENSEM IN LATINVM VERSA.

LEANDER ET GENERE PRIMARIVS ET INTER AMPAISSIMOS MANTINIAE ciues egregia potestate pollens fuit. is ut fortunæ mos est ex eius urbe profugus Megalopoli peruenit: maxime ob Crausini Philopomenis patrē: uirū cū omnibus i rebus clarissimū: tū uero præcipua secū familiaritate deuinctū. Cleander quoad Crausini uita fuit: rerū oīum facultatē assecutus ē. Ei autē mortuo amoris uicissitudinē & hospitii præmiā reddidit. Eius siquidē filiū parētē destitutū educauit: quē admodū Achillē sub phœnice enutritū Homerus tradidit. Cū illius mores statim generosam quandā ab initio uereq; regiā confirmationē incrementū ue capefferent. Verū pubescente iā Philopomene Eudemus ac Megalophanes Megalopolitani in primis curā subiere: uiri cū Archetilo plurimū i Achademia obuersati: maximi oīum ætatis suæ philosophorū ad res urbanas & actiones studia perduxerant: ii cū occultos Aristodemi itersectores instruxissent & propriā a tyrannide patriā liberā reddiderunt: & una cū Arato Nicoclē quoq; Sicyoniū tyrannū eiecerunt. Deprecantibus deinde Cyreneis cū perturbata earū ciuitas intestino morbo teneretur eo nauigantē præstantissimūq; legibus ab se positis ciuile statū optimis institutis adornarunt. Hi nimirū inter alia eorū opera & Philopomenis institutionē plurimi faciebant: ut qui in bonis huius hominis artibus publicū gracie emolumentū efficeret. Etenim gracia cū post eximias antiquissimorū ducū uirtutes hūc uirū peride ac extrema senectute filiū in lucē produxisset: ipsum præcipua beniuolentia cōplexa est: simulq; cū gloria eius potestate adduxit. Romanus quidā Philopomenē laudibus extollens grecorū postremū appellauit: quasi Gracia nullū amplitudinis uirū nec uere Gracia dignū post Philomenē edidisset. Fuit forma minime sane turpi quē admodum quidā opinatur. Nā eius imaginē spectamus Delphis permanentē. Mulieris autē hospitæ Megarensis ignorationē ob idumetorū tenuitatē & frugalitatē eius euenisse traditur illa enī cū Achæorū imperatorem ad se aduentare accepisset: ingenti animi tumultu fluctuabat: & i ipso cōræ apparatu: forte enī maritus aberat) agitabatur. interi Philopomē tenui admodū cum chlamyde subit ædes: quē mulier ex ministris quēpiam præcurrentē anteuertisse suspicata ut ministratū sibi opē adhiberet præcabatur. Cōtinuo Philopomē relicta clamade scindere ligna cœpit. inter hæc hospes igressus ubi rē conspiciat: quid nā hoc est iquit o Philopomē. Cui philopomē dorica respondens lingua: Quidnā aliud ait q̄ indecoræ faciei supplicium do. reliqui corporis effigiē Titus Flaminius mordens aliquē: O philopomē dixit q̄ pulchras manus habes & crura: cæterum uentrē nō habes & erat sane mediis ex partibus gracilior. Verum i ipse faculatē relatus est Titi morsus: nā cum bonos equites ac pedites haberet: iterdū honoris cupiditatē cōtentiosius crimine oīno nō caruerunt: nec iracundia liberi fuere. Et licet Epaminundā i primis emulus cē nollet: eius pfecto strenuitatē itelligēt i integritatē ita ut nullis afficeret pecuniis magnū modū imitabat. Vex cū i māsuetudinē grauitate humanitate ad ciuiles deceptatiōes pmanere iracundia & cōtētiōe nequē ad rei militaris: q̄ urbanas uirtutes accōmodatior cēlebat. eteni ut primū ex ephæbis excessit ingenti quodā rei militaris studio tenebat: & eaq; quæ ad hoc cōducerēt disciplinæ auditor erat egrediendi tractandorū armorū &

earum quæ ad hoc conduceret disciplinæ auditor erat equitadi tractandorū armorū & pugnadi cupidissimus. Cum autem luctari cōmode uideretur: inuitantibus amicis & tutoribus ut Athletarum arti quicquid opere impartiret eos interrogat: nunquid ex Athletarum artē ad rei militaris exercitationem detrinēti pateretur? Cui id quod erat assueuerant: cum omnibus rebus inter Athleticū & militare corpus & uitā interesseret: Tum uere aliā uiuendi formulā: & aliud exercitationis genus esse. pugillem quidā per multos sopore assidua saturitate agitationibus ad certū modū & ordinē institutis eorū habitudinē curari: quæ quouis momento: & noua consuetudinis excursionē ad permutationē dubia & periculosa sit. Militiam uero nullius erroris expertē per inæqualia cuncta uersari: præcipue iopiā ac uigilias tolerare. & facile quidē solita. Quibus auditis Philopomē non modo per se studiū omne pugilū fugit & derisioi habuit: sed etiā postea cū exercitus dūctaret: cū ignominia & probris quantū in eo fuit habuit: quippe cū aptissima ad dimicationes necessaria corpora ineptissima redderet: & prorsus inutilia. A pedagogo & præceptorū cura solutus in expeditionibus quas rapinæ populationisq; gratia in sparthanorū fines ciues incurstantes faciebāt ita seipsum consuefecit: ut quotiens educerentur exercitus primus: Quotiens reduceretur postrēus uaderet. Vbi uero ociū ab armis esset. corpus defatigabat: & aut uenatioibus aut agricultura agile pariter robustumue cōparabat. Agrū enī bonū uiginti ab urbe stadia possidebat. Et post prædii aut cornæ tēpus quotidie cōmigrabat: ubi super stramēta prout sese obtulerāt: sicut qui uis colonorū deiectus quieti se debebat. priā deinde luce surgens una cū uinitoribus aut bubulcis opus aliquod suscipiebat. Inde in urbē denuo cōmeabat: Vbi reipublicæ negociis aut cū amicis aut cū magistratibus occupatus erat. Quæcūq; illi bellicis artibus parta fuerant aut in equi atq; armis cōparandis aut in captiuis redimendis expendebantur. Rē uero domesticā ex agricultura iustissimo sane quæstu amplificare & collocupletare nitebatur. Illud uidelicet inter superuacaneā minime ponens opera: uerū maiore in modū ad officiū pertinere ratus ita rē familiārē possidere: ut ab alienorū iniuria manus contineret: eloquētiæ & philosophorū operibus assiduā curā adhibebat: nec tamē oibus: sed quæ ad uirtutē capeffendā usui sibi fore iudicabat. Homericiis uero figmētis: quæ cūq; ad ingenium uirtuti excitandū & stimulandū attinere putabat animū itendebat. Ceterorū lectioibus Euangelii præcipue de remilitari studiosius incumberebat. Historias Alexandri cōplectabatur. Id semper secū uersans: quonā modo ad actionē uerba conuerteret: nisi quippiā ociose & instructuoso sermone uideret absolutū: Etenim quæ ad rerū militariū speculationem in talibus pinguntur prorsus omittens: ex locis ipsius experiētiā argumentumue captabat. At meditans exercitationē faciebat. procliuēs locorū descendius præruptaq; cāporū præcipitia & quicquid ad fluēta fosas angiportus casus & formæ in dilatanda rursus in contrahenda phalagne obuēnire posset: Ipse secū dū iter faceret considerare: aut comittibus proponere solitus erat. Hunc siquidē uirū plusquā necesse fuerit rerū militariū studio & ornamentis incubuisse: & bellicas artis peride ac uariā multimodāq; uirtutis materiā caritate cōplexū fuisse cōstat: quas qui omittērent uelut ignauos: & ad nihil agendū natos contēptiui prorsus habuit. Cū Philopomen annos uiginti natus esset: Rex Lacedæmoniōrū Cleomenes Megalopolim noctu repentino adortus ipetū: ui deturbatis excubiis: & intra mœnia irrupens forum omne captauerat. Contra Philopomen auxiliū ferens: quanquā summis uiribus & magno capitis periculo decertauit: Hostē tamen reicere non ualuit. Ceterū subducit fortin ex urbe ciues aduersus insectantes armis occurrens: quā i re ita Cleomenē isepsum elicit: ut amisso prius equo & uulneribus acceptis difficile postremus euaserit. His Mesanā cōtendētibz Cleomenes per legatos nuntiat locū se illis cum pecuniis reddere: Eam conditionem Megalopolitani libēter assumbant: in patriam redire properantes. Quod Philopomen conspicatus obstitit: inhibuitq; orationis grauitate: cōmonefaciens Cleomenem haud sane oppidū reddere. Verū oppedanos sibi uendicare: ut firmius oppidum tenere queat. haut. n. habiturū Cleomenem qua ratione domicilia & inanes muros sedēdo tueatur: Vegetū ob solitudinē e uestigio abiturum quibus uocibus reditū ciuibz disuadēs: occasiōnē Cleomeni præbuit: ut magna ex parte diruta & uastata urbe grandi pecunia dictatus abierit. Postea uero Antigonus rex adiumento futurus aduersus Cleomenē una cū Achæis dūctauit exercitū: Quo Selsiæ colles & aditū occupāte Antigonus admotas proprius instruxit copias: eo cōsilio ut uiribus aggredieretur hostē. Erat autē suis cū ciuibz in equitum ordine Philopomen cōstitutus: proxime subide illyrii: quibus uallā ab altero cornu rubicundā a rege tunicā in sublime tolli Sarissa prospicerent. Ad conantibus per Illyricos ducibus ui Lacedæmonios aggredi: Achæis autē uti fuerat edictum ordinē residendi seruātibus: Cleomenis frater Euclidas cognito qd disiuncti hostes digrederentur: leuis armaturæ milites prope circummittit: quos in Illyricos impetum a tergo facere eosq; diutrahēre ierat: seorsum ab equitū auxilio destitutos. His igitur iussa faceffentibus ac perturbantibus rē conspicatus Philopomen facile ratus leuis armaturæ milites aggredi: præsertim cum ad id conducatur temporis occasio: Primū quidē regis præfectis mentē aperit. Postea ut persuadere se minime posse cernit: suos secum rapiens ciues hostē inuadit. nondum enim ad tūm imperatoris facinus satis ampla eius fides erat & auctoritas quin insanire dicebatur. Hoste igitur ab initio perturbato: tum multis cadentibus fugā capeffente: ut magis regios animaret & tumultuantibus aduersariis ocyus immisceret: equum dimittit. Ipse per obliquas cōualles: confragososq; torrentes i eque stri thorace: & armatura grauiore difficulter: ac labore quā maximo decertabat: Cum iterim sub natibus uno per coxam utramq; telo transuerberatur. Vehemens quidē plaga: sed nequaquā letalis erat: ita ut teliculis emineret. principio igitur non secus ac colligatus mansit immobilis. ipse .n. iaculi fixa penitus acies dux ac graue dum retraheretur motūa faciebat. Verētibz autē qui aderāt cōrrectare: ac subinde ardentius saeuente pugna: indignatiōe & decoris auiditate aio discurtiatis ad dimicādum ferebatur: paruo

tandem motu & altera crurum supinatione con fracto iaculo: frustum utrumq; per se iussit educi: hoc pacto liberatus stricto ense per propugnatores i hostē uadebat. Qua ex re nō mediocrē praeliātibus promptitudine: & uirtutis æmulationem iniecit. Victor igitur Antigonus Macedones tentabat: interrogans quā obrem suo iniussu equitatū concitassent. Quibus respondentibus se inopinantis & inuitos manū cū hoste conferre coactos: Cū adolefcens Megalopolitanus prior incurrisset: Ridens Antigonus ille iquit adolefcens amplissimi opus ductoris effecit. Hoc isigne facinus plurimū gloria: uti par erat: Philopomeni perhiberet: Repudiavit præcipue quia si esse eius sciebat ingenii: ut aliorum subiici ditioni nonnisi grauiter & moleste posset. Vitā uero ocio & secordia terere minime cupiens: usu ac rerū belicarū disciplinā i Cretam militatū nauigauit. Vbi aliq̄diu per uaria praeliādi genera inter bellicosissimos uiros contentes & uiuēdi norma castigatos scientia & exercitatione uersatus: Tanto ad Achæos splendore reuersus ē: ut quā primū præfectus equitū designaretur: Solebāt equites si quādo i expeditionē eūdū erat: pusillis & uilissimis equis qui forte ad manus abuenerāt uti: ac multotiens militiā detestantes alios i eorū loco suffectos emittere. Quare omnes & belloq; iperiti: & audaciæ prorsus expertes erant. Hæc autē superiores iccirco semper præfecti neglexerant: Quia iter Achæos eq̄stris dignitas eximia potestate & honoris ac supplicii auctoritate præcellere. Tales itaq; Philopomen accipiens aut cessit: neq; omittēdos esse sane duxit. At urbes obiens iuuentutē ad decus & laudē ad magnificentiā uirgitim excitabat: quosq; necessariis indigere cerneret multabatur. Vbi uero frequens futurus erat spectaculū: exercitia ludos & mutuas concertationes instituire cōsueuerat. Paruo igitur tempore mirandū cōctis robur & promptissimos adhibuit animos: Et quod i re militari maximū habetur agiles acresq; reddidit: Et in acie ambire circūflecti equos uersare declinare strenuos habilesq; usu & industria perfecit: adeo ut totius agminis dexteritas uarias mutando figuras unius corporis alacritati inter mouēdum simillima esset. Quibus & ipse exemplū erat: circa Larissum fluuium accerzima contra Etholos & Elienses constante pugna. Eliensium equitum præfectus Demophantus in Philopomenē citato cursu adequatur Cuius ille imperū excipiens: & hasta occupās Demophantū fortissimo prostrauit ictu. statim eo collabente: hostes fugā faciunt. Itaq; iam late Philopomenis illustre nomē erat: quippe qui neq; iuuenibus manu: neq; senioribus prudentia cederet. Verē i prælio & fortis militis operā & sapientis ducis officium satis superq; fungeretur. Rē Achæorū publicā primus Aratus ex humili sane atq; abiecta ad dignitatis fastigiū potentiamq; prouexit. Qui cōciliatis ciuitatibus græcien si ritu & humanis institutis ciuilem induxit statū: deinde quē admodū in aquis: pauca quædā & minuta subsistere coepit: reliqua prioribus affluentia ualidiore firmamēto cōfiguntur: & inter se mutuo implicita stabilius coherēt. Ita cū imbecilla & ad omnium incursum facile ruitura Græcia per ciuitates dilaberetur: constantes i unū Achæi finitimas ciuitates quaque uersum ea tempestate nunc iuuando nunc a factiosis liberādo suscepere: Alias concordia & ciuitatis iure secū permiscentes uniuersam Peloponesum unum corpus unā potentiam cōponere cogitarāt. Cæterum uiuente adhuc Arato ciuitates magna ex parte morē Ptolomeo gerētes Macedonicis subiiciebātur armis. Dehinc Antigono & Philippo itra Græcie negocia obuēlatis ad hærebant. Vt uero Philopomē ad rerū culmen prouectus ē: ii contra potentissimos per se iā armis patentes uti præfectus desiere Aratus quidem ad dimicandū lentior incūdissima consuetudine comitate & regis familiaritatibus maximā rerū partem absoluit: ut in eius uita litteris commēdatum est. Philopomen uero bellator optimus & ad res armis gerendas strenuus: itemq; in negociis magnifice administrans cum eo prospere sapissime bella facere & uictoriā reportare solitis. Principio itaq; quæcūq; in acie struenda & armaturarū formis male ac inutiliter se habebant: permouit. Nā scutis leuioribus & angustioribus q̄ ad protegenda corpora satis essent: utebantur: hastilia quoq; longe sarissis minora gestabant. Quociraceminus quidem pugiles & bellatores erant agiles: cominus autem hostibus usq; quaq; cedebant. In acie forma illis ad spiram consueta nō erat. Quotiens phalange utendum: esset cū neq; frontem neq; studinē ritu macedonico haberēt: facile detru di dissipariue cōtingebat. Hæc Philopomē alio captans ordie: eis ut p̄scuto clypeū pro hastili sarissam capefferent: persuasit utq; galea thorace ocrea tectos statariā gradariāq; procurfati ac tumultuaria pugnā excercerent. Cūq; omnes militari ætate florētes arma iduere docuisset: prio quidē ipsos eo extulit: ut se i bellis iunctos esse cōsiderēt. Deinde delicatas & luxuriosas eorū ip̄sas ad optimū ornāmētoge genus trāsposuit. Siquidē fas nō erat inane penitus ac fatuū aufere certamē: æmulationē uel hominū diutius ante languētū superuacuis studentū idumētis purpura lectos intingentiū i cornis ac mensare lauticia plurimū sibi honoris & gloriæ uendicātiū. Hos igitur cū a minime necessariis ad utilia & honesta & expolitōis cupiditate auertisset: oēs ita cōtinuo permouit & iduxit: ut quotidianis corporū uetitis ip̄ensis i militaribus & bellicis apparatibus singulari se decore perornatos spectari cōcupiscerēt. Itacernere erat referctas calicibus fractis & pateris officinas. alii thoracas inaurabant. quidā scutis & frans argentū i primebāt. stadia domātibus equos aut adolefcētibus arma tractātibus plena iter mulierum manus galeæ coni pennæ uariis distinctæ coloribus: equorū uelamina: floridæ militū chlamydes: earū rerū aspectus maiore i modū fiducia ad augēs atq; cohortans: ad subeundos terrores ip̄erū & strenuos ad pericula spiritus igerebat. nā luxuriosa i reliquis spectaculis ip̄ensa delicias affert: & uollicie utēti suppediat q̄li sensus ip̄se cogitationē picturis frangat & titillatione corrumpat. Huius autē generis i spectio mentem roborat: ac uires exacuit: uelut Homerus prope nouis ante oculos positis armis Achillem æstuantem animis: & ad ea tractāda prorsus ardentē decātauit: Adornatus hunc imodū nunc cogitādo nunc defatigando ipsos promptissime sane obtēperantes Philopomē exercebat. Nam ipsius agminis ordo misce

dirigebatur: quia solitam integramque firmitatem suscepisse uidebatur. Tantis erat gestantium splendor & pulchritudo: ut arma iam ipsa corpori mœsueta familiaria & cum iucunditate leuia forent Bellum itaque cupiebant & mox cum hostibus rem ferro decernere. Eo tempore Achæi aduersus Machanidam Lacedæmoniorum tyrannum bellum gerebant: qui pro ingenti potentia cunctis Peloponnesibus insidias ordiebatur. Is ergo ut ad Mantineam incurrisse renunciatus est: Philopœmen illico in eum suos educit. Vterque penes urbem multis peregrinis omnibus ciuibus suas instruere copias: Conserta manu Machidas externo milite iaculatores Achæorum & hastatos equites in prima locatis acie uertit in fugam. Cumque in confertissimos pugnatore citato gradu proficiscendum ac perumpendū esset: infestando cupidus elapsus est: & Achæis ipsis phalangis ordinem statim seruantibus Machanidas præteruectus est. Hunc initio perpetratum errorē cum res amissa & admodum deleta putaretur: Philopœmen aspiciens negligere ac dissimulanter ferre: nihilque graui ducere uidebatur. Hostes autem conspicatus quantum infestando aberrauerant a phalange disiectos uacuum præstitisse locum haud illis incubuit: cæterum longius abire sinuit: quibus magno diuisis interuallo suos mox in grauem armaturam infert: cernebat enim Lacedæmoniorum phalangem nudatam ac destitutam: recte uenit cursans curru itendit: ut neque princeps præsto adesset: neque pugnam expectarent. Nam cum Machanidam hostes fugantem inspexissent: penes se uictoriam esse non dubitat. Philopœmen autem cum hos multa cæde fudisset (supra enim quattuor milia cecidisse dicuntur) reuertentem ab infecutione cum peregrino milite Machanidam concitatus aggreditur: ingenti ac profunda in medium arcente fossa utrinque mutuos conatus edebant: ille quidem ut traiciens fugam capefferet: Philopœmen ut impedimento esset. Erat autem spectaculum non uti dimicantium imperatorum: sed uti beluarum totas in se uires necessitate uertentium cum fortissimus uenator Philopœmen inconberet uti robustus tyranni equus animosus & calcaribus cruentis utrinque stimulatus saltu transuadere ausus est: & admoto iam fossa: pectore priores figere ulteriori margini tibias enitebatur. Interim Simias & Pholienus qui assidue Philopœmeni interpræliandum adesse & latus protegere consueuerant: infestis ambo in cursant hastis: quos Philopœmen anteuerrens obuium sese Machanidæ offert: cuius equus cum ante corpus caput attolleret: Philopœmen suo paulisper seorsum inclinato manu telum adigi & obnix simul incutiens effusum sternit hominem. Hoc gestu Philopœmenē Achæi delphis ex ære locauere: & insigne ipsius facinus & expeditionē illam singulari admiratione profecuti sunt. Cum Philopœmen secundum imperator instantem æore celebritate non longe post Mantineæ uictoriā ociosus per dies festos esset: tunc primum græcis phalangem ornatissimam ostentasse proditum est. Quoniam pacto motus illos continua quidam apitudine compositos non minori agilitate quam robore militariter edere. Certantibus idē citharædis spectaculum ingressos secum adolēcentes militaribus chlamydibus & purpureis indumentis ornatos habebat. Cerneret erat uniuersos & corporum & ætatis uigore florentes magnam erga imperatorem uenerationem & iuuenilibus animis elationem præ se ferentes quam multis clarissime certaminibus contraxerant: quibus nuper itrantibus forte Pylades Citharædus illustri Timothei uersus inceptarat. Hoc duce libertas græcas ornauerat urbes cum uocis magnitudo & poetici stili pariter altiloquentia decorē mutuum afferent: omnium spectatorum oculi in Philopœmenē conuersi: & lætissimus undique græcorum sublatus applausus cum pristinae dignitatis recuperatione spes esset iniecta: & ad eam animorum magnitudinem fiducia etiam proxime accederet. Achæorum copiis ad dimicandum & subeunda pericula id contingebat: quod & equis nouellis usu euenit: qui consuetos affectant equites: sin alium gestare loco nesciunt: emicant: & nouo quodammodo afficiuntur. Sic & milites ipsi: si quidem alter duceret exercitum tristes erant: illum spectabant: illum oculis illum mente quæritabant: sin eius modo conspectus esset oblatus: confestim oblata fiduciam erectos & ad aliquid agendum strenuos animososque cerneret. Quare & ipsi hostes intelligentes huius duntaxat imperatoris aspectum ferre non quibant: ob no minis sui gloriam pauore perculsi: uelut ex rebus eorum gestis manifestum est. Rex Macedonum Philippus eo peruenerat opinionis: ut modo Philopœmen abesset. Achæos denuo nominis sui terrore sibi subdere qui Philopœmenē obtruncarent: clandestinos mittit. Cognitis autem insidiis tantum odii apud uniuersos comitit traxit græcos: ut passim hominem probro & conuitio inestarentur. Boetii Megara obliuione cinxerant. Cumque mox potius uindictæ urbis spe tenerentur: ecce repentinus rumor igrui: qui confictus erat importantē obsessis auxiliū Philopœmenē propius adesse: que circa hærente iam moribus scalas omittentes fuga capta abscessere. Onabis post Machanidam Lacedæmoniorum tyrannus de repente Messaniam occupat. Philopœmeus per id tempus haud illarum copiarum dominus priuatus erat. Orat itaque Lysippum Achæorum imperatorem: ut messaniis succurrat: quod cum ab eo impetrare non posset: potius enim urbe hostibus res omnino perditas esse aiebat. Ipse nulla lege nullo decreto assumptis secum ciuibus opem præstare constituit. Eum peride ac præstantior tempri incipere sibi a natura conciliatum uniuersi sectabatur. Ergo iam propinquum Onabis audiens: tam si castra intra muros haberet: haud expectandum esse duxit. Vix per alias elapsus: portas celerato gradu suos eduxit: haud parua se usurum felicitate existimans si profugere contigisset: effugit itaque & Messaniorum ciuitas pristina libertati restituta est. Hæc quidem ad Philopœmenis decus & dignitatem: ipsum uero Cretam repetiisse: ut petentibus Gortiniis belli usibus se ducem exhiberet: crimini datum est: quod uidelicet eo potissimum tempore: quo eius patria ab Onabide bello uexaretur: abesset aut bellum fugitando aut honorem apud exteras nationes intempestiue quæritando: adeo autem mature tunc Megalopolitæ bellati sunt: ut & se mori cogèrentur: cum longinquis interim cretensibus imperator belligerans ac domesticum euitans bellum inimicis in se ansas criminationis suppeditaret: Erant nonnulli qui dicerent Philopœmenem iccirco oculum suum Gortiniorum postulantium usibus ad bellum concessisse: quia Achæis alios diligentibus prætores priuatam uitam degeret. Ab ocio uehementer abhorrebat. præsertim cum imperatorias artes & militare uig

tutem supra rationem omnē usu & exercitatiōe tenēdum sibi esse censeret: sicut & scitum illud Ptolemæ declarauit. Nā quibusdam per eximias laudes illum extollentibus qui exercitiū quotidianis exercitus ageret: & corpus laborum & armorum studio haud torpere sineret: quīnam inquit regē admiraretur: qui hoc ætatis non re ipsa se cōprobet ac obstitet: uerum meditatione & cogitatione ducatur? Higitur Megalopolitani grauius ferentes seq̃ proditos arbitantes extorem eū facere cognati sunt. Quod achæi inhibuerunt. Misso Megalopolim Aristeo pratore: qui licet Philopœmēi aduersaretur: cū eo de republica cōtentior nem habere solitus: illum damnari minime permisit. Hanc ob causam Philopœmen extra suos ciues habitus multos ex adjacentibus uicis ad difectionē concitauit eos alligare docens q̃ ex initio neq̃ illis tributa penderent: neq̃ Megalopolitanorū legibus tenerentur: neq̃ eorū iuris essent: ea dicentibus illis aperte se patronū adiutorēq̃ præbebat: simulq̃ in Achæos se diuinos ciuitatē perturbabat. Hæc autem posterius acta. In Creta bellū pro Gortinionū causa gerebat: non uti peloponēsis aut ex Archadia natus homo non simplice quodā & ingenio bellandi ritu: sed Cretensium mores induens & illorū uersutias fraudes furta & insidiosas in eos usurpans artes. Ipsos contra uerā peritiā insipienti ac inani calliditate contententes uel las demonstrauit. Rebus igitur ibi magnifice gestis singulari admiratione & nominis claritate celebratus in Peloponnesum relatus: Philippum a Tito debellatum offendit. Onabim quoq̃ Achæorū atq̃ romanorum armis implicatum aduersus hunc dux creatus nauale aggressus pugnam Epaminūdæ casus incurrisse uisus est: suæ longe deterius uirtutis opinione ac gloria maritimo congressus prælio: attamen sunt nonnulli q̃ Epaminundā signorē iccirco extitisse tradunt: ut suos degustare maris emolumēta ciues pateretur: ne pro statariis militibus nautas (ut inquit Plato) corruptos sensim haberet. Et ita ex Asia & insulis ultro reiecta reuertisse. Philopœmen pedestris pugnae scientiā ad conferendum: mari quoq̃ certamē fore sibi ipsi persuadens exercitatiōē intellexit: & qualis uirtutis portio & quantā omnes ad res assuetis facultate adhibeat: non modo enim in ipso nauali prælio propter imperitiā minus habuit: uerū etiā quādā nauem famosam quidē cæterū ab annis quadraginta peructustā deducēs expleuit: qua fatiscēte magnū nauigātibz discriminē importasse. Ad hæc cognito qui hostes per ipsius contrēptū perinde ac ex mari prorsus fugari superbe Githium obsedissent: confestim i eos uictoria sparsos dissolutosue haud quāq̃ expectātes auigat: deinde noctu milites adducens immissis intra tentoria ignibus & castra incendio uastauit: & multos obruncauit. Paucis post diebus cū paspera quādā loca iter ageret: derepente Onabis interuenit. quæres tantū Achæis intulit trepidationis: ut ex locis difficillimis & in hostiū potestate constitutis salutē desperarent. Paululū inde substines ac loci ingeniū oculis amplexus struendarū acierum solertiā summū in re bellica fastigiū obtinere demonstrauit. Paulisper nāq̃ mota phalange & ad præsentis loci naturā accōmodata: facillime nullo tumultu accipit statū ac periculū propulsauit. Tū hostes aggressus late fusos terga uerre coegit. Postea uero q̃ profugientes non directo quidē ad oppidū cursu: sed alium alia palātes & dispersos cernit (cunctis autē per propter saltus & collis frequentis inuiū sese per fluenta uallesq̃ præcipientes præber) suos ab insequendo reuocauit: & nōdū aduersperascent castrametatus est. Promiserat enī hostes sese ex fuga in urbē singulos binosue per tenebras recepturos. Cōplures igitur ex Achæis per ripas & tumultos circa moenia cū pngionibus ex insidiis locat: hic plures ex Onabidis cōmilitonibus cecidere: ut qui minime conferti pariter regrederentur: sed uelut unicuiq̃ fuga obtigerat instar auiū sub ipsa urbe captabantur in ipsas hostium manus incidētes: quibus i rebus cum græci & summa eū caritate cōplecterētur: & magnificis intra spectacula honoribus afficerent: Titū honoris auiditate flagrantē tacitus dolor inurebat: quoniam am romanū consulem maiori q̃ ex Archadia natum hominē penes Achæos admiratione dignum iudicabat: cū & beneficiorū magnitudine non mediocriter antecelleret: qui una præconis uoce Græciā pristinae libertati reddideret: quæ Philippo & Macedonibus subiecta seruiret. Deinde Titus deposito cū Onabide bello pacē pepigit: Nec multo post Onabis Erholorū fraude interceptus occiditur. Qua ex re Spartæ perturbatione orta: Philopœmē occasionem nactus cum exercitu eo facit impetū: & alios ui alios suasionē adducens cum Achæis ciuitatē compositā adiunxit. Quo facto Philopœmenis nomen apud Achæos mirifice illustratum est: quibus ex tam præclara ciuitate tātū dignitatis tātū potestatis uindicasset: haud enim parum erat Spartanam ciuitatem Achææ partem effecisse. Optimates Lacedæmoniorū sibi desumpsit: q̃ eum libertatis custodē & defensatorem sese habituros esse in spem uenerant: Quapropter uenundatis Onabidis ædibus & supellectile in .xx. ac ceterum talētum argenteū redactis: eius illis muneris erogadi decretum fecere. Missi ad eum ciuitatis noīe legati ubi Philopœmenis integritas & ab omni labe purus animus enituit: quippe non modo uideri sed esse uir optimus studere: Itaq̃ primū Spartanorū legati tali uerone uerbum quidē facere de largitate uoluerunt: ueriti autē inter se & reluctantes hospitem eius Thimolaum intercessorē posuere. Deinde Thimolaus ipse Megalopolim profectus: & cū Philopœmene cōsiliū agitās cœpit austeritatē eius sermonis & honestā simul & tenuissimā uitæ frugalitatē itueri. Quibus cū ad iunctos ipsius mores pecuniā nullo pacto penetrare posse intelligeret: de munere quidē egit silētiū: ficta uero alia ad se ueniēdi causa ex urbe concessit. Rursus ac secundo missus idē passus est. Tertio regressus uix affari ausus: q̃ promptus esset in eū ciuitatis animus explicauit. Philopœmē uerba comiter ac iucunde accipiens Lacedæmonia peruenit. Quibus consilium præbet: ne & amicos & bonos uiros largitionibus cōtaminat quærant: quia illorum uirtute uel gratis frui liceat: sed improbos & eos qui ciuitatem in senatu & concione quotidianis seditionibus & discordiis perturbant eruendos & corrupēdos esse: ut acceptis precii ore compresso minus turbatum atque tumultuatum eant. Longe. n. præstantius esse hostibus dicendi licentiā adimere q̃ amicis. Hunc in modū Philopœmenis ad pecuniam splendor apparuit. Diophenes deinde Achæorū iperator Lacedæmonios nouis studere rebus audiēs eos suppliciiis afficere uolebat. At illi cōtra

ad bellum intēti cunctā Peloponnesum perturbabant. Conabatur uero Philopœmen mitiorē hominē reddere: iracundiāq; sedare: temporis genus docens. Quo rex Antiochus & romani tam instructis ī terra grācia exercitiis sublimes animis icūbant: oportere præsēctum huc mentem hūic cogitationē nerte: domestica minime commouere. Quādam uidentem dissimulare: & nōnulla hāc obaudire. Dicta hāc aspernatus Diophanes unaq; cū Tito laconicus fines ingressus confestim ad urbem cōmeabat: q; Philopœmen iniquo ferens animo opus non sane legitimū aut ex æquitatis diligentia: sed ingens ingenti spīritu confestum ausus Lacedæmonē aduentat. Et Achæorū imperatorē & romanorū consulem homo priuati iuris excludit: ciuiles tumultus sopit. Communē ut antea Lacedæmoniis statum interum inducit. Posteriore deinde tempore cū preturā Philopœmen administrauit: quadā eorū culpa Spartanos reduxit exules & Lacedæmonios: ut quidem Polibius scribit octuaginta ut autē Aristocrates trecentos & quinquaginta interfecit: & mœnia diruit: & magnam agri partem intercēptā Megapolitanorū iuri adiudicauit: quicunq; ab tyrānis Spartana ciuitate donati fuerant: omnes in Achaia migrare iussit: tribus milibus duntaxat excēptis. Hos cū ex parte discedere neglecto imperio nolissent: uenūdedit. Postmodū ueluti in rebus insultans hisce pecuniis: Megalopoli porticū ædificauit. Satiatus demū & expletus Lacedæmoniis & idigna oppresso calamitate caclans imanissimū & iniquissimū in rēpublicam perfecit opus. Lycurgi. n. instituti ne deleta & omnino sublata pueros ac puberes immutata patriæ disciplina Achaie moribus & ritu infor mare coegit. Hos enim inter Lycurgi legē & instituta haud unq; mediocre quippiā sapere posse. Hunc igitur ex miseriarum magnitudine quasi Philopœmenem ciuitatis neruos concidēdo mansueti humiles & dimissi facti sunt: posterius tamen petita ex romanis uenia ciuilem Achaie institutionem fugientes: ritus patrios atq; praecepta sicut ex tot malis & tam corruptis moribus fas erat: recuperarūt & restituta sunt. Romanus deinde aduersus Antiochum bellū in thraciam gerentibus Philopœmen angebatur animi qui eo potissimum tempore priuatus Achæorū dux nō esset: quo Antiochus ipse chalcide residens intēpestiuis nuptiis & uirginis amoribus ocia tereret. Syrosq; nullo iparsos ordine sine præsēctis intra oppida signes & deliciis imersos sedere spectaret: ad romanos dictare solebat: Vestrae equidem inuidio uictoriae. Nam si mihi ut ducatum gererem impresentiarum obueneret: hostes omnis intra uinarias tabernas obruncassē Antiocho deinde superato Romani magis atq; magis Graciae rebus incubentes Achæos potestate quā uersum ambibant. Iam enim primores uerbiū summissiores erant: iam omnium uires cū fortuna latae ferebantur: iā prope finis aderat quo sollicitatis ambitus aduentabāt: Tū Philopœmen boni ac periti moderato gubernatoris ad undarum incursum firmiter obsistens: tum cādendo tum subiclinando moderabat. Hi autem plurimis disceptionibus quibus & dicendi & agendi ius inerat: eos ad tutandum libertatem allicere conciliare uel omni studio contendebat: cū Aristeus megapolita inter Achæos promptissimus & Romanorū semper studens partium nulla in re Romanis aduersandum: aut in senatu quippiā ingratum agendū esse censeret: Philopœmen taciturnus audiebat: & dicentem grauius ferebat. Tandē stimulante ira indignabundus ad Aristēum conuersus: quidam homo inquit Graciae fatū inspectare properas: Post hāc romanorū cōsule: Manlio cū Antiochum profligasset & Lacedæmoniorū exules reduti sineret: potē te idē etiam postulāte Toto Philopœmen inhibuit: haud exulibus sane obstitutus sed sibi & Achæis: nō autem Titi uel Romanorū gratia factum illud adscribi uolēs postmodū ipse creatus iperator electos exiliū reuocauit. Sic enī magistratibus ex animorū elatione litigator aliqua ex parte atq; cōtentiosus erat Philopœmen septuagesimū iam natus annum: & octauum iā creatus imperator spem deuenerat nō solū bellog; expertem eā se deducturū præsēcturā: sed uitae reliquum a rebus gerendis ociosum quietum uel sibi datum iri. Nam sicut tabescentibus corporum uiribus una & morbi ipsi contabescunt: sic & in græcanicis ciuitatibus diminuta potentia contentionū studia ipsa desinebant. Verū enim uero sors inuidia: cū perinde ac pugilem egregia currendo agilitate uolantem sub ipsam uitae metam aduentantē praecepit: ad terrāq; deiecit: Quidā in frequenti conuentu uirum quēpiā idoneū sane ac imperatorē praestantē laudibus efferebant: quibus Philopœmē: quoniam ait modo eius uiri digne habenda mentio est: qui ī hostiū potestate uiuus peruenit? Paucorum intenectione dierū: Dinocrates messenius homo cū priuatis contentionibus Philopœmeni semper aduersatus: tū uero iprobitate ac flagitis aliorum odio infectatus & Messaniā ut ab Achæis destitit: induxerat: & uicū quē Colonidē appellant: mox occupaturus: & ī potestate redacturus nuntiabatur: Forte philopœmē Argis id tēporis febricitabat: ea ut ad eius aures peruenerūt: Megalopolim plus quadringēta stadia die una cōtēdit: eo ex loco ut succurreret euestigio equites accēpit. li ciues illustrissimi & q; iuuenibus uigentibusq; annis eximia quadā philopœmenis beniuolētia & pietate secum militiā spōre ferabant. Messaniā itaq; uersus edequitates ad Euādri tumultū obuiū abiicere Dinocratem: Marte collato eū fundunt: in fugāq; uertunt. Inde quingēti milites: quibus Messeniorū fines tueri datum erat auxiliū laturo fero aduentant: quos ut aspectant ii qui modo superati fugerāt: statim per colles cōgregantur. Veritus philopœmen: ne hoste circūducto clauderetur: suorū saluti consulens reuocatis equitibus per durissima loca sese recipit. Ipse in extremo agmīe saepenumero in aduersum sese inferebat hostē: cumq; stōs in se perliciens: cū tamē congregi nullus auderet: & uociferatiōis circūagitatis cursibus eminus uteretur. Multotiens igitur assistens dum singulos in tutū iuuenes praeimit: inter frequentes ab in cauto solus hostes destituitur. Nec sic conferre quēq; manū corpit audacia: procul tātū scibus pulsatus: cū ad lapidosos precipitesue locos urgeretur: nunc huc nunc illuc crebris profoffum carcaribus equū agitabat. Nec uero seniles anni aut ingrauescens ætas quo minus salutem cōpararet ulli sibi impedimento erat. Quippe quā multū exercitiā laboribus alacré strenuāq; reddiderat. Vex cū debilitatū ualitudie corpus & iam graue ac peregrinū itineris & uiarū lōgitudō fatigasset: equus offenso pede eū deiecit ad terrā: quo casu duro quidē

atq; aspero enim uehemens atrox capiti dolor infligeretur: aliq̄ diu intercepta uoce iacuit. Illum igitur hostes expirasse rati: uersato tempore spolia rapere cæperunt. Postq̄ autē capus attollens oculos aperuit: cateruatim irruentes manus in terga inflexas colligant: & ingenti dedecore: & continuiosissimis uocibus hominem ducunt: quē a Dinocrate hisce probris affectum iri: ne in somniis quidē unq̄ ab ullo speratum est. Oppidani hoc accepto nuntio mirū in modū elati ad portas confertissimi congregantur: ut uero Philopœmenem præter gloriæ superioris rerū gestarū triumphorūq; dignitatē raptatū cospexere: maxima ex parte obortis lachrymis miserantes condoluere. Subinde existimantes q̄ caduce q̄ infide sermo emanauit: reuocandū esse priorū beneficiorum memoriā: & libertatis quam eiecto Onabide tyranno sibi reddidit. Pauci Dinocratis gratiæ assentantes torqueri hominē: & ut infestū inimicū & implicabilē necari iuebant: Terribiliorem ipsi Dinocrati si euaserit fore: a quo tā ignominiose habitus & in captiuitatē redactus extiterit. Ipsum igitur in subterraneū ferunt domiciliū: cui thesauro nomē indiderunt: neq; auras neq; lucē extrinsecus excipiens. Cūq; fores nullas haberet: saxum in mane obrudentes includunt: ubiq; circumlocatis militibus deponunt. Interea equites ut sese ex fuga recaperunt: comparentē nūq̄ Philopœmenē extintum esse credentes: dudum subsistere iactatis late uocibus hominē reuocare: inq; uicem sermones edere: iniustam profecto turpemq; sibi salutē uendicatum eorum iperatorum hostibus omisso: qui ipsorum gratia ne ppriā quidē uitæ pepercit. Deinde progressi accurata indagine cuncta perlustrāt: donec illius captiuitatē accepta nuntios ad Achæorū oppida dimisere: q̄ permagnā eā infelicitatē faciētes uirū ex Messeniis missa legatione reposcere decreuerunt: exercitū interim apparantes: Hæc quidē apud Achæos agebantur. At uero Dinocrates Philopœmeni tēpus q̄ maxime salutare metuens: ut Achæorū apparatibus anteuereret: ubi primū intendentibus tenebris Messeniorum uulgus abcessit carcerem aperit: seruū publicū intromittit: uenenum afferre iubet: donec illud epotarit præsentē astaret mandat. Philopœmen chlamide obuolutus decubabat: nō sopore quidē uerum tristitia & mētis æstu tenebatur. Lumen itaq; & hominē propius cum ueneni calice adstantē conspicatus: siquid de equitibus præsertiq; de Lycorta audisset: eū percōtatur. Respondente homine euasisse q̄ plures capite anteuiuit: & comiter intuens hominē rectē inquit dicis: si omni ex parte nobiscū infelicitē actum nō est: nec alia emissā uoce uenenum hausit & iterato recubuit. Nec ulla potiōi perturbatiōe exhibita statim adiuuante morbo extinctus: cū primū ad Lachæos de Philopœmenis interitu perlatum est: publicus mœror & luctus ciuitates habuit. Qui per ætatem ferre arma poterant simul & urbiū primates Megalopolim conuenientes: nullā uindictæ morā facere: sed delecto imperatore Lycorta fines Messeniorū ingressi: cūta ferro igniq; peruasant: donec concordī consilio ciuitas Achæos acciperet: Dinocrates hostilē occupās sæuiciā: nec edī ipse sibi cōsciuit. Quicunq; occidēdo Philopœmenem assensum tribuere: ultro uitā finire: Quisquis eū torquendū esse censuit: eum Lycortas in uinculis coniecit. Postq̄ uero eius cadauer combustū & copositis in urna reliquiis castra mouerunt: nō quidē cōfuso aut temerario iacendi ordine: sed triūphali quadā & uictrici pompa sacris parentalibus imixta: cernerat eosdē & coronis ornatos & lachrymis affictos. Colligati subide ducebātur inimici. Vna præcoronarū & teniorū quaquersum pendentiū multitudine uix apparebat. Hanc ferebat iperatoris filius Polibius circūstātibus Achæorū uiris primariis & excellentissimis milites armis insignes ornatis sequebantur equis neq; ut in tanti uiri luctu mœrentes: neq; in uictoria exultantes: ex mediis urbibus & uicis multi mortales obuiam perinde ac ab expeditione reuertenti prodibāt: & beniuole salutato urnā attingentes Megalopolim frequenti comitatu deducebant: Ut uero grādiōres natu mulieres ac pueri sese aduentantibus imiscuerunt: luctus uniuersi exercitus suspiria querimonia uociferationes ad urbē usq; perueniebant: prædesiderio casus hominis acerbissime ferentes: simulq; cū Philopœmenis iactura & maiestātē & fastigiū dignitatis inter Achæos tenuisse reputātes. Sic pro meritis summa cū gloria humatus est circa monumētū Messeniorum. Captiui lapidibus obtriti sunt. Cūq; statua illius permultæ & ingentes pro ciuitatum decretis honores extarent. Romanis homo i euerfione Corinthi cunctas diuere conatus est: illū nō secus ac supersititem romanorū hostē atq; maliuolū insectari gloriabūdus. Verū eius rei disseminato rumore ac multa in calūniā torem referēte Polibio: neq; Mānius neq; legati honores clarissimi uiri deleri passi sunt: tametsi maximā Tito & Mānio ipedimenta infestus obieciisset: etenim illi a cōmoditate uirtutē & honestum (ut par erat) ab utilitate recte proq; officio distinxerūt: cū his qui de nobis benemeriti sūt: mercedē & gratiā ab ipsis in quos beneficia collata fuerat: bonis autem decus & honorem a bonis referri debere existimarent. Et de Philopœmene quidem hætenus.

TITI Q. VINTI FLAMINII VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO
GRAECO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

HILOPOEMENI TITI Q. VINTVM FLAMINIVM COMPARAMVS. IS quali statura fuerit: ab ærea licet imagine cerni quæ Romæ apud Appollinē magnum e Carthagiæ aduectū cōtra circū posita ē græcis inscripta litteris. Natura uero huiusmodi ad irā & gratiā celer fuisse tradit: haud tamē ad utrāq; rē similis: Nā in puniendo mitis ac minime ptinax: ad gratificandū afficax & assiduus: quibusq; beneficia cōtulerat: pinde ac recappisset prōptus & ppetua beniuolētia affectus: q̄ ii rē pulcherrimā colendi cōseruādiq; causa esset: Honoris & gloriæ cupidissimus pstatissima quæ atq; eadē maxia ipse agere uolebat: lōge magis beneficiū affectatibus q̄ erogatibus gratulari solitus: q̄ illos uirtutis materiam hos aut gloriæ cōpetitores duceret. Cæterq; cū multa &igentia romāos implicaret bella: statūq; ab ineūte ætate

te iuuentus ad res bellicas instrueretur: Titus mores ac disciplinā affectus militarem tribunus militū sub Marcellō consule in eo quod aduersus Hānibalē gerebatur bello primam egit militiam. Postquā uero Marcellus per insidias mortē oppetiisset: capto iterum Tarento Titus eius prouincia praefectus creatus plurimū gloriā splendorē uero minus in administranda iustitia quā bello comparauit. Quāobrem ad duas colonias alterā Narniā alterā Cōsā deducēdas princeps delectus ē: quae res ad mediasquidā: & iunioribus tribui cōsue tas dignitates omittendas tribunatum uidelicet praetura & aedilitatē illum extollebat: statimque petitione consularis prona in se habuit suffragia. Fuluius tamē & manlius tribuni plēbis ei magnopere resisterant iniquū esse asserentes iuuenē uirū ad usurpanda summam dignitatem praeter leges irrumpere: qui ad sacra republicae mysteria necdū initiatus accessera. Ea propter senatus sententiā reiecit ad populū. At populus Titum euestigio triginta nondū annos natū consule cū Sexto ellio designat. Aduersus Philippū ac Macedones bellum sortitus est. In quo deligēdo romanis iccirco rebus fortunae fauor aspirauit: quod graeci homines non tā bello ac uiribus quā facundia & comitate uicendi captandi que erant. Quippe Philippo cū ad populandam pugnam sat esset macedonicus principatus ad inferendū etiā ipsa graecorū potentia sua omnino phalangis instrumentū durante bello uires sumptus ipsam refugiumque suppeditabat. Nec profecto: nisi diuinctis a Philippo graecorū auxiliis in eo bello unius praelii opus extitisset. Graecia quoque necdū romanis inclinata rebus tū primū gerendis implicita: nisi frugī natura ducē & eloquentia magis quā uiribus fratrum quique oratione ac lepore tū monendo tū audiendo homines alliceret & iustitiae rigorē seruaret: nacta esset non facile pro suis alienigenā oprasset principatū: quae omnia in eo extitisse uiro sua gesta declarant. Caeterum cū superiores audisset imperatores tū. P. Sulpiū tū. P. Viliū tarde in Macedonia profectos: lente quoque bellū administrasse: eosque modo pro locis leuibus praeliis modo pro uis interfrumentandū a Philippo fusos nō eos duxit imitandos. Si enim cū omnē ferme annū dignitatibus & officiis reip. domi cōsumpsissent: ad belligerandū postmodū sese cōtulerant. Titus sui consularis annū partī domi partī militiae nequaquā ducēdū ratus ampliorē cōparaturus gloriā: quod simul ipse. iocōsularis associabit dignitas: urbanos magistratus ac dignitates omisit: fratrē Lucii classis praefectū a senatu sibi in ea expeditione dari ipetrasse: deinde ex his qui in Hispania cū Hasdrubale conflixerant: Hānibalēque in Africa Scipionis aspiciis profligauerāt lectis tribus milibus adhuc aetate robustis & ad dimicandū ipigris tutus in Epirū traiecit: ubi Publū cū coepis aduersus Philippū metatū offendit. Cōtra Philipum ubi Hapsus irrūpit fluuius pro statione dudū tenuerat angustias: & ne Publius egregiū quicquid efficeret impedimento erat locorū asperitas. Titus autē simulatque exercitū accipit: dimisso Publio loca exploraturus adit. Ea sunt uero minus quā tēpe munita. Caeterū arbustorū pulchritudo quē admodū illis spatiosa siluarū uiredo: eaque pratorū amoenitas nequaquā adest: iter magnos & caecos utriusque montes uasta profundaque uallis deducitur: per quā cursu atque celeritate par peneo Hapsus elabitur. qui omnē ferme radicē montis occupans praecipit angustiasque relinquit in ripa semitam haud exercitui transitu facilis: si pro statione teneatur omnino insuperabilis. Erant qui circūducto per dasaretida penes lyncū tramite habilē Tito aditū patefacerent. Ille ueritus ne longius a mari sterilia & inculta ingressus tesqua detrectante pugna philippo rebus infectis: quod & superiori duci cōtigerat: mare iterum obcomēatus inopiā coactus repeteret: summa ope contendit per motis inopiā coactus repeteret: summa ope contendit per montis fastigia occupare transitū. Atea res nullū belli finē affere: nihilque conducere uisa est. Siquidē philippus cum cacumina phalange teneret: obliquis undique missiliū atque sagittarū ictibus romanos petebat. Acti pugna cōmissa saucii & exangues cadunt plurimi. Accedunt interea pastores quidā indigneique per quosdam neglectos ab hostibus anfractus exercitū sese ducturos: & tertio demū die in summis conituere motibus polliceantur. Fidei uero cognitorē confirmatorēque praestitere Charopen machatanls erat inter epirotas homo primarius plurima romanis affectus beniuolentia clam eis ob philippi metuū fauens. Cui fide habita Titus quēdā ex tribunis militū cū peditibus. iiii. milibus & equestribus trecētis mitat: pastores illi reuincti praecedebant. Interdū quidē per cauernas & loca siluestria taciti sedebāt: noctu uero per lunā quae semipieno lucebat orbe. iter agebant. Titus diebus quibus eos emisit: cessantē tenuit exercitū: adeo ut leuibus praeliis exciret hostē. Quia uero die promissi sese collibus de super ostentare milites debebant: debebant: cū primū illucescit uniuersos & grauis & leuis armaturae mouet. Et tripartito agmine ipse per angustū fluminis marginē rectas agens cohortes macedonibus quod sese per rupes opposuerāt: cōseritur caeteros qui duabus illati partibus per locorū asperitates ipigre adoriātur. imittit. Exorto iā sole sumus motanā more caliginis incertus procul ascendēs emergebat. Is hostes (eis. n. a tergo erat) latuit: tamque occupari motes erat. Romanis inter certādū laborādūque fides ambigua uersabatur spēque per cupiditate sumebāt. Postquā uero crescens magis atque magis aerē denigraret: iāque plurimis scandens sociorū ignis esse cernebatur: sub lato clamore acriter incūbunt: ut hostē ad superiora iuga pellicerent: alii quoque summis de collibus contra inlamitant. Quas ob res in fugam cūcti mox uersi sunt. Et quia motis iniquitas ultra insequi uetuit: haud amplius duo milia cecidere. Romani rebus serui castrisque direptis angustriisque potiti: inde per Epirum ea modesta eaque abstinentia transcurrunt: ut cū procul a mari ac nauibus essent: nec unius fruges mēsis haberēt: nec emēdi facultas adesset: ob eius causā regionis praeda multifariā sibi tēperauerint. Philippus autē fugam multitudine aut onere reliquebatur: militibus deripiēda proponerebat ita ut quodāmodo romanis regione cedere uideretur. Hēc ubi Titus ac cepit egregia quadā liberalitate milites obsecrabat: ut derelicta ab hostibus loca peride ac propria peragētes obseruaret: curaretque. Cuius quidē prudētis cōsiliū & optiae dispositio nis fructū mature sensere. Nam cū primū Thessaliā attigere: eis sese ciuitates sponte dedire Graeci aut quā ita theophrilas sunt: spe ac desiderio afficiebatur: ad Titū Achaei Philippi societate repudiata cū romanis bel-

lum aduersus Philippum gerere statuūt. Hopuntii uero cum eorū urbem ætoli recipere ac custodia tenere concupiscerent: quāq; romanorū arma iunarent: eos aspernati sunt. Accito autem Tito statim se illius fidei cōmiserunt. Pyrrhus cū primū e specula ornatissimū romanorū conspexisset exercitū: dixisse traditur: haud barbaricā sibi uideri illā barbarorū acie: Eos quoq; qui obuiū primo habuere Titum: easdē emisisse uoces oportuit. Ex macedonibus. n. audiuerant barbarici ducē exercitus aduentare: qui armis cuncta prostrernēs omnes in seruitutē detraheret. At postea uirū ætatis flore uirentē aspectu benignū græca uoce ac eloquentia suauē & gloriæ haud inanis cupidū conspiciat: ob eius beniuolentiā mirum in modū de mulcebantur. Cæteri ciuitates abeuntes eius hominis studio & amore uniuersa cōplebant: q̄ eas iā libertatis ducē assēntas esse prædicarent. postq̄ philippū ad pacē inclinatū audisset: habito cū eo colloquio pacē illi amicitia q̄ populi romani proposuit: modo græcos ad eius præsidis liberatos suo iure legibusq; uiuentes sineret. Quod omnino philippus facturū se esse negauit. Apud eos qui rerum philippi studiosi erant uulgatū est: romanos non aduersum græcos sed pro græcis aduersum macedones bella gesturos aduentasse. Dehinc cū cætera Tito trāquilla succederent: in boetiā sine ulla belli facie profisciscēti primores thebanorū obuiā prodierāt. Ii tametsi macedonicæ partis per Bracchillelim essent. tamē perīde ac utriusq; fouētes amicitia Titū honorifice salutatū exierūt: quos dextera præsos benigne admodū allocutus: titus itereundū nūc summa comitate percontabatur: nunc de industria nonnulla narrabat: quoad ex itinere sese milites reciperēt. Hoc pacto una cū Thebanis urbem ingressus est: quē cū id haud satis collibuisse: arcere tamē ueriti sunt q̄ non parua iam militū manus fuerat consecuta: Titus attamē perinde acciuitatem in potestate nō haberet persuadere Thebanis cōpit: ut eos ad suscipiendā romanorū societate induceret. Ad idē quoq; faciendū cū rex Attalus orando thebanos pelliceret: supra senectutis uires suam in dicēdo potētiā per quādā laudis & gloriæ cupiditate ostentare conatus subita: iterorandum capitis uertigine aut humoris descensu correptus anissis sensibus concidit: paulopost nauibus relatus i Asiam supremum uitæ diē obiit. Thebani romanis concessere. postea Romā exeuntibus a philippo legatis suos quoq; titus mitit: qui durante bello tēpus sibi prorogari ab senatu impetrarent: aut saltē ab eo pacem fieri decernant. Is. n. honoris per cupidus: ne alter suffectus ad bellum īperator suam illi gloriā interciperet: magis atq; magis uerebatur. Cæterum cum eius amicorū opera philippus ex his quæ postularer nihil ipetrasset: eius administratio belli ac īperiū titō demandatur. Qua dere ubi senatus decretum accepit: spe elatus statim in Thessaliā ad debellandū philippum concitatus est supra uigintisex milia hominū habens: ex quibus peditum quidē sex milia: equites uero quadringentos tradiderant ætholi: tantus ferme philippi exercitus. postq̄ uero ad Scotussam castris castra collata sunt: ubi futurū erat utriusq; periculum: nō ut sit trepidare duces inuicē sed īpetu magis & gloriæ cupiditate compleri. Romani macedones quoq; in fortitudine ac uirtute plurimū per Alexandrū nomē erat uincete contendebant. Macedones si romanos quos certe persarū fortissimos arbitrabantur: superassent: clariorē Alexandro philippū se demonstraturos esse sperabant. Titus igitur milites pro cōcione hortari: ut fortes ac strenui forent: eos i Græcia pulcherrimo quidē orbis terrarū spectaculo aduersus præstātilimos iam iā decertaturos hostes philippus seu forte seu opera dedita bustum quoddā excelsū: quod extra uallum prominet: intēpestiuus ascēdit: ex eo priusq; pugnā iniret de more ad cōcitandos suos amicos cōcionē orsus. Quæ res ubi dirum animis ac triste obiecit auguriū: turbatus ea die prælio abstiuit. Postridie ante solis ortum ob mollē ac humidum eius noctis austrum uersis i caliginē nubibus profunde cāpos cōpleuerant tenebræ: summis quoq; mōtibus inter amboꝝ castra crassus delabebat aer: qui mox īcohante die locorū faciē obduxerat. Quā ppter qui speculādi īsidia di gratia utriq; pderant: mox īuicem illabētes prælium acre cōmittunt: ubi nunc canis capita appellāt. densi enī cumuli & parui mutuo colles pminēt: quibus ex formæ similitudine id nomē extat. Cum inter locorū iniquitates uariæ nunc fugādo nūc fugēdo fierēt mutatiōes: laborātibz cædētibzq; e castris amboꝝ imittebatur auxilia. Cūq; iclarefcente iā aere quæ gelta sunt: cernerēt: tota signis signa cōferunt. philippus qui dextro præerat cornu ad testudinē structa phalāge superioribus locis enixe cōtra romanos īfertur: cuius grauissimum īpetum nec ipsi romanos: strenuissimi sustinere poterāt. Interea cum locorū asperitatē & mōtis iniqua iuga cōstare phalāx & dēsa pdirē acie q̄ ī re totius agminis uis roburq; cōsistit: neq; turbati ac dispergi sinistrū cornu cōpit. Quod ubi Titus aduertit: desperata aliq; uictoria: huc suos acerrime cōcitāt. Quippe macedōibus ut uirū uiro cōsererēt: īpedimento erat armorum onus. Phalāx enim quoad membra cōiuncta perstant: & testudinē uno conferuat ordine: sicut īuictū quoddam animal suas gerit uires. Cæterū ea dissoluta cōpage uniuersiusq; robur ac fortitudo ppter armaturæ genus amittunt: quæ prius cōnexis mutuo partibus uehemēter pollebant. His igit̄ uersis romani alios fugiētes īsectari alios interpugnādum discurrentes ex obliquo truncare. Quæ res ita uictores macedones pfligauit. ut repēte proiectis armis fugā capefferent. In eo prælio octo milia hostiū cecidere: circiter quinq; capta: ætholorū uero culpa philippū euasisse contigit: qui romanis adhuc hostem īsequentibus prædæ sese ac diripiendis castris accinxerant: ita ut redeuntes illi nihil offenderit. Quā obrem grauissimis inter se contumeliis tū primum disceptarunt: ita ut mœreore deinceps titū angere non desisterēt. Sibi totā eius uictoriæ laudē adscribere: græcosq; ita rumoribus occupare: ut cū poetæ id facinus celebrarent: primos ætholos suis carminibus scriberent. Ex quibus hoc per cunctosq; ora uolabat epigramma. Fleribus & busto īdecors terdena uiator thessaliæ oppetimus milia in hoc tumulo. Marte sub ætholum domiti & uirtute latinū: Quos titus īmensa duxit ab italia Aemachiæ cladē trux spiritus ille philippi. Ceruorū cursu præpete lapsus ab it: Hæc Alceus in philippi uituperiū edidit: i quibus & iæ forum nūne emētus ē. Ea cū passim canerētur: titū q̄ philippū actius irritabāt: q̄ Alceū carpes hoc carinē suis adiecit elegis: Frondibus & ueteri libro nudata uiator: Cæssa sit alceo crux sita in hoc tumulo. Hæc res Titum qui con-

parādæ ex græcis gloriæ summo studio tenebatur: nō mediocriter afficiebant. Quapropter neglecti ætholi in posterum cū ipse per se bellum gerere statuisset: grauius tulere. Postea cū per legatos secū de pace Philippus ageret: cæteras ætholi ciuitates obibant: pacē Philippo uenundari clamitantes: cū funditus bellū excindere & ipsius delere imperiū liceret: qui uniuersam seruitute græciā opprēsserat. Hisce rumoribus cum ætholi socios perturbassent: ad fimandas pacis conditiones accedēte Philippo omnis exempta suspicio est. Postq̃ enim se ac regnū Titi & populi romani potestati cōmisisset: istum foris est uerū Titus ei regno macedoniæ restituto ab Græcia iussit abstinere. Mille talentis tributū nomīe & præter decē naues uniuersa classe multatū: alterū ex liberis eius Demetriū nomine obsidē susceptū Romam misit. Quo quidem facto ipsum cōmodissime usum tēpore & ipendentibus occurisse periculis liquet. Rex enim Antiochus cū post res ab se magnifice gestas ingenti parta gloria & uiribus auctis ad cūctorū pricipatū oculos adieciisset: tū uero uehementius aduersus romanū insurgeret imperiū. Hānibal carthagiæ profugus romanorū inimicissimus ad eū profectus est: quē per se alioquin abunde persuasum ad persequendū fortunæ fauorē & affluētis potētiae cōmodū assiduīs icitabat stimulis: quibus acute ac sapiēter præuīs: nisi Titus ad cōponēdam pacē animū iclinasset: uerū intra Græciā contra romanos Philippus antea sibi pro cōmuni causā bellī sociū afcisset Antiochū: qui ea tēpestate duo maximi ac potentissimi reges erant: profecto non minora q̃ secundi belli punici tēpore certamina periculaq̃ romanis ipendissent: restabāt. Nunc uero cū utriusq̃ bellī mediā & peropportune quidē pacē Titus iterieciisset: ita ut priusq̃ quod aduentabat: incohereret: præsens abscinderetur: factū est: ut extrema quidē spe Philippū prima autē priuaret Antiochū. Inde decē ab senatu missi legati Tito consulebant: ut cæteris libertati pristinae restitutis. Corinthus Chalcis ac Demetrias præsidio ipso seruariētur: quo tutiores aduersus Antiochum essent. Tunc ætholi per ciuitates apertis calūniis pro rumpebant: Soluit Titus iquiunt Græciæ cōpedes. Prædictas nāq̃ urbes eo nomine Philippus appellare solebat. Græcos quoq̃ percutabantur: si nunc grauiora quidē aut leuiora, q̃ olī uicula collo gestantes gaudeant: & Titum periinde ac beneficium admirari pergant: qui solutis Græciæ pedibus ceruicē nodo perstrinxit. Quas ob res titus grauiissimo dolore cōpunctus legatos crebris induxit præcibus: ut ab his etiam ciuitatibus quo plenissima gratia & accumulātū foret beneficiū deducere præsidia liceret. Itaq̃ dum agerentur isthmia: & frequens hominum conuentus ad ludorū spectaculū conledisse: ut pote diuturnis lassata bellis Græcia in spem libertatis pacē festis celebrante diebus: iussu per tubæ sonum silētio processit in mediū præco: itaq̃ proclamauit: Senatus populūq̃ romanus: actitus Quintus iperator & consul rege Philippo & macedonibus debellatis sine custodiis liberos imunes suo iure uiuentes fore: permittunt Corinthios Locros Phocenses Euboicos Achaos Phiotas Magnesios Thefalos perrebo. Principio quidē cum nō ad omnes ea uox aperte peruenisset: ingens motus est in theatro fremitus mirantium: inter le hominum dictaq̃ sciscitantium: & pronunciarī rursus orantiū: iterum sedato tumultu præco ita clara pñūciauit uoce: ut per uniuersos eius præconii clamor ierit: ob cuius rei claritatē imensus quidam & incredibilis stripitus ad mare usq̃ delatus est: Nulla inde certatorū habita mentione concti assurgunt studioq̃ profiliunt. & Titi dextram amplexantes ipsum Græciæ sorthera ac de senforem salutabant. Tunc id quod sæpe numero de imensa uocis magnitudine cōmemorati solet: cernere erat. Corui enim qui forte superuolabāt in ipso decidere theatro: cuius rei causa conscissus aer extitit. Nā cū uox permagua editur: ipsius ui diuisus aer nullā uolantibus firmitatē exhibet. Verum cū iccirco lubricus factus sit: aues peride ac ad inane pueruerint: delabuntur: aut mediussidius e clamoris istū tanq̃ sagitta quadā sauciæ exanimes concidūt. Po test & quidā aeris sicut & pelagi uortex esse qui uiolento circūagat impetu. titus tātæ multitudinis frequē tiam concursusq̃ prospiciens: nisi mature se subduxisset: tot undiq̃ simul inuandantibus pfecto superesse nequisset: qui ubi ingruente iam nocte circa Titi tabernaculum clamare destiterūt: amicos aut ciues præ gudio obuios salutabant. amplexabantur ad cœnas una potusq̃ uertebant: tum latiores ut sit longos de Græcia sermones edebāt: quæ libertatis gratia tot coactis bellis nondum illā iucūdus aut stabilis esse consecuta. Nunc autē alios nacta propugnatores nullo ferme cruore aut luctu præstantissimum bellorum premium uendicauerit. Nā cum iter homines fortitudo atq̃ prudentia perrarum quiddam extiterit: tū ex cæteris honestatis partibus lōge rarior iustitia fuit & æquitas. Siquidem Agesilai Lysandri Niciæ Alcibiada bellum quidem administrare & terra mariq̃ dimicantes uincere norant: suas autē uictorias ad generosum gratificandi & honestatis usum accomodare nesciebant. Nam præter res Marathone gestas bellum nauale Salaminæ Plascense prælium Thermophilorum Eurimeduntis & cyprica Cimonis opera uniuersas Græciam pugnas ad ipsius seruitutem perfecisse constat: & unumquodq̃ trophæum in sui perniciē ac dedecus extitisse: ipsamque suorum improbitate ducum & mutua eorum contentione sæpissime fuisse subuersam. At homines exteri paruam secum necessitudinem & perexilem prisce generis cōmunicationem habentes: ex quorum uerbo aut consilio ullam ad græcos cōmoditatem peruenisse mirandum est: ipsos maximis adeo laboribus ac periculis & grauiissima tyrannorū detione liberarunt. Talia per græcos colloquia manabāt. Mox rebus cōsentanea fuere præconia. Simul enim titus Lentulum ad liberandos Bargilietas misit in Asiam: Tisium in Thraciā: ut ex oppidis ac insulis Philippi præsidia submoueret: Publius Villius ut cū Antiochō p liberandis græcis quos opprēsserat ageret: traiecit. titus Chalcidē profectus inde in Magnesiā nauigans explosis custodiis rerum gubernacula publicarum suis restituit populis. Ad celebranda penes Argos Nemiam ludorum præfectus designatus & magnificentissimū edidit apparatus: & ibi rursus græcis libertatē præcōis uoce pronūciauit: Ciuitates obiens legum sanctitatē iustitiāq̃ cōstituere illas mutua simul beniuolētia & charitate cōciliare: discordias ac seditiōes sedare: exules reducere. Quibus rebus

non minus q̄ nictis macedonibus lætabatur: ita ut iam pro cæteris beneficiis perq̄ minimum accepta libertas censeretur. Xenocratem philosophũ cum olim ad carcerem publicum pertraherẽt: ex ipsorum manibus Lycurgus orator eripuit: dehinc in eos ex ipsa petulantia grauitè animaduertit. postmodum cum in eius filios aliquando Xenocrates incidisset: dixisse ferrur filii optimas genitorĩ nostro gratias reddo: eius enim opera laudibus unusquisq; prosequitur. Tito autẽ & romanis nõ modo laudibus uerũ etiam fide ac potentia dignæ grates agebantur. Non solũ. n. accedentes eorũ prætores læte excipiebantur: sed accitis uultro ciuitates & populi suæ se ditioni dedebant. Reges quoq; cũ aliorũ regnũ iniuriis uiolarentur: ad romanorũ confugiebant manus. Quãobrẽ factũ est: ut diis iuuantibus mature cuncta romano subdarentur imperio: Cæterũ Titus Græciæ libertate gloriari admodũ solitus cũ argẽteos clypeos suamq; delphis parmã affigeret: ita iussit inscribi. Clara Iouis soboles studiũ quã mulcet equorũ: Spartai reges tyndareũq; genus. Hoc titus æneades summo uos munere donat: Quo duce libertas oppida græca tenet. Apollini quoq; auream imponens coronã in hunc modũ inscripsit. Hæc tibi latonæ iustrius opæ clara corona Aurea cæsarĩe contegit ambrosiam: Quã titus æneadũ dux ingens attulit ipsi: Da pharetrate uiro fortia gesta cani. Iam per isthmiorũ celebritatẽ terrã Græciã pristina libertate donatã suisq; restitutã legibus. Corinthiorũ ciuitatibus saltẽ aspexisse contingit: primũ quidẽ uoce præconis a titõ: quẽ admodũ superius euarratũ est: & ætate nostra iterũ a Nerone dũ is in foro Corinthi e suggesto cõcionẽ habuisset ad populũ. Vex hęc posterius Titus cũ aduersus Onabin perniciosissimũ flagitiosissimũq; lacedæmoniorũ tyrannũ longe pulcherrimũ atq; iustissimũ bellũ incohasset: græcos ad extremũ sua spẽ fefellit: q̄ cũ eũ capturus existimaretur: haud uoluit. Verũ isto secũ fœdere Sparten indignissima seruitute compressam omiserat: seu ueritus ne diutius durante bello alter ex Roma succedens iperator suã illi gloriã iterciperet: seu Philopœmenis honoribus emulus & contentiosus. Dũ. n. Philopœmenes uir cũ cæteris in rebus græcorũ strenuissimus: cũ in eo bello p quẽdã audaciæ & fortitudinis opera clarissimus: æqualẽ Tito gloriã & pares i theatris honores apud Achæos consequeretur: nimirũ titũ dolor angebat: indignissimũ existimantẽ ut Arcas homo finitiuorũ ac exiguorũ dux bellorũ similes romano consuli & Græciæ propugnatori laudes decusq; uendicaret. Verumenim uero titus aliã pro hisce rebus excusationẽ afferebat: cernere se nõ sine magno spartanorũ exicio perditũ iri tyrannũ. Achæi postq̄ honores illi cõplures decreuissent: nullus profecto suis ad æquari posse beneficiis uidebatur: unico dũtaxat excepto munere: quod ei præ uniueris carũ acceptũq; fuit. Id autem est huiusmodi: romani acceptis ab Hannibale cladibus: cũ uenũdati & per uaria dispersi loca seruirent: mille & ducenti in Græcia uersabantur. Si ex ea casu cũ semper miserabiles: tũ uero eo tẽpore magis: cũ isti quidẽ filiis alii fratribus alii familiaribus: & quod acerbius est: serui liberis & captiui uictoribus occurrerent. Titus q̄q; molestissime ferret: haud tamẽ illis quẽq; priuandũ esse dominũ indicabat. Achæi cũ eos minis quib; collatis in capita redemissent: coactos unũ in locũ uniuerfos conscendenti nauẽ titõ reddidẽ. Quã pp ter summa titus alacritate discessit. Pulchra nimirũ hæc clarissimorũ operũ premia amplissimũ uirũ ciuem ornatisimũ & amanti patriæ decet. Eas res illius triũpho maximũ attulisse splendorẽ uidetur. Si enim quĩ mos seruorũ est cũ libertate donantur: raris capinibus pileati in triũpho titũ sunt consecrati. Speciosius uero spectaculũ longo transmissæ o. diæ præbebant eximie Græciæ cassides Macedonica Peltæ & Sarisse. Grandẽ quoq; pecuniæ uim in eotriũpho translata Hycanus perhibet: defacati auri podo tria milia septingẽta tredecim: argenti quadragintatria ducenta septuaginta: aureos philippeos. xiiii. milia. d. xiiii. Præterea mille talẽra quæ Philippus tributĩ nomine debebat. ea in posterũ Romani titõ præsertim opitulati ac persuadente remisere philippo: & cũ eo decreto senatus societate iunxere: filiũ quoq; obsidẽ obsoluerunt. Inde cũ Antiochus in Græciã igẽti classe & magnis copiis traiecisset: ciuitates ad defentionẽ sollicitas seditionibus perturbabat: quã quidẽ ad rẽ Aetholos populi Romani dudũ hostes ac inimicos socios & conspirantes habebat: si bellicausam & prætextũ afferebant Græcorũ libertatẽ: quibus cum liberi foret huiuscemõĩ re haudquaq; opus exitebat. Verũ cũ ad id honestiorẽ titulum nõ haberent ipsum pulcherrimo atq; optimo nomine uti condocefaciebant. Eius itaq; motus & potentia rumor cũ uehemẽtẽ Romanis terrorẽ incussisset: Manlius Acilius consul & imperator & titus Græcorũ gratia legatus eo missi: ex quibus cũ primũ apparuit: confirmatores reddidit languescens alios & dubios: cum suam illis beniuolentiã perinde ac tempestiuũ aliquod medicamen adhibuisset: in fide tenuit & ne qua in re peccaret aut perfideret flagitioseq; perpetrarent: uertit. Eum tamen effugere perpauci: quos iã pridem ab Aetholis occupatos & corruptis penitus aĩs contaminatos offenderat: quibus tãtũ titus acriter succenseret: cõfecto tamen postea bello ipsos tneri ipsiq; propitius esse nunq̄ destint. postq̄ Antiochus apud Thermophilas uictus salutem sibi fuga comparans traiecit in Asiam: consul Manius Aetholis partim obsedione captis: partim eos philippo uastandos debellandosq; demandauit. Macedo tum Delophas ac Magnesios tum Achamanos & Aperantos uexare & abigere. Manius post direptam Eracleã Aetholos itra Neupacton obsidere. Quibus i rebus titus Græcorũ misericordia cõmotus ex peloponneso ad cõsulẽ nauigans: primũ i crepare q̄ suarũ premias uictoriae philippũ sibi uendicare sinat: cumq; macedones gentes plurimas regesq; subuertant: is frustra tempus conterens unum oppidum & per irracundiã quidẽ obsidione cingat. Inde cũ obsessi titum e muris conspicati protensis palmis supplices conuocarent: nullo tunc uerbo lachrymis effusis abscessit. Dehinc iram consulis placida oratione mitigans aetholis iducias ac tẽpus tantum impetravit: quo missis Romã legatis ab senatu quicq; clamentiæ ac humanitatis exorarent plurimum uero laboris & molestia pro exorando Chalcidensibus manio supererat: quibus insensus admodum erat: q̄ Antiochus uxore in tempestiue quidem ac preter ætatem suam ex illorum ciuitate duxerat: quã constante utrunq; bello is iam natu grãdior eximia forma Cleoptolemi filiam adamauit. Ea res Chalcidensium aĩos ad Antiochũ pmp

tius inclinanti: & ipsorum urbem ei ad bellorum usus opportunum receptaculum ad sciuerat: Antiochus inde e prælio fugiens cū Calcidem appulisset: correptis opibus cū uxore ac amicis continuo transmisit in Asiam. Manio igitur per iracundiā illis exercitum admoventi Titus præsto aderat: eumq; simul & cæteros Romanorū proceres nūc excusando: ita placatos reddidit: ut Chalcidenses omni soluti metu ac liberi omni supplicio euaserint. Quorū gratia Chalcidensium meritorū ciuitas quicquid in eorū urbe splendide ac magnifice extructū erat dedicauere Tito: ubi adhuc talia certū licet e pigrammata: Populus Chalcidensis hoc Tito Herculiq; consecrare Gymnasium. alio i loco: Populus Chalcidensis hoc Tito & Appolini delphica. Nostra etiā ætate Tito sacerdos publice creari & res diuina fieri solet. Perfectis libamētis uersibus editum quēdam pæana canunt: cuius reliquas quidē partes ob prolixitatē omisimus. Quæ autē post decāratum carnē distitent scribenda esse censuimus: candidissimam Romanorū fidē constantissimo iure iurādo colimus. Iouē maximū Romātitūq; simul romanā fidē puellæ canite Io Pæan io Tito Soter: Ab cæteris quoq; Græcis dignissimos honores: & quæ ueros parit honores: mirificā beniuolentiā ex morū comitate cōparat. Eni uero si ob rerū gestas gloriā cui piā ueluti philopœmeni aut Achæos duci Diophāi disceptasse aut controuersiā egisse cōtigit: aut ppter ea graue aut icōmodū aliqd p furorē ppetrauit: eius quidē fiducia plena & ciuili erat oratio: postmodū tamē acerba nemini. Eapropter eum nōnulli tū iracundū: tum fortunaleuē existimabāt. Alioquī cōsuetudine & familiaritate iucundissimus nō sine gratia & grauitate facietis & salubris uetabatur. Cum Achæi Zacynthiorum īsulā suo iuri uēdicare cōcupiscerēt: ut eos ab icāpto deterreret: periculosum illis futurum ait: si quēadmodum testudines ita illi lōgius a pelopōneso caput abducerēt. philippus cum pacem fœdera tractare cōpisset titū cū pluribus se uero solum aduētasse dixerat: cui titus adiecit: te qdē ipsū necessariis ac familiaribus obtrūcatis solū reddidisti. Massanus Dinocrates i cōuiuiō Romæ temulētus muliebri saltarat habitu: postera die ab Tito subsidium inuocabat qd ab Achæorū imperio ad defectionem sollicitare Mesaniam uerfaret animo. tū titus. de iis uiderimus: te uero miror iqt: cū res huiusmodi moliri audeas: uina saltare & canere posse Cū antiochi legati ingentiū copiarū nume & delectūq; Achæis p multis uocabulis iactitaret: titus oli se cū hospite quodā cœnitantem inquit multitudinē carnū admiratū subicuisse: atq; interrogasse unde tāta ferculorū uarietate cōparasset: ei at hospitē porcinā oīa respōdisse: uerū ea apparatu saporibus cōdimētisq; differre. Vos itē uiri Achæi cū hastatos iaculatores auditis & pedites: ne propterea tantopere Antiochi uires admiramini: qd eos armorū tantūmodo genere differentes uniuersos Syros esse constat. Post res in Græcia gestas ac bellū cū Antiocho confectū Titus creatus est cēsor. Is autem amplissimus est magistratus & quodāmodo perfectissimū reipub. culmen huic Marcelli quinquies cōsulis filius collega obtigit. Ii q̄tuor haud illustres admodū uiros e senatu mouerunt. Vniuersos censos liberis natos parentibus inter ciuium Romanorū numerum receperūt: ab Terētio Leonetribuno plæbis coacti: qui maxime ut nobilitatē offenderet ad id scito: confirmandū plæbem induxit. Erant eo tempore nobilissimi ac excellentissimi uiri priuatis inter se contentionibus disceptantes Scipio Aphricanus & M. Cato ex quibus uirū optimū ac primariū Scipionē i senatu principem perscripit: Cum Catone autē huiusmodi calamitatis de causa acerrimas egit inimicitias. Tito frater erat. L. Flaminius: cū cæteris in rebus Tito perq̄dissimilis tum ob illeberalis libidinosasq; uoluptates omnis contemptor honestatis atq; decoris. Hic puellum deperibar: adeo ut siue exercitus dūctaret siue puincias administraret ab eius nunquam latere discederet. Is ut aliquando Lucium per lasciuia molliusculus ad se blandimentis alliceret: se magnopere illū acclamare dictauit: qd tamen si quēpiā nedum trūcari uidisset hominē: tū ut suæ porius q̄ propriæ morem gereret uoluptati: gladiatorum spectaculum omisisset. Eo delectatus sermōe Lucius haud ardua iquit res est. Ego uero tuæ iamā cupiditati remediū ac medelā adhibeo. simulq; ex dāna ris unum adduci iubens in conuiuio accito lictore securi percuti hominem imperauit. Valerius Antias non ad pueri sed mulieris cuius amore teneretur: arbitrium id ab Lucio perpetratum affirmat. Liuius autem scriptum in oratione Catonis asserit: Gallum transfugam cū uxore ac liberis uenisse: & ab Lucio iter epulas exceptū: mox ut Scorro quod ardebat: obsequerē: ab eo propria manu cōfossū. Hoc ad exacerbanda Luci crimina iure dictū a Catone crediderim. Ipsum autem occisum minime transfugam uerū ex dānatis unū in uincula coniectum extitisse: cū alii q̄plures: tum uero testis est Cicero in eo qui ē de senectutelibro: ubi omnē Catoni se monē & ipsius rei narrationē tribuit. Cato deīde censor creatus ut curiā tam libidinosi expiaret maculis: Lucium quis consularis dignitatis uirū e senatorio eiecit loco. Eius ignominia cū Titus ad se quoq; pertinere arbitraretur: is pariter & frater die Catōi ad populū dicta lachrymis supplices Quirites orabant: ut Cato rationē afferret quā obrē illustrē adeo familiā tantetra affecisset nota. Cato minime retardatus in medium cū collega procedens: Titum siquid de ipso conuiuio cōpertum haberet interrogauit: eo negante Cato rē examissim exposuit. Lucū subinde percontatus: si quicq̄ emētiretur: tacentē Lucio populus eum iure notatum censuit: & Catonē amplissima cum frequentia domum e foro reduxit. Postmodum cum Titus fratrum accerbissime casum pertulisset: aduersus Catonem cum eius inimicis cōspirans quodcumq; is ex ærario conductionis aut emptionis nomine erogasset: irritū fecit. & senatus auctoritate rescidit: eumq; sæpenumero in grauiissima uocauit iudicia. Ceterū haud scio q̄ recte qd ciuili more factū: quippe cū propter hominē propinquū quidem uerum indignum & meritis dantem pœnas aduersus elegantissimū principem & optimum ciuem capitales inimicitias suscepisset: illi tamen postea romanus populus non mediocrem aliquando restituit honorem. Nā cum ludi publice spectarent & partes conscripti digniori de more sedissent ordine. Lucius in extrema teatri sede abiectus humilisq; conspectus: populi in se misericordiam commouit. Mox itaq; populus id acerbis ferens oculis crebris eū clamoribus superiorē in partē transire coegit: quē uestigio consulares inter se uiri sessum receperunt: titus

natura uir laudis & honoris studio icēsus: quoad idoneam belligerādi nactus erat materiā: clarissimū sibi nomē cōparauit. Post cōsultatū tācti nullius rei usus exigeret: tribunatū militū iniit. Deinde i grauiscēte magis ætate cū magistratus gerere desiisset: reliquæ illius uite partes perociū iprobabant: ut q̄ inensa gloriæ cupiditate & iuuenili quodā animi ardore stimulat⁹ seipsum cōtinere nequiret. Tali cōtra Hānibalē usus iperu plurimā i se cōflauit inuidiā. Hānibal enim postq̄ ex Carthagine ad Antiochū confugisset: itq̄ post confectū in phrygia præliū pacē & libēs quidē ipetrasset: rursus lōgis erroribus exul demū ad Bithyniæ regē prusiam se contulit. Quæ res cū nemini Romanorū esset incognita: tamē hominē senio & ibecillitate confectū & ab fortuna deiectum paruipenderant. Eodē tēpore Titus alia de causa legatus ab senatu missus ad prusiam: cū ibi diuertētē uidisset Hānibalē: q̄ uitā degeret: uehemēter indoluit: prusias qui supplicem illum susceperat: cū pro mutua ipsoꝝ consuetudinē permultis Titū precibus obsecrasset pro eius salute nihil iperrauit. Cæterū cū uetus quoddā de Hānibalis morte hoc pacto uulgaretur oraculū: Corpus Hānibalis libyssa tumulabit gleba: ille quidē de Libya ductū & se Carthagie uicturū ac humatū iri suspicabatur. Bithyniæ autē locus est i littore: propter hunc aut amplius quidā uicus adiacet: quē Libyssā appellant: i eo tunc diuersabatur Hānibal: cū semper leuitatē prusiæ infidā ducens: tū Romanos reformidans. Quāobrem ipse domū ibi septenis sub terra cuniculis aliis alio longe ferentibus clā instruxit. postq̄ i se factum a Tito audisset edictū: per exitus illos conatus effugere in regias incidit custodias: itaq̄ mori statuit: de quo sic nōnulli perhibent: postq̄ is collum inseruisset amiculo: seruū ab eo iussu genu in aduersis obluētē natibus dehinc magnis trahētē uiribus obrortā frāgisse gulā: donec cōpresso necaretur spiritui. Alii cōmemorant cū Midæ & Themistoclis exemplo tauri cruore hausto penisse. Liuius refert ueneni quod habebat tēperasse: deinde sumptō poculo ita dixisse: permagnā populi Romani curā sollicitudinē q̄ soluamus: qui diuturnū & graue nimis censcent odiosi mortē senis expectare: Nec uero Titus præclarū ex hac uictoria nomē reportabit: haud suorū dignitatē maiorū imitatus: qui pyrrho & hosti & uictori iperudentes ueneni insidias renunciātū miserunt: Hic uitæ exitus Hānibalis fuisse traditur. De cuius morte cū relatū est senatu pleriq̄ Titi facinus ut uacū & crudele niniū carpebāt: qui Hānibalē sicut auē quāpiam senectute nudatā explūnē ac mancam & ex sua mansuetudine uitæ referuatā nulla de causa nisi ut illius iteritū nomē sibi ac laudē quæreret: occiderat: Tū magis atq̄ magis Scipionis Aphricani clamētia & animi magnitudinē edisseriebant: eum mirū in modū iūctū & fortissimū prædicantes: qui Hānibalē a se in Aphrica superatū nec ex urbe deturbauerat: nec a ciuib⁹ tradi sibi postulauerat: uerū ante præliū eū iūctis dextris benigne allocutū: post præliū fæderibus cōpositis nihil in eum audacius commississe: aut fortunæ hominis insultasse. Eos rursus Ephesi coruēnisse dicitur: ubi cū Hannibal digniorē deambulando locum primus arripuisset: id Aphricanus æquo tulit animo: ut facile nulla cū contentione ea fuerit ambulatione. Orta postmodū inter eos de ducibus mentione: cum Hānibal excellētissimum primo ducem Alexandrum deinde pyrrhum se autē tertium demonstrasset: subridens paululum Aphricanus: quid nisi te uicissem inquit? Tum Hānibal: Nō tertiū Scipio sed me cæteris ante posuissē ducibus inquit: Hæc cū de Scipione mirificis afferrentur laudibus: titum uituperabant: q̄ alieno cadaueri manus intulissent: Erant quī id colaudarent factum: Hannibalē dū uita superesset: ignem quēdam arbitantes: cui excitantis opus esset flatus. Nō enim dum uires integræ acrobusta uigebat ætas eius corpus aut manus: uerum cōsilium atq̄ rei militaris peritiā terrori Romanis extitisse. Accedebant præterea odium & innata quædā acerbitas: quæ res haud senectute tollētur: uerū cū fortuna imutentur: mores ac natura permanent: qui uero per odiū inimicitiasq̄ disceptant: etiā uariante fortūa ad aggrediendū semper aliquod uocante spe concitantur. Quā in re titi testimonio erant Aristonicus Citharodī: aquo p̄ Eumenis gloriā uniuersa beilis asia defectionibusq̄ resecta est: Et Mithridates: qui post Syllam & Fimbriā postq̄ tantam exercituum & iperatōꝝ stragē rursus tot terrestribus maritimisq̄ copiis aduersus Lucillum stetit. Nec uero magis q̄. C. Marius deprelus iacebat Hānibal: cui regis amicitia familiaritasq̄ cōtigerat: in nauū præterea equorū ac militū studiū assidua cura uersa batur. Romani facta Marii dū Aphricā medicus errabat: irridebāt. quem post paulo: dū ab eo iugularentur uirgīs q̄ caderentur: per summā uenerationē colētes adorabant. Hoc pacto nihil est q̄ paruum aut magnū dici queat: Verum unus qui uitæ idē & melioris fortunæ modus ac finis est. Quas ob res nonnulli hæc ab Tito haud sponte facta cōmemorant: quin missum propterea. cū. L. Scipione legatum ut de Hannibalis nece tantummodo tractarent. Nullam amplius ab titō rem domi militæq̄ gestam accēpimus. Qui cum uitam tranquillū egeret: uita defunctus est.

Comparatio Titi & Philopœmenis.

Vt uam ipsoꝝ cōparationem ituri iam tempus postulat: In maximis igitur erga Græcos meritis neq̄ philopœmenem neq̄ permultos uiros optimos titō cōferre dignū ē quippe ab Græcis aduersus Græcos: ab titō autem minime Græco pro Græcis belligerātū sit. Cūq̄ philopœmeni suis ciuib⁹ ferendæ opis nulla facultas præstaret: enauigauit in Cretā. tūc titus i media Græcia reportata ex philippo uictoria & gētis & ciuitates uniuersas libertate donauit. q̄ siq̄ amboꝝ prælia diligēter exq̄rat. lōge plures a philopœmene Græcos: dū Achæorū præturam administraret: q̄ a titō Macedonas: dū Græcis succurrit delectos iueniet. Quid ipsoꝝ delicta? Vnius quidē permagna honoris ambitio: alterius uero contentionis pertinacia extitit. Cūq̄ ille ad irā facile moueret: hic iexorabilis erat. titus. n. & philippo regiā dignitatē cōseruauit: & in ætolos benignū exercuit animū: philopœmē iūctatē ira adiacētū tributa uicorū patriæ ademūt. Itē alter se per i eos de q̄bus bene meruerat: cōstās stabilisq̄ pmāsit: alter ex iracūdia icohatā celeriter gratiā soluturus erat. Nāq̄ cū Lacedæmōios plurimis atēa beneficiis affecisset postertius muros subuertit agrūq̄ uastauit &

ipsa deniq; reipub. instituta permutauit atq; corruptit. indignatione quoq; ac intempestiua quadā peruicacia uitā abieciſſe uiſus eſt: qui dum accerbius q̄ ſatis erat in Meſſanā urget imperiū: nō more Titi omni conſilio & ratione ad tutelā imperatoris uſus artibus: Philopœmēis peritiā præliorū & trophæorū multitudine firmior illi enim obuenit: ut i eo bello quod aduerſus Philippū gerebatur: rē duobus dūtaxat præliis cerneret. Hic autē infinitas ſtrenue cōmittens pugnas decertandi ſcientia ne unā quidē fortunæ temeritate dimicationē permittendā exiſtimauit. Præterea ille florentiſſima Romanorū potētia fruens: hic marcelcente iā Græcorū imperio epullulans nominis celebritatē & gloriā cōſecuti ſū. Quocirca quicquid magnifice conſectū eſt: huius quidē priuatū: illius autem commune opus cenſeri debet. Ille namq; bonis & fortibus præfuit: hic præfectus equitum creatus bonos & fortes effecit. Prælia cum Græcis commiſſa ac ſane non foelicitatis ſed uirtutis argumentum ac demonstrationem præbuere: quod ſi æqualia cæteradentur: uirtutis certe priores partis habet. Nam aduerſus Græcorum bellaciſſimos cretas & Lacedæmonios bellū gerens: magis atq; magis uafros dolo: fortiſſimos uero audacia ſuperauit. Ad hæc Titus ex ſubiectis & maior ſuorū inuentis uictor euasiſt: bellandi ſolertia & collocandi agminis inſtructione ſicut aliū de dētus acceperat utens. Cæteræ Philopœmen ordinē & earū rerū diſtributionē intulit ac uariauit. Eapropter cōmodiſſimū conſequendarū uictoriā artificio alteri quidē cum nō ad eſſet inuentū eſt: reliquo cū ad eſſet adiūmēto fuit. Philopœmenis multa & ingentia opera hoſtem manu feriendo claruere: alterius nulla. Quin ætolus qui ſpiā nomine Archedemus illum carpere ſolebat: q̄ cū ipſe contra pugnātes macedonas & conſertiſſimos hoſtes nudo incurſaret enſe. Titus ſupinas in cælum manus tendens ſtare deos in uolūta defatigans. Tito nimirū & duci & legato: ut honeſta cūcta conficeret: obuenit. Philopœmen non ſanē de teriora præſtitit: nec ſe priuatur ſegniorē: q̄ Achæorum imperator præbuit: priuatus ex Meſſana Onabini tyrānum eiecit: Meſſeniūq; libertatem: reddidit priuatus quoq; Diophanē prætorem & titū aduentantes ex ſparta ocluſis portis amouit. Lacedæmonioſq; ſaluos fecit: ſic imperatoriū habens ingenium non modo pro legibus ſed & legibus imperare uincente utilitate nouerat. Nec ei ut ab ſubditis imperandi officiū caperet opus erat: iſpis tantū ubi tempus depoſceret uſurus eū qui pro ſubditis ſaperet magis q̄ q̄ ab ſubditis deligeretur: imperatorē eſſe exiſtimans. Generoſi animi benigni & perhumani titi in Græcos opa. Generoſioris animi fortioris & libertatis amore facta flagrantia philopœmenis in romanos. Etenim facilius gratiā egenis impartire: q̄ potentioribus in ſeſtu obſiſtere. Poſtq̄ igitur hunc in modū excuſſis ac diſquiſitiſ ambobus contemplatu ſub obſcurior differentia eſt: animaduerte: nunquid homini Græco bellicæ pietas & imperatoriæ artis coronam: Romano autem iuſticiæ ac bonitatis palmam reddentes arbitri minime contemnendi fore uideamur.

ARISTIDIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LEONARDVM ARRETINVM VERSA.

ARISTIDES LYSIMACHI FILIVS EX ANTIOCHIDE TRIBV ET POPV-
lo Alopeceno ortus eſt: de cuius fortūis ac facultatibus penes ſcriptores magna uarietas eſt. Sunt enim qui eum ita egregie inopem fuiſſe commemorant: ut & in ſumma tenuitate uixcrit: & uita ſunctus duas filias reliquerit: quæ multis annis nobiles egeſtatis cauſa ſine maritis fuerunt. Hoc tæteſi complures patronos ac deſenſores inuenit: cōtra tamen i eo libro qui Socrates inſcribitur: Demetrius Phalereus eum locupletem fuiſſe auctor ē.

Apud phalerios. n. fundū q̄ Ariſtidis extitiſſe dicitur: cognoscere ſe refert: ubi ipſe ſepultus ē. Eius domū opibus abūdantiæ præterq; argumēto ſibi ſunt: & illud i primis: q̄ magiſtratū illū inſignē fabis ac ſuffragiis fortitus ē: qui maxio cenſu cenſitis obuenire ſolebat: quos quingentū modū uulguſ appellat. ſecūdū autē relegatio: quā exoſtraciſmū uocant: nullos enim inopes ſed ampliſſimo loco natos & q̄ ſuperbia ac tumore cæteris anteirent: i exiliū id genus miſſos eſſe. tertiu & extremū ē: q̄ i Liberi patris tēplo tripodes uictoria uoto ad celebritatē dedicatos reliquit: qui i noſtrā etiam ætatem hoc epigramate ſeruantur: Antiochis tribus uicit: Ariſtides ludis præfectis fuit. Archeſtratus docuit. Hoc tamen ſi maximi momenti ſpecie præſe ferre uideatur: minimū tamen pondus habet. Nā & Epaminūdas: quē omnes mortales a pueritia uitam tenuit egiſſe ſciunt: & Plato philoſophus non ignobiles ludos ediderūt: quorum alter per tibicines alter per cūctos citcos celebritatē nobilitauit: cū huic Dion ſyracuſanus Epaminūda uero Pelopidas ſumptus ipſos ſuppeditauerit. Haud iurura quādo bonis uiris cū amicorū donis peinde hac iexorabile bellū indiētū nō ſit: ſed cū ab illiberabilibus muneribus: quæ lucri quæſtūſue cauſa ſuſcipiūtur abhorreāt: ſi tēporis maturitas obuenit: ea nō repudiabūt: quæ honori laudi ac ſplendori cōiūcta ſunt. Panetius uero Demetrium carpit: q̄ errore nominis captus i iis quæ de tripode ſcripſit mētutus ē. Nā quæcūq; aduerſus pſas geſta ſūt uſq; ad pelopōneſiaci belli finē reperēs ſolū duos Ariſtidas ludorū præfectos uictores iſcriptos fuiſſe tradidit: quorū neuter Liſymachi filius fuit: ſed alter qdē Xenophilo pte natus ē: alter uero lōge poſterior ut & poſt Euclidē ſcripta declarāt: & iſcriptus iſup Archeſtratus: quē medicis tēporibus nēonec Pelopōneſiacis præterq; chori magiſtrū fuiſſe prodiderūt. Verum enim uero quod a Panetio dicitur diligētius conſiderandum eſt. De relegatione autem quis dubitat eos qui uel gloria uel generis nobilitate uel eloquentia maxime præſtarent: oſtraco i deſt huiſcemodi exilio q̄primū eiectos eſſe? Quo in numero Damo Periclis præceptor eſt: qui cum plus ſapere uideretur: quam oporteret hunc in modū urbe exactus eſt. At Idomenæus ſcriptum reliquit Ariſtidē non ſuffragiis aut fabis ſed Pthenieſiū delectu illo magiſtratu ſunctū eſſe. quē ſi poſt plateenſe præliū geſſit a Demetrio referret & ueriſſimū ē: ipſe magna gloria & magnis rebus geſtis i eo loco ciuitatis propter ſupremā uirtutē conſtitutus eſt: quē reliqui propter diuitias capeſſerent. ſed certū

& exploratum ē nō solum Aristidē uerū etiā Socratē inopia quasi grauissimis malis a Demetrio liberatos esse. Hūc .n. nō solum domum peculiari iuri suo uēdicasse: sed ēt septuaginta mias Citroni fornoris causa mutuassee perhibet. Aristides uero Elisthenis q post exactos tyrānos temp. cōstituit: factus socius supra citatos: qui se ad gubernādas ciuitates cōtulissent: Lycurgū Lacedæmoniū admiratus & imitatus ē. Eū .n. statim maxime probauit: i quo bonis & optimatibus primus locus eēt. Aduersus eū plēbs ac multitudo Themistoclem Neoclis filiū coluit: & gratia & studio prosecuta ē. Eos apueris cū una educarētur ppe singulis & iocosis & seriis irebus ac uerbis cōtendisse: suisq; controuersis utriusq; naturam mores institutionem q̄primū detexisse: multi auctores sunt. Nam ut hic lenitate temeritatem calliditatem & omnes impetum sic Aristides constantiam modestiam æquitatem præsetulit: qui nec mendacium nec in Deos intēperantius dictum nec fraudē uel ioco probare potuit. Horū inter se animos (ut Aristoni chio placet) amoris contentio quædam primū abalienauit. Stefiliam enim chiam: quæ specie uultus ac corporis forma primaria erat: uehementius q̄ par erat deperibant. quinetiā post q̄ illius uenustat defloruit: graues inimicitias: quas huius leuitate causæ inuicē superiori tempore conflauerant: retinuerē. His rebus incensi hoc quasi præludio fratri conflictationes suas statim in ipsam repub. contulerunt. Quocirca Themistocles facilitatis artibus instructus adeo grandē ac populārē potentiā est affectus: ut cuipiam eum admonēti optimo iure principem Atheniensium futurū si cunctis equalis & cōmunis esset: responderit: nunq̄ profecto ea i sella sedere statuissem ex qua mei studiosi nihil amplius a me q̄ alieni habituri essent. Aristides autē: cui propria repub. uia constituta erat animū induxit primū ne socii quenq̄ suo consensu in iuriis afficerent: aut nequa q̄ uereri quicq̄ negare: quod cuipiam mætorē inferret. De hinc eam amicorū potestatem declinauit: quæ uelut peccandi licentia plerosq; fratros obseruabat: Grauius enim & uere sibi persuaserat: hoc duntaxat gaudio bonum ciuem affici: si uita & oratione quæ iusta & recta esset: constantissime defēderet: quo uitæ instituto parumper deflectere coactus ē: cū Themistocles temeritate quadā ut ei resisteret: ac ipsius auctoritatem refringeret: multa in rep. cōmoueret. Vnde ei aduersus interdū quædam in eum tutatus est & ne ab ipso nōnulla fierent: eo consilio prohibuit: ut Themistoclis potestati: quæ multitudinis gratia creuerat nihil accederet: præstantius ac salutaris ratus: si aliqua ex iis quæ ad ciuitatis utilitatē conducerēt: prætermitterentur: q̄ si factis ex eius scientia decretis supra modum posset. Deniq; cum Themistocle auctore cōmodum ac necessarium quippiam deliberatū esset: & Aristides frustra contraxisset: haud sibi tēperauit: quin cum ex concione discederet: clara uoce testatus sit: nisi Themistoclem & seipsum in Barathrū conicerent rem Atheniensium saluam esse non posse. Rursus ad populū rogationem ferebat: quā cū sibi uehementius exhibatum ac repugnatum esset: reuocauit tam & si consilii principē populū rogaturū esse: & plures in eam ituros plane cognosceret: quoniam inter altercandū decretum illud reipub. detrimento fore didicisset. Ad hæc in concione sæpe nonnullos earum rerū: quas erat cōmentatus: auctores subiecit: ne ppe tua Themistoclis altercatio ac dissentio cōmuni utilitati impedimēto esset. Eius i cōuersione rege uerbanage constantia laude & admiratione dignissima uidet. Nec .n. ulli honore gradus ipsius animi magnitudinē extulerunt: nec ulli casus aut offensiones demiserunt: Vbi se ad temp. cōtulit: sibi nimirū persuasit: etiam nulla pecuniarū nulla gloriæ mercede proposita in officio permanendū esse. quo factū est: ut cū in theatro uersus: quos Eschilus ad Amphiarum scripsit: referrentur: hic esse iustus ac uideri qui nihil auet: magnos profundiq; pectoris fructus legens: Consilia de quo germinant clarissima: omnes in Aristidē oculos conuerterent: uelut in eum cui optimo iure in hoc uirtutis genere primas partes sine controuersia tribuerent. Sic igitur institutus erat: ut non modo popularibus in causis: quibus se beniuolētia ciuiū muniret: accertinus æqtatis defensor eēt: sed ut eā fortissime ac seuerissime tueret: nullus iracundiā nullus inimiciā nullus deiq; similitudine declinaret. Quæ de re memoriæ traditū est: cū aliquando quempiā in iudiciū uocasset: & ii qui illā iudicabāt post Aristidis accusationē reum causam dicentē audire nollent: quin suffragia quibus eum damnarent extēplo postulare: assurgens Aristides supplex apud iudices intercessit: ut illum: quæcūq; dum legibus statutū erat diligenter audirent. Rursus arbiter inter duos delectus: cū alter ut ipsum i aduersariū magis ac magis afficeret extra causam pleraq; illius in Aristidē maledicta rescenseret: hæc missa facinus ait: tu uero bone uir siquid i te cōmisit explica: quoniā in præsentia tibi nō mihi iudiciū exerceo. Fiscus postea procurator designatus non ætatis suæ solū magistratus sed & superioris multa quæ ad rep. pertinebant in resuam uertisse declarauit. In primisq; Themistocle: qui tam & si sapiens uir parū tamē continētes manus habuisse iudicatur. Quapropter collectis operis suis Aristides ab ipso accusatus & ut Idomenæus refert repetundarum damnatus est. Quæ res cum optimatibus acerba & grauis esset: Aristides nō modo i illo multatitio argento liberatus sed de integro huic ipsi curæ refectus est. quo i munere uniuersam mutas se administrationis rationē simulauit. Iis siquidē qui reip. prouetus sibi per iniuriā uendicassent: leuis ac facilis uidebatur: ut q̄ nec eos more suo grauius persequeret: nec ut diligentissime rationē redderent laboraret. Quo facto omnes: qui expilatione ciuitatis locupletabantur: Aristidē ferre in cælū laudibus: & summo studio populo blandiri: ut iterum eū ad hoc munus deligeret. Qui cū non suffragiis sed porrigenda manu magnā significationē uolūtatis declaraturi forent: Aristides eos hūc i modū acriter increpuit: Cū probe inquit integreq; temp. administro: extimationē meam multis maculis aspergitis: cū autē urbanis expilatoribus multum cum fraude concedo: me quasi summa uirum & ciuem admiratione dignissimum reputatis. Quæ cum ita sint Athenienses: iis honoribus: quos mihi nū decernere contenditis: ut ego sentio plus mihi dedecoris & turpitudinis affertur: quam prius allatum est: cum mihi repetundarum multam irrogastis. Quamobrem magnopere me uestiri miseret apud quos improbis obsequi gloriosus est: quam fortunas publicas cōseruare. Hæc cū dixisset & i huiuscemodi furta uehemēter inuectus esset: eos qui sue lau

dis buccinatores ac patroni fuissent tacere fecit: solidam inde & expressum quādam gloriam iustissimis ex causis adeptus. Postq̄ Clathis a Dario missus uerbis quidem ut Athenienses: qui Sardis igni uastauerant: pœnas darent: re uero ipsa ut græcos in ius ditioneq̄ suam redigeret: omnibus copiis se Marathona recēpit: populationibus ac prædiis in agros hostiū ipetum fecit: Hoc in bello Athenienses decē iperatores præfecerunt: inter quos dignitate gloria & potentia Milciades primas secūdas autē Aristides partes habuit: qui cum sua sententia in bello gerendo miliadi cōsiliū confirmasset: magno profecto momento fuit. Duces enim eius collāge cū sic iter se statuissent. ut in singulos dies rei summa ad unū deferretur: ipse cū ea sibi obtigisset: ius imperii & auctoritatē suā in Milciadē contulit: & socios principes docuit melioribus ac prudentioribus parere sine nulla turpitudinis nota: salutare ac decorum esse. Hunc in modū animos pacans ac mitigans contentiones: eos induxit ut quieto animo unam optimā sententiam cōmuniter uterentur. Quod milciadis imperiū perpetua potestate firmissimū reddidit. Vnus. n. quisq̄ Aristidis exemplo se ab hoc collato in diem munere sponte abdicans Milciadi suo ex iure concessit. Dehinc cum Athenienses media acie constituti interpugnandū ualde laborarent: & Barbari satis superq̄ diu Leontidem ac Antiochidē tribu urgerent: Themistocles & Aristides e regione structis itereminibus strenue ac fortissime dimicauerunt: quorum alter ex Leontide: Aristides autē ex Antiochide tribu erat. Ii cum Barbaros cædentes in fugam uertissent: acri impetu naues adorti sunt: quæ cū ad insulas (ut ipsi cernebāt) nō se transmitterent sed in uentorum ac tempestatis uexate ui Atticam terram repente referrentur: ueriti ne urbs sine militibus ac defensoribus destituta in potestatē hostium ueniret: in patriam nouem ribus subito reducere statuunt: quod eadem die magnū itineris spatiū emēsi conficiunt. Aristides sua cum tribu Marathone custodiæ relictus ut captiuos prædāq̄ seruaueret opinionē quam de suis moribus præstiterat non fefellit. Nā cū argenti & auri uis passim & uestimentorū omnis generis ac in tabernaculis innumerabiles pecuniæ & in nauigiis essent: quibus Barbaros nudauerant: nec ipse contrectare quippiā uoluit: nec ut ab aliis attigeret ut passus est. Quapropter subreptiones nullæ factæ: nisi siquis eo ignaro nōnihil prædæ sibi ademerit: ut de Callia antistite traditū est. Quē cū Babarus errore comæ ac coronæ captus quasi regē adorasset: cōprehēsa dextra ei ubi magnū auri pōdus a Barbaris defossum erat: idicauit: Callias crudelitatem ac iniustitiam: quibus reliquos homines anteibat: fractus aurū capit: & hominē ne suis rumusculis res ad alios deferrentur immanissime necat. Hic a Comicis cæteri qui ex Calliæ familia fueat laccopluti id est ex fossa locupletati cognominati sunt: cū locū illū caperent ubi cōperto auro Callias diues factus est. Aristides extēplo magistratum ex quo singularē laudē cōparauit iniit Demetrius autē Phalerius ipsum post Platensem pugnā paulo ante mortē hoc munere functū esse scribit. In iis uero post Xantippidē i scripti sūt cuius tēpore apud plateas Mordonijs profligatus est. eius nominis iter multos neminē accepimus. Cæterum post Phampū: in cuius magistratu ex prælio quod apud Marathona gestū fuit uictoriā retulerūt. Aristides illico princeps inscriptus est: qui cā omnis uirtutis cum maxime æquitatis ac iusticiæ apud populū periculū fecit: quæ ad summā semper multitudinis utilitatē ac fructū referuntur. Ex quibus Aristides quā uirinops & plæbeius regiū tamē in primis ac diuinissimū iusti scilicet cognomē affecutus est. Quod nullus unq̄ rex aut tyrānus appetiuit: sed urbiū expugnatores fulmina uictores aquilas accipitres appellari se ingenti cū uoluptate uoluerunt. Quāobrem quia uiribus & potentia potius ut constat q̄ uirtute gloriam consequi cupiere: Deus cui se simillos efficere studio cura opera conantur: iis tribus maxime præstare cæteris omnibus uidetur immortalitate scilicet potestate atq̄ uirtute: quibus nihil uirtute pulchrius nihil honestius nihil diuinius est. Quid ni? nam & inane & elementa natura sua nō itereunt. Terræ motus autē fulmina uētorū ipetus ac fluuiorū cursus igentē potestatē habent: sed nihil diuinū ēē potest: nisi quo prudētia ac sapiētia præditū ius fasq̄ sibi cōpararit. Proinde cū tria sint: quibus omnes ad deū reuocātur: beatitudo uidelicet metu ac honore: eū quidē beatū extimāt q̄ eā uitā: uiuat quæ cūctis sæculis cōsequētibus eadē ac immortalis futura sit. Propter sumā uero potetiā nō timere nō possūt. At iusticia causa est cur amēt honorem colāt. quæ quāuis sic se habeāt: ipsi tamē immortalitatē: quā natura sua nō patitur: & potestatē cuius pluri pars i manu fortunæ posita est: cōcupiscūt. Virtutē autē cuius solius ex rebus diuinis particeps esse possumus: posthabent atq̄ abiiciunt: insipienter quidē: quoniam illud uiuēdi genus: quod maximis copiis opibus pricipatibus niritur: si cū iusticiæ dignitate coniūgitur diuinū sit: sin disiūgitur a fera & agresti uita nihil distat. Hoc igitur fundamētū cū primū Aristidi gratiā & auctoritatē: cōsequēti uero tempore odiū ac inuidiam conflauit: præsertim cū Themistoclis sermones passim i uulgus dissiparentur: quorū summa erat Aristidem hac sua iudiciaria cōsuetudine & forensi potestate clam sublatis iudiciis sine stipatoribus sibi regnum comparasse. Ciuitas quoque uictoria iam insolens facta atque maximarum rerum auida ægere ferebat: cū quosdā auctoritate & gloria anteire cæteros audiret: Itaq̄ postq̄ frequēs undiq̄ i urbē cōuenit: Aristidē Ostraco in exiliū non affectati regni suspicione: ut præse ferebant: sed gloriæ illius inuidia relegant. Non enim Ostracismus improbitatis castigatio est: sed ad honestandum facinus elationis: ac grauioris potestatis moderatio & pœna dicebatur. Erat siquidem humana liuoris consolatio: quæ cum haud intolerabilis esset: mortorem ac dolorem: quē cuiuspiā amplitudo peperisset: suis ex finibus decē annos exterminaret. Postq̄ autē improbos ac humiles huic multæ subicii cœptū: & postremus omniū Hyperbolus id genus exilii multatus ē: mos ille destitit. Eū nero hac de causa relegatū nonnulli tradiderūt: Alcibiades & Nicias cū i ciuitate plurimū possent: magna dissētiōe factionū principes erāt: q̄ partii studiis q̄ primū aspexerunt Ostracū scriptiōis gratia i eorū alterū peti: una cōgressi cōmuni cōsilio cū suis cōplicibus egerunt: ut Hypbolus hoc exilii genere plecteretur. Deinde facti indignitatē adiaduertens populus: q̄ rei magnitudini abiecti hominis dānatio cōtēptū & turpes imississet maculas: deiceps Ostraci cōsuetudinē peruersus

antiquauit: quæ scriptis nostris hunc maxime in modum adûbran potest: Ostraci id est calculi uiritim in consilio dabantur: & in eis quisq; quæ ex ciuibus urbe cedere uellent: litteris indicabant: quæ postea in uniuersi locum cancellis circumleptum deferebant. Magistratus uero quibus negocium dabatur: primû quidē uniuersos simul recensēbant qui nisi sex milia numerû excessissent: nihil confectû esset: postea unus cuiusq; calculis sepositis: eum quæ pluribus sententiis damnatû cognoscerent: decem annos extorârē fore declarabant: ea tamē conditione ut fructus suos capere liberum sibi relinqueretur. Multis itaq; (ut unde discēssit reuertatur oratio) in Aristidē scriptis: ignoratione litterarû nōnulli pœnitus agrestes ostracû suû Aristidi uel ut uni ad quē nihil tale pertineret: ut i Aristidē scriberetur: porrexerû. Hic cû multitudinis aduersus se concitate studiû admiraretur: quæsiuit: unum ab eo quē in exiliû mittere statuisset mali quicq; perpessû essent. Cui nihil sibi mali factû nec a se uirû cognitû esse sed moleste ferre dixerunt: q; oibus in locis hunc ipsum iustum audirent. Quæ cû accepisset Aristides nihil locutus illis quæadmodû cōtenderant i scriptû Ostracû rediit. Dehinc concedens ex urbe manus ad cælû tendens non sicut Achilles græcis iratus deprecatus est: sed ut Atheniensibus quæcûq; uellent sic bene fauste feliciterq; euenirent: ut Aristides sibi nunq; ueniret in mentē. Tertio post anno cû Xerxes per Thesaliâ ac Boetiâ duc̃taret exercitû: & Atticam adoriri statuisset: Athenienses antiquata lege exules restituere Aristidis causa præsertim: quæ omnes si cû hostiû copiis iungeretur reip. perniciosum fore: & cōplures eius auctoritate & gratia ciues ad Barbarum defecturos: formidauerant. Sed eorû q; falso metu præoccupatus animus fuerit res hæc testimonio erit. Antea eni q; creditû eius decreuisset ciuitas: nihil sibi fuit antiquius q; ut græcos ad libertatem hortaretur: sollicitaret & studiosos & arduos inflamaret. Post reuersionis suæ decretû Themistocle: cui rerû sūma commissa erat: cunctis in rebus consilio opera diligentia iuuit: & cōmunis salutis gratia inimicissimû sibi laude & gloria ornatissimû ac cumulatissimû præstitit. Cû Euribiades salaminâ deserere deliberasset: & regiæ Triremes noctu transuectæ circumstarent: transitq; ad insulas corona cinxissent: cunctis rei huius ignaris Aristides aditis mille periculis ex Aegina per hostiû classem traiciens in tēpore pfectus est. Subinde noctu ad Themistoclis tabernaculû uenit: quæ solû euocatû remotis arbitris sic alloq;: Nostræ pattes sūt Themistocles: sapimus: ut iam inani ac puerili dissensione posita: nouâ de itegro rationē ineamus: ut salutari ac honestissimo certamine contendentes: tu quidē iperio ac potestate: ego autē ministerio graciâ terrâ conseruemus. Quâ ad rē tu solus optimâ sententiâ attingisse ac probasse mihi uideris: cum inter angustias de maturando nauali prælio decreuisti. q; si contraria sociorû deliberatio nobis est: hostes: ut augurari coniectura possumus: quodâmodo nobis adiumento sunt: quorum nauibus uicinû mare a latere a frōte a diniqu; omni parte tenetur: ut etiam qui sua sponte dimicaturi non sunt: rebus desperatis strenue ac fortiter manû conserere necessitas cogat. Eum enim in locû deducta res est: ut nulla fugæ uia reliqua sit. Ad hæc Themistocles uel lem inquit o Aristides: ut in hac re mecû initio certamine superares: ideoq; nihil prætermittâ: ut tecû hoc honesto contentionis genere decertans re ac factis superior sim. Deinde fraudē qua Barbarû circumueniente machinabatur patefecit: & ut Euribiadi suadeat nullâ nisi in nauali prælio salutis opē relictâ esse cohortatur: eius eni fidē pluris faciebat. Ex quo Cleocritus Corinthius iperatoribus in cōcilio coactis: cû Themistoclem de sentētia deiicere cuperet: dixit: nec ipsi Aristidi qui presens tacet cōsiliū eius pbari. cui sic restitutus Aristides nō tacerem inquit: si Themistocles quæ cōtra rep. essēt in mediû afferet: nec hoc tēpore eius beniuolētia & gratia sed decreti collaudatiōe tacebam. Hæc a græcæ classis perfectis agebatur. Aristides autē ut aiaduertit Pitaliâ insulam haud sane magnâ: quæ i trāsitu Salaminis sita est: hostiû copiis resectam: impositos leuibus nauibus promptissimos in eâ transmisiit: ubi collato Marte Barbaros uicit ac delet. Omnes. n. i eo prælio desiderati præter nōnullos clarissimos ac primarios homines: q; uiui capti sunt. Hoc i numero tres Sanclaus sororis regis filii erāt: quos cû Aristides extēplo ad Themistoclem deferri curasset: Eustratidis uatis iussu crudo libero patri statim olauit. Extrema insulæ statiōibus militû cōmuniēs: insidias i illos qui trāsueherētur ita disposuit: ut nec isultus suis cadē nec hostibus fugâ afferre posset: Hoc illo loco quia magis nauium cōatibus ac sumis uiribus decertatû ē: tropheû erexit. Prælio iâ cōfecto Themistocles Aristidis animû tētare uolens illustres inq; res gessimus cōfiteor: sed ut uideat uideor: restat: ut illustres cōficiamus: ut scilicet Asiam in Europa capiamus. id salice cōsequimur: si cōfestim ad Hellepontû ananigates pontem refrigemus. His dictis Aristides ut hæc missa faceret iussit: at uero potius quo pacto q; prium Meduæ græcia eliceret: omni cura industria uigilantia cogitaret: ne tātus militum numerus sublata furiugiendi facultate coactus ad dimicandum cōuertatur. Quæ cû audisset Themistocles: rursus Aruacē Eunucû unû ex iis qui uiui i deditionē accepti erāt iternūitium emittit: ut claculum regem edoceat græcos ad agustias trāsmittere & potē rescindere pperates ut eius saluti cōsuleret animaduertisse. Is igitur hoc nūtio accepto cōfestim inde castra mouit & trepidatiōe ac metu plenus quāta celeritate poterat ad Hellepontum cōtēdit. Quicquid uero floris & roboris i exercitu fuit (trecenta autem ferme milia militû erāt) Mardonio duci reliquit: qui firmissimus pedestribus copiis: cōsensus adhuc magno terro græci erāt: quibus minitabundus hūc imodū scripsit. Vicistis: Maritimis lignis terrestres uiros oī ex parte naualis artis ignaros: Ecce nūc aplissima ac fusa Tessalia atq; Boetiæ capus amplissima loca sunt: ubi recta ac iusta pugna uera uirtute magno equitatu ac peditatu de summa rerû decernamus. Atheniēsisbus antē regis nō in litteras missit: qbus i fidē suam recāpit eorû urbē ferro igniq; passim deuastatâ reedificatur: & ipsis magnû auri pōdus datur: eorûq; ciuitatē totius græcie p̃cipem factur: si bello quod nūc aduersus græcos gereret absisterēt. Id cum Lacedæmonii rescissent: magnopere ueriti legatos Athenas dimittunt: orāt: ut libros & uxores Spartam uenire iubeāt: gradioribus quoq; natu selubenter alimēta suppeditaturos. Peruastatis eni agris & urbe coacta deducta erat: ut populus non modo caritate uerum etiam fame grauiter laboraret: quod quanq; sic se

haberet: nihil tamen actum est. Hæc enim cum a legatis accepissent: grauissimam Aristidis sententiam quasi Lacedæmoniis responderetur securi sunt: Hostibus minime succensere Athenienses: si res omnis auro atque opibus uenales existiment: penes quos iis imbecillis & commutabilibus pecuniæ membris nihil pulchrius nihil præstantius nihil amabilius est: subirasci autem Lacedæmoniis: qui necessitatem solummodo atque inopiam: quibus per id tempus laborent: diligenter animaduertant: uirtutem autem suam & laudis & gloria cupiditatem obliuiscantur: cum in animum sibi inducere contendant: ut cibaria mercede sua armis pro salute græciæ dimicent. Hæc cum Aristides scripisset: legatis in concilium introductis Lacedæmoniis renunciari iussit: Athenienses erga græcorum libertatem sic animatos: ut nullum tantum auri pondus supra subterque terram sit: quo adduci possint: ut ipsum saluti græciæ anteferrēt. Mardonii quoque legationi respondit: Quousque hic quem uidetis sol cursum hunc currere perget: Athenienses cum Persis belligerabunt. ut absumptos fines suos & uiolatas ac demolitas sacras ædes ulciscantur. Sacerdotes etiam publice execrationes indicare constituit: si quis caduceatoribus missis de fœderis pacis amicitiae conditionibus cum mediis ageret: aut græcorum societate deferret. Mardonio ubi omnis metio pacis excidit: rursus exercitum in Atticam inducente: Athenienses denuo Salaminæ refecti sunt. Aristides Lacedæmonem missus eorum ignauitiam tarditatem ac negligentiam grauiter castigauit: quibus factum esset: ut Barbari de integro Athenas recepissent: postremum orabat ut græciæ: quæ reliqua erat: saluti ope ac auxilio non deessent. Ephori ea re audita subsequenti nocte (nam inter diu Zacynthiorum celebritate ciuitas ludis & ocio teneri uidebatur) quique milia Spartiatarum: quorum unusquisque septem secum ilotes trahebat: insciis Atheniensibus emittunt. Paulopost Aristides cum se nihil impetrare censeret: aspere rursus societatis eos admonēs reuertitur. Id cum risu Ephori exciperent eumque garrere & somno intentum fuisse dicerēt: suum siquidem iam apud Oresum aduersus externos: sic enim Persas appellant: proficiscentem exercitum esse. Tum Aristides respondere: cauillandi ac ridendi tempus non esse: nec ipsos amicos inimicorum loco fallere ac decipere pulchrum. Hæc ab Idomenæo traduntur. In eo autem decreto quo aristidi assensum est apparet non ipsum sed Cimonem Xantippum & Mironidem hoc legationis officio functos esse. Cæterum Aristides omnium consensu imperator ad id prælium creatus cum octo milibus Atheniensium militum Plateas uenit: ubi cum Pausania se coniunxit: qui quoniam græcis unus princeps erat constitutus: maximas undique tum ex Sparta tum ex cætera græcia copias contraxerat. Barbaris uero adeo innumerosa multitudo præsto fuit: ut nullus penes Asopum fluiuium collatis castris terminus esset. Sarcinas autem & impedimenta cæterasque preciosas res in medium coniectas muro quadrato circūuenierunt: cuius latera quaqua uersum denum Stadium longitudine procedebant. Pausaniæ græcisque comiter Tisamenus Eliensis Augurali scientia præditus portendit uictoriam prædixit si scuto potiusque ense uterentur: præagiebat enim eos uictores fore si in hostem non progredirentur: sed ultores Barbarorum impetum exciperent. Cum autem Aristides Delphos misisset responsum hoc relatum est: Hoc in prælio Athenienses superiores futuros: si uouerent Ioui Iunoni Cithæroniæ Pani Nymphis Sphargiticis: si Semideis quoque Androcato Leuconi Pisandro Damocrati Hypsioni Actæ: ouei Polydo sacra facerent: & in campo Ceteri Eleusinae atque Proserpinæ: dicato periculum intra fines suos facerent. Hoc oraculo renunciato Aristidis anceps cura fuit. Heroes quibus facere imperatum erat: auctores Plateensium fuere. Sphargiticarumque nympharum antrum in altero Cithæronis uertice extat: quod ad æstium solis occasum uergit: in eoque: ut aiunt: responsa superiori tempore dari solebat: ubi accolarum multos numine afflatos asseuerent: quos Nympholeptos id est a nymphis captos appellabāt. Campus autem Cereris Eleusinae uictoriæ significatio: si suos intra terminos cum hoste pugnarent: iterum Athenienses in Atticam reuocabat ac traducebat bellum. Interim Arimnestus Plateensium dux per somnum a Ioue conseruatore: quod græci facturi essent: interrogari uisus: ad iuueni conuersus hunc in modum respondit: Die crastina summe rex motis castris apud Eleusinam confidebimus: quo in loco Pythio, fratri consilio uisus & armis manus cum Barbaris conferemus. Cui tū Iupiter eos poenitus falli ac decipi monuit: ea sane quæ Pythius iussisset prope Plateensem agrum si quaerent inuenturos. iis per quietem mani feste uisus Arimnestus somno excitus & prudentissimos ciues & ætate maxime profectos cōfestim accersit. quibus cum multis uerbis ultro citroque congressus sub Citharonem penes Nyseos uetustissimum templum stare deprehendit: quod: ut fama est: ipsi Cereri Eleusinae atque Proserpinæ dicatum esset. id ut perspexit: ascitum Aristidem ad locum deducit: qui natura sua ad instruendam ac disponendam pedestrem phalangem iis: qui equitatu inferiores essent: commodissimus erat. Quoniam pars una cithæronis cōterminos & contiguos agros campo: in quo sacellum edificatum esset: equitibus inuios & inaccessos aditus efficiebat: haud longe hinc Androcatis herois delubrum fuit: quod nemorum densitate & arborum umbra quasi quadam corona cingebatur: utque nihil ad uictoriæ spem deesset: quæ oraculum sibi portendisset: Plateenses Arimnesto legem ferente fines suos qui ad terram Atticam uergunt e medio sublati græciæ causa Atheniensibus dono dare decreuerunt: ut inter suum agrum: quem admodum responsis admoniti sunt: cum hoste signa conferrent. Hæc Plateensium animi magnitudo ac magnificentia tanta omnium gentium prædicatione celebrata est: ut Alexander multis post annis asia potitus plateas moenibus cinxerit: & in Olympicis ludis per præconem sic edixerit: Rex Plateensium fortitudini ac magnitudini animorum hanc in præsentia gratiam refert: quoniam bello medico agros græcis adiecerunt: & promptissimis animis atque corporibus omni ex parte in communem græciæ salutem se contulerunt. Deinde inter Athenienses: ut ad institutum reuertat: & Thegeatis de instruendis aciebus oratio contentio est. Athenienses enim dignum esse censere: ut nihil extra ordinem decerneretur: sed ex more dextrum cornu Lacedæmonii ipsi sinistrum haberent. Thegeatæ uero multis uerbis de magnitudine re differere: quas maiores sui superiori tempore gessissent: id cum Athenienses æquo animo ferre non possent:

Aristides assurgens tali oratione usus est: De nobilitate atq; fortitudine Thegeatis respondere mihi per hoc tēpus nō licet: uobis autē & Lacedæmonii & reliqui græci: qui nūc adestis: dicimus: quoniā locus nec uirtutē præstat: nec adimit: quā uos nobis in acie partē dederitis: eā instruere ac rueri conabimur: ne rebus antea fortissime gestis dedecori simus. Venimus enī huc nō ut seditionibus cū sociis cōflectemur: uerū ut sociorū causa cū hoste signis collatis decertemus: nec ut parētes uestros solū sed ut nos ipsos laudibus celebremus: & græciæ hodierna die strenue nauemus operā. In hoc certamē descēdimus in quo talē ciuitatem iperatorum militem præstituri sumus: qualē græco nomine dignū putare debemus. Secūdū Aristidis orationē imperatores & qui in cōcione aduocati erant ad Atheniēses inclinauere: & eis alterū cornu contulerunt. Per id tempus cū rex græciæ fluctuaret & Atheniensīū statutis multis obnoxius periculis esset: hoies locupletissimi & clarissimo loco nati: cū belli causa in ægestatē incidissent: nouarū rerū cupidi facti sunt: in dignabantur enī: cū gloriā & potentiā quibus in ciuitate aliquādo floruiſſent absumptis ac exhaustis opibus suis periſſe: & ad nouos homines spectatissimos deferri magistratus cernerent. Quāobrē Plateis quondā in domicilio frequentes occulte cōuenientes in populi perniciē cōiurauerūt: q; nisi ad suum sensum succederet: res disturbare & Barbaris prodere constituerant. Dum hæc in exercitu aguntur: & huius malicōragio latius serperet: ad Aristidem eorū omniū quæ acta erant inditiū delatū est. Qui ubi hūc nuntiū accepit: temporis conditione sollicitus nec rem tā fœdā negligere: nec prorsus detegere censuit: ut ad multitudinē quoq; intestina hæc discordia deferretur: iustā magis q̄ utilē rationē uestigauit. Ex multis octo tantū cōprehensis solū in Eschinē lambreū & Agisiā acarnanum duos coniurationis principes iudiciū latū est: qui raptim ex castris diffugiebant. Cæteros qui in ea noxa erant dimissos bono animo esse uoluit: eis quoq; ut qui erratū suū obscurum esse crederent: pœnitendi locū reliquit: adiecitq; hoc præliū iudicē futurū: quo ipsi bene de patria meriti ab eis sic accusationibus recte ac iuste liberarent. Post hæc Mardonius: qui plurimū græcis præstare uidebatur: collectum equitatū in hostes immittens eorū animos tentabat: qui cōstita dicem Citharonis munū ac petrosū locū præter Megarenſes infederant. Ii tribus milibus militum frāti campeſtri loco castra posuerant: quo factum est: ut temeritatis suæ pœnas darent: nā frequētē in eos īgruentē equitē & impetū undiq; facientē cum sustinere non possent. Pausaniā per nunciū orant: ut integris subsidiariis copiis in præliū submissis pulsos ac cedentes & Barbarorū multitudinē turbatos tueretur. Pausanias ea re audita anceps fuit: cernēbat siquidē megarenſiū castra ob missilium ac sagittarū densitatē quasi e prospectu adempta: eosq; cōfertos parū in orbē coactos: quibus Phalange Spartiatū quæ grauis arina curæ esset equitibus hostiū incumbentibus opem ferre non posset. Quocirca cohortū pfectos & ducs: multis enim stipatus erat: uirtutis & honoris cupiditate incendit: ut tunc ī ponte cum hoste certarent: & reingrata pugna recenti milite ad auxilium Megarenſibus ferēdā procurerent: cæteris ob discriminis magnitudinē certamen decertantibus. Aristides Atheniensēs id facturos in se recipit. Olympiodorū igitur ultra omnes cohortū præfectos manu promptissimū statim mittit: qui trecentis lectissimis militibus & permixtis secum sagittariis præpositus erat. Iis mature paratis ad seruandos socios cursu properantibus: Masiſtis inter Barbaros profectus equitum uir fortitudine admirabili & magnitudine ac pulchritudine corporis singulari: ut animaduertit: eos uersus subditis ualcaribus q̄concitatisimū equū immittit: cuius īperum excipientibus collato Marte pertinaciter pugnatum est. Acrius etiā nitebatur: quia hoc præſenti certamine de summa rei experimentum erat. Ruens autē equus sagitta faucius Masiſtium præcipit ad terrā dedit: q̄ onere armorū iacēs amoueri ne quibat: & incubentibus Atheniensibus ac manu cedentibus uix cōrectari poterat: adeo pectus caput pedes auro are ac ferro munierat. Hunc tamē cū quis eā Galeæ partē quæ supereminet oculo aduersa lancea percuteret occidit: cæteri persæ dimisso cadauere fugā capere. Tum dep̄henſum est rē egregie geitā esse non multa hostiū occidione: pauci enī ceciderant: sed luctu ac clamore Barbarorum audito: nam Masiſti obrūcati dolore se ipsos & equos ac mulos tondere: & eiulatu ac planibus campos implere: quibus tēperare nō poterant: cū post Mardonīū uirū uirtute ac potentia præſtatissimū in tumultuario illo prælio perdidisset. Post equestrē pugnā multos dies utrinq; nihil actū est. Vates enī ex Persis & Græcis uictoriā quidē pollicebantur: si de defendendo rē transigerent: laudem autem si primi certamē inirent. Sub idē pene tempus mardonius cū paucorū dierū comiteus super essent: quibus aleret tantū exercitū ac sustineret: contra græcis frequens quotidie multitudo coniungeretur: mardonius inq; hæc secū agitans animo nō amplius cunctādæ sed maturandæ rei cōsiliū capit. Itaq; prima luce Asopum transgrediens græcos tale nihil expectātes adoriri statuit: ducibus quid facto opus erat prima uespera imperatū: media uero ferme nocte magno silentio eques ad exercitum græcorū uenit: militibus qui pro statione castrorum custodias habebant obuiam factus iubet: ut colloquendi sibi cū Aristide potestas fiat. Cui uocato & q̄primū prodeunti dixit: Alexander macedo sum: qui pro mea erga uos beniuolētia maximum discrimen subire nō timui: ne subito hostiū insultu uos perturbati minus integris uiribus dimicetis: mardonius cras de summa rei nobiscū signis collatis dimicabit: nec ut rem maturet ulla bona spes aut audacia facit: sed ulterius prorogādī tēpus rerū inopia non finit. Vates etiā diris oraculis ne præliū ineat cohibent: & exercitus omnis motore ac stupore confectus est: sed eo necessitatis uentū est: ut uel audendo fortuna tentanda uel diutius stando extrema fames expectanda sit. Hæc cū dixisset alexander aristidem orabat: ut ipse cōscius memoria teneret: & neminē participem faceret. Cui tunc Aristides iniquum esse: Pausaniā cui summa rerum commissa erat hæc ignorare: cū cæteris autē nullū se ante prælium uerbū facturum: at si uicerint (quod dii faxint) omnibus alexandri uirtutē ac promptitudinē notā fore. Iis ultrocitroq; dictis Rex macedonū equo reuectus est. Tū aristides ad pausanīæ tabernaculū profectus quo in statu res esset exposui

it: ceteris post aduocatis ducibus imperatum: ut quisque suos in ordine instrueret: & paratos quasi iam pede collato configendum esset continerent. Per id ferme tempus Pausanias (ut scribit Herodotus) Aristide conuento dignum putabant: mutato loco Athenienses dextro loco constitui: & aduersus perfas obici: melius enim cum ipsis decertaturos: cum & eorum belligerandi arte experti & recenti uictoria audaciores essent. Se autem sinistro in cornu futurum quo ex loco graecos qui medorum partes confectaretur exciperet. Reliqui Atheniensium principes ualde superfluis in rebus occupati & difficile Pausania dictitabant: si cunctis suis in locis dimissis solus Athenienses uelut ilotes supra & infra collocaret: & arbitrari suo nunc pugnacissimae genti obiectaret. Aristides autem eos magno in errore uersari docuit. Nam si paulo ante contendere cum Thegeatis inquit ut sinistrum cornu haberetis ad uestram amplitudinem pertinere credidistis: & eis iudicio praelati uos honestatos censuistis: in praesentia Lacedaemoniis sponte nobis ex dextro concedentibus & quodammodo summum nobis principatum conferentibus: cur gloriam nobis propositam non amatis? praesertim cum in lucro ponere debetis: si non aduersus tribules & necessarios uestros sed Barbaros hostes nobis a natura datos dimicandum sit. Haec cum disseruisset: Athenienses sinistram Lacedaemoniis aciem summo studio dare: in dextram ipsi concedere: plurimam se inuicem exhortantium uoces dispersae: hostes aduertare: qui nec armis nec animis superiores illis essent: quos apud Marathona profligassent. At eosdem artus maiorem eandem uestis uarietatem eundem aureum circa mollia corpora & uiles animos apparatus: nobis eadem arma & corpora & plerisque secundis praeliis maiorem audaciam. Certamen uero non agrorum aut urbis causa: ut maiores nostri: sed pro trophaeis quae Marathone ac Salaminae constituimus: ut non Milciadis aut fortunae sed Atheniensium potius esse uideantur. Interea mutato loco aciem instruere: & se inuicem componere solliciti. Haec Thebani per transfugas explorata mardonio renuntiant. Qui exemplo siue Athenienses timeret: siue cum Lacedaemoniis maiori cum laude cōgredi uellet: dextro cornu Perfas aduersus Lacedaemonios instruxit: ceteros uero graecos qui secum erant aduersus Athenienses stare iussit. Palam autem inutatione acierum facta: Pausanias iterum in dextrum cornu se recepit: & mardonius sicut initio habuerat: ut manum cum Lacedaemoniis confereret in sinistrum reuertit. Eo die nihil actum: graecis in conciliu uocatis longius castra mouere iussim: atque locum indagare unde opportuna aquationes essent. Propinqua enim omnia fluenta Barbari foedauerant: & maximo equitatu occupauerant. Sequenti nocte cum duces ad destinatum castris locum suos agerent: multitudo uix consistere ac difficile subsequi. Vnde cum sine ipsis excesserunt munimentis: magno numero uersus Plateensium urbem passim discurrere. Unde cum sine ipsis palati dispergerentur: & tabernacula nullo ordine componerent: non mediocrem tumultum fecere: Lacedaemoniis autem folis inuitis obtrigit: ut postremi ceteris procurrentibus relinquerent. Amompharetus uir animosus ac in adeundis periculis temerarius iandiu pugnandi cupiditate ardere: & discrutari animo: quando huiusmodi tarditate prorogari pugnae tempus intelligeret: castrorumque mutatione latentem fugam uociferans exprobrare: & aperte dicere non tergiuer labor: aciem deserens: sed meis comilitonibus hic praestas mardonium effuso impetu properantem excipiam. Cui cum Pausanias occurrisset: iussissetque ut ipse faceret: quod conuocata comicione graeci faciendum esse decreuissent: Amompharetus ante pedes eius ingens manibus saxum attollens iecit. Et hoc inquit qui timida consilia ac decreta repudio: ut pugnandi copia fiat: meum suffragium est. Praesens hic status Pausaniae dubitationem incussit. Itaque Athenienses abscedentes missio nuncio rogat: ut manerent & una secum iter agerent: alias ipse copias Plateas ductabat: ut Amompharetum inde summoneret. Dum haec geruntur: dilucescente iam die mardonius aduentans: non enim fugerat: graecos uacuis relictis castris exisse: cauto agmine ingenti clamore Barbarorum ac strepitu in Lacedaemonios repetere ferebatur: quod in graecos fugaper agros palantes non dimicaturus uerum spoliaturus irrueret: quod ut cōtingeret paruo momento opus erat. Id ut Pausanias animaduertit iter continuit: & suos in ordinem redire quasi praelii inuitos imperauit: castrum uel iracundia in Amompharetum concitus uel repentino hostis aduentu perturbatus graecis signum daret oblitus est. Quo facto nec statim nec conferti sed rati & sparsi in ipso ferme certamine auxilio ueniebant. Vt uero primis hostibus litare non poterat: spartiatos scutis ante pedes positos quietos considerare iussit: nec iniussu eius certaminis studio in hostem exire: uerum animum adhibere siquid imperasset. Eo rursus immolate cum equites iactis cominus telis irruissent: unus Lacedaemonius ictus est. Inter haec Callicrates quoque angustia forma & corporis magnitudine ceteros graecos qui in eo exercitu fuerunt: superasse traditur: sagitta percussus ac propemodum exanimatus: Ego quidem inquit mortem non lugeo: quando domo proficiscens: ut per graeciam moreretur huc uenerim: sed angor animo. quod nec strenue nec fortiter dimicans oppeto. Hic casus etiam atque etiam grauis erat: ubi tanta illorum hominum continentia fuit: ut admiratione dignissima sit: adeo ut irrumpentes hostes minime propulsarint: sed eorum impetum ab deo atque eorum duce dimicandi tempus expectantes sustinebant. Cum tamen interim hostis obnoxius aggrediretur: ac pertinacius aciem suam confundere ac dissipare niteretur: monumentis proditum est: dum Pausanias paulisper extra militum stationes rerum diuinam faceret: ac adoraret: nonnullos repente lydos irrumpentes sacrificiorum apparatus diripiisse ac dissecisse: quos ipse & qui iatus eius cingebant cum iermes essent uirgis ac loris percusserunt. Ideoque nunc Lacedaemoniae in huius excursionis memoriam in ephebos plagis circa aram sauiunt: & deinceps lydorum celebritatem seruant. Quae cōuersus ad templum oculis & manibus ad caelum sublati lunonem Citharoniam & reliquos Deos in quoque tutela Plateensis ager positus esset: obsecrauit: si graecos uictores fore fatatum non erat: saltem factis ipsis restrenue gesta hostibus ostendant: aduersus fortes uiros bellicis artibus instructos bellum gessisse. Post Pausaniae orationem qua auxiliares sibi deos inuocarat: cum sacrificia & augures in manu uictoriam esse portederent: omnibus deinde iussis: ut aduersus hostem starent: Phalax unanimi similis uisusque ferox & horrens tota in audacia ac uigore conuertitur. Tum Barbarus cum uiris certamen fore sensit: qui non minus acriter

q̄ pertinaciter uel immote pugnaturi essent. Quāobrē multis factis sacras sagittas in Lacedæmonios con-
 iiciunt: qui simul ad testudinem instructi hostē aggressi perficis repulsis missilibus gradum acius intulere.
 Persarū uultus ac pectora pilis ferientes compluris non impigre nec in cassum cadentes prostrauerūt. Nā
 comprehensis nuda manu lanceis plurimos confringere: & intrepide nudato ferro, procedentes gladiis &
 acinatibus diutius ex aduerso rem gessere. Athenienses uero Lacedæmonios expectantes quietem agere:
 donec magno pugnantium clamore & Pausaniæ nuntio cognita re mature ad subsidium ferendū imperū
 fecerunt. Eis properantibus græci qui medis fauebant sese obuios intulerunt. Id ut Aristides cernit: cæ-
 teris relictis primus procedit: & Græcienses Deos testatus ipsos magna uoce rogabat: ne secum prælium cō-
 ferrent: neq̄ sibi impedimento forent: neq̄ prohiberent laborantibus auxilium ferre: qui pro salute græciæ
 dimicarent. Postq̄ aut̄ eos ab huiusmodi consiliis alienos & structis in se aciebus infestius iter intendere
 sensit: hunc in modum ab inferendo præsidio reuocatus cum istis congressus est: qui ferme quinquagita
 milia fuerunt. Horum pars maxima cum magis tentassent prælium: q̄ inissent. inclinauerunt: & perinde ac
 Barbaris effusim iam in fugā uersis abscesserunt. Pugna uero in primis anceps fuit: ubi Thebani prop̄ri-
 sime pugnabant: quorum multitudo non ex sua sententia sed potentissimos ac primarios uiros secuta me-
 dorum partes tuebatur. Sitaq̄ diuisis copiis collato Marte Lacedæmonii primum cōnixi persas cedere
 coactos auertūt. Mardonius ab Arimnesto spartiatā saxo caput saucius: ut ab Amphiarai oraculo sibi præ-
 dictum erat: occiditur. Illuc enim lydum hoīem Carē aut̄ alterū ad Trophoniū emisit. Cui carica lingua ua-
 res respondit. Lydō uero in Amphiarai templo dormienti quidam dei minister per quietē astitit: a quo il-
 linclydus abscedere iussus cū dicto nō audisset: magno lapide caput ictus uulnerari deinde mori iussus est.
 Hæc ita prorsus euenisse traduntur. Lacedæmonii lignea intra mœnia fugientes persas includere. Paulo
 post Athenienses dare tegra Thebanos coegerunt: ubi trecētos qui primi aduersus se irruerant: inter præli-
 andum obtrūcarunt. His fulis iā & fugatis Barbaros intra uallū inclusos circumfœderi nunciātur. Sic salutis
 occasione græcis relictā pleno gradu ad hostiū castra succedere: & Lacedæmonii opē ferre pergūt: qui cit-
 ca munimētōrū expugnationē per iperitiā tēpus terebant. Aduementes itaq̄ Athenienses magna cū strage
 hostiū uallū cæperūt. Ex trecētis enī milibus quadragena dūtaxat milia cū Artabazo fugisse traditū est. Eo
 prælio ex iis qui pro græciā pugnauerūt mille trecēti & sexaginta ad summū cæsi: quorū Athenienses duo &
 quinquaginta ex Eantide tribu fuerunt: quæ (ut Clidemus auctor est) acerrimā pugna ediderat. Quocirca
 tenuit cōsuetudo: ut sacra uictoriæ causa Pythio respōso Spargiticis Nymphis itata Eātidis tribules face-
 rent: quibus impensam resp̄ daret. Lacedæmonii unus & nonagita: Thegeatæ uero sex & decem perire.
 Mirandū igitur est illud Herodoti: quo pacto solos istos omissi: cæteris græcis manus cū hoste conseruisse
 descriptis: et esset desideratorū multitudo: & monumēta rē cōmuniter magnifice gestā eē testimonio sint.
 Nec enī arā sic inscripserunt: si cæteris intra castra quietis tres tantū ciuitates decertassent. Victores dāna ip-
 saria gesta fugatis Persarū ducibus generici cōmunia græco ista ioui statuūt altaria libera patri. Hoc præ-
 lium secundū Athenienses quartadecima Boedromonis secundū Boeios aut̄ sexta & uigesima Panemi-
 mensis factū est. Quo die nostra etiā ætate Plateis frequēs græcorū cōsiliū habetur: ubi uictoriæ huius cau-
 sa ioui liberatori sacrificatur. Hanc dierū uarietate nemo miretur: cū eos qui diligentissime astrorū ratiōem
 tenere hoc tēpore profitentur: aliud & aliud mensis principiū & exitum agant. Subinde momēto ferme tē-
 poris fortuna græcorū uersa. Nā cū Athenienses Lacedæmonii nec fortissime rei gestæ præmiū darēt: nec
 trophæū erigere permetterēt: sed utrinq̄ armati disceptarēt: magno in periculo res fuisset: nisi Aristides ex-
 ercitus duces collegas suos mitigās accōmonefaciēs præcipue Leocratē & Miromidē cōtinuisset: eisq̄ sua-
 sisset: ut eā tē diiudicandā græcorū arbitrio dimitterēt. Hoc loco græcis ad deliberandū intentis Theogirō
 Megarēsis alteri dixit ciuitati præmiū dandum: nisi hoc iudicio intestinum bellum cōcitare uelint. Post
 quē Cleocritus Corinthius assurgens quasi Corinthiis præmiū postulaturus suscipiōnē iniecit: quorū ciui-
 tas post Lacedæmonē atq̄ Athenas summa dignitate mtebatur. Hic autē grauissimā pro Plateensibus ora-
 tiōnē dixit: quæ uniuersis placuit. Consuluit enī ut ei optimæ gestæ rei præmiū decernentes quorū ho-
 nores utriq̄ bonā in partē acciperēt graues lites. ac controuersias e medio tollerent. His expositis primus
 Atheniensium nomine Aristides deinde Lacedæmoniorū Pausanias in hanc sententiā inere. Hunc igitur
 in modum conciliari ex manibus exempta octuaginta talenta Plateensibus dono dederunt. Quibus ade-
 Minervæ locata & simulacro constituto picturis delubrum exornarunt: quæ in hoc usq̄ tēpus itegre uisun-
 tur. Trophæū seorsum Lacedæmonii seorsum Athenienses posuerunt. Postea cum de faciundo sacrificio p-
 cunctarentur: Pythius respondit ioui: in cuius rutela libertas est: aram dicato: ne prius tē diuinam faciūto:
 q̄ uniuersæ regionis huius ignē quasi a Barbaris uiolatum extinxeritis: tum purum ex Delphis uelut a cō-
 munibus laribus accensum capiunt. Ea de causa græcorū principes e uestigio circūcētes oēs ignes resti-
 gui coegere. Euchidas Plateensis pollicitus ignē ab deo quanta fieri celeritate posset delaturum uelocissi-
 me Delphos perrexit: ubi expiato ac resperfo corpore laurea corona redimitus ex ara igne sumpto citato
 gradu ante solis occasum uno die mille stadiū iter emensus Plateas reuertitur. Hic ubi ciues comiter cō-
 plexus salutauit: reddito igne statim in terrā prolapsus haud multo post expirauit: cuius cadauer sublatū hoc
 epigramate in Euclia Dianæ templo a Plateensibus sepultum est. Id Pythium Euchidas & Lucereuertinu-
 na. Euclia multi sunt qui Dianā putēt appellēq̄. Nonnulli autē Herculis & Mirræ filia: quæ patrocli so-
 ror mēenio patre nata est. Hæc cum uirgo e uita migrasset: magno in honore penes Boetios & Locros fu-
 it: ei q̄ ara & statua in omni foro dicata. sponse sponsiq̄ priusq̄ nuptiæ cōficiantur ex more sacra faciūt.
 Subinde cum frequentes græci cōmuniterq̄ conuenissent: Aristides decretū scripsit: ex cuius auctoritate
 edictum est: ut græciæ priucipes & legati ad sacras celebritates publice missi quotānis apud plateenses con-

cilium haberent: quo in loco liberalia quinquēnālī certamine celebrarentur. Expēsam quā ad hāc rem necessaria foret cōmuni collatione grācia suppeditaret: scutorū decē milia mille equos naues cētū eius quod aduersus Barbaros gestū est belli memoria: ad hāc Plateēses qui pro grācia deo sacrificaret factos sanctos esse. Iis pracone referēte auctoritate publica cōfirmatis Plateenses pmisserunt se grācis: qui hic ceciderūt & humati essent: in perpetuū parentaturos: quod etiā nūc in amastione mēse: quē Alalefineniū Boetii nominant: seruari uidemus. Celebrē. n. cōtū sexto & decimo die: ut primū illuxit: emittūt: cui tibicina bellicū canēs itineris dux est uehicula Mircho: & coronā passim cōpleta Laurus deinceps colore fusco: subsequuntur lactis & uini libationes in amphoris: olei quoq; ac ungti crosso (id enim uasis nomē est) liberi adolēscētes deferrunt. Nā cū uiri quibus parentationes fiunt defendēdā libertatis causa uita excefferūt: nulli seruas est quicq; cōrectare: quod ad hoc sacrōrū ministeriū pertineat. Summus deinde Plateensium princeps: cui nec alio tēpore ferrū tangere: nec nisi candidā uestē induere ius est: puniceā nunc uestitus tunicā e tellalitteraria uas aquarū attollens nudato pugione per mediā urbē procedit: aqua dehinc ex fonte supra colūnas abluens unguento aspergit: postea mactato antepyrā tauro: ubi Iouē & Mercuriū isernū adorauit: fortes uiros qui pro grācia mortē obierūt: ad cōnā & cruentū hoc ministeriū iuit. Suppositū merū cratere tēpetans libansq; uiris inquit propinquo: qui ut fortiter grecoꝝ libertatē tuerētur fato functi sunt. Plateēses hanc cōsuetudinē a maioribus acceptā adhuc retinent: Aristides postq; Atheniēses in urbē regressos: ut ciuitatis statum ad populi ditionē transferrēt: studiosos animaduertit: plābis ob res bene gestas mente curā suspicere nō iniquū ratus est. Cū igitur haud facile populū armatū & uictoria exultatē coercere posse uideret: illius sententiā auctor fuit: quā remp. cōmunē fore & ex omni Atheniensīū ordine magistratus deleētū iri decernebat. Cū Themistocles aliquādo cū populo agēs affeuerasset sibi cōsiliū in mentē uenisse: qđ si secreto transigeretur ad ciuitatis utilitatē & salutē plurimū cōferret: Aristidi soli populus negociū dedit: ut & ad hanc rē diligenter animū intenderet: & si e rep. uideretur p̄baret. Cui ubi Themistocles uersare animo dixit nauale grācoꝝ succendere: quo pacto Athenienses uniuersā grāciā principes futuros sperabat: Aristides cōcionē habens exposuit Themistoclis cōsilio nihil cōmodius esse: sed nihil iniustius. Hāc cum audissent Atheniēses: tantū apud eos æquitatis causa & integerrimi uiri cōstātia pōdus habuit: ut Themistocle hac dere nullū deinceps uerbū facere iusserint. Postq; Aristides belli gerēdi causa cū Cimone imperator missus est: Pausaniā ac cāteros Lacedæmoniorū principes ob difficiles mores ac ferociā in focii nomis militē plurimū in se maliuolentiā ac simulatis cōfasse cōspicatus benigne clāementer humaniter mansuetū sociis uersatus est: & Cimonē multa dexteritate ad hominū cōsuetudines concinū & in expeditionibus æquabilē præstitit. Quibus ex rebus latuit Lacedæmonios cū eos nō armis nō classibus non equestribus copiis: sed comitate placabilitate atq; clāmētia principatu grāciā spoliabat. Nā cū Aristidis æquitas & Cimoniis facilitas: quā apud oēs cōmendabilia erant: Atheniēses grācis caros fecissent: Pausaniā auaritia ac difficultas adhuc cariores reddidit: haud iniuria quādo sociū primores semp iracūde semp aspersemp cōtumeliose alloqueretur: ac multitudinē plagis castigaret: & ferreā ancorā ceruicibus subnectens uniuersum diē ludibrio stare cogerēt: nemini prætērea fas esse uellet ut ante spartiatas legēdi stramēta p̄bulandi aut aquandi potestas esset. Quod ne cuiq; obscure foret p̄ suos lictores loris ueniētes arcebat. Quā Aristidi quid facto opus esset docere ac increpare uolēti: Pausanias cōtracto uultu ociū sibi nō esse respondens aut minime præbuit. Quocirca nauīū præfecti & grācorū duces in primis autē Chii Samii Lesbi cū Aristide egerunt: ut fociorū causam susciperet eosq; sibi deuinceret: quia iādiu a Lacedæmoniorū imperio liberari & ad Athenienses transferri cuperēt. Quibus cū Aristides in eorū quidē oratiōibus necessitatem ac æquitatē mēse facile intueri respondisset: cāterū ad id cōficiēdū fide opus esse: quā deuicti de integro inceptū irritū relinquere non possent: Vliades Samius & Antagoras Chius cōiuratione inter se facta primo incurſu Pausaniā triremē a se circa Bizantiū rostris incussam (reliquā enī classē præcedebat) inter suas intercæperūt. Percussus ea re Pausanias etiā atq; etiā iracundiē se breui demonstraturū interminatus est: eos nō in prætoriā nauē uerum in patriā suā impetū fecisse. Hūc fortuna: qua fraterus feliciter apud plateas rē gessisset: contentū abire iusserunt: quia tamē sibi uenerationes grāci tribuant: ut ne æquā ac parē meritis pōnā ab eo exigere uelint. Hoc deniq; pacto ad Atheniēses defecerunt. Quā in re admirabilē Lacedæmoniorū animi magnitudinē intelligere licet. Nā ut principes suos per summā peccandi licētiā magis atq; magis corrūpi: ac deprauari sensere: sponte principatu cedentes iperatores ad bellū gerendum mittere destiterunt: suis rationibus cōducibilis esse rati: ciues moderatos: qui sanctissimis maiorū suorū legibus audirent: qđ totius grāciā principatū habere. Sub idē tēpus grāci p̄cipe quoq; Lacedæmone bellicā administrandi causa pecunias cōferebāt. Ab Atheniensibus Aristidē petunt: ut eo auctore singulis ciuitatibus iustus census describeretur: eiꝝ ne muneris cura rei familiaris detrimēto esset: fundum ac fructus quos ipse redimeret cōstituere: ut quasi quadā in specula positus quantū uniuscuiusq; dignitas & facultas pateretur æstimaret. Hic tantæ licentiæ creatus dominus (quodāmodo enī grācia oīum suarū rerū sibi liberrū ius permiserat) cū ad hoc munus obeundū tenuis exisset: tenuior ea quoq; existimatione reuersus est: ut nō modo iustissime ac integerrime officio suo satisficeret: sed apud oēs quorū censum descripsit caritatis facilitatisq; perpetuū monumentū reliquerit. Quippe ut uetens ætatē Saturni: sic Atheniensium censum ab Aristide statum diuinis laudibus celebrantes: quandā grāciā fœlicitatē appellabant: præsertim cū paupolopost duplex deinde triplex factus sit. Quē n. Aristides quater centies & sexagies talentum expleuit: huic Pericles tertiā ferme partē adiecit: principio belli. Tucidides auctor est: a sociis sexcenta talenta ad Athenienses peruenisse. pericle uero uita functo duces populi censum urgentes ad mille & tricentū summū talentum retulerunt: non quia uel belli diuturnitas uel aduersa prælia tantū sumptum tantum dispendiū po-

stularent: sed ut in plæbæ publicæ as diuiderent: & statuas & sacras ædes magnificentissime apparerent: ciuitates exhauriebant. Quocirca cū Aristides propter census coactionē ingētē & admirabilem esset gloriā cōsecutus: magnopere Themistocles irrisisse fertur: quasi id in quo existimationis suæ fundamentū iecisset: nō uiri sed scrinii tuto aurū seruantis laus esset. Quo in loco Aristidē parū apposite ulcisci uisus est: qui sua loquendi libertate frætus sic paulo ante Themistocle increpauerat. Hic enī cū hostiū cōsilia scire ac præagere summā imperatoris uirtutē esse diffiniret: Aristides hoc necessariū est inquit Themistocle: sed manus abstinentes habere pulcherrimū & ueri imperatoris munus est. Aristides Atheniensī non reuerentis cæteros græcos sacramento adegit: utq; rectū fœdus firmaret post exactiones: quas in perfidos fieri mos erat: ignitos ferreos orbes in mare cōiecit. Magna postea ut apparet conuersione rerū facta: Athenienses tenaciore imperandi rationē ordiri cōactos ipse ut perierationē in caput eius uerterent iussit: & quæcūq; ad salutē & publicā utilitatē cōducerent facere nō dubitarent. itaq; nō ab re Theophrastus scriptū reliquit: in cunctis quæ uel at suatē familiarē uel priuatim ad ciues pertinerent: nunq; eū ab æquissimi hominis officio defuisse. In his uero quæ ad rēp. spectarent aliquādo: ut patriæ rationē haberet: quæ salua honestate nō nunq; saluari nō poterant: a uitæ suæ curriculo deflexisse. Nā cū uiolatis conuentis quæ cum Samiis haberent: ex Delo thesaurū Athenas delatū iri decerneret: principio orationis affirmasse dicitur: id de quo uerba facturū erat: tamen si nō æquū cōmodū tamē esse. Ciuitate deniq; tot moralīū ab eo principe cōstitutarū inops esse perseverauit: nec minori studio ex paupertate q̄ ex trophæis gloriā assequi cōtendit. Quod uel hinc facile demonstrauit: Gallias daduchus (id autē sacerdoti nōmē est) sibi necessitudine coniunctus inimicorū postulatione capitis reus factus est. Qui postq; satis multa de accusatiōe dixissent: extra causam tæli oratione usi sunt: Aristidē Lysimachi filiū: cuius summā dignitatē uniuersi græci admirantur: seuerissimī iudices plane cognoscitis: Eius quatenus res domestica sit: certo scio: pro uestra prudentia cogitatis: cū ipsum trita adeo lacerna indutū in luce oīum in oculis ciuitatis uenire itueamini. Quis tam male de rebus sentit: ut non intelligat: eū qui aperte frigus patiatur: domi fame ac multis quæ ad uitā necessaria sunt etiam atq; etiā laborare. Hunc tamē summiū uirum patriuelem sibi a natura datū uxore ac liberis & egregia paupertate grauātū Callias Atheniensī omniū sine controuersia diuissimus cōtemnit. Cuius tamē opera fide ac diligentia sæpenumero & intra hos cācellos patrociniū fructū est amplissimū consecutus. Hæc orationem cū ingenti acerbitate: ut ex murmure Callias aduertit: iudices accepissent: Aristidē uocat: rogat ut grauisimo suo testimonio iudicibus certū ac exploratū faciat: eū ei multas dedisset: & ut acciperet orasset: ut caperet nunq; adduci potuisse. Tum Aristides se magis inopia q̄ Calliā maximis opibus gloriari parē esse. Cōpluris enim uidere est qui fortunas quibus abundant uel turpes uel inhonestos in usus collocet: qui uero paupertatem generose ferant paucissimos. Quocirca paupertatē uelut malū obiectare mihi desinant: quæ nisi quibus inuitis accedit indecora esse nō debet. Hæc cū Aristides summa cū dignitate Calliæ testificatus esset: ex his qui aderant nemo fuit: quin eo consilio discesserit: ut inops quæ admodū Aristides q̄ locuples ut Callias esse mallet. Hæc ex monumētis litterarū quæ Eschines Socraticus cōmendauit accepimus. Plato uero tantū Aristidi tribuit: ut præcæteris cunctis clarissimis uiris: qui Athenis floruerunt: eū solū existimatione laude admiratione dignū demonstrauit. Cū Themistocle Cimonem Pericle porticibus pecuniis multis deniq; deliramentis ciuitatē cōplesse: hunc unū solida & expressa uirtute ad temp. se cōtulisse cōtēderit: qui suæ mansuetudinis & moderationis erga Themistocle grauissimū sæpe periculum fecit. Nā cū in cunctis publicis muneribus eo uno omniū inimicissimo uteretur: & exul ipsius artibus cum opera calūnia ciuitate cessisset: oblata sibi eadē malefaciendi occasione officium suum tamē & decorē seruauit. Themistochi siquidem maiestatis ad populū arcesso quasi tristem suorū temporū memoriā oblitus nullo loco aduersatus est: quin potius: tamen si Cimon & Alcmeon aliq; q̄ plures accusationi studiose ac diligenter incuberent: solus Aristides inuentus est qui nec re nec uerbo quicq; fecerit: unde afflictis inimici rebus uolūtatis fructum capere uideretur: sicut & pristina illius fœlicitati nunq; inuidisset. Aristidem cum in Pōrum reip. causa traiecisset nonnulli ultimum ibi uitæ diem obiisse: quidam autē admodū grandem natu magno in honore ac admiratione ciuium habitum. Athenis fato functum esse prodiderunt. Cæterum Craterus Macedo de eius morte quædam huiusmodi refert. Secundum Themistoclis exilium contumelioso facto populo uberrima insimulatoq; multitudo pullulauit: qui cum potentissimis ac optimis uiris diem dicerent: eos plæbis inuidiæq; potentia & secundissimis rebus insolētes esse obiectabant. Ex hoc fuisse nuncro Aristidem scribit. Qui Diophanto Amphitropei populi accusatore subiecto repetundarum cōuictus est: q̄ cum tributa redimeret ab Ionibus magnā argenti uim recepiisset. Hic condēnatione aduersus leuēta cū quinquaginta minas soluendo non esset: transfreta uit: deinde circa Ioniam uita excessit. Craterus nullum ad hanc rem scriptorum argumētum adhibuit: nec curiosissime more suo ullum decretum uel indicium attulit: nec auctores qui hanc sententiā probarent: ut ipse consueuit in suis libris adiecit. Reliqui autem: ut ita dicam: omnes qui plæbis aduersus imperatores errata litteri. mandauerunt: Themistochis exilium Miliciadis uincula Periclis multam & Pachetis miserabilē casum: qui in forensis subgeito constructus: ut se conuictum iri conspicatus est: sibi ipsi mortem consciiuit. Plæraq; id genus in unum locū collecta in uulgus efferunt. Ex Ostracismo quoq; Aristidem urbe exactum: nulla autē huiusmodi dānatione affectum esse commemorant. Apud Phareos etiā sepulcrum eius ostenditur: quod sibi publice constructum ferunt. Hic adeo inops mortuus est: ut suo sumptu summo die efferri non potuerit. At eius filias perhibet ex curia traductas maritis datas esse: & ciuitatē ut eas publice despōdit utriq; dotem tria milia drachmarum decreuisse. Lysimacho quoq; filio argentiminas centum & toridē cōsiti agri iugera populus erogauit: & quotidie quattuor drachmas adiecit: quod plæbiscitum Alcibiade referente factum est. Lysimachus

uita functus: ut Calisthenes auctor est: Polycritā filiā superstitē reliquit. Huic tantū alimētū quātum Olym-
pionis populus decreuit. Demetrius Phalerius Hieronymus rhodius musicus Aristoxenus & Aristotle-
les: si librū qui de nobilitate scriptus est inter ueros eius codices recensuerimus: Myrtham neptē Aristidis
Socrati illi sapienti: qui aliā uxorem habebat: matrimonio iunctam esse memoriā tradiderunt: Cū illā ea
potissimū ratione caperit: quia ob fortunarū tenuitatē non modo in uiduitate relinqui uerū etiā rebus ad
uitā necessariis carere percepisset. His auctoribus Panetius in his quæ ab eo de Socrate scripta sunt cōmo-
de ac grauiter cōtradixit. Cæterū Phalerius in Socrate Lysimachum Aristidis ex filia nepotē eximie pau-
perē fuisse memoria tenere se refert: qui penes Lachium: sic enī appellant: residens ex quadam tabella iom-
ma cōiectans alimēta sibi suppeditabat. Quo rogationē ferente populus matrē ipsius matrisq; sorore quot
diebus triobolo donauit. Cæterū lege a Demetriolata decretū factū est: utriq; mulieri publice drachmam
dari. Nemini mirū uideri debet: populū tantā eorū qui assidue in urbe uersarent curā egisse. Qui cū audis-
set apud Leranon Aristogionis ex filia neptē in fimo statu esse: & angustia rei domesticæ marito collocari
nō posse: Athenas reuehi iusserit: & hominē honestissimo loco natū sibi maritali copula deuinxerit: ei q;
prælium: quod Potamico populo adiacet dotis nomine dederunt. Quapropter ciuitas multis humanita-
tis & benignitatis monumentis: quæ nec ætate nostra internūtit: ab omnibus optimo iure & diligitur &
admiratione digna iudicatur.

M. CATONIS SENIORIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
PER FRANCISCVM BARBARVM IN LATINVM VERSA.

ARCVM AVTEM CATONEM GENERE TVSCVLANVM EVISSE ET pri-
usq; ad militiam atq; temp. se cōferret: in agro paterno circa fabinos uixisse memoriā tra-
ditum est. Cuius cum maiores proriūs ignobiles esse uiderētur: ipse Cato Marcū patrē:
ut uirū bonū fortē ac ī re militari uersatū efferret laudibus: catonē etiā proauū sapenume-
ro per premiorū onera ab imperatoribus laudatū & quinq; bellantiū equorū: quos interdi-
micandū amiserat: preciū fortitudinis suæ testimoniū a populo sibi restitutū refert. Cū ex
more Romani eos qui generis gloria carentes a seipsis initiū caperent hominis sui: nouos homines quē ad-
modū & ipsum Catonē appellarent: ipse ad gloriā quidē ac magistratus se nouum esse rebus uero gestis ac
uirtute maiorū uetustissimū prædicabat. Principio autē tertio nomine nō Cato: sed Priscus uocabatur: cō-
sequenti tempore Cato ei uirtutis cognōmentū extitit. Nā Romani eū: in quo multarū rerū usus ac experi-
entia sit: catonē nominant. Fuit hic de quo uerba facimus cato specie subruffus & glaucus: ut poeta quis-
piam haud amice scribens his uersibus expressit: Portius hic mordax glaucis subruffus ocellis Interiens
herebo sedes non comperit ulla. Verū enī uero corporis habitū a puero & a laboribus & moderate uiuen-
di ratione ex rei militaris cōsuetudine ad robur & bonā ualitudinē constantissimū nactus est. Orationem
tanq; alterā personā magno studio magna cura cōponebat: quasi omnibus qui grauib; in rebus nō p se
cordiā sed cū dignitate uersarentur necessariū id instrumentū esset. Quocirca passim per accolarū uicos &
castella se dicendo exercebat: quiq; sua indigeret opera deerat nemini. Qua in retātū ualuit: ut primū prō-
ptissimus disceptator postea eloquētissimus orator iudicatus sit. Omnes præterea quibus cū uiuebat: tan-
tam in eo morū grauitatē & animi magnitudinē animaduertebat: ut magnis operibus & magnificentissi-
ma quadā rep. dignū arb. iirarentur: nō solū enim forensibus in causis ab opera mercenaria se liberauit sed
ne eā gloriā maximi facere uisus est: quā ex huiusmodi contentionibus consequi posset. Lōge uero ma-
gis cū adhuc esset adolescens ex pugnis quibus cū hoste manū confereret & bellicis artibus laudē uendica-
re sibi cupiens multis aduersis uulneribus cōfossū corpus habuit: ipse enī se septē & decē annos natū pri-
marū meruisse stipendia dicit: cū Hannibal secundis præliis usus incēdebat Italiā. Interdimitcādū autē talē
se præstitit ut manu quidē pugnator egregius: in stataria uero pugna immobilis ac costans oculis fronte uul-
tu terribilis uerbis minax esset. Asperitate præterea uocis utebatur: cum & si recte suauis esset & cæteros admo-
neret: plarūq; huiusmodi res hostibus maiorē terrorē inferre q; enses. cū iter faceret: ipse met arma uno
subsequente ministro ferebat: qui secū ea quæ uitæ necessaria erant comportaret. Huic uel prandiū uel cœ-
nā ministranti nunq; catonē succensuisse aut male dixisse: quin eū plurimū iuuisse & una minima quoq; pa-
rasse: cum res ipsa militaris uocationē sibi liberā concessisse proditū est. In exercitu quasi semper aqua ute-
batur: q; si quando magis atq; magis calore percitus sitiret: acceti frequēter hauistū sitim sādare: uel si quan-
do uires pristinas desiderasset: uegetandi corporis causa Leuisculi non nihil uini delibare cōsueuerat. Pe-
nes agrū suū ciuis. M. curii uilla fuit: qui tertium triūphauit. Hanc cū sæpenumero peteret & tenuitatē agel-
li & domicilii frugalitatē cōtemplaretur cœpit eū illius uiri cogitatio: qui tætsi princeps iter Romanos el-
set: & ferocissimas gentes subegisset: Pyrrhūq; de possessione Italiæ reiecisset: agellū tamen hunc foderet: &
post tres honestissimos triumphos ædiculā hanc incoleret: ubi cū illum ad focū sedentem & rapas coequē-
tem legati Samnitū offendissent: magnū auri pondus dabāt. Quo q; primū repudiato illius auro minime
opus esse inquit: quibus cœna huiusmodi satis esset: quiq; aurū habentes uincere longe pulchrius q; au-
rū habere iudicaret. Hæc secū animo uersans cato discedebat domū suā: magis seruos & uitæ formulam
diligenter intuens in opere faciundo studiosior erat & luxū etiā atq; etiā oī ex parte circūcidebat. Cato cū
adhuc admodū adolescens sub Fabio maximo qui Tarentū precepit militare: Nearchō Pythagoreo phi-
losopho & hospite familiariter usus est: cui ut honestissimorū studiū societate coniungeretur iunimo-
tētendit: a quo & cōplura accepit: quæ & a Platone: qui uoluptatem maximā malorū elcā appellat: usurpā-

tur: & primariâ animo nostro calamitatē accedere cū corpori cōiungitur: depurationē autē & dissolūtiōē assequi cū cogitationes eâ a corporis cupiditatibus separant atq; disiungunt. His ab ipso plane percēptis Cato longe magis frugalitatē ac cōtinentiâ animo cōplexus est: eū sero græcas litteras didicisse pleriq; auctores sunt. In summa enī senectute græcos libros in manu sumens breues Ex Tucidide commētarios plures autem ex Demosthene confecit: quos in causis orandis magno sibi usui fuisse constat. Scripta quoq; sua græcis & sententiis & historiis distincta etiam atq; etiam exornauit. Pluraq; grauitē & sapienter dicta ad uerbum e græco in latinum traduxit. Erat per id tempus Romæ Valerius Flaccus cum patricio genere cum potestate primarius: qui cum uirtutem a natura datam sagacissime adoriri posset: magna beniuolentia liberaliter institutos educabat: & ad gloriam promouebat. Hic fundo M. catonis uicina prædia nactus a seruis & familiaribus singularis cū admiratione moderatissimū ac operosum eius uiuendi genus recepit. Catonem ut primum illuxisset in forum descendere aiebant: quisq; sua fide ac industria uti uellent præsto esse. Cū aut domū reuerteretur: hyeme quidē tunica demptis manicis idutū æstate uero nudū labore cum seruis certare: quibus cū sedere solitū eodē pane eodēq; uino uesci. Eius cū multis in rebus æquitatē moderationē graues cōmemorantibus illis ac sapientes sententias percepisset: ad cœnam uocari hominē iussit: quo deinceps usus mansuetis atq; urbanis ipsius moribus sicuti uirgulto cultura & præclara loci conditio ne opus esse animaduertit. Qui obrem Catonē induxit: animauitq; ut rem Romanā attingeret. Eo igitur profectus nonnullos statim adeptus est: quos & uirtutis ipsius admiratione & forense patrocinio sui studio suos fecit. Cūq; Valerius multum dignitatis ac potestatis in Catonem cōtulisset: Cato primū tribunus militū deinde quæstor factus est. Postero autē tempore cū iā late clarus esset & cognitus foris maximis in magistratibus: Valerio comes fuit. Ex maioribus natu Fabium maximū delegit: cui quoniā gloria rebus gestis potentia primoribus urbis anteiret se totū dedicauit. Illius mores & uita uelut pulcherrimū bene uiuendi exemplū sibi proponens eius uestigia ingressus est. Hac de causa Scipionis illius maioris qui cum necdū ex adolescentibus excessisset: per quandā æmulationē aduersus Maximi auctoritatē obliteret: inimicitias & simultates paruificet. Cū quo bello Punico quæstor missus: ubi splendidos illius sumptus & largitiones in exercitū animaduertit: in Scipionē multa cū grauitate locutus est: nō q; ipēsam plurimi faceret: sed q; maiore cōtinentiâ corrūpi quereret: cū militē ad uoluptates ad delicias afluente rerū usu cōuersum cerneret. Ei cū Scipio se quæstore nimīū diligenti nequaquā egere respondisset: sed qui plenis ad bellū uelis ageretur: & ciuitati rerū gestarū nō pecuniarū rationē deberet: Cato Sicilia excedens una cū Fabio magnis in senatū clamoribus uenit: Scipionē incōsulte publicum æs effundere: & in palæstris ac spectaculis iuueniliter exerceri: quasi nullū istic imperiū gerat: sed ludos festos agitet. Quāobrē senatui tribunos plæbis ad eū dimitti placuit: qui si uera fuisse acculationū capita rescissent: ipsum Romā reducerent. Cæterū Scipio uictoriam in apparatu belli significans: per ocium quidem cum amicis cōsuetudine comis ac iocundus in re autem seria & magna propter munifice aut liberaliter expendendi studiū nunq; segnis uisus esset: enauigauit ad bellū. Cato quoniā eloquētia plurimū poterat: uulgo Romanus Demosthenes dicebat. At ipsius uita longe clarior ac spectatior erat. Fuit per id tēpus eo in loco propofita dicendi facultas ut ad hanc iuentus ipsa magno studio uelut ad cōmune certamē ferretur. Qui uero pristinū illud & laboriosum uitæ genus sustineret: & tenuē cōnā in cōctū prandiū hirtam uestē plæbeiam domū libenter amplectaretur: quiq; superuacaneis rebus non indigere: q; hanc minime necessariam supellectilem possidere præclarius putaret: ea tempestate rarus erat. Nam imperii magnitudine priscam illā seueritatem ac puritatē minime res publica retinebat: quæ ditionis amplitudine multas & consuetudines uariis ex gentibus exēpla uiuēdi susciperet. Quocirca iustis ex causis uiuiera ciuitas in Catonem uersa uehementē admirabatur: cū reliquos uel laboribus fractos uel uoluptatibus eneruatos hunc utrinq; inuictū esse intueretur. Nec id solum adolēscens laudis & honoris causa fecisse creditur: sed post consulatū & triūphum iā grādeuus ut uictor atleta consuetas exercitationes perpetuo seruauit: a quibus non prius destitit q; e uita migrauit. Nunq; enī ueste maiore centum drachmarū sumptu usum se refert. Et imperator & cōsul eodē uino quo & operarii defunctus pulmentum ad cœnam ex foro assibus triginta comparare solebat: nec id uoluptatis suæ sed cōmunis uoluntatis causa fecit: ut rei militari corpori uigor sufficeret. Cū Babylonia supplex hæreditatis iure fortunis suis accessisset: ut q; primū uenundaretur: curauit: nullā eius uillā rectoriū habuisse: nec ullū mancipiū ultra mille quingentas drachmas emisse dicit: quasi nō delicatis & formosis sed colonis ac robustis: ut stabulariis & bubulcis sibi opus esset: quos deinde senectute cōfectos nō pasci sed inuitiles uendi oportere iudicauit. Præterea nihil bene cōstare: quod nequaquā necessariū esset: quin ne a se huiusmodi quippiā emeretur: pluris q; par est cōstituisse asseuerabat. Pascuū & seminariū agrū q; floreū & irriguum maluit. Hæc nonnulli nimis paruis in rebus diligētiæ tribuunt: quæ pleriq; in eā partē accipiūt: ut in æmuladis ac moderadis cæteris factū putēt. Verū illud institutū nimis rigidū: quo seruos senio eorū debilitatos quē ad modū muros aiantes eiicere ac uēdere cōsueuerit: quasi cōmoditate e medio sublata nihil humanitatis ipsis hoibus debeamus: quā uel q; latiore benignitati q; iusticiæ locū cōcedi uideamus. Natura nāq; nobis datū est ut in homines dūtaxat iusticia legitime utamur: in eos autē quibus aut gratia aut beneficio deuincti sumus etiam si rationis usu priuati sint mansuetudo uelut ex abundanti quodā fonte plerumq; defluat. Equis enī & canibus cum cōfracte labore sunt: non modo pabula sed etiam quædā senectutis indulgentia a bono uiro debetur. A the menses cum Heccatompedon exædificarent: quotquot ex mulis egregie laborem tolerassent: uinculis solutos libere pasci sinere: quibus quodāmodo libertate donatis cum sponte quispiam ad operā descēderet: & iumentis quæ currus ad arcē urbis nectarent exhortantis specie ducis præcurreret: ut publice ad extremum uitæ finē nutrieret: decreuerūt. Ad hæc equam Cimonis sepulchra: quibus olympia tertiū uicis: penes

ipsius monumentum videntur. Quid canes familiares ac domesticos & alii multi & Xatippus ille priscus diligentissime humandos curauerunt? Is enī canē qui eo tēpore quo ciuitas urbe relicta Salamina trāsmittēbat triremi secū enatauerat: i arce sepeliuit: cui loco ēt ætate nostra Cinthaphium cognomentū est. Inde corū enī nos animatibus uelut calceis aut uasis uti: quæ ubi usu fracta & atrita sunt abiicimus. q̄ si nulla alia ratione saltē exercendæ humanitatis causa nosmetipsos consuefaciamus oportet: ut i hoc genere māi ueti faciles iocundi q̄ simus. Nā ut de me ipso dicā nec bouē laboribus sociū senectutis iā uirgentis gratia uēderem: nedum hominē grandē natu ex loco in quo educatus est: & ex instituta uiuendi cōsuetudine uelut ex patria relegatū: iis pariter qui emunt & iis qui uendunt inutilem factum: parua pro stipe uāniri oportet: re censēā. Cato uero huiuscemodi rebus gloriari solitus: equū quo consul in rē militārē ulus est: in hispania reliquisse se dicit: ne uesture illius reip. rationē redderet. Quæ siue magnitudine animi siue tenuissime diligentiæ tribui debeant: iudicio disputari licet. Inter cætera uero continentia Cato magnopere admiratiōe dignus fuit: nunq̄ enī ip̄erator & sui contubernaliū cōmeatus causam nūquā inq̄ amplius q̄ tres tritici mēdinos Atticos & in singulos dies iumentis unicū & dimidiū hordei mendinū cæpit. Hic cū Sardinia prouiciā obtinisset: sua parsimonia plurimū a cæteris: qui atē ip̄sum præturā illa administrassent: differre se demonstrauit. Nā ut illi publicis tabernaculis lectis uestimētis magnifico apparatu numerosa seruoq̄ ac amicorū multitudine conuiui graues erant: sic ipsi nullā ad rē publico sumptu opus fuit. Cum urbes adiret sine ræda proficiscebatur: unus aut publicus minister uestē & turibiū ferens: quo cū sacrificaret: sequebatur. In his adeo tenuis adeo facilis subditis uisus: alia ex parte grauē & elatū se gerebat. Nā & ad ea quæ ad iurisdictionē suā pertinerent inexorabilis: & in his quæ ad ip̄erum spectarent adeo seuerus & integer fuit: ut nunq̄ populi Romani maiestas illis terribilior nunq̄ carior extiterit. Ipsius orationis genus haud sane diffimile fuisse perspicuū est. In eius enī sermone comitate grauitas terrore iocunditas & salubris austeritas cōdiebatur. Qui si exterius i congressus spectaretur: nullius dignitatis imaginē: sed satyricū carpendi studiū præseferbat: sin interius seriis & dignitate regē refertus erat: ut iis quibus cū loqueretur lachrimas mouere: & aium quo uellet trahere possit. Quocirca haud satis scio q̄ nōnullis i mentē uenerit: ut genus dicendi qd a Catone usurpatū est: Lysia conferrent. Veq̄ hæc uiderint qui uarias orandi formas diiudicare suum eē officiū putant. Nos uero breuia quædā scribemus: quæ memoriæ prodita sunt: cū longe significantius ac apertius ex sermonibus q̄ ex liniamentis oris (ut pleriq̄ arbitrant) de moribus hominū censeamus. Hic aliquid quando cū populū Romanū iportune tumultuantē a partiendo ac diuidendo frumēto auertere statuisset: hunc i modū orsus est: Difficile quidē est Quirites ad carentē auribus uentrē uerba facere. Ciuitatis rursus mores increbans inquit: Laboriosum ē illā rē publicā saluā fore: ubi pisciculus pluris q̄ bos uānit. Romanos enī mutis pecudibus coferre solebat. nā ut illæ singulæ nemini obtemperant: uniuersæ autem grægis principē sequuntur: sic & uos ab iis: quos priuati nequaquā consiliarios habere uelletis: his frequētes coarctati: quo animo permittitis. De uxoria potestate sic eū locutū accēpimus: Oēs homines uxoribus imperant: nos omnibus hominibus: nobis autē uxores. Hoc enī est ex eorū genere: quæ a Themistocle grauiter ac prudenter dicta sunt. nā cum sibi filius matris intercessionē plarāq̄ iuberet: O uxor inquit Athenienses Græcis imperant: ego Atheniensibus: tu mihi: tibi filius: Quare licentiā moderetur: qua fretus imprudens plus potest q̄ uniuersa græcia. Populū Romanū Cato nō modo purpuræ: sed studiis atq̄ exercitationibus conferre magistratus dixit: quæ adoleſcentes ea magno studio discunt: & consequi cupiunt. quæ uos honorē hac lude digna iudicatis. Eos exhortabatur: ut si quidem uirtute ac moderatione magni facti essent: ne ad deteriora se conuerterent. Sin incontinentia ac improbitate multitudinem essent consecuti ad meliora se referrent. Satis enī exploratum habebat: superioribus illis rationibus eos nō mediocres honores adeptos esse: qui summa cura ac diligentia sæpe magistratus ambirent: eos uelut ignaros uiaē dicere solebat: ne errarent Lictores quibus cū incederent semper: quæritare ciues grauiter increpebat: qui eosdem frequēter publicis muneribus præficerent: sic enim uel nō multi facē principatum uidemini: uel nō multos qui principatu digni sint existimatis. Ex inimicis cum q̄spiam turpiter ac ignominiose uiueret: huius mater inquit: cum imortales precaretur: ut hic sibi uita functæ superites sit execrari non orare se putat. Paternum qd amplus ipse q̄ mare potuisset. nā quæ uix pontus alluebat: iste facile absorbit. Cum Eumenes rex Romā uenisset: & a senatu comiter ac honorificentissime susceptus esset: & clarissimorū circa eum ciuium frequētia certatim uersaretur: Cato non obscure tantum erga regē studium suspectum habens eum declinabat: dehinc cum ipsi diceretur Eumenē frugi uigilantissimoq̄ aīo in temp. Romanā esse: Esto inquit: cæterum hæc ipsa bælua rex sicut natura ferox canis est. Neminē ex regibus qui perbeati putantur inuenies: quem Epaminundæ Themistocli Marco Curio & Amilcari cognomento Barcæ optimo iure cōferre possis. Inimicos inuidia sibi affectos dictabat: quia quotidie noctu exurgens rei suæ familiaris rationes negligeret: ut reipub. dignitati ac commodis omni cura uigilantiq̄ consulere. is quoq̄ dicere consueuerat: se gratia quam ex benefactis expectaret priuari male: q̄ penā non dare: quæ ex malefactis sibi deberetur. Omnibus qui ab officio destitissent se duntaxat accepto facile ignoscendum esse indicabat. Postea q̄ tres in Bithyniam legati Romæ delecti sunt: quorū unus podagra alter capite uulneribus confosso tertius uecordia laborare uidebatur: ridens Cato populus Romanus inquit legationē emittit: quæ nec pedes nec caput nec cor habet Scipio Polybii gratia super iis qui ex Achaia legati fuerant cū Catone collocutus ē. postea cū multis sermo de illo reditu i senatu habere: & pleriq̄ accuratius q̄ par erat: cōtradiceret: hunc imodum Catō differuit: Quasi nihil habeamus qd dignū factū sit: uniuersū diē de græculis semibus altercādo cōsumi:

mus: ac si multum inter sit utrum penes nos an in Achaia sepeliantur. Quibus simul ac ex senatusconsulto domum reuerti concessum est: Polybius in senatū introduci moliebatur: ut exulibus illis qui grauissimi ordinis decreto in patriā redibant: pristinos honores & magistratus restitueret. quā de re cū Catonis sententiā rogaret: subridens Cato respondit: Polybiū quē admodum Vlixē speluncā Cyclopiis subire uelle: ut pileū & cingulū quā illic oblitus erat repeteret. Affirmabat præterea stultos prudentibus uiris maiori emolumento esse quā prudentes stultis. Nā qui prudentia ualent illos errata facile deprehendere ac uitare: stultos uero quā a prudentibus recte facta sunt imitari non posse. Se quoque lōge plus adolescentibus delectari: quorū uultus rubore priusquā pallore praeponderetur. Eo milite sibi opus non esse qui intereundū manus iter cōfigēdū pedes agitare: quiq; stertendo quā hostibus iclamitando longius sentiretur. Cum in pingue quē piā acerbe maledictis inueheretur: quibus in rebus huiusmodi corpus ciuitati fructuosum ac cōmodū futurū rogauit: cuius inter guttur & ignē cuncta sub uentris ditione posita forēt. Libidinoso cuidā inter familiares suos esse cupienti concessit: se negauit: quoniā cū eo uiuere non posset: qui melius ac subtilius palato quā corde sentiret. Animū eius qui amoribus teneretur: in alieno corpore uiuere dicebat. Tribus itē in rebus per omnes uitae suae partes penitentiā egisse: primū si mulieri quicquā arcanū aliquādo credidisset: secūdū si aliquo nauī transmississet: quo pedestri itinere sibi proficisci licuisset: tertū si qua dies ei per incuriam inanis eluxisset. Deprauatū quoque quandoque senē conspicatus: te magnopere inquit rogo: ut cū plerūque turpia senectutē circūueniant: des operā ne te auctore malignitatis accessio fiat. Ad tribunū plēbis: qui suspicionē ueneficii uenerat: iniquā legē ferentē adolescens ait: Nedū scio utque haurire quod tēperas: an approbate quod scribis: deterius sit. Cato cuiuspiā qui multis intēperantiā ac impotentiaē notis iniustus erat probis uexatus: Impar mihi recū ait certandi conditio est. Nā ut & male audire & male dicere tibi facilimū simul & promptissimū est: sic & mihi & maledicere insuaue & male audire insuetū est. Quae uel ab ipso dicta prudenter uel responsa acute mandata litteris extant: huius generis sunt. Verumenimū uero cū Valerio Flacco: cuius amicitia & consuetudine familiarissime utebatur: consul designatus citeriorē Hispaniā sortitus est. Huius ubi cōplures populos in potestati redigisset: cōplures dexteritate atque humanitate sibi uēdicasset aduentantibus multis ac maximis barbarorum copiis eo in discrimine res erat: ut turpiter uel inferri posse putaretur. Quā obrem celtiberos finitimos ad belli sociatē accersiuit: quibus ducenta subsidii gratia tantā stipendii noīe deposcentibus ceteri quidē minime tolerandū esse censebant. Romanū auxilia barbaro tutelae suae causa mercede conducere: Tū Cato nec graue nec dure esse respondit: nā si uicissent nō suis sed manibus hostiū factūque satis: si uicti essent: nec eos qui repeterent: nec a quibus repeti deberet: superstiti res relictū iri. Hanc pugna: cū summa ui consiliū esset: uicit: magnoque cum splendore reliqua procedebant. Omnium urbium muros quae intra Betin amnē sunt: a Catone uno die solo aequatos fuisse: Polybius auctor ē. Has plurimas & multitudine & genere militū munitissimas extitisse constat. Ipse Cato plura se oppida cepisse: quā in Hispania dies egisse cōmemorat: eaque haud sane iactantia ē: si re uera quadringenta numero fuerunt. Multi itaque ex ea expeditione locupletati: singulas etiā argenti libras uiriti diuisit: illud adiciēs melius esse: multos ex ramanis argentum quā paucos auge habentes in urbē reuerti. Ex captiuis hostiū rebus praeter cibū & potū nihil ad se peruenisse dicit. Quod ab ipso factū est: tā si nemini uicio daret: si huiusmodi oblata occasione cōmodis suis fortunisque seruiret: quia cū uiris optimis mallet de uirtute quā cū ditissimis de pecunia & auarissimis de lucri quaestusque cupiditate certamē ire. Nec se ipsum modo uegetū & milites suos ab omni praedae noxa liberos seruabat. In castris quinque secū seruos habuit: quorum uni pachō nomē fuit: is tres puellas ex captiuis quae sub hasta ueniebāt emit. quod cū rescisset: Cato praetimore pachus antequā ad eius cōspectū ueniret: sibi metipsi mortē consciauit: sic seruis deinde uenditis precii eorum Cato in aeternū rettulit. Hunc cū adhuc in Iberia esset Scipio maior inimico animo insectabatur: & rebus ipsius feliciter gestis impeditō esse cupiens: ut in illa prouincia sibi succederet perfecit. Subinde ut quā primum Cato magistratu decederet: magno studio contendit: ipse uero cū quinque militum cohortibus & quingentis auxiliariis equitibus Lacentanos subegit: sexcentos transfugas in manū suā redactos ultimo supplicio affecit: quibus ex rebus infestum sibi Scipionē mordens Cato sic Romā maximā fore per simulationē dicebat: Siquidē claro loco nati primas uirtutis partes ignobilibus minime concederent: & plēbi ordinis homines quorū in numero ipse esset: cū genere & gloria primariis de uirtutis laude certarent. Quocirca cū plerūque aduersus eum Scipio moliretur: senatus decreuit: nequid eorum quae a Catone constituta essent permutaret aut abrogaret. Huius magistratus initio Scipionis potius quā Catonis amplitudini ac auctoritati detractum est. Nā ita quietae res fuere: ut cū nihil memorabile gereretur: per ocium mora segnissimis militibus esset. Cato ubi triumphans urbē inuectus est: aliud uiuendi genus quā ceteri solent instituit. Qui non uirtutis sed gloriae causa magno spiritu contendunt: cunctique triumphos consulatus ac spectatissimos honores adepti sunt: ad uoluptatem atque ocium deinceps se conuertunt: & ea uicia quae a reipublicae dignitate & cōmuni utilitate seuerata sunt. Non sic Cato: non sic uirtutis neruos remisit: sed tanta cura & uigilantia. quanta qui primū reipublicae procurationē suscipiunt: & honores & magistratus sibi cupidine incredibili quandā aliā rationē de integro ingressus est. Ut enim amicis & ciuibus usui esset: neque patrociniū neque militum labores unquā repudiavit. Tyberius siquidē Sempronius consulē: qui circa Histriam & Thraciā ductabat exercitum: legatus iuuit: deinde cum Mannio Acilio tribunus militum aduersus Antiochum illum magnum in gratiam uenit: qui tantum Romanis terrorem quantum nullus alter post Hannibalem iniiecit. Assam sane quantuncumque Nicator Seleucus habebat uniuersam ferme sub mutum ditionemque suā recipiens: simul ac plurimas feroces ac pugnacissimas barbaras nationes domuit: elatus animo cū Romanis belligerat cogitabat: quoniā eos solos dignos ratus est: quibus cum de imperio armis decerneret: is nequaquam id eorum belli causam cōmetur.

tus: ut græcos scilicet Romanorū beneficio iā a Philippo & Macedonibus liberatos ac suis pristinis legibus uiuentes uano titulo liberaret: cū copiis in græciā transmisit: quæ per id tempus incertis fluctibus iactabantur: quæ partium duces regis pollicitationibus animos innouandæ regis cupiditate suspensos in deteriore rem partem exciussent. Quobrem Mannius ad ciuitates legatos mittere. Titus quoque Flaminius (ut in eius uita scripsimus) multa quæ res nouas moliebantur sine tumultu cōtinere ac sedare. Cato Corinthios & patrenses ac Agienses Romanis asciuit. Permultum etiam temporis Athenis consumpsit: cuius adhuc oratio quædam extare fertur: quæ græce ad populum habuit: quasi miro quodam amore ueterum Atheniensium uirtutibus affectus singulari cum uoluptate urbis pulchritudinem ac ciuitatis amplitudinem spectatum uenisset: id autem falsum est. per interpretem enim cū illis locutus est: quanquā ita græce sciret: ut interpretis officium minime sibi necessarium esset: latinis littis litteris adeo contentus fuit: ut eos non magnopere probaret: qui græca admirarentur: & Posthumius Albinus qui græce scriberet historiam ueniam deprecatus: moribus eius uacuus non fuerit. Sibi enim ignoscendum fuisse si amphictionum decreto coactus illas res gestas scribere adortus esset. A cerrimam eius indicendo celeritatem magnæ Atheniensibus admirationi fuisse traditum est. Nā quæcunq; ipse breuissima oratione expediret: interpres multo uerborū ambitu uix renuntiabat. Quocirca rati sunt græcis quidē sermonē ex labiis: Romanis autē ex corde proferri Antiochus ubi Termophilæ angustis ualido præsidio firmatis uallo & muto locum: qui natura sui iniquus & difficilis erat: stationibus etiam armatorū obiectis cōmunisset: quasi opinione sua iam bellum explosisset confidebat. Quo factum est ut a fronte quidem fauces expugnare Romanus penitus desperaret. Illum uero perfarum circuitum uersans animo Cato noctu quibusdam acceptis copiis ire pergit. Ceteræ cum superiorem semitam primi tenuissent: captiuus quidam itineris dux errore uia captus militi dubiis in locis ac præcipitibus constituto maiorem simul ac pauorē iniecit. Conspicatus hoc discrimen Cato cæteris omnibus quiete iussis manere: & L. Manlio uiro ad conscendendos montes aptissimo comite ascito per loca confragosa laboriosum & multis obiectum periculis iter ingressus est. nocte enim in tempesta nihil lucē te luna proficiscentibus oleastris saxis aspretis late dispersis singularis incertitudo & obscuritas prospectū ademerat: donec in tramitē incidere: cuius ut assequeretur coniectura in hostiū castris finis erat. Tū ubi si gna nonnullis apertis ac conspicuis truncis apposuerat: quæ supra Calidromē (id enim cacuminis nomē erat) emerent ad suos reuersi sunt. Mox ad insignis illas notas copias adducentes eam ingressos calem: cum paulum processissent: eo deficiente conuallis quædam excepit. ubi denuo uniuersi metu ac trepidatione uix metu constabant: signari quæ prope hostem essent: dilucescente iam die & uox quædam audiri uisa & repente græcos uallum despicī cœptum: qui præcipientes illas rupes custodes seruabant. Hoc loco firmatis cohortibus Cato firmianis ad se uocatis: quorū perpetua fide ac prompta opera usus erat: hisque extemplo dicto parentibus: hunc maxime in modū loquitur: Vnum ex hostibus ut uiuū in manū meā adducatis opus est: qui me doceat: quibus hæc prima custodia data sit: quanta hostiū multitudo quæ omnium dispositio: quis ordo quis apparatus quo nos excepturi sunt: ad eū corripiendū tota in celeritate ac audacia spes esto: eodē modo leones inermes fiducia & spe pleni horreda immanium ferarū iustra ingredi solent. Quæ cū dixisset Cato. Firmiani ut erant per montes ad speculatorias custodias discurrunt. quibus irruentibus omnes tale nihil expectantes tantus undique pavor circumuasit: ut quid in rem esset ignari passim fuga dispersi sint. Ex his unus ipsis cum armis prensus in manus Catonis deferretur: a quo explorat cum reliquæ copię in angustis cum rege sedeat: sexcentos Aetholos ibi delectos esse: qui extremas collium partes p̄statione tenerent. Hæc simul negligentia Cato & paucitate cōtēpta: extemplo iussit canere tubis ingēti clamore ac strepitu: primus stricto pugione suos admonuit. quos cū ex præruptis montibus repēte inuectos cernerēt in regia castra fugientes oīa tumultu ac terrore cōplent. Manius interī munimenta quæ fauces illas rutabant: uniuerso admoto exercitu ex inferioribus oppugnat. Tū Antiochus os lapide ictus excussis dentibus doloris acerbitate equū aueit. Exercitus nulla ex parte uī Romanorū ac impetū sustinere: sed effusa fuga terga dare: & præcipientes saltus palustri limo & uoraginibus inuios ac præruptos & lubricos colles iter habere. Ad hæc intra angustias illas inuicē occurrentes ita circūfusus undique terrore ac hostili ferro obtorpescebat: ut Romanus eos passim caderet. Cato usque quaque minime parcus suarū laudū prædicator a iactantia: quæ res magnifice gestas sequeretur: nō abhorrebat. Tū hisce præclaris factis suis magnū cum ulū adiecit. Is enim qui eū insectantē accēdētē hostes uiderāt: dixit nullo pacto tantū populo ro. Catonē: quātū Cato in populū rodebere. Ipse quoque Manius cōsul ardentē adhuc ex uictoria Catonē aliquādiu cōplexus: singulari cū lætitiā clara uoce testatus ē: neque se neque uniuersum populū ro: maximis ac immortalibus Catonis beneficiis meritā laudē & grām referre posse. Haud multo post Cato certus regis gestarū nūcius Romā missus: prospera nauigatione Brundisium traiectus est. Illinc autē soluens uno die Tarentū delatus: quattuor consequētes iter habens: quinto Romā ab ora maritima profectus: primus uictoriā nunciauit. quare gaudio & sacrificiis ciuitatē referat: ei que magnos spiritus iniecit: ut maria ut terras suo uendicare posset imperio. Hæc ferme bellicis artibus egregie a Catone acta sunt. Accusationes ac uituperationes in improbos reip. partes singulari quidem studio dignas esse ratus: & accusationibus aliis opem tulit: & quosdā qui in iudiciū uocarent: ut Petiliū in Scipionē comparauit: quem cum amplitudine familiæ & uera animi magnitudine calūnias calcare percepisset: Missum fecit: quoniā quod in eius perniciē constituisset consequi desperaret. Lucii autem fratrem inuito cum accusatoribus consilio grandi ære in publicum referendo mulctauit. Quod cum luere non posset: nisi ipsum prouocatio ad tribunos præbis ægre liberasset: in uincula coniectus esset cū adolescens quidam patris iam uita functi ignominia inimicum affecisset: cum deinde per forum de ambulantem obuium sibi factum Cato comiter complexus: æquū ē iquit nō agnis nō hedis sed æmulorū lachry

mis ac damnationibus sic exequias parentum celebremus. Quæ quanuis ita se haberent: calumniarum
 tamen in rep. expers non fuit: nam ubicunq; inimicis accusationis argumentum accusationemq; præsta-
 bat: in causa dicenda magno cum discrimine uexabatur. Ferme enim quinquagies ei diem dictam esse fe-
 runt. postremo sex & octuaginta natus annos accusatus: uulgatum illud dixisse aiunt: Difficilimū esse: cū
 iter alios homines uixeris: penes alios de his criminibus respondere: quæ ab aduersariis obiecta sunt. nec
 in ea ætate forensibus causis ac contentionibus modum statuit. Nonagesimo enī anno Seruiliū Galbā
 ad populi iudiciū adduxit: ex quo satis constat ipsum uelut Nestorē patriæ operā nauasse: dum tertiā uiue-
 ret ætatē. Is enim ut diximus Scipioni maiori infensor suis in rep. conflictationibus in Scipionē usq; mi-
 norem perrexit: eius quidē Pauli filiū qui per seum & Macedonas bello uicit: illius autē adoptionis iure ne-
 potem. Annos decē Cato post consulatū censuram ambiuit: quæ cū omniū magistratū facile princeps sit:
 uniuersæ reip. supremū & perfectissimū locū habet. Hæc cū alias res tū uero ut mores uitæq; discutiatur: pluri-
 mo imperio ac potestate est: utiq; de nuptiis de liberorū procreatione de uiuendi ratione de conuiuii dilige-
 ter inquirat. Nullā deniq; omniū cupiditatū ac institutionū esse: quā adoriri ac indagare non oporteat. His
 enī putabant longe facilius q̄ publicis muneribus: aut iis quæ in oculis omniū fiunt: hominū mores eum
 posse deprehendere qui seueritate disciplinæ: ne quis ad uoluptatem uerteretur: custodiret: & acerrime co-
 erceret: ne quis patriā a consuetā uiuendi disciplinam transgrediretur. Ad hoc igitur munus alter Patriti-
 us alter uero Plæbius deligebantur: quos censores appellabant. His licebat: & integrum erat: e senatu eos
 eiicere: & illis equum adimere: qui flagitiose ac intemperanter degerent. Ipsi quoq; sacrificiorū precia cura-
 bant: & descriptionibus genera & reip. officia distinguebāt: multas præterea potestates hic magistratus ha-
 bet. Quapropter in petitione censuræ nobilissimi & primores patrū Catoni obstiterunt: Patricii quidē in-
 uidiā stimulari: cū hoc pacto nobilitati maxime detractum iri putarent: si ignobili loco nati q̄ primum sum-
 mū honoris gradū obtinerēt. Hac re etiā uehementer eos cōmoueri: quibus ex multorum malefactorū cō-
 scientia & prisca moris transgressione uiri austeritas terrori erat. q̄ difficilem & inexorabilē fore sibi suade-
 bant: si censorii muneris ius & auctoritas accessisset. Idcirco studiis partiū ex composito paratis septē car-
 didati in cāpum deducti cū Catone magna contentione petierunt. Hi quidem bona spe multitudinem cole-
 re: ut quæ mollē & uoluptuosum iā magistratū expeteret. Contra Cato aliā petendi rationē īgredi: nullā fa-
 cilitatis aut comitatus significationē præ se ferre: Vex potius ex suggesto improbis minitabūdis aperte & pa-
 lā testari: ciuitati maxima expiatione opus esse. Hunc in modū populum rogare: ut si prudentes essent: nō
 blandissimū ac asperrimū medicū deligerent. Se quidē illū esse: alterq; autē ex patriciis Valeriū Flaccū: quo
 uno collega delitias ac mollitiē uelut hydram excindens atq; concremans: ut opinio sua ferebat: plæraq;
 quæ in re essent: facturum erat. Cū cæteris uero minime sibi libere fore: p dignitate reip. administrare: quo-
 niā optimos præceptores formidarent. Qua quidē in re populus Romanus magnis sane principibus di-
 gnus: sic excelsō animo fuit: ut nec rigidos nec elatos Catonis mores extimesceret: uex cæteris omnibus
 popularibus & qui cuncta ad gratiā facturi uidebantur: repulsis cū Catone Flaccū censorē designari: cui
 nō uelut candidato sed iā principi & iperitatī paruit. Cato. L. Valeriū flaccū collegā amicissimum senatus
 principē descripsit: quo cū alios cōplures: tum Lutiū Quintiū flaminiiū eiecit: qui septem annos antea cō-
 sul fuerat: & quod lōge sibi gloriosius fuerat. T. Flaminii frater qui armis philippū debellauerat. Causam
 autē cure senatorio loco motus sit: hanc accēpimus: Lutiū adolescentē liberali forma scortū deperibat:
 quē semp secum habuit. Hic cum iperator rē gereret & honore & gratia apud se tantum potuit: quātum q̄
 cunq; superiori tempore beniuolentia & familiaritate sibi deuinctus esset. penes ipsum igitur consulari p-
 uincia præfectum aliquando in conuiuio ex more discumbens: multis blandimentis Lutiū: qui uino fa-
 cile uincebatur: alliciebat quem cum a se diligi plurimis uerbis ostenderet: hoc testimonio usus: est Om-
 nibus domi gladiatorio spectaculo intentis: cuius tam & si uisendi desiderio afficeret: q̄ obtruncari nun-
 quam hominem uiderim: tamen sub ipsum spectaculum ad te properaui. Lutiū autem indulgēs amator
 cum parem sibi gratiā referre uellet: huius inquit rei causa ne mecum sub tristis sis: hoc enim mōre te
 quāprimum liberabo. Extemplo igitur unum ex iis qui rei capitalis crimine dānati erant: ad se in conuiu-
 um adduci imperat: & accersito cum securi carnifice amasiolum denuo rogat: utrum hominem percuti
 spectare cuperet: qui cum se uelle respondisset: collo caput eximi iussit: ad hæc quæ plurimi tradiderūt: ac-
 cedit Ciceronis testimonium: apud quem in dialogo de senectute Cato talia disputat. L. uilius autem eum
 qui interfectus est Gallum transfugam fuisse: nec Lutiū ferendi negōcium carnifici dedisse: Sed pro-
 pria manu in corpus illius sæuisse commemorat: idq; in oratione Catonis scriptum extare. Moto itaq; Lu-
 tio ex ordine senatorio. Titus frater id ægre passus ad populum confugit: rationē offerre iubens: cur adeo
 ignominiose fratrem eiecisset. At ille cum conuiuui turpitudinem exposuisset: & L. negaret ad iusiurandū
 a Catone reuocatus: tergiuersatus est. Id ubi multitudo perspexit dignas dedisse pœnas sciuit. Deinde cū
 spectaculo ciuitas frequens interesset: Lutiū consularē locū prætergrediēs pcul confedit. qua re populus
 uehementer misericordia cōmotus magno plausu reuertit: & i honestiore sede collocari coegit: quasi quo-
 ad sibi liceret: quod i eum factum eēt emendaret: & uulnus quod īfixerat: hoc studio hoc beniuolentiæ testi-
 monio mitigaret. Māniliū quoq; uix clarissimū cōsulē futurū e senatorio loco mouit: qui iter diu præfente
 filia dissuauisset uxore: quæ cū increpare testatus ē: se nūq̄ nisi cū aliq̄ tonaret a sua cōplexū: unde per io-
 cū dixisse fertur: tonante Ioue se beatum esse. Lutiū etiam Scipionis Africani frater Catoni causam at-
 tulit ex quia sibi singularē inuidiā contraxit. haud. n. æquitate causæ: sed Africāi cōtumelia potius a Lu-
 tio Scipione uiro triumphali equū ademisse creditus est. Ad hæc molesta magnopere multos eius seueri-
 tas affecit: q̄ sumptuosos apparatus: quos nemo pētus rescindi potuisse: circūcidebat: quoniam plurimosi

ciuitate luxuries iam ægros reddiderat ac propemodum labefactauerat. ut igitur i omnes animaduerneret coegit uestis carpenti mundi muliebris & domesticæ supellestilis decuplum amplius incensum referri: quæ earum rege præcium sineret: si mille quingentas drachmas excessisset: alioquin in aium induxerat: ut maiori censu grauati plus in ætariū conferrent. Insuper tria singulis milibus æra attribuit. ut cū frugi uiros & moderatos sibi fortunis pares pauciores pecunias in fiscū persoluere cernerent: a luxu desisterent. Graui-ter autē Catoni succenscebant quicunq; ut instituerant laute uiuentes tributū nomine suas opes exhaurie- bant: aut qui delicias: quibus capti & demoli erant: propter pecuniarū collationes exuebant. Legens enī quibus diuiciarū ostentatio interdicitur: nōnulli diuitiarū ademptionē esse arbitrantur. Eas autē nequaquā re- bus quæ ad uitā necessariæ sunt sed superuacaneis ostentari. Quapropter omnium consensu Aristonē philo- sophum maxime admiratū ferūt homines potius superfluis fortunæ bonis: quā necessariis ac cōmodis bea- tos esse. Vnde Scopias Thessalus cū quispiā familiaris ab eo quicquid assequi contenderet: quod nequā necessa- riū sibi nequā ualde cōmodum esset: huiuscemodi rebus inquit & scilicet sum & locuples superuacuis inqua- & usui minime necessariis: sic uehemēs opū studiū nequaquā nobis a natura datū ex uulgari & aliena opinio- ne introductum est. Quæ quantū ita essent: Catō tamen tales incusatores nihil faciēs etiā atq; etiā seuerius aium intendit. A quæ ductus enim: quibus aquam publicā priuati in domicilia & hortos subductū usu ca- piebant abscondit: & quæcunq; in loca publica porrecta essent ædificia diruit ac demolitus ē. Operarias ar- tes ad mercedē prauā contraxit: uenditionibus supremo precio uestigalia æstimauit. Ex quibus haud me- diocris in eū delata est cōmoditas. Qui uero cū Tito Flaminio sentiebant: aduersus Catonē conspirantes impensas & sacrarū ædiū & urbanorū operū locationes uelut inutiles irritas fecerunt. Tribunos et plēbis in- pudentiores & ad oē facinus propensiores sollicitauere: ut Catonē ad populū prouocantes duobus talētis mulctarent: eiq; in apparatu basilicæ magnis altercationibus refragrati sunt. quæ ex ære publico uicinam foro sub curiā a se inædificatā Portiam basilicā appellauit. Populus mirū immodū Catonis censuram gra- tam habuit. cui cū statutā consularē in templo collocasset: nec Catonis præturas nec imperia nec triumphū sed hunc titulū inscripsit: Rē Romanā iā prolabantē & in deterius uersam Catō creatus censor modestis- simis institutis optimis moribus ac præceptis pristinū in locū restituit. Huiuscemodi honoris ambiciosos in initio contempsit: eos nāq; latere dicebat: quod fabrorū aut pictorū operibus gloriantur. Cū honestissimas & pulcherrimas eius imagines populus Romanus animis circūferret: nonnullis admirantibus quæ ignobiles & mediocres homines statuas haberent: Catō uero nullā. Quærit inquit malo quā obrem Catonis simula- crum hic nō positum sit: quod cur positū sit. Neminē præterea bonū ciuē laudari ac celebrari passus est: nisi id cōmuni utilitati coniunctū esset. Plurimū uero præter ceteros de seipso prædicauit. cui magno illud argu- mentū est: qui in uita de officio defecissent: si quando reprehenderentur: eos minime uituperatione dignos quia Catones non essent dicere solitos. Refert illos etiā qui eius acta nec magna cura nec singulari dilige- tia imitari conarentur sinistros Catones appellari. Vniuersum senatū periculosis reip. tēporibus in se ut in- sara tēpestate uictores in gubernatorē oculos cōuertere. Quapropter eo absente res grauissimas: ad quas adeundas magnā sibi partē celeritas uendicabat: sæpe tamen in aliud tēpus prorogari. Quæ nō solum suo sed aliiorū quoq; testimonio uera fuisse constat. Inciuitate igitur cū uitæ institutione eloquentia ætate mul- tū anteiret magnos honores ac singularē dignitatē consecutus est. Fuit bonus in liberos parens: in uxorē maritus frugi: & rei pecuniariæ procurator nō uulgaris. Nāq; huiuscemodi curas cogitationesq; nō peride- ac paruas & humiles a se alienas iudicauit. Quā obrem oportere arbitror: ut quæcunq; de his ab ipso bene constituta sunt: summā dicā. Fœminā quæ longe magis generis antiquitate quā diuitiis polleret uxorē ca- pie: quantū utranq; grauē & molestā censeret: rū honesto loco natā natura potius turpitudinem uereri: & ad ea quæ recta essent marito obsequentiorē fore cogitabat. Eos qui uel uxorē uel liberos uerberassent: quasi sanctissima deorū tēpla manus intulissent: ipsos esse putabat: eūq; maiori laude dignabatur. qui bonū mari- tū se ageret: quod qui in ordine senatorio magnus eēt. Quocirca Socratis illis prisci nihil amplius admiratus est: quod quod difficile & cōtumacē coniugē & infanos liberos nactus: cū eis comiter atq; humaniter uiuisset. Vbi Catō filiolo auctus est: nisi resp. impedimento esset: nullū officiū sibi antiquius fuit: quātū i tēpore quo infans lauaretur & uelamentis inuolueret: uisendi causa domū ueniret. Hūc suo lacte uxor aluit: quē ut seruorū be- niuolentia & caritate muniret: ancillarū pueros interdū uberibus suis admouit: haud ignara quanta neces- situdine pleriq; cibo sodalicio conuincti sunt. Catō uero filiū quod primū per ætatē itelligere potuit litteris eru- diuit: tam & si Chilonē gratiosum seruū grāmaticū haberet: qui cū pluribus pueris ludū aperuerat: idignū ut ipse perhiberet: ratus natū suum: si discēdo tardiusculus esset: ab eo qui seruiret reprehendi ac aurē distor- queri. Doctrinæ huius quoq; causa mācipio debere gratias noluit. Ideoq; ipse litterarū præceptor fuit. Ipse leges edocuit: ipse exercendi corporis magister nō modo iaculandi tractādi arma equitādī sed et pugno di- micandi & calorē & frigus tolerandi ac rapidos gurgites & asperimos fluuios intrandi artes instruxit. Ipse et propria manu historias maiusculis litteris exarasse testatur: ut domi maiorū uirtutis exēpla filiolo usui & adiuumento forēt. A uerborū turpitudine præsentē puero sic tēperauit: quasi uestalibus uirginibus arbitris locutus eēt. Nec cū eo unquā lauit: id quod a Romanis sacratū est. Generos enī cū foceris balneū ingredi uicio dabant: quoniā memborū nundationē inspectantibus illis cum decore fieri nō posse iudicarent. Po- stea cum a græcis Romani nudari didicissent: ipsi subinde græcos ut id cū uxoribus usurparent docuerūt. omnia igitur quæ ad ingenium & solertiā pertinent: Catō qui filium petinde ac pulcherrimum quod dam opus ad uirtutē formabat: ac effigiebat: ex sententia perfecit. Cum uero corpus natura mollius quā la- bori sufficiens appareret: stricte ac castigate leges uiuendi sibi remisit. Qui quod natura talis eēt: studio tamē & industria adeo in te militari strenuus fuit: ut in ea pugna qua Pauli Aemiliū auspiciis aduersus Perseum

dimicatum est. maxima cum laude certauerit. Vbi cum istu pugio reiectus ex sudore manu excidisset: morte affectus ad familiares ac cōubernales cōuersus inclamitans cū eis i cōfertifsimos hostes se coniecere. Tum magna dimicatione magna ui nudato loco inter armorū & cadauerū: quæ utrinq; ceciderant acernū gladiū uix iuenit. Hoc cū paulus imperator animaduertisset magna cū admiratione delectatus est. Quādā insuper Catonis ad filiū extat epistola: in qua eius cupiditate ac uehemens i ense recipiēdo studiū magnopere laudat. Hic adhuc adolescens tertiā pauli Aemiliū filiā Scipionis sorore caput uxore: cū nō tā patris dignitate q̄ sua singulari uirtute clarissimā adeo gentis affinitatē sibi comparasset. talis deniq; uir fuit: ut sedulitas industria diligentia: quibus eū pater excoluit: ipsius expectationi respondisse uideatur. Multos seruos Cato ex captiuis emit pueros præsertim: ut aptius & facilius uelut catulos & pullos educare ac erudire posset. Hos sic institutos accipio ut minime alienā domū nisi Catonis aut uxoris iussu introirent: a quibus cū quæreretur quid nā Cato faceret: se nihil nisi nescire respondebant. Oportebat: ut sibi persuaserat: seruos domi uel aliquod necessariū munus obire uel quiete corpus reficere. Quapropter eis magnopere delectari solitus est: quos somno deditos uideret: q̄ ipsos mansuetiores & prestantiores futuros q̄ multis uigiis affectos putaret. Seruos congressus & coitus causa in grauissima facinora illabi ratus: statuit ut definito are cū ancillis congregari possent: cū ceteris autē mulieribus ne liceret: interdixit. Horū incuriā atq; imprudentiā his quæ ad cibū spectarent: initio cū tenuis adhuc & inops militaret: moleste nunq̄ tulit. Inde coꝝ uētris aut gulæ causæ graves lites & controuersias cū pueris & ministris habere. Postea uero fortunis auctus cum amicorū & collegarū conuiuiū celebraret: continuo post conā eos loro castigauit: qui ab obsequio aut apparatu per negligentia defuissent. Vnde præterea mutua semper inter ipsos seditiones essent cōmentabatur: q̄ illos uoluntate animorūq; consensum & suspectū haberet: & maiorē imodū formidaret. De seruis qui capitalis innoxie rei essent: præsentibus cæteris iudiciū agi: & de dānatis suppliciū sumi uoluit: dū accuratissime prouentus ad inremitissimā formā referret. Agriculturā delectationē potius q̄ fructū æstimabat. Vt autē tuto in loco fortunas suas collocaret: paludes lucus aquas calidas loca fullonariæ accommodata prædica quæ cū opere rustico facile colorentur: cū sua sponte siluis & pabulationibus referta essent: cōparabat. Ex quibus multū pecuniæ caperet: eisq; iupiter: ut ipse dicere solebat: nocere nō posset. In nauigaturis eo fænore utebatur: quod in primis reprehensum est. Iubebat enī quibus mutuo dederat: ut multos cōmuniter in societate asciscerent: qui quinquaginta numero facti totidē dispartiti nauibus: cū Quintione liberto cui suæ & sociorū particula negotiū dabatur: enauigabant. Erat enī haud uniuersam in fortē: sed magno cū emolumento paruā in rē discrimen: Seruis ēt lucri cupidis argentū præbebat: ut pueros emerent: quos ipenſa Catonis educatos ac instructos post annū uendebant. Ex his Cato cōpluris detinuit: quos tan suppeditaui: quanti ab emptoribus summū æstimati sunt. Cū huiuscemodi quæstus studiū filio persuadere conaretur: non uiri uerū uiduæ mulieris esse dixit: extenuatas facultates dimittere. illud autem longe magis eius animi tiehenetiā dederat: q̄ illū hominē admirabile ad gloriā ac diuinū appellauit: qui rationes suas ampliores q̄ accepisset relinqueret. Ea tēpestare qua Cato iā grandis natū erat: Carneades Academicus & Diogenes itioꝝ philosophus legati Athenis Romā uenire: ut Atheniensiu ciuitatē quingentis talentis: quibus Cycropioꝝ postulatione a Sicyoniis in dicta causa multata fuerat: liberarent. Mox adolētes huiuscemodi legatos uisendi & salutandi gratia frequentes conuenerunt: quos cū disputantibus interfuisſent: laudibus & admiratione extollebant. Carneades præcipue gratioſus habitus est: in quo sic summa uirtus cū summa æstimatione iungebatur: ut maxima comitate deuinctis auditoribus quæadmodum spiritu sicrumore ciuitas subito cōpleretur: unius græci hominis eloquentia pariter ac sapientia singulos demulceri: ac teneri: & incredibili quodā studio iuuentutē cunctis posthabitis uoluptatibus ac reliquis exercitationibus quasi diuinitus afflatā ad philosophiā conuerſi. Quod cum cæteris Romanis iocundū ipe spectaculū effet: quando cōplures adolēscētes optimis græcis artibus erudiri: & cū spectatissimis uiris uersari cernerent: principio ipse Cato huiuscemodi doctrinæ studiū uniuersam ciuitatē abunde grauiter ferebat. Verebatur enī ne ad hanc humanitatē conuersa iuuentus sic dicendi laude duceretur: ut regē gerendā ac militiæ gloriā contēnerent. Vbi uero philosophorū nomen passim per urbē celebrari coeptū est: & uir clarissimus. C. Anilius magno studio exorato senatu primā eorū orationē uerbis latinis interpretatus esset: Cato secū statuit uniuersos philosophos quādā honestatis specie Roma dimitti. Quocirca in curiā ueniēs primoribus patrū grauiter quæstus est: q̄ diuturno tempore insecta re legati in urbe sedeant: qui tanto ingenio tanta facultate dicendi sunt: ut facile quæcunq; uelint persuadeant. Quāobrem repū salutē conduce quoddā senatuscōsultū mature decerni: quo hinc abeuntes ad scholas reuertentur: ubi liberos græcorū suis artibus instituunt. Romani uero adolēscētes more maiorū legibus & principibus audiant. Huius sententiæ auctor fuit Cato: non quia Carneadi: ut nonnulli suspicabantur: inſensus esset: sed quia philosophiæ & oī græcæ doctrinæ penitus aduersus quantū in ipso erat insectabatur. Quippe cū Socratē loquacē & uolentū hominē appellaret: qui cū in patria sua plus posse q̄ leges paterentur affectaret: præcos mores ac ueteres consuetudines antiquare: ciuesq; suos ad contrarias pristinis institutis opiniones traducere molitus est. In Socratē inuectus eius in scholis discipulos consensescere aiebat: ut apud inferos causas quas in fidē suā recēpissent: patrocinio tuerentur. Ad hæc cū græcorū studia ad filiū maledictis inſeſſeret: qui curā & uigilantiā ad græcas artes contulerat: grauiori sono uocis q̄ ubi per senectutē liceret: quasi minime afflatus oraculū ederet: Rōanos tūc iperio spoliatū iri dixit: cū se græcis litteris dedissent. Carterū hæc ipsius maledicta falsa atq; inania fuisse consequens tēpus ostēdit. In quo cū ciuitas rebus gestis amplissima facta esset: omni cōmendatione humanitatis græcarum disciplinarum etiam atq; etiam inſloruit. Nec græcos philosophos solum Romæ uerum medicos odio & suspitione persecutus est. Cunque illud Hypocratis

qui a rege Persarum multoꝝ pollicitatione talentos accitus nunq̃ barbaris græcorū hostibus sui facultatē facturū dixerat: Hoc inquit cōmune mediocrū iusiurandū est. Quapropter satis hortari filiū non poterat: ut tales homines declinaret: ad quē scripti eius extant cōmentarii: quibus aperte cōmonefacit quo pacto uel icolumis seruari uel ægritudine liberari posset. Si quis ex familia aduersa ualitudine laboraret: neminē unq̃ per inedia seruauit. At olcribus & leuissima uelut nesciæ fassæ ac leporis carne dōesticos ifirmos aluit. Hæc enim cū cocta facilia stomacho sint: ægrotis conferunt: nisi q̃ manducantes per mille somnoꝝ species uersari contingit. Hac itaq; uiuendi ratione fratus: cū ipse quidē optime ualuisse & suos incolumes aliquādiu conseruasset: sibi tamen nō parū inuidiæ conflauit: dū uxore & filiū perdidisset. Ipse uero corpus robore firmissimū nactus: adeo prospera ualitudine diutissime fuit: ut et grandæuus mulieri magnopere congrederetur: & huiusmodi causa præter ætatē uxore cæperit. Nā ubi Pauli filiā Scipionis sororē filio cōiugē dedit: ipse uxore destitutus cuiusdā puellæ coitus: quæ ad eū uentitabat: utebat. Id facile per angustias domus perceptū est. Filius cū mulierculā ipudentius a tumultuosius ad patris thalamū profectā itellixisset: uerbū nullū factū: sed quasi rei turpitudine affectus: grauis i eā oculos comiecit. Quod simul ac cognouit Cato nulla ex parte questus uultu ac fronte nullū uestigiū doloris expressit. Cæterq; cū ex more grege amicoꝝ stipatus i foveā descenderet: a Solonio scriba: qui cū cæteris eum domo deducebat: magna uoce accito sciscitatus est: utrū filiā marito collocasset: cui nihil adhuc actū esse: nec se nisi ex consilio ipsius facturū respondentis: uideor inquit idoneū tibi genex inuenisse: cuius nisi grandiorē ætatē repudies: cætera (ut spero) facile probabis. Tū Saloniū catonē cohortatus est: quo puellæ cogitationē susciperet: & arbitratu suo collocaret: quæ in clientelā ipsius recepta gratia fide opera eius indigebat. Nihil tardatus Cato eā sibi coniugē expetere docuit. Quocirca Saloniū primū nō minus obstupuit q̃ postea latus ē. Catonis enī ætas annis iā grauis & familiæ dignitas: quæ consulares ac triumphales imagines præferret: a puellæ suæ nuptiis alinā uidebantur. Vex catonē serio locutū perspiciens libenter sibi filiā despondit. Deinde in foveā procedentes mox sponsalia rite fecerunt. Hæc res ubi ad Catonē filiū perlata est: accersitis sociis patrē conuenit: ueniā deprecatur: siquid in eū patrauiisset: quo sub iratus ac dolens sibi nouercā iduxisset. Cui Cato: Meliora dic inquit fili carissime. Oīa sane tua iocunditate me quadā afficiunt: & q̃ tibi succenseā nihil est: sed huius rei cōsiliū capi: cū multos mihi quidē natos patriæ uero tibi persimiles ciues relinquere cuperē. Hæc ratione superiore tēpore Pysistratus Atheniensis tyrannus: quē admodū litteris proditū est: pubescentibus iā liberis agricolā Chimonāsam sibi coniugē desumpsit. Ex qua Iophon & Thessalus editi sunt. Ex his nuptiis Catoni filius ex matre cognomento Solonius ortus est. Alter uero maior natu cū iperatore gegeret extremū obiit: æ diē. Cuius ut uiri optimi Cato pater sæpe suis i libris meminit. huius mortē modice ac sapienter tulit & cōsequenti tēpore nihilominus reip. itentus fuit. Nec. n. ut. L. Lucullus post & Metellus pius onere iā urgentis senectutis se a cōibus numeribus abdicauit. Nec ut antea Scipio Africanus liuore: quē in se maximarum rerum hestiarum gloria conflauerat: permutato uiuendi ordine: rebus urbanis permixtis reliquum ætatis in ocio agit. Cæterum sicut Dionysius tyrannidem honestissimas exequias: ita Cato decoram ætatis iam senescentis occupationem reip. ratus cum laxamentis & quibūsdam quasi iocis in contexendis libris & agricultura: quotienscunq; sibi uacuum tempus ostenderetur: utebatur. Varias enim orationes & historias descripsit: & rei rusticæ curam ac studium adhibuit. Antequā uirilē togam susciperet: duobus duntaxat prouentibus agricultura scilicet & parsimonia usum se refert. Tū ex urbe i uillā se recipiens & rationibus & studiis suis consuluit. De agricultura quoq; librum edidit in quo de plantis conficiendis & de pomis asseruandis plerāq; scripta sunt. Quo in loco adeo laudis auidus uisus est: ut in singulis proprius elegans copiosus esse uoluerit. In agro quoq; abundantes cœnas instituit: uicinos & accollas æquales & familiarissimos suos passim conuiuias habuit. Cuius consuetudo nō modo cœtaneis comis uerum etiam adolescentibus grata & iocunda fuit: ut qui per longam experiētiā multis i rebus & memoratu dignis sermonibus obseruaretur: ipse mensam maxime amicorum parentem atq; patriā creatricem existimauit: ubi ciues bene de repub. meritis oratiōe ac prædicatione ornare ac celebrare consuevit. Cuiusmodi autem obliterare quos improbos uel inutiles iudicasset. Id adeo diligenter a Catone usitatum est: ut nullum eorum laudi ac uituperationi additum in conuiuiis præstiterit. Extremum quod in re pub. fecit opus Carthaginis euersio ac desolatio fuit. Hanc & si manu & opere Scipio minor exciderit: cōfiliū tamen & sententia Catonis aduersus eam ex huiusmodi causa bellum susceptum est. Is ad Carthaginenses & Masinissam Numidiæ regē armis inter se disceptantes missus est: ut controuersiarum causas inspiceret. Masinissa quidē ab initio populi. Ro. studiosus erat. Carthaginenses uero post cladē: qua a Scipione duce fuerant uicti graui stipendio multati & iperio exuti inducias agebant. Ciuitatē itaq; præter se natus expectationē nec affectam incōmodis nec inopem inuenit. At militari iuuentute diuitiis armis bellico apparatu florentissimā & moderatum nihil animo uersantē offendit. Quapropter haud tempus esse simā cunctis uiribus opprimere: quæ iā copiis suis aucta & ad defectionē suspensa maximū in discrimen ut prius rē deduceret. Magnū igitur studio reuersus docuit senatū superioribus cladibus Carthaginenses prudentiores q̃ infirmiores esse: Nec tā armis debilitatos q̃ bellicis artibus instructiores factos esse. Bellicū Numidicū Romano quoddā præludium extare. Pacē atq; inducias duelli prorogationē rectius appellari posse. Ad quod gerendū nihil præter tempus expectari. Africanas subinde ficos quas clanculum subterrogā de industria detulerant palam ostendit. Quarum magnitudo ac pulchritudo cū admirationi multum esse: Fundus inquit ex quo hæc lecta sunt poma: triū dieꝝ nauigatione ab urbe Romana distat. Illud uehementius cū de totius summā rei senectiā diceret acclamasse fertur: E rep. mihi uidetur Carthaginē de

leri. A quo quidem cum P. Scipio nascica dissentiret: perrexit in hunc modum contrariam sententiae tueri: ut semper haberet in ore E rep. mihi uidetur Carthaginem non deleri: potissimum quoniam populus Ro. ob felicitatem elatus & insolens: per multa iam flagitia contineri non posset: qui secundissimis adeo rebus fungitur: ut quo impetus animorum ferat: eo ui ac impotentia perueniat. Hunc ergo sibi metum quasi frantum quoddam multitudinis temeritati moderatore & salutare impendere cupiebat. Carthaginenses enim quem admodum Romanos profligare non possent: sic contineri non debere. Id autem periculosissimum Catoni uisum est: cui satis exploratum erat populum Ro. debacchari: & uariis in erroribus per multa licentia uersari: dum ciuitatem magnitudine praestanti inimicissimam haberet: quae suis fracta malis moderatio ingruat. Nec profecto timere non poterat: donec eo in loco reip. status esset. ut quoad domi male uiueretur. foris terror sublatu esset. Hoc pacto tertii & ultimi belli punici Cato auctor fuit. Cuius ipse in principio mortuus est: cui multa sapienter ac diuinitus de eo uno praedixisset. Cui potissime illius urbis excidentae palam seruariae ac in dimicando uirtutis signa declarat: ut his Romam perlatis homericum illud Cato cecinerit: Iste sapit solus reliqui uelut umbra uagantur. Hoc eius oraculum paulopost re ipsa uerissimum fuisse confirmauit. Cato progeniem hanc superstitem reliquit: unum scilicet filium quem (ut superius dictum est) ex posteriore uxore natum cognomento Salonium appellauit: unumque ex defuncto Catone filium nepotem: Salonius quidem dum imperator esset: mortem obiit. Eius filius Marcus consularem dignitatem administrauit. Iste Catonis philosophi uirtute ac gloria aetate sua clarissimi auus fuit.

Comparatio Aristidis ad Catonem seniore.

Vnde de his quae mentione digna uidebantur exposuerimus: si tota unius uitam uniuersae alterius conferamus: quoniam multis egregiis in locis pares sunt: quibus in rebus uarietas ac dissimilitudo sit: difficile percipiemus. si utraque particulatim quali carmen aut pictam tabulam syncero & subtili iudicio discernere uouerimus: dispiciemus esse utriusque commune quod sua uirtute suis optimis institutis innixi magna cum gloria ad remp. accesserunt: quamquam nec maior splendor nec externae regum facultas eos promoueret. Aristides: ut nobis coniectura colligere licet: cum necdum Athenae magnopere creuissent: & opes ciuitatis mediocritatem aequalitatemque seruarent: factionum principibus & imperatoribus obstitens clarus ac spectatus ciuis factus est. Eo sane tempore quo florere in rep. coepit: quingentum medimnum census maximus erat. Secundas autem trecentum equestris ordinis hominibus. Tertius: & extremus ducentum fuit: his quos Zeuzitas alias tengeras appellabant attributos. Caeterum Cato cum paruo ex municipio & rusticana uiuendi consuetudine uastum quasi pelagus se immitteret: rem romanam ingressus est. Quae tunc haud quamquam ut patum memoria curios Fabricios Hostilios ex agris duces deligeret: nec inopes & operarios ab aratro & ligone primores & primarios ciues in curiam accerferet. Vix quae generis nobilitatem diuitias largitiones ambitione in ore suo magnificaret: & tumore iam & imperio fracta candidatoque studio per fastidium quoddam delectaretur. Haud simile est Themistoclem inimicum habuisse: qui minime splendore generis clarus mediocribus fortune nitebatur. Tria enim uel quinque summum talentum possedisse traditur: cum initio ad remp. se coniecit & cum Scipionibus Africani seruiis Galbis Quintiis Flaminiis pro summo loco ciuitatis inisse certamen. Cui nihil momenti nihil facilitatis nisi iustitiae causa & loquendi libertas aditum daret. Aristides quoque Marathonem & rursus plateis unus ex decem imperatoribus designatus fuit. Ceterum Cato secundus consul & aduersus ac refragantibus multis praeteritis septem clarissimis & nobilissimis uiris competitoribus secundus censor factus est. Aristides nulla in re quae magnifice gesta sit: primas partes habuit. Milciades enim apud Marathonem apud Salaminam Themistocles princeps fuit: Apud Plateas Pausanias (ut refert Herodotus) omnium pulcherrimam uictoriam uicit cum Aristide: ut secundas sibi uendicent sophaneae uictoriae calimachi & cinegiri disceptant: qui in his certaminibus fortiter ac strenue depugnauerunt. Cato uero non solum cum imperio in Hispania consul & manu & prudentia caeteris anteire iudicatus est: sed etiam tribunus militum circa thermophilas alterius auspiriis uictis per duellibus uictoriae gloria adeptus est: cum romanus aduersus Antiochum magna claustra reclusit: & aduersus regem: qui solum ante se prospectabat: a tergo partem exercitus clam circuducens oppugnauerit. Ea enim uictoria quae sine cotrouersia Catonis opus fuit: graecia excedere coegit Asiam: In quam item Scipioni patefecit aditum. Bellicis in rebus ambo foris uicti fuere sed in rep. domi non sic. Aristides enim studiis partium quibus cum Themistocle dissidebat decemum exilio ex urbe deturbatus est: Cato uero tamen cunctos potentissimos & primarios ciues inimicos haberet: usque ad senectutem uelut athleta decertas omni se casu & calamitate uacuum liberumque seruauit: cum saepissime publicis in iudiciis aduersarios accusasset: ac pro se causas dixisset: multos quidem oppressit. Ipse uero existimatione uitae suae optimae institutae ac eloquentia comodissimo ad res transigendas instrumento munitus ab omnibus accusationibus absolutus est. Quare quidem iustis de causis longe magis casu aut fortuna factum esse quis dixerit: nequid ei praeter suam dignitatem acciderit. praclarum & hoc Antipatri testimonio: qui Aristidem philosophum uita quoque functum praeter caetera persuadendi uim habuisse praescripsit: nullam praestitorem uirtutem quam ciuilem consequi mortales posse: certum est. cuius non parua pars a multis auctoribus ratio rei familiaris puniunt. ciuitas enim quaedam domiciliorum constitutio est. Haec cum sit caput moribus ciuium bene compositis publicis in rebus uires ac robur capit. Hinc Lycurgus argenti & auri quicquid lacedaemone fuit abiiciens ac exterminans usu ferrei nummi igne deprauati introductos ciues cura domestica minime liberauit. sed praeter caeteros legistatores praesepit: ut omnes deliciis simultatibus diuitiarum affectionibus circuncisis ea quae ad necessitatem & comodatam uitae conducunt: facile consequerentur. Pauperem etiam sine iuribus sine

penatibus & mendicū familiarem plus in rep. q̄ opulentū & insolentē timendū esse indicauit. Cato itaq; tā
 tum in hoc genere ualuit ut non minus prudenter & accurate priuatis negociis q̄ publicis praeuise cēea-
 tur. Nam & fortunas suas ampliores fecit: & plarīsq; in primis utilibus unum in locum quasi sub uno aspe-
 ctu positus de re domestica & rustica posteris perceptionem reliquit. Ceterū Aristides tenuiter uiuēs acqui-
 tatem ac iusticiam falsis criminibus subiecit: cum per uulgus eam domoq; perniciē & mendicitatis paren-
 tem appellarent: ceterisq; potius q̄ his in quibus esset cōmodam putarent. Multa præterea ab Hesiodo: ut
 nos ad iusticiam pariter ac ad diligentē rei domesticæ rationem cohortaretur. dicta sunt: & in segnitie ac
 omni opere liberam uacationem uelut iniuriæ principium acriter inuectus est. Vnde præclare in hūc mo-
 dum Homerus scripsit: Non mi operis studium aut augendi cura peculi. Quo pulchros alerem natos: et
 go semp amauī Remigio celeres undis agitare carinas. Prælia cum iaculis colui uolucresq; sagittas: Quasi
 domelicæ facultatis securos ac negligentes per iniuriam fieri diuites admoneret. Nam ut physis placet
 nihil oleo si corporibus exterius admoueat salutaris: si interius nihil perniciosius est: sic iustos aiunt: cæ-
 ris omnibus emolumento esse: cum sibi ac suis facultatibus per incuriā detrimento sint. Hac re ciuili Ari-
 stidis dignitas posteris eius intercisā fuit: si quemadmodū a multis proditum est: neq; de dote filiabus ne-
 q; de funere sibi relinquendo cogitauit. E contra Cato cuius domus ad quartum usq; genus Romæ impe-
 ratores & consules edidit. Eius. n. nepotes ac pronepotes summis magistratibus functi sunt. Aristidis autē
 qui græcorū princeps fuit stirpem ingens paupertas partim ad circūforaneas tabulas reiecit: partim cum ex-
 tremæ mendicitatis onus ferre non possent: ad ciuitatis largitiōem supplices manus subiicere coegit. Quo
 factum est ut occasione e medio sublata nihil a posteris suis splendide nihil magnifice gestum sit. An hoc
 ipsius consilium in dubitatione & controuersia positum est? Paupertas quidem per se ipsam nulli turpitu-
 dini coniungitur: q̄ si negligentie & immoderantiæ luxus imprudentiæ speciē præ se ferat: probro ac uitupe-
 ratione non uacat. Ceterū in uiro modesto idustrio iusto ac forti qui omni cum laude in rep. uersetur: gra-
 ue magnitudinis animi testimonium est. Quis enim eum putet magnas res posse cōficere: qui in humiles
 cogitationes animum dimittit? Nec profecto multos iuuabit indigentes: qui multis indigeat. Ego magni
 momenti uaticum in rep. nō diuitias sed per se sufficientiā existimo. Quæ quia luxuriosum omnē appara-
 tū repudiāt: nullus uoluptatis causa grauissimū ciuitatis munus intermittit. Deus siquidē nulla re simplici-
 ter eget. Hinc illam hominis uirtutem: cui minimū alterius accessio necessaria est: perfectissimā ac diuinissi-
 mā putamus. Nam ut corpori optima ualitudine temperato nec luxurioso uestitu nec deliciis opus est: sic
 uita & domus quæ bene ualent: nō exquisitis sed uilibus copiis contentæ sunt. Necessitatis enim rationem
 habere pro facultatibus oportet: uelut si quis plurimas opes cumulat: cum paucissimis utatur: ei & multa
 deesse cōstat. At si cupiditate rerū tenetur: quæ sibi nulli usui sint: uanus. Sin tenuissima earū rerū: quas ap-
 petit: diligentia fructū non capit: miser censi debet. Ideoq; libenter a Catone quærerē: Si diuitiæ in usum
 referuntur: quod nā sibi ornamenti attulerunt: qui in maxima copia mediocriter ac tenuiter uiueret. Si ue-
 ro (quemadmodū par est) imprimis splendidū putamus quocunq; pane contentū esse: & eouino uti quod
 operatis & seruis cōmune sit: nec purpura nec tectoria domus egere: nihil horū Aristides: nihil Epaminun-
 das: nihil. M. Curius: nihil. G. Fabricius: quod natura postulare: relinquere: sed ea possidere uoluerūt: quo
 rūsūm improbant. Quid opus tanta cura tāta uigilantia tot unius assis causa loqui & scribere: quo pacto
 quis breui locuples fiat: qui sic frugi sit: ut & obsoniū sibi iocundissimū rapis manu sua appararet: & eius
 uxor pinsendi munus a sua dignitate alienū nō putaret. Non ab re frugalitas per se ipsam plurimum posse
 fertur: quia fit ut superuacanearū rerū appetitu & cogitatione liberemur. Quapropter Aristidē in Calliæ iu-
 dicio dixisse perhibent: eos probe paupertate erubescere: qui præter eorū uoluntatē pauperes essent. Qui
 aut ex sentia: ut ipse: optimo iure gloriari. Aristidis profecto tenuitatē in desidiā referre ridiculum est. Qui
 nō modo si quicq; turpe aut indecorū perpetrasset: uerū si barbarū unū spoliasset aut unū hostiū taberna-
 culū iuri suo uendicasset: facile locupletari potuisset. Hæc hætenus. M. Catonis iperia maximis rebus nul-
 lum ferme monumentū attulerunt. Aristide uero rē gerente Marathona Salamina Platee pulchritudine
 splendo- e magnitudine inter res a græcia magnificētissime gestas facile sibi principaq; obtinere. Nec An-
 tiochus dignus est qui cū Xerxe cōferatur: nec urbium eis Iberū mœnia solo æquata cū tot miriadibus qui
 pedestribus naualibusue pugnis ceciderūt cōperanda sunt. In quibus Aristides nulli uirtute secundus fu-
 it. Hic gloriā hic coronas quæ admodū diuitias aspernatus laudis cupidus: quibus omnibus sine debitatio-
 ne anterior ibat: Catoni concessit. Catonē equidē nō accuso qui primū sibi locū in omni genere uirtutis at-
 tribuit: cū tamē in quadā oratione se ipsum collaudare nō minus deforme esse q̄ uituperare demonstrauerit.
 Quæ cū ita sint: qui eius ut alterius testimonio laudetur nō indiget: uirtus meo iudicio perfectior est. q̄ qui
 se ipsum laudibus effert ac prædicat. Nā ut hi qui a studio ambitionis remoti sunt: honestissimū præsidium
 & nō mediocre ad ciuile ac facile uiuēdi genus uaticū adepti sunt: sic qui honoris contentione accupidita-
 te conflantur: difficiles extant. Quæ res oīum maxime liuorē atq; inuidiā paruit. A quo alter prorsus li-
 ber fuit: alter satis superq; laborauit. Aristides quidē Themistoclis maximis in rebus socius & adiutor fuit:
 eiusq; principatū ac dignitatē quasi stipator quidā turatus Athenas erexit. Cato uero Scipioni refragatus il-
 ligauit. Multas deniq; calumnias cōmentatus eū de ciuitate eiecit: & L. fratrē turpissima repetundarum
 multa circūuenit. Continentiā autē a Catone plurimis & pulcherrimis laudationibus exornatam: Aristi-
 des puram & immaculatā omni ex parte seruauit. Ceterū catonis nuptiæ præter ætatē ac dignitatē suā cele-
 bratæ nec exiguas nec leues sibi maculas asperserunt. Nā ualde indecorū uidebatur: q̄ iā gradæuus adole-
 scēti filio & nurui clientis qui magistratui seruans publice mercedē merebatur: filiā uxore adduxisset: uerū

siue uoluptatis causa fecerit: siue pellicis gratia ira percitus filio suo censuerit: & res ipsa & occasio turpitudini coniuncta fuit. At ea excusatio qua per dissimulationem cum filio utebatur: uerisimilis non est. Siqui de tales liberos certo iudicio relinquere cupiebat: initio generosam forminā sibi matrimonio coniugē facere parerat. non autem donec occultum fuit cum ea muliere per libidinem congregi: quæ sibi iure copulata non esset. Quod ubi perspicuū factum est: socerum sibi fecit eum: cui facillime dicto suo parere: non autem præstantissimum generum deligere propositum fuit.

TIMOLEONIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
PER ANTONIVM TVDERTINVM IN LATINVM VERSA.

ANTEQUAM TIMOLEON IN SICILIA TRAICERET RES SIRACVSANORUM sic se habebat. Postq̃ Dion tyrannū Dionysium expulit: statimq̃ dolo interfectus est: insurgētibz ad libertatē qui cum Dione senserant: parū abfuit: quin ex malo ingruentium multitudine ac tyrannorū frequenti mutatione urbs derelicta ac deserta fuerit. Reliqua quoq̃ Sicilia turbulenta atq̃ tumultuosa existens iā oīno propter inimicos sine repperat. Nā plurimæ ciuitates potentioribus urbis res nouas aggredientibus a barbaris atq̃ militibus sine stipendio merentibus facilliter occupabantur. Dionysius decimo post exiliū anno aduenas milites conducens: Niseumq̃ tunc in rep. principē expellēs rē iterū aggressus tyrannū sese Syracusanis ex integro cōstituit. Admirandū profecto parū exercitū e tyrannide Dionysium tunc oīum tyrannorū maximū expulisse: admirabilius uero exulē ipsum atq̃ deiectū tyrannidē recuperasse. Itaq̃ Syracusani qui in urbe erant inferuitutē redacti eo crudelius a tyranno opprimebātur: q̃ nuper exiliū calamitatesq̃ animū uel hemeter exasperauerāt. Optimates ac nobiles ad Ictetē Leontinorū principē diuertūt ducēq̃ sibi in bello eligunt: quanq̃ nec meliorē nec fortiorē cæteris belli ducibus esse cognoscerent: sed ad quē aliū confugerent: quē uel sibi imperatorē dicerēt: nō habebant. Accedebat etiā q̃ genere Syracusanū arbitrabantur: nec non quia copias in tyrannū aptissimas bellicosissimasq̃ sibi comparauerat. Interim Carthaginensibus magna classe in Sicilia traicientibus: Sicali timore perculsi in graciā legationē mittere: & a Corinthiis auxiliū petere decernunt: nō solū amicitia freti: neq̃ q̃ ab illis sæpe beneficiis affecti: uerū etiā q̃ perspicuū erat: corinthios libertatis amatores & tyrannorū olores semper extitisse: suscepisseq̃ sæpius maxima bella nō regnandi aut avaritiæ gratia: sed græcorū libertate. Ictetes uero qui militiæ causam tyrannidē fecerat: nō Syracusanā libertatē: occulte apud Carthaginenses hoc assererat: Syracusanos autē manifeste laudabat: & quosdā in Peloponnesum legauerat: nō q̃ illinc auxilia optaret: sed q̃ cōsentaneū erat: si Corinthii ppter graciæ turbationes atq̃ tumultus auxilia negarent. Sperabat facilius ad Carthaginenses rē traditurū: & sociis in bello cōtra Syracusanos uti: q̃ cōtra tyrannū. hæc paulopost in lucē emerferunt. Nā cū legati rediissent: Corinthiorū nomine rettulerunt: Corinthios semper externarū ciuitatū & maxime Syracusanorū pro eorū cōsuetudine curā suscepisse: nec forte fortuna tunc aliquo græcorū bello uexari: uerū in pace ac ocio uitā ducere: quare ex animo ac prompte auxiliū illis præstaturos esse. Itaq̃ cū de imperatore eligēdo consultarent: p scriptis potentioribus re legatisq̃ qui in rep. cæteris præstare studebāt: unus ex multitudine assurgēs Timoleonē Timodimi filiū qui nondū in rep. emerferat: nec ut emergeret: nec ut imperator crearetur: nunq̃ animo uoluit: nominauit. Verū numine quodā astante hominē: ut uideretur statim bona fortuna in suffragiis reddendis cæterisq̃ in rebus gratā atq̃ propitiā sese præstitit: uirtutiq̃ hominis ornamento fuit. Timoleon profecto in urbe claris patentibus ortus patre Timodimo matre Dimaristia tanto amore māsuetudineq̃ in patrē afficiebatur: ut cōtra tyrannos cōtra improbos haud maximo inflammaretur odio. In bello etiā adeo honesto ingenio utebatur: adeo quieto: ut multā in iuuentute prudentiā multā in senectute fortitudinē in rebus agendis ostenderet. Fratrē uero Timofanē maiore natu omnino sibi dissimilē habuit. Qui cū temerarius maloq̃ animo esset & regnandi cupidus: semp minus honestis amicis ac satellitibus sese stipendat. Quē cū audaci animo promptissimoq̃ in aggrediēdis periculis esse ciues persuaderentur: tanq̃ belluicofum uirū ac strenuum militare sibi ducē elegerūt. Et his in rebus Timoleon suū præstitit officiū: Nā cum uitia eius dissimularet atq̃ tegere: ut minus illa apparerēt: operā dabat & urbanitate ac facetus exornādo augebat: fugabatq̃. si nā pauloplus reteregeantur. In bello quod contra Argiuos Pleoneosq̃ gerebatur: cū Timofanes equitibus præfesset: Timoleon uero peditibus: Timofanes ab equo interexcussus: & peditibus calcibusue pressus magnū incidit in periculū. Nam sociis partim fugientibus partim præsentī animo utēribus: pauci cōtra multos manus conserūt: ipsumq̃ magno cū periculo defendūt. Quod postq̃ Timoleon p spexit accurtēs ut auxiliū afferret: Timofanēq̃ prostratū scuto protegēs multis telorū uulneribus multis p cussionibus cū armis tū in corpore acceptis: cū labore inimicos fugauit: fratresq̃ redemit. Deinde Corinthii timentes ne idē quod prius a sociis paterent: ut ciuitatē amitterēt: quadringētos aduenas milites alere: hisq̃ Timofanē præficere decernūt. Timofanes uero iusti cōtempтор atq̃ honesti statī operā dedit: ut ciuitatē sub eo male afficeret: multosq̃ ex primoribus ciues indēnatos necaret: & sese tyrannū declararet. Quā rem cū Timoleon agro aio ferret: & illius uitiū suā calamitatē duceret: illi persuadere cōnatus est: ut hāc insanā animi cupiditatē exueret: & malefactorū erga ciues emendationem quæreretur. Neglectus Timoleon atq̃ expulsum cū ex necessariis Eschilū uxoris Timofanis fratrem accēpisset: ex amicis uero augurē: quā Theopompus Satyrū: Ephorus aut atq̃ Thimeus orthagorā appellabāt: paucis diebus elapsis rursus ad fratrem ascendit: quē cū illi circūstaret: & Timofanes emendationis signa ostenderet: suppliciter rogabāt. Vbi primum illos ridiculos habuit: deinde rem grauitur ferēs ad irā irritatus est: Timoleon uero paululum secedens: &

seipsum tegens lachrymas effudit. Illi autem strictis gladiis subito Timofanem interficiunt: quod post quā in vulgus passim dissipatum est: optimates urbis odiū Timoleonis in tyrannos atq; magnanimitatē laudibus extollebant: quoniam & si optimus esset fratremq; amaret: tamē patriā necessitudini: honestū atq; iustum utilitati praeponit. Nā cū de rep. bene meritus esset: eum salute donauit: cum uero illi insidias tēderet in seruitutēq; redigeret: morte multauit. At qui in populari statu uitā agere nequibant: potentes timere asueri magnū gaudiū magnāq; læticiā simulabant: & Timoleonē conuicio insectantes impieq; crudeliter egisse prædicantes dolore mortificāq; afficiebāt. Qui postq̄ accepit matrē animi sese angī: & graues uoces horrendasq; execrationes in eū effundere: ad eā cōsolaturus accessit. Cuius aspectū cū illa nullo modo ferre posset: in frontē hostia clausit. Quare Timoleon multa animi ægitudine affectus ac mente alienatus eo animo discessit: ut mortē sibi ascisceret: & a potu ciboq; abstineret. Qui & si eū amici salutarēt: amicaq; exhortationes in mediū adducerēt & necessaria omnia quæ sunt ad uictū afferrent. Statuit tamē in solitudine uiuere: & ab ipsa rep. atq; hominū cœtu sese abducere. In principio nunq̄ in urbē proficiscebatur: sed extra humanorū consortiū errans per desertos agros uersabatur. Consultationes atq; deliberationes quæ in rebus agendis stabilissimū robur a ratione atq; philosophia nō sumpserint: sic facillime ac cōtingentibus laudibus ac infamia quatiuntur atq; feruntur. Oportet enī operationē ipsam nō solū honestate iustitiāq; præditā esse: sed etiā opiniōe ex qua aliquid operari cōpellingimur stabilissima: ut operatio nostra cōsensu omnium comprobetur neq; similes illis qui uentri gulāq; dediti sunt uideamur. Nā hi celeri auaritia ac odore suauum ciborū allecti: & ad repletionē usq; satietatēq; adducti statim abhorrēt atq; stomachantur. Nos quoq; post nauatā operā labefactata propter imbecillitatē honesti opinione atq; fantasia pœnitētia tristitiaq; afficimur. Nā pœnitētia ipsa res etiā bene gesta deturpatur. Electio autē quæ ex certa scientia certaq; ratioe p̄ficiscitur: nullā ab errore suscipit mutationē. Quapropter Facion Atheniensis rebus sub Aleostene gestis obuersatus: ubi rem bene gestā animaduertit: uiditq; Athenienses Ioui Martiq; hostias mactare: & uictoria lætari atq; gloriari: inquit uelle se hæc gesisse: & cōsiliū adhibuisse. Aristides quidē locrus ex Platonis familiaribus unus uehementius atq; grauius. Nā cū superior Dionysius unā natarū eius in uxore peteret: respōdit suauius sibi fore illā mortuā q̄ tyranno nuptā aspiciere. Paulopost cū Dionysius eū morti damnaret: & cōtumeliæ causa illū interrogasset: si quē ad modū prius de collatione filiæ sentiret: respondit rerū gestarum mœstitia affici: dictorū aut nulla pœnitētia detineri: hæc solā maiori p̄fectioniq; uirtute gesta sunt. Timoleon siue fratris morte siue matris pietate animi angeretur: adeo mente fractus erat: adeo attritus: ut uiginti fere annis extra humanā cōsuetudinē uiuens nunq̄ remp. attigerit. Cum igitur de iperatore designando suffragio in cōtentione quæreretur: & Timoleon nominaretur: populo eū prompto animo amplexatē: asurgens Teleclides tunc in senatu & potētia & auctoritate clarissimus perluasit Timoleonē circa res agendas & bonū & generosum esse. Disserebat enī: si id quod fecit laudi tribuendū est: tyrannū occidisse putabimus: si autē uitio: fratrē. Parata classe collectisq; militibus ut nauigaret: litteræ Ictetis nomine corinthiis redduntur. In quibus litteris eius proditio atq; p̄fidia significabatur. Nā postq̄ celerime per legatos docuisse Carthaginensiu sociū futurū: palā cū illis curabat: ut Dionysio ex Syracusis expulso ipse tyrannidem cōpararet: timens ne prius Corinthiorū copię in Siciliā aduentarent: & sp̄e rerū gerendarū frustraret: litteras Corinthiis in quibus hæc extabat scripta trāsmisit: Nō dubito labores ac expensas summo cū periculo uobis accidere: si in Siciliā nauigaueritis: præsertim Carthaginensibus aduersantibus: & mare nauiu multitudine custodientibus: quos ego ipsis ægre ferentibus atq; inuitis tyranno socios adiunxi. Lectis litteris Icteres primū a Corinthiis infans atq; iperitus circa rē militarē habitus est. Dēinde oēs ita ad iram cōtra ipsum prouocati sunt: ut q̄ celeriter timoleoni uaticū ac nauigationis præparationē struxerint: paratisq; nauibus: paratisq; his quæ proficiscentibus militibus necessaria erant: sacerdotibus quæ Proserpinā colebāt in somnis uidere uisum est deas in peregrinationē quandā ire: & cū timoleone in Siciliā nauigare. Quapropter Corinthiorū resp. sacrā triremē struxit: & duabus cognomē deabus indidit. timoleon in delphū traiciens facta re diuina: cū in templū Apollinis atq; in adytum uenisset: miraculū sibi euenit. Nā uita quædam coronis trophæis insignis de suspensis donariis defluxit: & caput timoleonis ut a deo coronatus ad res gerendas præmitti uideret coronauit. Cū itaq; naues decē haberet. Corithias septē: Corcyreas duas: unam Leucadā iter ingressus est. Cui noctu Pelagus ascendenti: & secundis uentis mare percurrenti repente cælum scindi uisum est: & supra nauē multū lucidissimūq; ignē effundi. Deīde cū lampas quali in mysticis sacrificiis utuntur eleuaret: & cursu Italiā uersus dirigeretur: quo nauatæ maxime intenti erant: in terrā uelut fulmē irruit. Quare timoleonem augures docuere: hoc approbationē testimoniūq; sacrorū esse summorū: & q̄ deæ timoleoni auxilio proficiscebantur: ex cælo signum iubarq; dedisse: esseq; Siciliā Proserpinæ dedicaram: quoniam illic raptā fuisse homines fabularentur: & insula tanq̄ nuptiali dono in ipsis nuptiis donatā extitisse. Hæc deorū signa ita militū aīos ad sp̄e fiduciāq; erexerunt: ut celeri cursu emenso pelago in Italiam delatissint: illa uero quæ ex Sicilia nunciata sunt: timoleonē dubiū atq; curiosum: milites aut mōstos reddidere. Nā Icteres uictum a se Dionysiu atq; fugatū in aere quæ insula cognominantur obsidebat: & capta maiore urbis parte illā muro ac fossa circumdederat. Carthaginēses aut bono animo esse iusserat: quoniam timoleonē nedū in Siciliā ascensurus esset: uerū etiā longe nauigantibus illis ipsis mox inter se insulā partientur: interea Carthaginensiu cū uiginti trirenibus legati ad timoleonē captādū fallendiq; gratia nauigarūt. Qui fraudulenter atq; iprobe callida consilia machinati timoleonē rogabant: ut pro coniumni oīum pace iūcti sese socium adiungeret: & naues ac milites in Corinthum remitteret: tanq̄ parū abfuerit: quin in bello uictus succubuerit: Carthaginensibusq; eū manus cōferere cogentibus: neq; Corinthum remenso pelago pedē referre potuerit. Postq̄ corinthiæ naues ad thegnū appulerūt. & ea quæ per legatos exposita erant ac

caperet:& Phœnices non longe nauigantes aspexere:affecti iniuria doluere:contraq; Icerem omnes odi
 um conuertere:nec non pro Siculis quos manifeste intuebantur.Iceti præmium prodicionis Carthaginē
 sibus mercedem tyrānidis relinquere:timor inuasit:impossibile enim uidebatur hostes superare posse:cū
 perspiceret longe plurimas naues barbans:iceti multo maiores copias esse q̄ sibi.Tamen Timoleon cum
 legati ac principes Carthaginensium sibi obuiā darentur:mansuete sermonē cum illis habuit:dixitq; obe
 dire quibus uelint:quid enī perficere potest non obediens:hanc enim mētē esse Corinthiorum.Et cū mul
 ta econtra audiuiſſet:inquit rheginorū publicā amicitia disolui.Nam si hoc ad tutelā præstaret:illos in his
 rebus quas Syracusanis promiserunt constantiā retinere:uidelicet & publice & corā populo pacta depone
 rent:hæc illis ita locutus est:ut discessus dissimulationē in qua etiā rheginorum duces una dolum fabrica
 bant strueret:barbarorū enī inciuilitatē pertumescences omnes optare Siciliae regnum Corinthios cōpara
 re.Itaq; aduocata contione portas clauſerunt:ne ad aliud agendū ciues progredierentur:sed ad multitudi
 nem uenientes diu contionem detinerent:& alter in alterū nullo fine dum tēpus tererent materiam dicen
 di transferrent:donec Corinthiorū triremes paratæ essent:& Carthaginenses existimātes præsentem Ti
 moleonem paulopost orationē habiturū sine suspitione detinerent.Postq̄ Timoleō clam certior factus est
 de discessu triremium:unā aut sibi relictā esse:stantibus circa suggestū rheginis:qui huins rei conscii erant:
 discedens per turbā transiuit:& in mare descendit:atq; in Taurominiū Siciliae oppidū celeri cursu nauiga
 uit:ibiq; ab Andromacho in rep.principe:qui iam ad se illū accerserat:susceptus est:hic ea tempestate om
 nium potentū iustissimus unus fuit in Siculis:Timei qui historiā scripsit pater erat.Enim uero suos ciues le
 gibus ac iusticia gubernabat:& contra tyrannos apertissimas inimicitias exercebat:itaq; urbē Timoleon
 tanq̄ asylū præbuit:& ciuibz persuasit:ut una cū Corinthiis pro Siciliae libertate bellū susciperent.Dimis
 sa igitur cōtione cū Timoleon discessisset:carthaginenses qui rhegii morabātur:sic decepti grauer ferre
 rheginos admonere:q̄ si Phœnices sint iis qui per fraudē abierūt inimicētur.Quare Taurominiū ad trire
 mes legatū mittunt:qui Andromachum inimice ac barbarice alloquatur:& interloquendū diducta exten
 saq; manu:& uersa atq; reuersa minetur urbē talē existētē talē futurā.Quod cū legatus apud Andromachū
 fecisset.Andromachus ridens nihil aliud respōdit:nisi manū ut ille nunc supinā:nunc reuersam extendēs
 iussit eū discedetē:nisi uellet nauē pro tali fieri talē.Icetes interim cū discessum Timoleonis audiuiſſet:atq;
 timuiſſet:multas carthaginensiu triremes accersuit.Ex qua re ubi Syracusani carthaginēſes portū icerem
 urbem occupasse uidentur:arce Dionysii dominari:timoleonē uero tanq̄ tenuissimæ oræ ac finibus Tauromi
 nio paruo Siciliae oppido ibecilli spe paruifq; copiis affixū:salutis desperabant.Nā mille secū milites Ti
 moleon habebat:& his nihil alimentis:nihil rerū necessariarum amplius aderat.Præterea ciuitates plenæ &
 cōtra belli duces exasperatæ nihil iā illis fidei tribuebant:præsertim propter calippi & Farmaci perfidiam.
 Quorū alter Atheniensis:alter Lacedæmonius cū dicerēt pro Siciliae libertate aduentare:ut Monarchias
 delerent:persuaserunt calamitates sub tyranno Siciliae conducere:& beatiores in seruitute:q̄ suis legibus
 uiuere.itaq; Timoleonē haud meliorē illis expectabant:sed rursus eadē sophismata easdē captiōes sibi af
 ferre spē optimā beniuolentiāq; pollicentē.itaq; de rebus nouis male sentientes Corinthios a se omnes Si
 ciliae ciuitates præterq̄ Adranitæ excludebant.Hi enī paruā urbē habentes & deū Adranū:qui maximo in
 honore per uniuersam Sicilia habebatur:colētes intestinas seditiōes agitauerunt.Nā partim icetē & Cartha
 ginenses partim Timoleonē accersentibus cōtingit forte fortuna:ut ambo celeriter iter ingressi uno eodēq;
 tempore ad urbē aduolarent.Verū icetes quinq; milia militū:Timoleon uero nō plures q̄ mille & ducētos
 hēbat.Quos cū Taurominiū accēpisset:quod ab Adrano quadraginta stadiis aberant Timoleonē sequebantur:illi
 nō multā uiaē partē occupauit.Postridie per loca senta situ & aspera iter ingressus:per uniuersumq; diē pro
 ficiscens iā inclinato die accēpit icetem ad urbē appropiquasse:& iam iā castrorū locametatum fuisse:qua
 ex re Centuriones & cohortis duces:ut promptioribus ad pugnā militibus uterentur:corpora reficere iu
 bebant.Timoleon autē ipſos adiens docuit ne ista fierent:quin imo statim milites ducerent:& hostes icau
 tos iperitosq; inuaderent:qui nō cōsentaneū erat:nuper labore uiaē defessi in tentoriis ocio atq; somno ope
 rā ipenderent:his diētis sumptisq; militibus tanq̄ manifeste uictoriā præſagiret:primus ad hostes contē
 dit.Milites audaciores facti ad illos qui paucioribus triginta stadiis aberant Timoleonē sequebantur:illi
 ut primum Timoleonē aduentare senserūt:impetu ab eo præuenti ac turbati fugā arripuerunt:itaq; occupa
 tis castris non plures trecentis ferro occubuerunt.capti autem uiui bis todē fuere.Adranitæ apertis portis Ti
 moleonē petunt:& ut bellū intus instaret:cū honore atq; admirationē re exponūt.Visum enī erat hostiis tē
 pli sponte patefactis deū pili cuspidē quatuisse:multūq; ex eius facie sudorem emanasse:hæc ut uidetur nō
 solū præsentis pugnae signa fuere:sed futura etiā bella:quibus bona fortuna aspirauit:protendere.Nam &
 alia ciuitates decretis subito legationibus Timoleoni sese urbem agrosq; dedere.Mamercus quoq; cata
 nia ty annus uir sane clarus in bello:& qui magnū argenti pondus & auri habebat:cū Timoleone societa
 tem iniit.Dionysius qui non multū abfuit ne militibus præda fuisset:Mamerco bello maior & armis spe
 omni ablecta:icetem turpiter uictum neglectui habens:Timoleonem admirās illi & Corinthiis legatos mi
 sit:se q; ipsum atq; arcem dedit.Timoleon præter spem bonā fortunā suscipiēs Euclidem Telemachumq;
 Corinthios homines in arcē cū quadringentis militibus:sed non una neq; palā ire iussit.Nā occupato ab
 hostibus portu ipossibile uidebatur illuc posse ascendere:itaq; clā atq; paulatim ad Dionysium ueniūt:& ar
 cē ac suppellectilē oēm quæ bello usui foret in potestātē suā redigūt.Magnus profecto equorū numerus ma
 gna telorū multitudo uniuersa etiā machinarū idea inerat.Armorū quoq; quæ diu reposita erāt adeo afflu
 ens atq; opulentū seruabatur thesaurus:ut septuaginta hominum milia ad bellū illis armari potuissent:mili
 tes quidē quos quæ admodum cætera Timoleoni Dionysius præbuit:duo milia:ipse aut sumptis pecuniis

sumptisq; quibusdā ex amicis clam Icete nauigans ad Timoleonē in castris delatus est. Quē statim Timoleon ut priuatū ac delectū hominē cū una nauī paucisq; pecuniis in Corinthum transmisit: Qui in tyrannide maxima atq; clarissima natus decē annis anteq; a Dione expelleretur: duodecim autē post Dionis mortē regnauit. Sed hoc uniuersum tempus in bello contriuit. Quæ uero in tyrannide gessit quæq; passus est: diligenter accurateq; in Dionis uita perscripsimus. Nā filiorū pubescentiū mortē filiarū uirginū scortationes sororis uxorisq; corpus ab hostibus laiciis libidinibus uiolentiæq; deturpatū despexit. Et hæc cū filiis in mare demersæ sunt. Dionysius postq; in Corinthum nauigauit: nemo ex græcis erat: qui & uidēdi illū: & alloquendi desiderio nō teneretur: alii propter odium læticia affecti aspiciendi gratia cōgredientes ludibrio illū fortuna destitutū habebant. Alii ad mirabilitatē fortunæ cōuersi condolebant: & multam rerū humanarū imbecillitatem: multā occultarū diuinarūq; causarū potentiā animo uolubant. Nō enim ea tēpore natura neq; ars tantas illi uires quantas fortuna demonstrauit. Vt qui paulo ante Sylicia tyrannus eēt: Corinthii in miropolio federet: & apud mulierculas obsoniorū tabernā agēs uersaretur: potatorq; ab iis qui uinariā agebant uocitaret: necnō in mediū ac palā mulieribus sese admisceret: & in uis musicos doceret: studeretq; per contentionē theatrales cātus armoniasq; suauiores reddere. Quidā ideo hæc fieri a Dionysio coniecturis assequebantur: q; homo ignauus ac pedito ingenio illecebris deditus esset. Quidā uero ne Corinthiis terrori existeret: sed sese negligendo: animi molestiā & minus secundā fortunā dissimularet: tyrannidisq; recuperandæ suspicionē tolleret: & sic præter naturā in ocio multā fingendo cōponeret iusticiam. Verū multa ab eo dicta memoriæ traduntur: quæ generosi sapientisq; animi signa potius esse uidētur: q; infulsi. Nā cū in Leucada ut Syracusæ Corinthiorū colonia relegaretur: inquit eadē pati & quæ adolescentes. Quæadmodū enī illi si peccauerint hilari uultu fratrum consuetudine utuntur: patres autē ob pudorē fugiūt sic ei accidere q; in metropoli uitā agens uerecundia quadā detineretur. in Leucada uero cū uoluptate uitā traheret: cū etiā Corinthi miles quidā stipendarius cōtra philosophorū familiaritates: quibus in tyrannide lætabatur: acrius ageret: & cū ridiculū haberet: tandēq; interrogaret: quid utilitatis ex philosophia Platonis capisset: inquit num tibi nihil adiuuētū suscepisse uidemur: sic fortunæ mutationē tolerantes? Præterea Aristoxeno musico & quibusdā aliis interrogantibus unde & quo iure aduersus Platonē querelas haberet respondit: tyrannidē multoq; maloq; plenā esse: & nec in uita tale aliquid existere: neminē amicorum apud eū aperta usum fuisse oratione. Nā propter illos Platonis beniuolētia priuatū fuisse. Insup; cū quidā præstans ingenio uideri uellet: cū Dionysio scōmata agens ad illūq; accedēs pallium deposuisset: ut mors erat: Dionysius ecōtra scōmatibus usus iussit quonēs ad eū accederet: hoc idē ut faceret: ne aliquid primarū rerū sibi deficeret. Philippus Macedonū rex cū post cōuiuū quoddā in sermonē de carminibus atq; tragœdiis: quas senior Dionysius reliquerat: incideret: & in tēpore quodā dubitare fingeret: tardaretq; hoc agere: Dionysius probe obuiā iuit: dixitq; in quo tu & ego atq; omnes beati esse opinantes circa potatiōes uersamur? Sed Plato Dionysium Corinthi nō uidit: acciderat enī paulo ante diē suū obisse. Sinopeus Diogenes Dionysio obuiā factus primū inquit o Dionysi tanq; uita indigens uiuis? Cū ille gradū sisteret diceret q; o Diogenes & tu quoq; facis perpulchre nostra cōiutio afficiens infortunia: ad hæc Diogenes respōdit quid putas an uis me tecū una cōtistari: nec tibi molestiā afferre: cū huiuscemodi mancipiū sis: in tyrannide tanq; optimus pater: iā senio cōfictus mortē oppetas: hic iocans molliterq; uiuēdo uitā ducens: ut mihi his rebus Philisti uoces quas pro filiabus Leptini lamentando emisit assimilanti: tanq; ex magnis bonis tyrannidis in humilē uitā deductis: lamentationes mulieris alabastos & purpurā & aurū cupiētis manifestetur. Verū hæc a proposito nostro haud aberrare uidentur. neq; auditoribus uel ociosis uel multa agētibus inutilia fore arbitramur. Sed Timoleonis bona fortuna nō minori admiratione prosequēda est: q; Dionysii fortunium. Nā postq; in Siciliā ascendit: itra quinquaginta dies arcē Syracusarū in potestatē suā redegit: & Dionysium in Peloponnesum trāsmisit. Vnde Corinthii maiori manu coacta duo milia peditum & ducentos equites Timoleoni miserunt. Qui usq; ad Thuriōs delati naues Carthaginensium incētes pulchrā nauigationē remorati sunt. Nā Thuriis aduersus Brettos expeditionē agentibus eorū urbē ut patriam syncre fideliterq; seruauerunt. Icetes interim arcē Syracusanā obsedit: prohibuitq; ne Corinthiis frumentū importaretur: & in Adranū duos milites qui Timoleonē per insidias ferro trucidēt ire iubet. Timoleon eo tēpore cū Adranitis sine aliqua suspicione sacrificiis intentus nulla militū sese stipauerat custodia. Qui ab Icete paraturi necem missi fuerant: ubi audiuerūt Timoleonē diuina facturū in templū uenire: gladios sub uestibus habere: inter eos qui ad aras stabant: sese admiscere pedetētimq; proprius accedere: & paulopost rei inceptandæ statuto tempore unus eorū Timoleonis socio in capite gladium crispāt. Quo mortuo qui uulnus infixerat in altissimā quandā petrā: ut erat euadit: huius uero socius arā amplectens Timoleonē obsecrat: si ueniā det rē oēm aperiturū. Quæ impetrata summā rei aperit: docetq; ut ab Icete missi fuerant eum interfecuri. Interea cū socii eū qui petrā ascenderat ad Timoleonē traherent: nullā intulisse iniuriā exclamāt. Verū merito hominē interfecisse: cū ille apud Leontinos patrē necauisset. Quārē testimonio quorundā adstantiū cōprobauit: qui magnopere machimēta fortunæ admirabant: quæ propter alias causas alia cōponēs ac simulās longius alia mouet: atq; adducit: q; pmississe uideatur: illis quæ plurimū abesse uident se implicat: & nihil cōmune adinuicem habentibus semper adinuicē in principio & in fine utitur. Itaq; decē minis hominē Corinthii donauere: q; numini Timoleonis curā habenti cladē uaticinatus: id quod in animo multo ante fuisset in nauanda opera nō absoluisset: sed priuata causa furtuito illius uitam seruauisset. Quibus rebus præsens bona fortuna in spem optimam futurarū rerū animos hominum coniecit: q; Timoleonem ut pium sane sanctumq; uirum comitantibus diis ad Siciliæ auxilium ac libertatem uenisse prospicerent. Icetes uero postq; præter animi sui cupiditatem conamina eius accidisse uidet: & Timoleoni

multos adhaerere: seipsum accusans: quod tales tantaque Carthaginensium copias habebat: & ipsis non strenue non impigre utatur: clam sociorum auxilia aduocans: cum uniuersa classe ducem accersiu. Magonem. Mago cum centum & quinquaginta nauibus portum petit atque occupat: qui sexaginta milibus militum Syracusas ingressus castra in urbe posuit. Cuius classis adeo magna internauigandum esse uidebatur: ut omnem priscam futuramque barbariem in Siciliam traicere putares. Enimuero Carthaginensibus in Siciliam superiori tempore infinita bella gerentibus nunquam Syracusas capere data copia est. Sed tunc Ictetis opera erat quod Syracusas barbarorum castra intueri euenerat. Corinthii qui in arce erant in summa rerum difficultate positi rebus ad uictum necessariis deficientibus occupatoque a Carthaginensibus portu continuo circa murum tumultuarias pugnas ac uniuersa bellandi genera quibus obsessi consueuerunt ad summam uires agebant. Sed Timoleon cimbis paruisque nauiculis frumentum ex Catania transmisit. Quae ut barbaricas triremes uitarent per loca fluctuosa cursum nauigationemque fecere. Quas Ictetem ac Magonem intuentes capiendi Cataniam cura atque libido ceperat: quod inde Corinthiis necessaria in arcem asportarentur. Ictetis sumptis qui uirtute bellica ceteris praestare uidebantur: solutisque ex portu nauibus Syracusas abeunt. Neon Corinthius qui arcis praefectus erat: cum uideret hostes custodiam gratia relictos ociose negligenterque in urbe custodienda habere subito ruit in urbem: & partim caesis: partim dare terga coactis: Syracusarum partem quam Achradinam uocant occupauit: atque in suam potestatem redegit. Quae cum ceteris partibus urbis melior uisa esset: atque munitior & quod ammodo pluribus urbibus composita atque structa: nec non frumenti ac rerum omnium abundans minime hunc locum reliquit: nec pedem in arcem retrulit: sed uacua desertis loca muro circundans coniuncta arci Achradina custodia illum muniuit. Mago atque Ictes: qui iam prope Cataniam uenerant: per nuncium ex Syracusis regis facti certiores multo dolore multaque animi agitudine ad Syracusas discedunt. Qui neque operam suam pro animi cupiditate nauarunt: & Syracusas quae in manu erant amiserunt. Sed haec prouidentiae uirtuti: fortunae quae dubia est tribuunt. Nam omnino haec quae a Timoleone gesta sunt bona quadam euenisse fortuna uidentur. Corinthii milites qui apud Thuriis morabantur: timentes Carthaginensium triremes quae eorum discessum obseruabant: ex multis diebus pelago uentis agitato: partim ui partim sponte cedentibus barbaris per bracteos pedestri itinere profecti in Rhegium uenerunt. Adhuc fluctibus mare agitantibus princeps nauium Carthaginensium qui Corinthiis tendebat insidias: unam animaduertens expectationem: sibi ipsi persuasit ut callide nouum aliquid ad deceptionem strueret: iussit itaque ut omnes nauis coronis capita ornaret: & rubeos scutos ac graecorum insignia triremibus figerent. Deinde Syracusas nauigas cum arce appropinquasset risu usus ac plausu Corinthios quos perdere curabat: quoniam uictoria positus sit: ut descenderet exclamat. Interea cum ille his nugis & hac decipiendi arte uteretur: Corinthii qui per agrum Bracteorum in Rhegium uenerant: ubi cum quod propere naues atque aquas ingressi in Siciliam delati sunt: & tanta securitate atque serenitate usi: ut internauigandum extra naues equos nantes habenis traxerint. quos omnes cum Timoleon suscepisset: & statim Messanam urbem cepisset: bona fortuna magis quam exercitus confusus ad Syracusas structis pergit ordinibus. Nam secum non plures quattuor milibus militum habebat. Quod cum magoni denuncaretur: tumultuare: ac timere: & magis ex hac occasione in suspicionem uenire. In locis limosis circa Syracusas multa ex ista ignis atque fluminibus: quae in mare prorumpunt: aquam suscipientibus anguillarum multitudo pascitur: ita ut lata piscari uolentibus praeda adsit: hic dum utriusque exercitus stipendiariis militibus ocium dabit: una piscabantur. Quod apud graecos usurpatum est. Nam si inter eos priuatas inimicitias non habent: extra aciem una deambulando fabulantur: in acie uero strenue & pro sua dignitate manus conferunt. Tunc cum simul piscarentur: uillarum magnificentiam admirantes de maris praestantia sermone instituto: quidam ex Corinthiorum militibus ira locutus est: Et nos graeci in hac urbe tanta magnitudine totque ornamento elaborata barbaris hominibus crudelissimis summo studio ut barbaros mores inferant: & nobis propius quiores fiant: operam auxiliumque accommodatis aduersus quos optandum esset multas Sicilias graeciae subiectas esse: qui putatis eos: qui hunc exercitum collegerunt: ab istis columnis herculeis atque a mari Atlantico: ut pro Ictetis gloria pericula aggrediantur: huc accessisse: quod si recto ducis officio Ictes uteretur: non patres expulisset: neque contra patriam hostiles milites collegisset: sed pro eius honore & gloria dimicaret: & ut suarum partium esset: Corinthiis atque Timoleoni obediret. Ex his uerbis tumultuantibus in castris stipendiariis militibus: magoni ne insidiae sibi tenderentur magna est iniecta suspicio. Quapropter cum Ictes negis uirtute atque fortuna quam militum multitudine ipsos superare: mago statim castra mouens & Sicilia ex manibus dimittens turpiter ac temere in Libyam contendit. Postridie Timoleon ut pugnas obiret: in ordine milites redigebat. Postquam uero magonem corripuisse fugam accepit: & deserta nauibus maria animaduertere: ridiculam habere Magonis fortitudinem. Itaque circumeuntes dicenti quo carthaginensium classis aufugisset: in urbe per praekonem praemia posuerunt. Sed Ictes adhuc etiam bellandi cupidus intentusque animo iis partibus quas occuparat munitis & expugnatis difficillimis nondum de capienda urbe desperauerat. Timoleon eius copias diuidens quas maiori uirtute esse animaduertit ad Anapim fluuium ire uoluit. Eas autem quarum corinthius dux erat Hysias ex Achradina egredi iussit. Tertiam uero militum partem quam Dimarchus atque Dimaretus per nouissima ex corintho attulere: ad uertices direxerunt. Eodem tempore quo haec fiunt: multi ex castris Ictetis fugiunt. Ex eo quod urbs quam primum capta esset: & in potestate eorum redacta: expulsis hostibus par erat militum fortitudini ac ducis probitati immolare. Quod autem nemo ex corinthiis aut morte obierit: aut uulnere lesus fuerit: hoc tantum Timoleonis fortunae tribuendum:

tanquam cum uirtute uiri illa certauerit: ut qui eius laudes & res ab eo bene beateque gestas audierint ad maiorem traherentur admirationem. Non enim solum per omnem Siciliam atque Italiam fama cucurrit: sed per uniuersam gratiam euoluuit: & ita res effrenauit: ita fortuna celeritate quandam rebus bene gestis appoluit: ut Corinthiorum ciuitas: quam cum adhuc an in Sicilia appulissent incertior esset: una die saluos in insulam uenisse & hostes uicisse audierit. Timoleon arce in potestate sua redacta: nec eius praestantia quemadmodum Dionem commotus: haud illi ob loci pulchritudinem uel structurae opulentiam magnificentiisque pepercit. Sed Dionem accusans: quod illam non euerterit: publico praconio Syracusanis significauit: ut cuicumque uolenti ad delendum tyrannorum receptaculum ferro adesse liceret. Postquam eo die praconium asseruerunt: & libertatis principium aggressi sunt: non solum arcem: sed domus ac sepulchra tyrannorum funditus euerterunt. Deinde populari statu praestantiorum tyrannide ducens adaequatis solo muris ut ciuibus grata ageret: forum quo iura diceretur: exaedificari iussit. Vbi uacua ciuibus urbem animaduertit: quod alii in bello & ciuili seditione perissent: alii tyrannos fugissent: & in foro propter solitudinem ita magna atque profunda excreuisset silua: ut latus pabulo ager esset: & equi colae in herbis altos somnos caperent: catere quoque urbes praeter admodum paucas ceruis agrestibusque portis plenae essent: & ante urbem circumque muros in suburbanis rerum gerendarum uacui per saepe uenerant: habitantium etiam in praesidiis atque in castris nemo obediret: neque in urbe: horrore quodam atque odio in subsellia in forum ex quibus plurimi tyrannorum ipsis pullularant ascenderet: uisum est Timoleoni & Syracusanis ad Corinthios scribere: ut ex graecia Syracusas Coloniam mitterent: quod urbs ciuibus uacua esset: & magnum ex Libya bellum expectaret: cum audierint corpus Magonis qui seipsum morte affecisset: iratos Carthaginenses exercitus gratia cruci affixisse: ipsos autem ut uerno tempore in Sicilia traiciant magnas parare copias. Timoleon nomine redditus litteris ubi Syracusanorum legati Corinthios rogauerunt: eis Syracusanam ciuitatem curae esse: & iterum in prouinciā coloniam mittere: Corinthii nulla auaricia: nulla urbis dominatione affecti atque impulsii: quod primum per graeciam sacris in certaminibus ac magnis in nundinis per praecoines denunciant: Corinthios qui Syracusanum tyrannidem aboleuere: Syracusanos ceterosque extorres sículos ad libertatem inuitare: & Syraculis uolentem habitare iuste sancteque in libertate suis legibus parta ciuitate uicturum: deinde per Asiam atque per insulas: ubi passim multos ex Siculis uitam agere audierant: nuncios mittunt hortanturque omnes in Corinthum traicere: & Corinthios naues comatus auxilia atque duces praebituros esse: nec non Syracusitanos saluosque posituros. His rebus Syracusani magno erga Corinthios amore affecti: honestissimis pulcherrimisque laudibus in caelum efferebant: quoniam libertatem atque salutem adepti tyrannorum iugum barbarorum crudelitatem euassissent. Qui igitur Corinthum uenerunt: cum per pauci essent: Corinthios rogauere: ut ex corintho ceteraque graecia focii sibi adiungerentur. Itaque non pauciores decem milibus Syracusas nauigauerunt. Vbi iam ex Italia atque Sicilia Timoleon multos in uiam collegerat: quibus sexaginta milibus existentibus: ut rettulit Vthanes: Timoleon urbem diuisit: atque partiuit: & domos mille talentis uendidit. Primoribus uero domos quas illorum esse cognouit: reddidit: & populo cui adeo res angusta erat: & ad bellum & ad cetera ut statuas publico decreto delataque accusatione tanquam hominibus poenas dantibus uendiderit: pecuniarum abundantiā excogitauerit. Getonis autem antiqui tyrannis statuum cuius memoriam cum beniuolentia tum honore prouersebantur: quod carthaginenses apud Imeram fluuium uicisset: populi sententia seruauere. Itaque cum ciuitas reuiuifceret: & ciuibus undique confluentibus repletur: cupiens Timoleon uniuersae Siciliae libertatem uedicare: & ad uinum tyrannos refecare: ad ceteras urbes exercitum duxit: & Iceret a carthaginensibus deficientem: ut arcedemoliri promitteret: & apud Leontinos priuate uiuere coegit. Leptinus qui Apolloniā multa alia finium timorum oppidula per tyrannidem occuparat: postquam summis uiribus summisque periculis pugnauit: Timoleon in se captum praebuit: quem data uenia in Corinthum Timoleon exportari iussit. Nam Sicilia tyrannos in exilio ac calamitate corinthi uitam uiuere pulchrum graecis ducebat spectaculum: sed cum stipendiarii milites mercedem bellica praeda frui potius quam in ocio degere optarent: ipse Syracusas contendens urbanis rebus mentem applicaturus: & una cum legillatoribus caefalo atque Dionysio qui ex corintho uenerant: firmissimam honestissimamque rem publicam compositurus: Dimarchum atque Dimaretum aduersus carthaginensium potentiam misit. Qui deficientibus multis ex barbaris ciuitatibus non modo in rerum copia abundare: uerum etiam pecunias ex captiuis raptas ad bellum parare. Interim carthaginenses cum septuaginta milibus militum & ducentis triremibus ac mille nauibus in Libyam traiciunt. In quibus multum frumenti marchium currus ceteraque ad bellum necessaria deferbantur. Quorum oium adeo ingens numerus erat: ut non amplius in bello particulatim congressuri essent: uerum ex uniuersa Sicilia graecos simul eiekturi. Tantis enim uiribus hic exercitus erat: ut ad capiendos sículos: quis unanimes ac fortissimos sufficeret. Hasdrubal atque Bomilear: qui classi praerant audiētes suos oppressum iri: subito contra corinthios atque Timoleonem imperu quodam ac celeritate feruntur. cum Syracusani celeriter hoc per nunciū audirent: ita animi terrore perculsi sunt copiarum magnitudine: ut Timoleon uix cum tribus milibus militum contra tot tantasque copias congregi ac manus conferere ausus sit. Nam ex quattuor milibus militum sub stipendio merentium mille intereundum timentes secesserunt: Timoleonem non sane mentis: sed extra hominem insanum praeter aetatem dicentes: quod quinque milia peditum habes. & mille equites contra septuaginta milia concurrere audeat: & a Syraculis tanto longius exercitum ducere uelit: quanto octo dierum uia ac spatium distat. unde nec salutis fugientibus nec sepeliendi morientibus facultas daretur. Quibus ante pugnam sic eorum animum detegentibus magnopere sibi Timoleon conduxisse putauit. ceteros autem milites postquam persuasionibus exhortationibusque firmiter ad praelium induxit: ad crinisum fluuium quo carthaginenses uenturos audierat: adduxit. Qui cum collē superaret: unde inimicorum castra uidendi potestas erat multis appii ferrētibus obuiauit: quod infaustum milites augurium putauere: quoniam appii coronas sepulchris imponere usurpatum esset. Unde hoc prouerbiū natum est: mala ualitudine summo periculo fruente appio indigere. Postquam igitur Timoleon ue

stigia pressit: & falsa opinione ac mala spe liberos facere uellet: aliter ut tempus postulare uidebatur rem interpretatus est. Ostendit enim ante uictoriā ipsi coronā esse prælatā: & sua spōte in manibus uenire. Nā apud Corinthios in Ischiniis ludis quēadmodū nunc in ueniis corona appia: ut patria & sancta coronabantur: & tunc in Ischiniis ludis quēadmodū nunc in neniis corona appia utebantur. Pinea autē non diu factū erat q̄ in usum uenerat. Cū igitur Timoleon ut dictū est mulis obuiaret: & ex appio summeret: primo ipsum de inde duces: qui circa ipsum adstabant: ceterosq; coronauit. Augures cū duas aquilas uolātes prospicerēt: quā altera draconē uingibus confixū ferebat: altera uolans horrendē clamabat: militibus illas ostendunt. Itaq; omnes ad regressiōē conuersi non iā amplius armis: sed uotis precibusq; deos prosequuntur. Cū autē æstiuū tēpus esset atq; solisticium: in conuersione nebula quā flumen exalabat ita planitiē omnem obtexerat: ut inimicos intueri non liceret: nisi q̄ quidā sonitus indiscretus atq; cōmixtus de uertice collis a Corinthiis audiebatur: quāq; cōminus castra iacerent. Postq; corinthii collē ascenderūt atq; steterunt: scutosq; colligendi sui causa deposuerunt: iā sole uapores attrahente aer spissus ac turbidus factus montium summitates obtenebrauit: locis autē inferioribus nebula expurgatis crinisius fluuius apparuit. Quare Corinthii hostes illū traicientes intuentur. Qui quoniā in prima fronte ad pugnā currus collocarāt: quod stuporem uisui afferebat: & post hos infinitos milites albos scutos habentes: cū splendore apparatus tū ordie ac incedendi traditate: Carthaginēses per coniecturā esse animaduertunt: post hos cetera multitudine cū impetu ac tumultuatione confluyente & flumen traiciente. cū Timoleon uidisset tot iā in flumine esse: quot cū ipsi manus cōserere uellent dixissetq; milibus: ut phalangē dissolutā in flumine prospicerent: cuius pars flumē euaserat: pars ut egrederetur futura erat: iussit Dimareto ut acceptis contra equitibus Carthaginenses irrueret: & ordines eorū qui nondū in acie redacti erant: corrumpere ac disturbarēt. Ipse autē ex colle in planitiem descendens mixtim nonnullos stipendiarios milites cū Siculis in utroq; cornu constituit: & in medio a Syracusanis atq; ab electissimis fortissimisq; stipendiariis militibus stipatus paululum gressum conueniens: quid equites agerent obseruauit. Postq; illos uidit curribus ante aciem discurrentibus manus cū hoste conferere non posse: sed cōtinuo coactos circūuolare: & crebras incursiones facere: sumptis militibus & maiori quadā uoce q̄ consueuisset usus: siue q̄ affectu quodā ac ardore ad bellū intentus baccharetur: siue q̄ numē quoddā ut tunc uisum est in eo loqueretur: peditibus statim appropinquantibus atq; reclamantibus absq; mora in aciē duci: equitibus signū dedit: cornua extra ordinē curruū cōtra Carthaginenses ipetū facere: ipse quoq; collectis propugnatoribus signa carnere iubēs Carthaginēses aggreditur. Illi primis cōgressibus præfenti animo obstitērunt: & cū quia corpora Thoracis ferreis atq; æreis galeis induti erant tū quia ingentibus scutis tegebantur: iacula resiliere coguntur. Itaq; postq; gladiis res agi cōcepta est: & non minus ingenii q̄ corporis uiribus bellū agitur: subito ex montibus stupēda tonitrua sonuerunt: & ardentia fulgura cæla delapsa sunt. Deinde ubi nebula quæ colles & montiū cacumina tegebat: ad locū pugnæ accesserat q̄ nimbus græcos a tergo barbaros in facie ac oculis pulsabat spirante simul uento humido delataq; assidua a nubibus flamma: quæ multū quidē & præsertim iis qui rerū imperiti erant aduersabantur. (Nā non parum nocuementi tonitrua ac sonitus armorū: quæ ab aqua & grandine pulsabātur attulisse uidētur: cū iperarorū iussa nec audire nec exequi milites possent.) Carthaginensibus nō expeditis: sed multis armis utētibus ut diximus cœnum maximū inferebat impedimentū. Sinus uestimentorū qui multa aqua repleti erant dum manus confererent: ipsos graues ineptosq; reddebant: idoneos autē ut a græcis superarentur: & si caderēt in releuabiles ex cœno faciebant. Nā fluuius Crinisius cū iā aquarū irruptione magnopere excreuisset: ac tumuisset: ppter traicientiū multitudinem aggerē erupit: & planities quæ ad fluuiū iacebat ex multis faucibus currentibus aquis quæ non suo tramite ferebantur repleta est. A quibus quidē aquis Carthaginenses inuoluti maxima cum difficultate liberabantur: Tandem cum inundatio & aquarum fluctus istaret: & prima græcorum acies quæ ex quadringentis hominibus constat contra Carthaginenses irrueret: in fugam græci Carthaginensium multitudinem uertūt: quorum multi in planitie capti periire: Multi etiam flumē traicientes a fluctibus tracti mortē obiere. Plurimos collem adeuntes ne ascenderent uelites currendo prohibuere. Ferūt itaq; inter decem milia hominū qui desiderati sunt: tria milia ex Carthaginēsis cecidisse: quibus nec generis splendore nec diuiciarū amplitudine nec gloriæ claritate alteri superiores in carthagine erant. Quæ res adeo magnā urbi inflixit calamitatem: ut nunq̄ antea una ex pugna ex carthaginēsis tot occubuisse a maioribus memoriæ traditum sit. Nam ut plurimū Libycis Iberis ac Numidis in bellouū aliena calamitate uicti superatiq; fuerant. Quāto mortuorum splendor in uita fuisset: quāto gloria: græci ex raptis spoliis cognouerunt. Tanta enī auri atq; argēti copia fuit: ut ab iis qui spolia extraxerit: de æ: ea atq; ferrea supellectile raras atq; tenuis sermo haberetur. Nā & castra & iumenta impedimētaq; cæperant. Ex captiuis autem magnā partem milites expilauere. In medium uero atq; in publicū quinq; milia inueniti sunt. Ex curribus capti ducenti. Vnde pro Timoleonis tentorio posita coadunataq; multiplicia spolia pulcherrimum certe ac magnificentissimum præbebant spectaculum: interq; mille thoraces cum arte tū pulchritudine præstantes & decem milia scutorum suspendebantur. Quæ quauis multa paucorum tamē præda fuere. Itaq; græcis magnam predam affecutis: uix tertio die post pugnam trophæum absoluitur. Timoleon una cum uictoriæ nomine præstantiora arma: quæ hostibus detraxerat in corinthum mitit: ut patriam eius omnibus hominibus: qui in ea sola clariora græciæ templa cernerent non græcorum aut finitimorum ornata spoliis tristēm memoriā facientibus: sed barbarorū caram atq; amabilem redderet. Quæ pulchris iscripta litteris uincentiū fortitudinē atq; iusticiā declararēt. Quoniā corinthii atq; Timoleon imperator græcos in Sicilia a carthaginensium manibus liberarunt: dis hęc munera suspenderunt: Post hęc Timoleon milites stipendiarios qui carthaginensium spolia ac prædam omnem ferrent ducere: &

in agro inimicorum dimittit. Ipse uero Syracusas contendit: & mille milites: qui ab eo ante pugnam secesserant e Sicilia cedere iussos a Syracusis antequam sol occideret abire coegit. Qui ad Italiam sine fide peruenientes Bletis præda fuere. Quas poenas pro prodicione contra Timoleonem diis soluere. Cum Iceres atque Mamerchus Catania tyrannus siue inuidia secundæ fortunæ Timoleonis: siue timore quodam: ne contra tyrannos perfidus esset: societatem cum Carthaginensibus inissent: persuasissentque ut exercitum atque duces mitterent: nisi uellent omnino ex Sicilia pelli. Gisco cum septuaginta nauibus nauigauit: & milites graecos conduxit: quamquam antea sub Carthaginensibus graecis nunquam meruissent. sed tunc Carthaginenses uehementer illos admirati sunt: & fide dignissimos atque bellicosissimos omnium hominum esse putauerunt. cum autem in Messana urbe communiter adinuicem omnes conspirarent: tercentos milites aduenas a Timoleone auxilios missos interfecerunt. Qui autem circa Ireas quæ sub Carthaginensium imperio erant: insidias posuerunt: milites stipendiarios cum Eutimo Leucadio merentes necauere. Ex quibus maxime Timoleonis secundæ fortunam gloriosam fieri contigit. Nam hi ex illis erant: qui cum Philodimo Phocense & Onomartho Delphico sacra illius legis & inuectores & participes fuerant. Qui cum omnibus odio essent: atque ut execrabiles obseruarentur: circa Peloponnesum a Timoleone capti sunt. sed ceteros milites minime capere potuit. Cum autem in Siciliam proficiscerentur una cum timoleone omnium certaminum uictores euasere. Cum uero plurimorum ac maximorum certaminum iam finis esset: & ad alias obeundas pugnas auxiliari mitterentur & capti & mortui sunt. At non una oēs sed discretim. Verum antea timoleonis prospera fortuna eos tutata est: ne aliquo modo per punishmentem malorum bonis etiam detrimentum impenderetur. Itaque deorum beniuolentia erga timoleonem non minus inuitandis aduersis quam in agendis prosperis admiratione digna est. Populus Syracusanus qui a tyrannis iniuria affectus pressusque fuerat ægro animo ferebat. Nam Mamerchus quoque milites stipendiarios uicerat: elatus in scribendis poematibus iactatione quadam usus est. Qui scutis in honore deorum suspensis elegia carmina & superba & contumeliosa subscripsit. Vilia nos ferimus dum scuta militum multo Detrahimusque auro: electorumque æbore atque elephanto. His actis cum timoleon in Calabriam castra moueret: Iceres in Syracusano agro discurre: prædari de populari iniuria afficere. Deinde timoleonum paucos habentem milites paruifaciens in ipsam Calabriam exercitum duxit: timoleon ubi illum iter præoccupare persensit: cum equitibus peditibusque Icerem uersus proficiscitur: Iceres cum hoc sensisset: audissetque Timoleonem iam Damiriâ flumen transitum: circa aquas repugnaturus castra firmavit. Cui cum traiciendi difficultas: tum præruptæ uitæ atque precipites ripæ animos faciebant. timoleonis duces cum uehementi quadam pugnandi libidine tenerentur: & contentio quædam inesset: oēsque postremum traiciendi locum atque aggrediendi tenerent: pugna immoratio facta est. Nam unusquisque primo acie ordine sese dignum existimabat. Quare impetu quodam traicientes ac concurrentes nullum in transitu ordinem habuerunt. Cum timoleon re fortibus discernere uellet: & cuiusque ducis anulum in casside eius inieciisset atque permiscuisset: primus qui ab una extrahi cõigit trophæi signia habebat. Quod postquam audierunt non exspectata altera sorte cum gaudio atque clamore ut quisque itabat flumen irrupit: & manus cum hoste cuserit. Illi cum uires graecorum ferre non possent: & dimissis armis fugerent mille in bello cecidere. Paulo post Timoleon mortis aduersus Leontinos castris uictum cepit Icerem: necnon bellicosissimum eius filium atque Eutimium uictos sibi milites detulere. Iceres atque adolescens ut tyranni ac perditores morte multati sunt: Eutimius uero uir clarus in bello atque audax propter blasphemiam quam aduersus corinthios misericordiam minime consecutus est. Ferunt. n. Corinthiis contra Leontinos militibus in corinthios cõtione ad populum habentem dixisse: si corinthiæ mulieres domos egrederentur: nihil molestum fore nihil timendum. multi eo ingenio & ea natura sunt: ut iniuria laceßiti molestus uerba quam facta ferant. Grauius. n. contumeliæ quam detrimentum ferendum esse arbitrantur: & hoc quidem factis repellere: tanquam necessariū bellatibus concessum est. Blasphemiam autem plus odii quam uicini habere uidetur: cum igitur Timoleo Syracusas cõtendisset: Syracusanam uxorem Iceris in cõtione ad iudicium deductas morti dānarunt. Verum enim uero hæc Timoleonis moribus atque rebus ab eo gestis dissimilibus esse uidentur. Nam si ille hoc dissuasisset: ac prohibuisset: nunquam mortem obissent. Sed uidetur Timoleonem illas neglexisse: & uoluntati ciuium qui Dionem a quo eiectus Dionysius expulsusque fuerat iudicare quærebant pie cisse. Iceres. n. hic ille erat: qui Aretam Dionis uxorem sororemque Aristomacham & filium adhuc puerum in mare uiuos demerserat: de quibus in Dionis uita perscripsimus. Post hæc cum aduersus Mamerchum apud Cataniam castra posuisset: & in fugam illū uertisset: supra duo hominum milia ferro necauit. quorum magna pars erat ex phœnicibus: quos Gisco auxilios miserat. Deinde Carthaginenses igitur intra Licum Timoleonem occupatum timetis: cum eo pacem ineunt atque componunt: & ex ea migrare Syracusas uolentibus suppellectile ac sobole restituunt: tyrannusque societatem reuocant. Mamerchus cum de re sua male spectaret: in Italiam ut Leocanos contra Timoleonem atque Syracusanos adduceret nauigauit. Postquam cum eo erat: cum triremibus remeßo pelago in Siciliam sese rettulere: Timoleoni Cataniam tradiderunt: ipse coactus in Messanam urbem ad Hiponem tyrannum fugam arripuit. Quam Timoleo mari terrore & insidione premente Hiponem fugientem in nauem milites capiunt: quem Mamertini una cum filiis a litterarum magistris adductis tanquam pulcherrimum spectaculum ad cruciatum in theatrum rapuerunt: atque interfecerunt. Mamerchus autem Timoleoni se dedit: ut iudicium atque cruciatum non accusante Timoleone Syracusis subiret. Nam cum Syracusas deductus fuisset: & apud populum uenisset cõpolitam iadium ab eo orationem diu diu theatrum cursu delatus subsilia tanquam moriturus capite pulsabat. Verum huiusmodi mortem obire non contigit: sed ulterius uitam agens eandem poenam quam prædones dedit ac persoluit. hoc igitur modo Timoleon tyrannos & hostes extirpauit atque deleuit: & uniuersam insulam quam rebus aduersis inculta atque horridam ab incolis acciperat: ita placabilem ita desiderabilem reddidit: ut quam prius ciues deseruerant aduenæ habitaturi accederent. Nam agrigentum & Gelam magnas in Sicilia urbes post atticum bellum a Cartha-

ginesibus depopulatas atque euacuatas tunc habitari ac frequentari contigit. Altera enim Megelus atque Feriscus ex Helca uenientes & priscos ciues adducunt: altera Grogus ex Chio nauigas habitauit. Quibus in urbe domos instaurantibus non solum ex tanto bello securitatem imunitatemque ac tranquillitatem Timoleon praeiunxit: uerum et alia tanquam eius multa animi promptitudine multaque caritate praeparauit. Aliis quoque omnibus dispositis non bello: propulsio non legum compositio non regionis habitatio non reip. dispositio bene se habere uisa est: quam ipse non attigerit atque ordinauerit: & tanquam omnium architector absoluto opere gratias deo pro dignitate egerit. Cum igitur multi & magni uiri ex graecis: qui rerum gestarum splendore illustres erant apud Timoleonem essent: inter quos Timotheus & Agesilaus & Pelopidas erant necnon Epaminondas: in quem magno amore Timoleon afficiebatur: res eorum gestae splendore & gloria: quae uirtute & laboribus permixtae erant: praestantiores Timoleonem reddiderunt: itaque qui tum in poenitentia adducti sese accusare. Sed illis praetermissis quae erga fratrem Timoleon gessit: nihil est (ut quid Timoleon) quod ex iis quae sunt apud Sophoclem inclamare opportune non liceat: Odii quae uenit: quod cupido huic auxiliabitur? Quae admodum enim Antimachi poema: & Dionysii pictura: quae colophonio uires ac fortitudinem habet: laboris atque duritiae habere uidentur: Homeri autem carmina & ea quae a Nicomacho scripta sunt praeter alias uirtutes ac gratia facilitatem & leuitatem: sic Epaminondae atque Agesilai res militares multo labore multaque cum difficultate ab eis gestae sunt: Timoleonis uero res bellicae diligenter iusteque inquirentibus atque animaduertentibus multa in consequenda uictoria facilitatem habuisse apparebunt: Quibus non fortuna sed uirtus cum bona fortuna uires administrauit. Et ille omnia ab eo fauste acta ad fortunam referens: cum ad amicos quos Corinthi habebat: litteras dedisset: & orationem apud Syracusanos habuisset: gratias deo habere sapientius inquit quoniam cum saluam Siciliam esse uellet: eum decreto & suffragiis populi imperatorem designauit. Cum domi templum cederet sua sponte uoluit ut eueniret: rem diuinam fecit: domum uero ipsam sacro numini consecrauit: habitauit autem aedes quas ei tanquam de re militari benemerito Syracusani donauerat. Verum ex Corinthis ac ceresita uxore ac filiis plurimum temporis in agro pulcherrimo atque amoenissimo: quem ab eisdem accepit: otiose uita duxit: non enim Corinthum rediit nec graecorum tumultui sese admiscuit: neque ciuili inuidiae se praebuit. At plurimi imperatorum ambitione honoris atque potentiae in explenda libidine tanquam scopulum naues impellunt atque frangunt: sed ibi regis gestae memoria laetus ruraui: atque permansit. Ex quibus maximum sibi gaudium afferebatur: tot urbes tot hominum milia intueri: quibus ipse uiuendi felicitatem comparauerat. Postquam satis dispositum erat: ut uideretur: quod non solum Galerici: ut apud Simonidem: conus atque christa inesser: uerum etiam uniuersae reip. duo qui populi studium atque auram uenebatur: Liphistius ac Demenetus Timoleonem calumniam machinantur: Laphistius enim Timoleonem in quadam causa ad fidei iussione coegit: Timoleon uero tumultuationem impetuit: contra Laphistium ciues agere: quo minus legibus uteretur: non permisit: sed dixit de industria ac sua sponte tot labores tantaque pericula subiisse: ut unicuique Syracusanorum legibus uiuere ceteris Demeneto autem ipsum multis rebus quas in ductando gubernandoque exercitu gessit: accusanti nihil contra respondit: sed inquit diis quibus uota feci ut Syracusanos in libertate constitutus aspicerem: gratias ago. Postquam igitur maiora pulchrioraque facinora quam ii qui secum erant gegissent: & solus ac praestantior esset in laudibus: quae apud graecos celebrantur: quibusque graeci ad uirtutem prouideantur: & mala quae iam quidem graecis occupauerant sine sanguine propulsa esset: ostendissetque barbaris & tyrannis terrorem ac fortunam: graecis autem atque amicis iusticiam & mansuetudinem: necnon ciuibus absque luctu & lachrymis plurima triumphae comparasset. Siciliam uero quae octo annos assiduis malis uexata fuerat: ab omni labe purgasset: iam grandior aetate cum ex oculis laborare coepisset: tandem caecus factus est. Paulopost nullam nec sibi nec fortunae huius rei culpam attribuebat: sed gentile sibi hoc ac paternum & pro aetate accidisse aiebat. Fecerunt enim multos ex suo genere iam senio confectos simili morbo laborasse. Athanes autem refert cum Timoleon aduersus Hiponem atque Mamerchum militaret oculos albos esse factos: & caecitatem manifestam omnibus fuisse: non tamen propter hoc obsidione pedem retrulisse: sed cum pergeret: tyrannos cepisse. Postquam uero Syracusas rediit: subito monarchiam deposuit: ciuibusque persuasit pulcherrimam rempublicam futuram. Quod ille sine animi molestia calamitatem illam tulit: minus fortasse admirandum: quod autem Syracusani honore & beniuolentia uirum iam caecum coluerint: admiratione hoc dignum. Qui rus ac domum eius petentes aduenas hospites ut benefactorem suum ac patriae patrem aspicerent: secum ducebant laetantes atque admirantes: quod apud eos diem suum obire elegerit: & claros splendidosque apparatus: quos sibi in suo reditu graeci re benefestiparant: neglexerit. multis praeterea ac magnis rebus honoris sui gratia decretis: nemo ex Syracusano populo defuit: qui non affereret: ut quotiens bellum cum exteris gentibus gerendum acciderit: Corinthio duce uterentur. Illud etiam quod in contionibus in honore eius factum est: pulchrum praebuit spectaculum. Nam cum de rebus paruis consulandum esset: inter ipsos decernebant: cum uero grandia disceptarentur illum accersiri iubebant. Ille per forum in lectica delatus ad Theatrum proficiscebatur: & dum ueherebatur: ut sedebat populus eum una uoce humanissime appellabat: atque salutabat: ipse identidem faciem & paululum immoratus paululumque laudibus praestitis auribus auditisque deinde ea quae eum commouebant sententiam dicebant. Vbi haec suffragiis agitata iterum per theatrum a ministris eius delatus erat: ciues autem illum discedentem uocantque plausu dimittentes iam reliquum quod reip. erat decernebant. In tali senectute tanquam pater patriae honore ac beniuolentia nutritus parua occasio temporis adhita die subiit. Itaque Syracusani die funeris protrahunt: ut ipsis quae ad funus pertinebant praeparandi facultas: peregrinis autem atque finitimis proficiscendi opportunitas accommodaretur. Praeparatis omnibus quae honestati funeris gratia erant: delecti iuuenes feretrum subire & per regiam Dionysii tunc solo adaequatam iter habuere: multis milibus hominum atque mulierum coronas albas uestes habentium praecedentibus. Quorum

spectaculum festis diebus similitudinem comparasse uidebatur. Voces autem lachrymis cōmixte illū beatum dicentes non honoris aut administrationis alicuius retributionem: sed desiderium atq; gratiā ueræ beniuolentiæ ostendere uidebantur. Tandē postq̃ collapsi cineres & flamma quieuit: Demetrius qui ea tēpestate uocis magnitudine omnes anteibat: huiusmodi præconium diuulgauit. Populus Syracusanus Timoleonem Timodini filiū ducentis minis in funere hoestauit: necnō per omne æuū musica equestria ac Gymnastica certamina sui honoris gratia iustituit: quoniam profligatis eiectisq; Sicilia tyrannis: debellatisq; barbaris: necnō repletis magnis desertisq; urbibus leges Siculus edidit. Deinde sepulchrū ī foro stratum porticu circundant: palestras ædificant: Gymnasium adolescentibus faciunt: Timoleonemq; appellant. Ipsi deinde utentes & rep. & legibus quas timoleon sancierat: diu optimam atq; felicē rep. habuere.

PAULI AEMILII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LEONARDVM ARETINVM VERSA.

AEMILIORVM FAMILIAM IN VRBE ROMA PATRICIAM SANE AC VETUSTAM fuisse plurimi tradunt: Quod uero primus qui nomē ei familiæ reliquit. M. Aemilius propter sermonis lepiditatem: quā Aemiliā græci uocāt: appellatus Pythagoræ philosophi puer fuerit: nōnulli ex iis tradunt: qui doctrinā Numæ Pompilii regis ī Pythagoram auctore referunt. Ex hac igitur familia multi præstantes uiri & claritatē affecuti uirtutem feliciter adamarunt. Sed. L. Pauli aduersa apud Cīnas fortunā prudentiā ac fortitudinem eius ostendit. nā postq̃ collegā suū a consilio dimicandi remouere suadendo nō potuit: inuitus licet

pugnæ quidē particeps fuit: fugæ uero nequaquā particeps: sed auctore periculi ac pugnæ fugā arripiente ipse manens aduersus hostes pugnando interiit. Hic filios habuit Aemiliū quæ Scipioni magno nupta fuit: & Paulū de quo hæc scribimus: qui in ætate florenti gloria & uirtute clarorū uiroꝝ effulsit: nō ea secutus quæ tunc cætera iuuentus sequabatur: nec per eandē uia ingressus. Nō enim se in causis orandis: nec ī salutando ac prensando homines quibus artibus pleriq; fauorē sibi popularē captabant: cū tamē ad utrūq; foret nō ineptus: exercebat: sed ut præstantiorē utiq; fortitudinis & integritatis gloriā sibi quærere studuit. primū e magistratibus ædilitatē petens duodecim cōpetitoribus: quos oēs posteris tēporibus cōsules fuisse tradunt: suffragiis populi Rōmāi prælatus est. Augur deinde factus: sic patriis moribus: intēdit sic uetere circa diuinā obseruantia disciplināq; cognouit: ut nominis & honoris dūtaxat gratia cōcupitū prius augurātū inter supremos magistratus habendū ostenderit: philosophis astipulatus qui religionē scientiā cultus diuini esse diffūnit. Cuncta enī faciebat cū peritia & studio: eiq; uni rei cæteris omīssis cū ad hoc erat animū intendebat nihil prætermittens uel addens: sed & aduersus collegas semper: etiā pro minimis insistēs & docens: q; & si maxime quis rē diuinā faciliē existimet: & sine querela negligentia: tamen nequaquā esse ferendā ciuitatē quæ illā negligi patiatur. Neminē enī ab initio magno excessu rep. turbare: sed magnæ custodiā tollere: qui in paruis ac minimis diligentiam abiecit. Eo modo disciplinæ militaris ac moꝝ custodē & obseruatorē se præstit: nō gratiā militum captans in exercitu: nec ut pleriq; illius ætatis homines secundos magistratus per gratiā priorū sibi cōparans: sed ueluti sacerdos aliorū sacrorum circa mores dux & exemplar cuiq; existens sic administrabat: ut iecundatū partiū existimaret hostes uincere: primarū uero ciues dirigere. Durante aduersum Antiochū bello & peritissimis rei militaris hominibus ad illud conuersis alterū ab Hesperia exortū est bellū magnis in Iberia moribus suscitatis. Ad hoc bellū Aemilius missus nō cū sex ut cæteri prætores sed cū duodecim securibus: ita ut dignitas consularis īperio eius inesset: bis signis collatis hostes superauit: interfecitq; circiter. xxx. hominū milia: manifesteq; apparuit uictoriā ex idultriaz eius partē fuisse: habilitate locorū & transitu amnis facilitatem uincendi militibus præstantis. Vrbes uero. ccl. in deditionē recepit: pacatāq; prouinciā relinqēs: ne una quidē drachma ditior q̃ profectus fuerat: reuerfus est. Erat & in cæteris haud quāq; pecuniæ studiosus: sed sumptuosus ac liberalis: nec multa habebat: sed cū dos mulieri redenda fuit: uix patrimoniū eius suffecit. Vxor fuit illi Papiria Mnaſonis uiri cōsulāris filia: quā post longū coniugii tēpus repudiauit: licet pulcherrimā sobolē ex ea suscepisset. Hæc enī gloriosissimū Scipionē & maximū peperat: quæ aut causa diuortii fuerit: nō extat sed uidetur aliqua efficax ratio affuisse: illud autē cōstat cū amici famuliareq; diaortiū. grauiter iprobantes: Aemilio dicerēt nōne hæc modesta nōne formosa: nōne secunda? porrexit ille pedē & calceū ostendens: nonne pulcher hic calceus? nōne nouus ē inquit? sed nec quisquā uestrū mouit: quæ ex parte ī eū contorquet pedē: Sic enī se res habet. Magna quidē plerūq; & manifesta errata mulierū causam diuortii præstiterunt. Nonnūq; etiam ex quādam diuersitate morū frequentes & paræ offensiones latenter ex ortæ uiros ab uxoribus alienarunt. post diuortium papiriæ aliā uxore accēpit: ex qua cū duos filios suscepisset: eos quidē domi habuit: alios uero duos priores maximis & clarissimis donibus per adoptionē inferuit: quorum maior a Fabio maximo quā quies consule: minor a Scipiōe Aphricano adoptatus ē. Ex filiabus uero alteram. M. Catonis filius: Alteram Elius Tubero uxore accēpit. Erat autē tubero uir optimus magnæq; in rep. auctoritatis: sed ita tenui patrimonio: ut sex & decē uiri ex Tuberonū familia oēs simul in uuis ædibus & quidē modicis cū coniugibus & liberis habitarent. In has ædes pauli Aemilii bis consularis & triumphalis filia deducta est: in eisq; habitauit: nec puduit eā paupertatis uiri. sed uirtutē admirata ē per quā pauper erat. At uero ætatis nostræ fratres cognatiq; nisi clausuris & fluuiis & muris cōmunia diuidant nisi magnis spatiis inter iacentibus sepe rent: litigare adiūicē nō cessant: hæc secū cogitādū cōsiderādūq; facultatē historia præbet. Cōsul at factus Aemilius bellū gessit aduersus Lygures hoīes bellicosos & ob uicinitatē rōanorū bellādī pitos. icolūt. n. ex

tremam Italiae oram: quae ad Alpes pertinet ipsarumque Alpium quantum tyrrheno obluitur pelago & contra Lybiam confurgit permixti Gallis & Iberis maritimis: tunc autem praedatoriis nauigiis mare usque ad Herculeas columnas infest. Cabantrona eos igitur Aemilius consul cum .viii. milibus militum missus hac paucitate copiarum aduersus triginta milia hostium confligit: eisque in fugam uersis: & intra moenia compulsi spem bonam humanitatis praestitit. neque enim uolebant Romani Lyguru gentem omnino delere: sed ueluti spem ac presidium aduersus Gallicos tumultus: qui Italiae continue iminebant: relinquere. Aemilii igitur fiducia adducti Lygures naues & oppida illi dederunt. Ipse uero diruptis moenibus nec genere ullo iniuriarum aliter illato urbes quidem restituit: naues uero omnes ademit: nec illius multitudinis nauigium supra triscalmum eis reliquit. Homines autem tam mari quam terra a Lyguribus antea captos ciues peregrinosque liberauit. Hactenus primo consulatu digna memoratu ab eo gesta. Sequenti uero tempore cum saepius consulatum petisset: nec suffragia cuminum uotis eius responderent: quasi spreus ac repulsus quiete sibi agenda putauit: solum auguriis & erudiendis filiis intentus. Docuit autem ipsos & Romanam disciplinam: quam ipse doctus erat: & graecas insuper artes: non enim solum grammaticae sophistae & rhetores uerum etiam fictores pictoresque & equorum canum uenationumque magistri circa adolescentes uersabantur. Ipse uero pater nisi quid publici muneris impenderet: eorum exercitacionibus studiisque intererat: miro amore erga natos effectus. Ea tempestate bellum aduersus Persen Macedoniae regem populus Romanus gerebat. Duces uero ad id bellum missos premebat infamia: quod eorum ignauia imperitiaque turpiter ac ridicule res gereretur: sustinerentque potius quam inferrent bellum. Nuper enim Romani Antiochum ultra Thaurum depulsum Syriamque inculum quindecim milibus talentis pacem redimere coegerant: ac paulo ante in Thessalia Philippum profligarant: & gratiam a dominatu Macedonum liberauerant. Vicerant etiam Hannibalem cum quo nullum utique regem conferendum bello existimabant. Non ergo ferendum uidebatur: ut contra Persen ex equo pugnarent: tandem cum reliquis profligati patris resistentem. Ignorabant enim Macedoniae rem post Philippi profligationem multo quam ante fuerat: ualidioris effectum fuisse: de qua superius repetens pauca narrabo. Antigonis qui inter Alexandri successores potentior fuit: quique etiam genere sibi regium nomen uidebatur: filium habuit Demetrium. Hic Antigonum: qui Gonatus cognominatus est: ille alter Demetrium genuit: qui & ipse breui tempore regnauit & filium reliquit Philippum puerum. Veriti igitur principes Macedonum ne defectu regis turbarentur res: Antigonum nepotem eius: qui obierat induxerunt: traditaque ei uxore Philippi matrem: primo tutorem & ducem: post ipsius benignitate experti et regem appellarunt. Fuit autem eidem cognomen Dos: quod multa promitteret: pauca impleret. Post hunc regnans Philippus ab ipsa adolescentia egregie floruit: fuitque de illo expectatio quasi iam antiquum culmen restitutus Macedoniam foret: & Romanorum potentiam: quae super alias creuerat depressurus. Sed hic ingenti pugna apud Scotuffam a Q. Flaminio superatus tunc sefe contraxit: Romanorumque potestati omnia permittens mediocri multa contentus remansit. Postea uero poenitentia ductus ac existimans Romanorum nutu regnare: captiui deliciosi esse potius quam uiri alte sentientes & animum habentis: mentem ad bellum conuertit clamque & astute rem praeparauit. Urbes enim omnes quae in itineribus littoribusque erant debilitari ac exinaniri patiens ut sic omnino suspicionem auferret: contemnereturque: magnas superioribus Macedoniae partibus copias parauit: mediterranea oppida castellaque & urbes armis opibus hominibusque muniuit: exercuitque obscure atque latenter. Armorum enim fecerat .xxx. milia octingenta modica tritici intra muros afferuabat: pecuniarum tantum coegerat: quantum decem annis sufficere .x. conductorum militum stipendio posset. Sed ipse antequam ea quae agitabat animo ad effectum produceret: dolore & poenitentia Demetrii filium ob calumniam fratris iniuste necauisset: uitam amisit. At perseus qui ei successit: statim una cum regno inimicum aduersus Romanos animum patefecit: nequaquam idoneus ad tantam mole belli sustinendam ob secediam & morum improbitatem multaque alia uitia inter quae auaritia plurimum dominabatur. Et crederetur quidem non legitimus filius: sed subdititiu fuisse: & ex hoc machinatus Demetrii mortem: ne domus legitimo successore cognito alienum reiceret. Sed quancumque ingenerosus ipse & humilis tamen ob robustas regni opes longo tempore aduersus Romanos restitit: ducesque eorum consulares & exercitus & classes contriuit. Nam P. Lucinius qui primus Macedoniam ingressus est: equestri certamine superato duo milia & quingentos ex Romanis occidit: sexcentos autem uiuos cepit. Apud Oreum uero ex insperato stationem Romanorum aggressus .xx. magnas naues onustas & alias multas ui cepit: Hostiliu uero alias reiectu per Thessaliam irrumperere conantem ad pugnam prouocando contreruit: ac in eo ipso bello: quasi paucis sibi negotiis & facile continendum a Romanis esset: contra dardanos cum exercitu profectus decem milia hominum occidit: praedamque ingenti ditatum exercitum reduxit. Concitauit & Galatas circa hystrum incolentes (Barsternae hi nominantur) gentem pugnacem & equitatu maxime ualentem. Illyrios etiam sibi coniungere per Gentium regem contauit. Fuitque rumor barbaros mercede adductos per inferiores Galatiae partes iuxta Adraticum sinum Italia iam irrupturos. Haec Romae nuntiata effecerunt: ut homines reiecta petentium gratia uirum idoneum tantis rebus gerendis huic bello praeficeretur. Hic erat Paulus Aemilius aetate quidem senior: quippe sexagesimum iam habebat annum: sed robusto corpore: & filiorum adolescentum multorumque & necessariorum multitudinem circumseptus: qui omnes uoluntati populi romani ad consulatum ipsum inuitantis parere Aemilium suadebant. Ipse uero a principio conatus suasionem reiciebat eorum studium & cupiditatem arguens: quasi sibi non expediret consulatum gerere. Sed tandem concursu populi qui singulis diebus ad eius ianuam conueniebat: & ad descendendum in forum prouocabat: uociferabaturque: confirmatus ad petendum descendit: nec eius petitione tam affectare consulatum quam ciuibus suis uictoriam repromittere uisus est. Designatus fuit consul cum summa spe ac uoluntate populi romani. nec expectatum: ut sortitio fieret: sed statim Macedonia prouincia sibi commissa bellumque demandatum fuit. Ferunt cum ipse post haec domum magna ciuium frequentia reductus tertiam filiam adhuc paruulam lachrymare conspexisset eamque complexus causam luctus petere:

respondisse illam quia Perseus mortuus esset: erat autem Catulus puellæ sic nominatus. Tunc Aemilius: accipio inquit omen filia. Dii bene uertant. Hæc cicero orator in libris de diuinatione scribit. Cū uero mos esset: ut qui designati consules erant: gratias populo agerent: benigneq; alloquerentur: Aemilius aduocata concione inquit: se primū quidē consularū gratia sui ipsius: secundū uero gratia populi Romani: qui id flagitabat petisse. Itaq; se nullas eis habere gratias: quinimmo si censerent id bellū melius p alium geri posse: nō animo se concessurū: q; si in ipso fidutiā haberent: nec turbarent: nec uerba facerent: sed cū silentio quæ opportuna forent subministrarent. Nā si imperatori impetare uellent: magis quā ante ridiculos ī suis expeditionibus futuros. Per hæc uerba plurimū auctoritatis sibi apud populū Ro. cōparauit: magnāq; expectationē præbuit futuri euentus: lætantibus cunctis: q; gratiosos adulatores transgressi uix elegissent: q; fidutiā sui prudentiāq; haberet: ita in uincendo & aliis dominando. p. ro. ipse uirtutis & honestatis seruus erat. Aemilius paulus ut ad bellum profectus est: q; facilitate navigationis usus tute ac celeriter ad exercitū peruenerit: cōflicitati eius imputo: sed quæ in bello gessit: partim audaciæ & promptitudini eius: partim re dīs consiliis: partim amicorū obsequiis ascribo: nec uideo: cur cōflicitati tribuendū sit: ubi boni consilii & constantis animi rationē uidemus: nisi fortasse quis dicat persei avaritiā Aemilio bonam ī rebus agendis fuisse fortunā: qui rē Macedonicā magnifice roboratā per avaritiā eneruauit: ac subuertit. Accedebant ad eum ex bāsternis decē milia equitū totidēq; auxiliares: uiri stipendia facere consueti: quibus nec agrū colēdi nec nauigandi nec pascendi pecoris scientia erat: sed unum opus artēq; unā duntaxat norant pugnare scilicet ac uincere: qui postq; cū exercitu regis circa Medicā coniuncti fuerunt: proceris corporibus & mirabili uirtute ferociāq; ad pugnā tanta spe Macedones impleunt: ut existimarent Romanos nullos modo expectaturos pugnā: sed uel ad ipsum aspectū & motū terribilē & insuetū conterritos esse fugituros. Hanc igitur societate auxiliūq; tanta spe plenū Perseus ob pusillanimitatē avaritiāq; apiecit. Nā cū p singulis duobus mille supra id q; actū fuerat ab eo quærentur: stulto consilio soluere recusauit: quasi non aduersus Romanus bellū gereret: sed p Romanis pecuniā parceret: ueluti illis cū quibus bellū gerebat: rationē redditurus: de his quæ in bello ipso assumpsisset. Atq; hoc fecit nō Lydus quidā: nec Phœnix: sed qui alexandri ac philippi uirtutes per consanguinitatē sibi uendicabat: qui res pecuniis: non rebus pecunias emi existimantes omnia possederant. Dictū est enī apud antiquos nō philippū sed philippi aug. græciā subuertisse: & Alexander contra Indos profectus cū uideret exercitū grauē onustūq; persica gaxa: primū ipse regios currus cremauit: deinde alios monuit ut idē facerent: leuesq; & sine impedimentis ad hostes euaderent. At perseus pluris existimans aug. q; seipm ac filios & regnū: noluit pro salute sua paucas abiicere pecunias: ut cum multis diuitiis asportatus captiuus locuples Romanis ostenderet: quanta frātus parsimonia aurum eis custodisset: nec solum Galatas auertit: sed et Genthii illyricū: quē sub spe trecentorū talentorū in societate belli asciuerat: cuius legatis cū pecuniā numerasset: & assignandā permisisset: ac ipse Genthius his cōfissus in societate belli uenisset: facinus indignū ac ipsum molitus est perseus. Captis enī Romanorū legatis & in uincula coniectis quoniā sperabat ea de causā ad cōfectionē belli nō amplius peregrinis opus fore: in tantas compactum inimicitias Genthium dimisit: & cōtra fidem pecunias abnegauit: & paulopost ipsum cū liberis & coniuge regnum pulsum a. L. Anitio prætor contra eū misso despexit. Adhuerus hūc igitur talem hostem profectus Aemilius: ipsum quidē contempsit: potentiā tamen eius copiasq; admiratus est. Habebat enī quattuor milia equitū: peditū uero in phalangē redactorum circiter. xxx. milia. cum his copiis iuxta litus sub ipso Olympo monte cōfederat: locis & natura inuiis: & ab ipso dedita opera undiq; septis aggeribusq; munitis: Ratus productione temporis & inopia rerum se consulem fatigaturū. At Aemilius ea quidē industria erat: ut nihil intentatū relinqueret. Et milites quidē (nā hostē nō metuebat) & qui se consiliis admiscerent rem perturbabant increpuit: eisq; edixit: ne se superuacuis onerarent curis: sed corpora sua duntaxat armaq; curarent: ut sic præsto forent cum tempus foret: uterenturq; gladio Romano more cum dux iuberet. Nocturnas autem uigilias sine armis fieri iussit: ut magis attente uigilarent: & metu hostium sublata resistendi fidutiā aduersus somnum pugnarent. Cum uero exercitus aquarum penuria laboraret (nam paucis in locis & ea ipsa mala in ipso littore surgebat) pspiciens Aemilius magnū multaq; arboribus contextum montem olympum supereminentem: atq; coniectas ex uiriditate siluarum latitantes aquarum subesse: lacus & exitus pluribus locis sub ipso monte confodit: qui statim affluenti aqua repleti fuerunt. At qui negant quidam aquarum fontes his locis subesse: ex quibus fluunt: nec patefactionē eruptionemq; esse earum: sed generationem atq; concursum illic fieri: liquefcentes materiæ. Liquefieri autē densitatē ac frigiditatē humidam distillationem cum ex abditis fluit: ueluti mulierum ubera: non quē admodum uasa sunt lactis fluere parati: sed conuerso in illa nutrimento lac faciunt: & emittunt: sic frigida & ac uersa terre loca aquam non continent latentem neq; sinus habēt fluxus & undas ex præparato ac subiecto manantes principios: sed spiritum & aerem premendo condensandoq; in aquam cōuertunt. uerum enim dum loca fodiuntur magis emergit: ac profluit propter contractionem: quē admodum ubera nanu agitata magis resoluuntur. Qui hæc dicunt materiam tradiderunt ambigendi: utrum sanguis animalibus insit: an ad ipsa uulnera spiritus cuiusdam aut carnis mutatione generetur ac profluat. Argumentantur autem ob flumina dum fodiuntur metella sub terram reperta: non paulatim collecta ut deceret: si generatio nē subitaneā haberent: sed pleno gurgite fluentia: & nonnunq; ex petra p uī fracta fluxus aquarū exiliuit ac subinde defuit. sed hoc satis. Aemilius quosdam dies quietem egit & tradunt in magnis exercitiis ita p pinquis nunq; tantā fuisse quietem. Cū uero omnibus agitatissimisq; unā duntaxat uia: qua ad hostes iri posset per pithium: & petram sine custodia relictā comperisset: plus spei q; non custodiebatur: quā de desperationis ob asperationem locorum assumens rettulit ad consilium quid super hoc agendum esset

primus omnium qui aderant: Scipio Nasica qui postea princeps senatus fuit: negotium suscepit: ut per ea
 loca ad hostiū castra euaderet. Secundo loco Fabius maior inter Aemilii filios: & erat admodū adolescēs:
 præsto se obtulit: eos collaudatos Aemilius dimittit militesq; illis dat non quot Polybius scribit: sed quot
 ipse Nasica se accepisse dicit in quadā epistola: quam de his ad quendā regē perscribit inquires: Erant ex
 trema ordinē sociorū & latini nominis tria milia: sinistrū uero cornu circiter quinq; milia. Præterea. cccx.
 equites & cretenses Thracēsq; permixti ducenti. his copiis Nasica acceptis uersus mare iter tenuit: atq; ad
 Heracliū castra posuit: quasi nauibus circūferri ad hostē deberet. Sed cū cœnauissent milites & iā tenebræ
 forent exortæ: patefacto primoribus consilio per contrariā partē longe a mari eos ducit: ac rotā noctē pro
 sectus sub ipsum Pythiū confedit. Hic Olympi montis altitudo supra decē stadia attollitur: idq; signatur
 epigramate in hunc modū: Olympi uertex ex qua parte est Apollinis Pythii tēplū: altitudinē habet ad sub
 iectū examussim mensuratā decē integra stadia & unū plethio minus quadrupedali: Xenagoras Eumelii
 Celeuti filii mēsurā posuit. Tu uale Apollo & da nobis bona. Atqui dicunt geometræ: neq; altitudinē mō
 tis: neq; profunditatē maris ultra decē stadia protendi. Xenagoras tamen non temere sed certa ratione &
 organis uidetur mēsurā posuisse. Nasica igitur in hoc loco pernoctauit: perseo nihil tale suspicante: ut po
 te qui Aemiliū quiescentē suo loco cernebat. Cretensis quidā transfuga circunventionē Romanorū pate
 fecit: ad cuius nuntiū turbatus perseus castra quidē non mouit: sed decē milia conductorū militū alienige
 narū & duo milia Macedonū Milone duce ad ea loca trāsmiit: qui præuenire & siluas occupare præparēt:
 in hos dormientes adhuc ipetum ab Romanis factū polybius tradit: sed Nasica acrem pugnā in montibus
 cōmissam magnūq; periculū fuisse scribit: & ab sese quendā Thracē in manus profectū mucrone transfixū
 cecidisse. Superatis itaq; hostibus & milonē abiectis armis turpiter fugientē persecutus Nasica simul mili
 tes ad quē uolebat locū perduxit. Magna ex hoc trepitatione apud hostes exhorta. Rex confestim retror
 sum castra mouit: non satis bona spe. sed aut ibi ante pidnā subsistere: & fortunam experiri pugnæ necessa
 rium erat: aut diuiso per urbes exercitu bellū suscipere. Amici regē ad pugnā cohortabantur: abundare il
 lū multitudinem hominū: eosq; pro coniugibus & liberis fortiter pugnāturos rege ipso præsentē & se pericu
 lis obiectante. His rationibus confirmatus se ad præliū comparauit & loca delegit opportuna ac duces præ
 cepit quasi confestim pugnaturus. locus planiciē habebat phalangi aptā & tumulos frequentes: ut ex alio
 in aliū leuis armaturæ miles progredi & sese recipere ualeret. Eson per mediū fluebat annis & Leucus qui
 licet non nimis profundus: ætatis enī tunc erat extremū uidebantur tamen quoddā impedimentū Roman
 nis allaturi: sed postquā Aemilius cū Nasica se coniunxit: & uersus hostē ire perrexit: conspecta multitudine
 & structura ad pugnā: parūper substitit: secum ipse cogitans: at iuuenes qui aderant pugnæ auidi ad ipsum
 properantes ne tempus tereret rogabant. Maxime uero omniū Nasica ob recentem uictoriā elatus Aemi
 liū perurgebat. Sed emilius ridens si tua inquit iuuenta mihi foret: at multæ quidem uictoriæ eorū qui uicti
 sunt errata docentes prohibent me ex uia contra phalangē instructā paratāq; dimicare. His simul dictis eos
 qui primā fronte erant in cohortes ordinari: ut sic spem pugnæ aduersariis nō auferret: postremos castra
 munire: & uallū iacere iubet: atq; inde sine aliquo tumultu intra uallū omnes reduxit. Ea nocte cū iā cœnau
 sent: & quieti somnoq; idulgerēt milites: luna obscurari cepit: ac deficiente lumine multisq; coloribus mu
 tata tandē nusquā apparuit. Romanis ut consuetudo ē: tinnitu æris lumē eius reuocantibus & ignes mul
 tis facibus ad cælū tollentibus: nihil simile a Macedonibus factū: sed metus & horror castra eorū habebat:
 ac sermo clā p multos ierat: defectū regis p id ostentū significari. Aemilius autē licet nō ignarus uariorū de
 defectū & quomodo luna i umbrā terræ delata certis spatiis abscondere: donec iteq; relucesceret: tamen ut
 religiosus sacrorum cultor: ut primū lunam deductā prospexit: undecim tauros ei mactauit. Inde primā lu
 ulciscantibus promittentia. Sacro igitur centū boum & ludis deo uotis aciem per primores strui iussit: ipse
 declinationem solis expectans ne aduersus milites impediret: tempus trahebat: sedens in tabernaculo ex
 ea parte qua ad hostes respectus erat aperto. Circiter horā uero nonam alii dedita ab Aemilio opera ut ab
 hostibus initium pugnæ foret: equū effrenē immissum: & ex huius persecutione principiū prælii exortū: alii
 dū pabulatu redirent impetū iniumenta factū a Thracibus dicunt his septingētos primū Ligures auxiliū i
 pigre tulisse: aliis deinde aliis succurrentibus quousq; pugnari iusto prælio cœptū sit. Aemilius igitur uelu
 ti gubernator præsentī tempestate ac motu castrorū magnitudinē futuri certaminis iam i de prospiciens ex
 tabernaculo processit: ac legiones adiens oro tempore cohortatus est. At Nasica per ea loca in quibus pu
 gnabatur obequitans: cernit hostiū quantū nunquā antea pugna capeffere: primi erāt thraces quorū aspe
 ctum inquit se permaxime horruisse: homines proceris corporibus albis ac lucētibz scutis armatura ocre
 arum nigras induti tunicas graues enses & rectos ab dexteris humeris quatientes. Iuxta thraces conducti
 milites subibant: quorum uaria erant & per mixta tela. tertium erat agmen macedonum delectorū. hi fulge
 bant auratis armis & nouis ac rutilantibus sagis: quibus constitutis in ordinē splendore quidem campum
 clamore autem adhortantium etiā colles compleuerant: tanta enim audacia & impetus annitentiū: ut pri
 ma cadauera non amplius duobus stadiis longe a Romanorū castris accumberēt. factō primo impetu cō
 spexit Aemilius Macedones qui in agmine erant Sarissas in clypeos romanorum adigentes nec ita comi
 nus pugnantes ut gladiis attingi possent: non nunq; uero reiectis peltis uno oēs signo Sarissis icumbere ac
 Romanas acies propellere. Hoc igitur robur phalangis & ipetum cerneas obstipuit formidauitq; & po
 stea quidē cōmemorare crebro solebat se nunq; spectaculum terribilius conspexisse: sed tūc hilarem se ac
 latum pugnantibus ostendens absq; casside & thorace obequitabat. perseum uero scribit polybius dum
 iniretur prælium præmetu i urbē se rettulisse uelato recessu quasi Herculi sacra facturū: qui ignauia sacra

ab ignauis non recepit neq; contra fas uota ex audit. Fas & eni non est: neq; eū qui non iaculatur signo potiti: neq; eum qui non permanet uincere: nec eū qui nihil agit bene agere: neq; malū fœlicē esse: sed Aemili uotis aderat deus. Orabat eni uictoriā belli arma uihrans & pugnans. Scribit tamen quidā Possidonius qui se illis tēporibus ac rebus interfuisse affirmat & historiā huius belli pluribus libris explicuit: Perseum non timore nec per occasione sacrificii acie excessisse: sed q̄ ei pridie equino calce percussum crus fuerat: & in prælio quanq̄ non bene haberet: & ab amicis prohiberetur, inermē sese phalangi permiscuisse: ubi cum uaria utrinq; uolitarēt tela: ferreū pilū incidisse in ipsum ex transuerso in latus dextrum: citra uulnus preterisse carnē: tamen ita perstrinxisse: ut multo tempore nota remaneret. Hæc possidonius de perseo tradidit. Romani cū aduersus phalangē acriter resisterent: nec propellere eā possent: Saus Pelignorū præfectus raptum signū in hostes: proiecit Plignis uero (neq; eni fas italis signū deferere) ad eū locū ipetum facientibus graue erat certamē magnūq; utrinq; discrimen: nā hi perfringere Sarissas ensibus: & scutis repellere conabantur: & ipsis quidē manibus apprehendebant: illi ipetu Sarissarū annixi & Rōanos cū ipsis armis trāfuerberantes: nec tegmen clypei nec thorax resistere poterat: in corpora pelignorū supra caput proiciebant nulla ratione sed feragē ritu se in uulnera mortēq; certissimā præcipitantū. Sic iā q̄ primo loco pugnabant confectis mota est loco secunda acies nec tamen fuga erat sed relatio pedū uersus collē qui locrus appellatur: adeo ut Aemilius hæc cernens uestē prædolore absiderit: ut Possidonius scribit. Sed cū loca iniqua essent: & ob id phalanx utpote in longū protensa continentia nō haberet: sed quibusdā in locis rupta atq; inflexa foret ut conuenienti magno exercitu ac uariis pignantū insultibus: Aemilius re animaduerta cohortes celeriter diuisit easq; nō aduersus totā phalangē una pugna: sed spatia quæ iter hostiū acie uacua erāt occupare & pluribus simul locis manus cōferere iubet. Hoc primores ab Aemilio ac milites a primoribus docti: ut primū subeuntes interceperunt loca aliorū ex obliquo nuda fodientes latera alios circunuenientes: robur & cōmune phalangis opus statim deperiit. In congressibus autē quibus uir aduersus uir: aut pauci aduersus paucos certabant: Macedones paruis gladiolis pedestria ac solida Romanorū in cassum ferientes scuta ac leuib; ipsi Peltis aduersus graues ictus gladiorū pondere & ui ad corpus usq; pōia arma descenditū resistere nequeuntes uertebantur. Hic dū acriter pugnaretur. M. filius Catonis Aemiliū generum cum multa fortitudinis ac audaciæ facinora pugnando edidisset: tandē gladiū amisit. At ipse utpote adulescēs alti cordis multisq; disciplinis nutritus & magno patri magnæ uirtutis opera reddere obnoxius nequaquā sibi uiuendū existimabat: si eius spolio potirentur hostes. Itaq; per præliū discurrens ubi quē amicū aut familiārē conspiceret: eū sibi conuocabat. per hunc modū collecta iuuenū manu ipetum facit: multisq; uulneribus & cadibus hostē repellunt: nudatoq; loco gladiū quærunt: quē postq̄ tandē in magno armorū ac cadauērū aceruo inuenerunt: exultantes læticia rursus maiori ipetu in hostes feruntur ac tandē delectorum acies tria milia hi fuerunt. Dū acriter resistent: & ordinē seruant ad unū interficiuntur omnes: aliorū uero fugientū magna fuit strages: ut campus quidē undiq; cadaueribus Leucus autē fluuius sanguine completur. Tradunt in ea pugna supra. xxv. milia hominū cæsa fuisse Macedonū: Romanorū uero: ut Possidonius scribit centū. Vt autē Nasica octuaginta ceciderunt. Celeriter autē hæc pugna magna transacta est. Hostes eni nona pugna cœptū: decima uictoria parta reliquū diei in persequēdo hostē consumptū. Persecuti autē per centū & uiginti stadia: nocte iā facta redierunt aderantq; obuiā ministri cū luminibus: læti atq; exultantes magno clamore ad sua quēq; tabernacula hederæ & lauri ornata fertis reducebant: sed in cætero: uulnere ingens ipsum ducē habebat luctus: quoniā ex duobus filiis qui cū eo militabāt: iunior necubi apparebat: quē maxime amabat: & quē uirtute inter fratres præstare cernebat: q̄ autem audax & gloriæ cupidus & tunc etiā admodū adulescens erat: oīno eū temere hostibus pugnæq; perinixtū perisse suspicabatur. Ad luctū ducis uniuersus exercitus hoc sentiens cōmotus est: & ex cœna profiliens: partē adipsum ducē parti ad perquirendū adulescentis corpus inter cadauera cū luminibus cucurrerunt: mœstitia exercitū: clamor cāpos habebat Scipionē uocitantū. Nā ab ipsa pueritia inter cæteros adulescentes natura lōge excellebat: dabatq; expectatōne futuræ tā domi q̄ militiæ probitatis. Diu per quisitus conclamatusq; sero tandē cum iā desperatus esset: cū tribus aut quattuor familiaribus plenus recenti hostiū sanguine a persecutio ne redibat: tanq̄ generosus catulus ob auiditatē pugnandi tractus. Hic est ille Scipio qui carthaginē Numantiāq; euerxit: Virtute ac potentia ætatis suæ longe princeps. Aemilio itaq; inuidiā præsentis fœlicitatis in alius tēpus fortuna differens tunc plenā ex uictoria læticiā prestitit: Perseus ex Pidna in pellā aufugit: equum sibi adhuc integro: sed cū pedites ut ignauos & proditores equites obiurgaret: rixaq; exorta eos ferirent: & ex equis deturbarent: ueritus eā turbā Perseus e uia declinauit: ac purpurā ne conspicuus ob eā foret rescissam antea se posuit & diadema in manibus gestabat: ut uero descendit ex equo: & ipsum manu trahebat: ex amicis alter per occasione quasi solutū religaret calceū: alter equū stabulari fingens: alter potu indigere non tantum hostes quam ipsius insolentiam metuentes (querebat enim in eos referre crimen: cuius uictus esset) aufugerunt. Cū uero iā sub nocte Pellā uenisset ac duos præctos ærarios obuiā sibi uenientes & partim reprehendentes partim intempesture consulantes: ipse propria manu citato equo ambos necasset: nullus ex amicis apud eum remansit præter Euandrum Cretēsē & Archedanum Etholum & Menonem Boetium. Ex militibus etiam nulli præter Cretenses remanserunt: non beniuolentia aut fide sed auro regio inhiantes. Permiserat enim illis in prædam multa pocula: Craterasque aliamque auri & argenti suppellectilem in ratione quinquaginta talentorum. In amphipolim inde profectus: ac postea i Alesum metu aliquantulum remissi in familiarem racidit auaritiæ morborum. Quærebatur enim apud amicos q̄ quidē Alexandri magni pocula ob ignorationē Cretēsis dedisset rogabat multis lachrymis ut sibi redderentur: pecuniamque pro eis pollicebatur se daturum: nec latuit illos qui probe ipsi norant:

aduersus Cretenſes certica arte uti: eos uero qui hæc crediderunt decæpit: & poculis recæptis nihil reddidit: ſed amicis auferens quæ mox hoſtes habituri erant in Samothraciâ nauigauit. Vbi ad tēplū confugiens aſylo ſe tutabatur: Macedones ſemp alias fidi regibus dicuntur fuiſſe: ſed tunc ueluti ſtipite fracto omnes ſimul ruentes infra duos dies totā Macedoniā Aemilio dederunt. Videtur hoc atteſtari illis qui ſocietate quadā res illas geſtas affirmant. Atteſtatur & illud quod in Amphipoli accidit: nā ibi ſacra faciente Aemilio fulmen arā percuffit ſacraq; cōbuſſit: ſed oīa ſigna quæ ſupra memorauimus longe ſupererat famæ miraculū: quæ quarta poſt prælium die proſtigatū eſſe Perſeum Romæ uulgauit. Populo enī Romæ ſedente i ſpectaculo equeſtriū ludorū ſubito rumor a prima rheatri parte manauit: Aemilium ſuperatis magnō certamiē hoſtibus totā Macedoniā cæpiſſe: iſq; ſermo cōfeſtim p totū diſfuſus Theatrū lætitiæ exultatiōe & gratulatiōe ciuitatē repleuit. Poſtridie cū eius famæ certus nō extaret: autor: reſedit. paucis uero poſtea diebus cū certiffimus nūtiſ ueniſſet: miraculi fuit loco res atēa Rōæ audita: quæ i mēdatiō ueritatē habuerat. Dicitur ēt eius pugnæ quæ apud Sagrā cōmiſſa eſt. ea ipſa die i pelopōneſo fama fuiſſe & platis: eiſq; in Miele. Tunc quoq; cū Romani Tarquinius latinosq; pſligarunt. Conſpecti ſunt paulo poſt ab exercitu uenientes uiri duo pceris ac nenūtiis corporis: ea quæ in prælio geſta fuerant: nuntiantes credi tumq; eſſe fuiſſe illo pollucē & Caſtorē ac primus qui obuiant ipſis in foro equos multo fluētes ſudore ſcantibus cū illa quæ de uictoria nuntiabant non crederet ipſis leuiter arridentes barbā eius manibus attreſtaſſe dicuntur: & ex fuſca in flauā cōuertīſſe. per hūc modū & aſſertioni ſuæ fidē & uiro cognomēto enorbarbi fecerunt. His uero omnibus id quod ætate noſtra contigit fidē abrogat. Nā cum Antonius a Domitiano deſeciffet: magnumq; a Germania bellum concitaſſet: Romæq; trepidaretur: ex inſperato fama uictoriæ apud populū Romanū uulgata eſt: Antoniū ipſum cū oībus copiis interīſſe: tantāq; habuit fidē hic rumor ut multi ex primoribus imolarent. Sed cū paulo poſt auctor huius nuntii quæreretur inuentus ē nemo: ſed alter alterꝝ allegabat tandē uero quia in plæbē ueluti i uauſtum quoddā pelagus ſermo reſerebatur: apparebatq; nullū certum habuiſſe principiū ſubito huiusmodi fama. plapſa ceciderat ſed poſtea Domitiano cū exercitu ad bellū pſciſcenti: in ipſa uia certus nuntius & litteræ de uictoria aduerſus Antoniū habitæ uenerunt. Dies pugnæ idē fuerat quo Romæ uictoriæ fama uulgauerat. Ultra diſtantiā uiginti milium ſtadiorū. Hæc ita fuiſſe nemo ætatis noſtræ ignorat. Cū igitur i Samothraciâ ſeſe perſens recepiſſet. Gn. Octauis Aemilii legatus ad ea loca pſectus a uiolatione quidē Aſyli ob honorē deorū abſtinuit a fuga tamen ac demigratione pſeum arcebat: ſed clam p Oroandē Creteſem Lembum quendā habentē latēter pactus ut aſportaretur cū aurū & argentū ad littus perueniſſet Oroader arte cretica frætus gazā quidē ſuſcæpit ipſum uero perſeū cū liberis & coniuge ac neceſſariis noſtu ad mare certa hora uenire iuſſum anticipata nauigatione reliquit perſeus igitur qui paulo ante miſerabiliter conſectus erat. ppter anguſtiā fenestræ ex qua cū liberis & coniuge labor inſuetus euāſerat miſerabilibus i ipſo littore aſilictus eſt eū Oroandē iā altum tenentē aſpexit & iā dies elucerat: itaq; omni ſpe orbarus: una cū coniuge fugit ad muros: nec latuit quidem Romanos: ſed præuenit: Natos autē capiens Antoiſion quidā antea perſei familiaris tunc proditor Rōæ nis tradidit: per quos coactus eſt ueluti fere captis eorū pullis in manus uenire & ſuum corpus: iis permittere qui natos tebeant. Fidutiā autē ſuper oēs in Naſica habens illū ut ſe ei dederet uocabat. Sed cū Naſica non adeſſet: queſtus fortunā ſuā. tandē neceſſitate cōpulſus ſe Gneo Octauio tradidit: tunc maxime patefaciens eſſe in ſe uiriū quoddā auaritia ignobilius cupiditatē ſcilicet uiuendi per quā miſericordiā quæ ſolaciantibus a fortuna nō aufertur: amiſit. Orans enī ut ad Aemiliū duceretur: cū id factū eſſet: & Aemilius utpote uiro ex alto dignitatis gradu plapſo aſſurgeret: & obuiā cū amicis. pcederet: ac ad illius caſum illa chrymaret: perſeus turpiter in terrā procūbens: & genua Aemilii amplectens uoces emiſit degeneres: quas nō tulit Aemilius: nec audire preces ſuſtinuit: ſed triſti uultu illū intuens: quid fortunā inquit crimine liberis ſic te gerens: ut nō præſentis: ſed ſuperioris fortunæ idignus exiſtimeris. Cur meā deturpas uictoriā & res a me geſtas iminuiſ? oſtendens teipſum degenerē: nec ullo modo tanti aduerſus Romanos indignus hoſtis fuiſſe uidearis. Virtus proſecto cadentiū magnā habet reuerentiæ partē ēt apud hoſtes. Ignauia uero ēt ſi fortunata ſit tamen uituperatione nō caret. His ſimul dictis attollens Aemilius cū hac dextera capiens illū Tiberoni tradidit. Ipſe uero natis ac generis & aliis neceſſariis iuuenibus in partē ſeuocatis multo tēpore ſecum tacitus ſterit: ut plariq; ex his qui aderant mirarentur: exorſus deinde ſermonē de humana rum reꝝ conditione: an debet quiſquā inquit præſenti ſœlicitate conſiſus ſuperbire: q; gentē aut ciuitatē aut regnū aliquod ſubegerit. præſens quidē fortunæ mutatio exēplum nobis ante oculos ponit cōmunis iſbecillitatis humanæ: & nihil durabile nec firmū eſſe docet. Quod enī tēpus cōfidendi hominibus eſſe poſſeat calamitatē: Alexandri ſucceſſionē qui in altiffimū dignitatis culmem euāſit: unius horæ particulam euerſam conſpicias. Nōne tot exercitibus tot equeſtribus pedēſtribusq; copiis nup circumdatū regē nunc pſtratum & euerſum ex manibus hoſtiū cibum atq; potum dieti capere cernentes ob uictoriā partā inſolere deſinetis? nōne humiles uos ac remiſſos præſtabitis? ſemp cū tremore expectantes i quē finē præſentis ſœlicitatis inuidiā fortuna conuertat. Multa huiusmodi diſſerens Aemilius iuuenes dimiſit: mirum i modū iactantia ac ſuperbia eorū tanq; freno quodā reſpreſſa. poſt hæc exercitū ad quietē ſe autē ad ſpectalū gratiæ: ciuitatū conuertit: populos releuauit: reſp. eorū ſtabiliuit muneraq; eis dedit: aliis frumētum ex reſp. horris alii oleum. tantum enī reptum tradunt: ut rogantes ſumentesq; prius deſuerint: q; loca in quibus poſitum erat uacua fierent. Delphis ſup columnā magnā quadratā ex candidis lapidibus cōpactam: ſuper quā perſei ſtatua ex auro poni debuerat: ſuā poni iuſſit: nā uictos uictoribus cedere æquum erat. In Olympia illā celeberrimā emiſit uocē Homeri Iouē fideliā emiſſiſſe. Inde cum decē legati Romē ueniſſent:

Macedonibus agros reddidit: & ciuitates liberas suis legibus reliquit: centum talenta. po. ro. pēdere iussit: qui supra duplum regibus pendere consueuerant. Spectacula uero multiformia & certamina & sacrificia & insuper epulum ac cornas edidit: suppeditate copia rerum ex regia: in quibus ordinem ornatumq; prentationes & gratulationes & cuiq; secundum dignitatem beniuolentia: sensum sic diligenter & curiose ostendit: ut græci admirari compellerentur: q; nec iocos ex partes studii accurationisq; reliquerit: sed tātis rebus gestis etiam minima diligenter curaret. At Aemilius ob hoc ipsum gaudebat: q; in magno splēdidoq; apparatu dulcissimum ipse spectaculum præsētibus erat: & admirantibus eius curiositatem dicere solebat: eiusdem esse animi & aciem & conuiuium bene struere illam & formidolosus hostibus: hoc ut amicis gratus eēt: laudata est magnitudo animi ac liberalitas eius: q; multum auri multumq; argēti ex regia gaza coactum nec aspicere quidem uoluit: sed quæstoribus negocium dedit: ut in publicum referrent: libros duntaxat regio natis litterarum studiosis deligere concessit. In donandis uero militibus quorū opera iu bello claruerat: Tuberoni genero Phialam quinq; talentorum pondo largitus est: hic est ille quem diximus cum sexdecim cognatis modicis ædiculis & paruo fundo uixisse: idq; argentum ferūt primum in eorum familiam deuenisse uirtute & honore partum. Cumq; omnia bene ordinasset: cōplexus græcos & Macedones ut memores forent libertatis: quam a. p. r. habebant: ac ut eam concordia & beniuolentia conseruaret: hortatus in Aepyrum transiuit ex decreto senatus militibus prædam in his partibus concessurus. Ut autē omnes simul inuaderent: ex quaq; ciuitate primores uiros decem ad se uocauit: iussitq; ut argentum & aurum quod in templis domibusue foret statuta die conferrent: singulisq; custodes dedit ex tribunis militibusq; quo factō milites prædatum discutere iussit: ita ut una hora centum uiginti milia hominū captiua: septuaginta uero urbes direptæ fuerint: ex hac tanta uastitate nō plusq; xi. drachmas in singulos milites peruenisse dicunt. Hæc Aemilius contra naturam suam mitem & bonam perpetratus in Oricum descendit: atq; inde in Italiam cum exercitu transgressus: per thybrim nauigauit in prætoria nauis sexdecim remis ornata armis ac spoliis hostium. At milites clam insensit: q; non tantum prædæ quantū cupiebant ex regis pecuniis suscepissent Aemilium criminabantur superbe & imperiose in bello se gessisse: quod cum sentiret Sergius Galba Aemilii inimicus: qui tribunus in eo exercitu fuerat: illos concitauit ut triumpho aduersaretur. Sic igitur calumniis in Aemilium iactatis militibusq; ad maiorem indignationem compulsis: postulauit a tribunis plæbis aliam diem ad dicendum: quādo illis quattuor horæ duntaxat superessent: nec tam breui tempore explicari causā posset. Sed cum non assentirentur tribuni: ac iuberent ut si quid Galba dicere uellet: tunc præsens diceret: exorsus plenam conuittii orationem tempus diei cōsumpsit: & ob noctem tribuni cōtentionem dimiserunt. Milites apud Galbam concursu factō albeicente diē capitolium occuparunt. ibi nāq; tribuni contionem habituri erant: idē cum prima luce in suffragiū iretur: prima tribus Aemilio triumphū denegauit: quam rem cum & patres & pars plæbis grauius ferrent: & fraudari triumpho Aemilium indignarentur: cætera multitudine inutiliter uerbis querente: primores senatus se inuicem castigabant: & nisi scelere & petulantia militum obuiaretur eorumq; audacia reprimeretur: nihil nō attētaturos post hac prædicabant. Facto igitur agmine ad tribunos irrumpunt petuntq; ut suffragia parumper demorentur: subsistentibus itaq; cunctis ac silentio factō. M. Seruilius uir consularis qui uigesies tricies singulari certamine pugnauerat: & semper hostem trucidauerat tunc pro Aemilio assurgens dixit: qualis imperator fuerit Aemilius Paulus tunc maxime se intelligere quando ita improbo ac malo milite fretus res tamē amplissimas gesserit: admirari autem se si ab Illyrio ac Libya triumphis. p. r. contentus Macedonia regem & Alexandri & Philippi gloriam Romanorum armis sibi captiuam duci paruipēdant: esse uero absurdum q; nuper cum uictum esse Perseum incerta fama uulgasset supplicationes diis immortalibus: ut hæc uera forent præstiterint. Reuerso autem imperatore populus ro. cum certa uictoria & deos honore & seipsos læticia ac festiuitate priuare uelint: quasi ueriti magnitudinem rerū gestarū aut speciē regis intueri. At qui præstabat ob illius misericordiam inquit q; ob inuidiam ducis triumphum impediri: usq; adeo corruptos esse mores ac lapsa disciplina: ut Sergius Galba homo nitida cute & corpore propter continuam umbram molli nec unquūlus perpresso de re militari ac de fortitudine & ignauia imperatorum uerba facere audeat contra eos qui uulneribus innutriti sunt: & simul hæc dicens pectus aperuit incredibili cicatricum multitudine repletum ac deinde conuersus: nonnullas ex his partibus quæ non satis decore nudari possunt: compressit. Tu inquit ob hæc ides Galba: ego autem glorior apud populum ro. nam pro his noctu dieq; militando hæc uulnera suscepi. Sed age uoca istos in suffragium: ego autem descendens: sequar eos: ut cognoscā improbos & ingratos ciues: his uerbis ita decidisse ac repressos fuisse illorum animos: ut statim oēs tribus Aemilio triumphū decreuerint. Triūphū uero in hunc modū egisse dicitur: Populus Romanus nitidis uestibus ornatus: in equestribus theatris quos arcus appellāt & in locis circa foy ad hoc ipsum ex ligno fabricatis & in aliis urbis partibus per quas trāsiturus erat sese ad spectandū triūphum cōparauerat. Oīa urbis templā erant aperta: & seruis uaporibusq; repleta suauibus: multitudine ministrorū baculos manibus gestatiū: ex medio dimouebat turbas: & uias puras apertasq; præstabant. Trāsmissio in tres dies diuisa fuit. Prima enī dies uix signis tabulisq; & colossis transmittendis sufficit: quæ uehiculis ducentis quinquaginta portabatur. Secūda die pulcherrima & ornatissima Macedonū arma multis curribus delata fuerūt splendentia ære & ferro absterfo atq; ita disposita ut casu maxime cecidisse uiderētur Galeæ scuta Thoraces ocreæ & Cretæses Peltæ: & Thracia Gerra Pharetræ & equorū frenā ac enses nudi per hæc iacētes & Sarissæ infixæ: ut nec uictorū quidē absq; metu foret aspectus. Post hos armorū currus tria uiroꝝ milia sequebātur: qui numismata ferebant argentea ualis trecentis quinquaginta. Vas erat quodlibet triū talentorū. Quattuor uiri singula uasa portabant. Alii crateras argēteas & phialas calicesq; ornatissimos & ingentes certo ordine deferēbāt.

Tertia die prima luce tubicines non mire nec suaue: sed bellicū sonantes primi ibant. Post eos centū & viginti boues auratis cornibus ducebantur uittis ornati & fertis: ducebant eos adolēcentes succincti ad imolandum: & pueri aureas & argēteas patinas sacrificii gratia deferebāt. Post eos sequebantur qui aurea numismata gerebant in uasis triū talentorū: ut supra de argenteis numismatibus dictū est: numerus uasorum fuit tria & octoginta: his succedebant qui aureā phialā decē talentorū quā Aemilius ex lapillis effecerat. Item qui Antigonea & Seleucia & Theridia & Persei uasa aurea portabāt: post hæc Persei currus & arma & diadema super armis posita: Deinde post modico intervallo nati regii ducebantur: & cū ipsis alumnorū & magistrorū & pedagogorū lachrymans turba: qui & ipsi manus tendebant ad ciues: & pueros eadem facere & precari docebant: erāt masculi duo & una femina non satis infortuniū propter suā aetate intelligētes: quæ res magis homines ad misericordiā cōmouebat: multiq; lachrymas ciues ad illorū aspectū demiserunt. Fuit itq; leticiæ & doloris plenū spectaculū: donec infantes transierūt. Ipse autē Perseus post filios & ministros ibat fusca ueste amictus: & crepidas more patrio habens: propter magnitudinē malorū ad oīa trepidus ac mēte turbatus. post eū ibat amicorū & familiarū mœsta turba miserabiliter ipsum intuentes lachrymātes: q; ut etiā pleriq; ex Romanis lachrymare ob misericordiā cōpellerētur. At qui postulasse Perseū ab Aemilio ferunt: ne in triūpho duceretur. Sed Aemilius ignauia eius irridens respondisse fertur: olim id in ipsis potestate fuisse: ac etiā tunc esse ostendens morte hanc ignominia esse fugiendā: quā nō sustinuit uir ignauus: sed uana quadā spe ductus pars suorū spoliōrū esse maluit. Post eū deferebātur aureæ coronæ: quibus Aemiliū uirtutis gratia grecæ donauerant ciuitates. Erat numerus coronarū quater centū. Deinde Aemilius ipse sequebatur ornatisimo curru inuectus: uir & circa huiusmodi honorē spectaculo dignus purpurā auro cōtextā indutus & lauri ramū dextera gerens ferebat: & laurū milites currū Aemilii secundū legiones cohortes & manipulos subsequētes partim carmina patria salibus permixta & risu: partim Aemilii laudes cantantes: quē intuebantur & admirabantur oēs: nec quicq; ex his quæ homini optanda forent: sibi deesse arbitrabatur: nisi forte demoniū aliquod magnificis & amplissimis rebus sortē habet detrahendi: ac ita miscendi: humanā uitā: ut malorū oīum nullo modo sit expers: sed iuxta Homerī sententiā cū iis optime actū esse uideatur: quos fortuna ad utraq; partē conuertit. Erant Aemilio quattuor filii duo in adoptionē aliarū familiarū dati: Scipio uidelicet & Fabius: duo etiā in potestate retenti: quos ex alia uxore postea suscepit. Horū alter quinq; diebus ante triūphū mortuus est sexdecim annorū ætate: alter qui duodecim annorū erat tertia die post triūphū decessit. Nec fuit quisq; ciuis qui hūc filiorū Aemilii casum nō dolenter ferret: horrens fortunæ crudelitātē: quæ nō uerita sit tantū luctū in domū læticiæ festiuitate & gloriā plenā induxisse: fortitudinē & cōstantiā non solū aduersus arma & Sarissas: sed aduersus omnē fortunā pariter habendam & magnitudinē rerū nequaquā deturparēt. Primi ex filiis qui defunctus est statim post funus triūphauit. alio deinde post triūphū defuncto. p. r. in contionē uocauit: ibiq; uerba fecit non hominis qui indigeret cōsolatione: sed qui plane ciues suos ob eius incōmodū lugētes cōsolaretur. Dixit enī humanarū quidē rerū nihil se unquā pertinuisse: sed diuinarū ut infidā & uanā rē semper fortunā expauisse: ac præsertim in tā obsecunditate præsentis belli tantoq; prosperitatis cursu mutationē quandā & refluxū cōtinuo formidasse: unius inquit diei spatio Ioniū a Brundisio transgressus Corcyræ applicui. Quinta deinde die in Delphis sacrificio peracto aliis quinq; diebus copias ex Macedonia suscepit: Lustratoq; exercitu ac rē gerere adortus quintadecima post hoc die bellū confeci: suspecta mihi erat fortuna propter tantā prosperitatē. Et cū uictor rē exercitū & spolia & reges captiuos rediens deportarē in ipsa nauigatione aduersum aliquē casum formidauī. Sed cū iā saluis rebus incolumisq; ad uos delatus urbē læticiæ & festiuitate cōpleri aspicerem: adhuc fortunā suspectā habui: quā sciebā nihil purū nil sine inuidia hominibus gratificari consueisse: nec animus meus pro. rep. prius timere destitit: q; aduersus casus me priuatim inuasit. Optimos filios quos mihi solos deligerē successores cōtinuatis prope funeribus extuli. Nunc autē sine periculo esse uideo: ac bonā spem mihi propono: & arbitror iā populi romani fortunā sine labe permansturā: quādo satis inuidiæ mihi ac meis p. anteriori prosperitate illa infixit. Nec est iā insigne minus humanæ fragilitatis exēplū is qui triumphauit: q; is de quo triumphatū est: Perseus siquidē etiā uictus filios habet. Aemilius autē uictor suos amisit. Huiusmodi generosam ac magnificam orationē non fuisse sed ex uero animo ferunt Aemiliū in contionē habuisse. Pro Perseo autē omni studio adnixus nihil obtinere potuit: ut ex carcere in lætiore ac minus sordidum traduceretur locū: ubi custoditus quēadmodū pleriq; tradunt mœrore animi cōfectus est. Alii mortis eius nouū scribūt modū: nā milites custodiæ pertesos: & aduersus eū infensos: postq; aliter nocēdi & affligendi potestātē non habebant: somno arcere cōstituisse: & uices inter se partitos diligenter obseruasse ne dormire posset: quoad per hunc modū cōfectus interiit. Interierunt & filiorū duo. Tertiū uero Alexandrū nominē ingeniosum circa toreumata & subtilis diligentia opera fuisse tradunt: doctūq; etiam latinas litteras & sermonem Romanū scribā fuisse magistratuū seq; in eo ministerii genere aptum i primis ac purbanum præstitisse. Ob res in macedonico gestas bello summa. p. r. gratia Aemilio accessit. Tantum enī auri argētiq; in ærarium Aemilius rettulit: ut nullum tributum persolui a ciuib; opus fuerit: usq; ad Hircii & Panfæ consulatum: qui circa primum Cæsaris & Antonii bellum consules fuerunt: illud quoq; admirabile est: ac præcipuum Aemilii factum q; quis egregie cultus obseruatusq; a plæbe. r. tamē optimatum perseuerauit patribus: nec ob gratiam plæbis quicq; dixit aut fecit unq; ob quod popularis haberetur. Quod utiq; posteriori tempore Appius Claudius Scipioni exprobauit. Cum enim ipsi duo totius ciuitatis amplissimi uiri cēsuras peterent: Appius senatum & optimū quēq; secum trahebat: hæc namq; reip. partes Appiæ familiæ

ueteres erant. At Scipio & ipse per se potens & studio plæbis Romanæ plurimum utebatur: descendente igitur in forum stipatum hominibus ingenerosis quidē ac seruilibus & maxime turbulētis popularibusq; qui ambiendo & clamando cuncta uiolenter exarquebantur: ut conspexit Appius: magna uoce o Paule, quid Aemili nonne etiam apud inferos siquis illic nostrarū rerū sensus est indignaris: q; filium tuū Mallius tonsor & Licinius declamator ad censuram pducunt. Sed Scipio extollendo po. ro. eius sibi beniuolentiā cōparat. Aemilius autē licet assertor optimatū esset: nihilominus a plæbe magis amabatur: q; is qui maxime popularē se præstabat. Animaduersum est præter cæteros honores in censura sibi demandata: qui magistratus maxime omniū reuerentiæ est plurimæq; potestatis: cū in aliis rebus tū ad morū emendationem. Nā in senatu remouere imeritos potest. & principē perscribere auferre equos notare infamia censum augere lustri condere. Censa sunt autē sub Aemilio censore ciuium capita. cccxxxvii. milia. cccclii. in senatu. M. Aemiliū Lepidū prætulit: qui quater antea princeps fuerat: e senatu tres ammouit: in recēsendis equitibus Romanis etiā mediocritatē seruauit tam ipse q; collega eius Martius Philippus. Sed cū cēsram iā magna ex parte gessisset: in morbū incidit: ab initio quidē periculo sum tractu autē temporis absq; periculo: attamē longū atq; molestum. Fretus inde cōsilio medicorū: cū Veliā (is est Italiæ locus) nauigasset ibiq; plurimum tempus in oris maritimis quietisq; regionibus morā traxisset desiderabat præsentia eius po. ro. ac sæpe in theatris nocēs gliscētium uidere illum emitrebatur. Itaq; cum satis cōualuisse uideretur & sacrificia quædā necessaria instarent: in urbē rediit: curauitq; sacra egregie una cum cæteris collegis: circumfuso ac plaudente. ro. po. Postridie ipse pro sua ualitudine sacra fecit: quibus confectis reuersus domum: cum accubuisset: priusq; sentiretur quicq; mente alienatus est: ac subinde tertia die e uita migravit: nullius earum reꝝ expers quæ ad felicitatē earum reꝝ pertinere putātur. Nā & funus eius ita celebratum est: ut optimus ac beatissimus ornatus adesset. Hoc autē erat nō aug: nō ebur nō magnificentia sumptus apparatusq;: sed beniuolentiæ: caritas gratia nō solum ciuiū uerū etiā hostium. Quotquot enī aliquo casū Romæ aderant ex Iberia Lyguria macedonia iuniores quidē natu robustis corporibus feretro subeuntes ipsum extulerūt: maiores autem sequebantur uocitantes benefactorē & seruatorē ciuitatū suarū. Nō solū enī in uictoria sese mitē & humanū præstitisse dicitur: sed in omni reliqua uita eos tutatus est: & ueluti pro domesticis ac necessariis habuit. Patrimoniū uix triginta septē miliū reliquisse tradunt: in hoc ambos sibi filios hæredes instituit: a Scipione tamen qui erat minor natu integra hereditas fratri concessa est: cum ipse in familiam Aphricani locupletiore adopratus transisset. Tales mores uitæq; Pauli Aemilii fuisse dicuntur.

AGIDIS ET CLEOMENIS VIRORVM ILLVSTRIVM VITA EX PLVTARCHO
GRAECO IN LATINVM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

XIONIS FABVLAM NONNVLII CONTRA INANIS GLORIAE SECTATIONES compositā arbitantes nihil absurdū aut alienū a ratione sensisse uidentur: ut enim illū pro Iunone quā amabat nubi permixtum centauros ex eius cōcubitu genuisse tradiderunt: sic hi gloriā quasi uirtutis imaginē amplectētes nihil sincerū aut ubi ipsi consentiens operantur: sed affectibus uariis irratini: & modo has modo illas perturbatiōes sequentes idē pati manifeste uidentur quod bubulci ab ouīū pastoribus: perferre queruntur: nos enī inquit cū illoꝝ domini simus. seruire tamen eis cogimur atq; ipsos etiā silentes audire: q; igitur hoc idē illis euenire negabit: qui ad arbitriū uulgi temp. gubernantes infimis etiā quibusq; seruire coguntur: ut priores ac ductores populi nuncupentur. Velut enī qui stātes in prora nauis mētē assidue atq; oculos ad puppim ubi gubernator sedet intentos habent: omniaq; ad illius nutum atq; arbitrium peragunt: eodem modo qui reip. gubernandæ rationē ad gloriā dirigunt: ministri quidē seruiq; multorum euadunt: nomen uero duntaxat principum sortiuntur. At qui perfecte bonum uerisq; uirtutibus instructum nihil hac externa gloria indigere manifestum est: nisi quatenus per eā maiorē fidē ab externis acquirens adiutur ad res gerendas habeat faciliore: q; siquis adolescentior ambitionis amore teneatur: huic ego permittendum arbitror ut ex bonis operibus quæ sita gloria sese exornans paululum se iactitet efferatq; nascētes enī in his & tum primum pullulantes uirtutes: tum honestatis innata cupiditas laudibus confirmat: ut Theophrastus inquit. ipsi etiā ad reliqua suscipienda procliuiiores efficiuntur: si prudenter moderateq; fuerūt laudati. Nā supra modum laudare cum semper & ubiq; sit inutile: tum in ambitione ciuili perniciosissimum esse constat: sic enī illi magna licentia potiri ad manifestande ducentur insaniā: quotiens nō ipsum bonum suapte natura gloriosum: sed quod maxime gloriosum sit: id quoq; maxime gloriosum esse sibi psuasierint: quod igitur Antipatro respondit Phocion: cum aliquid minus honestum ab eo petisset Antipater: non ille inquit Phocione amico simul & adulatore uti potes. Idem ad multitudinē uulgi dicēdum uidetur non eundē principē & affectū habere potestis. Alioquin idē euenire necesse est quod fabulose cuidā serpēti cōtigisse narratur: cuius aliquādo caudā ferunt aduersus caput seditiōe facta petisse ut sibi uicissim quādoq; ducē reliqui corporis esse liceret: nec semper caput ducē sequi cogeretur. Igitur accepta ducēdi potestate fiebat ut & ipse sine intuitu sese mouens grauius offenderet: & caput insuper quod certum surdumq; ducē præter naturā institutum sequebatur: in eandē secum perniciē traheret. Hoc idē permultos in administranda reip. ad multitudinis arbitrium respicientes passos fuisse respicimus: qui temere populari aura subleuati eo imprudētes deuenere: unde nec se tuto recipere neq; puerum iā reip. ordinē corrigere possent. Hæc pauca nobis cōtra gloriā dicere libuit: quā plariq; ex arbitrio multitudinis captare laborat. Facile enī quā habeat uim: ex his quæ Tyberio & C. Gracchis cōtingerunt aduertimus: hos enī egregia iuste oriundos sub optima

disciplina educatos. pulcherrimū quoq; nactos reip. statū non tā gloriæ immoderata cupiditas perdidit: q̄ ignominia nō sane turpis aut illiberalis metus. Nā cū ciuiū beniuolentiā suis meritis nacti fuissent: hāc turpiter amittere (ut par est) uehemēter illos pudebat. Itaq; benignis erga populū institutis sibi delatos honores superare certabant: ac uicissim populus gratiā benefactis illorū referens maiores etiā ob id ipsum honores illis deferebat. Hāc igitur inuicē æmulationē fragrantēs in eā cōditionē rerum imprudētes deuenire: quas cum perficere nō possent: q̄ satis honeste nō uiderentur: eas etiā amittere turpissimum arbitrabātur. Verū hoc melius tute ipse hīstorīa legens diiudicabis: cōparationē uero his opponimus Lacedæmoniorum regum Agidis & Cleomenis: qui & ipsi populū studiosē fauētes cum reimp. pulchre iuste q; ex multo tēpore institutū suscepissent: potētiōribus ciuitatis aduersari cōperunt: q̄ illi diuitiarū quibus affueuerant abundantia relinquere minime uellent: & Lacedæmonii quidē reges fratres inuicē nō fuere: sed q̄ eadē in reip. gubernatione senserūt: fraternā propemodū beniuolentiā contraxisse uident: ab huiusmodi causa principii capientes. Cū primū diuitiarū nimia cupiditas Lacedæmoniorum ciuitatē occupauit: atq; ex illarū possessione superbia: ex usu autē luxuria & mollietis animos inualuit: repēte maximis bonis priuata ciuitas cōcidit: multa q; præter dignitatē abiecte nimis atq; humiliter operata ad ea tēpora deuenit: quibus Agis & Leonidas reges in ea sunt cōstituti. Horū Agis ex Eudamidum familia oriūsus sextus numeratur ab Agefilao: qui cum in Asiā penetrasset: maximā est inter græcos potentiam cōsecutus. Agefilai nāq; filius fuit Archidamius: qui apud Mandonium Italiæ ciuitatē a Mefapiis est interfectus. Archidami uero filius natus maior Agis dictus est: minor autē Eudamidas est nūcupatus. Hic fratre ab Antipatro apud Megalipolim interfecto cum ille nō relictis filiis decessisset regnum occupauit: huius filius fuit Archidamus: ex quo alius rursus Eudamidas genitus est: Huius Agidis pater de quo nūc scribere instituius. Leonidas uero Cleonimi filius alia ex familia ortus octauus a Pausania censebatur: qui in pugna apud Plateas Mardonium superauit. Pausanias enī filium habuit plistonactē: q̄ alterum genuit pausaniā. Cumq; hic Lacedæmone Tegeam confugisset: Agisipolis eius filius natus maior regnum occupauit cui sine liberis defuncto Cleobrotus frater iunior in regno successit. Hic duos pcreauit filios Agisipolim & Cleomenē ex his agisipolis non diu regno potitus absq; filiis decessit. Cleomenes at illi succedēs ex duobus filiis quos habebat acrotatum maiore natu uiuēs adhuc regno pepulit: Regnūq; Cleonimo filio iuniori reliquit: in quo nō diu potuit permanere: sed Areus Cleomēis ex Acrotato nepos regnauit. Postmodū Areo apud Corinthū defuncto Acrotatus eius filius regnū possedit. Hic ab Aristotimo tyrāno circa Megalipoli prælio superatus interiit: grauidā ex sese uxorē relinquēs: quæ cū puerū peperisset: Leonidas Cleonimi filius pupillā tutelā suscepit. Inde priusq; ad uirilē ætatē puer deuenisset interiit: & per hunc modū regnū ad Leonidā puenit nō satis reliquorū ciuiū moribus cōgruētē: quanq; enī ppter cōmunē ciuitatis labē oīum aī in deteriore partē flecti cōpisset. Quidā tū erat in leonida uiuēdi modus egregie a cæteris deferēs: utpote qui diutius in Satrapū aulis uersatus præcipuæ Seleucū coluisset: ex quo saltū quēdā nō satis græcorū moribus cōuenientē & nimia ipeperantia licentiā haud quaquā legibus cōgruā traxisse cōstabat. Agis autē iūgenitate animi atq; prudētia nō hūc modo lōge superauit: sed oēs qui post magnū Agefilau regnarūt plurimū excessisse phibetur: hic in summis delitiis ab Agefilatrata matre & auia Archidamia nutritus: quæ apud Lacedæmōios ditissime habebātur: atq; re q̄ uigesimalū attigisset ætatis annū: delicias atq; oēm uoluptatē abhorrebat: maximeq; formositate qua plurimum excellebat aduersatus cultum oēm atq; ornatū fugiebat: Lautiores epulas & balnearum usum & Laconicā qualis tunc erat uiuēdi cōsuetudinē grauiter accusans: quin etiā illud frequēter habebat in ore: nequaquā se regno potiri uelle: si nō per illud antiquas leges & pristinos uiuendi mores in patriā reuocaret. Labis aut huius & ueluti morbi principiū accēpisse Lacedæmoniorū resp. uidetur: ex quo primū soluta per ipsos Atheniensīū potestate auro atq; argento sese ac domū expleuere. Cui Lycurgus quendā numerū in successionibus seruandū perfinierat: cū pater hereditatē filio relinquere cogere: eiusmodi igitur ordo atq; æqualitas multis malis ciuitatē seruauit incolumē. Verū Epitades quidā uir in ciuitate potēs: sed moribus insolens: cū Ephorus esset: exorta aduersus filiū contentione: rogationē tulit ut liceret cuiq; & domū & hereditatē suā cui libuisset relinquere. Is igitur propriæ iracundiæ indulgens legē tulit: quā cæteri cupiditatis gratia fantientes optimā uiuendi soluerunt disciplinā. Ex eo enī qui in ciuitate potentiores erant propinquos & successionibus pellētes omnes ferme ad se facultates breui tēpore coegerunt. Unde paupertas repente ciuitatē inuasit: ex qua seruitus quēdā & a bonis operibus uocatio populariū mentes incessit. Tum odiū quoddā ex inuidia aduersus ditiores coorta. Cūq; spartiatæ circiter septīgētos relictī essent: ex his centum ferme agros atq; oēs fortunas possidebāt. Cætera multitudo egens atq; abiecta in urbe manebat ociosa: externa bella segniter & inuite gerens: semperq; ad ciuiles motus intenta & concitandæ seditionis tēpus obseruans præsentīū rerū mutationē facere cupiebat. His de causis p̄motus Agis rē optimā quælis & ipse erat perficere aggressus est: omnes uidelicet ad æqualitatē redigere: atq; urbē hominibus replere. Iuuenes igitur q̄ primū præter oīum spem illi paruerunt: studiosē cū illo ad uirtutē sese accingentes & cū uelutē pariter uiuendi cōsuetudinē ad libertatē respicientes permutarūt: seniorū uero maior pars q̄ in hac ueluti labe diutius permanissent: non secus ac serui in fuga deprehensi ad dominū: sic ad Lycurgū reduci diu formidabant: ac propterea Agidē præsentīū rerū cōditionē deplorantē cupientēq; in antiquā uiuendi dignitatē Spartā restituere grauiter accusabant. Lyfander uero cognomēto Libius & Mādroclidas Efanis filius atq; isuper Agefilaus negotio suscepto adolescētis ambitionē magis magisq; incitabant. Horū Lysander magnæ apud suos ciues auctoritatis habebatur. Mādroclidas uero orationis uehemētia inter oēs græcos excellēs astutiā summā nō mediocri permixtam audaciæ habere putabatur. Agefilaum autē regis auctulū satis oratione potētē: uerū natura mollē & pecuniæ cupidū filius concitabat Ippomedō: qui bellicis

operibus insignis magnā inter æquales laudē fuerat & gloriam consecutus. Verum non alia magis causa impulsisse uidetur Agésilauum: ut sese rebus innouādis admisceret q̄ aris alieni magnitudo: quo se facile solui sperabat præsenti itatu ciuitatis imutato. Vt primū igitur Agésilauum sibi cōciliaſſe animaduertit: nō ultra cunctandū arbitratus: matrē quoq; suā quæ Agésilai soror erat: in sententiā trahere aggressus est. Ea si quidem clientū oberatorūq; & cognatorū multitudine plurimū potens in ciuitate reip. quoq; administrati onem: quadā ex parte attingere nō dubitabat. Hæc primo filii propositū audiēs a tali sententiā iuuenē dererere conata est tanq̄ inania quādā supraq; uires agere cupiētē. Vbi uero Agésilauus illā cohortatus bene de successu rerū sperare persuasit: filii uoluntati facile acquieuit: cū præsertim ex altera parte filius instaret rogans ut facultatibus quas haberent ad gloriā & honorē adipiscendū uti se pateretur: q̄ alios reges diuitiis adæquare impossibile sibi esset: singulos enī Satrapū familiares ac seruos: præterea qui Ptolomei Seleuci q̄ tutores essent: omnes qui unq̄ Spartæ regnauerint reges lōge diuitiis superare. Quod si ipse modestia ac magnitudine animi illoq; delitias supergreſſus æquabilitatē atq; cōcordiā in ciuitatē reduxisset: fore: ut boni ueriq; regis nomē & gloriā consequatur: his adhortationibus mulieres impulsæ adeo pristinā sententiā mutarunt: ut ipsæ quoq; gloriæ cupiditate flagrantēs ultro iuuenē ad rē peragendā impellerent: atq; honestatis amore tanq̄ diuino quodā numine aſſatæ & Agidē properare assidue hortarentur: quin etiā cōuocatis amicis consiliū aperientes illos ad ferendū auxiliū hortabātur. Idē quoq; mulieribus aliis prædicabant: cū scirent Lacedæmonios mulieribus obsequentes nō minus publica q̄ priuata cōsilia cū illis solitos communicare: atq; ad agendū etiā socias adhibere. Erat aut̄ per id tēporis diuitiarum maxima pars apud mulieres: quod sane plurimū ad rē peragendā difficultatis Agidi afferebat. Resistebant enī mulieres non modo propter deliciarū quibus assueuerant cupiditatē: uerū etiā q̄ potentia & honore quē ex diuitiarū possessio ne conſequabantur: eo modo priuari se penitus aiaduerebant. Oēs igitur ad Leonidā cōuerſæ q̄ is maior natu esset: hortari ut se Agidis cōsiliis opponeret: eiufq; ipediret conatus: & exoptabat sane Leonidas ferre diuitibus auxiliū: sed ueritus potentiā plæbis quā rerū mutationem affectare cognouerat: nihil palā cōtra Agidē tentare ausus est: sed claculū perturbare illius incorpta conabatur: & crebris illū apud diuites cālumniis criminari: dicens illū eorū bona quasi tyrannidis mercedē pauperibus distribuere: & agrorū diuisione ac missione debitorū plures sibi satellites q̄ Spartæ ciues cōparare. His tamē nihilo deterritus Agis: ut Lylāder Ephorus crearetur effecit: quo factō statim cōtra seniores rogationē tulit: in qua capita præcipue cōtinebantur huiusmodi: ut debitoribus omne penitus debitū dimitteretur & agrorū per hūc modū partitio fieret: ut quicquid agri intra cōuallē quæ Pellenæ adiacet usq; ad Taigetā & Selaſiam cōtinet in quater mille & quingētas partes diuideret. Quod uero extra hos terminos relinquitur: in partes quinq; mil letribueretur: & hæc quidē colonis qui arma ferre possent adſcriberentur: illa uero his qui urbē incolerent spartiatīs: quorū numerus ex finitimis accolis expleri posset: eos legendo qui liberaliter ingenueq; nutriti ætate ac corpore roboris uigerent: Hos in quindecī classes oportere distribuī: quarū aliqua ducentos dūtaxat: aliqua uero quadringētos uiros cōtineret: atq; ii uiuēdi cōsuetudinē seruare cogerētur: quā olim maiores spartiatarū habuisse cōstaret. Latā perscriptaq; rogationē cū senatus minime cōprobareret: Lysander populo ad cōcionē uocato multa pro suadenda rogatione uerba fecit. Post eū Mādroclidas & Agésilauus oratione habita admonebat: ne propter hominū paucoq; luxuriā & delitias antiquā Spartanorū dignitatē iacentē negligi paterētur. Et cū antiqua deoq; oracula in memoriā reuocarēt: iubētia ipsos auaritiā tanq̄ regē oīm perniciosissimā cauere: tū nouissime ex Palſiphea responsum acceptū diligētē animaduertēt. Hæc templū erat & sacrificiū in urbe cōstitutū: ipsam uero nonnulli unā ex Athlantiadibus ex Ioue genitā fuisse tradūt: quæ Hāmōnē peperit. Alii uero Cassandrā Priami filiā eo in loco mortuā atq; sepultā hoc nomine uocatā fuisse phibēt: q̄ oībus petētibus oracula præberet. Philarchus aut̄ refert Amiclæ filiā Daphnē: cū A pollinē uim afferre uolentē aufugeret: in plantā fuisse cōuersam: atq; ab eodē deo diuinandi accepisse potestātē. Ab hac igitur plurimis Spartiatīs respōsa fuisse tradebātur iubētia cunctos ad æqualitatē redigi secūdū legē: quā de hoc ipso Lycurgus tulerat. Post illoq; orationē Agis ipse rex in mediū progressus quātū essent utilitatis allaturū ciuitati: si hanc rogationē confirmassent: breui oratione monstrauit: ac se primū oīm facultates proprias in mediū ponere uelle: non sane exiguas ob agrorū multitudinē: quos partim ad colendū partim ad pascenda pecora idoneos haberet. Insuper talenta sexcenta argenti signati: idē quoq; matrē atq; auīā amicos præterea & domesticos omnes: quos ditissimos esse Spartiatū cōstaret facere paratos esse. His auditis obſtupefacta multitudo adoleſcētis regis magnanimitatē admirabatur: summāq; propterea gratiam est a populo cōsecutus afferentibus cunctis uix tandē post annos trecētos hūc solū qui merito Spartanorū rex dici posset inuentū esse. Leonidas aut̄ tūc maxime summis uiribus cōtra Agidē nitebatur: nō ignorans si cōprobata esset rogatio: fore ut ipse quoq; eadē facere coactus: nō idem apud suos ciues gratiæ esset habiturus: sed cū oēs ciues diuitias proprias in mediū cōtulissent: ei soli gratias a populo referendas: qui huius rei princeps atq; auctor extitisset. Igit̄ spectantibus cunctis Leonidas Agidē rogauit: nūmirum iustū ac studiosum fuisse Lycurgū putaret. Id cū assentiretur Agis: Quando igitur Leonidas inquit: aut debitorū dimissiones Lycurgus cōstituit: aut peregrinos administrandæ reip. uoluit esse principes: q̄pe qui nō satis fore saluam ciuitatē arbitratus est: nisi peregrini ex ea pellerētur. Ad hæc agis nil mirum est inquit uiri spartiatæ: si apud externos educatus atq; eruditus Leonidas: utpote qui ex satrapum aulis sumpta uxore filios procrearit: Lycurgum atq; eius ignorat instituta: qui debitum atq; usuram una cum nummis expulſe e ciuitate peregrinos quoq; eiciendos censuit: qui non eam quam ipse instituerat: uiuēdi normā & institutum seruare uellent: non sane corporibus illorum hostis existens: sed uiuēdi eorum modū reformidans: ne ciuibus suis permixti eos quoq; luxuriæ & diuitiarum inficerent cupiditate. Constat enī

eundem ipsum Therlandrum atq; Thaletem: tum etiam Pherecidem q̄q; peregrini essent: libenter habuisse in ciuitate: q̄ eadem secum philosophari atq; sentire illos animaduertit Tu uero qui eum plarūq; laudare consueuisti: q̄ cum Ephorus esset: duas ex nouem chordis: quas in cithara musicus Phronides habebat dolabra abscidit. Tum eos qui posteris temporibus idem in Timotheo fecere: quoniam pacto uituperare nos audes: qui mollitie atq; luxuria tum superbia atq; cupiditate purgare Spartam studiosè conamur: quasi illi ipsi non ob hanc causam in musicis cantibus licentiam ac uoluptatem nimiam compescere uoluerit: ne ab huiusmodi cantibus delinicti ciuium animi ad eos mores uitamq; prolaberentur: quæ dissonam sibi ipsi atq; discordem ciuitatem efficeret. Ex eo primum omnis ad Agidem applicuit multitudo: diuites aut Leonidæ sequebantur: nesci in tanto discrimine desertos esse pateretur orātes: iidem etiā seniores quorum maxima erat in consultando auctoritas ut rogationi aduersarentur compulser. Quapropter euenit ut rogationem pars maior abrogaret. Inter hæc Lysander adhuc in magistratu constitutus: Leonidam e ciuitate pellere tentauit: legem quādā peruetustam aduersus illum excitans: quæ prohibebat Heraciidæ quēpiā ex peregrina muliere filios procreare. Eadē quoq; plectendū capite statuebat eū: qui Sparta discedens apud Exteras gentes habitasset. Hæc aduersus Leonidā proferri Lysander iussit. Ipse aut una cum reliquis col legis cæleste signū obseruabat. Erat aut huius rei cōsuetudo quādā talis: singulis enī nouēniis Ephori noctē serenā & luna carentē obseruantes taciti sub diuo confidebāt cælū respiciētes. Si quando igitur stella ex parte aliqua discurrens in oppositā sese partē cōtulisset: Inditiū id esse putabant: reges aliquid cōtra deos & mortales deliquisse: ac propterea magistratu illis intercedebāt: quoad ex Olympia aut Delphis referretur oraculū interdictis regibus afferens auxiliū. Hoc igit sibi signū apparuisse Lysander prædicās Leonidæ diem dixit: productis testibus obiiiciens illum ex Asiatica muliere duos filios procreasse: atq; inde crebris iniuriis contumeliisq; ab uxore lacesitum redisse in patriā: & regnum per id tēporis forte successoribus uacuum occupasse. Insuper Cleombroto persuasit ut regnum quod ad se iure pertineret reposceret. Erat autem Cleombrotus Leonidæ gener ex regia stirpe generis originē ducēs. His rebus pteritus Leonidas: cum statuta die uocatus ad iudicium non uenisset: absens regno priuatus est: atq; in eius locum Cleombrotus rex institutus. Postq̄ Lysander peracto tēpore magistratu decessit: Ephori qui illi in magistratu succedere Leonidam supplicem miserati: Lysandrum & Mædroclidam in iudicium uocauere: q̄ aduersus legum instituta debitorum missiones & diuisiones agrorum fieri decreuissent. Illi igitur imminens periculum formidantes regibus persuaferunt ut cōmuni cōsensui in idē tendētes Ephorum decreta irrita facerent. Inerat enī peruetustum sane institutum: ut si quando reges inter se dissiderent: in eius sententiam quæ utilior uideretur decreta fierent: quanuis altero aduersante q̄ si cōmuni consensu aliquid ambo reges statuisent. contra hoc pugnare nemini licere. Si quis uero aliquid facere tentasset: hunc contra leges facere uideri. His igitur permoti rationibus amboreges amicorum multitudine coacta in forum descendentes Ephoros e sedibus turbant. Ephoris aliis in eorum locum suffectis e quorum numero fuit Agesilaus: inde armata multitudo ad eos qui in carcere erant soluendos processere. Ob hoc iam terribiles aduersarii facti plurimos interfecituri putabantur. quod tamen longe secus euenit. Nemo enim illorum iussu interfectus est: quin etiam Tegeam proficiscentē Leonidā: cū missi ab Agesilao milites occidere statuisent: Agis id præsentis alios qui eum tutarentur celerrime submisit: qui eum circumstātes Tegeam usq; incolumē perduxere. Rebus igitur in hunc modum constitutis: cum iā omnia prospere succederet: ac nemo iā cōptis obsistere auderet: Agesilaus unus cuncta subuertit pulcherrimā legem & Laconū moribus maxime congruentem ob turpissimū auaritiæ morbum corrumpens. Nā cū ipse præceptoris agros q̄ plurimos eisdemq; pulcherrimos possideret: insuper magno ære alieno esset obstrictus: cū neq; creditoribus soluere nec agros quos habebat dimittere uellet: Agidi persuasit: si utranq; rē eodem tēpore efficere aggredieretur: æris scilicet alieni missionē & diuisionem agrorū nimis illū ciuitati nouationis allaturū: q̄ si primo debitorū missione facta his qui agros possident indulgere uisus fuerit: fore paulopost ut animis iam ob odio quodāmodo residentibus facile diuisionem agrorū adiuantibus illis conficiat. Hæc & qui circa Lysandrum erant ab Agesilao decepti diuasiuadebant. Itaq; tabulas quibus debitorum nomina continebātur: omnes in forum quod Clarium appellat comportare iussi sunt: hisq; in unum coaceruatis ignis iniectus est. Exorta igitur flamma cum diuites ac feneratores qui adstant tristes abirent: Agesilaus quasi calamitatibus illorum insultans nunq; se clarius lumen aut ignem puriorem uidisse iactabat. Inde cum plures diuisionem quoq; agrorum fieri postulerent: regesq; etiam id fieri oportere censerent: Agesilaus causas quasdam cunctandi in medium proferens: & alias ex aliis iugiter neptens: eo usq; temporis rem differendo protraxit: quoad Agis ab Achæis Lacedæmonum sociis accersitus in expeditionem proficisci coactus est. Aetoli nāq; per id temporis opibus florentes per Megarenses in Peloponnesum traiecerunt. quorum uiribus obsistere cupiens Aratus Achæorum imperator studiosè copias parabat: atq; Ephoros missis litteris huius rei fecerat ceteriores: qui amore beniuolentiaq; in socios commoti: Agidem repente ferre auxilium compulser: præsertim cum Lacedæmonū inuentus promptissime militiam posceret. Iuniores igitur e quibus maxime constabat exercitus tum quidē pauperes: attamen ære alieno soluti ut ostendimus: cum post reditum ex militia diuisionem agrorum faciendam sperarent: mirabili quodam modo Agidem obseruabant: eiq; in omni bus libenter obsequebantur: adeo ut finitimis populis admirabile uideretur: q̄ illos nemini nocentes mansuetosq; & sine ullo prope modum strepitu per peloponnesum facientes iter intuerentur: multiq; græcorum uetusta tempora in memoriam redigentes mutuo sese inter rogabant: qualem fuisse laconici exercitus obseruantiam purādum esset: cum Agesilaum aut Lysandrum aut ueterem illum Leonidam habebat imperatores: quandoquidē erga impuberem adhuc imperatorem tanta sit exercitus reuerentia & obseruatio. At uero adolescens ipse

frugalitate & laborū tolerantia cū uestiū atq; armorū ornatu nihil a quouis gregario milite differret: mirabile in se cunctorū studiū cōcitabat: ditioribus tamē haud q̄q; hęc rerū placebat permutatio: uerentibus ne finitimis populis motus causam huius exēpli nouitas prætaret. Interea penes Corinthū Arato cōgressus Agis cū de belligerandi ratione cōsultarent: promptitudinē quādā nō leuitati permixtā & audaciā nequa: quā rationis expertē sibi inesse mōstrauit. Dicebat enī sibi optimū uideri: ut hostibus intra illorū fines bellum inferrent: nec permittendū ut Peloponnesi claustra ingrederētur: se tamē in cunētis Arati cōsiliis obtēperaturū: utpote atate grandioris ac īperatoris Achæorū: quibus ipse nō imperaturus sed auxilium laturus aduenisset. Verum de his Bato Sinopeus aliter scripsit. Tradit enim Agidem Arato iubente uoluisse pugnare: sed hunc ego Arati scripta de rebus his rationē afferētis legisse nō arbitror. Scribit enim Aratus cū omnes propemodū fructus ab agrorū cultoribus in loca tuta conuecti sint: longe sibi melius uideri hostes intactos relinquere: q̄ pugnādo summam totius rei in discrimen adducere. Postq̄ igitur Aratus hostiū cōgressum deuotans collaudatos socios dimisit: Agis magna in se admiratione cōcitata domū rediit: & iā spartæ tumultus haud mediocris magnaq; rerū cōcepta erat pturbatio. Agelāus enī Ephorus iterum creatus nullis erga ciues iniuriis abstinēbat: dūmodo pecunias quacūq; ratione pararet. Itaq; mensium tredecī exegerat tributa: quantuis aperte legibus id agere prohiberetur nulla temporum necessitate poscente. Post hęc illorū quibus iniurias attulerat metu percussus: cū se omnibus odiosum esse animaduerneret: milites cū armis custodiæ causa circa se habere cōcepit: quibus stipatus ueniebat in curiā: e regibus alterū penitus cōtēnens: Agidē uero affinitatis potius q̄ regni causa mediocriter honorās. Itaq; uix dū finito magistratu rationē inibat: ut in proximū quoq; tēpus Ephorus crearetur. Ea res inimicis pperādī causam attulit: quo imminēs ab eo periculū euitarent. Facta igitur conspiratione Leonidā palā e Thegea reuocātes in magistratu: cōstituere lātis animis negociū spectāte multitudine: q̄ ob prohibitā ab Agelāo agroꝝ diuisionē sese delusos deceptosq; fuisse putabant: attamē Agelāum filius Hyppomedon qui propter eximias uirtutes cunctis ciuibz clarissimus erat: claculū e periculo subtrahit seruauit incolumen. E regibus autē Agis qdē in Asylum quod Calchychon appellāt: Cleombrotus autē in Neptumni tēplū cōfugit: huic iratior Leonidas omisso tunc Agide ad eū capiendū cū armatis militibus accessit: iuste se illi irasci clamitās: q̄ cū gener eius esset: infidiis cōparatis exutū regno etiā e ciuitate pepulerat. Ad ea Cleombrotus nihil respondere ualens: tacitus incertusq; cōsiliū sedebat. Chilonis erat Leonidæ filia: quæ cū pater a Cleombroto damnatus est: grauiter illius iniuriā ferens auxiliū afferre conata fuerat: & a uiro discedens atq; apud patrē habitans opera sua quoad poterat illius leuabat calamitatē. Illo autem ex urbe depulso discedente mœsta lugubrisq; & aduersus Cleombrotū indigna uixerat. Ea tunc igitur in cōtrariū uertente fortuna apud patrē pro uiro supplicare cogeatur. Itaq; inter paruos alios filios media supplexq; manus tendēs apud eū cōsedit. Admirantibus cūctis mulieris tū benignitatē tum pietatē erga uirū præcipuā: atq; ob id ipsum lachrymantibus ipsa ut erat peplum incōposito trahens comis nullo ornatu aut ordine fluentibus: hūc mihi inquit habitū atq; hāc formam o pater non Cleombroti misericordia imposuit: sed luctus qui post exilii tui calamitatem perpetuus mihi comes adhæsit. Verū igitur decet uictore te rege & in patriā restituto in huiusmodi squalore uersari? an uero splendor & maiestate regia dignas uestes accipiet paulopost uirum cui uirgo etiā nupsit interemptū aspicere? qui nisi filiorū atq; uxoris lachrymis flexerit seueritatē tuā: maiores etiam q̄ tuiple uoles temeritatis suæ pœnas dabit: siquidē me quā uehementer amat in cōspectu suo morientē uisurus est. Qua enim iā iā ultra fiducia inter cæteras mulieres mihi uiuere licet: quippe cui nec apud uirum nec apud patrē supplicanti misericordiæ locus ullus relinquitur? Verū ea me cōditione genitā puto: ut & uxor & filia semper apud meos misera atq; cōtempta fore debeat. Quod si qua est idonea ratio deprecādi illa me tunc usam fuisse arbitror: cum uiri iniusticiā accusans illius erga te seuitiam detestabar: sed tunc nunc omnes eius iniurias iniustissimas fuisse cōprobas: siquidē regnū tantū faciendum esse demōstras: ut eius potiundi causa & generos & filios necare fas esse arbitreris. Hęc magna cū grauitate locuta Chilonis faciē supra Cleombroti caput deposuit: oculos uero lachrymis & mœrore graues in eos qui circum adstant delixit. Leonidas uero pauca cū amicis locutus Cleombrotū exulē esse iussit: filiā autē ut secū maneret orabat: q̄ eū usq; adeo sibi deditū agnosceret: ut uiro qui tā grauiter cōtra se deliquisset: sui gratia pepercerit: nec tamen id filiæ persuadere potuit: sed surgenti uiro filiorum alterū in manus tradens: alterum uero ipsa ex manu ducens: aram dei iuxta quā cōfederant: uenerata uix cū uiro e templo digressa est: magnum profecto uirtutis exemplū ut nisi penitus inanis gloriæ tumiditate Cleombroti niens obcæcata esset: sibi scilicet exilium q̄ regnū ob talē mulierem existimare deberet. Plus igitur Cleombroto Leonidas Ephorus quoq; magistratu se abdicare iussis aliisq; in eorū locū suffectis: ipse insidias Agidi parare adortus est: ac primo leuibus uerbis hortari: ut omni timore deposito secum una regnare uellet: facile enim a ciuibz ueniam impetraturum: q̄ intelligant eum cum propter adolescentiā: tum propter ambitionē ab Agelāo fuisse deceptum. His uerbis cum nihilo magis cōsententia dimoueretur Agis: atq; in ciuitate uitam duceret: Leonidas aperte illum insectari destitit: uerum Amphares & Demochares unaq; cum his Archelāus frequenter illum adire multaq; secum loqui assueuerunt: & iā cōsueq; familiaritatis processerant: ut e templo digressum ad balneum quod non procul aberat: plærunq; deducerent: atq; inde locum rursus usq; ad templum prosequeretur. Erant enim iam pridem ob diuturnam consuetudinem summa illi familiaritate coniuncti. Præcipue uero inter cæteros Amisares qui uestes plæruq; ab Agelāo dono capiens conuiuio quoq; ab eadem persæpe excipiebatur. Is maxime insidias Agidi comparans uehementē Leonidam atq; Ephoros: e quorum numero ipse erat unus: contra Agidem irritabat: mulieribus facile se Leonidam placaturū esse dicitās. Cum igitur Agis assidue se intra templum contineret: nisi cum forte ad balneum quod antea

diximus proficisceretur: ibi eū deprehendere cum extra templum esset statuerunt. Igitur lauante illum aliquando conspicati redeuntem postea ad templū obuiam facti salutauere: atq; inuito (ut antea consueuerant) sermone iocis risuq; fraudem dissimulantes perducebant. Cumq; ad obliquū uia: quæ ad carcerem ducit peruenissent: Amphares qui ob magistratum quē gerebat: Agidi intereundum propius adstabat: apprehensa ueste ego te inquit ad Ephoros Agis deduco: ratioem eorum quæ in magistratu gessisti dicturū. Demochares uero & robore & magnitudine corporis præstans ueste circa eius collum obuoluta reluctantem trahēbat. Cæteri uero ad id negociū præparati retro prosequēbantur. Cūq; nemo auxiliū ferre auderet: oīum ope destitutus in carcerem coniectus est. Iam Leonidas mercenarios milites cum armis ducens aderat: & totam domū armatis circumseperat. Ephori autē ad Agidem ingressi cum senatoribus aliquot quos una secum sentire nouerant: ut iudicii speciem quandā præberent: iusserunt Agidem de rebus a se in administranda rep. gestis dicere. Cum ad hæc Agis illorum cognita simulatione subrixisset: Amphares impudētiæ illū se dixit accusare: alius uero quasi euadēdi periculū occasionē monstrare uolens interrogauit: an quæ gesserat ab Agelūao & Lyfandro coactus gessisset. Cum ille se a nemine coactum ea gessisse fateretur: sed Lycurgi amore atq; admiratione comotum eandē reip. gubernandæ rationē inire uoluisse: rursus idē Ephorus an talia se aggressum fuisse poeniteret interrogauit. Agis uero nulla se tangi poenitentia pro his dixit: quæ prudenter honesteq; consulisset: quis mortem sibi ea de causa subeundā animaduertetet. His auditis Ephori morte damnatum ut in dechada ipsum deducerent: ministris præcepere. Est autē dechas in carcere locus in quo morte damnatos strangulari consuetudo fuit. Animaduertens autem Demochares ministros Agidem atrectare nō audere: nec non & cōductos milites id muneris refugere: q̄ nefas arbitrarētur corpori regio manus asferre: ipse minitabundus & aduersus illos conuitia iactās in eum quem diximus locum Agidem traxit: & iam captiuitatis huius ad populum fama peruenerat: & fluctuātis multitudinis strepitante carceris ianuam audiebatur. Iamq; Agidis mater & auia ad carceris fores peruenerant: clamoribus atq; ululatibus perentes ut Lacedæmonū regi apud suos ciues dicendi causam potestas fieret: quibus rebus Agidis hostes perterriti supplicium de ipso sumere properabant: ueriti ne futura nocte frequentior cōueniens multitudo e carcere ipsum diriperet. Deductus igitur ad suppliciū Agis: cum littorem plorantē & circa opus titubantē animaduertisset: omitte pro me has lachrymas amice inquit. Sic enim iniuste contraxi ciuitatis leges moriens longe melior sum. q̄ qui me nuper morte damnarunt: atq; hæc dicēs ultro collum laqueo innectendū præbuit. Amphares post hæc ad carceris ianuam ueniens: cū Agelistratū ob doloris magnitudinē humi prostratū offendisset: propter eāquam secum habuerat familiaritatem: manu illam subleuans nihil est inquit quod de agide pertimescas: nulla enim sibi uis aut crudelitas affertur: quin etiā si placet ad filium ingredi potes. Ipsa uero ut matrem quoq; ducere liceret rogante: nihil inquit Amphares ipsam etiam tecum ducere prohibet. Ambas itaq; de manu sumēs cum introduxisset: carceris fores post se claudi imperat. & Archidamiam sane præcedere iussit mulierem iam propemodum senio confectam. Sed quæ maximo honore summaq; apud ciues dignitate & de publicis rebus peritia haberet. Hāc igitur ut dixi precedentem cum interfici Amphares præcepisset: Agelistratam ad filium ingredi iubet: quæ ut primo locum ingressa est humi iacentem filium ac matrem mortuam quidem uerum adhuc e laqueo pēdentem cōspexit: atq; ipsa ministros adiuuās cum propriis manibus e laqueo matrē deposuisset iuxta Agidis corpus extensam composuit: utruq; una & eadem contegens ueste. Tum supra filii corpus procumbens diuq; faciem illius exosculata: nimia fili in patriam caritas: nimiaq; humanitas ac māsuetudo te simul iquit & nos perdidit. Amphares autem ab hostio carceris ista prospiciens ac simul uoces exaudiens: locum in quo ipsa erat ingressus iracundia exæstians: q̄ talia inquit filio suscipisti Agelistrata: eadē tu quoq; espasura: & age sistrata sese laqueo submittens in hoc duntaxat inquit Spartæ utilis fuit. Cum tanti sceleris fama in populum manasset: & tria essent elata cadauera. nō tātum apud ciues poterat timor: quin palā de his quæ gesta fuerant quererentur: atq; apertum odium in Leonidam ampharemq; demonstrarent: nihil scelestius nihil magis impium Spartæ gestum esse dictitantes: ex quo Dorii Peloponnesum tenuere. Lacedæmoniōge enim regi ne in pugna quidem obuiantes hostes temere manus asferre audere: sed retrocedere potius consueuerat: feregiam maiestatem uenerantes. Itaq; cū per multa aduersus græcos Lacedæmonii bella gesserint: unum duntaxat Cleombrotū ante Philippi tēpora in leutris uulneratū occubuisse memoriæ produrum est. Mesteni uero Theopompū quoq; ab aristomene interfectum asserunt: quibus minime assentiūtur Lacedæmonii: neq; enim interfectum sed uulneratum duntaxat fuisse perhibent. Verum hæc ambiguitatis non nihil habent: sed Spartæ quidem primum agidem ex his qui regnarunt ab Ephoris interfectum fuisse constat. Opus sane pulcherrimū & Sparta dignum in ciuitate moliri ausum: cum & in ea esset adhuc ætate constitutus: in qua homines siquid errauerint: facile ueniā consequi solent: atq; ab amicis potius q̄ inimicis accusandus: q̄ & Leonidā periculo liberauerit: & tantū cæteris adhibuerit fidei: q̄ esset igenio mitis ac phumatus. Interfecto agide Leonidas fratrem eius archidamū q̄ repente ex urbe aufugerat: cōprehendere nō ualuit. At uero agidis uxore cū infanti filio relictā: cū ex mariti domo iuitā abstrahi iussisset. Cleomeni filio quāq; admodū adolescenti in matrimonium dedit: neq; enī illā alteri nubere uolebat: q̄ cum esset Gilippi filia magnas ex illius hæreditate diuitias possidebat: præterea corporis forma cæteris ætatis suæ mulieribus præstare dicebat. Hæc igitur Cleomeni cōiuncta quīs extremo odio Leonidā odisset: summo tamē amore & beniuolētia Cleomenē cōplexa est: qui & ipsam mutuo diligēs non parū eius sortē miserebatur: si quando Agidis memoria incidisset: atq; eo magis illā amabat: quo magis defuncti uiri memoriā colere animaduertebat. Itaq; sæpius illam de rebus ab agide gestis interrogabat diligenter: his quæ ab ea dicerentur mentem adhibens: cum agidis mentem cōsiliaq; referret. Erat autē gloriæ appetēs: magnanimusq; natura Cleo-

menes: ad frugalitatem uero modestiamque non minus agide procliuus: cautione uero ac mansuetudine ne
 quaquam par: sed inerant animo stimulus & appetitus quidam uehementior ad id quod honestum sibi
 uideretur assidue ipsum compellens. Itaque optimum fore putabat si uolentes ciues ad honestam uiuendi nor-
 mam redigere posset: sin minus non absurdum esse arbitrabatur ipsos per uim ad meliores mores compellere
 nec sane placebant ei desidia uoluptasque ciuitatis: quibus pluresque deditos animaduertebat. Regis uero
 mores nulli negotio animum intendenti modo ne quis oculi cui uacabat interpellaret. Præterea delicia-
 rum prosecutionem summi opere dānabat. Nam ex hac regis negligentia fiebat: ut publica regis cura post habi-
 ta quisque lacto & comodis propriis indulgeret. Exercitationis uero modestiaque iuuentutis præterea aqua-
 litatis ac fortitudinis quæ oia simul cum Agidæ interierant: ne meminisse quidem satis tutum putabatur. Tradi-
 tur adolescentem adhuc Cleomenem philosophiæ operam dedisse: cum Spherus quidam Boristenes Lacedæmo-
 nē ueniens erudiendis adolescentibus uacaret. Hic Spherus inter Zenonis Cicei discipulos princeps ha-
 beatur. Hic igitur magnitudinem animi ac fortitudinem quam in Cleomene deprehenderat: uehementer amas-
 magis magisque illius ambitionem excitauerat. Nam Leonidam illum uetustioris memoriæ proditum est: interro-
 gatū aliquando qualis sibi poeta fuisse uideretur Tyrtheus: respondisse bonum ad iuuenū animos incitan-
 dos. Illius enim carminibus permoti tanquam aliquo furore correpti: nullis parentes periculis in pugnas ruunt.
 uerum Stoicorum disciplina acumen habet quoddam: quo magna & acuta ingenia facile ad securitatem eriguntur:
 ita ut nihil pertimescere consuecant: quod si in facile ac mansuetum animum inciderit: illū in proprio bono
 conseruat atque corroborat. Igitur post Leonidæ mortem cum regnum Cleomenes suscepisset: ciues omnino mor-
 ribus solutos animaduertit: cum diuites luxuriæ delitiisque uacantes reip. curationem contēnerent: plures autem
 tem erga priuatas res male sese habens ad bellum penitus inutilis procul ab omni dignitatis aut honoris cu-
 ra uita duceret: & regiæ quidem potestatis nomen dūtaxat apud se esse conspiciebat. Potestate uero omnium re-
 rum statim permutare constituit. Erat ei inter amicos præcipuus quidam nomine Xenarus: qui cum illum in ado-
 lescētia adamasset: quod inspirare appellant Lacedæmonii: postea semper in eius permanerat amicitia.
 Huius igitur animum explorare cupiens Cleomenes: consiliū dissimulans rogabat qualis illi rex uisus fu-
 set Agis: & quo pacto quorumque consilio eam reip. instituendam uiam ingressus esset. At Xenarus primo non iui-
 tus talia meminisse & libere singula intellexit: quod eadem sapientius narrata rursus etiam peteret audire: iratus ei quasi
 permoueri atque adhibere animum intellexit: quod eadem sapientius narrata rursus etiam peteret audire: iratus ei quasi
 non satis mentis compos esset: paulatim sese ab eius colloquio consuetudineque remouit: nulli tamē dissen-
 sionis causas aperiens. Igitur abnuente negotium Xenaro: Cleomenes alios quoque amicos idē animo habi-
 tuos existimans: ipse intra se rei totius peragenda modum componere statuit. Cumque in bello faciliore quam in
 pace ad res permutandas occasionem fore putaret: Aduersus Achæos ciuitatem concitauit: ipsis ultro calum-
 niæ materiā subministrantibus. Aratus enim plurimum inter Achæos ea tempestate potens Peloponnesum
 oem in unā conferendi tributi redigere societatem conatus est: atque hunc sibi multorum laborum & diuturnæ mi-
 litæ sinē proposuerat: putans ita demum ab externis hostibus Peloponnesos insuperabiles fore. Cum huic re-
 liqui ferme omnes assentirentur: Elienses Lacedæmoniique aduersabantur: & præterea Arcadum pars quæ
 Lacedæmonii fauebat. Igitur post Leonidæ obitum Aratus Arcadibus bellum intulit: eos maxime qui achæo-
 rum sinibus adiacent: la dibus premens. Lacedæmonios uero & Cleomenem: quod esset admodum adolescens con-
 tenebat. His de causis Ephori commoti Cleomenem cum exercitu misere: ut Palladis templum in Veluina positum oc-
 cuparet. Illinc enim in agrum laconicum ingressus patet: & tunc forte Lacedæmonii de eo loco aduersus Megaliz-
 politanos erat disceptatio. Hunc igitur locum Cleomenes occupatum cum muris præsidiiisque munisset: Aratus nul-
 la prius belli denuntiatione facta noctu exercitum ducens in Tegeatas & Orchomenios perficiscit: sperans per pro-
 ditiones eas urbes occupare posse. Verum proditoribus ob timorem præmissam operam haud quam præstantibus
 Aratus eodem quo uenerat itinere: regressus est: putans perfectionem hanc ob celeritatem latere. Ad hunc Cleomenes
 irōia quadam & dissimulatione utens tanquam ad amicum scripsit: rogans quam in parte noctu duxisset exercitum. Ad hæc ara-
 tus rescripsit nuntiatum sibi eum uelle Cleomenem Veluinam munire: se uero ut id prohiberet noctu cum exercitu perfe-
 ctum. Ad ea Cleomenes alio missō nuntio se quidem his quæ ille respondisset fidem adhibere inquit: sed rogare
 nisi quid forte sit impedimento: ut rescribat: quam de causa laternas secum & scalas detulisset. Ad hoc dictum
 subridens Aratus: qualis iste esset adolescens interrogauit. Tum Democritus Lacedæmoniorum exul: ego tibi
 inquit siquid aduersus Lacedæmonios moliris: properandum censeo antequam pullus hic per ætatem aculeo uti
 possit. His peractis Cleomeni cum paucis admodum equitibus & peditibus trecentis in Arcadiam ad concitan-
 dum bellum profecto Ephori magnitudinem belli formidantes: ut retrocederet imperarunt: quorum ille præceptis cum
 paruisset: Aratus repetere Caphias occupauit. Tum Ephori Cleomenem rursus ad ea loca exercitum ducere præ-
 ceperunt: qui cum Methidrio capto argolicum agrum peraderet: Achæi uiginti milium peditum & equum mille exerci-
 tum misere. Quibus copiis Aristomachus præerat imperator: qui cum apud Palantium sese Arato coniunxisset: Cleo-
 menes pugnam copiam hostibus fecit. Verum aratus eius audaciam reformidans: imperatorem a cerramine deterrens
 retrocedere hortatus est. Quapropter multis probis ab Achæis laceratus: a Lacedæmonii uero delusus
 atque contemptus abiit: quod eos tantopere metuisset: cum non amplius quinque milibus militum per id temporis in exerci-
 tu habuisset. Ex hoc magna Cleomenes audacia uiri haberi cepit. Ipse quoque maiorem iterum ciues fiducia
 uersabatur: cum plerique illius gesta considerantes ueterum regum sibi uenire in memoriam assererent: sub quibus Lace-
 dæmonii nunquam de numero hostium sed ubinam confidissent percunctari soliti fuerunt. Post hæc Eliensibus
 ab achæis bello pressis Cleomenes auxilium ferens primo aduentu circa Lyceum Achæorum exercitum fugauit:
 & fugientes insecutus permultos occidit: plurimos etiam uiuentes cepit: atque ita fusus fugatusque exercitus
 est: ut Aratum in ea pugna cecidisse apud pluresque fama uulgauerit. Verum ipse diligenter occasione ca-

ptata repente ex pugna Mantineam se contulit: atq; eā urbem nihil tale suspicantibus ciuibus improviso adortus cū occupasset præditiis firmavit. Igitur Lacedæmonii cū belli cœpta haud quā succederet: Cleomenē eorū quæ in exercitu gesserat rationē reddere postulabat. His causis permotus Cleomenes Archidamū Agidis fratrē Messana Lacedæmonē reuocare constituit: qd ad eū ex altera familia successionis iure regnū spectabat: exultans ita demū Ephororū potestātē in becilliorē futurā: si regnū omni ex parte profectum stabilitūq; fuisset. At hi qui interficiendi Agidis causa fuerant: ueriti ne regnū capiente Archidamo perpetrati sceleris pœnas darent: clanculū uenientē lati exceperē atq; in urbem deductū interfecerunt: siue iuito Cleomene ut Philarchus arbitratur: siue amicorū consiliis persuaso. Magna & enim facinoris huius culpa in eos redundauit: qd Cleomenē huic sceleri per uim assentiri coegissent. Post hæc rursus ad permittendū statum ciuitatis intendēs animū Ephoris pecunia delinitis: ut sibi exercitū decernāt persuadet: multos sibi per matris humanitatē liberalitatēq; concilians: Ea siquidē pecunias assidue filio subministrans: apud omnes gratiā inire conabatur: quin et quo maiorem filio conciliaret beniuolentiā: quanq; penitus a nuptiis eius animus abhorreret: rum: uiro qui plurimum per id temporis in ciuitate poterat: in matrimonium iungi passa est: ut per eum stabiliorem filio potentiam constitueret. Educens igitur exercitum Cleomenes Leutas megalipolitani agri ciuitatē occupauit. Aduersus hūc Achæi Aratum cū exercitus proficisci iubent: & sub ipsa urbe structis aciebus cum dimicassent: parte dūtaxat exercitus cleomenes superatus est. Nā uallem quandā satis profundam Aratus Achæos transire persequendi causa phibuit. Id Lidiades Megalipolitanus cum animaduertisset: ita simul atq; indignatione percitus equites qui secum aderant cohortatus in hostes emisit: qui dum fugientes persequuntur incautius in locū multis arbutis uinetisq; præterea fossis & murorum ruinis impeditissimum deuenere: quod ubi Cleomenes animaduertit: Tarēnos & Cretenses milites impeditos hostes inuadere iubet: a quibus Lidiades cū omni eqtatu circūuentus fortiter dimicans occubuit. Hac uictoria sublato Lacedæmoni magno clamore in Achæos ferebantur. Cūq; non procul iam abessent: oēm exercitum in fugam uertere: in qua cum plurima etiā cecidissent reliquorū corpora ad sepulturam petentibus hostibus cōcessit Cleomenes. Verum Lidiadæ cadauer ad se portari iubens: cum purpureo amictu coronaq; ipsum ornasset: ad Megalipolis portas deferri præcepit. Hic Lidiades uir magna uirtute atq; animo fuit: qui etiam de posita tyrannide ciuibus in libertatē restitutus persuaasit: ut sese ac ciuitatem Achæis permitterent. His ita gestis Cleomenes maiora iā animo percipiens nō dubitabat: quin facile Achæos esset superaturus: modo rebus domi pro suo arbitrio uti posset. Igitur Megalipolitanis uictorū suum ad monet opus esse: ut pulsus e magistratu Ephoris & priuatorum ciuiū fortunis in cōmune politis atq; omnibus ciuibus ad æqualitatem redactis totius græciæ principatum Lacedæmonii uendicent: quibus ille cum facile assentiretur: paucos præterea ex amicis huius consilii participes assumptis. Talia meditante Cleomene forte accidit: ut ex ephoris cuidā in Pasyphe templo dormienti somnium appareret huiusmodi. Videbatur enim quo in loco Ephori iuri dicendo conuenire assueuerant: uaduntaxat sellā existere: quattuor autē quæ antea fuerant deiectas esse. quo spectaculo cū ipse attonitus miraretur: uocem e templi adyto uisus est audire: quæ diceret: hoc Sparta: fatale esse. Hæc ut gesta fuerant: cū Ephorus Cleomeni nuntiaret: primo quidē turbatus cleomenes ne forte sui tentandi gratia hæc ab Ephoro fingerentur suspicabatur. Postq; uero nihil illum mentiri animaduertit: maiori fiducia destinatum iam animo opus aggrediens: quotquot in ciuitate suspectos habebat: & quos cœptis suis cēsebat aduersari se: cum in exercitu ducens Hiream & Alseam Achæorū ciuitatis caput: & frumenti plurimū Orchomenium importari iussit. Inde contra Mantineā duxit exercitū. Itaq; multis magnisq; negociis ciues iplicans: & modo huc modo illuc rapiēs exercitū effecit: ut magna pars illorum quos secū duxerat: ultro ab ipso peteret: ut in Arcadia subsistere liceret. Post hæc mercenarios milites secum ducens Sparta: rediit: atq; i itinere plurimos quos sibi fidos esse nouerat: consilia cum ipsis cōmunicando rei gerendæ socios adiunxit: tantaq; celeritate iter illud confecit: ut pene cōnantes opprēsserit Ephoros. Cū enim ciuitati iā propinquaret: Euriclidam ad locū ubi Ephori conuiuabantur præmittit: quasi noua quædam ab exercitu nūtiaturum. Tyrrhenum uero ac duos ex his qui secum fuerant educati: quos Lacedæmonii Samotrachas appellant: cum paucis militibus subsequi iubet. Cūq; adhuc Euriclidæ apud Ephoros in colloquio uersarentur: superuenientes qui a cleomene missi fuerant: nudatis gladiis Ephoros inuasere. Itaq; primus omnium Agileus i ipso impetu grauiter faucibus cum sese mortuum simularet: diu immobilis humi prostratus iacuit: demū nemine animaduertente in Sacellū timori dicatum: quod triclinio proximum erat: clanculum se proripuit. Id cum semper alias clausum esse conuenisset: tunc forte quadam Agilei bono omine patebat. In id igitur ingressus Agileus hostio clauso delituit. Quattuor uero interfectis Ephoris supra decem etiā ex his qui auxilium ferre uoluerant cecidere. Eorum uero qui intermes quietiq; spectabant: nemini omnino uis est allata: nec uolentium ciuitate egredi quisquam prohibitus est: quin etiam Agileus postridie a sacello digressus ueniam meruit. Sunt autem haud Lacedæmonios non timori tantum: sed morti etiam & risui & aliis huiusmodi affectibus templa dicata. Timorem autem non sicut alios dæmonas uenerantur: quos tanq; noxios abesse procul a ciuitate uolunt: sed rēp. maxime timore contineri arbitrantur. Idcirco Ephori cū primo ineunt magistratū: ut Aristoteles inq;: dimisso per urbē præcōe ciuibus præcipiūt: ut singuli barbā circa mentū tondeant: & legibus obseruandis intendant animū: ne forte contra quēpiam sœuire cogantur. At qui ut arbitror de tolenda barba præceptum eo spectat: ut iuniores etiam in rebus minimis obtemperare magistratibus assuescant: quin etiā fortitudinem non cauentiam metus sed ignominia ac turpitudinis: timorem quandam existimasse præsci uidentur. Qui enim maxime leges timēt: hi aduersus hostes audacissimi sunt: & aspera laboriosaq; perpetui minime formidāt: qui male audire plurimū timēt. Recte itaq;

dixisse uidetur poeta inquiring: Hinc timor: illinc urgebat uerecundia. Homerus quoque dicentē inducit Helenam: O metuende mihi semper semperque uerende Care socer. & alibi: Tanti ac tremebundi uerebantur ductores suos. Nā uereri timereque præcipuū multitudinis esse uidetur. Propterea Lacedæmonii iuxta Ephorum tricliniū timoris facellum positū est. Postridie Cleomenes octuaginta ciues proscriptos in exiliū misit dilectisque Ephorum sellis unam duntaxat stare permisit: in qua sedens ipse iura populo dicturus erat. Post hæc aduocata concione de his quæ ab eo fuerant acta disseruit: & a Lycurgo narrandi principiū faciens dixit eius regis temporibus seniores quosdā regibus ad consultandū adhibitos fuisse: atque eo pacto diu reipublice diligenter administratā nullo alio eguisse magistratu. Procedente uero tempore cum bello Mesineni magno sane ac diuturno reges ad exercitum impliciti tenerentur: nec domi iuridicundo uacare possent: quosdam ex amicorum numero a regibus fuisse delectos: qui domi apud ciues iterea regis uicē gerentes Ephori sunt appellati: diutiusque hanc permansisse consuetudinē: ut Ephori per ministris regū haberentur: idē paulatim oēm in se transfuisse potentiam: eoque iā licentiæ peruenisse: ut seorsum a rege magistratum propriū Ephoriā cōstituerit. Eorum uero quod antea dixisset signū esset: quod accersentibus regē ephoris: nec priæ nec secūdæ uocationi rex pareretur. Tertio uero uocatus exurgens ad eos proficiscitur: ac primū quidē Aleropeiū quēdam fuisse: qui maxime Ephorum potentia auxerit: quem multis post Lycurgum ætatibus hunc magistratum gessisse constat. Verū se arbitrari satius fuisse potentia quam habebant uti moderate: quā omnem libilicentiam arrogantes legitime a reipublica institutā legis potestatem soluere conari: quod eos iā sæpenumero tentasse non est obscurum: cū regum alios e ciuitate pepulerint: alios indicta causa extremo affecerit supplicio: quod sane haud quā ultra fuerat tolerandū: ut pulcherrima diuinissimaque omnium quæ unquā Spartæ fuerint potestas horum superbia licentiæque interiret. Quod si mihi inquit sine cuiusquācūque licuisset iueratos ciuitatis morbos sanare: nimios uidelicet sumptus atque delicias in super æris alieni magnitudinem atque usuras: tum his etiā antiquiora mala: diuitias ac paupertatē: foelicissimū utique regum omnium me fuisse arbitrarer: quod tanquā medicus absque dolore patriæ mederi uoluissē. Nūc autē necessitatis huius Lycurgum testē imploro: qui cum neque rex esset: nec ullum oīno gereret magistratum: sed priuatus regnum occupare uolens: cum armis in concionē processit: cuius timore percitus Carilus rex confugit in templum. Inde quod erat ingenio mitis & amator patriæ repente Lycurgo in rebus agendis socium sese præbuit: eūque in permutandō statum ciuitatis adiunxit. Satis igitur ipsa re comprobauit Lycurgus non facile posse absque ui & timore statum ciuitatis permutari: quibus ego tamen modestissime usus sum: eos duntaxat eiiciens e ciuitate quos Lacedæmoniorū saluti impedimento futuros esse cognouerā. At uero omnes qui sunt in ciuitate: oportet agros reliquasque fortunas in cōmune conferre: atque omne æs alienū debitoribus cōdonare. Præterea ex peregrinis eos eligere qui nobiscū una in ciuitate habendi sunt: ut hoc pacto optimi omnium euadentes spartiatæ ciuitatē a piculis tutari possint utque Etholis & illyriis prædas e Laconica abigēdi finē imponamus siquidē ipsi ob id duntaxat talia audent: quod uacua defensoribus regionem conspiciunt. His dictis primus ipse fortunā oēs in mediū contulit. idē & uictoricius eius Megistonus & amicorū cæteri fecere: quos oēs subinde ciues subsecuti sunt: ager ēt oīs æqua in singulos portione diuisus est: cuius partē his ēt: quos in exiliū miserat ad indicauit. Tū ciues oēs in certos distribuit ordines: ac rebus iā quiete constitutis: colonis quos fidissimos esse arbitrabatur: quique ingenio: præstabāt: ciuitatē suppleuit: & militū quattuor milia ex iisdē cōscripta docuit per lanceis sariis uti: quas utraq; manu & gestare & torquere assuefecit. Præterea clypeū non ex anulo suspensum: sed brachio insertū gestare docuit. His peractis ad iuuenū disciplinas & uiuendi normā institutū dā conuertit animū: in quo Sphero præcipue adiutore usum fuisse tradunt: & repente gymnasia palestrasque satis cōgruo erexit ornatu. Pauci igitur necessitate coacti: sed hi etiā quibus inuiti uerū pars maior uolens in generosa & ueterē laconicā uiuendi consuetudinē redire: quin etiā quo Monarchiæ nominis insolentia leniret. Euclidā fratrem secū regnare iussit: & tūc dūtaxat apud spartiatas duos ex eadē familia regnare cōtigit. Rebus igitur urbanis ita ut diximus constitutis: cum audisset Aratū atque Achæos maxime se per id tēporis ciues esse arbitrari: quod Cleomenē propter regni nouitatē ab urbe nequaquā discessurū putarent: ne tantarum perturbatione commotam atque adhuc suspensam relinqueret ciuitatem: non indecorum nec inutile fore putauit sui exercitus promptitudinem & ferocitatem hostibus ostentare: igitur agrum megalopolitanum ingressus: lateque cuncta populatus ingenti præda ditatum exercitum reduxit: cum plurimum detrimenti hostibus intulisset. inde uenientes Messana Bacchanalium artifices apprehendens constitutoque tēporis & loci opportunitate theatro in hostili terra minas conferens quadraginta per integrum diem ludos instituit: eosque sedens ipse spectauit: non quod spectaculi admodum uoluptate aut cupiditate teneretur: sed tanquam hostium dedecori insudans: ac simul licentiam & contemptum ostentans suum. Cōstat ex regis græcorum exercitibus hunc solum neque minos aut psaltrias neque fidicinas habuisse: sed omninipenitus adulatione ac scurilitate omni que petulantia carebat: cum iuuenes perdiscendis moribus: senes uero iisdem edocendis operæ plurimū ac tēporis impertirent. Quod si quando relaxationis aliqd affecta esset: eā facietis liberalibus iocisque nō turpibus inuicem certantes assequerantur: quod uel maxime laconū esse uidetur. Quid uero utilitatis habeat huiusmodi iocandi genus: in his quæ de Lycurgo scripta sunt: enarrauimus: Verū iter oēs rex ipse cæteris erat præceptor egregius: modestā & frugalem uitam ducens: nihil fastus aut deliciarū habentē ac uelut optimum exemplum uiuendi quod sibi ad resgerēdas adiumentum plurimum attulit. Siquis enim alios ad reges accesserit: non rā diuitiarum & luxus magnitudine obstupesceret: quod superbiā atque insolentiā oderit: quibus fastidiosè atque aspere in eos qui sua opera indigent: uti cōsueuerunt. Qui uero Cleomenem adhibant: cum tamen rex dici simul & haberi uellet: nō purpurā: nō latyclauū: non tricliniū aut sellarum ingentes apparatus conspiciebant: non littoque aut ianitorum turbā:

non scribarum multitudinem: qui diu multumque rogati uix tandem per litterulas respondere dignantur. sed ipse breui tunica amictus ultro sese uenientibus offerens aderat: petentibus comiter benigneque respondens: summaque humanitate & loqui & audire paratus. Itaque inter populares homines utrumque fors tulisset humaniter benigneque uersatus: carus acceptusque omnibus erat: solum hunc dignum qui ab Hercule natus existimeretur dictitantibus. Cœnadi uero quotidianus apparatus uno dūtaxat posito triclinio erat. Isque exiguus sane laconicæ parsimonie conueniens. Quod si seniores quosdam aut hospites conuiuio adhibuisset lecti alii duo sternebantur: ac paulo lautius ministri mensam struebant: non aromatum dulcedie aut uariorum saporum genere conditis dapibus: sed tantum ut copia largior paulo & uino aliquanto suauius esset. Nam amicorum cuidam aliquando subiratus est: quod hospites conuiuio suscipiens uinum nigrum dūtaxat: & panem duratum igni apposuisset: sicut in Lacedæmonum celebratibus: quæ fiduciam nuncupant fieri consuevit. Non enim oportere inquit erga hospites tam exacte laconicum morem seruare. sublati autem mensis tripes æneus cum æneo cratere qui uino plenus erat inferri consuevit. Duæ præterea ex argento phialæ cotilas binas capientes & argentea pocula admodum parua: his quantum cuique libuisset bibere licebat: nolenti autem nemo poculum porrigebat: aurium uero oblectatio nec aderat sane: neque admodum expetebatur. Ipse enim sermone suo potationes oblectare consuevit: nunc ab aliis quippiam interrogans: nunc aliquid ipse narrans quod nec seria grauitate uacaret: & esset grata festiuitate iocorum non petulanti conditum. Largitiones autem quibus alii reges ad capiendos homines uti consueuerunt: iniustas penitus ac rege indignas arbitrabatur: at sermone blando atque humanitate cōplecti homines præterea fide atque integritate ad se amandum eos de allicere honestissimum & maxime regi conueniens existimabat. Primi igitur Mātinenses ipsum noctu uenientem in urbem introducere: præsidioque Achæorum deiecto sese atque urbem illius arbitrio permiserunt: quibus ipse remp. & reges restituens eadem die Tegeam est profectus: & paulo post per arcadiam iter faciens Feras Achaiae urbem peruenit: eo proposito ut uel pugnam cum Achæis decertaret: uel aratum pugnam detrectantem quæ si uictum superatumque ex Achaia pelleret. Erat autem arati apud Achæos potentia maxima. Igitur populum riter egressis in campum Acheis cum castra in dimis Eccatonueum posuissent: accedens Cleomenes medium se inter dimas & hostium exercitum collocauit. Inde audacter Achæos prouocans ut secum congredieretur effecit: ipsi superatis & in fugam uersis plurimos in pugna interfecit: multos etiam uiuentes cepit. Post hanc pugnam motis ad langum castris: atque inde Achæorum pulso præsidio ciuitatem Eliensibus restituit. Sic igitur a dictis Achæorum opibus cum singulis annis exercitum educere Aratus consueuisset: tunc militiam recusat. Excusationes quasdam sane inualidas petentibus atque hortantibus Achæis prætendens: quod ipsum non satis honeste facere uidebatur: qui in tempestate gubernaculum deteriori concederet: & traditam sibi ciuitatem negligenter potestatem. His auditis Cleomenes missis ad Achæos legatis nihil asperum aut superbum posulabat. Vix paulo post alios submittere ut sese in eius dederint potestatem: sibi quoque principatum concederent ciuitatis petebat: aliud nihil eis allatum esse promittens. Nam & captiuos reddere & ademptos agros restituere se uelle dicebat. Cum ad ea consultanda inducias Achæi postulassent: & Cleomenem in Lernam ad colloquium uocarent: quod ibi totius gentis conciliū indixerant: accidit ut cum itinere aquam bibisset Cleomenes sanguinis fluxu repente commoto per modum suffocaretur: & uocis uisum penitus amitteret. Quapropter nobiliores ex captiuis ad Achæos remittens: & colloquio in aliud tempus dilato: ipse ad curandam ualitudinem Lacedæmonem ingressus est. Creditur hanc uiri cunctationem extremam rebus græciæ perniciem attulisse: quæ illius ductu & auspicio præsentibus malis liberari: & cerse Macedonum superbia atque auaritia euitare facile poterat. Aratus enim siue quod Cleomeni diffideret: siue quod eius formidaret potentiam: siue quod illius inuideret sollicitudinem qua illum præter spem auctum animaduerebat: cum sibi etiam turpissimum fore putaret: si diuturnam gloriam & græciæ principatum: quem annos tres & triginta tenuisset: subito ab adolescente sibi eripi pateretur: principio Achæos quin se Cleomeni coniungerent: per uim prohibere conatus est. Post ubi parum id succedere animaduertit: quod audacia cleomenis Achæi percussi: nequaquam ab eo desiscere auderent: præsertim cum nihil iustum petere uideretur: si in antiquum uiuendi morem Lacedæmonum Peloponnesum redigere tentaret: animum ad opus conuertit cum omni græco homine indignum tum sibi propter res domi forisque gestas turpissimum minusque conueniens. Id autem erat ut Antigonus in græciam reuocaret: & Macedonibus impleter Peloponnesum: quos inde adolescens ipse pepulerat: Corinthi arce ex eorum manibus liberata. Cumque regibus omnibus in sensus esset: tum præcipue antigonus ipsum maledictis probisque lacerare consueuerat: ut ex eius adhuc monumentis apparet: quibus multa sese ægisse multa etiam fuisse perpeffum pro atheniensium salute testatur: ut eorum ciuitatem custodia Macedonum liberaret: quos tamen in patriam suam atque intra domesticos parietes tunc armatos inducere properabat: ne Spartanorum regem ab Hercule horiundum: qui uetustum patriæ morem uiuendi in usum reuocans tanquam dissolutam harmoniam moderabatur: & ad sanctas modestasque Lycurgi leges uita reducebat: Sicyonum quoque regem inscribi pateretur. Cumque Laconici uictus ac uestitus asperitatem refugeret: & id quod iter Cleomenis instituta tanquam durissimum accusabat: diuitiarum & paupertatis adæquationem diademati purpuræque macedonicæ & imperiosis satraparum iussis sese atque Achaia omni subdere non dubitabat: ac ne cleomenis præceptis obtemperaret antigono sacra facere coronatusque pena decetare in eius honorem: qui apostematis morbo paulo post iteritus est: poterat sustinere. Verum hæc non accusandi arati gratia scripsimus. Fuit enim uir alioquin græcia dignus & summis uirtutibus præditus: sed ut humanæ naturæ ibecillitatem miserantes explicaremus: quæ nec etiā tantis ornata uirtutibus & tam sanctis moribus instructum fructum inuidia carentem efferre potest. Interea cum argos ad conuentum peragendum achæi uenissent: eodemque Cleomenes e Tegea mouens properaret. magna erat spes omnium fore: ut quæ agenda erant: inter eos cōponerentur. Igitur aratus conuentionibus cum antigono iam peractis uertit ne si Cleomeni multitudinem alloqueretur.

di potestas fieret: aut ui aut suasionibus in suam sententiam traheret: Achæos a Cleomene petere cōpulis ut uel triginta obsidibus acceptis solus ipse ad colloquendū ingrediatur ciuitatē: uel ad gymnasium quod cillaraiū appellat extra ciuitatē cum exercitu ueniens colloquatur. His mādis auditis Cleomenes magna se iniuria ab illis affici quærebat: quod oportuerat talia sibi itatim a principio mandari: non cum iā ad portas eorum esset promissis fraudantes ueniētē expellere: epistolam quoque super hac ad Achæos misit. cuius maxima pars accusatio ē Arati continebat. Multa etiā Aratus ecōtra de Cleomene apud plæbē conquestus omnium animos a conditionibus pacis alienauit. Missio igitur præcone Cleomenes repente bellū Achæis indixit: ex quo magna apud Achæos exorta est rex permutatio: multaque ab eis ciuitates de fecere: cū plæbs agrog partitionē & debitorū missionē speraret: primores multis de causis Aratū grauitet ferrent: nonnullis etiā sibi propterea infensis: quod Macedones in Peloponnesum traducere tētare. His rebus confusus Cleomenes exercitū in Achia traiecit: primoque aduentu Pellenē Achæorum præsidio pulso occupauit. Inde in ferios & penteleos mouit castra. At achæi proditiōē Corinthi formidantes equites plurimos atque una cum his externos milites quos Argis habebant subtraçtos e ciuitate ad custodiendū Corinthum misere. Ipsi uero per Nemeā descendentes Argos ducebant exercitū. At Cleomenes id quod accidit arbitratus: fore ut magnā turbationē incuteret: si urbē imperita multitudine referētā & theatrorū ludis assuetā improuiso adoriretur: noctu ciuitatis mœnibus admouit exercitū: & penes locū quē ipsi aspidem appellant: muroque partem quæ theatro adiacet occupauit. Est autē locus asper sane ac deuus: quem cū occupatum Argiui sensissent: ita omnes animo percussi sunt: ut nemo ad reliquā ciuitatem tutandā adhibuerit mentē: sed præsidium accipere atque obsides dare sese paratos esse nuntiant: urbē uero illius permittere potestati. Præterea societate cū Lacedæmoniis inire uelle: quæ res nō paræ sane ad Cleomenis gloriā & potentia augendā profuit. Nunquā enim priores Lacedæmonii reges eā urbem capere potuerunt: quin etiā Pyrrhus imperatorum omnium bellicosissimus habitus per uim illā ingressus tamen capere non potuit: sed in eā occisus oēm etiam quam eatenus adeptus fuerat potestatem amisit. Omnes igitur Cleomenis uehementiam & fortitudinem mirabantur. Cuique ridentes antea non suo ingenio: sed Lycurgi Solonisque præcepta imitatum: & debitorū dimissionem & diuisionem agrorum Spartæ constituisse dicerent: tunc ipsum subito apud Lacedæmonios permutationis causam fuisse palā fatebantur: quos usque adeo impotētes antea fuisset constabat: ut Aetoli fines laconicos aliquando ingressi quinquaginta milia seruoque adduxerint: unde facere dictū senis cuiusdā Lacedæmonii refertur: Plurimū laconicā regionem hostibus debere: quod se tanta leuasset multitudine: tunc non magno temporis interiecto spatio patriis tantum legibus moribusque reuocatis cū in antiquis uestigiis uiuendi non secus ac si adesset Lycurgus cōsisteret: eo gloriæ fortitudinis quod processerant: ut sibi totius græciæ principatū destinarent. Captis Argis Fliontes & Clioni subito sese cleomeni tradidere. Forte per id temporis Aratus Corinthi uersabatur quosdam qui Lacedæmonū partibus fauere dicebantur adhibitis quaestionibus perquirens. Igitur de argorum captiuitate nuntio accepto cum ciuitatem omnem ad Cleomenem inclinātā de pellendis Achæis agitare sensisset: ciuibus in curiam cōuocatis ipse clanculum inter homines dilapsus ad portam ciuitatis peruenit. Ibi paratum iam antea equum conscendens Suionem confugit: asserens omnes Corinthiorum equos usque ad necem fatigatos cum ipsis inuicē decertarent: ut alter alterum ad nuntiandam defectionem Argos perueniret. At Cleomenem accusasse Corinthios aiebat: quod Aratum non cepissent: sed permisissent abire incolumē. Præterea Megistonum a Cleomene missum fuisse dicebat: petentē ut corinthii arcē quā Achæorum præsidio tenebāt: magna pecunia accepta sibi traderet: se uero ad ea respondisse id sibi esse cōsuetudinis: ut diuitias habere quā ab eis deberi malit: atque hæc Aratus ipse scripta reliquit. Interea Cleomenes Treogenis Epulaniensis atque Hermiōi bus in amicitia ascitis Corinthū ueniens arcē fossa ualloque circūdedit: cū illā sibi Achæi tradere noluissent. Arati uero amicos & curatores qui Corinthi erant: in urbe permanere iussit: omnē ab illis iniuriā prohibēs & domos fortunasque omnes illis intactas relinquens: Tritimalū quoque messinensem cū his mandatis ad Aratū misit: ut si ita sibi uideatur cōmuni Achæorum Lacedæmoniorumque præsidio munitā Corinthi arcem custodiāt: priuati ipsi arato duplū quā a rege Ptolomeo acceperat: stipendiū pollicens. His cū reiectis conditionibus aratus repente filium ac præterea e nobilitate adolefcentes aliquot pro obsidibus ad antigonum mittit: simulque achæis persuadet: ut ueniēti antigono Corinti arcē sese duros polliceantur. Quibus rebus permotus Cleomenes infesto agmine sicyonū agrum ingressus omni clade belli populatus est. Res super quæ arati fuerant: Corinthiorum decreto sibi traditas dono suscepit. Inter hæc antigono magnis copiis Germaniā ingresso nō uniuersam Isthmū sed loca tantum opportuna uallo fossaque munire Cleomenes decreuit: & locorum opportunitatibus utendo magis ipsos cōterere Macedones quā aperto Marte cū phalangē pugnare statuit. His igitur artibus utens in magnā anxietatē antigonū cōpulis: neque enim paratū antea frumentū exercitui suppetebat: neque tuto rapere licebat cōmeatus Cleomene semper collatis castris iminēte. His igitur angustiis pressus antigonus intēpesta nocte mouēs castra per Lycæū & cleomenis manibus dilabi frustra tentauit: militibus aliquot in ipso tumultu amissis: qua uictoria elatus Cleomenes cæterisque qui circa se aderant: ad capiendū cibū discurrere: contēnentes penitus antigonū qui asperis locis inclusus urgente necessitate inania quædā agitare animo uidebatur. Statuerat enī in promontoriū quod hireo iacet minet motis castris omnes copias nauibus Sicyonē traducere: quod opus & tēporis lōgitudine & nō megos pergere properaret: statuisse enī argiuos a Cleomene deficere. Huius autē defectionis princeps aristoteles erat: qui facile multitudinem concitabat indignatam: quod speratā debitorum dimissionē Cleomenes non instituisset. Igitur acceptis ab antigono mille & quingentis militibus aratus in Epidaurum uenit:

sed eius aduentum Aristoteles non expectans conuocatis factiōis suæ ciuibus: præsidium quod i arce erat expugnare adortus est. Iamq; aderat Sicyone Timoxenus cum Acheorū copiis auxilium ferens. Hæc iecūda uigilia cū essent Cleomeni nuntiata: iracundia percitus Megistonū q̄primum ferre auxiliū Argiis imperat. Is enim plura Cleomenē pro Argiis fuerat deprecatus: suadens ut illoq; fidei permitteret ciuitatē: quoniam etiam uolentes suspectos quosdam e ciuitate pellere prohibuerat. Hunc igitur cum duobus milibus armorum proficisci iubens: ipse aduersus Antigonum constitit: simul Corinthios in sine continens: nec suis rebus diffidere suadens. nihil enim aduersi Argis contigisse: sed tumultum duntaxat ab hominibus paucis esse concitatum. Interea ueniens Argos Megistonus cum in pugna occubisset: uix qui i præsidio erat constituti: arcem tutari poterant. Itaq; frequentibus nuntiis ad Cleomenem missis propere afferre auxiliū postulabant. Veritus igitur Cleomenes ne Argis positi hostes aditus sibi in patriam intercluderent: atq; impune laconicam regionem populati Spartam defensoribus uacuum obliderent: Corintho exercitum adducens repente ciuitatem amisit. Nam subito post eius discessum ingressus Antigonus præsidii illam firmavit. Ipse uero Argos ueniens & per muros ciuitatem ingressus: priuos qui pro muris in statione erant loco deiecit. Inde fornices qui circa Aspidem erant demolitus pugnam cum fautoribus Acheorum qui intus erant conferuit. Post hæc scalis ad montis interiora urbis loca occupauit: cum sagittariis Cretensisibus in prima acie constitutis defensores in propugnaculis consistere non permitterent. Postq; autem Antigonus cum phalange e sublimi loco in planos campos descendente conspexit: equitatum uero cursu effuso ciuitatem petere animaduertit: diffusus illam ultra iam tutari posse suis omnibus ad se conuocatis incolumis abiit penes muros ciuitatis iter faciens. Cumq; rebus maximis breui temporis spatio potitus esset: quippe qui omnem fere Peloponnesum subegerit: breuiori etiam tempore eadem omnia amisit: militum namq; magna pars q̄primum abeuntem dereruere: ceteri non multo post urbes: in quibus præsidii causa locati erant: Antigono tradiderunt. tantis belli anxietatibus pressus: cum Tegeæ reliquias copiarum colligens substitisset: sub ipso ferme crepusculo nuntii Lacedæmone uenientes: nihilo minore calamitatis nuntium attulere: unice sibi dilectam uxorem iteruisse: quam usq; adeo amauisse constat: ut in medio uictoriarum cursu plerumq; ab exercitu discedens: Spartam ad eam uisendam redire consueuerit. Nam cum Agidis cuius antea uxor fuerat ueneratione: tum uirtutibus propriis quibus erat ornata supra quam dici potest illam amabat: quanq̄ igitur magno dolore perculsus: ut par est adolescentem præstantissima pulcherrimaq; uxore priuatum: non tamen maiori succubuit: nec perturbationi rationem atq; animi subdidit magnitudinem: sed uocem atq; habitum eundem seruans: que agenda opus eēnt ducibus partitus cum Thegeatibus quod optimū fore censebat pro illorum salute consuluisse: Lacedæmonem regressus eibi postq; cū matre & filius defunctæ uxoris casum cōquestus est: ad publicas curas animū conuertit. Inter hæc ægypti rex Ptolomeus nuntius litterisq; ad Cleomenē missis: auxilia aduersus Antigonus ultro pollicebatur: si matrem sibi ac liberos pro oblidibus mittere uellet. Eam rē diutius Cleomenes matri aperire ob uerecundiam distulit: sæpiusq; prodendæ rei causa ad illā accedens: cum in eius conspectum uenisset silentium tenebat: ita ut mater hoc animaduertens ab amicis eius quidnā hæc rei esset sciscitaretur: tum ipsum bono animo Cleomenes audacia sumpta rē oēm patefecit. Tum subridens mater: hoc cene inquit erat mihi nate quod totiens dicere aggressus formidabas: atqui magis decuit q̄primo nauibus corpusculum hoc ipositum quocumq; libuisset mittere: præsertim siquid ex ea rē utilitatis Sparta prouenturæ arbitraris: nec eatenus expectandū quoad senio confectum rabsceat. Cuncti igitur læto animo profectiōe cōprobantes pedibus in remarū ire ibi priusquā nauē conscenderet Cratificlia Cleomenē solū i Neptūni templum adductum cōplexa sæpius atq; exosculata: ubi pietate cōmorum animaduertit: Age inquit Lacedæmoniæ rex: caue ne quis e tēplo digressos lachrymantes aut indignū aliquid Sparta facientes nos animaduertat. Hoc eni duntaxat præstate nos possumus: i ceteris uero ea fortuna quā dæmon dederit sequetur. His dictis faciem ad nauim conuersa paruū Cleomenis filium manu trahens conscendit: gubernatōrēq; subito cursum dirigere iussit. Postq; in ægyptū ueniens Ptolomeū ab Antigono legatos suscipere ac secū de conditionibus fieri dis agitare cōperit: Cleomenē uero nuntiantibus quibusdā audiuit: noluisse uocantibus ad pacē Achæis assentiri: q̄ matris causa iniussu Ptolomei bellū finire non auderet: scribens ad eū iussit ne quæ Sparta digna eēnt quæq; i rē suā conducerent facere cunctaretur: neue ob unius aniculæ atq; infantis unius causam tantopere Ptolomeū formidaret. Inter hæc Antigonus Tegea occupata Mantincā insuper atq; Orchomēniū diripuerat: ita intra laconicos fines coartatus Cleomenes seruis oibus qui minas quinq; atticas contulissent libertatē proposuit: & per hunc modū quingentis talentis coactis hominū duo milia ritu macedonico armauit: quos Antigoni argiraspidis opposeret. Inde ad opus maximū profecto atq; omnibus inexpectatum intendit animum. Megalipolis erat ciuitas quæ nihilo Sparta minor aut uiribus inferior nullius imperio subdita in libertate degebat. Habebat autem ab Antigono atq; achæis auxilia per id temporis missa: cum subsistens in pleuris Antigonus: maxime ut ab achæis uocaretur: optabat: quod tandē ad nitentibus præcipue megalipolitanis est affectus. Hanc igitur diripere Cleomenes statuens cum nihil celeritate uilius fore intelligeret: milites quinq; dieꝝ cocta cibaria deferre iubet: actotius exercitus robur in Selasia ducastris milites cibum capere iussisset. confestim per Heliconem ducens ciuitati admoit exercitum. Cūq; haud procul abesset pantheam cum duabus Lacedæmonū cohortibus præmittens: turrim quā defensoribus uacuā eē intellexerat occupare iubet. Ipse uero cū ceteris copiis rapti subsequēbat: Verū pantheas nō modo præmonstratum a Cleomene locum sed magnam quoque murorum partem desertam cōperiens:

quæcunque poterat loca præsidiiis firmans magnam murorum partem deiecit. Custodes autem quot-
cumq; obuios habuit interfecit. Interim adueniens cum copiis Cleomenes anteaq; id ciues sentirent: mili-
tes intra ciuitatē deduxerat. Ita uix tandem uulgata inter ciues calamitate: nonnulli regē suarum quicquid i-
manus uenerat asportantes fugiebant. Quidā uero sumptis armis ad propellendos hostes ferebantur. Ve-
rum id frustra sapius experti sunt. Fugientibus autē Cleomenes uim ullā afferri prohibuit. Itaq; uix mille
in pugna cecidere. Cæteri uero cū coniugibus ac liberis Messanā profecti sunt. aliquot ēt ex his qui arma
sumpserant: salute impetrata uiui in hostiū manus deuenere: sed hi pauci admodū fuere: inter quos præci-
pui Lysandrides & thearides uiri cū generis nobilitate. tū opibus atq; potentia in ciuitate principes habiti
eos cū milites qui caperant agnouissent: subito ad Cleomenē perduxere. Igitur Lysandrides. pcul adhuc
Cleomenē conspicatus: magna ipsum uoce cōpellans: in manibus tuis positū est inquit Lacedæmonē rex
facinus omniū quæ unq; gesseris præclarissimū ac precipue rege dignū ppetrare: unde etiā laudē ab omni-
bus maximā consequeris. Intelligens autē eius mentē Cleomenes: quidnā hoc est rei Lysandrides inquit:
an me ciuitatē uobis reddere cenſes oportere: sane inquit id ipsum tibi cenſeo faciendū: nec talē tanq; præ-
clarā ciuitatē euertendā: ueg: his implendā uiris qui socii tibi fideles atq; amici perpetuo. sint futuri: quod ti-
bi proculdubio eueniet: si Megalipolitanis patriā restituēs eius populi saluator merito nūcupaberis. Post
huius uerba Cleomenes cū aliquantulū tacitus perititisset: perarduū est inquit huic rei confidere: sed uicat
malo semper apud me gloriæ q̄ utilitatis cupiditas. Post hæc uiros quos antea diximus & cū his una præ-
conē suum Messinā dimisit: qui Megalipolitanis ciuibus nuntient patriā his conditionibus ab se restitui:
ut ab Acheis dissidentes socii atq; amici Lacedæmoniorū esse pergant. His tam benigne tāq; humaniter a
Cleomene concessis Megalipolitanos uti Philopomenes nō permisit eos ab Achæis desciscere prohibens
& in Cleomenē calūnias iactitās. Aiebat enī ipsum nō quo ciuitatē restituere uellet talia polliceri: ueg: ut
omnes ciues captiuos habere possit. Hæc apud uulgos iactans Philopomenes Lysandridā & Thearidem
Messana excellere iussit. Hic philopomenes inter Achæos facile princeps maximā apud omnes græcos glo-
riā adeptus est: ut seorsum de illo scribētēs docuimus. Ea postq; Cleomeni sunt nuntiata: cū eatenus ciuita-
tē ab omni clade seruasser incolumē: ut ne minimū quidē a quoquā diripi passus esset: tunc ira exasperatus
fortunas omnes militibus diripiendas cōcessit: statuas uero & pictas tabulas quibus ea ciuitas abūdabat:
Lacedæmonē portari iussit. Vrbē uero locis pluribus ac maxima quæq; ædificia subuertit: quædā etiā inie-
cto igne cremauit. Inde propere Lacedæmonē reuersus est: ueritus ne per eius absentia antigonus Achæi
& Laconicā inuaderent. Veg: illi nihil tale aggressi sunt: q̄ habendo concilio fuerant occupati: in eo cū Ara-
tus de summa regē dicturus pulpitū cōscendisset: chlamyde circa faciē obuoluta diu tacitus atq; imobilis
constitit admirantibus cunctis atq; ut loqueretur hortantibus Megalipolis inquit a Cleomene deiecta cor-
ruit. His auditis repente concio soluta est oībus tum facti magnitudinē: tū celeritatē admirātibus ueg: Anti-
gonus si qua posset ratione tantæ cladis auxiliū ferre cupiens: militibus ut ad se conuenirent imperauit: q̄
cum tardius ex hybernis accessissent: illis in agro ubi cōstiterant manere iussit: ipse nō multos secū milites
ducens Argos profectus est. Quapropter alter Cleomenes cœptū de quo paulopost dicere aggrediemur:
quidā temere atq; incaute susceptū arbitrantur: ueg: id polibius magno consilio summaq; prudentia gestū
fuisse testatur. Nā cū Macedones per ciuitates i hybernis dispersos animaduerneret: Antigoniū uero Argis
cū amicis duntaxat & Mercenariis militibus admodū paucis hybernantē in Argiuorū agros impetū fecit:
eo consilio ut uel permotū uerecundia Antigoniū ad pugnandū eliceret: uel in campū p̄dire nō ausum ini-
micorū: quos Argis habebat calūniis obnoxiiū faceret. Quod sane haud aliter q̄ sperauerat accidit. Nā cū
Argiuorū agri late uastarentur: cunctaq; rapinis aut incendio perirent: Argiui concursu ad ædes Antigoni
facto: summis clamoribus poscebant: ut uel ipse ad pugniā tutandosq; agros prodiret: uel si timore prohi-
beretur: saltē melioribus principatū concederet. Veg: antigonus ut peritū imperatorē decet: nō temere pi-
clitari: nec suā lociorūq; salutē fortunæ casibus credere uolens: q̄q; multis probis contumeliisq; laceffitus:
tamen immobilis in sententia perstitit. Ita Cleomenes usq; ad ciuitatis muros ducto exercitu uerbis quo-
q; grauioribus in hostes insultās: eodem quo uenerat itinere retrocessit: nec multo post cū Antigoniū Te-
geā profectū cōperisset: ut inde laconicū agrū adoriretur: ipse diuersis itineribus a leua exercitū ducens: ite-
rum Argis iproitus apparuit: atq; omnia late populatus: frumenta quæ iā ad maturitatem uergebant om-
nia uastauit: non falcibus aut gladiis ea metens: sed ingentibus lignis i frameæ formā fabricatis milites in
itinere quasi ludentes uniuersa frumēta contrebant. Cūq; ad Gymnasiū quod Cillaraniū dicitur perue-
nissent: milites ignē tectis iniicere uolentes a Cleomene sunt prohibiti: ut facile appareat ipsum nō sua spō-
te: sed iracundia exasperatū ea quæ crudelius apud Megalipolim gesserat perpetrasse. Post hæc ubi Anti-
gonū Argos redeuntē saltus oēs collesq; præsidiiis occupasse cognouit: ut illū discessu prohiberet: quasi id
nihil ad se pertineret contēnere simulans: misso præcone clauē Hyrei ad se mitti postulabat: ut sacris deo-
peractis abire posset: atq; ita uerbis hostes deludens cū rē diuinā ante fores tēpli peregisset: i Fliunta exer-
citū duxit: atq; inde præsidio deiecto Orchomeniū descendit: nō modo a ciuibus suis ueg: ēt ab hostibus
magni consilii atq; animi uir & maximis rebus dignus iudicatus: quippe qui unius duntaxat ciuitatis opi-
bus frater cōtra Macedonū opes: contraq; Peloponnesios oēs bellū ita gereret: ut non solū belli cladibus
intactos suos fines seruaret: sed ultra hostiles agros populatus ciuitates ēt ualidissimas caperet: quod pro-
fecto mediocris & animi & uirtutis eē constat. Sed qui primus pecunias regē agēdarū neruos eē dixit: præ-
cipue ad res bellicas respiciens ea dixisse uidetur. Nā & Demades iubentibus Athēiensibus deductas tri-
remes nauis militibusq; cōplere: cū pecunias nullas haberent oīno pecuniis primū inq; Demades opus ē.
Fertur ēt uetorē illū Archidamū peloponnesiaci belli principio conferenda tributa inter socios partiri ius-

sum constituere dixisse perhibent. At enim bellū non mensurato atq; ad ordinem instituto uescitur cibo. Sicut igitur bene exercitato ad laboris tolerantiam corpore Atletæ procedente tempore q̄q; egregie artei structos atq; ad numeꝛ se mouentes aduersarios uel ipso pondere grauatos superaant: pari ratione Antigonus multas diuersis ex locis uires colligens bellū facile tolerabat: ita ut demū succūbere Cleomenē necesse fuerit: cui uix tantū aderat facultatū: ut conductis militibus stipendiū: ciuib; autē uictum suppeditare posset: cum alioquin domi prosperius Cleomeni q̄ Antigono res succederent. Barbaris per absentiam regis occasione inuenta Macedonia inuadentibus. Illyriorū enim qui Macedonia supereminet: non prius exercitus Macedonia populabūdus intrauerat: quorū aduētū perterriti macedones Antigonū ex Peloponneso reuocare cogebantur: q̄ si hæc paulo ante pugna Antigono nuntiata fuissent: repente Achaos ualere sinens in Macedonia descenderet: sed quæ maxime regis humanæq; dominatæ fortuna: breui admodū spatio tēporis: quas uires habeat: quantūq; in rebus possit: ostendit. Nāq; post cōmissam in Selsia pugna cū & potentiam & ciuitatē Cleomenes amisisset: subito nuntii ex Macedonia superuenere: qui Antigonū in patriā reuocabant: quæ res miserabiliorē etiā cleomenis effecit calamitatē. Nā si biduo duntaxat pugna tergiuersando distulisset: nihil omnino pugnare opus fuerat: sed abeuntibus Macedonibus qualemcūq; libuisset pacē cū Achaïs facere potuisset. Vex ipse (ut antea diximus) ob pecuniarum inopia spem oēm in armis habens coactus est: (ut Polibius refert) cū uiginti duntaxat milibus armatorū aduersus triginta milia hostiū decertare: qua in pugna nullis ipse periculis parcens: imperatorem sese cūctis admirabilē præstitit: ciuib; quoq; operā suā egregie nauantibus: quin ēt conductos milites pro armorū qualitate contra grauem Phalangis armaturā non segniter aut abiecte pugnasse constat. Philarchus autē prodicionem quoq; huic pugnae intercessisse testatur: quæ maxime Cleomenis opes frægit. Nā Antigonus Illyrios & Acarnanes claculum ex acie sub ductos cornu: cui frater Cleomenis Euclides præerat: ex aduerso circūuenire iubet. Vex Cleomenes ex specula quadā Antigoni exercitū diligentius intuens cū Illyriorū atq; acarnanum arma nusquā cōspiceret: ueritus ut res erat: eos ab Antigono in insidias missos: Damotelē ad se uocatum iubet ut clanculū & ipse ex acie discedens oīa circūquaque loca præsertim uero a tergo speculetur. Is iā anteā ab Antigono pecunia corruptus cū mandata negligenter executus esset: recte se habere cūcta ad Cleomenē refert. Ipse igitur his tantū qui ex aduerso in acie stabant profligandis intentus: cum spartiatum gloriose in Macedonū phalangē inelutur referentibus pedē acriter instans: quos fugientes cū stadia pene quingis insecutus esset: Euclidē in altero cornu ut diximus pugnantē ab insidentibus circūuentum animaduertit: atq; ad eū conuersus cede inquit: cede carissime frater spartiatū pueris mulierib; perpetuo celebrandū: atq; omnibus qui pro Euclida pugnant interemptis cū uictores hostes aduersus Cleomenē ruerēt: animaduertens milites suos timore turbatos nusquā consistere audere. fuga sibi salutē querere coactus. Fertur in ea pugna magnū conductorū militū numerū cecidisse: Spartiatas autē ducentos duntaxat superfuisset cædi: cū ad sex milia in acie constitissent. Post eā pugna cum se in urbē reciperet Cleomenes obuianfactos ciues admonebat: ut Antigonū in ciuitate susciperent: se uero quod optime Spartæ futuræ arbitraretur aut uiuendo aut moriendo facturū esse distabat. Cūq; mulieres his qui secū e pugna confugerant obuianfactas arma eximere atq; ad reficiendū corpus potū præbere conspiceret: ipse quoq; domū suā ingressus est. Cūq; ad eum puella quā Megalipoli ductā post uxoris mortem apud se habuerat: accurrisset: uellerq; labore fatigatū reficere: ipse neq; sities bibere: neq; fessus arma deponere uoluit. Vex ut erat thoracē idutus requeuit: mente autē per uaria consilia discurrens. Cū plurima secū agitaſset: tandē conuocatis amicis in Githeum descendit: atq; inde naues iā pridem ad hos casus paratas una omnes conscendentes abierunt. Inter hæc Antigonus spartam inuestus ciuitatē occupauit: acciues humaniter benigneq; alloquitur: nihil eis de pristina dignitate minuens. & oēm iniuriā contumeliāq; ab eis prohibens legibus suis & institutis concessit. Cūq; diis sacra fecisset: tertio postq̄ uenerat die ex urbe discessit: q̄ iā nuntios accepiſſet Macedonia a barbaris incendio rapinaq; uastari. Iāq; eū aduersa reprehenderat ualitudo: quæ ad prisini nō paruo catarro permixtam trahere uidebatur: non minus tamen ob hoc domesticas clades illatas ulcisci properauit: donec maxima potitus uictoria: & Barbarorū ingenti numero interfecto: ut generosum regem decebat clariorem mortem obiret. Nā Philarchus in media pugna cū clamore pectus rupisset: expirasse tradit. Quidā uero post uictoriā lætitia elatū cū ingenti uoce exclamasset: olātū pulchrūq; diē repētina febre correptū cū disruptis uenis sanguis abundantius flueret suffocatū interiisse: atq; hæc de Antigono dixisse sufficiat. Interea Cleomenes citheris discedens: atq; insulā alterā præteruectus Egialiā tenuit. Cūq; Cirenē proficisci statuiſſet: amicorū quidā Tiricion nomine: uir cū in rebus agendis prudens: tū in periculis obeūdis celsos atq; inuicto animo uex paulo iactantior & suarū uirtutū ostentator. His igitur secreto aduocatū Cleomenē huiusmodi uerbis allocutus est. Pulcherrima sane o rex inquit in pugna moriendi occasionē amisimus: q̄q; plurimi nos iactantes audierint nunq̄ fore: ut nisi mortuū Spartiatum regē Antigonus superaret: nunc igitur altera nobis moriendi præbetur occasio: superiori quidem & gloria & uirtute secunda. Quoniam enī quæso nauigamus fugientes? quod in nauibus adest: ut longe posita prosequamur? Si enī forte turpe non est ab Hercule oriundos Philippi Alexandriq; successoribus seruire: longæ profecto nauigationi parere potuimus in Antigoni manus nosmet dedentes: quæ Ptolomeo tanto præstantiorē esse putandum est: quanto Macedones ægyptiis præstare creduntur. q̄ si eos qui nos armis superarunt: nobis dominari indignū ducimus: cur eum qui nos uicit dominū uolumus nobis iponere: ut duo nobis merito obici possint: & q̄ Antigonū fugiamus: & q̄ Assentari Ptolomeo inducamus animū? an forte matris tuæ causā in ægyptum eundem censebimus iocundum illi futurum spectaculum: cū inter Ptolomei mulieres ostendit

filium ex rege seruum & exulem factum? Cur non potius dum nostrorum ensium dominamur: adhuc patriam intuentes tantas linquimus calamitates: ut inter eos numeremur: qui in Selasia pro Sparta pugnant: res occubuerunt? an potius in ægypto sedebimus interrogâtes quem Spartæ satrapâ Antigonus præfecerit? Talia dicenti Tiricioni in hunc modum respondisse Cleomenē ferunt: Inter humana omnia facillimū quod omnibus maxime impromptu est: mortem prosequens fortis esse nonnullis fortasse uideris: cum re uera turpior hæc quam tu laudas fuga sit: quæ cum nuper ex pugna profugimus. Nam multi sæpe meliores nobis sese hostibus dedidere: cum aut in aduersam fortunam incidissent: aut alia uim quadam compulsi id agere cogerentur: qui uero labores aut erumnas aut ignominiam supra modum formidat: is a sua mollitie superari senon animaduertit. Oportet enim sponte conscitam mortem: non fugam negotiorum: sed actionem quadam esse. Turpe est enim sibi soli uiuere ac mori: ad quod tu profecto nos cohortaris properans præsentibus calamitatibus effugere: cum tamen hæc mortem nihil honestum aut utile sequatur: ego autem & te & me simul oportere arbitror ea quæ de patria adhuc sperare licet non relinquere: ubi uero omni spe destituti erimus: facillime quando cumque liberit mori poterimus. Ad ea nihil respondens Tiricion: ubi primū in conspectu Cleomenis discedere potuit: ad litus descendens seipsum iugulauit. At Cleomenes ab Agialia discedens Libyæ applicuit: & regis famulis comitatus Alexandriam profectus est. Ibi cum primo in conspectu regis uenit: communi atque erga ceteros consueta humanitate exceptus est. Post ubi uirtutis suæ indicia proferens maximi consilii uir esse apparuit: & in quotidiano sermone laconicam integritatem gratiam cuidam liberali permixtam seruans: ingenuitatemque haudquaquam superbam: nec rursus propter fortunam mutationem abiecto animo aut nimis humili conspectus a rege longeque melior his qui ad uoluptatem atque assentationem omnia loquebantur iudicatus est. Itaque uehementer puduit regem: quod talem uirum auxilio destitutum opprimi ab hostibus passus esset: quod Antigono tantam gloria tantamque potentia augeri præbuisse occasionem. Illum itaque maiori honore atque humanitate completens: pollicitus est uirorum pecuniarumque auxilia daturum: ut cum his in Græciam ueniens amissum regnum recuperare possit. Tunc uero talentorum uiginti quattuor stipendium singulis annis dari constituit: quibus sibi amicisque sumptus abunde poterat suppeditare. Verum Cleomenes magnam eius pecuniæ partem in his qui ex Græcia profugi in ægyptum ueniebant adiuuandis consumebat: & senior quidam Ptolomeus antequam Cleomeni missa persolueret: uita functus est: & post eius obitum regia in multa lasciuiam luxumque prolapsa nimiamque in mulieris conuiuiaque intemperantiam solitus quoque erga Cleomenem cultus destitui coepit. Ipse enim rex mulierum uinique cupiditate usque adeo corruptus tenebatur: ut cum maxime sobrius & seriis rebus peragendis intentus esset: inter præcipua opera poneret bacchanalia celebrare: ac manu tympanum gestantem amicos in regiam ad ea peragenda conuocare. Summis autem regni rebus administrandis præerant Agathoclia regis amasia eiusque mater: præterea Inanthus regiarum pellicum gubernator. attamen cum primo regnum accepit Cleomene indigere uisus est. Timens enim fratrem natum maiorem Ptolomeus: quod per matrem plurimum apud milites posse uidebatur: eius interficiendi consilium iniit: atque inter consultores intimos Cleomenem adhibuit: qui solus cæteris consilii regis probantibus obuiam ire ac tantum facinus prohibere ausus est: asserens rege potius oportere pro salute rerum suarum nouos si fieri potest fratres comparare: quæ eos quos habeat interficere inter amicos regis qui plurimum auctoritate posset Sosiius erat. Is cum aliquando regi diceret non tuto se posse se mercenariis militibus credere: quoad frater ille maior in uita supersit: adstans Cleomenes nihil est quod huius rei causa timeatis inquit: mihi enim super tria milia sunt clientium atque hospitum in Peloponneso: qui omnes si modo annuo præsto cum armis aderunt. Hæc oratio tum quidem Cleomeni beniuolentiam fidem & potentiam comprobationem apud regios homines præbuit. Posteriori uero tempore cum Ptolomei mollior in dies augeretur: timor quoque simul augeri cepit quod in talibus rebus accidere oportet. Vbi enim summa rerum omnium negligentia oboritur: ibi timorem quoque & in maxima etiam securitate diffidentiam aboriri necesse est. Hæc igitur formidabile cultoribus aulae regiae Cleomenem reddidit: quæ tantum clientibus atque hospitibus posse iterum legerant. Itaque plerique audiebantur querentes non recte satis leonem hunc iterum pecudes uersari: quod uerissime dictum iudicabit si quis dominus regiae mores intueatur. Itaque naues & exercitum petenti concedere Ptolomeus noluit. Cumque obisse Antigoni Cleomenes audisset: Achaos autem ætholico bello implicitos teneri: exitimans rerum conditionem ipsum exposcere domumque reuocare: dum tanta rerum uarietate omnis ageretur Peloponnesus: a rege petere instituit: ut soli cum amicis abire liceret: quod etiam petrare nequaquam potuit: cum regis alloquendi potestas non esset: qui assidue iterum mulieres choreis & cantibus intentus uitam duceret. Sosiius autem qui summæ rerum præerat: uaria secum agitans arbitrabatur Cleomenem contra uoluntatem suam illic detentum intractabilem metuendumque fore: dimissum uero nihilominus timendum: quod esset uir audax & magnis rebus gerendis idoneus: regiae præterea domus ibecillitate morbosque optime nosceret: neque enim munera illius animum flexerant sed ueluti sacerratus quæ abunde intra parietes nutritus in summis delitiis habeatur: magis tamen consuetam uitam exoptat: & currendi saltandi que desiderio tenetur: & sacerdotum atrectionem non facile sustinens: ipsis etiam se terribile præstat. Eodem modo delitiarum mollietisque regiae haudquaquam Cleomeni placebat: sed ut de Achilæ scribit Homerus: Tabescebat animo in ocio permanens: & tumultum clamoremque bellum exoptat. Inter hæc Nicagoras Messenius Alexandriam appulit: uir quidem Cleomeni infensus: uerum illi amicū esse simulans: is cum agerem pulcherrimum iam pridem Cleomeni uendidisset: precium nunquam acceperat: quod Cleomenes in belli sumptibus omnem pecuniam absumpserat. Huic igitur nauem egrediēti Cleomenes cum forte iuxta portum deambulet occurrit: & salute data atque accepta: quænam illi causa in ægyptum adduxisset interrogauit: cum ille pulcherrimos equos & bello maxime idoneos aduexisset responderet: subridens Cleomenes: malle inquit Mimos & Cynedos attulisses: hæc enim maxime nunc regem delectant: quo audito risu commotus Nicagoras ab eo discessit: nec multo post rursus Cleomenem conueniens: nunc inquit cum omni molestia uaces: debitum mihi sol

vere decens est: nisi forte nimia tributoꝝ pensione grauaris. Tum Cleomenes atqui nihil omnino mihi fu-
 peret inquit: eorum quæ dedisti. His uerbis comotus Nicagoras Cleomenis in regē dictū ad Sofiuū detu-
 lit: quod ille iocunde se accipere simulans iam tum Cleomeni inlidias machinari cogitauit: uerum maiori
 occasione regē aduersus Cleomenem incitare uolens: Nicagoræ persuasit ut discedēs epistolam aduersus
 Cleomenē scriptā relinqueret: quod statuisset exercitu manibusq; a rege acceptis Cirenē occupare. Hac p-
 scripta epistola Nicagoras nauigauit. At Sofiuus post dies quattuor quasi nuperrime acceptā epistolā ad
 Ptolomeū deferens: uerbis q̄maxime potuit adoleſcentis animū in Cleomenē concitauit. Inde cōmuni cō-
 sensu statuerunt in magna quadā domo Cleomenē includere: ubi in cæteris suo more uiuendi licentia p-
 fruens exitu tātū prohiberetur. Erat hoc sane Cleomeni permolestū: sed futuri mali timor ipsum magis an-
 gebat. Erat inter amicos regio quidā Chriferini filius Ptolomeus nomine plurimū amicitia apud regem
 potens: is antea libenter congressu colloquioq; Cleomenis utens: magnā secum ob diuturnā cōsuetudinē
 familiaritatem contraxerat. Is igitur a Cleomene accersitus ad colloquiū uenit: suspiciōnē eius quoad po-
 rerat uerbis extenuans: & regis accusationē proferens. Inde post longū sermonē discedens Ptolomeus: nō
 animaduertit Cleomenē inter amicos usq; ad ianuā domus se prosequētē. Quapropter custodes grauit-
 obiurgans arguebat: q̄ tā uastam bæluam tanq; custodiri difficilē adeo negligenter obseruarent. Ea uerba
 cum audisset Cleomenes: priusq; Ptolomeus animaduerneret retrocedens omnia sicut acta fuerant ad io-
 cios rettulit. Cuncti igitur omni quam ante habuerāt spe destituti atq; ad iracundiam concitati: quoniam
 pacto Ptolomei iniurias ulciscerentur: cōsultabant: utq; mortem rebus gestis & Sparta dignam obirēt nec
 expectarent quoad uelut pinguefactæ uictimæ apud aras mactarentur: neq; n. tolerandū uidebatur Cleo-
 menē qui oblatas ab Antigono forti & bellicoso uiro conditiones repudiasset: tunc ociosum Mitrati regis
 cessationē ab aliis muneribus expectare: quoad scilicet tympanū deponere & finire Thiasum eos iubebat:
 quos ad se interficiendū mittere uelit. Postq; igitur tali consilio talia sibi agenda statuerunt: cum forte Ca-
 nopum secessisset Ptolomeus: primo quo pacto e custodia euaderent consilium inierunt. Erat apud Aegy-
 ptios reges consuetudo: ut qui interficiendi causa in custodia tenebantur: pridie q̄ interficerentur cōnam
 & munuscula quadā ex regis aula missa acciperent. Ea munera Cleomenis amici clāculū magnitudine &
 splēdore aucta intulerunt carceris custodibus deceptis: qui illa a rege missa arbitrabantur. Eorum munerū
 magnā partē Cleomenes corona superimposita custodibus donauit: & ipse cū amicis accūbens spectanti-
 bus illis epulatus est. Fertur autē citius aliquantulo q̄ statuerat negociū suscepisse: quod familiarē quendam
 huius rei consciū cū muliere quā amabat extra carcerē tunc esse cognouit: ueritus igitur ne per ipsum res pa-
 reseret: cum iā meridies aduenisset: & custodes uiuo grauatos capere somnū animaduerneret: idutus tuni-
 cam chlamyde uero circa sinistram obuoluta una cū amicis eodē modo instructis e carcere exiliuit. Erant
 autem omnes numero tredecim: inter quos Ippitas cū esset altero pede claudus: primo quidē impetu una
 cum reliquis carcere egressus est. Postq; uero sui causa socios tardius progredientes agnouit: iussit ut se pri-
 us interficientes abirent: neq; n. æquū esse tantæ rei agendæ occasionem ob unius inutilis uiri salutē tūti-
 ti. Forte cuius quidā ante carceris fores equo uehebatur: huic equo Cleomenis focii Ippitā priore equite de-
 iecto imposuere. Inde per uicos plateasq; discurrentes: ciuium multitudinem ad libertatē uocabāt: quibus
 tantū duntaxat roboris inerat: ut Cleomenis uirtutem atq; audaciā admirantes laudarent: sequi uero aut
 auxilium ferre nemo auderet. Cum igitur Chriferini Ptolomeum e regia forte uenientē offendissent: in eū
 facto impetu tres Cleomenis focii obruncant. Inde alterū ptolomeum qui custodiendæ ciuitati præfectus
 erat curru aduersus eos uenientē dissipatis comitibus & in fugam uersis detractum e curru interficiūt. Post
 hæc ad arcem ciuitatis iter dirigunt: carcerem qui prope erat refringere meditati: ut eorum qui illic detine-
 bantur ad rem peragendā opera uterentur: sed cultos carceris tumultu audito fores anteq̄ eo peruenerēt
 clausas munierant: ita ut id quoq; cōceptum irritum caderet. Tunc incertus consilii Cleomenes: huc illuc er-
 rabundus ciuitatem peruadebat: & nemine ad ferendum auxilium procedēte: sed ob timorem ab eius cō-
 spectu fugientibus cunctis: nihil mirum est inquit: si talibus uiris qui libertatē negligunt: mulieres etiā do-
 minantur. Inde ad amicos conuersus hortabatur: ut rebus antea gestis dignam mortē oppetere uellent. Et
 primus quidem Hippitas ab adoleſcente quodam cum id ab eo petisset: uulneratus interiit. Post hunc ali-
 orum quisq; prompto atq; intrepido animo seipsum iugulauit: præter unum Pantheum: qui primus in oc-
 cupanda Megalipoli murū conscenderat: hunc forma corporis insignem & consilio ac robore præstātē ue-
 hementer amauerat Cleomenes: & tunc ei præceperat: ut non antea sibi ipsi manus afferret: q̄ se ac cæteros
 omnes mortuos conspexisset. Omnibus igitur iam humi prostratis accedēs Pentheus singulorum corpo-
 ra pugione perfodiens scrutabatur: ne quis forte uiuens eum lateret. Postq; uero cæteris tentatis solus intē-
 tatus restabat Cleomenes: ad eum quoq; accedens pedis plantam pugione percussit. Cumq; illum ad faciē
 iectum uertisse conspiceret: propius accedens atq; exosculatus iuxta consedit. Post ubi illum quoq; expira-
 se cognouit: eius cadauer circumplexus seipsum iugulauit. Cleomenes igitur cum annos sexdecim Spar-
 te regnasset: uir qualē antea diximus: in hunc modum uita functus est. Fama igitur huius rei per urbē diffusa
 crathesidia q̄q; ingentis generosiq; animi mulier ad tantæ calamitatis nuntiū mentē excedere uisa est. Itaq;
 Cleomenis paruos filios circumplexa eiulatu ingenti Cleomenē deplorabat. Verum ex pueris qui natu ma-
 ior erat: summas ædium partes cōscendens nemine tale aliquid suspicante: seipsum e tecto præcipitauit: &
 q̄q; tali casu grauitè afflictus esset: nō tamē interiit: uerum se se alleuans ingenti gemitu querebatur: q̄ tan-
 tos dolores mortē finire non potuisset. cum hæc Ptolomeo nuntiata essent: Cleomenis corpus pelle nuda
 tum sublime appendi iussit: filios autem eius ac matrē cæterasq; mulieres interfici: inter quas erat panthei
 de quo antea diximus uxor corporis forma & uirtute animi præclarissima: quæ cum primo connubiū ten-

pore uirum supra q̄ dici potest adamasset: nunq̄ ob fortunæ uarietatem quicq̄ de illius amore mutauerat. Ea igitur cum uirum e patria discedere uelle intellexisset: una secum enauigare uolens a parentibus prohibita atq; in custodia detenta fuerat. Verū paulo post cum equum & aliquantum pecuniæ clanculum parasset: noctu e ciuitate discedens celeriter T enarum peruenit. Inde nauē quæ ægyptum petebat conscendens ad uirū peruenit: cum quo moderate fortunam exilii perferens hilariter iocundeq; uitam duxit. Hæc igitur una cum Crathesidia ad supplicium traheretur: illā manu deducēs & peplum subleuans: bono animo esse hortabatur: quæ & ipsa ad morē intrepida nihilq; animo deiecta unum duntaxat ministros rogabat: ut antea sibi mori liceret q̄ pueros interfectos intueretur. Postq̄ uero ad supplicii locū deuenire: ministri pueros primū spectante Crathesidia: subinde ipsam quoq; interfecerunt: cuius in tātis calamitatibus hæc una uox audiebatur: quonā o filii abistis. Sola iam Panthei supererat uxor: quæ robore & proceritate corporis præstans mulieribus cū morerentur uestes circa corpus (ne turpiter iacerent) tacita ac sine gemitu componens: egregie singulis pro rerū conditione suā operā præstitit. Ea igitur cū se solam superesse animaduertit: seipsam quo mori uolebat habitu componēs: neminē ad se accedere: aut corporis partem aliquā præter iugulum nudā aspicere passa est: ac mortē fortissimo etiam uiro dignam obiit. Cū a nemine post mortē corpus uelari aut alio pacto cōponi petisset. Quippe cū moriens eum ornatum atq; id uellamentū corpori prætenderet: quod uiuens sua cōstantia atq; integritate cōparauerat. Lacedæmoniæ igitur mulierum tragica: ut ita dixerim: in extremis temporibus cum uiris certatio uirtutē a fortunæ iniuriis tutam atq; inuolabile esse declarat. Post dies uero non multos accidit: ut qui Cleomenis corpus cruci affixum seruabant: nunciarent sese draconē permagnū uidisse: qui cadaueris corpus circūplexus ira illius faciē tegebat: ut nullo uel ad eā depascendā accedere pateretur: quæ de causa reuerētia quædā & diuinitatis opinio regi accessit. Igitur mulieres sacra quædā ad expiandū facinus instituere: q̄ uirū diis amicū supraq; humanā sortē aliquid habentē interfecissent. Paulatim inde in uulgus huius rei fama percrebuit. Itaq; concurrentes ad eū locū alexandrini ciues: heroem fuisse Cleomenē & deorū filium prædicabant: nec antea huiusmodi cessauit opinio: q̄ a sapientibus uiris huius rei causa prodita est. Tradūt. n. sicut ex bobus apes ex equis fuci ex asinis cabrones generantur: ita humana corpora & præsertim medullas humorēq; ex eis profluentē serpētes producere. Itaq; non absq; ratione permoti antiquiores heroibus draconem consecrarunt.

TYBERII ET CAI GRACCHORVM VITA EX PLVTARCHO GRAECO
PER LEONARDVM ARETINVM IN LATINVM VERSA.

AGIDE ET CLEOMENE QVAE DICENDA FVERVNT SVPERIVS

enarratis: nunc in Romanorū partē non minores habiturā casus Tyberii & Caii Gracchorū historiā opponemus. Pater his fuit Tyberius Gracchus: cui q̄q̄ duobus cōsultatibus duobusq; triumphis & insuper censuræ gloria insigni: multo plus tamē ex uirtutibus eius q̄ ex magistratibus atq; honoribus aderat dignitatis. Itaq; Corneliam Aphricani eius qui Hannibalē superauit filiā: licet nō amicus sed aduersarius in repub. foret: uxore habere meruit: quā usq; adeo dilexit: ut duobus in lecto anguibus cōprehensis: cū haruspices eius rei gratia acciti: nec ambos quidē interfici nec dimitti ambos permittērēt: sed si masculus necaretur: Tyberio: si foemina: Cornelie mortē portendi affirmarent: ob amorē uxoris & simul q̄ maiori naturæ moriendum sibi arbitrabatur: masculo angue necato foeminā emisisset: atq; ita ut haruspices prædixerant nō multo post ipsum interiisse ferunt duodecim filiis ex Cornelia relictis. Cornelia uero puerorū atq; domus cura post mortem uiri suscepta: eū amorē erga filios eāq; diligentiā ac magnitudinē animi præstitit: ut non male cōsuluisset Tyberius uideretur pro tali uxore morte prærepta. Nā & ptolomei regis nuptias respuit: cum ille regni & diadematis communicationē offerret & in uiduitate pseuerans cæteris pueris amissis: unā ex filiabus quæ Aphricano minori postea nupsit: & duos ex filiis de quibus hæc scribimus: Tyberium & Caium superstitēs sic splendide educauit: ut cū magnitudine indolis cæteros omnes Romanos sine cōtrouersia anteirent: doctrina tamen q̄ natura præualuisse uideantur. Cū uero in pollucis & Castoris imaginibus picturisq; dissimilitudines quædā inter pugilē & cursorem in ipsa eorū similitudine appareant: sic istorū adolescentiū dum ad liberalitatē temperantiā intelligentiā & magnanimitatem similiter feruntur: magnæ in administratione reip. & in cæteris rebus uel prosperis uel aduersis dissimilitudines apparuerint: nō alienū existimo eas præmittere. Tyberius igitur uultu & aspectu & motu corporis mitis ac placidus erat: Caius autē uehemens & ingentis spiritus. Itaq; Tyberius locum pulpiti: in quo ascendens constitit: honeste decoreq; in dicendo seruabat. Caius primus romanorum per pulpitu ambulasse & togā ab humeris dissoluisse dicitur: ut de cleone athenienti scribunt primū concionatorū rescidisse inuolucrū pallii: & coxā percussisse. Sermo autē erat caii quidē terribilis: & ad indignationē promptus: Tyberii uero dulcis: & ad mitigationē aptior. Oratio præterea in Tyberio dilucida & plane elaborata: in caio efficax & redundans. Eodem modo in uictu & mensa Tyberius facilis & modicus: Caius si ad alios comparetur cōtinens austerus: q̄ si uero ad fratrem sumptuosus & nimius. Obiectum est ei ab inimicis: q̄ delphines argenteos emisset: p singulis litris mille ducentarū quinquaginta dragmarū. Mores itē eodē modo ut de oratione ostendimus: Tyberius mitis & placidus: Caius acer & uehemens: ut sæpe in dicēdo ira efferni: & ad iurgia ac maledicta irritari orationēq; perturbare consueuerit. Itaq; huius excessus remedium machinatus Liciniū quædā haud isulsum seruū post se in pulpito collocabat: qui quotiēs exasperari ac longius ob irā protrahi uocē sentiret: uocali organo quo notas deducere solent mollem emittebat sonū: quo ipse admonitus & quasi ex cer-

ramine reuocatus uehementiā illā atq; contentionē nimīā remittebat. Dissimilitudines quidē igitur inter eos tales erant. Audacia uero in hostes: iusticia in subditos: diligentia in magistratibus: abstinentia & integritate iusta insignes. Aetate nouē annis Caiū Tyberius anteibat: quæ res potētiā eorū diuisam tēporibus nec in unū robur concurrentē facilius labefactari permisit. magnūq; ad res gerendas sublato mutuo auxilio attulit detrimentū. Seorsum igitur de utroq; dicendum est: ac primo de Tyberio qui prior fuit ætate. Ille igitur statim a pueritia ita clarus atq; insignis fuit: ut confestim in collegio augurū sit receptus ob uirtutē magis q̄ ob nobilitatem. Ostendit uero Appius Claudius uir consularis atq; censorius princepsq; senatus & magna per id tempus auctoritate excellens. Nā cū augures una cœnarent: cōpellans Tyberiu eiq; gratulatus filię nuptias obtulit: quas cum adolescēs læto aīo iusciperet: sponsione sic facta rediens domū Claudius ab ipsa ianua statim uxore Antistia magna uoce appellās Claudiā uiro se spopondisse nunciauit. At uero Antistia stupens: quid hoc festinationis est inquit? Nūc adeo Tyberiu Gracchū illi sponsum tradideris? Nec sane me fugit hæc quæ modo dixi nōnullos de Graccho patre & Africano tradidisse: sed plures ita tradunt (ut nos scripsimus) & Polibius post mortē Africani nupsisse Corneliam Graccho affirmat ex sententia suorū prælato: ut a patre inuuptā indespensatāq; relicta. Prima Tyberii militia sub minori Scipione in Africa fuit: in qua cū ipsi duci cōtubernalis esset: natura ipsius celeriter cognita & ad imitationem uirtutū traditus: cōfesti modestia atq; fortitudine cæterā iuuentutē egregie superauit: primūq; omniū mūrū hostiū conscendit (ut Fanius testatur) qui se quoq; una cū Tyberio ascendisse atq; eius muneris participē fuisse ait. Itaq; & præsens exercitui plurimū carus fuit Tyberius: & abiens desideriu sui apud milites ingens reliquit. Post hanc militiā quæstor Romæ creatus: cum. C. Mancino consule uiro haudquā improbo sed tamen ignauissimo omniū Romanorū ducū: cui sorte euenerat: cōtra Numantinos profectus in grauib; aduersūq; casibus nō solū ingeniū ac magnitudo animi eius emicuit: uerū etiā quod mirabile est: incredibilē erga imperatorē suū reuerentiā seruauit: cum ipse cōsul præ magnitudine calamitatū nec se quidē esse cōsulem meminisset. Victus. n. ingentibus præliis tentauit nocte aufugere: quod ubi hostes cognouerunt: occupatis propere castris & fugientē exercitū persecuti extremisq; eorū casis: reliquis uero circūuentis & incauiua cōpulis: eo rē pduxere: ut cōsul deiperatis rebus caduceatorē ad petendā pacē hostibus mitteret. At illi se credere nemini præter q̄ Tyberio asserentes: ut ipse ad eos mitteretur postularunt. Hoc uero cum ipsius Tyberii fama: quæ apud hostes quoq; persuaserat: tū etiā Gracchi patris memoria faciebant: qui aduersus Iberos bellū gerēs pacē cū Numantinis firmauerat: eāq; semper apud populū recte iusteq; defenderrat. Missus igitur ad hostes Tyberius partim suadēdo parti recipiendo fœdus firmauit: ac per eū modū. xx. milia Romanorū ciuiū absq; auxiliariis & aliis qui extra ordinē secuti erant: seruauit. Cū uero inter cæterā prædā quā hostes captis diripuerant castris: tabulæ quoq; Tyberii rationes quæsturæ continentes amissæ fuissent: recordatus earū Tyberius ac plurimi faciens eas secū deferre: hostibus iā domū reuersis: cū quatuor familiaribus Numantiā profectus: ac iuxta urbē cōsistens principibus Numantinorū ad se uocatis: rogauit ut sibi tabulas reddi iuberent: ne inimicorū calūniis obnoxius fieret: si rationē administratorū reddere nequiret. At Numantini occasione sibi præstitā lætati ab eo postularunt: ut urbē introiret: deliberabūdaq; adeuntes ac manu prensantes orabant: ne se amplius hostes sed amicos putaret fideretq;. Visum est igitur sibi: ut urbē intraret: cū tabularū recuperandarū gratia: tū ne diffidentia hostes irritarentur. Ingressus itaq; urbē primū cōuiuio liberaliter acceptus: deinde tabulæ restitutæ data i super ei potestas: ut quicquid uellet fœdus iudicio omniū uelut dedecus romani nominis improbaretur: cēsentibus cunctis ut more maiore in bellō aduersus Sānites olim seruato: cōsul cū quæstore ac tribunis militū nudi hostibus traderētur: milites quorū plariq; ex plæbe Romana erant: ad Tyberiu cōcurrētēs & fœda ipsa in cōsulē: salutaria uero & in ipsis malis remedia in Tyberiu referentes: tandē effecerūt: ut Tyberii gratia: quæ apud populū Ro. maxia erat: cæteris quoq; præter unū Mancinū parceretur. Videtur autē Scipio Africanus potēs per id tempus in repub. Tyberio ad salutē profuisse: sed nihilominus aduersus Scipionē quærelæ iactabātur: q̄ nō & C. Mancinū cōsulē seruasset: q̄ fœdus numantinū per hominē sibi familiarē & affini firmatū iprobati passus esset. Huiusmodi autē querelæ quoniā ab amicis itudioisq; Tyberii emittebātur: offensam quādā ac similitatem inter Scipionē & Tyberiu cōtraxerūt. Nihil tamen maioris momenti ea res habuit. Atq; ego puro si fuisset domi Africanus tempore cōtentionū illarū: quas postea Tyberius subiit: ipsum nō sic fuisse periturū. Sed quo tempore de lege agraria a Tyberio certatū est: eo tempore Africanus apud Numantiā bellū gerebat. Motus est autē Tyberius ad eā legem ferendā ista de causa. Romani quantū uicini agri hostibus adimebant: partim uenū dare partim in publicū redigere ac egenis ciuib; p modica pensione utendū tradere cōsuerunt. Sed cū icēpissent diuites eas pensioēs augere: pauperesq; excludere. lata est lex: quæ supra quingenta agri iugera ciuem Romanū habere prohibebat. At ea res paucos annos aduersus locupletes auxilio fuit. Nā primo subditis ad cōducendū personis fraus legi fiebat: deinde aperte iā per seipsos diuites propriis nominibus occupare agros cœperunt. Ita ergo exagitatis hominibus neq; militiæ dare nomina neq; filios extollere cura erat: eoq; processura uidebatur res: ut breui exhausta liberorū multitudine seruis ac barbaris per quos diuites colebant agros: tota Italia cōpleretur. In hac igitur parte reip. primus. C. Lelius Scipionis amicus succurrere instituit: sed aduersante locupletum factione ueritus turbationem atq; discordiā ciuitatis ab incepto destitit: ob eāq; rem sapiens est postea uocitatus. At uero Tyberius ut primū tr. pl. creatus est: eam actionem suscepit auctoribus: ut plariq; scripserunt: Diophanes rectore Mitileneo tunc in Italia exulante Blossio cumano Antipatri tharsensis philosophi discipulo: ad quem sunt quædam ab Antipatro scripta. Nonnulli Corneliam matrem asserunt sæpius obiurgando natos: q̄ ipsa Scipionis Cornelia non

Gracchorum uulgo appellaretur: adolescentē impulsisse ad hanc actionē suscipiendā. Alii ob æmulationē Spuriū Poitumū æqualis sui: quē ab exercitu rediens auctū potentia ac celebritate nominis offendit: cupidinē incessisse Tyberiu credunt: insigni aliqua & memorabili actione præcellere. Caius uero frater in oratione quadā scribit Tyberiu Numantiā proficiscentē dum per Tusciā iter faceret: solitudine liberorū & iduotione seruorū prospecta: tunc primū ad legē agrariā sibi quidē funestā animū intendisse. Plurimū uero ipsū plæbs romana impulit per litteras in fornicibus & monumentis ac parietibus inscriptas efflagitās: ut agros publicos egenis ademptos restitueret. Non tamen per se ipsum legē ferre aggressus est: sed præstantissimorū uirorum consiliū adhibuit: inter quos Crassus pontifex maximus & Mutius Scæuola iuriscōsultus: qui per id tempus consul erat: & Appius Claudius socer fuerunt. Nec uidetur lex ulla aduersus tantam iniuriā mitius ac leuius perscribi potuisse. Nā quos oportebat pro his quæ contra leges fecerant pœnas subire: & quos iniuste tenuerant agros cū perceptis fructibus reddere: eos accepto precio dimittere: & egenis ciuibus tradi iubebat. Sed ea lex ut plæbi grata: sic animos locupletū offendit. Itaq; ob auariciā legem: ob iram uero atq; inuidiam auctore obtrectatēs: plæbē deterrere cœperunt: quasi ea lex euerisionē reipub. libertatisq; perduceret. Sed frustra id conati. Nam Tyberii faciūdia quæ malā etiā causam sustinere potuisset: tunc iustā honestāq; dicendi materiā nacta superior in expugnabilisq; euadebat. Pauperū enim astante plæbe causam agens dicere solebat: feras quidē bestias lustrum atq; tectū quo se recipiant in Italia habere: illis uero qui quotidie pro Italia pugnēt atq; intendant præter aerē ignēq; nihil in Italia esse: sine lare sine lege cum liberis coniugibusq; uagari. Mentiri autē imperatores Romanos cū milites hortātur: ut pro aris atq; focis aduersus hostes depugnent. Carere. n. iis Romanos ciues: nō lares paternos: nō monumēta maiori eos tenere: sed pro aliena luxuria opulentiaq; pugnare: pro aliis uulnera ac mortes subire: domos orbis terrarū uerbo quidē appellari: re autē uera terræ glebam nō habere. His & huiusmodi uerbis in cōcionibus grauius & cū iusta indignatione iactatis & plæbio fauore receptis: nullus aduersariorum ualebat resistere. Quare ommissa cōtentione uerborū ad. M. Octauiu adolescentē grauē atq; honestum Tyberiiq; familiarem locupletes confugerunt. Erat autē Octauius & ipse tri. plæ. qui licet ab initio ob amicitia Tyberii recusaret aduersus eā legē intercedere: tamē postea multitudine rogantiū uictus intercessit. Est autē tribunorū plæbis maxima in prohibendo potestas. Vno. n. prohibente nihil alii etiā si cōplures sint efficere possunt. Irritatus ergo ob intercessionē Tyberius: lege illa priori mite & humaniter scripta reiecta aliā plæbi magis gratam legē promulgauit: ut agri qui contra leges possessi erant: dimitterentur nulla mentione precii facta. Erāt igitē quotidie inter Tyberiu Octauiuq; in concione certamina: in quibus licet summō studio ardoreq; contenderent: nihil tamen cōtumeliosum unq; nec uerbū quidē probū ab alterutro decidisse ferunt. Non solum. n. in ludis: ut uidetur: uerū etiam in cōtentionibus atq; iris probitas naturæ educatioq; modesta cōspicitur. Conatus est Tyberius si posset. M. Octauiu intercessorē: quoniā & ipse multū publici agri possidebat: ab incepto mouere restitutione agrorū suorū ex propriis facultatibus licet nō admodū splendidis oblata: per quā oblationē cum nihilomāgis Octauius desisteret: Tyberius edicto proposito omnes urbanos magistratus sinagere quicq; inhibuit: priusq; de lege agraria ad populū referretur. A erario autē sigilla ipressit: ac per quæstores quicq; depromi aut importari uetuit: pœna adiecta si quis contra ægisset. qua conterriti magistratus singuli propria officia dimiserunt. Ob hoc edictū locupletes cuncti uestes mutauere: & mæsti ac sordidati circuibant forum: nec secus paratis clam percursoribus necem Tyberio machinabantur. Ille uero palam gladiū quē Dolonē uocant accinctus ambulabat. Sed cū adesset comitiū dies populo Gracchum ad rē perficiēdam uocante: locupletes omnibus locis occupatis magnā præbuerūt turbationē. Sed nihilominus Tyberius multitudine frater: cū dimouere eos posset: & iā id facere aggrediretur: Manlius & Fuluius uiri consulares Tiberium adeuntes & manu prensantes precibus & lachrymis orant: ne hoc agere uelit. At ille quantum nunq; antea periculū attendens & simul reuerentia tantorū uirorū permotus: quid se facere uelint percontatur. At illi non esse se tantæ rei consilio idoneos affirmantes: ut senatus arbitrio permitteret: sua seruit. Verū ubi frequens senatus ob potentiā locupletū nihil perficere ualuit: conuersus ad rē non legitimā neq; humanā: Octauium amouere tribunatu instruit. Ac primo quidē multis uerbis suppliciter eum rogauit: ut ab incepto desisteret: populoq; Ro. cōcederet iusta postulātū & parua pro magnis laboribus periculisq; habitu. Deinde ut ille hoc negauit non posse ambos in eodē magistratu æquali potestate præditos de maximis rebus cōtendentes sine bello euadere: cæterū unā se medicinā intueri inquit: ut alteruter eorum magistratu abrogaretur. Itaq; de se primo Octauius referret statum populi Romani iudicio: statimq; si iuberet tribunatu abiturum. Hoc quoq; repudiante Octauio: se de illo relaturum esse dixit: nisi sententiā mutaret. His simul dictis concionē dimisit. Postera uero die reuocata concione rursus Octauium uerbis mouere conatus est: quibus frustra consumptis ad populū tulit de Octauii abrogatione: statimq; tribus in suffragium ire iussit. Erant tribus quinq; & triginta: quarum cum decē & septē iā Octauium abrogassent: unaq; duntaxat restaret ad rē perficiendā: parumper sistere iubens: iterato ad Octauium conuersus est rogans atq; obtestans: ut ab intercessionē desistere uellet: neue sibi hanc notā inferri pateretur: simulq; spectate populo Ro. ipsum reuerenter cōplexus deprecabatur. His precibus Octauium nō nihil motum feruit. Nam & impleisse oculos lachrymis & aliquanto cum silentio stetisse tradunt. Sed ubi ad locupletes prospexit: aderant. n. in concione: quasi uerecundia adductus generose respondit: ut quod uellet Tiberius exequeretur. Eo igit abrogato populi iussu: missus a Tiberio apparitor de tribunali illum detrahere noluit. Concursum est a locupletibus ac plæbe factus: rixaq; sic exorta. Octauius per tumultum euasit. Liberto autē: nam liberis apparitoribus Gracchus utebatur: lumina effossa. In hoc lex agraria fertur: tresq; uiri ad agros diuidendos creatur. Tiberius ipse legis auctor: Appius Claudius socer. C. Gracchus frater nō præsens ille tunc: nā

apud Numantiā cū Scipione militabat. In locū autē Octauii Mutius quidē Tyberii clientulus in tribunatu suffectus. Quibus rebus perculsi locupletes & Gracchi potentiā ueriti in senatu aduersabantur: petenti q̄ ex more tentoriū publicū quo in diuisione agrorū uteretur: aliis etiā leuioribus ex causis sæpe concessum denegarunt. Expensas uero in singulos dies nouē nūmos statuerunt: auctore Nasica qui propter multitudinē possessionū legi agrariæ infensus uel acerrimū inimicū se Tyberio præstabat. Plæbs autē multo magis & ipsa exarserat aduersus locupletum iniurias: ac repente quodā ex amicis Tyberii defuncto: signisq̄ ueneni apparentibus magno concursu atq̄ clamore plæbis funus celebratū. Cadauer. n. igne disruptū tam uim putridi humoris effuderat. ut flamma extingueretur: nec instaurato igne cremari potuit: priusq̄ in aliū locū transferretur. tandē omni arte adhibita: uix fieri potuit ut ignis cadauer attingeret. Ad hæc Tyberius ut magis plæbē irritaret: uestem mutata natos in concionem adduxit: & quasi sibi ipsi diffideret: eorumq̄ ac matris salutē plæbi cōmendauit. Post hæc Attali Philopatris defuncti testamēto a Pergamenis Romā transmissorū in quo populus Ro. hæres scriptus fuerat: statim Tyberius ad populum tulit: ut regia pecunia ciuibz Romanis quibus agri dabantur pro cultura assignaretur. De oppidis autē quæ Attali fuissent nihil ad senatum sed ad populū Romanū pertinere prædicabat. Hoc uel maxime senatum offendit. Itaq̄ Pompeius in senatu assurgens seuicinū esse Tyberii: ac ob id exploratū habere inquit diadema: & purpurā ex regia gaza per Eudemū pergamenū Graccho delatā tanq̄ Romæ regnāturo. Q. uero Marcellus Tyberium obiurgauit: q̄ patre Graccho censurā gerente quotiens redirent a cōna Romani ciues lumina extinguere solebant: ne conuiujs ac uoluptatibus nimium dediti uiderētur: cū filio autē audacissimi ac perditissimi ex plæbe homines pernoctare conspiciantur. Titus Annius neq̄ sapiens neq̄ humanus uir cæterum interrogare ac respondere promptus: cū dixisset Tyberiiu collegā suū sacrosanctū uiolasse: ac Tyberius aduocata confestim plæbe Anniū accusaret: inferior & eloquentia & auctoritate Annius ad suas argutias confugit: ac ut paucis audiretur: ante accusationem obsecratus: concedente. Tyberio sic interrogauit: Si tu inquit Tyberii cōdenare me uelis ac propellere: egoq̄ de tuis collegis aliquem appellabo: an illum mihi auxiliari uolentē abrogabis? Ad hanc interrogationē dicitur Tyberius q̄q̄ disertissimus ac prōptissimus erat: obmutuisse. Tunc igitur concionē quā Annii accusandi causā uocauerat: re infecta dimisit. Sentiēs autē illa quæ circa abrogationē Octauii gesta erant: non solū potentibus uerū etiā multitudini molesta ac grauiā uideri: pollutā ac deiectā tribunitiā potestatē quæ sacrosancta hætenus fuerat arbitrantibus: orationē habuit: cuius non ab re fuerit sententias paucas hic annotare: ut copiā ac facundiā eius uiri intelligere ualeamus. Esse quidē sanctū & inuiolabilē tri. plæ. ex eo iquit q̄ plæbi consecratus: eiusq̄ innititur potestate. Itaq̄ si aduerso animo iniuriā plæbi faciat eiusq̄ robur impediāt aduerseturq̄: ipsum per hoc se priuatū reddidisse. cū ea non agat pro quibus honor sibi fuerat demandatus. Nā & capitolū euertere & naualia incendere tribunitū plæ. si quis sinat: non ob hoc tribunitū plæbis esse desistere: sed malū tribunitū esse: q̄ si plæbē oppugnet: ne quaq̄ tribunitū remanere. Esse uero pergrauē si consul a tri. plæ. in carcerē duci possit: ipse autē tribunus a plæbe deponi & abrogari non possit: cū potestate cōcessa sibi a plæbe cōtra atq̄ sibi data fuerat abutatur. Cōsulē nāq̄ & tribunitū plæbis a populo Ro. creati: regiā quidē potestātē omnes omnino magistratus cōplexi & insuper maximis sacerdotiū consecratā fuisse: sed nihilominus Tarquiniū exactū a populo Ro. & propter unius regis superbiam regiū nomē sub quo Roma condita atq̄ adaucta fuerat: omnino extinctū fuisse. Quid ita sanctū ac religiosum ut uirgines uestales? tamē si qua ipsarū deliquerit: uiua suffoditur. Desinit enī sacrosanctæ & inuiolabiles esse dum aduersus deos delinquūt: p̄ quos sacrosanctæ & inuiolabiles habentur. Nec ergo tribunitū pl. si plæbē offendat imobilē ac sacrosanctū esse per plæbē amplius dignū est: cū quā pollebat potētia eam ipse sustulerit. At qui si iuste tribunitū adeptus: maiori parte tributū decernēt: quomodo nō iustius sibi auferetur cunctis tribubz abrogātibus? Nihil esse usq̄ adeo sacrū ac religiosum ut res deorū immortalū numini dedicatas: attamen illas mutari & transferri posse iussu populi Ro. nemo unq̄ dubitauit. Licuisse ergo populo Ro. & tribunitū plæbis quasi munus quoddā dedicatū in aliū trāsferre. Quod autē tolli ac trāsferri possit uel ex eo patere: quod sæpe iam qui habuerūt se ab eo magistratu iureiurando excusauerant. Hæc & similia Gracchus differebat. Post hæc amicis minas ac factionē aduersus eū inīta sentientibus aliq̄ tribunatu opus fore ad salutē Gracchi censentibus: rursus multitudinē alijs legibus p̄ quas tempora militiæ detrahebat & iudicibus tunc senatoribus æquū numerū ex equestri ordine admiscebat: excitare: & aperte iā senatus potētiā concione magisq̄ iusticia aut honestate oppugnare aggressus est. De his rebus cū ad populū referret cerneretq̄ aduersariorū partē superesse: quoniā non satis frequēs multitudo cōuenerat: cōcionē dimisit. At postridie mutata ueste in forum descendens lachrymans ac miserabilis ac se metuere affirmans: ne inimici noctu aggressi eum necarent: sic hoies cōmouit: ut frequēs multitudo circa domū eius præsidij causa excubias agerent. Prima uero luce aues augurandi causa delatæ sunt: quibus oblata esca: nulla ipsarū præter unā prodixit: etiā cauea uehemētē agitata: nec ista ipsa quæ prodierat escam attingere uoluit: sed sublata ala sinistra & collo producto rursus in caueā se recondidit. Hoc signum propter id quod prius euenerat: magis Tyberiiu cōmouit. Erat enī illi galea qua in prælijs utebatur magnifice ornata atq̄ insignis: in ea angues oua pepererant: iāq̄ fortis formati erant: quod accedente auiū signo magis formidinē incusserat. Processit tamē cōuentione populi circa capitolū audita: & domo egrediēs per delimē offendit: adeoq̄ percussio uehemens fuit: ut unguis maioris digiti scinderetur: sanguisq̄ profusus per calceū emanaret. Profectus insuper aliquātulo coruos ad sinistram in stillicido pugnantes cōspexit: lapidibz ab altero coruorū dimotus iuxta pedes eius in magna turba prolapsus est. Hoc nō solū Tyberii sed etiā audacissimos eorū qui aderant turbauerat. Verū Cumanus Blossius tunc forte præsens & pudendū & dolendum esse inquit: si Tyberius Gracchi filius Scipionis nepos princepsq̄ populi Ro. ab uno coruo detur-

ritus: ciues deferat suos: nec uocatus exaudiat: nec inimicos tamē hoc in risu posituros: sed quasi regnet & delitiis deditus sit: calūniandi occasionē habituros. Interea nōnulli a capitolio decurrentes: properare eum iubebant: utpote rebus prospere succedentibus. Profectus itaq; primo congressu præclare acceptus est. Nā & popularis plausus apparenti sublatus prompteq; uia concessa: globo etiā circumdatus: ne quis appropiare posset: deinde per Mutium tribus uocari cœptæ: sed tamen per tumultum: qui ab extremis oriebatur: fieri quicq; non potuit: mixtis atq; incertis omnibus pellentiū ac renitentiū fluctuatione. Inter hæc Flavius Flaccus senator in eminentem locū euadens: ubi præ clamore itrepituq; multitudinis exaudiri uox nō poterat: manu significauit uelle se cum Tyberio loqui. Iussu itaq; Tyberii per multitudinem receptus: ubi ad eū peruenit: nuntiat diuites postq; cōsulem mouere nequibant: cōsiliū de nece eius per seipso agitare cœpisse: eaq; de causa ac liberos cū armis habere. Hæc ubi circumstantes Tyberii audiuerunt: subito togas accinguntur: hastilibusq; quibus multitudinem reprimunt de manibus ministrorum ablatis: sitisq; sese ad resistendum propere cōpararunt. Sed illi qui longius aberant: hanc præparationem adnuntiantes: cum quid ea res sibi uellet percontarentur: tāgens caput suum Tyberius: periculū sibi imminere significabat. Hoc signū inimici maligne interpretati quasi regem diadema petere illum senatui nuntiarunt: ob quem nuntium cum omnes perculsi essent. Nafica prius cōsulem ut libertati succurreret cohortatus: deinde ubi a cōsule grauiter responsum est: nec se auctorem fore intestini belli: nec quemq; Romanū ciuem sine iudicio necaturum: si tamen aliquid decernat populus Ro. a Tyberio coactus id se pro lege non habeturum: profiliens Nafica: quando inquit cōsul ciuitatem prodit: qui leges saluas esse cupiunt: me sequantur. Hæc dicens licinia toga supra caput posita in capitolium ire pergit: alijq; post eum toga circa brachiū inuoluta secuti sunt. At multitudo ob reuerentiā amplius morū uiroꝝ aditum negare minime ausa: sese retrahens cōprimebat. Tulerant ab initio hi qui cum Nafica cæterisq; aduenerant fustes & clauas: ipsi uero: subfelliōꝝ fragminibus pedibusq; reuulsis obuios ferientes contra Tyberii euadebant. Cæde itaq; & furga Tyberii sociorū facta: cum ipse Tyberius cursu euadere properaret: toga per quendā retētus: cecidit: ugenti uero. P. Saturninus collega eius pede subfelliū caput percussit. Hic primā: secundā uero. L. Ruffus: de qua etiā gloriari solitus erat: plagā infixit. Et alii uero circiter. xxx. mactati fustibus & lapidibus omnes: fei ro autem nemo. Hanc primā post exactos reges cōtentioū fuisse tradunt: quæ sanguine & cæde ciuiū finiretur. Nam alias quidē nec paruas neq; paruis de rebus agitas ita transegerunt: ut cedere magis iter se motu quidē plæbis senatus: plæbs autē pudore ac reuerentia patrū q̄ certare uiderentur. & in hac ipsa contentione facile cessurus uidebatur Tyberius: si uerbis & auctoritate eū flectere perrexissent. Et certe primo impetu in ipsum factō per facile cessit absq; pugna & uulneribus resistendo illatis: sed ira potius atq; odio locupletum q̄ ob eas quæ iactabantur causas perpetrata cædes Tyberii uidetur fuisse: cuius magna fuerit cōiectura: q̄ in ipsum etiā mortuum crudeliter sæuierunt. Nō enī tolli corpus nec fratri uel ad nocturnā sepulturā postulantī concesserunt: sed in Tyberii una cū aliis cadaueribus proiecerūt. Nec finis hic erat: sed amici corū ac familiarū eius alios indicta causa in exiliū pepulerunt: alios captos durissime trucidarūt. iter quos. C. Villius in culeo cū anguib; isutus necatus est. Necatus etiā Diophanes rhetor. At Blossius Cumanus Tyberii familiaris ad cōsules perductus: cū de rebus gestis interrogaretur: se Tyberii iussu cūcta fecisse respondit. At hæc Nafica: quid si te capitolium incendere Tyberius iussisset: an id quoq; fecisses? Nunq̄ iussisset hoc inquit: sed si iussisset paruissimē: Nā pro utilitate populi Ro. nec aliter unq̄ erat iussurus: Hic Blossius tunc euadens in Asiā ad Aristomichū fugit: rebusq; Aristomichi deinde profligatis: sibi ipsi mortē cōfeciuit. Post mortē Tyberii ut plæbis dolor leniretur: senatus diuisionē agroꝝ impugnare destitit: permisitq; ut loco Tyberii aliū eligerent ad agros diuidendos. Electus est igitur. P. Crassus Gracchorū affinis. Filiā enī Gracchi. C. Craccho uxore habebat: q̄q; tradit Cornelius Nepos nō Crassi sed Bruti qui de Lusitanis triumphauit filiā. C. Craccho nuptā fuisse: sed plures ita tradunt ut modo diximus. Sed quæ grauis plæbi foret Tyberii mors: & iā uindicta acusatorēsq; cōtra Naficam pararetur: sollicitus de salute Nafica: senatus liberā sibi legationē in Asia decreuit. Non enī obscura erāt populi Ro. odia: sed clamabāt obuii maledictisq; incessabant tyrānū cæde tribunitia fœdātū pollutūq; & inexplabile uocitantes. Nafica igitur quanq̄ maximo sacerdotio illigatus: tamē ea de causa Italiā dimisit: ac ubi in Asiam peruenit: haud multo post circa Pergamū interiit. Nec mirum si usq; adeo Naficā oderat populus Ro. cū Scipio ipse Aphricanus summa alias gratia fræctus parū abfuerit: quin omni beniuolentia & caritate populi Ro. destitueretur: q̄ apud numantiam cæde Tyberii nuntiata sibi: carmen Homeri pronuntiauit: in hanc sententiā: Sic pereāt alij qui talia facere pergunt q̄q; postea in concione rogatus: quid de morte Tyberii sentiret: non placentē dedit responsionē. Ex quo factū est: ut plæbs illi cōcionanti obstreperet: quod antea fecerat nunq; & ipse ad maledicta in plæbem irritatus est: de quibus in Scipionis uita sigillatū diximus. C. autē Gracchus siue inimicos ueritus: siue ut inuidiā illis accumularet: statim post mortē tyberii fratris omisso foro se in ociū tradidit: quasi & tūc miserē & in futurū abiectē uitā acturus: ut etiā quibusdā de se præstaret sermonē: quasi ea dānaret quæ tyberius gesserat. Erat autē per id tempus admodū adolescens. Nam tyberium constat ante trigessimū ætatis annū interiisse: quo ut supra diximus nouē annis Caius minor erat. Sed procedēte tempore cum mores in eo graues & a pigritia mollicie auaricia uoluptatibus alieni apparerent: facultasq; dicendi ad rempub. cōparata: statim creditū est illum nequaq; in posterum quietē acturū. Nam in defensione cuiusdā amici sui Vēbili laticia plaususq; exultaret. Quibus rebus perculsa nobilitas multa iam inde agitare cœpit: & ante prospectare quæ admodū efficere posset: ne. C. Gracchus tribunus plæbis crearetur. Forte euenit: ut quæstor in Sardinia cum Horeste cōsule nauigaret. Id. n. munus. C. sorte impensum inimicis eius gratum fuit: sibi

uero non ingratus: utpote qui nosset non inferiorē se bello esse q̄ in foro. Præterea adhuc rostra suggestum q̄ perhorrens: nec plæbi amicisq̄ rogantibus denegare suam operā uolens omnino profectiōē illā libenter suscepit. At qui opinio magna optinuit Caium Gracchū summū & absolutū fuisse popularem: multoq̄ in ea re iudicio populi Tyberium fratrem anteisse: quod uerum non est: sed necessitate potius compulsus q̄ iudicio animi se ad rem pub. contulisse uidetur. Scribit Cicero orator: C. Graccho omnes magistratus repudiāti & in ocio uiuere cupienti fratrem Tyberiu in somnis uisum dixisse: quid tardas Cai? nulla est fuga: sed ambobus unā uitā & unā mortē pro populo Ro. certantibus fata statuerunt. Cum uero in Sardiniam uenisset: ibi omnifariam uirtutē ostendens: audacia quidē hostes iusticia in subditos: beniuolētia & obseruantia erga consule: ceterā iuuentutē: temperantia autē & industria etiā seniores anteibat. Vehementi atq̄ pestifera hyeme exercitū opprimēte: cū cōsul a ciuitatibus uestem militibus peteret: & illæ missis ad senatum legatis: se a præstatiōe uestium excusarent. nec aliunde uestiendi exercitū facultas consuli permitteretur: magnoq̄ ob eam rē milites afficerentur incōmodo: adiēs ciuitates Caius effecit: ut ipsæ spōte sua uestem exercitui donarent. Ea Romæ nuntiata cū popularis gratiæ uiderentur initio senatū turbauit: & prius quidē ex Lybia uenientes Micipsæ legati ingrate accepti fuerant a senatu: q̄ dicerent Micipsam. C. Gracchi gratia frumentū in Sardinia misisse. Ut igitur Gracchū diutius in Sardinia detinerent: ut militibus successores mitterentur: utq̄ Hostes consul in Sardinia remaneret: decreuerūt: ut sic Caius quoq̄ remanere cōpelleretur. Sed ille re intellecta: statim ob irā e Sardinia nauigauit: Romæq̄ ex improviso conspectus non solū inimicis uerū etiā amicis reprehensionis causam aduersus se præstitit: q̄ contra maiorū exempla quæstor ante consule e prouincia decessisset. Attamen cū de ea re apud censores accusaretur: oratione habita sic mentes omnium mutauit: ut magis iniurias passum iudicarent: duodecim se annos militasse ostendit: cū lex cæteris decē in necessitatibus diffiniat. Quæsturā per trienniu gessisse: cū lex finito anno redditum quæstori pmittat. Se unū plenos loculos pecuniarū extulisse: uacuos reportasse: cū alii potato quod extulerant uino plenas auro atq̄ argento amphoras reportarint. Post hæc rursus accusatus est quasi particeps flagellianæ cōiurationis: in qua causā cū omnem suspiciōē a se repulisset purūq̄ & insonē esse constaret: statim tribunatum petere præparauit. In quo licet uniuersa nobilitas ipsum oppugnaret: tamē multitudo tanta in urbē ex Italia cōfluxerat: ut domus testaq̄ deessent nec turbā capere comitium posset: ex rectoriis atq̄ tegulis suffragia præstarentur. Hoc duntaxat conando affecuta nobilitas est: ut non primo quē admodum sperabat: sed tertio loco tribunus crearetur. Postq̄ tribunatum iniiit: statim primus omnium collegarum apparuit: nam eloquentia egregie præditus: & ob ea quæ passus fuerat acer & audax ex quacumq̄ causa in complorationē Tyberii fratris sermonē traducebat: cōmemorans quæ tunc facta fuissent: atq̄ deinde ostendens maiores contra Faliscos bellū intulisse: q̄ Genutiū quēdam tribunum plæbis iurgio incessissent: & M. Vettium ultimo supplicio affectū: q̄ transeunti per forum tribuno plæbis de uia non cessisset. At isti inquit spectantibus uobis Tyberiu mactauerunt: & per mediam urbē tractum ex capitolio in Tyberim proiecerunt: amici quicunq̄ capti sine iudicio necati sunt. At qui more maiorum si quis capitali iudicio accusatus non ueniat ad se defendendum: tamen eum domi ante ianuam cōsistens nomenclator tuba citat: nec ante contra ipsum fertur sententia. Ista caute & diligenter maiores nostri iudicia moderati sunt. His ille uerbis multitudine concitata: & erat quidē magnæ uocis & in dicendo firmissimus: duas tulileges: alteram ut qui magistratu per populum remotus esset: facultatem alterius magistratus ineundi non haberet: alteram ut si quis in magistratu constitutus ciuem Romanum sine iudicio necasset: in eum populi animaduersio foret: quarum altera M. Octauius qui Tyberio rogante tribunatum dimittere iussus fuerat: notabatur. altera in Popiliū qm prætor amico Tyberii in exilium pepulerat: iudicium parabatur. Sed Popilius statim per fugam sibi consuluit. Octauium uero ipse Caius ob Cornelie preces seruauit lege abrogata. nec ingratum fuit populo Romano cum diceret in concione se Cornelie matri precanti salutē Octauii concessisse. Nec sanē ipsa Cornelia minus ob uirtutem filiorum q̄ ob memoriam Africani patris a populo Ro. colebatur: cui etiam cū postea statua decerneretur: sic scriptum est: Cornelie Gracchorū matris. Narrantur autem multa uenuste & oratorie de Cornelia matre a Caio dicta aduersus quendam inimicorum. Tu inquit Corneliā uituperare audes: quæ Tyberium peperit? Cūq̄ inimicus ille de mollicie notaretur: Qua ratione iquit te cum Cornelia comparas: an tu peperisti ut illa? At qui nemo ciuis ignorat diutius illā sine uiro fuisse q̄ te uirū. Multa huiusmodi ex orationibus suis sumi possunt: in quibus mordacitas uerborū apparet. Leges præterea tulit populares aduersus potentiā senatus: ueluti de coloniis deducendis de uestibus publice militibus dandis sine stipendiorū diminutione: de minoribus decem & septem annis ad militiā non cogendis. Tulit & de suffragiis sociorū pares Italos & ciues constituens. Tulit & frumentariam legē de annona pauperibus assignanda. Tulit de iudicibus deligendis. Nā cū soli antea senatores iudicarent: ob eamq̄ rem a plæbe timerentur: trecētos ex equestri ordine iudices adiecit: parem senatoribus numerum statuens. Hæc lex potentiā senatus magna ex parte præscidit: atq̄ in ea lege ferenda & alioḡ egregie diligentia usum ferunt: & primum omnium qui ante se fuerant ita concionatum: ut non ad senatum & comitium ut mos erat: sed ad forum conuersus persisteret: quod postea semper in dicēdo seruauit. At qui ex hac parua re magna in repub. muratio oriebatur: traducta dignitate ad populum: quasi non de senatu sed de populo Ro. is qui oraret cogitare deberet. Cum uero plæbs non solum eam legem susceperet. uerū etiā Caio potestātē daret: ut ex equestri ordine quos uellet iudices eligeret. tūc quasi regia suffulcris potentia: etiam a senatu in dicendis sententiis obseruabatur. Quotiens uero sententiā dicebat: semper aliquid decorum ac præclarum deferebat: quale fuit decretum eius de frumento a Fabio misso. Fabius. n. pro prætore ex Hispania frumentum transmiserat: at Caius senatui psuasit precium ciuitatibus reddendū

esse: Fabiumq; reprehendendū: ut grauem prouincialibus & nimis dure imperantem. Ex quo senatus consulto magnam senatus laudem affecutus ē. Deceuit etiam colonias deducendas uiasq; muniendas: rem frumentariā procurandam: atq; iis omnibus dum agerentur: ipse magistratum gerens indefesso studio ac necubi deficiens præerat: tanta ac tam mirabili uigilantia & celeritate: ut ad singula duntaxat uideretur intentus adeoq; ipse unus omnia obibat: ut etiam acerbissimi inimici obstupescere cogerentur uix per omnia efficacem atq; inuictum. Delectabat uero populū Ro. ipsius aspectus. Semper. n. illum turba ingens sequebatur operariorum fabrorū legatorū magistratū militum studioforum: quos oēs benigne alloquens & in humanitate grauitatem conseruans: seq; unicuiq; illorū decenter impertiens: calūniatores ostēdit eos qui se ut superbū aut inhumanū criminabantur. Maxime uero diligentem circa uiaꝝ procuracionem se præticit: tum utilitatis causa tum etiam ornatus. Rectis quidem regionibus uias deduxit: & eas partim arenā muniuit aggeribus: iniqua adæquans: & quantū ualles torrentesq; abrumpebant: pontibus aqua: lilitudine ac procluitate cōiungens: pulcherrimā operis speciem ostendit. Dimenso prætera uiarū ipatio singulis miliaris (est autem miliarium paulominus q̄ octo stadia) colūnas lapideas spatio signa præferētes constituit. Alios insuper lapides parum inter se distantes ex utraq; uiaꝝ parte disposuit: ut ex illis facilliter & sine saltu in equos esset ascensus. Ob hæc eū a populo Ro. laudaretur: omniaq; concedere se partim ostenderet: dixit in concione se pro his rebus gratiā petitorū: quæ si concederetur sibi: pro summo beneficio acciperet: si negaretur non grauius ferret. Hæc uerba expectationē dederunt: quasi consulatū petere uellet. Instantibus igitur consularibus comitiis cunctisq; in expectationē adductis: prodii' Gracchus incapum una cū amicis. C. Fannium ad consulatū petendū adducens: pro eoq; rogans: designari consulē fecit. Ipse uero Gracchus tribunus plæbis secundū creatus est: plæbe id iubente sine ulla ipsius petitione. Sed cū animaduertit senatum sibi insensum. Fanniu uero cōsulē ob id ipsum minus potentē: q̄ sibi amicus putabatur: rursus aliis legibus promulgatis: animos plæbis suscitauit: Colonias Tarentū atq; Capuā mittēdas & latinos in cōmunionē ciuitatis uocandos decernens. At senatus metuens ne omnino in expugnabilis fieret Gracchi potentia: nouū & inusitatum remediū adinuenit. Vt. n. studia hominū ab illo diuerteret: multa contra bonū aquūq; plæbi concedere decreuit per hunc modū. Erat Liuius Drusus collega i tribu: natu uir claro loco natus: & ingenio eloquētia diuitis plurimū pollens. Huic senatus persuadet: ut una secum aduersus Caiū insistat sine ulla plæbis offensa: sed ea plæbi ministrans: pro quibus aduersus eā resistere pulchrū esset. Promittens igitur tribunatū suū Drusus arbitrio senatus leges tulit: nec præclarum aliquid nec fructuosum reip. cōtinentes: sed unū duntaxat agentes: ut. C. Gracchus uoluptate & gratia apud plæbem superaretur. In qua re se ipsum arguit senatus non res a Cajo gestas moleste ferre: sed personā eius oppugnare uoluisse. Nā Graccho duas Colonias decernenti resisterunt: quasi populū exhauriret. Liuius autē duodecim colonias & tria milia ciuiū i singulas eaz deducēda censenti libentissime assenserunt. Et rursus Graccho pauperibus agrum diuidendi & pensionē reipub. ob id soluendā censenti quasi gratiam plæbis aucupanti aduersari sunt. Liuius autē petitionē remouens eis placebat. Caius paria suffragia latinis concedens senatū offendit. Liuius autē ne liceret quēq; latini nominis i exercitu flagellis cædi legē ferēt auxilia ei sunt. Illud tantū utilitatis i rebus Liuii fuit: q̄ quotiēs de his rebus ad populū ferret: prædicebat se ea dicere ex cōsensu & approbatione senatus: quæ res populū i gratiā senatus reducebat: antiquaq; contentionū deleta memoria. Maxime uero Liuius p̄fuit ad auctoritatē & gratiā: q̄ nunq; propriæ cōmoditatis cā legē tulisse apparuit: nec deducendis coloniis præesse uoluit: sed alios præfecit. Nec pecunias tractauit: cū ipse Caius plæraq; eorū quæ decernebat: p̄ seipsum exequeret. Post hæc rubrio quodā Gracchi Collega referēte: cū plebs sciuisset ut Carthago a P. Scipione nuper eueisa restitueret: & sorte Cajo euenisset: ut ea de causa Libyā nauigaret: et maior tunc Drusus p̄ absentia Caii factus: maxime fuluius creuit calūniis. Erat. n. Fuluius. C. Gracchi familiaris & i diuisione agroꝝ collega: uir seditiosus & senatui iniustus: nec plæbi carus p̄pter suspicionē: q̄ fama erat socios ad defectionē sollicitasse. Quibus sine p̄batione argumentorū iactatis: ipse Fuluius fidē nō sani neq; quieti animi ostēdebat. Ea res Gracchi potentia minuit: ut illius inuidiæ sociis: & cū Scipio Africanus subito defunctus eēt: signaq; nōnulla plagæ & uiolētiae ut in eius uita scripsimus: in ipso mortuo apparerēt: maxima de Fuluiio suspicio fuit: utpote inimico & ea ipsa die cōtra Scipionē publice iuecto. Artigit uero et. C. Gracchū ea suspicio: ac tā graue facinus in summū uix & principē ciuitatis p̄petratū nō modo ultione sed redargutioē et caruit: quoniā plæbs sollicita de salute Gracchi ne ille forsam particeps necis iueniret: iudiciū dissoluit. Sed hæc prius facta erant. In Libya uero dū Carthaginem quā lunoniā appellauit: Gracchus restituit: p̄ multa i pedimēta a genio loci tradunt opposita. Nā primum signum uiuentorū correptum: cum signifer ualide resisteret: fractum ē: & sacra altaribus imposita surgens procella dissipauit: & extra terminos designatæ urbis abiecit. ipsos præterea terminos lupi inuadentes ac turbantes longe detulerunt. Attamen Gracchus omnibus constructis atq; ornatis: septuagesimo die post q̄ Roma disceiserat in urbē reuersus est: audita Dru si aduersus Fuluiū insectatioē & rebus urbanis præsentia eius efflagitantibus. Nā. L. Opimius uir potens in senatu: qui prius i petitione cōsulatus succubuerat. C. Graccho Fanniu in comitiis præferente: tunc iteq; petens: multis adiuuantibus si consul fieret potentiam Gracchi: quæ iā quodāmodo consenuerat: ob multitudinē ad gratiā plæbis ipso concedente senatu re publicā gerentium depositurus uidebatur. Postq; igitur. Roman rediit: quo populatioꝝ forer: ex palatio ubi prius habitabat: in locum foro propinquū: ubi cōplures egeni & tenues ex plæbe hoies habitabat: imi grauit. Deinde cum alias promulgasset leges: ob quas frequens concursus ad eū fiebat: senatus fannio cōsulū persuasit: ut oēs præter urbanam multitudinem urbe depelleret. Facto igitur per præconē mādato duro quidem atq; insolito: ut nullus ex sociis atq; amicis populi Ro. per eos dies Romæ adesset: opposiuit Caius

edictum: per quod consulem quidem reprehendebat: sociis autē si manerent opem se latū: aduersus infolentiam consulis pollicebatur: quod tamen non fecit. Nā cum cerneret quendā ex hospitibus ac familiaribus suis per apparitores consulis trahi: permisit: nec restitit: siue uiribus suis diffusus: siue ut ipse inquit nolens principii pugnae cupientibus aduersariis praestare: & forte euenerat ut collegas et suos per id tempus haberet infensos ex huiusmodi causa. Futurum erat in foro gladiatorum spectaculum: & magistratuū plariq; constructis circa forū ad spectandū locis ea mercede locabant. Hæc loca Caius per edictū purgari iussit: ut plæbs spectare sine mercede ualeret. in quo cū sibi nō pareretur: expectata præcedente certamen nocte: constructiones ipsas per operarios & fabros suos demolitus: uacuum ad spectandū multitudini locū ostēdit. Quod factum ut plæbi gratū fuit: sic collegas ab eo tanq; agresti superboq; alienauit: atq; ex ea re tertium tribunatum creditur amisisse: suffragiis quæ plurima præstabantur: maligne & fraudulenter per collegas occultatis. Sed hæc non satis clara sunt. Tuliū uero hanc repulsam grauiter & iniquo animo. Aduersus inimicos ridentes insolentius q̄ par erat inclamauit: eos sardoniu risum ridere ignaros q̄ magnis tenebris ex suis actis circumfundantur. Cum autē Opimius consul factus multas ex legibus a Caio latas abrogaret: & Carthaginem in alium locum transferendā decerneret: atq; ea faceret: ut Caius irritatus necis suæ occasionem præstaret: primo tempore tolerantia habuit: sed ubi familiares amiciq; & in primis ipse Fuluius incitare eū cœperunt: contracta multitudine aduersus consulem resistere statuit: ad quā rē tradunt matrem Corneliā ipsum adiuuissē: latenter multitudine conducta ex agris in urbem sub messore specie transmissa: ut i ipsius Corneliæ epistolis ad filiū sub enigmate scriptū legitur: licet tradant nōnulli Cornelia repugnante hoc a Caio factum. Quo de Opimius de abrogandis legibus erat relaturus: prima luce ab utrisq; capitoliū occupatur. Ibi dum consul sacra fecisset: minister quidam Antyllius nomine intestina asportans illis qui circa Fuluiū erant dixit: Cedite bonis ciuib; mali ciues: & adiungunt quidā ipsum iobscœnam figuram brachium nudum simul his dictis per iniuriam ostendisse. Hic ergo statim occiditur: magnis stilis ea decē ut dicitur comparatis. Ea cædes populum quidem turbauit: ducum uero ipso forum uaria mēs fuit. nam Caius quidem indoluit: & eos qui id fecerant reprehendit. Opimius uero quasi occasione parata ad ulciscendū suos cohortatus est. Imber ea die certamen diuisit. Postridie uero summo mane consul senatum iuriam uocauit: atq; dū ibi de republica ager: quidam ut ordinatum erat: Antylli corpus feretro impositum cū planctu & lamentatione in forum secus curiā ipsam detulerunt. Simulante consule id se admirari: lenitū progreditur: positoq; in medio eorum feretro: ueluti super magnum facinus patres inclamant. At multitudinem indignatio habebat: q̄ Tyberii Gracchi tribuni plæbis in capitolio nuper occisi corpus i tyberim proiectum fuerat: ministrum uero Antyllium qui & si non iure necatus esset: iustas tamē præstiterat irarum causas: in foro circumfusi senatores populi Romani deplorarent: eūq; ostenderent: ad necem reliquorum ciuium: qui plæbem Romanā defendebant. Senatus post hæc curiā reductus decernit: ut Opimius consul uideat: ne quid res publica detrimenti capiat. Ille statim iubet: ut senatus arma capiat: utq; equites Romani singuli binos seruos cum armis postridie adducant. At Fuluius cōtra se parare: & plæbem colligere incepit: sed Gracchus ipse foro abiens iuxta patris Gracchi statuam constitit: Atq; eam diutius cum silentio intuitus: tandem flens suspiransq; discessit. Ob hoc multi ex plæbe homines in commiserationem adducti: ac se ipsos castigantes: q̄ hominem derelictum proditumq; patiantur: profecti custodiæ causa circa ædes eius pernoctarunt: non potationibus & clamoribus intenti: ut ii qui circa Fuluiū excubabant: Nā illi ebrietatibus & tumultu noctem transegerunt: ipso fuluio in primis lasciuiente. & contra atatem suam multa dicente agenteque. At apud Gracchum nihil simile: sed tanquam in publica calamitate mæsti & futurum spectantes: partitis uigiliis excubabant. Albescēte igitur die Fuluius uix e somno propter uolentiam excitatus suos armat spoliis Galatarum: quæ domi suæ ex triumpho supererant: ac subito minaci clamore in aduentinum montem euadit. Caius uero nec armare quidem se uoluit: sed tanquam in forum iturus togatus processit: paruū duntaxat accinctus gladio. Exeuntem domo uxor in uestibulo profectata atque altera manu natum tenens: altera uirum apprehendens inquit: Non te Caii nunc in rostra tribunum plæbis & legumlatorem transmittō: Nec ad bellum gloriosum i quo & si aliquid accideret aduersi saltem honestum mihi luctum relinquis: sed Tyberii fratris tui interfectoribus te obiciis inermem: recte id quidem ut patiaris magis quam agas. Vicerunt enim peiora: ui & ferro iudicia peraguntur. Si apud Numantiam frater tuus occubisset: ac corpus ad sepulturam reddidisset hostis. Nunc autem & ego fortassis fluuiū quodam aut mari te prosequi compellar: obsecrans an sicubi in his tuū corpus appareat. Quid enim aut diis aut legibus quis credat post Tyberii mortem? Hæc deplorantem Lyciniam dissoluens sensim a complexu Caius: una cum amicis silens ire perrexit. At illa uestem eius capere gliscens: solo procubuit semianimis: donec ministrorum manibus sublata: ad crassum fratrem delata est. Fuluius ubi omnes in unum conuenerunt uoluntatem Gracchi secutus: iuniorem filium cum caduceo in forum transmisit. Erat hic adolescens egregiæ formæ: qui cum honeste ac decore cum lachrimis de concordia ad senatum & consulem locutus esset: ac plarique eorum qui aderant ad concordiam flecterentur: Opimius consul non nuntiis inquit senatui persuadendum sed descendendum ex Aduetino ac se iudicio senatus ut obnoxios ciues subiiciendum esse: atq; ita ueniam postulandam. Et simul adolescenti edixit: ut uel cum iis rediret uel omnino non rediret. Caium itaq; tradunt uoluisse in forum descendere: ut senatui loqueretur: sed cum id cæteri non probarent: rursus adolescens a Fuluiū cum mandatis haud dissimilibus remissus ē. At Opimius pugnandi auidus: puero statim in custodiam tradito contra Caium & Fuluiū profectus cum multitudine armatorum & sagittariorum Cretensium ferit aduersarios ac perturbat. Factaque exinde fuluiga Fuluius in quoddam balneum se coniecit: ac paulopost deprehensus una cum maiori filio occiditur.

Caium uero nullus ea die pugnantem conspexit: sed ea quæ gerebantur permolestè ferens: in templum Dianæ se rettulit: manusq; sibi ipsi afferre cū uellet: a Lycinio & Pomponio fidissimis familiaribus suis prohibetur. Hi namq; præsentès gladiū ademerunt: & ad fugā cohortati sunt. In quo loco dicitur Caius in genua procubens & manus ad Deā tendens precatus fuisset: ut populus Ro. pro tanta ingratitudine ac proditio ne nunq; a seruitute eximeretur. Palā. n. cuncti ipsum deseruerant: q̄primū fuit eis per præconē impunitas: si inde discederent concessa. Fugientē ergo Caiū aduersarii persecuti: cū iuxta pontē ligneum iā assequerētur: familiares duo quos supra memorauī illū procedere ac maturare fugā iubent: ipsi uero in pōte ipso ruētib; aduersariis se obicientes: non prius quenq; transire permiserunt: q̄ ipsi pugnantes occisi sunt. Cum Caio seruus unus auferat Philocrates. At cū uniuersi certatim eum ad fugā hortarentur: nemo tamen auxilium præstaret: nec petenti equū quisquā concederet: & iā aduersarii adessent: præripit ille se i sacrum deorū nemus: ibiq; occiditur per manus Philocratis serui: qui primo dominū deinde seipsum pemit. Quāq; tradunt nōnulli ambos in manus inimicorū uiuos petuenisse: sed seruum dominū complexū non prius diuelli potuisse q̄ ipse caderetur. Caput Gracchi tradunt abscissum primo ab alio deinde ab amico quodam Opimii Septumuleo nomine per uim ablatum. Nā promissum erat in principio pugnæ: ut qui Caii & Fuluii capita referret: equū auri pondus ex publico acciperet. Relatū est igitur a Septumuleo pilo transixū: statera deinde impositū librag; decē & septem ac dimidiā pondus traxit: Septumuleo improbe machinato. Nā detractō cerebro plumbū infuderat. Qui uero fuluii caput rettulerunt: erant nāq; ex tenuioribus: nihil omnino reportarunt. Corpora Caii & Fuluii & aliorū omniū: circiter. n. tria milia cæsa fuerant: in Tyberī proiecta: bonaq; eorū publicata. Edictū est mulieribus ne lugerent. dos Lyciniæ uxori adempta. Crudelissimi uero omniū in eo fuerant: q̄ Fuluii iuniorē filiū concordiaē sequestrē: quē paulo ante diximus a consule captū & in custodiā traditū: cū is nec in prælio fuisset: nec manus aut arma intulisset: tamen post uictoriā acerbissime necauerunt. Super omnia tamen plæbē a filixit templū concordiaē ab Opimio constructū. Iactatio. n. quædā uisatq; superbia: & quasi de nece Romanorū ciuiū triūphus. Itaq; per noctē sub ipsius tēpli hypogrāmte qdā scriplerūt hūc uersū: Opus uecordiaē tēplū cōcordiaē facit. Hic tñ Opimius q̄ primus in consulari dictatoris potestate fratus est: quiq; supra tria milia .C. Gracchū & Fuluiū Flaccū quorū alter consularis & triumphalis alter suæ ætatis uirtute & gloria princeps fuit: indēnatos occidit: furti crimine nō caruit. Nā missus postea legatus ad Iugurthā Numidæ regem: & pecunia corruptus cū summo dedecore in iudicio condēnatus infamis consenuit: inuisus ac spretus a populo Romano: qui & si iuxta res ipsas pculsus metu se contraxerat: tamē paulo post desiderīū & beniuolentiā Gracchorū aperte ostēdit. Nā & statuas illorū posuit celeberrimis urbis locis: & ubi illi occisi fuerant: sacella ædificauit coluitq; & sacrificia quotidie in his fiebant: procūbebatq; multitudo ut deorū templis. Ipsa etiā Cornelia mater dicitur & cætera oīa quæ fors attulerat: generose tulisse: & de sacellis ipsis dixisse dignas eorum corpora sepulturas habere. ipsa uero circa Misenos uitā duxit: nihilo de priore consuetudine imutata. Erat ei igens amicorum multitudo & ea de causa frequens hospitalitas. Nam e Græcia erudiī homines & a cunctis regibus dona ferentes referentesq; nuntii domum eius frequentabant. Fuit illi dulcissimum patris Scipionis facta cōmemorare: mirabilisq; cum de filiis loqueretur atq; illorū casus facta referret indolentia: quasi fabulam quandam regū antiquarum enarraret. Vnde quosdam suspicari coegit: ne ob senectutem & doloris magnitudinem sensum amisisset. Ipsos nimirum absq; sensu non intelligentes quantum generositas naturæ & educatio laudabilis profit hominibus aduersus dolorem moderate perferendum: q̄q; fortuna aduersus uirtutem bona custodientem interdum præualeat: sed in cadendo moderationem animi ferentis aduersa non aufert.

LYSANDRI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO PER GVARNIVM VERONENSEM IN LATINVM VERSA.

MARMOREA LYSANDRI STATVA DELPHIS INTER NOS EXTAT PROPEREPLI fores dēsa cælarie & ritu ueteri pmissa barba generosum quēdā i modū. Eā mult & quidē falso Brasidæ Atheniēsis esse rent pp̄ inscriptū Brasidæ titulū. Intonsi uero capitū cōsuetudo nō aliūde: ut quidā arbitrār: sed ab institutis Lycurgi ad Lacedæmonios puenit: quē dictare solitū aiūt eorū q̄ honesta facie forēt accedēte coma decorē magis auger. At iis qui deformes essent ex ea plus terroris inesse. Lysandri pater Aristoclytus ex Prosa piā minime sane regia: ceterq; ex Heraclidæ genere natus esse dicitur: Lysander in rei familiaris educatus angustia: sese patriæ legibus obtēperatē sicut alter quispiam præbuit: nec minus fortē & oī uoluptate superiorē nisi si qua ex honore & rebus recte ac magnifice gestis efferebatur. Hoc uoluptatū genere adulescētes superare spartana ciuitas turpe nequaq; existimat. Pueros. n. ab ineuntibus statim annis aliquo affectio nis stimulo ad gloriā duci uolūt: ut ita & uitupatos dolor angat & laudes ad maiora puehāt: quē uero hæc ipsa nō tanguit aut pmouent: ut ab honore alienū & ad uirtutē omnino secordē aspernant & ignauū. itaq; Lysandro honoris cupiditas & contentionis studium ab laconica disciplina pmālit inatum. Quibus in rebus eius natura magnopere incusanda non est. Ad colendos autem urbis primores supra spartani hominū morem. ponus uidet extitisse: ad tolerandum insuper magistratuum pondus uocante necessitate facili: quod a rei ciuili aptitudinem aliqui non mediocrem particulam faciunt. Aristoteles cū melācholicorū demonitret ingenia: ut Socratis: ut Platonis: ut Herculis: Lysandrū non statim sed ætate iā grandiore in melācholiā incidisse scriptū reliquit. Eius est maxime pprium: q̄ cum paupertatem moderate tulerit: nullo in loco uictus aut corruptus pecunia patriam tamē diuitiis & diuitiarum auuiditate imbuerit: quam

cum opes minime mirantem admirarentur omnes: eam interceptit admirationem post Atheniense bellum ingenti auri atq; argenti uim introducēs: cum interim ne ullā sibi quidē dragmā reliquā faceret. Dionysius tyrannus ingentis precii ex Sicilia tunicas ad eius filias miserat: quibus repudiatis: Vereor dixit ne per has longe deformiores appareant. Non longe post ad eundē tyrannū missus eadē ex urbe legatus duabus ad se missis ab illo stolis ut utram uellet filiaē deferendā eligeret: illā ipsā melius delecturā iquit: & acceptis ambabus absceiit. Postea cū Peloponnēsum bellū diutius duratū uideretur: & Athenienses post modā rege desperatione laboraturos: Alcibiades ab exilio reuocatus & rege summæ præfectus magnā adeo fecit mutationē: ut naualia certamina æquatis iā uiribus constituerit. Pauore igitur Lacedæmoniis rursus iniecto promptis animis ad id bellum recentes facti & imperatore grauissimo & apparatu ualidiore indigere uidebantur: ad maritimū imperiū Lysandrum emittūt. Profectus Ephesum ciuitatē sibi quidē amicā & laconicas partes promptissime fauente inuenit. Cæterę per id tempus in sœlicē & ne barbaricis Persarū moribus efferaretur periclitante: quippe cui Lydia circūfusa frequentes imiseret conuenas: & duces ibi regii diutius ocia contererent. Itaq; iacens ibi uallū & onerarias undiq; naues cōtrahēs magnūq; ad ædificādas triremes apparatū ordiens ephesię portus mercatoris forę negotiationibus domos atq; artificia opibus lucisq; referit. Ex illo primū tēpore ipsius amplitudinis ac magnificentia qua ciuitas in præsentia uiget ab Lysandro spes exorta est. Accipiens deinde regis filiū Cirum Sardis uenisse: ut in eius colloquiū ueniret ascendit: simul & Tisaphernis crimina deferret. Cui cū editū esset ut Lacedæmoniis auxilio esset: ac ex mari Athenienses summoueret: remissior & minime promptus uidebatur: quo Alcibiadi morē gereret: & ad soluendā naualē potentiā tenuiter ac maligne necessaria suppeditabant. Cupiebat & Cyrus Tisaphernis operas uitio dari: & turpes de illo rumores dispergi. Cū propter hominis improbitatē priuatas secū inimicitias exercebat: hisce de causis & aliis itē rationibus: tū uero singulari consuetudinis comitate carus: & adulescentē magis alliciens: eū ad bellū firmitus animauit. Cirus illū cū discedere uellet conuiuio accipiens obsecrabat uel nullas eius liberalitates munificētia sę repudiaret: sed quicquid optaret explicare ac petere ut nullā repulsā habitū. Excipiens Lisander quando quidē inquit Cires tantū promptitudinis habes: petito atq; horror ut stipendio nautico unū adiungas obolum: ut prernis obolis quaternos captare liceat. Cirus igitur hominis magnificentia delectatus ei decē daricorū milia dedit. Ex quibus additum nautis Annu merans obolū & splendoris plurimū uendicauit: & breui tpe hostiles naues uacuefecit. Nā ad eos qui maiore mercedē exhibebant frequentes cōmigrabant: quiq; manserant: & segnes erant: & seditiones agitabāt & mala ductoribus quotidie ingerebant. Lisander licet auulsis & detrimento affectis hostibus nauali tamen pugna configere ausus non ē. Alcibiadē enim strenuū & acrem uirē & nauim multitudine superiorem & ad uniuersa maritima & terrestria ad id tempus prælia inuictū reformidabat. Postq; Alcibiades e Samo Phœceam enauigans classis præfectū reliquit Antiochū: Antiochus habito quasi per contumeliā Lysandro factus audacior duabus aduersus illū triremibus in ephesię portū annauigat: & magnis risibus ac plausu solenter usus cursū præter nauale duxit. Id ferens idigne Lisander nō multas ab initio triremes deducēs infectari cœpit Antiochū. Subinde ferentes auxilium conspicius Athenienses reliquas implet: nauali deniq; pugna confecta uictor Lisander quindecim captis triremibus trophæum erexit. Ea re ita concitatus in urbe populus Alcibiadē exilio multandū decernit: qui dehinc ab iis qui circa Famiū statua habebāt militibus ignominiose habitus: & male de se audiens in Cheroneis ex castris nauibus profectus est. Hanc pugnam licet re geste nequaquā ingentē fortuna ipsa per mortaliū ora propter Alcibiadem uolitare faciebat Lisander ex urbibus accersitus Ephesum: cū nonnullos audacia & spiritu supra uulgus elatos cerneret: occulta seminabat invidia: ut quēadmodū postea factū est decē uiratum crearent & rebus nouandis intenderēt nec minus sollicitabat ac irritabat ut subtiliter conspirantes sic rebus animos adhiberent ut in destruendis atheniensibus simulq; ex urbibus expellendis illos per eorū patrias potentiā uendicatuos itelligerent. Horū fidere ipsa quibusq; præbuit: amicos atq; hospites ad imperia ad res amplissimas ad honores puehēs proq; illoꝝ auaricia uiolandi iuris & peccatoꝝ adiutor & socius. Quocirca omnes illi mentē attēdere: gratiosi in eū se uideri: illius desiderium præse ferre: illo uictore & imperiū obtinente nihil nō affecuturos sperare. Ea propter classis præfectū Callicratidam Lysandro succedentē ab initio uidebant inuiti: neq; sui moris iperū simplices qdē & dorico ritu ueros approbāt: cū polterius dato de se diculo uir præstātissimus & iustissimus apparuisset. Cæterę huius uirtutē nō secus ac si semidei cuiusdā statua pulchritudinē admirari illius studiū in amicis caritatē & utilitatē quæritabant: Adeo ut eo nauū conscendente præ maxore laudum chrimas effunderent. Eos adhuc in Callicratidam inuisos magis reddebat: qd ex argento etiā in uauras ab Ciro tradito quod reliquū fuerat Sardis remisit: eūq; petere si uellet: & de alendo milite cogitare iussit. Enauigaturus deniq; illū testatus sese nauales ita copias tradere ut in potestate mare habeant. At ille superbā & inanē hominis iactantiā redarguere uolēs: tu igitur Leuorum captata Samo & circa Miletū nauigatiōne deflexa illic mihi triremes tradito. Nā si maris potestatē habemus: hostē in Samo cōmorantē ut nauigādo formidemus opus non est. Cui Lisander naues ipsæ nō meo quidē iquit sub imperio ueſ: sub tuo sunt. Quo dicto in Peloponnēsum cōtendit: magna pplexū ambiguitate relinquens callicratidā. Nec enim uallas secū ex domo pecunias deferens accesserat: nec ex opidis ppter eorū inopiā ac tenuitatē tributa colligipatiebat. Restabat igitur ut sicut Lisander fecerat: euntes ad regias fores duces peterent. Quā quidē adre uir ille ineptissimus erat: qui ingenuus & animo excelso præditus omnē ex græcis in græcos cladē honorē existimaret qd barbaris adulari & eorū fores adire qd præter magnā auri uī nullū bonū habeant. urgere tamē necessitate lidiā ascendis Ciri re giā petiit: refecti iubē Callicratidam classis præfectum cum eo col-

locuturum aduentasse. Ei ianitore quodam dicente nunc Cyro peregrine nequaquam ocium est: ipse enim potat. Callicratidas magna quadam simplicitate respondit: Graue profecto nihil est. Ibi enim istas quoad potes expectabo. Tunc rusticus existimatus & a barbaris derisioni habitus abscessit. Secundo reuersus cum intra fores non admitteretur moleste ferens in Ephesum abiit multa imprecatus iis mala qui barbarorum delitiis illecti eos per opulentiam incontinententer lasciuire docuissent: deosque presentibus testatus est se quod primum Spartam tetigerit omnem daturum operam: ut in gratiam graeci pristina reuertantur: quo barbaris terrori sint & in mutua eadem illoque potentia plorare desinant. Vex Callicratidas pro spartana dignitate gerens animos cum aequitate magnitudine ac fortitudine excellentissimis graecorum par esset: paruo deinde tempore nauali pugna iuperatus in arginusis est deletus. Rebus retro ferri coeptis loci missa legatione Sparta Classis ducem Lylandrum deposcebant: uti sub eo imperatore negocia ardentius amplexuri. Eadem & Cyrus flagitans miserat. Verante uero lege his eundem classis praefectum fieri cum Lacedaemonii more sociis gerere uellent: praefecturae quidem nomen Arato imposuerant: ceterum Lylandrum uerbo quidem legatum: re autem uera cunctorum summam praeficiunt. Plurimis igitur qui in rebus publicis uersabantur: & in eorum urbibus uehementer poterant dum exoptatus aduenit. Spes enim iniecta est eius opera ampliores illoque potentias futuras. re omnino populari dissoluta: qui simplices ac generosos imperatorum mores amabant: Lylandrum quotiens Callicratidae compararetur uersutum captiosumque censebant: qui res bellicas uariis tractans modis ipsam quoque iustitiam utilitate amplificabat. Alioquin commodis ut honestate utens & uera mendaciis non natura praestantiora existimans utriusque praecium atque honorem necessitate diffiniabat. Quique Hercules progeniem sine fallaciis belligare dignum iudicabant eos irrideri iubebat. Quo enim leonis pellis non attingeret inueniendam esse vulpinam. Huius generis sunt quae in milesios fecisse dicitur: Amicis atque hospitibus populari potentiam sese dissolutum esse praemiserat: simulque aduersam factionem eiecit. Mutatis interim sententiis cum pacatis animis inimicitias deposuissent: aperto quidem uultu & gratulari & conciliandis opere afferre simulabat: clam uero conuitiis & male dictis ad inuadendam multitudinem instigabat. Ut autem insurgentium tumultum accepit: euestigio auxilium impetraturus oppidum irrumpens: quos regis nouae studiosos habebat obuiam grauiore tonu uocis increpabat & asperrime perducebat ut supplicium illis in flicturus: alios confidentiores esse iubebat & eo praesente graue nihil expectaturos. Haec ipsa simulator tam uarie fingebat: ne qui dominatione populari potentes erant euaderent: sed circa urbem residentes caderentur: quod & euenit: si quidem uniuersi fide Lylandri dictis habita sunt interfecti. Androchidae sermo memoriae proditus est: per multa Lylandri ad iusiurandum leuitate arguens is enim ut aiunt iubebat pueros quidem astragalus: uiros autem iureiurando fallere: Polycratem samium tyrannum imperator non recte profecto imitans. haud enim laconicum: sed contumeliosius est deis sicut & hostibus uti. Nam quisquis abiurat hostem quidem formidare deum uero negligere confitetur. Cyrus Lylandro Sardis accessit: ut ei iuueniliter assentaretur: ipsius gratia nonnulla praestare praestitit: quaedam subinde pollicitus: si pariter minime traderet uel domestica suppellectile suppeditaturum. Quod & si cuncta defuerint aureum & argentum secuturum esse solium: unde populis ius dicere conlitteret. Denique in Media suum praefectus ad patrem ciuitatum tributum illi suscipienda designauit: & eius fidei proprium commendauit imperium: gratum in primis habens & omnium rogatu ab eo uehementer contendens ne suum ante reditum cum Atheniensibus nauali certamine dimicaret: aduentumque namque magnam secum classem ex Cilicia & Phoenice ducentem. Lylander cum neque pari multitudine pugnae neque tot cum nauibus ociosus sedere posset: nonnullas in potestate redegit insulas: Aeginam quoque ac Salaminam adiens incurrationibus uexauit. Dehinc descendit in Agrum Atheniensem: ubi salutato Agide quodam de Colia uenerat: pedestribus copiis uires maritimas ostendere uoluit: quibus maris ditionem obtinebat. Tamen interea doctus insectantes illum Athenienses aduentare: alio per insulas cursu effugit in Asiam. Destitutis ostendens Helespontum lapsacenos aggressus est nauibus. Thorax quoque pedestres simul expeditas muris ad mouit copias: urbem itaque capiens uel praedam militi concessit. Attica uero classis centum & .lxxx. triremium eo tempore penes Cleuentem cherronesi oppidum stabat in ancoris. Audita lapsacena clade confecti Sextum aduehuntur: inde frumentatum euntes ad aegos. id est caprae flumen nauigant e regione hostium adhuc circa urbem Lapsacum cum classe stationem habentium. Atticae classis & alii multi ductores erant & Philocles qui quod populum iduxit oratione sua ut captorum in pugna hostium dexteram manus pollicem praeciderent: ut cum hasta ferre nequirent remum tamen agitare possent. Eo die cessatum est a praelio. post die pugnam inire sperantibus Lylander cum alia uerlaret animos: & silentio fidentes & ordine edictum expectarent. Itaque & pedestres copias structas in littore conuiescere iubet. Ex oriente sole Athenienses directis in hostem frontibus totam classem concitant. Quibus prouocantibus Lylander aduersas tenens proras frequenti bellatore completas intendentibus iam tenebris non tamen se in altum eduxit. Ad primas deinde naues scaphas summitens ordine considere & conuiescere iussit: & nullum edentes tumultum nullo pacto exire obuiam. Hunc modum cum iam ad uesperalceret concedentibus retro Atheniensibus nullum dimisit ex nauibus militem: nisi duas aut tres triremes: quae explorandi gratia missae descendentes specularentur hostem. Postero die tertio item & quarto idem factitatum est. caeres magnam Atheniensibus iniecit audaciam atque contemptum: perinde ac hostibus terrore compressis. Alcibiades interim: nam is circa cherronesum suam intra arcem uitam trahebat: ad atheniensem equo peruectus exercitum duces increpuit: primum quod male & minime tuto castra in littoribus locassent: quae & statione carerent: & aduentorum impetus exponerentur. Deinde peccare illos quod e Sexto exercitui necessaria capiant: cum opportuisset mox postea quod nauigatione Sextum circumsissent intra portum aut urbem sese procul ab hostibus constituisse: quod sub unius ductu atque auxilio iutoris tantum in portu habeant exercitum: qui dato signo statim omnia ad timorem imperata perficiant. Quae cum edocuisse non modo non obtemperarunt: uerum et Tydeus contumeliose respondens: Non tu quidem inquit sed

alii imperatores adfunt. Alcibiades igitur aliquam inter eos proditiōē subesse suspīcatus abscessit. Die
quinto anauigantibus rursus Atheniēsis & remeantibus ut cōluerant summa cū negligentia pariq; cō-
temptu: Lysander speculatoriis emissis nauibus eorum præfectis imperat: ut cū primū egressos prospex-
erit Athenienses: retro omni celeritate remigent: Cūq; medio in traiectu fuerint areum de prora clypeum
attollat irruptionis signum. Ipse interim gubernatores & triremiū præfectos adiens prouocabat icitabatq;
ut remiges & cōmilitones structos continerent. Signo dato omni promptitudine acrobore in hostes iser-
re. Sublato e nauibus clypeo e prætoria nauis tuba insonuit in altum se subueheunt: & incursiōē faciunt:
peditatus in littore certatim aduolans promontoriū petit: hoc autē intercedens utriusq; cōtinentis spatium
quindecim stadiorū est. Id uero studio & promptitudine remigantium e uestigio corripitur Conon Athe-
niensum iperator primus e continēti anauigantē derēpente classē prospiciens mærore classis uexatus
uociferari ut conscenderent: uocare alios obteitari nōnullos coactos iserre. Dissipatis autē hoibus nihil stu-
dio proficiebat. Nā ut primi exierant statim ut qui nihil expectabant: aut in rebus emendis uersabatur: aut
in agro deambulabant: aut intra tentoria sopiti iacebant: aut parandis prandiis incūbebant: longe a futu-
ri cogitatione per ducū imperitiā existentes. Clamore ac strepitu illatis iā hostibus Conon octo subleuatis
nauibus in Cyprū ad Euagorā fugiens enauigauit: Cæteræ aut uacuæ captæ aut nondū referebat contractæ:
hoies inermes & dispersi cū auxiliū ferrent ante naues cæsi: uel si fugam capescerent descendentes iter-
ram hostibus necabantur. Capta tria hominū milia cū ducibus: & classis uniuersa cū ora maritima præter
naues quæ cū Conone salutē fuga cōpararūt. Inde religatis post se nauibus cū castra diripuisset: Lysander
cū tibiæ & pæanis cantu Lampascū reuertitur: opus amplissimū nimio labore conficiens: & una hora lon-
gissimū tēpus & diuersissimum fortunisq; & euentibus ultra superiora bella incredibile corripiciens: q; post
infinitas certandi formas & regē gestæ: permutationes cōplures q; antea græciæ duces consumpsit: & uni-
us uiri consilio & grauitate trucidandos dedit. Quocirca nōnulli hoc opus diuinitus factū existimauere: Ca-
storē & Pollucē in Lysandri naue utraq; ex parte extitisse: & quo tēpore portū erumperet sydera clauo cir-
cū luxisse asserentes. Quidā & lapidis casum ad eaq; regē euentū prodigio fuisse ferunt. Nā ut constans mul-
torū est opinio: miræ magnitudinis saxum ad ægos. i. capræ flumen e cælo delatū est: quod & ætate nostra
ostenditur. Id præcipua religione prosequentibus Cherronesi incolis. Anauagorā quoq; prædixisse tradi-
tū q; eorū quæ cælo induta sunt corpora: lapsu quodā & agitatioē facta unius extracti casus futurus esset &
abiectio. Alia ēt haud eo in loco esse quo nota sunt. Nā cū saxea sint & grauiæ ætheris quidē resistentia &
reflexione splendere. Cæteræ per uim altitū trahi uertigine ac circuitiōis tenore sicuti cū frigida & pōde-
rosa ab rege primordio fecernebantur a toto ne huc deciderent & continebantur. Alia quædā q; hæc credi-
biliores opinio asserentibus nōnullis: ut radiantes stellæ nequaquā sint ignis ætherei fusio & distributio in
aere: qui circa incensiōē ipsam extinguitur: nec aeris in superiore parte multitudine soluti successio & sic
inflamatio: uerū cælestiū corporū iactus & casus: uelut quadā tenoris inclinatione & motionis auersa exagi-
tationibus delatorū: non ad habitatos terræ locos sed plurimis exterius in mare magnū excidētibz: quo
circa latent. Cæteræ anauagoræ testis accedit Damachus in iis quæ de religione tradit: q; añ illius lapidis
casum qnq; ac septuaginta dies assiduus corpus igneū eximie magnitudinis cælo spectabat minime quie-
tū: sed multimodis per fractis agitatioibus delatū: sicut abscissa auulsaq; ignis formæ motu & terrore pas-
sim perlatæ in modū radiantū stellæ fulgurant. Postq; deiectū est saxū incolæ metu ac pauore sedato con-
tinere. Nullū ignis aut opus aut uestigiū cernunt: lapis alioquin grādis quidē iacebat. Cæteræ illius igneæ
figuræ & (ut sic dixerim) ambitus partē nullā habebat: q; Damacho discretis opus ē auditoribus liquet. Se-
nerus est sermo: eos uehementer arguit qui petrā aliquo ex colle uentis & tempestatibus extractā dicunt: In
de more turbinis derelictā ubi primū circūuoluēs agitator ille destitit dissolutusq; est eiectā decidisse: nisi
forte quod multos per dies apparuit reuera ignis extint. Sed extinctū atq; corruptū acri mutationē i nētos
motusq; uiolentiſsimos præbuit. A quibus ut saxū ipsum abiiceret obuenit: hoc scribendi genere diligen-
tius excutienda sunt. Lysander uero cū tria captiuorū milia morte dānatos a Collegiis intelligeret: Philo-
tē eorū iperatorē accersiens rogauit quānā se dignū pœna censeret: cū talia ciuibz aduersus græcos consi-
lia tribuerit? At ille nulla ex parte ad calamitatē demissus eos ne icusaret iussit: quorū nemo iudex adesse.
at ea uisitor ageret quæ uictis passurus erat. Deinde lotus splendida sumpta lena ante alios ciues utulgarē
tur pcessit: quēadmodū Theophrastus scriptū reliquit. Post hæc ad oppida nauigās quoscunq; obuios A-
thenienses haberet Athenas abire iperauit. Nulli se ueniā concessit: qn eos trucidatur: quos extra urbē of-
fenderet. Hæc uero iccirco faciebat & uniuersos intra urbē cōpellebat: ut cū in ciuitate fames confesti in-
lesceret ac inopia: in obsidione nullas molestias exhiberent per regē copiā facilius tolerantes. Destructi-
bus at quæ per urbē eius opera congruebant decē ex suis præfectos iposuit. Nec ipse & p hostiles & p so-
cias ciuitates peragens lentā nauigationē ducebat sibi Græciæ principatū quodāmodo instruens. Haud
enī primates aut locupletes ad præfecturas designabat: sed in sodalitia & hospitalitates res ipsas gratiose cō-
ferebat honoris ac suppliciorū dominos auctoresq; constituens. Cōpluribus ēt præsens cædibus & amico-
rū suorū inimicos ex urbibus eiiciēs iudiciū haud sane benignū de Lacedæmoniis iperio græcis exhibe-
bat. Theopōpus igitur comicus delirate uisus est: qui cauponæ & uina uendentium mulierculas: similes
Lacedæmonios dixit: q; cū græcis libertatis gustū propitiassent: acetum instilarunt. Illico enim molesta &
acerba erat prægustatio: cum Lysander nullam populū administrandæ regē auctoritatem permutaret: &
paucis confidentissimis quidem & contentiosissimis ciuitates manu & potentia tenendas cōmitteret. In
his non multo tempore moratus missis Lacedæmoniā legatis nunciat se cum ducentarum nauium classē

annanigare. Deinde circa terram atticam se cū Agide ac Pausania regibus coniungit: ut e uestigio urbē cap-
 turus. Repugnantibus uero Atheniensibus assumptis nauibus rursus traiciens in Asiam ceterarū plane
 ciuitatū statū dissoluit. Constitutis. x. uiris multis ubiq; iugulatis multis exilio multatis: uniuersis electis
 famis ciuitates in exilū potestate posu. t. Arrepta subide Atheniēsis Sexto prohibitis habitare Sextia-
 nis gubernatoribus & naturarū hortatoribus agrū & urbē fruendam depascendāq; tradidit. Quā ad rem re-
 fragati primo Lacedæmonii sextianos in agrum denuo reduxerunt. Illa Lyfandri opera cuncti iocunde
 spectauere græci. Aeginenses longo post tempore suā recuperauere urbē. Melios & sicyonios in ppria re-
 stitutos domicilia expulsi inde Atheniensibus & oppida reddentibus: audiens Athenienses inualeſcēte
 intra urbē fame male habere ad Pyræum nauigat: ubi inductā necessitate ciuitatem ad pacē imperata face-
 re coegit. Opere precū est Lacedæmonios audire dicentes Lyfandrū ad Ephoros hoc pacto scripsisse: Ca-
 præ sunt Athenæ. ad quē sic rescripserunt Ephori: Sat est capī. hic ad decorē fictus est sermo. uerax autem
 ab Ephoris decretū hunc in modū se habet. Primores Laedæmoniorū decreuere: Pyræo & longis muroq;
 turribus eiectis: ubi ex uniuersis exieritis urbibus uestra possidete terrā. hæc ipsa cū feceritis pacē habete:
 quæ opus sunt exhibete. Remissis exulibus de nauīū multitudine quicquid deliberatū fuerit facite. Athe-
 nenses teramene senatū habente hanc ab Lacedæmoniis acceperunt epistolā: quo tempore Cleomenē
 ab iuvene quodā ex factiosis interrogatū fuisse tradunt: Nū aduersus Themistoclē & dicere & facere aude-
 ret muros Laedæmonii tradere nequicq; reformidans: quos ille inuitis Lacedæmonis altius ædificaue-
 rat. Cui Cleomenes nihil aduersum Themistoclē inquit adolescentule facio. Nā quos ille muros ad ciui-
 tatis salutē ædificauit: nos ad salutē diruemus. Quod si mœnia felices ciuitates efficiunt: infelicissimam
 esse Spartā necesse erat: cū nullis septa sit mœnibus. Itaq; cū Lyfander uniuersis nauibus. xii. duntaxat ex-
 ceptis & muris Athenarū potitus esset. xvi. munichionis mensis: quo & penes Salaminē nauali certamine
 barbarū deuicerant: statim de permutando reipu. statu consiliū agitauit: quārē cum Athenienses asperere &
 contumacibus ferrent animis: nil sit qui denunciarent Fedifragam ab se ciuitatē esse deprehensam. Ipsam
 enī præterisse dies quibus diruendi fuerant muri quos adhuc stare cernet. Alteram igitur in illos denuo la-
 tā esse sententiā: ut qui conuenta dissoluerint. Sunt qui de ciuitate in seruitutē redigenda reuera sententiā
 inter socios propositam fuisse dicant: quo quidē tempore thebanū Eriamperthū auctore extitisse: ut urbe
 diruta agrū pecori pascendū relinquerent. Postmodū coactis ad sodalitiū ducibus: phocensis quidā tibicē
 Electrā cātabat Erupidis: cuius initū est: Tuas agrestes Elektra petii domos Agamenonis gnata. ad cuius
 tantū fractis cunctoq; animis miserabile uideri facinus eā uastare ac delere urbē. Cuius immortalis extet glo-
 ria & quæ tā claros in lucē uiros extulerit. Lyfander igitur Atheniensibus ad oīa summissus inclinantibus
 per multas ex urbe uniuersas ex castris tibicinas accersit: quibus iteq; modulantibus muros a fundamētis
 eruit: & triremes cremauit: ad tibiā coronatis intereaq; ludentibus sociis: perinde ac dies illa principiū liber-
 tatis afferret. Confestim etiā reip. statū permutans triginta quidē intra urbē. x. uero i Pyræo præfectos isti-
 tuit: præsidū arcis & Callibiū Lacedæmoniū gubernatorē imposuit. Hic postea cū Autolico pugili cuius tē-
 pore Xenophontis conditū est symposium sublata fusce plagam infliturus esset: is eleuatis in sublime cru-
 ribus pronū euertit hoīem: quod cum Lyfander minus moleste ferret: ipsum in super redarguit Callibium
 his adiectis uerbis: Ignorare Callibi uideris q; in liberos geris imperiū. Paulo deinde post. xxx. ut Callibii
 gratiā inirent Autolicū occiderunt. Postea uero Lyfander in Thraciā enauigans grandē pecuniā dona co-
 ronāq; suscepit: cō pluribus (ut par uideretur) ad eū conferentibus uig; sane potentissimum & quodāmodo
 Græciæ dominantē. Ex quibus quæcūq; superuacanea fuerant per Gylippū qui in Sicilia ductaret exer-
 citū Lacedæmonā transmisit. Gylippus dissutis ut aiunt saculis nō mediocrē & singulis pecuniā subducēs
 denuo consuit: ignorans inesse unicuique litterulas numeq; significātes. Spartā itaq; pfectus cum ea quæ
 subduxerat domi sub regulis clam occultasset: saculos Ephoris tradidit: sigilla cōmonstrans. At illi cum re-
 elussissent dubitationē res afferebat: q; argenti numerus conscriptis dissonare uisus est. Seruus interim Gy-
 lippi ueniens factū subambigue dicit: multas sub tegulis cubare noctuas. Eonāq; tēpore ut plurimū Athe-
 nensium gratia noctuæ nūmis insigniebātur. Gylippus igitur post res ab eo præclare ac magnifice gestas
 turpe ac indignū facinus adortus e Lacedæmone iponte cōmigravit. Quocirca Spartani qui plurimū sa-
 pientia pollebant: eo facto pecuniæ uim uehementissime formidantes (haud enim infimos iā ciues attige-
 rat) Lyfandrum carpentes Ephoros obtestabantur ut uniuersum argentū atq; aug; perinde ac pestes intro-
 ductas abiicerēt. Itaq; latā esse i senatu rogationē ut Theopōpus auctor ē ferētē Saraphida: uel ut Ephorus
 tradit Phlogida: aug; atq; argentū inter urbē suscipi nō licere. Patriæ autē ritu nūmis utendū. Hi ferrei prin-
 cipio fuerant: sed igniti aceto cuncti ut in usus fabriles accōmodarentur. ac iunctura molles & ad incidēdū
 prorsus inutiles redderentur: deinde graue pondus portatūq; difficile magno ex numero atq; mole pusil-
 lū sane precū ualens. Apud prius sæculū sic oīno habuisse uerisimile est: ut nūmog; loco ferreis uterent uir-
 gulis. i. obelcis plariq; & æreis. Ab quibus hoc ē tēpore nūmog; numeq; obolos uocari certū est: & obolos
 sex unā conficere drachmā: quia tot manus ipsa cōplecteretur. Cæterq; contradicentibus Lyfandri familia
 ribus & summo studio contendentibus ut pecuniæ in ciuitate manerēt: decretū factū est: huius quidē gene-
 ris nūmos in pthiscū referendos esse: q; si quis priuati possidere deprehensus fuisset: ei capitis supplicium
 diffinitū quasi Lycurgus nūmos quidē non autē nummog; auaritiā pertimuerit: quā non priuatis inter-
 dicta possessio sicuti ciuitati concessa ingenerabat: præsertim cū usus dignitatē æmulationēq; susciperet.
 haud enim eos ut inutiles contēnere priuati facile erat: quos publice i honore haberi contuerentur: nec ad
 domesticā rē eā nihil petendā arbitrari: quā cōiter & pbari & amari pspicerēt: qn lōge citius ab cōibus ex-
 ercitiis ad priuatoq; uitas consuetudinesq; manant: q; singuloq; affectiōes elabantur: quæ ciuitates rerum

turpitudine ac flagitiis impleant. partes enim cum toto pariter uersari uerisimilius est: quando uergatipe
 ius. At delicta partis ad totum multa ab iis qui recte ualeant intentata habent adiumenta. Illi quidē ne pecu-
 nia ciuium domos irrumperet metum legēq; custodem instituerunt. Animos uero ut inconcussi & ad ar-
 genti cupiditatē infracti manerent minime conseruauerunt: iniecto cunctis diuitiarum amore proinde ac
 honestū quiddā & amplissimū foret: hæc cum alio quodā in genere scribendi uersaremur de Lacedæmoni-
 is attigimus: Lysander aereā ipsius singulorūq; præfectorū itatūque manubiis posuit i Delphis: & aurea
 Castoris & Pollucis astra quæ ante res leutricas euauerunt: in Thesauro Brasidæ & acanthioꝝ tīremis
 ex auro & ebore composita duorum cubitoꝝ erat: quā Cyrus ei uictoriæ monumentū miserat. Anaxandri-
 cles Delphis scriptum reliquit eo in loco Lysandri depositum essetalentū argenti & minas duas & quinq;
 ginta. Præterea stateras undenos. quæ in re minime cum cæteris concordat historicis qui de hominis pau-
 pertate confessa scripserunt. Ea igitur tempestate Lysander quantū priscoꝝ nemo græcoꝝ potentissimū
 & elatione & potestatis magnitudine uisus est uti. Nā ut Duris tradit illi primo græcoꝝ peride ac deo per
 ciuitates & aræ sacrificia constituta eiꝝ ante oēs pæanes decantati sunt. Ex quibus unus huius generis ini-
 tium habuisse memoratur: Almx Græciæ imperatorē ab latissima Sparta diuinis celebremus cantibus in
 pæan. Samii ut dicata iunoni templa Lysandria uocarentur senatusconsulto decreuere. Choerillū poetā
 suo semper adiunctū lateri habuit: ut res quas gesserat uersibus exornaret. Antilochus mediocria quadā
 de illo carmina ediderat. Quæ re delectatus Lysander muneris gratia pileū impleuit argēto. Antimachus
 autē colophonius & Niceratus Heracleotes Lysandria poemata certatim agebant. E quibus cū Nicerato
 coronā donasset: Antimachus dolore percitus scriptū ab se carmen aboleuit. Tūci iuuenis adhuc Plato An-
 timachi poeticū admiratus ingeniū: qui superatū se se moleste ferebat: reuocatū mitigabat: ignaris ignora-
 tiā id malū esse præfatus ob cæcitatē non uidentibus. aristonus Citarædus cū sexies Pythia uicisset: ut Ly-
 sandri gratiā iniret ei pollicitus est sese cū denuo uictoriā reportaret aristonū Lysandri seruū præconio de-
 claraturū. ambitiosus Lysandri animus primoribus & sui ordinis hominibus grauis tantū erat. Cū autē elā-
 tionis pariter ac molestiæ plurimū & mores & ambitio per familiares contraxisset: an eo non honoris non
 supplicij uulgaris modus inerat: hospitalitatis & amicitia præmia præponebantur: urbani sine appellatio-
 ne potentatus: & dominationes indiscussæ: una uero explendæ iracundiæ uia erat: inimicū extinguere cui
 ne ulla quidē fugiendi licentia præstabatur. Posteriori tempore latentes milesios in mediū produci cupie-
 bat. Veritus autē ne intercessorem populū constituerent: neminē uiolaturum iureiurando affirmauit. In ue-
 ro cum fide habita peruenissent paucis factionis suæ hoibus iugulandos tradidit: haud otigentis paucio-
 res. aliis etiā in oppidis innumerabiles plæbeioꝝ cædes fiebant. Iā enim nō priuatis ipsius causis trucidari
 uidebantur: sed plerisq; simultatibus & cōpluribus auaritiis eoꝝ qui ubiuis gentiū erant amicorum mo-
 rem gerebat: & opē simul ac operā impendebat. Quocirca Lacedæmonii Eteocles frequenrē consecutus
 est laudē: cum dixit bene actum cū græcia q̄ duos minime Lysandros protulit: hoc idē (ut auctor est Theo-
 phrastus) de alcibiade ab archestrato dictum est. Cæterū ibi contumelia mollities & contumacia molestia
 maxime pariebat. In Lysandro autē acerbitas morum grauem pariter ac terribilem potētiā efficiebat. La-
 cedæmonii cæteris Lysandrum incusantibus nequaquā animū uehementer adhibuerunt: ut uero Pharna-
 barus post multas eius iniurias uiolentius agrum uexantis Spartā misit accusatores: indignabundi Epho-
 ri unum ex amicis & sociis ducibus Thoracem quem priuatum argentum possidere deprehendit erit sup-
 premo affecere supplitio. Lysandro uero missa Scytalā ut Spartam adueniret edixerunt. Scytala talis ē cū
 Ephori aut classis præfectum aut imperatorem emittunt. duo tertia ligna & longitudine & crassitudine di-
 ligenter adæquant: adeo ut de rafa uicissim congruant: e quibus cum alteꝝ sibi reseruēt: alteꝝ tribuitur dis-
 cedenti. Hæc autē ligna Scytalas appellant. Cū igitur arcanū aliquid & arduū explanare cupiunt: chartam
 instar lori prolixiā & angustā Scytalæ suæ circūuoluūt: nullūq; faciētes interuallū undiq; superficiē char-
 ta occupant: quo facto quæcunq; uoluerint in circūplicata Scytalæ charta describunt. Depto dehinc codi-
 cillo ad imperatorē absq; ligno scripta mittunt: quæ cū his accepit alioqn lectitare nihil ualet: adeo litteris
 hinc inde dissipatis: ut nullū profus contactū habeant. Cateꝝ sua sumpta Scytala codicillū sic præcisum cit
 cūplicat: adeo ut circūductione similē in seriē constituta uerboꝝ continuatio reperiatur. Codicillū sicut &
 lignū scytala uocatur: ut a mensura mensuratū dici plurimūq; solet: Lysander allata sibi ad elefponū Scy-
 tala perturbatus est: præcipue accusationes Pharnabari reformidās studiū & accuratā adhibuit operā: ut
 in eius colloquiū ueniret: quo mutuas controuersias solueret. cōuenientibus illis Lysander precibus ora-
 bat: ut litteras ad magistratus daret perinde ac nullis uiolatus iniuriis: & nullas accusationes afferens & p-
 fecto in creticū cretica utens uersutia Pharnabaz uidebatur ignorare. Oia enī sese factū esse recipiens ap-
 te quidē p Lysandri precibus conscripsit epistolā. Aliā uero clanculū conscriptā ibidē habuit. In imprimē-
 dis autē sigillis litteras alternans nihil aspectu differentes quas occulte scripserat Lysandro dedit. Itaq; la-
 cedæmonia perueniens & sic in prætorii de more pfectus Pharnabari litteras reddit Ephoris uehemen-
 tissimā criminū suoz partē amotā existimās. Pharnabarus enī magnæ Lacedæmonii caritati erat: supra
 oēs regios profecto in spartanos prōptissima usus opera: Postea uero q̄ Ephori lectā epistolā Lysandro cō-
 monstrauerunt: plane intellexit nō solū Vlyxē uersutū esse. Tū admodū perturbatus abcessit. Paucis post
 diebus magistratus adiens oportere se dixit ad Ammonis templū ascendere sacrificioꝝ gratia faciendos:
 quæ antebella deo uouerat. Sunt qui in somnis Ammonē illi astuisse dicant: dū aphigeoꝝ oppidū obide-
 ret in thracia. Quapropter perinde ac iubente deo obsidione omīssa aphigeis ut imolarent Ammonī præ-
 cepit: & ut suscepto i Aphricā itinere deū placaret sūmo nixus ē studio: plurimi hāc ex deo speciē fecisse au-
 tumabant. Alioqn ephoros metuēs domesticū minime iugū ferēs & alieno parere iperio haud sane tolerās

errare & aliquandiu lustrare terras appetebat: quemadmodum equus e liberis pascuis & pratis apertis ad præseperurus & ad solitas reductus operas. Quam uero peregrinationis causam Ephorus scriptis mandauit paulo post explicabo. uix autē ac difficulter efficiens ut ab Ephoris dimitteretur enauigauit: in eius peregrinatione cōi consensu reges effecere: ut eiectis illius amicis res urbanæ populis restituerentur. Ciuitates enim per sodalicia ab eo detentæ prorsus erant: & Græcia suæ dominationi erat obnoxia. Quas iter res iterum concitato tumultu: cū Athenienses aduersus triginta ephila impetu facto uictores essent: reuersus extemplo Lyfander Lacedæmoniis persuasit: ut paucis intra Ciuitates factiosis auxiliū mitterent populos quastarent: Imprimis. xxx. tyrannis ad belli sublidium cētum talenta mittunt imperatoremq; Lyfandrum. Reges cū inuidia tum metu ne denuo Athenas in potestatem reuocet: ut eorū alter exiret decreuere. Egressus igitur est Pausanias uerbo quidem ut opem tyrannis contra populum afferret: re autem uera ut bello finem imponeret: ne per amicos Lyfander Athenarum dominationem uendicaret: hoc itaq; facile perfecit: Nam conciliatis inter se Atheniēlibus & seditione sedata: Lyfandro ambitionem eripuit. paruo postmodum interiecto tempore cum desciscerent Athenienses culpatus est Pausanias: quia cum per paucorū dominationem perinde ac frenum populus antea reprimeretur: Deinde relaxatus contumeliose superbe & sauretur. At Lyfandro gloriam hominis factum adiecit: qui non ad aliorum gratiam non ad simulatam ostentationem: sed ad rei spartanæ commoda seuerum agitaret imperium. Erat quidem iudax alloquio & repugnantibus terribilior. Cum argui de agri finibus ambigerent: ac Lacedæmoniis iustiora sese dicere censerent: in se cōmostrato: qui huius inquit est dominus optie de agri finibus dixerit. Mægarensis homo quodā in conuentu orationis confidentia in eum utebatur. Cui Lyfander aduena inquit tua ciuitatis indiget oratio: boetios bilingues interrogabat. rectis nean inclinatis per ipsorum agrum hastis incederet. Postq; incubentibus Corinthiis mœnia prætergrediens lāguidiores ad inuadendū cernit Lacedæmonios (interim lepus fossam transire uisus est) nō pudet uos ait eius generis hostes pertimescere: quorū moribus per secordiam lepores indormiunt. Cum supremum uitæ diem rex Agis obiiisset: Hagesilao fratre relicto simul & Leontychida filio eius credito Hagesilaii Lyfander amator ei suadebat ut regnū occuparet uelut legitimus ad Herculis progenie ortus. Leontychidæ calumniā infigebat q̄ ex Alcibiade procreatus esset qui occultos cum Agidis uxori Tymeæ cōgressus habuisset: quo tēpore profugus Spartæ uersabatur. Agis ut ferunt rem diutius animo uertens ut quæ nequaq; ex se grauida foret Leontychidam per contemptum habebat: & reliquum tēpus eum palā abdicabat. Postea uero q̄ morbo correptus ad Heream urbem delatus est: urgente iā morte tum adolescentuli precibus tum amicorum suasionibus exoratus in complurimū conspectu Leontychidam filiū suū declarauit: obsecratq; præsentibus ut ad Lacedæmonios earū rerū testimonium afferrent: uita excessit: li quidē Leontychidæ testes affuerunt. At Hagesilao huiusmodi sane splendido & Lyfandri opibus freto Diopithes uir illustris detrimento erat: huius generis oraculum in Hagesilai claudicationem adduces. Magna licet iactes spartæ iam mēte reuolue. Ne pedibus ualidā te red dat regia cauda. Tempore te longo labor insuperatus habebit: in te letalis bellorū uertitur unda Multis ad oraculū inclinatis & ad Leontichidā uersis. Lyfander Diopithen haud recte oraculū intelligere dixit: nec si quis offensi pedis Lacedæmoniis imperet deum indignari. aut moleste ferre. Verum enim uero claudum imperiū fore si spurii maleq; progeniti inter Heraclidas regnum tenuerint. hæc locutus ut qui potentissimus esset in suam omnes iduxit sentētiam: qua rex creatus Hagesilaus: tū statim Lyfander quo expeditio nem in Asiam susciperet incitabat: ingentē illi spem subiiciens ut persicum uastaret imperium uir futurus amplissimus. Datis in Asiam ad familiares litteris iubebat: ut ibello aduersum barbaros ducē ab Lacedæmoniis deposcerent Hagesilaum: qui obtēperates rogatuos Lacedæmonia mittunt oratores. At Lyfandri opera non minus regia potestate bonum Hagesilao uidetur extitisse. Cæterum ambitiosorum igenia cum alioquin ad principatus maligna non sint: nō paruū ex inuidia quā ad pares propter gloriam gerunt impedimētum ad res gerendas habēt. Nā quibus sociis & adiutoribus uti licet: eos æmulos & aduersarios in uirtute sibi faciunt Hagesilaus igitur inter triginta consiliarios Lyfandrum adduxit: ut eo amicorū uel præcipuo uel primo uteretur. Postq; autē in Asia constitutus mortales ad eum pro parua familiaritate raras faciebant colloquia: Lyfandrum autem amici cum pro multa illa pristina consuetudine colerent: suspecti uero pertimescerent: utriq; & ad fores cōmeabant & uadentem consecretabantur: quēadmodū histrionibus in tragœdiis frequenter obuēnit: ubi nuncii cuiusq; aut secundā personā gerens collaudatur & priores partes agit. Qui at diadema gestat & sceptrū: per crebros etiam clamores nō auditur. Sic & consiliario tota imperii dignitas inerat: cum ipsi regi nomen potestatis inane relinqueretur. Hæc igitur tam in concina honoris auditas aliquo pacto demulcenda fuerat: & Lyfander usq; ad secundum potestatis gradū remittēdus uirum autem & beneficium & amicū oīno reiicere & per cōtemptum habere Hagesilao indignum erat primum quidem nullam ei rerum gerendarum occasionē præbuit. Postmodū si quibus operam ac studiū dantem Lyfandrum sentisceret: eos rebus omnibus infectis remittebat: & muneris q̄ uilissimi uotorum cōpotes. Siceius potentiā tacite dissoluens & extinguens simul cūctorum sese impotem Lyfander intellexit: suūq; amicis studium obesse: ipse opē tribuere desuit ad seq; ne accederent neu colerent obsecrabat. Cū rege haberent colloquia & iis qui maiore in præsentia cōmoditatē afferre pro acceptis honoribus possent omittere: quī seu deambulare seu i gymnasiis uersaretur frequētes adire. Quæ res longe magis Hagesilao q̄ antea mærorem incutiebat: & ex honore stimulabat inuidia. Quapropter cum militibus multis præcipatus & rerum gubernandarum officia tribueret: Lyfandrum diuidendis carnibus præfectum designauit Deinde contumeliosius aspernatus ad ionas conuersus: Ite inquit & meum carnis sectorē colite. Itaq; Lyfā

der cū Hagesilao sermones haberi oportere cēfuit. Fit igit' breuis laconico de more disputatio: Nū Hagesilae bene nosti minores amicos reddere? At ille si uelit me maiores effici? Qui uero meas opes amplifica uerint eos in partē uocare ius est. At forſam Hagesilae tibi magis dictū q̄ mihi perpetrātū est. Te oro & ex terrorū hominū gratia: qui coniectos in nos habent oculos: in eo me ipſi tui ordine conſtituas: ubi minus quidē inuiſum magis autē tibi cōmodū fore cenſueris. cā ob rē legatus ad Heleſpontū miſſus eſt qui tametſi Hagesilao ſucenſeret: neceſſaria tamē agere non neglexit. Michridatē pſen uirū ſtrenuū exercitū q̄ ductantē inimicū Pharnabari cū ad deſciſcēdū iduxiſſet ad Hagesilau produxit. Ad nullū aliū belli uſū habitus progrediente tēpore Spartā ignominioſe nauigauit: litterā in Hagesilau ſouens & uniuerſā maiori q̄ antea odio perſequens rēpū. rebus ad permutationē & innouationē cōparatis ac iſtructis manū aduocere iſtituit: cūctatōe ſublata. Erat autē huiuſcemodi Heraclidarū genus q̄ i Pelopōneſū reuocati ſe doriſi ſibus iniſcuerāt: apliſſimū & illuſtre ſpartæ floruit. haud unicuique illorū rēgalis faſtigii erat cōmūcata ſuccēſſio. Duabus tantū e familiis reges deligebātur: quas Eurypyontidas appellabāt: & agidas. Ex reliquis nullus per generis nobilitatē pluſq̄ alter i rebus urbanis habebat uirtutis: honores potētibus oībus erant propoſiti. Horū cū Lyſander eſſet ubi ad iſgentē rerū geſtarū gloriā ſublimior faſtus & poteſtatē & amicos permultos cōparuit: indolebat cū ciuitatē ſua opale p̄pagatā cerneret regnantibus aliis gubernari: quos tamen nulla ex parte ſeiſpſo praeſtantes eſſe pſpiceret. Deceuit igitur regiā dignitatē duabus e familiis traducens Heraclidis oībus cōmunē reddere. Sunt qui dicunt nō heraclidis ſed ſpartiatibus ut nō Hercules nepotibus ſed iis qui p uirtutē cenſerentur id praeſmiū proponeretur: qualis extiterat Hercules: quē uirtus ad diuinos perduxit honores: q̄ ſi hunc in modū regni iudiciū fieret ipſes erant iniecta nullū ante ſe delectū iri ſparciatā. Primū igitur negociū aggreſſus per ſe ciuibꝫ perſuadere paratus erat orationē pro materia meditatꝫ: ei a Cleone halicarnaſeo meditatā ac cōſcriptā. Deinde rei tā nouae tāq̄ inuſitatæ magnitudinē ante oculos proponens audaciori indigentē auxilio: omnē ut in tragœdia dici ſolet i ciues machinā atrolens Pyrhicas ſortes & uaticinia cōpoſuit: & adornauit: q̄ ſi nullū ſibi fructū Cleonis allatura foret eloquētia: niſi dei metu & ſuperſtitione prius obſtupefactos ciues occuparet: & ſic ad orationē adduxiſſet. Pyrhiz cū ut Ephorus inquit contaminare conatus oraculū: & dodoneas puellas Phereclis interceſſione ſuam in ſentētiā alliciens reiectus eſt. Tum ad Ammonis tēplum conſcendens colloquio cū uatibus habito magnam uim auri obtuliſſe traditur: quam indigne ferentes illi quosdā miſere Spartā: qui Lyſandru accuſarent. eo abſoluto libyos deſcendentes dixiſſe cōmemorant: Nos o ſpartani rectius faciemus iudiciū: cū apud nos libyam habitaturi ueneritis. Vetus erat nanq̄ oraculū Lacedæmonios libyæ fore cultores. Vni uerſas autem inſidias ſiniſtrūq̄ ſignētū conſcribamꝫ: quod nō a uilibꝫ cæpit exordiū. Sed ut i diſignatione mathematica multas & ingentes aſſumpſit materias: & ad conſuſionē p̄ pmiſſas graues difficileſq̄ progreſſum in ea ratione uirū hitoricum philoſophumq̄ ſequemur. Mulier quædam in Ponto ex Apolline grauidam ſeſe prædicabat: cui (ut par erat) multi fides abrogabant: multiq̄ adhibebant. Cū ea puellum peperiſſet cōplures nobiles alendo ſtudio & curā diligenter ipertierunt puello quadā ex cauſa Sileno ipſoſitum eſt nomen. Hoc accepto Lyſander initio reliqua ſuis texuit artibus: nō paucis aut contēptis ad eā fabulam uſus adiutoribus qui: procreationibus pueri rumorē ſine ulla ſuſpitione ad fidem ac ueri ſimilitudinē adducerent. Alium quoq̄ ex Delphis ſermonem allatū Spartā diſicerunt diſſeminantq̄: uetuliſſimas quaſdam ſortes in arcanis ſcripſis ab ſacerdotibus ſeruari: quas neq̄ comprehendere neq̄ legere cuiq̄ fas eſſet: niſi qui ex Apolline ortus adueniſſet: longo poſt tēporeq̄ obſeruantibus idubitable ſignum præſtaret eas capeſſeret tabellas quibus inſcriptæ ſortes erant. His ex compoſito comparatis Silenus cū aduentaret: ſortes ut Apollinis filius petiit. ſacerdotes qui rei operam cōferebant: ſingula diligenter idagare & de origine accuratius ſciſcitari. Poſtremo fidem adhibentes Sileno uti Apollinis filio ſcripta cōmoſtraſſe. Eum præſentibus multis leſtiſſe: cū alia cōplura uaticinia: tū ipſum de regno cuius gratia ſignētū erat iſtitutū: præſtare ac fructuoſius eſſe ſpartanis ſi ex optimatibus reges deligerent. Cū iam Silenus adoleuiſſet & ad rē gerendā accederet. Ecce Lyſander ab actione fabulæ corruit: minorū ignauia & unius puſillanimitate ac trepidatiōe cōplices ut primū ſubeūdū erat opus: nihil tamē uiuētē Lyſandro p̄p̄ hēſū ſed poſt eius mortē. Ante enī q̄ Hagesilaus rediret ex Aſia ſunctus ē uita i boetiū icidēs bellū: quē illud potius i Græciā iportās nā utroq̄ diuulgaſſet nō & culpā nōnulli Lyſandro qdā thebais attribuit alio cōm fa ciūt. thebais crimini dātes ſacroꝝ diſſipationē: i Aulide quoq̄ Androclides & aphteus regia corrupti pecunia bello Græciæ Lacedæmoniōs iplicarāt. Vnde factū i Phocēſes ipetu eorū agrū populauerant. Lyſander indignanter ferre dicit quod ſoli thebani ex bello decimam uendicarūt. reliquis ſociis tacite ſerētibus: Spartam miſſas ab Lyſandro pecunias iniquo animo tulerunt: Orta præſertim indignatio. q̄ Athenienſibus datum eſt ex. xxx. tyrannis libertatis initiū: quos cū Lyſander cōſtituiſſet: Lacedæmonii terrorē eiſ & potētīā addiderūt: factū decreto ut quiſquis ex athenis fuga ſe ſubduceret undiq̄ duceret i uincula: q̄ ſi quis obſtaret ducētī eū hoſtis loco haberi. Thebani cōtraria iis faciunt decreta: cōueniētia ſane atq̄ gerit ſitate patētēs eſſe. Siquis fugitiuo dū traheret auxiliū nō attuliſſet cōdénationis nomine talentū ſolueret Siquis aduerſus tyrannos p agrū boetium Athenas arma deferret Thebanos obaudire ac diſſimulareq̄ bus i decretis adeo humanis uereq̄ græcis facta ſcriptis reſpōderūt: nāq̄ Traſibulus reliqui q̄ cōſpiratiōnis ſocii Philan occupantes e Thebis primū fecerūt ipetum: thebanis arma pecunias latendi q̄ cōſpiratiōnis facultatē parātibus. Haſ in thebanos cauſas Lyſander accipiēs (ſam enim moroſus & attrabile p ſenectutem inualeſcente) iracundus Ephoros incitabat: & ad mittendū i eos præſidiū perſuadebat. Accepto igitur imperio eduxit exercitū. Poſteriori deinde tēpore Pauſaniā regem cum copiis emiſit: qui circum

ducto per cythæronem exercitu agrum boetium irrupturus erat. Lyfander per Phocenses cū magna militum manu uenit obuius: orchomeniorum oppidum ultro cedens accepit. Inde pōgressus Lebadian diripuit. Datis postmodū ad Pausaniam litteris ut secum illo ex Plateis ad aliarcum coniungeret: Ipse enim cum solis ortu ad aliartiorum mœnia stationē habiturus erat: litteræ ad thebanos referuntur: tabellario i quosdam speculatores incidente. Cum Athenienses auxilium attulissent urbe iliorum præsidio credita: Thebani cum prima quies mortalibus incipit egressi paulopost Lyfandrum præcūniunt Aliarcum cum parte copiarum ingressi. At ille exercitum sistens quodam in tumulto Pausaniā præstolare decreuit. Mox progrediente die moræ prorsus & quietis impatiens acceptis armis & sociis adhortatis recto cursu phalāgem ducit ad muros. Thebani qui foris permanferant Leuorsum urbem habentes in nouissimos pergūt hostes sub fontem quem cissusā appellant indigenæ: ubi nutrices infantem in lucem editum abluisse Bacchum in fabulis traditur. Nam & color uini splēder aspectu trāslucidusq; & potu duclissimus est. Nec procul hinc cretenses pullulant syrares: quæ Aliartii ea Rhadamantum incoluisse loca faciunt iudicia: eiusq; sepulchrum cōmostrant: quod alea uocant. estat & Alcmenæ monumentum: quam ibi humatā esse memorat. Post enim Amphitrionis interitum Rhadamanto nupserat. Thebani qui intra oppidum erāt structa cum Allartii acie quietem tantisper agebant. Vbi uero Lyfandrum una cum primoribus incedētib; propinquantem aspiciunt: reseratis de repēte foribus irruūt: ipsumq; cum augure paucisq; aliis obtrūcant. Plurimi nanq; ad phalangem sese fuga recipiunt. Non remittentibus inde Thebanis quin urgētibus undiq; uniuersi in tumultos terga fugæ uertunt. Mille ex eis cecidere desiderati sunt & Thebanorum trecēti: qui cum hostibus ad aspera & munita loca permixti cōtenderant his dabatur crimini: q; laconicā fouerent factionem. Ab quo cū omni se studio dissoluere & ciuib; purgare concupiscerent: nulli parcētes discerni inter insectandum mortem oppetiere: Pausaniæ e Plateis tespias cōmeāti casus in itinere nunciatur: qui structa acie petit Aliarcum. Venit & traſybulus e thebis Atheniēses secum ducens. Consilium de repetendis per inducias mortuis agitante Pausania spartiatæ natu grandiores & inter se grauitē & indigne ferebant: & regem adeuntes testati sunt. minime per inducias interemptum esse Lyfandrum. At per arma pro cadauere suscepto certamine ac uictoria comparata sic uirū sepulturæ mandandum: q; si superati fuerint: pulchrum & honestum fuerit eo in loco suo cum imperatore pariter occumbere. hæc orantibus senioribus Pausanias arduum opus esse cernens: uictores nuper superare thæbanos sub muros ēt Lyfandri corpus collapsum: adeo ut corporis recuperatio absq; idutis uel uictori difficilis redderet: misso præcoe & idutis cōfectis reduxit exercitū. Qui Lyfandrū deferebāt ut primū Boetiæ cōfinia pteriere i amicorū socio rumq; agro panopeorum condiderunt: ubi ex Delphis Cherroniam euntibus secus uiam monumentum est. Eo in loco cum exercitus statua haberet: quidamiphocensis alteri qui prælio nō interfuerat certamen exposuisse dicitur. Cū Lyfander Armatum traieciſſet. hostes ipressionē fecere. admiratus spartanus Lyfandro familiaris rogat quēnam armatum esse diceret. id enim ignotum sibi nomen esse. Vbi primi nostrorū ab hoste cæsi sunt prope urbem fluentum est quod armatum appellant id cum spartanus audisset abortis lachrymis q; ineuitabile huiusmodi fatū est dixit. Erat Lyfandro datum oraculū hunc se in modū habens Armatū iubeo te deuitare sonantē. terrigenam qui pone subit cū fraude draconā. Quidā Armatū nō ppe aliarcū fluere asserūt: sed ppe Coroniam torrentē cē philarū fluuiū penes oppidū inferi: quē cū ueteres Arimā ætatis nīæ hoies Somantū nūcupant. Qui uero Lyfandrū interremitt Aliartius erat Neochorus nomine isī cō thebanis in æde Smenii sortē datā memoria proditur: Quæ simul & deliacā pugnā prediceret: & hanc ipsā aliartiā anno trigesimo posteriorē ea: & huius generis fors est. Qui insidiare lupi catulis uitato supmā Er collem orchalidem hunc uulpes non deserit unquam. proximum Delio lucum supmā appellauit: ubi Boetia Atticæ confinis est. Orchalidē uero collem quē nunc uulpecum uocant ad Hiliconē i Aliarci partibus situs Cæterum hoc mortis genere absumpto Lyfandro spartiatæ adeo grauitē tulere: ut reuini captis regem iudicauerint. Cuius rei iudicium minime subire decernēs: regiam fugiens sese recepit. ubi supplex in Mimeruæ templo uitā duxit. Defuncto Lyfandro ipsius detecta paupertas clariorem effecit principatū q;pe q tantis ex pecuniis tāta ex potētia tāta ex ciuitatū īgentisq; adeo īperii pcuratione ne pusillū quidē in argenti ratione domum eius illustrarit: ut auctor est theopompus. Cui laudanti magisq; carpenti fides uidetur adhibenda. Siquidem uituperare q; laudare iocundius posteriori tempore quemadmodum tradit ephorus cum Lacedæmone disceptatio inter socios agigaretur: & proinde inspiciūdæ forent litteræ quas apud se Lyfander habebat: eius domum profectus Hagesilaus codicem inuenit: in quo illa de re ipu. itatu conscripra erat oratio ut ab eurityontidarum & agidarum manibus auulso regno: in medium ponenda & optimactibus facienda delectio properans orationem ad ciues efferebat: ut Lyfandrum ostenderet: cuius generis iues occultaretur. At uir prudens Lacratidas per id tempus Ephori princeps Hagesilaū nō oportere ut Lyfandrum effodere: sed oratione secum infodere: quæ tanta esset suadēdi arte & astutia compilata. Reliquos tamen honores Lyfandro tametsi uita functo redidere: & filiarum sponſos condemnarunt: qui eas post Lyfandri obitum cum inops esset inuentus repudiauerunt: illum enim cum diuitem existimasent coluerant. iustum uero & bonum uirum & pauperem cognoscentes deseruerant. Erat enim Spartæ & celibi & tardiori marito & malo marito indicta pœna cui eos præsertim subigebant: qui pro bonis & ppinquis locupletum affinitates quæritabant. Hæc quidem de Lyfandro hunc se in modum habentia sumus perſcrutati.

SCYLLAE VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINUM PER GVARINUM VERONENSEM VERSA.

VCIVS VERO CORNELIVS SCYLLA PATRITIA PROCREATVS EST familia: ex cuius maioribus Rufinus consularem gessit dignitatē. huic tamē lōge maiorem ex ignominia q̄ honore nobilitatem affuisse perhibetur: & enim supra libras argenti cōcaui decem possedisse: idq̄ prohibēte lege deprehensus ē senatu ciectus est. Posterior res inde humili diutius in fortuna permanserunt. ille etiam Scylla haud amplo sane in patrimonio educatus ab adolescentia penes alios habitās nō grandem pro domicilio mercedē soluebat: sicut posteriori tēpore cū indigne secundā adeptus fortunā putaretur ei obiectū est. Gloriāti siquidē & a phricanam post uictoriā militiāq̄ magnificis utēti uerbis quidā ex honestiori ordine dixisse fertur: quonā modo uir bonus esse potes: qui cū nihil a patre tibi relictū sit: tot ac tāta possideas. Nā cum rectus ille ac nitidus uiuendi mos haud amplius permaneret: iāq̄ delitiarū & luxuriosi apparatus aemulatione suscepta e maiorū curriculo deflexisset: par tamē conuitium ponebatur & suorum facultates amittere & paternā minime paupertatē cōseruare. Potius postea rege Scylla cū multos occideret & libertini generis homo quēdam ex proscriptis occultare diceretur: & proinde e saxo prācipitādus esset obiecit Scyllā q̄ una simul in domo diutius uitā agitaissent cū iterim ipse quidē pro superiore habitaculo duo milia nūmum: ille autē pro inferiore tria milia mercedē efferret. itaq̄ inter utriusq̄ fortunā mille nummos interfuisse: qui drachmas atticas ducentas & quinquaginta ualebāt. Hāc quidem de antiqua Scyllae fortuna memoriā produntur Eius autē corporis speciē aliam statuā ipsae declarant. Glaucos oculos cum uehemēter acerbi ac saeui essent: color i facie terribiliores reddebat aspectu Rubor. n. sparsim immixtus eflorebat: quā quidē ad rem & coloris nomen inditū fuisse dicunt. Quidā etiam ex dicacibus Scyllā Aethenis mordens Scylla inquit morum est farinis inspersum: huius generis de homine inditiis uti neq̄q̄ absurdum est: quem adeo in exercendis salibus natura studiosum extitisse ferunt. ut ab ineunte aetate plurima cū ignominia sodalitia cū minis atq̄ ridiculis petulanter habuerit. Postea uero q̄ in rerum omnium domo constitutus est: e scena spectaculisq̄ impudentissimos cogens iterpotādū quotidianis dicacitatibus certabat. Quā cū ab eo grandiori aetate patrari. & dominantis i super dignitati probrum ac dedecus afferre uiderentur: complura negligenter omittebat: quae studio indigebant ac diligentia. Cōnanti siquidem Scyllae nullus circa seria usus erat: Verū cū alio tēpore ipiger & eximia seueritate esset: ut primū i solaria & cōpotationes abiceret uno impetu imitationē capefcebat: & ut mimis & saltatoribus māsuētus ad omne familiaritatem pronū se obnoxiumq̄ subiceret: huius tam soluti moribus animi ad amores leuitatem & ad illecebras prācipitium peperisse: a quibus ne prouectioribus quidem annis sese reuocauit. Metrobius fānicū a iuuenilibus annis magno amore cōplexu. longius prouectus est: eo in dies secū florescente morbo. Nā cū initio publicā quidē ceterū locupletē mulierē quā Nichopolin appellabāt deperiret: a qua deinde consuetudine & formae gratia mirifice amatus erat: ab ea cū uita excederet haeres est relictus. Nouercae quoq̄ hereditatē sortitus est: quae illum perinde ac filium diligebat: quibus ex rebus iā mediocres ad eū opes peruenerant. Quāstōr de Mario primū gerenti consulatū designatus cū eo ad bellū iugurthinū nauigauit i A phricā. Profectus igitur ad exercitū cū alias ad res spectatū se praebeuit: tū uero bona usus occasione Bochū regē numidarū intima sibi deuinxit amicitia: ipsius nāq̄ legatos cū a numidis latronibus euasissent singulari comitate excipiens ornatos muneribus tutissimo etiam adiuncto comitatu remisit. Forte Bocho iugurtha gener & inuisus & formidolosus erat. Quo per id tēpus profligato & ad se fugiēte scyllā acciuit. Ab illo enim q̄ se iugurtham & cōprehendi & tradi malebat. Ea re Mario cōmunicata parua militum manū assumēs magnū discrimen adit. Namq̄ homini barbaro & aduersus necessarios iustidēssimo de altero capiendofidem adhibens eius manibus sese cōmisit. Bochus tamē accepta ab utroq̄ potestate cū de frangenda in alterū fide in necessitate se constituisset: post multos mentis actus prioris prodicionis sententiā cōprobauit & iugurthā scyllae tradidit. Eo de negotio Marius quidē triumphū egit. Ceterū scyllae tā praeclari facinoris gloriā Marii ascribebat inuidia: eiq̄ tacitū mærorē importabat. scylla enī ipse natura iactabundus & ex humili ac ignota uita per ora ciuium tū primū uolitare incipiens gustata honoris dulcedine ad id honoris studiū & auiditatē progressus est: ut i anulo i sculptā eius rei gestae circūferet imaginē: eoq̄ cōtinue usus ē. Erat autē sculptura Bochus qui iugurthā tradere: scylla qui susciperet. hāc mario tristitia afferebat. scyllae autē minorē q̄ suā esse inuidiā existimās illo ad rē militatē usus est plurimū. siquidē cōsul secūdū creatus scyllā legatū habuit. Tertiū uero cōsul militū tribunū: ipsius opera multa utilia edēs facinorosa. Legatus enim rectos agorū ducē Copillū capir tribunus militū Mersos populosissimā sane gentē ad romanū po. amicitia societateq̄ perduxit Mariū postea sibi infestū nec dum ulla rerum gerendarū occasio: nes libēter omittentē quin ad augendā fortunā icūbentē sentiens Catulo marii collegae se dedit uiro quidem bono: uerum ad certandū hæbetiori: ab quo maximas ad res atq̄ primarias fidē cōsecutus ad potētiā pariter & ad gloriā processit. is magnā incolentiū alpes barbarorū partē debellauit. ingruente deinde cōmeatus inopia scylla curam suscipiens tantam effecit copiam: ut Catuli milites & maxima i abundantia agitarent & insuper marianis exhiberent. Qua in re Marium uehemēti dolore affectū fuisse dicitur. Hāc igit inimicitia breuem adeo iuuenilemq̄ prius materiam exordiumq̄ capeffens: mox per ciuilem cruorē iexpiabileiq̄ seditiones decrafata ad tyrannidem usq̄ ac rerum omnium confusionē progressa est. Quod Eurypidem sapientem hominem & ciuiliū morborum peritissimum demonstrasse ferunt. qui honoris certamen & studium quasi numen aliquod utentibus pessimum atq̄ perniciosissimum deuitandum est:

præcepit Scylla gloriâ ex re bellica ad ciuilia negocia iam sibi satisse existians cū militaria post facinora
itati popularibus rebus sese tradidisset p̄tura urbanâ petere coepit quâ: assequi nō licuit. Cuius ip̄erei culpâ
iturbas reiecit. At itenī cū suam in Bochum amicitia agnoscerent uenationes splēdidas & aduectarum ex
Aphrica bæluarū dimicationes expectare: si ante præturâ ædilitatē adipisceretur: populū alios prætores
designasse: ut ædilitatē coactus exerceret. Cæterum Scylla uerâ repulsæ causam minime cōfiteri uidetur.
Quod & re ipsa cōprobatur. Anno enim post tū colenda plæbe tū largitionibus animos adducens popu
li præturam adeptus est. Eo igitur præturâ gerēte cū indignabundus Cæsari sua se in illū potestate usurū
esse dītare: ridens Cæsar recte inquit puras esse magistratū: quē tuis habes pecuniis cōparatum. Post eā
præturam in Cappadociâ cū exercitu mittitur: spe quidē ut Ariobarzanē reduceret in regnū: re autē uera
ut Mithridatē reprimeret: qui nō minorem q̄ antea possidebat potētia: ac regnū cōplectebat. Nō magnas
itaq; secū adducens copias: Cæterum prompta sociorum usus opera multis in capadoces plurimis in ar
menios auxilium ferentes editis stragibus. Gordium eiecit: Ariobarzanem regem declarauit. Scyllæ ad
Euphratem morâ trahenti regis parthorum Arsatis legatus Orobazus in colloquiū uenit: cū nullū antea
romani & parthi cōmerciū habuissent. Hoc etiā ingētis fortunæ Scyllæ factum uidetur: q̄ parthi amicitia
societatēq; petentes ad illum romanorū principem congressum habuerunt. Tres eō tēpore felas proposi
tas ferunt: unā Ariobarzani alterā Orobazo tertiā scylle Vnde amborū medius residens ius diceret. quā
ob causam postea rex parthorū necauit Orobazum. scyllam nōnulli tanq̄ barbaros ludibrio per delicias
habentē probare: alii difficilē & intēpestiui honoris ambitiosum increpare. Memoriæ proditum est uirū
quēdam genere chalcidensem ex iis qui cū Orobazo descenderant scyllæ uultum sæpius contēplatū & ad
corporis atq; animi motus haud incuriose incumbentē quin ad artis materiā hominis ingeniū attētius
considerantē dixisse: Necesse est hunc maximū fieri uirum. Miror etiā nunc inquit quomodo ne cunctorū
primus sit tam diu toleretur. Redeuntē inde scyllam Censorinus repetundarū postulauit: q̄ ex amicorum
sociorumq; regno magnā contra legē pecuniæ uim compilasset. Nectamē cōtra in iudicio stetit sed ab ac
cusatione destitit. Excandescibat interim mariana seditio nouā quadā ex congestis a Bocho honoribus
nacta materiā: Is ut populū ro. delinimentis coleret simul & scyllæ gratiā aucupatus triūphales i capitolio
posuit imagines: aureusq; inerat iugurtha ab eo scyllæ traditus. Ea re grauius istigatus Marius cū statuas
detrahere niteretur: ac reliqui scylle subuenirent incensa quantū antea nūq̄ amborū studiis ciuitate ecce
sociale bellū dudū gliscens aduersus urbem exarsit. Quo per id tēpore est repressa seditio. In hoc maximo
uiriōq; & plurima romanis mala grauissimāq; pericula importante: Marius grande nihil ostentare ualēs
argumento fuit uirtutem bellicā uigore pariter ac uiribus indigete. At scylla cōplurima celeberrima edens
facinora imperatoris gloriā reportauit magni quidem penes ciues: maximi autē penes amicos felicissimi
uero penes hostem. Quibus in rebus illud Timothei Cononis filii scylla nequaquā passus est Nam cū ini
mici præclara ipsius facta fortunæ ascriberent: & in tabulis dormiente illo fortunam urbibus retia circum
ponentem pingerent. ille aggressius irritari & fingentibus grauius succensere: quasi rerum ab se gestarum
gloria priuaretur. Aliquādo autē ab expeditione re bene gesta remeans ad populū cōuersus. Viri Atheniē
ses inquit huius rei bellicæ nullā sibi partem fortuna uendicat. Ipsam deinde fortunam aduersus ambitio
sum adeo Timotheum iuueniliter irritatā ferunt: ut nullum deinceps insigne facinus ab eo patratū fuisse
constet: sed iniquis beligerantē prorsus auspitiis & populo semper aduersatū ex ipsa demū patria eiectū
profugisse. Scylla uero non modo eius generis sollicitatē ac fortunæ fauorem libenter admisit: uerum etiam
in maius extollens & bona in se fortunæ diuinitus data magis ac magis alluistrabat: siue per iactantiam id
faceret: siue de diis ita sentiret: etenim suis in cōmentariis scriptura reliquit cum consultasset: quæ contra
animi sui sententiā pro tēpore audacius aggredienda essent secundiora sibi euenisse. Rursus cū sese ad for
tunam q̄ ad bellum melius ab natura institutum esse dicit: plus fortunæ uidetur q̄ uirtuti tribuisse: & omni
no seipsum in fortunæ potestate fecisse. Quippe cum concordia quā cū Metello socero & eiusdē ordinis
uiro habuit causam diuinæ cuidam fortunæ attribuit (magnæ enim sibi molestiæ futurum illustre homi
nem: qui in cōicando principatu tantam benignitatem exercuit) Lucillum etiam in cōmentariis quos ad
illum inscripsit cōmune facit: nihil tam stabile ducere q̄ quod noctu sibi in nīmē iperaret. Cum ad bellum
sociale magnis cū copiis mitteretur circa Lauernam ualium terræ hiatum extitisse scribit. e quo Lucidum
emerisse ignem: magnamque in cælo flammam perstitisse: consulti uates dixere cum uir bonus singula
tis aspectu ac præstantissimus principatū gesserit: præsentis tumultus sedaturū. Hūc ipsum scylla fuisse edi
cit proprium quidem aspectum esse flauo colore comæ: uirtuti se non esse dedecori: sibi testimonio esse
tor ingentia facta: hæc quidem de diuinitate. Reliquis in moribus tanta inæqualitas: ut secum discrepare
uideretur: Rapere multa largiri plura: honori dignos contumeliæ colore quorū indigeret opera: ludibrio
habere supplices: adeo ut nescias utrum contemptoris an assentatoris habuerit ingenium. Quid i punien
do? Quanta diuersitas? hinc iudicaueris. Nōnullis leuibus quidem ex causis tympanizandos curare Rur
sus maximas iniurias æquo ferre animo. inexpressibiles ob causas conciliari perfaci: e minimis ex noxiis &
abiectis cades bonorūq; publicationes facere: scylla itaq; cum ingentia ferneret iracundia durum & ultio
nis audum se præbere. Vbi uero per rationem abiiceretur acerbitas ad utile ferri. Cum eius milites in hoc
ipso bello sociali Albinum uirum prætorium legatum faxis & fustibus mactassent tantā iniuriā ip̄unē
præterit. Gloriabūdus etiā diuulgabat se illis alacrioribus ad pugnas usurum: peccatum per fortitudinis
opera emendaturis. Accusatoresq; nihil faciebant. Nam cum Marium delesse & sociali bello sinem impo
nisse censeret: Ut aduersus Mithridatem imperator crearetur: exercitum delinimentis alliciebat. Profe
ctus in urbem consul cum Q. Pompeio designatur & iam quinquagenarius erat. tunc & celebratissimū

fecit connubium. Ceciliam Metelli ponti. max. filia in uxorem accepta: qua in recū plæbei multa decantarent multi primores indolebant: eum tali muliere censentes indignum quem consulatu dignū censuerant ut Titus inquit Non modo hanc duxit uxorem sed priorē illā: cū adhuc pubesceret quæ & illi filioli enixa est: Post illam Eliā Tertiā Cæliam quā ut sterilē summo cū honore donis adiectis repudiavit. Paucis post diebus ducta Metella haud recte Cæliam improbasse visus est. Metellā quidē assidue tātopere coluit: ut cū populus de reducendis marianis exulibus studeret: Scylla uero pernegaret. Metella rogantibus illis opē attulerit. Scylla quoq; captis Athenis acerbius sævisse creditus est: quia de muro salibus & cōuitis Metellam fuissent infectati. Sed hæc posterius. Tū ad futura parui consulatum existimās ad mithridaticū bellū mente & cogitatione deflagrabit. Cōtra Marius ob gloriæ studiū & honoris infaniā affectiones minime senescentes insurgerebat: Vir & corpore grauis & proximis per seniū militis iam defatigatus tā longinquis & transmarinis inhians bellis: Cūq; Scylla ad reliqua negocia iā properaret i castra: Marius domi peritis perniciosissimā illā seditionē fabricauit: tātis causam cladibus quātis Romanā ciuitatē uniuersā nequaq; hostes affligerant: sicut & diuinis præmonstratū est signis. Hastæ quibus uexilla gestantur per se ignem emisere: qui ægre restinctus est. Tres corui pullos in uiam productos deuorauerunt: eorumq; reliq; ita: nidum rettulerunt. Mures suspensum in templo aurū corroserat: e quibus æditi quādā casse fœminā ceperunt. Ea ibidē quinq; enixa musculos tres absumpsit. Quod autē maximū fuit ex aere sereno & omni profus carenti nebula tubarum sonus increpuit: acutas & lugubres intendens uoces: adeo ut cūcti præ magnitudine timoris uecordes cōprimerentur: Tusci uates alterius generis permutationē & transferendū ordinem portendi cōmostrabāt. Octo enim cuncta esse genera moribus & uitæ institutus inuicē differētia: Vni cuiq; tēporis definitū esse numerum ab deo anni magni ambitu perfectū: qui cū finē habuerit: instante iā altero admirandū e terra uel cælo moueri signum: adeo ut curiosi earum rerum peritis e uestigio declaretur: ut homines aliis moribus & uitæ rōibus usuri in lucē iā producti sunt: qui diis aut maiori au minori q; superiores curæ sunt. Cætera in ipsa genē permutatione magnas inodationes capeffere: diuinationēq; magnis iterdū honoribus exrescere: & ipsis nuncupationibus assequi: cū plura & mǎifesta signa ab deo ipso præmittantur. In altero rursus genere humilem statū esse rudēq; ut plurimum: & qui per incerta & obscura quādā instrumenta res futuras attingat. Hæc quidē ab Tuscis q; ratione ac sapiētia reliquis anteibāt differebātur. Sed ēte senatu in tēplo Bellonæ & sup hisce rebus operā uatibus dāte: passer insectāribus cūctis inuolauit ore cicadam gerens: cuius eiectam partem reliquit: partē etiā tenens abcessit. Hinc augures seditionem & agrestiu aduersus urbanā & forensem turbam dimicationem coniectabant. hāc enim sicut cicadam uocalem canorāq; esse rusticam uero ex aruis: Marius itaq; tribunum plæbis Sulpitium assumit hominem nulli flagitiosissimo secundum: Ne requiras quonam modo altero improbrior fuerit cū seipso sceleratior fieret. Crudelissimus & nimia incitatus audacia pariter & auaritia: quo turpitudine & mala cūcta uocarent: nihil pēsis nihil cogitatiōis accipere: Romanā rēpu. libertis & iquilinis i propatulo uenūdā re: precia positis in foro mensis dinumerare. Tria hominum milia gladiis tenētium nutrire: equitū iuniorum manum ad omnia promptissimorū ad corporis sui custodiā habere. Hos antefenatum appellabāt. Is lege promulgata nequis ordinis senatorii ultra duo milia drachmarū: æs alienū cōflare posset: cū uita excefset: centas miriadas debiti nomine reliquit. Hic amario dimissus i plæbem cū omnia ui & ferro instituit præficiebat. Quare idictō ab cōsulibus iudicio cōtionē habētibus illis i æde Castoris. Sulpitius turbā inferēs & aliorum cōpluriū stragem edidit & Pōpei cōsulis filium adolescentulum medio i foro confodit: ipse uero Pompeius fugam capescens sese abdidit. Scylla i marii domum pertractus iustitium soluere coactus est. Pompeio deinde prætore creato: Sulpitius cōsulatum quidem Scyllæ minime abstulit: Cæterum exercitum in mithridatē destinatum mario attribuit: itaq; tribunos Nolā confestim emittit: qui acceptum exercitū deducant ad mariū præueniens autē Scylla (is enim sese fuga subduxerat) militibus acta renūciat. Quod ut acceperē uenientes tribunos iactis lapidibus obruerunt. marius inter urbem Scyllæ amicos iter ficit: bona diripit fugas inde cerneret ac transmigrations ex urbe in castra: ex castris in urbē. senatus non suis sed marii atq; sulpitii trahebatur edictis. Audiens scyllam ad urbem aduentare duos præteros Brucū & suillum misit: qui scyllam reuocarent: quibus asperiora scyllæ facientibus uerba milites ad eos mactandos incitati & effraetis fascibus paludamētis exuerunt: & multas per contumelias uexatos remisere. Hic mæror ingens aderat: cum prætoriis spoliatis insignibus cernerentur intolerandā iam immedicabilem q; discordiam renunciantes. marius igitur apparatus agebat. Scylla uero sex plenos ducens ordines ab Noia cum collega castra mouebat: qui cum milites ad inuadendam urbem uideret impigros & ardentes: anceps erat: & secum formidans pericula uersabat. Augur postumius post sacrificia signis itellectis in Scyllā manum utramq; tendens: Colligari me iube inquit & ad confectum usq; prælium diligentius assenari: Nisi enim omnia tibi & mature & prospere perfecta obuenerint etiam extremum subire supplicium non recuso recuso. Ferunt & dormienti Scyllæ nīsam esse deā quam. Romani eximia ueneratione colunt accepta ex cappadocibus disciplina: siue Luna sic siue minerua siue Bellona: hanc sibi astitisse Scylla æstimauit & posito in manibus fulmine nominatim ut suos feriret inimicos imperasse: eosq; percussos collabi atque deleri. Eo ex infomnio spe plenus cunctis collegæ eius expositis Romā ductabat exercitum: Intereundum circa oppidū Triripa legati fiunt obuiam suppliciter orantes: ne impetu irrumpat urbē. Iusta enim omnia mox illi decreto senatus ad futura. Quapropter ut Scylla castra locaret cōuenit: locūq; metiri duces exercitus pro more iussit. Cui adhibita fide discessere legati: Illis abeūtib; stati. L. Basillum & C. micinium submisit. qui portā occuparent: montēq; simul exquelinum. Ipse deinde omni studio iter adiungebat: Basillo

per captam irrupente portam populus inermis iniectis de moenibus saxis & tegulis cursum cōtinuit: & ad muros repressit. Quod Scylla cōspicatus (iam enim aduentarat) ipse primus facem tenens ardentem uiam inibat: Tum sagittariis ut in superiora tecta pyrobolos nullius habita ratōe iacerent edixit: affectus ira & omnibus inrebus furori sese regendum cōmitens: qui dum hostes tantum aspectat nō amicos non consanguineos nō familiares ulla in mentione aut miseratione ponens per incendia discurrebat: fontem in fonte ut neminē intenosens. Inter hæc pulsus ad Telluris ædē Marius per præconē seruus sollicitabat ad pileū: Aduentante deinde superatus hoste cōcessit ex urbe. Scylla coacto senatu Mariū & paucos alios in quibus & tribunū plæbis Sulpitium reum mortis decernit. Cæterū Sulpitius seruo prodente cæsus est: quē Scylla prius libertate donatum præcipit ex saxo. Pro Mario autē grādem præconio pollicitus est pecuniam ingrate sane & ciuili nequaquā de more. quippe qui paulo ante in Marii potestate domi siue cum dedisset se: tutus dimissus erat: quā si a Mario Scylam ab Sulpitio necari permissum esset: ipsi rerū omnium potiri licuerit. Ei tamen ueniam ipartiuit paucis post diebus eadē occasione præstita: eandē nequaquā affectus est clāmentia. Quibus ex rebus Scylla senatū magno dolore clā afficiebat. Populi autē maliuolētia & odiū operibus minime obscurū obiciebatur. Qui Nonium eius nepotē & Seruiū cū magistratus Scyllæ fauore peterent repulsos ac sugillatos habuit: aliis subinde creatis. Quorū honores præcipue Scyllæ indignationi fore rati sunt. quibus ille magnā simulabat læticia: quā is populo libertatis fructus esset: cū quæ uel libere faceret populare etiā odium colere. Adortus ex aduersa factione consulē cōstituit. L. Cimiā ex citionibus ac iureiurando præoccupans: Suis eū rebus studio ac beniuolentia consulturū. Is Capitolium ascendens lapidēq; manu tenens iuratus est sibi deinde præsentē multitudinem imprecatus est: nisi amorē in illum beniuolentiāq; seruasset non secus ex urbe extrudi ac lapidis e manu: & lapidem abiecit humū. In consulatu confesti Scyllæ decreta rescindere aggressus. Scyllæ accusatione instruxit. Tribuno etiā plæbis Virginio diē dixit. eum Scylla cū sedibus iudiciariis omittēs aduersus mithridatē traiecit. Diebus quibus ex Italia Scylla mouebat exercitū: cū alia cōplura mithridati circa Pergamū missa diuinitus signa tradūtur: tū uero coronatū uictoriæ simulacrū: quod pergameni quibusdam superne machinis in eū demittebāt: cū fere caput attingeret effractū. coronāq; multa perstructa humū per theatrum esse collapsam. Quæ res unūgo quidē terrorē. Mithridati autē nō parum mæroris incussit: tãcti p id tēpus res supra spē illi succederēt ipse enim intercepta Romanis Asia regibusq; Bithinia & Cappadocia expulsis Pergami considerat: amicus opes potētatus ac regna dispersiens. filius eius mithridates antiquum principatū in Ponto ac Bosphoro supra meorum obstantibus nullis obtinebat. Alter Ariarathes Thraciā & macedoniā magno subegerat exercitu. Alia loca duces magnas habentes copias in potestatem redigebant. Ex quibus maximus Arche laus uniuerso mari nauibus imperitabat: Cycladas insulas inferuitutē trahebat. Reliquas omnes quæ intra maleā sitæ sunt simul & Euboia ipsam subiugarat. inde concitatus ab Athenis usq; Thessaliam omnes ab græcis gentes ad defectionē sollicitauit: circa Cheroniā paulū quiddā nactus obstaculi. Hic nāq; Brutius surra sentii macedoniæ prætoris legatus sese tulit aduersū: Vir & fortitudinē & sapiētia singulari. ille Arche laus torrentis instar per Boetiā ruenti uehementius occurrens tribus apud Cheroniā præliis decertans eū repulit & ad mare denuo repressit. L. deinde Lucullo iperante ut aduentanti Scyllæ cederet: & decretum illi bellū permitteret: statim ad sentium relicta Boetia copias reduxit: quāquam res illi super uota secūdā fluere: & Græcia propter hominis bonitatē ac modestiā familiaris sese ad pmutationē haberet. Hæc quidē res a Bruto præclarissime gestæ sunt. Reliquæ ciuitates missis legatis Scyllam uocabāt. Athenis autē quæ Aristionis dominationem pati cogeantur collecto robore incubuit: eisq; capto Pyræo obsidionem circumposuit: omnibus instans modis & uaria committens prælia. Quod si tempus non magnum tolerare iussisset: uulgo cum discrimine superiorem capere urbem dabatur: cum fame ac necessariorum inopia ad extremū iam preducta diem esset. Verum enim uero cum rerum nouarum metu Romani festiaret: multis cum periculis multis cum pugnis i gentibus impensis omni studio bellum illud urgebat. Cui præter reliquum apparatus machinamentorum decem milium iugorum milibus quotidiana impendebatur opera. ut uero deficere materia cœpit (Nam alia excindi opera alia suis effringi ponderibus & assiduīs hostium iactibus incendi) sacros aggressus est lucos: ipsum etiam secuit Lycæum & Academiam: cuius super omnia suburbana densissimum erat arbutum. Cum ad usus belli pecuniæ urgeret inopia ad mouēda Græciæ sese cōuertit Scylla quæ i donariis ornatissima & præciosissima fuerāt tum ab Epidaurum tum ab Olympiæ ad se deferri iussit. Delphos etiam ad Amphitrones litteras dedit: ut ipsas dei pecunias ad se portari præstarent. Aut enim tutius seruaturū aut si necessarios ad usus cōsumpsisset: non pauciores sane restitutum: & Caphin phocensem ex familiaribus unum misit. Cui ut singula pondere fusciperet mādāta dedit. Tum Caphis Delphos profectus aliquid sacrorum tangere ueritus coram Amphitronibus necessitatem multis testatus est lachrymis: afferentibusq; nonnullis sese citharæ sonitum intra sacram ædē audisse: Caphis seu dictis fidē adhiberet: seu Scillæ religionem uellet incutere ad eum renunciāuit audita. Cui p face tia scilla rescribens miror inquit Caphi si non quidem indignatis cæterum exultantis iudiciū tantū esse intelligas. Quo circa perinde ac deo summa cum hilaritate pecunias tribuente: tu quoq; confidentius accipe. Cætera quidē clam græcis emissā sunt. Dolium uero quod unum egregiis mueribus reliquum erat: cum & pōdere & magnitudine tollere iumenta neqrent: Amphitriōes coacti cōciderūt. Quæ in re tū Flaminium tum mālum Accilium tum Paulum Aemilium memoria repetierunt. Quorū hic eiectio e græcia Antiocho: illi debellatis macedoniæ regibus non modo a græcorum templis sibi temperauerant: uerum etiam dona illis honorem & ornamenta cōplura adiecerunt. A tenim illi modestissimorū hominū qui tacitas magistratibus manus præbere didicerāt: duces legitimi animo quidem reges sumptibus autē tenues

ac perparci mediocribus ac taxatis utebantur impensis: cum interim militē per assentationem sibi cocina re q̄ hostem reformidare deformius ducerēt. Cuius uero tempestatibus imperatores uolentia magisq̄ uirtute fastigium uendicantes & in mutuam perniciem armis idigentes factiose ipsos etiā hostes in expeditionibus cogeantur allicere. Deinde ut cōmilitonum operas emerent, grandes ad illorū uoluptates ac libidines consumerent opes: uanalem sese patriam facere non intelligebant: & ut in meliōrē dominationē exererēt flagitiosissimoxq̄ seruitio sese obnoxios reddere. Hæc mariū eiecerūt: hæc eū rursus aduersus Scyllā reduxerūt: hæc Cīnanos i Octauii: hæc simbrianos i Flacci necē suscitauerūt. Scylla nō minima dedit initia ad eos & corrupendos & concitandos: qui sub aliorū essent iperio: cū suis sumptuosas largitiōes suppeditaret. Vnde cū cæteros ad proditionem suos certe ad prodigalitatē corruptione incitaret grandi semper illi pecunia opus erat: ad tantam præsertim obsidionem, ad capiendas enim Athenas grauis quādā & inexorabilis cupiditas hominem habebat: seu uetusta urbis gloria i census illud umbratile bellum suscepisset: seu furiosius conuitia morsusq̄ ferret. Quibus eum atq̄ metellam passim de muris irridens & insultans tyrannus Aristion iritabat: homo & flagitio pariter ac crudelitate cōpositū habēs animū: Is qcquid mithridaticis ex morbis atq̄ uitiiis effluerat in seipsū exceperat: & ciuitatem quæ infinita bella cōpluresq̄ tirānidas intestinasq̄ discordias sicuti mortiferam ægrotationē euaserat ad extremū tēpus adduxerat. Tritici meduninus mille drachmis i urbe ueniebat. Reliquis mortalibus nascentia circū arcem gramina pascentibus coctosq̄ calceos & uasa cōmanducantibus ipse iugiter diurnis i potibus perlasciuam, petulantissime saltans ridiculos in hostem factos a se uersus usurpabat. Cum sacram deæ lucernam per inopiā olei extinctā audisset nihil fecit. Sacerdoti quæ dimidium frumēti sextarium petierat piperis misit senatoriæ dignitatis uiros ac sacerdotes suppliciter orantes ut misericordia ciuitatis motus pacem cum Scilla fœdusq̄ faceret: iniectis sagittis dissipatos suum mouit. Tandem suis ex cōpotoribus duos aut tres qui de pace agerent ægre misit: qui cum nihil salutare postulantes: Theseum Eumolpum & res aduersum medos gestas inani quadam obstentatione predicarent: Abite o beati homines inquit scilla: & istas uobiscum orationes recipite: haud enim capescēdæ studiosus disciplinæ ab ro. po. Athenas missus sum. Cæterum ut rebelles eueriam. Interea seniores quidā cum in ceramico uerba inter se facerent: inuehi cœperunt in tyrannū q̄ muri custodiam circa eptacalcum (Is intra urbem locus est) negligentius faceret: quā impetu facto facilis hosti pateret ascensus. Is exceptus sermo deinde renunciatur ad scillam. Quod nequaquā aspernatus noctu locum caput facilem speculatus rem ipsam aggressus est. Ipse scilla in cōmentariis suis refert. M. Teium qui prior in murum euaserat: cum occurrenti hosti uolētius galeæ ictum infixisset: gladium infregisse: haud tamen cessasse loco: sed perstantem tenuisse. Ea igitur ex parte Athenienses natu grandiores urbem captam fuisse cōmemorabant. ipse uero scilla inter piraticam & sacram portam muro effoso & æquato solo nocte rupit media terrore maximo. Cū tubæ cornuq̄ streperēt & copiæ quas ad eadem ad rapinam imittebat per angustias portus militari clamore strictis gladiis ferrentur innumerabiles obruncati. Cruoris unda & magnitudo ipsis etiā nunc locis definitur. Nam præter urbis reliqua cadauera occisorū circa forum numerus uniuerso intra diphilum ceramico continebatur. Tradunt & multi suburbium per portas inundasse. Cum hūc in modum tot interfecti sint: non pauciores extitere qui patriæ iam extinguendæ misericordia & desiderio sibi necem cōsciuerint. hoc enim optimates pertinuisse ac salutem desperasse fecit q̄ nullā in scilla clāmētiā moderationemq̄ crederent. Cæterum midias & Calliphon exules precātes ac genibus obnoliti & senatores cōmilitones eius ne ciuitatē deleter petiere. Ad quos ille collaudatis Atheniēsisibus priscis ultione iam expletus ac saturatus Donare se inquit multos paucis uiuosq̄ defunctis. scilla Athenarum urbe potitus est ut ipse in commentariis scriptum reliquit calendis martis: qui dies ad anthelsterionis mensis exordium maxime concidit: in quo multa ad imitationis illius ac diluuii memoriam pernitiōsa mq̄ stragem forte patrantur. Vrbe capta tyrannus in arcē cōfugiens obsidiōe cingebatur. Eius operis cura Curioni demandata post longi temporis tolerantiam premente siti in deditionem uenit: & statim signa diuinitus affuere, quā enim die atq̄ hora illum Curio deducebat: tot ex sereno nubila cōcur sarunt: tanta uis erupit imbrium ut Arax inundaret. Nec diu post Pireus in scillæ potestatem uenit: cuius pars maxima incendio uastata ubi & Philonis armamentarium opus singulari admiratione prosequendum. Interea Thasiles mithridatis præfectus ex Thracia & macedonia centum milibus peditum equitum decem & falcatis curribus nonaginta descendens Archelaum adhuc circa munichiam stantem in ancoris accessit: neq̄ mari decedere uolentem neq̄ ad conferendam cum romanis manum ac rem strenuum uie: sed ad conterēdū belli tempus: & com meatus eis intercipiendos. Quæ scilla longe melius illo conspicatus: e locis sterilibus qui uel pace uix alere possent exercitum in Boetiam castra mouit: per eius rei consiliū cōpluribus errare uisus est: quoniam relicto Atheniēsi agro aspero quidem & equis inuiuo in planos sese campos & patentes Boetiæ locos iniecerit: cum equitibus & curribus cerneret robur constare barbaricum: uerum famem ut dictum est inopiamque deuitans martis discrimina sectari coactus erat. Rursus ei terrorem Hortensius importabat: homo impetatoris instructus artibus & certandi percupidus: quem ad scillam ex Thessalia copias adducen tem inter angustias barbari infidiantes seruabant. Ea propter in Boetiam scilla mouerat. At Caphis nostris fauens partibus deceptis per alios tramites barbaris sub Tichorā per Parnasū deduxit Hortensium. Erat autem haud tantæ quantæ hac tempestate amplitudinis ciuitas: sed excilum i præcipiti rupe castellum: quo phocenses cum irrupentem Xerxem fugerent: ædificato ibi loco salutem sibi cōperarunt: hic castris positus Hortensius die quidem reiecit hostem: Noctu uero ad Patronidem per aspera descendens loca occurrenti cum exercitu scillæ sese coniunxit. Comixti collem quendam qui e capis eleaticis medius eminet occupant: solum sane fertile ac rerum ubertate commodum: in cuius radice aquarū

abundantia erat. hunc philoboetum appellant. Eius naturam scylla mirifice situmque collaudat. Castra
 metantium paruus hostibus uisus est numerus. Equites enim mille & quingenti haud plures erant: pedi-
 tes quindecim milibus pauciores. Quocirca reliqui duces Archelaum uel inuitum induxerunt: ut acie stru-
 cta copiae descenderent: cernere erat caput equis curribus clypeis scutisque refertum: uoces ac strepitus ip-
 se minime capiebat aer. Cum tot pariter gentes instructae constarent: tam sumptuosi praeterea apparatus
 ac spiritus iactantia pleni: elataeque ceruices frustra non erant: nec ad stupefaciendum inutiles: arma quoque
 radiantia auro & argento decora & medicarum scythicarumque uestium colores lucentissimo aere ferroque
 permixti dum agitarentur instar ignis terribilem incutiebant aspectum. Eas ob res intra uallum Romani se
 se comprimebant: ita ut scylla nulla eis ratione pauorem posset adimere. uolentius itaque refugere nec ullo
 pacto quietem agere: grauius uero ferre & conuiuiis scillam insectari qui barbaros aspernens ridensque specta-
 ret. Haec tamen ipsa res maxime omnium scillae profuit. etenim Romanos contemnentes aduersarii confusos
 admodum uertere ordines: cum alioquin ob praefectorum multitudinem nequaquam ducibus audirent. Nam
 cum pauci toleranter in castris re tenerent: maxima turba direptionibus & rapinis inescata complurium
 dierum uiam longe a castris palantes uagabantur. Tum panopeorum oppidum excidisse dicuntur: & lebae-
 orum urbe direpta oraculum depeculatos fuisse: nullo interim imperante duce. Scylla cum in eius oculis tot
 urbes deleantur maerore anxius & indignabundus nullo interim ocio militem laqueescere patiebatur. At
 nunc ex alueo Cephisum cogebat aure cere. Nunc nulli concessa quiesce ingentes cauare fossas. quod si quem
 cedere animaduerneret: inexorabilis castigatorem instabat: ut labore ad tanta defatigati opera animo belli
 discrimina libentius amplexarentur: quod & obuenit. Cum enim tertio post die laborantibus illis Scylla pra-
 teriret sese ut in hostes ducerentur magno clamore praecabantur. Quibus ille haud istud profecto pugna-
 re uolentium sed laborare uolentium praelium est. Sin uera certandi cupiditas inest illuc nenite dixit armati. Com-
 mostratque ubi superiori tempore finitimorum fluuio arx inerat. Tunc autem urbe deleta praeruptus ac saxeus
 restabat tumulus ab edyllo monte desuinctis: quantum flumen Assus continet: qui sub radicem montis
 Cephiso commixtus: simulque uolentior factus munitior castris reddit tumulum: quo cum ferreis insignem cly-
 peis hostem festinantem Scylla conspiceret: locum captaturus praenire contendebat. Itaque prompta militum
 usus opera potitus est monte. Inde retrusus Archelaus aduersus Cheroniam fecit impetum. Cheronenses
 qui cum Scylla militabant eum suppliciter orabant: ne conseruandae ciuitatis curam abiciat. Gabinum igitur
 qui cum Scylla militabat eum cohortem statim mittit Cheronensibus ommissis: qui tametsi cuperet: Gabinum tamen celeritate
 consequi nequiere. Adeo bonus & Cheronensibus ad eorum salutem animosior atque strenuior extitit.
 Iuba non Gabinum sed Hirtium missum fuisse dicit. Nostra itaque ciuitas eo deducta periculorum euasit in
 columis. Ab Lebaide & Trophonio sortes uictoriam portendentes & secunda Romanis mittebatur ora-
 cula: de quibus per incolas plurimus sermo manat. Ut autem ab Scylla undecimo commetatorum scrip-
 tum est: Quintius Igitur qui inter eos qui per Graciam negociaretur non ignobilis post partam in Chero-
 nia uictoriam ad eum profectus renunciat secundam & pugnam & uictoriam ab Triphonio eodem in lo-
 co non diu post significari. Post hunc quidam in ordine militans Saluenius nomine ab deo praedictum esse
 reuoluit. Qualem italicis talem ex illis rebus allatum iri exitum. utrumque de dei omnibus hac ipsa praedica-
 bant. se enim eadem quae Ioui olympio uenustatem & magnitudinem uidisse commemorabant. Ut uero scyl-
 la traiecit Assum sub Aedilium profectus uicina Archelao castra posuit. Qui per id tempus inter Acontium
 & Aedilium penes alios (sic enim appellant) munitissimum iecerat uallum: locus in quo tentoria fixit in hunc
 usque diem Archelaus ab illo nominatur scylla diem unum intermittens Murenam uno cum ordine ac dua-
 bus cohortibus reliquit: qui confusum turbaret hostem. Is in Cephisi ripis immolauit: quo facto in Chero-
 niam pergit: ut acceptis inde copiis Thurium ab hostibus captum inspiceret. Est autem cacumen asperum
 multis frequens anfractibus quod uocamus Otthopagium: sub flumen Appollinis Morii Thuriique templum
 est. Id deo ab Cheronis matre Thuria indictum est cognomentum. Cheronem autem Cheroniae habita-
 tores indixisse rerum scriptores prodiderunt. Nonnulli asserunt bovem quam Pythius Cadino ducem exhibi-
 buit eo in loco primum comparuisse: & ab ea locum appellatum. Thur siquidem phoenices uaccam nun-
 cupant. Aduentanti Cheroniam scillae tribuni militum urbis praefectus praedidio instructos armis ducens
 milites obuiam prodit auream gestans coronam. susceptis & appellatis benigne militibus cum ad ingredien-
 dum periculum adhortaretur: duo Cheronenses ei superueniunt homines: qui accepta parua militum
 manu Thuri praesidium obtruncaturos polliceantur. Occultam enim barbaris esse semitam: quae ab
 Petorcho penes muleum supra uerticem ducat ad Thurium: qua commeantes facto in eos impetu facile
 iactis superne saxi aut explosuros in plana. Gabino de hominum fide ac fortitudine testem se praebenti
 scylla rem aggrediendam imperauit: Tum acies instruit & dispartitis in utrumque cornu equitibus sibi
 quidem dextrum murenae uero sinistrum attribuit. Galba & Hortensius legati instructas habentes co-
 hortibus postremi succedebant: ne circumductio ab hoste fieret obseruantes. hostes enim complurimis equitis
 & leuis armaturae uelutibus cornu & in flexum & agile apparare spectabantur: ut cum longius reduxissent
 Romanos circumdarent. interta Cheronenses cum accepto a scylla Erycio duce clam Thurium circuissent
 seque deinde obstentassent: ingens tumultus & barbarorum fuga fit tum plurima caedes inuicem. Nec enim
 permanere: uerum per prona delati propriis incumbabant iaculis seque mutuo pellenes in praecipitia dabant
 hostes e superioribus instabant: & nuda cuncta faciebant: hoc pacto ad thuri tria milia cecidere: ex fugien-
 tibus partem murena instructis suis excipiens truncat ac delet. Reliqui intra suorum castra compulsi phalan-
 ga fusim irruentes pauore latae ac turbatione cuncta replebat: quodque non minimum stragis importa-
 uit ducibus moram intulerunt. mox enim scylla copias turbatis iuehens interuallumque celeritate corripiens

omnem falcatis curribus uim intercepit: & momentū cui maxime currendi longitudo robur imittit: & ex agitatione uehementem præbet impetum: Spatii uero breuioris ictus imbecillesunt: & obtusi sicuti tela tenorem ac uim non accipiunt. Quod eo tempore barbaris obtrigit. priores namq; currus lentius agitati & debiliter inuecti ab romanis plausibus retrudebantur & risu: quale spectaculum cursus equorum præbere solet. hinc robur pedestre irrumpat in uicem: barbaris quidem longas sarissas protendentibus & clypeos serie phalangem instructā seruare conantibus: Romanis autē cum pila decicissent gladio nudantibus & ut cōfestim quantum ira concitabat manum cōsererent sarissas repellentibus. Nā seruorū milia quindecim structa cernebant in fronte. Quos regis præfecti inno præconio uocatos ad pileum inter militares ordies locarant. Tunc Romanū quendam Centurionē dixisse ferunt seruis duntaxat ad saturnalia licentiā partem esse: scio hos ipsos densitate ac frequentia tarde repulsos: & præter igenium manere ausos. Romanū sagittis & glandibus innumeris terga uertere & aciem turbare cogunt. Archelao dextrum cornu ut circū daret. referente: Hortensius ex transuerso inuolans cursu delatas immisit cohortes. At illo cōfestim duo ex suis equitum milia conuertente ab multitudine repressus Hortensius se ad montana subtrahebat ab legione sensim abruptus: & ab hoste circuncinctus. id ubi Scilla rescit nondum Marte cōserto ab dextro cornu subsidium allaturus insequitur. Archelaus hostis aduentum ex pulueris nube suspicatus. Hortensio libenter omisso i dextrum cornu flexit iter. unde Scilla fecerat impetum. illud enim ab imperatore desertum facile sese capturum in spem uenerat. Similis & auersus Murenā Taxilles ferreis munitum scutis peditatum induxit. Quocirca uocibus bifariam illatis & tumulis clamorem referentibus anceps Scylla substitit utra in parte præsens potius adesset. Suam tandem aciem recipiens Murenæ subsidio quatuor cum cohortibus misit Hortensiu. Ipse uero quinta subsequi iussa ad cornu dextrū pleniore gressu pergit ire: iam aduersus Archelaum constanter pro dignitate pugnans. Ut autem apparuit Scilla: uiolentius incumbentes uincunt uictos ad fluuium usq; & ad Conciū montē effusa fuga persequuntur. Murenæ tamē periculū minime Scilla contēpsit: sed ad ferendū cōcitatus auxiliū Vbi eos quoq; uictores aspexit: rursus ad insectandū conuertitur. Multi barbarorū cæduntur in cāpo. plurimi dū uallū petunt obtruncantur. Ex tot milibus decē tantū milia in Chalcidē elapsa sunt. Scilla refert suis ex militibus cōquisitos esse. xiiii. ex quibus cum aduersa speraret duos aduenisse: iccirco trophæis Martē uictoriā & uenerē inscripsit: perinde ac in eo prælio nō minus fœlicitate q̄ solertia & potētia rē bene gesserit. Hoc quidē trophæum decāpestri pugna erexit: qua primū Archelaus usq; ad mediū fluuiū inclinauit. Alterū ē ad cacumen Thuarii pertinēs de circundatis barbaris: græcis inscriptū est litteris Homoloichū & Anaxidamon bellatores præstantissimos signifiātibus. huius pugnæ uictoriam Thebis celebravit: edificata circa œclipi fontem ara Iudices græcos aliis ex oppidis accersiens. Quando cum Thebanis similitatem exercens dimidium illorum agrum abruperat: & Appolini Pythio & Ioui olympio consecrari iussit utriq; deo pecuniā ex fructibus reddere quam ipse rapuerat. Audiens postmodum Flaccum ex aduersa factione consulē electum Ionium mare cum exercitu traicere: uerbo quidem cōtra Mithridatem re autem uera contra Scyllam ipsum: ut ei se ferret obuium in Thessaliā castra mouit. Et cum penes Melitheam urbem esset: crebri afferuntur nunciare gias copias haud sane minores quam antea relictos a tergo locos denuo populari. Nāq; Dorilaus ingenti nauium apparatu delatus ad Chalcidem: i quibus octuaginta hominum milia i armis spectata & ex omni mithridatico exercitu præstantissime instructa ducebat: mox Boetiam incurfarat: agroq; potitus erat. Is ut scyllam eliceret ad prælium promptam exhibebat operam: Archelao nequaquā audiens ne in faceret obliuio stenti: rumores de priore pugna disseminans tot uirorum milia non sine proditione deleri potuisse: Martu reigitur scylla reuersus Archelaum uirum singulari prudentia præditum & romæ uirtutis etiam atq; etiā expertissimū esse Dorilaus demonstrauit. Archelaus paululū prope scyllam primus incideus primus erat q̄ dissuaderet ne prælio decerneretur. At ipensis & tpe bellū terrendū. spē tamen nōnullā præbuit Archelao propinquus Orchomeno locus in quo locata castra fuerant. Is ad decertandū mirū imodū idoneus: qui equestribus copiis pollerēt. Ex agro namq; pulchritudine ac magnitudie pars excellit ad Orchomeniorū urbem pertinens. Ea tantum planicies diffunditur arbutis usq; ad paludes uacua in quibus Melas fluuius assumitur: sub Orchomeniorum urbem emergens: magnus quidem & solus e Græciæ fluminibus a fonte nauigiorum patens: & æstiuum circa solsticiū istar Nili incrementa suscipiens. Eadēq; i illo nascūtur & hic produci: præterq; si qua fructū non ferunt: aut non auferunt. Cæterum longe nō excurrit: maxima ex parte in occultos continuo lacus aut siluas exstinguitur: nō magnā uero partē Cephiso cōmiscet: quo in loco præcipue lacus ut uidetur cōmodam conficiendis tibiis producit arundinē. Locatis igitur proximē castris Archelaus quidē ociosus erat. At uero scylla fossas utriq; cauauit: ut si qua præstaretur facultas e solidis locis & equorū cursui aptis ad palustria hostes excluderet. At illi moræ impatientes: ut primū ab ductoribus emissi sunt tā effusa uelocitate cursitāt: ut nō modo q̄ operibus destinebātur ueq; etiā pturbati ordies pluri mi fugā capesserēt. Vbi desiliens ab equo scylla correpto signo per mactātes in hostē cōuolat: & uociferat: mihi quidē inquit o Romani milites hic pulchrū est mori: uos autē cum rogabimini quonā in loco iperatore uestro perdidistis: dicere memētote in Orchomeno: quo dicto reuocātur. mox etiā duabus cohortibus ab cornu dextro subsidiū afferentibus incurfans uertit hostem. Reductis paululū deinde militibus prandiū cū dedisset: rursus ab hoste uallū fossa muniebat. At illi denuo istructiores q̄ antea ipetu deferebātur: Vbi Diogenes Archelai priuignus cū i dextro cornu pugnā cietet cūtorū admiratiōe spectabilis occidit. Romanū sagittariū icubētibus aduersariis quo se uerterēt nō haberēt collectas manu sagittas ut enses isfigētes cō sauciebant. Deinde iter uallum inclusi per mortes ac uulnera miserabiliter pernoctabant. Scilla rursus cū illuc sceret adductus ad uallum militibus fossam agitabat. Erūpentes deinde cō plurimos cōmissa pugna

dare terga coegit: ad quorum trepidationem consistente nemine uiolentius incumbens castra petit. La-
cus & paludes adeo cruore cadaveribusque repletae: ut in hac aetate barbaricos arcus galeas fragmenta thora-
cum ferrea gladios caeno inuersos offendant. Cum post ea pugna anni firme ducenti confecti sint: res quidem
ad Cheroniam & Orchomenum hoc pacto gestae memorantur. Cum Cinna & Carbo Romanae in clarissimos ui-
ros flagitiose ac impudenter ageret: complures ab eorum dominatione fugitater in Scyllae castra: peride ac por-
tum sese conferebant. Paruo deinde tempore quaedam apud eum senatus forma creata erat. Metella cum pueris
clanculum se aegre subducens ad ipsum quoque profecta nunciat: & domum & uillas ab inimicis incensas:
Proinde ut domesticis opitularetur supplex orabat. Quas ob res cum Scylla fluctuaret ambiguus, (Nec enim
patriae uastitatem negligenter tolerare poterat nec bellum mithridaticum opus tam arduum imperfectum reliquere
cogitabat) Archelaus deliatus mercator adueniat spes nonnullas & sermones ab regio ferens Archelao. Id
autem facinus adeo Scyllae complacitum est: ut & ipse ad Archelai colloquia properantius uenerit. Ad mare cir-
ca Delium conuenere: ubi templum est Appollinis. Prior Archelaus orsus petebat ut Asiae ac Ponti rebus
omissis Scylla ad Romanum enauigaret bellum quantum pecuniarum triremiumque & copiarum ab rege uel-
let accipiens. Tum excipiens Scylla Mithridatis inint securus esto. Tu uero in eius locum regnum aggredere
& inita cum po. Ro. societate naues trade. Archelao regis proditionem abominante Scylla subiecit. Tu cum sis
Archelae cappadox & barbari regis seruus seu magis amicus ad bonorum talium adeptionem turpitudinem
subire nolis. Mihi autem qui sum & po. Ro. imperator & Scylla de proditione uerbum audes facere. Quasi
non ille sis Archelaus: qui nuper ex Cheronia ex centum & xx. milibus militum minima cum manu salutem fuga
comparans: & biduum in Orchomeniorum paludibus latrans inaccessibilem praeterfectorum multitudine Boe-
tiam dereliqueris. Archelaus mutata post haec sententia caput inclinat: & ad preces uersus obtestatur ut bel-
lum finiat & Mithridati se conciliet. Sic inuitatus rem Scylla suscipit foederaque conficiuntur: ut Mithrida-
tes Asiam Paphlagoniamque dimittat. Bithiniam Nicomediam Cappadociamque cedat Arobarzani: Duo talen-
tum milia Romano pendat populo. Septuaginta naues aeras cum apparatu & armamentis exhibeat. Scyl-
la reliquum illi regnum stabiliter asserat: & regem populi Ro. socium decernat. his conuictis atque confixis fle-
xo cursu per Thessaliam & Macedoniam ad Helespontum iter facit: Archelauum honorifice comitem habens. Eo
naque penes Larissam in aduersam incidente & quidem grauiter ualitudinem sistit iter: & de hominis salute non
secus ac unius ex ducibus et comilitonibus curam diligentiamque suscepit. Haec rebus in Ceronia gestis criminatione
nemini ceperunt: perinde ac ibi non sine uicio decertatum sit quod Scylla ceteros Mithridatis amicos quos cap-
tiuos habebat restituens Aristionem duntaxat tyrannum ueneno sustulit: quod cum Archelao similitudinem exercebat
Praeferrim cum decem milia agri iugera in Euboia cappadoci data forent: & Romanorum amicus ac socius
in scriberetur ab Scylla: quas res in commentariis Scylla refellit: Tunc aduentantibus a Mithridate legatis
cum alia quidem suscipere se dicerent: Paphlagonia uero ne mithridatem spoliaret obsecraret: de nauibus quo-
que haud omnino consentirent: indignabundus Scylla quid dicitis inquit? mithridates ad uindicandam
Paphlagoniae possessionem studet: & de trahendis nauibus ita inficias? Quem caput inclinaturum ego sa-
ne existimabam: si dexteram illi manum relinquerem: qua tantum ciuium Romanorum numerum truci-
dauit. At qui alterius generis uoces emittere illico ubi ipse in Asiam traiecero: Nunc Pergamenses bellum
quod nequaquam aspexerit imperatoris disponat artibus. Itaque legati pauore percussi quietem seruabant
At Archelaus Scyllae preces afferebat: & iracundiam mitigabat multis cum lachrymis dextra eius attingens.
Denique ut ad mithridatem legati remitterent suasit Pacem enim eius sententiam confecturos: quod si non exo-
ret sibi ipsi mortem consciturum. Eo igitur has ad res emissas ipse agrum medicum iuadens & multa depo-
pularis loca: rursus reuertit in macedoniam: Deinde Archelaum apud philippos admittit cuncta recte ha-
berentem opus autem penitus ut secum mithridates in colloquium ueniat: Fimbria potissimum
causa erat: qui cum alterius factionis principem Flaccum obtruncasset: mithridatis duces superans aduersus
eum comeabat. Quae mithridates pertimescens Scyllae potius familiaritatem amicitiamque delegit. Proinde
in Troadis dardano conueniunt: mithridates quidem ducas uniremes habens ex pedestribus uero copi-
is. xx. armatorum milia ac sexcentos equites curusque falcatos plurimos: A Scylla cohortes quinque equi-
telque ducentos. cum mithridates obuiam prodisset ac dextram pertendisset: Scylla percunctatus bello
ne inquit finem imponis iis conditionibus quas confessus est Archelaus? Tacente rege Scylla eos inquit:
quibus pace opus est uerba prius facere conuenit. At uictoribus silentia tenere satis est: postquam mithri-
dates purgationem suam orsus belli causas partim in deos uertere partim ipsorum culpam Romanorum
referre conatus est: excipiens Scylla dudum ait aliis renunciantibus audieram: Nunc autem ipse intelligo
quam singulari mithridates polleat eloquentia: qui tam flagitiosis in rebus tanque impiis praetextu & ra-
tione probabili minime caruisti. Cum autem quae acerbissime ab eo parata fuerant confutasset & accusan-
do improbasset: Denuo rogauit num quae cum Archelao pacta conuenta sint absoluat. Illo enim
in modum facturum sese respondente familiarissime salutauit & amplectans exosculatus est. isuper Ario-
barzanem & Nichomedem reges adducens conciliauit in gratiamque reuocauit. mithridates itaque
nauibus septuaginta traditis sagitariisque quingentis in Pontum enauigauit. Eam pacem milites graui-
ter & iniquo ferebant animo: siquidem regum omnium iniustissimum: qui uno die centum & l. Roma-
norum milia paratis iugulari fecerat insidiis: tantis opibus & spoliis datis ex Asia uelis ascendere indi-
gnum censebant: quam annos iam quatuor populationibus collectisque tributis exhauserat. Quod cum
Scylla sensisset eam facti defensionem afferebat: quod mithridati simul & Fimbriae si in se compirassent
bellum nequiret inferre. inde aduersus Fimbriam incitatus: Qui penes thiatira: castra habebat iacto proxime
uallo castra fossa circumcinxit. Tum Fimbriani milites e castris solis elapsi tunicis Scyllanos familiariter am-

plexati operum adiutores se fecerunt: promptissimam impartientes operam. Eam cōspicatus Fimbria p-
mutationem & cum Scylla in gratiam redire posse desperans: intra uallum nece sibi cōsciuit. Scylla duobus
milibus talentum uniuersam condēnauit Asiam. Priuatim autē cum contumeliis tum obsidione im-
morantium domos absumpsit. Edictū enī erat ut hospes diuertenti apud se militi quatuor tetra praberet
in dies. coenam insuper ei & quocumq; familiares inuissset. Centurioni drachmas quinquaginta i dies
singulos: Vestem aliā cū domi uersaretur alā cū proditer i publicū: cūta dehinc cū classe discedēs Epheso
die tertio intra Pyraū iecit ancoras. Vbi cū laetis initiatus esset: sibi ipsi peculiare Apelliconis teii biblio-
theca exemitū in qua omnia ferme Aristotilis & Theophrasti uolumina fuerant quog; noticia nōdum ap-
te manarat in uulgus. Ea Romā delata maximā partē ab Tyrāmone grāmatico degestam in numere fuisse
traditur. Ab quo rhodiū Andronicū cū esset facile nactus exemplaria i mediū posuisse: & quae nunc feruntur:
tabulas exscriptisse. Ceterū uetustiores Peripatetici per se quidē eximii: Et doctrinae studiosi uidentur.
Verū in Aristotelis ac Theophrasti scriptis non multis sane aut multa cū diligentia uersati: propter Nelei
Scepsii heredem cui Theophrastus suos codices legarat. Qui deinde ad imperitos homines: quos nulla
honoris & laudis cura tangebatur: peruenierant. Scyllae morā circū Athenas trahenti dolor cū stupore pedu-
bus atq; molestia incidit: quem Strabo balbutientē podagrā appellat. Quapropter Adisio enauigans cali-
darum usum aquarū habuit: per ocium simul & illecebras scenicis cū histrionibus diē exigens. Per littus
deambulante piscatores quidā eximiae pulchritudinis pisces attulerunt: quo munere plurimū delectatus:
ut Alæenses esse cognouit. An inquit quidā ex Alæensibus adhuc superstitēs restant? Post partē enim ex
Orchomeni praelio uictoriā in psequendis hostibus tres una boetiae urbes deleuerat: Anthedonē Larym-
nam & Alæas. hominibus uero nullā metū uocē edere ausis iurridens Scylla laetos abire iussit. haud enim
cum uilibus aut neglectis quaeque relici debeant aduenisse. Eā ob rē Alæenies spc pleni in unum cōgregati
urbē denuo repetisse dicuntur. Scylla per thessaliā & macedoniā ad mare descendēs mille ac ducētis nauī-
bus ab Dyrachio Brundisium traicere parabat. Proxima est appollonia: quā penes est Nympheū sacer
locus e uirēti colle ac pratis ignis fontes effundēs assidue p sparfos riuulos defluentes. Hoc in loco memo-
riā proditū est somno pressum Satyrū fuisse captū: qualē poetae ac pictores effingunt. Is perductus ad Scyl-
lam cōplures per interpretes quis nam esset interrogatus nihil quod posset intelligi uix uociferatus est. At
uocē asperam equi praesertim hynnitū & hirci balatu p̄mixtā edens. cū Scyllā obstupescisset datis comi-
tibus dimissus est. Scylla cū transmissurus esset milites: ac uereretur ne ubi praehēdisset italiam: quisq; per
urbes dilaberetur: Prinxū quidē iurarunt per se manituros nullāq; sponte sua italīā uastitatē importaturos.
Postmodū cum grandi pecunia illi opus esse cōspicerent: unusquisq; suis rebus primitias adimens pro
facultate ad scyllam cōferebant. Quas tamen scylla minime suscipiēs collaudauit. tum adortatis & accē-
sis animis aduersus imperatores. xv. & quidē ut ipse inquit inimicissimos traiecit quadringentas & l. cor-
hortes habentes: cum antea deus illi forlices rerum successus manifestissime portendisset. Nā eo circa tarē-
tum qua traiecerat imolanti secur extrema sui parte laureae coronae formam habes inspectū est Corymbo
pendente gemino. Pridie q̄ Campaniā ingrederetur: duo eximiae magnitudinis hirci penes Epheū mon-
tē cōferere cōspecti sunt omnia quae interpugnandū euenire mortalibus solent: nunc inferentes nunc
tolerātes: & profecto phatna fuit paulatim ab terra eleuatum: quaque uersus per aerem dispergebatur: ob-
scuris idolis perq̄ simile postmodū euauit. Nec diu post Mario iuniorē & Norbano cōsule magnas iudicē-
tibus copias Scylla cum neq; aciem neq; turmas suorū istruxisset: cominus strenuitatis robore & audacie
usus impetu in fugā conuertit hostes: & septē milibus caesis intra urbē Capuam Norbanū iclusi: hac exiti-
tū causam inquit ut per oppida milites nō dissoluerentur: Sed coniuncti aduersarios aspernarentur: et
si etiam atq; etiā amplior esset numerus. In Siluio seruū Pontii numine aflatū sibi obuiā uenisse scribit
qui diceret se a Bellona missum ut belli potentia atq; uictoriā nunciaret: q̄ si nō maturaret Capitolū icen-
dio perisse: Quod & qua die predictū ab homine fuerat obuēnit. Ea uero fuit pridie nonas quintiles: quas
nunc Iulias uocamus. Marcus etiā Lucullus ex Scyllanis ducibus unus ad fidentia sexdecim cohortes ad-
uersus hostiles quinquaginta intruens sisus militū strenuitate: e quibus inermes p̄multos habebat: traditor
subdubitabat. Eo deliberante e propinquo prato mollis aura frequentissimos exercitui flores incutiēs &
manentes p se ispersit: & adeo super scuta & galeas itulit ut hostis coronatos existimaret. Ea re animosior
res facti cōferunt manus uictoresq; decē & octo milia trucidant: & hostem castris exuunt. hic eius Lucul-
li frater erat a quo posteriori tempore Mithridates atq; tygranes debellat. Scylla multis adhuc exercitibus
& ingentibus copiis circūfusus undiq; sibi hostes uidens potentiae fraudes adiunxit. Alterū ex cōsiliis
scipionē ad pacem inuitans. qui cū acciperet plures in unum cōuentus colloquiāq; fiebant. Scylla uero sem-
per aliquā alliciendi orationē iniiciens & occasionē scipionis cōmilitones per suos cōtaminabat. Qui ad
fraudandos & omni incautos ratione demulcēdos homines quēadmodū & eorū ductor exercitati callebat
hostilia nāq; igressi castra & illis imixti nōnullos cōfesti argēto: quosdā pollicitationibus alios blandimen-
tis & suadendi suauitate pelliciebant: Postremo Scylla cū cohortibus. xx. proprius aduentante nonnulli
scipinianos salutant. Illi autē salutē reddita ad illos accedunt. scipio itra tentoriū solus captus dimittitur.
Scylla cum cohortibus. xx. peride ac mansuetas aubus itra milia inimicorū. xl. luctatus cūctos reduxit
in castra. Quo tempore Carbonem dixisse memoriā proditū est: q̄ cū aduersus uulpem atq; leōem scyllae
animū incolentes belligeraret: maior ex uulpe sibi m̄or inferretur. Post hāc Marius. lxxxv. cohortes cir-
ca signum habens scyllam prouocabat ad praelium. is autem eo die ad ineundum certamen prōptissimus
erat. Quiescenti enim huiusce generis obuenerat i somnium: senioreniāq; Mariū diu uita iunctū
filio Mario suadentem admonentemq; existimarat: Vt diem qui in sequebatur cautius euitaret: uti perma-

gnam sibi infelicitatem importantem. Quocirca Scylla ad conferendam manum ardentior Dolobellā procul inde Metatū accersit: incumbentibus hostibus & uiam intercludentibus Scyllani suscepto ut uia ssternerent praelio lassitudine frangebantur: frequēs simul pluuia operibus ingruens maius illis malū iniicit. Ea propter Cēturiones Scyllā adeuntes suppliciter orant: ut aliud i tēpus praelium differat. Milites pariter per laborem eiectos & humi quiescentes ac itatutis incumbentes ostentat. Quod simul ac inuitus Scylla cōcessit. Dato locandis castris edito (iā uallum iacere priusq̄ reuocaretur exercitus & fossam ducere cōperant) Ecce Marius suos elatus fert inter propugnatores adequitans ut confusis ordinibus & tumultuose perturbatis cuncta dissipaturus. Vbi fortuna uocem inter somnos auditam Scyllæ perducebat ad exitum Cuius ira militibus astitit qui operibus intermissis fixisq̄ ante fossam pilis gladios itrigūt: sublatiq̄ militari de more clamoribus manū cū hoste conferunt. Marianorū cū diutius subsistere nequirent terga uertē tum strages permagna fit. Marius sese Preneste fuga subtrahens oberatas iam portas offendit fume superne demisso cum se incinxisset receptus in murum. Nonnulli e quibus est Fenestella afferunt ne praelium quidem sensisse mariū. Cæterū cū per uigilias ac labores humi cūberet i umbra dato iā pugnae signo soporose dedisse. Postea fuga iā facta ægre se excitatū. Eo in praelio Scylla scriptum reliquit tres ac uiginti duntaxat amisisse: cū ex hostibus. xx. milia obruncarūt: octo autē milia in potestate uiua redegerit. Eodem etiam modo reliqua per eius præfectos prospere cedebant: Pōpeium Crassum mettellū Seruiliū. ii enim aut nihil aut parū incurentes aduersi ingentes hostiū copias deleuere: Adeo ut Carbo qui cōtrariā factionem cōtinebat ab eius exercitu fugā noctu faciens tadē in Aphricā nauī sese receperit. Certamē extremū ne ante Romanas portas præcipitē sterneret paululū abfuit: quo Sannīs Telosmus ei perinde ac lassō pugil insidiator incubuit. Magnā siquidē is manū adunans Lāponio Lucino socio secū adscito Preneste iter accelerabat: ut ab obsidione Mariū eriperet. Cū autē uir bellicosus & ingetiū praeliorum expertissimus Scyllā a fronte Pōpeiū a tergo in seipsum incurstantes intellexisset: ante retroq̄ cōpressus noctu castra motū in ipsam Romā uniuerso cū exercitu conuolans. Nec multū defuit quin Romā omni præsidio nudatā irumperet. Decē stadia prope portā Collinā suos continens stationē posuit: Ingētī gloria elatus ac spe q̄ talesq̄ duces iperatoriis artibus & uasframentis illuisset. Vt primū illuxit flore iuuentutis aduersus illum adequitante cū alios permultos: tum Appium Claudiū uirū generosum ac strenuum prostermit. Orto ita urbē ut par erat tumultu simul & ululatu muliebri atq̄ discursu ueluti ab hoste uiribus urbe capta: primus Galba præmissus a Scylla summo studio cū equitibus septingenti aduentans conspicitur: qui factō tanto tēporis interuallo ut equis sudorē refrigeraret rursus deinde frenis impositis e uestigio cum hostibus conseritur. Scylla interī apparuit: qui primoribus prandium capere iussis confestim in acie cōstituit. Dolobella & Torquatus ut impetum contineret multis instabant precibus: ne domitos defatigatione homines piculis supremis obliiceret. haud enim Carbonē aut mariū uerū Sannites atq̄ Lucanos acerbissimas inimicis & hostibus animisationes aduersus Romā inferri: quibus eictis tubas pugnae signū & inuadendi initium canere iussit. Dies iā horam uergebat in decimam: cum decertantibus qualiter nunq̄ alias: dextrum cornu cui Crassus preerat splendidam uictoriam reportabat. Sinistrum uero laborabat & male habebat. Cui cū Scylla albo insidens equo & pedum uelocitate præstanti & inde notior opem ferret duo in eum hostes iam iā dimissuri hastas intentant: quos minime quidem præuidit ipse. Verum stabulario equo plagas intorquente tantū ablatus præuenit q̄tum hastarum cuspides penes equi cauda collabentes humi defixæ sunt. Traditū est Scyllam cū quandam Appollinis imagiunculam e Delphis nactus esset: eam itēpreliādū sinu semper ferre solitum. hanc eo tēpore exosculatā hisce uerbis allocutum. O Appollo inquit Pythie: q̄ scilicem Scyllam Cornelium tot e praeliis illustrem amplissimūq̄ sustuleris: hic in patriæ portis suis cū ciuibus fœdissime pereuntē abiicies? huiuscemodi uocibus cū Scylla deum inuocasset nonnullis supplicibus obuolutū aliis minas incussisse quosdam increpasse sinistro deniq̄ cornu contrafacto inter fugiētes permixtum intra uallum sese recepisse. magno & amicorum & familiarū amisso numero. Ex urbe non pauci qui spectatū aduenerant cōculcati & extincti sunt: adeo ut ciuitas deleta putaretur. Cumq̄ multi Preneste ex fuga truderentur: marius ab obsidione fere solutus est: iubētibus iis Lucretium Ofellam quem obsidioni Scylla præfecerat mox castra mouere: ut Scyllæ rebus in pernitē datis: & in hostium potestate existente iam Roma: profunda iā nocte quidā in Scyllæ castra a Crasso missi perueniunt: sibi ac suis cœnam depolcētes suis enī & fugatis Antennā hostibus ibi locasse castra: quo accepto nūcio cū iā aduersariorū esset latissime strages edita: sub aurorā profectus est Antēnam. ad eā tribus milibus caduceatorē mittentibus tutelā esse promissit: si cæteris ab se quopiā affectis incōmodo Scyllā adirent. Quibus pollicitatiōibus cū credidissent: facto in reliquos impetu multi mutuis uulneribus cæsi: hos tamen & alios qui supererant ad sex milia in circocōgregat: senatum i æde Bellona uocans. Eodem tēpore & Scylla orationem i senatu exorsus est: & quibus negotium datum erat: sex illa milia truncabant. Cum tot milibus paruo in loco iugulandis fremitus deferretur: attonito senatu ipse nihilominus imutato atq̄ constanti uultu orationē continuans: senatum dictis eius intentos adhibere animos edicit: nec quæ foris gerantur peride ac superuacanea curiosius perscrutari. Eo nanq̄ iubēte castigari plerosq̄ flagitiosos: nemo Romanus tam bardo exitit ingenio: cui nō cognitu facile fuerit: eum habitū potius dominationis cōmutationem quam liberationem fuisse. marius quidem cum initio grauis esset: per potentiam auxit non autem mutauit ingenium. Scylla uero principio summa cum modestia & ciuili de more sua in fortūa uersatus eā de se præbuit opinionē ut fautor optimatum & utilitatis publicæ studiosus princeps foret. Qui quidē ab ineūte etiā ætate risibus deditus fuit & sic ad misericordiam flexibilis: ut ei facile aborirentur lachrymæ: quas ob res magnis potentatibus iure calūniā i pressit. Quippe q̄ mores i pristino uiuēdi ritu pmanere nō sināt: & uecordes molliculos ac hūanitati

reddant expertes. hoc igitur seu naturæ cōmotio sit & ab fortuna facta cōmutatio seu subiacētis malicia in licentia reuelatio: alio quodam tractatu & facultate diffiniendum esset. Scylla ad iugulandū uerso & ca-
daueribus iam urbe repleta: cum cædes neq; numerum neq; modum haberent ullum multi quibus mil-
le cum Scylla res erant: priuatis inimiciis interempti sic suis permittente & gratificāte Scylla. Tunc iuni-
or quidā C. Metellus Scillam in senatu rogare ausus est: Quis maiorum finis erit? Quoniā usq; progrediēs
incumbentium gladium requiem expectare iubet? haud enim supplicium ab his deprecamur ut quos ne-
cari iſtituisti: sed ambiguitatē ab iis quos cōſeruare decreuisti. Respondēte Scylla nec dum sibi compertū
esse quos dimitat. Metellus subiecit: itaq; declarā qui sunt quos panis affecturus es. id se facturum Scylla
dixit. Quidā nō Metellum sed Ofidium ex assentatoribus hoc dixisse asserunt scylla igitur extemplo octua-
ginta proſcriptis nulli senatorum cōicato cōſilio: omnibus ægre ferentibus uno interiecto die ducentos
ac uiginti alios abiecit. Deinde tertio non pauciores rursus adiunxit. Super his cum concionem haberet
ſcripturum: qui proſcriptum acceptasset ſulutiq; conſuluiſſet humanitati poenam mortē definiuit: nō fra-
trem nō filium nō parentes excepit: qui nec aſſer cædis mercedi duo talenta conſtituit: seu dominū ſeruus
seu patrē filius interemiſſet. Quod autem omnium inuictiſſimū existiमतū est. proſcriptorū filios ac nepotes
honore priuauit: omnium bona publicauit. Nec Romæ solum uerū etiā in oībus Italiæ oppidis proſcrip-
tiones fiebant neq; duorum templa neq; hospitales penates neq; paternum domicilium a cædibus purum
erat. In uxorū sinibus mariti in matrum liberi confodiebantur. Fuere & qui per iracundiam occideren-
tur: Alii per inimiciā nulla sane portio præ iis qui pecuniarum gratia obtruncarentur. At enī interfectori-
bus ipsis dicendū obueniebat hunc quidem domus interemit amplifiſſima: illum hortus: aliū aquæ calidæ.
Q. Aurelius nullis se prorsus negociis implicans tantumq; sibi malorum cōicationem pertinere arbitra-
tur quantū in ſœlici bus aliis condolere fas eſſet: forū ingreſſus proſcriptorū nomina perlegebat. In quibus
cum ſeipſum cōperisset: Ve mihi miſero inquit: Albana me uilla perſequitur. Paululūq; procedens ab per-
ſecutore iugulatus eſt. Interea Marius cū in hoſtium potestate ueniret: sibi ipſe mortē conſciuit. Scylla de-
hinc Preneste ueniēs priuata uiritim iudicia faciens cruciatus inferebat. Poſtea quaſi nō eſſet ocium cum
ſtos unum glomerans in locum milia duodecim trucidari iuſſit: ſoli præſtās libertatē hoſpiti. At ille generoſi-
ſimum uſus uoce: nunq; ſalutis gratiā ſum habiturus ait: ſi extinctori patriæ permiſcear: & ſponte ſua
cum ciuib; obtruncatus eſt. Maxime nouitatis. L. Catellinæ uſum eſt facinus. is enim rebus nodū iudi-
catis fratrem occiderat. Tunc magnis precibus Scyllam obſecrat: ut hominē i proſcriptorum numere redi-
gat: perinde ac uiuus eſſet proſcriptuſq; fuit: huius rei gratiā Scyllæ referens quēdam. M. Mariū aduerſæ
factionis hominē confodit: & Scyllæ i foro ſedenti caput eius attulit. At proximū deinde Appollinis lau-
crum accedens manus abluit: præter hæc funera & alia mærorē hominibus iſerebant. Seipſum. n. dictato-
rem dicens id magiſtratus genus ad annos cētū ac uiginti deſumpſit. Factorum omnium ab eo per ſenatuſ
conſultum ei attributa licentia. In poſterū quoq; data poteſtas necis cōſiſcationis ſortitionum poſſeſſiōis
populationis auferēdi regni conferēdi cuiuſq; collibuſſet: publicatarum uēditiones adiū: adeo ſupbe-
adeo imperioſe factitabat in ſuggeſto conſidens: ut longe magis in largiendo q̄ in ſpoliādo iuiſus & acer-
bus eſſet: uenūſtis mulieribus ſidionibus hiſtrionibus libertinis monſtris gentium agros urbium prouen-
tus elargiebatur. Nonnullus inuitarū coniuga ſeminarum. Cum Pompeium magnū affinitate intima ſibi
deuincere uellet cum uxore diuortium facere imperauit. & Aemiliā & Scauri & Metellæ coniugis ſuæ filiā
a Magno Glabrione diſtractā ac prægnantem locauit. Adoleſcentula uero cū penes Pompeium pareret
uita exceſſit. Lucretio Ofellæ qui per obſidionē Mariū expugnauerat cōſulatum petenti Scylla impedi-
mento erat. Ille autē ſollicitatus a multis in forū uenerat: quē miſſus ab eo cēturio iugulauit. Ipſe i Caſtoris
æde ſedens eadem e ſuggeſto ſuperne ſpectabat. Capto a circumſtantibus Cēturione & ad tribunal adduc-
to tumultuantes ſilere iubens: Ego inquit hoc mandauit: & ut Cēturio dimitteretur imperauit: Triūphus
eius cū magnifico ſumptu & regionum nouitate ſpoliorum excellentiſſimus. Tū exulibus iocūduſq; ornatū
ſimū præbuit ſpectaculū. Ciues. n. & gloria & potētia lōge primarii coronati ſeſtabant. Cōſeruatore patrē
q; Scylla uocitantes: perinde ac eius opera in patriā reuera uxores ac liberos receperint. Cunctis unum coa-
ctis in locū i media concione rerū a ſe geſtarū rationē reddidit. Nec minore ſtudio fortunatus euentus q̄ for-
tia facta denumerauit: & in peroratione felicē in his annuū appellari iuſſit. Ad græcos ſcribēs aut ſententiā
dicens ſe uenūſtum appeilabat. Nunc & in modū apud nos in trophæis inſcriptus eſt. L. Cornelius Scylla
la uenūſtus. Metella quoq; gemellos enixa marē quidē Fauſtum ſœmellā uero Fauſtam nominauit. Felicē
enimatq; hilarem Fauſtum Romani uocant. Tatam proſecto nō geſtis ſed ſœlicitati fidem præſtabat: ut
poſt tot ab eo peremptos cū rerum inouatio permutatioq; fieret i urbe: ſeſe magiſtratu abdicauerit: & cōſu-
laribus comitiis i populi poteſtate cōſtitutis nec ipſe prorsus acceſſerit: & uolētibus expoſitū corpus exhi-
bens: uti priuatus medio uerſaret i foro. Præter eius ſententiā audaciſſimus quidā inimicitias ſecū exercēs:
cæteq; uir clariſſimus. M. Lepidus cōſul deſignatus ē: n̄ ſane pp̄ eū: ueq; Pōpei gratia: q̄ maximū ei rei ſtu-
dium impendens ingentes populo preces adhibuerat: itaq; cū ea lætū uictoria Pompeium Scylla cerneret
diſcedentē ad ſe uocans: q̄ honeſtum eſt inquit tuū illud o adoleſcens i ciuitate facinus? quo ſtolidiſſimū
hominem Lepidum: priuſq; omnium præſtantiſſimum. Catulum renunciaſti: Tibi tamen haud dormien-
di tempus eſt: qui aduerſus te certaturum ualentiorē effeciſti: Hoc quidem Scylla perinde ac uates præſa-
giuit: & enim Lepidus extemplo contumaciſ ad ſæuitiam uerſus in Pompeium belligerans perſiſtit
Scylla ex uniuerſis fortunis Herculi decimam ſacrificans Opipara populo ſecit conuiuia: in quibus tā
ſuperuacantiſ ac redundantiſ i neceſſariis apparatus extitit: ut plurima oīs generis condimenta cibariq;

deicerent i fluuiū: & quadragenariū ac supra uinū potaret. Inter cōiuiā multos celebrata dies Metella morbo extigebat. phibētibus amicis ne Scylla prorsus eā adiret: aut ædes funere cōtaminaret: is scripto ad illā repudiū uiuētē ad huc alterū i domiciliū trāfferri iussit: & hoc legitimū sūma cū diligētia p superstitionē seruandū curauit. legē autē prius a se latā: quæ funebres definit ipensas oīo trāsgressus est nullis parcēs sumptibus. Institutū etiā ab se de cōnarū tenuitate ac perfimōia modū excessit: Inde cōpotationū & cōiuiorum lasciuiā & dicacitate cōsolatus est luctū: Paucos post mēses gladiatorū spectaculū edidit: locis nec dum distinctis ac promiscuis i Theatro uiris ac mulieribus decorā specie fœminā & genere illustre prope Scyllā sedere cōtigit. Erat enī Messalæ filia oratoris Hortēti soror. Valeria nomine. ei cū marito discordiā nuper obuenerat. Ipsa post Scyllā accedens atq; manū applicās. trahensq; uestis rugā suas transiuit i sedes. Inspectate itēsioribus oculis scilla & admirationis signa præ se ferente. Nihil iquit o Dictator grauius suscepse: uelim & ego paululū tuæ fœlicitatis portionē capere: & sane nō iocūda ad scillā aures peruenit oratio: statimq; pruriētis dabat iditū. missō nāq; nuncio mulieris nomē profapiā uitāq; edoctus est: Dehinc alter in alterū iactabat oculos: uicissiq; uersabantur uultus assidui: nec pauciores molliculorū risuū collationes erant. Rei postremo uxoriæ cōsensus & pactiones nullā fortasse Valeriæ increpationē afferrentes. Scilla uero tācti pudicā maxie ac generosam nō tamē ex pudico ac honesto uxorē cæpit initio: oculis & oratione uenustula seductus instar adolescentuli: a quibus turpissimi & pccatissimi motus natura excitari solent. Vex enim uero cū hac ēt domi haberet: sodalitia cū minimis mulierculis citharedis & seniciis hoibus agitabat & stratis humi tapetibus iterdiu cōpotationēs celebrabat. Qui. n. plurimū apud Scyllam eaprate poterant ii erāt: Roscius comedus: forex mimorū priceps: Macrobius bacchanaliorū cātor. quē licet cutis nitorē delapso amoribus oīo cōplecti pgebat: nec ea de re ibat ificias. Vnde leui nimirū ex causa icipietē mortibū aluit: & p iestina ulcus inascens diutius n̄ intellexit. Inde carnis corruptioe cōtracta ipediculos rota conuertebat: A deo ut cū p multū die simul ac noctu illos adimerēt præ iis q inascebātur interceptorū nulla pars erat. Tunica oēs Therme lauacra dapes illius exūdātis sordis implebāt: tāta uis epullulabat. Quocirca sepæ numero p singulos dies igrediebat aquā: ut p inūdationes mēbra emūdaret nulla uero erat utilitas. Celeriter. n. inualecebat pmutatio: & pectoris magnitudo oīa purgamēta supabat. Ferūt ex antiquissimis Acastū Peliae filiū hoc morbi genere quē Phthiriasim appellabāt iterisse: ex posterioribus autē Alēanē: q mirificus cōponēdis canthilenis artifex fuit: & Phereclē rex diuinæ scriptorē: & Calistenē Olimthiūdum carceris custodia tenerē. Præterea & Mumiū iuriscōsultū: q si eorū mētio faciēda eēt: q nulla ex re bona nobiles tñ euasere. Traditū ē eū q i sicilia belli seruilis auctor fuit: Eunū nomie & fugitiuū seruū dīde captū Romāq; pductū ex Phthiriasi mortē obiisse. Scylla n̄ mō suū præuidit iteritū: uerū ēt quodāmodo eū scriptis cōmēdauit. Nā uigesimū secūdum cōmētariorū librū biduo antea q mortuus ē scribēdi finē fecit: Vbi chaldæos sibi prædixisse affirmat q ei cū beate uiuisset: i ipso fœlicitatis uigore moriēdū eēt. scribit ēt filiū qui paulo ante Metellā expirauerat: p quietē sibi uisū uilissimo idumēto sibi assistētē: patrē suppliciter obsecrātē: ut ab his se curis absoluere. Euntē cū eo ad matrē Metellam quiete & omni negociorū abiecta cura cū illa uitā duxisse haud tñ reipū. studio sese retraxit. Decē. n. priusq; mortē oppeteret diebus: ortis i Dicearchia. i. puteolis intericolis seditiōibus: reuocatis i gratiā aīs legē de gubernatiōe ciuitatū illic cōscripsit. Pridie cū principem Graniū q æs grāde publice debebat minime iccirco soluere uelle itelligeret: qā ipius p̄stolare īteritū: acer sitō intra cubiculū hoīe ministros ciculocauit: & eis ut Granium suffocarēt edixit. iter uociferationēs & animi cruciamēta effracto apostemate cruoris gurges erupit. ide uiribus destitutis acerbe nocte pducta uitā euomuit. Duos ex Metella reliq; ifātes. Nā post ipsius obitū Valeria filiōlā pepit: q Posthumam appellauerūt: quos. n. post parētis iteritū. nasci cōtigit: eo nomie Rōmā uocat. Multi factō cōuētū cōcitati Lepidū adierunt: ut corpus ab cōsuetis obsequis arcerēt. Pōpeius uero licet Scyllæ succēsus (solus. n. ex amicis i testamento p̄teritus erat: quōidā p̄cibus & gratia alios minis reprimēs comes cadauer Romā deduxit: & funeri præsidū pariter & honorē exhibuit. Tātā ab matronis uī odorū ablata eēdicit: ut præter eos q i lecticis decē atq; ducētis cōportabant quādā iustæ magnitudinis imago Scyllæ formaret. Et thure Cynamomoq; igētis p̄ciū lictor formaret. sub solis ortū cū nubilus dies eēt: & cælestes expectarēt aquæ: hora uix nona cadauer extulerūt: clari deīde flatus exoriēte. pcella: quæ rogū multas exuscitaret i flāmas: añ pluuias elatū ē corpus. Tabescētē iā rogo & sopitis ignibus multus effusus ē iber ad noctē usq; pdurās: ut eius fortūa & sepeliēdo corpori comes pmāfisse uideat. Monumētū i cāpo Martio sitū ē. Inscriptio ab eo cōscripta hūc in modum summam relīcta fert. Nemo me amicus beneficentia nemo inimicus in ferenda iniuria superauit.

LYSANDRI SCYLLAEQ; VE COMPARATIO.

VANDO & huius percurrimus uitam: iā cōparationē ipsā aggrediamur. Itaq; magnos euasisse cū amplitudinis initium i se suscepint: fuit utriq; cōmune Peculiare Lysādrī eā uolētibz sanisq; ciuibz quoscūq; adeptus ē magistratus accepisse. Neq; uiolēter ab inuitis quippiā extorxisse aut præter leges ualuisse. Seditiōe malus summos sortitur honores sicut corrupto p id tēpus populo & ægrotate reipub. alius alio ex loco potētiur onebatur & profecto mirandū nō erat si tunc Scylla domina Scylla dominationē usurpabat: cum Glaciæ saturniniq; ex urbe metellos explodebant: consulum filii in concionibus obtruncabātur: argēto atq; auro militibus emptis arma capecebāt: igni ac ferro supatis uiolentiur aduersariis leges ferebant. Nec eū icuso q ut plus carteris posset i huiusmodi rerū pturbatiōibus accuratā dederit operā. Verū enim uero nō id optimū pono signū: eū præstantissimū eē q i urbe tā fœlici priores partes gesserit. At q a Sparta præsertim tā bonis eo tpe legibus iustituta modestissimaq; ad amplissima missus est iperia resq; gerendas: is ferme optimorū optimus priorū primus iudicatus ē. Quibus ex rebus alter sapius a magistratu se abdicās sē,

pius illū recepit. Virtutis. n. manebat honor: q. p. cipatū obtinebat. Alter dictator semel delectus exercitus decē affiduos ānos nūc cōsulē mō. p. cōsulē iterdū Dictatorē seipfū faciēs: Sēper uero tyrānus p. mansit in armis. Lysāder ut explicatū ē ciuitatis gubernacula minore q. dā rōe magisq. legitia q. Scylla permutare conatus: Suasiōe. n. n. armis nec simul uniuersa destruēs sicut ille: uerū regalē statū ad meliora dirigēs. Quod & natura p. fecto iustū uidebat: ut & optimus ea i. urbe regnū hīet: q. Grāciā p. cipatū n. generis nobilitate: sed uirtute cōparauerat. Nā quēadmodū uenator n. canis plē: sed canē & eq. tandi studiosus nō eq. f. r. sed equū q. ritat (Nā ex equo mulū p. creari cōtingit) Ita & admistrandā ciuitatis curiosus errabit oīno: si ciuitatis p. cipē n. q. s. sed a quo sit inuestigauerit. Ipsi utiq. sp. rtiatā regnātes nōnullos deieceret peride ac minime regales uilissimos ac nihilificiūdos. q. si flagitia cū ipsa ēt generis nobilitate ignobilia & honoris expertia sūt: neq. uirtus a nobilitate sed ex se honorē uēdicat: Injusticiā nōnulli p. amicis q. dā usq. ad amicos patrā uere. Pluria Lysādrū p. pter amicos peccata cōmississe cōfessū ē: plurias p. illoz. potētia & d. n. tōe cades cōfecisse. At Scylla p. iuidiā n. paruā exercitus p. tē Pōpeio abscondit. Dolobellā classis p. r. fecturā q. tribuerat conatus ē eripe. Lucretiū Ofellā cū p. multis & magnis officiis cōsulatū peteret: eo is p. spectate iussit occidi: ut p. amicissimoz. necē honorē ac metū i. seipfū oībus icuteret hoībus. Rursus uoluptatū ac pecuniā studiū in uno q. dē p. cipē dignā i. altero at tyrāno cōueniētē electōem oīdit. Vnus. n. nihil i. cōtinēs nihil iuuenile in tāta re: licentia ac p. tate fecisse uider. At si q. s. alter & ipe uulgatū illud effugit domi quidem leoēs sub diuo at uulpes: A deo modestā laconicā castigatā quitā regulā i. oī actōe p. r. se tulit. Alter neq. p. iopiā cū adolēs cēs ēet neq. p. r. tate cū senesceret ad uoluptates moderator erat. Verū cū & amoribus & adulteriis indulgere (ut ait Salustius) dere uxoria & tēperatiā leges ciuibz. i. ducebat. Quibus ex rebus tātope medicā urbē & p. cūis exānitā reddidit: ut & socioz. & amicoz. ciuitatibus libertatē & legū suaz. usus argēto uēdiderit: tātū p. ciosissimas & āplissimas aedes quotidie redigeret i. phiscū: & p. conis uoce subhastaret. At. n. dilapidatā opū & assentatoribus p. fusarū modus nullus aderat. Nā q. uero aut p. s. monia erat hīda itra sodalitia grāf q. uinarias: qui i. apta populi corona i. gētia bona cuidā amicoz. p. cio ut obuenerat uēdēs a p. r. cone pronū ciari iussit. Alio id excidēte p. ciū cū p. r. co additāmetū p. r. dicasset: idignabūsus inq. o ciues amici grauiā patior atq. tyrānica: quoniā p. meo arbitratu mea dispōere spolia mihi n. licet. Lysāder ēt & collata sibi mu nera una cū aliis misit ad ciues. Nec opus hoc p. bo. forsā. n. hictātū Spartā detrimētū pecuniāz. adeptōe cōportauit: q. t. s. ille romā eripiēdo nō efficiebat icōmodis. At q. tope uir ille diuitias cōtēpserit signū hoc facio Propriū quippiā i. eius urbē obuēnit utriq. Scylla multa refertus itēperatiā & sūptuosus hō ad sobrietatē ciues reuocabat: Lysāder a q. bus ipe uitis abstinebat iis ciuitatē replebat. Peccabāt igit. ille q. dē q. suis erat legibus deterior. hic aut. q. seipso deteriores ciues eius efficiebat. Spartā. n. hīscē idigere docuit. quibus ipse nequa q. idigere didicerat. De rebus quidē urbanis hactenus. De bellicis aut. & gestis ab i. peratore negotiis Scylla neq. trophāz. multitudie neq. periculorū magnitudie ullo cōferri pacto potest. Is quidē uictōrias duas ex duobus p. r. aliis naualibus reportauit. adiciā & Athenarū obsidionē: opus haud sane arduū: cāterū gloria illustrā Res uero i. Boetia & ad Haliarcū sinistra quadā fortasse fortūa gestā sunt uel iniquo potius cōsilio: cū proximū e Plateis auxiliū & aduētātē magnis cū copiis regē nō expectauerit: uerum ira & ambitione itēpestiuiā ad muros fecerit i. pressionē. Vnde cū gregarii hoēs exilissent cū nulla mētiōe deprehenderūt. Nō enim quēadmodū Cleombrotus i. pugna leutrica incūbētibus sese opponēs hostibus: nec sicut Cyrus: nec uelut Epaminūdas iclinatā cōtinens aciem & uictoriā cōfirmans letali cōcidit uulnere. At enī hi quidem regū & i. peratoz. mortē obiire Lysāder aut. scutifer aut cuiusdā p. r. cursoris istar. sese cū ignominia uadens p. ditū p. r. scis partiatis attulit testimoniū: q. recte murales oppugnationes euirabāt. i. q. bus n. solū uilissimis ab hoībus sed ēt a pueris & mulierculis uig. fortissimū cōfanciari ac necari cōtingit sicut Achilē ab Paride iter portas iterēptū fuisse ferūt. Quot ex acie structa uictōrias Scylla rettulerit: quotq. hostium milia dederit i. stragē haud numeratu sane facile. ipsā bis Romā cepit: Pyrrū Atheniēsū portū n. sane sicuri Lysāder: sed multis magnisq. p. r. aliis occupauit: cū e terra ad mare eiecisset Archelaū. magnū ēt tales ad uersarios i. peratores habuisse Delitias nāq. iocūq. arbitror aduersus Antiochū Alcibiadis gubernatorem nauali decertasse pugna: & Philoclē Atheniēsū plābeculā ducē defraudasse: ignobilē acutā ligue hoīem quos neq. Mithridates stabulario neq. marius hictōz. suoz. cui piā cōferri dignū cēsuisset. Ut aut. alios p. r. pes cōsules. duces factiōe p. r. ios omittā: q. cōtra Scyllā arma tulerit: quis nā ex Rōanis Mario terribilior? aut ex regibus Mithridate potētior? aut ex Italis Lāponio & Thelosmo bellicosior? Ille tamē exul hūc quidē iecit. Altez. parere coegit alios neci dedit. Quod aut. dictōz. oīum maximū ē (ut mea fert sentētia) Lysāder domesticō suoz. auxilio p. r. clara oīa nauauit opa. Cāterū Scylla cū exul ēet & ab iimicis seditiōe i. plici bus hostiū milibus belligerās adeūdis p. patria piculis trophāz. cōstituebat. At Mithridatis societate & ad uersus hostes copias i. p. rtiēs nulla ex p. re mollitus iclinauit: aut humanius habuit: quis ne cōpellauit quidē nec dextrā prius applicuit: q. ex eo p. r. sente audisset: ut & Asiā omitteret & naues traderet: & regibus cederet Bithinia Cappadociāq. relicta. Quibus nullū aio p. r. clarius facinus aut maiore spūitu Scylla cōfessisse uisus ē: q. rēp. priuatā pretulerit: & generosi more canis q. n. prius arreptā morditus ferā iterimit q. obliuētātē lassarit hostē: ad suas ulciscēdas cōcitatus ē iniurias. Sup. oīa & res A thenis cōfēcta aliquod ad morū cōparationē momētū hnt. Si q. dē Scylla raptā urbē: quā p. Mithridatis potētia & i. perio bellū suscepit liberrate donauit: & suis uiuere legibus p. misit. Lysāder aut. tanto p. r. cipatu spoliātā & i. perio miseratus n. est At statu populari sublato flagitiosos & imāmissios i. ea tirānos instituit Cōsiderādū iam tempus est ne i. p. r. fēda sētētia ab ueritate multū aberremus. Plura p. r. clara ēē facinora quā Scylla patrauerit: pauciora quā Lysāder pauit. Alteri quoq. cōtinētīz. atq. modestīz. Reliquo rei militaris & fortitudis p. r. cipatū reddimus:

PYRRI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLYTARCHO GRAECO
PER LEONARDVM ARETINVM IN LATINVM VERSA.

HESPROTIS ALIAS EPROTHIS ET MOLOSSIS POST DILVVIVM Phætona primum imperasse tradunt: unum ex iis qui cum pelafgo in epirum transierant. Alii vero Deucalionem & Pyrrham ad Dodoneum templum pfectos in molossis residisse putant. Sequenti uero tempore Neoptolemus Achilles filius in ea loca populo deducto regionem tenuit ac successores reliquit: reges Pyrrhidas ab eo cognominatos. Nam & sibi Pyrrho fuit puerile cognomen: & unum ex legitimis filiis ex Lanassa Cleodes susceptis Pyrrhum nominauit. ex hoc autem Achilles in epiro ut deus colitur

lingua eorum aspectus appellatus. Sed qui medijs usq; Tharritam reges fuerunt nec satis noti sunt & barbaria efferratos fuisse credunt. Tharritam uero primum scribunt græcis moribus litterisq; & humanis legibus ciuitates composuisse atq; exinde claritatem assecutum. Tharritæ filius fuit Alcetes alcetæ arymbes arymbæ & troiadis eacides. Hic Phithiam Mennonis Thessali filiam uiri circa labiacū bellum clari & summe omniū sociorū post Leosthenem auctoritatis uxorem accepit: ex qua Deidamiam & Troiada filias ac Pyrrhum procreauit. Seditione uero exorta Eacide exacto cum molossi Neoptolemi filios reduxissent Eacida amici interfecti sunt quotquot remanserunt. Pyrrhum autem filium infantem adhuc ab inimicis questum Androcles & Angelus clā subtractū asportarūt paucos seruos & nutrice pueri secum trahentes. Cū q; fuga ob huiusmodi turbam quæ necessario trahebatur laboriosa actarda foret hostesq; aduentarēt puerum Androcleo & Hippo & Neandro adolescentibus fidis & robustis tradiderunt iubētes ut in Megaras locum Macedoniae properarent. Ipsi autem partim repugnando partim rogando usq; ad uesperas persequentes remorati sunt. Deinde celeriter uestigia eorum qui Pyrrhum ferebant persecuti cum prope iā putarent omne periculum euasisse subito impedimētum obiectum est fluuii qui iuxta urbem labitur grauis quidem uisu ac transire conantibus asperi & omnino insuperabilis. Ingens enim ac turbidus ingenti pluuia fluebat noxq; formidabiliora omnia faciebat. diffisi igitur per seipsos puerum & mulierem traducere posse hominibus quibusdam ultra flumen cōmorantibus puerum ostendentes clamore atq; prece auxilium postulabant. At illi ob strepitum ac fragorem aquarum exaudire uocem nequibant eratq; mora quædam ac trepidatio horum clamantium illorum percipere quid clamor ipse sibi uellet non ualentium: donec quis querno cortice ex arbore dempto indigentiam ac fortunam pueri perscripsit: & saxo alligatū trās flumen proiecit. Quidam autē dicunt compactum corticem tragula iaculasse. Postq; uero in qui trans flumen erant lectis litteris q; tam celeritatem tempus exigeret cognouerunt casus arboribus & simul cōnexis flumen transierunt ac forte euenit ut primus eorū qui transierant Achilles nomine Pyrrhū susceperet. Alios item alij ut casus tulit detulerunt. Per hunc modū periculo insequentium euitato in Illyricum ad Glauciam regem peruenerūt. In cuius præsencia cum puerum exposuissent atq; ipse Glaucias ob metum Cassandri quē Eacidæ inimicum fuisse sciebat deliberabundus aliquandiu peritaret puer humi reptās & Glauciae pedibus sese admouens & apprehensa ueste ad genua eius consurgens risum prius deinde commiserationem excitauit quasi precator & lachrymans salutem suam Glauciae commendaret. Tradunt quidam non Glauciae uestem sed aram deorum a puero apprehensam: quæ cum res diuina Glauciae uideretur non solū eum suscepit & una cum filiis educauit: sed & filiam ei uxorem tradidit nec quærentibus inimicis nec ipsi Alexandro ducenta pollicenti talenta puerum dare uoluit: ac duodecim annorum factum copiis in Epirū traductis in regnum paternum restituit. Fuit autem in Pyrrho tremendi magisq; moderati principis aspectus. Nec plures habuit dentes sed unum atq; integrum os desuper quasi leuib; quibusdam rimulis in dentium figuram distinguebatur. Splene laborantibus mederi uidebatur galli sacrificio albi facto & resupinis iacentibus dextero pede pressis: nec quisq; adeo nilis aut adeo pauper erat cui huiusmodi auxilium postulanti denegaret. Præmium uero huius medelæ post sacrificium gallum capiebat: idq; sibi iocundissimum erat. serunt eius pedis maiorem digitum uim quandam habuisse diuinam: ita q; cum eius mortui reliquū corpus crematum esset digitus ille integer illesusq; ab igne permanisset. sed hæc postea. Septimum decimum suæ ætatis annum agens cum regnum stabilissime tenere uideretur forte euenit ut cum uno ex Glauciae filiis cum quo simul educatus fuerat: qui tunc uxorem acceperat proficisceretur. Eo absente molossi rursus insurgentes amicos Pyrrhi expulerunt ac regia gaza direpta se Neoptolemo tradiderūt. Sic igitur regno spoliatus ac desertus ab omnibus ad Demetrium Antigoni se contulit. Nam Demetrius sororem Pyrrhi Deidamiam uxorem habebat quam adhuc paruam Alexandro sofanes promissam rebus illius fractis iustæ iam ætatis Demetrius accepit. In magna uero illa apud hipseum pugna qua ab omnibus regibus terræ cecerratum est Pyrrhus affuit admodum tunc adolescens: pro Demetrio pugnans hostes aduersus se constitutos in fugam uertit conspicuusq; inter pugnatores longe apparuit. Victum autem Demetrio in ægyptum nauigauit. Postq; uero in ægyptum peruenit sæpe in gymnasiis uenationibusq; audaciæ ac fortitudinis opera regi ostentando & Beronicem quam maxime potentē inter cōiuges regias uirtute præstare uidebat: egregie obseruando colendoq; promeruit ut inter multos regios adolescentes prælato Antigona Beronicis filia ex philippo antea q; prolomeo nupta foret suscepta sibi uxor traderetur. Fuit autem pyrrus ut deceptor inferiorum sic potentiores commodi sui causa adire promptus. post has uero nuptias etiā magis q; ante claruit: & annitente uxore ut cum copiis pecuniisq; in Epirum pro recuperatione regni mitteret obtinuit. Fuit autem eius in Epirum aduentus gratus ob Neoptolemi odiū qui grauiter uolēterq; regna-

bat. Veritus tamē ne ad aliquem potentiorū regū Neoptolemus conuerteretur fœdus cum eo firmauit su-
per regni societate: sed procedente tēpore non deerant: qui clam eos irritarent & alterutrū in suspicionem
adducerēt. Quæ tamē causa maxime Pyrrhum commouit tale p̄cipiū dicitur habuisse. Mos erat regibus
in passarone (is est molossidis regiōis locus) loui pugnaci quotannis sacra facere ibiq; iusiurandū epīrotis
præstare recipereq; hi secundū leges se gubernaturos regnū: illi regiā potestātē legitime conseruatos pro-
mittebant. Ad hæc peragenda aderant ipsi reges munera accipientes donatēsq;. In his itaq; Gelon quidā
Neoptolemo in primis fidus Pyrrhum benigne adiens duobus boū iugis eū donauit. hos boues Myrtu-
lus qui uino præerat a Pyrrho postulauit. Pyrrhus donare noluit: sed alteri concessit: quod cum graueret
ret Myrtulus capta hinc occasione Gelonē ipsum ad cœnā uocat suadetq; ut susceptis Neoptolemi parti-
bus ueneno Pyrrhū necare aggrediatur. id Myrtulus cū sibi placere ostendisset pollicereturq; facturū cur-
ctū ut erant Pyrrho suggessit. At ille cupiens rē q̄ pluribus esse notā ut sic redargui clarius posset Alexiātem
poculoꝝ magistrū participē facinoris acciri iubet: quo factō ad Gelonem per Myrtulū deducto cū ipse Ge-
lon per hunc modū deciperetur: Neoptolemus falsa spe ductus & insidias recte procedere credens rem nō
cōticiuit: sed cū læticia ad amicos protulit & apud sororē Cadmiā aliquando exhilaratus de his rebus loq̄-
citate usus est: cum audiri se a nemine putaret. Nullus enim aderat præter phanaretē Sammonis magistri
pecorū uxorem quæ conuersa ad parietē in lectulo quodā dormire uidebatur. Sed phanaretēs oībus audi-
tis postridie ad Antigonā pyrrhi uxorē cuncta que Neoptolemū dicentē audierat detulit. pyrrhus ergo his
cognitis tunc quietē egit sed paulopost ad cœnā uocatū Neoptolemū occidit intellecta Epirotarū uolunta-
te quorū magnā partē sibi fauere sentiebat: iubentes ut anticiparet Neoptolemū de medio tollere nec par-
tere regi contentus foret: sed naturam suā maiora flagitantē sequeretur. post hæc memor Beronicis & pro-
lomei filium sibi natum ex Antigona ptolomeū & urbē in Cherroneso Epiri ab se conditā Beronicida nō
minauit. Dehinc cū multa & magna cōcepisset aīo ac prius propinquis maxime itenderet Macedoniæ se
inseruit per hunc modū. Antipater primus ex Cassandri filius Theſſalonicam matrē necauit & Alexandrū
fratrē regno expulit. Hic ad Demetriū misit petens auxilium & simul pyrrhum uocauit: sed Demetriū aliis
negociis remorantibus superueniens pyrrhus societatis præmiū petiit Nimpheam urbē & maritimā ma-
cedoniæ oram & subactarū gentiū Ambrachiā Acarnaniā Amphilochiā quibus ab adolescente concessis
ea pyrrhus loca præliis suis firmauit. Reliqua uero ab Antipatro abducere & Alexandro acquirere per-
rexit. At Lyſimachus cupiens quidē Antipatro succurrere sed aliis impedimentis phibitus litteras ptolo-
mei noīe cui nihil denegare pyrrhum sciebat falso transmisit: per quas postulabat ut pyrrhus trecentis talē-
tis ab Antipatro acceptis exercitū deduceret. Eas litteras cū dissoluisset pyrrhus statim fallaciā aduertit.
Nō enī scriptū erat ut cōsueuerat pater filio. Sal. sed ptolomeus rex pyrrho regi Sal. Lyſimachū itaq; iurga-
tus cū nihilominus pax ei placeret ac eius firmādx causā reges conſueuissent: Porco Tauro & Ariete sacri-
ficii causa adductis: Aries ipse repēte nulla ahibita opera mortuus est: ob quod signū licet ab aliis deritum
pyrrhus firmare pacem noluit monitus a Theodoro haruspice hoc uni ex tribus regibus mortē portendi.
Sic igitur infecta pace cū res Alexandri stabilitatē iā accepissent: Demetrius aduenit: & quoniā non indigē-
te nec uocante tunc Alexandro ueniebat: Suspectus statim fuit eius aduentus: paucis deniq; diebus una cō-
morati insidias alterutrū tendere cœperunt: sed præuenit Demetrius adolescenteq; obtruncato rex mace-
doniæ appellatur. Erant & prius Demetrio aduersus pirrhū quærelæ & discursiones quædā ex Theſſa-
lia factæ. Innatusq; potentis cupiditatis morbus in ciuitatem suspectā infidāq; faciebat præferri post Dei-
damix mortē. Tunc itaq; macedoniā ambo obtinentes & in idē permixti maiores discordiarū occasiones
contraxerunt. Cū igitur Demetrius fines Etolorū ingressus Etolos superasset Pantancho duce cum parte
copiarū ibidē relicto ipse aduersus Pirrhū contendit. Hic secus pirrhū ubi hæc audiuit cōtra illū propo-
uit. Sed cū diuersis itineribus procedere ambo trāsierūt. Demetrius quidē in Epirum & prædā abduxit.
pirrhū uero usq; ad ea loca ubi pantanchus erat progressus pugnā conseruit. Magnū fuit in eo prælio mili-
tum certamen sed maximum ipsoꝝ ducū. Nam Pantanchus audacia robore & arte pugnandi omnes qui
apud Demetrium erant sine cotrouersia antecellēs magnitudine animi & fiducia uirtutis adductus pirrhū
in singulare certamen prouocauit. Ipse autē pirrhū nulli inferior & Achillis gloriā per uirtutē magnūq; per-
genus sibi usurpare itudens per antesignarios aduersus pātanchū discurrit. infestis itaq; primo hātis cō-
currunt deinde cominus ui atq; arte gladij utebantur. Tandem pirrhū accepto quidem uno uulnere duo-
bus uero illatis abiicit pantanchum proſternitq;: nō tamē interfecit amicis illū rapientibus. Epirotæ ob ui-
ctoriā regis exultantes eiusq; uirtutē admirati phalangē Macedonū perſregerunt: Fugietesq; persecuti mul-
tis cæsis quinq; milia macedonū uiua cæperunt. Hæc pugna nō tantū odii ac inimicitie aduersus pirrhū
proiis quæ passi fuerant macedonibus artulit quantū gloriæ & admirationis uirtutis eius præstitit: qui
præſentes in prælio pugnā eius conspexerunt acritate uultus & uelocitate manū perſimilē magno Alexan-
dro pirrhū æstimantibus: usq; illius & procellæ certandi quasi umbras & imitationes quasdam conspe-
xisse. Alios reges purpura ac satellitibus & iactatione ceruicis occupatos eſſe solum pirrhū armis & uirtute
magnum Alexandrū referre aiebant. Et sane quanta peritia rei militaris fuerit in pirrho ex iis quæ in ea ſa-
cultate scripta reliquit intelligi poteſt. Ferunt Antigonū interrogatū quis ducū sibi optimus uideretur respō-
disse pirrhū si senesceret omnium suæ ætatis ducū sibi optimum uideri. Sed hic ætati suæ duntaxat eum
prætulit. At Hannibal Carthaginensis omnium omnino ducum primum peritia & sagacitate. pirrhū
Scipionē secundū se tertium iudicauit ut in Scipionis uita perſcripsimus. Hanc uero disciplinam semper
uigilantiſſime meditatus fuiſſe pirrhū uidetur ut omnium ſcientiarum maxime regi congruentem: cæte-
ros uero nihilo exiſtimasse. Quodam autem loco pythoan Caphiſias melior sibi musicus uideretur ite-

rogatus dicitur respondisse. Polyperconta ducem sibi meliorem uideri: quasi ea duntaxat regem quærere & intelligere deceret. Fuit autem Pyrrhus mitis ac facilis: pròptus uero & liberalis ad gratias rependendas. Esiopi mortem permolestè tulit: illum quidè humana perpeffum affirmans cæterum seipsum cruciare & improbum ducere: quò differendo ac tardando gratià uiuenti non rependerit. Creditam ut uideretur pecunià hæredibus creditorum solui licet. At gratias nisi scientibus iis quibus debentur persoluerit uir honestus & gratus offenditur. Ex Ambrachia ut quendā maledicum pelleret precantibus respondit potius apud paucos illic manens quàm circuniens apud multos de nobis obloquatur. Quoidam qui per uinolentiam iurgia in eum iactauerant ad se postea deductos rogauit an illa aduersus se dixissent: respondente uero quodà ex ipsa ita o rex & plura etià dixissemus si plus uini affuisset: Ridens Pyrrhus statim eos dimisit impunes. Vxorè potentia ac rerum gratia multas accepit post Antigonæ mortem. Nam & Autoleotis pannoniæ regis filiam & Virenam Vardilii Illyrci & Lanassam Agathoclis Syracusani dotem afferentem Corcyram ab Agathocle captam: Ex Antigona quidem Ptolomeum ex Lanassa uero Alexandrum ex Virena Helenum filios suscepit omnes manu promptos ac bello feroces: statim a pueritia ad hoc ipsum innutritos. Dicitur cuiusdam ex filiis puero adhuc patrè roganti cuiusnam regnum relinqueret respondisse ei ex uobis qui gladium acuiorem habebit. Sed hoc nihil differt ab illa tragica detestatione. Acuto ferro diuidant fratres domum. Sic inhumana & fera regnandi cupiditas est. Post hæc pugnam Pyrrhus cum magna gloria & celebritate notinis ac læticia in Epirum reuersus cum Aquila ab Epirothis salutaretur per uos inquit Aquila sum: qui me uestris armis tanquam alis in altum extulistis. Deinde cum audisset Demetrium grauius ægrotare celeriter macedoniam quasi prædā abacturus ingressus parum absuit quin totum regnum acquireret. usque ad æsam enim profectus est nemine obuiam prodeunte multis uero ad eum deficientibus ac iuuatibus: donec ob magnitudinem periculi Demetrius contra ualitudinem suam excitatus & per duces ac familiares copiis contractis aduersus Pirrum surrexit. Ille autem quia magis prædatoria manu quam exercitu uenerat non sustinuit sed fugiens partem copiarum paruam amisit. Non tamè quia faciliter repulerat eum Demetrius ideo Pirrum contempsit: sed cum statuisset res magnas aggredi & paternum recuperare imperium & ad hæc centum milia militum & quinquaginta naues compareret: non uoluit cum Pirro bellando tempus terere nec uicinum grauiorem impigrumque macedoniæ hostem relinquere: sed pacem cum eo firmavit ut contra alios reges uadere posset. Facta igitur pace cum magnitudo apparatus ac mens Demetrii simul conspiceretur conterriti reges per litteras ac nuncios Pirrum sollicitabant mirari se affirmantes si facultatem nocendi Demetrio præclaretur eam omittat: & cum ipsum aliis bellis occupatum perturbatumque macedonia expellere possit tempus expectet quo cum illo aucto potentia ac uacuo cæterorum impedimentorum pro aris ac focis molosso-rum decertet: præsertim qui nuper sibi Corciram & eius uxorem abstulerit. Nam Lanassa Pirro infensa quæ aliis uxoribus magis deditus uideretur in Corciram abiit demetriusque quem maxime indulgentem mulieribus audierat ad nuptias uocauit. Ille ueniens uxorem Lanassam accepit: & Corcyram suis præfidiis occupauit. Hæc reges ad Pirrum scripserunt & simul ipsi dum circa apparatus belli Demetrius inoratur nouate res coeperunt. Nam Ptolomeus magna classe græcas adiens urbes a Demetrio eas seduxit. Lysimachus uero superiorè macedoniæ partem per Thraciam ingressus populauit. Et Pyrrhus simul insurgens Beriam inuasit ratatus quod euenit per Demetrium contra Lysimachum obuiam euntè inferiorè macedoniæ partem sine præstidis reliquisse. Ea nocte uisum est Pirro se ab Alexandro magno uocari atque ad eum iacentem conspicerè uerbiisque humanis & amabilibus recipi. Et cum iter cætera diceret Alexander auxiliū se Pirro impigrelaturo: fretus audacia Pyrrhus & qua ratione inquit imperator qui ægrotus iaces me iuuare poteris. Ad hæc Alexander se uel nocte duntaxat id facturum promittens equum ascendisse ducemque se Pirro præstitisse uisus est. Hoc itaque somnium erexit Pirrum: quāobrem subito exercitu traducto Beriam inuasit ibique parte copiarum relicta reliquos sequi iussit. At Demetrius his cognitis cum præterea in castris tumultum macedonum cerneret formidauit ulterius contra Lysimachum exercitum ducere ne ob propinquitatē regis macedonis originem & gloriam habentis milites ad ipsum deficerent. Itaque contra Pirrum utpote alienum & macedonibus perosum se conuertit. sed positus iuxta castris multi ex Beria uenientes Pirrum laudibus extollebant bello inuictum ac præclarum uirum humanum uero ac benignum erga eos quos uicisset prædicantes. Summittebat quosdā & ipse Pirrus qui se macedonas simulantes dicerent adesse tempus ut ex graui Demetrii dominatu ad uirum benignum & amabilem militum transirent. His plerique macedones mentem præstabant ac uidere Pirrum querantabant. Pirrus autem itabat detracta casside ac rursus eam capiti imponebat ut insigne hircinorum cornuum nosceretur. Macedones tesseram petere alii quernas sibi coronas facere coeperunt: quod & Pirri milites ea fronde coronatos cernebant. Iam quidā ipsi Demetrio dicere ausi erant ipsum recte facturum si cederet ac regnum dimitteret. Itaque Demetrius motum exercitum cernens: atque ob id conterritus clam aufugit clausa quadam & simplici chlamidula succinctus. pirrus autem in castra receptus rex macedonum appellatus est. Sed adueniente postea Lysimacho & comune opus Demetrii profligationem prædicante ac diuidendum inter eos regnum censente quod nondum satis credebat macedonibus: pirrus iuxta Lysimachi postulata regnum & urbes diuisit. Hoc nunc bellum distulit: sed paulo post senserunt non cessationem inimicitie sed indignationum ac discordiarum principium per diuisionem inisse. Quorum enim non pelagus non montes non deserta solitudo non qui Asia Europaque diuidunt termini cupiditates diffiniunt: eos se contingentes ac permixtos quiescere nullo modo est existimandum: sed pugnabunt semper insidias atque inuidias ingenitas habentes. pacis enim & bel-linominibus tanquam numinis ut contingit utuntur non ad iusticiam: sed ad commoditatem: tunc meliores cum aperte bellum inferre fatentur quam cum iniuriarum cessationem amicitiam uocant. Ostendit id pirrus iterum contra Demetrium uires tanquam ex infirmitate aliqua coligentem pro auxilio græcarum urbium pro-

fectus. Nam cum Athenas uenisset & arcem ingressus deæ Palladi sacra fecisset atq; eadem die ex arce descendere: Gratam inquit sibi fuisse Athenienium fiduciam quam eos de se habere conspexerat: Cæterum si scirent nulli post hac regum portas aperirent. deinde cum Demetrio pacem fecit: ac paulo post ille in Asiam profectus rursus cum Lyfimacho in gratiam reuersus Thessalia Demetrio abstulit: melioribus ueris macedonibus in bello q̄ in pace: & ipse omnino nequaquā ad quietem natus. Tandem Demetrio in Syria profligato Lyfimachus iam a cæteris bellis ociosus & quietem agens aduersus Pyrrhum cōtendit: eūq; apud Edessam superatum ad inopiam commeatuum redegit: ac subinde per litteras ac nuncios ad principes macedonum scriptas per absurdum esse iquit si peregrinum hominem cuius maiores semper macedonibus seruissent dominū haberi contenti Alexandri amicos familiaresq; repellant. quibus uerbis cum multi permouerentur conterritus Pyrrhus cum Epirotarum ac sociorum manu abiit omissa per eū macedonia modum per quem antea ipsam quæsierat. Vnde nec accusare populos ad utilitatē suam se mutantes regibus licet: Nam populi in hoc ipsos reges imitantur perfidiarum ac proditionū magistros qui eum maxime lucrari putant: qui minime iusticia utātur. Tunc itaq; in Epirum amissa macedonia reiecto cum quiete & pace uiuere fortuna dabat. Sed ipse si non inferre aliis nec ab aliis pateretur molestias, nauseam ratus instat Achillis tolerare quietem non poterat: sed tabescebat animus illic manens pugnamq; & bellum cupiebat. Suscepit igitur nouarum rerū huiusmodi materiam Romani aduersus Tarentinos bellū gerebāt. Hi cum nec bellum sustinere nec deponere ob superbiam ac prauitatem principum suorum ualerent: Pyrrhum ducē ad bellū uocare statuerunt utpote inter cæteros reges magis ociosum & rei militaris pertissimū. Huic sententiæ licet per maiores natū grauioresq; resisteretur: tamē qui bellū cupiebant in concionibus plus poterant: strepitūq; & ui audiri bonos & prudentes uiros non permittebant. Quo in tempore quidā Meton nomine uir urbanus ea ipsa die quo decretum de Pyrrho uocando sciri per populū debebat & multitudo in concione sederet accepta corona & lampade quasi ebrius tibicine ducente ludibundus in concionem peruenit. Utq; sit in turba populari aliis applaudentibus aliis ridentibus & ut procederet in mediū inuitantibus processit ille & quasi cantaturus astitit: sed ubi silentiū nactus est: Viri Tarentini inquit benefacitis qui iocari & ludere uolētibus dum licet permittiti. Si tamē sapitis cuncti hac ludorū libertate fruimini anteq; Pyrrhus adueniat. Nam tunc nō nostro sed ipsius arbitrio uiuendū erit. Hæc uerba multos ex Tarentinis comouerunt murmurq; fuit per concionē laudantiū approbantiūq;: sed qui Romanos timebāt ne facta pace dederentur formidantes populū increparunt: quod ita inhoneste se deludi paterentur: & simul his dictis Metonē concione propellunt. Decreto igitur per hunc modū firmato oratores cum donis ad pyrrhum transmittuntur nō solū Tarentinorū uerū etiam italicorum: qui dicerent se ducē indigere sapienti & magnæ auctoritatis. Nam copias satis ingentes sibi in italia affuturas. ex Lucanis Messapiis Sānitibus equitum eum. xx. peditum. cccv. milia habiturū. Hæc non solū ipsum Pyrrhum extullere: sed etiā Epirotas ad militiā priores fecerant. Erat quidā in Thessalia Cyneas uir magni ingenii & utpote qui Demosthenis auditor fuerat in imitationē eius traditus maxime uim dicendi illius assequi uidebatur. Hic apud Pyrrhū degens cum sæpe ad ciuitates transmitteretur uerū esse ostendit id Euripidis dictum. Omnia cōficit oratio quæ hostile ferrum conficere non potest. Nam Pyrrhus ipse dicere solebat plures a Cynea oratione q̄ a se armis urbes esse partas. Itaq; ipsum semper in honore habuit maxime usq; opera illius plurimū est. Hic igitur Cyneas pyrrhum ad italiam inclinatum cernens nactus illum aliquando ociosum in huiusmodi sermonē adduxit. Egregii quidē bello Romani esse dicūtur multisq; bellicosis gentibus iparare. Quod si eos superare dii nobis dederint: quid tunc agemus Pyrrhe? Ad hæc pyrrhus de re haud quamq; obscura inquit o Cynea p̄constaris. neq; enim barbaram nobis neq; græca ciuitas illic resistere ualeret Romanis superatis: sed habere mus confestim italiam totam: cuius magnitudinem & potentiam te ignorare minime arbitror. parumper ergo commoratus Cineas: enimuero cum italiam caperimus inquit quid tunc agemus. Et pyrrhus nondū mente eius intellecta proxima inquit Sicilia est insula fecilix ac populosa capi uero facilis ob seditiones ac discordias ciuitatum. Recte dicis inquit Cineas sed an finis militiæ nobis erit Sicilia cæpisse. Deus modo inquit pyrrhus uictoriā præstet. nam his ueluti præludiis utemur ad res maximas conficiendas. Quis. n. se Libya abstineat & Carthagine quā nuper Agathocles clam ex Siraculis profectus exigua classe paulo ab fuit quin caperet. His autē uictis nullus nobis resisteret hostis. Ita est inquit Cineas. Constat enim quod & macedoniam recuperari & græciæ dominari certissime cū hac potentia licebit. Sed uictis omnibus ac subactis quid faciemus tandem? Et pyrrhus ridens ocium inquit agemus & quotidiana festiuitate mutuisq; sermonibus læticiaq; perfruemur. Cum ad hæc Cineas pyrrhum adduxisset: Ad quid uetat o rex inquit quod quæ per sanguinem molestias & pericula nostra & aliorum peruenturi sumus. His Cineas uerbis turbauit potius regem q̄ ab incepto retraxit: Spem eorum quæ conceperat deponere nequeuntem. primo igitur Cireniam cum tribus milibus militum Tarentum misit: deinde multis ratibus & omnisfariam nauigis ex Tarento delatis uiginti elephantes equitum tria peditum uigintitriamilia funditores & sagittarios quingentos imposuit. Hoc apparatu nauigans cum medium teneret Ionium rapitur uento: borea intempestiue exorto classis per mare disiecta nauesq; diuersæ alix in Libicum ac Siculum pelagus delatæ sunt: alias summā apagiam superare nequeunt: nox simul & procella in loca aspera cæcāq; illudens omnes confregit præter regiam nauim. Hæc enim nautarum & gubernatorum magna ui aduersus uenti imperum nitentium tandem litus uersum adigitur: & dum obliquum habuit uentum magnitudine ac robore resistebat euadebatq;: sed postq̄ a terra ueniens procella ferire prorā cepit ac periculum erat ne fatisceret & se mansæuienti uariisq; agitato uētis permittere terribilissimum omnium uidebatur. pyrrhus sese ex nauī in mare deiecit:

statimq; circa ipsam familiarū amicorūq; erat certamen: sed nox & fluctus cum magno fragore ac uiolentia opus difficile auxiliantibus faciebant. Itaq; uix tandem luce exorta uento deficiente ad terram peruenit corpore quidē exausto penitus sed robore animi iuncto. Messapii in quorum littora euaserat proptisime ad opem ferendā conuenerunt & simul naues quædā Pyrrhi tēpestate superstites aduenerunt: In quibus erant equites perpauci peditum uero circiter tria milia elephanti duo. Cum his itaq; copiis profectus militibus quoq; a Cynea obuiam ductis Tarentū intrauit. Primoq; tempore nihil inuitis Tarentinis agere coepit quoad nauibus ex mari seruatae copiae conuenire. Tunc autē uidens populum sua sponte nec seruare se ipsum nec seruari ab alio posse: sed tanq̃ illo propugnato domi sedere balneis cōiuiisq; indulgētem: clausit gymnasia & deambulatoria in quibus spatiantes pro rebus uerbis militabant: potus uero & lascitias intempestiuas inhibuit. Deiectum habuit ita acrē ut multi imperium ferre insueti ex urbe migrarēt seruitutem uocantes non uiuere ad uoluptatem. Sed cum albinus romanorum consul cum magno exercitu adueniret & iam Lucaniā uastare nunciaretur quamq̃ nondū aduenissent sociorū copiae: tamen indignum ratus id tolerare Pyrrhus cum exercitu obuiam profectus est: prāmissō caduceatore ad Romanos suellent ante bellum se iudice & mediatore cum Tarentinis de iure causam decerni. Responso autē a consule dato Romanos nec elegisse Pyrrhū iudicem nec formidare hostem tunc progressus inter Pandosiam urbem Heracliamq; castra posuit. Ibi cū audiret Romanos trans flumen Sirien castra habere secus ipsum amnem speculandi gratia obequitauit ordinemq; & formā castrorūq; custodiasq; & disciplinā Romanorū admiratus. Hæc inquit barbarorū disciplina barbara non est sed opera eorū uidebimus ac de futuro iā sollicitus expectare socios statuit: Aduersus autē Romanos si forte transire amnem tentent stationem opposuit. At Romani ut ille expectare decreuerat sic ipsi præuenire festinantes transire flumen coeperunt uado pedites equitesq; pluribus simul locis. Itaq; græci metuentes ne circūuenerentur se retraxerunt: & Pyrrhus ut hæc sensit turbatus ducibus pedestrium copiarū mandauit ut confestim armatos milites in ordinibus cōtinerent. Ipse autē cum tribus milibus equitū profectus est sperans transeuntes adhuc & sparsos romanos sine ordine inuasurum. Sed postq̃ clypeos multos pro flumine stantes equitesq; in ordine obuiam prodire conspexit: primus in hostes delatus armis atq; ornatu egregie insignis gloriā & famam uirtutis suæ rebus ipsis asseruit. Manus enim & corpus exhibens prælio & contra hostes fortiter pugnans prouidentia tamen boni ducis non omittebat: sed ubicunq; auxilio opus erat accurrens rectis consiliis bellum gubernabat. In ea pugna Leonnatus Macedo uirum italicū conspicatus in Pyrrhum intentum semperq; contra stantem & simul se mouentē: Cernis inquit o rex barbarū illū quem niger equus pedibus albis portat. Is magnū qd diāgitare animo uidetur. nam te solum intuetur & tibi soli intendit. Et Pyrrhus ad hæc fata quidem o Leō nate nemo potest effugere. Verum enim nec iste nec alius quisq̃ hostiū in manus nobis uenisse gaudebit. Adhuc loquebantur cum italicus cirato equo infesta hasta Pyrrhum inuadit non tamē regem percussit sed equum & simul a Leonnato ipsius equus percutitur: Ambo in terram ceciderunt sed rex a suis protectus asportatur: italicus uero pugnans confoditur. Erat hic genere Ferentanus præfectus turmæ nemie Eplacus: hoc docuit regi magis cauere. Itaq; cum equites aspiceret imperium ferre non posse: Phalāgem in super accitum opposuit. ipse chlamyde & armis uni ex amicis traditis atq; illius assumptus incognitis ad præliū reuertitur: resistentibus autē acriter romanis diu anceps fuit prælium. Septies enim dicuntur pepulisse ac pulsi esse. Nam permutatio armorum quæ ad salutem regi plurimum contulit paulominus rem subuertit uictoriamq; hostibus præbuit. Certatim enim ad cædem eius qui arma regia gestabat cōcursum est: sed ante omnes Dexter quidam nomine illum prostrauit cassideq; & chlamyde detracta se Pyrrhū occidisse clamitans & spolia ostentans ad consulem properauit. Erat ob hoc romanis læticia græcis uero secordia atq; formido donec Pyrrus intellecta re per aciem discurrens nudo capite se militibus ostendit. Tandem uero equis romanorum ob elephantos conterritis ac sessores inde efferentibus imissus a Pyrrho Theffalus equitatus romanos cum magna cæde in fugam uertit. Dionysius non multo pauciores. xvi. milibus ab romanis cecidisse scribit. Hieronymus septem milia solum. Ex his autem qui cum Pyrrho erant Dionysius. xiii. milia Hieronimus pauciores quattuor milibus cecidisse tradit. optimos certe ex amicis & ex ducibus & quibus maxime utebatur fidebatq; Pyrrhus eo prælio amisit. Sed tamen castra romanorum cepit illis deferētibz & urbes sociorum recepit ac regionem multam populatus est. Tantū enim processit ut non amplius trecentis stadiis Roma abesset. Post pugnam Lucanorum atq; Samnitum copiae ad eum uenerunt quos licet de tarditate reprehenderit tamen gaudere & magnificare uidebatur quod ipse cum suis & Tarentinorum duntaxat copiis magnum romanorum exercitum superasse. Romani Albinum non reuocarunt quāq̃ dicatur Fabritius dixisse non romanos ab Epirotis sed Albinum a Pirroho superatum fuisse: arbitratus non esse uictum exercitum sed ducem a duce arte superatum. Supplemento igitur habito & in super amplificato numero militum nulla mentio pacis a romanis facta est: quæ res Pirrum in admirationem conuertit. Visum est igitur Pirroho ut prior ad eos mitteret experireturq; an pacem uellent. nō enim esse præsentis potentiæ suæ urbem romanā capere posse amicitiam uero & pacem gloriosam sibi post uictoriam iam partam fore existimabat. Missus itaq; Cineas a rege cum primoribus ciuitatis locutus est: dona q; ipsis & eorum uxoribus transmisit. accepit autem nemo sed respōderūt omnes uiri mulieresq; si pax publice fieret & sua omnia regi offerre. In senatu uero multa præclare & humaniter dicta sunt a Cineas cum & liberationem capitū eorum & auxilium ad subigendam Italiam populo ro. Pirrus offerret ac pro his nihil aliud q̃ amicitia sibi Tarentinis securitatem postularer. Et constabat Senatores ad pacem inclinari uictos iam semel magno prælio & secundam Pirri uictoriam ob superadditas italicorum copias metuentes. Cum Appius Claudius uir amplissimus quidem cæterum senectute & orbitate oculorum a reipub. muneribus cessans auditis

his quæ a rege nunciabantur ac rumore obtinente senatû pacem esse decreturû tolerare nō potuit sed in curiam se deferri iussit. Latus igitur in lectica per forû ubi ad ianuam curiæ peruenit fili simul & gener suscipientes ipsum stipantesq; in senatû duxerunt. Factû est silentiû ad præsentiam tanti uiri. Ille autē ubi suo loco constitit ita dicere orsus est. Antea quidē inquit. P. C. hanc meâ oculorû fortunâ per moleste ferebâ nunc autem doleo atq; angor quod non ultra cecitate ipsam surdus etiam sim ne turpes consultatiōes ac sententias uestras quæ huius urbis gloriâ subuertunt audire cōpellerer. Vbi est enī illa iactâtia quâ crebro uerbis usurpare soletis affirmantes si magnus Alexander in italiâ profectus nobiscû adolescentibus aut cum patribus nostris tunc florentibus conseruisset bellum: nequaquē eū tunc ut inuictû gloriâ habiturum: sed aut fuga aut morte sua maiorem huic urbi gloriâ nomēq; reliquisset. Hanc igitur insolentiam uerborum nunc rebus ostendite: Chaones & Molossos qui semper Macedonû præda fuere & Pyrrhum regē eorum formidatis qui unum ex Alexandri satellitibus semper securus est ac coluit: & nunc non magis Tarentinis auxiliū ferens q̄ hostes domi fugiens in italia uersatur. Ausus profiteri principatum in italia cum hac potētia quæ ad paruâ Macedonia partē conseruandâ sufficere non ualuit. Non itaq; hunc remouebitis si amicū feceritis sed alios inuitabitis per contemptû nostri quasi superare nos facile sit: si Pyrrhus abibit nedum pœna non data eorum quæ contra nos fecit: uerû etiam mercede accepta fœderis eo auctore cum Tarentinis Sannitibusq; recipiendi. Hæc Claudii uerba ad studiû belli animos traduxere. Itaq; Cynea dimisso respōderūt Pyrrhus italia excederet tunc si uellet de amicitia ac societate uerba faceret. Quoad uero in armis adesset populum Ro. aduersus eū belligeraturû etiam si mille Albinos pugna superasset. Dicitur Cyneas interea dum hæc agerentur cupiditate cognoscendi moribus ac institutis romanis studium impartisse atq; de eare cum optimis uiris locutus Pyrrho postea retulisse cum alia multa tum senatum romanum multoq; regum sibi confessum uideri. De multitudine autem populi formidare se inquit ne aduersus quandam Lerneam Hydram pugnare uideantur. Supra duplum enim plures q̄ antea pugnassent consuli decretos & multos plos insuper ex his qui arma ferre possent superesse. Post hæc legati ad Pyrrhum pro captiuis redimendis missi inter quos. C. Fabritiu fuit cuius Cyneas rettulerat maximam apud romanos mentionem haberi ut uiri boni quidem atq; bello egregii cæterû uehementer pauperis. Huic igitur rex seorsum blanditus ut per cuniâ se caperet suadebat nō ob aliquâ turpem causam sed ob amicitia & hospitalitatis iudicium. Renuente autē Fabritio tunc quidē destitit. Postridie uero ipsum tenere uolens utpote qui nunq̄ antea elephantum uidisset iussit dum simul loquerentur maximû elephantum post auleâ iuxta se cōstitui ac deinde subire aulea sublata elephas ex iprouiso cōspectus promiscidē supra caput Fabritii extulit ac uocem terribilē asperâq; emisit. At Fabritius tranquille conuersus leuiterq; arridens inquit: nec heri aurû nec me hodie bestia permouit. In cœna autē apud regē acta cum multi acuarii sermones inciderent plariq; uero de græcia ac de philosophis sorte euenit ut Cyneas Epicuri mentionē faceret memorans ea quæ ab Epicureis dicuntur de diis immortalibus ac de rep. ut nonnulli finē bonorû in uoluptate ponentes curâ reip. fugiendam censent: utpote fœlicitatis corruptionem. Deos autem a gratia atq; ira lōgissime remotos nec ullam de nobis curam suscipientes in ociosam uitam & plenâ uoluptatum coniciant. Etiam ipso die ante Fabritius exclamans o utinâ inquit hæc Pyrrho & Sannitibus cordi sint q̄ diu aduersus nos bellum gerunt. Sic itaq; mentem uiri rex admiratus magis ac magis optabat pacem q̄ bellum cum romanis habere. & Fabritium prius rogauit: ut facta pace una secum esse uellet primus amicorû & ducum suorum futurus. Ad hæc dicitur Fabritius summissa uoce respondisse. At ne hoc quidē tibi o rex cōducit. Illi enim ipsi qui te nunc admirantur & colunt si me experiantur a me porius q̄ a te regi optabunt. Pyrrhus non tyrannice neq; superbe uerba Fabritii suscepit sed q̄ta magnitudine animi Fabritius foret ad amicos protulit: & captiuos illi credidit soli ut si non decerneret pacem senatus postq̄ cum parentibus ac domesticis saturnalia peregissent ad eum remitterent: atq; ita factum est. post festiuitatem aduersus non redeuntē pœna per senatum decreta. Deinde cum Fabritius consulatum inisset ueniens quidā ad eum in castris epistolam detulit a medico regis perferptam: in qua offerebat se pirrhū ueneno necaturum si præmiū traderetur sibi absq; ullo discrimine bellū pro romanis conficiendi. At Fabritius iniuriam hominis detestatus & collega in eandem sententiam adducto pirrhū statim per litteras monuit ut insidias medici caueret. Litteræ huiusmodi fuere. C. Fabritius & Q. Aemilius cōsules pirrho regi Salu. Neq; amicorum neq; hostium fortunatus existimator esse uideris. Cognosces enim cum hanc epistolam ad nos transmissam perlegeris te bonis quidem ac iustis uiris bellū inferre malis uero atq; iniustis confidere. Hæc autem nō tui gratia nota facimus tibi sed ne mors tua nobis calumniam afferat: quasi uirtute nequiremus te superare dolo contendisse. Acceptis itaq; pirrhū Fabritio romanisq; restituit. Rursusq; Cyneam misit pro pace firmanda. At romani nec gratias ab hoste nec mercedem accipere uolentes parem Tarentinorum atq; Sannitū captiuorû numerum pirrho remiserūt de amicitia uero & pace nihil agitari permiserūt priusq̄ rex ipse cum armis atq; exercitu cumq; his quas secum ex græcia duxerat naues ex italia nauigasset. procedente itaq; bello rursus apud Ausculum urbem cum romanis pugnatum est. In ea pugna compulsus rex ad loca aspera & flumen graue atq; limosum cū elephantis impetum capere nequirēt multis uulneribus ac magna suorum cæde usq; ad noctem dimicauit: nox prælium diremit. post triduum uero æquioribus locis structa acie & asperioribus saltibus præsidio occupatis missisq; inter elephantos iaculatoribus ac sagittariis denso agmine romanos inuasit. At Romani nequaquā loco ut pridie adiuti sed æqua planicie contra frōtē uenientes cū prius q̄ adessent elephantis pedites pfigere properarent grauius aduersus Sarissas cum gladiis pugnabant: uulnerare ac cedere hostē itenti nullam ppro mentionē habebāt. Tandē post magnū spatiū dicitur fuga ex ea parte qua rex premebat fieri cepta. Sed plu

rimū elephantī suo robore atq; audacia perfecerunt nequeuntibus romanis uirtute uti sed quasi uiolentia cuiusdā superuenientis fluctus ac terremotus in fugā cōpulsis. fuga uero non longa sed in castra fuit. Hieronymus sex romanorū milia eo praelio cecidisse tradit. A Pyrrho autē in regis cōmentariis relatum esse dicit tria milia & quingenta quinq; desiderata. Dionysius tamē nec duas apud Asculū pugnas nec superatos tradit romanos. At semel duntaxat usq; ad occasum solis pugnatū. Vix tadē praeliū direptū uulnere Pyrrhi hasta brachiū transfixi. Cecidisse autē & a Pyrrho & a romanis supra. xv. hominū milia & utrinq; pariter a pugna cessatum. Dicitur Pyrrhus in recensendo numero militū suorū dixisse si alia item pugna romanos uicerimus oīno perimus. Maxima enim pars militū quos secum adduxerat interierāt & præterea amici atq; duces oēs prætēr admodū paucos alios quos uocaret nulli erant: & simul socios nimis ipigros cernebat. Romanis uero quasi ex fonte quodā domi manante celeriter castra replebantur nec supati remittebant animum sed magis ad praeliū incēdebantur. His difficultatibus circumuentus in nouas rursus spes incidit. Simul enim ex Sicilia & ex grācia uiri ad eum uenerunt alteri agrigentum Syracusas & Leontinos offerentes rogantesq; ad pellendū Sicilia Carthaginenses insulāq; a tyrannis liberandā sibi auxiliū ferret. Alii ex grācia nunciabant Ptolomeū Cerannū contra Galathas profectum cū exercitu perisse maximeq; ad tēpus flagitare: ut cupientibus Macedonibus adesset. Questus itaq; aduersus fortunā q; pluriū ac magnarū rerū occasiones unum in tēpus coniecisset & quasi utraq; in potestate sua haberet: alterā sibi perire arbitratus deliberabundus atq; anceps aliquantū prestitit. Tandē uero ad Siciliā utpote materiā rerū grandiorum propter propinquitatē libyæ afferentē conuersus: statim Cyneam misit ciuitatibus uti consueuerat ex parte sua præfaturū. Ipse autē præsidio apud Tarentū relicto Tarentinis id grauiter ferētibus & aut aduersus romanos bellū gereret una secū qua de causa uenerat aut qualē acceperat urbē talē relinqueret: postulatibus nullo benigno dato responso sed quiescere eos: & expectare tēpus iubens in Siciliā nauigauit. ut primū siciliam attigisset ciuitates secundū spē antea præstitā sese dediderūt. eorū autē ad quæ ui & armis opus fuit nihil a principio restitit: sed cū triginta milibus peditū duobus milibus quingētis equitibus ac uiginti nauibus Carthaginenses aggressus eorū potentiā euerit. In expugnatione ericis munitissimi oppidi & magnis Carthaginensium præidiis firmati tota se arma induit & mœnia subiēs ludos Herculi uouit: si daret sibi ut genere ac fortunis suis ea die se dignū pugilē ostenderet. Inde scalis ad motis primus oīum mœnia cōscendit. Resistentiū uero multi erant alios ab utraq; parte muro deiecit alios circa se gladio necatos coaceruauit. ipse quidē ille sus & terribili ac truci aspectu illud homericū probauit recte ac perite dictū: Fortitudinē solā inter cæteras uirtutes sæpe furentes quosdā impetus habere. Capta urbe uota deo persoluit: spectaculūq; oīfariā ludorū exhibuit. Mamertinos deinde qui circa Messanā incolentes græcos uexabant ac plærosq; ex his uestigales sibi fecerant aggressus. Erant autē hi barbari multitudo ingens & bello ferox ex quo latina lingua a marte nota bantur publicanos eorū necauit: ipsis autē pugna supatis præsidia multis ex locis deiecit. Carthaginensibus pacē: poscentibus pecuniāq; & classē pro amicitia offerentibus respondit unā esse pacis uia si omissis oībus citra libycū mare terminos caperent. Successibus autē & magnitudine rerū elatus cū spes eorū pro quibus a principio nauigarat rēderet primāq; lybiā cōcupisceret atq; ea de causa ad iplendas quas habebat naues remiges cogeret nō benigne sed iperiose ac superbe ciuitates premebat. Sic ergo contra consuetudinem sui initii in quo egregie mitis ac placidus nulliq; molestus fuerat de populari tyrannus factus ingratitudinis ac perfidiæ notā contraxit. Sed hoc ciuitates quanq; grauatae tamē qn̄ necesse erat tolerabant. Verū cū Thæon & Sofstratū principes Syracusanorū qui auctores fuerant ciuitatē ei tradendi adiutoresq; in cunctis p̄ Siciliam fuerant suspectos haberet nec secum ducere nec domi relinquere uellet. ac Sofstratus quidē metu augisset: Theon uero ab eo interfectus fuisset: nō pedetentim neq; parumper mutati animi sed repēte aduersus ipsum siculorū odia exarserunt. At statim aliæ ex ciuitatibus Carthaginensibus aliæ Mamertinis se cōiunxerunt. Cernēs defectiones & cōspirationes cōtra se initas Pyrrhus litteris Samnitū & Tarentinorū accēptis qui uix resistere bello poterant & exclusi regionibus auxiliū rogabant occasionē hinc arripiens abeūti ex Sicilia quasi non metu nec despatione rerū sicularū sed opitulationis causa recessit. Re autē uera cum Siciliam ueluti nauē tēpe itate agitā tenere nō posset & occasionē abeundi quæreret seipsum rursus in italiā proiecit. ferunt cū abiret Siciliam respexisse ac dixisse O qualē Carthaginensibus & romanis pro hac isula palæstrā relinquimus: & hoc quidē ut cōiectatus est ita euenit. Barbaris autē in ipso recessu insultatibus Carthaginensibus uero nauali praelio in ipso portu laceffentibus cōpluribus ex nauibus suis amissis in italiā peruenit. Mamertinosq; haud pauciores q̄ decē milibus primo transgressu signis collatis dimicare cum nō auderent iniquis locis ipetu contra regē factō totū exercitū turbauere. Ibi duo elephantī & multi ex iis qui postērius claudēbant agmen oppressi: ipse rex a fronte discurrens aduersus homines bello assuetus magno cū periculo restitit: uulnere autē in capite accepto cū paulo ex pugna cessisset etiā magis extulit hostes: quorū unus præ cæteris ferox procero corpore & splēdidis armis superba uoce regē si uiueret in certamen prouocabat. At Pyrrhus ob hæc irritatus ira & incensus & sanguine fœdatus truciq; aspectu terribilis in pugnā rediit. & barbarū illū consecutus ita caput percussit ut uictus & uirtute gladii usq; ad partes inferiores plaga defcēderet: cederētq; hincinde diuisæ corporis partes. Hoc barbaros cōtinuit ne amplius persequerentur quasi supra humanā uim Pyrrhū admiratos cōteritosq;. Ipse uero quod reliquū erat itineris secure p̄fectus Tarentū puenit peditū. xx. eqtū. xxx. milia secū adductis statiq; optimo quoq; ex Tarentinis, delectu aduersus romanos q̄ tūc in Sānio castra habebāt cōtendit. Sānites multis iā praeliis supati & spe simul cū rebus amissa simulq; ob nauigationē in Siciliā aduersus Pyrrhū infensi minus frequētes ad eū uenerūt. Sed Pyrrhus oībus copiis bifariā diuisis & partim in Lucaniā missis ut alterū cōsulē demoraretur ipse cōtra. M. Curiū apud Beneuentū castra hntē exercitū duxit. Curius uero q; & collegæ aduentū expectabat & simul auguriis pu-

gnare uetantibus pugna detractabat. Præparans igitur Pyrrhus ante eum opprimere quæ collega aduentaret fortissimis militibus & bellicissimis elephantibus delectis noctu castra ex superiori loco concedi contendit. Videntem longam uiam & siluis densam lumina defecerunt: errorque factus est: orta que exinde mora dies albescere cepit & ab romanis conspiciuntur ex montibus descendere. Primo itaque trepidatum est in castris: sed tamen peractis sacris necessitate cogente Curius castra egressus primos inuadit eosque in fugam uertens omnes cõteruit: ut etiam cõplures ibi caderent & quidam ex elephantibus caperentur. Hæc uictoria Curius extulit ut ad iustam descenderet pugnam: itaque prodiens in apertum & signa conferens partim hostes in fugam uertit partim & ipse elephantorum impetu ad castra repulsus est. At milites præsidio castrorum relicti frequenter prouallo itabant a consule uocati impetu de superiori loco facto bestias in fugam per suos retrouertere coegerunt: quæ res uictoriam romanis tradidit & simul principatum. Nam gloriam quasi insuperabiles ex illa uictoria nacti cõfestim italiam & paulo post Siciliam subegerunt. Per hunc modum italia Siciliaque decedit Pyrrus sex annorum tempore in illis absumpto & rebus quidem attenuatis sed robore animi inuictis famam ex eo bello nactus est quasi peritia rei militaris & fortitudine atque audacia plurimum inter sue ætatis reges præcelleret. sed quæ re posside uaret. Itaque assimulauit ipsum Antigonum iuniori qui & multa & bene iaciat sed cedetibus uti nesciat. Reuersus in Epirum cum octo milibus peditum & quingentis equitibus cum pecuniâ non haberet bellum quærere unde exercitum alere posset. Igitur ad eas quas antea habebat copias quibusdam Galathas adiunctis Macedoniam ingressus est: quasi prædâ exinde abducturus. Sed cum frequentes cepisset urbes militumque duomilia ad eum defecissent amplificata spe aduersus Antigonom Demetrii filium Macedoniam tunc obtinentem ducit ipsumque inuadens iusta acie dimicauit. Qui extremum Antigoni clauderent agmen Galathæ hi erant) fortiter resisterunt uehementemque exorta pugna fere omnes a Pyrrho occiduntur. Duces uero elephantorum circumuenti seipsos ac bestias dederunt. Itaque acceptis his & fortuna magisque consilio fretus Phalangem Macedonum inuasit. At Macedones metu ac trepidatione pleni sese ab ipso pugnaque continuerunt: ac fide per primores accepta se Pyrrho tradiderunt. Antigonum uero profugiens quasdam maritimas urbes retinuit. Sed Pyrrhus in huiusmodi fortuna magnam aliquid sibi ad gloriam per ea quæ circa Galathas egerat peractam existimans ornatissimis ac splendidissimis eorum spoliis in templo itonidis Mineræ suspendis hoc carmen inscripsit. Hæc de pugna Galatharum munera gente Molossis Pyrrhus fixit captiuam mineræ: Cum totum Antigoni robur totaque subegit Pugna do turmas. nec id mirabile namque Egregium bello & clari semper in armis Eacidae. Post pugnam cõfestim urbes suscepit. Egæis uero expugnatis & in aliis durus fuit ac molestus & ideo potissime quod ibi præsidium Galatharum quos secum habuerat cultodire causa dimisit. Galathæ genus insatiabile pecuniis sepulchra regum quæ ibi erant fodere nequaquam ueriti aurum & ornamenta opima subtraxerunt. Ossauerunt per superbiam abiecerunt. Hoc Pyrrhus leuius quam decebat tolerare uisus est siue ob alia impedimenta diffrens siue ob timorem quod barbaros ad supplicium cogere formidabat. Itaque in ipsum redundauit infamia. Nodum satis firmæ res Pyrrhi in Macedonia erant cum ipse ad alias rursus spes mentem conuertit. Cleonymus erat spartiatum regio genere exortus: ceterum quod uolentus ac superbus uidebatur nec beniuolentiam nec fidem apud Lacedæmonios habebat. itaque eo excluso Areum regnare iusserant. Hæc erat uetus eius indignatio aduersus ciues. Vxorē uero accepit Cleonida Leothichide forma præstantē & regio ite genere exorta. Hæc Acrotati Arei filii adolescētis isano amore correpta tristes ac infantes nuptias Cleonymo præbuit. non enim latuit quæque spartiarum ab uxore spretus. Sic igitur domesticis rebus simul & publicis infensus ira atque indignatione concitatus Pyrrhus contra spartem induxit. xxv. peditum duo milia equitum elephantos. xxiii. habentem. Itaque ex magnitudine apparatiorum legatis apud Megalopolim negauit. Ait enim se uenisse ut ciuitates ab Antigoni domatu liberaret sed natos suos minores ni quid phibeat spartam missurum ut Laconicis moribus erudirent. & hoc præceteris haberet regibus. His simulationibus obuios decipiens quæ primū Laconicā attigit: prædā & rapinā late exerceuit. Incusantibus autem legatis quod non idicto bello eos inuasisset: At nec uos inquit spartiatæ quod facturi estis aliis prænūciatis. Inde Lacedæmonia exercitum amouit quā cum Cleonymo placeret primo aduentu inuadere ueritus ut ferunt Pyrrhus ne milites urbem noctu ingressi diriperent: exercitum continuit iniquis hoc postridie se facturum. Ea dilatio ciuitatem seruauit. nam spartiatæ quidem pauci erant & iparati. Areus ipse non aderat sed in creta corcyreis bellacibus auxilium tulerat. Pyrrhus igitur neminem sibi repugnaturum existimans iuxta urbem castra posuit. Cleonymi uero domum amici clientisque sic ornauerat ac parauerant quasi Pyrrhus apud eum conaturus esset. Per noctem Lacedæmonii primo decreuerant formidas omnes in cretam mittere sed ipsæ contraxerunt: quarum Archidamia cum gladio in senatum uenit uiros iurgata: si uiuendum formidinis preter spartam euerfa. Deinde contra hostium castra uallum ex curribus facere statuerunt: unde stationem ab ipso elephantorum tutam habentes resistere possent. Hoc facere incipientibus uenerunt uirgines ac mulieres una cum senioribus ut sibi id opus conficiendum relinquerent: eos uero qui pugnaturos erant quiete agere corporaque curare iusserunt. Ipsæ insuper tertiam partem fossæ fecerunt. erat latitudo sex cubitorum profunditas quattuor longitudo ortopletron ut philarchus scribit. ut uero Hienymus aliquanto minor. postridie summo mane cum hostes mouerentur mulieres arma telaque uiris ministrantes pugnare uiriliter hortabantur: Ut dulce quidem in oculis patrum uincere præclarum uero in manibus matrum ac foeminarum interire. Cleonymus autem seorsum ab aliis laqueum parauerat ne urbe capta in potestatem Cleonymi uiua perueniret. pyrrhus cum robore armatorum in ipsa fronte aduersus cõfertos spartiatæ clypeos per ipsum aggerem haud quamquam satis firmum propter recentiam operis imperum fecit. Ex alia parte ptolomens filius cum duobus milibus Galatharum atque chaonum delectos: repleta fossa currus transgredi nitebatur. Currus alte de fossis in terram rotis & inter se conexi non solum transire conantibus aditum

non permittebant: sed & Lacedæmoniis grati ac difficilē defensionē reddebant. Sed cum Galathæ rotas euellere & in flumen trahere conarentur conspicatus periculum Acrotatus adolescens per urbem discurrens secūq; trecentos homines rapiens Ptolomeum minime hoc suspicantē per quædā connexa abiens circumuenit: Extremosq; adortus ab oppugnatione ualli in se pugnam uertere coegit: impeditos iter currus & in fossas ruentes magna cæde propellit. Spectauerant seniores & mulier turbæ Acrotatū egregie pugnantē. Itaq; cum paulo post per urbem ad stationē suam reuerteretur sanguine madens & uictoria exultans celsior sane ac pulchrior Lacenis uidebatur & Cleonydis inuidebant amori. Suorum uero nonnulli sequebantur clamantes uade age Acrotate tibi habeas Cleonyda. Modo quoq; probos natos patriæ crea. Ab ea etiam parte qua Pyrrhus erat multi ex Lacedæmoniis egregie pugnarunt & in primis Philius post plurima fortitudinis opera & magnā hostiū cædē cum sentiret multitudine uulnē se deficere loco suo alteri tradito inter suos cadere prouidit ne corpus eius hostes haberent. Nox tandē oppugnationē diremit. Ea nocte per quietem Pyrrhus talē habuit uisionē. Videbatur sibi Lacedæmonia fulminibus a se missis percussam conflagrare totam seq; ob id factum mire lartari prægaudio itaque excitus e somno milites arma capere inssit & amicis somniū enarrauit quasi in urbē expugnaturus: cui cū alii uehementer assentirent congauderentq; Lysimachus nō placere sibi uisionem respōdit: sed uereri se ait ne quæ ad modum loca de cælo tacta remanent ania sic Pyrrho ingressus in urbē denegari a diis immortalibus ostendatur: At Pyrrhus hæc ut uana atq; indocta aspernatus fiducia plenus luce prima milites in oppugnationē adduxit. Lacedæmonii uirtute mirabili resistebant & aderant mulieres tela uirga & cibaria ministrantes uulneratosq; suscipientes. Macedones qui cū Pyrrho aderant fossas implere materia armisq; & cadaueribus inuectis conabantur. Ad hoc cū Lacedæmonii concurrerent cernunt Pyrrhū intercurtus ipsos equo pfectum magna ui anniti ut urbem irrumpat. Clamore ab ea parte exorto & concursu in eū facto dū adigit equū in hostes Pyrrhus cretensis: telo sub uentre equus percutitur: quo ex uulnere concitus moribundus in loca ardua ac subrica Pyrrum perstrauit. ex hoc & cætera cessauit pugna. Sperabar tamen pyrrhus Lacedæmones qui pene oēs uulnerati & cōplures mortui erant remissuros tandē animos. Sed bona eius urbis fortuna siue hominū uirtutē expiri sue quantā haberet potestātē ostendere uolens cū iā parum spei Lacedæmonis superesset Aminiā phocē sem unum ex ducibus Antigoni cū militibus conductis ex Corintho auxiliū ferentem adduxit. Nec multo post Areus rex his cognitis ex creta propere rediit militū duo milia secū ducens. Itaq; mulieribus domū remissis nec amplius eis permissa defensionis cura & senioribus qui arma necessitate cogente acceperant dimissis ipsi pugnā susceperunt. At pyrrhum maior habebat cupiditas ob ea quæ superuenerant auxilia urbis expugnandæ. Sed cū nihil proficeret multis plagis acceptis tandem ab oppugnatione desinit: prædæq; ex agris abacta ibi hyemare cogitabat: sed fatum uitari nequaquā potest. in argo enim Aristei contra Aristippū factio erat. Cum ergo aristippus antigoni amicitia suū uideretur: Aristeus pirrum uocare in argos properabat. At pirrus alias spes ex aliis semper inuoluens & successibus quidē ad alia capefcenda elatus quæ autē aduersa euenerant aliis corrigere & emendare cupiens: nec uincens nec uictus quietē agere sciebat: confestim igitur Argos contendit. Areus multis insidiis dispositis uiaq; qua maxime difficilis erat occupata Galathas & Molossos qui extremū claudebant agmē laceffebat. pyrrho ex sacris rite peractis diētū per Aruspices erat iacturā cuiusdā ex necessariis ea die cauendā esse: sed ex tpe ob tumultum mente seductus iussit ptolemē filiū laborantibus auxiliū ferre. Ipse autē p pere angustis exercitū educebat. Acti at pugnā circa ptolemē exorta pelectox spartiatag: quorū duxerat Eualcus & inuicē iplicatis Cræsus qdē cretensis uir robustus ac manu prōptus ex obliquo discurrens acriter pugnantē adolescentē transuerberat. persternitq;. Ad cuius casum cū fuga suorū facta esset sequentes Lacedæmonii nicētesq; i aptam planiciē parū caute se effuderūt. In eos itaq; Pirrus audita filii morte dolore & ira incēsus se cū equatu Molosso: conuertit. Ipse ante oēs puectus cæde ac sanguine Lacedæmoniorū cūcta repleuit semper quidē iuictus ac summus bello uir: sed tūc priora oīa fortitudinis opa longe suppressus. Citato autē Eualcū equo parē abfuit qn Eualcus q obliquus erat manū pirri qua habenas tenebat amputaret & certis ipsas habenas præcidit: sed pirrus cū illū trāsfodisset ex equo psiluit ac pedes dimicās totā sup uno Eualco pugnantē delectox cateruā occidit. Per hunc modū magna sterit Lacedæmoniis cupiditas ducū qui cū finē iā capisset bellum gloriam uiuendi sequebantur. pirrus uero quasi lustrationē quandā filio soluisset & funebre splēdidum celebrasset certamen: magna doloris parte in ultione relicta Argos cū exercitu contendit. Cognito autē Antigoni aduentu qui arduis locis supra planiciē infederat ipse circa Nauleā castra posuit. Sequēte uero die per caduceatorem ad Antigoniū missum uti campū descenderet & pugna decerneret puocauit. Ad hæc Antigonus respōdit militiā suā nō magis armorū q temporū eē. pirrho autē si uita suæ tedeat satis multas uias ad interitū patere. Ambobus aut oratores ex argo uenerunt rogantes ut urbē dimitterent ad neutrū eorū pertinentē ambobus amicā. Antigonus uerbis eorū motus filiū suū oblidē Argiuis tradidit. pirrus autē promittebat quidem se abiturum: sed cū fidē non haberet eius promissio suspectior erat. Hic dum sacra faceret pirrus capita bouū iā recisa linguas cū gemitu emittere conspecta sunt: In argo autē licei uates cucurrit clamitans cæde & cadaueribus plenam urbē se uidere. per obscurā noctem pirrus moenia subiens per portā quam diampares uocant apertam sibi ab Aristeo Galathas i urbem præmisit. & fuit silentium quoad forum argiuum occuparunt: nec quicq; argui senserant. Sed cum tandem elephantos adductos porta non caperet atq; ob id turris ablata reponeretur: & utpote in tenebris mora ac strepitus fieret: argui rem sentientes ad clipeum & alia munita urbis loca concurrunt missiq; ad antigoniū nuncio ipsum i urbem uocauerunt qui ueniens prope moenia subsedit milites autē & filiū cū ualido præsidio in urbē transmisit. Venit et areus Lacedæmonius mille certenses ac spartiatas secum agens. Et simul oēs i Galathas i petu facto haud

segniter conturbant. Pyrrhus autem cum clamore urbem ingressus cum a Galathis alacriter reclamaretur coniectans laborantium ac trepidantium esse signa properare suos iussit per cloacas & aquarum ductus quibus urbs plena est cum summo periculo equites impellens. Erat autem maxima incertitudo viarum atque clamorum error resque ut in nocturno praelio per loca arcta atque incognita nec ulla ducum moderatio aut opera prae tenebris & ambiguitate esse poterat. sed persistabant ambo die expectantes. Cum itaque iam illucesceret clypeus armis hostilibus refertus ipso aspectu Pyrrhum deterruit & simul in foro inter cetera ornamenta lupi aenei & tauri quae si praeliantes conspicuas perhorruit ueteris oraculi memor sibi fatum impendere extremum cum lupum cernebat aduersus taurum pugnare. Haec argui ob antiqui facti memoriam sculpta in foro habebant. Nam Danao prius eas partes aduenti lupum asserunt uisum aduersus taurum pugnante: posuisse uero se lupum qui aduenas inuaderet. sic pugnae inspecto euentu cum lupus uicisset Apollini uouisse lyceo ac subinde re capescerem superuisse Gelamorem qui tunc Argis regnabat expulso. Haec erat causa cur in foro Argiuo lupi a tauri imago posita esset. ob illos igitur aspectum Pyrrhus & simul quod ea quae sperauerat non procedere cernebat turbatus pedem referre statuit sed cum angustias portarum formidaret ad Helenum filium qui cum magna manu extra moenia sedebat mittit ut & munus diruat & exeuntes excipiat tuteturque. Dum uero properat ac trepidatis quod missus erat nec quicquam recte nunciat adolescens per errorem cum reliquis elephantis & militibus delectis per portas auxilium patri laturus denso agmine ingreditur. Iam Pyrrhus retrocedere coeperat: & quod diu fore permisit copias subducere egregie hostes repressit. Sed postquam ex foro in angiportum quo ad portam iter erat descendit: in hoc hi qui auxilium ferre ueniebant obuiam facti eius subdicionem impediunt. Nam & partim eo clamantem non exaudiebant partim & si parere uellent ab extremis uenientibus impellebantur: & maximus elephas in ipsa portae casu ex transuerso prostratus exitum prohibebat: alter uero ex his qui iam intrauerant cui Victoria erat non minus prostratis uulneribus gubernatorem recipere queritans se inter eos qui pedem referebant admisit hostes & amicos pari impetu conculcans donec repertum gubernatoris cadaver promuscidam sublatum ac dentibus amibobus susceptum reportauit: ac ueluti furens obuios quosque necabat. Sic ergo inter se pressis & complicatis nihil agi poterat sed tota multitudo ueluti in unum corpus conflata erat: nec ulla pugnandi repugnandique facultas dabatur. Si gladius promptus aut hasta deflexa erat per multitudinem eximi non poterat nec in uaginam reponi ac per eum modum non in hostium sed in suorum tela compulsi necabantur. Pyrrhus igitur cum hunc aestum fluctuationemque uideret insigne quo galea eius conspicua erat detractum cuidam ex amicis tradidit. Ipse autem equo confusus in eos qui in sequebantur hostes impetum fecit. Ibi hasta percussus cum per Thoracem non magnum nec mortale uulnus accepisset in percussorem is erat Argiuus nec claro natus loco sed pauperis Aniculae filius: equum adegit. Mater forte desuper una cum ceteris foeminis pugnam spectabat quae cognito filii periculo & ob id formidans ambabus manibus tegulam sublatam in caput Pyrrhi dimisit. eo ictu casside percussa & spodilis secum dum ceruicem attritis lumina eum defecerunt. prolapsisque habenis ab equo delatus iuxta lycini monumentum icongnitus fere omnibus cecidit. Sed Zopitus quidam Antigoni miles duobus aut tribus comitatus cum ipsum cognouisset in uestibulum quoddam protraxit incipientem iam se exitum recipere. Ibi cum Hopyrus ceruicem incisurus gladium eduxisset: ita torum ipsum prospexit Pyrrhus ut illum ad tremorem praeter metu compelleret nec recte sed ad os & mentum uix tandem ceruicem secaret. Iam res pluribus nota erat cum Alcioneus Antigoni filius adiens caput petiit quasi cogniturus: idque acceptum ad patrem ferre properauit is tunc una cum amicis sedebat qui postquam caput aspexit cognouitque filium baculo percussit ac repulit barbam & pollutum appellans. Ipse chlamyde ante oculos obducta lachrymauit: Antigoni autem & Demetrii patris recordatus domesticorum exemplorum uolubilis fortunae. Caput itaque & corpus Pyrrhi magnifice cremauit. Cum uero Alcioneus sordidatum conuenisset Helenum eumque benigne & humiter patri adduxisset conspiciens eum Antigonus melius inquit nunc quam prius a te factum est fili: sed ne nunc quidem satis qui hanc uestem non abstuleris ob quam nos qui uicisse uideremur magis dedecorat quam se. Post haec adolescentem complexus ad priorem habitum ornatumque restituit & in Epirum remisit. Erga amicos quoque Pyrrhi benignus fuit castrorum atque exercitus uniuersi potitus.

CAII MARI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINUM PER GVARINUM VERONENSEM VERSA.

CAII MARI Q. VEMADMODVM NEQUE. Q. SERTORII QUI IBEROS IN
ius ditionemque populi Romani redexit neque. L. Memmii: qui corinthus deleuit tertium no
men dicere non possumus? Nam Achaicus huic ut Africanus Scipioni ut Metello numi
dicus ex re gesta agnomen fuit. Ex quo magnopere Possidonius reprehensione dignos pu
tat eos qui censent tertium nomen romanis proprium esse: ut Camillum ut Marcellum ut Caro
nem. Nam qui tantummodo duobus nominibus nuncupantur nomine carerent. Erat autem
hac ratione rursus ipse sine nomine mulieres esse uoluit. Nulli enim mulieri primum nomen quod proprium apud Ro
manos Possidonius esse arbitratum imponit. Alii autem eodem nomen a cognatione dixerunt: ut Pompeios ut Mallios ut
Cornelios tanquam si quis Heraclidas & peloidas diceret. Hoc uero denominatum ab Epitheto ex rebus gestis
uel ex natura uel ex aliqua figura & passione corporis impositum est ut Matrinum & Torquatum & Syllam ut est agnomen
Gryppus & Callinicus. Ad haec mala consuetudo multa conata est. Marii statuam marmoream multam praefere
re rigiditatem ac acerbiter moribus eius similem apud rauennam urbem quae in gallia sita est uidimus. Nam dum atque bel
licosum animum ei natura effinxerat. Qui cum magis ad rem militare quam ad rem publicam se contulisset: intemperantem animum
ubi poterat habuit. Fertur quidem neque litteras graecas didicisse: neque ullis in studiis graecis praceptoribus
uti uoluisset: tanquam ridiculum esset litteris quae magistri aliis seruirent operam impendere. Postquam secundum trium

phum egit: in templo quodam re diuina fecit: & græca spectacula adhibuit: qui cū in theatrum uenisset: solusq; sederet statim re absoluit. Quēadmodū igitur Plato Xenocrati philosopho q tristior natura uidebatur sapius dicere consueuerat: o felix Xenocrates re sacra lætitiæ age: ita si quis Mario pīuaserit græcis musis & læticiæ sacra facere: & nō rei militari & reip. indigne fecerit propter inatum iperandi amorē & animi deformitatē atq; præstantiā in accerbam & duram senectutē tanquā in scopulum nauē frangeret. Hæc pfecto statim in rebus ab eo gestis perspecta sunt. Marius longe obscuro genere ortus patrem Marium matre Fulciniā pauperes homines atq; mechanicos habens & quandoq; in urbē proficiscens ex studiis urbanis degustauit. Reliquo tēpore in uilla ciuernate quæ erat in agro arpinati uitā ab urbanis lautisq; uiuēdi moribus alienam sed modestā & prisicis uiuendi institutis egit. Cū primū in Hispaniā militaret Scipione Africano numantiā obsidente: & fortitudine cæteris adolescentibus præstaret: Scipionē eius præstantia minime latuit: qui illū egregia forma uir apud se recepit: & corruptam ob delitias rei militaris disciplinam emendauit. Ferrur Mariū cum bellicoso hoste manū conferentē illū ante ora imperatoris confecisse. Quapropter alias dignitates sub Scipione consecutus est. Cū quandoq; post cōnā de imperatoribus sermo fieret: & quidā ex presentibus siue serio siue ioco scipionē interrogaret quem talem ducē post illū Roma. populus habiturus esset: Scipio leniter percusso marii humero hunc inquit: hic præstanti uirtute erit. Nā magnam de se in adoleſcētia expectationē exhibet. Ab ipsius enim cunabulis futuram auguramur uirtutem. Ferrur hac Scipionis uoce tanquā diuino quodam oraculo Marium in magnā spem erectum in rempub. animū applicuisse: & tribunatū Cecilio Metello cuius in domo ipse a pueritia ac pater eius ministri fuerant magno studio & cura fauente sortitum fuisse. In tribunatu ut potentum uires in reddendis suffragiis ac in magistratibus designandis auferret: legem quandam de ambitione suffragiorū ferente: consūl Corta obuersans senatū perſuasit ut contra legē certaret: & Mario ne legē diuulgaret edixit: Cum legē marius ferret nec tanquā adoleſcens se haberet: a nemineque uirorum illustriū ad capeſcendā rempub. fauorē iniisset: Cortam a sententia sua desiscētem non tulit: Sed cum sibi magnum animū uendicaret: quē exinde res ab eo gestæ ostenderunt: minatus est Cortam in carcerē coniecturū: nisi in sententiā suā concederet. Cum ad Metellum confugeret Corta & sententiā illius peteret: Metellus assurgens orationē pro mente consulis habuit. marius cū emitteret lictorem iussit metellum in carcerem detrudendum. Ille cum appellaret & puocaret ad cæteros tribunos: neminem exhorauit. senatus autem frequēs decretum sua auctoritate firmauit. marius multo splendore ad populū egrediens: cū neque terrore neque reuerentia flectendus uideretur: & terribilis aduersus senatum insurgeret studeretq; aurā atque fauorem populi consequi legem sanciuit. Verum aliud gubernandæ reipub. genus aggressus statim hanc gloriam cōmutauit. Nā cum lex ferretur de diuisione frumenti ciuibz sese opponens utrique legi pari potentia fortiter operam suam adhibuit: tanquā nemini præter æquitatem gratificaturus esset. Post tribunatū maiore ædilitatē petiuit. Duo enim erant ordines ædiles: unus in quo ipsi ædiles in iure dicendo sellis curuos pedes habentibus utebantur: & hic nomen magistratus retinebat. Secundum ædilē popularē magistratū appellabant: eodē die de utroq; magistratu eligendo suffragia habebantur. marius habita repulsa a maiori magistratu statim assurgens alterum petiuit. Cū arrogantia ac contumaciæ crimen subisse uideretur: omnes ab animi sui sententia desciuerunt. Ita uno die quod nulli alteri acciderat bis repulſam habuit: Hæc res non paræ eius animi altitudinē fregit. Paulopost cū præturā peteret paululū absuit quin repulſam habuisset. Cū autem ultimus esset qui per suffragia mitteretur de ambitu q suffragatores donis corruerat dānatus est. Huius rei coniecturā suspicionēq; maximā præbuit Casius sabaconus minister: qui intra cancellos inter suffragia ferentes conſpectus est. Nā sabacus familiaritate marii plurimū utebatur. Accitus igitur a iudicibus inquit calore sitiēs aquā frigidā petiisse: & ad seruū poculū habentē uenisse: deinde statī cū bibisset abiisse. Quare a censoribus postea e numero senatorū deiectus est. Dignus quidē uidebatur uel propter mendaciū uel propter intēperantiā dānari. Contra mariū Caius Herennius testis adductus inquit non de more patrio esse patronū aduersus clientes in testē adduci. Veꝛ a lege patronos hac necessitudine esse exclusos (sic enī Romani tutores appellabant) nā parentes marii ipsumq; mariū Herenniorū familiæ clientes fuisse ferebatur. Dubitanti bus iudicibus de hoc testimonio marius contra Herenniū inquit quando primū incōsulto clientē dixit nō oīno uera oratione usus ē. Nō. n. oīs magistratus tutores excludit atq; familiares & genus absoluit: sed de sella curuos pedes habentē lex lata est. Verūtamen primis diebus cū minus secunde cā marii succederet & aduersos iudices haberet: tandē existētibz suffragiis paribus præter oīum opinionē iudiciū euasit. In prætura mediocres laudes cōsecutus ē. Post præturā ulteriorē Hispaniā sorte affecutū ferrē & eā prouinciā quæ prædādi assuetudine iā plena feragē facta & i solitudinē redacta erat a prædonibus exterſa reddidisset: tūc Iberos prædari nō amplius honestū putauisse. Cū rēp. tractaret neq; diuitias neq; eloquentiā quibus q tūc primi in urbe erant populū dicebāt cōparauerant. Ipsam autē ai altitudinē igens eius studiū ac sollicitudinē rebus gerendis & deſeruitatē morū ac affabilitatē i prensandis dextris intercōuerſandū cū plæbe: quæ i studio quodā repōsita ciues arbitrarent: ad uires honorifice auxit. Quare clarissimas nuptias sibi cōparauit & Iuliā insigni familia Cæsarū ortā in uxore duxit: cuius Cæsar q postea seditiōe ciuili iter romanos potētia & auctoritate oīum lōge clarissimus fuit sororius nepos erat. Hic mariū ut i rebus ab eo gestis scriptū ē pp familiariatē adamauit Tempantiā tolerantiaq; fuisse in mario asserunt. Exēplū est q cū ex ambobus crucibus laboraret & plena uaricibus haberet ferretq; ægro aio illag deformitatē medicū sibi ad alterū cruriū accersiuit: & haud ligatus iter mededū nec se mouit: nec suspiria emisit: sed cū tacitus fixusq; oculis ad ispicēdū pſtaret: moras qsdā doloꝝ iter incidēdū pſerre nō formidauit. At medico alterū crus curare uolēti minime assensū præbuit dicēs iteg; subire dolorē idignū arbitror. Postq; Cecilius metellus aduersus Iugurthā

consul factus est prætorem Mariū in libyā legatum adduxit: eūq; in maximis rebus amplissimisq; bellis
 suscepit honorē Metelli colore quē admodum ceteri: & apud illū temp. agere noluit indignū putans sub
 Metello legationis officio fungi. Vex sub ipso iportunissimo tpe & in maximo reg. speculo oēm eius pbi-
 tatē ostentauit: & multa in ipso bello discrimina subiens nullū ex magnis laboribus exhorruit: nullum ex
 paruis sui indignū existimauit: sed cum præstantes uiros consilio & prudentia excederet: & cum militibus
 ultra frugalitatem & dignitatē rationemq; rei familiaris suæ magnificentia certaret: multū ab illis beniuo-
 lentia sibi comparauit. Quoslibet labores aggredi: onus ea cōmunicatione uoluntariū efficitur. Videtur
 enim uim atq; necessitatē auferri. locundissimum quidē romanis spectaculum erat imperatōrē panem eun-
 dem ædere cum militibus: more omnium uel in solo iacere uel pratis uel in obiciendis aggeribus præstan-
 do opam suā una conuiuari. Magis. n. admirantur. duces periculis ac laboribus participantes q̃ pecunias
 honoresq; distribuentes: & maiori amore in eū afficiuntur qui unum laborem inire uolunt q̃ in eos q̃ cor-
 pore se dedunt. Cum Marius rē militārē hoc modo ageret & milites beniuolentia afficeret: repente uomen
 & gloria eius per libyam Romāq; cucurrit. Nunciabant. n. milites romani per litteras nunq; finē habitū-
 ra bella contra barbaros Nisi. C. Mariū consulē crearent. His rebus uehementer Metellus ai angebat: &
 præsertim eo quod in Turpiliū actū est. hic. n. n. a parentibus hospes erat Metelli: & quandoq; militās pri-
 cipatū & curā archirectorū gerebat: uacuāq; urbē maximā præsidio custodiendā summens nulla in re ciues
 molestia affecerat: Sed cū putaret usui fore sibi mansuetudinē atq; humanitatē: eo iſcio ciues iugurthæ ur-
 bē tradidere: Turpiliū uero illesum saluūq; dimisere. Quare in turpiliū pditionis accusatū Marius unus in-
 ter eos qui laturo de illo suam erant crudeliter agens plurimos ex aliis irritabat: ut contra uoluntatē Metel-
 li Turpilio mortē decernerent. Paulopost cū appareret Turpiliū falso accusatū ab aliis una cū Mello Marii
 conatus grauitate ferebantur. Marius uero lætus cū solus instaret: nō erubuit dicere se malū hospitibus pri-
 ciosum Metello numē alitūq; deinde aptas inter eos inimicitias exercebant. Ferē Mario præsentī Metel-
 lum tanq; impetū facturū dixisse: tu nos iniuria afficis: o generose romā traicere paras & consulatū petere:
 nō satis tibi est si huius mei filii competitor futurus sis? Erat tunc filius Metello ualde adolescens. Sed ma-
 rio ut romā peteret studente postq; metellus magnā temporis intercapedinē obiecit: cū iā duo & decē dies in-
 tereſſent ad petendū consulatū ipsum dimisit. Marius autē celeribus itineribus per triduū & unā noctē a ca-
 stris ad mare profectus anteq; nauigaret rē diuinā peregit. Tunc uatē dixisse ferunt fortuna secūdas res ma-
 gnitudine incredibiles oīq; spe meliores mario præostender. His uerbis Marius lætitia affectus animi ma-
 gnitudinē extollebat: & mare quattuor dieꝝ cursu legens cōfesti a populo qui eius desiderio tenebatur cō-
 spectus est. & a quodā tribunoꝝ plæbis ad populū ductus multus contra metellū calūniis magistratū petiti-
 consul designatus inquit se uel moriturū uel uiuū iugurtham capturū. Postq; orationē splendidā habuit: sta-
 tim copias ad bellū parauit: & præter legē atq; cōsuetudinē seruos & rei familiaris tenuitate laborātes quos
 superiores i peratores renuerant conscripsit: & armis eorū qui minus idonei ad res magnas uidebant: stre-
 nuis hoibus traditis præciū illis pro cuiuslibet sententia deposuit. Hæc sane ad multā calūniā mario fuisse.
 Audacia uerba quæ superbe contumelioseq; a mario effundabantur: optimates tristitia afficiebāt. Nā ex-
 clamabat marius mollicie nobiliū diutūq; rapere consulatū: seq; propriis uulneribus nō monumētis mor-
 tuorū neq; alienis imaginibus gloriatur. & cū Albinū & Bestiā uiros ex claris familiis ortos sed eisdē ibel-
 les & pp̃peritiā errantes qui i libyā iſcliciter dimicauerant appellasset: inq; ad stātibus: nū arbitrarent Al-
 bini & Bestiæ pgenitores optauisse iſanos ignauosq; nepotes potius q̃ se reliq̃ſſe: censendū illos non pp̃
 generis claritatē: sed propter uirtutē & egregia facinora gloriā consecutos fuisse. Hæc nō temere neq; petu-
 lanter a mario dicta sunt: neq; frustra inimicitias contra potentiores exercere uolebat. At populus q̃ sena-
 tus iniuria lætabat insolentia uerborū marii animi magnitudinē mētiens mariū laudibus extollebat: irri-
 tabatque ne uera loqui contra senatum desineret: & plæbi grataq; ageret: Post in libyam traiecit: metellus
 inuidia uictus & animi æger q̃ iam ipsius opera confecto bello spoliatoq; omnium reg. iugurtha nisi cor-
 pore: marius coronā & triumphum suscepturus ueniret: & his quæ cōtra eū gesserat exacerbatus: illū ad se
 concedere nō expectauit: sed discens Rutilio eius legato qui exercitū mario traderet negociū dedit. At i
 fine rerum ultio quædam exorta est contra marium. Nā Scylla gloriā secundaq; rerum marii quē admo-
 dum marius gloriā metelli interceptit. Vex hoc quo pacto contigisset paucis memorabo: quoniam in re-
 bus gestis Scyllæ ea præcipue scripta sunt quæ aduersus singulos homines egerat. Bochus qui superiori-
 bus barbaris imperabat iugurthæ filiā suā in matrimonium collocarat. Qui cum bellum gereret prime-
 scens ne iugurthæ imperiū excreſceret illi non multum præsidii præstabat: sed suam perfidiam dissimula-
 bat. Postq; iugurtha errando fugiendoq; tandem omnes spes suas in Bocho cōiecerat & ad illum supplex
 confugerat: Bochus pudore potiusquam beniuolentia iugurtham apud se recepit atque coactum tenuit:
 & ad mariū aperte audaces & intrepidas litteras pro illo trans mittebat: sed ei clam insidias tendens Luci-
 um Scyllam marii quæstorem: qui in eo bello multa utilitatis officia sibi cōtulerat ad se accersebat. Postq;
 uero Scylla ad Bochū accessit mutata sententia huius consilii pœnitētia barbare cœpit: & per multos dies
 huc atq; illuc aium uertens consilia agitabat utrum iugurthā Scillæ traderet: an Scillā retineret: tandē mi-
 riorē pditionē declinauit aium: & iugurthā in manibus Scillæ uiuū tradidit. Hinc graues illæ & nefariæ se-
 ditiōes quæ fere romā funditus euerterūt primordia habuere. Nā multi q̃ cōtra mariū pp̃ inuidiā sentiebant
 Scillæ opa captrū eē iugurthā prædicabāt. Scilla qdē obſignatas a Bocho litteras i quibus cauebat iugurthā
 sibi a Bocho traditū habens his semper cām suā defendebat: contraq; marium ambitiosum hoīem & dūce
 in odiis exercendis qui neminē sibi sociū in gloria patiebat decertabat. inimici qdē marii q̃ primas maxi-
 masq; belli laudes metello at secūdas & ultimas Scillæ tribuebat illū uehemētē agebat: itaq; populus q̃

in primis Marii partibus fauebat perculsus terrore Mariū deserebat. Verū subiti inopinatiq; ab occidēte rumores qui iā oēm Italiā peragrauerant hanc inuidiā & odia calūniāq; Marii ppulsaue. In primis cū copia optimi impatoris deesset: agitabatur cogitatione ciuitas quē cōsulē diceret: qui tantā illā belli tēpestatē pfligare posset: cū nemo ex illis qui diuitis ilignes erant neq; ex illis q clario genere originē traxerant: cōmilia cōsularia adire uellet. Itaq; mariū absente futuq; cōsulē prādicabant. Sed cū nup nunciatū ēēt iugurthā captū: adeo fama ingēs exorta est de robore & multitudine Theutonōq; atq; Cibrog: ut fidē nullā Romanī i principio prāstitissent. Paulopost rumores subtimidiores ueritate oriunt. Nā ferebat hoīum arma ferentiū. xxx. myriadas e domo discessisse: Turbā uero uiroq; ac mulierq; quā sedē atq; urbes quererēt i quibus habitare possent multo ampliōrē eē. Quēadmodū antea audierant Tyrrenū optimā Italiā regionem ius ditionēq; suā dirigere atq; diripe. Illi qdē ex eo q agrū suū nunq; exierant & remotissima regione decesserant: unde uenirent quiue eēnt nō cognoscebant: q tanq; nubes in galliā Italiāq; irrupant. Sed romani ex eo arbitrabantur populos germanicos esse ex his qui ad Boreū Oceanū sedē haberēt: q hoīes magno corpore horrēdisq; oculis eēnt: & q apud germanos Cibri prādonēs appellarent. Quidā ferūt Celticā terrā ppter magnitudinē regionis ab extremo mari a septētrionalibus climatibus ad orientē uersus Meotī flumē cōuersam Pōticā Scythiā attingere: & hic gentiū cōmixtionē factā esse. Hi sedes suas relinquēs quolibet anno uetis tpe eos q antea discesserant petentes assequentesq; bellando ad multa tpa ad incōtinens & stabile solū contendunt. Quapropter sigillatī multa noīa exercitus hātes Celto-scythā cōe nomē postq; cōuenere appellantur. A quibūdā traditū est cimerios primū a priscis grācis cognitos non magnā totius fuisse particulā: & hos fugā uel seditionē quandā subscythīs facientes i Asiā a Meotī flumine Lydano duce traiecisse. At plurimi ipsōq; & illi qui i armis prāstantiores erāt ad ultimos populos qui sunt ad mare extremū concesserunt. Hāc regio paca & siluosa ē & pp altitudinē ac spissitatē arborū sole oīno carens. Hinc usq; in tra Herciniōq; terrā discursum fecere & celū attingere: apud quod Polus ipetum suscipiens pp inclinationē celōq; qui una inclinatur: uidet ab instanti signo quod in uertice docendāq; habitationū gratia positū est paululū abesse. Dies breuitate & longitudine pares cū noctibus existens tēpora distribuunt. Quare ad scribendas fabulas copia de funerabilibus Homero fuit. Hinc hi barbari ad Italiā concessere. Antea enī cimeri tunc aut cibri sed nō a regressu appellabantur. Vex hāc coniectura magisq; certa rōne i historiis tradūt. A multis scriptū est plures potiusq; pauciores eo quod diximus fuisse. Qui aīo & audacia prāstantissimi & manu uirtute ac celeritate & ipetu egregii i bello fulguri similes uidebantur. itaq; ipsōq; ipetum nemo sustinere poterat. Sed qcunq; illis ecōtra occurrebant ducti ut prāda necabant. Nā multi magniq; exercitus Romani ac duces qui ultra Galliā alpes copias eduxerant turpiter uicti fuerant. Illi a quibus male pugnatū ē circa romā copias sparsere. Nā debellatis illis quibus obuauerāt sublatiq; multis rebus quā ad usum militiā essent statuerunt. Nec ubi sedē ponere priusquā Romā euerterent. Atq; itabā prādādo diriperēt. Hāc cum Romanis denunciata essent: Mariū multis hortationibus ad cōsulatū accerferunt: cōsulēq; secundo designauerunt. Et quanq; propter absentia lex eum excluderet: & tempus: ut iteq; assummi ad magistratū posset: nondū impleter: populus inuitis oībus qui ab eius sententia descuerant: Mariū adire magistratū uoluit. Putabat. n. tunc leges nō plures esse q antea neq; prāsente causam absurdiorē esse ea propter quā Scipionē contra legē romani cōsulē fecere: nō timentes agrū eorū uastari sed cupientes carthaginensium regionē ferro igniq; depopulari. Cū sic sancitū esset manus ex libya accitus & cum exercitu in italiā delatus. kl. Januariis quibus apud romanos principia anni inchoātur cōsulatū iniit: & triūphum egit insperatum spectaculū romanis iugurtham captiū ostendens. Quo uiuente adeo uariis atq; callidus homo adeo fortunā mutationis ferre sciebat: & tantam in se uersutiam tantāq; animi magnitudinē habebat: ut nemo crederet romanos illū superare & in potestatem suam redigere posse: sed licet diceret. Cū in triūpho & pompa duceret (ut ferunt) tunc aī constantiā retinuit. Cui post triūphū in carcerē cōducendo quidā uestimentū uiolenter lacerauerunt: quidā uero dū ornamentū aureū mi auferre certarent unā prem auris dilaniāt. Dectrusus autē nudus i baratrū conspectū ē molestia affectū eē ingens o Hercules q frigidū est nostrum balneū: sed hūc sex dies colluctatē cū fame & usq; ad ultimā horā in spe constitutū deliditio uitā condigna pōna suis crudelitibus confecit. in triūpho auri. vii. milia & tria pondo delata fuisse ferunt. Argenti aut nō signati. v. milia septigenta. lxxxv. pondo nūmismatum uero drachmas. vii. milia & xxviii. myriadas extitisse. Post pōpā Marius senatū in capitolū conuocauit: & siue ignorantia q; eū mos patrius fugeret: siue q; fortuito sic faceret: agrestior in triumphali apparatu fuit. Sentiens autē senatū agro aio illud ferre statim assurgens suscepta purpura ad concionē rediit. in militia aut rite exercitū cursu & uariis lōgicq; itineribus exercuit. ipse quoq; eadē ferebat agebatq; p ipsa dieta. Quare post hāc cū labores & ius sapientis milites libet aggrederent: muli mariani uocabant. Sed qdā huius appellatiōis aliā fuisse cām ferūt. Cū. n. Scipio eo tpe quo Numantiā obsederat uellet nō solū arma & equos sed ēt mulos & currus militibus tradere: ut omnia & exercitata & parata haberent: mariū dixisse ferunt pulcherrimum equū ac mulū ab eo nutritum qui bona ualitudine ac mansuetudine roboreq; plurimum aliis prāstaret se habere. Hec sentiente imperatore multotiensq; dicta referente: milites aliquē laudare uolētes qui assiduos labores ferret atq; aggrederet mulū marianum illum uocitabant. Sed uidet bonā fortunā magnopere mario aspirasse. Nam barbaris tanq; reflexū aliquē impetum facientibus & prius in iberiā ruentibus: mario tempus ad milites exercendos animosq; ad audaciā confirmandos datum est. Quod autē maximū est qualitātē aī sui militibus ostendit. in principio grauitas eius atq; seueritas i puniēdo neq; errare neq; iobediētes eē milites affuefecit: & una cū iusticia salus apparuit. Aī uehementiā atq; uocis aspiratē & acritatē uultus quā paulatim Marius effingebat milites nō sibi sed hostibus ad terrorē fore animo induxerūt. At magnopere militibus

placuit æquitas illius in iudicando de qua illud exemplum legitur. Caius lucius eius ex forore nepos constitutus in ordine principatus sub eo militabat: q ad alia uir haud improbus uidebatur. Hic pulchritudine captus adolescentulū quendā noīe Treboniū sub eo merentē adamabat: cuius aīum cū multotiens tentauisset neq; eo potiri posset: tandē noctu misso ministro Treboniū ad se accersiuit. Adolescens accitus cum nō liceret nō parere iussis sui ducis Caiū adiit qui intra tentoriū ad eū ductus illū uiolentiā afferre conantē stricto gladio interfecit. Hæc Mario absente facta sunt. cū rediisset iudicii diē Trebonio dixit. Postq; animaduertit Trebonius a multis se accusari: neminē autē cām suam agere ipse audacter assurgēs rē oēm exposuit testimoniaq; habuit quibus efferebat se multoties lusu uolūtati obstitisse: & cū magna dedisset nullo mō sui corporis copiā præstitisse. Admiratione captus Marius iussit. p uirtutis remuneratiōe coronā patriæ afferrī: Ipse illa suscepta Treboniū coronauit: tanq; in tpe pulcherrimis exemplis indigente pulchrū facinus peregisset. Hoc romæ denunciātū p multū animos ciuū ad consequendū tertiu consulatū cōmouit: & cū barbaros uerno tpe futuros expectarent: nolebāt romani pullum aliū impatorē q; p marium cōtra illos dimicare. At nō ita celeriter ut opinio ferebat barbari Romā petiere: sed itex tps cōsulatus Mario cessit. Cū iā comitia cōsularia instarent: & eius collega diē suū obuisset: relinquens ī castris Manliū aciliū ipse romā cōtendit. Multis bonis uiris consulatū petentibus. L. Saturninus qui magnus ī populo princeps erat: & quē Marius uenerabat: p Mario ad consulatū elegendo ofōnem habuit. Cū marius fugiendox laborx grā magistratū recusaret tanq; nō indigeret: p ditorē patriæ mariū dixit: q; in tanto rex piculo impiū tenuerit. Sed nō latebat audientes Saturninū haud p suasum fictā ad mariū p loqui. Vex cū populus rō. p spiceret ea tpa marii fortitudine & fortuna egere illi quartū consulatū demandauit: Catulūq; Lucariū uix ī honore apud optimates habitū & multitudinē nō inuisum collegā tradidit. marius audiens iā hostes appropinquare cō festim alpes traiecit: munitis castris apud rhodanū fluuiū eaq; rex quæ essent ad uictū atq; usum militarem necessariae magnā copiā comportari iussit: ut nunq; præter utilitatis rationē pp indigentia regē necessariæ cogere ī aciem descendere: itinera quibus cōmeatus comportarent quæ ante exercitui ad mare plonga erant opam dedit ut facilia atq; expedita essent. Ostia rhodani pp maris impedimentū suscipientia multa congeriē & acruos arenæ cū ingenti cœno: ut cū minori difficultate breuiorq; nauigatione frumenta comportarent: idonea nauibus legendis reddidit. Nā huc cū ocioso exercitu diuertens fossā latā psumdāq; qua naues labi possent effodit: & magnā aquarū copiā ad ripā maris hac deduxit. Ostia fossæ lenes q; talēq; aquas in mare fundebant. Hæc quidē ab illis adhuc denominationē retinent. Cimbri bipartitis barbaris p noricos supra ad catulū ut itinera illa per uim occuparent p fisci statuerunt. Theutones autē & ambrones statim sese expedites traicientēq; regionē quæ in medio erat multitudine infiniti & facie deformes: uoce uero & plausu oībus dissimiles apparuerunt. Cū planiciē oēm circundassent castraq; possiderent: mariū in dimicationē puocabant. marius quid illis neglectis milites in ualle collegit: audentesq; acriter darguit: & irruere atq; manus confere uolentes patriæ p ditores appellauit. Nā inq; nō p uictoria aut triumpho certandū esse: sed ut tāta belli nebula tātoq; fulgure ppullāto italiā seruarēt. Ad duces & ad eos q; ī magistratu erāt priuati hūc sermonē habuit. Cū milites supra uallū quodā ī loco duxisset iussit hostes ituci ut formā illoq; tolerare & uocē lōge ferinā & a latinorū lingua abhorrētē pferre assuescerēt atq; apparatus incessusq; p dicerēt. Quo aspectu ea quæ horrēda uidebāt domestica eē ī aīo īduxerūt. Putabat. n. nouitatē multarū regū quæ nō cōrigit falsum hoībus terrorē afferre. Assuetudinē autē eorū q; natura horrēda sunt timorē abittere: Horū itaq; quotidianus aspectus nedū q; aliqd; trepidatiōis auferret ueq; ēt ad barbarorū minas ac supba & itolerāda uerba aīos militū irritauit: atq; inflāmauit: q ad uallū curtebāt & igēti cū petulātia atq; audacia irruiebāt. Quare uoces & questus militū cōtra Mariū ī hæc uerba efferebant: Qua nostra ignominia Marius nos a cōferendis cū hoste manibus tāq; mulieres sub custodia ianitoris claufas phibet. Ea post q; nos q; libertate fruimur iūria afficit: interrogemus: an alios expectet q; p libertate præliū aggrediant. Vex tanq; opariis ī fossis fodiēdis ac mūdādo cœno diuertēdisq; fluminibus nra opa utitur. Ad hæc ut apparet multis laboribus nos exercuit: & huiusmodi operibus sese ī cōsulatu ciuibz ostētās calamitatē Carbonis atq; Scipionis quos hostes deuicerant phorrecit. Qui & gloria & uirtute a Mario lōge supabāt: lōgeq; de teriores copias secū duxerant. Sed dūmodo ī dimicationē descēderet pulchrius eēt rē male agere q; sedēdo pati an ora sociorū agros igni & ferro uastari. Hæc Marius cū audiret lætabat: & tanq; eorū sermonē parui faceret illos p suadēdo placabat. At rñsum differens uictoriæ tps locūq; meditabat. Nā mulierē q; ndā uatē noīe Martā quā uaticinari aiebāt ī lectica itātē honorifice circūduxit: & sacrificia ea iubēte celebrauit. Hanc ātea senatus q; hæc obseruare & futura prædicē uolebat libertate dōauit. Postq; ad mulieres egressa ē & facē ligauit ac maxie eā q; Marius hēbat assedēs iuxta pedes gladiatorū ex cōrigēti futurā uictoriā prædixit: remissaq; ad mariū magnā admirationē pbuit: & multa ī lectica ittulit cū sacrificia adiret duplici purpura induta hastam uitis atq; coronis ligatam ferebat. Hanc rem multis ambagibus marius composuit siue q; feriore rem diuinā faceret siue q; fingere mulierem ostendit. uerum illud quod apud gypos accidit Alexandro Mynidio referente in historia admirationē dignū est. Nā duo hoies se subsequētes qui collū ferreis monilibz ornatū hēbāt circa castra an dimicationē apparuerūt. Cū milites illos circūspicerēt abierūt deide iteq; uisi milites salutabāt & discedētes tāq; bōa aliq; fortuna istaret lætabāt. Sed cū p digia multa cōtingisset alia q; dē uulgaria fuerūt. At ex Ameria & ex tuderto italiæ urbibus renūciātū ē noctu p celū hastas ardētes & scutā ī pīcipio errātia uisa fuisse: deide adiuicē irruētia more hominū pugnatiū acies ipetufq; faciebāt. tadē unā ī ptē ipetū fēcere: & ex altera acies īclinata ē oīa ī terrā cecidere. p ea tpa adueniēs Barthabaces magnæ mris sacerdos nūciauit deā ī tēplo ad se locutā uictoriā belli p dixisse. Scatufedēte ut tēplū triūphās deū decerneret Barthabacē ad populū ueniētē & d hac redicē uolētē aulus Pōp. tri. populū phibuit: illūq; supba.

Marij suspiciam

appellans petulanter ex ipso pulpito expulit. Hoc maximā fidem orationi hominis præstitit q̄ dissoluta concione Aulus domū hand redire potuit: & adeo uehemens febris eū occupauit ut omnibus appareret intra septimū diē propter diuulgatū facinus diem suū obituꝝ. Theutones Marii castra occupare aggressi cū in multa tela uallo iacta incidissent: & quosdā eorū amisissent: statuerunt ulterius procedere: uti alpes itre p̄de transcenderent. Itaq̄ instructi castra romanorū præteriere. Tunc profecto longitudine ordinis incedētium & temporis ingentē hoīum uim esse apparuerunt. Fertur per sex totos dies iuxta uallū Marii transeūtes prius romanos interrogasse: Si quid in mandatis eorū noīe ad uxores dare uellent. Ipsos. n. cōfestim ad illas futuros esse. Postq̄ barbari uallū p̄transierūt tumultuario bello illos Marius insecutus est. Nā p̄p̄e sēper positis castris intrepide contra eos irruerūt: & loca difficilia ut tutus pernoctaret uallo munibat. Sic progredientibus barbaris & ad aquas que sexriles nuncupantur unde nō multū uia ad alpes intererat peruenientibus marius hic cū hoste manus conferere statuit: & locū castris munitissimū aqua uero haud abūdantē occupauit. Volebat ut fertur hac re milites ad conferendas cū hoste manus proniores reddere. multis hoc moleste ferentibus dicentibusq̄ siti laborare ostēdens marius manu fluuiū quendā qui iuxta barbarorū castra defluebat inquit illinc potū sanguine emendū. illi cur igitur nō prope contra illos irruimus dū hoc aio sumus in mariū clamabant. marius uoce summissa primū inquit castra munitiora habemus. milites & si moleste id ferrent tamen mario assensere. Sed turba ministrū aque desiderio collecta ad fluuiū ueniens partim bipēnes partim secures partim gladios & pila una cū hydriis manus amauerat tāq̄ nisi ferro & mar te aquas rapere nō possent. Cū his in principio pauci hostiū præliū cōmiserant. Nā lauādī gratia multi barbarorū ex fortibus uiris ad balnea illic uicina concesserant. multos præterea lætos festosq̄ dies agentes uoluptate & admiratione locorū captos romani ceperunt: sed ad clamorē plurimi concurrerunt. mario difficile erat milites seruos timentes coercere: hostes bellicosiores a quibus Romani cū manlio & Scipione ante uicti sunt ambrones appellabantur: hi soli multitudine supra triginta milia erant: q̄ facietate uentris graues facti & incontinentes ac superbi prouocati ad arma capienda concurrebant. Sed neq̄ temerariis neq̄ furiosis cursibus ferebantur: neq̄ cū in articulo clamore gradiēbantur. Vex arma rhythmo & contonantia quadā pulsantes atq̄ una oēs gradientes suā propriā appellationē sæpe appellabant ambrones: siue ut semetipsos conuocarent: siue ut hostibus aperta & nota appellatione terrorem iniicerent. Lygures primi italorū ad ipsos uenientes postq̄ conuenerunt & illos clamantes audiuerunt: ipsi econtra patria appellatione urebantur. Nā se ipsos gentili appellatione uocabāt lygures. Itaq̄ adinuicē & crebrius priusquā in dimicationē uenirent suā uocē pariter conclamabant. Quare utrinque suos imperatoribus appellatibus & de uocis magnitudine adinuicē certantibus: clamor animos militū irritauit: atq̄ prouocauit. Sed castra ambronū a castris romanorū fluuius quidā interfluens diuidebat. itaq̄ illi ad miscenda prælia haud flumen transierant. Lyguribus uero pleno gradu ad primos repente irruentibus iā uictoria in manibus hostium erat. Romani liguribus subsidia ferentes de superq̄ in barbaros impetū facientes in fugā hostes uertūt: & multi circa fluuiū detrusi adinuicēque sauciati flumen cæde & cadaueribus oppleuerunt. Eos qui processerant nō audentes sese conuertere uique ad currus atq̄ castra fugientes Romani interfecere. Hic mulieres gladiis & securibus obuiā euntes horrendeq̄ inclamantes bellantibus se imiscebant: & fugientes atq̄ insequentes ulciscēbantur. in hos quidē ut proditores exclamabant. in illos autē ut hostes irruēbant. Quæ cum inuictio aio essent uulnera cædesq̄ in corpore usq̄ ad mortē tolerantibus nudis manibus gladios atq̄ clipeos romanis eripiebant. Hoc certamen quod præter fluuiū patratū est: fert̄ fortuito potiusquā imperatoris consilio cōfectū fuisse. Post ubi romani ambrones multa strage oppresserāt: & marius receptū canere iussit: iam facta nocte nō hac tanta uictoria potatione & pæanis carminibus circa tentoria & intercenādum salubus atq̄ sōno q̄ aliaq̄ uoluptatū hoībus suauissimus ē noctē egere. Quinimo præserti eā noctē turbulētā atq̄ timendā putauere. Nā castra nec fossa nec uallo sepiuerant: & multæ barbarorū miriades iuictæ superāt. Ambrones q̄ aufugerāt noctu gemitus igētes emittebat: q̄ neq̄ clamoribus neq̄ gemitibus humanis similes erāt sed frendētis bestiæ quæ i plagas icidisset. Stridor flebilibus minis cōmixtus ex tāta multitudine uidebat̄ & undiq̄ p̄ mōtes ac ipelūcas planiciesq̄ horrēdū æquor resonabat. Quapp cū terrore igēti marius timore romanī p̄culsi eēnt expectarētq̄ nocturnū ac cæterq̄ hostiū ipetū præter eorū opinionē res cecidit: & nec noctu nec postera die qcq̄ ipetus barbari faciētes acies i ordinē redactas tenere. interea marius ad quasdā cōcauitates circūluas quæ supra capita barbarorū iminebant & ad ualles arborū dēfite umbrosas Claudium marcellū i isidiis cōsidere cū tribus milibus militū ire iubet: ipatq̄ ut clam a tergo pugnātibus sese ostēdet. Alios uero cibo & sōno curatis corporibus postq̄ dies illuxit añ uallū i acie reduxit: & eq̄tes i planicem præmisit. Theutones uis hostibus haud expectauere romanos i planiciē descendere & ex æquo præliū miscere. Sed repēte ac p̄ irā sumptis armis i tumulū irruūt. marius circūquaq̄ præmittendos duces fortitudinē atq̄ cōstantiā uēdicare hortat̄. Qui cū p̄pius accederēt primo iacula torquere: dinde gladios strigere & scuta scutis pulsare. sed cū i locis asp̄is atq̄ iniquis illi eēnt iterpugnandū pulsationes & scutorū collisiones tonū atq̄ robur p̄p̄ locorū iniquitatē conuersione atq̄ agitatione corporū habere nō poterant. Hæc primo incipientē oēs subsequēbant̄. Nemo quidē male corpus exercebat & oēs multa cū audacia præliabāt. Ut igit̄ romani uiderūt desup̄ i hostes ipetū fieri paululū morati i planiciē cessere: & iā primis i acie statibus scutorū collisione & clamor nasci i eos q̄ post tergū irruēbant. Nā postq̄ rō agēdæ rei & t̄p̄a cōuenerāt: marcellus factō clamore supra i tumulo cursū atq̄ ipetū a tergo i hostes prumpit ultimosq̄ p̄sternit atq̄ trucidat. itaq̄ copię hostiū duabus ex partibus turbatæ passim fundūt atq̄ fugāt. Nā utriq̄ p̄culsi barbari nō diu ui i p̄e tūq̄ ferre potuerunt. Vex derelicto acieq̄ ordine uertuntur in fugā. Quare capti uiui atq̄ trucidati ex barbaris ultra decem miriadas. Tentoria & currus cæteraq̄ usui militari opportuna nequid subterciperetur:

Mario tradenda sancitum fuit. Putabant enim Romani propter periculi magnitudinem hactam luculentam largitionem nihil in re ipsa militari habere quod Mario dignius esset. quidam uero de spoliis largitione & occisorum numero in varias distrahuntur sententias. Ferunt massitas acervis ossium axisse uineas. Nam terra in qua cadauera diffusa iacebant aduenientibus ibribus ita pinguedine oppleta est corruptio: ne cadauerum: quæ terram ipsam subierat: ut incredibilem fructuū copiā coloni ex agris extulerint. Quod Archilocus dicens hac huiusmodi re agros pinguefactos esse affirmare uidetur. Illud autem ueritatis imaginem habere arbitramur tempore belli inusitados imbres cælo defluxisse: siue deo quodam purgante ac diluente terram puris & a cælo fluentibus aquis: siue quæ cæde hominum atque putrefactione euaporatio humida ac grossa exalauerit: quæ aerem mutabilem facile ex paruo principio multum condensauerit. Post dimicationem Marius armorum atque spoliis quæ deuictis barbaris detraxerat delectū habuit: & pulchriora atque magnificentiora ad triumphum atque spectaculum præparauit. Aliis rebus in pyra quadam ingenti collectis rem uiuinam fecit. circumstante in armis coronato exercitu: ipse præinctus ut mos erat & purpurea indutus cum faciem ardentem sumpsisset: & utrisque manibus ad cælum extulisset: illam in pyra submisit. Milites equis calcaribus actis & celeri cursu Marium petebant & silentibus cunctis summis uiribus omnes accelerabant. Postquam propius accesserant equo desilientes dextram Marii dextræ suæ iungebant & quinque consulatum se sortituros prædicantes de hac re post litteras Romam mittebant. Magno gaudio militibus itaque exultantibus & plausum percussis armis facientibus corona laurea rursus Marium coronantibus: Marius exusta pyra sacrificia peregit: & rem diuinam transegit. Verum fortuna quædam uel inuidia uel naturæ rerum humanarum nullam magnarum sollicitatem molestiæ expertem euenire sinuit. Quæ uaria ac instabilis uitam humanam nunc secundis rebus: nunc aduersis permiscet. Mario enim post paucos dies de Catulo eius collega renunciatum est: tanquam in lucido ac sereno aere orta nebula alium timorem atque tempestatem romanis imminere. Nam Catulus qui contra cimbricos copias ductauerat desperauerat illos ab alpium transitu arcere posse: Quoniam si contra multos exercitus diuidendus esset formidabat ne propter imbecillitatem atque intenuitatem copiarum superaretur. Qui cum statim in Italiam ad flumi-^{nem} athisonem descendisset: ibique cõsedisset utrique: ea locaquebus aditus esset uallo muniuit atque fossa obstruit: ut his qui essent ultra flumen auxilia mittere posset: si barbari propter meatus angustiam in propugnacula impetum inferre molirentur. His tanta inerat despicientia hostium atque audacia: ut potius robur atque animi elationem ostentarent quam id quod in usum ac necessitatem ueniret efficerent. Nam nudi per niues altissimas atque glacies alpium iuga conscenderent. Ut uero summa montium occupauerat lata scuta corporibus supponentes: quæ lapsus ueloces ingentesque habebant per præruptos atque præcipites locos in descensu ferebantur. Postquam prope flum-^{en} castra posuere ut per aquas tranarent operam inceperant: & tumulos qui iuxta aderant scindentes tanquam gigantes cæsas trabes atque montum præcipitia & terræ aggeres atque coniugatas scalas in flumi-^{nem} compotabant: qui fluxum aquarum fragentes pontem quasiabant uastis roboribus quæ ad flumi-^{nem} traxerant. Multi ex militibus romanorum terrestri maioribus derelictis castris secessere. Hic Catulus (ut imperatorem optimū decet) quam gloriam suam in ciuium pectoribus collocauerit uirtutem animi sui ostentauit: Nam postquam fortitudinem persuadere militibus non potuit: prospexitque magno terrore castra moueri: iubens aquilam ac signa attolli ad primos cursu contendit: & primus exercitum duxit. Volebat. n. sibi & non patriæ turpitudinem assignari: uiderique romanos non fugam capere: uerum secedentem ducem consequi. Barbari trajecto a thisone propugnaculum romanorum occupauere & romanos ibi existentes uiros fortes ac pro patria digna pericula aggressos admirantes seruauere: atque cum fide & syngrapho barbarico ubi æreus taurus inerat dimisere. hunc raptum post dimicationem tanquam insignia uictoriæ in domum Catuli delatum fuisse tradunt. Regionem nullis præsidiiis munitam late ac passim barbari populabantur. Interea per litteras accitus Marius Romam profectus arbitratis cunctis ipsum actum esse triumphum decernente senatu haud triumphare uoluit: siue quod milites aut socios uictoriæ ea gloria priuare nollet: siue ut ad præsentia multitudinem audaciorē faceret ut deposita gloria primarum re bene gestarum propter iminentes casus reip. secundis rebus bene gestis clariorem triumphum redderet. Postquam disseruit atque tempore orationem habuit ad Catulum profectus illumque exhortationibus multis persecutus milites eius ex Gallia accersiu. Deinde rhodanorum trajectus barbaros ab Italia arcere pro uiribus nitebatur. Ex hostibus quæ erant ea sententia ut dicerent expectandos esse theutones: & qui admirabantur quod moram traherent prælium differrebant: siue quod certe ignorarent illorum perniciem: siue quod fingerent. Nam renunciantes graui poena ab illis afficiebantur. Itaque legati ad Marium ex cimbris missi a Mario postulabant ut regionem atque sufficientes ad habitandum urbes ipsis ac fratribus traderent. Cum Marius interrogaret qui essent quos fratres appellabant: dicebant illis esse theutones (ceteri quidem risu tenebantur) Marius uero salibus utens inquit de fratribus cedat ex animis cura. Nam illi regionem apud nos habent semperque habituri sunt: Legati ironiam intelligentes Marium tanquam iniuria illos afficientem conuiitiis prosequabantur. Cimbris quidem inquit Marius euestigio regionem impartiemur. Theutonibus autem dum aderunt: uerum adsunt. Sed haud pro dignitate uestra esset insalutatis fratribus discedere. His dictis iussit theutonum reges uinctos adduci. Nam illos fugientes Sicciani in albis exerceperant. Postquam hæc cimbris renunciata sunt: repente Marium tacite castra custodientem petunt. Fertur Marium in ea pugna primo nouos ritus de iaculis usurpasse: nam hasta ipsa lignea quæ ferrum ingreditur antea duos stillos ferreos accipiebat. Tunc uero Marius alterum ut erat admisit. Alterum tollens ligneum caluum ad uulnera imprimenda aptiorē pro illo ipso posuit: machinatus iaculum iactum scuto hostili haud rectum hæsus: sed fracto ligneo clauo tortum fieri circa ferrum & hastam per obliquitatem cuspidis trahendam fore. Byorix cimbrorum rex cum paucis exercitum præequitans: Marium tempus atque locum contemplantem ut circa regionem cum hostibus in dimicationem ueniret ad conferendas manus uocauit. Marius cum diceret nunquam romanis de more fuisse pro prælio

adeundo consiliariis hostibus uti gratum hoc tamen cimbris effecit: ut tertio die ab illa regione ac planicie apud Vercellas ad dimicandum descenderetur. Nam hic locus Romanis ad equitandum cimbrorum uero multitudini ad regrediendum idoneus erat. Seruantes igitur indictum pugnae diem Romani in aciem copias struxere. Habebat Catulus sub eius ordine. xx. milia & recentos milites. Marius uero duo & triginta milia. Structa acie Catulus in medio se locauit: ut Scylla qui in eo, prelio aderat litteris mandauit. Ferunt. Marium ipse omnem in cornubus posuisse: ut solus uictoria potiretur: & Catulus excluderetur ne hostibus sinum permisceret eorum: qui in medio locati erant: qui hostes suscipiebant: ut magnis in frontibus confluere: sic copias struxisse. Ceteri qui hanc historiam scripsere Catulum hac malignitate acriter Marium aculant: defendunt. Cimbroque autem pedestris armatura pariter diuisa partim ex propugnaculis silentio praecedebat: partim in fronte locata erat. Quodlibet enim latus per Itadia. xxx. porrigebatur. Equites qui numero quique & decem milia erant fulgentibus armis in equis infederant. Nam galeas ornatas horrendis hiantium animarum formis ferebant: quae pennatae atque elatae in summum galeae maiores uidebantur etiam thoracibus ferreis scutisque albis protecti multo splendore fulgebant. Quilibet autem bicuspide telo manus armauerat. Cum in hostes irruerent magnis grauiusque macheris manus conferebant. Tunc contra Romanos non e conspectu prodiebant. Acies autem pedum atque equum ad sinistram structae fuerant. Sed profecto Romanorum duces barbarorum: dolos sentientes arcere milites non potuerunt. Cum. n. in clamatum esset ab uno militum hostes fugiunt: ab omnibus ceptum est hostes insequi. Ad haec barbarorum pedites more uasti fluctuantisque pelagi sese habuere. Marius ad caelum manus attollens solennia uouit sacrificia Catulus quoque sublati ad deum manibus die illi fortunae celebraturum se inquit. fertur. Marium re diuinam agentem inspectis hostibus magna uoce clamasse mea uictoria est. Postquam ad praedium ineundum iterum est: rem admiratione dignam Mario contigisse Scylla litterarum monumentis tradidit. Puluere. n. in nubem elato densius quam consentaneum uideretur obducti sunt castris cum ille ut prius aggressus fuerat exercitum ad insequendos barbaros spargeret consilium de hostibus eum sefellit: & cum acies in caecos eduxisset multum ibi temporis protraxit. Catulus autem torrens fortuna barbaros fregit atque superauit. Nam cum eo & militibus eius iter quos Scylla erat praesertim est confecta pugna fertur clare ac sole contra oculos cimbroque radios spargentem Romanis bellantibus open praestitisse. Il. n. ad perferenda frigora durique umbrosis in locis atque frigidis ut aiunt nutriti erant ad loca calida perueniant: qui sudore magno cum anhelitu e corporibus dimittentes scutos ante ora opponebant. Preterea post aestiuum solstitium ut ferunt Romani triduo ante. Kl. nunc augusti tunc sextilis dimicatum est. Puluis etiam Romanis animum uiresque auxit quod multitudo cimbroque inter se conspiceret non multum poterant. Qui cursum omnes Romanos ruentes huius ipso aspectu exterriti in manibus hostium ueniebant. Sed ita de fessa corpora cimbri habebant ita fracti propter aetum quia currendo pugnatum fuerat: ut neque sudantem aliquem Romanorum neque anhelantem conspicerent. Sic ferunt Catonem milites laudantem scripsisse. Itaque maior atque bellicosior pars hostium caesa est: Nam propugnatores ne acies dissoluerentur ac milites suo loco discederent longis catenis adinuenit per baltheos coniugati atque conexi dimicabant. At cum fugerent ad uallum misera bilibus calamitatibus occurrerunt. Nam mulieres quae ad currus nigro amictu astantes fugientes neci trahebant. Quaedam. n. uiros: quaedam fratres: quaedam parentes & filios infantes manibus suffocantes sub curribus deiciebant: seipsas autem gladio ingulabant. Fama est una e summitate propugnaculi suspensam ligatam laqueo pedibus utrinque pependisse: hominum uero arborum penuria quosdam cornubus quosdam cruribus bouum fune colla alligauisse. deinde stimulo quem manu ferebant actis bouibus tractos expirasse. Et si hoc modo barbari necesse sibi pararet capiti tamen ex iis ultra sex Myriadas caesi autem bis rotidem. Pecunias uero Marii milite diripuerunt. Spolia autem & tubae & signa in castra Catuli delata feruntur. Haec apud se Catulus uoluit: ut appareret eum uictoriae auctorem extitisse. Cum inter milites Marii & Catuli de uictoria contentio oriretur: in hac pacto uentum est. ut legati Parmesium qui tunc aderant de hac re iudicium ferrerent. Hi ducti per cadauera hostium a militibus conspexerunt iaculis militum Catuli barbarorum corpora esse perforata. Dinoscabant ex inscriptis litteris quae nomen Catuli in telis designabant. Verum fama & gloria huius rei tota in Mario propter primam uictoriae & nomen imperii tribuebant. Populus Romanorum tertium Romae conditorum Marium appellabat quod non a minori discrimine tunc Romam seruauisset: quam cum exactus gallogum furor. Itaque latruncines omnes romani cum filiis atque uxoribus Mario & diis domi libabant. Quibus dignum putantibus Marium ambos triumphos soluere agere: non tamen hoc Marius efficere uoluit: Nam ut in huiusmodi secundis rebus mansuetum se praerberet cum Catulo triumphare animo instituit. Formidabat praeterea populi beniuolentiam captaturus: & quod ad gratiam multitudinis se inclinaret: uolens humile ac populari uideri: ad quod minime natus erat: non modo praeter modum atque comem dignitatem magistratus: uerum praeter ingenium atque animi naturam agebat: ut ferunt in re publica & in tumultu populari gloriae cupiditatis causa timidus erat: & fore inuictumque aiunt quem in bello gererebat in contionibus propter contingentes laudes atque uituperationes deponebat: fertur mille homines Cameretes qui egregie in praelio pugnauerant ciuitate donasse: Quibusdam. n. accusantibus quod praeter legem egisset inquit propter strepitum armorum non audiuisse. Verum potius uidetur terrefactum esse & clamore concionis expansum: In re militari propter usum atque regum peritiam auctoritatem ac potentiam habuit. In re publica cum primores urbis necasset uolens potius maximum uirum esse quam optimum ad gratiam beniuolentiamque multitudinis refugium habuit. Omnibus igitur optimatibus sese opponens: praesertimque metellum sibi inuisum formidans qui eo ingenio erat ut propter uirtutem contra studiosos multitudinis certaret: ut uix urbe eiiceret insidias tenebat. Quod ut contingeret Glaucum & Saturninum homines audacissimos quod multitudinis in opis atque seditiosae beniuolentiam conflassent

familiares sibi faciēs p ipsos legē ptulit & munus rei militaris trāsgressus cōcionibus sese admiscuit: & p se ditionē Metellū oppugnauit. Sed ut a Rutilio scriptū ē ueritatē at pbitatē Metellus aliis in rebus admauit: priuatū autem Mario iensus erat. Marius ut sextū cōsulatū sortiretur p tribus argētū ferēs atq suffragia emēs a magistratu Metellū exclusit. Valeriū at Flaccū ministrū potius q collegā i cōsulatu suscepit. Neminū eorū q ante Mariū cōsulatū adierāt pterq Valerio Coruino tot cōsulatus populus ro. contulit: q nulla in re nunq illi repugnauit. Ferūt autē a prio illius magistratus ad ultimū qnq & qdragita annos iterfuisse: Marius uero post primū cōsulatū unius fortunæ ipetu qnq cōsulatus cōfecit: & in postremo multa pro Saturnino minus æq faciēs q Celsoniū tribunatū petētē necauerat: p multā sibi inuidiā cōparauit. Saturninus. Deinde tribunus legē de regiōe p mulgauit & senatū ad illā cōfirmādā accersuit coegitq. Lex qdē erat ut ne mini nisi quē decerneret populus in regiōe eēliceret. Marius partim hāc legē in senatu accusare fingēs iusiurādū se aditurū ne in spiciētie nomē subiret recusabat. Nā nisi lex necessitatē haberet senatū iure iurādū uiadigere ipiū fore dicebat. Sed p suasioēs Marii neq acceptæ neq audite. Hæc & si aliter sentiret ita differuit. Verū cū Metello fraudes inuitabiles struisset: putās qdē ambire ac fraudē struere partē eē & uirtutis & eloquentie: oīum rerū qbus i pactionē cū senatu uenerat fidē labefactauit. Sciēs Metellū uirū fortē eē & ueritatē magnū principiū uirtutis pro sentētia Pindari tuētē: uoluit illū anticipatē negatiōi aduersus senatū iusiurādū nō recipiētē inexorabilē inimicū populo reddere. Hæc res p sētētia sua pfecto cōtiguit. Metello dicēte nullo mō iusiurādū se pbiturū tūc senatus dimissus ē. Post uero paucos dies Saturnino cōuocātē senatū in cōcionē cogēteq illū ad iusiurādū: Marius orationē habiturus silētibus cūctis atq de illius sētētia sollicitis lōge frustratus eos ē: q fuerāt ex eius priore cōciōe lætati: atq nō tā latū se collū habere: ut rei rāte aduerterent iuraturūq se obtulit legiq obsecuturū: siqdē ea eēt lex. Hūc colorē tanq ruboris tegmē apposuit. Populus ppter hoc iusiurādū lætus plausus egit atq fauorē pstitit. Optimates ex eo q Marius qdē labefactarat: nec in sētētia steterat graui mæore atq odio afficiebātur. Itaq oēs populū ptimefcēs pter Metellū statū iusiurādū pstitērūt. Metellus & si orarēt suppliciter amici ut iuraret. nec seipsū inuitabilibus malis opponeret: q Saturninus pati nō iurātes cogeret: nō tñ sētētia sua atq cōstātia dimoueri potuit: nec ad iusiurādū accessit sed i pposito mētis pmanēs paratus oīa potius molestia ferre q in aliquā turpitudine labi ex cōciōe disceressit. dicēs iis q una cū eo gradiebātur q fœdū eē scelera ppetrare: honesta uero agere sine piculo oībus ptime re: Cū discriminē aut priuatim officiū boni uiri eē. Deinde Saturninus decretū tulit: cōsules p pcones publicare: ut Metello aq igniq ac tecto iterdiceretur: & qd turpissimū fuit licere oībus Metellū necare. Optimis uiris ad Metellū cōcurrētibus nō pmisit Metellus eius cā seditionē exoriri. Vex optiā rōne usus urbe decedēs inqt: uel ego i patriā reuocatus fuero meliori stāte rep. cū populū facti pcurirebit: uel eodē mō rebus se habētibus abesse sanius ducēdū ē. Sed Metellus quā oīum beniuolentiā atq honorē i discessu habuit & quā i Rhodo cū philosophātibus cōsuetudinē habuit: Hæc i phōgē historia sed melius in rebus ab eo gestis narratur. Marius uero Saturninū quē pro hoc obsequio oīa posse audebat sustinere coactus malū ingēs effecturus clā illo euasit: & armis & cæde hominū ad tyrānidē & ad reip. subuersionē cōspirauit. Optimates. n. reuerētia multitudinē at bñificio afficiēs facinus tadē illiberale atq doloſū pegit. Nā cū ad ipsū sub noctē prius fluxu exagitari nūc illogē nūc illius domū petēs aīum ad arma capiēda exacerbauit atq irritauit. Itaq se natorio ac militari ordie cōgregato arma i fore ferri iussit: & illos i Capitolio siti fatigatos i ptatē suā coegit. Nā aqrūdūctus ac riuulos ut sciderētur effecerat. Illi de salute despati Mariū aduocauerunt: & illius sese fidei tradiderūt. Postq multa calliditate saluti illogē fauere simulauit: & nullo auxilio fuit illi in fore pfecti trucidātur. Hac re & optimatibus & populo inuisus cū comitia qstoris istarent: Marius gloriæ cupidus hādū magistratū petiit: sed ptimefcēs ne repulsā haberet rē subornabat atq fugabat: dicēs ne multoq hādū subiret se qsturā nō petiturū: & uitā atq mores ipsoq acerbo sermone carpebat. Cū latū esset decretū de Metello ab exilio reuocādo. postq oī cōsilio & cura inaniter repugnauit: tadē abeūdū cōsiliū cæpit. Cū populus alacriter legē faciēt: Marius ne Metellū in urbe uideret: adducta i mediū cā q ad pagēda matri deorum uota pfecturus erat qq aliā mētē pegrinatiōis hēret: quā populū latere uolebat: in Cappadociā atq Galliā trarāiecit. Qui bello asuetus & toga & in pace minus idoneus bello autē magnificatus: cum pspiceret ocio & quiete paulatim eius potētiā desidiōsā & ignauā factā eē: primordia ac semina nouarum rerum scrutabatur. Sperabat enī regibus irritatis & Mithridate rege belli gloria cupido excitato statū cōtra ipsum ducens se futurum & urbē nouis triumphis domum quoq spoliis pōticis atq regis gazis oppleturum. Quapropter Mithridate psequēte cultu & honore Mariū: cui nōdum ai ferocitas ceciderat: cum dixisset o rex uel te romanis minorē eē oportet uel silētio ipsoq iussis parere: Vnde exterritus Mithridates ē hactenus nomē ipse ferebat nolēs sui studiosos atq cultores lōgum iter eum comitari ac molestia affici: siue q putaret: hāc occasionē sibi dari ut a pluribus etiā aliis limina eius frequētārētur: sed hæc figmēta erāt. cum enim sermo num dexteritate & facundia atq familiaritate aliorum in rebus ciuilibus non uteretur tanq instrumētum tatis exaltatum Mariū uideret. permultum cruciebatur: qui principia cōtētiōis & inimicitiarum cōtra illum ex rep. emanasse uolebat. Nā postq Bochus numida romanorū in societate ascriptus uictorias triumphales i Capitolio erexit: & apud has aureū lugurthā in Scyllæ manibus cōstituit: Marius in irā atq cōtētionē hac re adductus: q Scylla tanq medius ac legatus ad negocia cōficiēda ad Bochū fuerat: parauit statuas ac triūphos dissipare: Scylla cōtra inimicitias exercebat. Hic maiorē imodū cōcitata seditionē q unq per superiora tēpora bellum sociorum statim aduersus urbē exortū cōtinuit atq repressit. Nam permulti

homines atq; bellicosissimæ Italiæ gentes quæ cōtra Romanos bellum consciuerant paululū abfuit: quin imperium deturbarent. Nā non modo armis & corporibus multum ualebant: uerum etiam per audentes ac fortes in resistendo & admirabiles imperatores bellum gerebatur. In hoc bello calamitatibus & fortūa uaria quantum gloriæ & opum Scylla cōparauit tātum Marius amisit. Nā ignauia atq; inertia Marius ad uictorias consequendas ac omnibus in rebus tardus accedebat: siue q; senectus calorem extūxisset: cū iam supra quintum & sexagesimum annum ætatem ageret: siue q; ut ipse ferebat & neruis laborans & officio corporis in rebus agendis minus uti ualēs militiam præter uirium eius dignitatem rubore subiisset. tamē eo tempore magna in dimicatione uictor euadens sex milia ex hostibus trucidauit: & nūq; in ea dimicatione nisi superior fuit. qui cum fossa stipatus fuisset & ludibrio habitus: prouocatusq; nunq; recto cōsilio se dimouit nunq; hostes aliqua irritatione ad temerariū bellum promouere eum potuerunt. Fertur quidem Popilio silone qui magnum nomen magnasq; uires inter hostes habebat dicente aduersus mariū: Si magnus es impator o mari: Descende ad conferenda prælia respondisse mariū: tu quoq; o Popilie si eximius es imperator cohibe me inuitum contra te ad dimicandum: Rursus cū hostes opportunitatem irruendi mario iniicerent timentibus Romanis: postq; utriq; cessatum est conuocatis ad concionē militibus inquit animi dubius sum cōmilites utrū hostes effeminatiores an uos appellē: neq; illi terga nostra neq; uos illorum habenas uidere potuistis. Tandē tanq; minus idoneus ad rē militarem propter corporis ibecillitatē magistratum deposuit. Poq; bella iam sædata erant in Italia & multa mithridaticū bellū per factiosos homines Romæ iterum excitauerant: præter omniū expectationē Sulpitius tribunus populi homo temerarius mariū proconsulem contra mithridatē declarauit: Populus in duas partes diuisus: partim mariū: partim scyllam ad principatum uocitabat: uolebatq; marium ad balnea ad Baias curandi corporis gratia q; senectute & fluxibus ut ipse ferebat confectus atq; fessus erat proficisci. Nā ibi apud misenum magnificas ædes ad uictū atq; effeminatiores q; esset pro dignitate uiri qui tot bella atq; icipia gessisset marius habebat. fertur septē myriadibus semissium has Corneliū emisse. Paulo postea a. L. Lucullo quinq; & ducentis myriadibus traditas fuisse: ita repente sumptuositas cucurrit & tantū sumptum ad molliciē tēpora tā breui momēto fuisse susceperint. Itaq; marius permultū gloriæ cupidus iuueniliter senectutē atq; corporis ibecillitatem agens quotidie in campū descendebat: & corpus cū adolescentibus exercens agilem ad arma ferenda idoneum ad equitandū se efficere nitebatur: q; senilis moles non leuem sed grauē redderet. Quidam capti uoluptate harū rerū quæ agebat marius ad eius ambitionē atq; certamen inspiciendum proficiscebantur. Bonos uero hæc intuentes eius ambitionis atq; insatiabilis cupiditatis miserebat. Qui cū ex paupertate diuitias ex humilitate altitudinē consecutus fuisset terminū felicitatis non perspiciebat: neq; i ocio rebus præsentibus fruebatur. Sed ita agebat tanq; omniū indigens cū Archelao Ptolomeo mithridatis satrapis dimicaturus esset: & in cappadociā ac Euxinum pōtumq; ut triumphis & gloria senectutē extolleret traiecit res fores. Plane hi sermones omnino mariū delirantē ostenderunt. Aiebat enī eo præsentē uelle filium ad rē militariē exerceri. Hæc res ulcera ac latentē diu urbis insaniā rescinderunt. Nā marius aptissimū instrumētū Sulpitii temeritatē ad cōem pncipiē inuenit: q; inter alia cū admiraretur atq; imitaret saturninū: q; timiditatē ac tarditatē eius accusabat: Ipe uero haud tardus sexcētis equestribus uiris tanq; satellitibus quos p; dia contra senatū esse dicebat stipatus incedebat: Cū concionē uocasset agressus armatus contra consules ruit: quorū alterius ex foro fugiētis captū filium iugulauit. scyllam autē fugientē & ædes marii ingressum qui insequabantur currentes præteriere. sed fertur eum per alias portas a mario tutum emissum ad exercitum contendisse. At a Scylla in suis cōmentariis haud scriptum est apud Mariū cōfugisse: Verūcū abeūdi consiliū capere meditaretur quod circumdatus nudis gladiis a Sulpitio inuitus suffragiū reddere cogeretur & uellet ad Mariū confugere: quando in capū pergeret ut illi arbitrabatur: rē pro uolūtate sulpitii absoluisse. His actis sulpitius uictor Mario præturā demandauit suffragiis. Cū Marius iā contra hostes signa afferre uellet duos tribunos militū a scylla exercitū accepturos legauit. scylla cui erant tria milia equitū & quinq; milia peditū exhortatis militibus & tribunis militū trucidatisq; legatis Marii obuiā uenientibus Romam uersus copias ductauit: Marius quoq; ex amicis scyllæ multos necauit: ex seruis ut socios sibi illos adiūget libertate donatis tres duntaxat superfuere: marius Postq; paululū scyllæ irruētī obstitit euestigio ui supra eius fugā corripuit: Qui cū eo erant ut primū urbe expulsus est marius sparsi passim noctu: ipse ad quoddā pcurū legauit. Ipe autē Hostiā ingressus amico quodā sibi nauē apparante. nō expectato filio sed assumpto Granio eius priuigno nauē conscendit. Adolescens postq; ad loca Mutii peruenit: parauitq; ea quæ ferēda sibi erant: cū altero die abiturus esset nō omnino inimicis præscientibus equites quidā ex hostibus coniectura quadā ducti ad loca Mutii properant. Hos cū ille cui agrorum cura erat prospexisset: Marium in curru fabas portante celauit & cunctis curru bobus atq; equitibus obuiam profectus in urbē currū aduexit. sic Marius domū uxoris delatus sumptis quæ uolebat noctu ad mare peruenit: & nauē ingressus Libyam traiecit. Marius uero senior postq; secundo uento iuxta Italiā delatus est Geminiū quēdam ex potentibus Terracinae eius inimicū pertinēscens. nautas monuit ut a terracinae littoribus longius nauigarent. Illi pro uoluntate Marii agere uolebant: sed cū iā ingens tempestas mari incūbere cōpisset: neq; scaphā undatiōi bus agitātā sustinendā esse uideret uix ad mare Curceum conscendere potuerūt. Tumefacto mari relictāq; te frumentaria egressus Marius nullo signo ac duce errabat: & ut contingebat magna in rerū dubietate tāq; acerbū aliquid instaret: assiduā fugam agebat & spem omnē in uiis incognitis coniecerat. Postq; Marius sociiq; per agrū hostilē gradiebantur & mare aduersū habebant terrore perculso Mario ne cuiq; occurreret & ne omnino occursum hominum priuarentur propter retum necessarium indigentia: tādē quibusdam

pastoribus obuiare. Hi illis rogantibus q̄ copia dandi deerat nihil præbuere: Cū Mariū nouissent mo-
nuere quo breuiore itinere possent uiam corripere. nā pauloante ibi equites Mariū quærentes discurren-
tesq̄ cōspexisse ferebant. Cū omnium rerū penuria laboraret: & presertim famē socii tolerare nollēt: a uia
diuertens in profundū nemus sese proripuit ingentiq̄ cū molestia ibi pernoctauit. postridie fatigatus fa-
me priusq̄ occūberet oīa experiri animo instituēs ad littoria discessit: hortabaturq̄ socios multis precibus
ne in ultima spe ad q̄ seruari se antiquorū augurum sententia credebat defererent. Nā cū ualde adolescens
esset & in agris uersaretur: nidū aquilæ septē pullos habentem in ueste detulerat. Parentes hoc magna cū
admiratione intuentes Augures consulerunt. Illi responderunt Mariū clarissimū uirū futurū: maximū prin-
cipatum atq̄ imperiū septies saltē habiturū. Hæc plane Mario quidē sic accidisse ferunt. Quidā uero aiunt
istos tunc & alia in fuga Mariū audientes atq̄ fidem faciētes rē ualde fabulosam descripsisse. Aquila enim
geminos tantūmodo pullos parit: & Museum de Aquila scribentē dicētemq̄ tres pullos parere: duos autē
subtrahere unū uero alere mentitū asserunt. Marius in fuga atq̄ extrema reꝝ difficultate multotiens inquit
ratiō sibi esse septimum cōsulatum se consecuturū. Cū iam per uiginti stadia a Minturno Italiæ oppido
abessent turmam equitū in eos irruētē & duas naues onerarias errantes p̄pexere. Oēs igitur pro uiribus
pedum & corporis currentes ad mare sese cōicere: Qui iuxta Granium erant altera nauium in insulā Ena-
riam appellatam quæ in conspectu erat traiecerunt. Ipsum uero Mariū grauē difficilēq̄ portatu duoset
ui uix & difficulter per mare ferentes in alterā nauē iposuerunt. Cū iam equites instarēt iuberentq̄ nautis
nauem ad littora appellere uel eiecto Mario quo uellent nauigare: Marius cum supplex multis lachrymis
atq̄ precibus ad pedes nautarum se proiecisset. principes nauis huc atque illuc agitato consilio equitibus
responderunt se Mariū in mare non imersuros. Illi propter irā rursus in aliā uersī sententiā terræ propin-
quaauerunt: & iuxta ostia Lirii fluminis effusionem paludosam susipientis anchoras proicientes ipsum
adhortari sunt nauē curādā atq̄ cibandi corporis gratia egredi: expectareq̄ auras & secunda flamina per
mare leniter inspiratura: cū iā hora immineret: qua pelagus sæuire cōsueuisset. Mario his uerbis persuaso
& ad terram in quodā cespite a nautis exposito lōge aliter q̄ in animū sibi induxerat accidit. Illi e uestigio
nauē repetentes retractis anchoris fugā capeffunt. Non enim laude dignū ducebant Mariū hostibus suis
tradere: neq̄ sine eorū discrimine illū seruare posse. Itaq̄ cū desertū se ab oībus uideret: Marius: i littore clin-
guis iacuit. Tādē collectis uiribus ingrātū atq̄ iniquū iter īgressus postq̄ p̄fūdā siluā & fossas aquarū ceno-
oppletas euasit: ad tiguriū senis cuiusdā lacunas purgātis puenit. Hunc postq̄ ad pedes eius supplex procu-
buit orabat ut suæ salutis auctor existeret. q̄ si præsentē aduersamq̄ fortunam euaderet magna ab eo offi-
cii præmia consecuturū se expectaret. Senex siue q̄ antea mariū nouisset: siue q̄ ipso aspectu ut præstantē
uirum admiraretur: iquit tigurii copiam sibi facturū: & si eo erraret ut hostes fugeret eum alio ī loco obscu-
riore & minus cognito celaturū. Cum marius rogaret ita agendū esse: ductus a senex in quandam paludem
in loco concauo iuxta fluuiū introiuit: & senex eum calamis atq̄ aliis leuibus uirgultis texit: quibus gra-
uari non posset. Paulo post marius strepitū atq̄ tumultū a tugurio audire excepit. Nam cum ex Terracina
a Geminio multi qui mariū insequerentur legati fuissent: quidam forte fortuna hinc atq̄ illinc incurfan-
tes senem clamoribus perterrebant: q̄ hostes Romanorū suscepisset atq̄ occultasset: marius exiliens cū se
enudasset in palustrem atq̄ cernosam aquā ueniens delitescerebat. Hic ab hostibus inuentum nudū & cœ-
no oppletum eripientes ad minturnenses rapuere. & principibus urbis tradidere: nā per oēm urbē editū
ierat ut publice mariū insequerentur & captū necarent. Tñ de nece cōsilia prius agitare p̄cipes uoluerunt
& mariū in custodiam Fāniæ quā illius inimicam arbitrabantur: quodā in eā delato iudicio tradiderunt.
Hæc Fānia uirum cinium habuerat. Cū turbæ inter eos orirentur dotē amplissimā Fānia reposcebat. Tunc
marius sextum agens consulatum iudex in hac re præerat. Postq̄ cōpertum est Fāniam peccasse: cū uide-
ret marius uirum hanc talē suscepturum esse: ac diu cū ea uisurū: utrisq̄ grauiter se ferentibus uirum dotē
restituere: & mulierē propter adulterii crimen dānatam quatuor æreos soluere iussit. Fānia quāq̄ muliebri
affectu moueretur: tamē cū longe obliuioni iniuriā tradidisset: ut mariū prospexit atq̄ suscepit: cōsolā-
do diligenter eum curauit. marius quoq̄ illam laudibus prosequens bono animo esse iquit. p̄spexisse enī
sibi optimum signum adesse. hoc huiusmodi fuit. postq̄ marius in domum Fanniae adductus est patenti-
bus portis asinus cursu a propinquo fonte delatus intra ædes irruit & intuens mariū audentem primo e
conspectu stetit. deinde uoce ingenti emissa coram mariō laticia gestiuit atque exultauit. Quare marius
præterita animo cōiectans inquit magis mari q̄ terra a numine salutis signa sibi portendi: cū asinus aridū
cibū negligeret: & ab eo ad aquam diuerteret. Hæc cū ad Fanniam renuociarentur: ad ipsum concedēs in-
sit hostium claudi. postq̄ a principibus & a senatu minturnensium de mariō consiliū agitatū est: tandem
hanc sententiam cessere: ut confestim marius necaretur. Ex ciuibz qui rem conficeret neminem habue-
re. Sed eques gallicus genere uel cimbrus (nam de utrisq̄ legimus) assumpto gladio mariū petiit. Cubicu-
lus ubi marius seruabat subobscurus erat. Hic ferē īgētē flāmā ex oculis marii apparuisse militi: magnāq̄
uocē ex loco opaco exisse dicētē Tu hō necare Caiū mariū audes? Barbarus repēte p̄iecto in mediū gladio
portas erūpit: exclamatq̄ nō possū Caiū mariū morti tradere. Hac re oēs terror igens iuassit: deinde seipsum
accusātes q̄ ingrātū iniquūq̄ cōsilium egerāt: cōtra eū q̄ Italiā seruauisset: cui opē nō ferre nefas esset: poenitentia
ac misericordia erga mariū capti sunt. Eat igit̄ exul quo uelit alibi satū accepturus. Nos uero uota facie-
mus ne dii nobis irascātur. mariū egenū ac pauperē urbe emittūt. Hac mēte collecti minturnenses ad mari-
um cōtēdentes eūq̄ circūstantes cū illo ad mare p̄fiscuntur. Cū oēs diuerso studio obseq̄ p̄opto aio cura-
rent tēporis iterea imoratio facta ē Lucus maricus quē religiōe deorū idigenæ uenerabāt atq̄ obseruabāt
ad ea ferenda ad mare quæ secum Minturnenses comportauerant impedimento erat. Itaque circuire lucū

& longiorem ire uiam expediebat. Hac cunctatione detenti quidā ex senioribus exclamans iquit nullam uiam neque longiorem neque inaccessibilem esse dummodo Mariū seruemus: Qui ex rebus quæ ab ipsis ferebantur summens primus ad nauem iter ingreditur. Hac promptitudine confestim oibus una proficiscens iulii cuiusdam nauem Mario tradiderunt: qui postea sumptis tabellis omnia hæc ut gesta fuerāt litteris mandauit: & in templo tabellas scriptas exposuit. Hinc Marius secundo uento nauigans forte ad insulam Gnariam appulit: ubi cum Granium cæterosq; amicos conuenisset una in Libyam traiciebant. sed aquæ penuria defatigati siciliā apud Ericinum coacti petiere. Romanorū quæstor ea loca custodiens paululum absuit quin Marium cōprehenderet: interfecit uero ex his qui aqutum concesserant decē Marius ex industria recedens & pelagus legens Meuingamque insulā petens hic primū de salute filii eius una cum Cethego audiebat. Hinc habentes ad Iampsam numadam regem auxilia imploraturi contendunt cū quibus ubi paululum animi resumpsit Marius audere cōpit ex insula Carthaginem contēdere. Tunc Sextilius homo Romanus in Libya præturam agebat. Hic neq; officio neq; iniuria a Mario affectus tunc misericordia uictus aliqua iparte auxilio fuit. Statim Mario cū paucis in Libyam decessuro lictor occurrens cum e conspectu steterisset inquit Sextilius prætor o Mari in libyam uenire te prohibet: Si autē huic edito non obtemperaueris se decretum senatus uindicaturum: & te pro hoste Romanorum habiturū. Hæc cum Marius accepisset mœrore animi uoce intercepta cum lictorē horrēde inspiceret permultum temporis sermonem erumpere non potuit. Cum ille interrogaret quid prætori renunciaret ab imo pectore suspicrans inquit referas Caium Marium in ruinis Carthaginensibus exulem sedentem: sed non misere Sextilium inspecturum. Hac quidem uoce fortunam illius urbis & mutationem augurauit. Interea Iampsas numadum rex cum dubia consilia animi agitaret Marium iuniorem & socios honore afficiebat. Volentibus autem abire in medium causa aduducta tempora terebat: sed haud obscurum erat hac mora nihil nisi iniquum facturum. Verum id accidit quod ad salutem opportunum consentaneumq; foret: Nam Marii iunioris qui egregia facie erat quādam ex pellicibus regis præter existimationem agens mœrore afficiebatur. Hæc misericordia principium atq; occasionem amoris præbuit. In principio marius mulierē a se detrahebat: Sed ut fugæ nullam aliā esse uia animaduertit: & officia illius in se studiosiora fiebant: propter illiberalem uoluptatem: eam benigne allocutus & ab ipsa emissus ruptis amicitiae legibus ad marium seniore fugam arripuit. postq; adinuicem conuenere penes mare congregientes scorpionibus dimicantibus occurrunt. Hoc malum omen cū marius esse duceret repente nauem ingressi ad insulam Cercinam quæ nō multum ab Epyro distat traiecerat: & tantum maris anticipauerant quantum ipsis abeuntibus equites a rege ad locum missi unde cesserant prospiciebantur. Hoc discrimen immensum ut cætera effugiendū marius nitebatur Romæ fama dissipata erat Scyllā in agro boetio cum copiis mithridatis bellum agere. Cōsules inter se agentes seditionem ad arma capienda concesserant. & Octavius uictor euadens Cinnā tyrannidem exercere conantem urbe eiecerat: & loco eius Cornelium merulam consulem suffecerat. Cinna autem per cæteram Italiā copias cogens aduersus illos arma ferebat. Hæc cū marius accepisset e uestigio nauigandum putauit: Qui sumptis quibusdam equitibus mauriciis ex Libya necnō quibusdam ex his qui Italia cesserant non pluribus mille existentibus Thelamonium tyrrhenum oppidum traiecit. hic seruos libertate donauit. Colonis gloria marii excitis & ad mare concurrentibus persuasisq; iunioribus magnam manum breui marius collegit: & quadraginta naues armauit. Cum animaduertisset Octauium uirum optimum & æquis legibus imperare uolentem. Cinnam uero suspectum Scyllæ & arma contra instantem rempublicam ferentem: huic cū exercitu se socium adiungere animo instituit Itaq; nunciauit consuli pro uoluntate imperii eius omnia facturum. Cinna cū eum susceperet proconsulemq; diceret & fasces atq; alia magistratus insignia mitteret: Hæc ornamenta fortunæ eius non cōuenire marius inquit: qui cū uili ueste proluxa barba intonsisq; capillis semper uteretur ab eo die quo e Roma effugit: iā septuagesimum annū agens tardo ingressu gradiebatur. Cum uellet se miserabilem ostendere plus mansuetudinis i aspectu eius q̄ terroris miseri imiscebat Hæc mœsticia animum non placatum uerum exacerbātū mutatiōe regis effecit Postquā Cinnam salutauit militū animis obseruatis statim ad negocia pereagenda animum applicuit: & magnam rerum mutationes iniiecit. Primum enim direptis nauium cibariis & mercatoribus prædando spoliatis a foro rerum uānālium illos prohibuit. Deinde ad maritimas urbes nauigans illas sibi conciliauit: & tandem Hostia prodicionem occupata res ciuium diripuit & plurimos necauit. Cum pontes in flumine struxisse aditus qui ex mari hostibus patebant cedere iussit. Deinde ad urbem contendens non tantū imperitia atq; negligentia Octauii quantum inutili cura seruandarum legum mōtem ianiculum occupauit. Qui multis uolentibus ad libertatem seruos uocari ut leges diligissime coleret: inquit se patriam non daturum seruis: a qua Caius marius arceretur: postq; uero metellus eius metelli filius qui a mario expulsus i Libya militabat Romā contendit: & multo præstantior Octauio apparuit: milites dimisso Octauio ad illū contendunt: rogantes imperium capeßere & urbi salutem uendicare. longe enim peritum ducē atq; præstantiorem ad bellandū uincendūq; sibi asciscere uolebant. metello hoc modesto animo ferente ac dicente ut ad consulem concederent: ad hostes cessere metellus de republica diffidens abeundi consiliū statuit Octauium chaldæi ac uates quidam suis persuasionibus Romæ detinuerunt: tanquam ibi manere & nusquam discedere opere precium extaret. Hic uir cum iter alia Romanarum obseruantissimis legum esset: & præsertim formam consulatus circa mores patrios ac leges tanquam non primitatis litteris inexorabiliter custodiret: negligētia quadam rempublicam gubernauit: qui plurimum temporis perstigatores & uates potiusquam per uiros in republica & in re militari uersatos imperium administrauit. Hunc priusquā marius aduentaret a suggesto deuulsum uulneribus confosum præmissi milites trucidauerunt. Fama est

singraphum chaldaicum in sinu eius repertum fuisse. Hæc res multum admirationis in se habuit: quod ex duobus clarissimis imperatoribus Marius qui uaticinia non contēdebat secundas res habuerit: Octauius uero mortē obierit. Cum hoc modo repositum haberet: senatus frequens per legatos Cinna & Marium orabat: uti ciuibus ueniam impartirent. Itaque Cinna tanquam consul in sella consulari sedens atque iura dicēs legis humanissimè nra praebebat. Marius uero cum iuxta sellam tacitus adstaret. apparebat semper regido ac retro eius aspectu & facie uestigio inaudita cæde urbem repleturum. Postquam surrexere Cinna militibus septus incedebant. Marius uero cum apud portas stetit irā dissimulans inquit exulem se esse: & patria per legibus arceri: si quis opera sua indigeret opus esse legem antiquare: ut se uirum iustum & liberum redisset in urbem ostēderet: populum in forum accersit & coram tribus aut quatuor lapillos & suffragia ferri iussit. Dimittens dissimulationem atque fucam illam: de exilio orationē satellitibus stipatus gradiebatur: & electis militibus ex seruis praeuentitiis qui præcipres appellabantur sepiebatur. hi quidē aut iubente Mario aut nutum faciente multorum strage manus suas inquinauere. Tandē Acharium uirum senatorium atque militarem occurrentem Mario sed nihil salutis impartientem coram Mario gladiis confecerunt. signum enim dederat uti omnes occurrentes quos ipse non salutaret: & omnes quorum saluti non responderet in uis necarent. Quare amici moesticia simul & horrore animo agitabatur quotiens homines Mario occurrentes appropinquabant. Multis interfectis iam Cinnae aures ululatu & cædis clamoribus strepebāt. Marius animum idies magis efferatū habens cædēq; sitiens omnia suspecta scrutabatur. Ita per omnes uias per omnem urbem ab insequentibus & uenantibus fugientes latentesq; discursum est. Accusabantur hostipitalitatis & amicitiae iura quod nihil fidei in secunda fortuna retinebant. Nam pauci fuere qui amicos ad se fugientes non perderent. Itaque admiratione ac laude digni fuere Cornuti cuiusdam serui. qui cum in ædibus hæc suū ocululiffent. cadauer quoddam ex multitudine cælorum surreptum collo suspendentes atque aureum anulū apponentes ficto funere illum satellitibus Marii ostenderunt. De hac re cum nemo in suspicionē ueniret: Cornutus a seruis in Gallia dellatus est. M. Antonius orator optimo & iam amico functus infeliciter obiit. Nam uir quidam & pauper & populariter cum laeto uultu suscepisset Antonium uirum romanorum primum ad uicinum cauponē emendi gratia uini seruum misit. Cum seruus uinum diligentius degustaret dixissetque de suauiori ad se portari: caupo inquit quod ægritudine uexatus optimum uinum & non pro more noui ac popolare emerat. Ille cum inconsulto ac simpliciter tanquam ad familiarē & ad amicū hominē loquatur diceretque hæc apud se. M. Antonium Marii gladios fugientē ac latentē habere: caupo ipse ac nefarius ut abiit seruus ad Marium cōnantē e uestigio contendens. M. Antonium ei traditurum pollicetur. Marius postquam hæc accepit fertur uehementer exclamasse & manibus propter læticiā plausum fecisse: paululumque abfuisse: quin ipse exurgens ad locum ubi erat Antonius concederet. Amicis ne pergeret arcentibus eū: ad Antonium detrunca dum cum militibus Annium mittit. Ut igitur ad locum uentum est ad porta subsistens Annius milites per scalas thalamum irrumpere iubet. Illi ut coram Antonio steterunt alter alterum ad cædē prouocabat. Antonius orare incipiens adeo suauis a dulcis & iocunda erat eius oratio ad milites ut nec deuitaret. Nemo enim ex militibus Antonium tangere aut torue aspicere audebat: sed defixo in terrā uultu omnes collachrymabantur. Sic cum immoratio redeundi a militibus facta esset: Annius ascendens Antonium orantē: milites uero deterritos atque ab eo persuasos offendit. Itaque conuicio acriter illos insequens atque irruens ipse Antonium cauponem obruncauit. Catulus lutatius qui marii collega fuerat & de cimbris cum eo triumphū egerat: postquam Marius pro Catulo rogantibus inquit mori oportere inclusus domi accensis carbonibus se suffocauit. Truncatis corporibus in uiam proiectis calcatisque homines non misericordia uerum horrore atque tremore ipsius aspectu omnes perculiebantur. Sed quod magno dolore populum excruciat erat Gardianorum petulantia. Nam postquam dominos iugulauerant in exercenda uenere pueris pro mulieribus utebatur: & heris uicinis miscbantur. Qui omnia diripientes & rapina & cæde perturbantes comprehendere non poterant: quousque milites Cinnae & sertorii contra illos in castris dormientes impetum fecere atque eos necauere. interea tanquam omnibus commutatis undique fama orta est scyllam bellum mithridaticum cofecisse: & prouinciis occupatis cum magna manu Romam contendere. Hic rumor effecit: ut ferrum a cæde nefanda paululum arceretur quod bellum in eos Romani ingens conuerti arbitrabantur. itaque Marius septimo consul designatus est. & con Calendis ianuariis quæ principia sunt anni magistratum inisset: sextum Lucium quendam præcipitem dedit: quod ipsi & urbi ad futuras calamitates magnum portentum esse cōiectura assequabatur. ipse autem Marius iam laboribus corporis & animi sollicitudine tanquam inhausta aquis scapha repletus ad tanta munimina noui belli nouorumque certaminum perterritus quod multa picula expertus fuerat: Hanc re animi fero: ciam amiserat: existans non contra Octauium & merulam instabilis ac seditiosa turba prætores: sed in eum discrimen futurum. Nam scylla qui ipsum Marium expulerat patria nunc autem mithridatem ad Euxinum portum fugire compulerat Romam repetebat. Huiusmodi mentis agitationibus uexatus Marius cum ante oculis longos errores exiliaque ac pericula maris & terre adduceret: in uarias dubiasque partes distrahebat: & nocturnis turbulentisq; insonnis terrebatur. Videbatur enim quendam continuo audire dicentē dura esse cubilia leonis. sed maxime uigilias pertimescens in tēpestis porationibus atque ebrietatibus præter ætatis dignitatem indulgebat: tanquam per somnum animi cogitationes uitaturus esset. Tandē cum quidam renunciaret ea quæ apud mare gerebantur nouis timoribus percussus partim futura timens: partim tanquam præsentium societate male affectus paulopost (ut Possidonius philosophus scribit) ex illo laborare coepit. ipse cum iam in malā ualitudinē incidisset: secum differebat de his rebus quibus in senectute uenerat. C. autem Piso uir historicus memoriae litereque tradidit Marium post cenam cum amicis deambulante in sermonē de rebus ab eo gestis uenisse: & a rerum primordiis incipientē sepiusque de utraque fortuna disputantem dixisse non sane mentis hominem esse

qui fortunæ sese committeret. post hæc appellatis læto uultu qui aderant cum per septem dies paulatim deficeret diem suum obiit. Quidam ferunt eius ambitionem in ipsa mala ualitudine omnino detestam in uanam spem euasisse. putabat enim se in bello mithridatico imperatorem fore. Deinde quæadmodum ipso languore corporis accidere solet: uarias in corpore mutationes cum gemitu atque multis ululatibus patiebatur. Sic adeo ingens cupiditas magistratus illius belli eum caperat: ut nulla consulatione curari posset. Duo-
desseptuaginta annis natus erat cum morte obiit. Primus autem fuit qui septimum consulatum attigisset: qui cum domum magnificè struxisset quæ multis regibus adibus clarior exstabat fortunam suam crudelem appellabat: quod priusque consilia ac desideria sua peregisset mortem obiret. Plato quidem circa ea tempora quibus defunctus est suo genio atque fortunæ gratias egit. Primum quod homo & non bestia: secundo quod græcus & non barbarus natus esset: tertio quod per Socratis tempora ætate ageret. Ferunt Tharseum Antipatrum cum prope mortem in sermonem ueniret: de his quæ prospere sibi successerant haud oblitum fuisse nauigationis quæ e domo Athenas habuerat tam magnas gratias cumulatissimamque officiorum retributionem optimæ eius fortunæ referendam duceret: & usque ad obitum in memoria officia retineret: quia nullum Thesaurum bonorum omnibus natura stabilius impartiunt: Eorum uero qui & memoria & ingenio tardi sepe res gestæ tabescunt: Quapropter nihil retinentes bonorum uacui spei autem plene presentibus rebus neglectis ad fortunam oculis intendunt profecto hæc fortia prohibere: illa uero auferre non potest. sed tamē hoc quod fortuna est tamque alienum omittentes illud ipsum in certum seminare: atque similia animo patiuntur. Nam potiusque disciplinam atque sapientiæ studia ad firmam tutandaque bona extrema consequi uelint. Hæc bona fortunæ cumulat comodaque ex illis suscipientes expellere ita: bilem animi cupiditate non possunt. Mortem igitur obiit marius septimo & decimo die septimi eius consularis: quæ statim romam magno gaudio atque exultatione effecit: quod graui tyrannide liberata fuisset. sed tantum crudelitatis marius iunioris marii filius ostendit primores atque optimates trucidans: ut intra paucos dies reuiuiscens senis tyrannidem Romani sentirent: Qui cum audacia insignis esset & pericula itrepide adiret in principio filius martis uocitabatur. At cum statim ex rebus gestis accusaretur filius ueneris nuncupabatur: Tamen cum per scylla obsideretur extrema omnia tentans ut euaderet cum nullo modo effugere posset seipsum necauit.

EVMENIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINUM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

EVmeni Cardiano patrem fuisse dvres historicvs scriptum reliquit: qui in Cherroneso propter rei familiaris angustias ex uelutis uictum queritaret: Eumenem tamen litterarum studiis ac palaestra liberaliter eruditum. is cum puer esset eo Philippum aduentasse: quod dum potum puerorum & adolescentium Cardianorum luctas & certamina spectaret: iter illos strenue obseruatum Eumenem eius prudentia & fortitudine delectatum Philippum: illum sibi desumpsisse. Verum enim uero longe probabiliora dicere uidentur qui Eumenem hospitii & amicitiae prenae causa Philippo ad aliorum praefectum perhibet. Mor-
tuo Philippo cum inter aequales Alexandri nemini prudentia aut fide secundus haberetur Archigramateus id est scribarum princeps uocabatur. Ex his qui Alexandro amicitia & consuetudine iunctissimi essent adeo ampliores consecutus est honores: ut in expeditione indiae magnis cum copiis per se imperator emitteretur: & pericula praefecturam acciperet: cum & in Ephesionis uita functi locum Perdicas successit. Quocirca Macedones regibus praefectum stipatoribus Neoptolomum derisioni habebant: quod extincto Alexandro dictitarent: se quidem clypeo atque hasta: Eumenem uero stilo ac tabellis sequi solere. liquidem Eumenem cum aliis honestissimis rebus: tum uero ea dignitate affectum ut necessitudine matrimonii sibi deuictum faceret. Cum. n. Alexander primus in Asia mulierem Barsinam Artabazum filiam ignouisset: ex qua filium Herculem suscepit: huiusce sorores alteram quidem Apamiam Ptolomeo: alteram Barsinam Eumeni tradiderat quod tempore et reliquas aequalibus suis Persicas uirgines in coniugium dispartiens collocabat. haud. n. usque adeo integra necessitudo fuit: quod Alexander plerumque aduersatus magnam Ephesiois gratiam: idignabundus Eumenes & Alexandrum una cum Moxone ueniens uociferari cepit: quod abiectis e manibus armis Tibiam Tragœdiam canere praestaret. id autem moleste ferens Alexander Ephesionem conuictis insectatus est. Ceterum acta statim poenitentia grauer succensuit Eumeni quod per contumeliam magis & libertatem loquendi eo ser-
monis genere usus esset Deinde Nearchum ad exterius mare cum classe dimittens ab amicis pecuniam conquirebat. Frat. n. per id tempus inanis regia. Eumenes igitur trecenta petitis talenta cetera duntaxat exhibuit: tenuitque & magno cum labore suis ex dispensatoribus eam summam curasse dicitur Ceterum Alexander ea neque improbens neque suscipiens seruis occultos ignes tabernaculis subiiceret edixit. Volebat. n. ut cum ex incendio exportaretur argentum. hoc fallax deprehenderetur in crimine: prius tamen quam afferre opem ualeret exustum esse tabernaculum. Quare res Alexander poenitenti causam attulit eius consumptis in igni codicibus. Quod autem auri & argenti ex flamma in unum conpertum est mille talentum summam excessit ex quibus ne minimam quidem partem accepit ceterum datis ad cunctos praetores & prouinciarum praesides litteris ut in ceteris exemplaria librorum ad se mitterentur effecit: quare omnia iussus accepit Eumenes. Rursus iter se & Ephesionem orra de munere contentione: cum multa male audisset multaque male dixisset: eo quidem tempore nihil a rege minus accepit. Paulo uero post ut primum Ephesio excessit e uita: Rex dolore uehementer afflictus: cum omnes uiuentis inuidos ac mortuo insultantes grauissimis & asperissimis uerbis insectabatur. Tum uero maxime in Eumenem suspitiones agitabat illa saepenumero conuicta & disceptationes obiectas Attila callidus & ad persuadendum idoneus ut unde perniciem senserat inde sibi salutem compararet: nouam agref-
sus est rationem. Ad eam. n. gratiam & honorem confugit: quos in Ephesione Alexander facitabat. Eius namque gene-
f iii

ris decora excogitabat: quæ defunctū honestare posse uidebantur. Plurima ad instruendū sepulchrū effusi-
sime ac prōptissimo sane animo pecunias ipartiens. Post Alexandri mortē orta iter milites & æquales eius
seditione: his quidē Eumenes cōsiliū ad sententiā ipartiebat: cū tamē oratione cōis & priuatus esset: haud
enī sibi homini sane peregrino pertinere uidebatur: ut de macedonū cōtrouersis nimis inquirat: curiosus
q̃ sit. Reliquis subinde ex Babylonis instructis aequalibus ipse relictus iube plurimos peditū lenit & ad
res cōponendans mitiores reddidit. Postea uero q̃duces in mutuā diuincti cōcordiā pristinos deposuere
tumultus: Eumenes Cappadociam Paphlagoniam & subiectam mari Pontico regionem usq; Trapez-
zuntē suscepit: quæ nec dum macedonico suberat imperio. Eam enim Ariarates rex habebat. Itaq; de-
cretum est ut Leonatus & Antigonus manu magna ad se deductū Eumenē ilius præfectū regionis decla-
rarent: Cæterū Antigonus iā elatus & oīa per cōrēptū hñs Perdica scripta neglexit. Leonatus uero Eume-
nis gratia expeditione suscepta ex superioribus locis descendit i Phrygiā. Interea Hecateus Cardaianorū
tyrannus Leonato congressus orabat Antipatro & Macedonibus ad Lamiā obsessis opem afferret. Quat-
ad traiciendū permotus secū etiā inuitabat Eumenē: quē p id tempus conciliabat Hecateo. Erat. n. iter eos
simulas quā in patriā propter urbanas cōtentiones contraxerāt. Nā multoties Eumenes Hecateū q̃ rēp-
per iniquū occupauerat dominatū palā accusarat: Alexandrūq; ad restituendā Cardianis libertatē puocau-
erat: quapropter nunc Eumenē illam aduersus græcos expeditionē recusantē præsertim cū sese Antipatrū
reformidare diceret: nec dudū sibi inimicus & nunc morē gerens Hecateo ipsum necaret. Leonatus ei fidē
hñs suū omne sibi cōsiliū apparuit: spe quidē sese opē afferre dictitans. Macedoniæ principatū statū ut tra-
iecisset: uendicare cōstituerat: subinde nōnullas Cleopatraz: ea autē Alexandri magni terror erat: cōmōstrat
epistolas: quibus futura uxor eum palā accersebat. Verū Eumenes seu Antipatrum pertiesceret: seu Leona-
tum insanum ac incerto uehementiori q̃ refertū aio cognosceret suis acceptis militibus nocte discessit. habe-
bat enim trecētos equites ex his autē quos a pueritia instruxerat Alexander ducētos armatos: in argenti ue-
rationē talentū quinq; milia. Hoc pacto fuga sese ad Perdica subtrahens: ac Leonati cōsilia detegens statū
apud illū amplissimus factus est: & in principandi societate adscitus. Haud longe post cū militaribus copiis
in Capadociā & præsentē & exercitū ductate Perdica deductus est. Tū capto Anarathe rege & regione in
potestatē redacta Satrapes hoc est loccorū perfectus designatur. Dehinc urbes amicis comendat arcibus
custodens iponit: quiq; iuri dicendo & rebus administrandis præessent ex sententia reliquit. Cū interim
Perdicas omnē rerum earum curam abiiceret: eo exercitum ducente una profectus est Eumenes omni il-
lum indulgentiæ cultu prosequens: cū nulla ex parte cæteris postriorē regibus se esse cuperet. Cæterū Per-
dicas cū ea quæ instituerat p seipsum trāsferre posse cōsideret: quæ autē reliquerat ipigrū ac fidelē cōserua-
torem postulare censeret: ex Cilicia remisit Eumenē: uerbo quidē ut suā ad præfecturā reuerteret: Re autē
uera ut perturbatā a Neoptolomo & sibi finitimā Armeniā pacatā præberet. Hūc autē quāq; insolētia quā-
dā & iam tumescentē aio suauissimis tamē uerbis & morū facilitate retinere tētabat Eumenes. Cūq; Phala-
gem Macedonicā elato spiritu ac ferocē inuenisset: ut equestri robore quasi firmamēto instructiorē redde-
ret: potentissimos incolarū equites tributorū uacatione ac imunitate donauit: tū suis quos fide spectatos
habebat equos emptos impertiit: eorū quidem animos honoribus ac donis incitans corpora uero nunc
mouēdo nunc exercendo ad perferendos labores ipigra efficiens: adeo ut cū stupore tū audacia Macedo-
nes afficerentur: cum trecentorum & sex milū equitū circa Eumenē numerū breui conspicerent. Postea q̃
Antipater & Cratherus grācia potiti Perdica regnū uastaturi in Asiam traiecerunt: cū irruptionē in Cap-
padociā facturi nunciarentur Perdicas expeditionē in Ptolomeum: cui ægyptus sorte euenerat agens: Eu-
menem omniū quæ in Armenia quæq; in Cappadocia fuerant copiarū ducem & imperatorē creauit. His
cede rebus litteras edidit quibus Aletā fratrē ac Neoptolomū Eumeni parere: Eumenē autē rebus p arbi-
trio uti iubebat. Aletas itaque sese arma sumpturum haud dissimulanter negauit. Eos enim Macedones q̃
secum militarent cū Antipatro dimicare uereri: Cratherum autem propter caritatem etiā suscipere paratū
simos. At uero Neoptolomus prodicionem quam ne occultare quidem potuit in Eumenem ordiebat.
Vocatus quoq; non solū nō audiuit: sed etiam aduersos instruxit milites: Hic primū Eumenes sui appar-
tus & pudentiæ fructū collegit. Siquidē uictō eius peditatu p equites Neoptolomū uertit in fugā: oēs eius
sarcinas corripens: tū ad insectandū pfulsā Phalangi cū totis adequi uitaasset uiribus uictos positos armis
iurare coegit cū eo se militaturos. Neoptolomus igit paucis ex fuga collectis se ad Cratheg & Antipatrū
recepit. A quibus ad Eumenē missi legati ut se cū illis coniungeret: puocabāt. Frueretur quidē quos ex præ-
fecturis percipiebat fructibus militias ab eis atq; agros habiturus Antipatro amico pro hoste futuro acce-
deret: quod Cratheri familiaritatē i inimicitia haud sane cōuenteret. Quibus auditis Eumenes minime fie-
ri pōt inq̃: ut nouā impræsentia cū Antipatro creetis amicitia cū quo ueteres inimicitias gero: quando il-
lū amicis & hostibus uti uideo: seq̃ ut Perdica Cratherū cōciliet & ad æqua omnia atq; iustissima comun-
gat paratum: ei præterea qui pro dominātis auaricia ulla sit oppressus iniuria quoad spiritus suos reget at-
tus futūq; auxilio corpusq; ac uita potius positurū esse q̃ fidē. His attente acceptis Antipater de rerū summa
cōsiliū agittabat. Neoptolomus ad eos cōfrugiens de prælio certiores facit: & cō utrūq; tū uero Cratherū
ut auxiliū sibi ferant orat. Eū nanq; magno Macedonibus esse desiderio: ut modo pileum eius spectent &
uocē ex audiant: ad se nō mediocri uenturos ipetū. Sane. n. grande Cratheri nomē erat. Et in eū post Alexā-
dri mortē multitudinis animi mira caritate inclinabātur. Tenebat siquidem memoria eū q̃ plures i Alexā-
drū inimicitias pro eorū salute suscepisse. Cūq; procliuius ad Persicos ritus deferretur: obstinisse ac ciuibus
suis quos per molliciē & insolentiā cōtumeliose tractatos cernebat præsidio fuisse. Quocirca misso tunc in
Ciliciam Antipatro. Cratherus cū magna copiarum parte & Neoptolomo cōtra Eumenē pfectus ē ratus

isecturū & neminē expectātem ac ex recenti uictoria inter pocula sum dissipatis obuersatū sese facturū icur sum. Qua quidem in re q̄ Eumenes illius præsenserit ipetum ocyusq̄ sese instructum præstiterit uti intenti & uigilātis imperatoris ita non summi sane acuminis opposueris. Cæterū etiā quæ sibi adnecta erant: hostibus & duci opulente: & eā comilitonibus suis opinionē incussisse: ut se cū Crathero prælium inituros esse nescirent: hoc ipsum peculiare imperatoris officiū fuisse dixerim. Rumorē itaq̄ disseminat. Neptolomū acti grem cū Paphlaagonū & Cappadociū equitatu rursus ad uentare. Cū castra noctu mouere instituisset: i somnis noua quædā occurrit imago. Videre nanq̄ uidebatur geminos Alexandros inter se ad dimicandū instructos cū uni uterq̄ Phalangī præfesset: alteri deinde Mineruā alteri Cererē sublidio aduentasse. Acricō misso prælīo superatos quibus socia Minerua fuerat. Tū uictori Cererē spiccam interuissē coronā. Exigitur ipsa somniū coniectans ad se pertinere interpretatus: se quidē pro fertilissimis agris & magnā per id tēpus & bonā in spicis uaginis frugē habētibus dimicare: oīa seminata passim esse speciosam uberti pubescentiū caporum faciem ipsa pace præbete. Ad id autē confirmator factus est: Vbi aduersariis signum belli Mineruam & alexandrū esse certior est factus est. Quamobrē suis Cererē & Alexandrū belli signū exhibens omnes spicarum fertis illigatos arma spicis iubet inuoluere. Multotiēs impulsus est: ut suis ducibus & præfēctis militaribus aperiret: quibus cū bellandū esset: ne solus tantæ necessitatis arcanum cælatum comprimeret: consilio tamē præstare & menti periculum credere satis uisum est. In Cratheriū neminē quidem Macedonū sed mercenarios equites male ac uigintiquatuor e regione locat: quibus Artabazi filius Pharnabazus & Phoenix tenedius præerant: quos ut primū hostis in conspectum uenissent incitatis ferri cursibus iubet: atq̄ nullis editis uocibus non regrediēdi spacio dato nō misso suscepto præcone manū derepēte conferre. Valde enim pertimuerat ne Macedones cognito Crathero ad eū transfugerēt. Ipse ex equitū robore trecētis in agmine instructis adequitat: in cornu dextro Neoptolomū inuasurus. Vbi autē medius superatus clius prospectū sui hostibus præbuit: citatū uehementissime faciunt ipetum. Ea res magnū Crathero stuporē incussit: qui multa in Neoptolomū acerbē & cōrumeliose inuectus: q̄ ab eo de Macedonū defectione fraudatus esset: suos ad capefendū fortiter pugnam adhortatus incurrit. Primis ingressibus & quidē grauissimis cū post fractas hastas strictis decertare gladiis cœpissent: Cratherus haud sane dedecorū fuit Alexandro. at uero prostratis plurimis multotiēs etiā uersis in fugā aduersariis cū ex Thrace quodam ex transuerso adequitante confauciaretur: ex eqno dilapsus est. quod cū cæteros transcurrētes latuisset: Gorgias dux Eumenianus agnouit. Is ab equo descendens corpori iā male se habenti & pacerbos dolores pereunti custodem se constituit. Dum hæc aguntur Neoptolomus & Eumenes mutuis inter se odiis & diutina flagrantēs ira congregiūtur: duobus quidē cōcursibus: cū se se minus cōspectassent: tertio cogniti nudis ensibus sublato clamore statim equos i se cōscitāt: quibus more triremium in summa collis manibus se mutuis lora omittentes captant. cassides detrahunt. Thoraces ex humeris discerpunt. Sic igitur in mutuos laniatus intenti subterfugientibus equis ad terrā corruunt. ibi diu multūq̄ luctantes Eumenes exurgenti prius Neoptolomo sub genu uulnus influxit: quo debilitatus alteri inixus totis se uiribus in arduum & erectum turbatur Eumenē: ictus tamē haud letiferos incutiens accepta in ceruice plaga protēsus concidit: Eumenes uetustis odiis & iracundia probris carpere arma detrahē: cum interim gladiū tenens sensim sub Thorace Eumenē in igne confauciat: uulnus ex percursoris ibecillitate nō sane profundū terrore plus habuit q̄ detrimenti. Raptis dehinc ex interfecto spoliis propter crurum & lacertorum uulnera se grauiter habebat. Reiectus tamē in equum hostibus alterū in sectatus est cornu. Cæterū audita Cratheri morte celer aduolans ubi spirantē adhuc intelligentēq̄ cōspexit: descendit & multis lachrymis iniecta dextra multa inuectus i neoptolomū & suā uehementē sortē & propriā miseratus est necessitatē: p̄ q̄nā eo deductus esset ut uel tā fœda hōi per amicitia cōsuetudinēq̄ coniūcto isfligeret: uel ab eo pateref. Eumenes hoc prælīo decē ferme post alterū diebus uictor magnā ex eo sibi gloriā & amplitudinē cōparauit: q̄ nonnulla per sapientiā: quædā per fortitudinē cōfecisset: plurimā etiā penes hostes & socios inuidiā & odiū plane contraxerat: q̄ uir peregrinus atq̄ aduena armis & māibus Macedonū primariū ex eis & splendore præstantissimū cōfodisset. q̄ si prius de Cratheri cæde ad Perdica peruenisset: nemo illā inter Macedones potentia su perasset. Biduo autē postq̄ Perdicas per seditionē in ægypto esset obruncatus: huius prælīi rumor i castra delatus est. Quocirca indignati statim Macedones Eumenē mortis rege faciunt: & suscepti in eū belli ducem una cū Antipatro antigonū creant. Eumenes postmodū i regia eqnorū armēta quæ circa idā pascebātur i cidens sumpris ad ulum equis: rationē magistris pabuli descriptā misit. Quo audito risisse ferunt antipatrum tantā Eumenis prouidētiā admirantē: cū regis de rebus rationē aut reditu: aut acceptu: sperarit Cupiebat autē Eumenes circa Sardis uictorio so potēs equitatu itra Lydiæ capos depugnare: simulq̄ suas & cleopatæ copias ostentare glorians ea deinde rogitante. pertimerat enī ne illā ex Antipatro criminatio nem culpam ue capefferet: superiorē petens Phrygiā intra celenas hybernauit. Vbi cū alchetā Polomonem & Docimū de imperio cōtra eū cōtendentes offendisset: hoc illud est iquit: quod dici solet nulla perniciē ratio est. Deinde pollicitus intra triduum stipendio militibus redditu: Villas eis & mitiora agri loca mortalis ab Eūrtene istrumētis: & machinamētis illa ui & absidiōe expugnātes ex rebus captiuis debitā militibus mercedē ipeierūt. Hæc res adeo magnā Eumeni beniuolentiā cōparauit: ut cū epistolæ castris aliquando ab hostibus disiectæ cōparuissent: qua centū talenta & amplissimos illis polliciebātur honores: qui Eumenē trucidassent: maiorem immodum macedones instigati sunt. Decretū igitur faciūt ut ex principibus mille milites ad corporis custodiam cōstituantur: euntibus in orbem pro sua uice uigiliis illi subinde eos ab Eumene honores magna cum caritate capiebant: quorum regum familiares assolent. Eumenes nāq̄ purpu

reos apices & chlamydes: quod quidē apud Macedones egregium regis munus habetur) donare poterat quibus tenue ac pusillum est ingenium: hi ab secundo successu rerum leuitate ac elatis extoluntur animis ita ut cū rebus ab excellis conuersos in se habent oculos magnitudinis aliquid & excellentiæ nacti uideantur. Verum autē magnus animus & constans afflictis magis rebus aduersisq; dignoscitur: qualis Eumenes fuit. Nā in consiliis cappadociæ prodicione superatus fugatusq; ab Antigono: nō ante fugientem ad hostes proditorum omisit: q̄ patibulo captum suffixerit. Is ex fuga contrario insectantibus cursu clam iter cōuertens ad pugnae locū profectus castra posuit: ubi collecta intersectorum corpora ex effractis circūiacentiū uilarum foribus concremauit: conditisq; seorsum primoribus seorsum plæbeis omnis aggerans tumulos inde discessit. Quocirca aduentantem postmodū Antigonom hominis audaciam & constantiā admiratū. Postea in antigoni sarcinas & prædam incidens plurima quidem ingenuorū corpora plurima quoq; leuorum ingentes opes ex tātis præliis & discursionibus coaceruatas cum eas facile diripere posset: uertitus est ne tantis locupletatos spoliis cōmilitones ad fugam grauiiores & ad subeundos errores meliores fieret & ad tolerandum tempus in quo omnem spem belli collocauerat. Tādē repressurus Antigonom: ubi uero ita presentes & ad diripiendū propinquas opes cernit ut Macedones aperte ihibere graue sit: Equis obiacere pabulum & corpora curare imperat: & sic in hostes cōmearent. clam deinde ad Menandrum submittit: qui sarcinis hostilibus præfectus erat: Magnam se de illo proueteri consuetudine atq; amicitia curam suscepisse. Proinde animaduertere mouet ut celerius liceat ex inferioribus locis ad incursiones expositis ad proximas montis radices cōcedat. atq; nullos equites nulli circūacti agminis icursus expauescat. Id autē periculum ut primum Menāder intellexit abscessitq; Eumenes missis palam speculatoribus armari milites & frenati equos iubet perinde ac ducturus in hostem. Vt autē menandrum ad iniqua cōfugisse loca a speculatoribus renunciatum est: Eumenes ingenti simulato mærore suos introduxit. Hæc ad Antigonū postmodū testante Menādō Macedones Eumenē magnopere collaudasse: & mitiores in eū animos suscepisse fertur: q̄ eum eorum liberos in seruitutem redigere: & uxores probro hñe potuisset: pepercisset, omisitq; quibus Antigonus ille inquit o beati homines haud nostri sane cura res nostras omisit. Verū uero ne suæ compedes fugæ adiicerentur: pertimuit. Dehinc circūuagari & subterfugere coactus Eumenes magna suorum cōmilitonū parti ut abiret persuadebat: siue ideorum caritate diceret: siue trahere secum eos consilium non esset: quos ad conferendam quidē manum per paucos: ad occultandam autē fugam per nios intelligeret. Tum fugiens sese cū quingentis equitibus & peditibus ducentis ad Norā recepit. is autē in Cappadociæ ac Laconix confinibus locusest. Hinc denuo quisq; ex amicis & iniquitatis locoq; & durissimæ uitæ ipatients misum fieri orauit benigne ac gratiose allocutus abire finit. aduentans postmodū Antigonus Eumenem ab obsidione ad colloquium exciuit: Cui Eumenes ita respōdit: complures familiares Antigoni & duces esse. post se uero ex eis quorū ipse defensor ē. esse neminem. Quocirca si colloquia inter se fieri cupiat: obsides ad se mittat. Cū autem Antigonus ut potētiori Eumenem uerba facere iuberet: nullum inquit me ipso potentiorē esse arbitror: quoad huius gladii fuero dominus. Antigono tamē nepotē Ptolomeū prout poposcerat Eumenes eum ad locum mittente descendit: tibi per mutuos cōplexus amice & familiariter data acceptaq; salute congressi sunt: ut qui plurimo usu & consuetudine inuicē iuncti essent inter multa colloquia cū eumenes nullam de pace aut sui tutela mentionem introduceret: Cæterum præfecturas sibi firmari aut restitui dona postularet: præsentis caput admiratio ingēti hominis spiritu & animi robore delectatos: frequens simul macedonum concursus factus est: qui aspectandi hominis desiderio afficiebātur etenim post occisum Cratherum nulla de altero tanta i castris crebuerat oratio. Verum Antigonus aliquid illi uiolentum metuens: primum quidem aduentātes clamore submouere & irruētes ferire saxis: Deniq; manibus amplexatus eumenē: repulsa. per satellites turba: eū uix in tuta restituit. Dehinc cunctis ad Noram muris: & relicto ibi presidio reliquum abduxit exercitum. Obfessus igitur eumenes q̄ eo in loco præter Annonā ubertim quidē aquas & salusui cōdimētū hñer: tñ hisce de rebus hilarē locis uiuēdi cōsuetudinē i struxit eis ad mensā & cōuiuii partitus escas: eas iteri lepore & sermonū grā & comitate cōdiens. erat autē eumenis aspectus pquāsuauis: nō ut hoīs bellicosi & plurimū armis attriti. At ppolitus & iuuenili decore i signis: uniuerſa statura mēbris ac pportiōe sane mirifica pde ac singulari artis diligētia cōparatis ui quoq; nō magā orandi consecutus: facundus tamē & dulcis erat eloquio: quē admodū ex eius epistolis coniecturā fieri licet Durāte obsidionis tēpore plurimis oīum locus angustissimus suos magno afficiebat detrimēto: pabulū & ipsi & equi per summū ociū capiebant. Cū igitur Eumenes ne per delidiā itabescerent. remediū adhibere uellet: & ad fugā quodammodo expeditos si qua obueniret occasio redere habitaculum cubitorum quatordecim longitudine quod eo in loco erat amplissimū ad hoīum deambulationem designauit: ubi corpus agitare iubebātur. Equos autē ad rectū magna per lora collo religatos rotisq; in sublime suscitatos crigebat: ita ut posterioribus quidē pedibus terræ niterētur Anterioribus autē summa uix ungula pertingerent. Quibus hunc in modū suspensis stabularii nunc clamore nunc scuthica i stantes: adeo instigabant: ut animis & indignatione reſerti postremis quidē insilirent pedibus. dūq; altiores humi sistere cōcupiscerent: solum pulsantes totum corpus agitantes plurimo cū anhelitu sudorē effunderent. ea res ad roboris. & uelocitatis exercitiū sane nō incōmoda. hordeaq; minuti attrita in escā obiciebant ut & citius cōficerent: & melius digerēt. Interea p obsidionis morā antigonus uita fundum i macedonia cum accepisset antipatrum: & ppter Cassandri & Polipercātis seditiōes res pturbari nō parua sane spe i uniuerſum aio cōplexus iperium: & ad res gerēdas adiutorē eumenē hñe statuit. Quocirca missō Hieroni mo i dūtiis cum eumene fecit: prius tamē iure iurādo pposito: q̄ cū emādaſſet eumenes: apud obſidētes macedones iudiciū faciēdum permisit uter eorū maiori aq̄uitate præditus eſſet antigonus enī delibera

di tantū modo nominis gratia: initio facta de rebus montone reliquum in seipsum obstringebat iusiuran-
dum. Eumenes autem primā quidē post regum nomina in iureiurando cōscripsit Olympiadē. postmodū
sefe nō soli quidē Antigono beniuolum fore iuratus est neq; ipsius hostē pro hoste & amicū pro amico ha-
biturum esse: sed & Olympiadi ac regibus sacramentū referebat. Ea cum iustiora censerentur macedones
adacti in hæc uerba Eumenis sacramento obfidiōne solutam fecere: Ad Antigonom ut idē iuramenti ge-
nus referret Eumeni mitentes Eumenes iterum quos ad Noram cappadoces habebat obsides restituit: ac
ceptis pro redēptione iumentis equis & tentoriis: tunc congregatis militibus qui ex fuga pallantes i regio-
ne uagabantur ad mille conuocauit equites: quos fugæ socios hñs ob Antigoni metū euasit. Ille. n. suscep-
turi iurandi emendatione: nō solum Eumenē denuo angī obfidiōne iubebat: Verum etiā acerbissimas
macedonibus litteras misit. Insurgentem ad Eumenem Macedoniā referuntur epistolæ ab iis qui augeri
Antigoni pertimescebant iperium. obrestabatur Olympias ut ueniens Alexandri filiorū multorū obiectū
insidiis educandum caperet. Polipercon autē & Philippus rex uolebant ut præpositus Cappadociæ copi-
is cum Antigono belligeraret: simul & quindorū denariis thesauris ad rerum suarū restitutionē quingēta
talenta caperet. Ad bellicos autē usus quātūcūq; cuperet: quibus de rebus & antigono & Theutamō duci-
bus argita spidū litteras miserant. acceptis illi litteris uerbis quidē Eumenē humaniter ac benigne suscipi-
unt. Cæterum liuore & contentione referti priorem ferre Eumenē indignabantur. Eorū inuidiā placauit
Eumenes: cū perinde ac nihilo indigens nihil pecuniæ accepit. ad ambitiosas autem eorū contentiones
cū neq; præesse ualerent: neq; subsequi uellent hunc in modū superstitionem iduxit. alexandrū. n. inquit
uisum in somnis apparatu regio tabernaculum cum folio cōmonstrasse: dixisseq; hic cōsecrētibus & iuris
dominandi locum habentibus adero opēq; simul afferam modo oīum a me consiliorum & instituendæ
rei principium capiatis. hoc facile Theutami & Antigoni animum induxerunt ad eum nullo aduētare pa-
cto uolentium: cū Eumenes etiā pro alienis aspectari foribus indignaretur. Quocirca regio tabernaculo ac
folio in somnis denunciato hunc in modū collocato Illuc consilium magnis de rebus habituri congredie-
bantur. Illis deinde ad supiores euntibus regiones: Penteftas amicitia sibi deuinctus ac cæteri Sattapæ cū
omnes pcessissent copias: ita in unū corpus adunarūt ut cū armorū multitudine tū apparatus splēdore Ma-
cedones cōfirmauerit. hi post Alexandri mortē ob dñandi licetiā enerues & uiuēdi cōluetudine deliniti: cū
tyrānicorū spiritus barbarorū arrogātia inutritos i unū cōtulissent iter se quidem morosi ac discordes erāt
Macedones quidē effusis blādimētis sumptuolis cōuiuuiis & sacrificiorū ipēlis delinientes paruo quidē tē-
pore castra ipa qsi qsdā nūdias & Prodigalitatis iceptaculū reddiderūt. Inq; deligēdis ducibus oīa tumultu
& factionibus quēadmodū iter populares pricipatus fieri solet ptimescebāt. Eumenes cū illos sefe qdē mu-
tuo aspñates uideret ppter metū at si ulla præstare occasio de ipsius nece cogitātes: se argēti penuria tene-
ri cōmētus ē: & ab his optissimū q simultates i eū exerebāt plura mutuatus ē talēta: quo & maiorē erga illū
fidē hñent: & a se de mutuata pecunia solliciti manus cōprimerēt. quāobrē effectū ē ut alienas opes sui cor-
poris pñidia habuerit: solus tutelā ac salutē accipiēdo cōsecutus: q; ut adipiscāf cæteri magna ipēdere solēt:
Macedonū tñ ai suorū grā largitorū p inēfā qdā licetiā corrūpebāt: circa illoz fores frequētes obuersabāt:
latus stipabāt ac duces extollebāt: Postea uero q Antigonus magnas secū trahēs copias n lōge metatus ē:
tūres ipsæ qsi uocē edētes ueg: iuocare ipatorē: nec solū subditi eumēi auscultare: ueg: ēt q cūq; i pace ac deli-
ciis aplissimus cedere sese dedere. at tacitus ascriptū sibi seruare locū itraiciēdo pasytigre fluuiio: cū cæteri
q p statiōe erāt nihil sēfiffēt: solū eumenes Antigoi sustinuit ipetū: & collato Marte stratilq; cōpluribus cada-
ueribus flumē oppletū ē qtuor milia i potestate redacta. Præcipue uero macedōes i aduersa eius ualitudie
qd de illo sentiret: declarauerūt: cū cæteros i apparadis splēdide cōuiuuiis & celebritatibus: solū at eumenē i
admirādis pricipatibus & re bellica ualere dicitarēt. nā cū Pēceftas eis in terra Persica opipe epulū pbnif
set Arietē uirū ad sacrificiū iptiēs aplissimū fore se i spē uenerat. paucis post diebus militibus iter in hostē
agētibus: eumēes ad euitādas uigilias lōgius ab exercitu ob piculosa qndā ægotationē qetus forte i lectica
ferebat paululū pgressus hostes de repēte supatis qbusdā collibus apparuere i planū descēdētes. In structa
igf acie icedētibus ut pmū auratis i armis ad solē splēdor enituit ac bælux cū turribus & purpureæ uestes i
spectæ sūt: (Is. n. uadētibus i plū ornatus ē) pmi iter cū clamor sifitūt: eumenē uocitare: haud. n. lōgius pgre-
diēdū: nisi exercitū dūcter eumenes. De cide fixis humi telis: se qdē ut maneāt mutuo adhortāt: duces uero
ut qescāt: neq; sine eumene aut pugnā aut ullū i hostē ieundū ēē piculū. Quo accepto eumenes icitatis lecti-
cariis cursu delatus ex utraq; lecticæ pte sūm. ouit auleū magna læticia manū ptēdēs. id cōspicati milites cō-
tinuo uerbis Macedonicis cōsalutāt: receptisq; clypeis & sarissis istrepētes uociferāt: perq; uices quasi pñen-
te iā iperatore hostē puocat. Antigōus ægotū ex castris Eumenē audiēs male se hñtē deferri reliquos nul-
lo negotio pp illius ualitudinē dissipari cēsunt posse. Quocirca suos ad pugnā festinabūdus eduxit. ut ue-
ro adeqtās istructā hostiū acie formāq; cōpositā aspexit stupore affectus diutius sustitit: cūteri a dextro in
sinistrū cornu cōportari lecticam cerneret Magnū itaq; ut asfolet risum edens Antigonus ad amicos hæc
inquit: illam uobis ex aduerso nimirū lectica uiderur istructa ac statim relictis copiis castra locauit. Alia ex
pte paululū denuo respirātes ad factiōes reuocati suis cū ducibus lasciuiā agentes: uniuersum ferme Gaber-
norū agrū ad hybernādū iter se diuiserūt: ita ut primorū a postremis tabernacula mille stadiorū spatio abes-
sent: qbus de rebus factus certior āngonus p cōpēdiōfā qdē cæterū aspā difficilē & aq; idignā cōuersus uia
eo. s. mortus ē. Spe. n. ducebat si dispfos p hyberniā milites adoriret fore ut ea hoīm multitudo suis haud
difficile ducibus iteæ adiscerēt. is ubi i habitatū igressus ē agrū terribiles uētī & imēfā frigora exercitu p-
rbaro iter n mediocri sãe detrimēto rapuerūt. ad hāc igf rēignes q plurimi necessario fuerē adiūmēto: quocir-
ca hostes n latuit: cū barbari q mōtes iabitabilē respiciētes aggricolūt: tātā icēdiōz multitudinē admirati nū-

cios ad Pencestam cum dromedariis mittunt camelis. Quod ut intellexit terrores examinatus: cum & ceteros eodē modo habētes cerneret miratus fuga reliquos intereundū reperitos milites ad fugiendū permouit. Eumenes autem omnibus pauorem ac perturbationē ademit: hostiū uelocitatē statim ipressurū se esse pollicitus ut triduo expectatōe traditus aduentent. Illis itaq; persuasis tū nuncios dimisit quibus ut copie ex hybernis q̄primū congregarentur iubebat. Tū ipse cū reliquis exequitans ducibus locū quideſerta per meantibus spectari pōt: procul amplexus & dimensus incēdia permulta castrensi more per iter capedines fieri præcepit: ignibus deinde ex collibus ad Antigonos comparētib; dolor & agustia caput antigonū. Exstimauerat. n. hostes cū iam pridē eius aduentū sensissent obuios fieri. Ne igitur itineris labore laxatus attritusq; manū cū hostibus conferere cogerentur. Expeditus quidē & per bona eductus hyberna omisso uiæ cōpendio per uicos urbescq; tacitus abduxit. Interim ex hostibus ut assolet occurrente nullo. audiens postmodū ex incolis nullū ibi fuisse exercitum. at loca duntaxat ignibus fecta: iperitoris Eumenis arte delusū se esse cognouit. Quod grauitē ferens ut aperto Marte decerneret sapius admouit copias. Coactis itere militibus maxima eorū pars Eumenis sapientiā admirari & soli iperitū deferre. Eā obrem princeps Argiraspidū Antigonos & Theutamius dolore ac inuidia cōmoti infidias tēdere: & conuocatis præfectorū ac principum cōplurimis modū ac tempus necandi Eumenis agitant decernunt igitur omnis ut ad huius usum prælii referuatus cōfecto statim prælio trucidetur. Cæterum Eudamus elephātū præfectus ac Phædemus rem decretā Eumeni denunciant. Nulla mediūsfidius i Eumenē beniuolētia aut caritate uerūenū uero pertimuerunt ne mutuatas Eumeni pecunias amitterent. Eumenes illis collaudatis tabernaculū ingressus sese. q̄ intra bæluarum conuentum uersari præfatus: testamēta conscripsit: accodicillos descripsit: ut conscidit & disperſit. Nolebat. n. post eius mortē uilis ex litteris accusari & crimina de rebus occultis cōflari. His itaq; dispositis deliberare cœpit uictoriā ne aduersariis dimitteret. an per Mediā fugitans & Armeniā in Capadociam proficisceretur. Nihil autē in amicorū præsentia firmū decernit: sed permulta mouens animo se q̄ pro fortunis in partes uersans uarias acie instruxit: græcos exhortatus & barbaros. Phalanx deinde & Argiraspides eū bono animo esse iubēt: suum hostibus haud expectaturis ipetum Philippi siquidē & Alexandri ueterani fuerant: quasi quidē iuicti bellorū pugiles & ad id usq; tēpus intrepidi multi annos septuaginta nati nullus autē sexagenario minor. Progredientes igitur in antigonianos: inq; eos cum indignatione irrupentes subſtinate nullo uniuersam dissipant phalangē manu obtruncantur plurimis. Hac quidem ex parte summa ui Prorsus superatus est antigonos: equitatu tamē uictor euadebat. Cunctum etiā Pencestæ apparatū sarcinasq; diripuit: cū segniter ac remisse prælium iniisset. se autē Antigonos cū terror uocaret ad usum belli uigilantē ac intērum exhibuit: opportunitatē ex loco nactus. Aperta. n. est ac uasta planicies non sane pinguis non aspera non solida: sed arenosa & squalenti referta fallugine. ea totequorū tot mortaliū pulsata curationibus sub ipsum pugnæ tēpus puluerem calcis instar exalans aerem ualabat: q̄ oculos turbidus inuolueret. Hoc igitur occultatus Antigonos hostiles facilius sarcinas & bona in suā potestatem redegit. Statim post pugnam Theutamius legatos res suas repetitum mittit. Antigonos nanque ad Argiraspides has res redditurū esse & cæteris in rebus secum benigne comiterq; acturum pollicitus erat: si Eumenē sibi traderent. Argiraspides abhominandū cæpere cōsiliū: ut uiuum Eumenem in hostili manu ponerent: principio nullam per suspicionē sese propius applicant obseruantq;. Nōnulli pro rebus amissis delamētabantur. Postmodū irruentes ei pugionem detrahunt: & reflexa in manus zona colligāt. Postq̄ missus est ab Antigono Nicanor: ut illum susciperet: ductus per macedonas Eumenes ut sibi exercitiū alloqui liceret orat: non ut preces nō excusatiōe adhibituq;. Cæterum de illorū cōmodis uerba facturū. Silētio facto in edito quodā loco cōstitutus colligatas protendit manus. Et quod nā inquit O Macedonū pessimi de uobis Antigonus Trophæum erexit: quale ipsi de uobis exigitis cum imperatorem uestrum uictum captiuumq; deditis? Nonne graue & periculosum erat. ut uictores uos propter rerum uestarum iacturā uictos esse fateremini? Quasi uero i pecuniis atq; opibus nō armis uictoria ipsa constaret. quin etiam pro uestrarum redemptione sarcinarum imperatorem uestrum mittitis. ego quidem iuictus atq; hostium uictor a uobis trahor: Ab his qui mihi focii sunt in perniciem datus. Vosq; per castrensem iouem per iurisiurandi præſides deos oro & obtestor: hic me inter uos occidite. Cū apud Antigonum obtruncatus opus uestrum futurus sim: nec ullas quidem querimonias edet Antigonus. Illi siquidē non uiuēte sed defuncto eumene opus est: quod si uestris parcitis manibus una soluta saterit ut meis rem ipse cōficiam. Si autem gladiū mihi non creditis obſtrectum feris obiciate. Quod cum perfeceritis uos uti sanctissimos uiros & in ducem uestrum æquissimos iureiurando soluo. Hæc cū oraret eumenes cætera multitudo dolore compressa collaſchrymabat. Argiraspides autem ducendū esse: & contrarianti inaniaque iactātū minime adhiberi animos oportere clamabant. Haud enim indignum facinus esse: si Cheroneſiaca perniciēs lugeat: cum innumerādis macedonas bellis defatigauerit. Id autem grauissimum est si præstantissimi Alexandri ac Philippi milites tot antea per labores agitati suis bellorum præmiis in senectute priuentur: a b aliis cibos capientes: cū suæ interim uxore tertiam iam noctem cum hoste concubant. Post hæc eumenem maturato cursu ducunt. Antigonos globum uertitus (nemo enim in castris relictus erat) decem ualidissimos emisit elephantos frequentissimosque Medos & Parthos hastatos: qui multitudinem summonerent. eumenem quoq; propter ueterem amicitiam & familiaritatem in suum uenire conspectum minime sustinuit. His qui ad seruandum acceperant quonam pacto custodiendus esset rogantibus ut Leo: ut elephantis inquit. Non longe tamen post miseratus eum: & grauiōres dimisit catenas: & consuetum dedit seruū: qui illū perueniret: & ex amicis q̄sq; iterdū secū uersari: & necessaria illi deferri uoluit: & adire sinuit: agitās pluribus diebus de illo cōsilia & sermōes & pollicita faciebat. Cū Demetrius eius filius & nearcus cretenſis maiorē

In modum de eius salute contenderent: incumbentibus eius morti una cæteris omnibus: ferūt custodem Eumenē eius Onomarchū aliquādo interrogasse: Quāobra Antigonus hostē atq; inimicū i potestātē habēs nec mature nec atq; generose liberat. Cui cū Onomarchus cōtumeliose dixisset: non impræsentiarum equidē uerū i prælio animosus ad mortē esse debuit. Subiecit Eumenes & ita medijs fidius per id tēpus sui ab his percōctator inquit qui mecum manū conseruere. Verū præstantiori cōcurrissē memini me scio. Tū Onomarchus quando quidē præstantiorē cōperisti cur eius expectandū esse tēpus nō existimas? Antigonus ubi neci Eumenē dedere cōstituit: ei cibum subduxit. Ita bidui aut tridui in edia ad summū uitæ diē adducebatur. Cū autē castra repente mouenda forent: in tromisso homini iugulum præbuit. Deinde Antigonus corpus amicis traditū cremari permisit: simulq; reliquias in urna argentea cōpositas ad uxorem & liberos reddendas misit. Eumene hunc imodū expirante proditorum suorum ducum atq; militū nulli alii uindictam fortuna concessit. Verū Antigonus ipse Argiraspidas & impios homines & imatissimas bælz uas propulsiā & abiiciens eos Ibirio Aracholiz procuratori tradidit: ut quouis modo homines ita dispderet: ac in perniciem daret ut nemini in Macedonia abire aut græcum cernere pelagus liceret.

EVMENIS SERTORIQ; VE COMPARATIO

HAEC SVNT Q; VAE DE SERTORIO AC EVMENE DIGNA MEMORATA suscepimus. In his cōpatandis illud utriq; cō: quod & externi & alienigenæ & extores uariis gentibus bellacissimis exercitibus & amplissimis copiis usq; ad exitū præfecti fuere. At peculiare quidē est quod Sertorio uniueris a sociis dignitatis gratia collatus ē principatus. Eumenes uero cū permulti de impio disceptarent priores ad se partes ex rebus ipsis assumptis. Præterea qui iusto subesse principi uoluerunt alterum secuti sunt. Qui autē ipsi principes esse non poterant: alteri ad utilia parebāt. Rōanus. n. iberis & lusitanis: Cheronensis uero macedonibus imperitabat. Ex quibus cū illi iadudū Rōanis seruirent. hi cūctos i seruitutē hoies deducebāt. Ad hæc Sertorius cōsiliū & rei militaris admiratōe. Cæterū Eumenes ob scribæ officiū i cōtēptu habitus ad imperatoris peruenit dignitatē Eumenes nō modo paruis quæ sibi adessent ad potestātē occasionibus utis nō est: sed etiā maiora quædā habuit impedimēta. nā & qui aperti sibi essent aduersarii: & qui occultas ei tenerēt insidias cōplures. nō sic alter: cui cū nemo palā pauci postremo socii deinde i surrexere. Quāobre huic quidē hostes periculorū exitū attulerūt. Illi autē inuidi ex uictoria periculū i portarūt: quæ ad militādī negotiū attinent inter se paria sunt. Alio tamē modo. Cō ētionis. n. ac bellandi stndiosus Eumenes. comitatis & quietis Sertorius amator quātū cū alteri modo sese eminus cōstituisset tutā & honorificā uitā agere liceret cōtra eos qui sibi pacis interceptores erat bellū erat Eumenē siquidē Antigōus dū dererū fastigio ne se cū cōtēderet admōebat scdo cōtētus ordie libēs utiq; ad usus regni ascuisset. Pōpeius sertoriū ne ociosa qdā uitā agere pmittebat. Iccirco illi ut initio spōte pugnaret: obuēit. Huic uero ne oppugnaret iuitus i perabat. Qui maiores tutelæ fortūas antepōit: is bellorū audus hñdus ē. At bellicosus q; tutelā bello sibi uēdit. Rursus ut aliter extingueretur euenit. Huic quidē ut nihil ante præfensset. illi uero cū & necē continuo expectaret: equibus alterum benignitatis est: (amicis. n. fidē hñe uidebatur): imbecillitatis alterū: quantū cum salutem fuga comparere uellet comprehensus est: Alteri mors nullo dedecore uitā maculauit qui ab amicis ea passus est quæ nullus hostis inferre potuit: Alter cū priuq; in captiuitatē ueniret: fugā capeffe: nequerit & Postq; in captiuitatē ueniret uitam retinere cupuerit. mortē nec bene uitauit nec recte tulit qui supplex atq; orans hostē qui corpus dūtaxat in manu hñe uidebatur: sui quoq; animi cōpotē fecit & dñm.

SERTORII VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTARCO GRAECO. PER LEONARDVM ARESTINVM IN LATINVM VERSA.

NON EST FORTASSE MIRANDVM PER IMFINITVM TEMPVS ALIBI aliter fortuna influente res humanas in eundē sæpius casum deferri. Sine eni subiacentiū rerū multitudo terminata nō est abundante & facile habet fortūa ad similitudines edendas materā. Siue q; ex quibusdā terminatis numeris series rerum cōnexa existit: necessarium est ex illarū discursu sæpe eadē euenire. Cū uero quidā huiusmodi fortunæ opera quæroē & consilio factis similia uidētur: historia adnotari: Veluti ex duobus attenibus: quorum alter syrus alter Arcas fuit utrunque ab Apro inter emptum fuisse. Duorum acteonum alterum a canibus alterum ab amatoribus discerptum: Duorum Scipionum ab altero uictos Carthaginenses ab altero funditis euerfos: Troiam ob Laomedentis equos primū ab Hercule deinde per ligneum equū ab Agamemone: Tertio propter equum qui i porta cōsistens llienibus claudere uolentibus impedimēto fuit: Acharidemo duce captā fuisse. Duarū ciuitatū quæ olentissimarū plātage noia hñt Chio. sc. ac Smirna in altera natū fuisse Homerum i altera decessisse. Age & hoc adiungamus qui duces maxime bellacissimi fuerunt: eos altero caruisse oculo: Philippū Antigōnū Hānibalē & Sertoriū: de quo ita scribimus: quē Philippo cōtinētiore i mulieres: Antigono fideliorē i amicos: Hānibale placabiliorē i hostes quis ostēdat: ingenio aut nulli eorū inferiorē: sed fortūa oibus ipsis: q; sēper magis ifesta q; hostibus uisus se peritū Metello audacia Pōpeio fortūa Scilla potētia rōano populo Exul & barbaris i peritās adeq; uix Huic aut præcipue omniū græcorū Eumenē cardianū assimilabimus. Nā i periosi ambo: & cū dolo bellicæ: extorres suarū ciuitatū duces alienarū fuerūt. Ambo præterea fraude suorū ad extremum necati. Q; ertorii genus ñ obscurissimū fuit ex mirsia urbe sabinorū: educatus at honeste sub matre uidua summo amor coluisse illā uidet. matri nomē Rheā fuisse tradūt. Eruditus uero i cāis oradis potētia quādā in ciuitate

adolescens adhuc sibi per eloquentia cōparauit licet postea rei militaris splendida opera: illum ad se totū
 attraxerint. Prima eius militia sub Scipione fuit: & aduersus cymbros tūc galliam ingressos: cum ab roma
 nis male pugnātū esset amisso equo & uulnere in super accepto Rhodanum amnē cū Thorace & scuto per
 aduersos fluctus plurimum natando traiecit: ita robusto & exercitato erant corpore. Post hæc sub. C. ma-
 rio duce aduersus eosdem hostes militauit quo in tempore cum cymbri tanto terrore tantaq; multitudine
 Italiam intrassent: ut uix quisq; romanus inueniretur. qui ordinem seruare aut duci parere uellet Sertorius
 ipse intrepidus castra hostium ingressus est: celtica ueste & quadam earum linguæ noticia ad cōgressus ob-
 uiantium fretus per hunc modū consiliis ordinibusq; eorum exploratis ad marium rediit: eiusq; rei gratia
 ab eo donatus est. In reliqua uero expeditione multa prudentiæ & fortitudinis opera ostendens. famā &
 gloriam sibi comparauit. Post Cymbricum & theutionicum bellum: sub Didio pretore tr. militū i Iberiā
 missus i urbe Cathalone cū hybernaret & milites utpote in magna rerum copia cōstituti petulantia uterē-
 tur: ac sæpe ebrii essent: oppidani conspuratione facti: & auxilio ex uicina Girisenorum urbe per noctem
 intro misso. hospitia militū inuadētes eos trucidare adoriuntur. At Sertorius cū paucis prolapsus & quor-
 quot effugiebant ex militibus in unum collectis circuiuit urbē per ipsam portā qua paulo ante hostis intra-
 uerat. eā nanq; apertam reperit ingressus nec stationibus ut antea barbari fecerant neglectis: sed diligēter
 in ipsa porta dispositis urbeq; subinde omnibus locis occupata cūctos qui per ætatē ferre arma poterant
 trucidauit: ac subinde milites arma & insignia hostiū sibi aptare iubet: seq; ad eā urbem sequi ex qua auxi-
 liū Cathalonē sibi uenerat: sic ergo illos specie armorum deceptos ciuib; suis obuiam effusos repente
 occupat multisq; circa portas mactatis reliquos in deditionē accepit uenundauitq;. Ex hoc Sertorius ma-
 gnā in Iberia famā assecutus: ut primū romā rediit: questor galliæ quæ circa padū designatur: & quidē
 opportuno tēpore. instante enim marsico bello delectū militū armorū præparationē sibi cōmissam tanta
 celeritate diligētiaq; pegit: ut uiri ipigri & i rebus agēdis maxime efficacia ex ea q̄stura gloriā reportarit. Nec
 tamē ad honores licet dignitatesq; prouectus militatē audaciā remisit: sed i præliis sine ulla exceptiōe cor-
 pus suum periculis obiecit: & fortitudinis opera manu propria edens tandem alterum amisit oculum.
 De quo etiam gloriari solebat quod alii nō semper uirtutis suæ testimonia secū deferrēt: sed torques & ha-
 stas & coronas domi relinquerēt: sibi uero bellicæ laudis insignia cōtinuo adessent: eosdēq; haberet fortūæ
 & uirtutis suæ inspectores. Tribuit & populus roma nus sibi pro his rebus magnifice honorē. Venerem
 siquidē in theatrū populari plausu & multis cōmēdationibus eū excepit: quod genus honoris nec senio-
 ribus quidē clariori profapia ortis facile tribuebatur. Cum tamē tribunatum peteret nō obtinuit. Scylla p-
 factionem ipsum oppugnante: eaq; uideri fuisse cā cur Sertorius scyllam oderit. mario deinde pulso scylla
 q; ad mithridaticū bellū profecto cum Octauius cōsul in partibus scyllanis perseveraret: Cinna uero eius
 collega res nouare ad ortus partes marii sibi ascisceret. Sertorius Cinna: adhaerit: ea potissime rōe quod Octa-
 uiū heberiorē & marii amicis minime fidētē cernebat: Cōmissa itaq; ipso foro iter cōsules pugna Cinna &
 Sertorius superant pelluntq; ex urbe: haud paucioribus quā decē milibus in pugna ipsa amissis. Post hæc
 militibus: qui circa italiam erant collecti cū sufficiens robur cōtra Octaniū sibi cōparassent: marius ex asri-
 ca nauigauit quē ut priuatū se cōsuli offerētē cū alii recipiendū censerēt Sertorius dissuasit seu ueritus ne au-
 ditoris sua præsentē uiro maioris auctoritatis minueretur: siue ne marius ob sauciā & irā modū i uictoria
 seruare nescius cuncta auerteret. Disserebat ergo Sertorius parū iā negocii ad plenā eis superesse q; si mariū
 reciperent: totā apud illū cōfessi belli gloriā futurā grauēq; & insidū fore potestatis sociū. Cuius cū rōibus
 Cinna se assentiri diceret: cæterū nescire qua frōte mariū repudiare posset præserti i societate belli a se uoca-
 tū: respondens Sertorius: at ego iquit suopre cōsilio uenisse mariū putabā nō a te uocatū. itaq; cū de eo reci-
 piendo cōsulares: quæ optima rebar ostēdi. Tu uero si eū uocaras ne i consultatione quidē an recipiendus
 foret ponere debuisti: sed ultro recipere: cū fides tua illi tradita cogitandi ac deliberandi rationē excludat.
 sic igitur mario ab eis recepto diuisis trifariā copiis bellū cōfecerunt & cū in uictoria marius ipse & Cinna
 oia crudelitatis exēpla proderent: Sertorius ipse nec trucidare quēq; ob irā: neque contumeliā alicui intulisse
 dicitur. sed ea cōtinuo improbasse: quæ marius fœde crudeliterq; faciebat: & apud Cinna intercessisse: ut
 moderatius uictoriā exerceret. Tandē uero seruos: quos marius in bello qdē socios post uictoriā uero satel-
 lites ac ministros tyrānidis habuerat suæ: cū parti illius iussu parti ex seipsis cūcta fœde & uolēter agerēt
 dñs mactarēt domibus pui admiscerēt: pueros ēt cōstuprarēt: idigne ferēs Sertorius: nec ulterius id tole-
 randū ratus: cōtra eos ipenū fecit: oēsq; ad unū supra quatuor milia seruorū erāt & castra i capō habebant
 trucidauit. De idē cū. C. marius diēq; biisset: & Cinna paulo post interfectus fuisset: ac marius adolescens iui-
 to eo cōtra leges cōsulatū occupasset: carbones uero & Narboni & Scipiones aduersus scyllā redeūt ma-
 le resisterent ac parti ignauia ducū parti peditog; malignitate res corrūperent: nec Sertorius ipse quāq; præ-
 sens ppter improbitatē eorū qui plus poterāt emēdare res posset: ac tādē scipio sub spe pacis a scylla deceptus
 exercitū amisisset: desperatione rerū urbanarū adductus: i iberiā contendit: eo consilio ut partium ibi suag-
 refugium comperaret. Graui autē atq; aduersa tempestate delatus per loca montuosa & aspera transitum
 a barbaris pecunia redemit: q; cū socii indigne perferrent ac tpe esse dicerent si populi. R. p. consul barba-
 ris tributū persolueret: tēpus se redimere iquit: quo nihil rarius esse consueuerit magnarū auidis regū uiris.
 sic igitur barbaris pecunia placatis in iberiā transiuit. suscipiēs autē prouiciā multitudine quidē populog;
 florentē sed auaricia & superbia magistratū male dispositā familiaritate & cōuersatione potētes tributo
 rū releuatiōe populos i suā beniuolētiā cōuertit iter cætera gratissimū puiciæ fuit: q; a reptiōe militū hoies
 liberauit: i suburbāis. n. milites hibernare iussit: tabernaculis sibi p tpe instructis ipseq; añ oēs ira fecit. nō tñ
 ad giā puicialiū oia gerebat: sed armatis quotquot i iberia habitabāt rōanis. tormētāq; ois generis machi-

natus ciuitates sub imperio continebat. humanus quidem in pace: sed in bellico apparatu terribilis. ut ne-
 ro. L. Scyllam audiuit romam ingressum Mariq; & carbonis partes deletas esse ratus cōfesti ducē aliqū
 cum exercitu contra se uenturum Pyreni iuga per Liuium salinatorē cum sex milibus militū occupauit.
 Nec multo post. C. Annius a Scylla missus aderat: qui cum īexpugnabilē Salinatorem cerneret: sub ipsis
 montibus cum exercitu subsedit Salinatore autē per dolū a quodā Calphurnio cognomine Lanario inter-
 fecto cum Sertoriani milites Pyreni deseruissent. arcem transgressus Annius magna manu contra Serto-
 rium contendebat. At Sertorius cū non tantas haberet copias ut Annio resistere posset: cū tribus milibus
 hominum Carthaginē nouā aufugit: indeq; nauibus mare ingressus Libyæ apud manrusium a pplicuit.
 Hic sine stationibus aquatū egressi milites a barbaris ipetu facto multi necantur. Inde rursus in Iberiā redi-
 ens: cū repelleretur a littore: Cilicibus Piratis sibi coniunctis in Pytuissam insulā: superato Annii præsidio
 quod illi præerat descendit. Nec multo post ipse Annius uenit cū multis nauibus & quib; milibus militū:
 contra quē Sertorius nauali prælio: quāuis eas naues haberet: quæ non ad pugnā sed ad felicitatē fabrica-
 te eant pugnare aggressus surgente zephyro & Pelago agitate plerisq; sertorii nauibus ob leuitatē trans-
 uersum in scopulos delatis: ipse cū paucis terra ab hostibus mari aut a uentis cū excluderetur. x. continuos
 dies infestis undis agitatus uix tandē fluctus superauit. Cessante uento ad insulas quasdā aquarū expertes
 delatus est: ex quibus postea nauigans gades transuectu extremā Iberiæ orā tenuit. Haud multū super beci-
 dis flumini hostia: qui athlanticū in fluens mare nomen circumiacenti Iberiæ tradit. Hoc in loco nauatā qui-
 dam sertorio obuiam fiunt: tunc forte redeuntēs ex Athlanticis insulis quas beatas uocant. Duæ quidem
 hæ sunt paruo inter se diuisæ mari: decē milibus stadiorū a Libyā distantes: imbres illic rari mediocresq;
 nenti autē plurimum suauis acroriferi solum uero pingue nec arari modo plantariue facile sed etiā ex se
 absq; ullo humano studio fructum producit dulcē quidem & ociosam multitudinē nutrire sufficiētē. Aet
 sincerus ac tēperatus & mediocri mutatione per tēpota contentus. Nam qui a terra perflant uenti boreas
 & aquilo propter longiquitatem uasta & inania incidentes spacia fatigantur: & deficient prius q̄ ad eas
 insulas peruenerint. Qui uero a mari perflant Argete & zephyri refrigerantes raros quidem & tēperatos
 imbres ex pelago afferūt: plurima uero per humiditatem aeris cū summa facilitate nutriunt. Vt etiā apud
 barbaros icrebuerit fides ibi Heliseos esse cāpos: & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur
 cū: audisset sertorius micabilis eū cupido cæpit insulas eas adire incolereq; & illic quiete uiuere sine magi-
 stratibus & bellorum curis: cuius animū cū inturentur Cilices homines nequaquā pacis aut quietis sed repi-
 narum auidi statim in Libyam nauigarunt A scaliū in Maurusiorū regnum reducturi. Nectamē ob hoc
 sertorius deficit aīo: nec sibi quiescēdū putauit sed hostibus A scalii ferre auxiliū decreuit. ut hi q̄ secū erāt
 iniecta aliqua spe nouarū regē cōtinerētur. Cupientissim itaq; marusius adueniens A scaliū debellauit obse-
 ditq;: ad quē liberādū cū Paccianus a scylla missus uenisset: sertorius ipsum aggressus Paccianū qdē ne-
 uit exercitū aut ui cepit. Tigennā uero oppidū: i quo A scalius & fratres cōfugerāt. expugnauit: ibi sepultū
 eē Antheū icolæ tradūt eiusq; monumētū cū ppter magnitudinē asserētibus barbaris fidē nō præstaret ser-
 torius p̄fodit: reptoq; ibi corpore septuaginta cubitorū obstupuit: restauratoq; tumulo famā eius honorēq;
 adauxit. Fama ē apud tigennita Anthei uxore Tigēnā noīe post morte uiri ab Hercule cognitā syphacem
 genuisse: q̄ postea illis i locis regnās urbē de matris noīe cōdidisse dicūt. Ex syphace natū postea Diodorū
 tradūt: cui grāci hñti exercitū ex oliuanis myceneisq; ab Hercule his i regionibus relictis magna pars Li-
 biæ paruit. Hæc dicta sunt grā iubæ oīum regnū i historia præstantissimi: cuius origo a diodoro & syphace
 tracta eē memorat. Sertorius cū oīa uictor supasset: Maurusius q̄ sese illi crediderāt: absq; ulla fraude urbes
 & iperū & pecunias testituit: nec quicq; nisi quæ illi spōte dabāt retinuit. Idē cū iā de recessu cogitaret: lega-
 ti Lusitanorū uenerūt. rogātes ut iperū eorū acciperet. Oīo. n. uiro aliquo rei militaris perito magnarū au-
 thoritatis ob eū q̄ iminebat ab rōanis metū idigētes i sertoriū ppter egregiā eius famā cōuersi erāt. Etenī di-
 citur sertorius neq; uoluptate neq; metu superari facilis fuisse: fortissimus i aduersus modestus uero i secū
 dis: i subitis iprouisq; casibus ita cōstās & audax ut oēs sui tēporis duces anteiret. i cūctis uero quæ siue īge-
 nio siue astu cōficiunt occupatione locorū & præuentioe hostiū celeritate fallacijs circunueniētibus: & do-
 lis quotiēs expediret. p̄fudissimus artifex. iremunerādo largus i puniēdo mitis & clāmēs. Quāq; id q̄ ad ex-
 tremū i obfides iberorū pegit arguere uideat ipsū nō mitē neq; placidū natura sed arte & cōsilio tēporis cā-
 simulatū fuisse. Mihi uero merā uirtutē & rōe stabilitā fortūā nūq; i cōtrariū mutare posse uidef. Bonas ta-
 mē uolūtates & naturas laudabiles nihil phibet magnus aduersitatibus cōtra merita cōtigētibus imutari
 q̄ eodē sertorio euenisse credo: rebusq; aduersis irritatū cōtra iniurias maligatiū accerbis i sūuiffe. sed hæc
 postea. Tūc ergo ex Libia i Lusitaniā p̄fectus & dux cū iperio factus puinciā stabiliiuit & iberiā p̄ximā eius
 iperio adiūxit: plerisq; spōte sese illi dedētibus maxie ppter humanitatē eius & efficaciam agēdo. sūt quoq;
 ab ipso nō nulla altiori fallacia & arte p̄fecta: i qbus illud præcipuū: quod ceruā cādidi coloris māsuēfactā
 sic ut uocātē exaudiret: & uadentē sequeretur: nec stripitū castroq; nec militū clamorē formidaret: paulatim
 apud barbaros hies & religioni pronos iactaret cœpit donū id esse Dianæ sibi trāsmisū multa q̄ ex oculis
 pillā edoceri. Quotiēs cū hostes igressos fines aut urbē aliquā cæpisse occulte præsenferat i somnis dictū
 sibi a ceruā simulabat: ut copias i armis haberet. rursus uero si uictoria aliqua suorū ducē dicebat: quasi forli-
 tato nūcio: Ceruā coronabat: sibi q̄ ab ea fauste nunciatū & ob id diis supplicandū esse dicebat: quasi forli-
 citer aliquid gestū audiret: per hanc artē illos sibi magis ac magis parere cōpellebat ueluti nō hoīs alieni
 genæ sed dei cōsilijs duceretur. & sã huic famæ res ab eo gesta attestabāt. Cū duobus. n. milibus & sex cētis
 quos rōanos uocabat: septingētis Afris admixtis i Lusitaniā uenerat: ibi ad has copias q̄tuor milibus Lusita-
 norū peditū & septingētis eq̄tib; adiūctis aduersus q̄tuor duces Rōanorū bellū gessit: sub quibus erant pedi-

tum milia centū uiginti: equitum septem milia: sagittariorum & funditorum duo milia urbes innumerabiles cū ipse non nisi uiginti urbes in sua ditione ab initio haberet: Tamē cum hac tāta copiarum tenuitate non solum gentes magnas & nrbes multas subegit sed & missos cōtra eum ab Romanis duces: Coctā quidem apud Mallariam nauali praelio superauit: Phidiam uero prætorem Iberiæ profligauit: interfecitque in ea pugna duo milia Romanorum ciuium: Domitium proconsulem contriuit: Toranium a metello missum cum toto exercitu deleuit: ipsum quoque Metellum uirum suæ ætatis amplissimum in tantam cōpū sit necessitatem ut Lucius Lollius ex prouincia Narbonensi sibi auxilium ferre cogeretur & Popeius magnus ex urbe cum summa festinaria mitteretur. ut Sertorio resisteret. Neq̃ enim habebat Metellus quo se uerteret: contra hominem infestæ audaciæ & nō iusta acie sed tumultuariis certaminibus & uariis semper artibus insultantem expedito ac leui exercitu ipse stabili ac pedestri assuefactus pugnae & cum eo exercitu qui manus conferere & robore decertare egregie doctus erat: cæterum montes scandere & se succingere & persecutiones fugasq̃ incessabiles & difficultas mediæ inquietudinisq̃ tolerare instar Sertorianorum militum nequaquā potēs. Accedebat ad hoc q̃ Metellus ipse iam grandior natu ex multis ac magnificis gestis ad quietam ac uoluptuosam uitam declinabat. Congrediebatur autem cum Sertorio recentis spiritus uiro: cui corpus mirabiliter dispositum erat ad robur & celeritatē & laborū tolerantiam. uino enim nec dum quietem agere indulgebat: ad difficultates maximas ad longas itinationes ad continuas uigilias ad uenationes per aspera queq̃ atq̃ inuia assuefactus: ex quibuscomq̃ locis inuadēdi euadendiq̃ peritiā habebat: ex quo fiebat ut Metellus facultate pugnadi non præstira: omnia quæ uictis euenire solēt patētur. Hic autem pugnam detractando superaret. neq̃ enim aequatum nec pabulatū exeundi facultatē inimicis præstabat. mouere castra prohibebat castrametatos uexabat: quod siquam urbem obsidere pergerent: ipse supueniēs obsidētes obsidebat: ut uicti tedio q̃ cū Metello erāt quo se uerterēt aut ubi cōsisterent nescientes clamarent ut metellus ipse singulari certamine cum Sertorio (eum nanque Sertorius prouocauerat) dimicaret: Dux cum Duce & Romanus cum Romano. detractantem uero pugnam metellum ut ignauum supernebantur. Sed ipse Metellus hæc dicentes merito contennebat: ducem enī ut inquit Theophrastus non militis: sed ducis obire mortem decet. Cum uero animaduertisset Metellus Lagobritas: qui non paruam opein Sertorio afferebant: siti faciliter expugnari posse: Vnum enim duntaxat puteum intra urbē habebant: suburbanos uero & circa moxianas obsessōr aquas poterat auferre. aggrediebatur urbē ea spe ut duorum spacio dierum ablatis aquis ea potiturus esset. Itaq̃ militibus edixerat ut. v. dierum cibaria secū deferrent. At Sertorius celeriter cognitare auxiliatus: duo milia utrum impleri aqua iubet pollicitusq̃ p quoq̃ utre certa argenti pondere multis ex iberis multis etiā ex Maurusiis negocium suscipientibus: delectis uiris robustis ac uelocibus mandat ut cū aquam inferant: tum iutilem bello turbam. ut diutius porus sufficiat reliquis educant. quod cū intellexisset Metellus: & iam deerāt cibaria: Aquilium cum sex milibus militum frumentatum mittit. Huic uero redeunti Sertorius insidias tendit: in eunq̃ redeuntem tria milia militum a tergo ex quadam ualle excitat ipse a fronte obuiam factus uertit Aquilium profligatque. Ex militibus qui cum Aquilio erant partim capti sunt partim necati. Aquilius ipse amisso equo solus effugit: quo facto confestim oblidionem relinquere Metellus ac turpiter nimium a Sertorianis derisus abire coactus est. Sertorius cum ob huiusmodi opera plurimum a barbaris amabatur: tum etiam q̃ Romanis armaturis ordinibusq̃ & signis feritatem ipsorum auferens pro prædatoria manu ingentem exercitum effecerat. Insuper argento & auro liberaliter usus galeas militum clypeosq̃ ornabat: docebatq̃ ut chlamydis pictis floridisq̃ uterentur. ad hoc donans & prouocans homines sibi beniuolos faciebat. Maxime autem beniuolentiam sibi comparauit ex his quæ circa puerorum eruditionem machinatus est. Nobilissimis siquidem adolescentibus in Oscam urbem conuocatis: præceptores eis tradidit græcarum simul & latinarum litterarum per quem modum re quidem uera oblidēs habebat: specie autem erudiebat: quasi cum uiri forent in partem administrationis & imperii eos suscepturus. At partes eorum uehementer gaudebant: cernentes filios prætextatos honestissime ad magistros euntes: & sertorium pro eis salaria pēdentem ac sapientia prouinciales erga sertorium affecti essent: uel ex illo intelligi potest: q̃ cū mos esset iberis: ut qui duci se deuouerant: una cū illo morentur: atq̃ ob eā causam cæteris quidē ducibus pauci admodū amici ad esse cōsueuissent: sertorium multa hominum milia deuota sequabantur. Et dicitur iuxta quandam urbē superantibus hostibus sese neglexisse liberos ut Sertorium protegerent: nec prius de salute propria cogitasse quā Sertorium humeris asportatū intuto posuissent. Nec solum Iberis uerum etiam Italis carus erat Sertorius. M. Perpennam eiusdem factionis hominem cum multis pecuniis & magnis copiis in Iberiā profectū & p seipsum seorsū aduersus Metellū belligare cupientē grauius ferebāt milites: plurimusq̃ sermo apud eos de sertorio erat ita ut Perpennā nobilitate generis & diuitiis tumētē puteret. Cū ergo nūciatū eēt Pōpeium mōres Pyreneos trāscēdere Perpennæ milites raptis signis magno clamore postulare coeperunt ut ad sertorium ducerentur & nisi eos duceret Perpennā: se relicturos eum testabantur iturosq̃ ad uirum qui & seipsū & eos seruare poset. qua necessitate adductus Perpennā copias suas: (tres enim supra. l. cohortes habebat): sertorio coniunxit. sertorius autē omnibus trans Ibeorum amnē ad eū cōcurrentibus multitudinem quidem abundabat: nam confluebatur ad eum undique. sed erat ut sit barbara turba: quæ feritate & superbia cuncta turbaret: nec expectaret iussū ducis: sed sua temeritate i hostes ferebat. primū igit̃ sertorius rōnibus ac uerbis iustruere eos conatus est: deinde ut uidit ipsos nihilominus temere properātes statuit sic eos obicere hosti: ut nō oīno frangerent: sed plagas acciperēt multas: sperās p hoc ipsis de reliquo māsuetioribus usum. Gesta itaq̃ te ut ipse cogitauerat: succurrit in tempore: & fugientes suscepit reducitq̃ in castra ac post

paucos dies ut mentes eorum erigeret consolareturq; aduocata totius exercitus concione duos equos ad duci iussit: alterum in acie senioq; confectum alterum fortem & nitidum caudamq; habere magnam. Ad stabat autem iuxta gracilem illū uir magnus & robustus iuxta nitidum uero & forte uir paruus & imbecillis. Dato autem signo uir ille magnus ut ei præceptum erat caudam gracilis equi ambabus māibus captā euellere fetas omnes uno ipetu adnixus est paruus contra uir nitidi equi caudā paulatim uellebat. Tandē uero ubi ille frustra simul totam caudā trahens sibi quidē molestias ianes: circūstantibus uero risum præbens defessus est. Et ille paruus euellendo paulatim fetas caudā fortis equi spatio perbreui nudauit. Tunc assurgens Sertorius uidetis inquit cōmilitones ingenium plus posse q̄ uires. Multa enim quæ uno ipetu superari non possunt: paulatim superantur. Omnia nanque uincit studiosa sedulitas: nec est ulla tā magna potentia: quam nō exuperet tempus. fidele auxiliū eorū qui aptitudinē eligunt intempestiue autē properāribus inimicissimum. Hæc Sertorius ad consulationē simul disciplināq; barbarorū de tempore differebat. Non parū admirationis inter cætera eius egregia rei militaris opera illud habitum est quod i Cacinanos edidit. Ea est gēs supra Tagenium amnē: non oppida neq; uicos habēs sed mōrem iustæ magnitudinis antraq; & concauitates ad boream uersus: Cæterum omne circa solum Argilam continet: & terram facile ab æstu putrescentem puluerulātemq; neq; supergradientes substinere idoneā: & modice cōtacta uelut cinis diffunditur. In eas spelūcas barbari quotiens belli terror iminet confugere suoq; asportantes secure degerē consueuerant: quasi nulla uis nocere eis posset. Euenit igitur Sertorium per id tēpus a Metello pulsū haud procul ab eo monte castra habere: quem cum barbari ueluti uictum cōtemnerent: siue ob irā siue ne fugere uideretur prima luce obequitans situm naturamq; loci contemplabatur qui cum nullum penitus aditum haberet: uanq; omnes essent conatus: cernit ex solo magnam uim pulueri in eos deferri. Etenim speluncæ ut diximus ad Boreā cōuersæ sunt & uentus ab arcto ueniens: quem Ceciam uocant maxime cōtra eas perflat. Tunc igitur licet æstat foras uehemens & arctæ glaciei liquefactiōe nutritus dulcissime flabat ipsos & pecora p̄ diē refrigerans. Hac igitur re animaduersa Sertorius iubet milites puluerulētā ac cinerō: sū terrā cōfodere: & contra ipsū mōrē cumulū agere: quē babrari putātes ad expugnationē aggerē struē ab initio deriserunt. Sertorius cū usq; ad noctē milites i opere habuisset: eos in castra reduxit. Postridie prima luce aura leuis perflare cōpit: & subtilissimū puluerē deferre: deinde ualido flante uento milites aggerem quarere: ac nōnulli cū equis igressi pequitare: ut puluis altius insurgeret cæperunt quicq; insurgebat pulueris uentus arripiens in barbarorū habitacula deferrebat: quæ cū ad eam partē duntaxat qua uētus flabat aperta essent subito fauces repletæ spiritusq; præclusi sunt: itaq; uix duas dies tolerātes tertia sese Sertorio dederunt nō tantū inde cōmoditatis q̄tum gloriæ consecuto: q̄ ea quæ armis supari nō possent i genio cōfēcisset. Quādiu Sertorius aduersus Metellū bellū gessit ob senecturē potius inatā Metelli tarditatē superior esse æstimabatur. sed cum iā aduersus Pōpeium mōtes Pyreneos transgressum decertaret: positisq; iuxta castris omnē rei militaris experiētiā inferendo repellendoq; pericula ostēderet: ac etiā aduersus Pōpeium superior esset tunc maxime fama Sertorii claruit: ut etiā Romæ opinio esset cunctos eius ætatis duces in bello gerendo Sertorium antecellere. Neq; enim tūc parua erat Pōpeii fama: sed maxime floruerat ob res sub Scylla gestas ab eo ob quas etiā magnus meruerat appellari: & per quas nondū pubes triumphauerat. Vnde primo eius aduentu in Hispaniā multæ ciuitates quæ antea in partibus Sertorianis erant i Pōpeium conuersæ defectionis ipetum cæperant: quæ tamē consilia repressit id quod præter oīum spem circa Lauronum oppidum euenit. Sertorio nāq; eos obsidente accessit Pōpeius cum oībus copiis auxilium his qui obsidebātur laturus. Ibi cum Sertorius opportunum aduersus urbē cumulū occupare uellet & Pōpeius prohibere niteretur: ac præueniens Sertorius in eum locum milites deduxisset: Pompeius facultatem sibi præstitam rei gerendæ: & hostem medium inter urbē lociorū & sua castra inclusum conficere posse ratus: lætiniā suscepit: oppidanisq; p̄ nunciū edixit: ut bonā spē haberēt: ituerenturq; pro mœnibus sedētes ipsum Sertorium nō obsidentē sed obsessum. At Sertorius hæc audiēs risit & Scyllæ discipulo: (sic enī Pōpeium uocabat) se ostensurum inquit oportere ducē post terga magis q̄ ante se prospicere. His simul dictis sex milia militum in primis castris unde profectus ad occupationem tumuli præcesserat: a se relictos ostēdit: ut Pompeii si se aggrediretur terga inuaderent: quos cum Pompeius uidisset: nihil est ausus attētare ne circumueniretur formidans. sed cum erubesceret socios in periculo cōstitutos deserere: præsens eorum euerisionem aspicere coactus est. Oppidani enim amissa spē se dederunt Sertorio: qui eis quidē pepercit & omnes dimisit: urbem autem incendit: non ira neque crudelitate (minime enim omniū ducum: hic uir indulgebat iræ) sed dolore & uerecundia eorū qui Pompeium admirabantur: ut uulgaretur iter Barbaros q̄ præsens Pompeius quasi ad incendiū sociæ urbis calefactus auxilium ferre amicis nequiuiisset. In uictoris quas hostes Sertorii habuerant semper euenit: ut Sertorius ipse inuictus esset: eosq; qui iuxta se erant incolumes seruaret. Instauraciones uero ac remedia sua magis claram eius uirtutē in rebus aduersis faciebāt. Veluti i ea pugna qua apud Sucronem cōtra Pōpeii cōmissa est: & rursus in ea quæ apud Tutinā aduersus Metellū simul & Pōpeii. Dicit autē i illa pugna quæ apud Sucronē fuit Pōpeius manus cōserere p̄perasse ne Metellus particeps uictoriæ foret. Et ipse quidē Sertorius cupiebat añ quā Metellus cōiungeret cōtra Pōpeii dimicare. Sed tñ i struēta acie iclinato iā sole præliari cōpit: ratus aduenis & locorū insciis hostibus tenebras & ad fugā & ad iſectationē i pedimēto futuras. Ac forte euēit ut cōtra eā prē q̄ Sertorius erat nō Pōpeius sed Afranius pugnaret. Nā Pōp. dextrū cornu aſrius sinistrū regebat. Cū ergo audisset Sertorius suos q̄ cōtra Pōpeii stabāt sustineri Pōpeii ipetū nō posse: celeriter accurrit: ac suis i ordinē reductis pōpeianos uictoria exulātes iuasit fugauitq; ita ut Pōpe. ipse pene iſficere: poſtratusq; ex equo & uulneratus nulla alia cā euasit q̄ qd mille Sertoriāi capto pōpeii equo aureis phaleris magnificētissime & p̄ciosissime ornato

dum simul de præda contendunt Pompeius ipse interlapsus aufugit. Afranius uero qui ab alio erat con-
 nuut sertorius abiuit aduersarios superauit: & uisq; ad castra persecutus castra diripiebat. nō enim sciebat
 Pompeii fugā nec milites a rapina cōtinere poterat. Inter hæc sertorius uictor redibat & contra Afranium
 impetu facto milites eius uarie dispersos occidit superatq;. Deinde cū sentiret metellū cū alio exercitu adue-
 tare plū dissoluit: reuocatisq; suis: Atego inquit puerū hunc nisi uenisset Anus illa castigatū uerberibus
 domū remississem. per id tēpus cerua illa de qua diximus nusq; apparēte grauiter angebatur sertorius. Ea
 nāq; fictio ad continendos in fide Barbaros plurimū ualebat tunc maxie cōsolatiōe aliqua indigētes. sed
 paulopost inuenta a quibusdā per nocte & colore cognita ad Sertoriū reducta ē. sertorius illis ne cui dicere-
 tur magnā pecuniam pollicitus ceruam in secreto loco continuit & post paucos dies profectus ad tribunal
 exhilarata facie quasi faustū aliquid hiberis quod in somnis uidisset nunciaturus cū suggestū ascendisset:
 cerua a custodibus ut mandatū erat dimissō curiū ad suggestū: ibi nanq; sertoriū aspexerat: se contulit
 caputq; inter genua eius submisit: oreq; illius dexterā tetigit: cōsuetaq; prius hoc idē peragere: cui cū bladi-
 retur sertorius illachrymaretq; primū admiratio habuit milites: deinde plausu & gratulatione ut diuinum
 & cælestibus amicū hominē sertoriani laudauerunt: ipsi autē in læticia ac bona spe erant. In agro sagūtino
 in extremas necessitates cōpulsis hostibus: tandē pugnā decernere coactus est dū frumentatū proficiscere-
 tur: pugnatū est egregie ab utraq; parte: quo in prælio mēius uir omniū: qui apud Pompeiū erat præstan-
 tissimus interfectus est. Vicit autē sertorius & multa hostiū litrage usq; ad metellū peruenit. Hic dū metellus
 supra æratē uiriliter resistit pilo percutitur: quod & qui uiderant. & qui audierāt ex Romanis grauiter ferē-
 tes: ac turpe rati ducē suū deferere. per irā conuersi metellū protexerunt magnaq; ui adnisi sertorianos i su-
 gā uertunt. Facta itaq; conuersione uictoriæ sertorius in urbem montuosam se recepit: portaq; obstrusa &
 mœnibus undiq; munitis se obsidendū præbuit callido consilio: ut Romani circa oppidū intenti & potiri
 posse confisi cætera negligenter: nec restaurari copias prohiberent: aut uictos persequi curarent. miserat
 enī sertorius duces ad eas ciuitates quæ sibi parebant pro delectu habendo: dederatq; illis in mandatis: ut
 cū satis copiarū congregassent certiorē ipsū facerent. Quod cū esset factū absq; ulla difficultate ex abscessa ur-
 be aufugiens se suis coniunxit: rursusq; cū magna manu profectus mari & terra hostē uexabat. Terra quæ
 dē insidiis circuitiōibus & omniū locorū tentationibus iprouis. mari autē prædatoria classe: sic litora
 infestans ut deficiente cōmeatu: duces sese disungere ac alter in galliā transire: alter circa Cacceos hyema-
 re cū summa penuria cogeretur: unde etiā ad senatū scripsit Pōpeius nisi pecuniæ sibi mitterentur: milites ep-
 uincia deducturū: se iā dū Italiā protegat suū patrimoniū cōlūmplisse: fuitq; Romæ opinio: sertoriū prius
 quā Pōpeiū in Italiā rediturū in tantū præstantissimos belli duces sertorii altus perfrigerat. Ostendit autē
 Metellus quanti Sertoriū faceret. Nā publice præmia statuit si quis eū necaret: centū argenti talēta & duo
 milia agri iugera: ac si exul foret reductionē & ueniā Nisus proditiōibus cōsequi quod bello non pote-
 rat. Insuper cū aliquando aduersus Sertoriū superior i pugna fuisset sic gloriatus est: sic seipsum extulic: ut
 i peratorē appellari & festis ac sacrificiis a ciuitatibus sercipi sustinuerit: & sarta capiti iposuisse & cōiuiua
 in ueste triūphali egisse dicitur Victoriæ isuper trophæa aurea & chori puerorū: ac mulierū eius laudes canē-
 tes obuiabant. Pro quibus plane ridiculus erat metellus si eū quē fugitiuū Scyllæ & reliquias carbonianæ
 fugæ nuncupabat sic gloriabatur cessisse: magnanimitatis uero Sertorii illud fuerit: quod pullos ex urbe
 senatorios: qui penes eū debebant senatū nuncupabat ducesq; & questores ex eis deligebat: & patris legi-
 bus cuncta administrabat: deinde quod armis pecuniis & urbibus Iberorū utens nullā eis potestātē cōcede-
 bat: sed prætores & magistratus omnes ex Romanis creabat: quasi non Iberos contra populū Romanum
 augeret sed libertatē populi. R. asserere uellet. Etenim erat Sertorius patriæ amator: affectusq; humane ad-
 reditū sed in aduersis durisq; tēporibus fortē se præstabat: in uictoris autē ad metellū Pōpeiūq; mittebat:
 se paratū offerens depositis armis priuatū i urbē redire uelle si sibi permittatur. malle se enī Rōæ ignobilis-
 simū ciuē quā exulē omniū aliarū ciuitatū i peratorē nuncupari. Dicitur enī non minime cupiuisse reditum
 suum ob amorē matris: sub qua orphanus educatus mirabiliter erga illā affectus erat. Cuius postea audi-
 tā morte: paulo absuit quin mœrore interiret. septem nāq; cōtinuis diebus nec tesserā dedit nec ab amico
 rū quopiam conspectus est. Vix tandem annitentibus iis qui ordinem ducebant: suaderi potuit sibi ut exi-
 ret: ac se militibus ostēderet: & rebus quæ fœliciter pcedebāt uti uellet. Ob quæ multis uisus est uir natura
 mitis & ad quietē aptus: ac præter uoluntatē coactus se bellis ac i peris immisceri: & cum secure uiuere sibi
 non liceret. sed ab aduersariis cōpelleretur i arma necessariam corporis tutelam diuertisse. Declarant etiā
 magnanimitatem eius res cum mithridate gestæ. Nam cū mithridates ex scyllano conflictu ueluti ad secu-
 dam luctationem assurgens Asiam inuassisset & magna sertorii fama iam cuncta penetrante rumoribusq;
 de eo ab Hesperia in pontum per nauigantes delatis: omnia cōplerēt: cupido cæpit mithridatem legatos
 ad sertorium mittere: maxime ab adulatoribus incitatum: qui sertorium Hannibali & mithridatem Pyr-
 rho comparantes negabant populū Ro. contra tam sublimia ingenia tantasq; potentias bifariam inua-
 dentes resistere posse: peritissimo rei militaris duce cum maximo rege coniuncto. misit igitur mithridates
 legatos in Iberiā litteras sertorio & madata portantes: per quæ offerebat se pecunias & naues sertorio datu-
 rum: petebat uero ut Asia prouincia sibi concederetur. Aduocato itaq; cōsilio quem senatum appellabat
 sertorius cum de hac re ad eos referret: consentibus cunctis oblationes regias leto animo recipiendas esse
 titulum uero inanem eorum quæ in sua potestate non forent: pro his quorum plurimum idigebant cōce-
 dendum: non tulit sertorius: sed Bythiniam inquit & Cappadociam occupanti mithridati non inuidere
 gentes parere assueras nec quicquam pertinentes ad imperium populi. R. quod si prouinciam populi. R.
 iulte partam ipse occuparit: & dum eam teneret a Fimbria depulsus sit. & in fœdere quod cum scilla iecerit

populi. R. iuste partam ipse occupavit: & dum eam teneret a Fimbria depulsus sit: & in fœdere quod cum Scylla iecerit illam dimiserit: Hanc inquit se non laturum ut iterum usurpet. Etenim suis uictoriis rem romanam augeri debere: non autem per ipsum diminutionem fieri romanæ reip. generoso quidem homini cum honestate uincere optandum esset: Cum turpitudine uero nec salutem queri debere. Hæc Mithridati renunciata plerimum terruerunt. Et dicitur dixisse ad amicos quid censeret Sertorius si Romæ in palatio federet: quando nunc in Atlanticum depulsus mare terminos regno nostro imponit: & imminenti bus Asiæ bellum minatur. Inita est tamen inter eos confœderatio ut Mithridates Cappadociam & Bythi niam haberet: utq; Sertorius ducem sibi & milites transmitteret. Ipsæ autem Sertorio naues quadraginta & tria milia talenta præberet. Et misit quidem sertorius in Asiam. M. Marium prætorem uirum senatorii ordinis & ipsum exulantem quem urbes quasdam Asiæ intrantem cum fascibus & securibus ipse Mithridates sequebatur illum tanq̃ maioris potestatis præmittens. Ab eo prætore quedam ciuitates liberatæ sūt quibusdum tributa remissa sertorii gratia: quæ res Asiam superbia & auaritia publicanorum dudum uexatâ ad spem nouarum rerum & sertorii desiderium erexit. In Iberia uero amplissimæ dignitatis homines qui cum sertorio erant: ut primum spes magna effulsit metusq; abscessit inuidia aduersus illum perurere concipit cupidq; mala inuasit animos. Ante omnes. M. Perpenna nobilitate familiæ & ingenii uanitatem principatum affectans: sermones haud quaq̃ sanos inter amicos distudit. Quisnam inquit demò improbus de malo in peius nos continuo differt: totius simul orbis dominanti scyllæ parere domi manētes indignū putauimus: huc autē profecti uolūtariē seruimus: & sertorii exiliū tanq̃ satellites custodimus: derisi ab omnibus ob inane senatus nomē in quo mādatis sertorii non minus paremus quā Iberi aut Lusitani. His & huiusmodi uerbis cōcitati quidē sertorio infensi erāt non tamen aperte. nam formidabant eius potentiam: sed clam res corrumpebant: & subditos per acerbiter pnnitionum ac tributorum onera quasi sertorio iubente ad defectionem concitabant. Ex quibus rebus ciuitates quedam a sertorio desciuerūt: & turbis quibusdam exortis qui ad eas sedandas comprimendasq; mittebantur: fomenta discordiarū exaugendo multis bellis & seditionibus regiones implicuerūt: effeceruntq; ut in dies minus sertorio pareretur. Et hæc quidem indignatio ex priori humanitate sertorium contra pueros Iberorum qui in Osta erant irritauit ut alios necaret: alios uenderet. Perpenna cum uero multos sibi afsciuisset: Manlium quendam ex sertorianis ducebus ad hoc sibi adiungit. Hic tum forte adolescenti cuius amore destinebatur hæc omnia pandit: & hac spe elatus cæteris amatoribus obmissis: sibi uni se addicere hortatur: maximam confestim potentiam habitu. Adolescens cuidam Aufidio amanti qui sibi gratior erat hæc apparuit. quæ cum audisset Aufidius obstupuit. nam & ipse unus ex coniuratis erat ignorabat tamen Manlium ista sentire: Perpennam uero & quosdam alios de quibus sibi notum erat nominante adolescente conturbatus sermonem abruptit & infanum contemnendumque Manlium dixit: qui ita uanas fictiones inducat. Ipse autem ad perpennam profectus rem prout audiuerat & quanta celeritate opus foret exposuit. Rem igitur aggressi conficiendam nuncium induxerunt uictoriam quandam unius ex sertorianis ducebus & cædem magnam inimicorum significantem: ad quem exilaratus sertorius cum immolasset. Perpennam ipsum & alios eui aderant: Hierant omnes coniurati: ad cœnam inuitat: exoratq;. Mos erat sertorio in cōuiuiis plurimam semper honestatē decoremq; seruare: nec uidere quicq̃ turpe nec adire sustinebat. docueratq; omnes suos ab omni maledicto ac iurgio abstinere sed placide ac modeste ioco uti. Tunc igitur in medio conuiuii rixæ initium querentes aperte uerba turpia flagitiosaq; iactabant & ficta ebrietate multa scelestē agebāt: ut sertoriū pro uocarent: Sertorius uero siue quod grauiter ferebat incōcinnitatem eorum: siue quod ipsorum mentes ex tarditate loquendi & inconsueto contēptu animaduertit mutato discubendi modo se supinum disposuit: quasi uidere nec quicq̃ uellet nec audire. Perpenna autem Phialam meri in medium proiciente & strepitum inde facto quod erat signum coniuratis datum: Antonius qui supra discumbebat gladio sertoriū percutit: conuersi uero ad plagam & insurgere conantis in pectus ruit: manusq; ambas capit ne resistere ualeret: per hunc modum a multis confossus occiditur. Maxima Iberiæ pars Metello & Pōpeio post mortē sertorii sese tradidit. Eos qui māsērunt Perpeuna suscipiēs aduersus inimicos bellū gerere adortus est. In quo statim sui experientiam dedit ut uiri nec ad parendum nec ad imperandum apti. Nam fretus sertorii apparatibus aduersus Pompeium congressus breui superatus fuit: & captus: nec ultimam quidem fortunā ingenue tulit. Sed cum haberet sertorii litteras Pompeio promisit uirorum consularium & qui plurimum Romæ poterant epistolas propria manu scriptas per quas cupidi nouarum rerum sertorium in Italiam uocabant se ostensurum. sed pompeius non ut iuuenis sed ut grauis & prudentis animi uireas quidem litteras nec legere ipse uoluit: nec a quoq̃ ut legerentur permisit: sed ipsas omnes in unum collectas cremauit. Quod eius factum multos ciues periculo & magnis nouitatibus patriam liberauit. Perpennam insuper statim occidit ueritus ne uulgatis quorundam nominibus turbationes & scandala orirentur. Reliquorum uero qui sertorianæ necis conscii fuerant: alii ad pōpeium deducti mactati sunt: Alii in Lybiā profecti a Mauris interfecisti fuerunt. Nec quisq̃ eorum euasit præter unum Aufidium Manlii Riualē. Hic enim siue latens siue neglectus in quadā Barbariæ uilla inops inuisusq; consenuit.

REGISTRVM

a prima abla tefei uita delitatem foederis	lz in suam lis uicte pensio Scipionis	A T hesei uita filie mortem semper tes in	K tibus canere temporibus auit orientem bito caput
b Romuli res tis gñribus remissione	l errū quæ dirigebatur ad bellum te iuuentus	B Romani rei Iosophus in exauctorari misq;	L magnum rum et habentem statuisset
c gnū ducerit cōgressu & apices populus	m haberet: et cæteris cilium uita sanctus	C sed cum aduersi sub libus uerbis parauerat	M repetere ædes oribūds pacis aliquid mo sua ad
d aliū ex alio ex genere spectaculū pdomesticif	n penatibus seipfū tegēs sumprisq; tanq; cum	D intueretur rebus Crassū i Garia erat merentur	N fas herbarum de hospicio ad classē i Alexandrum
e erat tam defecerāt stis pugādi Alcibiadi	o Macedōi ueteres operibus frugalitate	E Pompeius si sunt ueluti grauēs a tur His	O ret luguberu xandria et Tetrachias feseleit
f facta comedas mum de cos partas	p filiū ex rege pore uirum Græchorū ritus: ciues	F Alexandri philosophie thridatem storum de	P eti consiliis tibus facibus pe qui eius Cyro cænante
g quā ciues rem factam li ex aduerso mentem ad	q eirare & ductoper præcepit per caxtam	G Alexander uiuarum inter regem tatisq; de æ	Q proinde Macedonum Galbe miri exercitum
h manus aliis primos atq; fuga Nā hānibal	r pyrrī iuri rogatus statimq; rimum	H quā effectum ces et in solet uel bere leta	R effecit resq; plurimas ut opinor bat qua
i Siquis præliātes ætate: nec aduersātibz	f adeundo hoies atq; et longiorē q fortune infecturū et	I ut reliquo quā rogabat tradaretur nem urbe	S rysiū statuerit tonis liro defensionem Homeri uiri

CYMONIS VITA
PER LEONARDVM IV
STINIANVM VERSA

97/5424
CYMONIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTAR-
CHO GRAECO IN LATINVM PER LEONAR-
DVM IVSTINIANVM VERSA.

ERIPOLTAS VATES EX THES-
salia Opheltam regem suosq; in Boe-
tiam populos deducens familiam mul-
tis deinde temporibus nobilissimam
ex se reliquit. Plurimi ex ea Cheronia
urbē incoluerunt: ubi primum expul-
sis ui barbaris conledere. Ex hac stirpe
quāplures & natura pugnaces atq; ui-
riles in medicis incursumibus preliis.
q; galaticis summa audacia freti ceci-
dere. Superstitit adolescens quidam pa-
rētibus orbis Damō cognomine peri-
poltas. Is & uenustate forme & animi
elatione aequalium suorum nemini cō-
cedebat: durum alioquin & inexorabi-
le ingenium nactus. Romanus quidā
is forte per id temporis cohortis mili-

um praefectus Cheroniae hibernabat: in huius iam adolescentis libidinem exar-
debat: Cum itaq; nequicquam & prece & largitionibus hunc sibi pellicere atque
conciliare tentasset: neglectis tandem iuribus urbis haud a uolentia tēperaturus
esse uidebatur. Erat enī nostra tunc patria nec multitudine ciuū nec diuitijs abun-
dans. Damō effrenata uiri procacitate iritatus i hunc irasci. postremas illi extrue-
re insidias atque parare: ex aequalibus suis haud plures quam sex & decem dele-
git: quod parua complicitum manu occultius id facinus patrari posse sperabat. Hi
cum plurimam bibendo noctem contriuisent. Simulac illuxit: facie prius caligi-
ne fauillaq; i lita in forum armati erumpunt. ibi Romano inter sacrificandum &
quampluribus qui secum aderant trucidatis confestim ex urbe diffugiunt. Tu-
multu orto cum frequens cheronensium concilium uenisset in curiam: in hos
reos animaduersum est: Atq; poena capitis damnati. Hoc decretum cheronensi-
um causam maxime tuebatur apud Romanos. Urbis deinde principes: ut cōsue-
runt: uel perī concenantes Damonem cum suis in curiam intruētes cum necauissent:
iterū ex urbe pfugiunt. Lucius Lucullus p eos forte dies istac suas copias prae-
ducēs cū has romanorū caedes accepisset: nā & hi motus nuper obtigerant: signa
firmavit. Sūma deinde diligētia causā percontatus cum comperisset nō modo in

A

fontem ciuitatem: uerum etiam & ultro iniuriis affectam: susceptis militibus suum cum exercitu iter prolecutus est. Damon uero excursions in agros facere: regionem prædari atque diripere: & iam urbi ipsi periculo maximo imminere. Tunc oppidani eum dolo subducere aggressi: simulata uenia teditum in urbem sibi decernunt: missisque ad eum legatis patriæ restituant. ita in urbem regressus gymnasi præfectus extemplo declaratus est. Inde eum in thermis se ungentem interfecere. Eo loco horrendæ species diu uisæ suspiria (ut a patribus nostris accipimus) exaudita. Eapropter thermarum fores obstructæ atque obturatæ: & nunc quoque eius loci uicini turbulentissimas ibi uoces & simulacra circûferri arbitrantur. Huius familiæ homines: superstant enim aliquot circa stirim phocidis maxime inter æolios uersati: caliginatos agnominant: quod Damon caliginelitus in romanorum cædem seuerit. Erant Orchomenii non modo Cheronsibus finitimi: sed odio pariter ac similitudine inuensi. Hi occasionem inimicitia: rati: romanum quendam calumniatorem in cheronses mercede concitât: qui eis de trucidatis romanis diem diceret. Hic ad prætorē Macedoniæ querelam deferens: nec enim in græciam romani prætores miserant: haud secusque in uirum unum uniuersum in urbis nomen inuehebatur. Qui contra pro Cheronsibus causam dicebant: Luculli testimoniū inducere. Hic super ea re per prætorias litteras rogatus omnē ut erat rei seriem plane exposuit. Hoc præsidio Cheronses cum e tanto totius urbis periculo euassent: statuam lapideam in foro penes Liberum patrem publice Lucullo decernunt. Nos itaque tametsi multa interim ætas effluerit: Lucullo tamē gratias debere existimamus. At qui eam quæ corpus aut uiri effigiem imitetur: longe clariorem statuam arbitrari: quæ & mores eius declararet atque ingenium: aggrediemur in his clarissimorum hominum contentionibus huius quoque uires gestas referre. Neque tamen ob gratiam quicquid historia ueritati detrahemus. Sola etenim rerum cōmemoratione officio nostro satisfecisse uidebimur: quando ne ipse quidem æquū duxisset pro uero erga nos testimonio fictam de se mercedem suscipere mendacem scilicet rerū suarū expositionē. Ceterū ut pictores cum pulcherrimas describunt imagines multaque ferme gratia perornatas: si quippiam ineptulū illis insit: neque omnino prætermittere neque penitus exculpere dignū censent: sic quoniā humanis in rebus non modo difficile sed impossibile pene arbitramur omni ex parte integram purissimamque hominis uitam posse cōstare: siquid digne honeste pulchre actum est: id omne historia penitus complecti decet. Contra uero siquid uel casu aliquo aut temporum necessitate non integre factum clarissimis rebus intercidat: haud multa id diligentia insigniri oportet. Quinimo id ipsum magis defectum quendam uirtutis quam nequiciæ uicium iudicare par est: humanæ ueneratione naturæ adductos: quæ nihil decorū ad summam natum uirtutem perfecte intergreque producit. Videbatur itaque considerantibus nobis Cimoni præmaxime conferendus esse Lucullus. dux enim uterque bellicæ rei peritissimus & in barbaras gentes clarissimi ambo. Mites in rebus maximas intellensis seditionibus conspirationes præbuere: celeberrima insuper trophæa illustrissimasque de hostibus retulere uictorias. Nō enim græcorum Cimone prior: non romanorum quispiam Lucullo in tam remotas orbis terrarū regiones infesto exercitu profectus est: Hercule ac Liberopatre exceptis: siue etiā Persei in æthiopes mendos atque armenios: aut Iasonis nerisimile aliquod facinus sæculis ab illis ad nostrā usque ætatē memoriæ delatum est. Hi præterea ambo bellis pariter infectis militia excessere con fractis dūtaxat hostiū uiribus mentem deletis penitus: Maxime uero in colendis hominibus comiterque apud se suscipiendis par quædam sit humanitas atque munificentia: similis quoque in uita splendor urbanitasque facile cōspiciebatur: & alias fortasse prætermittimus cōuenientias: quas ex eorum uita rebusque a se gestis per facile intelligere poterimus. Cimoni Milciades pater fuit: mater uero Egesypile thracia genere Olori regis filia: ut in Archelæi Melanthii quoque poematis, ad ipsum Cimonē cōscriptis traditū est. Vnde & Tucydidi historico genere quidem Cimoni necessario Olorus pater fuit: ad Olotum regē ceu ad progenitorē suum referens nomē. Is Tucydides christia circa thraciā est adeptus: ferturque in scapta silua: hic thraciæ uicus est: diem ultimum obiisse. Eius sepulchrum: cum reliquæ in atticam traductæ fuerint: in Cimonis conspicitur penes Elpinicæ Cimonis sororis monumentum. Atqui Tucydides tribu quidē Alimusi: Milciades uero Laciades fuit. Milciades itaque cum talentorū dānatus esset: in uincula coniectus moritur. Cimon adolescens admodū cum Elpinicæ sorore in nupta a patre superstes primo quidē ætatis suæ flore maximā sibi in urbe infamiam comparauit: quod in continens uinolentus & auo suo Cimoni natura persimilis esset: quem ob amentiam choaleum cognominatū fuisse ferunt. Stesimbrotus uero thasius: qui per illa ferme cimonis tempora fuit: neque musicam eū didicisse tradit neque aliam ex liberalibus disciplinā: quibus græci nauare operā consueuere: ceterum ab lepore dicacitateque attica penitus abhorruisse. Moribus suis affuisse iugenuitatem quandā: imprimisque uertatis cultum ut peloponesiaco magisque attico fretus uideretur ingenio: Deiectus incomptus maximis in rebus optimus: ut est in Eurypidis Hercule. Hæc de cimine & Stesimbrotō conscripta accepimus. creditum uero est adolescentē eum haud ab sororis consuetudine abstinuisse: neque enim pudicam alioquin fuisse elpinicā: quinimo obsecutā ultro Polignoto pictori ferunt. eapropter cum in poetili porticu tunc plesianactio appellata Laodicem inter troianas pingeret mulieres: elpinicæ sibi imaginē præstitisse. Is uero Polignotus nullo artem precio exercebat: nulla uero mercede adductū sed ob gratiam tantūmodo erga urbem porticum illam rerum scriptores pinxisse tradidere. & poeta Melantbius id insinuans ait: Sumptibus ipse suis ornauit templa deorum: cæcropiumque forum hæroum certamina pingens. Sunt qui elpinicam non clam uerum cum cimine palam concubuisse dicant: quod marito se digno diu ob inopiam coniugari non posset. Deum calligæ nupsit: cui quod inter Athenienses diuitiis opulentus atque illius amore captus alienum pro dam nato patre æs persolvere sponduisset: haud inuitam elpinicam cimon uxorē dedit. In mulieres uero iteperantis ingenii fuit. etenim Melantbius poeta elegiis i cimonē ludēs: Asteriā cōmemorat genere salaminiam Mestram quoque mulieres summo studio coluisse. Idem etiam intelligi licet: quod uxoris Isodice Euriprotēmi

54289

K-97/5427

11.8. 5.500,00

B.S.

MUSEUM

filiae mortem periniquo molestoque animo tulerit: si id conlicere a conscriptis ad eum pro leuandis lachrymis leniendoque dolore elegiis par est: quorum auctorem Panerius philosophus arbitratur Archiam physicum exstitisse a temporibus haud inepte coniectas: ceteri uero Cimonis mores & generosi & gratia quadammodum affluentes. Neque enim Milciadi audacia concedentem: neque prudentia Themistocli: ambos tamen iusticia & aequitate superasse constat: uirtute quoque militari haud inferior: quamquam iuuenis adhuc armorum experientia imperitus rebus urbanis maxime praecebat. Etenim medis ingruentibus cum Themistocles Atheniensi populo suaderet deserta pro Salamine urbe ac agris in naues arma transferre: totamque belli molem mari gerendam esse: aduertens Cimon plerisque eius rei stupore exanimatos sumpto equestri freno per certamicum forum exultans cum sociis in arcem conscendit: illud Deae Palladi oblaturus: quod nauali deinceps non equestri certamine opus esset. Donato itaque freno cum ex his clypeis qui circa templum appensi erant: unum accepisset: habita prius Deae supplicatione ad mare deinde contedit. Visum est id facinus haud paucis audaciae dedisse principium. Fuit quippe specie & forma non negligendus Cimon: ut Ion poeta tradit: corporis statura mediocri: habebatque multa & crispa coma suffultum caput. In eo uero certamine cum acriter strenueque dimicasset: maximam sibi in urbe gloriam cum ciuium beniuolentia comparauit. Iam multum sua uirtute ad eum conuenere: animum eius ingenti laude attollere: iubereque digna Marathone iam eum excogitare. Atqui se cum ad capeffendas dignitates in re publica contulisset: a populo qui iam Themistoclis fastidio abundabat: per humane admissus est. Fecerat eum populo carum compositi mores mansuetudo quadam atque humanitas familiare ac urbanum uiuendi genus. Neque parum suae dignitati conduxit: quod Aristidum Lyfimachi filio mores ac eius ingenium conspiciant aptissimus is uisus est in fastum audaciamque Themistoclis obliuiscendus. Medis uero e graecia fugientibus cum nondum ad Athenienses graeciae principatus traductus esset: sed penes adhuc Lacedaemonios ac Pausaniam summa rerum constaret: naualibus copiis dux est declaratus. Primum quidem in ea militia ciues suos summo studio exercebat: ut praeter ceteros longe primarii ornatiissimi in armis conspicerentur atque promptissimi. Pausanias interea litteris clam ad persicum regem datis de prodicione coepit cum barbaris agere. Is in socios temerarius & crudelis multa per licentiam impie superbeque nefanda patrarat. Cimon occasione ratus socios iniuriis indigne affectos ad se benigne pellice re humane colligere atque solari: ut sensim non ui aut armis: ceterum arte atque ingenio fretus patriae uendicaret graeciae principatum. Hoc humanitatis studio plurimi sociorum a Pausania insolentia abhorrentes Cimoni Aristidique eos per humane fouentibus adhaerebant. Ephoris deinde scribunt: consulunt: monent: ut Pausaniam domum reuocent. Quia iam Sparta per ignominiam neglecta turbulentisque rerum status in graecia uideretur. Ferunt uirginem quandam bizantiā Cleonicē nomine clarissimo genere ortam a Pausania in libidinem accersitam: parentes uero ui pauoreque consternatos pudicam sibi uirginem prostituisse. Hanc Pausaniae domum obscura nocte ingressam sumpto ab his: qui thalami foribus praerant: lumine silentio ad cubile accedentem incaute cespitasse: euerfamque cum strepitu lucernam sopitum iam pausania excitasse. Is hostibus se insidiis circumuentum arbitratus: stricto gladio inscius in uirginem ruens eam confodit. Cleonices deinde manes omnem pausaniae quietem adimere atque turbare: eiusque frequenter sibi per somnium uisa irate dictitare heroicum illud. I. uiris te poena uocat mortalibus horror. His ita gestis cum indignitate sceleris: tum uirginis pietate concitati in pausania socii illum sollicitante Cimone Bizantii obsident: eumque mox urbe eiiciunt. Is tunc inde diffugiens uirginis manibus admodum uexatus in Heracleam ad necromanticum se oraculum contulit: ubi reuocata Cleonices anima supplex infestae uirginis iram lenire nitebatur: quae in conspectu adueniens coestim inquit: his malis liberatum fore cum in spartana urbe constiterit. Ea sermonis ambiguitate uisa est hominis mortem praedixisse. Multi profecto hanc rerum scriptores historiam tradidere. Sociis itaque ad Cimonem iam coactis: nobiles quidem persarum uiri regisque necessarii: qui ea forte tempestate Eionem urbem Strimoni fluuii adiacentem detinebant: uicinis graecorum coloniis uim intulerant. Quod ubi Cimoni nunciatum est: coestim cum copiis in Thraciam enauigauit: ibi primum cum persis conferto praelio fusum fugatumque hostem in urbe conclusit. Thracum deinde agris unde per Scrimonem urbi comeatus aduehebantur desolatius: ceteraque regione undique obseruata tantam obsessis rerum inopiam tantam iniecit famem: ut Butes eius praesidii pro Rege praefectus desperatioe rerum in urbe ignem imiserit. Multaque opum ui in eo coegesta ipse cum amicis semetipsum eodem praecipitavit. Potius urbe Cimon cum iam plurima a barbaris igni assumpta essent: nullam propemodum ex ea praedam abegit. Reigio illa ferax suapte natura pulcherrima erat. Ab Atheniensibus eo Colonia deducta tres in lapideos mercurios Atheniensis populus Cimoni decreuit: quorum primo sic erat inscriptum: Magnanimi uirtute uiri qui Scrimonis olim Ante fluentia genus medorum intra eronis arcem Confecere fame: gelidi quoque numinem maris Cadibus hostili foedarunt sanguine terram. Haec ducibus magnis patriaque tuentibus armis Cicropia: de creta manet clarissima merces. Ventura his laudum studiis accensa iuuentus promptius ardebunt patrios defendere muros. Atridis huic clara mensestus agmina ducens: Venit ad excelsam sacra olim moenia troiae. Carum hunc magni celebratum constat homeri: Instruxisse acies: danaumque ornasse phalagas. Quis modo pro tantis haud aequum censet athenis Viribus ingenio studiisque excellere belli? In his tamen si haud usque Cimonis nomen declaratum sit: maximam tamen honoris splendorem praese ferre uidebantur. Neque enim eiusce modi Themistocles aut Milciades quippiam consecuti sunt. Quinimmo huic uirtute pro parta uictoria coronam postulantem Sochares deceleus e media concione exurgens obstitit: si non gratum: quae tamen populo praebaretur: sententiam dicens. Cum enim o Milciades iquit solus pugnando de barbaris uictoria consequere: & te unum tunc honorari aequum censeto. Quod igitur tanto ob ipsius facinora Cimon honore habitus fuerit: ob id arbitror contigisse: quonia sub ceteris quidem ducibus iniurias ultro illatas Athenienses propulsabant. Hoc uero uno & hostes uincere: & aduersas urbes infesto agmine petere: & hostiles agros deuastare: & ipsa

deniq; Eronem & Amphibolim subigere incolereq; potuerunt: Schyrum quoq; insulam tali ab Cimone occasione subactam incoluere. Dolopes eam insulam habitabant uiri agrorum cultus parā studiosi sed uere res nauigantium prædones. Hi neglecto tandē hospitalitatis iure atq; officio: neq; ab his qui crebro honeste in ea insula uersabantur abstinuere: cæterū Thessalos quosdā institores quæstus gratia eo profectos deprædati in uincula coniecere. Thessali confractis uinculis cū ad amphictionicū iudiciū confugissent: rapta urbs illa pecuniā multata est. Ciues eas ex ærario publico nō ab his qui rapuissent res se repeti debere negabant. Ea sententiā trepidi raptores clam Cimonē litteris accersebant: ut cū classe ueniens insulam ab se in deditiōē acciperet. Traiciens eo Cimon: cum insula Atheniensium imperiū subisset: Dolopes inde expulsi: cōpositisq; rebus tutum nauigantibus ægeū præstitit. Ferunt Thescum priscum Aegei filiū ex Athenis profugū transfretasse in Syriū: ibiq; ab Lycomedē rege ob trepidationem dolo fuisse interfectum. Quod ubi accepisset Cimon: habuerunt enim responsum quoddā Atheniensē Thefei iubens reliquias in urbē reduci: proq; dignitate illū uelut hæroem uenerari: summo studio cōpit indignare sepulchrū. Ignorabatur ubinā Thescus iaceret: q; Syri semper id celassent: prohibuissentq; antea id corpus perquiri. Monumento summa tandē diligentia uix cōperto ossibusq; prætoriam trirēmē magnifice splendideq; ornatam impositis: ea Cimon induxit in patriā post annos ferne quadringētos. Hæc res amplissimā sibi apud populū gratiā conciliauit. Atq; in eius memoriā institutū est celebre illud uulgatumq; tragædorum certamen. Nam cū primū Sophocles iunior adhuc fabulā dedisset: iamq; multa contentio multusq; spectatium hominū conuentus adesset: Ephesion præfectus non alios in hoc certamine iudices sortiri uoluit: cæterū in theatrum una cū reliquis belli ducibus aduentans Cimon cū Diis cōsuetā sacra libasset: ab Ephesione ibi detentus est: sacramento deinde adactus cū singulis ex omni tribu sedere atq; iudicare iussus est. Hi uiri decem fuere: quorū dignitate atq; præsentia ingentē hæc concertatio splendorē est consecuta: uicisse Sophocle tradunt. Victum uero Aeschilū & graui morore affectum iniq; id tulisse: parumq; deinde tēporis conuoratu Athenis ob irā diuertisse in Siciliā: ubi moriens prope Gelam sepultus est. Ion uero adolescētulus adhuc Athenas ueniens una cum Cimone penes Laomedontē concenasse se tradit. Postremisq; poculis iam libatis iussum Cimonē non iniucunde cantasse. Ea re omniū qui aderant consensu supra Themistocle laudatus est: q; ille neq; cantare neq; fidibus didicisse: uerū amplissimā se scire opulentamq; rem publicā iactasset. Inde uero (ut in conuiuio par est) cum ad res Cimonis defluxisset oratio: plurimaq; ibi gesta clarissime cōmemorata fuissent: prudentissimum ipse de se facinus narrare orsus est. Multos ex Festo atq; Bizantio captiuos barbaros Atheniensiu focii cū cæpissent: oēm diuidendam prædam Cimonis arbitrio concessere. Hic uero partiens: cū hinc nuda corpora uilline uniuersa barbara spolia statuisset: accusabant socii partes: q; iniquæ essent. Facta deinde potestate ut utrā uellent ipsi deligerent: Atheniensesq; quauis altera satis contentos fore: Nerophiti famii sententiā oēm ornatum barbarāq; supellestilē focii elegerunt: captiua perlarū corpora Atheniensibus relinquentes. Discedens tunc Cimon ridēdus quippe partitor uisus est: qui aurea psellia: bullas: torques: candidas: purpurā: magna opere precia rettulissent. Contra uero Athenienses nuda perlarum corpora nulli satis apta labori suscepissent. Cōtinuo uero pleriq; cū amicitia tum captiuorū necessitudine excitati ex Phrygia Lidiaq; descendentes: adeo eos ingenti precio redemerunt: ut cum ea pecunia ad educandas quattuor menses nauales copias Cimoni abunde suffecisset: multū præterea auri ex ea redemptione in publicū ærariū esset congestū. cimon itaq; spoliis iam hostium militiæ partis opulentus ac locuples: ut honesto belli iure eas sibi diuitias cōparauerat: ita pulchrum in ciues eas liberaliter impartiri duxit. Primū a motis undiq; agrorū suorum septis egenis ciuibus hominibusq; peregrinis potina frugesq; inde assumere licebat impune. Parabatur quotidie ingens domi conuiuium: si non apparatus splendore excellens: abundans tamen: & quod uel multos homines affatim pascere posset. Eo pauperes quoq; uellent libere conuenientes educationē inde perociū sibi uendicabant: ut rebus tantū urbanis intenderent. cæterū Aristoteles nō id omnibus Atheniensibus datū esse: sed ex Laciadibus cōtribulibus suis uolenti cuilibet licuisse tradit. comitabantur præterea cimonē familiares quidā iuuenes ei q; consueui. His pulchra ueste anyctis imperatū erat: ut si quis grandior natu fordide ob inopiā indutus cum cimone forte cōgrederetur: uestem secū permutarent. Visum est hoc munificentiæ genus plurimū in se maiestatis habere. Idem & iam copiose secū nummos deferentes: siquē in foro uirū indigna oppressum egestate conspicerent q; proxime accedentes pecuniā sibi clam in manibus deponebant. Quæ iā cratinus comicus in archilochis memoriæ mandasse uisus est his uerbis: infra uero iactabat Metrobius grammaticus: cum diuino homine & in hospites officiosissimo ac peroptimo omniūq; græcorū primario cimone pingue senium conuiuatus secū omne cōmemorari: ille uero abiens iuit prior. Et Gorgias Leontinus cimonē inquit sibi diuitias comparasse ut uteretur: usum uero fuisse ut honorē cōsequeretur. cicias uero unus ex triginta tyrannis Scopumpum diuitias liberalitatē cimonis & Agesylai Lacedæmonii uictorias in elegiis sibi ipsi imprecatur. Etenim spartanū Lychan celebrē quidē inter græcos uirū haud aliū de cognoscimus: q; quod in gymniciis ludis ac exercitiis externos conuiuari solebat. Iam uetus illud Atheniensium in hospites studiū atq; humanitas cimonis munificentia concedebat. Illi enim unde ciuitas plurimum sibi gloriæ deberi arbitrantur: græcis hominibus educationis semina impertiti sunt: fontiu quoq; ac ignis usum hos quibus opus erat homines edocuerunt. Hic uero intra priuatos larēs perinde ac in publicum quoddam urbis diuersorū ciues excipiens: frugibus etiam agrorum suorum & primis & eximis quibusq; pulchritudine uel peregrinis quoq; hominibus per omnē anni horā ultro oblati indulgebat: ut propemodū uisus sit fabulosa illa Saturni tempora in uitam de integro excitasse. Sunt qui falso hanc amplissimā liberalitatem in populares factiones attentionesq; transferant. A quibus tantum dissentiendum arbitror: ut cum optima tum parti more Laconū

semper studuerit: Themistocli plæbis uires ultra quæquæ esset attolenti plane constet hunc una cum Aristi de acerrime obstitisse: ac in Ephialten iterum qui populari gratia Ariopagi potentiam dissoluere nitebatur: grauissime fuisse inuictum. Expilationibus quoque publicis & largitionibus penitus abstinentem omnia caste integreque in re publica obisse: tamen si præter Aristidem ac Ephialtem uniuersos primores ea peste uideret esse cōtatos. Ferunt præterea Roefacem quandam barbarum: qui a rege Persarum deficiens cum plurima ui auri Athenas sese contulerat: ab calūniatoribus laceratum in Cimonis confugisse tutelam: tulisseque illi domum dona phialas duas: quarum altera aureis daricis altera argenteis plena erant. Cōuersum uero ad eum Cimonem subrisisse: rogasseque barbarum: utrum mercenarium ne Cimonem an amicum habere mallet? cum respondisset ille amicum. Abi hinc igitur inquit: tuaque hæc tecum munera defer. Ego enim amicitia tua fretus hisce cum opus fuerit liberaliter utar. Maximam interea Atheniensium duces similitudinem penes socios sibi consciuerant: Hi enim longa militia fessi cum nil præter quietem & otium in colendis agris cuperent: maxime quia barbaros inde summorum cum multi nihil inferre cernebant: sicut integre uestigia persoluebant: sic neque nauium neque inductum militum numerum conferebant reliquias. Atheniensium ducibus ea res per molesta erat: adeo ut ab his qui uel litum numerum conferebant reliquias. Atheniensium ducibus ea res per molesta erat: adeo ut ab his qui uel militum uel numerum nauium non compleuissent: in iudicium uocatis integerrimas sumerent poenas. Caterum ab his tantum est uisus dissentire Cimon ut neminem graecorum in uiolentam militiam traxerit: sed pecuniam modo nauemque uacuas ab his qui detractabant arma accipiens emeritos eos exauctoratosque faciebat. Cupiebat eos illos ocio allectos domi torpere: ut qui ante pugnaces uiri fuissent: iam ad agrorum cultum quæsiuissent dulcedinem uersi imbelles solutique ob delicias ab armorum usu penitus abhorrerent: Athenienses uero ad militiam uicissim conscribens atque exercens: haud multum post temporis id effecit: ut uel sociis ipsis quoque mercede atque pecunia militauerant: imperarent. Etenim crebra nauigatione labore assiduo multo denique armorum usu tantum illis terrorem incusserant: ut sensim pro sociis uestigiales eos seruosque haberent. Persici uero regis superbiam nemo super Cimonem depressit atque contudit. Eiectum enim gratiae finibus euestigio subsecutus antequam ille aut pauore reciperet animos: aut res barbaras componere posset: hæc quidem subuertit atque diripuit. Illa uero ab rege deficientia in graecorum ditionem accepit: adeo ut omnem Asiam ab Ionia usque Pamphiliam persicis praesidiis atque armis desolatam fecerit. Nuntiatum est deinde magno regis exercitu inuentum gentemque classe obsideri Pamphiliam. Quod ubi accepisset Cimon: cupiens maritimam aditum oram quæ intra chelidonios iacet: hostibus terrore pracludere: ab Guido & Triopio cum ducentis triremibus enauigauit. Hæ fuerant ab Themistocle & ad celeritatem & ad gyrum aptissime fabricatae: quas Cimon latiores faciens curricula quoque per tabulata disposuit: ut multo milite refectæ acius in hostem inueheretur. In phaselitas itaque primum profectus est. Hi cum graeci essent de defectione secum deinde de admittenda classe actum est: utrumque pariter est negatum. Cimon uastatis agris ad urbis moenia signa mouet. Chii in ea expeditione cum Cimone comilitabant: qui officio ueteris erga Phaselitas amicitiae freti cum Cimonem leniendo tum contumacibus sagittis alligatos super moenia transmittendo eos tandem conciliauere: ea conditioe ut decem talentis praesolutis in barbaros secum armati comilitarent. Ephorus Titraustem maritimis regis copiis: terribus Ferendacem duces fuisse tradit. Calistenes uero Ariomadem Gobriae filium summæ rerum praefuisse auctor est: detrectantemque cum graecis congressum penes Eurimedotem secessisse: ubi octuaginta pro pedem phoenices naues expectabat e Cypro: quas cupiens eo praelio excludere cimon: maturius instructa classe in hostem subuehitur: ut uis illi recusassent ad conferendas manus compelleret. Illi ne uis cogere: tur ad decernendum: intra flumen receperunt classem. Quod ubi insequentes uiderunt Atheniensium naues: & ipsi tandem ad pugnam uersi dimicaturi in hostem ueniunt sexcentis ut Phanodemo ut uero placet Ephoro: quinquaginta nauibus ac trecentis. Nil tantis copiis dignum nauali ab eis certamine gestum est. Nam mox proram in terram dantes proximi quique nauibus desilierunt: & in castra (nam ea prope locata erant) se recepere. Deprehensos uero barbaros omnes una cum nauibus perdiderunt. Hinc ingentem fuisse barbaram classem conicere par est: quandoquidem multis in fugam uersis multisque allisis nauibus atque confractis: ducentas tamen captiuas Athenienses capere. Pedestres uero barbarorum copiae instructa acie ad litus descendunt. constitit paululum cimon deliberabundus terrestri ne praelio sibi decernendum esset. quam suos pugnando defessos hostes uero integros & numero superiores cerneret. Tandem suos comitatus & robustate uirum & proximæ uictoriae gloria elatos atque cominus cum barbaris manum conferere cupientes: peditem nauali adhuc certamine sudantem in terram explicat. clamore deinde sublato citato agmine in hostem ruunt. constitunt persæ impetum strenue excipientes. Atrox inde initur praedium cum ingenti optimatum atque primorum Atheniensium strage. Anceps diu certamen fuit & barbari tandem fusi pars caesi atque trucidati: pars cum tentoriis multarum refectis opum capti sunt. cimon itaque ut ualidissimus certator binos uno die subiens sponte confectus: hoc pedestri quidem apud salammam: illud ad phalaras nauali pugna Trophœum duabus uictoriis superauit. Ad octuaginta deinde phoenices naues ceu ad huiusce belli reliquias conuersus ad hydropem: quo eas applicuisse audierat: ire pergit. Nondum quicquam de reliquis copiis hostibus allatum fuerat: sed integro animo & elato ad exercitum recenti clade confectum tendebant. Ea propter subito ac insperato uictorum pauore perculsi uniuersa classe amissa caeli atque obrutati sunt. Ea clades tantam persico regi trepidationem incussit: ut uulgatissimas illas pacis conditiones acciperet. Temperaturum a graeco mari quantum est equi cursus: intra cyaneos atque chelidonios longa nauis ferrogrostrata non fore nauigaturum. Atqui calistenes non illa pacis fuisse foedera tradit: sed barbarum reuera id sponte fecisse cladis illius terrore cōternatum: tantumque deinde ab gratia abstinuisse: ut cum Pericles primo quinquaginta: triginta iterum Ephialtes nauibus in chelidonios nauigassent. crathero uero in psephisma uibus: quæ ipse collegit: eas conditiones inter pacis foedera cautas fuisse placet. Ferunt etiam propterea pa-

cis aram Athenis dedicatam fuisse & Calliam legatum maximo honori habitum. Venditis deinde hostium spoliis: cum iam ærarium eo bello satis opulentum esset: in alios publicos sumptus pecunia erogata: & murus ad nothumurgens arci exædificatus est. Dicunt quoque muros longos: quos scelea uocant: postea quidem absolutos fuisse. Prima uero eorum fundamenta in palustribus locis multaque pluuiarum cogerie limosis iecisse Cimonem plurimo cemento grauiusque lapidibus palude compressa: omnemque eius sumptum propriis opibus exoluisse. Primus quoque diuersorioris: quæ liberalia ac amœna uocat: quæ uel paulopost magnifice celebrata sunt: urbem perornauit: Platanos plantauit in foro: academiam uero quæ arida prius fuerat & inculta: irriguum locum effecit: atque eo auctore purissimis alucis umbrosisque deambulatrix elaborata est. Et iam Persæ quidem ope a Thracibus implorata Cheroneum deferere recubabant. Neque multifaciebant Cimonem: qui ab Athenis cum paucis admodum triremibus eo nauigarat. Quattuor itaque ipse nauibus hostes adortus: tres atque decem illorum triremis cepit. Expulsi sunt inde persæ cum thraces etiam late fuisset: uniuersam tandem Cheroneum patriam uendicauit. Tassii præterea qui ab Atheniensibus desciebant: nauali certamine profligati: tres eorum atque triginta naues captæ & ciuitas per obsidionem in potestatem redacta. Crisea quoque ulteriora omnemque: cui præerant Tassii: regionem Atheniensibus ipse subegit. Illinc erat facilis in Macedoniam transitus & multa uendicandi agri occasio. Quocirca accusatus est eum agere id uoluisse Alexandri regis mercede subductum: eorum tamen qui in se conspirauerant calumnias euasit. Cum uero causam pro se apud iudices ageret: non ego inquit quemadmodum cæteri: ut colantur pariter ac dona capiant. Iones aut Thessalos locupletissimas gentes hospitio habeo: cæterum Macedones & collo & diligo eorum frugalitatem modestiamque imitatus: cum quibus nullas prorsus opes conferendas esse arbitror. Lætor uero plurimum iudices: quod hostili gaza ciuitati nostræ diuitias compararim. Stesimbrotus uero Elpinicam ad fores Periclis: is erat uehementissimus Cimonis accusator: supplicem uenisse auctor est illumque subridentem consensuisti dixisse: consensuisti ad huiusmodi res obeundas o Elpinica. Mirissimum tamen in Cimonem fuisse deinceps: nec ultra quam semel duntaxat: & tunc quidem leuissime illam causam contra Cimonem perorasse: tandemque ea accusatione absolutum fuisse Cimonem. Dehinc quoad in urbe aderat: potentissimus in repub. factus dissipabat consilia plæbis: quæ in optimates insurgens uniuersam urbis potentiam cunctosque magistratus in se usurpare tentabat. Rursum uero ubi cum classe ex urbe perfectus est: plæbs de integro in animos erecta omnem pristinum reipub. statum patriasque: quibus præside Ephialte regebantur: consuetudines euertere: curias ex Ariopago omnes ferme præter paucas sustulerunt. Iamque iudiciorum auctoritate in se usurpata uidebatur status urbis in plæbeios integre defluxisse. Poterat tunc plurimum in urbe Pericles: a quo & plæbs summo studio fouebatur. Reuersus in urbem Cimon dignitatem tanti concilii prostratam indignatus: pristinum Ariopagi statum integrare adortus est: & ad optimates summam reitraducere. Tunc rerum nouarum auctores exclamauere populum in eum iritates lacerare: crebro sibi obiciere flagitium in sororem: uocitareque eum Lacedæmoniis fautorem: inter quæ uulgo iactabatur illa ab Eurypolide tradita de cimine. Malus quidem non fuit: uiolentus uero ac negligens & quandoque iacebat in Lacedæmone: hanc tamen Elpinicam relinquens solam. Si uero segnis si immodestus tantas domuit urbes: toriens de hostibus uictorias rettulit: quis modo inficiabitur: si is & sobrius & uigilans fuisset ingenium: nemini superiorum græcorum aut qui deinde fuere rerum gestarum gloria concessurum fuisse? Lacedæmonium: Elium alterum nominasse. Stesimbrotus placet proinde Periclem maternum sibi genus improbasse frequenter. Diodorus uero cosmographus præter eos: tertium quoque cimonem ex Isodice Euripolemi Megacleis filium gnatum fuisse tradit Thessalum nomine: non autem minimas eorum quos consecutus fuerat magistratuum partes Lacedæmoniis ipse debebat. Iam enim Themistocli maxime in sensu curabat: ut omnis urbis auctoritas omnis potentia in adolescentem Cimonem conflueret. Primum quippe Atheniensis populus id probare atque iucunde conspiciere: quod multa ob eum emolumenta Atheniensibus Lacedæmonii contulissent. Nam cum res attica plurimum augeretur: & iam socios se in sollicitando conuerteret: id quod te Lacedæmonii gratia atque Cimonis auctoritate tulere. Suo enim ductu atque auspiciis plurimæ græcarum rerum gubernabatur: quod sociis quidem comem atque benignum & gratissimum seipsum Lacedæmoniis exhibebat. Postea uero quæ res atticæ suis uiribus nitabantur: uigilans Cimonis erga spartanos studium Athenienses fastidire. Etenim cunctis in rebus Lacedæmonem extollens: siquidem suos aut improbare aut irritare uolebat. dictare solitum scribit Stesimbrotus non utique Lacedæmonii tales. Erinde quoddam penes ciues suos odium atque simultatem sibi conflauerat: maximam uero omnium: quas unquam subierit calumniâ hinc ortam fuisse constat. Regnabat quartum in spartanis annum Archidamus Zeuxidami filius. Terræ motu facto omnium ante eam ætatem memorabilium maximo ingentibus lacedæmonia tellus hiatis soluta est. Concussis Taigeris montibus quidam eorum uertices patefacti uniuersa ciuitas diruta atque confusa domos singulas præter quinque cum ingenti fragore & ruina prostrauit. Exercebantur tunc forte in medio porticus puberes simul atque adolescentes. Sub eam terræ concussionem leporem quendam in conspectu eius aduenisse ferunt. Hunc adolescentes (ut erant) iunctos ioco extra gymnasium insectatos fuisse: puberes uero qui intus se continuerant ruina gymnasii obrutos omnes ad unum pariter perisse: eapropter eorum sepulchrum & nunc quoque sismatium appellatum est. Aduertens itaque Archidamus in tanta torrens uis confusione atque ruina imminentem perniciem: quod ciues passim soluti soli priuatarum rerum saluti interderant: aduentum hostium tuba undique significare facit: ciues armatos quod primum ad se conuenire iubet. Tota in hoc uno consilio uisa est pendere spartanæ urbis salus. Vicini namque homines concursione undique ex agnis facta: direpturi ruinæ reliquias ueniebant: qui armatos iam ciues instructosque conspicati terga dant.

tes in p̄oximas quiq; se urbes recipiunt: inde finitimos populos obeundo ad prædam dirutæ urbis solici
 tare. Multis & messeniis maxime ea res cum placuisset: omnes in spartanos arma suscipiunt. Lacedæmo-
 ni Periclitam Athenas mittunt: opem atq; auxilium ab sociis imploraturum: quem scribit Aristophanes
 comicus pallidū aris insidentē punicea in ueste exercitum postulare. Ephialtes itaq; id protinus prohibe-
 re: obtestariq; ne ullam aduersariæ urbi opem ferrent. At sinere partanorum factum atq; superbiam con-
 ulari atq; iacere: Cimonem uero Lacedæmoniorum salutem patriæ commodis & incremento prætelisse:
 fuisset populo de auxilio sociorum: atq; profectum deinde cum haud parua militū manu in Lacedæmo-
 niorum subsidium Cricias auctor est. Ion uero eius orationis meminit: qua maxime ciuium animos in su-
 am sententiam conciliauit: hortatus ne grāciam claudam paterentur: neue contēnerent: si altero iugo ur-
 bis priuata esset: Profectus itaq; Lacedæmonem Cimon cum copias præterduceret per Corinthum: inue-
 tus est in eum Lachartus: q̄ inexploratis eius loci ciuibus illac exercitum traduxisset: neq; enim decere il-
 lum alienum pulsantem hostium ingredi prius q̄ dominus iuberet. Et Cimon cæterum non uos inquit o
 Lacharte Cleonensium ac Megarensium pulsantes hostia: sed armis ac ui confringētes in eorum domos
 intruistis: arbitrati his qui uiribus præualent omnia aperta esse debere. Hæc fertur Cimonis in Corinthum
 aut magis mordax q̄ opportuna respōsio: statimq; cū copiis excessit. Acciti iterum a Lacedæmoniis Athe-
 nenses contra Messenios & Helotas Marathonix opem tulerunt. Maximus inerat illis in armis splendor
 atq; promptitudo: quos suspicati Lacedæmonii tanq̄ nouarum rerum cupidos solos ex omnibus sociis ea
 militia abdicauere. Illi ut par erat indignati abscedentes iam palam in omnes spartanarum partium fauto-
 res difficiles esse: & leui in Cimonem occasione capta per ostracos damnatum relegarūt in decem annos.
 Etenim decennali id exilii genus. Lacedæmonii interea ab expeditione regressi liberaturi postremo Del-
 phos a Phocensibus in Tanagra castra locant: quibus cominus dimicaturi Athenienses occurrūt. Cimo-
 armatus ad atticum exercitum ueniens tribui suæ oneidi se adiungit: ardentissimus una cum ciuibus suis
 patrias iniurias uindicare. Cæterum consilium in quo quingenti erant cōscripti uiri cum id pauide acce-
 pisset (aduersa enim factio eū istucuenisse clamitabat attica turbaturum agmina atq; patriam Lacedæmo-
 nis sub aucturū) extemplo in nullos ordines Cimonē admitti iubet. Discedens ille e castris Eutippū Ana-
 phlistum ceterosq; quos Lacedæmoniis fauor suspectos fecerat: hortatur: ut in hostem forti aīo pugnēt:
 uelintq; opera atq; uirtute apud ciues suos ab hac se nota purgare. Hi cum omnē Cimonis armaturam pe-
 nes se detinuisent: in turmas distributi tā acriter tam constanter aduersus hostem dimicando cōstiterē: ut
 cum centum essent: nemo tamen ex ea pugna uiuus emerferit. Magna hæc uirtus ingens istorū salutis desi-
 derium Atheniensium excitauit: pœnituitq; q̄ falsas atq; iniustas tātis uiris causas inieciissent. Subinde &
 ipsi Cimoni conciliati sunt cum sociorum suorum cædetū gerendarū rerum opportunitate adducti: ingē-
 tinanq; strage in Tanagra profligati: cum primo uere infestum peloponnesium exercitum trepidi expecta-
 rent: Cimonem ab exilio reuocant: qui pericle sibi psephisma conscribente in patriam est reuersus. Tales
 tunc ciuiles erant disceptationes mutuæq; ciuium iræ adeo mensuratæ: ut pro publicis utilitatibus facile
 pacari possent: & ipsa ambitio cūctos animi ipetus excedens: ipsi tamē patriæ pietati penitus concedebat.
 Cimonis itaq; opa id bellū dissolutū est: & urbes inuicē cōciliatæ. Pace perfecta aiaduertens Cimon iuuen-
 tutē atticā domi nō posse q̄scere: cæterū & militia nutriri & augeri gliscentē: timens ne bellandi cupidita-
 te in p̄ximos græcos arma mouerent: neue ad insulas aut Peloponnesum īgenti classe cōuersi causas ītesti-
 ni belli aut socialiū criminationū origines in urbes excitarent: ducetas armauit: naues omnē bellorū cupi-
 dinē in Cyprios aut Aegyptios p̄fusus: simul ut īquietos Athenienses pugnando contra barbaros exer-
 ceret: & diuitiis ab hisce qui natura sibi inimici erant cōparatis: honeste grāciā locupletaret. Omnibus ita
 q̄ iā paratis cū in littore nauales cōstitissent copię: horrenda Cimoni species in somnis uisa apparebat: ca-
 nē quādā in eū laceffitā latrare: inter latrandū uero humana uoce admixtū hunc uersum edidisse: I mihi te
 q̄ meis catulis facturus amicū. Cimoni quidnā hoc phasma portenderet ambigenti: Aristophilus possido-
 niates uir uaticinii peritus ei q̄ familiaris mortē aut hanc sibi speciē prælagire hoc modo coniectans: Ca-
 nis huic quē latrat hostis est: hostē uero nō alia q̄ spiāre magis q̄ morte lætū facit. Illa demū mixta uox me-
 dū hostē designat: q̄ medorū dux græcis pariter ac barbaris uiribus imixtus est. Sub hanc speciē ecce & ali-
 ud sibi dū Liberopatri sacrificaret p̄digiū uisum. Cū eniuates de more uictimā cecidisset: id sāguinis quod
 iā humi cōgelatū erat: formicarū caterua paulatim corripientes ad Cimonē deportabāt: & circa pedis pol-
 licē extendentes diu huic rei intentæ singulos latuere: simul itaq; cū cimon huic miro formicarū studio mē-
 tē adhibuisset: aderat & sacerdos iecur uictimæ sine capite sibi ostentans. Hoc cū sic obtigisset: enatigauit
 tamē cimon: qui tanti apparatus militiā honeste detractare nō poterat. Sexaginta itaq; nauibus in ægyptū
 transmissis ipse cū reliq; ea maria perlastrans regiā classem in qua phœniissæ & ciliciæ naues erant: profliga-
 uit circūiacentes deinde urbes subegit: & in ægyptios omnē belli conuerterat molē. Nihil humile amplius
 sibi in animo residebat. cæterū in ingentes atq; amplissimas spes mentē attollens: uniuersum Persici regis
 imperiū delere parabat. Stimulabat permaxime ingentis spiritus uirū Themistocles: quē tantā apud bar-
 baros gloriā atq; auctoritatē cōsecutū audierat: ut rex Persarū in græcos arma moturus uniuerfis suis copi-
 is eū ducē declarasset. Themistocli uero ad mortē sibi sponte consciscendā haud parū id accessisse ferūt: q̄
 insuperabili cimonis uirtute atq; fortuna in græcarū rerū desperationē deueniret. cimon itaq; ingentes cer-
 taminū moles struens circa Cypriū nauales continens copias: ad Iouē Hammoniū quospiā ex suis mittit: se-
 cretū quoddā a Deo sciscitaturus. Ignoratur enī prius quidnā id esset quod scire cupet: nec uero Deus uis-
 la sibi responsa tulit. Ut primū enī eo uenere: iussit eos istinc abscedere. Cimonē enim ipsum iam penes e-
 xistere asseuerabat. Hæc illi audientes cōfestim ad mare defecērūt: & cū deinde in græcorū castra uenissent:

quæ circa ægyptū locata erant: cognita Cimonis morte. req̃ ipsa cum Hammonis collata responso intellexerunt plane eum de uiri morte uaticinatum fuisse: tanq̃ iam penes Deos immortales ipse commoraretur. Obiit itaq̃ diē dū Ciuium obsideret: aduersa (ut plurimis placet) corporis ualitudine captus: quidā uulnera: quod aduersus barbaros pugnans acceperat: eū confectū fuisse tradunt. Moriens uero suis ip̃erauit: ut celato eius interitu copias cū classe in urbē reducerent. Obtigitq̃: ut cū neq̃ hostes neq̃ sociorū quispiā id sensisset: liberi ac turti in patriā remearent: duce (ut Phanodemus inquit) Cimone. qui tricesimū ante diem e uita migrarat. Nil deinceps q̃ is inortuus est: ab ullo græcorū ip̃eratore magnifice in barbaros gestū: ceterū ad factiones & discordias conuersi: cū nemo manus afferret in mediū: ab externis bellis penitus discissi sunt. Ea re maximū in resumendis uiribus momentum barbaris præstiteret: & græcis rebus quantam iacturam intulerunt: uix dici potest. Haud paulo uero post huic Agefilaus Asia inferens arma: breue cū his duobus: qui pro persico rege maritimas oras tuebantur: bellum gessit: & cum nil adhuc clare nil magnifice gestum esset: seditione tumultuq̃ aduersæ factionis reuocatus abscessit: in mediis sociorum ac amicorū urbibus publicanos Persarum derelinquens: in quas dum Cimon uiueret nec Persicus montabellarius descēdebat: nec equus intra quadraginta stadia ad mare conspectus est. Reliquiæ uero eius in atticam traductæ fuerunt quod monumenta testantur: quæ & nunc quoq̃ Cimonia appellata sunt. Colunt uero & Cicienses quoddam Cimonis sepulchrum: ut Nausicrates rhetor tradit. Atq̃ eisdem i fame terræq̃ sterelitate ab Deo imperatum est: ne Cimonem negligant: sed ut Deum uenerentur atq̃ colant.

LVCII LVCVLLI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTARCHO CRAECO
IN LATINVM PER LEONARDVM IVTSINIANVM VERSA.

LVCII LVCVLLI AVVS FVIT VIR CONSVLARIS AVVNCVLVS AVTEM Metellus is qui Numidicus est cognominatus parentū eius. Hic quidem furti dānatus est. Cecilia uero mater amissa pudicitia parū in urbe gloriæ est cōsecuta. Lucullus ipse adolescens: cū priuatus nullū adhuc in rep. magistratū gessisset: Seruilio auguri qui patre accusauerat: diem de publica pecuniæ peculatu dixit. Visa est ea res clarissima romanis & omniū laudata cōsensu. Id enī accusandi studium uel sine priuata occasiōe haud ignobile uidebatur: quinimo plurima delectatione eos mirari laudareq̃ iuuenes cōstueret: quos scelestis ac flagitiosis hominibus ceu feris generosos catulos acerrime cernerent incubentes. In genti itaq̃ in eo iudicio orta cōtentione cū uulnerati quidā aliquot prætere a fuissent occisi: euasit tamē ac cūlationē Seruilius. Tantā uero Lucullus græcis pariter ac latinis litteris operā dedit: ut uel in utrisq̃ posset aptissime ornateq̃ dicere. Et Sylla rerū suarum commentaria inscripserit ad Lucullum: ad eum quippe qui elegantius eā historiā disponere potuisset. Nō erat eius sermo: ut multorū est: in curia modo rostris aut sub sellis: sed in omni publica priuataq̃ repromptissimus atq̃ disertus: neq̃ forum uelut irrætitus Tynnus pelagus perturbabat. Inde uero egressus aridus sine eloquio cōfectus: ceterum ornatissimus illis disciplinis: quas liberales uocant: omne suum studium adhuc adolescens accommodauit. Grādiōr uero ætate factus cū ob eā potissimū diffensionē quā aduersus Pompeiū habuit: omni prorsus animū ambitione in tempore abdicasset: ab diuturnis laboribus ad ocium atq̃ quietē ad nobilissima philosophiæ studia se conuertit: & in eius cōtēplatiuo genere ceu in iucundissimo quodā diuersorio quiescebat. Quāta uero ei fuerit in dicendo facultas: hinc arbitror posse per facile iudicari. Ferunt enī Hortensii causidici & Sisennā historicum ex ioco quodā in rē seriam: ut sit plerūq̃: conuersos: cū Lucullo adolescente composuissent: ut poemate orationeq̃ græca pariter ac latina propositis: eo quē fors dedisset stilo: eaq̃ lingua teneretur Lucullus marsicum cōscribere bellū. Obtrigit sibi sorte græca oratio. Defluxit enim ad nos usq̃ marsici belli historia graio sermone contexta. Multa uero Luculli in Marcum fratrem insignis beniuolentiæ argumenta: romani tradidere. In priuatisq̃ id memoriæ mandatum est: q̃ maior nati cū esset: solus tamē nullū in repub. magistratum irire uoluit: uerū legitimam fratris moratus ætatem: ut eius quoq̃ ratio haberi posset. Tantam sibi hac humanitate apud populū gratiam conciliauit: ut uel absens una cum fratre edilis declaratus esset. Multa præterea iuuenis adhuc marsico bello audaciæ multa grauis consilii facinora declarauit. Et Sylla eius constantia humanitateq̃ ductus tantum sibi auctoritatis atq̃ uirtutis tribuebat: ut ubi quid fortiter clare strenue agendum esset: Luculli potissimum quoad uixit opera uteretur. Datum est ei in peloponneso signandi nūmi negocium: eius qui plurimum in mithridatico bello consumptus est: & Lucullus diu ab illo est appellatus. Plurima quāprimum in ea expeditione militaria munera digna cum mercede obiuit. Dehinc Sylla græcis rebus terra potitus cum Athenis ubi se tenebat maritimum annonæ aditum hostili classe sibi præclusum cerneret: Lucullum in ægyptum & libani: unde q̃ maximā sibi classē compararet: traicere iussit. Is rigente tūc maxime hyeme tribus cum græcis myoparonibus & biremibus æqualibus ferme rhodiis ab Athenis enauigauit: non horridi modo & efferuescentis pelagi: sed multarum quoq̃ hostilium nauium periculum subiens: quæ per licentiā uagabatur. In cretam itaq̃ Lucullus ueniens eā sibi cōciliauit: & cyrenos diuturnis tyrannidibus bellisq̃ cōfractos: cū ad se recepisset: inconditā atq̃ turbatā eorū repub. ordinauit. Tunc illum meminisse ferunt eius sententiæ quā olim in cyrenæos diuinā dixerat Plato. Rogantibus enī illis ut leges sibi conscriberet: uelletq̃ eorum ciuitatem in optimæ cuiuspiam reipub. formam institueret: difficillimum esse inquit: cyrenæos amplissima fortuna solutos legibus cōtinere. Nil. n. ip̃eratu difficilius esse eo hominē: quē prospera fortuna extulerit. Neq̃ iterum regi quippiā leuius illo: qui aduersis fuisse casibus depressus atq̃ contractus: quæ res pfaciles instituētī Lucullo præstitit cyrenæos. Inde uero traiciēs in

ægyptum maxima nauium suarum parte amissa: ipse cum reliquis in Alexandriam clarissime deuectus ē.
 Etenim aduentanti sibi uniuersa regis classis magnifice perornata obuiā enauigauit: quanto splendore quā
 tone apparatu regredienti in urbem regi ornari consueuisset. Aliud subinde adolefcētulus Ptolomeus sin
 gulare lucullo ac inusitatum humanissimæ beniuolentiæ studium declarauit. Nā intra regiam eum cū fa
 miliariter tū splendidissime est hospitatus: quo nemo ante Lucullū superioꝝ ducū honore ab Ptolomeo
 donatus fuerat. Cibariorum uero non quantū parari cæteris consueerat: sed quadruplū Lucullo dabatur:
 tamen si nil amplius ipse q̄ quod modestissimo uiro dignū esset: acciperet. Preciosissima quoq̄ uel octuaginta
 talentorū munera reculauit. Ferunt autem non memphim non aliud quippiā in ægypto mirabile uoluisse
 se conspiciere. ociosi enim & delicati peregrini id esse: non eius qui suū imperatorē sub diuo sub hostiū mor
 nibus cubantē in tanto regē discrimine reliquisset. Lucullus itaq̄ cū tumentem Ptolomeum in romanorū
 societatem allicere nequiuisset: naues tamen quæ suam nauigationem tutarentur usq̄ in Cyprum ab illo
 q̄liberaliter datas accepit recedentiq̄ plurima sibi Ptolomeus clarissima beniuolentiæ insignia demōstra
 uit. Donauit eum postremo preciosissima pulcherrimaq̄ smaragdo auro alligata: quam Lucullus penitus
 reculasset. nisi rex propriam illi lapidi insculptam ostendisset imaginem. Verebatur enim ne quod animi
 magnitudine faceret: si ad inimicitiam Ptolomeus transulisset: nauales sibi pararet insidias. Profectus igitur
 tur ab alexandria Lucullus: cæteraq̄ maritimæ oræ urbes adiens ab singulis quæ modo piraticam nō ex
 ercebant: naues accepit coacta itaq̄ classe cū tuto traieceret in Cyprū: ibi hostes intra littoris sinus abscon
 ditos insidias sibi tendere eumq̄ obseruare accepit. His allatis Lucullus confesti machinis cōparatis: na
 ues in terrā subducere iubet. Litteræq̄ deinde ad urbes uicinas datæ: quibus p̄ximū uer moraturū sese dice
 bat: cōmeaturūq̄ ad augendā fidē & cætera ad hybernandū necessaria postulabat. Hoc inrerim spatio: cum
 secundas sibi auras asilare conspexit: deductis repente nauibus classē in altum recapit interdiu demis
 sis cōtractisq̄ uelis: ignaro hoste per nauigauit. Nocte uero ḡalte sublati armamentis in rhodū ite
 gra clas
 se applicuit: nauibus ibi ab rhodiis acceptis: Cois atq̄ Gnidiis nō modo de defectione ab rege: sed ut in sa
 mos quoq̄ arma mouerent: sua sit. Oēs deinde ex chio expulsi: & colophonios capto Epigono eorū tyrā
 no libertate donauit. Ea forte tempestate Mithridates deserto Pergamo intra pitaneū sese receperat: ubi a
 Fimbria terra obsessus atq̄ conclusus: ad mare (quod unica salutis spes erat) cōuersus: q̄ multas poterat na
 ues ad contrahendam classē undiq̄ accersere. Desperabat enī cū Fimbria signa conferre uiro cū sum
 ma audacia: tum recentis fortuna uictoriæ metuendo. Fimbria cui nullæ aderant maritimæ uires: hæc ipse
 cōspiciens: Lucullū sibi adiungere pergit. Mittit igitur q̄primū qui eū orent moneāt supplicet: ut uniuersa
 cū classe adueniant: uel itq̄ secū infestissimū regē omnium romani populi inimicissimū perdere atq̄ delere.
 Non patiatur clarissimū tot laborē tot certaminū tot deniq̄ periculorū premiū Mithridatē iā intra rætia cō
 pulsū ac prope captū romanos euadere. Si enī is in romanā potestātē ueniret: neminē omniū tantū glo
 riantū sibi laudis uendicare. At ille qui uel fugā eius unū modo perditis rebus consilium inhibuisset: aut
 capisset fugientē. Ab se nāq̄ terris expulsum undiq̄ ab illo mari conclusum Mithridatē amplissimā utri
 q̄ gloriam allaturum. Huiusce tantæ rei magnitudinē Syllæ ad Orchomenū atq̄ Cheroniā summa ro
 manorū laude celebrata facinora extincturā. Videbantur hæc omnia ab ratione nil dissentire: neq̄ dubiū
 erat si obsecutus Fimbriæ Lucullus nauibus: quæ paḡ aberāt. eo traductis portus fauces obclusisset: id bel
 lū penitus confici debuisset: romanos quoq̄ innumeris: quas deinceps subiere: calamitatibus fore solutos.
 Non placuit ea res Lucullo: aut qua legatus iura Syllæ erga se omni cōmodo priuato publicoq̄ prætulerit
 siue q̄ Fimbriæ suæ gloriæ lociū recusarit: scelestum quippe hominē ac dominandi cupidū uiri & sibi ami
 ci & imperatoris recenti cæde fœdaturū: seu potius q̄ diuina quadā fortuna Mithridati tunc parcens: i de
 stinatum sibi tempus debellandū seruauit. Vnde & liberam hosti fugam: & fimbrianum militem ludibrio
 barbaris esse dedit. Ipse uero primum circa lectum: hic Troadis locus est: regias sibi naues obuias profliga
 uit. Neglecto deinde Neophtholemo qui cum maiori se tenebat: confluere secum instituit. Cō
 scendens itaq̄ in Rhodiam quinq̄ remem: cui Damagoras præerat: uir & longa naualiū cerraminū expe
 rientia doctissimus: & summa cū romanis beniuolentia coniunctus: primus omniū i hostes deuehit. Neo
 phtholem uero gubernatori suo imperat: ut in occurrentem nauem q̄ maximo potest impetu ruat. Dama
 goras pondus aduersæ nauis ferreiq̄ rostri asperitatem reformidans prorsus concurrere reculauit: itaq̄ cō
 uersam nauē retro inhibuit: ut ceu fugiens impetum q̄ ægre in pupim exciperet. Idus eo cōsilio leuissimus
 fuit: & in his ferme nauis partibus quæ mari cōregebantur. Aderant interea reliquæ naues: & Lucullus una
 cōuersus & uerbis & opera militū animos ad pugnā accendit. Cōserto prælio cū multa egregie pugnando
 fecisset: hostes tandē in fugā conuertit: & Neophtholemū ipsum est insectans. Syllæ deinde p̄ Cheronesum
 transituro cōgrediens liberato itinere exercitū eius tutto traiecit. Fœdere isto Mithridates in Euxinū pōtū
 profectus est. Syllæ uero uigintimiliū talentorū dānata Asia colligendi munus Lucullo cōmisit ut inde nū
 mos cuderet. Is itaq̄ in tā graui acerboq̄ negotio: nō iteꝝ modo ac iuste: sed adeo prudēter benigne hu
 mane uersatus ē: ut p̄ Syllæ difficultate asilictis urbibus uel maximū ipse solamē fuerit. A tqui mityleneos
 p̄ his quæ imanium ipsi peccarent: poenās dare uolebat: impares tamen criminis grauitati. Nā quia hi a
 romanis nō sponte defecerant: mitius iccirco supplicium sibi deberi existimauit: nō tamen id mitylenei p̄
 si sunt. Quod ubi Lucullo allatum est: multa uidelicet mityleneos detractare: classē confesti illo admo
 uit: collatisq̄ utriq̄ signis hostem uictoria superatum in urbe conclusit. Castris deinde ad obsidendam ur
 bem positis hac arte atque ingenio mityleneos occupauit. Interdiu nāq̄ ut se hostes cōspicere possent: ad
 Eleā enauigauit: nocte uero ad obsidionē frustrato hoste īgressus: locatis circa urbē insidiis quiescebat. Mi
 tyleni post die romanū abesse rati temere fusesq̄ ad diripiendā rōana castra discurrūt. Prodiēs ex insidiis

Lucullus & diff patum hostem adhortus plurimos captiuos habuit quingentos hostinm pugnando trucidauit. Sex milia mancipiorum aliaq; innumerabilis præda inde abacta. Ab Italiæ uero miseris calamitatibus: quas Sylla Mariusq; tristi ac flebili plurimorum clade mortalium intulere: Lucullus cælesti quadâ forte rebus Asiæ immoratus ferme abstinuit. Nec tamen minorem apud Syllam: q; cæteri & gratiam & dignitatem est consecutus. Cæterum commentaria ceu diximus ob summam cum auctoritatem tum in eum beniuolentiam sibi inscripsit. Et moriens post habito Pompeio Lucullum sibi tutorem testamento instituit. eamq; usum est flagrantissimis ad gloriam iuuenibus primam succedendæ discordiæ facem fuisse. Mortuo Sylla habitis non multo deinde comitiis una cum M. Cotta consul est declaratus circa centesimam & septuagesimam sextam olympiadem. Videbatur multis Mithridaticum bellum suscitandum esse & M. Cotta non dimissum sed intermissum esse dicebat. Consulibus itaq; sortiri prouincias iussis Gallia cisalpinæ Lucullo sorte obuenit: parumq; læto animo id accepit: q; prouincia latam comparandæ sibi gloriæ materiem non haberet. Stimulabat permaxime ingentis spiritus uirum Pompeius: qui rebus a se gestis in hispania tantum sibi laudis uendicarat: ut si motus hispaniæ quieuisset: Mithridaticum bellum omnium sibi consensu decernendum eē uideretur. Proinde cum pecunias ille petisset: scripsissetq; senatui: nisi mitteret relicta Hispania atq; Sertorio omnes in Italiam copias reduiturum: Lucullus ut q; primum sibi mitterentur: effecit: ne ulla penitus occasione Pompeius Romam se consule remearet. Nec erat nescius si tanto ille cum exercitu aduentasset: omnem in se urbem fore conuersurum. Cæthegus præterea qui iam prope romanæ libertatis dignitate extincta: omnia ad gratiam obeundo princeps i repub. uidebatur: Lucullo insensus erat: q; is obicænam Cæthegi uitam libidinū flagitiorum errorum scelerum plenam fastidiret. Lucii uero quinti factiosi hominis: qui decreta Syllæ antiquare: qui motus in repub. excitare: qui urbis turbare quietem tentabat: multa priuate publice multa cum monefaciens temeritatem audaciamq; compressit: seditionumq; uiri impetum pro ciuitatis salute cohibens: ingentium calamitatum radicem expauit. Rome interea nuntiatum est: Octauium qui Ciliciam habebat: euita migrasse. Multi eam prouinciam contempniti Cæthegam cuius amplissima in ea reuidebatur auctoritas: summa cum diligentia excolebāt. Lucullus tamen si Cilicia solam non multifaceret: omne tamen ingenium omne adhibuit studium: ut ea sibi prouincia decerneretur: arbitratus si Ciliciam Capadociæ ppinquam tenuisset: fore ut alter nemo ad Mithridaticum bellum destinandus esset. Cum itaq; multa tentasset: rem deniq; ab suo profus ingenio alienam adortus est: eamq; magis uilem aut abiectam q; pro potiunda ea prouincia opportunam. Mulier erat in urbe Præcia nomine nulli & uenustate formæ & uerborum lepore ac comitate concedens: nihil tamen uita impurissimo copiam scorto præstabat. Hæc ex frequenti nobilissimorum iuuenum congressu: gesta i repub. perdiscebat: ciuium discordias componebat: amicitias confirmabat. Hisq; artibus pariter cum placidissima corporis atq; uerborum gratia amplissimam sibi in urbem beniuolentiam conciliarat. Vbi uero Cæthegum qui summa florebat gloria: urbemq; suo nutu ductabat: infano æstuantem amore sibi deuinxit: iam in Præciam omnis penitus reipublicæ potentatus confluerat. nil enim non interueniente Cæthego quipiā probatū erat: quod præcia nō iussisset. Hanc Lucullus cū donado tū plurimū blandiendo subducens: nō eni i flatæ ambitiosæq; mulieri parua uidebat merces: si tātus eā uir publice coluisset: cōtinuo Cæthegū & fautorē & prima sibi ferentē suffragia ē adeptus. Ciliciā uero prouinciā cōsecutus neq; præciæ deinceps neq; Cæthegi patrociniū postulauit. Amplissimo nāq; oium consensu Mithridaticū sibi bellū deferebat: quod ab altero nemine ea res clarius fortius accuratius geri posset. Pompeius tū cōtra Sertoriū i Hispania: Metellus ætate mala cōfectus erat: qui duo duces militari cū Lucullo uirtute certare uidebātur. Atqui Cotta eius collega patres obeūdo sollicitādo supplicādo ad pponitendē obseruandā debellandāq; bithyniā missus est. Lucullus cū una modo: q; ipse per sese scripserat: legione traiecit in Asiam. Eo deueniens atq; si bi asciuit exercitū. Hi erant Fimbriani milites appellati: qui diurnis deliciis inueterataq; habendi cupiditate cōtabescebant: qui effrenata peccandi licetia atq; libertate sine duce diu soluti fuerāt. Flacco enī & cōsule & iperatore duce Fimbria interfecto: ipsum deniq; Syllæ Fimbriā pdidere uiri seditioni itrectabiles ini qui: cæteræ fortes & cōtinuo armosq; usu pugnacissimi. Hos itaq; sibi Lucullus adiūgēs breui temeritatem eorū adeo cūtidit: ut tūc primū & ueg; ducē & fortissimū iperatore experirent: longa tñ cōsuetudine decliues i uoluptates ægre nec diu admodū cū Lucullo cōmilitarūt. Hæc de romanis hætenus. Nūc res hostiū edisseramus. Mithridates itaq; ceu sophistæ: plurimi iactabūdus primū atq; elatus cū inani atq; ignauo exercitu: summo tamen armorum splendore conspicuo in romanos profectus est. Vbi uero non minori cum ignominia q; periculo euadens cum hostibus iterum pugnaturus erat: non uariæ populorum multitudinē non barbaris multiplicium linguarum minis: non gēmis deniq; auroq; ornatis armaturis: potiūdā uictoriæ spem commisit. Quia hæc quasi uictorū manubias nil momenti gestantibus attulisset. Cæteræ pro his romanos enses ualidissimosq; clypeos fabricari iubet. Nō amplius ornatos equos: sed domitos militiæq; instructos admittit. Peditum centum uiginti milia romano more i ordines distributa: decem & sex equitum milia in armis habuisse constat: præter falcatos currus: quos centum fuisse tradunt. Naues præterea non deauratis tentoriis fulgentes neq; delicatarum pellicum balneis elaboratas: sed armis missilibus telis opibus refectas parauit. His cum copiis traiciens in bithyniam ab urbibus benigne iterum exceptus est. Non enim has modo: sed uniuersam Asiam intolerabili ueteriq; peste euerterant romani fœneratores & publicani: quos postea Lucullus uelut arpias labores mortaliū depascētes eiecit. Tunc uero placide moriendo conatus est rapacem eorum in gluiem aliquantulum delinire: sædauitq; populorum motus qui iam pene omnes Romani fœnoris onere defecturi uidebantur. Hæc dum ita geruntur: Cotta gloriæ sibi comparandæ occasionem ratus cum Mithridate decernere statuit. Certo sibi nuntiatum erat aduentare

Lucullum: & iam in phrygia castra posuiffe. Sed ne ille huius triumphii: quæ Cotta manibus tenere arbitra-
 batur: aliquam sibi laudem uendicaret: cum hostibus signa conferre quæcelere festinauit. Terra mariq; p-
 fligatus Cotta: sexaginta cum omni milite naues: & quattuor præterea peditum milia in ea pugna amittit.
 Et ipse in calcedone cõclusus unicam salutis spem in Lucullo posuerat. Erant nonnulli qui Cotta neglecto
 Lucullum ulterius p̄gredi stimulant: mitridatis regnum omni præsidio desolatum facillime capi pos-
 set. Hæc maxime militum sententia erat. Nec enim pari poterant animo tolerare: si Cotta nõ suam modo su-
 rumque militum perniciem procurasset: sed ipsis quoque impedimento foret: ad tantam sine ulla pugna
 uictoriam capeffendam. Lucullus itaq; militibus ad concionem uocatis cum multa clarissime differuisset
 tandem se male inquit uel unum ab hostibus romanum eripere: q̄ omnes sibi res hostium uendicare. Et Ar-
 chelao iterum qui in Boetia pro mithridate præfectus defecerat ad romanos: asseueranti si in ponto Lu-
 cullus conspiceretur: omnia pariter romanum imperium subitura: Non ego inquit Archelae uenatoribus
 audacia cedo: ut relictis feris ad uacua illarum lustra progrediar. Hæc ita dicens in mithridatem ducebat
 exercitum. Triginta non ultra peditum milia: equites bis mille quingentos in armis habuisse conilat. Cũ
 itaque in hostium conspectu castra locasset: ingentes eorum copias admiratus tutius a prælio si posset ab-
 stinere censebat: & tempus terendo rem gerere frustratus est. Id sibi consilium marius dedit: quæ fertorius
 ex Hispania cum copiis ad mithridatem transmiserat. Is sibi cum occurrisset: lacessitus ad prælium Lucul-
 lus copias in aciem pugnaturus educit. Datum erat utrinque pugnae signum: cũ nullo prorsus indicio præ-
 cedente ingens flammeum corpus aere repente fracto inter duos exercitus è elapsum. Erat id corpus
 forma quidem dolo argento uero ignito colore persimile. Subitus itaque tanti prodigii pauor certamen
 diremit. Hoc circa otriæ (hic phrygiæ locus est) euenisse traditum est. Lucullus subinde hostium multitu-
 dine cognita nullas opes nullos humanos apparatus ad eam diu nutriendum suffecturos esse censebat: præ-
 fertim si assidens ipse frumentandi facultatem hostibus aduideret. Rem itaque graui consilio indagare ad-
 ortus: unum ex captiuis sibi adduci iubet. Rogat primum quot cum hominibus Mithridates castra cor-
 hybernabat: postea quantum cibi discedens in tentorio reliquisset. Cum ille ad singula respondisset: am-
 moueri eum iubet: & secundum deinde ac tertium pariter percontatus est. Hostium deniq; numero cum
 cibariorum quantitate collato comperit non ultra q̄ trium ut quattuor dieq; com meatum hostibus super-
 esse. Eare Lucullus ad contationem maxime confirmatus ingentem com meatum copiam itra uallum cõ-
 geri iubet: ut abundantia sua obsessum hostem inedia debellaret. Mithridates interim Cizicenos qui in cal-
 cedonica pugna decem naues triaq; hominum milia cum maximo rei iuræ detrimento amiserant: in iudiis
 occupare aggressus: militem suum corpora curare ac uasa colligere iubet. Lucullumq; maxime latere cupi-
 ens prima statim uigilia noctis: quæ tenebrosa & humida erat: silentio castra mouit. Ad urbem itaq; prima
 diei luce adueniens prope Adrasciæ montem signa firmavit. Accipiens id Lucullus & confestim citato gres-
 su Mithridatem subsecutus lætatusq; q̄ in hostem in composito agmine non incidisset: in uico (qui thras-
 cia dicitur) locauit exercitum: Hunc in locum omnia prorsus itinera confluebant: quibus frumētatum pa-
 bulatumq; hostis exire compellebatur. Quare Lucullus proxima iam uictoria mente cõcepta spem suam
 ad leuandos militum animos expromere censebat. Positis itaque castris ut primum ab opere cessatum è: mi-
 lites ad concionem uocat. Sibi cum suum consilium honeste ac magnifice laudasset: promississetq; sine ulla
 suorum eade uictoriam de hostibus prope diem daturum: milites optime sperare iussos a concione dimi-
 misit. Mithridates decem castris a terra Cizicenorum urbem aggressus: cum illum quoque maris meatu
 quo ab continenti ciuitas diuisa erat: nauibus obclusisset: urbem utrinque oblidione tenebat. Ciziceni ue-
 ro ad tuendam urbem ad propulsandos hostium imperus ad seruandam socialem romanorum fidem us-
 que ad ultimam sui perniciem constantissimi erant. Hac tamen una cura aliquantulum angebantur: quia
 ubinam Lucullus esset: penitus ignorabant. Poterant quippe romana castra satis ab urbe uideri: Cæterũ
 dolosi hostes: ut oppidanis pauorem incuterent: ad romanos conuersi: uidetis ne illos aiebant? Armenio
 rum atque Medorum est ille exercitus: quos Tygranes in auxilium Mithridati transmisit. Ciziceni uero
 tantarum copiarum admiratione stupentes nullum amplius romanum auxilium expectabant: quia tam
 ingenti armorum horrore undique circumfuso: omnis ferendæ opis facultas Lucullo adempta esset. Pri-
 mus igitur ab Archelao Demonax immisus præsentiam Luculli Cizicenis enunciauit: Non satis tamen
 huic nuncio creditum est: sed Archelauum ad leuandos eorum animos id commentari arbitrabatur. Ado-
 lescentem subinde qui captiuus e castris hostium fugiens ueniebat: studiose conueniunt: rogantque ut
 ubinam Lucullus esset: edisserat. Subrisit adolescens: quia iocari eos aestimabat: ut uero serio quantitan-
 tes animaduertit: Romano sibi uallo manu significato priori Cizicenorum animos audacia integra-
 uit. Stabant tunc forte in dasylytide palude complures scaphæ. harum maximam Lucullus admon-
 tis machinis in terram subduci iubet: inde plaustris impositam ad mare cum transuexisset: quã multos ca-
 pere potuit milites eam ingressos proxima nocte frustratis hostium uigiis in urbem immisit. Nec huma-
 na magis q̄ cælesti ope leuatos ea tempestate Cizicenos fuisse ferunt. Sed cum aliis multis tum hoc uno
 lato prodigio optimum rerum euentum sperare iussi. Aderant enim proserpinalia festa: nec bouem nigrã
 qualis in his sacris mactari solebat ob circumfusum hostem parare potuerant: sed pro boue placentam al-
 taribus offerendam conficiunt. Victima uero quæ ad hæc sacra quorannis educabatur: una cum reliquis
 ciuium armentis in ulterioris ripæ pabulis pascebatur. Hæc itaq; quo die proserpinalia agebantur: ab cæ-
 tero grege secreta sola tranauit ad urbem: & sese sponte altaribus mactandam admonit. Minerua deinde
 Aristagoræ populi rebellium p̄ somniũ uisa: Ego modulatorẽ inquit libycũ in ponticũ tubicinem inductu-
 ra adueni: itaq; ciues integro animo esse iube. Cum uero nemo ambigam Deæ uocem satis interpretari

sciret: ubi primum illuxit: tam uehementes undiq; tam rapidi uentorum turbines oborti sunt: ut sublati incælum fluctibus mare funditus euerteretur. mithridatis machinæ quæ ad oppugnandâ urbē mœnibus admoæ fuerant: miranda profecto Niconidis Thessali opera horrendo primum strepitu atque stridore ruinam proximam præsignabant. Repens subinde incredibilis impetus a noto turbo exortus: cætera cū subito machinamenta diruisset: ligneam quoque turrim centum cubitorum altitudinis cōcussam deiecit. Ferunt Mineruam eo tempore multis in Illo per somnium apparuisse plurimo sudore madentem & conscissum peplum ostētantem dixisse: q; Cizicenis nuper auxiliata ueniret. Quocirca Iliaci columnam statuerē: in qua huiusce rei memoria litteris mādāta erat. Iam ultimo omnium supplicio fame Mithridatis affluebat exercitus. Ipse tamen penitus tantæ cladis ignarus: nam assentandi causa sui duces id se celarant: ad expugnationem urbis quæ spe diutius prolatabatur: omnes curas suas intenderat. Vbi uero nuntiatus est omnium commeatum inopiam eo creuisse: ut ab humanis carnibus non abstinere: i gens amplissimæ gloriæ speratæq; uictoriæ expectatio sibi continuo decedit: quia non armis Lucullus non acie non cōgressu certaret: sed in uentrem (ut aiunt) omni belli mole cōuerfa extremam sibi famis cladem inferret. Ita q; cum Lucullus in oppidi cuiusdam obsidione cum parte exercitus teneretur: Mithridates inutilem peditem omnemque ferme equitem cum Sarcinis in bithyniam repēte dimisit. Lucullus his auditis cōsestū nocte adhuc in castra reuersus mane cum decem cohortibus & omni equitatu fugientes infestatur: tanto gelu tantaque niue obrutus: quod quidam milites intolerabili rigore confecti in itinere defecere. Cum reliquis Lucullus affecutus circa Rhindacum fluuium hostem tam late fuisse profligauit: ut accurrentibus ex Apollonia mulieribus & sarcinas rapere: & interemptos barbaros spoliare licuerit. Multis itaq; (ut par est) trucidatis: sex tamen equorum quindecim uirorum milia tum innumerabili iumentorum multitudine capta. Hanc tantam prædam ante hostium castra præteruehens Lucullus ad suos reuersus est. Salustium uero mirari soleo: qui romanos tunc primum camelos uidisse scribit: arbitratur fore non eos primū qui cum Scipione Antiochum deuicere: neque iterum qui cum Archelao ad Orchomenum & Cheroniam nuper conseruerunt cognouisse camelum. His itaque gestis rebus suis consulere sola fuga Mithridates instituit. Itaque moræ atq; retardationis causas post se Lucullo extruens: Aristonicum præfectum classis ad græcum mare præmisit. Cunque is quamproxime enauigaturus esset: eum per prodicionem Lucullus in potestatem redegit cum decem aureorū milibus: quibus aliquid sibi romani exercitus cōciliare posse sperabat: Mithridate interim ad mare profugiente copiarum suarum duces terrestri itinere exercitū abducebant. In quos Lucullus ad granicum flumen incidens captis quampluribus uiginti hostium milia trucidauit. Ferunt autem ex omni & ministrorum & militum turba haud multum citra triginta milia eo prælio fuisse perditā. Lucullus subinde in Cizicum se conferens: cum ingentes honores modestissimiq; uoluptates apud liberatos ciues affecutus esset: classē deinde comparat in hellepontum celerrime profectus. Troadem uero deuectus dum Veneris in templo contubernaret: dormienti ferunt nocte Deā in somniis uisam dixisse: O Leo quid dormis? Catulos sectare propinquos. Exurgens cōtinuo accersitis ad hæc nocte amicis: cum quid sibi contigisset: exponeret. Aderant pariter ab illo nūcii tres & decem regias quinquiremes in Lemnum annauigantes ad Chiorum portas fuisse conspectas: in altum e uestigio cum classe receptus capta prætoria quinquiremi atque Isidoro præfecto classis interempto i alias aduersis prorsus subuehitur. Cæteras in littore firmabat ancora: & cum trepidi barbari accurrentem conspexerent Lucullum: nauibus extemplo in terram subductis per tabulata dispositi pugnam ineunt. Locorum iniquitate romanus aliquantum cladis accæperat. Non enim loci situs hostem circūueniri: neque cum nauibus in terram subactis cominus pugnare Romanorum nauium magnitudo præstabat. Lucullus tandem qua protēsa erat aliquantulum in altum insula: expeditos milites in terram demittit. Hi a tergo hostem adorti cum multos trucidassent: cæteros terram fugientes: præcis retinaculis nauium delapsas rates inuicem collidere compulerunt: & in opposita romanorum rostra decedentes confringere. Multi in ea pugna barbari ceciderunt: & captiuos autem & ipse qui ab Sertorio cum copiis uenerat Marius deprehensus est: altero enim oculopriuatius erat. Et ineuntibus prælium romanis imperatum fuerat ab cæde cuiusque qui altero careret oculo abstinere: ut marius ignominia primo contumeliisque affectus mortem deinde oppeteret. His gestis ad infestandum mithridatem Lucullus celerrime se conuertit. Sperabat adhuc circa bithyniam eum offendere a Boconio obseruatum: quem ipse Mithridatis fugam impediturum: cum aliquot nauibus miserat nicomediā. Cæteræ Boconius tanta re neglecta in Samothrace ac festis imoratus haud in tempore affuit. Mithridates uero ne se antequam in pontum applicuisset: Lucullus assequeretur: omni diligentia studio circa nauigationem accelerabat. Ingenti uero tempestate oborta aliquot nauium suarum alia sunt: alia uertiginoso pelago absorptæ. Et omne littus tabulis: quas minute perfractis nauibus procella hinc inde disiecerat: diu opertum fuit. Iam Mithridati postremum imminēbat periculum. Neque enim oneraria in qua erat nauis cum sua tum æstus magnitudine in terram aduehi: neque gubernatori in tanta fluctuum agitatione satis poterat audire. Sed cum imbibito pelago grauis non admodum exauriri posset: ipseque ob id in piraticum myoparonem conscendens corpus uitam ultimamque fortunam piratarum perfidiæ credidisset: in ponticam tandem Heracleam præter omnium spem euasit. Iam apud Romanos prius apertissima Lucullus oīum snia laudē cōsecutus. Noluī enī cū posset ex senatuscōsulto ad gerendū id bellū tribus talentorū milibus classē cōparare: & ipse litteris ad senatū datis rē suā laudare atq; extollere se præter oēm ærari sumptum maritimū confecisse bellum non amplo apparatu: sed solum sociorum nauibus mithridatem omni pelago exegisse. Atqui creditum est cælestis numinis ope eam sibi Lucullum gloriam peperisse. Ferunt enim priapinæ Dianæ indignationē tam uastam ponticos tempesta-

tem inuasisse: quia hi spoliato templo Deæ quoque statuum abstulere. Erant complures qui hoc bellum aliquanto differri ceniebant: quorum neglecta sententia Lucullus in ipsos regios fines per bithyniam & galatiam induxit exercitum. Tanta uero sibi fuit in itineris principio cōmeatum egestas: ut galatarum qui singuli singulū tritici modium gestarent. xxx. milia secum ducere cōpellerentur. Progrediens uero ac omnibus late potitus tam ingenti oīum reꝝ copia asiluebat: ut in castris bos una drachma: mancipium uero quattuor uenderetur: reliqua praeda aut passim relinquendo aut effusissime dissipando neglecta: quia iam confectis omnibus castroꝝ cellis nil amplius apud quēquā deponi poterat. Latissimis itaque excursionibus uniuersa usq; ad themisciras termodontianosq; campos regione uastata iā in Lucullū insatiabilis auaritia milites stimulare incusare eum: q̄ tot sibi conciliatis urbibus nullā penitus per uim cæpisset. noluisse ad locupletandos milites suos uel unam sibi urbē diripiendā permittere. Ceteri irati dicebāt: Amaso opulētissima fortunatissimaq; ciuitate paulo tamen longiori obsidione expugnabili derelicta: age milites tuos per Tybarenosq; Chaldaeorūq; deserta Mithridatem debellaturos. Contēnebat Lucullus has effrenatas peticionesq; militū uoces: quia non in tantā ut demū euasit: desperationē eorū irā cōuerti posse sperabat: Maxime uero apud eos purgatum se esse curabat: qui summā eius prudentiā in tarditatē transferentes accusabant eū: q̄ tandiu circa negligendas urbes ac uicos imoratus istaurandā uirum facultatē Mithridati præstaret. Quibus ille hoc idē inquit: arte studio industria supersedēs expecto: ut Mithridates cōparatis copiis maioriq; in certādo q̄ fugiendo spe posita romanā quomunus uirtutē audeat experiri. Videtis ne iquit sibi patere inensam terrā penitusq; desertam uastitatē a tergo? Nunquid uicinū caucasum non uidetis? nunquid plerūq; caelos montes qui non Mithridatem modo sed innumerorum prope regū fugā tuerētur atq; celarent? Nō multis præterea diebus ab Cabiris in Armeniā iter conficitur: ubi Tigranes nunc sedet: rex q̄ peregū: qui tanta potentia uiget: ut ab Asia Parthos arcens græcas in ipsam mediā ciuitates traducat. Qui Syriæ imperat atq; palestina: qui ortis ex Seleuco regibus interfectis filias eorū atq; uxores captiuas impunitrahit. Hunc Mithridatis generū num fugatū hominē supplicemq; socerū neglecturum fore speramus? in nos pfecto iratus arma mouebit: & dum celerē conabimur eicere Mithridatem: iritati quoq; Tigranis uires experiemur. Nā ipsi in dicendi romanis bellū causas diu quærenti quānā dignior sanctior honestior querenda erit: q̄ pro uiolato rege pro necessario pro locero bellū mouere. Desinamus itaq; ignarū Mithridatem monere: cū quibus sibi sociis bellū nobiscum gerendū sit: qui nisi compulsus summā sibi Tigranis auxilium implorare ignominiam arbitraretur. Dandū est illi spatium danda est facultas: ut ex pprio regno sibi uires comparet. Cauendūq; magis est: ne iunctis sibi medis atq; armeniis suum cū illis tueatur imperiū q̄ in eis quos saepe deuicimus Colchis Tybarenis ac Cappadocibus confusus in mediū certamen ueniat. His potissimū ductus Lucullus ad Amasum diu consedit: lentāq; obsidionē de industria protrahebat. Exausta deinde hyeme relictoq; Muræna ad Amasum obsidendā: ipse cū reliquo exercitu in Mithridatē profectus est. Is ad Cabira statua habuerat: & iā cum romanis congregi statuens: quia quadraginta sibi peditū quattuor equitum milia coegisset: Lycū flumen traiecerat. Inde Romanis in pugnae discrimen uocatis: cū equites utrinque concurrissent: succumbens Romanus diu stare non potuit. Captus est in eo congressu Pomponius uir insignis: qui cum acceptis uulneribus ad Mithridatem ductus fuisset: rogareturque ab eo si curatus sibi foret amicus: Si tu inquit Pomponius Romanis amicus fueris: Si autem me quoque iniuriam habebis. Mithridates clarissimam uiri constantiam admiratus: ab omni penitus in eum iniuria tēperauit. Lucullus uero cum hostem equitatu sibi præstantem cerneret: equos iam campos extimescebat: neque tutum uidebatur per montana capeffere iter: quod longum siluestre ac prope inuium esset. Delibetanti itaque sibi aliquot interea græci: qui quodam in specu fugientes capti forasse fuerant: adducuntur. Cæteris grandior ætate Arthemidorus exercitum Romanum ductūq; se pollicetur: ubi & castra tuto locari possint: & castellum quoddam Cabiris supereminens situm erat. Præstita sibi fide Lucullus prima statim uigilia noctis incensis ignibus castra mouit. Et itineris angustias tuto præteriens cum promissum sibi locum tenuisset: in ea parte locauit exercitum: ubi & pugnator copias in aciem educere: & quiescenti hosti um insultus negligere impune licebat. Stabantambo exercitus: & neuter incertam pugnae fortunam experiri audebat. Ferunt autem barbaris ceruum quendam insectantibus forte obuiam fuisse romanos: occurrentesque confestim inisse certamen. Augebatur continue utrinque pugnantium numerus. Et cum Luculliani tandem uicti terga dedissent: Romani milites suorum fugam ex uallo indigne conspicientes ad Lucullum concurrunt: orantes ut in aciem ducantur: & pugnae signum quamprimum dari iubeat. Lucullus uero suos docere cupiens quale quantumque in belli discrimine sit momentum: prudentis ducis aspectu atque præsentia illos quiescere iubet. Et ipse continuo in campos descendens ac primis suorum fugientibus obuiam factus sistere fugam imperat: ac secum in hostem reuerti. His itaque reliquisque fugientibus in barbaros deinde conuersis haud multo labore fugatus hostis in castra redigitur. Inde uero ad suos rediens consueta quadam eos qui fugerant: ignominia affecit. Illos enim interioribus tunicis solutis indutos: sub oculis militum duodecim pedum fossam cabare iussit. Erat ea tempestate in Mithridatis exercitu Oltacus quidam ex Dandariis homo primarius. Sunt autem Dandarii genere ex his barbaris qui circa meotidem habitant. Hic si quidem Oltacus uir erat impiger atque promptissimus: & qui difficillimis arduisque in rebus & audacia & consilio egregie uti sciret: potissimumque incolentis hominibus comitas quædam atque urbanitas summa cum diligentia sibi erat innata. Hic aduersus Dandarium quendam contribulem suum mutua emulatione accensus: quod uterque primos sibi laudis locos uendicare certabat: Mithridati pollicetur ingens atque strenuum (si modo fortuna faueat) facinus paraturum Lucullo uidelicet mortem inferre. Mithridates cum Oltaci animum ingenti

laude extulisset: iram in eum ex composito simulauit: fictasq; ignominias simulato furori adiecit. Oltacus inde fugiens cum ad romanos apud quos & iam celebris eius fama peruenerat: se contulisset: ab Lucullo perhumane exceptus est: qui Oltaci prudentiâ studiûq; erga se ac diligentiam admiratus: tanto eum honore habuit: ut inconuiuio atq; confessu eum plerûq; socium non recusarit. Dandarius tandem præstitam sibi occasione ratus: ministros suos equû extra uallum educere iubet. Et ipse meridie motus: cum Romanos passim solutos hinc deambulare hinc quiescere cerneret: ad imperatoris prætorium ire pgit. liberum sibi patere aditum arbitratus: quia iam Lucullo plurimû consueuerat: & altis de rebus secum habere sermonem sibi opere esse simulabat. Patuisset pfecto aditus: nisi qui iam plurimos duces pdidit sônus Lucullû tûc forte saluasset. Dormiebat enim ipse: & Menedemus unus ex cubilis custodibus non in tpe inquit aduenisti Oltace. Lucullus enim longa uigilia tâtisq; laboribus laxatû corpus nuper quieti reddidit. Oltacus si spôte nō liceat: p uim in prætorium irumpere minatur. quia in re opportuna maturato sibi cōsilio opus esset. Iratus Menedemus non equidē arbitror inquit Luculli salute quippiam opportunius esse. quo dicto imperû Oltaci ambabus ab semanibus ppulsauit. Ille iam excitata re trepidus extra uallû tacito sese recepit: & citato equo ad Mitridatē infecto negotio reuersus est. Sic ipsum pfecto tēpus ad res gerendas quēadmodû & medica menta maximû uitæ mortisq; momentû affert. Subinde Sornacus ab Lucullo cū decē cohortibus frumentatû emissus ad occurrentē sibi Menandrum unū ex ducibus Mitridatis constitit: conferroq; prælio post ingentē hostiû cadē eos in fugā conuertit. Adrianû iteq; Lucullus cū copiis frumentatû emisit: ut cōmeatû copia Romani milites abundarēt. Mitridates ea sibi re nuntiata Menemachû atq; Mironē cum plurimo equite pediteq; Adriano occursum imittit. Hos usq; adeo aduerso Marte rē gessisse ferūt: ut omnibus cæsis duo tantû cladis nuntii superstiterint. Tantæ stragis magnitudinē Mitridates occulta esse cupiebat: neq; fuisse ingentē neq; aliâ obrē q̄ imperitia ducū euenisse dicebat. Vex adrianus hostiû prope castra multa cōmeatibus spoliisq; resecta plaustra summo cū splendore præterducēs tantû Mitridati mærorē militibus tantû metû ac trepidationē iniecit: ut non amplius manendû esse uideretur. Duces itaq; soli suas opes per ocium asportabant. Prohibiti uero milites cū sibi suisq; rebus nequicq; tentarent fugiendo consulere: intestinus tumultus castrorū portis oboritur. Diripiuntur principû opes & iam sæua habendi cupiditas i eos cædes armauerat milites: ubi Dorialo duce ob solam qua indutus erat purpurâ trucidato: Hermes quoq; sacerdos ante castrorū portas conculcatus interiit. Ipse uero Mitridates nō famulû nō stabulag; tantum ministrum non equû regiû expectans fugienti turbæ imixtus e castris erupit. Sed Ptolomeus eunuchus eum in tantis fugientû fluctibus deuolutum tandem conspiciens suum cuiq; infederat equû sibi dedit. A derât a tergo Romani q̄ proxime incubentes & celeritate quippe præstantes. Mitridatē ipsum cæpissent: ueq; cæca militû auaricia quæsitû tot laboribus tot periculis tot deniq; præliis hostē Romanis eripuit: & Lucullû ipsum dignæ partæ uictoriæ premio frustratû fecit. Iam enī ad ipsum Mitridatis equû deuentû erat: sed onustus auro mulus siue sponte seu Mitridatis industria insequentibus Romanis obiectus eos ab insectatione aliquanto continuit: & ad diripiendû aux certatim intenti fugiendi sibi oculû præstiteret. Neq; id modo detrimenti auarissima multû fames Lucullo attulit: ueq; Callistratû et qui alta Mitridatis arcana sciebat: cum ad se duci iussisset: & milites interducendû quingentos aureos succinctos sibi sensissent: prædæ cupiditate illû interfecere. Nihilominus tamen Lucullus hostiû castra quibus potitus erat: militi diripienda concessit. Ob eâ fugā & Cabira & plurima circû castella capta ingentes thesauri cōperti & multi græci multiq; Mitridatis cognati qui carcere detinebantur laxati. Quibus cū iam diu se perisse iudicarent: non liberatos modo sed renatos denuo atq; secundâ quandâ seuitâ Luculli clæmentia consecutos uidebatur. Nyssa quoq; Mitridatis soror tunc capta fuit & meliori quippe sui fortuna. Nā reliquæ regiæ sorores ac mulieres: quæ saluti quia in phernatia per oculû obseruabantur: tutissime consultû esse apparebat: miserabiliter interiere: quibus Mitridates fugiens Bochidē Eunuchum tristē eaq; mortis nuntiu misit. Erant inter cæteras dux ipsius regis sorores Statyra atq; Roxana: quæ annos fere quadraginta natæ uirginitatē eo usq; seruauant. Dux præterea eius uxores genere ionicæ Veronica ex chio: Monima uero milesia. Huius celeberrimus erat in græcia serino: Regi scē libidinem accersenti spretis quindecim aureorum milibus noluisse parere: donec uxorem sibi ascitam misso diademate eam reginam appellauit. Hæc diuturnis lachrymis atq; meroribus tristēm duxerat uitâ: miserâq; suam fortunam deluserat. Execrabatur mœsta uenustissimû pulchritudinis suæ florem: qui superbum pro marito dominum pro regia atq; penatibus barbaram sibi custodiam ac prope carcerem comparasset: & relicta græcia ubi tot sibi splendidissima fortunæ munera affluebant: pro speratis bonis inane quasi somnû suscepisset. Hæc itaq; Monima cum adueniens in Phernaciam Bacchides regiis mulieribus imperasset: ut quod cuiq; facillimû & gratum esset: id sibi genus mortis eligeret: a uulsum a capite diadema cum collo circūligasset misera se suspendit. Et cum corporis grauitate laqueus ille confactus esset: O execrandum inquit diadema neq; in tam tristi mihi ministerio profuisti. Et cum super illud ab se deiectum inspuisset: Bacchidi continuo iugulandâ sese cōmisit. Veronica uero ueneni sibi paratû cæcto corpori & mala ætate confecto ueneni uirtus abunde suffecit. Et cū ex illo utraq; bibisset: debilior ipse guendû satis fuerit haussisset: & uiuentē contorquebat urens incendio sæuiens a Bacchide celere suffocata interiit. Ferunt et uirgines illas Mitridatis sorores haussisse uenenû: Roxanâ quidē iratâ extremas fratri miseras fuisse imprecata: Statirâ uero nil crudele nil ignobile locutâ fratrem summope laudasse: q̄ ille in tãto suæ uitæ discrimine haud sororū dignitate neglecta liberas eas atq; iuiolatas ocûbere maluisset. His rebus apud Romanos nuntiatis Lucullus ingenti misericordia est affectus. Moto itaq; deniq; exercitu quartis castris ad Talaura confedit: ubi cum accepisset Mitridatem iam illac transgressum ad Tygranē i armeniam

confugisse: signa conuertens Chaldaeos Tibarenosq; subegit: & accepta minori armenia cum parthas urbes atq; castella composuisset: Appium subinde ad Tygranem legatum mittit: qui mitridatem iure belli sibi deposceret. Ipse uero ad Anasum profectus suos nondum ciuitatem expugnasse inuenit. Praefectus enim eius praesidii Callimachus uir omnis machinae generis peritissimus callidissimq; ad propulsandas obsidiones multas quarum postea poenas dedit: Romanis calamitates intulerat. Lucullus itaq; uiri astum astu superandum ratus: qua maxime die parte milites ocio & quiere redintegrari consueuerant: silenti agmine inobseruatam urbem repente aggressus non multa muri parte potit. Callimachus re cognita confestim urbem incendit: siue ne Romani ingenti praeda locupletarentur: siue ut fugiendi sibi moliretur facultate. Nam Luculliani milites ad solam praedam intenti amplissimam oibus fugiendi licentiam praestitere. Iam late discurrrens flamma undiq; moenia peruastabat. Et Lucullus tantae urbis excidium miseratus crescentem flammam sedare atq; extinguere adoritur. Cum autem omni prope milite desertus solus id frustra tentaret. receptui cani iubet: ut nobilissimam urbem tam foedo tam miserabili spectaculo liberaret. Milites spreto ducis imperio nil segnius ad exportandas incendii reliquias incumbabant: sed armorum strepitu atq; fragore oia complentes quocunq; spes ipsa rapinae ducebat: cum lapadibus facibusq; incaute indagantes plurimas ipsi domos incendio absumpsere. Lucillum uero postridie urbem ingressum ad amicos haec uerba lachrymantem dixisse ferunt. Ego equidem cum antea Sylla beatum persaepe dixerim: tum maxime hodierno die felicissimam uiri fortunam admirari compellor: qui cum uoluisset athenas seruare potuerit. Ast me iquit qui summo semper studio uirtutes eius fuerim imitatus: ad ad mimii famam fortuna constituit. Sub haec dicta cum effusissimo imbri diuina quadam sorte extinctum esset incendiū: ipse reparandae urbis desiderio accensus plurima eorum quae ceciderant de integro praefens edificauit. Fugientes Amafenos humane suscepit: & alios graecos qui uoluerunt: urbe donauit: regionemq; centum uiginti stadiorum huic urbi adiecit. Erat haec ciuitas ad mare sita: in quam Athenienses dum eorum maxime florebat imperium: & maris principatum obtinebant: olim deduxere coloniam. Quare plurimi Aristonis tyrannidem fugientes eo profecti & in urbem asciti: ibi habitauere: quibus euenit: ut dum propriis a domiciliis fugerent: alienam rempublicam nanciscerent. Eos uero qui tanto incendio superfuere: non pulchra modo ueste sed ducentis quoq; drachmis singulos Lucullus donauit. Tunc Tyrannionem grammaticum captum fuisse ferunt: quem Murena sibi dono petens ac consecutus libere fecit: tanto munere prorsus illiberaliter usus. Non enim pro ei dignitate actum esse Lucullus arbitrabatur: hominem scilicet artibus disciplinis litterarumq; studiis praeditum seruū primum liberumq; deinde fieri. Auferebatur enim praefens libertas simulata ac apparentis munere libertatis. Caeteri non hic solum uisus est Murena imperatoris in laudibus Lucullo concedere. Bellicis ab rebus ociosus Lucullus ad componendas leuandasq; urbes Asiae sese conuertit: quae omni iam extincto iure nefandis innumerisq; calamitatibus per diu oppressae fuerant. Has foeneratores & publicani ab se conculcatos usq; adeo dilacerabant: ut priuate ingenui liberi filiaeque uirgines publice uero donaria picturae Deorum statuam uenderentur. Ipsiq; tandem patres miserrimam cogebantur accipere seruitutem: & quae longe difficiliora turpioraq; uidebantur: uincula catenas carces tormenta subire: sole sub ardenti laboribus obrui & rigidissima hyeme in luto glacieq; uersari compellebantur: ut his cum rebus simplex seruitus comparata pax quadam foenorisq; leuamen uideretur. Haec tanta mala has ingentes urbium calamitates miseratus Lucullus oppressos alieno aere haud multo post his legibus liberauit. Primum enim non ultra centesimam iure foenoris deinceps repeti posse instituit: omnes deinde usuras capite maiores abscidit. Postremo quod maximum fuit: neminem imperatorem foeneratorem ultra quartam fructuum debitoris posse accipere. Qui uero cum capite foenus ipsum iunxisset: utroq; priuatum esse. His decretis uniuersum aenum alienum ante quadriennium persolutum est: & liberi homines suis rebus inlegre fruebantur. Hanc pestem induxerant ea uiginti talentorum milia: quibus Sylla grauauerat Asiam. Et cum duplici mutuantibus redderetur: ad centum iam & uiginti milia summa conscenderat. At foeneratores Luculli iusticia aduersam suam rapinae perinique ferentes: Romam profecti absentem calumniari quosdam factionum principes multa in eum concitare mercede. Non enim erat exigua eorum Romae auctoritas: quia etiam suo multos sibi patricios obnoxios fecerant. At qui Lucillum non liberatae nec dogentes sed caetera quoque prouinciae ingenti laude extollebant celebrabant uenerabant. Desideratissimus erat oibus per beatam eam urbem arbitrantibus: cui tale ducem consequi contigisset. Interim Appius Clodius: huius foror nupta erat Lucullo: ad deposcendum Mitridatem missus fallaci longissimoq; multorum dierum itinere per superiorem regionem a barbaris uiatoribus circunducebatur. Cum uero libertus quidam genere syrus restam uerumq; demonstrasset uiam: illi sese ducendum credidit. Barbaris itaq; eorum perplexo itinere relicto paucos intra dies traiecit Eufrate in Antiochiam ad Daphnem applicuit. Ibi Tygranem quendam in Phenicia oppugnantem urbes opperiri iussus multos interea potentissimos principes quibus infensa erat insolentia Tygranem sibi tacito conciliauit. Inter hos fuit Carbienen rex gordienae. Aliquot praeterea ciuitates legatis clausis ad Appium missis Romanum imperium expetebant. Quibus Appius amplissimam Luculli operis pollicitus: praesentia eas quiescere commouebat. Difficillimum erat ac intolerabile graecis Armeniorum imperium & ipsius regis potissimum asperissima tumidissimaq; supbia. Quae summa fortunae oium copia eo licentiae creuerat: ut quaecunq; populi aut amare aut mirari consueuissent: his ipse peride ac non sua modo sed pro se quoque facta existimaret: suo arbitrio prorsus abuteretur. Tenui namque ac modica oium expectatione incipiens multas sibi gentes subegit. parthorum uires ipse super caeteros depressit atq; contudit: & graecis impleuerat Mesopotamiam multos ex Cilicia multos ex Cappadocia euulsos homines eo traduces. Arabes quoque Scametas ex Ethisam mouit: & quo illorum opera facillius uteretur: uicinos sibi constituit. Ministrabat ei multi reges: quorum alii uelut pedesq; aut satellites sibi adstabant. Hi equitanti sibi pedestres interiores tunicas induiti occurrebant: Sedeti-

uero aut iura danti connexis inuicem brachiis circumstabant. Id potissimum miserrimæ quædam uidebatur seruitutis imago: quasi data dominio libertate corpus etiam ad patiendū paratius q̄ ad agendū sibi præberent. Hanc itaq; Appius inauditam asperrimamq; superbiam ulla sine formidine aut stupore conspiciens ubi dicendi sibi facultas affuit: uenisse se inquit aut abacturum Mitridatē: qui iure belli Luculli debebatur triumphis: aut Tygrani bellum indicturum. Tygranes profusa facie fictoq; risu eam orationē audire conatus non tamen celare potuit: quin tanta se adolescentis audacia alienatum omnes agnosceret. Hanc enim primā liberam audierat uocem post quinq; ac uiginti quos ipse rexerat immo opprēsserat annos. Appio igitur haudquaq; Mitridatē dedere uelle respondit. Romanos uero qui primi bellū indixerint: se forte ultus iratus etiam in Lucullū q̄ regem tantū non regum regem se in epistola salutasset: rescribens uero non eum imperatorem uoluit appellare. Appio deinde ingentia munera recusanti multo plura remisit: ne tamen inimicitia quadā Appius id fecisse uideretur: unica phiala sumpta reliqua Tygrani dona reliquit: & ad imperatorem suū citato gressu contendit. Tygranes post mitridatis cladem nō eū uidere neq; affīnē sibi uirum tanto imperio tantis eiectione fortunis alloqui dignum censuerat. ceterū summo dedecore ignominiaq; palamstri quodā in loco seruātū cum antea neglexisset: indicto sibi bello q̄ primū ad se magnifice perhumaneq; accersiri iussit. Primos congressus in purgandis mutuis suspicionibus consumpsere: omnes inimicitiarū causas in amicorū capita coniicientes. Tunc Metrodorū scepsium accusatū fuisse ferunt uirum in dicendo nō iniocundum & multarū disciplinarū scientia ornatum tanta uero mitridatis amicitia beniuolentiaq; fretū ut uulgo regis pater appellaretur. Hunc siquidē mitridatis legatum ad Tygranē sollicitandū in Romanos transmissum ab ipso Tygrane rogatū fuisse constat: quidnā hac de re ipse sibi cōsuleret. Metrodorus siue Mitridatis odio siue Tygranis utilitate adductus: ego inquit ut legatus opē afferre ut uero consiliarius prorsus abnegare suadeo. Nō tacuit hæc tygranes: sed nil mali Metrodoro ob id accidere posse ratus mitridati cuncta exposuit. Quare Metrodorus mitridatis iperio postremis confestim suppliciiis affectus interit. Penituit maxime tygranē q̄ ea reuelasset quāq; non sua solum perfidia ille perierat: sed tacito atq; diuturno mitridatis in illū odio faces adiecit. etenim litteræ quædam interceptæ fuerant: in quibus Metrodorū interfici iuebatur. Funus eius splendidissimo apparatu ab tygrane celebratū est: ut quē uiuum prodiderat amplissima mortuū magnificentia prosequeretur. Occubuit & apud tygranē Amphicratis rhetor. Si par ē eum quoq; uirum præter athenas cōmendare memoria. Ferunt eum insolentia super tygridem profugisse ibiq; rogatū ut disciplinā suā publice docere uellet: per arrogantiam respondisse: peluimū delphini non esse capacem. & cum deinde ad Cleopatram mitridatis filiam uxoremq; tygranis se contulisset: breuiter moræ fuisse insinuatū iussūq; ob id ab omni græcorum congressu penitus abstinere, seipsum confecisse more. Huius quoq; funus i Sapha oppido a Cleopatra magnifice actū est. Iā res Asiæ summa moderatioe cōposita pace Lucullus ocioq; firmatus: & ad spectacula pro tārīs uictoriis agenda conuersus Ephesi ubi se continebat pompas celebritates athletarū certamina gladiatoriosq; ludos instituit. Omnesq; Asiæ urbes usq; adeo in se conuertit: ut cum ab illis summa ite græq; beniuolentia coleretur: tum etiam in amplissimū eius honorem Lucullia publice fuerint celebrata. Appio iterim ab legatione reuerso cum bellū in Tygranem ducendum esse uideretur: Lucullus in pontum traiciens collectis copiis ad oppugnandum nō tam Sinopem q̄ regiones quosdam cilices qui detinebāt cōsedit. Hi multis sinopensibus trucidatis nocteq; urbe incensa fugerunt. Quod ubi Lucullus animaduertit: in urbem ingressus octomilia eorum qui supererant interemit: ciuesq; proprio in penates restituens haud paruā eius urbis diligentia habuit: hac maxime uisione admonitus. Videbatur enim quendam in quiete sibi locutum dicere: Progredere Luculle paululum. Aduentat nāq; Antholicus tecum familiariter congredi cupiens. Exurgenti sibi haud satis intelligere uidebatur quidam species illa portenderet. Sed eo die capiens urbem: cum enauigantes Cilices isectaretur: iacentem statuam in littore maris conspexit. Nam cum Cilices eam nauibus imposituri secū ex urbe tulissent: præuerti ab Romanis i littore deferuerāt. Erat ea statua ex egregiis operibus Sthenidis: & Lucullo nūciatum est Antholici qui Synopem muro cinxerat: id simulacrū esse. fama est Antholicū Deumachi filium fuisse eius qui i expeditione cōtra Amazones cū Hercule commilitarar. Hūc una cū Demoleōte Phlogioq; ide profectū allisam nauē in Cherōneso circa pedaliū amisisse: ipsum deinde cū focis agmine facto Sinopē expulsi Syris capisse. Nā eā urbē Syri tenebat a Syro Apollinis: ut aiunt: & Synopis A sotidis filia nato trahentes originē. Hæc audiens Lucullus Syllæ præceptū cōfestim memoriæ reuocauit: qui se in commētariis eius commonuerat: nil certius nil credi dignius esse q̄ quod per somnum fuerit præsignatum. Nūciatum est interea Mitridatem atq; Tigranem: ut Asiam præoccuparent: copias suas citato agmine per Licaoniā in Ciliciā ducere. Miratus est Lucullus Tigranis sententiam: q̄ in Romanos arma moturus non suas cū Mitridatis uiribus cōiunxisset: dum illius maxime florebat imperium: permisisse profligari eum atq; deuinci: & nūc opprēssis illius rebus atq; cōfractis cū Romāis bellū inire: recusasse porētissimū i bello socii: qui cū perdito ac prope deletō acipitem rerū fortunam a subire uellet. Atqui Michares Mitridatis filius qui Bosphorū ea tempestate tenebat arbitratus iā oīa superiori bello fuisse confecta coronā mille reorum dono Lucullo mittit: oratq; in amicitiam populiq; Romani in societatem asciri. Luculus deinde relicto Sornatio cum sex milibus militum ad ponticarum rerum præsidium in se cū duodecim equitum tribus nō amplius peditū milibus ad secundū bellum profectus est. Videbatur id consilium plurimum in se periculi parum rationis habere: in pugnacissimas gentes proficisci in tote equitum milia in uastā regionem ac profundissimis fluitiis montibus perpetua nix obrutis circumseptā. Proinde milites cū his rebus tū etiā pessimis eorum morbis arma detrectabāt: militiā recusabāt: & ducē inuiti penitus sequebātur. Romæ uero factionū homines criminādi occasione sibi arbitrati exclamare obtestari uocitate Lucullū uel præter omne

Romanæ rei emolumentū ex bello bellum exuscitare: imperandi cupidine haud unq̃ arma deponere: nō fatigari non quiescere nō saturari ut publico periculo priuatas sibi diuitias cōpararet. Atqui Lucullus nil minus intento itinere ad Euphratē ueniens turbidissimum multisq; tumentem aquis fluuium comperit. Eam rem quia sibi moræ & militibus laboris causæ fore moleste conspexit: dum lintres itaq; ad traiciendum annem consutasq; inuicem trabes parari iubet: uespere defluere flumen incipiēs usq; adeo proxima nocte exhaustum est: ut mane perspecto alueo tuto uadari posset. Accolæ regionis paruulas aliquot insulas in fluminis lecto mirari. Lucullum uenerabantur: quia cum id antea rarissimo contigisset: tum mirum etiam uidebatur profundissimum aquis flumen tā celerem tam ociosum tā securū Lucullo transitū præbuisse. Sibi uero traicienti dexterum continuo prodigiū uisum est. Consueuerant sacratæ persicæ Dianæ boues in ulterioribus Euphratis pabulis educari: quam maxime Deam indigenæ barbari summa ueneratio necolebant. Hæ lampadis caractere insignitæ liberæ solutæq; omnē regionē diuagabatur: nulli penitus usui: præterq; Dianæ sacrificiis accommodatæ: feroces insuetæ & quæ non sine multo labore caprari possent. Vna ex his quandam ad petram quam Deæ dicatam dicunt intertraiciendum adueniēs cum super ea steterit: demisso capite perinde ac iugo domita fuisse se Lucullo sacrificadā obtulit. Euphrati quoq; taurum pro transitu imolauit. Eo die statua hoc loco habita postridie uero sublati signis per Sophenā regionem progreditur: sine omnium prorsus iniuria qui bona cum pace exercitum admisissent. Et militibus ad opulenti cuiusdam oppidi oppugnationem incensis taurum procul ostentans: illud inquit oppidum milites prius nobis exuperandum est. Hæc enim premia uictoribus præposita iacent. Deinde citato agmine cum Tigridem traicisset: in armeniam induxit exercitum. Primū Tigranes nuntiū qui aduentū sibi Luculli attulerat: securi percuti iubet. Proinde cæteri saluti propriæ consulentes properantē hostē miro silentio perferebant. Et ipse hostili iam incendio circūfusus rerū suarū cura neglecta omnia prorsus ignorabat. Totas assentatoribus patefecerat aures: a quibus non falsi minus q̃ grati blandiq; sermones afferebantur se magnum ducē extimare Lucullū: si etiā Ephesi Tigranē expectasset: siq; tam ingentē hostiū multitudinē uel conspiciere sustinens non primo statim aspectu ex Asia fugeret. Sic itaq; neq; singulis datū est corporis multi uim uirtutem integre posse perferre: neq; fortunatissimæ menti in tā bonorū omnium ubertate ab rationis usu non deuiare. Primus tandem omniū Mitrobarzones uicinum sibi hostem icumbere declarauit: nec gratā tamen audaciæ suæ mercedē rettulit. Confestim namq; Tigranes ipsum cum tribus equitū milibus plurimisque peditibus in Lucullū emitit: imperatq; ut cæteris Romanis conculcatis solum imperatorē uiuū ad se deducat. Omnia nondum Lucullus metauerat castra: sed cū pars militū adhuc in itinere adueniret: ecce speculatores adfunt: qui properare cū copiis barbarū exploratū habere se dicunt. Subtimuit Lucullus: ne miles extra ordines solutus atq; diffusus barbari celeritate opprimeretur. Quare ipse ad locanda muniendaq; castra manens Sextiliū legatū cū millesexcentis equitibus totidē ferme peditibus ac leuis militibus armaturæ in hostem præmittit: iubetq; q̃ proxime ad barbaros accedentē detrectare certamen: donec omnem exercitum compositum esse acceperit. Paruisset imperio Sextilius: si non ingruētis barbari temeritas manum conferere compulisset. Collatis itaq; signis Mitrobarzanes pugnando cecidit: & cæteri terga dātes p̃ter paucos admodū oēs in fuga occubuere. Ea clade Tigranes relictis Tigranocertis ingenti ab se condita urbe ad taurū inclinauit: eo suas copias undiq; coacturus. Lucullus uero eā hosti facultatē adimentā ratus: Murenā mittit turbaturū castra Tigranis: unaq; conuenientibus eo barbaris itinera præcisurū. Sextiliū uero magnæ arabū manui: qui ad Tigranē accedebat: occurrere iubet. Is itaq; in Arabes dū castra locarent irrumpens: eos ingenti strage profligauit. Et Murena pariter Tigranē insecutus ubi ad asperā angustāq; uallem uentū est: qua barbaræ copię traducebatur: præstita sibi occasione transeuntē paulatim exercitū adoritur. Tigranes cōfestim Sarcinis omnibus per se positis citata fuga Romanos euasit. Multi armenii cæsi plures tamē capti sunt. His prospere gestis Lucullus sublati signis cū exercitu profectus ad obsidenda Tigranocerta consedit. Erant hac in urbe plurimi græci ab Cilicia plurimiq; barbari a propriis & ipsi sedibus illo traducti Arabeni Assirii Gordiani Cappadoces: quorū euacuatis patriis atq; exhaustis natali solo priuatos ad eā urbem traxerant habitandā. Erat insuper opibus donariisq; ciuitas illa conferta: quæ & priuati homines & primarii ad augendā urbis magnificentiā gratiāq; sibi regis conciliandā Tigrani contulerant. Quare Lucullus ad obliuionē eius maxime intendebat: arbitratus iritatum Tigranē ira potius q̃ consilio descendentē in campū a prælio non fore temperaturū. & recte auguratus est cōiectura. Atqui Mithridates multa nunciis litteris cōmonefaciens ab Romanorū congressu Tigranē penitus abstinere orabat: nullū tutius nullum probabilius nullum foelicius pugnæ genus q̃ fame cū Lucullo pugnare. A desse sibi equites qbus oēm ab Romāo exercitu comineatū arcere possit. Taxiles etiā qui secum cōmilitabat: suapte sponte permotus supplex Tigranē orare rebus ut suis sine pugna cōsuleret: & inuictas acies inuictos Romanorum animos euitaret. Hæc Tigranes consilia perbenigne primū audiebat. Ast ubi omnes Armeniorum omnes sibi Cordianorum uires aduenierant: aderantq; cum regibus suis Medorum Adiabenorūq; ingentes exercitus: multi quoq; a Babylonio mari Arabes multi a Caspio Albani & albanis Iberes adiacētēs: Nec pauci deinde eorum qui circa Araxen soluti sine regeuerantur: parū gratia paratim mercede conuenerant: iam spe audacia barbaricisq; minis conuiuia regis iam adeo plena erant & ipsa concilia: ut ipse Taxiles solus Tigranis sententiæ aduersatus uix capitis periculū euitaret. Credebatur Mithridates clarissimi facinoris inuidia iam quasi partam dissuadere uictoriam. & ipsum Tigranes consulto morari uoluit: ne præsens sibi partē speratæ gloriæ uendicaret. Vniuerso itaq; cum exercitu motum iactabundum in amicos dictitasse proditum est: perquā molesto se animo esse: q̃ cum Lucullo solum non uictis cum Romanorum ducibus una collectis sibi decernendum esset. Neq; insana prorsus omnēq; præ-

terrationem uidebatur uiri temeritas: cui tot populi tot reges tot peditum legiones tot equitum milia ani-
 mos attollebant. Sagittariorum & funditorum enim uigintimilia secum habuit: equitum quoque supra qu-
 quagintamilia: quorum septem decemque milia Cataphratti erant: ut Lucullus ipse senatui scripsit. Peditum ue-
 ro cum in chortes tum in legiones distributorum centum quinquagintamilia. Item qui uias sternerent: qui
 pontes fabricarent: qui exhaurirent flumina: qui siluas conciderent: reliquaue bellorum machinamenta co-
 ficerent trigintaquinque milia fuisse constat. Qui a tergo locati & ad hostem aspectu deterrendum & ad con-
 firmandos militum animos plurimum conducebant. Vbi uero superato tauro sedentem ad Tigranocerta
 Romanum despexit exercitum: ipseque i eminenti loco manifeste apparuit: tunc barbara oppidanorum turba
 ingenti clamore sublato aduentanti regi summo cum strepitu applaudere: tantas Romanis copias ex mo-
 nibus ostentare: minarique illis extrema supplicia. Lucullus cum de pugna confestim ad milites rettulisset: pars
 obsidione deferta totum exercitum in Tigranem ducendum esse censebat: pars nullatenus ab obsidione di-
 scedendum esse: quo minus a tergo tanta oppidanorum turba relicta esset. Neutra per se Lucullo sententia
 placuit: ambas uero coniunctas laudauit. Diuisis itaque copiis Murænam cum sex peditum milibus ad ob-
 sidionem reliquit: & ipse cum cohortibus quattuor & uiginti in quibus peditum decem milia sagittarii at-
 que funditores circiter mille & equites erant uniuersi in hostem profectus latissimo in campo iuxta fluiuium
 castra locauit. Visus est Tigrani pusillus admodum is esse exercitus. Et assentatores praestita sibi iocandi oc-
 casione hi Luculli temeritatem deridebant. Illi super romana spolia quasi iam parta essent iecerant sortes.
 Et regum ceterorumque principum unusquisque sibi soli pugnae negotium decerni orabat: regem uero eiusce spe-
 ctaculi ludique spectatorem sedere. Tunc Tigranes & ipse urbanum quippiam facitque in medium afferre cupi-
 ens: uulgarissimum illud dixisse fertur: eos si legati uenirent: satis multos quidem: si uero pugnaturi per pau-
 cos admodum esse. His itaque salibus barbari iocabantur. Lucullus uero postridie prima luce armatos milites
 in aciem deducit. erant barbara castra trans flumen ad orientis plagam locata: & Lucullus sublatis signis qua-
 facilius flumen traici poterat: citato agmine declinabat ad occidentem: credebatur ipse metu scedere. Qua-
 re Tigranes accersito Taxile uides ne ridens inquit iuictas Romanorum acies fugere: eas num uides? & Ta-
 xiles uelle inquit o Rex ut quod temere auguraris: pro meliori tua fortuna id eueniret. Ceterum non splendi-
 da uestis non tersti clypei non impositae capitibus galeae non denique exempta uaginis arma consueuerunt
 fugientum habitus esse: sed pugnaturi militis est ille splendor properantis in hostem. Vix ea dixerat: cum
 iam firmari primas Romanorum aquilas conspexere: aciesque ad traiciendum turmatim disponi. Tunc Tigr-
 nem ceu longa uix crapula excitatum bis uel ter clamasse ferunt. In nos properant o uiri ingentique strepi-
 tu atque tumultu turbas in acie disposuisse. Sinistrum cornu Adiabeno regi: dextrum medo concessit: medi-
 um uero ipse tenuit. Cataphratti equi ferme omnes in fronte locati Romanis iam ad traiciendum paratis pars
 militum eum die qui pridie nonas octobris erat obseruandum esse censebat. Illum unum ex nefastis diebus esse: quos
 atros Romani uocant: Scipionem cum Cymbris hoc die congressum Romanum exercitum perdidisse. Qui-
 bus Lucullus celebratam illam hominum memoria uocem edidisse ferunt. ego enim inquit commilitones huc
 diem ex atro felicitissimum Romanis faciam. & milites subinde hortatus: cum fluiuium traiecisset: primus omnium
 properabat in hostem. erat ipse ferreum thoracem indutus splendidum atque squamosum: quo super punicam
 gestabat ephestridem. Tunc strictum enssem suis militibus ostentabat: quasi docere uellet ex propinquo col-
 lato pede cum hoste pugnandum esse: qui non cominus sed eminus telis missilibus sagittis rem gerere didicisset.
 Citato agmine in barbaram turbam ruendum esse clamabat: ut celeritate sua milites sagittandi hostibus spa-
 tium interciperent. Hac dicens cum aliquantum progressus esset: Cataphrattos equites: quorum celebris i
 exercitu erat fama: sub tumultu quodam locatos esse aduertit. erat eius tumuli quattuor ferme stadiorum ascen-
 sus perfacilis atque tutissimus & in uertice spatiosa planicies ad omnem militum usum accommodata. Lucullus
 itaque thraces gallos quos secum habebat equites in cataphrattos ex transuerso ruere gladiisque contos eorum
 truncare iubet. His enim concisis omne eorum uim extinctam esse: non sibi consulere: non prodesse sociis: non
 hostes denique laedere posse. Cum pondere tum armorum ineptia nulla esse penitus sine ceteris eorum operam: sed
 muro inclusis ac circumseptis pene similes apparere. Ipse deinde cum duabus cohortibus pedes in tumultum
 contendebat: ceteri milites laborantis armati progredientisque ducis reuerentia moti subsequabantur. Ca-
 pto tumultu cum eminentiori eius in loco staret: ingenti uoce proclamans: uicinus inquit uicinus con-
 militones. Subinde comonefactis militibus nil iaculis opere esse sed strictis ensibus petendum esse furas ac
 hostium femora quae sola cataphratti armis nudata negligunt: in acies hostem deducit. Nulla tamen his artibus
 atque consiliis occasio data est. quia cataphratti ne romanum quidem impetum excipientes priusquam iniretur cer-
 tamen clamore subita cum fuga sublato sese grauissimosque armis equos inter peditum agmina turpissime pra-
 cipitabant. Sic nullo illato uulnere nullo prorsus cruore conspecto tot hominum milia tantaeque copiae profli-
 gatae sunt. Confestim itaque ingens editur caedes non tam fugientium quam cupientium fugere barbarorum. Haud eni-
 facile fuerat in tanta stipatarum profundissimarumque acierum multitudine perplexos euadere. Tigranes ubi pri-
 mum hostibus dari terga conspexit: desertis ordinibus cum paucis admodum in fugam erupit. & filio quem comu-
 ni sorte miserandaque fortuna oppressum uiderat: auulsum e proprio capite diadema lachrymas dedit: hor-
 tatus alterum tenere iter ac suae salutis maturare consilium. Adolescens (quia indignum superstiti patre reli-
 gare sibi diadema censebat) fidelissimo cuidam ex suis custodiendum commisit. Neque hunc fortuna liberum ab
 hostibus esse fuit: ut captiuus ad Lucillum deductus iter tot barbara spolia Tigranis quoque diadema ab-
 poneret. Peditum in ea fuga ultra centum milia occubuisse proditum est: equites paucos admodum effugisse:
 Romanorum uulnerati centum: quinque interfecti sunt. Hanc pugnam in libro de Diis immortalibus comme-
 morans Antiochus philosophus nullam prorsus tale solum unquam uidisse scribit. Strabo uero alter & ipse phi-

Iosophus in historiâ commentariis Romanos inquit erubuisse derisisseque semetipsum: quod in tam uilia mactipia ferrum sumpsissent. Et Liuius Romanos asserit nullis nunquam hostibus quibus cum ligna contulerint: copiarum numero usque adeo fuisse inferiores. Vix enim uigesima eorum qui uicti sunt parte uictores extitisse. Clarissimi quoque omnium Romanorum duces & qui diuturno bellorum uiu peritissimi uidebantur: ingentibus Lucullum laudibus extollebant: qui duos florentissimos potentissimosque reges duabus maxime contrariis rebus mora scilicet ac celeritate confecisset. Mithridatem enim cum uigebat: plurimum cunctando deuincisse: Tigranem autem oppressisse celeritate. Et quod paucis unquam ducibus conduxisset accepimus: ad agendum cunctatione ad tuendum audacia usus est. Atqui Mithridates calliditate potius ac uersutis quam signis collatis Lucullum ut consueuerat re gesturum arbitratus: ad Tigranem festinare neglexit: sed lento procedens itinere cum aliquot in eum Armenii attoniti trepidique incidissent: coniectura re ipsam auguratus est. Pluribus deinde & nudis & sauciis obuiis sibi factis audita clade ad quaerendum Tigranem conuersus desertum humile abiecit: miserabiliter cum inuenisset: nullis eum ut ille se quondam conuictis improbauit: sed equo descendens & communes secum miseras collachrymans cum meliora eum sperare iussisset: ingentem sibi famulorum ordinem uel maximo rege dignum adiunxit. Ambo deinde ad contrahendas nouas copias animos erexere. Profligato Tigrane confestim inter graecos barbarosque qui Tigranocertis erat: seditio orta est. Lucullus reliquo exercitu eo amoto cum urbem a graecis accepisset seruatis thesauris caeteram urbem militi diripiendam concessit: in qua praeter alias ingentes opes octomilia talentorum fuisse constat. Octingenta praeterea drachmae singulis ex hostium spoliis militibus datae sunt. Erant ea tempestate Tigranocertis plurimi ludorum artifices: quos undique Tigranes ad se institutorum spectaculorum causa conuacarat. His Lucullus ad properandas pro parte uictoria ludos atque spectacula magnifice usus est. Graecos postea donato sibi uiatico & barbaros pariter quos modo Tigranes inuitos habitatum eo traxisset: propius patriis restitutos dimisit. Quare una ciuitate soluta plurimae redditis sibi ciuibus de integro refectae sunt. A quibus Lucullus perinde ac nouus earum conditor colebatur. Alia quoque ornamenta pulcherrima ad uiri gloriam accessere. Non enim bello magis quam pietate iusticia humanitate liberalitate clementia caeterisque id genus uirtutibus supremas sibi partes laudis appetebat. Neque haec diuinam optimamque institutam mentis insignia cum bellicis conferenda celesbat. Vbi cum haud parum militibus tum fortunae plurimum deberi gloriae iudicatur. Quanti uero momenti quantae laudis sibi fuerint superiores ille uirtutes quibus praeter omnem armorum operam omnes urbes populos reges si conciliauit edisseramus. Etenim arabum reges eum adeuntes accepta pace omnes suas fortunas Luculli fidei crediderunt. Sponte sua Sophenorum gens accepit imperium: & Gordianorum populos usque adeo sui delictio inflammauit: ut relictis propriis sedibus una cum liberis atque uxoribus eum si passus esset iube sequi perirent. Tantam uero istorum in Lucillum beniuolentiam hinc ortam fuisse perhibent. Zarbienus enim eorum rex cum molestum Tigranis haberet imperium: ad Appium cum diximus clam de societate cum Romanis in eundo retrulerat. Necdum in armeniam Romani eruperat: cum Tigranes detecta re Zarbienum pariter cum liberis atque uxore necari iussit. Lucullus maxime affectum se uiri morte ostendit: ut in Gordianorum regionem adueniens Zarbiensium funus amplissimo cum splendore celebraret. Rogum eius auro purpuraque regali & Tigranis spoliis perornatum praesens ipse cremauit: postremaque una cum uiri necessariis atque amicis paratis libationes aequalem suum populumque Romani socium uocitabat. Iussit praeterea praeciosissimum illi fabricari sepulchrum. Nam & ingentem uim auri & argenti in Zarbiensium thesauris ipse compererat: & frumenti in horreis congești decies trecenta milia modium. His tantis opibus milites locupletati: & Lucullus plurimum miratus est: quod nulla prorsus ex aerario publico drachma suscepta ipsum ex illo bello bellum cōficeret. Dum haec geruntur legati ab rege Parthorum ueniunt amicitiam populique Romani societatem petentes. Placuit ea consulatio Lucullo: & ipse quoque Partho legatos ab se remisit: qui posteaque ad illum uentum est: non cum Romanis modo sed clam etiam cum Tigra de societate Parthum agere deprehenderunt: mercedemque comilitandi Mesopotamiam ab illo petebat. Quae dum Lucullo fuissent allata: neglectis Mithridate atque Tigra quasi iam oppressis ac prope deletis Parthorum uires tentandas instituit & romana in eos arma ducenda. Egregium arbitratus si uelut certator in palestra tres uno belli impetu reges superaret: & trium clarissimorum maximorumque sub sole ducum inuictus uictor euaderet. In Pontum ad Sornacum & caeteros ibi praefectos mittit: qui nunciarent eos quamprimum omnibus eius praesidii copiis accensuro sibi per Gordiana occurrere. Illi cum iam pridem intractabiles difficilimosque milites agnouissent: cum maxime in praesentia detecta eorum intentione perantia non uerbis non prece non imperio non minis solutissimos homines in militia compellere potuerunt clamantes & obstantes se non amplius istic mansuros sed relicto Ponto abituros sese quo quisque decerneret. Haec ad Lucullum renuntiata uulgata per militum ora praesentem quoque exercitum foedae responstionis exemplo corrumpere. Iam enim opibus iam deliciis ad arma pigerrimos turpissimi oculi cupidus lucullianos inuaserat. A sit ubi temeraria Ponticorum loquendi licentia accepere eiusmodi homines uiros appellare: illos imitandum esse dicere: & fessis iam pugnando militibus ultimam quietem deberi: multa se tranquillo ocio digna propria uirtute elaborasse. His uocibus foedioribusque uulgaris susceptum Lucullus parthicum bellum dimisit: & ipsum Tigranem media iam aestate regressus taurinis saltibus superatis cum capos tunc primum uidentes conspexit: quia rigore caeli segnius ea regio cuncta producit: comeatu inopiam expectabat. Descendens tamen propulsiatis Armeniis qui bis aut ter tumultu magis quam praedium excitant: quacumque inceserat uillas intrepidus populabatur. Et frumeto quod Tigranes congesserat: in potestate suam redacto quam sibi uerebatur hostibus egestatem iniecit. Positis itaque castris & uallo fossa circumductis ad praedium laceffit: quiescere uidit: sublati si gionem exibat. Vbi uero fugatos torrens barbaros nequique ad praedium laceffit: quiescere uidit: sublati si gnus ad Artaxata Tigranis regia: in qua & liberi eius infantes erant & mulieres: ire pergebat. id unum consilium

ratus quo laceffitus Tygranes in certamen sub duci posset. Fama est Carthaginensem Hannibalē profli-
gato ab romanis Antiocho ad Artaxan Armeniorū regē se contulisse multa illū clarissima egregiaq; utili-
ter edocuisse. Considerasseq; inter cætera aptissimū quendā natura locū (squalidū tamē atq; neglectum : in
quo figurā urbis descripserit. Eo deinde adductū Artaxan monstrato sibi situ ad condendā urbem facile
flammasse. Et iam paratis omnibus Hannibalē ipsum operi ab rege profectū nobilissimā atq; igenē urbē
ædificasse: que nomē ab ipso rege fortita totius Armeniæ metropolis declarata est. Profectū in hāc urbem
Lucullū Tygranes tolerare nō potuit: sed coactis copiis quartis castris haud procul constitit ab Romano
exercitu Arsamani fluuium in medio intercepti: quē perituri Artaxata Romani traicere cogeantur. Lu-
cullus peractis Deorū sacrificiis perinde ac uictoriā in manibus tenuisset: traducto exercitu duodeci cohor-
tes in fronte totidem a tergo locauit: subsidia cōtra circuitum hostiū peropportune distribuit. Multas enī
equitū turmas Tigranes in fronte posuerat. In primisq; sagittarios Medorū equites & Hiberes hastatos: in
quibus super cæteros mercenarios milites Tigranes rerū suarū momentū esse credebat. Nullū clarū ab his
facinus gestum est: sed Romanis cū equitibus æquo ferme Marte pugnātes ingruentis Romani peditis im-
petum non sustinuerunt: sed hinc atq; hinc in fugam citati Romanū equitē traxerunt ad se sectandū. Primis itaq;
q; dissipatis ordinibus Tigranes instructo relicto equitatu in hostē progreditur: quorū splendorē multitu-
dinēq; cū Lucullus subrimuisset: confestim insectantibus suis receptui cani iussit. Deinde conferto agmine
primus ipse una cū optimatibus in barbaros ruit tanto impetu: ut priusq; manū consererent: hostis sola tre-
pidatione deuictus unicū in fuga salutē sibi quæsisset. Tres erant in eo exercitu reges sed turpissime omniū
ponticus Mithridates aufugit: cū ne quid primum Romanorū clamorē sustinere potuerit. Lucullus uni-
uersam proximā noctē ad insectandū hostem absumpsit: & capiēdo cædendo prædādo Romani milites
defessi sunt. In superiori nepe certamine plures in hoc uero nobiliores barbaros & cecidisse & fuisse captos
Luius auctor est. His Lucullus tantis elatus uictoriis ad subuertendū penitus barbagē ascendere instituerat.
Autumale tunc erat æquinoctiū & omniū spe celerius rigidissima e cælo frigora cecidere: omnia niue ob-
ruta: & si quando serenus aderat aer: tum gelum tum pruina humana corpora perfrangebant. Difficillimus erat
equis ob extremam frigiditatē fluminū potus: difficillimus erat eorū transitus: quia cōcretis in glaciē aq;
glacies ipsa transeuntū grauitate cōfracta asperitate sua equorū tibiae neruoscq; cruentabat. Siluestra dein-
de ac angusta itinera tellus humiditate abundans cadentes e cælo niues & ipsa in madidissimis locis acer-
ba pernoctatio difficillimā ac prope intolerabilē militiā faciebant. paucis itaq; post pugnā diebus milites
Lucullū secuti cū asperitatē itineris recusarent: primū per tribunos militū ne longius procederetur. cū frus-
tra rogare: deinde conuentibus hinc inde factis inter se murmurare: nocte in tentoriis crudelitātē ducis in-
simulari: omniaq; infestissimis uerbis fœdoq; tumultu repleri. Videbantur Lucullo res in seditionem spe-
ctare perniciē: proinde singulos adeundo milites perhumane preffare supplicareq; tolerantia in fortissi-
mos homines inducere: alterā in Armenia Carthaginem uelle delere: eius hominis opus qui tot clades po-
pulo Romano intulerit. de Hānibale enim Artaxatisq; loquebatur. postq; omnia Lucullus frustra tentari
uidit. inuitus retro ducebat exercitū: & superato per alios saltus thauro in eā regionē descendit: quā Mig-
donicā uocant feracissimā atq; apicā. Vrbs erat in ea tum opibus tum hominū multitudine opulēta: quā
barbari Sybin græci Migdonicā Antiochiā appellant. Huic nempe Guras Tigranis frater præerat. Sūma
tamē machinamentorū peritia res belli Callimachus gubernabat: is qui multos ad Amasum romanis la-
bores intulerat. Itaq; ad obsidendā hanc urbē Lucullus ultimo conatu confedit. Et cū paruo illam tempo-
re ui cepisset: Gurā qui sese Luculli humanitati commisit: pbenigne suscepit. Neglecto uero Callimacho
qui tuendæ suæ uitæ causā abditos pollicebatur maximarū opum reuelare thesauros in pedicas coniectū
seruari iussit: pœnas daturū eius incendii: quo Amasenorū urbe uastata liberalitatis humanitatisq; suæ in
græcos declarādæ occasione extinxerat. Fortunā hucusq; indubie cum Lucullo cōmilitalse uisum est: pro-
sperasq; semper suis consiliis auras præstitisse. Ad deinceps tæti egregiā prudentissimi magnanimitq; ui-
tutē imperatoris ostenderit: tanq; aduerso semper spirante flatu in altū frustra cōtēneret: nullam res a se ge-
stæ gratiā nullā prorsus gloriā habuere. Cæterum superiores illæ quas omniū mortaliū consensu sibi uen-
dicauerat laudes propemodū defluxere: neq; minime proximæ infœlicitatis causæ sibi non sunt ascriben-
dæ. Non enī quo decuit studio æqualiue comitate militatē multitudinē colebat: quia uniuersas seruientiū
uoluptates ad ignominia perniciēq; imperantis spectare existimabat. In primis uero id sibi plurimū obui-
isse constat: q; æqualium suorū & qui in exercitu magistratū gerebant: quanti par fuerat: neminē faciebat:
sed neglectis omnibus nullū secum conferendū esse arbitrabatur. Hæc sola iter tot tantaq; ornatisimi ui-
ri uirtutes mala sedisse ferunt. Etenim modestissimū atq; magnanimū & in dicendo fuisse grauissimum pa-
rēq; togatū & armatū domi militiæ pace & bello splendorē habuisse prudentiæ. Primam militaris huius
odii atq; intemperantiæ faciem in Cyzeno bello statim arsisse Salustio placet: & ad Amasum inualuisse po-
tissimum: q; duo hyberna illos intra uallū agere cōpulisset. Accendebant eos & reliqui hybernādi labores:
siue enim in hostili siue in sociali regione steterant: sub diuo semper uniuersi milites contubernabant: ne-
q; semel modo ullā impacatā urbē Lucullus cū exercitu est ingressus. His militum odiis romæ uulgaris Lu-
culli aduersari accensos longa inuidia animos eleuare & procaciter eū insimulare: q; auaritia immodera-
taq; imperandi cupiditate bellū produceret. Et cum ferme Ciliciā Asiā Bithyniā paphlagoniā Galaciā pō-
tum Armeniā usq; ad phasidē occuparet: ad diripiendā quoq; Tigranis regiā contendisset: quasi ad spoliā-
dos nō debellandos reges esset emissus. Has atrocissimas uoces Luciū Quintū unū ex Romanis ducibus
in primis iactasse ferunt: cuius maxime studio ac uigilantia cū de his rebus ad Senatū relatū esset: placuit
abrogari Lucullo imperiū: eam alteri decerne uinciciā: multosq; eius exercitus milites emeritos fieri atq;

exauctorari. Accessit huic & maior altera rebus Luculli pestis: Publius Clodius cū Lucullo cōmilitabat uir nefarius scelestus supbissimaq; temeritate ibutus: & qui libidini suæ in sororē: quæ Luculli uxor erat: intēperatissimā mulierē indulxisse fertur. Is cū nō quantū sibi ipse cōcedebat honoris ab iperatore assequeretur: primas enī maximarū rerū partes sibi iure deberi arbitrabatur: simbrianos milites pellicere: plurimūq; sibi conciliare adortus est. Quod ubi satis ei successisse apparuit: q̄primū illorū animos ab Lucullo alienare summūq; illis fastidiū iperatoris iducere. Neq; difficile fuerat hoies diuturna cōsuetudine factiosos tū pollicitando tū blādos iserendo sermones corrupisse. Hi enī erant qui duce Fimbria Flaccū cōsulē occidentes eū sibi delegerū iperatorē. Quare Clodiū amicū militū appellantes piocūde cōplectebantur. Simulabat enī eorū se maxime misereri: si magnis bellis maioribus piculis maximis deniq; laboribus nullus modus nulla usq; requies aderitis: sed oī cū gēte bellādo orbē terræ pererrādo bellis bella finiēdo miserā uitā terāt: nullā tā onerosā militiā dignā expectantes mercedē. Nō milites amplius sed Luculli diuitiarū defensores atq; custodes esse: quibus tot camelos tot plaustra aureis gemmatiscq; poculis plena iperatoris auaritiæ tuendum esset. Iam pōpeianos milites in populū redactos cū liberis atq; cōiugibus foelicē regionē urbēq; opulētas perociū possidere. Nō Mithridatē nō Tigranē pluuiis niue pruina gelu obrutos per uasta desertā sectari regias Asiæ diruturos sed p̄fugorū bellū in Hispania seruire in Italia gerere. Erit ne igitur tātis unq; nostris laboribus modus? num quiescemus? nū cessabimus? nū ociabimur aliquādo? Reliqua nobis milites (si uiri sumus) Pompeio iperatori uita seruāda est: a quo maximū sui ornamentū cōmilitonū diuitiæ atq; foelicitas iudicatur. Hic peste corruptus exercitus neq; in Tigranē p̄ficisci uoluerūt: neq; in Mithridatē qui ex Armenia in pontū pristinū sibi uēdicaturus iperū ueniebat: & hyemis acerbitatē isimulātes circa Gordianā hyēma trahebant sūmo Pōpeii sup ceteros duces desiderio expectantes Lucullo in prouinciā subrogādū. At postq; nūtiatū est Mithridatē p̄ligato Fabio in Sornatiū atq; Triariū uires suas inducere: sola uerecūdia cōpulsi Lucullū milites sequebātur. Triarius cōfestim quasi uictoriā in manibus habuisset: quo sibi totā laudē uendicaret: priusq; Lucullianus adesset exercitus: cōserto prælio ingētē cladē accēpit. Proditū est enim supra septē Romanorū milia occidisse: centuriones centū & quinquaginta: tribunos militū supra quattuor & uingenti: & Romana castra in Mithridatis potestātē uenisse. Paucis postea diebus Lucullus adueniens Triariū ab iratis militibus ad suppliciū quæsitū abscondit. Ad Mithridatē subinde cōuersus eū in certamen cūducere laceffendo frustra tentasset: quia is Tigranē cū multis ad se copiis descendētē expectabat: occurrere Tigrani pugnaturus instituit anteq; hi duo simul iungerent exercitus. Sublatis itaq; castris simbriani milites tumultu in itinere facto ordines suos deseruere: quasi nouo senatuscōsulto ea militia exauctorati essent: & decretis iā aliis ducibus prouinciis haud amplius ad Lucullū spectaret iperū. Nil fuit p̄fecto quod non Lucullus ad sādandos flectendosq; militū aīos posthabita maiestate iperii humiliter experiretur singulos orando præsando leniendo fordida cū uestie deiectus elachrymabat. Illi tanti ducis lachrymis precibusq; neglectis uacua marsupia abiicientes solū cū hostibus pugnare iuebant: a quibus solus ipse locuple tati didicisset. Tandē flexi aliorū militū precibus simbriani cū Lucullo pepigere: se cū proximā moraturos æstatē: & si nemo interī pugnaturus occurreret: liberos atq; solutos esse. Has tā angustas cōditiones Lucullū aut subire oportuit: aut desertā oī præsidio barbaris dimittere regionē. Cōtinebāt itaq; illos non ad pugnā modo neq; ad militare quippiā facinus deinceps educēs: sed sola eorū expectatione cōtentus Cappadociā ab Tigrae solutissima licentia depopulatā patiebatur. Sustinebat tacitus in pristinas sese Mithridatē uires erigere: quē ipse pridē senatui scripserat debellatū. Et ob id aderant sibi legati ab Roma missi: ut res ponticas ceu plane romano iperio uendicatas componerent. Qui eū nō modo ponti sed ne quidē sui exercitus dominū inuenere ab debacchatis militibus abiectissimū atq; neglectū. Quibus tantū erga iperatorem suū incontinentiæ tantū petulantix fuit: ut æstate cedente armati strictis ensibus remotissimos & qui nulli uidebantur hostes ad præliū prouocarent. Deinde panter conclamantes & crebris inanē aerē ictibus ferientes castris egredērētur: obtestati id oē quod cū Lucullo pepigerāt tēpus effluxisse. Relictos quoq; milites Pōpeius litteris ad se accersebat. Iā enim ad Mithridatē Tigranēq; debellandos dux Romæ fuerat cū plæbis tū factiosorū principū suffigiis declaratus. Eni uero ingratissima senatui optimatibusq; ea res uidebatur & amplissimis Luculli meritis haud digna: quia nō belli sed triūphi successorē acciperet. Neq; iperū aut maxime qui aderant prostrata Luculli dignitas atq; fortuna nō sine multa mira cōspici potuit. Non enī honoris non auctoritatis non iperii eius erga milites ullū propemodū uestigiū apparebat. Oēs edicto Pompeii ab Luculli cōgressu prohibebātur. nulli penitus parere licebat his rebus: quas ipse decē pariter cū legatis instituerat atq; conscripserat. Sed iā oēs in Pōpeii qui multis florebat copiis cōuersi suis audiebāt edictis. Cōmunibus itaq; tandē amicis intercedentibus hi duo duces in uico quodā Galaciæ pariter conuenere: ubi ætate Lucullus: ceterū dignitas pōpeii cum pluribus imperiis tū duobus triumphis amplior erat atq; insignior. Lauretos propter uictorias fasces uterq; præ se ferebat: sed longo pōpeii itinere per loca squalida atq; inculta luri iā circa fasces aruerant. Quod ubi luculliani lictores aduertissent: ex propriis quas & recentes & uirides habebat: lauris liberaliter cōtulere. Id pompeii amici in bonū oēm uerterunt. Etenim reuera Luculli res gestæ illius iperū perornarūt. nil tamē habitus sermo pacatū nil amicū inter eos adduxit: sed alienis magis animis cum mutuo discessissent: pompeius oīa illius instituta antiquauit: oēsq; præter mille sexcentos quibus cū ille triūphare posset: milites sibi asciuit. nec ii quoq; læto admodū aīo cū Lucullo manserunt. Sic igitur Lucullo aut ingeniū aut ipsa fortuna in re oīum maxime iperatori necessaria aduersabatur. Quæ una si eius fortitudinis uigilantiæ prudentiæ æquitati ceterisq; clarissimis ac singularibus ornamen

tis accessisset: non Euphrates in Asia: sed mare hircanū ipsiusq; Asia fines Romanū terminassent imperi-
 um. Quandoquidem ceteras gentes Tigranes ab se debellatas ante contuderit: & Parthorū vires nō sub
 Lucullo quantū deinde sub Crasso ualidæ unitæq; floruerint: sed bellis intestinisq; seditionibus dissipatæ
 neq; Armeniorū iniurias potuerunt ulcisci. Equidē consideranti mihi persæpe uideri solet: hisce rebus qui-
 bus Lucullus ingentia patriæ cōmoda comparauit: ceteros duces plurimū intulisse detrimenti. Quid enī
 aliud q̄ parca in Armenia uicina Parrhis trophæa q̄ Tigranocerta q̄ nībis q̄ ingens præda inde Romam
 abacta q̄ captū deniq; diadema Tigranis Crassum ad potiundā Asiam extulit atq; accendit: arbitratur nil
 aliud q̄ prædā atq; spolia barbaros esse? Verū ubi in Parthorum sagittas armaq; icidisset: facile declarauit:
 non mollicie aut hostium imbecillitate Lucullū: sed fortitudine audacia consilio rātas rettulisse uictorias.
 Sed de his alias. Regressus itaq; Romā Lucullus. M. fratrē offendit ab. C. Memmio accusatum: super his
 quæ quæstor sub imperatore Sylla gesserat. Et cum Marcus id iudiciū euasisset: Memmius omnē irā in Lu-
 cullū conuertens populū incitabat. Multa eū præter auctoritatis imperii præter senatuscōsultum
 multa fecisse protraxisseq; bellū diutius dicitabat. His uocibus adductus populus triūphū Lucullo nega-
 bat. Et cum res in maximum uenisset certamen: primores patrum & potentissimus quisq; in republica: qui
 bus Luculli dignitas cara erat: tribubus sese miscentes uix populo de concedendo Lucullo triumpho per-
 suasere. Non itaq; uelut aliqui aut longitudine pompæ aut rerū expositarū multitudinem admirandū tumul-
 tuosumq; triumphum ægitsed q̄ pluribus hostiū armis regiisq; machinis cū Flaminiū perornasset: clarum
 suo pte splendore id spectaculū uidebatur. In pompa cataphractorū equitū pauci decē sacalti currus proce-
 debāt. Ex regis ducibus atq; amicis sexaginta captiui. Naues longæ atq; rostroatæ decē supra centū una de
 ferebantur. Ipsi deinde Mithridatis aureū simulacrū sex pedū longitudinis & clypeus quidā preciosis la-
 pidibus perornatus. Viginti præterea argenteis uasis: aureis uero & poculis & armis atq; nummis duo su-
 pra triginta conferatæ erant. Hæc oia ab hominibus deducebantur. Octo uero muli lecticis aureis onusti
 erant: de sacato uero argento sex & quinquaginta. Alteri præterea centū septēq; muli paulo minus decies
 ducenta septuaginta nummi atq; argenti milia deportabant. Ferebantur & ipsi libri: in quibus quantū Pō-
 peio ad piraticū bellū quantum in ærariū publicum pecuniæ ipse contulerat: inscriptū erat. Singulis præ-
 rea militibus nonnigētisquingenta dedisse drachmas. Urbē deniq; uicinesq; uicos magnifico epulo cō-
 uiuatus est. Repudiata deinde Clodia pessima incontinentissimaq; muliere: Seruiliā Catonis sororē du-
 xit nullis: hæc in flagitio superiore purior erat: nulli q̄ fratrē calūniā nō subierat. Eius fastidium atq; in tē-
 perantiā Catonis reuerentia diu perpeffus tandē repudiauit. Iā Luculli præsentia ampliū ipe animos
 patrū impleuerat. Videbatur enim uirū tanta rerū a se gestarum gloria auctoritateq; florentē Pompei au-
 dāciam comprimere atq; tyrannidē & optimatum amplitudinē posse tueri. Ceterū siue q̄ iā ægroatā patri-
 am pronamq; in futurā ruinā cerneret: siue (ut quibusdā placet) q̄ satis sibi uēdicatum gloriæ arbitratus ab
 diuturnis laboribus atq; periculis: quorū plerūq; infelicitissimi essent exitus: ad litterarū ocium studiosam
 ue quietē reliquū uitæ conferre uoluerit: ab republica sponte se abdicauit. Sunt itaq; qui hanc Luculli sen-
 tentiam laudandā plurimū arbitrentur. Non enī in Marii calamitates atq; miseras decidisse: qui post cim-
 bricas uictorias illaq; maxima clarissimaq; facinora nullū ad custodiendos iā partos honores modū statu-
 re iudicauit: sed in satiabili gloriæ imperiisq; ambitione senex cū ineuntibus republicā iuuenibus contēdēs
 sese in res turpissimas rebūq; miseras turpiores præcipitauit. Et Ciceronē post perniciosissimam Cateli-
 nā conspirationē diuino suo ingenio a communi clade depulsam priuatū consenescere præstitisse. Et Sci-
 pionē adiecta Carthagini numantia quicuisse. Etenī finita quadā modestia ciuiles ambitiones esse mode-
 randas. Nec minus q̄ Athletas in palæstra ciues in repub. donandos esse: qui nullū momentum nullū tem-
 pus uullā quietē perpetuis laboribus intermittunt. Crassus uero atq; Pompeius hanc nouā Luculli institu-
 tionē accusare solebant: q̄ in uoluptates atq; luxuriē sese dimisisset: quasi nō militaribus ciuilibusq; nego-
 ciis aptior: q̄ ocio atq; deliciis ætas illa fuisset. Mihi uero Luculli uita ueteribus simillia comœdiis uideri so-
 let: quatū primæ partes rebus domi miliciæq; gestis: postremæ uero conuiuii potionibus cātū procaci faci-
 bus omniq; luxu genere continentur. Ego enim sumptuosius illa ædificia ingentes balnearū atq; deambu-
 latorū apparatus picturas statuas omneq; eiusmodi rerū studiū ad luxum arbitror referenda: quas ipse res
 per maximis sibi sumptibus comparauit. Et opibus quas sibi permultas honestissimo militiæ iure uendica-
 rat: affluentiissime utebatur. Tanta uero in nostram usq; ætatem eius delitiæ opinione omnium efferūtur:
 ut inter ornatos sumptuosissimosq; regum hortos luculliani dinumerentur imprimis. Quid de his operi-
 bus quæ iuxta mare circa Neapolim magnifice splendideq; constructa sunt: iudicandum arbitramur: ubi
 alteriores profundis fossis tumulos ipse suspenderat: ubi maritimas ædes easq; pulcherrimas atq; amplis-
 simas ædificarat: ubi discursus maris piscososq; riuos ædibus circūduxerat? Quæ singula cum stoicus Tu-
 bero haud satis mirari potuisset: Xerxem eū ex rogato homine appellauit. Erant illi præterea ædes in Tu-
 sculano spatiosis thalamis deambulatoriisq; perornatæ: e quibus ceu e speculis undiq; circūspici poterat: in
 quas Pompeius adueniens accusauit Lucullum: q̄ ad ætatem optime accommodatas inhabitabiles hye-
 me fecisset. Cui ridens Lucullus: num tibi inquit Pompei minus quam grues aut ciconiæ mētis habere ui-
 deor: ut non pariter cum tempore habitationem quoq; permitem. Cum uero prætor quidam purpureis
 celebradi spectaculi ab eo chlamydes petiisset: inspecturum si domi haberet daturumq; liberaliter si adde-
 sent respondit. Postridie uero roganti Lucullo quorū sibi chlamydibus opus esset: cum centū mille suffice-
 re respondisset: ducentas sibi dari Lucullus iussit. proinde Flaccum poetam dixisse fertur: non eas se puta-
 re diuitias: quarum reposita atq; cæcata non plura essent: his quæ palam conspicerentur. Erant autem Lu-
 cullo conuiuii nouo semper diuitiarum splendore parata non modo purpureis stratis poculis auro gemis

misq; elaboratis choris cœtib; scœnicisq; recitationibus admiranda: sed uarietate quoq; ac multitudine
 epularum & ingentibus abundantissimisq; bellariorum apparatus. Quibus rebus illiberales eum homi-
 nes beatum appellabant. Pompeium aduersa corporis ualitudine captum clare de se in Lucullum loqui-
 tum fuisse tradit. Nam cum medicus eum turdos comedere iuberet: & ministri (quia æstas esset) alibi quã
 apud Lucullum domi nutritos reperiri posse negarent: uetuit Pompeius ut inde assumeretur. Et ad medi-
 cum conuersus: si Lucullus inquit delicatus non esset: num forte Pompeius non uiueret? Quare alia dari si-
 bi iussit: quæ aliunde facile comparari possent. Hunc tantum Luculli luxum Cato qui tum erat summa
 & amicitia & familiaritate coniunctus usq; adeo iniquo, ferebat animo: ut cum adolescens quidam in sena-
 tu longam & importunam de modestia & paritate orationē ageret: exurgens Cato: Tacebis ne inquit ho-
 die diues ut Crassus: uiuens ut Lucullus: loquens ut Cato. Quidam & si dictum id in curia fateatur: ab Ca-
 tone tamen fuisse negat. Lucullus uero non uoluptatem modo sed laudem quoq; his sibi sumptibus quæ-
 ritabat. Quod quidem conicere ex his par est: quæ de illo sunt mandata memoria. Ferunt enim græcos
 quosdam homines qui Romam ascenderant: illum multis apud se diebus conuiuatum fuisse. Qui cū rur-
 sus inuitarentur: græca quadam parsimonia in uerecundiam ductos recusasse uocationem: indignum di-
 centes si propter se tantis quotidie sumptibus conuiuia pararetur. His uocibus risisse Lucullum dixisseq;
 Nonnulla profecto ex his propter uos fuit o uiri græci: ceterum plurima propter Lucullum parari iubeo.
 Cum enim forte nemine apud eum cœnante unica sibi mensa dapeiq; modeste parata essent: dispensato-
 rem domus ad se uocatum obiurgauit. Cui ille: non putabam inquit: cum solus cœnaturus esses: sumptu-
 os tibi opus esse conuiuio. Quid ais Lucullus inquit: an ignorabas penes Lucullum hodie cœnaturum
 esse Lucullum? Itaq; cum totam iam urbem harum rerum crebra fama peruaderet: Lucullum tūc forte per
 ocium in foro sedentem Pompeius Ciceroq; cōuenere. Hic nempe imprimis sibi familiaris erat atq; ami-
 cus Pompeio uero & si ante quadam similitate ob mirchridaticum bellum mutuo aduersaretur: & loqui ta-
 men familiariter & cosueuisse solebant. Cicero itaq; salutato Lucullo: uolumus inquit apud te cœnare ho-
 die: ea conditione: ut nil noui nostri causa parari iubeas. Subrecusabat id Lucullus: & in posterum diē dis-
 ferri conuiuium postulabat. Illi uero neq; differre neq; alloquendi secreto familiares suos facultatem sibi fa-
 cere uolueret: ne aliud domi parari iuberet conuiuium. Hanc tamē sibi postremo ueniam præstiteret: ut uel
 ipsis audientibus cuidam ex familiaribus suis id solum diceret: in apolline cœnabitur hodie: ea sola uoce
 fessit eos: Id enim erat unū ex maximis eius cœnaculis eo nomīe appellatum. Singulis enim (ut uidetur)
 cœnaculis & conuiuii precium & splendor apparatus definitus erat. Quamobrem famuli audito loci no-
 mine confestim intelligebant quantis sumptibus quali ornatu quoque ordine conficiendum esset conuiu-
 um. Consueuerat autem precii quinquaginta milium in apolline cœna parari: quæ cū sic eo quoq; die acta
 fuisset: mirabatur stupore quodam Pompeius in tanta epularum abundantia celeritatē apparatus. His ita-
 q; in rebus Lucullus maximas opes tanq; barbaras & bello partas parum utiliter consumebat. Nil minus
 tamen diligentia ad ea sibi comparanda adhibuit: quæ studio ac litteratissimo homine digna essent. Et
 enim plurimos pulcherrimeq; scriptos coegit libros: quorum profecto usus maiorem sibi q̃ ipsa possessio
 gloriam uendicabat. Studio enim cuiq; & bibliothecæ & quæ circa eas erant scholæ atq; deambulatoria li-
 bere perpetuoq; patebant. Quo se græci cum per ocio licuisset: uelut in amœnissimū quoddā musarum di-
 uersoriū conferre solebant. Ibi loquendo legendo disputando diem iocunde terebant. Et Lucullus plarū-
 q; ubi eruditissimos uiros disputare uidisset eo se potissimum ingerebat. Siqua etiam ope illis in rep. opus
 fuisset: auctore Lucullo q̃ primum assequebantur: ut uix credibile sit quod fuerit illud quantūue in græcos
 homines studiū atq; humanitas: fouebat eos: colebat eos: conuiuabatur eos: & proprios lares liberā græco
 rū Romā uenientiu aulā faciebat. Omne uero philosophandi genus familiarissima quadā cognitione cō-
 plexus est. Academiā tamē a principio summo studio & amore colebat: non eam quæ noua est appellata:
 quanq̃ tunc maxime & Carneadis scriptis & Philonis doctrina floruerit: sed ueterē: cuius tunc erat princeps
 A scalonita ille Antiochus uir & acris ingenii & de dicendi ratione peritissimus eruditissimq;. Hunc Lu-
 cullus summo studio sibi in amicitiam conciliatū sociū uitæ fecit: & Philonis auditoribus se opposuit. Ho-
 rum unus. M. cicero erat: qui cū elegantissimū suo more in ueterem academiā librum scripsisset. eius sectæ
 partes Lucullo sibi ipsi contrarias laudandas concessit: & Lucullus ea propter liber ipse inscribitur. Erāt enī
 mutua inter se beniuolentia iuncti & consiliorum in repub. socii. Non enim se Lucullus penitus absolue-
 rat a rep. sed primos inter urbis principes locos atq; honores: quia in his plurimum molestiarum atq; peri-
 culi esset: Crasso dimisit atq; Catoni. Hos enim duos posteaq; supremas ipse partes in senatu recusasset: hi
 quibus pompeii potentia suspecta erat: libertatis principium tutores effecerant. Ob amicorum patrociniā
 descendebat in forum: in curiam uero si quod pompeii studium siqua extinguere audaciam oporteret. Et
 enim decreta quæ debellatis ille regibus instituerat: antiquari fecit: quam uel militibus scripserat largitionē
 socio Catone dari prohibuit. Quamobrem Pompeius in Crassi & Cæsaris amicitiam potius uero coniu-
 rationem confugiens cum armis & militibus totam fere urbem impleisset: eiecit extra forum Lucullo at-
 q; Catone decreta sua promulgari fecit. Eius indignitatem rei cum periniquis: ut par erat: animis optima-
 res ferre uiderentur: Brutium quendam Pompeium in medium produxere: quem Pompeio insidiantem
 deprehendisse dicebant. Hic in Senatum deductus alios quosdā Romanos accusauit. In populo uero Lu-
 cullum ipsum adiecit: quem insidiarum auctorem i pompeii caput fuisse asseuerabat. Nullam uero fidem
 cum testis leuitate tum uerborum inconstantia ea sibi accusatio uendicauit: sed cum mercede omnes cum
 uirum in Lucullum sollicitatum esse censerent: tum paucis postea diebus additum sceleri scelus rem maxi-

me patefecit. Inuentum est enim bruti cadaver eiectum e carcere: quem naturali ualitudine confectum esse dicebatur: sed interfectum a Pompeianis recentes urbices & fugillationis uestigia declarabant: ne per ipsum etiam accusatorem res unquam in lucem produci posset. Ea res plurimum ab republica Lucullum abduxit. Sed Cicerone postremo summa cum indignitate ex urbe eiecto missoque in Cyprum: Catone ab omni publica cura prorsus sese absoluit. Ferunt autem eum sub mortem aduersa mentis ualitudine captum paulatim contabuisse. Porro Cornelius nepos non ætate mala: neque naturali morbo: sed medicamentis ab Calistene quodam liberto suo corruptum in id incidisse prodidit. Calistenem uero ea sibi medicamina proposuisse: quia uim amatoriam habuisse crediderat: Lucullumque tantum ab rationis usu abfuisse ut uel eo uiuente omnis rei familiaris cura Marci fratris consilio fuerit gubernata. Atque maxima eius beneficia in patriam & ingens gloria tum domi tum parta militiæ omnium in memoria peruigebant: ut mors eius luctum suis populo morem bono cuique lamentationem attulerit. Concurrerant e omnes: & nobilissimis ab adulescentibus delatum in forum corpus sepeliri uolebant in campo martio ubi Sylla iacuerat: nemine ex Luculli necessariis id expetente. Haud enim facilis apparatus ille fuisset. Quare Marcus frater multis a populo precibus impetrauit: in agro tusculano Luculli funera celebrari. Nec ipse ingenti fratris merore affectus multum deinde temporis superuixit: sed bona cum eius ætate atque gloria uita quoque pariter est extincta. ego itaque Luculli mortem per beatam maxime opportunamque iudicandam arbitror. non enim quam romana libertati infensa fata moliebantur: scdam lachrymabilem miseramque reipublicæ peruersiorem uidit. Ceterum libera adhuc ægrorum tamen atque labantem patriam cum uita reliquit. Idque in primis omnium Lucullo Cimoni commune fuit. quandoquidem & iste nondum turbatis sed ingentibus adhuc Græciæ rebus diem obiit. non tamen ut ille a republica solutus atque diuisus sed pariter cum uita & imperium & Cimonis militia cecidere. neque ab armis honoribus atque trophæis: uelut in portum quendam sese in potus comestationesque contulerat: ceu mordaciter in Orpheum ait Plato arbitratur eos qui bene honesteque uixissent: apud inferos premium manere crapulam sempiternam. Ocium uero atque tranquilla quies & clarissimum litterarum studium honesta cum uoluptate coniunctum dignissimum cum gradiori ætate uiro & a civilibus bellicisque muneribus absoluto solatium uideri debet. Verum ab ingenti rerum gestarum gloria in luxum uoluptatemque defluxisse: & reliquum uitæ in iocis atque deliciis uelut imperiorum uictoriarum aphrodisia id est ueneris festa egisse: hanc haud pulchram uitæ mutationem existimo: neque Xenocratem imitantis: sed ad epicuri sententiam potius inclinatæ. nec parum mirari soleo: si quando cum primis ultimas eorum ætatis partes ipse contulero. etenim illis morum iuuentus prorsus contraria fuit Cimonis quidē infamis atque soluta: Luculli uero temperans & erudita. Melioris itaque est: qui in meliorem uitæ institutionem conuertitur: & longe laudabilius est id ingenium: ubi arescentibus uiciis: uirtutes continuo florescunt. Atqui amplas diuitias pari sibi ratione quaesitas non pari tamen splendore erogauerunt. Quis enim australem arcis murum: quæ Cimonis opibus absolutum fuisse constat: Luculli thalamis atque tumulis piscosis riualis circūseptis quos ipse circa neapolim barbaris manibus ex ædificauit: non digne anteposuerit? Quis præterea cum Cimonis Luculli mensam contulerit: cum officiosa & humanissima luxuriosam atque regalem? Hæc enim ad paucorum delicias ingentes diuitias effundebat: illa modestis sumptibus enutriebat quotidie multos. Sed propter eorum tamen uarietatem res ipsæ compensandæ sunt. Incertum fuerat enim si publicis a laboribus atque magistratibus in tranquillam ociosamque senectutem defluens Cimon fastigiosam lasciuamque duxisset uitam: præsertim cum uiri ingenium non ab immoderato uini usu non ab mulierum amoribus non ab omni denique uitæ festiuitate abhorruerit. Cæterum maximarum rerum assiduæ meditationes atque consilia & bellorum tum crebra pericula tum innumerabiles pene labores: cæterarum uoluptatum impetum intermittunt in his potissimum animis: qui generosa quadam nobilitate ad capestendam gloriam nati sunt. nemo uero tam subtilis criminum inquisitor: non uitiorum quisquam tam acerrimus accusator esse potuit: ut si dum imperium bellumque gerebat Lucullus: diem ultimum obiisset uel unam huic uiro calumniam potuerit inuenire. Sed de ipsorum uita satis. Bellicis uero in rebus ambos terra marique clarissimos duces fuisse constat. Cæterum sicut athletas eos qui eodem die una palestra luctaque coronantur: inuicta rei magnitudine inuictas uocant: sic Cimon uno die pedestri naualique trophæo coronans Græciam iure suo in bellicis artibus primas sibi partes uendicare uidetur. Patriæ deinde Cimon: Lucullo uero patria imperium dedit. & hic amplissimis Romæ socialium uiribus urbium res maximas gessit: ille uero subiectam imperio Græciæ patriam usque adeo extulit: ut superatis hostibus non eam modo liberam fecerit: sed sibi quoque Græcarum rerum summam adiecerit. persas enim deuictos ab accessu maris prohibuit: & suasi ab eo lacedæmonii Græciæ imperio cōcessere. Si maximū præterea imperatoris officiū ducimus obedientiam sibi militum: cū beniuolentia cōparare: pfecto Cimon Lucullo antepōendus erit: quando quidē istū milites sui neglexerunt: illū uero socii summa cū admiratione fuerint uenerati. Ab isto sui defecerit: ad illū alieni cōfugerit: & hunc denique milites quibus cū ad bellum egressus erat regredientem deseruerint: ille uero domum redierit princeps eorum quippe: quorum sub imperio primum enauigarat: tria omnium difficillima cū hostibus pacem cum lacedæmoniiis concordiam inter socios imperium assecutus. Florentissima uero imperia regesque delere potentes uterque adortus in ipso pene rerum ac bellorum culmine cecidere. Cimon nempe aduersa solum fortuna præoccupatus nam & imperator & in maximo gloriæ flore extinctus est. Luculli uero casum non ita in fortunam transferam: quin sibi aliquam eius rei causam ascribendam arbitrer. Siue enim ignarus siue negligens id erit: summo sibi detrimento fuisse quis dubitat? quod militum audaciam temeritatem auitiam uerba seditiones non composuerit. Quæ oia fortunæ pestis monumenta præ se ferebāt: sed id appo

*Hic explicat
vita et incipit
comparatio*

nendum Cimoni quoque commune fuit. Etenim ciuibz suis inuisus per ostracos id est suffragii genus damnatus exulauit: ne decem annos eius (ut inquit Plato) uocem audirent. Nobilissima enim & summa uirtute ornata ingenia: quia non ad uoluptatem consilia sua referunt: multitudinē perraro place cōsueuerunt. Si uero publicos errores hominum peccandiꝫ licentiam comprimere studeant: ad intolerabile sui fastidium uulgus accendunt: perinde ac medicorū uincula: quæ tametsi ad pulchrū naturæ ordinē mēbra cōponāt: toleratū tamē difficillima sunt: Quāobrem oē fortasse eiusmodi criminū tantos uiros absoluerē dignum fuerit. Atqui multo longiora Lucullus itinera cum copiis suis emensus est: & i remotiores orbis terrarū regiones penetrauit. Primus enim romanorū omnium cum exercitu Taurū superauit: Tigrim traiecit: Asiæ regias ipso sub hostium aspectu Tigranocerta Cabyra Synopē insibim capit diripuit incendit. Omne Asiam septentrionalē usq; ad Phasidem orientalem usq; ad Mediā australem usq; ad rubrum mare Romano adiecit imperio. Et potentissimi reges tot a se uictoris profligati nil prorsus aliud q̃ nuda corpora referentes in uastas solitudines siluasq; maccessibiles & nullo antea humano uestigio præsignatas ceu fere aufugerunt. In hoc at Lucullus maxime præferendus ē Cimoni: q̃ perse ceu nil graues sub Cimōe passi continuo in Græcos arma mouerunt: & ingentem eorum exercitum in ægypto uicerunt fuderūt trucidauerunt. Cæterum post Lucillum quid egit Tigranes dignum memoria? quid Mithridates cum his superioribus cladibus obrutus atq; confractus: nec modo semel aduersus Pompeium copias suas extra uallū educere ausus fuerit: sed sola fuga salutē suā consulens in Bosphorum sese recepit? Tigranes uero cum nudus atque inermis coram Pompeio supplex humi procubisset: sublatum propriis manibus e capite diadema ad illius pedes deposuit. Neque tam pompeii uirtute q̃ Luculli uictoriis in eius spectaculi miseriam corrui & regni insignia quasi prius ablata tunc sibi restituta iocunde suscepit clarior is itaq; imperator dicendus est: cuius artibus uirtute ingenio industria uigilantia aduersarii uires magis contunduntur. Cimon præterea his cū hostibus bellum gessit: quorum sub Themistocle Pausania & Leotychida asperrimis cladibus uires animiq; ceciderant: Quare & suis uictoriis id plurimum conduxisse par est. Nam facillime confractis animis corpora debellari solent. Lucullus uero cum Tigrae immenso imperio innumeris copiis amplissimis opibus clarissima maximarum uictoriarum gloria florenti congressus est. Si hostium deniq; numerum utrinq; considerare uelimus: tātō Lucullo Cimon erit inferior: ut non modo nō par: sed ne quidem cū illo conferendus esse uideatur. Vtriq; tamen perspicuum est a filasse: cæleste numen: præmonuisseq; Lucillum quidem quæ adoriri: illum uero quæ obseruare debuerit: & ambos Deorum suffragiis in tam sublimē gloriæ fastigium euasisse.

NICIAE VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTARCHO CRAECHO
IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

VONIAM VT ARBITROR NON ABSVRDE NICIAM CRASSO ET parthicos euentus casibus siculis conferre posse uidear: admonēdos fore putaui si qui forte ad hæc legenda acceperint: ne merga Tuchydidem qui de his rebus ornatissime atq; accuratissime summa cum uarietate & copia scripsit: eodem esse animo arbitretur: quo Thimeus olim fuisse perhibetur: qui cum Tuchydidem grauitate ac uehementia facile superare posse præ se ferret: & Philisti historiam tanquam rudis & impeti scriptoris aspernatetur: in his præsertim quæ ab illis ornate copioseq; scripta fuere: ipse tamen usq; adeo contemnendus apparet: ut non pedes quod Pindarus inquit Lydium currum sequi uideatur: sed plane infans atq; ridendus euadat: atq; (ut Disilius inquit) supra modum pinguis & sicula crassitudine delibutus appareat: sæpe enim ad ridenda quædam ac leuia minimeq; ad historiæ contextum pertinentia digreditur: ueluti cum atheniensibus aduersum fuisse refert: q̃ Nicias imperator declaratus militiam obtretaret: cui a uictoria cognomen esset: aut cum propter lacerata Mercurii signa dæmones atheniēsis porrendisse dicit multa illos ab Hermocrate Hermonis filio aduersa passuros in bello. Scribit insuper consentaneū sibi uideri Herculem Syracusanis eē propitium ob Proserpinam: cuius ope & auxilio Cerberum capere meruit. Atheniensibus uero insensum esse: q̃ Egesteos Troiana stirpe oriundos seruassent: cum ipse Lacedemonte regnante Troiam euertisset. Verum eiusdem: ut arbitror: prudentiæ est Philisti historiā emendare: & Platonis & Aristotelis: quod idem fecit dicta reprehendere. Mihi uero æmulationes in scribendo contentiosæ penitus homine libero indignæ uideri solent: ac sophists præcipuæ conuenire: quos etiam si contentionis tantum causa scribere putem: dementes esse censebo. Sed quoniam quæ a Tuchyde & Philisto scripta sunt: prætergredi non licet: præsertim quæ uitam hominis & mores continent uidentur: quam breuissime illorum scripta percurrē carptim quæcunque mihi necessaria fore putaue ro assumā. Reliqua uero quæ plurimos latent atque ab aliis sparsim narrata sunt maxime uero priicis monumentis & decretis contenta in unum colligens conabor historiā contexere: nō inutilem: ut arbitror: futuram: sed quæ ad uitæ mores recte instituendos plurimum ualeat. Primum igitur Aristotelis de Nicia testimonium referendum censui: qui tres optimos Athenis ciues ac summa in patriam caritate & beniuolentia affectos fuisse refert: Niciam Nicerati: Tuchydidem Milesium: & Theramenem Agnonis fili-

os: licet hic postremo loco non iniuria sit collocandus cum propter generis obscuritatem tum quod instabilem semper administrandam rem sententiam habuit: & modo has & modo alias partes secutus est: ita ut cornu etiam cognomen acceperit. Et duobus reliquis Tucidides quidem natu maior erat multa: simul cum Pericle per ea tempora ciuitatis principe optima atque preclara erga rempublicam operatus est. Nicias autem quamvis admodum adolescens: tamen adhuc pericle superflite dignitatis aliquid & auctoritatis meruit. Nam & praetura cum illo gessit & in magistratibus plurimis illi plurimumque successor delectus est. post mortem uero periclis non ambigue primae in reipublicae partes ad eum delatae sunt: praecipue ab his qui in ciuitate diuitiis & nobilitate praestabant. huius enim potentiam Cleonis audaciae atque superbiae opponere conabantur. Nec tamen alienam a se uoluntatem Nicias habuit. Cum enim Cleon senior: maxime partes foueret: mercede et illo rum animos corruptens: tamen his ipsis quibus tunc opere studebat: gratificari odiosa superbia illius erat: iccirco Niciae potentiam extollere nitebantur: qui licet et paulo seuerior haberetur: non tamen grauis erat aut austera nimis eius seueritas: sed comitate quadam & urbanitate condita: praeterea timoris & cautionis similitudine ad sui amoris multitudinem alliciebat. Cumque natura formidolosus admodum esset atque remissus: bellicis quidem rebus fortunae prospere euentus illius timiditate occultauit: in reipublica uero administranda modum dicatas atque abiectio animi: praeterea mittis erga calumniatores tolerantia mansuetudinem quandam popularem praese ferre uidebatur. multumque sibi fauoris & beniuolentiae a multitudine conciliabat: cuius maxime proprium esse uidetur magnos & audaces in reipublica uiros odisse: timidos autem magnos efficere: quod maxime etiam honoris loco plures reponat: si se magnis uiris contemptui non esse animaduertat. Pericles igitur uirtute & orationis uehementia plurimum potens in ciuitate magnus habebatur: nec ullius artis quae ad multos multitudinis animos ualeat ignarus putabatur. Nicias uero hanc artium expertus diuitiis autem egregie abundans illarum auxilio populi fauorem ad se traducebat. Cumque facilitate Cleon & Sciliri quadam urbanitate Atheniensium beniuolentiam comparasset: Nicias minime se his artibus ualere sentiens uariis sumptibus ad uoluptatem excogitatis gratiosum se ad populum reddere meditatus est. Atque in hoc omnes quicumque ante fuerant aut hactenus post ipsum extitere gratia & liberalitate superauit: ita ut multa etiam ad nostram aetatem eius monumenta supersint: uelut Palladium adhuc in arce constitutum: & in templo Dionysii statua eius inter festos tripodes recubantis. Saepe enim spectaculis festisque populo exhibendis: cum certasset: reliquos omnes facile superauit: nec ab ullo fuit ipse aliquando superatus. Traditur in soleni quodam spectaculo Niciae feruum adolescentem forma praestantissimum & Dionysii habitu insignem ad populum processisse. Cumque ab omnibus clamor & plausus sublati esset adolescentis ornatu & pulchritudinem admirantibus: assurgens Nicias: Nefas inquit esse arbitror uiri athenienses seruire hunc adolescentem: qui tanto omnium consensu Deo persimilis iudicetur: propterea libere illum esse iubeo. Memoratur praeterea magnifice praclareque in Delum sacrorum facta deductio. Cum enim chori qui in honorem Apollinis carmina quaedam cantaturi a ciuitatibus graeciae in Delum quotannis mitterentur: consueuerat utrumque fors tulisset nauigantes nullo ordine turbae in compositae obuiam procedenti carmina referre: coronisque ac uestibus nulla adhibita reuerentia sumptis temere ad Deum salutandum accedere. Nicias uero huius sacri deducendi gratia ab Atheniensibus in Delum missus: cum omni choro in Riniam Delo finitimam insulam descendit: sacrificia cuncta atque apparatus secum deducens: nocte deinde sublitium pontem: quem auro uariisque picturis atque auleis egregie ornatum athenis secum portauerat: enauius educens Riniam Delo coniunxit: cum non magno admodum inter se spatio insula distent. Posthanc insequentis diei principio per eum quem dixi pontem uniuersum pompam & chorum mirifice instructum suauissimis cantibus in Delum traiecit: inde sacrificiis ac certaminibus conuiuissque peractis ex aere gentem palmam eius rei monumentum futurum Deo constituit: & decem dragmarum militibus agrum mercatus Deo sacrificauit: ac delios iussit eius agri prouentus capientes annua sacra deo facere: multaque bona precatos Niciae splendidissima conuiuia celebrare. Haec omnia in columna inscribi curauit: etiamque ueluti eius monumenti custodem in Delo reliquit. Sed non multo post uentorum impetu palma deiecta statum etiam quae in proximo locata erat: subuertit atque hanc illum uulgaris gloriae & ambitionis gratia tum popularis fauoris aucupandi gratia fecisse non immerito forsitan suspicari cuiuspiam possit: quanquam omnem uitam ac mores non alienos a religione semper fuisse animaduertat. Siguli enim diebus sacra Diis faciebat: domi quoque uates habebat: quos assidue de reipublicae futuris euentibus consulere: ac diligenter etiam priuatis de rebus omnibus eorum sententias persequari solitus est: praesertim uero de argenti effusione quidnam sibi auspicia casuum portenderent: accurate fescitabatur. Nam argenti fodicinam in agro habebat maxime sane prouentus: uerum summi periculi ac laboris opus: in quo magnam seruorum turbam assidue fagebat. Itaque plurima diuitiarum suarum pars argento atque pecuniis continebatur: & propterea multos ciuicae se continuo petitores habebat: e quibus nemo ferme abibat uacuum. Non minus enim his a quibus malis quispian timeret: quam his qui de se bene meriti essent: tribuere conuenit. Itaque plurimis hominibus facultates eius utilitatem afferebant: malis quidem timoris causa: bonis autem ob ingentem in omnes humanitatem & liberalitatis studium: quae rerum a poetis comicis testimonia sumere licet. Teleclides enim calumniator quespian talia dicentem inducit: Caricles minam unam tradere noluit: ut eius malefacta scirem: At nicias nunc cerati filius quattuor dedit. Cur uero dederit & si optime norim: nequaquam tamen efferre uolo: est enim mihi peramicus. Eadem ferme ab Ephoro & Aristophane dicuntur. Frinicus etiam uehementer pauidum ac dimisso animo fuisse his uerbis illum ostendit: de quodam amico sic loquens: Hunc ego ciuem optimum fuisse: neque humilem aut abiectum uixisse: quenadmodum Niciam compertum habeo. Ex hoc igitur ex calumniatoribus obnoxius neque conuiuia cum equalibus celebrare: nec aliquem sermonis &

quotidiane consuetudinis socium habere ausus est: sed cum magistratum aliquem gereret: in curia semper ad noctem usque permanebat: atque in senatum primus cum ueniret: omnium postremus digrediebatur. Cum uero nullo munere publico fungeretur: Difficilimus ad eius colloquium patebat aditus: quod se domi clausum plerumque contineret: amici uero pro foribus adstantes & accedentibus obuiam procedentes Niciam dari precabantur: quod publicis occupationibus impeditus aures illis praeberet non posset. Erat inter familiares praecipuus Hieron quidam: qui maxime illius gloriam & dignitatem augebat: plurimo tempore illius domi nutritus: unaque secum musica & litterarum disciplinis institutus. Hic se Dionysii filium assererat: qui ferreus cognominatus est: & poemata nonnulla composuit: quorum aliqua ad nostram usque aetatem permanserunt. Hic etiam coloniam quae ab atheniensibus in Italiam missa est: ductor constitutus Tyriorum ciuitatem edificauit: is igitur Hieron obscura uatum responsa Niciam interpretari consueuerat: atque rumores in populo uulgauerat: Niciam laboriose ad modum atque iocose ob nimiam quam pro ciuitate gestabat sollicitudinem uiuere: quippe qui in balneis etiam atque intercoenandum reip. aliquid profuturum cogitare nunquam desisteret: & priuata etiam negocia propter publicorum numerum administrationem negligeret: nec somnum etiam capere propter curarum posset anxietatem: & ex hoc in becillo atque inualido corpore effectum: neque amicis congredi neque ullam cum eis uoluptatem capere posse: quorum etiam comoda atque utilitates reip. causa continere cogeretur: non idem faciens quod plerique consueuerunt: qui amicos ex publico ditates quaestui simul ac libidinis remp. habent. Haec palam dictitare atque in uulgus iactare consueuerat: & profecto Niciam uita fere talis erat: qualis ab illo praedicabatur. Itaque frequenter illud Agamemnonis habebat in ore: Vita nostra praesidem turbamur sumus: multitudinemque non tam grauibus ac sapientibus uiris: praeter his qui plurimum dicendi audacia praestarent: fauere: excellentem uero gloriam aut prudentiam iusam populo atque suspectam esse conspiceret: quod Periclis damnatio ac relegatio Damonis: & erga antiphontem Rannusium summa diffidentia testabatur: quaecumque ad eum laboris aut periculi nimium habitura imperia deferebantur repudiabat: maxime in hanc sentiam Pachitae exemplo confirmabantur: a quo Lesbos capta est: qui cum bello rediens gestarum a se rerum rationem in senatu reddidisset: ducto gladio seipsum interemit: ut inimicorum calumnias euitaret. Cum uero necessitate compellus administranda quadam susciperet: exercitus saluti atque incolumitati imprimis consulebat: ac siquid praeclarum gerere contigisset: eius gratiam non uirtuti ac prudentiae suae: sed fortunae magis aut deorum benignitati acceptam referens: gloriam suam qua minime poterat: inuidiae obnoxiam facere conabatur. in quo praeclare sibi consuluisse aliorum casus docuerunt. Cum enim multa reip. aduersa sub unum fere tempus contigissent: multaque in ea perturbationes extissent: ipse omnium expers atque immunis euasit: quod facile per singula eius temporis gesta recensentibus apparet. Nam clades quam a Chalcidensibus in Thracia Athenienses acceperunt: sub Calliade & Cherosfonte imperatoribus contigit. Ab aetholis uero accepta calamitas est: cum dux exercitus Demostenes esset. At cum in Delo Atheniensium decem milia caesa sunt: ipocratem fuisse imperatorem non ambigitur. inductae uero intra ciuitatem pestilentiae in Pericle causa refertur: qui belli effugiendi gratia multitudinem omnem ex agris in urbem conuocaret: quapropter illi & locorum insolentia & urbani uictus desuetudine tabefacti peste subito in ciuitatem concitarunt. Horum igitur (ut antea dixi) malorum omnium ne minima quidem suspicio Niciam attigit. Itaque semper in ciuitate permansit incolumis. At uero militiae gesta praeclare multa ab eo sunt. Nam imperator contra Lacedaemones creatus: Cytharam insulam cepit Laconicae regioni adiacentem: & tunc a Lacedaemonum colonis inhabitatam. Plurimas etiam in Thracia quae ab Atheniensibus defecerant: ciuitates recuperauit. Cumque Megareses intra moenia compulsi clausisset: primo quidem Minoam insulam cepit: nec multo post illinc discedens Nisea potitus est. Inde in corinthium agrum progressus: ingenti praelio illos superauit: multisque uiros milibus interfectis Licofrone etiam imperatorem occidit. Cumque illinc discedens & iam aliquantulum itineris progressus amico suo duo cadauera insepulta reliquisset: meminisset: agmen uniuersum sistere iussit: atque ad hostes praekonem misit: qui mortuorum cadauera ad sepulturam repeteret: neque illam seu legem seu consuetudinem ueritus est: quam communiter ab omnibus iudicatur: illos hostibus uictoriae tacito consensu tribuere: qui corpora ad sepulturam repetere coguntur. Itaque Trophaei statuendi quibus id euenerit imperatoribus facultas adimitur: qui enim uicem potentiores esse iudicantur: itaque eos precario quicquam ab inferioribus petere absurdum uidetur. At tamen Nicias uictoriae opinionem & gloriae negligere maluit: quam suorum ciuium corpora inhumata relinquere. Post haec aduersus Lacedaemonios profectus: eorum maritimam regionem populatus est: superatisque copiis quae sibi obuia uenerant: Tyream occupauit: quam per id tempus Eginenses tenebant: atque omnes captiuos Athenas perduxit. Cum omnes Peloponessus conspiratione facta terra marique Atheniensibus bellum propterea intulisset: quod Demostenes locum quem illi Pylon appellant: muro fabricato clausisset: uiginti praelio commisso: quadringenti ferme Spartiatae milites in insulam quae Staetyra dicitur confugerunt. Hos capere uehementer optabant Athenienses: neque ardua sane ac perdifficilis obsidio futura uidebatur: cum propter locorum asperitatem & aquarum penuriam: tum quod maximam atque ad res gerendas aptissimam aetatis partem in his locis consumendam fore uidebant: hyeme uero locorum praesidio tutos cernebant hostes futuros: cum nulla ex parte facilis ad eos aditus pateret. Haec igitur Atheniensium animos distrahebat: & sese grauius accusabant: quod missos a Lacedaemonis de pace legatos repulissent. Cuius rei Cleoni reip. administranda Niciam aduersarius fuerat auctor. Is enim cum Lacedaemoniorum opibus fauere Niciam: sed eorumque amicitiam affectare conspexisset: populo persuasit: ut pacis conditiones repudiarent. Si igitur circa Staetyram iam pridem cepta obsidio in longum duratura uidebatur: militumque toleratu grauissima obsidentem exercitum perpeti continuo nuntiabatur: Magnaque in Cleonem ea de causa suscitabatur indignatio: quam ille omnem in Niciam retorquebat: asserens illum timiditatem

re atq; mollicie implicitum: ut obsessi tales uiri e manibus dilabantur effecturum: q; si sibi imperatorem fieri contigisset: non tandiu tergiversandi spatium illos habituros fuisse. His uocibus Atheniensem aliquot permoti: quin tu igitur aiebant: etiam nunc ad rem conficiendam proficisceris: Ipse etiam Nicias assurgens Atqui tibi licet inquit meo concessu expeditionem hanc suscipere: & simul quotcūq; uelis copias assumere: nec semper uerbis duntaxat audacē te praeſtare: nullum reip. causa periculum subire uolentem. His dictis grauit̄ permotus Cleon: primo quidem pudore detentus hoc a semunus repellere conatus est. Inde cor hortantibus uehementer Atheniensibus: grauius increpante Nicia ambitionis etiā stimulis agitata militiam suscipit: ac simul temporis spatium praefinitu iuratus intra uigelimū ex quo nauigare coepisset diem aut omnes illos ad quos oppugnandos pergebat se interfesturum: aut uiuos & captiuos Athenas ducturū esse. Magno igitur ab omnibus risu iuramentum eiusmodi exceptum est: q; illud nemo praestare id posse confideret: ac insuper eius leuitatem furorēq; admirarentur: quem & alias nō sine maxima iocunditate ludibrio habere consueuerant. Fertur enim cum aliquando ad concionē habiturus populum conuocasset: illiq; frequentes coissent: ac per multū temporis spatium sedentes expectassent: illum tandem coronatum aduenisse: atq; ut in postea diem concionem differrent hortatum esse: neq; enim oculū sibi illa die ad id praegendum suppetere: q; hospites conuiuio accepturus sacra q; Diis immortalibus facturus esset. Ita Athenienses risu excitato nihilq; ea de causa turbatos soluta concione abiisse. Is igitur (ut antea dixi) imperator ad eius insulae oppugnationē creatus: prospera fortuna usus est. Namq; Domesteni succedens intra praefinitum a se tps spatium omnes qui pugnae superfuere spartiatas armis ademptis captiuos Athenas duxit: quae res magnam Niciae ignominiam attulit: siquidē nō abiectioe clypei: sed longe deteriori timiditatis argumēto imperandi curā se neglexisse patefecit. Nec ueritus est homini in administranda republica aduersanti tā praecleari facinoris patrando occasionem praestare ultroq; tantae rei praeficere imperatore. Igitur non iniuria ab Aristophane in comœdia: quae georgia dicta est: notatur: ubi agricultorem quendam talia dicentē facit Ego quidem colendis agris intendere cupio. At quis te prohibet? Vos. Sed mille dragmas daturū me polliceor: si a gerendis magistratibus efficiatis imunem. Nos uero ac libet̄ quod polliceris accipimus: Duo milia etenim erunt dragmae: his quas Nicias etiam pro imunitate dedit: cōnumeratis. Nec parum sane ciuitati ea res attulit detrimenti: quando quidem gloria & potentia Cleonē eo usq; auxit: ut fastu & audacia intolerabilis factus & Niciae fidentius aduersari: & in ciuitate res haud quaē probandas tentare sit ausus. Orandi uero grauitatem omnem atq; ornatū subuertit: cum primus inter orandū uociferari & uestem ab humeris reicere ac femur percutere & per pulpitem interdiciendū excurrere cepit: ex quo summa i posterum licentia & qui oīa turbauit decori contemptus apud hos qui temp. Administrabant insecutus est. Etia Alcibiadis nomen inter Atheniensū principes eminere coeperat: nō malum illud quidem: sed quē ad modum aegypti regio: cum sit feracissima: medicamenta profert saluberrima: uenena etiam pnciosissima functionē praestaturum uidebatur. Quae res Niciae plurimū attulit impedimenti Cleonis etiam inimicitia ipsi cito: quominus perfectā ciuitati quietem & tranquillitē tribuere posset. Cū enim laudabiliter id agere aggrediatur: altius aliquantum principio repetito. Qui ciuitatis oculū pacēq; non aequo animo tolerabant: duo praecipue Athenis erat Cleon & Brasidas: quorum alterius uicia bellū occultabat: idemq; alterius uirtutes reddebat illustriores. Atq; huic latrocinia & scelera plurima: illi uero egregia quaedā facinora perpetrando occasionē bellū praebat. Hi cū apud Amphipolim pugnantes ambo cecidissent. Nicias egregiam aggressus est. Cūq; athenienses proxima clade debilitati non amplius belli fortunam tentare auderent: & utriq; iā fessi fatigatiq; manus praebente studiose Nicias efficere conabatur: ut ambo in amicitia pacēq; coeutes: non modo sibi ipsi: sed uniuersae grāciae aliquando malorum finem imponerent: pacēq; etiam posteris saeculis duraturam firmarent: atq; ad hoc statim seniores ac locupletes omnes uniuersam praeterea agricolae turbam paratissimā habuit: reliquos uero siqui duriores inueniebantur: priuatim nicias admonens: ac rei pub. conditiones & statū edocens: tardiores ad belli cupiditatē efficiebat. Iāq; atheniensem animos ad pacem propensiores intuitus: spartiatas ut optime de pace speraret iugiter hortabatur: nec illi uerbis eius ac pollicitationibus diffidebant: cū ob praeclearissimas quae in eo uiro uirtutes eminebant: tum q; eos qui i Pylo capti fuerant: summo studio & humanitate iam inde ab initio complexus captiuitatis in fortunium sua cura & diligentia toleratū facilius illis reddiderat. igitur inducias annuas primo inter se pepigere: quo tempore conuiuia & potationes inuicem permixti celebrantes: quietis & oculi indies cupidiore fiebant: ac talaria quidē carmina passim decantri audiebantur: iaceas utinā hasta mea q̄diutissime: atq; arancage telis operari. Tum illud in ore frequenter habebant: Eos qui in pace somnū capiunt: non turbae strepitus sed gallog: excitat cantus. at talia quaedam dicentes summo plausu & hilaritate ob oībus excipiebantur. Contra uero si quos talia dicentes audissent: quod hi demū bello clarissimi euadunt: quibus q̄diuturna belli gerendi praebetur occasio: grauit̄ obiurgabant: itaq; tacito iuter se consensu pacem firmasse uidebantur. iāq; finē malis ipositū esse praedicabant: & magnū apud oēs Niciae nomen habebatur: q; uir esset Diis amicissimus: nec sine Deo gr̄e numinea re omniū praeclearissima uictoria scilicet propter insignē ireligionē ac pietatē sortitus nomen putabatur. Nā gr̄e nichil uictoria nuncupatur. atq; oīum idē consensus erat: ut Niciae pacē Periclis bellū propriū opus esse arbitrarentur: cū hic minimis per sepe de causis in maxima bella & clauitates Grācia coniecisse uisus sit: ille uero grauissimas ēt iniurias suos ciues obliuisci persuadens amicitiam cum hostibus conciliauerit. Propterea tunc suo opere ac labore perfectam pacem ex auctoris uoie Ni-

ciam appellabant. Cum iam igitur de pacis conditionibus inter utroque populos cōunisset: atque captiuos, homines agrosque & ciuitates inuicem captas utrique reddendas ita uisissent: forte discerni placuit: quia priores in reddendo esse deberent. Tunc Nicias clanculum pecuniis exhibitis: eos qui ducendis soribus praeerant: corripit. Itaque priores reddere Lacedaemoni compulsi sunt: uti suis historiis rettulit Theophrastus. Interea Corinthii atque Boetii non aequis animis quae ab Atheniensibus gesta erant ferentes: bellum excitare conabantur. Idcirco Nicias Lacedaemonios atque Athenienses hortatus est: ut nuper ab eis instituta pacis foederis quoque uinculum & firmamentum superadderent: seque firmiores aduersus hostium insultus redderent. Vtrique igitur eis monitis & hortationibus obtemperante: foedus inter se iunxere. Haec Alcibiadi nequaquam placebant: alioquin oculi pacisque inimico: & tunc uehementer Lacedaemoniis infenso: quos omni cultu ac beniuolentia Niciam complecti: se uero negligere atque contemnere animaduertebat. Pala igitur pacis oblitere primo ausus nihil profecit. Inde cum Athenienses Lacedaemoniis subiratos animaduertisset: & se graui iniuria affectos querentes: quod soli cum Boetis foedus iniissent: tum etiam quod panerum atque Amphipolim urbes ex pacis conditionibus debitas non reddidissent: praecalam occasionem causasque maximae poterat exaggerare nitebatur: & grauissimis uerbis in Lacedaemonios populum iritabat. Tandem legatos Argiuorum accersens: ut foedus cum Atheniensibus facerent: persuasit. Quae cum Lacedaemoniis comperta essent: legatos cum summa omnium potestate Athenas miserunt: qui statim senatum adeuntes omnia se quae illis placuissent: facturos polliciti sunt. Veritus igitur Alcibiades ne populi fauore pollicitationibus eiusmodi sibi conciliarent legatos: arte quadam huiusmodi se fecit. Cuncta enim quaecumque pollicerent se se facturum spondidit: si modo iureiurando praestito polliceantur: nunquid ad populum pala facturos se cum libera potestate missos uenisse. Inde persuasos his uerbis legatos in concionem deduxit. Atque ut primum in totius populi conspectum uenere: maxima uoce: ut ab omnibus audiretur: iterum rogauit: An omnium quae agi oporteret liberam potestatem habentes uenissent. Id illi cum apertissime negassent: ad senatum conuersus Alcibiades eiusque fidem obtestatus: hortabatur legatos a se quod primum dimitterent: neque eorum uerbis posthac fidem aut auditum praerberent: quos tam aperte mentitos audierint libique ipsis contraria dictitantes. Nam antea liberam se potestatem habere uulgauerant. Percussis autem stupore atque admiratione legatis: cum eos Nicias excusare minime posset: sed ipse quoque moerore praestaret attonitus populus quem primum aduocados arguios & foedus cum eis firmandum cenlebat. Idque summo consensu decreturi subito fuerat: nisi ea de re consultantibus ingens superuenisset terremotus: qui quasi auxilio Nicias a Diis missus concionem direxit. Postridie cum populus frequens in concionem uenisset: summa contentione Nicias uix efficere potuit: ut ab eo quod de conuocandis Argiuis praedicabant: delinquerent: libique interim proficiscendi Lacedaemonem facerent potestatem: cum se omnia quae opus essent curaturae polliceretur. Veniens igitur lacedaemonem Nicias honorifice admodum ac perbenigne susceptus est: quod eum uix alioquin optimum: tum suis partibus praecipue fauentem acceperant. Attamen cum hi qui Boetiorum partibus magis inharebant: in reip. administratione praeualerent: nihil eorum quae petebat consecutus infecto negotio Athenas rediit: ubi summa cum ignominia & maledictis plurimis acceptus est. Ipse uero Atheniensium iracundiam & dolorem formidabat: quod suis praecipuae cohortationibus impulsus: uiros qui apud Pylum capti fuerant Lacedaemoniis reddidissent. Quos Lacedaemoniorum omnium nobilitate opibus affinitate praestantissimos fuisse constabat: nihil tamen grauius in ipsum Athenienses consulere: praeterquam quod Mantineos & Etheneses Lacedaemoniorum rebelles una cum Argiuis in foedus ascuerint: ac Pylum praedatores miserunt: qui Laconicam circa regionem uastarent: ex quo bellum subito infectum est. Cum coepta inter Alcibiadem Niciamque seditio ualidior irritum tempus uti populus consueuerat. Atque illum qui supra reliquos ciues uel gloria uel diuitiis uel potentia excelleret: ita ut suspectus in ciuitate haberetur: in decemium extra ciuitatem relegabat. Magnus igitur utrumque timor inuaserat: quasi haud dubie in eorum altere Ostracismi fors casura esset. Namque Alcibiadis uita fastidiebatur omnes: atque horrebant audaciam: ut planius in his quae de suis moribus tractant: pericripsisimus. Nicias uero cum diuitiarum magnitudo suspectum faciebat: tum eius in omni uita quaesita solitudo & morum insolentia nihil humanitatis ac comitatus habens: ab animis populi reddebat alienum. Cumque sapientius uulgicupiditatibus aduersatus quibus inuitos salutaria quaedam facere compulisset: grauior tamen & alperior tolleratu uidebatur: atque (ut omnia paucis coplectar) iunioribus erat & belli cupidis contra pacis amatores & seniores omne certamen: cum utrique aduersus eum quem oderant Ostracum uertere conarentur. Vix illud per id temporis euenit: quod uulgari etiam puerbio dici solet: ut in seditione discordiaque ciuili plerumque sordidissimis et uiris honoribus potiri contingat. Populus enim omnis bifariam diuisus ad publicos honores aduersus celestissimis atque impudentissimis uiris patefecit: inter quos praecipuus Hyperbolus erat uir non ex potentia sortitus audacia: sed ob impudentissimam audaciam factus potens: qui propter eam quam in reip. gloria nactus est: ciuitatem uniuersam ignominia affecerit. Hic igitur per id temporis ab omni se procul Ostraci suspicione abesse putans: quippe qui grauissimo quoque supplicii atque ignominiae genere dignior esset: sperabat cum illoque aliter e ciuitate pulsus foret: ei qui reliquus superfuisset aduersarium sese & factionis principem constituere: summam enim uoluptate seditione fouebat: atque aduersus utrumque tacite populum concitabat. Igitur Nicias atque Alcibiadis familiares huius hominis peruersitate conspicati & per clandestina colloquia multa super hac re communicantes finem seditionibus imponere statuerunt. Itaque communi consensu effecere: ut illoque neuter: sed qui mediis inter utroque surrexerat Hyperbolus urbe pelleretur. Ea res primo uoluptate risumque populo praebuit: quem tamen haud ita multo post in indignationem conuertit: quod eius supplicii dignitatem imminuisse uideretur in uirum sordidissimum abutens. Inesse enim huic supplicio auctoritatis aliquid arbitrabantur

& Thucydidi quod aut Aristiddi atq; hoc; similibus Ostracismū pro supplicio rectissime dari: tam sordido autem tāq; scelesto homini honoris potius & arrogantiae aliquid afferre: si nō flagitiis ac sceleribus suis meritis poenas patiatur: sed ea tantū ueluti castigatione notetur: qua optimi etiā uiri interdū affici consueuerunt. Et hoc poeta quidā comicus comprehendit inquit: Quidnā hic operatus ē: ut uiris primatibus digna pareretur: se autē ac flagitiis suis indigna: neq; enī uiroꝝ talium causa Ostracismus inuentus est. At q; in hoc uiro finis per Ostracismū puniendi quēquam factus est. Nemo est enī post ipsum tali poena damnatus. Cū Hiparcus Colatgeus tyranni cognātus primus hoc supplicii genere damnatus fuisset: atq; fortūnā ludum iudicatu sane difficilimū hac in re animaduertere merito quis potest. Si enim cū Alcibiade certans Nicias Ostracismi subiisset periculu: aut aduersario superato magna cū laude & gloria domi futura erat: aut anteaq; in aduersos iminentis fortunæ casus incideret: optimi imperatoris existimatione reſerta ex urbe disceſſiſſet. Neq; nero me latet aliter Theophrastū his de rebus scripſiſſe: & nō Nicia sed Pheace aduersus Alcibiadē certāte Hiperbolū relegatū fuisse. Veꝝ plurimi historicoꝝ atq; iidē probatissimi sicut a nobis expositum est: tradidere. Cum Egeſtenſium & Leontinoꝝ legati Athenas ueniſſent: hortātes ut exercitus in Siciliam ad eius dominū capeſſendū mitteretur. Contra nitens ſumma cōtentione Nicias ab Alcibiade ſuperatus eſt. Ille enim cū populus uocaretur: omnium animos ingenti ſpe compleuerat: & qua ſi labe quadā & contagione infecerat ad bel' ū capeſſendū: ut iam in paleſtris & circulis cōſidentes ſeniores nihil aliud q̃ Siciliae formā atq; ſitum & circumſtantis maris naturā: portus præterea & locoꝝ quæ ad libiam uergunt diſpoſitionē in ore haberent. neq; enī tam uictoriæ premiū Sicilia futura exiſtimabant: q̃ ad ulteriora procedendi facultatē præſtaturam eſſe: daturāq; aditum: unde Carthaginēſibus bellū cōmodius inferre poſſent: quibus ſuperat' s totius maris quod intra columnas herculeas continetur: facile ſe porturos ſperabant. Cum igitur ab bellum ſuſcipiendum oīum animi propenſi eſſent: Nicias eoꝝ ſtudiis adueſari conatus: paucos admodū atq; inualidos ſentētiæ ſuæ fautores inuenit. Qui enī diuitiis & opibus potentes: q̃q; pacē & ocium affectarent: palā tamen id proſiteri non audebant popularis infamiæ rumorē uerentes: ne priuati commodi rationem publicæ gloriæ anteferre: magiſquam impenſæ uitandæ causa quam quod rei publicæ utilitatem talia conſulere uiderentur. Nicias uero quanuis omnium auxilio deſtitutus: nunquam e ſententia dimoueri potuit. Sed cum iam bellum Athenienſes decreuiſſent: ſeq; cū Lamacho & Alcibiade eius belli duces declaraffent: rursus aduocata concione aſſurgens maximaq; uoce populum obteſtatus: bellū diſſuadere conatus eſt. Poſtremo grauioribus uerbis Alcibiadis auariciam & ambitionē accuſauit: q̃ priuati honoris & lucri cupiditate impulſis: tam difficili tanq; arduo bello ciuitatem implicare non dubitaret. Traditur omnes ferme ſacerdotes publicos atq; aruſpices huic expeditioni adueſarios eſſe: & dira omnia portendi nunciaſſe. Veꝝ alcibiades cū domi priuatos haberet uates: ex uetuiſſimis illos aiebat monumētis comperiſſe: magnā Athenienſibus gloriā e Siciliae rebus portendi: quædā etiā ab Amoriensium poteſtate deuenirent: qui uero adueſa prodigia comperiſſent: metu perterriti proferre illa non audebant. Attamen quæ palam in omnium oculis adueſabantur: occultari aut diſſimulari minime poterant: qualis Mercuri ſignorum deuaſtatio fuit: quæ omnia una atq; eadem nocte membris pluribus mutilata fuiſſe: conſtat: præter unum quod Andochidis appellabatur: monumētum quidē Egeideos tribus. Veꝝ quia iuxta Andochidis domum poſitum eſſet: eiufmodi nomen ſortitum eſt. Nec illud ſane quēq; latere potuit: quod apud duodecim Deoꝝ templum uir quidam repente in medium altare proſiliens: cū illud ſemel circumluſtraſſet: ſaxo grauiter ſibi met pudibunda lacerauit. In Delphis autem Palladis auræ ſimulacrum æneæ palmæ ſuperpoſitum ſtabat: quod Athenienſes pro re bene ac ſœliciter adueſus Medos geſta conſtituerant. Hoc diebus plurimis corui roſtro unguibulq; petentes quodāmodo lacerare conabantur: ac palmæ fructus qui ex auro fabricati erant: partim uorantes abſumpſere: partim ui conuiſſos deiecerunt. Verum hæc a Delphicis hominibus Syracuſanorum gratia impulſis Athenienſes ſimulata fuiſſe criminabantur. Cunque eos oraculum iuſiſſet ſacerdotem Palladis qui Clazomeniis erat ducere: cui nomen erat Iſichias: quod latine quies interpretatur: illi conſeſſim Clazomenis ſacerdotem accerſierunt: non ſatis ut uidetur Dei præcepta ſententia iubentis ciuitatem præſentium rerum ſtatu contentam quietem agere. Melon igitur quidam Aſtologiæ peritiſſimus ac per id temporis in magiſtratu cōſtitutus ſue artis ſuæ peritiā: ſiue eorum quæ ſupra rettuli portentorum ſignis admonuit: ſiue humana prudentia ſuerit ut militiæ uacationem impetraret: furore ſe ſimulauit: ac propriam domum incendit. Quidam uero furorem ſimulaſſe negant: ſed cū domum conſulto incendiſſet: tum prodiſſet in concionem: Quidam multæ que de domus iactura conqueſtum petiſſe: ut filio cui propriis ſumptibus inſtructa triremi i Sicilia proſiciſcendum erat: militiam remitterent. Socrati etiam qui ſapiens per id temporis habebatur. Dæmoni um cuius plurimum familiaritate utebatur atque colloquio: prædiſſe ſerunt expeditionem illam reip. pernicioſam futuram: idq; Socratem ad amicos detuliſſe: indeque ad plurimos eiufcemodi emanafſe ſermones. Illud præterea non mediocriter pleroſq; turbauit: q̃ per eos dies quibus e portu claſſis nauigauit: mulieres Athenienſes forte Adoni ſacra celebrabant: atq; iccirco multis in partibus ciuitatis cadauerum ſimulacra & ſepulchrorum imagines poſitæ erant: circa quæ plangentium mulierum greges uerſabantur. Multos igitur hoc omineturbatos dixiſſe cōſtat: uereri ſe ne tanta uiriū tā præclariffimus apparatus breui ſordefceret: citoq; ſplendorē omnem & robur amitteret. Sed hæc hætenus. Nunc ad Niciā reuertamur: quem q̃ talibus cœptis obſistere ſit auſus: neq; inani ſpe tumefactus neq; ipe randi periculo deterriſus fuerit: nec rursus potentiæ magnitudine inſolens redditus optimi ac moderati uiri officio functū eatenus fuiſſe cōſtat. Sed poſtq̃ neq; populū ab belli ſtudio auertere: neq; imperādī laborē effugere ſe poſſe cōſpiciebat

de utroque summa contentione laborasset: sibique populus reluctanti & inuito magistratus gerendi onus imposuisset: non ultra cunctari aut remisse quippiam agere oportuit. Verum summo studio ac diligētia quæ professionem opus essent expedire: nec tanquam delitiosum puerum relicta post se littora e naui prospicientē collachrymare: multa quæ suis monitis non paruissent Athenienses cōtinuo deplorantē: collegarum simul ac militum animos reddere languidiores. Non mediocriter præterea & suæ gloriæ & ciuitatis interfuisse: si primum Siciliā attigerat: omnem belli impetū in hostes effundens: fortunā ipsam bene agendo superaretentasset: quod secus omnino ab eo gestum est. Cū enim Lamachus recto cursu petere Syracusas: & quā proxime ciuitati bellū admouere suaderet: Alcibiades uero sollicitatis primo finitimis urbibus: & ad deditiōnem quascūque possent compulsi: tum demū Syracusas aggredi oportere censeret. Nicias ab utroque difficiens: Siciliam nauibus lustrari censebat: ac postquam hostibus armorum ac triremiū apparatū ostendisset Athenas redire optimū putabat: cum Egestentibus quasi degustationē quandā suarū uirium præbuisset. His ille consiliis passim uulgatis uehementer animorum ardorem extinxit: & militum obtundit audaciam. Nec sane multo post cum Athenienses Alcibiadē ad iudiciū reuocassent: nomine quidē cum uno tantū collega: re uerā autē solus imperator relictis sedens ac circumnauigans: plurimū etiam in consultando temporis assumens: non antea destitit tergiuersari: quā suorum animos desidia ac desperatione torpescere: hostiū uero excitari audaciā: & quæ ex primo aduentu conceperant timorē: deponere coegit. neque enim mediocriter perculsi fuerant Syracusani: cū adhuc apud classem Alcibiade existente sexaginta uaes urbē circumstiteret: re conspexerunt: quas in ipsis portus faucibus in ordinem structas firmauerant: atque ex his decem portum explorandi causā intrare iusserunt. His etiam mandatū ut Syracusanis per preconem bellum indicerent: si diutius Leontinos domo prohiberent: nec in proprias sedes remeare paterentur. Ab his nauis una Syracusarum capta: quæ a templo Iouis Olympii: quod satis longo spatio Syracusis aberat: ueniens tabulas ferebat: in quibus ciuium omnium Syracusanorum quicūque arma ferre possent: nomina inscripta erant: has iam pridē compulsi & in Iouis templo reconditas tabulas ad se tunc Syracusani mitti iusserūt: ut eorum qui ad urbis custodiam haberentur idonei: numquam exquirere ac recensere possent. Igitur eiusmodi tabulæ ad Atheniensium imperatores delatæ atque inter milites passim uulgatæ: maiorem imodum uatū atque haruspiciū mentes turbauere: quæ ex hoc iā oraculum fide perfinitū arbitrabantur: quæ Atheniensium prænuciarat: fore ut aliquando Syracusanorum omnium Athenienses potirentur. Non tamen ad hoc intendisse uidetur oraculum: sed eius temporis habuisse rationem: quo Atheniensis Calippus Dyone interfecto Syracusarum imperiū occupauit. Interea cū Alcibiades (ut antea rettuli) ab Atheniensibus reuocatus ab exercitu discessisset: summā rege oium potestatem penes Niciā remansisse constabat. Lamachus enim etsi aliquando iustitia atque animi fortitudine præstaret: in bello tamen supra etiam quem satis cautus: nec se fortunæ casibus facile credens habebatur. Paupertate uero eousque in lignis ut quotiens illū Atheniensis populus imperatorem crearet: aliquantulū pecuniæ ad palium & crepidas cōparandas decerni opus esset. Nicias autem cū propter diuitiarū magnitudinē: tū ob egregiā rege a se gestarum gloriam maxime apud exercitum auctori tatis habebatur. Idcirco Sophocle poetam dixisse ferunt: cum in concione apud exercitum tanquam ætate maior a Niciā sententiā primo loco dicere Lamachus iuberetur: Ego inquit omnium qui hic adsunt senatorum uetustissimū me esse profiteror: te uero longe antiquissimū censeo. Tunc igitur Lamachū nō imperii socium: sed ueluti eius imperio subditū nactus segniter cūstanterque bellū protrahens & quod procul ab hostibus Sicilia nauibus circumuectus: illoque animos auxit & audaciā. Inde ad Hyblem paruum sane oppidum exercitū admotus: armis illud expugnare nō ualuit: sed uocatos ad colloquiū oppidanos: ut sese dederēt: exhortando perfecit: ex quo non minus apud suos milites quam apud hostes contemptui habitus est. Post hæc exercitum Cataniā ducens: cū illi sese sponte dedissent: nihil memoratu dignū gessit: nisi quod Hycarensem agrū a Barbaris tū possessum populatus est. Unde & Laidē famosissimā postea meretricē: tūc uero paruulā admodum puellā inter alios captiuos abductā & in Peloponnesum deuectū fuisse tradunt. Cum iā maior ætatis pars transiisset: & fama in dies increbesceret: Syracusanos animis & uiribus auctos contra Athenienses ultro uenturos esse: iāque castris obequitantes hostium milites sciscitarentur: utrum apud Catinenses mansurum domū reducturi Leontinos in Sicilia uenissent: uix tandē cōpelli Nicias potuit: ut Syracusis classem admoueret: itaque ut adueniens castrametari sine hostili impedimento posset: & illoque uires: si qua daret occasio: perfunderet: uix quendā transfugæ specie Catinā misit: qui Syracusanos moneret: si hostiū castra defensoribus uacua inuadere: atque omnibus eorum armis & impedimentis potiri uellent: cōstituta die Catinā pperarent. Fore enim ut cum plurimū Athenienses in urbe uersentur: Syracusanorum amici eorum aduentu cognito portas urbis clausas occupent: & naualibus ignem iniciant: ita accipiti periculo distractos Athenienses neutram in partē sufficienter laturos auxiliū: atque ad hoc se multos peragendū cōparasse: nec aliud quicquam præter eorum aduentū expectari. Hoc omnium quæ in Sicilia Nicias gesserit præclarissimū extitit facinus. Nam cū Syracusanos omnibus copiis Catinā petentes: & urbē defensoribus uacua accepisset: classe Syracusas per nulloque aduersante ponendis castris: eum locum delegit: qui ab hostili insultu tutissimus esset: atque unde facillima in hostes esset eruptio futura. His peractis cum iam Syracusani domū instructis ordinibus remearent: ipse quoque copias in acie eduxit: ac pugna ingenti pro ciuitate cōmissa: uictoriā haud dubie reportauit: paucos tamen ex hostibus interfecit: equites enim sese uictoribus obicientes: insectationem prohibere. Post hæc cū flumini superimpositos pontes rescindi Nicias iussisset: Hermocrates in Syracusanorum concione de præsentium rerū statu differens: nō diffidere suis rebus Syracusanos hortabatur: perridiculū esse dicens: si in castris tunc existens Nicias potibus deiectis pugnandi uideat occasionē effugere uelle: cū

Athenis usq; ad Syracusas pugnandi tantum causa nauigauerit: atq; per magnum sane aduersi praelii causus terrorem Syracusanis incusserat. Ideoq; cum antea quiddecim uiros bello administrando praefecissent tres in superadiiciendos censuerunt: eisq; libera omnium potestate populus tribuit: cum eos prius iureiurando adegisset se q̄ primum belli finis adesset: magistratum deposituros. Dū hæc Syracusis agebantur: Athenienses milites Iouis olympii Phanū maximis opibus: ut fama ferebatur: insigne: summa cōtentione diripere affectabant. Id Nicias alias ex aliis causas nectens: quoad posset in longum protrahere ac prohibere nitebatur: maxime ueritus: ne enim aurum: atq; argentum: quod illic eē plurimū fatebatur: milites diripiissent: minimū quid in publicā redigeretur utilitatem: omnis uero perpetrati sceleris ad se redundaret infamia: quod ab eo rectissime prouisum esse dubitare nemo potest. Post hæc uictoria quā præclarissimam habuerat uti nesciens: non multos dies circa Syracusas moratus in Naxum ad hybernandū concessit: maximum reip. sumptus utilitatē uero perexiguā afferens. Aliud enim nihil effecerat omnino: q̄ q̄ deficientes ad securitates aliquot in fidē suscepit. Igitur elati animis Syracusani omnē quæ Catinæ adiacet regionē populati: castra etiā Atheniensium quæ non procul ab urbe posita erant: incendere. Hæc malorum culpā omnes in Niciam referebāt: qui periculoꝝ rationibus subducendis occupatus: cum eēt minima quæq; cauere regi gerendæ: gubernatricem temporis occasionem præterfluere sinebat. Nam in ipso rei peragendæ cursu nemo illum iure potuit unq̄ reprehendere. Fuit enim in agendo accuratus ac diligens: sed cui maxima deesset audacia. Igitur cum ex hybernis Syracusis ad mouere statuisset: tanta celeritate naues deduxit atq; compleuit: ut cum epistolas de discessu suo perscriptas deprehendisset: famā ipsam aduentu suo superauertit. itaq; auxiliares hostiū copias improviso aggressus i fugam uertit: ac tricentos ex eis milites cepit: & equatum rebus omnibus egregie instructū: ita ut pene insuperabilis uideretur: perfregit: atq; inutilē in posterū reddidit: paruoq; tempore Syracusas muro circumsēpsit. quæ res præcipue Syracusanorū aios debilitauit: suos uero milites alacritate atq; audacia compleuit. Est enim Syracusarū urbs Athenis nō fere minor: ad claudendum uero lunge difficilior: cū propter camporū inequalitatem tū propter adiacentiū paludū frequentiam & maris propinquitatem. Nec uero ad extremā consumationē tam præclarum opus deduci potuit: sed paulum in medio spatii relictum est: cum & alioquin Nicias ei rei non multū impertiri diligentia conuenisset: & tunc morbo quē nefesim appellant correptus: imperatoris munus exequi non ualeret: atque opus imperfectū reliquere cogeret. Admirari satis hoc loco nō possum imperatoris diligentia & erga milites amorē præcipuū: & militum erga imperatorem obseruantia in omni tēpore præstitam: quo apud Syracusas prospero euentu bellū gessere. Quorū splendore captus Euripides: postq̄ oēs uicti superatiq; cecidere: tale i ipsos edidit epigramma: Hi uiri de Syracusis oēs uictoria reportarunt: donec utrisq; Dii a qua sorte propitii fuere. At uero nō oēs tantū sed longe plures ab Atheniēsis fuisse superatos Syracusios si quis recte consideret: iudicabit: anteq̄ illis uel fortunæ sēnior potestas uel Deorū numina aduersarētur. Cū Athenienses uehementius animis & audacia creuissent: Nicias quis aduersa ualitudine oppressus: attamen quæcūq; posset in exercitu numina obibat: atq; omnibus rebus supra uires etiam præsto aderat: q̄ si quādo moribus i grauescens acrius torqueret: intra munitiones cū paucis admodū seruis ac familiaribus se continebat. Lamachus autē exercitus curam gerens assidua quidē sed tamen leuia cū Syracusanis praelia faciebat: qui & ipsi murum atq; aliquanto spatio ab urbis mœnibus distantē & Atheniēsiū muro oppositum studiofissimè extruebant: unde Atheniēsiū opus impedirent: ac se prohiberent: circūuallari. Cūq; superiores praelio Athenienses fugientes Syracusanos effluuiis prosequerentur: in integrum & tunc aduenientem equatum incidere. Ducebat hūc prætor Callicrates uir & animo & bellicæ uirtutis gloria præstantissimus: qui cum forte agmē præcaderet: Lamachū ad singulare certamen prouocauit: igitur ei congressus Lamachus grauissimo uulnere faucibus nihilo leuius hosti cū infixisset uulnus: mutuis uulneribus ambo cecidere. Eius corpore & armis potiri Syracusani effuso cursu Atheniēsiū muros & castra petebāt: ubi Nicias pene solus absq; copiis & auxiliis infirmo eēt corpore uersabatur. Hic urgentis impetus necessitate excitatus & imminens periculi magnitudinē animaduertens: familiares ac seruos omnes qui secum aderant: iussit quicquid lignorū ante muros machinarum parandæ causa conuectum fuerat: atq; ipsas etiam iā fabricatas machinas in aceruū cōiectas incendere: atq; eo consilio irruentiū Syracusanorū impetū cohibere: sibiq; ac muris tum etiā rebus omnibus atq; impedimentis Atheniēsiū salutem attulit. Nā cum flāmam excitatā conspexissent Syracusani: subito retrouersi discessere. Interea Nicias solus relictus imperator ingenti spe atq; animo gerendum bellum suscepit. Nā & nrbes multæ Syracusanorū ad eū defecerant: & undique nauigia ad exercitum uenientia frumentū & omnis fariā generis cōmeatus abunde suppeditabant. Propteris enim rebus permulti reperiuntur fautores. Etiam Syracusani sese ulterius posse tutari diffidētes: quibus conditionibus pacem a Nicia petiri essent: consultabant. Dum hæc in Sicilia agerentur Gilippus a Syracusanis missus auxilio Syracusas nauigabat: atq; in itinere circūuallatā muris urbē & fusos praelio Syracusanos maximis urgeri difficultatibus accēpit: itaq; cum uniuersæ Sicilia iam potiri Athenienses arbitretur: eo tamen consilio reliquum iter peragere constituit: ut saltē italas urbes Siciliae finitimas ab Atheniēsis tutaretur: quanq̄ hoc ipsum perdifficile futurum existimaret. magna enim apud omnes fama increbuerat: Atheniensium circa regionū impio facile potituros: q̄ exercitū optimū haberēt: & ducem cū sollicitate: tū rei militaris peritia & prudentia insupabile. At uero Nicias præsentū regi successibus suorum præmores supraq; naturā factus audacior: nullā aduenientis Gilippi rationē dubitauit. Augebant autē aios eius clandestina per occultos interpretes cum Syracusanis ciuibus habita colloquia: qui etiam frequentius indies nuncios submittentes: certis conditionibus urbem se dedituros pollicebantur. His igitur pollicitationibus fidēs Nicias: neq; munire custodiis aditus: neq; Gilippoueniētī præsidia opponere curauit.

sed cum illud penitus negligeret: & nullius momenti ducendum arbitraretur: Gilippus non sentientibus ferme hostibus Siculum fretum praeuertit: & quod procul Syracusis copiis expositis quacumque poterat ratione milites undique cogere exercitum augere summo studio laborabat. Horum omnium in se Syracusani quippe qui nihil eiusmodi expectarent: populū ad concionem uocauerant: ut de quibus conditio nibus pax a Nicia esset petenda: referrent: ac primum omnium legatos ad petendas inducias repente mittēdos censebant: antequam penitus ab Atheniensibus circumuallentur: parum enim perficiendo operi deerat: idque breui ad exitum deduci posse uidebatur: cum iam omnis ad extruendum materia preparata atque in unum collecta esset. Dum haec Syracusis agerentur: Gongilus corinthius a Gilippo missus cum una tantum triremi nauigans Syracusis appulit: ad eum magna repente frequentia concursus est. Cumque aduentus sui causam sciscitarentur: se a Gilippo missum aiebat: ut doceretur breui cum maximis copiis affuturum auxilio. Id quamquam laetis animis omnes audissent: non tamen uerbis eius fidei satis adhibere: quoad nuncius alter superuenit a Gilippo mandata ferens: ut uenienti sibi obuiam Syracusani procederent. Eo nuntio cuncti alacriores animis facti: confestim arma sumpsere. Iamque instructum agmen: & ad pugnandum si fors tulisset) expeditum ducens Gilippus aderat. Aduenienti sese cum omni exercitu Nicias opposuit. Cumque instructae utrinque starent acies: Gilippus in Atheniensium conspectum depositis armis progressus per preconem edixit: abeundi licentiam sese Atheniensibus praestare: si relicta Sicilia: atque omnibus inde praesidiis deductis discedere uelint. Quibus uerbis ne respondere quidem Nicias dignatus est. Milites uero illorum audacia deridentes sciscitabantur: in unius ne iam attritae cladis & laconici baculi aduentu spei tantum ac fiducia Syracusani posuissent: ut repente Athenienses cōtēnerent: quos paulo ante meminisse possent longe ualidiores ac melius comatos e Lacedaemone uiros trecentos captiuos & in uinculis habitos ultro Lacedaemoniis reddidisse. Timens etiam in suis historiis refert non multi ab Syracusanis primo aduentu Gilippum existimatum: paulatim inde procedente tempore luci cupiditatem & modicitatem animi summamque in rebus minimis curiositate aduertens cōtemptui etiam habuere: multaque in ueste quam sordida & senilicer gestabat & comarū prolixitatem iocati sunt: atque ad primū eius conspectum homines plurimi tam minores ciues nocturnae circūfusi: habitus nouitatem & cultus neglectum spectabant. Timēus autem admiratione quadam & reuerentia perculsos spectatū confluisse testatur: quae mihi ad uerisimilitudinē sententia uidetur esse propensior: cum in clamide una & solo baculo ciuitatis laconicae speciem & dignitatem contemplantur. Siquidem totius perfecti belli gloriam sibi uni acceptam Syracusam rettulisset: non modo Tuchidides uerum & Philistus uir Syracusis oriundus testatur: qui eius belli negociis administrandis non ocisus spectator interfuit. Prima tamē pugna res Atheniensium superior extitit: nam & in fugam uertere Syracusanos: & ex eis aliquot inter quos Gongilū corinthiū interfecere. Postridie uero quantum in bello rei militaris peritia ualeret: apertissime Gilippus declarauit. Hisdem enim militibus & eodem usus equitatu atque in eodem loco depugnans: aciei tantum ordine commutato Athenienses ingenti praelio superauit: & fugientes usque ad castra insecutus est. Inde Syracusanos ad opus quoddam faciendum conuertit: & cemento & lapidibus susceptis: quos ad murorum extructionē Athenienses cōportauerant: crebra iuxta illum: qui ab ipsis Atheniensibus constructus murus fuerat: propugnacula excitauit: cōstructumque murum pluribus in locis interrupit: atque ita longo tempore multoque labore exhaustū Atheniensibus opus inutile reddidit: quod aequae uictis atque uictoribus pdesse uideretur. His successibus elati Syracusani: ne maritimis uiribus inferiores essent: classem parare constituerunt. Igitur passim dimissis equites homines quoscumque fors obtulisset: capere atque ad naues ducere iusserunt: eoque pacto uirorum magnū satis numerum paruere. Inter haec Gilippus terrestri itinere exercitum ducens Syracusanorum ciuitates obibat: atque undique augendo exercitui supplementa cōtrahebat: omnibus prompto ac libenti animo propter eximias eius uirtutes obsequantibus. Haec ubi Nicias animaduertit: cum subito tantam permutationem rerū factā intueretur: per litteras Atheniensium senatum monuit: ut uel exercitum aliū in Siciliam mitterent: uel eū qui ibidem esset: deduci iuberent: sibi uero ut militiae uocationem praestarent: summis precibus rogabat. atque iam pridē nouas in Siciliam mittere Athenienses decreuerant: sed bene sceleriterque ex rebus gestis inuidia in Niciam excitata: quo minus mitterentur: impedimento fuerat. Tunc igitur auxilia prope submittēda omnes summo consensu arbitrabantur. Atque ita Demosthenem quod primū transacta hyeme cum magna classe in Siciliā traicere decreuerunt. Interim uero Eurimedontē in medio etiam hyemis proficisci iusserunt: qui exercitui pecunias deferret: & simul niciam certiorē faceret senatum Euthidimo & Menandro: qui tunc in exercitu erāt: imperii iura cum nicia adaequasse: ut aequa potestate omnes quoad noua superuenirēt auxilia exercitui praestarent. interea nicias terra marique summo studio bellum gerens: maritima pugna fuerat superatus: quibus & hostiles naues aliquot perfraxisset: nonnullas etiam dimerisisset laceratas. Terra uero cum obsessio Plami: rio opem ferre properasset: Gilippi celeritatem praenire non potuit: qui improviso aggressus oppidum cepit: multaque simul nauium armamenta & pecunias ingentes: quas illic Athenienses quasi tutissimo in loco deposuerant: multosque in expugnatione uiros interfecit: plures etiam uiuos cepit. Maximū uero Atheniensibus attulit detrimentum conuehendorum commeatuum sublato facultas. nam tenentibus Plami: stibus Atheniensibus: perfacilis erat atque tutissima commeatuum athenis deuectio. Contra autem cum ab hostibus teneretur: maximas praebat difficultates: cum assidue paratam classem quae uenientes naues exciperet: Syracusani detinerent. Haec omnia cum uehementius nicias animū stimularēt: tum illud grauissime torquebat: quod cum se maritima potentia superiorem agnosceret: non aequo animo ferre poterat: se ab hostibus in eo pugnae genere fuisse superatum: nec id sibi tam uirtute hostium quam temeritate suorum contigisse animaduertebat: qui persequendi cupiditate incensi: derelictis ordinibus cuncta turbauerant. At uero hoc

stium duces proxima uictoria ferociiores redditi egregie instructa classe & ad pugnandum parata singuli diebus in cōspectu aderant. Verū Nicias nō amplius in mari decertandū putabat: extremæ clamētiæ esse dictitans: si cū ornatissimā classē in quā Demosthenes durus esset: paulopost affuturā cōpertū habebant: ita men cum paucis neq̃ satis firmis nauibus fortunæ sese dubiis calibus credere maluit. Euthidimi uero ac Menandri oīumq̃ qui horū partibus fauebāt: longe alia mens atq̃ cupiditas erat. Nā cū se nuper iperio cōstitutos aduerterent: nimia flagrantē ambitione præclarū aliquid ante Demosthenis aduentū edere cupiebant: & tacita quædā suberat aduersus Nicia gloriā æmulatio: quā supergredi uel aquare saltē nō modio critter affectabant. Huic tā īmensē cupiditati prætextū ciuitatis gloriā proponebant: quā pollui nimio funditus eueri dictitabant: si quotidie ad nauigātes Syracusanos & studiose pugnā deposcētes formidaret. His rationibus multitudinis aīos cōcitantē: maritimo prælio dimicare statuerūt: ab Aristone corinthio gubernatore: qui leuo classis cornu præerat (ut inquit Tucidides) proditi a Syracusanis supati fuere: plurimosq̃ in ea pugna milites amiserunt. Hac de re Nicias maximo animi dolore torquebatur: q̃ & antea cū solus iperū administraret: nō satis prospero euentu rē gessisset: & tunc collegarū errore & cupiditate coactus nō potuisset in sententia permanere. Interea Demosthenē cū classē iā supra portū delatū cōspiciūt: quā cū eet apparatu rerū oīum magnificentissime instructa & amicis a spectū præbebat iocundissimū: & summum inimicis terrorē incutiebat. Nauibus enī tribus supra septuaginta armatorū militū quinquemilia iaculatorū uero ac sagittariorū funditoribus quibusdā admixtis tria ferme milia iposita uehebātur: armis uero ac militaribus signis præterea nautarū actibicinū turba ab eo exornatæ triremes erant: ut scēnici apparatus magnificentiā præ se ferrent: atq̃ hostibus maxime formidabiles apparerent. Igitur exterriti animis Syracusani nullū iā malorū finē nullas posthac futuras pacis condiciones cū Atheniensibus sperabāt: sed iam extremā sortē atq̃ urbis anuissionē aīo concipiebant. Nicia uero nōn admodū diuturna læticia fuit: quā ex tantarum uiriū sumplerat incremento. Nā cū primum Demosthenē congressus est: nimiam eius audaciam & festinationem deprehendit. Iubebat enī q̃celerrime aduersus hostes dimicare: & rei totius aduentum expectari: atq̃ ita captis Syracusis domū remeare. Huius audaciā admiratus Nicias: orabat ne quid temere neq̃ mature aggredi præpararet: cunctationē uehementer hostibus obesse. do: q̃ neq̃ sumptus diutius tolerare propter pecuniarū inopiā possent: & a locis non multopost desertū ire necesse esset. itaq̃ si cunctando bellū protrahatur maximis circūuentos difficultatibus condiciones rursus componendæ pacis quasituros esse: sicut & antea factitauerant: & iā non pauci inter Syracusanos erant: qui clandestinis nunciis admonebant Niciam: ut nullo modo remitteret obliuionē. iam enim ingentibus necessitatibus urbē laborare: & Gilippū quotidie apud omnes intolerabiliore fieri. itaq̃ si uel paulum augeri cōmeatus penuria cōperit: fore ut nequid difficultates eius modi tolerare diutius uelit: sed cōditiones pacis quasq̃ accepturos esse. Hæc Nicias partim ambagibus obuoluta & ueluti per enigmata proferebat: partim q̃ edenda nō arbitraretur tacitus nus obseruans: timiditatis de se opinionē militibus dabat: qui idē quod antea contigisset euenturū rursus improperebant: ut cunctatione & formidine omne animorū robur omnēq̃ uigorē extingueret. itaq̃ relicto illo Demosthenis omnes imperiū & sententiā sequebantur. His rebus uix tandē expugnatus Nicias: corū uoluntatibus ad extremū concessit. itaq̃ Demosthenes noctu exercitū educens: in hostiū proximam stationem impetu facto plurimos ne sentientes quidē interfecit: eos uero qui cōtra pugnare ausi sunt: facile in fugam conuertit. Cūq̃ hætenus res egregie successisset: sollicitatis modum seruare nesciens: nō antea cedere insequi destitit: q̃ ad Boeriorū stationes peruentū est. Hi primi hostibus concurrere & præliū tentare ausi sunt: multisq̃ Atheniensīū interfectis atq̃ ingenti clamore iublato: reliquā castrorū partē tumultu ac formidine cōpleuere: cū alii fugā arriperent: alii sese ad pugnandū pararent. Verū hi a fugientium turba: quæ maior erat: spediti nihil cōsilio aut ratione gerere poterāt: cū nec hostiū nec amicorū nec fugientīū aut insequentiū discrimen ullū habere possent. cæca etenim perturbatio metu atq̃ ignoratione permixta uarie singulorum aīos agitabat: quin etiā ipsius uisus erat incerta fides: cū nec admodū profundas tenebras & lumen incertū luna præberet: quippe quæ medio cursu spatio superato iā ad occasum properaret: & corporū atq̃ armorū multitudine reperiussis: infirmū debileq̃ redderet intuitū: tum uero metus omnia maiora demonstrare solitus: nihil non formidandū esse suadebat: quin ipsos etiā Athenienses hæc ipsa in maximas coniecerant difficultates. Forte etiā ita in acie constituerant Athenienses: ut eis luna a tergo luceret: itaq̃ longos præ se iacentes umbrarū tractus armorū fulgore & numerū suorū ipsemet occultabant. At cōtra aduersus clypeorū umbrarū lunæ radii percussi & hostiū maiore uideri numerū & armorū claritatē lucidiorē efficiebant. Tandē summo conatu irruentibus undiq̃ hostibus in fugā conuersi Athenienses cū suis tū hostiū uulneribus confecti magna pars cecidere. alii per abruptas & præcipientes rupes deuoluti misera bili clade perierunt: multos etiā uiarū errore per agros uagantes exorta demū luce insecuti equites interfecere. Fuit autem interfectorū numerus circiter duomilia: eorū uero qui pugna superauerūt: pauci admodū cū retentibus armis in castra rediere. Nicias igitur haud inopinata clade percussus: Demosthenis festinationē suadebat. ille uero quibus poterat rationibus a se culpam dimouens: ut repente e Sicilia decederet suadebat. Neq̃ enī aliū Athenis exercitū aduenturū: neq̃ his copiis quas tunc haberent: hostes superari posse sperandum uideri: Quinetiā si qua fortuna illos superare cōcederet: loca tamē permutari opus. Pestilēs enī atq̃ in salubris regio ferebatur: ea præsertim anni tempestate. Nāq̃ autumnī principium aderat: multiq̃ iā tunc in exercitu cōperant ægrotare: atq̃ omnes nō a quo aīo militiā tolerabant. Nicia uero quanq̃ præsentīū rerū cōditio minime placeret: tamen de discedendo sententiā nullo modo probabat: non tā Syracusanorū arma q̃ suorū ciuiū iracundiā pertimescens: quorum grauissimas accusationes & calūnias iam tunc ante oculos cōstituebat: atq̃ ab his nihil dū in Sicilia permaneret: sciebat esse formidandū: aiebatq̃ si quid omnino

aduersi subeundum esset: malle se hostium manu quā ciuium iudicio interire: non eadem sentiens quā posteris temporibus Leonein bizantium in concione dixisse ferūt: Ego quidem a uobis ciues mei quā uobiscū interfici malo. Itaque de permutanda regione castrisque commodissimis locis ponendis statim sibi ad milites referendum uidetur. Inter hæc Demosthenes nihil calamitatis proximæ clade deterritus Nicias accusare nunquā cessabat: passimque multos per exercitū milites mittebat: qui illius cunctationem segnicieque increparent: quod Syracusiorum quorundā pollicitationibus credens: deludisse atque contemni non animaduertere: atque propterea tanta concione descessum non probaret. His igitur dictis ad extremum permotus Nicias discedendi sibi consiliū placere dixit: & militibus ut se ad nauigandum expedirent imperauit: præsertim cum noua Syracusanis auxilia superuenissent: & pestis quotidie apud exercitum ingrauesceret. Inde cū iam omnia ad nauigandū parata essent: nequid hostium quisque præsensisset omnino: quippe qui nihil tale suspicarentur: noctu forte luna defecit: ex quo uehementius Nicias omnesque milites turbati sunt: cum propter causarum ignoracionē malum aliquod sibi hoc defectu portendi arbitrarentur. At qui singulis ferme triginta dierum spatiis cōpletis solem ex opposito lune constitutum intetuentu terræ adumbrari: atque ex hoc fieri ut luna lumē amittat suum: & coloribus uariis infici uideatur: hodie nemo ferme etiam ex media plebe uidetur ignorare. Tunc uero ne peritis quidem talia conii cere facile erat. Itaque magnā alicuius impendētis calamitatis signū hoc a Deo missum interpretabatur. Primus autē qui lunaris luminis atque umbræ causamprehendit: ac litteris mandare ausus est: Anaxagoras fuit: qui neque multo ante ea tempora claruerat: neque uulgus adhuc opinionis eius fama prodierat: sed inter paucos admodū uersabatur: qui non sine metu talia proferre audebant. neque enim facile de rerum natura sermones populus admittebat: sed eiusmodi studiis deditos homines inani labore tempus conterere arbitrabantur: cū in his rebus perquirendis laboraret: quas nihil in se rationis habere ac nullatenus ab hominibus prouideri posse putabāt: tum uero talia quærentes impietatis crimine suspectos habebant: quasi diuinum numē quibusdā necessitatibus ac terminis circumscribere uolētes. Itaque & Prothagorā Athenis pulsū fuisse cōstat: & Anaxagoras in carcerē ductus: uix a Pericle quis maxima contentione laborasset seruari potuit. Socrates licet harum rerum scientiam non profiteretur: tamen propter philosophiā damnatus: interiit. Posteris uero temporibus egregia apud omnes opinio de Platone uulgata: cū propter admirabile uitæ sanctimoniā: tum quod diuino numini tanquā præstanti ori naturæ necessitates obtemperare dicebat: oēm philosophiæ calumniā abstulit: & auditoribus suis oīa quasi arcana naturæ patefecit. igitur eius amicus Dion e Zacintho cōtra Dionysium nauigaturus nihil e sententia dimotus est: cum forte per id tempus etiā luna defecisset. Sed audacter cōptum opus prosequēs: uidet atque expulso tyranno Syracusis potitus est. Sed nos ad instituta redeamus. Forte ita casus tulit: ut nullū tunc peritum uatē apud se Nicias haberet. Stiluides enī cuius opera & consilio plurimum utebatur: paulo ante interierat: atque signū illud fugientibus prosperū magisque aduersum: ut Philocrus inquit: nō recte interpretabantur. Rebus enim quas cū metu & formidine gerimus: quo facilius latere possint: amicissimæ tenebræ putantur: contraque maxime obesse lucē arbitramur. Taliū igitur interpretationū ignarus Nicias: alteri lunæ circuitū expectandū censuit: non animaduertens illā post in pristinā claritatem reuersuram: cū eam celi partē: quæ terræ interuentu adumbrata tenebatur: pertrāsisset. itaque omnibus fere a se dimissis & cum paucis admodū relictis sacra quædā immortalibus Diis faciens: eousque confedit: quoad superueniētes hostes illū ferme oppressere: qui maximis terra marique copiis instructi adueniebant: & terrestri quidē exercitumurū & castra Atheniensium obsedere. nauibus uero in latū ordinē directis: portus fauces occupauerant. nā innumerabiles undique conuenerant naues: & piscatorias etiā cymbas pueri compleuerant. itaque portus aditibus occupatis Athenienses probris omnibus atque conuitiis laceffebāt. interea adolescens Heraclides claris admodū parentibus oriundus: triremi qua uehebatur aliorū stationes prætergressus: in Athenienses licentius insultabat. Hunc Atheniensis una nauis insecuta: per parū aberat: quin retro ad suos fugientiū cōprehenderet. Eius igitur periculo commotus Pollichus auūculus suus cū triremibus decē: quibus præerat: in altum delatus: auxilio uenit. Tū ceteri de Pollichi salute metuentes: uno consensu aduersus hostes præcessere: pugnaque ingenti cōmissa longe superiores fuere Syracusani: & Eurimedon una cū aliis præclarissimis uiris interfectus est. Ex hoc magno timore perculsi Athenienses: non ultra in his locis permanēdum uociferabant: sed ut terrestri itinere se deducerent: ab imperatoribus flagitabant. Nā portus fauces (& ut antea diximus) Syracusani eo modo clausas tenebant: ut nulla penitus adeundi facultas daretur. At uero Nicias eiusque familiares horum sententiæ nequaquam contendendum putabant. Graue enim admodū uidebatur onerarias naues ac triremes circiter ducentas hostibus relinquere. igitur ex omni exercitu robustissimis militibus lectis præcipue uero sagittariis & iaculatoribus decē supra centum triremes Athenienses compleuere. Aliæ namque propter armamentorum penuriam nauigationi inutiles habebantur. inde reliquam exercitus turbam iuxta mare in ipso littore Nicias constituit: desertis maximis castris: quæ iuxta famam Heraculis posita fuerant. His itaque compositis sese ad nauigationem comparabat: existimans nullum Syracusanos impedimentum allaturos: quod nautarum ductores ob consueta sacra quædam Herculi persoluenda e nauibus descendissent. Verum illi cognitio Nicias consilio repetente ad naues redierant: præsertim cum uates portendi uictoriam nunciassent: quia non ut inferrent bellum: sed ut ulciscerentur illatum ad pugnam ueniebant. idem etiam Herculem ipsum: cuius tunc sacra celebrantur: factitasse: qui illatas iniurias ulciscēdo uniuersum orbem peragrauerat. Syracusani igitur his admonitionibus excitati alacri animo pugnam iniere: quæ maximo ardore animorum: summaque ut nunquā antea contentione gesta: non spectantes minus quam pugnantibus ad uarios rerum euentus diuersis perturbationibus excitati afficiebant: qui de propria salute solliciti exitum rei sedentes expectabant. ita dubio Marte aliquādiu pugnatum est: multaque in utraque partem

uarietates fortuna præbuit. Tandem superati Athenienses fuere: quibus suimet apparatus non minus quam hostis attulit detrimenti. Cum enim naues omnes in aciem struxissent: ipsimet sibi inuicem concussantes turbationem ingentem concitabant: grauib; præterea nauibus contra leues & expeditas & ad oem mortem aptissimas pugnabant. Insuper lapidibus tantum necullo alio telorum genere Syracusani utebantur: qui quoquo modo iacti essent: uel suo tantum pondere grauissimos ictus infligebant. Athenienses uero iactorum & sagittarum contortione certabant: quas recte dirigere maritimarum fluctuum concitatio prohibebat. Id Ariston corinthius gubernator præstantissimus Syracusanis consilium dederat: atque ipse inter primos acerrime dimicans interfectus est: iam uictores Syracusanos reliquens. Namque in fugam Athenienses cōuer- si magna suorum parte ammissa ad litus remeabant. At maritimæ fugæ spe sublata: terrestri quoque itinere nullam aut sane perdifficilem euadendi uiam cernebant. Igitur animis fracti: neque hostes cum relictis in littore naues abducerent prohibere: neque suorum ciuium corpora ad sepulturam petierant. quod eos longe maior augeret sollicitudo illorum scilicet qui ægroti aut uulnerati uiuentes adhuc relinquendi erant. Quæ omnia ante oculos posita cum intuerentur: longè ramentum deteriorē conditionē iudicabant suam: quod eorum qui pugnantes in acie cecidissent: cum & sibi tandem post innumeros labores ac dolores exhaustos eadem tamen essent subeunda calamitates. Post hæc uariis sententiis agitati: omnes in hoc unum consensere: ut proxima nocte occultissime fieri posset: discederent. id cum Gilippi milites animaduertissent: & Syracusanos epulis ac potationibus ob partem uictoriam deditos neque monitis persuaderi neque facile imperio cogi ad armam capiendam posse conspicerent: sese ad insequendos hostes parabant. neque enim longiorē cunctationem: cum illi iam abire cœpissent: causa postulabat. Verum Hermocrates huiusmodi fraudem machinatus: iam cœptam profectiōnem retardauit. Viros enim quosdam ad Niciam ire iussit: qui se ab illis missos dicerent: quibus cum clandestinos habere sermones Nicias (ut antea diximus) consueuerat: atque eorum nomine ad monere: ne proxima nocte discederent: Syracusanos pluribus locis insidias posuisse: atque aditus omnes militibus septos teneri. Hoc nuntio facile deceptus Nicias: noctem illam in castris substitit: ne iterum nocte pugnare cogeretur. At Syracusani repente luce exorta angustos quosque ac difficiles aditus cæcis arboribus desuper congestis lapidibus obstruxere: atque omnes fluuiorum alueos clausuerunt: pontesque illi superpositos resciderunt. quæ uero per apertos campos ferebant itinera: armatis equitibus obsiderunt: itaque ut nullus omnino absque pugna euadendi locus Atheniensibus pateret. Quapropter cum per omnem diem illum ac noctem etiam insequentem in eisdem locis permansissent: postera luce non tantum hostile solum reliquētes: sed ueluti e sedibus patriis migrarent: flentes moesti que castra mouerunt: quod iam rerum omnium penuria oppressi non ultra in locis illis permanere possent. grauiorē uero discessum faciebat ægorum sauciorumque multitudo: quam in castris relinquere cogebantur. attamen hæc tolerabilia quoquo modo putabant præ illorum quam se passuros arbitrabantur grauitate. Cumque multa passim in exercitu miserranda conspicerentur: nullum tristius tamen aut miserius: famen etiam tolerare cogebatur: cum minima quæque ad uictum necessaria iam deessent: attamen ea per ferebat quæ ne robustissimis quidem corporibus milites poterant tolerare: atque in exercitus oculis imminere se præbere conabatur: non quia melius aliquid fore speraret: sed ne militibus metore suo tristitiam augere: & cum in communium luctu lachrymarum interdum & ipse collachrymare cogretur: facile appareret: non tam sui causamoueri quam cladis ignominiaque imminētis exercitui: quem ipse gloria & opibus glorificationis suæ recordatio: quam Athenis uehementissimam habuerat: cum populum a suscipiendo bello deteraretur. tanto enim indignior præsentī calamitate putabatur: quanto magis contra sententiam suam nauigare coactus fuerat: quin etiam Diis ipsis tacite quodammodo succensebant: animaduertens uirum pietate ac religione insignem nihilo meliori conditione esse: quam eorum qui tunc in exercitu militarent scelestissimum quemque & flagitiis omnibus inquinatissimum. ipse uero frontis hilaritate & communi salutatiōe: tum dextera ad obuios quousque porrectione calamitatis suæ sortem dissimulabat: & se optimo esse animo significabat: atque sæpe cum hostibus congressus: sæpe etiam hostili manu uulneratus octo dies uniuersi belli more substitinuit: quoad imperator alter Demosthenes cum omnibus quas secum habebat copiis ab hostibus circumuentus captusque est. Nam cum se ita circumseptum undique animaduertisset: ut nulla euadendi potestas esset: nudatum gladium in pectus adegit. Nec tamen eo uulnere mori potuit: quod repente superuenientes hostes gladium e uulnere deduxerunt. Hæc postquam a Syracusanis nuntiata sunt Nicia: atque ipse missis ad inspiciedum equitibus: captam exercitus partem comperit: Gilippum summis precibus rogabat: ut abeundi e Sicilia potestate Atheniensibus facta obsides acciperet: quoad Syracusanis tantum pecuniæ solueretur: quantum in eius belli sumptibus exhausissent. Has condiciones cuncti non accipiendas censuere: & contumeliosis affectos legatos: minis etiam superadditis dimiserunt. Non tamē his malis deiectus animo Nicias: quis omnium tolerauit. inde ad flumen quod Asinarum uocant: traiciendi consilio mouit castra. Cumque iam per multi flumen ingressi essent: hostes superuenere: & dispersos ac palantes cum offendissent: magnam stragem ediderunt. nonnulli etiam Atheniensium propter sitis quam diu tolerauerant magnitudinem: quasi furentes in flumine sese præcipitabant: & miserabilis erat sane rerum facies: cum alii in medio flumine ingulare tur: alii permixtum aquæ cum militum sanguinem potarent. Tandem Nicias ad Gilippi genua procumbens: Miserere inquit uictor: non mei quidem qui per hæc calamitates & infortunia nomen & famam perperisse mihi perennem uideor: sed Atheniensium reliquorum martemque communem & belli uariam fortunam: meminiscere. neque enim te latet quod clāmenter Athenienses contra Lacedæmonios uictoria usi sunt. Ta-

libus uerbis deprecante Nicia commotus cum aspectu tum oratione Gilippus apprehensa dextra illū subleuauit: & lachrymantem miseratus est. Scibat enim per omne tempus ipsum Lacedæmoniorū partibus fuisse. Præterea maximam sibi gloriam fore putabat: si duos clarissimos imperatores captiuos Lacedæmonem duceret: propterea quis sero ut a cædibus abstineretur: imperauit. Iam enim maior occisorum numerus erat: quæ eorum qui superstitēs remanserant: quanquā permultos milites ipsi clam e turba captiuos subripuissent: omnibus inde qui cædi supererant in unum coactis ac spoliatis: ingentes arbores quæ plurimæ in ripa fluminis aderant captiuorum spoliis exornarunt. Post hæc Syracusani coronati omnes: tum equis etiā suis coronis impositis: captos uero ex hostibus equos detonsis crinibus ducentes in urbē uelut triumphantes rediere: superato tandem certamine omnium quæ inter se græci certauerint splendidissimo: summoque labore ac præclara suæ fortitudinis significatione uictoriam consecuti. Post hæc Eurides Syracusanorum prætor totius populi necnon etiam sotorum aduocata concione rogationē huiusmodi tulit: Primo ut diis in quo Nicias superatus esset: sacer atque ab omni opere immunis haberetur: utque sacra Diis immortalibus quot annis eius uictoriæ gratia fierent: & celebritatem hanc a fluminis nomine Asinaram nuncuparent. Est autem dies hic quartus supra uigesimum eius mensis: quem illi carnium Athenienses metagithmonē uocant: latine uero maium arbitror appellari. Tulit præterea ut captiui omnes: qui Atheniensem serui aut socii extitissent: dimitterentur incolumes. Ipsi uero Athenienses & sicularū quicunque in eorū exercitu capti fuissent: per lapidinas ad opus faciendū distributi: summa diligentia obseruarentur: imperatores uero ultimo afficerentur supplicio. Huic regnationi cum uehementer populus assentiretur: assurgēs Hermocrates: non minoris inquit uirtutis esse arbitror Syracusani: parta uictoria bene uti: quæ uincere. Verum eius oratio strepitu ac tumultu repressa est. Gilippus uero iam pridē Syracusanis odiosus cum propter acerbā nimis imperando seueritatem: tamen propter iniūm Lacedæmoniis omnibus fastum: cum sibi Atheniensium imperatores dari exposceret: non modo non auditus sed conitiis etiā laceffitus & contumeliosis grauibz affectus ē. Huius gloriæ atque auctoritati plurimum obfuisse Timeus refert cupiditatis opinionē & animi modicitatē quādā de minimis etiā atque uilissimis rebus sollicita: quos morbos uelut hæreditarios a patre accepisse constat. Cleandridē enī Gilippi patrē ferūt acceptis aliquā a Syracusanis muneribus au fugisse: eundēque cum mille talēta a Lyandro missa Spartā deferret: triginta surripuisse tradūt: atque in iūta domus parte defodisse. Demūque repidytes patefacta: summa cum ignominia restituere coactū esse. Verū hæc i his quæ de Lyandro scripta sunt: latius enarratur. Demosthenē ac Niciā non fuisse a Syracusanis interfectos Timeus refert: quis illi ita fieri decretū etiā facto statuisset: ut Philistus & Tucydides scripsere. Sed cum Hermocrates nodū cōciōe dimissa ad eos occidēdos perficeret: occurrere quēdā carceris custodē ait: ac rettulisse propriis manibus illos sibi met cōscisse mortē: eorū sane corpora ante fores carceris plecta diutius iacere: ut cuique aspiciēdi potestas fieret. Accipi aut in hodiernū etiā diē clypeū Syracusis in templo eius positū: quē Niciæ fuisse dicunt auro purpuraque mira arte itexta ornatissimū. Atheniensium qui per lapidinas distributi fuerat: magna pars cum morbo tum uictus aspitare iteriere. Nihil enī præter quæ hordei duas & unā aquæ cotilas: id autē mensuræ gentis est: i singulos diues accipiebāt. Multi quoque a custodibus claculū subrepti atque ad colēdos agros dimissi sunt. Plurisque etiam abeundi facultas tacite pmissa: nonnulli quoque per seruis uenditi: quibus equi caractere in fronte inurebāt: quod seruitutis uolebāt argumētū esse: sed igneuitatis & pudoris quā præ se ferebāt significatio eorū plurimus ad iumento fuit. empti enī aut subito a dominis manu mittebātur: aut in magno honore habiti apud dominos premebant. aliquot etiā propter Euripidē poetā salutē adepti sunt: cuius præ cæteris Græcorū poetis carmina Siculi admirabant: & siqua a captiuis ullis audire poterāt: libentissime perdiscebāt. Multi igitur captiuorū Athenas reuersi: Euripidē salutatū accedebāt: suis se carminibus saluatos esse dictitantes. alii enī cum illa dominos docuissent: subito ab eisdē mercedis loco manumissionē acceperant. Quidā uero post cōmissam pugnam uarii per ciuitates dispersi: uictū carminibus eiusmodi decantandis quæsiuerāt. Athenas autē ferūt tantæ calamitatis nūciū sero admodū peruenisse. ac primo propter auctoris nūciantis uarietatem minime adhibere fidē fuisse: hos pes enī forte in Pyreū diuertens: cum in tonsoria taberna cōsedisset: de his quæ in Sicilia cōtingerāt: quasi iam pridē Atheniensibus nota essent: condolens referebat. Ea cum tonsor audisset. citato cursu in urbē ueniens: re omem ad magistratus detulit. Inde per uniuersum populū sermōes eiusmodi manarūt: ita magno tumultu ac perturbatiōe exorta: ut in re tanta cōtingere necesse est: Magistratus populo cōuocato tonsorē in cōcione ito duxit: qui interrogatus unde hæc audita referret: cum certe nihil respondere uideretur: in carcerē cōiectus ē: eo consilio: ut grauioribus postmodū suppliciis afficeretur. quod de tantis rebus incertos rumores in uulgus proferens: seditionē propemodū in ciuitate cōcitasset. Atque ita sane lōgo spatio seruatus est: quoad certi nūcii superuenerunt: qui re omnem quo gesta fuerat ordine: exposuerunt: A deo Atheniensibus incredibile uidebatur: ea Niciam fuisse perpeffum: quæ ipse multo ante uentura prædixerat.

MARCI CRASSI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCO GRAECO IN
LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

MARCVS CRASSVS PATREM HABVIT CVM HONORIBVS PLVRIMIS: tum triumpho censuraque insignem: parua in domo tenuique censu una cum duobus fratribus parce admodum educatus est. in uiuis adhuc parentibus cum uxores duxissent: una tamen domo & mensa simul omnes utebatur: ut uel maxime ea de causa uideatur in omni uictu modestiam & frugalitatem Crassum consecutum. Postmodum altero e fratribus mortuo: Crassus illius uxori congressus: filios aliquot procreauit. Nec multo post accu-

fatus est: quod cum Licinia uestali uirgine rem habuisset: quæ tamen facile iudicio liberata est: quauis grauite Plotinus Accusationem urgeret. Erat huic mulieri suburbanum egregie ornatum: quod cum paruo precio ad se trahere Crassus optaret: humilius colere mulierem ei quoad poterat gratificari cœpit. Quapropter facile in eam: quam dixi: suspicionem incidit. Sed cū res (ut erat) iudicibus innotuisset: & auariciæ potius quàm amoris causa factum animaduertent: facile suis sententiis Crassum liberarunt: qui non antea cœptum erga Liciniam cultū omisit: quod concupitæ rei potitus est. Apud Romanos omnes cōstat uirtutes quas plurimas Crassus habebat: unius auariciæ sordibus obscuratas fuisse. Hoc enim in ipso præcipuū uitium cætera: quæ in eo fuerant: longe superauit. Cuius rei clarissimum testimonium præbet magnitudo diuitiarum: quas breui admodum tempore sibi comparauit. Nam cum trecenta solum talenta ex paterna hereditate accēpisset: prius tamen quàm aduersus Parthos exercitum duceret: septem milium & centum talentorum summam coegisse tradunt: cum etiam decimam facultatum suarum partem Herculi consecrasset: & publicum epulum dedisset populo: actres minas in singula ciuium capita contulisset. Harum diuitiarum maximam partem (si uerum proferre licet) ex ciuilibus bellis atque incendiis comparauit: calamitatibus publicis ad priuatas utilitates abutens. Cum enim Sylla uictor urbe potitus: intersectorum a se ciuium bona quasi prædam ex iusto bello ex hostibus captam uenderet: cuperetque quod plures ex potentioribus ciuibz illarum quasi contagione inquinare: nihil unquam Crassus uel largitionis uel emptionis nomine accipere recusauit. Multas præterea ciuitatis partes incendio consumptas & deformes tantum parietes: quasi domuum cadauera derelicta cum uidisset: quotquot earum potuit paruo admodum precio mercatus est: cum illarum domini partim metu partim egestate compulsi nihil petenti negare auderent. Hoc itaque pacto magnam urbis partem sui iuris fieri contigit. Seruos præterea circiter quingentos emit: fabrilis artis & architecturæ peritos: nec his tamen nisi ad propriæ domus extructionem usus est: sed ciuibz edificare uolentibus: eorum operas mercede locabat: ac simul aræ spatium cuique pro arbitrio suo ad edificandum uendebat. Cumque signati argenti maximam copiam: & agros mirifice cultos: & in eis cultorum ingentem numerum possideret: minui tamen hæc omnia facienda uidebatur: præ maxima seruorum turba: quos uariis artibus instructos habebat: lectores scribas pictores argētarios procuratores mensarios: quos ipsemet summa diligentia curauit & discipulis assistere: pluresque docere confluxit. Aiebat enim præcipuam domini curam erga seruos esse oportere: cum sint rei familiaris tanquam animata instrumenta. Atque hoc recte Crassus & iudicare & dicere uidebatur. Aliis enim in rebus administrandis familiarium ac domesticorum opera uti decet: ipsos uero seruos ac domesticos curare proprium domini munus & officium putandum est. Economicæ enim disciplinæ pars quæ circa inanimata uersatur: pecuniæ tantum parandæ studium cōtinet: quæ uero circa homines gubernandos intendit: politicam quandam scientiam sapere uidetur. Illud uero non recte ab eodem dici consueuerat: Neminem omnino diuitē aut dici aut existimari debere: qui facultatibus propriis exercitum alere non possit. Bellicorum enim sumptuum nullus est modus: nulla mensura bellum nutritur: ut inquit Archidamus. Itaque diuitiarum quæ ad illud alendum sufficere ualeant: infinitam esse magnitudinem oportet. Laudabilior itaque in hac re sententia uidetur: qui cum agri quattuordecim iugera singulis amicorum donasset: multos tamen his minime contentos & plura querentes animaduertisset: illorum cupiditatem castigans: Nemo inquit Romanorum ius: qui parum se possidere arbitretur: cum tantum habeat soli: quod ad uictum præbendum abunde sufficiat. Erat Crassus in amicos liberalis adeo: ut omnibus semper eius domus pate-ret. Pecunias insuper sine ullo fœnore mutuo traderet: quas tamen ab eisdem cū repetenti tempus aderat: adeo acerbè exigere cōsueuit: ut magis plerumque gratis eas accepisse noceret: quàm si ab aliis ad usuram & fœnus uenisset. Cum esset in omni uictu (ut antea diximus) frugalis & modestus. Fuit autem rhetoricæ facultatis peritiosus: ac uehementer circa illam elaborauit. Cumque ad dicendum non satis idoneus natura uideretur: studio tamen ac diligentia tantum profecit: ut eos eriam qui natura aptissimi ad eam disciplinam habebantur: facile superaret: nullam enim causam adeo tenuem aut tam contennendam fuisse tradunt: ad quam peragendam impræmeditatus accederet. Cumque Pompeius per sepe ac Cæsar Cicero etiam nonnullas a se causas quasi parum se dignas reiicerent: ipse earum patrocinium suscipiebat: quā obrem a populo maximam gratiam consequi meruit: quod in causis accuratus & diligens: præterea facilis ad opem indigentibus ferendus haberetur: summamque in appellandis ciuibz ac salutandis humanitas gratissimum illum populo faciebat. Nemini enim tam sordido tamque humili romanorum occurrebat: cui salutatus ipse salutem non redderet: ac proprio nomine compellaret. Fertur etiam historiarum fuisse peritissimum: atque in philosophiæ studio plurimum temporis & operæ posuisse: cum maxime Aristotelis disciplinam sectaretur: in qua præceptorum habuit Alexandrum uirum temporibus illis celeberrimum: qui humanitatis & cōtēndæ gloriæ per clarissimas exempla de se præbuit in ea quæ cū Crasso habuit consuetudinē. Nec enim iudicari facile potest: utro tempore pauperior uixerit: an cū primo ad Crassum accessit: an cū postea in eius amicitia ac familiaritate permāsit. De quo hoc unum dixisse satis erit: quod cum nunquam a Crasso discederet: solusque ex amicis aliquid osummā atque admirabile uiri continentiam: quæ solā paupertatē incorruptibile atque insuperabile esse putauit. Sed de his alias. cum cynna & Martius rerū potiti non ad patriæ utilitatē sed ad inimicorum ultionem & optimatū perniciem uictoria uti uelle uiderentur: & iam plurimos ex nobilitate occidissent: inter quos crassi pater ac frater fuere: uix crassus ipse quousque adhuc adolescens mortē effugit. nam cum se undique custodibus sepe diligentius tyrannorum iussu ad mortē obseruari sentiret: tribus tantum comitibus & decē seruis assumptis summa celeritate in Hispaniam concessit: ubi iam pridē sub patre imperatore militans permultos sibi amicos com-

parauerat: quos cū uehementer Marii timore perculosos offendisset: eiusq; absentis imperium non secus atq; instantis perhorrentes nulli cogere se credere aut aperire ausus est: sed in Iubii Paciachi cuiusdā agrum: qui mari finitimus erat: secedens in spelunca quæ maxima in eo erat delituit. Inde cū iā quæ secum tulerat alimēta deficerent: unū e seruīs ad Iubiū mittit: qui illum quonā pacto erga se res habeat certiorē faceret. Eo nuncio accepto uehementer letatus Iubius diligentius locū in quo delituerat: & lociorū numerum percōtatur. Ipse quidē ne rē patefaceret: ad eū uisendum nō accessit: sed seruū eius agricolorem iuxta locū in quo Crassus latebat adducens singulis diebus paratā cōnam eo deferre præcepit: eaq; supra saxum (quod ibi aderat) posita cū silentio discedere iubet: nec quis accepturus esset aut qua de causa id fieret ulterius exquisire: & mortem delicti pœnā futuram minatus est: siquid ultra q̄ præceptum fuerat attētaffet: recte uero mādā exequenti libertatis premiū pollicitus est. Erat spelunca non procul a mari constituta: quā rupes ingētes ac locis pluribus rimosæ claudabant: tenuē lumen ac leuē aurā suscipientes. intus uero latitudo maxima pandebatur. Pluraq; inter se peruia & quasi industria fabricata habitacula. At ne quid omnino deesset quod usui necessariū fore uideretur: perennes aquarū fontes ex præruptis saxis decurrentes inde interfluebant: atq; inde per scissuram petrae qua maxime lumini patebat ingressus: in mare deferēbatur. Hoc itaq; in loco cum Crassus habitaret: quotidie quæ ad uictum necessaria essent deferēbantur a uiro quinā essent qui cibos acciperent: penitus ignaro. Nec enī eos qui in spelunca erant conspiciere poterat: cū tamē ipse ab eis dē optime cerneretur: qui aduentus sui tempus & horā diligenter obseruabant. Atq; omnia non modo ad usum sed ad uoluptatem quoq; sufficientia abūde suppeditabant. Cūq; in omnibus quoad posset Crassus gratificari Iubius niteretur: eumq; in adolescentiæ medio constitutum animaduerneret: ut uoluptatū etiam quas ætas illa desiderat copiam præstaret: ancillas duas egregia forma & ætatis flore præstātes ad eam speluncā partē: quæ ad mare conuersa est dncit: & per abrupta saxa ascensum demonstrans maximis premiis propositis speluncam audacter ingredi iubet. Eas igitur per abrupta saxorum uenientes amici qui cū Crasso erant cōspicati: primo ne proditus ac patefactus esset locus timere. Deinde quidnam quærentes aut cuius rei causa uenissent percontati: cū illæ ut a Iubio instructæ fuerant: dominū illic latentem se quæreret respondissent: intelligens Crassus Iubii erga se colendum amorē ac diligentia læto animo puellas suscepit: ac deinceps reliquū omne tempus: quo in spelunca uersatus est Crassus: secum permanere: sæpius ad Iubium siquid usus posceret mandata deferentes. Ex eis unā iā ætate confectā se uidisse Fenestella testatur: sapiusq; hæc omnia (ut acta fuerant) ordine ab eadē narrata audisse. Octo igitur menses eo modo Crassus in spelunca delitescens permansit. Postea cū de cynnæ morte nunciū accepisset. spelunca digrediēs magno ad eū facto concursu summa alacritate exceptus est: inde duorū milium & quingētorū hominum exercitu coacto plurimas Hispaniæ ciuitates perlustrauit: & earū unam Malachā nomine militibus diripiendā cōcessit: ut quidā historici tradidere: quīs ipse talia negare grauitēq; aduersus eos qui id differerent: irasci cōsueuerit. Post hæc nanibus collectis in Lybiā traiecit: & ad Metellūpiū uirū per id temporis insignē se conuulit: qui cū exercitu ualidissimo Lybiā tenebat. Nec diutius ibidē commoratus seditione cū Metello facta ad Syllam profectus honorifice admodū exceptus est. cumq; in Italiā redire Sylla statuisset: omnes qui secū erant adolescentes negotio aliquo implicare cupiens: alia aliis peragenda mandauit. crassum uero in Marfos ad parandam expeditionē proficisci iussit. cumq; ab eo crassus in itinere custodes peteret: erat enim sibi nō procul ab hostibus iter faciendū: subiratus aliquantulū Sylla: ego tibi inquit custodes esse iubeo patrem ac fratrem tuū amicos insuper & affines: quos iniulte a communibus hostibus interfectos ad præsens ulcisci contendimus. His uocibus uehementer accensus & iritatus crassus a Sylla digressus est: & p̄ medios ferme hostes ad quæ tendebat loca profectus ualidissimū coegit exercitū: cuius egregia opera Sylla postmodū maximis in periculis usus est. Atq; ex his rebus quas circa Syllā uterq; gessit: laudis & gloriæ adipiscendæ causā æmulationē inter crassum & pōpeiū exortā ferūt. Erat enī Pōpeius minor natu q̄ crassus p̄re insup̄ ortus infami: quiq; extremo odio ciuibs suis perosus fuerat: nihil tamen his aduersantibus idies maior & clarior habebatur: & ei Sylla honores plurimos quīs admodū iuueni exhibebat: quos æquali suorum nemini ferre uel paucis omnino ipendere cōsueuerat. Nā & uenienti Pōpeio assurgere & caput aperire & imperatorē appellare dignabatur. Quæ res crassum uehementer angebat: atq; eius indies augebant indignationē: q̄ uis merito præferēdus Pōpeius iudicio omnium uideretur: primo q̄ in rebus gerēdis non satis expertus crassus habebatur: tū q̄ magnā suis factis gratiā innata sibi uicia adimebant auariciæ scilicet morbus: & in minimis etiam rebus supra quam satis esset habita ratio utilitatis suæ. cum enim Tudertum Umbriæ ciuitatē cepisset: multa clanculum surripuisse cōpertus est: ex quo magnā Syllæ indignationē in se contraxit. in ea uero pugna quā maximā & eandā extremam sylla circa Romā pugnaui: cum ea parte cui sylla præerat: loco mota acies pelleretur: crassus alterius cornu præfectus egregie aduersarios superauit: fugientesq; ad noctē usq; insecutus est: ide in castra reuersus uictoriæ nuntiū ad Syllā misit: qui rē omnem quo gesta fuerat ordine enarraret: ac militibus suis ab eodē cōenā exposceret. in proscriptione quoq; ciuium romanorū & bonorū publicatione magnā ifamiā subiit: res multas ac præclaras exiguō admodū precio mercatus: & munera ab oībus actior exigens siqui ulla de causa eius opa indigerent. in brutiis uero diuitis cuiusdā bonā proscripsisse fertur: ignaro ac minime id iubēte Sylla: qui cū rē iā peractā negociū rescuiisset: grauitē in dignatus nullū ad negociū publicū deinceps crassum adhibere constituit. Fertur & hoc sibi natura ifitum fuisse: q̄ cū esset ipse oīum auarissimus: grauitē tamē maledictis auaros insectari & odisse sui similes hoīes cōsueuit. Vehementer autē eius animū cruciabant igentes honores ad pōpeiū delati: & assidua sine interuallo magistratuū gerendorū concessa potestas & anteaq; in senatū legeretur pmissa triūphandi licētia: magni q; a ciuibs ultro cognomē delatū. itaq; cū aliquando ex Romanis quispiā dixisset: iam adit Pompeius

magnus: & quantusnam inquit arridens cum indignatione Crassus. Cū seigitur militari gloria inferiorem animaduerneret: ciuilibus studiis q̄ maximam posset auctoritatē & potentiā cōparare nitēbatur. Itaq̄ potētibz oībz praeſto aderat officiis patrocinijs pecuniar: etiā mntuis dationibus: quoslibet ex populo adiuuans: ut sibi uires & gloriā quæreretur quibus Pompeii conatibus posset obſistere. Magā enim Pompeius a militibus: quibus praeſtuerat imperator: beniuolentiā consecutus erat: & absentis nomen indies maius habebatur ob insignē rei militaris peritiā praeſens uero nōnūq̄ a Crasso in honorū petitionibus superatus est propter summā quā sua praeſentia cōcitabat inuidiā: cū ex forma & habitu corporis fastus quandā significationē prae se ferret: nec facile multitudini congregēretur: operā uero suam ac patrociniū difficilior cuiq̄ praeſtaret: quasi uires ad res maiores abeūdas sortitus: q̄ ut supplices aut damnatos in iudicio defenderet. Crassus autē i his studiis assidue uersabat̄ & frequens i cōcione ac foro aderat atq̄ oībz facili & passibilē se praeſtabat: adeo ut i medio etiā rerū gerendarū cursu poscētibus aliqd amicis aut cliētibus aurē nō grauatēberet. Corporis autē dignitas ac sermōis elegātia cū frōtis hilaritas quādā facile ad se amādū homines allicieus par i utroq̄ fuisse tradit̄. Ambito quoq̄ & honorū cupiditas eadēq̄ æmulatiōis cuiusdā nō tamē odii aut maliuolentiā causas praeſtuit. Dolebat enī frequenter Crassus Cæsarem sibi Pōpeiumq̄ i honoribus praeferri: nec eam sane inter sese animorum alienationē dissimulare penitus poterant itaq̄ Cæsar in Asia a prædonibus captus & in uinculis & custodia detētus: magna uoce ut a pleriq̄ audiretur: clamauit quantas inquit Crasse prædonibus habebis gratias: cū de captiuitate mea certior factus fueris: nō multo tamen post amicitia coniūcti sunt: & inuicē in gratiā rediere. Cūq̄ in Hispaniā Cæseri profecturo pecuniaz quas exercitibus daret defecissent: fœneratoribus tantū pecuniā Cæsaris nomine credere recusantibus: atq̄ ea de causa profectiōē differre Cæsar cogeretur: Crassus octingentorum ac triginta talentorū sponsores fœneratoribus intercessit. Cūq̄ uniuersa ciuitas in partes tres diuisa esset: quarū una Cæsaris: altera Pompeii tertia Crassi appellabatur. Nā Cato magis iustitiā & bonitatis opinione q̄ potentia ualebat. Cūq̄ oēs qui optimi ac sapientes habebantur: Pompeii partes sequerentur: turbulenti uero & qui maximā i ciuitate licentiā habere cupiebant: Cæsaris opibus fauerent: Crassus inter utrosq̄ mediū sese gerebat. At modo huius modo illius partibus inhærens saepe in reipublicæ administratione mentē sententiāq̄ mutauit: cū nulli i amicitia satis firmū nec rursus asperum nimis inimicū se praeſtaret: sed facile admodū ac leui momēto: ut magis in rem suam conferre arbitrabatur: amorē simul & odiū permuttabat. Itaq̄ eorundē hominū patronum & accusatorē & legum earundē suatorē & dissuatorē breui tēporis interiecto spatio fuisse cōpetiebatur: qui sub sua potestate tenebantur: quotiens magistratū aliq̄ gereret. Vnde & Sicinius multa in quoscūq̄ probra iacere consuetus aliquando rogatus cur soli Crasso in conuiuijs parceret: fœnū enī inquit in cornu gerit Mos autē Romanis fuit: ut cornupetarū boum cornua fœno circumligarent: quo obuiā procedentes sibi ab illo cauendū esse mouerentur. Interea gladiatorū seditio per id tēporis excitata est: & eoque per omnem italiā discursus prædabundus infecutus: quem pleriq̄ spartacū bellum appellarunt: atq̄ illum huiusmodi habuisse principium ferunt. Letulus quidā cognomine Bartiatus magnā gladiatorū familiam capuæ nutrebat: quorū maxima pars ex Galatia & Thracia erant oriundi: nō ob aliquod perpetrātū ab ipsis scelus sed tantū propter emptoris impietate necessario gladiatorum exercere coacti ex eis aliquot fugiendi consilium cū inissent: anteq̄ fugæ conſtitutus dies aduenisset: proditi ac patefacti fuere. Duota men & octuaginta: cū reliqui timore impliciti cunctarentur: effugere: atq̄ e coquinaria taberna uerbus ac bipēnibus abreptis: cū cætera arma deessent: e ciuitate digressi sunt. Forteq̄ i cursu gladiatorū armis onustos: quæ ad aliā ciuitatē deferebantur: incidere: illa igitur auidissimè rapiētēs seipsos armarunt. Cūq̄ munitum locū quendā occupassent: tres inter se duces cōstituere. Quorum primus Spartacus: uocabatur uir ex Thracia oriundus: ac nō minus prudentia q̄ corporis robore & uiribus præstans facilitate in super ac maiori suetudine tum uirtutibus oībz supra fortunæ & conditionis sortē ornatus: ut græcus potius q̄ barbarus uideri posset. Fertur cū primū Romā uenalis delatus est: draconem sub dormientis capite in spirā cōplicitū apparuisse: quē Thracia itidē mulier conspiciat: cū uaticinādī peritissima haberetur: & Dionysii sacris esset initiata signū hoc esse dixit magnæ cuiusdā & formidabilis potentiae futuræ: quæ tamē exitū habitura esset infortunatū: eā semper ad se mulierē & conuiuiorū deiceps & itinerū comitē Spartacus habuit. Cōcursu igitur primū ab his qui capuæ fuerant ad Spartacū factis: ac subinde paulatim cōfluente multitudine: cū sibi armorū copia ex oppidis quæ cæperant suppeditaretur: gladiatorijs armis tanq̄ barbaris & inutilibus abiectis: sese militaribus armis instruxere. Aduersus eos cū tribus milibus armatorū clodius missus sepperator i monte quodā asperissimo deprehēſos obſedit. Erat mons undiq̄ uastis atq̄ abruptis rupibus sepatus: i quē una tantū ex parte peruius aditus atq̄ id satis angustus patebat. Eū locū clodius egregie cūctodibus operibusq̄ muniiuit reliqua ut dictū ē abscissæ rupes ac præcipites claudēbāt: quæ cū dumis asperissimis agrestibus maxime uitibus uestitæ digressum penitus negare uidebantur. Verū qui obſessi erāt: cū iā acrius necessitate regē omniū premerentur: cum cæſos uitium palmites mutuis nexibus colligassent: se per abruptas rupes expeditos dimisere uno tantū derelicto: qui digressis cæteris arma paulatim cū deieciſſet: ipse quoq̄ ad suos descendit incolumis. Inde Romanos nihil tale suspicātes circūuecti a tergo inuasērunt ac repentino timore perculſos facile in fugā uertere: castra quoq̄ nullo ferme labore cæperūt. Huius uictoria fama uulgata multi ad Spartacū undiq̄ ex agris cōfluxere pastores bubulci fures homicidæ ac uariis sceleribus hoies iquinati: e quibus aliquot spartacus armis instructos i milites elegit: quosdā uero inermes & expeditos ad præcursandū esse uoluit. Romani interea .P. Vatiniū secundū aduersus spartacū i peratōrē fecere cuius legatū Furiū cū duobus milibus armatorū proficiſcentē aggressi hostes in fugam uerterūt. Inde Cossinium alterum legatum maioribus copiis contra se missum obſeruans Spartacus: q̄ se apud salinas

plerumque leuare consueuerat: non multum abfuit: quin uiuum atque inermem caperet. Cumque exercitum deducens icolumem uix periculum euadere potuisset. Hostes impedimentis omnibus potiti sunt. Inde Spartacus fugientem exercitum persecutus magnam stragem in tulit. Ipse etiam Cossinius in ea pugna occisus est: Postremo imperatorem ipsum Vatium leuioribus antea praeliis nonnullis superatum una tandem ingenti pugna uicit atque fugauit & lictores omnes atque equum quo imperator ipse uehebatur cepit: Tantis igitur prospero euentu rebus gestis magnum iam atque terribile apud omnes Spartaci nomen habebatur. Ipse uero secundis rebus modum adhibere uolens: cum esset suarum uirum conscius: non eorumque cunctandum arbitrabatur: quoad omnem in se Romanorum potentiam concitaret itaque ad Alpes exercitum ad mouere constituerat: eo consilio ut superatis Alpibus exercitum dimitteret: Atque alii in Galacia alii in Thracia ad suas quique domos remearent. Vexiles multitudini iam & uiribus suis fidentes eius uerbis obtemperare noluerunt. sed mediam peruadentes Italiam incendiis & populationibus cuncta uastarunt. Quod postquam Romae auditum est: indignatione maxima partes atque omnem populum accendit: non tam rei turpitudine atque indignitate commotus: sed imminens etiam reipublice periculum formidantes. itaque tanquam ad maximum ac difficillimum bellum consules ambos proficisci decreuerunt: e quibus Gellius parum caute in hostes ruens cum plurimum germanorum uiribus fideret e quibus maxima pars exercitus sui constabat: omnes fere copias amisit. Lentulus uero alter consul circumducta exercitus parte medios hostes clausisse putabat: uerum illi a tergo consulem adorti commissa pugna legatos superarunt: & castra cum omnibus simul impedimentis capere. inde ad Alpes: ut ante statuerant: proficisci cointendunt: quibus uenientibus Cassius qui circa Padum oram Galliae cum exercitu Praeter obtinebat: obuiam profectus est: ac pugna commissa pluribus e Romanis interfectis Cassius ipse uix euasit incolumis. Haec Roma ut gesta fuerant per nuntios delata magna aduersus consules iracundia senatum incendere: atque illis bello abstinere iussis Crassum imperatorem contra Spartacum delegit: cuius gratia & amicitia nobiles quidam adulescentes commoti secum ad exercitum ire comites statuerunt. Profectus igitur Roma Crassus in agro placentino substitit uenientem Spartacum ibidem commoraturus. interea Mumium legatum cum duabus legionibus hostem a tergo circumuenire iubet: & eius uestigia quam maxime posset sequentem a pugna se se penitus abstinere praecipit. At ille cum primum ad hostes peruenit: magna suarum uirum opinione inflatus pugnam conseruit: in qua multis Romanis caesis reliqui abiectis armis fugientes euasere: qui cum ad Crassum peruenissent: grauius admodum summae ignominiae excepti sunt. Ac Mumius praefertim qui pugnandi auctor extiterat: militibus tamen Crassus iterum arma concedens sponsores ab eis seruandorum armorum postulauit: & ex his quingentos qui primi fugam in acie caperant: quique aliis timendi fuerant auctores: in quinquaginta decurias partiti sunt: eide ex earum quilibet unum sorte delegit: quem in totius exercitus oculis ultio affecit supplicio puerum sane Romanorum: puniendi more consuetudinem reuocans: qui non minorem damno ignominiam continet plurimumque aspicientibus horrore incutit. Eo modo confirmatis multis animis ad hostes exercitum ducit. Spartacus uero sub eius aduentu per Lucaniam paulatim retrocedens ad mare se contulit. Fortep id temporis piratae Cilices in siculo freto uersabantur: quorum opibus & auxilio Spartacus fidens duomilia e suis in Siciliam transmittere cogitauit qui uixdum sopitum illic seruile bellum excitarent: quod sane non multis aegris stimulis uidebatur. Pacta igitur mercede Cilices quicquid uellet se facturos sponderunt. inde mercedis parte & muneribus insuper acceptis abruta quam dederant fide abierunt. Spartacus igitur ea spe destitutus rursus a mari digrediens in Rheginorum Chersoneso exercitum statuit. Est autem Chersonesus terra in insulae modum mari circumdata: uno tantum eorumque angusto spatio quod isthmus appellatur continenti adiuncta igitur adueniens Crassus: & loci naturam diligenter contemplatus isthmum muro claudere: & illos a continenti disjungere statuit ut simul hostibus egrediendi facultatem & militibus suis oculum adimeret. Erat opus magnum sane atque difficile. at tamen glorie cupiditate incensus Crassus rem tantam aggredi non dubitauit: ac breui temporis spatio ex transuerso isthmi utrinque ad mare pertingentem triginta stadiorum fossam quindecim pedum latitudinis atque altitudinis totidem duxit super quam eam murum constituit robore atque altitudine mirandum. Ea primo Spartacus contentus ac nullius omnino momenti ducere simulabat. inde uero deficientibus comitatibus cum iam nihil in Chersoneso superesset quod ad uictum suppeditaret: nocte obseruans nebulis obscuram & uehementer uentorum flatibus turbulentam non magnam fossam partem abscessis arborum ramis ac superiniectione aggere compleuit atque eo pacto iam tertio Romanos exercitus frustratus euasit. Quod postquam Crassus animaduertit: citato itinere abeuntis uestigia persecutus est: ueritus maxime ne Romam petendi uoluntas illum & animis subiret: cum praecipue ad id agendum impelli uiderentur: quod sibi magis in dies singulos uires augebatur: cum plurimi ex Crassi militibus propter ortam seditionem ad eum confugissent: multi etiam ex finitimis agris ad illum confluerent. interea Spartacus iuxta Leucanidis paludem confederat: quam uariatis temporum uicibus modo dulcem atque potabilem modo salum atque amarum praebere saporem ferunt. Apud hanc igitur Crassus hostes assecutus eos a palude submouit atque eorum uagas discuriones & caedes aduentu suo compressit. cumque arduum omnino atque difficile uideret Spartacum superare: quod ille fugiendo magis quam pugnando bellum gereret: & modo nullum conspectum subito in spatium adesset: Romam litteras ad senatum misit: opus esse dicens Lucillum ex Thracia & ex Hispania Pompeium accersiri. ipse iterum quoad poterat ante eorum aduentum bellum conficere nitens. Nec enim ignorabat his aduenientibus praefecti belli gloriam ad se non perueniunt. cum igitur omnino sibi pugnandum esse statuisset: militibus quibus Cassius & Caninius praerant: & seorsum a reliquo exercitu castra habebant: praecipit: ut cum sex milibus armatorum locum quendam insidiis aptissimum occuparet ibique occultissime possent delitescere. illi uero deligenter admodum mandata seruantes cum galeas frondibus opuisset: ne illarum fulgoris deprehendi possent: ad constitutum locum deuenere: nec eos omnino quicquam praeter duas mulieres conspexit: quae cum res ad hostes detulisset: in extremum discrimen illos adduxerant: ne prope Crassus cum exercitu supueniens asprimam pugnam iniisset. in quo duodecim milibus ac tercietis hostibus caesis duos tantum attergo uulneratos fuisse captum esse: reliquos conuersis in Romanos fratribus & in acie stantes cecidere Spartacum uero post eam

pugnam ad petilinos montes fugientem Quintus Crassi legatus & Scrofa quæstor profecuti sunt. In eos Spartacus magna ui conuersus oēs in fugā uertit: & grauius Saucius quæstor uix e manibus hostium acit cunitantibus ereptus est. Hæc res egregie ac p̄spero euentu a Spartaco gesta euerfionis suæ cām præbuit. Fugitiuorū enī seruorū manus: quæ maxima sub eo militabat: nimirū iā de suis uiribus sperare ausa: ulterius iā fugiendo bellum gerere & imperatoris dictis parere indignabatur. Cūq; in tuta iā loca euasissent: præfectos ut se retro p̄ Lucaniā contra Romanos ducerent: coegere: ut q̄primum soli Crasso congregiendi copia fieret. Iā enim adesse Pompeium nuntiabat: multiq; eorū qui Romæ comitiis aderant: eius belli uictoriā Pompeio deberi dictitabant: q̄ statim suo aduentu bellum confecturus putaret: coactus his de causis pugnare crassus cū locandis castris fossam & aggerem statueret: irruentes magno ipetu serui intentos operi milites inualere: ac primo leuis pugna cæpta est. Inde supuenientibus utrinq; militibus augeri præliū cepit. Tandē urgente necessitate Spartacus copias oēs in acie deduxit. Cūq; sibi ex affstantibus quidā equū adduceret: gladiū educens: Victor inquit plurimos & optimos ex hostibus equos habiturus sum uictor: aut tē ne huius quidē mihi opus erit. Nis dictis equū gladio transuerberatū interemit: inde in Crassum p̄ cōsertissimos hostes ruens multis p̄fossus uulneribus Crassum cōtingere minime potuit. At uero centuriones duos qui iuxta illum adstabant interfecit. Tandē oibus qui secū aderant in fugā uersis: cū solus derelictus fuisset: ingenti circa eū globo Romanorū factis multis undiq; irruentibus telis laceratus est. itaq; cū Crassus bellum tā graue confecisset: corporis etiā p̄p̄rii subisset periculū: nō tamen Pōpeii gloriam potuit obfcurare. Nā qui Crassi opibus aduersabāt: res quo ad poterant gestas uerbis minueretentarunt: & Romā ad senatum scripsere: nō nisi fugitiuos aliquo apta pugna a Crasso fuisse supatos. Pompeius igit de Hispania atq; Sertorio splendidissimum triumphū duxit. Crasso autē p̄missum ut ouans urbē intraret. Perindignum esse enī ducebant de superatis seruis triumphare. Quid uero triumphus ab ouatione distet: & unde utriusq; ductū sit nomen: in ea quā de Marcello scripsimus uita: disputatū est. Post hæc autē cum ad consulum Pompeius Romā accerseret: Crassus uero collegā se illi fieri uehementer cuperet: nec oīno p̄pterea quā ad populum habebat gratiā diffideret: attamen quo facilius quod optabat: assequeret: suppliciter ad hanc rē pagendam a Pompeio auxilium implorauit. qui & si crasso nō mediocriter in sensus esset: studiū tamē suum & operā egregie pendit. Atq; in concione palā retrulit non tā se de adipiscendo consulatu sollicitum esse: q̄ ut crassum in eo magistratu collegā habere liceat. Ambo igitur cōsules facti nō diu in ea: quā simul rant beniuolentia p̄mansere: sed in oibus rebus adinuicē diffidentes ferme desertā esse rē publicā passi sunt. Ea q; de causā nihil ab eis in consulatu memoria dignū gestum est: præter q̄ q; crassus Herculi sacra faciens populo Romano epulū publice dedit: & tres minas in singula ciuiū capita cōtulit. cū iā ad finē puenissent consulatus & comitorū habendorū causa in campo Martio confidissent: Gnatius Aurelius uir quidem ex equestri ordine oriundus: uita autē omnīū rudis atq; agrestis habitus maxima celeritate in forū accurrens clamauit: Iouē sibi in somnis monuisse: ut hoc palā ad populū ferret: ne ante consules magistratu se abdicare pateret: q̄ simul in gratiā amicitiamq; redissent. Hæc ille summa uoce cū e pulpito uociferatus esset: ac populus in gratiā redire cōsules iuberet: pōpeius nec uoce nec loco mutatus ē. At uero crassus affurgēs & collegæ ultro dextra porrecta: nihil humili inquit arbitror aut parum med dignum facturum quiritēs: si prior ad amicitia gratiaq; cum Pompeio conciliandā surrexero: quē uos adhuc ipuberē magnū cognominastis: cuiq; nōdū i senatō ordinē acscito triūphū decreuistis. Atq; hæc amisso i cōsulatu gesta sunt: quæ q; dē digna memoratu uisa fuerit. cēsurā quoq; ab oī officio imūnē atq; ociosam gessit. Neq; enī ienatū lustrauit: nec eqtū notauit quēq; aut eorū oīorōnem habuit: nō ēt ciuiū capita cēsuit. Et i eo magistratu collegam habuit Luctatiū catulū uirū romanorū oīum māsuetissimū. Itaq; cū crassus initio magistratus acerbissimū se futurū declarasset. & ægyptū tributariā. Romanis facere tētasset: sūma audacia catulus obstitit. quapropter orta iter eos seditione sponte sua nō multo post ambo sese magistratu abdicauerūt. cōiurationis eius: quæ catilina auctore cœpta oēm pene funditus euerit rē publicā: cōsciū atq; participē fuisse crassum non parua suspicio fuit. Nā ex coniuratis qdā magna uoce crassum cōpellans auditus est. Atramē eius uerbis nemo si dē adhibuit: & M. cicero cōiurationis uindex apte satis i oratiōe quadā i crassum & cæsarē cōiurationis illius nō minima ex pte cām refert: eā tñ orationē nūq; nisi post utriusq; mortē edere ausus ē. In illa uero quā de suo cōsulatu habuit: crassum ad se noctu uenisse refert epistolā a catilina missā tenētē: qua illū q̄si cōsciū ad firmandā coniurationē hortabatur. Atq; hac de causa semp in posterū ciceronis inimicus crassus est habitus. Quod uero palā illū nō iſectaret: filius ipedimēto fuit: qui cū studio ac disciplinæ amantissimus ceterū uehementer ciceronē diligebat: eiusq; congressu ac familiaritate plurimum utebatur: adeo ut cū exilio dāmus matus esset cicero: publius crassi filius una cū eo uestē mutauerit: atq; alios adolescentes complures idē facere cōpulerit. Tandē uero patrē ēt ciceroni cōcilauit. cū cæsar e puincia reuersus consulatū petere statuisset: aiaduertissetq; crassum & pōpeiu inuicē cōsulatus gratia certaturos: ipse ne alteri fauens alterius i se offensam cōtraheret: summa cōtentiōe illos iter se cōcordes facere laborauit: admonēs nihil aliud iter sed iſsentientes efficere: q̄ ut ciceronis & catuli atq; ēt catonis uires ac potentiā augeant: quorū opes nullū pōdus habituræ sint si ipsi inter se cōcordi aio atq; sententia amicorū atq; affinium adhibitis auxiliis rē publicā gubernare uoluerint. His illi uerissimis rationibus cōmoti rursus in gratiā & concordia redire. Itaq; horū triū ueluti quadā cōspiratione facta inuicta quadā & iexpugnabilis cōstituta est potētia magnitudo quæ senatus & populi Romāi uires cōminuit atq; p̄frægit. Nec tā illoꝝ uires cæsar cōfirmare tētauit: q̄ eorū opibus sese tutissimū ac maximū cōstituit: itati enī utriusq; cōsensu creatus cōsul magnū in populo nomen & gloria cōsecutus ē. Nā cū egregie cōsulatū gereret: ipator factus & puiciā galliā sortitus: quasi i arce ciuitatis ab eis dē ipositus ē. ipsi uero se p arbitrio facturos nullo aduersate opinabāt: si cæsar is q̄ maxie potētia augere

tur. Et Pompeium quidem imensa ambitio ad hæc incitabat. Ad Crassi uero ueterem auaritiæ morbum triū phorum ac trophæorū summa cupiditas accesserat: quæ præclarissima Cæsaris gesta omnium fama & consensu celebrata excitauerant: quibus cum sese inferiorē esse cum cæteris in rebus superior haberet: haud arquo animo ferre Crassus poterat: nec ante cupiditati hunc finem posuit: quod se ad turpissima mortē summa ignominia ac detrimento populi Romani præcipitauit. Nam cum Cæsar e Gallia Lucā uenisset. multi ad eū uisendū Roma profecti sunt: inter quos eni popeius & Crassus uenere: multa quoque iter se remotis arbitris collocuti maiora iam animis concipientes: ut omnem in se Romani imperii potentiā transferrent: agitate coeperunt. quod ita se demum consequi posse arbitrabantur: si cæsar quidem ut caperet cum iperio in armis permaneret. Crassus uero atque Popeius quicquid superesset exercituum & reliquas puincias inter se patirentur. Ad quod una tantum patere uia uidebatur: secundum scilicet consulatus Popeio Crassoque petitio cui maxime Cæsarem fauere posse aduertebant. Hæc igitur ingredi cum statuissent: Romam cæsar ad amicos ac de re litteras scripsit: & ex militibus quod plures ut comitiis interessent teodem misit. Multi enim ex his qui sub crasso militabant: eadem de causa Romam uenere. Quapropter magna apud omnes ciues est exorta suspicio: & iam creberrimus in populo rumor uersebatur: quæ illi iter se diuturnum congressum fecissent: nihil republicæ bonum aut salutare futurum continere. cumque in senatu Marcellinus ac Domitius Pompeium rogassent: in proximis comitiis consulatum petiturus esset: ille dubium responsum dedit: forte inquit petas: forte non petas. Rursus uero itidem interrogatus: a bonis inquit ciuibus petas: a malis uero minime. cumque hæc superbe nimis & ambigue responsa uiderent: multaque audientium animis suspensiones inferrent: crassus eadem rogatus: si quidem inquit reipublice profuturum esse iudicauero petas: sin minus a petitione desistam. Hoc eis responso nonnulli excitati petere eni & ipsi statuerunt: inter quos præcipue Domitius extitit. Nam cum alii Popei crassique minis & occultis denuntiationibus territi ab incepto desitissent: Domitius catonis hortationibus confirmatus in sententia persistit: cum illum cato suis uerbis non diffidere sed audacter pro communi libertate contendere iuberet. Neque enim consolatum sed tyrannidem Pompeium crassumque petituros descendere: nec uero magistratus aut honores sed puinciaque atque exercituum diripiendos facultatem affectare. Hæc atque huiusmodi eato palam ad populum uociferans initum pene Domitium candidatum in comitia deducebat: quæ primo aduentu multi comitum assurgentes circumsteterunt. Nec parua sane admiratio pluresque tenebat: quænam causa ad secundum consulatus petitionem duos illos principes ciuitates impelleret. Deinde cur ambo tamen et cur penes soli peterent: cum in ciuitate complures essent digni: qui cum crasso aut Popeio magistratum gererent. Hos tu mores cum Pompeii fautores accepissent: candidatoque neminem palam prohibere sunt ausi: sed occultis artibus inuadentes illos ab incepto desistere compulerunt. Domitium uero noctu cum amicis in caput descendente aggressi seruum qui lumem præferebat trucidarunt: multisque ex circumstantibus uulneratis inter quos et cato fuit: reliquos intra domum retrulere: & custibus ne egredi possent circa fores appositis comitia habuerunt. Quibus Popeius & crassus consules renuntiati sunt: qui deinde initio magistratus armati in caput uenientes nonnullis eorum qui suis uoluntatibus aduersabantur interfectis & catone extra concionem eiectione: Cæsari imperium in lustrum alteri progaure. Sibi uero Syriam & Hispaniam puincias decreuerunt: quas forte demum inter se partiti sunt: & Syria quidem crasso Popeio uero Hispania obtrigit. Fuit autem omnibus inuisa Pompeii sortitio neque enim illum procul ab urbe abesse multitudini placebat: & ipse magno uxoris amore incensus domi plibenter uersabat. crassus uero sua sorte uehementer exultans nihil sibi pro id temporis fortunatus accidere potuisse arbitrabatur: tanquam in alieno solo magis quam domi & in externis potius rebus quam in domesticis inuenturus quietem. Multa igitur inania ac puerilia præter auctoritatis & ætatis dignitatis iactans: cum minime ad ea uicia natura propensus esset: non Syriam aut Parthos felicitatis suæ terminos statuebat: sed quasi puerile ludum fuisse dictitans Luculli aduersus Tygranem & Pompeii contra Mitridatem bella pacta: ad Baetras usque & indos ultimos extremi fines oceani ingentem animi spem platurat. itaque cum tanta flagraret crassus eundi cupiditate: multi perfectioni eius aduersabantur: quod nihil ea lege quæ de consolatui eorum lata est: de peregrinis bellis gerendis cautum esset. Magna præterea suspicio plerique tenebat cum tantopere ad hoc bellum crassus properaret: tum quod etiam e Gallia cæsar ad crassum scribens pluribus uerbis animi fortitudinem laudabat: ac summo studio ad peragendum opus hortabatur. Hæc igitur (ut ante dixi) populo suspectam crassi perfectionem faciebant. Itaque cum iam urbem egressurus esset: Ateius tribunus plebis perfectionem impedire aggressus est: multosque secum e populo fautores ducebat: qui grauius indignabantur: quod crassus imperandi cupiditate ad eos populos oppugnandos proficisceretur: qui amicitia & societate cum populo romano coniuncti essent. horum igitur uidelicet Crassus pertimescens Pompeium: ut secum properaretur: orabat. Magna enim erat Pompeii apud multitudinem auctoritas. Itaque cum plurimi crasso aduersaturi & uoces edere grandiores inciperent: placido uultu atque hilari fronte respiciens ad eos Pompeius: tumultum omnem sedauit: ita ut facile abeuntibus iter præstarent. Ateius tamen obuiam ueniens uoce primum retinere crassum atque obtestari nitebatur: inde ubi se nihil eo modo proficere animaduertit: uiatorē ad crassum comprehendendum misit. id cum alii tribuni prohibuissent: Ateius in urbem citato gradu accurrens in uia per quam crassus iter facturus erat: succensam cratem constituit. cumque ad eum locum crassus peruenisset: assistens Ateius: & sacra quædam ac libationes faciens diras admodum atque horrendas execratione obnuntiavit: Deos quosdam inauditos antea & horrendos nomine compellans. Has imprecationes Romani diras appellant: & iam quasi uetustate obsoletas hanc uim obtinere aiunt: ut qui illis obnoxius fiat: grauissimas poenas dare cogatur: & maximo infortunio affici necesse sit. Quæ obrem non temere in quenquam nec leuibus de causis illarum uti obnuntiatione consueuerunt: multi quoque propterea Ateium grauius iussabant: quod ob ea qua priuatum cum crasso si multatē gerebat: tanta mala reipublicæ esset imprecatus: eaque tam dura atque inextinguibili religione abstinisset. Attamen crassus Roma profectus: Brundisium uenit. cumque nondum satis ab hybernis tepestibus

mare pacatum esset: cunctari tamē aut diutius moram trahere noluit: sed milites quāprimum nauibus impositos traicere properauit: & nonnullis nauibus amissis: copias omnes in littore deposuit incolumes idē supplementis firmatū exercitū p Galaciā ducebat. Cūq; Deiotarū regē extrema iā senectute confectū uiam tamen urbē edificantē cōperisset: talibus uerbis in eū iocatus est: O rex inquires quid nā hoc ē negocii: q; tibi duodecima iā diei ora cū ad sit: nouā urbē edificare incipis. Adhāc subridens Deiotarus: Tu uero inquit impator cū sis haud quāq; satis ut uidere uideor matutinus: tamen in Parthos cū exercitu pperas Sexagesimū autē p id tēporis annū aetatis suae Crassus agebat: sed longe uetustiorē prae se ferebat aetatem. Cū itinere confecto i hostiles terras peruenisset: eā regē cōditionē offendit: quae maxime eius animū ad spē summa incendere atq; inuitare posset. Primum enī ponte sup Euphratē constituto facile uniuersum traiecit exercitū: & multas Mesopotaniae ciuitates ultra sese dedentes in fidē recipit. Vnā uero quae Xenodotia a graecis dicta est: cui tyrannus Apollomus dominabatur: p uim captā militibus dirigiendā concessit: & capti uos oēs uendit. Cūq; ob id a militibus ipatorem se appellandū fore putasset: eumq; spes frustrata eēt: incredibile est quantū animū demiserit: q; ad maiora etiā capeffenda languidior factus sit. Inde praesidio ciuitatibus: quae ad se disciuerant iposito: ipse in Syriā ad hybernandū concessit: filiū ibidē moraturus: qui e Gallia a Caesare ueniens mille equites lectos & alias quosdā copias deducebat. Atq; id primū iter Crassus errata cōnumerat: cū plurima in ea expeditione deliquerit. Nā cū maturato accelerare opus esset: & Babylonij aut Seleucia primis Parthorū ciuitatibus exercitū admouere atq; hostes iparatos inuadere: dum inani ocio tēpus cōterit: colligendi aīum ac sese parandi spatiū hostibus dedit. Omne autē quod in Syria tēporis uersatus est: cogendis pecuniis magis quā militari disciplina exercitū coercendo cōsumpsit. Neq; enim recesendis militibus aut eorū corporibus aliquo studio exercēdis intēdebat: sed acerbius a ciuitatibus exigens uestigalia & oīum ēēt minimorū rationē subducens: quāto poterat studio pecunias coaccerauat. cūq; finitimis populis atq; principibus: militū quos ad se mitti uellet: numera: iperasset: accepta pecunia militi illis remittebat. Itaq; segniter oīa ac summa negligentia ministranti pdigia enī nō satis faustum euentū portendere. quorū prima eadēq; clarissima seu Venus seu Iuno ab incolis Dea nuncupata: quae nascentibus rebus principia cōferre putat: haud obscuris ambagibus dinoscenda mōstrauit. Nā cū peractis sacrificiis eius tēp: um crassus egredere: filius ante fores templi offenso grauiter pede prostratus cōcidit: quem statim pater eodē casu lapsus secutus est. cū iā ex hybernis copias educeret: legati ab Arsace breuia quaedā in hanc fere sūiam madata portantes supuenerunt: Siquidē a senatu populoq; Romano missus cōtra nos exercitū ducis: ingens pfecto bellū & summo odio atq; omnino insens animis gerendū censensus. Quod si aduersante atq; inuita patria: ut audiuius: priuata tantū cupiditatis ac lucri causa Parthis intulisti bellū & iā regionis nostrae particulā occupasti: nō sane tuas uires aut exercitū magnificamus. Itaq; moderatus te cū actūq; & senectutis tuae rationē habitūq; Arsacē nuntiamus: & Romanis condonaturū uiros quos i Mesopotania iclusos magis quā aliena custodientes habeat. Hāc sibi ab Arsace ut nuntiarent atq; scitaret mandata fuisse. Ad ea indignatus & iactabundus crassus in Seleucia se responsū his mādatis daturum dixit. Tunc Agilis legatorū unus qui ceteros aetate & auctoritate anteibat: sublata manu mediā palmā ostēns: prius i hac palma setae nascentē inquit. q; tibi Seleucia cōspiciēdi sit potestas. His dictis legati discesserunt: & Orodē regē abeūtes uix p ea tpa belliciae uirtutis gloria insignē ad bellū capeffendū cōpulere. Interea milites nōnulli ex urbibus quae i Mesopotania Romanorū praesidiis tenebāt: ad explorāda hostiū cōsilia dilapsi: haud aspūanda quaedā ad Crassum detulere: hostiū enī multitudinē innumerā parari nuntiabāt: quorū extremū robur ac fortitudinē in urbiū expugnatione expti eēt: q; fugiētes magisq; i sequētes eēt timēdi praeterea q; temere ab eis emissa tela oculos ostiū quasi de industria peterent: & prius quā cōspiciāt uitari posent corpus intimū penetrarēt: eqtes uero Cataphrattos mix i modū instructos habere: q; ad maxima quaeq; subeūda picula paratissimi eēt. Hāc i exercitu passim audita uehemēter aīos Romanorū turbauit: atq; oī spe & audacia destitutos reddidere. Nihil enī antea Parthos ab Armeniis aut Cappadocibus differe putabāt: quos arbitrio suo Lucullus agēs aut uexās fatigabat. Cūq; praecipuā belli difficultatē itineris lōgitudinē fore iā pridē aīis destinassent: tūc certaminis ac piculi iminentis magnitudine terrebat: ita ut multi Romanorū ac praecipuē Cassius quaestor Crassum ab icapto desistere suaderēt. Multa enī uates in sacris dirportēdi nuntiabāt. Quibus oīibus neglectis Crassus his solis aures praebat: q; aduersus hostes q; propere ducēdū exercitū eē suadebat: maximeq; i hac eū sūia rex Armeniorū Artuafdes cōfirmauit: q; sex milia i sup rū eqū ducēs ad Crassum i castra uenit: eos circa se custodie tantū cā semp tenere dictitās. decēm milia i sup Cataphrattos eqtes ductūq; se pollicebat: ac peditū electorū triginta milia: quos assidue domi nutrebat. Is Crasso psuaderi nitebat: ut p Armeniā ducēs i Parthos traiceret. facile enī se cōmeatū copiā praestitūq; iter praeterea tutissimū fore: atq; eqtibus ea parte maxie puiū cū aliūde assiduū undiq; altissimorū mōtiū iugis Parthorum regio claudat: quae cū aditus uix equitibus accessibiles praebant: magnū Parthorum regioni tutamen praear. Ac Crassus benigne auxiliorum pollicitatiōe suscepta: ac regis erga se beniuolētia collaudanda: p Mesopotaniā traducere exercitū cōstituisse respōdit: q; illic magnā & optimā copiarum suarū partē dimississet. His igit Auditis Artuafdes domū discessit. Crassus uero ex hybernis exercitū mouit. Cūq; ad fluuiū quēdā puenisset: ac milites facto pōte traicerent: mirae magnitudinis exorta tonitrua & i aduersa militū ora micantia fulgura quasi trāsitu prohibere milites uidebantur. Ventorum i super magno ipe tuens procella pontem quem ad traiciendum militē ratibus iunxerat disiecit: & pluribus in locis perfregit. Castris ēēt ponendis destinatus locus duobus fulminibus pcussus est: Equos praeterea iperatoris egrēgie phaleris praeceteris ornatus: quasi pcitus furore quodā summa ui cōtra nitente Auriga in fluuiū deliit: ac subito fluctibus obrutus & astantiū oculis subreptus nusquā apparuit. Tradit enī qui primā aquilā

in exercitu ferebat: nullo reuocante retrocedere cœpisse. Cūq; crassus apud exercitum concionē haberet quos horrenda quædā exaudita totius exercitus aīos uehementer turbauit. Iubebat enī ut quē in fluuiō pontē fabricauerant: subito tecinderent: ne quis eorū penitus regredi posset. Præterea cū Crassus ut moris erat sacrificio instituta lustraret exercitū: porrecta ab haruspice uiscera e manibus cecidere: q; cū grauius oēs qui astabant perturbasset: aridens crassus: talia nobis iquit incōmoda senectus affert: attamen arma nūq; e manibus ceciderunt. His pactis crassus secundū flumen ducebat exercitū. Erant autē peditū legiones septē & equitū quattuor nūlia ac totidē uelites. Interea exploratorū qui præmissi fuerant aliquot ad exercitū redeuntes nuntiant regionē se ubiq; hominibus uacuā cōperisse plurima uero quasi fugiētū equorū offēdisse uestigia. Hoc nuntio magnopere lætatus Crassus passim apud milites Parthorū ignauā & imbecillitatē criminabāt: quasi manus cōserere ut secū cōgredi trepidantiū. At uero exercitus principes q; Crasso adeant: longe contraria sentire: ac iugiter admonere: ut in ciuitate aliqua earū quas suis præfidiis firmatas habebat: exercitū ex itinere fatigatū reficeret: quoad certi aliquid exploratū de hostibus haberet: sin minus id cōsiliū placeret: saltē iuxta fluminis ripā iter faciens ad urbē Seleuciā duceret. Sic enī facilem cōmeatum copiā fore tutius quoq; iuxta flumen iter futurū: cū nullæ ex parte fluminis essent insidiæ metuendæ. Cū Crassus huiusmodi sententias agitaret: & quid sibi potissime agendū esset consultaret: Arimanes quidam Arabū princeps ad eū uenit: uir quidē ad fallendū aptissimus: & omniū quæ contra Crassum fortuna parauerat ultimū ac supremū exicium futurū. Hunc multi eorū qui sub Pōpeio militauerant: amicū illius fuisse recordabant: & quasi Romanorū amatorē præcipuū colebant. Is tunc a Parthorū regibus ad crassum missus fuerat: ut eū q; procul a flumine dimoueret: & in uastis solitudines & patentēs cāpos deduceret. Oīa enī Parthi facere ac ppeti malebant: q; cominus collato pede cū Romanis pugnare. Arimanes igit ad crassum uenien (ut erat in dicendo prōptus atq; ad psuadendū aptissimus) Pōpeium uehementer laudare: ac patrē & benefactorē appellare cœpit. Tum crassi uires ac potentiā extollere. cunctationē nero ac morā in apparādo exercitu accusare: quasi armis utendū arbitretur: ac nō potius manuū & pedū uelocitate cōtra eos uiros qui cū omnibus rebus suis ac liberis ēt & coniugibus i Scythas aut Hyromos fugere præ timore iam pridē cogitauerit. Sūma igit uelocitate pperandū priusquā oēs uires in unū Parthi coegissent: manus cōsererent. Surinā enī & Sillacē cū magnis equitū copiis ad reliquū exercitū pficisci: quos facile si uelit itercipere posset cū alteri parthorū exercitui eorū aduentus ignotus sit. Hæc autē oīa falso nūtiabat. Hyrodes enī ac Sarinas statim ab initio copias inter se ita partiti fuerant: ut Hyrodes Artuasdi Armeniorū regi bellum inferret: Surinas uero cōtra Romanos pficiscerēt. Id nō ea de causa: ut quidā ferunt: Hyrodes instituerat: q; Rōanos cōtēneret Crasso præsertim ipatore: qui tunc facile intur Romanos princeps eminebat: sed periculi magnitudinē reformidans cum Artuasde bellum gerere maluit: Surinā uero romanas uires experiri: Erat Surinas nō humili sane aut obscuro loco iter Parthos oriundus: sed q; diuitiis genere atq; gloria secundus a rege numerabāt: corporis at robore ac fortitudine ætatis suæ Parthorū oīum potentissimus: forma uero ac magnitudine corporis supra cæteros oēs admirabilis magnaq; i castris pōpa & apparatu utebāt siqdē mil le camelī impedimentis: quæ suo duntaxat usui seruebant: onusti: quacūq; iter faceret sequebant. ducebat ēt pellices circiter ducentas mille. Præterea Cataphrattos equites ac totidē leuiter armatos custodiendi corporis gratia circa se cōtinuo detinebat: peditū uero ac seruorū ingentē numerū. Hic pulsum domo Hyrodē i regnum restituit: eiecto rege qui p fraudē Parthorū regnum occupauerat: primusq; i pugna quæ apud Seleuciā gesta fuit ciuitatis mūrē cōscendit: atq; urbē ipsam captā Hyrodi tradidit. Nec uero cōsilio minus caliditate q; robore ualebat: multum ēt aīo atq; audacia poterat. Quibus rebus nō minus q; uiribus crassum superauit. Interea suis artibus Ariānes a flumine pcul distractum crassi exercitum i parentes cāpos ac uastas deduxerat solitudines: uia quidē leni primo ac pfacili: sed quæ idies asperior atq; itolerabilior fieret. Iā enī in arenas pfundissimas ueniebāt & cāpos aquis herbis arboribusq; carentes: quorū nullus usquā terminus cōspiciebāt: ut nō solum itineris labore ac siti cōficerent: ueq; intuitu ipso miserabili deficerent: cum nullus usq; tumulus nullus fluuius nō deniq; uirefcēs aliquod germē aut herba appareret: sed uastæ tantum solitudines excitu itollerabili eos exciperēt. Tunc igit Arabis dolos ac fraudes agnoscere: q; cum crasso erant cœpere. Legati ēt sub id tempus ab Artuasde Armeniorū rege superuenerunt nuntiantes Artuasdem ingēti bello ab Hyrodo oppressum auxilia mittere nequiuisse. Verum pro ueteris amicitia ac beniuolentia iuare monere atq; hortari crassum: ut relicto quo cœperat itinere per Armeniam proficisceretur: atq; coniunctis secum copiis contra Hyrodem bellum gereret. q; si id facere nolleret: campestria saltim in proficiscendo loca uisaret: & quamproxime uicinis montibus iter faceret. Ad ea crassus ira atque indignatione furēs nihil aliud respondit: q; sibi tunc ocium non dari: ut Armeniis digna responsa præberet. Verum non multo post in Armeniam se uenit: ut debitas prodicionis pœnas a rege reposceret. Hoc tam superbe tanque inhumaniter responsum omnes qui cum Crasso aderant: perindigne tulerunt: & uerbis quoad poterant ipsius iram lenire conabantur: seorsum autem grauius Ariamnem accusabant: quis te dicentes malus dātem peruertisti: ut per uastas ac desertas solitudines iter faceret: non quasi Romanus ac disciplinæ militaris peritus imperator: sed tanquam latronum ac fugitiuorum ductor? Hæc in se uulgo iactri cum barbaris audisset: ut erat ingenio & calliditate promptissimus: uarie pro cuiusq; moribus talia iactantibus respondit: & aliis quidē auxilium leuamenq; polliceri: alios uerbis lenioribus consolari: nonnullos ēt grauis accusare: quosdam uero iocis ac salibus aggredi: an uos inueniens per campāniam facturos iter putabatis: ubi & fontium & ruorum ingens copia uos exciperet: balneis quoq; multifariam emanantibus & uastiorum fructuum copiarū abundaretis? non uos in Assyriorū atq; Arabū fines puenisse meministis? His atq;

huiusmodi uerbis diutius exercitum atq; imperatorem frustratus: anteq; dolus palam cunctis innotesceret: fugam arripuit: nō occulte quidē a Crasso digrediens: sed ad hostes se profectus: dicitur: ut eos artibus quibusdam ac dolis peruertens facilius in eius manus ac potestatem deduceret. Fertur eo die Crassum nō purpureū (ut romanorū imperatorē mos erat) sed magistrū paludamentū indutum ad milites pcessisse: idq; admonitū ab amicis subito pmutasse. Interea ex his qui exploratū premissi fuerant: citatissimo cursu pauci quidā redeuntes nuntiant: ceteros: qui secū ierant: ab hostibus interfectos fuisse: se uero illos uix potuissent manus effugere: eosq; magno impetu ad pugnandū paratos irruere & numero & robore formidandos. Hoc nuntiū uehementer animos militū pturbauit Crassus uero stupore ingenti ac repentino tumultu uix mentis compos huc atq; illuc furibundus excurrere uix satis impatorum munus exequerebatur. Primo igitur milites in ordine statuens: ut orum uoluntati morē gereret: q̄latissime poterat acie extendit: & campi q̄plurimū cōplecti nixus est: ne facile ab hostibus circumueniri posset: equites præterea in cornibus utriq; collocauit. Inde mutato consilio paulū acie contraxit: & spatia quædā militibus uacua tanq; portas aliquas plurius in locis reliquit: & uniuersā acie in ordines duodecim partitus ē: atq; tormā equitū cuiq; ordini tribuit: nequa pars equestris esset expers auxilii. Cornu autē unū Cassio dedit: alteri uero iuniorē Crassum filium suū præfecit. Ipse mediā acie tutandā accipit. Sic igitur instructi Romani pcedentes ad fluuiū qui Barlissus dicitur puenere: cuius occursum exercitui pgratus extitit ingenti æstu atq; siti laboranti: quādiu ppter aquæ inopiā ppeffus fuerat. Plurimi igitur ex his qui cū Crasso erant: ibidē castra ponere ac pnoctare suadebant: quoad de uiribus & numero hostiū certi aliquid explorarent: utq; in diē postq; pugna differrent habitarent. Ac Crassus filio & his qui secū erant equitibus ab ordinibus nō discedere: atq; ut in acie stantes cibum caperent iussit. Interim nō penitus dissolutis ordinibus: nec satis ad pugna rursus dū instructis sedato gradu ductabat exercitū: quoad hostes improuiso ante oculos apparere neq; numero primū neq; aspectu formidabiles. Hos de industria Surinas ante acies incōpositos præmiserat: & uestibus aut pellibus supiniectis armorū fulgorē iusserat occultare. Ut primum igitur Romanis appropinquantibus pugnandi signū ab Impatore acceperunt: horredō clamore uniuersos cāpos cōpleuere. neq; enim cornibus aut tubis sese ad pugna animare Parthi consueuerunt: sed ingentia tympana & ferrea quædā tintinnabula quatientes: tum clamores edentes horridos audientiū animos turbare soliti sunt. Hoc igitur sonitu Romanorū animis pculsis: cū uestes quibus arma tegebant deiecerant: galeas ac thoracas margiano ferro micantes subito ostendere: equis etiā ferreis atq; æneis tegumentis ptekti apparuere. Surinas uero inter ceteros magnitudine ac specie præstans Medorū more atq; habitu ornatus longe mollius q̄ uix deceat pfricata facie atq; ad normā discriminatis comis uersebatur. Cū Parthorū ceteri sicut scythæ penitus incultis atq; intonsis de industria criminibus utantur: quo aspectu ēt & facie maiore uidentibus terrorē incuriant. Cū iā igitur ad manus uentū esset: primo grauib; cōtis Romanorū acie pcellere Parthi tentarunt: sed postq; clypeorū dēfata testudine ac uirore stabilē & ad pugnandū firmissimā acie: tū ēt ad soluendos ac de integro restaurandos ordines paratissimā cōspexere: q̄ poterant occultissime circūuenire acie tentauerūt. At Crassus primo leuiter armatos milites in hostes emisit: qui multis sagittis uulnerati subito retrocessere: & reliquis turbationis atq; timoris dedere principiū: cū telorū ingentē ipetu ac uires intuerent: que pfossis armis totū ēt corpus penetrabant. Atq; adeo uiris densata erat Romanorū acies: ut ne uolenti quidē frustra sagittandi potestas esset: itaq; pcul astantes Parthi uim maximā sagittarū effundebant: quæ fortū atq; magnorū arcuū uiribus contortæ grauissimis Romanorū corpora uulneribus sauciabant: ac sorte peribant miserabili. Stantes enī in acie uulnerabant: nec manus cōferendi facultas aderat. Si quando enī i hostes ipetū fecissent: illi subito terga uertentes fugiebant: nec fugientes minus q̄ stantes inferebant calamitates. Nāq; in fuga ēt sagittas emittere parthi cōsueuerūt: idq; post Scythas oīum optime facere norūt. Romani igitur quod eos pharetras exhausisse putarunt: imota acie pmanere. Cū uero camelos plures sagittis onustos adauerere: ut affati quibus tela deessent: suppeditaret: nec ullū parthis sagittandi finē affuturū: uehementius trepidare ac suis rebus diffidere cōeperunt. Quod pgrauiter ferēs Crassus ad filiū nuntiū misit: iubēs ut ipetu facto Parthorū acie ppetere conaretur: priusq; corona ab eis circūuenirent. iā enī plurimū obeqtauerant Parthi: & circūuenire Romanos parabant. Audito igitur patris monitu iuuenis mille ac trecentos eqtes capiens: inter quos & illi erant qui a Cæsare fuerant missi: quingentos insup sagittarios & scutatos cohortes octo & q̄latissime poterat illos circūducens: i hostē ipetū fecit. Parthi uero siue timore pculsi: siue illi ut filiū q̄procul a patre disiungerēt retrouerūt: fugā arripuere. Tū spei & alacritatis plenus adolescēs fugiētes hostes magnis iculare uocibus cōpit: Quin statis inquit & uirore cōgressum nō toleratis. Erant una cū adolescente comites. CN. Plātus & C. Cēsorius: quorū hic quidē cōsilio atq; prudentia ille robore & animi magnitudine plurimū poterat præterea beniuolētia & ætatis æqualitate cōiunctissimi erāt adolescētī Crasso: nunq; illum casu aliquo deserere parati. Magno igitur ipetu eqtibus hostes i sequētib;: ne pedites quidē ociose sequebantur: sed alacritatis & spei magnitudine incēsi illos pene celeritatē ad æquabāt: & ad oēs casus paratissimi aderāt: ac se iā fuisse hostes ac uicisse arbitantes eo usq; psecuti sunt: quoad nō ultra fugiētib; parthis: tandē illos dolos ac fraudes agnouere. Cōuersi enī eos parthi q̄ eatenus fugā simulauerāt: atq; undiq; supueniētes alii sese ad pugna parauerūt: atq; eqtes cataphrattos roanis eqtibus opponētes: reliquū eqtatū nullo ordine passim Roanis circūstidere. itaq; undiq; p planiciē discurrētes igētē uī pulueris excitabāt: ut neq; se mutuo uiderē ad inuicē colloquēdi Romanis facultas esset: sed mutuis ēt uulneribus seipsos interimerēt. Multiet attrahēdi spiritus angustia pene suffocati: & sagittis insup cōfossi miserabiliter in puluere uolutabant: nec uulneratis eximendis teli potestas aderat: siquidem curuatis uncis instructæ sagittarum cuspidēs nō sine maxima neruorum & carniū laceratione diuellere poterant. Cūq; non multi admodum eo pacto interfū

cerentur: ceteri matu atq; horrore torpebant. Cūq; pedites Publius in cataphratos equites impetū face-
 re hortaretur: simplicitas manus clypeis ostentātes: pedes uero arenæ cumulis altius inhærentes: neque ad
 pugnandum neq; ad insequendum satis idoneos se esse monstrabant. Quapropter ad equites conuersus
 Publius eos quanto potuit impetu in hostes imisit. Erat autē pugnandi forma oīno dispar: cū Galatæ mi-
 lites: quorū præcipue uiribus Romani nitebantur: paruis & debilibus hastis ferreos thoraces aut ex coreo
 fabricatos in cassum peterent: ab hostibus uero grandioribus contis petiti nuda pene corpora aditus præ-
 berent. Qui uero grauius armati pugnabant: cunctorum ictibus ex equis deiecti immobiles humi iacere co-
 gebantur multi etiā sponte sua ex equis dilabientes media illoꝝ uiscera p̄fodiebant: qui uulneris dolore p̄-
 citi huc illuc furibundi currentes sefores pariter & hostes conculcando perimebāt. Interea Galathæ astu de-
 siti quorū ea gens est in patientissima uehementer deficiebant: & eorū plurimi ex equis defilierant. Ariter
 igitur instantibus Parthis referre pedē cogebant: & sese in secundā acie recipere: præsertim q̄ publiū gra-
 uiter uulneratū & iā in extremis laborantē ex hostiū manibus eripere conabant. itaq; tumulū aliquātō su-
 pra reliquā planiciem eminentē conspicati ad eū confugere: & equis in medium cōiectis clypeis uerq; qua-
 si p̄ muro exteriori exparte circumpositis: facilius barbarorū impetū euasuros esse arbitrabant. Verū id lō-
 gesecus illis euenit. Nā cū in edito loco constituti essent: primi nequaq; posteriores occultare aut p̄tegere
 poterant: sed omnes pariter p̄p̄loci inæqualitatem in hostium cōspectu positi: ac nullo tegmine p̄tecti pa-
 rebant ad uulnera: fugiendi præterea nulla dabatur facultas. itaq; passim sagittis confossi iterficiebant: ex
 tantum de causa iniquo animo mortē oppetentes: q̄ manus conserendi potestas non aderat: sed tanquā
 ignaui ac desides trucidabantur. Erant circa Publiū græci duo Hieronymus & Nicomachus: qui p̄ id rem-
 poris Acarnis habitabant. Hi publiū quibus poterant rationibus hortabantur: ut secū in ciuitatē Romanis
 amicis: quæ Ichne uocabat: atq; inde nō p̄cul aberat: fugam arriperet. Quibus ille collaudatis: nullū est in-
 quit tā graue mortis genus q̄nod iā Publius reformidet: aut cuius metu uiros optimos qui p̄ me in acie ceci-
 derunt relinquere uelim. Postea illos amicissime amplexatus a se dimisit: ip̄se nero manus ambas graui-
 ter uulneratus cū illis uti non ualeret: armigero transuerberandū latus præbuit: eodē modo cēforinū obii-
 se ferunt. Plancus uero sibi ipsi mortē consciuit. idē & optimatū fere oēs fecere. in reliquos autē barbari ir-
 ruentes multos contis uulneratos interficere: adeo ut uiuos non amplius quingentis in hostium potestaz
 tem uenisse tradant. parthi demū Publiū & optimatū qui simul ceciderant capita contis superfigentes: ma-
 gna celeritate ad Crassum contendere: qui postq̄ a filio fugatos hostes audierat: eos qui secum audaciores
 factos animaduertens: quoad poterat suos in unum cogens in patentissimos campos dimiserat: filium ab
 infestatione hostium iam iā rediturum expectans. Interea citatissimo cursu nuntii a Publio uenientes ade-
 rant summo illum in discrimine uersari afferentes: ni magna subito mittantur auxilia. Atq; hos iam sero ac
 pene reconfecta uenisse constat. Primi enī quos miserat publius: ut iminens periculū nuntiarent: ab hosti-
 bus interiepti fuerant: posteriores quorū cū in hostibus incidissent: uix eorū manus effugere potuerūt mul-
 ta igit̄ Crassum turbabant: ita ut mente nihil p̄spicere: aut recte cōsulere posset. Nā & de totius pugnæ me-
 tuebat euentū: & filio quorū opē ferre cupiebat. Tandē uero in unū uires cogere statuerat: ut filio q̄ celerri-
 me ferret auxiliū. Vix ea satis animo firmarat: cū subito clamore horrifono cuncta cōplentes hostes adue-
 niunt: & maximus tympanorū strepitus Romanorū aures circumstrepebat: atq; id alterius pugnæ initium
 fore arbitrabantur. Illi uero publici caput hastæ infixum portantes aderant: & Romanis q̄ proxime accedē-
 tes: contumeliose: quonā ortus genere publici fuisset: sciscitabantur: neq; enī ex imbelli atq; ignauissimo
 patre tā generosum atq; omnium uirtute præditum filium ortum esse posse. Hoc tam dirum spectaculum
 supra omnia quæ in ea pugna calamitosa contigerant. Romanorū animos perfrāgit: nec tamen ad irā &
 ultionem: ut parerāt: excitabantur: sed horrore ac timore perculsi obtorpuerant. At Crassus nihil tanto
 dolore deiectus: omnium quæ in eo bello gesserit: præclarissimū hoc uirtutis testimoniū præbuit oēs enim
 ordines circumuectus: Meus est hic priuatus dolor Romani clamitabat: mea hæc calamitas: meus hic ac p̄-
 prius luctus: publica uero ciuitatis salus & gloria in salute uestra posita est. Quod si qua uos tanto taliq; fi-
 lio patris orbatī miseratio tangit: hanc in ulciscendis hostibus patefacite: auferte ab eis tanto celere partā
 lætitiā: uiudicate tā efferā imanitatē: nolite malis succumbere: aut aīos demittere. Et si qua uos magnæ regē
 gloriā pmouet: recordemini neq; Tigranem a Lucullo nec a Scipione Antiochū sine cæde & uulneribus
 fuisse supatos. Ducite in memoriā maiores nostros mille nauīū p̄ adipiscēda Sicilia iacturam fecisse: mul-
 tosq; in Italia duces ipatores atq; exercitus amisisse: quorū nulli nisi relicto spiritu uictoriā hostibus cōcede-
 re uoluerunt. Nec uero tā fortunæ p̄sper euentus Romanorū potentiā auxit: q̄ egregia uirtus ac summa i la-
 boribus asperisq; rebus tolerantia aduersus casibus succūbere nescia. Hæc atq; huiusmodi uociferans cras-
 sus ac milites excitans: non multū aīos cōmoueri illoꝝ sensit. Cūq; illos clamorē tollere uisisset. postq̄ dis-
 sonū ac debile sublatū audiuit: grauius exercitus ignauīā accusans rebus iā suis diffidere cœpit. At parthi
 clamore ingenti excitato pugnam renouarunt: atq; ex transuerso latere inuicti equites sagittarum copi-
 am immensam profundere. Qui nero in prima acie pugnabant: contis ingentibus aduersus ferientes in-
 angustum spatium Romanos cogebant: e quibus pauci admodum in unum conglobati in cōfertissimos
 hostes irruere: & cominus pedem conferre tentabant: uerum iaculorum ac sagittarum multitudine obrui-
 ti: partim ēt contis transfixi cito perire. Tantus enī erat telorū impetus: ut idem sæpe iaculum eodem ictu
 duos etiā uiros interficeret. Hoc itaq; modo pugnares barbari: cum usq; ad finem diei certamen p̄traxis-
 sent discessere: unius noctis spatium ad lugendum filium crasso concedere se uelle dictitantes. Nec p̄cul
 tamen ab hostibus constituti noctem cātibz & tibiis insomne ducebāt. Romani uero multis curis anxii:
 neq; sepeliendis mortuis animum adhibere: neq; laucis curandis intendere: sed quisq; propriam sortem in

gemiscens magno cum timore futurum diem expectabant. Tandemq; ex eo loco migrare statuerunt: sed magnam atq; ambiguam curam sauciorum multitudo præbebat. Nam neq; secū deferre posse aiaduertebant: q; magnam fugientibus morā & impedimentum allaturi essent: nec relinqui facile posse uidebantur q; clamore atq; uociferatione abeuntes alios essent prodituri. Crassi præterea quibus malorum omnium causa esset: uocem ac iussu omnes desiderabant. Ac ipse solus in abdito atq; obscuro loco iacebat: ingens uulgo instabilis fortunæ sapientibus autem stoliditatis & ambitionis futurus exemplum. Quibus uicissim agitatius non satis esse putabat si inter tot hominum milia præ cæteris excellentissimus haberetur: sed quia duobus tantum aliquanto uidebatur inferior: omnia sibi dæsse arbitratus: tantas res aggredi non dubitauit. Tunc igitur Cassius & Octauius ipsum circumstantes excitabant: & bono animo ut esset hortabantur: quæ postquam omnino fractum & desperantem animaduertuerunt: ipsi cæturiōibus atq; ordinum ductoribus cōuocatis: postq; abeundi cōsiliū ab illis pbari senserūt: q̄to poterāt silentio castra mouere: & res primo qdē egregie pcedebat. At postq; faucii & hi q ad p̄ficiendū inhábiles erāt: se derelinq atq; hostibus p̄di itelexe re: clamoribus atq; ululatibus oīa cōplerunt. Magna igit̄ p̄ficiētes turbatio multusq; terror p̄cedentes uasit. Itaq; sæpe uelut iminentibus hostibus uertebāt ordines sæpe ēt quasi paulopost pugnaturi struebant acie saucioꝝ: autē q̄cunq; uadentes sequebant̄: alios suscipiebant: aliosq; tollere nō possent: relinquebant atq; ita maximā profectioni tarditatē afferebant. inter hæc. L. Egnatius cum trecētis equitibus: quibus ipse præfectus erat: media nocte Carras urbem præteruectus: romano sermone custodes appellās: Componio urbis præfecto nuntiari iussit magno prælio Crassum cū parthis conflixisse. Nec plura locutus: aut se quisi nam esset prodere uolens citato cursu ad pontem quē supra fluuium reliquerant peruenit: seq; ac suos lesauit incolumes. Attamen iusta reprehensione non caruit: q; imperatorem atq; exercitū deseruisset: nec sane pagē eius uox Crasso attulit adiumenti. Cū enim Cōponio renuntiata fuisset: nihil illā prosperi fuisse atbitratus: propter nuntii breuitatem ac festinationē suos q̄primū arma capere iussit: atq; ut primū Crassum aduentare sensit: obiā progressus illum excipit: & castra intra urbē ponere suauit. Parthi autē quibus nocturnam Romanorū fugam sensissent: non tamen illos noctu insequi uoluerunt: sed cū iam dies illuxisset: primo ad castra Romanorū uenientes quattuor milia ferme saucioꝝ qui relictī fuerant: interfecere: multos deinde per desertos campos errantes consecuti peremerūt: quattuor etiam cohortes quæ itineris errore a reliquo exercitu discesserant: & legato Vargunteio duce tumultum quēdam occupauerant: ad unū perdidere præterq; uiginti uiros qui nudatis gladiis per medios hostes uadētes: cū illi eorū audaciam & fortitudinem admirarentur: Carras incolumes peruenere. interea falsus ad Surinā rumor delatus nuntiat: Crassum cū totius exercitus robore fugā arripuisse: reliquam uero inutilem turbam atq; imbellem Carris confedisse. Ratus igitur uictoriæ præmium e manibus ereptum esse: nec tamen rumoribus satis credens: rei ueritatem perquirere constituit: ut quid sibi potissime agendum esset: statuere posset: an scilicet intra Carras Crassum obsideret: an uero Carris Omisiss: Crassum infesteretur. igitur ex familiaribus quēdam utriusq; linguæ peritum ad muros ciuitatis submittit: qui Surinæ nomine Crassum ad colloquiū uocet. Hæc cū amici qui circa Crassum erant: accepissent: læto animo collouui oblationem suscipere. Nec multo post duo Arabes a barbaris missi ad muros uenerunt: qui se Crassum & Cassium egregie nosse asseuerabant. Hi cum muris ruperstantem Cassium fuissent conspicari: dicunt Surinam sacris faciendis occupatum nuntiare iussisse: pacem secum Romanis facere uelle. Cūq; regis amici Romani habeantur: nihil aliud ab eis petere q̄ ut reliqua Mesopotamia discedant. Hoc enim utrisq; magis expediens uideri: q̄ extremā pugnandi necessitatem experiri. Has Cassius suscipiendas conditiones arbitratus: locū & tempus in quo Surinas & crassus ad colloquendum coirent: statuere iubebat. id se ita facturos barbari dictitantes abiire. Surinas igitur cū crassum in ciuitate clausum accepisset: sese ad obsidionem parans: postero die instructos milites ad pugnādū mōtia duxit: qui multa in Romanos conuitia iacentes: ita demū pacē impetraturos prædicabant: si crassum & cassium uinctos Surinæ tradidissent. itaq; metuentes Romani & cariensium fidei non satis credēs: qd sibi agendum esset uehementer dubitabant. Nam ab Armeniis quæ sola sperari poterant auxilia expectare: longum sane nīmiū uidebatur: itaq; fugā oēs: siqua insciis Carrensibus euadendi præberetur occasio: suadebant. inter hæc Andromachus uir omnium perfidissimus cum eiusmodi consilia Romanos agitare sensisset: ad Crassum ueniens se itineris ducem fore pollicetur. Hoc igitur duce Crassus noctu cum exercitū ciuitatem egressus est. Nec eorū quicq; oīno Parthos latuit: cum omnia ad illos Andromachus detulisset sed quia noctu pugnare religiosum apud Parthos habetur: nihil se loco mouerūt. Veg Andromachus nūc huc nunc illuc agmen circunducens: nec quicq; tamen in itinere progrediens: & alias aliis causis nectens: ita dem in altas paludes & loca magnis amphractibus circūsepta: eos qui secuti fuerant perduxit. Multi enī iā ab initio nihil recte ab Andromacho fieri suspicati & itineris perplexitatem ueriti modo huc modo illuc agmen circūuertentis: ipsum prosequi noluerant: sed Cassius retro unde discesserat Carras redierat. Curuque Arabes quos itineris duces habebat: ibidem moram trahere iubebant: quo ad luna Scorpii signum relinqueret: at ergo inquit sagittarium magis formido. inde in Syriam cū quingentis ferme equitibus traiecit. Plurimi uero fidos itineris duces sortiti ad montes qui Sinnacha uocantur peruenere: ibiq; tuto constituti diem expectant: Fuerūt uero ad quinquemilia hominū: quibus uir optimus Octauus præerat. Crassum uero insidiis Andromachi oppressum tum angustis & circumstantis paludis impedimento circumuetum superueniens dies offendit. Aderant secum cohortes quattuor ac pauci admodum equites ac liatores quinq;. His copiis comitatus: cū iā adesse hostes nuntiarentur: & ipse duodecim tantū stadiis ab Octauio pcul abesset: in tumultū quendā conleuit equitibus sane inaccessibleibus: & longo uertice Sinnachis cōiunctū atq; subiectum: ita ut ab his qui cum Octauio erant: facile conspici posset: qui cū imminens periculū Crasso

intueretur: primus Octavius magna uocem milites compellans: reliqui deinceps alter alterius signa uia castiga-
tes: e superiori loco impetu facto hostes loco dimouerunt: Crassumq; in media receperunt acie: & clypea-
tis militibus extrinsecus quasi pro muro constitutis: non prius ad imperatoris corpus tela peruentura cla-
mitabant: q; omnes ad unum sagittis confossi cecidissent. Surinas igitur magno suorum detrimento futu-
ram esse pugnam conspicatus: simulq; noctis aduentum pertimescens: ac ne Romani motes capefferent
ueritus: ubi difficilis admodum esset insecutio: dolis iterum Crassum statuit circūuenire. Quosdā igitur qui
secum in exercitu fuerant: dimittens in Romanorum castra nuntiare iubet: audisse se huiusmodi apud Par-
thorum principes haberi colloquia: nequaquam regi placere inexpressibile cum Romanis bellum esse: sed pacem
facile consiliari posse: modo Crassus regis amicitiam non aspernaretur. Interea Surinas pugna suos reuorau-
rat: & cum primoribus in aduersum tumultum profectus remissum arcum ante pedes proiecerat: & inermem
dexteram protendens nomine Crassum appellabat: atq; ut secum loqui uellet hortabatur. Eatenus enim
regis uires illum expertum fuisse: nunc autem benignitatem & mansuetudinem erga salutem propiam: si uol-
uerit: probaturum. Has uoces magna contentione Surina clamitante omnes qui cum Crasso aderant lætis
animis excipere. At Crassus nihil eorum fidei credendum ratus: quorum sæpius iam esset perfidiam exper-
tus: cum tam repentinæ mutationis nullam subesse causam animaduertit: pugnae intentos milites suos ef-
se iubebat: illi uero una reclamare atq; in Crassum conuitia iacere coeperunt: eius ignauiam accusantes qui
ne inermibus quidem hostibus congredi audeat: quibus armatis eos uelit obicere trucidandos: Cum ad ea
respondere Crassus pararet: ac reliquum diei spatium tolerare precaretur: quoad superueniente nocte in mo-
res euadendi daretur facultas: ubi locorum præsidio tuti futuri essent ac manu simul uiam ostenderet: qua non
procul impacata loco & amica transitus pareret: beneq; de salute sua sperare hortaretur: illi altius iam uoci se
rari: Tunc perterritus metu Crassus eorum parere uoluntati & ad colloquium proficisci statuit: atq; intereū-
dum ad suos conuersus Octauius inquit Tuq; Petroni ceteriq; quotquot adestis Romani ciues profectio-
nis meæ necessitate conspice: meq; meorum militum uiolentia ad hoc fuisse coactum mihi testes apud Deos
atq; homines estote. Verum superstitites dicite: Non me a meis ciuibus proditum: sed hostili fraude decaptum
interisse. His dictis ceptum iter ad hostes prosequabatur. Tunc Octavius quiq; secum aderant: solum profici-
sci non ultra sustinuerunt: sed e tumulo descendentes illi se comites adiunxerunt. Sequentes autem una lictores
Crassus a se remouit. Cumq; non multum spatii progressus esset: duo ex mixto Parthorum & Græcorum gene-
re oriundi illi obuiam uenere: atq; ex equis desiliētes perbenigne Crassum græco sermone salutarunt: & ali-
quos præmittere hortati sunt: qui Surinam & omnes qui secum aderant inermis aduentare intuerentur. Ad
ea Crassus si uel minimam inquit uitæ meæ rationem duxissem: nunquam profecto me uestris manibus aut fidei
credidissem. Duos inde fratres Roscios nomine præmisit intuituros quot secum comites Surinas duceret:
& simul aliquid ad eum nuntiare mandans. eos ad se cum uenissent: deprehendi & uictos retineri Surinas iussit
ipse interea cum Parthorum optimatibus equo insidens ad Crassum ueniebat. Cumq; iam haud procul ab eis
fer: quidnam hoc rei est Surinas inquit: pedes ne cum Romanus imperator gradiatur: ego equo uestari patiar?
His dictis equum Crasso adduci iubet. At Crassus illum conscendere nolens: nemo inquit nostrorum aber-
rauit: cum primo uterq; more & consuetudine seruata ad colloquium uenerit. Tum Surinas certum iam nobis
cum Hyrode foedus ac pacem esse minime ambigatis Romani uelim: sed ad proximum fluium descendē-
tes æquas pacis conditiones perscribamus oportet: neq; enim omnino pactorū memores estis Romani: His
dictis dexteram porrigens: cum Crassus equum a suis posceret: nihil opus est illo Surinas inquit: hunc enim &
uelocitate & pulchritudine præstantem tibi rex Hyrodes dono mittit: & simul equum phaleris aureis atq;
aureo fræno insignē adduci iubet: atq; in hunc Parthi qui circum aderant pene ui sublatum Crassum in-
posuere. Inde stimulis equum grauiter urgere coeperunt. At Octavius prius habenis comprehensis equum retine-
bat: itidemq; Petronius facere cepit. At ceteri quicumq; ex Romanis aderant globo facto Crassum circun-
stetere: equum sæpius perfodere conati: & simul parthos qui utriq; Crassum urgebant: quoad poterat sub-
mouentes. Turba itaq; primo & contentio post etiā pugna exorta est. Nam Octavius barbari principis auri-
gam gladio traiecit: retro uero barbarorum alius assistens Octauium perfodit. Petronius autem qui thoracā
dutus procefferat multis in Crassum barbarorum telis petitus incolumis tamē in equum profuit. At Crassum
partus quidā pomaxartes nomine interfecit: licet alii non ab hoc interfectum: Crassum sed iacetū cadaueri caput
ac dexteram abscissam tradant: quāquā hæc coniicere magisq; pro ueris asserere licet. Nam eorum qui pu-
gnæ interfuerunt: alii circa Crassum pugnantes cecidere: alii statim pugnae exorto principio retro in tumu-
lum unde discesserant rediere. Ad quos parthi uenientes Surinæ nomine referunt: Crassum quidem meri-
tas audacia: ac sceleris poenas dedisse: reliquis perbenigne salutem indulgeri: ac liberos abire permitti. Eo-
rum uerbis nonnulli fidem adhibentes cum e tumulo descendissent: a barbaris capti & in uincula conie-
cti sunt. Alii noctis aduentum in tumulo expectantes passim per agros ut cuiq; uisum est sese spargere: quos
erantes Arabes equites insecuti ceciderunt: ita ut pauci admodum incolumes superfuerint. Feruntur i eo
bello uiginti ferme hominum milia interempta: & decem milia capta fuisse. post hæc Surinas Crassi caput &
dexteram ad Hyrodem: qui tunc in Armenia bellum gerebat: misit: quosdam uero seleuciam proficisci
iussit: qui non occisum sed uiuum captum esse Crassum passim uulgarent: & illum non multo post seleuciam
captiuium uenturum. Interea pompam rediculam sane uerum magno rerum omnium apparatu constituit
quam ignominia causa appellauit triumphum. Quendam enim ex capriuis pacianum nomine facie & habi-
tu corporis Crasso per similem parthicae mulieris uestem indutum equo insidentem circumagi iussit. Huic
omnes qui circum aderant parere & imperatorem appellare præcipit. Ante ipsum tibicenes & lictores ali-
quot camelis uehebantur: sacculos quosdam fascibus appensos gestantes. His proxime sublimibus habitis

infixa nobilium Romanorum capita portabantur. Posthæc Seleuciæ meretrices ueniebant: multa in Crassi molliciem & imbecillitatem inconditis quibusdam carminibus decantantes. Seleuciorum deinde senatum Surinas cogens liberos quosdam ostendit Aristidis: qui milesii appellantur: de luxuria & delictis compositi: atq; multa in mores Romanorum concionatus est: qui nec etiam in exercitu talibus lasciuiis abstinere: atq; eiusmodi secum liberos in castris etiam gestarent: fuerunt enim inter Ruscii cuiusdam impedi-
menta reperi. Interea Hyrodes pacem cum Artuade Armeniorum Rege composuerant: eiusq; sororem Pacoro filio coniugem disponserant: multaq; inuicem conuiuia summa lasciuiia ac maximo rerum omnium apparatu celebrabant: plurimaq; in eis græcorum more cantantes. Neq; enim græci sermonis ac litterarum Hyrodes ignarus erat. Artuades uero Tragœdias etiam scripsit & orationes plurimas edidit: historiam etiam composuit: quarum aliqua in hodiernum usq; diem superextant. Cû nuntius a Surina missus qui Crassi caput ferebat: ad Hyrodem peruenisset: forte regem conuiuio accubantem offendit: & iæon tralliensis fabularum actor remotis iam mensis Euripidis fabulam de furiis Aganes actitabat. Cûq; ab omnibus summa iocunditate ac læticia probarentur: Syllaces Crassi caput in medium proiicit: & magno clamore a Parthis propter læticiam sublato: Syllaces regis iussu a famulis e medio sumimotus est. iason uero dimissis quæ tunc in manibus gestabat luctus insignibus Crassi capite in manibus sumpto quasi furens de bacchari cœpit: ac multis caput illud telis profodit: uersus e tragœdia huiusmodi decantas: Ferimus e mōtib; iuuli prædam foelicissimam: atq; hoc spectaculo uehementer omnes qui aderant gauisi sunt: multis inde alternis uersibus decantandis: quidam ex his aliqui chorū agebant magna uoce clamaui: Meus ē hic honos: tunc imediū profiliens Pomaxartes qui forte inter cœnantes aderat: Crassi caput in manibus sumpsit: ac se maxie talia uerba decere testatus est: Hyrodes igitur premia quæ pro talibus gestis more patrio præberi consueuerunt: liberaliter illi largitus est: iasonem uero talento donauit. Hunc finē igitur Crassif expeditio quasi tragœdia quædam sortita est. Non tamen ita multo post & immanitatis Hyrodes & perfidia iurinas debitas pœnas dedere. Namq; Hyrodes iurinae glidia inuidens eum dolo peremit. Ipse autem cum filium Pachorum expulisset: quod bello a Romanis fuerat superatus in morbum incidit hydropicū: cui filius alter Fraates insidias machinatus uenenum quasi medicamentum ad leuandum morbum tradidit. Quod cum profuturum ægritudini uideretur: iamq; corpus non nihil cōualefcere cœpisset: breuissimā interficiendi uiam aggressus: propria manu spiritu præcluso illum suffocauit.

Comparatio nicia & crassi.

Elíquum est ut de nicia & crassi adinuicem comparatione pauca dicamus. Ac primo quidem si quis utriusq; diuitiis parandis modum animaduertit: Niciam longe minus barbarabilem comperiet. siquidem eius diuitias ex metallorū effusione in qua captiuos barbaros permultos assumpsit: incrementi plurimū accēpisse constat. Crassus uero si ad syllacæ immanitatē conferatur: humanior sane uideri poterit: cū tamen ex eius incendiis atq; proscriptionibus quasi ex fœnore aut agricultura lucrū palam quæserit. Maximorum autem criminum: quibus obnoxium fuisse Crassum permulti asserunt: quæq; ipse accerrime denegare consuevit: ne minima quidē suspicio Niciam attigit. Neq; enim lucri causa sententiā in senatu dixisse: aut facinorosos homines subtraxisse iudiciis: aut sociis auaritiæ causa bellū intulisse: ne calumniator quidem uultus unq; Niciam insumulauit. Quod uero maximam pecuniā timiditatis causa calumniatoribus Nicias dederit: & si Pericli aut Aristidi non conueniens opus esse merito uideri potest: sibi tamen necessarium fuisse iudicabitur: cū ad tolerandas inimicitias in republica nō satis animi ac roboris a natura sortitus esset. In eo quoq; Lycurgus orator multis post annis gloriari etiā ausus est. Cui cum ab aduersario fuisset obiectū: qd se pecuniis a calūniatore redemisset: minime inficiatus est: sed interrorandū maxima uoce populum appellans: bene se habet inquit uiri Athenienses: quādo quidem per tot annos in republicæ administratione uersatus: non accēpisse me: sed dedisse pecuniā obtrektatores criminatur. In sumptibus faciendis melior & ad ciuilem usum accommodatior Niciæ q; Crassi ratio uidetur. ille enim in exhibendis populo spectaculis & in Deorum cultu celebrando & gymasiorum & palæstrarum conducendis præceptoribus pecunis maximas erogauit. Hic autem tam multis hominum milibus publice epulum dedit. Ac in super ad quotidianū uictum copiam suppeditauit: ut omnes in unum coacti Niciæ sumptus: ne minima quidem ex parte sunt Crassi sumptibus comparandi. igitur cum horum uirotum mores animaduertam: uehementer ab illis dissentire cogar: qui uitium inæqualitatem mentis ac dissidentiam esse negant: cum tamen hosce homines uideant tam turpiter in parādis diuitiis uersatos: in erogādo tam faciles ac benignos esse: & de diuitiis quidē hactenus. In reipublicæ uero administratione nihil unq; callide nihil iniuste nihil uiolenter a Nicia factum reperitur: sed cum esset Alcibiadis potentia & fraudibus circumuentus: summa cum modestia ad populum quasi iniuriarum uindicem futurum confugit. Crassi uero magnam in permutandis amicitiiis perfidia deprehendere licet. Consulatum autem per uim usurpasse ne ipse quidem negare consuevit: quippe qui militibus mercede conduxerit: qui Catoni atq; Domitio manus afferrent. In ferenda quoq; de sortiendis prouinciis rogatione: cum multi uulnerati fuissent: quattuor etiam interfecti: Crassus ipse Lucium Mallium rogationi aduersantem pugno grauiter in faciem percussit: multoq; sanguine fœdatum coegit e turba discedere. Atq; ut crassus uituperandus uidetur: qd uiolentum quendam ac tyrannicum in administranda republica morem teneret: sic Nicias pauidus & supra qd deceret formidolosus & uilissimis quibusdam hominibus obnoxius iuxta profecto reprehensione non caret. Accedebat ad hæc: qd non aduersus cleonem paruis de

rebus Crasso certamen erat: sed aduersus recentissimam Cæsaris gloriam & tres pōpei triumphos decer-
tans: nulli eorum cedens: utrumq; superare nitebatur. Et Pompeium quidem censoria dignitate superauit:
q; magnam proculdubio laudem meretur. Oportet enim in maximis rebus & rerump. administratiōibus
non penitus inuidiam formidare: sed magno animo ad præclarissima quæq; adniti: & uirtutis ac potentia
magnitudine inuidiam superare. Quod si cui penitus omni periculo carētem securitatem atq; animi requi-
em sectari placet: & Alcibiadis in contione uehementiam reformidat: aut in termophilis Lacedæmonum
erumnas: aut in Thracia Perdicæ labores extimescit: latissimus in ciuitate patet campus ad ociandum: ubi
grauus confidens atq; ociosus signitiæ coronam suo capiti contexere possit: ut sophistarum quidam dice-
re consueuerunt. In quo genere forte Niciam aliqui connumerarent: fuit enim pacis & ocii amantissimus:
& soluendis aut componendis bellis aptissimus: quæ uirtus propria Græcorum esse uidetur. Atq; in hoc
nulla ex parte Nicias est crasso comparandus: qui caspium pelagus atq; indicum oceanum romani impe-
rii terminos fore destinauerat. Neq; uero decet cum te uirtute ac potentia superiore intelligas: deterioribus
cedere: neq; principatu indignos uiros ad gubernandum temp. adsciscere: neq; maximis de rebus impro-
bis atq; infidis uiris fidem præstare. In quibus omnibus deliquisse Niciam nō obscurum est: qui cleonem
garrulum sane & clamorū rabulam impudentissimum præterea atq; audacissimum uirum magni exer-
citus imperatorem deligi fecit. Nec crassi in bello spartaco celeritatem laudo: qui festinationis magis q̄ ser-
curitatis rationem ducens manus conferere properauit: ne superadueniens Pompeius perfecti iam prope
modum belli gloriam auferret. ut Mūmius Metello apud corinthum bellum genrenti abstulerat. Sed illud
Niciæ non parum delictum uideri debet: non aduersariorum opibus aut potentia deterritus sed militādi
laborem ac periculum reformidans: maluit cum res suas in tuto collocasset: temp. periclitari: q̄ suo peri-
culo salutem reipub. quærere: quīs Themistoclis factum intueri possit: qui bello persico cum non idoneum
imperatorē creatum animaduertit: atq; illum rei gerēdæ imparem iudicaret: ne demens unus atq; im-
probus uir totius ciuitatis salutem in discrimen abduceret: pecuniā data sese ut imperio abdicaret effecit.
Cato autem quo tempore motus maximos ac perturbationes reipub. instar conspiciebat: tribunatum peti-
uit. nicias uero contra Minuma & citheram as Milesios imperatorem se fieri passus contra lacedæmonios
bellum gerere noluit: sed imperatorū exuens paludamentum cleonis dementiae atq; audaciæ uiros ar-
q; salutem neglexisse uidetur. Quapropter non ita multo post inuidus atq; reluctans contra Syracusios bel-
lum gerere coactus est: cum non utilitatis aut dignitatis causa: sed animi mollitie atq; desidia quātum in se
esset: obstare uideretur: quo minus potentissima Siciliæ ciuitas atheniensium imperio subiceretur: q̄ hoc
non minus ignauia ac secordia q̄ immensa uirtutis & bonitatis testimoniū uideri potest. Quod cum sem-
per ab illis gerendis fuerit alienus: cumq; semper imperandi munus detractauerit: nunq̄ populus quasi ui-
rum optimum ac peritissimum ducem ad maxima quæq; bella suffragiis diligere cessauit. At crasso: cū bel-
li semper & imperii fuisset audissimus: nunq̄ nisi bello seruili populi sponte imperium accipere cōtigit: q̄
per id temporis Pompeius Metellus atq; ambo Luculli bellis aliis impliciti tenerentur: & tunc tamen opi-
bus & potentia magnus crassus habebatur. Verum illud comici poetæ dictum præclare sibi conuenire eti-
am amicissimi fatebantur: Virum illum cæteris in rebus q̄ in clypeo gestando optimum esse: neq; satis ta-
men hæc opinio Romanis pro fuit: amicorum multitudine & ambitionis excessu maximum exercitum si-
bi tradere coactis. Athenienses enim inuitum ac renitentem niciam ad bellum impulere: crassus uero inui-
tos ac abnuentes Romanos eduxit ad bellum: & propter hunc quidem ciuitas ille autem propter ciuitatē
maximum ifortunium subiit: Atq; magis in his rebus laudare niciam q̄ uituperare crassum licet. ille enim
prudētis imperatoris ratione utens suorum ciuium spem non frustrabatur: sed metus causa: ut ab Sicilia
abstinerent: hortabatur. hic autem tanq̄ facillimum opus bellum parthicum aggressus uehementer quidē
ab eo quod proposuerat aberrauit: magna tamen animo concēpisse iudicatus est. cumq; cesar occidentis
populos celtas germanos & Britanniam insuper domuisset: ipse ad orientis imperium comparandum in-
tenderat animum: & Asiam omnem romanis subdere conabatur: quod etiam Pōpeius asectabat. Lucul-
lus uero utriq; aduersabatur: Itaq; cum Pompeio Asiæ imperium a populo mandaretur: senatus obstitit. ce-
sarem quoq; cum trecenta germanorum milia cæcidissent: cato hostibus dedendum atq; eius capite omnē
Deorum iracundiam ob niolata fœdera contractam expiandam censuit. At uero populus catonis senten-
tia contempta quindecim dierum supplicationes in eius uictoriæ honorē decreuit. Quātā igitur futurā læ-
ticiam quantaq; sacrificia arbitramur: si crassus ex Babylone litteras ad senatum mittens Mediam Persidē
Hyrcaniam Sufas & Hadra romanorum prouincias esse nunciaffet? Oportet enim (ut Euripides iquit) eos
qui in ocio degere quiq; suis rebus esse contenti nequeunt. quando aliis iniuriam inferre uolunt: non Scā-
tantes persequi: sed magna iniustitiæ premia quærere: quibus iustitiæ facta iactura: nō quidem parua aut
contemnendæ rei pensetur. nec illi satis recte iudicare uidentur: qui cum Alexandri laudent expeditionē:
Crassi audent uituperare conatus: Neq; enim decet ex euentu rei iudicia facere. Sed nos ad instituta redea-
mus. niciam permulta in bello præclara facinora edidisse constat: multis enim præliis hostes superauit: &
capiendis Syracusis paulum quid absuit. nec quæerrata sunt: omnia sua culpa euenere: magnum enim re-
bus gerendis aduersa ualitudine impedimentum attulit: plurimum etiam ciuium qui domierant inuidiam
accusare licet. crassus autem propter innumeram errorum multitudinem nullum fortunæ uituperan-
dæ locum reliquisse uidetur: atq; sola eius apparet accusanda stulticia: quam non tantum Parthorum uir-
tute: quantum aduersa romanorum fortuna superatam fuisse putandum est. Præterea cum nullum diuina

tioni signum Nicias aliquando neglexit: Hic autem omnia penitus Deorum portenta contempserit: utriusque tamen idem ferme exitus fuit. Difficilis sane res ad iudicandum: licet illi minus uituperandi uideatur: qui peruicaciae & superbiae crimen fugientes ueterum opinionem atque auctoritatem secuti: propter nimiam religionem delinquant. In morte uero Crassus laudabilior: qui nunquam timori aut labori succumbens: sed amicorum precibus & uoluntati obtemperans: tam etiam hostili fraude deceptus iterum. Nicias autem turpi & infami spe salutis ductus supplex ad hostium genua procubens turpiorem sibi ipse mortem effecit.

AGESILAI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCO GRAECO IN
LATINUM PER ANTONIUM TVDERTINUM VERSA.

ON SVM EQ VIDEM NESCIVS DIFFICILLIMVM ESSE AGESILAI
uirtuti & gloriae parem commendationem inueniri posse. Verum tamen aggrediendum
esse censeo: quoniam rationi minime consentaneum foret: eum nec inferiorem laudē
assequi debere: propterea quod ad summum perfectae probitatis culmen peruenit. De
sui igitur generis nobilitate quid maius quidue praestantius dici possit: quam maioribus su-
is in hodiernum usque diem nomine denumeratis & eis quidem non priuatis uiris: sed
regibus regum filiis quotus ab Hercule fuerit: memoria facile colligitur? Neque tamen
de his quisque hoc nomine queri possit: quod regnum quidem possidebant: Sed urbis parum illustris. Nam si-
cut eorum genus totius patriae honestissimum est: ita & urbis ipsa uniuersae Graeciae celeberrima: adeo ut non
inter secundos primi sed inter principes principatum obtineant. Illud quoque haud est silentio praetereun-
dum: quod ad communem & patriae & sui generis laudem pertinet: quod scilicet nunquam ciuitas eorum regnum
excidere conata sit: ideo quod ipsos honore ceteros anteferri inuidia torqueretur. Nec ipsi reges maiora nun-
quam affectauerunt: quam ab initio regni sui possiderent. Quocirca cum nullam adhuc gubernandi rationem co-
gnouerimus: neque popularem neque paucarum potestatum neque tyrannidem neque regiam dignitatem: quae
stabilis & absque interruptione perseverarit: hoc tamen solum regnum assidue successiueque durare cernimus.
Agésilauum uero etiam antequam regnum sit adeptus: imperio dignum fuisse hoc facile argumentum dignosce-
tur: quod cum rex Agis diem suum obisset: Letychidasque hinc ut Agidis: hinc Agésilauus ut Archidami filius
pro regia dignitate contenderent: uniuersa ciuitas Agésilauum quod genere & uirtute minus repulsa dignum
iudicauit: & eundem regem constituit. Quare cum in urbe potentissima ad excellentissimum delegi munus
ab optimis meruerit: nulla alia coniectura opus est eius uirtutem qua etiam ante regni adeptionem prae-
tus erat: comprobare. Quaecumque autem in regno suo gesserit: iam deinceps quod breuius potero percurram.
Nam ex rebus gestis ipsius quoque mores optime (ut opinor) spectare licebit. Cum igitur Agésilauus iuueni-
li adhuc aetate florens regnum affecutus esset: haud longopost tempore uulgatum est: Persarum regem tan-
quam aduersus graecos ingentem terra marique exercitum cogere. Quaquidem de re consultantibus Lacedaemo-
niis sociisque: Agésilauus si sibi spartanos quinquaginta: ingeniorum quos illi Neodomadas uocant tria mi-
lia: confederatorum uero sex milla tradidissent: in Asiam traiecturum & faciendae paci operam se daturum
recipit: uel si bellare barbarus maluerit: tantum se illi negotium exhibiturum. ut ei contra graecos exerci-
tum mouere nequaquam ocium superet. Quo audito hilari statim animo plurimi concupiuerunt: ut postquam rex
antea in Graeciam traiecerat: eodem modo aduersus ipsum copiae transportarentur & id eligendum ut ab
inuadente potius quam expectante cum eo depugnaretur: atque hostium potius quam graecorum agri bello uastaretur.
Tur: quodque omnium maximum uidebatur ut non de Graecia sed de Asia dubium certamen constitueret.
Postquam uero in Asiam cum exercitu nauigauit: quemadmodum imperatoriam artem exercuit: haud quaquam
ego dulcedinis quam commemoradis rebus gestis replicari posse arbitror. in Asia igitur hoc primum gestum
est: Tissaphernes Agésilao iureiurando affirmauit: si secum inducias tantisper uellet: dum rediret quos ad
regem mitteret oratores: ei se effecturum: ut Graecorum urbes quae in Asia erant: liberae ac suis legibus de-
gerent. Cum contra Agésilauus inducias integra fide facturum se iurauit: praefinito tamen ad id agendum
trium mensium spatio: Tissaphernes quae iurauerat: statim euentus est. Nam cum de pace auctorem se
promississet: ingentem a rege exercitum praeter copias quas secum habebat: depoposcit. Agésilauus uero: si haec
omnia praesentisceret: foedera tamen apud se inuiolata esse uoluit. Quapropter hoc primum ab eo egregie
factum me sententia iudicari debet: quod cum Tissaphernem periurum esse demonstrasset: effecit ut apud ne-
minem fidem mereretur. Cumque se ipsum & iusiurandum magnificare & conuentiones minime fallere aper-
te iam declarasset: eo peruenit: ut nec graeci nec barbari quocumque iure secum inire foedus uerentur. Cae-
terum cum recepto nouo exercitu Tissaphernes elatitior factus: Agésilao nisi ex Asia decederet bellum in-
dixisset: & confederati & lacedaemonii qui ibi aderant non mediocriter tristari uidebantur: quod Agésilauum re-
gio apparatu uiribus imparem esse censerent. Agésilauus uero hilari admodum fronte per legatos Tissapher-
ni nuntiavit: ei non paruam se gratiam habere: quod periurio suo Deos sibi ipse infensos uendicasset: gra-
cis uero propicios & suarum partium fautores reddidisset. Militibus dehinc tanquam in expeditione castra mo-
uere imperat: urbibus uero: ad quas sibi cum exercitu Cariam petenti perueniendum erat: ut comite-
at praepararent: edicit. Similiter in omnibus ealibus & hellepontis per epistolam iubet: ut socios ad se in Ephe-
sum mittant. Tissaphernes igitur: tum quia Agésilauus equites non habebat: cum equitatu Caria minime
supermeabilis: tum quia sibi ipsi propter fraudem iratum esse censebat: existimans reuera in suam: quae

in Caria erat: demum facturum impetum: omnes quidem pedestres copias eo transmisit: equites autē ad Meandri campum circumegit: sperans se græcos prius equitatu circumuenturum: quā ad loca equis inuita peruenissent. Sed Agesilaus cum Cariam petere prædixisset: mutata statim sententia in Phrygiani uero cōuertit: Assumptisq; sociorum copiis: in itinere ei occurrebant: & urbes subuertebat: & ante expectatum inuadēs infinitam pecuniam diripiebat. Quare hoc quoq; imperatorum nauasse mihi uidetur: quod postquā indictū est bellum: & aduersarii crimine factum est: ut iam & iuste & sancte decipere liceret: Tissaphernem quidem prouidentis simplicitatis hominem esse fraude illa demonstraui. Amicos uero eodem in loco prouidentissime diti ruit. Nam cum ob prædæ magnitudinem gratis ferme omnia uenderentur: amicos ut ea emerent monuit: significans se mox cum exercitu ad mare descensurum. Ipsi uero spoliis uendendorum præfectis iussit: ut quanti quisq; emeret: scripturæ quidem mandarent: precium tamen præsentia remitterent: eo pacto amici eius nihil præsoluentes: nec tamen publicum defraudantes: maximam pecuniarum uim consecuti sunt. Siqui præterea ad regem (ut ueri simile est) transfugientes bona sua clam subducerēt: ea per amicos suos deprehēdi curabat: ut datiores simul & gloriosiores euaderent. quibus quidem rebus quod plurimos euestigio amicitiae suae auidos effecit. Caterum cum cognosceret deprædatum ac desolatum agrum diu exercitum sustentare non posse: frequentem uero incolis ac seminatum perpetuo sibi cibum suppeditaturum: studere coepit: ut non tantum aduersarios ui caperet: uerum etiam benignitate ad se alliceret. Nam saepe militibus suis in contione prædixit: ne captiuos ut iniustos cruciarent sed uti homines seruarent. Saep̄ etiam dum castra transferret: si paruos mercatorum infantes: quos militia aut portandi incommodo aut alendi inopia uendebant: dereliqui audiret: eos aliquem in locum comportari curabat. Eodem modo & captiuorum qui ob senium destituerentur: curam suscipi mandabat: ne a canibus lupisue erepti discerperēt. Quibus quidem ex rebus effectum est: ut eos non modo qui hæc audirent: sed etiam captiui ipsi maxima benivolentia prosequerentur. Quascunq; uero urbes uendicarent: iis seruilis omnia detrahens ea instituebat: in quibus liberi principibus parere consueuerunt. ita mœnia quæ nulla ui capi poterant: humanitate suas manus dirigebat. Postquā uero in Phrygia exercitum ducere propter Pharnabazi equitatum non ualebat: sibi quoq; equites comparandos esse duxit: ne tanquā subterfugiens bellare cogeretur. Omnibus igitur urbi um illarum opulentis uiris: ut equos alerent imperauit: quicunq; tamen ut equum & arma & peritum uirū præbuiisset: hinc ut a militia ipse uacaret: licere edicto præfatus est. Nec secus ad hoc prompte faciendum singulos induxit: ac si quis pro se alterum libenti moriturum animo indagaret: urbes etiam instituit: ex quibus parare equites oporteret: existimans urbes in quibus aluntur equi: statim uel maxime ob equitatum elationes fidenciores fieri. Miro igitur quodammodo equitatum euestigio & ualidissimum & strenuum habuit. Postquā autem nec appetebat: omne exercitum in Ephesum coegit: quem cum exerceri cuperet: turmis si quis optime equitaret: peditibusq; si quis egregio corporis robore præstaret: premia proposuit. Scutatis itidem & sagittariis munera declarauit: qui se ad debita opera maxime idoneos demonstrassent. Hinc cernere erat gymnasia uiris se exercentibus & equorum stadia equitandi studio decertantibus referta: iaculatores uero & sagittarios in ordinem procedentes continebat: totam uero urbem spectaculo dignam reddidit. Nam & forum uariis armis equisq; uenalibus plenum erat: & ararii fabri ferrarii coriarii fullones omnes bellica parabant instrumenta: ita ut uere urbem illam quasi quandam belli officinam existimare illud quoq; cuiusq; animum non mediocriter ad bene sperandum confirmasse. Cum primum quidem Agesilaum ipsum deinde reliquos milites intueri liceret: cum gymnasiis regrederentur: coronas quibus coronati fuerant: Diæ offerentes. Nam ubi uiri Deos colant: bellica autem exerceant: & imperatoris obedientiam meditentur nonne ibi uerisimile est omnia spe bona repleta esse? Existimās præterea ex hostium contemptu robur quoddam & fiduciam milibus ad pugnam ingenerari: per præcones palam edixit: ut barbari qui a prædonibus capti essent: nudi uenderentur. Quocirca milites cum eos qui nunquā exuerentur candidos: pingues uero & ad laborem inertes: quia curribus assidue ueherentur: esse cernerent: nihilo serius differre bellum censuerunt: quasi contra foeminas pugnandum foret. Hoc quoq; militibus prædixit: statim quod breui itinere ad munitissima eius regionis loca cum exercitu profecturum: ut huiusmodi illic ueluti decertaturos & animo & corpore paratos se præberent. Tissaphernes uero hæc ab eo fingi ratus est: tanquā rursus deciperet: & uere nunc in Cariam facere impetum uellet. ideoq; pedestres copias ut prius transmisit in Cariam: & equitatum in Meandri campo collocauit. Nec tamen Agesilaus mentitus fuit: sed ut prædixerat: confestim Sardianum locum occupauit: triduumq; deserta hostium permeans multum exercitui commeatum suppeditauit. Quarto autem die hostium equites contra processerunt: eorumq; dux impedimentorum præfecto Pactolum traicerent: illos magna ex parte trucidarunt. Quod cum Agesilaus intelligeret: ab equitatu opem afferri ipe rat. Persæ auxilium conuocauit: & uniuersas equitum turmas contra explicant. Agesilaus eum peditatum hostibus nondum adesse: sibi uero nihil ad huiusmodi remagendam deesse cognoscere: conferendæ pugnae tempus si fieri posset: esse dixit. Facta igitur re diuina in equites ex aduerso collocatos phalangem recta ducit: ex militibus quoq; pubes una secum concurrere: scutatos itidem incurfare & equites inuadere iubet. ita factum est: ut uniuersus eum subsequeretur exercitus: primum qui persarum ualidi erant: equitum impetum exciperent. Sed cum aduersa & extrema eius omnia incumberent: ipse foris accitatus (ut par erat) ad prædam conuertitur. Agesilaus cum iam & amica hostilia omnia quaqua uersum posideret: castra posuit. Cumq; inter se turbati audiret: quod adeo rerum gestarum culpam sibi inuicem imputa-

rent: confestim contra Sardis mouit. ibiq; circa urbem omnia igni uastat & populatur: simulq; per præcones clara uoce pronunciari iubet: si qui sunt qui libertatis egeant: ut ad se tanq; socium cōfœderatumq; cōueniant. Siqui uero Asiam suam afferant: ii pro libertate armati ad certamen prōdeant. Postq; neminē cōtra exire uidet: iam intrepidus ultra progreditur. Cumq; nonnullos cerneret græcos: qui antea adorare cōacti erant: nunc ab eisdem a quibus contemnebantur: honorari: & alios Deorum quoq; cultum sibi uendicare haud indignum existimantes effecit: ut ii græcos ne intueri quidem recta facie sustinerēt. Cumq; amicorum agrum a præda direptis omnibusq; immunem præstaret: hostili sic fruebatur: ut biennii spatio Delphis plura q̄ centum talenta Deo decimam consecrarit: Cæterum persarum rex horum malorum causam in Tissaphernem conferens: Tithraustam misit: qui eius caput obtruncauit. Barbarorum tamen res ex illo tempore in peius semper ferri: Agesilai uero indies melius ualidiusq; se habere: ab omnibus enim gētibus pro ineunda amicitia legati mittebantur. Multi quoq; libertatis auidi ad eum descisciebāt: adeo ut iam nō græcorum modo sed barbarorum innumerabilium dux esset. Agesilaus: ob hoc etiam ipsius continentia uehementer admirari licet: cum infinitas in continenti urbes suo imperio subditas haberet insulasq; non paucas quandoquidem ciuitas ei classem addiderat: cumq; ad summum & gloriæ & potentia culmen euectus esset: possetq; multorum ac robustissimorum opera ad quancunq; rem uti: rem præterea arduam magnificamq; uersaret animo: speraretq; exercitum funditus tollere: qui prius aduersus Græciam militauerat: a nulla tamen harum rerum est superatus: Sed ubi a magistratibus ei nunciatum est: ut patriæ succurreret: ciuitati non secus paruuit: ac si in lætica solus apud quinq; uiros fuisset constitutus: illud apertissime declarans q̄ neq; uniuersum terrarum orbem patriæ: neq; nouos & nuper uendicatos amicos ueteribus: neq; turpia absq; periculis lucra honestis & laboriosis anteponeret. Donec autem in magistratu permansit: hoc etiam regis laude dignissimum opus nauauit: q̄ cum urbes reciperet: ad quas imperaturus enauigabat: quia mutato statu: postq; regere athenienses desierant: seditionem mouebant: curauit ut dum ipse adesset: absq; exiliis & cadibus in concordia & felicitate summa degerent. Itaq; qui in Asia erant græci non ut principes sed ut parente & socio suo abeunte tristabantur: q̄q; non sictam erga ipsum amicitiam gererent: apertis demum iudiciis ostenderunt. Eo namq; pro Lacedæmone auxilia perente plærunq; præstituerunt: quando etiam aduersus potentiores pugnandum esse non ignorarent. Rerum igitur in Asia gestarum hic finis extitit. Postq; autem Hellespontum traiecit: per easdem gentes proficiscebatur: per quas infinita iam classe persarum rex iter habuerat: & quam uno anno uiam barbarus confecerat: eandem breuiori q̄ mensis spatio expediuit Agesilaus: studens ne post necessitatem patriæ succurreret. Sed cum ex Macedonia in Thessaliam transiret: ei officiebant insequentes a tergo larissæi cranonii scotusenses pharsalii: qui boetis cōfœderati erant: omnes præterea thessali præter illos qui ea tempestate exulabant. ipse interī quadrato agmine ductabat exercitum dispartitis & a fronte & a tergo equitibus. A se ubi incumbentibus a tergo thessalii ultra pergere prohibebatur: & anteriori exercitus partem & nonnullos stipulatoribus suis trāsmisit ad posteriores. Postq; utrinq; structæ acies: thessali haud conueniens esserati ut contra pedites equitatu decerarent: auersi gradatim retrocedere. At illi temere insequi. Sed Agesilaus cum utrorunq; errorem intelligeret: ex equitum numero qui circa eius latera constituti erant: ualidiores præmittit: ut & reliquos secum ire iubeant: & ipsi omnibus uiribus insequantur: ita ut fugientibus hostibus nulla deret retrouertendi copia. Quos ex insperato superingruentes cū thessali conspicati essent: alii nullo pacto reuertebantur: alii cōuoltere se conati superuenientibus ex obliquo equitibus comprehendebantur. Vnus tamen equitum præfectus nomine Policharmus pharsalus & se retrouertit: & una cum suis diu pugnans tandē interimitur. Quo facto indecens & ineffrænata fit pugna: alii caduntur: alii uiui comprehenduntur: nec prius subscindere: q̄ in anthraciorum montes sese contulerunt. Tunc Agesilaus anthracium atq; narthetium trophæum cōstituit: ibidemq; mansit: non mediocriter ea de causa exultans: q̄ eos qui equitatu maxime gloriantur: cū equitibus a se primum comparatis superasset. Postridie achaicos Phyciæ urbis montes emensus ad boetiorū usq; confinia per amicas regiones processit. Tibi cum interclusum iter a Thebanis Atheniensibus Corithiis Emanibus Euboicis & utrisq; Locris offēdidisset: nequaquā cunctatus ex aperto aciem contra struxit: cum unum & dimidium tantum Lacedæmoniorum ordinem: cōfœderatorum uero eius loci Phocenses solū & Orchomenios. ac deinde reliquum cni præerat exercitum secū haberet. Nec tamen hoc dicturus uenio: q̄ parua manu imbecillioribus militibus cōfluxerit. Nam si hæc dicerem: & Agesilaum temerarium & me ipsum itultum declarare mihi uiderer: si eum qui grauius pericula absq; causa inuaderet: laudibus extollerem: immo magis hoc admiratione dignum arbitror: q̄ non inferiores hostibus copias compararit: armatq; ita ut omnia ærea omnia purpurea apparerent. Curaritq; ut laborem milites ipsi sufferrent: & eorum aios tanta audacia compleuerit: ut aduersus quencunq; pugnam non reformidarēt. Suis quoq; æmulationem quandam iniecerat: ut quisq; fortissimus uideri studeret. Spem insuper omnibus fecerat: fore eos multarū ac preciosissimarum rerum ditissimos: si uiroꝝ fortium officio fungerentur. Militibus enim hūc in modum animatis promptissime ualidissimeq; manum cum hostibus conferturum se existimabat: nec eum sane fefellit opinio. Narrabo igitur pugnam ipsam cui parem ætas nostra nullam uidit. Conuenerant enim in campum Coronie adiacentem Agesilai quidē milites a Cephiso: Thebanorū uero ab Helicone æquales utrinq; phalanges inter se conspiciebantur: equitatus itidem utrinq; numero fere par erat. Agesilaus dextrum cornu curabat: Orchomenii in sinistro extrema tutabantur. Contra Thebani a dextro: Argiui a sinistro stabant. Congredientibus illis mirum utrinq; silentium tantisper fuit: dum ad stadii interuallum abessent. Exinde uero Thebani sublato clamore cursu cominus ferebantur. Cumq; iam tribus iugeribus diui-

merentur: ex aduerso procurrerunt ab Agesilai acie domestici milites: quibus Euripides præerat: successi-
ueq; cyriorū aliqui & iones & æleos & hellespontii: iisq; omnibus ad teli iactum appropinquantibus: qui
oppositi erant in fugam uertuntur. Argiui haud quāq; Agesilai militem exceperē sed protinus in Heliconē
confugerunt. Hoc in loco extremi milites Agesilaum coronarunt: cui interea nuntiat Thebanos cæsis Or-
chomeniis impedimenta uersari. is acie flexa ad illos ire pergit. Sed Thebani cum suos in Heliconem pro-
fuisse cernerent: enixe eodem salutis audi sese conferunt. Hic Agesilaum uere magnanimum sine cōtro-
uersa licet appellare: qui tutissimā rationem minime secutus est. Nam cum fugientes cadentesq; isectari &
facile manu capere posset: a fronte præuenire & in Thebanos irrumpere maluit. Confligentes phalanges im-
pelluntur: pugnant interimunt: cadunt: clamor nullus erat: nec tamen silentium: sed mos qualē ira simul &
pugna ederet. Thebani maiori ex parte in Heliconem fuga secedunt. Multi tamen interfecēdum oppri-
muntur. Postq; in Agesilai parte uictoria stetit: faucibusq; ipse ad phalangem relatus est: citi equites deuun-
tiāt circiter octoaginta ex hostibus armatos in tempore esse. Ille tametsi undiq; uario telorum genere cōsol-
sus esset: Deos tamen minime neglexit: sed quo uellet dimitti & ab iniuria seruari iussit: iussitq; insuper eq-
tes qui eos in tuta comitarentur. Finirot deinde certamine: cernere erat quo in loco manū conseruerant san-
guine concretam terram iacentium & sociorum & hostium promiscue cadauera: contritos clypeos: perfra-
cta inuicem tela: pugiones euaginos aliquos humi: quosdam in ipsis cadaueribus: nonnullos adhuc in
manibus. Cum autem iam aduersa spera sceret: cibo summoq; corpora procurarunt. Prima deinde luce Syllo
belli præfecto imperat exercitu instructo trophæum constituere: uniuersos in Dei honorem coronari: tibi-
cines omnes modulari. Quæ dū ab ipso geruntur: Thebani per præconē inducias fieri & suorum cadauera si-
bi sepelienda reddi postulant. Factis itaq; induciis Agesilaus domū rediit: magis uidelicet cupiens: in qui-
bus licitum esset: domi imperare & in aliquibus parere: q̄ in Asia potētissimus esse. Sub idem tempus cum
aduertisset Argiuos rebus suis frui: & Corinthū tanq; bello gaudentes sibi uendicare: aduersus eos exercitū
agit: depopulatoq; ipsorum agro ad Corinthii angustias transcendit: & muros ad Lecheum usq; protēfos
occupat. Patefactisq; Peloponnesi portis domū ad Zacinthia reuersis: quo in loco a chori præfecto institu-
tum fuerat una cū reliquis Deopæana cecinit. Subinde cū in Pereo Corinthios armenta omnia custodire
ipsumq; Pereū seminare & ex eo fructū colligere audiret: maximū id esse ratus: q̄ Boetii quotiens ex Creu-
si motū pararent: facile Corinthis adiungi possent: Pereo exercitum ad mouit: quod cū a multis non secus
ac si ciuitas intromissa esset: asseruari cerneret: sumptu prandio ad ipsam urbē copias traduxit. Sed ubi uni-
uersos sub noctē ex Pereo urbi succurrere sensit: reducto rursus exercitu Pereum ipsum iam præsidio desti-
tutū prædāq; omnē prima luce rapit: & prostratis muris in patriam regreditur. Acheis post hæc ad societate
prompte inclinatis rogantibusq; ut eis contra Acharnanā opitularetur: Cum enī Acharnanes ipsi per an-
gustias inuaderent: ipse missis leuis armaturæ militibus loca quæ supra illorum caput erāt: occupat. & col-
lato Marte obtruncatisq; plurimis trophæū statuit. Nec Prius deititit q̄ Acheis amicos Acharnanes & Ho-
los: argiuos sibi uero ipsi socios confederatosq; reddidit. Deinde cū ab hostibus de pace legati missi es-
sent: Agesilaus tantisper aduersatus est: dum Lacedæmonios qui ea tempestate exulabant a Corinthiis &
Thebanis domum reduci coegit. Posterius etiā Phliasos qui Lacedæmoniorū causa extorres erāt: ipse met
militum ui intra Phliuntē restituit. Quæ si quis forte ratione alia quapiā reprehendere uoluerit: saltē quæ
sociorū gratia fecit: uera & aperta esse fatebitur. Etenim cū Lacedæmonis fautores qui intra Thebas erāt:
aduersa factio interesset: eis succurrendi studio exercitū contra Thebas mouit. Sed cū iter & fossis & tigno-
rum obicibus munitum interclusumq; cōperisset: Cyrocephalas transgressus omnē agrum ad urbem usq;
ferro atq; igni deuastauit: assidue faciens & in plano & in montibus Thebanis pugnandi copiā. Sequenti
etiam anno rursus contra thebas bellaui: supergressusq; ad Scolimi fossas simul & uallū reliquū bieciæ de-
populatus est. Hactenus igitur ipse cū ciuitate: quæ rettulimus fideliter gessit. Siquid uero ex eo tempore si-
nistri accidit: nemo erit qui Agesilao duce id gestum affirmet. Accepta igitur in Leuctris clade cum amicos
hostesq; eius qui in tegni erant aduersarii una cū Mantinensibus trucidassent: conspiciatibus iā insuper
Boetis omnibus Arcadibus & Eleis statī cū sola ciuitate uendicaturus illuc perrexit: multis existimantibus
Lacedæmonios agrum suum diu post non egressuros: nec antea domū rediit q̄ eorū qui amicos trucidau-
runt: agrum penitus deuastauit. Inuadentibus post hæc Lacedæmonia Arcadibus uniuersis Argiuis Eleis
Boetiis & cum his una Phocensibus & utrisq; locis thessalis atq; Emanibus atq; Acharnanibus & Euboi-
cis seruis insuper rebellantibus multisq; finitimis urbibus: cū ex ipsis quoq; Spartiatis nō pauciores in leu-
trica pugna occidissent: q̄ superuississet: urbē tamen & quod maius est nullis cinctam muris ab impētū hosti-
um tutatus est. Nam ubi prærogatiuam hostes haberent: minime prodibat: Vbi uero ciues omnino præua-
litori essent: audacter in aciem descendebat. putans si in apertum exiret undiq; se iri circūdatum: sin autem
in angustis & commodissimis locis expectaret: se prorsus fore superiorem. Postq; uero exercitus rediit se-
ipsum suamq; operam ad ciuitatis usum benignissime præstitit. Nam licet eum seu pedestrem seu equestre
has tamen suppeditandas seipsum præparauit. Domi etenim quæcunq; poterat excogitabat & conabar:
ubi uero opus esset peregre uagari: non recusabat: nec uerebatur si publice utilitatis gratia qui imperator
esse consueuerat: legatus proficisceretur: quanuis tamen in legatione ipsa summi plarūq; imperatoris fun-
tum oblideret: Agesilai aduentu territus profugit: & Cocis cum Seston Ariobarzanis itidem imperio sub-
iectam circumsederet: dimissa obsidione recessit. Itaq; non iniuria & in legatione de hostibus trophæū sta-

tuere potuisset. Mausolus tamen cum utraq; hæc loca centum nauibus obsideret: non equidem Agesilai terrore sed persuasione cū omni classe domū discessit. Rem igitur admiratione digitissimā perfecit: ut & q̄ beneficiū ab eo suscepisse se existimabant: & qui eius metu profugerant: utriq; pecunias cōtribuerint. Ipse quoq; Mausolus hospitii iure quo Agesilao cōiūctus fuerat: Lacedæmoni pecunias cōtulit. Hicq; omnes egregio comitatu eū domū dimisere. Annos deinde circiter octoaginta natus cum animaduertisset ægyptiorum regē Persæ bellū inferre cupiente: multosq; & pedites & equites ac infinitas pecunias possidente: non moleste tulit ab eo se accersis: maxime cū summū exercitus imperium sibi polliceretur. Eadē enim opera & ægyptio pro beneficiis ab eo pro Lacedæmoniiis collatis gratiā relaturū: & græcos qui in Asia erāt tur sus liberaturū se arbitrabatur: ipsi uero persarū regi pœnas irrogaturū priorum facinorum & q̄ denuo soci um se esse prædicaret: ut Medus discederet: tentabat. Cæterū ubi ægyptius: qui eū accersuerat: exercitus i perium dare denegauerat: Agesilaus ut uehementer deceptus quidnā agendū esset: animo uersare: cum ecce externi primum ægyptioq; milites ac deinde reliqui omnes a rege deficiunt. Rex ipse in sydona phœ nicia metu profugit. Ad ægyptii seditione turbati duos deligunt reges. Hic Agesilaus cum diu multumq; cogitasset si neutri faueret: neutrū græcis mercedē persoluturum: neutrūq; cōmeatus præbiturum: & uter ui ctor euaserit: hunc sibi fore inimicū: utri uero opem ferret: hunc accepto beneficio (ut par est) amicū futu rum ei. Tandem adhæsit: qui græcis magis beniuolus esse uidebatur: & una cū illo pugnans in sensum græ cis alterū prælio superior captiuum facit: alterū regem constituit: eoq; in amicitiam Lacedæmoni cōiūcto recepta pecuniarū ui non parua domū media quīs hyeme repetit: studens ne futura æstate cōtra hostes pa tria torpesceret. Hactenus quæ plurimis testimoniis eguit narrauimus. Talia enim nequaquā egent argumē tis sed ea solum commemorare sat est: & statim creduntur. Deinceps autē animi uirtutem per quā hæc age bat per quam & honesta appetebat & turpia fugebat: ostendere aggrediar. Agesilaus sic diuina colebat: ut hōstes quoq; iusiurandum induciasq; eius fideiōres q̄ suas ipsorū amicitias esse censerent. Nā in cōtrahē dis inter se rebus plerūq; in unū cōuenire formidabant. in Agesilai uero manū se ipsos sponte subiiciebāt. Quod nequis incredibile forte opinetur: uolo ex his clarissimos recensere. Spichridates siquidē persæ: scis q̄ Pharnabacus regis filiam pro uxore accipere tractaret: suā uero absq; matrimonio uellet. cōtumeliā hāc esse ratus: se ipsum cū uxore & liberis cūq; omni potentia Agesilao tradidit. Cocis paphlagonum dux regi quidem quæq; pollicenti: haud quā paruit: ueritus ne postea ab illo captus uel pecuniarū uim magnam persolueret uel interiret. Hic tamen Agesilai frātus iduciis: & in eius castra peruenit: & societate inita cum eo militare elegit: tamen ipse duo equitum peltiferorū uero quattuor milia suo sub imperio gubernaret. Pharnabacus quoq; cū Agesilao in colloquiū uenit eiq; aperte profiteri ausus est: nisi totius exercitus im perator constitueretur: a rege se defecturū. Si uero imperator eligeretur se contra Agesilaum q̄ maxime sup peretent uires ualidissime bellaturū. quæ cū diceret confidebat tamen nihil se cōtra inducias passurū: adeo magna pulchraq; est possessio: cū omnibus reliquis: tū maxime uiro quōdam imperatori: pium si delēq; & in præsentī esse & in præterito fuisse cognitū. Ac de rebus quidem ad religionem pertinentibus hactenus. De iusticia uero circa pecunias quænam iis maiora iudicia afferri possent? Nunq̄ enim ab Agesilao quisq; se spoliatum est criminatus. Multi tamen ab eodē beneficiis se affectos sæpe sunt testati. Qui autem res su as ad hominum utilitatem erogare delectetur: quonā pacto uelit hic cū dedecore aliena suscipere? Nā si pe cuniarū foret auidus: multo sane facilius esset suas seruare q̄ alienas deprædari. Rursus qui gratia neminē uelit fraudare: cui abnegare nulla cōstituta est pœna: quonā modo uelit hic ea quæ legibus prohibētur au ferre? At agesilaus non solū gratiā non referri uerū etiā si poteuior maiore nō redderet: iniustum esse cen sebat. Remp: uero depeculatū esse quis eū merito accusabit: cū eas quæ sibi debebantur gratias ad patriæ fructum utilitatēq; conuerterit? Quādo in super patriæ & amicis beneficium pecunia propria præstare uel let: cum eis dē prodesse alieno ære liceret: nonne id maximū est in pecuniis continentia argumentum. Be ne sane. Nam si gratiam uendidisset: uel beneficia mercede fouerasset: ea nemo se quicq; debere existimasset. At qui gratis beneficia recipiunt: ii benefactori semper libenti animo deferuiunt & quia secū bene actū sit: & quia digni sint habiti: qui gratia depositum seruarit. Si uiliter qui generose minus q̄ iniuste plus pos sidere delegit: nonne uerisimile est huuc uehementer lucri turpitudine effugere? Cū igitur a ciuitate iudica tum fuisset: ut oīa quæ agidis fuerant: in eius manū peruenirent: ipse cū cognatis suis quos pauperrimos ui debat omnia ex æquo benigne dimisit. quæ quidē uera esse uniuersa Lacedæmoniorū testis est ciuitas. Pol licenti enī innumera munera Titraustæ si ex eius agro decederet: agesilaus hunc in modū respondit: apud nos o Titrausta præclarus censetur si exercitū magis q̄ seipsum iperator ditauerit: elaborariq; ut ab hostibus spolia potius q̄ munera capiat. Nemo est præterea qui ab ulla uoluptatū quæcūq; mortalibus do minantur: superatū nouerit agesilaum: qui ab ebrietate & gulæ improbitate cibisq; intēpestiuis nō secus at q̄ ab ingenti flagitio abstinendū esse putabat. In conuiujs etiā cū duplo maiores acciperet epulas non in dem illis uestebatur: sed eas distribuens neutrā sibi ipse partē relinquebat: existimans uidelicet regibus nō satietatis gratia: sed ut hac etiam re quos uelint honorare ualeant: epulas duplicari. Somno quoq; urebat non domino sed actionum suarum subdito: ac nisi uilissimū omniū aliorum lectulū haberet: apertissima pudoris edebat idicia. arbitrabatur quippe oportere principem non mollitie sed tolerantia priuatis esse su perio rem: non tamen pudebat si in æstate caloris in hyeme frigoris maiorem partē sufferret. Nam si quan do exercitui laborare cōtingeret: laborē ipse sup alios sponte subibat. Hæc oīa nō mediocri militibus cōso lationi esse iudicās. atq; ut summati præstrigā: agesilaus laboribus quidē gaudere: ocium uero & segnitiam penitus fugere. De sua uero in uenereis continentia si nulla alia rōne saltē admirationis gratia discernēdū

esse censeo. Temperate enim seipsum a rebus quas minime concupiuerit: humanum sane dixerit quispiā. Ast cum ipse Megabatæ Spitridatis filii amore teneretur: utpote ad summam pulchritudinem diligendā naturali quodam ductus instinctu: uelletq; Magabates cum osculari de persarum more: qui eos osculātur quos honorant: omnibus uiribus illum ab obfculo reiecisse: nonne continentiae etiam uehementissime & quasi insanæ maximum est indicium? Ceterū ubi Megabates iniuria se affectum ratus nequaquā deinceps & quasi insani tentabat: Agesilaus unum ex illius sociis rogat: ut Megabatē ad se rursus honorandū uerbis inducat. Interrogante autem socio si forte Megabatæ persuasum id fuerit: an osculum sit ipse admoturus: Hic Agesilaus cum aliquantum reticuisset: hunc in modū respondit: Neq; si statim omnium hominū pulcherrimus ualidissimuscq; atq; celerissimus essem euasurus. Rursusq; eodem modo repugnaturum me Deos omnes testor potitus: ēt q̄ uellem omnia quæ intuear mihi fieri aurea. Scio plerūq; hac de re suspicatos ideo q̄ facile plures reperiat: qui hostes q̄ qui talia superare ualeant. Ceterum ea cū pauci testes adsunt: multis non credere licet. At hæc neminem fugiunt: quoniam quæ ab amplissimis uiris aguntur: ea minime in obscuro tacere possunt. Verum si quis Agesilaum tale aliquid perpetrātem aut uidisset aut imaginari se affirmasset: nequaquā fidem meritus esset. Nunq̄ enim in domo aliqua uel in priuata quidem peregrinatione hospitatus est: sed semper uel in templo ubi talia agere impossibile est: uel in propatulo ubi cunctos oculos modestiæ suæ testes habiturus esset. Quæ si ipse mentiret: uniuerfa Græcia oppositum cognoscere non utiq; illum laudari sed me potius uituperatione dignum deprehendi censerem. Fortitudinis quoq; nō obscura præbuisse mihi uidetur indicia: qui assidue contra ualidissimos & patriæ & græciæ hostes bellandi negociū suscipiebat. Præterea in præliis ubicunq; hostes cū eo configere uellent: in acie primus proibat. Nec hostibus in fugam terrore conuersis uictoriā assequabatur: sed in pugna aduersa fortiter uincēs trophæū constituebat. Quæ quidē ex re cum imortalia suæ uirtutis monumenta posteris relinqueret: non minus tamen sibi ipsi certissima uiriliter impugnanda animi testimonia uendicabat: adeo ut eius animū nō ab eis qui audissent: sed spectassent probare liceret. Agesilai trophæa nō quot ipse statuerit: sed quotiēs militauerit dignū esset computare. Nā quod hostes interdū cū eo configere nollent: nō ideo minor hæc erat uictoria: sed patriæ ac sociis & tutior & ultior. In agonibus enim hoc idē obseruari cernimus: ut nō minus corona donetur qui aduersariū non inueniunt: q̄ qui certando uictores euaserint. Eius sapiētiam nulla nō ipsius facta declarant: qui patria sic utebatur: ut sociorū auxilio ubicunq; opus foret promptum se exhibēs paratissimos & nulla excusatione tergiuersantes amicos uendicaret. Erga milites uero se talē præstabat ut eorū obedientiam pariter & beniuolentiā facile consequeretur. Nullo enī pacto ualidiorē effici phalange intelligebat: q̄ ut propter obedientiā ordinem seruet: & per suam in ductorē beniuolentiā fidelis existat. Hostes sui non eum quidem uituperare poterāt: sed odisse cogebantur: ideo q̄ socios illis potētiore semper efficiebat: decipiens ubi locus esset: præueniens ubi celeritate opus fuerat: latens ubi id cōduceret. Re nō contrarietates aduersus hostes: magis q̄ contra amicos exercebat. Nā nocte tanq̄ die: rursusq; die tanq̄ nocte utebatur: ignoratus sæpenumero ubi esset: quo intenderet: quid ageret: adeo ut quæ munita erant: imunita hostibus redderet aliqua: aliqua cōmittens: aliqua transcendens: aliqua occulte diripiens. Quo: tiens iter suscipiebat: quia pugnandi copiā intereundum fieri hostibus cognosceret: exercitum ita structū ducebat: ut maximo sibi ipsi auxilio esse posset. Quæ tanq̄ modestissima uirgo pcedebat putans ea in re tranquillitatē securitatēq; esse: nullū metū nullum tumultū nullū errorem nullum difficillimum deniq; insidiis aditum. Quæ cū faceret: hostibus terrorē: suis fiducia & robur generabat: ita ut ab inimicis minime contemptus: nulla a ciuibus iactura: nullis amicorū querelis insectatus: plurimū ab omni mortaliū genere dilectus: plurimūq; laudatus uitā ageret. Quātopere patriā diligere: longū sane esset p singula recensere: Nulla enim rex ab eo gestage: quæ ad hoc non spectat: esse arbitror: atq; ut breuiter perstringam: nemo est qui ignoret: Hagesilauū ubicunq; patriæ si profuturum speraret: nō labores omisisse: in pericula detractasse: non corpus nec senectā excusasse: quinimo regis optinui officium esse ducebat: quam plurimis subditos beneficiis afficere: in rebus quibus maxime ciuitati prosint. Id quoq; non in postremis locandum cēseo cū in patria potentissimus esset: legibus tamen seruire apertissime cognoscebatur. Quis enim reluctari audeat: ubi regem maxime obtemperantem cerneret? Quis minus se habere existimans nemini quid moliri aggrediretur: ubi regem sub legibus se contineri non aspernantem cognosceret? Ad eos quoque qui in ciuitate inter se disceptant: tanq̄ patrem se præbebat: siquid errarent: increpare: siquid bene agerent: honorare prosequi: si qua calamitas accideret: consulari: nullum ciuem habere inimicum: collaudare omnes: uniuerfos seruari lucrum existimabat. Siquis enim minimus interiret: in damno reponebat: si uero in legibus quieti degerent: felicem semper fore ciuitatem apertissime ratiocinabatur: tunc autem ualidissimam cum græce modeste sese gererent. Si uero pulchrum est ab eo qui græcus sit: græcos diligere: quem ducē exopto Hagesilao nouimus: qui nude prædā speraret: urbes nollet capere: uel qui d bello quod aduersus græcos cogeretur uictoriā reportare: minimum esse censeret? Ille igitur cum nuntius esset allatus: in prælio apud Corinthum gesto Lacedæmoniō: octo tantum Corinthiorū uero decem fore milia desiderata: nullum lætitiæ iudicium præ se tulisse uisus est. Atq; adeo in hæc uerba prorupit: Heuerte miseram græciā quā do qui nunc periit: ad Barbaros penitus delendos uiui satis esse potuissent. Transfugis deinde Corinthiorū effecturos se ut urbs dederetur pollicentibus: machinasq; quibus capi mœnia cūcti sperabant: ostēdentibus eā tamen inuadere noluit: asserens græcas urbes nō in seruitiū redigi sed castigari oportere. Nam si nostros inquit peccantes deleamus: uidendū est: ne postea desit quorū auxilio Barbaros superemus. Rursus si pulchrum est Persarum regem odisse: tum quia superiori iam tempore exercitum eduxit tanq̄ græ-

ciam redacturus in seruitutem: tum quia nunciis potissimum iungeretur: quorum societate magis se no-
 turum speraret: illis autem donaret: quos acceptis muneribus plurimum græcis obfuturos crederet: ei po-
 stremo pari faueret: ex qua nosmetipsos inuicem bello decertaturos putaret. Cum hæc uniuersi cognosce-
 rent: nemo tamen uel quo pacto natio aliqua a rege desiceret: uel quæ desisset: quo pacto incolumis perse-
 ueraret: uel omnino quæadmodum cum rege sic male ageretur: ut græciæ negotium non exhiberet: nemo
 inq̃ præter Hagelilaum curam adhibuit: qui etiam tum cum aduersus græcos patria bellaret: græcorum ta-
 men rem cōmunem minime neglexit: sed quantis potuit uiribus barbarum ulturus enauigauit. Dignum
 est gratiosos etiam ipsius mores silentio non inuoluere. Eum siquidem cum honore potentiaq̃ præditus
 esset: at in super regnum nec id quidem infidiis attentatum sed omnibus acceptum possideret: elatum ne-
 mo cognouit: omnibus autem rebus contentum & amicorum cultorem esse: etiam non quærentes plane
 intelligere potuissent. Nā & iocosus sermonibus libentissime utebatur: & amicis quibuscunq̃ in rebus præ-
 sto aderat. Quia uero bonæ spei & affiduæ hilaris erat: effecit: ut multi non modo unius cuiuspiam rei per-
 ficiendæ: sed totius uitæ iocundius indies traducendæ gratia sibi adhererent. Cum de se nunq̃ magnifice
 loqueretur: iactabundos tamen & seipsos laudantes non iniquo animo audiebat: putans se nihil eo iure il-
 lis nocere: & polliceri eos uiros fore primarios. Quā tempestiue tamen animi altitudine uteretur: nō cōmit-
 tendum. Allatum siquidem a rege epistolam: quam uir persū una cum Callea Lacedæmonio de hospitali-
 tate amicitiaq̃ cum eo iūgenda attulerat: aperte uenit: allatorēq̃ in super hæc regi nuntiarī iussit: non opor-
 tere priuatim ullas ad se litteras mitti. Si enim Lacedæmoni amicus uniuersæq̃ græciæ beniuolus esse pa-
 lā intelligeretur: ei omnibus uiribus amicū fore. Sin autem infidias inquit exercere deprehendatur: nequa-
 q̃ me sibi amicū: neq̃ si infinitas accipere epistolas futurū existimet. Ego igitur in Hagelilaio id sane cōmen-
 do: q̃ ut Græcis placeret: regis contempsit hospitalitatem. Hoc tamen non minus admiror: q̃ nō uter plu-
 res pecunias possideret: pluribusue hominibus iperaret: sed uter melior & esset & haberetur: maiore iudiciū
 dum esse ducebat. illud quoq̃ suæ prouidentia uehementer probo: q̃ utilissimū existimās si complures Sa-
 trapæ a rege ad græciā disicerent: nullis muneribus nullaue regis potentia ut ei hospitalitate iūgeretur uir-
 ci potuit: sed id semper obseruauit: ne rebellare uolentibus infidiis deprehenderetur. Hoc uero quis nō ad-
 miratione prosequatur: q̃ cum persarum rex animum induxisset: si maximā pecuniarum uim haberet suo
 se omnia subditurum imperio: ac propterea quicquid inter mortales auri quicquid argenti quicquid prez-
 ciosissimarum rerū esset: cogere apud se conaretur: Hagelilaus tamen contra sic domū parabat: ut nihil tan-
 tūmodo deesset. Quæ sicuti forte incredibilia uideantur: intueatur quali domo contentus erat: eius fores in-
 spiciat. Illas profecto esse opinabitur: quas Aristodemus Herculis filius cum suo in reditu comperisset: ex-
 truxit. Interiorē quoq̃ ornatū tentet inspicere: cognoscat quenadmodum in sacrificiis coronabatur. Au-
 diat ut super ciuili iumento sarcinario Amichlas usq̃ perrexerit. Sic etenim sumptus prouentibus accōmo-
 dās: nihil cogeatur pecuniarum gratia iniuste agere. Præclarum equidem mihi uidetur mœnia hostibus
 insuperabilia expugnare: multo tamen præclarius iudicio animum suum & pecuniis & uoluptatibus & ti-
 mori insuperabilem constituere. Quæadmodum etiam mores suos regis insolentia opposuerit: iam modo
 explicabo. Primū ille in hoc sibi placebat: si raro conspiciendus exiret. Hagelilaus uero assidue in propa-
 lo & omniū oculis uersari gloriabatur: putans uidelicet obscenis actionibus tenebras conuenire: honestæ
 autē uitæ lucē maiori esse ornamento. Deinde difficilē ad se aditum præbere gloriosum esse censebat: Hic
 omnes intromitti gaudebat. Ille in rebus lente pagendis sibi ipsi molliter nimis indulgebat: Hic tamen ma-
 xime lætabatur: tū eos qui se adirent statim uoti cōpotes remittere. Quanto ēt facilius copiosiusq̃ omnia
 æquo animo Hagelilaus tulerit: haud indignum est recensere. Quod enim Rex iocunde bibat: uniuersum
 terræ orbem inquirendo pererrabant infiniti: etiam quid iocunde cōmesturus sit arte præparabant: ut ac-
 molliter dormiat quantopere elaborent: difficile dictū esset. Hagelilaus uero quia laboris esset patiens: oia
 quæ aderant iocunde bibere: omnia sine discrimine iocunde manducare: ut autem suauem caperet somnū
 quisq̃ locus id efficere aptus erat. Nec solum hæc cum faceret gaudebat: uerum etiam cum animo cogita-
 ret: in media se rerum iocunditate & uoluptate uersari: uehementē exultabat. Nam regem uidebat si haud
 duriter uicturus erat: oportere ab ultimis terrarum finibus suaue uaticum una secum conuehere. Hæc etiā
 re non mediocriter delectabatur: q̃ rebus Dii in medium præparassent: absq̃ ulla molestia frui se posse: il-
 lum uero propter animi mollitiem tum calores tum frigora euitantem non uirorum fortium sed belluarū
 debilissimarum uitam imitari intelligebat. Illud quoq̃ & splēdidi & magni animi unicuiq̃ uideri debet: q̃
 cum ipse quidem domum suam uirilibus operibus & possessionibus ornaret: multosq̃ uenaticos canes &
 bellicosos equos aleret: forori uero Cunsce ceruos educare persuaderet: tamen eidem declarare non desu-
 nebat: q̃ si uictoriani reportaret: nutritio illa non probitatis indicium: sed diuitiarū foret ostentatio. q̃ pri-
 denter & hæc pro sui animi generositate putauit: q̃ licet priuatos curuli certamine superaret: non ideo ma-
 ius nomen consequeretur: sed si ciuitatem supra reliquos beniuolam: multosq̃ præterea p totū terræ or-
 bē amicos excellentes sibi uendicaret: si patriā sociosq̃ beneficiis hostes autē uindicta suparet: quoniam eo
 pacto pulcherrimorū haud dubie magnificentissimorūq̃ certaminū uictor esset: gloriosus & i uita & post
 mortē futurus esset. Is igit in rebus Hagelilaū cōmendo: quæ nō eiusmodi sunt: ut siqs forte in thesauro in-
 cidens opulentior quidem sit: sed melior paterfamilias minime: aut si peste hostilē exercitū uexatē uictor
 euadat: fortunatior quidem: non tamen artis bellicæ peritior fiat. At ille cum primas tollerantia partes
 ubi laborem erat subiret: fortitudinemq̃ ubi uiribus agendum esset: & mentis aciem ubi consilio for-
 ret opus: exerceret: merito mihi uidetur omni ex parte uir optimus iudicandus. Si uero præclarum inuen-

rum apud homines est examen beneuendi & regula quædam: Hagesilai utiq; uirtus eximium bene operari uolentibus censeretur debet exemplar. Quis enim qui cum uel Deorum cultorem imitetur impius: uel iustum iniustus: uel modestum uiolator: uel continentem incontinens euadat? Neq; tam reliquis q̃ sibi imperare: nec tam aduersus hostes q̃ ad omne uirtutis genus ciuibus se ducem esse gloriabatur. Cæterum nemo sermonem huic meum: quia mortuus laudaretur: luctum esse sed laudationem potius arbitretur. Primum etenim quæ de eo uiuente ferebantur: eadem & in præsentia de ipso exponuntur. Deinde quid magis a luctu alienum est: q̃ & uita inclyta & mors speciosissima. in laudationibus autem quid excellentius: q̃ & uictoriæ pulcherrime & gestæ res illustrissimæ: iure etiam ille beatus appellaretur: qui cum statim a puero gloriosus fieri cupuerit: id supra cæteros ætatis suæ homines egregie assecutus est: quique cum a natura honoris fuerit studiosissimus: postquam regnum adeptus est inuidus omnino uitam exegit: ad longissimumque humanæ uitæ terminum prouectus: & apud eos quorum dux erat: & erga hostes absq; omni crimine ad extremum usq; spiritum uixit. Volo iam nunc summam & per capita ipsius uirtutis percurrere: ut laus quoque in memoria promptius faciliusq; conseruetur. Hagesilaus sacra intra hostes etiam colebat: putans scilicet oportere Deos non minus in hostili q̃ suorum agro secundos & fautores habere. Deorum supplices: etiam si hostes forent: minime uiolabat. Haud enim rationi consentaneum iudicabat: eos qui sacra peculentur: sacrilegos nominari: qui uero ab aris subices distrahebant: eos pios haberi. A diuinis hymnis nunquam uacabat: utpote qui Deos crederet nō minus sanctis operibus: q̃ castis templis delectari. Quotiens secunda fortuna uteretur: non supra hominem elatus erat: sed gratias Diis agebat: pluraque fidens & in tuto positus sacrificauit: q̃ reformidans uouerit. in metu hilaritatem præ se ferre: in secunda fortuna benignus esse consueuerat. Ex amicis non eos qui potentissimi: sed qui prōptissimi essent: omnino studio compledebatur. Oderat animo nō eum qui acceptam ulcisceretur iniuriam: sed & qui acceptorum beneficiorum immemor deprehenderetur. Gaudebat animo cum turpes homines inopia laborantes intueretur: iustos uero diuites redderet: cupiens uidelicet iustitiam iniusticia utiliorem constituere. Cū nari generis hominibus uersari quidem: sed tamen non nisi bonis uti solebat. Quotiens uel laudari uel uituperari quempiam audiebat: non minus eius qui dicebat: q̃ de quo uerba fierent: mores se discere opinabatur. Eos qui ab amicis fraudarentur: minime carpebat: qui uero ab inimicis: eos omnibus modis increpabat. incredulos decipere sapientiæ opus censebat. credulos impium. Ab iis probari lætebatur: qui & turpia improbare parati essent. Audacter & aperte loquentium neminem habebat inensum: mentis diffimulatores nō secus atque insidiatores aspernabatur. Calumniatores q̃ fures: maiori odio persequabatur maiorem etenim iacturam esse putabat amicis q̃ pecuniis orbari. priuatorum errata æquo animo ferebat. Regum intollerabilia rebatur. Ex illorum enim peccatis pauca: ex horum uero quam multa male euenire iudicabat. Regiæ dignitati non astutiam: sed bonitatis excellentiam conuenire putabat. Cum plurimi uellent sui corporis simulacrum gratis effingere: nunquam id fieri passus est: animi uero monumenta posteris relinquere nunquam destitit. Nam illud sculptorum: hoc suum: illud diuitum: hoc bonorum esse opus arbitrabatur. pecuniis non iuste modo: uerum etiam liberaliter utebatur. iusto enim satis esse: si ab alienis abstineat: liberali de suo quoque ad utilitatem hominum erogandum esse tredebatur. Fortunam comperuerat: putans eos qui beneuiuant: nondum fortunatos: qui uero gloriose interierunt eos iam beatos esse. Maiorem censebat esse miseriam a cognoscente: q̃ ab ignaro uirtutem & bonas actiones negligi. Nul- lam cupiebat gloriam: nisi eius ipse propria nauasset opera. Nō ferre quidē: sed æquo animo omnia sufferre: quod paucissimi mea quidem sententia faciunt: uirtutem opinabatur. Lætari sane magis q̃ laudem: q̃ pecuniam consequeretur: fortitudinem tamen sapius consulto: q̃ temere: & cum discrimine ostendebat. Sapientiam re magis quam uerbis exercebat. Amicis cum benignissimus foret: inimicis tamen horribilis esse. Cūq; laboribus repugnaret: sociis tamen libentissime obtemperabat: pulchrorum scilicet operum q̃ pulchrorum corporum auidior. in secundis rebus molestum se præbere: in aduersus bene sperare nouerat. Gratosus esse non sanctomatibus: sed morum lepore studebat. Magnanimitate non inferenda sed remittenda iniuria utebatur. Elatos itaq; contemnens: mediocribus humiliorem se præstabat. Ex hoc enim ornamento sibi quærebat: ut corpus quidem suum tenui apparatu: exercitum uero ornatu splendido insigniret. Atq; ut ipse quidem quam minime indigeret: amicis uero quam maxime prodesset. Acerrimus in prælio pugil: placabilis: & facillimus uictor existeret. Ab hostibus difficillime decipiebatur. Amicorum si dei credulus erat: in amicorum rebus tute constabiliendis: hostium uero delendis assidue laborabat. Eum cognatorum studiosum consanguinei nuncupabant: qui eius opera uterentur inexcusabiles: qui ei inferuissent: memorem: qui iniuriam passi essent: adiutorem: qui in eodem periculo una cum ipso obseruarentur: post deos saluatorem. Hoc quoq; solus omnium aperte declarasse mihi uidetur: uim quidem corporis senescere: animi autem robur in præstantibus uiris insensibilem permanere. itaq; magnam & honestā gloriam appetere nunquam defessus est. Animi sui magnitudinem corpus etiam sustinere poterat: quo effectum est ut iuuenilem ætatem ipsius senectæ superauerit. Quis enim uiridi adhuc ætate florens tanto fuit hostibus terrori: quanto Hagesilaus: cum ad longissimum ætatis spatium prouectus eēt? Quis morte suā tantam hostibus lætitiā præbuit: quantam Hagesilaus: & si iam in extrema necessitate obisset? Quis tantam sociis fiduciam fecit: quantam Hagesilaus etiam in uitæ obitu positus? Quid magis noui amici optauerunt: q̃ Hagesilaum: tametsi senex defunctus esset? Demū uir ille tam conducibilem patriæ uitam regit ut etiam post mortem non parum ciuitati utilis in æterna habitatione permanens sit: uirtutis quidē suæ monumenta per totum terrarum orbem adeptus: regale autem in patria sepulchrum consecutus.

POMPEII VIRI ILLUSTRIS VITA EX 'PLVTARCHO' CRAECHO
IN LATINVM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

LEGA POMPEIVM MOX EX IPSO INITIO VIDETVR POPVLVS RO-
manus affectus: quoniam admodum Prometheus Eschylus aduersus Herculem. Apud enim
Eschylum liberatus ab Hercule Prometheus inquit: inuisi patris hoc mihi dulce est pi-
gnus. Nullum quippe aut maius odium aut acius Romani in alium ducem ostende-
runt: quam in patrem Pompeii Strabonem. Dum enim uixit: eius potentiam armis partam
extimuerunt. Nam uir fuit bellicosissimus. Cum uita cessisset fulmine ictus: elato funere
eius cadauer lecto abstraxere: ac in summis probis habuere: Non tamen populi be-
nivolentiam: aut citius inceptam: aut ualidiorum in rebus latis: aut in labentibus diuturniorem Roma-
norum quisquam habuit: quam Pompeius. Illi odii causa una est habita: in expleta auaritia. Huic beneuolentiae
plures: uitae continentiae: armorum peritia: linguae persuasio morum fides: & conueniendi modestia. Vnde
de absque tristitia neminem rogauit: absque alacritate nulli obsecutus. Aderat enim eius gratis: nihil cum
fastu dare: nihilque nisi ample suscipere a pueritia ipsa aspectum habuit non mediocriter populari gratiae
accommodatum: & qui uocem ipsam anteiret. Quod enim in eo ad amorem alliciebat: non sine dignita-
te & pergrata humanitate fuit. Cum iuuenili floreret aetate: ex templo mores & uerendi & regii elucere: ni-
si ipsius coma paululum protensa. Ex oculorum liniam mentis ac lenitate ad simulacra regis Alexandri licet
dictum magis quam prospectum similitudinem reddidit. Vnde in ipso initio non effugit quin Alexandri nomine
pluresque sibi adicerent. Quidam etiam postea per iocum Alexandrum eum appellauere. Ex quo. L. Philip-
pus uir consularis in quadam Pompeii defensione: Nihil inquit sese indignum agere: cum sit Philippus: si
Philalexandros sit. Floram meretricem dicunt iam iam senescentem grate atque pie semper meminisse con-
suetudinis: quam cum Pompeio habuerat: dicentem quod ab ipsius concubitu sine morsu abire eum non erat.
Narratur praeterea eam retulisse: Geminium Pompeii familiarem: quod amore suo flagraret: sollicitando mo-
lestias plurimas sibi intulisse: sed ea respondente ob Pompeium haud illi obsecuturam: Geminium Pompeio
rem aperit: quo obsecutus Geminio. Deinde consuetudine & aspectu Florae abstinent: licet sedulo eam ama-
re uideretur. Quod Flora non meretricio dolore tulit: sed ex ingenti moestitia utrique desiderio non par-
uum tempus elanguit. Hoc scortum aiunt formositate sua adeo effloruisse: adeo etiam fuisse celebre: ut cum
Cecilius Metellus statuis pictisque Castoris & Pollucis templum ornaret: illius simulacrum pulchritudine
insigne affixisset. Demetrii coniugem qui Pompeii libertus plurimum apud ipsum poterat: qui uenenum
trium milium talentorum reliquerat: Pompeius praeter naturae suae mores non humane non liberaliter ha-
buit: timens: ne ab illius pulchritudine: quae uulgo in expugnabilis habebatur: uictus uideretur. Sic ergo Pom-
peius: cum in uis longe prouidus percautusque esset: non tamen ab aemulis effugit infamiam: sed in nuptiis ma-
le audiebatur: quae gratia in republica omisisse multa fertur. De uiuendi sobrietate atque facilitate hoc ex
eo memoratur: Medicus languenti ipsi & ad cibum se male habenti: turdum dari mandauit. Hunc autem
cum uenalem non inuenirent: non enim tum eos ferebat tempus: cognitum a quodam est apud Lucillum
ipsos inueniri posse: qui eos per integrum annum alebat. Ad quae inquit Pompeius: sine Lucilli illecebris ipse
non uiuam: inde dimisso medico ex cibis facillime comparatis quoddam sumpsit. Sed hic postea adhuc
omino adulescens sub patre militans qui aduersus Cinna ductabat exercitum. L. Terentium comitem con-
ubernalem habuit. Hic Terentius pecuniis a Cinna persuasus Pompeium ipse interfesturus erat. Cuius rei indi-
cium cum circiter coenam a Pompeio haberetur: nul exteritus est: sed per hilaritatem potumque Terentium habes
mox ut ad quietem uertendum fuit: clam statione se proripuit: latuitque praesidium deinde cum circa patre loca-
uisset: accubuit. Terentius ut opportunitate adesse existimauit: ense stricto imminens Pompeii ueluti dormi-
entis cubiculo quamplures frustra adagit ictus. Inter haec ob odium ducis fit maximus motus: & ad defectionem
magnus militum impetus contubernia passim armaque diripientum. Dux tumultuantium metu coram haud profectus.
Pompeius in medium sese ingerens: illachrymansque fuori sine orare. Tandemque ante uallum ipsius portam se posuit.
uens: se obicem furentibus dare. Cumque gemitu sese perfundari ab egredientibus iuberet: quilibet ergo pado-
re captus cessit: omnesque praeter octingentos milites mutatis animis tum duci conciliati sunt. Defuncto Stra-
bone ex templo patre Pompeius peculatus accusatus est. Qui cum plurima ex ablatis reperisset: libertum et
unum nomine Alexandrum: qui multa surripuerat: praetoribus detexit. ipse in raria quadam uenatoria libros
que quos ex Asculo rapuisset: criminabatur. Sed hoc capto Asculo ab ipso patre susceperat: quae postea ami-
si in reditu Cinnae: cum illius satellites Pompeii domum diripuissent: i huius causae iudicio i accusatore non pau-
ci Pompeio concertauere: inter quos & perspicax & praeter aetatem adeo compositus uisus est: ut cum gloria gratia
beniuolentiaque reportaret. Ex quo Antistius praetor: qui causae praesidebat: Pompeii beniuolentia captus: eius
filiam uxorem spondit. Deinde pro eo necessario amicosque perorauit. Quod cum suscepisset Pompeius: & occulta
quadam foedera inter ipsos inita essent: tamen ex diligenter studioque Antistii: pluresque res ea non latuit. Sed cum sen-
tentias tandem iudicum efferret: turba ueluti praemonita nuptiale illud uerbum Thalassium ex uetusto ritu accla-
mauit. Mos hic de initium coepisse memoratur: cum Sabinam quae ad Romana spectacula uenerant: a primoribus
urbis raptae fuissent: ignobiles quidam uiri opilioes ac bubulci puellam per magnam eximiam pulchritudinem
adducentes captam: ne a quoque primis obuia forte facto praeda spoliarentur: cursitantes Thalassium acclama-
uere. Erat Thalassius uir inter omnes notissimus: atque lepidissimus. Vnde eius nomine audito: cum plausu laetitia
que exultabant omnes: alacri clamore Thalassium repetentes. Ex hoc dicunt cum Thalassio id coniugium maxime

felix fuisset: uoce hac faustum simileque connubium cum risu iocoque nouis nuptis optari: in his que fe-
 runtur ex clamore Thalassi. hoc magis credendum est: Paucis deinde diebus post Pompeius Antistia du-
 xit. Ad exercitum Cinna profectus ex illato quodam crimine falso licet calumniaque metu actus: clam inde
 abcessit. Quo in exercitu haud effecognito crebuit inter milites rumor: adulescentem Cinna interfecit
 se. Quare qui ueteri odio in cinna aestuabant: impetum in eum fecere. Diffugiens ergo Cinna a quodam
 comprehensus est: qui insidias ipsi locauerat: qui uel stricto ense eum persequeretur. Captus antegenua
 persecutoris procubuit: bullamque quam precii permagni habebat: illi obtulit. Sed ille insolenter nimis non
 inquit uenio fideiussionem obsignaturus: sed de scelerato & iniquissimo tyrano iudicaturus: moxque eum
 trucidauit. Cæso Cinna: Carbo crudelior quam Cinna tyrannus rebus successit. Tumque ob præsentia mala desi-
 deratus a plerisque & Sylla erat. non enim parum fore bonum existimabant: quod mutaretur dominus. Eo
 namque ciuium clades urbem impulerant: ut desperata libertate seruitutem mitiorem quaererent. Pompeius
 hac tempestate apud picenum diuertebatur. Possidebat illic agros: præterea quod maius erat: beniuolen-
 tiam ac amicitiam ciuitatum: quam a patre sibi relictam consuetudine præsentiae suae adaugebat. Illic ita
 aspiciens ciuium optimos clarissimosque propria deserere: & undique in castra Syllana ueluti ad portum quen-
 dam confluere: sese indignum ratus est: quod ueluti fugitiuus consilii haud expars præsidiique non inops que-
 rem ageret: neque tanquam uir cui benemerita aderant: cum copiis splendide ad Syllam iret. Picenum igitur
 omne commouit: præterea uiuorum animos. Sed hi auidè sibi paruere: proque Carbone profectos haud
 admiserunt. Quam in re dicente Vidio quod ex ludo pedagogi Pompeius populi princeps confestim emicuiisset:
 adeo illorum mentes indignatione motæ sunt: ut impetum in eum facto ipsum necauerint. Pompeius iam
 tum tertium & uigesimum annum agens: prætor a nullo designatus in Auximo ciuitate quippe ampla se-
 ipsum in subsellio medio in foro poni iussu constituit: deinde geminos fratres Ventidios: qui primores in
 ea urbe fuerat: quæ Carbonis partes asserebant: cum ciuitate damnatione sua eiecisset: delectum militum
 habuit. Centuriones hinc decurionesque iuxta militiæ ornamenta cum præfecisset delectui cæteras circūci-
 uitates pari opera ambiuit. Ex quo cum cederent ii: qui hætenus cum carbone senserant: & uoluntarii alii
 se cum pompeio committerent parua mora legiones tres comparauit. Quibus cum comestum uasa cur-
 rus cæterosque apparatus necessarios apparuisset: ad Syllam contendit: non quippe properans quod ea latere
 haud optabat: sed in itinere ipso moram agens: acerrime hostes insequendo. Præterea quocumque per itali-
 am iret: omnium animos sollicitabat ut a Carbone deficerent. Tanti per igitur tres simul duces simulque
 hostes in Pompeium surgunt: Carinnas: Celius: Brutusque. Hi non ab una fronte impetum parant: sed tri-
 partito agmine Pompeium ambire conantur ueluti ipsum suaque laceraturi. Non extimuit tamen ille: sed
 cunctis copiis aduersus bruti agmen equitatum eduxit. in quo ducis partes ipse agit. Cæterum cum pari-
 ter & ab hoste gallicus equitatus irruisset: præfectum equitum unum eundemque robustissimum præueniens
 Pompeius: eum graui hasta ictum strauit. Cæteri tum in fugam uersi peditatum adeo turbauere: ut idem om-
 nium fugæ effet: impetus. Ob hæc ducibus in seditionem uersis: quo fors dedit abierunt omnes Pompeio
 dissipatis metu hostibus cesserunt ciuitates. Deinde cum Scipio qui tum erat consul: Pompeium adori-
 retur: antequam phalanges sub ictum telorum isissent: milites Scipionis Pompeianis salutatis a duce defe-
 cerunt: Scipioque ipse fugam arripuit. Carbone demum iuxta Arilum fluuium frequentes equitum alas ad-
 uersus Pompeium concitante: cum robore obiectus illi pompeius terga dantes omnes in angusta quædam
 equiti inuia persequendo agit. Ex quo illi salutis spe amissa: cum armis se dedidere. Hæc ad aures Syllæ non
 dum peruenerant: sed primum nuntium rumoremque pompeio timens tot tantisque ducibus hostibusque im-
 plicito appropinquat auxilium laturus. pompeius appropinquare Syllam cum audisset: omnes copias in ar-
 mis militariisque apparatu esse iussit: uti pulcherrime splendideque se uenturo imperatori ostendent. premia nam-
 que magna honoresque amplios ab eo sperabat: quibus etiam maioribus postea potitus est. Ut ergo Sylla ue-
 nientem pompeium aspexit: militesque incredibili astare robore: & ob pugnas strenue gestas elatos hilares
 esse: ex quo exiliens & imperator de more appellatus pompeium & ipse imperatorem contra salutauit.
 Quod præter omnium spem fuit: ut uiro iuueni necdum in senatum admissio: id nomen Syllæ communi
 caret: pro quo cum Scipionibus Mariisque certauerat. Cætera colloqui ac beniuolentiæ Syllæ haud fuere hiis
 dissimilia sub assurgenti aduenienti pompeio caputque enudantis: quæ erga alium haud facile fieri cerne-
 bantur licet iuxta se plures & optimates uiri tum circum adessent. His tamen pompeius nihil elatus est: sed
 confestim in celtiberiam mittitur: quam prouinciam habebat tum Metellus: nihil in eo apparatu suo di-
 gnum ægerat in hac prouinciæ designatione ferunt pompeium dixisse æquum non esse uirum seniore
 & gloria clarum priuati exercitu: sed si Metellus annuerit iusseritque: ut curæ socius sit: tum se id prompte sus-
 cepturum. Quod cum suscepisset Metellus: eumque proficisci scriptitasset: pompeius prouinciam adortus
 præclaris suis gestis floruit: uires præterea Metelli quas hætenus feruentes audacesque pugnando habue-
 rat: tum ob senectam extinctas excitauit calefecitque. Quæadmodum æra ab igne liquefacta si frigido firmissi-
 mi infundantur: magisque ignes illud molliunt dissoluuntque: sed ut in athleta qui princeps inter fortissimos
 habeatur: agonesque undique gloriose uicerit: nulla habet ratio pueriliu certaminu: que alicuius memorie digna
 non existimant: sic gesta quæ tum gessit pompeius per sese admiranda stupendaque præ magnitudine copia ue-
 eos: quæ postea agit obscura: ac obruta sunt. Ea igitur persequi timeo ne his imorando iniuriis: ab illis absceda-
 mus quæ amplissima mores & habitum uiri maxime ostendant. Cum ergo uicisset italiæ Sylla ac dictator finis-
 set appellatus: cæteros quæ exercitus sui præfectos insigniuit meritis: hos ad diuitias: alios ad dignitates: ma-
 gistratusque prouehens: alios ut quæ decuit abunde donis erexit. pompeii uero uirtutem admiratus magnūque
 præsidium sibi fore cum existimans affinitate ipsum iungere sibi curat. cui rei cum Metella uxor suo nutu consilioque

faueret: Pompeio suadent: ut Antistia dimissa: Aemiliam Syllæ priuignam e Metela Scauro genitam duceret. Hæc nuper uiro copulata fuerat: & ex eo grauida erat. Vnde hoc coniugium tyrannicum magisque tempestati Syllanæ congruens quæ Pompeio uisum. Ad seipsum ergo per domesticum quendam Aemilia ducta est: repudiata Antistia improbe misereque: quæ nuper ob uirginitatem patre fuerat. Iugulatus namque Antistius nuper in senatu extiterat: quod ob Pompeium Syllanam factionem sequi uidebatur. Hoc repudium cum Antistia mater agnouisset: mortem sibi consciuit. Vnde noua quædam in tragicorum materia hæc nuptiæ uisæ sunt: cum etiam nupta ipsa apud Pompeium mox ex partu obiisset. Inter hæc perpennas nuntiatur occupauisse uel Siciliam & in Syllanam factionem iusulam hanc propugnaculum quoddam præparari: Carbone illic cum Classe instructo: & Domitio in Africam irruente: alii quoque etiam illuc fugitiui affluentibus magnis atque præclaris uiris quotquot Syllanam proscriptionem præuenere. Ad hos motus comprimendos cum amplo apparatu Pompeius missus est. Ex quo extemplo Perpennas Siciliam cessit: Pompeius quoque ciuitatis afflictae ad se recepit: easque omnes præter Messanam clementissime habuit. Mamertinis enim ius dicendum a Pompeio petentibus ex eorum institutis antiquis a Populo Romano concessum: non definitis inquit Pompeius instituta recitare succincti gladiis. Visus est etiam Pompeius in Carbonis clade imitatus se extulisse. Si enim oportebat (quenadmodum forte oportuit) eum occidere: extemplo captum perdere dicunt: iubentis quoque id opus uideri potuerat. Sed Pompeius illum uinctum produxit in medium uirum triplici insignem consulatione: eumque coram stantem ipse tribunio sub sellio sedens damnauit. Hoc grauitate qui aderant indigneque ferentibus: damnatum deinde procul adductum interfici iussit. Hic quippe Carbo cum ad cædem duceretur: fertur: ut enses strictum sibi imminere conspexit: locum & horam perbreuem orauisse: quod onere uentris molestaretur. S. Oppius uel Cæsari consuetus: memorat Pompeium etiam minus pie. Q. Valerium habuisse. Cum enim ipsum nouisset uirum philosophum imprimisque eruditum: ut coram adductus esset: factis simul quibusdam spatiis: & percontante Pompeio uiroque respondente: mox satellitibus iussit: ut inde adductum occiderent: Sed Oppio de hostibus Cæsaris haud beniuolis narranti nimium percaute credendum est. Pompeius hostes Syllæ gloria datos ac manifeste comprehensos necessariis affectu supplicii: alios quorum licuit: latere passus omisit. Quosdam etiam non sine præsidio suo abire iussit. Vni reorum ut bene cum mulctare censuisset: quia cum hoste senserat: Stenis eius populi princeps petita ad defensionem uenia: non inquit Pompeium iure facturum: si nocentes dimittat: & condemner innocuos. Hic autem cum interrogasset Pompeius: quem nocentem diceret: me ipsum inquit: qui beniuolis ciuibus meis hæc persuasi: inimicos uero coegi. Admiratus tamen Pompeius uiri fiduciam ac dignitatem eum crimine primum liberat: ceterosque deinde omnes. post hæc audiens Pompeius milites suos: cum iter ageret in eptem & absque ordine ire: omnium gladios obliquauit: quique signum non obseruabat illæsum mulctabatur. Hic in Sicilia ciuilitate administrat: decretum senatus ac a Sylla litteræ datæ: quibus iubebatur in Africam traicere: omnique manu oppugnare Domitium: apud quem omnes hæc conuenerant copiae: cum quibus nuper Marius ex Africa in Italiam rediens rerum potius erat: tyrannus ex exule factus. Extemplo igitur Pompeius omni apparatu in expeditionem extructo: præfectum Siciliæ monimum sororis suæ uirum instituit: eoque insula ipse soluit cum uiginti & centum nauibus longis: oneratisque ad frumentum tela pecuniis atque machinas octoginta. Hæc cum partim ad Vticam: partim ad Carthaginem applicuissent: septem milia hostium ad Pompeium defecerunt: qui & ipse sex integras legiones ducebat. Rem hic perridiculum sibi attigisse memorant. Quidam enim milites: ut aliquando affolet: cum a Bruto cuidam thesauro incidissent frequentes pecunias inde nacti sunt. Ego cognito uisum reliquis omnibus est: eum locum plenum pecuniarum: quas Carthaginenses quondam exactis cladibus terra condidissent. Ex quo pluribus diebus nulla suorum militum opera frui Pompeius potuit: omnibus ad perquirendum thesaurum uacantibus. subridens uero eos ambibat. aspiciens tot simul uirorum milia ea loca perfodere: easque undique incredibiliter ferme impetu euertere. Fessi tandem & spelusi sese: ut quocumque dux eos ducere uellet: præbuere: ut qui stultitiæ suæ poenas daturi essent. Domitius autem contra instructo exercitu uallem quandam grauem asperrimam superaturus: ab imbre ualidissimo: uentoque qui matutinus spirabat detentus est. Vnde ea die pugna desperata a Domitio ad stationes redditum est. sed Pompeius ratus id tempus sibi conducere: agmine citato uallem euadit. Tum hostes tumultu facto nullo ordine manere: neque omnes plane subsistere. Ventus præterea circum instabat: procellamque coram propellebat. Nihil tamen minus & ea hyems Romanum perturbauit: quod sese mutuo aspiceret haud poterant. ipse etiam Pompeius quod ferme incognitus fuisset: fere perierit: quod roganti militi signum tardius dedisset. Cum hi tamen cæde multa hostem urgerent: feruntur enim ex uiginti milibus hostium tria tantum milia effugisse. Pompeius imperator appellatus est. Sed dicente eo honorem hunc haud se suscepturum: quousque uallum hostile stare: sique dignum se tali appellatione existimarent: illud deicerent: mox impetu facto in uallum irruere. Quo in cunatu Pompeius priori piculo monitus: absque galea certauit. Vallum tandem captum est: periitque Domitius. Ciuitatū aliarum confestim paruere: aliarum uel captarum. Hiarbas Rex tum comprehensus: qui cum Domitio bellum inierat: cuius sceptro deinde Hiempsal successit. prospera ergo fortuna Pompeius fræctus ac robori militum fidens: Numidiam impetruit. In qua: quod diebus pluribus peragrandum erat: agmine concitato excurrere: ea subagito: quibus obuiam factus est. Cunque barbaris eius regionis populum Romanum extimescendum ostendisset & potentissimum: non oportere inquit feras Africam incolentes felicitatis roborisque Romani expertes linqui. Vnde in uenationibus leonum elephantumque dies licet non multos triuit. Omne uero belli Africani tempus atque uictoriae ex quo Domitii hostibus regionem subegit: quadraginta diebus fuit. Quo in spatio frequens etiam inter reges factus arbiter: multa iudicauit: annu tum quartum & uiginti agens ætatis. Reditu in Vticam

facto litteræ sibi a Sylla sunt redditæ: quibus iubebatur: uti reliquo dimisso exercitu cum una legiõe successe-
 forem expectaret: in quibus tacite ipse tristatus est: ægreq; id tulit. sed manifesto totus exercitus indignatio
 ne est motus. Deinde orante Pompeio iussa perfici: obtrectare Syllam cœpere: Pompeiumq; haud permi-
 seretur absq; sese abire speraret: tyranno credendum non esse aientes. Tentauit primo Pompeius eorũ ani-
 mo mollire: admonereq; uti iussis crederent. Sed postquam suadere id nequiuit: e subsellio descendens in
 stationem mœstus illachrimansq; cessit. sed areptum milites in suggestu reponunt. Hac in altercatione plu-
 rima diei pars: assumpta iubentibus illis manere eum ac imperare: Pompeioq; contra exhortante: ut Syl-
 le iussis absq; seditione cederent: tandem uon desinentibus illis: sed acius urgentibus: precesq; cū clamo-
 re admiscens: iurauit Pompeius seipsum interfecturum: si uim afferrent. Quo etiam pacto eos uix ac-
 quiescere coegit. Cæterum ad Syllam primum nuntium allatum ē: Pompeium defecisse. In quo ad dome-
 sticos uersus dixisse fertur: fato utiq; sibi imminuisse: ut seni cum pueris certandum esset. Quod ad Mariũ
 iuniorem etiam dictum commemorant: a quo graua quàm multa pertulerat: & ferme ad extrema fuerat cõ-
 pulsus. Re postea certius cognita: comperroq; ut aduenientem Pompeium undiq; uiri omnes exciperent
 exq; beniuolentia cum ampla pompa prosequerentur: præuenire eum accelerauit. Profectus ergo & illi ob-
 uiam factus: quam latissime dexteram iunxit: eumq; ingenti uoce magnum salutauit: iussitq; omnibus qui
 tum aderant: ut similiter magnum eum appellarent. Alii dicunt cognomen hoc primum i Africa ab uni-
 uerso exercitu illi inditum: deinde uim atq; consuetudinem ex hac Sylle affirmatione habuisse. Pompeius
 tamen ipse omnium postremus: longoq; tempore post proconsul in Iberiam aduersus sertorium missus: se
 in epistolis suis actisq; magnum Pompeium inscripsit. Iam iam enim ex ipsa consuetudine id cognomen
 inuidia carebat. Vnde merito quis admirari maxime potest: Romanorum priscum nõ hos solos qui præ-
 clara confecerant bella: quiue strenue manu uisi fuerant. sed eos etiam qui remp. consiliis uirtutibusq; suis
 decorarunt: huiusmodi cognomentis sæpe exornauisse. Duos eni populus Romanus cognominauit ma-
 ximos: Valerium q; patres a plæbe dissidentes conciliauit: Fabium Rullum q; diuites quosdam uiros ex
 libertis genitos e senatu amouit. Pompeius deinde triumphum petit: cui se obicit Sylla consuli enim aie-
 bat: aut duci triumphum lege tantum permitti. Vnde superior Scipio magnis & arduis præliis cum in His-
 pania superauisset Cartaginenses: triumphum non postulauit. Non enim tum erat consul: aut id bellũ suis
 geretur auspiciis. A ddebat præterea Pompeii triumphum: qui uix pubescebat: quiue ob etatem necdũ
 in senatum admissus fuerat: omnino gloriam uidiosam illi pariturum: præcipatumq; suum ab uniuersis ci-
 uibus ægre perferendum. Hæc aduersus Pompeium Sylla colloquebatur: ueluti illi non assensurus: sed cõ-
 tentione sua impediturus rogationem: non tamen ob hoc territus Pompeius est: sed Sylle subiecit: plures
 eos esse qui orientem uenerarentur solem: q; occidentem: ueluti potetia sua tum cresceret: Sylla uero minui
 & extingui uideretur. Quæ Sylla plane animaduertit: sed cum adstantes uidisset ex uultu & ex gestu in ad-
 mirationem actos: dictum esset rogauit. Quo cognito admiratus Pompeii fiduciam: bis acclamauit: ergo
 triumphato. Qua in re cum indignatio plures: caperet: grauiusq; id ferretur: optans Pompeius grauiori
 mœsticia eos afficere: conatus est curru quattuor Elephantibus ducto triumphum ducere: inter alia quæ ex
 Africa adduxerat: horum nonnullos captiuos duxerat: angustiori tamen porta urbis prohibitus: equis
 uisus est. inter hæc milites quod non potirentur quæ sperauerant: cum molestiores fierent: & apparerentur
 ad tumultum: nihil curæ sibi esse pompeius inquit: triumphum mittendum magis q; eis blandiendum. Ex
 quo seruilis homo clarus: quiue pompeio in triumpho obstitit: tunc inquit: se uidere pompeium meri-
 to magnum: & triumpho dignissimum: Manifestum quippe tum etiam fuit: pompeium si uoluisset: in se-
 natu tum potuisse admitti: sed neglexisse hoc fertur: rem gloriosam cupiens ex minus gloriosa uenari. Non
 enim id erat nouum ob ætatem expertem senatus eum esse: sed per gloriosum & splendidum uirum non-
 dum senatorium triumphum agere. Quod etiam sibi popularem beniuolentiam quàm multam attulit. pera-
 to enim triumpho copiosus plæbis numerus pompeium inter equestres inuentum laudibus maioribus
 ornare: sibiq; congratulari: Sylla tum quidem tristari: inspiciens ad quem potentia tumulum atq; gloria il-
 le ascendisset: sed pudore captus impediendi silentium agebat. Vi tamen & inuito eo pompeius Lepidum
 ad consulatum euexit. Comititia quippe habuerat & plæbis suffragia: quæ sibi ipsi inuigilabant: Lepido in-
 clinauit. Quo facto cum aspexisset Sylla pompeium multitudine septum per medium abire forum: uideo
 te inquit adolescens: ob uictoriam lætari. Quomodo non magna & pulchra hæc sunt: Catulo uirorum op-
 timo: Lepidum omnium miserrimum in consulatu prælatum fuisse: te suffragia etiam præbente? Caue ne
 dormias: quin rebus animaduerte. Validiorem enim aduersarium tibi cõstituiisti. Maxime etiam ostendit
 Sylla se minus beniuole cum pompeio habere ex testamento. Aliis enim munera legauit: alios filii curato-
 res instituit: sed pompeium omnino omisit. Tulit tamen hoc pompeius modeste nimis placideque. Vn-
 de obstante Lepido cæterisque nonnullis: ne in campo martio Sylla tumularetur: neue publica efferetur
 impensa: pompeius præsidio suo gloriam simul defensionemque funeri attulit. Defuncto Sylla post-
 quam ciuium præfagia ac coniectationes palam fuere: & Lepidus confestim se Syllanæ factioni caput præ-
 stitit: nec id fiste aut simulate seu indagine quadam: sed palam arma efferendo: priores seditionis re-
 liquiæ: quæ diu exangues Syllam præterierant: ab ipso collectæ commotæque. Eius collaga Catulus sa-
 niorum urbis partem patrumque plæbisq; afferebat. Homo enim erat auctoritatis integritatis æquitatis:
 tum ciuium omnium primus. Videbatur autem hic uir ciuilibus negociis q; rei militari commodior: & res
 ipse desiderare pompeium agnoscebatur. Quare pompeius qui extemplo bonis sese addiderat aduersus
 Lepidum dux declaratur. Hic enim iam tũ in Italia multa occupauerat: & citeriorem galliã per brutũ supe-
 ratam ui detinebat. Cætera pompeius facile uicit. sed cum rediret: Brutũ per lógiusculã morã Mutinæ ob-

fedit. Quo in spatio Lepidus ad Romam uectus: extra moenia locatus secundum consulatum petit metu ac
 tumultu non paruo intra urbem iniecto. Pauorem tamen hunc Pompeius per epistolam soluit nuntians
 se absq; congressu hostium uictorem esse. Nam Brutus seu sponte seu a militibus proditus mutatis ad defe-
 ctionem animis salutem suam militib; Pompeio comisit. Deinde equitibus quibusdam praemissis ad quod-
 dam castrum iuxta padum abscessit: eoq; post die unam cum Geminius Pompeii iussu peruenisset: Brutus
 occisus est. Cuius caedis Pompeius crimen haud euitauit. In ipso enim mutationis initio ad senatum scripse-
 rat Brutum se uoluntarium dedidisse: deinde confosso eo: alias per epistolas acris Brutum criminabatur.
 Ex hoc Bruto genitus est Brutus ille: qui cum Cassio in Caesarem conspirauit: uix quippe patri similis: qui
 nec pugnans nec uita fessus obiit: ut antea diximus. Amissa igitur Italia Lepidus in sardiniam fugit: ubi mor-
 bo interiit: moestior non ex aduersa ut aiunt fortuna: sed q; in litterulam quandam incidit: ex quo adultera
 uxorem agnouit. Caeterum Sertorius qui tum Hispaniam tenebat: Lepido dissimilis ac timendus Romanis
 populi hostis erigitur: ueluti ultimus intestini belli morbus Pompeio destinaretur: Multos enim minores
 duces cum superasset Sertorius: appio Metello tum implicitus erat: uiro quidem claro ac bellicoso: Sed qui tunc
 ob senectae grauitate pigrius pugnandi occasionem consequeretur. Celeritate quippe & impetu Sertorii bel-
 li comoda praerunq; Metello ablata: ex iprouiso enim & tamquam ad latrocinium Sertorius Metello obiciebatur.
 Praeterea insidiis ac incurfionibus uirum inquietabat legitimum athletam certaminum & exercitus grauis firmi-
 q; ducem. Pompeius itaq; cum in armis esset: animum inclinabat ad praesidium Metelli sese destinandum. Quod
 suadente Catulo a spe non abfuit. sed in armis circa urbem sedulo esse materiam quaerere: neq; desistere: quo-
 usq; exoptata ei cura mandata est. L. Philippo in senatu orante. Qua in re fertur cum inter partes admirare-
 tur quis: rogaretq; Philippum an dignum existimaret Pompeium proconsulem in Hispaniam mitti: Non pro consule
 inquit sed pro consulibus: ueluti tum uterq; consul nullus esset. Cum Hispaniam Pompeius attigisset: qualia ad
 iuniores ducis rumorem contingere assolent: uulgo efferebatur. Sed spe hostes elusi populos Sertorio paru-
 beniuolos cum sollicitaret: & quosdam ad defectionem cum aduisset: fertur Sertorius insolentissime somnia id pro-
 tulisse: uirga & loris opus sibi esse ad puerum: ne uetulam extimesceret: de Metello sene locutus: Haec uerbo
 licet iactaret: factum tamen praenimium erat solito cautior: metuq; pompeii cautius in hostem ferebatur. Metellus
 enim quod incredibile ferme erat: delitiis omnibus ac uoluptati prope modum frenata laxabat: ingeniumq;
 ipso suisq; rerum erat mutatio ex subito luxu magnoq; impetui profluuio. Unde crescebat pompeii gloria
 ac beniuolentia in ea disciplina milites tenetis: quae haud permagno egebat sumptu: Natura enim sobrius
 fuit: & cupiditatibus longe abstinens. Caeterum est enim fortuna belli uaria. Non parum idoluit pompeius
 Sertorium Lauronem urbem uicinis cepisse. Existimarat enim se hostem circumuenturum: inq; haec gloria elatus
 multa iactauerat: cum confestim ipse circum obsessus est. Castra ergo mouere extimescens urbem suam
 in conspectu inflammata aspexit. Cum Erennium atque perpennam uiros praecellosos magnosq; apud
 Sertorium duces qui ad eum confugerant: illique se belli addiderat socios: apud Valentiam urbem fudisse:
 ultra decem milia hostium cecidit. Qua elatus uictoria mox in ipsum festinat Sertorium: ne gloriam
 metello impetiretur. Iuxta ergo Sucronem amnem sole iam uergente copias ad pugnam ambo intruxerunt
 duces timetis utriq; ne praelium praeniret metellus: pompeius ut certaminis solus gloriam haberet. Ser-
 torius ut cum solo pugnaret. Comissa itaq; pugna est. tandemq; aequo Marte dirempta. Vterq; in alterum
 cornu strauit. Verum ex ducibus maiori gloria eluxit Sertorius. Nam solus aciem oppositam in fugam ipso ad-
 ictum ensium uenit uterq; gladius desimili tamen plaga in manum utriusq; corruit. pompeius sautius rati-
 tum est: sed hostis mauus amputata. Hic tamen: cum in ipsum praeriq; e pompeianis impetum facerent: &
 suorum fuga iam coepta esset: se ex insperato recepit: equo hostibus dimisso phalerisq; auratis acornatu
 quo amplissimo fulgebat. quae fortiter milites: non absq; mutua militum pugna relictas sunt. Quam
 primum uero postea illuxit dies: ambo duces iterum struxerunt acies: proximae pugnae uictoriam quisq;
 suam fuisse asserens. Sed aduentu metelli soluto exercitu abiit Sertorius. Hi digressus congressusq; iterum
 uirorum horum extitere. Saepius enim Sertorius nunc solus errare: nunc ueluti turbulentus torrens quin
 decem ferme milibus militum coactis in acie structa esse. pompeius ea peracta pugna cum obuiam metello
 fuisset: iam iam conuenturus: licetori fasces summittere iussit: metellum ueluti ampliori dignitate ueneran-
 dum sibi concilians. Sed ille & id ueruit: & in hoc & in caeteris omnibus aequis bonisq; uir nihil sibi plus da-
 ri passus: q; ueluti consulari uiro & seniori signum: cum aequum imperium esset: ab se uno prodiret. praesepius
 tamen binis metebantur castris. Seiungebat enim ipsos hostis uariis uagisq; ac parua in mora solitus sedi-
 uersis in locis ostendere: & eos ab uno praelio confestim in aliud traducere. Tandem hos duces Sertorius
 comaeu prohibens undiq; regionem depopulatus: praeterea q; pelagi esset potentior. utrumq; cogit ea parte
 Hispaniae. quam obtinebant excedere. His itaq; angustiis uicti in aliena prouincia se recepere. Caeterum pompeius
 cum priuatim multa ad hoc bellum exposuisset: pecunias a Senatu postulat: addens ne imitant: se cum copiis
 in Italiam reuersurum. Lucullus tum consulatum gerebat: qui uir licet a pompeio dissentiret: quoniam i-
 mithridaticum mitti bellum affectabat: in mittendis stipendiis studet: timens ne pompeio redeundi materia
 esset qui dimisso Sertorio etiam quaerebat mithridatem in uaderere regem gloria splendidum: hostemq; ut
 uidebatur: per facile tractandum: Inter haec Sertorius moritura domesticis dolo caesus: iter quos perpennas
 excellentior est habitus: in illum & alias id perficere conatus: sed eisdem quibus perpennas iuius uiribus eis-
 demq; apparatu ac partibus studens: quo id fieri commodum posset non habuit. pompeius igitur extemplo exer-
 citum eduxit cognitoq; q; perpennas rebus excellentissime tumeret: decem cohortes in castrum hostium iussit
 paulatim agros in aspectu perpennae euagari. Ex quo cum perpennas rerum inscius illas passim insequeretur:

Pompeius stricta acie irruens: cōmissa pugna omnium uictor fuit. Plæriq; hic primorū tunc abscumpti: Perpennā ad sese ductū Pompeius occidit: non ingratus aut eorū imemor: quæ i Sicilia optigerant: quæ ad modū a nonnullis criminatus est. In huius captura maxima arte in omniū salute Pōpeius est usus. Perpen- nas enim cū in potestātē litteras omnes cæteraq; Sertorii monumenta habuisset epistolas quorundā cla- rissimorū ciuium Romanorū propalauit: qui ad res urbis innouandas clanculū studentes in Italiā Serto- rium uocabant. Pompeius ergo timens ne ex his maiora suscitarent bella q̄ quæ iā restinxerat: Perpenam trucidauit: & epistolas omnes minime inspectas incendio tradidit. His peractis Pōpeius cū apud Iberos diuertisset quousq; tumultus oppressisset innatos incendiisq; rerū exstintisset: in Italiam ducit exercitum: opportunē utiq; delatus cum bellum seruire iam tū maioribus uiribus fluctuaret. Vnde Crassus qui dux id gerrebat bellū: manus conferre accelerauit: lætoq; euentu potitus est: hostium duodecim milibus atq; trecentis gladio cæsis. His tamen præclaris gestis fortuna quæ Pōpeium sibi adoptauerat: Pompeiū abes- se uoluit: cū hostium quinq; milia qui a pugna euaserant illi mittēdos referuauit: quibus assumptis Pom- peius ad senatū scripsit: Crassum in acie gladiatores fuisse: se uero bellum ab imis extirpasse. Norat enim Romæ ingēti assensu hæc audiri celebrariq;. Hispāiā atq; Sertoriū nemo uel iocādo alius præter pōpeiū uicisse dicebāt: eiusq; omne id fuisse opus afferebatur. In hac tamē tam excelsa uiri & gloria & expectatio ne suspitio metusq; fuit ne exercitū dimissurus esset: sed plane per exempla Scyllæ dominationē armis oc- cupaturus: quare pauciores ob metū: q̄ ob beniuolentiā obuiam sibi salutatū prodibantur. Sed postq̄ eā suspitionē ab animis illorū exiit: se aiendo post triumphū uelle exercitū ponere: unū obrectatoribus tatū modo liquit se se magis plæbi q̄ senatui patribusq; dedere scylla nempe cū dignitatē senatus oppressisset statuit pompeis obsequiis suis gratiā plurimū uenari. Quod utiq; clare cōpertū erat: Nō enim isanius quicq; animi plæbis exoptare uisi: q̄ dominationē illā iterū aspiceret. Vnde hoc ciuilis admīstrationis tēpus lon- ge fortunā pōpeiū fuit qui nullo munere alio beniuolentiā plæbis recuperaturus erat: si eā alius quis ei præ- ripuisset. Decreto autē secundo triumpho ac consularu: nō ob hoc magnitudine præstans uisus est: sed il- lud eximii splendoris insigne habitū est: q̄ Crassus tum uir omnium ditissimus maximusq;: qui pōpeiū ipsū cæterorūq; omnes fastu exuperabat: consulatū petere nō ante est ausus: q̄ petendi ueniā a pompeio effla- gitasset. Qua in re pompeius summe lætatus cessit: materia ante diu perquiritā: qua benigne cū illo ageret. Dexterā ergo Crasso cū a uide iunxisset: plæbis suffragia illi orauit manifeste nuntians se non minus gra- tum habiturū se Crassi collegam creari: q̄ magistratū assequi. Cū ambo tamē consulatū iniissent: contētio- nes graues inter ipsos dissentionesq; uariæ emerfere. Apud partes potētiōr erat Crassus: sed apud plæbē pompeius. Tribunatū nāq; plæbi restituit: iudiciaq; quæ ad equestres iterū translata fuerant. Dulcissimū etiam plæbi spectaculū ipse fuit: cū bene actæ militiæ iudicium subisset. Mos nāq; Romæ apud equestres est: cū per legitimū tēpus a quoq; militatū sit: equū per mediū forum duci corā uiris duobus publice præsi- dentibus: quos Censoris nuncupant: illisq; quenlibet ducū ac imperatorū: sub quibus militatū sit recēleri. Deinde Censorū iudicio subiici: qui iuxta cuiusq; meritū uel laudē uel isamiā tribuunt. Huic præfecti curæ tum erant censores Gallius & Lentulus uiri dignitate ornatūq; insignes: insidebantq; curuli: Ad hos cum eq̄tes quidā subituri iudiciū ritu prodissent: cognitū est pompeiū descendere: qui alia sui magistratus insi- gna secū afferens equū tamē manu perducebat: Vt uero appropinquans notior est factus: iulit lictores ce- dere: equūq; iuxta curulē sistit. Erat tū ingens populo admiratio ac silentiū. Censores ad tantæ rei conspe- ctum & læticia opprimunt. Deinde eorum alter qui senior erat incipit: Interrogo te pompei magne militias omnes iuxta disciplinā absoluiisti? Tum pompeius per magna uoce omnes inquit iuxta disciplinā milita- rem absolui: omnesq; sub me ipso imperatore. Quod cū audisset circumfusa plæbs acclamauit. Non enim ob ingentem læticiā iā tū uoces teneri poterant: Vnde surrexere Censores domūq; illū prosecuti sunt plau- denti plæbi assequentiq; congratulantes. Iam iam cum consulatus prope instaret finis & cū Crasso discor- dia in diem actæ fuissent. S. Aurelius uir ex ordine equestri natus: cui per ocium uita fuerat: frequentius in concione pro rostris inquit per quietē Iouē sibi allocutū: iussisseq; uti cōsulibus referret ne antea magistra- tus se abdicarent: q̄ in mutuā beniuolentiā redissent. Quibus expositis stans pōpeius silentium duxit Cras- sus porrecta pōpeio dextera colloquiū hoc cœpit: Nihil mihi puto turpe nihilq; me idignū existio: si prio- rem me pompeio ingero: quem uixdum pubescentē uos magnum appellauistis: cui uenēdum in senatum admissio binos decreuistis triumphos. Ex hoc in amicitiam redintegrati: magistratu se abdicauere Cras- sus quem uiuendi morem hætenus tenuerat: illū plane seruauit. pompeius defensionum causas: quibus per multis uexabatur reppulit: forūq; paulatim deseruit: & in curiā petraro proficiscebatur. Cū multis ue- ro semper priuatim erat: iā iam enim non facile erat: absq; magno eius comitatu sibi obuiā fieri ipsūq; con- spicere. Suauissimus multis & in ampla corona semper dulcissimus ispectus est uenustatem uultu grauita- temq; præferens. Cū multis autē conuenire publicis in locis & consuetudine publica frui: haud oportere existimabat ad dignitatem illā sam ample turandam. Vita nanq; togati ciuis gloria armorū: efflorentis ad ignobilitatē atq; cotēptū lubrica ē: præterea populari æqualitati iniquior. Hi enī quæ ad modū iexercitibus ita & in foro se primos esse dignū existimari iudicāt: sed uulgus id quoq; minus. Igitur intolerabile eis fit: nihil eos apud turbam præualere. in foro enim cum uirum bellis præclarum triumphisq; ornatum susci- piunt: consuetudine ac familiaritate mansuetum ipsum efficiunt: eumq; deiiciunt. Hominū uero qui ab hac uulgi frequentia se abstineat: partæ gloriæ decus potentiaq; absq; inuidia cōseruatur. Hoc res ipsa post paruū tēpus plane aduersus popeium ostendit piratarum nāq; uis id edocuit. Hæc & Cilicia primū erupit initium paruū & ferme cognitum nacta fastum uero & audaciam bello mithridatico sumpsit: regis fræ- tarumq; Romani deinde exules: hoc itestinu bellū: cum usq; portas ipsius uerbis irruer: paulatim illi alleat

producti sunt. Deserto mari præfidiis: hi iam iam non solum nautas inuadere ausi: sed insulas urbemque littoraque ampla infesti. Vnde iam homines diuitiis clari & genere splendidi ac dignitate primis habiti ad hæc latrocinii commercia ingressi: se socios addidere: cum gloriam quandam decusque hoc facinus pareret. Erant iam in locis pluribus ipsorum piratarum stationes: naualia maritima etiam præfidia munita. Ad hos iam totæ confluebant classes: non tantum ex strenuorum uirorum copiis: non ex gubernatorum artibus non ex ipsarum leuitate atque celeritate nauium: uel exercitatione timenda: sed quod terror exuperabat omnem incredibilem luxum fastumque intolerabili execranda. His enim aurati erant ruderes: uela purpurea remi subargenti: neliuti nequitiam hanc delictis omnibus obtegerent: facinusque suum egregia ambitione exornarent. Buccinæ cantus ebrietates per omnia passim littora audiri ingenuorum corporum principumque rapinæ & captiuarum urbium redemptiones undique aspici: quæ omnia in contumeliâ dedecusque imperii Romani esse. Ad hoc tamen san dum latrocinium naues ultra mille haberi: captæ ciuitates ab ipsis quadringentæ teneri. Tæpla hætenus inuiolata: Asyla adytaque uastare. Clariū Didimeium Samothraciū in hermiõe phanū Telluris: in Epidaurō Esculapii: & in Isthmo & Tenaro atque Calabrya Neptuni: in actio & leucade Apollinis: in Samo Argis ac Luucania Iunonis. Ipsi noua quædam sacra apud Olympiū agere Mysteria cum arcano quodam ritu inire. Horum quæ apud Mithrū adhuc seruantur: hinc initium accēpisse memorant. Contumelias Romanis & aliis plures contulere. Epelago enim egressi uias earum quasdam infestare præda. nonnullas uillas ipsi urbi uicinas uastare. Prætores duos Sextiliū & Belinū in ipsis prætextis cum ministris lictoribusque accersis eius magistratus insignibus captiuos aduxerunt. Filiam etiam Antonii triumphalis uiri in agrum euntem rapere: quamulto censu postea redemptam reddidere. Hoc autem maxime contumeliosum habitum est. Aliquando enim & captiuus quis cum se Romanum esse diceret nomēque proferret terrore metuque ingenti simulato: semper percussus: coram captiuo procidere ueniamque perhumiliter petiere. Persuadebatur tum captus: & supplices illos orantesque aspiciens lætabatur: inter hæc lili calceos alii togam ipsam induere: ne forte iterum incognitus fieret. Cumque per non modicum spatium uiro per ludibrium sic fracti fuissent: ad medium tandem pelagus scalas extendebant: iubebantque illum has lætanter ascendere: abireque uolentem impulsu ipsi suo obruebant. Occuparat potentia hæc passim omne interius mare. Vnde uenire commercia libera: sed omnia inuia omnia clausa erant. Maiorē tum in modum angustia uictus ad animaduersionem tantæ rei Romanorum impulit: ipsaque Annonæ caritas: ac expectatio in diē peior animos mouit ad Pompeium mittendū: qui Piratis mare expurgaret. Sabinus igitur uis Pōpeio beniuolus rogationē tulit: quæ non naualis princeps creatus est: sed imperator potestate amplissima in homines uniuersos omni prouocatione: libera luxta enim legem maria omnia usque gaditanum fretum in prouinciâ illi cessere: præterea quicquid continētis: quod a littoribus quingentis abesset stadiis: quod spatium per pauca Romani imperii loca exuperabāt. Vnde maximi populi: maximæ nationes potentissimi reges sub eius imperio includebantur. Ad hæc uiros quidē senatorios potestas eligendi data: quos quocumque oporteret: fas fieret legatos destinare. Deinde censeret: ærario uestigalibusque in potestatem habere: ducente hic naues quas delectu militum remigibusque cōmuniret. Hæc recitata cum fuissent: auidissime a plebe suscepta sunt: maximis uero patrum optimisque hoc omni inuidia maius uisum est: merumque dignum: imensam potestatem licentiæque tribuere. Vnde præter Cæsarem rogationi obstitere: is enim legi suffragia tulit: parum ob pōpei gratiam: sed plebi ab initio ipso obsequi cupiens illamque sibi conciliare. Alii Pompeium probis laciare. Vnde alter consulum dicere: pompeium per exemplum Romuli gradientem. eundem finem non euitaturum: quæ cum plebi nota forent: ferme cōsul disceptus est. Catulo autem rogationi aduersante primo ob pudorē a plebe silentium factum est: Sed postquam permulta benigne & absque inuidia in Pōpeium orasset: dixissetque sententiam: uti uiro parcendum: neque eum torpesculis totque bellis obiciendum: aderetque præterea si pompeium admitterent: in quo alio spes reponerent: unanimiter indignari sunt omnesque una uoce in teipso murmurare. Catulus deinde plebem haud persuasam conticuit. inde Roscius cum orare cōpisset: a nullo auditus est. Digitis uero is ostendit Pompeium non perisum sed secundum ducem creandum esse. Ex quo seruunt plebeni indignatione motam ita acclamauisse: ut superuolans coruus oculis captus in medio foro ceciderit. Vnde manifeste noscitur ex aeris scissione: ex qua forte uacuum fit: uolatilia haud labi: sed potius ab ictu uocis percussa: cum uehementior pulsu uelociter aerem perferitur. Ex his tamen soluta frequentia est. Qua deinde die cum pro lege promulgationem irerum conuenissent: pompeius in agrum profectus est: Cum uero. legem intellexisset promulgationem: in urbem rediit: inuidiam ex incredibili multitudine: quæ sibi obuiam fieret uitans. Ut autem illuxit dies in medium profectus sacra ægit: in concionem deinde productus: operam dedit: ut alia legi adderentur apparatu propemodum duplici. Quingentæ etenim naues ei completæ: peditum ceterum & uiginti milia equitum milia quinque. Esenatu præfectos legatosque quattuor & uiginti ipse delegit. Quæstores duo tradidit. Ob hæc uenalia quæ in præcium æquius iam tum redacta fuerant: late plebi sermonem præbuerunt: solo pompeii nomine bellum dissolutum esset. Nihilominus maria partitus Pompeius omne interius pelagus in tribus & decem regionibus diuidit: & parti cuique naues ducemque dedit. Vnde copiis circumlocatis piratas infecutus extemplo uenatoris extemplo aggregatos ambiuit. Sed illi disiungi accelerantes: ueluti apum examē ab omni parte Ciliciam repertunt: aduersus quos pompeius ipse sexaginta nauibus lectis instrictis fertur. Non tamen in ipsos ante nauigat: quod omnino cætera ipsorum latrocinia deleuisset: mareque Tyrrenum libycum sardoum cirneum siculumque lustrauisset. Quæ omnia diebus quadraginta conficit: sese labori indefesso subiiciens: præfectisque utens diligentissimis. interea in urbe cōsul Piso iracundia atque inuidia permotus: apparatus naualem soluit: militesque stipendiis liberat. Vnde pompeius classe ad Brundisium missa per Hitturiam Romam accedit. Eius in aduentu omnes undique a mœnibus urbis effu-

si sunt ueluti non paucis ante diebus eum fuissent persecuti. Culmen uero laticiae ipsis fuit tantae uictoriae insperata celeritas: omniumque comestuum copia. Ex Pompei profectu ferme Piso consulatu se abdicare coactus est: Sabino iam iam rogationem scriptam afferere. Sed hoc uetuit Pompeius: qui cum etiam alia quaedam benigne clauenterque agisset: ut opus fuerat: Brundisium delatus hinc nauigat. Inde tempore rebusque sollicitus: cum ciuitates ceteras praetermitteret: Athenas tamen insalutatas non dimisit. Urbem enim ipsam ingressus: rite rem sacram agit: & populo pro concione habito extemplo abiit: pernotatis duobus uersibus sibi ipsi in foribus urbis inscriptis. Horum alter qui in aspectu interioris urbis erat: latine translatus hic fuit: Quantum ultra uiros cernis tantum deus ipse es. Alius qui ab exteriori parte ualuae figebatur: sub is erat urbis Te mira mur & te uidemus comitamur colimus. Ceterum cum piratas quosdam adhuc per maria uagantes praecibus uetus clauenter habuisset: eorumque nauibus corporibusque deditis: nil eos offendisset: reliqui spe ducti alios euitauere duces pompeioque petito cum liberis coniugibusque se illius potestati mandauere. His omnibus ipunitas data: perque hos maxime uiros uestigia reliquorum hostium latebraeque perscrutatae: ueluti qui se ipsos certe cognoscerent: plurimi tamen horum & hi potentissimi proles suas substantiasque: praeterea turbam bello iualidam in praesidiis castellisque munitissimis apud Thaurum montem condiderunt: ipsique munitis nauibus apud Coracelium Ciliciae aduenientem Pompeium excepere: cum quo inita pugna profligati obfessi sunt. Tamen summa ope salute sese ac urbes insulasque: quas praesidiis artibusque firmissimas praeterea excessu difficillimas tenebant dedidere. Confectum itaque hoc bellum est: horum latrocinii undique absumptis haud longiorium mensium spatio. Naues ceteras quimultas: rostrates uero nonaginta cepit. Viros qui plures uigintimilibus erant perdere non censuit: mittere uero sparsos qui egeni & bellicosi se iterum iungerent: armarentque haud utile existimauit. Ratus igitur hominem natura animal non idonitum nec omnino insatiabile: sed qui praeter ingenium malitia uteretur: qui uex ex locorum & uictus mutatione mansuesceret: quoadmodum ferae quae ex consuetudine uitae mitiores asperitatem ac ferociam ponunt uiros statuit e pelago a terrestrem uictum traducere: illosque ad agrorum cultum habitationemque urbium: quae dulcioris uitae sunt: assuefacere. Quosdam ergo ipsorum paruam & subdesertam quaedam ciuitates Ciliciae suscipere: ipsique regionis suae loca promiscue partita sunt. Soliorum urbem propemodum a Tigrae armeniorum rege ciuibus uastata Pompeius assumens illorum multos in ea locauit. Multis etiam Dimem ciuitatem Achaeorum tum cultoribus uiduam & agri ubertate foecundam Coloniam dedit. Haec nonnulli obrectatores tamen improbauere & gesta quae Metellus in Creta agerat: licet etiam Metellum ipsum minus amaret: laudibus efferebant. Is enim Metellus illius necessarius: qui aequo imperio cum pompeio in Iberos pugnauerat: a senatu fuerat prius in Cretam missus quam aduersus piratas pompeius designaretur. Haec enim insula post Cilices: fons secundus piratarum erat: multosque in ea praedones a se comprehensos Metellus perdiderat: multique etiam cum ea adhuc erant superstites: qui obfessi & in ditionem pompeii uenire flagitantes: supplices ad insulam pompeium aduocabant: ueluti ea prouinciae suae pars foret & undique sub maritimo eius imperio decerneretur. His igitur in curiam susceptis: pompeius Metello scribit uti ab eorum impugnatione sese abstineret. Ciuitatibus etiam insulae mandat: ne Metello pareant: legatum praeterea e praefectis suis. L. Octauium eo mittit. Quo cretam appulso moenia obfessorum piratarum cum praesidiis ingressus: cum ipsis aduersus Metellum pugnat: seque non solum graue atque molestum hostem Metello praebuit sed pompeium uirum ridiculum ostendit: qui cum scelestis & nefandis uiris nomen suum imacuaret & gloriam ueluti ueneno quodam inficeret ex ambitione & imoderata in metellum inuidia. Non enim aiebant Achille uiri opus agere: sed insani cuiusdam adolescentis & omnino ad gloriam attoniti: ceteros prohiberet ferire Hector: ne ablata caedis hectorae gloria ipse posterior fieret. pompeium uero dicebant communium hostium salutem esse ut triumphum Metello auferet imperatori claro & cui in ea ipsa cura labores permulti obuenerant. Non tamen cessit Metellus sed obfessos ad ditionem compulit: deque eis supplicium sumpsit. Octauium uero in castris per contumeliam & ignominiam habitum postea dimisit. Hoc confecto bello & Pompeio ad urbem Romam reducto: cum de inde per ocium uicinas ambiret ciuitates: Mallius tribunus plaebris rogationem tulit uti quotquot loca in prouinciam Lucullus obtinebat: ea omnia pompeio obuenerent cum omnibus illius copiis praeterea Bithynia: cui tum Gabrio praerat accepta: aduersus Mithridatem regem atque Tigraenem dux belligerundi pompeius declararetur: additis etiam sibi maritimis uiribus nauticisque apparatu: quem admodum proximo piratico bello sortitus fuerat. Quod nihil erat aliud quam uniuersum Romanum imperium sub unius potestate fieri. prouincias enim quae sibi ex priori lege minime obuenerant: prygiam Lycaniam Salaniam Cappadociam Ciliciam Colchidem superiorem ac Armeniam ex noua legis rogatione obtinebat. Quibus addebatur exercitus & copiarum oes: quibus Lucullus Mithridatem atque Tigranem ferme debellauerat. Hac in rogatione cum Lucullus rerum a se gestarum gloria priuari uideretur: & magis successorem triumphum quam belli cesseretur habitorus: nulla promulganda legis apud optimos ratio acceptabatur. Iniusta enim & iniqua eum uirum perperum norat. praeterea potentiam pompeii grauer ferebant: ueluti in manifestam euasuram tyrannidem. Constituerunt igitur inter sese priuatim promulgationi obsistere neque ferre libertatem publicam prodi. Vex com rogationi dies affuisset: alii plaebris metu animis fracti silentium agere: Sed Catulus multa in legem inuehens legem dissuadens non uno crimine: sapientius pro rostris acclamauit: iubendo & hortando patres uti maiorum exemplum montem reposerent ob libertatem publicam uindicandam: promulgata tamen omnibus (ut fertur) centuriis lex est: & omnia ferme quaecumque armis belloque haecenus Syllae delata fuerant: sub potestatem Pompeii congesta sunt. Hic tum ab urbe absens: cum decreta haec ex litteris senatus accepisset: circumgratulantibus amicis supercilium contraxisse fertur: se percusso: uelut qui dominari grauer ferret: principumque abhorreret: heu in finita inquit certamina. quam satius fuerat ignobilem nasci: si a militari cura nunquam desinendum est: sique hac exutus inuidia in agro degere cum uxore fas non sit. Quo in ser

mone eius proximi ironiam non admifere: sed cum noscerent dominādi cupiditatem natura illi infatigabilem esse contentionis aduersus lucullum exortae: summe letabantur: illum simulare dolore existimantes. Et quippe res ipsa ipsius animos extemplo detexit. Quocūq; enī litteris cōfestim missis milites ad se uocare curauit. Principesq; ac reges omni studio sibi allexit. Regionē hostilē ambiēs: nihil ex Luculi actis ī motum liquit. Multas pleriq; remissitaliis premia abstulit: & omnino singula agebat quae palā Lucullū nullius fuisse auctoritatis ostēderent. Quae cū quereretur Lucullus cū utriusq; beniuolis uisum salubre est: ut ambo cōuenirent. Vnde iuxta Galaciā conuentū est. Sed oī peratores maximos: qui maxima praeclare gesserunt. Lictores laureas & erectos fasces utrinq; ferentes: alteri alteris occurrerūt. Lucullus ex amicis & umbrosis accesserat locis: Pompeius per aridā & arboribus sterilē tellurē forte erat profectus. Lictores ergo Luculli: cū uidissent Pompeanos frondes pallere fermeq; esse aridas: e uirentibus suis recentibusq; Luculli fasces exornauere: circumq; illos frondibus impleuere. Quae permutatio portendere uisa est: Pompeiū proficisci premia atq; uictoriā Luculli sibi acquiriturū. erat quidē Lucullus in ordie cōsulatus Pompeio prior ac aetate senior: Sed Pompeii dignitas clarior: duobus insignis triumphis. In prima tamē saluatione (sicut decuit) amice comiterq; mutuo locuti sunt: alter alterius laetari gestis: eaq; extollere. & strenuitati congratulari. Verum inter longiorē orationē ambo ī nihil modestum nihil salubre irruere. Hic Lucullū auariciā incusat: Lucullus Pompeiū ambitionis: sicq; in aperta ita proditum est iurgia: ut uix ab amicis distūcti fuerint. Lucullus galatiā ueluti prouinciā a sese captā administrauit: munera honoresq; quibus uoluit partitus. Pompeius haud longa distantia metatus castra: prouinciā patere illi uetabat: militesq; praeterea omnes praeter mille ac sexcentos illi abduxit. Hos ob animorū pertinaciā sibi inutiles & Lucullo difficiliores fore existimauit. Luculli praeterea facta detrahens: illum dicebat tragicū & umbratile quoddā bellum cum regibus gessisse: sibi uero certā atq; sobriam hostium uim ad expugnationē reseruataē esse: cū Mithridates ad clypeos ad enses & ad equos cōfugisset. Ad quae Lucullus simulacra & umbras belli pompeiū accessisse expugnaturū aiebat: suetum ueluti uolucem alieno cadaueri celerē aduentare: reliquisq; belloq; insurgere. Sic. n. Sertorio & Bruto & spartanis insurrexisse eum dicebat: cū illa Crassus: alia Metellus: alia Lepidus bella strenue gessisset. Vnde se nō admirari inquebat: si hō ille gloriam armeniorum & pōtiorē certaminū extenuaret: quod se ipsum fugato quidē hosti triūphum ingesserat. Posthac Lucullus idē iter fecit. pompeius uero postq; tota classe oē pelagus quod iter phoeniciā & Bosphorū pāditur: praesidiis firmasset aduersus Mithridatē cōtēdit: qui cū triginta milibus peditū duobusq; equitū milibus munitus erat: sed q; pugnā conferere haud audebat. Eius aduentu Mithridates editū atq; in expugnabile quēdā collem ī quo cū copiis forte infederat: ex aquarū angustis liquit. Hunc Pompeius mox occupat cōiectisq; ex fruticibus natura ibi pullulantibus praeterea ex recentibus spissisq; fossis locū subterraneis manare fontibus: iussit uidiq; eū fodi. Ex quo cōfestim exercitui aquandī copia data: admiratusq; pompeius est oī ī rēpore hoc Mithridatē latere potuisse: deinde hostē circumueniens muro cinxit. Sed ille postq; quinq; & quadraginta diebus clausus fuisset: clanculū cū robore effugit imbellibus agrisq; ante celsis. Hunc insecutus pompeius eum ad Euphratē adeptus est: castraq; illi uicinora posuit. Deinde extimescens ne praeniret ille: Euphratemq; transiret: mediā per noctem copias aduersus hostem producit: quo scilicet tempore fuerunt Mithridatem per quietē iminens iā iam fatū manifeste praecognouisse. Videbatur enim secundo uento ponticū nauigare pelagus: & iam inspecto Bosphoro congratulari nauigantibus: ueluti ex certa atq; praeparata cōmuni salute alacrior. Deinde extēplo omnium uacuis parua quadā scapha uehi uisus: qui dū talia ī somnio agitarer a proximis cum tumultu expergefactus est pompeiū imminere ferentibus. Necessitate ergo inire pugnā pro ipsis uisum est castris. Quare cum produxissent copias duces acies struxere. Sed pompeius hostium apparatu cognito dubitauit ob nocturnas tenebras se periculo obicere. Quāobrem censuit salubrius fore: hostē circumambire: ut fugā interluderet. Deinde prima luce oibus copias eos adoriri spei certus: quoniam exercitu prauelebat: se illos expugnaturū. Dum hac mente agit: seniores castrorum tribuni militum morā pugnandi iprobant: pompeiūq; exorant uti pugnae signum canat: nō enim omnino nox tenebrosa erat: sed luna in occasum uergens adhuc tenuem tenuē licet corporum umbrā porrigebat: quod quippe regis milites magis magisque elusit. Dum enim eos miles Romanus inuadit: habens a tergo lunā iam subeuntē occiduum: corporum umbrā q̄longissime in aduersos protendebantur hostes. Vnde illi distantia Romani irruentis haud clare intueri poterant: sed in umbras pro corporibus missilia iactantes: frustra utebantur uiribus. quod cū Romanus intellexisset: ingenti clamore in ipsos concitatus irruit eosq; nihil manere ausos: sed terga praebentes ita passim cecidit: ut longe ultra decem milia hostiū trucidata fuerint castra praeterea capta. Ipse Mithridates ab initio ipso praeliū cōtingentis equitibus in cōfestimissimos sese hostes intulit: eosq; euasit. A quo disunctis ceteris palatisq; ipse cū solis tribus relictis est: iter quos erat Hypsicratiā eius pellex: foemina quidē semper uirilis. audaxq;: ob quod Hypsicratē Rex eā appellabat. Hae cū uiri perfici habitū habens equūq;: neq; ex longo cursu corpore fatigabatur: neq; ad regii corporis curam regisq; equi senior quousq; ad castellū Inoram in quo regis gaza condebatur: peruenitū est. Hinc Mithridates uestes haud ignobiles sumens eas partitus his est: qui ex fuga ad eū cōcurrerant. Proximo praeterea cūsq; mortiferum ferre uenenū dedit: ut nemo nisi uoluntarius in potestātē hostiū uenerit. Deinde ad Tigranem regē in Armeniā mouit. Sed ille cū a Mitridate descisisset: & talenta centum precii ipsius caedis statuisset: Mithridates fontes Euphratis exuperans: fugā per Colchidē agit: pompeius tum Armeniam perire: a Tigraue iuniore accersitus. Hic enim iā a patre defecerat: iuxtaq; Araxē fluiuium obuiam pompeio est factus. Id nāq; flumē ex eisdē quibus Euphrates oritur locis sed ad ortū solis uersus in mare Caspiū effunditur. Hi ergo una progredientes: & castella urbesq; passim captabant. Rex uero Ti-

granes a Lucullo ferme in extrema deductus: audita Pompeii clementia moribusq; urbanitate egregia referctis in aulam arcēq; regiam necessarios & quosq; proximos locat. Ipseq; ut Pōpeio se dedat adit. Ut Pompeius castris regem iamā adesse nunciatū est. Ictores duo pompeiani egressi: ipsum ab equo descenderē pedestremq; proficisci iubent. Neminē nanq; aiebant in Romanis castris equo insidentē tēpore alio quo inspectū. His facile paruit Tigranes: præterea ensē quē tum enudauerat: illis tradidit. Tandē cū ante ora pompeii accessisset: e capite corona sumpta: eā iuxta illius pedes propere ponit: deinde quod turpissimum fuit: se ad gēua Pompeii inclinabat: nī prāuenisset pōpeius: qui eū dextra porrecta erexit: iussitq; apud sese aqua eū sella insidere. filio deinde in parte altera locato: ipse mediū cāterū inquit Lucullum incusare liceat: ab illo nanq; Syria Phœnicia Cilicia Galatia Sophene nobis ablatae sunt quae ab eo ipso nobis cōseruasse fas fuit: ea integra habetote: multa sex miliū talentorum ob uiolatū fœdus Romae soluit. Sophene præterea filium regnāi iubeo. His Tigranes grate acquiescens clementiā approbat. Inde Romanis regem eū salutantibus lator factus: se dono daturū pollicitus est militi argentei nummi dimidium: cēturioni argenteos denos: tribuno militari talentū. Quae filius cū agere perferret: ad cornam uocatus: nō inquit sibi opus esse Pompeio: qui tam magna ipēsa hāc existimaret: Romanorū aliū se facile inuenire posseit. Quibus dictis extēplo uictus est: & ad triūphū decretus. Paruo deinde tēpore post Phrahartes parthicus ad Pompeiū misit adolescentē repetens: ut sibi generū addens se dignum existimare Romanos īperii ipsorum finem in Euphrate ponere. Ad quae pōpeius respōdissē fertur: Tigranē patri magis curae fore q̄ socero: sinē autem Romani iperii sese aequū ipositurū. Præsidentē hinc Armeniae cū statuisset Afraniū: per culta Caucasī montis loca Mithridatē prosequitur. Maxime ī his finibus gentes Albani & Iberi sunt: sed Iberi montē incolunt Taurū & in pontum usq; uergūt. Albanieū tenent: & ad mare caspiū inclinātur. Hi primū postulantī pōpeio transitū dedere: deinde cū in regione exercitū hyens cōprehendisset: saturnali bus diebus Romanos inuadunt: amne Cydno exuperato: qui ex Iberorū montibus cades: Araxe ab Armenia labente suscepto: duobus & decē hostiis in caspiū pelagus funditur pōpeius licet impedire posset ne fluuiū euaderent: id neglexit: transitumq; tacite pertulit. Post captato tempore in confectos eos irruēs: cum strage maxime eos in terga coegit. Rege deinde pacem orante: legatis missis pompeius iniuriā mitens fœdus percussit. Hincq; iberos contendit: qui neq; pauciores numero & lōge Albanis bellicosiores habiti quine enixius Mithridatis gratia in pompeiū bello accingebantur. quippe non medis persue unq; paruere. Macedonū etiam dominationē euitauere: Alexandro q̄citius Hircaniā egresso. Hos tamē pompeius sacri cōmissa pugna fudit: cāsīq; ex eis sunt ad nouē milia. capti ad milia decē. Quibus expeditis dū in Colchos fertur: apud Phasim amnē seruius ei occurrit: cum nauibus quas ad Pōti præsidiū habuerat. Verum hic Mithridatis fuga: q; inter Bosporanas ac meoticas gētes se proripuisse: pompeio angustias plures intulit. Albanos præterea a pōpeio defecisse nunciatū est: in quos & iracundia & indignatione pōpeius uersus Cydnū uix astu arteq; exuperat: A barbaris. n. lōgissima eius ripa sudibus uallisq; pramunita fuerat. Vnde aquarū angustia: quibus Pōpeium intercludebāt: ferme inuiū praebebat iter: Sed pōpeius decem milibus utrum aqua plenis castra in hostes mouit: quos tadē apud Abaurē fluuiū ad sexaginta milia peditū & equitū duo & decē milia nactus est attonitos armatosq; uilissime: ferarū quippe dorla plarīsq; pro armis habita Horū dux regis frater erat: & Cōsis nomine appellabatur. is cōmissa pugna impetu sese in pōpeium agens: telo qua duplex erat thorax pōpeium ferit: sed pōpeius ferro stricto eū aduersus ipsū occidit. in hac pugna dicuntur Amazones barbaris cōmilitasse: a montibus profectae: qui fluuiio Termodonti superiacent. Dū. n. Romanus miles in spoliis barbarorū obuersabatur: amazonicā peltā coturniq; reperti sunt. Muliebres tamē corpus nullum inuentū. Hae Caucasum montē habitāt: qua parte ad hircanū protēditur pelagus: nō Albanis finitimae: sed Gelae ac Leleges media utriusq; gētis tenent. His illā quotā nis ad menses binos eodē repetito loco apud Hermodontē admiscuntur. Deinde digressae & ad propria reditu acto: solitā uitā repetunt. Expedita ea pugna: pompeius in Hircaniā ad mare caspiū castra mouit sed cū ab optato triū dierū itinere iā abesset: ex copia pestiferorū reptiliū retro actus: in minorē Armeniam iter tenuit. in qua cū Elymeorum Medorumq; reges ad eū legatos misissent: amice responsum tulerūt par tū uero q; in Gordianorū hostiliter excurrisset: ifestaretq; Tigranis populus: per Afraniū cū copiis missū fugauit: eūq; usq; Arbelitica persecutus est. in his praeliis ex quotquot Mithridatis pellicibus: quae captae fuissent: nulli se miscuit pōpeius sed omnes aut eorū parentibus aut necessariis illibatas remisit. Plareque autē filiae aut cōiuges magnorū ducū aut principū erant. stratonice uero quae maxime in primis dignitate praecebat: quae uero ditissima omniū arcē gazaq; ingenti refertā in curā habebat: histronis cuiusdā aut alias hoīs fortunati semis autē filia fuit. Hic quod eā regio potuit assidere nosset Regēq; ī ea oblectari ipsā ei adduxit. Ex quo lator factus Mithridates quietē duxit: senē autē omisit mortū grauiterq; ferentē: q; Rex eum nihil grate clāmētēq; habuisset. is tamē ut circiter primā lucē somno experrectus: apud se iterius uideat mēlas argenteis atq; aureis uasibus onustas strepitum etiā seruorū eunuchos atq; domesticos intellexit: uestes igētis precii ad sese ferre. præterea equum ante portas splēdide sibi ornatum ad stare: uelut ex amicis regis & ipse esset: credēs ludibrium hoc esse iocumq;: cum ipetu portas ad fugā poscit. sed ipsum peruenientibus seruis dicētibsq; q; diuite quodā nup defuncto: Rex illius domum sibi donauerat q; ea oīa parue essent primitiae reliqua: diuitiaq; uix persuasus: purpureā uestē iduit. Equū deinde insiliens: purbē & cōcitatus ea oīa sua eē clamitās: ide ad irridētes uersus nō id mirandū esse dicebat: sed potius q; obuios lapidibus non feriret. prae alacritate infaniens. Huius generis huiusq; sanguinis stratonice fuit Hanc ille ciuitatem Pompeio postea tradidit: munera præterea multa adiecit: quorum omnium Pompeius ea tantum quae ad ornatum sacratum & ad triūphi decus fore aspexit sumēs. stratonice reliqua habere permisit.

Rege pariter Iberorum spondam mensam sedemque: quæ ex auro erant: ad pompeum mitentem orantemque ut ipsas usui suo sumeret: redigendas in ærarium quæstoribus dedit. in noua eiusdem loci arce quibuscumque arcanis scriptis epistolisque Mithridatis Pompeius incidit: quæ cum effectum Regis aperirent: non sine uoluptate apompeio perlata. ibi. n. commentaria deprensa uenenorum: quibus & multos & ipsius filium Arriaritem ne cauerat. Alcenumque præterea sardianum: quod in agitatione eorum is regem improbauerat. Somniorum etiam interpretationes repretæ: partim quæ ipse Rex partim quæ formæ quædam uiderant. Præter hæc impudicæ quædam epistolæ Momines peramatae mulieris ad eum: quædamque regis ad ipsam datæ. Memorat Theophrastes in his reperta esse orationem: qua Rutilius Mithridatem exhortabatur ad eadem Romanorum: qui tum in Asia fuerant: Quod plerique plane existimabant astum Theophrastis fuisse: non ob Rutilium quem Theophrastes odisse non uidebatur: sed decetius ob Põpeium: cuius patrem rutilius in eius historia uirum iniquum ostenderat. Cæterum Põpeius hinc ad Amisum profectus ex ambitione in odiosum affectum incidit: in multis enim improbat Lucullum: iniqui ueniente hoste non decere prouinciæ ordinari: munera honoresque partiri: quæ cõfecto bello uictores facere consueuissent. Quæ & ipsum apud bosporum Mithridate præualentem & maiores struente copias: prouincias ordinasse: muneraque diuississe. ac si bello finem dedisset: ægisse contigit: multis ducibus multisque principibus: duodecim præterea barbarorum regibus ad ipsum confluentibus. Vnde & horum gratia ad Parthorum regem scribens: eum quæ ad modum cæteri regum appellare haud dignitatus est: ipsum etiam cupiditas quædam inuasit Syriam occupare: atque per Arabiam mare rubrum attingere: ut undique qui orbem cingit oceanus trophæis suis impletur. Etenim primus in Libya usque exterius progressus est pelagus. in Hispania apud Atlanticum mare fines romani imperii protendit. Tertio hic Albanos persequens ferme ad Hircanum pelagus progressus est. Veluti ergo orbis ambitum coniuncturus: exercitum mouit. Mithridatem namque armis male comprehendi posse uidebat: illumque fugam prælio grauiorem. Ex quo ratus ualidior illi hostem famem futuram: quod exercitum: nauales copias instituit aduersus negotiatores: qui per bosporanum nauigarent fretum: necque in comprehensos edixit. Deinde frequentibus copiis exercitus sui assumptis iter cepit. in quo obuiam his factus: quod Triario aduersus Mithridatem infeliciter dimicauerant: qui ad huc inhumati fuerant eos splendide decoreque tumulauit. Quod cum neglexisset Lucullus: non iniuria odii descendisset in Syriam: regionem hanc ueluti legitimis carentem regibus. prouinciæ populi romani ægit. Hic iudea subacta: regem eius Aristobolum cepit: ciuitates & quasdam condidit: aliasque seruitute liberauit: earum tyrannus supplicio affectis. Plurimum autem tempus triuitium arbiter iter urbes regesque iudicat. Quas in partes ipse non ibat: beniuolos eo destinabat: ut ad Armenios Parcosque: qui de finibus iudicaret. Tres. n. arbitros eo misit ad eos conciliandos: magnam. n. uim tum nomen põpeii habebat: nihil enim minor & uirtutis & humanitatis rumor. Quibus omnibus plurima domesticorum atque beniuolorum suorum delicta obruebant. Non. n. a natura ipsi datum phibere: aut supplicii deliquentes afficere. Seipsi his cum quibus uersabant: talis præbebat: ut eos cupiditates grauesque affectus toleraret facillime. Qui plurimum apud ipsum poterat: Demetrius libertus phibere non cæteris adolescens inurbanus: sed nimium fortuna insolenter usus. Deo hoc memoratur. Cato philosophus adhuc annis iunior: sed expectationem permagna de se præbens: famaque iam insignis & dignitate in Antiochiam profectus est: cupidus absente pompeio eam urbem studiose diligenterque inspicere. Hic quæ ad modum semper confuerat. tum etiam pedes ibat: eius proximis qui iter illud secum agebant equo inuectis. Cum autem ante eius urbis portas hominum cohortem in niueis astare uestibus uidisset: & a parte altera ephebos: ab altera pueros inter sese lectos indignatione moris existimans hæc ob honorem quandam sibi appropinquari: qui horum nihil optaret: nihilque præcisset. Comites tamen ab equis iussit descendere: secumque ire. Cum uero appropinquasset: tum iuuentutis illius magister: qui ea omnia componebat: coronam uirgamque gerens: obuiam uenientibus factus: ubi Demetrium dimiserint rogat: & quando ipse uenturus sit. Tum Catonis beniuoli in risum omnes effundi. Cato o miseram inquit ciuitatem: aliud nil respondens præterit. Sed aliis quidem hunc Demetrium pompeius minus inuidiosum reddidit: factum eius illecebrasque indignationem nulla perferens. Dicitur enim cum pompeius sæpius in amicorum crebris salutationibus staret: ac alios atque alios immorando susciperet: illum tum molliter insolenterque iacuisse: caput usque aures pulgentem. Hic nondum in Italiam profectus: amœnissima romæ suburbana est nactus: præterea diuersoria stercerissima: hortos etiam precii multi possedit: qui demetrii nuncupati sunt. Atqui Pompeius ipse usque ad tertium triumphum modice atque composite habitauit. Pulchrum deinde cum illud Theatrum a romanis longe diffamatum construxisset: splendidiorem domum ueluti a Theatro appendicem edificauit: quia etiam ab inuidia intactus est. Vnde post Pompeii excessum eius domus possessor eam ingressus in admirationem uenit: rogauitque ubi Pompeius magnus cenauisset. Hæc ita feruntur. Cæterum rege eorum Arabum qui apud petram Arabiæ circumcolunt: nulla hac tenus existimatione Romanorum facta: non paruum tum in modum metuente: scribenteque quod in omnibus obsequi pompeio statuisset: pompeius uero mentem experiri uolens castra ad petram mouit non sine ferme omnium querela. putabant. Mithridatis persecutionem põpeium uirum tate: & in Mithridate ipsum fore dignius ut totis uiribus cõuerteretur: ueterem scilicet & præcipuum hostem: qui ut nunciabatur redintegratis armis uiribusque per Scythas ac peonas in Italiam expeditionem præparabat. Sed põpeius existimans sese aut facile illius potentiam absumpturum: si pugnandi copia fieret: aut fugientis potestatem habiturum: nolebat frustra in persequendo tempus terere. Vnde alia bella non obtrectabat: nec ciuitatis moram trahebat. Verum fortuna omnia soluit. Non enim a petra longius aberat cum positis castris iter equestre ceteri tamen: quod iuxta exercitum ludi gratia agebat apparere tabellarii: qui litteras læta nuntiantes e ponto coronabant. Cogniti eum templo hi fuere grata nuntiari ex iaculorum cuspidibus. Lauri enim frondibus coronabantur.

mr His uisis milites q̄primum ad pompeium cursitare ipsumq̄ præcingere. Sed eo agonē imperfectum
 deferere uolente: cum acclamarent illi equo dissiliit: litterasq̄ suscepit. Eminentior tū aberat suggestus,
 & miles in illius structura haud peruenerat: fieri quippe is solet excisum cespitē excilo accumulando ces-
 piti. Propere ergo iumentorum sellas afferens miles: editum erexit tumulum: quē cū ascendisset pōpeius
 ex litteris recitat Mithridatem per filii Pharnacis seditiones mortē sibi cōsciuisse: ac oia quæ ipse posses-
 derat: Pharnacē sibi sortitum: deq̄ his gestis Pharnacē ad se Romamq̄ scriptitasse. Quibus auditis om-
 nis exercitus: ut fas fuit: summa alacritate effusus est. in sacris deinde conuiuiisq̄ obseruari cōptū. ueluti
 in uno Mithridatis pectore: innumeri hostes extincti essent pōpeius postq̄ uidit gestis & expeditioni suæ
 ferme ex insperato caput datū confestim ex Arabia exercitū mouit: statimq̄ medias egressus regiones ad
 Amisum peruenit: ubi munera q̄multa a pharnace splendidus ornata accepit: multa etiam corpora ex re-
 giis assumpsit. ipsum etiam Mithridatem apprehendi iussit. defunctum: & ex facie ipsa haud plane notū
 (latuerat quippe ministros illius cerebrum liquefactū fuisse) Ab exploratoribus tamen: excicatoribus ple-
 ne præcognitis. ipse uero pompeius illum minime intueri tolerauit: scelus abominans: defunctū ad Syno-
 pen misit. Quā uero portabāt uestē armorūq̄ magnitudinē splendorūq̄ admiratus est: Gladii thecā quadri-
 gentorū ipensa talentorū instructam publicus furatus: eā Ariarithi uēdidit. Cidarim Caius Mithridatis cō-
 mensalis clā fausto syllæ filio petenti dedit. Erat hæc admirandi & incredibilis operis. Hæc tum Pompeiū
 latuere. a pharnace uero postea cōperta re: qui hæc abstulerunt pœnis affecti. pompeius rebus illis cōposi-
 tis pacatisq̄ iter sumpsit festos continuo agens dies: ad Mytilenē profectus. Theopanis gratia ciuitatē
 liberat ibiq̄ scenicos poetas inspexit: iā tū ipsius gesta materiam habentes. Hic Theatri formā admiratus
 eius similitudinē typūq̄ stilo expressit: persimile Romæ conditurus: licet maius atq̄ spiciosius. Cū Rhodi
 adesset professores liberaliū omnes audire curauit & præceptorī cuiq̄ talentū dono dedit. Hinc possidoni-
 us philosophus ad Herniagorā oratorē scripsit. pōpeiū se audiuisse: singulaq̄ uir ille narrauit: quæ tū i ea
 conuentione quæ sita fuere eadē i Athenis circa philosophos agit. Inde ad ornatū urbisq̄ eius architectu-
 ram quinquaginta talentis dimisit in Italiā festinans sperans omnīū splendidissimus illā attingere: sed quod
 fieri solet plarūq̄: inter præclara hominū gesta: ut fortuna semper in faustū quiddā afferre curet: id iandiu
 præparatū fuerat ad illius reditū tristius agēdū. Muria enim post pompeii abscessum ignominia domum
 turbauit: Pompeiusq̄ dū i remotis ageret. id neglexit: sed Italiā cum iā attingeret: ipensiori cura rumori iū-
 stens: quod: ut opinandū est: causā magis apprehendit: repudiū illi dedit: neq̄ tūc neq̄ postea cur eā repu-
 diaffet fassus. Huius tamē rei causa apud epistolas Cicerōis patet. Cæterū de reditu Pōpeiī uarii rumores
 urbē cōpleuere: tumultusq̄ hinc nō paruus exortus: quod ducturus hic urbē esset exercitū: & monarchia
 extēplo ineunda. Crassius etiam liberis pecuniisq̄ ad se receptis ab urbe abiit: seu uero cōpulsus metu: seu:
 ut magis creditū est: ad præstandū rumori & obtestationi fidē: iuidiāq̄ i Pōpeiū exasperādā. Pompeius
 autem Italiā ingressus: militibus ad cōcionem uocatis: cū eos ornasset laudibus rei accōmodata locutus
 per ciuitates ac municipia disungi iussit: & ad propria quēq̄ uerti admonens tamē triumpho omnes con-
 uenire. Sic ergo soluto exercitu admiratio omnīū animos oppleuit. Ex quo cū uiderent urbes pompeium
 magnū armis positis: cū paruo proximorū suorū comitatu prodeuntē: nec expeditionē eā præferentem:
 beniuolentia effusā eū maioribus copiis Romā affecutæ sunt enixius paratæ: seu mouere bellū ipse cupe-
 ret. seu rebus studere inouandis. Ex lege deinde cū cautū esset: neminē ducē ante triumphum urbē ingredi.
 ad senatū oratū mittit: uti consularia comitia deferrent summa ope postulauit: ut liceat præsentī sibi cū Pi-
 sone comitia injire. Cui rei cū obstinisset Cato: Pōpeius animis frustratus ē. Admiratus autē Catonis auda-
 ciam atq̄ cōstantiā: quibus manifeste æquitatis gratia usus ille fuerat: ipsum sibi affinitate coniūgere cura-
 uit. E sorore ergo Catonis cum essent geminæ. sibi alterā: filioq̄ alterā uxorem postulat. Sed Catone rem
 suspectā habente: ueluti perditionis suæ materiā: q̄ illius affinitas dolo cōparetur: coniūx sororq̄ id graui-
 ter tulere: Pompeium magnum affinē haud repellendū aientes. Inter hæc optauit pompeius ad consulatū
 Afraniū prouehere: Vnde proiciendū suffragiis argentū cēturiis ipensum est. Idq̄ suscepisse eos qui tū
 ipsius pompeii hortos ingressi essent cognitū est. itaq̄ cū res hæc passim uulgarentur: in pompeiū obloqui
 cōptū: q̄ amplissimum eū magistratū: in quo tot strenua agisset: uenallē illis instrueret: qui uirtute assequi
 eū non possent. Hæc Cato mulieribus refert ostenditq̄ in quā incidissent contumeliā: si cum pompeio af-
 finitatē misissent. Quibus auditis petiuere ueniā. plane salubrius Catonis fuisse consilium fassæ. Cæterū triū-
 pho: licet eū in binas dies partitus esset: nō satisfecit tēpus: sed apparatus tot i eo prætermisissus: quot
 alteri triumpho sat fuissent præ illorū dignitate ornatusq̄. Ex prænotatis autē litteris clare cognoscere erat
 ex quo genere gentiū triumpharet. Erant quippe regiones hæc Pōtus: Armenia: Cappadocia: Paphlago-
 nia: Media: Colchis: Iberia: Albania: Syria: Cilicia: Mesopotamia. præterea hi q̄ circa phœniciā. & palestina
 icolū iudei: Arabes: piratæ: etiā quotquot genera terra mariq̄ debellata erant. inter hæc norabatur: caste-
 la haud pauciora q̄ mille capta: Ciuitates ferme nō ingentæ: piraticæ naues octingentæ. Vrbes præfidiis
 Romanis firmatas esse unde quadraginta. His quoq̄ addebatur uniuerſa Romanæ urbis tributa ante id
 bellum quinquagies decies centena milia fuisse: cum his uero quæ populo Romano ipse quæ fuit octua-
 gies & quinquies decies centena milia. in ærarium præterea uasa aurum argentūq̄ signatū ad uiginti mi-
 lia talentorum. præterq̄ militibus diuisa sunt. Quorum qui minus accepit: mille & quingentos aëros tu-
 lit. Captiui post principes piratarum in triumpho ducti Tigranis Armenii filius cum uxore filiaq̄ ipsius
 regis: Tigranis: cosiniæ coniunx: Rex iudeorum Aristobolus: Mithridatis soror cum liberis quibq̄. Scythæ
 rum quoq̄ quā multæ mulieres: Albanorū & iberorum ac regis comagenorum obsides ducti. Trophæa
 quoq̄ q̄plura notata: omnia præliorū munera æqua: quæ aut se duce aut p legatos adeptus erat. Maximū

uero ac splēdidissimum fuit: & quod Romanorum nemini haftenus obtigit: q̄ trinuetrina uniuersi orbis
 parte triumphum duxit. Nam licet tres ex hac una parte antea triumphauerint ipse tamen primum ex A-
 phrica: secundum ex Europa. tertium hunc ultimū ex Asia ducens triumphum: quodammodo uisus est
 ex uniuerso amitu orbis triumphasse. Eius tum ætatem: qui ipsum Alexandro persimilem dicunt: eum
 q̄ illi in omnibus æquare innituntur: nōdum quattuor & triginta annorum fuisse tradunt. Sed quod est
 uerius quadragesimum tum attingebat annum: ō ipse satius si quousq; Alexandri fortunam nactus fuit
 uita excessisset. Vltior enim ætas fœlicitates ipsi iudas & clades quoq; intolerandas attulit. Quā enim
 potentia ex eius uirtute digne cōparauerat: hac iniquius in alios utens quantū uirum illis ipsis addebat: ita
 tum gloria sibi abstulit. Vnde inscius robore ac magnitudine sua clam repulsus. Quēadmodum. n. ualidif-
 sima ac munitissime ciuitatū partes hostes admittunt: adiiciunt hosti robur: sic ex Pōpeii potentia elatus
 Cæsar: his armis quibus in cæteros utebatur: ei dē pōpeium auctorē euerit. Res nanq; sic acta est: Lucul-
 lus ex Asia cū rediisset: a Pompeio per contumeliā habitus: a senatu splendide exceptus est. Qui deinde ab
 optimis monitus pompeio etiam præsente animū ad remp. iniecit. huius enim robur a natura ipsa iamā
 obtundi. frigereq; negocia: ierti ocio opumq; deliciis dedita. Cū autem pompeiū inquietare cōspiceret: & re-
 cta in eum uersus: acta quæ pompeius resciderat: sanari obtinuisse: Catone secū i senatu certante: reiectus
 Pompeius confugere ad tribunos plæbis coactus est: & sese adolescentibus addere. Horū i primis detestā-
 dus: & omniū audacissimus erat Clodius: qui pompeio suscepto eū plæbi subiecit. Inde per mediū forum
 eum hebens iuxta sese præterq; dignitatē ipsum circum ducens in suffragiis eo utebatur: & in gratia blan-
 dimentisq; plæbis: mercedē etiā ab ipso exposulauit: ueluti nō ex probis sed ex beneficiis Pompeius ob-
 noxijs illi foret. Solutū id postea preciū est: cū Pompeius Ciceronē uirū sibi amicū atq; beniuolum: & qui
 plurima Pompeii arbitrio in rep. gesserat: neglexit. Cū enim Cicero extremo in periculo Pompeii orasset
 auxilium: ille Ciceronē corā uenire haud passus ē: sed uestibulo accedenti clauso: ipse postico egressus clā-
 est. Inde Cicero iudicii metu in exiliū abiit. Inter hæc Cæsar militia functus reip. sese ingessit. Vnde hic re-
 rum status tū beniuolentiā maximā & i posterū potētiā permagnā sibi attulit: Pōpeiu uero maxime oppres-
 sit consulatū deinde cæsar perit. Qui animaduertens pompeii crassiq; contentiones: q̄q; tibi alteri ipso-
 rum amicitia iungeretur: alteri inimicus fieret: ad amborū cōciliationē uertitur: opus alias pulchrū ciuileq; sed
 ex uili causa compositiq; dolo patratū. Urbis enī potētia quēadmodū in cymba: cuius onera itricq; aqua
 ta sint: in unū congesta unaq; facto robur omne ciuitatis: quod in aduersis altercationibus scidebatur: re-
 fari addidit. Ex quo Cato in ciuili postea bello inter Cæsarem & pompeiū cōflato: falli eos dicebat: qui ho-
 rum discordias dicerent causam euerisionis reip. esse. Nō. n. illorū seditionē nō illorum inimicitia sed illo-
 rum cōciliationē atq; concordia primū & maximum hoc ciuile malum urbi peperisse. Cæterum Cæsar consul
 designatus: cōfestim ad pacandos iopum & egenorū aios cōuersus de deducēdis coloniis agrisq; diuidū-
 dis rogationē tulit: egrediēs quodāmodo magistratus dignitatē: & ad tribunatū cōsulatū ducens. Cui rei
 cū collega Bibullus obsisteret. & cato i suffragus ualibissime cū Bibulo seniret: cæsar manifeste ad rostra
 pōpeiu produxit: ibiq; eū appellans: ab ipso quæsiuit: an legem probaret. Annuente pompeio quid inquit
 Cæsar: si quis aduersus promulgationē uim afferat: nōne ad plæbē auxiliū laturus accedes? Accedā equi-
 dem ait: aduersus eos qui cum ensibus uobis minitētur: ensē & clypeū ferā. Hoc dicto pōpeius usq; eam
 diē: neq; acerbius quicq; dixisse: neq; fecisse uisus. Vnde eius beniuoli purgare eū parati: urbū illud aiebāt
 ex iprouiso Pōpeiu effudisse. posthæc tamē manifeste cognitus est: omnino i rep. se tradidisse Cæsari: lūliā
 etiā cæsaris natā Scipioni pactā iāq; nuptui ducendā: id nemie sperāte: post dies paucos pompeius uxore
 duxit: & ad pacandā Scipionis iracundiā: filiā Fausto Syllæ filio antea locatā ipsi tradidit: ipse uero Cæsar
 Calphurniā duxit pisonis filiam. Ex hoc tēpore pompeius repleta urbe militibus: rē omnē ui tenuit. Dece-
 dēte i forum Bibulo cum consularibus isignibus Lucullo ac catone comitantibus: irruentes hi desup fas-
 ces illi effregere. Ex his etiā aliquis simi cophinū i uerticē & ora Bibuli iecit. Duo præterea tribuni: qui cōi-
 tando præcesserant consules saucii. Sic ergo ab his foro deserto: atq; ab alijs qui legē ipugnaturi erant: de
 diuidūdis agris pmulgatū est. Ex qbus animi plæbis illecti: ad oia illog: gesta quiescere: nihilq; aio obuer-
 sari cœptū: sed silencio rogationes quasq; perferre sententijsq; annuere. Acta ergo quibus Lucullus i pom-
 peium altercabatur decreta cæsari utraq; Gallia cū Illyricis ad quinquenniū in prouinciā cessit: cū quattuor
 legionibus creati i proximū annum cōsules sunt. piso cæsaris locer: ac Gabinius uir iter omnes pōpeii adu-
 lator egregius. His perfectis Bibulus se domi claudens: octo mensibus consulatus curam omisit: litteras ue-
 ro dabat: obtrectans criminasq; cæsarem Pōpeiumq; cato ueluti ueris admonitus sōnniis & diuinatione
 certa imminentem urbi atq; pompeio cladem prædicere i senatu Lucullus curis fessus quietem agere uelu-
 ti reip. ineptus ciuis. Ex quo id a pompeio manauit: commodius esse seni deliciis obseruari: quā rerum ad-
 ministratiōi. Extemplo tamen & ipse amore sponsæ lenitus nuptæ quāmaxime cessit: in agris hortisq;
 cum ea uictitans neglecto foro & reip. cura. Vnde clodius tum tribunus plæbis audacissimus intentus re-
 bus: illum omittit. cum enim eiecisset urbe ciceronem: & catonem captata præfecturæ materia in Cypri
 destinasset: cæsaremq; expeditionem i prouinciā agentem uideret plæbemq; in omnibus haberet obse-
 quentem: cum in eius gratiam suo in magistratu studnisset: Extemplo quædam ipsius pompeii acta reser-
 dere conatur. Qua in re Tigranem quem euinculis diripuerat: comitē habet. Beniuolis præterea quibus-
 dam pompeii crimen iniicit: in ipsis pompeii potentiam experiri uolens. Demum cum pompeius defensio-
 ni cuidam forte abesset: clodius sceleratorum & impudicorum hominum multitudine septus in edicto lo-
 co se collocat: deinde sic rogat: Quis imperator impudicia laborat? Quis uir uirum querit? Quis uno di-
 gito caput scalpit? Ad quæ illi ueluti chorus quidam cum plausu discutiente clodio togam ad unūquodq;

magno clamore Pompeius respondet: Hæc ingenti mœsticia Pompeium afficiunt: insolitū male de se au-
 dire: & huiusmodi pugnae inexpertum. Tristabatur etiā magis q̃ senatum nouerat hac i causa cōtume-
 lia lætatum: Ciceronianæ proditiōis pœnas exprobrantē. Hinc cū i foro plagas usq; ad uulnera prodisse
 contingeret: & quidā ex domesticis Clodii turba summota se ad pompeium tulisset: gladiū a circumstanti-
 bus inferre cognitus: pompeius quousq; Clodius magistratū eum gessit: in forū haud ingressus ē. Causa
 absentia pōpeius hanc ferebat: Sed Clodii iurgia & obrectatiōes: certior erāt: ut fertur: testis: ut pompeius
 in publicū non prodiret. Domi ergo se continens: cū amicis consultabat: qua ratione iracundiam senatus
 posset exuere. Dicēte Culleone Iuliā dimittendā esse. & ab amicitia Cæsaris ad senatū redeundū: nō acquie-
 uit. His uero qui censebant Ciceronē ab exilio reuocandū: q̃ uir esset Clodio inimicissimus senatuiq; per-
 gratus: annuit. Vnde Ciceronis fratrem cū in medio foro magna manu produxisset cæsis ibi quibusdā non
 nullisq; sauciis Clodiū superauit. Quare Cicero ex .S. C. rediit: qui confecti Pōpeio senatū conciliauit: qui
 ue deinde pro lege orans frumētaria quodāmodo iterū omnis terre omnisq; pelagi populo Romano subie-
 ti potestātē pompeio integrā dedit. Etenim lege portus omnes negociatarū conuentus frugū dispēsatio-
 nes & unico nomine omnia nautica atq; terrestria Pōpeio subdita Clodius legē hāc a senatu prodisse: ob
 annonæ caritatē aiebat: Sed angustia annonæ emanasse: ut lex promulgaretur: ueluti nō ferente Pōpeio
 potentiā suā contingi: sed ex nouo quodā magistratu excitare eā semper queritante. Alii dicūt hoc cōsulē
 spiterem machinatū esse: conantē ad maiore magistratū promouere pompeiū: ut ipse ad regē Ptholomeū
 auxilio mitteretur. Verū Canidius rogationē ad tribunos pl. tulit: uti pōpeius sine exercitu cum gemino li-
 tore ad ptholomeiū cū Alexandrinis conciliandū destinaretur cui rei pompeius nō grauitè hæsisse uisus
 sed senatus id omisit: causa honeste reddita: q̃ uiro timeret: cæterū in senatu & apud forū proiecta: quædā
 litteræ repertæ sunt quibus notabatur: ptholomeū orare: uti pro spintere pompeius dux ad se mitteretur.
 Timagnes uero ptholomeū sponte inquit fugisse: & reliquisse Aegyptū Theophanis suasu: qui materiā
 quærebat: ut senatus pōpeii cū exercitu eo destinasset: noua bellandi causa perquisita. Sed hoc ipse astus
 Theophanis nō tam credibile fecit quantū natura ipsa pompeii incredibile: qui ambitionē nō tam uafra
 neq; tā seruilem habebat. Designatus itaq; pōpeius rei frumētariæ dux: diuersa in loca legatos amicosq;
 mittit. In siciliā ipse atq; sardinia deinde in Aphricā nauigās: uī per magnā frumēti apparauit. Repetiturus
 Romā cum mare procellis infestaretur: & gubernatores se alto cōmittere timerent: primus nauē ingressus
 ancorā solui iussit clamitans nauigare est necesse. uiuere necesse nō est. Hac audacia & animo usus læta cū
 fortuna omne forū frumēto & omne mare nauibus impleuit: unde & cæteris extra urbē incolentibus hic ap-
 paratus sup abūdās ēt fuit: ueluti e fōte quodā imēsa frumēti copia manasset. Inter hæc res gallica maxie
 cæsare extulit: q̃ in remotissimis locis cū esset: & bellū aduersus Bergas Britanosq; consereret. ob dignitatē
 & humanitatē suā nō animaduertēte pōpeio apud populū grauissimarū etiā reip. curā gerebat. corpo-
 re quidē circa rē militatē nō aduersus Barbaros: sed ueluti uenator i agonibus se fini uidebatur: & sese lex-
 pugnable timēdūq; præparare. Aurū præterea argētūq; spolia cæterasq; diuitias ex hostibus partas: tanta
 horū aderat copia magno i numero Romā misit: horū deinde largitionibus animos ciuiū rētās: ædilibus
 q̃ ad spectacula tribuens prætoribus quoq; atq; cōsulibus eorumq; donans uxoribus: multos sibi allexit.
 Quare in reditu superatis Alpibus: cū apud ciuitatē Lucanam hybernaret: omnium uirorum & matrona-
 rum magnum numerū eo accessisse memorāt: cū plausu laticiaq; ingēti sese offerētū. Cōsulares uiri eo p-
 secti sunt ducenti inter quos pompeius & crassus fuere proconsulum quoq; ac prætorū centum & uiginti
 fasces ante cæsaris fores inspecti. Alios quippe omnes spe donisq; repletos Cæsar dimisit. cum crasso au-
 tem atq; pompeio fœdus initum: uti petant ipsi consulatū: cæsare eis auxilio sit: ad suffragia frequentes
 mittens milites. Deinde eum declarati consules fuissent: ut extemplo provincias exercitusq; decernerent:
 cæsariq; Gallias in aliud obsignarent quinquennium. Hæc cum uulgarentur: grauiter ab optimis i comi-
 tis petitori essent: cui cum a plerisq; respondere iuberentur: prior inquit pōpeius se forte petiturū: aut nō
 crassus mitius respondisse fertur. Inquit enī se facturum: quod in usum reip. fore existimaret. Marcellinus
 itaq; cum non esset æquo in Pompeium animo: sed uehemēs obrectator fieret: q̃ minus grate responsū
 sibi fuisse uidebatur omnium inquit Pompeius Marcellinum iniustissimum esse: gratiam nō habet: q̃ ex
 muto eloquens factus sit: & ex famelico crapulā exhalans. Cæteris deinde a petitione cōsultatus absisten-
 tibus. L. Domitiū Cato exhortatus est: ne cederet. Nō. n. pro magistratu aiebat: sed p libertate publica cū
 tyrānis esse certamen. Vnde Pompeii fautores hunc catonis tonum extimescētes: & ne omnis Senatus il-
 li inclinaret: plæbisq; imutaretur animi: nō permisere Domitiū i forum descendere. Sed uiros armis mu-
 nitos mitentes ipsi obuiā: Melitū qui cum lampade præibat: trucidauerunt: aliosq; uerterunt in fugam ca-
 to fugientium ultimus: dextrum cubitum sautius abiit uictus dum Domitium palam uindicat. Hæc igit
 uia domitionem aggressi: nō honestius cætera administrarunt. sed primum cū catōi præturam populus
 decerneret: sententiamq; proferrer: Pompeius incusatis auguriis concionem dimisit: Antiā postea & Vati-
 nium corruptis largitione cēturiis elegerunt. Deinde tribuno plæbis Trebonio rogationē tulere: uti cæsa-
 ri: hoc enim ei ex priuato fœdere debebant: secundū quinquennium i gallias decerneretur: crasso syria &
 expeditio i Parthos: ipsi pompeio Aphrica & utraq; Iberia cum quattuor legionibus. Quibus peractis pō-
 peius ex his legionibus petenti & oranti cæsari duas ad bellum gallicum concessit. crassus cōsulatū dimi-
 so in provinciam profectus est. pompeius constructo theatro: gymnasia alia atq; alia: sed in eius consecra-
 tione musicū exhibuit: uenationes præterea quibus quiginti leones cæsi: elephantes deinde: horrēdū quip-
 pe dirumq; spectaculum. Ex his iterum in admirationem populi atq; beniuolentiam ductus permagnam

in se conflauit inuidiam: quod uererbis amicis militiam prouintiasque discernens: ipse per amœna italiam loca tum ibi uxori cedebat. Non enim siue amans siue amatus disungi patiebatur. Hoc quippe ferebatur uulgatius erat: sponsam uirum prænium amare: quæ imature carere eo nequebat. Sed huius causa fuisse uidetur uiri continentia: qui non nisi illi admiscerentur: modestia etiam consuetudinis domesticæ: res quippe pergrata & qua mulierum genus maxime oblectatur. Continentiæ uero credendum erat: ni Flora ipsa scortum piurio criminetur. Fertur comitalibus ludis: cum laucii quidam casusque nonnulli ad Pompeium uenissent: eumque sanguinis contaetu cruenta essent: uestem mutandam petisse: Qua in re cum tumultus seruorum illam portantium cursusque permagnus fieret: sponsa quæ tum erat grauida: togam inspecta cruenta: collapsa semianimis est: uixque id tulit. Ex hacurbatione metuque imature fuerunt partum editum. Qui ergo Cæsaris atque Pompeii amicitiam querebatur: mulierum amorē maxime incusabant. Iterum ea grauida facta foeminam peperit: atque e dolore parienti mortem abiit. Nata etiam non multos post dies matrem secuta pompeius cum coniuge apud Albanum tumulare apperaret: a plæbe coactus in campum martium funus extulit: in quo magis sponse miseratio cognita est: quam Cæsaris seu Pompeii gratia. Verum ex duobus his magis absenti cæsari quam presenti pompeio honoris tribui uisum est. confestim enim tumultuari ciuitas cepit: resque omnes in sano discordiique sermone uersari: ueluti hactenus magis oculculuisset ingenium: quam extinxisset uirorum horum affinitas. Non multum deinde post crassi clades apud Parthos accepta Romam nuntiat. is quippe cum magnus esset obex belli intestini: defunctus uiris frena laxauit. ambo enim eum timuerant: eoque uiuente quicquid uiro insidebat: ut uero fortunæ obstaculum illud certaminis abstulit: extemplo: ut inquit comicus: alter in alterum ungitur: & in arena manus fricat: tam parum fortuna humanæ naturæ confert. Ea enim nihil cupiditate implet: ubi tanta operii amplitudo diuersarumque magnitudo nationum locorumque duobus sat non est uiris. Audiētes legentesque omnia ab eis tripartita quondam fuisse: ac unumquodque sua sortitum acquieuisse: Romanum imperium sibi non sufficere arbitrati sunt. At qui pompeius pro contione se inquebat: magistratum omnem antea assecutus quam sperauisset: eumque deposuisse citius quam speratum esset. Et Heracle certissimum sibi testimonium erant exercituum dimissiones. cum uero cæsar copias dimissurus non uideretur: quærebat pompeius publicis magistratibus aduersus cæsarem se munire. Aliud nihil tam inouabat: uolens omnino non credere: sed despiciere magis ea negligereque. cæterum ut dilatata comitia sunt ciuibz largitione corruptis. Pompeiusque interregnum despexit: Rumor extemplo ad dictatorem exortus in urbe est. Hunc Lucilius tribunus plæbis primum efferre est ausus: plæbi suadens: uti Pompeium dictatorem declararent. Verum cum his obstitit cato: Lucilius fere se tribunatu abdicare coactus est. pompeium tum amicorum militi excusauere: quod magistratum illum non quæsiuisset: pro eo nil obsecrauisset: eumque haud uoluisse. t. Quæ cum laudauisset cato: Pompeium exhortatus est: ad reip. curam reuocandam: Ob quæ ueritus catonem ille ad priorem ornatum urbis uersus est: creatique consules sunt Domitius ac Messalla. Sed cum postea ad interregnum redisset: sermonesque multi de dictatore iterum excitarentur: uim extimescens cato censuit legitimum quendam magistratum pompeio dandum: & ipsam illam dictatoris potentiam atque tyrannidem abolendam. Qua in re Bibulus pompeio inimicus prior in senatu rogationem tulit: ut unicus consul Pompeius decerneretur. Aut enim inquit resp. ab istate turbine salua fiet aut optimo parendum erit. Hæc sententia cum propter oratoris monstrosa uideretur: surgens Cato. expectationem præbens: quod Bibulo contradicturus esset: silentio actus: eidem inixus est: a se illam inquit minime afferendam fuisse: sed ab alio illam comprobare iubereque ipsam iri quæcumque magistratum magis eligens: quam neminem. Pompeiumque existimans ea tempestate salubrius: quam alium esse præfecturum. Quo a senatu suscepto: decretum est: uti Pompeius consul creatus solus magistratum gerat: sique collega opus esset: non ante duos menses experimento doctus collegam sumeret. Sic ergo per Sulpicium interregem Pompeius consul factus. Catonem grata beniuolentia salutatur: gratias se illi habere fassus: eumque orauit: uti priuati in eo magistratu consilii curam secum gereret. Sed Cato Pompeium gratias sibi habere haud dignum existimauit. Ob eum. n. nihil se dixisset respondit sed ob reip. causam priuati uero rogatus consul fieri et siminime id rogetur: publice se ducturum inquit: quæ in reip. fore iudicauerit. Huiuscemodii in omnibus erat Cato. Pompeius in urbem profectus: Corneliam Meteli Scipionis filiam duxit: non uirginem sed uiduam nuperrime relictam a Publio Crassi filio: qui apud Parthos defunctus eam uirginem duxerat. Aderat quippe puellæ: præter etiam formositatem multæ amoris gratiæ. Circa. n. litteras pulchre perita circa fides circa geometrica: præterea consueuerat philosophicis sese saluberrime præbere. Mores deinde omni fastu & inportunitate mudi: quæ duo iunioribus obuersari foeminis solent: easdem disciplinas ductis. Pater & gener & gloria haud pudendus. Id tamen coniugium: quia incongruum ætate uidebatur: multi improbauere: filio. n. Pompeio illam fore magis copulanda ea ætas admonebat. Honestiores uero ciues rem Romanam tum a periculis uestis a Pompeio despiciebant: quæ populus liberatorem urbis constituerat: eumque unicuique curam præfecerat. Sed ipse fertis inquebant coronatus inuptiasque celebrat cum consulatū ipsum rem fortuitam sibi fore existimare deberet: quod haud sibi ita præter legem mandatus esset: si floruiisset patria. Cæterum cum in reos ambitus ac ex largitione corruptos præfideret: leges scribens per quas iudicia ferebantur: in cæteris se honestum integrum seruauit. præfidiū ornatumque simul quicquid in curia suo consensu suisque armis præbent: Scipionem tantum socero: quod tum danari uidebatur: crimine non effugit. Apud. n. sese sexaginta ac tricenis iudicibus domi conuocatis auxilium illi attulit. Quare accusator ab rei petitione destitit: cum Scipionem uidisset medio in foro a iudicibus preconitatum: itaque & male de se Pompeius audiuit: quod cum leges statuiisset: ne per eis laudes fierent: ipse ad iudices ingressus est: platum laudaturus: in quo cato (erat. n. ex iudicii numero) aures manibus obstruens: non uelle inquit sese habere laudes: præter legem auditurum. Unde cato prius quam sententiam feret: eiectus est Plantus tamen iudicium sententiis est damnatus non sine Pompeii rubore. post paucos etiam dies Hyoseus uir consularis iudicium uitans cognito Pompeium ad cenam locum per cisci: eius genubus accubuit: eumque obsecrare cepit. Sed Pompeius cum fastu eum præterit: illum inquit cœnâ sibi disperdere: aliudque conclusit nihil. Sic ergo iniquior esse uisus: perbris laceratus est. Cætera autem omnia ordin

ne composuit: collegamq; sibi socerum ad reliquos quinq; menses delegit. Deinde decreto senatus prouidit sibi in aliud quadriennium data milleq; talenta quotquot annis sumere: quibus exercitū teneat: alacrisq; Quibus cognitis amici Cæsaris dignum existimauere & de Cæsare rationem habendam esse: qui pro romano imperio tot bella tractabat. Aut enim dignū eū dicebant secundo potiri consulatu: aut militiæ tempus sibi prorogandū: ne dux alius eis succedens gloriam laborum ipsi auferret. sed ipse honoris præmia iniret. Circa id cū altercatio orta esset. Pompeius ueluti ex beniuolentia pro Cæsare inuidiam esset excusaturus: se litteras habere a Cæsare inquit. quibus optabat successorem & se ab expeditiōe liberari: lus tamē petendi consulatum dari sibi licet absenti. equum esse censere. His cum obsisteret Cato: Catoniscq; factio: iuberetq; Cæsarem dimisso exercitu priuatū uenturum: quod cōmode obtinere posset: Pōpeius nulla cōtentione facta sed ueluti uictus suspicionem de se maiorem præbuit: q; ægre i Cæsarem sentiret. Misit deinde pro legionibus quas Cæsari cōmodauerat: eas repetens rebus Parthicis simulatis. Sed Cesar licet nosceret: quibus ex causis milites repeterentur: ipsos remisit grate ampleq; donatos. iter hæc cū Pōpeius apud urbem Neapolim cum uitæ periculo elanguisset. conualuit. Hinc Praxagoræ suasu eius urbis ciues sacra pro ipsius salute duxerunt. Quos cū imitarentur finitimi: & deinde cum res hæc sic Italiam omnē ambiret: quæq; magna & quæq; parua ciuitas dies q̄ plures festos egit. Præterea undecunq; sibi sic obuiā proditum est: ut pro numero nullus satis esset locus: sed uiæ oppida portus omnes passim uictimis ac libaminibus repleti: Multi præterea fertis ornati sub lampadibus eū suscipere: floresq; in eum iacere: gradientemq; usq; comitari. Vnde ipsius cultū profectumq; pulcherrimum ac splendidissimum spectaculum esse. Quod iter alias belli causas non minimam fuisse ferunt. Subiit enim fastus illi exuperans cum magnitudine simul læticiæ omnem agendorum rationem Præterea felicitates gesta;q; semper tuto i loco ponens obq; id deficiens cautiore esse: in ipurā audaciam contēptūq; incidit de Cæsaris uiribus: q; nō armis nō aliquo i dustrio opere sibi opus foret: sed multo facilius Cæsarem esset absumpturus: q̄ eū antea sublimauisset. His addēbat Appii redditus qui legiones Cæsari concessas Pōpeio e gallia adduxerat. Is enim maxime res gallicas Cæsaris extenuauit: & i Cæsarem maledicacē exercuit linguam ipsumq; Pompeiū dicebat suarū se uirum nominisq; ignarum esse. qui aliis armis i Cæsarem muniretur: quem eisdē Cæsaris copiis perditurus erat: cum primum inspiceretur. tantū esse odium aiebat: quod milites i Cæsarem seruabant: tantūq; esse desiderium quod aduersus Pompeiū tenerent. His ergo Pōpeius elatus est: ac huiuscemodi contēptus obigen: tem: fidutiā ita plenior factus est. ut eos qui bellum extimuisent: eluderet. Cūq; dicerent quidā ad inuasiōnem Cæsaris se non uidere: quibus uiribus se pompeius tuetur: subridens multoq; profusior eos haud ea curæ sibi fore admonuit. Cum enim inquit terram Italiæ pede pulsabo: scatebūt pedestres equestresq; copiae. Sed Cesar ualidius iam iam rebus imminebat: qui cum nondum longe italiam attigisset: sedulo ad urbem destinabat milites: ut comitiis adessent. Multos hic cū ciues pecuniis sibi allexit: multos etiam priuorum munere placauit: inter quos Paulus cōsul ob mille & quingenta talēta mutatus est: & Curio tribunus plæbis a Cæsare igēti ære alieno liberatus: ac. M. Antonius ob amicitia curionis eorū quæ curio debebat princeps. improbatus tū iter hæc cesar ē: q; cū quis ex his q; ab ipso uenerat: istas iuxta senatū audisset. q; cæsari progiatio nō daret: manū ensis capulo percussio: iqt: At hic dabit gladius. Hæc itaq; acta apparatusq; in hac mēte inclinabantur curionis tū sniæ p̄cesq; p cæsare magis populares uideri. E duobus. n. unū æquū fore cēsebat. Aut a Pōpeio repetēdū exercitū: aut cæsare ab expeditiōe nō reuocādū. Aut. n. priuatos iuxta eos p̄fessuros dicebat: aut amulos i his quæ publice obtinēt quieturos. Sed hic atq; inualidū facere moliens quā timet potētiā geminat. Ad hæc cū cōsul Marcellus prædonē appellaret cæsare: iuberetq; eum a senatu hostē iudicari: ni arma ponat: curio comite Antonio ac Pisone senatū redarguere statuit. iussit. n. eos q; cēserent cæsare tāta arma ponere: Pōpeiusq; i magistratu esse: e loco trāfferri: & maior eorū numerus i alterā curie partē trāxatus est. Post aut cū iussisset trāfferri eos: qui censerēt ambos ab armis amouēdos: nulloq; esse i magistratu: pro pōpeio duo & niginii tantū sensere. curioni uero oēs hæsisse uisi. Ex quo hic ueluti uictor splendidus lætusq; ad plæbē, p̄uectus est: atq; ab ea cū plausu iniectūq; fertorū florūq; susceptus: pompeius tū i senatu nō aderat: Exercitū. n. ducibus urbē ingredi haud mos fuit. Marcellus iter hæc surrexit: se iquiēs sedēdo oratiōes nō audire. Deinde cū uideo iquit decē legiones iā Alpiū iuga exuperātes: uado & ipse uirum missurus. qui p patria eis obiiciatur. Hic uestes ueluti publico i luctu mutauere. Marcellus autē ad pōpeiū per forum graditur: senatu subsequēte qui corā illo constitutus: iubeo te iquit pōpei patriā defendere: fruiq; præparatis copiis: & aliæq; delectū habere. Eadē dixit Lētullus: alter i proximū anū tū cōsul designatus. pompeius idē cum cōpisset delectū agere: alii nō paruerunt: alii & hi pauci segni fragiliq; aio dictis acquieuerunt: plæriq; uero militiæ solutionē acclamare. Antonius. n. cæsaris epistolam inuito senatu apud plæbē recitauit: affectus populari gratiæ accōmodatos cōrinentē. Orabat. n. ābos prouinciis excedere exercitū habebat. cicerog; nuper e cilitia profectus cōciliationē ambo; agitabat: ut cæsar Gallia dedecens: reliquo dimisso exercitu cū duabus legionibus apud illyricos alterū expectaret cōsulatū: Quibus dedignate pompeio p̄suasi sunt beniuoli cæsaris alterā legionem etiā dimitti. Sed aduersante Lentulo iterūq; acclamāte catone falli eos: pōpeius decipi: concordia; finis nemo datus. Dū hæc aguntur: nuntiatur cæsare a riminū ciuitatē amplā italiæ apprehendisse: ac palā cū omnibus copiis romā ipetere. Sed hoc falsum erat. proficiscebatur. n. maiore nō habens manū q̄ tricentorū equitum: & quinq; milium peditum. Alias. n. copias quæ trans alpes tum erant: nō expectauerat: irruere ex templo turbatis rebus iprouisusq; magis eligens: q̄ tēpus hosti præbuisse ad pugna; aparatum. Ad fluuiū igitur rubiconē profectus qui prouiciæ suæ limes erat silētiū subsedit mēte anceps. Secū. n. uoluebat magnitudinē audaciæ. Deinde ueluti qui in uastā pfunditatē a

præcipitio se inducunt: animo mufans: & ad ingentem rem stupidus: cū ad adstātes uersus hoc solum græce exclamauisset: laetitia ale a. Sic exercitum traiecit. Huius rei rumor cū primum in urbem irruisset: eaq̃ palam compleuisset: metus tumultusq̃ qualis nunq̃ antea terrorem passim iniecit. Patres extemplo ad pompeium delati omnesq̃ magistratus simul concurrere odisseq̃. Deinde interrogante Tullo de exercitu deq̃ apparatu: & pompeio subtrepide aiente: a Cæsare profectos præsto se habiturū: putareq̃ priorem delatum quē celere egerat: ad numerum fore triginta milium: exclamauit Tullus: elusisti nos pōpei: legatosq̃ ad Cæsarem mitti censuit. Faonius uero in cæteris homo haud improbandus: sed licetia atq̃ iurgiis quasæpe conatus audaciā Catonis imitari: tū iussit pompeiū terram pede pulsare: quas promiserat copias conuocantē. Quā intemperantiam pompeius modeste tulit. Cato inde cum pompeiū ad moneret eorū: quæ in ipso initio de Cæsare sibi prædixerat: respondisse pompeius fertur: diuiniora illa fuisse quæ Cato uaticinatus fuerat: sed mitius ab se peractū extitisse. Hinc Cato sententiā dixi tuti pōpeius dux imperatoria potestate deligeretur: addens huiusmodi uirog̃ esse magna efficere mala eadēq̃ fugare. Hic autē extēplo in Siciliam profectus est: Eā enim prouinciā ipse sortitus fuerat: aliorumq̃ quilibet ut fors dedit aliā sibi designatā petiuit. His ergo omni ferme Italia cōmota: quid agendū esset: cuiq̃ in dubio erat. Alii fuga Romā repetiuerē: alii ab urbe foras efferri: inquentes urbē tot procellis tantoq̃ turbine inestam habētēq̃ quod in usum foret per fragile: quod uero euitandū: ualidius duobusq̃ ipsis perdifficile. Non. n. fas erat merum soluere: neq̃ sinebat quis ratione pompeium uti: sed omnis qua perturbatione affectus fuerat territus aut mæstus uel anxius: eadē illum opprimebat. Eadēq̃ die diuersa innitebatur in consilia: de hostibus nil pōpeio audire certum erat cum nunciarent multi quæ casu percepissent: deinde q̃ postea re aliter comperta negaretur fides. Ergo cū statuisset huiusce turbationis certior fieri: omnes iubens partes sequi: præmonito q̃ qui remansisset: uir Cæsaris existimaretur. urbē circiter diluculū liquit consules. tū nullis peractis facris quemadmodū in bellorū auspiciis fas erat: effugerunt. inter hæc ipsa pericula & desideratus pōpeius est magna uirorū beniuolentia. Cū. n. multi obtrectarēt militiā: repertus nemo est: qui ducē odisset: sed certū erat plures eos esse qui pompeiū linquere haud possent: q̃ qui ob libertatē tutandā fugerunt. paucis diebus post Cæsar Romæ cum castra admouisset: eam apprehendit. Qui cæteris placide benigneq̃ pertractis: uni tantum Metello tū tribuno plæbis q̃ ex ærario Cæsare assumere censum ueruisset: necem comminatus est: minisq̃ addidit orationē etiam asperiorē. Inquit enim nō magis id sibi dictū q̃ factū graue. Ergo Metellū cū inde admoeri cogisser: capto pro opportunitate censu Pōpeium persequitur: eum ab Italia eiicere properans. anteq̃ ex Hispania copiae illi coniungerentur: pōpeius autē Brundisio suscepto potitus classe consules confestim traiecit: cūq̃ cōsulibus cohortes triginta Dyrrhachiū permittit. Scipionē uero socer: ac sui filium in Syriā misit ad classem construendā. Ipse uallo Brundisii portas muniens: præterea in mœnibus instituens leuis armaturā q̃ multos milites: iubēsq̃ Brundisinos absq̃ metu domi esse: omnē interiūs ciuitatē effodit: uallauitq̃ acutisq̃ sudibus ipleuit oēs ipsius uicos præter duos p̃ quos ipse ad mare descēdit. Tertia deinde die cæterā multitudinē i nauibus magno silētio locatā habuit: quo factō muro: custodibus daro signo: cū eos accelerātes suscepisset: extēplo cū oibus nauigat cæsar cū derelicta ab hoste mœnia uidisset: fuga intellecta: pagē ferme absfuit: qui i fides fossasq̃ præceps i ferret: Sed tēperamentis brundisinis: Cæsar i specta ciuitate circūq̃ ambita soluiffe omnes iuenit: præter milites paucos q̃ cū duabus superfederāt nauibus. alii hunc pōpeii abcessū iter sua præclara rei militaris opa reponūt sed cæsare admiratio cæpit: quod pōpeius q̃ ciuitatē permunitā habebat quæ uel copias expectabat ab Hispania: pelagiq̃ cū erat possessor: ita i italia relicta abscessisset. incussat & ipsū cicero: q̃ Themistoclis militiā magis imitatus esset: q̃ periculis: cū res ipsi huius magisq̃ illius gestæ similitudinē agerēt iter hæc cæsar: quoniam tempus aduersum extimescebat. studiosissima pacis opa ostendit. capto qppe Numerio pōpeii beniuolo Brundisiū eū misit: rogās æquo i iure cōciliari. Sed Numerius cū pōpeio ad nauigauit. cæsari igitur diebus sexgita italia absq̃ cæde potitus: de psequēdo hoste cōsultat: sed ex defectu classis mutatis aīs castra ad Hispaniā moues optās copias quæ illic pōpeio militabāt ad sese ducere. Dū hæc agūt. & i apli res pōpeio cōuenere. Vis. n. maritia ferme: expugnabilis affuit: quigētæ naues ad pugnā expeditæ. & i apli ori numero speculatoriæ liburæq̃: equitū Rōæ ac italiæ flos milia septē n̄ genere n̄ opibus dignitate infirmus: peditū uero quod is p̃miscuus erat: & egebat exercitatiōis: i lberia subsidēs exercebat: n̄ quidē piger sed ueluti pruna florēs iuuetute gymnasiis frui. Magnū qppe tū erat ad animorū fidutiā pōpeii magnū aspiciere duodesexagita ānos natū: pedites prio deide equites i armis exercere: nudareq̃ p̃ strenue enſē equo currētū uestiū: cōdereq̃ popportune: præterea i iaculatu nō agilitatē tātū: sed robur p̃tenore ostentare: quæ ex iunioribus plæriq̃ haud exuperabāt. Ad ipsū cōfluxerūt & reges & nationū principes: atq̃ a Roma tot p̃mox: ut circa se numerus p̃fecti senatus esset. Accessit & Labeo Cæsare relicto: cū quo lōga frætris amicitia i gallos militauerat. Deide & Brutus eius Brutifilius q̃ i gallia cæsus fuerat: uir quidē magnanimus & q̃ pōpeio nil de accessu prædixerat: anteaq̃ pōpeiū nūq̃ salutauerat: ceu p̃ris iter festorē: sibi tū ille sese subiecit: ut duci q̃ p̃ libertate patriæ arma sūplisset. cicero et licet aliter scripſisset: cōsuissetq̃ tū pudore ē caput: n̄ eē i eorū numero q̃ p̃ patria se piculis obicerēt: delatus & festius hoc ē hō ætate decrepitu: cui atq̃ i Macedonia crus mutilatū fuerat. hūc cū ipsū eluderēt cæteri: riderētq̃ pōpeius prio i cōspectu assurrexit: oecurritq̃: magnū existimās sibi testimoniū fore uiros præter ætatē riresq̃ p̃ libertate commune piculū cū ipso subire. habito deide senatu & catōe sētētiā dicēte cū statuissēt: neminē ciuē extra aciē iterimēdū. neq̃ ciuitatē Rōæ sociā diripiēdā tū magis pōpeii ptes amari cœpte. Quibus. n. belli nullum cōmértium erat: ut q̃ p̃cul icolerēt: aut q̃ eū eorū fragilitate negligerēt: Hic cum aīs fauore & oratōe eq̃tati cōcertare putātes deorum omniumq̃ hostē illū eē: q̃ cū uolūtate pōpeii uictorē eē nō optaret. Nihil tamen minus & Cæsar

beniuolum sese uincendo præbere: qui pōpei copias cū in Hispania superuisset: captiuasq; duxisset: eaq; duces abire dimisit: militesq; sibi adiunxit. De idē iterum alpibus exuperatis Italiā percurrēns ad Brundisium delatus est: cū iam dies breuissimi anni forent pelago hinc inperato ipse ad Nerricū mouit iuliūq; uirum pompeio amicū captiuū habens ad pompeium mittit: eum prouocans uti in unum ambo conueniāt tertia inde die copias omnes soluturi: amiciq; facti iureiurando obnoxii in italiā redeant. Hæc pōpeius dolum iterum esse existimauit: celerq; ad pelagus profectus: loca omnia oppidaq; apprehendit: quæ uel receptacula ad pedestres copias haberēt: uel stationes aut signa quædā nautis essent. Vnde quocūq; spirāte uento aut frumentum aut milites aut pecuniæ pompeio afferebātur. Cæsar interim & terra mariq; locorū angustis oppressus necessitate uictus pugna exoptabat. Hinc aggressus præsepis hostium munitiones: laessens leuibis præliis plerasq; earum capit. In his & obtrigit: ut fere pessumdatus Cæsar fuerit: omnēq; amiserit exercitū: Pompeio strenue certamē ingresso ac usq; omnium fugam cū cæde duorum milium persequente. quā in re cum ui irruere: aut congregi aut non timere nesciuisset Pompeius: Cæsar dixisse fertur: die uictoriam apud hostē snisse: si uincētem habuissent. His itaq; Pompeii milites elati: rem omnē ferro decerni studebant pompeius Regibus Ducibus Urbibusq; externis ueluti confectum esset bellum nūtiā uit A periculo autē pugnae longe abhorrebat putans & tempore & angustis sese uiros expugnaturum: uiros armis inuictos: suetosq; annis q̄ multis simul uincere: & ad aliam militiā erroressq; ac mutationē castrorumq; fossas murorumq; erectiones ob senectam tardos: obq; id congregi manumq; conferere celeres. Nil minus parumper antea pompeius ad suos uersus: ut maneret exhortatus est. Cum uero post pugnam Cæsar ob angustias cōmeatus castra mouisset: & per Thamanos Thessaliā peteret: Pōpeianorū animi haud amplius contineri potuere: sed fugere Cæsarem clamentes: alii ipsum mox persequēdum. alii in Italiā transeundum censebant. Seruos alii amicosq; Romam destinauere ad domas iuxta forum conducēdas: ueluti confestim magistratus inituri. Voluntarii etiam multi Lesbū ad Corneliā nauigauere nūtiātes bellum finem habere. Illuc. n. pompeius ipsam subdestinauerat. Frequente uero senatu Affranius sententiam dixit italiā fore tenendā: eam enim esse maximum belli præmium: statimq; his qui eam habuissent aiebant addi Siciliā Sardinia Corsicā Hispaniā Galliāq; præterea omnis ipsiusq; patriæ preces plurimū ad pompeium ferri: manus propemodum ad eum protendentes: pulchrumq; non esse eā despicere: propulsatam famulantēq; seruis & tyrannorum adulatoribus. Ipse uero pompeius non splendoris sui existimabat Cæsarem fugientē non persequi fortuna id dāre: præterea indignū iniquūq; censebat Scipionem linquere: aliosq; consulares uiros circa Græciā ac Thessaliā cōfestim in potestātē Cæsarīs uenturos cum censu copiarūq; permagnis: Romæ satis eos errare iquebat: qui remotissimis in locis bellum pro ipsa gererent: ut quieta malorūq; expers libera uincētē expectaret. Hæc cū statuisset: Cæsarem psequit: animi quidē certus pugna nō inire: sed obsidione ambire hostē: propiusq; insequēdo eū angustis cōmeatus cōterere. Hoc. n. maxie sibi cōducere: & alia ex cā putabat. Sermo. n. iter eq̄tes sparsus erat: q̄ cōfesti profli-gato Cæsare decreuisset priuatus esse. Dicūt alii pompeiū huius rei metu nulla in re alicuius digna opera Catonis usum fuisse: sed q̄ in Cæsare proficiscens: maritimi apparatus præfectū eū liquisset: trepidus ne Cæsare cæso: ab eo cōfesti cogeretur magistratū ponere. Quietus ergo cū hostes isequeret: i crimine obte-ctatiōeq; erat: q̄ nō cōtra Cæsare militiā ducerēt: i sed patriā senatūq;: ut omni i tēpore dux esset & abesset nūq̄ ab his qui eū dominari optabant: ac ministrorū satellitūq; usu. Domitius autē Barbus Agamenonē eum & regē semper appellare solitus: inuidia ipsum perurgebat. phaonius præterea nō minus infestus erat: uir summæ audaciæ & maledicati lingua potens: uiri. n. acclamabat: hoc nō licebit anno ficus i tusculano carere: Lucius etiā affranius: is qui i Hispania copias amisit: proditiōis haud intactus: pompeiū tunc aspiciens pugnam detractare: mirari se eos dicebat: qui eū inculabant: cur ad institutorē prouinciarum profecti aio pugnet. Hæc huiuscemodiq; alia multa oblocuti pōpeiū uirū fama & pudore aduersus notos inferiorē rem ui cōpulere: ut opatibus & illorū spei obsequeretur: optimāq; suā rationē omitteret: quod non unicæ nautis gubernatori: ne dum tot militū & copiarū amplissimā potestatis duci tolerādū fuerat. Hic qppe me-dicos q̄ nūq̄ cupiditati obsequerētur: laudans: lōgiori ipse militiæ cessit: ueritus ne in salute mæstior fieret. Quā. n. ratione diceret quit illos fuisse hospites: cum alii iā iā consulatus ac præturas alii p castra circumducti ambibāt? Scipioi ac Spiteri Domitioq; de pōtificate Cæsarīs cōtētiones altercatiōesq; ac cōciliabula erāt ueluti aduersus sese Tigranes Armenus aut nabateorū rex militaret: nō Cæsar ipse Cæsarīsq; illius copiarū cūq; bus mille urbes ui capit: regionesq; trecetas subegit: a gallis germanisq; pugna iunctus: q̄ prælia plura gessit: q̄ recēdere q̄q; posset: q̄ decies cētena milia hostiū psequēdo cecidit. hi tamē pugna exoptare ausi: tum multūq; ei iminere cū i pharsalicū capū descēdisset. pōpeiū senatū habere coegerūt: i quo Labienus equitum præfectus. prostris primis se iurauit nō antea pugna reuersūq; q̄ hostes i fugā egisset. Eā & oēs sententiam iureiurādō affirmare. ipse Veneris uictoris templum multis exornare spoliis uidebatur. Ex quibus præbuere hæc fidutiā: hæc terrorem inicere trepidum ne generi Cæsarīs quod a Vnere dictum est: gloria splendorq; ex sese fieret. Seduli deinde per tumultum strepitum eum a somnio excitauere. Vltima hic uigilia ipso in diluculo quietem permagnam agente: in castris Cæsarīs ingens flamma emicare uisa: supra pompeii exercitum aduolauit. Hoc se uidisse cæsar affirmat: cum uigilias circumambiret. prima deī de luce cum uasa collegi iussisset: & contubernia raperent milites: ac impedimenta præmitterent: aduenerē exploratores nuntiatum: se arma multa aspexisse in hostium castris circumferri: motumque ac tumultū eum uirore esse: qui ad pugnam mox exituri essent. post hos affuerunt alii afferentes iā primos in aciem strui: tum cæsar exoptatā quietē aduenisse diē i qua cū uiris: nō cū inedia non cum egestate pugnandum

esset: extemplo coram contubernio tunicam rubram poni iussit. Hoc. n. Romanis pugnae signum est. Milites id cum aspexissent: cum clamore atque alacritate dimissis contuberniis ad arma inferuntur. Ducibus deinde designatae intentis acie: quisque ueluti chorus quidam absque tumultu cum meditato quieteque instruitur. Pompeius dextro praesidet cornu quod Antonio oppositum erat mediae acie Sipioni socero locauit. Aduersus Albinum Lucium sinistru cornu. L. Domitius tenuit. quod robore equitum maxime ceteris praestabat. Hoc. n. confluxerunt omnes: ueluti irripturi in Caesarem & legionem decimam percussuri: ut plurimus erat rumor bellicosissima: in qua Caesar ipse instructus pugnare consueuerat. Sed Caesar cum sinistrum hostium cornu conspexisset tot munitum equitibus: timens armaturae splendor: sex cohortes e legionibus eductas legionem decimam a tergo locauit: iussitque eas quiete agere: hostibusque ignotas esse. Sed cum irruerent equites: perpropugnatores egressos admouit quod neque ut solitum esset iacerent pila festinantes quemadmodum robustissimi ad stringendos enses: sed ferire altius eos iussit: oculosque frontesque hostium ad uulnera impetere: non enim permansuroseos fulgentes floridosque in sultatores inquit. neque contra ferrum inspecturos in oculos illam. In his obuersabatur tum Caesar. Pompeius uero acies a equo animaduertens: ut hostes nouit cum silentio cogrediendi tempus ex ordine expectare: suumque exercitum sine strepitu non esse: imo turbulentum & imperitia tumultuantem extimuit: ne in ipso pugnae initio penitus dissolueretur. Vnde acierum primos monuit ut in congressu stantes: mouentesque solidissime hostes exciperent. Caesar uero Stratogema improbat: plagarum. n. ictus impetu cursuque illatos subsistendo restingui inquit insultumque in multorum congressu hostium furore ac impetu uestum augere ex clamore cursuque animos: quo ablato moliri ac refrigerari uiros. Cum Caesare ferunt uiginti & duo milia militum: cum pompeio uero multo plures quam bis totidem fuisse. Signo igitur ab ambobus ex utrisque castris dato: & tuba ut infererent manus iam canere cum coepisset: e tuba quisque uni sibi intentus erat pauci uero & hi ciuium Romanorum primi: & ex Graecis qui aderant quidam extra aciem quamprimu periclitatio incubuit: ambitionem contentionemque meditari incepte: quo ardorem dominandi afferrent. Cognita & .n. arma acies fraternae signa communia unius ciuitatis robur copiaeque inter sese irruere: plane ostendentes humanum ingenium cupiditate actum caecum quidem furiosumque esse. Quiete quidem si dominari fruique rebus iam comparatis uoluissent: plurimam optimamque terrae ac pelagi partem habuisse licebat. Si trophaeorum ac triumphorum amori quid ultra tribuere exoptatum esse: erat & sitim restringere parthorum Germanorumque bellis Multum i Scythia opus superaret: multum & in India: & ad cupiditatem explendam non ingloriosa materia barbaras nationes assuefacere. Qui Scytharum equi aut quae parthorum sagittae aut quis Indorum census septuaginta uirorum milibus ferro instructis obtinisset pompeio & Caesare Ducibus: quorum nomen prius apud eos auditum fuerat: quam Romanum? Sic immixtas sic uarias feraleseque nationes uictores superauissent. Sed hic ut simul pugnarent: tum ambo conuenere: non ipsorum gloriam ob quam patriae pepercerant miserati: qui usque in eadem die inuicti appellabantur. Eorum. n. affinitas & Iuliae amores ac illae nuptiae extemplo dolosae suspectaeque pignora namque opportuna tum conuentionis non uerae cuiusdam amicitiae illa fuisse. Vtergo phallicus capus uiris equis armisque completus est: & ab utrisque signa pugnae elata: priore Caesaris phalange procurrat. G. Crastinus decem alarum ductor: qui permagna spem uictoriae Caesaris dedit. Quem ut primu Caesar e castris uestum prospexit eum appellans: Quid de pugna sentiret interrogat: Tum ille dexteram protendens cum amauit splendidius: Vincas Caesar: me autem hodie aut uiuum aut mortuum laudabis: Horum itaque memor ipse in hostes fecit: multosque ipsorum strauit in confortissimam aciem inuestus. Cum tamen certando ad enses peruentum esset: pluribus caesis: initentem eum obuiosque concidentem subsistens quis per ora enses illi adegit: cuius cuspis in oppositum euasit latus. Crastinus itaque cum e uulnere cecidisset: a quo Marte pugnari coeptum. Dexterum uero cornu pompeius nondum eduxerat: sed oculos circunuolens: equitumque opera expectans imorabatur. Illi autem iam turmas produxerant circum obfessuri: ut putabant: Caesarem: ac equites prima in fronte instructos qui pauci prope modum erant in phalange impingunt: Sed a Caesare dato signo equites quidem redeunt: praemonitae autem cohortes: tria milia uirorum ad circulationem mox procurrere: hostique aduersari: equitique obsistendo: quemadmodum praedocti fuerant. Iogis iaculis frui: frontesque hostium oculosque petere Tunc illi ueluti huius pugnae omnino iperiti: qui uide id pugnandi genus haud expectarant: praesciuerantque nihil audire: nihil plagas in ore oculisque adactas tolerare: sed aduersi manibus protegendo oculos fœde terga praebuere. Hos fugientes Caesaris copiae neglexere: coeque in peditatum eruperunt: qua maxime parte cornu hostium equitibus nudum circum ambire cingereque eos satagebat. Sed hi pariter eorum irruptionem utrinque actam: praeterea ipse decimae cohortis Caesaris a fronte uestum haud tulere: consistereque non ausi sunt: uidentes id quod sperarant Hostes quippe uenire sese tum perpeti. His in fuga itaque uersis: ut uidit puluerem pompeius: clademque equitum coiecit: quo aio fuerit difficile dictu est. Similis autem insano attonitoque est uisus: nedum magnum pompeium se existimaret. Nemine inde salutato in castra abiit. nimium poetico illi congruus: Iuppiter ipse pater currus exteruit alto Ajacis stetit his ille amens: clypeumque tumet: Tergore septeno post terga imania iecit. Hincque oculos uoluens multum se uertit ab armis. Talis stationem ingressus pompeius: ueluti inuitus incubuit: quousque uelut incedo plurimi cum fugientibus simul concidissent: in his uoce tunc unicam hanc emisit: ergo ad castra. Aliud nil locutus surgit: uesteque sumpta praesenti cladi accommodata: castris egressus est: in fugam & ceterae legiones uersae: caedesque in castris permagna facta ministrorum: eorumque qui contubernia defenderent: milites tantum ad sex milia cecidisse refert Asinius Pollio: qui in ea. cum Caesare militauit. Castris direptis Hostium ignorantia leuitatemque admirari fuit Omne. n. contubernium myrto coronabatur: omne stratum floribus plenum: mensae uasis graues: crateres uina undique spumantes: apparatus ornatusque litantium ac festa ducum magis is erat: quam uirorum ad certam se praeparantium. Sic ergo inani sua spe elusi perditique & insanae cuiusdam temeritatis pleni: ad pugnam profecti fuerat. pompeius cum parum a castris progressus esset: equum dimittit: paucos prope modum uiros circa sese

habens: ut persequentes clam euitaret. Abibat & cum silētio ac meditatiū grauis quemadmodum uirum
 esse decet annis quadraginta uincere ac subigere omnia solum: & cōflictus atq; fugæ tū primū in senectū
 te experientiam captantē. Is tū etiā cogitās ex quot certaminibus bellisq; hora uua amisisset auctam gloriā
 atq; potentia: quibus paulo antea tot armistot equis tot classibus septus fuerat ab ita tenuis nudusq; ut i
 quirentes plane lateret hostes. Larissam transgressus: ut ad tēpe peruenit: se in ora prosteruens sitibundus
 e fluuio hausit: indeq; exurgens per tempe graditur quousq; ad mare delatus est. Hic in tugurio quodā pis
 catorio per reliquā noctis partē cum quieuiisset: circiter diluculū Cybam fluuiālē ingressus est: assumptisq;
 in ea qui eum sequebantur ingenuis. seruos iussit ad Cæsarem ire nihilq; timere deinde nihil iuxta littus
 delatus: per maximā nauē oneratiā ispicit: solui iā iā paratā. Huius gubernator Romanus erat homo haud
 nimium pompeio consuetus: sed aspectu notus Petitus nomine. Huic proxima nocte obtigerat per quie
 tem pompeium uidisse: non quē sapius aspexerat: sed humilē mæstūq; secum colloquentē. Quod nautis
 quēadmodum de huiusmodi rebus sermo fieri solet inter homines ocios uix narrauerat petitus cū ex
 templo nautarum quis se uidere inquit fluuiālē scaphā a littore adremigare: præterea, quosdā uestē excute
 re: manusq; ad se protendere. Subsistens igitur petitus confestim pompeiū qualē i somniis uiderat: agno
 uit: Genas idē percussus: nautas iussit scapham excipere: dexteraq; protensa pompeiū appellat: iam ex ge
 stu percipiens infelicitatē uiri mutationē. Nullis deinde precibus factis nullo acto colloquio: sed susceptis
 quotquot cum ipso adire Pompeius iusserat (Lentuli quippe utriq; aderāt ac Faonius) nauē soluit. Suscep
 tus & parum post rex Deotarus est: in littore certare cognitus Cæterq; cū cōnā tēpus affuisset: & apparuisset
 set gubernator quā tū adierat: uidens Faonius pompeiū absq; seruorum ministerio seipsum abluere. pro
 currit: eūq; abluit: unxitq;. Deinde in posterū ei iūdulo esse: eiq; seruire quēadmodū serui dominis: usq; ad
 pedum purgationem cōnāq; apparatū haud destitit. Vnde liberalitatē ministerii nudi ac ifecti aspiciens:
 quis o iquit generosis q̄ decora sunt oia. Sic ergo prætēr Amphipolim nauigans: ad Mylenē transfiliit: op
 tans Corneliā filiūq; inde suscipere. Cū insulæ hæssisset iuxta littus: ad ciuitatē nuntiū mittit: nō qualē expe
 ctabat Cornelia: pro his quæ ob gratiā scripta nuntiataq; sibi fuerant. Sperabat. n. ex bello apud Dyrra
 chium gesto: opus pompeio tantū uno superesse: Cæsare fugientē persequi: In quibus eā aduersantē cōpre
 hendit nuntius: qui salutare eā mime cōpos: sed plurima malorūq; maxia lachrymis magis q̄ uerbo expri
 mēs: festinare ipsam iussit: si pōpeiū aspicere optaret: naui sola eaq; aliena inuectū: Hæc cū Cornelia audis
 set terræ sese strauit: multaq; in horā amens muta: iacuit. post uix cōpos mentis cū facta esset. nossetq; id
 tempus nō querelarum nec lachrymarū esse: per urbē ad pelagus procurrit. pompeio inde obuiam ei facto
 eaq; uulnis suscepta sordida terræq; illabente: Video inquit uir nō tuæ fortunæ opus sed meæ: una te naui
 uehi: qui ante Corneliæ nuptias quingētis nauibus hoc ad nauigabas pelagus. Quid me inspicere profe
 ctus es? Quid me inuisā nō liquisti fortunæ? quæ te ipsum clade tanta impleui? Quam fœlix quippe fuisset
 mulier: si ante publici obitum: cui uiridis sponsa fui: uitam amisisset. Innocens post illum quēadmodum
 præces optarunt mori debui: Sed pompeio magno ut misera fierem: seruata sum. Hæc Corneliā dixisse
 aiunt. Quibus pompeius unam quippe fortunā respōdit Cornelia meliorē quate æque decepit agnouisti
 q̄ ea me per maius tempus: q̄ mores eius sint: expectauit. Sed ista homines ferre oportet: fortunāq; etiam
 experiri. Nō. n. desperādū ē: ex his cladibus illā erepturā uirū i hæc ifausta præcipitatū Ceterq; Cornelia ser
 uita pecuniasq; e ciuitate petitas nacta est. Mitylenei pōpeio salutato: ad urbē eū igredi petiuere: enixius:
 quibus nō abnuuit: sed eos uictori parere suasit: inq; eo fidere. Clāmētē. n. æquūq; esse Cæsare inquit. Inde
 ad Cratippū philosophū uersus: Descenderat. n. ille e ciuitate desiderio pompeii: post querelas breuia de
 prouidentia intulit. A quibus subterfugiens Cratippus: eū ac spē mitiorē aduxit: ne austerus: neue contra
 dicendo maioris mestitiæ causa illi fieret. Interrogabat. n. pōpeius de prouidentia: illeq; cōtra ostēdebat ob
 reip. mala i monarchiā res romanas labi oportere. Deinde quomodo ignit pōpei quoue signo asserimus
 melius tecū fortunam ægisse: si Cæsaris uictor fuisses? Sed hæc quidē mītēda sunt quoue etiā: mō se deo
 rū facta nūc habebāt. pōpeius suscepta cōiuge amicisq; nauigat: sese fingēs i locis hæresesq; ad aquādū cō
 meatūq; captandū cōmodis. primā aut ciuitatē Attaliā pāphiliā ingressus ē. pōt eius fugā: nbi triremes quæ
 dā sibi obuiā e Cilicia aduenere: militesq; hic quidā aggregati sunt præterea iterum ordinis senatorii uiri
 sexaginta adesse. Inde audiēs classē adhuc sospitē esse Catonēq; militibus multis ad se collectis in Aphricā
 traicere: lamētatus cū amicis ē seipsū icufans: q̄ iuitus cū peditatu cōcurrisset: q̄ ualidiores copias absq;
 pugna nulla i re amississet: q̄ classē nullo statuisset i loco: ut si aduersa terrestris pugna fuisset: extem
 plo maritimas uires copias roburq; tā igens cōtra opposuisset. Nullū. n. pōpeii maius crimē: neq; Cæsaris
 fragtoema melius fuit: q̄ id præliū a maritimis abstraxisse auxiliis. Nihil tñ minus coactus ob præfētē rē
 qd discernere agereq; ciuitates circūnūtiis sollicitat: q̄sdāq; ipse accedit: pecūias pquirens supplemētūq; ad
 naues Cæterq; hostis igeniū ac celeritatē extimescēs: ne apparatu præripere iuasus: abscessum fugāq; præ
 mediatur. prouinciāq; nulla tuta cognita ē fuga uiris aio cūcta euoluētibus. Regionū pompeius ipse asserere
 bar parthica i præsentiaq; ad se suscipiēdū aptissimā esse eaq; se pfragiles recreare iterūq; erigere posse pluri
 misq; copiis in hostes armare: Alii in! Aphricam ad regem lubā mentem inclinauere. Theophani Lesbio
 isanū quiddā uidebatur: ægyptū linquere trium dierum nauigatione absentē. prolomeūq; non adire. æta
 te quidē puerum: sed beniuolentia beneficiisq; parte susceptis pōpeio obnoxium. infaniam præterea uisū
 est se parthis committere generi infidio: uiroque romano quondam affini: apud quem si secūda pati pos
 set: æteris prior haberetur: nō fidere: eiusq; modestiam experiri nolle: ac Arfacem magis dominū sibi cō
 stituere qui Crassum uiuentē ferre non potuit. Deinde iniquū censebat cōiugē iuniorē ad Barbaros duci:
 e Scipionis genere ortā: quod cū contumeliis ac ipudicitia æque licentiā mititur. Si. n. hæc nil patitur dū

modo pati posse uideatur: per graue est inter eos ipsam obseruari: qui facere iniuriā posse uidebantur. Hoc solū ut aiunt Pōpeiū ab itinere Euphratis auertit: si quædā Pompei ratio: nō fortuna ipsa iter illud animaduertisset potuit. Igitur ut decretum est in ægyptū fugere e Cypro triremē Seleutiæ cū coniuge soluit. Comitū hi in longis pariter nauibus: alii in onerariis simul uehi. Pelagus hinc tuto præterit: audiēs inde Prolo meum apud pelusium cū exercitu esse aduersus sororē bellū gerentē: eo erigitur. Nuntio ad Regem exorādum præmissō: ptolomeus pernimis erat iunior. Sed qui regnū administrabat: photinus senatū primorū coegit. Erant. n. hi primi: quos ipse uolebat: quibus coactis quid quisq; sentiret ducere iussit graue quippē tū fuit de pompeio magno consulere photinū eunuchum & Theodorū chium præceptorū i facultate oratoria mercede cōductum: Achillēq; ægyptium. Excellentissimi hi quidē cōsultores inter cubicularios ceteros alumnosq; tum erāt. pōpeius horū decretū ancoris infixis iuxta regionē i nixus expectabat: indignū quippe ob salutis gratiā Cæsari deberi. Aliorū sententiæ iter sese ita diuersæ prolatae sunt: ut hi pōpeiū expelli iuberent: hi pulchrū decerent uirū suscipi. Ad quæ Theodotus eloquētiæ uim ostentans: neutrū satis tutū fore demunitrauit: si. n. suscipissent se Cæsare hostē habituros: pompeiūq; dominū aiebat. Si repulsi sent cū pompeio eiectiois crimē subituros: Cæsari cām persecutionis præbere. optimū itaq; eē uigē accitū occidere. Beneficiū. n. inquit hinc Cæsari se allaturos: metuq; pompeii sese liberaturos. Addidit præterea subridēs (ut aiunt) hominē mortuū nō mordere. Hæc cū decreuisset: Achillæ facinoris cura madata est. Hic Septimiū quendā sub pompeio duce tribunū militū & saluū Centurionē cū assumpsisset socios: præterea tres aut amplius quattuor satellites: puppē ad pōpeiū mouit ad quē tū e suis cōnauigantibus primi præstantioresq; omnes descendērāt: ut rē euentūq; inspicerent. Hi ergo ut classē nō regiā nō cultā nō iuxta Theophranis spē pompeium recipiendū uiderunt. Sed paucos admodū homines una in scapha adremigare. cōfestim id uilipendiū habuere suspectū: pompeiūq; admonuere: uti nanē in interius ageret pelagus: extra hostis sagittæ ictū: interea scapha iā cū proprior esset: præueniēs septimius surgit: romanorū eloquio pōpeiū imperatorē appellauit. Achillas pōpeio græce salutato: ipsum admonet in scaphā cōscendere: Limū. n. esse q̄multū inquit: nec profundū: quod triremi ad nauigandū suppetat: cū mare perarenosum sit. Vix hæc dixerant: cū naues quidā regias intructas aspexere: littusq; ab armaris obtineri. Vnde cuncta fore inuia ad regressum cognoscebantur. præterea ob ascessum erat & percussoribus ius perstare in scelere infidelitatis atq; nequitia persequendæ. Corneliā ergo que iā uiri finē lamentabatur: pompeius cū ultimo complexus esset duos cēturiones in scaphā ingredi iussit & ex libertis unū philippū seruūq; scem nomine. inde cū Achille comites dextris eum suscipere apparerent: ad uxorē filumq; uersus sophochleū illud iābicū protulit. Quis quis domus tyranni profiscitur. sit illius seruus: licet liber sit. Hæc postrema ad suos locutus scaphā ingredi tur. Continuo inde spatio a trireme ad littus interposito: ut uox nulla pia humanaq; iter nauigādū ad ipsū est acta: ad septimiū inspiciens Nō ego te inquit cōmilitonē quondā meū agnosco? ille nulla salutationē data: nulloq; grato colloquio: tantū capite anuit. Deinde cum iterum multum fieret silentium: pompeius paruō in libello orationē ab se græce p̄scriptā ac ptolomeum oraturus legere incepit: ut littori propius suū. Cornelia que triremi pompeii anxia erat: finem tacite animaduertens: cū multos aspexisset ex regis descēdere ueluti ob gratiam salutēq; uiri comuenissent: fidere incepit. Inter hæc pompeius cum Philippi forte manum apprehendisset: ut facilius surgeret: septimius tergo instans: priore ense eum transfigit: inde post eum saluius postq; Achillas gladios nudauere pompeius utraq; manu toga super fronte obducta nihil seipso indignum. aut locutus est: aut fecit: sed tantum suspirans se ictibus præbuit: unde sexaginta annos natus: uitamq; claudens diē natalem suū insequenti. Qui in nauibus eran: ut aspexere cadē: uolulatu ad littus usq; emisso ancoris celerrime eductis effugere. idē pelago altius petito: uentus adeo uehementior flauit ut ab ægyptiis persequi satagentibus aduerterentur. Cæterum, pompeii caput ab humeris uulsum reliquum uero corpus e scapha nudum in litus eicere: ac in spectaculum cuiusq; reliquere. iuxta autem abpermanit philippus quousq; ad itantium oculi abunde impleverentur is postea mari ipsum tum circum idluisset: quadam iumet tunica id circūuoluit. Deinde cum ceteris caruisset littore circum inspecto: reliquias paruæ scaphæ reperit: ueteres quidem: sed quæ corpori nudo satis essent: quæue necessaria pyram integro totoque cadaueri haud præbuisent. Hæc cū afferret ille strueretq; homo occurrit Romanus atate iam senex quiue primas militias quondam iuuenis cum pompeio simul peregerat. Hic quis o hominiquites qui magnum tumulare pompeium accingeris: respondente illo se libertum esse: sed non tibi unico dixit hoc decus obtinget: at me huius pissime sortis in partem habebis: ne in omnibus peregrinationem meam pro multis miserrimis conquerar. Hinc ergo cum occurrerim palpare me hoc finito: manibusque meis circum inuoluere: maximum Romanorum omniū Imperatorem. sicutumalatus pompeius est. postera uero die. L. Lentulus horum ignarus e Cypro nauigans iuxta littus uestus: ut funeream pyram insperxit: philippumq; iuxta insidere: nondum eum ab aspectu cognito: Quis utiq; iquit satis hic quiescit? parūperque aniens factus ductis post suspiriis. forte iquit: tu hices magne pompeii deinde paulum cum descedisset comprehensus obiit. Hic magni pōpeiū finis. Cæterum non multo post Cæsar in ægyptum sic perurbatam prouinciā profectus: afferētē pompeii caput ut scelus execratus est: oculosq; ab ipso auertit gemmam uero pompeii cum suscipisset: illachrymauit: eius gemmæ signū erat ensi ferreo: Achillē autem atq; phoninum iugulauit. ipse Rex pugna uictus: iuxta fluuiū euauit: Theodotus sophista Cæsaris supplicium euasit: ægyptum enim cum effugisset: humili miseroq; igestu pererrauit: odii metu. M. Brutus is qui Cæsarem occidit: eū apud Asiam in uentum compræhendit: omniq; cruciatu afflicto trucidauit: pompeii reliquiæ ad Corneliam delatæ apud Albanum positæ sunt.

ALEXANDRI MAGNI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO CRAECHO
IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA

EGIS ALEXANDRI CAESARIS Q. VE. Q. VI POMPEIVM PROFLI-
gavit: uitam in hoc uolumine scribere orsi: ob propositam rerū gestarum magnitudinē
nihil aliud q̄ excusationem lectori praeferi ducimus: ut si amputatis plurimis haud unā
quantū rerū famosissimarum in numerū explicamus: ne nos carpat: quippe cum nō hi-
storias: sed uitas perscribere in animo sit. Præterea non usquequaq̄ clarissima gesta uir-
tutem flagitiaq̄ declarant: uerum exigua per se res ac uerbum locusq̄ quispiam mores
magis aperit: q̄ hostes infiniti prælio cæsi: ingentes acies & expugnata opida. Quæ ad-

modum igitur pictores neglectis cæteris partibus ex facie ac uultus forma: unde morum indicium extat: simi-
litudines capiunt: sic & nobis indulgendum est: ut animorum signa ineamus per ea utriusq̄ uitam signifi-
cantes: eorum amplitudines acres bellicas alii relinquentes. Porro credendum est: paternum Alexandri
genus ab Hercule per Caranum: maternum uero ab Eaco per Neoptolomum exitisse. Philippus cum ado-
lescens esset. una cum Olympiade in samothracia sacris se initiasse traditur: quam puellam parētibz desti-
turam adamarat: eamq̄ Arriba fratre consentiente connubio sibi coniunxisse. Illa igitur desponsata priori
nocte qua in cubiculo se uiro commiscuit: existimauit facto tonitru sibi in uterū fulmen illabi. Ex cuius ictu
cum magnum emicuisset incendium: postea in late diffusas flammās abiit. Philippus quoq̄ post nuptias
per quietem uisus est coniugis a luo insignem affixisse bullam: cuius sculptura: quæ admodum is existima-
uerat: leonis habebat imaginem. Ob quod somnium cum cæteri quidam coniectores attentiori custodia
obseruandam esse Philippo coniugem interpretarentur: Aristander myletensis grauidam esse mulierem
affirmauit: haud enim solere uacuis sigillarebus affici animosum quoq̄ & leonis natura præditum infan-
tem parituram. Quondam iuxta dormientis corpus Olympiadis dracho accubuisse conspectus. Quæ res
amorem caritatemq̄ Philippi uehementer extinxisse dicitur: adeo ut illius per sæpe concubitus euitaue-
rit: siue aliquas magicas & ueneficas reformidans: siue illius consuetudinem & contubernium cuiq̄ deo ex
quadam religione permittēs. Alii sunt qui de hisce rebus sic perhibeant. In ea regione mulieres uniuersas:
quas clodanas ac nymolonas cognominant: ex uetusto ritu Orphei ac Bacchi numinibus afflatas multa
sicut edonides & quæ emi tupes incolunt tressa: perpetrare: a quibus tresserum hoc est deos ample sedulo-
q̄ uenerandi nomen exortum uidetur: Olympias hisce afflari numinibus auidissima: eorum solemnia sa-
era quodam modo atq̄ barbarico producebat. Ad thyasos enim eximia magnitudinis & mansuefactos q̄
dem trahebat angues: qui multotiens per hederas & mystica illabentes uentilabra scæmineosq̄ thyasos at-
q̄ coronas amplexu uiros terrore simul ac stupore conficiebant. Philippus autem cum post illa uisa Chero-
nem megalopolitanum delphos misisset: hoc a deo relatum est oraculum: iubere enim Hammoni rem di-
uinam facere: & hūc imprimis deum uenerari: ipsum ex oculis alterum amissurum: quo in draconis forma
concubentem deū Olympiadi per ianuam rimam aspexerat. Olympias quoq̄ (sicut inquit Eratosthenes) so-
li proficenti in expeditionem Alexandro genituræ detexit arcana. Proinde dignos genitore animos ius-
sit. Alii tradunt ipsam id deuissasse: ac dicere solitam: Non desinet Alisander in uisam me iunoni facere. Na-
tus igitur est Alexander circa idus augusti: ipso natali die templum ephesiæ Dianæ concrematum est: sicut
Egeas ille magnesijs uociferatus est: cuius adeo truculenta exitit inelamatio: ut ipsum extinguere debu-
it: fuit incendium: Ex iure enim Dianæ templum arsisse inquit: quæ in Alexandri ortu perquādiligens accura-
taq̄ fuit obstetrix. Vniuersi uero magi ac sacerdotes ephesi alii alias per hoc incendium porrendi calamitates
præfagientes: percussa facie uociferantes discurrebant: ea die magnam Asiæ pestem simul ac perniciem ex-
oriri. Eodem ferme tempore cum Philippus Potideam cepisset urbem: terni ad eum simul afferuntur muni-
tijs: & illyrios ab eius duce Parmenione ingenti prælio profligatos. & suum ad olympia uictorem equū ex-
tisse: tertius natum Alexandrum esse. Quas ob res lætum Philippum uates magis ac magis ad spem erexe-
re: q̄ infantem tribus ortum uictorijs insuperabilem futurum affirmabāt. Corporis staturam egregie a Ly-
sippo factæ declarant imagines: a quo solo dignum duxit effingi. Eum multi cum amici tum successores
posterius sunt secuti. Cuius quidem ad leuam paulum acclinatior humetantes etiam oculos mirificus ille
artifex diligenter conseruauit. Appelles autem cum fulmen gestatē pingeret: haud colorem imitatus est
siquidem fuscum & facie sordidum fecit: quem colore candido fuisse perhibetur. mixtus cādori robur uul-
tum ipsius ac pectus illustrabat. in Aristoxeni commentarijs legimus eius membra atq̄ os tū suauissimū
odorem exhalasse: ut & interiores tunicæ mirabili fragrantia complerentur. Cuius rei causa fortasse fuit
quædam corporis temperies innato calore feruentis. Cum enim (ut Theophrastus æstimat) humor a uapo-
re digeritur: suauis gignatur odor oportet. Ea propter arida atq̄ torrida orbis terrarū loca plurima & præ-
stantissima ferunt aromata. Sol enim putredinis materiam humorem exhaurit: qui rebus abundat extrin-
secis. Alexandrum ab ipso calore corporis bibacem iracundūq̄ fuisse constat. Eo adhuc adolescentulo sua
effulsit modestia. Qui cum cæteris quidem in rebus concitatus propensūq̄ ferretur: ad corporis uolupta-
tem continens atq̄ immotus omnino perstabat: eas multa cum temperantia pertingens: honoris cupidus:
præter ætatem grauitatem quandam & animi magnitudinem sapiebat. Nō enim omni ex re omne gloriæ
genus: quemadmodum Philippus affectabat: qui dicendi uim a sophisticis comparabat ornamentis. Tū
currules olympiorum uictorias nimis insignibat: cū ex æqualibus nonnulli ex eo percontaretur: ad olyn-
picum nunquid studiū libens decertaret (plurimum enim pedū celeritate pollebat) libens equidē inquit: si
deceat uros mecū reges habiturus essem. is autē quāq̄ ab omni prorsus athleratum genere auctum aliena-

tumq; habuisse uideatur animū: plurima tamen non tragœdorū modo tibicinū ac citharœdorū: uerum etiam heroicorū uatum edidisse certamina traditur: uenationes itē multifarias & clauarū pugnas. Pugilū uero & pancrastiatarū spectaculis nullo studio uel interfuit. Olim cū forte absente Philippo legati ab Persarū rege uenissent: eos cū hospitio tū consuetudine captos iocundissima sibi familiaritate coniunxit: admirantes q̄ is nihil aut puerile aut humile sciscitaretur: uerum aut uiarū longitudines aut superiorū modos itinerum sedulo perquirebat: multa nunc sup tege qualis in hostes esset: nunc sup persis quæ uires aut quæ esset potentia rogabat. Quas res admirari legati: & late diffusam Philippi grauitatem præ huius pueri cupiditate ac magnificētia ducere. Quotiens a Philippo aut nobile quoddā caprū oppidū aut memorabili prælio parta uictoria nuntiabatur: haud magnopere lætabatur. Ceterum ad suos aiebat æquales. Omnia pueri genitor occupabit: ita ut ne uobiscum grande ullū ac insigne facinus ostentare mihi sit reliquū. Non enim ipsum ulla illecebrarū aut pecuniæ sed sola uirtutis ac gloriæ cupido tenebat. Quoq; maiores a patre facultates acciperet: eo se minora gesturū existimabat. Quocirca crescente dominio gerendarū rerū exhaustam sibi materiā ratus: non opes nō deliciarū usus: uerum certamina & pugnas ardebat: & unde sibi gloriam cōpararet: principatū affectebat. Quāobrem ipsius cura cōpluribus (uti par erat) nutritoribus pedagogis ac præceptoribus mandata. Præerat uniuersis Leonidas uir cū morum seueritate conspicuus: tū Olympiadi necessitudine iunctus. is cū pedagogatus nomē: cuius cōmodum atq; clarissimū opus extitit: abhorreret: a cæteris cū ex hominis dignitate: tū uero ipsa necessitudine alūnus ac dux Alexandri uocabatur. Lyfimachus aut natiōe alycarnanus & re & nomine pedagogus erat. Qui cū nullum aliud urbanitatis genus haberet: nisi q̄ se Phœnicē: Alexandrū Achillē Philippum uero Peleū nuncupabat: amabatur: & iā secundum proinde sibi locū uendicarat. inde cū Ppilonicus thessalus Bucephalū Philippo tribus ac decem talentis emisset: experiundi gratia ductus in campū equus ferox ad modum & rebellis uisus est: ut qui neminem ex his qui circa Philippum uersabantur: tergo sefforē admitteret: nec plaudentis uocē sufferret: cūctos passim reiiciens. id grauiter tolerante Philippo: equūq; perinde omnino ac indomitū abiici mandante: Alexander cum forte adesset: qualē inquit equū amittuit: dum eo per imperitiā ac molliciem uti nequeunt. Quod dictū primo philippus tacitus tulit. Eodē sæpius obloquente ægreq; ferente: maiores natu increpas ait: tāq; & prudentior & in hoc domando equo longe potentior. Tum ille hunc saltē inquit: me cōmodius q̄ cæteri pertractaturū affirmo. Sin id non feceris: quam pro hac insolentia pœnā lues? Ego iouē obrestatus inquit: equi precium soluā. Sublato risu simul ac inter eos argenti modus diffinitus est: Festinabundus Alexander correptum habens equū contra solem conuersum statuit. Animaduertenter enim equū: dum prolapsum ante se umbrā agitari conspiceret: perturbari. inde ipso non nihil molliter circumducto blandeq; iuba manibus atrectata: ubi nihilominus animosum esilātēq; naribus cernit: electa sensim chlamyde se iuuenuiliter attollit: equumq; securus ascēdit. Quem nullis fatigatum uerberibus aut calce: cū loris attractis minas posuisse & magnopere cursum appetere cerneret: laxat habenas: & ipsum acrius uociferans infestis miaget calcibus. Tacitū primo Philippū angebat sollicitudo. Ut uero lætus & gestiens uersas retorfit habenas cæterorū quidē ingens clamor insequitur: pater uero prægaudio illachrymasse traditur. descendensq; caput exosculans dixisse: aliud tibi par iā regnū quære. Nec enim te iā Macedonia capit. Ceterū cum iam per uicacis Alexandrū ingenii: & ne ui superaretur: summopere contendētē cerneret: qui tamē ad uirutē rano ne facile induceretur: persuadendo magisq; imperando secū agere nitebatur. in eo quoq; cōmonefaciendo ac erudiendo paruā musicæ ac liberaliū artium præceptoribus fidem habens: q̄ ei maiori quadā opera ac diligentia & (ut Sophocles inquit) freno pariter & clauo multiplici opus existeret: accersit cunctorū illustrissimū & clarissimū & doctissimū philosophorū Aristotilem: pulchra quidem illi & pro ipsius dignitate disciplinæ precia constituens. Destructā enim ab se Aristotilis urbē Stagyrā exædificauit: ciueq; tū dissipatos: tum seruos restituit. Eis igitur scholā ac gymnasium in nymphæo quod in oppido Meza extat: assignauit. Vbi usq; in nostrā ætatem Aristotilis sedes marmoreæ umbracula & deambulationes uisuntur. Cōstat autem Alexandrū non ethicæ tantū ac politicæ uerū etiam occultæ magisq; arduæ disciplinæ præcepta comparrasse: quā peculiariter speculatiuæ cognitionis scientiā appellantes: haud multitudinem imperitiā accipiebant. Etenim cū iā Alexander transisset in asia: & nōnullos de hisce rebus ab Aristotile libros editos accepisset: ad eū quandā de philosophia paulo liberius scripsit epistolā: cuius hoc extat exemplū. Alexander aristotili fœlicitatē. Haud abs te recte factū est: q̄ speculatiuas edidisti disciplinas. Quia enī in re cæteris iam nos ipsi præcellemus: si ea quibus eruditi sumus studia omnibus cœperint esse cōmunia. Mallē enim singulari disciplina: q̄ potestate præstare. Vale. Hanc gloriæ cupiditatē ita consolatur aristotiles: ut qui eos libros editos perinde ac non editos excusaret. Et profecto Methaphysicorū opus: cū ad docendū: tū ad perdiscendum: nihil utilitatis habens: his qui ex initio eruditi sunt: exemplar quoddā perscriptū est. aristotiles autē alexandri gratia præcipuum medicinæ studium operamq; dedisse uidetur. Eius enī artis nō solū contemplandæ studiosus extitit: uerū etiā ægrotantibus amicis opē attulit: & remedia quādā ac ciborū obseruationes instruxit: sicut ex ipsis percipi licet epistolis. is & discendi & legendi cupidus: illiā dē quā rei militaris uaticū existimare ac appellare solebat: aristotele exponente perdidit: eā sēp una cū pugione sub puluino iacentē: quē admodū Onesicrates tradit: tenere solitus. Cū in superioribus locis librorū copia sibi deesset: ea causa dimisit arpalū: a quo philippi codices: multas Euripidis Sophoclis & æschili tragœdias accepit: Præterea Thelesi & Philoseni dithyrambos. principio aristotele summa prosequens admiratione dicere solebat: se illū nō minus q̄ genitorē amare. ab hoc enī uiuēdi ab illo aut benenūēdi rōnē & causam affecturū potestius aut cōcepta de illo suspicio est. Nullo tamē eū affecit incōmodo: uerū enī cū uehemēs illa iocūditas & imensus amor remitteretur: alienati animi signa proferebat. ille tamen ingenuus pariterq; innutritus

philosophiæ zelus ardorq; haudquaquam ex pectore dilabebatur. Cuius rei testimonio est redditus honos Anaxarco & missa Xenocrati quinquaginta talenta: Itē Dandamis & Calanus quos studiosissime coluit. Inde bellū aduersus Bizantios gerente Philippo Alexandro tū sextū decimū ætatis annū agēti rei macedonicæ ac regni administratio relicta est. Tunc deficiētes ab eo Megarenses prælio fudit. Capto mox oppido expulsis ui barbaris mixtos ad id habitandū induxit incolas: ciuitatē Alexandropolim appellauit. Ei quoq; pugna quæ contra græcos gesta est: in Cheronia cū copiis affuit. primusq; contra sacra Thebanorū cohortē irrupisse dicitur. Hodie quoq; uetusta penes Caphesum quercus ostēditur: quā proinde Alexandri quercū uocant: q̄ ibi castra posuisse fertur. Nec longe Macedonū extat sepulchrū. Quas ob res Philippus summa filio ut æquū est beniuolentia affectus erat: per maxime uero lætari q̄ Macedones Alexandrū quidē regem Philippū autē imperatōrē uocabant. Cæterū cū ex amore ac nuptiis Philippi domesticæ seditiones exorirēt: ita ut regia uxor & cæteræ mulieres ægre se inuicē ferrent: magnæ interius querimonix iurgia ac discordia uersabantur: quas Olympiadis asperitas zelotypia & animorū ferocitas augebat: Alexandrūq; laceffebat: Aptissimāq; præsertim inter Cleopatram nuptias inimicinarū causam. adhibuit Attalus: quā cū imaturā Philippus adamasset uirginē: mox uxore duxit. A uunculus enī puellæ Attalus in ipso cōiunio temulentus Macedones exhortabatur: deos orarent: ut ad regni successionē legitimus ex Philippo & Cleopatra crearetur hæres. Qua re exadescēs Alexander: O probū caput iquit: nos uero tibi nothi uidemur? simulq; in eū raptū misit poculū. Insurgens inde Philippus contra Alexandrū nudato mucrone fertur: fauente utriq; fortuna tū furore tū uiuino ictus inanis excidit. Tunc Alexander cōiuitiis adortus: hic est ille iquit uiri qui ex Europa in Asiā transitū instruēs: & ex toro in proximū transgressurus: togā pronus concidit. Post eā uinariam disceptationē: Alexander ubi receptā secū Olympiadē in Epiro reliquit: ipse in Illyriis obseruabatur. Ea tēpestate Demaratus corinthius hospes Philippo perq̄ familiaris ingenuā quandā dicendi præse ferens audaciā ad eū peruenerat. Quē post iunctas dexterās blādosq; sermones interrogante Philippo: quonā modo Græci mutuā inter se agerent cōcordiā: Tua minimū interest inquit Philippe Græciæ curā suscipere: q̄ tot discordiis atq; calamitatibus propriā cumulaſti regiā. Quocirca resipiscēs Philippus Demarathum misit: qui precibus Alexandrū reuocauit. Inde cū Pexodorus Cariæ præpositus per amicitia inita cū Philippo societate maiore natu filiā Arideo Philippi filio cōiungē dare cōcupisceret: in Macedonia misit Aristonicū: Eā ob rē cū amici tū mater ingentes cū Alexandro seditiones & colloquia serebāt. Philippū. n. splendore nuptiarū & rerū amplitudine ad capeſſendū regnū Arideū cōfirmare. Quibus rebus p̄turbatus Alexander panthomimū tragœdiarū Theſſalū mittit in Cariā: qui pexodorū inducat: ut repulso Arideo qui & nothus est & minime mentis cōpos existit: id secū matrimoniū cōficiat. Ea res pexodoro longe magisq; prior est cōplacita. Id ubi philippus sensit: amicū quēdā admodū familiare ipsius philotā parmenionis filiū secū assumens: cubiculū ingressus Alexandri: illū acriter obiurgauit: & aspis carpsit cōiuitis degenerē & præſentibus indignū bonis appellans: qui cario homini & barbari regis seruo se generū affectet aſciscere. Deinc ad Corinthios scribit ut ad se uinctū pedicis panthomimū Theſſalū mittant. Cæteros autē æqualis Arpalū Nearchū phrygium prolomeū ex Macedonia coegit excedere: quos posterius Alexander reuocatos per summos habuit honores. Cæterū cū paſanias Attali & Cleopatram consilio cōſtupratus nullā assequi posset ultionem philippū obruncauit. Cuius cædis uel maxima in Olympiadē causa relata est: q̄ furentē adoleſcentē exhortata magis atq; magis laceſſiſſet. Nonnulla etiā Alexandrū attingit calūnia. Nā dū post id stuprū obuium sibi paſanias multa conquestū habuiſſet: illud Medæ iābicū protuliſſe traditur: Socerū simul maritūq; ac sociā tori. Conſcios tamē inſidiarū poſtea perquiſitos pœnis affecit. Eo deinde foris absente cū Olympias Cleopatram ſuis manibus crudeliſſime necauiſſet: indoluit. Alexander annos uiginti natus plenū iuidia & grauiſſimis odiis ac periculis undiq; circunſeptū affecutus est imperiū. Nec enī uicinæ barbarorū prouinciæ nationes modeſte ſeruitutē ferebant. Auita uero dominia patrioſq; principatus affectabant. Occupata enim armis Græcia philippus nullū eius cōponendæ pacandæq; tēpus naſtus: cæterū mutatis tantūmodo p̄turbatiſq; rebus & ingenti procella per inſuetas nouitates fluctuantibus diē obierat. Ea tēpeſtatis conditio cū graue Macedonibus metū incuteret: opus eſſe cenſebant: ut alexander Græciæ rebus omiſſis uim nullis afferret: & barbaros qui ab eo deſcuerant: per comitatē ac clāmentia ad ſe reuocaret: nouarū rerū initiis pro tēpore meditatiſ. Huic aduerſatus ſententiæ alexander regnū potius audacia & animi magnitudine tueri & cōſeruare ſtatuit. Siquid enī excæſſi & elati animi remiſiſſet: mox ſe a cunctis peſſundatū iri. Itaq; barbarorū motus ac bella cū exercitu aduolans conſeſti ad Hyſtrū uſq; cōpeſcuit. Vbi Syrmum Tryballoſq; regē cōmiſſo ingenti prælio ſuperauit. poſtmodum cum Thebanos ad defectionē cōcitari. ſocioſq; illis athenienſes accepiſſet: per Thermophilas ſtati copias adduxit: ſeſe uig. pro athenienſium muris declaraturum dictitans: quē Demoſtenes puerum quidē dum in illytiis ac Triballis uerſaret: mox uero in Theſſalia adoleſcentulum appellare ſolebat. Thebanorū igitur muris admotus: eis ut facti pœniteret ſpatium exhibens: phœnicē & prothitē ſibi tradi poſcebat: ac modo ſibi cōciliarentur: libertate donatos per præconē declarabat. Cōtra Thebani philotā & antipatrum depoſcebant. Inde quiſquis liberā uellet eſſe Græciā: ſocias ſibi iungere acies publico monent ediſto. Tum alexāder Macedones ad bellum inſtruxit. ab Thebanis aduerſum hoſtes & lōge q̄dem plurimos ſummis uiribus ac uirtute impigre decertatum eſt. Interi Macedonibus q̄ cuſtodix arcis præerāt: a tergo iuadētibus circunuēti Thebani in ipſa pugna cecidere. Capta ciuitas etiā direpta urbs & euerſa funditus eſt. Quaqdē in re ea ſpes idq; cōſilium extitit alexādro: ut huiuſcemodi caſu ac terrore pculſi cōpreſſiſq; Græci quietē agerent Cum alioquin icuſantibus Thebanos ſociis: morigeraſti gratificariq; cōcupiſceret. phocēſes liquidē & plateenſes Thebanorū iſumulatores aduentāſſe cōſtat. præterea ſacerdos autē hoſpitesq; Macedonū ac pindari ſtirpē: quiq; defectionē illā diſſuaſerāt: uniuerſos tri-

ginta milia numerum enundedit: plures sex milibus oppetere. Dū grauiſſimis ciuitas calamitatibus agita-
retur: Thracēs quidē exciſa Tymoclitæ domo clariffimæ ſane ac pudicæ matrifſamilias fortunas diripue-
runt. illorū uero dux ipſam per uim cōſtruatā diligenter interrogat: ſicubui aurū aut argētū de foſſum ha-
beat. Ea nero ſe habere cōfeſſa ſolū pduxit in hortū: & puteū oſtendens ibi capta urbe inquit ꝑcioſiſſimas
ſe opes depoſuiſſe. incinātū Thracē locūq; accuratius cōſiderantē: pone cōſtituta mulier uoluit in præceps
eūq; ſaxis frequēter iniectis exanimat. illa dehinc a thracibus ad Alexandrū in uiculis produſta (aſpectu q;
dē ac ceſſu maxie dignitatis & amplitudinis ſigna dabat) ſecura & iter duces itrepida ſciſcitātī poſtea regi-
q; nā foret matrona: theagenis ſororē ſe fuiſſe rēdit: q; in Cheronia iꝑerator iſtruſtis aduerſus Philippū acie-
bus pro Græciæ libertate ceciderat. Cuius reſponſionē clarūq; facinus admiratus Alexāder liberā cū filiis
abire iuſſit. Cū Athenienſibus pacē egit q; thebarū caſum haud modeſte ferentibus. Cū. n. ſolēnia iſtarēt
myſteria eiꝯ cauſa mæroris omiſſa ſunt. Quiq; Athenas cōfugerāt: ſumma humanitate ſunt excepti. At ſi
ue leonis more iā furore ſaturatus: ſiue crudeliſſimæ rei clāmētiffimā gratiā adiicere uoluerit: nō ſolū ni-
hil Athenienſibus ſuccenſuit: uerū etiā res Græcorū curæ habere iuſſit: ſolos ſiquid ei aduerſi accideret: ſu-
tuos Græciæ principes. Eū quoq; poſterius thebanog; ſæpenumero calamitates afflixiſſe dicitur: eorūq;
cōpluribus ſummā clāmētīa iꝑariſſe. Clyti uero cadē iter uina perpetrāt: itēq; repudiatos in india Mace-
dones ut qui iꝑerfectā adhuc militiā detractarēt: ipſi uſq; gloriā abiicerēt: ad Liberi patris iras oīno referre ſo-
lebat. Hoc ſane cōſtat neminē thebanog; poſt hac ei uacuas adieciſſe preces. Hæc quidē de thebis. Cæterū
coactis in iſthmo Græcis ac expeditionē in Perſas decernētibus: Alexāder iꝑerator appellatus. Qui cū plu-
ris philoſophos & primarios in ciuitate uiros ſibi obuioſ & cōgratulātes habuiſſet: idētidē facturū Dioge-
nē ſinopenſem exiſtimauit: qui p id tēpus Corinthi uerſabatur. At ſi pauci faciēſ Alexādrū in Cranio di-
uerſorū habebat. Quo tū ꝑgens Alexāder ad ſolē aplicantē offēdit. ille ut tā illuſtris aduētæ uiros uidit:
paulū ſedit. Alexandrū ſuſpiciēs Eodē familiariter ſalutato: rogat Alexāder rei nec uiuſq; idigeat. Cui Dio-
genes parūꝑ: ait ab ſole mihi ſecedas. Qua in re q; is regiū ſplendorē amplitudinēue nihil ſecerit: adeo de-
lectatū admiratūq; ferūt Alexandrū: ut eo diſcedente cū amici irriderent & per iocū morderēt: dixerit: Ego
ꝑfecto niſi Alexander eſſem: Diogenes eſſe uellē. Volens aut illius gratia expediōis diuinū cōſulere ora-
culū: Delphos uenit. tū forte neſaſti dies agebantur: in quibus neſari quidē illi mos eſt oraculo. Quāobre
cū ipſam primo uatē reſuſcitātē ſeq; lege ruentē oraſſet: ipſe iuitā trahens tēplū aſcēdit. Ea uero ſtudio ac ho-
minis iꝑortunitate uict: inuiſtus eſt inquit ſili. Qua uoce accepta alexander haud alio ſibi opus eſſe uatē
nio dixit: uerū aſſecutū ſe quod ab ea cupiebat oraculū. Eo deinde ad exercitū proficiſcente: cū alia deorū ui-
ſa prodigia: tū uero Orphei ſimulacrū: quod in liberthris ex cupreſſo extat: multū per id tēpus ſudorē emiſiſ-
ſe traditur. Vniuerſos eo prodigio terre factos bona ſpe eſſe iuſſit ariſtander. ſempiternæ nāq; memoriæ illi
uſ gesta futura ſudorē maximū laborēue poetis ac muſarū cultoribus allatura. Copiarū numerū qui mini-
mū aſſerunt: tricena milia peditū ac equitū quinq; fuiſſe tradunt: qui uero plurimū: peditū quadringēta mi-
lia equitū aut quadraginta extiſſe ſcribunt: quibus ariſtobolus nō niſi ſeptuaginta talentorū cōmeatū fuiſ-
ſe prodidit triginta ſolūmodo dierū cibaria Oneficritus etiā ducēta æris alieni talēta cōſaſſe alexādrū. Qui
tāetſi tot cōpreſſus rerū anguſtiis: tā ardua moliretur: nō ante nauē conſcendiſſe traditur: q; rebus amicorū
penſatis huic quidē agrū: illi uillā: alteri domog; prouētū: nōnullis portoria elargitus eſt. abſumptis & ſer-
me diſtributis regiis opibus: quid tibi rex ſup eſt: Perdicas iquit. Cui alexander: ſpes ait. tū ꝑdicas: Hæc no-
bis cōmilitonibus tuis futura cōmunis eſt. Obſignatū igitur ſibi prædiū recuſatē Perdica: quidā idētidem
ex amicis ſuſcitauerunt. Cæterū quiſq; aut acceperit aut poſtularit: ei ꝑoptiſſimo gratificatus eſt animo. Re-
bus hoc pacto macedonicis cōſumptis particiſq; tali cōſilio ac animi diſpoſitione cōcitus Helleſpontū tra-
iecit. inde petens illion ꝑfecto ſacrificio Mineruæ: ſemideiſq; parentauit. Deinde ad achillis ſtatūā una cū
ſociis unguento delibutus nuduſq; de more circūcurrēs eā coronis ornauit: ſælicē illū appellās: q; uino qui
dētā fidū amicū: mortuo aut tā magnū contigit habuiſſe præconē. Eū ciuitatē poſtmodū perluſtrantē ac ui-
ſentē interrogant quidā alexandrū: Paridis ne cirtherā uidere cuperet: ea minime ſibi curæ eſſe reſpondit.
achillis uero cirtheram quæritāſſe: qua ille fortiſſimog; gesta uirog; & res inclytas decantare ſolebat. interra
cum Darii præfeſti magna manu coacta acies pro Granici tranſitu: ꝑinde ac aſiæ portis diſpoſuiſſent: itra
re uolētibus nō niſi prælio cōmiſſo irrūpere licebat. Subinde profundi ac undoſi amnis iꝑetus & ripæ ulte-
rioris aſperitas: quæ nō ſine collato Marte ſuperāda erat plurimos terrore cōfecerat. Quidā etiā iunū mēſis
obſeruandā religionē exiſtimabāt: quippe cū eo tēpore exercitū deducere haud Macedoniæ regibus moſ
ſit. Quā rē facile correxit Alexander: ipſum ſecundū uocitari maiū edicēs. Cūq; Parmenio ea minime tēta-
re pericula ſineret: q; id q; ſerū tēpus eſſet: futurū inquit: ut Helleſpontus erubereſceret. ſi eo ſuperato Granici
extimeſceret. Quo dicto raptis ſecū tribus ac decē ordinibus equitū flumē irrūpit. Vbi cū ſeptos armis eq;
res contra prærupta loca hoſtileſq; ſagittas urgeret: ac obruente fluminis uortice amentia magis furere q;
ratione aut cōſilio militā gerere uidebatur. Poſtq; euāſit (uix dum ripā ſummo labore ac diſſicultate tenu-
erat: erat enī locns cū udus tū cœno lubricus) cum e ueſtigio conſertim aduerſus irruentes: prius q; ſuos ꝑo-
acie locare facultas eſſet: cōferre manum coactus eſt. illi enī clamore incūbētes equoſq; equis cōferentes ha-
ta tū caſſidis iuba inſignis: quā circū candidiſſimæ utrinq; mirūimodū pēnæ ſurgebant) ab unus iaculo
ſub thoracis lamina iꝑtus: haud ſauciatus tamē eſt. inde cū triſacē ſimul ac Spithridatē regis præfeſtos iſe
cōcitos ferri cerneret: deuirato Spithridate triſacē petit: cui cum thoracē iduto haſtā iſſegriſſet: gladium criſ-
pat. His itaq; conſertis ex obliquo adacto Spithridates equo auide inſurgens conū barbarica bipennis diſ-
ſipat: altera pēna deiecta: cuius iꝑtui peneceſſit galea: adeo ut crines altera bipennis pinna ꝑſtrixerit. Sp

thridatē alterā librantē plagā manus ille Clytus occupat: & mediū relo transfigit. Trifaces quoq; Alexādrī
 gladio uulneratus exanimis cecidit. Inter huiusmodi rerum discrimina equestri pugna cōstituta traiecerat
 Phalanx macedonica: pedestresq; simul aderant copiae. Quocirca haud diutius quāq; acer stetit hostis. At
 cuncti terga uerterunt: græcis dūtaxat exceptis: hi stipendarii quidē milites inquendā euadentes tumultum
 Alexandri fidē iplorabant. At ille furore magisq; cōsilio eos adortus: equū bucephalū quidē gladio per ilia
 transfixū amisit. Ibi plurimus fauciorū & cadentiū numerus fuit: quippe cū desperatis ac bellacissimis uiris
 collata pugna fuerat. Siquidē barbarorū militū. xx. M. duo equitū cecidisse traduntur: cū ex Alexandri exer
 citu quattuor & triginta cæsos: ex quibus nouē pedites Aristobolus refert: eis æreas statuas Lysippi opus
 attolli iussit. Ex hac uictoria Græcis exuias impartitus: Atheniensibus quidē trecetos ex captiuis clypeos
 transmisit. Cæteris passim spoliis illustre hoc iussit inscribi. Alexāder Philippi & absq; lacedæmoniis Græ
 ci hæc ab incolis Asiæ barbaris. Patheras uero hostrū cæteraq; id genus ad matrē ferme cuncta transmisit.
 Ea pugna magnū ad res Alexandri momentū peperit. Sardis. n. Maritimi barbarorū imperii tutamē & p
 pugnaculū caput: multaq; ad eū defecerunt oppida. Solæ contra illum Alicarnassus & Miletus perstabant:
 quas inde ui adortus caput. Subactis finitimis omnibus dubius animi ad ea quæ gerenda supererant: fuit.
 Interdū enim contra Dariū summo studio ferebatur: ut de rei summa periculū faceret. Interdū Maritimis in
 tentus erat: ut in eis primū exercitatus ac stabilitus ipsum postmodū inuaderet. Lyciæ fons iuxta Xanthio
 rū oppidū extat: equo per incrementū funditus uerso tabellas quasdā æreas sua spōte dilapas fama est: in
 quibus antiquissimarū caractères litterarū indicabant regnū Persarū a græcis destructū periisse. His elatus
 maritimā orā ad Pheoniciā usq; Ciciliā subigere maturauit. Excursio uero Pamphilicæ ingētē q̄ multis hi
 storici scribendi materiā ad immēsum usq; stuporē exhibuit: q̄ diuina quadā forte mare ipsum alioquin
 scauū semp & procellosum cesserit Alexandro. Rarissime proinde cōtingere soleat: ut præcipitia prærupta
 q̄ iuga glacie modica tenuiq; contegantur. Declarauit id Menander in comedia: dū ad admiradū facinus
 alludens ait: Quā Alexandro sum hoc inquit: si quēpiā quærito: is ultro præsto fiet mihi: Si quē maris supe
 rariet locū iā oporteat mihi: Huius continuo facilis redditur transitus. Alexander autē in epistolis suis nil ta
 le monstri simile perscribens: se per cognominatā scalā iter nabuisse perq; Phasilidē transisse asserit. in qua
 urbe cōplures uersatus dies: cū interea loci Theoclecti præmortui (erat autē Phasilide oriundus) ereptā in
 foro statūā conspexisset: ibi post cōnā mero perfusus lasciuie saltauit: multaq; sparsit coronas: nō ingratū
 oip iocū reddēs honorē: quē iter philosophiæ studia sub præceptore Aristotile sociū habuerat. Post hæc re
 belles caput Pysidas: Phrygiā domuit: & oppidū Gordiū antiqui Midæ regiā: ubi uulgatū illud ex corni li
 bro innexū plaustrū aspexit: de quo ex barbaris passim creditus sermo manarat: qui/quis eius nexum sol
 uisset: illi orbis terrarū iperium fata portendere. Cū igitur cæca nexū capita obliquisq; iter se spiris obuolu
 ta Alexander soluere nequiret: nodū gladio cecidit. Quo ita cæso multa apparuisse tradūt capita. Aristobo
 lus autē facillime ip̄os soluisse nodos affirmat. Dēpto siquidē clauo: quo temoni iugū annectitur: mox iu
 gum subduxisset: Hinc Paphlagonēs Cappadocesq; subegit. Audita interim Memnonis morte: qui clarif
 simus classis Darii præfectus per multas turbas & obstacula Alexandri uictorias retardabat: de ductādo ad
 superiores partes exercitu sese magis magisq; confirmauit. Hæc agente Alexādō Darius magnitudine co
 piarū elatus: e Susis castra deducit. Sexcenta enī hoīum milia agebat. Consisus etiā somnio quodā traditur
 quod ad gratiā magisq; ueritatē coniectores exposuerunt. Visa enim late fuso igne macedonica phalāx de
 pasci: Alexandrūq; sibi ministrare: ea amictus stola: quā is olim regi seruiens gestare solebat. Eū postea cū
 belli tēplum intrasset: e conspectu euanaisse. Hiscerebus portēdisse deū opinor illustrissima atq; famosissima
 futura: Macedonū gesta Alexādri regno Asiæ potiturū: quēadmodū ex mīstro rex factus Darius uēdicauē
 rat. Cæterū uitā mature summa cū gloria relicturū. Maior itē illū spes extollebat: q̄ alexandro in Cilicia diu
 tius cōmoranti timiditatē obiebat. Cōmorandi uero causa erat aduersa ualitudo: quā inueni laberes
 aduxerant: uel (ut quidā perhibent) Cydnus annis: quē gelidissimū is se lauandi causa intrauerat: ad cuius
 quidē remediū cæteris desperantibus medicis: & quāuis ope ualidius iminere periculū ratis: & re in contra
 rium uersa: calūniā Macedonū reformidantibus: Philippus acarnanus accessit: qui tam & si dura ipende
 re animaduertet: tamē amicitia frætus: qua in eo regis discrimine nō cōmune etiā per extrema experimē
 torū genera suscipere periculū iniquū ducebat: remediis adortus est: eiq; modo perferat: ad pugnā proximā
 hanelanti: breui salutē potōnibus pollicetur. interea ex castris a Parmenione missa redditur epistola: qua
 regē: ut ab insidiis Philippi caueret: ad monebat. Magnis enī largitionibus a Dario corruptū despōsatam
 præterea eius filiā: ut alexandrū necaret. Quā ubi perlegit: nemini ex æqualibus indicatā sibi puluino col
 locat. Ingredientibus autē familiaribus simulq; Philippo calice potōnem afferente: Alexander tradita illi
 epistola poculū intrepidus ac securus accepit. Præcipuæ uero admirationis spectaculū erat: cum eo legēte:
 hic poculū hariret. Inde mutuo haud eodē se gestu conspicerent: Alexandri quidē erga Philippū amēna
 & aperta facies beniuolentiā fidēq; declarabat. Ille autē ea percitus calūnia nūc iuocatis numinibus obtesta
 tisq; manus tendebat i cælū: nūc lectulo collabēs alexandrum sibi audire & bono aio esse sollicitus orabat.
 Eius medicaminis interius recepta initio corpus ita depresso afflixitq;: ut intercepta uoce & intercepto ac
 perexili admodū sensu illū ferme animus deficere uideretur. at paruo post tēpore pristina salute recepta col
 lectisq; uiribus Macedonibus uidendū se præbuit. Non enim prius sese discruciadī finem facturi uideban
 tur. Erat in castris Darii transfuga macedo amyntas nomine: haud alexandri naturā in scussis ubi festinā
 tem Dariū: ut alexandrū inter angustias adoriretur: cernit: supplex deprecatur: ut ingentibus copiis ad
 uersum paruā manū præliū initurus: in latissimis locis & planissimis cāpis hostē expectet. Vereri se Dario re
 spōdente: ne alexāder ac hostes effugiant: huius rei gratia solue metum iquit: ille enim ad te ultro aduenta

bit: aut in præsentia fortassis aduentat. Haud tamē regi placuit Amyntæ consiliū. Verum in Ciliciā castra mouit. Alexander cōtra illū contendit in Syriā: noctis tenebris haud obuiū iter se facti: ubi illuxit reuertūt. Quārē hunc in modū obtrigisse lætus Alexander hostē in angustiis obuiū habere curabat. Nec minus exultabat. Darius: q̄ eductis iā ex montiū faucibus copiis prior castrorū loca metauerat. Iā enim ipsoꝝ comodatē locorū intellexerat: q̄ ea cū mari ac montibus uicina tū influenti Pindaro amni equitatu mi nus idonea peragrarat. Cæterū quaquer sum cōfraga habilē hostiū paucitati sitū habebant. Alexander lo cū suppedi: ante natura longe melius q̄ fortuna præbuerat ad quærendā uictoriā acies instruxit: barbaros numero inferior: ne ab eis circūueniretur ad dextrū hostiū cornu oblique leuū opponēs: in singā barbaros conuertit. Vbi inter primos præliū capeſſenti mucrone cossa uulnerat: & ut Chares prodidit a Dario. Eos enim manibus congressos refert. Alexander aut cū de ea pugna scriberet Antipatro: a quo uulnus acceperit haud signif cavit: Cū tamen faucia gladio cossam sine periculo fuisse scribat. Ea gloriosa extitit uictoria quippe cū cæsa tum capta supra undecim milia hostiū. Dariū per quattuor aut quinq̄ stadia fuga præripuit. Cæterum illius curru arcuq̄ potitus: rediit in castra: ubi Macedonas immensas barbarorū diuitias cum tū ferētes tū congerentes inuenit. Qui quo expeditiores ad præliū essent: oīa ferme Damasci impedimenta apparatūq̄ reliquerant. Tentoriū Darii pecunia splendidissimiq̄ ornamentis ac preciosa suppellectile fertū excerpserant Alexandro. Inde exutis armis balneū intrans eamus inquit: in Darii balneo sudorē pugnæ loturi. Cui familiaris quidā minime periouem inquit Darii: ast Alexandri: Fortunas enim uicti & esse & dici bona uictoris oportere. Cæterū aquarū ductus hydrias peluis & Alabaſtros cuncta auro lita plurimo conspicatur: unguenta simul ac aromata diuinū quendā interius spirabant odorē. Post hæc sublime cubiculum magnifice conditū subiens: ubi stratū mensas cœnaculū miroq̄ instructas ornamento perspexit: ad socios conuersus: Hoccine inquit iperare erat. Ei postmodū cœnataro nūciatur matrē ac uxorem Darii geminasq̄ simul filias uirgines captiuas adduci. Easq̄ uiso curru & arcu Dariū perisse ratas se plangere lamentariq̄ Alexander diu cunctatus: ipsarū magis sortē miseratus q̄ suis elatus successibus: per Leonatū renūciat haud interisse Darii: & nequicq̄ ab Alexandro reformident: adortatur. Se enim pro regno cū Dario dimicare: Eas omnia quæ ex Dario imperante insignia dignitatis affecturas. Quæ cū mulieribus & captiuis quidē clemens & amœna apparuisset oratio: non minoris humanitatis opera responderunt. Quosq̄ eni perſas uoluerunt sumptis ex præda uestibus & ornamentis sepeliendi potestātē dedit. Nihil cultus aut honoris pristini illis ademit: quin longe magnificentiores solito rerū usus habebāt. Quod uero pulcherrimū & gratia regali dignissimū extitit: mulieres ingenuas modestissimasq̄ & captiuas quidē nullum ex eo turpe nel audisse uel intellexisse uel expectasse contigit. Nec eas perinde ac intra hostium castra: uerū etiam in sacris ædibus castisq̄ uirginū cubilibus conseruatas: & nullius prospectas oculis uiuisse. Et profecto Darii cōiugē uniuersas decore ac forma reginas anteſſe: quēadmodū & Dariū cunctos specie ac proceritate uiros superasse memoriæ traditū est: simillimasq̄ parentibus fuisse puellas. Alexander seipsum magisq̄ hostes domare regiū opus existimans: nō has aut quāpiā ante suā coniugē præter Barsenē attigit. Hæc post Memnonis obitum uidua Damasci capta est mulier græcis erudita litteris suauissimis erat moribus. Pater Arrabassus regia stirpe editus: hanc Alexander incitante Parmenone, genere quippe & pulchritudine egregiā compressit: sicut tradit Aristobolus. Cæteras cū alexander captiuas aspiceret: dicere per iocū solebat: dolores oculosq̄ perſicæ sunt puellæ: Contra dū earū formis suæ continentia ac modestia specimen ostendebat: ipsas uelut examines statuas prætermittebat. Præfecto classis Philoxeno apud se tarentinū Theodorū eximia facie pueros uenales habentē diuertisse scribente: & nun emere uellet percunctante: perſæpe uociferans æquales rogauit: quidnā olim tā obscenum de se Philoxenus animaduertisset: ut hæc illi probra compararet. Scribens etiā ad Philoxenum post multa in illū maledicta & conuitia ipsum cū suis meritis Theodorū malā in rē mittere iussit. Quendā etiam adolescentē agnonē nomine: cū ei se egregia forma Crobilum ex Corintho emere & ad illū deferre uelle scripsisset: ingentibus affecit conuitis. Damonē & Thimotheū Macedonas quorundā stipendia sub Parmenione merentiū temerasse mulieres audiens: ad eū scripsit mandat: ut si conuicti sint: eos tanq̄ perniciosas humano generi bæluas sæuis trucidet modis. in ea epistola hoc pacto de se uerbū ex uerbo scripsisse liquet. Ego enī. Darii uxore nedum aspexisse aut aspicere deceuisse: sed eorū qui eximia eius uel illius formā prædicant: ne uerba quidē admiſſe comperiat. Seq̄ duabus potissime rebus mortalitatē intelligere aiebat: sopore ac coitu: quas sola naturæ infirmitas pareret. Vētris quoq̄ cibiq̄ tēperatissimus: quod cū multis aliis tū uerbis suis ad adā declarauit: quā sibi in matrem assumptā Cariæ reginā designauit. illa. n. ut maiore in eū caritatē ostenderet: multa obsonia & delicata ferculorū condimēta: postremo solertissimos coquos ac pistores ad eum transmittēte: his haud sibi opus esse dixit. Nā meliores se coquos quos sibi Leonidas pedagogus cōparauerat habere. ad prandia. n. nocturna itine ra: ad cœnas uero prandiorū parcitatem. idē cū lectū ingrederetur: discussis accurate uestibus num quicq̄ hic aiebat supuacanea refertū mollitie mater administrauit. ad uinū quoq̄ longe minus q̄ credebatur pro nus. Quod secus iccirco creditū est: q̄ maius colloquendo q̄ potando tēpus ad unūquēq̄ calicē protraherebat: semp longius sermone deducto: & hoc quidē dū multa ocio facultas esset: quippe cū a rebus gerendis illū nō uinū non sōnus nō iocus nō nuptiæ nō spectaculū quēadmodū cæteros iperatores abstraxerit. in rē dicio est breuissima quā uixit ætas quā infinitis oīno rebus amplissimiq̄ referſit. Cū uacuis erat: primū ubi exurrexisset peracta re diuina sedēs prædebat. Postea diē aut uenatu consumebat: aut cōponendis rebus im partiebat: aut militibus ius dicebat: aut lectitabat. Sin haud nimis urgentē uia uaderet: interdū aut sagitta re aut cōcitos currus ascendere descēdereq̄ perdiscebat. Multotiensq̄ etiā uulpes ioco uenabatur a ues q̄: sicut per eius diaria percipi licet. Cæterū metatus ubi se unxerat ac lauerat: cū præpositis coquoq̄ atq̄ pi

storū de sumendis epulis rationem habebat: sero postmodū ac multā in noctem cœnaturus accumbebat. Mirabilis aut̄ illius cura & respectus in distribuendis dapibus fuit: nequid inique aut parū accurate partitus uideretur. Potum (sicut prædictū est) longius inter confabulandū producebat. idem nullius iocunditatis expers cū cæteris in rebus tū consuetudinis comitate uniuersis excellēs regibus iactantia & elatione infestus ad arrogantia usq; uti miles quispiā ferebatur: ita ut assentatoribus sese calcadū & equitandū ferme permitteret: quæ res gratiosissimos eius familiares fere perdidit: qui cū assentari nollent: nō laudare nō audebant. illud enī turpitudinē: hoc uero discrimen afferebat. Interdū cū se post potū lauisset: quieti se ad meridiē usq; dedit. Nonnunq; etiā totū dormiendo diē agebat. Exquisitorū quoq; ita ciborū abstīnēs: ut sæpenumero cō rarissima ad eū ex mari obsonia aut pisces deferrentur: eis inter amicos partitis nihil reliquū esset. Cœnarū magnifici semper apparatus & aucto pariter iperio sumptuosiores. Postremo cum ad decem milia dragmarū processissent: ibi modus factus est: & his qui Alexandrū inuitabāt: præfinita summa. Post cōmissam in Issō pugnā Damascū mittit: qui pecuniā suppellectilē libros uxoresq; Persarū ad eū redigerēt. Ex quibns maximā in equites thessalos ad id de industria missos: portionē contulit: q̄ uiri strenui & egregii bellatores erant. Reliquū etiā ditauit exercitū. Tum primū Macedones gustato auro argento mulieribus & barbarorū delitiis ueluti canes odorata semita uenari ac per uestigia Persarū opes indagare cœperunt. Post hæc Alexander ad occupandū maris iperiū uersus Cyprum & cūctā excepto Tyro phœniciam tradentibus regibus recepit. Tyrū obsidere statuens aggeribus & machinis ducentisq; Triremibus a maris mensibus septē cinxit. interī alexander per quietē uidit Herculē: postq̄ illum crebro uocasset e muro sibi dextrā porrigentē. Cō pluribus etiā Tyriorū in somnis apollo dixisse uisus est: se ad alexādrum proficisci. Nō. n. sibi quæ in ciuitate ppetrentur placere. Eapropter perinde ac transiugā hoīem plane deprehēdisset: eius simulacrū catenis ac clauis ad basim alligatū alexandrinū appellabāt. aliud dormienti alexādro enenit isomniū uidere se Satyrū existimabat: qui procul ei iocabundus applauderet. Cūq; ipsum capere uellet fugiebat. Postremo cū multa uersatus orasset: in manus uenit: Cōsulti uates partito noīe longe credēda dixerunt. Sa. hoc est tua Tyrus est. Adhuc fontē ipsum ostentant: quē penes Alexander Satyrū cernere uidebatur. Ea durante obsidione in Arabes: qui circa Antilibanū incolunt: expeditionē egit. in qua ob Lysimachū pedagogum non parū uitæ periculū adiit. Subsecutus. n. est: cū se phœnice neq; peiorē neq; natu maiore cēdiceret. Postq̄ ad montes uentū est: missis equis pedes ire cœpit. Et iā cæteri procul abscesserant: cū itercipientibus tenebris ac ppinqs iā hostibus Lysimachū ætate grauē ac labore fessum nunc hortādo nūc iuuādo haud deferere sustineret: iōge ab exercitu (q̄ minus intellexerant) cū paucis relictus est comitibus: ita ut p̄ frigus imensum horrētibus in locis noctē exegerit. Tū multa sparsim eminus inimicorū cōspicatus in cendia: ut aliqua ex parte Macedones in rerū iopia consolaretur: corporis agilitate & quotidiano confusus labore ad propiores cursu puenit. Ibi duobus assidentibus foco barbaris ense obtruncatis torre correpto: reuertit ad suos. Magno itaq; igne facto nōnulli ex hostibus metu attoniti terga dedere: quidā eos aggrefsi uentuntur i fugā: reliquū noctis securi duxere. Hæc qdē Cares refert. Tyriorū obsidio talē habuit euentū: Cum alexander post multa prælia maiore copiā quieti dedisset: paucis tamen: ne ociosus foret hostis: p̄ muros & statione relictis: haruspex aristander maētatis hostiis signa p̄spexit: qbus audacior factus ad circumstantes prælagiit: eo p̄sus mense ciuitatē i eorū potestate futurā. Quare cū ingenti cachinno irridere cœpisset (ea. n. extrema mensis dies erat) subdubitantē cernens hoīem alexander: ut qui sua plurimi semp fecerant uaticinia: cā necdū trigesiā ac quartā. Kl. adnumerari iussit. Deinde signo tuba dato enixius q̄ antea constituerat muros adoritur. Quare strenue inchoata & exercitu ad ferendū auxiliū mature cōcurrēt: cū depatio Tyrios frangeret: ea die potitus oppido est. Post hæc alexandro amplissimā Syriæ urbē Gazam expugnanti: auis quædā ex alto dimissa cespite p̄strinxit humerum. Ea deinde cū sup̄ quodā machinamēto confedisset: iter funiū nodos icauta cōplicatur. Quāobrē aristander humeri uulnus & potiendæ uictoriæ ciuitatis auspiciatus alexandro est: itaq; cūenit. Inde cum Olympiadi Cleopatraz amicisq; hostilis exuuias mitteret: spei cuiusdā puerilis ætatis admonitus Leonidæ pedagogo quīgenta thuris & cētena myrrhæ talenta transmisit. Olim cū alexander iter sacrificandū utraq; manu thura naporādīs deis exciperet: Tū Leonides: alexander ait. cū ferentibus aromata terris imperitabis: hoc pacto copiose adeo uaporabis: at i præsentia rebus utere parcus. Tū igit̄ alexander ad eū ita scribit: ad te thus myrrhāq; abunde trāsmisimus: ut cū deis parcus esse desinas. Delato ad eū scriniolo quo nulla iter opes Darii sumptuosior & ornatior fuisse res uidebat: amicos sciscitat: quidnā in eo preciosum digne collaudandū existiment. Multos. n. usus aliis demonstrantibus: hic optime inquit iliadis Homeri custodiæ dabit: Hanc quippe rē cōplures haud paruæ fidei auctores affirmant. Cæterū si uera sunt: quæ alexandrini Eraclidē secuti tradiderūt: nō segnē nō consilio uacū cōmilitonē Homē alexādro fuisse censuerim. Nā potitus ægypto de urbe græca cōdēda magnificā populosam & ab se cognominādā relinquere agitabat. Quā quidē ad rē magnū soli ambitū quantū superiori tpe nullus architectorū cōsilio metatus erat. De hic noctu p̄ qetē mirabile uidit isōniū: uirū cū cadā iaceret i sula pōro: Quā pharō appellāt: ægyptia littora cōtra. Cōfesti igit̄ cōsurgens pharō adit: quæ illa tēpestate paululū supra canopiū hostiū i sula erat: nunc uero p̄ aggerē in continentē recepta: ea instar coronæ isthmōs erat: parē quaquauersum p̄ rōne latitudinē habēs. ingēs in ipsa lacune & moriēs mare portus amplectit̄. Egregiā loci naturā cōreplatus alexāder: Homerus p̄fecto inq̄: cū cæteris in rebus admirabilis: tū sapiētissimus extit architectus. De hic urbis formā p̄ illius loci similitudine designari iussit. Quā ad rē cū telus alba deesset: i nigri cāpi planicie gyratū fariā signū deducūt. Cuius actæ rectius uelut ex fimbria lineæ chlamydis istat iteriorē efficiūt urbē. Eius formā lūma cū delectatione spectāte rege: in finitā multitudinis

& generis omnipharia aues e proximo lacu ac flumine in eū repēte locū in nubis modū pronolāt. ita ut ne farinā ipsam attingerent. id Alexandrū pturbauit auguriū: ast illū bona spe esse haruspices monent. A beo enim urbē condi: quā ferocissima uariis hominibus futura sit educatrix. Post hæc cōmissa operis curasiple ad Iouē Hammonē pgit lōge sane iter durū ac laboris plenū gemino præsertim discrimine: aquarū iopia qua nō paucorū spatio dierū deserta regio est: alterq; si per apertā & profundā cūtibus arenā rapidus incubat hauster: quēadmodū de Cambysis exercitu traditur. Is. n. ingentes arenarū acruos attollens fluctuante planicie quinquaginta hominum milia obruta necauit. Hæc cum uniuersi ferme animaduertent: Alexander tamē quicqd incēptaret deterreri nō poterat. Fortuna. n. suis propitia conatibus promptiores ei reddebat animos: & donec agenda nauarentur: inuisa ferebatur aiosa cōtentio: qua nō hostes modo: uerū & loca & tēpora uiolentus urgebat. in ea pfectione multa pro incōmodis affecutus est adiuuantia: quæ a Ioue missa posteriora cōfirmant oracula. Quin ea quodāmodo fidē ipsi uendicant oraculis. Primū quidē aquarū multitudo & diurni ibres a Ioue demissi sitis soluere metū: & humectantibus arenis siccitatē extinxerunt: quibus in se cōdensatis & suauis spiritus: & purior ipendebat aer. inde cū ductores confusas amississent metas: iāq; errare cōpessent: dispersis ex ignoratiōe comitibus: coruos q; præuolātes eis iter mōstraret: & tardius subsequentes præstolarent apparuisse constat. Quod uero longe mirabilius est: tradit Calisthenes noctu palātes cantu ac uocibus ad sequenda comitū uestigia reuocasse. Supato deniq; deserto: ut tēplū intrauit: Hāmōnis Antistes illū ionis pinde ac pīs noie saluere iussit. illo rogante nunquīq; ex pīs iterfectoribus ipunis efugerit: saniora loqui iubet Antistes: Nec enī parētē illi mortālē esse. Murato dehinc sermone cunctos nē Philippi iterfectores ultus sit: pcunctat: & datū ne ei sit: ut uniuersos ditione mortales sit moderaturus. Cui & psum dari & plene peractā Philippi ultionē eē diuinū respōdit oraculū. Quāobré preciosis deū donariis & pecuniis ipsos ditauit antistites. Hæc sūt quæ de Hāmōnis sortibus plurimi tradiderūt scriptores. Alexander autē scribēs ad matrē se quādā occulta iquit accepisse uaticinia: quæ cū redierit ad eā solā explicabit. Asserunt quidā sacerdotē dū græce ipsum saluaret & blādius pedion hoc est filiōle cōpellare uellet: p barbarismū pro. n. abusum. s. pedios idest iouis filii pronunciaſſe. illū uocis errorē Alexandrū libētē pinde ac omē audisse. Quocirca cōfesti uulgatū est eū ab oraculo iouis filiū appellatū. Quē rumorē ubi p Sāmōnem ægypti philosophū audiit: magis pbasse ferē: qui oīs iquit hoīes sub dei iperio esse precipariq; ac impitare diuinū qddā affirmabat. Quibus de rebus acutius philosophari ac disputare solebat: deū cōem quidē mortaliū patrē optimū quēq; peculiārē sibi filiū adoptasse. Ceterq; Alexander cū se deo genitū p sua sum haberet: in ipsos isolētior erat barbaros. Ad græcos uero modestius ac parcius de sua diuinitate sermonē habebat: excepto dū ad Atheniēses pro Samo scriberet. Ego quidē iquit haud liberā uobis tā idyltā ciuitatē tradidisse: quā ab eius tunc domino quē parentē meū appellabant: susceptā habetis: Philippū itelligens. Postremo cū sagitta saucius doloris acerbitate collabere: amici dixit: hunc plane cruorē mortaliū: ac non diuorū uulnera spargūt. Dū ingens tonitrus cōsternasset uniuersos: forte præsens Anaxarchus philosophus: tu quoq; Ioue genitus: nū quicq; tale pages? Ad quā ridēs ait: Nolo uti iubes amicis esse terrori: qui meas per cōterprū cōnas habes: q; non satraparū capita sed pisces in mensā mihi cernis appositos. Et pfecto Ephestioni missis a rege pisciculis Anaxarchus eū ptulisse sermonē tradit: tanq; eos aspneret & capet q; p magnos labores & picula illustres & claras res psequētes nullā aut pexiguā sibi uoluptatē cōparētes: nihilomāgis q; reliq; iocūdītatis fructū adipiscūt. Ex his quæ supius enarrata sūt: liq; Alexander nō per supbiā aut cōtumeliā sed grauitatis opiniōe ceteros subiugasse. in phœniciā ex ægypto reuersus sacra diis festosq; dies celebrauit. Tū istata certamia & ludos scænicos edidit: nō apparatu mō sed etiā certātibus p magnificos. Eis præfati sūt Cypriog principes: quēadmodū & Athenis qui tribus sortiunt. Decertatū est mirifice ac splēdide a Salamio præfati Nicocreōte & Solio Pasycrate. His ut nobilissimis præessent histrionibus forte obuenit Pasycrati qdē Athenodoro: Nicocreōti aut Theſſalo: cui studiosissime fauebat Alexander. Nec tñ suū studiū patefecit: q; oībus fere suffragiis uiſtor Athenodorus declaratus est. Tū abiēs se qdē iudices approbare dixit: uerū eni uero ne supatū uidisset Thrſſalū regni portionē plibenter amissū fuisse. Postea uero cū Atheniēses Athenodog. q; dionysiis nō iterfuisse: multatū fuit: eo regē ut p se scriberet obsecrāre: id facere noluit. At multā remissit. Cū Lycō Scarphēi filius lepida quādā ageret in theatro: iterrecitādū comēdiam uerſū quo decē talētoꝝ petitio significabat iseruit. Quo ridēs Alexander: ea præberi iussit. De cide missi a dario legati p redimēdis captiuis: cū regis lris puenerūt: qbus decē milia talētoꝝ cūctā Mesopotamiā ac filiz mīmonū pollicebat: tū amicū se sociūq; futurū. Quibus iter æquales suos cōicatis: Parmenio si Alexander liquit esset: has ego cōditiones accepissem. Cui subide Alexander: & ego mediūsfidius si Parmenio. Alexander itaq; Dario: ut ad se ueniret rescripsit: cūctā ex eo humanitatis opa consecuturus: q; si recusauerit: ad eū mox se pfecturū. Eū cōfesti icēpti piguit: q; eo in itinere uxor Darii dolore partus correpta diē suū obiit. cuius rei mærorē ne dissimulāter tulit: q; maximā benignitatis suæ declarādæ occasionē amississe uidebatur. ipsam igit; hoīem magnificis humauit ipensis. Erat inter eunuchos reginæ cubicularios una captiuos qdā Tyreus noie. is ex castris pfugus ad Dariū equo puolans: uxoris obitū renūciat. Quo nuncio accepto Darius cū p multas lachrymas caput plāxisset: Proh pſicā inquit fortunā: si regis uxore eandēq; sororē captiuā non modo uixisse sed etiā decessisse regiis priuatam funeribus contigit. Excipiens Tyreus: At enim mireris ait pfecto funeris gratia & cuiusq; pro regia dignitate nihil quod pessimā Persarū fortunā icules habes. Nāq; Statyræ reginæ superstiti itēq; matri & puellis nūq; priſtinus opū ac rerū usus splendorq; defuit: nisi ut tuæ claritatis cōlumen aspicerent. Quod deo potens restituet Oromasdes: Nec ea moriens illius generis ornamentog; expers fuit: quippe cum ipsius obitum hostiles etiam lachrymæ decorarit. Alexander. n. sicuti prælio terribilis: ita parthæ uictoria clāmēs. His rebus auditis Darius ai ægritudine ac pturbatiōe ue

xatus indignissima suspicās eunucho ad intimā tētorii partē adducto: Nisi tu quoq; cū ipsa simul fortuna i-
 quit Macedonicæ factionis es: si me tuū appellas heq; p hoc igrēs te solis iubar ac regalē dextrā obtestor ac
 oro: hæccine minima sunt Statyræ mala quæ lugeo: an illius uitæ lōgæ magis miserāda ppetimur: & ultra
 dignitatē fæuor nos afflixit calamitas: q; ipsū ī crudelē accerbūq; hostē icidimus? Nā qd honestatis & ca-
 stimonie signū ē: uig; ætatis itegræ hostis uxorē tā muleis honoribus decorasse? Eo ad huc loquēte: Tyreus
 ad eius se pedes demittēs: ut meliora diceret: supplex orabat: ne & iuriis Alexandrū lacerasset: neu defūctæ
 uxori eidēq; sorori turpes inureret maculas: neuē afflictiis ī rebus maximo sese orbasse solatio uideat: præ-
 stantiorē q̄ creauerit natura uictorē habuisse. Verūniūero admiratione psequendū Alexandrū: q; maiorē
 erga p̄sag; mulieres cōtinentiā q̄ ī uiros fortitudinē declararit. Ea; simul & ceterā Alexandri modestiā terri-
 bili iure iurādo cōfirmauit. Tū ad familiares egressus Darius: tēsis ī cælū palmis ita orasse ferri: Natales rega-
 lesq; dii date obsecro ut quēadmodū lætissimā oli fortunā accepit: ita restitutā ac diuitiis ī cōlūmē posteris
 reliquā: quo parta uictoria quas ab Alexandro p domesticorū erumnā gr̄as accepit: æquali persoluam merito
 Quod si deorū ira fate hoc tēpus igrūt: quo pmutandū iā p̄ficiū ruet ipum: neminē nisi Alexandrū ī cyri solio
 sedere p̄cor. Hæc plurimi scriptores sic dicta factaq; cōmemorāt. Alexander omi itra Euphratē regiōe subar-
 ctacōtra Dariū decies cētenis milibus militū desēdētē castra mouit. Interi iocosum q̄ppia ī exercitu fieri re-
 nūciat: Cōmiliones ī geminas se p iocū ptes diuississe: atq; utriq; ducē ac ipatorē præfēcisse uocasseq; alte-
 rē Alexandrū: Alterū uero Dariū. Cūq; mutua certaminis præludia primū glebis dehinc pugnis īchoassent: eo
 disceptationē excāduisse: ut iā a multis p saxa sudesq; res agi cōcepta sit: ita ut ne fædari qdē queat. Tū Alexā-
 der ipsos ipatores singulari prælio decertare iubet. Ex qbus ipse qdē Alexandrū Dariū uero Phylotas arma-
 uit: īspectatē rē exercitu quasi quddā futuroꝝ auspiciū acri pugna cōmissa: is quē Alexandrū appellabant: ui-
 ctor euasit. Is igit ab Alexandro duodeci uicis & p̄sac̄ scholæ usu dōnatus ē. Hæc Heratosthenes ait. Ingēs
 dehinc cū Dariū præliū nō ī Arbēlis. ut qdā phibent: uerū ī Gausamelis cūmissum ē. Id at uocabulū Cameli
 domū significat: quā oli rex qdā cū hostiū manus dromedario effugisset Camelo ibi cōdidisse tradit: & ad
 eius curā & ip̄sam quorundā uiroꝝ p̄uētus destinasse. Mēse iunio cū Athenis mysteria īchoant: lūna' dese-
 cit. Vndecima post noctē ī mutuo cōspectu cōstitutis exercitibus: Darius suas ī armis copias tenuit: easq;
 lapadibus obibat. Alexander q̄scēntibus Macedonibus antētorii cū Aristarādo uate sacra pagebat: & hosti-
 as Phœbo mactabat. Vt uero familiares sui grādiores natu: tū uero Parmenio oēm q̄ iter Niphatē & Gordi-
 neorū mōtes iacet agrū barbarorū collucere facibus uidēt: præterea ī certū qdē clamorē terribilēq; ex castris
 tumultū uelut ex uasto resonare pelago: eorū multitudinē admirati colloq̄iter se habuerūt. Ingēs q̄ppe ac
 arduū opus ip̄pedes: si apto cōgressuri Marte tā magnā capeffere pugna audebunt. Ide p̄fectis sacris regem
 aduenit: utq; hostē noctu inuadat hortantur. Hoc. n. modo maximum ipendētis pugnae terrorē p tenebras
 occultatur. Ille uero uulgatū illud: Nō ego uictoriā furor ait: quod dictū nōnulli iuuenile nimis ac inane iu-
 dicabant: q; ī tāto reꝝ discrimine cauillare. Quidā ī præsētia spe ac fiducia elatū recte futuroꝝ euentū
 diuinasse putabant: Nec ullā Dariū præbere occasionē uoluisse: ut superatus aliā denuo bellādī fiduciam
 attentaret: in hoc noctē incusaturus ac tenebras: quēadmodū superiori prælio mare montes & angustias ī-
 crepitauerat. Nec. n. inter tot copias tā lata regione ualentem Darium armorum aut hominum inopia pu-
 gnam detractaturum nisi aperta congressione summis dimicādō uiribus uictus spem ac feroces deponat
 spiritus. Illis postmodum discedentibus rex intra tabernaculum accubuit: ubi ī reliquum noctis præter cō-
 stitudinem suam tam profundo pressus sopore dicitur: ut ipsi ductores mirarētur: & illucescente iam dilu-
 culo militibus ut corpora cibo curarent edixerunt. Post ea sollicitante tempore ingressus Parmenio: cū le-
 ctulo astitisset: bis illū terq; nomine cōpellauit. Quē ex perrectum hoc modo p̄cunctatus traditur. Quidnā
 hoc malū inquit: ut nō iā iam dimicaturus maximo prælio: sed uictor esse uidearis: qui tāto somno securus
 dormias. Tū subridens Alexander: nō ne nos ait uicisse putas: qui peregre ac per abrupta loca detractantē
 pugnā Dariū psequi desinimus? Nō solum igit ante præliū: sed & ī ipso discrimine magnā animi cōstantiā
 ac fiduciā sui declarauit. Nā cū Bactrianorū equitatus contra Macedones magno ipetu & summis ferretur
 uiribus: in sinistro cornu cui præerat Parmenio ingent: fluctuatione dimicatum. est Subinde Mazeus ex
 acie miserat equites: qui ip̄edimentoꝝ & sarcināꝝ custodiæ relictos adorirent. Turbatus igit utrinq; par-
 menio ad Alexandrū qui renuntiet mittit: nisi ex prima aciei frōte fortes eueffigio auxiliari ad postremos
 succedant: uallum res ac impedimenta diripi. Per id ferme tempus Alexander suis ad egrediendū signū da-
 bat. Tū accepto Parmenionis nūtio uig; desipere: nec animi cōstare dixit: ac p cōsternationē obliuisci: q; ui-
 ctōres quidē & hostiū fortunas uendicabunt. Sin uicti erunt nō suppellectilū nō pecuniā uō mācipioꝝ ha-
 benda cura ē: sed quo pacto strenue dimicādō gloriosam mortē appetāt. Hæc ubi ad Parmenionē respōsa
 dedit: galeā iposuit: aliā quidē armaturæ intra tentoriū iduerat. Siculū ī primis amiculū: inde lintheū thorax
 ea duplicē quē ex Iffi spoliis acceperat. Ferrea cassis erat puro lucidior argēto Theophili opus ceruicis tu-
 tamē ferreū gēmis insertum. Ensis cū tempura tum leuitate mirandus: quē ab Cypriorū rege dono susce-
 perat: eo cū pugnas obibat: uti solitus. Insigne. n. ferebat epiporma egregia magis illius artē q̄ cetera dele-
 ctatus armatura. Antiq; nāq; opus Elyconis erat. idē præterea ob ciuitatis Rhodiorū gloriā a qua eo dona-
 tus fuerat: gestare uidebat: cū ipso ē īter præliandū uterē. Cæteræ Alexander donec aut acies instrueret: aut
 milites adhortaret: aut cōcionē haberet aut lustrā obequitaret: ut bucephalo p̄cius uterē: alium sumebat
 equū: quoniā is ætate iā grādior erat. Cum igit cōgrediendum ē: eo adducto statī ascendit: ac ire pgit: ma-
 gna ad Theffalos ac Græcos habita prius oratione. Qui nbi robur animis addiderunt: sese ī barbaros agi-
 certatim clamitant. Tum hasta in leuam recepta: dextra: ut Calisthenes tradit: deos precatus est: ut si ue-
 re loue natus existat: suis auxilium atq; robur addat. Yates Aristander candido indutus amictu & coro-

nam gestans auream secum cominus equitans sublimen supra Alexandri uerticē aquilam ostēdit: aduersus hostes recto uolatu delabentē. Eo auspicio plurimū spei & alacritatis cunctis increuit. Quare sese inuicem exhortari equites in hostes cursu procedere. Vndantē uero phalanga diceret. Ante primam congregationem inclinati barbari: fugientibus uictores instant: Alexander ad mediam aciē ubi Darius erat: uictos insequitur. Ipsum. n. eminus conspicatum inter confertissimos regiæ corthis emicātem agnouit: Vigoriformum pcerum sublimi curru incendētem: & rutilantium equitum caterua stipatum: qui circa currum p acie itabant parati hostem excipere. At cominus terribilior conspectus Alexander: ubi intra refutētium globum fugientes imisit: plurimos consternatione confecit ac dissipat. Strenui ac fortissimi ante regis ora cāsi mutuoq cadentes fugā inhibebant: ita ut cōglobata morentium agmina equos circumualerent. Darius grauissima cuncta obseruabantur oculis: cāsa manus quā circa se praelidit causa locauerat: currus oīno immobilis uerti nequibat: tanta obtruncatorū strages rotas imerferat. Equi ēt tot inserti cadaueribus saltibus aurigā deturbarant. Inter hęc Darius relicto curru armisq: effortā: ut fertur: equā ascendens: salutem fugā cūparauit. Qui tamen haud euasurus uidebatur: nisi denuo missi a Parmenione equites alexandrū reuocassent. Nam cum ingentes inueherent copiae: nusquā hostes cedere. In eo praelio sunt qui segnem imbelēq: fuisse Parmenionē carpant: siue languescēte iā ob senectutē audacia: siue q ut Calisthenes refert: crescentem Alexandri potentiā grauiter & inuide ferebat. Quāobrem mæstus Alexander dissimulato militibus dolore: ut a cædibus temperaretur: nec insequi uelle se finxit. Et pinde ac iā pugnā nox dirimeret: recepti cecint. Inde cū laboratibus auxilium laturus pergeret: in itinere profligatos oīo hostes pfligatosq ac cepit. Huius praelii exitus omne Persarū iperium funditus excidisse creditur. Tū Alexander asiæ rex appellatus sacrificia magnificis struxit ipensis. Dehinc amicis diuitias domos ac principatus largitur maxima ēt in Græcos utens munificentia: uniuersas aboleri tyrānides: restitui oībus libertatē: ac suis uiuere legibus se uelle scribit: præcipue Plateensium urbē exādicari iubens: q eorū patres olim p tuenda libertate se socios Græcis ascuerat. ad Crotomatas quoq in Italiā magnā exuuiarū partē transmisit: ob Phayli decus & gloriam ipigri & fortis atletæ: qui medico bello cū Græcos cæteri destitueffent itali propria triremi Salami nā nauigauit. Illius periculi cōmunicationē susceptus: adeo oīa uirtutis opa summo stndio & beniuolentia obseruabat. postmodū Babylonioq regionem ingressus oībus in potestatem redactis: ibi in Ebatanorum agro telluris hiatū assidue ignē tanq ex fonte scaturientē miratus est. Haud pcul ide Naphtha magno iun dro fluctu: qui bitumini perqsimilis tantā igni cognationē habere uideret: ut priusquā flāmā attingat: p ipm luminis splēdore: mediū psæpe aerē incendat. Cuius uim atq naturā uolentes ostendere barbari: cū angiportū: q ad regium ducit domiciliū: ea re paulisp irrorassent: primo crepusculo extrema ipate cōstituti faculas guttis admouere. Vixdū primis incēsis: haud sensim flāma depascens: unico mentis intuitu sinē inuasit alterius: ita ut angiportus ppetuū foret incendiū. Erat athenienfis quidā noie athenophanes: qui regis quidē corpus unguento ac lauacris curare: aium uero p iocos & oblectamenta ducere solebat. is cū itra balneum adstantē alexandro pusionem: cui nomen erat Stephano aspectu quidē ridiculū ac suauissime cantantē aspiceret: uis inquit rex hoc in Stephano pharmacū experiamur. Si eni eo incenso extingui nequeat pollentē utiq ac inexpugnabilē illius esse naturā affirmauerim: Quā quidē ad rem ipigrū sæ præbente puero: uixdū puncto ac lumine contacto: tanta emicuit e corpore flāma: tantūq pullulauit incendiū: ut ancipitē alexandrum subtrepidasse cōstet. Qui nisi forte cōplures aquæ uasa manibus tementibus affussissent: nō ante ferri auxiliū poterat: q totū ignea uis occupasset: cū hoc ēt modo pueri corpus undiq iardescens: maximo labore uix potuerit extingui. Vex mēbris post hac debilitatū uixisse certū est. iure igit nōnulli salua fabulamenti ueritate hoc esse ueneriū affirmant: quo Medea unlgatā i tragædiis coronā & palliū punxisse traditur. Nec enim ab eis sponte sua ignē emicuisse: nisi cum admota flāma celeri tractu clādestina irrepit. Radios enim ac fluxus igneos longius allatos aliis quidē corporibus lumen tantūmodo atq calorem cōstat adiacere: aliis uero pingue quendā ac perpetuum habentibus humorē siccitantem afferre spirabilē: hī collecto feruore celeriter in eis mutant materiā. De huius generatione dubiū est: si potius æstus per id hūmidū flāma susciuat: quæ ex illa tellure pingue ignigenāq habeat naturā. Est enim Babylonia uaporibus uehementer obnoxia: ita ut posita humi sæpe hordea in sublimē profilian: quasi ea loca langore quodam tumentia salientem pulsum habeant. incolæ quoq per æstus imensos super plenis aqua utribus summos capiunt. Harpalus cui eius urbis expoliendæ cura relicta fuerat: regias ac deambulationes græcis ornarat arbusculis. Cum cæteræ adoleuissent: solam hederam nunq telus adoptauit: at continuo necauit: q illā minime ferret temperiem. illa nanq feruida regio est: hęc uero locis amica frigidis. Has quidē excursionēs cū modeste fiunt: minus forsan importuni carpunt. alexander suactis suis ex regia quadraginta milia æris tantulenta: itemq preciosam suppellectilem cæpit: cuius iexplicabilis omnino numerus: ibi & hermioniarū purpure quinquaginta milia talenta reperta traduntur. Ea ab annis ferme ducentis reposita nouum adhuc & recentem floris seruabant colorem. Cuius causam fuisse perhibent: qui rubeæ quidem tincturam æris candidæ autem albo confectam oleo aiunt. in his enim cum par tempus habent: purus ac lucidus splendor cernitur. Dion refert eos reges ex Nilo atq Histro aduectam aquam solitos gaze recondere: ut hoc pacto regni magnitudinem assererent: cum omnium domini apparerent. Cæterum cum perfidis fines cū locorum asperitate rum impigerrimis persarum aditum statione tenentibus alexander intrare nequiret: iā eni Darius effugerat: ducem quendā nactus est: qui eū paruo introduceret anfractu. is geminæ nationis homines: patre quidē lycio: matre uero creatis psica. De quo cum adhuc puer alexander esset: phyticū prædixit oraculum: proficiscenti in persas alexandro ducem fore lycium. ibi locorum potitus: ingentem captorum hominum cædem commisit: quos iccirco suo iussu necatos scribit: q ira sibi ad rē cōducere existimabat.

Ibi quantum Sufis tantundem pecuniæ comperisse se refert. Diuitias uero & reliquū instrumentum mulorum iuga dena milia: & quinque camelorum uexisse dicuntur. Dein ingentē Xerxis statuam cōspicatus: quā intra regiā irrupentium multitudo ignominiose subuerterat: ad eam subsistit: & perinde ac uiuentē allocutus: Vtrūne inquit ppter eā quā aduersus Græciā expeditionē egisti: collapsum desinemus: an ppter animi magnitudinē tuā aliasq; uirtutes iacentē attollemus? Deniq; diuturno secū silentio meditatus excessit. Inde militū corpora curare uolens: hybernū enī tps erat: quattuor ibi menses egit. Cū Alexander sub aurea primū regii tribunalis testudine consedisset: corinthius Demarathus ei beniuolentia affectus: & pater: nū oli amicus senilibus effulsis lachrymis ad eū ita locutus fē. Quā magna græcos uoluptate priuatos: antea q̄ in Darii throno sedentē spectauerint Alexandrū: expirasse contigit. Hinc Dariū infectaturus amicis se per iocum largiore præbuit uino. In ea lasciuiā mulieris accitā a suis amatoribus affuere. Inter quas famosissima Thais genere attica: quā inferiore tpe regnans Ptolemeus scortū habuit: Ea Alexandrum nunc lepide collaudans: nunc ioco demulcens: interpotandū inquendā incidit sermonē: qui tāetsi patriæ suæ ritum cōsuetudinēq; decerneret. haud muliebris tamen extitit animi. Eorū enī labor: quos in Asiam pagrandō pulerat: illa se die gratissimum suscepisse fructum dixit: q̄ intra supbissima Persarū palatia tā delicatum cōuiuiū celebrasset. At uero longē maiore sibi uoluptatē futurā si Xerxis regiā qui suas oli cōcremerat Athenas: ipsa quoq; p hilaritatē incenderit. Tum spectante rege ipsa facem accendit: ut diuulgaretur q̄ quæ cū Alexandro scēmine fuerant: maiorem p Græciā ex p̄s ultionem acceperant: q̄ superiores illi tum maritum max: tum terrestriū copiarū duces. His dictis plausus simul ac tumultus exoritur. Sociis inde ad tā magnū facinus exhortantibus tractus Alexander exiliit: is coronatus lāpda tenēs ductor erat: Ceteri clamore ac petulantia cōfestantes regiā incendentes circuibant. Quod ubi sensere Macedones alacres cū facibus concurrerūt. Sperare enī eū ia rebus patriæ animū aduertisse: nec amplius inter barbari cōbuerfari debere: proinde ea ignibus atria uassare. Hæc qdā iniussu regis: qdā ita ut dictū ē: ppetrata memorat. At n. mox piguisse ac restingui incendiū iussisse haud incertū est. Ceterū cū Alexander natura munificentissimus esset: eo magis liberalitatē: quo & latius ipsum ppagauit imperium. Aderat quædā in dandis alacritas: qua sola gratificari beneficus potest. Qua de re pauca neq; egregia meminisse sat erit: Pæonū ductor cū hostis a se truncati caput ei ostendisset: Rex ait: His apud nos donis precium aureū solet esset poculū. Tū ridens Alexander: uacuū quidē inquit: Ast ego id mero plenū tibi ppino. Dum quidā ex Macedonibus mulā regiū ferentē aurum ageret: defatigatūq; iumentum esset: is sublatum onus ferre cæpit. Quē sub pōdere pressum conspicatus Alexander: ubi re cognita depositurum uidet hominem: ne reliquo defarigeris itinere: dixit: Hoc ad tuum deferēs tabernaculum. Deniq; renuentibus q̄ postulantibus tristior: ad Atheniensem Photionem scribens: eum minime existimaturum deinceps amicum asseruit: si sua repudiet congiaria. Serapioni cuiusdam adolescenti. qui pila secum luxerat: quia nihil poposcerat: nihil ex hibuit. Post ludente Serapione iacta ad ceteros pila: mihi neq; præbes dicenti regi: nō petis Serapion inquit. Huic cū Alexander artisset q̄ multa elargitus est. Erat protheas quidam uir sane facetus: & in symposiis haud illepidus: Cui cum alexander succensere uideretur: obsecratibus amicis ipsoq; collachrymante secum in gratiam rediisse dixit. Tum illæ: quoddam mihi primæ fidei pignus præsta: confestim ei quinque erogari talēta iussit. Quantas aurem familiaribus & his: quos sui corporis præsidio habebat: amplissimas facultates impartierit. Olympiæ dis ad eum declarat epistola: Alioquin in amicos beneficia confer: & cum gloriæ splendore confice. At in præsentia uniuersos tibi pares reges efficis: quibus cū multas amicitias compares: te ipsum destitutum reddis. Talia cum persæpe scriberet Olympias: is occultas seruabat litteras: semel duntaxat excepto: cū Ephesiam solutam de more illi lectitaret epistolam: haud palam inhibuit: uerum dempto sibi anulo: illius origēnam apposuit. Inter Darii proceres dignitatis amplissimæ Mazeus extiterat. Huius filio quandam habēti satrapiam alteram adiecerat Alexander quam recausans adolescens mi rex inquit: olim unicus erat Darii: tu compluris alexandros effecisti. Parmenion Bagoi domicilium uendicauit. in quo ex fusiorum manibus mille talentum uestem offendisse traditur. Scribens ad Antipatrum: ut exquisitam corporis sui custodiam haberet: admonuit: q̄ ei insidias parari diceret. ad matrem complura transmisit munera: quam nimium gerēdis implicari negociis & bellicis immisceri rebus ueruit. a qua cū grauius increparetur: ipsius asperitatem æquo perferebat animo. Semel quoq; scriptam ab antipatro contra matrem prolixam epistolam lectitans: ignorare dixit Antipatrum: q̄ unica matris lachryma innumeras delebit epistolas: Suos postea delictis ac illecebris omnino solutos sumptuosissimeq; uiuentes animaduertens: ex quibus Teiū quidēdem agonem argenteos sub crepidis ferentem clauos: complures Leonato camelos puluerem ad gymnasia ex ægypto usq; transferentem: Phylotam cum uenaturus erat: per stadia centum aurea & preciosa disponentem tabernacula: plures etiam interungendum ac lauandum preciosis odoribus quasi oleo uentes cubicularios secum ac unctores circumagere: cunctos benigne ac philosophorum more obiurgatos hunc immodum admonuit. Mirari se inquit eos tot tantisq; confectis certaminibus haud meminisse: q̄ ipsis uictis longe mollius uictores dormiant: neq; cernere seq; persarum moribus suos æquiparasse. Seruile q̄pe amare diuitias: at apprime regiū insudare laboribus. Quonā modo suū quispiam curabit equū: aut hastam exercebit: aut cassidem induet: cum per dissuetudinem ne carissimum quidem corpus manibus attigat. an ignoratis hunc esse uictoriæ finem: ne hostium more ac opera in nos transulisse uideamur? Eo magis ad uirtutē inflāmat: cum uel militiæ: uel uenatibus cunctos imperferendis malis ac laboribus superaret. Cum alexander eximiæ magnitudinis leonem sterneret: Sparthanorū legatus qui forte aderat: pulchrum erat medius fidius ait alexander: ut pro imperio cum leone decertasses. Hæc uenationē æreis cōflatā imaginibus Craterus Delphus appēdit. Canes ierāt. Leonem alexāder adoriēs: Craterus adiutās: partē

Lysippus: partē Leochares effinxit. Hoc pacto Alexander ut se simul laboribus exerceret: ac suos ad virtutē incitaret: cū multa subiret discrimina: eius amici fortunis elati illecebrisq; ac ocio magis intenti tot militias peregrinationesq; moleste pferre: Inde sensum ad cōtumelias & maledicta tendere. Quæ illæ p quādā māsuetudinis abundantiā modeste ac comiter tolerabat: regiū esse affirmās: ut a qbus male audias: i eos magis sis bñficus. Quæq; i amicos uel pusilla cōtulit: ea i gentis beniuolentiæ honorisq; extāt idicia. Ex qbus pauca exposuisse faterit: Cū Peucestas ur̄si morsu uulneratus id quidē aliis Alexādro nero minime significasset: ad eū multa cōqueitus scripsit. At nunc quonā te habeas mō scribe iqt: & si quis socioꝝ iteruenādū te destituerit: ut debita luat supplicia. Absenti ob res perendas Ephestioni scripsit: dū ipse ac nōnulli lchnemone nē p iocū i festaret: Cratherū Perdica iaculo ocurrentē i utraq; costa uulnus accepisse: Audiēs ex ægri tudine quadā pristina restitutū icolumitati peucestā: Alexippo scribēs medico magnas egit gratias. Dū cratherus aduersa ualitudine teneret: ob quoddā isomniū nōnulla p eo sacra pegit: eūq; ut itidem faceret: admonuit. pausanix quoq; medico: cū Crathero pararet helleboꝝ: postq; p ai sollicitudine multa scripsisset: quo pacto antidotū ppinaret admonuit. Effialtē & cyssum: qui primū arpali fugā nuntiauerant: in uinculis habuit: q; ipsos de eos uiro falsa oblocutos diceret. Cū ifirmis ac senectute cōfectis remeādū: potestātē faceret: Eurilocus ægeus se iter ægretos iscripsit. postmodū ubi nulla ifirmitate detineri depræhensus ē: amore thelesippe captū se cōfessus ē: eaq; discēdētē ad mare usq; cōsectari uelle dixit. Eius scēminæ rōditionē p cunctatus alexander. ut i genuū eē lcortū accepit: nos iqt Eurilochē i hac pamāda socios hēs: pinde aut largitionibus aut uerbis: ut ad pmanēdum iducas: uide: qnquidē ex libera orta affirmas. Hunc sæpenumero uisū admirati licet: q; amicoꝝ gfa p rebus huiusmōi operā & accuratā quidē i scribēdis dederit epistolis. Quæ lia hæc: Seleuci puerq; qui i Ciliciā. pfugerat: diligētissime iussit iquiri. peucestā quoq; laudibus psecutus ē: q; Cratheri seruū Nicōnē Cōprehēdisset. Seruus quidā i asylo refederat: quāobrē ad Megabiz litteras dedit: ut illū e tēplo si queat edicere corripiat: itra sacra ædē nullā uī afferat. picipio cū i causis capitalibus iudicaret: orātē accusatore alterā manu aurē solebat occludere: ut ipsa reo pinde ac ut oīs exps calūniæ confutaret. posteriori tpe ad calūnias q̄q; falsas ac uerisimiles uehemētē excādescebat: præcipue cum de semale audiebat: ita ut iacūiēs iexorabilisq; desiperet: adeo uitæ ac ipio gloriā anponebat. Inde cū tertio cōgressus rus pralio aduersus Dariū castra moueret: is captus a Bessō nūtiat. Tū præter stipēdia Thessalis duū milium talentū erogās donatium: eos domū dimittit. In psequēdo at dario aspis atq; lōgissimis exastis inueneri bus: uno enī ac decē diebus tria milia & ducēta stadia equo emesus ē. Vniuersum ferme exercitū p loca præferti aquarū exptia labor affecerat: ubi quādā Macedonū manus multis aquarū plenos ex fluuiio subuehens utres: alexandro sit obuiā. Quē urgētē i meridianum tps die ob siti ægre se habētē cōspicati: extēplo ipletā aqua galeā attulerunt. Ei deide pcunctātī: ad quos eos pferrēt latices: ad suos rīdere liberos: quos si nunc amiserimus: tibi: modo uita supsit: alios creādī facultas erit. His auditis ubi galeā i manus cæpit: circūspiciēs quos circa se habebat eq̄tes: demisso capite & fixis i potū oculis i gustatā reddidit lymphā. pbatīq; uiris si solus bibero iquit: hos mæror istigabit. Eius cōtinētiā & ai magnitudinē cū ispexissent equites eundū eē magna cum spe certatī acclamarunt: statiq; pedes eqs subdunt. Nō eū laborē pferre: nō deniq; mortali tati sese obnoxios exiistimare: donec talē eis regē adesse cōtigerit. Vna itaq; cunctoꝝ sedulitas & ai propitudo fuit. Cæterq; cum sexaginta tantum mō. ut aiunt: uiri fusa iā Darii castra irrupissent: disiectum grande auri & argētī pōdus calcātes: multos quoq; puerorū & mulierū currus aurigis destitutos aspnati. pceres solū modo fugiētes i qbus Dariū esse arbirrābār psequi cōtendunt. Vix tadē cōpluribus cōfossū uulneribus Dariū i uehiculo iacentē fereq; expirantē offendunt: Is cū frigidā aquā præbente polystrato potasset: q̄sq; es mortaliū iqt: hoc mihi extremum uniūersæ calamitatis genus accidit: ut p tātō i me beneficio dignas tibi referre grates nequeā. at refert alexāder: alexādro uero dii p eius summa i matrē uxore ac liberos meos humanitate ac clamētia. Cui hoc dextræ pignus p me dabis. Hæc dicentē accepta polystrati manu uita destituit. ad eū pueniēs alexāder ipsius casum p maximā doloris acerbitatē haud dissimulatē tulit. de ptaq; sibi chlamyde illius corpus ornauit. postremo i potestātē redactū Bessū grauissimo cruciatu dissipauit: qd disphēdomena uocat. proceris nāq; i unum curuatis arboribus: cū utriq; corporis ptes alligasse: eas tātō cōcitas ipetu remisit: ut laniata passim mēbra dissecerint. Tum Darii corpus regis ornatum insignibus ad matrē deferri iussit. Eius fratē Exathrē magna sibi familiaritate deuixit. Inde cū robustissimis cōpiis profectus: subegit Hyrcaniā: ubi maris sinum haud ponto minorē cæteris autem maribus dulciore uespiciatus: cū nihil ex eo certi pdidicisset: quandā meotidis paludis partē esse cogitauit. Huius tamen rei ueritas haud latuisse physicos uidetur: qui diu ante illā Alexādrī expeditionē memoriæ pdiderunt: ex quatuor exterioris oceani qui mediterraneum irrumpunt sinibus: Hyrcanū pelagus quod Caspiū uocat. ppin quū magis eē boreæ. ibi cum quidā ex isperato barbari stabularios iuasissent: equū abduxere bucephalū quārē i modeste adeo tulit: ut nisi restituisset: se cūctos eorūq; liberos obrūcatūq; p præconē iterniatus sit. Quocirca equū mox referētes: suasq; ciuitates i eos potestātē faciētes affuere: Quos oēs benigne allocutus equi captiui præmia reddidit. Hic castra mouit i parthiā. Vbi itētus ocio: barbarā prio stolā induit. siue ut pbatī illoꝝ legibus ipsos p quandā sibi cōsuetudinē conciliaret: q; ad mitigādas hominum mentes plurimū patrii moris ualeat consuetudo: siue ut hoc pacto macedonum tentare animos: quos paulatim ad spemendos patriæ ritus assuefacere nitebatur: quo illū adorari modestius pferrent. Nunq; tamen ut medorum amictum barbarum nimis & ab se alienum assumeret: induci potuit semp Anaxyridas: Candin Tiarāq; repudiāns: At medium quendam inter persicum & medum habitum aptissime temperāns: qui ut illo iocundior: hoc ita erat angustio. Eo primum usus est in barbaroꝝ conuentu ac domi cum æqualibus. de hinc passim seu equitaret: se ius diceret: eodē spectabat ornamēto. Quod q̄q; Macedonibus triste spectat

culum esset: reliqui tamen eius uirtutem ingenti admiratione psequentes: quædā illi ad uoluptatē gloriæ concedenda existimabant. Is q̄q̄ accepto nup̄ i tibia sagittæ uulnere: ita ut saucius exciderit: iteq̄ lapidis istu p̄cussus i collo: adeo ut abhorrat: caligo dudū oculos oppresserit: haud tamē sibi tēperauit: quo minus audentius ante alios picula primus miret. Sup̄ato Orexarte fluuiō: quē is Thanaim existimabat: Scythas fudit: & ad stadia centū usq̄ fugauit: ulterius in seq̄ fluxu uentris inhibitus: ibi occurrisse illi amazonē multū phibent. ex quibus sunt Clitharchus Policritus Onexycritus Antygenes Histros: Aristobolus autē charēs Hysfangeleus Ptolomeus antidides Philon Thebanus Philippus Hysfangeleus Prætereā Hecatheus Eretrieus Philippus calcidensis & Duris famius id figmentū fuisse referunt: quibus testimoniū Alexāder uidet afferre: qui cū antipatrū uniuersa p̄scriberet: Scytharū regē ei filiā desp̄dere ait. amazonē uero ne cōmemorauit quidē. Posteriori tpe cū regnanti Lysimacho quartū librū Onesycritus i quo de amazōe illa p̄scriptum est: ageret: Lysimachus paulum subridens dixisse fertur: & tunc utiq̄ ego aderā. His quisq̄ fidē aut habeat aut derogat: haud alexandrū p̄pterea uel minori uel maiori admiratione p̄sequetur. Veritus at ne Macedones in posteq̄ militiæ pertesi fatiscerent: cætera quidē dimissa multitudines: p̄le cū flore copiarū xx. M. peditū: & tria equitū secū ducens: in Hyrcaniā, p̄ficiscitur. Quibus p̄ concione habitis nunc se barbaris uelut in somniis ostendisset ait: qui si p̄turbatis tantūmodo asiæ rebus abierimus: in nos illico tanq̄ mulieris ip̄etum facient. Verumeniuero quisquis abire cupiat: excedat inquit: obtestatus se amicoꝝ eorū q̄ qui eā secū p̄ferre expeditionē uelint: uiribus uniuersum terrarū orbē Macedonū imperio subditurū. Hæc in epistola quadā ad antipatrū his ferme uocabulis cōscribuntur. additur prætereā cunctos milites quocūq̄ terrarū ageret secuturos sese libenter acclamasse. Hi cū alexandri conatus animo suscepissent: reliqua ductu facilis turba consequit̄. Tum ritū indigenarū propensius imitatus ad macedonicos quoq̄ trāstulit mores: eorū tēperata cōmunicatione facilius beniuolentia q̄ uiterū ip̄erium cōparare ratus: præsertim cum p̄cul abesset. Itaq̄ triginta puerorum milibus delectis: eos græcarum disciplina litterarū instrui & macedonico more armorū usibus uersari præcepit: cōpluribus ad eā rē magistris institutis. Roxanē cōspiciuæ formæ mulierē olim in cōuiuio conspicatus adamauit: quod rerū gerendarū p̄posito maxime conduxisse uisum ē. Eius enī matrimonium sullatos ad spem barbaros plurimum alexandro fide beniuolentiaque coniunxit. In quo tanta usus est castimonia: ut cuius unicæ amore scēminæ uictus est: eā non nisi cunctis solēni more pactis actigerit. Eas res cū summus eius amicus Ephestion approbaret: paribusq̄ uteretur ornāmētis: Cratherus autē in retinendis patriæ moribus p̄geret: pillū barbaris: p̄ hunc græcis & macedonibus respōsa dabat usq̄ dicebat. Deniq̄ cū Ephestiona uehēmētē amaret: Cratherū honoraret: illū quidē alexādri. hunc uero regis amicos uocare ac existimare solebat: Quapropter eū mutuas haberent similitudines: sæpenumero disceptabant. Semel in terra India nudatis ensibus conferre manus cōperāt. Succedentibus dehinc ad ferendū utriq̄ auxiliū amicis: celeriter iteruenit. alexander. & ephestionē aptis carpsit conuiciis uerū infamitatis: q̄ dēpto sibi alexādri: nihil se prorsus eē intelligat. Seuocatū quoq̄ Cratherū p̄ acerbissimas habuit cōtumelias. His idē cōciliatis hāmone cæterosq̄ deos obtestatus se illos cunctosq̄ amicissimo hominū hīe iure iurādo cōfirmavit. Verū eniuero si eos i posteq̄ disceptat̄ sēserit: utrūq̄ aut q̄ iocoharit necaturū. Quā obrē hi postea q̄cūq̄ neq̄ p̄ iocū dixisse neq̄ iuicē p̄petrasse tradū. Erat parmenionis filius phylotas amplissimæ inter macedonas dignitatis: ut q̄ fortissimus ac robustissimus haberet: & munificus ac benignus q̄tū post alexandrū nemo. Cū ex familiaribus qdā argētū ex eo peteret: isq̄ erogari præcepisset: se disp̄sator habere negauit. Cui phylotas: qd̄ ais iquit? neq̄ poculū neq̄ uestē habes? Elatione aī diuitiarū amplitudine corporis ornāmēto & nōnullis uitæ modis supra priuatoꝝ morē odiosus utebat̄: ita ut p̄ quendā excelsi fastū ai inspidūq̄ ac i gratū cūctis icessum magnā suspicionē iuidiāq̄ cōtraxerit. Quocirca ei nōnunq̄ parmenionē dixisse fert̄: paulo mihi deterior esto. Cæterq̄ hic alexādri i pridē i suspicionē uenerat. nā post superatū i Cilicia Dariū correptāq̄ Damasci prædā: cū multa captiuorū corpora referret i castra: cōpta est serua quæ dā genere phydneæ facie decora noīe antigōe. Hæc phylotas affecutus: cū iterporādū sibi ut adolescēs amice multa rei familiaris magnifice gesta paulo liberius iactaret: q̄cquid strenue factū ē suū: aut prius opus esse demōstrauit. alexandrū quoq̄ quē ille adolescētulū uocitabat: p̄ eos nomē tenuisse regiū. id ubi mulier amatori cuidā renūtiasset: ille alteri: ut sit: Deniq̄ sermo manauit ad Crathe: ille mulierē adduxit ad alexandrū. Qua audita iubet ut cū phylota cōsuetā facere p̄gat: ex eo q̄cquid excussisset: ad se renūtiatum erat. Nescius phylotas huiuscemōi se circūuētū i iudiis: cōtuberniū frequētabat antigōæ: multa iteri cōtra regē uerba p̄ indignationē atq̄ iactatiā ip̄etissime p̄fundēs. alexāder tātū aduersus phylotā id q̄ efficax uehēmēsq̄ foret i dicū: tacitus tū p̄ferre seq̄ cohiberi statuit: seu magna i se p̄meniōis beniuolētia fratus: seu igētē ip̄orū gloria ac potētia i formidās. ea tēpestāte macedo qdā ex caestra noīe dimnus capitalis alexādri struebat i iudiis. q̄ qdē ad rē iuuenili ætate Nicomachū cuius amoribus tenebat̄: fociū adsciebat. Quod ille aspnatus rē fratri Cebalino apit. Qui p̄cedēs ad phylotā: se introduci rogabat ad alexandrū ipse uero nescio qd̄ cogitans: incertū. n. ē: eos minime introduxit: q̄ regē maiora qdā agitare negocia diceret. Quod & secūdo factū ē. at illi ob phylotæ i solētia ad aliū se uertit. a quo, mox ad alexandrū admissi: cū primū Dimnū accusassent phylotæ factū idicāt: q̄ a se bis appellatus eos usq̄ paruip̄derit: Ea res alexandrū uehēmētē i flāmauit. Missus deide ut captū ageret. Dimnū ip̄m reluctatē seq̄ defēdētē obruncat: Quare magis atq̄ magis alexāder excāduit: quoniā illū hoc pacto: ne suæ detegeret i iudiis: effugisse suspicaret̄. Mox ubi acerbissimū i phylotā odiū p̄tescit: illius inimicos exciuit: palā dictitantes eā regis ignauia eē: si dimnū caestrinū hoīem tātū i se facinus audere putet. Cæterum eum ministrum quendā imo uero maioris instrumentum esset potentia: in illis ip̄am discutiendam coniurationē: quibus hæc latere plurimum cōducebat. Cū ad huiusmodi sermōes atq̄ suspensiones regiæ patuissent aures: innumerabiles aduersus Phylotam calumniæ afferebātur. Captus itaq̄

Phylotas in quaestionibus habitus est: praesentibus amicis extrinsecus autē ē tabernaculo audiente alexandro. Quo ad Ephestionē miserabiles ac supplices emittente eiulatus dixisse ferunt Alexandrū: Cum molis adeo effœminatusq; esses Phylota: tanta receptabas facinora? Occiso Phylota ē uestigio missus in Mediā Parmenio ibi interficitur: uir compluriū regē gesta: Philippo socius: qui solus autē ex natu grandioribus praecipue Alexandrum ut in Asiam transiret accenderat. Ex tribus liberis quos in ea expeditione habuerat. duo pridē ante ora parentis praeliando cæsi. Ipse una cū tertio periit iteremptus. Eas ob res cū multis Alexandri familiaribus: tū Antipatro uehemens terror incutitur. Etholis ultro citroq; pata acceptaque clandestina fidei pignora. Hi ob destructos Emadas alexandrum extrimescebant. Qui eius destructionē gētis audita Etholos nō Emadum filiis ueq; sibi supplicia daturus obtestatus erat. Haud longe post Clyti casus consequitur. Quē si quis accurate intellexerit: maioris seuitiæ q̄ Phylotæ factum iudicabit. Sin tempus causamq; rōne ppenderit: nō regis cōsilio sed infœlicitate ppetratum iueniet. Cum p̄ iram ac ebrietatē suo fato Clytus materiam occasionēq; prebuerit: hoc modo gesta res ē. Quidam ex ora maritima græca ad regem poma detulerant. Quorū conspicuam maturitatē admiratus. Clytum ut cōmonstraret & ipertiret accersit. Ille sacrificia pagebat: Quibus omiſſis regem adiit. Tres illū ex imolandis hostiis cōsequunt. Quod prodigium conspicatus Alexander: accitis hariolis Aristandro & Cleomanti spartano aperit. his dira portē di affirmantibus illicet p̄ Clyto instaurari sacrificium iussit. Tertio siquidem ante diē horrendum p̄ quē tem uiderat infomnium. Existimarat. n. Clytum inter Parmenionis liberos atris sedere uestibus: oelq; exanimatos. Necdum litato Clytus postea q̄ Dioscoris id ē castoris & polluci Alexāder imolasset: uenit ad cœnam. Postq̄ exempta uino sitis est: Pranichi: uel: ut quidam aiunt: Pieronis carmina decantāt: quæ ille diuotiores Macedonū nup a barbaris p̄ligatos p̄sum & ignominia ediderat. Quā tē cū natu grandiores morte ferrent: poetāq; simul & cantorē p̄ centumelias iprobarent: Alexander & nōnulli cō eo magna tolerantia audientes: canentē exhortabant. At clytus iā uino grauis natura ferox & idomitus id ægre tolerabat: indignū esse affirmans iter hostes barbaros maledictis carpere macedonas uiros ipsis longe praestantiores irrisoribus: tamen si minus secunda fortuna obtigerit. Tum Alexander: nihil a se discrepare clytoni quit: q̄ Macedonū formidinē minus secundā appeller fortunā. Insurgens clytus: hæc iquit fortitudo te diis genitū: iāq; Sithridatis gladio terga uertentē lato tripuit. Te Macedonū cruor te uulnera hæc eo puxerūt ut Hāmōnē usurpans: genitorē Philippū aspneris. inflamatus his Alexander: cū hæc de nobis infandū carput oloqueris: Macedonē ad seditionē istigās: alacrē te futurū existimas? Tū clytus: neq; uero ip̄a sentia sumus alacres iquit Alexander: talia laborū prēmia cōsecuti. Fœlices uero qbus ante cōtigat oppetere. q̄ Macedones Medorū uirgis p̄cussos: nosq; ut ad regē admitteremur persas obsecrantes aspicerent. Hæc anteq̄ talia clyto liberius distante: ceteri qui alexandrum circumsteterant: exurgere & cōiiciari: longæui autē senes exorientē sedare tumultū. cōuersus ad Xenodochū cardianū Arthemioq; colofoniū Alexāder: nō ne græcos iter Macedones inqt: tanq̄ semideos inter bæluas ambulantes cernere uidemini? clytus haud quāq; obcutus: Alexander quodcūq; uelit i mediū p̄ferre iubet: at uiros ignuos & loquendi fiduciā habentes: ne conuiuiū uoces aiut: ueq; cū barbaris atq; mancipiis uitā exigas: qui zonā p̄ficam candidumq; adorentrami culū. iraq; ipatens Alexander cū p̄iecto pomo clytū percussisset: gladiū p̄qu irebat: quē satelles quidā Aristophantes prior subdixerat. inde cū ceteri praecibus detinerent: prosiliit macedonico sermone: clypeatos uocās milites. id uero igentis signū tumultus erat. Subide iusso canere tibicine pinde ac tardius agenti turbāq; detractanti pugnis insultauit. Is postremo collaudatus est: q̄ potissimū ne castris tumultuaret obstitisset. clytus cū nullo pacto cederet ē triclinio: uix tandē ab amicis explosus: subinde p̄ alias irrupit fores iābi cū illud ex Andromacha Euripidis p̄ summā cōtentionē temeritatēq; pnuntians. Heu q̄ truces i græciā mores ueniunt. alexāder arrepto ex satellitis manu spiculo occurrentē sibi clytū iāq; auleū ianuæ subducētē trāser uerberat. Eo ingenti clamore ac suspiriis corruente: statū lympaticus conqueuit aſus. Qui ubi secū facinus reputās: tacitos cernit aſtates: ex occisi uulnere telu rapti eductū i suū uertebat iugulum: nī satellites correptas ipsius manus a cæde retraxissent: ipsumq; ui itra cubiculū intulissent. Eā noctē nūc uociferās: nūc lamentās: sauis exegit luctibus: adeo ut malis fessus: nullis editis uocibus: posttridie iaceret eliguis: graues tantū emit tens gemitus. ipsius æquales ea ueriti silētia i cubiculū irrūpunt: ubi ceterorū qdē uerba minus admittebat cū autē uates aristāder tū infomnio clyti: tū aliis ex prodigiis. ea iā pridē ex fatorū serie obtigisse memorasset: fœdari nō nihil dolor uisus ē. Quā obrē itromissus est: calisthenes aristotili necessarius: & abderita simul anaxarchus. calisthenes quidē honestatis rōnibus p̄ quādā suauitatē adortus sermōe circuito mærorē lenius excerpebat. anaxarchus peicipio quandā philosophandi uia sibi uedicauerat: qua isolēs & æqualiū cōtemptor existimabat. is igit̄ q̄ primū igressus clamat: hiccine ē alexāder: quē cū orbis terrarū p̄spectet: is more macipii luget abiectus: hoium leges & ignominia reformidās: qbus ipse se legē & iustitiā: metā cōstituisse debuerat: p̄ illā q̄ uictor obtinet maiestatem: nō autē inanis cuiusdā gloriæ cupiditate uictū seruile aium idue re. an ignoras inqt pinde fas iusq; eo minus affidere ioui: ut q̄ quid reges ppetrauerit licere iustūq; eē intelligas? Hac uſus orōne anaxarchus ægrū qdē regis leuauit aiur: ac ipsius mores cōpluribus i rebus nefarios mollioresq; reddidit ei: q̄ miro se mō deuixit. calisthenis cōsuetudinē alioq̄ ex illius seueri: ate i gratā reprobās: Oli cū itercōnādū de ani ptibus & celi tēperie orta disputatio eēt: dicētibz: hic aspiora q̄ i græciā ad hybernādū loca eēt: anaxarchus p̄ cōtentionē aduersabat. Tū calisthenes: at q̄ hæc illis lōge frigidiora cōfitearis oportet iqt. istic. n. lacerna uelatus uniuersā exigebas hyemē: hic at tribus iuolutus tapetibus accubis. Ea res anaxarchū acriter irritauit. Reliquos uero sophistas & affētores dolore iurebat. q̄ cū ab adoleſcētibus pp̄ sermōis elegantiā sūmo studio coleret: n̄ minus natu maiores oblectabat: q̄ ad bñhonesteq; uiuēdū seiplo cōtētū uix cerneret: suæ quoq; p̄grinationis uulgarā occasionē cōfirmabat: q̄ reducendorū

ciuium inhabitandæq; causa patriæ p quandam animi magnificentiam ad alexâdrum cômigrasset. At. n. ob eius gloriam & opinionē inuidiosus obrectatoribus interdu inter se obloquendi materiam præbuit. Nā quopiā iuitatus psæpe repudiabat: in sodalitiis pergrauitatē atq; silentiū nullum probare factum: nihil deniq; placere significabat. Itaq; alexandrum ei dixisse tradunt: Odi sapientē: q; sibi sapiat nihil. In ipso cō uiuarum cœtu iussus aliquando inter pocula laudes explicare Macedonum: tanto eloquentiæ fluuio rem ipsam exornasse fertur: ut surgentes uniuersi secundo in eū plausu coronas sparserint. Tū Alexander. pro secto quisquis: ut ait Euripides: ppulchram nactus est in dicendo materiā: ei aud imensum est opus bene ornateq; dicere. Cæterq; quod magis eloquentiæ tuæ uires ostendet inquit: ipsos accusa Macedonas: ut hi sua noscentes errata uiros sese meliores instituunt. Calisthenes igitur: cū ad Palmodiā sese conuertisset: multa macedonū delicta liberius explicans, ppter graciæ seditiones atq; discordias Philippi auctū imperium fuisse demonstrat. Venit honos sceleri: misera ut discordia regnat. Quæ res aduersus illum acerbā grauēq; Macedonū conflauit inuidiā. Tū Alexander Calisthenē nō orandi grauitatem: sed summū contra Macedones odiū cōparasse iquit. Hæc quidē Stroiū Calisthenis lectore aristotili narrasse, pdit Hermippus. Postmodū Calisthenes cū alienatum ab se regis amorē intelligeret: ei bis ac ter hunc ptulit uersum: Occidit & Patroclus uir te præstantior olim. Nō ab re igitur aristoteles dicere solebat: Calisthenē magnā in dicendo potentiā assecutum: mentis inopē esse. Cū ergo quadā philosophiæ acrimonia & rigiditate adorandum dissuaderet alexandrū: solus ea palam dictitabat: quæ Macedonū pceres apprimeq; seniores pgrauē animi indignationē taciti pferebant: Quare cū illū adorandi morē auertisset: effectum est: ut magna q; dem græcos: maiori autē alexandrū infamia liberarit: sibi perniciē cōperans ui magis q; p̄suatione regem absterere conatus. Chares autē Mitileneus memoriæ pdididit: alexandrum in conuiuio quodā cū epota uit phialā cuidā ex familiaribus porrexisset: quæ fcepta illū ad lares uersum surrexisse: primūq; ut epotasset adorasse: postea exosculatū alexandrū discubuisse: qd cū oēs i numeq; effecissent: Calisthenē accepta phiala post potū ut regē oscularetur accessisse: qui cū ephēitione colloquens minus animaduertērat. Tum Deme trius cognomento Phydō ad regē ne osculere inquit. Te enim solus hic haud adorauit. Quapropter alexander osculum deuittasse fert. at Calisthenē alte uociferantē dixisse: uno igitur minus habens osculū discedā. Talibus alienati signis animi habita Ephēitioni fides est: cum Calisthenē quidē adorare pollicitum: pmissa uero mentiū diceret. Inde Lysimachi hinc agnones pullulare. qui uix affirmarent ad labefactandas impii uires, pcaciter obeunt. ad illū concurrere adolēcentes fauere: solū hunc inter tot milia igenuū appellare. Iccirco deinde aduersus alexandrum Hermolai coniuratione detecta: illud ei uersimilius obiectare cri men uisi sunt. Siquidē percunctanti cuipiā: quonā modo illustriissimum se uirū faceret: si illustriissimū intere meris inquit. Dumq; ad ppetrandū facinus Hermolaum exhortaretur: ne aurea fulcra formidaret: admonuisse. Cæterū se hominē morbos ac uulnera patientē inuadere reminisceretur. Ex ipsis autē Hermolai cōplicibus neminē uel extrema necessitate adduci potuisse constat: ut quicq; aduersum Calisthenē loqueretur alexander quoq; ad Cratheæ attalū & alcatā statim scribens ait: adolēcentes quidē habitos in quæstionibus ea res inceptasse confesos: se uero consciū habuisse neminē asseuerantes. Postremo scribens an antipatru post multa Calisthenis conuitia: iuuenes quidē inquit ex Macedonibus saxis obrutos: ipsum at philosophum: quicq; illum emiserunt quicq; meos intra oppida susceperunt insidiatores: ego supplicio afficiā. In quibus se contra aristotelē apte detexit: apud quē ob generis propinquitatē educatus erat Calisthenes. Eius siquidē mater Hyero consobrina fuit aristotilis. Ipsum ab alexandro cruci suffixum uitā fuisse quidā phibent: alii in uinculis morbo correptū expirasse. Chares refert eū post eaq; captus est: ut corā aristotile in senatu condēnaretur: septē mensibus in cōpedibus obseruatū. Cūq; alexander in Malysoxi dracis indiæ oppido uulnus accepit: Calisthenē ob nimā aruinā concreto pedore ac sordibus supremū obuisse diē. Hæc posteriori tpe cōtigerūt. Demarachus Corinthius ætate iā cōfectus studio ac uoluptate, pfectus ad alexandru: cū illū uideret: q; magna priuatos amœnitate græcos inquit: qbus priusquā i Dari solio sedentē cōspexisset alexandrū: uita excessisse cōtigit. Nec amplius regiæ fructū beniuolētiæ cōsecutus aduersa correptus ualitudine diē suū obiit. Eū alexander funere extulit magnificentissimo: exaggeratus ē sibi ab exercitu tumultus ambitu quidē amplissimo altitudine uero octuaginta cubitoq;. Reliquiæ autē ornatissima quadriga ad mare usq; delatæ sunt. Deinde castra moturus in indiā: cū præde magnitudine onustū tardūq; cerneret exercitū: ut primū illuxit dies: suos ac familiariū currus paratos priores icendii. Postea cæteros Macedonū subiectis urere flāmis edixit. Cuius rei cū grāde primo consiliū uideretur: maior extit euentus: paucis. n. dolo repulsis cæteri pinde ac numine afflati uoces clamoresq; alacres attollere. usibus tantū necessaria capere: reliqua uelut supuacanea succendere: Quæ res ipetu alacritateq; resectū magis atq; magis alexandru cōcitauit. iā. n. suis esse terrori cōperat: inexorabilis ad errata castigatō. Nā quendā ex æqualibus suis Medandru noie castelli custodiæ præfectū ob desertā stationē necē multauit. Orsodatē barbarū qui ab illo deferat: ipsa sagitta cōfixit. iterea ouis quædā agnū q; colof ac forma tiarā capite gemelloq; utriq; corymbos habebat enixa ē. id ab horrēs. pdigiū qbusdā babyloniis quos ea de cā de more secū adducebat: purificandū se præbuit. Tū ad amicos nō sui uerū ipsorū cā turbati atq; sollicitari dixit: ne post se uilissimū ac degenerē quēpiā regni fastigio fortuna præficiat. Quā i re haud tñ diutius ai pendēs extitit. postea. n. lætius apparē. pdigiū oēm postea soluit tristitiā. Quidā enī sarcinæ custodiæ uir præfectus Macedo proxenus noie regio locū tabernaculo prope Oxon amnē foderet: pinguis fontē liquoris aperuit. Quin eiisdē oio splendoris ac pinguedinis. quoq; magis mirere: oleā illa nusquā fert ergio. Oxi quoq; fluminis adeo pignus aqua tradit ē ut q; in eo loti fuerint: cuti eis ac corpus iūgat. Ex eo at pdigio q̄tū admirandæ uoluptatis alexâder cæperit:

ex his quæ ad Antipatrum scribit: maxime declarat: qui hoc a diis immortalibus quæ amplum suscepisse munus existimat. Vates autem eam expeditione tum clarissimam tum asperam & casibus refertam significabant. Oleum namque ad leniendum corpus adeo tributum est mortalibus. Multa igitur illi inter pugnas obtingere discrimina grauiâ recepta uulnera: uehementissimam quoque suis perniciem iopia res attulit. Aspera celi intemperies magna ex parte confecit exercitum. Ast ille cum fortunâ audacia uiresque uirtute superare studio gloriæ niteretur: nihil fortibus indomitum: nihil uel ipsa loci natura munitum timidis tutum esse ducebat. Cû Sisimetri urbem rupis inaccessæ obsidione cinxisset: tristes conspicatus milites percussatus Oxiarthe dicitur: quid animi gestaret Sisimetres: respondente Oxiarthe timidissimum illud esse hominum: petram inquit capi facile nobis refert: quando quidem imunitum ac imbecillum ipsius inquit eum principem. Ita factum est. Ea namque terrefacto nimis Sisimetre potitus est. Cûque alteri in rupe quidam opido iuuentutem macedonica admooueret quidam Alexandrum nomine compellens: tua iter est igitur uel ipsius uirtute cognominis strenui gesta militis conficere. Hic cû ipse fortissime dimicâs adolescens oporteret non mediocriter animus perculit Alexandrum. Postmodum in aggreddenda Nisa: dum pauore torpent milites: siquidem profundum ei oppido flumen allabatur: emicat Alexander. Et o deterrimus inquit ego: qui nunquam nare didici: moxque raptò incumbens clypeo traiecit. Ibi consumato periculo ex obsessis urbibus supplices aduenere legati: qui primum in armis terribilem conspicati uirum stupore percussi steterunt. Allata postmodum sella grandævum quendam nomine Acuphin sedere iussit. Tunc eius splendorem ac clementiam admiratus Acuphis: interrogat quidnam facturi tuam assequi beniuolentiam possumus? Cui Alexander: si suum te ciues principem creauerint: & ad me centum præstantissimos miserint uiros. Tû rideus Acuphis maiori cum dignitate impabo inquit: si nequissimos ad te misero. Erat præterea Raxiles insignis uir sapientiæ: sub cuius imperio maior indiæ pars: quam uniuersa ambit ægyptus tenebatur. Pingue solum pabulo & lætus ager frugibus. Hic cum salutatum uenisset Alexandrum: quid mutuo decertandum est nobis bello inquit: si non aquam aut necessarium nobis cibum intercepturus aduentasti: per quibus duobus strenuos ac sapientis belligerare uiros decet. Equidem si te ditior aut locupletior sum: in dandis ad te beneficiis paratus aduenio. Sin inferior existo: tua in me confer officia. Ego uero dignas habere tibi gratia non recuso. Ea relatatus Alexander uix comiter amplexus: At qui putas aut sine bello hac sermonum familiaritate nos amicitiam affecturos? atqui ne superes faxo. Ego enim hoc uno tecum bellandi genere enixissime decertabo ne quis frugi uir & conspicua benignitate existas: in gratificando uincat ab te: inde alexander multis ex illo susceptis pluribus uero redditis muneribus postremo mille sibi æris talenta transmisit. Quæ res suorum animos uehementi dolore conficiens maiorē in modum pronas in se barbarorum mentes effecit. Postquam stipendiarum quidam & bellacissimi Indorum milites eorum præsidio ciuitates egregie tutaretur: magnas Macedonum strages copiis inferentes: alexander cû eis intra quoddam opidum pacis induciis postmodum abeuntes in portum restatam redactos cecidit ad unum. id quidem facinus bellicis illis rebus alioquin iuste & regia cû dignitate confectis quandam inuissit maculam. Non minori illi impedimento quidam fuere philosophi: qui fauces alexandro reges deteriore in partem uerrebant & ingenuos quosdam populos ad defectionem sollicitabant. Porro inde complures illos suspendio affecit: Bellum autem quod aduersus Porum gessit: sua declarant epistolæ. Scribit. nam cû inter castra medius fluuat Hydaspes: Porum elephantibus per fronte locatis transitum assidue statione tuentem se uero per quotidianos strepitus atque fragores suos: ne barbaros reformidarent: assuefecit se. inde per hybernæ noctis tenebras cû delecta pedum ac fortissimorum equitum manu perculit ab hostibus in insulam aduersum milites demissa complures intendere ac dissipare. Quæ conspicatus alexander excedens in insulam in oppositam contendit ripam. asper erat Hydaspes & hybernis tumens imbribus: ita ut magna ex parte ruptis aggeribus sibi uiam effecerit: qua ingens fluminis cursus ferebatur. Huc delatus alexander cû modo labens modo undis allatus uix tandem uadum teneret: dixisse fertur: Fidem ne præstabitis atheienses nos per comparanda ex nobis gloria huiusmodi suscepisse pericula? Hæc quidem Onexicritus: ipse autem alexander refert milites: ommissis ratibus per medias mamillis tenus undas cum armis ruptum superasse agerem ipse cû equitatu uiginti stadiis pedites antecessit. Nec id ab re consilium extitit. Si enim hostes odorirentur equis eos facile superaturus. Sin phalanx cedere cogeretur: mox subsidio affuturos pedites. Euenit autem alterum. Nam cû mille occurrissent equitibus ac sexaginta curribus: eos in fugam uertit: & captis curribus quadraginti cæsi equites. Porus ubi traiecit alexandrum accepit: totas in eum concitauit copias: relictis qui transitu arcerent Macedones. alexander elephantos hostiumque multitudinem timens ad labefactandum alterum cornu contendit: cæteris dexterum iussit aggredi. inclinati utrinque hostes pedem ad elephantos referunt: ut uiolentius incurstantes auerterent: ita commissa pugna octaua uix hora fusi hostes: Hæc quidem alexander sua tradidit epistolis. Plurimi scriptores Porum quattuor cubitis & palmo percerum extitisse consentiunt. Per id est maximo per corporis magnitudine infidebat elephanto: cuius admirabilis quardam prudentia & indulgentia perfecta est. Rege namque adhuc incolumi hostes furens uastabat proterebatque. Ut uero compluribus iaculis faucium sensi: ne is desisteret ueritus: sensim humi se genibus submittit. inde paulatim ex copio re tela perboscidare eximebat. Capto Poro eum ex eo sciscitaretur alexander: quonam modo eum pertractaret: per regia dignitate respondit. Rursus interrogante num quicquam aliud diceret: uniuersa inquit regia dignitas continet. Quapropter eum non modo solitis iperitare terris scuit: ueque in super eius auxilium impium. Deinde plurimos uastat: in quibus quindecim nationes suis legibus instituitque uiuentes esse traditur. Egregia præterea oppida quinque milia numero uicique complurium in quibus æquale suum Philippum satrapem designauit. Ex eo perzilio bucephalus non statim: sed ut plurimum perdidit: post longas uulnerum curationes expirauit. Refert Onexicritus eum senio ac labore confectum occubuisse. Triginta namque annos moribundus iacuit: cuius morte ac time indoluit

Alexander:amicum quendam ac familiarem amisisse se existimans. Super eo penes Hydaspem conditam urbem Bucephaliam appellauit. Cane etiam Perthia nomine a se nutrito:quo plurimū delectabatur amīso:urbem sui nominis ædificauit. Hoc Socyon a Lesbio Potamone accepisse se refert. Ex eo prælio obtusior Macedonibus factus animus. Quæ res illos ne ad interiora Indiæ penetrarent:reprimebat:haud immemores quanto cum labore uiginti peditum milibus duobus equitum instructissimas Pori acies profligauerint. Proinde Alexander cum eos ad traiciendum Gangem traheret:totis refragabantur uiribus. Eius quidem fluminis latitudinem deorum & triginta stadiorum:profunditatem uero passuum cētum esse audiverant. Aduersas præterea ripas armis equis ac elephantibus infestas:ibi enim Gangaridarum ac Persiorum reges cum octuaginta milibus equitum uiginti peditum octo currum sex bellicissimorum elephantum opperiri rumor nec inanis quidem erat. Androcotus namq̃ paulo post imperitans Seleucum quingētis donauit elephantis.idem uniuersam peragrauit indiam sexcenta hominum milia ducens:quibus uictor cum cetera subegit. Alexander igitur primo se intra tectorium ira ac dolore continere:nullam militibus nisi Gāgem transmitterent:rerum gestarum gratiam habere. Redditum uero apertam cladis acceptæ confessio nem esse. Qua in re præsto amicos adesse:eumq̃ consolari:subide milites lachrymis & eiulatu ad fores supplicare. His rebus placatus Alexander retro castra duxit:multa prius ad comparandam gloriam dolosa ac simulata commentatus. Maiora enim arma sublimiora equorum præsepia fræna etiam grauiora sparsim reliquit. Deorum aras condidit:quas in nostram quoq̃ ætatem Persiorum reges prætereundo ueneratur: sacraq̃ ritu græcensi perficiunt.androcotus cum adhuc impubes esset:alexandrum uiderat. is postremo sæpe dicere solebat rerum prope potiturum alexandrum fuisse. Verumenim uero suis per improbitatem de generantibus odium contentionemq̃ cōtraxisse. inde oceanum uidere audis:Instructas remis carinas cōfertaq̃ rates ad quosdam trāsmisit fluuiis:quibus paulatim de ueheretur. Ea nauigatio haud omnino tranquillā & imbellis alexandrum multis excæpit præliis:urbes adortus omnia in deditionē recepit.apud malos quos indorum pugnacissimos fama est:fere trucidatur. Nam oppidanos e muro sagittis profligatos cū deturbasset:per scalas prior murum ascendit. Quibus fractis cum dispositis interius sub muris hostibus uulnera ex inferioribus accepisset:cum paucissimis in medios se prouoluit hostes:ubi cū forte stetisset:mirantia crispans arma:barbari se quendam humana angustiore forma spectare rati:palātes profugere. Vt uero illum duobus tantummodo clypeatis militibus stipatum uident:ipsum armis sese obtegētem hastis atq̃ ensibus undiq̃ occurrentes petunt. Quidam eminus arcum adducens sagittam in illum tantis uiribus tantoq̃ emisit impetu:ut transuerberato thoracæ sub mammae ossibus infixā permanserit. Quo uulnere cū remissum corpus collaberetur:eius auctor ictus uelox affuit:barbaricum enudans gladium. Contra Peucestas atq̃ Limnicus sese pro rege opposuerunt. Ex quibus cū faucio utroq̃ Limnicus occubisset:solus Peucestas propugnans perstitit.alexander autem cum barbarorum plures obtruncasset:multis faucius uulneribus mallei ictu in ceruice recepto muro corpus ita ut hostes conspicerentur applicuit:donec illum circumfusa macedonum manus arriperet:& amisso sensu referrent in castra:ut mox per exercitum sermo manarēt regem expirasse.ægre autem ac magno cum labore resectis hastilibus thorace uix tandem exuto:medici in diuellenda ferri acie quæ osse penitus infederat:accinguntur. Cuius quidem latitudo trium digitorū:longitudo uero quattuor fuisse perhibetur. Quamobrem fugiente anima uitam pene mors oppressit. Exempta tamen cuspide reparatis sensibus discrimen euasit. Cum eius langor domi per ciborum observatio nem ac medicamenta diutius ageretur:a Macedonibus tumultuari in castris cœptum est:qui suum uisere regem cuperent. Id ubi sensit alexander sumpta trabea diis immolauit: ac rursus in tabernaculum rediit. inde lectica delatus loca plurima & magnas euerit urbes. Decem quoq̃ gygnosophistas qui Sabam maxime ad defectionem sollicitauerant:plurimisq̃ Macedonas malis afflixerāt in potestatem redegit. Qui ad succinte respondēdum acuti ac prospicaces erant: Dubias quasdā ex eis quæstiones sciscitatur: qui haud recte primo responderit cæterosq̃ deinceps se necatum præfatus est. Cui quidem rei ex his quendā ætate maturissimum præfecit arbitrum. interrogatur ergo primus: Vtrum ne plures uiuentes an mortuos esse censet. Viuentes inquit: nec enim amplius esse mortuos. Secundum cum interrogasset: Maiores ne terra beluas an mare nutriret. Terram respondit. eius namq̃ portionem mare esse. Tertium: Quodnā callidissimum existat animal. Quod necdum homo noscet inquit. Quartum: Quo cōsilio Sabam ad defectionem sollicitasset. Se illum egregie uiuere aut strenue mori maluisse ait. Quintum: Vtrum diem an noctem priorem extitisse putet. Diem inquit die una. Cumq̃ rex admiraretur: Eriuola perscrutanti: friuola quoq̃ referri oportere dixit. Eapropter permutata sententia sextum rogat: Quonam pacto quispiam late iperitans maxime contrahere beniuolentiam possit. Ne sit terribilis iquit. Ex reliquis tribus unum pcunctatus. Quomodo mortalis quispiam se in deorum numere referret. Si humanis maiora uiribus opa gesserit. atq̃: Vix tam ne an mortem fortiorem opinetur. uitam dixit: quæ tot aduersa & calamitosa preferat. Extremū: Quo usq̃ uiuendum homini est. Donec mortem uita potio rem esse ducit. inde cōuersus ad iudicem sententias dicere iussit. Qui cum unum altero deterius respondisse affirmasset: Tu itaq̃ moriere primus inquit: q̃ talia iudicaueris. Minime uero ait: o bone rex: Nisi te mendacem exhibeas: qui eum in primis qui pessime respondisset: te necatq̃ aiebas. Eos tandem multis ornatos muneribus dimisit. Tū Onexicritus mittitur: qui ad se quosdā longe maioris famæ tranquillā degentes uitā philosophos acciret. Erat autē Onexicritus philosophus: qui Diogeni cynico opam dederat. is refert se a Calanop acerbas admodū contumelias iussu sum indumenta deponere: ut eius uerba nudus audiret: alioquin se illū affari minime uelle: uel si ex ipso ioue demissus adesset. Dandanū uero maiori cū comitate locutū tradit. Eūq̃ cum multa de Socrate Pythagora Diogene accepisset: ipsos præcipui quidē uiros ingenii commendasse: At eos legū uerecundiam nimīū

ueritos. Alii referunt nihil prorsus nisi hoc solum dixisse Dandanū: quia gratia Alexander orsum tam longa confecit itinera. Taxiles Calano: ut Aleandru adiret: persuasit. Cæterū ei Sphines nomē erat. Verum cū pro salue Kale Indorū lingua omnibus diceret obuiis: ei Kalani cognomētū indidere græci. Hic est qui alexandro de principatu similitudinē quandā proposuisse fertur. Nā cū aridam ac tabentē in mediū Byrsam pertulisset: eius ora calcare pedibus cœpit: dū pars una deprimatur: reliquæ tolluntur in altū. Eā sic inter p̄sandum obambulans quicquid ex ea re factū obtingeret iudicabat: donec occupato Byrsæ medio cūctas subsidere partes coegit: quasi per eā similitudinē significare uellet: ipetenda esse regni media: nec Alexandro tā longinquis peregrinationibus aberrandū. Inde per fluuios ad oceanū nauigans septē mensiū tempus absumpsit. Eo nauibus ingressus ad quandā defertur īsulā: quā ille Syllustin cæteri uero Psyltucyn appellant. Vbi descendens cū per actis sacrificiis maris naturā ac littoris quantū adiri licet cōtēplatus esset: deos ptecatusest: ut nemini suæ terminos expeditionis supare daretur iposterū. Dehinc reuersus classem circa terrā Indiā obnauigare dextro iubet: ducē Nearcū: præfectū autē instituens Onexicritū. ipse terrestre iter per orytas ingressus ad extremam deductus terū inopiā magnū exercitus numerū amisit: ita ut ex india ne quartā quidē copiarū partē reducerit: cū peditum centū & uiginti milia equitū quindecim habuisse constet. Eos nāq; graues morbi uictus acerbis ætus aridissimi ac dura absumpsit inedia. Incultā enim & sterilem peragrabant regionē hominū ferino more degentiū. Hi paucos admodū & degeneres alunt ouium greges quæ marinos solitæ pisces depasci: tabentē odoris tetri carnē habent. Ea loca labore maximo sexaginta tamē diebus emensus: in Gedrosam peruenit. Vbi reges ac satrapes magnā rerū copiam uniuerso comparant exercitui. Hic pro refocillandis curandisq; militibus septē dierū sodalitia per Carmaniā egit. Erat præterea quadrata menla insublimi extructa: quā octo inuectā equis alexander sodalesue noctu pariter ac die iocundis celebrabant epulis. Multa subinde carpenta sequebatur partim purpureis ac uariis instructa uelaminibus partim recentes arbusculas & uirides ferentia ramos: quibus familiaribus regiis coronatisq; proceribus dū potatur: umbracula fierent. Nusq; uero peltā cassidē sarissamue cōspiceret: at phialas pateras atq; tericia & tota semita ingentibus doliis crateribulq; proluētes sese milites: inq; uicem tum eundo tū cubādo propinantes. Comestationes fistularū actibiarū cantibus tū carminibus & lasciuis mulierū saltibus passim agebatur. Fusos autē & uagantes per cuiusdā bacchanalis petulantia iocū alexāder cū phialis insectabatur & procacē turbā quasi deus ipse longo præmittebat ordine. Profectus intra Gedrosiorū regiā: denuo cū exercitu festos instituit dies: Vbi cū ad spectandos decertantiū cœtus post largiorē potū interesset: Vagoas Indorū præfectus quē amabat unice post reportatā uictoriā ornatus per mediū incedens theatrū penes alexandrum confessum se tulit. Quod cōspicati Macedones ingentibus acclamauere plausibus: utq; illū suauia ret certatim exhortabatur: donec illū alexander per longa suauia cōplexatus est. Interea redeunte Nearcho lætatus ubi eius nauigationis memoranda cognouit: ingenti per Euphratē classe statim fertur. Inde arabiam ac Libyā emensus per herculeas colūnas mediterraneū ingredi adortus multimodas moliri naues Tapia: ci cōperat: nautas undiq; gubernatoresq; contrahens. Verū cū superiorū locorum expeditio cōpluribus affesta cladibus inq; Mallorū expugnatione magna copiarū internitio uulgaretur: nulla etiā alexādri ex uolere accepto incolumitas sperareretur: subditi ad defectionē suscitari: duces & satrapæ per auaritiā & superbiam cuncta uiolare: prorsus oīa perinde ac salo turbata permisceri: nouarū cupidos rerū exoriri. Tum Olympias & Cleopatra aduersus antipatrū mota seditione regnū diuisere. Olympias quidē Epyrum: Cleopatra uero Macedoniā inuaserat. Quod ubi renuntiātū est alexandro: præstantius inquit matris exitisse consilium. Nec enī Macedonas fœminæ iperū æquo passuros aio. Ea propter cunctā orā maritimā hostibus cōplerī sentiens: rursus ad mare Nearchū cū classe misit: ipse reuertens in flagitiosos quosdam præfectos acriter animaduertit. ex Abuliti filiis unū Oxiarthē nomine sarissa transuerberatū occidit. Ipse Abulitus cum nullū ei cōmeatū præparasset: tria milia nummū talenta attulit: id argentū equis apponi iussit. Quibus uiue gustantibus: quānā inquit tui cōmoditas apparatus? confestimq; trusit in carcerē. Hinc profectus in Persas numismata mulieribus erogauit. is nāq; mos erat regibus: ut quotiēs in Persas irent: mulieribus aurū distribuerēt. Quā ob causam cū quidā raro. Occhus nunq; in Persas ire traditur: qui ob tenacissimā uilissimā rei parcatatē se patriæ extorré fecerit. Postea Polymachū: q; Cyri sepulchrū demolitus esset: necauit: quanq; pollens & uir illustrissimus foret. Eius epigramma cū legisset græcis īsculpi litteris edixit: id autem erat: Quisquis es mortaliū & undecūq; aduenis: Aduerturū enī te scio: Cyrus sum qui Persis iperū quæsiui. Hoc igit humi paululū quo meū corpus obtegitur: mihi ne uiideas. Ea res alexandri animū uehemēter affecit: cū incertū ac permutabilē rerū cōtēplaretur exitū. Hic Calanus haud dudū aluo uexatus strui sibi pyratā orauit: quo delatus equo postq; adoratis prece numinibus sibip̄s parentauit: consumq; crimē uti primitiū as quasdā iniicit: prehensos dextera Macedonas obsecrauit: ut illā laticia diē cū rege simul potātes exigerent: quē paucis post diebus Babylone uisurū sedixit. His dictis pyrā ascendit: ubi ita opertus occubuit: ut propius ad mora iā flamma nullū oīno corporis motū dederit. At eo quo lapsus erat gestū: ppetue cōseruato patriæ ritu ac suæ instituto philosophoq; seipsum imolauit. Hoc iridē cōpluribus annis post alius Cæsaris comes nudus Athenis fecit: & adhuc ipsum cernit monumentū quod ldi sepulchrū noiatur. Crema to Calano alexander cōiucatis amicis ac principibus solēne cōuiuiū instituit. in quo uinariæ potatiōis certamē & coronā uictori proposuit. Bibacissimus oīum Promachus quattuor ingurgitans cātaros palmā meruit: & unius talēti coronē accepit: tribus tantū postea supstes diebus: cæteros unū & quadraginta potando spiritū eruptasse Chares tradidit. Constat enī ei symphosio acerrimū iter cūdisse frigus. Post hæc sociorū cōiugia Susis celebrat. Darii quidē filia Statyra in mīmonū accepta primarias optimatibus collocat. Reliqs quoq; Macedonibus qui iā pridē uxores duxerant: cōmune iſtruxit epulū. Cui cū nouem milia cō

uitarum inter essent: unūquēq; ad peragenda libamina aurea donasse phiala dicitur. Ad cætera miro quo
 dam splendore munificentissimus. Aes enim alienum creditoribus soluit. Cuius quidē impensæ summa
 nouē milium octingentorū ac septuaginta talentū fuit. Monoculus Antigonus cū grandē se mutuatū pecu
 niā falso diceret: subornatū creditore adduxit: qui se uisū illā mutuasē affirmaret. quā e uestigio restituit.
 Eū inde mendacii conuictū ira pcitus Alexander eiecit ab aula: & præfectura priuauit. Erat aut clarissimus
 bellator Antigonus. Is dū adhuc iuuenili esset ætate: Perinthū obsidente Philippo missa in eū e catapulta
 sagitta transfuerberauit oculū: quā parantibus nonnullis eximere prohibuit. Nec ante pugna excessit: q̄ su
 sum intra mœnia fugasset hostē. Cæterę ea ignominia perculserat Antigonē: ut nemini incertū foret: quin
 sibi mortē conscisceret. Hoc ueritus alexander ira posita illi iussit argentū reddi. Interea puerorū: quos trigi
 ta milia numero studio ac disciplina exercendos reliquerat: robusta excreuerant corpora: egregia erat ido
 les: hīq; ab exercitatione promptissimi mirā quandā & strenuā prae se ferebant agilitatē. Quæ res alexandro
 uoluptatē & læticiā Macedonibus merorē metūue peperat: q̄ minori se regi curæ futuros existimabāt. Quā
 obrē cū imbecilles manci & bello inutiles domū dimitterētur: se per contumeliā ac uituperiū negligi dictita
 bant. Se per omnes antea præliorū usus ductos nunc cū dedecore emeritos patriæ ac partēibus reici: quos
 olim haud tales acceperat. Proinde cūctos dimittat aiebant: omnisq; Macedonas imbelles uocet & inuti
 les: hosce iuniores nactus pyrichā salutarios cū eis perageret orbis terrarū imperiū quæsiturus. Ea graui
 ter ferens alexander: post multa conuitia uehementer illis succensuit: & reiectis ipsis corporis sui custodiā
 Persis credidit. Persas satellites Persas apparitores instituit. a quibus cū Macedones stipatū alexandrū: se
 uero ignominiose reiectos cernerēt: nō modo mitiora loqui sed & æmulatione & iracundia insanire cœpe
 runt. Unanimitantē consilio positis armis interiori duntaxat retenta tunica regis tabernaculū clamore &
 lachrymis adiere: se illius potestati quocunq; uocaret cōdonare: sese iniquos igratosq; fateri: & haud tamē
 ipsos tæti si magna ex parte placatus admisit. Hi nihil absistere: & geminos adesse dies ac noctes totidē fleti
 bus lamentisq; suis appellare regē. Tertio progressus die miserando afflictoq; conspicatus habitu diu illa
 chrymasse traditur: eis inde nunc modeste inculatis nunc comiter appellatis: cōplures bello inutiles exau
 thorauit: magnificentissimeq; donatos dimisit. Scribens etiā ad antipatrū eis ad spectanda certamina prio
 res in theatro sedes obliuari coronatosq; sedere iussit. Defunctorū quoq; liberos pupillos paternam contra
 here stipēdiā uoluit. Hinc ad Hebeṣtana mediæ profectus: ubi necessaria regni disposuit: spectacula denuo
 & solēnes indixit dies. Quas quidē ad res tria histrionū milia ad ipsum ex græcia missa peruenerāt. illis for
 te diebus febricitabat Ephestion: qui cū ætate integra & militari consuetudine subductū per abstinentiam
 cibum ferre nequiret: Glaucum medicū in theatro nactus absentrē: caprū pransit assatum & ingētē uini psi
 cterē hausit. Quā obrē inualescente morbo paucis post diebus moritur. Hunc tā acerbissimū casum alexan
 der nulla ratione aut modestia pertulit. at continuo in eius luctu equis mulisq; ronsis finitimarū urbiū piri
 nacula diruit: miserabilē uero medicū cruci suffixit: tibias & cætera instrumēta diu in castris canere uetuit:
 donec ex ammonē delatū oraculū Ephestioni tanq; semideo diuinis honores ac sacrificia indixit. ad miti
 gandū doloris magnitudinē ad præliū perinde ac hoium uenationē egressus: Cusſeorū gentem euerit uni
 uersis per ætatē trucidatis. id factū Ephestionis inferias appellauit. in eius funere tumulo & huiusmodi
 ornamentis decē milia talentū dedit: ut qui artificio & magnificentissimis apparatibus oēm impensam su
 perare magnopere cuperet. Stasistratē maxime dilexit iter artifices: cui tñ supbā operis magnificentiā polli
 centi haud animū aduertit. is est qui Thraciæ montē athon in hominis statuam maxime formari exculpi
 q̄ posse dicebat. Proinde si iusserit si perpetuā ac nobilissimā ex illo imaginem effingere uelle. Cuius leua
 urbē Miriandron id est quæ dena milia hominū capiat amplexetur: dextra uero labētis ad mare fluuii abū
 datissimos libaret latices. id neglexit alexander: ut qui magis ardua longe q; magnificentioris industriæ cū
 ipsis agigaret architectis: Ei postmodū Babyloniā petenti ueniens obuia Nearchus (Is. n. ex magno rursus
 mari in Euphratē iam nauigauerat) in quosdā incidisse se Chaldeos inquit: qui Alexandrū ut procul Baby
 lone abesset: admonēbant. Quod cū paucifaciens procederet: propinquus urbi cōplures altercātes seq; mu
 tuo ferientes coruos aspexit: ex quibus nonnulli penes illū delapsi sunt. inde cū Babylonis præfectus apol
 lodorus pro eo imolasse renunciaret: accitus haruspex nomine Pythagoras: ita factum affirmauit: hostiæ
 modū conditionēq; percunctanti alexandro: sine capite iecur extitisse respondit. Pape iquit dirū hoc pro
 digium. inuiolato deinde misso Pythagora Nearchco non obtemperasse pigebat. Subinde plurimū tēpo
 nis extra Babylonis mœni iterdū per Euphratē nauigans terebat. Cæterū multa ipsum prodigia perturba
 bant. Ex his. n. quos educabat: leonē quēdā eximiæ magnitudinis ac formæ māfuetus asellus calcibus ex
 animarat. alexander positus ut ungere uestibus: dehinc pila lusit. postea cū colludentes adolescēti sui
 receperunt amictus: sedentē in folio tacitū conspiciantur hominē diademate ac regia ornatū stola. illi cū ex
 eo quisnā mortaliū esset: diligenter pscrutarent: diu mansit elinguis. Vix tandē ad se rediēs: Dionysio sibi
 nomē esse seq; genere Messanū ait ob quandā criminationē orsum ex mari delatū longum in uinculis tē
 pus exegisse. Nup ad eum accessisse Serapin: ipsumq; laxatis cōpedibus hoc in loco constituisse: ac dixisse
 ut accepto diademate simul & stola ibi sedens cōticesceret. Hæc audiens alexander: iubētibus hariolis ho
 minē pdidit. Tum spe destitutus graui ter angebat animo iā deos & familiares suspectos habens: & præfer
 ti antipatrū eiusq; filios reformidās: quorū iolla pincerna regius erat. Cassander nup aduenerat: qui quos
 dā barbaros regē adorare cōspicatus: ut qui itet mores educatus græciēs talē nihil antea aspexisse con
 sueuerat: solutiores effudit cachinnos. Quapropter ira stimulatus alexāder utraq; manu cōprehēsa iuuenis
 cæsarie: parietī caput illidit. Rursus cū inculsantibus nōnullis antipatrū cōtradictet Cassander: eum refellēs
 alexander: quid ais iquit: nihilo uiolatos hoies tā lōgis cōfectis itinēribus calūniatū uenisse? Afferente Cas

sandro id esse calumniarum indicium: quod longone redargui queant. proficiscantur itinere. Id ridens Alexander Hæc illa inquit Aristotilis sunt sophismata: quæ utriusque plorabunt: si quæquid a uobis uiolatum esse cõperero. Quæ ob causam tam impressus Castandri animo pavor infederat: ut cum posteriori tempore ille superata Græcia Macedoniæ imperans delphos uenisset: ibique deambulans quasdam contempleretur statuas: Alexandri occurrit imago. Cuius aspectu tanto terrore perculsum repente concussumque corpus est: ut diu post uix ea sãderi mentis trepidatio potuerit. Alexander igitur cum diuinis intenderet rebus: perturbatus ac cogitatione pertrepidus oia noua & insueta quamque pexilia monstra quædam prodigiaque suspicabatur. Proinde hinc imolantes illinc expiantes inde uaticinantes uniuersam cõplerant regiã. Vique adeo graue est incredula mens hominum & contempta numina. Rursus graue est tanta superstitio: quæ instar aquæ semper ad ima & decliua uirgens deliramentis ac uano timore quædam modum eotempore Alexandrũ ibuit. Cæterum diuina de Ephestiõe allata uaticinia oem cõpescuere luctu atque tristitiã. Quapropter instauratis sacrificiis & symposiis Nearcho solennes apparatus epularum instituit. Postea more suo lotus cum quieti se daret: Midius interuenit: quo exorante pergit apud illum per iocum atque lasciuia comestationem acturus. Ibi cum postera nocte die potando iunxisset: epoto nondum Herculis cypho nec cæteris adhuc de more mensæ perfectis æstare cepit ob febrẽ. Cum tantus repente dolor inuasit ut transuberatus hasta spinam uideretur. Hæc nonnulli perinde ac extremum ingentis fabulæ actum tragigisset. Quare mentis impotens factum suum obisse die pridie Kl. quintiles. in diariis de ipsius ægritudine scriptum inuenio ipsum quartodecimokl. quintiles intra balneas ob febrẽ cubasse. Postridie autem lotum in cubiculum relatum: inde cum Midio in talorum ludo totam consumpsisse diem. Vespere autem lotum ubi rem diuinam perfecit sumptu cibo noctu febrem inualuisse. Tertio die simul ac se iterum abluisset: sacrificium de more pegisse. Subinde in balneo accubantem Nearchum diligenter audisse dicitur cum ipsius nauigationis: tum res magni maris explicantem. Post hæc undecimokl. per summos æstus grauissimam noctem perpassum die quoque insequenti uehementissimis oppressum febribus. Postmodum ad ingentem in balneo peluim translatum esse: ubi de confirmandis ordinibus qui duce carebant: longa ad primates habuit colloquia. Octauo quamque urgente febre cum sacrificare uellet: ad sacrificia delatus est. Amplissimos inde principes in atrio adesse iussit. Centuriones reliquosque præfectos foris excubias agere. Septimo Chal. in alteram traductus regiã pusillo sopore quieuit: haud quamquam interrim se remittente febre: aduentantibus eo proceribus usque ad insequentem diem nullam prorsus edidit uocem. Quæ ob causam cum mortem obisse crederetur: fremitu ac nimis fores obsedere. Macedones. Quas postquam uiresceras irrupissent uniuersi solis interioribus induti tunicis eius lectum circumdedere. Ea die Phytone atque Serleuco ad Serapis oraculum missis percunctantibusque illuc ne Alexandrũ ferre deberent: sinẽdum esse eo in loco deus ipse respondit. Decessit autem quarto Chal. quintilis circa solis occasum. Hæc in ipsius diariis fere uerbum ex uerbo scripta cõperi. Tum nulla ueneni extitit suspicio. Sexto post anno cum de illo renunciatum esset: Olympias cæsis cõpluribus lollæ præmortui cineres dissipasse traditur: quod is uenenum temperasse crederetur. Quidam Aristotilem perhibent eius facinoris consiliũ Antipatro dedisse: & omnino illius afferendi ueneni auctorem extitisse. Hæc Agnothemis quidam narrasse dicitur: quæ ex Antigono rege audisse cõstabat: ipsum autem uenenum gelidissimam quandam esse aquam ex Nonacriæ petra sudantem ferunt. Quam in toris tenuissimi more colligentes in equi reponunt ungula: cætera nullo modo uasa sufficeret: quin ob tanti uim frigoris scissa fissant. Quidam ficta prorsus esse: quæ de ueneni portione dicuntur: affirmant. Quibus haud paruum extat idicium: quod multis postea diebus cum inter primores de rerum summa disceptarent: corpus per loca calida ac extuantia neglectum iacens nullum ueneni signum habuit: uerum recens immaculatumque permansit: Roxanem quia grauida erat Macedones tunc præcipuis prosequerantur honoribus. Ea ob æmulationem Statyræ insensa ipsam per quandam epistolam dolo circumuenit: qua illam ab Alexandro acciri simulauit. Eam adductam cum sorore necitam deiecit in puteum. ipsa quoque conserio atque adiutore Perdica multa tellure iussit obrui. Statim enim Perdicas cum ingentibus aderat copiis secum Arrideum ueluti quoddam regni munimen trahens. is autem ignobili scorto natus ob aduersam corporis ualitudinem non natura aut casu accidit: parum mente constabat. Verum cum ab ineunte ætate gratiosos admodum & liberales mores significaret: datus ab Olympiade uenenis debilitatus animi uires amiserat.

C. CAESARIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECHO
PER IACOBVM ANGELVM DE SCARPARIA IN LATINVM VERSA.

INNAE DICTATORIS FILIAM CORNELIAM A CAESARE DISTRAhere potitus rerum Scylla uoluit: quod cum aut metu aut spe efficere nequiret: eius dotem publicauit. inimicitarum uero Caesaris & Scyllæ causa Marii affinitas erat. Iuliam Caesaris amitam uxorem maior habuit Marius: ex qua Caesaris cõsobrinus minor creatus Marius: cum aliis intento Scylla post editas in eius domiatu plurimorum cades: Caesar ab ipso se negligi cerneret: haud tamen destitit: quo minus in petitiõe sacerdotii uix dum pubescens populum adiret: a quo mox aduersante Scylla repulsus est. Dehinc de ipsius exitio deliberante Scylla: fuere quidam: quibus iniquum esse afferentibus talem necare puerum: eos amentes esse inquit: nisi in hoc puero multos inspicerent Marios. Hæc ubi ad Caesarem perlata uox est: aliquandiu in Sabinis peruagatus delitebat. Postea dum per singulas noctes: quamque per aduersam ualitudinem alterum se transferret domicilium: in scyllanos incidit milites: qui per ea disquirentes loca latitantes corripiebant. Aquorum duce cornelio duobus se talentis redemit. Mox ad mare descendens in Bithyniam ad

regem Nicomedē traiecit. Apud quem non diu uersatus inde discedens circa Pharmacusam insulam a piratis capitur: qui per id tempus nauibus magnis & immensis classibus mare occupauerant. A quibus cum primum pro se redimendo uiginti deposcerentur talenta: derisit: quod qualem capissent uirum ignorarent: proinde quinquaginta se datum pollicitus est. Postmodum suos alium ad aliam ciuitatem pro expediendis pecuniis dimittens: apud immanissimos Cilicas mansit cum uno amico & administris duobus. Eos autem adeo per contemptum habuit: ut quotiens quieti se dederet: qui silentium illis ediceret: miserit. Ibi multa cum licentia duodequadraginta uersatus dies: eos non ut custodes: uerum ut famulos & satellites habens nunc ludis nunc certaminibus prouocabat. Interdum certamina orationesque conscribens ipsos ad audiendum inuitabat: quibus non admirantibus palam imperitos barbarosque uocabat: eos interridendum se cruci suffixurum saepe minitans. Quibus in rebus hi magnopere laetabantur: eam loquendi libertatem loco ac simplicitati cuidam attribuentes. Allatis ex Mileto traditisque ad se redimendum pecuniis liberatus con festum ex Milesiorum portu instructis nauibus aggressus est: quos adhuc circa insulam cum classe per ocium subsidentes maxima ex parte in potestatem redegit. Rebus pecuniisque direptis uiros. Pergamini in uinculis posuit. De iniulium praetorem Asiam prouinciam administrantem adit: quod proinde ad eum ex captis supplicia sumere pertineret. Ceterum is adiectis ad pecunias oculis (nec enim modicae fuerant de captiuis consilium posthac habiturum se inquit. Eum igitur per ocium ualere iubens Caesar Pergamum profectus praedones ad unum patibulo affecit: sicut eis multotiens secum in insula commorans ioco praedixerat. Post haec tabescentibus Ceyllanarum partium uiribus cum domum ab amicis uocaretur: Rhodum nauigauit: ut ibi per ocium Apollonio Molonis: cuius etiam auditor erat Cicero: operandaret: modestissimo quidem uiro & clarissimo dicendi magistro. Caesari elegantissima quanda civilis eloquentiae uim a natura insita fuisse perhibent. in qua eum splendidissime adeo elaborasse constat: ut secundum absque ulla contentione locum obtinuerit: priorem minime consecutus dum dicendi ratione: ad quam habilis & natura pronus ferebatur: omittens rei militaris & urbanorum magistratum curam suscepit: quibus ex rebus in republica princeps euasit. ipse posterius ad Ciceronem suos conscribens anticationes militaris hominis eloquentiam cum grauissimorum oratoris ingenio & in ea re plurimum uersari comparari debere negat. Romam reuersus Delobellam repetundarum postulauit: quam quidem ad causam complures Graeciae ciuitates ei testimonia detulerunt: Delobella tamen absolutus est. Caesar autem Graeciae ciuitatibus: ut ob earum promptitudinem parere referret gratiam: suum contulit patrocinium: dum P. Antonio sub Macedoniae praetore. M. Lucullo die dicerent: quod susceptis largitionibus iudicia corripisset: ubi eum tantum eualuisset liquet: ut Antonius ad tribunos plaebe prouocarit: inique secum actum esse comentus si sibi cum Graecis in Graecia disceptandum sit. Romae cum in perorandis causis magnus ei cum gratia splendor obtigisset: mox lenitate clementia consuetudine studio magna ex plaebe: quam praeter eius aetatem colebat: beniuolentiam comparauit: iamque sensim cum epulis & comestationibus tum splendidissimis in omni uita moribus non mediocriter sibi in republica potentiam auxerat: quam principio inuidi deficientibus mature pecuniis cum mox exilem futuram arbitrarentur: florentem illam in plaebe parui faciebant. Cum uero ingens adeo: ut non facile aduersari possent: increuisset: eam propalam ad res permutandas tendentem sero quidem intellexerunt. Verum uero nullius rei tam paruum existimandum initium est: quod non assiduitas statim amplificet: praesertim cum incuria ne obsistatur effecit. Primus igitur Cicero cum ea re perinde ac quaedam pelagi ridícula non sine timore cerneret: tantamque morum grauitatem sub illa latitantem humanitate perdidicisset: ceteris quidem illius in studiis & meditationibus dominandi consilium introspicere se distabat. At uero cum molliter adeo petentes comas eumque unico duntaxat se se scalpente digitto inquit aspicio: haud profecto hunc hominem ad tantum facinus autum inducere posse existimo: ut romanae reipublicae molatur exitium. Haec quidem posterius. Primum hoc erga se fauoris & beniuolentiae popularis accepit iudicium: cum C. Poppilius tribunatus competitor nactus prius designatus esset: secundum uero manifestius cum amitam suam Iuliam Marii uxorem defunctam luculenta laudauit oratione pro rostris. In efferendo ipsius funere Marii statuas tum primum post Scyllae dominatum uisus produm creatus est: ad idum illius factionis hominibus a senatu hostibus iudicatis. id namque Caesaris factum reclamantibus nonnullis populis laetis excipiens plausibus clarissime refragatus hunc uel praecipue uirum admirantes: quod longo post tempore decora Marii tanquam ex inferis in urbem reduxisset. Ceterum gaudiores natu matronas defunctas laudare mos Romanis patrius est: qui in iunioribus haud obseruari solet. Primus Caesar mortuae uxoris laudationem edidit. Quae res quanda illi gratiam attulit: popularique contraxit beniuolentiam: quod uirum in circo humanitate ac modestia refertum censerent. post uxoris sepulturam quaestor cum Tuberone praetore in iberiam profectus est: quem honorifice semper coluit ac eius in super filium praetor factus Quaestorem creauit. Ex eo reuersus magistratu pompeia tertia duxit uxorem: Ex Cornelia suscepta iam filia iulia quam postea poppeio magno in matrimonium collocauit. Ad impensas autem profusior breuem ac momentaneam sibi gloriam tam magnis opibus permutate uidebatur: cum re tamen uera paruis amplissima compararet. Antea uero quam ullum inierit magistratum: mille trecentorum talentum aes alienum conlasse dicitur. commissa de hinc illi apud uiae cura ingentes prodegit pecunias. Edilis. xx. ac ccc. gladiatorum paria exhibuit. circa spectacula pompas atque conuiuia profusissimis utens sumptibus: uniuersas superiorum munificencias oblitterauit. Quas ob res affectum sibi adeo plaebe reddidit: ut unusquisque nouas dignitates nouosque excogitaret honores quibus pariter illi gratias referrent. Duarum. Scyllanorum ac Marianorum cum Romae partes essent: pollentibus adhuc maxime Scyllanis disiecti subtrepidique mariani depressam admodum humilemque uitam exigebant. Has attolere stabilemque Caesar uolens cum aedilitium munus edere magnificentissime instituisset conflatas clam marii statuas triumphalique uictorias noctu in capitolio erexit. Ut primum illuxit cuncta auro micantia & magnificentibus instructa artificijs cernebant. Trophaea subinde cimbrica in sculptis indicabant litteris. Quocirca is qui

in illis restituendis audax adeo fuisset nō parū timeri cōpit: haud. n. in occulto res erat. Ceterū dispersus rumor statim ad spectandū cōtraxit uniuersos. Ibi nōnulli contra Cēsare uoces spargebant: ut qui: iā diu legibus ac Senatuscōsultis sepulta restituens insignia ciuitatis sibi dominationē instrueret. Hisce illū rebus experiri populū qui tantis talibusue magnificētiis demolitus mitigatusq; sit. Quā quidē ad rē nouella quæ dā hæc exhiberi præludia. Mariani autē sese inuicē exhortari quoq; imensa repente multitudo prodierat & magno cū applausu Capitoliū occupare. Multis cū marii faciē ituerētur prægaudio manare lachrymæ. Tū cēsare magnis attolere laudibus hūc solū Marii necessitudine dignū esse uirū. Eas ob res cōacto Senatu catulus Luctatius uir ea tēpestate plurimæ inter Romanos auctoritatis multa in cēsare acerbissima præfatus uulgatū illud inclamauit: nō per cuniculos cēsare: uerū iā machinamentis rēpu. occupare. A tubi persuaso Senatu obiecta in se refellisset lōge magis qui illū colere admirariq; cōeperant efferebant: eūq; ne cuiq; mētis elatione & animorū magnitudine cederet hortabatur. Futurū enī ut studio & fauore populi supatis uniuersis princeps existeret. Interea defuncto Metello pōtifice maximo cū pontificatū studio & disceptationibus plenū isauricus & catulus clarissimi uiri & in senatu potentissimi peterent: haud propterea Cēsare qui & ipse candidatus descenderet cessit. ceterū pari undiq; fauore ac studio apparente catulus quo amplior erat dignitas eo magis euentus incertitudinē reformidans misit: qui grandi pecunia cēsare ut ab ea cōtentione desisteret inducerent. Quibus ille grandiorē se mutuaturū certatimq; enixius petiturū esse respōdit. Instante comitionū die cū mater eū ad fores usq; lachrymis prosequeretur illā cōplexatus dixisse fertur: mater hodie aut pontificē aut exulē tuum uidebis filiū. Euntibus igitur certatim in suffragia tribubus superior declaratus non parū Senatui & optimatibus terrorē incussit tanq; ad omne audaciæ genus plæbē adacturus. Quapropter ciceronē Piso & catulus inculabant qui inter catilinos tumultus occasionē nactus neci cēsaris pepercisset. catilina nāq; non solū rēpu. permutare uerū etiā oīa confundere & uniuersum delere imperiū machinatus: cū priusq; extrema ipsius detegerentur consilia in paruas quasdā cōiecturas incidisset urbe excessit: Relictis in ciuitate cethego & Lentulo qui coniurationis uices obirent: Quibus si qua in re clā adiutor exhortatorq; cēsare extiterit incertū est. Deinde detecta proflus coniuratione cū consul cicero unū quēq; de consociorū pœna sententias rogasset ceteri, quidē dedendos neci homines cōsebant. Donec insurgens cēsare grauissimā & accuratissimam super ea re contionē habuit: iniquū nec patrii moris esse dictitans clarissimos stirpe ac dignitate uiros uel ultimæ necessitatis tēpore in dicta caula necare. Quod si donec catilina debelletur ipsi per ea italiæ municipia quæ cicero ipse delegerit custodiātur in uinculis: postea sædatis pacatisq; rebus Senatui de omnibus statuere licebit. Qua in re cū magnis dicendi uiribus perorasset tantam præ se ferre humanitatē uidebatur: ut nō modo qui secundū seuerū etiā qui antea dixerant repudiantes priora ad suā transtulerit sententiā. donec res ad catonē catulūq; peruenit. Quibus enixissime restititibus catone in super illis grauissimā pro contione suspicionē infligente homines ut nece multaretur traditi. Egredienti deinde curiā cēsari magna iuuenū manus qui ciceronē præsidii cā circumstabat occurre re nudos intentantes gladios. Tū curio obiectu togæ cōplexus eū eduxisse traditur: cicero quoq; aspectantes dererruit adolescentes siue ob plæbis merū siue q; impiā ac iniquā eā cadē duceret. Quod si uerum est haud scio quonā mō id utiq; cicero cū de consulatu suo perscriberet tacitus prætermisit. Verū. n. uero haud reprehensione caruit iposterū quod opportunissimo aduersus cēsare nequaquā usus esset tpe plæbē reformidans q; illū mirandū imodū ambiret. Paucis nāq; post diebus cū cēsare in suspicionē uenisset ab ea se purgaturus curiā ingressus in diros incidit tumultus. Diutius autē solito sedēte Senatu plæbs magnis elata clamoribus curiā circūsedere uirū efflagitantes & missum fieri iubentes. Ea propter cato iopes neq; rerū nouage molirentur uehemētissime primescēs (H. n. spē gerētes in cēsare reliquā multitudinē succendebāt) Senatui persuasit ut menstruū in plæbē frumentū partiretur. Quæ quidē largitio ceteris annuis ipensis quinquages sextertiū adiecit. Id manifeste cōsiliū magnū ipræsentia terrorē extexit & plurimū ex potētia cēsaris tū abscedit tū dissipauit eo præferri tpe cū præturā initurus terribilior ex eo fieret magistratu: Ex qua tñ haud turbulētū qppriā obigit. Tū cēsaris domū acerbus qdā casus inuasit. Erat. P. clodius uir cū nobili genere ortus tū diuitiis eloquētiāq; præclarus nulli aut uulgatissimoq; ad fastidiū usq; hominū supbia ac pcacitate secundus. Hic cēsaris uxore Pōpeiā nec inuitā quidē adamabat. At ea diligenti custodia obseruabat. cēsaris. n. mater Aurelia singulari pudicitia mulier usq; quaq; aderat nurūq; excolebat ita ut difficilē ac piculosum illis cōgressum & colloq; faceret: Romæ bona dea colit quāgræci quidē Gineciā nomināt. Eā phryges Mydæ uepotes regis parentē asserunt. Romani Triada puellā Fauni uxore existimant nōnulli græcorū illā ex liberi mīribus esse quā nefari liceat. Vñ & mulieres cū festos ei dies pagant tabernacula in Vitigineis iteunt ramis. Sacrum in sup draconē deæ secundū fabellā erigūt. Dumq; illi sacra celebrant neq; eo uis accedere neq; domi adesse fas est. In eis sacrificiis ipsæ inter se mulieres multa Orphicis cōsentanea facere traduntur. cū igitur ea istant solēnia uir ipse seu præturā seu cōsulare gerat iperū cunctiq; mares una cōmigrāt: uxor domū ornatissime extruit: ibi maxima sacrorū pars noctu pagit: pmiscua sōnis & cātibus ioca lōgas exercent uigilias: has eo tpe ceremonias celebrante Pōpeia Clodius cui nondū genas prima lanugo uestierat (Eā. n. ob rē latere spauerat) assumpto psaltriæ amiētū apparatuq; illo cōmeat. Teneræ autē uultu puellæ dices. is igitur aptas offendēs fores securus a cōscia rege ancilla itromissus est. Quæ ad Pōpeiā ut rē apiret accurrēs cū tardiuscula rediret: Interea loci Clodius expectatiōis ipatiēs errabūdus (spatiosa lustrat atria: Lumina usq; quaq; fugiēs. Cui obuia quædā Aureliæ pedissequa eū pinde ac feminā scēmina ut modularer. puocabat Recnsante uero illa in mediū ptrahēs qnā & unū sit rogat. Clodius cū se Pōpeia ancillā q; ancilla quoq; nō miē uocabat præstolari se diceret uoce sua pditus est. Quapropter sublato clamore pedissequa statim ad lūmina turbataq; psluit uis cōperisse uociferās. Tū trepidantibus passim mulieribus Aurelia interruptis oculis

tatisq; deæ sacrificiis simul ac fors claudit ardentibus cereis domū circuit Clodiū uestigās. Is demum in ancillæ cubiculo inuentus quo simul ambo profugerant. Hoc patefactū mō Clodiū e ianua mulieres perturbāt. Abeuntes inde matronæ eadē cōfestim nocte rē ad suos exponunt cōiuges. Vbi illuxit frequēs per ciuitatē rumor it: molitū ipia Clodiū nō solū iis quos ignominiose affecerat uerū etiā diis & ciuitati pœnas ac supplicia debentē. Quidā igitur ex tribunis plæbis eū pollutarū ceremoniarū postulauit. Aduersus quē & potentissimi ex Senatoribus uiri aliarū quoq; libidinū & grauissimarū procacitatū testimonia dixerūt & sororis incestū addentes quā nuptā Lucullo corruerat. Cōtra horū studia sese plæbs opposuit Clodiū obnixē defendens. Quā quidē ad rē uel id potissime cōduxit q̄ terrore multitudinis cōsternati iudices erant. Cæsar statim repudiata Pōpeia cū testis in teū citaretur nihil eorū quæ in Clodium obiecta dicuntur nosse respōdit. Quod uerbū cū præterstantiū spē obuēnisset: interrogauit acculator cur igitur uxore repudiasti? Quoniā meā inquit neq; suspicionibus obnoxia esse oportere censui. Quidā hæc ita sentientē dixisse Cæsare perhibent. Quidā ut gratiā plæbis iniret quā pro Clodii salute magnopere sollicitā aduertebat. Cæterū eā Clodius accusationē euasit iudicibus maxima ex parte confusis adeo litteris sententiā edentibus ut ne si cōdenassent multitudinis discrimē adirent: aut si absoluisent ex optimatibus infamiā cōsequerētur. Cæsar ex prætura prouinciā fortitus Hispaniā cū proficiscēti creditores magnis clamoribus ipedimēto essent cōfugit ad Crassum qui Romanorū ditissimus aduersus Pōpei in republica potentiā acri Cæsaris igenio ac seruore simul egebat. Crasso cōtra iexorabiles maxie ac iportunos creditores cū triginta & ostingentorum sponsoe talentorū interueniente cæsar in prouinciā abiit. In transitu Alpiū cū quoddā barbarorū oppidulū paucis admodū ac mestis habitatū icolis præterueheret: comites eū ioco & risu ita percunctati tradunt nū hic aliquas esse putas principatus ambitiones dignitatūq; certamina & mutuā inter se potentū inuidiam. Quibus cæsar Serio: Mallē equidē iter ipsos primus q̄ inter Romanos esse secundus. Iterū in Hispania cū ociū nactus res quasdā Alexandri pictas plegeret secū diu cogitabūdus dehinc illachrymasse tradit: cuius rei causam admirantibus sociis nōne iquit iure dolendū arbitramini q̄ huius ætatis Alexander tot gētes suo subdidisset iperio qua nullū adhuc præclare facinus ipse gesserim. Quāobré continuo rebus gerendis innitens Hispaniā obiens intra paucos dies cohortes decē cōparat quas aliis uiginti cōigeret. Mox expeditionē contra calæcos & Lusitanos agens: cuncta uictor ad oceanū usq; pdomuit: Prostratas gentes tū prius mū romano subiecit iperio: Bellicis deide rebus optime cōstitutis: profecto haud deterius togatas in pace disposuit: ciuitatibus usq; quaq; cōcordiā & amicitia peragens præcipuæ uero in medēdis debitorū & creditorū disceptionibus intentus iussit ut ex debitorū prouentibus duas quidē creditor partes quotānis defumeret. Reliqua dñs quoad æri alieno satifecisset frueret. His rebus magna sibi gloria parta e prouicia decessit: magis atq; magis opulentus factus: cū suos quoq; milites ingēti præda exuuiisq; ditasset a quibus imperator cōsalutatus est. Mos erat ut qui triumphū ducturi erāt extra urbē aliquādiu morā protraherēt. Qui uero cōsulatū peterent necessario in urbe præsentēs adessent. cæsar in huiusmodi constitutus ambiguitatibus quoniā comitiis cōsularibus aduentarat misit qui ab senatu ipetrarent ut per amicos absenti etiā sibi cōsulatū petere liceret. Eius postulatis primū cato cū legis aduersatus auxilio mox ut cōplures a cæsare delinitos aspexit: rē tēporis plicitate refellere cœpit totā orando diē cōterens. Ea propter omisso cæsar triumpho ad cōsulatū animum applicare statuit. Statiq; urbē ingressus: astutum adori cōsiliū quod præter rationē uniuersos fefellit homies. Id autē extitit Pōpei crassiq; potentissimorū ciuium inimiciarū depositio. Quos ubi cæsar ex similtate in gratiā reduxisset: Ex ambobus nō paruā in se potentiā transferens magna pmutatione rēp. labefactauit. Quod cæteros latuit: adeo plena humanitatis ipsius rei erat appellatio. Nec eni ut plurimi existimāt Pōpei ac cæsaris inimicitia: sed amicitia potius bellum ciuile peperit. Qui cum ad dissoluendā optimatū potētiā primū unanimes coissent: mutuas postmodū inter se discordias & odia contraxerunt. catori uentura sæpenumero præuaticinanti euenit: ut eo qdē tēpore iportunus homo & superuacanea disqrens putaretur. Posterius eius sapientiā atq; cōsiliū optimū quidē sed parū prosperū prædica-bāt. cæsar crassi & Pōpei amicitia utrinq; munitus ad cōsulatū petitionē deductus: cū calphurnio Bibulo cōsul creatus est. Is ut magistratū iniit: leges nō cōsuli sed audacissimo cuipiā tribuno ptingentes ad plæbis gratiā & uoluptatē tulit nunc agri uiritim diuidendi nūc largitionis ipartiuindæ: honestissimis autē & præstātissimis in senatu uiris obnixē refragantibus. cæsar dudū occasionis indigēs sublati clamoribus obtrebitatus est sese ad plæbē cōfugere: ad quā percolendā nō sponte: sed necessitate & senatus insolentia & acerbitate cōpellebatur: ad eāq; profiliit & assistentibus hinc crasso inde Pōpeio utrūq; leges ne approbarent i-terrogauit. Quibus approbare se affirmantibus orauit ut auxilio adessent: & quos aduersantis cernerēt minis & gladiis absterrent. Quod hi facturos se polliciti sunt. Pōpeius etiā adiecit se nō modo aduersus en-ses cū ense affuturū uerū & clypeū isup allaturū id dictū haud parū optimatibus mærorē iniecit alienā ab ip-sius uerecundia & eā quæ senatus uenerationi debet idignā qn furiosam potius & puerilē uocē audiētibus. Hæ res magnā plæbi uoluptatē afferebāt. cæsar ut maiore imodū ex Pōpei potentia fructū legeret: filiā suā Iuliā Scipiorū Seruilio antea despōsata pōpeio despōdit. pōpei filiā Seruilio se præbiturū asseuerans: nec illā quidē idespōsatam quin Fausto Scyllæ filio collocatā. ipse paulo post calpurniā pisonis filiā uxore duxit quē successurū sibi cōsulē ipse crearat obtestāte multumq; uociferāte catone rē haud sanctolerādā esse præ-turas ac iperia p nuptiarum lenocinia uedicari: inq; uicē puincias exercitus: & copias ppter huiusmodi mulieres in se ipsos traduci. cumq; cæsaris collega Bibulus frustra contra legū promulgationē intercederet: & persæpe una cū catone in foro uiræ discrimen adisset sese domi cōcludens totū magistratus tēpus exegit. peractis nuptiis statim pompeius referto militibus foro ad promulgandas leges sociū se auctorēq; præstī-t. Omnē subinde cæsari trāsalpinam citeriorēq; Galliam: adiecto illyrico cū legionibus quattuor in quin-

quennium administrandam adiudicauit. Quibus rebus contradicentem obnoxius Catonem Cæsar in carcerem adduci iussit: eum ad tribunos prouocaturum existimans. Ast ubi Cæsar illum ne uoce quidem emissa uadentem cerneret: Nec solum primores grauius & inique ferentes sed & plæbeios ob Catonis reuerentiam ac uirtutem tacitos mestosq; consequentes: unum ex tribus plæbis clam obsecrauit: ut Catonē e manibus listorum auferret: Dehinc ex senatoriis niris paucissimi ad eum in curiam conueniebant. Reliqui moleste tolerantes quāprocul abibant. confidius quidam natu pergrandis iccirco non aduentare senatores dixerat. quoniam illius arma militesq; pertimescerent. cui cæsar quid tu inquit: hæc quoq; reformidās nō te domi cōtines? At cōfidius, senectus me facit intrepidū. cui enim parū uitæ superest quid magna illius uidentia opus est? Quod autem in cæsaris consulatu turpissime factum iudicatur. creatus tribu. plæ. clodius ille qui & rem uxoriæ & arcanas noctis ceremonias temerasse ausus est: Ad ciceronis autem pernitiem delectum fuisse constat. Nec prius cæsar in expeditionem profectus dicitur quam ciceronem & clodiū turbulentis inter se altercationibus irritasset. Eumq; eiecisset Italia. Hæc quidem ante bellum gallicum confecta traduntur. Tempus autem bellorum quæ deinceps gessit & expeditionum quibus pacatam reddidit Galliam aliud quoddam uitæ principium: ac gerendorum nouam quasi uitam instituit: ita ut summorum uirorum & clarissimorum ducum neminem huic & bellatori & imperatorii præponendum censeas. Nam si quis Fabios Scipiones Metellos & ætatis suæ aut paulo superioris duces Scyllam Marium utrumq; Lucullum & ipsum deniq; Pompeium cuius omnimoda in re militari uirtus & gloria ad cælum usq; perflorit comparandos duxerit: profecto cæsaris gesta superat. Hunc quidem locorum asperitate in quibus ab eo decertatum est. Illum regionum amplitudine: quas romano adeptus est imperio. Alium ab se domitorum hostium ui ac multitudine: Quendam pacatarum ab eo nationum feritate atq; perfidia. Alium mansuetudine ac clæmentia quas erga uictos exercuit. Aliquem gratia & muniificentis quibus suos persecutus est cōmiliones. Vniuersos autem uel hoc ipso superauit: qd & longe plura commisit prælia: & plures in acie obruncauit hostes. in Gallia si quidem nec totum belligerans decennium octingenta uiribus cepit oppida. Trecentos subiugauit populos. Aduersum trecentas partim instructas Myriades: centum quidem ferro cæsis: totidem uitæ referuatas captiuas habuit. Tanta autem suorum militum caritate ac prōptissima usus est opera: ut qui multum cæteris dimicando prætabat pro cæsaris gloria & honore inuicti ac fortissimi grauiissima cuncta subirent. Qualis Attilius qui nauali apud Massiliam prælio hostilem ingressus puppin abscissa ei gladio dextra umbonem sinistra retinuit: eo usq; hostes uultibus obterens: ut prostratis omnibus nauem uictor occuparit. Et cassius Scea qui pugna ad Dirrachium commissa excusso sagitta oculo traiecit per humerum crurq; iaculis centum ac triginta telorum ictibus acceptis in clypeo hostes perinde ac se dediturus accibat. Subeuntibus duobus alterius quidem humerum ense cecidit: alterum ore percussum uertit in fugam. Dehinc suorū acceptus amplexibus tuto relatus est: in Britania quoq; primis centurionibus in plaustrem & aquosum incidentibus locum irruentes incubere hostes. Tum prælium inspectante cæsa miles quidam in medios irrupit plurima conspicuæ fortitudinis ostēans opera. Versis in fugam barbaris centuriones reduxit incolumes. ille ægre cunctos euadēs: in limosam sese deiecit paludē: quā nunc natans: nūc pedibus cōmeans: uix tandē omisso scuto traiecit. Admiratē deī de cæsa & magna cū alacritate ac clamore obuiū excipiente mestus ille ante cæsarē cōcidit: & proiecto clypeo multis cū lachrymis ueniā postulat. in Aphrica cū cæsarianorū nauis qua Granius Petronius quæstor designatus uehebat in Scipiois portu testatē redacta fuisset: direptis cæsaris Scipio quæstori iolumitatē pollicebat. cui Granius cæsarianos iugiter milites nō suscipe uerq; præstare salutē solere. Quo dicto seipsū pugione transfixū exanimauit. Huiusmodi tantore ac liberalitate uberrime prosequēs: usq; adeo ut ostēderet se diuitias nō uoluptatis aut suarū gratia delitiarū ex bello cumulasse: sed cōmunia potius uirore fortium præmia apud se cōseruata iacere. Seq; aliqua ex parte locupletari quotiēs illa benemeritis militibus impartisset. Præterea cū illū unūquodq; discumen spōre adire: & ad nullū laborem defatigari cernerent: mirūmodū in eius amorē icitabant. Eius quippe in suscipiendis piculis studiū haud adeo propter ingentē quādā honoris & gloriæ cupiditatē admirabant. Tā magna uero in tolerandis supra corporis uires laboribus patiētia cūctos stupore cōficebat. Erat. n. corporis habitudine macilentus cādidus mollisq; frequenti capitis dolore uexatus: comiciali morbo plerūq; obnoxius. A quo primū cordubæ correptus: ut tradit nō molliciei occasionē ex ipsa fecit ægritudie: qn ex militaria ægritudine remediū cōparauit. indomitis namq; uiaq; difficultatibus uictus parcitate assiduis uigiliis & purissimis laboribus aduersus morbum dimicās iuictū ac inseparabile tutatus ē corpus: plurimos sōnos uehiculo aut lectica ducere solitus: getē etiā ad aliqd pagēdū reponebat. iter diu uehebat castella ciuitates & castra obis: assidēre illi ex pueris aliquo q eo quopiā pficiscēte subscribēdi cā simul adesse solebat: pone etiā milite q gladiū tenebat assitēte. Tā aut celeritate itinera cōficebat ut cum primo Roma excessit octauo adusq; Rhodanū die puenerit. Eqtādī usus ei ex pueritia facilis adeo extitit: ut reflexis in tergum manibus equū uelocissimis cōcitare cursibus sæpe cōsueuerit. Equo uehebat insigni pedibus ppe humanis & in modū digitorū ungulis fixis quē alterius minime sossoris patientē primus ascēdit. in ea expeditione exercitatio nis gratia equitās dictabat epistolas duobus simul librariis: uel ut Oppius phibet pluribus abūde suppedi tans. Mutua amicorū p epistolas colloquia primus excogitasse cæsar dicit: cū ob negociorū multitudinē & urbis magnitudinē uiuos urgentiū causarū affatus haud tēpus expectaret. circa uictū facilitas uel eo paratū idicio q Mediolori apud eius hospitē Valeriū Leonē cœnans cū appositis asparagis Valerius p oleo unguētū itillasset facile cōmāducauit oppidare. idq; moleste ferētes sodales increpuit. Eis. n. q hoc i probatūq; ne uis satis eē debuit. quiq; hāc rusticitatē arguit nō nisi rusticus eē pōt. Oī ex itinere ui tēpestatis cuiuspiat

casam pauperis intrare compulsus ut unicum ibi cubiculum unius uix capax inuenit amicis inquit: Ex hononifico quidem loco decendum est potentibus: ex opportuno autem iis qui aduersa tenentur ualitudine simulq; ibi requiescere iussit Oppium. Ipse uero una cum cæteris in proprietugurii parte apud fores recubuit. Cæterum primum cæsari in Gallia aduersum Heluetios & Tugurinos bellum fuit qui duodecim eorum urbibus uicisq; quadringentis abse concrematis ulterius per romanorum terras migrabant: quæ admodum antea Cimbri aut Teutones quibus non audacia non fortitudine ulla ex parter inferiores erant. Hoc plane multitudo uniuersa tricentis milibus constabat: ex quibus centum & nonaginta bellacissimorum erant: Labienus a Cæsare misus Tugurinos penes Ararim fluium profligatos attriuit. Cæsari uero ad quandam sociorum urbem exercitum agentis: de improviso Heluetii in itinere occurrerunt. Quos præueniens in munitum quendam confugit loculum. Ibi collectis copiis: ut primū acies ostruxit: ei adductus equus est. Quo inspecto hoc inquit post uictoriam in persequendis utar hostibus: Nunc in eos progrediamur: simulque impetu facto pedibus ire cœpit. Aliquandiu summa cum difficultate pulsa hostium acie plurimus circa carros uallūq; labor extitit. Cum hi non solum acres inde pugnarent: uerū etiā pueri ac mulieres ad necem usq; dimicantes obruncati sunt. Quā ob causam uix nocte media finis prælio factus ē. pulchrum me Hercule id uictoriæ facinus fuit. At longe pulchrius quod adiecit. Centenis namq; barbarorum milibus qui ex prælio confugerant collectis desertos prius ab se agros uastataq; urbes coli uisus coegit. Quod non absq; metu ab eo factum esse constat ne germani desolata incolis loca transeuntes occuparent. Alterum pro gallis palam contra germanos bellum gessit quanq̃ antea cum eorū rege Ariouisto Romæ societatem iniisset. Hi autem intolerandi romanorū subditis finitimis non diutius quieturi uidebantur: quin ad incolendam habitandamq; transirent Galliam. Cæterum cum dræiectos quosdam metu pculos animum aduerteret: præsertim qui clari generis adolescentes uoluptatis aut quæstus gratia secum in eam proficiscebantur expeditionem eos in contionem uocatis abire iussit ne muliebres adeo & patidi inuita susciperent discrimina. Se uero inquit cum decima tantummodo legione barbaros inuasurū: cum nec aduersus fortiores Cimbrii hostes nec deterior Mario duxit dimicaturus. Quapropter ad eum ex decima legione legati missi affuere: plurimas illi gratias referentes: & suorū improbitatem præfectorum exponentes. Dein animosi ac promptissimi omnes facti diebus pluribus eo usq; consecrati sunt: donec stadiis ducentis intra hostium regionē castra posuere. id equidem ipetum Ariouisti magnopere percussit: & audaciam ut q̃ Romanos nedum germanis acies isferret: sed aduentantibus illis ne perstare quidem posse speraret. Ea igit̃ res cum germanorū perturbasset exercitum longe magis eorum obtundebant animos sortilegarum uaticinia mulierum quæ fluuiorū cursus uortices strepitumq; coniectantes futura prædicebant: nec eos ante præliū cōmittere sinebant: q̃ noua fulsisset luna. Quod ubi Cæsar exceperit quietos germanos conspiciens satius esse duxit trepidantibus congregi q̃ idoneum illis tempus expectantem sedere: facto itaq; in eorum munitiones tumultorū impetu: non ante stimulare ac incessere destitit q̃ ira deducti pugnam capescerent. Eis in fugam uersis Cæsar stadiis quadringentis ad usq; Rhenum persequens: campum omnē cadaueribus spoliisq; referfit. Ariouistus cum paucis præueniens Rhenum traiecit. Cæsarum numerum octuaginta milia fuisse peribent. His rebus ita confectis dimissis in sequanis ad Hyberna militibus: ipse iis qua Romæ gerebāt: itentus: ī circūpadanā descendit Galliā quæ cōmissæ illi puiintæ pars erat. fluuius. n. Rubicon Gallia ceteriorē a reliqua disterminat italia. ibi residens præbis aios ad se pliciebat. Nā cū ad eū multi cōcurrerēt unicuiq; tū postulata præbebat tū spem igentē addebat. in ea expeditione haud itellexisse pōpeius uidet̃ q̃ Cæsar cū ciuiū romanorū armis hostes pfligaret: ciues hostili uictos gaza capiebat. Dein potētissimos Gallog: Belgas tertiā Galliæ ptem icolētes defecisse audēs cū pluribus secū hoium milibus sub arma coactis ad eos uersus imensa celeritate cōtendit. Quos ī sociorū Gallog: agris prædas cōuectantes adortus: maxima ex parte turpiter dimicantes fudit ceciditq; ita ut paludes & pfunda quædā flumina p cæsarē stragē romanis trāsītū præbuerit. Quo facto ex his q̃ antea defecerat cūq; ferme ad Oceanū uergentes nullo cōfecto prælio iperata fecerūt. Postea cōtra efferatissimos & bellacissimos Neriios duxit exercitū: q̃ dēfissimis icolunt siluas. Hi igit̃ cū ī pfundissimo nemore filios ac suppellectilē q̃ procul ab hoste collocassent: cū sexaginta milibus armatorū cōtra cæsare repētinos fecerūt ipetus: quē castra locatē prælioq; abstinentē offenderūt. Et uersos ī fugā egrato septimā ac duodecimā legiones circūuenientes uniuersos trucidauere centuriones. q̃ nisi cæsar correpto scuto & his q̃ corā se præliabant detētis itra barbaros irruisset: ac subinde quodā ex tumulto decima legio p hostilis irrupēs acies piclitanti succurrisset neminē euasurū icolumē liquet. At uirtute cæsarū & audētia supra uires ut dici solet decertātes haud tñ Neriios dare terga coegerūt. Veq; fortiter repugnātes ob trūcarunt: ex sexaginta enim milibus q̃ngentos euasisse tradit̃. Ex patriciis aut̃ uiris q̃ quadringētū numero erāt: tres supseru icolumes. Hæc ubi senatui renūtiata sunt p sacrificia īdicta q; solēnitates q̃ndecim dieꝝ supplicatio q̃ tum una ī uictoria nec dū supiori tpe obtigerat: diis īmortalibus decreta ē. Nā cum tot in unum gentes erūperent ingens profecto discrimen ingruerat. Victoriā autem eo illustriorē populi fauor & beniuolentia faciebat: q̃ a Cæsare parta fuerat. ille galliæ rebus optime dispositis ī cisalpinā hyemauit illit̃ res urbanas apparatus. Nō solū. n. q̃ dignitates & magistratus appetebāt eo urētes largitore corrupto illius pecunia populo designabāt: & q̃quid ipsius potentia augeret pficiebant: sed et̃ clarissimi & amplissimi auctoritatis uiri cōplures ad eū Lucā puenerunt: pōpeius crassius & Sardinia prætor appius: & nepos Hispaniæ pcosul ita ut lictores cētū ac. xx. senatorii rodinis circiter ducētos fuerūt. hi cōsilio cōstituto dēcreuerūt crassū ac pōpeiū dsignare cōsules oportere pecunias cæsari suppeditari & belli administrationē ī eū īdigētē et̃ senatui psuadebāt: imo uero ob ea quæ decernebāt: eo āgustiaꝝ senatū redigebāt: ut lōge ma-

gis cogere uiderentur. Cato namq̃ aberat: ita de industria missus in cyprum. Eius autē sectæ Fanius cū nihil reclamando p̃ficeret e foribus p̃siliit: multa uociferans in uulgum: aures interim adhibente nemine. Quosdā. n. Crassi & pōpei reuerentia deterrebat. Plurimi uero spem uitæ gerentes in Cæsare ipsius gratia q̃eti sedebant. Reuertens iteq̃ Cæsar ad exercitū i Galliam ingens i ea regiōe bellum offendit. Duo. n. maximi germanorū populi quos ipsas & tēteritas appellant ad querendos agros nup̃ p̃fecti Rhenum traiecerant. De bello aduersus eos confecto Cæsar in suis commentariis ita scriptum reliquit. Barbaros missis ad eum legatis cū indutias egissent: eum in itinere adortos. Quapp octingentos eorū equites: quinque milia ex Cæsarianis ex iprouiso in fugā uertisse. Postea missos ad se confestim alios subtexendæ fraudis gratia. Quibus reteatis contra baros exercitum duxisse: dementia esse iudicantē ullam tā infidis ac piuris hoibus habere fidē. Calpurnius refert Catonē cū in senatu p̃ ea uictoria supplicatio decerneret: siniam dixisse: ut Cæsar hostibus dederet: qui p̃ ciuitate p̃fidiam expiaret: & execrationes in auctore uerterent. Ceterū ex his q̃ transierant: quadraginta milia ferro cæsa: paucos remeantes excepere Sicambri. Ea uero germanica natio est: hanc nactus Cæsar occasionem cū alioq̃n gloriæ cupiditate duceret: q̃ primus oīum Rhenum exercitu traieciisset pontē instruxit. Erat p̃ id temporis imensa eius fluminis latitudo undis & æstu rapidissimi. Ingentes autē operi ictus delata fluuio ligna & trunci infligebant. Ad quos excipiedos uinq̃ simul fluminis refrenādā Cæsar i superiori parte maximas coniugatas trabes præfixit incredibile præbens spectaculum: intra decimum diē ponte nauato. Tū obuium sese inferente nemine copias traduxit: præstātissimi germanorū Sueui sese in p̃fundissimis siluæ conualibus abdidere. Cæsar i germania duodeuiginti cōsumptis diebus postq̃ hostium uicos & ædificia incēdit: amicisq̃ populi Ro. ad spem cohortatus est: se iteq̃ i Galliam recepit. Dehinc i Brithaniā expeditionē agere contendit. Cuius facti audacia magnā illi gloriā peperit. Primus nāq̃ occiduū classe ingressus Oceanū perq̃ Atlanticū pelagus ad belligerandū transportas exercitū adnauigare cœpit. Incredibilis nāq̃ magnitudinis insulā ex qua nō pag̃ iter scriptores & historicos disceptatū est: cū eā nō re sed uerbo solum ac noīe fictā nusquā extare conteuderent subiugare adortus: extra orbē terrarū Romanū p̃pagauit ipium. Eo ex continenti Galliæ bis adnauigans cū maiora hostibus dāna q̃ suis emolumenta cōtulisset. Quid. n. ex hoibus acerbissimo uictu & summa laborantibus inopia præciosum eriperet? At qualē aio cōceperat bello finē iposuit. Accepit autē ex rege obsidibus & tributis impatis ex insula remeauit. Cum nauē solueret e Roma litteræ illi reddunt quibus ab amicis de morte filiæ certior fiebat quæ Pōpeio nupta pariens obierat: q̃ res & Pōpeium & Cæsare magnis affecit luctibus. Amicos autē præcipua affligebat p̃turbatio quoniā cū ceteræ reipu. partes ægrotarēt hæc ipsa necessitudo quæ pacē cōcordiāq̃ conseruabat: soluta defecisset. Infans enī cū paucis matris diebus sup̃stes fuisset statim uita excessit. Populus iuliam inuitis tribunis attollens in Martium campū detulit ubi tumulara iacet. Cæsar cum ingentes iā haberet copias eas necessario in diuersa partitus Hyberna in Italiā uti consueerat reuertit. Cū uero Galli magnis irrūpentes exercitibus undiq̃ Romanos milites i ipsis trucidat Hybernis castraq̃ simul expugnare conant. Ex his atq̃ cum Ambiorige descierat plurimi & fortissimi. Costā & Tituriū cū exercitu obruncarunt. Ciceronis legionē sexaginta hominū milia circumnueientes obsederunt. Paululūq̃ abfuerunt eos uiribus iterciperent uniuersis ferme uulneratis. cōtra a romanis sūma uirtute p̃optissime pugnatum est. hæc cū p̃cul absenti nuntiata sunt cæsari haud pluribus septē milibus hominū i unū coactis statim rediens ciceronē ab obsidione liberare contendit: quod minime obsidentes latuit. itaq̃ pinde ac oīa direpturi contemptu paucitatis occurrunt. cæsar usq̃ quaq̃ cōsulito dolosa se fuga subripiens cōmodissimum occupat locū ex quo paucis aduersus plures præliandi facultas esset ibiq̃ castra cōmunit: suis ut ab oīo abstineant prælio edicit. Tū ullum altius educi portasq̃ obstrui timoris simulatiōe iubet ut se ductoribus despectū faceret: donec dispsos & temerarie subeuntes egrediēs cæsar fudit & magna ex parte interfecit. Hæc uictoria multas Galloꝝ rebelliones sædauit. ipse p̃ hiemē quocūq̃ p̃grediens ne res inouarent acutissime p̃uidebat. confestim. n. ex italia ad cæsoreꝝ supplementū tres ad se legiones uenere: duas ex suis mutuantē Pōpeio aliā ex cisalpina habito nup̃ delectu cōtraxit. p̃cul idē igētis ac piculosi belli primordia quæ dudū exticta uidebāt potētissimorū uiroꝝ iter bellaciūssimas natiōes clādestinus furor alebat. id magnis emicuit uiribus. ingēs siqdē armatorū ætate florentiū undiq̃ multitudo cogebat magnā i unū opes cōferebat: ualidissima oppida inaccessæ penitus regiones. Tū Hyberna glacies fluuios tenebat niues saltus obduxerant cāpi torrētibus inundabāt. p̃fundissimæ niues icertas reddebant semittas: paludes & stagnatiā flumina uias & cūctos occultabant aditus. Quæ res cæsare oīno ne cōtra desciscētes quicq̃ conaret abstertere posse putabat. Gētes at multæ descierāt. Ex q̃bus lōge præstātiores Auerni carnutesq̃: Totius rei sūma administrationeq̃ Vertingētorigi demadat. Huius patrē oīi regnū affectatē necauere Galli. is partitis plures i partes copias multisq̃ præfectis ducibus oē circumadiacentē orā quæ ararim usq̃ uergit sibi cōciat. iā. n. Romanæ contra cæsare conspirantibus aduersariis uniuersas Galliæ ciuitates ad bellum sollicitare uidebatur. Quod si paulopost p̃fecto ad ciuile bellū cæsare gessisset nō leuior sane q̃ cimbroꝝ terror occupasset italiā. At cæsar cū ad oēm bellicæ rei usum p̃fissimus tū ad captādas tēporis opportunitates optime a natura institutus q̃ primū cognita defectione prædictas ingressus est uias. Quibus p̃tam sæuā hyemē uiaceleritate superatis itellexere barbari isupabile & iuictū bellis exercitū ad se uēitare. Nā quo eius nuntios aut tabellarios diu penetrassē incredibile iudicatū erat ibi cū totis conspectus ē copias agros uastans uicos diruens oppida funditus euertens. Dehinc receptis in fidē quos facti pigeret haud destitit quoad Eduorū gentē quā aduersus eū bellum susceperant deuicit. Hi sup̃iore tēpore fratres se Romanorū prædicātes magnificētissimi habebant honoribus: Ea uero tēpestāte socios se defectionis asciscētes cæsaris copias uehementer afflixerāt. inde castra mouens i Lyngonū fines transit ut ad Sequanos i fide amicitiaq̃ p̃manētes sese recipet.

Hi ex Cæteca Gallia Italiam uersus incolunt. Ibi eum hostes adorti multis armatorum milibus circue
nunt. Quibus congressus terrore diuturno ac fortitudine compressis barbaris: cæteris quidem i rebus ui
stor euant. At initio minus p̄sper dimicasse uisus est. Siquidē Auerni suspensum i templo gladium cōmo
strant tanq̄ captum ex Cæsare spoliū: quē is posteriori tempore conspicatus subritit. Cūq̄ detrahē i
lum amici iuberent: nequaq̄ p̄misit q̄ rē sacram existimaret. Cæterq̄ cōplurimi una cum ipatore fugientes
in Alesiam sese urbem recepere. Eam dehinc obsidenti Cæsari cum ob muroꝝ altitudinem & ingentē re
pugnantium numeq̄ capi posse desperaret quouis cōsilio & ratione maius extrinsecus discrimen icubuit.
Trecenta. n. armatoꝝ milia Alesiam aduentabat cum intra urbem haud pauciora centū ac septuagita bel
latoꝝ milibus uersarentur. Quāobrem intra ingens adeo bellum deprehēsus & obsessus Cæsar: geminos
obiicere muros compulsus est. Alteꝝ contra urbem: alteꝝ contra hostis aeuentum. Si. n. hæ utrinq̄ coniu
gerent copię p̄fecto de rebus Cæsaris actum esset. Nō ab re igit̄ in eo prælio quod haud Alesiam gestum
est maximā adeptus est gloriā in quo maiora p̄fecto q̄ uispiam audentiæ & fortitudinis opa egregie dimi
cando declarauit. præcipua uero admiratione p̄sequendum est latuisse oppidanos cum Cæsar cum tot mi
libus exterius Marte collato palmam reportarit: imo uero nec uictoriā ipsos prius intellexisse Romanos q̄
obiectum urbi muḡ p̄ statione tenebat q̄ oppidanorū luctum & plangentes se mulieres audissent. Cū alte
ra ex muri parte præditos auro & argento clypeos respersos cruore toracas gallica tētoria paterasq̄ a Roma
nis in castra deferri cernerent. adeo mature tantus exercitus uelut infomniū quoddā aut simularū euana
uit ad iterminationē p̄fligatus & maxima ex parte pugnando deletus. Qui alesiam tenebāt post multa sibi
Cæsariq̄ illata sãpius detrimenta tandem sese dedere. Totius autem belli dux at ip̄erator Vertingentorix
pulcherrima indutus arma ornatissimoq̄ delatus equo desiliit & deiectis armis ad Cæsaris pedes tacitus
sedit donec triumpho destinatus custodiæ traderet̄. Cæsar de pompeii destructione sicut & pōpeius de sua
dudum mente cōceperat. Crasso enī qui amboꝝ medius infederat: apud parthos interfecto: reliquū erat ut
alter augendæ gratia dignitatis amplissimum iā factū deleteret alter quominus id pateret̄ cū quem p̄timeſce
bat matura præoccuparet ruina. Quāq̄ id pōpeius haud magnopere formidare uidebat̄: usq̄ adeo cesa
rem despiciatū habēs: quasi uero nō arduum opus esset quē ad tantū extulisset fastigium denuo in stragem
p̄nitentmq̄ detrahē. at principio Cæsar contra aduersarios hoc initio cōsilio procul sese constituit &
more pugilis p̄ Galloꝝ prælia usum ac exercitationē uendicans & potentiā simul instruxit & rebus ab se cō
fectis suā auxilii gloriā. Quibus elatus sese magnificis pōpei gestis adæquarat occasionē cum ex ipso pom
peio tum ex sæua Romanæ reipublicæ tempestate nactus. Nā qui honores p̄cipatusq̄ petebāt oī abiecta
p̄sus uetecundia epulū publicæ largitione q̄ distribuebāt i populū. Quapp̄ corruptum mercede popu
lum admonia descendētē cerneret nō suffragiis sed arcu gladio fundaq̄ p̄ largitore decertātē & tribunalia
sæpe numero sanguine cadaueribusq̄ sordantē rē inter se petulātissime decernere: Cū interim ciuitas amif
forectore sicuti nauis relicto clauo fluctuans agitarē. Iccurco qui animo & ratione ualebant satis fore exi
stimabant: si ex ea hominū infania & tanta reꝝ tempestate nihil truculentius q̄ monarchia tantisp̄ emerge
ret. Erant q̄ni asseuerare publice auderent nullo pacto nisi delato ad unius arbitrium principatu curari me
dicariue rempublicā posse. Ei uero medelā ex benignissimo medico adhiberi oportere. pōpeium insinuan
tes. at ille bellissimis q̄dem uerbis repudiāns re magnopere saragebat ut dictator crearet̄. Qui cum catone
consentiebant de eo solo consule designando ad senatum retulere: Vt cum iustioris appellationis singula
rem haberet principatum de adipiscenda dictatura nequaq̄ uiribus contenderet: plurimiq̄ de p̄paganda
illi p̄uinciæ administratione decernebant. Duas. n. obtinebat Hispanias & uniuersam aphricā quas p̄le
gatos administrabat. ad alēdos præterea exercitus mille quotannis talēta ex ærario publice summebat. Tū
cæsar q̄ cōsulatū p̄ eo peteret & suarū quoq̄ p̄uinciæ t̄ps dilatandū ipetrarent misit. Initio q̄dē tacētē pō
peio Marcellus & Lētulus alioq̄n odio cæsare īfectantes aduersari cōperunt: & cæsaris tantū ignominia ac
dedecoris auidi necessariis haud necessaria adhibebant. colonis. n. quos nup̄ cæsar nouū Gallia comūde
duxerat ciuitatē adimere conabant̄. Ex q̄bus cū decurio q̄spiā Romanorū nequaq̄ eē itelligeret. cūq̄ discederet ut il
lū pulsauit: ea se illi adiecisse præfatus isignia ut se ciuē Romanorū nequaq̄ eē itelligeret. cūq̄ discederet ut il
la cæsari cōmostraret ipauit. postea cæsar uberrimas Galloꝝ diuitias p̄ oēs passim magistratus haurendas
dimittēs: curionē tribunū plēbis grādi s̄cnore obstrictū liberauit. paulo quoq̄ cōsuli mille q̄ngēta sexter
tia præbuit. Ex q̄bus nobilissimā ille i foro basilicā Fuluiæ dicatā extruxit. Eos ita cōsentiētes ueritus pōpe
lus iā ip̄e cū amicis palā: ut cæsari succederē efficiebat: quosq̄ illi ad bellū gallicū cōmodarat milites repe
tiit. Eos remisit cæsar ducētis & q̄nquagita uiriti donatos dragmis. q̄ hos ad pōpeiu deducēdos acceperat i
mites ac malignas de cæsare uoces i uulgus spargere pōpeiu inani spe corrumpere eū cæsarianis militibus
magno desiderio eē. cūq̄ Romæ ob gliscētē i rep̄. iuidiā agre reꝝ potiat̄ illic paratas p̄fecto copias habitu
rū. Moxq̄ ubi i italiā trāscēderēt eū sectaturas. adeo illis cæsare præliorū odio eē & ingentē isup metu regni su
spitionē cōtraxisse. Has ob res demolitus pōpeius pinde ac nihil p̄timeſceret de cōparādis exercitibus ne
gligētius agebat: uerū nūc orationibus: nūc sententiis aduersū cæsare iuehebat̄. Quæ cæsar nihil p̄disse tra
dit̄ q̄n missus ab eo Romā cēturio q̄dā cū stans p̄ foribus curiæ tēpus ip̄erij minime a Senatu cæsari proga
ri cognouisset: cōcūssio manu gladii capulo hic progabit̄ igit̄. Verūeniūero cætans postulatio clarissimam
præferebat ægratē. Se. n. arma depositurū idē faciēte pōpeio utrunq̄ priuatū boni q̄ppia a ciuibz cōsecu
tur. at idignū esse: ut detractatis sibi copis pōpeio uires cōfirmant̄. cūq̄ alteꝝ tarannum insimulent: alte
rum tyrannum instruant. Hæc curio p̄ cæsare obtestatus ad populū p̄spicuis exceptus est plausibus. Tū
florentes in eum coronas ueluti fortissimū pugilē iniecerunt. postea sup̄ hisce rebus litteræ deferunt̄ a cæ
sare q̄s tribunus plēbis atonius ad populū extulit & apd̄ cōsules recitauit. Socer pōpei scipio iniam dixit i

Senatu ut nisi Cæsar ad diem certam arma deposuisset hostis a senatu pñuntaretur. rogantibus sententias consulibus nunquid exercitum a Pompeio dimitti oportere censeretur: subinde nunquid a Cæsare: illi quod dem uoci pauci admodum: huic admodum paucis duntaxat exceptis cuncti assensere. Deprecante ipsius Antonio ut magistratum uterque deponeret: cuncti plane approbarunt. At uiolentius agente Scipione & uociferante Lentulo consule aduersus latronem non suffragiis sed armis opus esse: Dimissus est Senatus. Dehinc ob intestine seditionis morem obsoleta uestis induta delatis a Cæsare litteris quibus modesta satis deprecabatur: Petebat. n. ut omiſſis cæteris Cispina tantum Gallia Illyricumque sibi cum duabus legionibus usque ad secundam petitionem consulatus concederet. Cicero quidem orator nup ex cilia reuerſus utriusque amicos concilians Pompeium mitigare non desisteſſe. Qui cum cætera concederet exercitus illi denegabat. Cicero quoque Cæsaris amicos induxerat ut prædictis contenti puinciis & sex tantummodo milibus militum in pacem amicitiamque conciliarent. Inclinate Pompeio quod cum consule Lentulo conspirabant nequa ſciure: Antoniumque & curionem e curia propulſantes ſumma cum ignominia ex urbe eiecerunt. Quæ res bellissimam atque honestissimam Cæsari occasionem prætextumque attulit unde ſuorum militum accenderet cum elegantissimos uiros atque principes ostenderet ſeruili uelſe meritoria theſa fugiſſe coactos. Eo namque habitu occultati per metum Roma exceſſerant. Erant cum Cæsare non ſane plures equitibus trecentis militum uero quingentis milibus. Miſerat autem quod relictum trans alpes exercitum ad ſe deducerent. Cunctis ad eam regis initium ac ipſum quas moliebat haud in præſentiam magna opus eſſe manu cerneret quin tertore potius & audacia & temporis celeritate ſuſcipiendam rem eſſe ut qui pauore citius quam uallam afferre uim poſſe crederetur paratus accedens: duces quidem accentiones abſque reliqua armatura ſolos tenentes gladios præmiſit: qui Ariminum extra Galliam ciuitatem occuparent a cædibus & tumultu quod maxime poſſent abſtinentes. Traditis Horrentio cohortibus ipſe ipſublico quod dem diem exigens ſpectaculo gladiatorum munus edebatur interfuit. Veſpere autem curato pauliſp corpore triclinium ingreſſus cum cõuiuis diſcubuit. Vbi paululum moratus in multam noctem exurgens quosdam ex amicis benigne allocutus ut ſe mox reuerſus prætolarent edixit: cæteris ut per diuerſa conſectarent præſatus. Ipſe meritorium quoddam aſcendens uehiculum aliam primo uiam ingreſſus: Dehinc Ariminum uerſus flexit iter. Ventum erat ad fluuium Rubiconem qui ceteriorē ut diximus Galliam reliqua diſterminat Italia. Ibi reputas ſe, ppe grauiſſima ferri & iam auſurum maxima curſum cõpſeuit diu ſecum tacitus animus cogitationemque circumferebat. Plurima tamen conſilia deliberationemque permutans cum aſtutibus amicis ex quibus Aſinius Pollio erat cõplura diſceptans animaduertensque quot malorum initium uniuerſis hominibus ipſe allaturus eſſet tranſitus: quantum inſup de eo relicturi ſermonem ſint. Denique ipſe quidam animi pinde ac ex furor cogitatione dimiſſus: cum id quod incertos ac audaces ſubeuntibus catus uulgo exordium eſſe ſolet. Letæ ſit alea dixiſſet flumen traiecit. Dehinc aduolans nondum illuſcente die Ariminum ingreſſus occupat: nonſte quæ iſecutus eſt Rubiconis tranſitus ipſum uidiffe traditur ſomnium. Exiſtimauit. n. per quietem inſanido ſe matri pmiſcuiffe concubitu. Capto Arimino iamque lariffimis belli portis terra marique patefactis cõſulis puinciarum terminis patriæ legibus perturbati: non ut alias uiros & mulieres pauore cõſternatos Italiam pagrare putares: At totas ciuitates propriis exilientes ſedibus mutua fuga diſtrahi. Roma cõfugientibus eoundique finitimis & undaque inſtar cõmigrantibus referta: neque facile parere principi: neque ulla ratioe detineri. At parum habiſſe quin in tanta pcellæ conquaſſatione ex ſe ipſa ſubuerſa concideret. Contrarii namque affectus ac uiolenti motus omnem detinebant locum. Nec enim qui læticia geſtiebant quietem agebant. Veſe quos formidine ac more confectos aſpicerent illis pſæpe audaciſſime inſultantes de regis urbanarum euentus longas contentiones actitabant. Pompeium alioquin attonitum alii aliis ſermombus perturbabant: eum namque poenas dare qui contra ſe ac rem publicam Cæsaris uires auxiſſet: Alii acrius increpabant quod cum cæſar ex ſua uoluptate cederet & modestas pacis conditiones afferret: Lentulum per inſolentiam reſtiſſe pmiſiſſet: Tum Faonius eum terram pedibus pulſare iubebat. is enim antea ut oem de apparatu belli curam ac ſollicitudinem patribus demeret per quandam magniloquentiam ita in Senatu iactauerat Cum ſolum pede pulſauero plenam exercitibus oem reddam Italiam. Eo autem tempore maiores Pompeio quam Cæsari copiam aderant ſed uirum uti ſuis cõſiliis nemo ſinebat. itaque cum falſi undique rumores ac metus ingruerent pinde ac inſtante & cuncta occupante iam bello cedens ſimulque oium ruina eiectus & ipſe turbationem regis uidere ſtatuit. Quocirca urbe decedens Senatu ſe cõſequi iuſſit. Nec qui patriæ libertatem quam tyrannidem malit manere quæpiam: ita conſules nec peractis ante digreſſum de more ſacrificiis fuga ſe ſurripere. Cõplurimi etiam conſul tres uiri ſuis pinde ac alienis quicquid occuſiſſet raptim acceptis effugiebant. Nonnulli Cæſarianarum partium quod nihil ad eos tantus rex attineret ipſe: tamen animi cõſternatione cõpulſi una eſſerebant. Miſeranda uero ciuitatis facies erat: Cum deſperantibus in tanta tempeſtate gubernatoribus ſicuti nauis quædam ad omnem præceps caſum deſerebatur. Ex qua cum miſerabilis adeo hominum cõmigratio fieret fugam tamen ac exilium præſente Pompeio patrios lates & cõe domicilia exiſtimabant. Romam uero tamquam Cæsaris caſtra reliquerat. Tunc Labienus maxima Cæsari deuinctus amicitia qui bello Gallico legatus fortiffime decertaui ab eo tranſfugit ad Pompeium. Quare cognita cæſar ei pecunias ſarcinaſque tranſnuſit. Aggreſſus deinde conſilium quod Domitius triginta præfeſtus cohortium præſidio tenebat ibi metatus ē. Domitius cum deſperatis rebus ab eius medico ſeruo quidam uenenum popoſuiſſet datum illico tanquam moriturus hauſit. paulo poſt ut admirabile cæsaris humanitatem qua erga captos utebatur audiuit ſe ipſum lugere & cõſili celeritatem iprobare cœpit. Eum uero cõſulatem medico quoniam non mortiferam ſed ſomniſeram potionem hauſiſſet: alacer emicans ad cæsarem cõtendit. cuius dextram amplexatus denovo ſe contulit ad pompeium: Quæ Romæ nuntiata tantum attulere uoluptatem ut quosdam ex fuga reuocarint. cæſar acceptis Domitii cohortibus ac cæteris qui per oppida pompeii nomine alebantur delectibus iam potes iam timendus pompeium perſequi ſtatuit. Qui haud

expectato belli impetu Brundisium confugit: præmittens deinde cum copiis Dyrrachium consules. paulo post ut aduentare Caesarem audiuit nauibus euasit quæadmodum in eius rebus conscribendis singulatim explicabimus. Eum mox insectari conatus defectu classis destitit. Dehinc Romam conuersus diebus sexaginta nullo cruore profuso cunctam in potestatem redegit Italiam. Romæ cuius pacatiore quàm sperauerant statum inuenerat multi obuersabantur Senatores ad quos benignissima & populari habita oratione demittendis ad pompeium legatis per pacem ac modestis eius postulatis exhorratus est. Cui neminem paruissæ constat seu desertum ab se pompeium reformidarent: seu non ita sentire Caesare cogitarent: quis speciosa uerborum ueretur uenustate. Ei postmodum pecunias ærario demere conanti impedimento affuit Metellus tribunus plebis cui leges afferenti non idem armorum ac legum tempus est iquit: quod si has ipse res æquo animo ferre non potes præsentia quidē percul abscede. Nec enim huiusmodi loquendi fiducia bellum indiget. At cum pactis foederibus arma deposuerimus tunc rediens te plebis patronum ages. Hæc tibi meo decedens iure loquor. Nam cum te reliquosque mihi aduersarios caperim omnes mei iuris factos liquet. Hæc Metello locutus ad ærarii se portas contulit: A parentibus nusquam clauibus fabros accersit: quibus portas effringere iussis: Metellus itaque quibusdam collaudantibus incitatus obstare cepit. Cui si molestus esse pgeret necē cominatus Caesar istud inquit non nescis adolescentule longe mihi difficilius esse dicere quàm facere. Quo dicto perterritus Metellus abiit. Et cætera necessariis bellogum ministeriis statim præbita. Imprimis Hispaniensem expeditionem egit ut inde Afraniū & Varronē pompeii legatos expelleret. Et reductis in potestatem copiis atque prouinciis cum nullum post terga reliquisset hostem pompeium inuaderet. Ibi plura per insidias subigens corporis discrimina quamuis ingenti fame uexaret exercitus: non ante destitit quàm nunc hostem infrequens nunc ad pugnam puocans aut fossa circumagēs castris potitus copias quoque in deditionem acceperit. Duces autem sese ad pompeium fugam receperunt. Reuersum Romanam Caesarem socer eius piso rogare cepit ut ad pompeium legatos per pacem mitteret. Qua in re obsecundans Caesari contraxit Isauricus tunc dictator a senatu creatus: exules reduxit: Eorum et quæ Scyllana tempestate perscripti sunt filios admisit ad honores. Abscissa formoris parte debitoribus magnum detraxisse onus uisus est. Talia quidē populariter attingens intra diē undecimam deposita dictatura se consulem ac Seruiliū designauit. tunc ad exercitum conuersus reliquas in itinere post se dimittens copias sexcentos delegit eques & legiones quinque: instabat hybernū tunc solstitium circiter idus Ianuarii quæ ab Atheniensibus possessionē appellatum dixerim. Cum iis igitur Ionium transfretans sinum noricum & Apolloniam capit. Naues deinde ad traiciendos milites qui tardiores in itinere Berantrundisium remisit. hi quandiu iter habebant Caesare maledictis incessabant ut qui effecto iam corpore ad tantam hostium ac bellogum multitudinem debilitati cederent. Quem tandem nobis modum uir iste constituit? quos in omni laborum usu pinde ac domitos & imortalis circumagit. Defatigatum uulneribus iam semur est: quenam toraci aut clypeo in tanta diuturnitate reques? Nōne Caesar se ipse mortalibus nosque mortis casibus & doloris subiaccere uel ex ipsis uulneribus animaduertit. Hybernus uero dies cum mare flatus agitant nec deus ipse uiolauerit. At Caesar non sicut hostem persequens sed fugiens apta suscipit picula. Talia dicentes lente Brundisium ibant. Eo cum peruenissent transfretas se Caesarem cōperientes: permutata cōfessi sinia seipsos iculare se ipsorum perditores appellare. Tū uero præfectos carpe quod non iter ocius sollicitauerint. Celis itaque sedentes in collibus: nunc pelagus: nunc continentem prospectabant: si naues usquam quibus ad eum traicerent occurrerant. Caesar apolloniæ comorans ubi satis copiarum quibus prælium caperetur sibi deesse: cæterasque ex italia lente subsequi cernit in magna rebus ambiguitate commotus fluctatus graue & piculosum iniit consiliū. Nam cum tantis hostium classibus mare teneret: consilio nemine paruam remorū duodecim scapham ingressus: Brundisium transire decreuit. Nocte igitur clanculū seruilis ascendens habitum ut se uilissimum quæpiam tacitus abiecit. Annio flumine nauigiū ad mare usque delatum est. Solet is cum maturi na spirante aura fluctum longe repellat circa hostium tranquillitas illabi. Ea uero nocte ingens ex ponto uentus perlarat: a quo extincta resederat aura. Ceteræ cum aduersum percellas ac tempestatē acris flumen irrumperet: ingens attollebat sonitus & rapidi confluebant uortices. Quā obrem gubernator postquam nulla ui supare sperat retrocedere statuit. itaque nautis ut remigationem permutarent iusserat. Quod ubi persequens Caesar seipsum detexit: apprehensa deinde gubernatoris dextra quod ad eius obstupuerat aspectum: perge iquit generose perge: aude nec extimesce quicquid: Caesare uehis ac Caesaris fortunam nauigationis comitē. Tū obliti tempestatis remiges innixi remis permississime fluminis iterum supate contendunt. Quod ut frustra conati sunt: Caesar multis obrutus fluctibus & in ipso fluminis hostio magnis susceptis piculis gubernatori: ut rediret iuitus admodum concessit. Ei postmodum ad suos reuertenti multis querimoniis tristes occurrere milites: affligi se magnopere nisi per se solos uictoriā adipisci sat persuasum habeat ac dolore angatur: & absentium cā tanta petat discrimina quæ per uiam præsentibus fuditā gerat. interim Antonius transmissis ex Brundisio copiis aderat. Quibus factus audientior. Caesar pompeium puocabat commodissime metatum ut cui terrestres ac Maritimi cōmeatus abunde supererent. principio Caesar cum haud magnam inter copiam degeret: postea maxima necessarios opprimebatur inopia. interea milites radicē quandam auellebat: & comixta lacte uscebant. interdum ex ea panes inter hostium rationes præter currentes iniiciebat addebantque se quoad huiusmodi radices terra perduceret: obsidionem pompeii non derelicturos. Eos autem & panes & sermones in uulgus perferri pompeius uetuit ne suorum animos refringerent qui hostium immanitatem pertinacemque tolerantiam sicuti ferarum exhorrescerent: quotidie circa pompeii uallum tumultuariæ fiebant pugnae: cunctis Caesar uictor intererat: una duntaxat excepta in qua fuis magna ex parte suis summo cum piculo per modum totum amisit exercitum. Acies enim inferente pompeio perstare contra nullus ualuit. Repletæ cæcis fossæ: nonnulli circa uallum & castra passim fugientes cædebant quibus occurrentes Caesar fugam in hostem cōuertere frustra conatus est. Signa et corripienti reiecerunt signiferi. Duo igitur & triginta in hostium potestatem uenerunt ipse ne interficeretur parum absuit. Nam cum per cetera statuta & ro

bulfissimo corpore uig. penes se fugientem iniecta manu consistere & in hostem conuerti iussisset: Ille terro-
re grauissimo perturbatus eum gladio uulnerare molitus est. Ictum autem caesaris scutifer occupat: eius abscis-
dens humerum. A deo uerum suae desperationem reg. cepit: ut cum Pompeius priusquam tam magna
rei extremam adiceret manum: seu pietate seu casu retardatus suos in castra reduxisset: Caesar amicis disce-
dens inquit: hodie penes hostem uictoria fuisset si uincens habuissent. Inde tentorium ingressus accubuit
ubi mestissimam exegit noctem cum animaduertisset quod probanda uideretur militia: qui fertilissimae regio-
ni & opulentissimis Thesaliae & Macedoniae ciuitatibus uicinis illic disperi ac uagari hostes sineret. Et cum
aduersarii late maria classibus teneant: hic sedeat littore uerius ab necessariorum penuria obsessus quam armis
obsidens. Tanta igitur opia & praesentium grauitate distractus contra Scipionem castra mouit. quem in Ma-
cedoniae iter agere cognouerat. Ita. n. aut Pompeium elicere ubi Maritimo pariter destitutus comeatu pu-
gnam committeret aut desolatum subsidio Scipionem opprimere: Ea res Pompei exercitum reliquosque praese-
ctos exciuit: ut pinde ac uictum fugientemque Caesarem persequerentur. Pompeius namque per talibus pugnam detra-
hebat & rebus suis uniuersis optime praeparatis uires hostium per breuis quidem futuras tempore conteri de-
bilitarique censebat. Bellacissima. n. Caesaris copia cum militari quidam scientiam & idomitam dimicanti-
do fortitudinem habent rantes erroribus labore castris oppidoque expugnationibus nocturnisque uigiliis
defatigatae ac senio confectae erant & iam corpore graues & perferendis laboribus ibeciles promptitudinem &
audaciam amiserant. tum et pestilens quidam morbus ab immanissimo uictu creatus: Caesaris castra uexari
tradebat. Quodque uehementissimum erat. cum neque pecuniis polleret: neque cibaria satis adessent: mature perse-
piturus censebat. Haec res a committenda pugna Pompeium abstraherant. Quod solus ut ciuib. parceret col-
laudabat. Quod solus ut ciuib. parceret collaudabat Cato qui ut hostes circiter mille praelio cecidisse con-
spexit: caput obuoluens effusus secessit lachrymis. Caeteri detractantem pugnam Pompeium maledictis ince-
sebant. Eum Agamemnonem & regum regem uocitates ut qui deponere recusaret ipsum & tot se stipatum du-
cibus eius quotidie tabernaculum adeuntibus gloriaretur. Fauonius Catonis more dicendi licentiam assue-
tus insaniens ferme excruciebat: O indignum facinus inquit: si eo anno ob studium cupiditatemque ipse
di Pompeii ne Tusculans esse ficos liceret. Afranius quoque (is enim ex Hispania nuper aduenerat) cum re-
male gesta exercitum pecunia perdidisse criminaretur: rogauit cur non aduersus eum depugnarent mercatores
quae ab se prouincias mercatum assererent. Hisce omnibus compulsus ad dimicandum Pompeius iuitus quidem ca-
sarem persequi statuit. Qui reliquum iter grauissimo labore confecerat: cum ob acceptam nup. suorum iacturam &
sibi comeatui iherent & omnibus esset contentui. Ut uero Gomphos Thesaliae oppidum cepit non modo
exercitum aluit: uerum etiam ab aegritudine liberatum mirabili quodam modo reddidit: ingentem namque uini af-
fluentiam nacti cum largissime potassent: immodestis prius saltibus debacchabantur. Unde reiecto ac perpulso
langore altera subinde corporis habitudine receperunt. Ingressi postmodum ambo Pharsaliam castra locant: ubi
Pompeius ad pristinum rursus consilium mentem reflexit: cum minus propria illi occurrerent signa pariter & somnia luter
caetera cernere se existimanti: suo se i theatro magnis Romanorum plausibus excipi. Nonnulli suorum iam ipse uicto-
riam adepti eo temeritatis puerant ut iter se de caesaris pontificatu concederent. Domitius Sphinter ac Sci-
pio multos Romae praemisunt qui consulares ac praetorias domos conducerent: pinde ac post bellum continuo
magistratum inituri. Praecipua uero dimicandi cupiditate flagrabant eques lucidissimis armis insignes saturis
necti eque. praeterea speciosis corporibus & multitudine praeferti elati. Septem namque milia contra mille caesaris
erant. Nec uero par peditum numerus. Quippe quadraginta quinque milia contra viginti duo instruebantur. caesar conuo-
cat ad concionem militibus duas ad nos igitur legiones cornificius ducit quae haud percul ab esse scio. Quindecim
sub caleno cohortes circa Megaras & Athenas residet. Hos ne oppiri an soli praefari mauultis? Tunc subla-
tis uocibus ne oppiter supplices orauere: quoniam confecti ut cum hoste congrediantur qui instructissimas arte locare acies
lustrati subinde exercitum cum primis imolasset hostiam Ariolus triduo igitur cum hoste bello decernes. perorate de-
ide caesare: si quae latum conspiceretur euerit: tu tibi melius respondebit. igitur. Magna namque status permutatione ac reg. p-
lapsus in contraria diu tibi protendunt. itaque si te in praesentia felicem existimas deteriore expecta for-
tunam. Sin infelicem praefolare secundam. Nocte quam insecutum est praedium circa noctis medium
stationes obeunt caelestis fulgor ignis apparuit qui desuper uoluitans ut supra castra Caesaris astitit late
flammati factus intra pompeii uallum decidisse uisus est. Matutina autem uigilia intra hostilem exerci-
tum ingens sed incertus sentiri caepit tumultus. caesar tamen haud ea se die pugnam commissurum crediderat: neque
ad Scotusam castra mouerat: cum solutis iam tentoriis praemissi speculatores hostes ad praedium descendere nu-
triant. Ea re latus admodum caesar diu primis adoratis phalangem instruxit triplicem componens aciem: mediaque
dem acie caluim Domitium sinistro cornu Antonium: dextro se constituit: in decima legione praedium ini-
turus. contra hoc collocatos cernens hostium equites: eorum numerum ac splendorem ueritus ex posteriori acie
sex clanculum uenire cohortes iussit: quas post dextrum dispositas cornu quid opus esset facto praemonuit
cum aduersario: aduentaret equitatus dextrum cornu pompeius: sinistrum habebat Domitius. Medio so-
cerei praerat Scipio. rotum uero pondus equum ad sinistrum confluerat cornu ut dextro hostium circu-
mento egregiam circa ducem fugam ac stragem efficerent. Nulla. n. uel confertissima phalangis arma oblectari
posse quoniam omnia oppugnantes obruerent: cum tantus simul equum igrueret impetus. cum utriusque concurrenti signa da-
tae: pompeius suis praecipit ut stantes & defra manentes serie hostilem in cursu acictus donec intra pili iactum essent
excipient: quod quidem in re caesar errasse pompeium asserit: ignare. n. quae admodum feriendone ita & initio conflicendo magnas
uires impetu & cursibus adiici & alios pida ac flatibus excitatos: omnes ex parte succedi. caesar cum acie moturus pergre-
deretur fidissimum usqueque ceterum suorum ad streuue dimicandum exhortante cernit. Quo nocte compellato: quod spei
nobis aut quidnam audemus igitur. Crastine: tu crastinus dextera praetendens magno clamore: clarissime uicinus o

Cæsar ait. Me. n. hodie uel uiuum uel mortuum collaudabis. Hæc cum dixisset centum & uiginti secū milites trahens: primus in hostes pcurrit. Interfectisq; ab eo prioribus: ulterius magna cum strage uiolentius irumpens obtruncat gladio pos os transfuerberatus. Ita ut cuspis pneruos aduersi pmineret occipitis. Confligentibus ita i medium peditibus iāq; prælium ex cornu ineuntibus Pōpeiiani equites turmas pñacissime adigunt: ut dextrum Cæsaris cornu circumirent. At priusquā congregerent inmissæ a Cæsare cohortes pcurrere. Nec ut ante solebant pila iacture nec hostiū crura suraq; manu pcutere: neq; oculos & uultus obnixē ferire. Ita. n. a Cæsare præmoniti. Eos nanq; iuuenes coma & ætatis flore decore paræ bellis ac uulneribus affuetos tales maxime plagas deuitaturos: nec expectaturos ipræsentia: cū simul & discriminē & oris deformitatē reformident. Quod haud secus accidit. Vehementia. n. tela: ne sustinere quidem poterant: utq; ferrum ante oculos uersari cernebant: oēm pñinus exuentes audaciam auertebant: simulq; ut uultibus parceret capita uelabant. Hi deniq; hunc immodum turbati fugæ terga uerrentes turpissimā in cunctos edidere stragem. Confestim. n. eorū uictores circumuento peditatu a tergo iuadentes obtruncant. Parte alia Pōpeiū ut dispsos fuga uidit equites: nō amplius ille q quondā erat: nec se magnū esse meminerat: neq; pde ac deo aduersate uecors & diuina supatus uictoria obstupuit: Tum nullis emissis uocibus: pugna excedēs in tabernaculū se contulit. Ibi confedens euentū expectans quo ad cunctis iā i fugam uersis hostis uallum ascenderet: & contra eos qui custodiæ relictī erant: dimicaret. Tum quasi mentis inops factus hanc solam ut ferunt emittens uocē igitur & ad castra: Paludamentū & ipatoria exuit insignia. Sumptoq; subinde fuga cū amictu discessit. Qua autem iposteq; usus fortuna: quoue pacto se conferens ad ægyptios interfectus sit: de eo cōscribentes ostendimus. Cæsar Pōpei castris positus cum strata hoīum cadauera: aliosq; insup nec cari conspiceret: suspirans iquit: hoc uoluerunt huc me necessitatis adduxerunt ut. C. Cæsar maximis confectis bellis: si exercitus dimissem cōdemnatus utiq; forē. Hæc Asinius Pollio eo tpe a Cæsare latinis qui dem uerbis pñuntiata ab eo autē græce conscripta refert. Ex his qui i castrorū expugnatione pempti sunt maximum seruoq; numerū extitisse dicit. Ex militibus quoq; nō plures sex milibus cecidisse. Qui uiui de ditionē recepti sunt: plurimi in legiones pmiscue redacti. Cōplurimis quoq; clarissimis uiris uennia dedit. Ex quibus Bruttus extitit: a quo posteriori tpe occisus est: quo primum nō cōparēte actiter indoluisset Cæsar dicit. Cūq; postmodum i columis ad se puenisset summam cæpisse lætitiā. Eius uictoriæ complurima cōmemorantur signa: id clarissimum est quod Tralibus obtigit: i templo uictoriæ Cæsaris erat statua circa quā locus natura solidus & durissimo desup istratus lapide. Ex eo penes statuæ basim palma fert exorta: Pataui. C. cornelius augurali sientia præditus Liuii quoq; historici conterraneus ac familiaris ea die cū ad captanda sedisset auguria primum ut Liuius dicit pugnae tempus agnoscēs astātibus iquit: iā res ipsa cōfiscit: iā uiri opus ieuunt. Itēq; ad auspiciū cōuersus & signa cōtemplatus more Lymphantis exiit. Tū uociferans uincis ait cæsar. Ea res cū uehementē astantibus stuporē icussisset: ille detractā capiti coronā nō ante repositūq; adiuratus est q res arti testimoniū ad stipularet: hæc qdē huius ita gesta constanter affirmat. cæsar ob uictoriæ præmiū Theffalis libertate donatis pieq; Pōpeium statuit. De hic attingens Asiā Theopompi gratia qui i unū fabulas coegit Guidiis libertatē ipartiuit: oibus asiā colētib; tertia tributorū parte remisit. Post occisum Pōpeium pfectus Alexandria: cū Theodorus ei pōpei caput attulisset p summū fastidium avertit hoīem. Accepto autē anulo multas effudit lachrymas. Quotcunq; ēt illius socii ac familiare: eā partē a uertit regionē i regiā uenerunt i potestate: uniuerfos beneficiā ac liberalitate psequens magna sibi caritate cōcilauit: Romā ad amicos scribēs maximū & iocundissimū colligē se fructū dicebat: q ciues quos aduersariis sibi semp habuerat cōseruasset. Bellū Alexandrinū sunt qui nulla necessitate sed amore cleorū patre cum magno ipsius discrimine ac dedecore gestū asserant. Quidā i regios homines & pottissimū i Eulichum photinū cās cōferunt q plurimum potens occiso nuper a se pōpeio: eiecta cleopatra clandestina i sup cæsari tendebat isidias. Quapropter eum custodiæ corporis gratia nocturnas i cōiuiis uigilias ex eo i choasse tpe cōmemorant. phorinus cum nihil i cæsare moliri palā sufferret: multa i eum cōiuitis & inuidia plena dicebat faciebatq. Militibus nāq; deterrimum ac uerustissimū dispartiens triticum tolerare aiebat & æquo ferre aīo: aliena obligurientes bona. Vasis prætera ligneis & fictilibus ad cōiuiia utebat: quod cuiuspiā gratia crediti aurea & argētea cūcta cæsarem iter cepisse diceret. Regis. n. pater mille septingētis quiquaginta Myriadas cæsari debebat. Ex quibus cū reliquas antea cæsar quidē filius remisisset mille tantū unde exercitū aleret recepat. Hortante deinde photino ut i præsentia: discedens magnificas res adoriret cum oīum postmodū grā remeaturus ægyptiorū sibi cōsilio minime opus eē rñdit cōtinuoq; e regione claculū cleopatrá accersit. Ea cū ex familiaribus solū adscisset Apollodorū siculū paruulū quendā i gressū Lembū dū primæ iā itenderent tenebræ regiā ad nauigauit. Vbi nero alio occultari pacto neqret sese itra culcitra prædit i nōgum quā loro circumligās Apollodorus p fores itro tulit ad cæsare. Hic primū cleopatrá astus illi: dixit cæsare fert. cuius dehic splendore formæ & quadā sermonis gratia uictus ita eā fratri reconciliauit: ut pariter regni gubernacula teneret. Quibus i glām redeuntibus dum publice celebrarent æpulæ tonfor cæsaris pauore quodā quo uniuerfos anteibat hoies: nihil idiscussum omittebat: neq; unūquodq; auribus captās & accuratissima pscrutās idagine itellexit exercitus ducē Achillā & Eunicū photinū cæsari isidias ordiri. Id ubi cæsar cōperit: dispositis circa tricliniū custodiis photinū qdē iter fecit. Achillas uero ad exercitū cōfugiēs eū graui & piculoso iplicat bello cæsari nāq; ad tantā ciuitatē: tētaq; uires oppugnādū: paucis cū eius classis circūscinderet coactus ē igne ppulsare piculum: qui cū ex naualibus late pserpet igētē illā cōsumpsit bibliothecā. Tertio cōstituta ad phagē pugna qdam exaggere scaphā isiliit ut decertantibus ferret auxiliū. Aduolatibus autē undiq; i eū ægyptiorū nauibus: se in mare deiiciens summo eum labore uixena

tavit. Tunc quosdam tenens libellos quandū undiq; peteret mergeretur ne omisisset quidem dicit. At eis a mari sublatis in altum: altera nata esse manu: continuoq; scapha in fundum est deiecta. Caesar demum ad hostes secendente rege praelium comittens uictoria potitus est: coparente nusquam rege: & caelis utrinq; plurimis. Constituta dein aegypti regina Cleopatra: susceptoq; paulopost ex ea filio quem Alexandrini Caesarionem appellabant contendit in Syriam. Inde proficiscens in Asiam cognouit Domitium a filio Mithridatis pharnace profligatum in ponto cum paucis admodum profugisse. post eam uictoriam in xpleta quadam cupiditate usum pharnacem capta Bithynia & Cappadocia: animum quoq; ad Armeniam minorem adiecit. Vniuersos insuper reges & tetrarchas expulisse. Contra quem tribus confestim legionibus uadens ingenti penes zetam commisso praelio regem quidem fugauit ex ponto exercitum uero funditus deleuit. Huius belli celeritatem cum Romam ad eius familiarem Amantium nuntiaret: tribus praescipit uerbis ut nuntiū uici: postea traiciens in Italiam Romam prexit. Exacto iam anno in quem creatus secundo Dictator fuerat cum superiori tempore nunquam ea in anni spatium conferri dignitas soleret cons. designatur in postea. Quo tempore multa de se audire cunivita contigit. Motis namq; ad seditionem militibus: cum duos praetores Cosconium & Galbam occidissent: Tantum eos obiurgauit ut ipsos pro commilitonibus ciues appellatos mille uiriri drachmis donaret & multa isup italia praedia sorte distribuerit. i eius quoq; redigebat opprobrium Furor Dolobellae Expilationes Amantii. Ebrietates Antonii: atq; Cornificii. Qui pompeiana partem domus peride ac incommodae ac minus idoneae demoliebatur: subinde reaedificans. Quod Romanus populus iniquissimo pferebat animo. Verū enim uero Caesar statum reipublicae minime ignorans: hisce administris uel iuitus uti cogebar. post pharsalicā pugnam cum Cato ac Scipio in Lybiā pfugissent & ingentibus ibi coactis copiis rex iuba opem atq; auxilium sub ministraret. Caesar contra eo expeditionē agere statuit. Hyberno itaq; solstitio hoc est. iiii. kl. Ianuarias in Siciliam traiciens ut omnem morae & ocii spem ducibus abscinderet: ita tabernaculum fixit ut ipso alueretur fluctu. Mox inspirante uento nauem conscendens in altum euectus est cum tribus milibus peditum equitibusque paucissimis. His in terram expositis denuo clam mare repetiit maioribus timens copiis quas cum iam offendisset in pelago omnes in castra deduxit: cognito aduersarios uetusto quodam confidere uaticinio quod semper in aphrica uincere fatale Scipionum generi foret. Haud facile dictu est siue ut hostium impatorem Scipionem, p iocum qnempiam floccipenderet siue ut serio sibi id uendicaret augurium: quēdam ex Corneliorum familia hoīem sane abiectum & alioquin despectissimum Scipionem cognomēto Salutionem interpretandū pinde ac exercitus ducem: praeposuit: ita ut interdum cum hoste congredi cogeret. Cum neq; militibus frumēti neq; iumentis pabuli satis esset ob necessitatem ex maris alga saluginem abluabant & gramine tanq; sapore ac condimento imixto aquis praeponebant. auentantes enī & multitudine & uelocitate cōspicuit Numidae regionem quaquersus obtinebant Caesarianis olim equitibus ocīū agentibus: libysticus homo interueniens cōpositis ad Tibiā motibus mirabilē imodum saliebat. Qua re delectati cum pueris equos commisissent assederunt. Tum hostes repentino aduolantes incursum nonnullos ibidem interficiunt: aliis intra uallum praecipiti fuga cōpulsis: illi una irrumpunt. Quod nisi Caesar simulq; asinius pollio ex castris auxilium cōferētes fugam inhibuissent: de eo ferme bello actum extitisset. altero quoq; praelio cum collatis aliquādo armis praeuaret hostis: Caesar fugientem aquiliferum detinuit eiusq; collum obuoluens: hic sunt aduersarii inquit. Hisce uictoriis elatus Scipionem praelio decernere statuit. affranium igitur ac iuba paruo inter se metatos interuallo dimittens ipse penes Tapsum oppidum supra stagnum castellum cōmuniuit: ut uniuersis pflugium & receptaculum esset. Eum in ope occupatum circa siluestria loca & difficiles ductu aditus incredibili celeritate supans Caesar pagē circumuenit partim a frōte inuasit. Quibus suis occasione ac fortuna usus impetu continuato statim clamore affranii castra cepit. statiq; fugiēte iuba Numidae castra dirupit una die modicis in spatiis trinis pontus exercitibus: in quibus qnq; hostium Myriadas interfecit: ex suis uix dū amissis quinquaginta: hāc qdam de eo ita prodidere praelio nonnulli Caesarē ei negant interfuisse. Eū autem cū instructas locaret acies: subitus inuasit morbus quem simul ac initio p̄sensisset priusquā uexatus & oīno correptus ab eo sensus esset i. pximam quandam turri magna cum agitatione delatus quieti se dedit. Caeteri ex praetoriis & consularibus uiris qui se fuga surripuerant nonnulli i potestate redacti seipsos necauere. Cōplures ēt captos Caesar interfecit. Catonem uero ut uiuentē recipet enitens summo studio contendit Vtica: quā qdam urbem cum ille praesidio teneret minime praelio interfuerat. postq; uix sibi mortē cōscisse cognouit acriter idoluisse certum est. quā autē ob cām incertum. Tum tibi p morte cato inq; iudeo. Nam & tu mihi p salute iuidisti. Verū enim uero liber quem is aduersus defunctum iā uita Catonem edidit haud sane beniuoli & placati hoīs signa praeseferre uidet. Quo. n. pacto uiuenti pepcisset: q cōtra defunctū sensibus uix tā magnam effudit iracundiā. Sed ob eam quā i Ciceronem Brutū & innumerabiles deniq; hostes usus est clāmentia cōiecturam faciunt Hunc librum non odio non inimicitia ueq; ciuili potius quadam contentione hac de causa fuisse cōpositum. Cicero Catonis laudationem scribens ei operi nomē Catonis ididit. Ea res plurimōq; studio uti par erat cōprobabatur ut quae ab oratore eloquentissimo pulcherrimā nacto materiā confecta uideret. Hoccū mēore Caesarem angeret Hoīs nāq; pp se occisi praeconia obtreccationes sibi ac ignominia iurare existimabat: conscripsit multa in catonem crimina obiurgationesq; cōplectens. Qui liber iscribit anticato. Opus utrinq; Caesaris & Catonis grā multos habet ad stipulatores Romae ex aphrica rediēs ex ea uictoria magnifice pora populi ferebat. Tantum enī agri ab eo i ditonem subactū ut annuo puentu pcepiturus fiscus esset. Tritici qpem ducenta milia modiu atticoq; Olei uero trecentas myriadas. aliquot inde triumphos egit alexandrū ponticū aphricanū nō de Scipione: sed de iuba rege. Eius filius iuba quoq; noieifans admodū in eo deductus est triūpho: fortunatissimā utiq; captiuitatē

quam effectum est: ut ex barbaro. s. ac Numida inter doctissimos scriptores connumeretur. Post triūphos ingentia militibus congiaria dedit. Ad conciliandā sibi plābē spectacula edidit cōiuiāq; celebravit. Vno die in duobus ac uiginti milibus tricliniis epulū prābens uniuersis: Munus gladiatorium ac nauale certa men filiae Iuliae dudum defunctae adhibuit. Censu deinde peracto centum & quinquaginta hominum milia reperta: cū antea trecentū ac uiginti fuissent. Tam magnā cladē tantas ue populi strages intestina mala pepererunt: prāter reliquas Italiae ac prouinciarum uastitates. His ita peractis quarto consul designatus in Hispaniam cōtra Pompeii liberos expeditionē egit. Qui quāq; adolescentes adhuc ingētibz cōgregatis copiis dignas iperio uires & audaciā ostentabant ita ut extremū Caesari discriminē intenterit Magnū praeliū ad urbem Mundā cōmissum est. In quo ut Caesar suos oprimi āgre ipetum sustinere cerneret per medias armatorum discurrens acies elato clamore si nihil pudoris inquit superest: corripite me & in puerorū manus tradite. Magna uix promptitudine & animi audacia repulsis hastibus triginta eorū mili a cecidit: ex suis mille fortissimos amittens: post praeliū excedens ad familiares conuersus saepenumero inquit pro uictoria: nunc autē primum pro uita dimicauit. Hic uictoriae dies sacer bacchanalium agebatur quo Pōpeius magnus in praelium progressus traditur cū iam quadrienii tempus intercessisset ex Pompeii liberis iunior se se fuga subripuit. Eius autē qui aetate prouectior fuerat paucos post dies caput a Didio relatum. Hoc ultimum a Caesare gestū est bellum de quo cum triumphum ageret dolore permaximo Romanū affluxit populum. Non. n. exteros ab eo duces aut barbaros ī eo debellatos reges ait cū oprimi uiri & certe Romanorū prāstantissimi filios ac stirpē per quosdā fortunae successus funditus delessent: inter patriae miseras pōpas ac triumphū astitaret: quibus in rebus exultare iniquissimum erat. Cū tamen una ad deos hominesq; sit excusatio q; id ex necessitate gestū est & eo magis q; partis antea de ciuili bello uictoriis: nō nuntios: nō ullas publicae litteras miserit: quin pudore quodā eā sibi gloriam repudiassē constat: In eius tamē fortunā promi ciues cū accepto iā freno aliquā intestinis malis respirationē ex unius principatu adhiberi posse crederent: eū perpetuo Dictatorē designauere. Ea uero confessa erat dominatio: cū perpetuitatē ipsa regnandi uendicasset ipunitas atq; licētia. Postq; Cicero de cōferendis illi primariis pro humano quodāmodo fastigio honoribus rogationē ī Senatu tulisset cāteri tamē īmensos etiā certatim adiicere ut ex rerū ei decretarū amplitudine ac fastu iuissum ipm & molestū uel modestissimis uiris effecerint. Quibus decernendis nō minus fauoris inimici q; assentatores tribuebant: ut q; plurimis in eum causis & uehemētissimis īiti criminibus uideretur. Finitis ciuilibus bellis: cū cāteris ī rebus nullius se maledictis carpēdū prāberit. Tū uero clementiae tēplū a suis nequaq; moribus abhorrens suae gratia mansuetudinis ei merito decretū esse uideatur. Ex his. n. qui bellū contra se gesserant cōpluribus dimissis quosdā insuper ut Brutū & Cassium ad imperia & honores admisit quorū uterq; praturā administrabat. Disiectas etiā Pōpeii statuas haud cōtēpsit qui cōtinuo restituit. Et ut ait Cicero Caesar dū pōpeii statuas reposuit: suas cōfixit. Obsecrātibus amicis ut præsidio corpus muniret: multisq; ad id operā suā pollicētibus facere noluit: satius esse inquit mori se mel q; assidua expectatiōe pendere. Cāterū ut sese beniuolētia pulcherrimo quidē ac stabilissimo receptaculo circumuallaret ad alliciendā plābē uersus: epulū multotiens dedit frumentūq; diuisit. Ad conciliandū etiā sibi militū animos: quosdā deduxit colonias ex quibus clarissimae sunt Carthago atq; Corintus. Hisce duabus obrigit urbibus ut cū superroribus annis simul in potestātē uenissent: eodē etiā tunc restituerent tēpore Petēribz cōsulatus & iperia pollicebatur iposterū: quosdā dignitatibus & honoribus demulcebat: cū ipetendis ultro magistratibus adiretur spē oībz ingerebat: ita ut mortuo consule maxio: quāq; unica magistratui dies superesset: caninium Rebulū cōsulē designarit: Ad quē cōgratulandi & associādī gratia eūbz multis cicero maturemus inquit ut hominē ante sui cōsulatus exitū prāueniamus. caesare natura magnificū & honoris percupidū cū nulla rerū magnitudo gestarū ad percipiēdū ex prāteritis laboribus fructū uerteret: quinimmo audaciā ad futura magnis atq; magis accēderet: maiorū in eo cogitationes opū & nouae cupido gloriae pullulabat. Ea propter perinde ac usq; praesentis laudis attito sibi ipsi tāq; alteri ppē suis emulabatur ita ut ea mētis agitatio quādā gestorū ad gerenda fieret cōtētiō: iccirco expeditionē ī parthos agere destinaret parabatq;. Quibus subactis per hircaniā ad mare caspiū & caucasum Pōtū obire: de hinc Scythiā & adiacētia Germaniae loca ingredi. Peragrata deinde Germania p Galliam in italiā remeare & hunc ita Giratū iperii ambitū cōiungere finibus eius quaquauersum ab oceano cōplexis. Medio etiā expeditionis tēpore corinthiacū fodere isthmum enirebatur. Praemeditatus insuper erat ut Anienē ac Tyberim ex urbe statū pfunda excipiens fossa & ad circeū usq; deflētens Terracinā imitteret mari. Qua ire tutelā pariter & cōmoditatē negociatoribus excogitarat: Nomētanas posthac setinasq; effundens paludes capum aperiret cōpluribus mortaliū milibus opē atq; subsidiū. Proximo Romae mari claustra per aggerē inducturus cū caeca & malafida nauibus saxa ex Hostiēsi littore excidisset: portus & tāta dignas navigatione stationes extruere uersabat: Hāc quidē parabatq;. Ordinandorū autē ac corrigendorū dierū simul & discreptantis tēporis ratio ab eo cū sapiēter tū gratiose plurimū excogitata atq; perfecta iocundissimum attulit usum. Nō solum antiquissimis Romani tēporibus confusus ad anni ambitū mēsisbus utebant: ita ut sacrificia & feriae sensim decurrētēs ī cōtrarias anni partes caderēt: uexq; reliq; tunc ēt solis cursū ignoraret: soli q; ipsū tēpus sacerdotes noscerēt repēte sentiēte nullo iterclarē mēse quē Macedoniū uocabāt ascribebāt: Hūc prius itercalasse Numā dicit: paruū sane & ad eos emēdādos errores nō lōge tēdēs adiumentū comētus: sicut ī eius uita pscriptū ē. caesar aut postq; ea de re iter philosophos prāstātissimosq; mathematicos pposita discussisset: ob subiectas antea disciplinas ppriā quādā emēdatiore cū diligētia uia demōstrauit: Quā qdē ī hāc usq; diē utētes Romāi ī tāta discreptātia minusq; cāterae natiōes uidēt aberrare. Quod quāq; ita sit: haud tū efficere potuit quo minus iuidi: q; hoīs facultatē aut potētiā grauiter ferebāt id factū

improbarent Orator igitur Cicero cum quidā cras oriri lunam diceret ita est iquit ex edicto quasi uero & hoc ipsum hominibus necessario sit accipiendū. Regnandi uero cupiditas manifestū præfertim odium & capitalem i eum conflauit inuidiam. Quæ res prima compluribus causa fuit. His autem qui ueteres cū eo similitudines agebant qui: honestissimam præstitit occasionē. hī quoq; hanc Cæsari dignitatē cōparabant in uulgus spargere uoces cōperunt ex Sibyllinis portendi libris: res Parthorum romano subiugandas in perio: si aduersus illos rex cū expeditione mitteretur: inuictos alioquin fore Parthos. Postea descendente in urbē ex Alba Cæsare: regē salutare eum ausi sunt. Tunc perturbata plæbe indolens Cæsar nō regēs sed Cæsarem uocari se dixit. Tunc facto cunctorum silentio nō lætus magnopere: nō beniuolus præteruectus est. Cum honores illi quosdā in Senatu humano ampliores fastigio decreuissent eū forte i rostris sedentē consules ac prætores cuncti simul cōsistentibus patribus adiere. Quibus haud assurgens Cæsar eo more respondit: ut principem in finæ cōditionis hominibus responsa dare crederes: minuendos magis iquit q̄ amplificandos honores esse. id nō modo Senatoribus sed & plæbi magnū incussit dolore. tanq̄ in partibus eam ciuitas cōtumeliā suscepisset. iccirco quibus manere licebat: statim grauissimo cū morore discesserunt. id ubi animaduertit illico se domū conuertit: & deducta ex collo ueste ad familiares uociferatus est se se cuiusq; uolenti paratū præbere iugulū. Eius rei causas posterius in morbū rei cisse fertur Quo qui tinētur cum concionē ad populū habituri surgunt eorū sensum quietē nūq; agere: quin statim conuassatum & circunagitatū uertigines accersere imobilēq; deprehendi. Res autem haud ita se habuerat. Nā cum magnopere Senatui assurgere uellet. quidā eū ex amicis: quinimo assentatoribus Cornelius Balbus detinuit & tradidit. Nō te Cæsarem esse memineris inquit: teq; perinde ac potētiore colere uereri: q̄ duces idignū Inter hæcerū obstacula Lupercalium solennitas aderat: de qua multi scriptores prodidere: eā antiquis tēporibus fuisse pastorū: Er profecto lyceis quæ in archadia celebrantur perq̄ similis est. In ea multi nobiles ac primarii adolescentes per urbē nudi transcurrunt: densis lorīs obuīū quēq; per risum iocumq; cedētes Complures etiam uxores procerum eis sese obuīas de industria offerentes manus tāq̄ sub præceptore istibus exhibent. Persuasum enī habent id prægnantibus mulieribus pariendis: sterilibus autē concipiendi facultatem afferre. Hæc Cæsar triumphali habitu aurea sedens in sella spectabat e rostris. Antonius ex his qui sacrum agebant cursum unus consulatū admistrabat. Is igitur cū forum intrauit cadente populo Lauream tenens coronā porrexit ad Cæsare: haud clarus & is quidē ex apparatu modicus subsecutus est plausus. Tum eam repudiante Cæsare uniuersus applausit populus Offerente rursus Antonio applaudebant pauci. Eo autē repudiante denū cuncti fauebant. Patēfacta hunc in modū experientia surgens Cæsar coram i Capitolium deferri iussit. Eius quoq; statuae regium habentes diadema uisæ sunt. Quod tribuniplæbis duo Flauius & Marulus detraxerunt cōpertisq; qui primo regem Cæsarem salutauerant: eos in uincula duci iusserunt. Quos magno cū applausu insectatus populus eos uiros brutos appellabant. Brutus nāq; regum successione delata summā rerū ex unius principatu ad Senatum populūq; detulerat. Ea re insignitatus Cæsar Marulū dignitate priuauit: eius cōplices subide i crepans: ut populū quoq; una obiurgaret. Brutus crebro & turbulentos hoīes uocitabat: hoc pacto multi sese ad M. Brutū conuertunt. Cui paternū quidem genus ab illo fuisse censetur. Maternum uero ex illustri Seruiliū domo. Catonis quoq; generū & ex sorore nepotem. Hunc cū per se ad regiā destruendā potestātē icitaretur: suscepti a Cæsare honores & gratiæ retundebant. Nō solum enim bello pharsalico ex pompeii fuga cōseruatus: multis quoq; suorum salutem ipetrauerat uerū etiā magna ei a Cæsare fides habebatur: clarissimā præturæ dignitatē assecutus erat: quartum i annū consul futurus cōpetitori prælatus Cassio. Tū ita Cæsar dixisse fert̄. istiora quippe referre Cassium: & tamen haud Brutum præterire licuerit: quin cōfecta iā coniuratione nōnullis aliquādo uirum i cū santibus: nequaquā fidē adhibuit: corpusq; manu tangens ad accusantes conuersus hoc inquit: corpus Brutus expectat: ut qui principatū uirtute meruisset: principandi tamē causa nullū per ingratitudinē scelus admitteret. Quidā cōmutandarū rerū cupidi in hūc solū aut primū spectātes cū illi uerba facere nūq; auderēt noctū tribunal ac sedem ex qua prætorius dicebat: inscriptionibus huiusmodi replebant. Brute dormis & Brutus nō es: a quibus ut Cassius illius animi magnificentiā paulatim cōmoueri sensit magis solito ista re uirosq; stimulare. Nā priuatim quoq; non nihil odiū cōtra Cæsare habebat: ob eas quas cū de Bruto scribebamus causas explanauimus. Cæsari præterea suspectus habebatur. iccirco ad amicos olim dixisse fertur: quidnam Cassium uelle putatis? haud enim mihi magnopere placet: is magnopere pallidus. Rursus delata ad se de Antonio & Dolobella calumnia quod res innouarent non hos inquit pinguis crini tosq; pertimesco: uerum pallentis magis atq; macilentos illos Brutum uidelicet & cassium. sed emī fatum præuideri q̄ euitari facilius potest. cū admiranda quædā signa & prodigia apparuisse dicantur: Fulgores itaq; cæli & nocturnos strepitus per multa deserti loca: solitarias i forum aues delapsas i tāta cōmemorare calamitate fortassis idignū est. strabō uero philosophus scribit cōplures ignotos apparuisse homines: Extitisse quendam militis seruū ex cuius manu ingentē emicuisse flammam: q̄ qui i tuebantur cōcremari hominē existimabāt. Ut uero extitit: eū nihil mali habuisse liquebat. ipsi quoq; cæsari i molati cor nūq; comparuisse uictiæ quod dixi sane erat p̄digiū. Nullū. n. aiaritium sine corde natura cōstare: Multi præterea tradidere sibi a uate prædictū ut magnum idibus Mariis discrimē præcaueret. Ea die cæsar cū i senatū iret uatē salutauit: secūq; cauillatus Martiæ quidē iquit idus aduenere: cui ille summa uoce: uenere utiq; sed nō i dū præterire respondit. Pridie apud M. Lepidū cœnans cū discumbens quasdā de more subscriberet epistolas: icidente sermone: quæ nā optima mors esset: cunctos præueniēs magno cū clamore i expectata respondit. illo deinde penes uxore ut affolet dormiēte oēs pariter cubuculi fores atq; fenestræ patefactæ uo strepitu uero ac splendore: illucescebat. n. luna: perturbatus: calphurniā sensit p̄fūdo sopore iactē i certas uo

ces & inarticulata sommo suspiria emittentem. Ipsa uero se illum lugere existimabat quem inter ulnas truncatum haberet. Quidam hoc mulieri uisum obtigisse negant uerū ut Liuius refert ante Cæsaris domū Sacellum quoddam instar tumuli decori ac uenusti ex consolato Senatus instructum prominebat: hoc in somniis demolitum cernens Calphurnia maximis prosequi lamentis & lacrimis uidebatur. Cum igitur illuxit dies Cæsarem supplex orauit ut si fieri posset foras ne prograderetur aut Senatum saltem deferret. Sin sua paruifaceret infomnia: aliis diuinationibus & sacrificiis rei sciscitaretur euentum. Iam uero quidā Cæsarem metus atq; suspicio cœperat q̄ superiori tēpore nullam fœmineo more superstitiōem Calphurnia obiectari posse cognorat. quam eo die hisce malis ægram afflictāq; uidebat. Postq̄ multis pactis sacrificiis male litari uates retulere: decreuit misso Antonio Senatum dimittere. Interea: D. Brutus cognomēto Albinus cui magnā cæsar fidem habebat adeo ut secundus ab eo inscriptus hæres esset aduentat. Ille aliterius Bruti & cassii in ea coniuratione socius uetus ne si eam cæsar diē omitteret: res ipsa uulgaretur: & uates obiurgare & cæsarem non nihil crepare cœpit q̄ Senatoribus qui irrideri se existiment causas in se detractationis præberet: & obloquii eos. nanq; illo iubenti uenisse prompta etiam omnium esse suffragia ut ipsum cunctarum præter. Italiam prouinciarum regem crearent. Vtiq; per cæteras terras & maria diademata gestaret. Sin quisq; sedentibus illis dixerit ut ipræsentiæ quidem abscedant denuo affuturi cum meliora calphurnia obtrigerint infomnia quos iuidiorum fore sermones: aut quisnam suos tolerabit amicos qui ea neq; seruituti neq; tyrannidi facta esse cōdoce facerent? q̄ si illam omnino diem abhominaret aut suspectam auerteret: præstare iquit ut ipse procedens in curiam appellatis patribus Senatum in aliud tempus differret. Hæc dicens Brutus simulq; manum cæsaris apprehendens ipsum deduxit. Is ubi paululum extra fores processisset: seruus quidem alienus eum alloqui uehemēter nitebatur: Vt uero superante populi frequentia retrudebatur domum irrumpens sese calphurnia quoad rediret cæsar obuersionē studiūq; tradidit: utpote magnas illi res propalaturus. Erat præterea Artemidorus natione Gnidius græce præceptor eloquentiæ. Cuius rei gratia cum quosdam Bruti familiares consuetudine sibi conciliasset: plurimā ppetrandi facinoris partē agnouerat. id cæsari significaturus cū quodā libello puenit. Videns autē cæsarem: uniuersos quos suscepisset libellos eius ministris cōmēdantem propius admodū accedens hunc iquit cæsar confestim solus perlege. in eo enim magna & quæ tua uehementer intersint conscripta sunt. Quo accepto cū eum sapenumero cæsar legere eniteretur ab colloquentiū multitudine id facere inhibitus est. Eum tamē solum cū obseruatione manu retinens Senatū ingressus est. Quidā ab alio traditum hunc libellū afferunt. Artemidorū etiam tota explosum uia nullū imodum adiisse. Verū hæc pfecto casu affert. cæterum ipsum cædis & certaminis locum in quo ea die senatus cogeatur: Pōpei iter alia ornamenta ante Theatrum dedicauerat. i eo præterea quædam pompeii iacebat imago. Ea propter declaratū omnino est id alicuius numinis opus extitisse: eo rē peragendam ducentis conuocatisq; cassius itaq; ante q̄ facinus adoriretur: ad Pōpei statuam aspiciens eum tacitus inuocasse dicitur: quāq; haud multū ab Epycuri opinione foret alienus. Verū enī uero cum tribilia iam ingruerent consternationem tēpus incusserat & priorem subide sententiam mentis ægritudo murarat. Antonium fidem usquequaque cæsari & præcipua pollentem robustitate Brutus Albinus exterius detinebat longū deidustria sermonē iniiciens. ingrediti deinde cæsari honori fice senatus assurgit. Bruti uero cōplices partim post eius sellam cōstituerunt partim ei obuiā processere: ut una cū Metello cymbro pro fratre exule supplicatū intercederent. sicq; magnis eum obsecrationibus ad sellā usq; sunt cōsecrati. cū uero sedens rogantes submouisset: hi uiolentius imminebant. Quod grauer ferente cæsare. Metellus cōprehensam utraq; manu togā deduxit ex collo: id. n. aggrediendi signum erat. Primus cascas iuxta collū ense percussit: uerū tamē neq; graue admodū neq; lætale unius erat. Veg. n. ut par erat ingentis audatiæ capta perturbauerant. Tum saucius cæsar sese conuertens ubi gladium eius apprehendit apprehensumq; tenuit latine simul iclamauit: scelerate casca quid agis ille autē ubi percussit fratrē græco sermone uocans. Feri iquit frater auxiliū: Exorto tumultu eos q̄ aderāt rerum ignari cōsternatio facti pariter & horror oppressit: ita ut neq; fugā capescere neq; opē afferre: neq; uoces emittere prorsus auderēt. Ex his autē qui ad necē istructi uenerāt: cū aduersi nudis circūstarēt ensibus ita ut quocūq; intueret uulnera occurrerēt: ferrumq; per uultū atq; oculos agitaretur iter omniū manus ut uersabatur. Eius. n. cædis initiū unicuiq; degustādū erat. Quocirca Brutus eum in igne uno cōfodit uulnere. Tradunt quidā illum cæteris quidē repugnantē huc atq; illuc corpus magno cum clamore ferentem ut Brutum nudo mucrone confexit: cōtracta ueste caput obduxisse. Tum siue casu siue obtrudit us homicidis ad quāpiā se basim demisit: i qua Pompeii statua fuerat: quā occisi cruor magna ex parte respersit adeo ut præside Pōpeio: subiectū pedibus hostē pœnas dantē & iter uulnē multitudinē terrā calcitans pulsantē existimares: quæ uiginti tria numero is suscepisse dicit. Vbi cōplices dū unū corpus tot itendē plagas sese mutuis consauciat ictibus. Mortuo cæsare cū Brutus de his rebus a se confectis relaturus i mediū processisset: nequaquā moratus senatus p portas effugit: plæbē tanto tumultu ancipiti terrore repellens ut. alii clausis domibus: alii relictis trapæxis & numulariis officinis discurerēt. Quidā locū cædis illic picturū quidā iā cōspicati aduolabāt. Antonius & Lepidus cæsaris amicissimi cū sese subduxissent i alias quasdam domos profugere. Brutus & reliqui sicut erant a cæde tepentes nudis ensibus ex curia sese una non fugientium more i Capitoliū receperūt. Qui apprime alacres ac fiducia pleni ad libertatē populū cōuocabant: obuios quosq; optimates cōgratiantes excipiebant. Nōnulli peride ac operis participes cōpararēt se illis conscendentibus admiscebant. Ex quibus. C. Octavius & Lentulus Spithes erat. Hi ab Antonio & cæsare Augusto posterius iterfecti: ostentationis & iactantiæ pœnas luere. cū interi negloriæ quidem ob quā gloriabant: fructū illū pcipissent. Nā nec eos aliquod i ea re periculū suscepisse creditū est. Quiq; ibi

los trucidabant: non perpetrati facinoris: sed uoluntatis supplicia exigebant. Postridie descendēs Brutus concionē habuit cui eo se pacto populus attentū adhibuit: ut factum neq; grauius increparet neq; probaret. Verum p multo silentio declarabat se cum Bruti reuerētia Tū uero Cæsaris misericordia cōmoueri. Senatus uniuersis cōciliatus oblitterādas statuit inimicitias. cæsari quoq; diuinos cernere honores: ex his quæ in suo principatu censuisset: ne minimū quidē labefactādū esse decreuit. Bruto reliquisq; tū puincias tum honores p unius cuiusq; dignitate distribuit. Quapropter oibus & pacata res & cōparationem accepisse uirtus uidebatur. Apertis autem cæsaris testamētis postq; ampla Romanis legata uirtutem esse compertum est ac delatum p forum corpus deforme uulneribus apparuit. nullus amplius rerum decor nullus ordo uulgum detinebat: At cōgestis succensissq; circa cadauer ex foro gradibus subfeliis cācellis trapezis ipsum concremauerunt. Ardentibus ide sublati torribus ad percussorum domos ut eas incendio uastarent percurrerunt. Alii p omnes urbis regionis ut captos discernerent uiros magna cū idagatione cōmeabant. Ex quibus inullū prorsus: hi enim sese i tuto se sperant: inciderūt. Cinna autē Cæsaris æquali superiore nocte durum quoddā obtigisse uisum ferunt. Existimabat. n. se a Cæsare ad cōnā inuitari. Quod cū recusaret: iuitū ac reluctatē ab eo manu trahi. Cū uero Cæsaris corpus in foro cremari accepisset exurgēs ut eum decoraret ibat quāq; in somnii suspitione & febri teneretur. Eo i publicū prodeunte cōspectum cum ex multitudine quispiā de illius noīe pcūctaret ex alio certior factus subide alteri rettulit. Confessi p oēs diuulgatū est: hunc hominē ex Cæsaris interfectioribus esse. Quidā. n. eiusdē nominis Cinna iter coniuratos fuerat. Quē cū istū ipsum esse suspicarent eū magno cū ipetu trucidarūt. Hoc ueriti Brutus & Cassius paucis post diebus ex urbe decesserunt. Quid autem hi gesserint: ac deīde ptulerit uita Bruti scripsimus. Perit Cæsare sexto & quiquagesimo ætatis suæ anno. post Pōpeiū haud multo amplius quattuor superstes ānis: Cui ex ea dominatione & picipatu quē omni uitæ tempore p tanta ifestatus erat pericula nullus præter nomē & refertā inuidia gloriæ ex ciuibus fructus obtigit. Magnus ille suus quo uiuens usus erat Genius eius quoq; defuncti necis ultor subsecutus est. Oēs nanq; terras & maria peragrans eo usq; inuestigauit ut ex pcussoribus neminem relinqueret qui uniuersos aut opī manus iferentes aut consilium ipartientes i stragē dederit. Cæterum ex humanis quidē rebus id præcipue admiratōis extitit quod Cassio euenit Eodē siquidē pugione quo in Cæsarem usus fuerat seipsum iteremit. Ex diuinis autem stella ingens crinita quæ cū post Cæsaris interitum ad septem usq; noctes eximio fulgore apparuisset: postea nūq; uisa cōparuit. Solis præterea lumen caligine obfessum: toto nāq; illius anni spatio pallens globus & sine splendore oriens imbecillem actenuem ex se calorem emittebat. Quare grauis ac dispertientis imbecillitate calor obscurus aer semicofos edebat fructus imaturos & iperfecto flore collabētes: tantū aeri frigus inerat. Ingratā uero minimeq; deis cōplacitā Cæsaris necē præsertim factū Bruto declarat ostentū. Id autē est eiufmodi Ex Abydo in aliterum litus traiecturus exercitum suo more intra tabernaculum nocturnæ se quieti dederat: haud dormiens uerum futuri sollicitus. Hūc enī uirum omnino longe imperatorum suapte natura uigilātissimū minimū somno tempus impendisse tradunt. Interea circa fores quendā sensisse strepitū uisus. Cū ad inclinatis iā lucernæ lumen intueretur horrendū cernit simulacrum hominis inusitata quidē magnitudine: & specie grauissima: quē ut nihil agentē aut proloquentē: sed luctulo tacitum assistētē aspexit: primū attonitus quisnam esset interrogauit. Ei respondēs simulacrum: tuus inquit malus sum Brute Genius i philippis meui debis. Tum Brutus summa cū fidutia intrepidus uidebo ait continuoq; euauit timago. In sequenti tēpore Brutus in philippis ad uersus Antonium & Cæsarem p acie dimicans: prior prælio ab sua parte uictor fugato ac fuso hoste Cæsaris castra diripuit. Secundā deinde pugnam cōmissuro nocte: quadā eadē aduētat imago. ita ut nullum faceret uerbum. brutus ubi ipēdere iā fatū itellexit sese discrimini obiecit. Ei tamē in certamine cadere nequaquā euenit. At uersis iā suis in fugā ipse in præcipitē quēdā se recipiens collē: nudo mucrone pectori incubuit. itaq; familiari quodā ut fama est ictum fortius adiuuante moribundus cecidit.

PHOTIONIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLVTARCHO CRAECHO
IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

EMADEM ORATOREM TRADVNT PLVRIMVM ATHENIS POTESTIA & opibus ualuisse: ob id maxime q; i rep. administranda nihil præter Macedonum & Antipatri gratiam queritabat. Hunc plæraq; multa contra patriæ dignitatē & cōmoda facientē dicere solitū accepimus iure sibi ueniā tribuendā: qui naufragæ ciuitatis reliquas gubernaret: dictum nepe temere imprudenterq; ab homine sicut non prudēte ita & parum integro in rep. ciue id si ad Photionis institutum & uitam illiusq; sæculi mores rettuleris: uidebitur ab eo quidem non inepte falsoue dici potuisse. Nam Denadē ipsum reip. fuisse naufragium constat: ciuem luxu & auaritia perditum. in quem sæpe cum esset fracta ætate corporeq; senecto dicere solebat Antipater. Nihil ei peinde ac cæsis uictimis præter uentrem & ligam reliqui superesset. At non magnas photionis eximiasq; uirtutes iniquitate temporum uelut ifuperabili quodā hoste deprehensas minus ad consequendā gratiā idoneas effecere græcis calamitates atq; procellæ. Neq; Sophocli cenfeo adhibendas aures: cū uirtutē fugit suapte natura & uiribus imbecillā. Nō. n. in foelici bus o rex inquit idem manet animus qui florebat ante: sed languet & sese ipse diserit. Ego uero fortūæ magno cuiq; ac forti uiro aduersanti nihil plus tribuendum potestatis existimo: q; ut inuidiā possit pro laude pro debita gratia odium comparate. At qui plæbem compertum est tum solitam iniuriis benemeritos de se ciuis afficere: tum secundis rerum statibus uelut cæco quodam ipetu pulsa feratur: quāq; id ipsum iterdū

solet uel a afflictis reip. temporibus euenire. Nam calamitatis & miseriae hac esse: cum saepe perspicimus. ut mor-
 talium animos ad omnem irae impetum mobiles ac procliuēs reddita: a quibus nihil solet nisi quod blan-
 dum sit: a quibus audiri. Mordet contra aduersum omnem tametsi ratione illud bonaque mente dicitur.
 Sic. n. plane comparatum est: ut cum calamitosi homines erratum reprehenditur: miseria illi potius uideatur expro-
 brari: quam culpa. Quo fit ut ei liberius patefacta ueritas non tam moriendi quam obiciendae infelicitatis causa explica-
 ta putetur. Nam ut mel natura sua uis sua uideatur: ulceribus tamen salubriter ad motum acerbos dolores coci-
 tat: Ita & infelicem aduersi sermones uel si salutare sunt mordet tamen nisi prudenter admodum & aliquo cum
 misericordia proferantur. Recte igitur iocundum definiuit Homerus quod menti facile assentiret: nec illi palam
 obsistere ex aduerso soli: qui oculorum laborant ualitudine: umbrosa loca opacosque rerum colores appetere
 & ab omni paulo excellenti lumine abhorre. Id quoque ciuitatibus euenit grauiore aliqua. pcella sua praeter
 tim culpa exagitat. Quae sicut assentationibus capiuntur maxime: ita perinque ferunt si quis illarum peccata
 apertius improbat: si quis ueritatem nudam nulloque adornata fuce deprorserit: si quis fortiter grauius ac seue-
 re afflictis rebus consulat: nihil salubra gratum illis est: si non idem aliqua fuerit adulatione conspersum. Eo itaque
 eiusmodi ciuitatem minime tutam: quin potius labentem & inclinam dixerim: in qua is potest plurimum: qui negle-
 cta ciuitatisque posthabita salute captandae popularis aurae causa ad gratiam pergat consulere. Earum demum breui-
 sima uia est in qua sese pariter ac bonum quicquid fallendo ac mentiendo perditum eat. At opere precium est in ciuitatibus
 & populus gubernandis solum ipsum imitari sapientissimum rerum parentem & seruatorem. Hunc mathe-
 matici perhibent supremi orbis uis ac impetu raptum absequi: non nihil tamen e contra tendere utique sed ea mo-
 destia & arte ut illi nec oino obsequi nec obsistere contumaciter uideatur. Nam cum intelligeret hinc superiori-
 bus caeli uiribus parendum esse: illinc rerum naturam sine altero contrario motu haud posse consistere: capisse illud
 aiunt iter ex trasuerso oblique moliterque deflexum. Ea quoque ratione nouum quoddam motuum ac temperamen-
 ti genus excogitasse: quo uno rerum ortui ac saluti perquam uis consuleret. Sicutaque in ciuitatibus dura nimi-
 um & populari uoluntati super aduersa seueritas: contraque item blanda & ad uulgi tantum libidinem accom-
 modata facilitas pari ciuitates labe ac periculo affecere. Qui uero in administrandis rebus ira uersantur: ut ad
 salutem publicam commodum uelut ad metam aliquam sua consilia dirigant: non nihilque interdum ciuium gratiae
 & uoluptati concesserint: nec singula uelut ad filium redacta uelint seueritate potius & uis quam mansuetudine
 & humanitate conficere: hi mihi plane uidentur sapientissime seruandarum rerum uiam incedere: quam existi-
 mo haud parui esse negotii seueritatem posse cum comitate retinere. Quod qui nactus est: recte profecto est affecu-
 tus qua nulla est neque harmonia concinnior: neque concinnitas suauior: neque suauitas gratior aut utilior. Ea
 est qua mundi molem hanc deus gubernare dicitur: non tam uis ferrus aut potentia: quam arte & ratione necessitate
 parendi demulcens. Hoc iuniori Catoni defuisse proditum est homini seueriore ingenio praedito & moribus
 ad popularem gratiam minime accommodatis: cuius id fuerit semper in reip. institutum: ut nihil unquam aut assentam-
 do aut ambiendo aut obsequendo in omni uita confecerit. Ea propter Ciceronem dicere solitum accepimus
 consulatu carnisse Catonem: quo in Romuli reip. uiueret quemadmodum fuerat in Platonis politia uiuendum.
 Mihi uero idem Catoni quod intepestiuus & extra naturae legem nascentibus pomis contigisse uidetur: quae
 non tam libenter homines comedere quam mirari: & iocunde conspicerent solent. Sic prisca illa Catonis iamque obsole-
 ta & alte nimium repetita uiuendi forma iter perditos sui saeculi mores excellens admirationem habuit illa quidem
 & gloria singulari: fructum uero & utilitatem minime certe patet. Eius. n. uirtus caesa nimium eminesque haud ullo
 potuit pacto cum eiusce tepestatis praestitis moribus adaequare: Cato si non diruta uel labente patria ut Photio
 at certe crebris agitata pcellis & fluctibus nactus est. E cuius puppi clauoque exturbatus: cum nihilo segnius ru-
 detibus & uelis initeret fortunae: quae ad obruendum Romae libertatem omnes uires suas intederat: usque adeo impedi-
 mento fuit: ut ancipitem illi diuque dubiam uictoriam fecerit: scelestoque itaque ac perditorum ciuium auxilio freta roma-
 nae tandem libertatis splendorem extrinxit: non id quidem cito facile uenire. Nihil. n. propius factum est: quam ut Roma Ca-
 tonis uirtute constantiaque defensa ex eo periculo superesset. Huic tanto uiro Photionem iure comparandum duxi-
 mus. Fuit enim in utroque morum uitae ingeniique similitudo: non illa quidem remota & generalis ut inter mul-
 tos saepe numero fuisse legimus. Est. n. plerumque fortitudinis ac fortitudinem dissidens quidam comparatio: ut Alcibia-
 dis Epaminundaeque: quosdam dissimiliter prudentes fuisse accepimus: ut Themistoclem & Aristidem. iusticiaque
 item in Numa aliter in Hagesilao eluxisse dicitur. Photiois autem Catonisque si non fortuna: at certe cum natura
 & ingenium tum multo maxime mores uidentur institutum sic conuenisse iter sese: ut omni uel tenui uarie-
 tate sublata una uterque praestiterit animi speciem & ingenii liniamenta. Ambo & etenim seueritatem cum
 comitate fortitudinem cum prudentia alienae rei curam sine sui negligentia: turpitudinis odium cum ho-
 nestatis cultu sic pari aequa uel lance mixtas habuere: ut in dignoscenda si qua esset uarietate subtili quodam
 accuratoque iudicio opus esse uideatur. Catonem nobili claraque familia natum constat. Photionem autem Athe-
 niensem haud certum habemus quo genere quibusue parentibus fuerit. Ego tamen non obiecto illum pu-
 to aut ignobili loco natum tametsi Idomeneo placet patrem eius Condarium fuisse opificem. extat enim
 Clauicippi oratio in photionem & acris & uehemens: in qua complura in eum conuitia & probra cum col-
 legisset: nullum de genere aut parentibus maledictum attigit. Abducit me item ab idomenei sententia exi-
 mia uiri & praestans in omni uita & modestia: ingenuaque institutio ac liberalis: quem constat ab iuente aeta-
 te platonis primum deinde Zenocratis in academia fuisse discipulum: & optimarum artium studia colui-
 se. Hunc Duris tradidit fuisse morum grauitate constantiaque: ut eodem oris habitu in omni uita seruato: nec
 ridere illum quisquam: nec lugere facile uiderit. Numquam Lauandi causa uulgares balneas est ingressus: indutus nunquam
 pallio manum exeruisse uisus est. Ruri ac militia nudo semper incessit pedem nisi hyems illum atrocior ad cal-
 ceos impulisset. ideo ferunt iter iocantes milites nullum fuisse significandi crudelis frigoris certius argumetum: quam

affirmare calceatum Photionem tunc fuisse. Erat ingenio miti humanoq; sed cuius leuitatem facies natura tristis atq; seuera ita mentiretur: ut eius congreffum nō nemo familiaris aut solus aut libens petierit facile. Inde Chares: ut erat orator nō insulsus: cū in eius supercilium fastiue interorandū iuectus uniuersa cōcioni risum excitasset: i eum hoc supercilium Photion inquit nihil maioris uspiā nobis o ciues itulit. At huius salibus & facetiis luctus est sæpenumero patriæ cōparatus. Fuit eius oratio grauis uehementis & præceptis sententiisq; conferta. Maxime autē præstabat acuta quadā & ad faciendam fidē apta breuitate dicēdi. Siquidē Zenonem stoicum dicere accepimus solitū philosopho dignum minime esse id uerbū: quod nō fuisset mente prius & cogitatione intinctū. Id ipsum quoq; uidet placuisse Photioni: cuius erat sermo uerborum paucitate perbreuis quidē multus uero sententiarū magnitudine & grauitate. Polyenctō quoq; homini graui & erudito ornatissimū oratorem uisum est fuisse Demosthenem: in suadendo autē uī maximā photionem habuisse. Animaduertit idem orationi conuenire quod nummis: qui eo sunt præstantiores: quo in minore materia plus ualoris ac precii complectantur. Sic optimum esse uidetur orōnis genus illud quo paucis multa sunt grauitate sapienter acute significata. Igitur photiō apud populum aliquādo dicturo eum oppleto iā hoībus Theatro cogitabundus deambularet i scena: familiare eius quēpiā ferūt propius accedentem rogasse: quid nā istuc esset: quid secū tam accurate cogitaret. Tū photion ita me pol inquit: tā dudum cogito siquid ex ea possum ofone quā habiturus sum demere. Demosthenē uero fama est cæteris speretis oratoribus siquādo dicturus sententia photion surrexisset: cōuersum ad amicos summis se dicere solitū: En adest uerborū meorū gladius. Cæterū hoc nō minus fortasse moribus q̄ eloquentiæ tribuēdū: & n. sæpenumero cōpertum habemus: multas disertis hominis argumētationes ingenio & arte instructas uel uno uiri boni uerbo uno & iā nuto facile fufas atq; disiectas. photion adhuc adolescens sub iperatore Chabrias meruit cuius nunq̄ latere miro quodam discendi studio discedebat. Is ad discēdas bellicas artes militaresq; disciplinā magno photioni adiūmēto fuit nec minus ille sui ducis ingenii i re agenda non satis constans aut frenatū suo cōsilio grauitate & prudētia gubernabat. Chabrias. n. suapte natura ad ieuunda picula tardior postea q̄ cœpisset cū hoste cōserere: ira nimia cōcitus uehementē solebar accēdi. Imperatorii officii facile obliuisci: sese temere periculosis obiectare: Cuius audacia quo tandē perat euasit. Nā in pugna nauali aduersus Chios prius omniū in hostile littus inuectus cū pro explicando in terrā milite in occurrentis hostes audacius proruisset: pugnans cōfossus est. At uero photiō & i cauēdo periculo prudens: & in gerendo negocio impiger: illū & cunctatē incitabat: & cōpescēbat nimia audentem. Chabrias ut erat ingenio docili: per humanoq; illū libetē audire ei maxima quæq; credere: Siquid strenue fortiter sapienter esset obcundū illius potissimum uti opera. nihilq; prætermittere: quo minus insigniē uiri uirtutē omni Græciæ palā: faceret. In eo prælio quod auersus Naxios secundo maris nauibus gestū ē: maximā sibi photiō & fortitudinis & prudētis laudē uēdicauit. In quo dux Chabrias illū opposuit dextro naxiorū cornu ubi locatum erat oē ferme militis robur prima illa naualis pugna pro græcis ab Atheniēnsibus post uastitatē propria ui foelicitibusq; auspiciis cōfecta lōge carissimum Chabriā patriæ reddidit. Egregiam quoq; uirtutē photionis iā dignā iperio cūcti summis laudibus affirmabāt. parta est ea uictoria quo die agebātur Athenis magna mysteria. Eiusq; gratiæ Chabrias quoad uixit poculū quotānis attico populo dedit. Hic deinde photionem delegit: qui cū uiginti nauibus ad exigēda insularū tributa proficiscatur. Tū photion ærarii potius paupertati q̄ suæ dignitati consulens dixisse fertur exiguas eas esse copias: si ad hostes pugnaturus emittitur: sin ad socios sat sibi uel unā fore. ita unica cū triremie singulas adiens insulas earūq; principibus sibi conciliatis: cū multis quas insulares ad conuehenda tributa coegerant: nauibus Athenas uenit. Mortuo Chabria grati admodum beniuoli in illū animi argumentū dedit. Nā quem nimis multo studio & obseruatione coluerat: extinctū etiam omni quoq; potuit officii genere est prosecutus. eius. n. necessarii nulla i re defuit unq̄. Ctesippū filium diligenter ac perhumanē collegit: quo ipuros adolefcētis mores ipse cōponeret: eius tamē cū duro tum minime liberali ingenio nusq̄ adduci potuit ut curā & laborē in illo instituendo dimitteret: cuius ineprias nō modo pertulit patienter: uerū etiam studiose tegebat: Quāq; semel aiunt photionis cōstantiā in portunitate leuissimi iuuenis superatā: Nā cū ille iperatorium quoddam munus studio accuratior obiret: Ctesippus ut erat futillis delirusq; grauissimū imperitumq; imperatorē cœpit fatuis quibuldā iterrogatiūculis obtundere: atq; illū quasi monens docensue iportunius purgere. Tum stomachatū photionem dixisse fama est. O Chabria Chabria cumulatā tibi pro amore nostro gratiā nunc persoluo: qui nati tui deliramenta sustineo: Vt uero animaduertit ciuitatis principes munera bellica & togata inter se quasi sorte partiti. Quidē. n. uelut Eubulus Aristophon Demosthenes Hyperidesq; foro tantū & curia dignitatē sibi & amplitudinē quaeritabāt: alii uero bellicos magistratus & iperia festabātur: hi erant Diopetres Menesthenus & Chares. Hæc inquā ubi animaduertit: photion: uisum est sic munus utrumq; sibi complectēdum ut & i toga posset excellere: & nulli ducū i armis esset inferior. Meminerat. n. tales Pericles Aristidē Solonēq; fuisse: quorū nemo: ut est apud Archilochū: aut Martis opa sæui aut placida musarum dona neglexit: Atq; palladē ipsā bellicā simul ac ciuile & esse & uocitari. Hoc istituto rēp. capeffendā ratus: nihil tamē potius quā quietē pacēq; publicā cupere uidebat: imperia habuit quod quātāq; nemo aut suæ aut superioris ætaris ducū Athenis est cōsecutus: e quibus nullū oīno aut ambiens aut ulla significatione cupiditatis ē adeptus. Sed illa sicut populi uoluntate spōte delata: ita repudiata nūq̄ rēp. postulāte. Certū ē. n. photionē quintū supra quadagesimū gessisse impiū: cū nec semel ipse comitiis præsens inter fuisset. Quod eo solet uideri maius: quo nihil eū i oī uita popularis grā cā uel fecisse certe uel dixisse cōstat: quī imo ab iis artibus tantū absfuit: ut sæpissime plæbi sit acerrime cōtumelioseq; aduersatus. Hoc nonnullis miraculo fuit q̄ tantū popularē leuitatē experti nō itelligūt uulgarē turbā reges imitari solitā: qbus post epulas ubi cerere & Li

bero læta mens diffluit: ioci tantum & assentationes post habitis seruis in præcio sunt: quod item in ciuita-
 tibus: ubi plæbs imperet: factū uidemus. Nā aridente fortuna tranquilloq; rerum cursu in quo plus blādicia-
 rum & assentationis cōspexerint in hunc facile suos honores cōferunt. A sit ubi intonuerit ubi grauior ali-
 qua tēpestas illis uelut crapulā & somniū abegerit: iā in gubernaturo nō quærentur blanditiæ seueritas iu-
 stitia sapientia in honore est: Ad eos tū cōfugitur maxime: quos ante uiderint erroribus suis fuisse uehemē-
 ter aduersos. Habuerant ex delphis Athenienses oraculū: cuius erat hæc ferme sententia: Vnū athenis ho-
 minem esse solum: qui aduersus ciuitatē sentiret: cū cæteris tamen omnibus idem esse in rep. animus. Hoc
 ubi publice recitatū est: exurgens photiō definite ciues inquit: quēnam deus ea uoce significet: deinceps
 inquirere. Vnus. n. is ego sum cui placeat nihil eorum que in rep. nunc gerantur. Rursus cū interorandū
 eius sentētiā uniuersa magno assensu cōcio excepisset. ad proximos uersus me miserum inquit: uereor
 enim ne quod mihi stultū uerbū imprudenter exciderit. Sacros ludos Athenienses instituerant priuata ciuiū
 collatione ornandos: portionē suā cōtulerant cæteri. Tū inuitatus ad soluendum Photion: a diuitibus in-
 quit ista exposcite. puderet. n. me: si eā quā sum Charicti sœneratori obnoxius pecuniā in hosce sumptus
 absumerem. Cū uero importunius illi clamore instarent & minis fabulam huiusmodi orsus est: Ignauus
 quidam miles in præliū pergit ire. illum grex cornicū obscœna uociferatione circunuolat: eo quasi in fausto
 omine perteritus miles positus armis nō ultra progreditur. Silent aues: ille tela resumens ire cōstituit. Inge-
 minatur auium cātus de itegro. Tūc ad illas cōuersus: uos inquit pro uiribus clamabit: Me certe nunq;
 gustabitis. Ferunt a militibus aliquando rogatum: ut se in acie pugnatōres educerēt: illorū diffisum animis
 ac uiribus noluisse: tunc irati milites crebris illū maledictis incescere: trepidū iperatorē effeminatūq; uocita-
 re. eū metui suo piculum uanū prætereundū. Ad hæc photion o uirorum inquit fortissimi: neq; uos me intre-
 pidum: nec ego uos item ignauos unq; efficiam. At qui sat nobis est nostra utrisq; nostrū plane cognita esse
 ingenia. Re aliquādo militis male gesta: accensa plæbs irāq; in photionē euomens: pœnas ab eo male ad-
 ministrati iperil deposcebat. Quibus ille o sœlices inquit: saluti prius & piculo uestro cōsulite: deinde meis
 de criminibus pocum statuetis. Fuere nōnulli milites qui quoad sub ipso meruerant: inter tubas & armō-
 rum strepitū exangues ac cōsternati: hostis etiā longinqui cōspectū non sustinerent. Hi pace facta omniq;
 exacto periculo feroces derepente audentesq; facti sese iactabundi extollere: Photionē ignauiē in simulare
 illum unū fuisse cuius fortitudinis uictoria e manibus esse erepta: tū ridens photiō fortunatos uos mili-
 tes inquit: quibus iperatorē sors dederit uestre gnarū uirtutis atq; ingenii. Alioquin iā pridem misere periisset
 tis. Disceptabant Boetii de agrorum finibus cū populo Atheniēs: quē cū uideret Photiō repudiatis arbi-
 tris ferro malle q; iure litē dirimere: Si spatii inquit uiri Atheniēs uerbis potius quibus præstatis: q; armis
 quibus ipares estis decernite. Orantē illū cū obstrepēs cōcio ipediret: quo minus sententiā diceret haud il-
 lis omnino grata: Vestri inquit arbitrii ciues est. ut quod nolīa uobis coactus faciā: cōtra uero sententiā meā
 ut eloquar id profecto hoium nemo facturū est. Sed iterferamus nunc multis pauca: quæ in oratores cō-
 trariarū partiū mordaciter ab eo feruntur. Cū populū aliquando paulo liberius in concione reprehēderet:
 Demosthenes ait: Trucidabit te plæbs Photion: si paululū iusanierit: cui Photiō: quin te potius si paululū
 respiciuerit: Poliēctus Sphecius longā de suscipiendo cōtra Philippū bello oratione habuerat: erat autē tūc
 ætas media. Hunc igitur partim pinguedine corporis: parti solis feruore coactū cū uidisset sapius id recre-
 andos oppressos anhelitus aquā sorbillare iterorādū: Dignā herclerē inquit uiri Atheniēs: ut huic de gerē-
 do bello credatur. quanta. n. illū in medio Marte sua galea & thorace facturū existimatis quē uel ipse loquē-
 do labor in animæ exalādā discriminē ipulerit. Lycurgus Photionē multis in cōtione maledictis carpsit
 quia Alexandro decē ad suppliciū ciues poscenti dedendos censuisset: Cui photion meis inquit cōsiliis uti
 nam tanta fuisset habita fides: quanta erat in illis salus atq; utilitas: Fuite a tēpestate Athenis Archibiades
 quidā: cui ficti fucatiq; mores Laconistæ cognomē indiderant. Hic auctoritatē sibi nō tā uirtute q; enutritæ
 barbæ prolixitate graui supercilio tardo incessu lacernaq; laconia quæritabat. Illū igitur Photiō cū sibi ad
 populū dicenti parū fidei haberetur: dictorū suorū inuocat testē: q; cū populo ut assentaretur: ueritatē negas-
 set. continuo accedens proprius photion: illiusq; barbā in speciem mulcendi apprehendens: q; decuerat in-
 quit hanc barbā & indumenta boni uiri insignia prius q; mētiteris deposuisse. Nec illud Aristhogitonis
 lycophantæ prætereundū: cuius contiones nihil ferme præter bellū sonabant & arma: quiq; suis populū
 orationibus in pericula sæpe cōpulerat. is cū intelligeret haberi delectum: simulata ualitudie crus obligat:
 baculoq; innixus instar uulnerati claudicando proditi publicū: quē photion a tribunali longe prospiciēs
 uociferās inquit: Scribe Aristhogitonem claudum & eundem improbum ac mendacē. Nec mecum inter-
 dum reputās mirari soleo hominē usq; adeo durum seuerūq; Chrestī hoc est frugi cognomē tū esse ad ep-
 tum: quanq; haud ipossibile puto ut est in uiro sic & in uiro suauitatem esse cū austeritate cōiunctā: Vti
 plærosq; cōtra uidemus primo statim cōgressu faciles uideri suauēq; ac per humanos. quorum ingenii
 consuetudo longe detegit asperum intrectabileq;. Propterea Hyperidē tradunt Atheniensibus dicere soli-
 tū: ne uellent an esset acerbis inspicere sed esset ab re proteruiterq; acerbius. Vulgo & .n. iusta odisse solent
 & quos rei nō publicæ sed priuatæ causa duos ac seueros cognauerint: & qui in rep. ad contumeliā in-
 iuriasq; potentia & uiribus abutantur. At uero photionem ex omni ciuium numero neminem compertū
 est non modo priuatum affecisset iniuria: sed ne odisse quidem tāetī. cum multis sapius est ab eo reip. cau-
 sa suscepta contentio: Atq; hac in re sic se constantem præbuit sic acré inexorabilemq; ut nullo periculo
 nulla gratia nullis deniq; potuerit artibus ab iuuandæ patriæ istituto abduci: cū priuatim tamentanta in
 omnes fuerit humanitate beniuolentiāq; ut uel eorum sæpe quos in rep. aduersos habuit temporibus &
 periculis non deesset. Quare cū a suis reprehenderetur: q; hominem improbum in iudicio defendisset At

nemo bonus inquit eiusmodi patrocini indiget: Aristogitonem sycopham tam Athenienses damnati uinculis coercebant. Is oratum Photionem mittit: ut paululū uelit ad se uisendum accedere. Assensus photion: cum hanc eius felicitatem sui dānarent (erat. n. scelestus Aristogiton flagitiosusq;) atq; illum conaretur ab itinere iam cōcepto deflectere. Sinite inquit. Nā ubi locog: iocundius q̄ in carcere Aristogitonē uideri? Nec minore fuisse beniuolentia: quā auctoritate & fide apud urbes isulāq; socias ferunt. Nā siquādo classis alio duce Athenis emitteretur: socii omnes non tā amicos illos q̄ hostes rati: loca oīa aduentantibus eis obcludere: portus molibus aggereq; munire: liberos uxores armenta mancipia in urbē ex agro cōpellere: ut nihil loci illorum rapinæ libidiniq; pateret: ast ubi photionem audissent classis esse præfectū: iōgius omnes nauibus obuiam ire fertisq; coronis omniq; læticiæ significatione illū excipere: urbes uillas portus domos deniq; ipsas uacui aio patefacere: tanta de illius erat integritate & cōtīnētia apud omnes mortales estimatio: Ea tēpestate renuntiātū athenis est. Philippū traductus in Euboiā ex Macedonia copiis urbes aliquot allectis sibi principū animis primo statim aduentu occupasse: Tum plutarchus Eretriens legatos athenas mittit: qui oppræsse a macedone isulā opē efflagitent. Placuit miti auxiliū & præfici huic expeditioni photionē. Cū parua igitur militis manu (ipē. n. in erethriensium uiribus & fide locarat) i Erethriā extēplo traiecit: ubi eū oīa offendisset i fūdia prodicionibus auroq; uenalia: in magnū rerū descimen uenit. Tunc locis omnibus oculo ac mentelustratis tumultū tandē cōspicit paululū ex una ualle surgentē: quo patebat in planiciē quæ circa tamina est longe lateq; prospectus: eo cū insigni robore milirū ipse cōcessit. Nam ignauus quisq; quibus ad pugnandū deerant uires uel frigebat animus loci ac rerū desperatōe percussis castris profugerant: quorū discessu ne diffidat: ne uerē gerant segnius duces qui aderant secū: hortatur. Fugaces enī illos i cū hoīte conferendū fuisset: nō modo nō utiles: uerum etiā forti cuiq; ac strenu o ipedimēto fore dicebat. Secū dū hæc crebri de aduētū hostium afferuntur nunci. Tū photion milite continuo curate corpora & arma capere iubet atq; armatos pro castris quiescere quo ad ipse rē diuinā obfoluisset. in eo igitur paulo diutius imoratus: seu quia non cito rite litasset: seu quo simulato metu ppius hostē alliceret: sociis ignariæ ac delidiæ suæ suspitionē iiecit. Ergo plutarchus photionē pugnā detractare ratus: signis temere moti si petū in Macedōas cū pegrino milite fecit. post hūc equitatus oīs incōdito turbatoq; agmine nō minor temeritate q̄ clade in hostē ruit. prius itaq; facile pfligatis cæterisq; subide suis dispatisq; plutarchus & ipse tandē pedibus turpiter salutē suā consulit. Macedoniam ppe debellatum ratus uallū cū parte copia ruin adoritur cōtinuo: quod dum excindi omni conatu paratur: photion peractis iter i sacris atricini militē magno impetu in hostē instructū emittit: atrox p uallo initur prælium. Multa Macedonum cædes editur reliqui fusi fugatiq; inde photion receptui iā sistiq; signa imperat: ut suos longius hostē insectatos & peregrinum priore impetu passim disiectū colligeret: collectos i ordinē disponderet: dispositosq; uniuersa dimitatione in hostē educeret. igitur cum acie p loci ac tēporis opportunitate struxisset: Hostiū castra pede citato petit. ingens ibi de itegro pugna oboritur: utrinq; diu est dimicatū sicuti cruento Marte ira & incerta spe ancipitiq; uictoria ingentē Macedonū stragē edidere Thalys Cedei filius & Glaucus polimedis ante ipsū imperatōrē instructi. in primis tamē Deophanis uirtus insigni: eo die & clara fuit: Nā ut primū fœdā equitum suorum fugā agnoscit: ipressis equo calcaribus singulos ut poterat adiens hortari monere. precariq; ne plus pedibus q̄ manu fiderent: neu exercitum ac imperatōrē in summo laborantem discrimine fœdē defererent. Nisi redierint: oēs suorum copias pariter cum attica dignitate casuras. si steterint: salua omnia fore: sessum iā & facile inclinaturum hostē esse. His uerbis mutatus eques: cū animos recepisset in hostem a fuga conuersa afflicto pediri rebusq; labentibus & opē & uictoriā attulere. Secū dū hāc pugnā photion ex Erethriā plutarchum exegit. zætra deinde oppidum locum sibi per opportunum occupat: in ea insulæ latitudo prestringitur: ubi coercentibus utrinq; fluctibus in angustum protracta insulæ latitudo pstrigitur. Gyrecos captiuos manu omnes emittit: ueritus ne si in atheniensium cōspectū uenissent: plæbs oratoris stimulis concitata in eos animaduertisset crudelius. His ita gestis reuectus athenas photion ingens sui desiderii sociis ipse reliquit: & atheniensibus magno cum suo malo breuiter more prædicere quantū in eo uiro uirtus quātus esset rerum usus atq; præstatiā. Nā Molosus iperio sut rogatus Photio usq; adeo infœlici rē gessit euētū ut amisso exercitu ipse uiuus in Macedonum uenerit potestātē: Qua uictoria elatus philippus ingēti plenus spe continuo in Helespontum infestum traducit exercitum: ratus uno se impetu Cheronnēsi perinthi ac Bisantiū potiturum. Terruit athenienses eiusce professionis nunciū: & eos hic sociorum fides illinc suum periculum impulit: ut auxilium in mature dubiis rebus afferret. Carethem itaq; populus nō tam suo merito q̄ oratorum ambitione & studiis partium huic expeditioni præficiunt. is magna cum classe profectus nihil huic periculo aut apparatui par effecit: quin tantum ab ulla sociis ope ferēda abfuit: ut sua illum libido & auaritia cunctis mortalibus æque suspecta ab omni prius socialium urbū ingressu excluderet. Cæterum errabūdum amicorūq; rapiñis ac præda locupletatus: & apud hostes cōtēptui & formidini odioq; apud socios fuit. at uero plæbs oratorū incensa facibus i socios cōptat ob suū spre tum imperatōrem irasci potnitereq; auxilii. quod Bizantiis super miserant. Contra photion plæbis indignationem lenire innocentia sociorū defendere: Nihil esse præter ducis libidinē & perfidiā accusandū. Nō tā oportere non credentibus sociis q̄ imperatorii iure non credito succensere: ducum tantūmodo uitio atq; ticum nomē iam esse amicis omnibus iussum atq; horrendū. Nihil causæ esse quam obrē socii in tantorum & salutis suæ discrimine sibi traditā opem aspemarentur: si modo potuissent sese & sua imperatorum fidei tuto cōmittere. Sociorum salutē minime omnium rerum oportere negligi cum qua salus esset athenarum quoq; cōiuncta: in hanc sententiā multa cū grauiter & sapiētē differuisset: populus mutatis animis iperatōrē photionē diligit ad opē sociis i Helesponto mature ferēdā. iubetq; classē ad eā rē parari de itegro.

Fuit ea tempestate photionis nomen illustre magnumq;. Nec fama tamen uirtus fuit in ea expeditione inferior. Eius enim praesentia maximū ad tuendā Bizantium momentū tulit. nā Dion uiri urbe illa & generis & uirtute facile princeps photioniq; utq; ab academia necessitudine & familiaritate deuinctus: cū Bizantiis pro continentia & integritate ducis uadem se praestitisset: haud sunt illum oppidani passi extra moenia castris tenere: sed apertis portis inuitū prope & sola modestia reluctante cū omni milite late accipiente excipiunt. Atticus miles sub aliis ducibus & rapax ante & perfidus nunc sub photione Bizantis passim imixtus sese nō modo in omni uita moderatū & integrum uerum etiā ob habitam sibi fidem in arcendis hostibus omniq; abeundo labore & acrem in primis & in pigrum praebuit. Macedo potiūdi Bizantii frustratus spe: contentus Helesponto cessit. Neq; ad inferendū modo bellū sed ne ad propulsandum periculū satis idoneus habitus. Atticus interim aliquot ex Philippi captis nauibus: nōnullis in super cū suis praesidiis urbes in potestate redegit & crebris dissensionibus hostiles agros igni ferro omniq; depopulandi genere perustauit: quoad acceptis ab hoste uulneribus recipiendam Athenas classem existimauit. Hand multo post Megaresis clam nuncios ad Photionē mittunt: qui se Atheniensibus dedi paratos: si cū praesidio mature aduenerit polliceantur. Veritus ille ne a Boetiis (si id praescissent) Megara praecuparetur: post die ubi primum illuxit: cōtione habita: cū ea profecto populo placuisset: cōfestim a cōtione tuba cani capi q; arma uestigio iubet. A megarensibus itaq; perhumane exceptus Niseam cingit muro & duabus alis ab arce ad nauale deductis urbē mari iungit: ut ab omni terrestri impetu tuta munitaq; Atheniensibus semper pateret a mari. Iā cū Philippo eo inimicitiarū uentū erat: ut bellū nō clam aut dolo ut ante sed manifestis animis & uiribus gereretur. Athenienses ei bello duces designarant absente Photione: qui ubi primū e Megaris peruenit urbē retulit: summopere populū conatur ab armis abducere: sua det ut de pace cū hoste agatur: cum eam & ipse Macedo uideretur uehemēter expetere. Huic sententiā magno studio aduersatū ferūt Lycophan tam quēdā eorū: qui circa Ilieam id est Athenis tribunal uersari solebāt. Eūq; ut nimiam Photionis licentiā exprobatē ita dixisse. Tu ne o Photionis homo es: qui populū Atheniensem audes cōsulto iā captis armis in hostē ruentē retrahere? Audeo iquit ille: atq; id quidē & uolens & prudēs facio tametsi plane intelligo i bello me tibi in pacete mihi imperaturum. Demosthenis autē uicit oratio. elegantior certe q; foelicior: ut bellū. s. cum Macedone q; longissime ab atticis finibus gereret. Qua in re Photio per deos imortales iquit Viri Athenienses: ubi pugnetis: sed quo pacto uincatis inspicite: uictoribus enim bellū undecūq; abest lōgissime: uictis autē & si multū hostis abfuerit: proximū est omne periculū. Accepta igit paulopost a philippo clade factiosi & rerum nouarum cupidi curā demū summe rerum praefici uolebāt. At optimus quisq; cuiq; plus in salute publica q; in delictu & gratia pensi erat: Accito i urbē Ariopagi cōsilio plābem supplices lachrymis & prece orare: ne labētī patriā in tanto rerū discrimine desint: neu uelint facinorosorū ciuiū libidinē suā liberorumq; & coniugum saluti praeferre. Photionē unum esse ex omnibus: cuius exploratā iam pridē fidei uirtutiq; ciuitatē in tanta tempore difficultate tuto cōmittant. Vicit itaq; ambitionē & gratiam periculū imminens: ut urbis. s. iperium ad photionē deferretur is inito magistratu de pace cum uolente philippo agendum putauit. Tulit itaq; rogationē Demades pacē eo dūtaxat pacto factū iri. ut Atheniēses & ipsi haberēt quas esset reliqua Grācia cōditiones cū Macedone habitura: unaq; pax esset cū reliq; Grācia pacis conditio. Refellebat eam sententiā photion: stultum esse asseuerans incertis & alieno arbitrio statuendis cōditionibus pacem firmari. prius esse intelligendū quidnā sibi philippus a ceteris grāciis expeteret. Superior fuit temporū ac morum iniquitate Demades. pace itaq; facta cū populū animaduerneret photion sui iam iero pœnitere cōsiliū: nā & equitarū & maritimas copias Macedoni mitti ex fodere oportebat: istac iquit ego uobis initio metuens tantopere Demadis cōsilio aduersabar. Vosq; ut par erat animo hēc ante prospicere. Nunc uero quoniā ita uobis cū philippo cōuentum est: & in fide manēdū censeo: & aequis hanc fortē animis esse ferendā. Sic maiores nostros accepimus. nunc iperādo nūc parēdo in utraq; fortunā uiciisitudine sapienter fortiterq; uersatos: nō modo urbē hanc nostrā sed & reliquā Grāciā conseruasse. nunciata interim philippi mors est: & ob id plarīq; placebat publica sacra festosq; ludos diis imortalibus pro foelici hoc faustoq; nuncio persoluendos. Refellebat hanc sententiā photion ignobilis ac demissi animi esse affirmans ciuitatē amplissimā & belli gloria uinibsq; florentem manifesto gaudio petulantius exultare: quia tāta hostiū i Cheronia copiarū dūtaxat esset hoie iminutā. Admouerat Thebis i festū exercitū Alexander. Hunc sapenūmero cū Demosthenes priuati publiceq; maledictis infestaretur: photionē ei dixisse tradunt homericū illud: Desine iā demens saeuū stimulare leonem: Gloria quē torquet regniq; imensa cupido. Vis ne hanc urbē tāto tāq; urenti rogo immicere? A st ego. cui seruandā tāta ciuitatis cure cōmissa est: nūq; eos ciuis audiri patiar: qui sese aliosq; cæci & imprudēs pdirū ire pgunt. Captis dein de Thebis: Alexander Demosthenē Lycurgū Hiperidem & Charidemū sibi ad supplitiū dedi flagitat: & Thebanos qui pfugerāt. Hēc cū ad populū essent relata: uniuersi i photionē unū ora oculosq; conuerterāt. Qui ut sententiā diceret nomine sapius appellatus: exurgens tandē accitoq; ad se Nicodemū quo nec amore sibi nec cōsuetudine quisq; fuerit carior ita uerba facit: Hi quos Alexander uictor affligat uiri Atheniēses ciuitatē nostrā i hoc periculo cōpulerunt. Quod equidē p sua magnitudine tanti existimo: ut Alexandro si uel hanc meū Nicodē sibi deposcat: uitandi publici periculi cā cōtinuo dedendum censeam: Mihiq; ipsi si pro uestra patriā salute lux ista relinquenda sit summa medius fidius incomparabilēq; foelicitatē me consecuturū putari. Mouet me isup nōnihilo eorū misericordia: quos erūnis de formatos uidemus deletis Thebis i nostrā fidē unicū sibi portū cōfugisse. Iā satis est uiri Athenienses iā Grāciā fatise: unas Thebas earumq; excidium deplorare: liceat uobis illarum exemplo de capite & fortunis nostris cōsulare. Ego neq; hos calamitosos pfugos negligendos duco: atq; multo maxie publicā salutē i tāto rerū discrimine paucoq;

gratiæ præferendam arbitror. Victoriq; quoniã ita nostra fors tulit: ita pericula postulat: gerere morẽ malum q̃ pugnando simul uniuersa fortunæ cõmittere. Primũ igitur Psephisma missum ab Atheniensibus sana est: Alexandrũ cõtennentẽ abieciisse: statimq; uertentẽ ad legatos terga per cõtumeliã abiiisse. Id ipsum uero secundo per Photionẽ ad se delatum per humane admisisse: a maioribus natu admonitũ Photionẽ ob eximiam eius laudẽ & uirtutẽ a Philippo semper singulari honori habitũ. Quæ igitur ille negationis nomine petiisset: in his facilem sese Alexander exoratũq; præstitit: & priuatim nõ eius modo usus est familiaritate congressuq; ueruetiã cõsilio & sententia. Nã cum a photione quæsisset: quidnã potissimum i uita sibi cense ret agẽdũ: cõsuluisset primus oĩum dicitur: ut arma exercitusq; dimitteret: si trãquillitatẽ sibi securaq; expecteret uitã. Sin uero gloriã nominisq; celebritatem: i barbaros quos ei natura fecerat hostes: nõ in græcos uires suas uirtutẽq; explicaret. Multos præterea fertus ad eius igenium istitutũq; accomodatos sermones habuisse. Atrocẽq; iuuenis animos inflexisse: & ab Atheniẽsium odio i beniuolentiã ita traduxisse: ut per photionẽ Atheniẽses monuerit: rebus suis ita prospicere: ut siquid sibi contigisset aduersi: Græciã i perĩũ uendicarent. Eum sibi priuatim & hospitẽ fecit & amicũ appellauit. Cui honoris tãtũ auctoritatĩq; tribuit quantũ nemini ferme omniũ quos apud se habuit unq̃. Nã Duris historicus Alexandrũ tradit postea q̃ pphigato Dario magnum sese cognominari uoluit: nulli mortaliũ in epistolis dixisse salutẽ præterq; photioni Antipatoq;: quos duos honoris cã semper initio litterarũ saluere iubebat. Hoc ipsum & Chares rex scriptor memoriæ prodidit. Fama est præterea Alexandrum ex Asia cõtum photioni talenta dono misisse: atq; photionem ut eras auri minime auidus nuncios qui ad se illa detulerant rogasset: quidnã esset causã quam obrem se unũ Alexandrẽ iter tot claros præstatĩq; Athenis uiros donadũ potissimũ delegisset. Respondentibus illis quia te unum ex oĩbus uirũ bonũ & honestũ iudicat: Sin ito igitur iquit qualẽ me iudicat talẽ & esse & uideri perpetuo. Illi domum photionẽ subsecuti igressi q; ubi domesticã uiri paupertatẽ inspiciũt: ædes uidelicet uacuas pinsentẽ uxore: & illũ sibi lauãdis pedibus aquã haurientẽ: hæc inq; ubi cõspiciunt: ut pecuniam accipiat rogãt iportunius: indignũ esse dicẽtes regis amico eidẽq; primario i omni gratia uiro uitam usq; adeo obiectã & inopẽ esse. Cõuersus tũ photion: cũ medicum quẽdam senem uideffet sordido amictu prætereuntẽ: illos rogat num minoris se existimarẽt q̃ iustum: præcãibus ut diceret meliora: atqui paucioribus iquit q̃ ego uiuit ille: cui sat est quãtulũcunq; quotidianus labor adiiciat. Desinite igit me frustra ob tundere. Ego enim argentũ i cassum iumpsero pro eius amplitudine non utar: sin uero utar: dignũ ego cũ rege ipso iuidiam & aspersionem nõ euitabo. Nuncii pspẽctã uiri cõtãntia ad regem cũ auro redeunt oẽm uero Græciã celebris eiuscerei fama peruasit atq; p disputantiũ philosophorũ scolas increpuit quæsiõ: uter esset ditior. Is ne qui aurum obtulisset. an qui i summa auri egestate augẽ cõtẽpsisset. Indignatus Alexander munificentiã suã photionis frugalitate & cõtinentiã superatã longe plura mittit de itegro: illud adiciẽs amicum neminẽ sibi putare qui ab se nõ accipiat. At photiõ cũ nihilo legnis hoc auri respuisset: ne regis tamẽ uideret aspernari liberalitatẽ pro auro petit: ut Ecreatidẽ sophistã simulq; Athenodorẽ Imbrium duosq; itẽ Rhodios Sparatonẽ & Demaratrũ uiculis solueret: quos uariis accusatos criminibus Sardibus corcuerat. Hos Alexander cõtino carcere liberatos dimisit. Et pauloante q̃ euita migraret pditũẽ i perasset Crathe roi Macedonias ueniẽti uti ex quorũ his Asiã urbibus Chio Gregito Milassĩ & Eleaminis deligẽdã photioni faceret optionẽ: adiiceretq; si oẽs ille repudiasset: graue id admodũ & pmolestũ sibi futurg. Nectamẽ potuit uel muneris amplitudo uel dulcẽdo sumẽdi hoĩs cõtinentiã & pectoris firmitate labefactare. Extãt adhuc in Melitha Athenarũ uico photionis ædẽs æreis adornatã laminis. alioqui parce & nullo splẽdorẽ aut luxu elaborate: Geminas eũ habuisse uxores liis mĩdatũ iuenio: primã Cephĩ sedoti figuli sorore: eãq; nulla insigni laude celebratã. Alterius uero pudicitia modestiaq; haud minus illustis q̃ uiri uirtus Athenis fuit. Aiũt. n. cum ad spectãdas nouas tragœdias frequẽs populus i Caueã cõuenisset: unũ ex Tragœdis reginã personã iroduiturũ a Melãthio ludorũ præfecto cum plures petiisset ancillas cultu magnifico exornatas: & cum Melanthuis tor se daturũ negasset: iratum Tragœdum i theatrum uoluisse pcedere. Tũ præfectus Tragœdo ui. ptracto i medium quãta potuit uoce clamauit: Vides ne i probe hoĩum uxore photionis unica cũ ancilla muliere semp. pdire i publicũ iã nimĩũ iẽptus es: nimĩũ muliebri fastui tribuis: corrũpis exẽplo tuo Atheniẽsiũ matronarũ mores & modestiã. Hæc a Melanthio dictã i gẽti plausu ab oĩ theatro excepta sunt. Ferunt isup nobilẽ quãdã mulierẽ genere Ionicã Athenas. pfectã cũ uxoris photionis amici tiã uenisset: aureos illi torques uariisq; gẽmis disticta monilia mĩdũ sui corporis obstẽtasse. Tũ illa meum uero iquit ornamẽtũ est photion Atheniensium iã uigessimũ iperator filiũ ei photion noie fuisse phibent. Is cum plurimũ cuperet equestre certare ludum: quẽ Apobatẽ Attici uocãt. pmisit pater: nã tã uictoriã delĩderio q̃ ut adolescẽtis corpus longe prius usu & labore exercitũ robustius & agilius redderet. ut illũ ludorũ delectatõe plectũ a priori uita si fieri posset abduceret. Erat. n. intẽperãs photius & uini imoderatius appetẽs: potitusẽ adolescẽs uictoria unũq; ex aequalibus suis cũ tñ id plærĩq; oẽs peteret: parẽdi ob uictoriã epulũ munus tradit Cœnã itaq; tẽpore photiõ stratis iã tricliniis ueniẽs: cũ plærãq; offendisset paulo delĩctius splẽdidiusq; paratã: i primis aruĩsa uina uario mixta aromate pedibus lauãdis apposita: Quid finis iquit o photi architiclinũ hunc tuã hoc luxu fœdare uictoriã: Intẽperatiã uero filii cũ nulla posset arte ad i gẽnuos mores trãferre. Lacedæmonẽ illũ tãdẽ istituendũ adducit: & i adolescẽtium locat ordinem: quem Agogem græco uocabulo nũcupant. Visa est eares Atheniũ animos incendisse: arbitratos Atticã dignitatem atq; doctrinam summis ubiq; laudibus celebratã i perni cõtẽniq; quod grauissimus homo idẽq; pri marius cuius peregrinam disciplinam illorum moribus pertulisset. tũc Demadẽ ita photiõ locurũ aiunt: En quid prohibet o photion: quo minus populo Atheniẽsi in aium inducamus: ut laconiã disciplinã i hæc ciuitatẽ excipiat. uelintq; patrios mores ad illoꝝ formã & istitutũ traducere? me pfecto sicadẽ tibi mens

est & ferendæ & suadendæ legis principem fore polliceor. Quid ni feras & suadeas Photion inquit: quando quidē nemo te magis est ad eiusmodi laudandā legē idoneus. Nam tibi anni maxime omnium ciuitas iure crediderit hōi unguetato & Myrtum undiq; redolenti: quocum nemo uideri cupiat auti uestitu splēdidior aut domi lautior aut i omni luxu genere delicatior. tibi inq; ciuitas iure crediderit cū de frugalitate de continentia de neglecto corporis cultu de labore de uigiis de paupertate de durissimis deniq; Lycurgi legibus earumq; laudibus disputabis. Ea tēpestate Alexander triremes ex fœdere sibi debitas ab Atheniensibus postulabat: ei postulationi rhetores Attici magno sunt studio aduersari: Tū Photion iustus sentētiā suā diceret: Ego inquit uobis aut armis uincēdū sentio: aut uictoribus plane ob tēperādū. Piteas homo tunc nonus erat: & nuper i remp. cū largiēdo tum populū blāde salutādo ascitus: cuius cū quotidiana dicacitate cōtiones obtunderentur. Photiō iquit tacebit ne unq; homo hic nouus: & populi Atheniēsē emptitius. Harpalus ab Alexandro fugiens cū igenti auro ex Asia Athenas traiecerat. Ad hūc certatī cōtinuo cōfuit magna ciuiū uis: auri magisq; hōis amore cōpulsū. i primisq; oratores: & hi quāstū ex pulpito faciebant. Hos Harpalus exigua largitione plectos facile sibi empticios effecit. Vbi uero Photionis quē ante omnes beneficio sibi deuictū cupit. integritatē constantiāq; intelligit: ualidiori rāte ad huiusmodi aucupium opus esse ratus: septuaginta illi dono talēta mittit: oratq; ut sese suāq; fortunā i fidem & clientelā accipiat. Indignatus Photion ad nuncios uersus auferte. Istæc inquit hominū improbissimi: meoq; noīe mærorē & luctum renunciate Harpalo: nisi a corrupenda ciuitate manū abstineat. His uerbis sibi metuens Harpalus neminem deiceps auro est oppugnare adortus: pauloq; post plaue perspexit plus sibi ex largitionibus detrimenti q; cōmodi cōparasse. Mox. n. cū de illo apud populū agerēt. eos omnis quos donis labefactare ut se sumpti auri suspitione eximerēt. suæ causæ palā aduersos habuit. Cōtra Photiō haud minus ueritatis cultor q; eiusmodi criminationis itrepidus: Harpalū apte defendere: affirmare tanti uiri nō esse salutē aspernādam e rep. Seputare ut ille uitā Athenis degens ciuitatis temporibus si casus dederit præsto adesse possit. Harpalus his auditis gratiam Photioni quoquomō referre cōatus: ubi hōiem uidit omni undiq; explorato aditu uelut minutissimā arcē donis inexpugnabilē stare: ad eius generū Charidē sese cōuertit: hominē sicut igenio pagē integro ita cito i malā famā ex Harpali cōsuetudine lapsū. Harpalus itaq; multa Charidē familiaritate complecti. ei se suāq; oīa facile credere. Siquid factō consulatoue opus esset eius opera & sententia potissimum uti. Feruntq; mortua Pitonica nobili scorto: qua Harpalus amore isano deperibat: cōdendiq; magno sumptu sepulchri curā Charidi Harpalum tradidisse. Erat ea procuratio genere ipso abiecta & sordida: & ignominia auxit ipsius tumuli tenuis & mēito sumptu minime respōdens ornatus extat enim adhuc sepulchrū illud secum in heremo: qua in Eleusina ex urbe est iter: in quo nihil omnino cōspicitur dignū triginta talētis cum tot Charides reddita ipēsæ rōe ab Harpalo exegisset. Harpalus deinde morbo oppressus naturæ tandē cōcessit: eius filia quā Pitonica partu ediderat in Photionis Charidisq; tutelā relicta: & diligenter ab his & perhumane educata ē. Et cū Charides male admistratæ. Harpalianæ pecuniæ accersitus reus frustra oraret focerū: ut suæ causæ patronus adesset: Ego te Photioni honestis tantū in rebus generum mihi adsciui. Alexandri mortem A sclepiades primus omnium Athenis renunciāuit. cui Demades credendum esse nagabat: quia tanti odore cadaueris primo die impleri orbē terræ par fuit. Cū uero populum uideret photion res nouas moliētē. surgentes motus oī studio cōpescēbat: tumultuosum: quēq; accedebat: hortabatur: ut certiorē huius mortis nūciū expectārēt. Et cū multi tā ignari ueritatis q; nouadage reg. cupidi p cōtione clamarēt A sclepiadē uera dicere: photiō ait: Si hoc hodie uerū ē: & cras erit & ppetuo deiceps uerū. Quare p deos imortales uiri Atheniēsē uos oro: ne præcipites i noua ruam cōsilia: sed gra uiter tuteq; ita de rep. statuamus: ut nostri post hac consilii nō pœniteat. Ea tēpestate Leothenis erat Athenis amplissima auctoritas. Is ad iferenda reliquæ Græciæ arma populū quotidianis stimulis concitabat: quā cum photionem sibi aduersantem per contemptū rogaret: quidnam totiēns iperator reip. pfuisset: haud parum equidem photion ait: qui ciues meo ut pprius tumulis conderentur: effeci. Huic quoq; supbe multa & uarie de se iactanti. Sermones inquit tui cupressō sunt plane similes: nā magni sunt & nullos fructus ferunt. Et cū exurgens Hyperides sic photionem interpellasset: Quo igitur tēpore gerendum a nobis bellū censebis? Tunc inquit cum milites uidero suos ordines non deserere: diuites libenter tributū conferre: & oratores a peculatu penitus abstinere. Leosthenes igitur dux tandē ei bello præfectus cū igētis copias cōgisset: & multi mortales eū numeq; tū militis ornatū admirārēt: rogatus photiō q̄lis sibi ille exercitus uideret: belle me Hercules inquit ad stadiū decurrēdū istructus: lōgiore uero belli cursū expaueo: qui ciuitati nō strætelligo neq; naues neq; militē neq; pecuniā i supplemētū superesse. Quibus uerbis paulopost attestatus est ipse rerum euentus: Vt primum enim ēductus exercitus secundo Marte pugnatum est. Boetii collatis utrinq; signis. pfligati. Antipater i Lamiā fugatus & cōclusus. Ea priā fortūa ciuitatē nō minori spe q; gaudio inflatā extulit. Ludi purbē passim instituti. Tēplis oībus & delubris supplicia gratiæq; diis bene facta rogasse: nūquid hæc uellet nō euenisse. Quibus ille minie quidē inquit: nec me ppterea cōsilia pœnitent mei. Et cū frequētes e castris nūcii sup aliū alius pspex: aliqd quotidie nūciarēt: nūq; ne iqt finē his uictoriis faciemus? Mortuo in ea expeditione Leosthene ueniti quidāne photion si illi subrogaret: bellū i pacē uerteret: hōiem quēdā adornāt: sicut ignobilē fama & genere ita pulchre ad mētiēdū istructū. Hic dū ipatoria haberēt comitia. exurgēs ait: se teneris ab ānis photionē n̄ uulgariter delexisse: primāq; pueritiā sub eodē preptore & reliq; deīde ætatē secū familiariter exegisse: Se cū beniuolētia tū illius uirtute adductū se salute hōis sollicitē cogitare. Tanti uiri uitæ ac laboribus esse parcendum. illum angustioribus reip. temporibus seruandū: cui neq; similē ciuitas neq; proximū quenq; hiet: Abūde idoneū ēē Antiphilū: q; huic ipator

bello præficiatur. His comentis cum populum in suam sententiam traduxisset: accedens ad eum Photion Ego te inquit nulla ætate condiscipulū nulla familiarem aut cognitū habui. At amicū ex hoc die plibenter accipio: quē itelligo quā rōe adductum & cōmodis & salutē meā consuluisse. Athenienses ira p̄citi arma uidebātur in Boetios esse moturi. Cæpit Photion p̄ id tēporis ip̄erator icense multitudinē primū obfiste. Tunc nonnulli eius capiti metuentes illū hortari: ut ab icēpto desisteret: cādē ei paratā esse si in sane plābi semper aduersus cū illius ira & furore pugnauerit. Quibus Photiō iniuria equidē paream si pro salute reip̄. certans cecidero. Si uero cōtra iure & magno meo occumbam merito. Ast ubi uidit nihil se cōsilio aut uerbis proficere: populūq; furētē in bellū & arma ruere: astu illos cohibendos ratus: q̄ primū edici p̄ præconē iubet: omnes qui itra septuagesimum aūm ac pubertatē essent: statim dimissa cōtiōe armatos affore: sumptuq; .v. dierum cōmeatu sese cōfesti in Boetiā sequi. Ortus cōtinuo tumultus est. Nā hī quos iā ætate confectos inualidū corpus ipsaq; naturæ lex emeritos fecerat. edicti crudelitātē acrius icusabāt: Quibus Photiō quid hoc intēperariū est? quid nā ego iniuriæ uobis facio: si & ipse ostogenarius in armis adero? hac si quidem arte mutatos illos a belli ip̄etu ad quietē ocioq; traduxit. Sub idē tempus nunciatū est: Mirionē cū frequentē Macedonū manu multoq; itē mercenario milite orā maritimā crebris excursionibus deuastare: & ad Rānusium usq; progressum omni belli clade adiacentē agrum peruadere. Tum Photiō rapti coactos educit copias Macedoni q̄ celerrime occursurus. Castris itaq; itra cōspectū hostiū positis: cū plāriq; ex suis aliunde alius ad eū cōcurrent: atq; officio uelut ip̄eratorio functi dicerent. Hic quidē proximū esse tumultū pedite occupandū: ille macedonē equite circumueniendū: alius aliunde hostem adoriēdū: stomachatus tādē o Hercules inquit: ut multos hic ip̄eratores hodie uideo: ut paucos milites: Suis deide in aciē explicatis unū ex militibus uidet relicto ordine aliquātō longius i hostes prodire. Hic deide cōspecto Macedone q̄ acer in amīs sibi pugnaturus occurrerat pedē metu referens se continuo in pristinū locū recipit. Tū Photion Nū te inquit hominū ignauissime bini iā deserti ordinis pudet? nā & ip̄erator tibi decreuerat: & quem tute tibi locū delegeras reliquisti Conserto itaq; prælio breuiter moræ profligatū hostē lōge lateq; diiecit. Fuit ea uictoria cū ipsius Mitionis tū aliorum nobilū cādē insignis. His ita gestis Leōnatus accitis ex Asia Macedonibus: græcas quoq; copias in Thessalia cū Antipatro iungit. Pediti præerat Anthiphilus: Mēno Thessalus equiti. Hos Photion cruento Marte supatos fudit. Cecidit i eo prælio Leōnatus infesto telo acriter dimicando traiectus. Secūdū hanc Cratherus cū ingenti militū ui ex Asia traiecit in Græciā Cū eo quoq; istructis copiis in Cranone pugnatū est. Anceps diu certamē fuit. Cessitq; tadē græcus uiribus aliquātō inferior: haud magna tamen accepta clade: paucisq; ferro absumptis: quanq; græci paulopost in antipatri potestātē sua culpa redacti sunt. Tū ob cōtēptos ab se duces: quos nec ætas nec terū usus nec gubernādū pietia imperia dignos fecerant etiam ob ip̄sorum ignauiam: qui ut Antipatrum uiderunt: suis admotū monitis uano metu perterriti & urbes & libertatē periter tradidere. Posthæc Antipater i festo agmine Athenas periturus uidebatur. Tum Demosthenes Hiperidesque capitis metu ex urbe cesserunt. Erat ea tempestate tunc licebat quia pecuniā qua illū Athenienses multauerat: septies enī falsi dānatus fuerat: nondum soluerat ob inopiam: is igitur pristina sibi ob iniquitatem temporum usurpata licentia tulit ad populū urbediose cōfugere: eius opē & consilium implorare: illi uni suam patriæq; salutem comittere. Quibus Photiō si mihi creditū inquit esset: tunc cū ociosis uobis consulebam: haud nunc profecto tumultuantes cōsuleretis cui potissimum uos uestraq; credere debeatis. Cum Demadis ergo sententia populo placuisset. Photiō omnium consensu legatus ad Antipatrum mittitur. Hic tunc in Thebano statua habebat: reficiendo amandoq; militi intentus: ut inde in Atticum agrum irrumperet. Photion primus omnium ab Antipatro petit. ut Atticis finibus quoad agatur de pace absteineat. Cratherus iniuste id ad Photione peti dicebat. negabat enim prudentis esse aut boni imperatoris exercitum ex sociorum agris atque opibus alere: quem tu ro liceat hostili præda pastum locupletare. Tum Antipater apprehensa legati dextera: danda est inquit hæc Phorioni nostro gratia. inde cum de pacis cōditionibus est conuentum. Athenas rediens photiō ubi populi cōsensu firmata sunt oīa Thebas cōtinuo aliis cū legatis emittit. Hic principem constat Xenocratem fuisse philosophum: cuius de uita moribus uirtuteq; tanta fuit mortalium ea tempestate opinio: tāta nois apud omnes famæq; celebritas: ut uulgo crederetur nullum esse hoīs tam crudelem nullū ita fegē & cōcitātū animū: quē nō uel solus Xenocratis cōspectus ad mansuetudinē sui q; uenerationē & amorē traduceret: Sed fefellit hanc hoīum opinionē ingrata quædā Antipatri & bonis infesta malignitas. Nā cæteros legatos humane cōplexus hūc unū nō dico nō salutē sed nec aspiciere quidē sustinuit. Tū Xenocrate bene secū agi dixisse ferunt: si se unū Antipater suæ in Atheniēs ingratitudinis & perfidiæ uereat testē. Eū deide dicere incipiētē tacere tandē cū obstrependo: tū aduersando & cōminatō coegit photioni itaq; cū post Xenocratem suæ ciuitatis cām perorasset: Antipater in amicitia se populi Atheniensis māsūm repondit. permissuq; ut ibi patriis legibus uiueret: si Demosthenes sibi & Hypides dederet: si itē illi e rep̄. excluderent: qui nihil ubi opus erat cōferrēt i publicū: si suū præsidium Munichia hoc ē in Athenæ arcē accipissent: si deniq; absumptā eo bello pecuniā acceptaq; dāna refarcirēt. Has cæteri legati cōditiones læto excipiūt aio. At Xenocrate dixisse fama ē: Seruis illas adeo belle modestas fore: liberis uero sicuti durissimas ita & repudiādas oīno. Cū aut photiō oraret Antipatrū: ut arcē uellet eiusq; præsidium Atheniensū manere potestate: nonnulli Antipatrū ita respōdisse tradūt: Volumus equidē oīa tua grā facere his exceptis quæ aut tibi p̄niciē: aut nobis piculo uenire possint: quāq; alii hāc dixisse scribūt Antipatrū: sed rogat se photionē: uellet ne uades esse pro Atheniēsū fide & cōstatia: spōdereq; populū si arcē illi & præsidium re-

liquisset in pace suaq; amicitia permanfurum nihilq; tumulti posthac cōtra se excitaturum. Tacente photione & repetenti hæc uerba Antipatro nihil præterea respondente: Carabum quēdā procacē hominem & libertatis hostē acerrimum proflentē dixisse tradūt: Et si spopōderit hic: ei ne credes antipater? atheniēs ses itaq; accipere præsidii: cuius fuit præfectus Menillus homo & igenio miti & Photioni necessitudine iunctus. Vifa est nobilissimæ ciuitati tristis nimīū & superba ac isolens ea cōditio: nec tā ad antipatri firmandā potentiā q̄ obstantadæ licetiā iferendæq; cōtumeliæ cā excogitata. auxit autē hominū luctū atq; mærorē tēpus ipsū Nā. xiii. Kl. nouēbres i arcē est accepta custodia: quo. s. die magnorū mysterioꝝ athenis agebantur solēnia: & Iachus hoc est liberpater in Eleusinam ex urbē transmebatur. igitur hæc deorū immortalium ceremoniæ haud minori græcorū celebritate q̄ ueneratione confici solitæ: cū armorū strepitu tumultuq; militari confunderent: plurimorū occasione fuere mortalibus: ut extinctū clarissimæ ciuitatis splendore: obrutāq; dignitatē lamētis & fletu conquererētur. Exactā superioris æui foelicitatē cū præsentī calamitate cōferebāt. Repetebant aio mysticas illas & uoces & uisiones: quas melioribus reipublicæ tēporibus incredibili admiratione stuporeq; uel ipsi athenæ: hostes excipiebāt: ut deorū numina tūc uiderētur id sibi ex omni terræ orbæ carissimū domiciliū delegisse: nūc uero deos ipsos uelut iratos uenisse spectatū Græciæ miseras atq; ruinā: & quasi exprobrata superiore fortuna nūc ignominia cā sanctissimū ex oībus & iocūdisimū cōtaminasse diē: ut qui lætissimus esset antea appellatus nūc mutato noīe miserabilis mæstusq; & sibi & posteris dicere. Memoria uero p̄ditū est: paucos anq; hæc euenissent annos: Dodoni des oraculū atheniensibus edidisse: quo cōsulebāt arcē Palladis ab externis uiribus diligētissime custodiri. Itē per eos dies ferunt: quibus euenerunt hæc uictas mysticis infulis circunuołui solitas mutato colore atq; ex puniceis uno tēporis puncto factas: cū pristinū tamē colorē reliqua oīs priuata suppellex retinisset: & sacerdotē aiunt cū pcellū trāquillo i portu lauaret: Cethe de repēte emergens ab imis corporis partibus ad uentrē usq; deglutuisse: quasi dea ciuitatē hoc uoluerit monuisse p̄digio: ut superiores urbis partes maritimis inferioribusq; amicis custodirent. Menillus milites quos secū i præsidii duxerat: ab omni præiuriā ita cōtinuit: ut nihil triste atheniēsis itulerit ea cōditio. Eos qui ex fœdere ob iopiā & egestatē e ciuitate sunt eiecti supra. xii. milia fuisse tradunt quorū pars i urbe manētes hac noua dehonestati cōtumelia spectaculo mortalibus erant: pars relictis patriis lariis Traciā migrare: ubi cū agrū illis Autipater & urbem definiuisset: quodā iclusi uelut carcere uidebant. indignus autē Demosthenis in calabrya Hypidiscus apud Cleonas iteritus: de quibus alio diximus loco Alexandri Philippiq; ne dū extinxit odiū: uerū etiā desiderii excitauit: icitauitq; Atheniēsis id tunc dicere qđ agricolā quēdā i Phrygia dixisse constat Nā postea q̄ trucidato Antigono: occisores eius rex potiti omni genere iniuriarū mortales sibi subiectos affecerāt: agricola quidā agellū fodiēs rogatus quid nā faceret: Ego suspirās iquit Antigono quærito. Hoc ipsum licuit per id tēpus Atheniensibus dicere: cupere. s. se philippū Alexandrūq;. Meminerāt enī quātus fuisset in regibus illis splendor animiq; maiestas: quanta rerū gestarū gloria: quātum in omni regia uirtutis lumen atq; præstantia: quos tamen si hostes sibi irasq; habuissent: fuisse tamen illorum ut in animo cælestis generosoq; facilem iram atq; placabilem. Contra uero Antigoni truculentum & crudele imperium eo erat omnibus durius: quo aspectu fœdo deformiq; sordido & populari amictu uicti pareo planeq; uulgaris speciei ac dignitatem mentiebatur. At qui photion precatus Antipatrum complures exilio soluit: multisq; item quorum unus agnonides sycophanta fuit: effecit ut polopenesum habitare liceret: neue ut ceteri Grecia eiecti ad incolendum Ternarum aut Ceraunicos saltus relegarētur. interea photio ciuitatis cura suscepta eos qui ingenio fuissent miti & urbano magistratibus honestabat. Seditiosos & nouæ fortunæ cupidos quos: nec ipositū iugū nec ablata calcitrandi licentia satis edomauisset: ad telluris & agrorum colendorum curam studiumq; conuertit: Xenocratem uero ex inquilinorum ordine cum i ciuiū numerū transferre uellet: nunquam inquit ille commitam: ut eius ciuitatis appeller ciuis quæ ne talis fieret: omnī diligentia legatus elaborauit. Cum uero Menillus photioni pecuniam dono misisset: respondisse illum tradunt. Alexandro Menillum esse præstantiorem: neque honostiorē nunc esse sumendi occasionem a quo etiam maiora repudiant. Cum autem a Menillo eam ut photio filio sumendam permetteret: rogaretur: photius inquit filius si uitam & mores composuerit: uiuet ille quidem paterna hæreditate contentus si prodigius uesti impurusq; perstiterit: nec argentum hoc satis futurum scio. Antipatro autem iniustum quippiam ab eo per nuncios flagitanti non habebit me inquit & amicum pariter & assentatorem Antipater. Antipatrum quoq; plarumq; dicere solitum accepimus: duos Athenis sibi esse amicos: photionem Demademq; quorum alteri nunquam potuisset ut caperet suadere: alterum nunquam potuisset largiri: do ex plere. paupertatem etenim photion quasi præcipuum aliquod uirtutis decus & argumentum excoluit: qui Atheniensium totiens imperator tantam opulentissimorum regum beniuolentiam consecutus: omnem tamē ætatē pauper diuitiis cōtēptis exegerit. At uero Demades ingētes diuitias sicuti quæsitasturpiter: ita luxuriose disiectas pfudit. in quo nō necessitas nō rō nō honestas sed sola libido modū sumptibus statuebat. Qui sibi laudē ex ipensis non modo turpibus uerū etiā patria lege uetitis quæritabat. Nā cū Athenis esset lex: quæ peregrinum uetaret publicis ludis in theatro saltare: & mille dragmarū multa i diceretur ludi præfecto: qui saltatorē eiusce iduxisset. Demades cū ludos ipse pararet: pœna nihilominus q̄ legis ueneratione neglecta centū & eo amplius magno undi & studio conquæsitos aduenas saltatores i theatrū admissit: mellenasq; p singulis exoluit drachmas. Demeæ uero filii nuptias regio splendore parauit: quibus eū ita filio locutū accepimus Matris tuæ nuptias Demea uix uel uicinorum quisq; sensit: cum dicebatur: cum tuæ nunc & principibus & regibus celebratæ sunt. Cupiebant uehementer Atheniēs Macedonū leuari præsidio: Photionemq; propterea importunius ea de re agitabunt: quasi is unus esset

cuius dignitati ac beniuolentiæ id ab Antipatro facile donaretur. Photion siue consequenda rei despera-
 tione perterritus: siue id quod arbitror: populû ratus modestiorem hoc metu quietiorēq; in ciuitate futurû
 nullis adduci precibus potuit: ut id muneris uellet accipere. Tributum uero ut in aliud differretur tēpus li-
 bens ab Antipatro ipetrauit. Populus a Photione conuersus ad Demadē: facile illi suadet: ut pro auferēdo
 præsidio legatus proficiscatur. Demades sumpto secū Demmea filio i Macedoniam uenit: facto quodam
 tunc ut uidetur eo profectus: quo tēpore lætali ualitudine Antipater tenebatur. Nam Cassander cuius erat
 primæ partes apud Antipatrum: Demadis ad Antigonom litteras nuper interceptas habebat: quibus illū
 ex Asia ad occupandū Græciam iam uelut ex putri uetereq; filio pendentē accersebat: Antipatrū. s. filiū pu-
 tre p contumeliā appellans. Cassander ubi primū istuc uētum est: parentē natūq; iubet prehendi. Primus
 Demeas intra paternos sinus carnifici iugulum dedit: ita ut Demades cruore nati foedatus flebile cunctis
 mortalibus spectaculū fuerit. Ipsum deinde patrem multiplici affectum contumelia & proditorē i gratumq;
 sapius uocitatum tandē crudeliter trucidauit. Antipater moriens Polypercontē iperatore cōstituit: tribu-
 num uero militū Cassandrū: hic rege uita functo: i spē occupandæ rerū eletus: omni sublata mora Nica-
 norem perinde ac Manillo suffectum Athenas mitit: qui Munichiam anteq; Antipatri uulgaretur mors:
 ab illo recipiat. quod cum cessisset e sententia: paulopost repatefacta: Photionem populus i simulare: quā-
 si ille Nicanoris gratia cognitā Macedonis mortem silentio cōtexisset: Photion populari leuitate neglecta
 Nicanorē nihilominus cōueniēs i longam diem secum tracto sermone: beniuolum eū mitēq; Atheniensī-
 bus reddidit: a quo etiā ut theatricos ludos ad leniēdum mærorem populi multo sumptu & splendore in-
 strueret: ipetrauit. Secundū hæc Polypercon cui relictī filii curā liquerat Antipater: dolo & astu cū Cassan-
 dro agendum ratus: epistolā regis nomine Athenas mittit: qua se illos scribit pristina restitueret libertate.
 permittereq; ut more patrio ueteriq; lege ciuitas gubernaretur. Eo consilio i fidias Polypercō sese Photio-
 ni parare credidit: Nā constituiſſet animo Athenas i suam redigere potestātē: nihil se non eiecto Photio-
 consecuturum putauit. Photionē autem facile perditum iri si eiecta ex fœdere cum Antipatro paupertas
 i ciuitatē reciperetur: & si factiosi & populares remp. nanciscerentur de itegro. Igitur cum motus ob hæc
 litteras excitarentur Athenis: uidereturq; plæbs ad res nouandas plurimū iclinata: Nicanor populi collo-
 quium petens: iperium coacto ibi senatu præterit: sese corpusq; ac salutem solius Photionis fidei tradens.
 Dercillus iterea quē regis nomine Attica tunc regio præfēdū habebat: i fidias Nicanori parat: ut eo capto
 Cassandri deinde præsidium Munichia eiiciat. Præsentit dolos Nicanor: & i Munichia permittente Pho-
 tionē sese repente recipiens: cum Dercilli sefellisset i fidias: putabat: ulciscendæ iuriæ gratia aduersus ur-
 bem confestim arma moturus: pptereaq; Photionē uulgo i cusabat q; Nicanori fugiendū fecerit potestātē
 Cōtra Photion sese aiebat securum omnis periculi esse: & Nicoris pmissis ita fidere: ut ex eo nihil penitus
 speraret hostile. Quod si secus ac ipse putabat euenisset: male se tamē accepta q; illatæ iniuriæ & pigere &
 red esse. Hoc si Photionis dictū i se nudū consideres: uidebitur illud pfecto honesti cōstantis & fidelis ani-
 mi imaginē plane ferre. Sin autē ad patriæ cōuertas pericula: meminerisq; illā nō hominis priuatī: sed sum-
 mum gerētis magistratum uocē fuisse: nescio an paulo seuerior illa fuerit: q; uel patriæ pietas uel magistra-
 tus iura uel necessitudo ciuiū postulabat. Nā quod Niccanorē pmissit Munichia repetere: nō id fecit quia
 ciuitatē suspicaret i manifestū bellū i pigere: sed amicitia iura datāq; a se Nicanori dexterā suo huic crimini
 prætebat: arbitratus qeturū illū pmissā sibi pacis pudore nihil tumulti nihil iuriæ: Atheniēſibus illatæ
 Aliis etenā argumētis plane pfectū ē: Photionē illi lōge plus æquo credidisse: quē cū palā pleriq; crimina-
 rent: q; Pyræo pararet i fidias: transmitteretq; pegrinū militē quotidie Salaminā & multos itē pyræi acolas
 auro sibi cōciliaret: nō adhibuit aures photio: falsas eas eē calūnias arbitratus. Quin & philomedē Læpreū
 cōtēpsit: q; eiuscē suspitiōis metu ad populū tulerat: ut oēs arreptis armis ad ipatoris signū præsto essēt: nul-
 la. n. ratio eā abduci potuit: ut quæ is Nicanor cōtra ciuitatē moliebat: accōmodaret aium: quoad ille e mu-
 nichia i petū cū armatis faciēs fossā pyræo uallūq; circūduxit. Tū photio tumultuātē populū frustra cona-
 tus educere: & odio & cōtēptui oibus erat. Dū hæc ita gerunt polypercō Alexadrū filiū cū igēti armatorū
 numero mittit i speciē qdē ferendæ Atheniēſibus opis cōtra Nicanorē: re aut ad subigēdā si possit urbē itē
 stino iā morbo lāguētē: Fauebāt ei exules ferme oēs qbus suo iā beneficio restitutis ciuitate frui licebat: fa-
 uebat egenorū turba: q; reip. p illū redditū eo potissimū pacto relatur gratiā uidebāt. Cōtio igitur ex omni
 mortalium collunione cogeritur: i qua eiecto magistratu photioni nouos iperatores sufficiunt. Nec Athe-
 næ hoc unq; periculi effugissent: ni crebri clādestiniq; Nicanoris cū Alexadrō cūgressus pp mœnia sapius
 deprehēsi illorū patefecissent cōcordiā: & Atheniēſes eius periculi cautos reddidissent. Secundū hæc pho-
 tio reus pditionis accusante agnonide accersit. eo metu pterriti picles & Chalimedō clā se ex urbe surripit
 photio & ipse relictā urbe ad eolypcōrē secōfert cū paucis: cū qs & Solō pleteensis & Dimarchus Chorin-
 thius sūt pfecti: abo polypercōti necessitudie & familiaritate coniuncti. Cæteræ Dinarchus morbo Mela-
 thea correptus cū plurimū diē mora itineri illoq; diecit. Hoc itē i spatio rogationē tulit Arcestratus sua-
 dente agnonide populoq; pbate: ut q photionē accusaret: legati ad rege cōtinuo mitterētur. Eodē tēpore
 & ipi legati & photion polypercōtē pegre cū rege pfectū assequūt ad pharigas: is ē phocidis uicus i radici-
 bus mōtis positus: quē Galatā nūc uulgo appellāt. Ibi polypercō aurea umbella posita cū sub illa sedētē
 gē cōstituiſſet: Dinarchū cōtinuo cōprehēdi iussū uariis affectū supplicii iugulat. Deinde legatis Atheniē-
 sinm potestate dicendi facta: in ipso consensu tumultuari & mutuis accusationibus conclamari ceptum:
 Tū Agnonides mittit nos inquit Athenas omnes & uinctos & una conclusos cauea: ubi de cuiusque
 supplitio populus decernat ac statuatur. Eam uocem in risum regem soluiffe fertur. Macedones autem
 & peregrinos quos audiendi desiderium traxerat: huic consensui de industria circumfuderat. Fuit in eo

indicio partium periniqua conditio nam Photioni dicere pergentis apius obstrepens Polypercon: baculo tandem tellure percussa abactum illum silere coegit. Hegemonem uero suam in populum fidei & beniuolentiae polypercontis testimoniū implorātē cū illi Polypercon respondisset iratus: ut desineret ipse de se coram rege metiri: proficiens rex pilo transuerberasset: ni Polypercon illum extemplo complexus cohibuisset: Eius tumultus causa solutus confessus est. Tum Photion & qui tecum aderant historibus custodiendi tradunt. Reliqui eius comites quos melior fortuna tunc forte abientes fecerat: mutata nescite capiteque uelato custodias mentiti salutē sibi fuga comparauerunt. Illos itaque Cletus uinctos reduxit Athenas: nō tam ut aiebat de illorum criminibus iudicato statueretur: quā ut capite plecterentur iniudicati. Fuit id spectaculum cum etis moralibus & maestum & miserabile uiros illustrium factorum omnisque laudis gloria praecellentes: latronum more compeditos plaustrisque iniectos per Ceramicum: id erat scortorum diuerforum spectante populo in theatrum peruehi: quos ubi Cletus ignominiae causa tandiu detinuit: quod ex omni hominum labe contio a magistratibus aduocata a qua non mancipium non peregrinum non senonem non perditissimum denique quempiam exclusum fuisse ferunt. Sed uolenti cuique & theatrum & pulpitu patuisse. Hic regis pro contione recitantur litterae: in quibus manifesto se reos prodicionis illos deprehendisse scribit: populoque Atheniensi iudicandi facere potestatem: quippe qui liber iam & suis legibus uiueret. His lectis cum Cletus eos detraxisset in medium: optimus quisque crudelitate facinoris misericordiaeque percussis faciem uelare: oculos a tam truci flebilique spectaculo prohibere solem nihil usquam crudelius nihil uidisse indignius affirmare. Fuit inter hos qui surgens in media contione dicere paulo liberius audebat seruum saltem esse & peregrinum quemque eo concilio abigendum: regem iudicandi arbitrium populo permisisse: nō ut nefarie iniusteque: sed ut legitime rite sancte decium capite statueretur. Huic uoci plausus inflammata obstrepit: conclamat aduentasse iam diem: quo hanc paucorum potestati fonsditus deleri oporteat: perdendum esse quicumque multitudinem oderit rem atticam alio iam pacto stare non posse. Ad ea cum nemo deinceps respondere audeat. Photion ipse inter furoris turbae tumultum & uoces uix auditus. Nūquid nos inquit iure an iniuria necari par ducitis? Illis uero iure clamantibus quoniam modo inquit de inauditis iure decernitis? & cum nihilo tamem attentius audiret: procedens paululum ego inquit me capitis reum profiteor: pro his que in republica & gessi & saepe consului. At istos ouiri Athenienses quid est causae quam obrem nihil uobis iniuriatos occidatis? Cui cum respondissent: quoniam tibi amici sunt secedens Photion tacitus quiescebat. Tunc Agnonides Psephisma recitat iam pridem ab se conscriptum eius haec ferme sententia: Populus hos si reos obiecti criminis iudicari capite plectuntur: Hoc audito fuerunt nonnulli tanta immanitate animi saeuitiaeque: ut psephismati id unum deesse dicerent: Photionem scilicet non ante necari quam uariis esset cruciatibus & tormentis afflicto. iuebantque induci rotam in spectante theatro & ipsos cum flagris & securibus carnifices expediri. Agnonides seu quod id aegris auribus a Cleto auditum aduertit: seu quia facinus ipsum & barbarum & crudele nimium existimauit: cum callimedontem inquit maestigia Athenienses dānabimus: tūc ea supplicii crudelitate saeuire licebat: i photionem uero nihil tale laturus sum. Hinc quēdam summis dixisse tradunt: Recte facis Agnonides: nam si excrucietur Photion tibi quid faciemus? post haec cum ad scrutandam sententiam populi circūducere tur unum: nulli ut in euerfa contione sedentibus quibusdam etiam coronatis: ut plecterentur capite indicatum est: Fuere cum photione damnati Nicoles tudippus Hegemon & pithocles. Dometrium uero rophalereum callimedontem charidem aliosque nonnullos qui forte tunc ab erant & hos mortis decernunt reos. contione demissa: cum damnati in custodiam ducerentur: ceteri quidem inter postremos amicorum familiariumque complexus fletu & lamentis misere complebant omnia: at photionem cerneret eodem oris habitu incedentem: quo domum olim solebat imperator a contione reduci. Nec minorem admirationis quam misericordiae occasionem uiri uultus & gestus animique constantia & magnitudo mortalibus afferebat. aduersarios tamē eius tanta fuisse animi atrocitate tanta crudelitate & impudentia dicitur: ut obuiam inducendum saepius facti certatim illum probis & maledictis incescerent: auderetque ex his unus sputis eius ora fordare. tunc photion ad magistratum conuersus: cohibebit ne quispiam inquit hodie huius hominis petulantiam atque ineptias? Atqui Tudippo cum hic iam tritum poculoque infusum uenenum conspiciens horruisset: steteretque calamitatem hanc & crudelis iudicii indignitatem: accedens proprius photionem te solatur inquit quod iam est cum photione moriturus? Rogatus ab amicis siquit photion filio nomine suo dici uellet: Volo equidem inquit ne scilicet illata mihi ab Atheniensibus iniuriā reminiscarur. At cum ab eo peteret Nicocles is: quē fidelissimum semper omniumque carissimum habuit: ut priori sibi liceret haurire uenenum: durum id mihi quidem inquit o Nicocles molestumque: tamen & hoc tibi concedendum est: cui nihil nunquam in omni uita negandum putari. Igitur cum & reliqui omnes poculum priores sumpsissent: defecisse uenenum dicit: Carnifex uero se aliud nisi duodeci prius acceptis drachmis daturum negabat. tanti enim uitiam uenire aiebat. Tum photion ubi hominem uidet in proposito stantem: ne morti fieret mora ex amicis unum aduocans: quādo quidē inquit nisi emptā nece mori Athenis non licet huic quāso praeciū dato. Erat tūc Municipionis mēsis unde uigefimus dies quo tempore equester ordo ioui solēne afferebat pompā. Horū pars in spaciē luctus coronas aufertēs pars flendo ad carceris fores conuersi: eo pacto praestantissimi & innocentissimi ducis interitum ornauere. Nec mortalium quisque fuit quo non fuisset aut feritate naturae aut irae aliaque acerbitate penitus: extincta humanitas: qui non ipsius & nefarium duxerit diē illum sanctissimum semper & populo Atheniensi sacrum atque solennē hoc publico piaculo fuisse pollutū: & castas per id saltem temporis manus a tam impio scelere non seruasse. At eius inimicorum quorum nondum erat inuiuium satis explicata crudelitas: mortui quoque corpus atrociter infectari

sunt. Illud enim nullo prorsus igne succenso: nullo funesto lumine: nulla deniq; nō honoris modo: sed ne humanitatis quidem significatione atticis exportari finibus edixerūt. Diciturq; ex illius familiaribus ne minem eius corpus contingere ausum. Sed Cypionē quendam curandis funeribus quaesitum facere solitum mercede accepta in Eleusinam deportasse cadaver. ibiq; igne ex agro magarico sumpto id cōcremasse. indigenam uero mulierem cum ancillis aliquot inane ibi constituisse sepulchrū: atq; diis manibus umbrāq; Photionis ī ferias parenasse. Hanc ipsam tradunt collectos cineres gremioq; recōdito intra domesticos lares tellure defessos sepeliuisse dixisseq; Ego uobis cari penates innocentissimi uiri reliquias custodiendas: tado: uos illas patriis laribus siquādo respiciant Athenæ redditote. Nec multo post cū res ipsæ edocuisent: qualem Athenienses præsidentem qualē reipub. omnisq; iusticiæ perdidissent custodē: statuāq; laeaea iussu populi constituta est: eiusq; inuentæ reliquiae publicis sumptibus tumulo sunt madatae. Accusatores autē eius Agnonidem quidem capite damnatum interemūt: epicurum uero Demophilum uerbe profugum Photionis filius proprio telo est ultus. Photius intemperans perditusq; puellam ad lenonē quempiam eductam misere deperisse dicitur: eumq; Theodorum atheum forte aliquando audiuisse in liceo huiusmodi ratiunculam concludentem: Si amicū alere honestum ē: & amicā utiq; haud turpe. Itēq; si cum socio uiuere fas est: & cum socia iuxta fas fuerit. Quæ cum suspicaretur Photius exprobrādē libidinis suæ gratia a Theodoro fuisse inducta: conscientiae & culpæ suæ pudore percussus: scortum continuo misam facit. Hæc sunt que in Photionis uitā cōgerenda putauimus: cuius sane iteritus luctuosam Socratis memoria excitauit ī ābos. n. sicuti pari Atheniēsī īgratitudine ita nec disperi Athenæq; incōmodo aiaduer sum est.

CATONIS IUNIORIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO CRAECHO IN, LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

ATONIS GENVS PRINCIPIVM DIGNITATIS ET GLORIAE SVMPSIT a proauo Catone uiro in primis claro magnæq; auctoritatis: ut a nobis in ipsius uita scriptū est. Relictus est autē cato parentum orphanus una cum fratre capione & sorore porcia erat & seruilis catonis soror ex matre & hi omnes apud Liuium Drusum auunculum suum uirum & eloquentia & sapientia præstantē: qui per id tempus princeps ciuitatis erat educabantur: Ferunt autem statim a pueritia constantiam & seueritatem Catōis conspiciam fuisse Vim namq; habebant ultra ætatem eius incepta: adulantibus asper: terrentibus aduersus: tardus ad risum: ut usq; ad significationem duntaxat os eius reniteret: idq; petraro. Ad iram non facile labēs sed cū in eam deuenerat: implacabilis. Ad magistros autem disciplinaq; delatus in addiscendo quidē tardus erat: quæ uero semel didicerat: memoriter retinebat. quod in cæteris quoq; natura fit: ut qui celeritū genio sunt nō multū memoria ualeant. qui uero cū labore percipiūt: hi sunt perceptorū tenatiores. Videēt autem ipsa inflexibilitas mentis causa fuisse. ut Cato in addiscendo tardior esset Nam passio nimirū quædam est disciplinā & ut quisq; infirmior est ad resistendum: ita facilius in sententiā trahitur. Itaq; & iuuenes q̄ senes & ægri q̄ sani facilius credunt. Pedagogotamē ut aiunt parebat cato: omniaq; faciebat illius iussu. Singulorum uero rationesq; ab eo afflagitabat. Erat illi pedagogus Sarpedon homo comis atq; urbanus & qui uerba magis quam uerba in promptu haberet. Puer adhuc cum esset Cato: latini summo studio conati sunt: ut in ciuitatem reciperentur: qua de causa cum Pompeius scyllo uir militaris summæq; inter socios auctoritatis propter amicitiam: quæ sibi cum Druso erat: domi eius multos dies obuersaret: pueris que familiarior factus eos rogasset. ut socius populi Ro. in impetranda ciuitate apud auunculum iuuaret capione id se facturum comiter significante: cato constanti uultu se nunquam facturum respondit. cum uero sapius atq; iterum interpellatus & nihilomagis flecteretur: Pompeius in excelsam ædium partem leuatum inde obiecturum se illum nisi precibus annueret: comminatus est: atq; ita manibus suspensum efferens minaci uultu & acerba uoce concussit: neq; tamen ab incepto mouere illū potuit. Itaq; deponens eum pompedius ad socios conuersus: gratulemur inquit nobis hunc esse puerum: qui si uir esset: nullo modo ciuitatem sperare liceret. A quodā ex cognatis ad cœnam in natali uocatus: cum cæteri pueri in quadā parte ædium luderēt admixti simul minores & maiores natu(erant autem eorum ludi iudicia & accusationes & detractiones in carcerem) uno ex pueris forma insigni: qui a maiore in cubiculum deductus & per uisū inclusus erat: uociferante: cato intellecta rei fœditate cucurrit ad hostiū: atque his qui aditum prohibebāt ui deiectis puerū eduxit: itaque incensus domum abiit cæteris pueris una secum habebantibus. ita uero iter pueros clarus erat. ut cum. L. scylla equestrem ludum quem Troiam uocat edere statuisset: ac delectis partriciis pueris duos præfecisset: alterumq; pueri acceptarent gratia matris(erat enim filius Metellæ uxoris scyllæ) alterum uero qui Pompeii nepos erat sextum nomine nec recipere neq; sub eo ludere uellent: inter rogati a scylla quem sibi ducem optarent: omnes uno ore catonē deposcerunt: quin etiam ipse sextus sese ultro catoni submisit. Erat. L. scylla catoni ac feribus pinus amicus: quare sæpe illos ad se uocabat: & inter suos hēbat: paucissimis hūc honorē familiaritatis p̄solētiā tribuēs. Grate igit hoc accipiēs sarpedonē: plurimūq; existimās huiusmodi amicitia pueris cū ad honorē tū ad securitatē conducere: frequēter ducebat eos ad scyllam. cnius domus per id tempus. nihil a carnificina quadam differebat. Etat tū Cato quattuordecim annorū uidensq; ceruices clarorum uirorum ad scyllam deferri: atq; eos qui aderant clanculum misereri a sarpedone quæsiuit: cur hunc talem uirum nemo trucidaret. Respondente pedagogo quia plus timent scyllam homines quam oderit: Quamobrem mihi inquit gladium non dabis. ut patriam sœuo huius domum liberarem? Hæc cum audisset sarpedon: & simul accitatem uultus conspexisset: usq; adeo teritus ē:

ut reliquo tempore diligentissime puerum obseruaret: ne quid temere cōtra Scyllam moliretur. Paruulus quē maxime amaret: rursus ac sēpius eodē modo interrogatus semper fratrem respondendo interrogatē fatigauit. Sumpta deinde uirili toga magis confirmauit erga fratrem beniuolentiā: usq; ad uigēsimū aētatis annum nunq; sine fratre cōnabat: nec peregribatur: nec in campū descendebat: cū tamen frater ungere: tur ipse ueniā postulabat: in cāteris quæ ad uictū pertinet: durus erat atq; seuerus. Cæpio itaq; cum ipse ut continens moderatusq; laudaretur: nō desinebat prædicare se fortasse talē uideri: si cū aliis cōparetur. uerū si cū meo Catone inquit: cōparor nihil mihi a Sippo uideor differre. Erat autē Sippus quidā propter molli- ciem atq; luxuriam apud Romanos notatus. Inde sacerdos Apollinis factus a fratre migrauit centū uiginti talentis in diuisione bonorū paternorum acceptis: & Antipatrū Tyriū stoicæ disciplinæ hominē sibi fami- liarem coniunxit: ac moralibus ciuilibusq; præceptis inhærens cū oēm uirtutis speciem ingenue amplexa- retur: egregie tamen honestatē seueritatēq; adamauit. Eloquētiā uero ea de causā operā dedit: ut philoso- phiæ præceptis aliquid roboris neruorūq; in agendo cōsultandoq; adiungeret. Non tñ cū cāteris iuueni- bus exercebatur: nec audiri a quōq; uolebat. Qua de re cū quidā eū reprehēderet: diceretq;: improbāt ho- mines hanc taciturnitatē tuam: Cato: ut libet inquit: dū modo uitam non improbent. & addidit: ego uero tūc demum hanc taciturnitatē meam abrupā: cū talia dicere ualebo: quæ nō sint digna taciturnitate. Erat ba- silica quædam Porcia quam magnus Cato in censura ediderat eius basilicæ tr. quoniā in illa ius dicere cō- sueuerant: calūnā: quæ sellas eorum impedire uidebatur: decreuerant tollere uel in alium locum transferre: eares Catonem licet inuitum prima in campū deduxit. opponens nāq; se tribunorum uoluntati: & uim di- cendi suā ac prudentiā ostendens: uniuerfos ciues in admirationē conuertit. & enī sermo eius nihil iuueni- le neq; cōptum habebat: sed erat rectus plenus & durus: quinimo gratia quædā & attentio inerat breuitati sententiarum: mosq; eius orationi admixtus uoluptatē & risum quendam honestū audientibus afferebat. Vox autem multa & abundans tonum habebat in frastū in exhaustūq;. Per uniuerfam sæpe diem incessan- ter locutus sine lassitudine desinebat. Tum itaq; cū ea in causa superior fuisset: rursus ad silentium rediit: ac tingymnasis se exercens assuefecit corpus tolerare calores & niuem detecto capite: iter conficere sine uehi- culo. Cum uero amici qui una iter faciebant: equis ueherentur: singulos sæpe adiens & pariter cum illis am- bulās loquebatur pedibus ipse uadens: cū illi ueherentur. Admirabilis uero tolerantia tunc erat maxime: cum aduersa ualitudine laborabat. febris enim oppressus ipse solus degebat: nec ullum secum esse patieba- tur: donec releuationē certam sentiret: in cœnis aut partes sortiebatur: quod si nō obtineret: amicis ipsum prius capere iubentibus dicebat: non bene se habere inuita uenere. Ac semel quidem præpotus ibat ad mē- sam. deinde ita perstabat ut sæpe cū amicis ad aurorā usq; in potationibus uigilaret. Causam huius rei cre- dunt fuisse negocia publica. in quibus per totos dies occupatus: atq; ita amicos conuenire & cū illis uersa- ri prohibitus: per noctē atq; potū cum eisde esse cogebatur. Itaq; cum Mēmius quidā dixisset totas noctes. Catonem ebrium esse: respondit Cicero: Ad illud non addis: eū dies totos ad aleam ludere? Oīno aetatis suæ moribus se opposuit: utpote improbis & a quibus contraria uia eundum cēsebat. Itaq; cum cāteris ho- minibus purpureā uestem saturatā murice atq; rutuli coloris placere uideret: ipse fuscā gerebat: interdū ue- ro nudis pedibus & absq; tunica in publicū prodibat: nō gloriā aliquā ex hac nouitate captans: sed seipsum assuefaciens obscœnis rebus dūtaxat erubescere: cātera uero ut ignobilia aspnari. Ex hæreditate uero Ca- tonis nepotis cū centum talenta ad eū peruenissent: pecuniā ex bonis redactā sine ullo scœnore idigentibus mutuabat. Deinde cū iam tēpus sibi uisum est matrimonii contrahendi: nulla muliere ante id tempus cor- gnita Lepidā uxore accepit: quæ prius Scipioni Metello desponsata renunciantē Scipione & uadimonii pœnas soluente tunc libera erat. Eam cū accepisset Cato: pœnitentia ductus Scipio rursus illā acceptauit. Hac re uehementer cōmotus atq; inensus Cato: decreuerat die Scipioni dicta iniuriā ulcisci: dissuadenti- bus tamen amicis se abstinuit: & ira simul atq; iuuentute accensus iambos in Scipionē nō sine Archilochi mordacitate citra tamen lasciuiā & obscœnitatem conscripsit. Atiliā deinde Sarani filiā cæpit uxore: quam mulierē dicitur primā cognouisse: nō tamen eam solam cognouit: quæ ad modū Lelius Cæpionis amicus: Ille namq; in hoc fœlicior: qui unā tantū in omni uita uxore quam a principio duxerat: cognouit. Bello ser- uili: quod spartanū appellant exorto: sub Gello prætore uoluntarie militauit. idq; fecit gratia Cæpionis fra- tris: qui in eius exercitu tribunus militum erat: sub quo quidē duce uirtutē quantū cupiebat ostendere non mollicie tamen atq; corruptela exercitus audaciā fortitudinē ac decorē ostendens: nihil antiquo illo Cato- ne inferior apparuit. Sed cū prætor uirtutis gratia eū donare uellet: repudiatis muneribus & nihil a se factū quod honore dignū foret testatus: inhumane facere uisus est. in petitione quoq; tribunatus legem: quæ cā didato nomē datores adesse uetat: solus seruauit: per seipsum appellās populū atq; alloquēs: quæ res ipsi- quoq; laudantibus grauis erat: & eo magis q; uidebant hoc genus laudis mutari non posse. Tribunus mili- tum factus in Macedoniā missus est ad Rubriū prætorē: cuius discessum cū uxor Attilia grauiter ferre uide- retur: atq; ob id lachrymaret: Munatium quendā ex catonis familiaribus ei dixisse ferunt: ut bonam spem haberet: nā se catonē illi custoditurū: cuius uerbis Cato tunc præsens cū arriisset: postea unius diei iter pro- fectus uocatū ad se Munatiū monuit fidē Attiliæ seruaret: nec usquā a se discederet: atq; ita ex eo die binos lectos in eodē cubiculo sterni iussit: ipsumq; Munatiū iuxta se accubare nō certe custodiētē: sed certe custo- ditū. Proficiscentē catonē quindecim serui: duo liberti & quattuor amici secuti sunt: qui cū equis ueherentur: Cato ipse pedes cū singulis loquēs pariter gradiabatur. Vbi uero in castra uentū est: ex legionibus quæ illic erāt: uni præfectus a prætore: nequaquā magnificum putans se dūtaxat bonū præstare: milites sibi pares ef- ficere contendit: nō timore aliquo iniectō: sed uerbis ac rationibus eos castigans. Difficile igitur dictū est: utrū humaniores uel fortiores & an ferociores uel iustiores sua eos disciplina effecerit: feroces quidem ad-

uersus hostes: humanos uero erga socios: timidos ad iniurias inferendas: promptos ad laudes adipiscen-
das reddidit. Sed quod minime quærebat id maxime factū est: ut summā gratiā apud milites assequeretur.
Nā una laborando: & ueste & uictu atq; incessu militari magisq; ducis utendo. clam ac latenter beniuolen-
tiam exercitus erga se maximā concitauit. Vere enim uirtutis zelus non fit nisi per summā dantis beni-
uolentiā & honorē: qui uero sine amore laudant bonos: ii reuerentur quidē famā ipsorū non aut uirtutem
admirantur: neq; imitatur. inter hæc cū audisset Athenodorū cognomine Cordilionem stōicæ discipline
homiūem Pergami commorari: & iā senescentem regū ac principū familiaritates amicitiasq; refugere: non
putauit Cato per litteras atq; nuncios quicq; se profecturū: sed cū per leges duos menses liceret ei abesse: tras-
gressus in Asiā hominē adiit: flexitq; eius animū & ex sentētia deiecit: effecitq; ut se in castra sequeretur. Læ-
tus atq; gloriabundus uelut ingentē adeptus palmā & multo clariorē q̄ Pompeius aut Lucullus: qui tunc
uniuersi orbis reges nationesq; subigebant. Nondū finierat militiæ tēpus: cū frater eius Capio in Asiā pro-
ficiens: circa Thraciā incidit in morbū: quod cū per litteras nuntiātū esset Catoni. licet & mare undosum
foret: & naui aliqua idoneæ magnitudinis nō adesset: tñ paruā nauiculā cū duobus familiaribus & tribus
seruis cōscendens: in Thessaloniciā nauigauit: nec multū abfuit quin mari obrueretur: fortuna tñ quadā ex
ingenti piculo seruatus. Cū fratrē iā mortuū repperisset: grauius ferre uisus est: q̄ philosopho cōueniret. nō
solū enī lamentationibus & planctu & mæsticia: sed sūptu funeris imodico exquisitisq; uaporibus & precio-
sis uestibus corpus cremauit. Sepulchrū illi fecit in ipso Emeoꝝ foro lapide thasio talentorū octo. Hæc autē
nōnulli carpebant ppter ceterā catonis seueritatē: nō attendētes quātū in illa aduersus uoluptatē timorem
& ipudētes præces inflexibili duritiē humanitatis affectionisq; inisset: ibi cū ciuitates & potētes dona am-
plissima pro honore defuncti misissent: pecuniis oīno repudiatis: thura solū & ornamenta ob honorē illo-
rū q̄ mittebant recepit. in diuisione hæreditatis quæ ad ipsum & ad filiā capiois obuenerat: nihil ex his quæ
in funere expendiderat: deduxit. Finito tpe prouincia abeuntē non uotis (ut fieri solet) sed lachrymis & iſa-
tiabili amplexu milites prosequēbantur: iteruētes uestes per ea loca q̄bus ipse pedibus iturus erat: manusq;
obsculātes: quod genus honoris nō nisi ip̄atoribus idq; ppaucis eo tēpore tribuebat. cū uero instituisset
anteq; ad rēpub. se cōferret: in Asiā proficisci: & mores hominū uiresq; puinciaꝝ agnoscere: simulq; ut regē
Deiotoroꝝ hospitē paternū id summo pe ab eo postulantē cōueniret: hoc mō peregrinationē confecit. Præmi-
tebat summo mane pistore & coquū ad ea loca ad quæ diuersus erat: qui cū summa continentia atq; silen-
tio urbē intrantes: si nullus catonis hospes paternus amicus ibi esset: in diuersorio si haberi poterat: necessa-
ria præparabant sine ulla cuiusq; icōmoditate. Si uero nō erat diuersoriū: tunc magistratū adeuntes hospita-
litate postulabant: & quācūq; sibi a magistratibus traditā capiebant. Ac sæpe qdē euenit ut fide nō habita-
illi quos præmiserat a magistratibus cōtēnerent: qā nō insolenter neq; minitādo petebāt. itaq; iterdū nū-
la præparatione facta cato supueniebat. ipse insup a plarisq; cōtēptui habitus: ob magnitudinē curarū sæ-
pe tacitus sedens: & ob id speciē hoīs ignaui secordisq; præ se ferens. Nōnunq; tamē ad eos cōuersus mone-
re solebat: ut cessarent ab hac improba hospitalitate: nō enī semp catōnes ad ipsos uenturos: cōprimerēt sua
liberalitate eorū licentiā: qui occasione quærent ab inuicis extorquēdi: quasi a uolētibus obtinere nō pos-
sint. in Syriā uero cū uenisset: rediculū quoddā ferunt ei cōtigisse. Nā Anthiochiæ appropinquās: offendit
gentē multitudinē uario ornatu atq; sertis obuīa extra portā effusam. Ephebi in chlamydis: pueri in alio
ornatu separasi consistebant. sacerdotes & magistratus puras stes & nōnulli seita gerebant. Opinatus igit
hunc honorē sibi a magistratū præparatū. grauius ferre cepit: & eos quos præmiserat increpare: q̄ talia fieri
nō phibuisset: iussitq; familiares ex equis descēdere & pedibus una secū iter facere. Qui cū magis appro-
pinquassent: unus ex his qui turbā Antiocheniū & ordines atq; ornatū disponebat uir iā grādiōr natu bar-
culū manu & sertū in capite gestans: obuīa catoni factus sine ulla honoris uel reuerētiæ exhibitione: quan-
tū abesset Demetrius: p̄cunctatus est. cunctis ferme hominibus per id tēpus in Pōpeiū conuersis: summo in
honore etiā Demetrius seruus eius: quoniā multū apud illū poterat: habebatur. Ex ea re tantus risus socios
catonis inuasit: ut se nullomodo cōtinere inter multitudinē ambulantes possent. At cato ipse uehementer
cōmorus o miserā inquit ciuitatē: nec quicq; amplius locutus est. Posteriori autē tpe solebat ipse quoq; me-
morando atq; narrando ea quæ tunc sibi accedissent: ridere. Vex hoies qui per igaorantiā illū neglexerāt:
paulopost in admirationē eius ab ipso Pōpeio cōuersi sunt. Nā cū Ephesum uenisset: & pompeium (quoniā
amis maior erat natu maiorisq; auctoritatis) salutātū uisisset: ut cōspexit illū pōpeius: non passus est neq; ex-
pectauit: ut sedentē se adiret: sed assurgens extēplo quasi cuidā maiori obuīa processit: dexteraq; eius appre-
hensa multa in ipso cōgressu plura etiā post discessum in laudē uirtutum eius sic enarrauit: ut qui audierūt
omnes in catonē conuerterentur: illa admirantes quæ paulo ante cōtēpserant: mansuetudinē scilicet & ma-
gnā imitatē. Neq; pompeii obseruantia obscura erat: sed manifestissime apparebat iseruiētis magis esse q̄
amantissidq; ex eo maxime itelligebant hoies q̄ præsentē uerebat: & ob eius discessum gaudebat: & cum
cæteros aduenas iuuenes prōptissime apud se detineret: cupetq; se ut secū adessent: nihil tale a catone po-
stulauit: sed tanq̄ ueritus potentiā eius libenter dimittebat. Soli ferme ex oībus qui ad eū uenerant: filios at-
q; uxore cōmendauit: rū propter ceterā coniūctionē: tū propter necessitudinē. Ex hoc studia ciuitatum in
catonē accensa inuitationes & cōuiuia certati exhibita. Quibus in rebus sæpe iubebat cato familiares su-
os diligenter uidere: ne curionis uerbū a se confirmaretur: qui cū amicus quidē esset catonis: ceterū in ser-
sus eius seueritati: ut audiuit in Asiā profecturū: bene est inquit: nā mitiorē & humaniorē Asiā illum nobis
remittet. Ab rege Deiotaro ut filios & filiā suā eidē cōmendaret uocatus: cū ipse rex dona egregia protulisset:
usq; adeo sup ea re cōmorus est: ut cū ueste ad eū uenisset: posttridie circiter horā ter. iā abiret. Profectus
etiā unius diei iter apud pessimū tē maiora etiā dona ipsum expectantia offendit: & simul regis epistolam

quæ rogabat: ut si ea dona cape ipse nolle: amicis saltem qui propter se bene merebatur habere: ut pro amicis
 quosq; sat esset. Sed nec ipse accipe uoluit: nec amicos (quos nonnullos eorum subquerentes cernebat) capere pmi-
 sit: affirmans omnem largitionem uelamē honestatis faciliter repire posse: amicos uero eius habituros ex iis quæ
 ipse iuste possideat. In Italiā rediturus: cum cineres Cæpionis suis secum ferre decreuisset: amicis suadentibus ut
 in alia naue huiusmodi reliquas poneret: potius animam suam se separaturum rēdit. Et dicitur quidē magno cum
 piculo ea naus traiecisse: cum cætera nihil ferme piculi paterentur. Romam deinde reuersus. omne tempus aut domi-
 cum Athenodoro: aut in foro cum familiaribus erat. Quæstor uero factus non prius magistratum inire uoluit: quā
 omnes leges quæstorias perlegisset: & ab iis qui eas sciam habebant recte atque ordine singulas cognouisset. itaque po-
 stea huiusmodi magistratum iniens magnam fecit conuersionem ministrorum & scribarum: qui in eo ordine uersa-
 bantur: qui cum leges & publicas scripturas in manibus haberent homines adulescentes: quæ eum magistratum gerebat:
 ita gubernare soliti erant: ut ipsi plane magistratus essent. Sed Cato qui rem magis quam nomen aut honorem se-
 quebatur: scribas (ut par erat) ministrosq; locum tenere coegit: fraudes eorum redarguens: & per ignorantiam peccanti-
 bus quod agendum foret ostendens. Ut uero erant impudētes & cæteros collegas adulando sibi asciscere conaban-
 tur: & aduersus Catonem reepugnabant: primum eorum ut reū fraudis inhæreditate commissæ & infidum ærario expul-
 lit: alium uero tanquam inutilem negligentemq; accusauit. Quæ cum Lutacius Catulus censor uir magnæ auctoritatis
 & Catonis amicus defenderet: uictusq; rationibus atque argumentis apte postularet: ut sibi reus donaretur: erum-
 pens in medium Cato: turpe est inquit Catule te qui censor sis & morum nostrorum moderator esse debeas: ne in mi-
 nistris quidē nostris grauitatē seruare: Hæc dicentē perspexit Catulus tanquam respondurus: sed siue ira siue uere-
 cundia silentio confedit. Non tamen in eo iudicio scriba ille remotus est: sed cum uno plures condēnarentur quæ absolue-
 rent. M. Lollius collega: qui ob ualitudinē absens erat: gratia Catuli in lectica ad ærarium perlatus sua illū sen-
 tentia liberauit. Nunquam tamen adduci potuit Cato: ut eius scribæ opa uteretur: neque ut salariū persolueret: nec Lol-
 lium in numero iudicium habendum censuit: ita scribarum insolentia a Catone repressa: deinceps eorum ministerio
 quæadmodum cupiebat: usus breui tempore ærarium honestius quam curiam ostendit: ut omnes dicerent ac sentirent consu-
 larem dignitatē quæstura adhibitam a Catone. Nam cum reperisset multis tempore debere: multos etiā reipublice de-
 bitores esse: ab aliis repetens atque exigens: aliis uero persolues omnium mentes erexit: & eorum qui nunquam solutu-
 ros se arbitrabantur: & eorum qui nunquam ut sibi solueretur: expectabant. Et cum antea rationes & decreta quædā
 admitterentur falso: multaq; fierent per preces & precium nihil tale Catonem aufugit: sed semel quodam decreto
 in dubium uocato: quicquid multi testimoniū ferrent non credidit: nec prius recepit quam consules iureiurando affirma-
 rent se ei decreto interfuisse. Erant multi quibus ob cæsos ciues. L. Scylla pecuniā dederat: & quicquid omnes odio il-
 los haberent pollutosq; arbitrantur. nullus tamē punire audebat. At Cato indignatione simul atque ratio-
 ne commotus & impiū factū detestatus: ab omnibus pecuniā tanquam indebitam repetiit. Enim uero hac pecunia resti-
 tuta statim per iudiciū factū uidebatur: & quasi prius condēnati in causam homicidii trahebantur: applaudē-
 te populo. ro. putantemq; tunc Scyllam ipsum dānatū uidere: tyrānidē uero ex urbe depelli. Capiebat præterea po-
 pulū assiduitatis ac diligentia Catonis. Nullus ex collegis prior ad ærarium ueniebat: nullus posterior abibat:
 nulla contio nullus senatus habitus: quin adesset: timens ne homines per gratiam aut pecuniā aut uestigia pu-
 blica condonarent. cum itaq; ærarium calūniis purgasset pecuniisq; repleisset: docuit atque ostendit licere reip. pe-
 cunias habere sine cuiusque iniuria. Et quicquid in principio magistratus quibusdā collegis odio fuisset: postea tamen
 ab uniuersis amabatur: onus omnium suscipiens contra largitionem atque gratiam. Nam cum quod postulabatur: omnes ea ratio-
 ne preces reiciebant: quod nequē id fieri contra Catonis uoluntatē. Erat Marcellus Catoni ab adolescentia fami-
 liaris & in hoc magistratu collega uir quidē bonus si Catoni coniungeretur: ipse autem per se sic pronus ad gratiam
 & sic facilis ob pudorē ut nihil cuique petenti denegare sciret. Extrema igitur die finito magistratu magna fre-
 quentia ciuium domū reductus Cato: audiuit quosdā potentes Marcelli familiares apud ærarium conuenisse: pe-
 tisseq; a Marcello: ut gratiose quædā perscriberet. cōfestim itaq; ad ærarium regressus Marcellum offendit precibus
 uictus: omnia concessisse: cum Cato irrumpens tabellas poposcit: illasq; uidente ipso Marcello atque silente in præsentia
 eius deleuit: nec tamē ob eam rem familiaritas eorum dissoluta est: nec unquam Marcellus aduersus Catonem est questus
 Post finitū quoque magistratū curā ærarii non remisit: sed singulis diebus seruos mittebat: quæ ea quæ agerentur
 perscriberet: ipse autem libros in quibus rationes publicarum pecuniarum erant a Scyllæ temporibus in suam quæsturam perscri-
 ptæ quicquid talentis emit: semperq; eos tenebat in manibus. in senatu primus ueniebat: ultimus abibat: interdum
 uero cum cæteri cogerentur: ipse sedens toga circa librū obducta legebat: nec unquam absuit: cum senatus haberetur.
 Quædāq; per Cn. Pompeii amicos tentatū est: cum iis quæ contra ius facere uolebat: resistentem uiderent: sibi impediri
 mentū aliquod iniicere: quo minus in senatu adesset. Quare aduersa omnia semper negocia. posthabuit: potius
 usque abesse. Neque enim gloriæ causa neque lucri neque aliquo casu ut plerumque ad rem. se contulerat: sed certo consilio uiri
 boni. Quin etiam puinciarum negocia & decreta & iudicia per hospites atque amicos sibi nunciari procurabat. P. clo-
 dius turbulentissimo ciue sacerdos ac uirgines uestales: iter quas Fabia Terentia erat soror Terentia: Cicero
 nis uxor: apud populū accusante suscepta eorum defensione Cato tantam accusatori uerecundiam iniecit: ut coge-
 ret urbem relinquere. Quæ de re cum M. Cicero Catoni gratias ageret: non sibi sed reip. inquit gratias agendas:
 cuius causa fecisset. Ex hoc magna erat Catonis apud ciues Romæ auctoritas: ut etiam orator quidam in dicendo:
 cum unico testi non esse credendum diceret: nec si Cato inquit is foret. Plerumque etiam ad res incredibiles quasi pro-
 uerbi loco respondere: nec si Cato ipse diceret: fide esse adhibendam: & aduersus perditum adolescentem uerba in se
 natu facientem de honestate & continentia assurgens amicus: quis te inquit ferat cœnatē ut Crassus: edificantiē
 ut Lucullus: loquentem nobis ut Cato. cæteros quoque prodigos atque luxuriosos cum quid se uere de continentia
 loquerentur derisue Catones appellabant. Multis Catonem adhortantibus ad tribunatū plebis petendum: non
 putauit conuenire: ut potentia tanti magistratus in tempore non necessario consumeretur. In Lucaniam itaq; per id

tempus cum ocium sibi a republica foret cum liberis & familiaribus (Habebat enim illic uillas satis amoenas) proficiscenti multitudo hominum cum uehiculis & impedimentis sit sibi obuia: ex quibus intelligit Metellum nepotē Romā redire ad tribunatū. Perstitit ergo aliquantulū tacitus: ac subito in urbē regrediendū esse dixit: admirantibusq; sociis Metellus inquit per se ipse formidolosus est: & nunc ex Pompeii uolūtate redire: ut quasi fulmen reipublicā feriat. Nō est igitur ocii tēpus neq; rusticationis: sed huic oīa turbare cupienti relistendū est: aut pro libertate oppetendū. Extorserunt tñ familiares: ut uillas ad usq; progredieret: sed breue tēpus cōmoratus: cū ad uespas in urbē redisset: postridie summo mane in capū descendens tribunatū petiit: ut Metelli conatus refringeret. Ius enī tribunitiæ potestatis magis ad impedimentū est q̄ ad agendū: quippe ceteris omnibus collegis uolentibus unus qui nolit & se opponat plus potest. Principio igitur pauci ex familiaribus: deinde eius sententia latius patefacta omnes boni Catonē sequebantur: ceterosq; ad mādādum Catoni tribunatū plæ. cohortabantur: utpote qui nō honorē quæreretur: sed operā suā patriæ offerret: q̄ cū liceret per ocium gerere magistratū noluerit: nunc uero pro republica ac libertate nō sine periculo certaturus petat: ferunt tantā fuisse multitudinē suffragantiū sibi: ut inter studia hominum pressus in periculo fuerit: uixq; habuerit facultatē sese a turba explicandi. Creatus igitur una cū Metello ceterisq; tribunus plæbis cū animaduertisset comitia cōsularia uanalia esse: increpuit uehementer populū. Ro. & in fine oratiōis suæ iureiurādo testatus est: sese quicumq; largitionē faceret: ei diē esse dicturū. Excepit tamen Scyllanū q̄ sororē eius Seruiliā habebat propter necessitudinē: quā ob causam hunc præteriens. L. Murænā ambitus ac cufauit: q̄ per largitionē obtinuiſſet: ut una cū Scyllano consul designaretur. Dabat lex reo ut custode quodā apud accusatorē posito: cuncta sentiret quæ ille attētare: ut nihil clā neq; inopinate ad iudicium afferre posset. Missus igitur quidā a Murænā: qui Catonē obseruaret: ut intellexit Catonē nihil inimico animo gere: neq; iniuste quicq; tentare: sed ingenue & humaniter se ad causam cōparare: usq; adeo moribus catōis credidit: ut relicta obseruantia illa cōtinuo sape in foro aut domi catonē adiret: ab eoq; percūſtaret: an ea diē quicq; quod pertineret ad accusationē foret acturus: ac si cato negaret cōtinuo abibat. cum uero tēpus dicēdæ causæ uenisset: cicero qui per id tēpus erat consul: Murænā defendit: uariis modis: stoicos philosophos & ista quæ appellantur paradoxa illudens: ex quo cū multū risum iudicibus iniēcisset: ipse quoq; cato subridens illis q̄ iuxta erant: dixisse fertur: dii boni q̄ ridiculū cōsulē habemus. In eo iudicio Murænā absolutus nō inimicū se præbuit catonis: sed in consulari gessit oīa ex catonis uoluntate: & in cætera uita illū obseruauit: atq; eius iudiciū securus est. Erat cato in suggestu quidē grauis atq; terribilis iusticiæ custos: in cæteris uero moribus mitissimus atq; humanissimus. Prius tamē q̄ tribunatū iniret: multa gessit p̄ republicā. præcipuū uero quod fuit rebus magnis atq; amplissimis a cicerone gestis finē præclāg. iposuit. Nam. L. catilinā cōiurasse ad perniciē reipublicæ cōuictus a cicerone ex urbe migravit. At Lentulo cethego cæterisq; coniu-ratis qui domi remanserant urbēq; incendere & rebellionibus bellisq; cōcitatis iperiu delere parabant: deprehensis: quēadmodū in ciceronis uita scriptū est: agitabat in senatu quid de illis statuendū esset. censebat Scyllanus eos ultimo supplicio afficiendos esse: huius sententiā plæriq; sequebantur. At cæsar rerū nouarū cupidus materiāq; ad illa quæ iā mēte conceperat quærens: necandos sine iudicio nullo mō cēſebat sed in carceribus habendos. Hæc cæsar's sententia miti & cōposita oratiōe explicata sic mentes oīum flexerit: tātūq; timorē senatu iniecerat: ut Scyllanus sententiā suā interpretaretur: quasi nec ipse censuerit morte afficiendos: sed carcerē quod esset Romano uiro extremū supplicū. Facta igitur tanta conuersione sententiarū: oībusq; in mitiorē & humaniorē sententiā inclinantibus surrexit cato: & principio orationis suæ. M. Scyllani oratione reprehensa: aduersus cæsarē suspicionē induxit: quasi sub populari specie & miti sententiā reipublicā euertere uellet: ac senatui formidinē incuteret: cū timere ipse deberet: & bene secū agi putare: si ipsius metalia patraſſet: nō in super tāta impudentia paricidas deſenderet: nec patriæ uix a tanto periculo seruata miseret: sed eos quos oportebat nunq; esse natos: cōploraret: cū tñ eorū crimina fateretur grauitēq; feriret: si perditī hoīes a cædē atq; incendio reipublicæ suo supplicio liberarent. Hæc solā orationē catonis seruata fuerunt: cicerone cōsule uelocissimos scriptores deponēte atq; docēte ut p̄ signa quædā & paruas breuesq; notas multarū litterarū uim habētes dicta colligerent: nondū enī reperti erant ij qui notarii appellātur: sed tunc primū huius rei uestigiū ferunt extitisse. Vicit itaq; catonis sententia assensusq; est illi senatus: ut de cōiuratis supplitiū summeret: & si oportet ne parua quidē suorū mox signa prætermittere: ut tanq; pictores animi eius figurā exprimamus: ferunt: dū magna esset inter catonē cæsarēq; de supplitiō coniu-ratorū in senatu contentio: intuenſe eos uniuerſo senatu litteras cæſari in curiā allatas fuisse. Quod cū aduertiſſet cato: putaretq; per aliquē de cōiuratis eas litteras cæſari miſſas: clamare icēpit ac postulare: ut publice recitarentur. At illa erat epistola ab Seruilia sorore catonis cæſari scripta parū quidē pudice & amatorie: ac ne publice legerētur cæſar sibi legēdas porrexit: quas cū legiſſet cato: in cæſarē statim eas reiecit: & inquit capias ebrietas: atq; ita ad sermonē quē instituerat reuerſus est. Parū oīno fortunatus uideſ fuisse cato circa pudicitia fœminarū. Nā & Seruilia soror (ut dictū est) a cæſare corrupta putabatur: ac de alia Seruilia huius sorore nihilo fama melior. Nupta enī Lucullo summo uiro: cū puerū ex eo peperiſſet: p̄pter libidinē ab eo repudiata est. cato cū iā duos filios ex eadē ſuſtuliffet: poſt diuortiū Attiliæ martiæ Philippi filiā duxit uxorē. Hæc est Martia de qua tā multa ferūtur: Quāq; ut in fabulis ita in hac parte catonis uita incerta atq; obſcura est. At tamen ut Thraſeas ſcribit: qui huiusce rei Munatiū familiārē catonis atq; in uita comitē habet auctorē: ita gesta res est. Inter multos catonis amicos uirtutē eius maxime admirantes & aliis alios magis affectos magisq; præ se beniuolentiā caritatēq; ferētes in primis fuit. Q. Hortēſius quidē uir clarus atq; humanus: q̄ cū optaret non ſolū amicus & familiaris eſſe catonis: nerū necessitudinē cōiūctionēq; totius familiæ admiſcere: ſuadere perrexit. ut Portia catonis filia: quæ Bibulo erat nupta atq; ei duos iam filios peperat: ſibi uxor

traderetur: tanq̃ secundus ager ad sobolē procreandam. Nam esse id opinione quidem hoīum fortassis ab horrens: cæterum natura honestū atq; civile: ut mulier in ætatis flore constituta nec a procreatione filiorū uacaret: nec plures cuiq̃ pareret: q̃ illi cōmodū foret. id. n. nihil aliud esse q̃ molestiā & pauperiē inducere: si plures q̃ opus sit natos quis tollat: cōiunctione familiarū inter bonos uiros & uirtutē crescere & caritatē: & ipsam ciuitatē huiusmodi necessitudinibus quasi nexibus quibnsdā colligari atq; constringi. Quod si Bibulus grauius ferat: nec a se disiungi mulierē patiatur: confestim simul atq; illa prægnaſset: se restituturū: contracta iā maiori amicitia & arctiori caritate: tā cū ipso Bibulo q̃ cū Catone propter natorū cōsanguinitatē. Huic cū respondisset Cato se Hortensiū amare: indignū tamē esse uerba facere de nuptiis filia quæ alteri nupta esset: nō erubuit Hortensius iā aperte agens & sententiā suā enudans a Catone postulare: ut sibi Martiā uxorē daret iuuenē adhuc & ad procreandū idoneā: cū ipse certe sufficiētem prolē haberet. Nec dici potest hoc fecisse Hortensius q̃ sciret Catonē mulieri nō dare operā: nā in hoc ipso tēpore scribit Martiam prægnaſcentē fuisse. Cū igitur studiū atq; uoluntatē Hortensius intueretur Cato: nō denegauit sed iquit oportere: ut Philippo Martiæ patri hoc persuaderetur. Quod cū factū esset: sponsalia facta sunt ipso Catone præsente atq; aditipulante. ista quāq; posteriori tēpore fuerunt: in placuit: quoniam in mentionē fornicarij incidere: refert. Sumpto igitur de cōiuratis supplicio Cæsareq; pro his rebus quarū gratia in senatu a Catone impugnatus fuerat: ad populū fugiente hominesq; perditos & corruptos cōtra rēpublicā excitāte: ut conatibus eius obuiaretur: persuasit senatui Cato annonā plæbi Romanæ largiendā. Erat autē sumptus annuus mille ducentorū quinquaginta talentorū: ob quā largitionē oīs motus popularis tunc subsedit. Sed paulopost rursus concitatus est Metello tribuno plæbis turbulenta cōcōiones habente: lege promulgata per quā censerebat magnū Pōpeiū cū exercitu ad urbē uocandū: eiq; demandandū: ut uideret nequid respublica detrimenti caperet. Et uerbis quidē sic Pompeius uocabatur: quasi periculū quod ex Catilina iminebat propulsaturus: re autē uera id agebatur: ut respublica in potestatē Pōpeiū deueniret. De hoc cū in senatu referret: sententiā dixit Cato: non oīa quē admodū solebat cōtra Metellū inuectus: sed miri oratiōe atq; cōposita admonens ac etiā obtestans Metellū per familiæ suæ dignitatē: quæ semp optimas reipublicæ partes secuta fuisse: ut ab incepto desisteret. Sed cū Metellus longe magis elatus se per uī oīa factū: prædicaret: cōfestim mutata oratione atq; habitu magna uoce protestatus est: se incolumi nunq̃ passurū: ut Pōpeiū cū exercitu ad urbē uocaretur: idq; usq; adeo senatus probauit: ut uniuersi faterentur: nullū præter Catonē recta ratione uti eiusq; purā uirtutē pro statu optimo ciuitatis pugnare. De Metello autē ita sentiebat: ut de hoīe qui oīa pderet atq; turbare uellet. Cū dies itaq; suffragij uenisset Metellus arma hospites gladiatoresq; in forū deduxit: itē magna pars plæbis nouarū rerū cupida Metello fauebat. Cæsar quoq; qui per id tēpus prætor erat: Metelli studiū enixissime adiuuabat. Boni autē uiri magis idignabant: & secū ipsi moleste ferebant: q̃ Catonē fouerent. itaq; tanta domi Catonis mæsticia erat: tātaq; trepidatio: ut & quidā ex familiaribus eius solliciti de catonis salute cibū nonsumerent: uxor atq; sorores luctu se afflictarēt. Sed ipse Cato intrepidus oīa quæ in eo tēpore agenda forent: solito more exequere: cōrauitq; ut cōsueuerat. dormiuitq; altissime una Munatio Thermo collega. Mane uero nō magno comitatu descendit in forū: a multis ante monitus: ut salutis suæ confuleret: diligēterq; caueret. Forū itaq; ingrediens cū uideret tēplū qdē castoris armis occupatū oēsq; aditus gladiatoribus teneri: ipsum desuper Metellū una cū cæsare sedentes: cōuersus ad amicos. o timidū iū quid hoīem: qui cōtra unū atq; iermē tantā multitudinē armauit. His simul dictis recta perrexit cū Thermo iis q̃ aditū seruabant uia ambobus dūtaxat cōcedentibus: cæteros oēs prohibentibus: ut uix Munatius per manū a catone tractus introducere. inde ad sedendū pergēs cato: repēte sese mediū iter. cæsare Metellūq; cōiecit: eo cōsilio ut mutua eorū colloq; impediret. Quæ res tū aduersarios eius primo aduentu turbauit: tū bonos atq; urbanos uiros fiducia catonis admiratos erexit. itaq; propius accedentes clamore & plausu bonā spē habere catonē iubebant: ac se inuicē cohortabantur ad resistendū pro libertate catonēq; defendendū: q̃ pro rep. egregie dimicaret. Ut uero minister legē manu tenens per catonē legere prohibitus est: & ipse Metellus eā capiens legere cœpisset: cato librū e manibus extorsit. Sed metello uerba ex ore: q̃ ea mente tenebat: p̃nuncianti Thermus manū ori opponēs uocē metelli præclusit. Quos cū uideret metellus ita agere: & simul uniuersum populū ro. ad utilitatē reipublicæ libertatēq; cōuersum: iussit armatos qui domi erant: magno clamore in forū discurrere. quo facto cū oīs multitudo perterrita aufugisset: cato ipse solus relictus lapidibus atq; fustibus concideret. Muræna quē supra memorauimus a catone accisatum tā indignū facinus nō tulit: sed accurrens toga p̃texit catonē: atq; eū repugnātē in tēplū castoris perduxit. Vacuefacto foro metellus se uicisse ratus armatos abire iussit: ipse ad tribunal reuersus legē ferre cœpit. sed ii qui p̃fugerāt confestim tedeuntes aderāt minaci clamore: adeo ut perterritus metellus ac uim formidans una cum suis e foro p̃fugeret. cato studiū populi romani cōmendauit cōfirmauitq;: & plæbs quidē metellū oīno deseruit: senatus autē catoni fauere statuit ad legē ipediendā. utpote turbulenta & bellū civile excitantē. metellus itaq; licet pertinax erat: tñ uidēs amicos timore p̃culos putāsq; inuictum & iexpugnabilē esse catonē: ex urbe migrare statuit: ac prius in forū ueniens inuidiā catoni cōflare conatus est uoci ferans se tyrānidem catonis & cōiurationē aduersus pompeiū initā aufugere: ac fore aliquādo ut populū ro. p̃cerneret: quod tantis iniuriis clarissimū uirū affecissent: cōfestim in Asia abiit: quasi hæc oīa apud pompeiū accusaturus. Erat ob hoc magna catonis fama: qui tantas inimicitias in tribunatu pro republi. suscepisset: & pompeii potentiam in metello contriuiisset. sed etiā magis ea creuit q̃ senatū ignominia metello infligere uolentē sua sententiā cōpescuit. Tunc enī & apud multitudinē laudata est mansuetudo eius: q̃ inimicū nō insecraretur: & apud prudentes consilium eius approbatū: q̃ pompeiū minime irritandū putarat. post hæc cū. G. mēmius tribunus plæbis. L. Lucullū tunc a bello Mithridatico edeūtē cuius sinē atq; gloriā pompeius sibi abstulisse uideba

tur: triumphare prohiberet: dieq; sibi apud populum dicta res ab eo gestas magis ob gratiam Pompeii q̄ ob aliā causam criminare: Cato propter affinitatē Luculli: q̄ (ut diximus) Seruiliā uxore habebat: tum q̄ rē indignā iniustāq; existimabat: sese Mēmio opposuit: tandēq; effecit: ut causā deserta ab accusatione delīsteret. Cum ergo triumphasset Lucullus: postea magis atq; magis Catoni adhæsit: putās maximū sibi præsidiū in illo constitutū aduersus Pōpei opes atq; potentiā. Ipse aut Pōpeius ab exercitu rediens nihil sibi a populo ro. denegari confusus: per litteras postulauit: ut comitia cōsularia in aduentū suū differrentur: quoniam Pisoni in petitione cōsulatus præsens fauere cuperet. Hæc pleriq; censebant faciendā Pōpei gratia: sed Cato ipse obstitit: non quia magnū momentū in dilatione putaret esse: sed quia cōducere existimabat Pōpei sp̄e experiētiāq; rescidere. Senatus Catonis sententiā secutus est: quæ res nō mediocriter Pōpeium turbauit: ut iā nihil se facturū arbitraret: nisi prius catonē sibi conciliasset: & in amicitia suā traduceret. Per Munatiū igit̄ postulauit: ut duas neptes quas habebat cato: alterā sibi alterā filio nuptui traderet. Nōnulli tamē scribunt nō neptes sed filias catonis a Pōpeio petitas: quod postq̄ p̄ Munatiū catoni relātū est: & uxore ac fororibus hanc affinitatē cū uiro primario atq; amplissimo uehementer approbantibus cupientibusq; ipse cato statim sine ulla dilatione iussit Munatiū ad pompeiū redire: eiq; responde catonē per mulieres capi nō posse: sed beniuolentiā eius sibi gratā esse: & si recta faciat amicitia polliceri: quæ omni propinquitate fidelior esset: obsides uero contra rēpub. Pōpeio nequaquā daturū. Hoc eius consiliū & mulieres domesticæ grauitertulerunt: & amici responsionē improbarunt: ut fera ac superbā. postea tamen cū pompeius cuidā ex amicis in petitione cōsulatus fauens pecuniā in tribus diuississet: eaq; largitio uulgo iactaretur: & in hortis pompeii numeratā esse pecuniā constaret. catone tunc ad mulieres & amicos dicente necessarium fuisse huiusmodi rebus si affinitas contracta esset conuiuere. confessi sunt oēs recte & honeste factū a catone: q̄ Pōpei affinitatē repudiasset. Si tamē oporteret ab euentu rerū cōsilia iudicare: uidetur erasse cato in hac propinquitate repellenda. Nā effecit denegādo: ut Pōpeius ad cæsarē se conuerteret: & eā uxore acciperet: per quā utriusq; opibus in unū coniunctis res publica opprimeretur: quæ fors ita stetit: ni cato parua pompeii errata metuens maxima neglexisset: patiens alterius potentiā cōtra libertatē augeri. Sed hæc posterius. Dein de cū inter Pōpeiu & Lucullū esset orta cōtentio (certabat enī uterq; ut ea quæ in ponto egerant: rata manerent) & cato Lucullo qui iniuriā passus uidebat̄ fauebat: uictus in senatu Pōpeius ad populū confugit: & ad legē agrariā milites prouocauit. Hanc etiā legē cū cato sese opponens impendiret: Pōpeius clodiū turbulētissimū populārē frouit: & cæsarē sibi amicū fecit: ipso catone quodāmodo tñ præstante. Nā cū cæsar ex Hispania: in qua prætor fuerat: rediēs triumphū postularēt: & simul cōsulatū petere uellet: legesq; iuberent: ut qui triumphaturi essent: cōtra pomœriū expectarent: qui magistratū peterent comitiis adissent: postulabat cæsar a senatu ut sibi per aliū petere cōsulatū liceret. contradicebat cato: qui ut sensit ad gratiā cæsaris senatū inclinari longa diē oratione cōsumpsit: & sic facultatē senatui abstulit decernendi. Quare cognita cæsar cōfestim petitiōe triūphi omiſsa urbē intrauit: a Pōpeioq; adiutus cōsul est designatus: filiaq; Pōpeio tradita: quasi cōiurationē quandā cōtra rēpub. inierunt: & alter de colonia deducenda deq; agris diuidēdis leges tulit: alter suis opibus & potētia huiusmodi legibus fauit. Ii uero qui cū Lucullo ciceroneq; sentiebāt: ad Bibulū alterū cōsulē confugientes resistebant: & in primis ipse cato: qui amicitia & coniunctionē Pōpei & cæsaris nulla bona causa factā iā inde cernebat: dicens nō tantū diuisionē agroq; se timere: q̄tū id quod hæc largientes populo pro mercede petaturi forent. Hæc igit̄ ostendēs atq; docens senatū uniuersum in suam sententiā adduxit: ac multos præterea bonos qui grauitertulerant cæsaris prauitatē: q̄ is consulari potestate turpiter abutens ea perficere cōtēderet: quæ leuissimi tribuni plæbis ad gratiam multitudinis facere cōsueſſent. Diffisi igit̄ suffragiis uicē censuerūt agendū: & primū ipsi Bibulo in forū descendēti cōfinus stercoreis supfusus est: deinde lictoribus eius accepti fasces atq; fracti: tandē uero telis & uulneribus ex foro pelluntur. Sed alii quidē cursim fugerūt. cato uero ultimus oium pedetētim cessit: sæpe in psequētes cōuersus eosq; detestatus. Nō solū igit̄ legē tulerūt: uerū etiā senatū iurare coegerunt: se fauorē huic legi si quis impedire uellet præstiturū: magna pœna aduersus eū statuta qui iusiurandū recusaret. iurauerunt igit̄ oēs senatores necessitate coacti antiq̄ Metelli exēplo: quē olim in simili re iurare recusantē extra italiā exulasse meminerant. Quapropter & mulieres domi multis cū lachrymis & amici atq; familiares catonē monebant: ut temporī cederet: atq; iuraret. Maxime tñ eū monebat atq; indigere nitebat̄. M. cicero orator: qui differebat nō esse forrasse iustū his quæ populus uniuersus statuiſſet: ciuē unū repugnare. Et cū uideret nullo mō ista quæ facta erant mutare posse: stultū atq; insanū esse sponte sine ullo fructu se periculis obiectare. Extremum uero malorū esse: si patriā cuius gratia hæc oīa faciat: deferens pdeat malis hoibus. & secū ipse gaudeat ex ciuitate abiēs certamina reipublicæ reliquisse. Nā si cato Roma nō indigeat: at certe Roma indigere catone indigere etiā amicos oēs iter quos se primū esse cicero fatebat̄: cū. P. clodius sibi per tribunatū immineret. Eiusmodi rōnibus precibusq; tradūt catonē expugnatū ad iuramentū descendisse. iurauit tñ ultimus oium præter unū. M. Fauoniū familiarē suū atq; amicū: his rebus elatus cæsar aliā legē tulit: per quā ferme oēm cāpaniā egenis diuidebat: nec ullus qui cōtradiceret inuentus est præter catonē. Hunc igit̄ cæsar cū a sub sellis in carcerē traheret: nihil remisit cato mētis atq; propositi sui: sed interābulandū uerba faciebat dicebatq; nō esse rēdos: qui isto mō rēp. euerterent. catonē uniuersus senatus cū sūma mæſticia & oēs boni ciues una cū senatu taciti atq; afflicti sequebātur. Quod cum cæsar aduerteret: cupiebat ut cato preces aliquas porrigeret: deinde cū iā manifestū esset: nihil tale catonē esse acturū: uerecūdia adductus tribuno cuiā plæbis pſuasit: ut catonē eximeret: nec in carcerē trudi pateretur. His legibus atq; his muneribus plæbē capiētes obtinuerūt: ut cæſari quidē illyricū & Gallia puincia & quattuor legiones in quinquēniū traderent: prædicente catone atq; monēte populū ro. ac rē tyrannū suis suffragiis cōstitui. P. aut clodium ex patricia familia ut cicero

nem urbe depelleret: atque omnia illorum gratia faceret: tribunum plæbis: Consules uero Calpurnium Piso-
nem qui erat Cæsaris socer. & Gabiniū Paulū qui erat ex sinu Pōpei: facere. Sed quāq̃ tanta ui rēpub. occu-
passent: & alia gratia alia timore efficerent: tñ formidabant Catonē. Nā magno labore & nō sine uerecun-
dia tñ his rebus superabant: uim tñ ei afferre ac reū facere nefas erat: neq; oīno tentādū. Nā Clodius ne Ci-
ceronē expellere posse confidebat præsente Catone: quare cōsiliū cepit: ut eū a cōspectu urbis remoueret.
In principio. n. tribunatus sui Catone ad se uocato sic uerba fecit: quasi fōiū ciuiū integerrimū atq; icorru-
ptissimū esse iudicio suo pararet: eius rei iudiciū se facturū: Nā multos profectō in Cyprū postulare: sed ad
eārē Catonē solū existimasse idoneū: cui cū statī aduersaretur cato: affereretq; nō ob honorē sed ob cōtume-
liā atq; ifidias hoc sibi negociū demandari: clodius nimīū supbe: at si non uolens īquit: tñ coactus dolēsq;
p̃ficiscere: ad uocataq; cōtione plæbiscito firmauit missionē catonis: eiq; abeunti nec nauē neq; militē nec
minist̃rū quēpiā tradidit: pr̃ter duos scribas: quorū alter fur erat: alter clodii clientulus: & quasi parū nego-
cii foret cyprus ac Ptolomeus: etiā ut exules Bizantiū reduceret: iniunxit eo cōsilio ut ipsum plurimo tēpo-
re extra urbē ablegaret. Hac igit̃ cato necessitate coactus anteq̃ proficisceretur: ciceronē cui clodius apud po-
pulū diē dixerat: ammouit: ne in arma atq; cædes urbē conijceret: sed tēpori cederet: ut rursus patriæ salutē
præstare posset. Deinde per canidiū familiārē suū in cyprū præmissum suadere Ptolomeo instituit: ut sine
cōtentione atq; pugna cōcederet: quasi neq; pecuniæ neq; honoris expers futurus: datūq; enī sibi popu-
lū ro. sacerdotiū ueneris paphiæ. Sic ergo canidio qui hæc nūciaret præmissus: ipse cato apud Rhodū cōmo-
ratus ea quibus opus erat cōparabat: & simul respōsum Ptolomei expectabat. inter hæc Ptolomeus ægy-
pti rex a ciuibus suis exactus relicta Alexandria Romā nauigabat: ea spe ut Pōpei & cæsaris armis in regnū
reduceretur. Volens igit̃ catonē affari certiorē de uoluntate sua eū fecit: credēs illū statī ad se esse uenturū.
coto per id tēpus purgādo uentri operā dabat: itaq; iussit Ptolomeū: si ita placeret ad se uenire: ac ei ueniēti
nec obuiā processit: nec assurrexit: sed tanq̃ priuatū quendā recipiēs: ac sedere iubens: primo cōgressu regē
turbaui: & in admirationē cōuertit: q̃ sub populari mente & simplici tāta supbia īsolētiq; lateret. Sed pau-
lo post cū uerba catonis audiret: optimo cōsilio & summa prudētia de re sua differētis ac eū reprehēdentis:
q̃ tāta fœlicitate relicta laboribus dispēdiis & obseruationibus eorū: qui romæ potētes forent: se subiiciat:
quorū cupiditatē si uniuersa ægyptus in pecuniā redigat: uix explere possit: & simul cōsulētis ut domū redi-
ret & cū suis ciuibus pacaretur: & se una nauigaturū ac ītercessurū pollicentis tanq̃ ex ifania quadā resipi-
scens ueritatēq; agnoscens & uirtutē catonis admirans decreuit ita facere: ut cato suadebat. Sed postea ab
amicis in priorē spē reductus cū romā uenisset: statim cū ad ianuā alicuius magistratus puenit: errorē suū re-
cognouit dānauitq; q̃ nō cōsiliū uiri boni sed potius dei oraculū neglexisset. cyprius aut̃ Ptolomeus fœli-
citatem quadā catonis se ueneno necauit: qui cū magnā uim auri & argenti reliquisset die cret: ipse cato quoni-
am Bizantiū nauigare decreuerat. M. Brutū nepotē suū in cyprū transmisit: nō enī satis canidio in tractione
pecuniæ cōfidebat. Exulibus post hæc Bizantiū reductis & pace īter eos firmata in cyprū uenit: ubi cū ga-
zā regiā in poculis mēlis lapidibus & purpura reperisset: quæ oīa opus erat uenūdare & in pecuniā redige-
re uolēs in ea re diligētiā uti & in summū preciū adducere: cūctisq; ipse adesse: & supremā licitationē suscipe-
re nō credidit cōsuetis auctionibus: sed in suspitionē hñs oēs ministros oēs præcones oēs mangones omnes
amicos p̃ se ipsum priuatū eos qui emere uolebāt cōueniens ac res tractans effecit. ut cū ceteri amici q̃si pax
fidei eis haberet moleste ferrēt: tñ in primis is qui oēs anteibat Munatius: ut cæsari orationē aduersus cato-
nē scribēti acerbissime accusationis pars ista fuerit: locūq; īmorandi exidē habuerit. Munatius tñ scribit nō
diffidentia sibi aduersus catonē accidisse: ut idignaretur: sed neglectū quodā catonis & obtreffatione cani-
dii. Nā Munatius librū edidit de rebus catonis: quē Thraseas maxime secutus est. in eo libro scribit se post
catonē in cyprū uenisse: nec satis honeste a catone se acceptū: sed cū aliqñ ītarer pro foribus reiectū se fuisse:
catonē intus aliqd una cū canidio baiulante: & cū de ea re quærerēt: nō satis clamēs a catone tulisse respon-
sum. Dixisse enī ait: periculū esse ne nimia amicitia secundū Theophrasti sniam īterdū cā foret odii generā-
di: quippe tu propter maximū amorē minus te in honorē habitū putas apud me q̃ oporteat. idq; graui ter-
fers. Ego aut̃ opa canidii utor: cū ppter expientiā rerū: quæ in ipso est: tū ppter fidelitatē: qui & prius uenit:
& īteger cōprobatus est. Hæc tñ catonē secrete secū locutū dicit. Verū postea ad canidium relata cū audiret:
nec ad cœnā ire uoluisset: neq; uocantibus paruisset: minātē autē catone (ut fieri solet) se pignora capturū ex
cypro nauigasse: & multo tēpore sic aduersus catonē īsensum perstitisse: ut nec Martiæ quidē (hæc enī nō
dū a catone migrauerat) loqueret̃. Deinde cū Barca ad cœnā eos uocasset: & catone morā trahente alii iam
discubērēt tandē uenientē catonē quæsisse a Barca: ubinā sederet? cū uero Barca dixisset: ubicūq; liberet: cir-
cūspexisse catonē ac dixisse iuxta Munatium sedere uelle: atq; ita fecisse: nec tñ quicq; colloqui iuicē in cœ-
na habitū. Verū postea catonē a Martia rogatū ut Munatio scriberet: scripisse ut postridie mane domum
ueniret: se aut̃ & a Martia retentū: donec oēs recesserūt: atq; ita catonē ad eos īgressum salutasse Munatium
& ambabus manibus cōplexū fuisse. Hæc scripsimus plixius arbitrātes nō minus ī huiusmōi rebus mores
hoiū cognosci posse: q̃ ī peruagatis ac magnis negociis. coegit aut̃ cato apud cyprū circiter septem milia
talenta argenti. Veritus autē longitudinē nauigationis. uasa multa præparauit singula duorū talētorum &
quiquaginta drachmarū capacia. longū funē autē singulis alligauit. & ī funis capite suber bonæ magnitudi-
nis erat: ut p̃ ipsum si naufragiū fieret ubi esset argentū cerneretur. Hæc oīs pecuniā icolumis Romā dela-
ta ē pr̃ter admodū pauca. Libri autē duo. ī quibus rōes de ea pecunia diligēter perscripta erāt. ī uia pierūt
Nam cū alterum libertus eius noīe Philargirus secū de ferret ex cenchris delatus cū ipsis oneribus periiit. al-
terum uero cū ipse cato usq; ī corcyrā seruasset. ignē īmodice faciēribus arserē tabernacula. liberq; deperiit
& licet calūnitores refellere poterāt ministri regii. tamē hāc librorum iacturā ægerrime cato tulit. nō tā ob

fidem quæ ob exemplum diligentiæ suæ: quod cæteris hominibus præbere cupiebat. A duce igitur nauibus cum urbe intraret: omnes magistratus omnes sacerdotes omnis senatus inter maxima pars plæbis sic obuiam præcesserunt: ut ripam Tyberis utrinque complerent: nec a triumpho multum differret. Nonnullis tamen agrestis superbusque uisus est: quod consilibus prætoribusque obuiam progrediētibz neque subistit: neque cursum retinuit: nec in terram ad eos descendit: sed prætergressus non prius destitit: quam classem in naualia coniecisset. Cum tamen argentum per forum portaretur: admiratus est populus Romanorum tantam magnitudinem: & senatus post multas Catonis laudes decreuit ei præturam extra ordinem: & ludos inspicere purpurea ueste. Verum hæc senatus decretam. Cato ipse deprecatus Nicias regis seruum petiit a senatu manumitti: ob fidem ac diligentiam rerum administratarum. Erat per id tempus consul Philippus Martiæ pater: & quodammodo magistratus eius potentia in Catonem redibat: Collega Philippi Lentulo non minus in honore Catonem habente propter uirtutes: quam Philippus ipse propter affinitatem. Post hæc Cicero in urbem unde prius a Clodio pulsus erat reuersus: cum potentia quam plurimum pollebat frater: tabulas in Capitolio fixas: in quibus res in tribunatu Clodii gestæ perscriptæ erant per uim deluisset: senatusque super ea re haberetur: & Marcus Cicero absentem Clodium accusaret: diceretque omnia a Clodio gesta esse irrita oportere: quoniam ipse Clodius contra leges tribunatum acceperat: non placuit id Catoni. itaque assurgens dixit Clodii tribunatum nihil sani neque boni in se habuisse: si tamen quis irritare uellet quicquid ab eo gestum esset: necesse fore ut ea etiam quæ ipse in cypro fecisset: irrita haberentur: neque fuisse secundum leges profectorem eius in cyprum: cum is tribunus referret qui auctoritatem non haberet. Non igitur contra leges tribunum esse factum. P. Clodium qui ex patricia familia ad plæbem lege concedente transisset. Quod si tribunatum quem admodum cæteri multi abusus est: ipsum corrigere oportere: qui deliquerit: non uero potestatem tribuniciam dissoluere. Ex hoc indignatio inter Catonem & Ciceronem exorta est: postea tamen procedente tempore reconciliati sunt. cum deinde Pompeius & Crassus cum Cæsare qui citra Alpes uenerat cōcilio consilio statuissent secundum consulatum inire: & consules factos Cæsari quidem in quinquenniū prouinciā & exercitus prorogare: pro se uero magnas pecunias & prouincias & delectus accipere & reipublice uexare: ac cum multi boni uiri consulatum peturi destitissent: solus. L. Domitius qui Porciæ sorore Catonis uxorem habebat: monente Catone non esse illis concedendum: sed pro reipublicæ libertate certandum: sustinuit competitor esse: nec solum ad Domitium hic peruenit sermo: sed ad omnes bonos non esse negligendas Crassi & Pompeii opes in unum collectas: sed disiungendum esse alterum ab altero. fore enim graue & intolerabile eorum potentiam si una consules fierent. Favebant igitur omnes Domitio: consiliariosque ostendentes multos ex iis qui metu silerent: in comitiū suffragaturos sibi. Hoc cum Pompeii familiares uerentur: insidias Domitio tendunt. cumque is prima luce in caput cum funalibus descenderet: uno ex suis qui præcedebat: interfecto multis insuper uulneratis omnes in fugam uertunt præter Domitium & Catonem. Nam Cato Domitium retinebat: ipsumque cohortabatur: dicebatque resistendum esse pro libertate patriæ aduersus tyrannos: quod diu spiritus super sit: qui quemadmodum magistratu abuturi sint: iam extunc patefaciant per tanta scelera ipsum procurantes. Hæc dicebat Cato iam brachium saucius. Sed cum Domitius periculum expectare nolleret: domumque se reciperet: designantur consules Pompeius & Crassus. Nec tamen Cato quieuit: sed præturam petiit: ne priuatus consilibz aduersaretur. At illi cum hoc timerent: quod uidebant præturæ dignitatem in Catonem parem fore consulari potestati: senatum habuerunt multis ignorantibus: & in eo decreuerunt primo quidem uti prætores: qui creati essent: confestim magistratum inirent: neque consuetum tempus expectarent: deinde ne fraudi esset: si quis eum magistratum per ambitum obtineret. Et simul ipsi amicos & ministros ad petitionem eius concitarunt porrigentes argentum & ipsi suffragio praesidentes. Et cum nihilominus omnia ipsorum studia Catonis uirtus superaret. erubescētibz cunctis suffragium non dedere Catoni præturam petenti: qui uel precio comparandus foret ad eum magistratum gerendum: & cum prima tribus eum noiafferet: Pompeius id animaduertens turpissime mentitus se tonitrua audiuisse: comitia dissoluit. nihil enim fas erat agere: cum talia cōtingissent. Post hæc rursus magnis largitionibus fratri: & optimatibus ex campo per uim pulsus prætor fecerunt Varium pro Catone: quo in loco ferunt eos qui suffragium tulerant continuo præuere cūdia e capto fugisse. Reliqui uero qui id grauer ferebant: tribuno quodam plæbis contione præbente Catonem induxerunt: qui omnia quæ futura erant & reipublicæ euentura quasi a diis edoctus prædixit: ciuesque in Pompeium & Crassum concitauit: qui ita sibi consciī essent: ita reipublice administrare cuperent: ut timerent Catonem prætorem fieri. Tandem uero cum domum reuertere: tanta multitudo eum prosecuta est: quanta ne omnes quidem illos qui prætores erant crearet. C. deinde Trebonio legem promulgante de prouinciis consularibus: ut alter Hispaniam Africamque haberet: alter Syriam & Aegyptum: & quibus uideretur terrestribz nauibusque copiis bellum inferrent: cæteri omnes cum desperarent prohibere posse: superfederunt: nec aduersati sunt. Catoni autem contradicere uolenti uix tempus duarum horarum ad dicendum concessum est: qui cum multa dicendo ac præmittendo tempus consumpsisset: non per miserunt ut amplius loqueretur: sed minister eum adhuc dicentem & in suggestu stantem arripuit. Quin etiam cum ex inferiori loco uociferaretur: multi ex ea turbati essent: rursus per lictorem apprehensus extra forum tractus est: ibique relictus. Cato uero simulatus dimissus est: rursus ad rostra magna uociferatione reuersus: monebat ciues ne hoc paterentur. Hoc modo cum sapius ex eo loco deductus semper rediret: moleste id ferens Trebonius: iussit ut Cato in carcerem duceretur: quod cum factum esset: ingens multitudo ciuium sequebatur: & ipse Cato iterabundum cohortari ac monere contra legem non desistebat: quāobrem territus Trebonius Catonem demisit: & illa quidem dies frustra consumpta est. Posteris uero diebus partim minis partim largitionibus uno præterea ex tribus plæbis Aquilio armis depulso ipsoque Catone foro deiecto multis uulneratis nonnullis etiam interfectis per uim legem tulerunt. quod quidem tam indigne tulerunt boni: ut pluresque statuas Pompeii ob indignationem caderent. Sed hæc quidem fieri Cato prohibuit. Deinde cum de prouinciis exercitusque Cæsaris prorogandis referretur: non amplius cum plæbe egit Cato: sed ad ipsum Pompeium conuersus: attestatus est ac prædi-

xit in suam ceruicem Cæsarem armari: idque non uidere nunc: uerum enim eo tempore sensurum esse: cum propter grauitatem ac potentiam nec deponere ualebit nec perferre: proinde fore ut eo tempore Catonis reminiscatur: intelligatque non minus utilitatis inesse sententiæ suæ quam honestatis atque iusticiæ. Hæc tamen Pompeius neglexit: confusus felicitati suæ: nec putans fieri posse: ut Cæsar ab eo disungeretur. Sequenti uero anno cum prætor factus non tantum uisus est ei magistratui afferre quantum demere: sepe nudis pedibus & sineroga ad rostra ueniens & causas capitales claroque uiroque eo habitu cognoscens. Tradiderunt & nonnulli iudicia nonnullique post prandium: cum uinum potasset: eum exercuisse: quod tamen falsum est. Cum autem populus Romanus largitionibus corruptus tanquam mercenaria opera suffragiis uteretur: cupiens mederi huic patri reipublicæ Cato: senatui persuasit decernere ut hi qui designati essent: si nullum accusatorem haberent: ipsi tamen iudicium subire atque rationem reddere cogerentur. Hoc perinique ferebant illi qui magistratum petebant: iniuriis et plæbs largitionibus assueta. Itaque cum Cato postridie ad rostra uenisset: multitudo hominum in eum impetum fecit: clamans detestans ac percutiens illum: quoad uniuersi qui circa rostra erant: aufugerent: ipsum uero Catonem multitudine pressum atque delatum uix rostris apprehensis continere se potuisse dicunt. Sed cum in rostra se recepisset: grauitate & auctoritate turbam sedauit clamoresque repressit: & oratione habita miri attentè auditis est: turbationem omnem exais deleuit. Ob quam rem cum a senatu laudaretur: At ego inquit. P. C. uos minime laudo: qui me prætorē in tanto periculo deseruistis. Hi uero qui magistratum petebant: cum singuli a largitionibus deterriti essent: in unum conuenerunt: contuleruntque unusquisque duodecim milia & semis drachmarum argenti: facta sponione ut qui ex eis per largitionem peteret id argentum perderet: arbitrum ad eam rem Catonem eligunt & pecuniā apud illum deponere statuunt: sed ipse Cato pecuniā quidem recipere noluit: fideiussores tamen recepit. Cum autem dies comitiorum uenisset: obseruans et suffragia deprehendit quandam ex sponsoribus pacta contra egisse: ipsumque dānauit: & eius pecuniā aliis tribuit. Illi uero iustitiā atque integritatem hominis admirati: poenā remiserunt: satis poenarum dedisse illum arbitrati: quod a Catone esset dānatus. Sed ea res non mediocrem inuidiā in Catonem concitauit: quasi senatus iudicium ac magistratum uim atque potestatem sibi arrogaret. Neque enim ulla uirtus est: quæ magis inuidiā contrahat quam iusticia: quoniam potentia & fides populorum illam maxime sequuntur. Neque enim dūtaxat in honore habent iustos quæadmodum fortes: neque admirantur quæadmodum sapientes: uerum etiam amant atque eis confidunt. Ex illis uero quos supra memoraui alios timent: alios persequuntur. Præterea arbitrantur natura magisque uoluntate excellere: putantes fortitudinem & prudentiam alteram credunt. Præterea arbitrantur natura magisque uoluntate excellere: putantes fortitudinem & prudentiam alteram acritatem quandam alteram robur animi esse. Iustus uero esse qui uis potest: modo prauitates repellat. Itaque inuidiā maxime ut inexcusabile uitium improbris ducunt. Quobrem Catoni tunc omnes potentes atque clari inuidebant: & in primis ipse Pompeius: qui putabat Catonis gloriā suā potestatem officere: atque ea de causa semper quosdam summitebat calumniatores in Catonem: quorum unus erat. P. Clodius: qui rursus cum Pompeio in gratiam reuersus Catonem criminabatur multum argenti sibi in Cypro expilauisse: Pompeio autem quod nuptias filiarum ut indignas repudiasset. Ad hæc respondebat Cato se tantum argenti ex Cypro Romam detulisse sine ullo equite sine ullo milite: quantum Pompeius ex omnibus triumphis ac bellis: quibus uniuersum terrarum orbem turbasset: non attulerat. Affinitatem uero Pompeii nunquam elegisse: non quod indignum putaret: sed quod non eadem in republica esset mens ac uoluntas. Nam se quidem prouincia abstinuisset: cum sibi a senatu post præturam ultro traderetur: Pompeium uero partim pro se accepisse prouincias: partim aliis procurasse. Nunc autem sex milia militum in Galliam ad Cæsarem mittere: quos neque Cæsar petierat a senatu nec ipse Pompeius auctoritate senatus concessit. Sed tot hominum tantæ armorum copiarum tot equi gratiæ sunt ac remunerationes priuatim elargitæ. Imperatorem appellatum Pompeium aliis prouincias exercitusque commisit: ipsum uero domi manere: ut seditiones & turbas aleret: quibus rebus manifestum est imperium affectari a Pompeio. Hoc modo Cato Pompeium ultus est. Erat. M. Fauonius Catonis amicus atque æmulus: quasi Apollodorus phalerius dicitur Socratis fuisse uir: quem facilliter uerba mouerent: nec id quidem modice aut humane: sed usque ad insaniam atque furorē. Hic ad dilatationem petens repulsam ferebat: cui cum faueret Cato: aduertit tabulas una manu omnes perscriptas. Itaque hanc machinationem redarguens & tribunos super ea re appellans comitia dissoluit. postea autem Fauonio adili facto & cætera pro eo munera obuiuit: & spectaculum edidit in theatro: proponens certantibus non ex auro coronas: sed quæadmodum in Olympo fieri solet: ex oleastro. Dona et attribuit Græcis quidem ex Thndaco & Raphano Bliti & Apio. Romanis autem uini amphoras carnes porcinas & ficus & lignorum fascies: quorum uilitatem alii deriserunt: alii laudauerunt propter Catonis austeritatem. Fauonius inter multitudinem se coniiciens & cum aliis sedens: Catoni applaudebat: ad monebatque ut uictoribus ea dona tribueret: attestabatur: se Catoni hanc potestatem concessisse. In alio autem theatro collega Fauonii magnifice ludos faciebat: sed uniuersa multitudo illum reliquerat: & ad Catonem Fauoniumque pro rei nouitate se contulerat. Fecit autem Cato hæc: ut doceret oportere eum qui ludos faceret: ludis uti & gratia magis ac simplicitate certare: quam tantos apparatus & sumptus in re non utile consumere: & curas ingentes ea de causa suscipere: post hæc uero cum Scipio & Hipseus & Milo consulatum petentes non solum illis solitis usitatisque largitionibus: sed etiam armis & necibus contenderent: ac temeritate & audacia bellum civile concitassent: quibusdam censuris Pompeium comitiis præficiendum contradixit Cato. Neque oportere inquit a Pompeio legibus præsentibus defendi esse: sed Pompeio a legibus. Verum postea cum permultos dies tria ueluti castra foris obsiderent: censuit antequam summa necessitas cogeret: sponte & gratia senatus eam rem Pompeio esse mandandam: ex duobus malis eo quod mihi foret: eligens: ne cum ciuitas seditionibus atque armis diu afflictā esset: tunc demum in potestatem unius deueniret. Dixit igitur sententiā in senatu. M. Bibulus Catonis necessarius quia censebat solum Pompeium contulū designandum fore: enim ut uel res publica quiete accipiat Pompeio gubernante: uel meliori seruiat. Cato autem assurgens contra expectationem omnium Bibuli sententiā laudauit: assertis præstare ut quænis potestas in urbe sit

q̄ republicam sine magistratu ac præsīde manere. Se quidem expectare ut Pōpeius rempublicā sibi cōmissam laudabiliter tueatur: & gerat. Per hunc modum consul designatus Pōpeius a Catone postulauit: ut i suburbanum ad se ueniret: qui cū uenisset amicissime eū recepit. Atq; gratias egit: rogauitq; ut sibi in consulatu gerendo adiutor esse uellet: se ex illius auctoritate constā facturū. Ad hæc respōdit. Cato: se neq; prior tpe aliquid unq̄ contra Pōpeium fecisse inimico animo: neq; in præsenti ut gratiā eius sibi compararet: sed pro utilitate reipublicæ semp locutum esse: priuati q̄dem igitur sese Pōpeio affuturū: si pōpeius id potestulet: publice uero ēt si nō potestulet: oīa perscrutaturū. Et sane ita fecit: ut p̄miserat: primum enim magnā ac nouā pœnā aduersus decuplatores pōpeio statuerit: præterita cōdonanda censuit: futura uero punienda. Neq; enim finē præteritorum facinorū faciliter reperiri posse: nec noua pœna quæ nunc imposita est. puniēda esse delicta tunc cōmissa: cum lex aliā pœnā statuebat. Deinde cum multi summi uiri hac ipsa lege rei postularentur: pompeiusq; interdū pro amicitia & familiaritate eorū se facilem præstaret: remitteretq; seueritatem increpabat cum Cato uehementer: atq; excitabat. præterea cum pompeius cōmendationes reis dari in iudiciis consuetas per legem uetuisset. ac postea ipse Munatio Flacco cōmendationem scripsisset: Cato. qui in ea causa iudex erat: cum recitari cœpta esset pompeii cōmendatio: aures manibus clauit: legiq; illam prohibuit. Flaccus uero ipsum ex iudicibus reiecit: & quidem post oratam cām: sed nihilominus cōdemnatus est. Oīno autem difficilis atq; anceps scrupulus erat Cato iis: qui in iudiciū uocabantur. nullus. n. reorū habere iudicē uolebat Catonē: & tamē reicere formidabant. Nā multi eo ipso cōdēnati sunt: q̄ Catonē reiiciendo nō satis confisi suā innocentia uidebant. Multis ēt in magni opprobrii partē obiciebatur: q̄ Catonē iudicē oblatum recipere noluisset. post hæc cum Cæsar in gallia magnas haberet: Romæ uero pecunia largitionibus & amicis plurimum posset: tunc demum mouitiones catonis diu antea prædictæ pompeiū quali dormientē excitauit. cūq; ēt tunc piger uideretur ad cæsarem cōpescendum: perrexit cato consulatū petere quasi: confestim arma cæsari arrepturus: eiusq; insidias patefacturus. cōpetitores catonis duo fuerunt ambo gratiosi: quoq; alter. P. Sulpitius plurimū catonis auctoritate ac potentia omnitem pore fractus nō recte tunc facere uidebatur: neq; satis gratum se erga catonē præstare ipse enim cato nunq̄ questus est: sed minime admirandum esse dixit: si quod quis maximū bonum esse putat: alteri non concedat. Senatui uero persuasit: uti ipsos qui consulatū peterent: per se Romanū. P. appellarent: ob quod ēt magis homines sibi aduersos fecit: quasi non solū accipiendi pecuniā uerum etiam gratiam concedendi populo Romano abstulisset: ad hæc accedebat quod nec ipse ad dicendum pro se satis idoneus erat: sed dignitatem morum potius conseruare uolebat: q̄ compellendo atq; rogando dignitatem magistratus acquirere: neque ut amici hoc facerent permittebat: ob quod multitudo capi & deliniri solet: itaque uictus a competitoribus consulatū non obtinuit. Et cum ea res non solum iis qui repulsam tulerant uerum amicis quoq; & familiaribus rubori esse soleret: & tristitiā atq; calamitatē per multos dies afferre: ipse cato ita negligenter id tulit: ut sequenti die unctus in caput descenderet: & post prandium rursus ut solebat sine calceis & tunica in focū ueniens una cū familiaribus ambularet. Hoc factū catonis cicero reprehendit: q̄ rebus poscentibus ut cōsul fieret: non studuerit populum humanitate delinire: sed etiam ad reliquum tempus defessus fuerit. At qui præturā quidem rursus petiit: idq; illa de causa se facere dixit: q̄ non iudicio populi Romani sed uiolentia atq; corruptione quorundā hominum in ea petitione succubisset. At consularibus comitiis nullam fraudem adhibitam: sed non satis populus Romanus suos mores probatos fuisse: quos neq; mutare ob eam causam: neq; cum illis utatur uelle se rursus periculum sui facere. Inde cum cæsar in bellicosissimas nationes impetum fecisset: easq; superasset: germanos etiam contra fœdus bello laceffisset: & trecenta hominum milia occidisset: aliis ob rem prospere gestam supplicationes decernentibus: cato censuit ipsum cæsarem iis dedendum: quibus contra fœdus bellum intulerat: neq; faciendo ullo modo ut ipsi in se atq; in rempublicam tantam pollutionem reciperent: At tamen inquit diis immortalibus gratias agendum est: q̄ pro hac tanta imperatoris nostri temeritate in exercitum nostrum pœnas nō uerterunt: sed reipublicæ pepererunt. De his cæsar certior factus epistolam scripsit ad senatum: in qua multa maledicta in catonem congeffit. Qua lecta cato ipse assurgens: nō ab ira neq; ab obtredatione aliqua: sed ab ingenio atq; ratinne crimina quæ in se dicta erant: iurgio similia esse ostendit: & ludnm aliquem pompæq; continere. Deinde mentē cæsaris ab ipso initio patefaciens: & oēm illius uoluntatē quasi ipse socius atq; coniuratus foret aperiens ac docens: nō Britannoq; neq; celtarum filios sed ipsum cæsarem esse formidandum: ita mentes oīum mutauit & acuit: ut amicos cæsaris uehementer pœnituerit: q̄ eiusmodi epistola in senatu lecta factatē catoni dedissent: ut uerbis pro iusticia factis cæsare merito & iustissime redargueret. Nihil tamen a senatu decretum est: uerba duntaxat habita: oportere cæsari successorem dari. Amicis cæsaris dicētibz ut pompeius etiam arma deponeret: prouinciasq; dimitteret: quod ni faciat: cæsarem quoq; nō esse facturū. Iam illa uociferans cato quæ ab initio prædixerat aduētare scilicet uix: & manifestissime uim afferre cū illis ipsis copiis: quas a decepta ciuitate adeptus foret: senatum in suam sententiam traduxit. Deinde cum arimino cæsar occupato ad urbem contendere diceretur: hiciā uniuerſi catonem intruebantur: tam pompeius q̄ cæteri omnes: utpote qui primus omnium ista uidisset. Dixit igitur cato: at si iis quæ ego prædicabam credidissetis. P. C. nec unum nunc timeremus: nec etiam in uno spes nostras haberemus. censeo tamē uni pompeio cōmittendum: ut uideat: ne quid respublica detrimenti capiat. Etenim eorūdem hominum esse solet magna inferre mala ac repellere. pompeius igitur cum neq; exercitū paratum haberet: nec quas tunc deligebat copias satis credendum putaret: urbem deseruit. cato uero cum pompeium sequi decreuisset: minorē eius filiū in Brutios ad Munatiū misit: maiorē uero una secū duxit: domus autem & filiarum suarum gratia Martiā rursus accepit: quæ tunc uidua erat: & ab Horthensio hæres relicta. Quod eius factū ma

xime Cæsar Carpendo auaritiâ Catonis criminari conatur. Nā si indigebat iquit: cur eam dimisisset: sin autem nō indigebat: cur eā recepisset: nisi uidelicet illā mulierē tanq̃ escā a principio posuisset: & iuuenē de misisset: ut diuitē reciperet. Ad hæc autē quæ a cæsare dicta sunt: probe illa cōueniunt: quæ dixit Euripides in eos qui Herculi timiditatem exprobabant: Nā persimile est herculi timiditatē animi obicere: & Catoni turpitudinem quæstus. An uero improbandæ sint hæ nuptiæ: alterius erat considerationis. Sed postq̃ Mariā recepit: & curiā rei familiaris ac filias ei cōmisit: ipse Pōpeium secutus est: a qua die ferunt neq̃ capilos neq̃ barbā deposuisse: luctū uero ac mæsticiā p̃ tantis reipublicæ cladibus siue suparent siue superarent eo dē modo semp̃ obseruasse. Sortitus autē Siciliā puinciā ac Syracusas p̃fectus: cū audiuisset a sinium pollio nem cū multis militibus Messanā traiecisse: & simul cognouisset Pōpeii fugā ex Italia: res diuinas p̃ magnā obscuritatē multosq̃ in se errores habere quæstus est: siquidem Pompeio ī his rebus quibus nihil iusticiæ inerat: semper dii fauissent: tunc uero patriā seruare cupientē & pro libertate pugnantem deseruerint. Quāq̃ ita a sinium ex insula deturbare posset: tamen ne Siciliā cladibus belli inuolueret: abeundi consiliū sumpsit: monitus prius syracusanis ut de salute suā ciuitatis prouiderent: Dyrrachium ad Pompeium nauigauit. Cum in castra peruenisset: semper in eadem sententia fuit. censebat enī oportere. ut bellū protraheret sperans ut tractu temporis iræ mitigaretur: neq̃ ferendū putabat ut populus Romanus seipsum pugna ferrocq̃ trucidaret. Suasit etiā: ut Pompeius cæteriꝝ primari uiri decerneret: ne qua ciuitas socia aut amica populo ro. diriperetur: neue quisquā Romanus ciuis extra aciē interficeret. Hac ille humanitate multos mortales ad partes Pōpeii conuertit. Missus deinde in Asiā aut apparatus nauū delectusq̃ militū acceleraret: se cū duxit seruiliā sororem: & Lucullū pueꝝ ex seruilia genitū: Nā seruilia quidē post mortē uiri se catonis potestati subiecerat: eūq̃ sponte sequebatur: ob aduersam impudiciæ famā abstergendā. Verū tñ Cæsar ne ī hac quidem parte Catoni pepercit: & in cæteris quidē: ut uidetur: nihil erat opus Catone. Nam ii qui a Pōpeio missi erant: summa cum diligentia cuncta p̃fecerant. Rhodios duntaxat auctoritate atq̃ oratione sua permouit. Et seruiliam illic atq̃ Lucullum reliquens ad Pōpeium rediit: cū magnis terrestribus atq̃ naualibus copiis. Atq̃ in eo tempore maxime Pōpeii mens ac sententia cognita ē. Nā cum naualibus copiis præficere Catonē decreuisset: & haberet naues pugnaces circiter quingentas præter liburnicas & exploratorias: subito mutauit: sniam: Bibulūq̃ classi præficit: putans nō id laborare Catonē ut Cæsar suparet. sed ut oīo respublica libera foret: tā Pōpeio q̃ cæteris potentibus e medio sublatis: sed in quadā pugna quæ Dyrrachii cōmissa est: cū ipse Pōpeius cæteriꝝ duces ad pugnā milites hortando nihil p̃ficerent: Cato orationē habuit de libertate de uirtute de gloria de contēnenda morte: quæ ī philosophia didicerat: put tempus patiebat differens tandēq̃ orationē suā in deos conuertens: utpote præsentēs & illos intuentes q̃ p̃ patriā pugnaturi erant: ita militū aīos incendit: ut cū summo clamore summoq̃ decernendi desiderio pugnā depolcerent: oēs q̃ Cæsarīs cohortes ea die in fugā ueterent: nisi Cæsarīs fortuna & pōpei infelicitas obstaret: ut in eius uita scripsimus. Tunc autē oībus ob ea quæ gesta erant læticia exultantibus: Cato ipse plorauit patriæ fortunā: & ambitionē detestatus cernens multos ac bonos ciues in acie cecidisse. Deinde Pōpeius Cæsarem p̃secutus: cum in Thessaliā uenisset: multeq̃ copię Dyrrachii essent reliquæ: & præterea multæ pecuniæ multi. R. ciues oīum custos atq̃ dux Cato præficit: datis sibi quindecim cohortibus: atq̃ id fecit Pōpeius: quia Catonis præsentia formidabat: quē ut abientē firmissimū uictus refugium: sic præsentem uictori sibi minime cōcessurū existimabat: nec p̃missurū: ut p̃ arbitrio uictoriæ exerceret. Accepta deīde apud Pharsaliā clade in ea snia fuit Cato: ut si Pōpeius interisset: oēs qui secū erāt nī Italiā reduceret: ipse uero solus tyrannidē fugeret: atq̃ in exiliū iret. sin autē pōpeius euasisset oīno copias illas pōpeio cōseruare. Hic igit̃ mente in Corcyrā ubi naues erant delatus: cū Ciceronē ibi offendisset: perrexit primum oēs copias illi tradere: & sese ei summittere: ut decens erat prætorii uix consulari: sed Cicerone nō recipiente & ī italiā abeunte cognita pōpeii uolūtate: q̃ cū minime tps̃ exposcert: eos q̃ in italiā nauigabant: afficere suppliciis & ī prius Cicerō ipsi manus afferre cogitabat: priuatū ipsum corripuens Ciceronē ex manifesto piculo liberauit: & cæteris facultatē abeundi prest̃. Arbitratus uero pōpeium magnū ī Aegyptū aut Lybiā puenisse: ad illū ire prexit cū oībus copiis: data prius potestate abeundi iis q̃ nō uoluntarie sequerēt. catoni orā Lybiæ præteruecto sit obuiā sextus pōpei filius minor natu: q̃ mortē patris nunciauit: cuius mortē cū uniuersi grauiter ferrent: nec aliū ducē sequi uellent: cato detestatus hominū perfidiā: qui difficilimo tempore bonos: desererent: principatū petiuit: & ī cyrenē perueniens a cyreneis receptus ē: cū paucis ante diebus Labenum exclusissent. Hic cū audisset scipionē apud iubā regem se recepisse: & Appium Varum Aphricæ præfectum una cum scipione esse: profectus ad eos pedes hyberno tempore multis asinis qui aquam ferrent congregaris: multum præterea cōmeatum ferens: multos ēt currus ducens: & insup̃ homines qui psilli nominantur: qui moribus serpentum medentur: ore trahentes uenenum: & ipsos serpentes cantibus mitigantes: seip̃tem continenter diebus iter fecit: ipse semper absq̃ equo & uehiculo agmen precedens: in cœna uero sequebatur. Nam post pharsalicam pugnam hoc quoq̃ priorī mæsticiæ addiderat: ut nunquam iaceret: nisi cū dormiret. In Aphricā hybernīs præctis exercitum eduxit. Erant militum circiter decem milia. Res autem pessimo loco erat scipione & uaro simul contendentibus: & ob id lubam obseruantibus hominem propter opes & potentiam timentis superbiæ: qui primo catonis aduentu thronum suum medium posuit inter scipionem & catonem. quod cum animaduerneret cato sublata sella ad aliam partem se cōtulit: & scipionem inter se & lubam medium fecit: quanq̃ sibi insensum atq̃ inimicum: utpote qui librū aduersus illū ediderat. Ad hoc quidē nō atiendunt hoīes cati factū: si uero philostratū ī siciliā mediū ambulās habuit ī honore philosophiæ: illū accusant. Tunc igit̃ lubæ insolentia repressa: q̃ quasi satrapas effecerat sibi eos q̃ cū scipione erant: omnibus conciliatis: cum ducem catonem cuncti sequi uellent: & præcipue scipionis ac

Vari milites negavit se contra leges imperium suscepturum: quia ut servaret: adversus Cæsarem bellum gerebat: neque se pro prætore dum procul adsit antepositurum. Nam Scipio pro consule provinciam obtinebat: spesque nonnullis erat in Scipionis nomine quasi in Africa id esset ad victoriam fatale. Accepto itaque a Scipione principatu: cum ille statim Iubæ gratia omnes Vticensis qui in ætate erant trucidare vellent urbemque funditus evertere: utpote cum Cæsare sentientes: Cato obstitit. Attestans enim ac vociferans in consilio uix crudelitatem eorum coercere potuit: ac partim Vticensium rogatu: partim ex Scipionis sententia custodiam Vticæ recepit: ut neque inuita neque uolens partes Cæsaris sequeretur. Ea urbs opportunissimo loco sita & abunde munita erat: magis tamen a Catone confirmata est. nam & Annonæ uim introduxit: haec moenia turribus uallo fossaque munivit: præsidiaque imposuit. Ciues autem quicumque puberes erant ablatis armis pro turribus collocauit. reliquos in urbe continuit: uehementi diligentia adhibita ne cuique eorum inferretur iniuria. nec inferre aliis ipsi possent. Arma uero & pecuniam & frumentum inde ad castra mittebat: neque bebatque eam urbem quasi horreum belli. Quod autem Pompeio magno prius idem tunc Scipioni suadebat: ne signo conferret adversus homines pugnacissimos: sed protraheret bellum: tempusque contereret: quoad tyrannidis acies obtunderet. Sed Scipio Catonis consilia neglexit: & aliquando et timiditatem exprobrauit: scribens ad eum satis non esse si ipse in urbe sit & moenibus circumdetur. nisi et cæteros impediatur: quo minus ea quæ optima factu sunt: exequantur. Ad hæc rescripsit Cato: se paratū offerens cum iis copiis quas in Africam duxerat: in Italiam trahere. Cum uero hoc quoque Scipio asperneretur: manifestissime cernebatur in Catone poenitentia: quod principatum concessisset ei: qui neque belli artibus ualeret: neque si fortuna aliqua uinceret: tempore uictoria usus foret. Quæ obrem ut secum ipse agitabat & familiaribus patefecit se non bonam spem in bellum habere propter imperitiā ac superbiam ducis: ac et si Cæsar ipse superet: se Romæ non mansurum sed in exilium futurum propter crudelitatem & superbiam Scipionis: qui iam tunc insolentes minas adversus multos iactaret. Et evenit quidē citius quam expectaret Cato: ut a Scipione male pugnatum esset: & prima nocte quidam ac castris ueniens tertiam ante diem pugnam commissam: Cæsaremque uicisse nunciauit: capta etiam esse castra: Scipionem: Iubam cum paucis euasisse. reliquas omnes copias funditus esse deletas. His auditis uniuersa ciuitas ad huiusmodi nunciū attonita uix se infra moenia continebat. Quod cum animaduerneret Cato: singulos monendo atque consulando quod non tanta essent quanta nunciabantur mala: sed rem uerbis augeri: trepidationem sedauit. Postridie uero Romanos ciues qui Vticæ negociabantur: quorum trecentos in consilium delegerat: per preconem in templum Iouis acciri iubet: quo facto uenit ipse in templum sine ulla trepidatione: uultu pacato quædam modum priori tempore solebat librum in manibus tenens: dum illi cogebantur: lectitare coepit. Erant in eo libro scriptæ rationes quas ad bellum præparauerat: armorum frumenti balistarum: coacto autem consilio incipiens ab ipsis trecentis uiris laudauit fidem & studium eorum: quod consilio quod corporibus: quod pecuniis bene de republica meruissent: deinde cohortatus est ne spem abiicerent: neue in diuersas partes aufugerent sed in unum continerent: fore enim ut eo modo plus roboris in resistendo haberent: faciliusque a uictore salutem impetrarent. Proinde sibi ipsis consulerant in utram uallent partem: si tamen periculis sese obiectare uelint: & pro libertate pugnare: se non solum uirtutem eorum laudaturum: uerum etiam ducem ac socium se præstiturum: quoad extremam sortem patriæ experirentur: quæ nec Vtica sit nec adrimetum: sed Romana urbs. quæ sæpe maribus periculis euaserit & sese receperit. Multa quidem esse illis ad salutem parata: & præcipue quod adversus eum hominem bellum gererent: qui a tempore ac fortuna totus penderet. Hispaniam ad Pompeium iam defecisse: Urbem uero ipsam Romanam nondum frenum seruitutis propter insolentiam recipere: sed grauius ferre: & ad res nouas conspirare. Denique hostem ipsum pro exemplo habendum: quod nullum recuset periculum: ut patriam suam ac iura subuertat: quod cum ille faciat, per iniuriam: quanto magis eos facere decet: qui si uicerint felicitatem adepturi: si uincantur: gloriosissimam mortem obituri sint: debere tamen ipsos per se consulere deos pecantes: ut per uirtutem quam superiori tempore præstiterunt: ea res feliciter eueniat. Hæc cum diceret Cato: plurimi oratione eius ducebantur: ac fortitudinē hominis humanitatemque intuentes quasi piculorum iminentium obliti offerebant: ut corporibus & armis eorum arbitratu suo uteretur: utpote solus omnium in uictissimus dux: & cuiuscumque fortunæ uictor. Satis enim fore ut eum sequentes morerentur: quam si eo deserto salutem acciperent. Cum uero quidā cederet seruis libertatem eandem dandam: & plerique eius sententiam laudarent negant Cato se ullo modo id passurum. Neque enim eandem iustitiam: neque legibus consentaneum: si tamen deum liberare uelit recepturum: quod cum multi pollicerentur: iussit eorum nomina edictaque scribi: sic consilium dimisit. Nec multo post afferunt sibi Iubæ a iuba & Scipione quoque iuba quidē cum paucis in morte quodā latebat: Scipio autem non longe ab Vtica naues cōscenderat: atque in portu ipso euentum regere: expectabat: quod sibi agendum uidere. Cato itaque eorum tabellarios: quoad priora consilia firmarentur: retinuit. Et senatores quidē promptissime seruos dabant: manumittebantque & armabant: cætera autem multitudo ueluti nauicularii foeneratores & cætera huiusmodi turbaque maximam partem fortunarum suarum in seruis habebant: mirum in modum reflexerant. Velut enim corpora quædam faciliter incenduntur: & rursus remoto igne cito frigescunt: sic dum præsens erat Cato uersabaturque in eorum oculis: ad uirtutem incendebatur: cum uero discederet atque ipsi per se erant: Cæsaris formido plus ualebat quam honesta consilia. Qui enim sumus aiebant illi: cuius bellum inferre paramus? Nonne hic est ille Cæsar: qui omnem romanorum habet potentiam? Nostri autem nemo est Scipio neque Pompeius neque Cato: sed quibus temporibus uniuersi mortales timidiore sunt quam oportet: in his temporibus nos pro libertate romanorum ex Vtica pugnabimus adversus eum: qui & Catonem & Pompeium ex Italia pepulit: & seruos adversus Cæsarem liberos faciemus: quam tantum libertatis ipsi habituri sumus: quantum ipse Cæsar nobis concedet? Hæc multorum uerba erant: nam reliqui uim adversus senatores parabant: putantes si eos caperent & Cæsari darent: fore ut ita Cæsaris mitigata facilius salutem impetraret. Quæ cum Cato audisset: nihil hac mutatione

reprehendit: Scipioni tamen iubæque rescripsit: ne Vtica accederent. cū uero magna manus equitū a pugna: quæ inter Cæsarem & Scipionem cōmissa erat: euasisset: missi sunt ad Catonem tres legati: non tamē omnes eadē mandata habebant. Nā alii ad Iubam eundum fore censebant: alii Catonē ducē poscebāt: alii Vticā accedere formidabant. Hæc audiens Cato. M. Rubrio operā dedit: ut noīa eorū reciperet: qui seruos ad bellū manumittebant. Ipse uero senatoribus assumptis Vtica egressus tribunos equitū conuenit: eosq; rogauit ne senatores pderent: neq; Iubam potiusq; Catonē sequi mallent: sed in urbē accederēt: ut seiplos cæterosq; seruarent: eē qdem urbē ipsam inexpugnabilē: & multorū annorū uictum habere: oīq; apparatū belli abundare. Ea cū senatores multis cū lachrymis precarē: præfecti equitum ad eqtes rettulerūt. Cato ī terea in quodā aggere una cū senatoribus sedens: responsa equitum expectabat. Inter hæc. M. Rubrius accedit cū summa indignatione: nuncios motū in urbe fieri. Quod cū auditū esset: aliis quidē lachrymas lamentatiōeīq; conuersis: Cato eos confirmare tentabat. Nuntii post hæc ab equitibus uenere acerba postulantē. Aiebant enī neq; Iubam ducē sequi uelle p mercede: neq; Cæsarē ullo modo timere: si Catonē habebant ducē. Vticensibus tamen ex Phœnitia pfectis hoībus infidis nullo modo inter eadē mœnia sese conturos. Nā simulatq; Cæsar copias suas ad urbē admoueat: inuasuros eē Romanos atq; pdituros: pinde si uellet Cato eorū opā ad bellū uti: Vticenses oēs uel expelleret urbe: uel intra mœnia trucidaret: quod si faceret Vticā se accessuros pollicebant. Ista Catoni aspera nimīū & intolerabilia uisa sunt: benigne tamen p tēpore respondit: se de ea re una cū trecentis deliberaturū. Atq; ita in urbē regressus offendit hoīes nō clā neq; latenter sed corā reclamantes: siq; contra Cæsarem ipellat: cui neq; posse se bellum inferre neq; uelle dicebant: nōnulli ēt uoces cōtra senatores iactabant: capiendos esse illos: Cæsariq; dedēdos. Sed ipse licet hæc audiret: tamen nō audire simulabat: & erat qui dē subfudaster. Vt autē equites abire nunciati sunt: timens ne trecenti illi uiri contra senatores aliquid molirent: pfectus una cū amicis: cū cerneret eos iā pcul abeūtes equo accepto consecutus est. Et equites Catonē intuentes cū summa læticia cōuersi eū receperunt: ad hortantes ut una secū esse uellet. in hoc loco ferunt catonē lachrymasse: dū p solute hoīum senatorii ordinis milites precarē: manusq; tetendisse & nō nulloq; equos freno captos uertisse: armaq; ipsoq; tenuisse: quorū ad ab equitibus extorsit: ut ea diū iuxta Vticā morantes securitatē senatoribus præstarent. Vt igit eos reduxit & alios quidē portis alios arcu custodes imposuit: magnos metus plārosq; inuasit: ne pœnas darent mutata uoluntatis. Postulabant igit a catone ut eos adiret. At senatorii p catone solliciti eū retinebant: neque dimissuros se neq; pdituros q in tantis piculis eos seruasset: predicabant. Manifestissimus. n. ut Videf sen sus erat & zelus & admiratio uirtutis eius cunctis: q Vtice erant: cū ipse nih. l. simulate nihil dolose faceret. Vir q cū antea mortē sibi afferre decreuisset: ingentes tñ labores & magnas curas p aliis suscipiebat: ut cū cæteri oēs secure iā uiuere possent: essentq; a piculo liberati: tunc ipse demū mortē obiret: erat occulta eius deliberatio ad mortē: q̄q; p cæteris affligeret. Venit igit tunc ad trecentos solus: q cū sibi gratias egissent: rogassentq; ne eos in suspitione haberet: sed fidei eorū crederet: & si oēs catones nō essent: neq; tantā magnitudinē ai præstarent: miserendū esse eorū ibecillitati: censebant ad cæsarē mittendū potissime p catonis salutē. quod si cæsar nō concederet: ne si ipsis sponte offerat gratiam eius accepturos: sed quoad spiritus super sit aduersus eum pro catone pugnatorios. Cato eorū sententia laudata respondit ut pro seipsis: si ita uellent: cæsarem præcarentur: pro catone autem nullo modo faciendum. Nam uictorū quidē esse deprecari: & eorum qui errassent ueniam petere: se uero per omnem ætatem inuictum præstitisse: & cæsarem honestate atq; iusticia longe superasse. Nec esse uictum aut captum catonem: sed ipsum cæsarem qui bellum quod iā diu contra patriam parabat cum sepe id negasset: nunc tandem conuictus est agitasse. Hæc locutus abiit. cum uero audiret cæsarem cum omnibus copiis aduentare: dii boni inquit: ut contra uiros ad nos ille: & ad senatorios conuersus monuit: ne differrent: dum equites adessent: saluti suæ providere. Et omnibus portis præter unam quæ ad mare prospiciebat clausis: naues suis assignauit: ordinauitq; uniuersos sine trepidatione ulla aut tumultu. Egenis autem & tenuioribus pecuniam tradidit. Deinde cum. M. Octauius: cū duabus legionibus haud procul ab Vtica castris positus a catone postulat: ut pro imperio diffiniretur: catoni hil respondit: sed ad amicos conuersus: quis iam mirabitur inquit: si res male gesta est: quando in ipsa morte cupiditatem dominandi in nostris hominibus cerniris? Inter hoc audiens equites iā abire uolentes Vticensium domos diripere: cursim ad eos pfectus: primis spolia e manibus eripuit. cæteri uero omnes abiecerunt: & cum summo rubore discesserunt. Post hæc Vticenses in urbem reductos orauit: ne cæsarem contra ciues Romanos qui Vticæ erant irritarent: sed communiter pro omnibus salutem peterent: ac rursus ad mare rediens: curauit eos: qui nauigaturi erant: & amicos hospitesq; complexusq; dimisit: filio persuadere non potuit: ut una cum cæteris nauigaret: neque enim putabat ullomodo patrem esse deferendum. Erat autem etiam quidam Statilius ætate iuuenis mente ualidus catonis imitator: huic suadebat Cato ut ī de nauigaret: nec cæsaris sibi inimici expectaret aduentum: qui cum se facturum negaret: respiciens Cato Apollonidem stoicum & Demetrium peripateticum: inquit: uestrum hoc opus est iuuenem lenire & ad curam sui ipsum conuētere. Totam noctem & magnam partem diei in dimittendis amicis & pecuniis dandis consumpsit deinde. L. cæsar. C. cæsaris cognatus: qui a trecentis ad cæsarem mittebatur: a catone postulauit: quenadmodum sibi uerba facienda uiderētur pro salute ciuium ro. Nam pro te quidē inquit & manus apprehendendæ & genua amplectenda erunt. Cato uero nullo modo id faciendum respondit: sibi enim ipsi si salutem petere uellet: ad cæsarem eundum fore: sed nolle se tyranno gratias agere pro iis rebus: quas contra leges per iniuriam facit. Nam salutem dat quasi dominus eorum: quibus nullo modo dominari potest: quenadmodum tamē ille preces Romanorū ciuiū exaudiat: simul cōsiderare uelle. Hæc una cū L. cæsare meditatū cū filio amicisq; comitatus est amplexusq; uig. dimisit: & filiū suū amicisq; reduxit.

& cum cætera multa locutus est: tum illud præceptum filio dedit: ne unq̄ ad rēp. se conferret. Nā ut iam di-
 gna Catone faceret: nullum esse locum in rep. aliter autem ut se generet: turpe esse. Post hæc cum ad uesper-
 rasceret: balneum intrauit: & interlauandum cum sibi Statilii in mentē uenisset: alta uoce Apollonidem
 uocauit: petiitq; an iuuenē demississet: eiusq; maguīrudinē aī repressisset: & an ille nauim ascendisset se iūcio
 insalutato? Respondente Apollonide se multa cū illo uerba fecisse: neq; pseuerare illum in sententia ut oīa
 faceret: quæ Cato ipse faceret: subridens Cato: at hoc inq; confestim apparebit. Post lauacrū cū multis cœ-
 nauit sedens: quēadmodū post ciuile bellum consueuerat: neq; enī iacebat nisi cū dormiret. Cœnauerunt
 cum eo oēs familiares & Vticensium magistratus: ac post cœnā magna & iocunda disputatio agitata ē. Cū
 deinceps philosophiæ quæstiones pponerent: quoad peruentū est ad illa quæ paradoxa stoici uocant: ue-
 luti solum uirg bonū liberum esse: oēs malos esse seruos: aduersus quæ cū peripateticus pugnaret: uehemen-
 ter in ea disputatione accensus Cato extendit disputationē miro certamine: ita ut oēs suspicarent illū uitæ
 siuæ finē facturū: atq; rebus humanis migraturū. Itaq; cū silentium post uerba Catonis sequeretur: ai aduerses
 Cato eorū mæsticiā: conatus ē timorē auferre: & suspicionē qua ante cōceperant: remouere. Quāobrem curas
 rursus illis iniecit: p præsentibus rebus: quasi p illis qui nauigarēt sollicitus foret: & p illis qui pedestre iret
 facerent: cū p desertā loca & aquæ expertia transirent. His ille dictis conuiuū dimisit: & facta cū ami-
 cis de abūlatione: quæ illi post cœnā consueta erat: & iis q excubiis præerant: ea quæ tēpus poscebat locu-
 tus: in cubiculū ire cœpit. Abiensq; filiū & amicos quēq; magisq; prius cōsueuerat amplexus est: ex quo rur-
 sus suspicionē præbuit necis futuræ. Cubiculū autē ingressus cæpit in manibus librum platonis de aīo: &
 maxima parte eius libri lectū: & cū non uideret ense pendere: surripuerat nāq; eum filius: dū cœnabar: uo-
 cato seruo: q; abstulisset ense poposcit: at illo tacente rursus legere incepit: & quasi nō festinaret: sed alia
 de causa ense quæreret: ut afferret mandauit: quod cū ille non faceret: atq; ipse iā totum librum plegisset
 rursus singulos seruos uocauit: & maiori uoce ense repesceret cœpit. Vnū ē ex seruis pugno percussit: ex
 quo cū ei manus tumefacta fuisset: grauiter iā id ferēs & uociferās se inermē a filio atq; seruis pdi. nō prius
 destitit: q; filius cū amicis uenit: & multis cū lachrymis se supplicē obtulit. Cato autē torue ipsū pspiciens
 an me inquit insanū putas: qui nō rōnibus sed ui cōpescis? Quid me uero nō ligas patrē: ac tā diu in uineu-
 lis tenes: donec Cæsar occupet nullo mō resistere ualētē. Sed nihil agis mihi crede: nō enī mihi ense opus
 est ad mortē. Nā si breue tēpus spiritū præclausero: & si caput parieti icussero mori possū. Nec cū dixisset:
 adolescens lachrymans abiit. Cæteri ēt amici cubiculū egressi sunt: præter Apollonidē & demetriū q intus
 remanserunt: ad quos Cato conuersus mitiori uoce: an uos quoq; putatis retinendū esse hoīem grandem
 natū: & iuxta sedendo eū custodire? an rationē aliquā habetis p quā possitis ostendere turpe Catoni salutē
 ab hoste petere? Quid igit nō uerba facitis? quid nō arguitis me? ut primis illis rōnibus quibus ad hunc
 diē uiximus repulsis: & p Cæsare sapientiores facti igentes illi gratias habeamus? Atqui decreui equidē ni-
 hil de me ipso: oportet tamē me deliberare: ita ut ea faciā: quæ faciēda uidebunt. deliberabo igit uobiscū:
 si cum iis rationibus quibus uos in philosophia utimini id facio. Abite igit bono aīo: & monete filiū meū
 ut patri nim nō afferat. Ad hæc illi nihil rīdentes sed lachrimantes abiēre. Qui cū abiissent: Cato ense in
 bi remissum nudauit is pexitq; & mei nunciuris sum iquit: ac rursus ense reposito lectitare cœpit. Ferūt bis
 librū de aīo plegisse totū: atq; subinde turbasse altissime: ut ēt ii qui extra cubiculū erant: stertentē sentirent.
 Cū esset circiter mediā noctē uocauit ad se Cleantē medicū: & Butā quēdā cuius opa ad res ciuiles plurimū
 utebat. Erant hi ambo Catonis liberti: & butā qdem ad portū misit. ut sciret an oēs nauigassent: medico
 aut manū ostendit fabricitantē ob eā plagam: quā: ut supra diximus: seruo isfixit. Ea res spem oībus præsti-
 tit quasi cōsilio abiecto de uita cogitaret. paulopost Buta rediit & alios oēs præter Crassum nauigasse nū-
 ciauit: Crassum quibusdā ipedimētis detineri: caterū mare magnis fluctibus agitari. Quo audito ingenuit
 Cato p eorū qui nauigarāt incōmodis & rursus Butā remisit: ut si quis cuiusq; rei idigeret. afferret. Iā erat cir-
 citer galliciniū: & rursus i somniū cōuersus ē. Deide reuerso buta & cōposita ēē oīa renūciāte iussi eū puidē-
 re: ut porta clauderet: & se i lectū demisit: q; si reliquū noctis geturus. Vbi uero Buta recessit statī accepto en-
 se se sub pectus percussit: sed cū agrotā manus minus alte uulnus iprimeret: nō cōfesti exanimatus ē: sed mo-
 ribūdus ex lecto plapsus. A bacū quendā geometriæ: q forte iuxta lectū stetit: nō sine magno strepitu i terrā
 deiecit: q; cū a seruis auditus ēēt: subito acclamātū atq; cōcursum ēt tā a ministris q a filio & amicis. Ingressi
 itaq; cubiculū offenderūt Catonē sanguine fœdatū: i testina eius magna ex pte effusa ipm tū adhuc uiuen-
 tē. Medicus igit accedēs tētabat: & uiscera remittere: quæ illesa erāt: & uulnus ligare. Sed ipse statī atq; ad se
 rediit: medicū repulit: & uiscera manu lacerauit: uniusq; patefaciēs e uita decessit. Vix credebatur i tota do-
 mo auditū: cum iā i portis aderāt ciues Romani: quos trecētos fuisse supra diximus: & paulopost populus
 uniuersus. Vticensiū occurrit: oīum erat una uox benefactorē liberatorē solum libere solum inuictū Caro-
 nem uocitabant: & hæc faciebant cum iā aduentare Cæsarem nuntiabatur: sed neq; timor neq; gratia ui-
 ctoris neq; seditiones quæ iter eos erant inhibebant: quo minus Catoni honorē debitū redderēt: funus or-
 natissimū cū longa pōpa magnifice fecerunt: sepelieruntq; i littore maris: ubi nunc ē eius statua ansem ma-
 nu tenēs. Funere autē pfecto ut sibi salutē quærerent prexerunt. Cæsar igitur a trāsugis cognito Carōe una
 cū filio & familiaribus expectare: nec abiisse cū cæteris fugientibus. excogitare nō poterat quod foret Ca-
 tonis cōsiliū: exercitū ad mouebat. Deinde cognita eius morte dixisse dicitur. Inuideo mortī tuæ Cato: nā
 & tu gloriæ meæ p salute tua iudisti. Quid tū futurū fuerit: si petita ēēt salus: incertū est: creduntur uero me-
 liora de Cæsare. Mortuus ē Cato quadragesimo octauo suæ atatis aīo. Filius uero eius nihil mali a Cæsa-
 repassus ē. Ferunt hunc filiū catonis dissolutū fuisse: & præcipue erga mulieres male tēperasse. Vnde i capa-
 docia: cū hospitē haberet Marphadarē quēdā regulū: cui mulier pulcherrima erat: ac diutius q deceret apd

ipsum moram traheret: talia in eum scripta sunt carmina. Cras abibit Cato post triginta dies: Porcius & Marphadates una anima Marphadatis mulier. & præterea illa: Nobilis & clarus Cato regiam posside animam. Sed hæc maledicorū uerba deleuit & falsa esse ostendit gloriosa mors. Nā cū p libertate patriæ cōtra Augustum & Antoniū in Philippis pugnaret: inclinata iā Bruti acie nec fugere uoluit nec latere. sed i hostē ruens magna cæde edita: & quis ipse & ex quibus ortus foret testatus: admirationē uirtutis suæ oibus præstitit: atq; ita mortuus est. Filia ē Catonis uxor Bruti: qui Cæsarem occidit: neq; pudicitia neq; fortitudinē inferior fuit: nam & coniurationis aduersus Cæsarem fuit conscia: & quenadmodum nobilitatem suā decebat: generose mortua est. Statilium tunc se instar Catonis occidere uolentem philosophi qui aderant perhibuerunt. Sequenti uero tempore se Bruto coniugens: cum fidem & studium in bello ostendisset in Philippis & ipse mortuus est.

DIONIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO CRAECHO
IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

PROFECTO SOSSI SENETION Q VEMADMODVM TROIAM IIS

minime succensurā fore Corinthiis ait Simonides q aduersus eā una cū Achiuis expeditionē egerunt: quoniā Troianis ēt Claucus q ex corinthiis genus ex primordio ducebat pmptrissimū se belli sociū asciuit: ita nec romanis aut græcis icusanda merito est academia: q paria ex scriptis æisce reportant: quæ bruti uitā cōtinent atq; Dionis. Ex qbus cū alter qdē Platonis cōsuetudinē habuerit: alter uero platonis inuolutus sit disciplinis: uterq; pinde ac una ex palæstea ad maxima pdiere certamina. Nec uero admirandū est eos q similia p multa ac fororia gesserint: ipsi uirtutis duci testimoniū reddidisse: q prudētiæ ac iustitiæ cū potestate comitē oportet esse fortunā: quo pulcritudinē pariter ac magnitudinē ciuiles suscipiant actones. nā sicut Hippomachus Alientes cū exercitatos instructosq; ab se adolēscētes ferētes e foro carnes aliqñ uidi sset: se illos ex suis eē pcul agnoscere distituit: sic & doctōr oīum studia ac disciplinæ res eorū gestas pari uirtutis rōne psequant est necesse: quæ cōcentū quendā & similē eis aptitudinē afferant cū decore. Horū autē uirorū fortunæ casibus q uolūtate magis eadē ipsoꝝ uitas ad similitudinē una pducunt. Ante exitū. n. cæsus ē uterq; dū p multas & igētes cōflictatiōes nauare ppositum neq; sēnt. Quodq; sup oīa longe mirabilis est: utriq; genius suū significauit interitū: utriq; haud beniuolū sane Phasma metuendū se obtulit. Tam & si quidē talia p sū tollentes afferant nulli sapienti simulacrū cōparuisse uel geniū: ast pueros mulieresq; ac uoces quosdā ex ibecillitate hoīes i ai horrore aut corporis itēperie cōstitutos inanes & alenas opitiones attrahere: q malum i seipsis esse geniū supstitutionē hnt. q si Dion atq; Brutus grauissimi uiri & sapiētiae studio dediti ac nullā p affectionē morbūe aberrantes aut facile captabiles ab ipso ita dispositi fuere phasmate: ut amicis ac familiaribus rettulerint: haud scion an ex uetustissimis quendam maximā admirationis sermonem cogemur admittere: q uiles quidam ac maligni dæmones cum uiris bonis inuideāt: dæmones eorum rebus gerendis obstant metus & perturbationes inducunt: uirtutem conquassant falluntq; necum stabiles integriq; in honestate permanserint: post supremū uitæ diem meliorem illi sortem consequantur. Vex hæc ad aliud dicendi genus referuentur. Cæterū in hac duodecima cōparandorū hominū uita maiore natu priorē adducemus. Dionysius senior statū ut in principatu cōstitutus est: Hermocratis Syracusani filiā duxit uxore. dehinc cū stabilito nondū dñatu ab eo Syracusii defecissent: mulieri corpus grauius & iniquissimis affecere uitupis: ob quæ sibi necē sponte cōsciuit. dionysius recuperato postea cōfirmatōꝝ dñatu: duas simul denuo duxit uxores. alterā qdē ex Locroꝝ gente dorida nuncupatā alterā uero indigenā nomie aristomacham Bipparini filiā. is erat inter Syracusanos homo primarius & dionysii cū prius cōgressus sit. Reliquū tps utriq; se parē assidue præbuisse. Solebant nāq; cū eū cōes hñe cœnas inq; uicē nocturnā agere qetēm: quis indigenā ac nobilē q externā sibi plus hñe Syracusana cupet multitudo. Verū huic ad genus ad iumentū exitebat: q iā dionysio grandiorē natu filiū peperat. aristomacha uero diu cū Dionysio habitans sobole caruit: quis de suscipiendis ex ea liberis admodū sollicitus esset: quippe q locrinæ matrē: q aristomachen uenenasset incusans: interficit. Huius frater cū Dion esset initio qdem ob sororē ei magnus habebat honos. Postea uero cū prudentiā iā experimentū edidisset: p seipsum tyranni beniuolentiā cōtrahebat. Quocirca uniuersis edicis custodibus: ut qcqd exposceret Dion tribuerent: ac si qd tribuissent ea die regi referrent. Cū ex cællis moribus igenii magnitudine ac uirilī aio plenius eēt: maius ad eas res incrementū accepit: dum diuina quadā sorte nullo hominum consilio plato in siciliam appulisset: ac numē aliquod ut uidet eminus Syracusanis ininū libertatis afferēs: deq; abrogādā iā tyrānide meditās platonē ex italia syracusas adduxit: & eius doctrinis Dionē adiūxit. Qui tū apprimē iuuenis cūctos platōis discipulos igenio ac idustria superans ad obeunda ēt uirtutis præcepta ipigerrimus & acutissimus extitit: sic ut & ipse plato scribit: & reꝝ testimonia cōprobant. humilibus enim sub tyranno moribus inuolutus: & in æqualis ac subtrepidæ uitæ consuetudine p locupletē indulgentiā supuacuas delitias & uiuendi formulā imbutus quæ in uoluptate auaritiæq; bonū poneret: ut primū disciplinā & ducere ad uirtutē philosophiā de gustauit: confestim aio cōflagrauit. Cūq; p ipsius egregiā in psuadendis honestis potentiā idē obtingere posse Dionysio speraret: studiosissime effecit: ut ille pocium cū platone simul eēt: eūq; differentē audiret. Qui ubi cōuenissent: sermonis qdē summa de hoīs uirtute fuit. Cūq; plurimū de fortitudine disputatū eēt: plato cūctos longe magisq; tyrannos fortes esse demonstraui. Hinc ad iusticiā uersus pbeatā qdē iustorū

calamitosam autem impiorum uitam esse docuit. Tyrannus haud perinde ac redargutus Platonis uerba tulit. Ceterum cum stantes homines eloquia suscipere: ac mihi modum demulceri perspiceret: dolore agebatur tandem furiis & ira percitus eum rogat: cuius rei uoluntate in Siciliam aduentasset: quo respondente se uigilantem bonum querere: excipiens Dionysius mediussidius inquit talem nondum comperisse uideris. Dion hunc factum esse iram exitum putans: sollicitus omittere platonem in triremi quadam curabat: quam tum in gratiam Spartanum uehebat Pollidem. Dionysius uero pollidem clanculum exorauit: ut quam maxime hominem internauigandum occideret: quod si minus luberet: eum omnino uenderet nihil detrimenti peressurum. At cum iustus existat tamen redactus in seruitutem fuerit: eum nihilominus fore beatum. Quocirca pollis Platonem aeginam deportans eum uendidisse dicitur: quia tum aduersus Athenas belligerante decretum extabat. ut quisquis ex Atheniensibus caperet aeginam uanundaret. Nec uero Dion propterea apud Dionysium minus honoris consequeretur aut fidei: Ceterum ad Carthagenenses missus maximas disponebat legationes. Singularis quoque admirationis erat: huius ferme solius sententiam intrepide loquentis & dicendi libertatem sufferebant: sicuti: cum illum per Gelone acriter increpuit. Nam cum Gelonis: ut fertur: principatus irrideret: ipsum quoque Gelone Dionysius Siciliae gelota hoc est risum esse diceret. ceteris quidem admirari dicacem hominis moris simulantibus grauitate ferens Dion: Tu sane inquit Dionysi: cum ob Gelonem fidem habeas dominaris: cui uero te propter fides habeatur alter futurus est nemo. Eo profecto cum Gelo pulcherrimum uideatur ostendisse spectaculum suo moderata impio ciuitate: Dionysius certe turpissimum. Dionysius cum liberos haberet tris quidem ex Locrina quattuor ex Aristomacha: ex quibus duae femine sexus erant: Sophrosina uero & Areta: filio ipsius Dionysio Sophrosina iunxit uxorem: Areta uero Tharaclae fratri: quo mortuo Dion coniungem cepit Areta sibi ex sorore nepte. egrorante deinde Dionysio ubi nulla uitae spes habebatur: eum super Aristomachae liberis Dion alloqui conabatur. Qua quidem ad rem medici ut successuro iniperio morigerarent: tempus minime praestabant. Et ut Timeus asserit: somniferam ei postulanti potionem traderant: omnemque illi sensum ademerant: quo continuata sopori morte efficerent. Dion tamen postea: cum apud inuicem Dionysium factus esset amicum: conuentus: adeo per temporis commoditate differuit ut cunctos profecto sua quidem prudentia pueros: otationis uero auctoritate atque licetia tyrannidis seruus ostenderit. Qui plura eorum consilia demisse ac trepide ad adolescentis gratiam explicarent: eos praecipuo stupore confecit: cum ex Carthagine independentia contra dominatum discrimina formidantibus pollicitus est: si Dionysio pace opus esset se primum in Africa nauigaturus: & bellum optime deponiturus. Sin ad belligerandum propior foret animus: ipsum sese propriis sustentaturus: ipensis bello praeterea quinquaginta ad nauigandum instructas triemes daturus. Cuius animi magnitudinem uehementissime admiratus est Dionysius: & tantam promptitudinem in super amore complexus est. at si sese Dionis claritate argui ac potentia deiici cogitantes: caprato statim initio nullis parcere uerbis: in eum instigare iuuenem: ut qui sibi per maria principatum alliciens omnem ad aristomachae filios potentiam nauibus perduceret: qui sibi nepotes erant. aptissime & maxime ad odium & inuidiam causae aderant & uitae differentia & nulla cum admixtione seueram uiuendi formula. illi. n. principio quidem adolescentis tyranni acturum pater educati conuersationem familiaritatemque illecebris & assentationibus occupantes: quosdam semper amores & inania excogitabant exercitia in comotationibus mulieribus ludisque aliis inhonestis. a quibus tyrannis ipsa perinde ac ferrum demollita subditis humana uidebatur: quae nimiam illam summitteret contentione non aliqua potius mansuetudine quam secordia dominantis obtusam. Quapropter progressa paulatimque depascens ea iuuenem remissio adamantina illa uincula quibus alligatum se relictum: principum senior Dionysius dictabat liquefecit atque destruxit. Cum. n. incohauit: assidue per nonaginta: ut ferunt: dies comotabat. interea uero la honestis uiris atque sermonibus nullum prorsus patefecit ingressum: debacchationes dicacitates cantus salutationes peracitate suae cuncta tenebant. Quae admodum igitur par est: inuicem erat Dion: quod ad nihil sese iocundum aut iuuenile dederet. Quocirca uerisimilia uitae noxia illius uirtutibus calumniatores obiecerant. Eius namque grauitatem insolentiam & orationis libertatem pertinaciam uocitabant: comonefaciens et accusare censebatur. Cum quoque delictis se minime locum ad scisceretur: aspersionator putabatur: quippe cum mores non nihil natura tumidos haberet: essetque in colloquiis asper & in compellendo difficilis. Non solum. n. florentis aetatis homini & delicatissimas ab assentatione aures habenti aduersa & nequaquam gratiosa ea aderat consuetudo: uerum etiam ex familiaribus multum cum simplicibus ac generosis eius diligerent mores: conuersationem improbant: quod acerbius & quam ciuilius reque necessitas exigebat: se difficilius adiungeret. Quibus pro rebus ad eum posteriori tempore Plato: quae si futura diuinae praescrispsit: ut comitem ac uicinam solitudinis pertinaciam magnopere deuitaret. Per id tamen tempus cum ob turbulentas sane res sua plurimi dignitas censeretur: ut is solum aut egregie labefactus attollere acturi regnum fatesset intellexit: se non gratia uel necessitate & inuito quidem tyranno primum esse longeque maiorem. Quod cum ab iperitia perficisci Dion opinaretur: eum ad liberales adducere exercitationes & ad degustandum studia moralesque disciplinas cupidissime contendeat: ut cum reformidare uirtutem desisset: honestate laxari consuesceret. Dionysius. n. natura haud uilissimus ex tyrannis erat: ceterum ipsius pater ueritus ne excelsos captas animos aut prudentium hominum inita familiaritate ei quicquam tederet insidias ac principatum iter ciperet: icludum domi sub custodiis obseruabat. Quo tempore aliis destitutus aequalibus & reque expertus plaustrum celadabra lignea sedes ac mensas fabricasse dicitur. Eo. n. timoris senior Dionysius percesserat: ut cum nemini fidem haberet: suspectos omnes duceret mortales ita ut capitis crines torso radere cultro nequaquam auderet: pigmetarius quidam accedebat adurens carbonem caesari. Eius cubiculum neque frater neque filius: ut idutus erat: ingrediebatur. aut unusquisque suo deposito prius amictu alterum suscipiebat: ita ut eum satellites nudatum aspicerent. Frater eius Leptines cum aliquando regionis situm explicans: ab stipatore quodam suscepto spiculo locum descripsisset: illum quidem grauitate obiurgauit: hunc uero qui iaculum tradidisset occidit. ab amicis quoque sapienter

tibus canere sibi distabat: quando ignarus non esset eos imperare malle quàm seruire. Mariam quendam ab se ad dignitatem euectum iccirco necauit: quod is Dionysium per quietem iugulare se existimarat. Ab diurna enim cogitatione ac consilio hæc illi uisa per somnium astitisse. Contra Platonem furore permotus est: quod eum cunctis longe mortalibus fortius minime pronuntiasset: qui trepidus adeo tantis refertum malis animum ex pauore gestabat. Eius filium & imperitia ut dictum est corruptum & infractos mores conspicatus Dion: ut ad disciplinam animum conuerteret exhortabatur: principemque philosophorum ut in Siciliam perueniret totis exorare precibus. Eique cum aduenisset: totum se dederet: ut comparata ex moribus uirtute ac studiis ornamento: ad diuinum & rerum omnium pulcherrimum sese conformaret exemplar. Cui ad singula ductori cum obtemperatum est: ex turpitudine ac deformitate ornatus existitit. Atque uenustas per multum etiam sibi felicitatis permultumque ciuibus uendicaret: quatum in præsentia in maioribus & molestia commorantur: modo res illorum modestia iusticia & caritate paterno curatas more præstas seipsum ex tyranno regem efficiat. Nec enim ut eius pater referebat adamantina esse uincula metum uolentia clausum aut illud ex decem milibus Barbarorum constitutum præsidium: uerum beniuolentiam promptitudinem & gratiam a uirtute ac iusticia isitam. Quæ quanquam superioribus illis rigidis quidam atque durissimis moliora existant: ad regni tamen diuturnitatem magis magisque ualitura. Ignominiosum esse præterea minime expectandum: ut cum princeps corpus preciosis ornet amictibus: delicatisque & apparatis respondeat ædibus: nihilomagus consuetudine aut disciplina iustis excellat hominibus: nec ipsam animi regiam proregali dignitate conuenientiaque honestatam habeat. Hæc cum multoties Dion admoneret: & nonnullas interdum Platonis rationes interfereret: uehemens ac insanus quidam studiorum consuetudinisque Platonis amor Dionysium tenuit. Statim igitur complures Athenas a Dionysio litteræ complures insup a Dionis causæ rationesque peruenierunt. Aliæ etiam ex Italia ab Pythagoreis: qui illum ut eo proficisceretur: exhortabantur: quo nouellum animum ingenti licentia & potestate uagantem corripiens intra grauiora consilia detineret. itaque Plato quemadmodum idem refert suo pro pudore commotus: maxime ne solis obuesari uerbis nullum autem sponte opus subire uideretur: speransque si unum uirum sicuti principalem partem expiasset: cunctam languentem Siciliam medicaminibus curaturum: obsecus est. At Dionis inimici Dionysii per mutationem ueriti: ei ut ab exilio Philistum accerferet: persuaferunt: quo illum contra Platonem ac philosophiam perinde ac obicem ac impedimentum haberet. Principio namque Philistus dum principatus constitueretur: promptissimum sese præbuerat: diuque custodiæ arcis præfuerat. Erat autem rumor eum cum senioris matre Dionysii congressum habuisse: haud proflus ignorante tyranno. Cum Leptines ex alia quadam uxore ab se uiolata duas genuisset filias: alteram nihil Dionysio præfatus Philisto collocat. ille stimulante ira Leptinis quidem uxorem in compedibus continuit: ac e Sicilia Philistum expulit. is circa Adriam ad quosdam se hospites profugus recipiens ibi nactus ocium plurimam historiæ partem compilasse creditur. Nec enim quo ad seniori Dionysio uita superfuit: reuersus est. Verum post illius mortem: ut dictum est: ab ingenti quadam cæterorum erga Dionem reductus est inuidia. Vtpote & illis longemagis idoneus: & tyrannidi stabilior futurus. iste igitur cum primum aduenit: sese regni rebus applicuit. Cæteri de Dione calumnias criminationesque ad tyrannum instruebant. De dissoluendo enim imperio cum Theodote Heraclideque collocutum. is namque sperare uidebatur: ut aduentante Platone cum imperiosam illam e principatu nimisque intemperatam acerbitem abstulisset: mitissimum atque legitimum regem Dionysium constitueret: quod si repugnasset aut mitigari non uellet: decreuerat eo destructo Syracusanis ciuitatis moderamina resstituere: non quia popularem collaudaret principatum: sed quia eum tyrannide multo præstantiorem iudicaret. in huiusmodi rerum conditione profectus in Siciliam Plato: primis quidem occurribus miramilitarietate & honore susceptus est. Ei namque triremem egresso regius affuit currus decentissimis instructus ornamentis. Tyrannus etiam perinde ac maxima regno felicitas obuenerat sacrificia celebrauit: uerecundia deinde conuiuia ordo curiæ ipsa etiam tyranni in iure dicendo benignitas mirificam ciuitati spem de hominis commutatione præstitit. Erat unus omnium ad doctrinam & philosophiam impetus. Erat præterea pulcherrima ut ferunt regia ob eorum multitudinem qui geometriæ figuras describebant. Paucis post diebus intra regias ædes sacrificium de more fiebat: ubi præcone ut assolet orante: ut multa per tempora in concilio duraret imperium: Dionysius cum adesset: num desines inquit execranda nobis imprecari? id permagnum Philisto maiorem incussit: cogitanti inexpugnabilem Platonis tempore ac consuetudine fore potestiam: si parua modo conuersatione iuuenis mentem & sententiam alienauit atque transposuit. Haud amplius itaque separatim aut occulte: sed uniuersi Dionem manifestis urgere conuitiis. Non esse clam cum carminibus & uenificiis per platonis eloquentiam inuasisse Dionysium: ut cum ille ultro repudiarit imperium: Aristomachæ liberos subinde constituat: quorum is existitit auunculus. Nonnulli molestissimum habere fingebant: si superiori quidem tempore Athenienses ingentibus eo copiis tum nauibus tum terrestribus nauigantes ante profligari ac in perniciem dati sunt: quod Syracusas capere potuissent: nunc uero Dionysii regnum uno cum sophista destruant: cuius animum huc induxerunt. ut e decem milibus stipatorum fugiens omittens etiam triremes quadringentas & decem milia equitum ac milites pluries totidem tacitum quoddam in Academia bonum percurreretur: & beatam ex geometria uitam sibi perquirat: cum interim Dionysius neque potius constantem ex regno opibus & delitiis beatitudinem relinquat. Eas ob res cum primum quidem suspicio mox autem aperiore ira & inimicitia cõflaretur: quadam clanculum Dionysio deferretur epistola: quam ad Carthaginensium præfectos scribens Dionysius petebat ut cum Dionysio de pace differerent: haud absque se colloquia facerent: quo per eum constantissime cuncta componerent. Eam ubi Dionysius Philisto perlegit: secum inuito (ut ait Thimeus) consilio Dionem: sistit inuadit amicitia: & pauca quadam commentatus: ubi

secum in gratiam redisse dictitauit: solū in arcē mare uersus adduxit: cōmonstransq; illi epistolā uehementē increpuit: q; cōtra se una cū Carthaginensibus cōspirasset. Dionē exultationē afferre uolentē nequaquā tolerans Dionysius: statim ut erat cimbæ ipositu nautis edixit: ut delatū ad italiā exponerent. Hoc postq; hominibus palā factū est: regiā quidē muliebris tenuit ululatus. Syracusana uero ciuitas res nouas & subitam expectans pmutationē pendebat: tū hoc ipso Dionis tumultu: tū ceteris nullā tyrāno fidē habētibus. Quæ ut Dionysius cōspexit: timore anxius amicos ac mulieres solari cōcepit: haud exulasse Dionem: ac secessisse paululū peregrinationēq; suscepisse: ne illo præsente cōtra hoīs ptnaciā deterius aliquid per iracundiā delinquere cogeret. Dionis inde cognatis duas exhibēs naues: quicq; pecuniarū aut mācipiorū optarent eis iponere: eūq; in Pelopōnesum cōuectare iussit. Erant Dionis opes imensæ & regia propemodū in uiuendo pōpa atq; supellex. Quā in unū collectā ad eū amici detulere: alia cōplura mulieres ac socii trālmisere: ita ut ob eā pecuniā grandelq; adeo diuitias & clarus iter græcos extiterit: & exulis opulētia regni potētia declararit. Dionysius cōtinuo Platonē cōmigrare in arcē faciēs: honorificā illi sub humanissimæ hospitalitatis pretextu custodiā excogitauit: ne. s. Dionī comes nauigās testis iniuriarū esset. Cū ab diuturno deinde cōuiuiū sicuti fera quædā hoīem attingere cōsuetudinēq; ac sermones iā proferre asuesset: eū tyrannico amore cōplexus est: mutuasq; solū in amore uices a Platone cōsequi: & ab eo præ cunctis admiratiōi haberi potestulabatur: res illi regni cōmittere paratus: mō ne dionis amicitia suæ anteponeret: antiquiorē uē duceret. itaq; Platoni quædā erūna hæc ipsa erat affectio: dū ille per Zelotypiā: ut difficiles ac importuni solent amatores: insaniret: breui multotiens tpe nunc secū iratus nunc cōciliatus mō ad supplicandū uersus de picipiēdis ab eo disciplinis cōmunicādisue philosophiæ negociis immenso ferebat studio. Quiq; illū ab ea re detrahebant: ipso pinde ac peste aliquā uerebatur. ingruente iteri bello copiā Dionysius Platonē emisit: secū paratus ut in sequentis anni uere Dionē reuocaret. Quod cū statim ementitus esset: ei tamē prædiorū prouentus futurū: modo illū ut quietē agat exoret: & ab innouandis rebus abstineat: seq; apud græcos nullis infectetur maledictis: hæc facere Plato conabatur. Quocirca cōuersum ad sapientiæ studia Dionē in Academia continebat. Nabitabat igit in oppido penes familiarem quendā Calippū nomine agro ocii & amœnitatis gratia cōparato. Hoc postea cū in Siciliā traiceret: Speusippū donauit: cuius amicitia & cōsuetudine lōge magisq; ceterorū qui Athenis uersarentur: usus est. Volebat enī Plato, cū Dionē gratiosa cōuersatione & cōueniētibus pro tēpore iocis tēperasset: eius mores dulces ac facetos reddere. Talis aut Speusippus erat. Quā obrē Timo cū de salibus scriberet: eū ad iocos atq; facetias idoneū appellauit. Dū Plato ludorū præfectus esset: Dion & chorū exercitatione instruxit: & cūctā persoluit ipensam cōcedente Platone. Quo talem erga Athenienses magnificentiā ostenderet: quæ maiore illi beniuolentiā q; sibi gloriā afferebat. Alias quoq; Dion urbes adibat una cū optimis & excellentibus in rep. uiris oculū agēs & festos conuentus celebrans: cū iteri nihil eius uitā imodestū nihil tyrānicū nihil lasciuiū indicaret: uerū tēperans probū forte & honestas densq; studioq; ac philosophiæ curas ac exercitationes. Quas ob res ex oībus beniuolētias & æmulationē cōsequēbatur: & publicos isuphones ac ciuitatū decreta. Ab Lacedæmoniis etiā ciuitate donatus iram dionysii paruipendentibus: tā& si eū cōtra Thebanos per id tēpus prōptissimū belli sociū haberent. Ferunt aliquando dionē Preodori megarēsis opera idigentē: eius domū peruenisse. Pteodorus aut (ut ferunt) diues ac potens erat. dion igit turbā pro foribus cōspicatus: eūq; præ negociorū multitudine summo cū labore colloquia & congressus admittentem: cū id focii grauitate ac moleste perferent: ad eū respectans: quid istum inuicūsamus inquit. Nam & iplis Syracusis iis omnino similia faciebamur. procedente deinde tempore cum græcorum erga dionem beniuolētia dionysium zelo metuue torqueret: ei prouētus mittere destitit: ipsius bona propriis curatoribus erogans. Volens deinde malos aduersum philosophos rumores platonis cauēsa de se dispersos oppugnare: complures ex iis qui eruditissimi existimabantur. conduxit. Cū uero per quādam gloriæ cupiditatem uniuerfos uincere differendo contenderet: auditis a platone rebus male uti cogēbatur. Eius autem desiderio tenebatur: seq; ipse damnabat: q; illius præsētia minime usus esset: nec quæ honesta fuerant: auscultasset. Lymphantis igitur & lenissimi more tyranni ad cupiditates & omne celestium studium appropinquans: ad platonem statim concitatus est. Tum omnem attollens machinam Archytā aliosq; Pythagoreos conuentorum ac pollicitationum uades & confirmatores induxit: ut ad se platonem conuocarent. ipsius namq; interuentu ii primum amicitiam hospitalitateq; conferant. Missus ad eum Archedemus dionysius quoq; triremes ad platonem & suppliciter exoratuos transmisit amicos. ipse etiam aperte ac dilucide scripsit: nihil se dioni quod modestum esset facturum: nisi in Siciliam aduentare platonem. Eo autem persuaso cuncta facturum. Complures item ad dionem a sorore ac uxore confictæ uenerunt causæ: opus esse ut dionysium prorsus audiret plato: ad eamq; rem nullam præberi occasionē debere. Hūc immodum ad siculi fauces freti tertio commēasse se plato refert: quo perniciosam denuo charibdin remē tiretur. Aduentas igitur & leticia magna dionysium: & spe magna totam repleuit siciliam: intentam & præcipuo sollicitam studio: ut plato quidem philistum: amor autem sapientiæ uiolentam superaret imperium. Studiosissimæ in eum mulieres extiterunt: singularis illi ab dionysio fides: qualē alius affectus est nemo habebatur: ita ut illum indiscussus adiret. Cum grandem illi pecuniam dono multotiens traderet: nunq; suscepisse constat. Cui dum aliquando Cyroneus interesset Aristippus: tuto inquit liberalis & magnificus est dionysius. Qui enim pluribus idiget. is pauca tribuit. plato uero cum nulla suscipiat: per multa exhibet. postea q; familiarissime primo congressi sunt: super dione sermones inchoate platonem dilationibus primū mox conuiitiis ac disceptationibus actum: clam tamen externis rem occultante dionysio & conante insuper: ut platonem cum honore tum aliis cultibus ab dionis caritate distraheret. Nec uero superioribus ille

temporibus perfidiam & mentita uerba retexerat: usq; adeo patiens simulatam ostentarat habitudinem. His eo pacto inuicem se habentibus: cum latere omnes arbitrarentur: Helycon Cyzicenus unus ex Platonis aequalibus solis defectionem prædixit. Qua uti præfatus erat: effecta: is a tyranno ingēti habitus admiratione argenti talento donatus est. Tum Aristippus ad alios iocans philosophos: ego quoq; mirabile quippiam habeo inquit: quod prædicam. Quibus ut proferet obsecrantibus: prædico igitur ait Platonē atq; Dionysium breui tempore inimicos fore. Postremo Dionysius Dionis patrimonium uendens: pecuniam sibi detinuit. Platonem in uicino ædibus horto diuersorium habentem ad satellites traduxit: qui odio illū & inimicitia confectantes necare quærebant: ut qui Dionysio persuaderet: ut omiſſa tyrānide absq; stipendiorum custodia degeret. Archytas ac sui: ubi in huiusmodi constitutum esse periculis Platonem didicerunt: confestim nauem cum legatione miserunt: quæ uirum ab Dionysio repositet: diceretq; illum: quoniam se uades ac intercessores securitatis accepisset: Syracusas nauigasse. At Dionysius cum pro eorum cōtrouersiis excusationem attulisset: Platonem anteq̃ a se dimitteret: per epulas & familiarissima habuit officia: ad quem tale aliquid dixisse commemorant: Complura de nobis Plato & grauissima certe crimina tuis denunciabis aequalibus & studiorum sociis. Cui subridens ille respondit: Haud tanta disciplinarum fieri potest in Achademia mēdicitas & inopia: ut ulli de te cōmemorare uacet. Hunc immodum dimissum esse Platonem afferunt: quanq̃ haud iis ualde consona sint: quæ ab ipso Platone feruntur. Cæterum ea Dion grauer patiebatur: & paulo post cum uxoris factum perdidicisset: de quo scribens ad Dionysium Platonē obscurissimis insinuauit uerbis: apertum sese penitus ægit hostem. Id autem erat huiusmodi: Dionysius eiecto Dione cum Platonem ab se dimitteret: orauit ut eum secreto interrogaret: nunquid impediret esse uellet: quo minus uxor alteri in matrimonium collocaretur. Erat enim rumor seu uerus seu ab Dionis aduersariis fictus ingratum illud Dioni extitisse connubium: ut eum cum uxore discrepantem haberet conuiſtum. Vt igitur Plato peruenit Athenas: habito cunctis de rebus cum Dione colloquio: quādam tyranno cōscribit epistolam: cætera quidē clare quibusuis explicantem: istuc autem ipsum illi duntaxat foelicognitum: illa de re se cum Dione collocutum esse. Eum uehementissime declarare se moleste perlaturū si Dionysius eam confecerit. Eo tempore cum magna de ipsorum reconciliatione spes adesset: nihil erga sororem nouitatis intulit: ipsam autem cum Dionis filiolo habitare sinebat. Postq̃ omnis in gratiam redēdi adempta spes est: & Plato rursus in Siciliam profectus cum odio & inimicitia remissus erat: Aretam uita equidem cuidam familiari suo Timocrati nomine nuptui dat: In hoc saltem haud patris mansuetudinem imitatus. Polixenus enim eius sororis Testhe maritus inimicus factus illi esse traditur. Quo propter metum secedente & e Sicilia profugiente dionysius accitam sororem incusare cœpit: q̃ fugæ mariti cōscia & nū sibi denunciaſſet. Illa mediūssidius secura & omnis pauoris expers: adeo ne dionysi ait: uilis abiecta & uirilatis indiga uisa tibi sum mulier: ut si coniugis mei: fugam ipsa præscissem: eiuldem nauigationis comēs & fortunæ particeps esse noluissem? An non ante habui: quoniam mihi satius extitisset Polixeni uel exulantis uxorem: q̃ tui dominantis sororem appellari. Hæc cum ingenue ac egregia quadam licētia Testha protulisset: admiratum ferunt tyrannum: admiratoſq; Syracusios tātā in muliere uirtutem: adeo ut post destructam etiam tyrannidem honoribus & regali more colore perseverarit. defunctæ uero funus ciues publice confectati sunt. Hæc quidem excursionem habent haud incommodam. deinde dion animum cōuertit ad bellum: nequaquā interueniente platone: tum quia hospitalitatis erga dionysium iura uerebatur: tū quia matura iam prægrauabat ætas. Cæterum Speusippus & familiares alii auxilia conferebant: simulq; exhortabantur: ut porrigentem manus Siciliam & promptissimis receptaculis inuitantē libertati restitueret. Cū enim Syracusis Plato uersabatur: Speusippus longe magis sese hominibus immiscuisse: ac illorum studia sententia sue perdidicisse uidetur. Qui cum initio quidem ipsius in loquendo fiduciam perinde ac regis tēmina formidarent: ei fidem tempore habuerunt. Idem nāq; omnium erat sermo supplicantium & dionis aduentum inuocantium non classem agentis non milites non equos. Ipse modo contra dionysius corpus ac nomen Siculis in ministerii partem accommodaret: Hæc annuntiante Speusippo confirmatus dion oculte per alios externorum delectum habebat quo suam celaret sententiam. Conspirabant multi tum philosophi tum ciuiliū rerum studiosi: inter quos & Cyprius erat Eudemus: ad quem morientem Aristotilem suum de animo dialogum misit: iteq; Leucadius Timonides. Ei quoq; Militam Thessalum addixerunt uirum diuinationis peritum & studiorum in Academia locum. Ex iis autem quos in exilium tyrannus exarserat: haud pauciores mille: quinq; duntaxat & uiginti se expeditionis comites adsciuerunt: cæteri eum timore perculli prodiderunt. primus belli motus e Zacynthiorum insula extitit: in qua sese milites collegerant octingentis sane pauciores. At Celeberrimi omnes multis īgentibusue militis exercitati præterea corporibus strenui industria & fortitudine præstantissimi: quiq; multitudinis animos quam in Siciliam dion habere sperabat: succendere pariter & ad audaciam incitare possent. ii cum primum contra dionysium ac Siciliam deligi classem audierunt: iniecto stupore cœpta damnare: dionem per iram ac furias desipientem aut propter spei meliores inopiam seipsum ad plenas desperatione res iniicere: suis inde ductoribus & qui eorum delectum habuerant magnopere succensere: q̃ ipsis confestim ex initio bellum non prædixerāt. Tū q̃ Siculorum milites q̃ duces traicere: qui iam pridem ad defectionem parati aderant: post dionem orauit Alcimenes: qui inter Achæos gloria geneteq; primarius erat. Eorum sermone deflexi militum animi uigēte tum æstate tenebant fretum Etesia: luna pleno lucebat orbe. dion cum magnificentiſſime Apollini sacrificium pararet: una cum militibus ornatas indutis armaturas pompam duxit ad templum. post sacrificium in ipso Zacynthiorum stadio discumbentibus dedit epulum: argenteas atq; aureas admirantibus pa-

teras & mensarum splendorem longe magisq̃ priuatorum consuetudo postulet opulentum: reputantibus
 etiam ut uir ille ætatis iam flore decurso tantarumq̃ dominus opum haud ardua profecto & periculosa in-
 uaderet facinora: nisi certa sibi spes & amici plurimas atq̃ ingentes illinc occasiones tradidissent. Post liba-
 menta facta sue de more preces lune defecit. Quare nihil admiratus Dion: cum defectionis limites &
 occurrerem lunæ a sole terræ umbram animaduertit. Turbati autem militibus addenda quædam erat
 consolatio. Constitutus igitur in medio Milthas uates eos bona spesse & optima quæq̃ expectare iussit:
 Significare enim numina quempiam defecturum esse clarissimum. dionysii uero regno clarius extare ni-
 hil: cuius splendorem ab eis ut primum Siciliam attingerint: restinctum iri: hoc quidem Milthas in mediū
 cunctis exposuit. At cum examen apum circa dionis naues a puppe cōspectum esset: de illo seperatim sibi
 & amicis explicauit. Timere enim se ne res illius gerendæ cum honestate quidem plenæ sint: ubi perflor-
 erint: breui contabescant tempore. Complura etiam dionysio deorum portenta apparuisse dicunt: A qui-
 lam correptum a satellite iaculum in sublime detulisse: dehinc in profundum abiicisse. Mare quod arcem
 alluit: die una dulces & potu peramœnas præbuit aquas: ita ut unicuiq̃ perspicuum foret. Sues illi i lucem
 nuper editi: cum reliquis manci partibus non essent: nullas habebant aures. declarauere uates ea defectio-
 nis & spernendorum ostenta mandatorum esse: nec amplius audituros imperio ciues. Maris uero dulcedi-
 nem e tristi ac scæua tempestate ad optimum rerum statum permutationem Syracusanis afferre. Præterea
 ministræ iouis aquilam insigne magistratus ac potentia iaculum esse deorum: itaq̃ maximā regno cla-
 dem internicionemq̃ decreuisse. Hæc Theopompus refert. dionis milites duabus rotundis recepti nau-
 bus & tertio quodam haud ingenti sane nauigio duo subinde tricontori sectabantur. Arma præterea quæ
 milites gestabant: duo clypeorum milia missilia telaq̃ complura: abunde etiam uitaticum: nequid eis pel-
 go proficiscentibus deesset: ut qui metu terræ uentis ac freto suam plurimā nauigationem facerēt. Philisti
 etiam cum classe in iapigia stationem agere senserant. Cæterum diebus duodecim raro molliq̃ nauigantes
 flatu: tertio decimo Pachinum Siciliae promontorium applicuere. Primus gubernator eos illicito descen-
 dere iussit. Si enim omisso sponte promontorio a terra longius abierint: complures in mari dies ac noctes
 agitandos æstiuo tempore austrum expectantes. dion propinquum hostibus descensum reformidans: cū
 ulteriora pertingere loca mallet: Pachinum transnauigat. Tum asper incumbens septentrio longius a Si-
 cilia naues ingenti procella dispulit. Ex oriente tum arcturo fulgura simul & tonitrua concidebant permul-
 tam tempestatem & præcipientes e caelo nimbos diffundentia. Quare turbati nauæ cū errare cœpissent: na-
 ues repente ad finitimam Libyæ cercinam fluctibus disiectas esse uident. Ea autem insula est q̃ aspera: quæ
 maximis referta scopulis in eos æquore delatos obuia percurbat. Parum igitur cum ab fuisset: ne eieci sa-
 xis illiderentur: summo cum labore remis innixi elabuntur: donec tempestate sædata sese ad magnæ capi-
 ta firtis esse cognouerunt. iis ita disiectis & in ipsa etiam tranquillitate maestissimis e regione australis quæ-
 dam effunditur aura: cum austrum nequaquæ expectarent: eaq̃ minime fieri posse permutationem crederēt.
 Paulatim crescent & ualidius flante uento tota panduntur uela. Tum adoratis deis e Libya Siciliam uer-
 sus medio profugæ pelago. Quinto demum die facili cursu penes Mioniam iactis consistere Anchoris. id
 oppidum est Carthaginensium subditum potestati. Eius forte loci præfectus erat Synalus plurima dioni
 amicitia & hospitalitate coniunctus: qui cum dionem eiusq̃ classem adesse nesciret: descendentes arcere mi-
 lites adortus est. At illi cum armis excursantes occiso nemine (id enim dion ob Carthaginensis amicitiam
 perpetrati cohibuerat) uersisq̃ in fugam oppidanis una irrumpunt: itaq̃ locum in potestatem redigunt. de-
 inde cum duces se inuicem salutantes occurrissent: dion uiolato nemine urbem Synalo reddidit. Tum Sy-
 nalus habitis hospitaliter militibus necessaria dioni comparauit. Præcipuam uero iis fiduciam afferebat:
 q̃ casu dionysium foris uersari contigerat. Nuper enim octuaginta nauibus in italiam nauigarat: iccirco cū
 dion milites diu per maritima fatigatos incommoda ibidem ad curanda corpora inuitaret: minime passi
 sunt: dum ad attripiendam temporis occasionem permagno approperāt studio: syracusas adduci deposce-
 bant. superuacuis igitur armis & sarcinis ibi relictis: ac exorato Synalo: ut ea ad se ubi tēpus esset transmi-
 teret syracusas itur. Proficiscente inde dione ducenti agrigentorum equites: qui Ecnomum incolebant:
 ad eum sese conferunt. post eos Geloi. illico fama syracusas accurrerat. Tum Thimocrates uxoris dionis &
 sororis dionysii maritus: qui relictorum in urbe amicorum princeps erat: repente nuntium cum litteris ad
 dionysium super dionis adentum mittit. ipse dehinc ad ciuiles tumultus ac motus animum aduertit: uniuer-
 si namq̃ pendebant. Cæterum cum rebus fides non haberetur: inter pauorem quies agebatur. Tabellario
 casus quidam sane admirandus obtigerat. Nam ubi traiecit in italiam: cum iam rheginum euassisset agrūs
 in Cauloniam ad dionysium accelerans: in familiam quempiam incidit: qui nuper cæsum ferebat arietem
 a quo suscepto carnis frusto iter approperat. Magna deinde pariter parte noctis absumpta: cum ob labore
 se aliquādiu somno dedere cogeretur: ut erat secus uiam in silua quadam accubuit: secutus odorem lupus
 alligatas sacco carnes diripiens: carnes simul apportans & sacculum abiit in quo homo litteras deferre-
 bat. dehinc cum excitatus persensisset: errore plurimo singula in cassum peruestigans: nihil inuenit. Ad ty-
 rannum igitur sine litteris haud proficisci decernens profugit eminus. Quocirca serus quidem ex aliis ad
 dionysium de siciliæ bello peruenturus rumor erat. interea commeanti dioni Camerinei sese socios adici-
 uere: & syracusanorum qui per agros uersabantur: non parua multitudo confluebat. Erāt cum Thimocra-
 te Leontini atq̃ Campani qui Epipolas pro statione tenebāt: ii simul ac falsus quidem a dione sermo ma-
 nauit: se q̃ primum ad eorū urbes copias conuersurum Thimocrate destituto abiire opē suis allaturi. Hæc
 ubi dioni circa Matras exercitum habenti renuntiata sunt: concitatis militibus per tenebras ad Ariapum
 fluuium decem ab urbe stadiis distantem peruenit: ibi sistens iter maestatis penes flumē hostiis solem ado-

tanit orientem: simul harnspices deos uictoriam portendere tradiderunt. Tum astantes uniuersi Dionem inter sacrificandum corona insignem conspicati: uno impetu sibi coronas imposuerunt. Erant autē haud pauciores milibus quinque: qui se Dioni intereundum comites adiunxerant. Caterum cum ob repentinū incursum male armis instructi uenissent: armorum inopiam promptitudo supplebat: adeo ut cū Dion castra mouisset: ii cursibus incederent: clamore & alacritate sese mutuo ad libertatis dulcedinem exhortantes: Ex oppidanis quicunque gratia & nobilitate praestabant insignibus ornati uestibus sese ad portas obuiam effundebant. Caetera subinde multitudo tyranni familiares inuadit. Tum profagogide: sic enim appellari solebant) discerpuntur. Impii sane & diis inuisi homines ii urbem Syracusanis promiscui peragrabant: singulorum dicta factaue sagacissime speculantes: deinde tyranno cogitationes omnium sermonesque denuntiabant: hi primum omnium occurrentes poenas dedere. Virgis enim caesos membranis exuerunt. Thimo crates cum se arcis custodibus permiscere nequiret: accepto equo profugus ex urbe migrauit: cuncta pauore ac tumultu replens: ne mediocri trepidatione amisisset urbem uideretur: maiorem immodum Dionis res extollebat. Accedens inter haec Dion perspicuus iam cunctis erat: lucidissimis indutus armis. Cingebant illius latera hinc frater eius Megacles hinc Atheniensis Calippus coronis ambo decori. Ex extremis militibus autem centum erant: qui Dionem ad corporis custodia sectabantur. Reliquos praefecti ducebant ornatisime instructi. Spectabant Syracusani: & perinde ac sacram quandam & deo dicatam libertatis & popularis potentiae pompam excipiebant: quae tandem post annos octo & quadraginta rediens ciuitatem inuiferet. Per Meniditas inde portas ingressus sedato per tubae sonum tumultu huiusmodi praconium edidit: Dion fraterque Megacles cum ad abolendam uenerint tyrannidem: Syracusanos reliquosque item Siculos liberos & tyranno solutos reddunt. Volens etiam per seipsum homines compellare: per Achradinā conscendit Syracusani per uias utrinque sacrificia mensas craterasque statuerant: & quocunque accefferat: missos flores frugesque spargebant: seque in eum uti deorum preces ac uota conuerterant. Sub arcem & Pentaphyla illustre quoddam & excaesum Dionysii opus extabat horologium: huc ascendens concionem exorsus: ciues ad uendicandam sibi libertatem incitauit. At ii ambos per summa laticiam & festiuitatem impatores & belli duces creant. Eis insuper ita uolentibus ac rogantibus Syracusani collegas uiginti deligunt: ex quibus dimidii ab exilio una cum Dione redierant. Vates illustria extare prodigia censebant: quoniam Dion interorandum magnificentissimum Dionysii edificium subiectum pedibus habuerat. Caeterum expauebant quia locus in quem dilectus imperator ascenderat: de solis permutatione rationem continebat: ne scilicet mox ullam fortunae permutationem res illius gerendae capefferent. De hic redactis in ditionem Epipolis: coniectos illic in uicula ciues exoluit: murum insuper circumduxit arcis. Septimo post die Dionysius in arcem sese cum classe rettulit. Arma Dion cum uehiculis comportata: quae Synalo ante reliquerat: haec ciuibus dispertita. Reliqui pro se quisque ornate instructi promptos exhibuere milites. Dionysius initio quidem priuatim missis ad Dionem legatis experiri rem coepit. At illi ad liberos iam Syracusanos in medium uerba facere iussi: humanissimam tyranni nomine concionem habuerunt. Mediocria polliceri uestigia: militiae requiem: excepto si quam illi ultro suscipiendam esse decreuerint. Ea Syracusanus populus irridebat. Dion legatis respondit: dionysium ne uerba faceret: ni prius se principatu abdicasset: quem simulatque deposuisset: ubi ad rem quampiam modestam opus esset: pro eorum necessitudinis memoria suam se impensurum operam. Ea dionysius collaudabat. At missis denuo legatis petiit: ut una cum Syracusanis aliqui ad eum in arcem commearent: cum quibus tum persuadens tum persuasus de publica utilitate differerent. Missi ergo ad eum: uiri quos dion ipse probarat. Tum plurimus per Syracusanum ab arcere populum sero manabat: dionysium relicturum esse tyrannidem: idque sui magisque dionis gratia facturum. At ea subdola quaedam erant figmenta tyranni & insidiarum contra Syracusanos instructio. Coniectis namque in carcerem ciuitatis legatis luce prima saturatos mercedem stipendiarios contra circumductum a syracusanis murum discurrentes immisit. Tum inuadentes ex inspecto Barbari multa cum audacia pariter & tumultu murum peruastant: quibus deinde intra ciuitatem irruentibus: cum ad ferendam opem expectare nemo prorsus auderet: soli dionis milites restitere: qui ut prius tumultuantes persensere: subsidium attulerunt: ii tamen auxilii modum intelligere exaudireque haud satis poterant: adeo fuga surripientes se inde Syracusani errore ac uociferationibus inter eos permixti discurrebant. Dion cum eius exaudiri uerba non possent: ad rem peragendam opere se ducem exhibere uolens: prius irrupit barbaros. Acris circa illum atroxque pugna committitur: quando quidem nihilominus hosti suis agnoscebatur. Facto enim a cunctis impetu magno cum clamore concurritur. At ille cum iam per aetatem ad huiusmodi subeunda certamina grauior esset: animi fortitudine inuadentes tum excipiens tum obtruncans manum tragula uulneratur. Ad reliqua deinde tela & inflatos cominus ictus uix thorax ipse perclipeum quoque sat erat: hastis undique plurimis pulsatus & spiculis quibus perfractis collapsus est dion. A militibus subinde abreptus imperatorem eis Thimonidem instituit. Ipse autem equo urbem circuire Syracusios & fuga retrahere: externos milites qui Achradinam pro statione tenebant: contra barbaros concitatos adhibere: integros quidem contra labore confectos: promptos contra spe debilitatos & in ipso iam conatu decientes animis. Cum enim impetu primo uniuersam pariter ciuitatem uel discurrentes occupare sperassent: ac ex improviso in fortes uiros & strenuos bellatores incidissent: gradum in arcem referre coeperunt. dehinc ut inclinati sunt incumbente uehementius graecorum agmine: terga praebentes sese moenibus includunt: quatuor ac septuaginta ex dionis parte truncatis: cum ex suis multos amisissent. Parta adeo clare uictoria Syracusanus populus externos milites cetum minarum coronis ornauit. At illi aurea corona dionem: mox a dionysio caduceatores descenderunt: epistolas a necessariis mulieribus afferentes: inter quas una extrinsecus erat inscripta ad patrem ex Hipparino. Istuc ipsum enim dionis filio nomen erat: tamen si Thimeus

illum ex Areta matre uocatum fuisse dicat A reteum. Verum his de rebus maior habenda Thimodi fides uiro dionis cum familiari tum commilitoni. Cæteræ in uulgus perlectæ multas ex mulieribus supplicationes precesq; continebant. Illam uero quæ a filio perscripta uidebatur: cum palam solui minime permitterent: dion inuitis soluit. Ea ex dionysio erat: quæ uerbo quidem dioni re autem Syracusanis colloquia faciebat: formam quippe supplicationis & exponendi pro se iuris habebat: ad Dionis calumniam compilata. Eorum siquidem commemoratio erat: quæ pro tyrannide prompto effecisset animos: in carissima corpora comminationes sororis filii & uxoris. Causæ etiam quædā graues querelis & plangore confictæ: & quod eum maxime permouit: obsecrabat ut regnum ne destrueret: uerum capefferet: neq; libertate donaret homines: qui acceptorum haud imminores malorum magnis in eum odiis conflagrant. At uero principatum iniret ipse: amicis ac necessariis tutamen exhibens. Illis perlectis Syracusani (non ut æquum erat) dionis constantiam nullo languentis affectu aut animi magnitudinem sunt admirati: qui honestatis ac iusticie causa contra tot necessitudines & sanguinis coniunctiones fortissimus perstaret: sed suspicari timereq; coeperunt: ne cum ingens illis necessitas adesset: tyranno parceret. dehinc alios intueri præfectos: præcipueq; ut Heraclidem redire didicerunt: eidem magnopere affecti sunt. Erat autem exul Heraclides rei quidem militaris gnarus homo: & ex principatu quem penes tyrannos habuerat: celeberrimus: uerum ineptus consilio & ad omnia leuis in rebus quæ dignitatem haberent aut gloriam communicandis minime stabilis. Ille postq; in Peloponneso cum dione dissidium actitasset: decreuit suapte contra tyrannum classe annuigare. Tribus igitur nauibus & triremibus septem Syracusas aduentans rursus dionysium muro circumseptum offendit & suspensos animo Syracusios. Mox igitur quandoquidem ad suadendum permouēdūq; gratiam nonnihil a natura leporis habebat: popularem ingressus est gratiam: blandimenta queritante turba. Eos suscipiens facilius ad se traduxit: q; ii dionis rigorem & grauem & in ciuilibus duriorē officii abhorrebant. Cuius rei causa erat: q; parta uictoria ociosi etiam audaces facti populi duces priusq; populus esset: sibi præesse uolebant. Tum ad concionem ultro concursantes classis præfectum deligunt Heraclidem. Accedens eo dion collatam Heraclidi præfecturam pristini principatus sui labefactionem esse cōquectus est. Singularem enim manere imperatorem non euenit: ubi maritimis alter rebus præsideat. Quocirca haud lubentes quidem Syracusii deponendum Heraclidem censuere. Inde dion accitum domum Heraclidem paucis increpuit: q; non bene aut commode eo tēpore secum pro gloria seditiones atq; discordias actaret: cui ad inferendam cladem exiguo certe opus esset momento. Coacta rursus concione ipse classis præfectum designauit Heraclidem: ciuitati persuadēs: ut & illi quemadmodum & ipse habebat: corporis custodia præberetur. ille dionem uerbis quidem & habitudine colens & gratias habere confessus humilis sequebatur: usq; quaq; iussis obtemperans. At multitudinem ac rerum nouarum cupidos corrumpens & clandestinis mouens tumultibus: omnibus dionem ambiguitatibus circumsidebat. Siue enim per indutias dimitrendum ex arce dionysium diceret: calumniam ut illius saluti parceretur habebat. Sine ut ne quo marore conficeret: obsidionem quiēter agere uellet: conseruare bellum censebatur: ut diuturniore principatu periculosos terrore ciues teneret. Erat Sossis homo quidam ob flagitia simul & temeritatem iter Syracusanos notus atq; famosus: qui quandam libertatis abūdan̄tiam esse ducebat: ut ad usq; res huiusmodi effrenatas uoces & procacissima emitteret obloquia. iste dionis insidiator frequenti primum concione surgens multa in Syracusanos conuitia protulit: nisi ex uecordi ac temulenta liberati tyrannide uigilantem ac sobrium suscepisse se dominum intelligant. dehinc manifestum se dionis hostem aperiens: e concione discessit. Postridie nudus per urbem cursitans capite ac uultu sanguinolento spectatus est: ut qui persequētes plærosq; supergeret. Talis forum ingrediens paratas sibi ab dionis militibus referebat insidias: uulneratum subinde caput ostentans. Quaquidem in re compatientes sibi multos & aduersus dionem iuectos habebat. illum impenosa & graua patiare: si per cædes ac pericula liberas ex ciuitate linguas uelit auferre. Eius tamen detestæ fraudes. dion enim tametsi indiscretaturbulentaue concio esset: eo procedens purgauit obiecta. Sossidem cuiusdam ex dionysii stipatoribus esse fratrem demonstrauit. Eius uerbis inductum seditionibus ciuitatem ac discordia perturbasse: cum nullam dionysio. nisi per eorum diffidentias & mutuas disceptationes superstit salus: simulq; medici sossidis plagam perdiscantes per summa magisq; profunde actam inueniunt. Enlis enim uulnera medium præsertim ex pondere premunt: Totum uero pusillum erat in fosside multa habens initia: cū is (uti par est) ictus ex dolore remitteret: & subinde rursus adigeret. deinde familiares quidam inter cocionem attulere nouaculam: narrantq; commeatibus ipsis obuuium factum esse fossidem curare stillantē: & dionianos sese fugere milites distitantes: a quibus ea se uulnera accepisse: qui hominem insequeretur prorsus deprehendisse neminem. Cæterum sub cauo iacentē saxo conspexisse nouaculam: unde is prodisse uisus fuerat. Has ob res facinorosus iam sossis per hæc habebatur indicia: plariq; etiam aduersus illū serui testimonia dixerunt: noctu solum cum nouaculam teneret egressum. Quocirca secessere dionis accusatores & populus damnato mortis Sosside in gratiam cum dione rediit. stipendiarios autem nihilominus suspectos habebat: præcipue q; plurima aduersus tyrannū maritima agitabantur certamina. Postq; eni Philistus ex iapigia multis triremibus dionysio subsidium allaturus aduentasset: cūq; ii externi foret milites ad nullū amplius belli usum eos esse censebant: uerum satis per se fore cum & nauticam instructi & uires ac potentiam nauibus essent affecuti: eos insuper prosper quidam maris euentus amplius extollebat ubi superaro Philisto in eum crudelissime ac barbarorū ritu decrassati sunt. Ephorus quidē refert eum capta nauis uotē sibi conscisse. Thimonides aut a primordio rerū gestarum dionis socius cum ad speusippū philosophum scriberet: Philistum uiuum in potestatem uenisse tradit: in terram excedente nauis: syracusanosq; exuto thorace nudum ostentasse corpus hominis iam ætate confecti. Ei subinde per contumelias ha-

bito caput obrunxisset: pueris corpus tradidisset: utq; per Achradinā distractū in latumias delicerent mandasse. At rursum Thimeus maioribus insultis uiruperiis pueros ait Philisti cadauer claudo ex crure deligatum per urbem inter probra contumeliasq; uexasse: ipectantibus interea Syracusanis raptatū crure hominem dictitare solitum oportere Dionysium haud equo citato: uerum crure raptatū e regno profugere. Verumenimvero Philistus non ab se sed ab alio prolatus Dionysio nuntiarat. Ceterum Thimeus haud iniusta occasione suscepta: q; fidum studiosumq; pro imperio Philistum extitisse constabat: sese iactatis in eum maledictis exaturat. Cui si quis ea laceffitus tempestate adusq; insensibilem iracundiam grauitur inuectus impetierat: fortassis est uenia. Qui autem res illius gestas postremo scripsere: cum in eius uita triste nihil pertulerint: hi hominis gloria refelluntur: ne rumoribus aut alieno sermone frati per contumelias ac per cecitatem miseria obiectent: quarum particeps uel praestantissimos homines fieri modo fortuna uelit: res nulla prohibet. Nec uero sanus est Ephorus: qui laudationibus Philistum exornat: qui tametsi rebus iniustis & moribus prius honestas adiciere causas & ornamentorum rationes inuenire grauitur apteque sciatur: haud tamen ipse cuncta excogitans eum ab incusatione potest abducere: ne supra omnes homines tyrannorum amator extiterit: & maxime omnium tyrannicas semper illecebras potentiam opes & conubia beatitudinis existimatione admirationeq; sit persecutus. Sed enim aptissimus ille quisquis Philisti neq; gesta collaudarit neq; fortunas obiecit. Post Philisti nec Dionysius ad Dionē mittit: qui illum arcē tradere uelle dicant: armaq; ac mercenarios milites & integrū illis septenos per menses stipendiū. Se per indutias in Italiā decesserunt: ibiq; domiciliū habiturū: ex Giarte modo fructus perciperet. Is intra Syracusanos fines pmultus ac fertilis ager est: ad mediterraneū a mari surgens. Ea cū Dion minime recāpisset: exorandos esse iussit Syracusios. At illi uiuentē Dionysiu ab se captū iri sperantes legatos repulere. Tū Dionysius grādiori natu filio Apollocrati arce tradita: uehementē obseruans statū preciosissima corpora preciosissimāq; supellectilem nauibus iposuit. Itaq; praefectū classis latens Heraclidē euasit. Quare male de se audiens cū ciues eū magnis tumultibus circūuenirent: Hipponē factiosum quendā hoīem instituit: qui plābem ad diuidendū agrum accerferet. Etenī libertatis initium aequalitatē esse: seruitutis uero penuriā cū praediis careat. Huius sententiā fauens Heraclides aduersantē sibi Dionē magis implicat seditionibus. Tum Syracusanis psuadet: ut hisce rebus decreto confirmatis externos milites mercede spolient: aliosq; subinde bello imperatores delignant: sese ab huius molestia & difficultate liberantes. Ii confestim dū ex tyrannide petinde ac aegrotatione lōgēua sese conantur attollere: & uti suis restituti legibus itē pestiua factitant: rebus ifeliciter gestis odia cōtra Dionē exercebant: qui instar medici in accurato & modesto uiuendi ordine cōtinere ciuitatē expetebat. Ad nouorū deinde creationē magistratū cū conuenissent: aestate media inusitata tonitrua & dira prodigia per dies quindecim obuenerunt. Ob quorū religionē surgens assidue populus alios designare duces impendebatur. Factiosis postmodū constanti serenitate obseruata comitia conficientibus: bos quidā domitus tumultus haud inexperiens neq; ifuetus per id tēpus furore contra bubulcum agitatus e iugo profugiens ad Theatrū citato cucurrit ipetu. Quocirca surgentē illico populū nullo fugiendi ordine passim diffudit: ceterā discurrebat urbē petulcis conturbans saltibus: quantū postea hostes occupauere. His tum neglectis & uane factis Syracusani quinque & uiginti praefectos creant: ex quibus unus erat Heraclides: alios clanculū submittere: qui milites a Dione subducerent. Eos ad se multis pollicitationibus prouocare: & ciuitate pariter donaturos dicere. At illi ea repudiantes Dionē fide & promptitudine cū armis cōplectentes atq; stipantes ex urbe deducūt. uiolato nemine quibuscunq; obuabant multa de ingratitudine de improbitate obiectabant. Syracusani cōtemptu paucitatis sese q; eos nō prius inuasissent paruipendere. Maiori igitur coacta manu impetū faciunt: ut intra mōenia superatos obruncarent. In hoc necessitatis ac fortunae cōstitutus dion: uel contra ciues dimicandū uel cū suis moriendū esset: militibus multa supplicare: manus Syracusanis tendere: refertā hostibus arcē ostendere: qui desuper e muris cōparentes eorū facta intuerentur. Sed cū in exorabilis multitudinis incursus esset: etiam factionis duces ciuitatē sicuti mare uenti laretenerent: suis ut ab agrestibus abstineant: iurat. At illis perinde ac incursus facerent cū clamore arma uibrantibus: nullū Syracusanorū manere cerneret: fuga per uias decedūt infectante nullo. Dion enī suis continuo reuocatis Leontinos contendit. Syracusani princeps derisui mulieribus facti: cū ab ea sese eximere ignominia quærirāt: armatis denuo ciuibus diona persequuntur: quē ut fluuiū quendā traicientes offendūt: abacto equitatu praehū inchoant. At illū ubi neq; miti animo neq; more patrio sua amplius errata sufferre cōspicantur: uerētiam suos facto agmine per iracundiā conuertendū sordiorē q; antea fugam capeffentes: haud multis sane celsis in urbē reuertuntur. Leontini dionē splendidissimis suscipiunt honoribus: militibus stipendia ciuilitatē impatiunt: ab Syracusanis per legatos postulant: ut militibus quae iusta sunt faciant. Sed ii legatos qui dionē accusarent miserunt. Cū uniuersi deinde socii in Leontinis conuenissent: postq; multa disseruere: Syracusios iniusta patrasse censerunt. Illi sociorū iudicio nūq; stare: iam delictis & insolētia gloriari: q; nulli auscultarent. Sed seruientibus & reformidantibus plābē ducibus uterētur. Inter hāc a dionysio ad urbē uenere triremes Neapolitanū aduehentes Nipsiū: qui & annonā & pecunias apportabat obsessis. Facto nauali praelio uictores Syracusani fuere: captis ex regia classe nauibus quattuor. Ea uictoria insolentes & iā nullius audentes ipeio laticia ad conuiuia & furiosos uertunt conuentus. A deo quae usui erant neglectui data: ut cū arcē habere se putant: ciuitatē ifup amifere. Nipsius. n. ubi nullā in ciuitate partem cernit incolumen: & uulgus quidē a luce prima in profundā usq; noctē inter modulamina ebrietatesq; detentū: praefectos uero per huius sodalitiū uoluptatē ullā temelentis hominibus adiciere necessitatē: segnes atq; pauentes: cōmodissimē fractus tempore murum aggreditur. Quo perfracto immisissis imperat Barbaris: ut quoscūq; obuios habuerint: eis pro uiribus atq; libidine utantur. statim id malum sentiunt Syracusani. Tarde autem & magno

cum labore per stuporem auxilia conferebant. Populationes in urbe fieri: mortales interimi: pariter dirui: mulieres ac pueri cum eulatu in arcem agi. Summa rerum desperatio praefectos habebat: quod ubique promissuos cum hoste ciues ullos ad usus habere nequibant. Hunc immodum urbanis sese rebus habentibus: cum Achradine iam propinquum discrimen esset: in quo reliqua spes inniteretur: sciebat unusquisque: nemo dicebat ab ingratitudine & mala in Dionem consilia pudore perplexi. Ceterum uero necessitatis impendente sociorum & equitum clamor exoritur uocandum esse dionem: & ex Leontinis accersendos esse Peloponneses. Quod ubi per audaciam proferri: & exaudiri coeptum est: uociferatio gaudium lachrymae cunctos tenere Syracusanos hominis orantes aduentum: aspectum uero cupientes: haud immemores quanto interroribus robore ac promptitudine ualeat: ut non modo ipse impavidus sit: sed eos etiam audaces & in conferenda cum hostibus manu intrepidos exhibeat. Mox igitur ad eum mittunt sociorum quidem nomine Archonidem & Thelesidem ex equestri uero ordine qui tum cum Hellanico missi. Hi per totum iter equos laxatis agitantes habenis urgente iam die in Leontinos perueniunt. Tum desilientes equis primum coram dione agoritis procidere lachrymis: calamitates Syracusanorum exponunt. Nonnulli iam Leontinorum interueniebant: multi etiam Peloponneses circa dionem congregabantur: dum hominum cum studio tum supplicationibus innouatum aliquid suspicantur. Eapropter cum prior ille ad concionem processisset: promptissime facto concursu Archonides & Hellanicus introgressi succinte malorum magnitudinem exponunt: & milites oblitterata iniuriarum memoria ad ferendam Syracusanis opem deprecantur. Quando quidem maiores ipsi poenas dederint: quam illi maleficiis irritati uolissent. Postquam hi desiere loqui: ingens silentium totum habuit Theatrum: Surgente dione cum orare coepisset. complures ei manabant lachrymae: ita ut uocem teneret. Tum condolentes ei milites bono ut esset animo rogabant. Cum igitur ex affectu se se paululum dionem recepisset: uiri inquit Peloponneses ac socii hoc uos in loco ut pro uobis de liberatione capefferetis coegi: mihi haud pulchre res se habet: ut cum Syracusana uastetur ciuitas: de me ipse consulat: quod si eam seruare nequero proficiscar in patria igni & ruina tumulandus. At si inconsultissimis & infelicissimis nobis opem afferre statueritis: uestrum opus Syracusanam erigitis urbem. Sin hoc propter Syracusanorum iracundiam & conceptas in eos querimonias aspernabimini: dii uobis pro pristina in me uirtute & promptitudine dignas persoluant grates. Memineritis autem neque uos prius iniuria laceffitos: neque ciues posterius calamitate uexatos ab dione destitutos. Eo adhuc differente milites cum clamore prosiliunt: matrem sese ad praestandam opem duci iubentes. Tum Syracusanorum legati eos amplexantes salutare: multa ab diis immortalibus dioni: multa militibus bona orare. sedato tumultu dionem illis imperat: ut cōfestim abeuntes apparent sese: cumque separauerint illum in locum armati ueniāt. noctu enim subuenire decreuerat. Ceterum Syracusis dionysii duces, quoad illuxerat multis ciuitatem malis afflixere. Ingruentibus tenebris paucis suorum amissis in arcem decessere. Tum factionis principes recapta fiducia cum hostem obpertrata quietem acturum esse sperarent: rursum ciues ut Dionem omitterent orabant: quem si forte cum militibus aduentarit: ne suscipiant: neque illis ut uirtute praestantioribus cederent. Ipsi uero per se urbem libertatemque saluam tuerentur. Denuo igitur praefecti qui eum reuocarent: mittunt: equites autem & familiares ciues: ut maturaret iter: quamobrem tarde simul ac per ocium proficiscens aduenerat. Praecedente nocte Dionis inimici ut illum excluderent: portas tenebant. At Nipsius rursus ex arce longe plures multoque promptiores immitens stipendiarios: uniuersum cōfestim murum demolitus est: tum ciuitatem percutrens diripuit. Caei non modo uiri sed etiam mulieres ac pueri direptiones modicae: ast magna cūctorum strages. Dionysius enim cum desperatis iam rebus in Syracusanos grauissimis conflagraret odiis: cadentem principatum urbe tumulare uolebat. Proinde cum illi Dionis auxilium praeuire concupiscunt: quae perniciissima omnium strages & conuastatio est: igne crassantur. Proxima quaeque tædis ac lapidibus succedentes Pyrobolos autem arcibus in longinqua spargentes qui profugerent: puias intercepti necabatur: qui domos introirent igne compulsi rursus erumpebant: incendio complures interiire: quidam in discurrētes ferebant. Ea maxime calamitas una uociferantibus uniuersis urbem Dionem reserauit. Cum enim inclusos in arcem hostes accepisset: haud amplius gradu studio sollicitabat. Procedere die prodeuntes ei obuiam equites capitā secundo urbē denuntiant. nonnulli deinde aduersariorum aderant. Velotius properare obsecrantes: latius intendente malo. Heraclides fratrem emittens dehinc auunculum Theodotē auxilium supplex implorabat. Nolum iam hostibus impedimento esse: se quoque uulneratū: parum abesse: ne ciuitas euerfa & concremata collabatur. Dionem cum tales incidisset nuntios procul a portis stadiis aberat sexaginta. Exposito militibus urbis periculo cūque non nihil adhortatis haud amplius pederenti: uerum concitato cursu ad oppidū duxit exercitum: aliis atque aliis occurrentibus & ut appropinquaret deprecantibus. Mira dehinc militū uelocitate ac promptitudine frātus per portas in urbis regionem Hecatompodon appellatā euasit: continuoque in hostes leuiorem immisit armaturam: ut eorum cōspectus audaciam Syracusanis adiceret. Reliquos munitos armis simulque confluentes ad eum ciues unaue consistentes instruxit: rectas componens turmas praefectosque disponens: ut multis simul ex locis terribiliore se hostibus inferret. His itaque paratis ubi deis aduratis suos per urbem in hostes agens cernitur: clamor læticia & ingens uociferatio Syracusanorum uotis pariter & adhortationibus permixtus exoritur. Liberatorem Dionem deumque compellabant: milites uero fratres atque ciues: nec ullus ea tempestate tanto sui aut uitae amore tenebatur: ut non magis per unico Dionem quam ceteris uniuersis anxius uideretur: qui per cruorem ignem & strata plateas cadauera discrimē primus inibat. Res etiam hostium formidolosa erat: quae scruitia referti structa: per muro acie difficilē ac pene insuperabilem reddebant ingressum. Ingens ab igne piculū Diomanos perturbabat milites: ac infestū efficiebat iter. Hi namque cum ædes flammam

ma depasceretur quaque uersum relucens feruida permeabant rudera: & descendencia murorum fragmenta ancipites transcurrebant: multo simul sum & puluere incendentes obnix contendebant: ne continuata scinderetur acies. Ut uero sese hostibus imiscuere: pauci cum paucis ob locorum angustias & iniquitates cominus pugnam conferunt. Syracusanis clamore & promptitudine fortius incumbentibus: cōpulsus uero Nisius plurimos suorum in proximā fugientes arcē reduxit: cōmunes: destitutos quosdā extrinsecus & palantes ipsi Dionis milites insectantes interrimunt. Eius uictoriæ fructū alacritatē inq̃ atq; complexus: qui talia decent opera: præsens minime tempus exhibuit. Dum ad suas conuersi domos Syracusani in festinguendis ignibus q̃ ea uix nocte factum est: occupantur: ut primū illuxit: ceteri quidē factiosi propria salute desperata fugam capeffunt: Heraclides uero & Theodotes Dionem sese dedentes iniuste perpetrasse fatentur. Utq; in eos se meliorem q̃ erga illum fuerint exhibeat suppliciter orāt. Decere profecto: ut cum Dion reliquis uirtutibus nullis comparandus sit mortalibus in ipsam iracundiam etiam ipsis excellat ingratis: qui ut inferiores se uirtute fateantur: aduentant: pro qua priores cum eo seditiones accitarunt. Hæc deprecante Heraclide amici quidem Dionem hortabantur ut ne flagitiosis ac iuidis parceret hominibus: ceterum Heraclidem militibus largiretur: & popularem ex ciuitate seditionem eximeret: quam sane furore uexatā non minorem tyrannide constat esse languorem. Quos Dion placabat ita præsatus: ceteris quidem imperatoribus aduersum bellum & arma plurimum exercitationis extitisse. se autem in Academia diutius exercitatū: quo furoris iracundiæ iuidiæ oisq; uictor cōtentionis eēt: quæ regē demonstratio eē nō erga familiares & bonos uiros modestia: uerū siq; acceptis iniuriis deliquētibz exoratu facilis mitisue sit. Velle at se Heraclide nō tantū potestate ac prudētia q̃tū bonitate ac iusticia supiorē eē. In istis. n. uere meliorē esse liquet. At res bellicas prospere gestas & si nemo mortalium certe fortuna suo iuri uendicat. Si ob inuidiam Heraclides perfidus nefariusq; sit: haud propterea opus est Dionem uirtutē per iram furorēue corrumpere. Meritis. n. infligere penas. q̃ iniurias. puocare: iustus esse definitur a legibus: quod ex imbecillitate natū est. Hominis autē improbitas: q̃q̃ id fortasse difficile: haud usq; adeo ferox penitus & imortalis est: ut non multis persæpe uicta beneficiis gratia permittitur. Hisce frater rationibus Dion Missum fecit Heraclidē: ad murum deinde conuersus Syracusanis uirum imperat: ut unam cominus fossam extruerent. Illis autem noctu quieti sese deditibus: milites antelocans transuersis trabibus arcem circumsepsit. Quæ res adeo latuit ut luce prima hostes pariter ac ciues & celeritatem & opus admirarentur. Inde ubi necatos sepulturæ mandauit: captiuosq; haud certe duobus milibus pauciores solut: contocata concione: procedens in medium Heraclides: ut terra mariq; Dion imperator deligeretur: sententiā dixit. Quod cum optimates suscepissent & creandum esse censerent: naturarum & mercenariorū greges fremere: e classis præfectura electum Heraclidem condolare. Eū tanetsi reliquis in rebus nullius dignitatis hoīem at oninino popularē multitudinēq; magis obnoxium autmare. Hoc permisit eis Dion & Heraclidi maritimum restituit imperiū. Eis deinde ad agri ac domorum diuisionem concitatus aduersatus: & facta prius super his decreta rescindens mororem iniecit. Quocirca alterum statim Heraclides iniens principatum socios nauigationis milites ac nauatas Messanam deducens: ibi resedit: ad seditionem illos commouens: & contra Dionem instigans: quem si biregnum parare diceret. Ipse clandestinas cum dionysio pactiones per spartanum Pharamem transigebat. Quod ubi clarissimi Syracusanorum intellexerunt: in exercitu orta seditio est. Ob eamq; rem caritas ac penuria Syracusas premebat: adeo ut anceps dion male de se ab amicis audiret: qui hominem adeo intractabilem liuoreq; ac nequitia corruptum contra se amplificari Heraclidem. Pharamem penes Agrigentinos Neapolim metante: Dion cum Syracusanis egressus se cum alio in tempore decitare uolebat: in clamantibus Heraclide ac nautis: dionem iccirco nolle rem prælio decernere: quo perpetuum illi maneat imperium coactus Martem conserui: ubi & superatus est. Ceterum cum ob seditionem intestinam perturbati sese magis ipsi in fugam uerrissent: iterato dion præliū parare instructisq; persuadere ac adhortari. Initio mox noctis nuntius affertur Heraclidem tota cum classe Syracusas uersus annauigare: eo consilio ut capta urbe eū cum toto excludat exercitu. Continuo igitur robustissimos & expeditissimos recipiens noctuadequitat & tertia demum hora diei septingentis exactis stadiis pro portis stetit Heraclides: q̃q̃ nauibus cerratim cōtēdisset. Vbi sero uenisse se itelligit: reflexo cursu errabundus agenda inuadebat. Ita ex iprouiso spartanus illi occurrit Gelylus: qui ex Lacedæmone ut siculorum ducem annauigare se aiebat quenadmodum superiorior quandoq; tempore Gelippus. Hunc ita libens uirum assumens ut eum perinde ac aliquod cōtra dionem medicamen adscisceret se sociis ostendit. At præmissa caduceatore Syracusas ciuibz ut spartiatē susciperent præfectum imparabat. Cui dion satis præfectorum Syracusanis esse respondit: q̃ si res ipsæ spartano prorsus indigeant: spartanum se ciuē factum esse. Omisso Gelylus principatu ad dionem nauigās cōciliat Heraclidem fidem maximā & iusiurandum præstantem: quo Gelylus ipse iurauit: dionis quidē ultorem & acerbissimum Heraclidis animaduersuorū fore: siquid ab eo nefarie perpetrātū extirisset. dehinc Syracusani classo quandoquidem nihil ea opus erat dissoluunt: quæ ingentium impesarum ac seditionis causa principibus fuerat. Ad obsidendam dehinc arcē intenti circunductum ex ædificāt murum. Postmodum circumiessis opitulante nullo: cum iā annona deesset & facinorosi forent milites: dionysii filius desperatis omnino rebus cū dione indutias agit. Ei arcē arma & reliqua tradidit ipedimenta. Ipse matre sororibusq; receptis quis onustis trementibus ad patrē nauigat: tuto illū emittente diōe. huic spectaculo Syracusanorū nemo ferme defuit: at quicūq; defuerat magnis in clamabat uocibus: ea die solē liberis exorientē Syracusis nō inspectasse. Maximū & quod ætate et nostra clarissimum narrari fortunæ possit exēplum: fugā cōstat eē dionysii: qualis tunc illorum existimanda læticia qualis uero illis sensus: q̃ minas po occasionē ex ampliore q̃ præterita uiderint sæcula: tyrannide descendebat. Postq̃ uela dedit Apollocrates: diō uadit i arcē. Cuius

ingressum haud expectare mulieres: ad fores cursitare: Aristomacha dionis filium ducere: pone sequi Areta lugubris & incerta quonā modo uirum salutans compellaret: quæ cum altero cōsortium habuisset. Eo sororē primum dehinc filiolum saluere iubente. Aristomachæ adducta coram Areta te quidē inquit exulā te Dion in magnas incidimus miseras: cæterum rediens parua uictoria nobis omnibus mœrores eleuasti hac sola duntaxat excepta: quā in fœlix ego te incolumi alteri nuptā uiro coactā quidem & in uirā aspexit. Cum igitur te nobis dominum fortuna constituerit: quo pacto illam huic necessitatem iudicas? Te ne uirum aut ut maritū consalutabit? Talia dicente Aristomacha Dion profusus lachrymis uxore magna beniuolentia & caritate cōplectitur. Tradito postmodum ei filio in suam transmittit domū: in qua posteaq̃ in Syracusanorū manu arcē posuisset uitā ducebat. progredientibus hūc modum rebus nullū prius ex præsenti fœlicitate fructum suscipere dignum censuit: q̃ amicis gratias fortis largitates præcipueq̃ iure be familiaribus & militibus aliquā humanitatis & honoris portionē impertiret: animi magnitudine uires ac facultates exuperans: cum interim ex ii quæ obuenerāt sese parce tenuiter ac modeste curaret. Magna uero omnibus admiratione habebatur: q̃ nō solū Sicilia Atq̃ Carthago: sed uniuerſa ēt grācia ad cū fœliciter ac tranquille degentē aspiceret. Cūq̃ nihil tantæ amplitudinis ea tempestate putaret: nec alterius iperitoris clariorē esse fortitudinem fortunāq̃ constaret: ipse talē sese præstaret ueste famulatu & mēsa frugalē: qualē cum in Academia una cum Platone uitā duceret: nō qui inter ductores militum aut mercenarios bellatores degisse uideretur: quibus quotidianæ facierates libidinesq̃ uoluptariæ laborum ac periculorum solatium est: ad eum perscribens Plato hunc unū aiebat ex orbe terrarum omnes intueri: cū ille ipse unicū unius ciuitatis locū Academiā cernere uideretur. Eius loci uiros spectatores & iudices agnoscebat: q̃ nō rē gestam nō audaciā nō uictoriā quampiā admirarentur: sed qui id solum animaduertēt: si quis ī magna rerū amplitudine per honestatē temperantiā ac modestiā uti fortuna sciret. in habenda autē hominum societate nihil ex elato animi tumore & seuera nimis in populū contentione auferebat: nihil uē remittebat tā& si res illius gratia magnopere indigerent: & Plato eū ut diximus increparet ac perscriberet comitem ac uicinā solitudinis esse pertinaciā. Cæterū cū solutos nimium Syracusanos & emollitos ex illecebris retrahere nitebatur: natura quadā nullo lepore aut comitate permixta uidebatur uti Rursus ei Heraclides icūbit. is primum quidē in conciliū accitus adire noluit. Cū. n. priuatus esset: nō nisi cū cæteris pariter ciuibus in concionē itarum. Dehinc accusare Dionē cœpit: q̃ arcē demollitus nō esset? Cūq̃ populus Dionysii sepulchrum euertere & dissipare corpus affectaret: haud sciuerit: consiliarios ēt ex corinthio accersat: q̃ ciues dedignetur habere collegas. Re autē uera Dion Corinthios aduocabat: quoniā eis præsentibus facilius rei publicæ statum: quē aīo uersabat: constituere posse sperabat. Cogitabat. n. illum populi dominatum inhibere: qui nō ciuilis forma rei sed ut a Platone dictum est: quidā uniuerſis regū ciuiliū mercatus esset. At cum laconicū & cretenſe quoddā genus permiscens ex populari ac regio optimatū principatū cōparasset: qui superior amplissima quæq̃ disponderet ordinē rebus instituere decernebat. Videbat nāq̃ corinthiorū ciuitatē dominatione paucorū administratā haud multa ex publicis in populo agere. Cū igitur his aduersaturū consiliis expectaret Heraclidē: alias quidē ad res turbulentū hominē seditiosum & permutationis audū: quod diutius impedierat: eo tēpore necare uolentibus assensus est. Hi igitur domū irrumpentes illū obtruncant. eius mors syracusanos uehementi dolore confecit. Dion tamen ei magnifice iusta parauit. Inſectante exercitu cadauer associans habita deinde ad populū concione ueniā impertierunt: haud. n. fieri potuisse: ut cū Heraclides ac Dion ciuiles agerent magistratus urbanæ seditiones pacarentur. Erat quidam Dionis socius Calippus Atheniensis: quem illi non ex disciplina uerum ex mysteriorum inductione & circumcurrenti societate notum & consuetum fuisse Plato refert. Hic expeditionis particeps magno habebatur honore adeo ut cunctis prior æqualibus syracusas coronatus intrauerit: & dimicando clarus ac insignis extiterit. Ast ubi primarios atq̃ præstantissimos Dionis amicos bello assumptos cernit: occiso Heraclide Syracusanum populum duce priuatum: Diomanos etiam sibi milites animum magnopere adieciſſe: scelestissimus hominum factus est. Ex hospitis cæde præmium omnino Siciliam consequi sperans & talenta uiginti: ut tradidere nonnulli: necis mercedem ab hostibus captas: quosdam aduersum Dionem milites corruptos instituit: nequissimum ac uersuissimum agicans exordium. Nam cum aliquas semper militum uoces aut reuera deprehensas aut commenticias illis referret: talem ex fide licentiam caput: ut quibuscunq̃ uellet cōtra Dionem magna cum audacia occultos faceret sermones: eo ita mandante ne cuiūpiam simultas lateret aut odium. Hinc euenit ut Calippus flagitiosos ac languentes cōfestim repertos adlisteret: q̃ si quis hūc se reiectis sermonibus sese Dion tentatum fuisset retereret: ille nihil turbatus aut grauiter ferens erat: perinde ac iussa nauante Calippo: Constitutis hunc imodum insidiis ingens ac prodigiosum Dion se sinu lacrum obrulit. Dies uergebat est uesperā: cum ille intra domi cubiculum. solus secum cogitabundus sederat. interim e regione porticus repentinō ex oriente strepitu cum lumen abesset stetit inspectans: grandem intueatur fœminam nihil uestitu aut facie ab tragica permutatam furia. Ea scopis quibūdā mōdabat ædes percussus graui pauore Dion conuocatis amicis uisum exponit: penitusq̃ consternatus cum extimesceret: ne id denuoidendū soli sibi aduentaret ostentum: eos obsecrauit: ut cū eo pernoctantes manerent. Verū enī uero id haud rursus accidit: sed paucos intra dies filius eius: cum ferme pubesceret: ex parua qppe tristitia & puerili quadā iracundia prius cā susceptra: tecto se præcipitē deiiciens periit: in hoc rerū statu cū diō esset: Calippus insidiis magis atque magis instare. Syracusanos rumorem edere: ut orbatus liberis Dion Dionysii filium Apollocratem uocare & heredem facere instituisſet: qui uxori quidem ex fratre nepos sorori autem ex filia nepos erat iā Dionē ac mulieres eorū quæ patraretur suspicio habebat: & undiq̃ nuntii afferebantur. At Dion ut ferunt post Heraclidis interitū mœrore confectus: quasi uitæ ac rebus a se gestis

quandam inureret maculaam: grauius semper ac moleste degens multotiens iam se neci paratum esse & cuiq; uolenti præbiturum se iugulum dictabat: si uiuendū ei foret nō hostes modo uerū etiam amicos obseruatur. Calippus uero cum mulieres rē diligenter inuestigare cerneret perterritus uenit ad eas. Factum effulsit negare lachrymis: quanuis daturum se fidē. Illæ ut magnū iuret ius iurandū postulant. Id extat huiusmodi: Qui fidē præstat in Thesmophorum descendit tēplum & quibusdā peractis sacrificiis deæ purpuram induit: tum ardentē captans faculā iurat. His confectis omnibus calippus iuratus deos adeo irritat: ut eius quā iurauerat deæ diē festum expectans eadē inter ipsa perageret proserpinalia: eā nihil faciens deæ diē quā omnino uiolaret: & impie coleret: si alio in tēpore dux ipse sacrorū illius sacerdotē iugulasset. Cum plures in eius cōmunicatione facinoris essent: & Dion domi quæ nōnullos habet acubitus: una cum amicis affideret: alii exterius obsidere: alii foribus atq; fenestris adstare: Zacynthii qui manus afferre debebāt tunicati sine mucronibus accedere: simulq; qui extrinsecus uersabantur attractos tenere postes. Zacynthii Dione inuadentes ut eū tenerent opprimerentq; eniti. Quod ubi in cassum cedit: ensē efflagitare: nemo fores referare audere. Multi. n. cū Dione intus erant: quorū unusquisq; dum eo misso de propria salute cogitat: nusquā afferre subsidium audet. Dū ita contantur: Lycon Syracusius pugionē cuidam Zacynthio porrigit: quo retentum aliquandiu & attonitum Dionem uti uictimā obruncant. Sororē contumeliosam cum uxorē pręgnante coniiciunt in carcerem. Obligat autem ut cū per summā calamitatē partus instaret in uinculis masculum parturiret infantem: quē placatis custodibus mulieres educat aggressæ sunt: iā enim turbulentæ seditiones calippum inuoluebant. Principio nanq; Dione casso cum famulos esset: & Syracusas oppressisset: Atheniensium ciuitati scripsit: quam secundū deos posteaq; tā abhominando se facinore cōtaminarat: uereri ac expauescere debuisset. Sed id uere dictū extisse uiderur: Excellentissimos uirtute eos esse uiros: quos bonos ciuitas illa ptulerit: quos autē malicia deprauatos eos q̄ celestissimos: quē admodū eorū tellus & mel optimū & occisimū necatu coniū parturit. Haud tamen Calippus quoddā fortunæ deorūq; conuiuium diu superstes euasit ut qui hominē tantā per humanitatē principatus & opulentiæ consecutum incuriæ aut neglectui dedisset. At digna confestim dedit supplicia. Siquidē catinā capere adortus continuo Syracusas amisit. Quo tempore eum dixisse ferunt amissa urbe: Tyrocestim in potestātē redegi. Subinde Messanos inuadens maximā militum partē in quibus & Dionis interfectores perdidit. Postmodum cū nulla eum Sicilia ciuitas susciperet: uerum uniuersi per odium propulsarent thegiū occupat: Ibi cū summa degens inopia stipendiariis necessaria male suppeditat: a Leptino & polyperconte occidit. Ad ipsius necem eo forte usi pugione dicunt: quo uulneratus est Dion. Illum autē ea magnitudine cognitum perhibent. Laconicorū. n. more p̄breuis: præterea artificii apparatu utpote magno cū ornamento ac subtilitate fabricatum. Huiusmodi pœnas calippus dedit. Aristomachen uero & Aretā: ut primū exemptē uinculis fuere: Hicetes Syracusanus Dionis amicus suscepit: & magna fide ac beniuolentia curare uisus ē. Dehinc ab Dionis hostibus inductus: eas perinde ac in pelopōnesum transmissurus: naui ad id comparata imposuit: subinde mandans ut internauigandum necatæ deiicerentur in pelagus. Nōnulli uiuentes adhuc una cum puello demersas asserunt. Hunc etiam digne pro audacia pœnā inuaserunt. Ipse enim cum i Timoleontis manus peruenisset interiit. Syracusani præterea in Dionis ultionem duas filias interfecere: de quibus in Timoleontis uita singulatim perscriptum est.

MARCI BRVTI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCO GRAECO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

MARCI BRVTI PROGENITOR FVIT IVNIVS BRVTVS: QVEM PRISCI

Romanorū in Capitolio ex ære fixerunt medium inter reges ensē strictum exerentē: q̄ is constantissime Tarquinos euertisset. ille uelut quædā fulminei ensis acies durum & inexorabile ingenium nactus adeo animi intēperantis aduersus tyrannos fuit: ut tanq; infano ipetu uectus: usq; in liberorū suorum cadē sœuerit. Hic uero Brutus de quo nunc agitur: & bonarū artium disciplina & philosophiæ studiis imbutus: moresq; suos natura graues & humiles ciuilibus negotiis excitans: ad bonum & æquū modestissime ferri uisus est. Quare ēt qui ob cōspirationē: quæ in caput cæsaris acta est: inimicitia in Brutū flagrabant: si res ea magnificum & generosum q̄q; afferebat: id Bruto dabant: sin difficile durūq; Cassio. Erat Cassius in primis Bruto familiaris atq; beniuolus: sed dissimili ingenio ac uariis impurusq;. Seruilia mater Bruti fuit: cuius genus ad Halam Seruiliū referunt: qui clam gladio cinctus Melium spurium seditiosum ciuem & sollicitatione plæbis tyrannidē machinantē in medium forum traxit: ibiq; simulato colloquio eum obsequentem ferro cōfecerat. Martinum hoc Bruti genus clare cōpertum habetur paternū uero qui Cæsaris gratia odio quodā in Brutū exuabat: nō ab eo deducunt Bruto: qui Tarquinos urbe eiecit: cū ab eo dicat liberos supstitēs nullos fuisse: nam eos occiderat: sed plæbium ipsum comemorant: & ex quodā ipsius Bruti dispensatore genus ducere: p̄sumq; nuper in senarum accitum. possidonius philosophus priore brutū narrat gemitos filios natu grauiore: ut habet historia: securi percussisse: sed tertium urium eumq; isantē ex eo superstite fuisse: a quo uno deinde eius familiæ posteritas omnis p̄pagata est: præterea asserit tempestate sua quosdam claros ex ea gente floruisse uiros: quorū aliqui formā ex Bruti simulacro ducere uisi sunt. De his hæc comemorasse satis ē. Seruiliā quā Bruti genitricē dixerimus frater fuit Cato Uticensis quē auunculum primo deinde ēt socerū Brutus in primis Romanorum oīum studio habuit: philosophos græcos ferme oēs: ut his utamur uerbis attigit: ne ullius ipsorū disciplinæ uel ex per uel ignarus fuit. platōicos tñ enixe coluit nouā ac mediā Acadē

miam liquens ueterem fouit. Huic sectæ addictus Antiochum Aſcalonitam ingēti admiratione obſerua-
uit: eiufq; fratrem præſtanti uirtute uix amicitia ſibi iunxit: ac uiuendi comitē fecit. Hic. n. doctine habitu
licet a multis philoſophis longe abeſſet: uitæ tamen integritate ac humanitate egregia primus adæquan-
dus habebatur. Emphilus illi nomen: cuius Brutus in epitolis ſuis Brutiq; domeſtici ſapius meminerunt
ob ambog; uictum quē cōmunē ſimul agebant. Is eria Emphilus erat orator: & de cæde Cæſaris opuſculū
quod Brutus appellatur: nō ignobile edidit. Latine Brutus ſacundiā miſitarē belliſq; accōmodatam exer-
cuit. Græcum uero græue ac ſententioſum dicendi genus: & Laconum breuitatē quodāmodo imitatus ē
ex quo in quibuſdā epitolis ſuis græcis eſt adnotatus: ut in ea quā iam bello ipſicitus Pergamenis ſcripſit.
ubi inquit: Audio uos Dolobellæ dediffe pecunias: ſi ſponte dediftis: faſſi eſtis iniuriā: ſi inuiti hoc oſten-
detis ſi contra eas mihi ſponte dederitis. Samiis: Conſilia ueſtra nil pēſi: res tarde. Quis hog; finis exiſtima-
te. Scripſit & alibi de Patereis in hæc uerba. Xanthii beneficium meū cōtēnentes in ſepulchro deſpera-
tionis patriā poſuere. Paterei ſeſe mihi dedentes conſiſi nihil omittunt: ſed oīa curant: quæ in rē libertatis
ſint. faſ ſit & uobis aut Patereog; ſententiā aut Xanthiorum fortunā eligere. Huiuſcemodi episto-larū bruti
genus eſt: quæ ex hac breuitate notantur. Nondū adoleſcentiæ ſines egreſſus cū auunculo ſuo Catone: q; i
Ptholomeum ægypti regē a ſenatu dux fuerat designatus: in Cyprū eſt profeſtus. in qua expeditione cum
Ptholomeus nece accerſita ſe ſuaq; ſimul abſumpſiſſet: & cato apud inſulā Rhodum opportuna moram
ageret: Canidius uir Catoni beniuolus ad tutandas regis opes ab eo miſſus in cyprū: ſed Cato extimeſcēs
ne Canidius ſeſe furto nō abſtineret: Bruto ſcripſit ut extemplo e Pāphilia Cyprū peteret. Ibi. n. redimēdæ
ualitudinis cauſa obueraſatur. Ex quibus Brutus licet inuitus Cyprum nauigat: Ibiq; Canidium mode-
ſte conueniens diſſimulata ſuſpicionis cā: ne a Catone adeo ignominioſe improbari uideretur: eū liberali-
ter habuit: oēm q; procurationis curam ut iunior ac uagus nihil ad ſe pertinere ſimulauit. Veꝛ ita omni ſtu-
dio & diligentia rei ſollicitus fuit: ut a Catone ſummis laudibus ornatus fuerit: & opes illas in argentū re-
daſtas apud ſeipſum aſſumens Romā adduxerit. Cæterum cū res Vbis in manifeſtā ſeditionē ruere uiderē-
tur: & turbato ſenatu cæſar atq; Pompeius arma proferrent: creditus eſt Brutus palā cæſaris partes ſequi.
Nā eius pater iam pridē ob Pōpeiū obierat. Sed ipſe indigniſſimū ratus priuatos affectus publicis ante-
re: præterea Pōpeiū cām æſtimans iuſtiorē eſſe q; cæſaris Pōpeiū ſecutus eſt: licet Anna cū obuīa illi fieret
eū minime ſalutaret: ſcelus ingens æſtimans cū interfectore patris habere colloquiū. Pōpeio igitur q; dux
patriæ conſtitutus fuerat ſe ſubiiciens legatus cū Sexto: cui Sicilia ſorte euenerat: i. puinciā pſciſcitur. Qua
in legatione cū nihil gloria dignum emergere poſſe cogitaret: & iā Cæſar Atq; Pōpeiū de rerū ſumma cer-
tare ſtatuiſſent: ex inſula in macedoniā uenit: ſponte uniuerſum periculū patriæ ſubiturus. Eius aduētū au-
dito ferunt Pōpeiū ſumme lætātū: admiratūq; moxq; præſenti adiutrix iſſe: ipſumq; uelut cæteris præſtan-
tiorē in conſpectu oīum amplexatū. In caſtris per integros dies: niſi cū pompeiū ipſum conueniret: circa lit-
terarū ſtudiū codicesq; diuerſebat. cui curæ nedū aliud dedit tēpus: ſed ēt diem quæ maximā illā pharſaliæ
cladē antecēſſit. Erat media æſtas & præter loca paludoſa: ubi caſtrametati fuerant: calor ingens: nec Bru-
to aderant qui celeriter tentoriū attuliſſent. Feſſus autē hac iugi cura: cū meridies aduentafſet: modice un-
ctus cum pauca comedifſet: quieſcentibus cæteris aut de euentu futuræ pugne anxiiſ: hic uſq; in crepuſcu-
lum ſcripſit pholibii Epithoma cōponens. Dicitur ēt cæſarē haud uirum hūc neglexiſſe: ſed exercitus ſui
duces præmonuiſſe: ut illū in pugna non occiderent: ſed ſeruarent: qui ſi facile ſep̄raberet liberaliter ſui
rent: ſi captura obliſtere eū mitterent: nec uim aliquam inferrent ſibi: Hæc dicūt ob gratiam Seruiliæ Bru-
ti matris cæſarem feciſſe. Nouerat enim cum adhuc eſſet adoleſcens Seruiliam ſibi inſano amore extitiſ-
ſe: & qui. a eo tempore quo hic amor efferbuit: Brutus eſt genitus: quodāmodo creditus ē Brutus e cæſare
genitus. Fertur cum ardui motus catilinæ: qui ſere rempublicam euerterunt in ſenatu incidiffent: & cæſar
atq; cato aduerſis ſententiis differrent: inter hæc litterulas quaſdam foris delatas cæſari redditas. Qui cū
tacite eras legiſſet: cato id ægre ferens adclamaſſe perhibetur: rem idignam cæſarem faceret: qui colloquia
qui litteras medio in ſenatu ab hoſtibus habebat. Ex quo cum plariq; ſtreperent: & cæſar litterulas quæad-
modum ipſe habuerat catoni dediſſet: cato ſecta impudica Seruiliæ ſororis episto-la: eam cæſari proiecit: i.
quiens: uince ebrie: atq; ad ſententiā a præpoſitā orationē extemplo reuerſus eſt. Sic ergo amor Seruiliæ
aduerſus cæſarem uulgo patuit. cæterum expedita pharſalica clade. cum pompeius ſeſe per uindas præripe-
ret & caſtra obſiderentur: clam Brutus per paludem aquis plenam calamifq; manantē noctn euafit: Larifq;
ſæq; ſeſe recēpit. Huic deinde cum ſcriberet cæſar: eius ſalute lætatus eſt: eumq; iubens ad ſe uenire: nō ran-
tum ueniā illi dedit: ſed præter cæteros qui iuxta ſe forent ipſum maximo in honore habuit. cum nemo di-
cere poſſet quo pompeius fugerret: obq; id omnes anxii ſotent: cæſar ſpaciū quoddam cum Bruto am-
bulans ſolus huiuſce rei ſententiā Brutum rogat. cumq; uideretur ex quibuſdam rōnibus de fuga pōpeiū
Brutū optime cōiectare: cæſar alias mittens inter in ægyptū arripuit. pōpeiū autē ſicut æſtimauerat Bru-
tus ægypto hæſerat: ac ſatis ceſſit. Brutus deinde cæſarē caſſio inclinauit. præterea cū cæſar in regē Lybiæ
graui ita afficeretur: & magnitudinē criminum ipſius obrueretur: pro hoc ſuſcepta cauſa Brutus tum præ-
cando: tum excuſando: ipſum liberauit: multaq; illi partem ſeruauit imperii. Fertur cæſarē cū primū Brutū
orantē audiret: ad amicos cōuerſum dixiſſe: A doleſcēs iſte qd uelit ignoro. Quod. n. uult: nimis uult. Eius.
n. grauitas quæ nō facile imo nequa q; ob gratiā ſelectabar: ſed ex habitu rationis tendebat ad bonū: ualido
atq; efficaci ipetu ſruebat. Ad iniuſtas uero partes fuit inexorabilis. Eorūq; modēſtiam ſiue turpe ſilentiū
qui ſine rubore iniuſta rogant: apud magnum uirum acriter improbens dicere ſolitus erat: q; qui nihil ne-
gare audēt ſibi uidentur male ſuum tempus inſtituiſſe. Traiecturus cæſar exercitum in Libinia aduerſus
catonē & Scipionē Galliæ ciſalpinæ Brutū præfecit & ex quadā ſollicitate puinciæ. cæteras. n. puicias & cō

tumeliis & auaritia præsidium: qui eas ueluti captiuas diripiebant: cum male administrari cōtingeret: Brutus requies & consolatio erat: omnesq; accedebant in cæsaris gratiam. Vnde cum rediens cæsar circūambularet Italiā: dulcissimum fuisse spectaculum ciuitates: quibus Brutus præfuerat: cū maxime Brutus ipse cæsaris honorē sua præsentia adaugeret gratissime. cū plures præturæ forent: & ea quæ uocatur Urbana: maxima dignitate præcelleret: manifeste constabat Brutum aut cassium eā sortiri. Sunt qui dicant eos ex aliis primis causis maxime differentes: tamen magis ex hoc inter se ipsos in odium erupisse licet affines essent: Iuniam enim sororē Bruti cassius uxorem duxerat. Alii contentionem hanc manuisse ex cæsare dicunt: quod inter utrumq; se ingerens spe utrumq; pascebat. Demum irritati incensiq; animis ad certamen constituti sunt. certabat Brutus gloria & uirtute: cū multa & splendida strenuitate cassius apud parthos comparata. Quæ audiens cæsar: amicosq; consulens inquit: cassium æquiora dicere: sed rei summā Bruto esse dandam: declaratus tñ secundus præcor cassius est: nō tamen beniuolentiæ habens ex hac: quam fuerat adeptus: quantum iracundiæ ex illius amissione. ceteræ brutus alias ex potentia cæsaris quantum uoluit habebat. Volenti. n. fas erat amicorū oīum cæsaris esse primo & plurimū posse. Sed hic eum sodales cassii abstraxerunt ipsumq; plane in perniciem adduxere. Nōdum. n. ex contentione præturæ cōciliatus fuerat: cū illos audiebat orantes ne sese despiceret: & a cæsare molitum cæsaris blāditiis captum: sed simulatas gratias tyrannicas & illecebras fugeret. Nō enim honore uirtutis cæsarem sibi esse propitiū: sed ut omne eius robur animūq; ad se traheret aiebant: nec tamen cæsar ipse absq; huius suspitione oīno erat: nec i eū absq; calumnia: sed huius uiri magnitudinem dignitatē & amicos extimescebat: præterea eius fidebat cōsuetudini: cū Antonius atq; Dolabella apud cæsarem primo rege innouanda: criminerentur: nō inquit se a pijs quibus ac comantibus illis uiris molestari sed a pallidis & macilentis: de Bruto locutus & cassio. Deinde quibusdā calumniantibus Brutū cæsareq; monentibus uti sibi cauere: manū pectori ad mouens: quid inquit: nō uidetis uobis Brutū posse hoc expectare corpusculū: ueluti nemini nisi soli Bruto post eius fata tantum posse liceret. At qui in urbe oīum primus fuisse uidetur: eo tēpore paruo quo tpe cæsari obsecutus suā gloriā strenue cōparatam parum opprimi uel extingui permisit: sed cassius uir furiosus & priuate magis inimicus cæsari q̄ publicæ tyrannidi illū inflāmauit: impulsitq;. Dicitur enī Brutus dominationē grauius tulisse: sed cassius odisse dominantē: & præter cætera quæ in ipsum criminatus ē: et leones ablatis cōmemorabat: quos ipse ædilibus ludis præparauerat. Hos. n. apud Megarā relictos: cū ciuitas per calenum capta ē cæsar detinuit. Fertur has feras cladē Megarensibus fuisse. Nā cum ciuitas iam caperetur: Megarenses carceres ferarum effregere: laxaruntq; ipsarum uincula ut & mox irruentibus hostibus obicerentur. Sed Leones in ipsos huiusce rei auctores uersi sunt: inermesq; uiros fugientes tot laniarūt: ut hostibus ipsis hoc spectaculum miserabile fuerit. Hanc dicunt fuisse cassio conspirationis potissimā cām: falsa existimantes. Nā ex initio erat cassio naturalis quædā impatientia atq; difficultas ad omne tyrannorū genus: sicuti cum adhuc puer esset ostendit: cum ad eundē præceptorē cum Fausto filio Syllæ graderetur. cum enī hic intra pueros se offerret & patris sui monarchiam laudaret: insurgens in illū cassius colaphos ipsi inflixit: quam rem nolentibus procuratoribus & necessariis Fausti ferri atq; decerni iudicio: inhibuit pompeius: puerosq; ambos una coniungens de re iudicauit. Dicitur et cassium hæc uerba dixisse: Eia Fauste: aude corā hoc pferre sermonē illū: quo irritatus fui: ut os tibi iterum frangā. Talis quidē erat cassius. Brutū uero multi amicorum suorū sermones: multi et ciues pluribus rumoribus atq; litteris ad rē puocabant: incendebātq;. Apud enī statuā pgenitoris sui Bruti: qui regum deleuit imperium: scriptum est: Utinā Brute nunc uiueres: & nūc Brutus esses. præterea ipsum tribunal Bruti prætoris mane repertū est talibus uerbis plenū: Brute dormis: neq; uere es Brutus. Horū causa erat ipsius cæsaris adulescentes: qui alios inuidiosos honores ei dabāt: & nō stultitiis eius coronas imponebant: cū plerosq; adducerent ut pro dictatore Regem cæsarem appellaret. sed secus ipsis obtrigat: sicut in cæsaris uita diximus. Amicos cum prætentaret cassius contra cæsare respondēbat omnes se assensuros: si brutus his rebus se ducem præberet. Hoc enim non audaciæ nō manuū indigere dicebant: sed dignitate uiri qualis est brutus: ut si inciperet remq; assereret: ius secum adesse existimabant: si abnueret in agendo animos defuturos uel postq̄ id perfecissent: in Scipionē uenturos. Vnde absq; illo pulchram habituros causam non censebant. Hæc secum reputans Cassius post contentionem illā prius conuenit Brutum: conciliatisq; animis inter grata colloquia ipsum interrogabat: An idibus martiis stasset inire senatui: se enim audiuisse inquit amicos Cæsaris de dominatione regia tunc relatuos. Dicente bruto: se non affuturum: quid inquit cassius: si nos uocent? meum est respondit brutus nō tacere: sed tueri rem publicam & pro libertate emori. Tum elatus animis cassius: quis inquit Romanorum te morietid tolerabi? An nescis o brute te ipsum: uel credis tribunal tuum homines extorres uel tabernarios inscribere: non primos & optimos uiros? A cæteris quidem prætoribus largitiones spectacula & gladiatores: a te uero maiorum tuorum debitum euerisionem tyrannidis repetunt: ipsi omnia per te pati parati sunt: te unum qualem optant expectant. Inter hæc illum amplexans osculatus est: deinde disuncti ad eorum amicos cum his sese ambo uerterunt. Erat quidam. Q. Lygarius intra Pompeii beniuolos: quem ob Pompeium apud cæsarem criminatum cæsar liberauerat. Hic uero ex crimine quo solutus fuerat gratias habēs: sed dominationem ob quam accusatus fuerat grauius ferens. Erat cæsari quidem inimicus: Bruto uero maxima familiaritate coniunctus: adhuc ægotantem accedens brutus: o Lygari inquit: en quo tempore ægrotas? & ille confestim se cubito erigens: dexteramq; apprehendens: o Brute respōdit: siquid teipso dignū excogitas ualeo. Ex hoc inter notos quibus fidebant: quosq; tentauerant hæc cōmunicare cœperunt. Neq; solū delectū fecere familiariū: sed assumpserunt etiam omnes: quotquot ad bonū pronos ac audaces: mortisq; contemptores agnouerant. Quare & Ciceronem fide præcipuum: & apud eos beniuolentia suā

gularem latuerunt: ne ipse qui natura audaciæ erat inops: præterea ex ætate similem cautelâ assupserat: ac oia suis rationibus ad summâ securitatē satagebat adducere: ipsos promptitudinis robur obtunderet: qui celeritate factosq; egebant. Dimisit & Brutus ex aliis sodalibus suis Stalli Epicureū & Faonū Catonis imitatorē: quoniā e longinquo inter disputandum ac philosophandum sermone circuito illos animos expulsus erat. Inquit enim Faonius bellū intestinū diuinius esse q̄ monarchiā ex lege. Stallius: Viri sapientis: nō esse ob indoctum vulgus & insensatū turbari periculūq; subire: quibus cum Labeo interesset contradixit ambo: Brutus uero quasi hic sermo aliquid rationibus difficile haberet: maleque poterat solui subtrahit. Deinde Labeoni concilium cōmunicat: quo annuēte haud trepide uisum est aliū Brutum cognomine Labienum: nō tamen strenuū siue audacē sed gladiatorū copiis quos spectaculis perseruabat potentē: Cæsari q̄ fidum negociis addere. Cui Cassio & Labeone rē aperiente nihil ille respondit. Brutus priuatim ipsum conueniens dicensq; se ducem huic rei esse: confestim Brutus libentē illū fecit annuere. Pluresq; præterea aliorū optimos ad hoc dignitas bruti adduxit: qui oēs neq; iuramento astricti neq; iter se fide tradita uel accepta neque quibusdam sacris obnoxii sic conspirationem hanc apud se habuere: si eā continuere: scilicet pertulere: ut diuinationibus sacrificiis signisque Deorum ipsas portendentibus nulla negotio fides data sit. Cæterum Brutus ueluti uir: qui in urbe dignitate genere ac uirtute prior erat: secum remeditans & omne periculum secum uoluens: & in difficultatibus ipsius rei in morans: uxorem una quiescentem minime latuit: quod insolitæ curæ atque turbinis plenus erat: q̄q; indissolubile quoddam & male ferendum concilium apud sese mouebat. Hæc erat Portia filia ut superius diximus Catonis: habuerat hanc ab auunculo Catone Brutus in coniugē: nō ex pueritia sed eius priore uiro defuncto: quā adhuc puellā & ex illo filiū paruum habentē nomine Bibulū ipse duxerat. Huiusce bibuli opusculum quoddā de gestis Brutati seruat. Cū sapiens esset Portia & uiri amatrix: præterea haud uanæ dignitatis referta: nō prius est ausa uiuere de arcanis sui cordis interrogare: q̄ sui ipsius hanc experienciā sumeret. Paruū accipiens cultrum quod tonfores auferunt ungues: omnesq; thalamo pedisse quas pellens: profundum uulnus sibi egit in cruce: ex quo nō pauci sanguinis fluxus erupit. Deinde post paucū uehementes doloreā & horridæ febres ex plaga ipsa corripuere. Quā in re anxio Bruto atq; id grauiter ferente: cum dolor acius ipsam urgeret: ad eum sic locuta: Ego Brute Catonis filia tuæ domui data sum nō quēadmodum pellex: ut cubilis solum & mensæ tecum particeps fierem: sed ut cōmunicarem tecum læta cōmunicarē simul & tristia. Quæ ex tuo coniugio mihi oīno sunt queri nō habeo: quæ uero tibi ex meo sunt: quā habent demonstratione siue gratiā apud te: nisi passionem tuā ipsa pariter ferā: & curas ipse dignas ego nō tolerem? Scio muliebrē naturā fragilem esse ad arcana ferenda: sed est o Brute uis quædā & bonæ educationis & optimæ consuetudinis ad ingenium mihi: & Catonis esse filiā: & Bruti coniugem datā eē. His si hactenus minus credidi: nunc me ipsam agnouī: ad laborem inuictam esse. Hæc locuta plagam ostendit: ac periculum quod de se sponte fecit aperuit. Tum exterritus Brutus ac manus ad cælum tendens: deos orauit: ut cœptis strenue sibi pfectis faxint se uiuere Portia dignū esse: deinde uxore solatus modeste est. Cæterq; descripto senatu: ad quem manifeste cōstabat Cæsare ingressum: cōspiratores eū aggredi statuunt. Nā tunc in simul cōgregati absq; suspitione cōfore censebant. Præterea oēs bonos & optimos uiros se habituros esse credebant: qui cæde perfecta confestim pro libertate simul assurgerent. Videbant ex diuinitate etiam quadam locum ipsum offerri. Porticus enim erat unius gradus ordinem ad theatri similitudinem habens: in qua erat imago ipsa Pompei populi iussui erecta: cum inter cæteras porticus atq; theatra locus iste exornaretur. Ad hanc igitur medio mensis martij: quod Romani Idus appellant: conuocabatur Senatus. Vnde uidebatur fortunam quædam uirū hunc ad pompeii iudicium ducere. Dies ergo cum aduenisset: Brutus uxore tantummodo conscia paruo succinctus gladio in senatum peruenit. Alii cassio congregati eius filium tunc sumentem uirilem togā ducebant in forum. Hinc deinde omnes in porticum pompeii profecti: ibi comorabantur: ueluti confestim cæsare in senatum uenturo. In qua re qui futurum excogitasset: maxime uirorum constantiam & in tam grauius periculis fortitudinem admirari dignissime posset. Nam cum ex officio præture multis cogerentur dare iudicium: non quiete solum adstantes & differentes inter se uiros audiebant: sed ueluti ociosi iudicia diligenti cum deliberatione ac maturitate reddebant. Cum uir quidam: qui iudicium subire nolebat: pro uocasset ad Cæsarem: & multum exclamans ob testaretur: Brutus ad astantes aspiciens me cæsar inquit facere iuxta leges non prohibet neque prohibebit. Multa etiam alia turbulenta casu quodam tum contingere. primum & maximum: q̄ procedente die cæsar in senatum uenire tardauit. Nam male succedenti: uero: q̄ quidam accedens ad Cæsarem: qui ex conspirantibus unus erat: dextra apprehensa tu inquit o casca arcana nobis occulisti: Brutus mihi omnia nuntiauit. Exterrito casca: ridens ille unde inquit: o beate tā subito diues factus es: q̄ ad ædiles accingeris? ferme itaq; ab Amphibologia deceptus casca occulta detexit. Ipsum etiam Brutum & cassium uir Senatorius popilius Lena cum auidissime salutasset: placide surrens: deos inquit oro: ut quæ corde habetis recte secundent: moneoq; ut maturetis. Non enim res ipsa taceretur. Hoc dicens non paruam illis supicionem iniecit: q̄ omne id negotium persensisset. Interea quidam e domo currit ad Brutum nuntians sibi coniugem suam mori. portia enī futuri anxia: nec curæ ipsius magnitudinem ferens: se ipsam uix detinebat. Ad omne præterea murmur ad omnem uocem: ut uates quæ i sano furore Bacchi tenetur exiliens: quenlibet e foro uenientē interrogabat: quid ageret Brutus? Alteros illuc etiam frequenter trans mittebat. Tandem cum tempus longitudine terreretur uis eius sustentari neq; uir: priusquā domum sese reciperet. circūdedere eā sicut erat in media porta sedentem examinatio & ingēs stupor. calor mutationem accepit: & omnino uox faucibus hæsit: ad cuius rei aspectum acclamauerūt

ancillæ. Deinde uicinis ad limen domus procurrentibus. statim exiuit rumor: sermoq; sparsus est: q; Porcia moreret. Exemplo tamen respiciuit illa: & ad se rediit: ac a mulieribus suauissime fota est. Brutus hoc audito sicut decuit: exterritus publica tamen minime liquit: neq; domû ob dolorē accurrit. Iâ Cæsar êt uenire nuntiabatur lætica delatus: deliberauerat enim ob infauista sacra: magnû nihil i eo senatu sancire: sed malâ simulans ualitudinē in aliud tempus cuncta differre. Cū lætica egressus esset: occurrens sibi Popilius Lena ille: quē pauloante diximus Bruto & Cassio copiasse: ut eis oia diu secundarent: p multâ horam colloquium cum Cæsare habuit: qui omni cū diligentia atq; fide audiebat. Ex quo coniurati (ute eos sic appellamus) nō intelligentes ipsius uocē sed coniectantes ex quibus antea ex illo percæperant: id colloquium eē conpirationis indicium: animis fracti se mutuo aspexerunt: fronte plane confessi nō expectandum eē: ut caperentur: sed confestim opus emori. Igitur Cassio & quibusdā aliis manus imponentibus super capulis gladiatorum: quos sub ueste tenebant: cum ipsos clam enudassent: Brutus ad gestum Popilii Lenæ aspiciēs qui studiose Cæsare orabat: nō quosdā criminabatur: nihil locutus est ob multos alienos uiros: quibus i miscbatur: sed læto ex uultu Cassii socios exhortatus est. Deinde post paucū Leua Cæseris dextrâ osculatus inde discessit: manifeste cognitus q; pro se ipso ob aliquod ad eum attinens negocium id colloquiū cū Cæsare habuisset. Cæterę Senatu ad cōfessum ingresso: cæteri Curulē Cæsaris circumstetere: ueluti quiddā cū ipso collocuturi. Cassium ferunt ad imaginē Pōpeiū uersum illam ueluti animatâ orasse. Trebonius iuxta fores curiæ moratus Antoniū colloquia se cū producens eū extra tenebat. Ingresso Porticum Cæsare ei Senatus assurrexit. Deinde sedentem statim circumstant illi frequentes: Tiliū Cimbrum ex ipsis unum obiiicientes pro exilio fratris orantē: pro hoc orabant: & simul omnes ac Cæsaris manus apprehendentes: & pectus illius & caput osculabantur. Has preces atq; blanditias. cū Cæsar modeste primum morâ ppulsa: deinde nō desinentibus illis: ui assurgendo repelleret: Tilius utraq; manu uestē ex humeris illius traxit. Casca primus: retro enim stabat: gladiū exerens: eū iuxta humerū uulnerauit: licet uulnus haud altius penetratit. Deinde obluſtante ob plagā Cæsare & magna uoce latine clamāte Scelerate casca quid facis: ille græco sermone fratrem nominans: auxiliū sibi petit. cæsar cū a multis iā saucius foret: & obſistere uolēs se circūaspiceret: ut uidit Brutū gladium in senudatum efferentē: manū cascæ quā tenebat dimisit: caputq; suum ueste obtegens: corpus uulneribus liquit. Illi tñ inter se ipsos ispiciunt multisq; gladiis corpus ipsius aggressi: se inuicem et uulnerabant. Vnde brutus et manum plaga illisus est: cū cædis in cæsarem uulnerū cōmunicaret. Oēs tum & suo & casii sanguine madauerūt: cæsare exanimato Brutus pfectus in mediū orare uolebat: & suauis suo speq; fiduciæ Senatū detinere: sed ii metu acti confuse oīno fugerunt. Vnde circa fores persequente nullo seu urgente plures præ turba illisi. Statutū intra eos ualidissime fuerat: aliū non occidere præter cæsarem: sed oēs ad libertatē reuocare. cæteris tamens omnibus cū de facinore cogitaret: placebat occidi et Antonium uix contumeliosum monarchiāq; fouentē. Præterea addentem cæsari uires ex usu ac rei militaris peritia: obq; id maxime: q; natura elatū ac magis inhians cōsulatū cum cæsare assumptat: eiusq; collega tunc erat. Sed Brutus his consiliis se obiecit: primū æquitati innixus. deinde spem habens mutationis Antonii. Nō enim ipsum agnouerat ambiciosum atq; tumentē uix & nimis gloriæ cupidum: sed ablato cæsare illum sperabat patriæ libertati conuenturę: ac ob ipsorum gratiam alleſtum cū eis ad cōmune bonum occurrere. His igitur Brutus saluauit causis Antonium. In hoc rexturbine Antonius mutata ueste sub plæbeo habitu fugit. Qui uero cum Bruto erant: eo duce manus sanguine resperſi: & enses strictos ostendentes: in capitolium pfecti ciues ad libertatē uocant. Initio cædis ululatus manauerunt: discursionesq; quē ad modum unūquēq; ex dolore ferebat casus: tumultum auxere. Verū postq; nulla alia cædes facta est neq; rapina quædā ullius rei patrata: cū fiducia multi senatorū: multi et popularium in capitolium ad hos uiros ascenderunt. Hic magno numero ciuium congregato: Brutus uerbis gratiæ populi & ipsi rei accomodatis concionatus est. Quæ cū oēs laudassent: & e capitolio eos descendere iuberent: confisi illi in forum descendunt: alius alium subsecutus. Brutum multi insignes uiri in medio splendide nimis ab arce deduxerunt: ac in rostris constituere. Ad eius aspectum q; multi ex plæbe ad tumultū parari procurrunt: & tacite atq; modeste rei summā expectabant. procedente deinde ipso oēs silentiū indixere. q; nō omnibus grata ea cædes fuit: tunc plane apertum ē. Incipiente enī orare cinna & accusare cæsare: cōtra ipsum multi ira prorumpere: eiq; maledicere ita perseverauerunt: ut iter uiri in capitolium se receperint. Quo i loco timens obſidionē Brutus: optimares illuc secum qui ascenderant dimittit: existimans indignū ut qui i causa nō participarant: periculum subirent. Senatus nihilominus postera die cum cōuenissent in templo Telluris: & Antonius & plaucus & cicero de abolitione cædis atq; cōcordia concionarentur: censuit nō tantum ueniā conspiratoribus: sed sententiā de premiis sibi dandis protulit. His Senatus cōsulto rite decretis inde discessum est. Antonius cū filium in capitolium obſidem misisset: spem optimā de se præbuit. Vnde Brutus cum cæteris ab arce descendit. Quo facto cū conuenissent: alius alium mixtim complectim: dexteramq; cum dextera coniungere. cassium Antonius ad se trahens: conuiuiam domi recepit. Lepidus brutū cæteri cæteros: ut quisq; cū quoq; aut amicitia aut consuetudine affectus fuerat. postera etiā die cum senatus mane conuenisset. Antonium laudibus prosecutus est: q; bellum intestinum iā oriens extinxisset. Deinde de Bruto adstantibus oibus multa præconia data: ide diuisæ provinciæ: Bruto cretam cassio Lybiam Trebonio Asiam & cimbro Bithyniam designauerunt. Alteri bruto galliam iuxta Eridanum tribuere. post hæc de testamento cæsaris eiusq; funere cum sermones inciderent: & Antonius eiusq; beniuoli cenferent testamentum palā esse recitandum: corpusq; cæsaris efferrī non occulte nec absq; decore: ne ex hoc iritaretur plæbis animi: pertinacissime contradixit cassius. Orauit deinde Brutus Antonioq; cōsensit: secūdo hoc errorecaptus. Dum enim Antonio parci: causa sit statuendi conſpirationē grauem & inexpugnabilē hostem

permittens etiam: quæ Antonius iudicauerat de funere in Senatu sancti: ab omni spe deceptus euasit. primum igitur testamento cum legauisset cæsar cuiuslibet septuaginta & quinque drachmas: præterea curre liquisset hortos qui trans tyberim erant: ubi nunc est templum Fortunæ: ingens beniuolentia & admirabile desiderium omnes tenuit. postea funere per medium forum elato ac Antonio laudes iuxta consuetudinem pro rostris proferente: cum multitudinem ad suam orationem commoueri uidisset: sermonem ad misericordiam flexit cæsar: uestemque illius accipiens sanguine maculatam eam extendit: palam ostentans & ictus & uulnere multitudine. Ex hoc dignitate & decus suam nemo seruauit. Alii homicidas occidi clamabant: alii ueluti antea in funere Clodii ex officinis sedilia mensasque diripientes & aggregantes in unum permagna pyram struxere. In qua corpus cum posuissent: in medio multorum sacrorum multorum imolabilium sanctorumque locorum illum cremanthes consecrauerunt. Quæ primum flamma eluxit: hinc inde irruentes alius atque alius semiconbustos diripientes stipites ad domos percussorum concurrere: uti ipsas incenderent. Sed illi antea muniti effugere periculum. Cinna uir quidam erat poeticus & qui in hoc crimine nihil communicauerat: sed amicus fuerat Cæsaris. Hic ipse per quietem a Cæsare ad conuiuium uocari sibi uisus cum abnuisset: ab ipso orari: deinde cogi: tandemque manu comprehensus ad uastum & obscurum quendam locum adduci: & inuitus & stupefactus illum sequi se uidit: quod somnium cum haberet: obtiguit: ut ea nocte febricitaret. Cum tamen efferret Cæsaris funus: pudore capto quod non adesset: processit ad turbam: quæ iam irritata erat: cognitus itaque & ab aliquo appellatus: creditus esse Cinna ille qui nuper in frequentia inculcauerat Cæsarem: trucidatus est. Hic furor Antonii animam mutauit quare Brutus ac sui metu compulsi ex urbe discessere: primumque apud Antonium commorati sunt: ut primum iracundia plæbis extincta siue mollita foret: ad urbem reuerterentur: quod facile fore sperabant ex repetitis atque celerissima mobilitate uulgi: præterea quod populum Senatui habebant. Vexerunt sonatus eos dimittens quod Cinna trucidauerant: quaestionem proposuit illosque qui domos percussorum inuaserant: corumque pluresque comprehendidi iussit. Interea ob Antonium: qui Monarchiam ferme sibi constituerat: enixius cepit Brutus desiderari: præterea expectari: ut spectacula quæ ob Præturam debebat: præsens exolueret. Sed Brutus sentiens pluresque qui sub Cæsare militauerant: & ab eodem agros & ciuitates acceperant: insidias sibi parare: & paulatim urbi affluere: Romam proficisci ausus non eum: sed statuit ut eo absente ladi fierent magnifice nimis & sumptuose. Elephanten enim cum emisset quod plures: iussit eos spectaculis dari: & parce nihil exponi: se omnia abusus tribui. Deinde profectus Neapoli: cum pluribus Bacchi cultoribus id est histrionibus ac mimis colloquium habuit de comitio quodam: qui in Theatris habebatur strenuus: ad necessarios scripsit ut non nisi uolentem illum ludis adducerent. Non enim fas esse dicebat: græcum quemquam uisum cogi. Scripsit & ciceroni ipsum orans: ut omnino his spectaculis interesset. Hoc ergo in statu cum res essent: alia oritur mutatio iunioris Cæsaris: qui iam urbem aduenierat. Hic erat filius filiae sororis Cæsaris & testamento Cæsaris in filium adoptatus relictus. In Apollonia moram ducebat: cum Cæsar occisus est: & litterarum studio operam dabat. Præterea ibi expectabat cæsarem: qui nuper expeditionem in parthos habuerat. Audita cæde cæsaris: hic ad urbem accessit: ubi primum fauorem plæbis alliciens: & sibi cæsaris nomen assumens: argentum et testamento relictum diuidens ciuibus in antonium seditiose se habuit: stipendiaque distribuens: multos qui sub cæsare militiam exegerant ad se traxit. Postquam uero cicerone Antonii odio fauebat partibus cæsaris: hoc exterritus Brutus ciceroni scribit: quod dominum molestum non ferebat: sed eum qui dominum oderat uereretur. Præterea in republica domesticæ seruitutis partes eligeret: scribens & inquiens: quod uir bonus esset cæsar: sed nostri inquit progenitores neque dominos mites sustinuerunt. Hoc tamen in tempore neque manifeste bellum deliberasse cognitus brutus est: neque plane quieturus: sed unum tantummodo consuluisset: non seruire scilicet. Admirabatur autem ciceronem quod bellum civile periculosum & graue timeret: turpe uero concordiam & infamem non epauesceret: premium poscens: quod Antonium a tyrannide eiiceret: cæsarem tyrannum constitueret. Talis in primis epistolis fuit Brutus. Iamque his ad cæsarem: aliis ad Antonium partitis: atque militibus seu sub hasta uenalibus ad eum concurrentibus: qui stipendia maiora dedisset rebus desperatis Brutus Italiam linquere statuit: terrestri itinere Lucaniam ad Eleam mari adiacentem peruenit. Ex hoc loco Portia Romanam repetitura dolores: quibus urgebatur: uiro tentauit oculere. Sed generosa ac magnanima a pictura quadam prodita est. ex græcis erat hic textus: Hector uidelicet Troiam exiens ab Andromacha comitatus quæ ab eo filium susceperat oculosque in uiro figebat. Hæc cum aspiceret Portia: similitudo passionis ipsam ad lachrymas liquæfecit: pluresque portia huc accedens miserandos ploratus emisit. Quam in eam cum Atilius quidam Bruti beniuolus uersus: quos Andromacha ad Hectorem habuerat recitasset hector tu mihi iam præes tuus es & optima mater tu mihi uir dulcis: subridens Brutus: sed mihi inquit ad Portiam uersus Hectoris proferre non licet Te tua pensa decent lanacalathumque reposce: Ancillisque iube. corpore enim natura deficit a uiriliter strenuitate mente quoque pro patria non minus quam nos ipsi uiriliter. Hæc in historiis suis Bibulus Portiæ filius tradidit. Digressus inde Brutus Athenas nauigauit: ubi a plæbe auidè susceptus & honoribus & decretis ornatus apud hospitem quendam mansit. Audiens interea Theomnestum Academicum & cratippum peripateticum philosophiam cum ipsis operam dabat. At oino circa id solum uacare uidebatur. Vexerunt circa rem belli absque suspitione operabatur. in Macedoniam enim misit Herostatum: eos alliciens qui ibidem militarent. præterea iuniores qui Athenis philosophiam operam dabant: apud sese suscepit: in quibus ciceronis filius quem apud cæteros præcipue laudat: inquiens seu uigilia ipsa seu somno ductus sit: se illum admirari: ita generosum ac ita tyrannum exosum. cum ad bellum brutus se manifeste exposuisset: audiens Romanos quasdam naues cum pecuniis quibusdam ex Asia adduci: illas ducem esse prætorem uix iocundum sibique notum: apud caristum obuiam sibi factus est. colloquio deinde cum eo habito: cum ipsum persuasisset acceptis nauibus festum splendidius duxit: eoque maximum quod hac ipsa in die primum in lucem editus fuit. Ut ergo ad portum peruentum est: libationes factæ atque læticia de uictoria Bruti & de populi Romani libertate. Hic cum cuperet brutus magis rem ipsam lætificare: p

magnum cratera exposcit:quo accepto nulla motus occasione uersum hūc protulit: Sed me fors misera & latonæ perdidit infans. Præter hæc in historiis reperitur: Brutum in ea pugna:quam in Philippus ultimâ agit: Apollinem in signum militibus tradidisse. Vnde existimabant eam pronuntiationē huius ifortuna- ti conflictus fuisse portentum. Cæterum Antistius ex quibus adducebat in Italiā quingenta milia æris Bru- to dedit. Quotquot milites ab exercitu Pompeii in Thessalia uagabantur:auide ad Brutum confluxere. A Cinna equites quingentos abstulit:qui Dolobellæ in Asiam ducebantur. Cum demetriada applicuisset:q̃ plura arma quæ Antonio ferebantur nactus est. Iussu enim prioris Cæsaris hæc parthicum parabantur ad bellum: Hortensio Prætorē Macedoniam sibi tradente. Præterea reges ac principes circūuicini cum ipsius adderentur partibus: nuntiatur Caius Antonii frater ex Italia profectus: ad copias quas Epidauri & Apol- loniæ Gabinus continebat: celeriter aduentare. Vnde desiderans Brutus ipsum iuenire & præoccupare mi- lites prouocatis comitibus suis per loca grauiā atq̃ aspera cælo etiam affluente niuibz proficiscens: cum Epidaurum accessisset: ex labore ac frigore defecit. Hæc passio maxime contingit ex frigore niuali tempo- reiumentis & hominibus lassis: seu q̃ calor cum his ex frigore & obturatione meatuum intus in corpore comprimitur: confestim cibum stomachi consumit: seu q̃ rigidus & acutus quidam spiritus ex niue proce- dens corpus allidit: corrumpitq̃ caliditatem: quæ ab ipso foras egreditur. Huiusce enim morbi sudores ca- liditas præbere uidetur: quæ circa corporis cutem extincta est frigido obuīam sibi facta. Hæc in cæteris ani- malibus dubia magis sunt. Cum defecisset animi Brutus: nullusq̃ in castris ad uescendum cibus habere: eius comites coacti sunt ad hostes confugere. Vnde cū ad portas ipsorū profecti forent custodes cibum peti- uere: qui audito bruti casu aduenerunt: & ipsi bruto cibum potumq̃ ferentes: ex quibus brutus ut urbē na- tus est: non solum istos sed cæteros omnes huiusce urbis horum causa summa humanitate tractauit. Cai- us enim Antonius ut Apolloniam applicuit: illuc milites qui uicini fuerant conuocat: sed postq̃ nouit eos bruto deditos: prætereaq̃ Apolloniates sensit bruto obsecuturos: urbem linquens buthrotum profectus est: primumq̃ in itinere ipso cohortes tres amisit a bruto casas: deinde loca quæ circa billidem ualide præ- occupata fuerant superare conatus prælium cum Cicerone committens uicitur. Hoc enim duce tum bru- tus urebatur: multaq̃ per eum strenue gesta pertulit. Cum Caium nactus essent in locis paludosis longe di- stractum manus conferere passus non est: sed circūequitans suis inbebat ut abstinerent: ueluti hostes conse- stim propria præda futuri essent: quod cōtigit ita ut dixit. Illi se ipsos cum duce dedidere: unde iam magna potentia bruto fuit: tempus nero non paucum brutus Caium in precio habuit: & ifignia suæ dignitatis nō abstulit: licet (ut ferunt alii) q̃ multi ac Cicero ipse a Roma scripserint: illumq̃ occidi iusserint. Verum cum i- cepisset clanculū conuenire cū ducibus: rei q̃ innouandæ studiuisset: nauī impositus custodia traditus est. Cæterum militibus Caii ab duce deficientibus & in Apollonia uocantibus brutum: non inquit brutus hæc esse Romanorum consuetudinem: sed oportere eos ad principem proficisci: & apud eum orare ueniam: & ea quæ perpetrauerint excusare delicta: ut principis ira emolliatur. Ex quo cum aduentaissent illi ueniamq̃ rogassent: eam brutus indulsit. Interea cum esset in Asia profecturus: e Roma rettulit nūtiū mutationem rerum ibi fuisse. Iunior enim Cæsar aduersus Antonium nitebatur: qui cum ex Italia eum eiecisset iam se ti- mendum omnibus præbuit: ad consulatum aspirans præter legem ac exercitum alens urbe huius impen- sæ non indiga. Aspiciens igitur has ob causas senatum grauari. & ad brutum foris flectentem: præ- terea inclinantem bruto sententias ac ei prouincias confirmantem: extimuit: confestimq̃ ad Antoniū mit- tens ipsum ad amicitia prouocauit. Deinde copias urbi sistens consul factus est nondū adolescens ætate p- fectus sed uigesimalium agens annū: quæadmodum ipse in suis cōmentariis dixit. Hoc factō statim aduersus conspiratores de patrata cæde proposuit: quia uirum dignitate maximum indemnatum occidissent. Accu- satorem bruti constituit. L. Cornificium Cassii. M. Agrippam. Qua in re cū illorum causa respondēte nul- lo deserta foret: coacti iudices sunt proferre sententias. Fertur cum præco (ut consuetum extiterat) e tribuna librum uocaret ad iudicium: uulgus manifesta duxisse suspiria: optimatesq̃ oculis defixis in terram silen- tium ægisse. P. uero Silicium lachrymauisse: moxque parua interiecta mora ex proscriptis unum neci dam- natum. Post hæc trium uiri conciliati Cæsar Antonius & Lepidus prouincias partiti sunt: ac cædes proscri- ptioneq̃ ducentorum uirorum fecere: in quibus Cicero ipse occisus est. Hæc cum nuntiarentur in Mace- donia: coactus brutus Hortensio scribit: ut Caius Antonius occideretur in bruti Ciceronisq̃ uidictam. Hu- icenim amicus brutus alteri antem genere propinquus extiterat. His igitur ex causis Antonius: cum Hor- tensium postea in Philippis comprehendisset: eum monumento fratris iugulauit. brutus causam cædis Ci- ceronis erubuit magis: ut inquit: quam de nece doluērit. Qua in re amicos suos Romæ iculabat: qui ex eo- rum causa magis seruirent quam culpa tyrannorum. Præterea præsentēs atq̃ uidentes eos spectare posse dicebat: quæ sibi tolerabilia auditu non erant. Cum exercitum iam amplum & splendidum traiecisset in Asiam: classem in bithynia & apud Gyzicum liquit: terrestriq̃ itinere proficiscens ciuitates sibi confirmat interq̃ illarum principes siquid oportuerat iudicauit. In Syriam etiam mittit ad Cassium: ipsum reuocans ab ægypto. Non enim aiebat se ipsos ob principatum errare: sed ob patriæ libertatem copias comparare: q̃ bus tyrannos opprimerēt. Oportere igitur se ipsos dicebat memores esse propositumq̃ seruare: neq̃ ab Ita- lia longe abesse: sed eo festinare ciuibz succurrere. His cum pareret Cassius: inde abiens bruto tunc ob- uiam iuxtaq̃ Smyrnas in mutuum colloquium euenere. Tunc primum ex quo a Pyreo Atheniensi disium- & ti: Cassius Syriam & brutus Macedoniam petiuit. Læticia ergo utrisq̃ ingens fiduciaq̃ præterea ob copi- as quas uterq̃ ductabat. Cum enim ex italia egrederentur: similes fugitiuis exulibus uisi iopes inermes nō solum unius ordinis nauem non militem unum non ciuitatem unicam habentes: inde paruo nimirum tem- pore elapso conuenere nauibus peditatu equitibus opibzq̃ ita copiosi: ut digni iudicarentur pro Roma

na libertate certare. Cæterum uolebat Cassius æqualem honorem Bruto tribuere: sed præueniebat huic rei Brutus: qui ut plurimum accedebat ad Cassium: quæ ætate præcederet corporisq; labores non æqualiter secum toleraret. Erat opinio in re militari Cassium apertissimum esse: iracundia asperum metuq; extimescendum cum domesticis quoq; risui pronum & scomatis auidum Brutum ferunt uirtutibus suis a plerisque amatum ab amicis desideratum: præterea admiratum ab optimis ipsiq; hostibus non exosum: etiam maxime clāmens fuit atq; magnanimus ab omni iracundia uoluptate auaritiæq; intactus: mentem etiam rectam & inflexibilem ad bonum & æquum conseruans maximam sibi gloriam auxit: & fidei adiuumentum in electi one partium quam assumpsit. Non enim magnus ille Pompeius si Cæsaris uictor euasisset: sperabatur utiq; dignitatem atq; potentiam suam ex legibus dimissurus: sed semper rerum potiturus nomine consolatus ac dictaturæ aut alia mitiori dignitate plābem consolaturus. Hunc uero Cassium impetuosum atq; iracundum uirum ac plærunq; quæstus gratia a recto deuium ferme existimabant omnes errare: atq; in armis esse ac periculis: quæ dominationem quandam sibi machinaretur non patriæ libertatem: Cæteri etenim ea per tempora quæ hætenus præcesserunt Cinnæ Marii ac Carbones premium in medio prædamq; scilicet patriam ponentes ferme (ut ita loquar) pro tyrannide patriæ certauerunt. Bruto nec etiam hostes hanc mutationis labem imposuere: sed constat nonnullos ab Antonio audiuisse dicente: quod solum putabat Brutum inuasisse Cæsarem a splendore & bono patriæ ductum: cæteros uero ex inuidia atq; odio in uirum conspirauisse. Vnde Brutus non potentia tantum quantum uirtutibus notus erat. His enim innixus iam iam periculo uicinus scribit ad Atticum optimo in statu mentem suam locatam esse. A ut enim uictor Romanam reip. liberabo: aut moriens a seruitute euadam. Alii licet uitæ certitudinem atq; securitatem sibi proponant: tamen incertum est: an cum libertate uicturi sunt siue morituri. M. Antonium inquit meritam pœnam datum qui cum posset in Brutis & Cassiis atq; Catonibus numerari: se ipsum Octauio addidit: qui licet tum alio modo non superetur: post paucum tamen cum illo pugnabit. Hæc quidem optime de uenturis Brutus diuinasse uisum est. Cæterum pecunias quas Cassius quæ multas Smyrnæ collegerat: secum ut participaret petebat Brutus. Quæ enim Brutus habuerat cum struxisset classem: qua omne interius mare subiecerat: expederat. Non permisere tamen amici Cassii illas dari: dicentes æquum non esse ea quæ parce teneret: & cum odio congregasset: Brutum accipere: & cum ipsis magnum apud populum fieri gratiosumq; militibus esse. Nihilominus Cassius partem omnium illarum tertiam illi dedit. Post hoc iterum disuncti pro agendorum diuisione: cum Cassius insulam Rhodum uicæpisset: non ut decuit rebus usus est & circa inclementiam maxime. Huius autem ingressu insulæ cum appellaretur rex atq; dominus: respondit: se neq; regem neq; dominum esse sed regis atq; domini interfectorem. Brutus uero Lycios pecunias exercitumq; poposcit: sed Naucrates qui princeps erat in populo: postquam persuasit ciuitatibus Bruto dissentire: & colles quosdam tantum aditum clausurus præmuniri fecit: Brutus cum primum prudentibus ipsis equitatum immittit: a quo sexcenti trucidati: deinde loca atq; castella expugnans captiuos omnes absq; redemptione dimisit: uelut illos ad suam beniuolentiam addicturus. Sed hi pertinaciores facti sunt: iracundiam augentes & dānis quæ passi fuerant: inclementiam & humanitatem omnino contempsere: quousq; Brutus eorum bellicosissimos persecutus apud Xanthum eos obsedit: qui iuxta ciuitatem labente flumine subnatantes in mœnia quasi uere euadere. Capti in rætib; pleriq; fuere quæ usq; ad ima aque emittebantur. Summitates enim rætium tintinabula quædā appense habuere: quorum sonitu plane cognoscebatur subnatantem in rætia incidisse: Cæterum cum Xanthi machinis quibusdam Romanorum irruissent ignemq; ipsis iniecissent: a Romanis cogniti ut fere capere in mœnia inspirante in eos ualidissime uento ex facibus flāma ad ligneas turres delata est: ac deinde ad uiciniores ciuitatis domos ingressa. Ex quo timens Brutus urbis incēdium militibus suis iussit: ut ad extinguendos ignes hostibus auxilio forent. Lycios deinde impetus quidam durus & dictu incredibilis ad desperationem accēpit: quam desiderio mortis persimilem quis iudicaret. Libri enim & serui cum filiis atq; coniugibus suis præterea omnis ætas ac omnis sexus hostes ad comprimēdos ignes immisos emœnibus reiiciebant: eosq; perire haud cessabant: ipsiq; calamos ligna omneq; ignis fomentum afferentes ignes in urbem inducebant: omnem materiam ipsi præbentes omniq; quo poterant modo nuntiantes incendiū: ut late flāma se sparsit & per ciuitatem circūplexa undiq; multa elluxit: eos miseratus Brutus foris circumequitans audissime auxilium ipsis optulit. Deinde & manus extendēs ipsos orabat: ut sibi ipsis parcerent: urbemq; saluarent. Sed hi nichil his uerbis intenti: sed omnimode se ipsos perdentes nō solum uiri ac mulieres sed pueri paruuliq; cum clamore atq; ululatu igni insiliebant. Quidam uero ab excelsis se ipsos muris præcipitauerunt: alii suorum patrum ensibus ingulum nudum porrigebant: orabantq; ut se ferirent. Consumpta ciuitate inuenta mulier est: quæ laqueo se appenderit: quæ paruū infantem manibus strangulauerit: quæ incensis ardens lampadibus domum combusserit. Hoc spectaculum ferme tragicum uidere Brutus passus non est: uerum in eius auditu collachrymauit: constituit præmium militibus suis qui hominem Lycium saluassent. Dicunt hos tantum centum & quinquaginta fuisse: qui salutem suā minime effugerunt. Xanthii ergo: ut iusserunt fata: per multa tempora suæ euerfionis cursum consecuti: simili audacia progenitorum suorum cladem innouauerunt. Illi enim eandem urbem bello Persarum similiter incendentes se ipsos absumpsere. Verum Brutus Patereorum ciuitatem aspiciens contra se ipsum inuadere noluit: similem desperationem & crudelitatem timens. Habens autem quasdam ipsorum mulieres captiuas: eas non redemptas sed omnino liberas dimisit. Quæ coniugibus ac patribus qui insignes in gente Patereorum erant de Bruto narrantes: quod uir esset continentissimus & iustissimus: eos Bruto cedere suaserunt: ciuitatemq; tradere. Ex hoc & alii hos imitati se ipsos Bruto commiserunt: potiti duce optio & præter spem uiro beniuolo. Qui cum Cassius Rhodios ferme per eandem tempestatem coegisset: ut au

rum & argentum quod quisque priuatim sibi possederat ipsi afferret: ex quo circiter octo milia talenta collegerat: publice uero ciuitatem in quingentis aliis talentis damnauerat. ipse a Lyciis centum & quinquaginta talentis exactis: cum his nihil aliud fecisset iniuriæ: in Ioniam profectus est. Multa quidem digna hoc tempore fecit: honores pœnasque in benemeritos statuens. Vnum quo & ipse & Romanorum optimi lætati sunt exprimam. Cum Pompeius magnus in ægypto atque Pelusio propinquaret: quando illum magnum principatum amiserat: & a Cæsare fugiebat: curratores regis qui adhuc puer erat cum beniuolis suis in senatu frequentes erant: non inter se eadem sentientes. Quibusdam enim uidebatur ipsum recipi: aliis ab ægypto repelli. Theodotus uir quidam Chius in rhetorica facultate mercedis gratia regis præceptor: cum ex inopia meliorum rogatus fuisset: ut consiliis adesset: utrosque consultores errare ostendit: eos scilicet qui Pompeium recipi iudicabant: ac eos qui repellere eum ab ægypto iuebant. Vnum enim utile esse inquit: ut receptum occiderent: addens consiliis hominem mortuum non mordere. Hic sententiæ cum Senatus inclinaretur: incredibile & inexpectatum fuit exemplum Pompeius magnus rhetoriæ Theodoti atque facundiæ: sicut ipse seporator iactare postea non est ueritus. Paucum deinde post tempus cum Cæsari ualisset ægyptum: illi ob iudicium suum pessimum pessime extincti sunt. Theodotus uero sorte quadam ad ignobile & miserum quoddam tempus reuersatus errabundus Brutum non latuit. cum Asiam exercitu petiuisset. Coram Bruto itaque adductus atque damnatus magis ex morte nomen quam ex uita adeptus est. Cassium interea Brutus uocauit in Sardis: quo accedente Brutus cum amicis illi obuiam sit: utrosque armatus exercitus imperratores appellauit. Quemadmodum autem in rebus magnis & amicis multis ad ducibus contingere solet: hi ex causis quibusdam innatis atque calumniis ante cætera omnia cofesti ex itinere ipso in parte quadam hospitii sese colligere. Ibi a motis procul arbitris & foribus clausis ad mutuas querelas deuenere: deinde sese arguere criminarique cœpere. Ex his cum ob utriusque uehementiam ad lamentationes lachrymas audaciamque fluxissent: admirati eorum beniuoli asperitatem uocis & tonum extimuerunt: ne ex hoc ulterius procederent. iniussi igitur ad eos ingredi ausi non sunt. Marcus autem Faonius catonis imitator neque doctrina magis quam uertute quadam & infano ferme affectu philosophans intro profectus est: quanquam a domesticis inhibitus. ope, præcium quippe erat nancisci Faonium intra cuiusque generis litigantes. Vehemens enim erat in omnibus atque promptissimus. Verum hac in re non existimabat se dignum inter hos Romanos duces consultorem sed qui audacia quadam cynica: ut alias non semel altercantium iras extingueret: cum iocunditate risuque acceptus uitaque cum per præsentis manibus sibi locum uendicans portas irrupit: & composita uoce ad eos accessit: carmina recitans quæ Homerus Nestori dedit: Sed credite nobis ambo etenim iuuenes magis estis. deinde ut sequitur: cassius in risu est ductus: Brutus ipsum foras eiicit: uere falsum canere græcis uocabulis ipsum appellans: & nihilominus hoc tunc finem illorum altercationibus dedit: statimque disiuncti sunt. Hinc cassius cum cenam apparauisset: Brutus amicos conuocat: qui cum omnes discubissent: Faonius ex obliuione dimissus ubi selauerat intercoenandum accessit. Sed attestante bruto illum non accersitum ille lucuenisse & ob id in infamam spondam deduci iuberet: Faonius uero profectus in medium discubuit. Indecibus potusque non iniocundum risum atque iocum exhibuit. Postero die brutus. L. Pallam ciuem romanum qui sub ipso militauerat: sibi que iam fidus fuerat: sardianis furti ipsum criminantibus publice damnans ipsum infamen censuit. Quam rem grauius Cassius tulit. Ipse enim antea dies paucos duos amicos suos eisdem delictis redargutos priuatim admonitos palam dimisit: eisque tum etiam utebatur: Unde brutum improbat: quod nimis austerus atque seuerus foret: eo tempore in quo humanitate atque clementia opus erat. Sed illum admonerat: ut idus martias in memoriam sibi duceret: in quibus Cæsarem occiderunt. Non enim cæsum aiebat: quod omnes homines undecunque uexaret: sed quod sustentaculum ac columen illis foret: qui id facerent. Quare si qua occasio laudari potest: ex qua negligeretur iustum: satius fuerit Cæsaris amicos tolerare: quam eos qui coram seipsis delicta patrarent. Illis enim inhumanitatis crimen imponitur: nobis iniquitas. Cæterum cum ex Asia digressuri essent: dicunt admirandum signum seu portentum bruto fuisse. Natura quidem erat somni parcissimus hic uir: somnumque & exercitio & continetia ad parui temporis spatium producebat. Interdum dormiebat nunquam noctu tantum quantum neque quicquam facere: neque cum quoque colloqui quiescentibus cæteris omisisset. Instante bello hic rerum omnium summam habens in manibus: præterea sensus omnes rebus futuris exponens cum primum in sero ex cibis somesceret: quiescebat: deinde reliquum noctis tempus necessariis rebus dabat. si uel superabat tempus: uel negocia illa deficiebant: usque tertiam uigiliam litteris operam præbebat: iuxta enim eandem horam Centuriones atque Tribuni secum conuenire consueuerant. Cum ergo ex Asia discessurus foret: exercitumque traicere uellet: nox equidem erat profunda & ferme media: lumen uero splendidum nimis: contubernia non habebant: & silentium undique tenebat castra. is itaque secum aliquid reputans sibi ipsi intentus aliquem ad se ingrediētem præsensit: ad introitum aspiciens horrendam & monstruosam aspexit imaginem corporis fieri atque terribilis silentio sibi assistere. interrogare tamen eam ausus brutus: Quis inquit hominum aut Deorum es? quid tibi uis: qui ad nos uenisti? ad quæ summurmurauit ille: Tuus o brute malus Genius sum: i Philippis me uidebis. Tum brutus non exterritus uidebo respondit. Verum cum euauisset imago: accersitis pueris atque his dicentibus se nullam uocem audiuisse: atque nullam uidisse imaginem: brutus accubuit. Deinde suborta luce uersus ad Cassium uisionem ei narrauit. Tum Cassius rationibus Epicuri innisus consuetus & alias in his cum bruto differre: Noster inquit o brute hic sermo est: quod non omnia uere patimur: neque uere uidemus: sed mutabile ac deceptibile quiddam noster sensus est: præterea intellectus est perspicax ad mouendum sensumque illum e subiecto nullo mutare ad omnem formam. imagiatio enim cæcæ similis est. Animæ uero hominis: quæ fingens & ficta pariter habet: facillimum est per seipsam idem uariare componereque. Hoc ostendunt somniorum

mutationes: quas breui momento fantasia uertit in multiformes passiones & imaginum species. moueri
semp naturale hoc est. Motus autem uel fantasia est uel quædam intelligentia: tibi o Brute corpus natura
ste eleuat intellectum atq; diuertit. Dæmones nullo pacto esse: credibile: neq; si sunt. hominum habent for
mam aut uocem siue potentiam: quæ ad nos pertranseat. quælem o Brute hoc esse: ut non solum armis eqs
nauib; sed Deorum suffragiis fideremus: qui optimorum operum ac sanctissimorum duces sunt. His ser
monibus Cassius Brutum emolluit. Cum milites ad prima signa egrederentur: duæ aquilæ simul impetu
magno delatæ iuxta castra euolauere usq; Philippos a militibus continuo enutritæ: ex quo loco ea die quæ
pugnam antecessit: abire uisæ. Cæterum pleræq; uicinas his locis gentes Brutus sibi subægit. Siqua ciui
tas aut dux ipsis obsisteret: tunc omnes illuc copias conducentes tantos totq; expugnauerunt: ut usq; ma
re ad urbem Thassum progressi fuerint. Hinc iuxta Norbanum in locis quæ difficillima atq; angusta sunt
castra ponentibus insultantes in ipsos hostes eos ut absisterent: coegere: & dimissis locis fugauere. Qua in
pugna cum Cæsar ob ualitudinem abesset: ne copias Brutus caperet: parum abfuit: nisi auxilio & breuita
te moræ contra Brutum cæterosq; hostes incredibili celeritate Antonius succurrisset. Deinde post decem
dies uenit & Cæsar: castra disposuere aduersus Antonium Brutus: & aduersus Cassium Cæsar. Campi qui
in medio eorum adiacebant: Philippos Romani appellauere. Hinc tunc maxime Romanorum uires utri
q; conuenere: Verum multitudine Bruti copiarum non parum distabant a militibus Cæsaribus: sed ornatu & ar
morum ipsorum cultu splendidior Bruti exercitus apparuit. Ex auro enim pleræq; horum arma uidebant
tur: argentumq; inter eos abunde exuberabat: licet in cæteris ex singulari quidam Brutus modestia ductor
res sui exercitus parce & modice assuetos continuisset. Censum enim: quem circa manus & reliquum cor
pus habebant: existimabat in uiris honore cupidis quiddam dignitatis ac elationis adducere. Præterea hu
iuscemodi ambitiosos atq; cupidores uiros bello asperiores fore: si amorem & fiduciam in armis perinde
ac diuitiis eorum posuissent. Cæterum cum Cæsar castra lustrarentur: paucum cū tritici & quinque drach
mas uiritim ad sacra diuiserunt. Quam rem milites Bruti contempserunt ex parsimonia seu ex pusillanimi
tate. inde ipso sub diuo quemadmodum est consuetudo lustrare exercitum: atq; pro sacrificiis cuiuslibet se
cundum eorum contubernia frumentum debitum & quinquaginta partiti drachmas & ex beniuolentiæ &
auiditate pugnandi longe magis beniuolos suos adepti fuere. Nihilominus in hac castrorum lustratione
memorant pestiferum quoddam de Cassio uisum. Coronam enim in uersam ac dilaceratam eius satellites
sibi attulit. Dicitur & antea in spectaculo quoddam uictoriæ signum ex auro conflatum: cum sibi appor
retur cecidisse: labente illo qui id afferret: præterea uolatilia plura quæ carnibus pascuntur quotquot diebus
in castris apparuisse: Examen etiam apum circa locum quendam intra uallum insedissee: quem locum au
gures superstitione commoti clam excludere a castris. Hoc etiam Cassius ex Epicuri rationibus subduxit:
sed eius milites omnino perterriti. Vnde non uehementer optabat Cassius impræsentiarum rem ferro de
cerni: sed celsit milites q; auro dicebat esse uberiores: numero uero deficere ab hostibus: prælii moram te
rere. Brutus autem festinabat id expediri: q; celerime ab hostibus aut libertas patriæ expediretur: aut uiri
omnes qui impensis militia & imperiis uexabantur: his malis liberarentur. Dumq; hæc animis reputaret:
aspiciens Brutus equites suos: qui iam initia pugna acciperant: præualere: & aduersus hostes salubriter p
sperari: dum magis mentem attollit: defectiones etiam quædam ad hostes calumniæq; & suspensiones in ca
stris innatæ: plures ex amicis Cassii ad sententiam Bruti uerterunt. Verum Attelius unus ex beniuolis Bru
ti ipsi aduersabatur: iubens ad pugnam hyemam expectandum omnino esse: quem cum interrogasset Bru
tus: quid expectatio illa in alium annum conduceret: respondit: plus tamen temporis uiuam: Ad hoc Cas
sius indignatus est: sed nihilominus Attelius & alios simili sermone dicaci haud mediocriter læsit. Dece
tum est igitur postera die prælium committere. Brutus interea optima spe fractus ac physis rationibus in
nixus peracta cœna nulla quieuit. Cassium inquit Messala cœnauisse: secumq; in cœna ex domesticis habu
isse q; paucos & præter naturæ suæ consuetudinem secum meditantem tunc conspectum fuisse: ac silentio
pressum: deinde amota mensa refert: eum cum suam manum apprehendisset: hæc uerbis græcis iactans (ut
consueuerat) protulisse: te o Messala testor: hæc Pompeio magno coactus præbui: ut una in pugna pro pa
tria iacta alea sit: mentem tamen bonam habemus cum ad fortunam intuemur: cui etsi malum consilium
miimus: diffidere haud iustum. Hæc locuto Cassio refert Messala illum tunc ultimo se complexum: deinde
ab ipso se in posterum diem conuiuium uocatum: in qua eius natalitiū celebrabat. Ut uero illuxit dies: utri
usq; castris Bruti & Cassii certaminis signa imposita sunt: pallium rubeum: ipsi in medio conuenere castro
rum: Deinde Cassius utinam Brute inquit nobis uincere datum sit: simulq; per omne tempus mutua soci
citae coniungi. Cum autem maxima rerum humanarum incerta sint: & præter utriusq; mentem euadentes
prælii: non facile est ut nos iterum mutuo uideamus: quid autem de fuga aut de nece decernis? Ad Hæc re
spondit Brutus: adhuc cum iunior essem Cassii & rerum inexpertus: nescio quomodo in philosophia ser
monem edidi magnum: in quo aduersum Catonem sum inuectus: q; seipsum peremisset: tanq; nefas & in
humanum esse fati cedere: neq; intrepide recipere quæ contingunt: sed ea fugare: nunc diuertit sententiæ
in casibus fio. quare si deus præsentia nō tueatur: iterum alios apparatus: iterum alias spes redarguere nō
est opus: sed a fortuna liber euadam: idus martias laudans in quibus libertatem patriæ dedi: alibi uisurus
ob patriam liberam & gloriosam & splendidam uitam. His uerbis subridens Cassius brutum complexus:
Hoc inquit proposito in hostes irruamus. Aut enim uincemus: aut uincentes nō timebimus. Post hæc præ
sentibus eorum amicis destruendis aciebus inter eos sermo exortus est. Brutus Cassium postulauit: ut dex
trum sibi cornu concederet: quod & ob peritiam rei militaris & ob ætatem magis uidebatur Cassio pertine
re. Nihilominus hoc Cassius concessit. Præterea Messalam hoc in cornu bellicosissimam partem militum

habentem locari iussit: quo pacto brutus equitatum eduxit omni ornamento maxime cultum: iuxta quos haud segnius pedites intruxit. Antoniani uersus paludes ubi castra posuerunt: uallum iniicere: iterq; ad mare Cassio præcludebant. Cæsar inter hæc iocabatur absens ipse ex mala ualitudine. Sed eius copiarum quæ aduersus hostes pugnaturæ haud nimium uidebantur: sed incursionibus tantum pro tempore usuræ: quæ leuibus sagittis atq; tumultibus insilientes aduersarios perturbaret. Parum hi intenti cornui opposito bruti clamorem qui circa uallum effundebatur admirabantur. Non enim huius causam scire poterant: & hic continuus multusq; efferebatur. Interea cum a bruto Thessalæa prodiret: ex qua prælii signum ducibus dabatur: ipseq; brutus eques legiones ambiret: admonens uti spem bonam haberent: pauci expectare potuerunt: ut signum sibi datum acciperent. Alii uno impetu ingenti clamore in hostes profluere. Perturbatio igitur acierum ordine ac legionibus hinc inde distractis: a Messala primum deinde a cæteris sinistram Cæsar's cornu prætermisum: unde parum in hoc latere ferientes in media castra procurrunt. Ex his Cæsar: ut ipse in commentariis suis scripsit: cum quidam Artorius Marcus inter domesticos Cæsar's primus in somnis esset admonitus priori nocte uti Cæsar inde abiret: castraq; relinqueret: antea parum excefferat. creditur tamen est eum tum occisum fuisse. Læticam enim ipsius licet uacuum pilis ensibusq; cum perforaret: hinc laceram abstraxere. In castris inde fit magna cædes comprehensorum. Præterea duomilia Lacedæmoniorum qui nuper in auxilium Cæsar's aduenerant cæsa: non enim ambierunt Cæsar's copias: sed recta irruentes facillime perterritos auerterunt: strictisq; gladiis tres cohortes fudere: deinde fugientes alios impetu persecuti in castra sunt uincendi cupiditate detenti brutumq; ipsum ducem habentes. Cæteræ id quod uictores ipsi haud aduerterunt: cæsar ipse uictus ostendit. Nondum enim & scissum latus aduersa phalangis: a qua dextrum cornu bruti disunctum erat. dum insequuntur mediam eorum aciem non omittit: sed magno conatu in ea detinentur. Sinistram uero Cassii & ex confusione militum & ex ignorantia rerum quæ obtigerant in castra cum fugauissent: illos intra uallum persecuti cuncta diripiunt præsentem nullo imperatorum. Antonium etenim dicunt initio pugnae hostium congressum euitauisse: atq; in paludem sese recepisse. cæsar uero necubi manifestus erat. nam uallum exierat. Quidam præterea bruto enses sanguine madentes ostentauerunt: iactantes se illum interfecisse effigiem oris ac ætatem in qua fuerat referentes. Interea cæsar's media acies strage suprema cæde oppressa fuerat: & omnino brutus uictor apparebat: quem admodum cassius uictus. Hoc uero solum horum res in perniciem duxit: qd brutus cassio ueluti uictor auxilium non tulit. cassius brutum ueluti uictum expectare non potuit: deinde qd Messala uictoriae metas posuerit: qd tres aquilas & plura hostium signa comprehenderit ipsiq; nihil amiserint. Verum rediens brutus ià deleto cæsar's apparatu: admiratus qd copias cassii sicut censueuerat in loco non uideret ex cæso: neq; cætera ordine suo esse: rapta etenim extemplo atq; dilacerata fuerunt ab irruentibus hostibus: qui uero iuxta ipsum erant: aciem acutiorem habentes sibi rettulere: sese multas uidere cassides fulgentes: multos clypeos argenteos intra uallum cassii deferri. Vnde apparere sibi neq; eundem numerum: neq; eundem armatorum apparatum esse: quos reliquisset. Nihilominus nec se uidere cæsarum multitudinem qualem fas foret tot cohortibus ui deuictis. Hæc primum mentem bruto præbuere cassianæ cladis. Reliquens igitur præsidia in castris hostium milites reuocat: eosq; cogit tanq; laturos cassio auxilium. Sed res cassii sic ierant: neq; liberiter aspexit cassius primum ingressum militum bruti: qd sine signo qd sine iussu irruissent in hostes. Neq; sibi placuit qd hi uictores confestim ad rapinam procurrissent & ad quæstum: contemnentes hostes circumdare. Quare dilatione sua atq; ignauia magis qd consilio & impetu ducum a dextro hostium cornu circumoppugnabatur. moxq; ut equites inclinare uidit: & uersus mare de fuga cogitare: subfugientes etiam pedites retinere tentauit: signumq; ab euadente milite uno rapuit: & illud ante pedes fixit. Sed militibus qui circa corporis sui præsidium locati fuerant: haud sponte manentibus: coactus cassius cum paucis in editum colle: unde castra spectari poterant: euadit. Sed præter castra ab hostibus capta hic nihil prospexit. Erat enim uisus habetior. Equites uero circumstantes aspicebantur. multi qui ad ipsum aduentabant: hi erant illi quos nuper brutus in præsidium sibi miserat. Sed credidit cassius hos cohortes hostium esse: qui ipsum aggredere-tur. ex præsentibus unum tamen dimittit nomine Titinium qui cuncta specularet. Hic ergo profectus equites aduenientes minime latuit: sed ut eum uidere uirum amicum & cassio fidum læticia exulans: inde consueti salute data ex equis desiliere dexteratq; iungere. Alii ipsum ambientes ex magno gaudio cum plausu peranabant: qd maximum malum euitauissent. Interea cassius uere existimauit Titinium ab hostibus captum. cumq; hoc dixisset: ob salutem nostram spectare potuimus uirum amicissimum ab hostibus captum tristis in solo quodam tabernaculo sese recepit: ex libertis unum nomine Pindarum secum trahens: quæ ex cladibus crassi in hos extremos casus sibi apparauerat. Tunc cassius chlamyde obducta caput obtegens iugulumq; enudans sese ferendum præbuit. A uulsum ab humeris caput repertum est. At Pindarum post hæc haud longe equites manifeste cogniti sunt: & ticius corona redimitus ab his redibat ad cassium. Ut uero exploratu & amicorum sese affligentium questibus & ululatibus rem intellexit & errorem ignorantia: enses diripuit multumq; in suam traditam inuectus seipsum iugulauit. brutus cõsiliū etiam cassii cū intellexisset: appropians iuxta uallum mortem ipsius audiuit: corpus deinde cum exornasset luctibus: ac summum Romanorum uirum omnium eum apellauisset: asserens nullum iam posse ciuem talem in urbe fore: ipsum decenter ornatum thassum mittit: ut in exercitu eius funus turbæ atq; mœstitiæ causa non esset. Quo peracto ipse cassianos milites cogens eos solatus est. Præterea cum aspexisset omnes necessariis spoliatos: pro rebus amissis cuilibet duomilia drachmarum pollicitus est. Milites ad huius orationem spectati sunt: magnitudinem largitionis admirati. Deinde abeuntem eum cum læto clamore sunt comitantes.

ris ipsum laudibus efferentes quod ex quattuor imperatoribus solus ipse inuictus fuerit. Factum enim res ipsa docebat & praelio tunc bene secum peractum esse constabat. Nam cohortibus paucis aduersarios omnes fugauit: si omnibus copiis usus esset in pugna: nec plurimi omissis hostibus ad hostile praedam corruissent nullo profecto pars ipsorum inuicta ut creditur remansisset. Horum octo milia caesa cum domesticis: quos Brutus Brigas appellare solitus erat. Aduersarios refert Messala se aestimare plures quam in duplo cecidisse. Quapropter magis extimescebant illi: antequam Cassii seruus nomine Demetrius nocte imminente ad Antonium uenisset. is enim e cadauere chlamydem rapiens atque enses ad Antonium est profectus: quibus delatis ita confidere coeperunt: ut prima luce copias ad pugnam ducere statuerint. Caeterum cum uterque exercitus apud Brutum satis cum periculo fluctuaret: suae etenim copiae captiuis honeste diligentiori praesidio egebant. Cassiani uero mutationem ducis non facile ferebant: sed aduersus uictores inuidia quadam ac odio flagrabant. Milites in armis esse iussit: pugna tamen abstinuit. Captiuorum deinde qui serui fuerant: & in armis suspecti uersabantur: occidi iussit: liberos a uinculis soluit: inquires ob stare se ut ab hostibus magis caperentur & apud eos captiui & serui fierent: apud se enim nisi ciues & homines liberos esse non posset. Quam rem cum aspiceret duces & proximos suos moleste ferre: eos occulte taciteque saluauit: clam eos e stationibus proripiens. inter hos uiri quidam erant Volumus Mimus & Saculio Nistrion captiui: quos cum Brutus in aliqua sorte non poneret: eos adducentes amici coram Bruto ipso criminabantur: quod etiam tunc neque dicere neque carpere contumeliose abstinerent. Quocirca tacente Bruto aliis implicito curis: Messala Coruinus esse fuit uti eos uirgis caesos nudos traderent hostium ducibus: ut uiderent qualium uirorum in exercitu egerat compotatorum atque dicacium. Publius Casca is qui primus Caesarem percussit: non belle inquit defuncto Cassio cum risu iocoque sacra facimus. Tu uero Brute clare ostendes: qualem animum habeas circa Collegam ducem: si hos punieris mordaces ac contumeliosos uiros aut in uiculis detruseris: qui ei male dicere haud cessabant. Ad haec indignatus Brutus: quid ergo inquit o Casca me interrogaris: cur non ipsi iuxta libitum facitis uestrum? Hoc responso captasse uisi Bruti mentem aduersus miserrimos hos uiros ipsos inde abductos perdidere: Brutus deinde dona promissa militibus tradidit: moxque pauca questus: quod nuper pugnae signum non audissent: quod uniuersti immoniti atque confusi in hostem erupissent: Pollicitus ipsis est si uictoriae proximae pugnae reportarent: duas ciuitates in praedam liberam sese concessurum: thessalonicam & Lacedaemonem. Hoc solum in uita Bruti inter caetera crimina quibus arguitur inexcusabile haberetur: licet longe his grauiora premia militibus suis Antonius atque Caesar promiserint: italiam ferme totam exclusis antiquis habitatoribus ac possessoribus eius: ut ea loca illi praeterea ciuitates integras nihilum sibi pertinentes acciperent. Sed illis quidem dominari ac uincere propositum erat: & hic erat belli ipsorum finis. Brutum ex sola uirtutis gloria neque uincere neque saluari creditum est nisi cum bono & aequo. Haec igitur concessit post excessum Cassii: qui a plerisque accusabatur: quod Brutum ad iniusta quaedam & uiolenta adduceret. Sed quae admodum in naue temone effracto conantur alia ligna figere & iuxta necessitate operi adaptare: licet male id possit: sic Brutus in tot & tantis copiis haud nimium te fortunata Collegam ducem non habes: qui par lance responderet: rebus cogeatur praesentibus uti: praeterea multa facere ac multa dicere militum suorum arbitrio. Quare uidebatur omnia illa concessurus: quae Cassii milites placatura erant. intractabiles enim hi erant in castris ex amissione ducis asperi & effraenes: aduersus hostes ex conflictu percepto ignaui ac timidi. Nihil uero melius Antonii ac Caesaris serres habebant: qui necessario utebantur (ut aiunt. foro: & ex castrorum concauitate asperrimam hyemem expectabant. Paludibus enim impliciti praeterea post pugnam autumnalibus pluuiis copiosi limo omnia contubernia impleuerant: aquaeque quae ex frigore in glaciem densabatur. Dum hoc in statu sese utrique habent: de clade pelago accepta nuntius in castris Caesaris refert. Plures etenim copiae militum quae ex italia Caesari dncebantur a nauibus Bruti assumptae sunt. Horum perpauci hostes effugientes ex fame uela rudentesque mandentes superstites tamen fuerunt. Haec audientes Caesar & Antonius festinauerunt rem ferro decerni antequam Brutus uictoriam praesentiret. Eadem namque die obtingit: ut terrestris pugna commissa fuerit atque naualis. Verum quodam ex casu magis quam ignauia eorum qui nauibus praesidebant ignorauit Brutus uictoriam partam: cum iam uiginti dies abiissent. Non enim pugnam conseruisset secundam: cum per multum tempus res necessarias pro castris reparauisset. Praeterea ipse locorum opportunitate tenebat exercitum: hyemis experts nec facile hostibus inuadendus. uicisse mari uicisse etiam continenti: ad spem magnam Bruti dignitatem eleuauisset. Sed cum res ut uidetur iam a multis regendae non essent: sed ad monarchiam aspiceret Deus: & mutare & abducere cuncta quae uelit potens: bruto fortunam hanc laetam abstulit: licet iam iam ita propinqua foret: ut eum uix latuerit. Ea namque die quae pugnam praecessit: ferme sub noctem Clodius quidam sponte e castris hostium ad brutum uenit: nuntians quod quia sensisset Caesar classem ab hostibus superatam: pugnare festinat. Quae cum dixisset: hic uir fidem non habuit: nec ad conspectum bruti accessit: omnino spretus seu quod uerum nihil audisset seu quod ob gratiam falsa nuntiaret. Verum in ea nocte dicunt terram illam imaginem bruto apparuisse: quae cum eandem faciem repraesentasset: nihil dixisse: sed mox abiisse dicitur. Publius Volunius uir philosophus: qui ex initio bruto commilitauerat: hoc non commemorat signum: sed aquilam primam apum plenam conspectam fuisse refert: & ex tribunis militaribus quendam repente brachium mira suauitate rosei odoris manans ostendisse: quod cum plures absterfissent nihil desisse. Duas etiam refert aquilas in medio utriusque exercitus spacio ante praelium congressas simul pugnauisse: quas cum uidisset omnes in praelium profectas: silentium ambo castra tenuerunt: permagnum & incredibile ferme: cessisse tamen aquilam e partibus bruti profectam atque fugisse narrat. Praeterea Ethiops uulgo sese ostendit: qui apertis castrorum portis aquilam ferenti obuiam factus a militibus auguria captantibus gladio caesus est. brutus acie educta cum eam ex opposito hostium

statuisset: per multum spatium immoratus est. Nam suspiciones multæ & indicia quædam disponenti exercitum a quibusdam præbita. Præterea equites uidebat pugnae initiū haud auide inire: sed continuo operam peditum expectare: deinde uir quidā bellicosus & hæcenus maxime fortitudine sua celebris iuxta brutum ex equo descendens defecit ad hostes. Camulatus is uocabatur: quem cum uideret Brutus abeūtem: grauissime indoluit partim ob iracundiā partim ob maioris mutationis prodicionisq; metum. Circa horā deinde nonam inclinante iam sole aduersus hostes Brutus mouit castra: qui ea militum parte quam ducebat ipse uiciturgens sinistrum hostium cornu: quod irruenti sibi cedebat. Equites enim corroborati una cū peditatu hostes ui repulere. Alterū uero cornu ne ambiretur ducibus ipsum in hostes adducentibus quod numero erat breuius: per mediū scissum est. Vnde iualidius factum aduersariis minime obstitit: sed primū aufugit. Tum hostes illud feriendo persecuti pertinacissime Brutum circundederunt. Sed ipse quotquot opera nel imperatoris uel militaris uirtutis & manu & mente in re tam graui atq; periculosa tum ostendit. Sed quod priore pugna sibi profuerat: in hac eum offendit. tum enim quicumq; ex hostibus uicti erant: cōfestim perditū suere: præterea e militibus Cassii fugatis pauci cæsi. Qui uero euaserunt anteq̃ conflictus undiq; fieret: reliquam exercitus partem tumultus atq; timoris repleuerunt. In hoc autem: prælio præter ceteros. M. Catonis filius inter optimos ac generosos iuuenes pugnans defessus haud fugit siue cessit: sed strenua manu usus dicens quis esset & sese a patre denominas in plurimis cæsorū coporibus cecidi. Ceciderunt & aliorum fortissimi Bruti gratia omni periculo sese obicientes. Inter Bruti domesticos erat uir quidā optimus nomine Lucilius: hic barbaros quosdam equites uidens in prosequendo aliorum nullam rationem habere: sed in solum Brutum cum magno impetu ferri: statuit periculo suo q̃primum se illis obicere: obmissus ergo ab ipsis paucum cum iterum coram adesset: se inquit Brutum esse. Credidere illi: quoniam orbat is ut ad Antonium seipsum adducerent. Nam Cæsarem extimescebat: in Antonio uero spem latam habebat: cum illi uirum complexi & admiranda quadam fœlicitate se frui existimantes nocte iam imminēte ad Antonium illum ducunt: præmittentes e suis quosdam qui hæc Antonio nuntiarent. His lætatus Antonius obuiam fit adducentibus uirum: nonnulli etiam aliorum audientes Brutum uiuum haberi duciq; pcurrerunt. Ii fortunæ casum miserabantur: alii dignitatis suæ ipsum arguebant: q̃ uiuendi cupiditate barbarorum prædam se fecisset. Cum appropinquasset: substitit Antonius mentem uoluens qualiter brutum recipere oporteret. Lucilius igitur ductus Antonio pernimum fidens: Marcum inquit Brutum o Antonie nemo caput: absitq; ut ipsum quiq; capiat hostis: ne fortuna tantæ uirtutis uictrix sit: sed ille aut uiuus inuenietur: aut mortuus digne seipso usus. Ego milites decipiens ad te ueni ob hoc nihil pati abnuens intolerabile. Hæc locuto Lucilio exterritis omnibus Antonius ad eos qui ipsum adduxerāt uersus: Nempe cōmilites hunc errorem grauitur fertis: eludi existimantes: sed scitote meliorem uos uenationem adeptos. Dum enim hostem quæritis: amicum nobis adducitis. Viuo quidem bruto per deos ignoro qua in re uter: his amicis utinam magis q̃ hostibus potiar. Cū hæc dixisset Antonius: Luciliū amplexus tūc illum cuiusdam ex familiaribus cōmendauit. Postea uero illo in omnia fido atq; diligentissimo cōtinuo usus est. Cæterum pertransiens brutus rupem quandam arboribus densam atq; præruptā iā nocte obscura haud multū processit: sed in loco concauo & pmagnam petram habente sedens præsentibus paucis & amicorum & ductorū exercitus & primum ad cælū stellis ornatū inspiciens duos locutus est uersus: quorum alterum Volūnius scripsit: Ista iouem haud lateant: quiq; horū est causa malorum. Versum alium se oblitum fuisse cōmemorat. Paulopost peracta pugna brutus inter comites cæteros amissos quēlibet nominans maxime in Flauii atq; Labeonis mentione suspirauit. Erat Labeo ipse legatus: Elauius opificū præfectus. Interea e proximis quidā siciens cū brutum aspiceret simili auiditate detentum gallean accepit: & ad fluuium cucurrit. Sed strepitū e parte altera facto Volūnius speculatū accessit & cū eo Dardanus scutifer. Hi post paucum regressi de potu percontantur. Ad quæ modeste nimis subridens brutus: Volūnio inquit absorbitus est: sed nobis alius afferretur. Idem igitur destinatus ferre comprehensus ab hostibus sautius uix euasit. Existimanti bruto non multos in certamine cecidisse pollicitus est Statilius id per hostes uadentem se sciturum. Alias enim fas non erat eorum castra cōspicere. Facem accensam igitur hic eleuaturum se si euasos a cæde inueniret: reditu promisso: eo profectus est. Cū ergo in castra peruentum esset: faceq; eleuata plurimam horam terente Statilio: inquit brutus: si uiuit Statilius ueniet. Obtigit autem ut cum rediret: in hostes incidere periretq;. Cæterum nocte procedente Brutus accubans ut sedentem tulerat casus: ad clitum eius familiarem alloquitur. Quo tacente atq; allachrymante Dardanus scutiferum ad se ducens sermonem quandā priuatim cum ipso agit. Tandem Volūnium ipsum græce quibusdā orationibus exemplisq; cōmonefaciens orat: ut manu ensem uulneri adaptaret sinulq; impelleret. Sed Volūnius id ab animo bruti euellere tentauit: cæteri q; haud dissimiliter id conati sunt. Verū dicente quodam ex primis manere non oportere: sed fugere: surgens brutus: Nempe inquit fugiendum est non pedibus sed manibus: deinde dexteram cuiuslibet superimponens iocunde nimiū se lætari inquit gaudio summo: q̃ amicorum suorum nemo sibi mentitus erat fortunā uero patriæ accusare. Se quippe ipsum magis beatum existimare q̃ uictores suos: neq; heri tantūmodo neq; ante: sed nunc uirtutis gloriā relinquentē quam nec armis nec potentia relinquunt illi qui uincunt. iudicio nāq; meo uiros iustos iniqui & optimos pessimi perdunt & præter leges fasq; dominantur. Hic eos obtestans obsecransq;: ut salutem ipsorum curent: cum duobus illorum aut tribus longius recessit. in his fuit & Strato in facultate rhetoricæ quondā domesticus. Hunc Stratonē brutus apud se constitūens acensem nudū ambabus manibus super capulo erigens: cuspidi icubuit uitāq; finiuit. Sed aliqui dicunt Stratonē ualidissimis bruti precibus oculos aliorum inflexū ensem sibi subiecisse: brutum uero impetu pectus præbentē uiribus propriis usum q̃primū obuisse. Stratonem hunc Messala bruti beniuolus cū postea cæsa

ri esset conciliatus in præsentiam ægit: Lachrymās enim o Cæsar inquit: hic est qui meo bruto gratias extremas subministravit. Quare Cæsar ipsum suscepit: eumq; in laboribus foriū habuit. Deinde in agonibus apud actium ex optimis græcis unum & ipsum duxit. Messalam etiam dicunt postea a Cæsare laudatum: q̃ licet in campis philippis bruti gratia accerrimus hostis sibi fuisset: in actio tamen promptissimum sese præbuit. Ad quæ & ille respondisse fertur: Ego tibi o Cæsar semper melioris atq; iustioris partis honorisq; fui. Cæterum Antonius brutum defunctum inueniens: corpus ipsius in preciosissima suarum uestium iul' sitinuolui. Hanc nestem purpuream cum deinde furto ablatam cognouisset: furem occidit. Reliquias uero ad matrem bruti Seruiliam misit & uxorem Portiā. Nicolaus philosophus & Valerius Maximus narrans: cum mori statuisset: & nemo amicorum assentiebatur: immo diligenti cura id prohibebant: ex igne ardentes prunas arripuisse atq; bibisse: deinde os claudentem sic uitam etinxisse. At qui epistola quædam Bruti inuenitur aduersus necessarios conquerentis atq; lamentantis: q̃ ab ipsis Portia ita neglecta fuisset: ut ex morbo uitam finire magis elegisset. Videtur igitur Nicolaus tempus ignorauisse postq; & passionē mulieris & affectum & modum necis subintelligere præbuit epistola: si epistolam uere Bruti fuisse dicimus.

COMPARATIO DIONIS AD BRVTVM.

Is itaq; hominibus cum multa bonorum ad sint genera: illud quod inter primates amplif' simi minimas per occasiōes facti sunt Dionī pulcherrimum extat. Neminem enim habet qui ullam rerum ab eo gestarum partem sibi uēdicet: sicuti Brutus Cassium qui uir licet in uirtute gloriaue haud similem meruerit existimationem: ad bellum tum audacia: fortitudinetum etiam gerendo non minora profecto momenta præbuit. Quippe cum nonnulli sint qui totius exordium operis adscribant: & hunc ipsum suscepti contra Cæsarem consilii ducem asserant. Dion uero sicut arma naues militaremue potentiam: ita & amicos & socios & ad rem peragenda adiutores ipse uidetur ab se comparasse. Nec uero Dion uti Brutus ex bello rebusq; gerendis uel las habuit opes aut potestatem: cæterum proprias ipse bello facultates attulit: quæ exilio cōmeatum habebat ad liberandorum ciuium usum erogans. Præterea Brutus & Cassius cum patria eieci Roma tutū agere nequirent ocium. quinimmo capitali damnati crimine a persequentibus peterentur: ad bellum necessario confugere: & seruanda armis corpora commendantes: pro se magis q̃ ciuib' pericula subiere. Dion autem cum securiorem ac iocundiores exulansq; qui extorrem illum fecerat tyrannus uitam dederet: in tanta discrimina pro Sicilia salutare se uitro coniecit. Haud certe Syraculis atq; Romanis par fuit. Illis ut ab Dionysio his ut a Cæsare absoluerentur. Ille enim se tyrannum esse non inficiabatur: & Siciliam infinitis iam refererat malis. Cæsaris uero potentia dum cōstituebatur: quidem non modicas aduersantibus turbas atq; molestias præbuit. Postq; a uictis suscepta est: nomen & opinio diutaxat apparuit. Nullum ex ea crudele facinus uellum deniq; tyrannicū extitit: sed rebus signari indigentibus principatu se clāmētissimum quasi medicum a numine datum ostendit. Quapropter Romanus continuo populus adeo cæsarem affectauit ut infestus & inexorabilis illis fuerit intersectoribus. At Dionem uel hinc maxime ciues: q̃ e Syraculis euasisse Dionysium sinisset: & prioris sepulchrum tyranni funditus non euerteret: incusant. Inre igitur bellica Diona inculpandum fuisse imperatorem liquet. Rebus enim quascūq; noluit optime funditus est: quæ ab aliis infelicitate gesta sunt recuperas: meliorem in statu constituit. Brutus cum de summa rei postremo decertaret: neq; prudenter iniisse neq; re postea male gesta rectum comperisse remedium uidetur: & fracto animo spem prorsus abiicit. Hæc quantum Pompeius ipse contra fortunam audentior iit: & quod maius maiusque est: ingens sibi spes restabat in armis: & omnem maritimam oram classe uictor constanter obtinebat. Maximum Bruto crimen obiciunt: q̃ cum cæsaris gratia conseruatus: in super quoscūq; uellet ex captis conseruasset: eiusq; nō solum amicus existimatus uerum etiam pluribus antepositus foret: ipsius corpus confoderit. Hoc aduersus Dionem dicere nemo poterit. Verum e contra Dionī sic namq; amicitia & propinquitate coniunctus res illius administrabat unaq; tuebatur. Patria uero eiectus & in relacessitus uxor: bonis in super spoliatus manifestum instituit bellum: iure legitimo idictum. Sane istuc ipsum primum modo se habet opposito. Quod enim uiris maximam cedit in laudem: id sincærum purūue consecutus est Brutus. Nam cum nulla in re cæsarem priuacim insimularet: pro communi libertate pericula tanta suscepit. At Dion nisi mala ipsa pertulisset: nullum profecto bellum intulisset. Quod platonice declaratur epistolis quibus perspicuum est eum ab regno nō discedētem sed reiectum destruxisse Dionysium. Rursus Brutus cum hostis cæsari & aduersarius esset: quid Pompeio etiam conciliauit: nisi bonum publicum utilitasq; cōmunis: ut qui unico amoris & odii termino ipso uidelicet iustitia uteretur? Dion ad gratiam permulta Dionysio ministrabat: quoniam constans illi permanebat. cæterum fide sibi detracta per iracundiam belligerauit. Quocirca nec id uniuersi quidem credidere familiare eum quamprimum Dionysium expulisset: regum sibi minime stabiliturum: cum per mansuetius tyrannide nomen ciues subduxisset. De Bruto autem & ipsi dictabant inimici solum ex conspiratoribus cæsaris ab initio usque in rerum exitum unicum sibi pposuisse signum & rectis intendisse studiis: ut solitam populi romani rempublicam restitueret. Præterea cōtra Dionysium ac Cæsarem haud simile profecto certamen extitit. Nam qui Dionysium non flocciferebat: neminem uel ex eius æqualibus fuisse cōstat: q̃ plurimum per ebrietates aleas scortaque temporis exagebat. Ad Cæsaris uero perniciem mentem adieciisse: nec illius potentiam uires ac fortunam expauisse: cuius etiam nomen ipsos Parthorum & indorum reges somnum capere non sinebat. id animi natura præstantissimi fuit: qui per metum nihil ex propria summitteret excellentia. Ea propter cum primum in Sicilia conspectus est Dion: non pauca hominum milia contra Dionysium confluxere. Cæsaris autem uel cædentis gloria amicos erexit. Quiq; illius fundus est nomie ex imbelli porro adolescēte per id adeo in subli

me peruectus est: ut princeps confestim Romanorum factus aduersum Antonii uires & inimicitiam quasi quoddam auxiliare medicamentum fuerit adhibitus. Dicit quispiam: per ingentia Dion Certamina tyrannum exturfit: Cæsarem brutus nudum ac nullis munitum præsidii interfecit. Hoc ipsum excellentis industriæ & imperatoriæ uirtutis opus extitit: uirum tauta circumspectum potentia inobseruatum nudumue deprehendere. Nec enim illum repente solus aut cum paucis inuadens occidit: ex quibus eum nemo fefellit. Aut enim illico deligit optimos: aut fidos sibi diligens strenuus effecit. Dion uero siue male iudicari nefariis sese credidit: siue dum utitur tales eos ex bonis reddit quorum neutrum ad prudentem certe attinet. Eum quoque Plato uehementer increpat: quod tales sibi delegerit amicos: ab quibus in pericem datus sit. Cæsedione nullus ei ultor apparuit. Brutum hostis etiam Antonius horifice sepultura mandauit. Cæsar suos illi conseruauit honores. Mediolani namque cisalpinæ Galliæ urbis ærea illius stabat imago. Hanc posteriori tempore Cæsar Bruto perquisitilem generosissime laboratam conspicatus præteruectus est paululum. deinde subsistens auscultatibus multis: cum principes accersisset. fidistragam sese illorum ciuitatē deprehendisse dixit: quæ se penes suum teneret hostem. Initio quidem (ut par erat) inficiabantur: sequi inuicem intuentes quæam diceret percontabantur. Conuersus ad statuam Cæsar uultu contracto: nōne iste inquit interdiu hic manet hostis. Maiore rursus stupore perculsi continuere. Cæsar subridens Gallos collaudauit: quod amicis & præter fortunas constantes adessent: & ut statua eodem in loco permaneret: imperauit.

DEMOSTHENIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LEONARDVM ARRETINVM VERSA.

DEMOSTHENIS PATER DEMOSTHENES (VT THEOPOMPVVS HISTORICUS tradit) in primis honestus probus uir fuit. Cognominatus est autē Macheropius ab officina gladiatorum: quā Athenis egregiā multisque artificibus seruis instructam habebat. Quæ uero de matre eius dixit Eschines ex Gilone quodam ob prodicionem ex Athenis pulso & Barbara muliere natā fuisse: ea nescimus utrum ad ueritatem uel ad falsam calūniā orator obiecerit. Relictus autē a patre septem annorum abundante patrimonio (partim enim aberat a. xv. talentis) tutoribus male administrantibus cum partim subriperent eius bona: partim negligerent: nec præceptoribus pueri salarium persolvere curarent: non solum in patrimonio cladē accepit: uerum et liberalibus artibus quæadmodum decebat imbui non potuit. Accedebat ad hæc imbecillitas corporis: quam uerita mater ipsum onerari laboribus nō permittebat: nec pedagogi cogere ac ui afferre audebant. Erat enim ab initio tenui ualitudine: & ex hoc batali cognomen: quod aduersarii in eius contumeliam frequenter usurpant: a pueris illi inditum est. Fuit autē Batalus tibicinis nomen: in quē ob ifractū ac distortum corpus Aristophanes poeta uersus perscripsit. Alii poetam lasciuorum carminum fuisse Batalum tradunt. Videtur insuper quædam ex his corporis partibus quæ honeste nominari nō possunt: tūc apud atticos Batalus appellata. Argas uero: nam hoc etiam cognomen fuisse Demostheni traditur: aut ex feritate morum illi inditum est: quod anguere nonnulli poetæ Argam appellant: uel ex duritia sermonis quam non mediocriter auditores obtundebat. Est enim Argas nomen latoris legum malarum quidē ac duarum. Ad oratoriam uero facultatem per hunc modum applicuisse animū Demosthenes traditur. Callistrato oratore causam Oropi acturo permagna erat hominum expectatio: cum propter oratoris famam tunc maxime florentem: tum propter iudicium rei per id tempus satis uulgatæ. Cum itaque magistri & pedagogi affore statuisent: postulauit Demosthenes a pedagogo suo: ut una secum duceretur. Ille habes cum publicis ministris qui iudicia aperiebant familiaritatem: locum facile obtinuit: in quo puer clam collocatus sedens audiret. Cūque ea die Callistratus egregie orasset: magnamque præbuisset admirationem suis: gloriam eius Demosthenes adamauit: utpote quem uidebat magna hominum multitudine comitante inter ingentes applausus magnis cum laudibus domum reduci. Admirabatur itaque illum Demosthenes: sed multo magis orationis uim potestatemque admirabatur: ob quam omnia perfici ac mitigari posse cernebat. Quare: omiſſis cæteris disciplinis ad unum sese ipsum comparauit atque exercuit: ut dicendi facultatem maccisceretur. Et ad eam quidem rem præceptorem habuit Iseum: quanquam floreret tunc maxime Isocrates: siue ut quidam aiunt mercedem præstare Isocrati non ualens: erat enim præcium decem minarum: siue quod Isei sermonem ut efficaciorē cautionemque magis probauit. Hermippus tamen scribit se in contumelia quædam sine auctore incidisse: in quibus scriptum erat Demosthenem fuisse auditorem Platonis: magnamque exinde utilitatem ad dicendum suscepisse. Refert etiam Ctesibium apud Calliam Syracusanum & quosdam alios dixisse. Isocratis & Alchidamantis artes clam habuisse Demosthenem ac didicisse. Ut igitur per ætatem licuit: tutoribus suis diem dixit: multaque in eos uarie subterfugientes scribens & se in his rebus exercens: tandem non sine periculo & industria superauit. A quibus quanquam exigere quantum sibi subreptum erat non potuit: tamen id assecutus est: ut audaciam in dicendo & contumeliam nactus: gustata causarum orandarum dulcedine famæ ac potentiæ: statuerit prodire in medium: & ad reipublicæ certamina se conferre. Et quæadmodum Orcomenium Laomedonta scribunt ob uitandum splenis morbum ex consilio medicorum longissimis cursibus uti consueſſe: atque exinde habitum currendi nactum post recuperatam ualitudinē certaminibus intendisse: cæterosque uelocitate currendi superasse: sic Demostheni euenit: primo necessitate recuperandi patrimonii ad dicendum uenisse: atque ex hoc peritiam nacto in reipublicæ curriculum tanquam certaminibus quibusdam cæteros anteisse. Atque ab initio populū alloquens

turbas strepitumque concionum ferre non poterat: spernebaturque ab auditoribus: quod eius oratio confusa ciuitationibus & superfluis argumentis elaborata uidebatur. Voce præterea & lingua laborabat: ob quam non mediocriter turbatur oratio: nec mens eius intelligi poterat. Cum itaque desperatione quadam harum rerum mærens in Pyreum secessisset: increpitus est uehementer a Thnasio Ennomio tunc admodum senex: quod cum eius sermo per similes esset Pericli: seipsum proderet ob ignauiam atque secordiam: nec strepitus concionum perferre auderet: neque corpus ad certamina præpararet: sed mollicie quadam animam seipsum abiiceret. Rursus igitur orare aggressus cum apud populum concidisset: & confusus domum abiret: assecutus est eum Satyrus Histrio: apud quem cum de suo casu (erat enim illi cum Demosthene familiares) grauius quereretur: quod sibi maxime omnium diligentiam tempusque adhibenti & quasi omnes uires corporis in eo studio confusum menti soli eueniret ut apud populum nullam in dicendo gratiam assequeretur: nautis & indoctis hominibus aures & silentium a populo præstari: se uero reici ac repellere: pollicitus est illi Satyrus: si modo aliqua sibi Euripidis aut Sophoclis carmina pronuntiare uellet: si medicinam adhibiturum. Quod cum Demostheni placeret & faceret: sic uocem eius & actionem Satyrus emendauit formauitque: ut non prior Demosthenes sed alter uideretur. Intelligens ergo quantum gratiæ & ornatur pronuntiatio apta locutioni afferret: subterraneum locum qui usque ad nostram extat ætatem sibi ædificauit: in quem per dies singulos descendens gestum ac motum corporis fingeat: uocemque exercitabat. Sæpe etiam duos uel tres menses continuos domi inclusus non cessabat: abrafa patte capitis: ut exeundi facultatem sibi ipsi præriperet sermones insuper & negocia foris agitata ad studium referebat: confestim siquidem domum rediens & in subterraneum descendens res ipsas recitabat: & rationes cur ita fecisset adiungebat: Sermones et repetens sententiis locisque non sine magnis mutationibus transformabat. Atque ex hoc putatus est non multum natura & ingenio sed labore & exercitatione ualere. Huius rei signum uidebatur: quod non facile reperiatur quod Demosthenem ex tempore dicentem audisset: quem et sæpe a populo nomine compellatum cum sedederet in concione assurgere non uisuisse constabat: nisi tamen de qua dicturus erat iam antea cogitasset. Quod & alii quidam tunc clari uiri irridebant: & Pyteas aliquando inquit Demosthenis entymemata lucernam olere. Et huic quidem non sine amara cauillatione Demosthenes respondit: non eandem sibi & illi lucernam constare. Aliis uero non penitus inficiabatur: sed nec omnino scripta nec omnino non scripta ab se dici asseuerabat. Atqui popularem hominem esse ostendit dicendi studiosum. Gratia enim placendi & inseruiendi populo eloquentiam comparari. Negligere autem studium eloquentiæ eorum esse: qui dominari populo querunt: Non enim suadendo: sed cogendo per uim operam dare. Timidum autem fuisse Demosthenem in dicendo ex tempore illo quoque probatur: quod Demades orator sæpe ex tempore assurgens demostheni indigenti opitulatus est. demosthenes autem illi nunquam. Quomodo igitur dicit quispiam? Eschines audacissimum in dicendo fuisse demosthenem affirmat. Quomodo Pythoni byzantio aduersus Athenienses inuestro solus respondit? Quomodo aduersus Lamachum mirreum laudans Alexandri & Philippi quas scripserat Olympiæ recitantem: & in eis multa contra Thebanos & Olinthios dicentem: assurgens & quanta bona Thebani & Calcidenses Græciæ fecissent ex historia & probationibus ostendens: & contra quæ multorum malorum causa fuissent assentatores Macedonibus tradentes subiungens: sic tandem audientes commouit: ut Lamachus ipse obtimore clam aufereret. Sed uidetur hic uir morem Periclis in hac parte imitatus non facilliter nec de omni re ad dicendum prosiluisse sed maturitatem quandam: ut auctoritatem tueretur obseruasse: & ob hoc non temere fortunæ & temporis existimationem suam committere uoluisse. Nam audaciæ quidem plus habuit quam scripta eius ostendant: ut Eratosthenes & demetrius Phalereus & comici quidam probare uidentur: quorum Eratosthenes tradit ipsum in dicendo nonnunquam ueluti furore quodam correptum demachasse demetrius autem quodam loco imane illud iusiurandum iurasset dicit per terram per fontes per amnes per undas fluentes. Comico uero quidam ropoperitram ipsum nominat. Alius sic recepisse eum ut accepisse cauillatus in demosthene: quod hoc uerbo usus sit frequentius: cum de Holoneso consultaretur: quam non capiendam sed recipiendam esse a philippo suadebat. Omnes sui temporis oratores sine controuersia superauit: præter unum demadem: quem naturali ingenio fratrum insuperabilem fuisse & præstitisse demostheni omnes fatebantur. Aristochius in historia rettulit quoddam Theophrasti iudicium de oratoribus. dicit enim Theophrastum rogatum qualis sibi orator demosthenes uideretur: respondisse dignum ciuitate Athenarum sibi uideri: subinde quædam demades interrogatum respondisse: supra ciuitatem. Idem philosophus scribit Polientum sphaictium unum ex his: qui tunc in re. uersabantur solitum esse dicere: maximum fuisse oratorem demosthenem: sed plurimum uim in dicendo Phocionem habuisse: multas eum sententias paucis uerbis complecti solitum. Quin etiam ipsum Demosthenem quotiens assurgebat Phocion ab eo dissentiens familiaribus dicere consueuisse uerborum eius securum assurgere. Hoc tamen incertum est: utrum ad uim dicendi uel ad integritatem uitæ & auctoritatem Phocionis Demosthenes referebat. Plærumque enim probatus uir & fide apud populum habens uno uerbo uel nutu longas aliorum orationes exuperat. Aduersus impedimenta quibus laborasse Demosthenem supradiximus: hæc: ut Phalereus Demetrius scribit: remedia adhibuit. Refert enim se a Demosthene ipso iam senex audiuisse hæsitantiam linguæ coniectis in ore lapillis emendasse: uocem autem currendo scandendo interpronuntiandum exercuisse: habuisse domi magnum speculum ad quod seipsum uidens gestum formaret. Dicitur confugienti ad se cuidam narranti plagas accepisse: cum patrociniū eius imploraret: respondisse. At enim ex his quæ tu narras: nihil perpeffus es. Quod cum ille altiori uoce & indignatione quadam magis asseueraret: putauit Demosthenes hoc ad fidem faciendam plurimum attinere: & multitudini quidem eius pronuntiatio uehementer placebat: politionibus autem hominibus figmentum quoddam lene ingeniosumque uidebatur: ex quorum numero Demetrius Phalereus est. Refert Hermippus cum esset

quæsitum ab Eschione de superioribus oratoribus & qui suæ ætatis fuissent: quid ipse sentiret: dixisse admirabilem in illis ornatum maiestatemque dicendi: cum ad populum loquerentur fuisse: scripta tamē demosthenis multum cæteris antecellere. Quam̄ uero ex lectiōe orationū suarū durus quidē & austerus Demosthenes uideatur: tamen: & ioco nōnunq̄ usus est: ueluti aduersus Demadē cum ille dixisset: me Demosthenes sus Mineruā: At ista inquit Minerua nuper in adulterio deprensa fuit. Rursus aduersum quendam ferreū nomine qui de futuro suspectus erat: cum ille uigilias & lucubrationes Demosthenis in iurgio carperet: Scio inquit Demosthenes tibi molestum fuisse: q̄ ego lucernā per noctē habuerim. Vos autē uiri Athenienses nolite iā admitari plurima furta i hac urbe cōmitti: cum fures quidē ferreos: parietes uero luteos habeamus. Sed hæc licet plura i hoc genere possumus referre: o mittamus. Reliquos autem eius mores ex rebus gestis contemplemur. Contulit se ad rem. sub tempus phocensis belli: ut & ipse dicit: & ex philippicis orationibus deprehendi potest. Constat autem duos supra. xxx. natū annos fuisse q̄do Midiā accusauit: quo tempore nec potentiam nec auctoritatē aliquā in rep. habebat. Idq̄ ut credo ueritur: pecunia accepta ab accusatione destitit. Neq̄ enim benignitate aut magnitudine animi iniuriā contempsit: cum esset pertinax & pronus ad ulciscendum: sed cum uideret non esse potentiæ suæ uirgē diuitiis eloquentia & amicorum copia suffultum euertere: concessit mediatorē precibus. Nā pecunia illa quā ob deferendā cām accepit: nō mihi satis ualuisse uidetur ad acerbitatē eius obtundendā: si superare posse credisset. Nactus autem in rep. materiā uberē & honestā. p. græcorū libertate aduersus philippū: & in ea præclare decertans: confestim nomen & gloriā affecutus est. Nec solū ut disertus uerum etiam ut fortis uir circūspiciebatur: ut admineret ipsum græcia: obseruaret persarū rex: plurimus apud philippum sermo esset: confiterentur aduersarii sibi aduersus præclarum uirum esse certamen. Talia enim Eschines & Hyperides de illo dixerūt. Itaq̄ discernere equidem non ualeo: qua ratione motus scribat Theopompus mutabilis & inconstantis animi Demosthenē fuisse: nec eisdem rebus neq̄ eisdem hominibus satis longum tempus uti potuisset. Constat enim quas rei. p. partes ab initio suscepit: in eis usq̄ ad finem constantissime perseuerasse: nec solum in uita non mutatam: sed ipsam uitam ne mutaretur abieciisse. Nō enim ut demades qui mutationē suam in rep. excusans: dixit se sibi quidē ipsi contraria sæpe dixisse: rei. p. autē nunq̄. Nec ut Melanopus qui aduersus Callistratū rem gerens: sæpe uictus pecunia dicere solebat ad populum: uir sane inimicus est mihi: tamen rei. p. uincat utilitas. Sed ut Nicodemus Messenius qui Gassandro prius fauens deinde cum demetrio sentiens: non inquit se cōtraria dicere: sed idem semper uictoribus scilicet parere utilius esse: sic Demostheni licet dicere. Nō enī uerbum nec actionem unq̄ deflexit: sed in uno atq̄ eodem limite usq̄ ad finē perseuerauit. Panetius philosophus ostendit ex Demosthenis orationibus plærāq̄ ita esse scriptas: quasi sola honestas per seipsam sit expetenda: ut contra Eschinem pro Ctesiphonte: ut contra Aristocratem. ut de imunitate aduersus Leptinē: ut in philippicis quibusdā: in quibus omnibus non ad uoluptatē aut utilitatem ciues hortatur: sed ubiq̄ se curitati & saluti honestatem & gloriam antepōnit. Quod si generositati eius in dicendo & proposito i rep. uirtus bellica & incorrupta actio respondisset: non cum Miricleo & Poliensto & Hyperide: sed cum Cimone & Tucydide & Pericle foret merito collocandus: Nā Phocion quidem unus ex iis qui temporibus Demosthenis fuit: licet non probatam rei. p. secutus: sed ad Macedones inclinari uisus: tamē per fortitudinē ac iustitiam nihilo inferior habitus est Ephialto aut Cimone aut Aristide. Sed Demosthenes ipse nec bello fortis nec aduersus corruptelas pecuniarum omnino purus erat: sed a Philippo quidem non accipiebat: a rege autem persarum accipiebat Itaq̄ laudare maiorum facta poterat: sed nequaquā imitari. Cum oratores quidem sui temporis uno phocione excepto non solum eloquentia sed uita quoq̄ superauit. Videtur autē Demosthenes magna semper fiducia in concionibus frātus libertatem reprehendendi maxime omnium exercuisse. Scribit uero Theopompus iussisse aliquando Atheniensem populum Demostheni: ut quendā accusaret: at illum recusasse. Ut ergo aduersus eum reclamatio populi quenadmodum consueuit facta est: surrexit Demosthenes inquit: Vos me uiri Athenienses consultorem habetis etiam inuiti: calumniator rem uero nec si uelitis quidem. Præcipui potentatus eius actio in rep. fuit: cum Antiphodem a populo demissum ipse persecutus cæpit: & consilio Ariopagi iudicandi tradidit. Nec ueritus est q̄ populum in hoc offenderet: sed ipsum conuincens promississe Philippo naualia incensurum: summo supplicio ut afficeretur obtinuit. Dicitur orationem illam qua Apollodorus contra Timotheum usus eum damnari fecit: Demosthenes scripsisse: quenadmodum alias orationes Phormioni & Stehano subministravit. Pro quibus merito infamiam subiit cum ueluti ex gladiatoria taberna uendere pugiones: quibus se iuicem confoderent aduersarii: uisus sit. De publicis quoq̄ orationibus illa quæ est in Androthionem: item quæ in Tinocratem & in Aristocratem aliis sunt scriptæ. Ipse nondum per id tempus ad rem. p. se cōtulerat. Videt enim. xxvii. aut. xxviii. suæ ætatis anno orationes edidisse. Nam quæ est aduersus Aristogitonem: ipse orauit: & quæ ē aduersus Leptinem de imunitate: ad quam actionem descendit gratia Ctesippi Cabriæ filii: ut ipse idē affirmat: matre pueri (ut quidam tradunt) sibi desponsata: non tamē eam uxorem habuit: sed cuidam Samiæ se coniunxit: ut Demetrius Magnesi in synonimis scribit. Nā oratio illa quæ est contra Eschinem falsæ legationis: incertum est an orata unq̄ fuerit. Quam̄ asserat idomeneus a. xxx. duntaxat absolutū fuisse Eschinem. Sed non uidetur id uerum: ut ex utriusq̄ orationibus in causa Ctesiphonis scriptis cōiectari licet: in quibus nulla mentio huius iudicii neq̄ clare neq̄ obscure habita est. Sed hæc alii solertius diiudicabāt. Propositum autem Demosthenis in rem. p. etiam i pace prospicax erat omnibus philippi conatibus præcipue aduersari. Cuncta enim eius cœpta patefaciens ac redarguens: mentes Atheniensium in regē accendebat. Quare apud philippum magnus erat de Demosthene sermo: & quando unus ex decem legatis in Macedonia peruenit: licet singulos audiret philippus: tamen maiori cū apparatu & diligentia Demosthe-

ni respondit. In aliis autem honoribus non similiter eum prætulit: sed Eschinem & Philocratem magis cõplexus est. Itaq; laudantibus postea illis Philippum ut eloquentissimum & pulcherrimum ac festinũ & prõptũ ad portũ coactus est Demosthenes cauillari: q; parti sophistæ parti mulieris: parti spõgræ huiusmõdi laudes essent: imperatoris uero nullæ eis esset cõmendatio. Sed cum ad bellum res inclinaffet: Philippo quiescere nequeunte: Atheniensibus uero in demosthenem iritatis primo in Eubœam per tyrannos philippo summâ Athenienses concitauerit: quo illi transeuntes macedones expulerunt. deinde bizantiis & pernithiis a macedonibus per id tempus laceffitis auxilium ferre per sua sit: oblitterata memoria eorum quæ bello sociali utraq; ciuitas gesserat. post hæc ipse legatus abiens monendo cohortando omnes ferme græcas ciuitates in philippum conuertit: ut foret numerus copiarum peditũ quidẽ. xy. equitum uero duog: miliũ absq; urbanis copiis & stipendioꝝ conductis militibus promptissima contributio. Eiecta igitur Græcia ad futurũ belli exitum Eubœa Achaia Corintho Megaris Leucadia Corcyra simul confœderatis maximum restabat demostheni opus Thebanorũ. s. aggregatio ad cõmunem societatem. Habebant enĩ Thebaniregionem uicinam: & gloria militari maxime oĩum græcorum per id tempus florebat. Cæterum difficile uidebatur Thebanos in philippũ concitare posse: deuinctos ob eius recens beneficium phocensi bello acceptum: accedebat uicinitas: quæ ut sit contentiones & simulates inter ciuitates peperat. Sed licet his difficultatibus obstitentibus: tamen cum philippus ob ea quæ circa Amphisseã pspere gesserat elatus: subito elatiam inuasit: trepidantibus atheniensibus nec ullo suggestũ ascendere audẽte: surrexit demosthenes: & ad Thebanos conuertendos animos per sua sit. deĩde ipse cum quibusdam aliis legatus ad Thebanos missus est. Misit etiam philippus ut Marlyas inquit: & amyntiam & Cleandrum Macedones daochum & Thessalium & Trasidem contra demosthenẽ apud Thebanos conaturos. Et utilitas quidẽ nõ latebat Thebanos: sed belli incõmoda ante oculos uersabant: recentibus adhuc phocensium uulneribus. Sed oratoris uis: ut inquit Theopompus iram mitigans & mentes accedens ad honestatem & gloria animos traduxit: cæteris uero respectibus tanq; tenebras ifudit. itaq; illi uelut furore quodã correpti post demosthenẽ properarunt. Tantũ uero momenti hoc præclarum oratoris factum rebus attulit: ut confestim caduceatorẽ miserit philippus ad pacẽ deposcendã: nec solũ duces belli demostheni parebant: sed & magistratus Thebanorũ eius iussu non minusquã athenis conciones administrabant. amabatur enim apud utrosq; & plurimum poterat: nec imerito neq; indigne: ut Theopompus ostendit. Verũ fortuna aliqua ut uidetur libertati græcorũ finem imponens: demosthenis consiliis aduersabatur: multa q; erant signa futuri euentus inter quæ responsa apollinis & sybillina carmina circumserebantur uetusta: pugna apud Thermodontẽ prædicentia. Ferte autẽ Thermodon esse fluuiolus quidã apud nos in Theronia fluens in Cephisum amen. Sed nos hodie nullum habemus fluuium ita uocitatum. Credimus tamẽ cõiectura quadã Hemona apud antiquos Thermodontem appellatum fuisse: Fluit enim iuxta Heracliam: ubi tunc Græci castramenti sunt. Cõiectamur autem: q; ex illa pugna sanguine & cadaueribus repletus fuerit: appellationem cõmutasse. duris uero tradit non esse fluuium Thermodontem: sed cum tentorium quoddam in castris figeretur: repertũ fuisse statuam lapideam paruam cum sub scriptione thermodontis tenentem amazonam uulneratam. Hæc itaque ut se habeant perscrutati difficile est. demosthenes græcorum armis ac tanta & tam prompta uirorum potentia confusus: nec mentẽ adhiberi oraculis neq; uaticinia exaudiri permisit: memorans Epaminunda & periculum illa semper formidinis & ignauitæ uelamenta putasse: & hucusq; uir fuit egregius. Sed cum ad pugnam deuentũ esset: oblitus: eorum ad quæ cæteros animabat: turpiter abiectis armis statim aufugit: nec ueritus est superscriptionem clipei: ut inquit pitheas: in quo litteris aureis inscripserat. id est bona fortuna. philippus igitur uictoria elatus & in cadauera cæsorũ uiolentus illudens: cecinit principium psephismatis demostheni: in pedes diuidens hoc modo: demosthenes demosthenis peaniens sicut inquit. Sed paulopost ad mentem reuersus: & magnitudinem periculi per quod uno tempore de imperio simul ac de uita certare coactus fuerat: contemplatus oratoris uim potestatemque per quam ad tantum discrimen compulsus erat: perhorruit. penetrauerat huius belli fama usq; ad persarum regem: scripseratque ille ad satrapas: ut pecunias demostheni traderent eique parerent: ut Macedonem coercere a Græcis turbationibus ualeret. Hæc postea deprehensa sunt in epistolis quas apud suas alexander inuenit: in quibus etiam modus pecuniarum demostheni tradendarum erat expressus. tunc ergo accepta prælii clade: oratores qui per contrariam factionem demostheni aduersabantur in eum assurgentes: alius alio modo in iudicium traxerunt: a quibus populus non solum ipsum absoluit: sed etiam in honore præcipuo habuit. itaq; cum ossa illorum qui in prælio ceciderant: ex cheronea delata tumularentur: commissum est demostheni ut publica oratione eos laudaret. ipse tamen quasi fortunam suam expurgare uolens: sponte se decretis abstinebat: donec iterum ob necem philippi animum recepit. Mortuus est autem philippus non multum post uictoriam in Cheronia habitam: & hoc significauisse oraculum uidetur ultimo illo carmine cum dixit: Flet quidem uictur: uictor autem interiit. Cognita demosthenes philippi morte: cum populum præoccupare uellet: lætus in senatum uenit per somnum se uidisse affirmans maximum quoddam bonum atheniensibus futurum. Nec multo post aderat philippum teritum nuntiãtes. Satim ergo sacra diis ob ea quæ foeliciter nuntiabantur: fecerunt: pausanix & corona decreta. Et processit demosthenes corona & splendida ueste septimo die post interitum filix: ut inquit Eschines: eius duritiem & odium natorum accusans. ipse uidelicet ingenerosus & mollis si humanitatis & amoris indicia fletus & lamentationes esse putabat. leuiter autem & indolenter ferre improbat. Ego autẽ ob interitum regis ita moderate uictoria frãti coronandum aut imolandum nunq; censerem. Nam & odibile & ingenerosum est quẽ uiuum colueris & ciuẽ feceris: ab alio necatũ esse imoderate latari. Quod tamẽ relictis domesticis lacrimis quæ reip. utilia erant:

Demosthenes fecerit: cōmendo & magni animi esse iudico: semper ad tempus respicientis & postponentis domestica. Ciuitates græciæ post mortem Philippi Demosthene auctore rursus cōspirauere. Thebani præsidium regis aggressi multos necauerunt. Athenienses seredū Thebais auxiliū se præpararunt Demosthenes iuggestū tenebat & cuncta ex illius decretis agebant. Scripsit et præcis regis perlarū: qui in Asia erant: ut bellū aduersus Alexandrum mouerent: puerum & imbellem appellans. Sed cum Alexander cum exercitu in boeotiā nemisset: fractis Atheniensium animis & Demosthenis ardore extincto: Thebani ab Atheniensibus deserti & per seipos pugnare coacti urbem amiserunt. Magno inde athenis timore exorto: missus est Demosthenes una cum aliis quibusdam legatis ad alexandrum: qui cum citeronem adusq; pfectus esset: reuoluens secum alexandri iram & eum formidans: deserta legatione retrocessit. Sed alexander statim misit ad ciues deposcendos decē: ut Idomeneus & duris tradunt: ut autē alii plurimi scriptores: octo: demosthenē Polyenctum Ephyaltum Lycurgum Myroclē damona Calischeniē Caridemum: quo in tempore ferūt eam fabulam quæ est de lupis & ouibus & canibus demosthenem retulisse: ciues qui cum eo postulabant canibus pro populo certantibus: alexandrum uero Lupo assimulans. prætera ut mercatores inquit uidemus signa circumferentes modica tritici paraffide magnos uenundare acruos: sic in tradendis qui petuntur ciuib; uos ipsos traditis. Hæc aristobolus Cassandreu; scribit. Consulantibus ergo atheniēsisbus nec quousseuerterent scientibus: demades pactus mercedem quinq; talentorū legationem suscepit: quod & tandem apud regem obtinuit ciuitatemq; reconciliauit. abeunte igitur alexandro demades acceteri alexandri amici plurimum athenis poterant: demosthenis potentia oīno suppressa. Quāq; haud multo post agide spartiatia res nouas moliente motus aliquis athenis fuerit: sed statim restixit: atheniensibus operā minime nautantibus agide oppresso & spartiatia confractis: per id tempus agitata est contra Cresiphontem accusatio fuerat enim dies dicta sub Cheronda prætorē parum ante cheroniacam pugnam. Iudicia est autem causa post annos decem prætorē aristophonte. Hoc est iudiciū magnanimitatē: qui accusatoribus demosthenis per id tempus propter oratorū excellentiā tū propter iudiciū magnanimitatē: qui accusatoribus demosthenis per id tempus in rep. maxime potentibus nequāq; gratificati sunt: sed ita præclare absoluerūt: ut quintā calculorū parte Eschines non ferret. Eschines ergo in exiliū eiectus circa Rhodum & Ioniā rhetoricā docuit: nec multo post Harpalus alexandrum ex consilia rerum male administratā & ex ira regis qua contra amicos desauere conspexerat: fugiens ex asia athenas peruenit. Qui cum ad populum se contulisset: & cum nauibus & pecuniis eorū arbitrio se summitteret: alii oratores ad pecunias respicientes aduocati Harpalo erant: suadebāt q; populo: ut supplicē reciperet tutareturq; at demosthenes primo repellendū esse hominem: & cauendū ne per eum bellū suscitarent ex minime iusta causa suadebat. Paucis uero post diebus cum pecuniarū & uasaliū inspicerentur: uidens eum Harpalus opere barbari cuiusdam uasculi delectatum: formāq; & artificii diligentiissime contemplantē: iussit ut uas appenderetur. admirante uero demosthene pondus auri: & quantum traheret postulante: arridens Harpalus: talenta inquit uiginti tibi trahet. atq; ita noctu uas cū .xx. talentis demostheni clam mittit. Erat Harpalus: ut uidetur: callidus hoīs auri cupidi per oculorū motum mentē dinoscere. non enim restitit demosthenes: sed largitione percussus: quasi arcē prodiens Harpalo cōcessit: itaq; cū postea de recipiendo Harpalo ageretur: lana & uictis collū circumfaciens in cōcionē processit: iussusq; dicere renuit: quasi gulæ morbo loqui ipediretur. at uiri urbani qui aderant: rē intelligentes ridebant: nō gulæ morbo sed auri per noctē constrictū uocē pedidisse demosthenē clamitantes: Ob eā corruptelā paulo post apud populū patefactā: cū nec excusationē demosthenis susciperēt: nec dicentē audire uellent: Harpalū expulerunt. Veriti autē ne ratio pecuniarū ab oratoribus acceptarū a ciuitate repositere: inquisitionē habuerunt diligentē: perscrutati ædes cunctorū præter q̄ unius callidis aronidi. Huius enī: q̄ nuper uxore duxerat: non permiserunt athenienses: ut Theopompus scribit: domū in qua noua erat nupta perquiri. Sed demosthenes obuia incedens ad populū tulit: ut conciliū areopagitarū de ea recognoscere: a quibus cum ipse in primis condēnatus quinquaginta talentis: & in carcerē ductus esset: partē iudicii grauiate partē ibe illitate corporis: cū carcerē ferre nequiret: clam aufugit: & dicitur in illa fuga cū non longe ab urbe eēt: uidereq; aliquos aduersæ factionis homines post se currentes: occultare primo se uoluisse: deinde ut illi benigne appellantes uiaticum offerebat: consolabaturq; ingenuit ille magis & inquit: Quomodo fieri potest ut nō grauius feram hanc ciuitatem relinquere: in qua inimici tales sunt quales in alia reperire amicos difficile est? Tulit autem exilium grauius in agina & Trizina moram trahens: & ad atticam cum lachrymis respiciens: uocesq; emittens ingenerosas. Ferunt etiam dum fugeret respexisse ad arcem: ac dixisse: O palias urbium custos cur tribus infestissimis bestiis delectaris: noctua dracone & populo? adolescentes et se adeuntes monere solebat: ne ad tempus se conferrent: affirmans: si duæ eēt uiæ ab initio propositæ: una quæ ad rēp. altera quæ ad interitū aperte ferrent: essentq; manifesta illa quæ gerentes res. p. subire oportet formidines inuidias odia calūnias sumultates cōtentiones certamina: illā potius electuros esse hoies: quæ ad interitū ferret. Eo exulante obiit alexander: cuius cognita morte: rursus ciuitates græciæ cōspirauerunt antipatro in Lamia urbe a Leosthene fortiter obfesso. pytheas igitur orator & Calimedon ex athenis, p. fugi antipatro ad hæserunt: & cum amicis & legatis eius circueuntes ciuitates in fide continere adnitebatur demosthenes uero legatis atheniensium: qui contra mittebantur securus eos iuuabat suadens ubiq; insurgendum esse aduersus Macedones eorūq; dominatum depellendum. Et in archadia quidem etiā iurgium quoddam inter pytheam & demosthenē fuisse scribit philareus illo pro Macedonibus hoc pro Græcis i concione dicente. Quo in loco cum pytheas dixisset: ut domū in q̄ uenale laciportatur: malū aliquod habere putamus: sic ciuitatem necesse est morbosam esse: in quam atheniensium inerat legatio. Retor sit Demosthenes id exemplum: q; & lac uenale pro sanitate ægotantium importaretur: & Athenienses

pro salute ciuitatum adessent. Quæ cum Athenis renuntiata fuissent: adeo grata fuerunt: ut statim ipsum ab exilio reuocarent. Damon Peanæus Demosthenis nepos de eius reductione ad populum tulit: populusq; sciuit: missaq; est naus una longa in Aeginam illum aduectura. Profecti obuiam magistratus & sacerdotes cuncti. Ciues etiam alii late suscepturi gregatim exiuerunt. Qua die scribit Demetrius Magnesium Demosthenem sapius tetendisse manus ad cælum: q; præclarius q; Alcibiadi sibi reditus in patriam fuerit persuasis ciuib; non coactis. Multam uero aduersus eum inflictam: neq; enim remittere illam licebat: in aram Iouis, conuertendam statuerunt: consueti siquidem in festo Iouis Seruatoris pecuniam pro ornanda ara conferre. Ad hoc perficiendum quinquaginta talenta Demostheni statuerunt: quæ erat pœna dationis suæ. Non tamen multum tempus patria fræctus est: sed haud multo post reditum rebes Græciæ cōfractis: maio quidē mense pugnatū est apud Cranonā: iunio autem præsidū acceperunt. Iulio deinde mortem obiit Demosthenes in hunc modum. cum nuntiatum esset Antipatrum & craterum Athenas aduenire: Demosthenes & qui cum illo sentiebant: urbe profugerunt: populus autem auctore Demade capitis eos condemnauit. Quibus uarie dispersis missi ab Antipatro satellites eos persecuti sunt. Princeps satellitum erat Archias quidam natione Thirius actor tragœdiarum: cuius discipulus fuisse traditur Pollux ille qui ceteros omnes histriones superauit. Hermippus autem Lacriti rhetoris discipulum fuisse Archiam dicit Demetrius uero Anaxaimenis familiarem fuisse tradit. Hic ergo Archias Hyperidem oratorem & Aristonium Marothonium & Himercum Demetrii & Phalerei fratrem: qui in Aeginam ad Eacum confugerant: per uim detractos in cleonas misit: ibiq; ab Antipatro necati sunt. Hyperidis insuper lingua euulsa. inde cum audisset Demosthenem in calabryam ad templum Neptuni confugisse: nauigans illuc cum satellitibus suis (thraces hi erant) templum ingressus est: ac primo suadere Demostheni cœpit ut una secum ad antipatrum pergeret: nihil molestum ab illo perpeffurus. Demosthenes ea nocte per quietem uisus erat cū Archia tragœdiis in theatro certare: & cum illum superasset: tamen defectu apparatus ab illo uinci. itaq; Archiam tunc multa humaniter locutum intuens: nihil est Archia inquit quod coneris nec enim in scæna mihi unquā placuisti minus: neq; nunc persuadebis legatus. cunq; archia hæc audiens se per uim detractū esse diceret: Tandem inquit Macedonica oracula aperuisti. Nam prius. quidē tanq; hystrio simulabas. Vegage: parumper expectadum pauca domesticis scribo. Hæc fatus in interiorem templi partem concessit: ca proq; libro quasi scribere uellet: calumum ori admouit: ac mordicus tenuit: ut in cogitando scribendoq; facere consueuerat. quod ubi per aliquod spatium fecisset: demum ueste se tegens caput inclinauit. Satellites qui pro foribus adstabant: hæc intuentes uelut timidum ac uercedem Demosthenem irridebat. Sed archias ipsum adiens ut assurgeret cohortabatur: repetēs illa prius ab se dicta: fore scilicet ut ab antipatro humanissime susceperetur. iam Demosthenes senserat uim ueneni uitalibus implicitam: itaq; aperiens caput: archiamq; prospiciens: nō antebis me inquit in Creonte simulando abiiciendoq; in sepulchrū corpus. Ego autem Neptunicius adhuc ex tuo sacrario excitor. Antipater autem & Macedones ne templum quidem tuum inuolatū reliquerunt. Hæc fatus ut se caperent iussit. Iam tremor ac uacillatio cōspicua erat: uixq; dū ara detractus cecidit: suspiransq; emisit animam. Venenum ex calamo illo quem mordicus tenuisse supra diximus sumpsisse aristo tradit. Pappus uero quidam cuius Historiam Hermippus repetit: inquit: cū apud aram cecidisset Demosthenes: repertum fuisse in libro quem manibus tenuerat principium epistolæ i hūc modum: Demosthenes Antipatro: nec quicquā amplius. De celeritate autem mortis narraffe satellites illos qui pro foribus steterunt: uenenum ex manu fufum bibisse. Ancilla uero quæ sibi ministrabat dixit: longum tempus id uenenum Demosthenem secum habuisse: quasi præsidium quoddam & liberationem si quid accidisset. Eratothenes in circulo quodam concauo: quem circa brachium ferebat: uenenum seruasse dicit. Tradunt & alii aliter: quorum opiniones (multi enim sunt scriptores) non est necessarium referre: nisi q; Democates Demosthenis familiaris non putat ueneno interisse: sed deorum beniuolentia ex Macedonum sæuitia ereptum subito ac facili genere mortis. Obiit. xv. die mensis iulii: qua die omniū matrum agentes diem apud deam ieiunant mulieres. Huic paulopost honorem reddens Atheniensis populus: statuam: utq; maximus natu sui generis publice stipendia haberet: decreuerunt. Adscriptum est itatur epigramma illud uulgatum: Si pares ingenio uires Demosthenes habuiffes: nunq; Græciæ dominatus fuisset macedo. Denadem haud sane multum tempus gloria fræctum Demosthenis iudicium in Macedonia traxit: quibus turpiter adlabatur: ab eisdem iuste supplicio affectus. Inuentæ sunt litteræ eius: in qbus Perdicā ad capeffendā Macedonia seruandāq; Græciā hortabatur: a putrido ac uetusto filo: hoc enim de Antipatro aiebat: pendentē. Ob quæ Dinarcho corinthio accusante irritatus Cassander i eius complexu filiū trucidauit: deinde ipsum necari iussit maximus calamitatibus expertum proditores in uendenda patria se pfos prius uenundare. quod sæpe prædicenti Demostheni credere noluerat.

MARCI TVLII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCO GRAECO IN
LATINVM PER LEONARDVM ARRETINVM VERSA.

ULLIORVM FAMILIA QVE ET CICERONIS POSTEA COGNOMEN
tū recepit: ex municipio Arpinati originem traxit. Principium uero generis i Tullium
Volscorum regem satis constanti opinione hominum referebat. Sed quanquam a re
gibus orta: tñ: ut res mortaliū fluxæ ac labiles sunt: procedente tempore claritate nomi
nis extincta ignobilitatē adusq; cōseruisse uideat: non tñ adeo demersa: qn & Rōæ supra
uulgus emergeret: ac eq̄strē locū q̄ medius iter p̄res & plæbē habebat. obtineret. Qui

primis ex ea familia Cicero cognominatus est: in extrema namque parte eminens quiddam in figuram ciceris
 habuit: a quo sibi cognomen inditum ac per eum in posteros gentilesque transfusum. Ex hac itaque familia ci-
 cero orator natus est patre Tullio matre Olbia: quæ & ipsa hostis parentibus orta memoratur. Natum illū
 ferunt .iii. nonas ianuarias. Q. Cepione & Serrano consulibus. Nec multo post nutrici eius phantasma ui-
 sum dixisse magnam reip. salutem ab illa nutriri. Hæc autem ab initio spreta & per nugis habita ipse mox uera fuit
 se oracula ostendit. Nam ut primum discendi per ætatem capax fuit: extemplo magnitudine indolis inter
 æquales excellens tantam ingenii famam consecutus est: ut plerique graues uiri rumore puerorum conciti ludum
 adusque proficerentur ad eum Ciceronem: de quo tam multa audierant: intuendum. Pueri autem tanto
 in honore illum habebant: ut constet quosdam ex nobilitate romana a parentibus rusticioribus obiurgatos
 quod honoris causa medinam per uias traducerent. Primas eius commendatio circa poeticam eluxit. Nam & puer
 adhuc libellos quosdam uersibus edidit: & fuit eius studium prima ætate ad carmen poetarumque ardentius. Cre-
 scentibus mox annis solutam orationem utpote ampliorē & disertiorē & naturæ suæ magis consentaneā
 admauit: præceptaque dicendi audacissime profectus est. Sed & cæteris litterarum studiis ita inhæsit: ut nihil
 prætermitteret quod ad institutionem summi futuri uiri pertinere uideretur. Puerilibus studiis peractis phi-
 losophiæ & iuri civili operam dedit: & in philosophia quidē Philonem academicū Clitarchi discipulum
 tunc Romæ commorantem præceptorem habuit. In iure autem civili a Mutio Scauola iureconsulto uiro præ-
 stantissimo institutus est. Post hæc sub Sylla duce marsico bello militauit: perseverassetque in armis diutius
 nisi euerfionem reip. & Syllæ dominatum iam inde prospiciens improbasset. Finita igitur militia in urbem
 reuersus exitum rerum quietus expectabat: donec Sylla iam rerum potito Sex. Roscium parricidii reum &
 ab ipso Sylla uehementer oppugnatum in iudicio defendit. Hanc primam causam publici iudicii agisse fe-
 runt tres & uiginti annos natum: ut Cornelius nepos tradit: ut autem alii quidam scripserunt. vii. & xx. cum
 tamen annum ante causam priuatam pro Quiritio apud Gallum Aquilium iudicem dixisset. Ego Corne-
 lio Nepoti utpote coætaneo & in primis familiari & cum diligentia hominem obseruari magis credideri. Me-
 tuens inde Syllam: quæ in rosciana defensione offendisse cognouerat: in Græciam abiit dissimulata causa
 ueluti curandæ ualitudinis gratia proficisceretur. Res opportuna uidebatur: quod gracilis & ualitudinarius erat
 ob stomachi debilitatem non nisi leuia quædam cibariola & ea sero tandem admittentis. Ut igitur Athenas pe-
 uenit: Pedotrius & gymnasiorum magistris se tradens: corpus ad robur ualitudinēque redegit: uocem etiā
 quæ sibi prius asperior fuerat: ad dulcedinē ornatūque emendauit. Ibi studiis ardentius incumbens Antio-
 chum Ascalonitem audiuit: eius in dicendo copia suauitateque pellectus. Nam illa quæ is philosophus inor-
 uare instituerat: haud quaquam probabat. Iam enim Antiochum deserta Academia stoicorum inuenta plerumque
 uoebar. In his itaque studiis egregie florentem & iam philosophiam profiteri ac perpetuo in ea persistere medi-
 tantem nuntius de obitu Syllæ & frequentes amicorum litteræ ad remp. reuocantiū excitauit. Ipse quo-
 que Antiochus grauissimis adhortationibus remp. capeffere suadebat: quibus tandem uictus: cum redire ad ci-
 uilia certamina statuisset: organum illud rethoricū quod per philosophiæ studia intermiserat: rursus tempe-
 rare ac renouare aggressus: omnes dicendi magistros qui per id tempus Athenis erant: diligentissime audiuit
 sequi apud illos exercuit. Nec iis contentus in Asiam & Rhodum nauigauit: ut clarissimos rhetores qui in iis
 locis erant conueniret. In Asia itaque Xenocle ad Ramythin Dionysium Magnesium & Menippum Caræi Rho-
 do Apollonium Molonis clarissimum dicendi magistrum & Possidionium philosophum audiuit. Per tot ille ui-
 ros tam longa itinera tam uarias regiones tanto exercito tanta cura tantis laboribus eloquentiam persecutus est:
 & tamē sibi ipsi interdum non satisfacere in ea arte fatetur. At nostræ ætatis homines si semel libellos lege-
 rint: si iterum ac rursus pulpitem ascenderint: oratoriam facultatem se possidere arbitrantur. Fertur Apol-
 lonii insigne illud ac memorabile de Tulio iudicium. Nam cum Rhodum aduenisset: ac rogatu Apollonii: quo
 niam latine nesciret: græce declamasset: cæteris qui aderant in stuporem tantæ eloquentiæ adductis certa-
 tim eum laudantibus: Apollonius ipse nec eo dicente signum aliquod lætitiæ præ se tulit: nec perorata cau-
 santiūque laudauit: sed diu secum tacitus perstitit. Cum itaque ut par erat: Apollonium intuerentur: ac iudiciū
 eius expectarent: tandem rupto silentio sic inquit: Ego te laudo equidem & miror Cicero: Quod autem te dicē-
 te causam perorata diutius tacuerim: dolor & commiseratio quædam effecit. Repetebam namque ipse me-
 cum superiora tempora: & armis & gubernatione rerum. & institutis domesticis græcos præ cæteris na-
 tionibus floruisse. Quibus in rebus nobis Romani palmam iam pridem uera & incredibili uirtute superā-
 tes confessione omnium abstulerunt. Reliqua una ac sola supererat doctrinæ & eloquentiæ gloria: quam
 & ipsam per te nobis auferri & ad Romanos transferri uideo: ut nihil iam præcipuè ludis apud nostros
 reliquatur. Hæc Apollonius grauiter simul diuineque locutus est. Sic enim te uera fuit. Cæterum cum pera-
 ctis studiis in Italiam rediens ingenti spe plenus ad remp. Properaret: oraculo Apollinis delphici pe-
 ne auersus est. Consulenti siquidem quemadmodum maximam sibi gloriam pararet: respondit si natu-
 ram suam non opinionem multitudinis ducem uitæ sequeretur. Quod ille reputans per prima sui reditus te-
 pore ualde pigre & diffidenter remp. attingebat: & magistratus sibi commissos quodammodo hor-
 tere formidareque uidebatur. græcum denique & scholasticum: ut uulgo solet: plerique uocitabant. Cum
 autem cupiditate honoris & ipse per se natura ardens & a parente amicisque incensus causis orandis ani-
 mum appulisset: non gradatim ut cæteri: sed repente omnibus qui in foro uersabantur post se relictis:
 ad fastigium euasit. In actione tamen non minus quam Demosthenes laborasse fertur: donec per Ro-
 scium comœdiatum & Esopum tragœdiarum actores præbita illis diligenter opera uocem & gestum cor-
 poris emendauit. Quæstor inde factus & Siciliam sortitus summa cum integritate & diligentia magistratū
 gessit: provincialibus gratus: ciuibus Romanis: quod Sicilia negociabant benignus: erga omnes comis & iustus

Romam uero per id tempus penuria rei frumentariæ laborantem tantum frumenti transmisit: ut caritatē annonæ suæ diligentia subleuaret. Excogitati erant a Siculis im memoriam eius quæsturæ honores quidā noni. Itaq; & conscientia benefactorum & secundo fauore rerum suarum tanta spe plenus e provincia de cedebat: ut putaret apud populum Romanū nulla de re magis q̄ de quæstura sua sermonem haberi: & iā omnes magistratus sibi ultro deferri. Qua de re quam se ipse falleret: mox intellexit: per ea quæ sibi paulo post ridicula euenerunt. Nam cum Sicilia decedens Puteolos uenisset: audiuit esse multos ciues romanos qui lauandi gratia in ea loca conuenerant: a quibus pro illa transmissione frumentaria & subleuata penuria populi romani cæteraq; suæ quæsturæ fama ita se receptum iri existimauit: ut omnes sibi gratulabundi occurrerent. Egressus itaq; naui & circa balnea profectus ciues in corona stantes colloquentesq; offendit. Illi statim in eum utpote tunc primum uenientem conuersi quæsiuerunt: qua die Roma exisset: & nunquid ibi esset noui? Ad hæc indignans cum nō ex urbe sed ex prouincia sua uenire respondisset: quidam exiis qui aderant: an nescitis inquit iustum iam annum in Aphrica quæstorem fuisse. Hæc ab initio eum turbauerunt uehementer: postea uero seipsum ridens q̄ spem i beneficiis uulgo collatis posuisset: stomachari destitit: & unum se fecit ex iis qui ad balnea uenissent. Cæterum animaduertens hoc habere populorum naturam: ut præsentia quidem acriter intueantur: absentia uero non multum discernant: statuit de cæteroi oculis populi romani uiuere: externos autem magistratus ut minus efficaces ad gloriam omittere. Hinc itaque robustius ad remp. uersus turpe quidē existimauit: si opifices ipsi nomina & uim instrumentorum omnium quibus in officina utuntur: cognoscerent: ipse autem nomina & res ciuium suorum quibus tanq̄ instrumentis quotidie uti habebat. Ignoraret. Itaq; & homines & familias & propinquitates & clientelas mores deniq; & uitā uniuscuiusq; curiosissime didicit: nec erat ulla italiæ uia: de qua nō facile referre posset: cuius uillæ cuius agri cuius clientelæ per eam essent. Mortuo patre domum paternā. Q. Ciceroni fratri concessit: ipse quo facilius aditus ad eum foret: circa palatium habitauit. Adeuntium sane multitudo tāta erat: ut nō plures crassum pro diuitiis aut Pōpeium pro summa potentia frequentarent. Circa ualitudinem curandam ita diligentissimus fuit: ut non solum interuallis horarum uerum etiam deambulationibus enumeratis passibus uteretur. Raro ante occasum solis discumbebat: nec id ob occupatiōes negotiorum tantū: q̄tum ob stomachi crudelitatem. Per hunc modum habitudinem domans ad multos & magnos labores sufficiens corpus effecit. Edilis inde factus & mox post ædilitatem præturā petens oīum competitorum: & erant quidem multi ac magni uiri: primus suffragiis populi romani prætor creatus est. Cūq; urbana sibi obuenisset: ius dixit summa diligentia: nec minori integritate: ita ut nec timore cuiusquā neq; gratia flecteretur. Sed cū iā auctoritatis in eo tantum esset: ut ad petendum consulatum idoneus uideretur: omni diligentia adhibita ad petitionem amplissimi honoris descendit. Ardebat tunc maxime ambitio petentibus simul nobilissimis uiris. P. Galba. L. Catelina. C. Antonio. Q. Cornificio. Ciceroni uero in ea petitiōe uariæ spes uariæq; consilia fuerunt. Nonnunq̄ enim Catilinæ magis adhæsit: eūq; tunc iudicio ipeditum defendere statuerat. Verba eius in epistola quadam ad Atticū ista sunt: Ego de meis detractoribus scripsi antea diligenter. Hoc tempore Catilinam cōpetitorem nostrū defendere cogitamus: indices habemus quos uolumus: summa i accusatoris uoluntate. Spero si absolutus erit. coniunctitorem illum nobis fore in ratione petitionis. Crede q̄ nondū orta erat coniurationis suspicio: quæ paulo post itellecta uel præcipue suffragata Ciceroni putatur: q̄ eius prudentiam sufficere credebant ad omnia quæ imminere uidebantur pericula propellēda creatur itaq; consumuna cum. C. Antonio. M. Antonii oratoris filio. Hic est ille gloriosissimus consulatus: per quem Cicero pater patriæ primus oīum Romanorū appellatus est: quā appellationem Romani imperatores postea usurparunt. Sed Ciceroni libera adhuc ciuitate & nō ab hoc uel illo adulate: sed ex sententia. M. Catonis hic tantus honor accessit. Prima eius industria circa depulsionem legis agrariæ conspecta. Nā res quidem Catilinæ ab initio consulatus in occulto adhuc manebant. Cæterum magni quidam motus i rep. parabantur. Et enim proscriptorū dudum a Sylla filii ad honores restitui postulabant: non tā in iuste q̄ alieno tempore: & tribuni plæbis ob hæc & alia legem promulgarant de decē uiris cum imperio creandis. His quicquid publici erat agri per Italiam Syriam Asiā diuidendi: delectus habendi: stipendia soluendi in exilium eiiciendi potestas per legē dabatur. Huic legi nō solum plæbs in spem nouæ rerum erecta uerū etiam quidam amplissimi fauebat uiri: & in primis. C. Antonius consul sperans si lex ferretur: facile se unū ex decē uiris futurum. Videbatur etiam de coniuratione quæ circumferebant nō inuitus audire propter magnitudinem æris alieni. Igitur ad comprimendam hanc reip. turbationem conuersus Cicero ante omnia collegam a cupiditate rerum nouarum retrahendum & sibi ac reip. uindicandum ratus: repudiata Gallia prouincia: quæ sibi ultro delata fuerat: ut Macedonia Antonio decerneretur: effecit. Sanato per hunc modum collegæ animo: & in suam uoluntatem traducto: iam posthæc fortius rem aggressus tribunos plæbis ferendæ legis auctores in senatum uocatos sic frægit: ut uicti obmutescerent: nec respondere quicq̄ audent. Sed cum iidem tribuni paulo post eum apud populum accusassent: & irritatis multitudinis animis in concionem uocassent: nihilomagus deterritus securis patribus in concionem descendit. Ibi quāta in eo fuerit eloquentiæ uis: manifeste apparuit. Habita siquidem graui oratiōe sic mētes hominū mutauit: ut plæbs ipsa deposita cupiditate legem improbare: & auctorem ferendæ omnino defereret. Per hunc modum lex agraria: quæ primum a Ti. Graccho introducta & per singulos fere annos tribunitiis furoribus & summis contentionibus agitata patres & plæbē assidue colladebat: per Ciceronis prudentiā & eloquentiā facile sopita. Huic egregio ac memorabili facto aliud longe gloriosius & memorabilius adiunxit. Pulso ex urbe Catilina & sociis deprehensis atq; necatis: qua de re quia uulgaris historia est: & ab optimis auctoribus diligentissime scriptum: non erit mihi curæ nisi pauca & ea ipsa quæ singulari aliqua notatione digna uidebuntur.

repetere. Coniurauerant contra rempublicam corruptissimi ciues & suæ amentię ducem Catilinam habebant. Is enim cupiditate dominandi post Lucium Syllam incensus & iam pridem quemadmodum rempublicam inuadere posset meditatus: omnes cuiuscunq; generis homines qui uel publice uel priuati foris & intus in fensi res nouas optabant: si suam amicitiam familiaritatemq; pellexerat. Itaq; omnes qui damnati iudiciis: qui ordinibus amoti: qui pro commissis iudicia formidabant: qui patrimonialia assumpserat: postremo omnes perditos infames egentes audaces facinorosos ad se traxerat. inter hos erant senatorii & equestris ordinis cōplures: & in primis. P. Lentulus Sura uir patricius ex gente Cornelia: qui post consulatum probris causa senatu amotus fuerat. Præterea multi ex Syllanis militibus: qui olim circa Fessulas in colonias deducti consumptis diuitiis pro nouarum sperapinarum bellum optabant. Horum singulis Catilina & tandem uniuerfis in unū coactis animum suum aperuit: eosq; cohortatus & premia pollicitus: statuerat una cum illis rempublicam occupare. & trucidatis bonis & locupletibus quoq; auctoritas in republica ualebat sibi dominationem: illis magistratus prouincias dignitates arripere. Sed quo facilius ea patrare posset: consulatum petebat. Fama iam quædam licet obscura uulgarat coniurationem magnam contra rempublicam esse initam: eadem ingentem parari: sed neq; auctores certos ea fama habebat: neq; per quos homines pararentur aperiebat. Cæterum ea suspicio (ut supra diximus) petitioni Ciceronis maxime profuit: q; eius prudentiam facile resistere posse tantis periculis arbitrabantur. igitur ab initio cōsulatus sui famam coniurationis sagaciter obsecutus: ubi ex Fulvia mulire nobili ortam cōpetit: per eam ad se clam accitam multa pollicendo efficit: ut. Q. Curius Fuluiæ amator: qui unus ex coniuratis erat: totam sibi coniurationis seriem & omnia Catilinæ consilia proderet quibus per hunc modum cognotis custodiæ rei publicæ uigilantius incūbebat. Tēpus autē referēdi ad senatum nondū idoneū existimabat. Sed priuato consilio & diligētia illius cōatus ubiq; frustrabatur: quo quidem facto omnia pene urbis pericula in se unū conuertit. Nam Catilina quoniam ipsum ualde officere suis consiliis & ubiq; obflare sentiebat: nec eo incolumi se quicquā perficere posse: ante omnia ipsum occidere statuit: & insidias die noctuq; ei tendere non cessauit: quas tamen Cicero non minori astu semper uitabat. Postremo cū occulte insidiæ sæpius tentate nequaquā procederent: proximis comitiis quibus consulatum petebat: aperta iam ui & magna armatorū manu in ipsa comitiorum turba Ciceronē occidere statuit: quæ præsentens Cicero: & simul existimans si ille consul designaretur: omnia haud dubie peritura: in ipsa comitiorum die armatus in caput descendit: data etiā opera ut subtrahere parū per ab humeris ueste thorax cōspiceretur: quo periculum imminens ciuib; ostentaret. Ciues ea re perculsi & de salute consulis solliciti: eū circumstant: ita clarorum uiuorū & robustissimorū adolescentiū caterua stipatus: comitiis præsidēs efficit: ut iterum Catilina repulso: Muræna & Syllanus crearentur. Hac itaq; spe destitutus Catilina cum bellum facere ac extrema omnia experiri decreuisset: Manlium quendam in hebruriam ad mouēda arma præmisit: in urbe remansit ad cætera abunda. ibi cum indies plura moliretur: urbi incendia: consuli necem maturaret: Cicero q; priuato consilio longius rempublicam sustinere non poterat: & q; motus iam ex hebruria nuntiabatur: non amplius cunctandū ratus: totā rem: ut cognouerat: in senatu patefecit. Senatus magnitudine periculi cōmotus decreuit ut consules prouiderent: ne quid respublica detrimenti caperet. Hæc erat summa potestas: & non nisi extremis periculis dari consueta: quā tunc nactus Cicero: tanta multitudine armatorum stipatus incedebat: ut magnā fori partē quotiens eo descenderet: occuparet Formidans tamen inuidiam nobilitatis: Catilinā occidere differebat: donec manifestioribus iudiciis coniuratio teneret. At Catilina quoniā magna circa cōsulē præsidia cernebat: alia uia agendū ratus. C. Cornelio & Lucio Vargunteio equitibus romanis negociū dāt: ut mane ueluti salutatū ad Ciceronē ingressi: ex ipso uiso eū domi confodiant. Quo per Fuluiā prope cognito: eos paulo post ad se uenientes Cicero ianuam prohibuit: Sed eo periculo maiorem modū excitatus: postridie iamdē iouis Statoris senatū uocauit: Eo cū ipse quoq; Catilina siue dissimulandi siue sui purgandi causa uenisset: præsentia eius cōmotus Cicero: grauissima oratione corripuit: & in exiliū ire iussit. ipse autē Catilina cū respondere nesciret: sed in maledicta aduersus cōsulē præperet: iurgio senatorū incensus demū ueluti furens e curia domū minabundus eua sit ibi multa secū agitās: tandē optimū factū ratus exercitum adire: Lētulo cæthego & aliis quoq; promptā audaciā cognouerat: mādāt ut opus coniurationis quam tū possint cōfirmēt: insidias cōsuli maturēt: cædes & incendia diligenter parēt: se ppediē cū exercitu affuturū promittit. Hæc mādātā cū dedisset: intēpesta nocte porta flaminia egressus in castra ad Manliū contendit. At Lentulus & cæteri coniurationis principes: uti Catilina præceperat: quoscūq; moribus aut fortuna nouis rebus idoneos credebant: sibi asciscere conabant: paratisq; magnis ut putabant uiribus: constituerant ubi primū cū exercitu Catilina appropinquare nunciaretur: ut. L. Bestia tribunus plæbis concione aduocatum quereretur de Ciceronis actionibus: in eūq; causam belli totā refunderet: quo magis animi plæbis aduersus illum incenderetur. Inde quasi signo dato: proxima nocte Statilius & Gabinius cū magna manu duodecim portu urbis loca incenderent. Cæthegus ianuā Ciceronis obsideret: eūq; aggredere: alii itē alios quos ad eandē destinauerant. Erant p id tempus in urbe legati Allobrogū: quos quia publice priuatumq; magno are alieno oppressos sciebant ad societate belli requirunt: liberationē & premia insup amplissima ciuitatiorum pollicentur: uictoriam in manibus esse ostendunt: participes consilii nominant: & quo facilius in ducantur legati: quosdā falso adiungunt. illi diu secū uoluētes: tandem per Fabium Sangam cuius patrociniū utebantur: rem totam Ciceroni pandunt. ille tempus manifeste deprehendēdi uenisse ratus: legatis imperat ut studium coniurationis uehementer simuletiam: deniq; operam: ut illos quam manifestissimos habeant. igitur ex præcepto cōsulis operam promittunt: litteras singulis postulāt: quas ad ciues suos perferant. Non enim de tantis rebus temere credituros affirmant. Tandem a Lētulo Cæthego & Statilio litteras obsequi accipiunt Mittit præterea cō illis Lentulus Titum Vulturium: qui antequam domum

pergant: ad Catilinam eos perducant. Ipsi Vulturio litteras & mandata ad Catilinam dat in urbe parata esse omnia: ne cunctetur propius cum exercitu accederet. His rebus ita paratis constituta nocte qua perficerentur: Cicero per legatos cuncta edoctus: apud pontem emilium dispositis insidiis eos capi & ad se cum litteris duci iussit. Ipse ubi captos intellexit. statim Lentulum Cethegum Statilium Gabinium. Q. Caparium ad se uocat. Lentulum qui erat praetor: manu tenens secum duxit: reliquos cum custodibus in aedem Cordiae uenire iubet. Eo senatum conuocat signis litteris indicis etiam gallorum & T. Vulturii: nam ei fides custodiis alius apud alium haberentur. Quare deposita in senatu purpura Lentulus Publius Spinteri. Cethegus Cornificio. Statilius Cæsari. Gabinius Crasso Capartus Cn. Terentio senatori traduntur. Postridie conuocatus senatus supplicationem diis immortalibus pro seruata republica Ciceronis nomine decreuit. Item legatorum & T. Vulturii indicia comprobant: iisq; premia danda censuit. Sed cum Lentulus & Cethegus per liberos & clientes suos plæbe concitare & direptione moliri dicerentur. Cicero dispositis per urbem praesidiis: ne quis mouere se posset: conuocato iterum senatu ad patres rettulit: quid de his qui custodiis traditi essent: item de L. Cassio. P. Vmbreno. P. Furio. Q. Annio: hos legati nominauerant: si deprehensi forent fieri placeret. Omnes consulares itemq; praetorii deinceps rogati sententiam usq; ad C. Caesarem supplicium de his sumendum censuerant. At Caesar ubi locus dicendi ad eum peruenit: uitam quidem seruabat tantum Publicanda eorum bono & ipsos perpetuis uinculis per municipia dispersiendos censebat. Inter hæc Cicero assurgens cum utranq; sententiam ad arbitrium senatus rettulisset: primam sibi place re magis ostendit. Sed Caesaris oratio plerumq; commouerat: deniq; praeualitura uidebatur: nisi M. Cato longa & splendida oratione priorem sententiam confirmasset. Ob hæc senatus decretum factum est in Catonis sententiam non quod alii fere omnes non idem censuissent. sed quod eam sententiam iam labentem ipse magna constantia & auctoritate firmasset. Ad supplicium per hunc modum ductos fuisse tradit. Cum post longam consultationem in senatu habitam: tandem ex Catonis sententia supplicium de reis sumendum senatus statuisset: consul curia egressus comitante senatu & iuuentute nobilium armata: ad aedes eorum quibus in custodia dati erant profectus: primo Lentulum qui apud Spinterem custodiebatur: ex palatio per uiam sacram ac per medium forum ad carcerem duxit: & publico iudici tradidit: iubens ut statim eum necaret. Eodem modo de aliis factum est. Nam & itum ad aedes in quibus seruabantur: & inde in carcerem ducti spectante cum silentio plæbe & summo timore perculsa: quod in potestate consulis & senatus positam rempublicam sine ulla contradictione uidebatur. Postquam omnes necati: consul ut spem eorum qui per noctem aliquid moliri cogitabant: praecideret ad multitudinem conuersus magna uoce inquit. Vixerunt. Hoc uerbum leuius est prolatum: & tamen idem significat quod mortui sunt. Nox iam erat cum per medium forum in palatium reductus est non amplius pauore ac silentio ut nuper in traducendis reis sed pemixtae undique turbæ summa lætitia & applausu quacumq; iter faceret. Ciceroni gratulabantur: illum seruatorem patriæ: illum conditorē urbis: illum optimū consulem uocantes: quod uiuerent quod filios quod uxores quod libertatem quod ciuitatem haberent: uirtuti eius acceptum ferentes: per uiam ignis & faces lucebant. matres familias nuper pauidæ pro depulsis piculis gaudio exultantes ad tam egregium reductionis spectaculum: fenestris testisque cateruatim pendebant. Denique tanti existimatae sunt hæc res ab eo gestae: ut M. Cato uir seuerus & summæ grauitatis earum gratia patrem patriæ putauerit appellandum quod: ut supra diximus primo omnium Ciceroni contigit: & quidem in libera ciuitate: ut inquit poeta quidam imperatores deridens: qui ab adulatoribus hoc nomen sumebant. Roma patrē patriæ ciceronē libera dixit. cum itaq; ex his rebus tantum auctoritatis & gratiæ ciceroni accessisset: ut facile appareret illum etiam post consulatum principem in ciuitate futurum: commune malum inuidia & ambitio mentes quorundam aduersus eum intendit. C. Caesar qui per id tempus praetor erat: item L. Bestia & Metellus tribuni plæbis res gestas ciceronis carpere: & insectari potentiam coeperunt. Denique ab eunte consulatu habere cognitionem & apud populum loqui de rebus suis: ut mos erat: Metellus prohibuit. Tantum ut iuraret sibi permittitur. Ille autem magna uoce iurauit non solum iusiurandum: sed aliud pulcherrimum: quod populus postea magna uoce ipsum uere iurasse iurauit. Ex hoc aduersarii magis irritati. & de uoluntate populi diffisi legem promulgarunt de Cn. Pompeio cum exercitu ad urbem uocando: ut potentiam ciceronis deponeret: non tamen ea lex ferri potuit intercedente Catone neque Pompeius tunc rediit neque postquam reuersus est ciceroni in sensus fuit. quinimo mo sibi gratias agit: affirmans se frustra triumphum reportaturum fuisse: nisi urbs a cicerone seruata esset: in qua triumphare posset. Hinc secuta est inter Pompeium & ciceronem amicitia & in multis rebus non parua coniunctio: aqua tamen Caesar & Crassus sic Pompeium nonnunquam auerterunt: ut intermitteret eam potius quam defereret. Post consulatum amplior & illustrior factus maiori auctoritate in senatu uersabatur: in foro autem & iudiciis solus regnabat: nec per ulla occupationes a studiis & litteris unquam cessauit. Patrium monium sibi non amplissimum: attamen sumptibus sufficiens fuit. Ex Terentia uxore dotem satis amplam accepit ex testamentis amicorum multa obuenerunt. Fundum habuit in arpinati amoenissimum: item in Tusculano uillam quam L. Syllæ dictatoris fuerat. In Pompeiano & Formiano alias uillas insuper domum in palatio. Ab his liberaliter simul & modeste uitam ducebat cum Romanis & graecis doctissimis uiris quos domi semper habebat: ex patrociniis causarum neque dona neque mercedem ab ullo recipiebat. omnis eius opera gratuita erat. Florentem iam aliquot annos & gubernacula reipublicae tenentem Clodius tandem furor urbe eiecit. Fluxit autem illa tempestas ex huiusmodi causa. mos fuit quotannis in aedibus pontificis maxime sacra bene Deae fieri pro salute populi Romani. Ea nemini uiro fas erat intueri: mulieres tantum faciendis aderant. P. Clodius Pompeiam. C. Caesaris uxorem amans: dum sacra per noctem fierent: muliebri ueste domum Caesaris: is nam pontifex erat ingressus: inter mulieres primo latuit deinde cum per

ades erabundus uaderet: rogatus ab ancilla Aureliæ Cæsaris matris: quidnam quæreret: pedisse quã Põ-
peia quærere se respondit nomine Auram. Illa ex uoce suspicata uirum: confestim clamorem extollit: mu-
lieres excitæ assurgunt: portas claudunt: domum perferuntur. Tandem latentem in quodam cubiculo
deprehendunt. Is postea de pollutis sacris acufatus: ad refellendum accusatorem se ea die abfuisse procul ab
urbe allegauit. Accusator Ciceronem testem citari fecit: quod ea die Clodius domi eius fuisset. Id erat uerum:
& Cicero testatus est: testati sunt & alii clarissimi uiri. Sed tamen ille corruptela iudicum absolutus euasit.
Grauiter autem ferens testimonium a Tullio dictum: præsertim quod ante familiares illi fuisse uidebatur: gra-
uissimas inimicitias aduersus eum exercuit: ob quarum gratiam ex nobilissima Claudiorum genere plæbe
io homini adaptandum se dedit: quo tribunatum plæbis nactus Ciceronem uscisci posset. Tractus ita,
quod ad plæbem: nec multo post tribunus factus: statim Ciceroni diem apud populum dixit: quod is ciues roma-
nos iniussu populi contra leges necasset: & consules quidem decretis prouinciis sibi obnoxios fecerat: plæ-
bem autem nouis legibus & magnis beneficiis obligauerat: ut nulla spes refugii apud alterutros Ciceroni
relinqueretur. Ex tribus autem qui maxime per id tempus potentissimi erant: Crassus Ciceroni in sensus
aduersabatur. Cæsar diuersa in republica sentiebat. Pompeius licet amicus: tamen ad utrumque mussabat.
His difficultatibus circūuentus Cicero: per communes amicos ægit: ut legatus Cæsaris in Galliam profici-
scretur. Hoc enim Cæsar grate recipiebat: & honorificum sibi existimabat. Legatio autem illius tribuna-
tus annum penitus frustrabatur. Quod postquam intellexit Clodius: minas deponere & benigne loqui cœ-
pit: ac per communes amicos de reditu in gratiam cum cicerone tentare: amicitiam denique & beniuolen-
tiam polliceri. Hæc ficta mutatio clodii Ciceronem a legatione auertit: quam rem Cæsar grauiter tulit: &
rursus iritato accusatore ipsum etiam de cæde ciuium apud populum criminatus grauiori periculo reum in-
uoluit. Huic accedebat incommodo: quod alter ex cõsulibus. L. Piso Cæsaris erat focer. Alter. P. Gabinus Ci-
ceroni in sensus ob supplicium coniuratorum. Itaque partim simultate: partim beneficio accusatoris & mer-
cede prouinciarum inducti: Clodio fauebant: Ciceroni aduersabantur. Per hunc modum undique oppugna-
tus Cicero uestem mutauit & sordidatus circūiens homines pro salute sua precabatur. Mutauit uestem
cum ipso uniuersus equester ordo: & ad uiginti milia hominum mutato habitu eum sequebatur. Senatus
etiam conuenerat decreturus: ut omnes ciues ueluti in publica mœsticia uestes mutarent: quod tamen sena-
tus consultum impredientibus consulibus & clodio armatis hominibus curiam obsidente fieri non potuit.
tantum enim terrorem clodiana arma iniecerant: ut nonnulli senatores laceratis togis e curia fugerent. Post
quod igitur manifestum erat neque senatus auctoritatem neque commiserationem habitus quicquam prodesse: ad
Pompeium pro ueteri amicitia conuersus ut si opem ferret aduersus tribunum furorem rogaba. At ille iam
inde ab initio huius contentionis rogatu cæsaris e medio se abstulerat: & in Albanum secesserat. Venientem
autem ad eum ciceronem hominem de se benemeritum uidere non sustinuit: sed pudore adductus quan-
do cæsari focero nihil illius gratia se facturum promiserat: per aliam portam uiliæ egressus longius abiit.
Reliquum ergo erat: aut in exilium ire: aut ferro dimicare. L. Lucullus uir clarissimus & magnæ auctori-
tis arma capere & ferro decernere suadebat: Alii cedere satius uidebatur: & in aliud tempus reditum expe-
ctare. Hæc tandem sententia ciceroni placuit: itaque per mediam noctem urbe egressus: terrestri itinere Luca-
niam petiit ea mente: ut in Siciliam inde traiceret. clodius ut eius fugam intellexit: ad populum tulit de eius
exilio: rogationemque proposuit per quam infra. cccc. ab italia miliaria aqua & igni ciceroni interdicebatur.
Siquis reciperet poena aduersus eum erat exiliū & publicatio bonorum. Additum erat in lege: ne quis de eo reducere
ad senatum referret: ne quis decerneret: ne disputaret: ne loqueretur: ne pedibus iret: ne scribendo adesset. Villas
præterea eius incendit: agros uastauit: domum diruit: & quo solum quoque auferret templum libertatis in area dedi-
cauit: suppellectilem & cætera hastæ subiecit: & singulis diebus proclamabat: quoque tamen nunquam reus est emptor.
Fugientem ciceronem alii omnes benigne receperunt: præter Vibium quendam hominem sibi familiare.
is enim ad se uenientem domo non admisit & C. Virgilium Siciliæ prætorem qui per litteras uenit in Sici-
liam proficisci. Consilio itaque repente mutato iter a Vibone oppido Brundisium conuertit: e Brundisio
Dyrhachium traiecit. inde metu Antonii & quorundam inimicorum qui in Achaia erant: epiro uitato in
Macedoniam trausit: ubi a Plantio officiose pieque receptus commoratus est. Tulit autem hoc exilium non
forti animo: nec ut homini philosopho conuenire uidebatur: sæpe damnans seipsum quod fero non dimicasset:
damnans consilia amicorum: & perfidiam culpans semper ad italiam conuersus semper dolore & mœ-
rore anxius. interea P. Clodius potentia immoderate fructus cum Cn. Pompeio æmulari: & eius acta retra-
ctare cœpisset: adductus poenitentia Pompeius: quod Ciceronem a clodio pelli ex urbe passus esset: subito mu-
tata mente de illo reuocando una cum cæteris amicis cogitare cœpit. Fauebant præcipue ciceroni Lentu-
lus consul & tribuni aliqui plæbis: inter quos erat. T. Annius Milo uir fortis & uehemens: pro quo est cice-
ronis præclara oratio. is legem ferebat de eo reducendo. aduersus hos clodius cum suorum manu resistebat.
Res primo ad contentionem inde ad arma deducta est. impediens clodio legem ferri ipetumque in au-
ctores faciēte: ita ut cum unus ex tribunis ipsis uulneretur: alii multi necarentur. Q. Ciceronis frater non
alia uia euaderet: quod se mortuum fingens inter cadauera per forum iacentia delituerit. Præualebat itaque Clo-
dius uiolentia & armis. Sed tantus erat ardor animorum tantumque Ciceronis desiderium: ut incenderen-
tur magis homines ob Clodii factum: quam deterrentur. iam enim cæteris omnibus posthabitis publicis priua-
tisque negotiis uniuersa ciuitas ad hoc unum intendebat. Nihil senatus ciuibus nihil sociis nihil regibus re-
spondebat: nihil iudices summis sententiis nihil populus suffragiis declarabat. tandem uero Pompeius col-
lecta bonorum multitudine coactis etiam ex uicinis italiæ locis non paruis auxiliis: Clodio foro expulso:

ciues uocauit ad legem de reditu Ciceronis perferendam. Nunc fertur de aliqua et tantus consensus totius populi romani fuisse: neque tantum studium totius Italiae: quae ob hoc ipsum romam confluerat: ut non magis eleganter quere postea dictum a Cicerone fuerit. Italiani suis humeris eum ab exilio reportasse. Senatus etiam cum populo beniuolentia certans: decreuit ut ciuitates quae Ciceronem receperant laudarentur: utque domus & uillae eius publicis sumptibus aedificarentur. Rediit decimo & sexto mense post fugam cum summa laetitia & gratulatione totius ciuitatis. Nec tamen ob eius reditum sic fractus est Clodius: ut quiesceret: nam & postea Ciceronem armatis hominibus aggressus occidere tentauit: & in domum impetu facto redemptoribus fugatis lapides & columnas disiecit. Contra Cicero ipse nequaquam segnis cum magna hominum manu in capitolium profectus tabulas a Clodio fixas: in quibus res gestae tribunatus sui scriptae erant uirefixit atque perfragit: de quo cum in senatu accusaretur: quod tabulas publicas tribuniciasque priuata uirtute atque fuitulisset: negauit Clodium fuisse tribunum: quoniam praebium magistratum patritio homini per leges habere fas non esset: quae sententia Catoni displicuit. Ille enim perniciosum quidem tribunum ceterum tribunum censebat: alias nec praefectionem suam in cyprum nec cetera multa in republica gestare posse. Hinc secuta est inter Catonem & Ciceronem quaedam offensio: non tamen quae in apertam simulationem euaderet: sed quae beniuolentiae studium significationemque minueret. Sed cum iam clodianae contentiones longius procederent: ac multi qui absenti Ciceroni fauerant: reuerso praesentique inuiderent: ac ipse Clodius praeturae peteret ad omnia perturbanda: tandem a Milone Ciceronis amico interfectus est: nec abfuit suspicio Ciceronem eius caedis autorem suaforemque fuisse. Mortuo Clodio quietiora tempora secuta sunt: multosque per annos Cicero floruit eam mediocritatem in republica secutus: ut & Pompeio & Caesari amicissimus esset: nec tamen a grauitate senatoria usquam discederet. Per haec tempora. **Q.** frater Caesari legatus in galliam missus & **C.** Trebatius iuriconsultus eius familiaris Caesari traditus. Multi etiam per eum apud Caesarem commendati: quos ciceroni gratificans caesar magnis honoribus attollebat. Crassus etiam cum cicerone in gratiam rediit: conuauitque apud eum: ita ut quasi ex ipsius laribus ad bellum parthicum proficisceretur. Augur post Crassi interitum factus: & paulo post in Ciliciam proconsul missus provinciam romana clade & uictoria parthorum in spem nouarum rerum erectam non magis armis quam iustitia integritate & abstinentia ad populi Romani fidem beniuolentiamque reduxit. Ciuitates egestes & sumptibus iacturisque exhaustas acerbissimis tributis & grauissimis usuris ac fallo aere alieno liberauit. Rationes pecuniarum ab ante decennio ad suum proconsulatum retractans innumerablem furta per provinciales ipsos aduersus ciuitates suas commissa emendauit: adhibita moderatione ut pecuniae ciuitatibus restitueretur: sine ignominia illorum qui eas tenuissent. Sumptibus provincialium ita pepercit: ut neque in se neque in legatos fieri ullos pateretur: cum superiores proconsules intolerabiliter onerare: eorumque comites legati praefecti rapinis & contumeliis afficere provinciales consueuissent. A teo proconsule nec uirgis caesum quenquam nec maledicto aut iracundia ab ipso laceratum ferunt: aditus uero ita faciles erant: ut portae semper incustoditae paterent. Res etiam bello magnifice in proconsulatu ab eo gestae. Nam cum Parthi in Syriam transisse tumultuose nunciarentur: non contentos provinciam tueri sed de sociorum salute & finitimorum regum fide sollicitus obuiam profectus in extrema Cappadocia non longe a thaurio apud Cibistra opidum cum exercitu consedit: ubi paucis diebus commoratus Ariobarzanem regem cum ipso regno seruauit: cuius salus proficiscenti sibi fuerat a senatu commendata. Inde cum Parthorum copias a Cappadocia auersas non longe ab Amanum monte abesse cognouisset: magnis itineribus ad Amanum contendit. Sed quoniam Parthi ab ea quoque parte iam recesserant: amanum montem perpetuis hostibus infestum domare aggressus tripartito exercitu eos inuasit: ac post magnam hostium caedem Amanum caput eius gentis item Sepiram & Cominorum oppida & castella complura uicinitate ob quas res ab exercitu imperator appellatus est. Inde ad Pindium urbem altissimo & munitissimo loco sitam: cuius incolae ne regibus quidem unquam paruerant: & tunc aduentum Parthorum acerrime expectabant: exercitum duxit: oppidanisque intra moenia compulsi uallo & fossa circumdedit: sex castellis castrisque maximis sepsit: aggere uineis turribus & omni tormentorum genere septimo & quinquagesimo die postquam obsideri coepit erat: expugnauit. Pro quibus rebus supplicatio a senatu Romae decreta fuit. triumphus quoque redeunti oblatu: quem & si ab initio concupisset: tamen quod alienum a conditione temporum existimabat: prosequi destitit: seruiescentibus iam initiis ciuiliis belli. E provincia decedens Rhodum prius deinde Athenas amore & desiderio antiquarum conuersationum: quos adolescens studiorum causa in his locis habuerat: audivisse reuisit: exceptus summo honore tam a principibus ciuitatum: quam a philosophis & disciplinarum magistris qui pro ingenii & doctrinae fama undique congreuebant. Sed Athenis cum esset: tunc primo caesaris motum ex gallia & turbationem ciuiliis procellae cognouit: statimque & Pompeii & caesaris litterae eodem ferme tempore ad eum uenerunt. Vterque sane illi ueluti suum haud dubie uendicabat. Ipse autem & si Pompeio maiori beneficio pro suo reditu strictus hominem & causam sic probabat: ut si ad arma iretur: facius duceret cum illo uinci: quam cum caesare uictore esse: tamen ut medius quidam nec alterutri affectior pacis astor esse non destitit: multa statim ad caesarem super hoc ipso multa etiam ad pompeium scribens: multa postquam in urbem rediit in eam temerem diffrens: & in senatu & apud populum concordiam suadebat. Sententia eius semper una fuit: omnem pacem quam uis iniquam ciuili bello sibi uiperi praeferrendam. consilium Pompeii de reliquenda Urbe uehementissime improbauit. Sed quando ea sententia peruicerat: ipse cum fascibus & lictoribus quos sibi populus romanus dederat: in praediis suis circa campaniam & maritimam oram: quarum cura sibi mandata fuerat: uersabatur. Nonnunquam uero capuam ubi consules & senatus magna pars erat: praefertim si de conditionibus

pacis aliquid tractari audiret: ut adiutor foret se conferebat. Pulso Italia Pompeio & spe pacis amissa diu
 secum ipse conflictatus: ē incertus consilii: quod in Pompeio quidem opes fractas & non probanda concilia:
 in Cæsare uero flagitiosam belli causam esse uidebat. Ita si Pompeium sequeretur: clade sui & suorum: si
 deesset bonorum causæ: rumor: es hominum erant subeundi. Ea cunctantem & ambiguum diutius tenuerunt:
 sic tamen ut honestatis rationem semper utilitati securitæque præferret: quod cum alias tum in eo
 congressu: quem cum Cæsare habuit patfactum est. Nam rediens Brundisio Cæsar: cum post fugā Pompeii
 romam peteret: Ciceronem ut prædiximus in prædiis commorantem nudit: ac nonnulla aduersus eū
 questus tandem rogauit ut ad urbem adesset. Cui Cicero nihil summissee nihil nisi cum dignitate & magno
 animo respondit: ostendens si adesset quas sententias dicturus foret: quas reipublicæ calamitates
 ploraturus. Non enim placere senatui exercitum populi romani contra alium: item populi romani exerci-
 tum in Hispanias duci non in Græciam transportari. Cumque cæsar respondisset: At ego ista dici nolo. Ita
 putabam inquit Cicero: sed ego eo nolo adesse: quod aut mihi dicendum est quæ nullo modo silere possum:
 aut non ueniendum. Tandem cæsar ita discessit: ut diceret ciceroni super hoc deliberandum: nec multo
 post ex urbe ad eum scripsit ignoscere se illi quod non affuisset: idque in optimam partem accipere. Profectus
 posthæc in Hispanias cæsar: cum rumor increbuisse ciceronem in castra Pompeii nauigaturum: ex ipso
 itinere ad eum scripsit: monens atque rogans ne quo progrediretur: suadensque ut procul a bellorum curis
 medius: ut facere cœpisset: alicubi cōquiesceret. Verba eius epistolæ infra posui: cæsar imperator. S. dicit
 ciceroni imperatori. Eisi te nihil temere nihil imprudenter facturum iudicarem: tamen permotus hominū
 fama scribendum ad te existimaui: & pro nostra beniuolentia petendum: ne quo progredieris inclinata iā
 re: qua integra progrediendum tibi non existimasses. Nam & amicitia grauiorem iniuriam feceris: & tibi
 minus commode consulueris: si non fortunæ obsecutus uideberis. Omnia enim secundissima nobis ad-
 uersissima illis accidisse uidentur. Nec causam secutus (eadem enim tum fuit: cum ab eorum consiliis ab-
 esse iudicasti) sed meum aliquod factum condēnasse: quod mihi grauius abesse nihil accidere potest: quod
 ne facias pro iure nostræ amicitia a te peto. postremo quid uiro bono & quieto & bono ciui magis con-
 uenit: quod abesse a ciuilibus controuersiis: quod nonnulli cum probaret: periculi causa sequi non potuerūt.
 Tu explorato & in te meo testimonio & amicitia iudicio neque tutius neque honestius reperies quicquid: quod
 ab omni contentione abesse. Vale. xv. Kalen. maias ex itinere. Satis ergo erat Cæsari: ut cum neutro esset.
 Hoc idem. M. cælius hoc Dolobella suadebat: ut in eorum epistolis apparet. Et si ab euentu res iudican-
 da sunt: hæc potiora consilia fuerunt: quod ciceronis prudentiam nequaquam fallebat. Sed uirum bonum &
 optimas reipublicæ partes suscipere consuetum pudebat ut iis castris non esse: in quibus pompeium du-
 cem optime de se meritum & senatum & consules esse uidebat: augebaturque sermonibus: qui e castris de
 eo afferebantur: male de se existimare senatum & tales ciues permolestè ferebat. Hæc tandem quasi tor-
 menta quædam uirum expugnarunt: ut non modo Cæsaris amicitia uerumetiam tuto ocio bellum peri-
 culosum desperatumque præferret. Parata igitur sibi occulte nauis: quauis omnes oræ cæsarianis custodiis ne
 quis ex Italia discederet: obseruabantur: & Antonius de Cicerone obseruando nominati sibi a Cæsare im-
 peratum assueuerat: tamen nullo negotio mare ingressus ad castra Pompeii nauigauit. Aduertus eius eo
 gratior fuit: quo insperatio: quippe nemo iam uenturum existimabat. Sed cum deteriora opinione cuncta
 offenderet: neque consilium belli ita gerendi neque copias. Cn. Pompeii neque genus exercitus compro-
 baret: pacem primo: deinde quod Pompeius ab ea sententia ualde abhorrebat: ut bellum traheret suadere
 institit. In quibus cum non multum sibi obtemperaretur: & præterea rapacitas atque crudelitas multorum
 quos emendare non licebat: eum offenderet: quasi poenitentia adductus quod eo accessisset: omnia contē-
 nere: & sese quantum poterat a rebus gerendis alienare cœpit. Cōmisso deinde in Pharsalia prælio: in quo
 ipse ualitudine aduersa impeditus non affuit. M. Cato qui naualibus copiis apud dyrrachium præerat: co-
 gnita Cæsaris uictoria classem & exercitum Ciceroni tradere uolebat: sibique concederet: ut par erat: prætori
 um hominem uiro consulari: & fasces a populo Romano habenti. id omnes qui in exercitu erant: Ciceroni
 suscipiendum censebant: & in primis Pompeius filius omnes denique sibi ducem pro communi salute Ci-
 ceronem deposcebant. At ipse quoniam nullo modo putabat cui integri pares non fuissent: eidem fractos
 superiores foret: & simul existimans esse sapientis & boni ciuis initia belli ciuillis inuitum suscipere: extre-
 ma non libenter prosequi: postulationem Catonis & aliorum qui ad suscipiendum imperium hortabatur:
 omnino reiecit: sequē sibi finem belli fecisse & in ocium properare palam respōdit. quod eius dictum adeo
 infeste quidam recæperunt: tantusque repente furor mentes inuasit: ut ipse Cicero pene interficeretur: Pō-
 peio cum suis eductis gladiis sic obstinate in eum ruentibus: ut Catoni magnum negotium fuerit illorum
 temeritatem furoremque comprimere. inde ergo prope in Italiam reuersus reditum Cæsaris circa ægyptū
 asiamque diutius commorantis Brūdusii expectauit: uacuius quidem a bellorum curis: cæterum tātis usū
 ac tam magno ære alieno inuolutus: ut patrimonium eius penetotum absorberetur. Id uero non tam sum-
 ptibus quos per illa bellorum tempora magnos subierat: quam incuria & negligentia dispensationis acci-
 disse uidebatur: quæ res animum eius a Terentia uxore incredibiliter alienauit: præsertim quos ab initio ur-
 indignationis causæ aduersus eam subessent: fasces tamen laureatos ac turbam lictorum quos ab initio ur-
 be extulerat etiam Brūdusii retinuit. Post longam expectationem cum Cæsar tandem appulisse Tarentū
 atque inde terra iter facere nunciaretur: obuiam processit: bona quidem spe sed anxius cura quemadmo-
 dum uictorem alloqui oporteret. Enim uero nil ut faceret diceretur præter dignitatē opus fuit. Cæsar quip-

peut ad se porro uenientem prospexit: ad terram descendit: eumque humanissime complexus solus cum so-
 lo multa stadia loquendo confecit: in honore denique eum habere & familiariter uti perseuerauit. In urbem
 inde reuersus quoniam summa rerum in arbitrio unius posita foro & curiæ locum nullum relinquebat: ad
 litteras & studia se rettulit: ut quando alia non dabatur: illa saltem uia ciuibz suis prodesset. Plurimum ue-
 ro per id tempus in prædiis suis morabatur. Ad urbem nisi Cæsaris salutandi aut pro salute alicuius ciuis
 orandi causa non accedebat: ut pro. M. Marcello de cuius restitutione a Cæsare impetrata senatus nomine
 gratias ægit: ut pro. Q. Ligario & Deiotaro rege: quos apud Cæsarem iratum uictoremq; defendit. Cæ-
 serum omne tempus aut disputationibus familiarium aut legendo scribendoque assidue agebat. Homo ue-
 re natus ad prodesse hominibus uel in republica uel in doctrina: Siquidem in republica patriam cō-
 sul & innumerabiles orator seruauit: in doctrina uero & litteris non ciuibz suis tantū sed plane omnibus
 qui latina utuntur lingua. lumen eruditionis sapiētiaq; aperuit. Hic enim primus philosophiam antea no-
 stris litteris incognitam & pene a romano sermone abhorrentem: de qua nec latine scribi nec disputari pos-
 se plerique docti uiri arbitrabantur: latinis litteris explicauit. Hic plurima uerba ad usum patrii sermonis
 adiunxit: quo lucidius & commodius philosophorum inuenta disputataque exprimerentur. Hic dicendi
 præcepta & artem priusquam ulli nostri: doctius quam ulli græci patefecit & tradidit. Hic ad potestatem ro-
 mani imperii dominam rerum humanarum eloquentiam adiunxit. Itaq; non magis patrem patriæ appe-
 lare ipsum conuenit: q̄ parentem eloquii & litterarum nostrarum: cuius libros monumentaque si euoluas:
 nunquā ocium sibi fuisse credas: ad negocia obeunda. Rursus autem si res gestas eius si cōtentiones si oc-
 cupationes: si certamina in republica & priuata considerentur: nullum tempus illi reliquum fuisse existimes
 ad legendum uel scribendum. Ita solus (ut credo) hominum duo maxima munera & difficilima adimple-
 uit: ut & in republica orbis terrarum moderatrice occupatissimus plura scriberet: q̄ philosophi in ocio stu-
 dioque uiuentes: & rursus studio librisque scribendis maxime occupatus: plura negocia obierit: quā ii qui
 uacui sunt ab omni cura litterarum. Huius ego causam fuisse puto primo admirabilem quandam ac diui-
 nam ingenii magnitudinem: deinde uigilantem solertemq; naturam: tertio q̄ plenus omni sapientia om-
 nique doctrina ad rem publicam se contulerat: itaq; ex eodem philosophiæ sacrario & facta ad rem publi-
 cam gubernandam & dicta ad scribendum præcipiendumque aliis depromebat. ingenue uero ab adole-
 scentia eruditus & in dicendo plurimum exercitatus: facile & sine labore cogitationes suas mandare litte-
 ris poterat. Hac igitur felicitate ingenii hoc naturæ munere hac denique sapientia & eruditione fræctus a
 pueritia ad exitum uitæ multa præscripsit: multa etiam cum mors indigna illum eripuit: scribere instituerat.
 Genera autem scriptorum eius quadripartita fuerunt. Quemadmodum enim illius opera partim in repu-
 blica administranda: partim in foro iudiciisq; partim in domesticis familiaribusque negociis ponebatur:
 erat autem & aliud tempus quod seorsum ad studia doctrinaeque referebat: sic scriptorum eius alia publi-
 ca sunt: alia forensia: quædam familiaria: quædam studiorum atque doctrinae. in quocunque sane horum
 per multi libri ab eo diuine immortaliterq; perscripti: de quibus non alienum fuerit breuiter prout uel ipsi
 uidimus: uel ab aliis accepimus recensere. Atque ut ab ea parte quæ ad studia & doctrinas pertinet: & in
 illa ipsa ab optimis incipiamus: inter maxime præstabilia eius generis opera sex libri de republica fuisse me-
 morantur: quos constat ab eo editos postquam ab exilio in urbem redierat. Scripsit post hæc de finibus bo-
 norum & malorum libros quique: in quibus Stoicorum Peripateticorum Epicureorum Academicorum
 sectas uarietatesq; aperuit. Tusculanarum quaestionum libros quinque: de natura Deorum tres: de diuina
 tione duos: de legibus tres: de officiis totidem: aduersus uituperatores philosophiæ librum unum: Aca-
 micorum libros quattuor: de senectute: de amicitia: de consolatione libros singulos: de gloria libros duos:
 de Fato unum: Laudationem Catonis: aduersus quam Cæsar Anticatores rescripsit. Paradoxa ad Brutū
 Topica ad Trebatium. Transtulit Platonis Timeum: atque Protagoram Xenophantis: Economicū Aras-
 tilibrum ex ametro carmine: Demosthenis & Eschinis orationes illas famosissimas in causa Ctesiphontis:
 quæ cum apud nostros negligenter custoditæ iam pridem ex italia tanq̄ peregrinae alienæq; au fugissent: nos
 Ciceronem imitati eas ex græcia in latiū nostra manu reduximus. Scripsit etiam in oratoria facultate Rhe-
 toricorum libros quinque ad. C. Hærennium: item de eadem re libros duos. Post hæc longe eruditius de
 oratore libros tres: in quibus omnem ueterum & aristotelicam & isocrateam rationem oratoriam comple-
 xus est: de optimo genere dicendi ad. M. Brutum: de partitione oratoria ad. M. filium: item alium de eadem
 re librum qui orator dictus est: commentarios consulatus sui græce scriptos: quos ad Possidonium philo-
 sophum misit: item uersibus tres libros de temporibus suis. Hæc ferme in illo studiorum & doctrinae gene-
 re ab eo edita. publica uero & forensia eius opera orationibus continentur: quarum eas quæ in senatu uel ad
 populum habitæ sunt: publicas: quæ uero priuatam alicuius defensionem impugnationemq; iudiciariam
 conuinent: eas forenses priuatasque impræsentiarum uocamus. Publicas igitur reliquit de lege manilia: itē
 quam consulatum iniens. Kalen. ianuariis in seutu habuit: item ad populum de lege agraria: item de pro-
 scriptorum filiis: pro Othone: pro Rabirio: duas item ad legem agrariam pertinentes: in Catilinam & con-
 iuratos quattuor: in Metellum: in Salustium: de exilio suo orationes tres: de prouinciis consularibus: de re-
 sponsis auspicum: pro. M. Marcello: in. M. Antonium libros. xiii. Forenses uero sunt pro. P. Quintio: pro
 sex. Roscio: pro. A. Cluentio: septem libri accusatiōis in Verrem: oratio in Vatinius testem pro. P. Sestio:
 pro. L. Muræna: pro. P. Sylla: pro. Cn. Plancio: pro Cornelio Balbo: pro. L. Flacco: pro. M. Cælio: pro Fun-
 danio: pro Varenio: pro Cecinna: pro Milone: pro Archia poeta: p. Seaurio: pro Oppio: pro Tullio: pro do-

mo sua ad pontifices: pro. Q. Ligario: pro rege Deiotaro. Hæc forensia. In domestico autem illo familiarique scribendi genere epistolas pene innumerabiles summa cum elegantia scriptas reliquit: quibus ad amicos scribens multa uolumina referit. Sed earum extant hodie sex & .xxx. libri qui inter manus uersantur: quorum sunt ad Atticum libri .xvi. ad Q. fratrem libri tres. reliqui ad M. Brutum: ad Cn. Lentulum: ad P. Sulpitium: ad M. Varronem: ad M. Cælium: & ad alios præstantissimos suæ ætatis uiros. Plurima uero eius generis amissa sunt. Nam & ad M. filium & ad Cornelium nepotem & ad C. Cæsarem: & ad Hirtium & ad Panfam: & ad Cæsarem iuniorem multos epistolarum libros scripsisse eum constat: quorum nullus hodie reperitur. Quippe libro .v. epistolarum ad Hirtium & secundo libro ad Cæsarem iuniorem allegatas eius sententias legimus. Sunt igitur quos ad huc nominauimus. clxiii. quorum ad studia & doctrinas pertinent. lviii. ad republicæ actiones tres & triginta: ad forum & iudicia. viiii. & .xx. ad rem familiarem. iii. & .xxxx. Nectamen nos ideo eos numeramus: quod tot duntaxat eum scripsisse: sed ut de multis quos ille scripsit: tot ad nostram noticiam deuenisse ostēderimus. Nam multo plura ab eo scripta constat: præsertim in familiari ac forensi generibus. Scripsisse fertur cum summa facilitate: & quod & multitudo librorum & textus ipse orationis nitidæ illaboratæque fluentis ostendit. Neque tantum prosa in quo genere ingēs illa uerborum & sententiarum copia uelut mananti fonte exuberat: uerum etiam metro quotiens animum appulisset: non paucioris quingentis uersibus per singulas noctes componere solitum tradiderunt. In dicēdo uero quanta illi uis quanta gratia fuerit: multa testantur: & illud in primis quod aduersarii regem inuidioso nomine appellare consueuerunt: quod uidelicet nulli absoluerentur: nulli damnarentur: nisi quos ille absolutos damnatosque uoluisset. Probant multæ eius ac præclaræ defensiones: in quibus uel manifestorum criminum reos uel alias odiosos atque inuisos ab inuitis & obstinatis iudicibus orando extorsit. In causa. Q. Ligarii quæ apud Cæsarem dictatorem acta est: fertur Cæsar ita animatus fuisse: ut Ligarium omnino pro condemnato haberet: & cū Cicero defensus uenit: dixisse ad amicos: reum quidem damnare certissimum est: nil tamē prohibet Ciceronem audire. Sed idem ille qui hoc dixit: mox agente oratore propositum illud damnandi tenere non potuit. Prudentissima enim & artificiosa oratio cum gratia & plenitudine ad aures eius perueniens: tam uarie mentem animumque affecit: ut sæpe uultum coloremque mutaret. Vbi uero ad commemorationem pugnae deuenit: cum in accusatorem acriter conuersus illa dixit: Quid enim Tubero ille tuus districtus in acie pharsalica gladius agebat? cuius latus petebat? quis erat sensus armorum tuorum? quæ tua mens oculi manus ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Eo ista dicente ita Cæsarem extra se positum & quasi mente alienatum ferūt: ut toto corpore excusso libellos quos manu tenebat abiiceret: denique uicō actus contra propositum animi reum absoluit. Quid. L. Flaccum repetundarum reum: nonne omnium opinione damnatum & testimoniis multarum ciuitatum conuictum iudicibus extorsit? Quid Murænam: quem Cato de ambitu accusauit: nonne cum de crimine ipso constaret: Cicerone orante absolutus est? Quid legem agrariam: nonne ardenti & cupientissime plæbi funditus dissuasit. Sed habuit in his tempus spatiumque cogitandi. Quid autem illa quæ p. M. Othone subito & sine ulla præmeditatione effecit? Cum ille romanos equites mixtos cum cætera plæbe spectare solitos lege lata se gregasset: ac ob id plæbs se despectam putans summo odio in Othonem accensa uenientem in theatrum maledictis & iurgio incessisset: contra equestris ordo reclamaret: animis undique inflammatis nonne Cicero qui per id tempus consul erat: aduocata confestim plæbe ita dicendo mentes immutauit: ut in theatrum reuersa Othoni applauderet. Nec minor sane in accusando quam in defendendo fuit. Nihil profecto uehementius romana iudicia unquā uiderunt: quam accusationem. C. Verris. Nihil unquam uiolentius neque asperius curia audiuit: quam accusationem Catilinæ. At qui constat Ciceronem initio dicendi subtimidum fuisse: quod & ipse multis locis fatetur: & omnibus fere optimis oratoribus euenisse ostendit. Sed ut ab initio pauescebat: sic postquam prima illa initia euaserat: audacissimus erat. Quippe in accusatione contra Verrem eousque uehementiæ audaciæque processit: ut iudicibus grauius nunatus sit: nisi reum condemnarent. Et Catilina homo audacissimus ab eo in senatu accusatus propter uehementiam accusationis obmutuit. In Metellum quoque & Clodium & Antonium ita inuectus est: ut eorum audaciam furoremque pfringeret. Vnde illud in eo præcie amandum: quod tanta potentia iudiciorum fractus neminem unquam in indicio accusauit. præter unum. C. Verrem quem Siculorum gratia persecutus est. Cæteram omnem forensē operam in defensione calamitosorum exhibuit. Sed & in sententiis dicendis & in omni elocutione plurimum eminebat. Quædam sunt eius orationes totæ subtiles: ut pro Quintio ut pro Cecinna: quædam totæ graues: ut contra Catilinam & aliquæ Antonianæ: multæ uariæ. ut de responsis haruspicum: ut pro Cluentio ut pro Milone. Longum esset singula prosequi: & per omnes orationes eius uagari. Illud dixisse sat erit. Ex tanta multitudine studiosorum hominum: qui uel in eius ætate fuerunt: uel postea secuti sunt: neque dicendo adhuc quisquam Ciceronem æquauit: neque scribendo proximus accessit. Vna tantum in re audientibus grauem fuisse dicunt: quod de se ac de illo consulatu suo plurimum loquebatur. Sed hæc certe necessaria erant contra inuidentes carpentesque repetere. & habebant medicinam quod nemo in laudibus cæterorum hominum magis profusissimus unquam fuit: nemo aliorum comendationibus detraxit minus. Laudabat se nonnunquam: At Catonem Lucillum Hortensium Pompeium &

cæteros præstantes in republica viros coætaneos suos in celum tollebat. Dixit aliquid de facultate dicendi. At Platonis dialogus sic scriptos aiebat: ut si Iupiter loqui uellet: non aliter loqueretur. Aristotelem flumen aureum uocitabat. Theophrasti libros suas delicias esse dicebat. Demostheni tantum tribuit: ut Antonianas orationes in quibus maxime nixus est: ob illius honorem Philippicas appellaret. De ipso etiam ad Brutum scribens: illum multa in dicendo perficere: se multa conari: illum posse se uelle asserit. Nam M. quidem Varronem & libros eius tantis laudibus extulit: ut sibi ipsi & suis nullam fecisse reliquam uideatur. Quis igitur ueras eius laudes non libenter audiat: qui nemini unquam inuiderit: & aliorum laudes tam auide complectatur? Nimis profecto insolentes studiosique sumus. Virtutes ab omnibus ad unguem exigimus: eos de illis ipsis loqui non toleramus. Sed non est propositi nostri causam agere: sed uitam moresque describere. Ad rem igitur redeamus. Ex patrociniis neque dona neque mercedem ab ullo recæpit. Munera a Siculis ultro ingentia magnificaque delata constantissime renuit: eo duntaxat contentus: ut ædilitatem suam transmissione frumentaria nec illa quidem gratuita adiuuarent. In respondendo laceffendoque ex tempore acutissimus fuit. Clodio obiectanti: quod iudices ei non crediderant: sibi credidissent: respondit: At uero illi quoniam antequam soluerent: pecunias uoluissent. Metello in contentione sæpius interrogati quis pater eius fuisset: matrem difficilius relatu hoc illi fecisse respondit: nam Metelli mater parum pudica habita fuerat. Hortensio cui Verres spingem donauerat: se quoddam obscure dictum non intelligere dicenti: domi spingem habere cauillatus est. loco & risu in omni uita pene intemperante usus est: acumenque ingenii mirifica condimenta iocanti suppeditabat. In causa Muræne in Catone & opiniones illas stoicorum quæ Paradoxa uocant: perpetua oratione iocatus: tantum risum in iudicio excitauit: in fluerent omnibus lachrymæ: neque iudicibus neque multitudinem circumstantium quisque sese recipere aut continere posset. Catonem quoque exhilaratum dixisse ferunt: quod ridiculum consulem habemus. Erat enim tum Cicero consul: cum Murænam defendit. In causa quoque L. Flacchi non mediocriter profuisse iocus creditur in testibus refutandis. Sed & in aliis nunquam occasionem iocandi sibi oblatam respuit. P. Confutatus professione quidem iuris consultus sed habetis ingenii minimamque scientiam: is testis in quadam causa productus de re interrogatus: se nihil scire respondit. Tum Cicero ad eum: siste inquit: tu fortasse te de iure interrogatum credidisti. Nec minus uenuste in L. Coctam cæsores iocatus est. Nam cum negocia obeundi in foro & tandem sitienti aqua ad potum fuisset oblata: amicos uocauit & circuntegere se iussit: ne si censor sciret eum aquam potare: senatu amoueret. Erat enim Coctas censor de uinofamose. At censores solebant uinosos senatu amare. Sed neque a Cæsare iam dictatore laceffendo abstinuit. Nam cum ille prædia paruo admodum precio seruilium uendidisset: multis ut sit uilitatem mirantibus: At quo melius inquit empta sciatis: tertia deducta est: illa nanque filiam suam nomine Tertiam Cæsari conciliaffe & ad eum duxisse putabatur: Prolixam certe haberet materiam: si quis ista colligere ac prosequi uellet: sunt enim pene innumerabilia eius dicta. Non enim amicis non inimicis non domesticis non sibi ipsi in hoc urbanitatis genere unquam pepercit. Hanc eius laticiam iocunditatemque naturæ domesticæ molestiæ ad etremum turbarunt: de quibus (ut lucidius intelligi possit) superius reperam. Habuit Cicero Terentiam uxorem: & ex ea Tulliolam & Marculum filios habuit: & duos fratres alium germanum alium patruelem: ex quibus L. Cicero qui patruelis erat: adolescens magnæ indolis & oratoriæ artis studiosus ante consulatum eius diem obiit. Quæ uero frater uxorem habuit Pomponiam Attici sororem: & ex ea filium nomine Quintum. Libertorum & seruorum utrique magna familia patrimonia satis ampla. Sed Quinti fratri ex gratia potius Ciceronis quam ex sua uirtute honores opes & dignitates accreuerant: nam ipse quidem perse haud multi habebatur. Ex Tulliola generos habuit duos: & quidem utrunque summæ nobilitatis: primo Crassipidem Pisonem qui paulo ante profectioem eius in Ciliciam defunctus est: postea Cornelium Dolobellam: cui etiam eo in Sicilia proconsulatui gerente Tulliola nupsit. Hæc tranquilla omnia & plena dignitatis concordiaque fuerunt usque ad tempus ciuiliis belli. Postea uero eadem illa fortuna quæ rempublicam læuendo inuasit: non minori impetu domum Ciceronis ingressa cuncta turbauit: atque permiscuit. Quinti frater durante adhuc bello ciuili adeo inimico animo in Ciceronem factus est: ut etiam scripserit orationem quam contra eum apud Cæsarem recitaret. Quinti Ciceronis fratris filius adolescens audax & facinorosus etiam de ipsius cæde quandoque cogitauit. Eorum peruersitates Cicero ira leuiter tulit: ut per hæc ipsa tempora quibus illi maximis eum iniuriis appelebant. Quinti fratrem apud Cæsarem qui sibi iratus putabatur: non destiterit commendare. Sed nec Terentia uxor in fide permansit: non illa quadum ipse absuit: Pompeium secuta: nihil unquam ex eius sententia domigessit. Patrimonium parum diligenter parumque fideliter administratum sumptibus iacturisque exinaniiuit: pecunias ad eum nunquam misit: in summa egestate uaticum constitutum: & sæpius per litteras postulantem: quasi alienum & nunquam rediturum neglexit. Postquam in Italiam rediit: cum multum tempus Prundusii reditum Cæsaris expectans moraretur: nunquam ad ipsum uenire dignatus est. Quin etiam Tulliolæ filia Brundusium eunti nec una ire uoluit: nec satis decentem comitatum puellæ tradidit: peruerse denique omnia facere moliri que uidebatur. Quibus tandem rebus coactus est exemplo summorum uiuorum eam dimittere. Super hæc omnia grande æs alienum sub usuris sumptum indies omnia deuorabat: & accedebat restitutio dotis Terentiæ faciendæ: quibus cum aliter

fatisceri non posset: tandem ex amicorum sententia Publii: cui ampla hæreditas erat uxorem ac-
 cepit. Nec multo post summo ipsum dolere affecit Tulliolæ mors: quæ partu laborantē per id tēpus
 amisit: quo Cæsar in Hispania contra Pōpei liberof bellum gerebat. Pro linimēto huius doloris scri-
 ptus est ab eo liber: in quo seipsum consolatus est. Sed et alii multi consolationes ad eum scripserūt:
 ex quibus extrat adhuc serui Sulpitii consolatio pulcherrima. Cæsar quoque ex Hispania consola-
 tionem Tulliolæ ad ciceronem scripsit: & Brutus Romæ. O seculum doctorum hominum. At nūc
 uix est qui prima elementa proferre sciat: uix est qui curet. Publiam uxorem quod morte Tullio-
 læ latari uisa erat: ab se cicero sperauit. ipse astute aliquandiu secessit. M. cicero filius non satis bona
 extimarione per hoc tempus fuit. is tamen postea Athenas missus & cratippo traditus: breui pro-
 fectu famam recuperauit: hæc domestica. interfecto cæsare cum recuperata libertas uideretur: ita-
 tim princeps in senatu apparuit: pacem inter cæsaris amicos & interfectores eius qui capitolium oc-
 cupauerant per suasisit: memoriam pristinarum discordiarum obliuione sempiterna delendā censuit.
 Et sane ab initio secundissime omnia. Brutus & cassius a senatu laudati: gratulationes & applausus
 ut liberatoribus patriæ per totam urbem facti. Sed cum mox Antonii consulis mutata uoluntas &
 res ad seruitutem rursus spectare appareret: Brutus & cassius tuto in urbe esse non possent: omnia de-
 niq; ab Antonio flagitiose agerentur: in grāciam abire statuit: ea mente ut. kalen. ianuariis in urbem
 adesset: quod erat initium Pansa & Hircii consolatus futurum. Delatus ergo in Siciliam & inde
 cum grāciam peteret: uento ad Leucopetram reuectus redeundi in urbem consilium coepit: accæ-
 pra. M. Antonii concione & magna eius mutatione per quosdam nuntiata: quasi ille repudiatis
 malis suasoribus ad senatus auctoritatem se totum rettulisset. Reuersus itaque propere in urbem
 nihilo meliora offendit: quam proficiscens reliquerat. Antonius enim manifeste sibi tyrannidem pa-
 rabat: in senatu quotiens ueniebat milites armatos inter subselia senatorum collocabat. omnia uenia-
 lia impudentissime habebat: Reditus ciceronis magnam Antonio suspicionem attulit: & cum for-
 te per eos dies senatum haberet: ac cicero quod erat fessus e uia: uenire causaretur: cum fabris se eius
 domum audiente senatu disturbaturum minatus est. quod cicero pro sua dignitate inique tulit: & ue-
 luti ad grauem contumeliam accepit. itaque post ridie in senatum ueniens cum de professione ac re-
 uersione sua (ne quis forte secus acciperent) rationem exposuisset: questus est de. M. Antonii iniuria
 ac subinde de republica dicere aggressus: ita locutus ē: ut eius libertatem & magnitudinē animi om-
 nes admirarentur. Percursis enim ab eo tempore quo cæsar necatus fuerat ad eam diem que erat.
 kalen. septembris omnibus rei publicæ actionibus mutationem uoluntatis Antonii non solum te-
 darguit sed increpuit: & quæ eius sententia foret de tota republica elato animo & nihil de suo peri-
 culo recusanti liberrime patefecit. Ea oratione maiorem in modum iritatus Antonius inimici-
 tias sibi denuntiavit. Hic est iam ciceronis uelut optimi poetæ extremus actus: & certe meo iudi-
 cio: omnium fortissimus atque pulcherrimus. Tantum enim abfuit: ut hac inimicitiarum denū-
 tiatione: quod ille putauit: deterritus urbe excederet: ut etiam illius minas quauis potentissimi
 & armis undique stipatissimi pro republica ultro expetere ac deposcere uideretur. Sed cum dies.
 xiii. kalen. octobris: quo die adesse edictum erat uenisset: Antonius cum magno armatorum ag-
 mine in senatum profectus longa oratione quam per. xvii. dies ante meditatus fuerat in ciceronem
 inuectus est: eamque postea scriptis edidit. At Ciceronem ea die in senatum uenire & conram respō-
 dere cupientem amici retinuerunt. Erant enim potentiora Antonii arma: nec nisi ad manifestum
 interitum proficisci uidebatur. Hinc maiori uterque uia ad opes augendas conuersus: ueteranos An-
 tonius undique conuocare: & eius reigratia per italiam discursare. Cicero. C. Octauium qui cæsar
 Octavianus dictus est: ad quem propter cæsaris nomen hæreditatemque ueterani milites concurre-
 bant: sibi coniungere perrexit: nec id fuit difficile: nam hæreditate cæsaris & magna pecunia ab An-
 tonio fraudatus & insuper magnis contumeliis affectus: facile ad ciceronis uoluntatem auctoritatē
 que se contulit. Et erat sane amicitia quædam paterna & præterea obseruatio: quod ille cicerone cō-
 sule natus & ab eo propter somnium quoddam iā ante dilectus fuerat. Hac igitur coniunctione adeo
 superior facta est ciceronis res: ut tandem Antonius territus urbem reliquerit. Post hæc cicero pluri-
 mum iam in urbe potens magnam sollicitudinem de Antonio opprimēdo suscepit. Sed erat illa dif-
 ficultas q̃ necdum. kalen. ianuarie aderant: quo tempore Hircius & Pansa Homines sibi amiciissimi
 & idem de republica sentientes consulatum inirent: nec erat qui interea senatum uocaret. Quare pri-
 uato consilio sibi cuncta agenda erant. cum ergo cognouisset Antonium in Galliam properare: per
 litteras & nuntios. D. Brutum qui Mutinæ erat confirmauit: ut prouinciam in senatus populiq; Ro-
 mani uoluntate retineret. Antonioque licet consuli resisteret: nec in libertate & salute populi Roma-
 ni conseruanda auctoritatem senatus expectaret: uoluntatem enim pro auctoritate haberi debere:
 cum auctoritas impeditur. His adhortationibus Brutum suaptæ ingenio ad id prouum concitauit:
 ut aduersus Antonium consulem bellum moueret. interea uero dum ille mutinensi bello impedi-
 tus tenebatur: quæ in urbe prouidenda ac paranda erant: diligentissime parabat. Eo igitur auctore
 cum tribuni plæbis senatum uocassent: efficit ut Octavianus itemque legiones quæ Antonium con-
 sulem deseruerant: & simul. D. Brutus qui illi restiterat: bene eq; republica fecisse decerneretur: quo
 quidem facto hostis quodammodo Antonius a senatu iudicatus est: Mox aduenientibus. Ka. ianua-

riis monendo & cohortando obtinuit: ut Hircius & Panfa consules itemq; Octavianus pro prætoribus exercitiis contra Antonium mitterentur. Profecti igitur ad bellum non longe a Mutina signis collatis pugnauerunt. In eo prælio Antonius uictus ac fugatus amissis omnibus copiis præter æquitatum aufugit: sed in acie Panfa & Hircius consules ambo ceciderunt. Hoc fuit pestiferum reipublicæ uulnus semen & origo secularum calamitatum. Nam Octavianus adolescens: ubi consules e medio sublatis & se solum ducem in tantis copiis relictum conspexit: mutata iam & ipse mente de dominatione cogitare cœpit: quod illis uiuis nunquam facere potuisset. Sed hæc postea apparuerunt. Romæ priusquam de uictoria mutinensi nuntius afferretur: fama quædam falso uulgarat: rem apud Mutinam male gestam fuisse. itaque uniuerſa ciuitas sollicita ac pauida erat: fuitque opinio uehemens Ciceronem correptis fascibus capitolium fore occupaturum: quo magis urbem suam potestatem redacta Antonii amicos qui se mouerent opprimere & illi uenienti resistere posset. Inter hæc uictoria nuntiatur: statimque concursus est factus ad Ciceronis domum. Gratulantium turbæ uelut ouantem in Capitolium detulerunt. Mox senatu aduocato decretæ supplicationes ad omnia puluina & sepulchrum militibus qui in prælio cecidissent. Nam de morte consulum nondum audiebatur. Creati subinde .x. uiri ad diuidendos agros & præmia ueteranis assignanda: quorum Cicero ipse unus fuit. Antonius ut ex prælio aufugit cum suis profligatis equitibus & penninum transgressus ad uada se recæpit. inde cum trans alpes ducere uellet: succlamatum est a militibus & aperte recusatum in Galliam sequi. Et iam Brutus cum exercitu appropinquabat. Quare in summa difficultate & magna desperatione constitutus Antonius: tandem supplex & mutata ueste ad M. Lepidum confugit: rogans ut uitam eius a persecutoribus tutaretur. Eum tandem Lepidus in castris recæpit: & sic bellum de integro renatum est. Interea Octavianus per mortem duorum consulum occasionem dominandi nactus: diuersa sentire & agitare cœpit. Tandem uero & libertatem & Ciceronem missos faciens copias & fasces quos a senatu recæperat contra senatum conuertit. inita namque cum Lepido & Antonio nefaria societate ad patriam occupandam cum in unum circa Bononiam conuenissent: proscripserunt circiter .ccc. ciues quos ad necem destinabant. Dicitur tamen Octavianus diu restitisse: ut Cicero in proscriptorum numero non esset: adductus uerecundia quod eum patrem appellare solebat: & quod eius opera ad id potentia peruenisset. Sed Antonius ante omnes Ciceronem postulabat: & M. Lepidum in suam uoluntatem traduxerat. itaque tandem Octavianus concessit hac lege: ut Antonius L. Cæsarem auunculum suum & Lepidus Paulum fratrem sibi uersa uice ad necem permitterent: ita memini paritum est. Neque creditur in terrarum orbe quicquam crudelius & scelerantius unquam fuisse: cum uelut sanguinem pro sanguine commutantes carissimos & coniunctissimos quisque ad necem tradiderit: ut inimicissimos occidere possent. Et erant sane hi omnes boni & præstantes uiri. Nihil enim magis illa proscriptione quaesitum est quam bonos & amatores libertatis extinguere. insuper ad corroborandam sceleris fidem ac societatem ualidius firmandam: quo magis omnis spes Ciceroni subtraheretur. Clodia P. Clodii inimici olim eius filia Antonii priuigna in matrimonium Octauiano traditur. Cicero ubi hæc intellexit: desperatis rebus una cum Q. fratre (nam is in gratiam redierat) in Tusculanum primo: deinde cum Octavianus urbem intrasset: ex Tusculano asturam fugere perrexit: eo consilio ut inde in Macedonia ad Brutum traiceret. Sed cum in uia essent. Q. frater quod maiore anxius non satis uirici extulisse putabat: domum redire statuit: & accepta pecunia Ciceronem cōsequi. Lachrymis igitur & complexu mutuo a fratre diuisus in urbem rediit. Vbi mox a seruis proditus una cum filio interfectus est. At Cicero Asturæ nauium ingressus usque circeios nauigauit. ibi siue tedio nauigationis siue quod nondum spem omnem de Octauiano abieciisset: in terram descendit: & Asturam rediit incertus consilii an Romam reuerteretur. Tandem peruicerunt liberti & serui qui secum erant: ut iterum nauigaret. Delatus igitur usque ad prædia sua quæ in Formiano pulcherrima habebat: cum descendere uellet: corui obuiani uolantes uelut nauim appellare prohibebant. Mox etiam cum uillam introisset: eadem aues secutæ clamore & strepitu omnia peruadebāt. Quare commoti liberti ipsum lætica impositum ad mare referebant. inter hæc satellites ab Antonio missi aderant. Eos ducebat popilius eius: quem de patricio olim accusatum Cicero defenderat. Hi cum refacta uilla eum non reperissent: ad litus alio itinere currentes: tandem ipsum in uia deprehendunt. At Cicero ubi eos irruere sensit: læticam deponi iussit: ipsosque sine lamentatione & gemitu prospexit: demulcens etiā sinistra manu barbam: ut sibi mos erat. ita ab illis occiditur quarto & sexagesimo ætatis anno. At M. Brutus audita Ciceronis morte. C. Antonium triumuiui fratrem: quem in macedonia captiuum habebat: Ciceroni filio ad uindictam concessit: qui supplicio affectus & securi percussus dignas inferias Ciceroni persoluit. Postea ipse quoque Antonius ab Augusto uictus seipsum propria manu occidit. M. Lepidus omni potentia spoliatus uitam inopem miseramque traduxit. ita omnes ciceronis inimici misere tandem ignominioseque perierunt.

PRAECLAVM MEO IVDICIO PRISCI SAPIENTIS SENTENTIAM HABUERE: qui cum rerum naturam ingenti studio diligentiaq; perquireret: artes similes sensibus esse dixerunt: hac praecipue ut mihi uideatur ratione compulsi: q; tam diu iudicandi uim discernendiq; potentiam aequae sensibus atq; artibus animaduertunt inesse: q; ad praecipienda contraria a primis in cunabulis cunctis hominibus natura inseruit. At nos q; experientia ipsa & horum philosophorum grauissimo iudicio confirmati in hanc sententiam adducimur: ut existimemus artes atq; sensus in eo non mediocriter conuenire:

q; pariter discernere contraria possint: tamen alia ratione non parum differre arbitramur: q; eorum iudicia non iisdem finibus terminantur: cum artes praeter cognitionem contrariorum electionis quoq; iudiciu habent. Nam sensus & si album pariter atq; nigrum tam amarum dulceq; percipiunt. non tamen sic ea diuidant: ut alterum expetendum alterum fugiendum esse discernant. Mouentur enim suapte natura a singulis contrariis: quae sibi obiciuntur omniaq; deinde eodem pacto quo ipsi antea perpassi fuerant ad rationis iudicium deferunt. Artes uero cum semper sint orationi coniunctae: ut utilia eligant: fugiantq; aduersa: primum ea accurate pensant: quae sibi congrua sunt: deinde & quasi longiore intervallo ea prospiciunt: a quibus putant caueri oportere. Medicina enim aegritudinem musica dissonas uoces ea tantum ratione considerare uidetur: ut melius efficere contrarium possit. Temperantia quoq; tum iustitia ac prudentia omnium artium perfectissime cognitionem non modo utilium ac honestarum rerum: sed earum etiam quae turpes & inutiles sunt ad se pertinere proculdubio putant: atq; eos qui uitiorum naturam se ignorare gloriantur uehementer aculant: quasi rudes earum res: quas maxime decet uiros studiosos cognoscere. Quare antiqui spartiatum: cum sua festa celebrarentur: consueuerunt agrestes homines qui appellabantur ilotae: quantum maxime poterant ad potum crapulamq; compellere: eosq; deinde mero ingurgitados: in conuiuia iuuenum adduci iubebant ut illi cernentes ebriorum turpitudinem: ebrietatem ueluti rem deformem perhorrescerent. nos uero neminem corruptum esse putamus ut alii corriganter: neq; hanc emendationem ciuilem neq; humanam neq; libero dignam esse arbitramur. Sed non erit fortasse inutile ad exemplum uitae rectaeq; uiuendi rationem duos aut plures homines in medium afferre: q; cum gubernatione maximae regis uersaretur: summa licentia ac intemperantia usum suam suae turpitudinis apud posteros reliquere: neq; profecto hoc agere intendimus: ut huiusmodi uarietate orationis historia nostra afferamus legentibus uoluptatem: Sed quemadmodum Eschylus ille Thebanus discipulis suis: tam eos q; male q; eos q; bene modulabantur ostendens: dicere solebat hoc pacto: non autem illo moduari oportet: atq; ut Arigenidas ille bonos modulatores iuuenibus arbitrabatur iocundiores esse futuros: si malos fuissent aliquid exprobat: eodem pacto nos alacriores fore existimo ad persequendum meliorem uiuendi modum: si flagitiosorum hominum mores historia cognouerimus. Demetrii igitur quibus expugnator est dictus: ac M. Antonii imperatoris uitam hoc libello complectimur: quod uiri suam illam Platonis maxime suis moribus comprobasse uidentur: Praeclara igitur genera quemadmodum uirtutes maximas eodem pacto uitia quoq; maxima producere solent. Fuerunt. nam ambo cum suis mis flagitiis frequenter potui ac leuissimis amoribus dediti: tum contra liberales beneficii: ac in re militari pitissimi duces. Praeterea eandem prope habuerunt fortunam: cum solum in totius uitae cursu: nunc principatus & regna sint maxima consecuti: nunc uiceuersa eadem amiserint: nunc ex foelici regis successu in extremas calamitates ceciderint pauloque deinceps praeter spem in pristina foelicitate redierint: sed et extremae uitae actus similis pene finis sortiti esse uidentur: cum hic quidem in manus hostium uenerit. M. uero Antonius idem sit prope perpassus. Antigono igitur duo ex Stratonice fuerunt filii: quorum alter fratris nomine demetrii: Alter patris Philippum uocauit. Talis. nam frequens est fama: quod nonnulli Demetrium non Antigoni filium: sed nepotem ex fratre fuisse tradunt. Mortuo namque prope antea: deinde Antigono nupta: Demetrium autem ad hoc infantem relictum creditum esse Antigoni filium. Philippus cum esset paucis annis minor natus quam ipse Demetrius: uita excessit. Demetrius itaque & si non aequa patri: prope tamen fuit statura: formaq; uero & pulchritudine oris adeo egregia adeoque praestanti: ut pictorum aut sculptorum neminem unquam potuisset effingere. Nam & gratia simul & terror: tum grauitas & mansuetudinem quandam praeseferre uidebatur: concurrebatq; cum iuuenili ac aelato uultus aspectu admirabilis splendor regia quandam dignitate coniunctus. itaque natus esse uidebatur ad stuporem simul & gratiam hominum concitandam. Erat autem: cum perociorum potius & conuiuia celebrabantur: & delicatissimus & iocundissimus omnium regum. Cum uero res gerendae erant studio ac diligentia tum ingenii magnitudine cunctos alios superabat. Quare Liberi patre imitari maxime uidebatur: quem ex eo uehementer extollunt: quod prope sciret & bello uti & pace rursus ex bello conficere: tum iocunditate suauitateq; ingenii sibi mentes hominum conciliare. Fuit praeterea Demetrius amatissimus Antigoni patri sui: studio quoque matris & patris obseruare uidebatur: eumq; magis ob ueram synceramq; beniuolentiam: quam ob potestatis magnitudinem uereri. Cum aliquando legati quidam ab Antigono audirent: reuersus a uenatione Demetrius confestim ad patrem accessit succinctus telis: eumq; osculatus prope uix consedit. Pauloque deinceps cum legati habitum respiciens discederent: alta uoce ad eos conuersus Antigonus: o uiri inquit: Nuntiate tale amicitiam atque pietatem quale uidere potuistis inter Demetrium Antigonomq; seruari: quasi ostenderet concordiam patris cum filio status ac regum potentiae maximam esse iudiciu. A deo enim regnum a communi sanctaque societate alienum esse consuevit: adeoque maliuolentiae & perfidiae plenum: ut maximo atque antiquissimo Alexandri successore latandum iure fuisse uideatur: si corpus suum in arme armatis filii manibus tuto commiserit. Verum ut amico comprehendam uerbo: Huius familiae reges inter quamplures Alexandri successores soli fuisse apud parentem: qui huiusmodi perfidia & imanitate caruerunt: praeter unum Philippum Antigoni: qui filium suum necauit. Alii autem fecerunt oes: q; maximo illi Regi succedere: cum hoc uicio laborarent: nonnulli filios: plerique ma-

tres: multi uxores interfecerunt. Fratrum autem cædem quis referre potest? Vt enim geometræ petitionis: sic illi fratres necare sibi permitti putant: quasi petitionem quandam regibus pro firmamēto regni concessam. Demetrius uero quam ingenuus ab initio quamq; humanus & amicorum studiosus extiterit ex eo constare facile potest. Mithridates Ariobarzani filius qui adolescens moribus & aspectu egregius uidebatur: ob ætatem & consuetudinem summa erat cum Demetrio familiaritate coniunctus: colebatque uehementer patrem Antigonom. De hoc igitur adolescente ob tale somnium nō mediocris Antigono est orta suspicio. Visum est ei se latum & pulchrum peragrantem campum aureas micæ fereret: atq; ex his auream segetem primum oriri: pauloque deinceps nihil ibi cerni præter desertam paleam. perturbatum igitur ob hoc atq; mæstum audire quosdam sibi uideri qui dicerent Mithridatem in pontum euxinum esse profectum auream mensē lecturum. Hoc somnio cum uehementer esset perturbatus Antigonus: filium ad se uocat: ac iureiurando silentium ei imponens: somniumq; deinde enarrans ostēdit se omnino statuisse animo: ut omni suspitione liberaretur: Mithridatem de medio tollere. Hæc ut audiuit Demetrius: incredibili est mœrore confectus: atq; adolescentem familiariter uersantem secum sibiq; (ut consueuerat) appropinquantem neq; alloqui audeat neq; uoce quicquam exprimere: iusiurandi ac cepti memor ac fidei datæ patri rationem habens. Seducto igitur adolescente aliquantulum ab amicis: ut uidit remotis arbitris se solos esse relictos: conuersus ad eum teli cuspidē scribebant in puluere. Fuge Mithridates. Hoc quid sibi uellet coniectans adolescens propinqua nocte aufugit in Cappadociam: atq; statim Antigoni somnium perfici uidebatur. Maximas enim Mithridates ac optimas consecutus regiones: regum genus qui deinceps ponto imperitarunt: post septimam successionem a Romanis destructū posteris suis reliquit. Hæc igitur bonæ indolis Demetrii boniq; ingenii: quo ille ad mansuetudinem ac iustitiam flectebatur: indicia sunt. Verum ut inter elementa Empedoclis contentione assidue discordiaq; uigente semper iter ea quæ p̄p̄inquiōra sunt: maior fieri dissensio solet: sic ea tempestate inter Alexandri successores assidue bellum ardens grauius inter eos oriri uidebatur: qui se finibus contingentes: tum regum locorum coniunctione quadam tenebantur. Veluti tunc aduersus Ptolomeum eueniebat Antigono: qui cum in phrygia moram trahens audisset Ptolomeum e Cypro p̄fectum Syriam deprædari: Vrbes aut seducere aut ui ad deditionem compellere: aduersus illum filium Demetrium misit duos supra uiginti annos natum & militiam tum primum in maximis rebus egregie attrectantem. Cæterum iuuenis adhuc Tyro parumq; experientia callens uiro congressus ex Alexandri palæstra nuper emerſo: ac multis magnisq; præliis sub illo uersato: prope gazam urbem pugna commissa iuperatur. Octomilia hominum eo sunt prælio capta: quinque milia cæsa. Tentorium præterea & omne ornamentum corporis remisit uerba addens humanitate referta: non de omnibus simul: sed de regno & gloria a magnis uiris esse certandum. Demetrius his benigne receptis præcatus est deos: ne diutius ptolomei debitorem se esse permitterent: sed facultatem quandoq; darent: ut similem ei posset liberalitatem referre. Atq; ob hanc cladē non ita animo affectus esse uidetur: ut iuuenes solent in principio male succedentium rerum: sed ut grauis dux qui multas sit fortunæ permutationes expertus. Itaq; summo studio properabat uires reficere: arma ac milites congregare: congregatos exercere: neq; quicquam omittere quod ad reparandum dissipatum recte clade exercitum pertineret. Interea cum hæc pugna infelicitate gesta nuntiata Antigono esset: dixisse eum ferunt: Ptolomeum primo prælio imberbes superasse: deinceps aduersus uiros sibi pugnandum fore. Perenti post hæc filio: ut his uiribus quas habebat: sibi liceret rursus cum hoste manum conferere: assensit pater: ne animum spe consequendæ uictoriæ erectum: audaciamq; iuuenis retardaret. Iamq; ei non multo postea congregandi facultate oblata ita est illa in pigre usus: ut neq; sibi occasio: neq; ipse occasione defuisse uideretur. Nam cum Ptolomeus secundis rebus elatus sibi persuasisset Demetrium ob recentem calamitatem susceptam facile ex tota Syria posse depelli: aduersus eum Cillē ducem cum magnis copiis misit: quē imparatum: hostiumq; aduentum minime expectantem subito adortus cum omni exercitu cepit Demetrius. Septem hominum milia eo prælio capta in manus Demetrii uiua uenerunt. Magna præterea rerum pecuniarumq; copia inuenta. Quibus omnibus uehementer lætatum Demetrium aiunt: non tam ob gloriam spoliaq; adepta: q̄ quia sibi facultatem oblatam cernebat: qua Ptolomeo bene ac præclare de se merito patrem posse liberalitatem referre. Itaq; cum pater suis litteris exoratus concessisset: ut his omnibus suo arbitratu ueteretur: Cillem una cum amicis libenti animo ad hostem remisit. Hæc clades Ptolomeum paulo ante uictorem e Syria pepulit. Antigonom uero quem forte hostes ueluti hominem uictum contempserāt in eiusdem possessione firmauit: atq; incredibile dictū ē q̄ta sit senex læticia elatus ob hanc uictoriā manibus filii partā. Post hæc Demetrius cū in spem uenisset: eos arabum populos: q̄ nabatei uocantur: sibi subigēdū p̄fectus cū exercitu forte euenit: ut in loca incideret aquarū expertia: quarūq; absuit q̄n̄ p̄se totusq; exercitus siti experiret. Quo tamen periculo cū neq; perturbatus esset: neq; exterritus: nō mediocrem admirationē barbaris præbuit: stupentibus uiri audaciam animūq; constantem in talibus tāq; inusitatis casibus tolerādis. Is autem nō amplius morandum ratus populata regione septingentis camelis oīsq; generis præda abducta sese suumq; exercitum in loca tuta recepit. Cum uero Seleucus primum Antigoni opera in Babiloniæ regnum perductus: deinde suo studio uiribus auctis eo potentia ascēdisset: ut iā minaretur locis Indiæ propinqs: & ad ea regna quæ circa caucasum sunt aiūm conuertisset: sperans Demetrius peius discessum desertam Mesopotamiā repire: traiecto repēte Euphrate: subito aduētū babiloniā occupat: & ex altera arce

(erant enim dū) expulso Seleuci præsidio suoq; introducto septem delectorum hominum milia in urbe
 constituit. Iubens deinde milites ut ex eadem regione: in qua non putabat ulterius tempus esse terendum
 quacumq; possent secum abducerent: castra mouit: iterq; ad mare conuertit: Seleuci statum discessu suo
 finitiorem relinquens. Statimq; sibi nuntio allato Alicarnassum ab Ptolomeo uehementi obsidione tene-
 ri: rem in extremo periculo esse: raptim obsessis subsidium ferent ex illius manibus Urbem eripuit. Cum
 uero prospere succedentibus rebus Antigonus & Demetrius magna iam animis agitant: nihil tā arduū
 esse arbitrantur: quod non se assequi posse confiderent: ad liberandam grāciam: quæ Cassandri & Pro-
 lomei seruiebat imperio: incredibili quadam cupiditate mentem conuertunt. Hoc quidem nulli reges ne-
 q; iustius neq; gloriosius gesserant bellum. Quarum pecunias quasq; possunt ex barbarorum regioni-
 bus congregant: classē instrui iubent: omnia deniq; parant: quæ pertinere uidebantur ad exequendam
 hanc expeditionem pro græcorum libertate susceptam. Verum consilio inter se habito unde tanti belligē-
 rendi initium sumendum foret: cum censuissent operæ precium esse: ut ad liberandas Athenas omnibus
 aliis post habitis primum accederetur: atque ex eo quidam amicorum suaderet Antigono: ut si eam occu-
 pet Urbem: ualidis præsidiis firmet: ac perinde ut totius græciæ fundamentum custodiat: dixisse Antigo-
 num tradunt: beniuolentiam sibi semper uisum optimum regni fundamentum: uerissimumq; præsidium
 esse. Athenas nunc quasi speculam totius orbis paulo deinceps in oculis omnium gentium suæ gloriæ cla-
 rissimum fore insigne. Demetrius igitur talentis quinq; milibus nauibus quinquaginta supra. cc. collectis
 non amplius contandum ratus cum uersus Athenas classē direxisset (hanc enim Urbem tenebat p. Cas-
 sandro Demetrius Phalereus: templumq; Iouis quod munichiā appellant firmis præsidiis muniat) cur-
 sum suum tum prudentia tum fortuna iuante. iiii. kal. Aprilis ætæ pyræum nemine sentiente apparuit. Athe-
 nienſes primo hostiū aduentu decepti ad hāc classē suscipiendā sese parabant: existimantes esse Ptolomei
 naues. Paulo uero postea ut perceperunt hostes adesse: repētino terrore quasi amētes facti: statim ad arma
 conclamant. Auxilium ferebant duces: omnia ut par erat pauoris ac tumultus erant plena. Demetrius p-
 tenbras occupatis faucibus portus cum intus esset ingressus: iam coram omnibus apparens ex nauis p-
 duceatorem silentium ab Atheniensibus petit. Quo quidē facto appropinquans illis ac benigne alloquens
 inquit: Se a patre Antigono missum ut bona cū fortuna Atheniensēs liberos faceret: præsidia hostium ex-
 pelleret legibus deniq; illis ac moribus patriis restitutis sæuo tyrannorum imperio Urbē libearet. Qui-
 bus uerbis multi fuerunt qui proiectis armis Demetrium rogarent: ut e classe descenderet benefactorem
 ac liberatorem patriæ magnis clamoribus uocitantes. Phalereus omnesq; ii qui circa illum erant: & si ni-
 hil horum quæ pollicitus erat Demetrius: firmum stabileq; arbitrarentur futurum: tamen propter tam re-
 pentinam mutationem speret inendæ urbis abiecta cedere uictori necessarium esse putabant. Itaq; legatos
 ad eum mittunt: qui a Demetrio benigne suscepti remissi: simul cum Aristodimo milesio uno ex intimis
 paternisq; amicis ad Phalereum reuertuntur: quem quidem ciues magis q̃ hostes formidantem petentēq;
 ut sibi tuto per Demetrium liceret Thebas cum suis familiaribus proficisci: non modo non neglexit Deme-
 trius: sed gloriā & uirtutē uiri in honore habens diligenter curauit: ut Thebas incolumis perueniret. His
 gestis petentibus Atheniensibus ut Urbem intraret: non prius se ciuitatem athenarum uisurum respondit
 q̃ omni præsidio hostium expulso: liberam penitus fecerit. Relictis igitur qui munichiā armis machinis
 q̃ & omni tormentorum genere oppugnarent: ipse interim ad liberandas Megaras: quæ etiam Cassandri
 præsidio tenebantur: cum omni exercitu proficiscitur. Sed cum aodisset Cratesipolim mulierem pulchri-
 tudine famosam degentem Patris: quæ olim Alexandro polipercondi dedita fuerat: suum congressum ue-
 hementer appetere: relicto exercitu circa Megaras: ad eam profectus cum paucis expeditis & manu prom-
 ptis: iisq; iterum a se remotis: seorsum tentorium posuit: ut celat mulierem ad se uenientem. Hoc cum non-
 nulli hostium rescuiſſent: magnam occasionem capiendi Demetrium nacti: ad eum aggrediendum pro-
 ficiscuntur: iā tabernaculum prope peruenerant: cum is repētino tumultu perculsus: sumpta raptim chla-
 myde fugā arripuit: parumq; absuit quin ob intemperantiam suam turpiter caperetur. Hostes uero tento-
 rio eius cum omni suppellectile potiti abierunt. Post hæc occupatis Megaris cum in Vrbe direptiones fre-
 quentes agerent milites: Atheniensibus benigne pro megarensibus supplicantibus: eorum precibus cessit
 Demetrius: præsidiisq; deductis liberam ciuitatem reliquit. Dū hæc Demetrius ageret: Stilponis philoso-
 phi sibi in mentē uenit: de quo magna apud Megarenses erat opinio. q̃ in quiete & tranquillitate quadam
 suum uiuendi modum constituiſſe dicebatur. Hunc igitur ad se uocatum rogauit Demetrius: an aliquid
 suarum rerum sibi quisquā miles eripuisset. ad hoc nemo inquit Stilpon. Neminem enim uidi scientiā au-
 ferentē. Rursus in discessu suo seruis omnium ciuium arreptis cū benigne ad eū conuersus dixisset: Libe-
 rā uestram o Stilpon ciuitatē relinquo: Recte inquit ille. Nullum enim seruū in Vrbe relinquis. Deinde
 ad aggrediendam munichiā quæ assidue fuerat post discessum suum obsidionem perpeſſa: cum omni
 classe repetens primo aduentu eam expugnauit: atq; hostium præsidio expulso suoq; introducto arcē euer-
 tit. Post hæc Demetrius Atheniensibus assidue eum uocantibus cum id tempus opportunum eē arbitra-
 retur: Urbem est ingressus: confestimque populo in concionem uocato: gratissimis uerbis patrias leges
 pristinasq; libertatem restituit: addiditq; præterea se omni studio curaturus: ut Athenas medinum fru-
 menti centum quinquaginta: & materie copia tanta: quanta ad centum fabricandas triremes sufficere pos-
 sit: ab Antigono patre mittantur. Atheniensēs igitur rempu. post decimum & quintum annum: quibus
 sub alieno imperio manserant: beneficio demetrii libertatem accipiunt. Nam a pugna lamicensium & eo
 prælio quod apud Craconem commissum est usq; ad illum diem: quo Demetrius Urbem intrauit: noie

paucorum status: te autem uera tyrannicus fuerat dominatus: propter immoderatam Phalerci potentiam. His rebus gestis fama; Demetrii ubiq; diffusa cum magnus clarusq; apud omnes gentes haberetur: statimmodici honores & ante illud tempus inauditi: quos populus Atheniensis ei decreuit: hominem: ut plarumq; fit: corrumpere: insolentem molestumq; omnibus reddidere. Primo enim tulerunt decretum ut Demetrius & Antigonus omnium reges appellarentur: cum ii antea se alio quodam nomine uocitarent: quod ab his tantum qui Philippo & alexandro successerant: usurpati solitum erat: aliis uero nequaquam erat commune. Hos præterea deos seruatores & præsulem Atheniensem: qui certo quodam nomine appellare consueuerat: sacerdotem seruatorum uocari iusserunt: atque eum singulis annis confirmantes nomen illius in omnibus suis decretis & scriptionibus præponebant. In eo autem loco ubi primum e curru descendit Demetrius: sacrificiis peractis aram locarunt: quam Demetrii uelocissimi aram appellari uoluerunt. Decretuerunt præterea ut Antigonus & Demetrius in peplo una cum ioue & pallade intexerentur: ut duæ insuper tribus: quarum alteram Demetriam alteram Antigoniadam uocitarunt: suis uteribus aderentur: atque eorum senatui: qui numero quingentorum hominum continebatur: centum accederent homines: unaquaq; tribu quinquaginta secum trahente. Non prætereudum uidetur illud admirabile genus honoris: quod acutissime a Stratocle inuentum aiunt: qui huius & aliorum omnium quibus blandiri posse arbitrabatur: diligentissimus fuit inuestigator. Tulit enim decretum: ut legati quos Atheniensis ad Antigonum & Demetrium mitterent: sacri uocarentur: sicuti illi qui: cum patriis sacris olympum & pithiam mitti consueuerant totius græciæ cælebritate. Sunt autem & alia multa a Stratocle per audaciam & impudentiam perpetrata: illisq; similia: quibus Cleonem illum antiquum uti solitum tradunt: cum populo Atheniensi suis impudentissimis adulationibus blandiretur. Habuit enim Stratocles philacem amicam: quæ semel cū ei capita quædā in foro empta in conuiuium attulisset: comiter ad illam conuersus Stratocles: ea inquit emisti o Philace: quibus nos reip. gubernatores ludere consueuimus. Quodam quoq; tempore: cum Athenienses pugna nauali essent circa armonicum seperati: præueniēs eos Stratocles: qui huius calamitatis nuntium afferebant: summa celeritate Urbem ingressus per eam uiam quam ceramicum appellant coronatus transiuit: faustum afferens uictoriæ nuntium: quo quidem extemplo epulum per unanquamque tribum constitutum est: & sacrificia publice supplicationesq; decretæ. Paulo uero deinceps cum uenissent ii: qui ferebant nuntium susceptæ calamitatis: atque uniuersus populus uno consensu aduersus Stratocle uehementius exarsisset: ille tamen hunc furerem audacter impudenterque sustinens: Quid inquit uiri athenienses uobis moleste intuli: si duos dies summa estis in ea causa in uoluptate uersati? Talis igitur Stratoclis erat audacia. Sed fuit profecto iuxta Aristophanis poetæ sententiam: igne calidior ueter. Quidam enim alter longe impudentior q̃ Stratocles tulit decretum: ut quotiens Demetrius Athenas ueniret: susciperetur in Cereris & Bacchi hospitio: utque illi qui in Demetrio honorando alios superasset: tantum ex publico atriario daretur argenti: quantum sufficere posset ad collocandum in templo aliquid suæ liberalitatis insigne. Insuper ut mensis ianuarius utque primus ac nouissimus dies mensis: tum denique ut Bacchi conuiuia ex Demetrii nomine uocarentur. Verum extemplo post hæc ii casus secuti sunt: quibus obstupuerunt omnes: cum non forte sed diuino quoddam nomine euenisse uiderentur. Peplum enim in quo Demetrius & Antigonus simul erant contexti: cum per Ceramicum mitteretur ingenti superueniente procella medium scissum ferunt: & circa aras illorum magnam aconiti copiam ortam: cum raro in ea regione nasceretur: & eodie quo festa Bacchi celebrabantur: omnem pompam dissipatam pessundatamque fuisse: insuper ob magnam glaciem uehementemque pruinam non modo ficus & uites a frigore esse combustas sed maximam quoque segetum partem corruptam. Quare Philippides cum inimicus esset Stratoclis: hæc aduersus illum in comœdia protulit: per quem combustis pruinis uites per quem scissum in medio peplum est: honores diuinos mortalibus tribuentem: hæc populum corrumpunt non comœdia. Fuit autem Philippi des summa cum Lysimacho familiaritate coninnctus: multaue per eum populus Atheniensis beneficia suscepit a Rege. Compellebatur enim Rex ad hunc hominem diligendum ob suos integros mores uitæ que probitatem: in eoque præcipue uirum admirabatur: q̃ cum secum uersaretur frequenter: ab omni tam astutia & adulatione: quibus regiarum domus abnundare solent: quasi a perniciosa peste abhorrebat. Itaq; animum suum induxerat: ut quandocunq; sibi ad bellum resq; gerendas proficiscenti occurreret Philippi des: hoc pro bono omine haberetur: quasi aliquid faustum foelixque protenderet. Verum aliquando rogatum a Lysimacho num aliquid suarum rerum expeteret: respondisse aiunt: Solum o Rex ne arcanorum tuorum quicq; mihi credas. Hos igitur quorum alter in scæna alter in concione assidue uersabatur ob naturæ uitæq; dissimilitudinem non immerito opponendos putauimus. Illud uero genus honoris: cuius inuētoem aiunt fuisse Democlidem: adeo consuetudinem moremque hominum excessit: ut monstrum quoddam uideatur. Decretum enim tulit Democles: debere sphetiam tribu de locandis scutis apud delphos Demetrium quasi oraculum quoddam consulere: ut hac sua scriptione: publicis suffragiis approbata itelligi licet. Vsum fuisse populo Atheniensi: quod bene ac foeliciter eueniret: ut eligat ex Atheniensibus unus q̃ accedens ad Demetriū seruatorem posteaq; sacrificia pegerit: eū roget atq; consulat: quonā maxime morietatq; optime summaq; celeritate dedicatio sacra in delphis agenda uideatur. Hæ igitur tot tantæq; adulationes quibus Athenienses sæpius erga Demetrium sunt usi: languentem uiri animum minimeq; blanditiis repugnantem facile corruerunt. Sed hac tēpestate ipse athenis degens uxorem duxit Euridicē mulierē atheniensem ex claro Milciadis genere ortā: quæ olim nupta Ofeltæ Cirenæ: principi post obitum uiri athenas redierat. Hæ nuptiæ atheniensibus uehemēter gratæ iocundæq; fuere: q̃ existimabāt summū

honorem Atheniarum Vrbi tributum esse a Rege: maximumq; beniuolentiæ signum ostensum: quoniam sibi placuisset eam præcipue ciuitatem eligere in qua regium cōiugiū celebraret. Erat autē Demetrius magnopere deditus nuptiis: adeoq; his delectari uidebatur: ut multis semper uxoribus uteretur: quarū maxime in honore habuit Philam tum ob Antiparrum illius patrem: tum quia per eam supra omnes Alexandri successores gratiam beniuolentiæq; sibi apud Macedonas comparauit. Ad hanc ducendam iā satis ætate prouectam: renuētem Demetriū cum esset iunior: compulit suis ad hortatiōibus pater: illud Euripidis in medium ferens: Vbi est lucrum: supra naturam nubendū est: loco præterea & tempori seruiendum. Talis igitur erat erga Philam aliasq; uxores Demetrii amor. Verum in summa rerum licentia cōstitutus cum uno eodem tempore & scorta & uxores p multas haberet: adeo se uoluptatibus delitiisq; permiserat: ut iā esset communi sententia diuulgatum: omnium Regum incōtinentissimum esse Demetrium. Dum hæc Athenis geruntur: nuntiatum interea Demetrio ab Antigono est. Ptolemeum Regem magna cōparata classe Cyprum nauigare: bellum ingens terra mariq; parare: omnia posthabenda esse: ut tanti conatus hostium reprimantur. Quibus perceptis Demetrius: etsi ex medio uictoriarum cursu se ad nouam expeditionem uocari cernebat: tamen magnitudine rei compulsus necessario paruit consilio patris nō sine dolore: gloriosum relinquens bellum paulo ante tā libenti animo pro græcorum libertate susceptum. Itaq; Athenis decedens ante omnia Cleonidem ptolemei ducē Corinthum ac Sicyonē obsidentē pecunia tentauit: ut liberaret illas ciuitates dimitteret. Quo quidem renuente nō amplius contandum ratus: cum uersus Cyprum classem direxisset: forte Menelaum offendit Ptolemei fratrem: quē prælio aggressus cōfesti fudit fugauitq;. Verum paulo postea cum Ptolemeus magno cū exercitu terra mariq; parato. obuiam ei uenisset. primo congressu minæ superbæ atq; insolentes altercationes utrinq; sunt factæ: ptoleleo quidē iubente Demetriū antea recedere græciāq; repetere: q̄ suam extremā calamitatē conspiceret: Demetrio uero asserente se nō prius Ptolemeū e manibus dimissurum: q̄ ex Sycione Corinthoq; præsidis deductis liberaret ciuitates reliquerit. Hoc bellum tot tantisq; conatibus utrinq; susceptum nō solum his Regibus qui iam in aciem prope descenderant: sed reliquis quoq; principibus ingentem iniecerat curam expectationēq; anxiam fecerat ob incertum rerum dubiumq; belli euentum. Cernebant enim nō Syriam aut Cyprū: sed quis nā maximus omnium Regum esset futurus in ea solum uictoria uerti Ptolemeus igitur centū & quinquaginta nauibus collectis instructisq; in aciem cōfestim ad Menelaum fratrem nuncium mittit: ut cū uideat certamen uehementer instare in medio ardore pugnæ e Salamina sexaginta p̄grediens nauibus: hostes a tergo adortur ordinēq; perturbet. Demetrius econtra nō ignarus eorū quæ parabantur ab hoste decem tantū aduersus illas sexaginta oposuit naues: easq; angustum aditum portus: per quē transire Menelaum oportebat: occupare: celeriter iussit: ibique consistere. ut si forte egredi Menelaus tentaret: etsi numero impares: loci tamen opportunitate adiutæ exitum hostium prohiberent. In promontoriis deinde finitimis atque undique prospectantibus mare pedestres copias collocauit: quas & ordinē seruare iussit & longe lateque extendi. ut maioris multitudinis speciem præ se ferrent. Atque hoc pacto omnibus terra marique instructis cum reliquis copiis nauibusq; centum octoginta Ptolemeum inuadit. Primo congressu turbauit: deinde dissipauit hostium classem: demum uehementiori impetu facto fudit fugauitque. Ptolemeus ut uidit suos passim terga dare. seque esse omnino ab hostibus superatum quāta maxime celeritate potuit fuga marripuit octo nauibus tantū secutis uiri uestigia: quæ solæ ex tanta copia uix euadere potuerunt: reliquæ uero omnes in eo certamine periire præter sexuaginta: quæ sunt una cum milite ac remige a Demetrio captæ deinde cum uentum esset ad portum: ubi ingens erat pecuniarum machinarūque copia: quæ in nauibus onerariis seruabantur: tum magna quoq; sodalium mulierumque turba expectantium fortasse uictoris arbitriū extemplo nemine aduersante in Demetrii potestatem cuncta uenerunt. Inter hæc Lamiam mulierem suæ tempestate famosam fuisse tradunt: quæ præclare tibiis cecinisse dicitur. Hæc primo canendi modulādisque suauitate gratiam sibi apud homines comparauit. Deinde cum se ad amores amatorios contulisset: celebre est nomen & famam pulchritudinis apud omnes gentes adepta. Eo uero tempore etsi pristina dignitatis florem. quia iam annis matura erat. abiēcisse uideretur: tamen uenustate & mansuetudine quadā adeo: sibi homines conciliabat. ut supra omnes alias mulieres cara esse Demetrio: & ab illis etiam mulieribus: quas gratia anteibat: non mediocriter amaretur. Post hæc naualem pugnam Menelaus: iam uiribus diffidens: cum cedere uictori necessarium esse putaret. Salaminam primo: naues deinde copiasque terrestres quasunque habebat Demetrio dedit. fuerunt autem hæ mille & .cc. equites peditum. xii. milia Hanc uictoriam per seipsam claram atque illustrem: clariorem illustrioremque fecit sua pietate & liberalitate Demetrius: corpora enim hostium defunctorum magnifice sepeliri iussit: & captiuos sine precio ullo dimitti armaturas insuper integras totumque corpus tegentes ducentas supra mille dono Atheniensibus misit. Post hæc Aristodimum Milesium ad se uocatū: quanta maxima celeritate possit ad Antigonus patrem accedere iussit ei q̄ referre hanc amplissimam uictoriam partam & spolia adepta: ac omnia demum quæ fuerunt post fugam hostium prospere feliciterq; secuta. Is cū adulationū quibus regiæ domus abudare solent optimus esset fabricator atque magister: nunc ex his rebus blandiendi occasionem nactus: rem inuenit qua in Antigonus uteretur maxima adulatione refertam. Nam cum e Cypro decedens prope eum locū uenisset: ubi uersabatur Antigonus iactis ancoris procula littore nauim consistere & Nautas omnis quietē ac silentiū agere iussit. Ipse deinde scaphā cōscendes: cunctis aliis qui secū uenerāt i nauis relictis solus cōtinēti applicuit erat eo tēpore Antigonus i magna sollicitudine cōstitutus: q̄ expectabat (ut parerat) incredibili cura eius pugnæ euentū: quæ iā fuerat apud salaminā cōmissa: cupiebatq; uehementē audire: q̄ fortunā de Demetrio filius habuisset: cū sibi allatū ē uenisse tunc: iāq; ppe adesse Aristodimū milesiū nūciū a Demetrio

missum: subita re percussus Antigonus cum uix seipsum domi continuisse: extemplo alios obuian Ari-
 stodi-
 mo mittit qui cognitis omnibus quæ ille afferebat: summa cum celeritate ad se reuertantur. Is autem cū
 nil percontantibus responderet: tum lento gradu tacitusq; ueniret: magis q̄ nunq̄ antea perturbauit Anti-
 gonum: atq; incredibili urgēte animū cura: cū se amplius cōtinere nō posset: nsq; ad fores citato gradu ob-
 uiam Milesio accessit. Ille uero stipatus frequenti hominum turba: quæ undiq; rei nouitate cōmotā ad re-
 giam confluerat: ut prope Antigonū uenit: porrigens dexterā alta uoce exclamauit. Salue Rex Antigōe:
 pugna nauali regē uicimus Ptolemēū: & Cyprū tenemus: & militū captiuorū sex milia & octingētos supra
 decē milia in manibus nostris habemus. Exhilaratus Antigonus & tu per Iouē inquit: salue. Sic autē nos
 torquere uoluisti Milesie: par profecto referā pari: sero enim premiū reportabis. Multitudo præterea quæ i
 gens ibi conuenerat hoc nuncio percepto tum primū Antigonū & Demetriū Reges magnis clamoribus
 uocitauit: & Antigonum familiares sui insignibus regiis extemplo ornant: & Demetriū pater diademate
 misso Regem per epistolam appellauit: Hæc cum essent frequenti fama in ægyptū perlata: ii q̄ circa Ptole-
 meum erant: ne crederetur ob recentē cladē susceptā esse uehementē debile manūq; factum Ptolemei sta-
 tum: hō: uestigia secuti Ptolemēū quoq; regē salutarū uocitarūq;. Hoc igitur pacto Alexandri successores
 hincinde distrahebantur alter alterius titulorū æmulatione cōmotus. Nam & Lysimachus tum primū dia-
 dema ferre incepit: & Seleucus nunc in conspectu quoq; græcorū si quādo eorū audiebat legatos iis regiis
 insignibus utebatur cū antea corā barbaris tantū gestare solitus esset. Verū Gassander cū alii aut litteris aut
 uoce eum appellarent Regem: solus pene fuisse apparet: qui hac inani appellatione neglecta pristinū mo-
 rem seruauerit. Hæc igitur nō modo nomina & habitū horum principum permutarunt: sed eos quoq; in
 tantā elationem ac insolentiam extulerunt: ut quēadmodū tragici histriones uocem & incessum simul cū
 ueste: sic illi uitā & mores una cū habitum utasse uiderentur. Nam & in regendis populis grauiores super-
 bioresq; facti non modo uolentia pro iusticia utebantur: uerum etiā fastū quendā præ se ferebant: pristi-
 næ humanitatis obliti: qua antea fiebat: ut populi quietiori animo seruitutē pefferrent: Tātū igitur ualuit
 una adulatoribus uox ut hunc tam grauē morbū tāq; perniciosā pestem: qua ii Reges laborabāt: puniuer-
 sum prope sparserit orbē. Hæc cū ita essent: antigonus elatus ob res circa Cyprum fœliciter gestas: rursus
 tot copias terra mariq; aduersus Ptolemēū parabat: ut appareret eū maius q̄ unq̄ antea agitare i animo bel-
 lum. Itaq; extemplo omnibus cōparatis nō ultra differre profectiōem cōstituens: terrestres copias sibi assu-
 mit: maritimas Demetrio cōcedit: eūq; iubet prope eā terrā per quā ipse ductabat exercitum nauigare. Veg-
 hæres tanto studio diligentiaq; paratæ: qualē exitū habituræ essent: Medium quendā Antigoni familiarē
 uidisse per somniū tradunt. Visum enim sibi aiunt Demetrium in curiculo cum omni exercitu decertantē
 primū magna celeritate & uehementi contentione certamē inire: paulo uero postea sensim pedetentiq; de-
 ficere: demū i ipsius cursus flexu adeo debile ifirmūq; factū: ut spiritum recreare uix posse uideretur. Secu-
 tum est igitur postea: ut antigonus terrestres copias ducens: multa pericula incōmodaq; subiret: & Deme-
 trius magna tempestate iactatus multis amissis nauibus i loca importuosa compelleretur: atq; ambo post
 multas calamitates susceptas uix dissipatum terra mariq; exercitu in domum reducerent. Erat ea tempesta-
 te antigonus annos paulo minus quam octuaginta natus: qui cum ad militiam gerendam magnitudinē
 & mole corporis magis quam senectute esset iam grauis & inutilis factus: in maximis rebus gerendis filio
 Demetrio utebatur excellenti ingenio uiro duceq; iam sua fœlicitate & prudentia claro. Eius intemperan-
 tia: quam accusabant omnes: æquiori animo fortasse quam decuit tolerabat. ille uero uigente pace nūc cir-
 ca potus atq; conuiuia: nunc circa amores & omnis generis uoluptates magna cum impudentia uersabat.
 At cum bella gerenda erant omnis delitiis uoluptatibusq; posthabitis sic moderabatur ingenium suum:
 ut mores simul cum fortuna rerum mutasse uideretur. Cum aliquando Demetrius ex quadam expeditione
 ne domum reuersus. subito ad patrem accurrens eum hilari uultu oscularetur: dixisse Antigonum aiunt: La-
 miam o fili osculari uideris. eo enim tempore iam diuulgatum erat Demetrium Lamiæ amore uehemen-
 ter ardere. Rursus Demetrius cum multis dies dedisset operā potui: atq; deinde præfente Antigono que-
 reretur se molesto reumate esse correptum: audiuius inquit antigonus. Sed illud quæso thasium ne an-
 chium reuma fuit? Quodam iusuper die cum ægrotante Demetrio ad eum uisendum accessisset antigo-
 nus: formosum puerum prope hostium eius offendit. ingressus deinde thalamum: manuq; illius apprehē-
 sa uenā cū tetigisset: febris inquit Demetrius ut mihi uideretur paulo ante discessit. Certe inquit antigonus
 puerum enim nuper abeuntem prope hostium tuum offendi. Hæc igitur uitia in ocioso Demetrio: cum
 igentes uirtutes in rebus gerendis æquarent: molesto animo tolerasse antigonum credunt. Sed quemad-
 modum scythæ cum magnopere se indulgisse potui cernunt: arcuū chordas pulsare consueuerunt: ut
 dissolutum noluptatibus animum ad pristinam continentiam reuocent: sic Demetrius cum nunc i ocio
 uoluptatum arbitrio se totum permetteret: nunc in apparatu belli omnium deliciarum oblitus strenuam
 operam nauaret. adeo uarietati rerum accomodabat ingenium suum ut laborem atq; molliciem duo con-
 traria maxime inter se pugnantia supra naturæ medium iunxisse uideretur. Verum etsi gerēdo bello dux
 egregius esset atq; præclarus: tamen in classibus machinis copiisq; parandis longe præstantior habebatur.
 Itaq; cum expeditionem aliquam sibi parandā esse cernebat: data opera ut ingens materiæ copia sibi adef-
 set circa naues machinasq; fabricandas incredibili arte atq; studio uersabatur. Magni igitur animi uir non
 ad inanes puerilesq; exercitationes ingenium suum conuerterat: sicuti pleriq; reges: quorum alii tibiis ali
 picturæ nonnulli torno dediti in seruilibus officiis ætatē agunt. Etenim Aeropum Macedonem lucernas
 abaeosq; per paruos cum in ocio uersabatur fabricare solitum tradunt: & Attalum illum qui est Philomaz-
 ter dictus non modo yoschiamum & elleborum: sed etiam cicutam & aconitum aliasq; permultas ueneno-

las herbarum species sæpius plantasse aiunt: & summum studium curamque posuisse: ut earum fructus in tē
 pore legerentur. Parthorū quoque Reges in telorum cuspidibus acuendis non delectari solum: sed gloriari
 etiā solent. Demetrius uero cū machinis instrumentisque bellicis delectaretur uehementer: adeo in his con-
 sciendis ingenio & arte ualebat: adeoque illius opera tā parua quā magna in suo genere præclara atque magni-
 fica erant: ut nō modo sumpta: sed etiā manu regia digna uiderentur. Vnde illud est non minus uere quā ele-
 ganter dictum: Demetrii opa magnitudine sua etiā amicis stuporē: pulchritudine uero etiā hostibus dele-
 ctationē solita esse afferre. Atqui iter alia memoratu digna: & naues duas quaque altera. xvi. remis: altera. xv.
 remis erat ab eo confectas aiunt: & machinas nōnullas miro ingenio pro expugnandis urbibus fabricatas:
 quæ quidē spectantibus hostibus incredibilē admirationem præbebant: ueluti Lyfimacho euenisse tradūt:
 qui & supra omnes alios Reges inimicus esset Demetrio: tamen cū ab illo folios cilicios obsidente petiis-
 set: ut sibi liceret suas machinas nauesque conspiceret: atque deinde benigne cōcedente Demetrio omnia opa
 conspexisset: adeo stupefactū admiratumque aiunt & magnitudinē & pulchritudinē machinarum: ut sibi ui-
 sa sint nō humano sed diuino quodā ingenio fabricatæ. Rhodii quoque cū a Demetrio essent multo tempo-
 re obsidionē perpeffi: soluto deinde bello eū rogarūt: ut aliquas machinas sibi relinqueret: quasi quoddam
 suæ uirtutis sui que ingenii testimoniū. Eodē etiam bello: in quo Rhodii simul erant cū Ptolemeo senectute
 coniuncti: machinā quandam quā urbiū expugnatorem appellant: eoque mœnibus admouisse Demetrium
 aiunt: tali quidē figura atque specie fabricatam. Habebat imprimis quadratā sedem: cuius unūquodque latus
 inter se æquales: in latitudinē octo & .xl. in altitudinē sex & .lx. cubitorū extendebatur: atque a postrema basi
 usque ad uerticē adeo gradatim extenuari uidebatur: ut cū infima sedes longe latior supremo culmine esset:
 egregia quædā figura ex omni proportionē seruata resultare uideretur. Intus præterea erant latebræ cau-
 nique complures ad suscipiendos milites accommodatæ. Quæ uero hostes spectabat: frontē patefactam habe-
 bat: atque undique fenestellas tectas quibus uaria tela poterāt aduersus hostes sine ullo periculo iaci. Erat præ-
 terea secundū unāquaque specie pugnae bellacissimis uiris referta: & quod supra omnia spectantibus admi-
 rationem præbebat. tanta facilitate mouebatur: ut cū strepitū maximum ederet. in utrā partē inclinaretur: cō-
 spici minime posset. Ad hoc præterea bellū duo sunt ei ex Cypro thoraces allati: quorū uterque .xl. minarū
 erat: eorū robur cū uellet Zoilus fabricator ostenderet: iussit aduersus illos .xxx. passuum interuallo ex cata-
 pulsa telū admitti: quo quidē facto adeo firmiter uim teli sustinuerūt: ut nihil ibi relictum sit præter lineam
 quandā: quæ non teli cuspidē: sed pennicillo potius cōfecta uidebatur. Horū altero uirū audacissimum: ac
 robustissimum oīum: qui cū Demetrio erant: Alcimenū epyrotā eo bello usum fuisse tradunt: solūque arma
 duorū talentorum gessisse: cū alij unius duntaxat talenti armis uterent: eūque deinde Rhodii prope theatrum
 Urbis fortiter dimicantē in medio ardore pugnae cecidisse. in eodē insuper bello constanter obsidionem
 tolerantibus Rhodiis Demetrius frustra terendo tempus nulla re memorabili gesta: cū honestā abeūdi oc-
 casionē quæreret: noua est iniuria lacescit: qua aduersus Rhodios magis quā unquā antea ira exarsit. Litteras
 enim regiamque suppellectilē a coniuge Phila missam cū cepissent Rhodii: extemplo nulla suæ dignitatis
 ratione habitā: ad Regē Ptolemē cuncta miserunt: minime in hoc Atheniensium humanitatē secuti: qui Phi-
 lippo Macedoniae Rege graue aduersus eos gerere bellū cū Tabellarios qui ad eū mittebantur litterasque ce-
 pissent: cunctis alijs epistolis lectis: solū Olympiadis coniugis litteras integras atque intactas reliquerūt: eas-
 que obsignatas eodē pacto quo erant: ad Philippū remiserunt. Verū paulo postea Demetrius summa sibi ul-
 tiscendi facultate oblata: parū memor cōtumulæ nuper acceptæ: ut generosum uirū decebat: magna libe-
 ralitate est in Rhodios usus. Nam cū egregiā lalyfi figurā nō omnino integram mira tamen arte a Protoge-
 ne caunio depictā: & in quibusdā ædibus publicis extra mœnia Urbis locatā cepisset Demetrius: extemplo
 Rhodii præconē ad eū miserunt multis precibus supplicantes: ut huic præclaro opi pro sua ingenii clamē-
 tia parceret. quibus respondisse Demetriū tradunt se antea permissurū parentis statuā destrui: quā talem tāque
 egregiū artis laborē iniuria ulla extingui. Etenim septem annos in hac figura pingēda consumpsisse Proto-
 genē aiunt. Addunt præterea Appellē: cū ad eam uisendam a cessisset: adeo admiratū excellentiā operis: ut
 deficiente uoce tacitus aliquandiu persisteret: tandem dixisse magnū laborē & admirabile opus gratias nō
 habere: quod hoc atque alia quæ pinguntur ab illo usque ad astra ferant in cæloque reponant. Hanc postea imaginē
 Romā delatam una cū alijs ignis assumpsit. Sed Rhodiis fortiter sustinentibus bellū: cū Demetrius abeū-
 di occasione quæreret: forte Atheniensium legati ad eū uenerunt rogatū. ut diuturna obsidione Rhodios li-
 beraret. Quibus auditis soluta statim obsidio est: ac Rhodii præterquam aduersus Ptolemē ab Antigono &
 Demetrio infocietate recepti. inter hæc Cassander per discessum Demetrii occasionē nactus cū ad obside-
 das Athenas magnis copijs accessisset: Athenienses ingenti celeritate certiorē Demetriū reddunt: quanto
 in periculo res eorum sint: eūque rogant ut quā primū opē & auxiliū obsessæ afferat Urbis. Quibus perceptis Deme-
 trius extemplo oībus rebus postpositis magnū cū exercitu & .ccc. xxx. nauium classe aduersus Cassandrum pe-
 festus: die noctuque non intermisso cursu cū in Atticā peruenisset: nō modo ex omni regione Cassandrum
 expulit: sed etiam fusum fugatūque usque Thermopylas est persecutus. Heracleamque deinde sponte deditione
 facta in potestatem recepit. Fuerunt etiā sex macedonum milia: qui hac uictoria moti ad Demetriū perfuge-
 runt: Repetens deinde Athenas Demetrius omnibus græcis qui intra Philas uersantur liberatis atque iis
 qui auxiliū tulerant in societate receptis: Philim & Panaetū: quæ quasi duo propugnacula Atticæ immine-
 bant: ualidisque fuerant a Cassandro munita præsidij: celeriter oppressit: po. que Atheniēs restituit. His gestis
 Athenienses & si antea supra mores supraque consuetudinē omnia tribuissent Demetrio: tamen nullum cō-
 stituentes adulationi modum: ædem post Palladis templum ei in hospitium concesserunt: in qua una cū
 uirgine pura hospes uersabatur impurus: patris uestigia nequaquam secutus: qui aliquando cum audisset Phi-

Ippum filium in quadam domo: ubi tres uirgines morabatur hospitio esse susceptum: non obiurgato filio: sed eo qui distribuendis hospitibus domibusque praeerat ad se uocato: praesente Philippo sic inquit: Nonne extra parua tamque angusta domo filium meum deducis? atque hoc pacto filio permutato: omnem occasionem inferendae iniuriae sustulit. Demetrius uero nulla deae Palladis quam etiam sororem maiorem natu sibi asciuerat ratione habita: tanta est turpitudine: dum in ea arte degebat: in mulieres urbanas & adolescentes liberos usus: ut tum maxime locus ille purus uideretur: cum is solum cum Chryside & Lamia & Dime & Anticyra uersabatur. Sed multa alia sunt quae cum sine ignominia ac dedecore clarissimae Urbis narrari non possint: spon te a nobis in praesentia omittuntur. Demochis tantum temperantiam eximia incredibilisque uirtutem: quia digna memoratu fuit: non uisum est silentio praeterire. Is erat puer adhuc imberbis adeo egregia atque praestanti forma: ut ex pulchritudine sua nomen adeptus: pulcher Democles ab omnibus uocaretur. Hunc Demetrius cum neque precibus neque minis potuisset unquam in desiderium suum perducere: semel occasionem temporis nactus: quo puer publicam palastram ac gymnasium fugiens: priuatum quoddam balneum intrauerat: eo confestim accedit: solusque ingressus puerum inopinantem aggreditur. Ille nero ut uidit sibi soli & puero talem uim iniuriamque afferri: nullum aliud refugium habens: repente sublato leberis tegmine in feruentem balnei aquam sese proiecit: atque eo pacto morte uoluntaria se a uiolentia & scelere Demetrii uendicauit: sua innocentia profecto indigna: patria uero & pulchritudine sua digna perpeffus. Sed illud Celeneti unquam huic simile fuit: qui cum pater Cleomedon ob illatam sibi multam quinquaginta talenta reip. deberet: litteris a Demetrio acceptis: quibus a populo Atheniensium petebat: ut hanc multam Cleomedonti remitteret: non modo suam turpitudinem diuulgauit: sed maximam etiam in ciuitate perturbationem induxit. Nam cum Athenienses his receptis litteris: Cleomedontemque omni poena liberato: decretum tulissent: nemini ciuium licere epistolam a demetrio posthac populo Atheniensi afferre: percepissentque deinde grauiter ex hoc offensum esse Demetrium: extemplo poenitentia dum est non modo decretum illud derogarunt: uerum etiam eorum qui illius rei inuentores fuerant: aliis uocatis: aliis in exilium pulsatis: nouum tulerunt: quod fuit hoc pacto frequenti populo approbatum. Visum esse populo Atheniensium: ut quodcumque Rex Demetrius iuberet: hoc & apud deos sanctum & apud homines iustum haberetur. Cum uero quidam uir bonus delirare Stratoclem dixisset talia ferentem decreta: ad hoc Demochares spartiatas de lilarer inquit Stratocles: nisi hoc pacto deliraret. Multis enim suis ille adulationibus profuit. Atque statim de his accusatus Demochares sine ulla mora est in exilium pulsus. Talis igitur erat Atheniensium uiuendi modus eo tempore sane: quo illi & tyranni praesidia ex Urbe deducta & libertatem sibi restitutam putabant. Inter haec Demetrio in Peloponnesum profecto: cum eius aduentum non expectarent hostes: sed eo appropinquante fuga arriperent: urbes sine ullo certamine tradebantur: itaque & litus quod Aesteum uocant & Argos Sycionemque: tum Corinthum atque Arcadiam totam praeterquam Mantineam ingenti celeritate occupauit: Aciis qui praesidio erant traditis centum duntaxat talentis sine ulla mora in libertatem restituit. Celebrantibus deinde festa Bacchi atque Iouis: non modo interesse: sed etiam praesse Demetrius uoluit: itaque princeps certaminis factus una cum aliis graecis laeticiam agens Deidamiam Pyrrhi sororem ac Eaci Regis Molossorum filiam coniugem duxit. Sycionem inde profectus: cum persuasisset populo: ut ea Urbe relicta commodiorem prope eandem Urbem habitarent locum: extemplo nomine permutato eum pro Sycione appellari Demetriadem iussit. Post haec in isthmo comuni concilio celebrato: populi qui ibi frequentes conuenerant: ducem graeciae uno consensu Demetrium appellarunt: ueluti Alexandrum atque Philippum antea uocitauerant: quibus ille fortasse se haud paulo meliorem existimauit Regem. Nam cum ab Alexandro nemini unquam sit regium nomen ereptum: neque sibi ipsi tantum assumptum: ut se Regem appellauerit Regum: sed multis sint ab eo regna: nonnullis regiae dignitates concessae: Demetrii insolentiam quis non iure miretur: qui cunctis aliis neglectis neminem praeter se & Antigoni patrem appellabat Regem? quin etiam eo certu ubi frequentes copotatores conuenerant: cum ille supra quos ioci causa effundebatur merum: alii sese Demetrium Regem: alii elephantorum principem dicerent: alii nunc Ptolemeum praefectum classis: nunc Lyfimachum custodem gazae: nunc Agatoclem insularum dominum se esse assererent: gaudebat uehementer Demetrius: cum alii aliis nominibus uocarentur: se solum esse quem appellarent regem. Sed haec cum ad eorum aures peruenissent: cunctis aliis hanc scurrilitatem ueluti rem inanem deridentibus solus Lyfimachus erat: qui cum eunuchi apud illos regiae suppellectilis curam habere soleant: grauiter ferre uidebat se gazae custodem ueluti ennuchum quendam uocitari. Augebat praeterea hanc indignationem suam perpetua quaedam inimicitia: qua semper Demetrio supra omnes alios fuit infestus. Quare in contumeliam ei obiciens amorem Lamiae: nunc primum a se uisam dixit meretricem de scena tragica exuntem. Ad hoc Demetrius meretricem inquit Lamiam magis esse modestam: quam coniugem eius Penelopem. Post haec Demetrius cum reuerteretur Athenas: paulo ante epistolam Atheniensibus scripsit: quae ostendebat sibi esse in animo cum illuc peruenisset: omnia eorum mysteria sine mora ulla percipere: atque etiam ea quae suprema apud illos habentur: intueri. Hoc autem ea tempestate nefas ac scelestum erat & ante illud tempus inauditum. Nam parua quidem mysteria mense nouebris: magna uero mense iunij celebrari solita erant: atque inter haec & illa quae habentur suprema quia magna cum reuerentia ea homines intuentur: saltim unius anni spatium intererat: neque ea adiri ante illud tempus licebat. At uero lectis demetrii litteris cum res in consolationem uenisset: unus tantum Pythorus qui sacras tenebat aedas: a uisus contrariam uoluntati demetrii sententiam dicere. Sed in tanta formidine Urbis parum ualuit optimi atque sanctissimi uiri consilium. Nam Stratocles confestim tulit decretum ut mensis ianuarii: qui tunc praesens erat: nouember uocaretur: atque eo pacto quasi legitimo tempore: parua primum mysteria ostenderunt demetrio: post haec rursum ianuarium: qui erat factus nouember: iunium uocitarunt: statimque eidem magna mysteria: tum etiam ea quae habentur suprema: ut percipere atque intueri suo arbitrio posset permiserunt. Quare Philippides Stratoclem accusans: Hic inquit integrum annum in unius mensis tempus coegit. Et

de hospitio Palladis a Demetrio polluto: Nemo iquit impurus in Urbis arce susceptus sacrum uirginis domitium scortis compotatoribusq; refer sit. Verum cum multa nefanda scelera essent in ea Urbe a Demetrio perpetrata: quæ omnem ciuitatem dolore mæsticiaq; repleuerant: illud præcipue grauius Athenienses offendit: quod cum illi. ccl. talenta magna celeritate iussu Demetrii congregata ad eum derulissent: confestim omne illud argentum Lamia ac cæteris scortis ad fucum mundumq; muliebrè dari Demetrius iussit: nec tam detrimētum atq; incommodum q̄ rei turpitudine præter nefanda illius facinora & ipsa eo impudentiæ uentum Atheniensibus fuit: q̄q̄ nonnulli sunt. qui hoc in Thessalos non in Athenienses factum fuisse dicant. Lamia quoq; non contenta Demetrii turpitudine præter nefanda illius facinora & ipsa eo impudentiæ uenerat: ut a multis pro instruendo conuiuium Regi pecuniam extorserit: conuiuiumq; deinde & magnificentia apparatus & epularum uarietate adeo splendidum celebrauerit: ut a Glyceo Samio mandatum sit memoriarum litterarum. Quare comicorum quidam perniciem ciuitatis Lamiam: Demetrium uero quia sibi adesset Lamia fabulam uocitabat. Hanc iam omnes non modo coniuges: sed etiam pellices cū uiderent Demetriū eius amore præcipue deperire: pluraq; illius q̄ omnium aliarum gratia agere: communi quadā sententia oderant. Cum uero aliquando legatis ad Lysimachū missis: ille oculū agens pugna enarraret: qua olim ab Alexandro Rege coactus cū ferocissimo leone cōmiserat: atq; cicatrices ostēderet ex unguibus illius feræ in brachiis cruribusq; relictas: ridentes legati & suum quoq; Regē dixerunt graues feræ Lamia morsus in collo gestare. Sed mirandū uideretur: Demetriū primo alpernarū coniugiū Philæ ob ætatem illius ad senectutē uergentē: uixq; a patre cōpulsū ut eā coniugem duceret. deinde amore iā senescentis: Lamia super ratū: tandiu tāq; effrænata mente mulierē arsisse. At sane in conuiuium quodā canente tibiis Lamia: Demetrius quæ uocabatur Magnia: interrogata a Demetrio: Quid sibi Lamia uideretur: Anus inquit o Rex. Rursus cum secundæ afferebantur mensæ: plura ait Demo a matre mea tibi mittentur o Rex: si cubare cum illa uolueris. Memoriam quoq; traditum est: quandam sententiā quā Bocchoris iudiciū uocat: hoc pacto redargutam fuisse a Lamia. Adolescenti quidā in ægypto Theognidē amicam ardenti: cū illa ab homine: quem sui a more iræritū uidebat: multum auri quotidie pereret: forte euenit: ut cū adolescētī uisum in somnio esset cū ea muliere uersari: oīs illa cupiditas qua antea uexabatur extincta penitus fuerit. Quod quidē ubi animaduertit Theognides: ob libidinē eius expletā mercedē perens ab illo cū sibi negaretur: adolescentē in iudicium traxit. Audita hac controuersia Bocchoris subito hominem iussit tantū numerati auri quantū illa pererat in uase quodā afferre atq; deinde suis manibus spectante muliere aurū hincinde uersare. Debere enim censuit: ut quē admodū adolescens concupitæ rei opinionē habuerat: sic mulierē exoptati auri umbrā imaginēq; referre. Hoc iudiciū Bocchoris ut iniquū atq; iniustum ea ratione dānasse Lamia tradunt: quia cū illud somniū adolescentis desiderium sustulisset: nō tamē auri umbra Theognidis cupiditatē restinxerat. Hæc igitur de Lamia. Verū fortunæ ac res gestæ huius quæ describimus uiri: in foeliciter post hæc prosperitatem securæ: nostrā hanc historiā quasi de comica scæna in Tragicā permutarunt. Coniurantibus enī aduersus Antigoniū reliquis Regibus: ac in unū oēs suas redigentibus uires: magnitudine rei motus Demetrius: egræcia discedens ad patrē Antonigonū uenit: ut cōmuni consilio deratione imminētis belli agitare: quem cum cōperisset supra ætatē suā iā confectam canicie exercitum parare totūq; animo & mente ad bellū esse conuersum: uehementius q̄ antea stimulo patris adiuncto belligerendi cupiditate exarsit. Verū Antigoniū omnium Regum eo tēpore maximū facile potuisse credunt & sibi & Demetrio filio primū locū primamq; dignitatē seruare: si insolentiā suam moderari: superbiā uincere & leniori uti uoluisset imperio. Sed uir natura asper & secundis rebus elatus cū nō minus uerbis q̄ re cunctis hominibus esset molestus: incredibile omnium gentiū erga se odiū concitauerat: & in præsentī bello oēs reges ad machinandā sibi quacūq; ratione perniciē intentos uehementius exacerat. cū hac cōspiratione percepta se eos ueluti aues quæ legere semina solent: uno lapide atq; uno clamore perturbaturū dixisset. Congregauerat iā Antigonus supra. lxx. peditum. x. equitum milia: elephantos. lxxv. cū ex altera parte hostes quattuor & lx milia peditū: equites quingentos supra. x. milia: elephantos quadringentos: currus centū uiginti haberent. Hoc pacto copis utrinq; omni studio comparatis: Antigonus cū prope hostiū exercitū posuisset castra: cœpit uariis curis ac perturbationibus angī. uolebat enī animo magnitudinē rei & prope instantis prælii euentū: nec satis sciebat timēdum ne sibi magis an sperandū foret: cū uincendi consuetudo & opinio ex recenti prosperitate innata spē sibi ac fiduciā consequendæ uictoriæ facerent: & ex altera parte ingeniū uiri multarū rerū experientia callēs ac prope sciens conditionē fortunæ: quæ crebris mutationibus gaudet: metū sibi sollicitudinemq; afferret. Itaq; cū in aliis certaminibus solitus esset alta uoce & superbis sermonibus uti: nunc mordendo aut asperu nādo hostē: nunc audaciā suam iactando: tunc quidē magna ut apparebat urgente animū cura. quasi futurā calamitatē prospiceret præter consuetudinē in assidua cogitatione ac silentio persistebat. Multa insuper alia ea tēpore facta ab Antigono tradunt: quæ antea fieri minime consueuerant. Nā & filium Demetriū quasi iā de alia uita cogitaret: uniuerso spectante exercitu successorē constituisse aiunt: eūq; deinde in tentonū adduxisse arbitrisq; remotis multa secū esse locutū quod profecto nō mediocrē admirationē cunctis militibus præbuit: cū raro antea aut nunq; pene cū illo sermones cōferre aut cōmunicare arcana solitus esset: sed contentus iudicio suo: quæ sibi uidebantur gereret: & quibus uellet uteretur: & consilio agendarū regis præteris aliorū sententiis secū ipse solus agitare. Vnde memoriæ proditū est Antigoniū aliquando a Demetrio adolescente rogatū: quando reuerturus cū exercitu foret turbato uultu filio respondisse: an times solus ne turbatū somnū audire non possis? Sed ad hanc antigoni curā nōnulla præterea eo tempore accesserant: quæ malā aduersamq; fortunā portendere uidebantur. Nā Demetrio uisum in somnio est: se ab Alexandro splendidis armis instructo interrogari: Quod nā signum ad futurā pugnam suis tesseramq; præbe-

rent: seq; Iouem respondisse atq; uictoriam: tum Alexandrum dixisse ad hostes & uestros discedam. Antigoni quoq; aiunt cum instructa phalange tentorio esset egressus: offenso pede in os toto cum corpore corruisse: subleuatumq; deinde supplicibus manibus ad cælum extensis deos precatū esse: ut uictoriā sibi uel mortem potius q̃ turpē fugam præberent. Atq; statim post hæc in aciē descendunt: signoq; utrinq; dato: prælium ab omni parte conserebat: atq; oīum oculos animosq; occupabat certamen: cū Demetrius cū robustissimo agmine delectorū equitū: quos ipse ductabat: in Antiochum Seleuci filium ipetum fecit: quē fufum fugatumq; certandi ardore & cupiditate uincendi usq; adeo est persecutus: ut cū uictoriā immoderate cōsequi uellet: eā omnino amiserit. Nā postea a persequendo hoste reuersus: peditum agmē quos ipse suis equitibus tutabat: ab hostibus circūuentū inuenit: nec iuuare illos potuit: nec in tempore subsidium ferre. Etenim dum ipse persequeretur Antiochū. interea qui prope Seleucū erant cernentes phalangon nudatā præsidio equitum autēq; eā aggredierentur: circūducere agmen cōperunt: & quasi inuadendi specie perterrere. Quo quidē factō magna pars cū se ab hostibus circūuentā & discessū Demetrii omni præsidio spoliata uideret: sponte sua ad hostem migravit: reliqua uero cū impetū sustinere non posset: in fugam uersa. Atq; extemplo post hæc ingens hostiū turba ueluti procella quædā in Antigoni ferebatur: multiq; eū solū petebant: cū quidā ad eū conuersus uirum rogauit: ut salutē adipisceretur fuga. Isti enim iquit tepetunt. Consulas quæso salutē tuā o Rex. Quid inquit Antigonus isti de me cogitant? Veniet Demetrius & mihi auxiliū feret. Sed in tanta celeritate frustra implorantē subsidīū filii: cū undiq; circūspiceret: Demetriū uocans: superuenientes interim hostes senem aggrediuntur: ac sepius repetitum confossumq; telis interimunt: cunctis amicis capessentibus fugam præter Thoracē larissæum: qui solus prope mortui corpus permansit. Hoc igitur pacto finita pugna Reges qui simul conspirauerant: amplissimā uictoriā consecuti: omne regnū Antigoni atq; Demetrii quasi uastum scindentes corpus inter se partiuntur. Demetrius uero qnq; peditum & quattuor equitum milibus: quanta maxime celeritate potuit fuga accepta: cū Ephesum peruenisset: suspicio fuit ne uir ob recentē cladem susceptā pecunia indigens celeberrimum illud templū iuaderet ac diriperet. At uero ipse etiā ueritus ne tā sceleratum facinus se inuito sui milites perpetrarent: confestim ex ea Vrbe migrare constituit. Itaq; idoneā nactus tēpestatē milites equitesq; naues conscendere iubet: cursumq; suū uersus græciā dirigit. eo animo ut ante omnia proficiscatur Athenas: quā quidē Urbē suis calamitatibus unicū putabat esse refugiū. Etenim ibi naues atq; pecunias uxorēq; Deidamiā reliquerat: sibiq; persuaserat in quacūq; fortuna sua etiam si cætera deessent: nunq; Atheniensīū fidem suis rebus futurā. Sed hac inani spe græciā repetenti: cū prope Cycladis peruenisset: Atheniensīū legati obuiam ei fuerunt mandata ferentes longe ab sua opinione aliena: populū enī. Atheniensīū (quoniā statuisset nullū in ciuitate suscipiendū Regē) hortari Demetriū aiunt: ut ab urbe Athenarū abstinere uelit: Deidamiā uero se tali cū honore ad eū remittere: qualē Athenienses dare & uxorē Regis Demetrii cōgruum esset accipere. His expositis mandatis repente tanta ira indignatioq; Regē inuasit: ut pene de suo statu mentē dimoueret. Nam & si regno patre exercitūq; amissō: ex florentissimo statu uno prælio esset in extremā pene calamitatē deiectus: tamen secum reputans fortunæ uim matrēq; cōmunem: alia quidē aduersa tolerare. constanti animo uidebatur. At uero hæc inopinata deceptio. quæ se præter spem ab Atheniensibus & spretum & derisum esse putabat: incredibile dictū est quanto dolore animū uiri mæsticiāq; repleuerit. Quapropter meo iudicio non parū ii principes Regesq; falluntur: qui excellentiā honorū a populis sibi tributā maximū beniuolentiæ testimoniū firmūq; sui status præsidīū putant. Nam & si sponte sua & beniuolentia quadā ad decorandos principes moueri populi uideantur: ducuntur tamen plærunq; metu: cū tam ii qui oderant q̃ ii qui amant prosequi honoribus principes soleant. Prudentes igitur uiri & optimi terūpublicarum gubernatores non tam laborant ut statuas uel decreta uel honores diuinos a populis cōsequantur: q̃ ut merita sua & res eorum gesta q̃ maxime dignæ honoribus sint. Demetrius uero magna (ut sibi uidebatur) ab Atheniensibus accepta iniuria: cū nō sibi ulciscendi facultates adessent: expectans commodiora tempora: cōcepit de populo Atheniensī modeste loqui: nec ullum alienati animi iudiciū præ se ferre. Sed petens ab illis ut naues quæ relictæ in pyræo erant: quarū numero & una. xiii. remis cōtinebatur: sibi redderentur: cōcedenti bus Atheniensibus hanc accepit classē: & quanta maxime celeritate potuit in isthmum traiecit. Quo quidē ubi peruentū est: cōperit res suas quotidie in deteriore locū adduci: cū eius præsidia undiq; pellerentur: & oppida sine ullo certamine ad hostes deficerent. Quare noua uolens animo: cū Pirrhū in græciā reliqisset: ipse cū omni classe in Cheroneffum profectus: Lysimachi regnū inuadit: nec multū temporis elapsū est: cū augendo quotidie suas uires exercitū nō contēnendū parauerat. neq; hoc reliquis Regibus erat molestū: quia Lysimachum ob maximā elationem nimiaq; potentiā communi quadā concordia oderant. Verū paulopost meliori Demetrio aspirante fortuna: accidit ut Seleucus cū cerneret Lysimachum duas Ptolemei filias: aliā sibi aliā pro Agatocle filio in matrimoniū habuisse: optimū & ipse ratus quātis maxime posset principū affinitatibus regnū successoresq; suos munire: Stratonicē Demetrii filiā in coniugem peteret. Hæc inopinata prosperitate & præter spem oblata sibi non aspernatus Demetrius: cōfestim assumpta puella cū omnibus nauibus in Syriā properauit. Sed in ipso cursu tangente orā ciliciæ classe: & prope cōtinētem nauigante Demetrio cū milites in terrā expositi frequentes excursiones peragerent: Plisarchus Callandri frater: quia a Regibus post pugnā cū Antigono factā hanc prouinciā acceperat: grauiiter ferens regionē suam populatione incendioq; uastari: extēplo ad Seleucum proficiscitur: ut de illatis iniuriis queratur: & eū incuset q̃ ab aliis regibus & communi gerendi belli societate animū suū seiungat. Quod ubi cognouit. Demetrius: maiorem per discessum suū occasiōem nactus: ad cyndos militibus in terram expositis regionem eius inuadit: atq; populato unq; agro: ralentis mille & ducentis acceptis cum ingēti præda

ad classem reuertitur: cursum deinde suum quoad fieri potest accelerat. Iam una cum coniuge Phila prope occasum uenerat: cum Seleucum regem offendit: atque primum omni suspitione doloque remotus: iocundissimum congressum inter se habuerunt. Seleuco antea comiter in tentorio Demetrium: Demetrio uero deinde in nauis: quæ tredecim remis erat: benigne recipiente Seleucum. Habiti sunt præterea inter eos frequentes familiaresque sermones: nec arma aut custodiæ aut ulla suspitionis indicia usque conspecta: sed incredibili incunctitate eorumque consumptus est dies: quousque Seleucus a Demetrio digressus Stratonice sibi assumpta cum omni pompa se ad Antiochum contulit. Demetrius autem Ciliciam petens nulla interposita mora coniugem Philam: ad Cassandrum fratrem celeriter misit: ut Plistarchi querelas de allatis sibi iniuriis accusatoremque purgaret. Inter hæc Deidamia ex Græcia ad Demetrium ueniens: paucos dies cum illo uersata ex quadam ægritudine uita decessit: post cuius interitum Demetrius nouas nuptias quaerens per Seleucum cum Ptoleleo affinitate contracta: filiam illius Ptolemeidem cepit uxorem. Atque hæc Seleuci opera plena humanitatis & officii fuit. Illa uero inhumana atque recenti affinitate indigna. Perens enim Demetrius ut accepta pecunia Ciliciam sibi restituit: non modo hoc: sed ne illud quidem impetrare potuit: ut saltem Tyrum atque Sidonem Seleucus sibi concederet. In quo sane inhumanum atque agrestem habitum Seleucum aiunt: accusatumque uehementer: quod cum omnia a mari indo usque ad Syriæ littora suo imperio esset complexus: nunc adeo inops animi fuerit: ut plures duas urbes quæ præstantissimi uiri & Clarissimi Regis affinitatē fecerunt: iocorumque ingenti fortuna exagitatum non modo non iuuerit: sed negando sibi angustum hospitium ex finibus suis pene expulerit. Hæc est illa inopia animi: quæ sententiā Platonis uerissimam reddit. Ei inquit qui uelit eē diues: non cumulanda pecuniā: sed minuendā cupiditatē censeo. Quare nunquam is liber ab inopia erit: qui nullum constituens cupiditati modum: continuo diuitiarum exagitetur ardore. Hac spe præter opinionem destitutus Demetrius: non tamen animum suum abiecit: sed ut magni spiritus uir & fortunæ permutatōibus assuetus: Si milles inquit prælio superatus sim: nunquam committā: ut pro uili mercede generum Seleucū diligā. Cæterum extemplo post hæc litteris amicorum accitus: qui eum certiorē reddebant Lamacharē in magna Atheniensium seditione factum esse tyrannum: eumque hortabantur: ne tantā occasionē recuperandi Athenas præremitteret: confestim cum omni classe in Græciā properauit. Sed cum prope Atticam peruenisset: scdam tempestatem perpeffus: multis hominibus nauibusque amissis sese in loca tuta recepit: atque ab icepto quod aduersus Athenienses propofuerat animo: ita eo tempore destitit: ut illud non deserere: sed in comodiorē opportunitatē deferre uideret. Itaque data opera ut sui repararent classem: ipse interim in Peloponnesum profectus: urbē Medenem obsidione aggreditur. ubi cum quadā die fortiter sub mœnibus dimicaret: telum ex catapultā ab oppidanis dimissum sic aduersum illius os maxillam percussit: ut parum abfuerit: quin ultimā suæ uitæ perniciem eo die inuenerit. Verum post paulo pristinam ualitudinē restitutus: posteaque nonnullas Urbes sponte deficientes in dditionē recepit: rursus Atticam repetens: confestim Eleusina rannusioque deuicto oēm regionem populari: prædā abducere: undique iestare urbem suos milites iubet. Cum igitur multis modis Demetrius uno atque eodē tempore ciuitatē urgeret: nouum quoque incommodum ad ea omnia quæ inferebant hostes: Atheniensibus ex insperato accessit: quod non mediocriter mentes eorum animosque turbauit. Etenim nauis quadā onusta frumento: quæ forte per eos dies Athenas ducebatur: capta a Demetrio est: & gubernator laqueo suspensus: Hoc ut renunciatum Athenis est: tanta repente desperatio & omnium rerum penuria urbē inuasit: ut obfessi drachmis. xl. salis medinnum. ccc. frumenti modium emerent: itaque iam rebus suis diffidentes ad dditionē inclinari uidebantur: cum frequentes nuntii ad eos ueniunt referentes centum quinquaginta naues: quæ a Ptoleleo Rege aduersus Demetrium mittebantur: prope Eginā esse conspectas. Hoc rursus ad spem seruandæ urbis Athenienses erexit. Verum Demetrius non multo postea ingenti celeritate: tum ex Cyprotum ex Peloponneo nauibus accitis: cum iam. ccc. nauium classem comparasset: extemplo Ptolemei duces eius congressum non expectandum rati abierunt: & Lachares tyrannus relicta urbe fugā arripuit. Desperatis igitur omnibus rebus Athenienses: & si ei qui de componenda cum Demetrio pace mentionē fecissent: pernam capitis recenti constituisent decreto tamen extrema omnium rerum urgente penuria: cum ad petendam ueniā & accipendas quasque conditiones pacis necessario cogerentur: patefacta propinquiore porta legatos ad Demetrium mittunt: qui dicerent se suamque omnia in fidem ac potestatem eius permittere: rogare atque obsecrare: ut suæ clementiæ magis quam iniuriarum memor esse uelit. Hæc agebant Athenienses non tam quia aliquid boni pacati: quam ab homine sibi uehementer irato consequi posse confiderent: quod quia scdam obsidionem ulterius tolerare non possent: satius esse ducebant uictoris arbitrium experiri: quam ingenti inopia ciuitatē succumbere. Ferunt enim eo tempore tanta fame ciuitatē oppressam: ut de mure qui mortuus ex tecto cecidit: quidam patrum cum filio decertauerit: & philosophus Epicurus fabis æqua portione distributis familiam suam nutruerit. In hoc statu cum res Atheniensium essent: Demetrius urbē ingressus populum omnem in theatrum uocauit: & tunc scendit: ingens repente pavor multitudinē capit: deinde audito initio orationis suæ: in quo præter expectationē magnitudinē uocis & asperitati uerborum pepercit: populus Atheniensis ante metu attonitus extemplo omnem suspitionem formidinem deposuit. Leniter enim ille primū & amice accusata pertinacia eorum reliquam deinde orationem perblandam ac benignam habuit. Demum post hæc ut aliqua recōciliati animi indicia præ se ferret: decem milla medinnum frumenti dono Atheniensibus dedit: & magistratus qui eis gratissimi erant: in pristinam libertatē consuetudinemque restituit. Acclamante uero undique populo: & certatim omni multitudine applaudente Demetrio: cum oratores: qui eloquentia dicendi: ratione uehementer pollebant: amplissimis laudibus Demetrii uirtutem extollerent: Dromocles orator ne in Rege honorando aliis uideretur inferior: decretum tulit: ut populus Atheniensis Munichiam atque Pyraum regi D

metrio redderet:libereq; permitteret:ut his suo arbitratu uteretur. Decernentibus hæc Atheniensibus:in
 terim demetrius præterita defectione commotus ualidis præfidiis Musium firmat:ne si rursus illi reicere
 iugum tentarent:nullo fræno coerciti: morâ sibi impedimentûq; aliis rebus afferrent. Recuperatis igitur
 hoc pacto Athenis præsidioq; firmatis Demetrius non ad quietē animi uertit: sed bella semper ex bel
 lis ferens aduersus Lacedæmonios ducto exercitu: cū prope Mantinea peruenisset: Archidamū Regē of
 fendit obuiam uenientē ad arcendum cū suis copiis hostē: quem subito prælio adortus in fugam uertit: ac
 nulla interposita mora agrum laconicū infestis signis ingressus: eouq; processit: ut prope Spartam posue
 rit castra. pauloq; deinceps rursus cum hostibus conferta manu iterum uictor: quingentis captis ducentis
 cæsis parum absuit quin Urbē caperet munitissimā & ante illud tempus inexpugnabilē habitam. Sed ne
 mo meo iudicio Regum fuisse apparet: quē fortuna pace belloq; maioribus nūq; permutationibus q̄ Re
 gem Demetriū agitauerit. Etenim sæpe hominem magnis exercitibus multis uictoriis amplissimo regno or
 natum in supremā prosperitatē euexit: sæpe uersus in cōtrariū rebus uictum fugatūq; ex ingenti prosperi
 tate in extremas pene calamitates deiecit. Vnde in illa ingenti permutatione rerū erga fortunā conuesum
 illud Aeschili protulisse aiunt: Tu me extulisti: tu me iterum fortuna deponis. Ea uero tempestate prosper
 re sibi in Peloponneso succedentibus rebus: ex altera parte nunciatū est: Urbes quas tenebat in Asia a Ly
 simacho odpugnatas sese tutari non posse: & Cyprum nisi confestim subueniat in Ptolemei potestate uer
 turam: & matrem filiosq; Salamina inclusos uehementi obsidiōe teneri. Sed ueluti mulier illa apud Archi
 locum in altera quidē manu aquā ferebat cū dolio: in altera uero ignem: sic fortuna cū grauissimis casibus
 nuper allatis a Lacedæmone Demetriū remouisset: rursus eum in spem nouarū ac magnarū rerū ex huius
 modi causa erexit. Defuncto Cassandro Philippus maior natus ex filiis suis in regno succedens: non mul
 to tempore postea & ipse quoq; uita decessit: post cuius interitū duobus aliis fratribus: qui superstitēs erāt:
 inter se dissidentibus: cum alter qui appellabatur Antipater Thessalanica matre necata: Alexandrum far
 trem ut regno expelleret: hostili animo persequeretur. Ipse econtra ad se tutandum opibus alienis accitis
 Pyrrhū quidem ex Epyro Demetriū ex peloponneso uocauit. Sed Demetrium aliis negociis remorātibus
 superueniens Pyrrhus cū aduersus Antipatrū auxiliū Alexandro tulisset: pro mercede opis allatæ magna
 Macedonia parte sibi assumpta: tantū suo regno adiecit: ut iam Alexandro cui auxiliū tulerat: non medio
 cri formidini esset: & ex altera parte magno cū exercitu ueniente Demetrio: antea cū res exigebant litteris il
 lius accito: duplicatus est adolescentis metus ob auctoritatē nomēq; uiri: quē cū ob gloriā rerū gestarum in
 admiratione gentium esse sciret: in regnum suū uenire periculosum esse ducebat. Obuiā igitur ei profectus
 ubi ad illū uenit: comiter ac benigne uirū suscipiens amplissimis uerbis ei gratias agit: q̄ oībus aliis pos
 positis rebus ad tutandum suū regnū cū ingenti exercitu accessisset. Adiecit postea res suas stabilitatē iā ha
 bere: ac omni impedimento remoto ira tranquillā ac pacatā esse: ut non sit necesse ulterius p̄gredi: om
 nia uirtuti suæ ira accepta referre ac si in tempore subsidia adfuissent: & sua opera omnes discordiæ essent
 sublata. Sed statim post hæc nonnulla secuta sunt: quibus occasio data est: ut grauis suspiciones utrinq; ori
 rentur. Demetriū enim ab adolescente ad conuiuiū inuitatū monuit quidam: ut ab insidiis quæ ad eū inte
 rimendū paratæ erant caueret. Quibus cognitis Demetrius ne illū perturbati animi aut suspitionis indici
 um præ se ferret: non fugiendū cōuiuiū adolescentis putauit: sed in ipsa profectio: cū lento accederet gra
 du: capta opportunitate duces exercitus monuit: ut omnes copias in armis haberent: & custodes corporis
 sui: qui longe plures q̄ Alexandri milites erant: iussit ut regiā secum ingrederentur propeq; consisterēt: do
 nec e conuiuiō affurgeret. Hoc cum Alexandri satellites p̄spexissent: quia numero & uiribus impares erāt:
 non sunt ausi Demetriū aggredi. At uero Demetrius aliquā abeundi occasionem quærens simulata mala
 corporis ualitudine ab Alexandro digreditur: & postero die nuncio nouarū rerū: quæ magni pōderis erāt:
 se uocari afferens necessariū sibi esse ostendit: q̄ primum exercitū inde abducere: Peloponnesumq; repe
 re: Alexandrum rogare ut suæ necessitati ignoscat: operā suā polliceri hortariq; ut ea quādo sibi expediret:
 sine ulla exceptione uteretur. Adolescens qui Demetrii aduentū antea formidauerat: & nūc quoq; præsen
 tiam illius suspectā habebat: cū cerneret eum sua sponte ex finibus suis abire: incredibilē animo læticiā ca
 pitat: cum eo pro maiori amoris indicio usq; Thessaliā est profectus. Postea uero q̄ Larissam uenerūt: rut
 sus alter alterius perniciē quærens: mutuo sibi dolos insidialq; parabant. Alexander libere ad Demetrium
 accedendo per hunc maxime modū sperabat eū allicere: ut & ipse quoq; ad se omni suspicione omīssa si
 ne custodibus armisq; ueniret: quæ quidē opinio prorsus adolescentem fefellit. Etenim ad cœnā inuitatus
 cū eadē liberalitate qua consueuerat accessisset: non potuit Demetrii manus effugere. Nam feruente conui
 uio cū surrexisset Demetrius: perterrefactus adolescens simul & ipse assurgens Regis uestigia persequen
 tur. Vbi ad hostiū uentū est: annuīq; militibus suis Demetrius: qui eo in loco cōstituti erant: præcepitq; ut se
 quentē uestigia sua confestim necarent. extēplo Alexander multis uulneribus confossus est: aliiq; nonnul
 li qui ei opem ferebant interfecti: quorū unū dum necaretur dixisse aiūt: una nos die præuenit Demetrius
 Trepidatum ea nocte (ut par erat) uehementer a Macedonibus est: sequenti etiam die illi & si nihil hostile i
 se uerti: ut suspicabantur: perspicerēt: tamē cementes potētiā uiri ad cuius nutum post Alexandri mortē
 omnia redacta uidebantur: neq; suis rebus satis fidebant: neq; arbitrio Regis: anteq̄ eius mentem atq; ani
 mum percepissent: se cedere permittereq; audebant. Quibus cognitis Demetrius misit: qui confestim eos
 hortarentur: ut omni suspicione deposita: causam earū rerum quæ gestæ erant: audire a Demetrio uellent.
 Recteati his uerbis Macedones extemplo oī metu ut plarūq; fit in beniuolentiā uerso Demetrium adiue
 runt: nec longā illius orationē expectandū rati: cū sine ulla mora cū salutassent: regē in Macedoniā perduxer
 unt. Nec dici potest hæc p̄mutatio rerū q̄ grata cōnētis Macedonibus fuerit. Nam ea quæ olim Cassander

in Alexandrum defunctum contra omnia iura diuina humanaq; perægerat: & nefandum Antipatri fecer-
lus: quod nuper ille in Tefsalonica matrē patrauerat: tanto odio habebantur: ut noui Regis apud omnes
populos incredibile defiderium paterent. Hæc igitur omnia cum Demetriū gratū atq; acceptum: cunctis
Macedonibus redderent: tū etiam coniunx Phila & liberi & ex ea nati: qui antiqui Antipatri optimi atq; fā-
tissimi uiri memoriam renouabant: Macedonas compellere uidebantur: ut Demetriū quali hæreditariū
ac legitimū existimarent regem. Dum hæc in Macedonia geruntur: interim ex Salamina nunciatū Deme-
trio est: matrem ac filios qui obsidione tenebantur: & liberatos a Ptolemeo fuisse & amplissimis donis mu-
neribusq; ornatos. Præterea eodem tempore crebri rumores ex Asia afferuntur: qui nuntiabant Stratonis
cem Demetrii filiam: soluto Seleuci matrimonio Antiocho filio denuo nuptam: ac Reginā habuerunt: q;
superiora loca Asiæ incolunt appellatā. Huius autem noui coniugii hinc orta causa est. Cū in regno patris
Seleuci assidue adolescens uersaretur Antiochus: forte Stratonis noueræ iam unum habentis ex Seleu-
co filium: uenustate ac pulchritudine captus: puellam cœpit uehementer ardere: & crescente indies amo-
re eousq; processit: ut die noctuq; ingenti perturbatione angeretur. Erat autem durior ex eo adolescentis cō-
ditio: q; intus alebat ægritudinem suam: nec cuiq; cōmunicare audebat: rubore quodā & reuerentia patris
Seleuci detentus. In hoc igitur statu constitutus adolescens: cum se omnino ab hac cupiditate superatum
esse perspiceret: nec ullum remediū huic malo reperire posse consideret: magis necessariū: ut sibi uisum est:
q; salutare consilium cœpit. Simulans enim se corporis morbo uehementer urgeri: operā dedit: ut abstinē-
tia cibi sinistram pedetentimq; sibi uitam eriperet: & morte uoluntaria se ab ingenti ægritudine: quæ animū
eius exederat: uendicaret. At uero Erasistratus solus inter pluresq; medicos: quos Seleucus magnis propo-
sitis premiis ad curandum filiū undiq; cōuocauerat: percipere potuit hanc animi ardentis amore nō male
affecti corporis ægritudinē esse. Sed ignarus cuius amore adolescentis animus præcipue deperiret: ad hoc
inueniendū in eo maximū studiū operamq; constituit: ut tum uultum & eas partes quæ mutari facile solēt:
obseruaret Antiochi: cū adolescentes puellæq; formosæ eū uisitātū uenirent. Multis igitur ad eū ut par erat
quotidie uenientibus: nullū cernebatur mutationis indicium. Accedente uero stratonice (frequēter enim ad
eū uisendum una cum seleuco ueniebat) tanta repente perturbatio Antiochū occupabat: ut defectum uo-
cis: ruborē uultus subintuitū oculorū sudores acutos morum incredibile uenæ: cunctaq; alia quæ a sapho
de amatoribus referuntur: intueri in adolescente liceret. statimq; post hæc deficiente pedetentum sensu in-
gens pallor toto corpore diffundebat. Hæc obseruans Erasistratus manifeste deprehendit nullius amore
nisi stratonis captum esse Antiochū. Itaq; primo seleucum metuēs: magis sui ut æquū erat: q; adolescentis
periculi memor: hanc rē perpetuo tacere decreuerat. Deinde secum reputans q; ingenti amore seleucus fili-
um cōplecteretur Antiochum: quando nunc dolore die nocteq; pro eius salute angeretur: deposito non in-
iuria metu uirum adire constituit: eūq; arguta calliditate in adolescentis defideriū trahere. Vbi igitur ad il-
lum uenit: ægritudinis inquit o Rex: quæ filiū tuū ad mortem perducit: cū eū ingenti cura diligentiaq; per-
quirerem: tandē non ualitudinē malam aut ullum corporis morbum: ut a plerisq; falso creditu est: sed incre-
dibile amoris incendiū causam esse inueni: neq; me profecto mea opinio fallit. sed satius fortasse erat mi-
nusq; molestū uel eius causam non esse repertā uel tibi patri non manifestatā fuisse: cū nullū possit huic ma-
lo remediū reperiri. stupefactus seleucus cur amice inquit: si huius ægritudinis amor causa est: languenti si-
lio opitulari nō possumus? ingeniū nobis an facultates desunt? quæ nā q̄so tāta cupiditas aut qualis amor
adolescētē corripuit: qui omnis deliberandi nobis rationes excludat? At uero Erasistratus post multos ser-
mones utrinq; habitos tandē precibus seleuci fatigatus: scias inquit o Rex meam coniugem esse: quā ado-
lescens Antiochus ardet. Tum seleucus multis cū lachrymis Erasistratū complexus obsecrare cœpit: ut p-
fidem der amicitia suam adolescentis saluti iam ad uoluntatiū interitum pperantis succurrere uelit. Hunc
sibi esse filium ait: in quo esset & status & regnum & uitæ suæ spiritus constitutus: in quē omnes populi ocu-
los conuerterent: quo amisso nihil restare præter mortē: quod sibi amplius ex petendum foret. Hæc inquit
Erasistratus facile tu pater nobis enarras: uerū forte aliter sentias si stratonicē tuā amaret Antiochus. Vtinā
amice inquit seleucus aut dii aut homines facultatē darent: ut hunc amorē pmutare meo arbitratu possem.
deus enim obtestor: q; si ea quæ mihi carissima sunt: in unū conferrentur: omnia libet abicerem pro tu-
endam unius Antiochi uita. Hæc uehementi affectu multisq; cū lachrymis dicēte seleuco: Erasistratus nō
amplius contandū ratus apprehensa illius dextera: nihil est inquit o Rex: cur Erasistrato amplius indige-
as. Nā pater & uir & rex cū sis: medicus optimus tuæ familiæ eris. Non enim cōiugem meā sed stratonicem
tuam filius Antiochus ardet. Quibus cognitis seleucus uehementer rei nouitate turbatus Erasistratū roga-
re cœpit: ut rē omnem serio enarraret. Postea uero q̄ uoluntariā mortem proposuisse animo filium suū cō-
gnouit: & reuerentia patris esse detentum: quo minus causam suæ ægritudinis aperiret: incredibili illius mi-
sericordia motus: non deferendū tā egregium adolescentē putauit: sed omnia interitu filii potiora ducēs:
extēplo populo in concionē uocato: luculentā orationē habuit: qua ostendit se uelle ac iubere oīum popu-
los: qui superiora loca Asiæ incolunt: antiochū Regem & stratonicē reginā appellari: & matrimonio simul
coniungi: existimare filium qui cunctis in rebus suo imperio obteperare solitus sit: ab his nuptiis non ali-
enū fore sin ueto mulier re inopinata perturbetur: amicos & familiares hortari: ut ei persuadeāt omnia iur-
sta ac honesta arbitretur: quæ sint optima Regi seleuco uisa. Celebratæ sunt deinde stratonis & anuochi
nuptiæ: ingenti apparatu & incredibili magnificētia rerū: festa q; ubiq; in regno seleuci pro nouo coniugio
acta. sub idē tēpus demetrius post Tefsalia ac Mædoniā occupatā: cū in Peloponneso plurimas Vrbes &
in isthmio athenas & Megaras obtineret: tamen nō quiescens aio aduersus Boetios exercitū duxit: nec diu
tius ei laborandum fuit: cū primo hostiū aduentu perterriti Boetii pacem petierint: qua ipetrata condi-

tionibus molestis acceptis bellum a finibus suis remouerunt. Sed non multo postea cum Cleonimus spartiatas comparato exercitu Thebas esset profectus: & Pisidem Thespiū uirum potentē & rerū gestarum gloria clarum in belli societatē traxisset: extēplo elati Boetii & spe nouarū rerū allecti a Demetrio descuerunt. Hanc defectionē grauitē ferens Demetrius confestim omni studio enitēdū putauit: ut hostes citius q̄ opinarentur pœnas suæ leuitatis suæq; perfidiæ darent. Itaq; celeriter cū omni exercitu: quē in armis habebat: Thebas profectus: primo aduentu Vrbe obsidione cinxit: pauloq; deinde machinis tormentisq; ante frōtem castrosq; contraq; ea mœnia quæ minus firma ac munita erant locatis: cū ea expugnare aggredere: tā ingentem pauorem Gleonimo spartiatii iniecit: ut confestim relicta Vrbe fugā arriperet. Hæc ubi Boetii pceperunt: existimantes Demetrii uires amplius sustineri non posse: legatos ad eū mittunt qui dicerēt se suaq; omnia in fidē ac potestatē eius permittere: rogare atq; obsecrare ut suæ clāmentia qua semper omnes alios superasset: in præsentī fortuna rerū meminisse uelit. Quibus auditis Demetrius ac in deditiōnem receptis: Vrbes præsidiiis suis firmavit: multisq; imperatis exactisq; pecuniis: Hieronymū historicum in ea regione præfectū reliquit. Quo quidē in loco Demetrius: cū erga omnes belli ac defectionis auctores: tum præcipue erga Pisidem Tēspiū modestissime usum uictoria tradūt. Nā cū Niuus in suas manus peruenisset: nō modo comiter eū benigneq; recepit: sed etiā magnis honoribus profectū militiæ ducem in Tēspis collocauit. Nec multo postea q̄ hæc in Boetia gesta sunt: nunciatū Demetrio est a Dromichete regem Lysimachum captū. Hanc illi opportunitatē ad res maximas gerendas non prætermittendā ratus: quanta maxime celeritate potest: infestis signis Thraciā ingreditur. Iāq; oppidū quoddā opulentū & magnum ad deditiōnem prope cōpulerat: cū uno eodēq; tempore ex diuersis locis litteræ ad eū ueniūt certiorē reddētes: Boetios per discessum eius occasionē nactos iterum defecisse: & regē Lysimachū a Dromichete dimissum. His nuntiis litterisq; cōmotus cū aduersus Boetius uehementius exarsisset: celeriter Græciā repetēs: præter spē cōperite eos ab Antigono filio prælio superatos iā suæ defectionis pœnitere: ex qua quidē uictoria uirtute filii parta ingentem læticiā pater suscepit: atq; ut reliquum bellū conficeret ad obsidendas Thebas exercitum duxit. Eodē tempore Pyrrhus Epyrotarū Rex Thessaliā inuadens prædatoria manu populādo uastat: doq; agros usq; Thermopylas uagabatur. Quod ubi rescituit Demetrius: relicto ad obsidionē Antigono: ipse cū exercitu profectus ipetū Pyrrhi cōfestim repressit: cogitq; magna celeritate pedem referre ac retro se suumq; exercitū in loca tuta recipere. Compositis deinde in Thessalia rebus: atq; ibi mille equitibus decēq; milibus peditum præsidio relicto: ad expugnādas Thebas iterum rediit: eoq; machinā illā memorabile quā urbiū expugnatōrē appellat adduci iussit: q̄ id haud exiguo tempore fieri posse uideretur: cū hæc ob ingentē ipsius molē sic trahentes retardaret ac moraretur: ut illi duobus mensibus duo tantū stadia trahendo conficerent. Boetii suæ defectionis conscii: hostēq; tot iniuriis laceffitū magnopere (ut par erat) formidātes: constanti animo sustinebant bellū: nec Demetrius minore obseruatione in his oppugnandis pfeuerabat: iræ atq; furoris: quō uehementer exarserat: magis indulgens q̄ ullā ex bello utilitatē quærens: cū detrimentū longe magis q̄ lucrū esse uideretur ob interitū militum: qui iniquis locis oppugando Vrbe frequentes indies interficiebantur: præcipue ii qui aliis uirtute præstabant. Quod sane ubi adolescēs aduētit Antigonus: incredibili eorum militum misericordia motus: ad regē accessit benigneq; affatus: cur ingit pater hi fortissimi uiri sine ulla utilitate ad manifestam mortē pelluntur? Turbatus Demetrius & cuius quid doles cū: tot hominibus interiectis a te pericula distāte? Ne autem uideret amicis magna discrimina subeuntibus sibi ipsi parcere: fortiter & ipse quodā die præliū ingressus: dum incautius murum subiit: telogigenti ab oppidanis dimisso percutitur: quo & si grauitē esset offensus: tamē maiori audacia q̄ unq; antea suos ad pugnā accendit: atq; illo hortante tanta militū uirtus & ea præsentia animi fuit: ut uehementiori impetu factō Vrbe ingrederentur. Qua quidē occupata ingens repente pauor: ut equū erat ciuitatem inuasit: expectantibus cunctis ciuiū cædē: direptiōem Urbis omnia deniq; fœda: quæ uicti a uictoribus iniuria laceffitis perpeti solent. Sed Demetrius præter opinionē oīum tredecim solū necatis: nōnullis in exiliū pulsis: reliquos in tactos reliquit. Thebas igitur in decennio bis occupatas ab hostibus tradūt. Erant autē hæc tēpestare delphis festa Appollinis Pythii celebranda: sed obsidentibus angustias ætholis: per quas unum delphos est iter: Demetrius præter cōsuetudinē morēq; græcorū Athenis: ubi maxime patriū deū & auctōrē generis eorū honorari decebat: ludos cœtum ac omnia ea quæ ad illā celebritatē pertinebant: fieri iussit. Inde in Macedoniā profectus cū antea compertū haberet se longe in bello q̄ in pace melioribus Macedonibus uti: & ipse ad quietē minime natus uideretur: nullā moram interponendā putauit: quin nouā expectationē pararet. Itaq; extēplo post hæc belli gerendi occasionē nactus aduersus ætholos exercitū duxit: atq; eoq; populatis uastatisq; undiq; agris: cū parte copiarum in ea regione Pãthaucum ducē reliquit: ipse cū reliquo exercitu aduersus Pyrrhū qui cum multæ discordiarum causæ intercedebant: quanta maxime celeritate potest cōtendit. nec Pyrrhus ubi hæc audiuit: minori cōtentione animi studioq; pugnandi obuiā ei ueniebat: cū forte accidit: ut diuersis itineribus pfecti: dum alter alterū quærir: neq; cōgredi neq; dimicare acie potuerint. Sed ille quidē ingenti celeritate Epytū usq; progressus: omnem regionē uastando ec populando agros percurrit. Pyrrhus uero meliori fortuna usus cū usq; ad ea loca: in quibus Panthaucus cum copiis suis cōfederat instructo agmine processisset: pugna cōseruit: atq; incredibili uirtute hostibus superatis cū ingenti gloria uictor euasit. Nā cū ad singulare certamen a Panthauco puocatus in primam aciem processisset: miroq; congressu spectantibus cunctis uehementi alacritate dimicasset: uno accepto uulnere duobus illatis: tandē superato duce reliquū exercitū in fugā uertit. Hæc pugna fœliciter gesta Pyrrhonōtārum odii ac inimicitia apud Macedonas quātū gloriæ & admirationis apud eos quos uicerat cōparauit: stupentibus cunctis fortitudinē uiri asserentibusq; eū solū esse regum: qui armis & uirtute magni Alexan-

dri memoriam renouaret: ceteros reges fastu inflatos satellitibus circūseptos stipatos scortis ueluti i scaena histriones incedere: atq; in eo maximā curā operāq; locare: ut luxu atq; pōpa cunctos alios superarent. Etenim Demetriū nō mō di adema gestare: uestibusq; auro cōtextis & purpure uti: sed auratis quoq; calceis pedes ornare solitū tradunt: qn̄ ēt memoriæ proditiū ē: uellē quandā ad similitudinē altroz fieri eius causa ceptā: superbum pculdubio ac multi laboris multiq; tēporis opus. Eā uero in ipsa pmutatione regē impsectum aiunt fuisse relictam: neminēq; deinde Macedoniæ Regum: & si multi postea superbissimi fuerint ea uti ausum eē: Hæc igitur uehementer Macedonas perturbabant: ueq; multo magis illa: difficiles aditus su perba responsa intolerabilis fastus quibus supra modū excessisse Demetriū tradunt. Nam inter alia quæ de illo referuntur: legati Atheniensium qui oēs græcie populos gratia apud demetriū anteibant: duos annos frustra terendo tempus secuti sunt uestigia Regis: & diuturna mora fatigati integris rebus domum redierunt. Cū uero aliquando a Lacedæmoniis unus tantum orator ad eum uenisset: putās se Demetrius tā inopilegatione contēni: grauitur aduersus eos exarsit: atq; ad illum conuersus: unū te inquit Lacedæmonii miserunt legatum? Tū ille urbane quidē & laconice inquit: ita o Rex ad unū. Quodā ēt tēpore cum palā edixisset: omnes qui eū adirent: se benigne audire: confluentibus multis petitionesq; suppliciter scriptas ad eum ferentibus: primū liberaliter eas oēs accepit in chlamydeq; reposuit: pfectus ac inde cū frequēti hominū copia qui ingēti desiderio responsa suis petitionibus expectabant: ubi ad pontē Axii uenit: aperiens chlamydē eas oēs spectantibus cunctis proiecit in fluuiū. quo quidē incredibile dictū est: q̄ grauitur offensus oīum Macedonū animi sint: existimantiū hæc non magnanimi regis aut optimi gubernatoris officia: sed deridentis contēnentisq; indicia eē: atq; hæc longe grauiora Macedonibus uidebātur: q̄ a maioribus suis acceperāt: quāta olim facilitate ac mansuetudine Rex Philippus erga oēs: qui eū adibāt uti solitus eēt. Eodē insuper tpe quadam anicula rogante Demetrium: ut se audiret: & respondente eo sibi ocium nō eē: tum anus alta uoce ad illum conuersa: ne ēt regas inquit. Hæc uerba reuoluta animo ac mente sapius repetita hoīem cōpulerunt: ut oībus postpositis rebus benignum se cunctis accedentibus facilem q; præberet atq; initio ab anicula sumpto multos dies audiendo respondendoq; consumeret. Et proculdubio nihil tā egregium tāq; proprium regis esse uidetur: q̄ iustitiæ opus. Mars enim ut Timotheus inquit tyrannus est Lex aut oīum Rex iuxta Pyndari poetæ sententiā. Atq; reges: ut inquit homerus: nō expugnatrices Vibū machinas æratasq; naues: sed iusticiā a loue sumptam exercere custodireq; decet. Et discipulum optimum louis nō ferocissimū aut imānem: sed iustissimum regē uocauit. At Demetrius eo titulo uehementer gaudebat: qui erat longe a Regis deoz conditionibus alienus. Iuppiter enim ciuitatum seruator & custos: hic aut Vrbū expugnator est dictus. Ita fit ut turpitudine sape in regnū honestatis ingrediēs opinione uulgi & stultoz hoīum ignorantia fræta aditum sibi ad honorē & gloriā patefaciat. Sed nō multo post hæc cum satis cōstanti fama diuulgatum eēt: Demetriū degentē Pellæ grauitur ægrotare: Pyrrhus sibi opportune accidisse arbitratus: tumultuario exercitu Macedoniā inuadit: ac nemine obuiā prodeunte totā regionē usq; Edesam populando ac uastando agros percurrit. Iamq; demetrii statum in summum discrimen cōiecerat: cum ille ægritudine alleuatus per duces ac familiares copiis contractis impetum eius fugā arripere pauloq; deinceps cū eo pacē firmauit: ne maioribus rebus quas animo agitabat: morā impedimentūq; hostis finitimus ac uir bellicosus afferret. Tēpus enim iā adesse censebat: in quo paternū regnum non multo ante amissum recuperare cum ingenti gloria posset: atq; hæc una sollicitudo supra omnes alias demetrii curas animi uiri angebat. Itaq; ad hanc rem aggrediendā: quæ ingens & ardua uidebatur: toto animo & mente conuersus: breui tpe paulo minus q̄ centū milibus peditum. x. milibus equitum congregatis classē deinde quingentaz nauium ex uariis locis incredibili studio atq; industria comparat. Nam cum diligenter curasset: ut nonnullæ carinæ in Pyræo: plaræque in chalcide: aliæ prope Pellam conficerentur: deinde ad singula hæc loca profectus quonā pacto hæc fabricandæ essent: ostendit: & sua opera interposita ingēti celeritate effecit: ut illæ omnino integræ & omnibus armamentis instructæ paratæq; ad bellum essent. Sed mirabantur omnes non solum multitudinem: sed etiam magnitudinem eorum operū: quæ inusitata mole longe aliorum consuetudinem excedebant. Nemo enim reperiabatur: qui sexdecimremem aut quindecimremem ante illud tempus uidisset. Vex postea Ptolomeus: qui est philopater dictus: unam quadragintarem fieri iussit: quæ proculdubio oēs alias naues: quæ uisæ ante fuerāt: mole ac magnitudine sua lōgo intervallo superabat: cū in longitudinē. cc. & lxxx. in altitudinē ab imo usq; ad transtra duo de. l. cubitoz pareret. Remigū: quibus illa utebat: ad quattuor milia: nautæ uero. ccc. erāt: & præter hos paulominus q̄ tria milia armorum: qui foros & tabulata implebant: in eadem collocabantur. Sed hæc cum a machinis quæ pene imobiles sunt: parum differret: non tam ad usum q̄ ostentationem & admirationem gentium cōmouendam fabricata uidebatur. Demetrii autem naues non modo magnitudine & arte mirabiles: sed etiam ad certamen & usum hominū aptæ atq; habiles erant. Tantis igitur copiis aduersus Asiā cōparatis: quantas post Alexandrum nemo habuit: cōterriti uidiq; reges Seleucus Ptolomeus atq; Lysimachus societate inuēunt: simulq; conspirant ad oppugnandū cōmuni consilio hostem. deinde legatos ad Pyrrhū mittūt qui eū horrentur: ut macedoniā inuadat: nec ea esse fœdera putet: quæ demetrius nō quietis gratia cū eo fecerat: sed ut pyrro sub specie pacis seruato interim aduersus alios Reges liberius bellum gerat: quibus de bellatis se nequaquā intactum fore. Hoc per omnes fines ueluti continens incendium peruasurum: non expectanda cōmodiora tempora: sed aduersus grauissimum hostem: qui animo omnem Asiā europāq; cōcupiat: cōmuni consensu decertandū esse. His rationibus persuaso pyrrho cum omnes ii Reges de administratione belli conuenisset: extemplo aduersus demetrium: quem adhuc nonnulla negocia circa apparat

tus belli detinebant: graue undiq; bellum exarsit. Nam eodem tempore magna classe græciam Ptolomeus inuadit: & Macedoniam Lysimachus atq; Pyrrhus: alter ex Thracia alter ex finibus propinquis aggrediuntur. Hoc ut demetrio renuntiatum est: confestim filio ad prælidium græciæ relicto: ipse ad tutandâ Macedoniam conuersus primum ad ea loca exercitum ducit: ubi Lysimachum esse preceperat. Quo cum uenisset: extemplo crebri nuntii litteraq; ad eum mittuntur: certiore reddentes. Urbem ueriam ingenti celeritate a Pyrrho Captam & omnē regionē populationibus incendiisq; uastatam. Hæc ubi inter Macedonas permanarunt: ingens repente motus & incredibilis perturbatio exercitum oēm inualit: atq; ubiq; quærele audiebantur aut gemitus aut contumeliæ in Demetriū iactæ. Itaq; frequentes ad eū ueniebant: rogantes ut sibi domum ad tutandos patrios lares abire licere. Sed hæc uerbis simulantes: reuera ad Lysimachū migrare uolebant. Quod sane cum non latuisset Demetrium: optimum ratus exercitum a Lysimacho percul habere: quē macedonibus ob nobilitatē generis gratum & multis ob Alexandrum familiarem eē sciebat: aduersus Pyrrhum ueluti aduenam & peregrinum in Macedonia regem arma conuertit. Sed hoc cōsiliū (ut postea re ipsa & experientia patuit longe sefellit opinionem demetrii. Nam cum prope ea loca: ubi hostes cum copiis suis confederant: posuisset castra: multi ex Beria in eius exercitum uenientes Pyrrhum amplissimis laudibus extollebant: uirumq; eē in rebus gerendis præclarum bello inuictum: liberalē in suos: humanum erga eos quos prælio uicerat: prædicabant. Addebant præterea maiores suos semper eos existimasse Reges: qui armis in bello & mansuetudine in regēdis populis egregie uterētur: quibus Pyrrhus oēs alios supare dicebant: asserebantq; rēpus uenisse: in quo graui Demetrii dominatu liberari possint: & ad uirum benignum transire & suorum militum studiosum ducē. His sermōibus accēsis militum animis pauci primum occulte: deinde manifeste uniuersus exercitus tumultuare cōpit: nec iam quisquæ erat: aut in agmine aut in castris ullo imperio contineri posset. Demum ausi sunt nonnulli ad Demetriū accedere: atq; ei dicere: ut salutē adipsiceret fugā: Macedonas pugnantes pro delictis suis iā fatigatos ulterius eius impium sustinere non posse. Hæc uerba uisa demetrio modestissima sunt non ignorantia ea: quæ se absente uehementi indignatione per omnē exercitum ferebantur. Itaq; acerbiorē motum nō expectandū ratus ad tentorium proficiscitur: ibiq; regia ueite deposita: & fusca ueluti historionis cuiusdam chlamyde sumpta: cum paucis fugam arripuit. extemploq; post hæc multis ad illius tentorium confluentibus atq; iter se de præda certantibus supueniēs Pyrrhus cunctos una uoce dissipauit: atq; a reliquis militibus benigne acceptus: facile est castris & exercitu omni potitus. Sed adueniēte postea Lysimacho: ambo regnū Macedonia quæ septē firmiter annis sub Demetrii dominatu pmanerat inter se partiuntur. Cum uero in Cassandriā urbē confugisset Demetrius: uxor Phila ingēti mærore confecta: adduci nō potuit: ut uigē spoliatiū regno: hominē fugitiuum & miserrimū oīum regum oculis suis aspiceret: sed fortunā illius in aduersis omnibus stabiliorē: q̄ in secundis eē cernebat: & uitā suam iā odio habēs desperatis oībus rebus ueneno sibi mortē consciuit. At Demetrius sine ulla mora in græciā profectus: nauibus quæ ex naufragio supererant collectis: & reliquiis militum congregatis rursus ad apparatū belli mētē cōuertit. Atq; ut apud Sophoclem Menelaus fortē suā deplorat: Voluit assidua mea fortuna rota: atq; statim pmutat ueluti luna faciē: quæ duabus noctibus nunq̄ retinet unā eandēq; formā: sed primū novā idura figurā ex occulto parūp emergit: deinde pedetērim crescit: donec plena atq; itēgra facta rursus ad iteritū pperat: sic dici de Demetrio potest: cuius in oī uita tā uaria fortuna fuit: ut possit crebris cū pmurationibus lunæ nō imerito cōparari. Cum uero post Macedonicā cladē regis insignibus abiectis ueluti priuatus homo p urbē icederet: quidā eū Thebis cōspicatus: illud Euripidis i mediū prulit: Forma diuina i formā uersa mortalē nūc ad circeos fōres līme niūq; fluuiū uenit. Sed nō multo postea aspirante itēq; fortuna Demetrio atq; potētia illius: quæ pene uidebat exticta: pedetērim i pristinū gradū unde deciderat redeūte: cōstituēs ipse sibi singulari quodā officio Thebanos obstringere: eis patrias leges & antiquā libertatē restituit. Atq; eodē tpe nuntiatū ē ei: Atheniēses Diphilo prælide qui seruatoq; dicebat antites sublatos: atq; alio more patrio in eius locū suffecto: omnino a suo imperio defecisse: eosq; deinde cum cernerent maiores uires: q̄ sperauerant: recuperasse Demetriū: metu contritos a Macedonia Pyrrhū uocare: ut patrociniū urbis defensionēq; suscipiat. Itaq; uehementi aduersus illos quos totiēs destituissē a sua fide cernebat: incēsus Demetrius: extemplo collecta classe ad obsidendas Athenas cū oībus copiis pficiscit. parūq; ibi moratus: cū eas uehemēter urgeret: Crates philosophus uir clarus & potēs ab Atheniēsis missus orator multis rationibus ei persuasit: ut obsidionē solueret: & maiora utilioraq; susciperet. Demetrius qui alia quædā animo agitabat: precibus Atheniēsiū exoratus Urbem dimisit. celeriterq; omni classe atq; multitudine: quæ undecim milia hoīum excedebat: equitatus peditatusq; coacta in Asiam nauigauit ea mente: ut Cariā atq; Lydiā ab Lysimachi dōmanaueret. Sed cū prope Miletum uenisset: Euridicē sororē philæ ibi offendit Ptolomeidē: ducentis secum quā sibi antea per Seleucū Ptolomeus desponderat. Hanc concedente Euridice uxorē ducit: nuptisq; cōfectis celeriter ad oppugnandas hostiū urbes profectus nonnullas primo ipetu cōepit: multæ deinde sine ullo certamine tradebantur. Occupatis autē sardibus fuerunt cōplures Lysimachi milites: qui pecuniis armisq; arreptis ad Demetriū perfugerunt. Sed nō multo postea cū audisset Agatoclē Lysimachi filium cū magnis copiis appropinquare: in Phrygiā diuertit: ratus si occupare Armeniam possēt: se Mediam perturbaturum: atq; euenire facile posse: ut omnia illa superioris Asia loca: ad deditionem compelleret. Proficiscentem igitur per apertos campos: & regiones quæ exitus latos habebant quærentē Agathocles cū omni exercitu sequebatur: pugnatūq; nonnūq; ab utrisq; est: semperq; demetrius uictor euasit. Verum eorēpore permulta incommoda uirum urgebant: impediēbantq; ne ad finem antea animo destinatum consilia sua cogitationesq; perduceret. Nam com meatu pabuloq; deficiente ingens repente fames & omniū re

rum penuria exercitum omnem inuasit. Simul & militibus suspicio erat: ne tantis incommodis fatigati etiā in Armeniam atq; Media ducerentur. Accessit ad hæc: q; in transitu Lyci magna hominū copia errore uadi decepta flectibus assumpta est: quæ omnia milites in tantam iram desperationēq; coniecerant: ut neq; in acie neq; in castris ullo imperio contineri possent: quin etiam a contumelia & iurgio aduersus demetrium non abstinere. Repertum quoq; ante tentorium eius principium Edipolis ē paulo imutatu atq; his uerbis inscriptum: Fili ceri senis Antigoni ad quas ducimur regiones? Tandem fame pestilentiaq; indies magis crescente Demetrius optimum ratus tempore cedere ac necessitati parere: amissis octo hominum militibus reliquū exercitum Tarsum produxit. Sed cum a direptione regionis illius: quæ Seleuci seruiebat ipse: coercere suos milites uellet: ne potentissimum regem alienissimo tēpore iniuriis prouocaret: & ex altera parte omniū regū urgente penuria ēt necessaria sibi exercituiq; suo desesset: & tauri transitus Agatoclis præliis tenerentur: angustiis undiq; sepius ad Seleucum tandem confugit: eiq; miserandā epistolam scripsit: qua iacentes calamitates suas & miseram oīum regū fortunam deplorabat. deniq; eum suppliciter precabatur: ut misereri uellet familiaris uiri & summa secum affinitate coniuncti: asserens iam se ea ēē perpellos: quæ etiam acerbissimos hostes ad misericordiam cōmouerent. His acceptis litteris Seleucus & præstantissimi uiri misericordia motus: eius regionis præfectos cōfestim iussit: ut Demetrio ea quæ regi congrua essent pararent: & militibus commeatum abunde copioseque præberēt. Verum extemplo post hæc quidā Procleus uir prudens ac imprimis familiaris Seluoco multis suspicionibus uirum referens: facileque eis mentē atque animum permutauit. Non enim nutriendos milites Demetrii inquit: neque bellicosissimo duci occasionem præbendam ut diutius in ea regione moraretur. Virum enim turbulentum: qui semper magnarū ac nouarum rerum acutor extiterit: minime negligendum esse: præsertim in ac fortuna cōstitutū: que etiā uiros inbelles ad audiendū ac inferendam quacūque ratione iniuriam concitare sæpe numero soleat. His rationibus conmotus Seleucus statim exercitum parat: atque ingēti celeritate in Ciliciā uenit. Stupefactus Demetrius tum celeri permutatione Seluci & repentino eius aduentu conterritus ad tutissima tauri loca se exercitūque suum recepit: cōfestimque legatos ad eum misit: qui uirum rogarēt: ut aliquem barbarorū principatum carentem rege sibi per eum consequi liceat: in quo fugæ ac exilio sine iposita reliquam uitā mediocriter ducere possit: huic rei si assentiri nolit: saltem aliqua loca concedat: in quibus exercitus suus hybernare possit: eumque pabulo & conneatibus iuuet: ne ut patiatur familiarem uirū contra decus suū miserum atq; inopem in hostium potestate uenire. Ad hæc seleucus cum multis suspicionibus laboraret: se demetrium permissū respondit duos menses in Chaonia cum exercitu omni hyemare: si nonnullos qui sunt apud illum in amioitia primi obsides sibi concefferit. demetrius igitur desperatis oībus rebus cū cerneret se ueluti feram quandā circumdatā undiq; sepius a selenci præsidio contineri: iāq; diffideret ullis precibus exhorari hominem posse: extemplo lenitate in rabiem uersa aduersus seleucum bellum suscepit atq; populatis undiq; agris excursionibusq; multis peractis: cum ppe hostium exercitum posuisset castra: leuia indies propter propinquitatem castrorum serebantur prælia: & ferme omnia demetrio secunda erat. Tandēq; cum in iusta acie signisq; collatis acriter decertassent: demetrius quadrigis falcatis p multis euer sus ingenti alacritate reliquū exercitum in fugam uertit: atq; nulla interposita mora ad eos profectus: qui exitus syriæ iussu seleuci obsidebant: cōfestim omnia illa præsidia expulit fugauitq;. Hac uictoria demetrius & milites eius sublatis quotidie ad pugnam seleucum prouocabant: cum ille e contra remissis ad Lyfium machum auxiliis: quibus parum fidebat: cum reliquis copiis: maximis certaminibus cōgredi cum demetrio non auderet: fortunam illius metuens: quæ semper de extremis calamitatibus in summū prosperitatis fastigiū efferre hominē consueuerat. sed hunc pristinas uires iā recuperare incipientē extēplo grauis aggritudine corripuit: quæ ingēti celeritate oīa sua consilia cogitationesq; peruertit. Milites enī qui uictoria illa ad spē magnæ regū mentē erexerant: repente uisa aggritudine ducis fracti aīo alii fugam arripiebāt alii ad hostes discedebant: plariq; incertis itineribus aberrantes periire. Vix post quadragesimum diem recuperata ualitudine demetrius: ac reliquis militibus q sibi superant collectis magno ipetu Ciliciā inuadit: eaq; late depopulatus usq; ad illa loca pgredditur: unde suæ copię cerui ab hostibus possent. deīde ppinqua nocte magno silētio castra mouit: ac ingēti celeritate supato Amano oēm eā regionē usq; Cyrristē populādo pcurrit. Nec multo postea seleucus eius uestigia subsecutus: ppe illū cū copiis suis cōsedit. Quod sane oportune sibi accidisse arbitratus demetrius nocte insequēti ad egredēdū seleucū dormientē hostiūq; aduentum minime eo tpe expectantē cū expeditis copiis proficiscitur: iāq; instructæ acies ppe eius castra puenerant: cū nō nulla celeritate ad seleucū pperarunt nunciantes cū armato exercitu ad eē demetrium: quo nūtio stupefactus cōterritusq; seleucus raptim ueste & calciamentis assumptis ad arma cōclamat: tubas canere iubet: amicos ac duces hortatur: ut cōfesti accedāt ad ferocissimæ beluæ ipetū reprimendū. At uero demetrius postea q ex tumultu hostiū suas isidias detectas sensit: nō ulterius pgreddēdū ratus extēplo exercitum suum in castra reduxit: nec multo postea ad ea loca ubi cōsederat ifestis signis ueniēte seleuco rursus partē copię ei obuiā misit. iāq; altere hostiū cornu in fugā ppe conuerterat: cū seleucus cernens quanto i piculo res suæ eēnt: cōfestim dimisso equo galleæq; deposita in primā aciē processit: atq; omnibus se ostendēs magna uoce milites hortabatur: ut uno consensu ad pugnā redirēt. diutius se certamine abstinuissē aiebat: ut illis qui sibi carissimi erant: nō ut hosti demetrio pareret. Milites his adhortationibus & præsentia regis cōmoti incredibili alacritate ad præliū reuertunt: quoq; ipetu ueluti pcellā quandam & extremā calamitatē in se ueniēte cū sistinere nō posset demetrius ciam arrepta fuga citato gradu ad Amani pylas puenit. Atq; inde cū paucis amicis: qui sua uestigia sequebant: siluā propinquā ingressus noctē expectabat ea mente & animo: ut ad Cannum se conferret: ibiq; suā classē: quā eo in loco iuuenire arbitrabatur cū familiari

bus suis conscenderet. Sed in ipso itinere deficiente uiatico & iam necessitate urgente ad alia consilia mentem conuerterat: cum Solignes familiaris suus ad eum uenit. CCC. aureos nummos: quos sub cingulo habebat: secum ferens: quibus usque ad mare perducere posse sperabant. Verum cum ad ea loca quibus e Iulua egrediendum erat peruenissent: procul per noctem ignem hostium conspicati: extemplo mutato consilio per idem iter ad eum locum unde digressi erant: reuertuntur: quique fuerunt nonnulli: qui relicto demetrio fugam arripere reliqui uero qui cum eo permanerant: agere eius uestigia sequebatur. Quid est ex his sibi dicere ausus est: oportere eum necessitate cogente iam corpus suum potestati Seleuci arbitrioque permittere: quo ille adeo grauius exarsit: ut ens em uagina ad se interimendum exeret: nec dubium erat: quin confestim sibi attulisset munus: nisi a fidelissimis amicis fuisset retentus. Hi namque praesentes gladium ademerunt & apprehensa illius dextera uix orare hortarique coeperunt: ut de communi salute uno consensu agitare mallet: quod aliquid grauius in se discernere. Demum amicoque consilio ac multis rationibus persuasus Demetrius quosdam ad Seleucum mittit: qui ei dicerent se paratum & uitam suam & quicquid sibi reliqui fortuna fecerat: liberalitati eius fideique permittere. Hoc lato ac iocundo nuntio accepto Seleucum dixisse aiunt: non tam Demetrii quam Seleuci fortuna falsum esse Demetrium: quare praeter multa egregia atque praeciosa munera: quae sibi concesserat: nunc quod ad felicitatem suam magnopere pertinere arbitretur: facultatem dedit: ut erga uix familiarem & affinem ac regem gestae gloria claque humanitatem liberalitatemque suam declarare possit. Post haec regium tentorium & omnia alia quae ad suscipiendum egregium hospitem pertinebant: parari ingenti ornatu atque magnificentia iussit. Erat in regia sua Apollonides quidam: qui iam diu familiaritate Demetrii & consuetudine utebatur. Hunc ad se uocatum ire ad Demetrium iubet: eumque suo nomine rogare atque hortari: ut ad uix affinem & amicissimum sibi hominem constanter liberaliterque accedat. Patefacto autem regis & eius sententia diuulgata: pauci primo multi deinde obuiam illi profiscuntur: incredibili studio inter se certantes: ut alter alterum perueniret. Sperabant enim praestantissimum uix & regis gestae gloria clarum quod primum summam auctoritatem apud Seleucum habitum: Sed ut plerumque fit misericordia in maliuolentiam uersa: nonnulli inuidi scelestique occasionem nacti ad liberalitatem regiam peruertendam: aures illius multis suspicionibus repleuerunt. Non permittendum esse dicentes ducem praeciarum & magnae auctoritatis uix in exercitus sui conspectum uenire: timendumque esse: ne praesentia eius alius quis repentinus motus oriretur. Interim cum Apollonides alique permulti ad Demetrium peruenissent: beneque sermone de humanitate Seleuci adherentes ingens repente congratulatio utrinque est facta: & praesertim ab ipso Demetrio: qui & si ante dedicationem suam turpem miseramque putabat: tamen ob ea quae familiares sui de benignitate Seleuci referebant: mutata sententia ad illum fidenti animo tanquam ad amicissimum regem proficiscebatur. Verum inter haec Pausanias cum equitibus peditibusque mille obuiam Demetrio missus: ubi ad illum uenit: extemplo nil tale suspicantem suis militibus circumdedit: atque omnibus aliis: qui eum sequebantur dimissis: non ad Seleucum ut sibi ante persuasum fuerat: sed in cheronessum Syriae uicem perduxit: ibique firmis custodiis praesidiisque adhibitis eum reliquit. Hoc igitur in loco relegato Demetrio & angustiis finibus circumsepto: omnia quae ad uitam splendidam & cultum regium pertinebant: iussu Seleuci parabantur. Nam & regales aedes & iocunda pomeria & horti uariis arboribus consiti ei abunde erant: amicis & familiaribus suo arbitratu utebantur. Qui cum crebro ad eum uisendum accederent: semper modestos sermones a Seleuco afferebant: quibus uix hortabantur bono ut animo esset: omniaque de salute sua & Seleuci liberalitate speraret: se compertum habere dicentes: Antiochi & Stratonis ad uentum a Seleuco expectari: quorum gratia liberam ei abeundi quocumque uelit: quod primum potestatem fore. In hac misera fortuna constitutus Demetrius desperatis iam omnibus rebus ad Antigoni filium & eos qui corinthum Athenasque regebant nuntios misit: qui suo nomine eos monerent: ne deinceps signo & litteris suis fidem praestarent: se ueluti defunctum arbitrarentur. Denique Antigoni filio quoad per eos fieri posset: pro antiqua beniuolentia regnum statumque seruaarent. Antigonus ea tempestate cum Patras uenisset: hoc acerbissimo nuntio accepto: uehementer grauiusque ingemuit: atque lugubri ueste assumpta confestim in omnes partes litteras misit: quibus Reges & principes obsecrabat ut pro salute patris Demetrii apud Seleucum intercederent. Ipsum autem Seleucum multis precibus rogatum misit: ut quicquid sibi reliqui fortuna fecerat: pro uadimonio patris acciperet: se etiam si uelit obsidem pro demetrio sumat: demum ut humanitatis mansuetudinisque suae: quam semper omnes alios superasset: erga uirum familiarem & affinem memoriam seruet. Post haec Reges ac principes idem a Seleuco petunt: praeter unum Lysimachum: qui tam fuit immemor humanitatis ut caeteris Regibus pro salute demetrii deprecantibus: solus extiterit: qui magnam uim pecuniarum pollicens Seleuco sit: si demetrium quamprimum de medio tolleret: cuius desiderio non modo non assensit Seleucus: sed uiri improbitatem ueluti inhumanam & barbaram detestatus: pecunias illius postulataque neglexit. Cum autem proposuisset animo sub Antiochi & Stratonis aduentum demetrium resequi: ut ii essent: qui de eo dimittendo suo arbitratu decernerent: & ingentem pro singulari officio gratiam reportarent: interim tamen differendo tardandoque res longius quam opus erat: producebatur. At demetrius ut antea calamitatem in se uenientem cum euitare non potuisset: modice tolerauerat: sic praesentis fortunae acerbiter constanti animo sustinere uidebatur. Atque in principio aduentus sui equitando: uenando & alio quocumque labore corpus exerecendo: tempus tenebat: paulo uero deinde studio in contrarium uerso in ocio atque desidiosa aetate agens: conuiuia potus omnia denique delectamenta: quae essent a labore corporis aliena: incredibili cupiditate persequabatur: siue quia languores curasque molestas: quae animum eius exederant: huiusmodi uoluptatibus depellere posse speraret: siue quia eam uitam: quam iam diu experiret: se nunc ingenti facilitate arbitraretur adeptum: quasi antea errore quodam & inani gloria ductus multos labores & pericula suscepisset: execratus maximos comparasset: omnes terras: omnia maria commouisset.

set: ne eam tranquillitatem & uitam deliciis uoluptatibusq; refertam: quæ sibi nunc præter spem oblata esset: consequeretur. Sed hi sunt bellorum fines quos flagitiosi Reges incredibili studio expetunt: magnis laboribus persequuntur: atq; in eis summum humanæ uitæ bonum constitutum putant. Meo autem iudicio non modo in hoc ab opinione sua falluntur: q; turpes uoluptates loco uirtutum honestatisq; sectantur: sed etiam in eo uehementer aberrant: q; dum uitam iocundam se persequi putant: ea quæritant: quæ lōge sunt a ueris uoluptatibus aliena. Demetrius igitur triennio in Cheroneffo detentus cum ex ocio potuq; ac deliciarum abundantia in ægritudinē incidisset: tandem superante ualitudinem morbo post quartū & sexagesimum ætatis annum e uita migrauit. Cuius interitu ubiq; gentium diuulgato cum omnes inhumanitatem Seleuci accusarent: ferunt & ipsum uehementer secum fuisse questum: q; in maiori suspitione q; de cuius familiarē & affinem uirum habuisset: imitatusq; minime esset Thracem & barbarum & Dromicheum: qui paulo antea Lysimachum captum tanta cum liberalitate dimiserat. Verum ea quæ circa Demetrii funus celebrata sunt: Tragicam quādam narrationem theatroq; dignam habere uidentur. Filius enim Antigonus audita illius morte nullam moram interponendam putauit: quin cunctis nauibus in Syriam nauigaret: sed cum prope insulas peruenisset quosdam offendit: qui demetrii cineres ad eum perferrent. Hos igitur acceptos & aurata urna inclusos in puppi regiæ nauis: in qua ipse debebat: collocari iussit. Post hæc uersus Corinthum cum omni classe repente Antigono ciuitates: quibus illi appropinquabant: aliæ coronas quas urnæ imponent: aliæ homines: qui lugubri ueste funus honestarent certatim mittebant. Ferebatur itaq; urna in magna eminens puppi regiæ purpura diademateq; ornata atq; hastatis iuuenibus circumsepta: qui fulgentes undiq; armis defuncti imperatoris memoriam renouabant. Aderat ibi præterea Xenophantes elegantissimus modulator: qui incredibili suauitate sacrum canebat carmē: & ipsi remiges tanta cum iocunditate fluctus ciebant ut remorum pulsu Xenophantis carminibus responderent: flebileq; concentum efficerent magna cum sonoritate coniunctum. Cum uero prope Corinthum continenti applicuissent: multitudo quæ ad ea littora frequens cōuenerat: ubi Antigonom humilem: abiectum: lachrymisq; refertum conspexit: ingenti Adolescentis misericordia mota ululatum gemitumq; incredibile edidit. Vrna deinde cum omnibus ornamentis Demetriadem delata est: quam quidem Urbem a Demetrio cognominatam populi ex paruis circa loculum oppidis profecti ueluti propriam sedem habitarunt. Reliquit autem Demetrius egregiam sobolem: ex Phila quidem Stratonicē atq; Antigonom: ex Deidamida uero Alexandrum qui in Aegypto etatem duxit. Duos insuper Demetrios: alterum quem Subtilem uocant ex Illyriade muliere: alter ex Ptolomeide qui postea Cyrene regnauit. Sūt etiam qui Corrabum eius filium ex Furidice fuisse tradunt. Regum autem genus: qui deinceps Macedonia imperitarunt: per successionem illius usq; ad Regem Perseum uenit: quo debellato Romani sibi Macedoniam subegere. Sed præter hæc Macedonica scæna tempus esse uidetur ut ex altera parte Romanam introducamus.

MARCII ANTONII VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LEONARDVM ARETINVM. VERSA.

ANTONIO AVVS FVIT ANTONIVS ORATOR: Q VEM SYLLANAS partes secutum. C. Marcus necauit. Pater uero eius quanq; non pari splendore auctoritateq; in rep. fuerit: per humanus tamen habitus est: imprimisq; liberalis: quod quidem intelligere licet uel hoc uno illius hominis facto. Erant ei haud amplæ facultates ob eā q; rem ab uxore prohibebatur quo minus liberalitate suo more uteretur. Quodam itaq; tempore: cum quidam ex familiaribus peniam ab eo rogarēt: isq; negare nesciret: peniam autem nullam haberet: puero mandauit: ut argenteum scyphum ad se deferret cum aqua: quo facto cœpit genas abluere: quasi radi prepararet: & simul causa ficta: puerum e conspectu remouit: scyphumq; amico tradidit: ut ille suo arbitratu pro pecunia uteretur. Longa deinde inquisitione inter seruos habita eius scyphi gratia: cum sentiret mulierem id grauius ferre: acriusq; a seruis inquirere: factum a se confessus est: ueniamque postulauit. Vxor erat illi Iulia ex Cæsaris familia primaria: formina: nemini ætatis suæ pudicitia cedens: sub hac muliere Antonius filius educatus est. Post mortem patris. P. Lentulo nupta: quem cum. L. Catilina conspirantem Cicero consul supplicio affect. Hic uehemēs illud Antonii odium in Ciceronem uidetur initium traxisse. Inquit enim antonius corpus uirici sui non prius ad sepulturam datum: q; id mater supplex impetrasset a Ciceronis uxore: qua quidem de re manifestissime mentitur. Nullus enim ex iis qui tunc supplicio fuerunt affecti sepultura: prohibitus est. Et antonio quidē egregia forma in ætate florenti Curionis familiaritatem uelut calamitatem quandam ferunt ihæsisse. Ipse enim Curio haud sane temperans erat: & quo magis sibi obnoxium faceret Antonium in amores libidines uariosq; sumptus impellebat. Ex quo grande æs alienum conflatum est: minime conueniens illius ætati. Ducenta enim quinquaginta milia debebat. pro quibus cum intercessisset Curio: pater id ægre ferens domo sua prohibuit antonium. Ille autem ad. p. Clodium se contulit hominem omnium celeratissimum turbulētissimumque: in cuius contubernio haud multum commoratus: siue q; inimicos Clodii formidaret: siue q; Clodiani furoris eum satietas haberet: in Græciam abiit: ibiq; permansit. & corpus ad militaria certamina & linguam ad dicendum exercens. Vtebatur autem genere dicendi: quod appellant a stiano maxime temporibus illius florente: plurimamq; cum antonii moribus similitudinem habente. Erat enim turgens atq; lasciuum & inani quadam iactantia & exultantia plenum. Sed cū Gabinus uir consularis in Syriam nauigans antonium rogaret: ut secū proficisceretur: priuatum se negauit iturum: præfectus ue-

ro equitum factus concessit. Inde primo contra Aristobolum: qui iudeos cōcitauerat: missus primus omnium uallum maximum transcendit: praelioq; inito parua ipse manu ingentes hostium copias fudit: obrutusq; ferme omnes: & ipsum Aristobolum una cū filio cepit. Post hæc cū Ptolomeus Gabiniū rogaret ut exercitum in Aegyptū traderet: sibiq; regnū recuperaret: ceteris qui ordinē ducebant minime id suscipiendū consentiuit: ipsosq; gabiniū: quanq̃ capto auaritia eius pecuniā quā Rex pollicebatur: substitēte: Antonius magnas regē cupidos & Ptolomei gratia motus: eundem esse persuasit. Sed cum magis timerent iter q̃ bellum: q; & per altis atenas eundem erat: & per loca aquæ expertia iuxta abruptum ac Serboni paludem: quas Typhonis respirationes Aegypti appellant: Videtur autem rubri maris: quod paruo intervallo a mediterraneo separatur. fluxus refluxusq; præmissus cum equitibus Antonius non solum iter tutū exercitui præstituit: sed etiam Pelusium urbē magnā cepit: sp̃q; certissimā uictoriæ præbuit duci: & eius quidē liberalitate hostes ēt potiti sunt. Nā cū Ptolomeus ira efferuens simul atq; urbē ingressus esset: oēs Pelusinos trucidare uellet: obiecit se Antonius irāq; prohibuit. In praeliis autē magnis & frequenter in Aegypto cōmissis cōplura & fortitudinis & industriæ militaris facinora ostendens: & modo hostē circueundo: modo terga inuadendo uictoriam suis manifestissime præbens magnifice donatus ac laudatus est. Nec uero latuit hoies Antonii humanitas erga Archelauīā mortuū. Nā cū illi hospes familiarisq; fuisset: bellum uiuenti necessitate intulit: mortui autē corpus quæsiuit: & regio funere ornauit. Has ob res magna erat Antonii apud Aegyptios fama: in exercitu uero clarissimus habebatur. Accedebat ad hæc dignitas formæ: barba quæda laud sane illiberalis latitudo frontis: eminentia nasi: uidebaturq; Herculis imaginibus picturisq; persimilē aspectū habere. Erat ēt fabula antiqua Antonioq; familiā ab Hercule natā: ab antone Hercules filio cognomen accēpisse. Hanc familiæ suæ famā confirmare: nō solum forma corporis: sed ēt uestitu nitebatur. Semper enī cū in oculis pluriū erat futurus: tunica ad coxā cingebatur: per magnū suspendebat gladium: chlamydē insuper asperā circundabat. Cæterę quæ in aliis intolerabilia uidentur: instantia dicacitas in uolentia & cōnantibus assidendo & militari mensa discumbendo mixtē in modū animos militū conciliabat sibi. Erat præterea ingeniu a uenere nō abhorrens: quæ res permultos mortales illi amicos fecit. Studebat enī aliisq; amoribus: curabatq; ut quisq; desiderii sui fieret compos iocos autē de proprii nō inuitus audiebat. Egregia uero munificentia & nec auara neq; pusilla manu in milites amicosq; collata largitio eū ad præclarā euexit potentia: & potentē iā factum mille uitis repugnantibus cōseruit auxitq;. Eius munificentia: unum exēplo narrabo: cui dā ex amicis dari iusserat milia. xxv. hoc Romani decies sextertiū appellant: procuratore autē admirante: & ut magnitudinē donationis ostenderet: in cōspectu suo pecuniā depromente: rogauit antonius quid hoc esset: illo autē respondente eā eē pecuniā: quā dono dari iussisset: conspiciatus hominis improbitatem equidem inquit: arbitrabar ampliorem pecuniā decies sextertium continere: hoc uero parum est: itaque tantundem superadde. Sed hoc posterius. Discordia in ciuitate exhorta: cum optimates pompeio inhæerent: populas cæsare cū exercitu aduocarent. C. Curio antonii amicus ex mutatione cæsari fauens potentia quā dicendo comparauerat: magnis præterea largitionibus: quas cæsar subministrabat: tribunum plæbis creauit antonium post etiam inter augures coaptauit. Is autem simulatq; magistratū inuit nō par: inuit cæsaris partes. Nā primum Marcello consule scriptas legiones Pōpeio decernente: & nouos insuper delectus haberi: intercessit antonius rogationē ferens: ut præsentēs copię in Syriam mitteretur: quæ. M. Bibulo auxiliū ferrent aduersus Parthos bellum gerenti: eos autē qui delecti essent: Pōpeio nō parere. Deinde cū Senatus epistolas Cæsaris recipere nollet: legiq; prohiberet: ipse tribunitia potestate frætus recitauit: multorūq; mentes flexit cum uisus sit cæsar nō iniqua neq; imoderata postulare. Duabus neq; rogationibus propositis: altera placeret ne Pompeium exercitum dimittere: altera uero ne cæsarem & Pōpeium quidem paucis arma deponere: consentibus: cæsarem uero omnibus præter paucos: assurgēs antonius rogauit: placeret ne & cæsare & pompeium ab armis discedere copiasq; dimittere. Hanc rogationē summo studio uniuersi receperunt: antoniumq; laudantes & ut eam legē ferret cohortantes. Sed consulibus id non permittētibus: cæsaris amici allas condiciones pertulere: quas cum. M. cato refelleret: & Lentulus consul eos senatu expelleret: curia abiēs antonius multa in capita eorum imprecatus est. Deinde ministri ueste assumpta & uehiculo conducto una cum. Q. cassio ad cæsarem fugit: clamitans nullas leges in Vrbe ualere: ius tribunitium sublatum esse: omnibus qui æquum bonumq; defendant periculum capitis iminere. Quibus uerbis motus cæsari Italiam cū exercitu properauit. Hac de causa scribit cicero in philippicis: ut Helenam Troianis: sic antonium. P. R. belli exicii pestis: causam fuisse: quod equidē uerum non puto. Neq; enim ita lenis erat cæsar neq; ita facile ob iram ruebat: ut nisi diu antea statuisset bellum patriæ suæ inferre: tunc subito profiluisset ob uisum antonium uili ueste & conducto uehiculo cum. Q. cassio ad se fugiētē. Sed hæc cæsari iandiu id optanti occasionem commodam præbuere. cæterum illa magis impellebant eum: quæ nuper alexandrum prius cypriū impulerant: amor imoderatus dominandi & principatus furiosa cupido quem stante Pōpeio assequi non poterent. capta igitur Italia pulsissq; optimatibus: cum cæsar priusquam Pompeium sequeretur Hispaniam proficisci uellet: Lepido prætori Urbem: antonio tribuno Italiam præsidiaq; cōmisit. Hic autē ut inter milites cæsaris uersari cœpit: una exercēdo se donandoq; egregie animos eorum deuinxerat. cæteri autem omnes eum oderant. Nam & iniurias prohibere segnis & obuiantibus contumeliosus erat: & in uxores alienas parum pudicus. cæsaris deniq; dominationi non inuiti neq; acerbæ quantum in ipso cæsare erat: per eius amicos effectum est: ut tyrannidis inureretur nota: quorum antonius in maxima licentia peccandi constitutus: imprimis eius rei causa uideri fuisse. cæsar tamē ex hispania reuersus antonii errata neglexit: sciensq; illum uirum fortem & manu promptum eius opera deinceps in bello non frustra est

usus. Traiecit itaq; Ionium Cæsar cum paucis militibus a Brúdfio profectus: remissiq; retro nauibus ad Antonium & Gabinium iussit eos celeriter omnes copias in Macedoniam traicere. Hic cum Gabinus tēpestatem horreret: longoq; circuitu exercitum per terram dūctaret: ueritus Antonius ne Cæsar quoniam hostibus longe impar erat: mole belli obrueretur repulso Libone: qui fauces portos oblidebat: cum .xx. milibus peditum & octingentis equitibus naues conscendit. Inde cum iam altum teneret: conspectus a trirēibus hostium longamque persecutionem passus uix effugit. subito noto persequentes carinas impediēte. Verum illum e manibus hostium uenti beneficio liberatum pene grauior excipit casus. Delatus enim per inuia saxa ad præceps & scopulosum littus inhæserat sine ulla euadendi spe. Sed subito ex insperato exorto libyco undis a terra refluētib; in pelagus est restitutus: deinceps nō solū tranquilla sed et foelix fuit nauigatio. Nā haud longius ab eo loco profecti cernunt naues fractas in littore. Illic enim attriuerat gentes persecutas eos trirēmes. ingenti ergo præda ditati milites multis etiā ex hostibus captis summa cum læticia ad Cæsarem peruenere. Præliis inde frequenter cōmissis in cunctis ictus erat Antonius. Bis Cæsaris milites in fugā uersos coegit listere: pugnaq; restituta fudit hostē. Erat igit de Antonio plurimus in exercitu post Cæsarem sermo. Quāobrem summā illā pugnam: & quæ cuncta in discrimen adductura erat: imens Cæsar quanti eū faceret ostendit: dextero enim cornu sibi reseruato: sinistrum Antonio cōmisit: ut oīum qui secum erat pugnacissimo. Post pharsalicā antē pugnā cum Cæsar dictator factus periequi pōpeium decreuisset: Antonium cū tribunatu in Urbē remisit. Est ea quidē potestas si præsens sit dictator secunda: sin autē absit prima ac ferme sola. Quippe dictatura cæteros omnes magistratus dissoluit præter tribunitiā potestātē. Reuerso in Urbē Antonio Dolobella adolescēs: qui & ipse tribunus plæbis erat: nouaq; rex cupidus legē promulgauerat de aere alieno rescindendo: rogauitq; Antoniu utpote collegā & amicum & popularē: ut adiutor sibi esset ad legē ferendā. intercedebant enī Asinius Trebellius. Eo tēpore accidit ut grauis suspicio haberet Antonium uxore suā a Dolobella esse corruptā. Quod cū ferre nō posse: repudiata uxore eadēq; sorore (erate nim filia. C. Antonii Ciceronis collegæ partes Asinii & Trebellii suscepit: aduersariusq; est Dolobellæ. Occupauerat ille forē per uim legē laturus. Antonius autē Senatu Decernente armis opus esse Dolobellā inuadit: & plærisq; circa eū necatis tadē foro exturbat. Hoc quidē Antonii factū maxime animos plæbis offendit: bonis atq; honestis ciuib; propter turpē uitā odio erat. Semper enī inter aleatores scorta ebriosq; uersabatur: die uino luxuq; confectus edormiebat ob crapulā: quā noctu per lasciuia ingurgitauerat in minorē nuptiis & ridiculorū spectaculis. Ferunt illū in Hippia mimi nuptiis cœnatū tantū uini per uniuersam noctem hausisse: ut sibi postridiē in cōcionē uocato necesse fuerit in conspectu populi romani euomere: quodā ex amicis togā subiiciente. Erat et inter maxime familiares Sergius mimus & citharis quidā ex eadē palæstra mulierculā amans. Hoc comitatu Antonius peragrabat italiā lectica delatus aureas pateras ueluti in pompa circūferens. Ducebantur & leones ad redā ligati: & quod maxime hoies torquebat honestissimæ domus scortis & nimis pro diuerforiis tradebant: p. lucos atq; aium ripas prandia sumptuosissima parabantur. Habebat oēs nō parua indignatio: q; Cæsare ipso circa italiā belli reliquias persequente: & nulle labores & pericula noctu dieq; subeunte: alius italiā per illū tam luxuriose calcaret. itaq; reuersus Cæsar Dolobellæ ueniā dedit: & tertiū consul factus nō Antoniu sed Lepidū elegit collegā. Bona deinde. Cn. Pōpeii sub hasta uendita mercatus ē Antonius: sed exigī a se præciū moleste ferebat: aitq; ipse hanc ob causam in punico bello non fuisse: q; parum sibi uideretur i iis quæ prius gesserat gratiā consecutus. Videtur autem Cæsar non negligenter errata castigando magna ex parte eius nequitiam tetudisse. Cōfestim enim illa turpi uita relicta uxorem accepit Fuluiā. C. Curioni antea nuptam nō muliebres artes donam mulierem nec priuatum hominem superare contendentes: sed magistratus regere: & imperantibus imperare: ut sibi magnas gratias deberet Cleopatra: q; ita institutum ab ea Antonium accepisset: ut uxoribus obnoxium esse didicisset. Hanc tamen mulierem Antonius ludis non nunquam aggrediebatur: ut sibi illa esset placatior & aliquid remitteret seueritatis: ut tunc cum Cæsari ex Hispania redeunti processisset obuiam: inde crebro rumore pelato Cæsarem interfectum esse hostesq; in italiā properare: rediens in Urbem Antonius famuli ueste noctu domum uenit: dixitq; se tabellariū ab a Antonio litteras ad Fuluiā habere. introducit ad eā capite obuoluto: rogat illa priusquā litteras accipiat ualeat ne Antonius. Hic uero nihil respondens epistolam porrigit: quā cum illa legeret flens: erat enī scripta amatorie: caput aperuit: ia colum inuasit. Sed hæc pauca ex multis posuimus exempli gratia. Cæsari tandem ex Hispania remeanti oēs primores ciuitatis qlonae obuiam proceffe. Horū autem Cæsar egregie præter cæteros summo in honore recepit Antonium. Nā cum per italiā curru ueheretur: una secum semper illum habuit in eodem curru. Post illum uero. D. Brutus sequebatur & C. Octauius neptis suæ filius: qui postea Cæsar dictus est: & plurimum tempus Romanis imperauit. Quartum deinde consul creatus Cæsar: Antonium sibi assumpsit collegam. instituerat autem se magistratu abdicare: & in suum locum Dolobellam substituere: qua de re etiam ad senatum uerba fecerat. Sed indignatus antonius inimicum sibi in magistratu adiungi uehementer inuectus est in Dolobellam. nec pauciora tamen de se audiuit: itaque infecta re Senatus dimissus est. Deinde cum Cæsar in sententia perstaret: & consulem Dolobellam renunciari iussisset: obiecit auguria antonius: efficitq; ut Cæsar ab incepto desisteret: Era sane in Dolobellam non minus nequitia q; in ipso antonio: feruntq; aliquando cum quis antonium Dolobellamque ad cæsarem subaccusaret: atq; illos in suspensionem adducere insidiarum: respondisse cæsarem non ueteri eiulmodi nitidos & comatos homines: sed illos graciles & pallentes cassiū Brutum designans. Sed illis quidem cæsaris necandi pulcherimam causam præbuit antonius. Erat solennis lupercaliorum dies: cæsar autem triumphali ueste amictus in rostris sedebat currentes Lupercos inspecturus. currunt enim & nobilium iu

uenum & eorum qui magistratum gerunt complures nudi atq; uncti loris albis obuios ferientes. in his cū
esset Antonius: cōtra consuetudinē morenq; eius ludi ad sellā in qua Cæsar sedebat currit: diadema anne-
xum laurea corona ostentatusq; ab iis qui secuti erant capiti Cæsar's diadema imposuit. Declinauit caput
Cæsar: reiecitq; diadema cum maximo totius. p. r. Plausu. Rursus diadema imponere conantem rursus re-
iecit Cæsar cum summa spectantium læticia. Quod quidem mirandum uidetur homines reuera sub rege
uiuientes nomen regium ut libertatis priuationem exhorruisse. Surrexit Cæsar e sella turbato uultu & nu-
datum iugulum cuiq; offerebat ad necem suscipiendam paratum se dicitās. coronam tamen illam statu-
suz impostam cum tribuni plæbis abstulissent: & ob eam rem summo studio a populo laudari essent: cæ-
sar eos magistratur priuauit. Hæc Brutum Cassium cæterosq; cōpulerunt ad Cæsar's trucidandi consiliū.
Qui in unum congregati cum multa disposuissent: illud agitauiere inter se: an ad eam rem perficiendā An-
tonius esset inuitandus. Quod cum nonnullis placeret: contradixit Trebonius. inquit enim mentē Anto-
nii iā antea tentauisse: cum Cæsar ex Hispania reuerteretur: Antonium uero non recepisse nec tamen unq;
ad Cæsarem rettulisse: sed tacuisse id fideliter. His uerbis in sententiam Trebonii adducti iterum agitaue-
re: an una cum Cæsare Antonium trucidarent. Sed & hoc quidem prohibuit Brutus: censens eam rē quā
pro legibus ac iure. susciperent: catere omni iniuria oportere. At ueriti Antonii robur & magistratus insi-
gnia subornant quosdam ex coniuratis: qui cum Cæsar ingrediatur Senatum: extra demorētur. Antonii
negocio aliquo ex composito iniecto. Quæ omnia cum ita uti disposita erant euenissent: mortuo in sena-
tu Cæsare: primo quidem Antonius insignia magistratur abiecit: & mutata ueste se occultauit. Deinde ut
audiuit illos nemini nocere: sed globo facto in Capitolium se recepisse: egressus e latebris filium suum ad
eos misit in Capitolium: ut pro obside illum teneret & Capitolioq; descenderent. Quo facto ipse quidem
eodē die. C. Cassium ad cœnam apud se habuit. Lepidus autē Brutū postridie uero frequenti Senatu retru-
lit de obliuione discordiæ: deq; prouinciis diuidendis: cui quidē Senatus summo studio assensus cū esset
adiunxit & acta Cæsar's rata manere. Celeberrima fuit illa dies Antonio: nec dici quidē posset quantā sit
laudē iudicio oīum mortalium consecutus. Videbant enim intestinum bellū per illius prudentiam subla-
tum esse: & in rebus difficilimis acturbulentissimis bono consilio ciuiliq; animo fuisse. Sed tamen cito illū
ab hac sentia deiecit principatus cupido: quē se post cognitā mentem plæbis haud dubie adepturum pu-
tabat: si Brutus e medio tolleretur. Nam cum Cæsare (ut mos erat in funere) pro rostris laudaret: animad-
uertens multitudinē oratione sua mirabiliter ductam: admiscuit laudibus cōmiserationē: stimulosq; ani-
morum: & in perorando uestē Cæsar's explicuit sanguine fœdatam & in plurimis locis cæsura gladii:
& ea qui patrati fuerit impios scelestosq; uocans: tantum furorē multitudini iniecit: ut corpus Cæsar's i for-
ro cremarent: sub sellis mensiq; undiq; ad pyram raptis accensis facibus ad occisorum domos percurrer-
ent. Ex hoc Brutus cæteri q; ex Vrbe migrarunt: Cæsar's uero amici ad Antonium se contulerunt: ad quē
etiam Calphurnia uxor pecuniā a Cæsare relicta transtulit: & penes eum deposuit. Erat autem numerus
quattuor milia talenta: accepit ē Cæsar's cōmentaria: in quibus decreta iudicataq; erant scripta. Ad hæc
Antonius quod libitum fuit addens: aliis magistratus dabat: aliis imunitates: multi Senatores facti: Plæ-
riq; ab exilio reducti: & Hæc omnia faciebat quasi a Cæsare antea decreta. Quāobrem iocantes Romani
eos oēs Charonitas appellabāt. Nā siquid illis obiectū erat: continuo in mortui fugiebant chirographa.
Hæc & alia præterea multa contra leges fecit Antonius ipse quidē consul. L. uero fratrē tribunū plæbis &
C. alterē fratrem prætorē socios habens. Dū hæc Romæ geruntur. C. Cæsar adolescens hæres a Cæsare
scriptus ex Apollonia rediit. His primū ad Antonii utpote amicū paternum salutatum ueniens: deposi-
tæ pecuniæ mentionē habuit: debebat Romanog; cuiq; dragmas. Lxxv. ex testamento patris. Hic antoni-
us primo iuuenē aspernari: atq; insanum dicere: & boni cōsili bonorūq; amicoq; expertem: si tā onerosam
hereditatē adeundā putet: ac nō potius abstinendū. Sed cū id persuadere nequireret adolescenti: pecuniāq;
repereret: multa cōtra illum cōtumeliose dixit fecitq;. Nā cum tribunatū petēs Cæsar: sellā aureā patris sui
posuisset: minatus est Antonius in carcerē illum ductūq; nisi desineret plæbem sollicitare. His rebus addu-
ctus Cæsar ad Ciceronē se cōtulit: ei q; setorū permisit: per quē cum Senatū sibi conciliasset: ipse autē plæ-
bē amplexaretur: & ueterani milites undiq; ad eum concurrerent: metuens Antonius per cōmunes Ami-
cos in gratiā rediit: congressu adiucem in Capitolio habito. Ea nocte dormientē Antonii terribilis uisio
excitauit. Visus est enim eius dexterā fulmine de cælo feriri. nec multo post nuntiatum est illi Cæsarem in
sidias tendere: qua de re cum Cæsar se purgaret: nectamen persuaderet: rursus inter eos ardentissime ini-
micitæ extortæ sunt. Hinc discurSIONES per italiā ab utroq; factæ: uterani premiis utriq; allekti legionesq;
sollicitatæ. inter hæc. M. Cicero ea tempestate ciuitatis princeps omnes mortales in Antonii concitabat
Eo auctore Antonius tandem hostis est iudicatus: Cæsari fasces decreti. Pausa & Hircius qui tum erant
consules contra Antonium missi. Hi circa urbem Mutinā prælio cōmisso præsentē Cæsare atq; adiuuan-
te. M. Antonii fuderunt fugaruntq;: sed ipsi ambo interierunt. Ex hoc bello fugientem Antonii cū mul-
ta alia grauissima exceperunt: tum maxime regē edendæ penuria. Veq; ei natura datū erat: ut in rebus ad-
uersis difficillimisq; sese ipse uirtute saperaret: & quanto magis fortuna premeretur: tanto bono uiro: affice-
retur similior. ira q; dum alpes transcenderet: mirabile erat exemplū militibus suis hominē tāta luxuria tā-
tisq; deliciis modo affluentē aquā corruptā facilliter bibere: radices & fructus siluestres cibū habere: ede-
bant ē arborū cortices & animalia quædā ante id tēpus ingustata causa itineris erat ut transalpino exerci-
tui se coniungeret: cui Lepidus imperabat. M. Antonii familiaris & in Cæsar's amicitia magna ex parte
per Antonii receptus. Vt igitur in ea loca peruenit: ubi Lepidus cum exercitu erat. haud procul ab eo ca-
strametatus: expectabat siquid opus aut auxilii auferretur. Quod cum frustra præstolati se animaduerte

ret: lugubri ueste assumpta & barba post pugnam promissa & erine miserabiliter neglecto ad castra Lepidi proxime accessit: ubi quoque concionari coepit. Mouebat non paucos miserabilis habitus: & maxime supplicatio flecebat animos. Quod cum sentiret Lepidus tubas canere iussit: ut præ illarum clangore uox Antonii nequireret exaudiri. Ob id factum magis etiam ad misericordiam flexi milites Lepidum quendam & Clodium meretricio habitu emittunt: qui iubeant Antonium castra ex pugnare aggredi: permultos esse intus: qui se offerant paratos eum recipere: & Lepidum si ita iuberet trucidare. Flumen quoddam propter castra Lepidi fluebat: contra eum locum Antonius copias suas postmodum adducit: & primus omnium ipse flumen ingressus ad aduersam ripam contendit. Iam & enim milites Lepidi frequentes ex eo loco Antonium uocabant: uallumque prostrauerat ingressus igitur castra rerum omnium potitus humanissime Lepidum conuenit: patremque salutauit: & cum rei penes eum summa potestas esset: Lepido tamen imperatoris nomen honorumque seruauit. Ea res effecit ut & Plancus Munacius: qui & ipse circa ea loca exercitum duxerat: Antonio se coniungeret. His rebus elatus Antonius uitio quodam ex familiaribus compotatoribusque suis cum sex legionibus in praesidio Galliae relicto: ipse in Italiam rediit decem milia equitum & .xvii. legiones pedum secum agens. Caesar autem a Cicerone quem uidebat tora mente ad libertatem. r. p. intentum descendit: Antoniumque ad reconciliationem uocauit. Conuenere hi tres duces in insula quadam flumine circumabluta: ibique per triduum commorati de diuisione imperii deque cæteris rebus agitari uerum ut cætera facile transerunt: sic magna dissensio concertatioque exorta diu tenuit deliberantes de ciuibz necandis: singulis amicos seruare cupientibus: & inimicos necare. Tandem inimicorum odio & iura cognationis & amicitiae caritas abiecta. Caesar Antonio Ciceronem: Antonius Caesari. L. Caesare autunculum concessit necandum: a. M. Lepido Paulus frater ad necem concessus: uel ut quidam aiunt sponte destinatus. Nil teor unquam crudelius fuisse aut tetrius factum homicidia homicidiis permutantes: quos acceperant: quos tradebant mactantes: sed in amicis magis iniurii: quos sine ullo odio trucidabant. Hanc inter duces amicitiam celsuerunt milites affinitate firmadam: data Caesari uxore Clodia Fulvia filia Antonii priuigna. His illa dispositis ad exequenda ea quae decreuerant contendunt. Trecenti ab his ciues ex proscriptione trucidati. Cicero nis caput ac dextra manus qua illas Antonianas orationes scripserat iussu Antonii abscissa: quae cum ad se delata essent: aspexit diu summa læticia exultans. ubi oculi satiati sunt illo spectaculo: iussit per contumeliam in rostris deponi: quasi uero illum iam mortuum contumelia afficeret: ac non potius seipsum ac fortunam suam indignam ostenderet: quae ad tantam potentiam nefarium hominem prouexisset. L. autem Caesar cum milites ad eum necandum missi essent: fugit ad Iuliam sororem. At cum carnifices eo quoque uenissent: & in cubiculum prorumpere uellent: stans illa pro foribus ac ui resistens clamitabat magna uoce nunquam illis facultatem. L. Caesaris necandi futuram: nisi prius ipsam necarent: quae Antonium peperisset. His illa tunc rebus fratrem tutata est. Erat hæc trium uirorum dominatio omnibus infensa & grauis: cuius rei culpa omnis in Antonium referebatur. Nam & Caesare maior natus erat: & Lepido potestior: & ad suos mores uitamque illam uoluptariam ut primum per bellum licuit redierat. Accedebat ad hæc quod domum magni Pompeii habitabat hominis non minus institutis domesticis moribusque admirandi quam tribus triumphis. Tunc uero dominante Antonio legati duces magistratusque reiecti pro foribus expectabant. His portæ clausæ non per mittebant aditum. Intus uero aleatorum mimorum adulatorum greges rapinas Antonii deuorantes. Non satis erant ad sumptus proscriptorum bona: nec omne uestigium genus exactum. Itum est ad uirgines uetustales: raptae pecuniae apud ædem depositae: uxoribus etiam propinquisque necatorum ciuium bona per calamitiam adempta: nec tamen hæc satis erant: Quamobrem indigne passus Caesar tantam prodigalitatem diuisionem pecuniarum cum Antonio fecit. Diuiso etiam exercitu contra Brutum & Cassium in Macedonia profecti sunt. M. Lepido cum praesidio Romae relicto. Ut igitur in Macedonia bellum coeptum est: nihil unquam præclarum a Caesare factum: omnia per Antonium gesta: Prima quidem pugna uariū habuit exitum: ut ab utraque parte dextrum cornu superaret Caesar a Bruto contra quem instructus erat confragatus: castra quoque amisit: uixque manus hostium effugit: ut ipse in commentariis suis scribit somnium cuiusdam ex familiaribus admonitus. Cassius in alio cornu ab Antonio uictus: cum ignoraret Brutum uicisse a Pendauro liberto uolens mandansque occiditur. Scribunt tamen nonnulli: Antonium abfuisse: cum milites sui contra Cassium pugnauerunt. Post paucis uero diebus iterum pugnatum est: in ea pugna uictus Brutus mortem sibi consciiuit: Antonio uero integra uictoria parua utpote qui Caesare ægrotaute uicerat. In ea pugna Antonius cum Bruti corpus inuenisset: pauca de C. fratris nece conquestus: quem in Macedonia captum Brutus Ciceronis manibus mactari fecerat: & postremo se magis id Hortensio quam Bruto imputare testatus: purpuram ex suis preciosissimam cadaueri superiecit: & liberto cuidam ex suis mandauit sepeliendi curam. Hunc tamen libertum cum postea comperisset purpuram cum corpore non sepelisse: magnamque partem pecuniae ad sepulturam data: subtraxisse: summo supplicio affecit Antonius. Confecto bello Caesar quidem grauis sima ualitudine ita ut parum superfuturus speraretur: Romam reductus est. Antonius uero ad cogenda stipendia quae militibus solueret cum exercitu contendit. Pollicitus enim erat cuique militum quinque milia dragmarum: eratque opus grandi pecunia ad ea persolueda. Primo igitur in graecam profectus non grauis negotio infestus hominibus erat: sed ad doctorem hominum disputationes ad theatra ad ludos se totum conuertebat: in iudicando mitis: in largiendo magnificus: & amator graecorum maximeque Atheniensem uocatus gaudebat: per multa ab illo dono Atheniensibus data: nonnulla etiam cæteris ciuitatibus. Megarenses uero cum cuperent aliquid ciuitatis suae magnificum ostendere: per æmulationem Athenarum rogauerunt Antonium: ut ad eorum curiam uisendam accederet: quo cum ille uenisset: interrogatus ab eisdem: qualis illa curia sibi uideretur: Posuisti mihi inquit & insuper dissecta. Templum etiam pictum designauit quasi con-

summaturus: hoc enim Senatui fuerat pollicitus. L. deinde Censorino gracie præfesto ipse in Asiam trá-
 siit. Ibi cum Reges undiq; ad eum concurrent: & Reginæ donis ornatuq; certantes sese ac formam suam
 Antonio offerrent: corruptus exemplo animus in consuetum morbum recidit uoluptatum: Anaxanores
 citharedi & utiq; tibicines & Metrodorus quidam saltator & eiusmodi asiaticarum illecebrarum turba mi-
 ra festiuitate & gaudio in calamitates romanas insiliebant: nec quisq; iam se cōtinere poterat omnibus ad
 uoluptatem conuersis. Vniuersa enim Asia non secus ac sophoclea illa ciuitas plena uaporibus suauissimis
 erat: ubiq; audiebantur: ubiq; festa exalabant festiua. Quippe cum Ephesum igrederetur: mulieres uniuer-
 sæ in bacchas uiri omnes & pueri in satyros & patres se formarūt. Edera thyrsis psalteriis plena ciuitas Di-
 onysum charidotem Melichium uocabant Antonium: & erat profesto talis erga quosdam: cæteris uero se-
 rus atq; immanis. Nam & nobiles spoliabat fortunis omnibus: & eas perditis hominibus assentatoribusq;
 donabat: multis præterea uiuentium bona quasi mortuorum hæreditatem concessit. Domum magnatis
 cuiusdam largitus est coquo suo: q; cœnam bene parauisse uisus erat. Secunda tãdem uestigalia cum Asia
 ticis imperaret: Hybreas quidam: qui ciuitatū causam susceperat: ita cum Antonio agere ausus est. Si potes
 inquit o Antoni eodem anno bis uestigal exigere: illud etiam efficere posse te decet: ut bis æstatem habe-
 mus: bisq; autumnum festiuum. Hoc quidem & a mente Antonii non abhorrens. Deinde cum in seruisset
 ducenta milia talenta sibi Asiam exoluisse efficaciter nimium: adiecit hæc uerba: Siquidem hæc tanta pecu-
 nia ad te delata non est: ab iis eam repetas qui a nobis exegere. Sin autem ad te delatam iam cōsumpsisti:
 nulla nobis spes: reliquam paramus. Hac ratione maxime flexit Antonium. Ignaro enim illo plurima gere-
 bantur a suis: neq; id tantum negligentia quantum simplicitate quadam ac nimia fide contingebat. Erat
 illi simplex ingenium: tardeq; errata sentiens: ubi tamen senserat: permagna mētis mutatio ac apertissima
 contra eos qui errauerant indignatio. magnitudo animi cum ad premia & ad pœnas excellens: ad premia
 tamen propensior. Dicacitas autem immodica & pene scurrilis procacitas. Sed hæc secum habebat media
 cinâ: licebat enim ipse iisdem rebus contra illum uti: nec facile erat discernere: ludens ne an delusus ma-
 gis gauderet: & ea quidem res non parum afferebat calamitatis. homines enim in iocando laceffendoq; ad
 uersus eum libertate frãti: per facile in magnis rebus assentando blandiendq; illum capiebant minime in
 ipsis quicq; tale suspicantem. Ita uel moribus uel natura instituto antonio suprema clades Cleopatrz amor
 iniuncta: si qua adhuc uitia in eo latebant: detexit atq; intendit: siquid aut salutis aut uirtutis superat: id idē
 amor penitus deleuit. Captus est autem hoc modo: Cum se uertisset ad Parthicum bellum Delium quen-
 dam ad Cleopatram misit: iubens illam ad se in Ciliciam uenire iudicium subiturâ: quod. C. Cassium opi-
 bus iuuisse ac permulta ad bellum cōtulisse accusaretur. ad quā ubi Delius peruenit: uisa mulieris forma &
 linguæ elegancia & sermonis calliditate opinatus id quod erat: nihil mali ab Antonio eiusmodi mulieri
 peudere: sed contra magnam illi potentiâ apud Antonium fore: uertitur ad obseruantiam cultumq; mult-
 eris: monetq; homerico nerfu: ut proficiscatur ad iudiciū q; maxime ornata: nec formidet Antoniū mitissi-
 mum & humanissimum ducē. Illa autē Delio assensa: atq; iisdem rebus Antonium capi: posse confisa: qui-
 bus ante Cæsar & Cn. Pompeii filius capti fuissent. Illi enim adolescentulâ adhuc & rudem Cleopatraz co-
 gnouerant: nunc autem ea ætate ad Antonium proficiscebatur: qua maxime solent mulieres & florere for-
 ma & consilio uigere: parat dona pecuniam ornatū: qualia magnarū rerum dominâ ex foelicitissimo regno
 ferre decebat. Plurimum tamen spei erat sibi in seipsa & in suis ueneficiis philisq;. Per litteras igitur An-
 tonii cæterorumq; accersita in tantum hominem iudiciumq; contēpsit: ut incredibili pompa per Cydnū
 amnem nauigaret. Erat enim aurea puppis: uela autem purpurea pandebantur: remi argentei ad fistulâ ti-
 biâq; modos agitabantur. Ipsa uero regina sub tētorio aurato requiescens ad similitudinem ueneris orna-
 ta erat. Pueri utrinq; collocati pictis cupidinibus persimiles. Puellæ insignes Nereidū & gratiarū stolis par-
 tim gubernaculis incumbebant: partim rudentibus annitebantur. Ancillæ mirabili habitu omnes ripas
 fluuii complebant uaporibus. currebatur undiq; ad eiusmodi spectaculum ieratq; per omnes fama: Vene-
 rem pro utilitate Asiæ Bacchum illudere. Vacuefactum est forum omni multitudine ad uidendum diffusa
 Antonius deniq; pro tribunali sedens pene solus relictus est. Misit igitur qui illam ad cœnam inuiteret: ip-
 sa autem censebat apud se potius Antonium cœnare debere. Statim igitur ut facilitatem quandam & hu-
 manitatem præ se ferret: Reginæ paruit: cœnauitq; apud illam: quo in loco mirū in modum stupefactum
 aiunt esse Antoniū. Tantos enim apparatus offendit: quātos nunq; fuerat arbitratus: maximæq; admirati-
 oni fuit multitudo luminum. Tanta. n. undiq; eluxisse ferunt: tā mira inter se arte disposita atq; ornata: ut
 id quidē uel inter rarissima pulcherrimarum rerū spectacula putaret. Postridie uero cum apud se regina cœ-
 naret: certauit Antonius magnificentia simul ac diligentia Aegyptiam anteire: sed in utraq; superatus: ip-
 se primus ariditate cœnæ suæ rusticitateq; cœpit illudere. Regina autē dicacitate hominis animaduersa: cū
 uideret illū castrensi quodā stilo & facetiis uulgaribus maxime duci: posito iā timore: cœpit & ipsa eodē ge-
 nere iocandi contra Antonium uti. At qui cleopatraz forma (ut ferunt) ipsa quidē per se non nimium erat esti-
 cax ad mentes aspicientiū capiendas: nec qua homines præ nimia admiratione stupeficerent: Verū adeo
 suauissimi mores: tanta in loquendo faciūdia: tā iocūdiffima cōuersatio: ut his rebus adiuta forma uniuer-
 sos arriperet. Pronunciabat dulcissimo oris sono linguâq; suâ uelut instrumentū aliquod plurimum chor-
 tarū ad quancūq; libitū fuerat: gentē conuertebat promptissime. Paucis nationibus per interpretē loquebat-
 tur: plurimis p se ipsa respondebat uelut ethiopibus Troglodytis Hebreis Arabibus Syris Medis Parthis
 & præterea multis: cū ante illā Aegypti Reges uel ne Aegyptiam quidē didicissent: uel Macedonicā reliq-
 sent. Ab hac itaq; muliere Antonius usq; adeo raptus est: ut Fulvia uxore cōtra cæsarem in urbe pugnante:
 Parthis uero duce Labieno Syriæ iminentibus: ipse expers curæ ueluti hæc res nihil ad se pertineret: in Ale-

andriam Reginam sequeretur: & ipsi preciosissimam rem (ut inquit Antipho) tempus desidia ocioq; cō-
 tereret. Erat eis uita: quam inuitabilem appellabant: mutuis se conuiuiis accipientibus & omne prodigali-
 tatis genus excedentibus. Equidem ex Lampria auo meo audiui narrasse sibi Philotam Amphissium me-
 dicū: qui per id tempus studiorū causa Alexandria fuerat: Aiebat enim Philotas: se a quodam ex Antonii
 coquis: quo cum forte familiaritatem habebat: ductum esse in eum locum ubi epulae Antonio parabatur:
 uidissetq; illic & alia complura & apros octo: se autem admiratum magnitudinem epularum quāfisse: quā-
 tus esset conuiuiarum numerus: risisse hic coquum dixissetq; non multos esse conuiuias: sed circiter duodeci
 Ceterum oportere ita quāq; suum tempus habere: ut ne momentum quidem desit uel superfit: trahi autē
 saepe cōnam ab Antonio sermone interpellante uel potu: nullamq; cōiecturam esse temporis & ea de cau-
 sa non unam sed multas cōnas apparari. Post haud sane multum spatii uenisse aiebat cū ministris Anto-
 nii filium: quem maiorem natu ex Fulvia habebabat (neq; enim apud patrem cōnabatur) & cōnasse aiebat
 una secum humanissime inter ceteros familiares. Sibi igitur illic disputanti & commentatores multis ar-
 gutiis fatiganti: hoc sophisma ab Antonii filio obiectum fuisse: Febricitanti quodammodo danda sunt fri-
 gida: omnis autem febricitans quodammodo febricitat: cuiq; ergo febricitanti danda sunt frigida. Hic cū
 ipse dubius sileret lātatum puerum risisse atq; ita dixisse: Ego tibi Philota hāc omnia dono: ostendens p-
 multa magna pocula: quibus omnis mensa erat referta. Illo uero dona acceptante: sed tamen minime arbi-
 trante puero tanta donare permissum esse: cum postea quidem ex ministris pocula hāc in uase coniecisset
 sibiq; offerret: ipse autem repelleret: uerereturq; accipere: dixisse puerum aiebat: O inepte Philota quid am-
 bigis an nescis eum qui dat filiū esse Antonii. Sed age pro his omnibus si ita placet pecuniā accipe: ne quod
 forte ex his desideret pater: sunt enim pluraq; antiqua & egregii operis. Hāc nobis ut dixi auus noster nar-
 rabat ex Philota audiuisse. Cleopatra autem non quadrifariū: ut iquit Plato: sed multifariā blāditis ador-
 ta: seu studio seu iocores ageretur: nouis semper irritamentis nitebatur: quibus magis posset mens Anto-
 nii capi. Semper noctu dieq; erat parata seu ludere seu potare seu uenatū ire placeret: exercentem se Antoni-
 um uisebat: in armis noctu per Urbem uagantē in ancillae habitu sequebatur: quando & ipse famuli ueste
 solitus erat uagari: & domos populariū obsidere: & inquilinos per fores illudere: unde non solū conuitia:
 sed etiā uerbera persaepe reportabat. Hoc quāq; uulgo odiosum esset: gaudebant tamen Alexandrini: dice-
 bantq; tragica: quidē persona aduersus Romanos: comica autē aduersus Aegyptios Antonium uti. Vnum
 ex suis iocis narrare libet: nā plures referre uanū esset. Cum piscaretur aliquando Antonius: nihilq; capere
 posset: praesente Cleopatraangebatur. Iubet igitur piscatores clam submersos: hamo quē dimiserat pisces
 antea captos appendere: per hunc modū bis uel ter praeda capta nō latuit Aegyptiā. Admirari illa: primo si
 ete narrare: deinde amicis rogare: ut spectatores fierent eius miraculi. Cōueniūt frequentes postridie: sca-
 phas conscendunt: dimittit hamū Antonius: piscaturq; nō insolita arte. Regina uero cum bis aut ter celeri-
 ter Antonius iā pisces traxisset. quēdam ex suis praenire iubet: hamoq; Antonii piscē sale & fumo iā olim
 seruātū affigere. Antonius praedā a suis appēsam ratus: harūdinem sustulit: admirari primo omnes inde re-
 cognita uehementer ridere. Tunc Cleopatra comiter: relinque imperator inquit calamū nobis canopeis &
 phariis Regibus. Non enī hāc tua praedā sed Vrbes littora reges nationes. Eiusmodi rebus intento Anto-
 nio duo nuntii eodē tēpore afferuntur: alter quo certior factus est. L. fr. trē & Fuluiā uxorem primo inter se
 dissidentes: deinde cū Cæsare pugnantibus amissis rebus Italia esse pulsos: alter Labienū Parthorū ducē om-
 nem Asiam ab euphrate & Syria & Lydiā & Ioniā occupasse nuntiabat. Tandē igitur uelut e summo & cra-
 pula experrectus: usq; ad Phoeniciā contra Parthos processit: inde per litteras Fuluiā reuocatus ad Italiam
 cū Ducentis nauibus se conuertit. Inde cū plariq; ex amicis: qui Vrbe fugati erant: fierent sibi obuii: co-
 gnoscit ab his omnē discordiarum causam a Fulvia esse ortā: erat enim natura ferocis atq; impigra: putabatq;
 fore ut Antonius a Cleopatra distraheretur: siquis rerum motus in Italia esset. Verū illa cum in Asia nauiga-
 ret in Sicyone mortua est. Quā res effecit ut in spem uenirent amici inter Antoniū & Cæsarem posse pacē
 fieri. Nam cum in Italiam appulisset: Cæsarq; manifestissime fateretur nihil se habere: quod Antonio qui-
 dem succensere posset: quā uero sibi obicerentur: omnium crimen in Fuluiam referret: intercesserunt ami-
 ci: bellumq; prohibuerunt. Diuisum deinde inter illos īperium est: ita ut terminū facerent ioniū mare. Oma-
 nis ad orientem tractus Antonio ad Hesperiam Cæsari concessus. Lepido autem Africa permissa. Con-
 sulatus uero quotiens ipsi nollent: amicis cuiusq; pro portione concedi placuit. Videbant hāc fœdera ma-
 ioris cuiusdam uinculi indigere q; cōmoditatem fortuna praeiuit. Cæsaris erat soror Octauia maior illa q;
 dem natu: nec ex eadem matre: ex Ancharia enim erat genita: Cæsar ex accia. Hāc mirae uirtutis fœmina
 mirum in modū colebatur a fratre. Tunc autem. C. Marcello cui nupta fuerat mortuo lugebat. idem puta-
 batur facere antonius mortua Fulvia. Quāq; enim Cleopatram habere non inficiaretur: negabat tamē con-
 iugium esse: nec in hoc uno quidē ratio adhuc succubuerat amoris. Censebant igitur oēs antonio dandam
 esse Octauiam: sperabantq; fore ut hāc mulier forma moribus ingenioq; praestanti una cum antonio ui-
 uens & ab eo: ut decens erat: amata omnium rerum quies esset & salus. Hoc cum ambobus placeret: reuer-
 si in Urbem nuptias firmant ex Senatus decreto: neq; enī per leges licebat ante decimū mēsem a uiri mor-
 te placuit deinde ut cū sexto Pompeio pacē firmarent. Tenebat Sextus ea tēpestare Siciliam: & praedatoria
 classe cui Mnas pirata praerat italiae oras & omne circū pelagus infestebat. Vsus tamen fuerat magna hu-
 manitate in Antoniū suscepta illius matre: quā nna cū Fulvia ex urbe profugerat. Congressum igitur cum
 Sexto habuerunt in aggere quodā Messanæ: quē naues Pompeii ex altera parte circumstant: ex altera an-
 tonii & Cæsaris milites. Fœdera cū Pōpeio facta: ut ille Siciliam & Sardinia haberet: tutū autē mare a pira-
 tis praestaret: ceterū modum frumētī Romā mitteret. Post hāc se mutuo ad cōnam inuiant. Pōpeio forte

euenit: ut primum apud ipsum cœnaretur. Interrogatus autem ab Antonio ubinam cœnaturi essent: illic inquit Sextus: ostendens prætoriam nauem: quæ erat sexremis. Illa enim est inquit paterna domus Pompeio relicta. Hæc ait in Antonium cauillatus: qui domum suam Romæ occupauerat. Iactis itaq; ancoris & pōte quodam exagere in nauē factis: suscepit eos magnifice. seruente illic conuiuio & in Cleopatram & Antonium feruentibus iocis Mnas pirata adhærens Pompeio ita clam ad eū locutus est. Vis ne inquit Sexte ancoras succidā & te nō Sardinia neq; Sicilia sed Romani imperii faciā dominū. Hic Pōpeius cū paulisper secū agitasset: oportuit inquit o Mna hæc per te ipsum me inscio fecisse: nunc uero quod est eo contenti si minus: periuurare enim nequaq; meū. Inde cum apud Cæsare Antoniumq; cœnasset in Siciliam rediit. antiochus autem cū in italia remansisset: essetq; prioris cæsaris sacerdos iuuenis gratia constitutus: cæteri quidē omnia communiter & amanter & summa concordia inter se agebant: uerum in ludis quos certati inibant nō mediocriter angebatur antonius: q̄ semp cæsar eēt supior. Erat cū antonio quidā ab ægypto magus: is uī naturæ antonii contemplatus: seu reuera id cognosceret: siue q̄ cleopatraz gratia fingeret: ita ad antoniū dicere solebat: Fortuna quidem tua o antonii ipsa per se splendidissima est & amplissima: Verum cū cæsari adhæret: continuo obicuratur & decedit. Tuus enī dæmon illius genium reformidat: & cū cæsus atq; alacer per seipsum sit: ob huius tamen uiciniam humilis fit: & abiectio: equidē te moneo ut abesse uelis quā pcul ad hoc adolescente. His autē ab ægyptio dictis oīa uidebant fidē facere. Nā siue sortibus siue talis i re q̄cunq; decerneret semp uictor cæsar: uictus autē erat antonius. Sæpe pugnaces gallos: sæpe cōturnices certantē in iumentis semp cæsaris uincebāt partes. Quibus rebus occulte licet turbatus antonius: nec ægyptiū iā aspernatus: mandata cæsari regi suarū cura ipse ex italia migravit. Octauia uxore ex qua iā filiola suscepit usq; in graciā comitante. ibi cū athenis hyemaret: afferuntur lætissimi nuntii: Ventidium profligatis Parthorū copiis Labienum & Frampatē bellacissimū Hyrodæ ducē occidisse. Ob has res epulū græcis ab antonio datū: & ludi per Urbē isticuti: quibus ipse antonius positus magistratus in signibus præfuit: & assūptis adolescentibus una cū illis saltauit. idē ad bellū proficiscens sertum excerpit ex sacra oliua: & ex clepsydra uas aquæ plenum secundū quoddā præceptū secum tulit. interea Pacorū Regis filium cū magnis Parthorū copiis in Syria irumpentē Ventidius in cyrastica deleuit. Qua in pugna cū ipse Pacorus cū ingenti suorū strage cecidisset: tanta formido parthis iniecta est: ut iūtra Mediæ & Mesopotamiæ fines sese omnes reciperent: neq; ultra auderent pedē efferre: tribus cōtinuis pugnis summa ui superati & pro. M. Crasso mortuo pœnā abunde passi. Hoc quidē Ventidii bellū inter inclita Romanorū facta connumeratur: quāq; ipse ueritus antonii inuidiā ulterius uictoria uti destitit: & Parthos cōturbatos ac disiectos prosequi. ad eos autē qui defecerant conuersus inditionē redegit: & antiochū cōmagenē in Samosatis urbe obsedit: qui cū mille talenta se daturū posliceretur & iussa ultro facturū: iussit Ventidius legationē ad antoniū mittere. nā is iā prope aderat. nec permittebat Ventidiū rē cum obsessis transigere: ut saltē hoc unū suum & non Ventidii factum diceretur. Quod ubi obsessis negatū est: ob desperationē in audaciā uersi diu antoniū nequaq; opū pugnationi intentū tenere: eoq; rē adduxere ut pœnitentia ductus: trecentis dūtaxat talentis turpiter accedens ab oppugnatione desisteret. Paucis deinde rebus per Syriā cōpositis athenas rediit. inde Ventidium uicit de Parthis homo obscuro loco natus: sed cælli animi & magnarū rerū cupidus: qui ea de causa in amicitiam antonii receptus talem se præbuit in rebus gerendis: ut cōfirmaret id de antonio & cæsare dictum. Multo melius succedere si per alios: q̄ si per seipsos bella gererent. Nam & cassius ab antonio in Syriam missus præclare rem gessit: & canidius ab eodem circa armeniam relictus ea subacta & insuper iberorum & albanorum Regibus prostratis & caucasū ad usq; profectus: gloriā & nomen antonii barbaris nationibus formidolosum fecit. Rursus quibusdam calūniis negatū cæsare irritatus: trecentis nauibus in italiam properauit: qui a Brundisiniis non receptus: cū Tarentum appulisset Octauia: nam & ipsa cum antonio ex græcia nauigarat: multis precibus impetrat: ut fratris adeundi faciat sibi potestatem. Erat illa eo tempore prægnans: & alteram iam filiā ex antonio pepererat: quæ uenienti cæsari obuiam progressa: & ex eius amicis agrippa & Mecenate in ur̄nū uocatis: multis lachrymis deprecata est: ne ipsam uelit ex fortunatissima mulierum miserrimam facere. Nunc. n. oēs homines admirari duorū iperatorū alterius coniugē alterius sororē. Sin uero peiora uincant: præliumq; committatur ipsis quidē duobus incertū esse: uter uictor futurus sit: uter uictus: sibi autē utrunlibet summā miseriam afferret: itaq; non ambiguum sed certum malum impendere. His uerbis commotus cæsar pacifice Tarentum accessit. fuit opere precium ingentes copias terra mari que cernere summa pace utrinque quiescentes: in medio autem amicorum complexus & mutuam uerborum caritatem. cœnauit prius cæsar apud antonium in hoc quoque Octauia morem gerens. cum deinde conuenisset ut cæsar duas legiōes antonio daret ad Parthicū bellum: antonius autem cæsari rostratas centū: Octauia seorsum petiit fratri a uiro. xx. Mioparones: mille milites uiro a fratre præstari. Hæc ubi composita sunt: confestim cæsar contra Sextum Pompeiū ducit exercitum. antonius uero deposita in urbe Octauia una cum suis & fuluiæ liberis ipse in asiam traiecit. inde cum in Syriam uenisset: grauissimum illud malum quod diu iacuerat a melioribus consiliis superatum rursus se extulit: uiresq; resumpsit: effraeni ut inquit Plato: cupiditate animi aduersus honestos & salutare monitus rationis calcitrante. capioni fore teio negocium datur: ut cleopatram in Syriam adducat: quæ cum illuc uenisset summa apud antoniū gratias accepta: capit dona non parua nec contemnendum regni sui additamentum: sed Phœniciam & Syriā celem & cyprum & magna ex parte ciliciam item iudæam: quæ balsamum producit: & omnem Nabateorum arabiam: quæ ad oceanum uergit. Hæc dona cleopatraz periniq; tulerunt Romani. atqui multa regna

& Tetrarchias priuatis hominibus Antonius dedit: multi etiam reges ab eodem spoliati sunt: & fortunis omnibus exuriunt Antigonus iudæorū rex: quē securi percussit: quod nulli ante id tempus cōtigit regum. Præ cæteris tamē flagitiis inuisi erant Cleopatæ honores. Augebat inuidiā hanc q̄ cū uno partu duos filios ex illa suscepisset: & alterū Alexandrū alteram Cleopatram nominasset: cognomena huic soli illi lūz næ adiunxit. Ipse tamen Antonius rem turpē uerbis exornans: sic solitus erat prædicare: amplitudinē romanī imperii non per ea quæ acciperet: sed per ea quæ donaret apparere: prole autem multorū regum nobilitatē propagari: ita auctore suum ab Hercule natum. Neq̄ enī Herculem in uno atq̄ eodē utero omnem suam prolem infudisse: Neq̄ Solonis leges aut Cyassei pœnas ueritum esse: sed amplā ex se stirpem successioneq̄ naturæ cupiuisse relinquere. Post hæc cū Phraortes Hyrodæ filius trucidato patre regnū occupasset: multiq̄ Parthorum profugissent: Muneses quidā uir nobilis ac domi potēs solo patrio extorris ad Antonium per fugit. Antonius Themistocli illum similem ducens: se autem potentia ac munificentia Persarū regibus parem arbitrat: tres ciuitates Partho largitur: Larissam Arethusam Hierapolim: quam Camirycem atē appellabant. Sed Parthorum rege Munesium reuocāte benigne illū dimisit Antonius: ratus Phraortem subducere: ut pacis spe duceretur: signa & captiuos: qui de Crassi supererat clade repoposcit: Ipse autem Cleopatram in Aegyptū remissa per Armeniā Arabiāq̄ profectus: copias undiq̄ contraxit: nec solū proprias: sed etiam sociorū regum. Erant isti cōplures: amplissimus tamē omnium & potentissimus Arthanaxdes armenins: qui. xvi. milia equitum & peditum. vii. duxit. Illic cum copias suas cēseret Antonius: comperit romanorum peditum milia. lx. & his auxilia equitum adiuncta Hispanorū & gallorum. x. milia cætera: rum nationū equitum peditūq̄ simul trecenta milia. Hæ tanta copiarū tantiq̄ rerum apparatus: ob quas & trans Bactram indus expauit: & tota simul contremuit Asia: nullius usus Antonio per Cleopatram fuere. Quippe dum properat ut ad illam reuertatur: ut cum illa hyemet: non expectauit gerendi tempus: sed in tēpestiue aggressus perturbauit omnia. Magicis enī carminibus & amatoris poculis deuincta mens amissa libertate propria in Cleopatæ uultu hærebat infixas: longe redeundi q̄ uincendi cupidior. Principio quidē cū oporteret in Armenia hyemare: & requiē præbere militibus: octo milium stadiorum uia defessis: & ante q̄ Parthus copias ex Hybernīs educeret: ineunte uere Mediam occupare: non tulit ille morā: sed confestim Armeniam ad leuā capiens antro patenā regionē uastauit. Deinde cū trecentos uehiculos haberet: qui machinas ferebant ad oppugnandas urbes perneccarias: in quibus aries erat octuagita pedū: quibus corruptis nulla spes erat reparandi: utpote omni ad orientem plaga materias minime generosas procreante: dū celerior esse cupit: quasi impedimenta celeritatis post se deseruit: Taciano quodam qui curribus præesset cum certa manu militū ad custodiā relicto: Ipse autē Phraarta urbē magnam ubi & filii & uxores erant Medorū regis obsedit. Ibi mox re ipsa redarguente cognitū est: quantus error fuerit in machinis relinquēdis. Nam cū illis careret: aggerē summo labore extollere coactus anxie perficiebat. Dū hæc apud Phraarta gerantur Phraortes Parthorum rex cum magnis copiis descendens ut audiuit machinas ab Antonio relictas: partem suorum militū ad eas misit. Ab his circumuentus Tacianus obruitur: decem milia cum illo cæsa: capti autem cōplures: in quibus & rex Polenio fuit: machinæ uero omnes a uictoribus incēsæ. Ea res (ut de buir) cunctos Antonianos milites minime quicq̄ tale in principio expectantes uehementer turbauit. Accessit q̄ Arthauades armenius: qui eius belli capeffendi causa in primis Antonio fuerat: quasi desperatis rebus cū suis copiis se subtraxit: romanorūq̄ deseruit. Hostes his successibus elati manifeste prodire audebāt munitiones Antonii adire minis contumeliisq̄ laceffere. Antonius igitur optimum factū ratus militē educere: ne quiescendo & suorū animos languidiores & hostē ferociorē facit: assumptis legionibus tribus & prætoris cohortibus cū uniuerso equitatu frumentatū egreditur: sperans eo maxime modo hostes: qui laetissime sparsi erant: in unū contractos pugnandi copiam facturos. Ita longe a castris unius diei uiam profectus: ut uidit parthos undiq̄ in se concurrere: pugnandi signum in castris ponit: & simul tentoriis refixis q̄ si non pugnaturus sed abiturus: parthorum aciem propter accedit: ammonitis equitibus qui primierant: ut cum prope fuerint: equos in hostes q̄ celeriter conuertant. Erat parthorum acies in falcis figuram instructa: stabatq̄ miro silentio & quiete romanorum ordines admirantes: Eques romanus signo dato ingēti clamore in hostē defertur: resistere primo hostes: impetūq̄ sustinuerunt. Mox ut pedes quoq̄ aduenit: tunc ingenti strepitu armorū & clamore militum territi parthorū equi & simul ipsi parthi: priusq̄ manus cōsererēt fugam arripuerunt. Hos persecutus antonius putabat se totum bellum: aut certe partem maximam eodie confecisse. Insecutus sunt equites circiter stadia. CL. pedites uero. L. quibus reuocatis: quot ex hostibus cecidissent: quot capti essent: cum quæreret: comperit. xxx. dūtaxat captos & lxxx. cæsos. Ea res spem ac fiduciam omnem romanis ademit per graue putantibus siquidem ipsi uictores tam paucos ex hostibus necauerint: uicti autem tot amissuri sint quot circa machinas nuper amiserant. post die uero cum ad phraarta redirent: obuiam sese offert hostis. primo quidem parua manu: deinde maiori tandem uniuersa multitudo ac si unq̄ uicti fuissent circa romanos: diffusa ad pugnam prouocabant: iterq̄ impediabant: ut uix atq̄ anxie antonius se cum suis militibus in castra reciperet. ab obsessis eruptiōe quadam facta: cum præsidia romanorum deiēcissent: iratus antonius forte circumducta decimū quēq̄ supplicio affecit: cæteris pro tritico hordeum præbuit. Erat hoc bellum utrinq̄ per graue. nam & romani famen timebant. nec sine uulneribus & cæde dabatur iam uictum parare. Et phraortes sciens omnia faciliora esse parthis q̄ hyemē: cum iā equinoctium autūnale adesset: magnopere uerebatur: ne suos continere non posset. Dolo igitur aggrediēdum ratus nobilissimis pathorū negocium dat: ut romanos qui frumentationis aut aquationis aut deniq̄ cuiuscunq̄ rei causa egrediautur. familiaris cōpellant: auferre sinant: benigne alloquantur: uirtutem laudent: eos mirum in modum placere regi suo significant: inde increpent antonii pertinaciam: qui phraorte,

tæ eiusmodi uiros saluos esse cupienti ipse non assentiatur: sed famen atq; intemperiem anni duo maxima & grauissima bella expectet: quæ cum uenerint: etiam si ipsi parthi conentur auxilium ferre: euadere tamē non potuerunt. Eiusmodi dicta a militibus relata mouerunt antonium. Nō tamen prius caduceatorem ad Phraortem misit: q̄ fuerat sciscitatus: an hæc ex mente regis loquerentur: quod cū illi affirmarent: & ut ad regem legatum mittat suaderent: mittit quosdam ex amicis: quibus mandata dat: ut & signa & captiuos a parthis repetant: ne nihil petendo contentus esse sola fuga uideretur. Phraortes uero his auditis respondet: ut captiuorum & signorum mentionem facere omittat: pacem autē si abire malint offert: quā conditionem tandē: ut ab antonio erat iussum: legati accipiunt. Post hæc antonius paucis diebus: dum se milites comparent: cōmotatus a Phraartis discedit: nec ipse quāq; castrensi eloquētia nemini ætatis suæ cederet: cōcionem habuit: sed Domitiū Henobarbum id facere iussit. Fuere nonnulli in exercitu qui id grauiter ferrent: ac se contemni ab antonio putarent. alii uero mæsticia & pudore (quod ueris erat) impeditum Domitio id negotii dedisse: & ob id ipsum magis etiam conciliatos ac persuasos duci esse oportere prædicabant. Erat in exercitu uir quidam Mardus genere parthorū mores propter diutinam obseruationē plurimū callens: cæterum probatæ fidei iā antea cognitus in prælio circa machinas commissiois antoniuhi adies mouet ne eandem qua uenit uia repetat: neue exercitū pedestrem & grauē per loca plana & aperta tam magnis equitum copiis trucidandū obiciat. Neq; enim alia de causa Phraortem scēdus inisse: nisi ut ab obsidione abeuntes in iis potissimum locis consequatur: si ita antonius uelit ducē futurū se pollicetur: non solum tu rioris sed etiam breuioris uiæ. antonius autē q̄q; uideri nolebat se parum fidei Parthorum confidere: tamē cōmoditate itineris adductus Mardum ducere iubet: satisfactione prius ab eo postulata. ille se uinciri iubet nec ante dissolui q̄ in armeniam perduxerit. Quo facto arripit ille iter ad dextram & montes capeffit: ita bi duum sine ulla offensione profecti iam omni timore desposito disolute incedebant. Tertia autē die cū ad flumen quoddā peruenissent: Mardus ripā fluminis recens dirutā cernens: & uia qua eundū erat multa undatione occupatā: suspicatus hostiū insidias qui ea impedimenta ac moras romanis obicerent: haud longe abesse: antoniū monet providere ne exercitū incaute incedentē de improviso Parthi adoriantur. Vix redierat in ordinē miles: cū parthi citatis equis in romanos feruntur: circumdant acie: undiq; instant. antonius funditores & leuis armaturæ milites in hostē imittit. Parthi infesto telo & plumbea glande percussi per dem referunt: multis uulneribus acceptis nec paucioribus illatis. Rursus deinde irrumpere conantes celtiber eques excepit dissipauitq;: ita ut nihil amplius ea die tentarent. ex hoc antonius cognito q̄ factū opus esset: expedito milite fundatoribusq; non solum terga sed etiam latera exercitus sepsit: & quadrato agmine semp incedit: equitibus autē mandat ut hostes uenientes excipiant: fugientes uero non longius insequantur. Hæc per quadriduum obseruata spem omnem prædæ ademerant Parthis: ut iam de reditu cogitarent cum spe amissa hyems obstaret. Quinta autē die Fuluius gallus uir ferox & manu promptus: qui ordinem in exercitu ducebat: petiit ab antonio leuis armaturæ milites: & plerosq; ex equitibus quos in fronte habebat: promittens aliquod egregiū facinus: si hi sibi permittantur. ostensurum. antonio uero concedente milites & equites capit: & cū hostes ut soliti erant: accessissent: in eos irruit fugauitq;. Nec parua fuga ut præceptum erat contentus: instat ferocius: & in medias parthorum turmas irrūpit: missos ab exercitu qui reuocarent contēnit. Ferunt Titium quæstorē signo per uim ablato ad exercitum se recepisse: Gallū obiurgatū q̄ multos bonos uiros temeritate sua perditū irer. at Gallus Titium contra iurgatus suos cohortatur: & eodē loco sistere eos iubet. ibi accerrime pugnātū est: tandē Gallus cū suis ab hostibus circumueniē: pressus: q̄ undiq; mittit ad exercitū qui auxilium implorent. Tribuni militum inter quos & Canidius erat uir magna apud antonium gratia temeritati Galli maximum errorē adiungunt. Nā cū opus esset frequentiori auxilio uno impetu in hostes irrumpente: parua manu sæpe atq; iterum ut primi profligati erant mittēdo: copiasq; euacuando uiuersum exercitū in fugam atq; in ultimā cladem dedissent: nī antonius re cognita celeriter aduolans cum legione tertia pugnam subisset: hostesq; repressisset. Tria milia in eo prælio mortua: quinq; milia uulneratorū relata sunt in castra: & in his Gallis quattuor spiculis aduerso corpore traiectus: sed hic quidem non conualuit: cæteros uero adiens antonius curabat. solabaturq; miro dolore afflictus: ut lachrymas etiam frequenter effunderet. Saucii uero eius aduentu lætati dexteram prensantes orabant: ut abiret: ac propriam ualitudinem curaret: se liberatos esse: si ipse dux ualeret: affirmabant. Nullus in illa ætate exercitum duxit: qui huic aut audacia aut tolerantia laborum aut robore militum præstaret. Tanta uero erga ducem reuerentia tanta obedientia tanta penes omnes nobiles ignobiles priuatos magistratus cōstuntia in honore ac gratia Antonii propriæ salutis anteponenda: ut ne antiquis quidē illis romanis locum ullū excessus relinquere. Huiusce rei plures erant causæ: nobilitas eloquētia simplicitas magnificētia liberalitas comitas: tū uero cū cæteris laborando sollicitudinē pro aliorū in cōmodis suscipiendo opitulando cuiq; quod opus erat porrigendo prōptiores infirmos atq; saucios q̄ ipsos ualentes effecerat. Hæc uictoria usq; adeo Parthos extulit: ut qui pridie amissa spe de recessu: ut diximus: cogitabant per uniuersam noctem exercitui quasi fugituro & deserturo oia imminerent. & rex omnes quos secū habebat: neq; enim ipse ullo prælio unq; affuit: quasi ad certā prædam uictoriāq; illuc dimitteret. Fuisse dicuntur oēs Parthorum copiae cccc. milia equitū. antonius uero cū esset cōcionaturus: petiit sordidā uestem quo magis animos fleteret. Sed improbantibus amicis purpuratus accessit. Ibi cū laudaret fortes increparetq; qui fugerant: & his quidē bono animo esse iuberet. illi uero se purgarent: & siue decumationem siue quod aliud supplicii mallet se paratos subire offerrent: modo ipse tristitiā animo expellat: precatus deos ut siqua inuidia pro priore sceleritate aduentent: oēm illam in se unum conuerterent: reliquo uero exercitui salutem ac uictoriam præstarent: concionem dimisit: postridie exercitu diligenter circumspecto procedit. parthos autem longe spes sua

sefellit. Nam quasi omnia rapturi inuadentes ita summa uirtute a romanis repelluntur: ut fortitudinem admirari spem omnem prædæ rursus deponerent. Inde cum quibusdam et umulis descendente exercitum Parthi sectantes per decliua adorti essent: conuersi legionarii milites post se nudos claudere. Primi quidē in genu flexi clypeos opposuere: ii uero qui post terga erant armis superiectis primos texerunt: illos itē alii eodem modo. Erat eius forma quasi testī cuiusdam theatro spectaculo perfimilis: ad sagittarum lubricationes tutissima defensio: Parthi labore confectos esserati depositis arcibus & contis adnuptis romanos inuadunt. At illi subito in pedes sublatis & ad inuicem cohortati primos Parthorū obtruncant: reliquos in fugam dant: eodem modo & sequentibus diebus factū est. Iam exercitus tarde incedens ingenti fame premebatur. Neq; enim per hostes frumentatum ire licebat: & instrumēta cerealia magna ex parte relicta erat: inmentis partim mortuis: partim in ferēdo eos qui saucii erant occupatis. Chenix attricha frumenti quinquaginta drachmis empta: pro hordeaceis panibus tantūdem ponderis argentum datum: tandem ad herbas ac radices conuersi: cum notæ cōsuetæq; deficerent: coacti sunt etiā ignotas assumere. Inuenta est quædam herba quæ ad mortē per insaniam adduceret. Quicunq; illā mandebat neq; meminerat cuiusq; neq; ullum agnoscebat: ad hoc unū summe intentus ut lapides effoderet: uersureq; ceu magna quædam res & celeritatis indigna gereretur. Erant cuncta plena annixorum humi ad lapides reuoluendos traductosq; & tandem bilem uomentes moriebantur oēs: quando uinū defecerat uincum ad eam pestem remediū. Ita permultis morientibus & Parthis uehementer instantibus sæpe intercogitandū clamasse Antonium ferūt o decem milia eos qui cū Xenophonte Babylonia redierant admirantē: qui multo longiore uia confecta per ingentes copias hostiū ad patrias sedes teneassent incolumes. At Parthi cum neq; exercitū Romanum occidere neq; ordines turbare ullo pacto possent: sed contra ipsi iam sæpe uicti ac fugati essent: rursus nituntur dolos contexere: ammiscentes enim sese Romanis qui aquatū aut frumentatū exierant: & chordas arccuū laxas ostendentes se quidē nunc abire domū prædicabant. Quosdā tandē ex Medis biduum ac triduum secuturos: non ut lacescant quidem amplius: sed ut uicos atq; agros ab iniuriis tuerentur. Ad hæc amplexus gratulationesq; iungebant: quo magis persuaderēt. Romani autē magnam in spem adducti: putabāt uera forte quæ illi dictitabant: & ipse Antonius una cū cæteris lætatus: cupiebat iā in planiciē descendere. Montes enim per quos deiceps eundū erat: dicebantur aquā non habere. Cum itaq; copias deducturus esset Antonius: uenit q̄proxime ad castra uir quidā Parthus nomine Mithridates nepos Munefis illius: quæ urbes dono ab Antonio acceperat. Is petit aliquē ad se uenire qui syriace aut Parthice sciat. Accessit Alexander quidā Antonii familiaris: parthus præfatus: quis esset & in Munefem gratiā oēm referens: interrogauit Alexandrum: si montes altos ac frequentes: sub quibus late explicent campi: ante se cernat. Quod cum ille annuisset: sub illis inquit montibus oīs parthorū equitatus uos expectat. putant enim uos eorū uerbis iub ductos relictis collibus per hanc magnā planiciē iter facturos. Si igitur montes ut adhuc fecistis tenueritis: nil amplius q̄ labor & sitis timenda est: res uobis Romanis nequaquā inueta. Sin in cāpos descenderitis: certo sciat Antonius Crassi calamitatē sibi esse iubeundam. Hæc cum dixisset: recessit. Antonius hoc nuntio turbatus amicorū sententiam cōscitatur. Mardus itineris princeps sententiam rogatus uehementē partho assentitur. Quippe & citra illas insidias planiciem ipsam plenā errorū & molestarū putabat: & simul docebat haud longam regionē esse: quæ aqua careret: sed quantū uia die transmitti posset. In hanc sententiam cū adductus esset Antonius nocte signa mouet: milites aquā ferre iussi penuria uasculorū galeas pellesq; impleuerunt. Parthi ut nuntiatū est Antoniū per montes iter tenere: exciti ex insidiis & contra consuetudinē suam noctu properantes prima luce extremos Romanorum consequuntur. Romanos uigilia & labore confectos (ducentorum enim & quadraginta stadiorū iter ea nocte confecerant) non mediocriter turbauit aduentus hostium. neq; enim tā celeriter affuturū sperabant: & sitim augebat certamen. pugnares enim incedebant. Dum ita proficiscuntur: primi quique erant: ad flumen quoddam pueniūt. Aqua erat gelida & nitēs: cæterum salsa & uenenosa: simul ac guttata fuerat: totis uisceribus commouebat dolores. Mardo autem prædicente dispositi sunt quidā per ripam qui milite ab hauſtu prohiberent: sed non tantū ea res ualuit: quin uincente siti frequentes ad populū profilerent. Antonius quacunq; incedens milites rogabat paulo etiā sitim tolerare: haud longe abesse fluuium aquæ dulcis & salubris: nec hostem deinceps propter asperitatē uiæ sequi posse. His simul dictis pugnares accersit iterum Mithridates: & per Alexandrū mouet: ut cum paulo requieuerint: ad flumen accederent: Parthos enim usq; ad flumen secuturos: nec ultra transituos esse Alexander his rebus Antonio nuntiat: refert ad eū aurea pocula & phialas: quorū Mithridates quot ueste tegere ualuit acceptis discessit. aliquantulum etiā tūc diei supererat: cū Antonius castra mouit ea nocte ab hostibus quidē tranquilla fuit: sed tam magno inter ipsos tumultu: ut nusq; sit magis trepidatū. Trucidatis enī iis qui aurum aut argentum ferebat pecunias diripuerunt. Tandem Antonii impedimēta adorti pocula & mensas preciosissimas effingunt: & inter se diuidūt. Hinc tumultus exortus omnē exercitū trepidatione referſit. Putabant cuncti aciem circūuentam ordinēq; interruptos esse: ut Antonius quendam ex libertis suis nomine Ramnū iureiurando obligaret: ut quandoq; iuberet: gladio ipsum transfigeret: abscederetq; caput: ut neq; uiuus capi ualeat: neq; mortuus dignosci ab hostibus. Hic cum oēs ingemiscerent: Mardus itineris dux bono animo esse iubet. Flumen enim prope esse idq; sibi ex auræ spiratione & fragilitate aeris & tempore profectionis patere. neq; enim multū supererat noctis: Et simul nuntiatū est turbationē illā non ex hostibus: sed ex militū quorundā auaritia intemperantiq; esse ortā. Volens igitur Antonius ex errore ac proſtigatione in ordinē milites reducere manipulatim præcepit. Quibus iā ferme in ordinē redactis: cum dies lucere cōpisset: Parthi extremos inuadere cōperunt. Datur signum pugnae militibus le

uis armaturæ: deinde cæteri eos protegunt: & testudine facta, hostem expectant: qui cum adire non audent: & Romani paulatim se subducerent: primi ad flumen perueniunt. Ibi Antonius equitibus aduersum hostem collatis copias traiecit in firmos primo deinde cæteros. Iam & ipsi pugnantis facultas erat bibendi. Parthi enim ut flumen aspexerunt subito arcus relaxant: secure tranare iubent: uirtutem Romanorum ad cælum tollunt. Postq̃ id flumen transierunt & se ex longo labore receperunt: uiam ire pergunt nō nimium Parthorū fidei credentes. Sexta die post ultimū prælium ad flumen Araxem: quod Mediā ab Armenia diuidit perueniunt. Visum est eis hoc flumen & altitudine & rapacitate horrendum: & timor erat Parthorum in idias ibi esse: ut Romanos transeuntes adorirentur. Vbi igitur Araxem tutissime traicere: Armeniamq̃ tetigere: quasi ex longo pelago terram illam intuentes adorabant: ad lachrymasq̃ & amplexus præ læticia conuersi. Incedentes autem per regiones fortunatas & ex recordatione penuriæ rebus omnibus abutentes hydericos uaticosq̃ incurrunt morbos. Hic cum exercitum recenseret Antonius: compegit uiginti milia peditum quattuor milia equitum eo bello amisisse: nō tamen omnia ab hoste cæsa sed supra dimidiam partē morbo absumpta. Ierunt igitur a Phraartis. xxvii. dierum iter præliis. xviii. Parthos uicerunt: sed hæc uictoriæ neq̃ uim ullam neq̃ effectum habebant: q̃ hostem consequi non poterant. Quamobrē manifestū erat cōfectionē eius belli per arthanadē armenia Regē antonio subtractā: Si enim quos ex Media reduxit equitū sexdecim milia affuissent parthico fere more instructi: & cū illis pugnare consueti: Romanis profligantibus illisq̃ persequentibus nunq̃ hosti facultas fuisset totiens ad bellū pene integro redeundi. Cuncti igitur antoniū ad pœnas de Rege sumendas incitabant: sed ipse ratione fræctus: q̃ exercitus et tot malis nondum respirauerat: nec questus est quicq̃ aduersus Regem: nec minus q̃ solitus erat in honore habuit. Postea tamen rursus armenia ingressus multis promissionibus Regem allectū in uincula cōiecit: eūq̃ alexandriæ in triumphū duxit. Quæ res maxime Romanorū animos ab antonio alienauit: q̃ insigne ac præcipuū patriæ decus ob Cleopatram ægyptiis edidisset: sed hæc. ut modo dixi: postea sunt facta. Tūc uero per hyemē ac niues redire properans octo milia insuper militū in itinere amisit. Ipse autē cū reliquis ad mare descendens quodā in loco: qui Leucaonia dicitur: est autē medius inter Beretū & Sidoniam: Cleopatram expectabat: & tardantis desiderii per ægre ferebat: sed tamē ad potus ebrietatesq̃ reuersus: cū tolerare morā ullo pacto nequirit: persæpe a compotoribus interbibendū profiliens ad speculadū currebat. Venit Cleopatra tandē: & uestem & pecuniā militibus tulit. Sunt tamē qui affirmant uestē duntaxat Cleopatram attulisse: pecuniā autē propriam antoniū quasi ab illa acceptā militibus diuississe. Inde cū inter Parthorum Medorumq̃ Regē discordia esset pro romanis: ut ferunt: spoliis diuidendis exorta: formidaretq̃ Medus ne regno proprio a Partis deturbaretur: missis ad antoniū legatis hortatur ad bellum Parthicum rursus caressendum: & suas ac suorū uires conatusq̃ pollicetur. antonius igitur magna spe elatus: quādo id quod solum primo bello defuerat: equitum ac sagittariorum multitudinē gratis oblata sibi per occasionem cernebat: iterum parabat per armeniam ascendere: & se cum Medis circa Araxem coniungere: atq̃ ita simul parthis bellum inferre. Dum hæc in Asia geruntur Cæsar interea Romæ Octauiam sollicitabat ut ad Antonium nauigaret: non ipsius gratia: ut plurimi aiunt: sed ut illa repulsa aut neglecta iustam causam fratri præberet belli contra antonium ineundi. Cum igitur Athenas peruenisset: redduntur sibi litteræ ab Antonio: quibus iubebatur Athenis expectare: & simul se cōtra parthos profecturū significabat. illa uero hoc nuntio perturbata: quāq̃ non ignorabat quid rei ageretur: tamen mittēs ad Antonium rogauit: quoniam uellet ea mitti: quæ ipsa ad eum perferebat. Ferebat enī uestem militariē cō plurimā: multa etiam iumenta & pecunias & dona: quæ Antonii familiaribus largiretur: & præterea militum delectorū duo milia: qui in cohortes redacti & totius corporis armaturis mirabiliter ornati erant. Hæc omnia cum ad Antonium niger quidā ab Octauia missus detulisset: & iustis laudibus ornasset: timens Cleopatra Octauia aduentum: ne forte probitate morum & Cæsaris potentia antonius flecteretur: non satis blanditiis confisa amore se antonii simulacritatē aderat: cum in cōspectum redibat: quasi stupore quodā percussa intuebatur. Data etiā opa ut nō nunq̃ ab antonio lachrymans inueniretur: cōfestim lachrymas obstergebat occulebatq̃: quasi magnopere illum conaretur latere. Hæc tūc maxime faciebat: cū antonium parabat e Syria ad Medum proficisci. assentatores autem Regina studiose antonium ut plane durum ac ferreum hominem accusabant: qui sceminā perderet in unum ac solum ipsum intuentem. Nam Octauiam quidem rerum gratia per fratrem antonio cōiunctam coniugis nomen frui: Cleopatram autem tot populorum dominam amantem antonii uocari: neq̃ hoc nomen fugere neq̃ erubescere: modo aspicere ipsum atq̃ una esse liceat: q̃ si hoc quoq̃ illi denegatur: non dū plius uitali aura fruituram. Eiusmodi uerbis usq̃ adeo antonium efforminauerunt: ut omni apparatus belli neglecto: sollicitus de Cleopatram uita in alexandriam redierit: profectiōem autem ad Medum aliud in tempus differret: quāquā tunc uehementer Parthos laborare intestinis seditionibus audebat. Post tempus tamen profectus amicitiam cum Medo firmavit: & uni ex suis & Cleopatram filiis Regis filia desponsata: inde regressus est iam ad ciuile bellum tota mente conuersus. Octauiam enim ab Antonio neglectam ut Romam rediit iussit Cæsar seorsum per se habitare: sed illa negauit se domum antonii deserturam: & nisi aliud subesset hac de causa minime certandum censebat: perturpe enim fore: si duo Romanorum imperatores ad arma eant: alter amoris gratia: alter q̃ pellex sorori anteponatur. Et hæc sane factis comprobabatur. nam neq̃ Antonii domum deseruit: neq̃ filiorū eius curam remisit: sed diligēter excoluit nō solū cōmunes sed etiā ex Fulvia ante susceptos. Amicos etiā Antonii qui uel petendi magistratus: uel cæterarum rerum gratia Romā uenerant: suscipiebat fauebatq̃. & si quid opus erat pro illis a Cæsare impetrabat. Hs illa rebus insciens imprudensq̃ plurimum obsuit uiro: cunctis indigne ferētibus: q̃ eiusmodi scē

mina iniuriis afficeretur.angebatur antonii odium diuisio illa tragica ac superba maximeque a Romanis moribus abhorre uisa:quam ille fecerat alexandriae inter suos & cleopatras filios. Nam cum in gymnasium duos ex auro thronos gradibus argenteis posuisset:& in altero ipse in altero Cleopatra confederet: filius ite paulo humilioribus thronis collocatis:inspectante omni multitudine:primo quidem Cleopatram reginam appellauit aegypti Cyprae Libyae & Syriae Caesares:unaque cum illa Caesationem regnare iussit quem Cleopatra praegnans relicta ex priore Caesare peperisse uidebatur:secundo autem loco suos & Cleopatrae liberos Reges regum nominauit:assignauitque alexandro quidem armeniam Mediam & Parthiam:siquando subigeretur:ptolomeo autem phoeniciam Syriam & Ciliciam:& principio eos duxerat uario armatu alexandrum medicum ueste tiaram & citharam testam habentem:ptolomeum crepitibus & chlamyde & caesia cum diademate ornatum.Hic enim erat habitus ab alexandro Regum:ille uero Medorum & armeniorum:post haec cum puerigenitores salutassent:& amplexi fuissent:praesto custodes utrique affuerunt:huic armenius illi Macedones.Nam Cleopatra quidem & tunc & alias quotiens se multitudini ostendebat:sacram isidis stolam assumebat:& noua isis iura populis dabat.Haec Caesar saepe in senatu ostendens:sape in concione accusans:populum contra antonium concitabat.Misit et antonius Romam aduersus caesarem accusatores:primo quod pullo pompeio Siciliam adeptus:nullam eius insulam partem fecisset sibi:secundum quod cum eius nauibus ad praeliu usus esset uillas unquam restituisse:tertium quod cum M.Lepidum collegam exauctorasset & priuatum fecisset:ipse habebat legiones & prouincias illi traditas.Super omnibus quod caesar italiam ferme totam militibus suis diuideret:& nihil reliqui militibus antonii reliquisset:ad haec caesar ita respondit:Lepidum quidem ideo remouisse ab imperio:quod nimium ob eam rem inolescere uisus erat.Quae autem bello acquisierit se antonio partem facturum:quando & ipse armeniam partem faciet sibi.Militibus autem italia non esse dandam:cum parthiam & Mediam habeant:quas Romanorum imperio adiunxerunt una cum imperatore suo praclarissime pugnantes.Erat in armenia antonius:cum haec renunciata sunt ei.confestim itaque iubet canidium cum sexdecim legionibus ad litus descendere.ipse autem cum cleopatra Ephesum uenit:nam ibi maritimae copiae undique conueniebant.Fuere omnes naues Octingentae cum onerariis:quarum cleopatra contulit ducentas:& talenta uiginti milia & comestum uniuerso exercitui abunde.antonius quidem a Domitio admonitus ne secum cleopatram duceret:iusserat illam in aegyptum redire:ibi quoque euentum belli expectare.Sed ipsa ueritate pax rursus per octauiam fieret:multis premis a canidio impetrat:ut pro se antonium alloquatur: doceat quod iniustum esse ab euercitu repellere mulierem:quae tanta auxilia praebet ad bellum:neque conducere: ut aegypti languidiores fiant magna pars maritimae copiarum.Quin etiam se non perspicere:cuiusnam eorum regum:qui antonium secuturi sint:cleopatra cedat:aut prudentia aut consilio.Nam & magnum regnum iandiu perseipsum gubernasse:& ab ipso antonio didicisse quenammodum in maximis rebus uersari oporteat.haec quidem consilia:oportebat enim iam omnia in caesarem transferre:iuicerunt.collectis itaque copiis cum Samum nauiganres peruenissent:ibi aliquot die comorati sunt in summis uoluptatibus.Vt enim Reges Dynastae tetrarchae nationes ciuitates uniuersae:quae inter Syriam & Meotida Armeniam & Laurias iaceant:iussi erant ea mittere:& ferre quibus ad bellum opus esset:ita cunctis Dionysii artificibus edictum erat in Samoadessent:itaque reliquo orbi terrarum orbe ingemiscere una insula catibus saltationibus theatri certaminibusque intentata erat.imolauit tota ciuitas:Reges autem inter se magni faciebat donisque certabant.post haec antonius athenas uenit:& ibi rursus in iocis erat & theatri cupiens autem cleopatra quos ciuitas illa Octaviae dedisset honores eosdem sibi decerni:amabat.n. egregie ab atheniensibus Octauia: multis beneficiis populum amplecti adest.ciuitas igitur honores decreuit misitque legatos cleopatram domum:qui Sophisma ferret:Horum unus fuit ipse antonius:utpote ciuis atheniensis:qui coram regina constitutus orationem pro ciuitate habuit.Deinde Romam misit qui octauiam domo expelleret.Egressam illam fuerunt cum omnibus antonii filiis praeter maiorem natum ex fuluia:Hic.n.cum patre aberat:plorantem & inique ferentem quod & ipsa una ex causis discordiae ciuiliis putaretur.Romanis uero id indignissime factum uidebatur.antonium tamen miseriorum iudicabat:maxime quod cleopatram uiderant quibus aptissime notum erat:neque aetate neque forma Octaviae anteponebam.caesaraudita antonii celeritate magnitudineque copiarum uehementer trepidauit:timens ne ea aetate pugnare cogere.Deerat enim complura ad bellum apparata:& homines sibi infensi erant propter imodicas tributorum exactioes.coacti erant alii quidem partem quartam fructuum conferre:libertinae uero conditionis homines octauiam totius patrimonii:itaque omnibus in caesarem accensis & tota perturbata erat italia.Vt in maximis doloribus hominum.Quippe dum exigebantur & spatium caesari dedit exercitus comparandi & leniendi dolores hominum.Quippe dum exigebantur tributa effere uescebant:exactis autem ac persolutis ira cessabat.iter haec Titus & plaucus uiri consulares antonii amici multis contumeliis a cleopatra affecti:quod sibi aduersati fuerant:ne ad bellum duceretur:ad caesarem transfugere:& antonii testamentum quod apud uestales erat docuere.Quod testamentum cum caesar peteret reddere quidem uirgines noluerunt:sed facultatem fecerunt ut per seipsum assumeret.caesar cum tabulas abstulisset:primo quidem coepit priuatum:ut quaeque scripta erant:referre:locosque reprehensionem dignos notare.Tandem frequenti senatu multa ex iis legit quae uerberabatur scripta uidebantur:ut minime indignum putaretur:seum uiuentem adhuc poenas dare pro his:quae post mortem mandabat fieri imoratus est maxime caesar in sepultura.iubebat enim antonius testamentum suum:si romae die obiret corpus eius in aegem apparatus & magna celebritate hominum proferri:& inde alexandriam ad cleopatram mitti.caluissius autem caesaris amicus haec addidit antonii crimina:largitum fuisse antonium cleopatrae pergamenas bibliothecas:in quibus ducenta milia erant librorum.in coena uero quadam cum multi adessent surrexisse antonium & pedem cleopatram pressisse:ex quadam compositione iter eos factum.Tulisse etiam ut se praesente cleopatra ab Ephesiis domina salutaretur.Praeterea dum Reges tetrarchasque iudicaret:tabellas ex crystallo aut

ex unguibus amatorie scriptas frequenter acceptasse a Cleopatra: easque inter iudicandum lectitasse: & dū Fuluius uir amplissimus & cunctis Romanis eloquentia antecellens causam in foro diceret: Cleopatram in lectica per forum forte delatam simulac Antonius uidisset: profluisse e sella: & posthabita causa Cleopatram persecutum fuisse: sed in plerisque ex his calumniari uisus est Caluissius. Amici uero Antonii quaquā Romae unūquēque ex plēbe prensantes pro Antonio deprecarentur: miserunt tamen ex suis Geminum quendā: qui rogaret Antonium moneretque: ne contēnat se a populo Romano hostem iudicari: magistratu remoueri. Is Geminus ut in grāciā uenit Cleopatram erat suspectus: ne Octauiae gratia ad antonium uenisset. Delusus itaque in conuiuiis & contumeliose acceptus: tamen oīa tolerabat tēpus alloquēdi Antonium expectans: iussus tandē in conuiuiū pro quibus rebus uenisset eas res exponere: Cetera quidē inquit antonii sobrietas orationis & non tēporis huiusce. Vex tamen & sobrius scio & ebrius bene scilicet processura omnia: si Cleopatra in aegyptum remittatur. Hæc cum antonius inique tulisset: Cleopatra bene inquit facis Gemini qui ueritatem ita plane sine ullis tortoribus confiteris. Geminus igitur post paucos dies ad antonium fugiens Romam rediit. Multi præterea ex antonii amicis pulsī a Cleopatram assentatoribus: quorum unus fuit. M. Silanus & Delius historicus: Hic fugisse ait Cleopatram insidias Glauco medico admovente. Erat autē Cleopatra illi infensa quod in cœna dixisset: ipsi quidem acidum uinum infundi: Sarmētū autē Romae falernum potare. Erat autē Sarmētus Cæsaris seruulus ex iis qui festiuitatis causa haberi solent quos Romani delicias appellant. Sed ubi oīa satis parata Romae uisa sunt: aduersus cleopatram bellū decernitur: & antonius id imperium deponere iubetur: in quo ipse iā antea mulieri concesserat. addebat cæsar hæc uerba: antonium quidem amatariis poculis infectum: ne se quidem regere ac gubernare posse pugnatos autem contra ipsos fore: Photinum & Mardionem Eunuchum & Cardionem & Iradem cleopatram constricticem: a quibus antoni imperium plurimum gubernaretur. Prodigia ante bellum hæc fuerunt fuisse: pisaurum urbem non longe ab Hadria: in qua antonius colonos deduxerat: hiatu terræ absortam perisse. Albestatū quendam antonii lapideam multos dies sudasse: & cuni a quibusdam siccaretur: non destitisse sudorem emittere. Patris dum ibi antonius esset: Heradiem fulmine tactum arsisse. athenis ex pugna gigantea Bacchum uiuentorum excussum in theatrum decidisse: & ut supra diximus Herculem quidem generis auctorem: Bacchum autē ducē uitæ habebat Antonius: & iunior Dionysius uocabatur. Eadē tempestas Eumenis & Artalis colos qui Athenis erant Antonius transcriptos: humi prostrauit: & quidē solos ex multis. Præterea et Cleopatram nauis: quæ antonias dicebatur: signum habuit horrendum. Nam cum sub puppi hirundines nidificassent: superuenere aliæ: & primi per nimē ex pulis nidos destruxere. inde cum iam ad prælium utrinque cōirēt: antonius quidem pugnaces habebat naues nō pauciores quingentis: in quibus oīti remes & decemes erant permultæ omnes præclarissime ornatæ: peditum milia centum: equitū milia uigintiduo. Reges qui ei parebant: Bacchus Libyæ Tarcondem superioris Ciliciæ: archelaus Cappadociæ: Philadelphus Paphlagoniæ: Mithridates Cōmagenæ: adollas Thraciæ. Hi Reges aderant. auxilia uero miserunt: Polemon ex Pōto: Manchus ex arabia: Herodes ex iudea: amynthas ex Lycæonia & Galatia. Erant et a Medorum Rege missa auxilia. Cæsar autē habebat naues pugnaces ducentas quinquaginta: peditum octuaginta milia equitum ferme parem Antonio numerum: imperabant autem antonies quidem ab Euphrate & armenia ad ionium & illyricum: Cæsar uero ab illyricis ad Hesperium oceanum: & rursus ab Oceano ad Tyrrhenum & Siculum mare. Libyæ uero quantum italiæ: Galliæ Hispaniæ oppositum est: usque ad Gerculeas columnas Cæsar habebat: antonius uero a Cyrenæ ad Ethiopiam. ita autem Cleopatram adductus erat antonius: ut cum ualeret plurimū terrestribus copiis: Cleopatram gratia uictoriani naualem concupiuerit: quanquā uiatores: agasones: mēssores: adolescentulos per totam grāciam a magistris captos cernebat ad naues implendas: nec ita quidem satis repletas: sed plerisque uacuas & ægre nauigantes. Cæsaris naues Brundisii ac Tarenti paratæ erant: non ad fastigium roborisque ostentationē: sed ad celeritatē facilitatēue fabricatæ: uirisque maxime refertæ. Misit igitur ad antonium cæsar ut italiā accederet: nec amplius tempus morādo terat. Se quidem portus ac littonis italiæ capeffendi potestatem facturum pollicetur: tantum a litore cū suis copiis recessurum: ut tute ex suis nauibus descēderet & castrametari possit. Antonius contra iactabundus cæsam in singulare certamen prouocabat: quāquā ipse lenior esset. quod si hoc refugiat cæsar: placere oībus copiis ut olim pompeius & cæsar in Pharsalia dimicare. antonio igitur circa actium naues habente: ubi nunc Nicopolis est peruenit: cæsar & ionium transgressus æpyn locum qui Toryna dicitur capeffit: trepidatione ex hoc apud classē antonii coorta. aberat enim terrestres copię: cleopatra ludens inquit: quid uero periculi aut mali est si cæsar super toryna consedit? Postridie uero summo mane cum cæsar instructa classē in hostes pergeret: ueritus antonius ne naues defensoribus uacue capiantur: remiges quidem omnes armauit: & pro pugnacula ostendit: robur autem iuuenutis in faucibus eius loci contra cæsaris imperum instuxit. ita cæsar ab antonio arte superatus recessit. Per humanū hoc loco antonii factum memoratur. Nam cum Domitius henobarbus iā febriens parua nauiculam ingressus ad cæsarem transfugisset: antonius contra cleopatram uoluntatem impedimēta oīa cum seruis & clientibus & amicis ad eum dimisit. Sed Dimitius post paucos dies quasi perfidiæ ac proditionis eum poeniteret uita decessit. Desiuerunt reges nonnulli ab antonio: ut amyntras & Deiotarus. claudius uero undique difficultatibus circūuenta: multisque carere uisa: rursus antoniū coegit ad pedestres copias respicere: & in illis spem uictoriæ habere. canidius et antonii legatus mutata sententia: censebat cleopatram in aegyptum remittendam: ipsis autem in Thraciam aut Macedoniam cum exercitu concedendū: ibique tota acie decernendum. Nam Dionies Getharum Rex magna auxilia promittebat antonio: nec esse nūpe si cæsari qui nuper in Siculo bello exercitatus sit: mariumis copiis cedant. Sed magis reprehendendū si

Antonius uir terrestrium pugnarum peritissimus non utatur robore suorum militum: sed eos in naues distribuatur ac dispergat. Vicit tamen Cleopatraz uoluntas ut mari pugnaretur iam inde ad fugam respicientis: & maxime laborantis: non qua ratione antonius uiceret: sed quia ipsa rebus perditis tutissime possit euadere. Erant longo spatio a castris ad stationes nauium ceu quædam brachia protracta. Per hæc Antonius ire ac redire sine ulla suspitione consueuerat. Cæsar uero a seruo quodam ammonitus misit eo milites: qui Antonium transeuntem intereiperent. Illi insidiis dispositis ita paulominus rem confecerunt: ut comitē unū qui Antonio præibat caperent: ipse autem Antonius fugiens uix e manibus laberetur. Vt uero certandū classe uisum est: cæteras quidem naues: præter sexaginta Aegyptiorum cremauit: Optimis autē & maximis a trireme ad decemremem electis imposuit militum milia uigintiduo: & sagittariorum duo milia. Hoc in loco ferunt tribunum quendam militum uirum fortem & diu in armis uersatum antonio forte prætereunti corpus suum multis in igne cicatricibus ostendisse: dixisse quoque Imperator quid his tot uulneribus aut huic gladio parum confidens in lignis fragilibus spem habes? sine Phœnices & Aegypti classe pugnēt: nobis autem Romanis terram da in qua consueuimus uel uincere hostes uel oppetere. Ad hæc Antonius nihil respondit: sed uultu ac manu significans: ut bono esset animo præterit. Quod autē nō bonam spem haberet manifeste animaduersum est. Nam cum gubernatores nauium ad pugna cuntes uela relinquere uellent prohibuit Antonius ac ferre coegit: dictitans nō oportere quenq̃ ex hostibus euadere posse. Sed ea die & altera & tertia magnis fluctibus agitarum mare pugnam inhibuit. Quarta tandē die prælium est commissum Antonius & Publicola dexterum cornu: Celi sinistrum habebant. Media regebant. M. Octavius & M. Nisæus: Cæsar dextero cornu sibi reseruato. sinistro agrippam præfecit. Terrestribus uero copiis ab Antonio Canidius præerat: a Cæsare Thaurus: qui utrinq̃ instructa acie in littore quiescebant: euentum naualis pugnae expectantes. Antonius undiq̃ incedens & reno suos conuocans cohortabatur: docebatq̃ ob firmitatē nauium tanq̃ e terra eos pugnaturos esse. Gubernatores monebat ut naues in eo loco continerēt: & imparatū hostium expectarent. Cæsar uero cum ante lucē castris egressus esset: nauesq̃ uiseret: hominē qui a sinu agitabat ferunt illi obuiam factum. Roganti autē Cæsari quodnā nomen ei esset: respondisse sibi quidē Eurichonomen esse: a sinu autē niconia appellari. Quāobrem postea cū hæc loca ornaret Cæsar: statuit inter cætera: hominē & a sinu æneum. Sed tunc cum satis oia spectasset: nauē ingressus & ad dexterū cornu delatus admirabatur hostiū classem ociose in locis arctis sese continere. Erat eorū aspectus quasi in ancoris consistentium: & hoc diu arbitratus Cæsar suos continebat: octo ferme stadia longe a statione hostium. Iam sexta erat hora: & uentus leuiter flare inceperat: cum Antonii milites grauiter moram tolerantes: & magnitudini & firmitati lignorū confisi: sinistrū cornu mouere cœperūt. Quod cū Cæsar animaduertisset uehementer lætatus: prorā contorquet ut sinum ac fauces Antoninis deserat: magisq̃ in apertum præcedat: quo sibi facultas esset circundandi iplicandiq̃ hostiū naues. magnitudine tardas: uacuitate leues. Inde cū satis illas præcessisse uisum ē: præliū cōmittitur: nō tamen impetu irruptioneq̃ uisi sunt. Nam & Antonianæ naues uelocitatem non habebant propter grauitatem molēq̃ lignorum. Et Cæsar non solum aduersus antonii proras duras atq̃ æratas: sed ne latera quidem ferire audebat. Refringebantur enim nostra per facile si incederent in quadratas trabes ære adinuicem connexas. Erat igitur certamen pugnae terrestri per simile: magis uero opidorum oppugnationi. Tres enī & quattuor Cæsaris naues ciuca singulas antonii occupatas: tragulis: confectis: iaculatione ignis nitebantur. antonii cōtra ligneis turribus catapultas in hostē iacebāt. Sed cū agrippa teui cornu circunduceret: coactus est Publicola lōgius se extendere. Quā obrē cum media antonii classis abrupta esset: turbatis ordinibus & circa aruntū implicatis parūper trepidatum est. Erat tamen cōmune certamen & pugna utrinq̃ æqua: cū naues sexaginta Cleopatraz quæ post magnas naues collocatæ erant: uelis sublati p̃ medios pugnantes fugā arripiunt: suosq̃ perturbant. Cæsaris milites summa admiratione tenebant: spectabant enim fugientes naues in peloponesum conuersas: nec qua de causa id fieret: animaduertebant. Quo quidē in loco patefactum est ab antonio se neq̃ ducis neq̃ uiri consiliis fractum: neq̃ omnino mentis suæ cōpotem esse: sed ut quidā inquit: amantis animā in corpore alieno uiuere. Tractus est enim a muliere quasi in ea uiueret simulq̃ moreretur. Neq̃ enim tulit illius fugam: sed oibus posthabitis & his qui p̃ ipso pugnant proditis ac delitutis in quinquere mē psiluit: & alexa & siculio duntaxat comitibus infecutus eā: quæ & seipsam & illū perdiderat. Cleopatra uero ut nouit antoniū sequi: signum e puppi sustulit: ad quod ille delatus cum in eadē nauī receptus esset: neq̃ aspicere noluit Cleopatraz: neq̃ ab ipsa conspici. Sed solus & tacitus in prora confedit: utraq̃ manu circa caput inuoluta. Interea cæsaris liburnæ sunt conspecte: quæ antoniū sequebantur: uerti igitur antonius proram iussit & cæteros quidem uenientes repræsentat: Euriclem uero Lacedæmonem reprimere non poterat: sed acriter irruebat: telum e prora quotiens maxime antonium scribere intentus. antonio autem interrogante quidnam esset is: qui fortunas suas tam cupide infestaretur. Ego sum inquit Euricles Lacharis filius qui Cæsaris fortuna paternas iniurias ulciscor. Lachares enim ab antonio latrocinii damnatus & securi percussus obierat. Non tamen incidit in antonii nauem Euricles: sed in aliā: due enim erant prætoriz: quam rostro atq̃ are percussam caput. Capta est etiam alia nauis ab Euricle i qua dirissima erat iuppelles. Vt uero ab his se explicuit antonius: rursus in prora eodem modo confedit: & ita per triduum cōmoratus est seorsum a Cleopatraz: incertum siue ira sine pudore id ageret. Tandem cum ad Trensarum appulisset: mulieres antonii & Cleopatraz familiares primo inter eos colloquia reduxerunt. Deinde una cœnare & eodem lecto cubare perlinserunt. iam quidam ex amicis e prælio fugientes eo conuenerant: a quibus certior factus est antonius classem esse amissam: terrestres autem copias etiam tunc extare. Litteris igitur ad Canidium missis: iubet eum per Macedoniā celeriter cū exercitu in aliam reuerti. ipse autē a Trensaro in Libyā traiecturus:

nauem unam multis pecuniis: multa auri & argenti suppellectili onustam amicis tradidit: ut ille inter se di-
 uiderent: iubetq; ut quisq; potest sibi salutē quærere. Negantes uero atq; in gemiscētes perhumaniter & be-
 nigne solatus dimittit: scribens ad Theophilum qui corintho præerat: ut daret operam: quo illi i tuto sint:
 occultetq; eos quoad ueniam impeterent a Cæsare. Hic erat Theophilus. Hiparchi pater qui plurimum
 apud Antonium potuerat: primo a Cæsare ex libertis traductus: & Corithi colonus factus. Hæc quidē post
 fugā apud Antonium facta. apud Actium uero cū Antoniana classis diu Cæsari restitisset: demum adue-
 so fluctu impedita cum esset: ægre decima hora superatus: mortui quidē nō supra quinq; milia fuere. Ca-
 ptæ autē naues trecetæ: ut ipse Cæsar scribit. Cognouere autē nō multi Antonii fugā. Nec iis q; cognouerāt
 persuaderi poterat: ut is qui. x. & .viii. legiones integras & uigintiduo milia equitum haberet in littore: depōsi-
 ta spe aufugisset: præsertim cum ipse Antonius sæpe mutationē fortunæ expertus esset: & innumeros bel-
 lorum casus conuersione iū tulisset. Desiderabant igitur cū milites & uentus: sperabant: tanta fortitudine
 ac uirtute fræti: ut post fugā manifestissime cognitam septē dies se continerent: & Cæsaris conditiones le-
 gatosq; aspemarent. inde cū camidius eorū dux noctu castris fugisset: suosq; prodidisset: tunc demū om-
 ni spe destituti uictori se dedidere. Post hæc cæsar ab Actio profectus Athenas uenit: & græcis reconcilia-
 tus frumentū quod supererat: publice diuisit ciuitatib; eo bello supra modum asiliētis & seruis iumentis
 pecuniæq; spoliatis. Hicharchus proauus noster solebat narrare: ea tēpestate uniuersos ciues coactos fuisse
 frumentū humeris ad littus deferre: uerberibus ut accederent agitados. At semel quidē ita tulisse memora-
 bat: sed cum reuerſi secundum onus tollere uellent: nuntiatum fuisse Antonium uictum & ob eā rē ciuitatem
 seruata dicebat. Subito enim Antonii præfectos militesq; profugisse: ciues autē inter se frumentū diuisisse.
 Antonias ut in Libyam peruenit: Cleopatra in Aegyptum ex Paretonio remissa: ipse cum duob; comi-
 tibus remansit: græco Aristocrate rhetore: latino Lucilio: de quo alias scripsimus. Qui cum. M. Bruto eēt
 familiaris in Philippis post Antonii Cæsarisq; uictoriam militibus ad Brutum quærendum capiēdumq;
 missis: sponte se trulit: & Brutum se esse affirmauit: ut dum Circa ipsum uel necandū uel ducendū occu-
 pati essent: Brutus haberet spatium abeundi. is Lucilius tunc ab antonio seruatus: summa constantia & fi-
 de in antonii amicitia usq; ad extremum permansit. Vt autē eæ quæ in Libya erant copię ab antonio desce-
 nerunt: uoluit ille quidē sibi mortē consciscere: sed prohibeant ii qui secum erant. Delatus igitur in Alexā-
 driam ex Libya: offendit Cleopatrá opus magnū & inopinatū aggressam. inter Rubrū enim & Aegyptum
 mare: qua maxime utrinq; premitur: actiorq; est tellus: trecentorū ferme stadiorum latitudo est: uideturq;
 Asiae Libyæq; esse terminus. Per hunc locū Cleopatra transſerre classem instituit in arabicū sinum: & cum
 auro argento & magna suorū manu in ignotas sedes cōmigrare: fugiens bellum ac seruitutem. Sed cū pri-
 mas naues per terrā delatas Arabes qui circa petram incolūt igne corrupissent: & antonius ēt tunc in legio-
 nib; quas in actio reliquerat spem haberet: & incolumes esse putaret: destitit Cleopatra abicepto: & por-
 tus ac littora custodire contendit. antonius domo quadā i mari apud phagædificatæ: quo ciuitē & amicos
 effugeret: quasi humani generis exul in ea habitabat. Timonē. ut ipse aiebat: imitatus & similia in uita per-
 pessus. Fuit autē Timon atheniensis: tēporibus maxime Peloponnesiaci belli: ut ex aristophanis & Plato-
 nis poematibus intelligi potest. Describitur enim in illis ut odiosus & inhumanus: fugiens hominum cō-
 gressus colloquiaq; oia: præter unius alcibiadis: qui ea tēpestare adolescēs erat: & lingua maxime prōptus:
 Hunc Timon cum libentissime amplecteretur osculareturq; interrogatus ab apemato quid ita faceret: respō-
 dit ideo se adolescentē amare: q; intelligeret illum multorū malorū cām atheniensibus futurū. apemantum
 ēt nōnunq; acceptabat: ut sui simile & eosdē sectantem mores. Dicitur cum aliquando una cōnarent dice-
 retq; apemantum pulcherrimū o Timon hoc nostrum conuiuium est: respondisse illum ita: si tamen tu nō
 adesses. Ferunt ēt illum athenis in concionem uenisse: factorū silentio & expectatione magna: utpote ad rē
 insolitam dixisse: Est mihi o uiri atheniens post domū parūper horti & in eo ficus quadā coaluit: a qua p-
 multi iam ciues suspēdio uitam finire: in eodē ego nunc loco ædificium facturū: sum quāobrem consti-
 tui publice referre: ut si qui sunt ex uobis qui se uelint suspendere: ante id agant q; arbor succidatur: illo autē
 mortuo cum in littore esset sepultus: succrescens mare littus circa sepulchrum abedēs aditū remouit. Erāt
 in sepulchro hæc carmina in scripta: Hic sum post uitam miseraq; inopēq; sepultus: Nomen non quæras:
 dii lector temale perdat. Hæc quidem ipse Timon ante q; uita decederet: sibi fecisse aiunt: nā uulgarum
 illud Epigrāma nō Timonis sed Calimachi est opus. Timon ego iaceo hic retinētq; odisse quoq; ossa. Cō-
 gressus hominum quauis male dic modo transi. De timone quidē hæc pauca ex multis libuit inferere.
 antonius ut terrestres quoq; copias audiuit captas & Herodem iudæum cum quibusdam cohortibus ad
 Cæsarem defecisse: & alios item Reges descuiſse: nihilq; præter ægyptū suſse: haud sane iis rebus cō-
 motus: sed libenter hac spe abiecta: ut simul abiiciat & curā: e domo illa maritima: quā timoniā uocabat
 regiam est regressus: & ad cōnas & ebrietates & iocos totā ciuitatem conuertit. transcripsit enim in ephē-
 bos Cleopatrá & Cæsaris filium: suus autem & Fuluiæ filius togam assumpsit uiri: ē in quibus rebus uni-
 uersa ciuitas per multos dies conuiuii ludis fertisq; referēta fuit: ipse uero & cleopatra uitam illam priorē
 quam imitabilem uocabant deseruerunt. aliam autem innenerunt sumptu luxuria & lauticia nihilo pri-
 mo illa inferiore: quam commorientes uocabant. amici enim se in commorientium rerum ascribebant
 & ita in uoluptatibus & cōnarum circuitu semper erant. ad hæc Cleopatra uim ingentem uenenorum
 parare: singulorum potentiam naturamque perquirere: in iis qui ad mortem damnati erant periculum
 facere: sed cum animaduertisset ea uenena quæ confestim uocabant: celeritatem mortis per dolores inferre
 ea uero quæ mitiora erant celeritatem non habere: ad animalia cōuerſa idque per multos dies experta: cō-
 perit solum ferme aspidis morsum sine ullo dolore uitā extinguere: grauatoq; ex somno capite: & leui su-

dore per faciem diffusio sensibus paulatim deficientibus nec secus excitationem grauius ferentibus: quod si lentum quos placidus atque altus sopor tenet. Simul etiam ad caesarem legationem miserunt petentes: cleopatra quidem Aegypti regnum filii suis concedi: Antonius uero ut liceret sibi Athenis priuato uiuere. coacti sunt autem perfidia amicorum in hanc legationem Euphronium mittere: qui erat filiorum praceptor. Nam Alexas Laodiceus qui antonium maxime ab octauia disiunxerat: & cleopatrae coniunxerat cum missus fuisset ab antonio ad Herodem Regem in fide retinendum: & a defectione prohibendum: prodito antonio ausus est in conspectu caesaris una cum Herode: cui se maxime crediderat uenire: sed nihil profuit Herodes. Nam subito comprehensus & in patriam remissus iussu caesaris securi percussus est. Ita alexas uiuo adhuc antonio poenas dedit perfidiae suae. Sed caesar antonii petitione aperte reiecta: cleopatrae omnia pollicetur: si uel antonium necet: uel e regno suo expellat. Misit et ad cleopatram caesar una cum Euphronio legato Thyreum liberum hominem non stultum nec infacundum: sed qui a iuueni imperatore missus facile posset flectere mulierem: fortunae optatione elata maximamque gloriosam. Sed Thyreus ubi ad cleopatram peruenit longiore colloquio cum illa pro tracto & egregie honoratus non paruam suspicionem iniecit antonio. Itaque hominem comprehendi iussit & captum ac uerberatum ad caesarem remisit: scribens petulantia & superbia Thyrei se irritatum fuisse: quod per facile est sibi tormentis circumuento. Tu uero inquit si grauius id fers: Hipparchum liberum meum quem penes te habes sublimem rape: ac loris caede: ut in aequo simus ambo. cleopatra cum ab acuspatione se purgasset: ita deinceps antonium coluit: ut nunquam antea magis: & cum proprium natale frigide ut temporibus decebat celebrasset: in antonii tamen natali celebrando omnem modum festiuitatis magnificentiaeque excessit. Multi quippe eo die ad epulum uocati cum pauperes eo uenissent: Reginae munificentia diuites abiecit. caesar interea quoniam res urbanae praesentia suam desiderare uidebantur: ab agrippa qui Romae erat: saepe per litteras reuocatus: tunc quidem in Italiam rediit. Facta est igitur dilatio belli: quoad caesar transacta hyeme: exercitum per Libyam missus: ipse per Syriam in Aegyptum contenderet. capto autem Pelusio rumor fuit Selucum qui oppido preerat non inuita cleopatra caesari oppidum tradidisse. Sed illa quo purgaret uxorem & filios Seleuci antonio tradidit: ut de his supplicium sumeret. Sepulchra erant ad Isis templum preclarissime a regina aedificata. In hunc locum cleopatra aurum argentum smaragdum margaritam hebenum cynnamomum ebur omnia denique preciosiora ex regia conegessit: ad haec magnam uinum thedorum & stuprum addidit quae cum caesar audisset: ueritus ne desperatione res has tantas diuitias incendio absumeret: semper bona spe Reginae praebita: exercitum alexandriam adduxit: & in ipso Hippodromo castra posuit. antonius Urbe egressus & multa ac praecleara rei militaris facinora ostentans equites caesaris in fugam uertit: & usque ad castra persecutus est. inde iactabundus alexandriam regressus non ante arma exiit: quam cleopatram ita ut erat armatus amplexus atque osculatus est. Militem autem qui egregie eo die pugnauerat apud se cenare iussit. cleopatra autem thoracem aureum & galeam dono militi dedit. Sed is miles tantis muneribus acceptis noctu ad caesarem transfugit. Rursus igitur caesarem uocabat antonius ad singularem pugnam. illo autem respondente satis multas ad interitum uias antonio patere nullam mortem sibi honestiorem ratus quam pugnando oppetere decreuit simul terra marique configere. itaque in cena ut ferunt suos admonuit: cibum atque potum promptissime assumere: nam incertum esse an postridie id facturi sint: an ipso extracto nouis dominis seruituri: ob quae uerba cum amicos lachrymantes uidisset: inquit non esse ducturum eos ad pugnam: ex qua ipse potius gloriosam mortem quaereret quam salutem aut uictoriam. Ea nocte cum iam ferme in tempesta esset cunctis silentibus & ob timorem futuri euentus magna cura anxius: subito concentus quosdam omnis generis organorum ferunt auditos & simul clamorem ueluti coetuum quorundam cantu & saltatu satyrico strepentium. Fuisse autem hoc aiunt a media Urbe ad eam portam quae caesaris castris erat opposita: tandem per hanc portam ingenti clamore eam turbam egredi uisam. autumant omnes qui haec curant: Bacchum quem ille deum maxime imitabatur antonium deseruisse. Postridie uero cum antonius cum suis militibus alexandriam egressus in tumultu quodam confedisset: conspicatus hostium classem atque suam aduersum tendere: constitit in eo loco ut aliquod certamen inter illas uideret. Sed illae ut propius fuere mutuo salutantes & amice se recipientes una classe ex duabus facta ad urbem tenderunt. Haec conspicatus & eodem loco ab equitibus suis destitutis in Urbem rediit: exclamans quacumque incedebat se a Cleopatra proditum illis ipsis quibus propter illam sit factus hostis. Cleopatra uero cum haec audisset: timens antonii furorē in sepulchra se recepit: & catarractas dimisit: claustrumque firmavit. Et simul ad Antonium mittit: qui nuntiarent ipsam sibi mortem conscisse ille ut haec audiuit crediditque: ad seipsum rediens: Quid iam expectas inquit Antonii: quare sola uiuendi causa supererat tibi fortuna ademit. His simul dictis intrauit cubiculum: & Thoracem diloricans o Cleopatra inquit: non doleo equidem quod tui caream. Nam coestum una adero: sed quod ego ille tantus imperator fortitudine superatus sum a muliere. Erat ei. seruus quidam nomine Eros: quem iam pridem parauerat ad se si opus foret necandum. Is tunc cum Antonius promissa peteret gladium quid accepit: tenuitque quasi Antonium percussurus: sed celeriter conuerso ictu per propria uiscera gladium transegit: atque ita ad pedes domini prolapsus est. Quod cum Antonius cerneret: euge inquit o Eros: qui me doces quid agendum sit: cum ipse non potueris. Haec dicens sibi uentre percussit & in lectum se dimisit non tamen eo uulnere confestim exanimatus: sed cum aliquantisper iacuisse uis sanguinis repressi: ad se reuersus petebat ab iis qui aderant: ut ipsum interficerent: quod cum omnes sibi denegarent: atque e cubiculo aufugerent insanire ac uociferare miro furore non destitit: quo ad Diomedes uenit a Cleopatra missus: qui ipsum ad Reginam in monumenta deferret. Tunc enim cum audiisset eam uiuere: uehementer letatus: iussit ministris: ut ipsum tollerent & ita manibus eorum usque ad monumenta est delatus. Non tamen aperuit fores Cleopatra: sed funibus & catenis a fenestra quadam demissis: illum alligatum traxit a duabus mulieribus adiuta: quas in eo loco secum clausas habebat. Aiunt illi qui

aderant nullum unquam miserabilius spectaculum fuisse. Antonius sanguine foedatus in altum funibus traheretur semianimis manus ad reginam tendens atque annitens. neque enim erat facile mulieribus attrahere. Sed ipsa Cleopatra funibus annexa in faciem prona conabatur: ut qui infra erant hortatu duntaxat adiuuabatur. Sed postquam illum ad se mulieres receperunt in lectumque posuerunt: tunc Regina scissis super eo peplis: & uultum unguibus secans & pectora plangens clamabat dominum uirum imperatorem suum: adeoque in deplorando Antonio erat intenta: ut propriorum malorum pene esset oblita. Antonius uero ut Cleopatram a lamentatione cessare fecit: petiit uinum sibi potui dari: seu sitiens seu quod potato uino celerius sperabat dissolui. Cum autem bibisset admonuit Reginam: sibi ac rebus suis consuleret: si tamen sine dedecore id facere possit. Et maxime omnium qui cum Caesare erant: Proculeo se crederet. Ipsum autem non lugeret propter has ultimas calamitates: sed beatum duceret propter priores sollicitates. Nam & clarissimum omnium fuisse & potentissimum: & tunc non ingenerose Romanum a Romanis superatum. Post haec dicta cum iam ferme expirasset: Proculeius a Caesare missus ad Cleopatram uenit. Nam cum Antonius post uulnus sibi illatum ad monumentum portaretur: Dirceteus quidam ex Antonii lictoribus: accepto gladio quo cum se Antonius percussisset: clam ad castra cucurrit: ostenditque illum Caesari sanguine adhuc madentem: & nuntius fuit Antonii mortis. Caesar uero ut haec audiuit in partem intimam tentorii secedens fleuit interitum uiri & affinis & collegae & multarum rerum bellorumque socii. Deinde amicis conuocatis epistolas eius legit: utpote iuste & prudenter scriptas. Post haec Proculeum misit: iubens dare operam quam maxime possit: ut Cleopatra uiuens in potestatem ueniat. Sollicitus enim erat pro pecuniis congestis: & simul ad gloriam suam putabat peruenire: si illa in triumphum duceretur. Sed illa in manus quidem Proculei uenire noluit: in uerba autem cum illo uenit ad fores sepulchri: optime quidem illas firmatas: sed tamen uoci peruias. Cleopatra intus petebat filiis suis regnum Proculeius foris eam bene sperere suadebat: & se ac sua omnia arbitrio Caesaris committere. Ut autem infecta re ad Caesarem rediit: & situm loci quem diligentissime contemplatus fuerat rettulit: Gallus mittitur qui cum Cleopatra loqueretur. Is cum reginam: ut supra demonstrauimus: conuenisset: consulto protrahit sermonem. Proculeius interea scalis interpositis per eam fenestram ingreditur: per quam Antonius fuerat ante receptus: & prope cum duobus ministris ad eum locum descendit: ubi Cleopatra cum Gallo loquebatur. Altera uero mulierum quae cum Regina erant exclamante: infelix Cleopatra uina caperis: subito conuersa illa & Proculeium conspicata: contendit illa quidem gladio quem accincta erat seipsam necare. Sed Proculeius appropinquans & manibus ambabus eam continens: iniuriam facis inquit o Cleopatra & tibi ipsi & Caesari: cui occasionem aufers humanitatis & probitatis suae ostendendae & calumniarum mitissimum principem ut in fidem & in placibilem: his simul dictis gladium adimit ueste in super excussa ne quid sub ea occultaret ueneni. Venit etiam a Caesare Epaphroditus libertus: cui mandata erat mulieris custodia: & maxime ut prouideret: ne illa seibi mortem inferre posset: ceteraque regis omnium facultatem permitteret. Ipse autem Caesar Urbem intrauit cum ario philosopho sermone instituto: & dextera illi data ut inter ciues suos spectabilis foret: & admirarentur eum omnes egregie a Caesare ornatum. Ingressus deinde gymnasiū cum in suggestum ascendisset: omnibus praemetu exanimatis & in terram praecidentibus: cum eos stare iussisset: inquit se omni crimine populū absolueret: idque se facere primo propter conditorē alexandrum: Secundo propter mirā pulchritudinem magnitudinemque eius Urbis: Tertio propter ariū amicū suū. Tanto itaque honore Caesar dignatus ē ariū: pro multoque salutē apud Caesarem intercessit: quorum unus fuit Softratus homo omnium aetatis suae ad dicendum ex tempore promptissimus: sed tamen academiae non decenter se inferens: quāobrem Caesar eius more improbatum reiecerat preces. Ille uero mutata ueste & cana barba promissa: ariū quacumque incedebat sequebatur: semper hunc uersum habens in ore: Docti doctos seruabunt: si erunt docti: quod cum Caesar audisset: concessit magis ut ariū inuidia liberaret: quam ut Softratum metu. Ex Antonii liberis atyllus duntaxat a Caesare necatus est: qui erat maior natu ex Fulvia. Tradidit autem illum Caesari Theodorus pedagogus. Idem Theodorus cum ceruix adolescenti iussu Caesaris abscideretur: lapidem preciosissimum quem circa Collum gestabat: clam subtractum zonae inseruit. qua de re accusatus & conuictus ad crucem damnatus est: Ex Cleopatrae uero liberis: ceteri quidem cum alumnis suis in custodia habiti & quidem liberaliter: Caesarionem autem prioris Caesaris filium: cum magnaui auri & argenti a matre in India per Ethiopam missum & Rhodone pedagogo per fraudem quasi Caesar eum in societate imperii uocaret reductum: Caesar post mortem matris interfecit. De quo cum sententiam amicorum sciscitaretur: dixisse ariū ferunt non esse probandam multitudinem Caesarum. corpus autem Antonii cum id multi Reges ac priuati peterent: ut ad sepulturam sibi traderetur: auferre id a Cleopatra Caesar noluit. Sepulcrum est igitur Cleopatrae manibus magnifice ac regio funere omnibus in ea re Cleopatrae parere iussis ex more autem ac dolere: exarserant enim pectora nimio planctu: febris coorta occupauit: qua de re laetata est Cleopatra: occasionem sibi oblatam putans seipsam per inedia necandi quasi morbo impediretur cibum assumere. Erat illi medicus consuetus & familiaris Olympus: cui illa ueritatem fassa: utebatur socio & adiutore ad necem: ut idem ipse Olympus ait in historia: quam de his rebus scripsit. Quod cum Caesar animaduertisset: minas sibi quasdam de nece filiorum iniecit: quibus Cleopatra tanquam machinis quibusdam expugnata: corpus medellae tradidit: cibumque assumpsit. Venit autem & ipse Caesar post paucos ad eam dies uisendi gratia & alloquendi. Illa uero ut uenientem uidit: e lecto in quo humiliter iacebat profiliens praeterea tantum ueste amicta: ad pedes eius prouoluta est: uoce tremula & gracili & lacero pectore: quod magna ex parte ostendebat: nec ulla in re melius se habere corpus quam anima uidebatur. Illa tamen uultus gratia & dignitas formae non erat penitus extincta: sed lucebat intus: cernebaturque in oculorum atque corporis tibus iussa autem a Caesare in lectum redire: ipso iuxta assidente coepit illa quidem se purgare in necessitate & metum Antonii errata transferens. Sed cum Caesar unumquodque redargueret: subito ad preces commisit

serationemque conuersa est: quasi maxime uiuendi cupida. Tandem cum auri & argenti cæterarumque re-
 rationes cæsari dedisset: Seleuco quodam ex procuratoribus ostendente: quædam ab ipsa fuisse subtrahita
 profiluit Cleopatra & crine ptoeratoris apprehenso: faciem eius frequenti ictu percussit: Cæsare autem ri-
 dente & eam inhibente: at nonne pergrauē est: inquit Cæsar: si tu quidem non indignum putasti huc acce-
 dere: & me in hoc tempore alloqui: serui autem mei me accusant: siquid muliebrium ornamentorum refer-
 uari: non mihi quidē misere sed ut Octauiae & Liuiæ munusculadem: quo te per illas habeam placatiorē.
 His uerbis Cæsar uehementer lætatus est: ratus illam ad uitam respicere: & consiliū mortis omnino ab-
 iecisse. Responsoque Reginæ dato se & hæc illi concedere: & cæteris omnibus longe melius quā speret fruitu-
 rā esse: discessit: decessisse quidem illam putans: ipse uero longe ab ea deceptus. erat inter Cæsaris amicos
 Cornelius Dolobella clarissimus adolescens: & a Cleopatrar studio nō abhorrens. Hic Reginæ postulan-
 ti clam renuntiavit: Cæsarem quidem per Syriam abiturū: ipsam autem cum filiis per mare missurū: tertia ut
 ipse opinabatur die. Ille cum hæc audisset: a Cæsare petit ut sibi antonio parentare liceret. Quod cum im-
 petraisset: ad sepulchrum uenit cum familiaribus fœminis: & ibi in terram procumbens: o amice inquit an-
 tonii: sepelii te nuper liberis manibus: libo autem nunc captiua facta: & custodita ne planctu aut lamentatio-
 ne afficiam hoc seruū corpus ad triumphum de te agendum reseruatum. alia ne expectes libamina: aut
 honores. nam hi tibi a Cleopatra ultimi sunt. Hos enim uiuentes nulla unquā uis separauit: nunc uero peri-
 culum est ne mortui loca permutemus: & tu Romanus in ægypto iaceas: ego ægyptia in italia. Verum siquā
 illic deorum uirtus aut potentia est: quando nos hica nostris proditi sumus: ne patiari me uiuam duci: neue
 te ipsum in metrumphari: sed recipe me hic una tecum in hoc tumulo. Nam ex infinitis malis quibus mi-
 sera premor: nullum ita magnum aut graue mihi ē: ut hoc breue rēpus sine te uiuissē. Hæc cum illa quæsta
 esset coronato tumulo & diu amplexato: iussit sibi balneum parari: post lauacrum assurgēs magnifice præ-
 sit. Hic quidem ab agro ueniens cistam quandam attulit: qui custodibus per cunctantibus aperiens & fo-
 lia reprimens plenam ficum ostendit: & cum illi pulchritudinem fructuum admirarentur obtulit eis ridēs
 rogauitque accipere. illi uero nihil suspicantes iusserunt introferre. Post prandium assumptum cleopatra ta-
 bellas obsignetas ad Cæsarem dedit: & Cæteris omnibus a se præter duas mulieres dimissis ianuam clau-
 it. Cæsar ut tabellas dissoluit: & preces ac ploratus legit rogantis ut una cum antonio sepeliretur: subito quid
 actum esset suspicatus est. Primo itaque ipse accurrere perrexit: postea melius esse uisum est: ut aliquos mitte-
 ret qui pperere inspicerent. Sed celeriter transacta res erat: cursu enim illuc tendentes inueniunt cultodes
 ne suspicantes quidem aliquid: mox ualuis patefactis cernunt Cleopatram mortuam aureo in lecto iacē-
 tem: regio more ornatam. Ex mulieribus uero quæ aderant: eras quidem ad pedes Reginæ expirauerat:
 Carmionium autem semianimis capiti Reginæ diadema aptabat. Clamante autem quodam ex custodi-
 bus: an hæc pulchra sunt Charimonium: pulcherrima inquit ac decentia tot Regum prolem: nec quicquā
 ulterius locuta cecidit. Sunt qui ferunt aspidem in ficibus allatam inter foliam quæ supra erant eccultam
 fuisse: data opera a Cleopatra: ut ipsam iusciā inuaderet: inde cum ficus acciperet conspiciatam aspidem
 dixisse: an hic erat istud: & brachium aspidi nudatum porrexisse. Alii seruata aspidem ferunt in
 uase quodam inclusam & per fistulam auream a Cleopatra prouocatam atque irritatam brachium mo-
 mordisse. Sunt item qui aliter opinentur: cæterum ueritatem nullus nouit. Nam & uenenum ipsam ha-
 buisse compertum est in laminula quadam concava: quam sub crine occultabat: sed tamen neque cor-
 pus deformatum nec aliud ullum apparuit ueneni signum: nec aspis etiā ab ullo conspecta est: sed tractus
 duntaxat quidam in littore qua domus ad mare spectabat uisi & brachium Cleopatrar aiunt duas notas
 habuisse leuiter impressas & humidās: quibus Cæsar uidetur fidem dedisse. Nam i triumpho Cleopatrar
 imaginem tulit cum aspidē mordicicus affixa. Hæc quidem ita dicuntur gesta. Cæsar autem quanquā mor-
 te illius insensu erat: admiratus tamen mulieris generositatem magnifice ac regie una cum Antonio se-
 peliri iussit. Mulieres etiam quæ cum illa mortuæ erant: honore funeris potitæ sunt. Mortua est cleopatra
 ætatis suæ anno trigesima nono: regnauit annos uiginti duos: cum Antonio amplius. xiiii. uixit. Antonium
 alii annos quinquaginta sex: alii duntaxat tres supra quinquaginta ferunt uixisse. Antonii quidem statuæ
 omnes iussu cæsaris deictæ: cleopatrar autem statuæ suo loco relictæ: Archiuiū quodam cleopatrar amico
 mille talentis a cæsare redimente: ut stare sinerentur: nec idem quod Antonii statuæ paterentur. Ex libe-
 ris autem Antonii septem: quos ille ex tribus uxoribus suscepit: Atyllus qui erat maximus natus: a cæs-
 sare: ut diximus: necatus est. Cæteri autē omnes apud Octauiam educati: quæ cleopatram quidem anto-
 nii & Cleopatrar filiam iubæ humanissimo & pulcherrimo regi uxorem dedit. Antonium autem ex Ful-
 nia genitum ita magnum apud Cæsarem fecit: ut post Agrippam & Liuiæ filios primas partes obtineret.
 Ex Marcello autem cum duas filias & Marcellum haberet: hunc quidem generum simul & filium sibi se-
 cit Augustus: alteram uero filiarum agrippe tradidit. Mortuo deinde Marcello filio cum Cæsar non facile
 cerneret: quem sibi ex amicis generum eligeret: suasisit Octauia ut agrippam caperet: quod cum Cæsari pla-
 ceret: cum agrippa agit: ut filiam repudiaret & Cæsari gener fieret: quo facto illam ab agrippa separatam
 antonio coniunxit. Ex duabus autem antonii & Octauiae filiabus: alteram Domitius Enobarbus: alterū
 pudicitia & forma præclaram Drusus Liuiæ filius Cæsaris priuignus puxit uxorem. ex hac nati fuerunt
 Germanicus & Claudius: quorum Claudius postea imperauit. ex Germanici autem: filiis Caius quidem
 cum superbe imperaret: trucidatus est una cum filio & coniuge. agrippina uero filium habens ex Domi-
 tio Enobarbo nupsit Claudio & simul filium in adoptionem dedit: qui postea Claudius Nero appellatus
 hic temporibus nostris imperans matrem necauit: nec multum absuit quin flagitiis & amētia Romano-
 rum subuerteret imperium: quartus ab antonio per gradus successor.

ARTOXERXIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

ARTOXERXES ILLE PRIMVS XERXE PATER NATVS EX PERSA-
rum regibus tum facilitate humanitateq; tum maxime animi magnitudine præstitit: &
longimanus: q; dexteram manum sinistra longiorem haberet: cognominatus est. Se-
cundo uero de quo hoc tempore scripturi sumus Mnemoni id est memori cognomen
tum fuit. Hic ex sorore illius superioris genitus est. Dario. n. ac Parysatidi filii quattuor
fuerunt: maior natu Artoxerxes: proximus ætate Cyrus: is iuniores Oßanes & Oxã-
thres. Cyrus igitur a Cyro prisco nomen traxisse ferunt. Illum autem a Sole ita nuncu-
patum esse: Cyrus enim persica lingua Sol dicitur. Artorxerxi Arsyce ab initio nomen fuit: & si Dinõ tra-
dit Carsem illum appellatum esse. Sed minime credendum uidetur. Ctesiam q; uariis fabulæ cõmen-
tis a ratione & ueritate maxime abhorrentibus libros suos referferit: regis nomen ignorasse: apud quẽ ui-
xisset diutius: quẽq; item matrẽq; eius & coniugẽ ac liberos pie sancteq; obseruasset. Cyrus ergo ingenio
acer cum esset: & uehemens statim a puero spe ac animo ad regnũ spectare cepit. Alter i omnibus uite par-
tibus lenior ac faciliior & cupiditatibus remissior natura est habitus. Is iussu parentum mulierẽ eximia fa-
ne forma: ac singulari pudicitia cepit uxore. Inuitis autẽ illis prohibentibusq; retinuit: & apud se perpetuo
in honore habuit. Nã cum interfecto a rege illius fratre ipsaq; quoq; ad exitum quæreretur: Arsites suppli-
cẽ se matri obiciens atq; eam multo luctu lachrymisq; obtestans: uix ut incolumis seruaretur obtinuit: &
ne cum ea cogeretur diuortium facere. Etenim mater Cyrum maiori caritate amplexa erat: magisq; eum i re-
gnum patri succedere cupiebat. iis de causis ab ea reuocatus ab oris maritimis in persidem se recepit. Spe
erectus se opibus matris & auctoritate adiutum regnum habitũ. Nitebatur enim Parysatis haud sane p-
babili ratione ea qua olim Xerxes priscus Damatato auctore est usus. Arsite cam se priuato Cyg; regnanti
Dario peperisse: nõ tamen id suadendo perficere potuit. Nã qui ætate antecibat: Artoxerxes rex cõstitutus
ẽ Cyrus Lydiæ Satrapiã sortitus est: & maritimas regiones imperator obtinuit. Nec ita multo post Darii
mortẽ rex Parasgadas profectus ẽ: Ut a persar; sacerdotibus regio more sacris initiaretur. Est bellice deã
facellum quã coniectura quis Mineruã fuisse augureretur. Eo igressus regem qui mysteriis paratur: oportet
propriam uestem deponere: & quã Cyrus priscus induit ante q; regno potitus esset assumere: ex caricis præ-
terea uesti: & Trebinthum p bellariis degustare: poculumq; lectis ebibere: iis peractis siqua fiũt haud cæ-
teris cõpertum est: Quæ quidẽ cũ Artoxerxi agenda instarent: accessit Tysaphernes: & unum ex sacerdoti-
bus eo secum adduxit: qui Cyro ad percipiendã patriæ disciplinã præfuerat magicq; illnm docuerat: &
cum is spe regni potiundi decidisset Artoxerxe prælato: uisus est ante alios Persas eã rẽ iniquo animo fer-
re. Ob eam opinionẽ cum Cyrũ denulisset: uehementer eius orationi fides est addita. Cuius delationis ma-
chinatio talis fuit: Cyrum intẽplo insidias locatũ: Regẽq; ut primũ uestẽ posuisset: impetu facto oppres-
surum. Hac confirmata calumnia tradunt quidam illum cõprehensum esse: in carcerẽq; coniectum. Nõ
nulli tẽplum Cyrum irrupisse perhibent: latitantẽq; a Sacerdote deprehensum & Artoxerxi in potestatem
traditum: eũq; cum iã morte supplicium daturus esset: amplexã matrẽ ac flentẽ precibus & obsecrationi-
bus de illius salute tandem a rege impetrauisse: & ad mare rursus diuertisse. Qui eiusmodi initia ægre fer-
rens nõ salutis & liberationis suæ memor: sed conpræhensionẽ & carcerẽ reficãs: ira q; ex cupiditate incẽ-
sus ad regnum occupandum acrius intendit aium. Sed sunt quidã qui dicant Cyrum deficientibus sibi i
quotidianas cœnas sumptibus a rege defecisse. Sed hæc opinio plurimum a ueritate aberrare uidetur. Et
enim si cætera defuissent: mater suis opibus & copiis abunde illi ad sumptus suppeditãdos ualuisset. Eius
aut diuitiis testimonio est exercitus: qui sibi multis in locis per amicos & hospites alebatur: ut Xenophon
tradit. Nõ enim cunctas copias unum i locum coegerat: cũ eiusmodi apparatus clã rege esse uellet quoad
belli inferendi occasio data esset. Sic alibi alios habuit quibus conducendi exercitus negotium dederat.
Regi aut instans mater omnes suspiciones adimebat: & a Cyro ipso plenæ blanditiar; & assentationũ fre-
quenter afferebantur litteræ: quibus tum poscebat aliquid ab eo: tum prouocatus Tysaphernẽ accusabat
Iã enim certamen inter illos & contentio exorta erat. Fuit præterea regi natura insita morositas quãdã ac
segnities: quæ lenitas animi multis & clæmentia uidebatur: quippe qui ut apparet gentilis sui Artoxerxis
mansuetudinem & facilitatẽ uehementer ab initio adamasset. Facile ad eum omnibus patebant aditus. In
conferendis pro dignitate honoribus & gratificandi rationi propensior. In uindicandis criminibus eius
animaduersio omnis a contumelia aberat. In conferendis autem beneficiis & in promerenda gratia debẽ-
tibus magis & astrictis q; benemerentibus lætabatur: in suscipiendis uero humanũ atq; alacrẽ se præstabat
Nullũ enim adeo paruum ad illum afferebatur munus: quin id prompto animo iocunde q; acciperet. Cui
cum malũ punicum insigni magnitudine dono a paupere esset datum: Per solem inquit hic nir ciuitatem
ex parua magnam: si eius fidei credatur: q; celeriter redigere posset. In itinere aliis alia ad eum numerã affe-
rentibus homo rusticus cum pro tempore nihil nactus esset: quod regi elargiri posset: percurrissetq; ad flu-
mẽ: & haustam eo ex aquam manibus illi obtulisset: lætatus Artoxerxes phiala aurea & mille dácis hoĩem
donauit. Aclidæ lapsoni: cum is multa licenter in eum contumelioseq; loqueretur: per tribunum militum
respondit: licere sibi quæ uellet in regem dicere: Sibi uero dicere ac facere. In uenatione quoq; cum teribazus
Persicam uestẽ scissã sibi ostendisset: ab eo q; quid fieri oporteret rogatus respondisset: Aliã illi iduẽ-
dam uestem & illã sibi esset tradendam: concessit statim quod flagitarat: dono inquiring do tibi atq; largior
hanc uestem: uerum fetti phibeo: quo neglecto teribazus: erat enim homo minime malus. sed natura leuis

& in consiliis rapidus (Vestem ipsam induit: muliebribus etiam ex auro donis a rege sibi traditis se ornauit. Idque cum uniuersi intuentes ægre ferent (Nam haud decebat ridere) tum rex & cachinnari incepit: & ad eum conuersus tibi inquit ut mulieri aurum: & ut infano regium amictum gestandi potestatem licentiamque permittimus. Cumque non liceret cuique præterquam matri & coniugi illi supra regem huic infra regiam mensæ ac cumbere: Artoxerxes fratres etiam Oxanem & Xanthrem natu iuniores ad eandem mensam uocauit: & una secum epulari uoluit. Maxime autem ex omnibus gratissimum persis spectaculum præbuit Statiræ coniugis currus: quo nudo nullis inuolucris nullis ornamentis regis ferebatur: priuatique mulieribus sui & salutandi & adeundi copiam faciebat: ex quo regina ipsa a multitudinis summo studio colebatur. At inquieti & turbulenti homines qui nouis imperiis studebant: ad Cyrum quod illum acri ingenio uirum apprimeque bellicosum ad hæc amicorum unius omnium maxime studiosum esse acceperant: communi consensu rerum summam deferabant: et tantam imperii molem elati animi regem exposcere: & qui honoris cupiditate & gloriæ tangeretur. His igitur frater Cyrus non minus quam his quibus imperabat ad bellum incubuit. Lacedæmonios quoque per litteras cohortatus est: ut uiros sibi subsidio mitterent. Quibus si pedites uenissent equos: si equos currus: si agros haberent uillas: si uillas urbes se daturum suscepit. mercedem uero commilitonibus non numero sed mensura persolutum iri: his se aliisque pluribus magnifice efferens addebat: grauius se cor quam fratrem gerere: philosopharique magis ac peritius magicam exercere: Vini autem plus bibere ac melius ferre. At illum in uenationibus ob ignauiam ac mollitiem animi in equo dubiis autem in rebus ne in folio quidem posse consistere. Lacedæmonii uero ad Clearchum Scythala miserunt: omniaque quæ ad bellum usui foret Cyro subministrari iusserunt. Per magnis ergo barbaricis copiis & conductis ex græcia militibus haud multo paucioribus. xiiii. milibus instructis uariis rationibus militiæ consilium dissimulare conatus: aduersus regem ascendere parabatur: quod tamen haud diutius regem latere potuit. Nam Tyfaphernes ad illum adiens rem omnem belli apparatus indicat: & tumultus permagnus regiam omnem copleuit: cuius belli culpa pars maxima in Parysatidem conferebatur. Eiusque amici omnes atque intimi in suspicionem & calumniam uocabantur. Maxime uero Parysatidi infensa erat Statira in quo animo bellum ferens ac uociferans: Vbi nunc fides o Socrus ubi preces obsecrationesque humiles: quibus cum Cyrum regnum insidiis appetentem recepisses: nos in bellum ac periculum coniecisti. Ex eo tempore Parysatis Statiræ odio uehementer incensa: cum natura ad simultates atque inimicitias persequendas acerba immanique natura foret: illam insidiis tollendam interficiendamque curauit. Appropinquantem autem Cyro sermones rumoresque perlati sunt: Statuisse regem nec statim manus conferere: nec prælio dimicare: sed in persis expectare: quo ad eo undique exercitus cogeretur. Etenim fossam in latitudinem pedum decem totidem in altitudine ad quadringenta stadia per regionem in longitudinem duxit: Quam tamen cum perripisset Cyrus atque intra copias adduxisset: Babylo니아 quæ haud longe ab eo loco distaret: neglexit: nec transitu illum ullo conatu prohibuit. Sed Teribazus primus omnium cum dixisset: haud fuga contendendum: nec Media Babyloniamque cedendum: sed in Susos Parysatidi occurrendum esse: cum numero copiarum multiplici hostes excederent: innumeros autem Satrapas ac prætores haberent consilio & peritia rei militaris Cyro superiores ac manu promptiores: prælii statim fortunam tentare aggressus est: Ac primum nongentorum milium exercitu rebus omnibus instructo atque ornato euestigio se ostentans hoges audacia despectuque hostium inermis atque incertis ordinibus incedentes in tantum terrorem ac turbationem coniecit: ut uix magno cum clamore & tumultu se colligendi atque in ordinem constituendi spatium daretur. Deinde silentio & effuse agmen producens: clamores immodicos peritantesque insultus & confusionem plurimam in tanta multitudine expectantibus græcis specie agminis & instructu admirationi fuit. Ex falcatis enim robustissimos quosque deligens in fronte legionis suæ e regione græcis statuit: ut acies hostium priusquam ad manus uentum esset perumperent. Eam pugnam cum multi scriptores memoriam mandarint: & Xenophon ante oculos pene collocarit: rebusque ipsis non ut gestis sed quasi gerantur: lectoris affectum animo atque una periclitante retineat: haud prudentis esset post eum uirum his de rebus rursus ad scribendum accedere: præter ea quæ ab illo prætermissa ac digna memoria uideantur. Nuncupatur autem locus cunax: in quo instructæ acies signis collatis dimicarunt: qui sexcenta stadia a Babylonia distat. Cyrum autem admonente clearcho ut se post Macedones contineret: nec in periculum pugnae immitteret: respondisse ferunt. Quid ais clearche: lubesne regnum appetentem regno me indignum ostendere? Cumque imprudenter Cyrus & temere in medias acies perripisset: nec periculum præcaueret: nec salutem suam prospiceret: non tamen Clearchi minus delictum nec sapientius consilium fuit: qui græcos contra regem constituere noluerit: sed ne circumueniretur ab hostibus dextrum cornu ad flumen produxerit. Qui enim omissis ceteris omni ratione securitatem sequeretur: & in eo potissimum laboraret: ne quid incommodi acciperet: satius fuit domi se continere. Qui autem a mari ascendens decem stadiorum milia processisset: nec id ulla necessitate coactus sed hoc consilio: ut Cyrum in regiam sedem collocaret: sic deinde loci atque ordinis rationem habuerit: non quo ipse regem cuius stipendia mereretur seruaret: sed quo tuto & expedite pugnaret. Is mihi instantis periculi metu de summa rerum consilia abiecit & militarem disciplinam perdidisse uidetur. fuisse autem nullum ex omni exercitu regis græcorum impetum exceprurum. Pulsis autem loco ac relictis illis fugiente aut interfecto rege Cyrum incolumem regno potiturum: ipsius pugnae eventus declarat. Idcirco clearchi magis ignauia quam cyri audacia accusanda est: quæ regnum una & cyrum perdiderit. Si enim rex ipse contemplatus foret: qua in parte constitutis græcis minimum sibi ab hostibus noceretur: aliam nullam quam quæ a se atque a suis plurimum distaret: inuenisset: a qua nec ipse uictus superatusque sentiret: & cyrus ante interemptus sit quam de clearchi uictoria nuntium accepisset. Atque cyrus haud infamia neque imprudentia offendit: sed quid sibi usui esset præiudicauit: clearchumque medium agminis tenere iussit. At is cum dixisset be-

gunt sic eius oculos uersantes scapham semper aduerso soli opponunt: & muscarum insidentium multitudine ora quotidie obreguntur. Cumq; intus ea faciat quæ edentes bibentesq; homines facere necessitas cogit: ex corruptione & putredine uari pullulant uermes. Quibus intra uestes penetrantibus corpus abroditur. Cum enim perfuncto uita homine superior amouetur scapha: exesa caro aspicitur: & circa uiscera talium ferarum pascentium aliarumq; quotidie succrescentium multitudo apparet. Huiusmodi supplicii Metrodates excruciatu ad decimum usq; diem calamitosam uitam produxit: atq; demum extinctus est. Reliquus Parysatidis erat quasi signum. Manifestes regis eunuchus: qui Cyro caput ac manum præciderat ad quem opprimendum animum mentemq; intenderet. Qui cum ipse per se nullam præberet occasionem: huiusmodi illi insidias machinata est. Erat quidem cum aliis in rebus acris ac uersuti ingenii mulier tum alearum ludum percallebat: ob idq; ante bellum sæpe alea ludere cum rege solita est. Post bellum autem nihil de pristina consuetudine cum rege & effabilitate remisit: sed una in conuiuiis in ludis iocisq; uersata est: seq; illi amorum participem atq; administram exhibuit: ut eius animum penitus a Statira abduceret. Nec ullum fere uacuum illius congressui tempus relinqueret: q; in eam præcipuo quodam exardabat odio: ac ea sublata e medio suo arbitrio ac nutu geri omnia cupiebat. itaq; nata tempus idoneum: cum rex a negotiis uacuus pararet se ad ludum remissionemq; conferre: alea prouocauit: mille daricis in ludum uictori expositis: ludenti uictoriam negligendo permisit: aurumq; perfoluit. Tum excruciarī se animi & concertandi cupidam simulans rursus repetita alea eunuchum proponi iussit. Quod haud recusauit rex: sic inter se conueniunt: ut quinque utriq; deductis fidissimus: ex reliquis uictor quem uellet eligeret atq; acciperet. His conditionibus initis instituitur ludus. in quo cum illa omnem suam curam indultiamq; posuisset: cadentibus e sententia talis potita uictoria Metastabatem accepit. Non enim is in selectis a rege fuerat: atq; priusq; rex aliquam suspicionem incideret: tortoribus ad supplicium tradens uiuum pelle enudari ac tribus palis affixum corpus diuicari iussit: & in alio palo seorsum pellem suspendi. His peractis ferentem grauiiter regē & in eam ira percitum: salibus etiam & cauillis cum risu prouocare aggressa est: & q; suauis ac beatus inquit habendus es: quem fœdi senis & eunuchi mors tanto dolore mœsticiaq; afficiat. Ego cum mille daricos perdidissem eam iacturam silentio tuli. Rex igitur pœnitentia ductus eorum quæ dolis circumuentus admiserat: destitit: nec ultra matris iniurias persecutus est. At Statira aperte cum ea inimicitias gerebat: indignum esse statuens q; propter Cyrum interfectum homines eunuchi ac regi fidi adeo crudeliter ac nefarie necarentur. Postea uero q; Clearchum ac reliquos duces per fidem ac iuramentum deceptus Tyfaphernes comprehensosq; uictos ad regē miit: tradit Ctesias Clearchū a se precibus orasse ne pateretur eū fame necari: sed ut cumq; morituro necessaria sibi ad uictum mittēda curaret. Quo impetrato lætatum officio esse: anulumq; sibi amicitia signum dedisse ad suos propinquos necessariosq; futurum: fuisse autem iscisas in anulo caryatides saltantes. Missa quoq; Clearcho cibaria: qui una in uinculis asseruabantur: auferre solitos & eorum parte exigua Clearcho tradita reliqua ipsos consumere: Cui incommodo a se esse prouisum: cū egisset: ut plura Clearcho cibaria mitterentur: atq; alia separatim militibus darentur. eaq; omnia a se de Parysatidis mente ac sententia administrata esse. Cum sapius Colenus ad Clearchum introferendi cibi gratia mitteretur: hortatum ab eo esse: atq; edoctum: ut paruū pugionem intra carnes abditum ad se introferet nec pateretur: ut eius uitæ exitus foret: quem sibi regis crudelitas allatura erat. idq; illum metu deteritum facere recusasse: deinde regem postulanti matri atq; obsecranti ut Clearcho ignosceret: concessisse: idq; iurare iurandofirmasse: ac rursus a Statira sententia dimotum excepto Menone omnes neci destinasse. ex eo tempore Parysatim ad perniciem & cladem Statiræ spectare cepisse: atq; illi uenenum comparasse. Sed hæc parum probabiliter ab eo dici: nec ratione ulla idonea nituntur: tantum facinus tam audax tamq; periculosum ab illa esse susceptum: ut legitimam regis uxorem lecti sociam communium natorum: & qui ad spei regni educarentur matrem ob Clearchi necem ueneno opprimere conaretur: ac perficeret. Verū haud obsecurum est has ab eo Tragedias excitatas esse: ut Clearchi nomen immortalitati ac memoriæ commendaret. etenim scribit peremptis ducibus cæteros canibus auibusq; laniatos esse: ut Clearchi autem cadaueri uim uenti puluerem ferentem aggerem congesse: atq; eius corpus obtexisse: ibiq; exortis quibusdam palamis perbreui lucum in miram altitudinem excreuisse locumq; opacasse. Ex quo magnam pœnitentiam regem cepisse: q; Clearchum uirum diis immortalibus amicum uita priuasset. Parysatis igitur ueteri Statiræ odio ac nouis suspicionibus agitata: cum uideret regem potentiam suam uerecunde obseruare atq; in honore habere: illius uero amoris præsidio firmiorem ac sanctiorem apud eum fidem habere: insidiis illam delere constituit: maximis de rebus in periculum ueniens. Insidiarum huiusmodi apparatus fuit: Famulā habuit Cygē nomine: quæ apud eam plurimum ualebat: hanc administram ueneficii Parysatis fuisse Dinon tradit: Ctesias tantummodo consciam extitisse. At qui uenenum dedit: hic quidem Mebeliteram: Dinon autem melantem nuncupat. Itaq; ut sædata parumper pristina suspitione ac dissensione. cum in unum uenire atq; coenare cœperunt: non sine metu tamen ac custodia huiusmodi cibis atq; ab iisdem utebantur. Nascitur in Persis quædam parua auis: cui uacuum nihil superat: sed tota intus summe atq; adipe plena. Vero atq; rore nutriti quidam putant. Nonne eitei rhintaces: hanc Ctesias prodidit cultello altero latere ueneno illito Parysatim diuisisse dimidiam partem ueneno infecisse: & quæ ueneno intacta atq; incorrupta erat ipsam in os coniectam exedisse: Statiræ autem uenenatam partem portexisse. Sed Dinon ab hoc parum dissentiens: ait non Parysatim uerum Melantem partitum cultello Statiræ infectam carnē apposuisse. Cū moreretur magnis cum doloribus mulier ipsa dolū agnouit: matremq; regi in suspensionē adduxit. Quip-

pe qui eius immanem importunamq; naturam perspectam haberet: proinde de scelere perpetrato inuestigare diligentius cepit: seruos omnis matris ac mēse ministros in quæstionibus habuit. Cygem uero clausam domi apud se illa tenuit: nec regi exposcenti tradidit. Quæ tamen paulopost cum rogasset se domum dimitti nocte abrepta & capitis a rege damnata est. Venefici autem in persis poena huiusmodi legibus uideantur: Ampla est petra in qua capita eorum imposita alia petra feriunt: quoad faciem ac caput infregierint. Hoc igitur mortis genere Gygis interit. In Parysatidem autem aliud nihil molitus est rex: sed ne uerbum quidem paulo grauius dixit: Babylonem uero uolentem dimisit: addens quoad illi uia superesset: Babylonem se nunquam esse uisurum. Quæ igitur ad rationem domesticam spectant huiusmodi extiterunt. Quos autem græcos qui Cyrum in Asiam secuti erant capere atq; opprimere niteretur: haud minore studio q; quo in Cyro superando ac regno obtinendo fuerat: nihil perfecit. Nam amisso Cyro ducibus suis orbati ex ipsiis propemodum penetralibus regis incolumes euaserunt: & ostenderunt declararuntq; rem persarum ac regis multo auro delitiis mulieribusq; consistere: reliqua nihil præter superbiam iactantiamq; esse. Ex quo græciæ uniuersæ animo audaciaq; addita barbari contemptui fuere. Lacedæmonii quoq; peridignum duxerunt: non Asiam incolentes græcos e seruitute eripere eorumq; contumelias prolequi. Superioribus enim temporibus Thrybone post Dercyllida duce bellum gesserant: Nulla præclara re gesta Hægesilaoid bellum administrandum mandarunt. Ille in Asiam traiecto exercitu statim ad rem gerendam incubuit: magnamq; exinde gloriam adeptus est. Thyrsaphernem collata acie fudit: Ciuitates ad defectionem coegit. Tantis gestis rebus didicit Artoxerxes alia ratione bellum cum illis sibi esse gerendum. Quare Timocratem rhodium cum magna ui auri in græciam misit: iussitq; corruptis principibus ciuitatum: quicquid plurimum pollebant opibus: græcum bellum in Lacedæmonem totum conuertere. Quæ ubi sic Timocrate administrata sunt: conspirantibus maximis ciuitatibus magnisq; in Peloponnesio excitatis motibus: Spartam Hagesilaum ex Asia magistratus reuocarunt. Quo tempore abeuuente ad amicos dixisse ferunt: triginta milibus sagittariorum se a rege ex Asia pelli: Persicus enim nummus sagittarium incilum habet. Conone enim Atheniensi ac Pharnabazo ducibus mari Lacedæmonios expulit. Conon enim sub id tempus postquam in capræ flumine nauali prælio decertatum est: in Cypro moram trahebat: haud securitate contentus sed rerum mutationem ueluti in pelago fluctum oppetiens. Perspiciens autem sua cōsilia potentia: regiam uero potentiam prudēte duce indigere: de his quæ excogitasset regem per epistolam certiore effecit: mandauitq; iis qui ferrent: per zenonem cretensem uel per policritum mendeum regi eā redderent: hornm Zenon saltator: medicus Policritus fuit: ac nō illi adessent: per Ctesiam medicum. Traditur Ctesiam acceta epistola iis quæ a Conone scripta erant addidisse: ut Ctesiam ad se mitteret: cuius opa ad administrandas res maritimas uteretur. Ctesias ait regem ipsum sua sponte id sibi munus demādasse. Par ta nauali prælio apud enidum per Pharnabazon uictoria: qua maritimum Lacedæmonis imperium abstatuit: ad se græciam uniuersam simul conuertit: Græcosq; ad famosam illam pacem compulit: quæ regnatæ Antalcida constituta est. hic Spartiaca Leonis filius fuit: q; studio regis auctor fuit: ut Lacedæmonii omnibus Asiæ ciuitatibus quæq; Asiæ adiunctæ sunt iniulis: regi cederent: easq; rex uestigales haberet. Firmita cum græcis pace: si græciæ dedecus contumelia ac proditio pax nuncupanda est: qua nullum bellū minorē & ignominiosiorē exitum uictis attulit. Quapropter Artoxerxes cum reliqui sibi spartiatæ abominati ac fastidio essent: ratus eos omnium impudentissimos esse. Antacidam in Persas profectum oī comitate ac benignitate complexus est: ac semel accepta una ex floreis coronis & unguento preciosissimo psperfa Atalcidæ eam in cœna misit: ea munificentia omnibus admirationi fuit. Erat autē ut uidetur idoneus: qui in Persis per saltationem ac laciuiam Leonydæ & Callicratydæ insultans in delitiis uolūtaretur & eiusmodi coronam acciperet. Itaq; Hagesilaus siue quis alter: dicente quodam: ue tibi græciæ ubi iā Lacedæmones nobis medizant: quinimo inquit medi laconizant: magnificētia tamen & splendore orationis dedecus rei & ignominiam delere non potuit. Nam accepta in Leuctris calamitate imperium græciæ amiserunt: atq; eo fœdere spartæ gloria & maiestas omnis interit. Quod igitur spartæ imperium stetit: hospitibus atq; amici loco illum habuit: obseruauitq; post leuctricam uero calamitatem cum imminuta auctoritate & ad reliqua incommoda pecuariaræ etiam rei difficultas accessisset: in Negyptum Hagesilaum miserūt: Antalcides ad Artoxerxem profectus hortatusq; est: ut Lacedæmonis laborantibus subueniret. Ille ita hominem contempsit despexit ac contumeliose reiecit: ut reuersus illusus ab hostibus ludibrioq; habitus atq; ephoros metuens se uita audicaret. Ascendit etiam ad regem Ismenias Thebanus & Pelopidas quo duce sparta in leuctris uictoria fuerat. Hic nihila dignitate sua alienum fecit. At Ismenias iussus regē adorare anulum ante pedes humi deiecit ita acclinans sustulit adorantisq; speciem præbuit. Timagoræ autem Atheniensis: cum ad eum paruulam epistolam per Veluridem arcanam misisset: lætatus decem ei dactylos milia elargitus est: bouino lacte in ualitudinem indigenti octuaginta boues mulgēdos dedit. lætulos etiam & peristromata stratoresq; misit: quasi non græci lectos sternere dedicissent: q; ex morbo langueret: qui leuistica eum ad mare usq; molliter ueherent: præsentī eidem admodum cœnam magnificentissime apparuuit: ut Orestes regis frater hanc diceret mensam memoria teneto. Nō enim parua speram splendide exornata est. hoc autem erat proditionis potius exprobatio q; commemoratio beneficii ad gratiam referendā. Timagoras igitur ob regiam largitionem ab Atheniensibus rei capitalis damnatus est: Artoxerxes græcos multis malis calamitatibusq; affectos unius tantum facti læticia parumper leuauit: Tyrsapherne accerimmo atq; inferuissimo illis hoste sublato. interfecit autem eum calumniis ipsius opera & consilio matris ad-

iutus. Non enim rex diutius iram aluit: sed eam recôciliata gratia Babylone accersiuir: & q̄ elato animo ac
 regina digno esse aspiceret: causâ autem nihil subesse: quâ suspicionem uel offensiõe aliqua eorum animos
 disiungere posset. Ex eo iam tempore mater in omnibus obsequendo obsecundando cunctaq; ad nutum
 gerendo nunq̄ eius cupiditatibus refragando: hoc obsequio cum tantum apud illum auctoritatis obsecu-
 ta esset: ut quæcunq; uellet facile impetrasset: persensit regem ex filiabus alteram Atossam perditissime ad
 amare: eamq; rem se clam habere: & ne erumperet: ut quidam tradunt: animi morbu cohibere: ac dissimu-
 lare: constituto cum uirgine semel congressu: id Parysatis suspicata puellam magis q̄ antea consueuerat
 amplexa est: Artoxerxi & formam eius ac mores laudare: ut regia tum spectabilis ac decora esset. Postremo
 eo suadendo adduxit: ut eam in matrimonium duceret & legitimæ numero uxoris haberet cõtempis græ-
 corum existimatione ac legibus: Persis legem ipsam bonorum & malorum normam a deo constitutâ mis-
 sam faciens. Sunt qui dicant in quibus est Cymeus Heraclides non unam modo filiam sed secundam etiâ
 Amestrum Artoxerxem uxorem cepisse: de qua paulo posterius dicemus. Atossæ amore post nuptias ita
 uehementer incensus fuit ut cum morbo quodam: quod Alphon uocant: teneretur: nihil tanten ob eâ cau-
 sam fastidierit. Iunoni etiam pro illius salute uouit: se unam ex omnibus diis illam attacta humo manibus
 adoraturum. Iussis deinde Satrapis ab eo & amicis dona mittere: tanta copia missa sunt: ut quod erat spa-
 tii inter regiam & phanum ad sedecim stadia auro argento purpura atq; equis compleretur. Petiti ab eo de-
 inde bello Aegypti Pharnabazo & Iphicrate ducibus: quibus inter se dissidentibus spe potiendi excidit.
 Ipse præterea aduersus Cadusios triginta milibus peditum ac mille equitum educto exercitu in eorum agru
 impetum fecit. Erat autem regio situ ipso aspera & difficilis frugum infœcunda piris & malis aliisq; eiusmo-
 di pomis fœlicissima: & genus hominum nutriendum ferox & bellicosum. Quo bello rex in maximas difficul-
 tates ac pericula imprudens incidit. Nihil enim erat unde aleret exercitum nec aliunde importari poterat.
 Iumentis solum cæsis uiuebant: Tantaq; erat iopia & caritas rei uictuariz: ut a sini caput uix sexaginta drach-
 mis uenale inueniretur. iamq; cibus in regiam cœnam de fecerat: & pauci supererant equi reliquis uefcen-
 do assumptis. Hic Teribazus qui inter Persas fortitudine sæpe primum locum obtinuerat: Sæpe ob leui-
 tatem offenderat: & per id temporis sordidus ac despectus regem exercitumq; seruauit. Duo erant Cadusi
 is reges: his diuersis locis castra habentibus: Teribazus regem adiit & quæ facere statuisset ei communica-
 tis ipse ad alterum eorum profectus est: ad alterum clandestino itinere filium misit: Vterq; utrunq; dolo cir-
 cumuenit iniquis alterum regi ad Artoxerxem caduceatorem mittere pro societate priuati & amicitia
 coniungenda: proinde si saperet sibi præoccupandum esse tempus: leq; ad omnia adiutorem ei fore pollici-
 tus est. ita persuasis regibus rati ambo sibi ab altero inuideri: hic cum Teribazo ille cum Teribazi filio lega-
 tos de pace misit. Diutius igitur tempore trito Teribazus in suspicionem apud Artoxerxem & calumniam
 incidit: & regem ipsum poenituit: suam exercitusq; sui salutem illius fidei credidisse. Inuidis & obrectatori-
 bus reprehendendi sui consilii occasionem & facultatem præbuit. Reuersus Teribazus ac eius filius per-
 cussos fodere paceq; cum utroq; rege firmata auctus honoribus atq; opibus motis castris cū rege discessit.
 Quo in loco apparuit omnem ingrauiam molitiamq; non ex delitiis ac luxu (ut multitudo opinatur) nasci
 sed ex uitio & malignitate naturæ: quæ malis opinionibus inquinetur. Non enim aurum non purpura nõ
 duodecim milia talentorum cultus: quo assidue regis corpus ornabatur: illum quod plærisq; contigit: a la-
 bore deterruit. Sed accinctus pharetra & scutum gestans ipse prius relicto equo loca montuosa atq; ardua
 pedes persuasit: ut cæteri illius uim ac promptitudinem spectantes: quasi alis acceptis leuiore expeditione
 resq; redderentur. Ducentorum enim stadiorum aut eo amplius diebus singulis iter confecit. Postea uero
 q̄ ad reliqua regia prædia uentum est: quæ hortos mirifico quodam ornatu & magnificentia instructos ha-
 bebant: cum omnis circum regio nuda esset & infœcunda arboribus: pmisit milites arboribus cæsis ex hor-
 tis ligna sumere: nec piceæ nec cupressui parcere. hærentibus illis & ob arborum speciem ac magnitudinẽ
 temperantibus: ipse arrepta securi: quæ iter cæteras pulchritudine maxime eminebat: arborẽ cecidit. Quo
 facto milites ligna congerendo multos ignes excirarunt: ibiq; molliter pernoctarunt: ex illius tamen exer-
 citu fortes uiri complures desiderati sunt: equi omnes amissi. Reuersus igitur Artoxerxes ratus se ob rem
 male atq; infœliciter gestam suis contemptui esse: principes suspectos habuit: multosq; ob iram necauit: cū
 plures metueret. Metus enĩ in tyrandidibus pestifera maxime ac perniciofa res est: Fiducia uero mitis ac pa-
 cata nullius particeps suspicionis. Nam ex feris quoq; quæ difficile tractantur: ac manu assuescunt: pauidæ
 sunt: & strepitu ipso terrentur: generosæ uero ob fiduciam magis se credunt: nec blanditias fingiunt. Artox-
 erxes iam ad senectutem profectus sensit filios inter amicos ac factiosos de regno in certatem disceptati-
 onemq; uenisse: Sedati & quieti censebant: ut ipse acceperat: sic Dario natu grandiori regnũ telinqui oportu-
 tere. Ast Ochus minimus omnium acris & uiolenti ingenii iuuenis: ex iis qui regiam frequentabant: mul-
 tuos fautores atq; studiosos habuit: spe iniecta patris per Atossam opprimendi. illa enim sibi blanditiis pro-
 missisq; deuinxisse uidebatur: se uidelicet illam rege perempto connubii ac regni sociam habiturum. Erat
 autem fama etiam eo uiuo Atossam clam pellicem habuisse: sed id Artoxerxem latuit statuẽs uero Ocho
 regnandi spem adimere. ne si eadem quæ ante Cyrus auderet: excitatis bellis ac certaminibus regnũ euer-
 terent: regem Dariũ designauit: qui tum trigessimũ agebat annum: ac ei Cydarim quam uocant recta
 ferre dedit: Sanctum autem lege cum esset in Persis: ut qui constitutus esset donum peteret: qui eum consti-
 tuisset: totum quod petitum erat traderet: Darius Aspiam olim a Cyronnice dilectam & tunc regis pellicẽ
 petiit. Erat autem ex ionia Phocais genere: & honestis parentibus orta ingenueq; educata. Hæc autem cū

Cyro coenante ad eum intromissa esset cum aliis mulieribus: assidentem illæ Cyri iocos & caillum læto ore exciperent ac se etiam tangi sinerent: silentio ingressa ad lectum constitit: nec uocanti Cyro paruit: uolentibus autem cubiculariis adducere: flebit inquit: qui horum mihi manus admouerit. Visa est igitur immitis præsentibus & agrestis: Cyrus lætatus & cum risu conuersus ad eum qui mulieres adduxerat: nū intelligis te inquit hanc unam ingenuam atq; incorruptam adduxisse? Posthac ad eam conuersus aio unam omnium maxime adamauit: & sapiententem nuncupauit: extincto autē Cyro castrisq; direptis captiua obducta est. hanc Darius cum petisset permolesta patri eius petitio fuit. Vehementer enī suspiciosum de mulierum pudicitia barbaricum est genus atq; intemperans: ut non modo qui adierit pellicemq; regi attingerit sed etiam qui ex itinere appropinquauit: curruq; quibus uehuntur impulerit: capite puniatur. Atqui Atof sæ amore continebatur rex quam contra legem uxorem sibi adiunxerat: uerum tricentæ & sexaginta eximia forma pellicis una alebantur: attamen petitus illam liberam esse dixit. proinde uolentem capi iussit: uitam uero & recusantem cogi prohibuit. accersita eo Aspasia cum præter opinionem regis Darium elegisset: tradidit quidem lege coactus sed paulo post traditam abstulit. Dianæ enim ac Batauiæ quam Anetum uocant sacerdotem legit: ut castam reliquam uitam degeret: Ratus has nō duras sed mediocres ac ioco admixtas a filio se pœnas sumpturum. At ille non modice tulit siue Aspasie amore correptus: siue q; se a patre & probro & contumelia affectum duceret. Quem ita animatum Teribazus accipiens magis etiam exasperauit atq; incendit: in illius iniuria recognoscens suam. Fuit autem iniuria illius huiusmodi: Cū plures rex natas haberet: Pharnabazo Apaniam despondit: Rhodogunem Oraetæ: Teribazo Amistrim: atq; aliis q; dem uiro traditis Teribazum spe inani duxit: Amistriq; in matrimonio accepta: pro illa Atofsam minimam natu omnium Teribazo desposuit. Quam cum ob amorem duxisset: ut dicitur: post id temporis in senso omnino atq; inimico in regem animo mansit. Erat enim leui mobiliq; ingenio atq; in consiliis præceptis & rapidus. Quare interdum secundis rebus clarus interdum offensione aliqua abiectus & perditus neurtam mutationem æquanimiter tulit. Sed honoribus auctus ob animi molliciem inolescere grauiq; omnibus esse: læsus non demitti animo nec quietus esse sed alpere suberbeq; efferrī. Igni igitur ignem adiecit. Teribazus adolescenti imminens assidue ac uerbis increpitans nil prodesse cydarim in capite erectam habere qui eam operibus ac rebus gestis erigere non conentur. ipsum amentem & stultum esse: si fratre regno inhiante patre stupidum atq; instabilem animum gerente: exploratam sibi in regnum successionem esse arbitretur. Qui enim græculæ mulieris causā legem in Persis antea sanctam inuolaramq; spreuisset: eum nūq; in maximis quod conuenerit ratum habiturum. Nec idem Ocho propositum esse: si regno non potiat ac sibi si traditum de manu amiserit. Ochum enim priuatum beate uiuere neminem prohibitum ire. Sibi uero regi constituto aut regnandum aut moriendum esse. Postremo ualuit Sophocleum illud: Subita persuasio ad scelus præuia est. Facilis est autem uia ac prona qua quo uolumus ducimur. Mala autem plurimi uolunt ob inexperientiam bonorum atq; inscitiam. Attamen imperii magnitudo & Ochi metus: qui Darii animum sollicitum habebat: Teribazo facultatem ac materiem præbuit. Amor autem Aspasie atq; ereptio non nihil omnino ad culpam causæ attulit. Igitur totum se Teribazi consiliis regēdum commisit: ac iam multis conspirantibus: Eunuchus coniurationem ordine exploratam habens regi indicauit: ut noctu cubiculum irrupturi regemq; incautum oppressuri essent. Quo iudicio Artoxerxi tantum negligere periculum: instructaq; insidias non cauere indignum est uisum. Absq; ullis uero certioribus argumentis rem pro certa habere multo indignius. Huiusmodi igitur consilium capit: Eunuchum sectari illos iubet: & ubique illis adesse: ipse cubiculi pariete qui post lectum erat effracto: portasq; effecta auleo texit. Instante hora adoriendæ rei: & Eunuchō occasionem adessenuntiante in lecto constitit: nec prius inde se mouit q; in se inuadentim ora conspexit: & manifesto eorum quenq; agnouit. ut uero illos distringere gladios aspexit: & ad secutato gradu incedere submoto auleo in conclauium se interiorē proripuit: ostioq; abiecto clamorem extulit. Visi igitur ab eo patridæ re infecta se per portas cursu ieecerunt. Teribazum ut fuga salutis sue consulere: admonuerunt: quippe qui iam manifeste culpæ reus teneretur. cæteri igitur seiuncti alia effugerunt. At Teribazus: dum niterentur eum comprehendere: permultos ex regis stipatoribus interemit. ad postremū eminus iaculo ictus concidit. De Dario autem una cum liberis ex fuga abstracto iudicium fieri uoluit: conuocatisq; regis iudicibus. q; ipse iudicio interesse nolle: sed per alios accusaret. iussit seruos conscriptā uniuscuiusq; sententiā ad se perferre. Latis autem omnibus in Darii caput sententiis: serui comprehendentes in propinquum carcerem coniecerunt. Vocatus deinde listor cum nauacula aderat: qua damnatorum capita præcidunt. ingressus autem Darii conspectu exterritus ad portas refugit: spectansq; hæbat: quasi animus eum ad necem regis atq; uires defecturæ essent. Foris uero instantibus iudicibus imperio ac minis reursus altera manu comam implicitam tenēs strato humi regi nauacula collum perripit. Nec desunt qui dicant præsentē rege iudicium esse factum: Dariumq; ipsum aperte argumentis conuictum in faciem prodidisse precibus obsecrationibusq; supplicem: ut sibi ignosceretur. ad illum ira percitum insurrexisse: nudatq; gladio Darium repetitis sæpius uulneribus occidisse. Deinde cum in aulam se recepisset: sole adorato hec esse locutum: Lætiō Persæ abite atq; aliis nuntiate. Regem artoxerxem in sceleratos atq; ipsos Patridas pœnas expediuisse. insidiæ igitur & cōspiratio huiusmodi exitū habuerūt: ast Ochus frater atoffe opibus in spem maximam uenerat: sed eum ariaspis: qui reliquus erat ex legitimis: simplicitate humanitateq; tum renebat. ariaspis enim non tam q; Ochum præiret ætate quam q; facilitate simplicitate humanitateq; præstaret: regnum communi consensu & uoluntate Persarū deferrebat: ariaspem uero haud latebat Ochum.

magni consilii & prudentiæ uirum ac patris per similem esse. Versari igitur animo cepit: qui utrūq; insidiis opprimere posset. Cum uero instructus ad fraudem ac cædis audus foret: crudelitate naturæ in Arsamē est usus: uerfutis ac fallaciis Ariaspem aggressus est. Missis enim ad eum eunuchis atq; amicis regis cum minis atq; horrendis nuntiis patrem decreuisse illum crudeliter atq; ignominiose necare. Qui hæc in dies singulos ut arcana significare uisi: cum alia imminere: alia propetiam instare nuntiarent: sic terruerunt hominem perturbaruntq; sic a mente consilioq; abduxerūt: ut parato sibi ipsi lethali ueneno epotoq; e uita discederet. Rex uero cum & mortem & modum accepisset: illum fletu ac lachrymis prosecutus est. de causa i suspicionem adductus: peruestigare & quærere affectu iam ætate non potuit: sed Arsamē maiore caritate complexus est: uidebaturq; maximam illi fidem habere & cū eo liberius sermones conferre. Quare Ochus aut differendum esse rei gerendæ tempus existimans: Arpata Teribazi filio subornato per illum Arsamē tollendum interficiendumq; curauit. Erat tum Artoxerxes inclinata iam ætate paruæ nescitis discriminis: adiuncta ad naturæ imbecillitatem ex filii calamitate mœstitiam nec parum quidem temporis restitit: sed continuo ægritudine animæ & angore extinctus est: cum ad nonagesimum & quartum annum uixisset: ex quibus duo & sexaginta regnauit. Mansuetudinis & clæmentię existimationem affectus est: quam non mediocriter auxit Ochus: qui immanitate cunctos & crudelitate superauit.

ARATI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

HRYSIPPVS PHILOSOPHVS TRITTVM Q VODDAM VETERI SERmone prouerbum eius credo tristitiam reformidans conuertisse: mutatoq; uerbo leuiorem ad partem traduxisse uidetur. Quis patrem laudabit: nisi probi liberi? Hunc Dionysodorus Troezenius arguens ueram ipse huiusmodi sententiam profert: Quis patrem laudabit: nisi improbi liberi? ait enim illos qui cum ipsi nulla re præstent: sed maiorum quorundam uirtutibus nitantur: eorumq; gloriam ad suam laudem frequenter usurpēt: petulantiā eo prouerbio comprimi & coerceri. Cæterum cui maiorum generositas (ut inquit Pindarus) natura conueniat: quemadmodum tibi: qui ad uitæ rationem domesticis exemplis conformaris: huic ego pulcherrimum duco esse maiorum suorum clarissimorum uirorum emulando facta memoriam reuocare: & de iis quotidie aliquid audire atq; loqui. Non enim hi suis uirtutibus destituti alienæ laudis gloriam aucupentur: sed ad maiorum splendorem suis laudibus adiunctis illos ut & generis & uitæ duces extollūt. Quamobrem ego cum arati ciuis tui: cuius tu gloriæ atq; opibus nulla ex parte dedecori es: uitam litteris mandassem: iure ut eam ad te mitterem sum adductus: non quin tibi uni præ cæteris eius res gestas ab initio penitus cognitās esse existimarem: sed ut filii tui Polycrates & Pythocles partim audiēdo partim legendo ad domesticæ uirtutis exempla educerentur: ad quæ eos conformari oportet. Sui enim amatī homini necdum perfecta uirtute imbuto optimum est quendam quasi ducem præficere. Sic uirorum ciuitas posteaq; primum sincera illa & dorica aristocratia ueluti harmonia quadam confusa in seditiones & contentiones popularium & factiosorum hominum incidit plures mutationes rerum perpeffa: successiue: insurgentium tyrannorum: non prius se ex ea contagione & turbatione recepit: q̃ Cleonē interfecto: Timoclidam & Cliniam claros & pollentes opibus in ciuitate uiros delectos summæ rerum præfecerunt. Sed cū iam respublica cærtum aliquem statum obtinere uideretur: timoclidas uita defunctus est Paulopost abantidas Pasei filius sublato Clinia tyrannidem occupauit: Cliniaq; amicis ac domesticis partim eiectis: partim interemptis: filium aratum qui septimum annum agebat: tollere gestiebat. Sed puer in illa turbatione ac labedomus fugientibus permixtus per ciuitatem uagatus pauidus & omnium ope destitutus: forte quadā imprudens mulieris domum intrauit. Quæ abantidæ soror Prophantho Clinia fratri nupta erat: nomen ei Sosa fuit: igitur egregia & præclara mulier diuino quodam numine rata ad se puerum confugisse: occultū habuit: ac noctu argos dimisit. sic effugienti ac periculis erepto arato odium uehemens tyrannorum ingeneratum augebatur indies: educatus argis apud hospites paternos & amicos liberaliter firmum corpus & ualidum nactus: ad palæstram exercendam se contulit. in qua adeo præstitit ut & penthali certamiē depugnaret & coronas etiam consecutus sit. Qualis autem uir fuerit: ex eius statuis coniectare licet: in quibus athletica quædam extrat species. prudens autem aspectus ac regius non omnino uoracitatem ac rusticitatē occultare potest. Vnde minus fortasse quam uidetur ciuili homini conuenire: orationi studuit: Attamen ornator & copiosior in dicendo fuit: quam quibusdam uidetur: qui ex monumentis eius iudicium faciunt: quæ ille aliis intentus in chirographis ut uerba occurrebant negligenter scripta reliquit. Sequentibus autem temporis Clinias & aristoteles dialecticus abantidam assuetum eorum sermonibus interesse: atque una disceprare: cum in foro per ocium uersaretur: per insidias necauerunt. Deinde Nicocles interempto fraude pasea abantidæ patre: qui in filii locum successerat: ad se tyrannidem traastulit. Hunc aspectu simillimum Periandro Cypseli filio ueluti Persam Orontem Alcmeoni Amphiarei fuisse tradunt: Hæctori Lacedæmonium adulescentem: quem scribit Mirtulus: a multitudiue spectantium: cum se errore lapsos agnouissent: pessundatum esse. Nicocles quattuor iam menses tyrannidem obrinuerat: quibus multis malis ciuitatem affecit: & ne priuaretur per insidias ab Aetholis in periculum uenit: Cum Aratus adultus ætate & splendore & nobilitate familiæ & ingenii uiribus: quod non parum neque

hebes in eo fuit: sed acre & supra ætatem consilio prudentiaq; perfectum: multum iam nominis & auctoritatis affectus erat. Ex quo exules ad eum potissimum animo se conuerterat: & Nicocles rem haud neglegendam ducens clam atq; a longe spectabat: eiusq; conatum summo studio obseruabat: non q̃ illum tam audax facinus: nec tam periculosum ausum aut aggressum timeret. Verum suspicabatur: ne ad reges opem petitam confugeret: qui cum patre amicitio hospicioq; iuncti fuerant. Etenim re uera Aratus eam consilii uiam inire statuerat. Sed cum antigonus pollicitus negligeret: ac tempus traheret: quæ uero ab ægypto Ptolomeoq; afferebatur spes longe abesset: statuit per se ipsum tyrannum opprimere. Consiliū cum aristomacho primum Ecdelooq; comunicat. Horum aristomachus ex Sicyone exul: Ecdelus autem Megalopolitanus ex archadia erat: uir in philosophia nobilis & in rebus gerendis exercitatus: qui archesela academici auditor fuerat. Illis rem probantibus de ipsorum sententia ad alios exules detulit: Quorū pauci uerecundis ad ducti: q̃ turpe sibi esse ducerent: eam spem intentatam dimittere: operam et uia polliciti sunt. Plurimi aratum ab incepto detertere conati: quippe cum eum ob inexperience rerum attoltere animos dicerent. Ineunte uero consilium de occupando quodam Sicyonis loco: unde aduersus tyrannum bellum gereret: accessit Argus uir Sicyonius Xenoclis cuiusdam exulis frater: qui ex carcere effugerat: hic a Xenocle ipso perductus ad Aratum: inquit murum qua ipse conscendens euasisset: intus non ferme a terra eminere: sed locum saxosum atq; editum esse. Extra uero altitudinem muri: non magno labore scalis ad motis superari posse. His nuntiatis duos priuatos seruos Seurham & Technonem explorandi cognoscendiq; muti gratia cum Xenocle emisit: satius esse statuens: si posset clam uno periculo celeriter rem totam transigere: q̃ diuturno bello a pertisq; certaminibus priuatum cum tyranno cōtendere. Reuerso autem Xenocle & qui cum eo ierant: muriq; mensuram ac loci situm non auium neq; difficilem nuntiabantibus: sed adeuntes latere difficile esse ob cuiusdam hortulanicæ paruulos quidē sed latratu acres atq; inexorabiles: ad rem gerendam aggressus est. Armorum autem apparatus nouum nihil inusitatum uel habuit cum omnes fere per id temporis excursionibus & populationibus inuicem uterentur. Scalas apriorum machinamentorum artifex clam omnibus instruxit: cui ars ipsa prestabat: ut id absq; suspiciōe efficere posset. Nam & ipse unus e numero exulum erat. Viros sibi amicos eorum qui Argis erant ex paucis decem quisq; accommodauit. Ipse autem priuatim ex domesticis triginta armauit. Per Xenopholum etiam ex prædatoꝝ manu haud multos milites mercede cōduxit: iter illos fama uulgata: se ad diripiēdos regios equos Sicyonem educturum: separatim plurimis eorum ad polygnoti turri præmissis atq; ibi opperiri iussis: præmissis etiam Caphisia ab eo cum quattuor expeditis: qui noctu ad hortulanum accederent: & simulatione niatorum apud hominem diuerterentes: ipsum & canes occluderent. Haud enim aliter adeundi facultas dabatur. Scalas autem in Achanasæ: sunt autem mensura quæ quinquaginta medimnos Atticos capit: coniectas uehiculisq; impositas prouexerunt. Inter hæc exploratoribus quibusdam Argis cognitis qui occulte circumire Aratumq; obseruare dicerentur: prima luce procedens palam omnibus in foro cum amicis uersatus est. Deinde cum in Gymnasio se perrunxisset: abductis secum quibusdam ex palæstra adolescentibus: qui cum eo potare consueant: domum discessit: nec ita multo post uisi sunt eius serui per forum coronas ferre: lampadas emere: cum iis colloqui qui in potationibus & uoce & tibiis canere soliti eēnt. Hæc inruentes decepti falsa specie exploratores cum risu sic inter se colloquebantur: nihil profecto tyranno timidius: si Nicocles cum eiusmodi ciuitatem obtineat: tantis opibus potētiaq; munitus sit: formidet adolescentem exulem: qui fugæ exiliq; uiatice ad uoluptates & diurnas potatiōes abutatur: ita falsi opinionione sua abierunt. Aratus statim prænitus urbe egressus cum ad Polygnoti turrim peruenisset inuētis militibus a se ante præmissis in Nemeam ducit. ubi cunctis quid facere statuisset: aperuit. pollicitisq; eos & hortationibus ante incitare conatus in signumq; Apolline militibus dato tum dimenso lunæ circuitu ad rationem itineris properato gradu urbem petere contendit: deinde rursus constitit: ut lunæ luce in uia uteretur. qua occidente ad hortum urbi proximum steterat. Hic Caphisias obuiam prodians nuntiauit: se occluso hortulano canum capiendorum: q̃ prius exiliuissent: sibi copiam non fuisse. cum uero plurimis obmetum homicidissens animi: ac pedem referre iuberent: Aratus eos confirmauit: ostentata spe se adductum si canes nimium infensi esse pergerent: ac simul qui scalas ferebant præmisit: quibus Ecdelus & Mnastheus propositi erant: ipse constanter sequebatur. iam canibus latratu instantibus & in Ecdelum ac socios incurrentibus: nihilominus ad murem se inferentes: scalas tuto admoerunt. Cum uero primi per scalas ascēderet: qui matutina custodiæ præfuerat: in thīnabulo præcedens socios abducebat: plurimæ collucebant faces: tumultus & strepitus incedentium ubiq; erat. illi ut erant in scalis subsidentes qui in muro erant: facile latuerunt. Alia aut custodia priori contraria uenienti in ultimum discrimen adducti sunt. illa etiam declinata: cū præteriret Mnastheus & Ecdelus priores in muro steterunt: occupato deinde utriq; muri aditu: Technonem ad aratum dimiserunt: subsidio appropere iubentes. Non multū enim spatii inter hortum urbemq; & turrim intererat: in qua uenaticus canis permagnus in statione collocatus erat. is siue q̃ natura segnis siue q̃ diurno labore fatigatus esset incedentiū strepitum haud sensit: sed horti canibus deorsum illū latratu excitantibus: submisit & obscure ab initio infrendere cepit. Tum appropinquantibus illis magis uocem intendit: & latratus plurimus passim locum compleuerat: ut qui e regione in custodia erant exaudirent ac magna uoce rogarent canis magistrū: cuius gratia canis ita uehementer atq; aspere latraret? nunquid noui esset? Altere turri nihil esse respondit: sed canē lumine custodū & strepitu tintinnabuli irritatū esse. Hæc Arati militibus multum animi atq; audaciæ addidit: opinantibus canis magistrum eius consiliū

conscium rem tegere. Præterea alios in cinitate permultos coniuratos transigendi negotii adiutores futuros. Attamen ad murum subeuntibus magna difficultas cum summo periculo impendebat: Resq; in lō gum trahebatur: incuruatis scalis nec pondus ferentibus: nisi constanter ac singillati conscenderent. Vregebat præterea tempus galli: qui cantu diem aduentare nuntiabant: nec aberat lōgius: cum rustici: qui uenale aliquid ad mercatum introferre consueissent: ad urbem accedunt. Quare aratus properans in murum ascendit: cum iam quadraginta ex omni numero ante eum murum obtinerent. Adiunctis præterea paucis ex iis qui deorsum relictī erant: cum iis ad domum tyranni atq; ad prætorium imperum fecit. Hic stipendiarii circum excubabant. In quos incautos ac nil tale suspicantes repentino atq; improviso aduentu cum incidisset: omnes comprehendit: neminem manu uiolauit. Tum cōtinuo amicos domo excitum misit: qui subsidio sibi adessent. Quibus eo undiq; confluentibus iam illuxerat dies: Theatrumq; uulgus cōpleuerat omnibus ad incertam famam suspensis: nemini quæ gerebantur cognitis: priusquam procedēs præco in turbam denuntiavit: Aratum adesse: & ad uendicandam libertatem ciues adhortari. Tunc confisi adesse quæ iādiu expectarant: uno impetu cuncti ad portas tyranni ignem intulerunt: incensa flagrant: q; tyranni domo flamma ingens & manifesta sublata usq; Connithum eluxit: Vt admirati rei nouitate Corinthii parum abfuerat: quin ad auxilium ferendum confurgerent. Nicocles igitur in prudentibus omnibus quibusdam cuniculis ex urbe migravit. Milites simul cum Sicyonibus restincto igni prædæ ac dirptioni tyranni domum subiecerunt: Nec id aratus feri prohibuit. Cæteris quoq; bonis fortunisque tyrannorum in medium ciuitati expositis: in tanto tumultu periculoq; neq; ex iis qui inuasferant: neq; ex aduersariis quisquā interiit: nec omnino uulnus accepit: sed rem gestam penitus expertem cædis expertem ciuilis sanguinis fortuna seruauit. Exules deinde reducti: tum qui a Nicocle numero octuaginta: tum qui a superioribus tyranni haud pauciores tricenis eiecti ciuitate fuerant: diuq; atq; adeo quinquagenario exilio uagi errauerant. Cūq; inopes plurimi rediissent: suas possessiones repetebant: uillasq; suas ac domos. adeuntes in magnam difficultatem Aratum coniecerunt: intuentem extra ab Antigono ob inuidiam recuperatæ libertatis insidias reipu. parari: ciuitatem ipsam diffensionibus ciuium ac seditionibus agitari. Vnde ex præsentibus difficultatibus optimum id factu ratus rerum summam ad Achæos detulit: atq; in unum corpus confudit: & cūq; ii dorici essent: haud inuiti Achæum nomen ac remp. subierunt: qui non multum sub id tempus auctoritate neq; opibus eminebant. Exiguus enim erat ciuium numerus: nec optimum neq; fertilem agrum habebant: mare pluribus locis importuosum ad continentem per cautes ferebatur. Attamen ostenderunt ii græciam uiribus inexpugnabilem esse: quotiens rerum statum constituto cōfentiens ubiq; & tranquilla pax foret. Ad hæc prudenti aliquo duce uteretur: qui cum pristina græcorum potentia ne portionem: ut ita dixerim: uel minimam obtinerent: & ex una ciuitate ut in eo statu tempore esse poterat: clara ac nobili simul omnes essent: nec fræti niribus sed consilio: non inuidendo primoribus sed parendo & obsequendo: non suam modo tot ciuitatibus potestatibus Tyrannidibusq; undiq; circumsepti libertatem retinuerunt: uerum etiam aliorum græcorum plurimos in libertatem uidicarunt: incolu. mesq; seruauit. Fuit autem aratus natura ciuilis admodum præclara semper atq; ardua spectās: publicis in rebus q̄ in priuatis curiosior diligentiorq; capitalissimus hostis tyrannici nominis: amicitias atq; inimicitias ex reipu. utilitate gerebat. Ex quo non uidetur tam diligens amicus fuisse: q̄ reipu. postulante mittis & placabilis iuimicus: in utraq; mutatione opportunitati ac tempori seruiens. Vna atq; eadem omnium gentium ciuitatem collegii Theatri uox erat: ille nullius præterquam bonorum uirorum amicum esse. Manifesto autem in bello apertisq; certaminibus obeundis remissi & diffidentis animi: in dissimulando suaq; facta occultando tum in capiendis clam urbibus tyrannisq; opprimendis efficacissimus: firmissimiq; consilii fuit. Quare cū in multis ex insperato rem optime ductu suo administrasset: haud pauciora quæ factu possibilia erant offensionis metu reliquisse uidetur. Etenim non feræ modo quædam quæ per noctē acri ac perspicaci sunt uisu: interdiu desiccatione tenuitateq; humoris: qui circumstat oculū: & lucis tēperie ferre nō potest: luminibus capiuntur: sed hominis quoq; uis ac prudentia huiusmodi naturæ est: ut manifestis in periculis & indictis turbetur: nec sibi ipsi consistere queat: Ad res autē latentes & occultas audēs atq; intrepida est. Hanc inæqualitatem ac uarietatem in præstantissimis igeniis philosophicæ disciplinæ imperitia efficit: uirtute ueluti naturalē quendam fructum nulla adhibita cultura sic absq; præceptione & doctrina producente. Hæc igitur exemplis experiri licet: aratus uero cum se ad ciuitatem consula repub. achæis adiunxisset: inter equites militare obiens munus: ob suauitatē mox facilitatēq; naturæ a principibus colebatur. q̄ quis ipse gloriā suā & potentia ciuitatis quasi signū aliquod uniuersæ græciæ sustulisset: semper tamen achæorū imperatori quicumq; is foret: siue Dymeus siue Tryteus siue obscurioris ciuitatis ad oēm belli usum operam suā exposuit ac dicto obediens fuit. Viginti autē & quinque talēis dono a rege Ptolomeo acceptis: ea ciuib. suis siue ad redimendos capriuos siue ad aliā necessitatē egentibus erogauit. Instantibus uero infensæ exulibus: ut sua sibi redderentur bona: possessionesq; turbantibus: cū sanari id malū nulla ratione posset: & exciliū atq; internicio ciuitati ipendere uideretur: perspexit unā tantū spem in Ptolomei liberalitate sitā esse. In ægyptum mari profectus ab eo precibus impetrauit: ut ad dissolutionem debitorū & ad componendas ciuium discordias grandi pecunia leuaretur. Soluit igitur ex Methona supra Maleam. Sed cū uentus atq; æstus ex pelagouchemēs descenderet: cedēte gubernatore præuenectus Vexadriam attingit. quæ hostium ditionis erat. ab antigono enī tenebatur præsidūq; ibi regis locatū erat. Id præueniens dimissa nauī uiro tantū amico ab antea comitatus quālonge amari habuit: & cū iā ad uespē

rasceret: declinantes in densissimam siluam ibi per noctem ægre fuerunt. paulopost præses regii præsi-
 dii reuersus atq; aratum requirens ab ministris eius deceptus est: dicentibus illum itatum se fuga in Eubo-
 iam contulisse. Igitur nauim & quæ in ea uehebantur: cum hostilia decreuisset: remiuit post multis die-
 bus Arato in magnis difficultatibus constituto sælicitas quædam diuinitus oblata est: Komana enim na-
 uis ad eum locum appulsa est: quo interdum speculatum nitebat: & ubi interdum ipse latitans moram tra-
 here solitus erat. Naui igitur in Syriam delata conscendens cum Nauarcho agit ut in Cariam se expone-
 ret: itaq; expositus est: cum in ea nauigatione haud minora q̃ ante pericula occurrissent. Ex Caria autem
 longo tempore in ægyptum traiciens inde ad regem se contulit quo familiariter utebatur: quæq; signis &
 tabulis ex græcia sibi deuinxerat. Nam cum eiusmodi rebus Aratus haud uulgarẽ sensum haberet: quo-
 tidie aliquod sumorum artificum imprimisq; pamphili & Melanti opus studiose conquirens ad regem
 mittebat. A deo enim Sicyone gloria litteris & pingendi artificio insignis erat: ut quæ sola incorruptum su-
 um decus & speciem obtineret. Ex quo Appelles ille magna iam parta admiratione eo se contulisse dici-
 tur: Talentoq; pactus apud eos uiros esse uersatus: illustrandi potius nominis gratia q̃ adipiscendæ artis. Itaq;
 Aratus alias tyrannorum imagines statim libera ciuitate sustulit. De Aristrati uero imagine: qui philippi
 ætate floruerat: tollenda diu deliberauit. Fuit enim Melanthi discipulorum opus Aristratus: in curru uictor
 quam etiam picturam attigisse Appellem polemon periegetanus est auctor. Erat opus nobile atq; admi-
 randum: proinde angebat Aratum tanti artificii interitus: sed communi odio: quo in tyrannos flagrabat:
 deleri simulacrum iussit. Tradunt præterea Neaclam pictorem collachrymassẽ: & arato pro salute operis
 se supplicem præbuisse: atq; ubi impetrare non potuit dixisse: Bellum cum tyrannus non cum tyrannorũ
 imaginibus esse gerendũ. Curram igitur ac uictoriam missam facianus: ipsum uero Aristratum ego tabu-
 la excellentem delebo. permittente igitur Arato Neaclas Aristratum deluit: locumq; uacuum minio tin-
 xit: aliud autem nihil immutare ausus est. Deleti pedes intra curram latere dicuntur. Ex huiusmodi igitur
 rebus Aratus ante regi carus erat: & tunc præsens usu atq; experientia cognitus magis etiam in eius amici-
 tiam insinuauit. Ab eodem etiam centum & quinquaginta talentis ad componendum statum ciuitatis do-
 natus est. Quorum quadraginta statim secum asportatis in peloponnesum delatus est: Reliqua diuitia im-
 posterum certis quibusdam portionibus misit: Fuit igitur magnum tantam pecuniæ uim ciuib; parare:
 cuius parua parte alii imperatores ac principes ciuitatum accepta a regibus: suas illis patrias turpiter serui
 recoegerunt. Maius etiam q̃ ex his pecuniis sublati simultatibus inter pauperes & locupletes reconciliata
 pax est: populo uero uniuerso salus cum securitate parata. Admirabilis profecto illius in tantis opibus tan-
 usq; honoribus modestia fuit. Creatus enim arbiter ad exulum res constituendas summa sibi rerum om-
 nium potestate permissa: solus quidem haud obire eum magistratum uoluit: sed ex ciuib; quindecim si-
 bi collegas delegit: cum quibus una magno labore ac sollicitudinibus pace ciues amicitiaq; coniunxit. p
 quibus non modo ei publice a ciuitate meriti honores decreti sunt: sed etiam ab exilib; priuatim ærea
 statua constituta: huiusmodi carmen incisum: Consilia & uires pro grais hausta q; bella Herculis & sum-
 ma celebrantur laude columnæ. Attibi nos Arate pro libertate recepta Erigimus statuam uirtutis iusticiæ
 q;. Namq; olim patriam diuinis legibus ornâs Sublimem cælo potuisti æquare superno. His rebus gestis
 Aratus ciuilem inuidiam gratia in se ciuium & beniuolentia superauit. Antigonus Arati successu æger: cu-
 piens illum aut omnino ad amicitiam traducere: aut iniecta calumnia a ptolomeo distrahere: cum alia be-
 nignitate hominem recusantem sibi deuincere aggressus est: tum etiam Corinthi diis immortalibus ope-
 ratus: uictimarum partem Arato Sicyoniâ misit: & in cœna multis audientibus conuiuui in medium locu-
 tus Sicyonis hic inquit adulescens immitis & inhumanus est: sed igenio liberali ac ciuium studiosus: mi-
 hi quidem morum regum & institutorum optimus iudex uidetur. Qui cum spem suam alio intendisset:
 nos antea contemnebat. Aegyptiorum opes admirabatur. Elephantos Classes aulas auditu accipiẽs: nũc
 ubi eas res agnouit scœna tantum esse & tragœdia dignas: omnino ad nos animo se conuertit. Accipio igitur
 & ipse adulescentem: & ad omnia eius opera uti constituo: & a uobis in amicis habendum censeo. Ex
 his sermonibus calumniæ materiem nacti obtrectatores & inuidi certatim Aratum apud ptolomeum per
 litteras accusabant. Quibus adeo permotus est rex: ut in græciam etiam quæstum mitteret. Sic igitur ami-
 citiæ regum & tyrannorum feruentes ac repentinæ sunt: & ardore quodam amoris subito incenduntur:
 sed labefectari expugnariq; facile possunt: & ueluti uentis inuidiæ atq; calumniæ flatibus assidue agitantur.
 Aratus autem ab achæis primum bello gerendo præpositus imperator Locridem e regiõe appositam ac
 Calidoniam depopulatus est: Boetiis subsidio profectus cum decem milibus militum occasione rei gerẽ
 dæ excidit: cum ab iis in Cheronia ante cum ætolis male atq; infœliciter pugnatum esset: ab eocreto Boe-
 tiorum duce ac mille hominum cum eo cæsis Anno autem ab eo prælio rursus imperator delectus: rem
 illam præclaram atq; arduâ est aggressus: non Sicyoniog; nec achæorum studio sed communis sibi uniuersæ
 græciæ imperio ac libertate proposita: Macedonum præsidia ex acrocorintho depellere. Chares quidẽ
 atheniensis cū aduersus regis duces secundo præliousus esset: cripit atheniensem populo: se Marathoniz
 pugna sorore deuicisse. Hanc aut pugnam haud inepte agat si quis pelopidæ Thebam ac Trasibuli athe-
 nensis Tyrannorum cædis sororem appellet: nisi hoc interest: non cum græcis: sed cum extero hoste &
 peregrino dimicatum sit. Isthinus enim duo maria diuidens nostram cum illo loco terram cōiungit: & cō-
 tineret: acrocorinthus uero mons est eximie altitudinis: qui ex media Isthino nascitur: & cum custodia na-
 tus fuerit: obstat: terraq; illam oẽm quæ intra Isthinũ continetur: cōmercio aditu militia mercatura ter-

ra mariq; excludit: & dominum unum omnium constituit: qui loco potiat. Quare nō per iocum Philip-
 pus iunior sed uere ac serio Corinthiorum urbem compedes ubiq; gr̃at̃æ appellasse uidetur. Eo igitur de
 loco accolis in medio certamen erat: Quippe quem summa ui omnes præcipueq; reges & tyranni capere
 mitterentur: Antigoni quoq; in eo studiū sic cupiditate exarsit: ut omni genere furiarum ageretur: ius-
 pensus in id suas curas omnes sollicitudinesq; intenderet: ut obtinentibus dolo eriperet: quoniam mani-
 festi conatus nulla ostendebatur spes. Extincto enī Alexandro sub cuius ditione locuserat: Nitia eius uxo-
 re rerum potita Acrocorinthum præsidio obtinente: statim submisso filio ad nō gr̃atum ministeriū: adu-
 lescentem uetulam mulierem conuenturum: blandas spes regii connubii & uitæ societatis afferens ipsam
 cæpit: uelut quadam illecebra ad eam pelliciendam filio usus: sed cum locum sibi haud permitteret: sed
 enixus asseruaret: dissimulans curæ sibi eam rem esse Corinthi nuptias celebrat: magno apparatu specta-
 culum præbet. diurnas potationes inducit: & ut maxime fieri potest: ad omnem iocum & remissionem uo-
 luptate & læticia animum relaxat. Vbi tempus aduenit: & amoebeum carmen cantari in theatro cœptum
 Nitiam in lectica regio luxu ornatam ad spectaculum misit: præsentī honore lætam: sed futurū longe igna-
 ram. Cum ad locum uentum esset: unde uia diuertens superne ferebat: eam præcedere in theatrum iubet.
 Ipse amoebeum simul & nuptias missas facit: & supra ætatem animos ac spiritus infractos gerēs: ad acro-
 corinthum successit: ac clauis portam reperiens bacillo percussit: referari iubens. Qui intus erant aspe-
 ctus eius obstupentes patefaciunt portam. Sic poritus munitione haud seipsum cōtinuit: sed præ gaudio
 in ipsis angyporis exultas pocula poposcit. Tum in foro uir prouecta iam ætate & tantas rerum mutatio-
 nes expertus: inter tibicinas circumfusus coronis madidus ac lasciuiens uoluptatus est: obuiam ueniens sa-
 lutans ac dextera blande excipiens: ut facile appareret exultans gaudium & lineam rationis excedens: ma-
 gis q̃ dolor ac metus animos perturbare & de sua sede dimouere. Itaq; antigonus acrocorinto in ditionem
 suam redacto: ut superius dictum est: una cum aliis quibus maxime confidebat: præsidio firmavit: eique
 Perseum philosophum præficit. aratus etiam alexandro superstiti hoc animo uoluntate cœpit: sed cum
 achæis cum alexandro societas esset: ab incepto destitit. Tunc autem oblata rursus occasione huiusmodi
 rem conficere aggressus est: forte tum Corinthi bis gemini fratres fuerunt: genere Syrii: quorū unus Dio-
 cles nomine in arce stipendia merebat: Reliqui tres regio auro furtim surrepto: Sicyonem ad ægiā quē-
 dam argentarium adierunt: quo aratus ob eis artificium plurimum utebatur: ac auri parte disposita: sta-
 tim reliquum unus illorum Erginum post rediens: inito pacto apud eum deposuit. Ex hoc factus ægiæ fa-
 miliaris & ab eo de arcis custodia in sermonem adductus inquit: se cum per rupes exsi montis ad fratrem
 ascendisset: despexisse uiam transuersam: qua humilior muri altitudo erat. Tum comiter ægiā ita ne igt
 uir optime ob exiguum adeo aurum statum regis labefactis: cum possitis unam horam gr̃adi pecunia uā-
 nundare? Nonne furibus æque ac proditoribus deprehensis proposita mor est? His arginus aridens con-
 uenit cum eo: se communicato consilio Dioclem tentaturū. Nā alios fratres non satis se fidos putare. Pau-
 cis post diebus depactus aratum se ad murum staturum: qua murus haud altus quindecim pedibus extra-
 bat: & ad alia conficienda cum fratre auxilio se fore suscepit. aratus sexaginta talentis cum illis decedit: si
 res ex sententia successisset: Sin spe potiundi excidisset: incolumis tamen cum illis euaderet domum: acta
 lentum utriq; pollicitus est. Sed cum sexaginta talenta apud ægiā deponenda essent: nec aratus per se eā
 pecuniam conficere posset: nec mutuando rem uulgarī uellet: acceptis ex uxoris auro plurimis aureis scy-
 phis: eos ægiæ depacti argenti nomie tradidit: atq; hic uir adeo enim animo elato fuit tantūq; amorem re-
 rum præclarissimarum insitum a natura habuit: cum: sciret photionem & Epaminundam despiciēdis pe-
 cuniis repudiandisq; muneribus longe gr̃acis omnibus iustitia & integritate præstare existimatos eē. ipse
 ieijsmodi res patrimonium suum effundere uoluerit: in quibus proprium periculum salus omnium & il-
 lorum quidem imprudentium ageretur. Quis igitur hunc talem uirum non summe admiretur: hodieq; il-
 lius animi magnitudinem omni studio ac beniuolentia complectatur: qui tam magnis pecuniis pericu-
 lum sibi tantum emendum putarit: & quæ preciosissima diuitiarum omnium dicuntur: deposuerit: ut no-
 ctu in medios hostes perductus de uita dimicaret: nec ab iis aliud ullum pignus acceperit præterq; spem
 præclari facinoris? Rem uero ipsam per se difficilem ac periculosam error quidam: qui statim ab initio ex
 inscitia incidit multo difficiliorem & periculosiorem effecit. Technon enim arati famulus missus est una
 cum Diocle ad murum cognoscendum. Is Dioclem tum primum uideat: ratus tamen ex iis signis: quæ
 ab Ergino edoctus erat: hominis se formam & figuram tenere: audierat sub crispo esse capillo colere su-
 sco atque imberbem. Profectus igitur quo inter eos conuenerat Erginum cum Diocle uenturum ante ur-
 bem ad locum: cui aui nomen erat: opperiebatur. Interim Ergini & Dioclis frater Dionysius haud con-
 scius nec particeps illius cōsili Diocli autem forma persimilis primus ad locum forte processit. at Tech-
 non signa sibi data repetens formæ similitudine deceptus: hominem percontatus est: si qua sibi cum Ergi-
 no necessitudo foret. Cum respondisset fratrem se eius esse omnino adductus est: ut crederet se Dioclem
 alloqui: nec nomen rogauit: nec signum aliud expectauit: sed dextera apprehendens de omnibus quæ cū
 ergino inita & constituta sunt: cum illo sermonem instituit: & eum percontatur. hic eius errorem astute cū-
 cipiē ad omnia responsionem accommodat. Tum ad urbem gradum flectens continuato sermone il-
 lum nihil suspicantem secum trahebat. Cum iam appropinquassent & prope Techioni manus ut caperet
 iniectus esset: fortuito quodam casu Erginus reuertens illis se obuiam tulit: persentiens dolum ac pericu-
 lum Technonē ut fuga euaderet: nutu admonuit. Sic cursu elapsi ambo se ad aratū receperunt. Nec tamē

illi recognita spes nec animi conciderunt: sed statim Erginum Dionysio auro ferentem misit: & ut rē clausam haberet obsecrantem. Ille negotium transegit & Dionysium agens ad Aratum remigrauit: quem statim ut uenit: haud amplius dimiserunt: sed uinctum in custodiam dederunt. Ipse deinde ad rem adoriendā se comparant. Paratis uero omnibus reliquisq; copiis in armis excubare iussis: ipse cum quadringētis delectis ad poattas secundum Iunonis phanum consistit: adluto tum instante uere: luna menstruo circuitu confecto pleno orbe lucebat: & nox pura ac luminosa erat: ut arma apposita ad lunam effulgentia: ne palā custodibus fierent: terrorem iniicerent. Iam primis urbis proxima loca tenentibus nebulae a mari exurgētes urbem ipsam & uicinam regionem late caligine & tenebris occuparunt. Hic ceteri cōsidentes calceos exuunt: ne strepitus euntibus fieret: & firmiter nudis pedibus in scalis consisterēt. Erginus autem accepris septem expeditis adulescentibus ueluti dux uiam ingressus occulte ad urbem irrumpit: qui pro portis in statione erant obtruncatis: scalae eodem tempore ad murum illatae: Aratus continuo cum centū militibus conscendit: reliquis quanta anniti maxima possunt celeritate consequi iussis: Inde auulsis scalis per ciuitatem centum ad oppugnandum arcem discurrent: Laeti clandestino ingressu ueluti iam explorata uictoria custodia etiam quattuor hominum cominus praelato lumine uenientem latuerunt. Adhuc enim in opaco lunae caligantis erant: illos uero e regione conspiciunt. Igitur illis insidias collocant: quoque tres intra insidias prolapsi interficiuntur. Quartus ense faucibus in capite fuga superfluit: clamitans hostem intra moenia esse: nec ira multo post signis canentibus ciuitas ad arma confurgit. Vicos omnis cōcurrentium multitudo compleuerat: facies multae partim deorsum partim desuper ab ipsa arce incensae locum illustrabant: confusus ab omni parte clamor audiebatur. Interim aratus per cliuum montis ascendere nitebatur: cunctanter ab initio ac magno cum labore: cum non quā oportuit tenuisset sed ignarus e uia deerrasset impeditibus eam atq; omnino obscurantibus tenebris. Obstabat etiam loci asperitas in quam eos error adduxerat hortante tamen omnes atq; excitante Arato ad murem capiendum. Deinde mirabile dictu est: ut luna per ruptis nubibus excipiens illustrata difficillima uiae parte adiuuerit: quoad ad constitutum locū subierunt. Ibi rursus densatis nubibus in umbra eos abdidit: occultauitq;. At qui extra portā ad phanum Iunonis reliqui erant arati tricenti milites. ut plenam uario tumultu ac luminibus urbem irruerunt: cum nequireret uia qua proficiscerentur reperire: nec illorum uestigia assequi: facto globo quodam in loco cliui opaco consistere: quoad oppugnantibus arcem qui cum Arato erant: sagittis desuper & telis crebro in eos cadentibus militaris clamor e praelio deorsum perlatus: & exconcauitate littorum pulsa imago resultans incertis animos eorum & suspensos tenebat: unde eius initium clamoris esset. Haerentibus uero illis ambigentibusq; in quā partem ferre arma oporteret: Archelaus qui regio exercitui dux praepositus erat: cum magna armorum manu cum clangore tubarum & strepitu per cliuum subiens in arati milites studio incelsus ferebat in trecentos incidit: qui ueluti ex insidiis insurgentes facto in archelaum impetu primos: ut quisque se obuiam tulit: interimunt: reliquos cum metu perterriti se in fugam dedissent: persecuti quoad dissipato agmine per urbem uagi palantesq; diffugerent. Vix dum parta uictoria reuertentibus: Erginus ex pugna aderat nuntians aratum cum hoste manus conseruisse: eoq; acriter repugnante sub ipsam arcem ingens certamen esse: ac celeri subsidio esse opus. Illi se statim eo duci iubentes profectiq; propius: & ipsi sublato clamore signum dant se adesse: suosq; adhortantur: & luna pleno lumine apparebant: arma quae & lōgitudine agminis per angustias incenditis plura ac formidabiliora hostibus apparebant: & sonoras noctis clamorem fauentium geminabat: & plurimum multo q̄ erant speciem dabat. ad postremum iunctis uiribus propellunt hostes: & ipsi superiori loco occupato illucescente iam die arcem tenebant. Solq; statim manatibus radiis subsecutus est opus: & reliquae e Sicyone copiae arato subsidio aderant: excipientibus per portas pro parte Corinthiis & ad comprehendendam regiam custodiam insurgentibus. Cum autem iam in tuto constitutis omnibus: ut uidebatur: ab arce in theatrum descendisset: infinita eo multitudo eius uidendi audiendiq; uerba: quae ad Corinthios habiturus erat: cupiditate plenis uis undiq; cōfluebat. Dispositis autem ad ipsos introitus utrinq; achaeis: ipse a tabernaculo armatus ore ac uultu ex labore ac uigiliis immutato in medium prodiit: ut languor corporis animi uoluptatem ac laticiam obscuraret. Effusis autem primo aduentu ad gratulationem cunctis hominibus: accepta in dexteram manu hasta: eaque inflexo parumque genu & inclinato corpore annixus multum temporis silentio eorum plausus & clamores excepit: cum uictutem eius extollerent: fortunamq; admirarentur. Vbi uero desierunt facto passim silentio achaeorum res gestas apta oratione percurrit: & Corinthios ut in achaeorum corpus concederent adhortatus est. Deinde portarum clauis quae post philippica tempora alienae ditionis fuerant: tum primum Corinthiis reddidit. Ex antipater militibus dimisso archelao qui in eius manus captiuus inciderat: Theophrastum quod abire iussus non paruisset interemit. Perseus dum caperetur arx egressus in Cnechreas confugit. Qui posteriori tempore cum uersaretur in ocio: dicente quodam illum solum sapientem sibi ducem uideri: per im mortales deos dixisse dicitur: istuc quidem ex omnibus Zenonis institutis maxime quondam mihi cordi fuit. Nunc autem a Sicyonio adulescente admonitus sententiam muto. Haec igitur de Perseo plurimorum historiis prodita sunt. Aratus statim Hereo & Lecheo in ditionem redactus: & quinque & uiginti regiis nauibus aequis quingentis potitus est: syrios quadringentos uenundauit. A crocorinthum achaeorum custodiarum commissum est quadringentis militibus canibus quinquaginta totidemq; canum magistris in arcem alendis. Romani igitur Philopomenem admirari soliti sunt: eumq; graecorum ultimum appellare: q̄ post eū magnus uir nemo extiterit. Ego uero ex graecorum rebus gestis hanc ultimam hanc nouissimā gesta ef

se dixerim. Hoc enim audacia hoc uiribus hoc fortuna optima ab eis administratum: quod declarant ea quæ continuo potesta consecuta sunt. Nam Megarenſes ab Antigono deſcicrūt: & in Arati fidem & amicitiam ſe dederunt. Troezenii quoq; cum Aepidauriis in Achæos recepti. Deinde cum educere copias ſtauiſſet in atticæ fines: primam in curſionem fecit: Salaminemq; populabundus tranſiens prædā abduxit: ac uelut excarcere ac uinculis emiſſa Achæorum potentia quamcumq; ad rem ſibi uiſum eſſe utebatur. Athenienſibus tamen liberos captiuos gratis remiſit: ad defectionē ipſis initia ſuggerens. prola meum Achæis ſocietate amicitiaq; coniunxit: belli gerēdi auctoritate illi inperioq; terra mariq; permiſſo. Si uero inter Achæos opibus & gratia ualuit: ut ſi minus intra annum fieri liebat: elapſo anno imperator deligeretur auſpicioq; ſuo ac ſententia omnia gereret. Etenim intuebantur illum non diuitias nō gloriam non regis amicitiam non patriæ ſuæ utilitatem non aliud præterea quippiam Achæorum amplitudini anteferre. Exiſtimabat enim tenui per ſe potentia ciuitatibus ſocietate & amicitiam: quaſi quodā uinculo cōmuni utilitate firmatam ſaluti præſidioq; eſſe: ac ueluti corporis partes ob eam: quam inuicem habent conuenientiam: uiuunt atq; ſpiritum ducunt: ſeparatæ uero ac ſeiunctæ languſcunt: & corrupuntur: ſic ciuitates e medio cōmunionē ſublata funditus interire: conſeruari uero a ſe inuicem augeriq; cum alterius alicuius magni corporis partes fiant: & cōmuni conſenſu adminiſtrētur. Liberis uero finitimis & arbitrio ſuo uiuentibus indignum eſſe duces argiuos tantum ſeruire: Ariſtomachum eorū tyrannum in ſidiis delere conſtituit. cupiens depulſo ſeruitutis iugo eam ciuitatem Achæis adiungere. Igitur qui ad tantum facinus gerendum animo parati eſſent inuenti ſunt: quibus Aſchilus & Charimenes uates præſuerunt. Enſes autem illis deerant: q̄ magnæ a tyranno habentibus poenæ propoſitæ eſſent. Aratus comparatis Corinthi paruis pugionibus & in capſas incluſis eas iumentis uiles quaſdam & neglectas merces uentibus impoſuit: atq; ita Argos uirtuosos curauit. Cōmunicata autem cum homine quodam rea Charimene uate: Aſchilus & ſocii indigne ferentes repudiato Charimene negotium in ſe ſuſcipiūt. Quod ille cum perſenſiſſet: ira incenſus inſidias indicauit: cum ii iam prope tyrannum appeterent: quorum pluri mi occupata fuga e foro abeuntes in Corinthum ſe receperunt. Sed breui tempore interpoſito Ariſtomachus a ſeruis occiditur: quo mortuo Ariſtippus tyrannus ſuperiore multo crudelior & contumelioſior tyrannidem inuadit. Accepta igitur Aratus omni Acoæorum iuuentute: quæ pro tempore aderat ad urbē ſubſidio aduolat: ratus ſeſe argiuorum ad recuperandam libertatem erepta ſtudia offenſurū. Torpentibus uero illis & conſuetudine ſeruitutem ferentibus: nec ulla ad ſe deſiciente exercitum indere infeſta reduxit Achæis tamen in culpam ac crimen adductis: q̄ in pace bellum intuliſſent: eaq; de re apud Mantinenſes i iudiciū accerſitis: Arato abſente accuſante Ariſtippo triginta minæ iniuriæ æſtimatæ ſunt. Ex hoc Ariſtippus Arati odio ac metu exagitatus ei adiutore Antigono rege inſidiatus eſt: diſpoſitis ubiq; hominus ſibi negotium faceſſentibus & occaſionem temporis expectantibus. Sed uera ac inſtabilis ciuium beniuolentia optima principis cuſtodia eſt. Cum enim ita multitudo ac potentes aſſueti ſunt: ut non ducem ſed duci timeant: multis ad uidendum oculis: multis ad audiendum auribus utitur: facta omnia & cōſilia percipit itaq; quonia tempus admonet: ſtaui hoc loco parumper conſiſtere: & ariſtippi mores & uitæ inſtituta pertere: quam ſibi ſuſpecta inſida tyrannis & foelicis ac celebris regni amplitudo præſcripſit. Ille. n. cum antigonum haberet ſocietate coniunctū: multos ad cuſtodiam ſui corporis aleret: inimicus nemo in ciuitate reclusis conclauium ſtatim occludebat. Ipſe cum amata in parruum quoddā cubiculū ſuperius aſcendēs cataracta deinde obieſta ac lecto ſupimpoſito: ſomnū capiebat: qualē æpuū eſt capere homē: qui ita turbulētā uitam & ſollicitā uiueret. Scalas uero amice mater ſubtrahens & aliud cubiculū claudens mane reponebat: & tyrannum illū mirificū deuocabat: ueluti ex ſpelunca inſtar raptiliū emergentē. Hic non ui & armis ſed humili ueste chlamyda amictus lege ac uirtute frātus magnū atq; iuictum iperium parauit: unusq; poſt hoīum memoriā natus cōmunis tyrannosq; hoſtis propagauit genus: quod præclariffimum iter gratiasq; ad noſtrā manauit ætatē: Ex his uero qui arces occupant ſatellites alunt portis cataractisq; tutandi corporis gratia muniuntur: pauci uiolentā mortē ueluti lepores effugerūt: domus uero aut genus aut ſepulchrum nullius relictū eſt celebrem memoriā ad poſteros habiturum. aratus igitur cum ſapius teſtaſſet & aperto & clandestino apparatu ariſtippum oprimere atq; argos capere ſpe decidit ſemel etiā actis ſcalis cū paucis ex inſperato muſcæ cepit: peremptisq; cuſtodibus qui eo ſubſidio uenerant: continuo dies illuxit: q̄ cū a tyranno undiq; præmeretur: argui æque ac ſi nō eorū libertas ea dimicatione ageretur ſed ueluti Nemeis inſtantibus certaminibus ſedentes quieti magno cum ſilentio æquos & iuſtos eius pugnaſpectatores ſe præbuerunt. aratus cum acriter in hoſtem pugnaret: hafta manu emiſſa i inguine uulnus accepit. Tenuit tamen locū a ſe captum: nec inde cū aſſidue oppugnaretur ab hoſtibus uſq; ad noctē deiici ulla ui potuit: Quod ſi ēt ad laborē paulum noctis acceſſiſſet: haud unq; proſecto uanus eius diei conatus fuiſſet. Iam enim tyrānus præmiſſa magna ſuæ fortunarum parte migrare ex urbe parabat: quod nemi ne arato nuntiante: cum præmeretur penuria aquarum: corpusq; ægrum uulnere traheret: milites retro abduxit: hac uero deſperata uia in apertum cerramen prodiit: adductoq; in fines achæorum exercitu popula tionibus agrum uaiſtauit: & ad Charetem fluuium acri prælio cum ariſtippo cōmiſſo crimen ſubiit deſtituta pugna partam uictoriam e manibus amiſſiſſe. Nā cum reliquus iam exercitus manifeſte hoſtem propoſuiſſet: uictorq; magnum ſpatium perſecutus eſſet: ipſe non tam coactus ab aduerſariis q̄ uirtuti ſuæ fortunæque diſſuſus fuga ſe in caſtra recepit. Cum uero reuerſi ex percuſſione cæteri ei ſuccenſerent: q̄ uerſis

in fugam hostibus pluribusque eorumque ex suis caelis commisit tamen ut uicti de se trophaeum statuerunt uerecundia ductus de trophaeo rursus dimicare constituit: atque uno interposito die instructas copias in aciem eduxit. Cum autem sensisset auctum esset tyranni exercitum: animosque militum ad pugnam audaciamque creuisset: haud ausus manus conferere: sed receptis foedere cadaueribus: cum exercitu abiit: gratia tamen & benivolentia ciuium conciliata administrandaque prudenter reperi. eam maculam delere contendens Cleonas achæis adiunxit: ac Nemeum certamenque partium foret: & ad achæos magis spectaret: in leonis celebrauit celebrarunt etiam argiui: quo tempore licentia & securitas antea permixta pugilibus primum confusa est ab achæis omnibus: qui ex eo certamine reuerentes per iuum agrum iter facerent: ut hostibus ibi captis ac uenundatis adeo uehemens eum atque implacabile tyrannorum odium caperat. Breui post tempore cum accepisset aristippum ad Cleonam insidiis capiendas animo spectare: sed metu ipsius qui tum corinthi moram trahebat deterri: per edictum coacto exercitu iussuque plurimum dieque cibaria secum ferre: descendit in Cenchreas: ut opinione absentis per dolum ad inuadendas Cleonam aristippum euocaret: qua in re eum non fefellit spes. Statim enim ex argis cum exercitu affuit. Aratus iam instantibus tenebris ex Cenchreis in Corinthum reuersus est: clausisque omnibus custodia uiuis achæorum agmen ægit: qui adeo compositae adeo prompte adeo celeriter consecuti sunt: ut non modo imprudentibus hostibus iter facerent: sed et durante adhuc nocte Cleonam accederent: & ad pugnam instruerentur. Prima tamen luce apertis portis: signoque tuba dato cursu & clamore hostem adhortus continuo in fugam conuertit: & cum multis exitus locus haberet ad eam partem se contulit: quo aristippum iturum suspicabatur. Facta autem usque Micenas persecutione tyrannus a quodam cretensi Tragesto nomine: ut Dineas tradit: interceptus in fuga occiditur. Ex aliis uero sumpra mille & quingentos desiderati sunt. aratus tam felici parta uictoria: ac nullo suorum militum amisso attamen neque cepit argos neque liberauit: agia & iuniore aristomacho cum regis exercitu irrumpentibus: ac imperii summam occupantibus. Conflatum uero superiori tempore caluniam sermonem cauillum dicacitatem assentorum sustulit: qui tyrannos ad gratiam efferentes aiebant achæorum ducem domi tumultuare pugnam initum: & simulac tubicini prodit: somno ac uertigine opprimi. Instructis uero ordinibus ac signo dato percontatus manipularios ac conturiones: nunquid praesentia sua opus sit: se enim saucium telis esse: discedit longe exitum pugnae expectaturus. Hæc iam adeo inualuerant: ut et philosophi in scholis cum quaererent: perturbari animo & impendentibus periculis colorem mutare: ignauiae ne antequam interperierit cuiusdam corporis & frigiditatis esset ubique aratum nominarent: eumque optimum ducem esse dicerent: & tamen hæc sibi incertaminibus euenire. Sublato igitur aristippo e medio Lysidem Megalopolitanum insidiis appetiuit: qui tyrannide patriam occuparat. Ille cum homo non segnis animi neque abiecti foret: neque uelut plurimi tyrannorum imodestia & cupiditate adhanc prolapsus iniuriam: sed ab adulescentia incensus amore nominis & gloriae & falsis quibusdam uanisque sermonibus: qui de tyrannide: ut de re aliqua beata atque admirabili ferebant imprudenter & temere elatus: atque ide rerum potitus multis statim curis ac molestiis premebatur: suspitio: ne praeterea suspensus animi incertusque erat & arati insidias formidabat. itaque mutata sententia pulcherrimam & laudabilissimam uiam iniit: qua se primum odio custodia ac satellitibus liberaret: & patriam sibi suo beneficio deuinceret: arato accersito dominationem deposuit: & in acheos ciuitatem rettulit. Quo facto achæi illum laudatum ornatumque imperatorem legerunt: qui statim cum aratu gloria superare niteretur: alias res quae haud necessaria uidebantur aggressus: Lacedaemoniis bellum indixit: quod ne fieret instans aratus inuidia agere est usus. Ceterum Lysides secundo imperator constitutus est: refragante arato atque studente ut alteri imperium mandaret. ipse enim ut dictum est per annum imperarat. Tertium igitur summa cum laude achæis imperauit uicissim cum arato quottannis commutato imperio. patefactis autem inimicitiis cum aratum apud achæios saepius accusasset: inuidia & offensione omnium concidit. Etenim existimatus est ficto & simulato ingenio aduersus ueram ac synceram uirtutem certare. Et quemadmodum scribit Esopus: Teniores aues cuculo cur se fugerent percontanti respondisse: quod accipiter aliquando esset futurus: sic Lysidi ex tyrannide suspicio imitata uoluntatis conflata est: quae eius naturae permultum detraheret. at arati nomen ætolicae res maximae illustrarunt: Quo tempore insurgentibus ad illos comprimendos achæis & in finibus agri Megarensis dimicare properantibus. ad hæc agidi Lacedaemoniorum regi una ad praelium exeunti se opponens: maledicta sales cauilla contumelias in eius molliem ignauiamque coniectas sædato animo tulit: nec unquam turpitudinis specie utilia ac salutaria consilia abiicit: sed cessit hostibus Geraniam transcendentibus & abique praelio in peloponnesum aditum praebuit. Cum autem irrupissent & improviso iperu pellenam caedisissent: non idem sibi consilium fuit. Non enim ultra cōstitit: sed tempus triuit: nec expectauit quoad hostium uires in unum undique cogerentur. sed statim praesentibus copiis hostem adortus destituto ordine petulanter in ipsa uictoria exultantem facile fudit. Nam simulac urbem ingressi sunt: milites effusi ad Prædā & in ipsis ædibus dissipati alter alterum impellentes de bonis fortunisque ciuium inter se certabant. Duces uero & centuriones circueuntes pelleneorum coniuges & filias diripiebant: & exuentes Galleas illarum caputibus imponebant: ne quis alter cognitas abduceret: sed ex ipsis Galleis cui quæque cessisset domino apparere. Sic autem affectis illis & huiusmodi operi intentis continuo aratus adesse nuntiatur. Exorto autem tumultu & consternatione priusquam omnibus auditum esset periculum: primi in ipsis portis ac suburbis: ut æquum est in tanta perturbatione rerum fieri: achæis incurrentes uicti sese in fugam dederunt: quibus effuse fugientibus qui subsidio ueniebant in dubitationem quid agendum esset adducebantur. in ea trepidatione una ex captiuarum numero Epigethi cuiusdam clari hominis filia eximia forma & pulchritudine mulier in Dianæ sacello forte confederat: ubi Epilestaches captam sibi optatam loearat: Galleaque christis insigni ornat. Hæc repente ad tumultum exiliens ut ad portas sacelli constitit: ac de super pugnantem despexit: ornatu ipso militari iduta ciuibus quidem suis angustiori quam ex homine spectatus

lo fuit: hostibus uero diuinam aliquam speciem se uidere opinantibus terrorem formidinemque iniecit: ut nemini animus ad repugnandum sufficeret. Pellenei ipsi affirmant deæ simulacrum per alia tempora intactum mansisse: & cum a sacerdote motum de loco afferretur: aspectum ita perstringere cōsueſſe: ut a nullo contra aspici posset: sed ab eo oculos cuncti auerterent: nec hominibus modo uisum horrore esset: sed per pinquas quoque arbores cum portabatur in fœcundas redderet: & imaturos fœtus excuteret: hoc tum sacerdotem cum extra tulisset: & ad Aetolos conuertisset: sic consternasse omnes: ut ne mente quidem cōfisterent. Sed Aratus in cōmentariis suis huiusmodi nihil scribit: sed uersis in fugam hostibus se una cum iis irrupentem urbem palantes ægisse: septingentosque ex illis eo prælio cecidisse: quod opus in maximis fama celebratum est. Eam pugnam Timantes artificiosissime pictura imitatus ante oculos posuit. Cæteque multis gentibus ac potentatibus contra Achæum nomen hostiliter insurgentibus: Aratus cum ætolis statim amicitiam iniit: ac Pantaleone frætus: qui plurimum inter ætolos auctoritate ualebat: duos populos non pace modo: sed etiam societate coniunxit. Sed cum studeret in libertatem Athenienses restituere: offensionem sibi & calūniam cōflauit: & ab achæis male audiuit quod fœdere sibi cum Macedonibus: in quorum ditione Athenæ erant: inito stantibusque indutiis Pyrræum capere aggressus esset. At hoc ipse in cōmentariis inficiatus: quæ scripta reliquit: Erginum accusat: cuius opera ad A corinthis expugnationem est usus. Illum enim priuato consilio Pyrræum inuasisse: & cum fractis scalis fugiens premeretur ab hostibus: nominatim & continenter Aratum ueluti præsentem compellasse: atque ita deceptis hostibus euasisse: haud tamé probabilis excusatio uidetur esse. Nam erginum priuatum hominem & Syrum nihil rationis est ad tantarum facinus animum adiecisse: nisi ducem habuisset Aratum: & ab eo data occasione rei gerendæ etiã uiribus esset. Quod idem est ita esse ostendit: quippe cum non ter sed sæpius conatus sit pyrræum iudicio nem redigere: nece male gesta deterritus est: sed spe ad breue tempus fracta statim reintegravit audaciam. Semel etiam per thiasium fugiens crus fregit: multotiensque incisione curatus est. Vectus etiam lectica diu militiam ægit. Mortuo Antigono & filio Demetrio regnum obtinente magis etiam animo Athenis liberandis incubuit: despectis omnino Macedonibus & pronihilo habitis. itaque cum a Bithyo Demetrii duce ad phylaciam prælio superatus esset: ac uehemens rumor increbuisse: partim captum: partim mortuum Aratum esse: Diogenes qui pyrræum præsidio asseruabat: Corinthum epistolâ scripsit: iubeus urbe Achæos extrudi: quod iam aratus interiisset. Aderat tam forte Corinthi Aratus cum littoræ eo perlatae sunt: sic illius atque irrisi Diogenis tabellarii discesserunt ipse quoque rex nauem ex Macedonia misit: qua ad se uinitus aratus duceretur. athenienses uero Macedonum gratia ad omnem leuitatem assentationis conuersi accepto nuntio de arati morte coronas sumperunt: Ex quo ille statim copiis in eos eductis usque ad academiā infecto exercitu puasit: sed suasionibus adductus maleficio & iniuria temperauit. athenienses cognita eius uirtute ad sanitatem reuersi cum extincto Demetrio ad spem recuperandæ libertatis incumberet: illum aduocarunt: Qui & si altero tum achænis imperante diuturno morbo oppressus domi distineretur: lectica latus atheniensium opportunitati occurrit: ac Diogeni præsidii præfecto persuasit: ut centum & quinquaginta acceptis talentis pyrræum Munichiam Salaminem Sunium atheniensibus traderet. Viginti præterea talentis ipse ciuitatem leuauit. Deinde Aegmetani & hermionei in achæos statim concesserunt. Ad hæc magna archadiæ pars se illis adiunxit: ac Macedonibus per id temporis propinquo ac finitimo bello occupatis ætolorum societate aucta Achæorum res magnum incrementum accepit. At aratus memor ueteris promissi & uicina tyrannide argiuorum anxius per internuntios aristomacho persuasit: ut reipsum in medium poneret: & achæorum leges ac nomen acciperet & Lyſiadæ imitatione maxime genti cū laude & honore imperare mallet: quod unius ciuitatis periculoso atque inuidioso domino incubare: permotus aut aristomachus arati monitis & suasionibus quinquaginta talenta ad se mitti iussit: ut stipendia his qui sub eo meruissent dissolueret: eosque dimitteret: quæ dum cogerentur pecunie: Lasiades nondum absolutio imperio cupiens eius actionis ad se laudem transferre: apud aristomachum aratum accusauit: hominem illum tyrannis inensum semper atque implacabilem esse: suadendoque perfecit: ut re sibi permissa in achæorum societatem ueniret. igitur hic achæorum principes qua beniuolentia & fide in aratum essent maxime declararunt. Nam cum is ob iram contrariam sententiam dixisset: aristomachum reiecerunt: ubi uero placatus eius causam præsens agere cœpit: prompte acceleriter in sententiam eūtes argiuuos philasiosque repdonarunt. Sequenti etiam anno aristomachus imperator constitutus est: qui clarus apud achæos & gratiosus statuens in fines laconicos incursionem facere: aratum athenis exciuit. ille ad eum rescribens ab ea militaria deterrere conatus est: quod nollet cū Cleomene audaci homine & subitis successibus aucto achæos bello implicari. Cum autem is præstaret omnino in sententia: nec ex ea dimoueri posset paruit: atque una præsens militiam obiit. Cleomene ad palladium ipsis cum exercitu imminente: cum prohiberet aristomachum prælio dimicare: a Lyſiade accusatus cum illo in certamen de imperio discertationemque uenit: & suffragiis uictor duodecimo imperator creatus est: in quo imperio ad Lyceum pugna a Cleomene fusus in fugam se dedit: errabundusque noctu uagat pro mortuo habitus: usque rursus de illo rumor apud græcos iualuit. Seruatus uero collectisque in unum militibus non fuit eo contentus: sibi abire incolumi licuisset: sed optime occasione usus: cum id nemo timeret: nec futurum suspicaretur: repentino impetu Mantineos Cleomenis socios adortus est. Capta urbe præsidioque firmata accollas ciues eorum constituit: & quæ uictores nunquam obtinere potuissent: ea achæis uictis superatisque parauit. Lacedæmoniis rursus Megapolitanos bello lacerantibus: deductis eo subsidiis: Cleomeni prouocanti obuiam ire neglexit: cogentibus etiã Megapolitanis restitit. Quippe qui neque alias inchoandi prælii natura cupidus foret: & tum militum numero inferior cū homine adulescenti & audaci sibi iam ætate prouecto remissioribus animis ac minori ambitione certamen erat.

Proinde ratus est: quam ille periclitando gloriam quæreret: partem iam sibi cauendo & declinando conferuandam esse. Itaque leuis armaturæ militibus effusius procurentibus spartiatasque usque ad castra impellentibus: & per tabernacula eorum uage dispersis: haud quaquam Aratus properauit: sed ualle in medio interiecta constitit: ac transitu ciues prohibuit. His Lysides permotus atque Aratum uerbis increpans equites hortatus est: ut secum una insequentibus se ostenderent: nec exploratâ hosti uictoriam proderent: nec se ipsum patriâ dimicantem relinquerent. Conuersis autem cum eo multis & fortibus uiris elatus animis dextrum hostium cornu inuasit: Quo in fugâ dato persecutioni ira & cupiditate honoris insistentes in loca sinuata & arboribus confita delatus est. In his late fossæ erant: quas Cleomenes insidens hoste excepit. Hic Lysides in Partia conspectu cum pulcherrimâ pugnam depugnasset concidit. Reliqui in Phalangé fugiētes turbatis militibus totum exercitum ea clade cōpleuerunt ex quo Aratus magnâ sibi conflauit inuidiam: quod Lysiadis salutem negligere uisus sit. Sic ab Achæis coactus per irâ abeuntibus in ægeū consecutus est. Vbi cum conuenissent decreuerunt ne illi erogarētur pecuniæ: nec stipendiarii alerentur: sed ipsi potestas fieret: si uellet per se bellum gerendi. Tanta contumelia affectus Aratus statuit deleta macula quæ sibi iniusta erat: se imperio abdicare: & consilio usus ad præsens omnia pertulit: deinde ad Orchomenum deductis Achæorum copiis: ibi cum Megistono Cleomenis patruo pugnam conseruit. Quo uicto fugatoque tricenti cæsi: Megistonus ipse captus in Atati potestate uenit. Cum consuisset is annum suum cum contingeret imperare: ubi ad eum ordinem uentum est: uocatus repudiavit imperium: ac Timoxenus pro eo delectus est. Causa uero repudiadi: quæ ira in multitudinē esse dicebatur: parum sane probabilis uisa est. Vera enim causa res Achæorum non quietæ nec pacatæ ut antea fuerant: succrescente Cleomene qui haud popularibus magistratibus continebatur: sed interfectis a se Ephoris subacta sibi regione permultisque accolarum ciuitate donatis: nulli obnoxia potestiam cōsecutus: instare continuo Achæis cœpit: ut sibi imperium inuaderetur. Quare iure accusant Aratum: qui dum res solo magno ac fluctibus iactaretur: ueluti gubernator deponeret: atque alteri remitteret gubernaculum: & desperatione rerum Achæorum Cleomeni traderet: quo tempore pulcherrimum fuit etiâ inuitis ciuibus communi salutis subuenire: nec committere: ut Peloponnesus iterum Macedonum custodiis acceptis barbaricis iterum moribus inquinaretur: ut Acrocorinthus illyricis armis ac tubis cōpleretur: neque quos sæpe in bello imperator fudisset: ac urbibus extrusisset: quibus etiâ in cōmentatiis suis malediceret eorum domino sociorum ciuitales subiiceret. Quod si Cleomenes erat: sic enim appelletur: iniquus & tyrânicus: at Herculidæ illigenis auctores erant: Sparta patria ex qua uel obscurissimum præstabat quod Macedonum primum imperii summæ præponere: qui græciæ nobilitatis nullam rationē haberet. Ad hæc Cleomenes summum magistratum petebat: ut pro illo honore & appellatione maioribus bonis ciuitatis afficeret. Antigonus autem terramarique imperator & dux renuntiatus non prius imperium obiit quam sanctum esset fœdere Acrocorinthus mercede solo sibi in ditionē cessurum: perire ut uideatur Esopi uenatorē imitatus: nec ante uocantibus Achæis & legationibus ac decretis se submittentibus obsecutus est: quam præsidio & obsidibus ueluti quibusdâ fræniscōprehensos teneret: & quauis ois Arati deprecatio necessitatis defensione niteretur: tradit tamen Polybius ipsum cum Cleomenis audaciâ multo ante prospexisset: antequam necessitas ulla urgeret: cum Antigono clam colloqui uoluisse. Megalopolitanos etiam supplices descendisse orantes Achæos & obsecrantes ut Antigonus euocaretur. Hi enim assiduo bello premebantur & Cleomeni maxime ad direptionem & prædâ expositioni erant. Nec Philarcus ab his in sua historia dissentire uidetur: cui nisi Polybius testis accederet: non magna admodum fides adhibenda foret. Nam cum in Cleomenis mentionē incidit: beniuolentia illius quam afflatus numine furens & insanus efficitur: & ueluti in iudicio: sic historia ipsa alteri aduersatur: alterum subleuat. A miserunt igitur Achæi Mantineam quærursus a Cleomene capta est: & ad Hecatombæum magno prælio superati ita ceciderunt animis: ut continuo Argos Cleomenem accessissent: & eum bello gerendo imperatorem præficerent. quod ubi Arato cognitum est: cum aduentare Cleomenem accepisset: & cum exercitu Lernam attigisset: metu percussus legatos ad eum misit: orantes ut cum tricentis solum tantum ad amicos sociosque accederet: ac si diffideret: acciperet obsides. Hæc Cleomenes respondens contumeliæ sibi ac dedecori fore castra ex eo loco mouit. Achæis etiam epistolam scripsit: qua multa crimina & calumniæ in Aratum conferebant. Scripsit & ille quoque contra Cleomenem epistolas: & usque ad nuptias & coniuges maledicta ac iurgia procefferunt. Ex hoc Cleomenes per legatum Achæis bellum edicit: parumque absuit: quin Sicyoniorum urbem imprudentibus illis per prodicionem diriperet. Inde abducto exercitu Pellenam inuasit: interemptoque Acheorum duce urbe potitus est. Breui deinde tempore interiecto cum Pheneū Perdeliumque sub imperium redegit: Argiui statim ad eum defecerunt: philiasii præsidium acceperunt: & omnino Achæis & aduentitiis nihil erat: quod stabile aut firmum uideretur. Hic in magno tumultu hæc turbaratione rerum Aratus iactabatur: cum intueretur Peloponnesum tantis motibus agitari: ciuitatesque undique a seditiosis & turbulentis hominibus ad defectionem sollicitari. Nihil enim quietum erat: nihil suo loco manebat. Sicyoniorum & Corinthiorum quoque plurimi iam cum Cleomene palam colloquebantur: quoque animo communio illa & societas uinctarum inter se ciuitatum priuati dominii desiderio iam pridem offenderat. In his mutationibus Aratus permissa sibi summa & libera potestate & licentia quos in Sicyonia corruptos offendit: capite multauit. qui aut Corinthii erant perquirere ac poena afficere conatus multitudinē ægram & Achæo nomini uehementer offensam in se concitauit. cum igitur in apollinis templum confugissent: aratum accessitum miserunt: ut ante defectionem aut interficerent: aut in uincula conicerent. ille accessit quidem equum manu trahens: ac si nullum metum ac suspicionē præ se ferret. Exiliētibus autem multis conuiuiaque in eum ac maledicta iactantibus: sædato uultu & firma oratione quieti cōsidere iussit: nec cōfuse exurgētes clamorem atollere: & qui ad portas consisterent introire. Hæc simul dicens sensim pedē extulit: ueluti equum

alteri daturus. ita egressus occurrentes sibi corinthiorum placide alloquens: iubebat ad Apollinis ædem conuenire. Vbi uero clam ad arcem prope accessit: in equum insiliens Cleopatro præfecto custodiæ acriter asseruare arcem iussu in Sicyonem aduectus est: triginta equitibus consecutis aliis relicto duce passim dissipatis. Corinthi non multo post audita Arati fuga ut persecuti eum capere nequierunt: accersito Cleomene urbem illi tradiderunt: cum is nullo satis magno se beneficio ab his affici posse arbitraretur: pro eo quod offensum esset: Aratum dimittentibus. Hic igitur adiunctis sibi his qui adactam quæ dicitur incolunt: acciuitates tradentibus: Acrocorinthum uallo ac fossa circumdedit. Ad Aratum uero non multi Achæorum in Sicyonem conuenerunt: conuocatumque concione ipse constitutus delectos ex ciuibus ad custodiâ corporis circum se habuit. Cumque tres iam & triginta annos in Achæis repperisset: & græcorum omnium potentia & gloria princeps fuisset: tunc inopia & solitudine oppressus & derelictus ueluti in patriâ naufragio in tantis procellis ac periculis ferebatur. Nam Aetoli auxilium petenti missuros se esse negarunt. Atheniensium ciuitatem in Aratum studio & uoluntate propensam Euclides & Mition prohibuerunt. Cum autem Aratus Corinthi & domum & facultates haberet: Cleomenes nec attigit eorum quicquam: nec alterum permisit attingere. Conuocatis præterea eius amicis & curatoribus iussit omnia curare atque asseruare: ut rationem Arato reddituros: priuati ad eum Triphilo & Megistono patruo rursus missis: tum alia ei permulta: tum duodecim talenta annuum stipendium pollicitus est. Neoptolomei odio numerum excedens: ab eo enim sex talenta Arato quotannis mitrebantur: demandari sibi ab achæis ipse orabat: & Acrocorinthum communi cum his præsidio custodiri. Respondente Arato non penes se sed potius penes eos summam imperii esse: ratus id dissimulare responsum: infesto exercitu in Sicyoniorum fines inuades incursionibus agrum deuastauit: positisque ad urbem castris tres menses in obsidione fuit. Cunctante Arato ac deliberante num ac corintho tradito antigoni accepturus esset: Nam aliter negabat opem se esse laturum. Conuocato igitur in ægeum consilio achæi Aratum eo conuenire iusserunt. Verum cum ex urbe Cleomene obsidente sine periculo exire non posset: ciues eum precibus detinebant orantes ut salutem suam uitamque consuleret: ne corpus iminenti hosti obiceret. ad hæc feminae ac pueri tanquam communem omnium parentem & conseruatorem suum lachrymis circumstant: quos tamen ille cum confirmasset consolatuseque esset: aduectus equo decem amicis & cum his adulto iam filio comitantibus descendit ad mare. Nauem quæ eo appulsa erat conscendentes in ægeum ad concionem profecti sunt: in qua communi sententia decretum est uocare antigonem & acrocorinthum in eius ditionem permittere. Aratus filium suum una cum aliis pluribus ad eum pro obsidibus misit: quibus commoti grauius corinthii diripuerunt eius bona: & domum Cleomeni dono dederunt. aduentante uero Antigono cum exercitu: Erant autem. xx. Macedonum peditum: equitum mille & triceti: Aratus cum principibus milia ciuitatum per ora maritimam clam hostibus illi in Pegas obuiam prodit: cum antigonem suspectum haberet: nec se libenter Macedonibus crederet. Etenim sciebat se illorum cladibus opes sibi & gloriam peperisse: materiemque constituendam reip. odium in superiorem habuisse. Sed cum perspiceret necessitatem impendere: nec declinari nec resisti ullo modo posse: deinde occasionem sibi oblatam esse: cui seruiunt omnes: etiam qui imperare uidentur: ad tam indignum facinus perpetrandum accessit. Antigonus autem ubi accepit obuium sibi Aratum esse: alios quidem communi benignitate salutauit: illum uero & in primo congressu honorificentissime excepit: & cætera munificentia uirum bonum & singulari prudentia præditum maiorem celsitudine sibi deuincitur conatus est. Erat enim Aratus eiusmodi: ut regem non modo maximis in rebus ad ministrandis adiuuare: sed etiam in ocio oblectare posset. Quare Antigonus & si adolescens foret: ut uiri ingenium perspectum habuit: cui nihil deerat: quod minus dignum regis amicitia uideretur: eo non ex Achæis modo: sed etiam ante Macedones ad omnia utebatur: cunctaque de illius sententia & auctoritate gerebat: & ea ira euenerunt: quæ in sacrificiis diuinitus numen portenderat. Dicitur enim non multo ante Arato sacra facienti in iecore duos felles extitisse eadem pinguedine obuolutos. Vate quoque consultum dixisse: quæ capitalissimo odio dissiderent: ea pro breui inter se firmissima amicitia coitura. Quod responsum ad præsens neglexit: nec sacris alter nec uaticinio fidem habuit: obseruabat id tamen. Nam in posterum prospere succedente bello cum Antigonus corinthi conuiuium instruxisset: compluribus eo inuitatis Aratum honoris gratia supra se locauit. Paulo post amictum flagitans rogauit illum: num sibi frigus uideretur: respondente illo & quod se ualde algere: iussit propius accedere: tapeteque allato serui ambos simul circumdederunt. Tunc Aratus in sacro illo: memoriâ rediens ridere secum ipse ac portentum & oraculum regi narrare. Verum hæc posterioribus temporibus sunt acta. In Pigis uero tum iureiurando dato acceptoque continuo in hostem inuasit: & ad urbem summa utrinque dimicatum est: optime munitis Cleomenis castris & corinthiis strenue hostem arcentibus. Hic Aristoteles argiuus Arati amicus ad eum clam mittitur: qui rebellionem factam illum in ciuitatem acciperet: si cum militibus eo accederet. Ille re cum Antigono communicata: cum mille & quingentis ex Isthmo in apydaurum celeriter nauigio delatus: argiui insurgentes facto impetu in Cleomenis milites comprehendunt. atque in arcem inducunt. Quibus nuntiatis Cleomenes ueritus ne captis argis ab hostibus reditu domum intercluderetur: acrocorintho relicto cum subsidio noctu Argos occurrit: quo præueniens conflixit: & secundo prælio usus est: nec ita multo post Arato se inferente & rege cum copiis subsequente in Mantiniam discessit. Ex eo cinitates omnes in Achæorum fidem & amicitiam redierunt. acrocorinthum Antigono traditum est. Aratus ipse factus ab argiuis persuasit eis: ut tyrannorum bona & proditorum Antigono largirentur: Quod factum Aristomachum intenchis magnis cruciatibus uexatum mari mergendum dederunt. cuius supplicii foeditas in Aratum non sine offensione coniecta est: quod uirum non improbum: & qui eo familiariter usus esset suamque auctoritatem adductus dominatum deposuisset: & ciuitatem suam Achæis iunxisset: ita crudeliter ac nefarie necari permetteret. Nec huius tantum sui red aliarum etiam in eum culpa redundauit: ueluti quod Corinthiorum ciuitate ut humili aliquo uico Antigoni donasset. Idem etiam direpto Orchomeno præsidio

Macedonum Intulisset. Decretum etiā fecerūt nemini alteri ex regibus scribere iniussu Antigoni: nec legationem mittere. Macedones alere stipendiis impēis coacti sunt: ad sacrificia pompas & ludos admittere. Nam incipientibus Arati cuius & Antigone in urbē accipientibus ab Arato per hospitium liberaliter inuitatum: omnia illa accepta referebant: nesciunt quod habentis illi semel traditis regiae impetu cupiditatis actus nullūpterea integrū ius praterquam uocis haberet: quæ periculosa licentia uteretur. Apparebat enim inuito arato plurima administrari fieri: ueluti illud quod de istatis actū est. Antigonus enim Argiuorum tyrannorum statuas deiectas erexit: eorum autē qui a Crocorinthum cepissent stantes & erectas prater unā Arati demolitus est: quæ ne fierent. precibus inuitans Aratus nihil profecit. Videntur etiā quæ in Mantineos acta sunt nequaquam ex græco more ab Achæis administrata esse. Quibus duce Antigono deuictis: clarissimos uiros & principes ciuitatis necarūt. Reliquos partim uenūdarunt: partim uinctos compedibus in Macedonia miserūt. Liberos eorum & coniuges mæcipiorum numero habuerūt. Argento autem Mantineorum collecto tertiā ipsi acceperunt portionē: reliquis duabus ad Macedones delatis: Hæc quidem ultionis iure peracta sunt. Etenim indignum ac nefariū fuit homines regionis & linguæ necessitudine inter se cōiunctos sic ad irā tractari. Verū in necessitatibus iocundū nō asperū fuit: ut Simonides inquit. Quæ uero cōsecuta sunt nec laudi nec necessitati Arato danda sunt. Nam urbe Argiuis ab Antigono concessa cū hi ab itegro rescere decreuissent: ipse imperator cū esset eius instructioni operis præpositus ex decreto ne deinceps Mantineia ciuitas sed Antigonia uocaretur edixit: hodieque ita uocatur: ad uidetur ob illū amabilis Mantineia funditus iteruisse. Mariet autem ciuitas eorum nomine: quibus necati ciues deletique sunt. Deinde Cleomenes ad Sellasiam magna accepta clade reliquit Spartā: & in ægyptū mari profectus est. Antigonus ubi in Aratū omni benignitate atque humanitate est usus: in Macedonia rediēs Philippū: ad quem regni successio spectabat: nondū admodū adultæ ætate in Peloponnesum misit: atque Arato ut se daret iussit per eū ciuitates adire: per eū Achæis familiarem fieri. Quem Aratus quidem accipiens sic affecit: animauitque: ut & in se sūma beniuolentia affectū in Macedonia & ad græcas res incitatus incēsumque dimitteret. Antigono autē uita defuncto Aetoli inertia & desidia Achæorum despecta: Assueti enim aliorum defendi manibus: & in Macedonum armis omni spe salutis collocata ad quietē se totos remissionēque conuerterāt) Poloponensibus bellū inferre parant: ac Patræis & Cynæis extra id quo intenderāt expulsis: impetumque facto Messanā diripiūt. Quibus rebus angebatur Aratus. Cūque intueretur Timosenū Achæorum ducem ob ignauiam tempus terere: iam prope absoluto imperii tempore: ipse successor ei cōstitutis quinque ante præfinitū tempus diebus magistratum obiit: & ut messaniis auxiliū ferret: Achæorum copias coegit: qui cū languidis atque inexercitatis corporibus animis uero ocio resolutis ad bellum incumberēt: ad Caphyas fusi fugatique sunt. Quo bello uisus sibi aratus cupidius imperio usus ita rursus animo cōcidit: ita relictis gubernaculis imperii spes omnes abiecit: ut cū sibi opprimēdi hostis oblata occasio esset: prælio abstinuerit & in Poloponense per lasciuia ac petulantia ætolū insultantē neglexerit. Rursus igitur supplices in Macedonia tendētes manus Philippū in graciā reuocarūt: spe maxime eius in aratū obseruatiæ ac fidei adducti fore ut eo clamētis & mæsueti ad oīa uterētur. Verū sub id rēpus apelle & megalæo quibusdamque aliis aratū regi deferentibus: ille fide addita calumniæ cōtrariā factionē excitauit: comitiisque habitis Eparato ad imperiū obtinendū suffragatus est. Qui cū achæis contemptui esset: & aratus rem negligeret: nulla præclara re gesta Philippus a paternis moribus degener rursus reconciliatis animis totū se arato tradidit. Rebus uero propere & ad opes & ad gloriā succedentibus eū omni comitate cōplexus est: ueluti per eū nomine & imperio auctus. Quare uisus est aratus nō popularis modo principatus: uerū etiā regni optimus præceptor esse. Illius enim mores & instituta uitæ regis rebus gestis instar coloris decori maximo ac dignitati erāt. Et adulescentes in lacedæmonios afflictos & perditos moderatio & humanitas in Cretenses: quæ totā paucis diebus insulā ad imperiū suū adiūxit: & aduersus ætolos militia mirifice laboriosa Philippo quidem docilis & obsequentis ingenii: arato prudentiæ ac sapientiæ gloriā attulit. Quibus magis regis amici inuidia concitati ubi nihil obscuris calumniis profecerūt: conuictis palā aggreffi per potus aratū obscenis ac petulantibus uerbis lacerant. Semel quoque post cœnā in tabernaculum abeuntē lapidibus persecuti sunt. His iratus Philippus uiginti eos talentis multauit: & posteriori tempore quæ res labefactare turbareque uiderentur interfici iussit. Prospera igitur & ad uoluntatē fluente fortuna successibus insolentur elatus in multas ac magnas cupiditates erupit. Igēna enim uitia illi perruptis atque exultis paulatim in uolucris: quibus repugnante natura latuerāt: enudata sunt: & eius simulatū diu ingeniū sepeluit. primū enim iuniore aratū contumelia affecit cōiugi stupro illato: quæ res multū temporis occulta fuit: cū in eorum domū diuenteret hospitaliter ab his exceptus. Deinde in græcorum respersus cōcitatus ē: nec erat obscurū illum iam ad arati cladē & exitū spectare. Suspicionis autē eius messanicæ res initium attulerunt. Seditione enim laborantibus illis: serius quā tempus postulabat. aratus eius subsidio uenit philippus una die præuertit: urbemque ingressus quēdā rursus stimulū illis adiecit: priuatim magistratus messaniorum percontatus: nunquit leges haberent: quibus cohiberent uulgus. priuatim etiam primores ciuitatum rogauit: num manus sibi essent: quibus tyrannos opprimerent. ex hoc addita utrisque audacia: magistratus quidē populares & turbulentos hoīes ad supplicium postulabāt. illi cū multitudine cōcitata inuadentes magistratus interfecerunt: ex cæteris paulo minus ducentis pemptis. philippus tam fœde opere pperato magis etiā messanios in se inuicē istigabat: cū iterueniēs aratus nec ipse animi ægritudine dissimulare potuit: nec filiū obiurgatōe diceret: iis rebus ita gestis ad eius sibi aspectū nō iam formosum sed formosissimū oīum succensus ira ut sapius eo cōiuciente dentibus infrendisset. at seniore ueluti nihil iis urbis cōmotus ut homo ciuilis ac natura moderatus apprehēsa dextera ex theatro aggressus ad ithomantā pduxit: immolaturus

Ioui ac locum cogniturus. Est enim is non minus q̄ Acrocorinthus & munitus & clausus: ac si præsidium collocatū in eo graue & insensum propugnaculum accolis futurus. Vbi uero conscēdit & sacrificio institu-
to uates ad eum exta detulit: ambabus manibus suscipiēs. Arato ac Phario Demetrio separatim demissa ostendit: ac percontatus est quid in sacris perspicerēt retinendam ne sibi arcem esse aut Messaniis reddendam. hic arridens Demetrius si animum iuquit: uatis geris locum dimittes: sin regis utroq; cornu bouem detinebis: Pelopōnensum per enigma significare uolens q̄ si Ithomanta & Acrocorinthū custodiat faciliē atq; obsequentem futuram. At aratus diu silentium tenuit orante autem Philippo ut sententiam suam proferret permulti dixit ac magni Philippe Cretensium montes: permulti Boetiorum ac Phocensium tumuli ex terra efferuntur: Item plurimi a Caranorum partim mediterranei: partis in oris maritimis sici qui natura munitissimi sunt: & tam est cum horum nullum ceperis: omnes tamen sponte imperata faciunt latrones enim rupes ac saxa incolunt & præcipitiis se tutantur. Regi aut̄ nihil fide & beniuolentia firmitus: nec munitius esse potest: hec tibi Creticum pelagus hæc Pelopōnensum aperiunt. ab his orsus initiis cum sis hoc ætatis hi te sibi imperatorē præfecerūt: illi in ditionem tuā uenerūt. loquēte adhuc arato philippus exta reddidit uati ac manu illum trahens uelut ab eo sibi illata ui acciuitate erepta & huc inquit eādē profisciscamur uiā. Post id tempus aratus declinans aulā & se a Philippi sensim consuetudine subtrahens in Epiro rogatus ab eo ut secum una militaret recusauit: uertus ne sibi ex illius factis ignominia & dedecus conflaretur. Cū uero a Romanis uictus turpiter amissa classe in Polopōnensum se receperisset: aggressus est iterū Messanios dolis capere. quod ubi minus successit ad apertā iniuriā uersus eorum agrum populationibus uastauit. Tum aratus se penitus ab illius amicitia & familiaritate se iunxit & in eum inimicum animū cepit: ad hæc conscius eorum quæ in nunc ab eo perpetrata essent: excruciebatur uehementer: sed filiū remealabat: & sibi illum contumelia affectum aspicere tantum dabatur: ulciscendi uero ac persequendi iniuriæ facultas nō erat. Maxime uero Philippus a prioribus minoribus immutatus uidebatur. Quippe qui ex miti & mansueto rege ac modesto adulescente in petulantem hominem & insolentem tyrannum euaserat. Verum hæc haud quidem naturæ mutatio erat: sed in licentia improbitatis enudatio quæ ob metum cognita diutius & obscura manserat: Fuisse autem eius cum arato consuetudinem ab initio uerecondiæ ac timori admixtam: ex iis quæ in illum postea gessit perspicue declarauit. Nam cum eum delere cuperet: quoui uo non modo fe tyrānum aut regem sed ne liberum quidem hominem ducebat esse: ui palam nihil tenrarū ausus est: sed Taurionem unum ex ducibus & amicis subornauit: qui ex occulto se absente ac longe remoto ueneficio rem conficeret: is arato factus familiaris ei uenenum comparat nō acutum & uehementē sed eius generis quod initio remissos calores & tenuem uentum in uentre excitat. Deinde sensim tabe corruptus inficit. Non tamen Aratum ea res latuit: sed ubi nullum deprehēse & manifeste cladi remedium est inuentum: ut communem aliquem & quotidianum morbum leniter ad silentio pertulit: nec præter unum ex familiaribus quisquā rescituit: Quo in cubiculo præsentē atq; admirantē o Cephaleō iquit hæc sunt præmia regiæ amicitie. Sic uita defuncto in ægeo qui decimū & septimū imperatorē gesserat: instabāt Achæi ut ibi ad sepulturā daretur & cōuenientia eius uitæ monumēta fierēt: Sicyonii magna seignomina affici existimabāt: si alibi q̄ in patria eius uiri corpus humaretur: Itaq; ab achæis ut sibi id pmitterent impetrarūt. Sed cū ueteri lege neminem intra mœnia humari liceret: & legi superstitione accessisset: miserūt in Delphos de his Pythiam sciscitatum: a quo oraculum huiusmodi acceperūt. Consultas sicyon arato gratissima relatus. Ut pia defuncti celebreretur funera regis: Sit quodcūq; uiro durū insensumq; feretur: id scelus infandum cælo terraq; mariq; Renūciato igitur respōso & achæi cuncti lætati sunt & Sicyonii in primis luctu in celebritatem mutato cōtinuoq; ex ægeo cadauer ueste alba coronisq; exornantes: cū pene & choris in urbē intulerūt: sepulchro deinde optarūt locū ueluti conditoris totius urbis celeberrimū & clarissimū seruatoreq; suū magnificētissimo funere psecuti sunt. Loco quo situs est usq; ad nostrā memoriā arato nomē mās t. Immolāt illi nonis iuniis: quo die tyrānicū de ciuitate sustulit dominatū. faciūt ei alia sacra: eaq; salutaria nūcupant eius diei monumētū: quo aratus in lucē editus memoratur. Priori sacro in honorē iouis Soteris Thyopolus præfuit: secūdo arati filius torque nō albo oīo sed dimidia pte purpureo ornatus: & a Dionysii ministris carmina qdā ad citharā canebātur. Gymnāsiorū princeps subsequētibus pueris & adulescentibus uia pompā agebat. Post eos senatus coronatus seqbatur: reliquorū ciuiū turba pro arbitrio aderat. Quarū rerum hodie quoq; uestigia qdā expiati seruāt: honorū uero & uetustate & mutatōe regū plurimi interierunt. aratus igitur senior uita uixisse atq; huiusmodi pditus igenio fuisse traditur. filium aut̄ eius Philippus hō flagitiosus & pditus ad hæc natura crudelis & cōtumeliosus medicamentis nō quidē letalibus: sed iis quæ menti officiūt: in insaniam uersum cladē eius & perniciē appetēs ad horrenda ac nefanda facinora impulit. ut mors illi & si iuueni ac flurenti malorū remediū & salutē asferre uideretur. attamen Philippus huius impietatis hospitali Ioui pœnas persoluit. Victus enim in bello a Romanis sub eorum ditionem uenire coactus est: & tum alio imperio spoliatus tum omnibus præter quinq; amissis nauibus mille insuper talenta conuenit stipendiū pendere. ad hæc obsidem dedit: & uix ei misericordia hostium macedonia cū suis stipendiis pmissa est. cum in necandis optimis quotidie & coniunctissimis uiris occupatus esset: honore atq; odio sui regnum uniuersum compleuit. Vnum tantūmodo in tantis calamitatibus leuamen Demetrium nato eximia uirtute filium eum ob honorem sibi a Romanis habitum inuidia & suspicione uita priuauit. Persem uero alium filium non legitimum sed suppositum fuisse ferunt: ex Gnathenio medica quadam muliere genitum. Hic est de quo æmelius Paulus triumphauit. Itaq; antigonici regni sublatis hereditibus eius omne genus interit. arati autem genus. Sicyone & Pellenæ usq; ad nostram peruenit ætatem.

GALBAE VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER FRANGISGVM PHILELPHVM VERSA.

PHICRATES ATHENIENSIS ICCIRCO EXISTIMABAT STIPENDIARI-
um militem & diuitiarum & uoluptatum studiosum esse oportere: quod dum harum gratia lar-
gius cupit acquirere: uelutius se periculis audenti usque obiciat. Sunt autem multi: qui mi-
litis officium esse putent: ut ueluti inualidum corpus suo nunquam sed imperatoris arbitrio mo-
ueatur. itaque Paulum Aemilium ferunt exercitui: quem loquacitati solum & eleganter stu-
dentem in macedonia accepisset: iussisse ut manum quisque alacrem & gladium acutum faceret.
Nam alia sibi curae fore: At Plato qui uidebat nullum esse neque boni principis neque boni du-
cis opus: ubi exercitus minus se temperantem obedientemque praestaret: putabatque obediendi uirtutem aequae at-
que imperandi naturae esse generosae: educationisque philosophiae: maximae quae iram & uehementiam mansue-
tudine humanitateque non incocinne temperaret: tum alias habet affectiones per multas: tum ea quae romae
nis post Neronis obitum accidere testimonia & exempla: nihil esse in imperio formidabilius potestate mili-
tari: quae inductis utitur absurdisque consiliis. itaque Demades Alexandro mortuo similem esse dicebat Mace-
donium exercitum excacato Cyclopi: quippe qui cum intueretur multis moueri motibus perturbatis & par-
uis: At romanorum imperium iisdem affici malis & agitationibus inuenisset: quibus Tytanas ferunt. Nam in
multas illud partes discerpi: simul & a multis item partibus in sese concidere: non tam ex eorum dominandi
cupidine: qui imperatores appellarentur: quam a diuitiarum studio & luxuria militum: qui imperatores inui-
cem uelut clauos excuderent. At qui Dionysius Fereum qui menses decem resignasset in Thessalis: deinde
foret mox interemptus tragicum tyrannum appellabat: in celerem scilicet mutabilitatem cauillatus. At Cae-
sarum focus palatium ipsum breuiore tempore quattuor imperatores suscepit: cum alium induceret tanquam
per scenam: alium educerent. Sed ea erat consolatio una miseris: quod non precarentur aliam animaduersionem in
auctores: sed eos a seipsis intuerentur occidi. Et illum certe primum & omnium iustissime: qui dolose agit do-
cuitque tantum esse sperandum in Caesaris mutatione: quantum ipse promissit: opus pulcherrimum eam defe-
ctionem & prodicionem insimulans quae facta est a Nerone. Nymphidius enim Sabinus qui (ut dictum est)
cum Tigellino aulae praeerat: ubi Neronem caput omnino desperatio: nec erat dubium eum fuga in aegy-
ptum concessurum: exercitui persuasit tanquam absente iam Nerone atque fugae dedito: ut imperatorem Galbam
salutaret: & largitione uiritim est pollicitus: Aulicis & militibus qui ita salutassent nummos septem milia quin-
gentos: his uero qui extra militarent: mille ducentos quinquaginta: quantum colligere non poterat: ubi mul-
to plura omnibus hominibus praebere mala is nollet: quae Nero consuefecit. Hoc enim respondit continuo
Neronem: & paulo post Galbam. Nam alterum: ut accepturi prodiderunt: alterum non accipientes occiderunt. De-
inde illum quarentes qui tantum daturus esset: in defectionibus & prodicionibus offenderunt: eumque quo-
niam quae sperant affecuti non sunt: consumpsere. Sigillatim igitur quae gesta sunt diligenter exponere ne-
gociose historiae interest. Sed quaecumque digna oratione Caesarum secundis aduersisque rebus acciderunt: nec a
me quoque praetereunda sunt. Galba Sulpitius qui priuatus omnium ditissimus transiit in Caesarum familiam omnes
consentiunt. Is quoniam haberet magnae nobilitatis amplitudine Seruorum domum: erat animo admodum elatus
propter Catuli cognitionem: qui ceteros suae tempestatis homines uirtute & gloria anteibat: quamquam ultro
se plus aliis posse non patiebatur. Erat etiam Liuiam uxori Caesaris Galba genere coniunctus. Itaque opera Li-
uiam ex palatio processit ad consulatum. Ad haec fertur exercitui in Germania cum laude praefuisse: Libyamque
proconsul inter paucos laudatus. At uilitas uictus & sumptuum parsimonia ac frugalitas fuit in causa: ut po-
tius imperio auarior haberetur. Id quidem uanam quandam opinionem modestiae temperantiaeque ferebat. mis-
sus est autem a Nerone Beria princeps: cum is nondum edoctus esset metuere magnos ciues in dignitate posi-
tos. Galba uero: qui uideretur natura mitis: senectus ipsa fidem addebat religionis. Sed ubi errorum cura
bat provincias: illis crudelius immaniusque uexantibus: aliud auxilii nihil afferre poterat: ut unum id quod
aperte condoleret & simul quodammodo afficeretur iniuria: respirationem quandam & consolationem dam-
natis uenundatisque praebere: & poemata quidem quaesierunt in Nerone: & multis in locis circumferretur ca-
nerenturque: minime impediabat: neque simul cum curatoribus agebatur iis in rebus: quarum gratia etiam plus di-
ligebatur ab hominibus. Erat enim annus iam octauum illi familiaris qui tenebat imperium: quo tempore Iuni-
us uindex galliae praetor insurrexit in Nerone. Quare dicitur ante defectionem uenisse ad eum litterae a Vin-
dice: quibus neque credidisse: neque diuulgasse: neque detulisse: ut reliqui praetoriani epistolas ad se missas dede-
runt ad Nerone: & quantum in ipsis fuit: perdiderunt id negotii: cuius ad postremum participes facti: nihilo-
minus conuenerunt sui ipsorum esse quam illius proditores. Sed Vindex ubi post declaratum palam a se bellum
scripsit ad Galbam: eum hortans ad accipiendum imperium ac seipsum corpori ualido caput quaerenti Gallis pra-
beret: qui milia uirorum armatorum centum haberent: & alia plura armare possent: consultationem proposuit
amicis. Quorum alii putabant Galbam expectandum esse obseruati: quem motum atque impetum ad res no-
uas Roma foret habitura: Titus autem Quinius dux militaris legionis ait: O Galba quoniam in pacto consul-
tatis quaerere: an si Neroni fideles maneamus? hoc est manentium. Ut igitur inimico Nerone: aut nunc pro-
denda non est amicitia Vindici: aut is est continuo accusandus: belloque appetendus: quod te mauult roma-
norum principem quam Neronem tyrannum. nunc praescripto diem Galba declarauit: quo libertate indigen-
tibus particulariter redderet. cuius rei sermo atque fama ubi emerit: colligit hominum multitudinem non
impigram ad tumultum. Nondum igitur palam tribunal attigerat: cum est ab hominibus Galba concor-
diter imperator salutus. Is uero haud continuo eam appellationem admisit: sed ubi Neronem accusasset

& illos quos Nero peremerat: uiros clarissimos defleuisset: & pollicitus est se patriæ suam providẽriam dedurum: neq; Cæsar neq; imperator: sed dux Romani senatus nominatus. Quod autem recte Vindex & consulto Galbam ad imperium reuocauit: testi Neroni fidem fecit. Is enim simulans illum contemnere: ac nihil ducere res gallorum: simulatq; de Galba audiuit: erat autem lotus ac prædebat: evertit mēsam. Quin etiam cum senatus Galbam hostem iudicasset: uelletq; Nero iocari effertiq; ad amicos: non malam inquit sibi egentī pecuniis cogitationis prædictionem icidisse: & res quidem gallorum cum in seruitutem uenerint prædæ admodum fore. Quæ autem Galbæ substantia aderat: quoniam hostis iam declaraturus esset: eam uti eam uendere oportere. Et hic quidem iubebat bona Galbæ ut uenirent. Quæ cum Galba audisset: ea omnia uendens: quæ Nero habebat in Beria: multos inueniebat alacriores. Cum uero plures a Nerone deficerent: ac se Galbæ omnes officio asciscerent: solus Clodius Maurus in Libya & Virginius Rufus qui in Gallia germanicum ducebat exercitum: ipsi per sese agebant: ne idem quidem habentes institutum. At Clodius quoniam rebus rapiendis studuerat ac uiroꝝ cædibus: haud obscurum erat: hunc propter crudelitatem neq; imperium posse continere: neq; dimittere. Virginius autem qui legionibus potētissimis præerat: a quibus esset persæpe imperator appellatus: coactusq; neq; se dicebat accepturum imperium: neq; uisurum: ut alii daretur: qui minus a senatu electus foret. Hæc non parum Galbam principio turbabant. Sed ubi Virginii Vindiciq; exercitus: qui ui quodammodo ipsos duces ueluti aurigas qui frænis dominari non possunt: magnam in pugnam extulerant: simul conflixerunt: aut Vindice seipsum interimentē inter uiginti milia gallorum qui ceciderant: exiuit rumor proinde atq; omnes uellent ob eiusmodi uictoriam: ut uirginis imperium admitteret: aut rursus ad Neronem conuerterentur. Tunc demum Galba omnino metuens Virginio scripsit: eum togans ut communiter ageret: & pro tuendo simul romanis imperio & pro libertate. At rursus cum amicis in Coluniam Iberiæ urbem secedēs magis terebat tempus circa potentiam rerum factarum: & desiderium ocii consueti ac familiaris: q̃ circa ullam rerum necessarium actionem. Iam ætas erat: cum paulo ante crepusculum uenit Romam Sicellus uir libertus die septimo: qui audiens Galbam quiescere solum: confestim ad eius cubiculum pergit: quod repugnantibus cubiculariis uipatefactum ingressus nuntiauit: ut etiam uiuo adhuc Nerone licet in aperto non esset: exercitus primū de de populus & senatus imperatorem Galbam appellarit. Paulo autem post nūtiatum esse illū dedisse mortem & nullo modo quidem credidisse ait iis nuntiis: sed ad cadauer ubi esset ingressus: intuitusq; iacētē Neronem ita egressum esse. Ni inimici gloria Galbam extulerunt: ad cuius fores hominum multitudo: q̃bus firmam fidutiam ipse iniecerat: consulebat: & si celeritas adimebat fidem. Sed biduo quoq; Titus cū aliis multis ab exercitu uenit: quæ senatus censuisset sigillatim exponēs. Hic igitur in ordinem honestum profectus est. Liberto uero tum anulos aureos dedit: & Martianus Vitellus iam uocatus habuit primam in libertis potestatem. At Romæ nymphidius Sabinus non sensim atq; paulatim sed summatim simul omnia per rerum turbationem sibi uindicabat: inquiens Galbam senem esse: ac uix satis Romani equitatura propter senium uehi posse. erat enim annos tris & septuaginta. Qui uero ibi erat exercitus: cū diu antea beniuolo animo in eum fuerat: tum hoc tempore cum ab uno solo sustentarentur: illū propter largitionis magnitudinem benefactorem existimabat: Galbam autem debitorem. Continuo igitur Tigellino collegæ ensemble ut poneret imperauit: faciebatq; conuiuia: quibus uiros consulares cœnatum acciperet: atq; prætorianos: addens etiam nomen Galbæ ipsis inuitationibus. Multos instruxit qui dicerent mittendum esse ad Galbam. qui ab eo peteret perpetuum præfectum Nymphidium sine collega. Quæ autem senatus in eius honorem & potestatem gessit appellans benefactorē & una currens ad fores: & omnium illū sententiæ præesse uolens: ipsamq; confirmare eū & multa reddiderūt audaciorē: adeo ut breui tempore illis a quibus colebatur: non solum foret inuidiosus sed etiam formidabilis. & cum famulos publicos consules designasset qui decreta portant imperatori quiq; diplomata quæ uocantur obsignata dant: Hæc enim uerbis magistratus agnoscens circa uehiculorum uicissitudines præmissos occiderat tabellarios: nō mediocriter Nymphidius est turbatus: q̃ nomen ab ipso & gemma & militibus acceptis remisissent. Quin fertur de consulibus consultasse: deinde quoniam illi sese defendissent ac precibus usi essent: remisit iram. Gratificatus autē paulo nequaquā impeduit: qui ex Neronis familiaribus errauisset: sustibus cæderetur. Quare spiculū gladiatorē Naronis statuis dum traherentur subiectum in foro perdidit: & Apianiū quendā ex delatoribus reuolutum super actis palustris de lapidibus oneratis opprefferunt. Alios etiam permultos discerperunt: & quosdā sane qui nihil per iniuriā perpetrarant: itaq; Mariscus qui uir optimus & erat & uidebatur: dixit ad senatum se metuere: ne q̃primū Neronem requirerent. & ita Nymphidius propiore spe ductus ne fugit q̃dem Cæsar illius filius dici: qui post Tyberium imperauit. Nouit enim Gaius ut uidetur eius matrē liberto cæsaris natam cum esset adolescens. Fuit enim illa uisui minime iniocundo: & nouit illam quidem in tæbernīs medicinariis mercede haud honestissima. At fuit eius mulieris cum Cæsare congressus: ut uidetur iunior Nymphidii natali. Causam uero habuit ex Matiano gladiatore. est enī amata Nymphida propter illius gloriam. Magis enim uisa est ob similitudinem formæ illi necessaria. Verū consentiens se Nymphida de matre natam opus quidē sui faciebat: q̃ Nero perisset. Huius autem interitus cum non satis ea premia esse duceret: q̃ & honoribus frueretur & pecuniis: q̃ simul dormiret cum Neronis Sporo: quem ab ipso rogo dum cadauer adhuc cremaretur: continuo accersitum loco nuptæ haberet: Pompeiumq; appellaret: ad successionem iducebatur imperio. & alia ipse Romæ clam per amicos moliebatur per mulieres quasdā uirosq; senatores: qui ei occulte adiutores essent. Vnū uero ex amicis Gelianum in Iberiam misit: quæ agebantur consideraturum. At Galbæ post Neronis obitum erant secunda omnia. Sed Virginius Rufus qui dubius adhuc esset: illum sollicitum faciebat: ne quoniam eum cui præerat magnum bellicosissimumque

exercitum de Vidice uictoria addidisset: capissetq; magnam partem romani imperii: uniuersam Galliam quæ rebellando fluctuabat iis adiret: qui ipsum ad imperium iuitabant. Aullius enim q; uirginii neq; nomen inane erat neq; prælium: Proinde atq; maximo is momento: & romanorum simul molesta tyrannide & bellis gallos liberaisset. At ille tunc iisdem quibus initio cogitationibus insistens lectionem imperatoris senatui referuabat. Atq; declarato iam obitu Neronis: tunc multi rursus addebantur Virginio & quidam ex iis tribunis qui erant in tabernaculo districto ense iubebant Virginio: ut uel imperium uel ferrum admitteret. Sed posteaquã Fabius ualens: qui uni præerat legionibus iuratus est primus in Galbam: & litteræ ex Roma allatæ sunt: quibus de rebus senatus decreuerat: cum difficultate quidem & cum labore: tandem tamen militibus persuasit: ut Galbam imperatorem dicerent. Et quem is successorem miserat Flaccum Ordeonium admisit: illiq; legionem trahens ipse Galba deinde aduenienti profectus est obuiam: simulq; reuertit neq; iram neq; honorem manifestum affectus. Et alterius quidem ipse Galba fuit i causa: quoniam uirum illum uerebatur: alterius uerò amici galbæ & Quinius Titus maxime qui Virginio inuideret: putabat enim eum arcere. Ignarus is quidem se miti ingenio Virginii adiutorem accedere: qui uirum illum a bellicis ac malis quæcunq; duces alios occupabāt: in securam uitam & senectutem pacis & quietis plenā subduceret. At galbam senatus oratores circa narbonem urbem gallicam offendentes hilariter salutarunt: rogaueruntq; ut se q̄primū desideranti populo ostenderet. Hic uero cum alios aditus & egressus eius præbuit humane & populariter tum ad epulationes: cum multus apparatus & cultus magnus adesset: quem ex rebus neronis ad ipsum ante miserat: nymphidius nihilo tamen illorum utens: sed suis omnibus claruit ingenti animo uir & qui ostentatione melior appareret. At cito quidem generosa hæc fastusq; uacua & ciuilia ad populum ualere gratiam: quæ affabilitas plurimum uelit. Quinius ducens: persuasit: ut & neronis pecuniis uteretur & in conuiujs ne parceret regiis sumptibus. Et ita senex paulatim suum sensum Quinio summisit. Erat autem Quinius argento in primis inferior obnoxius etiam adulterijs. Cum adhuc enim esset iuuenis militaretq; sub Caluissio Sabino primam militiam uxorem ducis luxuriosam fœminā noctu traduxit in castra uestem indutā militare: eamq; uitiauit in principiis. Ob quā rem eum. C. Cæsar in uincula coniecit: quā mortuā Quinius secunda fortuna usus uinculis est solutus. Et cum apud Claudiū cæsarem cœnaret: argenteum poculū clam substitulit: quod cæsar cū audisset rursus postridie ad cœnā hominem inuitauit. qui cum uenisset: iussit ministris nullū illi argenteum poculū: sed fictilia omnia afferrent: atq; apponerent. Hoc igitur cæsar propter comicā moderationē uisum est nō ita dignū sed risū. Sed quæ is habens sub se galbam: ac potens circa rem pecuniarū plurimum egerit tragicarū erūnarum miseriarumq; magnarū alii causam: alii is prætextum præbuerunt. nymphidius enim: cū primum gellianus quē miserat galbā quodāmodo speculatorē ad se reuertisset: audiens & aulæ & speculatorum esse corneliū Laconem præfectum declaratum: sed rem uniuersam esse sub Quinii potestate: sibi autem licere nunq̄ prope galbam stare: neq; priuatim ipsum adire: cū is foret ab omnibus obseruatus & custoditus: turbatus est. congregatisq; ducibus inquit galbam quidē ipsum senem eē probū & moderatum: uerū qui minime suis cogitatibus uteretur: ab Quinio & Lacone nō bene administrari. prius igitur quoniā eos lateret: quod Tigellinus in rebus habebat: robur se adeptos esse: mitti oportere ab exercitu oratores ad imperatorem: qui docerent si ex amicis hos solos duos amouerit: iocundiorē se omnibus desiderationēq; affuturum. Sed ubi hæc non persuasit: absurdūq; & contrarium uisum est ducē instituere senem: provideatq; adolescentem qui modo potestātē gustet: quibus amicis usurus: alia aggressus uia scribebat ad galbam: terrorē iniiciens nunc esse in urbe subdola multa. eaq; in mortuū nunc clodium Marcū in Libya uesturam rei frumētariæ detinere: rursusq; moueri legiones germanicas: & de copijs Syriæ & Iudææ similia audiri. cui galba cū neq; admodū attenderet: nec crederet: decreuit prior rē aggredi: & si clodius cæsus Antiocheus uir tum prudens tū illi beniuolus ac fidus id fieri negabat: inquit ne unā quidē familiam putare se esse Romæ: quæ nymphidiū cæsarē saluaret: sed plures. deridebat & Mithridates ponticus in galbæ caluitium rugositatēq; cauillans: nunc ait quædā uideri esse romanis quæ aspecta cū fuerint fore: ut appareant his diebus: qui a cæsare uoeantur opprobrii nomine. Decretum est igitur ut circa medias noctes nymphidium agentes in mediā multitudinē eum declarent imperatorem. Primus autem ex tribunis Antonius honoratus ad uesperam collectis quibus præerat militibus non insulse accusauit tū ipsum nymphidiū: tū & alios: qui breui tempore totiens mutarentur e sententia: nulla considerationē uulla electione meliorū: sed numine quodā agitati: a quo ipsi ex proditione in proditionē impellerentur. At priora quidē obtendunt neronis crimina: nunc uero q; galbā prodant: quam necem matris accusant: iugulationē uel uxoris: quam Timelē uerentur: imperatoris uel tragœdias? At neq; illū ob hæc deferere passi sumus: sed nymphidio obedientes: qui primus nos deseruit: fugitq; in ægyptum. Vtrum igitur neroni galbā sacrificabimus: & nymphidia natū legentes cæsarē L. iuiæ filiū enecemus: quæ admodum agrippiæ naenecauimus natum: an huic potius eorum quæ perpetravit poenam inferentes ostēdamus nos ipsos tū neronis ultores: tū bonos galbæ fidosq; custodes? Hæc tribune militū dicenti omnes sese milites addiderunt: atq; alios adeuntes ut insisterent: rogabant in fide erga imperatorem: pluresq; in eam sententiā traduxerunt. Sublato autē clamore nymphidius siue crederet: ut quidā dicunt: se a militibus iam uocari: siue festina ret anticipare rem adhuc tumultuariā & ambigūā: processit sub multa luce: orationē quandā secum ferens scriptā in libro: quā a cingonio Vareone composurā meditatus erat habere ad milites: Sed cū uidisset portas castrorū clausas & in muris multos armatos: timuit: accedensq; rogauit quid uellent. & cuius iussu in armis essent. Ei autē ab oibus reddita una uoce galbā nosse imperatorem: ille quoq; concurrens secundo clamore laudauit: idq; ut qui se sequebantur facerent: iussit. Et cū ii qui ad portas erāt sinerent eū cū paucis ingredi: is lancea feritur: quā quidā ante ipsum excepit scuto septimus. cūq; alij districtis ensibus impetum facerent: su-

giens fugatusq; in casa militis iugulatur: eiusq; cadauer trahentes in medium cancellis circumseptum spectaculo nolentibus interdū præbuerunt. Sed cū ita Nymphidiū ireremptum Galba audisset: & qui cum eo coniurarant iussisset interfici: inimici omnes continuo perierunt: in quibus etiam Cingonius fuit is qui orationem scripserat: & Mithridates Ponticus: quoniā uisus est nō legitime tamen iuste neq; populariter peremisse ante iudiciū uiros minime obscuros. Aliam enim imperii formā acceperant omnes decepti eorū consuetudine: de quibus initio dicitur. ad hæc eos maiore molestia affecerat uir consularis fidusq; Neroni mori iussus Petronius Tertulianus. Maronē enī in Libya per Trebonium & Fronteium in Germania per Valentem interimens eo obtentu est usus: q; eos qui in armis & castris essent metuisset. Tertulianum uero & senem & nudum & inermem occidit: ac ne audiri quidem patiebatur si quis eam quā rebus moderatio nē polliceretur: opere foret obseruaturus. Hæc igitur huiusmodi uituperationibus sunt obnoxia. Sed ubi accedens abesset ab urbe circiter quinq; ac uiginti stadia: incidit in petulantes & tumultuarios quosdam remiges: qui uias præoccuparant: & undiq; erant circumfusi. Hi autē erant unā legionem ad insidias positi. Et tunc præsentē imperatore cū clamore tumultuabant: signa legionī agrumq; petētes. Illo autē cunctante: & ut iterū dicerent: iubente: tum ii negationē uidēri eam dilationē iniquientes turbabātur: & ne clamori parcentes quidem eum sequebantur. Cumq; aliqui gladios distinxissent: iussit Galba equitatu in eos irruere. Illorū substitit nemo: sed alii continuo auertentes: alii fugientes perierunt: neq; bonum neq; faustum ii Galbæ auspiciū facientes: qui per multam cædem totq; cadauera in urbē ingrederetur. Sed si quis etiam eum antea contemnebat: quoniā infirmum senemq; uideret: tunc horribilis omnibus & formidabilis factus est: atq; cum uellet ostendere magnam mutationē circa immēsas largitiones sumptusq; Neronis: errauit ab officio. Cum enim Canus tibia uteretur intercoenandū: Canus autem hic antea huic auditu pergratus erat: ubi tibicinem laudasset: essetq; ipso delectatus: iussit afferri sibi arcā lignēā: unde aureos quosdam acceptos Cano in manibus dedit: dicens ex priuatis non ex publicis pecuniis illos donare. Quas uero largitiones Nero dederat scēnā palæstrā agentibus: eas uehementius reperi cum iussisset: præter decimam partem: deinde parua tenuiaq; accipiens: Nam qui acceperant eas largitiones plurimi consumpserant homines in diem uiuentes ac uictu satyrici: illos qui ab iis aut emerāt quippiā aut acceperāt requirebat: & quod habuissent exigebat. Cumq; res modum non haberet: sed lōgius tenderet: procederetq; in multos: Galba quidē infamiam: at Ouinius inuidiam sibi atq; odium comparauit: ut qui aliis omnibus amarū ducē sordidumq; præstaret: ipse uero prodige utens: & caperet & uenderet omnia. Hesiodus enim & incipiente & finire cado expleri dicit oportere. Sed Ouinius infirmū uidens atq; senem Galbā fortuna implebatur: ita q; ea simul & oriente & occidente. Senex autē ex mala Ouinii administratione initio patiebatur iniuriā: præterea quæ ipse recte instituebat: Ouinius autē impediēbat: quē ad modū fuit de Neronianorū suppliciis: im probos enim occidit: in quibus fuit Elius & Policleus & Petinus ac Patrobius: populus uero plaudebat: & dū ii per forū agerentur: clamabat & pulchrā illā esse & piā pompā ac deos quoq; hominesq; exposcere magistrū pedagogūq; tyrannidis Tigellinū. Homo enī generosus magnis pignoribus anticiparat Ouinium. Hinc Tertulianus quoniā nō prodidisset neq; odisset talē ducē odio habitus: nec alii magnæ cuiq; iniuriæ obnoxius mortē dedit. Qui uero Neronē fecerat morte dignū: & eundē talem deseruerat prodideratq; ad huc superat: magnū is certe documētum nihil esse apud Ouiniū infectum neq; dantibus insperatum. Nullius enim spectaculi cupiditate Romanus populus magis tenebatur: q; ut uideret Tigellinū iudicio circumuentū. & ne cessans is quidē nunq; neq; in theatris neq; in stadiis petere Tigellinū: increpatus est imperatoris edicto: iniquitatis non etiā multū tēporis uicturum Tigellinū: tabido morbo consumptum. Illos uero deprecantis: ne exacerbarēt neq; facerent tyrannida ex imperio. Ad ii deridentes populi molestiā & Tigellinus salutaria sacrificauit: splendidūq; epulū parauit: & Ouinius post cōnā surgens ab imperatore: cū intēperanti cantu salutauit: ut qui uxore acciperet illius filiā: quæ erat iudæa. Eiq; propinauit Tigellinus quinquaginta & ducēta milia argētorū: iussiq; mulieri quæ pellicibus præerat: ut monile a collo ablatū quod argēteorum quinquaginta & cētum milium esse dicebatur: illi circumaptaret. Hic factum est: ut etiam moderate gesta calumniam haberēt: ut res aduersus gallos qui Vindici auxilium tulerunt. Videbantur enim nō imperatoris humanitate: sed ab Ouinio emētes tum remissionem tribunorum tum rempub. assēcuti: Ob hæc igitur multitudo erat aduersus imperium irata. Milites uero qui largitionem non accipiebant initio spes decipiebat: ut quis non tantū: at quantū Nero dederat redditurus is foret. Sed postq; audiēs Galba qd illi sibi uitio darent: emisit uocē magno dignā imperatore: quippe qui diceret morē fuisse deligere nō emere milites. ubi hoc illi audissent: graui in eū odio immaniū sunt accēsi. Videbatur enī nō ipse solus eos priuare: sed legē ferre: ac docere posteros imperatores. Verum adhuc Romæ erat obscurus motus & reuerentia simul quædā erga præsentē Galbā: tumultus ad res nouas habitabat: retardabatq; & q; nullum manifestum mutationis principium uidebatur: id cōtrahebat occultabatq; quodāmodo eorum maliuolentiam: sed cum hi prius sub Virginio fuissent: tunc uero sub Flacco essent in Germania: & ob eam pugnam magnis se rebus dignarētur: quam pugnarunt aduersus Vindicem. Itaq; nihil assēcuti nullam principium cōsolationem nullam exhortationē admittebant: ipsum autem Flaccum: quoniā esset propter uehementissimum dolorem pedum corpore imbecillo rerumq; imperitus: habebant omnino pro nihilo. & cum esset quandoq; spectaculum: ac tribuni militum turmarumq; ductores pro Romanorum consuetudine bonā fortunam imperatori Galbæ precarentur: multitudo primum tumultuabat: deinde precari illis perseverantibus contra clamabat indignus. huiusmodi quoq; alia cum ab iis legionibus quibus præerat Tigellinus per contumeliā sæpe dicerētur: litteræ ad Galbā a pcuratoribus mittebātur. Hic autē perterritus q; non modo ob seruū uerum etiam quia careret filiis contemptui foret: consultabat sibi adoptare adolescentem

aliquem ex illustribus: eumque declarare imperii successorem. Erat autem Marcus Oto genere quidem minime obscurus: sed delictis & studio uoluptatum continuo ex pueris iter paucos Romanos uitiatus. Ut n. Alexandrum Homerus Helenæ comatæ: cū nihil habebat ad gloriā aliud: quo illum decoret ab uxore nominari sæpe: sic erat Oto famosus Romæ ob nuptias Pompeiæ: quā cum eēt Crispini cōiunx amauit Nero: rursusque suā uxore ueritus ac matrem metuēs subiecit Otonem: qui Pompeiā tentaret. Vtebatur enim Otone & amico uero & contubernali propter prodigalitatē & luxuriā: & cum in eis persæpe Oto reuirtē atque auaritiā cauillaret: gaudebat. Ferturque quandoque cum uteretur Nero preciosissimo unguento: & Otonem inspersisset: illum quoque postridie Neroni conuiuio accepto simul undique argētes aureasque fistulas repente proposuisse: quæ tanquam ungentum effunderent atque deluerēt. ac Pompeiā tum præadulterasset Neroni illiusque intrasset specie: persuadendo effecit: ut ea uix dimitteret: quā ad se ut nuptiā uenientē haberet cum illo communem: nequaquā erat contentus: eaque participationeangebatur: ne ipsa quidem Pompeiæ zelotypiam moleste ferente. Et eum exclusisse Neronem dicitur absente Otone: siue ut uoluptatis societatem auferret: siue secundum aliquos: quod Cæsaris nuptias graueret: cum nequaquam fugeret amato ris usum propter intemperantiæ studium. Itaque paucis defuit quin periret Oto: fuitque absurdum quod qui & uxorē occiderat & sororem ob Pompeiæ coniugium: Otoni pepercerit. Seneca beniuolo urebatur: cuius suasionē admonitioneque Lusitanorum dux ad Oceanū est emissus. Et cum sciret imperium sibi datum subdulationem esse uelationemque exili: neque inuocundum sese neque impromptum subditis præstitit. Cum uero Galba defecisset: ipse primus accessit ex ducibus: & quantum argenti atque habebat in poculis ac mensis: secum afferens argentario ut ut in nummos incideret dedit: atque eos famulis numerauit: qui ministrante imperatori consueuerant circa uictum. Cūque in aliis ei fidus esset periculumque faceret: nemine inferior uisus est regi peritiā tenere: & cum is iter faceret: assidue multos dies una cum eo uictus est: in cōmuni uero itinere consuetudo quoque Quiniū conciliauit colloctionibus & inuneribus: & quoniā maxime ex oibus primatibus ei summitteretur: habebatque in concussis propter illum secundum post illum potestatis locum. Hæc autem res sine inuidia erat superior: quod omni adiumento esset indigentibus: & quidem gratis: quique se præstaret affabilem omnibus & hominum: ac plurimam uiris militariis opem ferret: multosque promoueret in exercitū duces: partim petens ab imperatore: partim Quiniū atque libertos rogans Sicellū & Asiaticum. Nā hi erant atriensium potentissimi: & quotiens Galbā epulo acciperet: cohortē semper quæ ad custodiā aderat corrumpebat: aureum singulis tribuens. Quibus rebus ipsum honorare uidebatur: quod eo studio & populari gratia in milites uteretur. cum igitur de successore Galba consultaret: Otonem iniecit Quinius: at ne id quidē gratis: sed ea cōditione ut Oto cū fuisset adoptatus a Galba successorque imperii declaratus: filiā suā uxorem duceret. Erat enim minime obscurum semper consueuisse Galbam bonum publicum priuato suoque atepone: & non eum sibi adoptandum quærere: quo esset maxime delectatus: sed qui Romanis foret utilissimus. Videtur autem circa proprias tantum pecunias Otonem hæredem non instituisse: quoniam & intemperantem nosset & sumptuosum adolescentē æreque infestum alieno ad quinquagies decies centena milia. Vnde Quinio audito cum silentio atque māsue quod instituerat differebat. Sed ubi eum declarasset consulem: Quiniumque collegam: existimabatur anni principio successorem adoptaturus. Eratque militibus periocundum Otonē madisquam alium quenquam appellatum iri. Vexpeprehendit eum cunctantem adhuc atque consultantem de effringendis rebus germanicis. Nā cōmuniter omnes qui erant in exercitu: Galbam oderant: quoniam largitionem non solueret: priuatum uero illi obtendebant tū Virginiū Rufum: quod esset deiectus tum ignominia: tum Gallos qui gessissent aduersus se bellum largitiones consequi: at quicumque se Vindici non addiderant: supplicio affici: cui soli Galbam debere gratiam atque honorem mortuo: illumque sibi publicis expiationibus uenerandum esse: proinde atque romanorum imperator ab illo esset declaratus. Cū huiusmodi sermones aperte iam in castris circumferentur: aduenit noua luna primi mensis: quas Kalendas ianuarias uocant. tum cogente eos Flacco ad iusiurandum: quod per imperatorem iurare mos erat: ut quidē accedentes Galbæ imagines euerterunt: demoliti que sunt: iurati autem iusiurandum per senatum populūque Romanū soluti sunt. Deinde detulit ad prætorianos Flaccus metuere se eā inobedientiā ut defectionē. At quidā inter eos dicit. quid patimur o cōmilitones: qui nec alium ducē facimus: nec qui nunc est obseruamus: tanquam nō Galbā sed Quinio imperare parereque fugientes itaque Flaccum hora dæminiū qui aliud nihil sit quam umbra & simulacrum galbæ dimittamus. At a nobis distat unius diei iter Vitellius germaniæ ductor: qui cū patre est eo natus: qui & prætor & ter consul fuit: & Claudio Cæsari quodāmodo collega: tum ipse quā aliqui paupertatē uitio dant: claque habet documentum probitatis: atque elati animi: agite per huius electionem ostēdamus cunctis hominibus nos lberis esse Lusitanisque potiores qui imperatorem eligamus. Hæc aliis libenter iam admittentibus aliis non admittentibus: signarius unus clam egrediens rem Vitellio nuntiavit: noctu multis apud eum cœnantibus. Qui sermo cum inter exercitus dispersus esset: primus Fabius Valens unius dux legionis postridie cum magna equitum manu equitans imperatorem Vitellium salutauit. At Vitellius priores quidem diem uisus est: quoniam imperii magnitudinem metueret: ab ea re abhorrrere planeque alienus. Tunc autem ferunt cum eēt uini & tibi meridia ni plenus accessisse eosque suauisse. a quibus esset germanicus nominatus: Cæsaris nomen haud admisisse. At continuo qui cum Flacco erat exercitus pulchrum illud populareque iusiurandum in senatum omittentes: Vitellio imperatori iurati sunt facturos se imperata: Et ita quidem appellatus est i germania iperatore Vitellius. Vexgalba cum audisset qui ad res nouas tumultus fiebat in germania: Amplius adoptionē non distulit. Nam cum amicos nosset quosdam pro Dolobella: pluris pro Otone ambire: quorum ipse probabat neutrum: subito præfatus nihil Pisonem accersuit Critonisque nepotē quos interfecit Nero adolescentem illum quidem & decoro plane & seuero ingenio ad uirtutē oēm: descendeatque i castra illū Cæ-

farem & successorē declaraturus. At qui exeuntem continuo magni inibi secuti sunt. Cūq; cæpisset alia
 dicere in castris: alia legere: totiens tonuit atq; fulgurauit: tantusq; imber atq; caligo in castra urbemq; su-
 fa est: ut palam fieret: neq; acceptam esse: neq; probari numini eam adoptionem. Erant etiam milites sub
 fensi ac tristes: quoniam ne tum quidē iis largitio data esset. Pisonem uero qui præsentes ex uoce uul-
 tuq; facerent coniecturam mirabantur: q; audacius q; stultius magis tantam gratiam acciperet: quē admo-
 dum quoq; apparebant per multa signa in Otonis facie: qui amare & iracunde ferret: q; se sua sefellisset
 spes: qua prius dignus iudicatus: cum a qua potiunda non longe abfuisset: eam sibi non contingere: si-
 gnū eē ducebat odii simul ac maliuolētiae in se Galbæ. Quare de futuro sine metu eē nō poterat: sed & Piso-
 nem timens & aduersus Galbam causam inueniens iratusq; Quinio abiit perturbatissimus. Nec enim
 spem relinquere omniūq; deficere eum sinebant: quos habebat apud se semper uatas. Caldæiq; & Pto-
 lomeus maxime eo firmior apud Otonem atq; ualidior: q; sæpe ueritatē prædixisset: sicut nō fore: ut eum
 nero interimeret: sed prior moreretur: ipse uero superesset & imperaret Romanis. nam quoniam illud ue-
 rū Ptolomeus ostendisset: rogabat ne de his spem abiiceret. nō minus ēt ii qui simul clā agebātur: simul
 q; suspirabant cū Otone tanq; in eum Galba esset ingratus: Plures ēt Tigellini nymphidiiq; familiares q
 in dignitate fuerant: tunc deiecti humilioresq; redditi ad eū sese errabundi recipiebant: atq; eundem ex-
 sperabant. Erantq; in hiis Iturus & Barbius alter Opio alter Thessanarius: sic enī uocantur qui nuntiorū
 speculatorūq; officio funguntur. Cū his enī Otonis libertus Onomascus incedebat: alios argento corrū-
 pens: alios spe: qui exulcerati erant obtentuq; egebant. Nec enim erat opus quattuor dieq; ex sano exerci-
 tu mutare oēs quot erant inter adoptionē & iugilationē. nā sexto die perierūt qui ē decimus octauus Kal-
 februaris: nā illo die simul cū diluculo & Galba præsentibus amicis sacrificabat in palatio augur Vmbri-
 titius: cum primū in manus hostiæ accepisset exta: illisq; ante uisus nō per enigmata sed palā aperteq; di-
 xisset: signa magnæurbationis periculumq; cū dolo ex capite imminere i peratori: deo prope manu Oto-
 nē captum tradente. Aderat enim Oto post Galbam: & iis quæ dicebant monstrabanturq; ab Vmbritio
 attentū se præstabat. Ei uero turbato liberationesq; oīs generis cōmutati ob timorē. Onomascus libertus
 qui stabat iuxta: uenisse dixit Architectus: & eum domi expectare. Erat aut id signū tēporis ad quod oport-
 rebat Otonē obuiā ire militibus. Dicens igitur se ædiū quas ueteres emisisset: uelle partes ruituras ciuibz
 ostendere abiit: descendensq; per ædes quæ tyberii uocantur: gradiebatur in forum: ubi steterat colum-
 na aurea: in qua incisæ omnes Italix uiæ finiunt. Hic primos qui eum exceperunt: ac salutarunt imperato-
 rē: non pluris fuisse aiunt. xx. tribus: quare tamen nō præ corporis mollietate atq; animi effœmatione de-
 litis esat affectus: sed temerarius potius in periculis atq; imolibus: extimuit tamen. Vex qui aderant: id
 passi non sunt: sed districtis ensibus eius lecticā circueuntes tolli iubebant: eo sæpe perisse summū miran-
 te illos qui lecticam ferebant accelerare imperante: exaudiebant enim aliqui: ii quidem admirati magis q
 turbati ob audientium paucitatē. Huic dum ita per forum ferebatur: tot alii occurrerunt: rursusq; terni alii
 & quaterni adiungebantur. Inde conuertebantur oēs & æsarem appellantes: districtosq; enses prætenden-
 tes. Vnus uero ex tribus militum qui castrorū custodiam habebat Martialis: ut aiunt: ignarus negocii
 req; inopinata exterritus ac metuens ingredi permisit. Cūq; intus foret obstitit nemo. nā ignorātes quæ
 gerebantur circumdati de industria singuli ac bini spāsim formidine primum deinde suāfione eos qui rē
 & sciebant & declarabant secuti. Quod cum in palatium statim Galba nuntiatum ē: præsente adhuc au-
 gure: qui sacra habebat in manibus: ii ēt sunt exterriti: deūq; mirari. qui ad res huiusmodi & increduli erāt
 & animo minime generoso. Et cum omnis generis turba e foro confluere: ei Quinius ac Lacon & liberti
 aliqui nudis ensibus protensis astiterunt. At Piso. pcedens in iis erat qui speculatores aulam custodirent.
 cūq; illyrica legio castrametaretur in portu quæ Bapsania uocatur: missus est Marius cæsus bonus cer-
 te uir anticipandi gratia. Galba uero cum procedere uellet: neq; lineret Quinius ac cæsus & Lacon uehe-
 mentius incitarent: inueherenturq; in Quinium: rumor tumultuarius multus persuasit: q; Oto perisset in
 castris: pauloq; post uisus iulius Atticius: qui inter speculatores haud obscuros militabat: districto ese ad-
 ueniens ac idem clamans hostem cæsaris perisse: lapsusq; ui per astantes ostendit Galbæ ensē cruenta-
 tum: qui ad hoīem intuemz: quis inquit hoc tibi iussit? Illo aut respōdente & fidē & iusiurandū q; iuratus
 fuerat: ac multitudine acclamante benefactū esse simulq; plaudente. galba isensa lectica portabatur: tum
 Ioui uolens sacrificiū facere: tum sese ostendere ciuibz. cūq; inisset in forum: seu turbines quidē fama
 occurrit: Otonem portum exercitu: & sicuti in tanta multitudine fieri solet: aliis uertendū esse clamanti-
 bus: aliis procedendum: aliis audendū: aliis deficiendum: ac lectica tanq; in æstu maris huc illucq; iactata
 frequenterq; cedente: apparuerunt equites primū: deinde pedites grauis armaturæ. Qui per pauli regiā ir-
 ruebant: una uoce clamabant e medio tolli priuatum hoīem: ac multi quidē currebant nō fuga dissipati:
 sed in porticus & i cōspicuos fori locos quasi spectaculū occupantes: Sed ubi Etillius sacello imaginē gal-
 bæ humi prostrasset: pugnx initū facientes lecticā iaculis undiq; inuaserunt. Et quoniā galbā nō eēt iis
 cōsecuti: districtis illū ensibus adegerūt: qbus neq; repugnauit neq; substitit qsq; præter unū uirū: quē in
 tot hoīum nŕillibus solum despexit solum romanorū dignum i perio. Sēpronius enī cēturio: qui nullo pri-
 uatim beneficio a galba esset affectus: sed honestati legi q; opē ferens: stetit ante lecticā sublatoq; primum
 palmite: quo cēturiones in uerberibus obnoxios animaduertunt: in eos q inuadebāt: clamabat: & ut ipe-
 rarorū parcerēt iubeat: deinde districto ense illi se una urgentibus diu repugnauit: donec demissis habe-
 nis cecidit. At galbā declinata lectica circa lacū quē curciū uocant: cū euolutasset thorace indutū incursan-
 tes percutiebāt. Is uero ptenso iugulo faci te inquit sed romano populo hoc magis cōducit. Vulneribus
 multis affectus est & ad crura & ad lacertos. Ipsum aut iugulauit: ut dicūt plurimi: canurius qspiā ex quin-

tadecima legione: Terentium quidam: Alii archadium tradunt: alii Fabiū Fabulū qui etiam: ut aiūt: caput occultauit: amictumq; comprehensum portabat secum: q; ob tenuitatem uix dignosci poterat. Deinde cū sociis illud occultare prohiberetur: quin iuberetur ut rem fortiter gestam omnibus ostēderet: affixit laceā & ita quatiens semis faciem: ac modesti principis pontificisq; & consulis curitis quēadmodum Bacchæ saepe uertebatur: & lanceam cruore perusam quatiebat: Otonem uero capite portato exclamasse dicūt: ē hoc nihilo cōmilitones: monstrare mihi pisonis caput. Quod quidem paulopost allatum est. Vulneratus enim adolescens fugiebat: eumq; Marcus quidam insecutus iugulauit iuxta facellum Vestæ iugulatus est etiam Quinius confessus participem se fuisse coniurationis aduersum Galbam: Clamabat enim se occidi præter Otonis sententiam: sed enim huius quoq; & Laconis caput obruncatum ad Otonem portaue re petentes munerations: & ut ait Archilocus septem iacentium cadauerum pedibus quæ offendimus uel mille sumus simul uiri Hysparicidæ: sic etiam tunc multi qui homicidæ non essent ii manus ii ensesq; cruentos ostendebant: largitionesq; petebant: libellos ad Otonem dantes. itaq; centum postea ac uigin: ti uuenti sunt ex tabellis quos Vitellius requisitos omnis occidit. Venit etiam marius Cæsus in castra: Cūq; a multis accusaretur: q; militibus sualisset ad ferendum Galbæ auxilium: & cum occidi a multitudine clamaretur: Oto uoluit: qui tamen aduersari metuens: non ita cito inquit eum esse occidendum: esse enim quæ oportet ex illo prius exquirenda. itaq; iussit hominem coniectum in uincula ut asseruarent: eūq; tradidit quibus maxime crederet. Et continuo senatu conuocato tanq; hi alii eēnt: aut aliis diis entibus couenirent: pro Otone iusiurandum iurati sunt: q; ipse iuratus non obseruaret: eumq; & Cæsarem Augustum appellarunt. Cum adhuc cadauera obruncata in uestibus consularibus iacerent i foro: capita uero cum nulli iam his usui forent: Quinii quidem filia quingentis & duobus milibus nummis reddiderunt: at Pisonis uxor accepit Veranio exorato: Galbæ aut caput Patrobbi Vitelliq; seruis dona dederunt. Quod illi accipientes ubi multifaria cecidissent & omni contumelia affecissent: abiecerunt: ubi eos necant quos Cæsares supplicio dedunt. is uero locus Sextritium uocatur. Verum Galbæ corpus Otonis permisso sub stulic Priscus Euluidius: quod noctu Argius libertus sepeliuit. Huiusmodi sunt quæ ad Galbam attinent: uirum certe: qui neq; genere: neq; diuitiis multis romanis esset inferior: quin & diuitiis multis romanis esset inferior: quin & diuitiis simul & genere omnes suæ tempestatis homines anteiret: quiq; imperatorum quinq; uixisset imperia cum honore & gloria adeo: ut gloria magis quā uiribus Neronem substulerit e medio: & eorū qui tunc in Neronem spirarunt. Alios quidem nemo est dignatus imperio: alii se ipsos dignati sunt. At Rasba & uocatus est ad imperium & obtemperauit: ac Vindicis audientia nomen præbens eius motum ac tumultum quæ defectio dicitur: & uirum ea quidem nacta imperandi gnarum bellum cinile fecit. itaq; non sibi accipere remp. sed seipsom potius dare reip. arbitratus non indignum iudicauit iis imperare quos Tigellinus atq; Nymphidius mansuetos reddidisset: quemadmodū Scipio Fabritiusq; & Camillus in illius tempestatis romanos gessit imperium. Subsecutus autem senectutem ad arma usq; laboresq; militares Merus fuit Priscusq; imperator: Quinio uero Laconiq; & libertis: quibus omnia essent uenalia: talem seipsū præbens: quales Neroni ex plæbis auditate hominibus eos præbuit: quorum nemo desideraret: sed plus miserentur: imperium morte dimisit.

OTONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER FRANCISCVM PHILELPHVM VERSA.

IT IVNIOR IMPERATOR OTO CVM PRIMVM ILLVXISSET: PROCE-
dens in Capitolium sacrificium fecit: & agit ad se iussu mariū Cæsum hilari uultu ex-
cepit: estq; perhumane allocutus: atq; uix hortatus est: ut causæ obliuisci mallet: q; recorda-
ri dimissionis. Cui cum Cæsus neq; ingenerose neq; stulte respondisset: sed dixisset inge-
nii sui atq; morum a crimine fidem dari: excidisse enim memoria q; firmū se Galbæ præ-
stitit: cui nullam deberet gratiam: utrunq; præsentis admirati sunt: laudauitq; exercitus
in senatu uero populariter Oto multa humaneq; locutus: quod ipse tēpus consul futurus erat. Huius par-
tem tribuit Virginio Ruffo & iis quos Nero Galbaue declarasset: cōsulatus oībus obseruauit. At illos qui
ætare aut gloria anteirent: sacerdotiis insigniuit. Viris autē senatoribus qui neronis temporibus exularāt
& sub Galba redierant: restituit omnibus quasq; possessiones nō uenisse q; iuenit. Vnde primi atq;
potētissimi q; prius horruerāt tanq; nō uir: sed quædā aut poema aut abominabilis dæmon subito rep. iua-
sisset: latiore spe erga iperū pinde atq; eis arrideret affecti sunt. Sed simul rōanis oībus nihil ita iocundū
fuit: neq; ita quod ei illos cōciliaret: ut quæ circa Tigellinū agit: Hic enī latuerat iā supplicii paties tū ipso
meto supplicii: quod tanq; publicū debitū ciuitas repetebat: tū ē in supabilibus modis corporis ipiusq; ne-
farias & ifandas iter. pstitulas spuriasq; mulieres uolutationes: quas adhuc depibat: existimabāt uiri pru-
dentes ultimū cruciatū: & quæ p multas æquarēt mortis: q; quidē ipse anxius ob intēperantia dominatū
mori desideraret. Verū tamen erat iccirco multitudini molestus: q; post talis uiros solē aspiceret: quibus p-
pter eū aspiciendi facultas sublata esset. Misit igit ad eū Oto i agros Sinuisse: illic enī degebat Tigellinus
nauigiis paratis i portu: quo lōginqui us fugeret: latauitq; eū q; missus fnerat grandi auro: ut se dimitteret
Cui cum persuadere nequiuisset: nihilo ramen minus ei dona dedit: orans tandiu præstolaretur: donec
barbā raderet: cultroq; accepto sibi ipse gulā incidit: per hunc autē modum: cū iustissimā uoluptatē popu-
lo romano Cæsar reddidisset: ipse priuatarum memoria inimicitarum se nemini infestum præbuit: gra-
tificatusq; multitudini minime fugit in theatris initio Nero salutari. Et cum quidā Neronis imagines p-

tulisset in propatulum: non prohibuit: Claudius autem Ruffus in Iberiam ait allata esse diplomata: quibus tabularios emittunt: diuum Neronis nomen ascriptum nomini Otonis habentia. At nec etiam cum sentiret primos ac potentissimos hoc mollesse ferre destitit. Sed cum Otonis imperium in huiusmodi statu esset: stipendiarii milites molestos se præstabant: eum crederet hortantes: & ut caueret: arceretque uiros claros siue propter beniuolentiam uero metuerent: siue prætextu hoc uteretur ad turbationem & bellum. Cumque ipse misisset Crispinum cum septima cohorte quasi aliquos at se acturum: & ille adhuc noctu separaretur atque arma curribus imponeret: audacissimi omnes clamabant: uenisse Crispinum nullo sane cogitatu: sed res nouas senatum tectare: armaque contra Cæsarem non pro Cæsare capere. Qui sermo cum multos tangeret atque irritare: alii currus occuparunt: alii repugnantis centuriones duos ipsique Crispinum occiderunt. Omnes uero instructi seque inuicem hortantes ad auxilium Cæsari ferendum Romam aduersi sunt. Qui posteaque accepissent cenare apud Otonem: octoginta senatores ferebantur ad regiam: tempus hunc esse dicentes eodem in loco interimere Cæsaris hostes omnes. Itaque ciuitas proinde ut continuo rapina futura esset: in magno erat tumultu. At in regia erant discursiones: & grauis difficultas consilii Otonem corripuerat. Nam qui pro uiris metueret: illis ipse metuit erat: eosque aduersus se incertos esse uultu intuebatur: silensque ac perterritos: quosdam etiam cum uxoribus uenisse ad cornam ac simul præfectos misit qui alloquerentur placarentque milites: simulque inuitatos surgere iussos per alias fores emissit: uixque clam effugerunt: post stipendiarios in cœnaculum irrumpentes quærentesque quid esset de Cæsaris hostibus. Itaque tunc erectus Oto: qui discumbebat: per multos enim consolatus precatusque: ne lachrimis quidem parcens uix dimisit. Postridie uero largitione in omnes usus uirum nummis mille ducetis quinquaginta: uenit in castra: & multitudine laudataque beniuola in se alacrisque esset: cum diceret paucos quosdam non boni gratia eiusmodi curam capere: suam animi moderationem in simulantes illorumque constantiam: rogauit ut & secum una solliciti essent: & simul quoque diligentiam adhiberent. Quod cum omnes laudarent iuberentque: Oto captis solis duobus qui nemini graues futuri essent: abiit. Hæc diligentes iam alii credentesque mirabantur mutationem: alii quod is popularem se præstaret: propter bellum necessaria pro tempore studia esse ducebant. Nam certo nuntiabatur assumpsisse Vitellium & auctoritatem & potestatem imperatoriam: & uiatores ibant afflicti: due qui dicerent semper aliquam accessionem ad illum fieri: alii Pannonios & Dalmaticos Misiamque exercitus una cum ducibus Otonem elegisse nuntiabant. Venerunt etiam cito litteræ amicæ a Muniæ a Vespasianoque: quorum alter in Syria: alter in Iudæia magnas vires habebat. Quibus rebus elatus Oto Vitellio scripsit: eum monens: ut militaria saperet: quod si fecisset: & grandis pecunias ei daret & urbem ubi uitam uicturus esset: & facillimam & iocundissimam cum quiete. Ille autem dissimulans Otoni rescripsit. Quiete primum: deinde per contentionem maledice admodum petulanterque illudentes sibi inuicem scribebant: non tam mendaciter quam stulte ac ridiculose alter in alterum quæ utrique opprobria conueniebant conuertiæ. Nam operosum esset dicere utrum minus ipsorum tangeret luxuria & mollitia imperitiaque bellandi: ac superiorum ob pauperatē flagitiorum & æris alieni magnitudo. Monstra uero & uisa permulta cum narrarentur: alia quidem rumores habebant ambiguos: sed in capitolio e uictoriæ manibus quæ stabat in curru habenas dimissas uiderunt omnes tanquam eas tenere non posset. Et in Mesopotamia insula statuam C. Cæsaris cum neque terremotus: neque uentus fuisset: uespero cœuersam esse ad solis ortum: quod diebus illis aiunt accidisse: quibus Vespasianus iam palam reip. auxilium ferebat: & quod circa Tyberim subito accidit multitudo erumnosum signum esse censebat. Erat enim anni tempus quo flumina maxime crescunt: sed nunquam huiusmodi sublatus adeo prius est: nec tantas res perdidit atque consupsit diffusus atque diluens urbis partem per multam & eam maiorem immodum: ubi ad emptiunculas annonam uendunt: ut graui metui multis diebus esset. Sed ubi nuntiatum est occupari iam alpes a Cecina uolenteque qui pro Vitellio exercitus agerent: Dolabella Rome uir patricius stipendiariis suspicionem iniecit noui cogitatus: itaque illum Oto seu ipsius siue alius formidine ad urbem Aquinum transmisit bene sperare iussum. peregrinos uero magistratus leges: in his statuit etiam L. Vitellii fratrem: nec addens aliquid: nec ab eo quem honorem habebat quicquam adimens: præterea se diligentissimum præstitit: cum circa matrem: tum circa uxorem Vitellii ne de eo quicquam timerent. Romæ autem custodem Flauium Sabinum Vespasiani fratrem constituit siue hoc est egerit ob Neronis honorem. Nam ab illo magistratum Sabinus accepit quo eum priuauit Galba: siue ut Vespasiano beniuolentia fideque ostenderet in Sabinum amplificando. ipse igitur Buixilli quæ urbis italiæ circa Eridanum iacet dimissus. At copiarum duces emisit tum Marium Celsum suetoniūque paulinū: tum et Galbū & spurinā: claros quidem uiros: sed qui rebus agendis minus potuerint: ut instituerat uti cogitatis suis: per inobedientiam audacitatemque militum. Nam indignum extimabant aliis parere: proinde quasi ab ipsis imperator. itaque neque res hostium nalebant omnino nec erant qui obsequerentur ducibus: quinimo ob eandem causam furore & temeritate angebantur. Et quoniam periti pugnandi erant assuetique laboribus minime illi fugiebant. At hi ob oculum uitæque imbellē molles admodum erant: ut qui in spectaculis & celebritatibus atque apud scænam quod diutissime uixerant. Cōtumelia uero ostentationeque induti ministeria simulabant quo fortiores robustioresque haberentur: & non ad tollerandum iualipi. At spurina cum illos ui cogeret pagam defuit quin aduenientibus pderet. Nulli autem neque cōtumeliæ aduersus eum: nec maledictio pepercerunt: proditorum & exiciosum cōsumptorem opportunitatum Cæsaris rerumque dicentes. Quidam etiam inebriati cum iam nox esset uenerunt in tabernaculum: petentes uiaticum cum dicerent sibi ad Cæsarem eundum esse illius accusandi gratia: sed cōuictum militum: quod eodem tpe ad Placentiam factum est: & rebus cōduxit & spurine. Nam Vitelliani muros adorti in Otonis milites qui intra propugnacula starent cachinnantes illudebant eos: & scænicos & armatos saltatores Phitronumque ob ipsorum spectatores appellantes: quique bellum & militiam neque calleret neque uidissent: sed iccirco eent animo elato & inermis senis caput abscidissent: Galbā uero scilicet dicentes in certamen aut acpugnā uirosque for-

tium haud quāq̄ descenderent. Sic enim his opprobriis turbati sunt: sic exarserunt: ut Spurinam suppliciter orarent se ut ad omnia pro imperio uteretur: ut quicquid periculum essent: neq̄ laborem detraheretur. Cūq̄ uehementer muri expugnarentur & machinamenta permulta adacta essent: Spurius milites superiores fuerunt: & ingenti cedereiectis Vitellianis urbē tutatū sunt illustrem & nulla ita licet urbū minus florentē. Erant præterea Otonis duces & ciuitatibus & priuatis hoībus q̄ duces Vitelli tolerabiles: ex quibus Cecinna quidē neq̄ uoce: neq̄ ornatu popularis erat: sed & grauis & diuersus: qui cum eēt corpore magno Gallicis subligaculis inanīq̄ paratus habitu: signiferos principēq̄ romanos alloquebatur. Et uxorem ad eū ducebant delecti equites: quæ præclari ornata equo ueheretur. Fabium autē Valētem alterum ducē: neq̄ hostium rapinæ neq̄ expilationes. corruptibileq̄ locioq̄ pecuniæ expleuerant: sed uisus est ēt ob id traditus iter faciens: priori pugna non interfuisse. Quidā uero Cecinnam acculant: qui quoniam properaret ante potiri uictoria q̄ ille uenisset & in alia minora incidisse: rata: & pugna neq̄ tempestiue neq̄ generose conseruisse. Et ita negocia prope omnia eius uitata sunt. Nā postea q̄ a Placentia Cecinnareiectis aduersus Cremonā egit exercitum: alterā urbē opulentem & magnā: primus quidem Annius Gallus qui auxiliū Spurinæ ad Placentiā ferebat: ut audiuit in itinere Placentinos esse superiores: Cremonenses autē in periculo illo: traduxit exercitum & prope hostes castrametatus est: Deinde quoq̄ alius q̄q̄ duci erat auxilio. Cūq̄ Cecinna posuisset in insidiis intra locos asperos & siluestris pedites multos grauius armaturæ iussissetq̄ equitibus: ut primi excurrerent fugarentq̄ & hostes manū si conseruerint: paulatim recederent: ac retrofugerent: donec eos ita subductos in insidias iniecerint: rem transfugæ Celsio nuntiarunt: qui alios emittens cum fortibus equitibus & fugatione asseruanter utens insidiasq̄ circumdans: ac turbans e castris grauis armaturæ pedites uocauit: exigimaturq̄ si in tpe impetum fecissent neminem ex hostium numero reliquissent: & omnē Cecinnæ exercitum equitibus contritum aduersumq̄ perdidissent. Nunc uero paulinus sero atq̄ ociose auxilium ferens accusabatur: q̄ propter religionem functus nō esset ducis officio pro hominum opinione. Plures autem milites proditoris ēt eum accusabant: exasperabantq̄ Otonē iactantē de se loquentes quasi uicisset: q̄ uero uictoria non oīno processisset: uitio ducibus dabant. Sed Oro non ita iis fidem adhibebat: ut uideri uolebat minus credere. Itaq̄ Titianum ad exercitum misit ac fratrem & Proculum præfectum: qui rehaderebat totum imperiū: prætextus autē erat Titianus. At Celsus & Paulinus frustra sibi attraxerant consiliorū & amicorū nomen: cum nullā in rebus gerendis neq̄ auctoritatē haberent: neq̄ potestatem. Erant ēt apud hostes res in tumultu & apud illos maxime quibus Valens præerat: pugnaq̄ nuntiata quæ circa insidias facta est: q̄ ipsi minus interfuisse: auxiliumq̄ tulissent: in tanta uiroq̄ fortium cæde grauitate ferebant: sed ubi uix persuasisset eosq̄ ut irent exorasset castra mouit ac sese Cecinnæ coniunxit. Oto autē cum Betriacum uenisset in exercitum: oppidulum enim est Betriacum prope Cremonā: de pugna consultauit: uisumq̄ est Proculo atq̄ Titiano quoniam & copiæ affuerent alacres & uictoria recens: dimicandum esse & nō sedendum ne ocium uix habitaret: neq̄ expectādū Vitellium ipsum & Galbā aduentantē. Paulinus uero aiebat oīa adesse hostibus: quibus ad pugnam usuri sunt eosq̄ nullius rei indigere: Otoni autē uires ex Mysia & Pannonia nō minus probatas esse q̄ quæ præfentes iā eēnt si suum ipse tempus expectaret: nec ad hostiū opportunitatē bellum gereret: neq̄ hebetioribus se tunc usurum: qui nunc audent: quādo sunt pauciores: si plures: ad pugnam cōmitones assumpserunt: sed ex multitudine copiæ certaq̄. Præterea cunctationē pro ipsis esse qui rebus omnibus abundēt. At illis fore ut tempus rege necessariæ inopiam præbeat: qui in agro hostili sedēt. Hæc Paulini dicta Marius Celsus comprobauit. Annius uero Gallus: qui quoniam ex equo cecidisset curabatur: minime aderat: sed ad eū cum scripsisset Oro: consuluit ne properaret: sed ex Mysia expectaret exercitū qui iā eēt in itinere. His Oto nequaquā est persuasus: sed in eorū sniam iuit: qui se ad pugnam hortarent: afferūtq̄ abq̄ plures ab aliis causæ. præcipue uero qui prætoriani appellant & habēt ipeculatores ordinē: cū per id tēpus ueriores militiā gustarent desiderarentq̄ Romæ ludos: uitāq̄ imbellem & theatralem: cōtineri nō poterant a pugnandi celeritate: quasi cōtinuo forent ex incurfu acturi hostes in rapinā. Videtur ēt ipse Oto ad iperitiā & mollitiā: neq̄ iam fere neq̄ sustinere suis cogitationibus rem incerta: Defatigatis autē curis accelerare tāq̄ a præcipiti rupe rē fortunæ uelatis oculis committere. Et hoc quidā Secundus rhetor qui Otonis epistolas legerat narrabat: alii uero dicunt ambobus exercitibus multas rationes fuisse: ut in idem conuenirent: maximeq̄ ut ex imperatorū disciplina circa præsentē pugnam cōi cōsensu optimū legerent: aut simul sedentes senatui crederent illā imperatoris electionē. Et neq̄ certe absurdum est ubi neuter eorū probaret: qui tūc essent imperatoris salutari huiusmodi cogitatus i eos milites cadere: qui & uere erant Romani & indutritii & prudentes: proinde atq̄ & odiosissimum eēt & grauissimū quæ diu propter Syllā & Mariū deinde propter Cæsare & pōpeium faciendo inuicē patiendūq̄ sese: miserabiliter afficiebant: ciues Romani eadē nunc pferre: si aut Vitellio ad crapule aut uinositatis aut Otoni ad deliciarum luxuriæq̄ sumptum imperium traderent. Hæc igitur suspicatur sensisse Celsum ob idq̄ moram inieciisse: q̄ speraret sine pugna & laboribus rē iudicatum iri: eodēq̄ modo Otonē: quoniam metueret pugnam accelerasse. Sed Oro rursus Brixillum rediit: quia ipsa in re certe errauit nō ob id solum q̄ uerecundiā se præsentē a spicientibus militibus & ambitionē in pugnando abstulit: ueq̄ ēt quoniam rubultissimos strenuissimosq̄ equites & pedites propter se ipsum ad corporis custodiā abducēs ueluti quoddā uiriū corpus abscidit ab exercitu. Accidit autē p illos dies prælium fieri circa Eridanum inter Cecinnam qui transitum uinceret: & Otonis milites id inhibentes simulq̄ pugnantes: sed posteaq̄ nihil efficiebant facem in arma iniecerunt sulfuris atq̄ picis plenā: cū spiritus per transitū irruens subito paratam materiā in hostes imittit. Cūq̄ fumus primū: deinde clara flamma excideret: turbati atq̄ i flumen exilientes: cum naues aduerterunt: tum hostibus corpora cū rursū præ-

buerunt. At Germani ad mixti circaparu in fluminis insulam gladiatoribus Otonis eos superarunt: ac permultos interemerunt. His autem actis cum Otonis milites qui Betriaci erant excondescentes ferrētur in pugnam: eos Proculus aueuertit ex Betriacos: & a quinquaginta stadiis castrametatus est: ita imperite ac ridiculose ut cum esset uernum tempus: & campi circumiacentes multa nemora perēnisq; fluuios haberēt: aqua penuria premerentur. Postridie uero cum uellet aduersus hostes procedere: iter non minus stadiis centum: Paulini milites passi non sunt: sed extimarunt manēdum esse: neq; se oportere aē defatigari: neq; continuo ex itinere pugnandum esse aduersus uiros armatos: eosq; acie instructos per quietē: q̄diu ipsi tantum itineris faciunt mixtis sequentibusq; iumentis. Cum de his rebus duces inter sese contenderēt: eques Numida uenit ab Otone qui literas quibus iubebatur: neq; manerent: neq; tempus tererent: sed cōtinuo in hostes agerent: tulit: Itaq; inde illi soluentes procedebant. Quorū aduentū ubi audit Cecinna: turbatus est: confestimq; relictis operibus ac flumine uenit in castra: multisq; iā armatis & a Valente accepto signo interea temporis: dum ordinem legiones sorte caperent: eos qui erāt inter equites fortissimi prēmiserūt: Incidit autem quapiam tandem ex causa opinio ac rumor in milites Otonis qui erant in priua acie costituti: q̄ Vitellii duces ad ipsos conuersi essent. Quare ubi fuissent prope eos amice salutarūt commilitones appellantes. At sic eam appellationem non miti animo sed iracunde & cum clamore bellico excipientibus: salutantes quidem remissiore animo redditi sunt: Reliquos uero suspitio ea inuasit ut qui ita salutassent p̄ditores existimarēt. Et hoc primū cū iā eēnt hostes in manibus eos turbauit: deinde alii nihil apte: nihil p ordine faciebāt multūq; pugnātes turbabātur a iumentis quā cū ipse dimentiis uagabantur: ac loca fossis foueisque referta seperationes permultas faciebant. Quā ipsi metuentes circueūtes cogeant. tū mixti tū admodum separati cū hoste manū conferere. Duā solū lēgiones: altera Vitelli cognomento rapax: Otonis aletra auxiliatrix cognominata in expeditū campū patentēq; effusa legitimā quandā pugna diu inter sese acie pugnauerunt. Erant Otonis uiri robusti ac fortes: sed qui belli ac pugnae tū primū peritiā caperēt. At Vitellii multis praeliis assueti senescentes iā deflorescentesq; uigore. Quare cū Otoniani in eos ipetum fecissent & fugarunt & aquilā obtulerunt: propugnatoresq; simul oēs occiderunt. Illi uero prae uerecūdia atq; ire eos irruentes tum legionis seniorē Orsidiū interfecerunt: tum p multa signa rapuerunt. Gladiatoribus uero qui praeliandi peritiā fidutiāq; ualere uiderent intulit Varrus Alsenus eos: qui Batali uocantur. Et sunt hi quidē inter Germanos optimi equites insulā habitantes: quē Rhenus circumfluit. Hos autē illorum pauci sustinuerunt. At plurimi cū sub Rhenū fugerent: incidunt in cohortes hostiū illic positas: a quibus oppugnati oēs pariter perierunt. Oīum uero turpissime prætoriani qui ne tantisper quidē hostes sustinuerunt: dū manū confererent: sed eos et qui adhuc erant inuicti metuurbationeq; referferunt: dū fūgam p ipsos faciūt. Quin et multi Otoniani q hostes uicerāt: qbus cū pugnabāt supati sunt: dilapsiq; p hostes iā uictores in castra. E ducibus uero neq; Proculus nec Paulinus simul igredi ausi sunt: sed formidine militū aduertunt: q̄ eius rei cām i duces uerterent. Annius uero Gallus recepit i urbe illos: cōsolatusq; est: q̄ ex ea pugna collecti sunt: p inde atq; æqualiter utrinq; pugnatū sit: & multis partibus fuerit ipsi superiores hostibus. At Marius Celsus cōuocatis magistratibus iussit de rep. cōsultarent: tanq̄ i huiusmodi clade ac tāta ciuiū cāde neq; ipse Oto si quidē uir bonus sit uellet iā tentare fortunā: cū & Cato & Scipio quoniam Cæsari post uictoriā pharalicā cedere noluisse ita accusant: ut q multos fortisq; uiros in Lybia cōsumpserit minime necessarie: & si p romana libertate certabāt. Nā cū i aliis bonis sese fortuna cōem oībus praeberet: id unū certe nō aufert: q̄ hoīes in oēm euentū bene cōsultent: quis secundis successiōibus nō utant. Quā dicēs prætorianos p̄suasos reddidit. Vbi autē retentat illos uiderunt orātes pacē: Trianusq; iuberet legatos eē p cōcordia mītēdos: Celsus Galloq; uisum ē p̄ficisci ac uerba facere cū Cecinna ac Velēte ipsis uero p̄ficiscentibus cēturiones obuiā facti sunt: q dicerēt mortū iā exercitū Betriacū petere: se aut a ducibus missos p cōcordia. Quod Celsus cū laudasset hortatus ē: secū retro ut iter caperēt: Cecinnā occurrētes. Cū ppe iā eēnt: piculo Celsus obiectus ē. Nā q ante fuerāt īfidiis uicti eq̄tes priores agebāt. Itaq; ut aduenientē Celsum intui sunt cōtinuo i eū sublato clamore irruerūt. At cēturiones ante steterunt: eos arcētes: clamantibus aliis īfidiisq; praeſectis ut parceret obtēperātes Cecinnē milites atq; īsequētes petulantia eq̄tū statim ad mouerunt: Celsum uero benigne excipientes simul cū iis Betriacū suni p̄fecti: sed iterea tēporis Titianus p̄nitētia ductus q̄ legatos misisset audētissimosq; milites: rursus i muros accēdit: atq; alios ad auxiliū ē hortatus: & ubi Cecinna cū equo accurrisset ac dexterā substulisset nemoq; aduersaret: sed alii a muris milites salutarēt alii portas aperirēt: egressi sunt necessariiq; admixti. Nemini iniuria eē illata: sed benignesē & pumane excipiebāt: oēsq; p Vitellios sunt iurati simulq; admixti. Ita eē pugnatū plures eorū nati rāt qui iter fuerūt & ne ipsi quidē liquido nosse fatētes sigillatim oīa pp inobedientia cōfusiōneq; pugnatū. mihi aut postea iter faciēti p campū illū Metrius Florus uir cōsularis ostendens ex iis adolescentibus unū admodum senē: qui tūc nō ex animi snia sed p necessitate fuisse cum Otone: narrauit iam cum post pugnam aduenisset: uidisse cadauerē tumulum huiusmodi: ut multo plures hostes q̄ Otoniani interierint & cām ait cum quæſisset: nec se inuenisse: nec ab alio accepisse. Interire enī in bellis ciuilibus cū uertuntur i fugā plures credendū est: cū uius capiatur nemo: quoniam capti usui esse nequeant. Huius aut multitudinis atq; collectiōis causa nō bene cōsiderari potest. At obscuros primū ut fieri solet de huiusmodi rebus apud Otonē rumor increbuit. Sed ubi quidā & uulnerati uenerunt ex pugna nuntii: amicos quidē minus quisi plam sit n̄iratus: qui non sinerent credere: sed potius ad audendum hortarentur: Militum uero dolor fidem omnem superauit quippe neq; abluerit. ad uictores: haud quāq; uisa ē priuata cōsolatio i desperatione imperatoris: sed omnes æqualiter uenerunt ad fores: Imperatorem antecedentes uocabant: Trophæa fiebant cum clamore: Supplicibus manibus orabant: sternebantur humi: lachrymabant: ne ipsos desere-

ret: ne hostibus proderet: precabantur: sed pro se potius uteretur: q̄ diu & animis & corporibus inspirat. Hæc simul oēs suppliciter rogabāt. Vnus aut ex obscurioribus ubi subito iussit ensem dixissetq;: Scito Cæsarem sic omnis esse pro te instructos seipsum iugulauit. At horum nihil Otonem fregit: sed clara atq; conitāti facie circumquaq; agens oculos: Hunc ait o cōmilites diem illo ducō beatiorē quo me primum fecistis imperatorem: cum uos talis intueor & talibus sum dignus existimatus. At nolite eo me priuare: quod maius est pulchre mori pro tantis talibusq; ciuib;: si Romanorum sum dignus imperio nequa q̄ meā mihi animæ pro patria parcendum est. Scio uictoriā esse hostibus neq; firmā neq; ualidā: annuntiant nostras e Mysia uires non multorum dierum iter abesse quandoquidem in adriam iā descendunt. Asia & Syria & ægyptus & qui cū iudæis exercitum bellū herunt nobiscum sunt: senatus & hostium filii atq; uxores penes nos sunt: sed neq; aduersus Hannibalē: neq; aduersus Pyrrhum: neq; aduersus Cymbros bellū est pro Italia: sed cum romanis bellum gerentes ambo patriam & uincentes & uicti iniuria afficimus. Nam uictoriæ bonum patriæ malum est. Sæpe mihi credite mori malim q̄ imperare. Haud enim uideo: cui tanto emolumento romanis futurus sim: ubi uicero: quanto si meipsum dederō pro pace & concordia: & nerursus talem diem uideat Italia. Vbi talia dissiuisset: & eos qui accingere hortariq; nitebantur: refellisset: & amicis & senatoribus qui aderant abire iussit: ad eos uero qui aberāt: ac etiam ad ciuitates missis litteris ut cadauera honorifice secureq; tollerent: acersum fratris filium Coceium adhuc adolescentem: ut auderet neq; timeret Vitellium est ortatus: & ut matrem & domum & uxorem ipse tāquā proprios corans tueretur. Nam iccirco non ipsum adoprauisse cum uolebat: sed distulisse: quoniam meminisset Cæsaris contemnētis atq; abnuentis adoptionem: quo si uicisset secum unā iperaret: sin uictus esset ne ipse ante periret. Illud autem inquit o fili ad postremum tibi præcipio: ut neq; omnino obliuiscaris: nec admodum memineris q̄ Cæsarem patruū habueris: Post hæc autem paulopost tumultū clamoremq; audiuit ad fores. Nam milites senatoribus qui abibant minitabantur si abscisissent imperatorem deserētes & nō mansissent: fore ut eos iugularent. Rursus igitur metuens illis uiris: uenit in conspectum. Et ubi uisus est a militibus nō precibus ac mansuetudine: sed asperitate & ira ut qui ad tumultum maxime respiceret: efficit: ut abirent cedētes hi quidem ac perterriti. Cum iam esset uespera sitiq; teneretur. paululū aquāhibet & cū duos haberet enses. diu utriusq; acie didicit: Redditoq; uno altero ad cistellas accipit: atq; domesticos uocauit: eisq; benigne pecunias suas distribuit. Huic plures: illi puciores non tanq̄ de alienis prodigus: sed id pro dignitate atq; moderate diligenter obseruans. Vbi uero hos ab se dimisisset: iā quod reliquū erat noctis quiescebat: sed ita ut cubicularii sentirent eum grauiter dormire. Mane autem uocato liberto quo utebatur contubernali imperauit ut quid senatores agerent disceret. Et cum accipisset factum esse iis qui abierant: ut cuiq; opus fuerat: uade igitur inquit tu. At te ipsum ostende militibus si nō uis male ab ipsis interimi tanq̄ mihi mortis adiutor. Homie autē egresso posteaq; ensem substitisset ambabus manibus superq; decidisset q̄ semel tantum suspirauit & sensit dolorem: & itantibus extra sensum præbuit: ululatuq; aseruis sublato uniuersū continuo exercitum atq; urbē fletus inuasit. Et cum clamore milites ac planctu ad fores irruerunt seipso miserantes: ac maledicentes quod minus custodissent imperatorem: neq; prohibuissent: ut pro ipsis moreretur: Nullus ex illis qui secum esset defecit: & si hostes erant in proximo: quin ornato corpore: atq; parato rogo eum in armis extrulerunt. Qui præuenientes substrauerunt & portauerunt feretrū laticia efferebatur. Alii uero iuuultus cadaueris p̄cidētes obfulabant: ii manus tāgebant: ii adorabant eminus. aliqui etiā funalia dimittentes in rogos seipso iugularunt: qui tamen nihil egregiæ neque beneficii quicq̄ a mortuo accipissent: neq; grauius quippiā a uictore metuerent: sed uideri nemini unq; neq; tyranno neq; regi iūgeni tū adeo imāne fuisse iperadi amorē ut illi amauerunt ab Otone iperū pati Otoniq; parere: quos neq; mortui desiderū reliq;: sed pseuerauerit in maliuolentiā intolerabilē in Vitelliū: finis atq; alia suo tpe dicent. Cū uero Otonis reliquias humassent: neq; p̄ corporis magnitudine neq; illustri in scriptiōe sepulchrū fecerunt insigne. At ipse Brixilli cū essem: uidi monumētū parū & in scriptiōe ita habentē: M. Otonis: diē aut obiit Oto cū uixisset ānos septē & triginta iperassetq; mēses tris. Atq; reliq; neq; deteriores neq; pauciores q̄ mortē laudaret q̄ qui uitā uituperaret. Nā cū uixisset uihilo modestius Nerone mortē dedit nobiliore. At milites cū iuberet pollio alter ex præfectis: ut iuraret cōtinuo in Vitelliū: difficiles se præstabāt & cū didicissent senatores quosdā ēē ad se eē: alios dimiserūt: sed Virginioruffus molestos se præbebāt: simul cum armis iā des ueniētes: eūq; rursus isignabāt iubebātq;: aut iparet aut iret p̄ se legatus. At is eorū qui uicti eēnt ipsum suscipere furiosi eē isaneq; ducebat: q̄ añ uictoriā noluisse. Legatus aut ire ad Germanos a quo illi multam uim passi inuiti uiderentur: cum timeret: clam per alias fores e medio se abstulit. Quod ubi milites didicerunt: & iusiurandum acciperunt: & ueniam affecti se Cecinnæ eddiderunt.

EVAGORAE VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER GVARRINVM VERONENSEM. VERSA.

VM VIDEREM O NICOCLES TE NON SOLVM RERVM PVLCHRITUDINE atq; copia: ueq; ēē choris & musica gymniciq; certaminibus: necnō equorū Triremiumq; cursibus funus paternum honorantem nihil quod ad eiusmodi rerum splendorem pertineret relinquentē: putaui fore ut Euagoras: si quis sensus de his quæ sunt mortuis inest: libenter & hæc acciperet gauderetq; aspiciēs tuam erga se curam ac magnificentiā: sed multo maiorem gratiam quam reliquis omnibus haberet: si quis ipse præclara facinora atq; pericula digne narrare posset. Etenim uiros magnanimos

honorisq; cupidos non solum laudes suas his rebus antepone sed pro uita honestam mortem optare reperiemus maiusq; studium de sua gloria q̄ de uita habere:deniq; omni cura atq; diligentia eniti ut eorum imortalem memoriam dereliquant. Magni ergo sumptus nihil tale efficere possunt: sed opes dūtaxat atq; diuicias ostentant. Eorum uero qui in musica aliisq; certaminibus se exercent: ii quidem suas uires: alii uero suas artes demonstrans seipsos gloriosiores constituunt. Oratio uero si eleganter & ornate illius res gestas narrauerit semper memorabilem Euagorae uirtutē apud omnes mortales efficiet: oportet ut & alii uiros praeitantes & optimos qui sua tempestate sunt praeclaris laudibus extollant: quo illi qui aliorum facta ornare possunt: cum non apud ignaros uerba facturi sint eos quos honestare uolunt: ueris laudibus persequantur: iunioresq; ardentiori studio afficiantur ad uirtutē: cum quibus se meliores praestabunt: his ampliores laudes se consecuturos sciant. Nunc autē quis non languesceret segniorq; ad uirtutem non redderetur: cum eos qui tempore Troiani belli atq; antea fuere celebratos carminibus & laudibus decantatosq; tragœdiis animaduertit: seipsum autē prospiciat: neq; si illos oēs probitate & uirtute uinceret nunquam si miles laudes assecuturum? sed horum perfecta causa est inuidia: cui solum hoc boni adest: quod maximū malū inuidis asferre solet. quidā enī sic deprauati natura sunt ut libentius eorum quos ignorant si unquā fuerint q̄ eorū quibus plurimis beneficiis affecti sunt laudes audire uelint: non tamē his qui ita male sentiunt iseruiendum existimo. sed hos quidem negligere: alios uero ut laudes eorū audiāt de quibus dicere iustum est: assuefacere debemus: praesertim cum & artium omniumq; aliarū rerū additamenta facta uideamus non per eos qui aquiescunt his quae ab aliis instituta sunt: sed per eos qui & praua dirige: & nō bene instituta mutare audent. Nec ignoro q̄ difficile factū sit cuiuspiam uirtutem soluta oratiōe laudare. Cuius rei maximum signum q̄ ii qui oratoriā arti operam tradant de multis uariisq; rebus dicere audent de talibus autem nullus nunq̄ ipsoꝝ aggressus est dicere. In quo ipsis dandā ueniam cēseo. Nam poetis multatantur quibus eorū carmen ornare possunt. his enim & eorum cum hominibus congressus cum disceptationes & certamina quibus cum uolunt fingere licet: & cum haec narrare uoluerint nō eadē uerborum lege qua oratores astringuntur. Ita q; nō solum uerbis usitatis. ueq; etiam nouis trāsclatis & peregrinis & omnini deniq; dicendi genere suam poesim ornare possunt: oratoribus autem nihil tale conceditur: sed his necesse est & uerbis & sententiis ceterisq; quibus orationem suam magis ornata effecere ualerent strictiori quadam lege uti. Ad haec hi quidem omnia numens & metris scribūt: his uero nihil tale cōmune ē: quā tantam gratiā habent ut quīs nec uerba idonea nec graues sententiā sint: mensura tamē quadam atq; numeris auditores demulcent. Quanta autem horū sit uis illinc facile perspicitur. Nā si quis eorū poematum quā probatissima habentur: uerba quidē & sententias relinquat: mensuram autē dissoluat: multo profecto opinione quā nunc de his habemus inferiora uidebuntur. Nec tamen quanuis poesim hoc tantū praestet a scribendo desistere debemus: sed tentandum est si soluta oratione uiros probos ac praeclaros meritis laudibus honestare ualeamus: nihil minus his qui carminibus & numeris eos laudāt. Primum ergo de ingenio naturaq; eius Euagore: quibusq; maioribus ortus sit: & si multis notum arbitror aliorū gratia dicēdum uidetur: ut omnes scire possint. Quāuis ei maxima & praeclara exempla maiōꝝ relicta sint: nihilominus his nō inferioribus se praestitisse interest. Semideos generosissimos eos qui a Ioue genus ducunt esse omnes uno ore consentiunt. Hos autem ipsos si inter se conferre uoluerimus nemo est: qui Eacidas ceteris praefere dubitet. In aliis generibus hos quidem uirtute praestantes atq; insignes: alios uero obscuros inferioresq; reperiemus. At omnes qui Eaco orti sunt clarissimi fuere suo tempore. Eacus autē qui Ioue factus est: a quo Teucideorum genus initium sumpsit tam ceteris uirtute praestitit: ut cum maxima siccitate i graecia plurimi hominum corrumperentur: nullum malo huic auxilium inuenirent postq̄ magnitudo calamitatis excreuit: eum ciuitatum principes adierint: rogantes: ut tantum malum tantamq; pestem ab eis propulsaret. sperabant enim propter ipsius generositatem atq; eximiam pietatem q̄celeriter a diis praesentium malorum liberationē inuenire. Nec ea spes eos falsos habuit: sed uoti compotes facti in Aegina ubi uotum ille precesq; fecerat: cōmune oībus graecis sacrum aedificauere: atq; per id temporis donec iter homines fuit summa cum gloria uitam duxit. Postq̄ uero migravit e uita cum apud Plutonem Proserpināq; maximos honores assecutus esset: ad iudicandas animas eis affedisē fertur. Istis autē Thelamon & peleus filii fuere: quorū alter cū Hercule contra Laumedontē militans propter sua egregia facinora ingentibus praemis donatus est. peleus cum in pugna contra Cētauros strenue dimicasset: multisq; aliis bellis atq; periculis probatus esset: Thetida Nerei filiam imortalem quanuis ipse mortalis uxore meruit: atq; ex oībus quae ante fuere solū in istis nuptiis Hymenaeū deos cantasse ferunt: inde Ajax teuceꝝ a thelamone: Achilles uero a peleo orti sunt: qui maximum ac manifestissimum argumentū suarū uirtutū dedere. Non enim solum in suis ciuitatibus locisq; quibus habitabant primi fuere: sed cū graeci contra troianos expeditionē fecissent: multiq; utrinq; coacti essent: nemo deniq; uir clarus qui his non adesset periculis inueniri posset oībus tamen Achilles longe praestitit: Ajax uero post illum facile oēs superabat. Nec teucer horū genere idignus: nec ceteris inferior habebat. Qui postq̄ una cū graecis depopulatus est Troiā atq; aruit: Cyprū petiit: urbēq; aedificauit: quā Salaminā antiquae patriae nomine uocauit: genus reliquit: quod nunc regno potitur. Tam igitur praeclara facinora maiorum a primordio generis Euagorae fuere. Cum igitur isto patre urbs aedificata esset: pricipio hi qui a Teucro geniti sunt regnum obtinebant. postero inde tēpore uir quidam exul a phoenicia in Cyprum uenit: hic cum maxime ab eo qui tunc tēporis regnabat creditus esset: maximasq; accepisset potestates: haeꝝ rerū non habuit gratiam: sed in regem qui eum hospicio acceperat malus ignatusq; existens: ac ad praeripienda aliena callidus: benefactorē suum ex regno eiecit: ipse uero imperio potitus est: inde cum rebus tāscelerate gestis diffideret: suumq; statum stabilire uellet: ciuitatē

effecit Barbaram: insulamque uniuersam persarum in seruitutem dedit. Rebus ita constitutis Euagoras nascitur: de quo diuinationes oracula uisum in somnis quibus hominum naturam excedere uideretur reliquere decreuit: non ut his rebus fidem non adhibeas: sed ut omnibus apertum faciam tantum me habere ut de eo aliquid fingam: ut etiam praetermittam quae non olim nota esse existimem. Sed cum de eo dicturus sim: ab his quae omnes fatentur initium faciam: Puer nempe existens honesta formae uultus atque temperatus fuit: quae honorum omnium eius qui ea aetate sit decentissima uidetur. Horum omnium testes afferre possumus. Nam temperantiae: eos ciues qui una cum eo fuerunt eruditi: pulchritudini omnes qui eum uiderunt: Roborari denique ea certamina: quibus ille aequales superauit: his denique cum uir factus esset fortitudinem: sapientiam iustitiamque adiunxit: nec mediocriter quoadmodum ceteri: sed horum quodlibet egregie quadam cum excellentia habebat. Tantum enim corporis uirtutibus animique praestitit: ut cum intueretur: qui cum in imperio constituti erant stupeficerent: & non mediocri timore de principatu eorum afficerentur. Putabant enim nullo modo fieri posse ut is qui tali ingenio praeditus esset: priuatus uitam degeret. Inde cum eius honestissimos mores inspiciebant: tantam ei adhibebant fidem: ut putarent: si quis in eos delinquere auderet: sibi quoque Euagoram adiutorem fore: & cum tam uaria ac diuersa de eo esset opinio: nihil tamen horum eos fefellit. Nam neque priuatus uitam egit: neque in eos aliquid commisit: sed tantam de eo prouidentiam deus habuit: ut honeste regiam dignitatem sumeret: ut omnia quae per impietatem fieri necesse erat per alium patrentur: ea uero quibus sancte ac iuste imperium assequi poterat: Euagoras seruauit. Quidam enim qui per id tempus in potestate erat: per insidias regem trucidauit: Euagoramque comprehendere conatus (Putabat. n. nullo pacto principatum obtinere posset nisi illum e medio tolleret) sed euagoras pericula effugiens in solos Cyliciae se recepit: nec eandem habuit mentem: quam alii qui in eiusmodi calamitates incidunt. Illi enim cum imperio excidere humiliores animos habere solent: ipse uero postquam patriam fugere coactus est: in tantum animi magnitudinis uenit: ut cum antea priuatus esset: non putaret sibi sine imperio esse uiuendum: neque cum uicis & exulibus aliisque hoc genus hominum reditum quae suum: idignos pecari atque colere contempsit: sed eam occasionem sumens quam omnibus qui pietate colunt sumi oportet: ut suas scilicet iniurias laceffiti ulciscantur optauit uel uictor potiri imperio uel superatus occumbere. Itaque cum quinquaginta fere hominum ut plurimi ferunt coegisset: cum his reditum in patriam parauit: unde & illius ingenium & quae apud alios opinione esset contemplari possumus. Nam cum tam paruo uiroque numero ad tam ingens facinus nauigare deberet: sibi quoque omnia grauius imminerent quae in huiusmodi periculis esse solent: non tamen ille elanguit: nec ullus eorum quos adhortatus fuerat tanto discrimine ab eo defecit: sed ita quod tantum deum aliquem sequerentur fide seruare: ipse uero tantum meliorem hostibus exercitum haberet: nec pugnae euentum cum prospiciatur: ita animo effectus uidebatur: quod ex rebus quas gessit: intelligi licet. Nam cum in insulam descendisset: non putauit oportere locum munitum capere: sed in tuto collocare ac circumspicere: si aliqui ciuium sibi auxilium ferent: sed eadem nocte ut primum facultas data est urbem ingressus cum suis ad regiam irruit. Qui autem ea tempestate tumultus acciderint quique alii terrores euenerint quae denique exhortationes eius fuerint: non uererer orationis prolixitate dicere non grauaret. Cum uero si qui circa tyrannum erant pugnauerent: reliqui autem ciues cum illius principatum tantum huius uirtutem metuentes quiete ageretur: pugnantem solus contra multos cumque paucis contra omnes inimicos: non antea destitit quam regiam in sua potestate redigeret: & inimicos ultus est. & amicis auxilium tulit & ipse ciuitatis imperio potitus est: & generi suo patrios honores restituit Arbitror profecto si nihil aliud memorare bellum: sed hic orationem finem imponere: ex his quae diximus facile esse & euagorae uirtutem & egregia eius facta cognoscere: non tamen his contentus sum: sed ex his quae sequuntur. haec magis manifesta fore existimo. Nam cum tempore uniuerso tot reges totque tyranni fuerint: nullus tamen hunc honorem adeptus est: nec honestius: nec iustius. Si igitur cum eorum quodlibet facta euagorae comparare uoluerimus. fortasse nec nostra oratio auditoribus gratia esset: nec tempus ad dicendum sufficeret. Sin autem seligamus quosque probatissimos: cumque his Euagoram comparemus: multo breuior erit oratio: nec minus propositum assequemur. Eis qui a parentibus regna acciperent: quis est qui euagorae pericula non anteponat? neminem enim adeo segnem & ignarum esse existima: ut mallet a progenitoribus sumere imperium: quam sancte quemadmodum ille assequens suis liberis reliquere. At qui omnium antiquorum: qui in patriam redierunt: hi propheta quia poetis induti sunt celeberrimi uidentur. Hi enim non solum praclaros reditus qui ante fuerint nobis commemorant: sed novos quosdam ipsi fingunt. Nullus tamen eorum effinxit qui tam grauibus periculis ac terroribus in patriam rediret. sed finxere quamplurimos fortuna non nullos uero dolis ac fallaciis regiam dignitatem accipisse. At qui Cyrum praeteris qui postea fuerunt admirantur. is enim Medis abstulit Persisque quesiuit imperium: tamen iste Persarum exercitu Medos uicit: quod multi graecorum barbarorumque fecissent. At iste corporis animique uirtute quamplurima ex his quae dicta sunt facere uisus est. Deinde ex Cyri expeditione non satis liquet eum pericula euagorae subire potuisse. At ex his quae hic fecit omnibus in promptu: quod facile & illa opera esset aggressus: Praeterea huic quidem omnia iuste & sancte facta sunt: illi autem nonnulla impie euenerunt. Nam iste inimicos perdidit. Cyrus autem matrem parentem interfecit: itaque si aliqui utriusque non rerum magnitudinem sed uirtutem meriri uelint: non iniuria euagoram maioribus laudibus honestarent: At qui si breui nullamque inuidiam timentes audacter loqui oportet: nullus neque mortalis. neque semideus neque imortalis denique reperiret: qui summa cum pietate regnum acceperit & honestius & clarius. Quibus rebus si quis maxime credere poterit: non ualde repugnans his quae dicuntur. conabitur exquirere quoniam pacto utriusque imperaret non enim uidebor: quoquomodo res se habeant: proprio animo uelle magna dicere: sed rei ueritate iductus ita audacter de his differere. Quoniam si paruis rebus ipse praestitisset: huiusmodi nempe orationem de eo habere aequum fuerat: nunc autem omnes fatentur ex bonis omnibus humanis & diuinis nihil maius regno nihil

mirabilius: nihil deniq; maiori reuerentia dignius reperiri posse. Qui uero omnium honestissimum honestissime affectus fuerit eum? Qui rhetor? quis poeta? quis demum orationis inuictor pro rebus gestis digne laudare poterit? Nec tamen cum his tam clarus fuerit in ceteris inferior reperietur: sed in primis cū natura ingeniosissimus esset: mentemq; haberet ad recte faciendum aptissimam: nil tamen nisi ex tempore: nil cum negligentia putauit esse faciendum: sed quærendo consulendoq; omni cura plurimum temporis consumebar. Putabat enim si animum suum bene instituisset bene se & regnum suum habiturum nec eos satis admirari poterat: quicunq; aliorum gratia animi curam gerunt ipsius uero animi nihil pensi habent. Quippe cum eos qui summa diligentia omnia faciunt: quam minimo dolore affectos animaueret: ueramq; animi quietem non in oculis: sed in bene agendo & tolerando esse: nihil non exploratum reliquit: sed tanta diligentia res omnes tenebat: adeoq; unumquemq; ciuium nouerat ut neq; insidiis iniqui præoccupare: neq; æqui eū latere possent: sed ut omnes debita ferrent præmia castigabat puniebatq; ciues: nō ex hiis quæ ab aliis acciperat: sed ex his quorum ipse erat conscius iudicia faciebat. Nec tamē in his quæ quotidie acciderant quanuis in talibus curis esset constitutus ullo errore tenebatur: sed ita pie & humane ciuitatē gubernabat: ut omnes qui illuc uenirent magis eos qui eiusmodi regi obtemperarent quam eum tali imperio felicem arbitrarentur. Vniuerso uitæ tempore nemini iniuriam tulit: semper in omnes iustum imperium habuit iuste delinquentes puniuit: cum nullius consilio egeret: amicos tamen cōsulebat: a familiaribus se uinci multis in rebus patiebatur: at omni in re superabat inimicos: nec cōtractio ne frontis: sed uite institutis captabat reuerentiā. Nihil ei sine ordine nihil sine modo agebatur: sed quæ uerbis promiserat: haud secus fidem eruebat quam si iureiurando deuinctus esset: non his quæ fortuna sed quæ sua uirtute quæsierat gloriabatur. Amicos quidē beneficiis sibi morigeros: alios uero magnanimitate sibi inseruiētes faciebat: non quia multis grauis ac molestus foret terribilis erat: sed quia facilius aliorum ingenia superabat. Non patebat uoluptatibus: Sed dominabatur: paucis laboribus multum otii quærens. Sed non propter parum oculi magnos labores subterfugiens. Omnino nihil reliquit quod regibus adesse deceat: Sed ex omni republica quod est optimum elegit. Namque colendo multitudinē popularem: ciuilem autem rempublicam iuste gubernando: rei uero militaris petitiū bene in periculis consulendo se ostendit: Regalem denique his omnibus præstando. Quod autem hæc pluraque adessent Euagoræ: ex his quæ gessit facilius intelligi potest. Nam cum ciuitatem effectam barbaram propter Phœnicum imperium: neque recipientem græcos: neque scientem artes: neq; imperio utentem: neque possidentem portus accēpisset: hæc omnia direxit ac insuper impii fines protulit: mœnibusq; urbem cinxit: turre meq; ædificauit: aliisq; apparatibus ciuitatem ita anxio: ut a nulla græcorum ciuitatum superaretur. A deo deniq; potentem effecit: ut eam multi qui antea contempserant formidarent. At qui ciuitatem aliquam tā breui in tantum magnitudinis accrescere nullo pacto fieri potest: nisi aliquis iisdem moribus quibus euagoras præditus sit: quosq; paulo ante commemorauimus eā gubernaret. Ita haud ueror ne maiora quæ fecerit dicere uidear: sed multo magis ne ab eius præclaris factis superatus appaream: Quis enim oratione huiusmodi ingenium attingere posset: qui non solū ciuitatem suam præclaram effecit uerum etiam in mansuetudine redigit & modestam? Nā anteq; Euagoras potiretur imperio: ita fieri & imanes erāt: ut eos principes optimos iudicarent: quicunq; crudelissime in græcos affecti essent. Nunc uero in tantum immutati sunt: ut inuicem certent: qui magis græcorum studiosi esse uideantur ac plurimi eorum filias nostrorum in uxores accipiūt: ut ex his liberos habere possint. Magis enim græcis & rebus & studiis q̄ quæ apud eos sunt gaudere uideas: ac plures circa musicam aliamq; eruditionem his locis immorantur: q̄ quibus cōsueuerant. Horum omnium Euagoram causam fuisse nemo dubitat. At illud profecto maxima coniectura illius & moris & sanctitatis est. Plurimi enim græci probi honestique uiri proprias deferentes patrias: ut cum eo habitarent in Cyprum se contulere: putantes regnum Euagoræ non solum suis rebus publicis communius: uerum etiam stabilius & iustius: quorum alios nominatim dicere haut facile esset. Conon uero qui propter plurimas eius uirtutes græcis præfuit: quis nescit: cum eius ciuitas ingenti calamitate foret oppressa: aliis postpositis ad Euagoram se contulisse: diiudicans apud illum suæ salutis refugium esse firmissimum: ipsumq; Euagoram celeriter patriæ auxiliatorem fore. Cum antea Conon multa recta fecisset: nulla in re tamen melius q̄ in his consulere uisus est. Multa enim bona propter aduentum in Cyprum & facere: & pati ei contigit. Primum quidem cum nunq; antea alter cū altero uersatus esset: pluribus se ipsos facere q̄ qui prius fuissent familiares: deinde uniuersum tempus suū concordia uiuere: deq; nostra ciuitate eandē habuere sententiam. Nam cum eam sub Lacedæmoniorum imperio uariisq; mutationibus exagitata uiderent grauer molesteq; ferebant: in quo uterq; suo functus officio est. Illi enim natura erat patria: hunc autem propter multa magnaue beneficia lege lata ciuitate donauerant. ipsis igitur cogitationibus quoniam pacto tantis calamitatibus Athenienses liberarent: celeriter Lacedæmones opportunitatem præbuere. Nam cum græcorum imperio terra mariq; potirentur: in tantam dominandi cupiditatem uenere: ut totius Asiæ imperium affectarent. illi igitur opportunitatem sibi datam sumentes: ducibus regis dubitantibus quomodo rebus uti oporteret: eos admonuerunt ut non terrestri: sed nauali prælio cum Lacedæmoniis certarent. Putabant enim si eos per destribus copiis superasset: ut ea solum quæ incontinenti essent bene se haberent: At si nauali pugna uictores essent uniuersam græciam huius uictoriæ participem fore. Quod certe contigit. Nam cum re his duces eis obtemperassent: magnamque coegissent classem: Lacedæmonii debellati sunt: atque imperium amisere: Græci uero sunt liberati. Athenienses autem aliquam antiquæ gloriæ partē resuplere sociorumque duces sunt constituti. Hæc omnia duce Conone Euagoraq; ipsam præbente uictoriam ui-

resq; plurimas afferente facta sunt. Quorum gratia nos eos maximis affecimus honoribus. Nam id forū
statuas prope Iouis seruatoris simulacrum ereximus: ut illi & horum utriusq; beneficiorum magnitudis
mutuæq; amicitia monumētum esset. At Parsarum rex non eodē modo erga eos animatus fuit: sed quā
to maiora & praestantiora fecere tanto magis eos formidauit. Sed de Conone alias. q; autē ita erga Ena-
goram rex affectus esset non alios latere uoluit. Videtur enim maius studium ī bello quod in Cypro ges-
sit: q; reliquis omnibus adhibuisse. Maiorem enim & grauiorem illum aduersarium q; Gyrum secum de
regno certantem arbitrabatur. Illius enim audiens apparatus intantum contempsit: ut ipsius negligētia
parum abesset: quin ab illo regia occuparetur. Istius autem uirtutem tantum timuit: ut ei quanuis multis
beneficiis affectus esset bellum īferret iniuste quidem faciens: haud tamen omnino rebus suis temere cō-
sulens. Sciebat enim multos græcos & barbaros ex humilibus rebus ac nullius pene momenti maxima ī-
peria quæsiuisse. Sentiabat autē Euagoræ magnanimitatem: & paulatim in quantum nominis & gloriæ
accreuisset. Videbat eum īsuperabilem habere naturam: & fortunam ei aspirantem animaduertebat. Ita-
q; non propter ea quæ facta essent iratus: sed de futuris timens ne tantum de Cypro: Sed de maioribus
etiam formidans ei bellum intulit. Tantis enim apparatibus in eum irruit: ut in ea expeditione plus q; qui-
quaginta milia talenta consumeret Euagoras tamen quanuis copiis uiribusq; inferior esset: tam ingenti-
bus apparatibus suam prudentiam opponens in his magis admirandum: q; in aliis quæ dicta sunt se ostē-
dit. Etenim donec eum in pace uiuere sinebat sua ciuitate contentus fuit. Postq; uero bellare coactus est: ta-
lem profecto se præstitit: talemq; Proragoram adiutorem filium habuit: ut parum ab esset: quin totam cy-
prum in suam ditionem redigeret: Pheniciam depopulatus est. Tirum uero incoepit. Ciliciam in fecit a re-
ge disciscere. Tot uero inimicos perdidit: ut multi persarum suas lugentes calamitates uirtutū illius recor-
darentur. Sic demum eos bello satiauit: ut cum antea reges non prius q; eorum domini foret cum his qui
ab eis disciuiissent reconciliare assueuerint: libentes pacem facerent: soluentes hanc legem nec quicquā
de imperio Euagoræ permutantes: & Lacædemōiis quidē quorum ea tempestate & maximæ uires & glo-
ria erant infra tres annos imperium abstulit. Cum Euagora uero decem per annos bellum gerens eorum
quorum ante id bellum gerens dominum reliquit. Quod autem omnium maxime admirabile uidetur ut
bem quam Euagoras altero regnante quinquaginta cum uiris cepit: hanc magnus imperator cum tā-
tas uires tantosq; exercitus haberet capere non potuit. Atqui quoniam pacto aliquis manifestius fortitur
dinem prudentiam: uniuersam deniq; Euagoræ uirtutem q; his præclaris facinoribus & periculis ostende-
re posset? non enim sola alia bella superasse uidet uerum etiam id quod & heroes gessere: & apud omnes
gentes celebratur. Illi enim cum uniuersa Græcia solam accipere Troiam: iste uero unam ciuitatem ha-
bens cum tota Asia bellum gessit. Itaque si eum tot rerum scriptores quot illos laudare uoluissent. Multo
maiorem q; illi gloriam reportaret. Quem enim eorum qui tunc temporis fuere: si fabulas dimittere ac ue-
ritatem contemplari uolumus: inueniemus unq; talia fecisse? uel quem tam uarios casus: uariasque rerum
uutationes subisse? qui seipsum ex priuato tyrannum constituit: suumq; genus quod totū ex rep. expul-
sum erat: in ducente honores reduxit: Ciues uero ex barbaris: græcos bellicosos et imbellibus: ex īgloriis
deniq; effecit gloriosos: tantam uero regionem cum feram & immanem accipisset mitem & māstetam
reddidit. Ad hac sic regis inimicitias honeste ultus est. ut bellum in Cypro gestum semper memorabile fu-
turum sit. Cū uero eius socius fuit tāto utiliorē se aliis præstitit: ut cōsensu omniū ī nauali pugna quæ cir-
ca Gnidū cōmissa fuit sibi maximo adiuuento foret: quæ p̄ acta totius Asiæ dominus cōstitutus est. Lacæ-
demonii autē q; antea A siā uastare uolebant: de p̄prio solo periclitari coacti sunt. Græci uero p̄ seruitute li-
bertatē habuere. Atheniēses quidē ī tantū creuere: ut hi qui prius eis dominabātur: eos adirēt: iperitūq; eis
traderēt. Quapropter si quis mē interrogaret quid ex rebus ab Euagora gestis maximū esse putē: utrū curas
apparatusq; contra Lacædemōios quibus ea quæ diximus facta sunt uel postremū bellū: uel regni adepti-
ōne uel totā rerū dispositionē: in multa p̄fecto ābiguitate cōstitueret. nā quocūq; oculos mētis īniicio: id
mihi & maximū & admodū mirabile uidetur. Itaq; si aliqui unq; p̄pter uirtutē īmortales fuere: arbitror & il-
lum hoc munere dignū esse: coniecturus utens q; illis & fortunatorē cariorēq; diis uitā duxit. Semideorū
enī q; pluribus inueniemus ī maximas calamitates incidisse. Euagoras uero in principio nō solū ualde mira-
bilis: uerum etiam beatissimus præstitit. Quid enī felicitatis ei ab fuit: qui talibus maioribus ortus ē: qua-
les nemo habuit: nisi si q; eadē stirpe fuerit p̄creatus. Tantū uero corporis animiq; uirtutibus cæteris præ-
stitit ut nō solum Salaminæ sed etiam totius Asiæ iperio dignus uideretur. Regiā uero dignitatē honestis-
sime adeptus in hac uitā finiuit. Mortalis autē cū esset: memoriā reliquit īmortalē: Tātum enī tēporis uixit
ut neq; expers esset senectutis: neq; particeps morborū quos illa ætas afferre solet. Præterea nec id quod
rarissimū atq; difficillimū est: bonos scilicet multosq; habere filios: ei defuit: & quod maximū est eorū nemi-
nem priuatis nominibus reliquit: sed hūc quidē iperatorē hos autē reges: illas uero reginas appellauit. ita-
q; si aliqui poetæ: cū aliquē summo opere laudare uellent dicerent illū nō mortālē: sed deū: aut deorū filiū
extitisse: hæc omnia profecto merito de illius ingenio dici possunt. Multa igit̄ puto reliquisse: quæ de Eua-
gora memorari quirent. Nā mihi & orationis & igenii uires deficiūt quibus diligentius & studiosius has
laudes etiā scripsi: non tamen ipræsentia p̄ pro meis uiribus illaudatū reliqui. Ego autē o Nicocles: & cor-
porum imaginēs pulchra monumenta esse sed multo digniores illas: quæ res gestas & mentē expresserint:
quas in orationibus solū quæ arte sunt cōpositæ contempleri licet. Has enim illis præferendas iudico pri-
mum quidē q; iudicio honestos & probos uiros nō tā pulchritudine corporis q; rebus gestis & earum me-
moria gloriari: deinde statuas necesse est illis solū adesse apud quos erecte sunt. Orationes uero per uni-
uersam Græciā perq; Gymnasia philosophorū dissipari possunt: a quibus amari & opprobriari q; a reliquis

omnibus longe præstat. ad hæc nemo sculpturus & picturis naturâ corporis assimularit. Mores autē & mētes ex eorum oratione nisi nos secordiæ tradiderimus facile imitari possumus. Quorum gratia magis hæc orationem scribere aggressus sum: exultans & tibi tuisq; liberis aliisq; qui ab Euagora nati sunt: hanc fore adhortationē honestissimam: si quis illius uirtutes in unum cogens eaq; uerbis exornans uobis inspicendas & imitandas præbeat. Nā cum alios ad philosophiam hortari uolumus alacrius laudare solemus ut æmulatione eorum quos laudamus eadē studia cōcupiscant. Ego autem nō alienis sed domesticis exemplis utens: te tuosq; hortor. ut mentem ad hibeas: atq; enitare ne minus in agendo & dicendo q̄ græci ualeas. Nec me existimas uelim quia sapiuste iisdē rebus admonui te negligentiaē condemnare. Non enim neq; me neq; alios latuit: q̄ solus & primus eorum qui imperio ac diuitiis deliciisq; uiuunt: summo studio philosophiæ operam tradis: neq; q̄ multos reges tuæ eruditionis æmulos efficies. Hæc cupientes studia ea relinquunt: quibus nunc impræsentiarum summo opere gaudent. Sed tamen hæc sciens nihilominus & facio: & faciam: id quod in gymniciis certaminibus facere solent spectatores. Illi enim nō curiores eos qui relinquuntur sed qui de uestigia certant adhortantur: Mea autē est & aliorum amicorum talia dicere & scribere quibus te excitemus ad ea appetere: quæ impræsentiarum concupiscis: tibi autem nihil conuenit nihil deficere. Sed quemadmodum nunc agis: ita reliquo tempore curam habere: tuumq; ita exerce animum: ut et parente & maioribus tuis non indignus uideare: quorum prudentiam omnes admirari decet: uosq; præsertim qui imperio estis constituti. Oportet igitur non acquiescere si præsentibus melior existas: Sed indignari si tali ingenio præditus & antiquitus a loue nuperrime uero a tā præclaro uiro genitus nisi multū & aliis: illis qui iis in honoribus sunt: præstare appareas. Si enim philosophiæ studio incumbes: & quantum nunc proficias: talis nempe qualem te esse oportet celeriter fies.

POMPONII ATTICI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO
GRAECO IN LATINVM PER CORNELIVM NEPOTEM VERSA.

POMPONIVS ATTICVS AB ORIGINE VLTIMA STIRPIS ROMANÆ generatus perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit dignitatē. patre usus ē indulgente & ut cū erant tēpora diti: in primisq; studioso litterarū. Hic prout ipse amabat litteras: omnibus doctrinis quibus puerilis ætas impartiri debet: filiū erudiuit. Erat autem in puero p̄ter docilitatē ingeniū summa suauitas oris ac uocis: ut nō solū acciperet q̄ tradebatur: sed et excellēter p̄nūciaret. Quæ ex re i pueritia nobilis iter æq̄les ferebatur: clariusq; explēdebat: q̄ generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. itaq; incitabat oēs studio suo: quo in numero fuerūt. L. Torquatus. C. Mari. F. M. Cicero: quos cōsuetudine sic sibi deīiuit: ut nemo his perpetuo fuerit carior: pater mature decessit: ipse adoleſcētulus propter affinitatē. P. Sulpitii: q̄ tri. ple. interfectus ē: nō ex pere fuit illius periculi. Nāq; Antia pōponii cōsobrina nupserat. M. Sernio fratri sulpitii. itaq; interfecto sulpitio postq̄ uidit Cinnano tumultu ciuitatē eē perturbatā neq; sibi dari facultatē pro dignitate uiuēdi: quin alterutrā partē offenderet: dissociatis animis ciuiū: quorū alii scyllanis: alii Cinnanis fauerēt partibus idoneum tēpus ratus studiis obsequēdi suis. Athenas se cōtulit: neq; eo secius adoleſcētē Mariū hostē iudicatū iuuit opibus suis: cuius fugā pecuniis subleuauit: ac ne illa peregrinatio detrimētū aliquod afferret rei familiaris eodē magnā partē fortunarū traiecit suæ. Hic ita uixit ut uniuerſis atheniēſibus merito eē carissimus. Nā p̄ter gratiā q̄ iā in adoleſcētulo magna erat: sæpe suis opibus inopiā eorū publicā leuauit. Quoniā enī usurā facere publice necesse eēt: neq; eius cōditionē equæ hēret temp se interposuit ita ut neq; usurā ab iis accepit neq; lōgius q̄ dictū eēt debere passus sit. Quod utrūq; erat iis salutare: nā neq; indulgēdo inueterascente eorū res alienū patiebat: neq; multiplicādis usuris cresceret: auxit hoc officiū alia quoq; liberalitate: nam uniuerſos frumētō donauit: ita ut singulis septē modii tritici darētur: qui modus mēsuræ medimnus athenis appellatur. Hic at sic se gerebat ut cōis īfimis par principibus uideret. Quo factū ē: ut huic oēs honores quos possent publice haberēt: ciuēq; facere studerēt: quo beneficio ille uti noluit: q̄ nōnulli ita interpretantur amitti ciuitatē romanā alia ascita. Quādiu affuit ne qua sibi statua poneret restitit: absens. phibere non potuit. itaq; aliquot ipsi & phidiæ locis sanctissimis posuerūt. Hūc enī in oī pcuratiōe. R. p. auctore actorēq; hēbāt: igit̄ primū illud munus fortunæ quod in ea potissimū urbe natus ē in q̄ domiciliū orbis terrarū eēt īperii ut eadē & patriā hēret & domū uoluerit hoc specimē prudētiæ: q̄ cū eā se ciuitatē cōtulisset: q̄ antiquitate: humanitate: doctrina præstaret oēs: unus ei ante alios fuerit carissimus: Huc ex asia scylla decedēs cū uel loq̄bat̄ ut athenis natus uideret. Tāta enī suauitas erat sermonis latini: ut appareret in eo natiū quēdā leporē eē nō ascitū. idē poemātā p̄nūciabat & græce & latine sicut supra nihil posset addi. Quibus rebus factū ē ut scylla nūq̄ ab se dimitteret cuperetq; iecū deducere: quē cū psuadere tētare: noli oro te inquit pōponius aduersū eos me uelle ducere: cū qbus ne cōtra te arma ferrē italiā reliq. At scylla aduleſcētis officio colaudato: omnia munera ei quæ athenis acceperat proficiscens iussit deferri. Hic complures annos moratus cū rei familiari tantū opæ daret q̄tū nō idiligēs deberet paterfamilias: & oīa reliq̄ tēpora aut bonis artibus aut atheniēſiū. R. p. tribueret: nihilominus amicis urbana officia p̄stitit. Nā & ad comitia eorū uētitauit: & si q̄ res maior acta ē nō defuit: sicut Ciceroni in oībus eius piculis singularē fidē p̄buit: cui ex patria fugiēti sestertia ducēta & quadraginta milia donauit. tranquillatis autē rebus romanis remigravit Romam

(ut opinor). L. Coſta & L. Torquato conſulibus: quē diē ſic uniuerſa ciuitas Athenienſium proſecuta ē ut lachrymis deſiderii futuri dolorem indicaret. Habebat auūculum. Q. Ceciliū equitem Ro. familia- rem. L. Luculli diuitem difficillima natura: cuius ſic aſperitatem ueritus eſt: ut quē nemo ferre poſſet: hu- ius ſine offenſione ad ſummam ſenectutem retinere benignitatem: quo factō tulit pietatis fructum Ce- cilius enim moriens teſtamento adoptauit eum hæredemque fecit ex dodrāte: ex qua hæreditate accēpit circiter centies ſerſtertium. Erat nupta ſoror Attici tullio Ciceroni: eaſque nuptias. M. Cicero conciliarat. cum quo a diſcupulatu uiuebat coniunctiſſime: multo etiam familiarius quam cum. Q. ut iudicari poſſit plus i amicitia ualere ſimilitudinem morum quam affinitatem. Vtebatur autem intime Q. Hortenſio q̄ his temporibus principatum eloquentiæ tenebat: ut inteiligi non poſſet uter eum plus deligeret cicero an Hortenſius: & id quod erat difficillimum efficiebat: ut inter quos tantæ laudis eſſet æmulatio. nulla inter cederet obſtreſcatio: eſſetque talium uiroꝝ copula. In rep. ita eſt uerſatus: ut ſemper optimarum partiū & eſſet & exiſtimaretur: neque tamen ſe ciuilibus fluctibus committeret: q̄ non magis eos in ſua poteſta- te exiſtimabat eſſe: qui ſe his dediffent quam qui maritimis iactarentur. Honores non petiis. quom ei pa- rent propter uel gratiam uel dignitatē: q̄ neque peti more maiore: neque capi poſſent conſeruatis legibus in tam effuſis ambitus largitionibus. neque e rep. ſine periculo corruptis ciuitatis moribus ad haſtam pu- blicam nunquam acceſſit. Nullius rei neque præſ neque manceps factus fuit: Neminem ſuo nemine ne- que ſubſcribens accuſauit: In ius de ſua re nunquam iudicium habuit. Multorum conſulum prætorumq̄ præfeſturas delatas ſic accēpit ut neminem in prouinciā ſiſ ſecutus. honore fuerit cōtentus: rei fami- liaris deſpexit fructū. Qui ne cum. Q. quidē Cicerone uoluerit ire in Aſiam: cum apud eum legati locū obtinere poſſet. Non enim dicere ſe arbitrabatur: quom præturam gerere noluiſſet: aſſeclam eſſe prætoris qua in re non ſolū dignitati ſeruiebat ſed etiā trāquillitati: quom ſuſpitiones quoq̄ uitaret criminum: quo fiebat ut eius obſeruantia hominibus eēt carior: cū eam officio non timori neq̄ ſpei tribui uiderent incidit Cæſarianū ciuile bellū cū haberet annos circiter ſexaginta. Vuſus eſt ætatis uacatione: neq̄ ſe quoquā mo- uit ex urbe: q̄ amicis ſuis quæ opus fuerant ad pōpeium proficiſcentibus oīa ex ſua re familiari dedit. ipſū pōpeiu coniunctū non offendit. Nullū ab eo habebat ornāmētū: ut cæteri qui er eū aut honores aut diuitias cæperant: quorū partim inuitiſſimi caſtra ſunt ſecuti partim ſumma cū eius offenſione domi remāſerunt. Attici autē quies tantopere Cæſari fuit grata: ut uictor cū priuatis pecunias per epiſtolas impetraret: huic nō ſolū moleſtus nō fuerit: ſed enā ſororis filiū & Q. Ciceronē ex pōpei caſtris conceſſerit: ſic uetere inſti- tuto effugit noua pericula. ſecutū ē illud tēpus occiſo Cæſare: quo reſp. penes Brutū uideretur eē & Caſſiū actora ciuitas ſe ad eū conuertiffe uideretur. Sic. M. Bruto uſus eſt ut nullo ille aduleſcens æquali familia- rius q̄ hoc ſene. Neq̄ ſolū eū principē cōſilii haberet. ſed etiā in cōuiſtu. Excohitatū eſt a quibuſdā ut priua- tum ærariū Cæſaris interſectoribus equitibus. R. cōſtitueretur: id facile effeci poſſe arbitrati ſūt: ſi & princi- pes eius ordinis pecunias cōtuliffent. itaq̄ appellatus ē a. Q. Flauio Bruti familiari atticus ut eius rei prin- ceps eē uellet. At ille qui amicis officia præſtanda ſine factione exiſtimaret: ſemperq̄ a talibus ſe conſiliis re- mouiſſet: reſpōdit ſiquid Brutus de ſuis facultatibus ut uoluiſſet: uſurum quantū hæ paterentur. ſe neq̄ cū quoq̄ de re collocuturū neq̄ cohiturū: ſic ille cōſentionis globus huiuſce unius diſſentione diſiectus: neq̄ multo poſt ſuperior eē cœpit Antonius ita ut Brutus & caſſius prouinciarū quæ iis necis cauſa datæ erant a conſule deſperatis rebus in exiliū proficiſcātur. atticus qui pecuniā ſimul cū cæteris cōferre noluerat flo- renti illi parti abiecto bruto italiaq̄ cedenti: ſeſtertia cētum milia muneri miſit: eidem in æpyro abſens tre- centa iuſſit dari: neq̄ eo magis potēti adulatus eſt antonio neq̄ deſperatos reliquit. Secutum eſt bellum ge- ſtum apud Mutinam: in quo ſi tantum eū prudentē dicā minus q̄ debeat prædicere: cum ille potius diui- nus fuerit ſi diuination appellanda eſt perpetua naturalis bonitas: quæ nullis caſibus agitur neq̄ minuit. Ho- ſtis antonius iudicatus italia ceſſerat: ſpes reſtituendi nulla erat: non ſolum inimici qui tū erant potentiſſi- mi & plurimi: ſed etiam qui aduerſariis eius ſe dabant in eo ledendo aliquā confeſcutores ſperabant cōmo- ditatem. antonii familiares inſequebantur: uxorē Fuluiam omnibus rebus ſpoliare cupiebant: liberos etiā extinguere parabant. atticus cum ciceronis intima familiaritate uteretur: amiſſiſſimus eēt Bruto: non mo- do nihil iis indulſit ad antoniū uiolandū ſed econtrario familiares eius ex urbe profugientes quantū potu- it: exit. quibus rebus indiguerunt adiuuit. P. uero Volūnio ea tribuit ut plura a parente proficiſci non po- tuerint: ipſi autem Fuluiæ cum litibus diſtineretur magniſq̄ terroribus uerſaretur: tanta diligentia offici- um ſuū preſtitit ut nullū illa præſtiterit ualidimoniū ſine attico ut ſponſor omniū rerū fuerit. Quinetiam cū illa ſundum ſecunda fortuna emiſſet in diem neq̄ poſt calamitatem uſuram facere potuiſſet: ille ſe inter- poſuit: pecuniamq̄ ſine ſcœnore ſine ulla ſtipulatione credidit: Maximum exiſtimans quæſtum memorem gratumque cognofci: ſimulque aperire ſe non fortunæ: ſed hominibus ſolere eſſe amicum: quæ cum facie- bat nemo eum temporis cauſa facere poterat exiſtimare. Heminis enim opinioni ueniebat antonium rerū potiturum: ſed ſenſim is a nonnullis optimatibus reprehendebatur q̄ parum odiſſe malos ciues uideretur ille autem ſui iudicii potius quod ſe facere par eſſet intuebatur: q̄ quid alieni foret. Conuerſa ſubito fortu- na eſt: ut antonius rediit in italia: nemo non magno in periculo atticum putarat propter inimicam familia- ritatem Ciceronis & Bruti: itaq̄ ad aduentum imperatorum de foro deceſſerat timens proſcriptionem: la- tebatq̄ apud. P. Voluminium: cui ut oſtendimus paulo ante open tulerat. Tanta uarietas his temporibus fuit fortunæ: ut modo hi modo illi in ſummo eſſent aut faſtigio: aut periculo: habebatq̄ ſecum. Q. Gelli- um canum æqualem ſimilimumq̄ ſui: hoc quoq̄ ſit attici bonitatis exemplam: q̄ cum eo quem puerum in ludo cognouerat adeo coniuncte uixi: ut ad extremam etatem amicitia eorum creuerit: Antonius autē & ſi tanto odio ferebatur in Ciceronem ut non ſolū ei ſed etiam omnibus eius amicis eſſet inimicus eoſq̄

uellet proscribere multis hortantibus: tamen atticus memor fuit officii & ei cum requisisset ubi nā esset: sua manu scripsit ne timeret: statimq; ad se ueniret: se eum & Gellium Canum de proscriptorum numero exemptum: ac ne quod periculum incideret: quod noctu fiebat praesidium ei milit. Sic atticus in summo timore non solum sibi sed & ei quem carissimum habebat praesidio fuit: neq; enim suae solum a quoquā auxilium petiit salutis: sed conuicti ut apparet nullā se iunctam sibi ab eo uelle fortunā. Quod si gubernator praecipua laude fertur qui nauem ex hyeme mariq; scopuloso seruat: cur non singularis eius existimetur prudentia: qui ex tota quae grauib; procellis ciuilibus ad incolumitatē peruenit: quibus malis ut saepe emerxe ferit nihil aliud egit q̄ ut plurimis quibus rebus posset esset auxilio: cū proscriptos praemiis imperatoris uirgus conquereret: nemo in Aepyrum uenit: cui re ulla defuerit: nemini non in perpetuo manēdi potestas facta est quin etiam post praelium Philippense interitumque. C. Cassi & M. Bruti. L. iulium Mocillā praetorium & eius filium: Aulumque Torquarum ceterosq; pari fortuna perculsos instituerit tueri atq; ex Aepyro his omnia Samothraciam supportari iusserit. Difficile est omnia persequi & nō necessaria: illud unū intelligi uolumus illius liberalitatem neq; callidam fuisse. id ex ipsis rebus ac temporibus iudicari potest: q̄ non florentibus & uendicauit sed afflictis semper succurrit. Qui quidem Seruiliam Bruti matrem nō minus post mortem eius q̄ florentem coluerit: Sic liberalitate utens nullas inimicitias gessit: q̄ neque ledebat quenquam neque siquam iniuriam accēperat: malebat ulcisci idem immortalī memoria praecipua retinebat beneficia: quae autem ipse tribueret andiu meminerat: quoad ille gratus erat qui accēperat itaque hic fecit ut uere dictum uideatur sui: cuique mores fingunt fortunam: nec tamen ille prius fortunam quā se ipse finxit: qui cauit ne qua in re iure plecteretur. His igitur rebus effecit: ut. M. iulianus Agrippa itima familiaritate coniunctus adolescenti Caesari cum propter suam gratiam & Caesaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem: potissimum eius diligeret affinitatem praeparetque equitis. R. filiam generosam nuptus: atq; harum nuptiarum conciliator fuit. non est enim caesari dum. M. Antonius triumphauit reip. cuius gratia cum augere possessiones posset suas. tamen abfuit a cupiditate pecuniae: ut nulla in re usus sit ea nisi in deprecandis amicorum aut periculis aut incommodis. Quod quidem sub ipsa proscriptioe perillustre fuit. Nam cum. L. Saufei equitis R. aequalis sui qui complures annos studio ductus philosophiae habitabat: habebatq; in italia preciosas possessiones triumphatori bona uendidissent: consuetudine ea qua tum res gerebantur Attici labore atq; industria factum est ut eodem nuntio Saufei fieret clarior se patrimonium amisisse & recuperasse. Idem. L. iulium calidum quem post Lucretii Catulli mortem multo elegantissimum poetam nostram tulisse aetatem uere uideor posse contendere: neq; minus uirū bonum optimisq; artibus eruditum. q̄ proscriptionem aequitum propter magnas eius aphyricanas possessiones in proscriptorum numerum a. P. Volūnio praefecto fabrum Antonii absentem expediuit. Quod impetratum ei laboriosius an gloriosius fuerit difficile fuit iudicare: q̄ in eorum periculis non secus absentes q̄ praesentes amicos Attico esse curae cognitum est. Neque minus ille uir bonus paterfamilias habitus est q̄ ciuis. Nam cum esset pecuniosus nemo illo minus fuit emax minus aedificator. Neq; tamen non in primis bene habitauit: omnib; optimis rebus usus est. Nam domum habuit in ualle quirinali Tamphilianam ab auunculo haereditate relicta: cuius amoenitas non aedificio sed sylua constabat: ipsum enim testum antiquitus constitutum plus salis q̄ sumptus habebat in quo nihil commutauit nisi siquid uetustate coactus ē. Vsus est familia si utilitate iudicandum optima: si forma uix mediocri. Namq; in ea erant pueri litteratissimi anagnostae optimi & plurimi librarii: ut ne pedissequus quidem quicquam esset qui non utrum horum pulchre facere posset: pari modo artifices ceteri quos cultus domesticus desiderare apprime boni: ueq; tamen horum quenquam nisi domi natum domiq; factum habuit: quod est signum non solum continētie sed etiam diligentiae. Nam & non intemperanter concupiscere quod a plurimis uideas continentis debet duci. & diligentia q̄ praecipua parare non mediocri est industriae. elegans non magnificus splendidus nō superuolus: omni diligentia mundiciam non affluentiam affectabat: supplex nō modica non multa: ut in neutram partem conspici posset. Nec praeteribo quanquam non nullis leue uisum iri putem cum in primis laetus esset eques. R. & non parū liberaliter domum suam omnium ordinum homines inuitaret: scimus non amplius q̄ tria milia aeris peraequae in singulos menses ex Ephemeride eum expensum sumptui ferre solitū atq; hoc non auditum sed cognitum praedicamus. Saepē enim propter familiaritatem domesticis rebus inartabimur: neque unquam sine aliqua lectione apud eum conuatum est: ut non minus animo q̄ uentre cōuiuā delectarentur. Namque eos uocabat quorum mores a suis non abhorrent. Quom tanta pecuniae facta esset accessio nihil de quotidiano cultu mutauit: nihil de uitae consuetudine: tantaq; usus est moderatio ne: ut neq; in Sestertio uicies quod a patre acceperat parum se splendide gessit: neq; in Sestertio centies assu lentius uixerit quam instituerat: parique fastigio steterit in utraq; fortuna. Nullos habuit ortos: nullam suburbanam aut maritimam sumptuosam uillam: neque in italia praeter Aretinum & Nomentanum rusticum praedium: omnesque eius pecuniae redditus constabat in Epyrotheis & urbanis possessionibus: ex quo cognosci potest usum eius pecuniae non magnitudine: sed ratione metiri solitum. Mendacium neq; dicebat: neque pati poterat. Itaque eius comitas non sine seueritate erat: neque grauitas sine facilitate: ut difficile esse intellectu utrum eum amici magis ueterentur quam amarent. Quicquid rogabatur religiose promittebat: q̄ non liberalis sed leuis arbitrabatur polliceri quod praestare non posset. Item in nitendo quod semel annuisset: tanta erat cura: ut non mandata sed suam rem uideretur agere: nunquā suscepti negotii eum pertesum est. Suam enim estimationem in ea re agi puta

bat: quæ nihil hēbat carius: quo fiebat ut oīa Ciceronis Catonis Marciq; Hortēſii Auli Torquati multoq; præterea equitū Romanorū negotia procuraret. ex quo iudicari poterat nō inertia sed iudicio fugiſſe. R. P. procuratiōē. Humanitatis uero nullū afferre maius testimoniū poſſū q̄ q̄ adoleſcēs idē ſeni ſcyllæ fuerit iocūdiſſimus: ſenex adoleſcenti. M. Bruto. cū æqualibus autē ſuis. Q. Hortēſio & M. Cicerone ſic uixit: ut iudicare facile ſit cui ætati fuerit aptiſſimus: quanq̄ eū præcipue dilexit Cicero: ut ne frater quidem ei quātus carior fuerit: aut familiarior. Ei rei ſunt indicio præter eos libros: in quibus de eo facit mētiōē: qui in uulguſ iā ſunt editi: undecim uolumina epistoſarū ab conſolatu eius uſq; ad extremū tēpus ad Atticum miſſarū: quæ qui legat nō multū deſiderat hitoriā cōtextam illorū tēporū: Sic enim oīa de ſtudiis principū uitis ducū: mutatiōibus rei p. ſcripta ſunt: ut nihil in iis nō appareat & facile exiſtimari poſſit prudētiā quodāmodo eē diuinationē. Nō enim Cicero ea ſolū quæ uiuo ſe acciderunt futura prædixit: ſed etiā quæ nūc uſu ueniūt cecinit ut uates. De pietate ante Attici quid plura cōmemorē? cū hoc ipſum uere gloriantē audiuerim: in funere matris ſuæ quā extulit annorū nonaginta ſeptē & ſexaginta ſe nunquā cū matre in gratiā rediſſe: nunq̄ cū ſore ſuiſſe in ſimultate: quā prope æqualē habebat. Quod eſt in ſignū: aut nullā unq̄ iter eos querimoniā interceſſiſſe: aut ea fuiſſe in ſuos indulgētiā: ut quos amare deberet: irāſci eis nefas duceret neq; id fecit natura ſolū: quanq̄ oēs ei paremus: ſed etiā doctrina. nā & principū philoſophorū ita percepta habuit præcepta: ut iis ad uitā agendā: nō ad oſtētationē uteretur: Moris ēt maiorū ſummus imitator fuit: antiquitatisq; amator: quā adeo diligēter habuit cognitā: ut eam totā in eo uolumine expoſuerit quo magiſtratus ornauit. Nilulā enī lex neq; pax neq; bellū neq; res illuſtris eſt. P. R. quæ nō in eo ſuo tēpore ſit nota: & quod diſſiciliſſimū fuit: ſic familiarū originē ſubtextuit: ut ex eorū clarorū uirorū propagines poſſimus cognoscere. ſecit hoc idē ſeparatim in aliis libris. M. Bruti rogatu. Junia familiā a ſtirpe ad hanc ætatē ordine enumerauit: notās qui a quoq; ortus: quos honores quibuſq; tēporibus cæpiſſet. pari modo Marcelli Claudii: & Marcellorū Scipionis Cornelii & Fabii maximi fabiorū: & Aemiliorū quoq; quibus libris nihil poteſt eē dulcius iis q̄ aliā cupiditatē habēt notitiā clarorū uirorū. Attingit quoq; poetiā: credimus ne eius expers eēt ſua uitatis. nāq; uerſibus qui honore rerūq; geſtarū amplitudine cæteros romani populi præſtiterunt expoſuit: ita ut ſub ſingulorū imaginibus facta magiſtratusq; eorū non amplius quaternis cū iſq; uerſibus deſcripſerit: quod uix credendū ſit tantas res tam breuiter potuiſſe declarari. Eſt etiā unus liber græce cōſectus de cōſulatu Ciceronis. Haſtenus Attico uiuo edita a nobis ſunt. Nūc quoniā fortuna nos ſuperſtites ei eē uoluit: reliqua perſequemur: & quātū potuerimus rerū exēplis lectores docebimus. Sicut ſupra ſignificauimus ſuos cuiq; mores plærūq; cōciliare fortunā. nāq; hic cōtētus ordie equeſtri: quo erat ortus in affinitatē puenit ipſe ſe duci fili: cū iam ante familiaritatē eius eēt cōſecutus nulla alia re q̄ elegātiā uitæ qua cæteros p̄cipes ciuitatis dignitate pari fortuna humiliores anteibat. Tāta. n. p̄ſperitas cæſarū eū eſt cōſecuta: ut nihil ei nō tribuerit fortuna quod cuiq̄ ante tulerit & cōciliarit: Nata eſt autem attico neptis ex agrippa cui uirginē filiam collocarat: hanc cæſar uix anniculam claudio Neroni Druſilla nato priuigno ſuo deſpondit: quæ coniunctio neceſſitudinē eorū ſanxit: familiaritudinē reddidit: frequentiore: quā uis ante hæc ſponſalia nō ſolū cū ab urbe eſſet nunq̄ ad ſuorum quemq̄ litteras miſit: quin attico mitteret qd ageret in primis: quid legeret quibuſq; in locis & quandiu eſſet moraturus: ſed etiam cum eſſet in urbe: & propter ſuas infinitas occupationes minus ſæpe q̄ uellet attico fruere: nullus dies tamē interceſſerit: quo nō ad eū ſcriberet: quo nō aliquid de antiquitate ab eo requireret modo aliquā ei quæſtionē poetiā p̄poneret interdum: iocans eius uerboſiores ediceret epistoſas. Ex quo accidit cum ædis iouis feretrei in capitolio a Romulo conſtituta uetuftate atq; incuria tecta prolaberentur: ut attici ammonitu cæſar eā reſcinderet. Neq; uero ab. M. antonio minus abſens litteris colebatur: adeo ut accurate ille exultū iis terris quid ageret curæ ſibi haberet certiorē facere atticum. Hoc quale ſit facilius exiſtimabit is qui iudicare poterit quātā ſit ſapientiæ eorū retinere uſum beniuolentiāq; intra quos maximæ rerū non ſolū æmulatio ſed obrectatio tanta intercedebat quātā fuit incidere neceſſe inter cæſarem atq; antoniū: cū ſe utriq; principē nō ſolū urbis romanæ: ſed orbis terrarū eſſe cuperet. Tali modo cū ſeptē & ſexaginta annos compleſſet: atq; ad extremā ſenectutē non minus dignitate q̄ gratia fortunaq; creuiſſet: multas enī hereditates nulla alia re q̄ bonitate conſecutus tātaq; p̄ſperitate uſus eſt ualitudinis: ut annis triginta medicina non indiuiſſet. Naſtus eſt morbū quē initio & ipſe & medici contēpſerunt. nam putarunt eſſe Tenas mō cui remedia celeria faciliaq; proponebantur. in hoc cū tres meſes ſine ullis doloribus præterq; quos ex curatione capiebat conſumpſiſſet: ſubito tanta uis morbi in unū inteſtinū prorupit ut extremo tēpore per lumbos ſiſtula puris erumperent: atq; hoc prius q̄ ei accideret poſtq̄ i dies dolores accreſcere febresq; acceſſiſſe ſenſit: agrippam generum ad ſe acceſſi iuſſit. & cum eo. L. cornelium Balbum Sex. q̄ peduceum: hos ut ueniſſe ſe uidit in cubitum innixus: quā tam inquit curā & diligentiam in ualitudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim: uos teſtes habeam: nihil neceſſe eſt pluribus uerbis commemorare: quibus quoniam ut ſpeto ſatiſſeci me nihil reliqui faciſſe quod ad ſanandū me pertineret. reliquū eſt ut egomet mihi cōſulā. id uos ignorare nolui. Nam mihi ſtat alere morbum deſinere: namq; his diebus quicquid cibi potioniſque ſumpſiſſe: produxi uitam ut auxerim dolores ſine ſpe ſalutis: quare, a uobis peto primū ut cōſiliū probetis meum: deinde ne fruſtra dehortando conemini. Hac oratione habita tanta conſtātia uocis atq; uultus: ut non ex uita ſed ex domo in domū uideretur migrare: cū quidē Agrippa, cū ſlens atq; oſculās oraret atq; obſecraret: ne ad id quod natura coegerat ipſe quoq; ſibi accelleraret & quoniā tū quoq; poſſet tēporibus ſuſſeſſe: ſe ſibi ſuiſq; reſeruaret: p̄ces eius taciturna ſua obſtinatiōe depreſſit. Sic cū biduū cibo ſe abſtinuiſſet ſubito febrī deceſſit. Elatus ē i lectula ut ipſe p̄ſcripſerat ſine ulla pōpa funeris comitātibus oibus bonis maxia uulgi frequētiā. Sepultus ē iuxta uiā Appiā ad q̄ntū lapidē i monumēto. Q. Cecili auūculi ſui.

RVFFVS DE REGIA CONSVLARI IMPERIALI QVE DIGNITATE AC DE ACCESSIONE ROMANI IMPERII.

IO PERPETVO DOMINO VALENTINIANO IMPERATORI ET SEM-
per augusto Ruffus Sextus uir consularis breuem fieri clementia tua præcipit. parebo
libens præceptis. Quippe cum desit facultas latius eloquēdis: ac morē secutus calculato-
rū: qui ingentes sumas ære breuiori exprimūt: res gestas signabo: nō eloquar. accipe et-
go breuiter dicta: breuius cōputētur: ut anno fam uetustatem reip. legendo detineamus
ac præteriti facta tēporis non rā legere gloriose princeps q̄ numerare uidearis. Ab ur-
be igitur condita in ortū perēititis nostræ: quo p̄sperius factū iperū romanū fortitus es:
anni numerātur sic: sub regibus numerātur. ccxliii. Sub cōsulibus. cccclxvii: sub imperatoribus. ccccvii. Re-
gnauerūt romæ per annos. ccxliii. reges numero. vii. Romulus regnauit per ānos. xxxvii. Senatores p̄ quos
dies annū unū. Nūma pōpilius regnauit annis. xliii. Tullus Hostilius regnauit annis. xxxii. Ancus Mar-
cus regnauit ānis. xxiii. Tarquinius prius regnauit annis. xxxviii. Seruius Tullus regnauit ānis. xxxiii.
Tarquinius superbus expulsus regno anno. xxxv. Consules fuere publicola & Bruto in pansam & Hir-
cium numero octingenta. lxxvii. præter eos qui in eodem anno sorte aliqua sunt subrogati: per an-
nos. cccclvii. Quinq; annis Romæ consules defuerunt sub decenniris annis duobus: sub tribunis militari-
bus annis tribus. Sine magistratibus Roma fuit annis. iiii. iperatores ab Octauio Cæsare Augusto usque
in iouinianum fuerunt numero. xliii. per annos. ccccvii. Sub iis igitur tribus imperandi generibus: hoc
est regio: consulari: & imperatorio quantum Roma profecerit breuiter intimabo. Sub regibus septem per
annos. ccxliii. nō amplius q̄ usq; portum atq; hostiā itra octauum decimum miliarium a portis urbis Ro-
me ut pote adhuc paruæ: & a pastoribus conditæ. cum finitimæ circumciuitates premerent romanum p̄-
cessit imperium: sub consulibus inter quos non nunq; & dictatores fuerunt per annos simul. cccclxvii. us-
q; transpadum italia occupata est aphrica subacta: Hispaniæ accesserunt: Galliæ & Britanniæ tributariæ fa-
ctæ sunt: Inde Illyricum Hystri liburni Dalmetæ domati sunt. Ad Achaiam trāsitus est. Macedones sub-
acti. Cum Dardanis Missis & Thracibus bellatum est: ad Danubium usq; peruentum: in Asia expulso an-
thioco primum pedem posuerūt Romani. Mitridate uicto Pōti regnum eius occupatum: est: & Armenia
minor quam idem tenuerat: armis obtrita est: in Mesopotamiam Romanus peruenit exercitus: Cum par-
this fœdus initum est. Iudæa omnis. Cylicia Syria in potestatem populi. R. uenerunt. Aegypti reges fœ-
derati erant. Sub imperatoribus uero annos. ccccvii. cum diuersa reip. fortuna multi principes impera-
rent. Accesserunt tamen Romano orbi alpes maritimæ: alpes Cocia: Rerhiæ: Noriæ Pannoniæ. Mesi-
ta & omnis terra Lanubii in prouinciam ē redacta. Pontus omnis: Armenia minor: Oriens totus cum meso-
potania: Assiria Arabia & Aegypto sub imperii Romani iure trāsiiuit. Quo autem ordine singulas prouin-
cias Romana resp. affecuta est: ostenditur ita infra: Prima prouinciarum facta est Sicilia: eam uicto hie-
rone Siculorum rege Marcellus consul obtinuit. Deinde a prætoribus recta ē. Postea est cōmissa præsidii-
bus. nunc a consulibus administratur sardiniam & corsicam Metellus uicit: qui & triumphauit de sardis:
rebellauere sæpe sardi uicta administratio harū insularū fnerat: post suos prætores habuit: nūc singulæ a præ-
sidibus reguntur. In Aphricam pro defensione siculorū Romana trāsmissa sunt signa. Ter aphrica rebel-
lauit: ad extremū deleta per aphricanū scipionē carthago prouincia facta ē: nunc sub cōsularibus agit. Nu-
midia ab amicis regibus tenebatur: sed lugurthæ ob necatos ad Herbalem & Hiempsaem Micipsæ rex
gis filios bellū indictum est: & per Metellū consule attrito: per Mariū capto in populi Romani potestate
Numi peruenit: Maritoniæ a Bocho obtentæ sunt: sed subacta omni aphrica Mauor luba res tenebat: qui
in causa belli æmiliis a Iulio cæsare uictis mortem sibi ppria uolūtate cōsciuit. Ita Mauritoriæ nostræ es-
se cœperunt: ac per omnē aphricā sex prouinciæ factæ sunt: ipsa ubi Carthago est proconsularis: Humi-
dia cōsularis: Hiratū consularis: Tripolis & Manritimæ duæ hoc est sitifensis & cæsariensis sunt præsidia-
les. Hispanum primū auxilium aduersus aphros per scipionē tulimus. Rebellantes Lusitanos in Hispani-
a per Decium Brutū obtinuimus: & usq; Gades ad Occinum mare peruenimus. Post ad Hispanos tu-
multuantas scillanus missus eos uicit. Celtiberi in Hispania sæpe rebellabant: sed misso iuniore scipione cū
excidio Numantiæ subacti sunt. Omnes pene Hispaniæ occasione belli sertoriani per Metellū & pompe-
ium in deditionē acceptæ sunt postea prorogato i quinqueniū imperio a pompeio prædomitæ sunt. ad
extremum quoq; ob Octauiano Cæsare augusto Cantabri qui freti montibus resistebant deleti sunt: ac p̄
omnes Hispanias sex sunt nunc prouinciæ: Terra Comenſis Carthaginensis Lusitania Gallicia Beticha
trans frætum etiam insula terræ aphricæ prouincia Hispaniarum est quæ Tingitania cognominatur. Ex
his Beticha & Lusitania consulares cætere præsidiales sunt. cum Gallis grauissima bella populus. ro. ha-
buit. Galli. n. etiā illam partē Italiæ in qua nunc Mediolanū est: usq; ad Rubiconē fluuiū tenebant: in tātū
uiribus fræti ut Romā ipsā bello peterēt: & caſis exercitibus Romāis apud alliū fluuiū mœnia urbis intra-
rēt: capitolium obsiderēt: ad cuius arcē sexdecim nobilissimi senatores cōfugerāt: q̄ mille auri libris se obſidio-
ne redemerūt: postea gallos cū uictoria remeātes camillus q̄ i exilio erat collecta de agris multitudie oppſit
aurū & signa q̄ galli capere reportant: cū Gallis multi cōsules p̄tores ac dictatores euētū uario cōſixerūt.
marius Gallos de Italia expulit: & transcēsis alpibus foeliciter aduersus eos pugnauit. cæteræ. C. cæsar cū
decē legionibus quæ æterna milia militū Italoium habuerant Gallias subegit: per annos octo ab alpi-
bus ad rhenum usq; Gallias tranſiuit: decimo anno Gallias tributarias fecit sunt Galliæ cum aquitania & Bri-

tanis puincia decē & octo: alpes Maritimæ: puincia abinenſis narbonēſi: nomen popularia: aq taniz
duæ alpes Gagiz. Enax una ſequonorū Germanicæ duæ Lugdunēſes. duæ: Britania maxima cæſarienſis
prima: Britania ſecunda. in illicum ab ore maritimo paulatim regreſſi ſumus. Leuinius conſul adriacū
atq ionicū mare primus ingreſſus Maritimas obtinuit ciuitates. creta per Metellū proconſulē qui creti-
cus dictus eſt puincia facta eſt. græcis in fidem noſtram conſugientibus: ad achaiam acceſſimus: athe-
nienſes aduerſus philippū Macedonū regē auxiliū noſtrū petierunt. Libera diu. ſub amicis noſtris achaiā
fuit ad extremū legatis romanorum apud corinthū uiolatis: per Luum Mumium conſulē capta corintho
achaiā omnis obtenta eſt. Epirotæ qui aliquando cum rege pirrho etiam ad italiam tranſire præſumpſe-
rant uiſti: atq Theſſali ſimul cum achiuorum & Macedonū nobis. Macedonia ter rebellauit ſub philip-
po: ſub perſeo: ſub pſeudo. philppuin Flamineus: perſeum paulus pſeudo Metellus opreſſit: quorum triū
phis Macedonia populo. Ro. adiuncta eſt illiricos qui auxiliū Macedonibus tulerant ex eadem occaſio-
ne per. L. Maniliū prætorē uiximus: & eos cum rege gentiū i deditiōe accēpimus. Dardanos & Meſ-
ſiacos curius procōſul ſubegit & primus romanorum ducū ad Danubium uſq peruenit. Sub iulio & oc-
tauiano Cæſaribus per alpes iulias iter factū eſt alpinis omnibus uiſtis Noricorum puinciæ acceſſerūt.
Bachone Pannoniorum rege ſubactō in deditiōem noſtram Pannoniæ uenerunt. A matiniſ inter Sa-
uum & Dauū proſtratis regio Suauentis ac Sacondorum loca Pannoniorum obtenta ſunt. Machoniani
& Scadi de locis Valeriæ quæ ſunt inter Danubium & Drauum pulſi ſunt: & limes iter Romanos & Bar-
baros ab Auguſto per Vandalicum per Noricum Pannoniam ac Meſſiam eſt conſtitutus. Traianus Da-
chos ſub rege Decibalo uicit: & Daciā trans Danubium in ſolo Barbaro puinciā ſecit: quæ in circui-
tu habuit decies centena milia paſſuum. Sed ſub Galieno imperatore amiſſa eſt. Et per Aurelianum trāſ
latis exinde romanis duæ Daciæ in regionibus Meſſiæ ac Dardaniæ facta ſunt: Habet Illicus ſeptem p
uincias Noricorum duas: pannoniorum duas: Valeriam: ſuauiam: Dalmatiam: meſſiam Daciæ duas
& in ditione Macedonia ſunt ſeptē: Macedonia: theſſalonica: achaiā: Epiri duæ præuales & creta. In thra-
cias Macedonici belli occaſiōe trāſcurſum eſt. ſæuiſſimi oium gentiū thraces fuerūt. in thraciæ regionibus
ſcordiſſi habitauerunt pariter crudeles & callida gens. Multa de uitiiſ predictorū fabuloſe memorant: q
hoſtiū capriuos diis ſuis littauerunt: atq humanū ſanguinē in oſſibus capitū potare ſoliti ſunt: ſæpe p eos
Romanus ē cēſus exercitus: Marcus Didius uagantes thraces repreſſit: Marcus Druſus itra fines pprios
contriuit: Minurius in Hebri fluminis glacie ualtauit: p appiū Claudium preconſulē hi qui Rhodapāico
lebant uiſti ſunt. europæ maritimas urbes antea claiſis obtinuit. M. Lucullus p thracias cū Baſſis primus
pugnauit: ipſaq caput gentiū thraciā uicit. Enumotanos ſubegit & olimpiadā quæ nunc philopolis dici-
tur: Vſcodoniā quæ modo adriopolis nominatur in ditionē noſtrā redegit. caubilē cēpit. ſupra pontū
poſitas ciuitates occupauit. apolloniā: Gallatū: pantenopolim: tomoliſtrū ad Danubiū uſq perueniens
Romana ſitis arma monſtrauit. in ditionē reip. ſex thraciæ puinciæ ſunt conquiſitæ: trici emipontus:
Miſſia inferior: ſciithia: Rhodopa: in qua nunc ſede arces Romanæ urbis ſunt conſtitute conſtanti-
nopolis. Nunc autem eas partes totūq orientem ac poſitas ſub uicino ſole puincias qui auctores ſcep-
tris ſuis parauerunt explieabo: quo ſtudium clementiæ tuæ quod in iſſdem propagandis habeas amplius incite-
tur. alia ſocietate attali regis nō Romanis eſt: eamq attali teſtamento relictam hæreditario iure poſſide-
mus. Nec quod tamen Romanus populus nō uiribus partū haberet: armis p nos ab antiocho rege ſiriorū
maximō ē uendicata. Eadē occaſione ēt Lidia ſedes antiqua regnorum: caria Hellespontus ac phridie in
potētatē populi Romani iūcta deditiōe uenerūt rhodis & inſularū populus primū ſeſtiſſimis poſt fidelis
limis auxiliatoribus uſi ſumus. ita rhodi & inſulæ primum liberæ agebant: poſtea in cōſuetudinem pa-
rendi romanis clementer prouocantibus peruenerunt: & ſub Veſpaſiano principe inſularum puincia
facta eſt. Pamphiliam: phrigiam Seruilius proconſul ab bellum piratæ miſſus obtinuit Bichiniam deſun-
cti regis Nicodemis teſtamento ſumus aſſecut. Gallograciā idēſt Gallatiā: ſunt etenim ut nomen reſonat
ex Gallis: Galathā q Antiocho contra Romanos auxiliū præbuiſſet: inuaſimus. Mumius proconſul Ga-
lathas perſecutus eſt: & cū fugientes partim in Olimpiū partim in Megarā montē: qui nunc Modiacus
dicitur: de arduis eos in plana detruxit: uiſtos in perpetuam pacē redegit. Poſtea Galathā Deiotarus Oe-
the rex nobis permittentibus tenuit. Ad extremum ſub Octauiano Cæſare auguſto Gallatiam in formā
puinciæ redacta eſt. eā primus Lolius adminiſtrauit capadoces primo ſocietatem noſtram ſub epaſtra-
gete petierunt: Poſtea q Ariobarzanes rex Capadocum a Mitridate expulſus Romanorū armis reſtitu-
tus eſt: ſemperq in auxilia noſtra fuere capadoces: & ita maiēſtatē coluere Romanā: ut in honorē auguſti
Cæſaris Mazacha ciuitas Capadociæ maxima Cæſaria nūcuparetur. poſtremū cū ſub iperatore elaudio
archelaus ex capadocia Romā ueniſſet ibiq diu detentus occubuiſſet in puinciæ ſpeciē capadocia migra-
uit. pontus per pōpeium uiſto Mitridate rege pontico formā puinciæ accēpit. paphlagoniā philome-
nes amicus populi. Ro. ui tenuit: ſæpe ex ea pulſus: regno a nobis eſt reſtitutus: quo mortuo puincia eius
paphlagonibus impoſita eſt ultra iura tauri montis. Quēadmodum romana poſſeſſio prexit cōſequendi
locorū magiſq temporū ſeruata digeſtione monſtrabitur. antiochus ſiriz expotentisſimus bellū formida-
bile populo Ro. intulit: trecenta milia armatorū habuit Flacatis ēt curibus & elephātis acie inſtruxit: a ſci-
pione in aſia apud Magnēſiam uiſtus pace accēpta intra Tauz regnare permiſſus eſt. eius filii regnū ſub-
clientela populi ro. retinuerunt: quibus deſunctis ſiriā puinciis potiti ſumus. cilices & Hiſauros qui ſe pi-
ratis & prædonibus maritimis iūxerāt Seruilius pconſul ad prædonū bellum miſſus ſubegit: & uia p tau-
rum montem primus inſtituit: iſq de cilicibus & Hiſauris triumphauit: atq Hiſauricus ē cognominatus
ciprus famoſa diuitiis paupertatē populi Ro. ut occuparetur ſollicitauit: eā rex phederatas regebat: ſed tā-

ta fuit penuria ærarii romani & tam ingens fama opum cypriarum ut lege lata Cyprius confiscari iubere retur. Quo accepto nuntio rex Cyprius uenenum sumpsit: quo uitâ prius q̄ diuitias amitteret. Cato cypri as opes nauibus aduexit: ita ut ius eius insulæ auarius magis q̄ iustus sumus affecuti. cyrenas cum cæteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis Pitholomei antiquioris liberalitate suscepit. Libyam supremo Appionis regis arbitrio sumus affecuti. Aegyptus omnis sub amicis regibus fuerat: sed uicta cum Antonio cleopatra prouinciæ formam Octauiani cæsaris augusti temporibus accipit: & primū apud alexādrinos cornelius Gallus romanus administrauit. Per confinia armeniarum primū sub L. Lucullo Romana trans taurum signa trāsmissa sūt. Fisarci Saracenorū & Hyeranas superati cessere. i Mesopotania ab eodē Lucullo urbs capta est postea per pompeiū eadē loca armis obuenta sunt: Syria ac phœnicies bello a Tigrāne armeniorum rege receptæ sunt. arabes & iudæi in palæstram uicti sunt: ad extremū sub traiano principe regis maioribus armenia diadema sublatu est: & per traianū armenia: Mesopotania: Siria arabia prouinciæ factæ sunt ac limes orientalis supra ripam fluminis tigridis institutus est. Sed Hadrianus qui successit traiano uidens gloriæ traiani sponte sua armeniā & Mesopotaniā reddidit: ac mediū iter per sas & Romanos Euphratē esse uoluit. postea sub antoniis duobus Marco & Seuero Nota pertinaci cæterisq̄ principibus romanis qui aduersus parthos euentu uario dimicauerunt qualiter recepta Mesopotania est: ac Dioclitiani temporibus nictis prima congressione Romanis secundo autē conflictu superato rege Narseo & uxore eius ac filiabus captis & cū summa puditione custodia reseruatis pace facta Mesopotania est restituta: & super ripa tigridis limes est refirmatus: ita ut quinq̄ gentiū trans tigrē cōstitutarū ditionē assequeremur: quæ conditio fœderis in tempus diui constanni conseruata: princeps quo tua uergat intentio: requiris. profecto quotiens Babiloniæ & Romanorū arma collata sunt & quibus uicibus sagittis pila contenderint: breuiter euentus enumerabo bellog̃. Furto hostes i paucis inuenies esse lætatos: uera aut uirtute semp Romanos p̃babis extitisse uictores. Primū a L. scylla p̃consule Arsaces rex parthorū missa legatione amicitias populi Romani rogauit ac meruit. Lucullus Mitridatē regno pōti exutū ad Armeniā p̃secutus est. Tygrānē armeniorū regē cū septē milibus clypeatis & centum uiginti militibus sagitario: ipse cum decē & octo Romanorū milibus uicit. Tigrānis Citrā maximā armenia ciuitatē expugnauit. Madenā optimā armeniorum regionē obtinuit per Melethē ad Mesopotaniā descendit: Ninsibiū cū ferre reges capīt: tendere. n. in persas paratus successionē accēpit. pōpeius ex parte fœlicitatis ad Mitridaticū bellū missus: Mitridatem i armenia minore nocte aggressus prælio superat: cæsis duobus & quadraginta milibus hostium castra eius inuasit. Mitridates enī cū duobus comitibus & uxori Bosphoros fugit ibi desperationē regis suæ uenenū hausit: & cū uis ueneni parā ageret: a milite suo ut ferro p̃cuteretur ip̃erauit. pompeius auxiliatorē Mitridatis Tigrannē armeniorū regē persecutus ē. ille se oblato diadema ei apud artassata reddidit. Receptæ sunt ab eo Mesopotania & aliquanta pars phœnicis atq̄ intra armeniā maiore regnare permissus est. Idē pompeius Bosphorianis & Colchis Aristarcū regē ip̃osuit. cū albanis conflixere. Orchodo albano regi ter uicto pacē dedit. iberiā cū arface rege i ditionē accēpit. Saracenos & arabes uicit. iudæa capta: iero solimā obtinuit: cū persis fœdus fecit: rediēs apud antixiā Dānensem lucum loci delectatus amœnitate & aquarū abundantia adito nemore cōsecrauit. M. Crassus cōsul aduersus rebellātes parthos missus ē. is cū pacē missa a persis legatione rogaret: apud thesiphontē respōsus se ait. apud Zēunā traiecit euphratē: a transfuga quodā Macoro iductus ad ignotā caporū solitudinē descendit. is undiq̄ circūuolantibus sagitario: agminibus cū Sillare & scille præfectis regibus ē cinctus exercitus & ui tellog̃ obrutus. ipse crassus cū ad colloquiū sollicitat uiuus pene capi possēt: repugnantibus tribunis euaserat: & cū fugā petit occisus est. Caput eius cū dextra manu resectum ad regē perlatū est: atq̄ ita ludibrio habitū ut faucibus eius aux liquefactū infunderet: scilicet ut qui ardēs cupiditate prædandi: pacē regis rogatus abnueret: ēt mortui eius reliquias auri flāma cōbueret. L. Cassius quæstor uir strenuus crassi reliquias fusi collegit exercitus. cōtra persas in scithiā irrupentes ter cū summa admirationē cōflixit. Eos trans Euphratē relictos uastauit. parthi Labieno duce q̄ pōpeianæ partiū fuerat & uictus ad psas refugerat: i Siriā erruperūt: ac totā prouinciā occupauerūt. publius uertidius Bassus parthos q̄ ducēte Labieno siriā inuasant occurrēs i Capro mōte cū paucis fugauit: Labienū occidit. persecutus ē persas & ad interptionē strauit: quā cōgressiōe parthorū regis filiū eadē die qua crassus uictus fuerat occidit: ne aliquādo Romani ducis mors inulta relinquere. Ventidius de persis triumphauit. M. antonius in Mediā ingressus: quæ nūc Medena appellatur: belū parthis itulit & primū eos uicit: post duabus legionibus amissis cū fame pestilētia tēpestatibus permeretur: uix p̃ armeniā persis insequentibus reuocauit exercitū: tanto p̃ momenta tēporū terrore percussus ut a gladiatore suo p̃cuti postularet: ne uiuus ueniret in hostiū potestatē. sub Octauiano augusto Cæsare armenia cū partis cōspirauit. claudius Cæsar nepos augusti cū exercitu missus ad orientē cum per maiestātē Romāi nois cuncta sedasset: atq̄ ei tunc armeni qui tunc t̃pis ualidiores erant parthos dedissent idices at ex instituto pompeii dictis gentibus Claudius Cæsar: Dones quidam quem parthis arfaces preposuerat proditione simulata libellum in quo scripti thesauri continentur obtulit: quem cum Romanus ip̃erator legeret intentius cultro aggressus Claudius uulnerauit. percursor quidem a militibus confossus est: claudius uulneratus uersus in siriā obiit: persæ ad satisfactionē tam audacis admissit obsides tunc primum Octauiano cæsari dederunt & erepta sub crasso signa retulerunt. pactis gentibus orientis augustus cæsar etiam indorum legationē prius accepit. Nero quem turpissimum ip̃eratorem Romana resp̃. est passa amisit Armenias duas: tunc Romanæ legiones duæ sub iugo a persis missæ extremo dedecore Romani exercitus sacra fœdauerunt traianus q̄ post augustū Rōanar eip̃. mouit lacertos armeniā recepta parthis sublato diadema regi armenia maioris regnum ademit. Albanis regem dedit. Lubros: Bosphorianos: Colchos in fidem Romanæ

na ditiōis accēpit. Ofenorum loca & Arabū occupauit. Carduenos & Marchomenos obtinuit. Anthemium Persidis regionem. Seleuciam & Thelisonem & Babyloniam accēpit & tenuit usq; ad Idæ fines post Alexandrum accessit in mari rubro: classē instituit: prouincias fecit Armeniā Mesopotamiā & Assyriam: quæ inter Tygridē Euphratē sita irriguis tribus amnibus instar Aegypti fecundatur. Hadrianū gloriæ Traiani certū eī inuidisse qui ei successit imperio. Hic forte propria ineductis exercitibus armeniam Mesopotamiā & assyriam cōcessit & inter Romanos ac Persas Euphratem esse uoluit. Antonini duo Marcus Seuerus: hic locer & hic gener pariter augusti imperatores orbis æquata primū potestate imperiū tenuerunt. Sed ex his antonius iunior ad expeditionem parthicā profectus est. Multa & ingentia aduersus persas gessit fœliciter: Seleuchiam assyriæ urbem cum quadringentis milibus hostium capiti genti gloria de Persis cum socero triumphauit. Seuerus natione apher acerrimus imperator Parthos strenuissime uicit. azauenos deleuit. arabes obtruiuit. arabiam prouinciam refecit: huic cognominia ex uictoriis acquisita sunt. Nā azauencus Parthus & arabicus cognominatus est. antonius cognomento carala filius Seueri imperatoris expeditionem in persas parans. in Estrenia apud ciuitatem Edossam propria mortē obiit & ibidē sepultus ē. aurelius alexander quasi factō quodam in exitium persicæ gentis natus iuuenis admodū Romani gubernacula suscepit imperiū: ipse persarum regem nobilissimū classē gloriose nicit. Hic alexander sacris criniorum magistrum habuit Vulpianum iurisperitum: de persis pompa ipectabili triumphauit. Sed Gordiano augusto ex iuuetutis fiducia parthi ingentibus prælis concussit sunt: isq; de pside rediens uictor fraude philippi qui præfectus prætorii eius erat occisus est. Milites ei tumultū in uigesimo miliaro a Circenso castro edificauerunt: atque exequias eius Romam cum magna reuerētia deduxerunt. Valeriani infausti principis fortunā tedet referre. Is cum Galieno suscepit imperium. Sed hunc exercitus Galienū senatus imperatōrē fecit: in Mesopotamia aduersus Persas Valerianus cōgressus a Sapore Persarū rege superatus est: & captus dedecore uitæ suæ cōsenuit. Sub Galieno Mesopotamiā Imualē & Assyriā ēt sibi pseuendicare cōperāt: nisi: quod turpe dictū ē: Odoranus decurio Palmirenus collecta agrestiu manu acriter restitisset: & fusis aliquoties Persis nō mō nostrū militē defendisset: sed ēt Romani ultor iperii quod mixtū ē dictū penetrasset. Aureliani imperatoris gloriæ Zenobia ordinati uxor accessit. Et cum post mortem mariti fœminea ditione orientis tenebat imperium: quā Aurelianus multis clypeatorū & sagittariorū militibus fretus apud Ithymas haud procul ab Antiochia uicit: & captā Romā triumphans ante currum duxit. Caric imperatoris uictoria de Persis nimīū potens superno numini uisa est. Nā ad inuidiā superni numinis pertinuisse credenda est. is enī ingressus Persidā & quasi ei nullo obstante uastauit. Collē & Echisfontē urbes nobilissimas capuit: cū uictor totius gentis castra super Tygridē haberet fulminis ictu interiit. sub Dioclitiano principe pōpa uictoriæ nota Persis ē. Maximianus Cæsar prima cōgressione cū contra innumeram multitudinē cū paucis acriter dimicasset: pulsus recessit: hic tanta indignatione a Dioclitiano susceptus ē: ut ante carpentū eius p aliquot milia passuū cucurrerit purpuratus: & cū uix ipetrasset ut reperato de Limitaneis Daciæ exercitu euentū Martis repeteret in Armenia maiore ipse imperator cū duobus equitibus explorauit hostes & cū uiginti milibus militū superueniens castis hostiū subito innumera Persarū agmina aggressus ad interemprionē occidit. Rex persarū Narseus effugit & uxor eius & filiæ captæ: sunt maxima pudicitia custodia reseruata. Pro qua admiratiōe Persarū nō modo armis Romanos superiores esse confessi sunt: sed ēt Mesopotamiā cum trāigranis quinq; regionibus reddiderunt: pax facta est & usq; ad nostram memoriā reip. utilis perdurauit. Constantinus rex dominus extremæ uitæ suæ tpe expeditionem parauit in Persas. Toto. n. orbe pacatis gentibus & recenti de Gothis gloriosior uictoria multis in Persas descēdebat agminibus. sub cuius aduentu Babyloniam in tantū regna trepidauerunt ut supplex ad legationē occurreret Persarū: facturosq; se imperata promiserunt. Hæc tamen pro assiduis eruptionibus quas sub Constantino Cæsare per orientē tentauerat ueniā meruerunt. Constantinus in persas uario ac difficili pugna uic euentū præter leues excubantium in limite congressiones a criore acie nouies decertatū ē: p duce suos septies. Ipse præsens bis adfuit ueris ac grauibz pugnis singarena præsentē Cōstantino ac segarena Cōstantiensī quoq; & cū amica capta est. Graue sub eo principe resp. uulnus accēpit. Ter aut est a pſis obsessa nisi bis ciuitas: sed maiore suo detrimento dum obsedit hostis affectus est. Narsēs aut bello: ubi Narcus occiditur superiores discessimus. Nota uero in agro Aliensi proppe figurā pugnam ubi cōsciū affuit oīum expeditionū cōpensatus fuisset euentus: si locis & nocte aduersantibus parcos serotinā milites ab intēpe stituo pugnādi tpe imperator ipse ad loquendū reuocare potuisset: qui tamen inuicti uiribus improui aduersus sitim aquarum subsidiis incumbente iam uespere castra persarum aggressi ruptis munitionibus occupauerunt. Fugatosq; cum a prælio respirantes prætentis luminibus inhiarent aquæ nimbo sagittarum ab ruti sunt: cum stolidē ad dirigendum in se istus lumina per noctem ipsi accensa præberent. iuliano in exteros hos res ex parte fœlicitatis principi aduersus persas modus defuit. is cum ingenti apparatu utpote totius urbis regnator infesta in parthos signa cōmouit: instructum cōmeatibus classē per Euphratē iuxit: strenuus ingressus multa persarum oppida & castella aut suscepit dedita aut manu capuit. cum contra Ethesiphontem in Tygridis & Euphratis ripa iam mixti castra haberet: ludusq; campestres & hostis sollicitudinem demeret: & per diem agitas noctis in medio impositos nauibus milites in ulteriōrē ripā paratis transuehentes qua difficilis ēt per diē & nullo prohibente fuisset ascensus: persas subito terrore miscuerunt: uersisq; agminibus totius gentis apertis Ethesiphonte portis uictor miles intrasset: nisi maior prædage occasio fuisset q̄ cura uictoriæ: tantam adeptus gloriā cum de reditu a comitibus admoneretur intēior nī suæ magis credidit & exutis nauibus cum transfuga qui ad se fallendum obiicerat inductus in Eumandemiā uia cōpendia sectaretur dextrū iter aduersa Tygridis ripa nudato militū latere iter relegens cum i

cantius per agmen erraret excito puluere ereptus esuorum conspectu ab hostiū obuiū equite conto periliā ictus inguinum tenuis uulneratus est. inter effusionem nimii sanguinis cum suorum ordinem licet saucius instaurasset: cunctantem animā multo suos allocutus afluauit: iouinianus praelii superiorem: sed confusum morte imperatoris amissi suscepit exercitū: cū comeatus deficerent & uia in reditu plixior imineret persæ crebris excursibus nuncia fronte uunca tergo medioꝝ quoq; latera incursantes inter agmina morarentur: Consumptis aliquot diebus tanta reuerentia Romani nominis fuit ut a Persis primo de pace sermo haberet: ac truci cōfectus inedia exercitus sineretur cōditionibus quo nunq; accidit dispēdiosis Romanæ reip. ipositis ut nisi bis & pars Meropotaniæ traderet: quibus cupidior regni q̃ gloriæ iouinianus imperio rudis acquieuit. Quam magno deinceps ore tua princeps facta inclyte sint: personā da: quibus melicet iparē dicēdi nixu & æno grauior parabo maneant modo cōcessa dei nutu cui credis & creditus es nunc mine indulta fœlicitas: ut hæc igens: sicut de Gothis Babylonibus tibi palma pacis accedit gloriosissime princeps Valentiæ Auguste.

PLATONIS VIRI ILLUSTRIS VITA PER GVARINVM
VERONENSEM EDITA.

MVLTVM DIVQ; E ANIMO VERTI PHILIPPE VIR DOCTISSIME HUMANITATE tuā moresq; sua uisissimos: quibus effectū est: ut quātū sciētia & magnarū rerū cognitione tātū facilitatis & iuuenili suauitate præcellas. eius generis medici sunt: quos litterarum parens Homerus iter alios p̃cipatū habere cecinit: Vir medicus p̃cio multos æqua uerit unus. Quid igit̃ miri est si carus adeo acceptus ac iocūdu es huic illustri nostro p̃cipi subtili hoīum æstimatori & fautori uirtutis optimo: Qui quātū gradu & fortuna tantū dignitate & sapiētia iter mortales antecedit? Tuarū sane rex cū alii p̃multi: tū uero ipse tibi sum testis nō ifimus: quē singulari beniuolentia: stricta familiaritate assidua cōsuetudine colloquiis intimis tuēda meī meorūq; ualitudine & omni deniq; necessitudine tibi deuinctum tenes. Cuius quidē rei memoriā tam iocundam tam honestā atq; probabilem si qua ratione perpetuo obseruare liceat sapius mecum uerso: sicut egyptiorum artificio & excogitatis quibuscūq; odoribus icorrupta teneri corpora posse historia tradit herodotus. iam demum facile fieri posse intelligo: si litteris quasi penni cōdimēto & fideli regē gestaꝝ custode posteritatis ēt cōmēdatiōe crebrisq; sermonibus durare curabimus. itaq; cogitatū mihi qdā hoc potissimū tpe: quo tātis imergor occupationibus scribēdū aggredere: aptissima platonis p̃sona uisa ē: in cuius lectiōe p̃inde ac delicatissima degustatiōe utriusq; recordatio cōdīret. Eū iccirco potissimū delegi: q̃a cū de illo nōnulla disseruisses i eo suburbano Ferariæ p̃ximo cui ob eximiā quandā amœnitatē pulchroflori cognomē iditū ē: tibi sum pollicitus me de hoīs ætate respōsū: Nō cōtentus aut̃ p̃missa tantū reddere: ut accumulatus hoc æs alienū tibi p̃soluerē eius uiri genus uitā ac nōnulla diuinis ipsis studiis p̃tinētia cōiungi. Hoc pacto oī ex parte Platonē notū ac familiarē tibi fecero. Clarā platonis exstitisse p̃geniē cunctoꝝ testatur līræ: seu paternā seu maternā ituearis originē. is Aristonē p̃re patricio iter Atheniēses ciue & Perictiōa siue Poronā itigni certe fœmina natus ē matre. Maternū genus cū alii cōplures: tū uero Solon Athicæ legūlator & e septē sapiētibus unus illustrat. Drepides. n. Solonis frater Ciciā maiore creat: ab quo Calisteus ortus Cryciā minore gignit. Hic unus ex trigita fuit: q̃ rē aliquādo Atheniēsem gubernarunt. Cryciæ filius Glauco a quo Carmides platonis auūculus & perictiōa mater editi. perictiōa igit̃ p̃bitate & forma eximia Aristoni matrimonio collocata uirilis qdē iexus Adimātū labeonē ac platonē muliebris aut̃ Boco nā pepit. quæ Eucumedōti spectato uiro nupta Speusippi ip̃imis & honorati philosophi mī fuit. Futurā platōis magnitudinē & suauissimā ip̃imis eloquētiā euidentissima signa prædixerūt. Cōplures grauissimi uiri & locupletes sane testes memoriæ p̃diderūt. Aristonē cū perictiōæ uirginitatē tollere & uī iſerre conaret̃ diutius uoti factū ipotē. Cūq; tñ se reuocaret: A polinis spēm humanā maiore aspexisse. Quapp Aristōē ab oī perictiōæ cōractu quoad iſantē enixa ē p̃sus abstinuisse. Hæc oīum Atheniensium ore fuisse: Quoniā mihi hæc humanis oculis ludibria iſerāt: Alius disputādi locus & tps postulat. Tener adhuc iſans sopore tenebat̃ i cuius: cū apes nō paruā mellis uī dormiētis labellis istillare sensim anotate semp. Quā qdē re ad p̃digiōꝝ interpretes delata eū futurū: p̃cedēbus annis uaticinati sunt. cuius ex lingua melle dulcior fluere oratio. Quiescēs aliqñ socrates iter genua nouellū cygni pullū tenere se existimauit: Eūq; natis derepente plumis sublimē euolasse: & ipm ætherē dulci clāgore: ac suauissimis iſpleuisse cātibus. postridie cū p̃ ad so cratē p̃ceptis eius & iſtitutiōe formādū platonē adduxisset: uiso statim puello hæc illa iſq; ē auicula cuius imago nocte p̃xia mihi p̃somnia obuersata ē. Tā clara futuri platōis auguria iſgēti dehinc eūctū minime caruere: seu iſtelligēdi subtilitatē: seu disputādi uis: seu dicēdi dulcedinē cōtēplere. q̃s qdē ad res grauissimas hoīum testimoniā nō defūt. q̃s. n. dubitet platonē amicissimū ueritatis hoīem: & eius hoībus exhibēdæ p̃tissimū p̃cipuū eē siue acumiē differēdi siue eloquēdi facultate diuīa qdā & homerica? Multū. n. sup̃ p̃lā oſonē: & quā pedestrē græci uocāt surgit: ut nō hoīs iſgenio: sed quodā delp̃hico: ut poeta diceret uideatur oraculo dei iſtitutus: adeo ut qdā latinæ liguæ præclarus auctor & græcæ p̃tissimus platōis uerba i Rōa nā dictionē uertere formidaret: Cū ad explicādas eorū pietates & ut ita dicā. cōpositiōis harmoniā nequaquā posset latina oratio aspirare. Quod si ex platōis oratiōe uerbū aliquod demas mutefue: & si cōmodissime facias: de elegātia uī partē nō paruā sane detraxeris. Sed hæc postea. natiuitatis eius tps qd tibi sū philippe pollicitus: pluribus iſignire mōis cōstituimus: quo clarius eius uiri ortus ad uniuerſos puenire queat natus ē igit̃ Plato septima Thargelinnis: q̃ ē Atheniensīū mēſis die: Anno ab Troiæ capriuitate septingesi

moquinquagesimosexto: olympiade octogesima octaua: Ab urbe uero condita tricētesimotrigesimosexto Post liberatā cunctis regibus ciuitatē octogesimo sexto. Ante saluatoris aduentū quadriagentesimoui gesimotertio. Qua etiā tempestate doctissimi uiri permulsi florebant. Ex quibus hi plurimū sermone prædicabantur. Socrates Atheniēsis Democritus abderita Empedocles Agrigentius Eudoxus Guidius astrologus Hippocrates Eous medicus Socrates Atheniēsis rhetor Herodotus historicus Euripides & Sophocles tragici Diogenes comicus Aristophanes comicus: aliq̃ cōplures: quorū ea ætas fertilis magis ac magis erat. Fama est ipsum i ægina progenitū i Phidiadis edibus nobilis eius urbis ciuis: quo tēpore redacta i potestate i tula Atheniēses Aristonē patrem una cū aliis ciuibus deducta colonia eo inhabitatū miserant. Ferentibus inde opē laacedemoniis & eiectis Atenientibus ex ægina Aristō athenas reuersus est. i fanti nomen aristōchi fuisse nōnulli scriptū reliquerūt. Quod ab auo ad illū quasi hæreditaria quadā successione transmissum futuræ magnitudinis tātū dedit auspitiū: ut qui perfectissimā i posterū gloriā quod & ipsū nomen significat adepturus esset Platoni postea agnomē inditū ceteri auctores sunt diuersæ feruntur causæ quibuldā placet id illi cognomentū impositū propterea q̃ cū apud Aristonē argiū pugilū magistrum excedendo corpōri & leuandis arte membris operā daret: robustiore ualitudine & āpliore ceteris cōdiscipulis humeorū latitudine præditus huius generis appellationē sit affectus. Græci atq̃ Platin latū dicūt cuius rei sicut & aliarū nō ignarus magnus poeta Virgilius Platonē circuito sermōe his inuit uerbis: atq̃ Humeris extantē suspicit altis alii i quibus est Neantes auctor nō ignobilis asserunt eū ob latiorē frontē ac faciem quæ illi erat sic uulgo uocatū. Sunt qui ab latissima dicēdi facultate & oratione copiosa cotendant hoc illi adhibitū fuisse uocabulū. Primis litteris sub Dionysio præceptore ibutus est: Cuius & ipse in eo libro meminit qui amatores in scribit: hoc ē eraste. Grata nāq̃ i hūc hoīem amicorū beneficia extitisse: uel hic abū de pater q̃ præceptorē & necessariorū memoriā ne ulla obscuraret obliuio scriptis illustrauit: suis idq̃ pro boni uiri officio & institutiōe maiorū qui: ut iquit satyrus: Præceptorē sacti uoluere parētis Essē loco. In ipso enī statū libri primordio iquit Dionysii grāmatici ludū igressus adolescētes aspexi claris pcreatos parentibus: qui plurimæ pbitatis præ se ferebāt idolē. quæ quidē de magistro dicta honorifice fuisse nullus inficias ibit: cū discipulorū ordo aspectusq̃ modestus i præceptoris laudē referat. Puer adhuc tantā i moribus uerecundiā & i uultu modestiā habuisse tradit: ut ne semel quidē effulse risisse cōpectus sit. id i oī ætate uel hemēter dedecere dixerī uel cōterraneo meo Catulo asserēte risu soluto uihil ineptius. & arguente nō minus i socrate Risum icontinētē eē demētis iudiciū. Nil prætermisisse Plato uisus ē quod corpus pariter atq̃ aīum laboribus & philosophiæ idoneū efficeret. Robur & uires sibi ab natura datas eousq̃ cura & uisito munuit artificio: ut i historicorū celebratiōe: ii enī sunt frequētia & apparatu magnifici iter Athletas decetis fortissimi luctatoris & pugilis nomē cū prædicatione reportarit: cui iane exercitationū generi iccirco prædētissimus sese dedebat adolescēs: quia nō solū sibi se natū intelligebat: ortusq̃ sui partē amicos partē patriā aliquādo uēdicaturā. cui ac uia siq̃ uocaret usus seipsū iſtruebat. præcipuā quoq̃ pictoriæ arti curā ipēdit. quæ cū ad alia p multa uitæ uilibus necessaria: uero nota ad geometricas figuras ac lineas designandas nimis cōducere pōt. ad quā ab natura scientiā prius ferebat. Quid q̃ pictor solers & diligens naturæ minus: & si uocē & oratiōis ornāmētū addideris poeta germanus ē? poetica quoq̃ miro cōplexus ē ingenio scripsit primū quidē Dityrābos: postea cātilenas: demūq̃ tragedias doctorū hoīum collaudatiōe celebratas p nuntiabat suauis & dulci uocis sono nisi q̃ ad gracilitatē paulū accessisse dictus: cōpositā ab se tragediā an Bachanaliorū spectaculū edocturus erat. ceterorū ut diuina Socratis i formari disciplina cōptus ē huic uni toro ut aiūt incūbens pectore: poetica cūcta cremāda curauit: hūc præfatus uersum. Nūc opus ē uulcanē libēs accede platoni. Et recte pfecto. nā sicut tenellos ānos ludere ac lasciuire decuerat: sic sequēs ætas alios exegit: mores: ut sēua dictū. euerus ageret. platonē igit cū florēs adhuc efflueret adolescentia amore irratitū fuisse scribit: cuius ea ut poetæ diceret potētia ē: ut prius sumi tella Tipheia tēnat & uideat cælo supos relicto Vultibus falsis habitare terras. stella nāq̃ misere depiit: cuius amor ab igeniū suauitate atq̃ elegātia cæpit exordiū. stella. n. cū præcipuo cæli cōtēpladi mortūq̃ siderē prædiscedi studio teneret: totū sibi platōis deuixit aīum. ipsius i stellā iuuenilia hæc extāt Epigramatā: ardētēs stellas lucēs mea stella tueris. cælū utiā fierē te ut multo lumie cernuū. Hæc atq̃ alia mollioris ætatis carmiā p grediētibus annis pinde ac bōis artibus & moribus pniciosa. prius abiecit. Nā nō ulla magis uires idultia firmat q̃ uenerē & cæci stimulos auertere amoris ut poeta i q̃t optimus: iccirco ut se limatū expolitūq̃ redderet. Dehinc capelcēdæ societatis doctriæ oīum cogitationē studiū ac tps ipēdit uigesimū iā igressus ānū. itere a cū socrates oēm uirtutis laudē i actōe poneret: atheniēse philosophū ad hoēitæ uitæ rōes aiare nūq̃ d sinebat cū stōrū uicia iſectari & bonos qd liceret ciues facē. q̃ ex re cū multorū & qd potētū i se cōflasset iudiā: ueritas n. odiū parit: primis anitū locupletis & factiosi hoīscōtraxit inimicitia. q̃ cū socratis morsus ferre neqret: Aristophanē doctū qdē: comicū sed hoīem parēpbū i duxit: q̃ comediā cui titulus ē Nebule scripsit: & agēdā i scena spectādāq̃ curauit. in ea & alia cōplura i socratē & illud tingit: socratē nebulas colētē & atheniēsiū religiōi detractatē: præterea mētes iuuenū sic ibuētē: ut parēntibus manus iſerre pie & officiose possent. ea res cū u. uersū populū a socratis caritate auertisset: auribus ab ipsa adhuc recitatione cæcētibus: postridie socrates i iudiciū uocat i terigimus atq̃ inocens sane philosophus. tres illi accusatores extiter anitus Lyxon & Melitus. orationē polycrates sophista cōposuit: quā ad iudices habuit polyeſtus. capita criminū ex ipsa quæ adhuc extat accusatione cognoscere licet. ea titulū habet huiuscemōi: Melitus Meliti filius purcheus socrati sofronisci filio Alopoteo. iura uiolātur a socrate: cū q̃a minime deos existimat: quo a ciuitate existimati solere uidet tum quia nouos quosdā deos introducit. Accedit ad iniuriā q̃ iuuentutē cor

rumpit. poena mors esto. Surrexerat ad defensionē præceptoris Plato hoc pacto orationē exorsus. Et si oibus qui hec ascendere tribunalia iunior ad sim uiri Athenienses: tantus est ab iudicibus clamor obiectus & ut descenderet uociferatio circumfusa: ut cunctis præ timore dicendi ac defendendi facultas prærepra sit. Itaq; multitudinis inuidia ira & furore principe iudicio mortis damnatus est Socrates. Nec multo post dato ei publice ueneno in carcere periit. Transeunt post tam immanefacinus dies non multi: cum scinditur incertum studia in contraria uulgi: seroq; sui consilii poenitens interfectum luget Socratem sanctitate & omni uirtutis genere uenerabilē publicus maior inclinatur. Clausæ officinæ deserta gymnasia destituta theatra. sit deniq; in urbe. iusticiū: in accusatores impetus agitur: aliis in exilium abeuntibus & saluam fuga capefcentibus. Melitus ultimo supplicio afficitur. Anyrus cum Heraclea se recepiisset ab Heraclienfibus magna cum ignomina eiectus est. Eius bona fisco adiecta Socrati ærea statua Lisippi opus erecta: Lōgius sum paulo digressus Philippe uir spectatissime cū huiusmodi excursionibus tibi nō inuocūdas arbitratus. sim Redeamus igitur. Cum Socrates dato ut superius dixi ueneno mortē obiiisset: Plato Cratello & Hermogeni se docendum tradidit: Huic quidē Prameuidis: Cratello antē Heracliti sectam profitēti. nihil studiosus adolescens omisit unde ad augendam uel ornandam disciplinam ulla sibi species esset. Quamobrem cum utilitatis plurimum ab Epicarmocoo uel siculo posset assequi: omnia fere transcripsit ab eo: quæ per ipsius operas diligens lector inuenit. Nec minus Saphironis mimographi præceptis uacasse uidetur: quæ per aliorum negligentia omissa & oblitterata primus Athenas reuocauit: In eius libris lectis tantopere delectatus traditur ut sub mortui puluino repertos esse constans scriptorum fama sit. An nos postmodum octo & uiginti natus Socraticis secum assumptis: quos discendi cupiditate detineri non uerat: ad Euclidē nobilissimum ea ætate geometrā Mægara secessit. Id autem oppidum florentissimum fuerat longe ab Athenis milia passuum uiginti distans. Cuius oriundus erat Euclides Socratis aliquādo discipulus: cui cum aliquādiu studiosissime uacasset: Cyrenē: ea est nobilis Aphrice ciuitas finitima Carthagini: pfectus est: ubi theodorus clarissimus ea ætate mathematicus frequenti fama celebretur. inde factus doctor in Italiā nauigans ad Archytā Tarentinum sese contulit: ut ab eo insigni tunc philosopho doctrinarum aliquid hauriret: ab illo digressus ad Philolaum Timæum & Eurnū ad locos pergit pythagoricæ præceptionis gratia capefcentē. Eo ex loco in ægyptum transmittens ab sacerdotibus mēphiticis: quatuor siderum ortus cursus obitus uariasq; potestates ac regū diuinæ occulta numerorūq; insup & mensuræ rationes accepit. sunt qui credant: & hi quidem hoies grauissimi: hoc t̄pore & hoc in loco Platōnē ea quæ a prophetis nostris prædicta fuerant interprete aliquo deprehendisse: ac ueri dei cognitionem delibasse. Huius itineris comitē habuit Euripidē: qui cum i aduersam ualitudinē incidisset: ex maris aqua sumpto remedio sacerdotum cura & diligentia priuina est restitutus incolumitati. Quapropter Euripidē dixisse ferunt: mare cuncta mortalium mala prorsus abluat uereq; sicut Homerus inquit: uniuersos ægypti indigenas præstantes esse medicos. ægypto peragrata dum regionis suū naturāq; ac implicitas Nili ripas ortus incrementa contēplatur: ac percipit: ut undiq; collecta tantaq; artium & doctrinæ studia perinde ac mercator copiosus in patriā reportans rursum i oēm terræ orbē liberaliter impartiret disseminaret: Athenas redire instituit. Audierat apud persas esse uiros insignes: quos magos indigenæ uocant. Iirebus diuinis operā ac studiū exhibent: in suscipiendis uotis: in reddendis sacrificiis in placandis diis ritus atq; leges edocentes: & illoq; naturā ac generationē explicantes de industria de pietate & humarido. atq; aliis permultis disputantes: ad illos penetrare Platoni mens erat. Verū flagrantibus per eas regiones bellis consilium reuocauit. Erat nō procul ab Athenæ urbe suburbanum nobile iter arbuta positum: quod ueteres Athicæ terræ habitatores heradamiā: posteriores mutata cū asperatione littera ab Academo heroe puenusto academiā appellauere. hoc ad exercendas artes cōmunicandasq; doctrinas Plato diligit: nō tam salubritate q̄ solitudine secessuq; conspicuum: quippe cum locoq; amœnitas saluberq; & hilaris aeris aspectus ad lasciuiā magis inuitet: & arētiores mētis uires soluat cogitationēq; foras euocet. Quocirca nō illept de q̄ nros oculos totā luxuriā eē dixit. in Academia cū docēs tū scribēs cōplures exegit annos: ab qua & ipsius secta appellationē academice sortita ē. Aptissima igit̄ discere uolētibus tēperie faciēs ex diuersis ueluti mēbris philosophādi corpus cōcinauit. Nā quæ ad sensum ac rationē p̄tinēt ad Heracliti ephesi præcepta cōferebat. Quæ uero itelligendi cōtēplatiōe cōstarent ad Pythagoræ: quæ at ciuiliū regū disputatiōnē affectarēt morūq; formulā & hoium institutionē: ex Socratis fontibus hauriebat. Alias aut̄ disciplinas opinionēsq; passim inferēs ad studiū ueritatē & discendā & docendā q̄ta illū tenuerit aniditas & alia per multa testant̄. Et illud nō parē: q̄ rei familiaris āgustia tres pythagoricæ sectæ libros a Philolao Crothomata uel ut alii tradūt ab eius necessariis minis cētū mercatus ē: qui qdē pecunia nō parū ad usus domesticos indigebat. fuerat aut̄ philolaus hereseos pythagoricæ philosophus q̄ de pythagoricis primus naturalia edidit. ex tribus his quos dico libris cōplura platōnē i suum trāscripsisse Timæū dicit Hermippus. sunt qui dicūt eā argēti summā ab Dione syracusano p̄solatā datis ad eū a platone epistolis: cui litterarū necessitudine & philosophādi similitudine arētissime deuinctus erat. & quoniā ad eius hois studia & artes apnendas discipulorū & librorū ab se cōpilatorū numerus p̄tinēt & studiosis uoluptatē afferre potest: eos ēt quasi testes. Plucanus: quorū primus speusippus esto. Nā & genere illi propior extitit: & magisterii successor & platonicus dogmatis assertor. post illius mortē annos octo Xenocrates calchedonius q̄ mortuo speusippo scholæ præfectus est. annos quinq; & uiginti Aristotiles stagirita. nā & alios septē aristotelis nomine appellatos inuenio quos enumerare nō erit inuocundū. Fertur enī aristotiles quidā i atheniēsiū rep. insuigniter obuersatus: cuius habitæ in foro cōplures extāt orationes dicēdi gratia & suauitate refertæ. alter q̄ n lliadem Homeri exponendam diligentiam impendit & operam tertius sculus dicendi magister: q̄ ad

uersus Panegyricam Isocratis orationē scripsit. Quartus cognomento fabula Eschini Socratico perquam
 familiaris charus. Quintus cyræneus qui de arte poetica librum edidit. Sextus ludī pugilum magister nō
 inceleber. Septimus haud clarus admodum qui de pleonasmō libellum cōposuit. Redeamus ad platonis
 discipulos. Philippus Opuntius Hestius Perintheus Dion Syracusanus Anuleus Heraclienſis Erastus
 & Crisſtus ambo stēpsi Timolaus Cigitenus Euehon Lampſacenus Piton & Heraclides uterq; natione
 Enius Hypptales & Calippus & Demosthenes orator Athenienses. Ceteri cum Demosthenes postea
 Calistratum nobilē Athenis oratorē uidisset omisso Platone illi deinceps adhæsit. Teophrastū quoq; Le
 bium Platonis auditorē fuisse quidā asserunt. Sed & mulieres sub eo philosophiæ uacasse certum est: Laſ
 cheniam scilicet ex Manthinea & Axiotheam Philasiā: quā & uirilē habitū induisse dicunt. Fuerunt &
 alii quos referre longa & ingrata mora esset. Dehinc de operibus a Platone editis & uarietate cōpi
 latis breui perstrigamus: ut probis quidē calcar: Ignauis autē rubor incutiat. Cum uideant tantū phi
 losophum inter tot pergrinationes itinera cursūq; Maritimos dum litteras quasi toto fugientes orbe p
 secutus maſtult uerecunde discere q̄ ipudentē docere: tot ac tanta uolumina cōscripsisse: & immortalitate di
 gna posteritati legasse. De his illud prædixisse licet: oīa ferme quæ grauius accuratiusq; disputāda fuerāt:
 serioq; agitando in dialogorū forma conscripta fuisse: & recte sane. ea enim quoq; eiusmodi colloquēdi ra
 tione tractantur: introductis pro dignitate personis apertius disputantur: & uehementius imprimuntur: qua
 si res ipsæ nō audire sed geri & corā explicari credantur. Nā certior aure arbiter est oculis ut inquit Flaccus
 Effingendōq; aut dialogorū auctorem primum fuisse Zenonē Eleathen affirmāt quidā. Vex aristotiles in
 primo de poetis libro cui & fauorinus consentit Alexamenū Scyireū aut teium primū i eo genere scripsisse
 se dicit. Verumeniuero: ut cūq; se habeat: Plato præcipuā ei rei pollicitus exponendi curā & studium ad
 hibuit: ut cū de bonis artibus ad disciplinā & uitæ institutionē interrogatio & tempeſtiua deinde facta sit
 responsio: eaq; personarū quas introducit propriū decorē expertæ humano deprehēdi possint ingenio: di
 uina præsertim adspirante ope. Vnde & plurima nostra est affecuta cognitio. Cūq; plato cerneret quan
 tum lucis & gratiæ cognoscendis rebus afferret adhibita cōmode opportuneq; partitio: nō solum ad cla
 ritate uerū & ad facultatem absolute nimis cuncta partitus est: ut uerbi causa platonica est illa partitio:
 Bonorū quædā animi quædā corporis: quedam regū externarū: animi quæ capescerent uirtutis essent: eaq;
 ab eo in naturā moreq; diuidebatur. Naturæ celeritatem ad discēdum retinendūq; memoriæ dabat: quo
 rum utrunq; mentis esset p̄prium & ingenii. Morū studia & consuetudinē iustitiæ fortitudini modestiæ
 prudentiæ applicabat. corporis bona assignabat pulchritudinē celeritatē ualitudinē robur. exteriora bōa
 ponebat fortunatā & amplissimā patriā: diuitias opes clarā familiā amicos: quæ & si eius generis eēnt: ut
 uirtus per se ad felicitatem adipiscendam sine illis ualeret: tamen ut instrumenta adhiberi uirtuti. de cor
 poreis externisq; dico. amicitiarū tria genere dicere ex platonica diuisione est. nā aut naturales aut equales
 aut hospitales esse. Naturales quæ sanguinis uinculo nobiscū nascuntur: ut parentum filiorū fratrum con
 sanguineorū: æquales gignit consuetudo uitæq; societas accedente præsertim morū similitudine nulla
 generis p̄pinqtate quales pylades & Horestes: Scipio & Lelius. Hospites maxie comitatus creat: epistolæ
 & mutua inter absentes officia. Duo quoq; regū p̄cipia cōstituebat: deū. s. atq; Hylē: ex qua elemēta q̄tuor
 deriuarēt ignis aer aq̄ terra: ex q̄bus mūdus ipse cōstaret: & quæ i mūdo. Sed qd ago sup̄uacua negotia
 tiōis homo: q̄ ea quæ sunt a platone aut excogitata aut ornatus digesta p̄curro: cū ea & latius litteris illu
 strata sint: & tibi diligētissime cognita: itaq; ne noctua athenas aut sus Minerā: ut i puerbio ē: Hæc omit
 tēs de illius uita quod succurrer absoluā. Cū uirtutis laudē i actione cōstare itelligeret: idq; prædicaret: cu
 ius studio iſudarat sæpius de se i patriā i amicos i hoīum genus piculū fecit. Belligerātibus siq; athenis
 ter i militiā p̄fectus ē. primū in eo prælio quid i Tanagra cōmissum fuit fortiter dimicasse cōspectus ē. is at
 i agro thebano celebrer uicis fuerat. Deinde corinthos tertio i Delios: adeo strenui bellatoris nauauit operā:
 ut sūma cū laude p̄cium ora uolaret i primis. Quid i familiares? Cabriæ fortissimo eius æratis duci Co
 brilis accusator improbus diē dixerat: & capitis iudiciū itētauerat. Quocirca cū cū ab reliq; destitutus ciui
 bus metu periculi & magnitudine i arcē ascēderet solus plato officii cōsciētia munitus forti & nusq; remis
 so subsecutus aīo hoīem defensus & utilē patriæ ciuē semp ad fuit. Cui cū calūniator Crobilus ut eū a
 patrociniō deterreret minitās dixisset aliis defensionē præstaturus aduētās ignorās: q̄ te quoq; Socratis ue
 nenū expectat: Ei plato igenue qdē nihilq; retardatus rēdit: Oli Crobile cū patriæ dignitati militabam in
 tolerandis periculis nihilo segnīs eram: nunc pro officio & amici salutē licet ferrum ac uenena mineris &
 ignē nullum recusō discrimen. hæc i amicis cōseruandis platonis cōstantia Quid illa i Xenocratē & firmi
 tas moderatio: cū ex discipulis istigare quidā inuidia Xenocratē adeo platoni gratū acceptūq; esse: ut in
 eum constaret inimicitia: tale aliquid cōmentus est. Multa in platone Xenocratis maledicta renuntiavit.
 plato medio sermone criminationē respuens obaudit: instat obtrectator multū se ueritate criminum affir
 mās. deniq; deos oēs ac deas obrestans: platō ut ab eius sese pertinacia solueret: Esto inquit: Sed ea Xeno
 crates & grauitate pollet: ut nisi sic expedire iudicasset: d̄ sturus ea nunq; fuisset. Quo facto ab tā oportuno
 conuiciatore se liberauit: & oēm abscindendæ familiaritatis spem ademit. Sciebat enim sacrum illud ami
 citiæ nomen sero quidē sumendum esse. Vex ubi semel est assumptum spernere nō cōuenire: sed oīum p̄
 ſus rōne tutandū. platōnē ter in siciliā nauigasse cōperio. Nā primō eius nauigatio fuit spectandam insulā
 & Crateras qui scatebrarum locus esse dicitur: quo tempore Dionysius senior Hermocritis filius oppres
 ſa Siracusanorum libertate tyrannidem exercebat. Carthaginensibus nā Siciliā inuadentibus & uastitatē
 simul & libertatis omissionē minitantibus: siculi Dionysii cūius illustre in re bellica ea tempeſtate nomē
 erat: rerum summæ p̄æfecerant: ut ab imminenti clade Siciliam tutaretur. Repulso autem hoste Diony

sius inuadendæ dominationis occasione nactus tyrannidē occuparat. quiq; in uirtute iā effecerat ne græ-
 rum oppida barbaris seruirent: ex patre: & benefactore immanem sese dominum tarannumq; reddiderat.
 Is igitur cum omnium conatu ac necessitate Platonem adegit: ut in colloquium uenire. Quo quidē in ser-
 mone Plato ediffere cœpit de tyranide principatuq; legitimo. Quantū huius laudis & beniuolentiæ tantū
 illi uitupatiōis atq; simultatis inesse: hūc utilem ac bonū illā dānosā i honestāq; ut illa ui appareretur: hic uero
 uirtuti cōieteretur. Ea uox mirum in modum tirāni mentē offendit. idignatus itaq; Dionysius tua inquit ser-
 uile nescio quid sapit oratio. Cui Plato certe ait tua uero Tyrannicum. Quare instigatus Dionysius ut pla-
 tonem occideret agitabat: quod Dionis & Aristomenis precibus uix reuocatus esset: profecto fecisset. Er-
 rat autē Dion Dionysio affinitate cōiūctus. Eius siquidē soror Aristomacha Hypparino patre primario in-
 ter syracusanos uiro progenita Dionysio nupserat. hic ille Hypparinus ē: quē inuitū collegā rei bellicæ Dio-
 nysio siculi crearāt: ut antea iā tactū ē. At eū Polydi Lacedæmonio qui per id tēpus apud Dionysium ciuita-
 tis suæ noīe legatiōe fungebatur exhibuit ut in græciā rediēs Platonem uenūdaret. Polys æginā annau-
 gans illū uēdēdū exposuit. Qua in re in capitis discrimē incidit. Lata erat eo tēpore lex apud æginas: qua
 cauebatur nequis Atheniēsis æginā adiret. Adeūti uero in dicta causa iā capitale suppliciiū i pendere i stabat
 ipse legis ferundæ auctor Charmāder Charmādridæ. E quo legē morte sanciret. Quod accidisset nisi præ-
 sens quidā tātā rē tāq; horrendā ioco soluisset. Nā cū lex de Atheniensibus hoibus noīatim expressa sit: hic
 philosophus est inquit. Quocirca moto inter presentes risu Platonē metu mortis absolueūdū cēsuerūt.
 Nōnnulli platonē in ipsam cōcionē adductū fuisse scribunt in quē cōiecti uniuersorum oculi hoīs gestū ob-
 seruabāt. & quasi missū e cælo deū cōtēplabātur. At ille quidem uerbo ne emissū i moto corpore i mutatoq;
 uultu utrāq; sententiā cōstāter expectabat: ut sicut secunda non magnopere sperate uideretur: ita & aduersa
 maximo ac fortissimo paratus & armatus animo excepturus. Tātum ualebat philosophiæ ratio & optima
 factorū cōsiliōrumq; conscientia. Demū timore necis absolutus urgēte Charmādrī crudelitatis itra māci-
 piorum deducitur locū. Et publico decreto uolentibus emendi potestas fit. Annicerus Cyrenæus: qui tunc
 forte æginā aduenerat: eum minis. xx. aut quē ad modum alii tradunt triginta mercatus euinculis liberatū
 eduxit. Mox honesto comitatu ad suos remisit Athenas. qui confestim ad Annicerū remittendū argentū
 curauere. Vel sicut quidam scripsere: Dion syracusanus æris renumerādū auctor fuit. At ille repudiato pror-
 sus argento quia maiore sūmma in Platonem liberalitatē exercendā esse diceret: cōparato in Achademia
 hortulo: Platonē donauit. Nec uero ab tā celebrato ludibrio Polydē inultū eē fortuna uoluit. Nāq; Polyn
 collato apud Elicem Marte: Is autem Archadiæ locus est: ab Chabria Imperatore nobili & platoni per quā
 familiari superatū & mari obrutum plæriq; scriptores affirmant. Nec ipse Dionysius tantæ conscius igno-
 minię quieto esse animo poterat: quē longe turpiores illi maculas & æternū dedecus inurebat. Ad eū igitur
 cū iam liberatū in patriā reuertisse accepisset litteras dedit: quibus ne de se malediceret obsecrabat. Ei
 Plato statim rescribere tantum sibi ab Achademia sui oculi nec esse nec fore ut uel minima Dionysii recor-
 datio cogitatioq; subiret. Dionysio maiore defuncto ad filium eiusdē noīs adolēscētē rerum potitū oīum
 Plato se contulit: frequētissimo & ipsius Dionysii & Dionis inuitatu. Dion enim præter affinitatem inti-
 ma familiaritate atq; consuetudine dionysio cōiūctus erat. nam cum Dionysius pater duas uno tempore
 uxores haberet Locridem uidelicet & sororem dionis Aristomachā: dionysio filio ex Locride genito So-
 phrosina aristomachæ filia nupserat dioni arrepta sibi ex sorore neptis. Vtq; igitur perinde ac consilia-
 rum platonem inuocante eo profectus est: eo propositout ab dionysio ciuitatum italicarum siculorumq; si-
 bi subiectarum libertatem exoraret: quo philosophiæ laudes & dignitatem non uerbis tantum aut dispu-
 tationibus sed re ipsa & actione apud omne hominum genus compararet. Ipse enim tyrānus cum eius ma-
 gnam rei spem dedisset: promissa tandem effecit inania: & uenientem frustratus est. Quaquidē in re plato
 aut discrimen adiit: q; in suspicionem tyrāno uenit ab se Dionem ac Teodotā inductos: qui pro insulæ
 ac ciuitatum italicarū libertate rebus nouandis studerent & arreptum dionysio dominatū sibi uendicarent
 tantum inualuerāt calūniatores ac perditī homines: quibus cū dionysius conuiuiebat ut dione præclaro in-
 primis homine & optimo sane consiliario in græciā ignominiose ab reip. gubernatione reiecto: Platoni
 retinere machinatus est dionysius: ut omni comitatis genere & blandimētis consolaretur eūq; consuetudi-
 ne intima & consiliōrū cōmunicatione cōplecteretur: ut nulla in re dionis in platone studio credere uidere
 tur. interim philosophiæ eo docente operam dare non omittebat. Demō ea conditione discessisse creditus
 est ut finito bello quo tunc dionysius implicabatur una cū dione plato remearet. Tertiā aduentus cau-
 sam in siciliā platoni hanc fuisse liquet ut dionē amicū eius & principiū & litterario uinculo cōiūctissimū
 dionysio cōciliaret. inter quos non mediocres simultates ardere cōperant. Eum autē dionysius primum
 quidem frequētib; litteris alliciebat: Multa de Dionis reditu in siciliā & bonis mox ei restituendis polli-
 citus. Deinde cū plato hoīs incōstantiæ & sodaliū insidiis fidei parū habēs negaret: tandem flagrantibus
 amicis & dione i primis & Archyta per epistolā uehementius urgente ab syraculis missa triremi tertiam ta-
 men ingressus est nauigationē: honorifico admodū comitatu cum aliorum nobilium tum uero Archida-
 mi illustris uiri & Archytæ amantiissimi. Quaquidē ad rem componendam cum omnem frustra cogita-
 tionem & conatū adhibuisset: dolis & simulata bonarū artium & studiorum cupiditate deceptus ut diuina-
 rat tētaturus tamē mansit: Interea tyrāno calūniis multis platonē circumuenientes: & eum cum inimicitiis
 conspirare insimulantes: id autem ipositu falsō crimen erat sibi mala multa risu cognouit. proinde ut se
 ab imminente procella seruaret clam Tarentinum nunciauit in quibus uitæ periculis agigaretur. id ubi ad
 Archytam Tarentinū Pythagoricæ sectæ philosophum perlatum est: exorare per epistolam legatosq; Dio

nyfium ftatuit: apud quem pro mutua beniuolentia Archytas plurima pollebat auctoritate. Cuius quidem epiftolæ hoc extat exemplum. Archytas Dionyfio falutē. Vniuerfi qui Platonē precipua cōplectimur amicitia Lamiſcum atq; Phocidā ut uig: reciperent ad te miſimus. Sic autē ex confefſio cōpoſitoq; pepigimus. recte uero & p officio facies ſi ſedulitates & ſtudia memoria reuocaueris: quibus ab nobis, oibus etiā atq; ēr contendebar: ut Platonē ad te proficiſci faceremus. petebasq; ut pro eo ad te incitando cum alia: tū uero tutum ac ſecurę eius fore aditum reciperemus: ſiue manere ſiue curſum repetere inſtitueret. Memineris & illud qd eius aduentum quē eo tpe tanta caritate tantoq; amore pſequebaris plurimi faciebas: quantum eorum quibus cum obuerſaris facere uidebare neminē. qd liquid aſperitatis interuenit: humano more faciendum ē: Curandūq; ut uirum oīs expertē detrimenti nobis illeſum reſtituas. hoc cum feceris p æquitate gesseris: & gratiſſimum nobis feceris. Hanc ut Dionyſius accepit epiftolā & ſi cōplures necandum eē contenderent: Platonē abunde ſuppeditato comitatu abire permisit. & hoc pacto re iſecta: ut præſagierat: reuertit in Græciā. Mirari plerofq; & eos quidē graues uiros arbitror: quāobrem Plato quē mirificus reip. tenebat amor: & eius gubernandā nō paruū trahebat deſiderium: adminiſtrandorum officioq; patiēq; conſulendi curā abiēciffe uiſus ſit. Verumeniūero cum ſi ſingularē patriæ caritatem præ ſe ferret: inanē ſui futurā operam animaduertit: quia iā alienis ab inſtitutione ſua legibus & irreuocando ferme ritu ciuitas ipſi conſenuerat. & alia conſuetudine populus offirmatus induruerat. Interea cū Archades & thebani ad deducendos Megalopolim colonos & frequentes habitatores enixe conſpirarent: Platonem per legatos obſecrarunt: ut eo pergeret eā moribus ordinaturus & legibus. Quod cum illos ab æqualitate abhorrentes cognouiſſet: facere neglexit: idq; iure quidē ac merito. Nā quis medicus eſt: modo mentis cōpoſ ſit: qui re belli & nullis audienti præceptis ægroto ſanitatis leges indixit? Idē & in Cyræneos ſenſiſſe uiſus ē: qui cū omni diuitiā genere & lauticia aſſuēntes Platonē ad ſuæ ciuitatis inſtitutionē accerſerent: hoc ab eo reſponſum rettulerūt. Difficiliſimum eſt inquit Cyreni ciues ampliſſima fortuna diſſolutos legibus continere: Grauius quidem & mature et aſſolebat. mirifica nāq; in eius uerbis factiſq; comitate condita grauitas inerat. idq; cum reliqua illius uita declarat ſcriptaq; innumerabilia: tum uero quædā acute ac prudēter ab eo uel dicta uel reſponſa. Ex quibus nōnulli interſeruiſſe iocundū extiterit. Mirari ſe plerūq; dicebat qd cū iuuenes cura & artificio ſimiles hominū beſtias efficerent: nō id potius curarent: ne beſtiā ſimiles homines euaderent: Philedono cupiā platonē carpenti qd nō minus in diſcendo q̄ in docendo ſtudioſus ac ſedulus eſſet: & quoad diſcipulus eſſe uellet interroganti: quoad inquit melorē atq; peritiorē eſſe me nō penitebit. Demodo de filioli eruditione conſultanti qualis in arbuſtulas plantandas & formandas talis & i liberos gignēdos inſtituendosq; cura eſſe debet inquit. Hic labor illic uoluptas. Cauendū autē ne in illo ſopiti: in hac uero plus q̄ uigiles eſſe uideamur. Perconſtantibus quibuſdā quænā poſſeſſionū genera filiis cōparanda præſtarent: Ea dixit quæ nō grandinē nō uim nō ipſum deniq; louē extimeſcerent. Erat inter diſcipulos eius lautus nimium & curandæ cuti operoſus adoleſcens: Quē ſubridens Plato rogauit: quouſq; tibi carcerē ædificare perges. Ad iuuenes quos ad beate uiuendū animare nunq̄ deſinebat crebro dicere ſolebat: ocio labores, anteponi: ni rubiginē ſplendori præſtare putatis: Conſpicatus adoleſcētē talorum ludo propenſus intentū accerbis increpauit. At ille ut ſeſe purgaret: p puſillis ait ludnm habeo. Cui plato puſillū quidē nunc ē: cæterę mox uehemētiffimū ſuſcitabit. Ex eo quiſpiā interrogabat nunqd ſua quæadmodū & maiore futura eēnt cōmētaria. Rñdit: primo quidē cōparādī nois habēda rō eſt: deinde multa obueniēt. Xenocrates ad eū ſalutādī gratia uenerat: cū plato ob depreheſum i delicto grauiore ſeruulū iratus excāduerat. Cui plato hunc plagis dixit afflige: id ego ne faciā ipedimēto ira ē. Alio ſubide tpei alteq; deliquentē quoq; ſeruulū: Ni tibi iratus eēm ait p tuis depexus eſſes meritis. Ebriis pariter & iratis præcipere & cōſilium dare cōſueuerat: ut ē i ſpeculo uultus itueret: quo tanq̄ p oris deformitate ea uicia fugitarēt. Sōnū diuturniorē crebro deſteſtebat: ut mallaq; illecebrę delictorūq; parētē: & mortī pquāſimilē. Amico reliquēdi ad poſteros nois anxio uel in amicis uel inimicis tui recordationē uiuere dixit. Familiaris quidā platonis doctns ſane homo eū orabat: ut ſibi aures pauliſp accomodaret libellū ab ſe editū lecturo. Rogatus ſubide a platone quænā libri eēt iſcripto: Rñdit cōtradiciendū nō eē. Cui plato cur igit̄ hoc ipſe factitas? Leo genere acopibus nobilis magis q̄ clarus Athenis adoleſcēs magnas & imodeſtias i ſenatu uociferatioēs habuerat: quo cum ſi in cœtu caperetur: plato dixit hoc eſt uere Leonē eſſe. Xenocratē Calchedoniū adoleſcētē adhuc ſub platone philoſophiæ iſtituta capeſcentē cū in reliqua uita nimis auſteq; tū triſte ſemp i uultu ſeueritatē præſeferentem ſæpe cōmonefacere ſolebat: ut gratiis ſacra ferret: illud uidelicet ſignificās ut q̄tum naturæ defectus & acerbitas demeret rātum induſtriæ diligētia & grata comitatis elegantia cōciliaret. plato quoq; tardiūſculū igenio Xenocratē ſolertiſſimo & acutiſſimo cōferens Ariſtotele ſanū illud uſurpabat: hic quidē calcari hic autē freno indiget. Tāetſi hoc ab illo deq; aliis diuulgari dictum ſoleat: de utroq; illud & platouis dictū extat præceptoris i diſcipulos: hui qualē equū qualēq; aſinum iungēdos aſſumpſi. Dionē ſyracuſanum reliquis in rebus magnū ac doctiſſimum hoīem cæterę in ſuo conuiſtu duriore: ut ad manſuetiores moreſ reuocaret aiebat: peruiçatia non urbium ſed ſiluę ſolitudiniſq; ſodalis. Cum iuuentutem ad beatæ uitæ rationes intenderet: cum alia permulta tū uero illud uſu frequenter tenebat contrariā uirtutis ac uoluptatis naturā animaduertent. huius enim momentaneæ dulcedini perpetuam pœnitentiam dolores & cruciatus affigi illi contra poſt breues dolores æternas poſt mortē ēc delectationes adiungi. Xenocrates cuius durior uita & moſ nimium rigidus cenſebatur: quidā amonū acriſu accipiendum protulerat. Quo circa mirantibus cōdiſcipulis plato Quid miramini dixit Num iter carduos & urticas lilia plerūq; ac roſas enaſci cernitis? De amatore facere iocans: Animus eſt inquit ſuo quidem in corpore moriens in alieno autē uiuens: obſpectatoribus quibuſdā Platonē ab Dionyſio dereli-

tū obiectantibus Respōdit imo uero a Platone Dionysium. interrogatus quid nā inter peritū & iperitum interesset: quod inter medicū & agrotūq; respondit. Principibus nullū præstatius prædiorū genus esse dicebat: q̄ eorū familiaritates hoīum. qui cauponari nescirēt. Potentatui perutilē ac necessaria esse sapientiā: ut in illo quidē corpus in hac uero aiūm consistere liqueret. Dioni eius hospiti discipulo & amico libertati patriæ & amplitudini dies noctesq; studentī prudens illud instillabat quod ad cōsequendā rerū pub. beatitudinē magis magisq; cōducere: Sicut aiūm primo: corpus secundo: pecuniā tertio loco sapiētes uiri ponerent: ita & leges ipsæ pariter & cōsuetudo uirtutē animi priore dignitatis gradu tū corporis uires uirtuti obediētes: Tertio demū honoris ordine pecuniā uirtutis corporisq; ministrā collocare. Quā salubre & illud est beatissimas fore resp. siqui eaq; gubernationi præessent aut sapientia præditi uenissent: aut sapiētiæ studio tenent. Nec par: hoc quoq; salutare cum reliquis mortalibus: tū adoleſcētibus qui ad litterarū & bonarū artium studia & nominiū propagationē anhelāt: improbare enim bis in die fieri fatū: & nunq̄ nocturno tperacere solū. Hæc duo si surdo præcepta nō sint q̄ late ad corporis & animi uires sustinendas pateant: facile intelligeret. Finis nō erit si ab illo uel sapienter uel comiter dicta colligere uoluerō: quæ in eius scriptis sicuti stellæ relucēt. Cæterū exoratus sis amplissime uir philippe ut hiſce pauculis contentus sis: quæ sicuti lectorē fastidio nō grauāt: ita & iocunditatē uarietate afferre queāt. Agamus & reliqua. Cū oēm ferme Platonis uitā studiosi magnis tollant in cœlū laudibus: illud pleriq; mirantur illos inter tot Socratis sectatores ab eo memoriæ cōmendatos ne minimam quidē Xenophontis mentionē nominatim fecisse eius cōdiscipuli & doctissimi hoīs imprimisq; dulcissimi: adeo ut uulgo musa dicetetur attica: quod & pariter ab Xenophonte factitatū est qui platonē expressum in tot cōscriptis ab eo uoluminibus ne semel quidē attigit. æmulationis tamen inter eos signa extant quæ rectius ne uoluntas minime sincera ut multi putant: an laudis certamen & gloria ut sapientissimus philosophus & modestissimus homo præceptor meus Chryſoloras indicabat: magni uiri uiderint. Cæterū Xenophon ut operis illius inclyti quod de optimo statu reip. ciuitatisq; administrandæ a Platone scriptū est: Duos uere libros lectitauit: qui primi i uulgus exierant: opposuit cōtra miq; imodum: extollens regiæ administrationis genus: quod Cyni disciplina uel infantia hoc est pedi i inscribitur. itaq; uolumen octo libris nō tā ad historiæ fidem q̄ optimi regis institutionē absoluit. Quo facto usq; adeo p̄motus est Plato: ut i libro quē de legibus scripsit: retractandi eius operis gratia Cyp̄ perſæ regē strenuū q̄dem hoīem sed iperitū fuisse dixerit. Rurſum Xenophon in tertio Socratis de celi naturæq; rationibus occultis disputantē introducūt. Eū. n. tantū de moribus & de rebus ad bene beatēq; uiuendū differere solitū. quibus quidē i uerbis Platonē momordit. Vterq; ē Socratis defensionē id est apologiā scripsit. Sunt qui simulates quoq; inter Eschinē Socrati familiarissimū & carissimū Platonēq; intercessisse ferant: quarū causa motū Platonē eas dissimulasse rationes: Eschines Socratem in nincula cōiectū ad capeſſendā fugā re uera exhortatus. Oēm aut Crytoni sermonē eius tribuisse: ne scilicet ipsius nomē posteritati cōmēdaret: aut scriptis nobilitaret suis. Aristipū ēē celebris famæ philosophum nationē Cyrenæū i platonē inimicitia excāduisse tradit: adeo ut plato pulcherrimū illud de animorū immortalitate uolumen conscribens & eum ab suis moribus intactum non omiserit: quod Socrati morienti nō interfuerit: Cum æginæ aut procul abesset. Huius generis dissensiones ut ante dixi odia ne an æmulationes ex laudis studio & auiditate manantes appellari debeant sententiam proferre non audeo: cum uarias agitari opiniones uideam. Reliquum est philippe uir ornatissime: ut de eius morte dicam. Sed ut pictores solent ad distinguendas aliqua uarietate particulas prius insertis ornamentis superiorem uitam inaurabo: & quantus honos platoni dignitas & gloria reddita sit exposituro mihi oro benignas aures accommoda. Taceo q̄ orator maximus deniq; philosophus eximius magnificis eum adeo uerbis exornauit: & præcipatū attribuit. ut cū oībus Aristotilē igenio & diligentia anteponeret: iteriecit platonē meū semp̄ excipio. At enī Augustinus cū oīum doctrinarū ubertate redūdās: tū uero litterarū sacrarū pugil iuictus platonē eiusq; sectatores prædicat: & uere ut dici in celum extollit: tanq̄ uerissimos dei uirūq; beatæ cognitiones atq; magistros. Elegimus enī iquit platonicos oīum philosophorū merito nobilissimos: p̄pterea quia sapere potuerūt immortalē ac rationalē uel intellectiū hoīs aiām: nisi participato illius dei lumine a quo & ipsa & mundus factus est beatā esse nō posse ita illud quod oēs homines appetunt id est uitā beatā quē quā istorū affecurū negant: qui nō illi optimo: qui est incōmunicabilis deus puritate casti amoris ad hæserit. Vides excellentissime & uir & medice philippe & christiane homo quātus ad dei cognitionē uerāq; fœlicitatē adipiscendā dux habitus est plato eius hoīs iudicio: qui & acumine ingenii & magnæ regē sciētiæ & uitæ sanctitate humana diuināq; prospexerit. Nec minus quod sequitur illi uiris hominis & gloriā aperit. inter Socratis discipulos nō quidem imerito excellentissima fama claruit: qui omnino ceteros obſcuraret plato: qui cum esset Atheniensis honesto apud suos loco natus: & ingenio mirabili longe suos cōdiscipulos anteciret: parum tamen putans perficiendæ philosophiæ sufficere se ipsum ac socraticā disciplinā: quā longe lateq; potuit perigrinatus est: quaq; uerum eum alicuius nobilitate scientiæ percipienda fama rapiebat. & in ægypto didicit quæcunque illic magna habebantur. hic ipse plato dei unius uiri optimi imitatore cognitorē amatore dixit eē sapientē: cuius participatione sit beatus. huic igit̄ sectatoribusq; suis: qui uerū deū & uerę auctore & ueritatis i lustratore & beatitudinis largitorē eē dixerunt: reliquedunt philosophi: qui corporalia nature p̄cipia corpori deditis mētibus opinati sunt ut Chales Mileſius i humore Anaximenes i aere Sroici i igne epicurus i Athomis. Quod cū Aristoteles platonis discipulus uir excellētis ingenii & eloquio platōi quidē ipar sed multos facile superās sectā pipateticā cōdidisset: nobilissimi tñ philosophi ut idē affirmat Augustinus nouerint se dici pipateticos aut Achademios: sed plato meus adeo cognitiōni ueri dei & regē oīum creatori p̄xiæ accessisse uisus ē: ut illud Gensseps iuitū in pla

tonis libro depræhēderit. In principio creauit deus cælū & terrā: terra autē inuisibilis & incōposita & tenebræ erāt super abyssum: spiritus domini ferebatur super aquas. Quod cū apud nostros idest unius & eterni dei cultōres Platone tanto in honore ac tanti fieri cernamus: quidnā mirū est: illū apud suos singulari quodāmodo zelo uenerari: & eximia dignitate haberi solitū? Quaquidē ire paucula uelut testimonia satis erit attigisse. Cuius nō mediocriter illa in Siliciā honorata profectio est: Allatis ab Dionysio iuniore pariter & italicorum philosophorū ordine litteris & legatis triremis ornatissima & grauiū & doctissimorū hominū nobiliūq; ciuiū apparata cōtatu eū syracusas transportauit. Qui ubi littus attingit: quasi missa e cælo felicitate passim occurfus habitis & passim acta lætitia. Inde descendēte currus regio instructus apparatu triūphantū ritu frequētissima circūcinctus corona Platonē deuexit in regiā. Quā honorificus in grāciam reditus? reuersus e sicilia Plato cū ad magnificētissimā illā olympiorū celebritatē quasi quēdā orbis terrarum cōuētū prouenisset: tam latis cunctorū cōcursibus exceptus est: ut e cælo deus ad mortales demissus uideretur. ludos deferi: Athletarū spectacula relinqui: pugiles solos omittere cerneres. & quod admirabilis ē: qui tam longis terrarū marisq; tractibus pascendorū oculorum auriūq; & animorū gratia ad olympia uenerāt oīs uoluptatis oblitī Platonē adibāt: platonē intuebantur: in platone proinde ac amenissimo diuesorio cōquiescebāt. Fac Iouē ipsum si modo quē esse deū: non impiū ac flagitiosum hominē Iouem eē credimus: fac inquā Iouem ipsum cū sua ad olympia in terras emeruisse: profecto non plus uenerationis illi aut honoris hoīes tribuissent. Gratulari platoni plerūq; soleo: cum eius comitas morū sanctitas acumē ingenii & diuina in primis scientia tāta extitit. ut nō modo uiuens sed & uita functus posteros in sui beniuolentiam caritatē obseruatiāq; perduxerit. en quos homines? Mitridates pōticus Rex persarū potentia magnitudine animi ingenio prætās fuit. ut qui aduersus Romanū imperiū Scyllā Lucullū pompeiū fortes ac fortunatos imperatores terra mariq; totannis belligerare ausus nō parua grāciæ partē: ac insulas in potestatem suā redigerit: & duas & uiginti linguas quot nationibus imperitarit prōptē calluerit: Is in Achademīa cōstitutus uiri gloria motus statuā dedicauit sui in platonē monumētū & pignus amoris egregiū Syllomonis opus. idq; post Platonis obitū annos ducētos & sexaginta. Eā hunc in modū inscripsit. Mitridates Rhodoatæ filius hanc platonis imaginē musis dicatā erexit. De platonis morte ut supra pollicitus erā promissa persoluo: de qua uarie traditū est. Sunt qui eū in celebrādis amici nuptiis cū quietus discūberet iuxta assistētibus summe grauitatis hominibus aīam derepēte exalasse scribāt: nōnulli ipsum in nouum quoddā morbi genus cū incidisset: quē a corruptione pediculorū Phiciāsim uocāt: quo & Corneliū scyllā perisse cōperio: rādēi uitā excessisse. quidā eū suo in lectulo cū & scriberet & legeret uno & octagesimo ætatis anno mortē obisse memorant: cū Phiippus Alexandri magni pater Macedonibus imperabat. Quo tēpore Alexander magnus annos. x. natus erat. Quosdā etiā alios hoc platonis nomine fuisse inuenio: ex quibus Rhodus unus in philosophia clarus euasit. Quē panetii discipulū extitisse liquet. Fuit & alter peripateticæ sectæ: qui precipuā disciplinis & bonis artibus curā sub Aristotile præceptore tribuit. Tertiū eruditū uirū praxiphais filiū fama refert. Quartus nō mediocri termōe prædicatur ueteris Comediæ scriptor: Extāt aliqua iscripta sepulchro platonis epigrammata ex quibus unū ē. Ante alios castus iusti quoq; amoris amator Diuus Aristochus occubat hoc tumulo. Si cui de cunctis magnæ est sapientia laudi: Maiorem hic habuit: nec cōes inuidia est. Aliud est huiusmodi: Tellus mēbra sinu condit moribunda platonis: At foelix aīam cōtus habet superum. Longinquī hoc celebrant: diuina huic cognita uita ē. Clarus athenarū ciuis Aristō creat. Hæc sunt philippe uir doctissime quæ de platonis genere scripturum me tibi pollicitus: quo pacto etiā in studiis uitā degerit adiūxi: ut cumulatius tui uoluntati munus elargirer. in quo si legens interdū obuersabere: tu mihi ego tibi presentes eē uidebimur: cū frequētes nostræ occupationes iocundissimā nobis inuitis cōsuetudinē præsentiāq; dissoluāt: & quod initio dixi nostræ beniuolentiæ memoria & amicitia fides hoc litterarū beneficio & custodia durare & seruari diutius poterat. sic utriq; Virgilianum illud obuenerit: Absentē absens auditq; uidetq;.

ARISTOTILIS VIRI ILLVSTRIS VITA PER GVARINVM VERONENSEM EDITA:

ARISTOTILES PHILOSOPHVS EX OPPIDO FVIT NOMINE, STAGIRA obscuro qdē p senifi q̄ huius uiri claritate refulsit. patrē uero huic Nicomachū medicinæ p̄fessorē artis: Genus primū i Machaonē Esculapii filiū cōtinuata certissimaq; successiōe referebat. Ipse uero Nichomachus apud Amyntā Macedoniæ regē philippi patrē & medici & amici locū obtinēs multum & gratia & opibus in regno potuerat. Ex hoc Aristotiles natus ē anno priō ut qdā tradūt nonagesimæ nonæ olympiadis. Matre quoq; habuit nō obscuri generis noīe phestiada. Aristotiles at priā etate i Macedonia educatus ubi adolescere cōpit: Athenas studiū grā missus cū cæteris operā disciplinis aut segnē differret: rādē platonē p id tēpus academiā mira discipulorū celebritate icolēti i philosophia adhæsit. Decio septio ætatis anno fuisse perhibēt cū platonē audire primū inceperat. Eius disciplinæ. xx. annis p̄seuerauit auditor: nihil omittēs ex his artibus quæ ad sumū futurū philosophū p̄tinere uidebatur. Erat in eo acritas i genii summa nec sane minor aut uigilantia aut sedulitas. Cupiditate uero discēdi ita flagrabat ut nullū disciplinarū genus sibi incognitū patere. Itaq; nō i utraq; mō philosophia prætedit sed i dialecticis & mathematicis lōge primus hēbatur. Nec i his tātū sed & poeseos p̄fectā quādā cognitionē adiūxerat. historiæ uero ita curiosus ut neq; cælo neq; terra neq; mari qcq; relinq̄re uellet incognitū. indolē p̄terea mirabili: ut ad singula natū p̄cipue dicas: ut & carmiā ab eo pulcherrime scripta: & solutæ oratiōes copia ornatusq; ostēdit. Mortuo platōe ad Hermiā A tarnei tyrānū profectus triēnio fere apud illū desedit. hanc eius moram nonnulli obrectatores uehementer carpere: quasi pagē philosopho congruentē: lacerantq; hoc in loco ma

xime pro ancillæ cuiusdā amoribus pene infans: quorū gratia illum defuisse apud Hermiā quidam scripsere. Extatq; in eum epigramma nobile Theotriti chii amarissimis sane uerbis obseuitatē & desidiū illi exprobat. Sed hæc oīa ut falsa & ab obrectatoribus ficta existimē facit: q̄ mox inde p̄tinus in Macedoniā euocatus a Philippo & aliis rebus auctus honestatusq; est: & Alexandro filio in disciplinā tradito maximā auctoritatē in regno promeruit. Nā illuc quidem adduci nō possum: ut æstimē hominē minus integra fama in coisopte a præstantissimo rege: aut tantopere appetitū euocatūq; aut unicū tantæ spei filiū huic potissime creditū: & simul a Demetrio Magnesio scriptum reperio: necessitudinē quandā Aristotili cum hermia fuisse: q̄ eius neptē in matrimonio haberet: eoq; ueluti officio retentum penes illum fuisse. Sed postq̄ in macedoniā rediit honore ac dignitate longeprimus habebatur: ut admiraretur eius sapiētia Rex quasi decus igeis regni ac fœlicitatem suorū tempore æstimaret. apparet id in epistola Philippi quā ad Aristotilem de Alexandro scripsit. Diis inquit gratias habeo nō tā p̄inde q̄ natus est: q̄ p̄ eo q̄ nasci cōtingit temporibus uitæ tuæ. Spero. n. fore ut educatus eruditusq; a te dignus existat & nobis & istarū regē susceptōe. decē ferme annos circa Alexandrū fuisse uidetur: nec tamen i eo solū occupatus: sed & per id tēpus multa per seipsum multa & per regis potētā ingrens occultissima naturæ idagebatur. Alexandro deinde in Asiā cū exercitu p̄fecto: ipse Athenas rediit: & sui copiam i lyceo exhibere icēpit: Xenocrate p̄ id tempus academiā obtinēte. docebat uero iambulīs plārūq; auditorū turba circūfusus: ex quo ipse sectatoresq; eius peripatetici philosophi nuncupati sunt. Sūt tamen q̄ tradunt partē illā gymnasiū in qua docebat peripatū. i. deambulatiū fuisse. itaq; ut academici stoiciq; a loco dicti sunt. Sic ēt peripateticos de loco ipso cognomentū suscepisse. tredecē annis i lyceo florētissime docuit: complurisque sua disciplina clarissimos uiros effecit. Tandē uero communi illa philosophorū in uidia q̄ nō recta de Diis sentiret accusatus metuēs ne ut quondā Socrati: sic & sibi in iudiciū peundū foret: Antipatri quoq; amicitia: qui tūc Atheniensibus odiosus erat: ne sibi noceret: formidās: deserta sui defensiōe Chalcidē abiit: ibiq; de cætero fuit: quo ad euita decessit. Nunc uero quoniā cursū quodā celeberrimo præteruecti spatū illius uitæ conspeximus: flectenda itē ratis est ad mores eius uiri & domestici usus quasi figurā disciplinæq; & librorū ab eo scriptorū multitudinē nituēdū. Forme q̄dem fuit haudquaq; cōspiciuæ duobus tamen præcipue dehonestabatur: gracilitate crurū & pusillitate oculorū. Itaq; quo dignitatē quādā redimeret aduersum corporis uitia: & uestitu paulo insigniori utebatur: & anuli digitos honestabāt: & tōsurā cæterūq; corporis cultū de industria adhibebat: cū tamen teliq; i uita modestissimus esset. mores autē i eo graues & abscentate ridiculoq; alieni fuere. Cæterū mites & q̄ benignitatē potius haberēt: q̄ præ se ferret. Extat eius humanitas atq; dilectio in patriā i suos: i familiā i discipulos: i odeniq; genus hoīm quā paulopost singulatī psequamur. Patrimonium fuit illi satis amplū: cū ex hæreditate paterna: tū ex regū largitione. Nā & prædia i stagiris habuit & redditus. Ex quibus imoderate simul liberaliterq; uitā duxit cū uxore filiis & amicis. plenā illius domū seruis fuisse: nec maribus mō uerū ēt fœminis testamento eius apparet. memorat enī p̄ multos utriusq; generis: deinde mādāt neminē uænundari eorū q̄ sibi seruiuerint: sed liberos dimitti: quibsdā tamen i seruitio filiorum uxorisq; noiatiū relictis. Vxores uero habuit duas Phitaida. s. & Herpilidē: q̄rū Phitaida alii filiā: alii nepotē Hermiæ Atarnai de quo supra diximus. Herpilidē uero plārūq; acillam eius fuisse tradidere. Mortuāq; uxore prima cōsuetudine ab ea recepta mox p̄creatis filiis p̄ uxore habitā. Ex hac Herpilide Nicomachus filius illi natus est: ad quē sunt ethicorū libri & filia Nicanori despōsata. Itagira urbs a Philippo euerſa ut restitueretur ab rege obtinuit: legesq; & formā reip. ipse descripsit: q̄ postmodum ea ciuitas usaq; habuit: licet absens diligentissimā patriæ curā. Ciues autē ob hæc merita tanto in honore illū habuere ut festos dies & ludos quorūnis & eo uiuēte faciēdos illi publice dedicaret festa ipsa celebritas Aristoteliana: & i patriā quidē hæc illius bñficia extāt. In suos uero ac necessarios tāta caritate beniuolentiaq; fuit: ut pene sup̄flua atq; nimia illius obseruatia uideat. Nicanore genero ægrotāte p̄ eo uota fecit: si icolūmitatē reciperet statuas seduas alterā loui seruatori alterā iunoni sospitæ dedicatū: Discipulis uero multū detulit: amauitq; unicā præserti eos q̄ excellere uisi sūt. Extrāt eius i theophrastū p̄ multa caritatis amorisq; idicia: & illud i primis q̄ ipm̄ licet iparē genere tū generū sibi testamēto designat: siquid Nicanori cōtigaret: pp̄ quod alteri filia tradēda foret. Curā uero oēm filiorū ac rerū suarū arbitrio fideiq; pp̄ quorū discipulorūq; cōmisit: Antipatro duntaxat ob honorē obiecto. Calisthenē uero usq; adeo amauit: ut aduersus alexandrū regē grauissimas inimicitias p̄ eo suscipere nō dubitaret. Fuit autē Calisthenes Aristotilis discipulus necessitudinē & quādā materna stirpe sibi cōiunctus excellentissima disciplina iuuenis. Hic ad regem ab Aristotile missus: cū i Asiā illū psequeretur: quasi Harmolai cōiurationis auctor ab alexandro interfectus est. At qui cōstat falso obiectum illi cōiurationis crimē. Cæterū odiosum faciebat regi inuicia i disputando libertas & cōtētionum pertinacia. Quā ob cām ininterfectus ab illo putatur. Tulit igitur huius necē p̄indigne Aristotiles nec uerbis querelisque liberioribus pepcit. hinc & regis ifensio secuta est nō latēs neq; obſcurat. Itaq; ad Antipatrū scribēs alexander cū huius cōiurationis mētionē fecisset: sese exacturū pœnas minitatur nō a Calisthene mō uerum etiā ab his qui illum ad se misissent: de Aristotile nō dubiesse: tñs. missa q; per idē tēpus ab Alexandro dona Xenocrati amplissima fuerūt: nō tā ut illū honoraret: q̄ ut Aristotilem ab se præteritū despectūq; ostēderet. At Aristotiles posthac celatim fauisse Antipatro quo regnū Macedoniæ retineret: existimatus ē. Tēpora q̄bus Athenis fuit: inquieta porro difficiliaq; fuere: porro ob timorem Alexandri post Thebas euerſas ciuesq; expositelatos mox ob Antipatri suspitiones atq; certamina. Quo quidē tēpore principes illi oratores Demosthenes Hyperides Demades Eschines diuersa in rep. sentiētes crebris turbulētisque cōtōiōibus oīa cōmifcebāt. Tutus tñ inter has pcellas Aristotiles fuit usq; ad Antipatri tēpora: Qui alexandro defūcto Macedoniæ potitus ē regno. Tūc ab Eurimedōte die sibi dicta: cū i iudiciū uocaret:

defensione primo aggressus est: orationemque pro se quā diceret iudicalem perscripsit: mox ueritus iudiciū imperitiam & accusatoris gratiā deferere iudiciū ante diem constituit. Ita Chalcidē fugiens ibi posthac fuit inō solū uxorē & liberis: uerū etiā auditoribus plerisque eo se trāfferentibus. Discipulos uero habuit cōplures quorū prācipui Theophrastus & Menedemus & Aristoxenus: qui postea musicus cognominatus est. Nam Calisthenem oībus prācellentē uolentia regis abstulerat. Theophrastus & Menedemus principes relictī: & quidē ex ipsius sententia iudicioque sumo. Fertur enim cū ad extremū uitæ spatium ægrotaret: ac iā desperata salus esset: cōiuisse ad eū discipulos atque rogasse. quandoquidē ipse in periculo uitæ foret & humana fragilia atque incerta: iam inde eum sibi in doctrina prāficeret: quem ipse maxime omnī probasset. Tum Aristotiles cum aste obitum id se facturum polliceretur: haud multo post uinū se cupere inquit aut Lesbium aut Rhodiū: iussitque utriusque poculū sibi afferri. Cūque illa uicissim delibasset: Lesbium inquit hoc perquā uale est & amoenū: Rhodiū & hoc probandū & bonum. Quo quidē facto nemini dubiū fuit: quin Theophrastum & Menedeū suo iudicio anteferreret: quando alter Lesbius erat origine: alter Rhodius. Hoc eius iudiciū persapiēs & cautū pro uiranda cæterorū discipulorum inuidia fuit. dixit enim quodāmodo & non dixit: Nec tamē ea cautela uitare potuit quin aliqui perinde quasi non reiecti spreti ab eo atque posthabiti offenderentur: quorum unus Aristoxenus esse uidetur: ut postea scriptis eius deprehensum est. Hic Aristoxenus genere fuit italicus: patria Tarentinus: & propter excellentiā eius artis musicus incognominatus. Migravit autem e uita Aristotiles anno ætatis sexagesimo tertio post Romam uero conditā quadrigentesimo secundo. Eodemque ipso anno Demosthenes orator Athenis profugus in italia. & Aristotiles Athenis profugus in Euboiā diem obire. Nec defuit ab Aristotilis obitu ueneni suspitio: sed & fama fuit & mādauit quidam literis potato illum aconito uoluntarie interisse: quod falsum est. Quid enim opus fuit solū uertere & Artheus fugere: si uoluntarie erat obiturus? An non ut in Euboiā sic Athenis potare aconitum & finire uitā licebat? Arguit præterea testamenti series in Euboiā conditi: quæ aliena protinus a uoluntaria morte conspicitur. Sic enim incipit. Erunt oīa testē: si tamē quid contingat. Aristotiles testamentum suū in hunc modum fecit: hoc autem principium quis non uidet non desperatis eē hoīs sed uitam affectātis? cū etiā omē uitet moriēdis: & recta cūcta fore dicat: si uita supersit: cū illis ergo sentio qui morbo interisse illū tradidere: qui & plures sūt & certiores auctores. Hæc de moribus eius usque domestico rettulisse sat esto. Non enim hæc tam in philosophis spectanda sunt quā studia eorum præclarāque disciplinam intueūdū: de quibus iam dicere ordiemur. Viuo adhuc Platone in multis ab eo distare cōperat: nec deerant plane iā quæ Aristotilem sectarentur: nec tamen in summa rerum inter eos quidē philosophos cōtrarietas esse putatur aut dissensio. eadem enim sectari uidentur academici ueteres ac peripatetici: a Socratis Platonisque disciplina ambo fluentes. Eandemque de uirtutibus & moribus de bonis & malis de natura rerū de immortalitate animorū opinionem habentes. Itaque in genere quidem ipso & summa rerum nequaquā inter illos discrepantia ē. in particulis uero & mediis quandoque distare illos aduersarique apparet. Fuit enim Plato uir singularis quidē ac perfectus multarum ac uariarū rerū sciētia præditus: eloquentia uero tanta: ut supra hominem sese attollere illius eloquiū uideatur. Cæterum traditiones interdum tales sunt: ut assensu potius bone mentis quā probationis necessitate nitantur: nā de natura animi ipsiusque transmigratione discessioneq; in corpora permulta traduntur ab illo: plura magis hominibus quā probata. Et in optimo ciuitatis statu constituendo ea nōnunquam sentit quæ ab hoc nostro usu consuetudineque uiuendi plurimū abhorrent. Mulieres enim cōes oīum eē censet quo nihil inexplicabilius cogitari potest: filios uero ita incertos: ut nemo neque suos neque alienos queat agnoscere. Patrimoniorum autē iura sustulit atque oīa oīum cōia eē uoluit. Contra hæc igitur & huiusmodi renitens Aristotiles cum probabilē aduersandi materiā nactus esset: etiam uiuo Platone sectatores reperiēbat. Præterea doctrina platonis uaria est & incerta. Socrates enim ubique inductus nullo disciplinarum ordine quasi a cartē ad Calcē discurrit: sed modo hoc modo illud pro arbitrio agit & in disputando nō tā quā ipse sentiat dicere uidetur: quā alioque sententias dictaque refellere. Aristotiles uero & cautior in tradēdo fuit: Nichil enī aggreditur quod probare nō possit: & moderatior in opinādo: ut hæc quæ in usu uitæ conuersantur adiuuare: nō aliena & abhorrētia & nunquam pro futura meditari illū appareat. Ad hæc ipsis in rebus explicatio seriosa atque per diligens: ut siue logicæ siue physicæ siue ethice tradat præcepta cōtinuata ubique doctrina sit & ab ipsis primordiis rerū ad finē usque perducta sciētia tanquam pater diligēs quæ nō solū genuisse filios sed per pueritiā adoleſcentiāque educatos nō prius deserat quā cōtinuato diligētiae studio in uiros traduxerit. Hæc aut cōtinuatio diligētiaeque doctrinæ in Platone nō fuit: siue ille nō putauerit oportere siue noluerit: siue ista parua minutaque & quasi disciplinarū elemēta cōtēpsit. itaque illius libri perfecti iā robustisque disciplina hoīsbus aptiores sūt. teneros uero instituere nō satis possūt. Aristotili uero permultū debet humanū genus: quod disciplinas ante se uarie dispersas in unū quasi corpus singulas redigere dignatus ē itaque discere quolūt hūc amplectātur: oportet. Cuius libri ita scripti sūt: ut & paruulos instituere: & mediocres alere & robustos exercere: ac perficere uoluisse illū appareat ac oīs ætatis nostræ curā cogitationeq; suscepisse. Nec philosophiæ solū quanquam illa eminet: sed aliarū quoque artium siue facultatū curiosissimus fuit. Nā & rhetoricā artē pluribus uoluminibus oēmque illius uiri naturā ornatūque explicuit. & de poetica multa perscripsit. & utriusque harū studiosissimus fuit. Exercuisse uero in eloquētia iuuenes: ac post meridiano tēpore præcepta dicēdi tradere ac sapiētia cū eloquētia miscere instituisse cōstat. Idque fecisse tradit Isocratis rhetoris gloria permotū qui cū longe a sciētia foret discipulis tamen abūdaret: fama que de illo magna circūferretur: dixisse aristotilem ferūt: pabliū dū eē tacere se cū Isocrates loquatur: atque ita docere eloquētiā auditores suos cōpisse. ipse certe quæ scripsit oībus dicendi ornamētis figurisque referſit. quod in libris eius manifeste apparet. Expertus sū apud quosdā doctos uiros græcarū tamen litterarū ignatos fidē non fieri assertiōe mea dum Aristotilis eloquētiā cōmendo. Quippe

adulterinas huius philosophiæ translationes lectitare soliti intricatum quēdā & obscurū & in cōcinnū arbitrantur. Sed nō sunt illi Aristotilis libri nec si uiuat ipse suos dici uelit: sed mere translatōrū ineptiæ. Ille politissimus scriptor esse uoluit: & quod uoluit curauit & quod curauit assecutus est. Verū quia uerba fidē non faciunt mea. M. Tullii Ciceronis accedat auctoritas: Cui enim ii de eloquentia iudicanti credēt. si. M. Tullii iudicio non credent? liber est Topycorū. M. Tullii ad Trebatii. In eius libri & prohemio ita scriptū ē. Sed eo magis reprehendēdi sunt q̄ nō solū rebus iis quæ ab Aristotile dictæ & inuēte sunt alluci debuerāt ad eum perdiscendū. sed & discendi incredibili suauitate & copia. In libro autē primo de finibus bonorum & malorū inquit. Credo te minus delectari ab Epycuro: qui hæc Aristotilis & Theophrasti ornamenta dicendi cōtēpsit. In primū ergo incredibilem suauitatem & copiam. in secundo autē ornamenta dicēdi Aristotili tribuit. in epistolis autem ad Lentulum: Scripsi inquit de oratore libros tres: quos Lētulū nostrō putō fore non inutiles. Abhorrent enim a cōibus præceptis atq; omnē uerā Aristotiliam & Isocrateam rationem oratoriā cōplexi sunt. in Epistolis uero ad Fanium ita scripsit. Meus autē liber totū Isocratem Myrothecium atq; omnium discipulorum eius arculas ac non nihil & aristotelia pigmenta consumpsit. in rhetoricorum autem secundo ita scribit. Ad ueteres quidem scriptores huius artis usq; a principe illo & inuentore Ceteria repetitos unum in locū conclusit aristotiles: & nominatim cuiusq; præcepta magna conquisita cura perspicue ascripsit atq; enodata diligenter exposuit. ac tantū inuentoribus ipsis suauitate & breuitate præstitit: ut nemo illorū precepta ex ipsorum libris cognoscat: sed omnes quicq; illi præcipiunt uelint intellegere: quasi ad quendam multo commodiorem explicationem reuertantur. in primo quoq; ad Herennium libro de arte rhetorica loquens sic inquit. Aristotiles autem qui huic arti plurima adiumenta atq; ornamenta subministravit. Per multa huiusmodi doctissimorum hominum testimonia de Aristotilis eloquentia reperiuntur quæ referre nunc prolixum sane negociū esset. Desinant igitur isti ex Infantia sua Aristotilis faciā mentiri: nam qui eorū qui ætate nostra philosophos se haberi uolunt primas litteras tenēt: rapti de grāmaticis imaturi & rudes & pleni adhuc pueriliū tenebrarū ad ea pperāt audiēda: quorū nec uerba nec significata intelligūt: ac rerū ipsarū uix umbrā quādā intuentur. in Aristotile uero perfecta sunt oia. Nam & in litteris quātū nemo alter elaborauerat: & poetas cunctos diligentissime nouerat: & totus interdum scaturit uerbis: & oratorū neminem eorum qui ante se fuerant præterit. & præcepta dicendi q̄ exacte tenuerit libri eius rhetotice declarant. Diligentia uero scribendi eius illa minuisse probāt q̄ pedes ac numeros nō in uersu modo uerū & soluta in oratione seruandos censuit. Ita q; dactylum & tribrachū reiecit: quasi nimium elatos pedes & altius excogitatam orationem redentes: rursusq; iambosq; & trocheos quasi nimium depressos probauit autem Pæana maxime qui est duplex: Aut eum longa quam tres breues subsequuntur: aut ex tribus breuib; & longa postrema: quorum alterum principiis alterum clausulis assignauit. extant eius libri rhetorice cōplures: in quibus non modo ipsū studuisse eloquētiæ uerum & alios docere uoluisse apparet: in quibus dii boni quanta obseruatio est? quam trita ac per diligen; præceptorum tradit o. quam accurata rerum ad eam artem pertinentium euolutio. atq; ego libenter quærerem ab his qui aristoteli non credunt eloquentem fuisse utrum non curauisse illum dicant ut eloquens esset: an non fuisse licet curauit eloquentiam consecutum? primum non curauisse qui dici potest: cum tāta uolumina de ea arte perscripserit? assecutum uero tanto studio eloquentiam non fuisse tam excellens ingenium nimis stulti atq; insipidi est existimare. & ad sunt testimonia eloquentissimorum uiuorum illius facundiam miris laudibus extollētium. Equidem nisi prolixitatem nimium uererer infinita pene ex illius libris recitarem: in quibus & artificium dicendi summum & cuncta uerborum sententiarumq; ornamenta inesse ostenderem. sed hoc satis. ad reliqua transeamus. Libros autem usq; adeo multos perscripsit: ut non solum legendo uerum etiā enūmerando fatigare auditorem possint. non eum tantūmodo scripsit: quæ nunc inter manus uersantur: sed lōge plura: quæ deperdita sunt. Scripta uero eius licet multiplicia uariaq; fuerint: tamē ad genera quattuor reducti possunt. Eorum una pars eloquentiæ suasionisq; rationem complectitur. altera ad ciuilem moralēq; pertinet disciplinam. Tertia differendi præcepta continet. Quarta uero secreta naturæ ac rerum occultissimarum causæ rōnesq; explicantur. atq; in illo quidem genere quod primū a nobis positū est: artes eius rhetorice nominantur: pluribus libris ac diuersis uoluminibus explicatæ. in eodem genere collocanda sunt illa quæ de Homericis quæstionibus sex libris explicuit: & quæ de arte poetica libris duobus: & quæ de eloquentiæ poetæ libro uno: & q̄ de poetis libris tribus: & q̄ de tragædiis libro uno: addo et huic generi cohortatiōes atq; epistolas: q̄s ad Philippū: q̄s ad alexandrū: q̄s ad Olympiadē: q̄s ad Ephestionā: q̄s ad antipatrū misit. adde uersus ab eo factos: & orationē iudiciariā pro se scriptā: Morales quoq; atq; ciuiles p̄multi ab eo scripti sūt libri: Nā & a. ud Eudemii libri de moribus octo: q̄ & nūc extāt: & magnorū moralium libri duo: & ad Nicomachū libri. x. in quibus profectio eius discipuli inesse putatur. Præterea Economicorū libri duo. Politicorum libri octo. iis addantur hi libri in quibus sunt ab eo mores & instituta centum quinquaginta octo ciuitatum multa cura magnaq; diligentia perscripti. Præterea de iusticia libri quattuor. De gubernatione rep. duo. De uoluptate liber unus. De summo bono libri tres. De regia gubernatione liber unus. Pro uocatiui ad uirtutem libri duo. ad leges platonis libri tres. ad remp; platoui libri duo. De legibus libri quattuor. De diuinijs & opulentia liber unus. De precatione & uoto liber unus. iam uero in duobus reliquis generibus: quorum alterum indifferendi iudicandiq; ratione positum diximus: alterum in secretorum naturæ peruehigatione q̄ multi eius libri adhuc extant omnes scimus: q̄ multi uero amissi atq; perdit: sint in utroque illorum genere operosum sane negocium esset in præsentia referre atq; connumerare uelle. traditur quippe libros supra trecentos ab se scriptos reliquisse: horum pro multitudine pauci extant: sed credo optimi atq; probatissimi.

HOMERI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO
IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

UPERVACVVM FORTASSE Q VIBVSDAM VIDETVR IN Q VAER
endis Homeri parentibus ac patria nimis esse occupatum: quandoquidē nec ipse sua
se scribere dignū esse iudicauit: sed ea modestia usus est ut ne nominis quidem sui quā
fuerit origo meminerit. Quoniā uero ad institutionē eorum qui erudiri incipiunt uti/
le est plurima experiri: aggrediemur quācūq; e illo ueteres scripra reliquarunt recen
sere. Ephorus igitur Cumæus in libro quem de patriis rebus inscripsit Homerum con
ciuem suum fuisse uolens ostendere scribit Appellem Mæona Diūmq; fratres Cumæ

fuisse: Horum Diū cum ære alieno præmeretur immigrasse in ascrā Boetiæ uicū: cūq; illic Picimedē
dixisse uxorem ex illa suscepisse dicit Hesiodum. appellem autem cum in patria diem suū obisset filiā no
mine critheida fratris Mæonis tutelæ reliquisse: Hunc autem cū puellam uitiasset grauidamq; fecisset: atq;
ob id facti uireretur infamiam Phamio eam Smynæo grāmaticæ præceptorī in matrimoniū collocasse.
illam uero non multo post ad lauacra quæ prope Meletem fluuium erant proficiscentem Homerum iux
ta fluuium peperisse: atq; ob id infantem Melesigenem appellatum: qui postea cæcus factus Homeri no
men acceperit: cumæi nāq; & iones oculis captos Homēros appellāt: q; Homeris. i. itineris ducibus egeāt
Hæc quidem Ephorus. aristotiles autem in tertio de poetica libro dicit iō in insula quo tempore Heleus co
dri filius coloniam in ioniam deduxit puellam quandā indigenam a deo qui musæ consuetudine uteba
tur fuisse cōpressam: quæ cum granida facta esset infamiam uerita in locum abiit qua ægina dicebatur:
ibi a latronibus capta ac Smirnā quæ tūc Lydorū tenebatur imperio abducta Mæoni Lydorū regi amico
ab eis dona data est. ille uero puellæ uenustate captus eā duxit uxorem: quæ cū postea iuxta Meletē forte
spatiaretur partus subitis occupata doloribus Homerum apud flumē enixa est: quē suscipiens Mæon pro
suo educauit. Mater autē statim post partū a uita discessit. Cū uero aliquot annis post Mæon quoq; ipse ui
ta functus esset: Lydiq; ab Eoliis bello pressi Smynā deserere statuissent principes ciuitatis per præconem
edixerunt ut quicūq; ipsos sequi uellet urbe egrederetur. Tunc Homerus etiā cū adolescētibus: se quoq;

hoc est sequi uelle dixit. Ea q; de causa fuit Homerus pro Melesigene nuncupatus. Postea cū iā
ætate prouectus magnā apud oēs eēt poeticæ facultatis gloriā cōsecutus Apollinis consuluit oraculū qui
bus parētibus & qua patria ortus esset: atq; hoc respōsum dicitur accepisse: Insula ios matrē nato factura se
pulchrū progeniuit: iuuenū tu uero enigma caueto. Fertur & aliud huiusmodi habuisse respōsum. Fœlix
atq; miser fortēq; ad utraq; creatæ Nosse cupis patriæ nomē Homere tuā. insula nō longe creta Minois
ab ampla Dat matrē: sed nō est pater inde tibi Atropos hic dulcis tibi franget stamina uitæ: Cum iuuenū
nodos soluere nō poteris. ipsa duas uitæ socrates tibi fata dederūt: Hæc obscura quidem: par erit illa deis:
immortalis eris uiuus moriensq; magisq; Post mortē nomen uiuet in orbe tuum. Longo tēpore post The
bas ad fatalia qui ludi apud thebanos musici erāt profectus est. inde in iōm insulam nauigauit. quo cū
peruenisset ac forte saxo quod erat in littore insedisset piscatores littoribus tū forte appullos rogauit nun
quid haberēt: illi uero difficili enigmate respōderunt: Se quācūq; capissent reliquisse quæ uero nō capis
sent habere: significabāt uidelicet cū pisciū nihil capere potuissent sese purgasse pediculis: atq; ita quos cæ
perāt reliquisse quos nō cæperāt in uestimētis hēre. Homerus autē cū hoc enigma interpretari nō potuisset
ingēti dolore cōfectus migravit e uita: honorificentissimeq; a suis ciuibus sepultus est: atq; hoc illius sepul
chro epigrāma incisum. Cōditur hoc tumulo uates diuinus Homerus Heroū cecinit qui bene gesta ducū
Sunt qui Homerū Colophonon fuisse conantur ostendere: atq; hoc maxime argumēto nitūtur: q; in eius
statua hoc elegiacū carmē reperiatur. Nate Melete decus graiorū ac splēdor Homere Nobilitas patriā qui
Colophona tuā. Diuina gēmas genuisti mēte puellas Semideū scribēs iclyta gesta uirū Altera multiuagi re
ditū cātavit Vlyxis Altera Graiugenas dardanofq; duces. Opere preciū ē & Antipatri epigrāmatū scripto
ris nō insuaue in Homerū epigrāma referre. Est autē huiusmodi. Diceris a multis Colophonis alūnus Ho
mere Hic te smyrneū credit: at ille Chiū. Quin & ion quidā salamina superbā Thessaliā multi te genuisse fe
runt. sunt & qui memorēt aliis te sedibus ortū. sic uariis natus crederis eē locis. Dicere si liceat mihi phœbi
oracula cælū Certa tibi patria ē Calliopea parēs. Natū uero Homerū belli troiani tēpore eiusdēq; spectatōrē
fuisse quidā scribūt. alii centū annis post. alii centū quinquaginta tradiderunt. scripsit poemata duo ilyada
& odyssēā. Errāt autē qui uatracomynachiā margetemq; ab illo exercitatiōis gratia fuisse cōpositas. Esse
uero secundū Homerū troiani belli originem quidā dicūt Alexandri de triū deatū iunonis Mineræ Vene
tisq; forma iudiciū. Dicere nāq; poetā aiunt Alexandrū illas cū ad eum uenissent in cōtentionem induxisse:
cū Venerē quæ blādo eū sed pernicioso ille xerat lenocinio pulchriorem iudicasset. Verū eni uero nō ē con
sentaneū deos ab hoīe fuisse iudicatos: neq; hoc ab Homero de aliis diis asseritur. Quare merito illoꝝ opi
nio tanq; nullius auctoritatis eiicitur. probabilius igitur fuerit dicere quēadmodū Alexander priami regis
filius uisendæ gracie uariosq; græcorū mores percipiendi desiderio flagrans spartā nauigauit: atq; illic Ele
na Menelai uxore cū maritus abesset honorificētissime acceptus hospitio mulierē blanditiis pollicitatio
nibusq; illexit ut secū discederet: quibus seducta mulier eum secuta ē. itaq; nauigātes ad insulā noīe Cranæ
um appulerunt: atq; ibi primū Helenæ Alexander coniūctus ē. inde autē soluētes per sydonā & phœnicem
iliū peruenere. Menelaus uero & agamēnon cū primū facti sunt de iniuria certiores exercitū in aulidē Boe
tiæ ciuitatē congregatūt. ibi cū omnes auspiciatissimo rerū agendarū initio rei diuinæ intēti eēnt: ecce draco
propinquā arborē in qua forte passer nidificarat ascendēs octo pullos matrēq; insuper interemit quo signo

portendebatur græcos nomen apud Ilium annos dimicatu-
 ros. Igitur peractis sacrificiis Aulidæ soluentes ad Troiam peruen-
 erunt: ubi cum primo congressu Pro-
 thesilæus interfectus esset: Menelaum & Vlyxem ad repetendam Helenam legatos illum miserunt: Cum
 uero Troiani Helenam reddere recusassent: rursus græci belli gerendi iniere consilia: atq; exercitus parte
 ad urbis obsidionem relicta: reliqui Achile duce uicinas urbes aggressi sunt eo consilio ut Troianos fini-
 timis focis spoliarent. Cum uero populabundi omnia diriperent atq; uastarent inter cæteras urbes unâ
 forte Chrysam nomine caperunt: ex qua captiuâ Chryseida Chrysæ qui erat sacerdos apollinis filiâ Aga-
 memnoni dono dedere. Chrysis autē redimendæ filiæ cā ad exercitū uenit atq; ab Agamemnone contra-
 meliose repulsiꝝ Apollini supplicauit ut spreti numinis ulcisceretur iniurias: ita magna pestilētia ab Apol-
 line in castra græcorum imissa Achilles de reddenda sacerdoti Chryseide cōtionatus est. Quate Agamē-
 non Achilli uehementer iratus Briseida illi iocundum militiæ præmium abstulit. quārē achilles grauitē
 ferens matrem Therim orauit ut a ioue Troianis contra græcos auxiliū imploraret: Quod cum Thetis se-
 cisset iamq; troiani aliquot præliis superiores græcis isultarēt: Patroclus Nestoris hortatu arma ab Achil-
 le tantisper dū troianos a nauibus repelleret postulauit: quibus ipettatis forriter ac generose pagnans de-
 mū ab Hectore peremptus est. Huius morte summo dolore affectus Achilles & cū Agamemnone rediit i-
 gratiā & arma a Vulcano fabricata accipiens alios troianorum quamplurimos ac denique ipsum Hecto-
 rem interemit. Hic cum rerum omnium ac totius belli sitordo Homerus tamen a nono anno poematis
 sui sumplit exordium quoniam quæ ante Achillis iram gesta fuerant: tenuia satis ac parum sibi memo-
 ratū digna uidebantur. troiani enim Achillem timentes se intra muros cōtinuerant ac nunq̃ ausi erant cū
 græcis aperto matre contendere. Sed postea quam iratus Achilles a certamine destitit audentes in cāpum
 prodierunt. Tunc æquatis belli iuribus plurima inter heroas præclara facinora patrata sunt. Homerū poe-
 tam tēpore quidē plurimis: uirtute autē ac facultate omnibus superiorē merito primū legimus: maximum
 ex eo & ad dicendi copiam & ad sententiā gratuitatem & ad plurimarū rerū cognitionem præsidium ha-
 bituri. Dicemus autē de illius poesi si prius aliqua de ipso poeta in mediū attulerimus. Homerū igit̃ Pynda-
 rus tū Chiū tū smyrnæū fuisse ait. Simonides Chiū: aristarchus ac Niclader Colophoniu. aristoteles autem
 liteū: Ephorus uero historicus Cumæū: quidā etiam salaminu: quidā argiuū fuisse dixerunt. aristarchus at
 ac Dionysius Thrax atheniensem putarunt. Filius uero a quibusdā Mæonis & Chrytheidis ab aliquibus
 Meletis fluminis existimatus. atq; ut de genere ac patria ita & de tēporibus quibus fuerit dubitatur. aristar-
 chus enim eo dicit Homerū tēpore floruisse quo in ionia Colonia deducta est post Heraclidarū uidelicet
 descensum annis sexaginta cū ante Heraclidarū gesta annis octoginta bellū troianū fuisset. Crates uero an-
 te Heraclidarū descensū homerū fuisse confirmat: quod si ita ē non integri octoginta anni inter troiani bel-
 li tēpora & Homeri genesim reperientur interfuisse. Verū plures in hanc sententiā conueniūt Homerū annis
 centū post bellū troianū natū: nō mnlto ante Olympia a quibus Olympiadarū anni numerantur. sunt autē
 illius poemata duo ilias & Odyssea ambo nō ab ipso poeta sed ab aristarcho grāmatico in numerū uersuū
 diuisa atq; distincta. ilias quidē gesta græcorū & barbarorū propter Helenæ rapitū sed præcipue achillis præ-
 clara in eo bello facinora cōtinet. Odyssea uero ulyxis & troiano bello in patriā reditū quoq; ille labores et
 rando pertulerit atq; ut reuersus ultus fuerit inimicos ostendit. Ex quo apparet sapiētissimū poetā in iliade
 quidē corporis uires in Odyssea uero animi uirtutes executū. si nō solū uirtutes sed etiā uitia: dolores quo-
 q; lætitia timores atq; cupiditates hominū describit: iniquū tamē ē accusare poetā q̃ nō bonos tantū uerū
 etiā malos mores expræferit: Siquidē sine utrisq; nō fuit præclara facinora: Et licet semper auditoribus e-
 mul'tis ac uariis eligere meliora. Finxit etiam Homerus deos uti hominū consuetudine atq; colloquiis non
 modo ut huiusmodi figmenta & delectarent & a mirationē relinquerent: Verū etiam ut per hoc deos rerū
 humanarum curā habere declararet. Vniuersa deniq; apud eū gestorū expositio & admirabilis & fabulosa
 contextitur: ut possit sedulos reddere atq; obitupefactos tenere lectores urq; magnifica atq; sublimi oratio-
 ne reddatur illustris. Ex quo interdū uidetur poeta quædā præter rei ueritatem scripsisse: non enim semper
 probabilia persecutus est: sed persæpe effinxit res mirandas atq; sublimes. Quapropter non modo res sed
 etiam uerba & extulit & a cōi consuetudine transtulit. Quod autē noua quædam & admiranda & quæ non
 facile in consuetudinem ueniunt semper adducat: nemo ne mediocriter quidam doctus ignorat. Quinetiā
 si quis in his fabulosis narretionibus diligenter singula quæ dicuntur attenderit poetam hunc omni huma-
 nitate atq; doctrina imbutū fuisse reperiet: intelligetq; plurima illum tanq̃ semina & orationis & actionum
 uariarum posteris non solū poetis uerū etiā oratoribus historicis atq; philosophis reliquisse.

CAROLI MAGNI VIRI ILLVSRIS VITA
 PER DONATVM ACCIOLVM EDITA.

AROLO FRANCORVM REGI: CUI POSTEA EX MAGNITVDINE RE-
 rum gestarum Magno fuit cognomen: patrem fuisse tradunt Pipinum Regem: qui pri-
 mus in Francos: sicuti quidam scriptores memoriæ prodidere: liberam dominandi po-
 testatem habuit cum superiores Francorum reges angustis conditionibus septi ea lege
 uiuerent ut magis nomine & inani titulo: quā dignitate regia potirentur. Nam opes
 ac potentia regni & omnium rerum administratio ad præfectos regiæ domus: sic
 enim eos uocitabant: communi consensu deferebatur. Ii domi militiæque sum-
 mam potestatem habentes populos pro suo arbitratu regebant: de omnibus controuersiis decerne-

bant: premia poenaeque constituebant. Quibus fiebat: ut posthabitis regibus ii soli essent: qui in summo honore haberentur. Hunc uero magistratum: qui apud Francos amplissimus habebatur: concessi. Pipinus igitur hac dignitate: quam ueluti hereditariam a patribus suis acceperat: multis annis egregie functus maximam sibi apud omnis generis homines tum famam tum beniuolentiam comparauit. quibus postea factum est: ut cum Franci ac Romanus pontifex Hildicum regem a dominatione ueluti inutilem femouissent: hunc potissimum deligendum putarent: cui comuni sententia regnum decernerent. Sic igitur Pipinus auctoritate pontificis & Francorum decreto plena dominandi potestate suscepta reliqua deinde uita publicis pariter ac priuatis rebus egregiam duxit. Regnauit annos quindecim cuilibet superiorum regum beili pacisq; artibus & gloria par. Huic succedere superstites filii duo Carolus & Carolomanus aequae regno inter se partito. Sed non multo post defuncto Carolomano Franci eam regni partem. quam ille possederat: Carolo patri detulerunt: cuius ultia & mores & res egregie gestas illis mandare constitui: ut memori tam tanti uiri tanq; praclare de nostra patria meriti quantum ego possem: ab obliuione hominum atq; a silentio uedicarem. Primum igitur: ut a rebus gestis narratio nostra exordium sumat satis exploratum habemus carolum regem ex templo post Pipini obitum aduersus aquitanos bellum gessisse. aquitania pars Galliae est quae antiquorum descriptione Garunna flumine ad pyraeneos montes: & ad caesura partem Oceani: quae ad Hispaniam pertinet: spectat inter occasum solis & septentrionem. Hanc prouincia Pipinus superato Vaisario duce post longum bellum ditioni suae pene subiecerat. Deinde Pipino Vaisarioq; sub unum prope tempus defunctis: Hunuldu uir potens ex eorum morte: ut plerumq; fit: occasione nactus bellum: quod antea pene confectum uidebatur: renouauerat iamq; fere Aquitaniam totam ad defectionem compulerat: Carolus uero ubi haec quae in aquitania gerebantur: cognouit: nullam moram interponendam ratus ingenti celeritate exercitu comparato obuiam Humuldo progreditur. primo aduentu conatus illius facile reprimuntur: nec multo postea commisso praelio Carolus hostem superat: exercitum fundit: fusum persequitur: nec prius uictoriae modum imponit: quam Hunuldum ex omni aquitania pulsum in proximam regionem: quam nunc Vasconiam uocant compelleret. Lupus: qui huic prouinciae dominabatur: propinquus ac familiaris uiri misericordia motus Hunuldum ad se fugientem comiter hospitaliterq; accepit. Euenire. n. solet: ut principum afflictam fortunam facile eorum opes ad misericordiam alliciant: quod sunt in simili dignitate ac potestate constituti. Vixit Carolus: cum non minorem uictoriae capiendae hostes: quam in subigenda aquitania collocata putaret: traiecit Garunna flumine ac exercitu propius admotum legatos ad Lupum misit: qui dicerent: ut nisi Hunuldum hominem infestum non Francorum quiprimum ad se adduxerit: se eum hostis loco habiturum. Lupus his mandatis uehementer commotus: ac ueritus ne potentissimum regem totaq; belli mole: quam sustinere non potuisset: in se unum conuerteret: salutare sibi ac gratum Carolo consilium cepit. Nulla. n. interposita mora Hunuldum simul & seipsum unam cum prouincia Caroli potestati permisit. Sic igitur Carolus in Aquitania compositis rebus belloq; citius omnium opinione confecto cum uictore exercitu in regnum reuertitur. Post Aquitanicum bellum Hadrianus Romanae ecclesiae pontifex a Desiderio Langobardorum rege uehementius quires suae paterentur oppressus: cum proprioris praesidii ecclesiae statum tueri non posset: oratores ad Carolum misit: qui multis precibus eum rogarent: ut romanae ecclesiae in summo periculo constitutae opem & auxilium ferret: ac Pipini patris Caroliq; Martelli: qui olim in italia aduersus hanc nationem egregie pultrauerant: memoriam renouaret: Carolum multae res hortabantur: quare pontificis defensionem suscipiendam & Langobardorum audaciam quacumq; ratione occurrendum putaret. In primis quod non ignorabat caput christianae fidei rem Romanam esse: eiq; tam graui bello laboranti non subuenire turpe simul ac periculosum esse censebat: indignabatur praeterea quod Barbari gentes tam diu in italia regnarent: & a maioribus suis saepe praeliis uictae nondum contineri possent: quin potius cibis romanis contra ius fasq; ultro bellum inferrent. Quare his rebus antequam ulterius augerentur Langobardorum uires quiprimum occurrendum ratus legatos ad Desiderium mittit: qui est hortetur: ut sine iniuriis faciat: ab armisq; discedat: ac omnia oppida quae aut ui occupata essent aut sponte ad eum defecissent pontifici romano restituat. Haec si fecerit: sibi perpetuam gratiam atq; amicitiam cum eo fore polliceatur. sin uero quid facturus uidebat: mandata ne glexerit: ei suo nomine ac illic indicat. dum legati praeficiunt: iterum carolus non segnius: quam si hostes in Galliam bellum essent exercitum parat: nullam praeficiendi moram facturum si Desiderium regem pseuerare in bello cognouerit. Haec expeditione per omnem Galliam uulgata adeo grata cunctis Francorum populis erat: ut iam palam uociferarentur matura uisum in italiam esse: totius a se uictam Langobardorum gentem uires resumere: conditiones acceptas negligere: semper bella ex bellis ferere: itaq; nunquam quieturam nisi eorum nomen penitus deleatur. sic igitur omnium animis in expectationem belli erectis legati a Desiderio redeunt nunciantes omnia ibi hostilia esse: Regem maiusquam ante bellum moliri: & quantum coniectura assequi possent: nunquam iniuriis sine factum: nisi cum sibi uires & arma ad inferendam iniuriam desint. Carolus his rebus uehementer commotus maturandum sibi existimauit: ne ante romanus pontifex opprimeretur: quam ei ferre subsidium posset. Itaque re frumentaria caeterisq; ad bellum necessariis quam celerrime potuit comparatis: magnis itineribus in italiam contendit: sed multa huic suae festinationi aduersabantur: montium altitudo: locorum angustiae & pene inuii saltus: per quos miles honustus armis & impedimenta. exercitus ducenda erant: Accedebat quod Alpium iuga praesidiis hostium tenebantur. Miserat enim Desiderius qui occupatis opportunis locis: quantum possent Francorum transitum prohiberet. Haec cum ita essent: Carolus tamen non ignarus res praecelas labores maximos maxima quoque pericula seque: suos hortatur: ut quoad locorum angustiam patiatur: seruatis ordinibus ire ad hostem pergat. Appropinquanti alpium iugis nunciatum est: hostes relictis angustis se in planum recepisse seu metu perterritos: seu quia tutius faciliusq; esse arbitrarentur: descendentibus ab alpidibus Carolo cum omnibus copiis confestim occurrere.

Vix ad desiderium perlatum erat Francorum exercitum post paucos dies in italia fore. cū carolus superatis iam alpihus in agrum Taurinum descendit. Vbi primum Hannibalem carthaginensem alpes transgressum cū oībus copiis constituisse tradunt. Eo in loco carolus paucis diebus refecto milite cum per exploratores præmissos certior factus esset: Desiderium regem prope Vercellas castra haberet ac ibi cum ingenti exercitu aduentum expectare: nihil ultra differendum ratus ex taurinis mouit: atque continuatis castris in agrum Vercellensem peruenit. Erat carolus uirtute militum & rei militaris peritia longe superior multitudine uero ac numero hominum a Desiderio uincebatur. cum prope in conspectu exercitus essent facta utrinque potestate pugnauidi prælium commiserunt. in ea pugna superati Langobardi in fugam uertuntur magna parte suorum amissa. Desiderius postquam suos passim fusos fugatosque conspexit: citato gradu Papiam: quæ caput regni erat cum paucis militibus petit. Nec segnius carolus priusquam se hostes ex terrore fugaque reciperent: regem persecutus in agrum ticinium exercitum ducit: extemploque omnibus copiis ad mœnia regis urbis ad motis tentat si primo impetu capi posset: Vbi id parum processit: cū siliiisque ab oppugnanda urbe ad obsidendam uersis sub ipsis mœnibus castris locat: subsidiaque firma neque eruptio fieri possit: portis opponit. cæterum cum satis constaret Desiderium regem priusquā deditionem faceret paratum esse etiam ultima experiri: carolus parte copiarum ad obsidionē relictā: ipse cum reliquo exercitu ad transpadanos contendit. ibi ciuitates permultæ audite fama uirtutum suarum rebusque prospere geitis. certatim ad eum deficiunt. Sed quod in primis ei gratissimum fuit: filij carolomani: qui exemplo post mortem patris malo consilio temeritatem matris secuti ad Desiderium regem perfugerant: sponte in sua castra ueneret: ac se suaque omnia potestati caroli permiserunt: a quo benigne excepti magnoque affectu honore etiam in posterum filiorum loco habiti sunt. Post hæc carolum cum studio salutandi pontifice: tum Desiderio uisendi celeberrimum beati Petri templū Romæ profectum ac incredibili honore ab adriano susceptum post paucos dies ad obsidionē rediisse cōperio. Erat obsidio uehemens & frumenti cū summa caritate inopia sedendoque expugnatos se urbem spē Frāci habebant. Oppidani econtra in seipsis omnibus uiis: per quas commicatus ex proximis locis subuehebantur: diffidebant inopiam diutius ferre posse. Rem tamen quantum poterant producebant beniuolentia alij alij metu Desiderij regis cōpuli. Postremo spe quoque nō solum cibo deficiente: cū famē ulterius tollerare nō possent sexto mense quod obsideri sunt coëpti: deditionem faciunt. Capitur Desiderius una cum uxore ac liberis: quæ ultimum Langobardorum regnum in italia regnasse tradunt. Tunc. n. summo beneficio caroli italia se primū erexit: quæ antea diutius quā uictricē oīum gentium puinciā decuit: Barbarorum imanitate oppressa iacuerat. Nā post sedem Romani imperij Bizantium translatam Gothi primi Barbarorum: diuersis deinde temporibus Hunni: Vandali: Heruli postremi oīum Langobardi ueluti in uacuum possessionem ruentes italiam inuasere. Eam gentem tradit fama ab Oceano Germaniæque ultimis oris: unde illis haud dubie origo fuit nouas quærentem sedes in proximas regiones transisse ac Vandalos: Herulos: Gepidas aliasque finitimas gentes ibi & Aione ducibus sæpe bello superasse: mutatisque frequenter sedibus tandem intra pannonias constituisse. inde Albuinus eorum Rex accersitus ab Narsete Eunuchō: ut quidā memoriæ prodideret: cū præter Langobardorum multitudine uiginti quoque Saxonum milia spe optimæ sedium exciuisse: profectus ingentibus peditum equitumque copiis in italiam uenit. Breuique Vincentia: Veronā: Mediolanum: ac omnes pene ceterioris Galliæ urbes partim peste: partim Gothorum cladibus exinanitas ad deditionem compulsi. Papia uero cum. tres annos obsidionē tulisset: tandem & ipsa fame domita Barbarorum imperio erant: nisi sexto supra trienniū mense postquam italiam ingressus est: apud Veronam interiiisset dolo uxoris Rosemondæ necatus. Huic successit Dephon insignis nobilitate uir: Albuino nequaquam uirtute par: sed crudelitate ac immanitate naturæ longe superior. Eo quoque intra biennium uita functo Langobardi decē deinde sequentibus annis nullum sibi regem creauere siue superbia proximi regis huius generi dominationis insensu: siue gubernationem suorum ducum utiliore rati: qui iam per omnem italiam uagantes ita impigre bellum gerebant: ut nunquā eo tempore sit regia desiderata potestas. sub his ducibus adeo crueri Langobardorum opes: ut Hetruria: Flaminia: Piceno: sannio aliisque regionibus subactis omnem italiam a Brundisio Tarentoque usque ad Alpes tenerent: præter urbem Romam. quam constat in huius gentis potestatem nullo unquam tempore deuenisse. Finito decennio reditum est rursus ad pristinam consuetudinē creandi reges: seruatumque deinde per omne tempus usque ad Desiderium: qui ultimus Langobardorum regum in italia fuit. Quo debellato: ut supra memorauimus: Carolus magnus grauem eius gētis dominationem quarto & ducentesimo anno quē regnare inceperant: a ceruicibus italorum dimouit: ac omnes ciuitates: quæ ad Desiderium proximo bello defecerant: recuperatas pontifici Romano restituit: Beneuentanum quoque ac spoletanum agrum adiecit. Quibus meritis Hadrianus pontifex: Cum nullū maius grati animi indicium posset ostendere: conuocato frequenti episcoporum cœtu eximioque celebrato cōcilio multis ac maximis priuilegiis eū ornauit. Carolus cōfecto Langobardorum bello: potētissimo rege capto cū alia quoque magni ponderis aīo moliretur: nullā moram interponendā putauit: quin in Galliā confestim rediret. saxonici quippe intermissum bellum eum domum reuocabat: quod ego biennio antequā Carolus ad liberandū Romanum pontificem in italiā ueniret: & inceptum simul & a præfectis eius per id tēpus leniter administratum cōperio: quo magis adducor ut uirtutem uiri ac animi magnitudinē admirandā putē: quod posthabitis ferocissimis hostibus: relictoque domestico bello rē suam neglexerit: ut italiam ecclesiamque Romanam: qua omnium christianorum: salus continebatur: ab imanitate Barbarorum liberaret. saxonum gens lōge maxima erat ac etiam bellicosissima pene germanorum omnium. Hi falsos colētes deos: cū

neque diuini neque humani iuris quicquam pensi haberent: nihil æque ac religionem nostram homines
que ei deditos oderant. Proximi erant Franci: cum quibus continenter bella gerebant. Sæpe præliis uicti
conditiones acceperant: obsides dederant: sed nondum apud Francos erat inuentus qui domita penitus
eorum perfidia plenissimam esset uictoriam consecutus. Hæc palma cum Carolo Magno quasi diuino
numine reſeruata uideretur: non solum consilio principes sed passim omnes clamoribus agunt: ut aduer-
sus perpetuos Francorum hostes totis uiribus arma sumantur: Carolus uero tempus uenisse ratus: i quo
non modo Barbarorum hominum audaciam frangere: sed etiam eorum regnum: quod multo ante an-
no ag tauerat: funditus euertere possit: ingentem exercitum parat: diem dicit qua die prope ripam flumi-
nis Reni omnes conueſciant. Nunquam alias maiori alacritate contentioneque animorum suscepta a frā-
cis expeditio est. Hinc odium gentis: hinc spes bene gerendæ rei animum excitat: Sed supra omnia studi-
um auget presentia regis: cuius ductu auspicioque non modo Saxonum gentem: sed etiam orbem ter-
rarum: si uelit: superare se posse credebant. Has spes cogitationesque secum portantes in hosti em agrum
ducuntur. Sic igitur renouatum ē cum Saxonibus bellum: quo nec maius ullum: nec grauius diuturnius
quæ a Carolo gestum comperio. Tres enim & triginti annos cum ferocissimis gentibus certatum constat
plusque eo bello: quam reliquis omnibus detrimēti acceptum: interemptis plerisque fortissimis uiris. q
diu sub auspicio Caroli egregiam operam nauando meruerant. Saxones hoc tempore multotiens supe-
rati obsides dabant: imperata se facturos pollicebantur: nec multo postea recuperatis uiribus maiusquam
antea bellum ciebant: ut facile appareret homines feros: quod sibi persuasissent cæteris aliis uirtute præ-
stare: paratos esse etiam ultima experiri: antequam armis Francorum aut cuiusquam alterius gentis potē-
tiæ cederent. Factum est tamen summa uirtute & incredibili constantia Caroli: ut nunquam illi defecerint
quin confestim debitas poenas suæ perfidiæ dederint. Euerſæ domus: dissipatæ fortunæ: liberim: i seruitutē
tracti omnibus documento fuere nullum in falsis diis præsidium esse. sic igitur usque in tertium supra tri-
gelimum annum bellum protractum: in quo quidem bello bis tantum collatis signis pugnatum tradunt
semel apud Oneggium montem: quem locum incolæ Theomille appellant: nec multo interiecto tempo-
re apud Helam fluuium: ubi penitus saxonos debellati se suaque omnia potestati Caroli permisere. Vi-
ctis impositæ leges: ut patrii ceremoniis falsisque diis posthabitis christianam fidem profiterentur: ma-
gnum numerum obsidum darent: modicis terminis septi neque aliis iniussu Caroli bellum inferrent:
neque illatum propulsarent. Decem deinde sunt hominum milia cum uxoribus & liberis in galliam trans-
portata: atque uariis locis iussu Caroli distributa. Cæterum durantem saxonico bello multas interim ex-
peditiones a Carolo susceptas ac ita egregie administratas inuenio ut per uniuersum urbem fama mana-
ret Francorum regem non sine diuina ope bella gerere. Erat autem Carolo in bellis gerendis hic primum
propositus finis: ut christianæ fidei legem quantum in se esset: extolleret: ac omnes populos: qui ei aduer-
sabantur: non solum deprimeret: sed etiam si fieri posset euerteret. Cum uero ea tempestate Barbaræ gen-
tes: quæ nostræ religioni perpetuum bellum indixerāt: Hispaniam graui seruitute oppressam tenerent: ca-
rolus rei indignitate commotus ad eam liberandam mentem conuertit. id autem fieri posse arbitrabatur
si ingenti celeritate exercitu in Hispaniam ducto prius hostes opprimeret: quam illi parare subsidia pos-
sent. Ad hanc igitur rem aggrediendam satis iam omnibus comparatis caltra mouet: & quam maximis
potest itineribus in Hispaniam transire contendit. Nec iam miles grauatim sequebatur: quod iam diu ani-
mum induxerat: quocunque a rege Carolo duceretur: ad certa belli præmia explorantq; uictoriam duci:
inter hæc ciuitates Hispaniæ. quæ propinquiores erant finibus Galliæ: icertis rumoribus excitæ aliquan-
to sibi suisque rebus timere inceperant. Postquam nero per Pyrenæum saltum traduci exercitus cœptus
est: rumorque per Barbaros manauit de aduentu Francorum certior: ingens repente trepidatio populos
omnis inuasit: non satis gnaros quid aduersus tantum tanque horrendum hostem sibi agendum aut pa-
randum foret. Carolus confestim superatis Pyrenæi iugis cum in fines hostium peruenisset: militibus im-
perat: ut quam laſſime possint uagentur: & quam maximum hostibus terrorem inferant. Exemplo ciuita-
tes nonnullæ: cum ad petenda externa auxilia non sufficeret tempus: nec propriis præſidiis res suas tueri
possent: sponte deditionem faciūt augusta & Pampilonia duæ opulētissimæ totius Hispaniæ urbes: quæ
mādata caroli aspernabant: ui captæ ac prædæ militibus datæ: cū alteram Francia & solum euerſissent: al-
teram mœnibus nudassent: tantum terroris omnibus gentibus iniecere: ut quas adissent quasque nō adſ-
sent pariter ultimæ propinquis imperio parerent. sic igitur Hispania pene omnis in Francorum potestatem
deuenit. Victis præcipuæ imperium: ut falsis relictis diis christianæ fidei legem acciperent. Caro-
lus rebus foelicissime gestis: cum incolumem exercitum in Galliā reduceret: prope Pyrenæi iuga i finitima
rū gentiū: quas nūc Vascones uocāt: insidias incidit. isederant. n. Barbari in occultioribus locis expectantes
occasionē gerendæ rei. Vbi uero Francorū copias i angustiorē uia deductas uiderunt: repente ex iugo isū
per iminenti nouissimū agmē adorti ingentē cædē stragēq; dedere. Nam Franci: cum ineq; euadere possent
in iugum a Vasconibus occupatum: neque se explicare: suo metipsi agmine in arcto hærentes: simul ab
hostibus: simul ab iniquitate locorum oppugnabantur. Nec iam primi in tam augustis locis ira celeriter
uertere aciem poterant: ut ultimis in extremo periculo constitutis opem in tempore ac subsidium ferrent
itaq; & si animo uiribusq; longe superiores hostibus forent: alienis tamen locis pugnantes uitare nō potue-
runt: quin eo die insignē cladē acciperent. Cecidere i ea pugna dolo hostiū nō uirtute cōmissa Anselmus
ac Egibardus summi in bello duces: aliiq; permulti fortissimi uiri: quorum opera Carolus sæpe in maxi-
mis certaminibus egregia usus erat. sunt etiam: qui Rolandum Caroli ex sorore nepotem præstantem
fortitudine uirum post ingentem hostiū editam cædem eo prælio interiisse dicant. Hic ē Rolandus quem

fama est tempestate sua corporis robore & animi magnitudine longe cæteris aliis præstitisse: cuius fortia facta per uniuersum orbem iam clara nostris quoque temporibus celebrantur. Valcones sequenti nocte an tequam Franci uires colligerent: per nota itinera præda magisquam armis onerati se in tutum receperunt. Nec tamen illis diutina læticia fuit. Quippe paulopost ii populi ac eorum reges a Carolo domiti meritis perfidiæ suæ debitaque pœnas dedere. Britones quoque: qui sub idem prope tempus Caroli mandata neglexerant: bello superati in francorum potestatem uenere. Initium post hæc maximi futuri belli: si ulterius processisset: in italia ortum auctoribus Beneuentanis atque Araiso eorum duce: qui cum aperte desciissent: studio magis nouarum rerum quam certa ratione adducti arma exercitumque parabant. Finitimas gentes excibant: ut pontifici Romano contra ius fasque ultro bellum inferrent. Quibus rebus in Galliam perlatis Carolus in italia rursus ad comprimendas populorum seditiones quāta maxime celeritate potest: contendit: ac cum omni exercitu Capuam usque progressus tantum terroris Beneuentanis iniecit: ut extemplo Araisus filios suos: Beneuentani uero nobilissimos ciuitatis obsoles darent: ac iureiurando adacti pollicerentur se in posterum neque iniussu Caroli arma sumpturos: neque recusaturos quominus perpetuo sub Romanæ ecclesiæ ditione atque imperio essent. Hæc adeo mature confecta accepimus: ut eodem prope tempore in Galliam perlatum esset Carolum in Campaniam cum omni exercitu peruenisse: & Beneuentanos metu contritos deditionem fecisse. Verum dum hæc in italia geruntur: interim Taxillo Bauariæ dux uxoris: ut tradunt: stimulus concitatus copias: cogit: finitimas gentes sollicitat. Hunnos: qui ea parte: quam Bauaria in orientem spectat: sibi confines erant societate & fœdere iungit. Hæc omnia clandestinis consiliis conficere studet: ut Francos nil tale opinantes repentino bello adoriatur. Erat autem ei coniunx desiderii regis Langobardorum filia: quæ fortunam patris iniquo animo ferens: nec nocte nec interdiu uirum conuiescere pati: monere atque rogare: ut meminisse uellet socerum suum clarissimum regem: qui antea in locupletissimo regno constitutus aliis imperitate solitus esset: nunc graui seruitute detentum omni morte miseriorem uitam ducere. Neminem esse præter eum: qui possit & debeat seruientem regem in libertatem uendicare. Hoc finitimas gentes: qui fortunam Desiderii misereantur: expectare: hoc tacitas petere: quod si uir esse uelit: habere propriis uiribus etiam externas adiunctas opes: quibus fultus commode possit hanc dedecoris notam socero pariter generoque inuistam egregiis factis delere: ac sibi posterisque suis perpetuam gloriam comparare. His muliebribus instructus furiis Taxillo ingenti studio arma exercitumque parabat: ut Francorum genti omni parte inferior ferociter magis: quam prudenter bellum inferret. Quibus rebus cognitis Carolus: quia magni interesse etiam in reliquum tempus ad opinionem gentium arbitratur: tantas uideri Galliæ facultates: ut non modo sua tueri: sed etiam aliena aggredi posset: celeriter profectus priusquam hostes cum sociis iungerentur: in fines Bauariæ cum omni exercitu uenit castrisque ad Lecum fluuium: qui Bauaros a Lemannis diuidit: positus: legatos ad Taxellionem misit hortatum ut Francorum mansuetudinem quam arma & uim experiri mallet: atque idem finitimis gentibus quas in belli societatem traxisset: suaderet. Taxillo siue his mandatis contritus: siue sociorum auxilio destitutus nulla tentata fortuna belli Caroli imperio sine ulla exceptione parere constituit: itaque ei omnium rerum suarum potestate permissa deditionem fecit: obsoles dedit: in his Theonem filium suum aliosque permultos lectissimos iuuenes: quorum patres precipua in ea prouincia auctoritatem habebant. Sub idem prope tempus Abodriti ueteres Francorum socii legatos ad Carolum mittunt: qui pro antiqua amicitia societateque olim cum Francis inita aduersus Velatabos auxilium petant. Est sinus Oceanis maris in extremis Germaniæ finibus: qui ab occasu in orientem uersus centum ut aiunt prope milia passuum extenditur. Circa hunc Sinum ea tempestate Abodriti: Velatabi: Nortomani aliaque Barbaræ gentes incolerant. insulas præterea propinquo mari frequenter sparsas tenebant: bella inter se: sicuti inter finitimos populos plærumque fit: continenter gerebant. Cum igitur Velatabi perpetuis excursionibus cædibus incēdiis Abodritos inuaderent: nec ullis prædiis remoueri ab iniuria possent: Abodritorum legati in Galliam uenerunt opem aduersus suos Francorumque hostes pro iure societatis petentes. Benigne hospitaliterque suscepti auxilio impetrato grata responsa domum rettulerunt. Profectus deinde cum exercitu Carolus sitius omnium opinione bellum confecit: Barbaros ex sociorum finibus expulit: expulsos ad deditionem compulit: ac iureiurando adegit: ne in posterum Francis Francorumque sociis aliisue finitimis gentibus iniussu suo bellum inferrent. His rebus gestis cum in magna gloria magnisque opibus regnum ac tota res Francorum esset: statuit Carolus aduersus Hunnos: qui hostibus suis auxilia sumministrauerant: bellum suscipere. Hunnorum gentem Scythicam fuisse accepimus. incoluere primo supra incotida paludem. inde ingenti multitudine profecti mutatis sedibus in Pannoniam uenere: atque hunc locum sibi domicilium delegere. Ea uero tempestate quam Carolus eis bellum indixit: abundantissimi diuitiis erant: & post Saxones armis uirisque opulentissimi. Habebant præterea finitimos populos partim metu partim beneficio obstrictos & iureiurando adactos: ut in omnibus bellis pro sua quisque facultate rem Hunnorum iuuant. Quo igitur uires Hunnorum maiores erant: eo maiore studio Carolus omnia sibi: quæ ad maximum bellum pertinerent: curanda agendaque censebat: ut cum uirtute hostibus longe Franci præstarent: uiribus quoque aut pænes aut superiores essent. summa igitur diligentia: tum ratione atque consilio omnibus comparatis castra mouet atque exercitum & uiris & armis peregre in instructum in Pannoniam ducit. Hoc ego bellum partim a Carolo: partim a filio suo pipino apud plerosque auctores gestum cōperio. Victi multis præliis Huni tandem octauo anno postquam bellum inceperat penitus superati imperio Caroli paruere. Quotiens uero cum hac gente iusta acie pugnatum sit: quæue aut quantæ hostium copiæ in eo bello ceciderunt: quia raræ per ea temporalia litteræ fuere: difficile ad fidem exacto affirmare numero. illud certe constat nulli

unq̄ bellum a Carolo gestum. in quo maior sit hostium cædes edita maiorq; illata clade. In eo enim om-
 nes auctores conueniunt: ingentem Hunorum multitudinem & pene nobilissimum quēq; eo bello absū-
 ptum: max. mā quoq; uini auri atq; argēti multaq; preciosa supellectilē: quā Hunni ex uariis gētibus dire-
 ptā in suū regnum cōgesserāt: a Frācis inuentam atq; in Galliam trāsportatam. Totam deniq; hunnorum
 rem tam multiplici glade affectā: ut nullum ferme pristinae potentiaē: quā antea longe lateque patebat: ue-
 stigium remaneret. Franci deuicta Pannonia ac opulentissima gēte subacta: graues hostium spoliis i Ga-
 liam reuertuntur. Periere in eo bello Hericus ac Geroldus duo clarissimi Francoꝝ duces. In reliqua multi-
 tudine paꝝ detrimentū acceptū. Sub idem tēpus Adelgisum Desiderii filiū: qui ante expugnationē Papiæ
 ex Transpadanis in Gratiā perfugerat: cū magna manu ad repetendū regnū in Italiā redeuntē a Frācis su-
 peratum: pæfectoꝝ auspicio suplicioq; affectū quidā auctores sunt. Addunt etiā nō multo postea duo eo-
 dem prope tēpore exaruisse bella: Boenicū. i. & Linonicū atq; ambo a Carolo iuniore ita celeriter esse con-
 secta: ut facile appareret præstantissimi patris nō dissimilē esse filium. Secutū est post hæc aduersus Nortom-
 manos bellū: qui Abodritis subactis cū dicto Gotofrido regis Gallia Germaniæq; littora prædatoria clas-
 se uexarēt: iūq; Gotofridus nimia superbia & remeritate elatus Erisiæ. Saxoniamq; omni Gallia arma-
 minaretur: palāq; iactaret se breui Aquisgrani: ubi Caroli regia erat: cū ingētibus copiis petiturus: nō puta-
 uit Carolus sociorū iniuriam ac huius hois effrenatā audaciā ulterius esse ferendā. itaq; omnibus necessa-
 riis ad bellum celeriter comparatis in Nortomannos exercitum ducit: classē per Oceanum mittit: ut ter-
 ra marique simul hostem in uadat. Verū nō diutius ei laborandū fuit: quia Nortomāni paulopost Goto-
 frido rege a proprio satellite interfecto: se suaq; oīa fidei & potestati Caroli permisere. Cū hic status rerum
 in Gallia esset: interim Romani aduersus Leonē pontificē coniurationē ineunt: eūq; nec lesi nec lacessiti p-
 iniuriam urbe expellunt. Quibus rebus legati ad Carolū ueniunt: multis precibus pro Romano pontifi-
 ce auxilium aduersus coniuratos potes. Hos Carolus consuetudine sua benigne accipit: eoꝝ animos uer-
 bis confirmat: magnam spem se habere dicit populum Roma. uel beneficio uel auctoritate sua adductū
 finem iniuriis facturum: q̄ si perseuerare in iniuria uelit: nullam dimicationem recusaturum pro Roma-
 næ ecclesiæ dignitate: cui deesse: quoad uita superat: aliis principibus christianorum turpe: Carolo etiam
 nefas sit. Nam iam pridem ecclesiæ romanæ patrocinio suscepto nihil ei antiquius erat: q̄ apostolicæ sedis
 dignitatem tueri: statum seruare auctoritatem extollere: iniuria ac maleficio prohibere. itaq; cum ea coniu-
 ratio magni ponderis esset: & præsentia sua indigere uideretur: extemplo cum exercitu profectus in Italiā
 contendit. Primo aduentu omni moru sædato. noxiis supplicio affectis pontificem Romanum cum ingē-
 ti gloria in urbem restituit: a quo mox pro suis egregiis meritis & singulari erga libertatem omnium chri-
 stianorum f de Augustus appellatus: imperatorum nomē dignitatemq; suscepit: non solum assentiente
 sed etiam applaudente populo Romano. Hoc tempore primum summi imperiū dignitatem: quæ trecentis
 ante & triginta annis fuerat amissa: & iam nimia uetustate oblitterata: egregia uirtute Caroli occidenti
 restitutam tradunt. De quo quidem non alienum uidetur pro cognitione rei altius aliquanto repetere. Vr-
 bem romanā: sicuti grauissimi auctores memoriæ prodidere: initio reges gubernarūt. ii nullis legibus ob-
 noxii domi populum: exercitum foris pro suo arbitratu regentes nunc belli nunc pacis artibus rem Ro-
 manā artifice auxere: eoq; nutriendo perduxere ut bonam frugem libertatis naturis iam uiribus ferre pos-
 set. Tarquino deinde superbo ob inmondicam dominandi licentiam regno exacto: regia potestas peni-
 tus in urbe cessauit. sub consulibus postea ac dictatoribus consulari q; potestate tribunis: qui fuerunt libe-
 ro populo magistratus: & res & nomen emerit imperiū. Aphrica pene tota magna q; Asia parte ultra Ar-
 meniam & caucalum montem armis subacta: Europæ uero Hispaniis: Galliis Græcia: Thracia Aliisq; sub
 inde regionibus bello domitis longe lateq; Romanorum opes patuere. Hoc tam amplo per quadringen-
 tos sexaginta annos ab una republica parto auctoq; imperio frui deinde per intestina arma nō licuit: quo-
 rum causa atq; initium traditur ex immodica cupiditate regnandi & certamine factionū ortum: quæ sem-
 per fuerunt erūtque pluribus populis magis exitio: q̄ bella externa. iperatores hinc creati coꝑti: quod ante
 armorum castrorumq; nomen fuit: id tanquam intestino uigento bello intra mœnia inductum uerbo qui-
 dem legitima potestas: re autem uera dominatio erat. Qui enim republica occupata Romanis domina-
 bantur: imperatores se appellari non solum æquo: sed etiam libenti animo patiebantur: quia iperatorium
 nomen & gratius & tollerabilius Romæ erat: q̄ quisquam titulus: qui dominationis speciem præ se ferre
 uideretur: eratq; imperatoria dignitas apud prius Romanos longe inferior regia dignitate. Cur aut po-
 stea hoc imperatorium nomen in tanto precio habitum sit: causam fuisse existimo: quia cū illi qui reip. Ro-
 manæ totiꝝ pene terræ orbi dominabantur se nuncuparent imperatores: forte posteriores credidere: si-
 cuti illi potentia ceteros alios anteibant: sic etiam nomen quo utebantur: reliquis omnibus anteponendū
 esse. Hinc talis opinio orta: deinde multis temporibus inueterata obtinuit: ut imperatoria dignitas oībus
 aliis excelentior haberetur. sed initio quipē singulis imperantibus cum Nerua primus aliq; postea simi-
 li exēplo ducti sibi consertem iperii delegissent: duo interdum principes eodem tēpore extitere: qui se Ro-
 manorum nuncupabant imperatores. Postea uero q̄ Constantinus relicta roma ad orientē descendit: factū
 consuetudine est: ut diuisum illud orientis: hoc occidentis imperium diceretur. Forde deinceps uastantibus
 italiam Barbaris tempore Odacri torcilingorum regis: qui Angustulum bello superauit: sublatum impe-
 rium trecentis & triginta annis in occidente cessauit tot enim ab Angustulo ad Carolum magnum fuere:
 quem a leone pontifice imperatorem diximus appellatum. Carolus Francorum rex ac romanorum im-
 perator post amplissimā dignitatem susceptam cum in Galliā rediturus iter per Hetruriam faceret: in mēoriā
 dignitatis adeptæ Florentiā urbē quā olī magna ex parte deleuerant Gothi: i pristinū statū cū summa celebri

tate restituit: omniemq; nobilitatem per oppida uicina dispersam in ciuitatem reduxit: nouis mœnibus cinxit: templis ornauit. Quibus meritis quantū Caroli nomini eiusq; successoribus nostra ciuitas debeat: nec litteris explicari nec ulla oratione exprimi pōt. Quod. n. i solo patrio sumus: q; liberi uiuimus: q; magistratus: leges ciuitatē habemus: ea oīa Caroli accepta sunt referenda: ac eius memoria cū grata recordatione ppetuo celebraā: ut homini tam preclare de nostra patria merito si nō parē beneficij suis: saltē aliā p uiribus nostris gratiā referamus. Illud autē loco summæ gloriæ florentiæ urbitribuendum puto: q; in initio eā cōdidere Romani: conditā deinde ac Barbarorū furore euersam: Romanorū quoq; clarissimus imperator restituit: ut nō tātum doloris ex deiecta: q̄tum lætitiæ ex restituta patria florentinis accederet. Cū reuertisset in Galliā Carolus exceptus e eius aduentus ab oībus populus incredibili honore atq; amore. Festi celebrati dies: oībus ciuitatibus supplicationes decretæ publice priuatq; ei gratulationes cū effusa lætitiā factæ. His rebus tā ægregie a carolo gestis addunt scriptores nōnulli rem maximo memoratu dignam quam ego ut certam affirmare: quia nulla apud alios auctores eiūs rei mentio est: nec ut iacertam relinquere ausim. Tradunt enim cum Hierosolyma graui Barbarorum dominatu oppressam teneretur: Carolum Constantini imperatoris precibus euocatum simul & rei indignitate cōmorum ad liberandum sanctissimum locum: ubi omnium gentium salus est orta: cum ingenti exercitu accessisse: profligatisq; Barbaris ac ex omni prouincia pulsos christianos in urbem restituisse: firmisq; præsiidiis munitam reliquisse: profectum deinde Bizantium & a Constantino incredibili læticia acceptum. magnoq; affectum honore paulo post in Galliā rediisse. Hæc si ita sunt hanc expeditionem factam esse oportet: antequā Carolus ad restituendum Leonem pontificem in Italiam ueniret: quia satis constat post imperatoriam dignitatem susceptam nunquā Carolum in orientem esse profectum. Hæc bella septem & quadraginta annis: tot enim regnauit: incredibili fœlicitate tum magnitudine quadam animi: tum etiam ingenii atq; consilii Carolum non solum gessisse sed et confecisse tradunt: quibus regnum satis amplum a patre acceptū longe maius auctiusq; posteris suis reliquit. Nam paterni regni fines in gallia Rheno: Ligeri: Oceanoq; & i germania: Danubio: & Sala fluuiio: qui Turios a Sorabis diuidit: continebantur. His aquitaniā: Vasconiam: Hispaniam pene totam & eam italiæ partem: in qua Longobardorum regia fuerat: bellica uirtute adeptam Carolus magnus adiunxit. Adiecit etiam Saxoniam: quæ est non modica Germaniæ pars: tum utranque Pannoniam & ultra Danubium: Dariam: Hiltiam & totum Liburnorum regnum: Dalmatiam quoque præter maritimas ciuitates: quæ Constantinopolitano imperatori parebant: omnes denique Barbaras gentes: quæ germaniam inter Rhenum Oceanum ac Danubium incolunt: partim armis subactas: partim beneficio allectas in suam potestatem redegit. His tantis oppibus tot tamque rebus egregie gestis: eam sibi famam non solum in Galliā: sed etiā per uniuersum orbem Carolus Comparauerat: ut undiq; ad eum legationes concurrerent: gratiam atq; amicitiam publice priuatq; peterent. Quinetiā memoria: proditum est Persæ regem: cuius opes in Asia longe lateq; patebant: Caroli fama adductum legatos cū magnificētissimis donis misisse in galliam: qui eum rogarent. ut se in amicitia fusciperet. Cū imperatoribus quoq; Constantinopolitanis beniuoleatia fui t & societate coniunctus: q̄q post dignitatem imperatoriam Romæ acceptam Caroli fama illis & suscepta quoq; potētia foret. Cæterum enerratis bellicis rebus: quæ uisæ sunt nobis cognitione & memoria dignæ: nunc opere precium esse existimo Caroli habitum: naturā & mores: tum ea omnia quæ ad domesticam pertinent disciplinam breuibus uerbis referre. Tradunt omnes pene auctores: qui diligentius Caroli figuram describunt: procera illum fuisse istatura: lato pectore: latis habueris: magnis uegetisque oculis: naso paulo eminentiore. Forma deniq; & pulchritudine oris adeo eximia. ut decorem simul præ se ferre uideretur cum regia quadā maiestate coniunctū. Habebat & in uoce splendorem & in incessu toroq; corporis motu sumā dignitatem. promissam gerebat barbam: & siq̄ festi dies celebrādi erāt: aut legati externorū principū audiendi: uel auro cōtexta & gladio multis gēmis ornato utebatur. Valitudine fuit prospera: nisi q; paucis annis anteq̄ diē obiret: febre sæpius laborabat. Venationibus Gallorum more adeo frequēter studebat: ut non niues: nō montes: siluæq; eū etiā senescētē a tali exercitio renocarēt. putabat enī laborē corporis ad sanitatē seruādā uehementē cōferre. Tradūt præterea cū balneis & aq; natura calidis plurimū delectatū: atq; ideo Aquisgrani: ubi talis aq̄ igēs copia erat: diutius cōmorari solitū. Quinetiā cōsueisse amicos ac familiares & iterdū oīs generis hoīes secū in balneas ducere: ibiq; alia cōfabulādi materia in mediū allata lōgū sermonē trahere: atq; ex eo nō mediocrem uoluptatē capere. Fuit autē Carolus amicorū studiosissimus: pietate uero in parētes: amore in filios: humanitate in oēs sine cōtrouersia cæteros alios superabat. Mater ei Berta fuit Heradii Cæsaris præstantissimi Constantinopolitani Imperatoris filia: quācū in omni uiræ tempore: tum præcipue post Pipini mortē in sumo honore & obseruatiā habuit. Difficilē fratris naturā ac multis suspicionibus laborātē ita patienti animo tulit: ut pro acceptis iniuriis sæpe beneficia ei filiisq; suis referret: Sororem quoq; que sibi unica erat incredibili amore direxit. Deniq; oēm familiā suam tāta charitate cōplexus est: ut quidā scriptores dicāt eū quocūq; ac cederet: solitū eē filios filiasq; omnes secū ducere. Fuit in remunerādo largus: in puniēdo mitis & clemens. Quinetiā tradūt: cū aliquando in expeditionē proficisceretur. Nothū filium: quē plariq; speregnādī iniuncta opinionibus uanis imbuerant: Carolo insidias cōparasse: ut eū de medio tolleret. pauloq; deinde coniuuratione detecta: mitissimū patrē scelerato ignouisse filio: eiq; permisisse ut reliquā deinde uitam in quodam monasterio ab oculis hominū remotā duceret. Hāc igitur māsuetudinē in puniēdo: æquitatē in iudicādo: moderationē in gubernando: quā Carolus publicis pariter ac priuatis rebus præ se ferebat: sic populi oēs admirabantur ut pauci prædicarēt: talē sibi regem diuino numine datum: qualem nunq̄ antea ausi essent optare. Illud præterea maximam ei beniuolentiā cōparabat: q; erga hospites pegrinos & eos oīs q; pauper

tate nimia laborabant: summa p̄fusq; liberalitate utebat̄. Inopes uero: quirtute ac bonis moribus p̄cediti erat: s̄pe nō mō pecunia iuuat: sed ē honoribus manifestis affecit: ut uanā eorū opinionē argueret: q; neq; hono-ri magno locū: neq; uirtuti putat eē: nisi ubi eħsūsa afīluat opes. Cibi insup & potus cōtinētissimus fuit. Festis solū diebus atq; id ē raro cū uiuia celebrabat: in cognoscēdis cōtrouerliis hoīum & diligētissimus simul & iustissimus habebat̄. Libere ad eū q̄rimoniā de aliog; iniuriis: facilesq; aditus erāt: benigna reddebāt r̄n̄sa q̄ oia: quorarius ī maximis p̄cipibus repiūt: eo gratiora ī Carolo habebāt. Sed oīum primū: ut erat diligētissimus religionū cultor: sūma opa stuodioq; curabat: ut ep̄i p̄ uniuersū regnū facias ædes nimia uetustate dilapsas aut oīo reficerēt: aut saltē renouarēt. ipse uero Aquisgrani: ubi sedes regni eiusq; segia erat: maximis sūptibus tēplū cōdidit: ip̄sūq; marmoreis colūnis tū argēto auroq; cælato uehemēter orr. auit: ornatūq; oīum rex pulcherrimāq; copia beatæ mariæ dedicauit. Multa quoq; alia opa memoratu digna cōstruxit: q̄ ea tēpestare tū pulchritudine tū magnitudine sua admirationē gentiū cōmouebāt. Nā pōtē ī rhenū apud Magnūtiā: ubi q̄ngētos passus fluminis latitudo patet: ædificatū a Carolo tradūt egregiū sane opus & magnitudinē cōditoris cūctis uisentibus p̄ se ferēs. Regias īsup ædes uariis ī locis ab eodē extructas dicūt & tēpla ī multis ciuitatibus cōdita: q̄ n̄ris quoq; tp̄ibus extāt: & religionē ī carolo: regalēq; aiūm fuisse oñdūt. Verē ad has eximias regiasq; uirtutes addiderat ē: Carolis eloquētiā copiasq; dicēdi & bonasq; artū disciplinā: q̄ cū ceteris hoībus: tū iis qui sūt ī sūmis potestatibus cōstituti magno īp̄ decori atq; ornamēto fuere. p̄ceptorē habuit. Ibinū: cui postea Alcuino cognomē fuit: uigēditissimū sūmūq; philosophū: a quo nō solū studiū sapiētiae: sed ē p̄cepta oratoria artēq; differēdi accepit cuius opa tūc primū Parisiēse gymnasiū a Carolo īstitutū tradūt: quod deīde a posterioribus regibus seruātū auctūq; eo dignitū: & gloriæ uenit: ut nūc quoq; celeberrimū p̄ uniuersū orbē eruditissimog; hominū domiciliū habeat̄. Carolus igit̄ ipse l̄ris nō mō latinis sed ē gr̄cis liberaliter īstitutus: filios quoq; suos doctissimis hoībus ī disciplinā dedit: ut a primis icunabulis bonis artibus erudirēt. Filias ēt: ne ocio torperēt: lanificio assuescere iussit. Habuit at̄ ex pluribus uxoribus pulcherrimā sobolē: sed ex Hildegardē fœmina apud Sueuos āplissimo genere orta Carolū: Primū: Ludouicū filios: totidēq; filias genuit. Ex his Carolū: qui maior natu erat: & Pipinū: quē Gallia citeriori p̄fecerat: prius q̄ diē obiret: amisit. Ludouicus ei reliquebat̄ unicū senectutis refugiū. Hūc pauloātē mortē ad se uocatū sūmo cōsensu oīum p̄cipū Augustū appellauit: cōsortēq; sibi delegit īperii: quā res maximā ei apud oīs generis hoīes tū dignitatē: tū auctoritatē cōparauit. Stabilitū. n. suis posteris nō solū Fr̄acog; regnū: sed ē īperatorii nōmē sūma cōcordia oīum uidebat̄. Nec multo īteriecto tpe cū uenatū cōsuetudie sua haud p̄cula regia Aquisgrani eēt. p̄fectus: domū rediit cū febre. Hāc abstinētiā ut cōsueuerat sup̄are se posse cōfidēs: cū lateris ē accessisset dolor: morbis simul & senectute cōfectus uita excessit ætatis suæ septuagesimosecundo & christiane salutis. xv. supra odingētesimū annū: quito kal. februaris. Eius deīde corpus in basilica Aquisgrani: quā ille ī uita tātope coluerat: solēni funere sepultū tradūt: arcūq; auratū egregieq; fabrefatū supra monumētū eius locatū: ī quo imago illius sculpta tali epigrāmāte cigebat̄. Caroli magni christianissimi īp̄atoris Romano- rū corpus sub hoc sepulchro cōditū iacet. Hic fr̄acog; regnū septē supra. xl. ānos sūma moderatiōe ac iusticia administrauit: idq; belli pacisq; artibus magnope auctū posteris suis reliquit. Pauloātē obitū eius multa p̄digia uisa dicūt. Nā & porticū: quæ erat iter Basilicæ & regiā mirabili sūptu cōfecta corruisse: & pōtē ad Magnūtiā icēdio cōflagrasse: & aureā pilā: quæ ī culmiē religiosissimi tēpli locata erat: fulgure tactā & deīde cōtradūt. Tribus ānis ānq; euita migraret: testamentū cōdidit: quo pecuniā uestes: uasa aurea argenteaq; multaq; p̄ciosā sup̄lectilē triplici diuisā legauit. Duas p̄tes uni & uigiti ciuitatibus regni: q̄s Metropolitana appellāt gr̄ci: ac eaq; ep̄iscopis dari iussit: ut illis ī reficiēdis ecclesiis & pauperibus iuuādis p̄ arbitrio utrēēt. Tertiā uero partē uniuscuiusq; ratōe habita filiis filiabus: nepotibusq; tū seruis & ancillis reliquit. Erant inter ceteros thesauros suos tres argēteæ mense: ac una aurea p̄cipue magnitudinis. Illasq; triū unā quæ Constatinopolitanae urbis similitudinē referebat: ad ornādū celeberrimū beatī Petri tēplū Romā misit. aliā: ī qua forma urbis Romæ p̄egregie sulpta erat: Rauēnati Basilice dono dedit. Tertiā uero q̄ totius urbis descriptionē cōtinebat: & aureā illā: quā ī ordine quartā numerauimus: filiis suis reliquit. Hæc Carolus sūma diligentia rōe atq; cōsilio: cū multi ep̄scopi multiq; p̄cipes regni adessent: cōstituit. Quæ oīa Ludouicus eius filius ac successor ex cōmētario post Caroli mortē diligētissime ac sanctissimā reteruauit

Virorum illustrium uitæ ex Plutarcho Græcho in
latinum uersæ: solertiq; cura emendatæ fœ
liciter expliciunt: Venetiis im-
pressæ per Ioannem Ri-
gatum de Montefer-
rato Anno salu-
tis. M. cccc.

LAYS

lxxxxi. die
uero sep-
timo de
cembriis

DEO

..

[Faint, illegible text covering the upper and middle portions of the page, possibly bleed-through from the reverse side.]

[Faint, illegible text in the lower-right corner, possibly a date or reference number.]

1912

Zbiory Specjalne MF

Biblioteka Śląska

236937

III

Vita
Plutarchi

1491